„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **646** ■ 7-13 iulie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

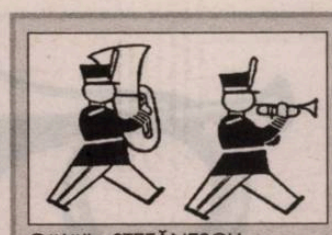

Cătălin ȘTEFĂNESCU
fără doar și **coate**
10

ANDREI PLEȘU
„Prezumția de autenticitate“
pagina **3**

SEVER VOINESCU
„De ce este David Cameron un erou“
pagina **9**

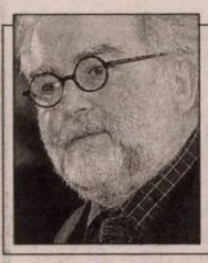

GEORGE BANU
„Obstinație și dispersie“
pagina **15**

În căutarea Bucureștiului pierdut

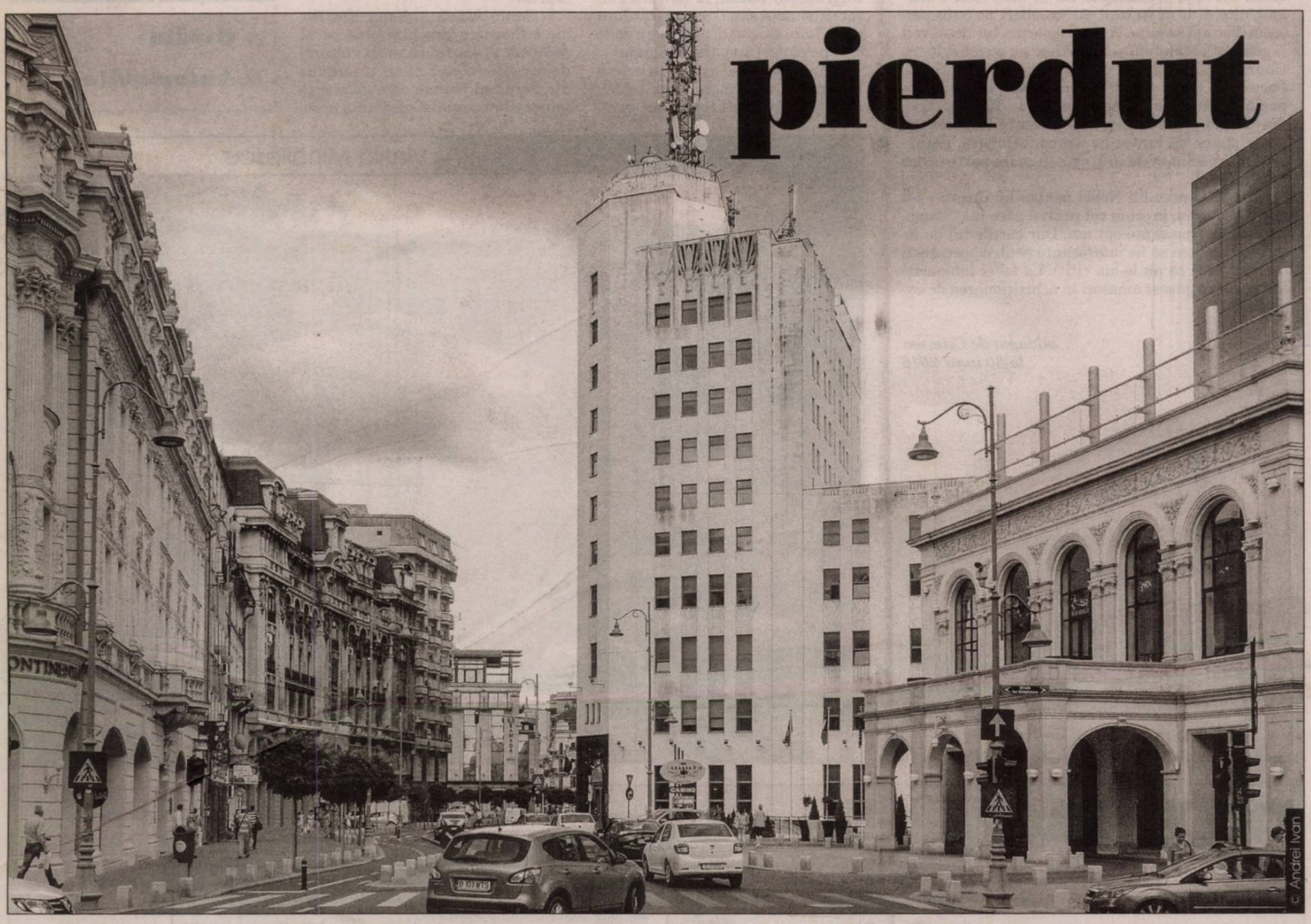

„La București, nu se iubește în două locuri la fel. Altfel se iubește în Cișmigiu, altfel în Parcul Carol, altfel în Parcul Ioanid.“

MIRCEA DAMIAN

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

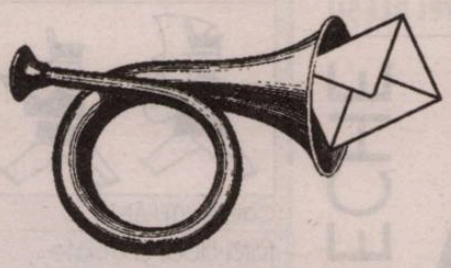

turneu de inbox

Nr. 645

Articolul lui Sever Voinescu, „Brexitul și America, umbra lui Churchill în biroul lui Obama"

Nu cred că, pentru istoria lumii (poate, dar nu sigur, exceptînd Marea Britanie), personajul Sir Winston Churchill, al nu știu cîtelea duce de Marlborough, merita să fie subiect de meditație și regăsire. Nu voi cădea în capcana de a-l socoti pe Churchill și „trădarea" de la Yalta drept izvorul nenorocirilor României de după 1944. Churchill a acționat cu cinism și calm, așa cum credea el că este mai bine pentru Anglia.

Erorile lui în politică au fost numeroase și tragice, începînd cu tragedia de la Gallipoli din Primul Război Mondial, și culminînd cu încăpățînarea feroce, specifică britanicilor mai puțin educați decît el, de a cere cu orice preț capitularea necondiționată a Germaniei drept singura condiție acceptabilă pentru terminarea ostilităților în Europa. A reușit să îl antreneze în această încăpățînare și pe Roosevelt, mai puțin cunoscător al problematicii europene și mondiale, dar deja sensibilizat, nu de interesele Statelor Unite, ci de numeroșii săi consilieri, pe tema persecuțiilor antisemite. Numai moartea lui Roosevelt și generalii Marshall și McArthur au putut evita ca Churchill și Stalin să dicteze total la Tratatul de Pace de la Paris și să își ceară partea leului în Japonia. Nu trebuie uitate catastrofele din Palestina, din Grecia postbelică și din Orientul Mijlociu. Se poate spune că lumea de astăzi, nesigură, imprevizibilă, măcinată de ură, este în mare parte opera lui Churchill.

Cred că și premiul Nobel pentru literatură i s-a acordat aiurea, precum cel pentru pace lui Obama, mai acum vreo șapte-opt ani. Dar cărțile lui de istorie s-ar putea să fie interesante pentru specialiști (mărturisesc că nu le-am citit). La fel și tablourile lui, poate că găsesc amatori în achiziționarea de curiozități.

adăugat de Crimson
la 30 iunie 2016

Dilema veche vă propune

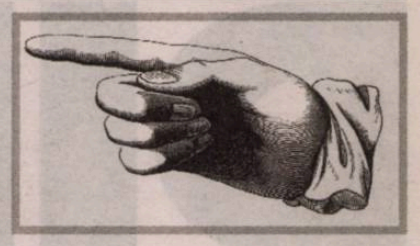

■ Ce-ați zice de o salată de rodii cu quinoa, rucola, baby spanac, humus, sfeclă, ceapă roșie, pere și semințe de dovleac? Cu dressing din miere și *fresh* de rodii? Sau v-ați dori o salată cu sparanghel și ou fiert, cu brînză cremoasă, fistic, roșii, mazăre și dressing de muștar? Ori, poate, o supă cremă de praz cu măghiran, crutoane și oregano? Sînt doar cîteva exemple alese la întîmplare. Există un local în București cu o mulțime de asemenea minunății. E greu să găsești însă loc la masă, iar rezervări nu se fac. E la noroc. E pe strada Brezoianu, dar mai multe nu vă spun, că ar fi „mură în gură". (Andrei Manolescu)

■ Încercînd, fără succes, să găsesc evenimente interesante în București săptămîna aceasta, îmi dau seama cît de pustiu e, de fapt, orașul. Așa că recomand: canionul Șapte Scări – o excursie de o zi, plaja de la Corbu, Sulina, traseul spre Vîrful Ciucaș prin Valea Berii, berea Zăganu, o noapte la cabana Mălăiești, un rozé cu sifon pe malul mării, pepene galben, înghețată, roșii de la băbuța mea din Obor, cu brînză, terasa de la Lokal, într-o seară toridă, Gărîna, cărți. (Adina Popescu)

■ Pentru fanii lui Jonathan Franzen și pentru cei care nu l-au citit încă, a apărut recent, la Editura Polirom, romanul său *Puritate* (traducere de Iulia Gorzo). Eu știu ce o să citesc pe plajă. (Ana Maria Sandu)

■ Locurile din avion, în cursele foarte lungi, lîngă ieșiri, toalete și bufetul instituit temporar. În cele 13 ore de zbor ai puține șanse să te plictisești, pentru că spectacolul uman care defilează prin fața ta, în pijamale, treninguri, șosete, executînd diverse manevre de dezmorțire a picioarelor și de vrăjire a stewardeselor pentru încă un pahar cu ceva ori un pachet de biscuiți, e inepuizabil. (Iaromira Popovici)

■ Colegul nostru Codrin Liviu Cuțitaru a pus laolaltă, în volumul *Studii de anglistică și americanistică,* apărut recent la Editura Junimea, toate eseurile literare publicate în ultimul deceniu în presa culturală. De la epoca elisabetană pînă în postmodernitate: Shakespeare, E.A. Poe, Melville, Henry James, Bellow, Cheever, Huxley, Orwell, Heaney, McEwan, Coe, Lessing, Franzen, Eugenides, Ellis, Tart etc. – Codrin Liviu Cuțitaru pare că a scris despre toată lumea bună a literaturii de limbă engleză în aceste 350 de pagini care stîrnesc rău pofta de lectură. Bine că vine vacanța! (Marius Chivu)

■ La ARCUB puteți vedea minunata expoziție „Brâncuși, omul și lucrurile", realizată de Doina Lemny și de Erwin Kessler cu obiecte care au aparținut marelui sculptor sau au fost create de el, aflate în colecția familiei Emilian Radu. (Matei Martin)

■ *Santa Maria Antiqua. Tra Roma e Bisanzio,* deschisă pînă pe 11 septembrie – un eveniment cultural de excepție *(Don't miss!* e reclama din Forumul Roman care ne atrage imperativ atenția). Construită în secolul al VI-lea, abandonată în uitare mai bine de trei secole, după cutremurul din 847, însă scoasă din nou la lumină în urma săpăturilor arheologice de la începutul secolului al XX-lea, dar închisă pentru public între 1980-2012, Sfînta Maria cea din Vechime, care conservă pictură murală databilă între secolele VI-IX, este redeschisă și repusă în circuitul public ca rezultat al unui proiect de conservare susținut de Soprintendenza per il Patrimonio Storico în parteneriat cu World Monuments Fund. Apreciată de specialiști drept „Capela Sixtină a Evului Mediu timpuriu" – Maria Andaloro, istoric de artă –, biserica este pusă acum în valoare de expoziția care reface itinerarul biografic și cultural al celui mai vechi monument creștin din Forum, cu profunde semnificații pentru lumea creștină. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Ovidiu**
- **Automobilul**

album dilematic Vintilă Mihăilescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.700

Tipărit la Tipomedia

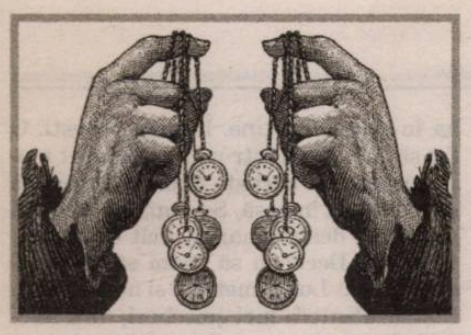

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Prezumția de autenticitate

Lectura ultimei cărți a lui Radu Cosașu *(Viața ficțiunii după o revoluție)* mi-a provocat o reacție pe care nu aveam cum să o anticipez. Scrisul lui Cosașu e, prin definiție, absorbant, antrenant, atașant: o permanentă manevră de seducție. Or, de data asta, textul m-a trimis *în afara* literei sale: luate laolaltă, paginile cărții au funcționat, în cazul meu, ca o „criză“, provocată parcă anume, pentru a stîrni reconsiderarea unor teme pe care le credeam, pînă deunăzi, clasate. Sigur că orice carte bună e mai mult decît ea însăși, e un *vector* care trimite spre mai multe ținte. Pe de altă parte, nu e de mirare că cel care a avut ideea de a alege, pentru o publicație hebdomadară, numele *Dilema* preferă nonlinearitatea, tatonarea în spații incerte, detonarea „limpezimilor“ de lemn…

Nu sînt critic literar și, prin urmare, nu voi scrie o cronică. Voi încerca doar să formulez o primă versiune a „dilemei“ care a rămas pe fundul paharului meu la sfîrșitul lecturii. În două cuvinte, ea sună astfel: intoxicați și exasperați de experiența vieții, a subviețuirii și supra-viețuirii din vremea comunismului, n-am avut timp, răbdare și disponibilitate lăuntrică să pricepem *detaliile* unei epoci, dincolo de *evidențele* ei, dincolo de mizeria ei globală. N-am zăbovit destul în interstițiile *dintre* evidențe, în spațiul nesistematizabil al unor *destine* individuale, altele decît cele bine definite categorial. Cu alte cuvinte, am refuzat *realului* nimbul lui de infra- și supra-realitate. Adică nimbul lui de „ficțiune“ (termen axial în „metafizica“ lui Cosașu). Ne-am construit judecățile pe o simplitate alb-negru. De o parte o ideologie amăgitoare și toxică, cu exponenții ei sinistri, cu aparatnicii ei triviali, cu poliția ei abuzivă, cu minciuna ei cronică, cu disprețul ei pentru om, ambalat în „umanism“ lozincard, iar pe de altă parte, un amplu inventar de martiri, ecorșeuri, desfigurări ireversibile, traume fizice și sufletești, privațiuni și spaime. Răul camuflat în bine cîștigînd pe seama binelui „demascat“ ca rău. La o extremă, călăi instalați la putere, la cealaltă, victime mereu la dispoziția abuzurilor de tot felul. Nu vreau să relativizez aceste sumbre dihotomii, cu atît mai puțin să le contest. Dar citindu-l pe Radu Cosașu, amintindu-mi de lungi discuții purtate cu de-acum regretatul Ion Ianoși, gîndindu-mă la oameni ca Paul Cornea, Sami Damian, Gheorghe Brătescu și alții cîțiva (ca să mă refer doar la personaje pe care le-am cunoscut nemijlocit), am descoperit brusc, oarecum perplex și oricum stingherit, că nu aveam, în arhivele mele mentale, o rubrică pentru ei. Că nu-i pot suspecta nici de oportunism trivial, nici de încăpățînare dogmatică, nici de obtuzitate intelectuală. Între călăii radicali și victimele fatale, au existat ample și complicate *interstiții,* în spațiul cărora dihotomiile nu funcționează. Nu poți transa lucrurile pe bază de etichete previzibile: „vinovat“-„nevinovat“, „oportunism“ – „sinceritate“, „instinct de conservare“ – „moliciune de caracter“, „concesie“ – „autoiluzie“, „abandon frivol“ – „aspră frămîntare lăuntrică“. Nu prea ne-am ocupat de teritoriile intermediare, care sînt, totuși, substanța însăși a vieții. Dihotomiile sînt mai curînd ficțiuni, iar „ficțiunile“ vieții private (căci ceea ce știi *numai* tu, ceea ce trăiești *doar* tu e mai aproape de „ficțiune“ decît cotidianul standardizat al dictaturii) sînt realitatea crudă a destinului personal. Or, au existat numeroși oameni care au aderat, cu bună credință, la o ideologie, au asumat-o fățiș, după care i-au perceput fisurile, au abandonat-o, s-au lăsat expulzați din propria lor opțiune. (Îmi amintesc acum și de Imre Toth.) Alții, înțelegînd derapajele imediatului, au înțeles să rămînă fideli „ideii“. Și unora, și celorlalți trebuie să le acordăm *prezumția de autenticitate*. Am cunoscut asemenea oameni. N-au profitat de angajarea lor politică, au suportat consecințele discretei sau văditei lor disidențe, au făcut mult mai mult bine decît rău, sau au rămas credincioși unei dedicații de tinerețe, chiar atunci cînd această „consecvență“ dădea prost. În conștiința unor astfel de oameni s-a dat – și se dă încă – lupta dintre compromis și curaj, dintre supraviețuire și sacrificiu, dintre speranță și tragedie. Drama lor e de alt tip decît drama victimelor directe ale unui regim de extremă. Ea nu ține de jurisprudență, ci, din plin, de literatură. Nu de tribunal, ci de patosul interiorității.

Mi se vor aduce obiecțiunile curente în asemenea cazuri: 1) Personajele cu pricina își trăiau „dilemele“, în timp ce alții mureau în pușcărie. Da, dar nu avem cu toții a ne reproșa că am asistat înfricoșați și inerți la toată nebuloasa Gulagului, fără să fi ieșit în arenă? Am făcut parte cu toții dintr-o uriașă armată a tăcerii și asta nu din vina celor a căror adeziune era, în anumite cazuri, autentică. Să ne judecăm, creștinește, pe noi înșine, înainte de a-i judeca pe alții. (Lucrurile sînt valabile, să-mi fie iertat, și pentru furorul justițiar cu care împachetăm, la grămadă, alunecările fasciste ale unor intelectuali interbelici). 2) De ce mulți dintre „eroii“ „obsedantului deceniu“ sînt (întîmplător?) evrei? Această obstinată întîmpinare a ajuns să mă irite prompt. Să ne înțelegem: nici Gheorghiu-Dej, nici Alexandru Drăghici, nici Nicolae Ceaușescu, nici Chivu Stoica, nici Ilie Verdeț, nici Nicolae Pleșiță nu erau evrei. Stalin nici atît…

Una peste alta, îi sînt recunoscător lui Radu Cosașu că a deschis un sertar neamenajat al conștiinței mele. N-am încă concluzii definitive. Doar o insomnie în plus: cîteva cearcăne și un surîs obosit.

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Rezistența prin grădină

De acolo este vizibil un balcon de la parter, prelungit în grădina din spatele blocului. Balconul e închis, are gratii, însă are o ușă care dă direct în spațiul verde de lîngă bloc, amenajat ca o grădină proprie. Vecinii își usucă hainele pe o frînghie legată de un copac, au un scaun și gazon, iar din cînd în cînd cîinele zburdă prin iarbă. /// Grădina din spatele apartamentului începe cu cîțiva trandafiri plantați de tatăl meu în fața geamurilor de la dormitoare și se termină cu un tei mare, a cărui origine a rămas încă neidentificată. Și grădina din fața blocului este compusă din copaci de liliac și trandafiri plantați de tatăl meu, fiecare dintre acestea fiind susținute de scărișoare din plastic improvizate. /// Soțul vecinei de la parter a tăiat cu un polidisc cele două bănci și măsuța de fier de la scară, care fuseseră puse de angajați ai primăriei în urmă cu cîțiva ani, considerînd că oamenii din bloc nu respectă „programul de liniște al băncii“ din fața grădinii sale. /// Vecinii de la parter aseamănă spațiile din jurul apartamentului lor cu cele din curtea de la „țară“ și refuză cu înverșunare să conștientizeze faptul că s-au mutat într-un spațiu privat, delimitat de ușa apartamentului lor. /// Mama mea s-a mutat în acest bloc deoarece l-a considerat îngrijit, cu grădinițe de flori de jur împrejur…

„Fișele de observație“ despre locuirea la bloc, pe care le-au avut de realizat masteranzii în antropologie anul acesta, abundă de astfel de descrieri. De fapt, cine nu știe despre ce este vorba? Dar dincolo de această acaparare a spațiului public, legitimă pentru unii, enervantă pentru alții, se află mult mai mult: o întreagă *așezare în spațiu* a individului și a vieții sale intime. Căci grădinițele cu pricina nu sînt doar *proprietatea* (abuzivă) a unora, ci și *identitatea* (trăită) a lor, legitimată de faptul că ei sînt cei care au *îngrijit* acel spațiu. Adam Drazin, studiind cîțiva ani viața la blocuri în Suceava, a ajuns la concluzia că totul se joacă în jurul acestei „îngrijiri“: spațiul privat este ceea ce este îngrijit de mine, adică domesticit, al meu, și astfel parte a intimității mele definitorii, în timp ce spațiul public este ceea ce intră în grija altora. Chiar și politicul se configurează în bună parte după această partiție îngrijit/noi – neîngrijit/ei, fiind perceput ca neîngrijit, în grija *lor* și deci nedefinitoriu pentru *mine*.

Privite din această perspectivă, aceste spații îngrijite se extind în toate direcțiile, devin reticulare sau de-a dreptul ubicue. Ele încep în casă, pentru a o transforma în acasă: *chez-soi*, ar spune francezii, ceea ce noi am putea traduce prin *la* sau *către* sine – sau, de ce nu, *întru* sine. Un sine colectivist însă – sau, în orice caz, neangajat în triumful individualismului –, care își caută autenticitatea nu în oglindă, ci în ochii celorlalți asemenea lui.

De aici, spațiile îngrijite se extind asupra grădinilor domesticite din fața casei, se întind de-a lungul blocului și/sau vecinătății pentru a forma grupuri de prieteni, depășesc locul pentru a forma spații difuze de intimități elective, răspîndite la distanțe mai mici sau mai mari, dar care se reunesc emblematic la Capșa sau la cîrciuma din colț, la 2 Mai sau la un concert, la bibliotecă sau în apartamentul unuia dintre membri: topologii și nu topografii ale autenticității, spații în care ne simțim bine pentru că putem fi noi înșine, la adăpost de lumea neîngrijită a „celorlalți“ intolerabil de diferiți de noi.

Dincolo de anecdotica vieții cotidiene, putem identifica astfel în toate acestea un adevărat *„pattern* existențial“: *rezistența prin spațiul îngrijit*. Căci da, și despre „rezistență“ este vorba aici – ba chiar un soi de rezistență „politică“!

Antropologul britanic Evans-Pritchard a documentat de mult situații în care „regele conduce, dar nu guvernează“, fiind un fel de judecător de pace, lipsit de putere executivă. Mult mai tîrziu, antropologul francez Pierre Clastre a lansat sintagma „societatea împotriva statului“ pentru a descrie un soi de mecanism de apărare al „societăților“, care fac tot posibilul să țină puterea – în speță concentrarea puterii – la distanță de ele. Existau „șefi“ și în aceste cazuri, dar fără putere politică, rolul lor fiind mai mult simbolic și ritual: șefi „fără putere coercitivă“, a explicat Clastre. Comunitatea socială, oricare ar fi aceasta, încerca să-și asigure astfel un spațiu al ei în care să se simtă bine cu ea însăși. Obștea devălmașă de la noi a fost și ea un soi de „societate împotriva statului“, plătind dările către acesta sau reprezentanții săi, cu condiția să fie lăsată în pace să-și rezolve mai departe problemele interne.

Este ceea ce se întîmplă, în mic, și cu aceste „spații îngrijite“. La scară individuală, ele reprezintă așezarea în alt loc, la adăpost de spațiul Puterii, nu ieșirea de sub vremi și instaurarea altui timp al Istoriei. Îngrijirea unor astfel de spații ale autenticității personale nu răstoarnă sisteme, regimuri sau guverne, ci se plasează în afara bătăii de pușcă a acestora. „Rezistența“ este, în acest caz, un alt *loc,* la adăpost de Putere, nu un alt *timp;* un loc ferit, nu un timp al confruntării; nu un „loc al memoriei“ noastre, ca acelea descrise de Pierre Nora, ci un loc al uitării celuilalt; nu anul I al revoluției, ci kilometrul zero al intimității.

Este vorba deci despre o rezistență pasivă? Nu m-aș grăbi cu o astfel de concluzie, căci aceste spații îngrijite presupun o anumită îngrijorare și multă grijă – adică trudă – pentru a fi cu adevărat îngrijite. Nu este nici un fel de fugă de realitate, de boicot al istoriei sau de fatalism mioritic în toate acestea, ci mai degrabă o „așezare“ alternativă în istorie. Nu una care se hrănește din idealurile evoluției, civilizării, modernizării și/sau ale dezvoltării, ce-i drept, dar totuși una care își are rostul ei: îngrijirea vieții aici și acum, bănuind cu prudență că la *vie est ailleurs*, în spațiul proxim al intimității noastre și nu neapărat – sau în primul rînd – în durata lungă a istoriei, percepută mai degrabă anistoric, prin prisma proverbului care spune că apa trece, pietrele rămîn – căci pietrele rezistă, acolo, la locul lor.

Ajungem astfel și la faimoasa „rezistență prin cultură“. Din această perspectivă, chiar a fost o rezistență, străduindu-se să facă din cultură grădina îngrijită a oamenilor de cultură. Exagerarea vine doar atunci cînd „rezistența prin cultură“ ajunge să fie proclamată ca singura formă de rezistență „adevărată“ a noastră în perioada comunistă, delegitimînd rezistența prin agricultură și alte grădini îngrijite ale sufletului.

Nu știu dacă e bine sau cît e de bine, dar asta e!…

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Stele ziua

Sînt un puști rătăcit în State, unde încă mă aflu ilegal. Am muncit pentru cîteva luni ca tîmplar și om bun la toate: săpat șanțuri, demolat case, construit un garaj. Am mîinile bătătorite rău și sînt continuu obosit. Mi-am cumpărat un laptop din puținii bani pe care îi aveam pentru că sper să mă angajez ca programator. Am luat laptop-ul de la un tip cu care joc baschet – îl cheamă T. și vinde droguri și lucruri furate. Stau lîngă o școală, într-un cartier destul de periculos. Împușcăturile sînt parte din normalitate, la fel și sirenele ambulanțelor și ale mașinilor de poliție.

Prima oară cînd am jucat baschet am avut noroc. Eram singurul care nu era negru-negru pe teren, iar noroc am avut pentru că ei nu erau decît nouă. M-au pus să îl țin pe unul cam de 1,80, adică puțin mai înalt decît mine. Îi spuneau Jordan. De la primul contact cu el a fost clar că era mult mai puternic decît mine. La un moment dat a venit tare pe stînga. Am stat țeapăn, sperînd că o să scot un fault. A sărit peste mine și a dat-o de sus. Era cel mai bun de pe teren. Toți au rîs. Mi-am dat seama că mă vedeau drept alb. *Cracker.* Asta am aflat mult mai tîrziu că era o înjurătură.

Apoi, două luni nu am mai jucat cu ei. La școală era o sală de forță. Munceam toată ziua cu brațele, dar mai trăgeam de mine și la sală. Aruncam la coș pentru 90 de minute în fiecare zi după ce veneam de la serviciu. Atunci cînd aveam de lucru. În următorul meci pe care l-am jucat cu Jordan, la un „trei la trei", l-am umilit. Și așa m-am împrietenit cu gașca de la baschet. Așa l-am cunoscut pe T. M-au botezat Hornacek pentru că arunc bine la coș, dar sînt prea alb ca să merit un nume de jucător de-adevăratelea. Într-o sîmbătă, după un meci pe care, practic, l-am cîștigat, T. mi-a dat o pastilă. Mi-a spus că o să mă ajute să sar mai mult. Era amfetamină. Următoarele 12 ore am jucat baschet non-stop de parcă eram pe baterii. Două zile, urcatul și coborîtul scărilor a fost cea mai dureroasă experiență pe care am avut-o. Nu am mai avut niciodată o febră musculară similară. Și nu am mai luat niciodată ceva de la T. care să fie neelectronic.

Mi-am luat un Volkswagen Passat de zece ani pe care l-am botezat Gică. Fără mașină nu puteam să muncesc, așa că am investit 150 de dolari. Nu se închideau ușile decît cînd aveau ele chef și se vedea șoseaua prin podea. Am condus de cîteva ori ținînd ușa mea cu mîna. Nu mi-am imaginat că peste douăzeci de ani exercițiul ăsta o să-mi fie folositor ca demnitar în Guvernul României, trecînd printr-o experiență similară, de data aceasta cu mașina de serviciu. Gică era folosit din cînd în cînd și ca loc pentru o partidă scurtă de amor. Oamenii sînt cu bun-simț, adolescenții vecini îmi lasă din cînd în cînd și bani pe parbriz pentru chirie. De două ori, cîte 10 dolari.

Învăț Java, dar sînt sătul de toate. Sînt sărac lipit și perspectiva de a deveni legal nu este deloc clară. Descopăr un *chatroom.* Cumva, reușesc să încheg o discuție cu o fată. Sînt cam disperat, sînt singur de vreo două luni. Nu îndrăznesc să îi spun că sînt țigan. După vreo două săptămîni de chat și telefoane, fata decide să vină într-un week-end în Chicago să mă vadă. Sînt în aeroport. O'Hare e uriaș. Prima întîlnire e stîngace. Nu prea știu ce să îi spun. Probabil e clar că sînt un sărăntoc, pentru că toate hainele mele sînt de la Salvation Army. Oricum, sînt mult mai procopsite decît ce aveam în România.

Fata lucrează la o ditamai organizația internațională. Arată foarte bine și hainele ei sînt de supercalitate. Amîndoi sîntem alienați. Se întîmpla să fie ziua ei. I-am luat un parfum Trésor și bilete la *River Dance.* S-au cam dus dracului economiile mele, dar, cum am scris deja, sînt cam disperat. Am început să chelesc și am un dinte spart, pe care nu prea pot să îl ascund cînd rîd. Nu am bani de dentist în Chicago. Se uită la mine în gol. Semne de depresie.

Pentru următoarele trei zile sîntem amîndoi cumva blocați în orașul ăsta mare și străin. Primele ore sînt greoaie. Ne ținem de mînă, dar de fapt e un fel de a te agăța de cineva care cît de cît are ceva în comun cu tine. Îi spun povești. O fac să rîdă. Stau într-un apartament mare cu încă doi bărbați. E un pic speriată cînd intrăm în casă. Se pune pe plîns. Îi povestesc despre mama și cît de chinuită a fost. Decidem să ieșim să ne plimbăm un pic. Luăm metroul și ne ducem în centru. Pantofii mei șmecheri, fără șireturi, de un roșu stacojiu, sînt un pic cam mari și lipăie. Îmi povestește despre viața ei chinuită. Despre cît de greu i-a fost să se rupă și să vină în State. Despre relații care au murit.

E cam frig cînd ne întoarcem, așa că stăm ghemuiți unul în altul. Doi puști care trebuie să fie maturi. Și care nici nu prea pot, nici nu prea știu cum. Și e bine. Se duc dracului toate și ne pierdem unul în celălalt. E confortabil. Și cumva uităm că sîntem pe traiectorii diferite: eu sînt un nimeni sărăntoc care pare să nu aibă nici o șansă, iar ea e aproape în extrema opusă. Noaptea moare încet, dar, retrospectiv, mult prea repede.

Dimineață am mîncat la un Dunking Donuts. Un orb ne-a întrebat dacă vedem stelele. Era *high.* I-am spus că nu, că e zi. Mi-a răspuns că sînt un dobitoc și că stelele sînt și ziua, numai că nu ne chinuim să le vedem. Am stat lipiți unul de celălalt pentru restul celor trei zile. Au fost unele dintre cele mai bune zile din viața mea. Am rîs mult și aproape am fost dați afară din sala de la *River Dance.* Cînd a plecat, am simțit că am mai murit un pic. Din cînd în cînd, îmi reamintesc de stelele pe care nu vreau să le văd.

***Valeriu Nicolae** este secretar de stat la Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vîrstnice.*

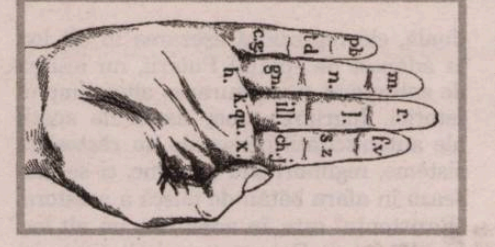

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Tribunalul felinelor

Cu ani în urmă, am citit, fascinat, cartea lui Robert Darnton *The Great Cat Massacre* (tradusă și la noi drept *Marele masacru al pisicii).* Studiul care dă titlul volumului este absolut tulburător. Antropologul american analizează un eveniment periferic (deși exotic) din Parisul tradițional (niște tipografi capturează mîțele din vecinătatea locului lor de muncă, pentru a le supune apoi unui drastic proces judiciar, imginat după toate cutumele penaliste ale epocii, și a le executa în final, cu cruzime, în chiar incinta atelierului de tipărituri!), trăgînd concluzii generale asupra mentalitarului francez din momentul respectiv. Am considerat mereu episodul o bizarerie a istoriei europene, irepetabilă în modernitate. Și totuși, un e-mail primit zilele trecute de la o cititoare – I.D. – m-a răscolit profund, reactualizîndu-mi, din motive ce se vor vedea, explorările culturale făcute cîndva de Darnton. Voi reproduce mai jos, întocmai, mesajul, lăsîndu-vă pe dumneavoastră să evaluați singuri circumstanțele:

„Stimate domnule profesor, sînt o pensionară din București, mare admiratoare a revistei *Dilema veche* încă de la începuturile sale postdecembriste. La fel e și soțul meu, M.D., fost universitar în domeniul politehnic. Vă lecturăm și pe dumneavoastră constant, de cînd ați apărut cu „Prezentul discontinuu". Ca să fiu foarte sinceră, soțul vă apreciază mai tare decît mine. Eu nu gust întotdeauna umorul dumneavoastră (cam prea) fantezist. În sfîrșit, de la această loialitate a bărbatului meu pentru scrisul dvs. începe dramoleta pe care vreau să v-o relatez mai jos. Ați devenit cumva responsabil, fie și indirect, fie și fără să doriți, pentru, cum să zic, înrăutățirea unei stări de senectute. Am să vă povestesc lucrurile treptat. M. a iubit enorm pisicile în viața sa. Am crescut împreună, pot să observ sigur, colonii întregi de feline în ultimele patru decenii de istorie. Avem albume uriașe cu pozele lor, mergînd de la era alb-negru pînă la cea digitală. Sper să le preia cineva după moartea noastră și să le valorifice. Sînt superbe.

Miaulina Felinel a fost dată lui Gheruțian Blănureanu.

Ieșind la pensie, lui M. i s-au accentuat sentimentele. Trebuie să admit că, de vreo zece ani, vorbim de ceva mai mult decît de o simplă afecțiune pentru neamul motănesc. Dragostea s-a transformat într-o obsesie, dar una benignă, vă asigur. Adică soțul își dedica marea majoritate a timpului îngrijirii și cocolosirii mîțelor. Mese fixe, veterinari, vitamine, igienă, program de joacă etc. Eu, prin comparație, am ieșit complet din orizontul interesului său. De pildă, am venit odată de la serviciu (fiind mai tînără, am mai lucrat și după pensionarea lui!) frîntă. Cînd am intrat în casă, mirosea nemaipomenit a friptură proaspătă. M-am simțit copleșită de fericire. Vai, am gîndit, M. gătise, știind că voi veni zdrobită de la muncă. Eroare însă! La apariția mea, surîzătoare, în bucătărie, m-a atenționat sever că pregătise o friptură, *à la* Horia Vârlan, pentru motanii casei și să nu cumva să le iau din porție. Pentru mine, dacă îmi era foame, mai existau, bănuia, niște cremvurști din săptămîna precedentă pe raftul de sus al frigiderului.

Altădată, m-a trimis să dorm într-o altă cameră (noroc că plecaseră de mult copiii de acasă!), deoarece un pui de pisică nou-născut fusese respins de mamă și trebuia să-l hrănească peste noapte. L-am mai auzit și vorbind cu pisicile uneori (le povestea diverse chestii din lumea mondenă și politică), este adevărat, dar, repet, totul rămînea în limite decente. Nu mă deranja nimic în mod semnificativ. Asta, domnule profesor, pînă la apariția articolului dumneavoastră din toamna lui 2015 despre o prezumtivă colegă de facultate, numită Miorlette Miorleanu. Nu-mi mai amintesc titlul. Era acolo, mă iertați, un delir *pisicologic* ce mie, personal, mi-a displăcut de-a dreptul. M. totuși s-a arătat extrem de plăcut impresionat. A citit textul de vreo șase ori. Părea încîntat, mesmerizat, cum tot repetați dumneavoastră în multe articole. OK, accept, i-a plăcut, dar ce să vezi? După lectura excesiv-compulsivă a istoriei doamnei Miorleanu, a ajuns la concluzia că toate mîțele de pe mapamond *trebuie să primească, musai, și nume de familie!*

Nebunie curată! Oricît am încercat să-i explic faptul că măcar pisicile din casă erau înregistrate la veterinar cu *numele nostru de familie*, el nu și nu, se considera iresponsabil pentru că nu-și botezase felinele pînă în acel moment. În plus, vorbea de lipsa unirii lor *în familii de sine stătătoare, devotate și monogame* ca despre o eroare inacceptabilă (și dumneavoastră o căsătoreați, dacă vă amintiți, pe madam Miorleanu cu unu' Pisicovici sau așa ceva!). Ce mai, se acuza de întreaga prostie din univers, fiindcă nu-și dăduse seama de asta pînă la articolul în cauză. Așadar, a organizat ceremonii nupțiale pentru cuplurile pisicești din casă, după ce le-a stabilit și identități familiale. Exemple: Miaulina Felinel a fost dată lui Gheruțian Blănureanu, iar Pisulina Misican lui Pisi Smiorcea. Naș le fu tuturor Mustăcici Torcali. Și așa mai departe. Am nădăjduit că totul se va încheia aici. Da' de unde! Miaulina Felinel a avut o pasională aventură cu Pisi Smiorcea, iar Gheruțian Blănureanu și Pisulina Misican s-au trezit seduși și abandonați.

M. a luat-o complet razna. Repetă întruna cuvintele: presă, martori, scandal. Vrea să organizeze un sonor proces de adulter, paternitate și partajare a bunurilor (în speță, a litierelor). Și, vă previn, domnule profesor, v-a numit, spre satisfacția mea, recunosc, *președintele completului de judecată!*"

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

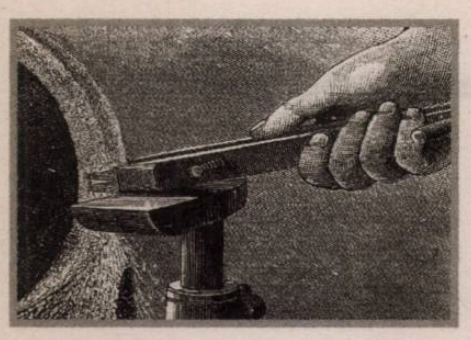

Ovidiu NAHOI

EU și UE

UE-UK. Cum ar arăta un posibil divorț?

Să recunoaștem că am fost cu toții un pic naivi atunci cînd am crezut că referendumul din 23 iunie va avea măcar darul de a lămuri spinoasa chestiune a relației Marii Britanii cu Uniunea Europeană: ori înăuntru, ori afară. De fapt, incertitudinea e mai grea acum decît înainte de consultarea publică. În Insulă, liderii populiști care au promis renașterea națională odată cu votul *„Leave"* dau acum bir cu fugiții – e bine să fii populist în opoziție, să atragi atenția și să cîștigi voturi. Ba să mai iei și o căruță de bani de la Parlamentul European, așa cum i se întîmplă lui Nigel Farage, dușmanul declarat al Uniunii Europene. Apropo, el pleacă de la conducerea UKIP, dar rămîne să meargă la Bruxelles și Strasbourg!

Problema este să pui în practică ideile pe care le-ai vînturat în opoziție – iar aici, populiștii par a deveni conștienți, deodată, de subțirimea propriilor argumente și de monstruozitatea propriilor minciuni. Cum ar fi ideea că o plecare din UE va deschide economia britanică spre lumea largă. De fapt, prezența în Uniune nu împiedică vreun stat membru să cucerească piețe oriunde pe glob. Din contra, aceasta este o contribuție la întărirea economiei europene în ansamblu, cîtă vreme azi cu greu mai poți găsi un produs european, în afara celor cu denumire de origine controlată, care să fie fabricat într-un singur stat membru. De exemplu, mașinile nemțești sînt pline de piese fabricate în România, după cum, spre nemulțumirea producătorilor autohtoni, o bună parte din telemeaua noastră se face cu lapte adus din Polonia.

Economia europeană este cu mult mai integrată decît sînt în stare să accepte liderii populiști. Sau, mai bine zis, decît vor ei să o arate opiniei publice. Iar dintr-o asemenea economie nu poți ieși pur și simplu prin referendum! Și totuși, cum ar trebui să plece Marea Britanie din Uniune, în cazul în care, totuși, un lider politic de la Londra își va asuma pînă la urmă ingrata misiune de a respecta rezultatul referendumului și a notifica instituțiile europene?

Poate fi, teoretic, o despărțire în termeni duri. Marea Britanie devine, din punctul de vedere al Uniunii Europene, un stat terț și, mai întîi de toate, pierde accesul liber la piața unică. Dezastrul economic ar fi garantat, cîtă vreme 50% din comerțul Marii Britanii se face în cadrul Uniunii Europene. Dar nici economia europeană nu s-ar simți prea bine, cîtă vreme 10% din exporturile Continentului merg către Insulă.

Apoi, să nu mai punem la socoteală riscurile politice și strategice. Marea Britanie este stat membru NATO și întreține relații foarte apropiate cu Statele Unite. Cooperarea în domeniul strategic și al informațiilor este esențială pentru securitatea tuturor, iar un divorț cu scîntei ar putea lăsa urme adînci și pe acest teren sensibil. Pur și simplu, e greu de crezut că Uniunea Europeană și Marea Britanie își pot închide una alteia ușa în nas. Da, dar cît de departe se poate merge cu concesiile?

Uniunea Europeană are tot interesul să arate Marii Britanii (și, eventual, altora dornici de a se arunca într-o asemenea aventură) că votul *„Leave"* are consecințe negative. Și că avantajele deja demonstrate ale prezenței în Uniune – acces la o piață integrată, libertăți pentru cetățeni, solidaritate între membri – depășesc cu mult ipoteticele cîștiguri ale unei despărțiri. Vor fi, așadar, consecințe pentru Marea Britanie. Cu greu ne putem imagina că aceasta va rămîne pur și simplu să se bucure ca și pînă acum de avantajele prezenței pe piața unică. E adevărat, există state, precum Norvegia sau Elveția, care au acces la piața UE, în baza unor acorduri individuale. Dar acest acces nu este gratuit, aceste state contribuie sub diferite forme la bugetul Uniunii.

Pur și simplu, nu ține argumentul populiștilor cum că banii din contribuția Regatului Unit la bugetul comunitar vor fi folosiți de aici înainte la finanțarea spitalelor și a altor programe sociale. Marea Britanie va trebui să plătească în continuare Uniunii Europene. Potrivit datelor Comisiei Europene, în 2014, contribuția britanică la bugetul Uniunii era de 0,52% din PIB (în general, statele membre contribuie cu circa 1% din PIB, dar Londra beneficia deja de concesii). Pe de altă parte, conform acelorași date, cheltuielile Uniunii Europene în Regatul Unit s-au ridicat la 0,32% din PIB-ul britanic. Rezultă o contribuție netă britanică de 0,2% din PIB. Menținerea pe piața unică s-ar putea să o coste cam tot atît, cu diferența că, de data aceasta, Marea Britanie nu va mai putea participa la luarea deciziilor.

Dar prezența pe o piață integrată presupune și libertăți nu doar pentru bunuri și capitaluri, ci și pentru forța de muncă. De exemplu, românii pot lucra fără restricții în Norvegia, din 2012, și în Elveția începînd din acest an. Încă un argument al populiștilor spulberat: nu, în afara Uniunii, Marea Britanie nu va putea să-și protejeze piața muncii față de lucrătorii din Europa de Est. Asta, dacă va vrea să rămînă pe piața unică! E ușor de înțeles de ce susținătorii atît de gălăgioși ai Brexitului se codesc acum să ia taurul de coarne și să-și negocieze ieșirea. Pur și simplu, se vor găsi față în față cu propriile minciuni.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

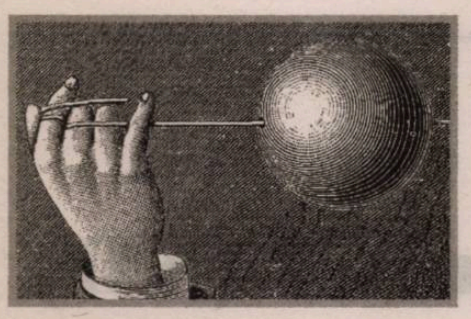

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Bani pentru film

– nefericirea cinematografiei germane –

Germania se numără printre țările europene cu cel mai dezvoltat sistem de subvenții pentru cinematografie. În fiecare an, statul federal și landurile oferă, prin diverse instituții de finanțare și/sau de promovare, în jur de 200 de milioane de euro pentru producții cinematografice și audiovizuale locale. Nu toate proiectele obțin finanțare, dar, una peste alta, peisajul e destul de bogat. Anul trecut au apărut în jur de 200 de filme germane (inclusiv coproducții), deci cam patru filme noi pe săptămînă. Producția germană a avut o cotă de piață de 27% – niciodată, de cînd se fac statistici și studii de audiență la nivel federal, filmele germane n-au avut atîția spectatori. Dar cifrele nu spun adevărul pe de-a-ntregul. Paharul e pe jumătate plin. Sau pe jumătate gol. Depinde cum privim.

Dar nu numai absența finanțării e o problemă. Și existența ei contribuie, pînă la urmă, la nefericirea filmului german.

Cu o săptămînă înaintea lansării pe ecranele germane a filmului *Toni Erdmann* al regizoarei Maren Ade, revista *Die Zeit* publică o analiză interesantă despre starea cinematografiei. Întrebarea pe care și-o pune Kaspar Heinrich e: „De ce oare nu vrea nimeni să meargă la filme bune?" Sună oarecum cunoscut: nici în România filmele de autor, românești sau europene, nu au mare succes la public. (Știu, comparația e forțată, pentru că în absența unei rețele de difuzare ca în Germania nici nu poți avea așteptări.) Cum se face, totuși, că filmele germane de autor nu reușesc să atingă audiențe mari, în ciuda succesului de critică și în ciuda eforturilor de promovare?

„Filmul german are în continuare o reputație proastă mai ales în țară. Avem, pe de o parte, un *mainstream* lipsit de consistență și o artă cinematografică mohorîtă, de cealaltă parte. Între acești doi poli – mai nimic", explică Kaspar Heinrich. Faptul că unele filme cîștigă premii la festivalurile europene importante sau chiar la festivalul de film independent Sundance (SUA) nu încălzește pe nimeni. Recunoașterea internațională nu e un factor determinant pentru succesul unui film pe piața locală.

Subvenția în sine e un element important în ecuația succesului. Banii, atunci cînd sînt, „cumpără" exact ceea ce producătorii nu și-ar permite în condiții concurențiale, de piață. Ei diminuează riscurile asumate de producător și-i asigură regizorului ceea ce altminteri nu și-ar permite. Doar că sistemul în care sînt oferite aceste fonduri (el însuși concurențial) obligă la compromisuri inclusiv din perspectivă artistică: a te conforma unei anume teme, a te înscrie pe o line sugerată, nu e oare tot o formă a abandonului? Pe de altă parte – explică *Die Zeit* –, se întîmplă adesea ca tocmai acele filme independente, de nișă, să fie cu totul excluse de sistem. Nu printr-o cenzură deliberată, ci dintr-o lipsă de perspectivă a politicilor de finanțare. Producțiile *low-budget* sau *(non-budget)* care apar în urma unor asemenea excluderi circulă și ele pe la festivaluri și uneori chiar în săli, dar nu reușesc să atingă un public larg. Printre altele și pentru că mesajul devine prea transparent, ele par să vorbească mai mult despre precaritatea artiștilor și despre starea cinema-ului decît despre promisiunea inițială a scenaristului/regizorului. Ele sînt de artă în măsura în care sînt militante.

Dar nu numai absența finanțării e o problemă. Și existența ei contribuie, pînă la urmă, la nefericirea filmului german. Sînt prea mulți bani. Sînt prea multe filme, prea mulți absolvenți, prea multe școli de cinema – e de părere Anatol Nitschke, producător și distribuitor de film. Problema – spune el – e că nimeni nu se mai întreabă cui i se adresează filmul. Este capabilă piața să integreze atîtea producții? Este publicul pregătit să aleagă?

Anul trecut, bugetul statului (al federației) pentru film a fost redus de la 60 la 50 de milioane de euro. Însă instituții locale au pus la dispoziția producătorilor aproape 150 de milioane. În schimb, s-a luat decizia ridicării plafonului maxim acordat pentru fiecare proiect cofinanțat. Asta înseamnă mai mulți bani, dar pentru mai puține proiecte, în ideea susținerii utile a calității mai degrabă decît a cantității. În plus, ministrul Culturii a propus o suplimentare a fondurilor cu 15 milioane de euro pentru dezvoltarea de scenarii.

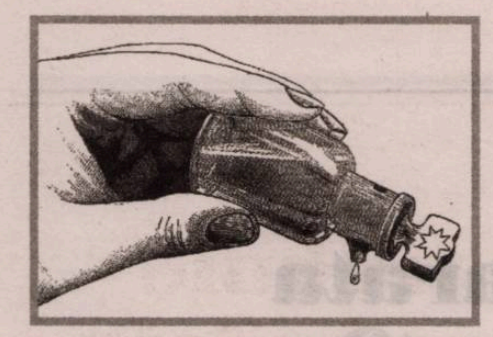

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Om chitros

Dicționarele noastre generale nu înregistrează cuvîntul *chitros*, care s-a răspîndit însă destul de mult în registrul familiar-argotic din ultimii ani. Ca orice termen de caracterizare negativă, *chitros* are un sens fundamental – în cazul dat, „zgîrcit" –, dar și utilizări mai vagi, injurioase sau glumețe, care pot actualiza, în funcție de context, diverse alte trăsături negative: „rău", „antipatic" etc. Cuvîntul este prezent în glosarele și dicționarele de argou din ultimele decenii – mai întîi la Nina Croitoru Bobârniche, *Dicționar de argou al limbii române* (1996), apoi la Anca Volceanov și George Volceanov, *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române* (1998) și la Traian Tandin, *Dicționar de argou al lumii interlope* (2009) –, pretutindeni cu o explicație prin sinonimele „zgîrcit, avar". Ioan Milică, în *Expresivitatea argoului* (2009), indică pentru formele *chetros* sau *chitros* echivalentul „hain" (p. 191).

Adjectivul *chitros* apare des în Internet, de obicei cu sensul „zgîrcit" – „prietenii mei mi-au spus că sînt *cel mai chitros om* din lume" (libertatea.ro); *„cel mai chitros* fotbalist din lume" (sport1x2.ro); „sînt nostalgică, nu *chitroasă*. Ăsta este motivul pentru care nu arunc nimic..." (super40.ro) –, dar și cu sensul „rău, răutăcios": „era și *chitroasă* blonda, nu m-a lăsat s-o depășesc nici în ruptul capului" (ovidiux.com). Evident, insulta poate fi și substantivizată, mai ales în adresarea directă: „poți apela la amicii tăi de pe aici, *mă, chitrosule*" (motociclism.ro). La răspîndirea cuvîntului pare să fi contribuit și un program de comedie difuzat de un post de televiziune, în care apelativul caracteriza un personaj anume („Toată lumea mă știe de *chitros*", primatv.ro). Oricum, *chitros* a intrat și în literatură: „așa ie și *chitroasa* de fi-sa, pînă vezi o hîrtie d-o sută îmbătrînești" (Mircea Daneliuc, *Ca un grătar de mici...*, 2013); „50 de lei, mai pune și tu, nu fi *chitros*" (Adrian Schiop, *Soldații: poveste din Ferentari*, 2013).

Și substantivul *chitră* e consemnat în toate dicționarele de argou citate cu sensul „zgîrcit" (pe site-ul 123urban.ro și cu exemplificări: „Ești *o chitră!* Nu fi *chitră!*"). Cuvîntul (și în sintagma glumeață *chitră mică)* apare mai ales în formule de insultă: „A.M., schimb de replici usturătoare cu o persoană importantă din viața lui: «*Chitră* ce ești!»" (spynews.ro, cu explicația: „are un schimb de replici dure, pe o rețea de socializare, cu prietenul A. N., căruia îi spune fără multe menajamente că este zgîrcit"); *„chitră mică* ce ești..." (forum.ro).

Nu e tocmai limpede originea cuvîntului *chitros*. Două soluții par să se întrevadă (și la ele recurg și comentatorii care intervin în Internet, pentru a răspunde la întrebările altor vorbitori). Unii consideră că adjectivul *chitros* ar fi un derivat (cu sufixul-*os*) din *chitră*, denumirea unui fruct din grupul citricelor („fructul comestibil al chitrului, cu aspectul unei lămîi mari", DEX), printr-o metaforă care ar activa sensul moral al „acrelii" și l-ar specializa pentru zgîrcenie. Din punct de vedere formal, totul e în regulă; din punct de vedere semantic, trecerea de la sensul moral de „acreală" la „zgîrcenie" nu mi se pare foarte firească. De altfel, *chitra* nici nu este atestată în limbă ca un prototip pentru „acreală" (contextele caracteristice pomenesc, ca formă tipică de consum, *dulceața de chitră)* și – lucrul cel mai important – e un cuvînt extrem de puțin folosit în ultimele decenii, în măsura în care este aproape absent din alimentație și fructul pe care îl desemnează. Cuvîntul circula în trecut, fiind folosit în textele cronicărești, la Anton Pann și chiar în perioada interbelică – de pildă la nostalgicul Pillat, în *Casa din deal:* „mirosind a floare de tei, a lămîiță, / A cantalup, a lisă de *chitră*, a șerbet" (unde *lisa* este „fruct acoperit cu o pojghiță de zahăr candel", *Micul dicționar academic).*

Zgîrcit, zgîrcă,
suge dinți.

Mai credibilă mi se pare cealaltă posibilă explicație. Adjectivul *chitros* (sau *chetros*) pare a fi la origine o variantă dialectală, cu consoana inițială palatalizată, a lui *pietros.* Site-ul 123urban.ro chiar indica, în 2007, o origine regională a formei: „(moldovenește) zgîrcit, zgîrcă, suge dinți; exemple: «haidi bă, nu hi așa chitros, cî ți-a vini și ții roaga»". Schimbarea semantică ar fi mai ușor de explicat în acest caz, prin metafora curentă care echivalează „de piatră" cu sensul moral „rău", devenit apoi, prin specializare, „zgîrcit". *Chetros* și *chitros* sînt atestate în toponimie, cu sensul propriu („loc pietros"). De altfel, *chitros* nu e doar o variantă moldovenească, ci și o formă prezentă în aromână: în *Dicționarul dialectului aromân* al lui Tache Papahagi (1963), cuvîntul apare cu ortografia specifică *kitros* și cu sensul „pietros". Astfel, nici sensul „rău" sau „zgîrcit" al lui *chitră* nu ar mai avea vreo legătură cu fructul: dacă de la *chitros* s-a refăcut un substantiv *chitră* „rău, zgîrcit", ca termen depreciativ de adresare, ar fi vorba de o simplă omonimie. Principalul argument în favoarea acestei explicații e noutatea termenului *chitros,* care pare să fi apărut după ce numele de fruct *chitră* nu mai era în uz.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

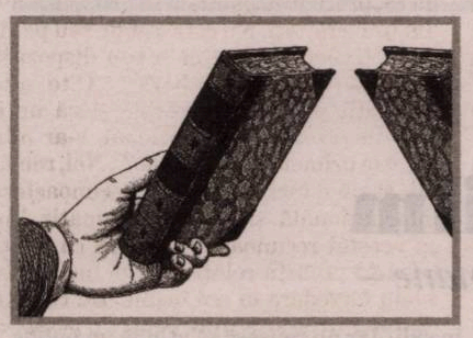

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un decalog sau mai multe? (XII)

Un cititor căruia apuc să-i mulțumesc și să-i răspund abia cu vreo lună întîrziere îmi semnala că, pentru domnia-sa, antonimul corect al „nevoii de a da un sens vieții", cap de serie în lista lui Solomon Marcus, ar fi *Carpe diem... quam minimum credula postero* („Trăiește clipa... bazează-te cît mai puțin pe ziua de mîine", după cum traduce comentatorul). Interesantă sugestie. Totuși, eu cred că un *carpe diem* nu privează viața de sens, chiar dacă îi concede unul minimal, poate chiar derizoriu. Altminteri, la ce bun îndemnul? „Trăiește-ți fiecare zi ca și cum ar fi ultima din viața ta" auzim și în trăirismul interbelic, și în hedonismul contemporan, ba chiar și în pragmatismul corporatist: un slogan ce poate fi înțeles deopotrivă ca un avertisment al nimicniciei și ca un patos al neirosirii. Pentru mine, „a da un sens vieții" nu ține de aderarea la vreo doctrină sau alta, chiar dacă lucrul ăsta poate să ajute, ci de dorința și de capacitatea noastră de a da o structură, o coerență a curgerii temporale în care viețuim. Este opțiunea noastră, a fiecăruia dintre noi, de a angaja o relație personală cu timpul, indiferent cît de laxă sau de constrîngătoare.

Pare să fie mai ușor să dăm un sens vieții altora decît nouă înșine. Ne vine la îndemînă să lansăm verdicte despre „împlinirea" sau „irosirea" celorlalți, uneori cu consecințe dramatice, tocmai în educație, unde, de pildă, părinți iubitori nu ostenesc în eforturile de a ștanța propria matrice peste aspirațiile existențiale ale copiilor lor sau, dimpotrivă, îi lasă în voia sorții din convingerea că trebuie să învețe singuri să ia decizii.

În principiu, nici una dintre opțiuni nu e fericită. Educația, fie ea din partea părinților sau a școlii, ar trebui să insufle copiilor sau tinerilor dorința și destoinicia căutării – un proiect, cum am mai spus, dificil.

Ultima „nevoie" indicată de Solomon Marcus, cea de transcendență, închide bucla, întorcîndu-ne la cea dintîi: cum ai putea da un sens vieții altfel decît prin ceva ce se află în permanență în afara ei, un „nu încă" pe care ajungi să îl resimți ca fiind concrescut în „deja"? Aici, în ceea ce am botezat ca „nevoie de imanență", își găsește locul *carpe diem,* în variile ipostaze interpretative.

Mi-am trăit, ca mulți alții, „criza mistică" în preadolescență. Locuiesc în preajma Mănăstirii Cașin, „mănăsire 'naltă, cum n-a mai fost altă". Drumurile mele către oraș treceau frecvent prin fața bisericii, mai exact, chiar prin curtea ei, traversată de o alee ce scurta accesul în intersecția unde a fost înălțat lăcașul. Acei 10-20 de metri au însemnat, ani de-a rîndul, aproape zilnic, contactul meu sufletesc spontan și intens cu divinitatea. Nu am fost niciodată credincios practicant, dar nu aș fi lipsit, nici în vremurile comuniste, de la slujbele de Înviere, resimțind acel moment, ca majoritatea ortodocșilor, ca pe o purificare și înălțare a propriului suflet, după care tînjeam 12 luni.

Între timp, aleea din fața Mănăstirii Cașin s-a închis, ca să n-o mai taie toți neaveniții prin curtea bisericii. Slujbele de Înviere tot mai convenționale din anii '80 au fost înlocuite de montări fastuoase, cu megafoane și becuri halogene, primele hîrîind de-ți luau auzul, cele din urmă aruncate în ochii credincioșilor. Iar sensul vieții mele s-a îndepărtat treptat de religiozitatea anilor de ucenicie. Aș fi preferat să fi fost altfel, atît în ce privește biserica, cît și privitor la mine însumi.

Spun toate astea pentru că aș vrea să separ nevoia de transcendență de formele ei instituționalizate, de religie. Disputele pro și contra religiei în școli, purtate în spațiul public românesc, mi se par acolade pe marginea rîvnei pentru notorietate pe de o parte, pentru autoritate pe de cealaltă parte. Nu cred că un ateu este mai uman sau mai inuman decît un credincios. Însă am rezerve față de oamenii fără nici un fel de credințe, oricare ar fi acelea. Or, „nevoia de imanență" tocmai așa ceva vizează: cohorta lui Coriolan Drăgănescu, proliferînd într-o lume în care orice fel de angajament, religios, moral, de orice tip, devine constrîngător, opresiv. Parcă mi-e mai la inimă infatigabilul primar Leonida, tot din Caragiale, incontinentul suplicant care vrea să facă din urbea pe care o conduce măcar un port la Marea Neagră, decît corul postmodern intonînd, potrivit unui *hit* de actualitate, *„I want it all, and I want it now!".* Nu la așa ceva se gîndea Horațiu.

Una peste alta, „nevoia de imanență" corespunde dorinței de a fi educat pentru o lume previzibilă, lipsită de mister, în care totul este dat, singurul lucru incert rămînînd cine ce apucă. Așa cum o să încerc să explic în numărul viitor, încheind serialul pe care l-am lungit deja nepermis de mult, și acest „antonim", ca și întreg „antidecalogul" pe care, mai în joacă, mai în serios, l-am construit în replică la articolul lui Solomon Marcus, reprezintă un alt mod de a înțelege nu numai educația, ci și viața și omul, net diferit față de cel avut în vedere de ilustrul matematician. Cît va fi fiind și de prizat în societatea românească, întrebați vă rog Institutul Național de Statistică.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

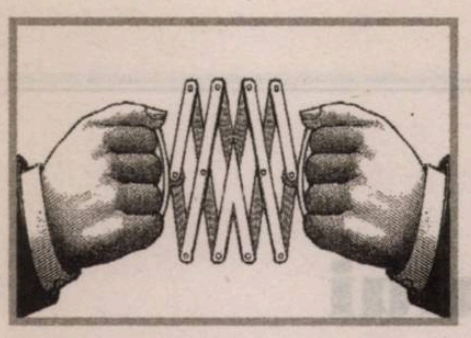

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Universitatea nu trebuie să fie la remorca economiei“

– dialog cu prof. dr. Mircea DUMITRU –

Este profesor de logică filozofică și se află la al doilea mandat de rector al Universității din București. Prof. dr. ***Mircea Dumitru*** *are un doctorat la București și unul la Tulane University (New Orleans, Louisiana), a fost* visiting professor *la mai multe universități (New York, Lyon, Helsinki). L-am invitat la un dialog despre managementul universitar, etică și „Top 500“.*

În SUA, misiunea principală a președintelui unei universități este aceea de a aduce bani, el are mai degrabă profilul unui om de afaceri. Care e condiția rectorului român? Ce poate și ce nu poate să facă?

E o condiție destul de echivocă. Dar aș vrea să spun ceva despre modelul american, pentru că îl cunosc, am studiat în SUA, apoi am revenit în calitate de profesor invitat, cunosc bine ce înseamnă universitatea americană și managementul ei. Președintele universității reprezintă interesele instituției în relație cu mediul de afaceri și cu cei care susțin financiar programele de studii. Este mai mult sau mai puțin un CEO, un fel de *businessman* care trebuie să maximizeze veniturile universității. Asta este sarcina lui. Președintele universității, chiar dacă provine din mediul academic, încetează să mai fie un profesor-cercetător – nici nu cred că mai există cazuri în care președintele să-și poată permite în același timp să mai facă cercetare și predare. Se „profesionalizează“ ca președinte pe perioada mandatului. În România și în alte țări europene, statutul este echivoc pentru că un rector este judecat și pentru calitatea cercetării științifice, și pentru cursurile sale, și pentru doctoranzii pe care îi are. Cu alte cuvinte, trebuie să facă foarte multe lucruri. E foarte greu să le faci bine și profesionist pe toate. Dacă ne gîndim să facem mai eficient sistemul universitar, poate că ar trebui să ne gîndim și la o profesionalizare a funcției de rector. Poate că atunci universitățile românești ar fi conduse mai eficient. Dar se va petrece o separare – și uneori s-ar putea întîmpla chiar un divorț – între managementul de top, *leadership*-ul universitar, și corpul academic. În multe universități de prestigiu din America, profesorii au foarte puțin de spus în ceea ce privește deciziile strategice ale universității: care sînt programele care trebuie susținute financiar, în ce direcții investește universitatea, cîți studenți sînt aduși în programe, ce masterate și doctorate se fac – toate aceste decizii mari sînt luate de *board*-ul universității și de președinte. Există și acolo senat, dar funcția lui e mult redusă. Dacă ne uităm la arhitectura unei universități românești, impactul pe care profesorii ar dori să îl aibă ar scădea.

Totuși, au pătruns și în sistemul universitar românesc anumite elemente din managementul corporatist. Contribuie la o mai mare eficiență?

Eu fac în continuare cursuri, am mulți doctoranzi și țin mult la aceste activități. Dacă funcția de rector s-ar defini în așa fel încît să fie separată de cea de profesor, aș renunța la funcția de conducere, pentru că eu mă simt în primul rînd profesor, un *primus inter pares*. Nu cred că universitatea trebuie dezvoltată pînă la capăt după formula aceasta antreprenorială. Nu cred că universitatea trebuie să fie o anexă a industriei. Nu cred că o universitate generalistă trebuie să se transforme într-o școală de meserii, chiar dacă e o școală *înaltă* de meserii. Avem astfel de școli vocaționale cu rang de universități: sînt cele care formează ingineri, medici, economiști. Avem însă cîteva universități generaliste în România, iar acestea trebuie să păstreze acest model în care oferim și educație științifică, dar și o educație cu deschidere mai largă, cea umanistă. Or, dacă introducem drept criteriu de eficiență – cum s-a și discutat – numărul de absolvenți care s-au angajat în profilul oferit de diplomă, atunci pun o întrebare: cîți absolvenți se angajează direct în profiluri precum studii clasice, istorie, filozofie, chiar și limbi străine, exact în profilul lor? Sau chiar și în domenii științifice, precum chimia sau alte profiluri care înainte aveau și o industrie dezvoltată. Eu cred că trebuie să oferim o educație mai largă, trebuie să formăm oameni care să gîndească mai bine, să aibă o anumită construcție interioară și o relaționare socială mai bună. Adică oameni care după aceea pot să funcționeze și pe piața muncii mai bine și care pot fi formați de firmele la care lucrează prin cursuri de specializare. Universitatea trebuie să aibă și o funcție cultural-prospectivă, ea nu trebuie să fie la remorca industriei și a economiei. În economie și în industrie au apărut ramuri noi ca urmare a unor cercetări care la început aveau o vocație pur teoretică și abstractă și nimeni nu putea anticipa care vor fi consecințele lor economice. Prin anii '30 ai secolului trecut, cîțiva oameni care au rămas în Panteonul științei (Kurt Gödel, Alan Turing și alți cîțiva care se ocupau de fundamentele logicii și de logica matematică) studiau o chestiune extrem de abstractă: ce este un algoritm; cum să descriem în termenii cei mai generali și cei mai abstracți o procedură de calcul. Nici unul dintre ei nu putea anticipa atunci – poate cu excepția lui Turing – că aceste studii, care erau extrem de abstracte și de îndepărtate de viața de zi cu zi, vor fi cele care vor declanșa construcția computerelor. Viața de astăzi este *imposibilă* fără computere. La originea lor au stat și astfel de studii care atunci nu aveau nici o aplicabilitate practică. Dacă se punea întrebarea „Să finanțăm o astfel de cercetare, este ea utilă pentru industrie?“, cu siguranță că, avînd în vedere profilul industriei de atunci, lumea s-ar fi întrebat „La ce e bună o astfel de cercetare?“. Acum vedem la ce a fost bună.

Etica universitară este un subiect tot mai important în lume. În România, a existat în 2012 cazul plagiatului lui Victor Ponta (care a atras atenția asupra problemelor etice). Recent, CNATDCU a declarat că teza de doctorat a lui Victor Ponta e un plagiat. Universitatea din București demonstrase deja asta din 2012...

Chestiunea a fost semnalată de o mare revistă de știință, *Nature*, și arunca o gravă acuzație asupra reputației Universității din București. E o revistă în care doresc să publice și cercetători din România, iar unii chiar au publicat, inclusiv profesori de la Universitatea din București. Nu poți să nu tragi concluziile care se impun de aici și nu poți să fii în continuare nonșalant cu problemele de etică. A pretinde că aceste lucruri nu există e grav, pentru că înseamnă să susții explicit impostura academică, frauda și minciuna. Din păcate,

reacția mediului universitar la acel caz a fost foarte timidă, pentru că s-a temut de implicațiile politice care ar putea apărea. Și pentru că nu avem încă această deprindere firească de a spune lucrurilor pe nume atunci cînd ele sînt foarte grave. Pe de altă parte, noi, pentru că nu sîntem foarte informați asupra acestor lucruri, avem tendința de a la dramatiza și de a le socoti catastrofale. Există cazuri de plagiat la cele mai mari universități din întreaga lume. Dar acolo reacția profesională este promptă, pentru că nu-ți poate fi indiferent, ca profesor, dacă un coleg sau un fost student a obținut un titlu academic în mod onest sau printr-o fraudă. Partea neplăcută este că, în situații similare, universități din România nu au acționat în modul în care ar fi trebuit s-o facă. Acum patru ani, plagiatul nu părea să fie o temă. Acum a devenit o temă, poate obsesivă. În continuare, trebuie să ne punem la adăpost de posibilitatea ca astfel de lucruri să se întîmple pe o scară largă. Noi ne-am uitat la cazul Ponta, dar sînt multe alte cazuri.

Într-adevăr, plagiatul apare începînd de la nivelul unor studenți care fac un simplu referat pentru seminar și copiază...

Eu am spus odată – și mi-am atras oprobriul unora – că în școala românească se cultivă foarte mult memoria. Memoria e importantă pentru învățare și pentru educație, dar ar trebui să cultivăm mai mult imaginația și creativitatea. A cultiva memoria înseamnă a-i pune pe elevi, de la vîrsta cea mai fragedă, să repete lucruri spuse de alții și, uneori, atunci cînd li se cer anumite teme mai independente, să folosească această strategie de a repeta ce au spus alții fără să arate sursele; pentru că nu sînt învățați cum să folosească sursele. Cred că toată școala trebuie reorientată și recanalizată pe cultivarea acestor caracteristici care sînt mult mai importante decît repetarea mecanică a unor lucruri: creativitatea și imaginația. E o școală mult mai grea în acest fel, dar dacă vrem eficiență din partea sistemului educațional trebuie să ne mișcăm în această direcție, așa cum fac alte societăți. Aceasta a fost și o sursă a relativizării cazului dlui Ponta: s-a spus că, dacă școala românească e așa, de ce să facem un caz atît de dramatic din faptul că cineva a copiat în teza de doctorat? Să ne-nțelegem: nu cred că în școală trebuie să le cerem elevilor creativitate maximă. Un eseu sau un proiect de gimnaziu sau de liceu nu trebuie să fie concepute ca o teză de doctorat, care trebuie să aibă și elemente cu un caracter personal. Dar cine ne împiedică să-i învățăm pe tineri încă din gimnaziu că trebuie să spună foarte clar: lucrurile acestea le-am preluat din alte surse. Învățîndu-i să fie onești cu lucrurile acestea care se fac în fiecare zi la școală, îi pregătim să fie onești și în relațiile lor sociale, să nu creadă că modelul de succes este modelul în care reușești să-l înșeli pe celălalt pentru că nu știe, n-are acces la aceleași informații. Doctoratul este însă altceva. Nu poți să pretinzi că ești doctor într-un domeniu și să preiei ca atare ce-au scris alții. De aceea, nu am fost de acord să relativizăm problema asta a gravității unui plagiat într-o teză doctorală introducînd ideea că așa au fost învățați copiii din gimnaziu.

În fiecare an, presa anunță că „iar n-avem nici o universitate românească în Top 500“. De unde pasiunea opiniei publice pentru Top 500?

Acum cîțiva ani, Universitatea din București chiar a fost în Top 500. În *ranking*-ul QS, care are baza mai mult în Europa (spre deosebire de *ranking*-ul Shanghai), Universitatea din București se află pe poziții meritorii la unele domenii. De pildă, la limba engleză și la limbi moderne aplicate se află între locurile 150-200; la matematică, fizică, astronomie se află între 250-300. Este *ranking*-ul pe subiecte, nu cel general. Există un număr foarte mare de universități în lume care sînt evaluate și prezente în topuri: peste 20.000. În momentul în care Universitatea din București și alte cîteva universități mari din România intră undeva pe poziția 600-700, înseamnă că, procentual, sîntem în primele 3-5% din universități. Nu este atît de rău pe cît pare. Uneori, cînd sînt într-o dispoziție malițioasă, pun întrebarea: „Cîte alte instituții publice românești, dacă ar fi într-un *ranking* internațional, s-ar afla printre primele 3% din lume?“. Noi, românii, avem o mare nevoie de recunoaștere internațională și simțim dramatic lipsa acestei recunoașteri pentru că avem o foarte proastă relație cu noi înșine: nu avem încredere în noi înșine. Eu cred că *ranking*-urile sînt utile pentru o perspectivă comparativă. E bine ca noi, Universitatea din București, să ne comparăm cu Universitatea din Cluj, Universitatea din Iași, cu universități din regiune sau din America. Dacă ne uităm la felul în care sîntem finanțați, o să constatăm că, la nivel egal de finanțare, Universitatea din București folosește foarte bine banii publici. La capitolul „educație“, Universitatea noastră se află deasupra poziției pe care o ocupă mari universități din Centrul Europei: Universitatea Carolină din Praga, Universitatea Jagellona din Cracovia, Universitatea „Eotvos Lorand“ din Budapesta – universități care au o mare tradiție și putere. La investiții egale, Universitatea din București nu se află pe o poziție foarte rea. Ar putea să aibă și o poziție mai bună. Cred că pentru noi este un spațiu foarte mare de progres mai ales în ce privește publicațiile științifice, în special în științele sociale și umanioare. Am și luat în ultima vreme unele măsuri de organizare internă pentru a-i pune pe colegii noștri de la științe sociale și umanioare să lucreze mai bine și să publice mai mult. Așa că un *ranking* este și un instrument de autocunoaștere, care îți permite să vezi în ce direcție ar trebui să investești mai mult în următorii ani și să iei o decizie.

(fragmente dintr-un interviu p... puteți urmări pe live.adevaru...

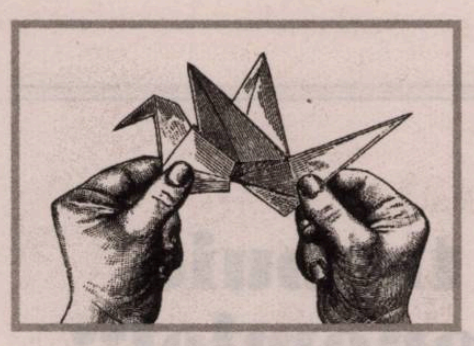

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

În vîrful dealului

România poate să devină o țară a pensiunilor din locuri pitorești. Dacă n-ar fi duhorile neplăcute din băi sau scurgerile proaste din cabinele de duș, care tind să devină brand național. „Bucuriile“ de altădată provocate de budele din fundul curții par a fi fost înlocuite de acest fenomen înrudit. Te poți gîndi că meșterii nu sînt în stare să monteze ca lumea sifoanele din podea sau de sub chiuvete, că nu mai știu să dea panta necesară conductelor de scurgere, că ventilația se face cu bani puțini și nu funcționează bine. Tehnic vorbind, pot fi mai multe cauze, dar mulțimea acestor situații (să nu-mi spuneți că nu v-ați iztot. Ce se mai strică după aia nu-l mai interesează și stricat rămîne. Dacă e vorba de propria casă, se poate spune că e treaba fiecăruia, dar cînd e vorba de ceva destinat publicului, e cu totul altceva.

Pe site-ul cochetei pensiuni din vîrful dealului scria că există masă de biliard. Poate că nimeni nu s-ar fi așteptat la altceva decît la o masă obosită, prost echilibrată, cu postavul murdar, chiar rupt pe alocuri, cu bile grele, eventual ciobite, cu tacuri ondulate și mante rigide, numai bună să te umple de nervi. Ei bine, masa aceea nici măcar nu mai exista. Proprietarul ne-a spus că era prea complicat să o tot mute din sala de mese ca să

„Un zid părăsit / Şi neisprăvit“.

bit de ele), uneori și în case particulare, scoate în evidență un adevărat fel de a fi, *a way of life,* cum zic englezii.

Scriam odată despre „vocația“ neterminării, despre casele construite pe jumătate, despre șantierele permanente, despre reparațiile fără sfîrșit, în fine: „Un zid părăsit / Și neisprăvit“. Dar mai există și „vocația“ terminării defectuoase, a lui „merge și așa“, a improvizațiilor care se permanentizează sau a neîntreținerii. De îndată ce o lucrare s-a încheiat, proprietarul răsuflă ușurat, făcîndu-și socoteala că asta a fost

facă mai mult loc de dans ori de cîte ori avea vreo nuntă sau vreun botez (și avea mereu). Instalase, în schimb, o masă de ping-pong rabatabilă (mai ușor de mutat cînd apărea nevoia de spațiu suplimentar). Paletele erau însă jalnice, nu se putea juca cu ele. Odată fuseseră noi, dar apoi se uzaseră și nimeni nu se învrednicise să mai cumpere altele. Și cine se gîndește să vină cu paleta de acasă?

În cutia de șah și table existentă în hol (că tot am făcut în această revistă un Dosar dedicat celor două jocuri) nu erau decît pulurile pentru table. Cineva a considerat probabil inutil să mai pună și piese de șah. Cine ar vrea să joace șah adică, la o pensiune din vîrful dealului…

Ei, dar proprietarul se putea mîndri cu piscina, lucru rar prin părțile locului. Localizată într-un fel de subsol, era un loc pe care nimeni nu se înghesuia să-l folosească. Curată, fără să strălucească, avea vreo șase metri lungime și doi lățime. Adică nu prea puteai înota, iar turiștii se întrebau de ce ar intra acolo vara. Dar dacă ar fi fost iarnă, ar fi intrat? Pentru ce? De bălăcit, lumea se putea bălăci oricum în cabina de duș din propria cameră, mai ales că, după primele secunde, cădita se umplea de apă, că tot vorbeam de scurgere. Asta dacă suportai mirosul de care vorbeam.

Eram preveniți, din experiențe similare, că bicicletele, trecute și ele pe site, pot fi defecte. Proprietăreasa unei pensiuni celebre, unde bicicletele erau ruginite și nu mai aveau lanț sau pedale, ne spusese odată că ea nu se poate lupta cu lumea necivilizată și rea care le strică. Aici, în vîrful dealului, bicicletele încă mai funcționau, dar nimănui nu i-a venit să se urce pe ele ca să coboare dealul înalt pe care era pensiunea (ar fi fost singura variantă). Toți și-au pus problema complicatei întoarceri la deal. Ca și piscina, păreau a fi doar obiecte de inventar și de fală, menite să crească valoarea teoretică a investiției.

Rămînea opțiunea sedentară a televizorului din cameră. Toate canalele aveau însă purici, mai ceva ca în vremurile de tristă amintire. Proprietarul dădea vina pe furnizorul de cablu. Și uite așa puteai redescoperi binefacerile plimbărilor pe jos, prin natură. Obosit și flămînd după asemenea minunate plimbări, te întorceai la pensiunea cu de toate și mai nimic, unde puteai asculta sîrbele, horele și geamparalele de seară, noapte și dimineață de la petrecerea de botez aflată în plină desfășurare. Poate nu știți, pe la botezuri se chefuiește astăzi mai ceva ca la nunți. Există și o cutie specială, cu capac, un fel de pușculiță în care invitații pun banii. Vechile obiceiuri se îmbunătățesc, dar nu se schimbă. România profundă nu se dă niciodată bătută. Uneori ai senzația că va copleși orice încercare de modernizare, că civilizația nu prinde.

ready made

„Bărbierii indieni sînt așa de abili în mânuirea briciului pe barba și capul clienților, în cât aceștia au luat obiceiul a se rade pe când dorm și nu li se întâmplă să se deștepte mai nici odată sub briciu. Obiceiul a devenit lege și astăzi Indienii cred că ar păcătui când s'ar rade deștepți.“

Vatra. Foaie ilustrată pentru familie, Anul II, No. 13, 1895

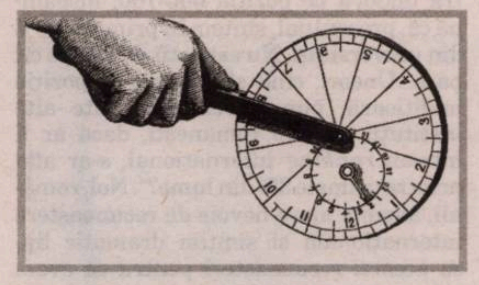

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Zilierii noștri cei de toate zilele (II)

La Volubilis *(foto: mozaic)* s-au prezentat mai mult de o sută de bărbați de toate vîrstele de prin satele de lîngă Walili, cînd noi nu puteam angaja decît vreo treizeci în vara aia. Am pus deci buletinele tuturor într-o căciulă *(don't ask)* și șefa de la Londra a început să facă extrageri. Mie, pe de-o parte, îmi cam venea să intru în pămînt de rușine, pe de alta îmi venea totuși să scot capul la gura vizuinii să văd ce se întîmplă mai departe. Cînd un nume era anunțat, dacă era vorba de un tînăr, urma un delir de bucurie, la care participau și amicii de lîngă el, dîndu-i ghionturi și luîndu-l în brațe. Dacă era bătrîn, tipul se prefăcea posomorît, zicea *prezent* sau altă chestie ca nuca în perete, cu respect și stînjeneală, iar amicii de lîngă el se uitau în altă parte, aprinzîndu-și o țigară.

Tinerii și vîrstnicii lucrează diferit, și, dacă echipa e pe mîna ta, trebuie abordați psihologic la fel de diferit. Vîrstnicii (cel mai bătrîn muncitor pe care l-am avut avea 80 de ani și era de oțel) au o perfectă egalitate a ritmului; se gîndesc la ale lor, evident, dar nu trag chiulul. Totul merge strună atîta timp cît faci militărie cu ei, arătîndu-le în același timp respect și afecțiune. Cine lucrează în lumea islamică descoperă repede valoarea acestei combinații aparent bizare. Cu tinerii, șefii mai hîrșiți umblă la anumite butoane psihologice, de exemplu încurajează competiția între ei. Esențial cred însă că e să-i faci să înțeleagă din ce ...tiv lucrăm noi acolo. Numai așa pot ...e cîndva să le pese ca treaba să fie bine făcută. Așa diferiți cum or fi, și tinerii, și vîrstnicii au totuși același dispreț pentru două lucruri: crema de soare, considerată o fandoseală supremă, și măturatul, o muncă nedemnă de un bărbat, de parcă am fi toți os de Agamemnon și Ahile. Dacă săptămîna trecută am vorbit de moșii pe care te poți baza, acum e rîndul tinerilor, mai imprevizibili. Aceiași tipi aparent apatici, fără pic de nerv, sînt cei care, cu absolută eficiență, îl duc pe brațe pe muncitorul mușcat de scorpion, care leșinase. Aceiași puștani care vin la sapă cu un tricou decolorat o lună întreagă apar apoi la nuntă (în nici o campanie nu scapi fără să participi la o nuntă) pe motociclete, în geci de piele, și dansează ca la televizor. Unul din ei, de vreo 20 de ani, furase o prostituată dintr-un bordel și se logodise cu ea. Un altul, Ümit, mi-a zis odată că nu poate veni a doua zi la muncă pentru că participă la un concurs de trecut Dardanelele înot. Cînd ne-am revăzut și l-am întrebat cum a fost, mi-a răspuns, în felul lui extraordinar de liniștit, că a ieșit al doisprezecelea și că e foarte mulțumit.

Într-o sîmbătă, pe șantier, am făcut schimb de încălțări cu un tînăr învățător din echipa mea, Ali, și a doua zi am jucat în Ionien-Pokal în adidașii lui, la fel de jerpeliți, dar mai ușori decît bocancii mei. Asta era cupa de fotbal a echipelor arheologice nemțești, pentru care am închiriat un teren în Efes. A cîștigat echipa fortificată cu cei mai mulți muncitori (iar eu am ratat un 11 m, asta fiind singura mea asemănare cu un mare jucător). Pe ori-

ce săpătură se lasă invariabil cu un meci de fotbal al arheologilor contra muncitorilor. Pînă azi, arheologii n-au cîștigat niciodată, nicăieri în lume. Dar nu poți să-i refuzi omului tînăr și mîndru, care ziua dă la lopată pentru tine, ocazia de a dovedi că îți este superior pe multe planuri. Ceea ce, de altfel, nici nu mai era de demonstrat – în experiența mea, majoritatea celor care vin să lucreze pe șantier fac orice muncă, fie cu tîrnăcopul, fie cu penseta, atîta timp cît li se explică bine ce au de făcut, mai temeinic decît ai face-o tu însuți.

În Maroc, doar doi muncitori vorbeau franțuzește, amîndoi tineri și foarte inimoși, și au ținut morțiș să mă învețe arabă. Nu lași un prieten în ignoranță! Slimane mi-a copiat cu mîna lui seara, după muncă, zeci de pagini dintr-un dicționar pe care îl avea acasă. Cînd mă uitam pe foi, eu, care speram să găsesc chestii simple și folositoare, găseam numai *„être tiré à quatre épingles“*, *„jeter l'éponge“* etc. cu echivalentul arab, care-mi rupea spinarea. O atitudine cu totul opusă avea Idriss, care era în stare să-mi dicteze fără ezitare cum se zice în arabă „știu să fac“, „vreau să văd“ etc., dar care uneori, cînd îl întrebam cum se zice „însă“ sau „am“, avea lungi momente de stupefacție amuzată, în care repeta, pentru el, „însă…“, „însă…“, apoi se uita la mine cu admirație că putusem născoci o întrebare atît de încuietoare! Mai am loc pentru o singură mostră de înțelepciune tinerească de șantier. Un muncitor dintr-o echipă din Turcia, care era student, bunul meu amic Çaglar, mi-a trîntit-o odată, apodictic: „Katalin, dacă aș vorbi eu x limbi străine ca tine, aș fi bogat!“ Pragmatismul ăsta american în Turcia mi s-a părut atunci paradoxal. Dar Çaglar e acum căpitan de vas și cîștigă, presupun, exact de x ori mai mult ca mine – bravo lui.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

De ce este David Cameron un erou

David Cameron cade, azi, sub judecata pripită a contemporanilor. Toți activiștii Europei, de la Jean-Claude Juncker, pînă la cel din urmă șmecheraș politic din Estul gri, spun că premierul britanic a fost prost – nu trebuia să organizeze referendumul. Trebuia să facă exact așa cum se face în Europa: din 2007 încoace, nimic despre Europa nu mai merge la referendum. Democrația UE se consumă în parlamente. Poporul se conduce, nu se întreabă! Altfel, desigur, nimeni nu vorbește mai vibrant despre democrație decît Europa.

Lui Cameron i se impută organizarea referendumului, spunîndu-se că a încercat să rezolve o problemă de partid pe seama Europei. Într-o Europă a clișeelor, și acesta este un clișeu. Problemele de partid cu adevărat serioase sînt, într-o democrație, probleme politice ale societății. Desigur, există întotdeauna într-un partid micile șicane interioare care nu au nici o relevanță publică, dar nu acesta este cazul nostru. În cazul lui Cameron, problema zisă de partid era o problemă națională reală, metabolizată în Partidul Conservator. Problemele de partid ale lui David Cameron sînt tipice pentru orice partid democratic și nu cred că există lider politic să nu le fi avut. Doar că, de data asta, problemele de partid s-au dovedit rapid a fi probleme ale electoratului. Mai concret, începînd cu anii 2011-2012, tabăra anti-UE a electoratului britanic a devenit tot mai consistentă. Așa cum, subliniez, devine și în Franța, de pildă. Partidul Conservator a înțeles că această evoluție, alimentată fiind și de apariția unor oferte politice structurate pentru antieuropeni (mă refer la UKIP), îi va diviza electoratul, pentru că cei mai mulți antieuropeni se recrutau din rîndurile conservatorilor. Pe scurt, tot mai mulți votanți conservatori preferau noile formațiuni vădit anti-UE. Mai mult, această mișcare de electorat a fost însoțită de o mișcare similară în partid. Legați de electorat cum nu sînt mulți politicieni pe continent, parlamentarii britanici conservatori au început să urmeze linia alegătorilor în dauna coeziunii partidului. Presat de aceste două tendințe, Cameron a ales soluția cea mai corectă din punct de vedere democratic: referendumul. Faptul că a făcut bine promițînd un referendum în 2013 și 2014 s-a dovedit în alegerile din 2015, cînd partidul său a cîștigat detașat alegerile parlamentare. Electoratul a apreciat că prim-ministrul asumă, curajos, dorința sa. De altfel, dovada supremă că referendumul nu a fost deloc forțat și că, dimpotrivă, chestiunea apartenenței țării la UE era de extremă importanță pentru britanici este participarea la vot – niciodată, cu nici un alt prilej, nu au venit la urne atît de mulți cetățeni britanici în ultimii 25 de ani! Așadar, chestiunea ardea pe agenda cetățeanului. Sigur, soluția lui Cameron nu este europeană. Pe continent, partidele preferă să nu vadă/audă ce cred popoarele despre UE. Abia pe continent, UE e o treabă de partid. Pentru Cameron, UE a fost o treabă a poporului. Sigur că rezultatul referendumului a fost dezamăgitor, așa cum este și poporul de cele mai multe ori. Dar mi se pare revoltător să-i reproșezi lui Cameron că a întrebat poporul încotro vrea să-i meargă țara. Dacă nu ne mai place asta, atunci să spunem deschis că vrem o democrație limitată. Dar nici asta nu spunem. Și continuăm să-i reproșăm lui Cameron că a organizat referendumul.

În al doilea rînd, premierului britanic i se reproșează că a pierdut acest referendum. Acest al doilea reproș are ceva mai mult sens decît primul. Campania lui Cameron nu a fost foarte credibilă. El însuși era cunoscut ca un eurosceptic, cum putea să spere că oamenii îl vor percepe ca pe un pro-european? El însuși criticase Uniunea atît de dur cu atît de multe ocazii, cum putea spera să pară acum prietenul și susținătorul ei? Avea, teoretic, o singură șansă: să pledeze pentru Marea Britanie în interiorul UE și nu pentru UE cu Marea Britanie ca membru. Exact asta a încercat să facă, dar nu prea i-a ieșit. Campania *„Remain"* a fost, într-adevăr, neinspirată. Agitînd perspective apocaliptice în cazul în care țara părăsește UE, campania *„Remain"* nu a făcut decît să intre în jocul spaimelor, pe care cei care au condus campania *„Leave"* îl practică de ani de zile. Din punctul de vedere al campaniei, *„Remain"* a acceptat să joace pe terenul propriu celor de la *„Leave"* (gravă eroare strategică) și au pierdut. Ca prim-ministru, David Cameron a organizat trei referendumuri. Pe primele două le-a cîștigat. Pe acesta, poate cel mai important, l-a pierdut. Putem oricît să-i criticăm campania, dar să-i criticăm decizia de a-și consulta poporul – nu. Iar diviziunea pe care o vedem acum în societatea britanică nu s-a produs în seara zilei de 23 iunie. Diviziunea exista, apăruse cu mulți ani în urmă și crescuse în timp. Majoritatea cetățenilor britanici nu vor în UE. Și nu doar o majoritatea britanică s-a săturat de UE. O majoritate cehă, o majoritate daneză, o majoritate olandeză, ba chiar și o deocamdată firavă majoritate franceză par a se fi săturat. Trebuie să înțelegem rapid că problema nu este dincolo, ci dincoace de Canalul Mînecii. Și ce facem noi, în democratica noastră Uniune? Păi, în primul rînd, o ținem tot așa. „Mai multă Europă!", strigăm din toți bojocii. Apoi, avem grijă ca mersul nostru spre „mai multă Europă" să nu cumva să intersecteze poporul. După mintea politicienilor democrațiilor noastre, cel mai bun lider se conduce după ideea „cîinii latră, caravana trece", cu mirifica Uniune pe post de caravană și cetățenii ei pe post de cîini. Deocamdată, un singur lider politic a decis să-și respecte poporul într-atît încît să-l întrebe. Și a plătit pentru asta. În Panteonul democrațiilor, acest lider politic merită un loc în față. Astăzi, în democratica UE, a devenit un act de eroism să convoci un referendum. Eroismul în democrație nu este să eviți poporul, ci să-l întrebi, să încerci să-l convingi și, dacă nu poți, să pleci. Se confruntă, de fapt, două modele: modelul Juncker este să nu întrebi nimic, ci să asculți doar de cei care te pun și tot ei te schimbă din funcție, aceia nefiind alegătorii, și modelul Cameron, despre care am vorbit mai sus. Merg pe mîna aparent pierzătoare a lui Cameron și nu pe mîna aparent cîștigătoare a lui Juncker.

Publicitate

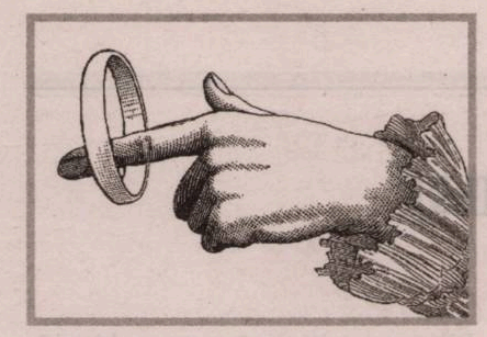

Selma IUSUF

legende urbane

Nu ne vom despărți niciodată

Sîntem împreună de cincizeci de ani. De cincizeci de ani am împărțit bune și rele, am dormit cu capul pe aceeași pernă, am mîncat aceeași pîine, am făcut doi copii care au crescut și au plecat, ne-am avut unul pe celălalt și ne-am mîncat ficații unul celuilalt, necontenit, de mai bine de cincizeci de ani.

Am crescut împreună, ne-am maturizat împreună în căsnicia asta lungă și aventuroasă, plină de viață și plină de bucurii și inimi frînte. Mă uit la noi doi în tot amarul ăsta de ani și ne văd ca într-un caleidoscop căruia i se schimbă necontenit formele și i se reașază culorile în alte tipare, în alte geometrii străine, dar totuși atît de familiare. Un caleidoscop în continuă mișcare, dar care rulează la infinit aceleași piese. Uite un pătrat făcut din cristalele roșii din tinerețe, uite un romb galben-portocaliu din aschiile lucioase de pe vremea cînd aveam și noi treizeci și ceva de ani și eram așa de tineri. Ne văd pe noi într-o succesiune de mișcări, de-a lungul acestor lungi cincizeci de ani. Sîntem cumva ca în celebra reprezentare a ridicării omului modern din maimuță. Proptindu-se încet în mîini și în picioare, pînă ajunge creatura conștientă de sine, bipedă și neiertătoare de acum. Așa și noi – uite-ne ce tineri eram și cum începem drumul invers; drepți și tineri eram, uite cum ne gîrbovim în schema asta a lungului drum către poziția culcat o veșnicie.

Mă uit la tine, ai trecut acum de 80 de ani și Parkinsonul pe care încă poți să îl temperezi cu ajutorul medicamentelor te face cumva crispat și nesigur. Nu mai vrei oricum să mănînci supă în străini și ții furculița într-un mod bizar, înnodată cumva între degete. Mă uit la tine, iar ochii tăi albaștri pe care i-am iubit sînt cuprinși de o ceață gri. Ai obosit și puțină mîncare ți-a rămas în colțul gurii. Mă reped să te atenționez, să te șterg, nu-mi place să te văd așa, vreau să-ți iei seama, trupul tău e oglinda mea, iar durerea e de două ori mai aprigă așa. Am obosit și eu și mă văd în tine – ridurile, un rictus aiurea al gurii, picioarele umflate, statura mai mică. Ne-am tasat, am îmbătrînit.

Nu se face să mori, mai sînt atîtea de văzut.

Ce bine era cînd eram tineri! Cînd băteam munții în tenișii noștri din gumă ieftină, cînd culcam ierburile înalte din luminișuri în acel august fierbinte. E atît de departe perioada aia. Dar parcă abia acum am reușit să vedem cîte ceva din lumea asta care e din ce în ce mai ispititoare. Unde, Dumnezeule, s-au ascuns toate minunile astea și unde am fost noi? Sîntem copleșiți, uluiți și vrem să tragem cît putem de viața asta care ne rezervă surprize necontenit. Nu se face să mori, mai sînt atîtea de văzut, de auzit, mai sînt atîtea de crezut.

Te văd pe tine, tînăr, în fiul nostru. Ia uite ce înalt e, că îi ajungi abia pînă la piept și vine așa de rar pe acasă. Mă uit la fiica noastră și mă văd tînără și repezită, gata să răstorn lumea și gata să fac ciorbă și trei feluri de mîncare într-o clipită, fără să obosesc și fără să mă doară așa de tare spatele ăsta înțepenit.

Dintre noi doi, însă, tu pari mai vulnerabil, tu pari că aluneci ușor, te retragi un pic din calea evenimentelor și reacționezi cu lentoare sau altfel decît te știam de obicei. Ești mai urîcios, mai bizar și un pic mai greu de înțeles. Eu poate că nu sînt chiar așa, dar, cine știe, în ochii tăi poate am ajuns la fel de bizară și de lentă, poate că și tu observi cu tristețe cum aripile brațelor mele, odinioară subțirele și nervoase, atîrnă acum ca o draperie flască de carne. O să-mi iau în curînd zborul cu aripile astea de piele și carne – flap-flap-flap, o să trec pe deasupra blocului de vizavi zburînd greoi și o să mă întorc înapoi în balconul nostru cu petunii.

Tu o să-mi faci o fotografie cu unul din telefoanele astea deștepte ale copiilor. Degetul tău cutremurat de boală va apăsa inconștient de 50 de ori, într-o clipită, pentru o singură poză. Vor fi 50 de instantanee aidoma ale mele înregistrate într-o secundă cu mîna ta parkinsoniană. Eu, bătrînă, zburînd peste blocuri cu tine așteptîndu-mă. De 50 de ani.

anti nostalgia

Brâncovenii (III)

„Din prisosința averilor sale parte moștenite, parte agonisite «în sudoarea feții», a picurat Constantin Brâncoveanu fără preget ajutorul de trebuință nu numai bisericilor din cuprinsul Țării Românești, ci și celor de peste hotare. În cuprinsul Țării Românești a restaurat vestitele mănăstiri dela Tismana, Cozia, Bistrița, Brâncoveni, Strehaia, Gura Motrului și a clădit din nou o mulțime de biserici impunătoare, păstrate pînă în timpul de față ca tot atîtea dovezi despre starea înfloritoare, în care ajunsese pînă la sfîrșitul veacului al XVII-lea arta arhitecturii, a sculpturii și picturii bisericești la români, între ele cea mai înzestrată cu felurite podoabe a rămas biserica mănăstirii Hurez, clădită de meșterul Manea, cu cheltuiala lui Constantin Brâncoveanu care a ținut să înalțe acest semn de închinare și mulțumită lui Dumnezeu că l-a ajutat să alunge din Țară oștile austriace, cari pătrunseseră la sfîrșitul anului 1689 pînă în capitală. Tîrnosirea acestei frumoase biserici, cu hramul Sf. Constantin și Elena, s-a făcut la 8 Septemvrie (Sf. Maria Mică) 1692 de către mitropolitul Teodosie Veștemeanul, împreună cu mare sobor de arhierei și preoți fiind de față și ctitorul Brâncoveanu. În Transilvania a restaurat biserica ortodoxă din Ocna Sibiului, care fusese clădită de Mihai Viteazul, a zidit biserica din Făgăraș, trecută mai tîrziu fără nici un temei de drept în folosința vlădicului greco-catolic Ion Patachi, precum și cea dela mănăstirea Sîmbăta de sus, unde avea un domeniu moștenit dela bunicul său Preda Vornicul.“

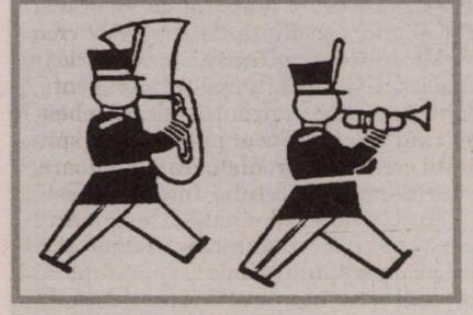

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Strechea și răzbunarea

Odată ce strechea și-a depus ouăle, iar larvele își fac de cap pe sub pielea, prin blana și prin nările victimei, mare lucru nu mai e de făcut. Mîncărimile și nervozitatea depășesc orice închipuire. Victima ar face orice să scape. S-ar arunca într-o apă, într-o prăpastie, s-ar lovi cu toată puterea de primul obstacol, cu speranța că starea aia cruntă încetează. Strechea e, mai degrabă, un nume generic pentru mai multe feluri de paraziți ai animalelor. La oameni, denumește orice stare de furie subită, orice neliniște bruscă urmată de manifestări necontrolate, o cădere în neantul propriilor ape tulburi, care izbucnesc la suprafață și fac în așa fel încît omul se comportă aidoma unui animal disperat. Iar cînd nu știi care e cauza acestor explozii interioare terifiante sau cînd nu vrei să știi, cea mai la îndemînă soluție de liniștire e răzbunarea. Descărcarea întregii rîci și proiectarea ei pe altcineva. Indiferent de consecințe.

Ouăle tratatelor încheiate cu greu după cele două războaie mondiale s-au transformat de multă vreme în larve. Iar larvele au purces la lungul drum prin organismul victimei. De cîte ori ajung în preajma sau în țesutul unui organ vital, mereu se produce cîte un atac de streche. Iar cînd rătăcirea încetează, urmează cîte o perioadă de cădere în odihnă, un soi de binecuvîntare după zbaterea pierderii minților. Unii spun că am traversat o lungă perioadă în care Europa a reușit să trăiască în pace. Alții spun că Războiul Rece numai pace n-a fost. Că a fost o streche lungă și epuizantă. Iar după ea au venit un crunt război civil în Iugoslavia, războiul din Transnistria, anexarea Crimeei și separarea estului Ucrainei. La urma urmei, nu contează dacă sîntem de acord că Europa a traversat o lungă perioadă de pace sau dacă putem să demonstrăm contrariul, spunînd că, de fapt, partea occidentală a continentului a traversat o perioadă de liniște și de prosperitate. Ceea ce contează e că vechile tratate scîrțîie din toate încheieturile, antipatiile istorice nu prea se mai chinuie să se fardeze, iar unii sînt gata chiar să mimeze un atac de streche, să vadă ce-o ieși din asta.

Așa cum Primul Război Mondial putea fi evitat, dar cîțiva domni de soi au jucat la cacealma, în zilele astea, alți domni de soi fac același lucru. Miza nici măcar nu e începerea sau neînceperea unui război clasic. E cîștigarea de capital electoral. Nu știu cum se face, dar mereu se discută despre degradarea clasei politice contemporane, în comparație cu iluștrii înaintași care au făcut și-au dres. Într-o măsură, afirmația conține o doză de adevăr. Dar ceea ce e de-a dreptul ciudat e că trecutul pare ceva foarte luminos atunci cînd te uiți la cei mai mulți dintre liderii de azi. Ei bine, dacă-i lași deoparte pe contemporanii noștri care ne conduc, odată auzi că apare în discuție constatarea: „La urma urmei, istoria e plină de cretini, domnule!“. Și nici măcar asta nu contează, adică pe unde s-ar situa densitatea de lideri cretini pe kilometru pătrat de-a lungul istoriei. Ceea ce contează e că – altă frază minunat tocită! – oamenii nu învață nimic din istorie și din propria experiență. Mîine sînt gata să facă exact ceea ce au denunțat ieri ca fiind antiuman și complet inacceptabil. Și, ca să aibă un soi abisal de justificare, mai mimează și-un atac de streche, chiar în timp ce vorbesc despre valorile umanismului.

Faptul că, în Anglia, doi prieteni buni s-au jucat de-a democrația autentică, pîn-au ajuns cu mingea în drum, în fața mașinii, nu e un fapt istoric nou. Mulți lideri pe care istoria îi conservă frumos în vitrinele manualelor s-au dovedit a fi la fel sau mult mai iresponsabili decît contemporanii noștri. Mimarea strechei, pentru a scăpa de suspiciunea ticălosiei cu premeditare, e adevăratul spectacol din zilele astea. O streche care pătrunde în toate fibrele ființei umane, cu cît mai „informată și conectată“ e victima. E suficient ca un ticălos sau un iresponsabil cu putere mare să mimeze o gravă neliniște – ca reprezentant al electoratului larg, nu? –, că undele de la aruncarea pietrei se transformă în valuri gigantice, în oceanele rețelei sociale. Calculul iresponsabilului e că vine tot el să rezolve neliniștea, prin exersarea „principiilor de bază ale democrației“. Ceea ce uită esențial iresponsabilul e că în orice cătun, din orice ungher al acestei lumi, oamenii beau și vorbesc. Atît. Da, lucrul ăsta se întîmplă și în apropierea sălilor de lectură ale universităților. Cu diferența că, la sunarea adunării pentru exercițiul democratic, suma cătunelor o bate întotdeauna pe cea a străzilor cu pub-uri din marile centre universitare. Suma aia pe care foștii studenții eminenți o numesc deseori „predictibilă“ o fi așa cum spun ei. Dar e atît de mare, încît își permite, uneori, să fie cum vrea ea. Și pentru că citește și află tot, pentru că se uită la tot ce e în categoria *House of Cards,* nu mai dă doi bani pe ideea de *legitimitate,* cu care șmecherii cred că joacă la cacealma.

Sigur, urmează demisii de onoare, alte și alte *„Breaking News“*, valuri de panică și dări cu capetele de pereți, dar e interesant să vezi în tot spectacolul ăsta, în care se dă liber la răzbunări, cine mimează strechea și cine e chiar victimă. Fără nici o legătură cu vreo teorie a conspirației. E ca la cărți. În afară de unii care pierd și de unii care cîștigă, există alții care, pur și simplu, trișează.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Caută-mă!

Relația cu Dumnezeu ca prietenie e una dintre cele mai răspîndite imagini ale credinței vii. Ea nu se mulțumește cu un raport de tipul puterii, al schimbului interesat, cu religia normativă. În prietenie lucrează libertatea spirituală, creativitatea umană, încredințată că divinul așteaptă să fie căutat, întrebat, cunoscut în adîncimea sensurilor lui.

Cînd le predă la Cină miezul învățăturii lui, Christos le spune ucenicilor: „De acum nu vă mai zic slugi, că sluga nu știe ce face stăpânul său, ci v-am numit pe voi prieteni, pentru că toate cîte am auzit de la Tatăl Meu vi le-am făcut cunoscute“ (Ioan 15, 15). Îi trece de la condiția subalternă la o condiție colegială. Îi scoate din relația de tip exterior cu divinul, le deschide calea intimității. Coborît dinlăuntrul Dumnezeirii, le comunică fără sărăcire dialogul ei lăuntric. Tot ceea ce face la Cină, tot ce va face de acum înainte Christos slujește la trezirea interiorității umane, a acelei adîncimi în care cuvintele lui să germineze, să crească în regimul prieteniei pînă la intimitatea de dincolo de lume. Într-un anume sens, actul christic e ieșirea lui Dumnezeu din sine pentru a-și recuceri prietenul uman. Pe care îl crease în distanță și asemănare față de sine, din lut și din propriul suflu, instituindu-l astfel – în diferență și înrudire – ca partener de dialog. Și care părăsise dialogul... Vechiul Testament e străbătut de melancolia, cîteodată exasperată, a lui Dumnezeu față de indiferența omului. Pedepse, cataclisme, strigăte ale profeților, vuietul mîniei divine nu vin de la un stăpîn furios, ci de la un prieten rănit, care nu renunță totuși la stratagemele întîlnirii, la speranța că ființa umană poate fi făcută să se întoarcă și să-i răspundă. „Iată Eu o voi atrage și o voi duce în pustiu și voi vorbi inimii ei“ (Osea, 2, 16).

„Prietenia lui Dumnezeu“ e una dintre cele mai adecvate imagini ale credinței vii.

O anecdotă hassidică spune savuros de simplu tristețea lui Dumnezeu, abandonat de partenerul său. Un băiețel se joacă cu un altul de-a v-ați ascunselea. Se ascunde bine și așteaptă să fie căutat. Așteaptă multă vreme în zadar, așa că iese din ascunzătoare și vede că celălalt plecase fără să-și dea osteneala să intre în joc. Plîngînd, vine la bunicul său, rabbi Baruch care, aflînd necazul, izbucnește și el în lacrimi: „Vai, Dumnezeu spune același lucru: mă ascund, dar nimeni nu vrea să mă caute“.

Hassidismul, ramură a misticii evreiești apărută în secolul al XVIII-lea în Europa Centrală și de Est, din Polonia, Ucraina și Țările Baltice pînă în Moldova, exaltă bucuria căutării și a întîlnirii, spontaneitatea, exuberanța, inventivitatea relației între doi intimi. E o mistică expansivă, a bunei dispoziții, a îndrăznelii de a te crede necesar divinului. Prin experiența ei solară, ea nu e străină de isihasmul revigorat în acele regiuni de curentul lui Paisie Velicicovschi. Toate tradițiile cunosc această ipostază a credinței, mai ofensivă decît simpla supunere la reguli religioase. „Familiaritatea“ cu divinul stă de partea riscului, a curajului spiritual, a transgresiunii formelor limitative. Nu se sfiește să scandalizeze prin excesul ei suficiența comună, să-și rîdă de neparticiparea noastră la jocul divin. Asemenea figuri „excesive“ din Răsăritul creștin a analizat Teodor Baconschi într-o încîntător de erudită și de fină carte: *Rîsul patriarhilor*.

Ascunderea, retragerea, absența sînt, în acest joc, momente menite să ducă mai departe, mai adînc descoperirea reciprocă. Captivați unul de celălalt, divinul și umanul se apropie fără ca distanța să fie desființată, ea fiind îndemnul unei noi, nesfîrșite apropieri. Aici, nu fuziunea e modelul întîlnirii. E gratuitatea pasionată a jocului, perpetuată, intensificată tocmai de coprezența diferenței și a asemănării. E modelul prieteniei, al iubirii limpezi. Singura tristețe stă aici în părăsirea jocului, în abandonarea partenerului.

Concepția monoteistă, ideea Dumnezeului unu și unic nu implică doar prestigiul, puterea, măreția fără seamăn ale realității transcendente. În unitatea sa de nedespicat, în depărtarea sa de neatins, în faptul de a fi „singurul Dumnezeu“, Dumnezeu e de asemenea „singur“. Ceea ce, în anumite interpretări, are drept corolar tristețea Lui de a fi ignorat, de a fi un *theos agnostos*. Într-un anume sens, insondabilul mister divin este înconjurat cu umbra tristeții de a nu-și comunica splendoarea și plenitudinea. În secolul al XV-lea, un savant și poet contemplativ persan, Djâmî, spunea că frumusețea, orice frumusețe nu poate îndura să rămînă necunoscută, că ea „are oroare de văl“. E o lege universală, spunea el, ca frumusețea să tindă să se dezvăluie, să radieze, să se comunice. Dacă, de pildă, în cugetul tău apare o idee rară, prețioasă, vei fi urmărit de ea și vei simți imboldul firesc s-o exprimi. Divinul însuși cuprinde, între aspectele lui, tendința manifestării: „frumusețea dinaintea veșniciei a fost, prima, purtată de acest elan și ea a răsărit din augustele regiuni ale misterului pentru a străluci în zări și în suflete... S-a revelat în oglinda ființelor“. „Eram o comoară ascunsă“, spune un *hadîth* des valorificat de mistica sufită, „și mi-a plăcut să fiu cunoscut. Am creat creaturile pentru ca ele să mă cunoască.“

Există, în această concepție, un schimb de viață între divin și uman important pentru fiecare dintre parteneri. Dumnezeu dă omului ființă; înăuntrul ființei sale, omul dă divinului loc de manifestare. Îi răspunde prin cunoaștere. Aceeași intuiție a demnității umane e rostită într-un distih al lui Angelus Silesius, poet mistic german din secolul al XVII-lea. E un poem pe care Nikolai Berdiaev l-a pus ca motto al cărții sale Sensul creației și care poate sluji drept emblemă întregii lui filozofii:

Ich weiss dass ohne mich Gott nicht ein Nu kan leben, / Werd' ich zu nicht, Er muss von Noth den Geist auffgeben („Știu că de nu sînt eu, nici Domnul viață n-are / Iar de mă sting Îi iau și ultima suflare“, în versiunea Ioanei Pârvulescu, care a tradus și a adnotat filologic culegerea de poeme a lui Silesius, *Călătorul heruvimic)*. Not, din pricina căruia Dumnezeu „e lipsit de suflare“ fără locul de epifanie care e omul, înseamnă „nevoie“ aprigă, dar și „lipsă“, „sărăcie“, „tristețe“, de asemenea „strîmtorare“. În lipsa inimii umane, ca receptacol al strălucirii sale, Dumnezeu se află nu numai în tristețea singurătății lui. Se află „strîmtorat“, fără spațiu de desfășurare pentru preaplinul său. Care, din inimile umane, poate irradia în lume.

„Prietenia lui Dumnezeu“ e una dintre cele mai adecvate imagini ale credinței vii. Aici întîietatea divinului nu e doar ontologică; El are întîietatea dorinței. Face parte din desăvîrșirea lui elanul comunicării de sine, paradoxala „nevoie“ de celălalt.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Creștinism & utopie

Există două mari reprezentări colective despre relația dintre creștinism și democrație. Cea care le pune într-o relație antagonică și cea care le derivă istoricește. Prima viziune, de stînga, citește creștinismul ca pe o teocrație clericală obscurantistă, paseistă, retrogradă, ostilă *demos*-ului subjugat și îndobitocit cu „basme“. Cealaltă, de dreaptă moderată, amintește că drepturile omului au fost codificate într-o matrice creștină bazată pe demnitatea creaturală și libertatea intrinsecă a persoanei umane unice. În ce mă privește, sînt de partea ultimei chei hermeneutice. Deși creștinismul organizat eclezial a fost și rămîne „naturaliter“ conservator, el a avut și energia schimbării, pentru că a imprimat istoriei o dinamică finalist-eshatologică. Fără ideea de popor ales (căci asta este comunitatea creștină, un nou popor al lui Dumnezeu), fără Întrupare, cu făgăduința învierii, fără doctrina profund umanistă a iubirii de aproapele și fără paradoxul tîlharului mîntuit, care deschide calea raiului oricărui ins conștient de limitele sale, civilizația occidentală, clădită pe ruinele păgînismului elenistic și ale imperiului roman, nu s-a fi putut perpetua și ar fi urmat un destin complet diferit. Chiar dacă societățile creștinate n-au eliminat complet și de la început nici sclavia, nici tortura sau inegalitățile sociale dramatice, ele au tins continuu spre un model comunitar armonios, dotat cu valori care umanizează și desăvîrșesc individul prin creație liberă.

M-am gîndit uneori la următorul scenariu: să ne imaginăm că trăim (unii ar jubila prematur, exclamînd „În sfîrșit!“) într-o lume complet, radical și definitiv lipsită de Dumnezeu. Noțiunea însăși de Dumnezeu s-a evaporat. Toți sînt convinși că Dumnezeu nu există, că nu există transcendență, că lumea descrisă de astrofizicieni, biologie, neuroștiințe, matematică și sociologie este autosuficientă, pe scurt, că nu există *alte dimensiuni ale ființei*. Trăim și continuăm să murim, tot mai bătrîni, pe o planetă insignifiantă, dintr-o galaxie mărginașă, într-un univers în expansiune, care a apărut accidental și nu are nici scop, nici conștiință de sine, nici vreo logică potențial antropomorfizată. Sîntem doar exponenții unei specii din întîmplare inteligentă, ieșiți din neant și reveniți în neantul incomprehensibil. Orice montaj mental care ar putea „duce“ spre ideea divinității creatoare, proniatoare și iubitoare, inclusiv acela rezervat Proiectului Inteligent, este științific (și „corect“ politic) eliminat din imaginarul uman. Sîntem noi, cu noi înșine, tot mai numeroși și mai longevivi, pe un grăunte cosmic la suprafața căruia apariția vieții este autocauzată și prezidată exclusiv de un inexplicabil program de adaptare evolutivă, în vederea supraviețuirii. Ce ar mai rămîne, în asemenea condiții, nu doar din etica noastră, din fundamentala dihotomie bine-rău, dar și din plăcerea de a trăi sau din capacitatea însăși de a conferi existenței conștiente de sine un sens? Cum am mai justifica valorile, de la cele etice, precum filantropia și solidaritatea, pînă la cele intelectuale, precum discernămîntul rațional, sau cele estetice, precum judecata discriminatoare dintre frumos și urît, dintre sublim și grotesc? Au existat deja în cultura noastră sisteme filozofice axate pe cîte un principiu anonim, precum Voința, dar ce valoare euristică au ele în absența instanței care să dea Voinței schopenhaueriene (sau elanului vital bergsonian) un sediu, o intenție, o finalitate inteligibile? Ne lovim aici de opoziția dintre Eshatologie și Utopie. Creștinismul este o eshatologie, un discurs despre vremurile ultime și Judecata de Apoi, în vreme ce intelectul uman complet separat de semnificarea transcendentă a ființei nu poate produce, așa cum știm deja din secolul 20, decît utopii eșuate în masacre colective. Creștinismul cartografiază un teritoriu aflat dincolo de istorie, pe cînd spiritul utopic presupune, cu o fundamentală răsturnare (și eroare) de perspectivă, că ne putem găsi sensul într-o lume perfect autonomă, insinuată între două felii de neant.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

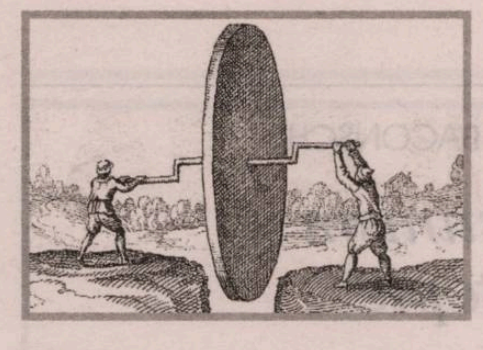

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Cioloș. Balans

Rămîne deocamdată un mister direcția în care va merge actualul premier la finalul mandatului. Însă este cert că de decizia sa depinde în bună măsură soarta alegerilor din toamnă. Percepția publică asupra performanțelor executivului e mai degrabă binevoitoare, ceea ce îi permite lui Dacian Cioloș să își proiecteze o imagine în care e adesea asociat cu eforturile de reformă și îmbunătățire a administrației centrale, dar nu și cu eșecurile din această zonă. Vinovați pentru stîngăcii, imobilism sau lipsă de viziune sînt (cel puțin la nivelul discursului public) mai ales miniștrii. E un soi de echilibristică de PR care pînă în prezent i-a reușit aproape fără sincope premierului.

Putem pune asta pe seama stilului său de guvernare, mai degrabă nonconflictual, și pe seama originilor acestui Guvern, apărut după o criză și beneficiind de un mandat limitat, controlat prin telecomandă de partide și de Cotroceni. De asemenea, încăpățînarea cu care dl Cioloș a menținut politicul la un braț distanță în aparițiile publice a contribuit la protejarea imaginii sale. Asta face din premier un soi de joker cu liber arbitru în perspectiva alegerilor. Premierul are la dispoziție mai multe variante pe care încerc să le detaliez mai jos.

■ *Retragerea.* Prima și cea mai simplă este că dl Cioloș își va considera misiunea îndeplinită și se va retrage, așteptînd următoarea numire în funcție cînd condițiile vor fi din nou cele corecte. Particularitatea carierei publice a actualului premier este că toate pozițiile importante pe care le-a avut de-a lungul anilor (Guvern, Comisia Europeană) au fost rezultatul selectării sale de către politicieni. Dl Cioloș reușește cumva să inspire încredere, poate și din lipsa ambițiilor politice declarate.

■ *Coaliția.* O a doua variantă ar fi o mare coaliție pe model german, al cărei Guvern să fie condus în continuare de dl Cioloș. Asta ar prelungi cumva situația actuală, în care aproape întreg spectrul politic este în același timp la guvernare și nu e. Premierul ar fi însă într-o poziție slăbită, dat fiind că foarte probabil va avea politicieni de mai mare calibru în guvern și mai puțini așa-numiți tehnocrați. E destul de evident că prim-ministrul se ferește în prezent să supere prea mult partidele. Cu atît mai greu îi va fi să își impună voința în eventualitatea în care va avea de-a face cu caractere mai puternice sau cu o bază solidă în partide. Totuși, îmi permit să presupun că asta ar fi și varianta care i-ar conveni cel mai mult dlui Cioloș, ținînd seama de datele carierei sale.

■ *Partidul.* A treia, și cea mai firească, ar fi trecerea la PNL. Liberalii, confruntați cu o gravă criză de imagine în ultimii ani, și-ar vedea astfel șansele de guvernare sensibil crescute. Cooptarea actualului premier ar permite partidului să se prezinte în alegeri ca o formațiune care și-a regăsit direcția și rostul. Trebuie menționat că, foarte probabil, premierul nu ar veni singur, ci însoțit de cel puțin cîțiva miniștri asociați în percepția publică cu partea competentă sau măcar bine intenționată a actualei guvernări. PNL ar avea de cîștigat pe mai multe fronturi: ar arăta că, pentru prima oară după multă vreme, are o strategie și oamenii capabili să o aplice. Apoi, foarte important, ar reduce semnificativ relevanța USR în contextul politicii la nivel național. Partidului lui Nicușor Dan i-ar fi teribil de dificil să propună un Cioloș propriu. Probabil imposibil.

Dezavantajul pentru premier este că va trebui să răspundă în fața unei conduceri de partid, lucru de care s-a ferit cu încăpățînare pînă acum. Însă, presupunînd că va avea o contribuție semnificativă la victoria PNL, dl Cioloș va avea o poziție suficient de puternică cît să nu se teamă teribil de mult de nemulțumirile interne. Cel puțin pentru început.

■ *Celălalt partid.* Cea mai interesantă dintre variantele aflate la dispoziția premierului este și cea mai riscantă dintre toate, datorită efectului ei asupra tuturor actorilor. Dacian Cioloș ar putea să anunțe că, prin prisma experienței din ultimul an, a înțeles că vechile partide nu sînt reformabile sau suficient de bine intenționate. Ca o consecință, ar anunța fie formarea unui nou partid (puțin probabil, timpul este deja foarte limitat) sau… înscrierea în USR.

O astfel de decizie ar crea, îmi permit să estimez, un val uriaș de sprijin și aderiuni pentru formațiunea care a obținut locul doi la alegerile pe București. Un al doilea efect ar fi slăbirea semnificativă a puterii electorale a PNL, care s-ar vedea pus în situația de a justifica permanent de ce arată și se comportă ca un PSD ratat. Cooptarea premierului în USR ar crea, practic, o nouă forță politică națională care ar da o voce și mai puternică celor care nu mai cred în capacitatea vechiului aranjament politic românesc de a produce soluții sau oameni adaptați acestor zile. Altfel spus, ar întări clivajul vechi *vs* nou și ar obliga PSD și PNL să își clarifice discursul pentru a putea supraviețui.

Am omis voit scenariul în care Dacian Cioloș s-ar apropia de PSD întrucît plec de la presupunerea că o variantă cu un Guvern PSD condus de un *outsider* ar fi de netolerat pentru cel mai mare partid al României.

Problema cu cele patru posibile evoluții detaliate mai sus e că trei dintre ele subliniază o slăbiciune a sistemului politic în ansamblu. Faptul că un om care insistă să mențină distanța față de politic are, vrînd-nevrînd, un rol de jucat în calculele pre- și post-electorale e mai degrabă deprimant și ar trebui să provoace unele îngrijorări partidelor.

Cît despre domnul Cioloș, sper că, mai devreme sau mai tîrziu, va înțelege că distanța față de politic nu este decît o soluție provizorie și dăunătoare. Chiar dacă pe termen scurt există rezultate. Pe termen lung ele nu vor fi reținute decît ca excepții pe care nu va putea nimeni să le apere dacă partidele și Parlamentul vor fi dominate de aceiași oameni pe care îi vedem azi. Chestiune valabilă și pentru toți cei care, la finalul anului trecut, și-au abandonat carierele pentru a se alătura actualului premier.

■■■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Căutînd refugiați. În Berlin

Ce să fac în dimineața aia, în Berlin? În prima fază, am zis să dau o fugă la noi, la ambasadă. Era aproape de hotel, m-am gîndit să vizitez clădirea și, poate, să am o conversație agreabilă cu vechiul meu coleg de breaslă, domnul ambasador Emil Hurezeanu, numai că Excelența Sa era plecat la București, cu ocazia vizitei președintelui Germaniei în România.

Andrej Ban e din Slovacia. Este fotoreporter și a fost prin Pakistan, Kosovo, Irak sau Liban. A văzut și a fotografiat multe la viața lui. Mă vede în recepția hotelului și mă întreabă ce am de gînd. Îi zic că vreau să mă duc la ambasadă. Rămîne perplex. „Vii pînă la Berlin să studiem viața refugiaților, avem juma' de zi liberă și tu vrei să îți vizitezi ambasada. Zău că ai fantezie!“ M-am rușinat și… l-am urmat. Făcuse rost de adresa unui centru de primire a refugiaților. Am pornit vitejește cu metroul. Întrebaserăm, înainte: „Este OK să mergem? Avem nevoie de vreo autorizație?“ Ni se spusese că nu e cazul, respectivul centru e deschis, fără gard, direct din trotuar. Ajungem și *badigardul* ne întreabă cu ce treabă pe-acolo. Nu arătam a refugiați (cel puțin, aparatele foto de la gîtul lui Andrej erau de multe mii de euro). Așa că am ales să zicem adevărul. „Sîntem ziariști, vrem să vedem refugiați…“ „Aveți programare?“ „Păi, de unde să avem? Am venit să vedem, pur și simplu.“ Am fost rugați să așteptăm ofițerul de presă. A venit destul de repede și a început să ne povestească despre biroul LAGeSo (prescurtare de la Landesamt für Gesundheit und Soziales), adică prima instituție germană care vine în contact cu refugiații, asistîndu-i o vreme, pînă la rezolvarea actelor sau cazării. În principiu, doar trei luni, timp în care cei asistați sînt cazați în corturi sau săli de sport, li se oferă trei mese pe zi, în spații amenajate minimal, fără posibilitatea de a găti sau a munci, drept care primesc 146 de euro pe lună, bani de buzunar. Asta face LAGeSo: ia în evidență și livrează un minimum de acte. Celelalte instituții sînt responsabile pentru oarece acte de identitate și acordarea sau refuzarea statutului de refugiat. Doamna purtător de cuvînt este supărată. Din cauză că alte organe ale statului sînt prea încete, termenul de trei luni este prelungit pînă la șase luni sau chiar un an. Fie nu sînt suficient de rapid amprentați și înregistrați, fie nu li se găsește un loc de cazare într-un apartament, unde să intre în faza a doua a așteptării, adică să aibă unde să gătească, să beneficieze de un minimum de intimitate familială și să primească aproximativ 430 de euro pe lună, echivalentul ajutorului social minim în Germania. „Sistemul este gîtuit, ne batem joc de oamenii ăștia“, ne spune doamna. Întrebăm unde sînt cazați. Curtea instituției este plină de corturi de campanie, dar toate sînt ocupate cu birouri, nu cu paturi. Ne zice că ei sînt doar unitate administrativă, de cazare se ocupă alții. Ne dă o adresă. „Avem nevoie de permis special?“ Ne spune că nu, în nici un caz. Purcedem la drum și găsim o clădire cam sinistră, înconjurată de un gard solid de fier și sîrmă ghimpată. Ne apropiem de polițiști. „Putem să intrăm, să vorbim cu refugiații?“ Previzibil, ne întreabă dacă avem programare. Ne recunoaștem vinovați. Nu avem. Așa că nu avem voie să intrăm în curte. Polițistul ne spune că el ne-ar lăsa, că nu e nici un secret, numai că ăsta e regulamentul, nu intrăm fără programare. Pînă la urmă, după vreo zece minute, ne lămurim. Nici acolo nu e spațiu de cazare, ci tot un birou LAGeSo, pentru înregistrare și hîrtogărie. Cică locul de cazare ar fi ceva mai departe, pe aceeași stradă. „E voie să intrăm?“ Ne spun că nu e nici o problemă, că e o firmă privată. Pornim într-acolo.

Relativ greu, găsim locul. Două corturi imense, puse pe un teren de sport. Prin curte sînt refugiați. Vrem, totuși, să intrăm în corturi. Intrăm și sîntem opriți cu fermitate.

Restul, săptămîna viitoare!

Călătorie realizată la invitația Ministerului Federal de Externe al Republicii Federale Germania și susținută de Public Diplomacy Initiativkreis e.V. și Ambasada Germaniei la București.

■■■

un sport la Răsărit

E oficial, vom avea selecționer străin. Restul mai contează?

Restul e tot ce contează. În acest moment începe un război. Rezistența față de alteritate e ceea ce ne e mai drag. Un străin va reuși ceea ce nu au izbutit toate ratările, insolvențele, aranjamentele și dorul de Paradisul pierdut: să unească fotbalul autohton. Acum își știu dușmanul și au făcut-o deja cunoscut pe toate vocile. Nimic nu e mai enervant decît eventualitatea succesului unuia care vine din altă parte și își bagă mîinile în curticica ta din spate. Urmează un foc de artificii. Acestea fiind spuse, un om, unul singur, mai ales dacă va fi lăsat singur, e o autostradă spre ratare. Ștacheta va fi pusă sus, foarte sus. Nu se va aștepta de la el nimic mai puțin decît o minune, și aceea cu pene în păr. Dacă onor federalilor nu le-a plăcut de fețele autohtone, de nici una dintre toate cîte au fost cîntate pe toate scenele TV, atunci cel ales trebuie să vină pe un cal alb și să răpună toți dușmanii dintr-o privire. Ceea ce nu se va întîmpla. Inevitabil vor fi ezitări, greșeli, vorbe acre, neînțelegeri. Toleranța față de ele va fi zero. Îi va fi arătat nefericitului cît îl costă să-și bage nasul acolo unde fierbe oala noastră milenară. Habar n-am dacă alegerea e bună sau rea, dar un lucru e sigur, că nu va fi perfectă. Va fi nevoie de o aliniere colosală de astre ca să iasă bine. Și dacă nu, nu-i bai! Sîntem aici, pentru a vă servi.

Radu NAUM

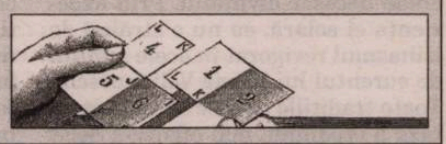

În căutarea Bucureștiului pierdut

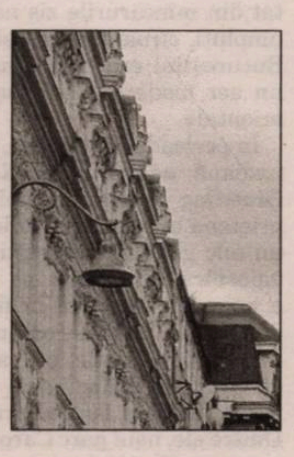

Texte și opinii de:

- Nicoleta ROMAN (cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga")

„Călător în timp, călător prin București"

- Edmond NICULUȘCĂ (consilier al Ministrului Culturii)

„Creăm legături afective cu orașul" – interviu

- Dragoș ASAFTEI (fotojurnalist, Travelers of Bucharest)

„Mulți spun că vor să revină" – interviu

- Cătălin GEORGESCU (fotojurnalist)

„Copil de oraș"

- Andrei CRĂCIUN (jurnalist)

„Frumoasele noastre mahalale"

argument

Călători prin București

Dacă întrebi oamenii pe stradă ce părere au despre București, nu va trece mult pînă vei da peste un nemulțumit. De curînd, am citit pe net un astfel de comentariu: „Pozele tale par frumoase pe ecranul mobilului meu, dar tare mi-e teamă că faci *false advertising*. Bucureștiul e un oraș urît, dintr-o țară instabilă politic și economic, cu un trecut comunist de care n-a scăpat, și nici un viitor. Și doar pentru că trei oameni frumoși mai găsesc cîte un colț care la prima vedere s-ar putea să semene cu ceva frumos nu-i poate schimba statutul de loc urît, *sorry*."

Într-adevăr, în fotografii, realitatea e deseori înfrumusețată, însă asta se aplică mai des oamenilor – cum poate fi un oraș „cosmetizat"? A susține, în 2016, că Bucureștiul e un oraș urît este, cred, un tip de părere care aparține oamenilor neinteresați și neimplicați în societate, deconectați de la tot ceea ce e viu și se întîmplă în oraș – fie că e vorba de proteste sau de festivaluri. Ca și în secolele trecute, turiștii străini care vin în București se bucură de frumusețea orașului – de străzi, de case, de grădinile ascunse, de mîncare și de voie bună. Fac plimbări lungi prin Capitală și rămîn, cel mai adesea, plăcut impresionați și spun că vor să revină aici. De ce n-am fi, deci, și noi, locuitorii săi, călători prin București? Acest Dosar este o invitație la redescoperirea Bucureștiului, la pas, cu bune și cu rele. Fie prin centrul istoric – pe unde vă poartă, de pildă, tururile ARCEN, fie în natură – prin parcurile bucureștene și, mai nou, „delta Văcărești" –, fie chiar la periferiile orașului.

La începutul acestei săptămîni, primarul Capitalei, Gabriela Firea, a declarat că nu mai dorește străzi din centrul orașului blocate cu „activități de week-end" – festivaluri de stradă sau alte evenimente sportive ori culturale. Adică exact unele din tipurile de activități pentru care noi pledăm, în acest Dosar. Sperăm, deci, că acțiunile doamnei Firea nu vor fi și puse în practică. Cum spune Edmond Niculușcă, „bucureștenii au cucerit orașul cu greu, prin inițiative ca Street Delivery, Femei pe Mătăsari, evenimentele ARCUB, Spotlight Festival și chiar traseele culturale ARCEN, cu sute de oameni pe mijlocul străzilor din Bucureștiul istoric. Avem nevoie de spațiu public și de spații pietonale."

Lucruri negative despre București nu prea s-au scris în acest Dosar. Ceea ce nu înseamnă că ele n-ar exista, ci că pot fi remediate, cu răbdare și implicare din partea fiecăruia dintre locuitorii săi. Căci singura noastră scăpare nu e chiar, vorba cîntecului, să rămînem toți la mare. (**Cristina Ștefan**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată în toamnă.

Nicoleta ROMAN

Călător în timp, călător prin București

E vară, e vacanță și e dor de drum, de noi peisaje, oameni și aventuri. Deschidem Internetul, tastăm destinații și descoperim hărți și recomandări. Încotro să pornim? Ce să alegem? Sub impulsul unor astfel de gînduri încep azi majoritatea pregătirilor pentru o călătorie; însă, indiferent unde am merge, toate lucrurile ce ne înconjoară o fac mai confortabilă și mai plăcută. De la transport, variat și rapid – cu vaporul, cu avionul și chiar (deși pentru România pare aproape imposibil) cu trenul –, continuînd cu cazarea la un hotel de două, trei sau patru stele sau, și mai ieftin, la o pensiune de două margarete.

Cum a ajuns Bucureștiul o destinație turistică și ce are el de oferit? Iată o întrebare cu rol de provocare. Pentru a răspunde și a înțelege cum e privit orașul azi de vizitator ar trebui să facem o incursiune în trecut pentru a vedea cum l-au perceput călătorii străini de altădată. Ei bine, la începutul epocii moderne, era doar un punct de trecere spre marea destinație, Constantinopolul otoman. Un oraș despre care nu se știa mare lucru, doar că este undeva, departe, la granițele Europei civilizate, în imperiul unor turci opulenți, abili diplomați și comercianți, dar încă barbari. Un spațiu exotic spre care nu te îndreptai decît trimis cu treburi precise, în misiuni diplomatice, ca negustor sau în căutarea unor experiențe care să te formeze profesional. Așa trebuie să fi gîndit în 1794 și trei studenți de la Universitatea din Cambridge care, după absolvire, și-au propus să facă o călătorie nu numai de plăcere, ci și de studiu. John B.S. Morritt of Rokeby, Robert Stockdale și Randle Wilbraham au pornit deci la drum dorind să ajungă la Constantinopol și Atena, trecînd prin Germania, Ungaria și Serbia. Zvonurile despre tîlharii din jurul Belgradului le-au schimbat însă planurile inițiale și, în cele din urmă, au luat-o prin Banat, Sibiu și, de la Cîineni și Curtea de Argeș, au ajuns la București. De aici doar Marea cea Neagră îi mai despărțea de orașul de aur. Fiind englezi, și încă dintre cei cu stare, au stat în casa banului Dumitrache Ghica, pe malul lacului Plumbuita. Fiul banului, viitorul domn Grigore Ghica, va construi pe ruinele acestei case palatul pe care azi îl admirăm și îl cunoaștem ca Palatul Ghika Tei, loc de evenimente cu staif. Cu secole în urmă, privind din același loc orașul, englezul Morritt îl găsea a fi prea puțin europenizat, un fel de „sat mare", după cum avea să spună mai tîrziu un alt călător, Bois le Comte. Prietenul său, Randle Wilbraham, era mult mai nuanțat. Pentru el, mărturisea, întreaga înfățișare, îmbrăcămintea locuitorilor, nenumăratele grădini atașate caselor mari, tejghelele prăvăliilor ținute de evrei, greci și nemți, cuprinse toate în colbul drumului, „îmi reaminteau de tot ceea ce citisem în poveștile arabe ale celor 1001 de nopți". Bucureștiul se recomanda, deci, ca un oraș de poveste, dar cu o poveste împrumutată imaginar din fondul cultural al Orientului turcesc. De-abia din secolul al XIX-lea începe să se contureze și povestea sa, o poveste care are la bază o tranziție dinspre moștenirea aceasta orientală spre un Occident al progresului. Iar în această trecere, procesul valorificării specificului local. Caravanseraiului lui Manuc i se vor adăuga hoteluri noi, spațioase și confortabile, și plîngeri precum cea a lui Benjamin Baker, din 1834 – cum că, pentru a putea locui decent în acest han, a fost nevoit să împrumute de la un cunoscut scaune și masă –, vor deveni o raritate. Cafenelele, magazinele de lux, spațiile verzi și amenajate ce amintesc de Bois de Boulogne sau Champ de Mars, ce apar mai apoi, vin să întregească imaginea unui București al recreației și al consumului. Și asta pentru că, pînă în anii '30 ai veacului al XIX-lea, nu prea existau locuri special amenajate pentru public. Bucureștenii și oaspeții lor își petreceau timpul liber în grădina casei, unde se delectau cu șerbet, dulceață de vișine sau cireșe amare, cafea, apă rece, de izvor, limonadă sau vin. Pavel Kiseleff demarează atunci proiectele edilitare de înfrumusețare a orașului, iar una din primele inițiative privește locul de „promenad public" ce urma a se realiza pe Dealul Mitropoliei. Bulevardul este amenajat cu bănci „cu rezemătoare", o cafenea și refugiu pentru echipajele boierești. După aceea, și în paralel cu întreținerea acestei artere publice, apare și Șoseaua Kiseleff, unde exista un bufet, fîntîni, muzică militară și chiar o imitație de peșteră. Toți călătorii o includ într-un *must-see* al vizitării orașului și cunoașterii indirecte a elitei, care ieșea la plimbare mereu în trăsuri și veșminte luxoase, cu vizitii ce străluceau în fireturi aurite. De acum, punctele de atracție se adună în număr din ce în ce mai mare, iar în preajma Războiului de Independență, cînd Florence Berger numise Bucureștiul „orașul plăcerilor", o făcuse adăugînd noi trăsături ce vor duce la transformarea sa în Micul Paris balcanic despre care vor vorbi călătorii veacului al XX-lea. Pentru ea, Bucureștiul era orașul unei singure idei (a modernizării), al unei singure biserici (cea ortodoxă) și al unei singure străzi, Calea Victoriei. La capătul acesteia începea Șoseaua Kiseleff, și ea era nu numai o arteră comercială de lux, ci și una a unor clădiri reprezentative, frumoase și de anvergură: Palatul Regal, Teatrul Național, Librăria Socec sau, la Piața Victoriei, Palatul Funcționarilor Publici, Muzeul de Științe Naturale (azi „Antipa") și cel de Artă Națională și Etnografie (azi al Țăranului Român). Clădiri emblematice dispărute, înlocuite sau, în mod fericit, mărite și încontinuu amenajate.

© wikimedia commons

„În Bucureștiul interbelic oamenii au trăit și idealul, și prostia însîngerată, au simțit și rafinamentul extrem, și opacitatea grosolană, au avut generoși și ticăloși, echilibrați și fanatici, lucizi și fantaști, buni și răi, bine și rău."

IOANA PÂRVULESCU,
Întoarcere în Bucureștiul interbelic

„Bucureștiul e plin de femei frumoase. Sînt atîtea care nu-ți cer mai mult decît două ceasuri din zi și nu te farmecă, nu te smulg din tine, nu te înnecă."

MIRCEA ELIADE,
Nuntă în cer

Pe la 1900, Bucureștiul apărea în ghidurile de călătorie drept un oraș intermediar, cu anumite cartiere occidentale în aparență, în spatele cărora se aflau case mici, cu grădini, țărani în costume pitorești și o infrastructură insuficient dezvoltată. În 1911, ghidul Baedeker nota îmbunătățirile și recomanda turiștilor să viziteze orașul în lunile aprilie, mai, septembrie și octombrie. Atunci puteau începe să cunoască partea frumoasă a sa printr-o plimbare de dimineață pe ruta Palatul Regal – Ateneu – Biserica Stavropoleos – Mitropolie, pentru a o continua după-amiază pe Calea Victoriei, cu oprire la Muzeul de Antichități și sfîrșind, seara, la Șosea. Să nu piardă însă ocazia de a trece pe la restaurantul Iordache de pe strada Covaci nr. 3, unde cînta un taraf de lăutari sau pe la berăriile deja consacrate: Caru' cu Bere, Berăria Triumfului sau Durieu – ultima, aproape de Banca Națională și frecventată de germani. Dintre restaurantele cu terasă, Dumitrescu, vizavi de Hotel Continental, și La Carpați, colț cu Bulevardul Academiei. Musai, de gustat din mîncărurile zis naționale: ardeii umpluți, cîrnații, fleica și ciorba. Acum, Bucureștiul era deja considerat a avea un aer modern, ce depășea moștenirea orientală.

În perioada interbelică, o călătoare canadiană adoptată de România, Ethel Greening Pantazzi, publica alături de prietena ei româncă, Julieta Theodorini, un mic ghid al Bucureștiului, în care-și valorifica experiența sa de cunoaștere a orașului, începută la finalul veacului al XIX-lea. Desigur, ea amintea aceleași puncte de atracție, dar atrăgea atenția asupra „colțurilor" care îl particularizează și îi dau farmec prin poveștile lor. Dintre ele, noul parc Carol, parc național inaugurat în 1906 cu o expoziție jubiliară, pentru a sărbători 40 de ani de domnie a regelui. Biserica Olari, care, deși nu frumoasă la exterior, rămînea semnificativă pentru populație prin icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului. Vinerea se adunau femei, grupuri-grupuri, îngenunchind și rugîndu-se, sperînd la o vindecare miraculoasă, după cum se vorbea că fusese cea a regelui Ferdinand, cînd pătimea de febră tifoidă. Mai departe puțin, acolo unde ghidurile menționau Oborul, fără a insista în amănunte, Ethel Greening Pantazzi amintea de Tîrgul Moșilor, locul de distracție al mahalagiilor și copiilor, cu vînzări de oale, lucrături în lemn, jocuri și jucării, călușari, bragă și limonadă de putină. Regele Carol I, în memoriile sale, îl privea ca o sărbătoare populară zgomotoasă, dar importantă pentru populație, adăugînd că aici, „ca în Prater sau la Muenchen pe Theresienwiese, toate tarafurile de lăutari din oraș și împrejurimi își cîntă ariile". Se prefigurează astfel Bucureștiul oamenilor obișnuiți, mult mai pitoresc decît formalele bulevarde de promenadă, Bucureștiul Mariei Tănase, purtat în cîntece din Europa pînă în America. După Marele Război, orașul își va arăta rănile, iar în interbelic va străluci ca Micul Paris, pentru a lăsa loc unei alte dimensiuni, cea a întrunirilor diplomatice și a spionajului surprins în alte relatări, precum cea a corespondentei săptămînalului american *Newsweek*, Rosie Goldsmith Waldeck, în *Athénée Palace*. Ethel Greening Pantazzi avea dreptate cînd ne avertiza, la începutul ghidului său: orașul îți oferă ceea ce cauți, și din Estul balcanic, și din Vest, dar întotdeauna trebuie să-l privești cu îngăduință, pentru a-l descoperi cu adevărat. Poveștile lui sînt nenumărate, plămădite în timp, și ca orice caleidoscop de nuanțe și imagini, nu poate fi pus sub o singură etichetă.

***Nicoleta Roman** este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" din București. Cea mai recentă carte publicată:* „Deznădăjduită muiere n-au fost ca mine". Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea, *Humanitas, 2016.*

„Mulți spun că vor să revină"

interviu cu Dragoș ASAFTEI

Anul trecut, împreună cu Alex Filip (blogger și proprietar al agenției Eventur), fotojurnalistul ***Dragoș Asaftei*** *a început un proiect numit Travelers of Bucharest (facebook.com/tobucharest). A pornit pe străzi, a fotografiat oameni și a strîns poveștile turiștilor care ne vizitează Capitala, încercînd să afle ce facem bine și ce nu, ce le place și ce am putea îmbunătăți.*

Este Bucureștiul un oraș atrăgător pentru turiștii din alte țări?

Este, tocmai de aceea și numărul lor se află într-o creștere continuă și considerabilă de la an la an. Ne-am întîlnit pînă acum cu mai bine de 1700 de turiști străini, am stat de vorbă cu fiecare dintre ei și am reușit să aflăm care-s motivele pentru care vin ori revin la noi în țară. Mulți dintre turiști sînt surprinși de ce găsesc aici, pentru că de cele mai multe ori vin cu așteptări foarte joase. Pleacă încîntați din București și spun că vor să revină, iar asta-i una dintre cele mai bune „reclame" pe care le putem avea.

Care este povestea Travelers of Bucharest?

Alex Filip mi-a povestit, la începutul lui 2015, despre o idee legată de turiștii care vin în București. Ne-am așezat împreună la masă și așa a ieșit Travelers of Bucharest, un „Humans of New York" readaptat, ale cărui scopuri sînt să afle motivele pentru care străinii aleg capitala țării noastre ca destinație și să schimbe mentalitățile localnicilor. Mulți bucureșteni sînt încă dezamăgiți de orașul lor și văd mai degrabă părțile rele, decît cele bune, care încep să fie din ce în ce mai cuprinzătoare. E de înțeles, dacă stai să te gîndești puțin, dar și Alex, și eu credem că identificînd părțile bune și îmbunătățindu-le pe celelalte, putem schimba mai multe lucruri, decît ochind doar lucrurile negative.

„Orașul are multe de oferit dacă ai răbdare cu el."

Ieșim săptămînal pe străzile orașului să discutăm cu turiștii străini și să cunoaștem Bucureștiul prin perspectiva lor, cu părți bune sau mai puțin bune. Străinii sînt foarte deschiși. Rar sîntem refuzați. Stăm uneori chiar și jumătate de oră de vorbă cu ei și ne bucurăm să vedem cum ne povestesc cu o foarte mare relaxare despre experiența lor în București ori despre altele trăite în țara lor ori în călătoriile prin lume. E drept că mai sînt situații în care oamenii ne privesc cu reticiență. Probabil că unii încă mai cred că Bucureștiul e locul în care sigur vei fi tîlhărit. Noi zicem că nu mai e așa – și la fel și străinii care inițial vin cu teamă, iar apoi își dau seama că nu e vorba decît de o imagine mai veche, dar care s-a întipărit bine în memoria colectivă.

Cred că e important mai degrabă cu ce impresii pleacă turiștii. Majoritatea ne povestesc că sînt foarte încîntați de oraș și că au de gînd să revină ori să îl recomande apropiaților. Festivalurile din București atrag foarte mulți turiști. Festivalul „George Enescu" e cel mai bun exemplu. Am văzut de curînd foarte mulți turiști la B-FIT In The Street, dar și la Street Delivery. Semn că astfel de evenimente sînt de interes pentru străini. În drumul către titlul de Capitală Europeană a Culturii în 2021, ARCUB pregătește o serie extrem de atractivă de evenimente culturale dedicate atît locuitorilor, cît și străinilor. Iar rezultatele nu încetează să apară.

Acum mai mulți ani, se spunea că străinii vin aici mai ales pentru viața de noapte. Mai e valabil acest lucru și acum?

Da, cu siguranță. Mai ales vara, Centrul Vechi e plini de străini. Mulți ne zic că vin aici ca să petreacă și spun că Bucureștiul e superior altor capitale la acest capitol. Turiști din Israel ori Germania, unde petrecerile-s la ele acasă, vin aici și ne zic că se simt tare bine. Viața de noapte este, cu siguranță, una dintre atracțiile Bucureștiului pentru străini.

Îi atrage și oferta culturală a Bucureștiului?

Sînt atrași de oferta culturală, așa cum povesteam mai devreme, însă vorbind strict de muzee, auzim de multe ori dezamăgiri. Ba din cauza programului anapoda, ba din cauza faptului că tururile ghidate prin muzee nu sînt foarte atractive. Cred că mai avem noi de învățat întîi la acest capitol, iar abia apoi să avem pretenții ca străinii să găsească adevărate puncte de interes în muzee. E drept că avem cîteva care au început să ridice ștacheta – „Antipa", Muzeul Național de Artă, Muzeul Cotroceni –, dar e nevoie în continuare de mai multă voință din partea tuturor.

Ați realizat, de asemenea, și o hartă turistică a Bucureștiului, și o aplicație pentru telefon.

După ce mai mulți turiști ne-au spus că nu găsesc suficiente informații în ghidurile pe care și le-au cumpărat, ne-am gîndit să editäm noi unul și să-l facem pornind de la lipsurile sesizate de ei. Așa a luat naștere, în august, anul trecut, *Bucharest City Guide*, care a ajuns, tipărit, la mai bine de 5000 de turiști, și în format digital la aproximativ 20.000. Vorbim de un ghid premium, cu un conținut vast și calitativ, atent selectat de noi. Sînt obiective turistice mai mult sau mai puțin cunoscute, sînt itinerarii pe care le-am propus turiștilor, recomandări și impresii ale altor străini veniți în București.

Ghidul cuprinde, în primul rînd, obiectivele deja cunoscute din București (Casa Poporului, Centrul Vechi, Ateneul Român, Calea Victoriei, Parcul Herăstrău, Clădirea CEC, Muzeul de Istorie, Muzeul „Antipa", Arcul de Triumf etc., în ordinea aproximativă a popularității printre străini), iar apoi o serie de atracții mai puțin cunoscute, dar care merită vizitate. Casa Melik (Muzeul „Theodor Pallady"), Biblioteca Facultății de Litere (care este extraordinar de frumoasă și găzduiește 100.000 de volume) ori Palatul Noblesse sînt cîteva dintre ele. Și bucureștenii ar trebui să le știe, majoritatea sînt în zone frecventate de mulți dintre ei.

Apoi, pornind de la ghidul acesta, care a avut un succes important pentru noi, am lansat, în ianuarie 2016, Bucharest City App, o aplicație disponibilă gratuit, dedicată turiștilor, dar și localnicilor. Călătorii străini găsesc tot ce au nevoie în ea: atracții turistice, itinerarii, restaurante, pub-uri, calendarul spectacolelor de teatru ori al proiecțiilor la cinema, o listă completă cu evenimente, farmacii (inclusiv cele non-stop), cabinete dentare, săli de fitness, parcuri de aventură, piscine și așa mai departe.

„Bucureștiul este balanța perfectă pentru mine, între locul de unde vin și cel în care vreau să-mi petrec următorii ani. Și este, așa, și un pic prăfuit, iar asta îmi place foarte mult."

EDUARD KUNZ

Ați remarcat dacă turiștii sînt curioși să descopere și lucruri care nu sînt pe hartă?

Desigur, cu toții sîntem curioși să descoperim locuri noi, mai puțin știute, în orașele în care călătorim. Turiștii ne spun că cel mai mult le place să meargă – fără o destinație anume – pe străzile și prin pasajele din Centrul Vechi, ori pe cele din vecinătăți. Un grup de turiști ne-a spus că de curînd au mers la o petrecere în Ferentari, organizată de niște tineri cu inițiativă (după o idee a lui Adrian Schiop, preluată chiar din romanul său, *Soldații* – n.r.). Erau tare încîntați să descopere și partea asta a orașului. Mai departe depinde și de noi să le oferim străinilor mai multe locuri de văzut și lucruri de făcut în afara zonei centrale. Am înțeles că planul ARCUB de care povesteam este exact acesta, să organizeze evenimente atractive și în alte zone ale Bucureștiului, în afara centrului.

Ce le place turiștilor și ce nu la București?

Le place istoria, le plac oamenii (ospitalieri și buni vorbitori de limba engleză) și le plac clădirile. Le mai place că sînt ieftine biletele de avion și că de aici ajung rapid la Bran, la Dracula. Nu le plac taximetriștii, nu le place dezorganizarea și nu le place faptul că nu au informații suficiente pe străzi, în centru, la transportul în comun ori la muzee.

„Cum poți deosebi pe dată, în Capitală, pe un provincial de un bucureștean? Foarte ușor: cel dintîi privește tot pe sus, pe la mansardele caselor și merge încet, plictisit, căscînd gura cu ceasurile în fața «monumentelor»: Palatul Poștelor, Casa de Depuneri, Palatul Regal, Ateneul, ori în fața vitrinelor magazinelor din Calea Victoriei; cel de-al doilea aleargă grăbit după afaceri; la Casa de Depuneri se uită doar ca să vadă cît e ceasul, iar la mansarde cînd o avea nenorocul să-i cadă un ghiveci de flori în cap, ori să i se scuture pe haine un covoraș de vreo slujnicuță obraznică."

HENRI STAHL,
Bucureștii ce se duc

Spune-ne cîteva dintre poveștile care te-au impresionat.

Am să îți spun de două dintre ele. Prima, chiar la începutul proiectului. Eram pe Podul Izvor și am văzut un turist asiatic care privea cu atenție cerul. Ne-am permis să-l deranjăm și să-l întrebăm ce face. Ne-a zis că e dintr-un oraș din apropierea Beijingului și că nu a mai văzut soarele de cîțiva ani buni din cauza poluării. A fost o lecție pentru noi.

Apoi, prin august, ne-am întîlnit cu Nicolas, un turist francez care ne-a zis că a venit aici tocmai ca să îi arate unui coleg al lui, român, că Bucureștiul e un oraș care merită vizitat. Colegul său, plecat din România de cîțiva ani, îi tot spunea că Bucureștiul e un oraș urît, că nu are ce vedea aici și că nu merită să îl viziteze. Nicolas a plecat încîntat de la noi din țară și a spus că sigur o să revină aici.

Cum crezi că am putea face orașul mai accesibil străinilor?

Oferindu-le lucrurile de care au cea mai mare nevoie: acces rapid și sigur de la aeroport în oraș, informații suficiente în muzee ori în mijloacele de transport în comun, condiții tot mai bune la evenimentele de amploare pe care le găzduim. Asta în primul rînd. Apoi, ar trebui să devenim cu toții mai deschiși și mai conștienți de lucrurile bune pe care le avem la noi în oraș. Să le respectăm și să avem grijă de ele. Așa le vom arăta străinilor că ne pasă de orașul nostru.

Ție ce îți place la București?

Îmi place ritmul pe care ți-l induce orașul, îmi place că-i plin de viață și că e greu să te plictisești. Ca fotograf, mă bucur că orașul are multe de oferit dacă ai răbdare cu el, dacă ai răbdare să descoperi locuri noi și dacă ai răbdare cu tine, în general. Poate fi mai bun, mai frumos, mai primitor, însă asta ține și de noi, nu doar de alții.

a consemnat Cristina ȘTEFAN

„Creăm legături afective cu orașul"

interviu cu Edmond NICULUȘCĂ

Spune că iubește pasional București – și încearcă să imprime această dragoste și altora. Din 2010, ***Edmond Niculușcă*** *organizează, alături de ARCEN (www.arcen.info), tururi prin zonele istorice ale orașului. În prezent, este consilier al ministrului Culturii, făcînd parte din cabinetul Corinei Șuteu.*

© A. Groșescu

Mai sînt bucureștenii curioși cu privire la orașul lor?

Cred că bucureștenii au devenit tot mai curioși. În 2010, cînd am pornit primele plimbări prin București, nu era curios nimeni, pe de o parte pentru că orașul era într-o letargie totală, mare lucru nu se întîmpla și nu aprecia nimeni orașul. Noi tocmai de asta am făcut tururile acestea, pentru că – spuneam atunci – Bucureștiul poate oricînd să concureze cu o capitală europeană, pentru că are un specific aparte, o frumusețe deosebită, o istorie interesantă și merită cunoscut. Dacă în 2010 aveam 10-15 persoane la un tur, acum sînt sute – au fost și 500 anul trecut.

Povestiți-ne puțin despre tururile urbane pe care le-ați organizat cu ARCEN.

Am pornit cu plimbările de pe Calea Victoriei – ne-am zis că oamenii ar trebui să învețe să privească altfel străzile pe care trec și pe care nu le bagă în seamă. Calea Victoriei este o arteră cu atîtea povești care se suprapun, din diverse epoci istorice, încît noi, de șapte ani, tot trecem pe acolo cu diverse tururi și încă nu am epuizat poveștile. În 2011, ne-am zis că ar trebui cunoscute și fostele mahalale ale Bucureștiului – și cînd vorbim de foste mahalele, vorbim tot de centrul orașului –, iar seria aceasta de tururi nu am mai numit-o „Cu bastonul prin București", ci „Prin Bucureștii ce se duc". Asta pentru că, din păcate, aceste foste mahalale sînt cartiere cele mai multe de secol XIX, aflate, majoritatea, în spatele unor cortine de blocuri socialiste, necunoscute, și care dispar rînd pe rînd – dispar case, dispar grădini, dispar peisaje. Am început să plimbăm oamenii prin aceste insule de identitate ale orașului, să oferim, de fapt, perspectiva unor trasee alternative de promenadă – haideți să vă plimbați și prin alte zone. Iar unul dintre cele mai de succes trasee a fost „Prin Bucureștii lui Mircea Eliade", organizat anul trecut – 16 tururi, timp de patru săptămîni, la care au luat parte cam 6000 de oameni.

Pregătim pentru vara aceasta un traseu atipic pentru ARCEN. E vorba de zona din spatele cortinei de blocuri de la bulevardul Unirii, foarte aproape de Palatul Parlamentului, în fosta mahala Sfinții Apostoli – un traseu prin Bucureștii demolați, ce a mai rămas după construcția orașului utopic. O să explicăm ce a însemnat această demolare, cum nu a ținut ea cont de nimic, de fosta țesătură a orașului, cum a ignorat totul.

Încercăm să creăm legături afective cu orașul. Mai încercăm un lucru esențial cu tururile acestea: să îi învățăm pe oameni să privească orașul. Ei neglijează ce văd, dar orașul ne face semne, cum spunea Eliade. Dacă știi să privești o poartă, în dreptul unei grădini, din fața unei case, vei ști dacă acolo au locuit oameni bogați, dacă acea familie dădea petreceri, dacă era o casă de *țeremonie,* dacă aveau trăsură sau nu, dacă le plăcea să stea în curte sau nu, și așa mai departe. Orașul vechi încă are aceste semne, care pot fi citite, sînt oarecum mărturiile zidurilor. Încercăm să trezim și această conștiință, că nu noi rămînem în acest oraș, ci ce lăsăm după noi, clădirile. Și încercăm să facem și un fel de educație civică – de ce o clădire își are sau nu locul acolo, de ce o anumită construcție e ilegală, de ce ar trebui să nu se facă o altă construcție.

„Bucureștiul, îndeosebi, are cele mai toxice amurguri, în toate anotimpurile. E greu să rămîi singur, să nu te îndrăgostești, să nu-ți cauți pereche într-un astfel de oraș, în care soarele se stinge cu atîta melancolie…"

MIRCEA ELIADE,
Nuntă în cer

„Bucureștiul interbelic este locul unde s-a întîmplat totul."

IOANA PÂRVULESCU,
Întoarcere în Bucureștiul interbelic

Ce impact au avut aceste tururi? S-au implicat oamenii mai mult în viața orașului?

Da, s-a schimbat mult percepția asupra orașului. În sfîrșit, oamenii sînt atașați emoțional de acest oraș, sînt conștienți că trăiesc într-un oraș pe care trebuie să-l salveze. E un fenomen întreg acesta cu Bucureștiul, oamenii pozează case, descoperă în permanență orașul. Sigur, mă întreb foarte sincer dacă ar trece testul implicării active în salvarea unor zone, dar, de exemplu, cred că astăzi în București nu se mai poate întîmpla ce s-a petrecut în zona Berzei-Buzești.

Ce vă bucură la Bucureștiul actual?

Bucureștiul de azi mă bucură, pentru că îmi dă atîtea prilejuri să lupt pentru el. În orașul ăsta, e totul de făcut, sîntem la început cu toate, avem ce salva, ce restaura, ce descoperi, avem ce construi și reconstrui. E un oraș în care nu te poți plictisi. Mă bucură și că, deși am citit atîta despre București și m-am plimbat atît de mult, încă descopăr lucruri, pe străzi pe care le tot bat la picior. Mă bucură mult Bucureștiul noaptea, mă plimb foarte mult noaptea. Mă bucură Bucureștiul în iunie, pentru parfumurile lui, de soc, de tei, cred că și acești oțetari care sînt cei mai prezenți în oraș au mirosul lor… Mă bucură apusurile din octombrie și lumina în decembrie.

Credeți că putem schimba percepția gri asupra orașului, pe care încă o au mulți?

Cred că percepția se schimbă atunci cînd pătrunzi în țesătura veche a orașului. Nu cred că se pot relua plimbările la Șosea, dar cred că merită întru totul să te plimbi prin Mîntuleasa, prin cartierul armenesc, prin Brezoianu și zona Cișmigiului, prin cartierul Cotroceni, prin cartierul cu străzi cu nume de capitale – Paris, Londra, Bruxelles –, ceea ce s-a numit parcelarea Bonaparte și parcul Filipescu.

Cum putem să-i apropiem pe bucureșteni de oraș?

Noi facem asta prin tururi, prin discuții, expoziții, conferințe. E vorba și de o oarecare deschidere pe care trebuie s-o ai. În același timp, cred că Bucureștiul creează și dependență, de fapt, dacă te prinde.

Ce părere aveți despre festivaluri de stradă, precum Street Delivery, festivalul de teatru B-FIT in the Street sau Femei pe Mătăsari?

O părere foarte bună. Cu cît o să fie mai multe astfel de manifestări, cu atît vom fi mai conștienți că orașul ne aparține, că e o formă, în primul rînd, prin care înțelegem importanța spațiului public. Cu cît e mai mult spațiu public, cu atît va fi mai multă inițiativă civică, grupurile din interiorul orașului se vor coagula și vor crea comunități. Să ne uităm la Street Delivery – acea stradă e vie tot timpul anului, de la un capăt la altul, se întîmplă evenimente culturale, există tot felul de comunități cultural-civice care s-au angrenat în acea zonă. Avem la un capăt Librăria Cărturești, la celălalt capăt Școala Centrală. Avem Ordinul Arhitecților, Casa Universitarilor, o librărie de poezie contemporană, este un loc plin de viață în tot timpul anului. Multe zone din București, din orașul vechi, ar putea avea această șansă. Și cred că avem nevoie să înțelegem ce înseamnă spațiu public, avem nevoie de zone pietonale mult mai multe, avem nevoie de locuri unde să ne întîlnim.

Avem nevoie să deschidem alte spații. ARCEN a făcut în aprilie un eveniment care s-a numit „Se întîmplă ceva la Palat" – am deschis, pentru cîteva ore, dincolo de programul Muzeului Național de Artă, curtea de onoare a Palatului Regal, care este imensă și care ar putea să fie un spațiu de întîlnire, spațiu de evenimente, să fie o grădină publică deschisă, cum e și grădina Ateneului. Lumea s-ar simți foarte bine să stea și pe iarbă, să aibă loc conferințe acolo, să fie muzică, să se mănînce, să se bea. Este un spațiu care nu se află în conștiința bucureștenilor, și care ar avea șanse să revitalizeze o zonă. Noi, cînd trecem pe Calea Victoriei, prin dreptul Palatului Regal, nu conștientizăm foarte mult ce se află în acea curte. Orașul trebuie umanizat, trebuie întors către oameni – ceea ce nu se întîmplă dacă construiești pasaje.

Mai are Bucureștiul secrete pentru dvs.?

Are o groază încă! Sînt zone pe care încă nici nu le-am văzut vreodată. Bucureștiul e surprinzător. Tot timpul poți să-l descoperi. Numai cîte curți interioare sînt, în centrul orașului, pe care nu le cunoaștem.

De asta eu am și această convingere că un turist străin care vine în București nu trebuie dus neapărat la muzee sau la săli de teatru și concerte. Dacă vrea să cunoască orașul și să aibă cu adevărat o experiență a Bucureștiului, trebuie să-l ia pe jos, la pas, cîteva săptămîni, ca să înțeleagă. Cred că, de exemplu, în Paris, Viena, ajungi acolo, mergi la muzee, înțelegi oarecum cum sînt oamenii, înțelegi mici lucruri. Aici, dacă te duci la Muzeul Țăranului, la Muzeul de Artă și la Casa Poporului, nu înțelegi nimic. Această originalitate a Bucureștiului ar putea fi exploatată mult mai bine.

(citiți varianta integrală a interviului pe www.dilemaveche.ro)

a consemnat Cristina ȘTEFAN

Cristina ȘTEFAN

Bucharest, not Budapest

Conform Institutului Național de Statistică, în 2014, 1,5 milioane de turiști ne-au vizitat Capitala. Iar numărul lor este în creștere de la an la an. Un articol recent din *The Telegraph* pune Bucureștiul pe lista orașelor care trebuie neapărat vizitate vara aceasta, enumerînd 16 motive pentru a-i atrage pe turiștii englezi. Pentru ce e Bucureștiul cunoscut în afară? Pe primul loc: aici, se pare, totul e ieftin, mai ales băutura. Alte atracții includ Palatul Parlamentului, Memorialul Renașterii (mai bine cunoscut la noi drept „Țeapa" din Piața Revoluției), Arcul de Triumf (ceea ce n-a menționat însă autoarea articolului este că Arcul se află în renovare din 2014, lucrările urmînd a fi terminate abia vara aceasta), Caru' cu Bere, Muzeul Satului, Ateneul, dar și arhitectura, bisericile ortodoxe, librăriile, cafenelele și parcurile frumoase.

Am vrut să aflu mai multe despre ceea ce îi atrage pe străini aici, ce păreri au înainte de a veni în București și în ce fel îi impresionează orașul. Așadar, la scurt timp după ce am vorbit cu Edmond Niculușcă despre tururile „Cu bastonul prin București", am mers la o altfel de plimbare. Una pentru care mi-ar fi trebuit o umbreluță de soare, nu un baston, căci la ora 18 încă era caniculă. Căldura nu ne-a descurajat însă, nici pe mine, nici pe cei aproximativ douăzeci de turiști adunați în fața ceasului din parcul Unirii, pentru Bucharest Walkabout Free Tours. *„Here for the Alcoholics Anonymus meetings, right?"*, glumește ghidul Vlad Blaj cu ultimii veniți, doi britanici. Ne strîngem toți pe iarbă, la umbră, într-un loc de unde se poate vedea clar Casa Poporului. Oamenii se miră și zîmbesc la comentariile ghidului referitoare la planul megaloman al lui Ceaușescu; ce văd ei în depărtare – cea mai mare atracție din Capitală și a doua cea mai mare clădire din lume – și ce vedem noi – o construcție-simbol al demolărilor și al comunismului, care acum adăpostește parlamentarii corupți – este complet diferit. Vlad le explică, pe scurt, istoria noastră recentă și trecerea la democrație, punctîndu-și discursul cu mici glumițe – *„You're in Bucharest, not Budapest!"* sau *„Bucur you are,* cum ar zice Yoda!" –, apoi mergem mai departe, spre Hanul lui Manuc.

Un bărbat scund, într-un tricou vișiniu, despre care aflu mai tîrziu că este bancher, cunoaște povestea ciobanului pe nume Bucur, și pare destul de bine informat cu privire la București. Nici ceilalți turiști nu sînt chiar străini de cultura noastră – în curtea Hanului, observ că majoritatea știu cîte ceva despre bucătăria românească, au auzit de sarmale și mititei, chiar și de țuică. În afară de acestea, ghidul le mai recomandă să guste ciorbele, mămăliga și neapărat papanașii, de care mi se face și mie poftă. Nici o vorbă despre șaorma, care, deși nu-i tradițional românească, se găsește pe toate drumurile, adaptată la gusturile zonei. E aproape ora cinei, iar pentru mulți dintre călători e prima zi în București, așa că abia așteaptă să încerce felurile de mîncare despre care tocmai au auzit. Dar mai au puțin de așteptat, căci ne îndreptăm către Curtea Veche, unde, la statuia lui Vlad Țepeș – pe care, deloc surprinzător, l-au recunoscut toți străinii –, asistăm la o demonstrație de tragere în țeapă. Cu un porcușor din cauciuc, spre deliciul turiștilor. O parte din trecători – tineri în drum spre vreun bar din Centrul Vechi – ne ocolesc, în timp ce alții ne privesc cu multă curiozitate.

Mănăstirea Stavropoleos a cîștigat Traveler's Choice 2016 pe TripAdvisor. În curtea ei se mai află un alt grup de 20-30 de turiști spanioli, semn că reclama funcționează. Pentru mine, însă, e prima dată cînd merg aici, iar mulți bucureșteni n-au intrat niciodată. O luăm, apoi, agale spre Palatul CEC, în timp ce americanii și britanicii din grup încep o discuție despre tipurile de bere – firește, exact în fața Carului cu Bere. Un asiatic pierdut trece pe lîngă noi și ne privește curios, cu camera agățată de gît – parcă ar vrea și el să ni se alăture, să asculte explicațiile ghidului, dar face doar o poză și-apoi merge mai departe. În timp ce Vlad ne explică istoria României și a Bucureștiului, de la Orient la Occident, vizibilă mai ales pe Calea Victoriei, îmi amintesc de tururile ARCEN și mă gîndesc că acest drum, cuprins între Dîmbovița și Piața Victoriei, e un fel de *axis mundi* și pentru bucureșteni, și pentru călătorii străini, din secole trecute și pînă azi.

La statuia lui Traian, din fața Muzeului de Istorie, oamenii se feresc să-și spună părerea despre sculptură. Măcar aici sîntem de acord – adevărul e că nu e chiar Rodin... În drum spre Pasajul Macca-Villacrosse, intru în vorbă cu Connor, un student american din California, și cu prietenul său. Au studiat în Florența, timp de un an, mai au viză timp de o lună și au decis să și-o petreacă prin Europa de Est. Au venit aici pentru că au auzit că totul e ieftin și pentru că i-a atras viața de noapte. Lucruri negative despre București nu cunosc, ba chiar un cuplu în vîrstă le-a spus, înainte să se decidă să vină aici, că lor le place foarte mult orașul și că au venit de mai multe ori ca să se plimbe pe străzile frumoase din centru. „Dar nu credeam c-o să ajung vreodată în București!", rîde Connor. Cei doi tineri stau cinci zile aici, dar două și le vor petrece la munte, la Brașov și Bran. În București, vor să viziteze neapărat Casa Poporului – nu știu nici ei exact de ce, doar pentru că *„you just* have *to see it!"*, poate și Muzeul Satului, și în rest se vor plimba pe străzi. Deocamdată, nu e ceva care să nu le placă aici, e un oraș frumos. Înainte de asta, au fost în Istanbul. Connor îmi spune că încă se văd unele influențe orientale în București, și în atitudinea oamenilor, deși aici e mai puțin aglomerat, iar Capitala are mult mai multe spații verzi. Discutăm asta exact cînd ne pregătim să intrăm în pasajul de la Valea Regilor, pe care îl traversăm mergînd în șir indian, învăluiți în aroma de narghilea.

Puțin mai tîrziu, îmi dau seama, stînd cu fața spre Universitate, după mult timp, cît de ponosită arată clădirea în care am studiat. Turiștilor însă nu pare să le pese. Fac poze și așteaptă explicațiile ghidului. Ne așezăm, iar din dreapta, de lîngă statuia reprezentîndu-l pe Ion Heliade Rădulescu, un bărbat vorbește la microfon și zgomotul aproape că acoperă vocea lui Vlad. Mă întorc spre Connor și îi spun că tipul recită mesaje religioase, la care el rîde și-mi spune că da, nu a înțeles ce spunea bărbatul, dar era sigur că-i un fel de Martor al lui Iehova. Vlad povestește, din nou, cîte ceva din istoria recentă – comunismul, interzicerea avortului, Revoluția. Acum avem președinte de origine germană, încheie el – „nu zic că e bun sau rău, dar lucrurile încep să se schimbe". La final, unul dintre britanici, cu pielea alb-rozalie, se apropie primul de Vlad și dă mîna cu el, strecurîndu-i pe furiș o bancnotă. Connor rîde și-mi spune: *„Ah, the secret handshake!"* Ceilalți turiști îi urmează exemplul, în timp ce eu mă gîndesc, cu o oarecare tristețe, că încă nu sîntem așa departe de bacșișul turcesc.

© A. Ivan

După ce pleacă turiștii, mai stau puțin de vorbă cu Vlad, care îmi spune și cîteva lucruri care nu le plac turiștilor la București: în primul rînd, taximetriștii – cu care, e drept, nu ne înțelegem nici noi prea bine, dar, din fericire, a apărut și aici Uber. Cu ceva timp în urmă, străinii mai erau nemulțumiți de cîinii vagabonzi și de cerșetorii de pe străzi, și nu le plăcea nici fumatul din localuri. Discutăm și de faptul că, spre deosebire de alte orașe, Bucureștiul e totuși un loc sigur – fără atacuri armate, fără hoți violenți, fără atît de multe infracțiuni ca-n alte țări, chiar dacă ele există –, un loc unde te poți plimba liniștit noaptea, chiar dacă mulți turiști vin, inițial, cu oarecare teamă și își verifică mereu buzunarele.

Înapoi la Universitate, lîngă statui, o bătrînă singură mănîncă pizza și bea suc, o fată o învață pe alta să meargă pe bicicletă, două fetițe joacă volei, iar un băiețel se dă pe *skate*. E week-end prelungit, bucureștenii au plecat mai toți la mare sau la munte, cei rămași s-au retras la terase, se înserează și e, în sfîrșit, liniște și răcoare. Numai bine de mers pe jos acasă.

Am căutat și cîțiva străini care au rămas în București o perioadă mai lungă. Doi artiști, foști rezidenți ai The CAN – Collective Art Neighbourhood, îmi povestesc cîte ceva din experiența lor bucureșteană. (C. Ș.)

■ Tino Gerdesius este ilustrator, din Berlin, și a locuit un an în București. E încîntat de grădinile deschise și cafenelele noastre cochete, casele vechi și arhitectura interbelică, însă a rămas neplăcut surprins de numărul caselor „cu bulină roșie", iar zona Centrului Vechi nu îi place deloc. L-au impresionat oamenii prietenoși și cultura noastră – a vizitat nu doar muzee, ci a mers și la festivalul Street Delivery, la Romanian Design Week și concerte la Arenele Romane.

■ Pascual Martínez – fotograf din Spania – spune și el că ar prefera ca Centrul Vechi al orașului să fie restaurat și ca acolo să fie mai puține baruri și cafenele – cu toate că bucureștenii exact asta apreciază la zona respectivă. Înainte să ajungă aici, toate proiectele foto pe care le-a găsit privind România se legau de aceleași teme – romi și comunism –, însă a descoperit că Bucureștiul e un oraș frumos. A stat în Capitală doar o lună, însă, împreună cu Vincent Saez, alt fotograf spaniol, vrea să se întoarcă aici ca să realizeze un proiect privind legăturile României cu natura – vor să arate o altă latură a țării noastre, care este, spun ei, un teritoriu „de descoperit".

Cristina ȘTEFAN

Omul și natura

Fiecare oraș își are clădirile și spațiile sale abandonate, locuri unde natura și-a reintrat în drepturi și s-a dezvoltat nestingherită – îndeosebi la periferii, însă, uneori, chiar și în mijlocul aglomerărilor urbane. Iar Bucureștiul nu face excepție. În acest context, un om interesat de orașul în care locuiește s-a hotărît să readucă o parte dintre aceste zone și în atenția altor bucureșteni.

Geograful Andrei Ionel Berghеș spune că ideea de a organiza tururi prin părți mai puțin cunoscute ale Capitalei i-a venit studiind activitățile de acest tip din București și observînd că „ele se restrîng la centrul istoric și la parcuri, adevăratele locuri interesante din oraș fiind ascunse bine de plimbăreții obișnuiți. Socotind după numărul oamenilor participanți, se poate spune că bucureștenii sînt destul de interesați și de astfel de tururi, nu doar de plimbările prin zone istorice ale orașului, ceea ce nu poate fi decît îmbucurător. Totuși, mulți dintre cei cu care am vorbit mi-au spus că nu ar aborda pe cont propriu traseele, pentru că le este frică“, menționează Andrei Ionel Berghеș. „Eu le-am spus, însă, că prima dată am fost singur pe toate traseele.“

Cine participă la astfel de tururi ghidate? „Depinde foarte mult de anotimp. Iarna, cînd e ger sau viscol sau ceață, cei care ies din casă sînt bătrînii, care au dat o dovadă uriașă de interes pentru oraș, dar și pentru simpla mișcare. Sînt mult mai receptivi față de tinerii care se ascund în case sau în mall-uri pe astfel de timpuri. Desigur, există și excepții. Cînd vine primăvara, se întoarce balanța, cei mai comozi își fac curaj și pentru plimbări. Cam 30% din ei renunță pe parcurs, pentru că tururile sînt deschise (oricine poate părăsi grupul cînd dorește). Astă-iarnă, în schimb, am plecat cu 80 de oameni de la Parcul Bazilescu și cu 80 am ajuns la Crîngași, după ce am traversat cîmpul dintre Giulești și Lacul Morii. O surpriză foarte plăcută mi-a făcut și un club de munte din București, care s-a «abonat» cu fidelitate la tururile acestea.“

Zonele vizitate sînt accesibile oricui și includ atît arii centrale, cît și periferia, și pot constitui alternative de promenadă. De pildă, un tur tematic numit „Pe dealurile Bucureștilor“, desfășurat pe terasele fluviale ale Dîmboviței, are 11 kilometri, iar traseul poartă călătorii prin cartierele Cotroceni, Uranus și Filaret. Puncte de reper: Bisericile Sf. Elefterie Nou și Sf. Elefterie Vechi, Parcul Romniceanu, Hotelul Marriott, Strada Sirenelor,

© wikimedia commons

Palatul Bragadiru și fabrica de bere, Vama Antrepozite, Șoseaua Viilor, Gara Filaret, Biserica Cuțitul de Argint, Arenele Romane, Mausoleul din Parcul Carol I, Castelul Țepeș, Strada Candiano Popescu, Strada Xenofon, Catedrala Patriarhală.

„Fac tot posibilul ca tururile să reprezinte acțiuni de conștientizare a populației locale asupra unor obiective cu foarte mare potențial turistic, dar lăsate de izbeliște. Traseele variază de la un eveniment la altul, dar mă străduiesc ca la un tur să leg două sau trei astfel de obiective, prin trasee exclusiv pietonale, care să nu depășească 10-12 kilometri. O altă intenție a mea a fost promovarea unor spații naturale nevalorificate corespunzător, cum ar fi salba de lacuri a Colentinei“, menționează Andrei Ionel Berghеș. „Apa Colentinei a folosit timp de zeci de ani bucureștenilor dornici de petrecut timpul în natură, prin salba de lacuri amenajată începînd cu anul 1935. Într-o capitală europeană codașă la raportul dintre suprafața spațiului verde și numărul de locuitori, tendința de dispariție din domeniul public a malurilor Colentinei este alarmantă“, mai spune geograful. Un traseu al lacurilor din sectorul 2, de pildă, include și Mănăstirea Plumbuita, Biserica Fundenii Doamnei și Biserica Mărcuța.

„Pentru mine, Bucureștiul copilăriei mele era mult mai agitat, mai sălbatic, mai misterios decît cel de acum. Bucureștiul adolescenței era un teritoriu de explorat, cel mai bine cu gagici.“

FLORIN IARU

Alt tur invită bucureștenii să vadă cîteva obiective care ar putea constitui o carte de vizită pentru București, într-un traseu ce are drept scop conștientizarea locală asupra potențialului turistic al sectorului 6: tunelul feroviar Lujerului – construit în anii ’80 cu ocazia introducerii în subteran a căii ferate de acces de la pachetul Cotroceni la Depoul Metrorex Ciurel; insula Lacul Morii, cu amenajări de agrement care nu au fost folosite niciodată; biserica Mănăstirii Chiajna, în stare de ruină, construită la 1790 în timpul domnitorului Nicolae Mavrogheni.

Iar în apropierea Bucureștiului, de pildă, Andrei Ionel Berghеș a gîndit un tur prin Chitila, care include Fortul 1 Chitila din centura de fortificații, Parcul Dendrologic Chitila și Palatul Mogoșoaia – casa Marthei Bibescu, astăzi parte a Centrului Cultural Palatele Brâncovenești.

Unul dintre cele mai inedite locuri din Capitală este însă Parcul Văcărești („delta dintre blocuri“, cum a mai fost numit) – pe locul unui fost lac de acumulare din perioada comunistă, un teren de 180 de hectare, s-a dezvoltat un ecosistem deosebit, cu mlaștini, ochiuri de apă, stufăriș, creîndu-se, în timp, în mod natural, un habitat pentru numeroase specii de păsări, reptile, dar și mamifere mici. În luna mai a acestui an, a fost adoptată hotărîrea de Guvern prin care Parcul Național Văcărești a devenit arie protejată prin lege. Zona e un foarte bun exemplu de putere a naturii de a-și recîștiga drepturile, fără vreo intervenție din partea omului, și asta chiar în mijlocul celei mai mari aglomerări urbane din țară.

Încerc să aflu dacă, după participarea la aceste tururi, oamenii se implică mai apoi în activități de protejare a patrimoniului sau a parcurilor naturale, cum e, de exemplu, Parcul Văcărești. Andrei Ionel Berghеș îmi răspunde: „Nu știu cîți dintre cei care au fost cu mine la Văcărești se și implică în activitatea Parcului Natural, dar am speranța că am contribuit măcar puțin la protejarea spațiului. Am încercat mai demult să pun la cale cu ei o acțiune de igienizare a tunelului de la Lujerului, însă a rămas la stadiul de idee.“

Asociația care se ocupă de Parcul Văcărești organizează și ea tururi și chiar lecții deschise cu elevii școlilor din București, în prezența unor specialiști biologi, ornitologi sau ecologi. Iar într-un complex rezidențial din apropiere, asociația a amenajat un observator, plasat la 60 de metri înălțime, de unde vizitatorii pot privi peisajul superb. Un alt semn încurajator este, de asemenea, numărul mare al oamenilor – aproximativ 200 de voluntari – care au participat, la sfîrșitul lunii iunie, la o acțiune de igienizare a Parcului Văcărești, organizată de Ministerul Mediului și de organizația Let's do it Romania, la care a participat inclusiv premierul Dacian Cioloș.

Îl rog pe geograful Andrei Ionel Berghеș să îmi povestească puțin despre flora și fauna din București. „Spațiile verzi din oraș sînt restrînse și aglomerate în același timp, prin urmare, nu se poate vorbi despre specii «endemice» de București. Există vegetația spontană specifică silvostepei, cu păduri de foioase care alternează cu ierburi xerofile. Obligatoriu de vizitat sînt pădurile Băneasa și Tunari, unde ne mai putem bucura și de o faună puțin cunoscută pentru bucureșteni (mistreți, arici, fazani etc.).“

De asemenea, precum notează asociația Parcului Național Văcărești pe site (parcnaturalvacaresti.ro), în spațiul respectiv trăiesc cîteva specii deosebite. Parcul, cu vegetație specifică zonelor umede, oferă o oportunitate pentru botaniști de a face cercetări asupra unei zone perturbate timp de zeci de ani și care își revine încetul cu încetul, fără ajutorul oamenilor. Iar dintre mamifere, putem găsi aici șoareci de cîmp, chițcani pitici, vidre, chiar și nevăstuici și vulpi, aproximativ 90 de specii de păsări și numeroase reptile și amfibieni.

Ce planuri de viitor are geograful Andrei Ionel Berghеș în privința tururilor sale? „Voi continua cu organizarea unui tur pe lună în București, dar mă voi axa pe împrejurimile Capitalei în cele ce urmează, plus alte orașe accesibile cu trenul (pentru a menține tururile deschise).“

Iar dumneavoastră vă puteți crea propriile trasee prin oraș. Nu e nevoie de echipament special pentru a vedea aceste locuri și multe altele – doar cele necesare unei plimbări mai lungi. Deci, ce mai așteptați?

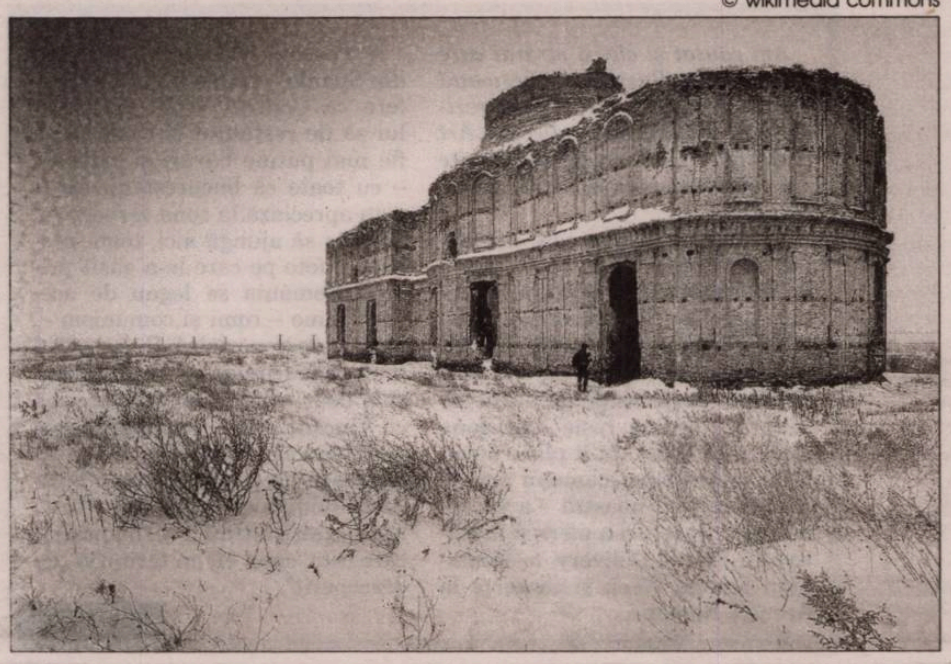

© wikimedia commons

Andrei VORNICU

Elegie fără titlu

Pe unele locuri le iubești cu o ardoare inexplicabilă. Poate nu de la început, dar presimți atracția și o lași să se dezvolte. În alte locuri nu te simți confortabil din prima clipă, iar momentele ulterioare nu fac decît să amplifice această stare, în pofida tuturor eforturilor de a rezista. E ca un anume fel de mîncare sau ca unii autori, unele filme, unele persoane. Alte locuri îți sînt neutre și, în genere, e bine să le eviți. Bucureștiul e un oraș la fel de iubit pe cît e de detestat și pot pricepe rațional motivele. Eu l-am iubit de la început, deși, natură mai curînd așezat-civilizată decît molcomă, de ardelean, m-am simțit agresat de Capitală, în primă instanță. A trebuit s-o cuceresc mental și afectiv, s-o cunosc, să mă apropii de ea, să o las să devină parte din mine. I-am explorat, rînd pe rînd, străzile și bulevardele, clădirile și parcurile, teatrele, sălile de concerte, bibliotecile, localurile și barurile, diminețile, după-amiezele, serile și nopțile, i-am cunoscut ploile copleșitoare și caniculele delirante, spaimele, capriciile, efervescența, agresivitatea, alienările și momentele de viață unde era vid. Prima mea revenire în București după stabilirea în Marea Britanie nu mi-a schimbat percepția pe care o aveam pînă atunci. Mă simțeam de parcă aș fi plecat ieri. Spre deosebire de Londra, în care nu există pauză, vacanță de vară și momente de acalmie, începutul de august bucureștean mi-a reamintit că orașul are nevoie să respire și să se refacă. Infrastructura dezastruoasă, haosul specific și căldura insuportabilă m-au frapat pentru o zi, dar m-am reacomodat rapid. Eram în largul meu într-un spațiu în care nu mă simțeam monitorizat în permanență și bîntuit pretutindeni de camerele de filmat CCTV și de organizarea atît de minuțioasă încît pare o realitate virtuală. Am pus opozițiile cap la cap și mi-am dat seama că mă aflam între extreme și că Bucureștiul mai are multe de îmbunătățit. Societatea românească are multe de îmbunătățit. Oamenii, în primul rînd. Iar oamenii evoluează, dar încet. Uneori simt că timpul nu mai are răbdare și că ar trebui să ieșim definitiv din inerția comportamentală și acțiunea preponderent verbală, și să ne

Bucureștiul îmi părea un nesfîrșit ținut în expansiune, un organism care se autogenerează, un edificiu modern clădit pe ruine.

revelație. Am absolvit Facultatea de Litere a Universității din București și un masterat în editarea de carte, în cadrul aceleiași facultăți, am scris recenzii și am realizat interviuri, am făcut jurnalism cultural la televiziune și am vîndut cărți, am publicat o carte și am scris teatru, am lucrat într-o editură și m-am implicat în zona teatrului independent. M-am redescoperit și reinventat, am început să cunosc viața, independența și responsabilitățile pe care le implică, am citit biblioteci, am căpătat o erudiție pasageră în jazz și nu am văzut timp de cinci ani mai mult de zece filme dintr-un blocaj inconștient, hiatus pe care l-am recuperat din plin la Londra. Am realizat multe și am ratat la fel de multe. Bucureștiul a devenit, treptat, o stare de spirit, o enzimă care a proliferat în tot organismul pînă am simțit-o palpitînd în mine. Am în interior harta tridimensională a întregii Capitale, o replică în timp real, în miniatură. La cinci ani de la stabilire, mi-am luat buletinul de București și, cîteva luni mai tîrziu, m-am mutat la Londra, unde sînt în continuare un tîrgumureșean de origine, bucureștean prin adopție, locuitor al vastei lumi, fără un domiciliu pe care să-l mai reclam ca fiind acasă. Cînd îți smulgi rădăcinile din pămîntul natal devii o plantă care supraviețuiește în regim hidroponic, pretutindeni și nicăieri.

În momentul în care m-am mutat la București, în urmă cu aproape opt ani, orașul îmi părea un nesfîrșit ținut în expansiune, un organism care se autogenerează, un edificiu modern clădit pe ruine. Agitația indescifrabilă, haosul vibrant și agresivitatea care făcea aerul să zbîrnîie mi-au camuflat mereu o nostalgie palpabilă, o poezie de ploaie și praf, un loc în care frumusețea e atît de evidentă încît lupta pentru supraviețuire, crisparea, reticența și convulsiile îi dau un aer de *pietà*, dar nu îl mutilează. În decurs de cinci ani am văzut orașul crescînd, maturizîndu-se, căpătînd identitate. Au apărut din ce în ce mai multe spații culturale, teatre independente, baruri și localuri faine, evenimente interesante și oameni care au însuflețit mereu golurile, creînd schimbăm optica. Să ne respectăm mai mult, să vrem mai mult și să oferim mai mult. Mi se pare că noi doar solicităm fără să oferim nimic în schimb. Așteptăm mereu ceva de la cel de lîngă noi, de la politicienii numiți de noi, de la astre, de la Dumnezeu. Între timp, scriem pe bloguri și pe Facebook, mai ieșim în stradă și așteptăm ca altcineva să ne pună în practică ideile.

A doua revenire a fost mai intensă și mai tulburătoare totodată. Orașul nu se schimbase semnificativ, cel puțin nu la nivelul meu de percepție, în decurs de o săptămînă, dar oamenii păreau la fel de încrîncenați, de stresați, de triști. Umorul nu i-a lăsat, dar acesta e un tezaur românesc de care tindem să abuzăm și să lăsăm multe alte resurse neexploatate. Cu o glumă îți schimbi starea de spirit de moment, dar nu redresezi realitatea. Iar cînd viața ta devine o glumă, îți piere pofta de rîs. Am rămas, însă, la fel de plăcut surprins de disponibilitatea oamenilor de a socializa,

© A. Ivan

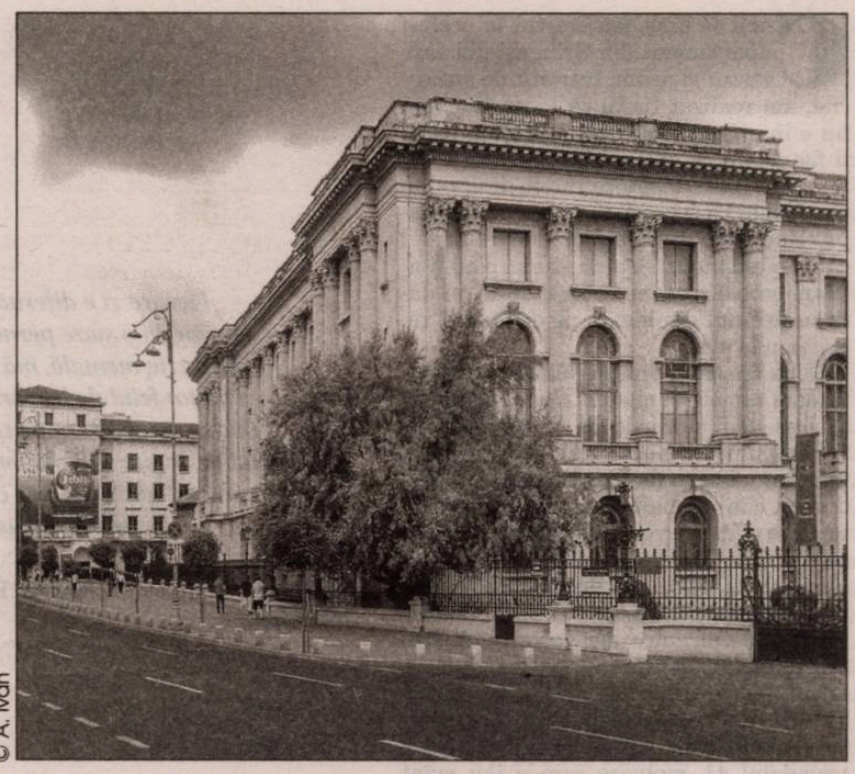

© A. Ivan

„Pentru mine, Bucureștiul e un fel de Berlin, genul de oraș în care din cîțiva în cîțiva metri poți vedea istoria recentă încarnată în clădiri, în arhitectura străzii. E un oraș îndurerat și plin de cicatrici, însă, în același timp, fascinant."

JONATHAN COE

de a se apropia autentic unii de alții, ceea ce mi-a lipsit dureros în Anglia. În România simt că îmi mai pot face prieteni, pe cînd în Marea Britanie, doar cunoștințe. În București lumea suferă pătimaș și se deconectează complet. Duce lucrurile pînă la capăt. În Occident se simulează aproape orice fiindcă mereu rămîne ceva reținut sau doar prefigurat. Lumea nu se abandonează prea frecvent, însă are acces mult mai larg la droguri de toate felurile. E prea „civilizată" sau *politically correct*. E vizibil iritată de acest fapt, dar se supune. România a păstrat un înalt grad de eliberare și de spontaneitate, dar îi lipsește dramul de civilitate care i-ar conferi rafinament și respectabilitate. La fel cum îi lipsesc autostrăzile, șoselele bune, spitalele salubre, pistele de biciclete, planurile coerente de a recicla deșeurile și multe altele. Sîntem, încă, o uriașă intersecție între primitivism și modernitate, un cocon nevrotic care se zbate, dar nu se decide să devină flutur. Ne lipsesc conștiința și stima de sine, însă avem orgolii și aroganțe în egală măsură cu frustrările și complexele autohtone. Totuși, a doua despărțire de București a fost dureroasă fiindcă am părăsit din nou orașul în care am învățat, m-am redescoperit, am iubit, am suferit, am creat și am visat. Multe dintre aceste lucruri încă nu le-am realizat în Anglia.

A treia revenire a mea va avea loc curînd. Voi găsi un București mai sărac în localuri în Centrul Vechi, cu mai puține cinematografe și teatre, dar saturat de scandaluri și controverse de tot felul. Cu toate astea, sînt convins că îmi va fi la fel de drag și îi voi redescoperi punctele forte și, poate, unele noi. Mă voi întoarce la el ca la o veche iubită ale cărei riduri nu fac decît să îmi amintească de ale mele. Cu toate astea, nu am plecat niciodată cu adevărat. Am continuat să duc o viață dublă, prin *doppelgänger*-ul meu bun și nostalgic care a continuat să locuiască acolo, așteptîndu-mă singur într-un parc și aprinzîndu-și, poate, o țigară, în timp ce eu scriu aceste rînduri și știu că în mai puțin de o lună îi voi putea oferi un foc.

***Andrei Vornicu** este scriitor și jurnalist cultural.*

Cătălin GEORGESCU

Copil de oraș

„Fiecare zi e diferită și asta îmi dă o stare permanentă de trezie mentală, mă face să văd tot felul de lucruri, să fiu mereu atent. Merg pe stradă și mă uit în jur, văd oameni, case, nu mă uit în jos, așa cum fac mulți bucureșteni."

Răzvan Popovici

Copil de oraș, am crescut în același apartament din Crîngași din care tastez și-acum. Într-atît de antisocial, am realizat tîrziu că Piața Romană nu e în alt oraș și că cei patru kilometri îi fac pe jos în mai puțin de-o oră. Cînd nu știi ce nu știi sau ce ratezi dimprejur, crești doar cu ce-auzi, și ce știam deja despre București nu m-a făcut să vreau să-l caut în amănunt. Așa că atunci cînd n-aveam școală plecam la țară, unde-mi dădeau drumul dimineața pe dealuri și reveneam la cină.

De la fereastra dinspre biroul la care-mi făceam temele și citeam *Harry Potter* pe ascuns văd blocurile de peste parcare. Dintre simțuri, auzul mi-e cel mai dezmierdat: alarme de mașină, pisici în călduri și cîini în haită, soluțiile la problemele de viață ale vecinilor adunați pe banca din fața blocului, meciurile stadionului Giulești, grătarele duminicale, horele nunților, colindători biciuiți, conversațiile telefonice vulcanice ale vecinei din blocul alăturat, stoluri de păsări dinspre Lacul Morii, orgasme matinale, „apără Tătărușanu!", șuierat de tren trecut pe sub Podul Grant, sirene de toate felurile, tramvaiul 41, motoare care-și iau avînt peste pasaj. E păcat de cei care insistă să-și acopere urechile cînd merg pe stradă: o bună parte din oraș e-n format .wav, iar pe restul îl descoperi dacă te lași sedus de ce auzi.

Pe repede-nainte vreo 19 ani, ajung la facultate. Ies din casă, metamorfoză. Devin conștient de mine, de ce-i în jurul meu. Văd blocul cu alți ochi, din stradă. Ce-i asta? Cum ajung acolo? Cum urc aici? Pot să sar ăla? Dar asta ce face? Și curiozitatea descoperită atunci mă mînă și acum, nouă ani mai tîrziu, căci sînt tot o minte de copil fără stare în trup de adult doar puțin ruginit. Și e prima oară cînd mă-ntreb ce e Crîngașiul, prima dată cînd ies de pe strada mea, explorez bucăți din Giulești într-o călătorie care-i la fel de mult despre cartier cît este despre descoperirea propriei persoane.

Uite-mă-n București, familiar și negrăbit, dar mai străin de loc decît e localnicul străin de propriul oraș. Cu un aparat în mînă, nu prea mulți bani în buzunar de aruncat pe mijloace, timp de prisos și locuri în care trebuie să ajung sau doar mă cheamă hoinar. Cu timpul m-am mutat spre margini. A nu se-nțelege că mă duc doar prin periferii, ci că planul mi-e să merg prin locuri nefrecventate anume, să mă retrag în spații unde-i cît mai puțină lume. Nimic nu-i sfînt și sacrul e relativ, chiar și-n urbanism, pentru că sînt aici să-mi fac singur propriile povești și mituri. Deci Centrul Vechi e ultimul loc în care mă vei găsi. Mi-am reîntărit convingerea recent, după ce-am fost angajat să pozez Bucureștiul turistic, cînd m-a lovit angoasa din cauza dezordinii, lipsei de conținut real și comportamentului uman; Bucureștiul e un cocktail dîmbovițean oxidat servit în claia peste grămada cu moravuri ușoare. Zdruncinătura a fost cînd m-am trezit obligat să-l privesc intens în ansamblu, să trec peste propria rețea-de-siguranță construită din locuri faine, refugii dobîndite, și să înfrunt obiectiv orașul. Încă nu știu dacă era o formă de ignoranță sau doar eram firesc-selectiv, dar nici nu mai pot reveni la repaos.

În mod ironic, mai nou, explorez mănunchiurile de clădiri-birouri, aceste buzunare urbane din Pipera, aglomerate corporatist. În antiteză cu restul orașului, acolo găsesc ordine, linii, încadrări, așezare gîndită, materiale omogene și aer. Sînt construcții cu intenție de aliniere la niște standarde funcționale, nu neapărat cu suflet. Dar în ultima perioadă am nevoie mai mult de liniște vizuală și băi de lumină între canioane de sticlă decît de efervescența urbanistică din bazarul central.

Tot Calea Victoriei rămîne fișia mea preferată din oraș. Cînd umbli pribeag te tot oprești să privești, poate cerul, să casti gura și să pui mîna. Vezi detalii, te lași distras de mirosuri, te zgîrie texturi pe buricul degetului, te-mpiedici de muchii și cauți să descoși curțile interioare tangențiale. Spațiul dintre Piața Victoriei și Națiunile Unite s-a dovedit cel mai rodnic pentru creație, fie că eram în căutarea luminii de portret sau că mă plimbam fără scop. Nu-i doar un șir de arhitectură pestriță, crescător grandioasă pe măsură ce se apropie de apă, ci și o stare de spirit în care-mi regăsesc grupurile de oameni cărora mă asociez, cu epicentrul în zona Pieței Romane, pe care acum o știu atît de bine.

Ce-am învățat în ultimii ani e că îmi place Bucureștiul, în toată complexitatea lui. Dar e un oraș unde buna dispoziție e direct proporțională cu timpul liber de care dispui. Dacă ai timp să-l asculți, ți se deschide, dar dacă îl zorești cîtuși de puțin, te trimite învîrtindu-te la origini. Te grăbești?

***Cătălin Georgescu** este fotojurnalist. Îl găsiți pe catalingeorgescu.com*

Andrei CRĂCIUN

Frumoasele noastre mahalale

Trăiesc într-o mahala, în frumosul cartier al Teilor, înspre Petricani, încolo. Sînt specialist în mahala ca fondatorul revistei dumneavoastră în îngeri. E haos la noi, mai ales acum, cu ocazia venirii verii. Nu te mai înțelegi cu golanii. Noaptea ies pe lăturalnice, cu scăunelele de plastic, și zac și ei acolo, pe scăunele, doborîți de căldura de peste zi. Își sumet tricourile peste burțile mutilate de șaorma cu de toate și curtează ca vagabonzii restanțierele de la Facultatea de Construcții, care au rămas în oraș peste vară. În jargon, această sumetere magnifică se numește „românească". Le place să facă *românească*. Unii, ca animalele, se dedau chiar malahiei. Dar e frumos la noi. Se poate face antropologie, se pot face studii pe urbanitatea noastră precară. N-am ieșit cu totul din sat, *teiștii* iubesc berea la PET, sămînța de dovleac și bîrfa abundentă, dar asta nu e problemă. De asemenea, la noi, se pot asculta cele mai proaspete manele, precum și clasicele – manelele *mereu verzi*, dacă preferați formula. La lac, în Parcul Tei, s-a ridicat și un parc de distracții aproape acvatice, atît că a fost un pic oprit după primele ore de funcționare. Nu prea a mers. E un pic periculos, dar își dă drumul, nu e problemă nici asta. Cine vrea să descopere mahalaua, aici trebuie să vină. N-avem oameni drogați care să dea în cap la lume, vorba aia, și nici maidanezi nu mai sînt cum erau odinioară. Nu mai. Teiul se vindecă, se modernizează. Rămîne parfumul, rămîne muzica din mahala. Sîntem o favelă care bate la porțile secolului XXI, ca Bob Dylan la porțile Raiului.

Dacă, dimpotrivă, preferați o experiență mai dură, atunci Ferentariul e de dumneavoastră. L-am tot luat la pas, i-am scris venele deschise ale consumatorilor de heroină, i-am scris oamenii care sînt aproape să fie alungați din casele lor de niște porci hulpavi. Două străzi, mai puțin celebre decît Zăbrăuțiul, sînt punctul forte ale unei experiențe complete în mahala. Prima este Aleea Livezilor. Aici supraviețuiesc numai cei duri. Olfactiv, este o catastrofă, o apocalipsă. Dacă aveți probleme cu ficatul, nu e cazul să îi treceți pragul. Aici nu vin gunoierii, iar munții de deșeuri se înalță ca la periferiile din Napoli. E rău, ce mai. Apoi, sînt consumatorii de droguri, care dacă intră în sevraj… Știți și dumneavoastră. Dar trebuie să vedeți Aleea Livezilor – nu e departe de Piața Unirii – ca să înțelegeți cu adevărat Bucureștiul. Această stradă, această uliță e mereu toropită de o căldură infernală, ca și cum ar exista un soare doar peste Ferentari, care nu încălzește, ci zdrobește cranii. Iarna, dimpotrivă. E un frig crîncen pe Alee, cei care traversează iarna aici sînt, în felul lor, niște eroi. Apoi, strada Iacob Andrei. Dincolo de ea nu mai este nimic. Se sfîrșește lumea așa cum o cunoașteți. Mai departe e un cîmp de rulote în care își trec zilele oameni care nu au nici o speranță, nici măcar acte de identitate nu au. Dar Ferentariul nu e doar atît, nu, nu. În Ferentari am întîlnit cele mai multe inimi. Oamenii nu au fost devorați de lăcomie și cunosc încă valoarea unei prietenii adevărate. Sînt, de aceea, poate cei mai curați locuitori din orașul nostru. Trăiesc după alte reguli, e adevărat, dar nu de puține ori regulile acestea dau o umanitate care de mult s-a pierdut dincolo de granițele cartierului. În Ferentari se pot lesne desfășura afaceri de inimă deschisă. Nu veți întîlni nicăieri în București, cu atît mai puțin în nord, copii la fel de fericiți ca aceia din Ferentari. Viața e cruntă și uneori lipsurile sînt atît de mari, încît… Dar aici, copilăria și-a păstrat o puritate anume, care însă se pierde brutal odată cu intrarea în adolescență. Sărăcia, mizeria frîng destinele înainte de majorat, ca și cum trebuie plătit o dată tot prețul pentru paradisul unei copilării din care nu a fost evacuată solidaritatea și în care nu și-a făcut loc invidia. Dar din Ferentari nu se pleacă, se evadează, și prea puțini reușesc asta.

Toate aceste mahalale au farmec. E farmecul uitat de cei care trăiesc viața așezați confortabil în clasa de mijloc. E farmecul unei vieți în care se visează încă departe. Și e frumos, chiar dacă tot mai multe clădiri stau să se prăbușească, e frumos ca în Lisabona pauperă din tinerețea domnului José Saramago. E frumos – o frumusețe imperfectă, dar autentică, o frumusețe ciobită, dar zdrobitoare.

Mahalaua e unul dintre ultimele locuri din orașul nostru în care încă trăiesc oameni, nu ființe care îndeplinesc funcții sociale oarecare, oameni adevărați, ca înainte de minunata lume nouă.

***Andrei Crăciun** este jurnalist. Îl găsiți la andreicraciun.eu.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Copiii statului

Primele informații care îți apar pe Internet despre centrele de plasament din România sînt cele privind abuzurile comise de angajați asupra copiilor: „Un caz șocant a ieșit la iveală la Centrul de plasament din Oradea, după ce copiii de acolo s-au plîns psihologului că sînt agresați și abuzați sexual.“ Sau: „Anchetă penală la Casa de copii «Sfînta Maria» din București. Angajații sînt bănuiți că, în loc să aibă grijă de fetele internate acolo, le băteau, le sedau și le luau mîncarea și banii primiți din donații. Angajații nu recunosc acuzațiile și toți au ajuns la poliție, unde dau declarații.“ Sau: „În toate centrele de plasament din țara asta întîlnim acest fenomen de suprasedare, de administrare de neuroleptice care nu fac decît să transforme în legume niște copii sau niște tineri cu potențial real“ etc. Pe lîngă acest tip de informații mai apar, destul de rar, cele despre „vizitele calde și bogate în cadouri“ făcute de politicieni în campanii electorale.

În rest, mai nimic. Casele în care trăiesc copiii abandonați par niște fortărețe, niște case conspirative, din care ararеori și, mai curînd, la ananghie răzbat unele vești, de cele mai multe ori proaste. Nu există informații despre cei care lucrează acolo, despre pregătirea lor profesională, despre felul în care se fac evaluările angajaților, despre felul în care un copil instituționalizat se poate apăra de abuzuri comise de colegi sau de angajații care ar trebui să aibă grijă de el. Majoritatea cazurilor de abuz au fost dezvăluite de presă, nu de cei care, destul de mulți, vin în contact cu acești copii: școală, spital, sponsori, șefi de prin primării sau de prin direcțiile județene de protecție a copilului, inspectorate sau funcționari din Ministerul Educației ori cel al Familiei. Nimeni nu știe nimic, deși anchetele furnizate de presă vorbesc de zeci de copii sedați, de zeci de copii cărora li se ia mîncarea sau sînt bătuți, de zeci de fete trimise să facă prostituție etc.

Aproape 60.000 se află în grija statutului.

Mă întreb dacă nu cumva lucrurile stau atît de prost fiindcă nu există suficiente programe de informare/formare a comunității largi și a categoriilor profesionale cu care acești copii vin în contact. Cît de bine informați sînt copiii din centrele de plasament despre drepturile pe care le au sau despre modul în care pot reclama un abuz? Ce se întîmplă cu angajatul reclamat? Cine urmărește desfășurarea anchetei? Ce se întîmplă cu copiii-reclamanți în acest timp? Există programe de stimulare a solidarității față de acești copii, în comunitățile locale? Sînt informați dascălii, doctorii, educatorii despre procedurile pe care trebuie să le urmeze atunci cînd sesizează eventuale urme de abuz?

Cazurile prezentate de presă scot la iveală multe alte întrebări la care nu există răspunsuri clare: ce se întîmplă cu tinerii care, odată ajunși la vîrsta majoratului, ies din sistemul de protecție al statului? Există programe sau fonduri speciale pentru ei? Practic, încotro fac primul pas după ce ies pe ușa centrului de plasament?

Dacă ne imaginăm că problema copiilor abandonați în grija statului este doar una a statului, ne înșelăm: sînt prea mulți ca să nu ne pese de ei și destul de puțini ca să-i luăm în seamă, să le putem întinde, fiecare după pricepere, o mînă de ajutor. Iată ce spun rapoartele furnizate de site-ul Agenției Naționale pentru Protecția Copilului și Adopție despre copiii nației române: din aproximativ 3.700.000 de copii, aproape 60.000 se află în grija statutului (sub diverse forme), 80.000 de copii au părinții (unul sau amîndoi) plecați la muncă în străinătate, iar 10.000 de copii cresc fără singurul părinte susținător și fără vreo măsură de protecție a statului.

Se vorbește mereu de necesitatea unui „proiect de țară“, de „moștenirea“ pe care vrem să o lăsăm copiilor noștri, de viitor, de „mîndria de a fi român“. Întrebarea este cum poate arăta un proiect de țară fără generația următoare, cine va fi, în anii ce vin, „mîndru că e român“ și despre viitorul cui vorbim? Pe scurt: cum se poate promova o națiune prin neglijarea sistematică, iresponsabilă a copiilor ei?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Deodată vorbește taximetristul

Are trei copii. Copiii sînt mari, uite-atît. Am fost la a mică în Italia. Italia este frumoasă. Ea stă într-un orășel. Orășelul este pe marginea mării. Am văzut marea zilnic. E superb, nu mare lucru. A făcut Comunicare și a făcut o campanie pentru un italian. Italianul imediat a luat-o la firmă. Firma o conduce italianul, dar nu se căsătorește. I-am zis: sîntem bătrîni, vrem un copil. Să fac bani. Ce bani? Ai casă. Ai italian. Nu am timp. Are 30 de ani, cînd are timp? Ceasul bate. Bate bine în viață și a doua fată. Fata a terminat și ea facultatea. Facultate mare. Marea a văzut-o săptămîna trecută, am dus-o eu. Eu zic: de ce, fată, ești tu supărată? Este greu, tată, în viață, dar îți mulțumesc că m-ai dus să văd marea. Tot un drac, zic, tot supărată ești. Am un ghem în burtă! Ești gravidă? Da, tată! Ce bine, nu te căsătorești? Nu, că nu vreau! Cum, fata tatii? Așa. Ce mă costă? Nimic, dar cu cine ai făcut copilul să ți-l căsătorească. Lasă-l, este slab! Al treilea copil este băiat. Băiatul cu șmecheriile. A avut rețea de cartier, a vîndut, a făcut bani, a deschis un butic în colț. Apoi a dat un Audi pentru un bar și barul nu s-a mai făcut, că s-a dat lege să nu se mai facă. A pierdut un Audi. Cum, fiule, ai pierdut? Am pierdut, tată! Lasă! Cum să las? Ce să las? Azidimineață am fost la pește. Pe baltă de la 5. Am scos treizeci de crăpceni. I-am adus. Nevastă-mea i-a făcut ciorbă și fripți. Din burtă de crăpcean iese o ciorbă... Stau în Vatra Luminoasă. Toți copiii mei au făcut carte bună. Taximetristul mă luase de la aeroport, după 18 ore de nesomn și zbor. Mi-a făcut un chef de crăpcean.

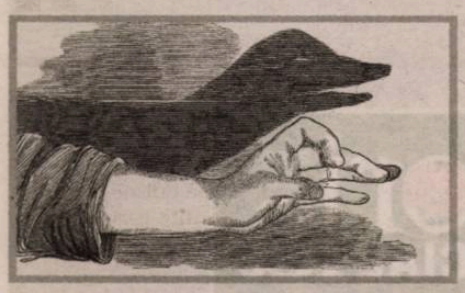

Iaromira POPOVICI

bazar

Buenos Aires și Santiago

Ghida care ne-a făcut turul Buenos Aires-ului s-a prezentat prin pasiunile ei personale: tangoul, *mate*-ul, friptura de vită, ciocolata și fotbalul (nu neapărat în ordinea asta). Evident, pasiunile ei reprezentau și emblemele consumeriste argentiniene, cele care alcătuiesc identitatea, să-i zicem, turistică a locului. Dar, în același timp, pasiunea mi s-a părut unul din atributele locului, pretențios vorbind. Am simțit-o și în discursul aceleiași simpatice ghide, care vorbea înfocat despre diferențele sociale din Buenos Aires, dintre *Pipi Cucu* (bogații) și săracii cu care se identifica. Dar din a căror categorie spunea destul de explicit că ar fi vrut să iasă, doar că nu cîștiga destul, casele frumoase precum cele pe care ni le arăta avînd niște prețuri indecente, în dolari. Pe scurt, simpatica ghidă împărtășea părerile unui soi de *low-middle class* mai curînd de nevoie. Nostim a fost că dintre cei înscriși în tur făcea parte și un afro-american. La sfîrșitul turului am vrut să mergem să vorbim cu el despre SUA. El, însă, ne-a luat-o înainte: auzind că sîntem din România, ne-a împărtășit părerile lui entuziaste despre țara și poporul nostru, precum și despre Cluj, unde fusese de mai multe ori cu afaceri.

A fost o întîlnire uimitoare. Și doar prima din seria oamenilor din America Latină care auziseră de România sau chiar fuseseră pe aici. Spre deosebire de anii '90, cînd, plecată pe la primele burse prin Occident, mă tot loveam de oameni care mă întrebau dacă Budapesta e capitala României, de astă dată am întîlnit tot mai mulți care chiar aveau o părere favorabilă despre a noastră patrie. În lipsa mea de entuziasm în ce privește patriotismul și umflatul în pene de mîndrie națională, nu pot spune că lucrul ăsta nu m-a binedispus. O doamnă care vindea zîne din sticlă și spiriduși minusculi, făcuți manual, care-și mișcau fiecare membru (!), fusese timp de doi ani pe merit într-o seară ploioasă de week-end la un teatru bulevardier, din seria celor numeroase care se aflau în zona unde era hotelul (pe Avenida Corrientes, o faimoasă stradă centrală cu nenumărate și fermecătoare mici librării deschise pînă seara tîrziu, printre altele). Piesa se chema *Filomena Marturano. Matrimonio all'italiana* și era despre o doamnă destul de coaptă, fostă prostituată, care, prin diverse șiretlicuri (dar și prin devotament constant), reușește să pună mîna pe bărbatul vieții ei, un domn cu mustață, și

Pe scurt, o telenovelă dramatică, jucată corect și cîntată pe alocuri.

aici. Un taximetrist destul de nebun din Santiago (conducea cu o mînă, în timp ce se întorcea să vorbească cu noi și trecea de pe o bandă pe alta ca la raliuri, nici vorbă de vreo semnalizare), care stătuse ceva ani în Italia, cunoscuse diverse romînce și trăsese concluzia că femeile de la noi sînt, cu toatele, spectaculoase. În Barrio Italia din Santiago chiar am întîlnit, într-un magazin, ceramică românească adusă din Transilvania.

Uneori, în Buenos Aires mă simțeam pur și simplu acasă. Mi se părea că și clădirile, și oamenii semănau cu cei de aici. Am avut senzația asta destul de puternică și cînd am nimerit să-l facă să aibă grijă de cei trei copii ai ei, dintre care unul era și al lui. Pe scurt, o telenovelă dramatică, jucată corect și cîntată pe alocuri. Interesant este că publicul era alcătuit dintr-o multitudine de posibile Filomene – o serie de doamne de vîrsta a treia, care mai de care mai dichisite și mai elegante, între care noi eram, pe departe, din alt film. Mai toate aceste doamne fercheșe s-au ridicat, ca la comandă, cînd domnul cu mustață din piesă a apărut, la sfîrșit, pe scenă. S-au ridicat și l-au aclamat, într-o dezlănțuire a unei variațiuni a aceleiași pasiuni despre care vorbeam mai înainte.

În Santiago, lumea mi s-a părut cumva mai așezată, mai supusă unor reguli fixe pe care, în alte părți, le contestam, dar a căror absență mi se pare, pînă la urmă, dificilă. Oamenii sînt, însă, tot prietenoși: dacă te uiți la cineva în metrou, de pildă, îți zîmbește, ceea ce mi se pare înduioșător și la noi nu se prea mai întîmplă. Într-o zi, o tînără drăguță și aranjată s-a urcat în metrou și a început să cînte din Edith Piaf. La sfîrșit a zis că speră să schimbe ceva din indiferența modernă. Oamenii din jur nu numai că i-au dat bani, ci au și pupat-o înainte. Aceiași oameni doritori să-ți ofere instrucțiuni pe stradă sau să pălăvrăgească. Deși „instrucțiunile“ sînt și scrise, comunicarea orală s-a păstrat, slavă Domnului, și nu te simți singur în metropola cu o arhitectură amestecată, dar mai puțin fascinantă decît a Buenos Aires-ului, înconjurată de munți și înecată, în special în lunile de iarnă (vara noastră), într-un smog vizibil. Cu zone interesante, precum Barrio Bellavista, Yungay și Italia, în primele două fiind multe din celebrele case cu graffiti-uri spectaculoase. Și restaurante de toate felurile, mai puțin tradiționale și clasice ca-n Buenos Aires.

O lume foarte diferită, în care ai senzația, în același timp, că ai străbătut atîta distanță ca să te simți, pînă la urmă, întrucîtva tot acasă.

Alex MOLDOVAN

Gărîna douăzeci

Nu s-a vorbit suficient despre ce înseamnă Festivalul Internațional de Jazz de la Gărîna (7-11 iulie, garana-jazz.ro), despre felul cum peisajul montan fabulos se împletește în mod unic cu cel muzical și, mai presus de toate, cu oamenii care vin aici. E o mare șansă să avem în România un festival de o asemenea amploare și importanță, iar necesara deschidere spre genuri conexe, pusă în practică de la an la an cu o tot mai mare hotărîre, o consider una dintre mărcile festivalului și o garanție a vitalității lui. La aniversarea a douăzeci de ediții, line-up-ul alcătuit de către organizatori punctează cîteva dintre aparițiile-cheie care, de-a lungul vremii, au produs unele dintre momentele cele mai încărcate de emoție.

S-a discutat mult despre formula ideală pe care ar trebui s-o îmbrace festivalul: trei, patru sau cinci trupe pe seară? Varianta cu trei trupe, iată, a cîștigat. S-a adăugat în schimb încă o zi, cea de luni, cînd avem ocazia de a vedea niște muzicieni care merită clar efortul să mai tragem puțin de week-end. Deși unii deplîng zilele liniștite ale primilor ani de festival, cînd lucrurile se desfășurau tihnit, la un nivel mai degrabă intim, nu pot să nu mă bucur că manifestarea a depășit cadrul unei întîlniri între vechi prieteni și a deschis în același timp uși pentru promoterii de jazz din toată țara.

Joi, 7 iulie, debutează cu Yuri Honing Acoustic Quartet (Yuri Honing – saxofon tenor, Wolfert Brederode – pian, Gulli Gudmundsson – bas, Joost Lijbaart – tobe). Dacă pentru mulți deliciul serii îl va constitui trupa fostului toboșar din Esbjörn Svensson Trio, Magnus Öström Band (Magnus Öström – tobe, percuție, voce, Andreas Hourdakis – chitară electrică și acustică, Thobias Gabrielson – bas, sintetizator de bas, clape, Daniel Karlsson – pian, clape), pentru mine punctul culminant va fi de departe recitalul Carlos Bica & Azul *feat.* Jim Black + Frank Möbus. Melodioasă, sensibilă, dar plină de forță, ultima lor performanță *(pun intended)* de la Gărîna a intrat într-un top zece personal *all time* al concertelor din Poiana Lupului.

Vineri, 8 iulie, vor cînta Wojtek Mazolewski Quintet (Wojtek Mazolewski – bas, Joanna Duda – clape, Oskar Török – trompetă, Marek Pospieszalski – saxofon tenor, clarinet, Jakub Janicki – tobe) și Kari Ikonen Trio (Kari Ikonen – pian, Olli Rantala – contrabas, Markku Ounaskari – tobe). Știind că polonezii nu pot oferi decît surprize plăcute și păstrîndu-i pe Kari Ikonen & Co. printre posibilele surprize ale festivalului, cel mai curios sînt de sîrbii de la Eyot (Dejan Ilijic – pian, Sladan Milenovic – chitară, Miloš Vojvodic – tobe și Marko Stojiljkovic – bas). Despre ei am auzit doar lucruri la superlativ și, deși nu i-am văzut încă *live*, înțeleg, din spusele celor care au făcut-o, că mulți vor rămîne surprinși de evoluția lor eterogenă, bine ancorată în genuri și tradiții diverse.

Sîmbăta, 9 iulie, începe cu legendarul Louis Sclavis și al său trio (Louis Sclavis – clarinet, Vincent Courtois – violoncel, Dominique Pifarély – vioară), dar duoul Food (Thomas Strønen – tobe, electronics, Iain Ballamy – saxofon) e cel pe care-l aștept cu cea mai mare nerăbdare. Revoluționari și provocatori, Food au creat un univers al muzicii improvizate de o mare profunzime și frumusețe. Echilibrul dintre interpretarea melodică a lui Ballamy și peisajele sonore electronice sau ritmurile complexe create de Strønen sînt dovada unei abordări inovatoare, originale și avangardiste, iar sunetele, spațiile și texturile se combină pentru a crea atmosfera magică ce caracterizează compozițiile și improvizațiile lor. Cel mai recent album al lor, *This is not a miracle,* e al treilea lor disc lansat la casa de discuri germană ECM și a avut parte de o primire elogioasă din partea presei internaționale. Încheie seara cei de la Kurt Rosenwinkel Trio (Kurt Rosenwinkel – chitară, Tim Motzer – chitară, Gintas Janusonis – tobe), moment pe care-l aștept cu curiozitate, grație formulei inedite – două chitare plus tobe.

O excelentă cartografiere a peisajului jazzistic contemporan.

Duminică, 10 iulie, începe cu Rusconi (Stefan Rusconi – pian, space echo & sound preparations, voce, Fabian Gisler – contrabas, distortion & feedback, voce, Claudio Strüby – tobe, tape recorder & glockenspiel, voce, percuție), una dintre posibilele surprize ale actualei ediții, care sînt urmați de explozivul *power* trio KTU (Kimmo Pohjonen – acordeon, Pat Mastelotto – tobe, Trey Gunn – chitară). Punct culminant al serii rămîne totuși Nils Petter Molvær Quartet (Nils Petter Molvær – trompetă, Geir Sundstøl – chitară, Jo Berger Myhre – bas, Erland Dahlen – tobe). Cunoscut în primul rînd ca pionier și exponent al nu-jazz-ului, NPM este venerat și pentru felul în care a îmbinat elemente tradiționale, de muzică electronică și jazz într-un mix exploziv deopotrivă admirat și copiat de o serie de alți muzicieni. În încheiere, Liviu Butoi and French Connection *feat.* Mircea Tiberian (Liviu Butoi – flaut, saxofon tenor, sopran, sopranino, David Patrois – vibrafon, Arnault Cuisinier – contrabas, Edward Perraud – tobe, Mircea Tiberian – pian).

Luni, 11 iulie, e o zi deosebită. Trioul DeJohnette/Coltrane/Garrison (Jack DeJohnette – tobe, Ravi Coltrane – saxofon, Matt Garrison – bas) îl aduce pe scenă pe unul dintre cei mai importanți și influenți toboșari de jazz ai tuturor timpurilor, care își promovează în Europa cel mai recent disc, *In Movement*. Merită văzut, ascultat, *simțit* ca un gigant ce e. Pentru gărînezii veterani, revederea cu Arild Andersen și al său Quartet (Arild Andersen – bas, Tommy Smith – saxofon, Helge Lien – pian, Paolo Vinaccia – tobe) este mereu o plăcere. Alchimia lor perfectă a emoționat și a surprins de fiecare dată, jazz-ul nordic ai cărui exponenți sînt numărîndu-se printre pasiunile majorității publicului. Vor închide seara Per Mathisen Trio (Per Mathisen – chitară bas, Hans Mathisen – chitară, Utsi Zimring – baterie).

Găsim și în anul acesta mici surprize care ar putea trece nebăgate în seamă, strecurate, precum niște păpuși Matrioșka, printre nume cu sonorități excentrice. Astfel, trioului deja clasic al lui Arild Andersen i se adaugă Helge Lien, eroul incontestabil al unei ediții de acum cîțiva ani, cînd, în urma unei pene de curent, pianistul a fost nevoit să ofere alături de trupa sa un recital *unplugged* – care a atins proporții mitice – pentru doar o mînă de fani norocoși și încăpățînați. Iar alături de Yuri Honing va urca pe scenă ca *side-man* Wolfert Brederode, un superpianist care a mai vizitat, la rîndu-i, Gărîna.

A nu se rata concertele complementare de peste zi de la Biserica din Văliug sau de la Hanul La Răscruce – locul de naștere oficial al festivalului – și, desigur, nici cartea Adrianei Cîrcu cu interviuri luate unor muzicieni, *JazzStories,* cinci dintre cei intervievați concertînd anul acesta la Gărîna, o excelentă cartografiere a peisajului jazzistic contemporan.

Scurt ghid de folosire. Dacă mergeți pentru prima dată la Gărîna – ceea ce e puțin probabil, dar posibil –, cîteva lucruri sînt bine de știut. Locurile de cazare la pensiunile din zonă s-au epuizat, ca de obicei, prin februarie, așa că, dacă n-ați făcut o rezervare, cortul e o variantă viabilă, folosită an de an de sute sau mii de gărînezi. Nu uitați că e zonă de munte: hainele groase, cizmele de cauciuc și pelerinele impermeabile sînt nu doar binevenite, ci și necesare pentru o experiență plăcută. N-o să vreți să vă petreceți timpul storcînd cămăși și tricouri. O pernă/pătură de pus pe celebrii butuci pe care se șade la concerte va face minuni, *trust me*. În incintă găsiți mîncare & băutură după pofta inimii și a buzunarului, dar nu există bancomat, deci aduceți cu voi bani *cash* și totul va fi OK. Una peste alta, micile inconveniente dau farmec experienței. Peste ani, vă veți aminti de ele cu nostalgie și amuzament.

P.S. Biletele se pot cumpăra, ca de obicei, de la fața locului, dar și online.

***Alex Moldovan** este scriitor și traducător. A publicat cartea pentru copii* Olguța și un bunic de milioane, *Editura Arthur, 2016. Este autorul blog-ului bicicletagalbena.ro.*

PUBLICITATE

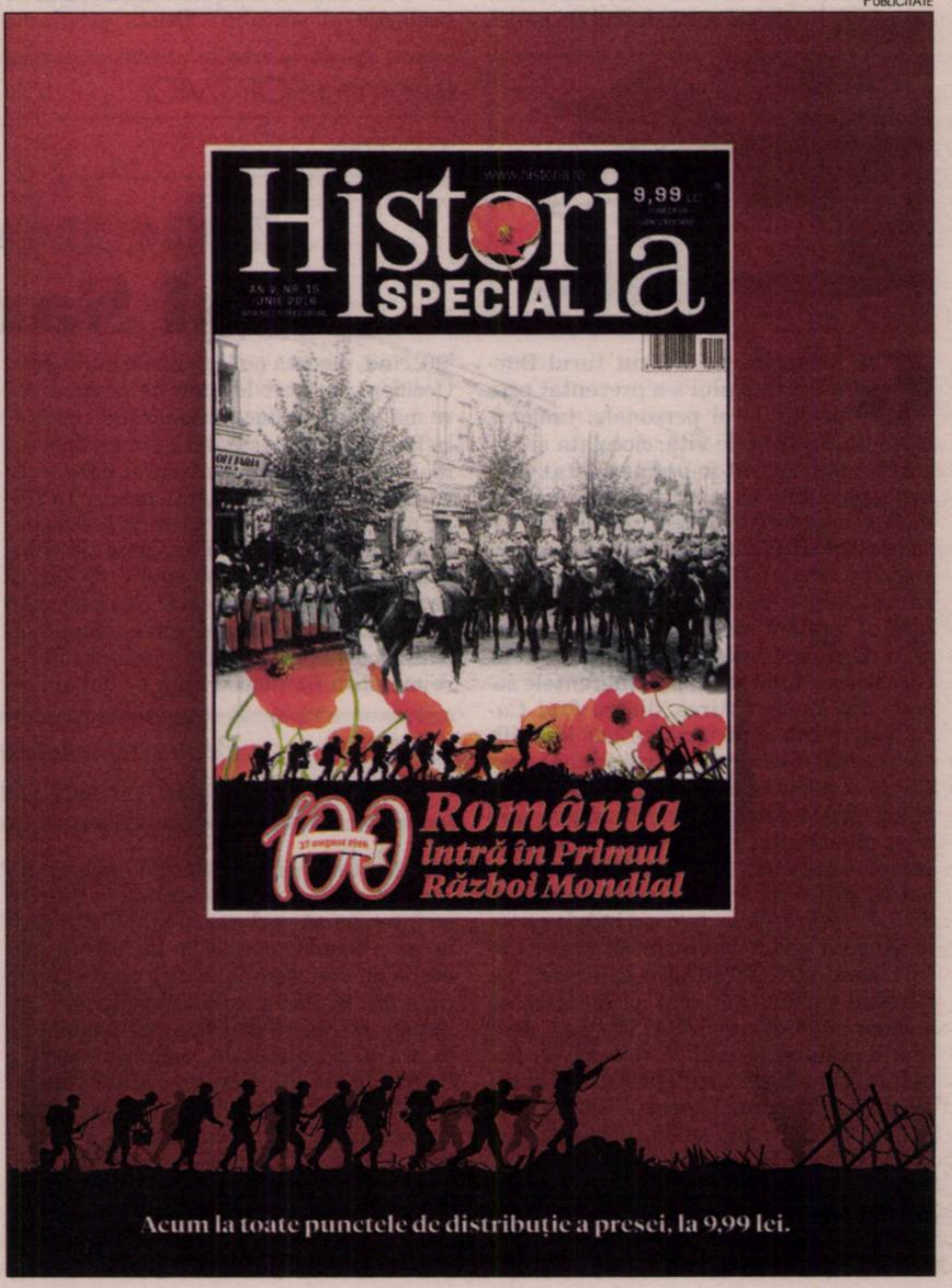

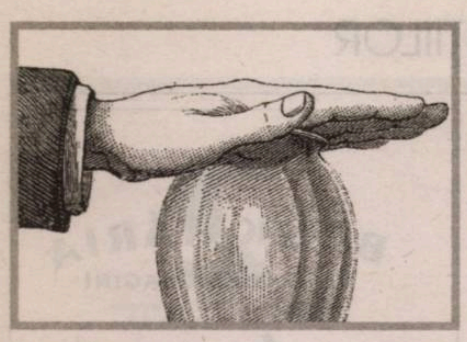

George BANU

scena lumii

Obstinație și dispersie

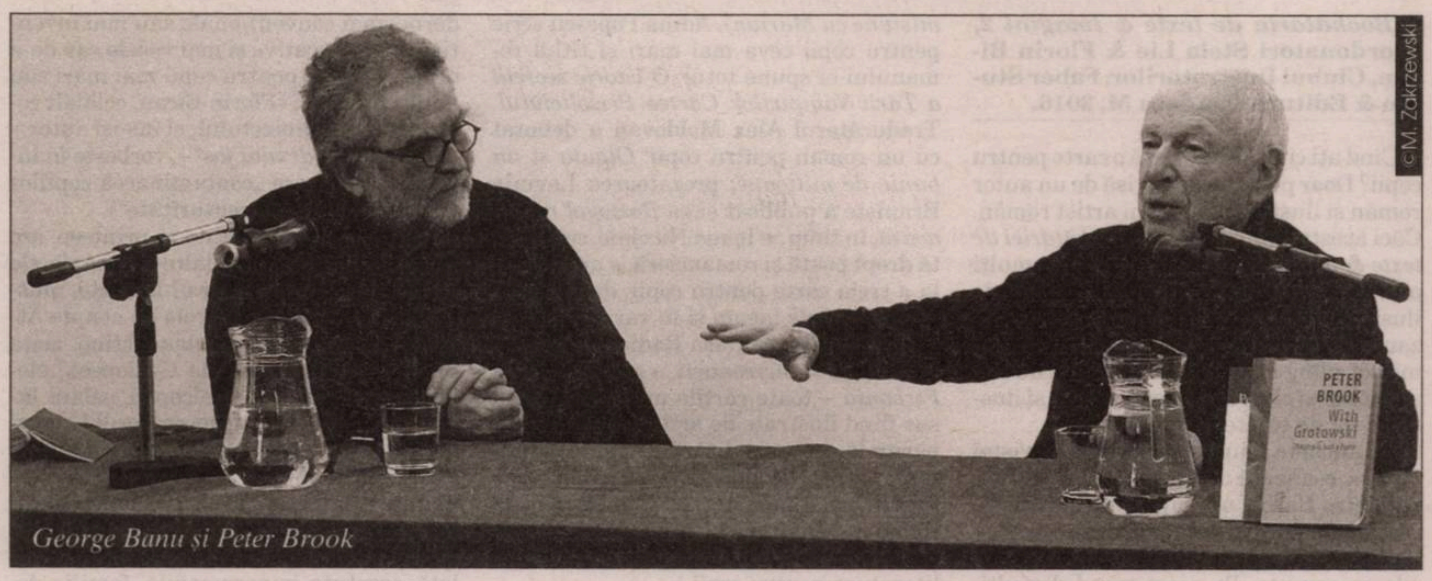

© M. Zakrzewski

George Banu și Peter Brook

Basarab Nicolescu mi-a relatat odată un comentariu al lui Peter Brook privindu-mă: „De ce George se dispersează și nu se concentrează?" Constatare implicînd evident o rezervă critică, dar totodată un diagnostic lucid. De ani de zile, observația aceasta mă acompaniază și o interoghez, căci, dincolo de mediocra mea relație cu viața, mi se pare a fi dilema artistului modern: obstinație sau dispersie. Antinomie între două opțiuni, între două atitudini ce se constituie în mărturii ale relației pe care o adoptă cu arta sau viața.

Dispersia implică o neîncredere față de sine. Cel ce o practică atestă implicit îndoiala de a putea ajunge la un adevăr unic, la o afirmație de sine, împlinită și definitivă. El nu se fixează și, disperat, acumulează experiențele, eșecurile, hărțuit de perspectiva constantă a dezamăgirii. *„Essayer encore, échouer toujours"*, „să încerci încă o dată, să eșuezi mereu" – acesta îi e destinul, pentru a prelua o inspirată formulă a marelui regizor Peter Stein. Dispersia nu e sinonimă doar cu alienarea prin mișcare lipsită de busolă și stea polară, ea e expresia implicită a unei neputințe. Alerg în diverse direcții, căci nimic nu mă satisface durabil, acumulez în loc să mă concentrez, căci nu mă pot atașa unei certitudini – acesta e refrenul secret al celui ce se dispersează! Nu am orgoliul, nici speranța de a putea găsi un nucleu indestructibil și de aceea mă rătăcesc printre dorințe temporare și reușite succesive, admite cel care se recunoaște în acest destin. Căci e un destin ce poate fi asumat sau, mai rar, combătut. Patrice Chéreau nu desemna oare tocmai acest orizont cînd, pentru a se consola, afirma: „Voi ajunge într-o zi..." Voi ajunge la ce aspir, dar nu ajung încă! O terapie prin proiecție și perspectiva de acces la dorința definitivă, interior construită. Dispersia, în sensul ei dureros, implică această sfîșiere.

Ea se extinde și cuprinde domenii diferite. E dispersat copilul care, într-o cofetărie, îi răspunde mamei care, excedată de lipsa lui de decizie, îi cere o opțiune: „Mie îmi plac toate prăjiturile". Dispersia se definește tocmai prin această diseminare generalizată într-un cîmp, cultural, culinar, artistic. Dar, ca motivație profundă, se poate cita celebra replică a amantului care și-a pierdut iubita și traversează lumea răspunzînd la întrebarea „Crezi că e aici?" „Nu, dar eu o caut peste tot." Acesta e sensul profund al replicii lui Chéreau: să explorezi cu riscul dispersiei, dar fără a uita motivația ultimă. În confuzia actelor, să nu abandonezi speranța unei descoperiri ultime. Cum a fost cazul lui Kantor, care și-a încetat dispersia la bătrînețe grație celebrei sale *Clase moarte*.

„Adevărul e la suprafață", pielea îl conține, spunea acest mare dispersat care a fost Paul Valéry. Jean Cocteau poate asuma și el asemenea convingeri. Ei se disting prin grație și facilitate, prin rapiditate și mobilitate. În mișcare, ei nu se decid și nu se consacră unei obsesii. Ei sînt prizonierii multiplicității. Într-o plimbare, Einstein, agasat de Valéry care, fără încetare, își scoate un carnet pe care notează ceva, îl întreabă ce face. „De cîte ori am o idee, o scriu", îi răspunde acesta. „Eu, cînd am o idee, nu o uit", conchide Einstein, refractar la zigzagurile dispersiei.

Cînd eșecul e sigur, atunci măcar să ne abandonăm vitezei și absenței de opțiune.

În artă, și în teatru mai mult, dispersia poate fi mirajul care penalizează artiștii inapți de a se dărui unei căi, care se deplasează asemeni unor haotici electroni liberi, panicați de perspectiva eșecului și însetați de atracția succesului. Ei nu așteaptă, ei nu tulbură, ei doar seduc. Pentru că sînt absorbiți de farmecul clipei și nicicum de perspectiva duratei. Dispersia e un scepticism ce se disimulează: cînd eșecul e sigur, atunci măcar să ne abandonăm vitezei și absenței de opțiune. Să ne rătăcim conștienți, căci oricum nu ne putem găsi. Asemeni regizorului care montează azi Ibsen și mîine Labiche sau poetului care alternează versuri savante și aforisme creionate spontan. Unde li se ascunde adevărul? În această mișcare perpetuă, ca simptom tacit al neputinței.

Beckett, dimpotrivă, și-a asumat ca indispensabilă conduită obstinația cuiului „bătut în același loc, pînă la capăt". Dispersia nu îl amenință. El își precizase ținta și se îndrepta spre ea fără ocoluri sau rătăciri. Aceasta va fi poziția adoptată de creatorii modernității. Obstinația le permite să impună un univers, să afirme o identitate și să facă recognoscibilă o semnătură. Giacometti sau Mondrian, ca și atîția alții, odată depășite incertitudinile debutului, opaci la orice divagații sau excursii altundeva, reiau aceleași motive, expun aceleași preocupări. Universul le e constituit, ei consimt la această fidelitate, dar totodată se constituie în prizonierii săi.

Obstinația produce o coerență ce rezistă și se afirmă în timp. Dar cum să nu remarcăm epuizarea care o amenință în timp? Căci, concentrate asupra lor însile, universurile astfel produse sfîrșesc prin a se epuiza, a se scleroza: le lipsește dezinvoltura dispersiei. Cum să nu constați declinul lui Chagall sau al lui Miró, care, la capăt de viață, reiau obosiți aceleași teme și compoziții? Pe Kantor aceleași pericol îl amenință, dar moartea i-a evitat degradarea.

Picasso a cultivat echilibrul savant între obstinație și dispersie, conștient de pericolele pe care una sau alta dintre opțiuni, prin abuz, le presupune. El a trecut de la perioada albastră la cea roz, de la cubism la neo-academism, netemîndu-se de eșecuri și nevrînd să imobilizeze reușitele. De aceea Picasso e unic. Cînd îi privim traiectoria, ca aceea a lui Stravinski, dublul său muzical, recunoaștem dialectica savantă între viteza dispersiei și stagnarea obstinației.

Radicalitatea acestei opoziții e proprie modernității căci, în secolele precedente, se practica o relativizare a termenilor astfel încît să se conserve și unitatea unui stil, și libertatea unui artist. Tițian sau Tintoretto, Rembrandt sau Velázquez captivează prin efectul subtil de recunoaștere ce-l produc fără a impune voluntarist un univers strict identificat, asemeni acelora propuse de artiștii moderni.

Dispersia se asociază suprafeței, obstinația – profunzimii. Una e orizontală, cealaltă verticală. Yoshi Oida, marele actor japonez al lui Peter Brook, spunea: „Occidentul caută pe întindere, Orientul sapă pe un singur loc".

Sînt dispersat pentru că nu mi-am găsit adevărul unic. Așa i-am răspuns, cu ani în urmă, lui Peter Brook, cel care a fost fascinat de Grotowski, artistul care, în teatru, a fost singurul ce și-a respectat obstinația unei alegeri pentru a o părăsi cînd a considerat-o epuizată. El a găsit și, la momentul oportun, a părăsit ce l-a constituit. Dispersia nu l-a amenințat și obstinația l-a definit.

***George Banu** este critic de teatru.*

© S. Proust

Grotowski, 1997

Peter Brook și Jerzy Grotowski

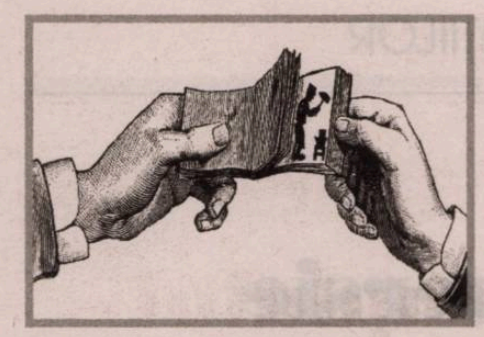

Marius CHIVU

feedbook

Să fim copii!

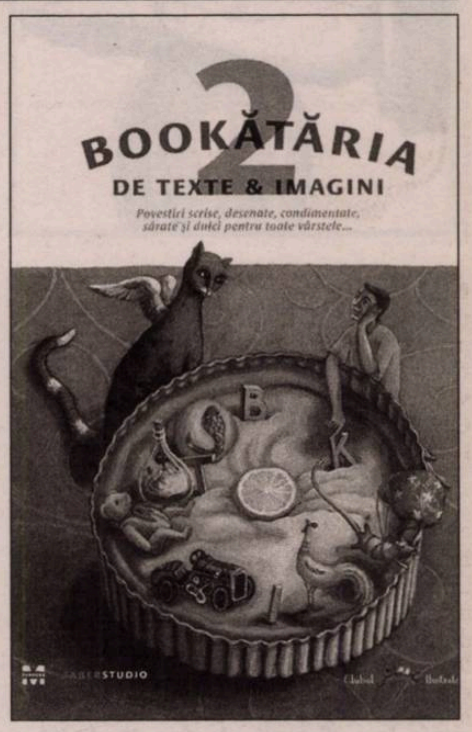

● ***Bookătăria de texte & imagini* 2, coordonatori Stela Lie & Florin Bican, Clubul Ilustratorilor, Faber Studio & Editura Pandora M, 2016.**

Cînd ați citit ultima oară o carte pentru copii? Doar pentru voi. Scrisă de un autor român și ilustrată tot de un artist român. Căci acesta este conceptul *Bookătăriei de texte & imagini,* aflată acum, după mulți ani, la a doua apariție editorială. Scrie ilustratoarea Stela Lie, unul dintre artizani, în introducerea cărții: „Obosisem să mă tot plîng că editorii autohtoni nu vor să scoată și cărți românești, scrise și ilustrate tot de cetățeni români."

În ancheta din primăvară a revistei *Forbes,* realizată de jurnalistul și scriitorul Petre Barbu, aproape toți cei zece directori de edituri românești au menționat literatura pentru copii printre genurile emergente. Pe acest trend din ultimul deceniu au început să apară și cărțile *românești* pentru copii. În 2009, *Bookătăria 1* era încă o ciudățenie: scriitori de literatură serioasă jucîndu-se de-a basmele moderne. Acum, volumul secund apare într-un moment în care există Arthur (www.editura-arthur.ro), o editură cu adevărat profesionistă dedicată literaturii pentru copii și unde scriitorii români publică constant. Dar sînt și alte edituri, precum Vellant și Curtea Veche, care au intrat deja pe această nișă. Spre exemplu, colaboratoarea noastră Adina Rosetti și colega noastră Adina Popescu, ambele autoare de cărți de proză adultă, scriu acum predilect pentru copii. Adina Rosetti are deja două cărți, mai vechea și premiata *Domnișoara Poimîine și joaca de-a Timpul* și recenta *De ce zboară vrăjitoarele pe cozi de mătură?* (ambele apărute la Editura Curtea Veche, unde pînă și polițistul-senzație Marian Godină a scris o carte educativă pentru cei mici: *În misiune cu Marian).* Adina Popescu scrie pentru copii ceva mai mari și titlul romanului ei spune totul: *O istorie secretă a Țării Vampirilor. Cartea Pricoliciului.* Traducătorul Alex Moldovan a debutat cu un roman pentru copii: *Olguța și un bunic de milioane;* prozatoarea Lavinia Braniște a publicat și ea *Rostogol merge acasă*, în timp ce Ioana Nicolaie, cunoscută drept poetă și romancieră, a ajuns deja la a treia carte pentru copii: după *Aventurile lui Arik* (acum și în varianta audiobook la Editura Casa Radio), continuată cu *Arik și mercenarii*, a scris romanul *Ferbonia* – toate cărțile menționate mai sus fiind ilustrate de artiști români și tipărite la aceeași editură Arthur. (Paranteză: Ioana Nicolaie va fi, de altfel, invitată în emisiunea *All You Can Read* de la Radio Seven, luni, 11 iulie, de la ora 22, unde vom vorbi, printre altele, și despre literatura pentru copii.)

Revenind la *bookătăria* noastră, proiectul Clubului Ilustratorilor pune laolaltă 36 de scriitori (printre care și o fată de 8 ani, Petra Torsan) care fac echipă cu tot cam atîția ilustratori. Printre scriitori se numără mulți dintre cunoscuții acestei pagini: Mircea Cărtărescu, Bianca Burța-Cernat, Filip Florian, Matei Florian, Veronica D. Niculescu, Dan Lungu, Cosmin Manolache, Ioana Nicolaie, Denisa Mirena Pișcu, Simona Popescu, Andreea Răsuceanu, Călin Torsan, Elena Vlădăreanu, dar și alții mai puțin cunoscuți, plus dilematicii Ana Maria Sandu, Stela Giurgeanu, Adina Popescu și subsemnatul. Oricum, două treimi dintre autori sînt fete.

Poveștile, rareori mai mari de o pagină, uneori nici atît, variază ca grade de fantezie și de joc cu limbajul, unele au rimă interioară (Veronica D. Niculescu, Mihaela Ghiță & Răzvan Purdel), unele sînt mai tradiționaliste, altele mai moderne; mai convenționale sau mai inventive; mai educative și mai vesele sau de-a dreptul triste; pentru copii mai mari sau adulți mai mici (Florin Bican, celălalt coordonator al proiectului, el însuși autor – *vezi povestea de mai jos!* –, vorbește în introducere despre „contaminarea copiilor cu o doză letală de maturitate").

Pe lîngă multele fetițe și prințese, am făcut eu o listă cu celelalte personaje ale acestor povești: ghicitorul în crabi, musca străvezie Zigo, fluturele de noapte Attacus Atlas, broaștele clandestine, zeița broască Heket, țestoasa Casiopeea, elefantul Fred, melcul Melcopeu, șalăul Ixtru, heringul fără nume, castorul Gugux, ariciul chel, șoricelul fotograf, motanul Piran, bichonul bavarez, o păuniță, scamatorul Batik, sugarul Brebenici, librarul Curatnicicum, balonul Bog, globul de Veneția, bambusul de Nil, mașinuța violetă, șosetuța impermeabilă, familia degetelor de la picioare, litera A, grădina de ceai, spiridușul Flic, norul Eugen, dragonița și prințesa de rom. După cum se vede, multe animale și mai puține obiecte sau personaje fabuloase, iar dacă ar fi să menționez și zonele de origine, în ordinea îndepărtării, ar fi Serbia, Egiptul, Africa și America Latină, în afara tărîmurilor inventate care se află unde vor ele. Patru povestiri sînt la persoana întîi (Călin Torsan, Elena Vlădăreanu, Alina Darian, Mircea Cărtărescu), opțiune narativă foarte rară cînd e vorba de basme, alte povestiri sînt livrești sau de-a dreptul metabasme (cele scrise de Simona Popescu, firește; de Călin Mihăilescu, Nichita Danilov, Laura Grünberg, Victoria Pătrașcu), iar cîteva incorporează și elemente moderne în imaginarul lor (LSD, Google, aer condiționat, Miley Cyrus). Cele mai multe texte par mai degrabă fragmente, decupaje de scene, crochiuri, iar dacă ar fi să aduc un reproș acestui demers, acesta ar fi că sînt prea mici.

Deși nu mă pricep la arta ilustrației, la final țin să-i menționez măcar pe acei ilustratori care, în această minunată carte, mie mi-au plăcut foarte mult: Irina Dobrescu, Amalia Dulhan, Andrei Gamarț, Raluca Anghel, plus Cristiana Radu, care-și ilustrează singură propria poveste.

aproape de carte

Florin BICAN

Batik Scamatorul

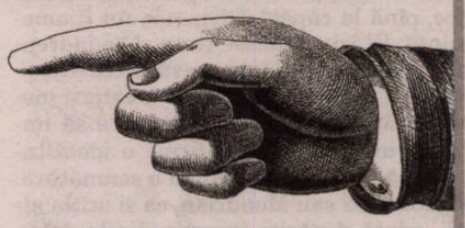

Batik Scamatorul nu era scamator. Și nici Batik nu era numele lui, ci al unei bucăți de mătase imprimate cu modele indigo, pe care o găsise în pădure. A adus-o acasă și a dat s-o așternă pe pat. Cît ai clipi, patul dispăruse.

„Bine că nu m-am învelit cu ea", și-a spus Batik, scuturînd nedumerit mătasea, după ce o culesese de pe jos. Și cum o scutura el, numai ce se trezește cum cade din ea ditamai patul, BUF!, precum fusese la început. Batik a așternut apoi pînza pe masă. Și masa a dispărut doar ca să apară din nou, TROSC!, cînd Batik a scuturat năframa colorată cu un gest de-acum expert. A ieșit nerăbdător în curte, unde a repetat experimentul cu o piatră, cu o roată de bicicletă și cu un cățel bleg. Toate au dispărut fără urmă în pîntecele de mătase și au reapărut – ZVÎRRR!, ZDRANG!, HÎC! – de îndată ce Batik a agitat faldurile țesăturii deasupra solului.

Și așa a ajuns el scamator și a început să colinde bîlciurile, iar lumea a început să-i spună Batik. Lumea, normal, credea că Batik practică un truc ieftin și nu prea se mira cînd le returna din cîteva scuturături obiectele cu care se învoiseră să participe la numărul magic: pixuri, brichete, brelocuri, bujii, căni de cafea, frunze presate, mănuși de piele albă (interbelice), fotografii vechi...

O, și cine-ar putea imita zgomotele cu care toate acestea se loveau de pămînt în cădere? Cînd își recăpătau obiectele, spectatorii îi dădeau lui Batik cîțiva bănuți pentru distracție, iar cei mai cărpănoși îl sfătuiau să zică mersi că nu l-au dat pe mîna poliției și plecau fără să-i dea nimic. Batik continua să facă turul bîlciurilor și cîștiga suficienți bănuți cît să-și cumpere de mîncare și să-și plătească taxele.

Pînă într-o zi cînd, surprins de un strănut în plină demonstrație, Batik n-a mai apucat să-și scoată batista din buzunar și a strănutat din răsputeri în faldurile fermecate ale năframei de mătase. Și dus a fost!

PUBLICITATE

FP România
POLITICĂ GLOBALĂ, ECONOMIE ȘI IDEI

Mai cu seamă orașele mici și medii sunt în pericol:
supraviețuirea unora dintre acestea poate fi pusă la îndoială.
Date fiind lipsa sau închiderea dotărilor urbane
și dependența de sat ca mijloc de subzistență,
se ridică întrebarea dacă am putea discuta
de o nouă formă de oraș, undeva între urban și rural.

– *Ilinca Păun Constantinescu,*
FP România nr. 52 (iunie/iulie 2016)

FP România – revista americano-română de politică globală, economie și idei.
Acum la toate punctele de distribuție a presei.

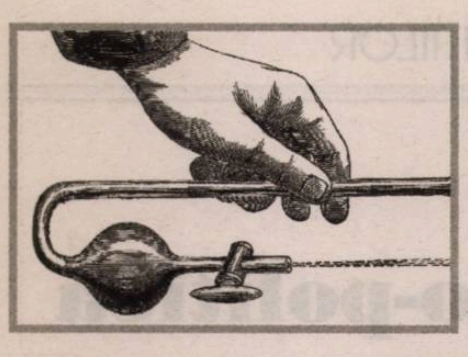

Oana STOICA

rosencrantz & co

Copilul și disoluția cuplului

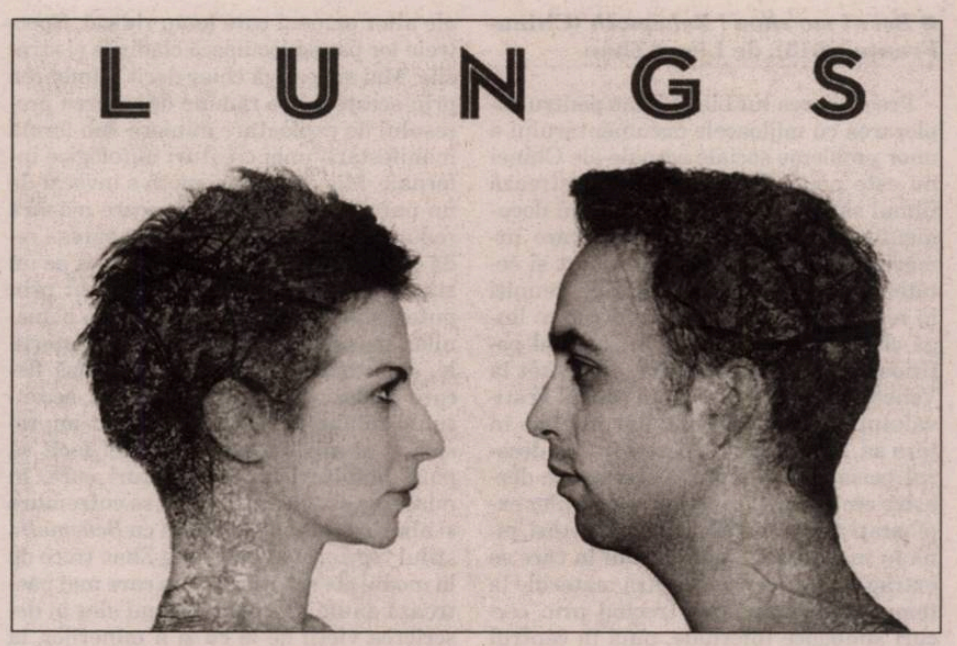

● ***Lungs* de Duncan Macmillan, traducere: Denisa Nicolae și Liviu Romanescu, regia: Nicolae Constantin Tănase cu: Denisa Nicolae și Liviu Romanescu. O producție Vanner Collective, în colaborare cu Teatrul Luni de la Green Hours.**

Volatilizarea relațiilor de cuplu astăzi este una din temele predilecte ale dramaturgiei contemporane. Însingurarea individului urban, maladiile citadine, dinamica (auto)distructivă a familiei moderne sînt subiecte recurente pe scenele din toată lumea. Dificultatea stabilirii și a menținerii unei relații de cuplu în zilele noastre are un impact major asupra mentalului individului și asupra comportamentului său social. Se scriu nenumărate texte despre eșecul relațiilor afective, despre noile mecanisme relaționale și fluiditatea lor, despre absența comunicării și traumele sentimentale.

Lungs, un text al britanicului Duncan Macmillan, a apărut în 2016 în trei montări în România: la București – Teatrul Luni de la Green Hours, regia Nicolae Constantin Tănase (traducerea Denisa Nicolae și Liviu Romanescu), la Rîmnicu Vîlcea – Teatrul „Anton Pann", regia Adrian Roman (care semnează și traducerea, cu titlul *Respiră*) și la Tîrgu Mureș – Teatrul Ariel, regia Radu-Alexandru Nica (traducerea Mircea Sorin Rusu, cu titlul *Respirații).* Este un fenomen, încă misterios, modul cum interesul pentru un text, clasic sau contemporan, explodează simultan în mai multe locuri (avem stagiuni cu mai multe *Livezi de vișini* sau diverși *Hamleți,* ori cu un text contemporan intrat brusc în atenția mai multor artiști).

Textul radiografiază relația de cuplu din punctul în care se pune problema apariției unui copil: cînd este momentul potrivit pentru asta? Pornind de la analiza teoretică aprofundată a efectelor pe care un copil le poate avea asupra unui cuplu, dar și asupra mediului (nocivitatea omului – un pretext bun pentru a nu face copii) și a universului în general, investigație care devoalează, de fapt, că cei doi nu sînt pregătiți pentru a deveni părinți, textul urmărește dinamica relației, cu sincopele ei (despărțiri, modificări de paradigmă relațională etc.). Trec ani și cuplul se modifică imens, parcurgînd etape de angoase, frică, separare, reveniri, alte angoase, alte frici, lucruri care fac parte din inventarul unei relații de durată. Situația nu devine idilică, nu există happy-end, fericire sau nefericire continuă, există un traseu existențial sinuos, complicat, în care basmele nu-și au locul.

Ceva din traducerea în limba română nu funcționează însă pentru că se pierde umor și se cîștigă stîngăcie.

Scriitura este interesantă întrucît panoramează inteligent fracturile relaționale și este ofertantă pentru actori și regizor. La Teatrul Luni, regizorul Nicolae Constantin Tănase găsește în show un ritm similar cu relația celor doi, W (woman) și M (man): spectacolul începe ca o lectură, detașată, austeră prin absența ludicului, și încet, încet capătă teatralitate, se detașează de textul citit (la propriu, de pe foi) și se transformă în spectacol. Începutul lecturat coincide deloc întîmplător cu perioada de „analiză" a impactului copilului în societate. De aici încolo însă, relația capătă viață și lectura devine show. Demersul regizorului este bine susținut de actori, Denisa Nicolae și Liviu Romanescu, stăpîni pe evoluția accidentată a cuplului, cu dozarea precisă a teatralității cît să fie spectacol, dar să nu intre în disonanță cu lectura inițială. Se întîmplă aici un proces al practicii relației, de la teorie și joacă la realitate și responsabilitate. Nici viața, nici teatrul nu sînt ușoare, dar cumva, ambele ies bine în acest spectacol.

● ***Dur,* de George F. Walker, regia: Vlad Massaci, scenografia: Irina Chirilă. Cu: Ana Bianca Popescu / Cristina Juncu, Sonia Divile / Irina Ștefan, Răzvan Krem Alexe. Teatrul de Comedie.**

Tot în jurul unui copil se configurează și textul canadianului George F. Walker, *Dur,* montat de Vlad Massaci. Diferențele față de *Lungs* sînt mai multe, atît între texte, cît și între spectacole. *Dur* prezintă un singur moment crucial al relației Tina – Bobby, un cuplu de 19-20 ani, mai tînăr decît W și M din *Lungs,* care la prima apariție au deja 26-27 ani. Perspectivele celor două vîrste asupra oportunității apariției unui copil diferă sensibil. Pentru Tina și Bobby, copilul apare mult prea devreme, pe negîndite, și le dă peste cap întreg mecanismul relațional, oricum fragil. Cuplul nu funcționa grozav, așa că Bobby își pregătea deja plecarea. Schimbă ceva posibila prezență a copilului? Dezbaterea celor doi, acompaniați de prietena Tinei, Jill, se configurează mai puțin asupra filozofiei de viață, ca în *Lungs,* și mai mult asupra modului concret în care un cuplu (foarte) tînăr se poate face țăndări dacă este forțat să se maturizeze rapid. Căci ce ratează ei, cu ajutorul neprețuit al prietenei, este saltul de la copilăreală la responsabilitate. Conflictul lor rămîne minor în raport cu problema pe care o au și aceasta este miza textului. Ceva din traducerea în limba română nu funcționează însă, pentru că se pierde umor și se cîștigă stîngăcie. Montarea este clasică, urmărește dezvoltarea personajelor și a conflictului într-un decor minimalist și expresiv – un loc de joacă pentru copii într-o zonă cu graffiti, aluzie și la copilul ce va veni, și la părinții săi încă imaturi. Spectacolul are dublă distribuție pentru personajele feminine, dar cum am văzut o singură reprezentație, mă voi referi strict la aceasta. Ana Bianca Popescu și Răzvan Krem Alexe au o problemă din start: nu sînt credibili ca cuplu. Între rigiditatea ei de „dirigintă" și confuzia lui adolescentină nu e nici un punct comun. Pe ea nu o ajută nici isteria continuă pe care o afișează, iar el este pierdut actoricește între cele două personaje feminine mai puternice și rămîne într-o zona neutră. Sonia Divile este o actriță specială, cu o prezență bizară care atrage imediat. Problema este că tînăra are nevoie de o mînă regizorală forte, care să o conducă, lipsa de experiență scenică fiind vizibilă. Sonia vine cu aerul său ciudat pe scenă, dar rămîne așa tot spectacolul, nereușind să dezvolte personajul, deși avea toate datele. Aici este rezerva esențială față de *Dur:* o regie ineficient de discretă.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

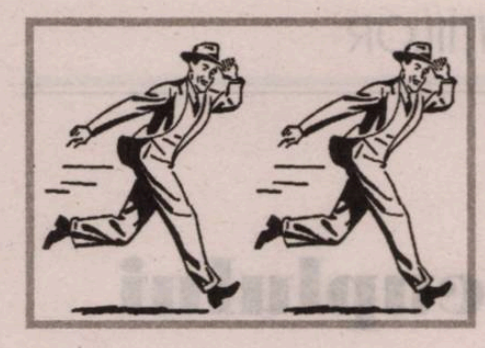

Ancuța PROCA

dilematograf

Divina Comedie socio-politică

● ***Bei xi mo shou / Behemoth* (China-Franța, 2015), de Liang Zhao.**

Preocuparea lui Liang Zhao pentru explorarea cu mijloacele documentarului a unor probleme sociale actuale ale Chinei nu este nouă, așa cum o demonstrează filmul său precedent, tulburătorul documentar observațional *Petition,* care urmărea relația abuzivă dintre stat și cetățenii care îi contestau deciziile, reuniți în niște locuințe provizorii încropite lîngă clădirile oficiale, într-un „oraș al petiționarilor". Noul său film, prezentat la Veneția și premiat la noi în cadrul Festivalului de Film Pelicam, dar interzis în țara sa, își introduce spectatorul în decorul peisajelor pustiite – alarmante dezastre ecologice –, aparținînd munților exploatați miner din Mongolia de astăzi, pînă în măruntaiele pămîntului în care se extrag și apoi se prelucrează materiile la temperaturi inumane, trecînd prin cercuri simbolice infernale, pînă în centrul pămîntului. Cei care inhalează praful de cărbune sînt filmați în casele șubrede în care locuiesc, în spitalele care îi tratează și în cimitirele în care ajung în final mulți dintre ei, pentru a servi unui proiect social grandios al statului: construirea a sute de orașe (așa-numitele „orașe-fantomă") cu zgîrie-nori, mall-uri, semafoare și aeroporturi, înălțate pentru urbanizarea populației rurale, pe care majoritatea celor care au nevoie de ele nu și le permit și care rămîn, prin urmare, complet nelocuite.

E meritul remarcabilei forțe de sugestie a documentarului faptul că un oraș-fantomă e perceput de spectator cu o senzație la fel de sinistră ca în cazul oricărui film *horror* și la fel de bizar ca într-un SF despre lumi viitoare, păstrînd neatins caracterul său real, fără să ne lase să uităm ce reprezintă acele orașe – viețile irosite ale altor oameni care le-au ridicat. Spectrele lor par să locuiască clădirile și străzile. Mai sugestivă chiar decît plimbarea prin aceste orașe rămîne descrierea procesului de exploatare minieră sub forma manifestării unei creaturi mitologice infernale. Monstrul Behemoth e invocat de un narator-poet (într-o oarecare măsură redundant, repetînd ceea ce imaginea redă destul de clar), care îl descrie ca pe un stăpîn invizibil, care se face simțit prin puterea pe care o exercită asupra oamenilor, mașinilor care transportă materiile, și locurilor. Liang Zhao filmează fiecare explozie ca și cum ar picta-o, accentuînd nuanțele roșiatice în mod impresionist și mixînd sunetul astfel încît să pară pufniturile unei creaturi care, în mișcarea sa, face munții să se cutremure și aburii să se ridice. Odată cu *Behemoth,* stilul regizoral al lui Liang Zhao trece de la modul observațional, din care mai păstrează anumite elemente, mai ales în descrierea vieții de zi cu zi a minerilor, la un documentar de tip poetic, cu rădăcini culturale în *Divina Comedie* a lui Dante și în budism, iar la nivel stilistic, în arta video. Elementele observaționale rămase amintesc într-o oarecare măsură de documentarul *D'Est* al cineastei Chantal Akerman (care fusese expus și el în galerii sub forma unei instalații video), cel puțin prin felul lipsit de cuvinte în care sînt alternate portretele unor mineri cu treburile lor zilnice. Această schimbare stilistică e motivată de Liang Zhao prin schimbarea percepției sale asupra rolului pe care un cinema angajat politic, precum cel pe care îl practicase în trecut, îl poate avea asupra unei societăți, declarînd că, dacă mai face astăzi filme, nu e în scop politic, ci doar pentru sine. E evident că, în noul său film, accentul politic devine secundar, transmiterea unor informații și crearea unor raționamente

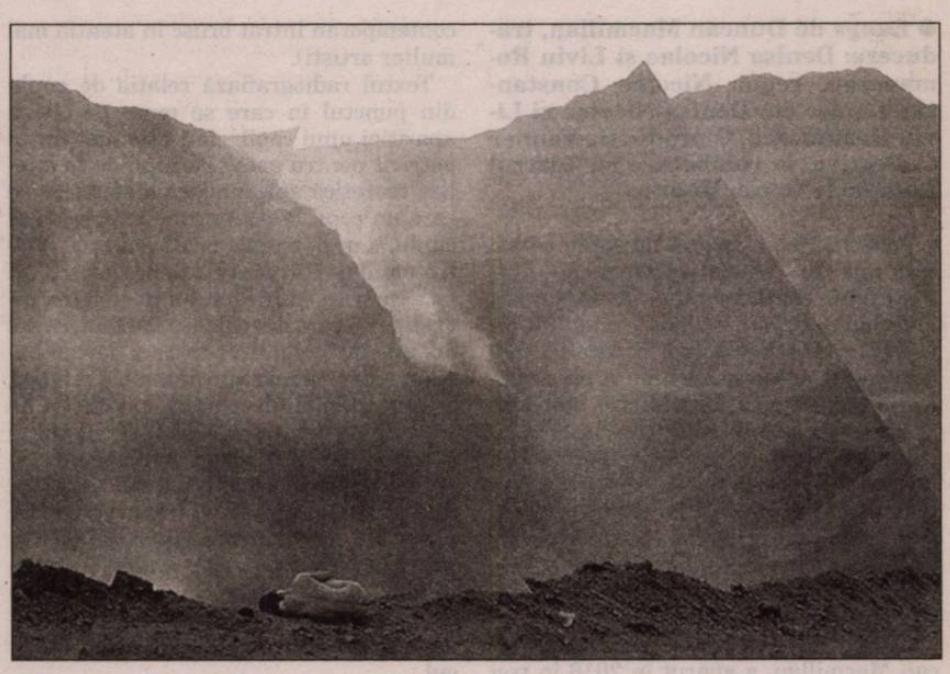

trec și ele în planul doi, lăsînd să prevaleze tonul, atmosfera și sugestia. Evenimentele sînt expuse în mod clar, însă ceea ce transmit e dincolo de o îngrijorare economică, socială sau ecologică.

Atunci cînd argumentează acordarea premiului, președintele juriului, Vlad Alexandrescu, laudă calitățile picturale ale documentarului, precum și bogăția de referințe culturale înalte (de la Tarkovski la Dante), situîndu-l la granița dintre documentar și filmul de artă (de ce, însă, nu ar avea loc documentarul chiar în perimetrul filmului de artă?). La polul opus, Jay Weissberg discută, în cronica sa din *Variety,* despre criticile pe care le-ar putea întîmpina filmul tocmai din cauza acestei bogății lirico-mitologice, care ar putea fi interpretată drept excesivă (Weissberg dă exemplul numeroaselor scene de tip *performance* în care un bărbat în poziție de fetus e filmat la granița dintre exploatările miniere și pajiști). Însă, cu toate acele înfloriturі despre care vorbește Weissberg, în scena abstractă care înfățișează bărbatul la limita dintre lumea exploatată miner și cea naturală transpare clar dezastrul ecologic. La nivel mai general, ceea ce apare ca intenție în *Behemoth* e împlinit: discutarea situației economice, politice sau sociale e pusă în relație cu întrebări legate de o viziune spirituală – încotro ne îndreptăm și de ce.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

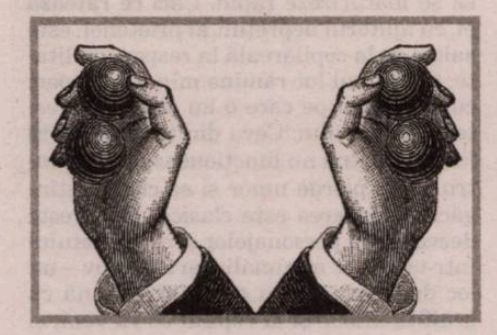

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Initials S.G.

● **Mick Harvey, *Delirium Tremens*, Mute Records, 2016.**

Pînă să-l lase în plata Domnului pe Nick Cave, la 36 de ani după ce porniseră împreună o formație care avea să se transforme mai apoi ba în The Next Door Boys/The Birthday Party, ba în Nick Cave and the Bad Seeds, Michael John Harvey a fost un individ foarte ocupat. Dincolo de slujba de om providențial în TBS, și-a făcut mereu timp pentru a compune *soundtrack*-uri, pentru a produce albumele unor artiști precum Anita Lane, PJ Harvey sau Rowland S. Howard, pentru a cînta în trupe numite Crime & the City Solution și The Wallbangers. Mai mult, după ce o cunoștință i-a dăruit un *mixtape* cu muzica lui Serge Gainsbourg, Harvey și-a început cariera solo cu două discuri dedicate artistului francez – *Intoxicated Man* (1985) și *Pink Elephants* (1997). Imersat, după un *coup de foudre* devastator, în universul fabulos al muzicii lui Gainsbourg, dispărut de doar patru ani la data apariției primului disc, australianul a reușit să „traducă" inspirat obsesiile lui pentru America și pentru sex, producînd două albume care, fără să tușeze din cale-afară de radical compozițiile originale, au subtilitate, farmec și, slavă Domnului, indecență. „69 année érotique", „Harley Davidson", „Bonnie and Clyde", „Lemon Incest", „Initials B.B.", „Réquiem pour un c…", „La Javanaise", „Aux enfants de la chance", „Je t'aime… moi non plus", „Ballade de Melody Nelson", „L'hôtel particulier" sînt doar cîteva dintre alegerile fostului chitarist din The Birthday Party, glisînd între hit-uri, *single*-uri și numere cvasiobscure.

Anul acesta, Mick Harvey a transformat în trilogie interesul său pentru opera lui Serge Gainsbourg, lansînd, la aceeași casă de discuri independentă Mute Records, albumul *Delirium Tremens*. De data aceasta, căutările muzicianului australian se duc și mai departe în catalogul inepuizabil al francezului. „The Man with the Cabbage Head" vine de pe un album conceptual din 1976, *L'Homme à tête de chou*, și configurează tonul atmosferic al primei părți a discului. „SS C'est Bon" / „Est-ce est-ce si bon?", piesă de pe cum altfel decît controversatul LP *Rock Around the Bunker* (1975), e grea, densă, industrială, contrastînd periculos de mult cu varianta inițială, dar reușind să-i păstreze umorul negru. „I Envisage" / „J'envisage", o formidabilă piesă compusă de Serge Gainsbourg în 1982 pentru Alain Bashung, devine pe *Delirium Tremens* o creatură diferită: e și mai lentă, e și mai dureroasă aici, plasată undeva între *Abattoir Blues / The Lyre of Orpheus* și *The Boatman's Call*. *„Of course there's nothing to say / When we're horizontal / But we don't have anything to say / When we're vertical / So to kill the time / Between some sex and the next / I take my newspaper and biro / And I fill in the As and Os…"* „Deadly Tedium" este „Ce mortel ennui" fără televiziune alb-negru, fără rochie midi, fără smoking, dar cu aerul acesta *cool jazz* bine conservat și bine articulat de Mick Harvey. Ca, de altfel, toată partea secundă a unui disc memorabil, încheiat cu ceea ce s-a vrut a fi *sequel*-ul

lui „Je t'aime… moi non plus", „The Decadance" / „La Décadanse", transformat de australian într-o secvență ambientală și eternizabilă.

***Paul Breazu** este jurist.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Cu gîndul la Burning Man

N-am stat mult pe gînduri cînd a fost să-mi iau bilet la Burning Man. De fapt, am stat atît de puțin, cu toate imaginile fabuloase în minte ușor de găsit la o căutare pe Google cu *Burning Man fashion, Burning Man art, Burning Man people, Burning Man crazy, Burning Man events* ș.a.m.d., încît am omis să mă uit mai cu atenție la detalii. Știam eu că nu-i un festival ca toate celelalte la care am mai fost, dar habar n-aveam că e *atît* de diferit.

De unde vin diferențele? Cele care îl „dor" cel mai tare pe neofitul trezit cu bilet la Burning Man pentru prima oară în viață sînt cele logistice: nu se poate cumpăra nimic de acolo. Nimic, nimic? Nimic, nici apă, nici mîncare, nici bere, nici tricouri de festival. Iar asta, combinat cu faptul că Burning Man are loc în deșert și durează o săptămînă, duce la întrebarea simplă: pe bune, trebuie să ne luăm totul pentru șapte zile? Cam da. Al doilea aspect „interesant" e că nu există dușuri. Am zis deșert? Am zis. Măcar există toalete. Al treilea e că îți trebuie o mașină închiriată cu care să duci zeci de litri de apă – hai, și-un pic de alcool –, conservele, cortul, kilogramele de șervețele umede și tot ce mai ai nevoie. Iar cu furtunile de nisip de acolo ai nevoie de multe. Al patrulea e că n-ai semnal la telefon și nici wi-fi. Dincolo de impulsul de-a pune mii de poze pe Facebook cu nebunia de acolo, dacă te pierzi de prieteni n-ai decît cîțiva zeci de kilometri pătrați și mult nisip ca să-i cauți. În plus (dar asta n-ar fi rău la nici un festival), nu există coșuri de gunoi, fiind obligat să iei cu tine înapoi în civilizație tot și să nu lași nici o urmă.

Apoi, intervine o altă dilemă capitală. În ce mă îmbrac? Uitîndu-mă pe aceleași poze, mă gîndesc că o să fiu dată afară dacă vin în *outfit*-ul clasic de festival, adică pantaloni scurți și tricou. Nimeni nu se îmbracă acolo în pantaloni scurți și tricou. Nuuuuu, toată lumea e costumată în cele mai excentrice feluri, ca într-un film (post)apocaliptic, asta cînd nu umblă îmbrăcată doar cu o pereche de mărgele colorate și ceva *body painting*. Deh, e cald. Am ca opțiune ori să fac pătrățele pe abdomen pînă atunci, ori să mi le desenez ca să se asorteze cu o pereche de aripi, niște pene în cap, o bluză din zale și eventual o fustă în formă de caracatiță. Glumesc, dar nu prea mult.

Și totuși, ce este acest Burning Man, la care s-au vîndut aproape 100.000 de bilete în mai puțin de cinci minute? Din 1986 pînă acum, Burning Man se definește ca o comunitate unde, o dată pe an, se întîlnesc arta și experimentul cu cele zece principii care guvernează evenimentul. Iar de aici și „limitările" de mai sus. Incluziune radicală (oricine poate participa), economie bazată pe a dărui (de unde lipsa locurilor de unde poți cumpăra orice și interzicerea folosirii banilor), lipsa relațiilor comerciale sau de publicitate (cum, fără „activări" de la sponsori?), responsabilitatea fiecăruia pentru sine însuși (de unde și faptul că-ți aduci singur tot ce ai nevoie), exprimarea individuală (Burning Man este, de fapt, despre oameni care creează în diverse moduri artistice, se organizează *camp*-uri și se pun la cale cele mai nebunești instalații de artă care dispar la final, cel mai probabil prin foc), comunitate, colaborare, cooperare (participanții sînt încurajați să se implice în diverse proiecte), "nu lăsa nici o urmă" (totul trebuie luat înapoi, fără munții de gunoaie de la alte festivaluri), participare (ești invitat să ajuți și să muncești pentru diverse lucruri organizatorice), nemijlocirea, imediatul (aici, acum, să fii prezent în ceea ce se întîmplă).

© wikimedia commons

E un oraș construit de la zero, cu durata de viață de o săptămînă, în mijlocul deșertului Nevada, în SUA, un eveniment-cult despre care glumea chiar și Obama în cel mai recent discurs al său, zicînd că fetele lui încă n-au voie să meargă acolo, care atrage de la hipioți la punkeri, de la hipsteri la directorii executivi din domeniul tech, din Silicon Valley (nu foarte departe), o experiență, din ce am citit, dură din cauza vremii și a condițiilor – hai să le zicem metaforic – austere, cu o atmosferă suprarealistă sau cyberpunk unde apar instalații gigantice de artă (vizionară, citesc în articole), unele mobile, unde se întîmplă tot felul de lucruri și unde o mare parte dintre participanți sînt în niște *trip*-uri pe substanțe – și ele, probabil – primite cadou de la alții. Și unde oamenii se simt liberi, rupți de constrîngerile civilizației, responsabili în totalitate de ei înșiși și dornici să fie parte a unei comunități ce a devenit legendară. Sincer, de-abia aștept.

PUBLICITATE

adevărul
pregătește copiilor o surpriză cât vacanța de mare!
Colecția
DA, EU SUNT
Vara asta, copilul tău este eroul!

De luni, 11 iulie, numai împreună cu adevărul
Fantasticele aventuri din copilăria celebrilor Leonardo da Vinci, Agatha Christie, Marco Polo, William Shakespeare.

Preț special, ziar + carte: 14,99 lei

Luni, 11 iulie
Leonardo și enigma unui surâs

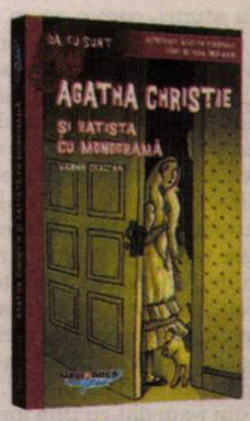

Luni, 18 iulie
Agatha Christie și batista cu monogramă

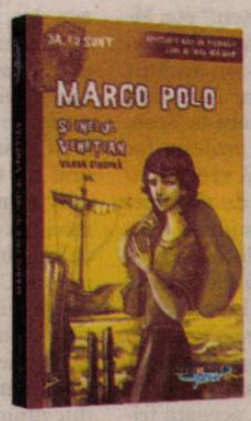

Luni, 25 iulie
Marco Polo și inelul venețian

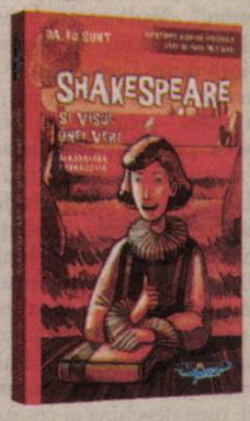

Luni, 1 august
Shakespeare și visul unei veri

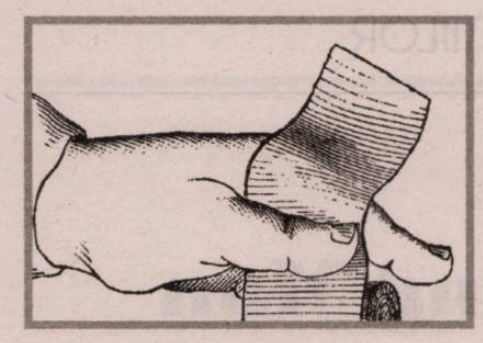

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

La ce folosește jurnalismul de date

Acum vreo zece ani, cînd m-am apucat de blog și analize media, m-am simțit ca un amator, fiindcă trebuia să lucrez cam băbește cu rating-uri, tiraje și alte cifre legate de piață, culegînd date de pe Internet sau din fișiere pdf, în speranța că voi sfîrși în Excel cu ceva folosibil, ordonabil, sumabil, fără a introduce prea multe cifre manual, lucru care costă timp și produce erori. Nu știam pe vremea aceea că treaba asta se cheamă jurnalism de date. Un gen care folosește tehnici din ce în ce mai sofisticate, dar continuă să se poticnească de incompatibilitatea fișierelor cu cifre și, pe alocuri, lipsa de informații. Presa s-a împrietenit cu calculatoarele într-un mod mai puțin spectaculos, dar cu zece ani mai devreme. Wikipedia spune că un lucru care poartă numele englezesc, dar ușor de înțeles în română, *computer assisted reporting,* a început în 1952, cînd celebra rețea de televiziune americană CBS a folosit o mașinărie pe nume UNIVAC, primul calculator disponibil la modul comercial, pentru a analiza rezultatele alegerilor prezidențiale din SUA. E vorba de cele în care republicanul Dwight Eisenhower a curmat un șir de victorii ale democraților, învingîndu-l pe Adlai Stevenson.

Folosite în primul rînd pentru introducerea textelor și un gen de punere în pagină mai curat, mai aspectuos și mai subtil decît o permiteau vechile procedee de tipar pe plumb, computerele știu să facă multe lucruri cu și mai multe cifre, lucru evident astăzi majorității alfabetizaților digital, care au folosit cu siguranță un program de tip Excel sau ceva asemănător măcar o dată în viață. Dar, de la adunări și ordonări în funcție de mărime, jurnalismul de date a devenit în timp ceva spectaculos.

Dacă e să-l definim simplu, la componenta de prelucrare a datelor pe care am numit-o mai sus *computer assisted reporting* se adaugă diferite tipuri de vizualizări. Graficele simple au fost înlocuite în ultimii ani de așa-numitele *infografice* sau *infografii,* evidențieri estetice și uneori interactive ale datelor, de la demografie și economie la studii de consum. Ca să înțelegem complexitatea genului, cîteva exemple sînt relevante.

■ **Wikileaks/Swissleaks/Panama Papers.** În acest gen de demers jurnalistic, concluziile inteligibile uman apar în urma examinării unor seturi de documente și înregistrări în documente care pot fi de ordinul milioanelor. Instrumente mai mult sau mai puțin sofisticate pot ajuta la extragerea datelor referitoare la anumite țări, anumite nume de persoană și așa mai departe. Încercați o căutare cu „Romania" pe Wikileaks.org și veți vedea cam ce poate face un calculator în situația dată: peste 72.000 de rezultate, care pot fi filtrate în funcție de proveniența documentelor: așa-numitele Guantanamo Files întorc, de exemplu, doar trei mențiuni. Aici, dificultatea constă mai degrabă în cantitatea imensă de date, adică prelucrarea și aducerea ei la un numitor comun.

■ **Hărți ale criminalității.** Prin 2012, trei hackeri ruși au cîștigat un premiu pentru o hartă a orașului Novosibirsk, în care incluseseră incidentele violente din oraș, disponibile și cronologic. Harta a provocat o revoluție pe piața imobiliară, fiindcă prețurile locuințelor au fost influențate de zona mai liniștită sau mai agitată în care acestea se aflau.

■ **Watchdog împotriva FBI.** Cam prin aceiași ani, *Mother Jones,* revistă investigativă celebră în America, a făcut furori cu o secțiune interactivă a site-ului, în care prezenta peste 500 de cazuri ajunse în justiție pentru terorism pentru a obține o concluzie surprinzătoare: în peste jumătate din aceste cazuri, în rețelele teroriste era prezent cel puțin cîte un informator FBI, iar 158 dintre ele se bazau pe flagranturi. Asta, în condițiile în care personalul FBI a crescut de zece ori după 11 septembrie 2001, ceea ce sugerează că agenția federală își crea, prin intermediul proceselor, propria justificare.

■ **Predicții electorale cu metode din baseball.** Prin 2008, specialistul în statistici de baseball Nate Silver dădea lovitura cu FiveThirtyEight.com, site care își trage numele de la cei 538 de electori care participă la prezidențialele din SUA. Obiectul principal de activitate: estimări pentru alegerile prezidențiale, realizate printr-o metodă diferită de *exit-poll*-uri, inspirată din sportul amintit. E vorba de votul de la scrutinurile anterioare, ponderat cu modificările demografice apărute. Metoda a dat rezultate spectaculoase și poartă numele de *sabermetrics,* de la Society of American Baseball Research.

Dincolo de sclipirile teoretice, în spatele tuturor acestor eforturi se ascunde o cantitate importantă de muncă brută, de felul celei despre care vă povesteam la început. Problema compatibilității și a prelucrabilității datelor e, poate, cea mai frecventă în *data journalism.* O altă problemă este completitudinea acestui gen de date, dintre care multe provin din surse guvernamentale, uneori zgîrcite și totdeauna neglijente cu publicarea lor. De aici inițiativele de tip Open Data, care militează pentru punerea la dispoziția tuturor a statisticilor guvernamentale, în formate cît mai compatibile și ușor de utilizat. În fine, un al treilea aspect problematic e pur și simplu cantitatea datelor, care adesea depășesc posibilitățile de stocare și procesare ale unui calculator bun, contemporan. Aici vine vorba de ceva numit *big data,* legat nu doar de jurnalism, ci și de nenumărate aplicații științifice. Or, una din cele mai ușor de reținut definiții, chiar dacă nu cea mai riguroasă, pentru *big data* e „set de date care nu încape pe un calculator".

Jurnalismul de date e considerat de unii teoreticieni ca o reacție la *noul jurnalism,* cel care pune accentul pe tehnici literare în scrierea unui articol. Înlocuind subiectivitatea asumată a naratorului, obiectivitatea datelor tinde să ne ancoreze mai bine în felul cum „stăm" cu privire la diferite probleme generale, de interes public. Calculatoarele și Internetul, mijloace ideale de creare și propagare a glumelor și video-urilor amuzante, memetice, pot fi din cînd în cînd și serioase ca în vremurile apariției lor, cînd erau folosite doar de oameni de știință. Iar asta se poate numi, uneori, jurnalism.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

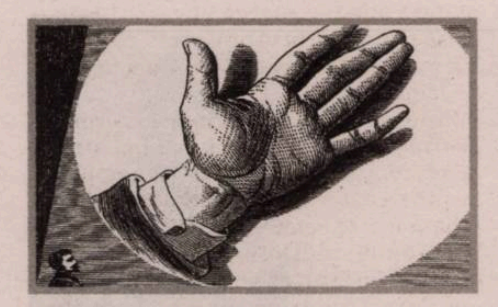

Adina POPESCU

portrete din mers

Cu turma, la evaluarea națională

Nu am nici o îndoială că, pentru cei mai mulți dintre copiii de clasa a VIII-a, anul acesta a fost un an greu. În primul rînd din punct de vedere psihologic. Primul examen „important" din viața lor care, din păcate, coincide și cu perioada nefericită de trecere de la pubertate la adolescență poate să reprezinte o traumă. Am citit, cu un zîmbet strîmb, urările de pe panglicile „de absolvire" ale unui puști de-a VIII-a (noi aveam niște carnețele pe care le numeam „agape"). Toate sunau, inevitabil și stereotip, cam așa: „Baftă la examen!", „Mult succes la examen!" etc. M-au făcut să mă întreb: „Oare pentru ei există viață după Capacitate?" Mi-am amintit că așa a fost și pentru noi, doar că se numea altfel – examen de admitere la liceu. Aceeași presiune din partea profesorilor și a unora dintre părinți: „Dacă vrei să intri la liceul X și să nu te faci de rîs, treci și învață!" Aceeași gogoriță numită examen cu care ne-au înnebunit încă de prin a VII-a. Nimic nu mai conta la orele de curs dacă nu „s-ar putea să vă pice la examen". Tot ce se preda trebuia să intre obligatoriu în tiparele examenului. Îmi dau seama cît de mult poate să deformeze mintea unui copil, încă deschisă și creativă, această frică indusă de marele examen și implicit de un eșec. Însă, în fond, despre ce fel de eșec vorbim? Toți acești copii care au terminat clasa a VIII-a, care au muncit fiecare după putințele lui, au făcut meditații și n-au avut voie să se gîndească la nimic în afară de examen timp de un an întreg, nu vor fi trimiși nici la școala de corecție, nici exilați pe o insulă pustie, în funcție de notele de la evaluarea națională. Ei vor rămîne, totuși, în sistem încă patru ani. Nu-i dă nimeni „afară" de nicăieri. Părinții îmi vor răspunde că miza e, totuși, liceul. Diferența dintre un liceu de elită și unul slab va fi un factor hotărîtor al viitorului lor. Care viitor? Dacă vorbim despre cel școlar, s-ar putea să aibă dreptate (deși nu sînt convinsă). Dacă vorbim despre viitorul lor ca oameni, liceul și profilul său nu au o prea mare importanță. Am absolvit unul dintre liceele de elită din București. Am dat la mate-fizică pentru că așa era moda atunci, cum e acum cu informatica și științele, deși eram convinsă că nu voi deveni nici mare matematician, nici fizician ilustru. Pur și simplu, ținea de anumite prejudecăți – dacă nu intrai la real și nimereai, prin „alunecare", la uman, erai un tîmpit. Locurile de la real se ocupau primele. De aceea conta nota de la examen, ca să nu ajungi, Doamne ferește, la chimie-biologie (mda, științele...) sau la uman. Colegi de generație, cu minți strălucite și aplicate, potrivite pentru matematică, s-au trezit în clase de uman pentru că la examen luaseră 10 la mate și 7 la română, iar media finală era „de uman". Mi-aduc aminte cum i-am dat cu tifla amicului meu Radu, care era în această situație. Ne certaserăm din te miri ce și i-am zis: „Tu să taci, că ești la uman!" Băiatul s-a înroșit puternic, aproape că-i venea să plîngă. „Să vedem cine te mai ajută pe tine de-acum, la temele de la mate!", s-a răzbunat el. Și nu m-a mai ajutat. Matematica și fizica au fost pentru mine un chin în anii de liceu. Mi-am dat seama încă de prin clasa a IX-a că, dintr-o ambiție prostească, făcusem o mare greșeală. Noroc cu cîteva concursuri de literatură, activități extrașcolare, desigur, pe care le-am cîștigat și mi-au mai ridicat moralul. Apropo, Radu de la uman e acum IT-ist.

Mă gîndesc la toate aceste situații absurde și-mi dau seama că în douăzeci și ceva de ani nu s-a schimbat nimic, ba dimpotrivă, anumite falii s-au adîncit și mai tare în profunzimea „sistemului". Înainte de evaluarea națională, o profesoară minunată le cerea pe Facebook elevilor ei să încerce să uite pentru moment toate lucrurile creative pe care le-au făcut împreună la clasă (în afara programei), toate cărțile pe care le-au citit și să se concentreze doar asupra cerințelor de examen. O fetiță care cîștigă de ani buni toate concursurile de scriere creativă la care participă a făcut timp de un an meditații la română, *just in case*. Aproape toți părinții, inclusiv cei fără posibilități financiare, sînt de acord să plătească aceste meditații, doar „ca să se asigure", există chiar o concurență între ei în acest sens. Așa-zisele „perle ale elevilor" de la examenul de limba română, de multe ori niște formulări nonconformiste, părerile sincere ale copiilor despre „ce a vrut să spună autorul", sînt desigur depunctate, în afara grilei de evaluare. Exact aceleași situații absurde cu care m-au confruntat și eu, „la vremea mea", sînt generate în continuare. Care e cauza? Sînt multe, de la cele punctuale – salariile mici ale profesorilor, la cele generale – lipsa unui sistem de valori. Însă una dintre ele ar fi faptul că toată această turmă națională de elevi este evaluată după criterii standard. În funcție de notele lor, copiii devin niște cifre, niște statistici și atît. Sistemul nostru de învățămînt nu ține cont de individualitate, nu formează caractere. Personalitatea copilului nu contează (să ne gîndim doar că există un psiholog la două-trei școli, dacă există, în condițiile în care un banal examen e o traumă, fiindcă toți „au emoții"). Așadar, nu e de mirare că în topul școlilor de elită din București, în funcție de rezultatele obținute la evaluarea națională, au intrat deja mai multe școli private. Pe locul întîi este școală „Hermann Oberth" din Voluntari, înaintea colegiului de informatică „Tudor Vianu". O școală mică, cu predare în limba germană, cu clasele cît niște sufragerii mai mari, cu 8-10 copii într-o clasă, cu profesori care se dedică fiecărui copil în parte. E adevărat că a avea aceleași pretenții de la școlile de stat e imposibil, însă clasamentul spune ceva despre sistem. Și mai există un „secret" al copiilor de la școala din Voluntari. Citesc foarte mult. Cărți. Cele mai multe din afara programei școlare. În condițiile în care programa școlară și „sistemul" în sine nu încurajează lectura, care este o activitate extrașcolară, iar *Micul prinț* sau *Alice în Țara minunilor* nu vor „pica" niciodată la examen. De aceea un copil care se chinuie cu meditațiile la română ia totuși o notă slăbuță la Capacitate. Pentru că un an întreg a făcut meditații și n-a citit nimic.

Bianca-Olivia NIȚĂ

Ultima seară în Yangon

E 11 noaptea, sfîrșit de mai și sînt în Yangon, transpirînd din toți porii. Sînt chiar în centru, înaintînd printr-un labirint de străzi, la cîțiva pași de pagoda Shwedagon. Pagoda e cel mai important loc de pelerinaj budist în Birmania, un templu aurit care domină orizontul orașului și despre care se spune că ar conține rămășițe de-ale lui Buddha. În 2007, cu doar nouă ani în urmă, străzile pe care mă plimb acum au fost centrul ultimei revolte civile împotriva regimului militar care a ținut Birmania în izolare completă timp de o jumătate de secol. Revoluția de șofran – cum a fost numită – a pornit atunci cînd comunitatea călugărilor, tradițional neimplicată în chestiuni politice, a ieșit în stradă împreună cu populația locală. Protestele au fost pașnice, puternice și emoționante, într-o perioadă în care toată lumea simțea că nu se mai poate, dar junta militară a răspuns violent, înăbușind protestele și, odată cu ele, și speranțele tuturor.

Înaintez acum, uitîndu-mă în jur și încercînd să îmi închipui cum arăta viața pe străzile astea atunci cînd puteai fi arestat pentru orice mic gest interpretat ca refractar. Cu doar cîțiva ani în urmă, accesul jurnaliștilor străini era interzis și, dacă erau totuși descoperiți pe teritoriul țării, erau rapid deportați, iar materialele și camerele le erau confiscate.

Acum nu se mai întîmplă așa ceva. În ultimii ani, țara a fost martora unor schimbări lente, dar constante și, cu doar două luni în urmă, Htin Kyaw a fost ales primul președinte civil din ultimii 50 de ani. Începînd cu eliberarea din arest la domiciliu a lui Aung San Su Kyi în 2010, mîna forte a regimului militar a început să se relaxeze de la nivel înalt spre bază. Generalii au început să se teamă, după ani la rînd în care Myanmar s-a clasat printre ultimele țări în topurile mondiale de dezvoltare.

Mă simt în siguranță pe stradă, zăpăcită de căldură și de forfota vieții de noapte. E sfîrșitul sezonului fierbinte. Nu a plouat de șapte luni și străzile sînt prăfuite și încinse, așteptînd ușurarea pe care o va aduce în curînd musonul. E ultima mea noapte în Birmania, după trei săptămîni de călătorie de-a lungul acestei țări care pînă de curînd era numită „ultima frontieră asiatică". De cîte ori ajung într-o intersecție, trebuie să decid dacă să o iau spre stînga sau spre dreapta. Nu am nici un motiv să aleg una sau cealaltă, nu am nici un scop și nici o destinație. Vreau doar să mă plimb pentru ultima dată înainte de plecare. Avînd întoarcerea în față, o parte din mintea mea e deja în avion în drum spre casă.

Îmi fac loc prin mulțimea de oameni și cîini. Pe măsură ce înaintez, mă simt singură și în același timp parte din puzzleul de microîntîmplări care au loc peste tot în jurul meu. În Yangon viața nu se oprește la apusul soarelui, ba dimpotrivă. În lumina puternică a zilei, ritmul vieții e lent și leneș. Doar cîțiva oameni ies pe stradă, ascunși sub umbrele și cu asfaltul topindu-li-se sub tălpi. Dar seara străzile se trezesc cu adevărat la viață și, deși e încă teribil de cald, seara este singurul moment potrivit pentru tranzacții și mici afaceri. După o zi toridă, toată lumea iese din casă ca să facă cumpărături, să stea de vorbă sau să stea la masă cu familia sau prietenii.

Chioșcuri cu mîncare și tarabe cu mărunțișuri, trotuare intermitente și șosele aglomerate, oameni și mașini, culori și mirosuri, toate se combină seara într-un haos halucinant. Multe dintre chioșcurile cu mîncare și micile tarabe cu legume sînt așezate direct în stradă, pe șosea, lîngă mormane de gunoi, cu

mașinile trecînd în viteză la cîțiva centimetri distanță. În lumina farurilor poți zări, fugitiv, oameni care trec strada cărînd coșuri mari cu verdețuri sau cîini care aleargă unul după celălalt.

Iluminatul stradal e slab sau inexistent, ajutat de becurile cu lumină verzuie sau albastră, improvizate deasupra gardurilor și teraselor, și de mici surse de iluminat agățate de chioșcurile cu mîncare. Merg și luminile farurilor mă ating fugitiv într-un șir intermitent. Mă uit în jur și pentru o clipă îmi pare rău că în curînd voi lăsa în urmă lumea asta atît de diferită de a mea. Multe dintre confort-urile pe care le iau ca sigure de obicei aici sînt noi. De exemplu, Birmania a început recent tranziția de la economia bazată pe numerar, și cu toate că e relativ simplu să găsești un bancomat în Yangon, în afara orașului să găsești unul funcțional poate fi o aventură. Rețelele de telefonie au devenit larg răspîndite cu doar trei ani în urmă, la fel și rețelele de Internet. Înainte, un telefon mobil costa mii de dolari sau putea fi închiriat. În 2016, doar o mică parte din populația de 50 de milioane de persoane are acces la Internet și la telefonia mobilă, tehnologia de comunicare modernă rămînînd un lux pentru majoritatea.

Fără îndoială că Birmania e în tranziție. Apar construcții noi, servicii noi și tot mai multe locuri de muncă și posibilități de afaceri. Dar chiar și așa, pentru moment, Yangon, cîndva unul din cele mai cosmopolite orașe din Asia, pare pierdut în timp, cel puțin prin comparație cu alte capitale de pe continent. Și e ciudat cum acest aer de trecut, cu clădiri coloniale în descompunere, trotuar intermitent și atmosferă lentă, face parte dintr-un așa-zis brand de țară care promite o incursiune într-un fel de Asie de mult dispărută. Dar schimbarea este și dorită, și probabil inevitabilă, și mă întreb cum va arăta orașul ăsta peste douăzeci de ani.

Cu fiecare pas, dau de un miros nou, necunoscut. Poate fi un miros puternic de condimente, de fructe fermentate sau un miros apăsător, de origine neștiută. Peste tot în jur se gătește, în recipiente greu de definit sau în ceaune uriașe din care fumul se ridică pînă la cer. Micile tarabe și restaurante stradale servesc mîncare la mese de plastic așezate direct în stradă. Clienții sînt foarte diferiți: de la muncitori care și-au parcat excavatorul pe trotuar în spatele mesei lor la cupluri stîngace, oameni singuri și familii numeroase.

Majoritatea bărbaților poartă *longyi,* tradiționalele bucăți de material înfășurate în jurul taliei, iar femeile au fuste lungi, viu colorate, cu imprimeuri tradiționale. Nu știu cum se face că părul le arată mereu perfect aranjat. Majoritatea au fețele decorate cu *thanaka,* o pastă cosmetică alb-gălbuie făcută din scoarță măcinată, un dichis local care protejează de soare. Eleganța femeilor contrastează cumva cu aglomerația și atmosfera străzii și cu căldura epuizantă.

Prin acest amestec de oameni văd și călugări. E o imagine obișnuită în timpul zilei, însă sentimentul e altul atunci cînd îi vezi noaptea. Călugării sînt foarte respectați în cultura birmană și au parte de un tratament atît de special încît pînă și în avion locurile din față sînt rezervate în caz că apare un călugăr printre călători. În timpul zilei, normele locale cer să nu te uiți insistent la călugări și să nu pășești pe umbra lor. Însă cum noaptea umbrele sînt vag definite, pare că își pierd ceva din aura sacră atunci cînd mănîncă în semiobscuritate, tăcuți, înfășurați în robele lor arămii.

Yangon e orașul unde copiii par să nu aibă oră de somn. Se joacă în stradă, aleargă cu pisici și cîini împleticindu-li-se printre picioare, sar peste gropi și mormane de gunoi și trec strada în fugă, evitînd cu grație mașinile.

Mi-e foarte sete. Într-o laterală zăresc un magazin cu de toate, așa că intru și imediat simt priviri discrete întorcîndu-se către mine. Ochii mei mari și pielea albă sînt o carte de vizită ciudată. Simt că oriunde aș merge nu m-ar opri nimeni, ci m-ar privi doar de la distanță, zîmbindu-mi cu înțelegere. De fapt, pe parcursul ultimelor săptămîni am întîlnit numai înțelegere și generozitate, doar oameni deschiși și curioși, în ciuda barierei de limbă.

Birmania a devenit accesibilă turiștilor acum trei ani și estimările anunță patru milioane și jumătate de vizitatori pe parcursul anului 2016. Peste tot în țară se construiesc hoteluri noi, se organizează tururi și această industrie promițătoare, încă în fază incipientă, creează foarte multe locuri de muncă. La o simplă privire peste granița cu Thailanda, oricine poate vedea ce schimbări aduce turismul în termeni de dezvoltare și bani. Însă există și cealaltă față a monedei. Ca țară, Birmania are extrem de mult de oferit, ceea ce o poate transforma într-o destinație de succes. Însă la momentul de față o parte din farmecul ei se găsește în faptul că își păstrează o doză de autenticitate pe care turismul de masă o poate face să dispară.

Mă îndrept spre ieșirea din magazin. Fata de la casă îmi zîmbește. Normele locale nu permit unui bărbat să privească insistent o femeie, dar femeile mă privesc deschis și uneori mă studiază. Mi s-a întîmplat ca fete necunoscute să îmi spună că sînt frumoasă. De fiecare dată m-am gîndit că nu de mine sînt fascinate, ci de cît de albă sînt, o trăsătură la mare căutare aici. Fiecare produs cosmetic pentru femei promite să albească, exact la polul opus imaginii de bronz care inspiră frumusețe și sănătate în Europa. Îi mulțumesc fetei, iau apa și ies în stradă.

Pășesc peste un canal și încerc să evit petele roșii ca de sînge împrăștiate pe asfalt. În Birmania multă lume mestecă nucă de *areca,* mai precis sămînța palmierului *areca,* amestecată cu suc de chitră și apoi învelită într-o frunză de betel. Acest stimulent popular are efectul unei cești de cafea, dar cauzează dependență și are efecte secundare. Imaginea oamenilor care mestecă *areca* e șocantă pentru că pare că au gura sîngerîndă. Sucul roșu al nucii de *areca* le deteriorează în timp smalțul dinților și îi face să scuipe constant lichid roșu care lasă urme sîngerînde pe asfalt.

Aproape fiecare terasă are un televizor la care toată lumea se uită la finala UEFA Europa League dintre Sevilla și Liverpool. În Birmania, meciurile de fotbal la televizor sînt aproape la fel de populare ca telenovelele coreene. Lumea nu pare să aibă o afinitate pentru o echipă anume, dar să te întîlnești cu vecinii și prietenii ca să vezi un meci e probabil una dintre cele mai comune activități de seară. Sevilla tocmai a cîștigat, dar nimănui nu pare să îi pese. Cînd o echipă cîștigă un meci nu înseamnă decît că s-a terminat jocul, iar pentru localnici doar jocul e important.

Pentru o fracțiune de secundă, zăresc un șobolan care trece strada în fugă. Pare că doar mie îmi atrage atenția. Lîngă o masă plină de fructe proaspete, cîteva pisici zac cu burta lipită de trotuar, toropite de căldură.

Printre tarabe acoperite cu mormane de frînghii și găleți de plastic îmi atrage atenția un intrînd îngust. Mă apropii ca să văd ce e înăuntru și bărbatul de la tarabă îmi face semn să intru. Înăuntru e lumină puternică și, privind din afară, îți lasă sentimentul că poți evada din nebunia străzii printr-un coridor secret. Îmi scot sandalele și pășesc înăuntru. Simt că intru într-o lume paralelă aflată în mod ciudat chiar în inima orașului. Pe măsură ce înaintez, o oază de aer răcoros și de lumină se deschide, cu pereți îmbrăcați în aur și mici garduri care înconjoară un fel de bazin cu apă și pești portocalii.

Din spatele unui perete de sticlă, un Buddha uriaș se uită la mine și, pe măsură ce înaintez încet, căutînd un loc unde să mă așez, ochii lui par să mă urmărească. Alți oameni mă depășesc și îngenunchează în fața lui. În această țară pios budistă, templele sînt insule de liniște unde oamenii vin și noaptea, după o zi de muncă, să-și arate respectul și să își găsească liniștea interioară. O femeie citește sutre cu voce joasă, în timp ce un bărbat, ținînd în brațe un copil gol pușcă, se apropie de statuie și pune copilul jos pe covor. Un liliac ne zboară pe deasupra capului. Și dintr-odată mă simt parte din oaza asta de liniște, protejată de căldură și de aerul sufocant al străzii. Și în momentul ăsta nu sînt nicăieri altundeva. Doar aici.

A doua zi de dimineață a venit musonul.

***Bianca-Olivia Niță** este jurnalistă și cofondatoare a festivalului Eastwards and Spotlight: Romania, care se desfășoară la Haga. Blog-ul ei este www.olivianita.com.*

Dorin BODEA

Jocul încrederii și construcția împreună

„Vreau să știu, ce ține lumea închegată?“, se întreabă Goethe în *Faust*. Ce anume ne face, e drept că nu foarte des, în această lume atît de competitivă, să reușim să ne înțelegem și să colaborăm unii cu alții? Să fie oare vorba de încredere, de predispoziția noastră de a crede în buna-voință și buna-credință a semenului nostru? Încrederea exprimă esența legăturilor sociale pentru că reușește adesea să genereze reciprocitatea. Iată de ce sociologii au numit încrederea ca fiind „vaselina“ care asigură funcționarea mecanismelor sociale și ingredientul fără de care n-ar putea exista nici o comunitate umană.

Mai mult decît atît, din perspectivă antropologică, conform lui Mary Douglas, fiecare dintre noi este definit și profund afectat de încrederea pe care o dăruiește sau pe care o primește. Cu alte cuvinte, oricine a acceptat încrederea cuiva, sau a dăruit încredere celuilalt, cunoaște puterea legăturii sociale. În acest context, nu este deloc exagerată remarca lui La Rochefoucauld – „neîncrederea noastră îndreptățește înșelătoria celuilalt“.

Cu acest gînd, nu pare a fi de prisos să privim cu multă atenție la complexitatea construcției vieții noastre sociale, la „frumusețea și urîțenia“ deopotrivă a jocului continuu dintre „noi și ei“, dintre „eu și tu“. De unde pornim construcția împreună, care este punctul de unde începe totul?

Încrederea și reciprocitatea: premisele construcției împreună

Jonathan Haidt, în cartea *Teoria fericirii (The Happiness Hypothesis)*, ne amintește că reciprocitatea exprimă esența naturii umane și este, probabil, cea mai importantă unealtă pe care o folosim pentru a ne înțelege unii cu alții. Iar pentru ca reciprocitatea să se desfășoare în toată splendoarea ei, este necesar să fie provocată de darul încrederii. Dar tocmai din „jocul încrederii“ (și al reciprocității) ni se dezvăluie o realitate profundă, copleșitoare: cu toții sîntem ipocriți. Facem tot ceea ce este necesar pentru „a arăta bine“, pentru „a da bine“ în orice situație. Ne folosim, mai mult sau mai puțin conștient, de mecanisme mentale prin care ne demonstrăm că sîntem mai buni decît ceilalți și că noi reprezentăm „binele“, iar ceilalți reprezintă „răul“.

Ipoteza conform căreia civilizația presupune o doză de ipocrizie nu este nouă. De pildă, noi sîntem cei care investim încredere în ei (ceilalți) și, în mod firesc, dar și aparent, așteptăm să ni se răspundă cu aceeași monedă. Dar pentru ego-ul nostru această așteptare implicită, rezonabilă și rațională, nu este îndeajuns, ci ia în calcul concomitent și înșelăciunea probabilă a celorlalți, reușind să-și dovedească astfel, indiferent de ce anume se va întîmpla în realitate, propria superioritate morală și socială. Iar ceilalți procedează la fel ca noi. Problema este că toți au dreptate, și noi, dar și ei (ceilalți). Să fie doar un joc iluzoriu al propriului nostru ego sau un model cultural al societății în care trăim?

Oricum ar fi, esența vieții noastre sociale rezidă în același nou și vechi început: încrederea cu care plecăm la drum în relațiile pe care le construim. Evident că, în imaginația noastră, noi avem mai multă încredere decît ceilalți și după cîteva eșecuri ajungem să ne întrebăm dacă mai este cazul să avem încredere. Și vestea cea bună este că, după multe eșecuri, cei mai mulți dintre noi reușesc să acorde

încă o dată și încă o dată încrederea lor. Dar oare responsabilitatea noastră socială este numai o problemă a încrederii? Să ne amintim de întrebarea fundamentală a lui Goethe în *Faust:* „Vreau să știu, ce ține lumea închegată?“

„Jocul încrederii și al răzbunării“

Nu de puține ori, încrederea este copilărească, fragilă, cu perspective pe termen scurt și se poate transforma cu mare ușurință în răzbunare. De aici și gîndul dacă, într-un astfel de scenariu, mai putem vorbi despre o legătură socială autentică și trainică, despre o construcție valoroasă și durabilă pe care să o realizăm împreună.

Problema este că toți au dreptate, și noi, dar și ei (ceilalți).

La începutul anilor 2000, Ernst Fehr, profesor al Universității din Zürich de cercetări economice experimentale, a pus la punct un experiment cunoscut sub numele de „jocul încrederii și al răzbunării“. Experimentul și-a propus să descopere tiparele prin care noi, oamenii, ne acordăm încredere unii celorlalți și ce facem în momentul în care încrederea ne este înșelată de către semenii noștri.

În cadrul experimentului, fiecare dintre noi primește bani, să spunem 100 de euro, iar un partener anonim primește și el aceeași sumă. Experimentul are o succesiune de două episoade.

În primul episod, dacă alegem să trimitem banii partenerului anonim, cercetătorii mai pun 300 de euro și astfel celălalt va avea 500 de euro. De aici și întrebarea de ce să dăm din mînă cei 100 de euro și pe ce anume ne bazăm cînd sperăm că partenerul anonim, în loc să-și păstreze toți banii, ne va trimite înapoi 250 de euro? Dacă partenerul nostru anonim gîndește rațional, va păstra pentru el toți cei 500 de euro. În mod firesc, noi știind acest lucru și gîndind rațional, nu vom trimite banii (100 de euro), iar experimentul va lua sfîrșit.

În mod surprinzător la prima vedere, cercetările realizate în Elveția, Olanda, SUA etc. arată că majoritatea oamenilor au trimis cei 100 de euro și, de asemenea, mulți parteneri anonimi au returnat 250 de euro. Dar experimentul nu se oprește aici.

În episodul al doilea, dacă partenerul anonim alege să păstreze cei 500 de euro, avem ocazia de a cheltui o parte din banii noștri (din buzunarul propriu) pentru a-l pedepsi pe așa-zisul nostru partener lacom. Astfel, pentru fiecare euro cheltuit din buzunarul propriu, cel care ne-a înșelat încrederea pierde 20 de euro. Dacă decidem să cheltuim 25 de euro, partenerul lacom va pierde toți cei 500 de euro.

În mod rațional, ne așteptăm ca aceia care au pierdut bani să nu piardă și mai mulți cheltuind cu răzbunarea. Și cu toate acestea, majoritatea celor care au primit șansa de a se răzbuna pe cel care le-a trădat încrederea au profitat de aceasta cheltuind cu scopul de a-l pedepsi. Mai mult decît atît, s-a constatat că ideea de a-și pedepsi partenerii lacomi le făcea plăcere celor care au decis să o facă.

„Jocul încrederii și al răzbunării“ în cultura occidentală

Concluzia experimentului „jocul încrederii și al răzbunării“ ne arată că majoritatea occidentalilor, care se găsesc în diverse interacțiuni sociale și economice, se bazează pe principii iraționale, că încrederea investită în ceilalți este preponderent irațională. Astfel, încrederea, ce poate fi privită drept pilonul care ține laolaltă orice corp social, rezidă în însăși natura umană, în predispoziția noastră de a crede în bunavoință și buna-credință a celuilalt.

În momentul în care încrederea ne este înșelată, așa cum remarca Dan Ariely, se formează două instincte interne – încrederea și răzbunarea –, fiecare fiind irațional, dar care de-a lungul istoriei au ajutat la progresul afacerilor, al societății și al întregii comunități umane.

Dar să nu ne oprim aici cu interpretarea pentru că în povestea „jocul încrederii și al răzbunării“ există și alte perspective, cum ar fi, de pildă, cea culturală. Drept urmare, ne întrebăm cum anume influențează cultura unei organizații, a unei comunități sau a societății, în ansamblul ei, acordarea încrederii și pedepsirea nedreptății, refacerea echilibrului social.

În cultura occidentală, *pattern-ul* comportamental al majorității este de a acorda încrederea celuilalt (bazîndu-se preponderent pe iraționalitate, pe intuiție sau pe instinct) și de a aștepta din partea acestuia un comportament just, echitabil (să i se răspundă cu aceeași monedă). În momentul în care celălalt trădează încrederea, *pattern*-ul comportamental demonstrat de majoritatea occidentalilor este de a se implica în mod activ, de a restabili echilibrul social (de a căuta să-și facă dreptate pedepsindu-și partenerul dacă acesta nu s-a comportat conform așteptărilor, a fost lacom și inechitabil).

Plecînd de la aceste observații, putem spune că modelul occidental de construcție împreună se bazează inițial pe o încredere copilărească, fragilă (irațională) și pe dezvoltarea unor așteptări echitabile de la celălalt. În faza ulterioară a construcției împreună este nevoie de mult mai mult decît doza inițială de încredere, de o implicare activă în menținerea echilibrului, chiar dacă aceasta presupune răzbunarea, pedepsirea celui care a trădat.

Iar acum să vedem cum stau lucrurile pe la noi, în spațiul mioritic.

„Jocul încrederii și al răzbunării“ în cultura românească

În perioada 2013-2015, în cadrul diverselor proiecte care vizau creșterea încrederii și a consensului organizațional, împreună cu colegii de la Result Development am realizat o serie de experimente (în oglindă cu cel descris mai sus) pe tema „Jocul încrederii și al răzbunării“, pe 32 de grupuri de participanți din mai multe companii.

La fel ca în cazul occidentalilor, cei mai mulți dintre participanți au investit încredere în partenerii anonimi și au trimis cei 100 de euro. Dar spre deosebire de occidentali, doar aproximativ jumătate dintre ei au dezvoltat așteptări de a primi înapoi suma de 250 de euro. Și asta nu este decît vîrful de lance. Cea mai mare deosebire de occidentali este cu privire la cum reacționează cei mai mulți dintre cei care au participat la aceste experimente cînd încrederea lor a fost trădată, fraudată. Din peste 650 de participanți, doar trei au fost cei care au plătit din buzunarul propriu pedepsirea partenerului lacom. Noi am putea traduce asta prin faptul că doar trei persoane s-au răzbunat. Dar să nu uităm că, în acest caz, răzbunarea, pedepsirea celui care nu s-a comportat demn de încrederea acordată înseamnă restabilirea echilibrului, căutarea dreptății. Una dintre concluziile acestor jocuri a fost că aproape toți participanții au „înghițit gălușca fierbinte“ cînd li s-a făcut o nedreptate, au ales să rămînă cu „buza umflată“, frustrați și nemulțumiți, dar cu gîndul, manifest în mintea lor, că era de așteptat să se întîmple asta, că ceea ce s-a întîmplat nu este decît o confirmare a realității. Ei, cei care au acordat încredere, sînt „cei buni“, iar partenerii lor anonimi sînt „cei răi“. Deci vorbim despre ceea ce înseamnă autoprofeția împlinită (numită și *efectul Pygmalion).* Surprinzător, mulți dintre participanți au acordat încredere, deși au plecat de la premisa că partenerul lor anonim este un suspect și potențial trădător. Vorbim, așadar, despre o demonstrație în forță a încrederii aparente, neavînd încredere.

(va urma)

Alex TODERICIU

Nu mai merge ca-nainte: nonșalanță austriacă!

Gerhart Holzinger, 69 de ani, cu un an înainte de pensie, își aranjează discret ochelarii. Blana albă, elegantă, de hermelină, contrastează cu movul gulerului robei de președinte al Curții Constituționale din Austria. Se aude doar zgomotul aparatelor de fotografiat. Președintele citește cu voce înceată decizia. Cea mai dificilă, dintr-o istorie aproape centenară. Televiziunile austriece își umplu burtierele. ORF-ul, fiind de post de stat, transmite live.

O glumă amară

Întrebat dacă există o anumită nonșalanță tipic austriacă în aplicarea legilor, președintele federal Heinz Fischer, 77 de ani, social-democrat ales pe 25 aprilie 2004, reales în 2010, aflat pînă vineri, 8 iulie 2016, în funcție, declara cotidianului *Die Presse:* „Nu degeaba există gluma amară că în Germania tot ce nu e permis e interzis, în Anglia tot ce nu e interzis e permis, iar în Austria tot ce e interzis e permis".

Ce s-a întîmplat?

Nici Austria nu mai e în stare să numere corect voturile? Chiar așa?! Funcționărimea austriacă, *voted out of office?!* „Nimeni nu știe dacă au fost manipulări", e de părere Norbert Hofer, perdantul la o diferență de 30.863 de voturi. „Mda... istoric, e cu siguranță o situație nouă", crede Van der Bellen și se grăbește să adauge: „Sînt perfect sănătos... se aud tot felul de răutăți, cum că aș avea cancer, că aș fi pe moarte..." (ambele citate din cotidianul vienez *Kurier)*

Hotărîrea Curții a fost citită în ședință publică pe 1 iulie 2016, în prezența a sute de jurnaliști. Cei 14 judecători ai Curții Constituționale au admis contestația depusă de Heinz-Christian Strache, președintele Partidului Libertății (FPÖ), prin avocatul Dieter Böhmdorfer, *versus* autoritatea electorală federală (Bundeswahlbehörde) din subordinea Ministerului de Interne vienez: rezultatul turului doi al alegerilor prezidențiale federale, desfășurat în 22 mai 2016, atunci cînd austriecii credeau că și-au ales cel de-al treisprezecelea președinte federal pentru un mandat de șase ani în persoana profesorului univ. dr. Alexander Van der Bellen, se anulează!

Curtea Constituțională a precizat că nu e vorba despre falsificarea sau manipularea alegerilor. Ceea ce nici nu ar fi fost de competența ei să judece. Pînă la noile alegeri, care vor avea loc probabil în septembrie 2016, Austria va fi condusă temporar de un colectiv format din cei trei președinți ai Nationalrat-ului (parlamentul federal), printre care se află și candidatul Norbert Hofer. Perdantul din 22.05.2016 devine astfel președinte interimar al Austriei și rămîne și candidat. Posibil conflict de interese? Probabil, nu.

Un caz unic în istoria Austriei?

Parțial, da. Analiza practicii electorale, zdrobitoare, crede însuși Heinz Fischer. Din opt președinți federali, cinci s-au stins în timpul mandatului. Astfel, Parlamentul a mai condus Austria, chiar pentru mai multe luni. Nu este o stare de necesitate națională și nici nu se poate vorbi despre un vacuum de putere.

Ciuca bătăilor

Jurisprudența Curții a învins. Desfășurarea administrativă a balotajului a fost sancționată deoarece art. 60 al Constituției care obligă la protejarea absolută a libertății și secretului votului a fost încălcat. Legea constituțională a alegerii președintelui federal, paragraful privind procedura de numărare a voturilor, nu a fost respectată.

Abaterile observatorilor voluntari, întoarse pe toate fețele. Rolul comisiilor electorale, sub lupă! Curtea Constituțională precizează că dovada influențării votului prin eventuala manipulare a rezultatelor nici nu e necesară. Încrederea populației în aplicarea riguroasă a legii fiind în joc. Vizate au fost mai mult decît dublul voturilor care au făcut diferența între cîștigător și învins.

„Das hamma scho' immer so g'macht" – *asta facem dintotdeauna așa*

Avocatului Böhmdorfer i-a reușit să dovedească faptul că nici funcționarii austrieci, proverbiali pentru sîrguință și seriozitate, nu mai sînt ce probabil au fost odată. Funcționarii care, de pe vremea lui Franz Josef ,slujesc, folosind explicații la cheie: *„Das hamma noch nie g'macht"* – asta n-am mai făcut vreodată; *„Das hamma scho' immer so g'macht"* – asta facem dintotdeauna așa; *„Da könnt'a jeder kommen"* – fiecare ar putea încerca... (să ne învețe).

Proba imediată (prima-facie) s-a impus dictatului rezultatului!

Curtea Constituțională a constatat, după audierea a sute de martori și administrarea probelor, că alegerile s-au desfășurat cu încălcarea legii și astfel s-au creat, printr-o multitudine de abateri de ordin formal în ceea ce privește deschiderea plicurilor cu sutele de mii de voturi, trimise prin corespondență, premisele eventuale ale fraudării alegerilor.

Decizia recunoaște vina organizatorică a statului, implică răspunderea administrativă, penală și patrimonială directă a funcționarilor, a fost dată în sensul practicii stricte, existînd precedente, cel mai cunoscut din 1927, în care însuși Hans Kelsen, părintele Constituției austriece, a pledat în fața aceleiași instanțe și a obținut anularea parțială a alegerilor într-un sector al capitalei austriece. Curtea Constituțională a Austriei este formată din cinci profesori universitari de drept, patru juriști, trei avocați, un procuror și un expert administrativ cu studii juridice. Opt din cei paisprezece membri au fost propuși de către partidul social-democrat SPÖ, aflat la putere.

Contestația admisă, alegerile reluate, partidul frecventabil

Partidului petentului, condus cîndva de controversatul Jörg Haider, formațiune parlamentară populistă, aflată de luni bune în fruntea sondajelor de opinie la nivel federal în cazul unor alegeri parlamentare anticipate, cu aproximativ 40% din preferințele electoratului, îi reușește astfel să devină un soi de campion al democrației.

Norbert Hofer

A pierdut alegerile în mai 2016. Le va cîștiga în septembrie? Norbert Hofer, 45 de ani, căsătorit, un copil, inginer de aviație, cavaler al ordinului european „Sfîntul Gheorghe" al Casei de Habsburg-Lothringen, e din 2006 deputat, vicepreședinte al partidului și membru în conducerea parlamentului federal.

Voting away

Avocatul Böhmdorfer privește îngîndurat. Deasupra chipului său se poate citi, pe peretele Curții Constituționale: „Dreptul izvorăște de la popor"... Ceea ce au reușit marile migrații ale anului trecut să disloce a desăvîrșit Curtea la cererea gîndită de Böhmdorfer: „Federalismul ar trebui să fie adaptat secolului 21! (...) Bineînțeles că președintele federal nu ar trebui sa se implice în tumultul politic", crede președintele Fischer, aflat în ultimele zile de mandat. Un nou președinte notar? O iluzie. Austriecii sînt temători, Hofer și Strache nu exclud un referendum în chestiuni pendinte precum Öxit, posibila variantă austriacă a Brexit-ului, ministrul de Externe Sebastian Kurz, ÖVP (partidul popular), „pune gaz pe foc" vorbind de așa-zise soluții de a-i bloca pe imigranți în insulele din Mediterana și se pregătește pentru a-i face față chiar și cancelarului social-democrat, managerul roșu Christian Kern. Lupta e inegală. Timpul parcă nu mai are răbdare. O butadă aflată de la jurnaliștii vienezi și atribuită influentului prefect al landului Niederösterreich (Austria Inferioară) Erwin Pröll, din partea ÖVP, un soi de mentor al ministrului de Externe, zice: *„Kern bleibt kurz"*, adică Kern (cancelarul) nu va rămîne mult timp la putere *(kurz* înseamnă *scurt* în limba germană)

Turiștii plătitori, refugiații sirieni și Grupul V4

Unde mai pui că și statele grupului de la Grupului de la Visegrád (Cehia, Polonia, Slovacia și Ungaria) privesc cu ochii lui Argus spre Viena, taxîndu-i bineînțeles aparenta nehotărîre. Iar disonanța de ultim moment dintre ministrul de Interne (ÖVP) și cancelar în privința eventualei solicitări către OSCE de a trimite observatori la alegerile prezidențiale din toamnă, face ca strălucirea Vienei să nu mai fie cea de altădată.

„Tema migrației e astăzi cea mai dificilă și e atît de greu să găsești în Europa răspunsurile potrivite", adaugă Heinz Fischer, în interviul din *Die Presse.* „În Austria nu doar turiștii plătitori sînt bineveniți, ci și refugiații sirieni", se putea citi pe un afiș uriaș atîrnat de clădirea teatrului Josefstadt, aflat în elegantul sector 8 al Vienei. Norbert Hofer e citat cu afirmația că gardul antiimigranți maghiar este pe placul său, e necesar și pentru Austria, fiind mai mult decît o plasă metalică. Iată *causa prima* și, astfel, cîștigul statului de drept în Austria nu mai e chiar așa de sigur, precum îl vede revista *Der Spiegel* în cel mai recent număr al său.

***Alex Todericiu** este analist politic, inițiator al www.export-club.ro.*

Publicitate

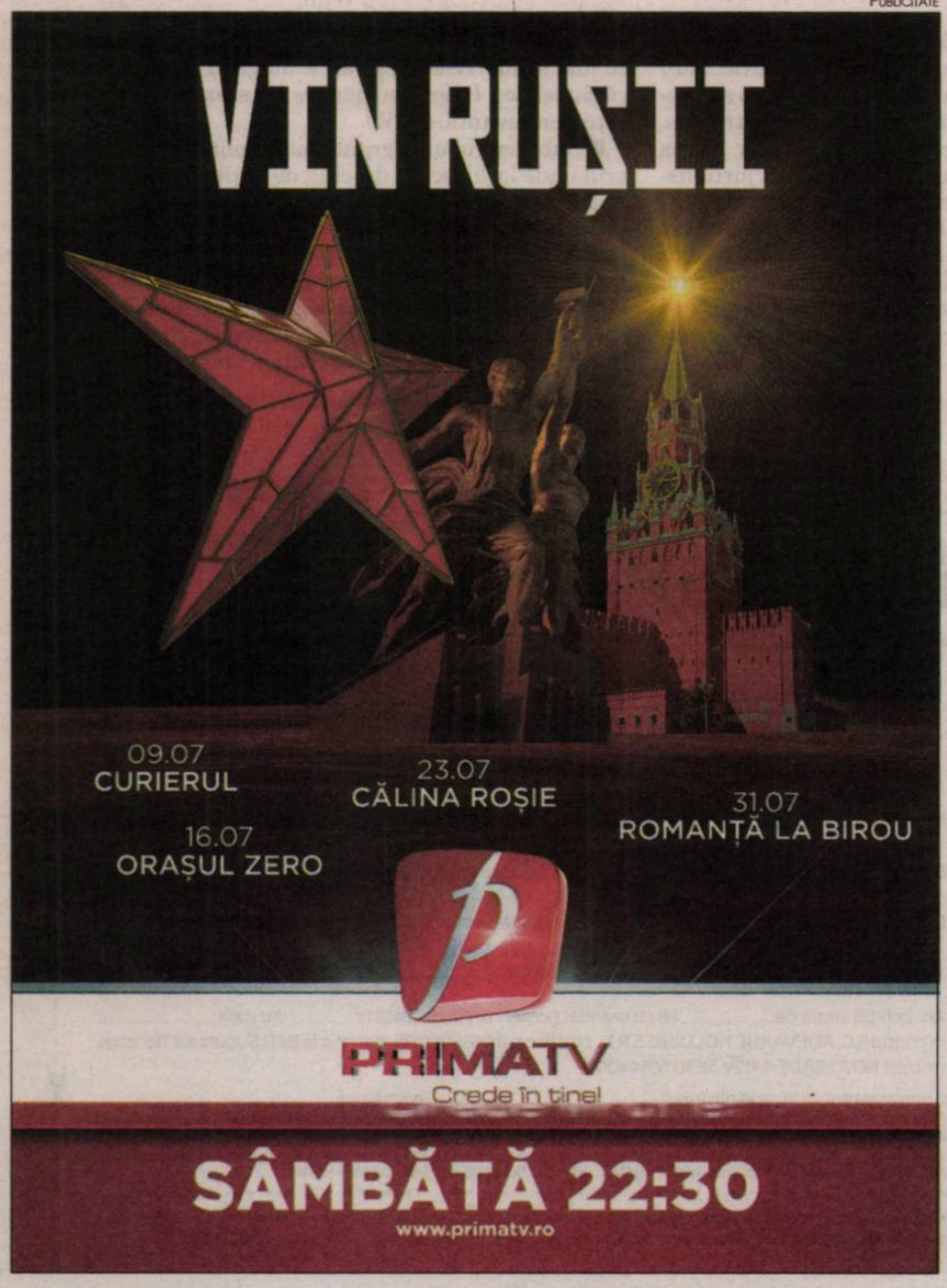

Cu ochii-n 3,14

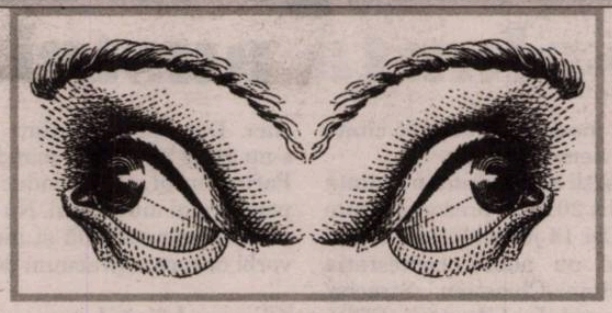

VĂ PROPUN SĂ FOLOSIȚI ÎNTREGUL PERIMETRU NEDESLUȘIT AL ROMÂNIEI ÎN CARE A COPILĂRIT GENERAȚIA CONFUZĂ

■ Zapez liniștit cîteva minute. Nimeresc, la B1 TV, peste – evident – un talk-show în care un domn (mă rog...) tocmai rostea această replică despre membrii Guvernului: „Ăștia nu sînt tehnocrați, sînt niște scribălăi!". Moderatoarea intervine țepos (cu gîndul, probabil la amenzile CNA): „Ce cuvînt e ăsta? Eu nu-l cunosc!". Domnul: „Uitați-vă în DEX!". Moderatoarea (precis bîntuită de gîndul că va lua o amendă de la CNA): „Eu vă propun să folosiți cuvinte pe care le înțelege toată lumea și să păstrăm un ton decent al discuției!". O fi crezut, biata de ea, prin asociere cu alte cuvinte care au același sufix (pe care precis le cunoaște) că „scribălău" e ceva pornografic... (**M. V.**)

■ Am încercat mai întîi cu un taxi (nici o șansă, e ultima zi de școală, zi festivă!), apoi m-am înființat, răbdătoare, la 136, știind că e mașină de lux, fără fus orar. Dar, în cele din urmă, vine... Un scaun liber... răsuflu ușurată, de-acum am ajuns... Pe naiba... face stînga... deviere... de ce?!... și iată-mă năpustită taman pe Podu' lu' Hasdeu. Și eu trebuia să ajung la Casa Academiei... vizavi de Palat... deci înapoi... și la pas, dală cu dală, întregul perimetru al așezămîntului aleșilor neamului cei de toate zilele. Sub soarele aprig, simți scurgîndu-ți-se din vine mîndria de a fi român... o calci în picioare cu obidă, dală cu dală, o simți țîșnindu-ți printre dinți, prelingîndu-se prin toți porii, întinîndu-ți mintea și năclăindu-ți sufletul. Cel mai bun test! (**R. M.**)

■ Din ciclul „Întîlniri ratate": în metrou, în fața mea, un domn cărunt, obosit, în maiou gri și pantaloni de trening. Număr șase tatuaje vizibile: un craniu pe piept, un fluture sus pe umărul stîng, un înger ceva mai jos, doi copaci pe antebraț, un fel de inimă pe mînă și încă ceva nedeslușit pe umărul drept. Sub trei dintre desene stă scris „Cristina". M-aș duce să mă prezint, dar tocmai s-a oprit trenul la stația mea. (**C. Ș.**)

■ Antrenorul Gen. Anghel „Puiu" Iordănescu , întrebat dacă Națională României ar fi meritat să treacă de grupe la acest Campionat European de fotbal: „În unele momente, da; în alte momente, nu!". (**M. C.**)

■ Iată cîteva „perle ale elevilor" de la evaluarea națională: „Genul liric este atunci cînd autorul nu are chef să scrie cărți lungi, cum ar fi romanele și scrie poezii"; „În genul liric se cască gura la plante, insecte și animale, iar poezia se scrie ușor"; despre poezia „Salcîmii" a lui A.E. Baconsky: „Omul ăla era atît de singur încît vorbea cu pomii, gen salcîmii, care nici nu-i răspundeau"; „Poezia este despre diverse buruieni în care a copilărit poetul"; despre o cerință de a explica o cratimă, în poezie: „Întrebarea asta cu cratima pi- că în fiecare an (...) vă recomand să mai schimbați, că e chiar plictisitor". Dragi copii sinceri și creativi, știu că nu sînt profă de română, doar îmi ocup și eu timpul cu scrisul, dar să știți că din partea mea aveți un mare 10. (**A. P.**)

■ Fostul mare fotbalist englez Bobby Charlton, întrebat cu ce scor ar fi învins generația lui dacă ar fi jucat împotriva Islandei: „Doar cu 1 la 0. Avem, totuși, 70 de ani." (**M. C.**)

■ Scandal la evaluarea națională: a fost sau n-a fost formulat greșit un subiect la matematică? Disputa e legată de o diagramă confuză, de un grafic pe care unii elevi n-au știut să-l interpreteze. Așa că și răspunsurile la acest punct au fost mai degrabă o chestiune de imaginație. Dincolo de tragedia organizatorică, matematica pare, în sfîrșit, o materie haioasă. (**M. M.**)

CÎND CINEVA SE APROPIE AGALE (NICI VORBĂ DE ALȚI ARDEI, AGRESIVITATE, CURAJ), CINEVA NU ÎNȚELEGE TEORIA LUI DESPRE SEMNUL CORPULUI

■ Din ciclul „Există nervi". Observ că, pe Facebook, cînd cineva anunță moartea cuiva, niște inși și inși adaugă la comentarii: „RIP". Probabil că sînt prea serios, dar mi se pare o formă de lene și de superficialitate. De unde pînă unde „RIP" *(rest in peace,* pentru nonanglofoni, în caz că or mai fi fiind) reprezintă o formă de a exprima respectul și de a omagia pe cineva? Nu-i mai bine să ne abținem dacă nu sîntem în stare să producem altceva decît trei litere? Mai rău: zilele trecute, un important intelectual a reluat, pe Facebook, cîteva rînduri scrise în 2009, la moartea unei mari jurnaliste. „RIP", s-au repezit să scrie vreo doi inși, dintre care unul a și adăugat, grăbit, nepricepînd că era un text de-acum șapte ani: „E al doilea jurnalist de care aflu că ne-a părăsit". Marea jurnalistă despre care vorbeam avea o vorbă înțeleaptă, potrivită și în acest caz: „Nu-i suficient că unii îți bagă picioarele în supă; pe deasupra, mai și dau din picioare și fac valuri". (**M. V.**)

■ Pe o alee umbroasă, un grup de cinci-șase băieți se joacă împreună, ba cu mingea, ba cu un skateboard. De ei se apropie agale o fată în tricou roz și pantaloni scurți, cu un pistol cu biluțe în mînă și o pușcă cu apă pe un umăr. Băieții o înconjoară imediat: „Băi, a venit Amalia! Și ia uite ce a adus. Dă-mi și mie să mă joc!" E clar că, atunci cînd ești fată în mijlocul băieților, trebuie să scoți armele mari la înaintare. (**C. Ș.**)

■ Într-o seară, la un supermarket, casierița, cîntărindu-mi fructele și legumele din coș: „Lămîile astea sînt trecute", „Alți ardei n-ați găsit?", „Roșiile sînt moi", iar salata „abia se ține". Ajunsă acasă, mi-am înșirat mortăciunile pe masă. N-am putut să le spun decît: „Urîtelor!". (**S. G.**)

■ În Santiago de Chile, toți cîinii pe care i-am văzut sînt uriași, mai ales negri, lucioși, și dorm, liniștiți și placizi, în general fix în mijlocul drumului. Nici vorbă de agresivitate, deși sînt, desigur, comunitari. Comportamentul lor să-l reflecte, oare, pe cel al oamenilor locului față de ei? (**I. P.**)

■ Miniștrii Bostan, Curaj și Tobă. (**M. C.**)

■ Citesc că artistul Aaron Chervenak a decis, luna trecută să își unească destinul, în mod oficial, cu smartphone-ul său. Căsătoria atipică a avut loc într-o capelă din Las Vegas, unde ceremoniile bizare sînt o normalitate. Declarația lui de dragoste sună așa: „Sîntem împreună 24/7 și interacționăm la mai multe niveluri. Ne uităm la telefon pentru a primi consolare, pentru a ne calma, pentru a adormi și pentru a ne relaxa, iar pentru mine aceste aspecte descriu o relație". E cineva care nu înțelege bazele solide ale acestei relații? (**A. M. S.**)

■ Toată lumea știe că girafele au gîtul lung ca să poată ajunge la surse de hrană inaccesibile „concurenților", precum antilopele. Așa a scris cineva la începutul secolului al XIX-lea, încercînd un fel de filozofie a zoologiei. Mai apoi, lui Darwin explicația i-a venit perfect pentru teoria lui despre adaptarea speciilor și așa a rămas. Dar se pare că nu e chiar așa. Recent, cercetătorii americani au constatat că girafele se hrănesc mai degrabă cu gîtul aplecat spre tufișuri deloc înalte, mai ales cînd începe sezonul uscat. În plus, masculii au gîtul cu mult mai înalt decît femelele. Hm, ce să fie, ce să fie? Ca întotdeauna cînd nu avem explicații imediate despre formele vii, ne repezim la sexualitate. Americanii cu pricina au descoperit că masculii cu gîtul mai înalt sînt preferați de către femele. Iată! Gîtul mai înalt presupune un piept mai puternic și coapse mai solide. Așadar, girafele au gîtul înalt ca să placă femelelor. Orice asemănare cu situația bărbaților este nerelevantă. (**S. V.**)

■ Sub semnul unei grandomanii minuscule, în cartierul unde locuiesc s-a deschis, de curînd, „Cea mai mare pizzerie mică". (**D. S.**)

■ Ați observat că fiecărei regiuni istorice îi aparține, în expresiile clasice, cîte o parte a corpului: „Banatu-i fruncea", „din inima Ardealului", „din fundul Moldovei"? Pe cale de consecință logică, dacă România e un corp, atunci pectoralii îi revin Olteniei, Bucureștiul e buricul, iar Dobrogea... judecați și singuri! (**M. C.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr..... Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector....., Cod poștal.....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **647** ■ 14-20 iulie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

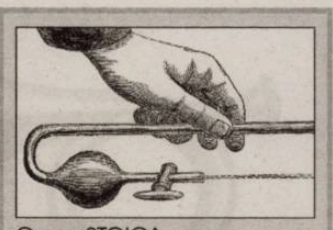

Oana STOICA

rosencrantz & co

17

ANDREI PLEȘU

„Un gînd despre Ion Vianu“

pagina **3**

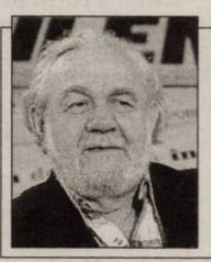

Interviu cu

ANDREI OIȘTEANU

pagina **7**

MARIA IORDĂNESCU

„Examene printre petiții“

pagina **13**

Poetul Euxin

© wikimedia commons

„Nu poți să-nveți pe altul ce singur tu nu știi.“

OVIDIU

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 646

Articolul lui Andrei Pleşu, „Prezumţia de autenticitate"

Dacă toţi oamenii buni, demni şi cumpătaţi, cu o înaltă ţinută morală, ar fi intrat în partid, comunismul ar fi putut fi reformat din interior şi ar fi fost cu totul altceva. Oare? Sincer să fiu, nu cred. Comunismul în România a fost o mafie, ideologia fiind doar suportul formal de congruenţă al unor criminali ticăloşi. Că unii au intrat în mafie după care, din varii motive, au fost dezamăgiţi nu-i face mult mai buni decît ceilalţi mafioţi „convinşi". Din contra chiar, oportunismul carierist nu este în nici un fel o greşeală minoră pe care poţi, în anumite condiţii, să o înţelegi, ci este un viciu major, care denotă o totală lipsă de caracter şi se află întotdeauna la originea celorlalte ticăloşii – inclusiv crimă şi torturarea deţinuţilor politici.

Ar putea părea exagerat sau cel puţin nenuanţat cînd spun că orice ingineraş/scriitoraş care a intrat în partid ca să-şi continue sau să-şi promoveze cariera s-ar fi pretat la ceva cum ar fi torturarea deţinuţilor politici... Şi, totuşi, aşa a fost. Oricît de nuanţaţi am dori să fim, a existat întotdeauna o linie de demarcaţie care i-a separat de-atunci pe ticăloşi de oamenii obişnuiţi, anume aderarea la partidul comunist. Asta nu-i opreşte pe unii să nu le pară rău acum sau atunci, în mod sincer, şi nu înseamnă că nu merită o a doua şansa, de a nu mai fi ticăloşi. Însă atunci cînd au intrat în partid au fost nişte ticăloşi care ştiau în mare în ce se bagă şi de ce o fac.

adăugat de Mihai Cărăuşu la 9 iulie

Nr. 645

Articolul lui Eugen Istodor, „Rulează o reclamă la salam Gostat"

Stimaţi redactori,

Am traversat toată perioada comunistă. Perioada 1958-1975 a fost cea mai fastă din epoca comunistă. Preparatele din carne de atunci erau foarte gustoase şi accesibile pentru toate buzunarele. Crenvurşti, parizer, salam italian, salam Poiana. La începutul anilor '50 exista salamul Popular care costa 6 lei kilogramul. Era mai gustos decît orice salam de astăzi. Era ieftin pentru că avea mai multă grăsime şi zgîrciuri. Salamurile de astăzi au toate acelaşi gust, căci sînt pline de chimicale. Preparatele aşa-zis afumate sînt fierte în „zeamă de fum", care conţine o mulţime de chimicale. De aceea pot sta în galantare cu lunile fără să se altereze.

Şi despre pîine: astăzi nu se mai face cu drojdie de bere, iar coca nu se mai dospeşte; se foloseşte agent de expandare, o substanţă care se descompune la căldura cuptorului şi emană gaze care fac pîinea pufoasă. Pîinea de astăzi nu mai are gustul pîinii comuniste.

Încheiere: fiecare generaţie are impresia că lumea s-a născut odată cu ea.

M. COSTEA

Dilema veche vă propune

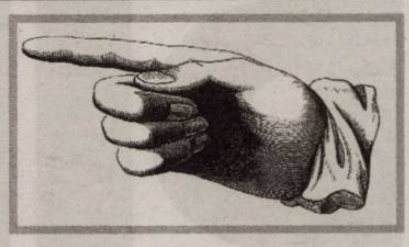

■ „Ştii, eu aud lumea în Si bemol", i-a spus, la un moment dat Cella Delvrancea elevului ei Dan Grigore. Mulţi ani mai tîrziu, maestrul comentează: „Tonalitatea Si bemol e o tonalitate în care a scris şi Mozart, şi Beethoven, şi Brahms. E o tonalitate foarte plurivalentă şi foarte luminoasă. Să auzi lumea în Si bemol înseamnă să ai auz absolut." Cartea în care Dan Grigore îşi povesteşte viaţa nu putea să se cheme altfel decît *Lumea în Si bemol* (editura Polirom, 2016). O carte intensă, onestă, fascinantă, în care muzicianul se destăinuie jurnalistei Dia Radu. (Sever Voinescu)

■ Începînd din 15 iulie, ARCEN aduce poezia contemporană deasupra oraşului, în mijlocul Bucureştiului, pe terasa blocului Magheru One. Prima nocturnă de poezie din acest sezon este dedicată lui Matei Vişniec. Îi vor urma, săptămînile următoare, poeţii Paul Vinicius şi Ion Mureşan, Teodor Dună, Cosmin Perţa, T.O. Bobe, Merlich Saia, Svetlana Cârstean, Doina Ioanid, Alina Purcaru, iar ultima nocturnă va fi dedicată optzeciştilor Mircea Cărtărescu şi Traian T. Coşovei. (Cristina Ştefan)

■ Dacă aveţi drum pe la Sibiu, acum sau în toamnă, şi vreţi să-i faceţi o bucurie unui copil, luaţi-l de mînă şi mergeţi să vedeţi spectacolul lui Alexandru Dabija *Cel mai mare Gulliver* (textul lui Gellu Naum). Muzica e semnată de Ada Milea. (Ana Maria Sandu)

■ Atenţie, se deschid cărţile! Metrorex şi Editura Litera propun călătorilor-cititori o campanie de încurajare a lecturii. Călătorii surprinşi citind o carte primesc încă una, împreună cu un semn de carte. În perioada 18-22 iulie, de luni pînă vineri, în intervalul 9-11. (Matei Martin)

■ Pînă pe 11 septembrie, Museo Centrale del Risorgimento din Roma găzduieşte retrospectiva Alphonse Mucha. Reunind peste 200 de lucrări din toate domeniile predilecte pentru artistul ceh Alfons Maria Mucha – pictură, artă decorativă, proiecte pentru bijuterii, covoare, tapet, seturi de teatru, dar şi ilustraţie de carte, postere, cărţi poştale –, expoziţia pune în lumină „valorile estetice în artă şi meserii" ale unuia dintre cei mai originali reprezentanţi ai curentului Art Nouveau. (Ruxandra Mihăilă)

■ *Fragmentele stoicilor vechi. Zenon şi discipolii lui Zenon,* volumul I, ediţie bilingvă, 500 de pagini, editor Hans von Arnim, Editura Humanitas. Traducătorii, cei care semnează notele şi studiul introductiv al acestei ediţii monumentale, adică Filotheia Bogoiu şi Cristian Bejan, au vîrsta mea (dar nu şi cont de Facebook), iar acest lucru mă umple de uimire şi de admiraţie. Dacă vreţi să aflaţi ce-i cu acest Zenon din Kition şi ce a însemnat stoicismul în formarea civilizaţiei occidentale, iată un op fundamental care se citeşte însă uşor, precum o culegere de anecdote filozofice. Oricum, ediţia este splendidă din toate punctele de vedere. Sper să o şi merităm! (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Automobilul**
- **Fericire**
- **Empatie**
- **Meseria de părinte**

album dilematic Iaromira Popovici

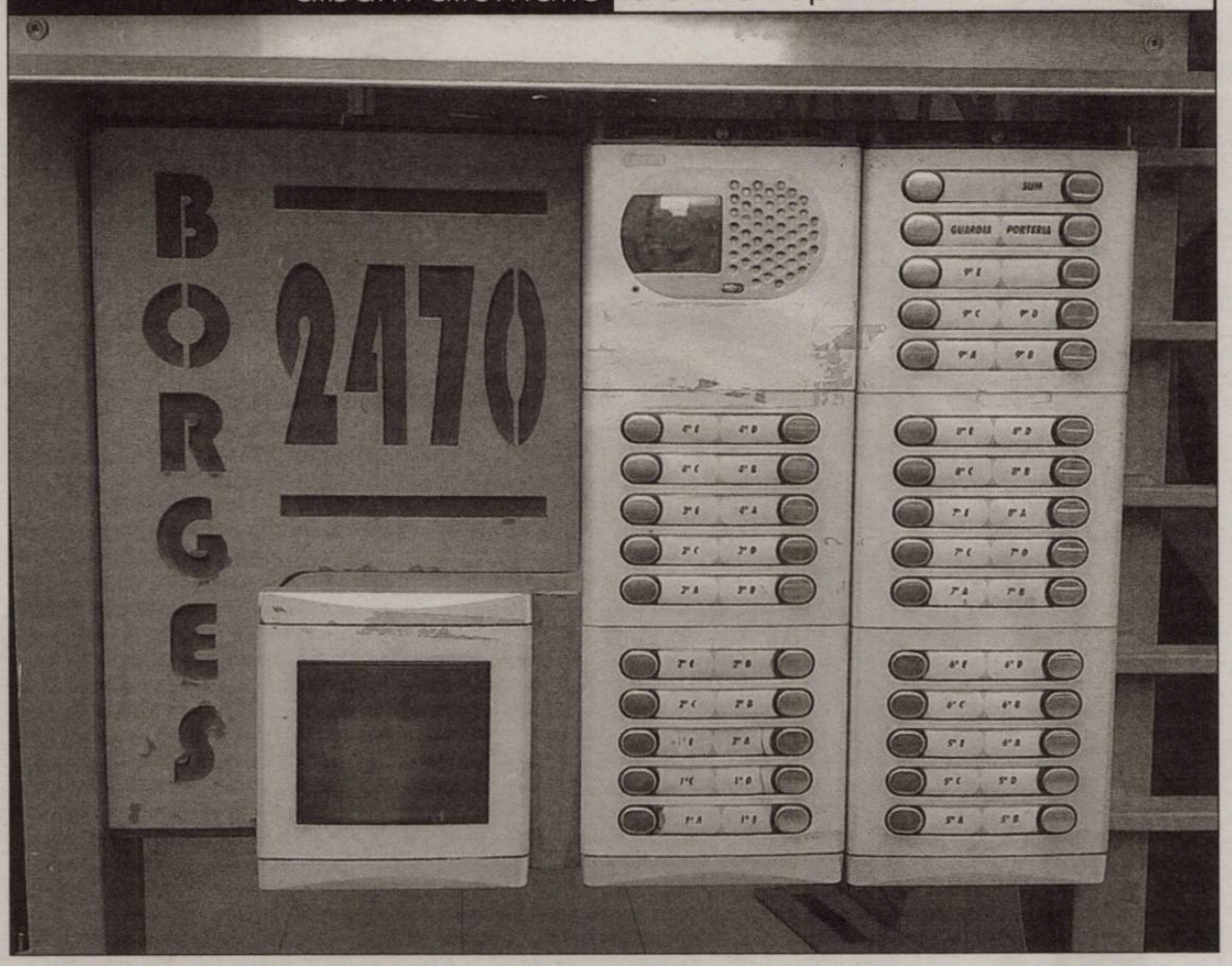

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-şef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuţa PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIŢĂ ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producţie: Constantin Delta
Director Distribuţie: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Mihaela Cărăuşu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicaţie auditată de: BRAT

Tiraj: 8.700

Tipărit la Tipomedia

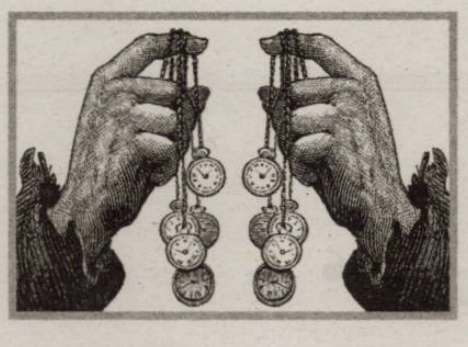

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Un gînd despre Ion Vianu

Acum cîțiva ani, puțini la număr, am aflat, cu stupoare, că Ion Vianu nu este membru al Uniunii Scriitorilor. Mi-a făcut plăcere să compun o „recomandare“ care, împreună cu altele și susținută de responsabilii breslei, a avut rezultatul scontat. N-am publicat nicăieri recomandarea cu pricina, dar simt nevoia acum, cînd rațiunea ei de a fi e eliberată de orice considerente pragmatice, să o propun cititorilor, în semn de omagiu prietenesc și de sinceră prețuire pentru cel care a „provocat-o“.

Era, într-adevăr, greu să-mi închipui că cineva care și-a început cariera de autor la sfîrșitul anilor '60 (mai devreme cu cîțiva ani decît mine, legat, la rîndul meu, prin debut, de aceeași publicație – *Contemporanul* – sub același generos directorat – George Ivașcu), cineva care a luat un premiu al Uniunii Scriitorilor în 1975 pentru volumul de eseuri *Stil și persoană* (conținînd o cercetare asupra capacităților hermeneutice ale psihanalizei în frecventarea literaturii, ceea ce, în context, nu era numai ingenios, ci și temerar), cineva care, împreună cu un scriitor și critic literar de anvergura lui Matei Călinescu, a scris *Amintiri în dialog,* un adevărat *bestseller,* de neocolit pentru înțelegerea unei epoci, a unui loc și a unei generații, cineva, în sfîrșit, al cărui destin a fost fracturat de solidaritatea exemplară cu un alt scriitor, Paul Goma, într-un moment în care asemenea gesturi erau rare, cineva, așadar, care cumula o sumedenie de înzestrări și isprăvi de natură să dovedească identitatea de destin dintre el și breasla scriitoricească nu e încă, la o vîrstă impozantă, membru al acestei bresle. Și n-am pomenit decît prima secțiune a activității sale literare. Căci, după un lung exil, Ion Vianu a revenit în țară (începînd cu 2003), locuit de un vertiginos apetit creator. A scris și a publicat, în cîțiva ani, cît alții în decenii: publicistică (în *22*, *Dilema, Apostrof, România liberă, Dilemateca, Lettre Internationale* etc.), eseu *(Blestem și Binecuvîntare* 2007), memorialistică *(Exercițiu de sinceritate,* 2009), critică și istorie literară *(Investigații mateine,* 2008) și, mai ales, roman *(Caietele lui Ozias,* 2004, *Paramnezii,* 2005, *Vasiliu, foi volante,* 2006, *Necredinciosul,* 2008).

Exercițiul zilnic al unui nefericit euforic.

Ion Vianu valorifică, în ceea ce scrie, nu doar o densă experiență de viață, ci și o enormă experiență de lectură. Puțini sînt reprezentanții elitei noastre literare despre care să se poată spune, cu mai multă îndreptățire, că sînt adevărate „conștiințe de cultură“, într-o lume care încurajează mai curînd spontaneitățile fruste, micile ingeniozități de condei, experimentalismul facil. Ion Vianu preferă să lucreze în adîncime: un răbdător cumul de reflecție și reverie, o rafinată emotivitate, un gust superior al retrospectivei și introspecției sînt calitățile lui definitorii. Ion Vianu e un matein de cea mai aleasă speță, dar un matein al cărui „Orient“ e filtrat, distilat, reevaluat în apele occidentale. Scrisul său, de o calmă melancolie, e exercițiul zilnic al unui nefericit euforic, al unui spirit împăcat cu propria lui neîmpăcare. Avem de a face cu o inteligență cultivată fără uscăciuni livrești, voluptuoasă fără desfrîu, civilizată fără iluzii. În plus, Ion Vianu este un neprețuit martor al vremii sale, al profesiei sale de psihiatru, al totalitarismului comunist, în formele lui cele mai amare. Fiecare pagină e un dozaj insolit de clasicitate și vertij. Că, după 1977 (anul episodului Goma), „sistemul“ nu-l putea tolera pe „transfug“ printre instituțiile sale e lesne de înțeles. E cu atît mai bine venită recuperarea lui actuală, onorantă pentru Uniunea Scriitorilor.

Ion Vianu aparține unei generații ilustre: Nichita Stănescu, Matei Călinescu, Nicolae Breban ș.a., cu specificarea că, prin explozia editorială din ultimii ani, el poate fi clasat și printre „revelațiile“ ultimului deceniu. Atemporal, după cum, într-un anumit sens, el s-a desprins și de prea radicale determinări spațiale, Ion Vianu este o prezență structurantă în peisajul literelor românești contemporane. Strict personal, nu pot decît să regret că l-am cunoscut oarecum tîrziu (cu cîteva *malentendu*-uri inevitabile în brambureala postdecembristă), ratînd, astfel, un dialog deplin, din care aș fi avut mult de cîștigat.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Spectator la un proiect de țară

„O mare deziluzie“, „un exercițiu de imagine în care cineva vrea să își asume și să confiște această idee“, „suport retoric pentru campania de legitimare a lui Cioloș drept premier la toamnă“, „o camuflată strategie de continuare a guvernării prin pîrghii cotroceniste“; și toate acestea, evident, sub semnul „dezinteresului pentru viitorul Țării, pe care îl manifestă tehnoslugile lui Cioloș, cu el în frunte“. Nimic surprinzător în aceste reacții publice care au urmat prezentării proiectului de țară „România competitivă“. Au fost și cîteva comentarii binevoitoare, precum și unii care au fost doar rezervați, afirmînd că totul e prea abstract și/sau încă nelămurit pentru a-și putea face o opinie. Au existat apoi, bineînțeles, și soluții oferite din vîrful buzelor. Victor Ponta, de pildă (altminteri în continuare mîndru că este român), a afirmat că Guvernul Cioloș (altminteri vîndut străinilor, după cum se știe) „ignoră singurele două surse serioase de investiții și dezvoltare: fondurile europene și investițiile chineze“. Dar cea mai asurzitoare reacție a fost tăcerea: după pauză, în micuța sală de la Parlament unde președintele țării, prim-ministrul și guvernatorul BNR anunțaseră proiectul de țară, nu mai era mai nimeni, jurnaliștii ieșiseră deja la o cafea, iar operatorii vorbeau între ei despre fotbal. Și nici în săptămîna care a urmat nu am observat vreun interes real pentru acest proiect, atitudinea dominantă fiind acel veșnic „Las' că știm noi!“. Oare chiar știm?...

„Nu orice creștere e dezvoltare.“

Nu vă așteptați la revelații oculte, nici eu nu știu ceva în plus față de ceea ce se putea vedea la fața locului. Dar despre ceea ce am văzut cu ochii mei pot să-mi fac o părere. Și iată cam ce se putea vedea cu ochiul liber, dacă aveai răbdarea și dispoziția să citești puțin printre rînduri:

- Proiectul de țară „coordonat de președintele țării“ nu este coordonat de președintele țării – chiar dacă acesta este cel care i-a cerut inițial lui Cioloș un astfel de proiect;
- Nu a fost însă doar un proiect, au fost două. Invitată să facă parte din echipa strategică, Academia Română, cu tot cortegiul său de institute, avea propriul său proiect, început cu ani în urmă și închinat acum, cu reverențele de rigoare, Înaltei Porți a Cotrocenilor. Cu tot respectul cuvenit (deși al meu este cam reținut și selectiv), trebuie să spun că nu am înțeles nimic. Iar ceea ce am înțeles nu-mi pot permite să spun tocmai din acest rest de respect pentru instituția academică. Despre acest proiect a scris însă Radu Crăciun. Eu îmi voi permite doar să adaug un mic detaliu: pentru mulți dintre cei de față era destul de clar că, politic vorbind, cele două Palate s-au retras discret fiecare în propriul proiect, luna de miere continuînd doar de ochii lumii;
- Ceea ce s-a prezentat a fost un proiect „de consens național“, nu în sensul vreunui consens politic real (care nu va fi obținut niciodată), ci în cel al „stilului Cioloș“ – de a ține cont de toți și de a nu supăra pe nimeni. Și, într-adevăr, toate echipele de lucru care au fost consultate se puteau regăsi, într-un fel sau altul, în textul final, chiar dacă analizele și sugestiile lor au fost extrem de diverse și uneori contrare. Și aceasta datorită unei extraordinare munci de colectare, traducere și sinteză a invizibilului Costin Borc și a extraordinarei sale echipe, despre care nimeni nu va ști niciodată nimic;
- Tocmai din acest motiv însă, formulările proiectului sînt adesea extrem de „consensuale“, aducînd a limbaj de lemn european. La prima vedere, impresia onestă chiar este aceea că proiectul de țară nu spune nimic fundamental nou. Este necesară deci și o lectură „printre rînduri“;
- La o astfel de lectură, cîteva lucruri apar cu suficientă pregnanță. Iată doar cîteva: a) este vorba despre o viziune *proprie* și *postaderare* – a subliniat Cioloș. Banal la prima vedere, dar nu este așa, căci este singurul punct la care președintele Iohannis a reacționat, atenționînd Guvernul că „trebuie introdusă dimensiunea *europeană*“. Limbajul diplomatic nu mai trebuie tradus în acest caz; b) este un proiect „de dezvoltare ancorat în realitățile României“. Tot limbaj de lemn, la prima vedere. Doar că „nu orice creștere e dezvoltare“, a mai amintit prim-ministrul și, mai ales, nu orice promisiune de mai bine este și realizabilă. „Cine se așteaptă ca acest proiect să rezolve toate problemele României va fi deziluzionat“ – a precizat, în cunoștință de cauză, și Valentin Lazea, economistul-șef al BNR; c) Costin Borc a subliniat apoi două dintre principiile strategice care stau la baza acestui proiect: *accesibilitatea* și *interconectarea*. Sună și ele prea generic. Dar accesibilitatea înseamnă, în mod concret, debirocratizare, digitalizarea administrației publice, accesul la tot ce înseamnă proprietate prin încheierea cadastrului – adică tot atîtea lucruri pe care nici un om politic, mare sau mic, nu și le dorește. Iar interconectare nu se rezumă la infrastructură de transport și comunicații, ci și la interconectarea tuturor bazelor de date ale instituțiilor publice, la conectarea celor „două Românii“, a satelor pierdute cu restul țării, a bătrînilor cu societatea, a tuturor categoriilor deconectate ale României cu restul lumii;
- Bine-bine – veți spune –, asta e teoria, dar știm că practica ne omoară. „Ce conține acel program nu prea se știe“ – a afirmat și fostul prim-ministru Victor Ponta. Ba se știe! A prezentat, cît se poate de precis, Victor Lazea: există 16 domenii prioritare, defalcate în 41 de obiective cuprinzînd 90 de măsuri concrete, și există un calendar de demarare a lor. Toată povestea costă, între 2016 și 2020, 10,5% din PIB, 2/3 din această sumă fiind deja în bugetul ministerelor. Mai mult, toate aceste măsuri nu au fost scoase acum din burtă, ci se regăsesc de la începutul anului pe site-urile ministerelor de resort. Problema este doar aceea de *coordonare* și *prioritizare* – adică exact ceea ce constituie menirea unui proiect de țară.

Ceea ce *nu face* acest proiect de țară, din slăbiciune sau din prudență, este să propună ferm un set strategic de *obiective* de atins pe termen mediu și lung. Dar le-ar fi acceptat cineva în cele cîteva luni de guvernare rămase? Însă ceea ce *face* – sau își propune să facă – este să ofere *mijloace* de deblocare a unor resurse captive: nu vă putem ajuta să ajungeți la țintă, dar încercăm să reducem din piedicile care vă stau în cale pentru a deveni „competitivi“. Premierul Cioloș nu-și propune să planteze o pădure, ci doar să asaneze, pe cît poate, o mlaștină...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

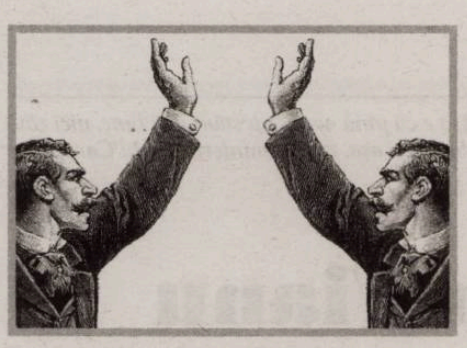

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

La „împrumutat“

E 3,30 dimineața. Sînt la cules de trifoi împreună cu mătușă-mea Geta și vară-mea Karina. *„Împrumutăm“ trifoi de la comuniști*, cum zice Geta. Cum Geta e căsătorită cu un neamț care ascultă nonstop Europa Liberă, sînt și eu convins că furtul de la cooperativă e un fel de act de eroism. Karol – bărbatu-său – are un picior mai scurt și nu participă la „împrumut“ pentru că e nevoie să alergi mai repede decît paznicul, în cazul în care apare, iar el nu poate.

Geta face bani cam pentru tot familionul, mai ales din ghicit, dar și din munca la combinatul de prelucrare a lemnului, și mă exploatează crunt în perioada de vacanță. Lucrez în grădină, vopsesc gardul, ajut la turnat ciment în curte. E drept că mănînc mult mai bine decît acasă și că am o viață incomparabil mai interesantă la Caransebeș decît în Craiova.

Geta cîntă în timp ce seceră. Se mișcă incredibil de eficient și ritmul în care o face e ca un dans. Are același nivel de energie înfricoșător ca al mamei, plus o voce fabuloasă. E o noapte frumoasă de iunie și o lună mare cît un soare. Vară-mea adună trifoiul și îl bagă în saci. Eu pun sacii pe bicicletă și îi duc acasă, apoi revin cît pot de repede. Am făcut deja o tură. Acum stau și mă odihnesc și, în același timp, țin de șase. Nu sîntem singurii veniți la împrumut. E frumos tare și decid să mă odihnesc cu capul pe un sac deja plin. Mă gîndesc la zîna blondă și nu aud decît cîntecul Getei, dar nu și mașina miliției, care a oprit la douăzeci de metri de locul unde sînt.

Milițaiul e și el tot din Balta Sărată. Ne adună pe toți și ne ține o teorie relativ scurtă despre partid. Ca să completeze teoria și cu partea practică, ne pune să încărcăm toți sacii plini în mașina lui. E știut că omul are cei mai mulți iepuri din cartier. Cînd pleacă, toată lumea îl înjură și apoi fiecare scoate sacii pe care îi ascunsese și continuă furatul.

Au trecut mai mult de treizeci de ani de la întîmplarea asta. Statul este încă locul de unde e cel mai lesne de „împrumutat“. O bună parte a sistemelor IT făcute pentru stat sînt *„vendor locked“*. Respectiv, cum se poate mai prost pentru stat și cum se poate de bine pentru firme. Prețurile pe care le-am plătit sînt – nu de puține ori – de cîteva ori mai mari decît ar fi fost normal. Contractele făcute sînt îngrozitoare din punctul de vedere al statului. Avem o nevoie uriașă de produse IT bune, însă nu avem experți IT în ministere. Contractele au fost negociate de oameni care nu au nici un fel de expertiză în domeniu. Nepotismul din interiorul ministerelor este incredibil. S-a întîmplat în Guvernul trecut ca zeci de oameni să fie mutați de la un minister la altul pentru că așa a vrut o ministră. Nu a contat că marea majoritate a lor nu au avut nici în clin, nici în mînecă cu profilul ministerului în care au fost mutați. Gradele de rudenie și loialitatea dovedită au fost cele mai importante argumente.

În primele zile la cancelaria prim-ministrului, a trebuit să mă întîlnesc cu secretarul de stat responsabil de logistică. Foarte sigur pe el, tinerelul de 30 de ani avea un ego mai mare decît clădirea Guvernului. Adus acolo personal de fostul prim-ministru, băiatul mergea toată ziua cu o mașină Audi Q7, de departe cea mai bună mașină din tot parcul auto al Guvernului. Peste cîteva săptămîni am aflat că, bineînțeles, reprezenta Guvernul și într-una dintre cele mai bănoase comisii și comitete ale instituțiilor de stat. Asta înseamnă cîteva mii de euro pe lună în plus față de salariul de secretar de stat. Fie era o coincidență fantastică, fie o bună parte din familia lui era angajată în aceeași clădire.

Nefiind o persoană importantă, nu prea m-am bucurat de susținerea dînsului. Mi-a repartizat un hîrb de Laguna care este un pericol public. Mobilierul de birou era urît cu spume și de văruit biroul s-a văruit cînd au aflat că plec. Am o bănuială că au cerut și o dezinfectare și o sfințire, dacă ar fi să iau în calcul entuziasmul arătat în cele cîteva întîlniri pe care le-am avut. Ne-am descurcat de cîteva ori, la întîlnirile mai importante (cu ambasadori), împrumutînd fotolii de pe holurile Guvernului, ca să dăm cît de cît bine.

Zilele trecute m-am întîlnit cu un fost cursant – om implicat politic – care era convins că am plecat de la Guvern. Pentru că circul cu metroul. Am renunțat de ceva timp la mașina de serviciu, cînd am aflat cît de mulți bani publici se irosesc pentru chestia asta. Era mirat că nu am nici cărător de mapă, ca fostul lui șef. Sîntem doi-trei zănatici în întregul sistem care am renunțat la mașina de serviciu (de data asta – un Duster aproape nou). Pe restul îi cam doare la bască, doar tehnocrații or să plece repejor. Nu am nici SPP-ist și îmi pare rău că așa ratez ocazia de a mă distra copios-haios ducîndu-mă cu garda de corp în Ferentari. Mi-am imaginat, ce-i drept, de cîteva ori, cît de tare ar fi fost să văd cum s-ar fi descurcat omul la protejat, în metrou, la 7,30 dimineața. Bineînțeles, totul pe coloana sonoră a filmului *The Bodyguard,* cu Whitney Houston cîntînd „I will always love you“.

I-am povestit rapid cam cum e cu orele de muncă și obsesia mea cu transparentizarea felului în care s-au cheltuit și se vor cheltui banii publici în ministerul unde lucrez. Nu știu din ce motiv, dar s-a cam îngălbenit la față. Sper să nu renunțe la cariera politică pe care și-o planifica. M-a întrebat de ce nu vorbesc oamenii despre problemele din interiorul ministerelor și administrației publice, în general. Cel mai probabil pentru că își doresc să facă o carieră în interior. Cariere care nu se construiesc expunînd mizeria dinăuntru, ci acoperind-o cu talent. În plus, oamenii s-au învățat că șefii noi parașutați la conducere nu sînt acolo să facă ceva bun sau cu gînduri oneste și de multe ori sînt ca milițianul din Caransebeș: sînt trimiși în control, dar vin la colectat.

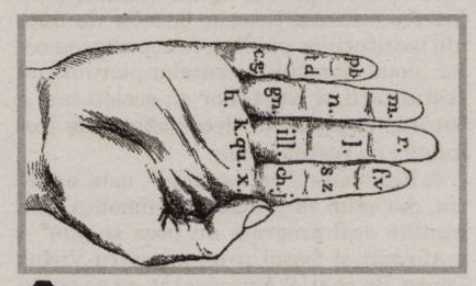

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Limitele unei congregații

Într-o vreme, am sperat că posturile naționale de știri, construite după modelul consacrat al CNN-ului sau BBC-ului, vor contrabalansa, prin rigoare, tabloidizarea ireversibilă a telejurnalelor de pe celelalte canale așa-zise „comerciale“. M-am înșelat, evident. Goana după audiență și, implicit, mercantilismul neostoit al acestor trusturi de presă a făcut din ele niște oficine ale senzaționalismului ieftin – mai ieftin parcă decît însuși senzaționalismul din televiziunile generaliste. Paradoxal și tragicomic în același timp, astăzi, dacă doresc o minimă informare „audiovizuală“ asupra situației din țară, prefer mai curînd un scurt buletin de *news* transmis de PRO TV în locul emisiunilor echivalente de pe România TV, Antena 3, Realitatea TV, Digi24 și, pînă la un punct, chiar B1 TV (ultimului îi recunosc totuși efortul de a rămîne încă în zona ideii de jurnalism profesionist). În rest, un fel de isterie preapocaliptică pare să fi pus stăpînire pe altfel benigna, aș spune, îndeletnicire de a ține la curent populația patriei cu ce se mai întîmplă prin lume și acasă. De la strigătele disperate ale crainicelor/crainicilor care ne somează/imploră/conjură să rămînem nemișcați în fața televizoarelor, pentru că urmează ceva crucial (un anunț de importanță covîrșitoare pentru existența noastră, despre, eventual, debutul Armaghedonului pe Terra!), pînă la „burtierele“ („stroboscopice“) cu înspăimîntătoare *breaking news*, totul a luat o turnură grotescă, lipsită complet de tangență cu ziaristica.

Ce mă îngrijorează e faptul că, atunci cînd se naște un eveniment demn de prezentare, investigație și analiză, legat de care dorești și încerci, firesc, să afli cît mai multe, jurnaliștii speculează pervers interesul tău legitim, prinzîndu-te într-o capcană a intoxicării, de unde nu mai ai cum să ieși întreg la minte. Un exemplu recent: moartea patronului de la Hexi Pharma. Contextul a fost, desigur, bizar, dar datele imediate indicau, destul de precis, probabilitatea sinuciderii. Ei bine, televiziunile au reușit, în doar cîteva ore, să țeasă atîtea scenarii oculte, cu „argumente“ atît de convingătoare, încît și cel mai onest spectator a alunecat, cred, rapid în „conspirationită“ acută. Mortul nu era Condrea ori, dacă era, el fusese ucis. Mașina nu apărea pe nici o filmare rutieră din aria accidentului. Martorii tragediei nu existau, erau inventați. Automobilul a fost „plantat“, urmele „șterse“, rudele reduse la „tăcere“ ș.a.m.d. După un timp, nu aveai cum să nu bănuiești ceva dubios în toată afacerea. Știriștii își făcuseră așadar treaba. Îți spălaseră creierul și îți anihilaseră voința. Peste vreo patru zile, reprezentanții instituțiilor specializate (parchet, legiști, criminaliști) au transmis comunicate oficiale, cu precizări clare. A fost neîndoios sinucidere. Victima a trecut de nenumărate ori – fiind filmată! – pe lîngă copacul fatal (își pregătea lovitura de grație). Martorii erau oameni cu acte în regulă, iar decedatul din mașină corespundea neechivoc, prin ADN, cu nefericitul Condrea.

Mă așteptam ca nebunia „scenaritei“ să înceteze subit. Da' de unde! Talk-show-urile de „investigații“ au devenit și mai feroce în presupuneri abracadabrante. În fond, ar fi trebuit să ne așteptăm. Lucruri similare se mai petrecuseră și cu alte „subiecte“ din trecut. Concluziile celor abilitați să se pronunțe în astfel de cazuri nu valorează nici cît o ceapă degerată în ochii televiziunilor. „Povestea“ lor *continuă* întotdeauna pînă la saturația saturației. Anchetatorii sînt aserviți, medicii mincinoși, juriștii corupți, politicienii vînduți. Cine se ambiționează să urmărească „analizele“ canalelor de „știri“ autohtone, pe o temă inițial controversată, însă ulterior lămurită de expertizele legale, nu poate ajunge decît la o singură concluzie logică: întregul univers (în fine, cu excepția integrilor ziariști denunțători!) este „mafiotizat“. Rețelele oculte au penetrat *toate* structurile societății românești, instituțiile, în integralitatea lor, funcționează *numai* pentru sistemul crimei organizate. În afacerile oneroase, s-ar implica, prin urmare, *in corpore*, toți doctorii, toți polițiștii, toți juriștii, toți funcționarii și toți administratorii, fie ei mai mari sau mai mici. Raționamentul de mai sus nu poate fi evitat, întrucît, spuneți și dumneavoastră, cum altfel ar putea fi mușamalizate asemenea episoade de maximă vizibilitate publică? Cum altfel să te joci cu zeci de milioane de cetățeni (marionete în mîinile unui diabolic de îndemînatic păpușar)?

Nu pot conceptualiza contextul, pur și simplu. Cum să reușești să omori pe unul în locul altuia, aruncîndu-l, cu tot cu mașină (de unul singur!), într-un copac? Cum să-i declari mai apoi altă identitate, prin contrafacerea probelor ADN, și cum Dumnezeu să-i mai determini și familia să conlucreze la duioasa ficțiune mafiotică? Pentru realizarea „crimei perfecte“ la acest nivel, ai nevoie de colaborarea și, *nota bene*, loialitatea a zeci de mii de indivizi. Ar fi posibil, bineînțeles, dacă *toți ar aparține* mecanismului mafiotic. Dar ce sens ar mai avea atunci „beneficiile“ apartenenței la „ocultă“? Cum să împarți „tortul“ avantajelor la atîția oameni, cum să te bazezi mereu pe vasalitatea lor necondiționată? Accept că aș putea fi eu naiv și că varianta de mai sus e valabilă. OK, dar, dacă așa stă treaba, îndrăznesc să fac „o propunere modestă“, *à la* Jonathan Swift: vă rog să permiteți ca, de acum înainte, întrunirile periodice ale congregației mafiotice românești să se țină pe marile stadioane ale țării! Ar avea televiziunile ce să transmită *live*, iar noi la ce să căscăm ochii…

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

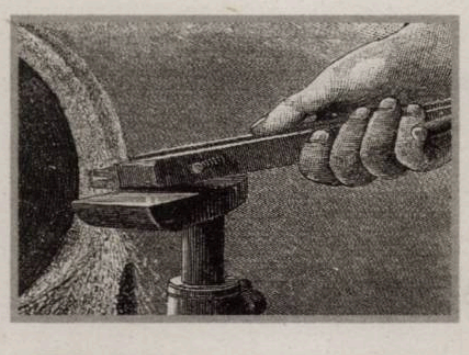

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Brexit și România. Aruncați la marginea Europei?

Cum, la noi, bizareria ține adesea loc de normalitate, iar normalitatea pare o extravaganță, să nu ne mirăm. Așa că am fost scutiți, în ultimele zile, de efortul urmăririi unei dezbateri spinoase, legată de viitorul Uniunii Europene și de viitorul nostru, al României, în Europa, după ce la Bruxelles a fost făcut public proiectul de acord dintre președintele Consiliului European, Donald Tusk, și premierul britanic David Cameron, privind relația Londrei cu Uniunea Europeană.

Proiectul urmează a fi supus aprobării șefilor de state și de guverne, în cadrul summit-ului din 18-19 februarie. Acordul prevede o așa-numită „frînă de urgență", care ar putea permite limitarea ajutoarelor sociale pentru muncitorii imigranți proveniți din Europa care vin în Marea Britanie. De asemenea, prevede recunoașterea dreptului unor state de a nu adopta moneda euro, ca și dreptul Londrei de a nu participa la procesul de adîncire continuă a integrării europene. De asemenea, s-ar putea da dreptul Parlamentelor naționale de a bloca, în anumite condiții, deciziile instituțiilor europene.

Lăsîndu-i pe europeni să-și bată capul cu asemenea dezbateri, noi rămînem la ale noastre. Asta nu înseamnă că Guvernul de la București nu are o poziție preliminară. Are, și a comunicat-o la cererea RFI România. Guvernul de la București vrea ca prevederile legate de beneficiile sociale să nu aducă atingere libertăților fundamentale înscrise în Tratatele Uniunii. Altfel, Bucureștiul consideră că prevederile din proiectul de acord sînt convergente într-o mare măsură cu viziunea României. Cu alte cuvinte – și spunem aceasta încercînd să „traducem" limbajul diplomatic al răspunsului guvernamental –, România ar accepta ca Londra să se considere exclusă de la principiul „Uniunii tot mai strînse", înscris în Tratatul Lisabona.

Să fim realiști, România se află la rîndu-i într-o situație extrem de delicată cînd vine vorba să se poziționeze în această chestiune. O dată, pentru că ar fi o sinucidere pentru orice guvern să accepte, cu una, cu două, o ajustare a libertăților pentru românii care muncesc în Uniunea Europeană. Pe de altă parte, România nu poate rămîne indiferentă la pericolul dezmembrării construcției europene. Uniunea Europeană a fost o ancoră pentru dezvoltarea economică și pentru modernizarea României în deceniul și jumătate care a trecut de la începerea negocierilor.

Politici precum cele rurale sau dezvoltarea regională ar fi de neconceput în România fără bugetul european. La deschiderea negocierilor de-abia ajungeam la 30% din media Produsului Intern Brut pe cap de locuitor al Uniunii Europene, acum depășim 55% – cu alte cuvinte, am progresat în raport cu media europeană, fenomen care nu s-a produs tot timpul în istoria noastră economică. Și am fi putut progresa și mai mult dacă rata de absorbție din ultimul ciclu bugetar european – 2007-2013 – ar fi fost mai mare de 70%.

De la momentul aderării și pînă acum, salariul mediu exprimat în euro s-a dublat. Din 2004 pînă în 2014, valoarea exporturilor românești, exprimată în euro, aproape că s-a triplat – și aceasta în primul rînd datorită accesului pe piața unică europeană –, zona euro fiind principala destinație de export. Dar avantajele nu se limitează doar la cele economice. Mai sînt libertățile de care beneficiem conform Tratatului european. Să ne gîndim apoi la reformele instituționale, lupta împotriva corupției, instaurarea normelor privind statul de drept și, dincolo de toate, un anumit respect de sine pe care l-am dobîndit odată cu răspunsul la întrebarea: „Sîntem noi europeni?" Uite că sîntem.

Sînt aceste cîștiguri ireversibile? Nu neapărat. Oricum ar fi, proiectul de acord Tusk-Cameron reprezintă un pas înapoi pe drumul „construcției europene". Interesul României este menținerea unității Uniunii Europene – o ieșire a Marii Britanii ar putea deschide și pentru alții calea către o Europă *à la carte,* din care iei ce îți convine, fără a-ți asuma și costuri, și responsabilități. Aceasta ar scădea drastic cantitatea de solidaritate disponibilă în acest moment în Europa. Pentru România, ca mare consumator de solidaritate, în acest stadiu al dezvoltării ei, ar fi o veste extrem de proastă.

Și atunci, mai bine facem un pas înapoi – și acceptăm chiar o ajustare a drepturilor sociale pentru românii care pleacă să lucreze în Europa –, numai să păstrăm continentul unit. Problema este că nici așa nu avem vreo garanție. Britanicii s-ar putea să plece cu tot acordul Tusk-Cameron – deja tabăra pro-Brexit a mai cîștigat adepți după anunțarea rezultatului negocierilor. În cazul acesta, este posibil ca, drept răspuns, zona euro să treacă la un proces și mai accelerat de consolidare internă, lăsînd primirea de noi membri pentru un viitor neprecizat. Este soluția unei Europe cu două viteze, în care ne-am trezi din nou marginali, de categoria a doua și într-o anumită măsură abandonați într-o zonă gri, sub amenințarea unei tot mai puternice presiuni rusești.

Din păcate, în ultimul deceniu, exceptînd ancora de securitate americană, nivelul nostru de relaționare pe scena europeană a cam lăsat de dorit. Este momentul unei regîndiri a întregii noastre abordări privind locul nostru în Europa. Brexit e doar pretextul.

__Ovidiu Nahoi__ este redactor-șef la RFI România.

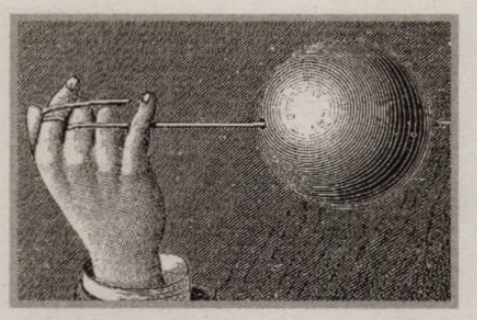

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Un teatru cool?

Viața culturală de la Berlin a fost mereu agitată. Dar parcă niciînd nu au fost turbulențe mai mari ca în această vară. Preconizata schimbare a directorului (intendentului) de la Volksbühne a provocat deja un cutremur cu numeroase replici.

Frank Castorf conduce Volksbühne de 25 de ani. E regizorul care a produs cîteva dintre cele mai uluitoare spectacole ale ultimului sfert de secol, un director experimentat, care a plasat Volksbühne într-o perpetuă avangardă, care a știut să ofere teatrului său un profil unic în peisajul aglomerat și oricum divers al Berlinului și care mizat mereu pe polifonii, pe interdisciplinaritate, pe multicalificarea artiștilor săi, fiind el însuși mai mult decît un director: un mentor. A reușit nu numai să transforme fostul teatru național al RDG într-un autentic teatru european, ci și, în anii din urmă, să reducă substanțial cererile de subvenție. Fără să fie comercial – dimpotrivă, lui Castorf i se reproșează adesea spectacolele lungi (recent, a montat unul de 12 ore, după Ibsen) –, teatrul a reușit cumva să sporească încasările (coproducții internaționale, sponsorizări, finanțări diverse etc.). Dar scăderea numărului de spectatori e un fapt incontestabil care i se poate imputa.

Schimbarea din funcție a lui Castorf nu e o surpriză: se știe deja de cel puțin doi ani că i se caută înlocuitor (iar acesta nu-și va prelua atribuțiile mai devreme de 2017). Nu este normal ca un director să se eternizeze în funcție, nu e normal ca o instituție importantă să fie dependentă de un singur om, oricît de priceput ar fi acela. E nevoie de „un nou început", după cum spun responsabilii de la Berlin. Tranziția a fost pregătită cu grijă de responsabilii culturali ai orașului și ai landului. Înlocuirea cu Chris Dercon a fost, și ea, anunțată cu grijă. Director la Tate Modern Art, un curator cu multă experiență, Dercon este, el însuși, o figură aproape iconică în lumea sa. Un mentor, exact ca Frank Castorf. Nu are neapărat experiență în teatru, deși are la bază (și) studii teatrale. E un manager cultural care a livrat rezultate remarcabile, un om cu viziune.

„Mărcile competenței ar fi cuvintele englezești și limba de lemn."

Decizia de înlocuire a lui Castorf cu Dercon a iscat numeroase controverse și, în interiorul teatrului, o opoziție acerbă. 180 de personalități semnează o scrisoare adresată ministrului federal al Culturii Monika Grütters, precum și altor responsabili culturali de la nivel local și federal în care cer revenirea asupra acestei decizii. Printre semnatari se numără actori binecunoscuți precum Sophie Rois, Birgit Minichmayr, Martin Wuttke și regizori importanți, ca Herbert Fritsch, René Pollesch și Christoph Marthaler.

Dar care sînt, concret, planurile noului director? Chris Dercon și directorul de programe Marietta Piekenbrock înșiși nu au anunțat încă prea multe. Se știe însă deja că vor să se adreseze unui public mai larg, că vor evita textele lungi și, în general, teatrul vorbit, mizînd – în spiritul, nu-i așa, al trans- și interdisciplinarității – pe teatrul de mișcare, de animație și pe arta video, și că vor privilegia montările în limba engleză. Dercon a mai anunțat și că vrea o restructurare a instituției prin comasarea unor departamente (mai ales tehnice) și concedierea unor angajați, pentru a face economie.

„Volksbühne, adică departamentele sale artistice și tehnice, este un centru de producție obișnuit cu provocările. Nu ne sperie noul", se arată în scrisoare. „Nu am găsit în planurile noii conduceri nimic din ceea ce a făcut cu noi și pentru noi acest teatru: o artă angajată, un concept teatral specific, o întreprindere teatrală de repertoriu și de ansamblu care să corespundă potențialului acestui teatru cu peste două sute de angajați și cu ateliere proprii. Un potențial cu care se poate lucra la spectacole pe spații întinse." Foarte puține dintre reprosurile din scrisoarea deschisă sînt de ordin sindical. Nu de concedieri le e frică angajaților teatrului, ci de lipsa de viziune a managerului, de perspectiva unei disoluții a identității acestui teatru. Care – explică angajații – trebuie să rămînă și pe mai departe un „teatru de repertoriu și de ansamblu". „Nu am găsit, în planurile descrise de Chris Dercon, o concepție pentru dezvoltarea artistică și structurală a teatrului nostru."

Castorf însuși crede că aici e o mare neînțelegere a responsabililor culturali. Sau o lipsă de profesionalism. „Pe vremuri", spune Castorf într-un interviu acordat revistei *Die Zeit* –, „pe vremea RDG, decidenții aveau măcar minime competențe în domeniul cultural, ele erau necesare măcar pentru a rezista... rezistenței, pentru a contracara opoziția din teatru". Astăzi, „mărcile competenței ar fi cuvintele englezești și limba de lemn. Se vorbește foarte mult americănește, asta e destul ca să ajungi în zona de conducere a teatrului." Castorf sugerează că, mai nou, „cei de sus" vor „ceva *cool*". Or, spune Castorf, „*cool* nu e temperatura mea". Are dreptate: Volksbühne e *cool* tocmai pentru că a ales să evite cu obstinație tot ce e *cool*. Bine ar fi să rămînă așa.

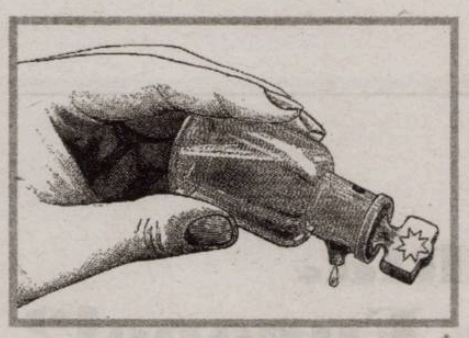

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Molii pe teren

Finala Campionatului European de fotbal i-a pus pe ziariștii români în fața unei mici probleme lingvistice. Nu prin desfășurarea și prin rezultatul meciului, ci printr-un incident care a implicat insecte greu de denumit în română, pe care s-au chinuit probabil să le identifice – prin raportare la imagini și la traducerea știrilor în alte limbi. Unele publicații au recurs la termenul *molii:* „o invazie de *molii* pe stadionul din Paris" (digisport.ro) sau – în stilul senzaționalist atît de obositor prin repetare – „La atacul ăsta chiar nu s-a gîndit nimeni! Invazie de *molii* pe Stade de France" (sport.ro). Alții au căutat probabil ceva mai mult în dicționare sau în propria memorie, vorbind de *fluturi* și *fluturi de noapte,* ba chiar găsind formule și mai specifice: „Mii de *fluturi* au invadat Stade de France" (dolce-sport.ro) „Ce a determinat invazia de *fluturi de noapte păroși* de pe Stade de France" (evz.ro).

E un caz tipic de decupaj al realului prin intermediul cuvintelor și de interferență între clasificarea științifică și cea populară. În română, termenul *fluture* e generic, aplicîndu-se insectelor din ordinul Lepidoptere; un grup dintre acestea (diferențiat, se pare, mai ales prin forma antenelor) are în mai multe limbi o denumire diferită de cea generică. În engleză, termenul *moth* e diferit de *butterfly;* în italiană *falena* este altceva decît *farfalla*. În franceză, grupul respectiv e denumit prin specificarea termenului generic: *papillon de nuit* – și același lucru se întîmplă și în română, prin sintagma *fluture de noapte*. Denumirea *fluture de noapte* nu e însă una foarte riguroasă, desemnînd de fapt și specii care zboară ziua. Totuși, imaginea prototipică este cea a fluturilor (destul de mari, de exemplu *cap-de-mort)* care zboară noaptea, adesea atrași de lumina și căldura unei lămpi.

Molia este identificată mai ales prin funcția sa distrugătoare: e definită în DEX într-un mod mai larg, ca „nume generic dat mai multor specii de fluturi m-ci de noapte, ale căror larve atacă lucrurile de origine vegetală sau animală"; în dicționarele mai vechi era descrisă într-un mod și mai direct legat de experiența cotidiană: „mici fluturași ale căror larve rod blănuri, covoare, stofe" (Șăineanu, ed. a VI, 1928). Cuvîntul – vechi împrumut din slavă – apare încă din cele mai vechi texte păstrate (de pildă, în Codicele Voronețean), fiind menționat în traducerile biblice, de exemplu într-un pasaj din Evanghelia lui Matei (16, 9): „Nu adunareți voao comoară pre pămînt, unde moliile și rugina o strică" (Noul Testament de la Bălgrad, 1648). Expresia *ros* (sau *mîncat) de molii* are sensurile (depreciative) „vechi", „bătrîn", „uzat, degradat" *(„crai mîncat de molii",* la Eminescu). În

cuvinte compuse, termenul desemnează și alte insecte (sau doar larve) dăunătoare: *molia-merelor, moria-strugurilor, molia-grîului* etc.

Din punctul de vedere al unor clasificări științifice, *moliile* sînt incluse (așa cum se vede și din definiția de dicționar) în grupul mai larg al „fluturilor de noapte"; în multe limbi au și denumiri specifice: în italiană – *tarma,* în franceză – *mite* (de la care provine și adjectivul *miteux,* „sărăcăcios, în stare jalnică" etc.).

Cele de mai sus sînt argumente pentru a nu desemna, în română, fluturii de noapte prin termenul *molie.* În descrierea altor „invazii", autohtone, găsim, așa cum ne-am aștepta, termenul potrivit – *fluture de noapte:* „Milioane de *fluturi de noapte* au împînzit copacii, mai ales teii" (stiri.tvr.ro, 12.06.2013). În cazul stadionului parizian, e posibil ca folosirea termenul molie să provină dintr-o traducere rapidă a știrii din engleză. Dacă ziarele franceze scriau despre *papillons de nuit* (nu despre *mites)* – *„des papillons de nuit envahissent le Stade de France" (Libération),* iar cele italienești despre *falene – „Portogallo-Francia, le falene invadono il campo" (La Repubblica),* în presa de limbă engleză apărea termenul *moth(s) – „the moth invasion" (The Telegraph).* Probabil că acest cuvînt – care desemnează atît fluturii de noapte în ansamblu, cît și moliile în particular – stă la originea confuziei din română (prezentă și în pagina românească din Wikipedia cu titlul *Molie).*

Cuvintele produc asocieri semantice inevitabile: un stadion invadat de fluturi de noapte evocă altceva decît un dulap plin de vechituri, invadat de molii.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

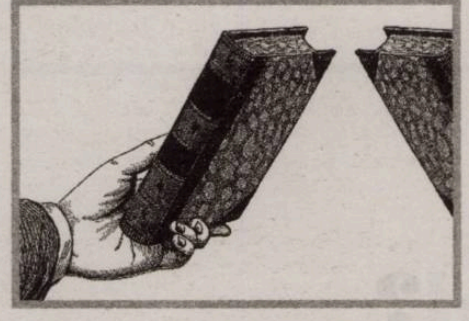

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un decalog sau mai multe? (XIII)

Există, în orice proiecție curriculară, în articularea oricăror politici publice privind educația, un reper fundamental, formulat cel mai adesea sintetic, deloc „tehnic", pe care obișnuim să-l parcurgem în diagonală, zorindu-ne către „miezul" problemei: ce materii, cu cîte ore fiecare, ce competențe, ce informații ș.a.m.d. Acest reper se cheamă „profilul absolventului". El ar trebui să exprime, în cuvinte puține, dar elocvente, cam cum am dori să arate tinerii pe care ne propunem să-i formăm, să-i educăm, după ce acțiunea noastră, a educatorilor, asupra lor se va fi încheiat. „Profilul absolventului" sintetizează un set de valori cărora o anume societate le acordă girul ei de încredere, dorința ei de prioritizare în raport cu alte valori concurente.

„Decalogul" lui Solomon Marcus s-a articulat, chiar dacă doar subînțeles, pe un atare „profil", pe care propunătorul ni l-a sugerat spre reflecție. Cele zece „nevoi" identificate nu derivă din studii psihopedagogice sau sociologice, ci din nevoia autorului de a promova, pătimaș și elocvent, valorile în care a crezut de-a lungul întregii vieți.

Și eu mi-aș dori ca sistemul nostru de învățămînt să formeze „clone" ale minunatului om care a fost Solomon Marcus. Este el capabil de așa ceva? Teoretic, ar putea fi. Întrebarea esențială e însă alta: își dorește societatea românească așa ceva? Simplificînd un pic lucrurile, din rațiuni euristice, se poate observa că „profilul absolventului" visat de Solomon Marcus corespunde valorilor modernității, în vreme ce societatea românească, căruia i-ar fi destinat, e un melanj deconcertant de pre- și postmodernitate.

Reperul cardinal în „decalogul" lui Solomon Marcus este autonomia persoanei. Individul vrea să-și ia viața în mîinile proprii și să-i dea sensul pe care îl consideră nimerit. Vrea să se dezvolte, să afle, să înțeleagă. Nu ia automat de bun ce-i spun alții. E dispus să riște, să piardă, urmîndu-și drumul. Ia jocul în serios, nu doar în joacă. Vrea să descopere cine este și să-și afirme, prin aceasta, dreptul de apartenență la umanitate. Aspiră către șlefuirea spiritului, ceea ce-i conferă șansa depășirii condiției proprii.

Atît din perspectivă pre- cît și postmodernă, autonomia persoanei stă sub semnul întrebării. În premodernitate, sensul vieții e dat de tradiție, de cutumă, nu e rodul căutării individuale. În postmodernitate, el devine aleator, reflex al împrejurărilor cu care insul se confruntă de-a lungul existenței. Cea dintîi recomandă rigiditatea obedientă, cea din urmă maleabilitatea dezinvoltă. Cum să faci o medie între ele?

Nevoia de conservare e deopotrivă apanajul vremurilor în care viața era gîndită ca o permanentă expunere la risc, la primejdie, și al entropiei existențiale contemporane, în care, cum zice sloganul, *„anything goes":* orice e permis, deci totul e aidoma.

„Răspunsuri", „siguranță", „certitudine", „încredere" și-au dorit și oamenii „vechiului regim", trăind în medii imprevizibile, dominate de arbitrar, dar își doresc și oamenii prezentului hiperreglementat, atît de prolific în a emite norme de conduită și de bogat în informație încît nu supraviețuirea, ci viețuirea devine problematică. Jocul e joacă în orizontul ethos-ului sever premodern, dar și prin prisma nonșalanței postmoderne. Despre identitate, ce să mai spun? Că ea se definea odinioară prin atribute generice, colective – de sex, de rasă, de religie, de apartenență la comunitate –, se știe. Că ultimele vreo cinci decenii s-au întrecut în a proclama „moartea subiectului" iarăși se știe. „Nevoia de impersonal și de insensibil" consună cu norma prevalenței cutumei și cu istoria clasicizantă a conflictului între pasiune și datorie, pe de o parte, și cu semnalele de alarmă privind atomizarea și dezumanizarea societăților supuse traumelor globalizării pe de cealaltă parte. Lipsa de apetit a insului obișnuit pentru ceea ce s-ar numi „cultură" reunește și ea epoci diferite, față de care, de exemplu, proiectul humboldtean al universității, ca instituție prototipică a modernității, pare să marcheze o paranteză temporală. După ce veacul al XIX-lea a adus cu el aspirația unui învățămînt generalizat de minimum patru clase, azi, cînd ponderea medie a perioadei dedicate studiilor în viața unui om a atins cote fără precedent, cultura umanistă e în continuă pierdere de teren în educația formală. Cu titlu de exemplu, îmi amintesc cum un reformator din *off* al învățămîntului nostru propunea eliminarea studiului literaturii din școli: timp irosit. Cît despre nevoia de imanență, ea aduce în prim-plan chestiunea mai complicată a „secularizării" transcendenței, căreia modernitatea i-a găsit numeroși pretendenți – doctrinele ezoterice, poezia, muzica etc. – pînă la a nu-i mai păstra nici un loc al său.

Nu vreau, prin considerațiile anterioare, să mă raliez vreunei viziuni a postmodernității – a contemporaneității – înțelese fie ca o recrudescență a Evului Mediu într-un alt ambalaj tehnologic, fie ca o alarmantă cădere în timp. Nu e locul aici pentru trimiteri bibliografice. Dacă judecățile mele se potrivesc sau nu vremurilor actuale, pe teren autohton, cititorul va să judece singur.

Ce vreau să spun este doar că mi se pare destul de dificil să accedem la un „ideal educațional" consimțit într-o Românie profund divizată de mentalități și credințe diferite, adesea nici măcar conștientizate ca atare. Și de-ar fi vorba doar de un clivaj între generații! Nimeni nu știe ce și cît a preluat tineretul nostru postmodern din zestrea premodernă a părinților lor, educați și trăiți în comunism. Sau poate nu-i știu eu pe cei care știu.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

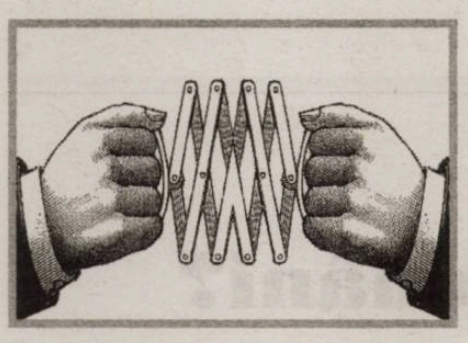

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Despre „petele albe“ din cultura română

– dialog cu Andrei OIȘTEANU –

A publicat de curînd Sexualitate și societate. Istorie, religie, literatură *(Editura Polirom, 2016). O carte mai veche a sa* (Imaginea evreului în cultura română) *a fost premiată de B'nai B'rith Europe.* ***Andrei Oișteanu*** *tratează, în cărțile sale, subiecte „delicate“, îmbinînd antropologia culturală și istoria mentalităților.*

De unde ideea cărții despre sexualitate și societate?

Sînt ani buni de cînd lucrez la ea. Este o carte în care încerc, ca și în alte dăți, să umplu o pată albă a culturii române, să cercetez un subiect tabuizat – nu numai în perioada comunistă și postcomunistă, ci în ultimele secole. Am abordat subiectul dintr-o perspectivă antropologico-culturală, încercînd să acopăr o perioadă mare de timp. Pe axa verticală, a timpului – de la origini pînă în prezent, de la Ghilgameș pînă la avangardă și scriitorii români contemporani, iar pe orizontala spațiului – de la extemul vest al Europei pînă la extremul est al Asiei. Nu e ușor. De această dată, cazul românesc este foarte bine reprezentat, dar nu este vorba despre sexualitate în cultura română, căci n-am vrut să tratez „specificul național“ al sexualității. Am observat că toate arhetipurile sexuale, mentale, se regăsesc în aceleași forme la întreaga umanitate.

Cartea parcurge, într-adevăr, epoci diferite și conține un bogat material documentar, ilustrări ale temei și, nu în ultimul rînd, ilustrații. Cum ați lucrat?

Ilustrațiile sînt un hobby al meu, ilustrațiile sînt inedite și îl ajută pe cititor să înțeleagă mai bine despre ce vorbesc. Genul acesta de carte nu se mai scrie astăzi în lume, pentru că există, în cultura occidentală, rafturi întregi de cărți despre sexualitate. Astăzi cercetătorul își alege o nișă de timp sau de spațiu. La noi, lipsind obiceiul de a pune în discuție un motor important al vieții și al minții care este sexualitatea, am fost obligat la un tip de carte cum se scria în secolul al XIX-lea, „de la origini pînă în prezent“. Modul de abordare este unul de studii culturale sau de antropologie culturală. Cînd le vorbesc masteranzilor mei despre antropologia culturală și ei îmi cer o definiție, le spun: „Nu știu s-o definesc, dar o recunosc cînd o întîlnesc“. Este un mod specific de a da ocol unui subiect din toate perspectivele posibile. Cultura română este conservatoare, tradiționalistă, cu un exces de pudibonderie, și ca atare ipocrită. Gîndim trivial, vorbim trivial, dar ne ferim să scriem despre așa-numitele „vulgarități“, așa încît există subiecte pur și simplu netratate. Nici în operele de artă, nici în cercetările științifice, nici chiar în dicționare. Am un capitol intitulat „Sexul și DEX-ul“ în care arăt această ipocrizie academică și lingvistică. Noi nu sîntem o cultură care să aibă la origini *Kamasutra* sau *Ars Amandi* (cu toate că a fost creată aici, pe malul Mării Negre); nici nu avem, în Evul Mediu, un Boccaccio sau un François Villon. La noi acest tip de abordare a început foarte tîrziu, cu – să zicem – Anton Pann, *Spitalul amorului,* cu poeții Văcărești și Conachi, deci spre jumătatea secolului al XIX-lea, într-o modernitate tîrzie. Și s-a stîrnit imediat o reacție. Hasdeu, în 1863, a avut un proces de pornografie pentru nuvela *Duduca Mamuca.* S-a apărat singur – dat fiind că terminase o facultate de drept la Harkov – și a dat exemple din *Cîntarea cîntărilor* și altele, arătînd că e un tip de abordare literară și artistică. A fost achitat, dar astfel de procese au existat și mai tîrziu. Geo Bogza a trecut printr-un astfel de proces, pentru *Poemul invectivă,* Felix Aderca pentru *Al doilea amant al Doamnei Chatterley,* Mircea Eliade pentru *Domnișoara Christina.* A fost, așadar, o reacție a societății tradiționale românești împotriva unor asemenea abordări.

Cum se explică această reacție? Religia are vreun rol?

Religia creștin-ortodoxă a întîrziat modernitatea în spațiul românesc și, pînă tîrziu, modelul de societate a fost unul tradiționalist și conservator, feudal, pînă la urmă: o piramidă din care lipsea clasa de mijloc, existau doar vîrful format din boieri generoși și talpa țării formată din țărani harnici. Chiar Eminescu, conservatorul conservatorilor, avea o astfel de imagine a societății românești și, de aici, respingerea liberalilor, a liberalismului, a străinilor care veneau cu meșteșugurile, comerțul, cu dobînda și arenda – toate elementele de proto-capitalism.

Există în carte capitole despre dreptul suveranului, al seniorului, al jupînului, al nașului. De ce atîta atenție acordată acestor „drepturi“?

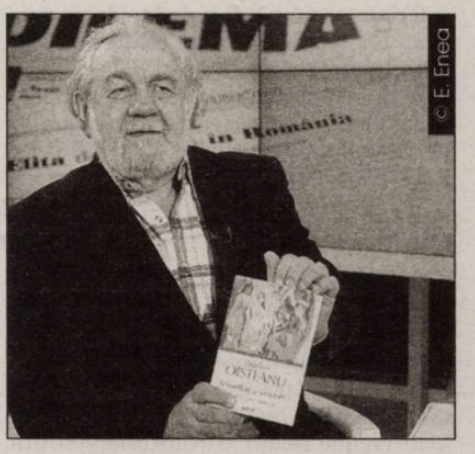

> *„Nu putem paria dacă este vorba despre un privilegiu sau despre o obligație.“*

În primul rînd, datorită ambiguității subiectului. Pentru că nu putem paria dacă este vorba despre un privilegiu sau despre o obligație. Există teoria că aceste drepturi ale diverșilor masculi se trag chiar de la haitele de animale, care, în urma unui proces competitiv, își aleg masculul alfa, un animal dominant, care are diverse „privilegii“ asupra femelelor, dar are și responsabilități: el conduce haita, o apără, transmite gena bună pentru urmași. S-a convenit – au făcut-o și Darwin, și Freud – că acest tip de organizare socială a trecut la om, la formele inițiale de socializare ale lui *homo sapiens.* În această ecuație apar și lupii tineri, care sînt fiii lupului dominant și care îl pîndesc pe masculul alfa pentru a-l sfîșia și a-i lua locul, pentru ca apoi să se culce cu mama. De aici, complexul lui Oedip, pe care l-a teoretizat Freud. Au apărut însă antropologi și istorici ai mentalităților care au considerat că nu este vorba doar despre continuarea unor mecanisme naturale. Distanța între om și animal este de fapt infinită, nu este doar o treaptă, ca între pește și pasăre sau pasăre și mamifer. Apare elementul *cultură,* care modifică total lucrurile. Or, acest element nou face din om, din punctul de vedere al naturii, un animal ratat, pentru că el nu mai ascultă de instinctele naturale: și le poate înfrîna sau și le poate amplifica, de la călugării asceți pînă la orgiile dionisiace. S-a considerat că femeia, în societatea umană, este atît de disprețuită, atît de pusă la index – pentru că exista un fel de gynofobie, o frică de femeie, și o vaginofobie – încît era riscant ca mirele să se apropie de mireasă, era nevoie de o inițiere sexuală, o dezvirginare rituală pe care o putea face numai un om superior (șeful de trib, șamanul, marele preot sau, în formele laice, regele, seniorul, stăpînul). Este o ecuație extrem de complexă, care are mai multe soluții, între care trebuie să navighezi ca între stînci, fără să te scufunzi. În plus, într-o cultură în care lipsesc cărțile de bază, te simți mereu ca într-o pădure, fără busolă și fără hartă; te rătăcești, pentru că nu ai la cine să te raportezi, n-ai cu cine să fii sau să nu fii de acord. Cam acestea ar fi dificultățile pe care le-am întîmpinat.

Ați fost premiat de B'nai B'rith Europe pentru Imaginea evreului în cultura română, *o carte apărută în 2001, premiată atunci de Academia Română și tradusă între timp în mai multe limbi. Cum a fost receptată cartea?*

E un studiu de imagologie, un domeniu relativ nou în studiile universitare, care se ocupă de modul în care o comunitate percepe o altă comunitate. Aici este vorba despre imagologie etnică: modul în care românii îi percep pe evrei. Au fost inteligenți recenzenții care au observat că personajul principal al cărții nu este evreul, ci românul, pentru că în ochii lui se desfășoară imaginea evreului. Mă interesează mai mult oglinda decît personajul din fața oglinzii: cît de adevărată sau falsificată ori manipulată este imaginea din oglindă. Din punctul de vedere al receptării în România, am fost surprins de primirea foarte călduroasă și foarte apreciativă, într-o perioadă cînd această temă declanșa pasiuni, dacă nu chiar isterii. Asta mi-a arătat că societatea românească s-a maturizat și este în stare să înainteze, uneori chiar cu pași rapizi, într-un anumit domeniu (în cazul de față, studierea antisemitismului, căci despre asta este vorba: o analiză a modului în care se nasc și se dezvoltă stereotipurile antisemite). În ceea ce privește receptarea în lume, traducerea ei în engleză, franceză, germană și alte cîteva limbi a arătat interesul pentru o zonă pînă acum albă sau gri, o pată pe harta comunităților evreiești din Europa. Mai vizibile au fost mereu cărțile care studiau problema evreiască în Polonia, Ungaria, Rusia. Nu existau cărți de acest tip asupra unei comunități despre care se știa destul de puțin – comunitatea evreiască din România. Faptul că am tratat problema dintr-o perspectivă comparată cu celelalte țări din Europa Centrală și de Est îmi imaginez că a declanșat interesul editurilor pentru această carte.

O a treia carte din ultimii ani, Narcotice în cultura română, *tratează de asemenea un subiect tabu. Cum a fost primită?*

A fost o surpriză totală din partea publicului și din partea cronicarilor, pentru că nimeni nu se aștepta ca o asemenea temă să acopere aproape 700 de pagini și să apară în mai multe ediții românești și străine. Se credea că o asemenea temă poate fi epuizată într-un studiu publicat într-o revistă academică. Or, eu am arătat că există această temă în cultura română, de la Herodot care vorbește despre miturile narcotice ale geto-dacilor, trecînd prin perioada medievală și fanariotă, pînă la scriitorii moderni. Am făcut un fel de istorie prelungită pe mai multe milenii, cu documente foarte greu de găsit, căci trebuia să caut în literatura de sertar, confesivă, în jurnale, în scrisori, în locuri unde autorii nu scriu pentru a fi publicați, ci sînt o formă de confesiune sau de autotratament psihiatric, cum de multe ori este jurnalul. A trebuit să caut această literatură secundară, dar odată devoalate aceste forme de biciuire a creativității artistice, devin interesante. Artistul se luptă cu sine însuși pentru a avea creativitate; uneori, nu se oprește în fața unor substanțe psihotrope care să-i stimuleze inspirația și creativitatea. De aceea, unii cronicari au observat că unele pagini din istoria literaturii române se modifică în urma acestei perspective. La Ion Barbu în orice caz, care era un opioman în perioada lui din Germania, continuată în România. Odobescu era morfinoman; dar și alți scriitori au trăit în aceste condiții.

Ați tratat în mai multe cărți subiecte care în genere sînt considerate controversate ori „delicate“. De ce tocmai aceste subiecte?

Nu există un plan să ating punctele tabuizate. Dar m-am aplecat asupra lor pentru că am simțit lipsa lor nedreaptă, pentru că sînt subiecte extrem de importante în evoluția mentalitară a unei nații. Sînt elemente care s-au modificat și au modificat întregi sisteme de gîndire politică, socială, artistică, literară, morală ș.a.m.d. Netratarea acestor subiecte sau tratarea lor cu jumătate sau cu un sfert de măsură este nu numai neavenită, ci este producătoare de maladii. O cultură care nu are puterea să-și privească trecutul și să vorbească deschis despre anumite fapte intelectuale nu este o cultură puternică. Au fost unii care mi-au reproșat că „fisurez coloane ale culturii române“. O coloană care nu rezistă la o zgîlțîire de acest tip este o coloană de butaforie, din carton și din lipici. Mai bine s-o dărîmăm decît să ne bazăm pe ea. Nimeni dintre marii scriitori români nu apare negativ în cărțile mele, ci doar într-o lumină mai adevărată decît pînă atunci. Într-un cuvînt, adevărul e cea mai bună minciună. Cred că acest motor m-a activat să aleg acest fel de subiecte. Spun în prefața cărții despre sexualitate că am scris această carte în aceeași măsură în care ea m-a scris pe mine; a fost și o aventură existențială, nu numai intelectuală, tocmai din cauza dubiilor pe care le păstrez în privința unor soluții cu privire la sexualitate și societate, asupra felului în care sexualitatea modifică mecanismele mentalitare, dar și invers, modul în care acestea din urmă modifică mecanismele sexuale.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

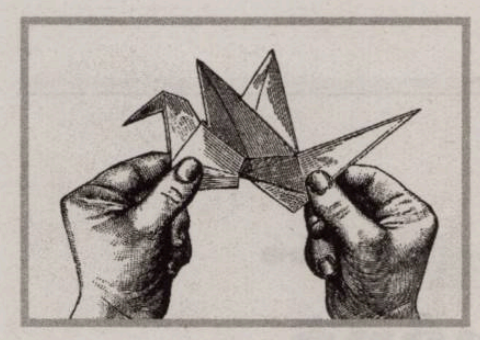

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Rușinea de alți români?

Aflu cu stupoare (deși în zilele noastre n-ar trebui să ne mai mire nimic) că au existat români trăitori în Anglia care au votat pentru ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană. Păi, cum vine asta, am întrebat, sînt chiar așa de proști? Nu, a venit răspunsul, mai degrabă răi. Genul acela care își reneagă originile, care nu vor să mai recunoască și să mai știe că vin din România. Au ales să se integreze total în societatea în care trăiesc, supărați sau dezamăgiți de propria țară și de propriul popor. Iar acum au ales dezintegrarea țării de adopție de comunitatea europeană din care și fosta lor țară a ajuns să facă parte. Au preferat „insularizarea".

Asemenea cazuri sînt și în alte țări europene. Români plecați care nu mai suportă să audă vorbindu-se românește pe acolo pe unde se află. Cunosc o româncă măritată în Austria care se arăta foarte nemulțumită cînd România a fost primită în UE. Pe scurt, temerile ei sunau cam așa: *Nu vreau să se umple și aici de mîrlanii ăia de pe la noi, pe care nu i-am suportat niciodată și de care mereu am vrut să fug.* Aud și tot mai mulți conaționali care se strîmbă cînd dau de români prin locurile străine pe care le vizitează ca turiști. Sînt persoane care au ajuns chiar să caute formule de vacanțe în care riscul să li se întîmple așa ceva să fie cît mai mic. Se pare că unii dintre noi s-au săturat pur și simplu de „ai noștri". E un fenomen care ar trebui să ne pună pe gînduri.

În multe cazuri, probabil că motivele țin de istoria și de problemele personale ale fiecăruia. Emigrarea e o cale grea, cu suferințe ce nu pot fi judecate de pe margine. Nu știm cu ce s-au confruntat persoanele care au ales această cale, ce necazuri au avut din pricina statului român, a statutului, a sărăciei sau a oamenilor din preajma lor atunci cînd au decis să plece. Și nu știm cît au avut de suferit acolo unde au ajuns, de pe urma faptului că veneau dintr-o altă țară, cu o imagine nu tocmai bună. Sînt și o mulțime de fenomene psihologice. Unii nu pot trăi departe de țara natală decît dacă, măcar pentru o vreme, rup toate vechile relații și o uită complet. Alții, cărora nu le merge prea bine, tind să-și justifice opțiunea, ponegrind mai mult decît e cazul locul de unde au plecat. Desigur, există și varianta snoabă prin care, odată ajuns într-o țară mai răsărită, începi să te crezi mult superior „proștilor" pe care i-ai lăsat acasă. Iar la extrem, probabil că din asemenea motive individuale, particulare, se poate ajunge pînă la votarea Brexitului. Nu e de neglijat nici socoteala egoistă că, odată ce tu ai ajuns acolo și te-ai văzut „cu sacii în căruță", cum se spune, nu mai vrei să mai apară și alții ca tine care, eventual, să te și concureze.

Unii dintre noi s-au săturat pur și simplu de „ai noștri".

Dar în toată povestea asta aș zice că sînt și motive mai generale și obiective care fac ca destui dintre noi să aibă reticențe față de mulți alții dintre „ai noștri". Cînd se adună într-un loc, românii din străinătate se cam disting. Nu știu în ce măsură discern străinii actualul specific aparte al românilor (se pare că cel puțin jurnaliștii o fac destul de bine), dar cu siguranță noi, românii, îi recunoaștem imediat pe „ai noștri". Un exemplu e la porțile de îmbarcare ale curselor *low cost* spre România, unde de obicei românii stau îngrămădiți ca niște oi speriate, parcă neobișnuiți cu aeroporturile și cu lumea. Cînd merg la muncă destui sînt sau prea umili, sau prea stridenți. Cei care au un comportament firesc trec, bineînțeles, neobservați. Dar sînt încă prea mulți cei care nu găsesc cheia potrivită. Învață prea greu să se poarte normal, tot așa cum populațiilor rurale ajunse la oraș în vremea comunismului nu le-au ajuns întregi decenii ca să se învețe cu stilul de viață urban.

A nu vorbi tare în public și a nu vorbi urît acolo unde îți închipui că nu te înțelege nimeni, a nu te comporta ca o turmă ori ca un clan sau, mai recent, ca indivizi cărora li se cuvine totul, a nu mînca în poală tăind salamul cu briceagul (sau chiar pe ziar) cînd alături e o masă normală, a reuși să-ți educi copiii așa încît să nu-i deranjeze pe cei din jur, a te îmbrăca adecvat, a folosi săpun și deodorant, a fi decent fără să pari umil, a-ți cunoaște drepturile, dar și regulile cărora trebuie să te supui, a învăța să te descurci în limitele acestor reguli și nu în afara lor, toate astea și încă multe altele sînt lucruri încă departe de mulți dintre noi. Și chiar dacă a fost parcursă o bună parte din drumul acesta al civilizării, pînă la liman mai e destul. Sigur, faptul că românii ar fi „vai de mama lor" în Europa e o imagine întărită și de presa tabloidă din străinătate. Poate că străinii sînt deranjați și îi observă mai degrabă pe romi, dar românii se simt adeseori deranjați sau rușinați unii de alții. Și asta poate explica de ce unii ajung să-și renege originile. O atitudine care, de fapt, nu e decît o altă rușine. O problemă de care ar trebui să ne jenăm cu toții.

ready made

„O amică sinceră din București trimite dulci sărutări Blondei și Șatenei din Ciumați județul Prahova întrebându-le că vara aceasta unde se va duce la băi. [...] «Brunetul sincer» întreabă pe «Bruneta sinceră» de ce este așa de nervoasă, căci înainte nu era așa, vino la mine și-ți voi calma nervii sărutându-te. [...] Șase zambile salută buchetul de micșunele din Ploești."

Noua Modă Ilustrată,
Anul V, No. 13, 5 Maiu 1909

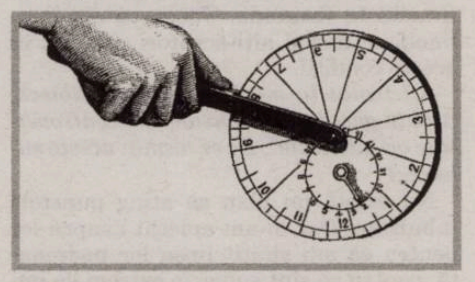

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Nu mă exporta, frate

Dacă ar fi existat Bucureștiul pe vremea lui, cred că Ovidiu, în loc să se plîngă că e exilat la Tomis, și-ar fi dat seama că se putea mult mai rău. Dar nu exista. Azi, să ai o capitală fără un trecut clasic, într-o țară care a făcut cîndva parte din lumea greco-romană, e o mare raritate. Să n-am eu, ca arheolog și ca bucureștean, șansa de a vedea ruine romane distruse pentru vreo parcare subterană sau vîndute pentru borduri? N-ar trebui ca ăsta să fie un drept fundamental al omului, garantat prin Constituție? În Constanța lui Ovidiu, cînd gara veche a fost dezafectată și au început să se construiască blocuri, a apărut din pămînt, la 1 aprilie 1962, așa-numitul „tezaur de sculpturi", un extraordinar grup de sculpturi și reliefuri romane (plus un mic altar), frumos așezate una peste alta ca stiva de lemne de foc, să ocupe cît mai puțin spațiu. Dacă s-ar săpa în gara bucureșteană Obor, cred că s-ar găsi doar cincizeci de vodcă sau un viezure dacic cu datorii.

Din păcate, descoperirea de la Constanța, una cum apar într-o țară întreagă o dată la douăzeci de ani, a fost făcută cu tot atîta supraveghere arheologică ca atunci cînd se face o latrină în fundul curții. În doi timp și trei mișcări, un tezaur de 24 de piese masive de marmură a fost săltat din pămînt. Cineva a făcut repede o schiță, altcineva a făcut două poze cu Smena (după ce li s-au dat specialiștilor apăruți în pripă niște halate albe, să arate profesional) și gata. Prin alte țări, pentru o statuie, nu 24, lucrările ar fi fost înghețate, iar arheologii s-ar fi moșmondit săptămîni întregi să se lămurească exact ce-i cu situl ăsta nou, dacă nu cumva există și descoperiri conexe, să ia probe și să facă planuri. Noi sîntem însă incomparabil mai eficienți. S-a consemnat totuși informația că în apropiere se găseau niște bazilici, construite lîngă un templu mai vechi. Toate astea nu mai există, bineînțeles, și parcă-parcă mai multe detalii decît „niște bazilici" nu era rău. Dar să nu ne încurcăm în fineturi.

Despre tezaurul de sculpturi se zice de obicei că ar putea fi inventarul unui templu, dedicat poate lui Hekate, îngropat de ultimii păgîni pentru a fi protejat de intoleranța creștinilor. Interpretarea asta rămîne speculativă, dat fiind că nu mai puțin de 14 divinități sînt în total reprezentate și că mai mult de jumătate din piese sînt reliefuri de slabă calitate – și din alte motive la care ajung imediat.

Cea mai importantă din piesele găsite în 1962 la Tomis e reprezentarea șarpelui Glykon (66 cm), cu toate că și Fortuna și Pontos sau bustul zeiței Isis sînt și ele remarcabile. Glykon avea o mică, dar activă nișă de credincioși care îl considerau noul Asklepios; era un cult propus spre mijloc de secol II de profetul Alexandros din Abonoteichos (pe coasta sudică a Mării Negre). Din textul pe care i-l dedică Lucian din Samosata, contemporanul lui cu limba foarte ascuțită, acest Alexandru apare ca un manager religios inteligent și charismatic, care a studiat atent piața de credințe și a lansat un nou produs, o combinație de străvechi superstiții ofitice, pitagorism, cult al lui Asklepios și-un praf de Homer. Lucian, polemizând de pe poziții epicureice, descrie în detaliu prestidigitația la care Alexandros recurgea pentru ca șarpele lui cu plete să vorbească, să răspundă oracular și în diverse limbi la întrebări din plicuri încă sigilate, sau ca el însuși să facă spume la gură exact cît trebuie cînd mima că e inspirat de zeu. În general, istoriografia vede, cam rudimentar, în acest episod o șarlatanie și-atît, deși antropologic e limpede că trucurile tehnice nu exclud trăirea religioasă autentică a autorului lor (lucru bine atestat la șamani, de pildă), și cu atît mai puțin a celor care nu au cunoștință de ele (și cărora le ajungea probabil ideea că venerează o reîncarnare a lui Asklepios). În orice caz, sculptorul lui Glykon de la Tomis a prins bine caracterul dulce și terifiant al ființei hibride inventate de Alexandros, șarpe de aproape cinci metri (desfășurat), cu bot de miel sau cîine, urechi și păr de om și coadă de leu. Chiar unică piesa nu e – pe lîngă unele foarte mici statuete similare de bronz, statuarie de marmură sau chiar bronz comparabilă a mai apărut între timp (Amasra, Gadara/Umm Qais, Efes, unde capul șarpelui nu s-a păstrat, sau alte piese din Rodos, Byzantium și Dorylaeum), dar a noastră e cea mai realizată artistic.

Păcat doar că tezaurul de sculpturi de la Tomis vorbește nu numai despre bogăția patrimoniului nostru clasic, dar și despre ce facem noi cu el. Una din foarte puținele observații stratigrafice făcute cu ocazia descoperirii este că creștetul statuii Fortunei depășea nivelul de călcare asociat zidului de sec. V-VI, deci tezaurul trebuie să fi fost îngropat abia după acea dată, cel mai probabil în secolul trecut de către furnizorii locali de antichități (ipoteza Canarache-Gramatopol, ambii cercetători cunoscînd descoperirea direct). Statuile au fost descoperite de altfel cu spărturi antice, patinate, și spărturi noi, strălucitoare. Asta, împreună cu diversitatea lor calitativă și tipologică, deja menționate, dar și cronologică (piesele acoperă cam două secole ca datare), nu prea pare să indice un tezaur antic. Mai degrabă ele au fost inițial găsite prin 1907-1912, cînd se extindea gara. Neraportate, au fost îngropate în așteptarea momentului potrivit de export spre Anglia și Franța de vreunul din căpitanii de vas al căror comerț de antichități era pedepsit cu închisoarea de ordonanțele din acea vreme ale prefecturii Constanța. Apoi, desigur, au venit războaiele balcanice și Primul Război Mondial, și bravul criminal nu le-a mai putut valorifica. Sau s-a mutat la București, unde a descoperit întrebarea: la ce bun?

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

NATO așa cum trebuie

Uneori, inadecvarea noastră mă umple de nervi. De cele mai multe ori, însă, mă înduioșează. Aceste rînduri le scriu cu duioșie. Recent încheiatul summit NATO de la Varșovia va avea consecințe imense în viitor. Copleșiți de propria noastră micime, însă, nu le putem deslușI. Lumea, cu tot cu noi, merge înainte pe un drum despre care puține se pot spune de pe-acum, un drum plin de imprevizibil, de pericole neașteptate și de provocări, un drum nesigur, dar inevitabil. Simțind frisonul necunoscutului, lumea democrațiilor se strînge în sine tot mai mult, se solidarizează, se articulează. Greu și ezitant, desigur (doar știm că democrațiile sînt niște enorme inerții), dar tot mai evident. Sensul profund al acestui summit este exact acesta: niciodată, din 1990 încoace, Alianța nu a fost mai solidară, mai decisă, mai hotărîtă. Confruntată cu prea multe pericole deodată, NATO se adună laolaltă. Mai întîi, este reafirmat nu doar în discurs, ci, în planuri militare concrete, sprijinul american pentru securitatea Europei. NATO poate construi doar pe acest sprijin și, spre exasperarea inamicilor, el există în realitatea trupelor și tehnicii militare americane dispuse la granițele de Est. Inamicii sînt mulți: *extra muros,* o Rusie tot mai agresivă și terorismul islamic; *intra muros,* decadență democratică, corupție și astenie axiologică, disponibilitate spre înțelegeri cu inamicul, defetism. NATO a înțeles că a venit vremea vigorii. Nici un alt document final al vreunui summit NATO din trecut nu este atît de aplicat, de serios, de cuprinzător și de intens precum cel adoptat la Varșovia. Măsurile decise sînt, cu adevărat, puternice. NATO a devenit ceea ce trebuia, de multă vreme, să fie. Redobîndirea unui spirit ceva mai decis și mai curajos este recognoscibilă în cîteva noi profilări. O să mă refer la două, deocamdată. Mai ales că una nu a fost deloc sesizată de presa noastră, iar a doua a fost prea puțin comentată.

Ceea ce nu s-a sesizat este creșterea apetitului militar al Germaniei. Se știe, după al Doilea Război Mondial, Germania a fost supusă unor stricte limitări militare. De altfel, unul dintre cele trei scopuri ale NATO, anunțate într-o formulă memorabilă de cel dintîi secretar general al organizației, a fost acela de a „ține Germania jos" *(to keep Germany down).* În plus față de restricțiile militare, lumea întreagă a avut grijă să apese continuu conștiința poporului german cu o enormă vinovăție. Toate generațiile germane de după 1945 au fost educate antimilitarist și pro-democratic, evocînd mereu povara culpei uriașe a poporului german pentru cele două războaie mondiale. Astăzi, Germania este condusă de cea de-a treia generație de politicieni democrați și putem spune că efectul acestei educații se vede. Însă, chiar dacă a fost paralizată din punct de vedere militar, Germania a redevenit o mare putere economică. În Europa, e chiar cea dintîi. Apoi, odată cu aprofundarea proiectului Uniunii Europene, Germania a devenit lider politic de prim rang. În acest context, încet-încet, abia sesizabil, de cîțiva ani, Germania își exersează tot mai intens și musculatura militară. După părerea mea, decizia luată la summitul NATO de la Varșovia referitor la punerea unuia dintre cele patru noi batalioane avansate sub coordonare germană (anume cel instalat în Lituania) înseamnă consacrarea revenirii Germaniei între marile puteri militare ale lumii. Repet, era firesc: o mare putere economică, o mare putere politică, nu mai vorbesc despre anvergura ei culturală, nu putea rămîne anemică din punct de vedere militar. Păcatele secolului trecut nu se uită, dar nici nu pot opri pentru totdeauna exprimarea puterii germane. Cu atît mai mult cu cît actuala Germanie chiar nu mai are nimic în comun cu acea Germanie rănită, revanșardă, oarbă, rasistă și orgolioasă. În orice caz, NATO are mare nevoie de Germania acum. Tot în legătură cu creșterea importanței militare a Germaniei trebuie pusă și apropierea NATO de UE, formalizată acum de un document semnat de cele două organizații la Varșovia. Este, dacă vreți, efectul noului gen de *leadership* german ce se va exercita în Europa de acum înainte.

O armată nu se învinge doar în războaie.

Al doilea aspect interesant este accentul pus pe corupție. Evident, mulți comentatori sau politicieni autohtoni – mai ales cei implicați direct ori doar afectiv în anchetele DNA – vor critica acest accent. Ce are NATO cu anticorupția? Are. Și cu atît mai mult cu cît țările care folosesc corupția în scopuri agresive, de dominație și control asupra altora, sînt tot mai active. Un guvern nu se învinge doar în alegeri, ci se mai poate îngenunchea și prin cumpărarea unora dintre membrii săi. O armată nu se învinge doar în războaie, ci poate fi debilizată prin, de pildă, sufocarea ei cu materiale scumpe și proaste cumpărate în licitații anume trucate sau prin vicierea procesului de selecție a comandanților – anul acesta se împlinesc o sută de ani de la dezastrul de la Turtucaia și n-ar fi rău să ne mai citim istoria ca să nu-i uităm lecțiile. În plus, de data asta, în NATO, genul de solidaritate impus de faimosul articol 5 din Tratatul Nord-Atlantic leagă pe fiecare aliat de celălalt. Dacă înainte de a intra în NATO efectul corupției în armată se consuma exclusiv în cadrul național, acum efectul corupției dintr-o țară îi primejduiește pe toți aliații. Așadar, este firesc ca reuniunea la cel mai înalt nivel a aliaților să fie atentă la regulile anticorupție.

Pentru noi, însă, orizontul este un zid aflat la doi pași de nasul nostru. După acest summit, am continuat să vorbim haotic și lipsit de sens despre noi, de parcă summit-ul NATO trebuie să fie despre România. Nu se încheiase nici măcar prima lui zi, că o grămadă de-a noastră a anunțat deja că summit-ul e un eșec, pentru că „România nu a obținut nimic". Imediat, o altă grămadă a anunțat: „România și-a atins obiectivele, am obținut ce ne-am propus". A început, apoi, o discuție cețoasă despre brigăzi și batalioane, flote și comandamente, din care nu se putea înțelege nimic. În general, înțelegerea summit-urilor NATO ca pe un fel de tîrguri unde trebuie să „obții" ceva de fiecare dată exprimă incapacitatea noastră funciară de a pricepe în ce fel de aranjament de securitate ne aflăm. În acest moment, cele mai amenințate țări din NATO sînt exact cele în care se vor avansa batalioanele nou create. Analiza riscurilor este limpede: primele posibile ținte ale rușilor sînt balticii și, poate, polonezii. Prin urmare, acolo trebuie să opereze descurajarea. NATO nu este, totuși, o bursă la care membrii licitează spaimele lor ca să vină ceilalți aliați să îi liniștească.

Totuși, indiferent dacă înțelegm ce e cu această Alianță sau nu, să fim liniștiți măcar din acest punct de vedere: NATO este ceea ce trebuie, chiar dacă noi înțelegem asta sau nu. Noi, ca de obicei, sîntem ceea ce putem fi. În plus, să mulțumim a mia oară bunului Dumnezeu că am apucat să intrăm în NATO.

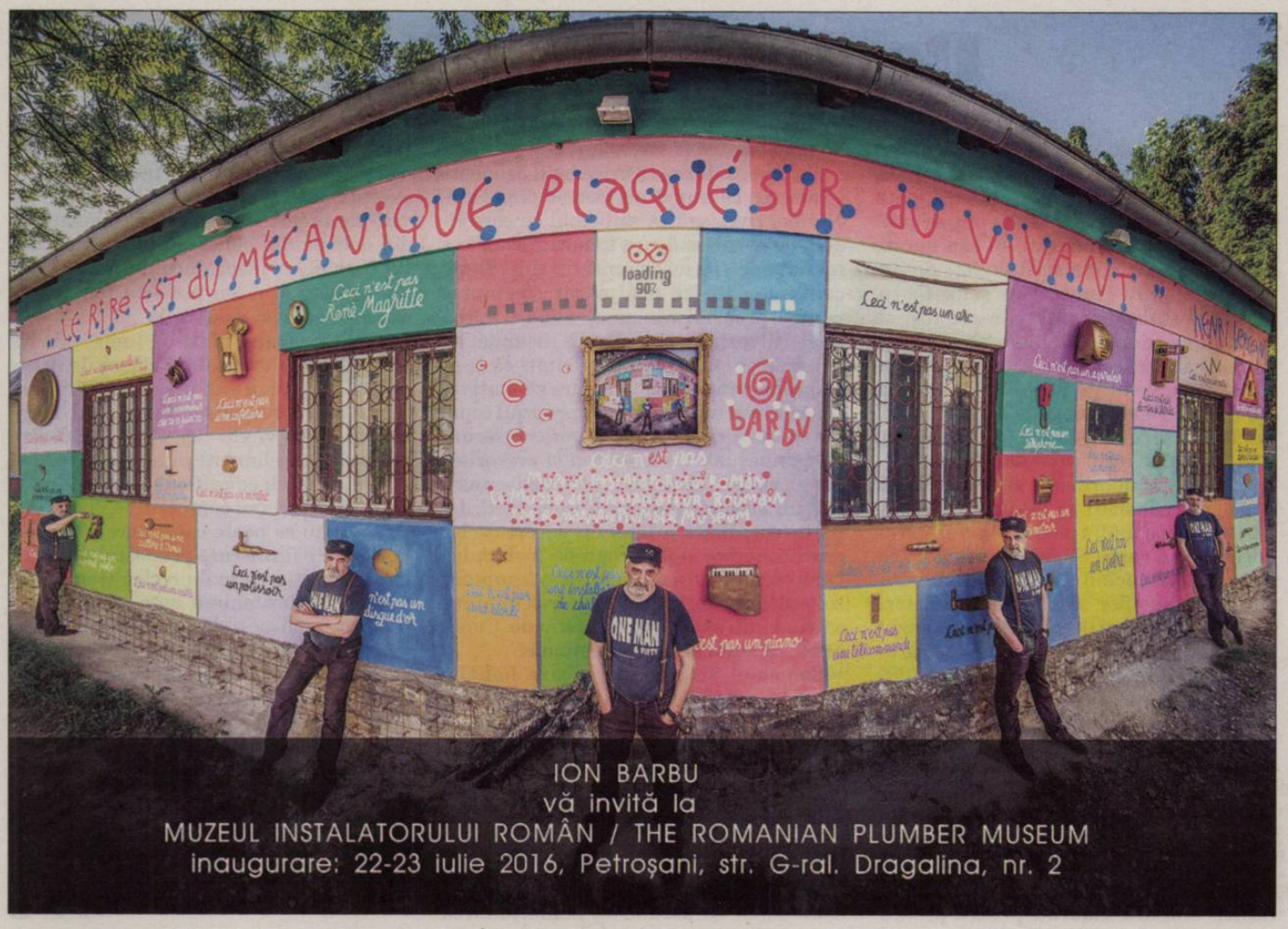

lauda de sine

Muzeul lui Dorel se deschide la Petroșani

„Dați-mi o casă și o vă dau înapoi un muzeu" – spunea cîndva Picasso. Probabil că nu există atîtea case disponibile la Petrila cîte muzee ar putea să dea înapoi Ion Barbu. Vechiul și bunul colaborator al *Dilemei vechi,* cel care, de atîta vreme, comentează vizual, printr-o caricatură, dosarele noastre săptămînale, are în plan vreo zece muzee. După Casa memorială „I.D. Sîrbu", a unui Centru Pompadou (în fosta sală a pompelor din mina Petrila) și a unui Muzeu al Mamei, Ion Barbu se pregătește să inaugureze, pe 23 iulie, Muzeul Instalatorului Român (la Petroșani). Și acesta, ca și celelalte – existente sau în curs de a lua ființă – e, de fapt, o colecție de povești spuse cu umor și cu tîlc. Pentru că Ion Barbu știe că un muzeu nu e doar suma obiectelor pe care le conține și nici – cu atît mai puțin – clădirea care le adăpostește.

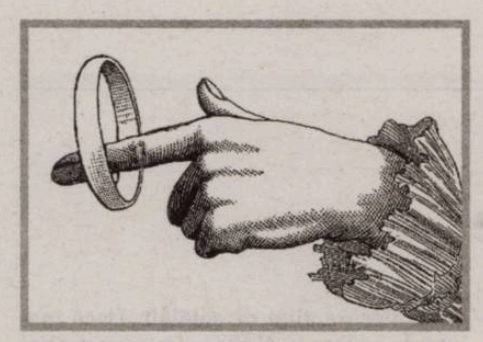

Selma IUSUF

legende urbane

Sanitarii

Mă uit la el pe furiș. Îmi ridic ochii întîmplător, chipurile, și-i fixez un punct la dreapta umărului. Din acel punct arunc cîte o privire la tricoul pe care reușesc în cele din urmă să i-l citesc. Pe tricoul negru scrie șonticăit așa: *„I gave up drink, smoking and sex“*. Jos, cu litere mai mici, vine și poanta sărăcuță: *„It was the worst hour of my life“*.

Tricoul ăsta era purtat de un nene la vreo 75 de ani care probabil că habar nu avea ce-i scria pe piepți. Ferches omul, cu tricoul băgat într-o pereche de pantaloni strînși c-o curea neagră, pantofi făcuți cu cremă, iar tricoul călcat. Cu dungi pe mîneci, cineva trecuse cu drag și cu răbdare fierul de călcat peste toată glumița scrisă în alb, apoi pe spate, pe poalele băgate în pantaloni. Nu știu unde se ducea omul, a coborît cu o stație înaintea mea, cu tricou cu tot, și dus a fost. Sper că nu se ducea la medic, așa cum era, de pildă, să se ducă taică-miu cu niște șosete nou-nouțe pe elasticul cărora scria „Sexy Thing“. Cine naiba gîndește textele astea și cum naiba aleg producătorii, creatorii ăștia să le plaseze? *Sexy thing* pe șosete? Am văzut chiloți cu mesaje mai potrivite. Ciorapii îi luase maică-mea din piață, de lîngă caise și prune. Nimeni nu se uitase că scrie ceva pe manșetele alea.

Așa ajung să umble bătrîni pe stradă în tricouri cu Metallica sau cu cine știe ce obscură trupă nordică de death-metal rămase de la nepoți. Mamăi în Slayer și tătăiți în AC/DC. Rîdea acum o vreme tot net-ul de o fotografie cu o bătrînă la slujba de duminică în biserică. Femeia își acoperise capul cu o basma imprimată cu frumoase frunze de marijuana. I-a adus nepoata bandană de la Amsterdam, pesemne.

În toată prosteala asta cu texte puse pe tricouri, vezi parcă numai nepotriviri hilare. O grăsuță mănîncă o merdenea și face firimituri pe un tricou pe care scrie *„I'm limited edition“*. O doamnă acrită, cocoșată sub povara unei plase grele, are și ea un tricou pe care scrie *„Too hot to watch“*. Am văzut și un nene fezandat bine, care venea de la muncă și moțăia pe scaunul de metrou, pe tricoul căruia erau desenate două mîini cu policarele ridicate în sus de-a stînga și de-a dreapta următorului mesaj: *„This guy needs a beer!“* Acel *guy* își luase cu siguranță porția de bere cu naveta și ar fi avut nevoie de cel mult un somn bun și o aspirină la trezire.

Oamenii chiar se ajută între ei.

Multe din hainele astea sînt cumpărate cu zecile de prin diverse complexuri comerciale ieftine. Altele sînt, cum ziceam, moștenite de pe la copii și nepoți. Încă multe altele se adună de pe stradă și încep o nouă viață cu ăi de le refolosesc. Poți să fii sigur că dacă pui pe stradă o pungă cu haine, va dispărea în cîteva secunde. Nu se irosesc, vor fi purtate de altcineva sau, în cel mai rău caz, vîndute în cine știe ce second hand-uri. De altfel, nimic din ce ajunge în gunoaiele oamenilor, în afară de resturile de alimente, nu rămîne nefolosit și neluat. Echipe de sanitari ai orașului ajung la tomberoane în zori, înaintea mașinilor de gunoi, și reciclează tot ce poate fi reciclat: PET-uri, haine, cartoane, cutii, lemne, scaune hodorogite, pături și saltele vechi. Îi auzi dimineața sortînd tomberoanele, zi de zi, fără grabă, cu gesturi care țin de lucruri făcute și răsfăcute de mii de ori. Orașul are un sistem de reciclare în oamenii ăștia care îngheață în diminețile geroase căutînd între coji de cartofi și care au ajuns să nu tresară și să nu mai simtă nimic în diminețile fierbinți de vară în miasmele de pepene clocit și pieliță de roșii. Ei te salvează de apăsătoarea problemă legată de ce să faci cu hainele prea vechi pentru a fi donate sau cu scaunul de birou căruia i s-a rupt un mîner. Ba oamenii chiar se ajută între ei. Acum cîteva dimineți cineva scosese afară și atîrnase de gard un costum de damă pus frumos pe umeraș. „Luați-l“, scria pe un bilețel înfipt în el. Și tot de curînd cineva a scos afară o masă demontată de la Ikea, împachetată bine, cu șuruburile lipite cu scotch de tăblie. Același cineva făcuse o săgeată mare cu marker-ul spre ele și scrisese, cu trei semne isterice de exclamare: „ȘURUBURILE!!!“

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Brâncovenii (IV)

„Aflînd că asupra mitropolitului Atanasie Anghel din Transilvania și-au întins iezuiții mrejile, ca să-l înduplece a se desface din strămoșeștile legături cu biserica neamului și a se uni cu «legea împăratului» de la Viena, Constantin Brâncoveanu a încercat să-l împiedece a luneca pe povîrnișul acesta dăruind prin hrisovul din 25 mai 1698 însemnate ajutoare bănești pe seama Mitropoliei, despre care spunea cu drept cuvînt «că se învălușește ca o corabie în mijlocul valurilor mării, fiind între multe feluri de eretici necredincioși, și se năpăstuește de la dînșii în multe chipuri.» Prin un hrisov deosebit din vara anului 1700 i-a dăruit și moșia Merișani, jud. Argeș. Dar după ce Atanasie nu a mai putut fi oprit de pe povîrnișul desbinării bisericești a românilor din Transilvania, Mitropolia din Alba Iulia a dispărut parcă ar fi fost înmormîntată vreme de un veac și jumătate. Astfel au rămas neîntrebuințate daniile milostivului Constantin Brâncoveanu, care n-a încetat nici mai tîrziu a sprijini și îmbărbăta pe cei rămași statornici în credința ortodoxă. Într-o scrisoare trimisă la 1701 românilor din Brașov își rostea Brâncoveanu convingerea că cei ce s-au desbinat împreună cu Atanasie de biserica ortodoxă «cu degrabă» se vor căi, fiindcă cei ce-și «părăsesc legea părinților și poftesc alta, își vor lua plata de la dreptul judecător Dumnezeu». În timpul domniei lui Brâncoveanu se tipăriau la București, la Snagov, la Buzău și la Rîmnic, în mare parte pe cheltuiala lui, cărțile religioase de trebuință nu numai pentru români, ci și pentru alte popoare ortodoxe din răsăritul Europei.“

(Ioan Lupaș, *op. cit.*)

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Perlele de la Bac

Fac parte din programul nostru anual. La fel ca sărbătorile și concediile. Un an fără ele e un an incomplet, trist, nereușit, pierdut. La fel cum se umple de urări în perioada sărbătorilor – și de poze în cea a concediilor –, rețeaua socială duduie de „perle“ în zilele în care tinerimea noastră dă Bac-ul. Și unde nu mai începem să ne tăvălim de rîs, să ne facem la cruci cu nemiluita, să crăpăm de entuziasmul jocului cu această supremă *sfară cu motocei*.

Ziarele și emisiunile de știri se întrec în a face rost cît mai rapid de tîmpeniile pe care le scrie elevimea românească prin lucrări. La fel cum, de Paști și de 1 Mai, aflăm mereu despre „petrecărețiii care au luat cu asalt Litoralul, prețul cărnii de miel la vînzătorii particulari, românii au ieșit la iarbă verde, hotelierii spun că reușesc cu greu să răspundă cererii, mercurul din termometre va urca pînă la valori neobișnuite pentru această perioadă“, deci, așa cum nu se poate trece în nici un an peste formulele astea, nici peste deliciul prezentării unor enormități din lucrările de Bac ale elevilor noștri nu se poate trece. N-am mai fi oameni. Cum adică?! Să renunțăm la momentul de glorie absolută în care demonstrăm negru pe alb că „ăștia de acum“ sînt fundamental mai proști decît putea fi cel mai prost de la noi din clasă? Să lăsăm la o parte extazul de a răcni din fundul bojocilor, să ne audă toată terasa, niște elucubrații scrise de „handicapații ăștia din ziua de azi“? Asta nu se poate! Și-așa sîntem necăjiți. Și-așa ducem o viață în care ni s-a acrit de tot, sîntem furați și umiliți crunt, avem senzația că, aici, „se va alege praful“ și n-are rost să speri nimic, după cum n-are absolut nici un sens să faci ceva. Ca să ce?! N-am zis că, oricum, se-alege praful? Păi, atunci, cum să pierdem ocazia de a constata că lumea s-a terminat la noi, iar de-aici încolo începe neantul proștilor de azi?!

Etrist și deprimant să vezi voioșia, entuziasmul și pasiunea cu care unii își umflă piepturile și crapă de dorința de a capta cît mai multă atenție, pentru a cita jucînd „cu talent“ din lucrările „analfabeților și terminaților ăstora de azi“. E profund deconcertant să auzi a miliarda oară cum era „pe vremea noastră, cînd aveai o frică de prof și, dacă făceai pe nebunu', ți-o luai imediat în freză, nu stăteai să te tocmești și cutare, da' bine ne făcea că ne pocnea, că uite ce-a ieșit din noi acuma, nu ca retardații ăștia de azi…“. Și, dintr-odată, ne urcăm pe un piedestal de pe care începem să delirăm, zugrăvind trecutul ca pe o catedrală a luminii, care s-a dărîmat lent sub bocancii „cretinilor“ de azi. Adică, de fapt, copiii noștri. Singurii vinovați pentru profunda noastră nefericire.

Nu mai contează că orice copil primește o lume pe care unii au făcut-o pînă la el. Nu mai contează că sadismul cu care rîdem de ei e pe măsura îndărătniciei de a nu ne vedea pe noi, cu nici un chip. După cum nu contează nici măcar afecțiunea pentru propriul tău copil. Cînd e vorba să te salvezi, fie și pentru o secundă, de valul de culpabilitate care simți că ți se va prăbuși în cap, ești în stare să muți totul, cum-necum, chiar și pe propriul copil. Ca să nu-ți treacă prin cap nici o secundă că ai eșuat. Că lașitatea și precaritatea glorioasei sintagme „pe vremea noastră“ au lăsat ca moștenire, unor copii, două lucruri mari și late: un deșert de lucruri concrete și un ocean de închipuiri. O moștenire care constă într-o așteptare colosală, ca din nimic, printr-o minune, să vină unii să ne salveze. Oricine. Copiii ăștia, că sînt cel mai pe-aproape.

Sadismul și prostia cu care hăhăim pe seama perlelor de la Bac sînt măsura în care ne răzbunăm pe unii complet nevinovați de lumea pe care au primit-o moștenire. Sînt măsura în care aplicăm, cu mîndrie patriotică, o etichetă unică, peste toate generațiile și peste tot ce ține de lumea „lor“. Iar cînd vorbim, prăbușiți de entuziasm, despre olimpicii internaționali de la concursurile școlare, o facem ca să ascundem nemulțumirea față de copiii noștri normali. Copiii noștri normali, care nu pot deveni toți excepționali, și nu pot veni, ca niște divizii de îngeri eliberatori, să ne salveze din delirul, din obida și din resentimentul care ne-ar îneca dacă n-am face glume proaste și n-am proiecta toată vina exact pe ei și pe „generația“ lor.

Da, trăim într-o lume liberă, avem dreptul să rîdem de orice. Da, unora dintre noi ni se pare că aveam o responsabilitate mai mare cînd eram de vîrsta „lor“. Da, unii dintre noi pot spune liniștiți că au făcut cariere senzaționale cu educația de aici, atît pe-acasă, cît și în lumi competitive, civilizate. Dar nu, nu se poate contrazice faptul că un copil e o ființă care primește o lume ca moștenire. Cu cît mai precisă și mai limpede ar fi moștenirea asta, cu atît mai limitate ar fi posibilitățile de a o risipi. Uneori, lucrurile arată ca și cum am avea în mînă o bombă cu fitil aprins. Ne uităm rapid în jur și, ca să nu ne vadă lumea că aruncăm ceva pe fereastră, o aruncăm în propria casă și fugim, trîntind ușa și acoperindu-ne urechile. *Kaboom!*

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

„Dacă vrei să fii desăvîrșit...“

„Pământul dreptății“ ca societate formată din adeziuni libere și totale la idealul autolimitării este forma ideală și scopul primelor comunități creștine. Ele presupun în primul rînd un abandon total în mîinile unui lider charismatic, în limbaj sociologic, al unui purtător de grijă *(episkopos)* inspirat de Duhul Sfînt în limbajul propriu al acestor comunități *(ekklesiai)*. În aceste comunități nu este necesară fățărnicia sau dubla măsură, de fapt, nu este acceptabilă, fiindcă cîștigul pe care îl oferă aceste societăți este propriu-zis cel al autolimitării. Relatarea despre Anania și Safira din Faptele Apostolilor ilustrează acest aspect (Faptele Apostolilor 5, 1-11). Cei doi vor să adere la comunitatea condusă de Apostolul Petru în Ierusalim după Pogorîrea Duhului Sfînt și pretind că își aduc prinos prețul unei proprietăți vîndute pentru aceasta, însă decid să tăinuiască prețul real obținut, pentru a-și rezerva o parte din el. Comunitatea aceasta ierusalimiteană duce o viață de obște după modelul format de Iisus și ucenicii săi, adică o comunitate dedicată propovăduirii Împărăției cerurilor, în care toate bunurile sînt în comun, iar resursa pentru viața cotidiană și pentru susținerea acțiunii de evanghelizare este gestionată de una sau mai multe persoane dedicate acestei activități. Donația lui Anania și a Safirei către Sfîntul Petru se face pentru a împlini acest scop comunitar. Este cu atît mai surprinzătoare jumătatea de măsură cu care operează. De altfel, iraționalitatea gestului este pusă în lumină chiar de apostrofa Apostolului: „Anania, de ce a umplut satana inima ta, ca să minți tu Duhului Sfînt și să dosești din prețul țarinei? Oare, păstrîndu-ți rămînea ție, și vîndută nu era în stăpînirea ta? Pentru ce ai pus în inima ta lucrul acesta? N-ai mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu. Iar Anania, auzind aceste cuvinte, a căzut și a murit.“ (Faptele Apostolilor 5, 1-11)

Să nu ucizi, să nu săvîrșești adulter, să nu furi, să nu mărturisești strîmb.

Moartea subită a lui Anania și apoi a Safirei, care îl minte în față pe Apostol, este șocul psihic în fața puterii Duhului de a vedea tainele inimii, dar este și o metaforă a precarității și iraționalității oricărei măsuri de prudență financiară de acest fel. Momentul terminus al utilității acestei prudențe poate fi chiar clipa următoare. Banii, atît cei dăruiți, cît și cei tăinuiți, își pierd orice relevanță, atîta timp cît adeziunea celor doi la societatea autolimitării nu a fost operantă. Aici cazul e mai dramatic fiindcă eșecul autolimitării (renunțare, înfrînare) se dublează și de înșelăciune în măsura în care cei doi urmau să se bucure de efortul de solidaritate al întregii comunități. De altfel, comunitatea este cea care îi îngroapă. Problema autolimitării revine sistematic în parabolele hristice, fie în cele despre bogăție ca impediment al aderării la împărăția cerurilor, fie în cele despre calea către viața veșnică.

Condamnarea radicală a acumulării pe care o descoperim în parabole precum cea a bogatului căruia i-a rodit țarina, în care moartea împiedică ocazia de a fructifica în plăceri acumularea, se modulează și se precizează în parabole ca aceea despre tînărul bogat: „Și, iată, venind un tînăr la El, I-a zis: Bunule Învățător, ce bine să fac, ca să am viața veșnică? Iar El a zis: De ce-Mi zici bun? Nimeni nu este bun decît numai Unul Dumnezeu. Iar de vrei să intri în viață, păzește poruncile. El I-a zis: Care? Iar Iisus a zis: Să nu ucizi, să nu săvîrșești adulter, să nu furi, să nu mărturisești strîmb; Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta și să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți. Zis-a lui tînărul: Toate acestea le-am păzit din copilăria mea. Ce-mi mai lipsește? Iisus i-a zis: Dacă vrei să fii desăvîrșit, du-te, vinde averea ta, dă-o săracilor și vei avea comoară în cer; după aceea, vino și urmează-Mi. Ci, auzind cuvîntul acesta, tînărul a plecat întristat, căci avea multe avuții.“ (Matei 19, 16-22)

Lepădarea de proprietate sau avere în orice formă, și deci de gestiunea ei, este tocmai începutul acelui proces al autolimitării. Chestiunea este centrală în propovăduirea lui Hristos și nu este doar un opțional cum pare în această parabolă. De altfel, neputința de a înțelege ultimul îndemn produce despărțirea, tînărul pleacă întristat. El este nemulțumit de răspunsul pe care îl primește și îl putem suspecta că venise să primească o confirmare a bunei sale așezări spirituale. În sine demersul lui era greșit, căci el venea să adauge prestigiu spiritual la averea sa.

Imperativul autolimitării nu este numai individual, ci se întoarce ca o plusvaloare asupra comunității. Este cheia spirituală a conviețuirii pașnice. Autolimitarea este cea care oprește dinamica coliziunii între indivizi. Ceea ce hrănește această dinamică este obiectivul de realizat pe care îl reprezintă termenul de comparație cel mai apropiat. Cu fantastică introspecție psihologică, un monah din pateric constată: „Mă înduplecă dracii să fiu cu cel care este deasupra mea și să disprețuiesc pe cel care este mai jos decît mine“. Această dorință a monahului „de a fi cu cel mai mare“ este mugurele dorinței de a fi ca, și în cele din urmă, de a fi în locul celui mai mare, adică spirala invidiei. Răspunsul este cel al avei Marcu de la hipodromul din Alexandria, cel care și-a părăsit chilia pentru a trăi cu cerșetorii de la hipodrom. Exemplele extreme pun în lumină obiectul efortului spiritual. Inspirația inițială a anahoretismului ține de acest efort de a se desprinde nu atît de confortul fizic al universului locuit, cît de confortul psihic al societății. Pentru a lupta cu dorința din sine, monahul se desparte de lume ca sălaș al dorințelor. Intuiția pare corectă, în lipsa termenului de comparație se stinge dorința. Anatol France, în romanul său filozofic *Thais,* îl pune pe Pafnutie să dezmintă această mișcare psihologică. Amintirea lumii îl scoate din pustie, după care începe să-și îmbrace în false argumente această cădere inițială. Toate eforturile spirituale se prăbușesc măcinate de spirala dorinței.

Privind totuși prin prisma surselor antice și medievale (Patericul* și toată literatura monastică ce i-a urmat) spre universul comunităților monastice putem descoperi în ele o continuare a efortului inițiat de apostoli de a fonda comunități ale autolimitării.

* Țin să menționez ca pe un eveniment editorial excepțional apariția *Patericului sistematic*, în traducerea pr. Constantin Coman, la Editura Bizantină, 2016.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (IX)

Atît pregătirea, cît și derularea ca atare a Sfîntului și Marelui Sinod Panortodox, desfășurat în iunie pe insula Creta, au scos la lumină emoții și convingeri teologice și nonteologice oscilînd între diplomație și frenezie.

Înainte de toate, așa cum notat deja în textele anterioare dedicate Sinodului Panortodox, am ajuns, în chiar preziua Sinodului, în situația tragicomică de a vedea, după o jumătate de secol de pregătiri, întîlniri, dezbateri pe comisii și grupuri de experți, sinaxe ale întîistătătorilor și decizii, cum este agitată furtunos ideea amînării Sinodului. Pur și simplu. Concluzia unei asemenea poziții este pe cît de evidentă, pe atît de gravă: fie toată pregătirea presinodală a fost insuficient de transparentă, fără deschidere față de publicul larg, fără comunicarea la timp a proiectelor de documente și fără conferințe pe temă, fie cei care au cerut amînarea s-au trezit prea tîrziu, au citit superficial textele la data publicării lor și au reacționat, în consecință, panicați.

Cît privește pregătirea presinodală, măcar prin durata ei, întinsă pe decenii întregi, desfide obiectiv orice acuză de „grabă“. Dacă un Sinod Panortodox, pregătit începînd cu 1961 și care are loc în 2016, adică fix după 55 de ani, poate ajunge motiv de sminteală și dovadă că ortodoxia este „luată de val“, atunci nu mai înțelegem care este unitatea de măsură a timpului în Biserica de Răsărit. Este adevărat, pe de altă parte, că în tot acest timp, majoritatea Bisericilor Ortodoxe locale au traversat experimentul totalitarismului comunist, fapt care a cauționat maniera de a gîndi și acționa teologic, ceea ce s-a reflectat inclusiv în reflecția presinodală. Cu alte cuvinte, agenda viitorului Sinod Panortodox nu a fost constant și pe primul loc în atenția școlilor de teologie.

Cu toate acestea, majoritatea documentelor pregătite pentru a fi supuse atenției Sinodului Panortodox, redactate de-a lungul timpului și publicate ca atare în revistele Bisericilor Ortodoxe locale, au circulat intens, absolvind astfel procesul de prereceptare obligatoriu în vederea cîștigării, la final, a legitimității unui moment eclezial de consultare. Concret, de pildă, Bisericii noastre i-a fost rezervat un subiect, pe care nu l-am regăsit însă pe lista temelor din Creta: iconomia sau modul cum Biserica aplică pastoral, de la caz la caz, normele sale canonice. Pe marginea teologiei iconomiei s-au scris studii românești importante, unele reprezentînd contribuții reale la bibliografia ortodoxă internațională din domeniu.

Acum, cît privește tabăra celor care își doreau amînarea Sinodului Panortodox – probabil nu pentru încă o jumătate de secol! –, rezerva lor principală era/este legată de conținutul variantei finale a documentelor din mapa părinților sinodali. Chiar dacă unele conțin formulări de ultimă oră, acestea au fost trecute printr-o sinaxă a capilor majorității Bisericilor Ortodoxe locale și au fost cunoscute cu cel puțin o jumătate de an înainte. Adică un timp rezonabil pentru a lua atitudine, inclusiv pentru a aduce sugestii de îndreptare. Or, spiritele s-au inflamat brusc cu doar cîteva săptămîni înainte de Creta, lăsînd impresia, imposibil de contestat, că ne confruntăm, în fapt, cu o strategie, gîndită în consecință, de împiedicare cu orice preț a derulării Sinodului Panortodox.

Din succesiunea aceasta de evenimente înțelegem cel puțin două lucruri. Primul: oricît de lung ar fi drumul pregătitor, ortodoxia mondială de azi are o chimie dificilă, acumularea istorică a nemulțumirilor de toate felurile (de la sensibilități naționaliste la conflicte pastorale nemijlocite) explodînd cu orice ocazie. În plus, acest bagaj nonteologic se traduce în poziționări care pretind că apără puritatea ortodoxiei, agresivitatea retorică și încrîncenarea ținînd de cele mai multe ori locul apologiei, argumentației întemeiate și dialogului onest. Al doilea: în fața provocărilor actuale, ortodoxia, prin reprezentanții ei la vîrf, produce dovada că nu înțelege să mizeze pe ceea ce a definit orice moment sinodal important din istoria Bisericii noastre: simțul teologic al poporului lui Dumnezeu.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

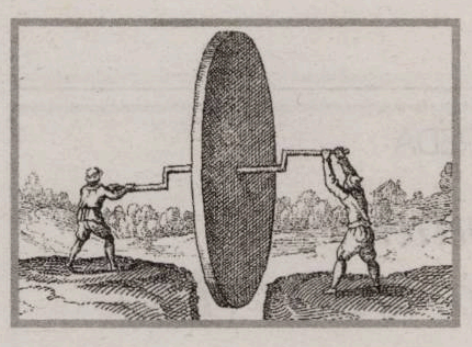

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Țarina-accident

De unde atîta indignare la adresa primarului?

A trecut o lună de la alegerile locale din București și, deja, s-au epuizat cîteva capitole serioase din manualul de indignare. Deși nu a apucat să administreze mai nimic, noua conducere a orașului s-a văzut obligată să stingă mai multe mici incendii pentru care responsabilitatea nu îi aparține decît într-o măsură discutabilă. Întîrzierea nepermis de mare a lucrărilor de la Pasajul Piața Sudului, spre exemplu, nu poate fi reproșată actualei administrații decît cu un efort mare și inutil de imaginație. Ceea ce se poate trece cu minus în dreptul doamnei Firea sînt o serie de declarații, mai degrabă nefericite decît dăunătoare.

În fapt, nu prea știm mare lucru despre intențiile administrației orașului, după cum probabil nici noii administratori nu știu. Din informațiile pe care le am pînă acum, știu doar că la nivelul Primăriei Generale se încearcă în această perioadă un fel de trecere în revistă a principalelor probleme ale orașului. Un audit ar fi un cuvînt cam pretențios pentru mirările cu care noii conducători ai Bucureștiului punctează cîte o descoperire prin bucătăria internă a metropolei.

Și atunci de unde atîta indignare la adresa primarului? Un prim răspuns ține de victoria dincolo de orice nuanță din alegeri. Sînt oameni care nu s-au obișnuit încă cu ideea că PSD poate cîștiga atît de clar orașul. Apoi, o categorie aparte sînt aceia care nu o simpatizează deloc pe titulara postului. Aceștia nici măcar nu vor încerca să o asculte. O a treia voce, cea mai slabă și haotică, din păcate, e cea a opoziției din Consiliul General. Avem acolo un USB prea nou și prea preocupat de ambiții naționale, un PNL prea vechi și prea dezinteresat (ca să fiu politicos) de București și un PMP prea cufundat în calcule de supraviețuire. Iar slăbiciunea opoziției face ca efortul de cenzură a administrației să se mute – a cîta oară? – în zona rețelelor sociale. De aici strigătele de furie, nu întotdeauna logice sau întemeiate pe informații corecte.

Așa cum arată lucrurile acum, la doar o lună după alegeri, Bucureștiul pare părăsit, la nivel politic, în brațele unui mini-USL a cărui viziune pentru oraș nu este deloc clară. Dincolo de bancurile legate de nominalizarea unui viceprimar ridiculizat de tabloide, nu există date care să permită conturarea unei proiecții clare a viitorului orașului. Ca o paranteză, reține că viceprimarul (demisionat între timp) este fost stagiar la cabinetul de europarlamentar al noului șef al filialei București a PNL. Sînt greu de combătut o senzație de noncombat și o oarecare aversiune la coincidențe.

Nu știm dacă și cum va fi controlată dezvoltarea orașului. Continuăm să construim locuințe și birouri fără infrastructură? Continuăm să aplicăm corolarul capitalist-pervers al distrugerii patrimoniului la decretele lui Ceaușescu, care urmăreau același lucru? Cum rămîne cu cartierele fără teatre, cinematografe sau orice alt fel de spațiu de agregare comunitară? Vom continua să ne mulțumim cu un București a cărui viață culturală trăiește pe repede-înainte în cei trei-patru kilometri pătrați din centru, în timp ce periferia începe devreme și se termină tîrziu? Pentru că, să nu amăgim, 80% din București este un deșert locuit, o cazarmă ai cărei oameni iau adesea chipul blocurilor în care își duc viața.

Alt lucru pe care nu îl știm e dacă municipalitatea va avea curaj să extirpe tumoarea din serviciile publice aflate sub controlul ei. Cazul Apa Nova, de exemplu, este cel mai flagrant. Nu a trecut nici un an de zile de cînd procurorii DNA descopereau că monopolul francez de la București a mărit ilegal tarifele folosindu-se de șpăgi date la nivelul Primăriei. O analiză publicată în presă remarca faptul că, *între 2000 și 2013, costul apei în București a crescut de 17 ori.* Cazul ăsta e special doar prin amploarea dezastrului și distanța ostentativă pe care instituția Primăriei a pus-o între dezvăluiri și acțiunea proprie. Pur și simplu, administrația locală NU a vrut să discute sub nici o formă despre acest subiect, indiferent cine i-au fost șefii. Nici sub actualul mandat nu sînt cine știe ce semne că se va întîmpla ceva. Nu pînă acum, cel puțin.

Problema e că administrația Firea are prea puține stimulente să se ocupe de toate astea. De ce ar face-o, cîtă vreme maximum de presiune publică la care se poate aștepta constă în cîteva *status*-uri nervoase de Facebook? Durata de viață a unui *status* variază de la cîteva minute la o zi, pentru că peste el vin alte motive de indignare, înduioșare sau oroare. În fapt, cu cît criticile la adresa primarului sînt mai haotice și mai nesusținute de fapte sau lipsite de urmări, cu atît mai mult puterea doamnei Firea crește. Asta refuză să vadă partidele de opoziție din Consiliu și să nu vă mirați dacă și anul viitor pe vremea asta o să le auziți acuzîndu-se unul pe altul pentru impotența generală.

Bucureștiul e deja abandonat. Iar Gabriela Firea, asemeni unei țarine-accident, domnește netulburată, mirîndu-se și ea de propriul noroc. Mujicii sînt prea preocupați să îi intre în voie, să nu o deranjeze sau să se înjure unul pe altul într-un colț întunecat al cîrciumii. Mai tîrziu au să își dea în cap cu peștele de pe televizor, într-un spectacol dizgrațios și nefolositor.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Am găsit refugiați. În Berlin

La Berlin fiind, într-o vizită de lucru excelent organizată de Ministerul Federal de Externe al Germaniei, am încercat să găsesc refugiați. De fapt, ăsta era subiectul călătoriei: politicile nemțești pentru refugiați și imigranți. Din aproape în aproape, am găsit locul unde erau cazați, în corturi, refugiații. Ni se spusese că accesul nu e o problemă, fiind vorba despre AktionBerlin, o organizație a Bisericii Evanghelice. Numai că am fost opriți, cu fermitate, la poartă. Aveam *appointment*? Păi, nu aveam. La revedere și-un praz verde! Andrej Ban, colegul din Slovacia, a făcut cîteva poze în cortul unde trăiau refugiații. Adică un spațiu împărțit de niște bucăți de PAL roșii în cubicule de dormit. Cam trei metri pe trei pentru o familie. Paturi, noptieră, un dulap. Aproape trei sute de oameni, în total. Dușuri comune, mașini de spălat rufe, un spațiu comun de joacă pentru copii. Jucării, cărți, televizor. Și *badigarzi* inflexibili. Avem voie să vedem doar ceea ce se vede de la poartă. Accesul în interiorul cortului este interzis pentru ziariști, fără *appointment*. De-abia cîteva zile mai tîrziu aveam să aflu de unde atîta grijă pentru imaginea organizației. Acum vă dau doar o sugestie: era vorba despre profit. Am ieșit în curte, am stat un pic de vorbă cu doi sirieni plictisiți care ne-au mărturisit că încearcă să adune niște mii de euro (vreo trei), să plece (tot clandestin) spre Iran. Se săturaseră de Germania, iar în Siria nu se puteau întoarce. Nu aveau la ce.

Se făcuse tîrziu pentru Andrej și pentru mine. Aveam de vorbit cu o organizație care se ocupă cu tot soiul de acțiuni comunitare în Wedding, un cartier al Berlinului. Locul întîlnirii: la crematoriu! Mda. Acesta fusese construit pe la începutul secolului trecut și închis prin anii '90. L-a preluat de la primărie o companie privată, care l-a renovat și a amenajat următoarele: una bucată sală de spectacol cu o acustică infectă (pianul era pus exact pe trapa care ducea cadavrele în subsol, la incinerare) și multe birouri pentru firme din „industriile creative". A se înțelege mici *start-up*-uri din showbiz sau IT. La o primă vedere, aș zice că renovarea a costat peste două milioane de euro. Tot la o primă vedere, micile firme „creative" nu puteau plăti o chirie prea mare. Am întrebat cum se susține afacerea, în cît timp se poate amortiza investiția. Nu am primit nici un răspuns convingător, să vă zic sincer. În schimb, am avut plăcerea de a savura un prînz vegetarian, la o terasă „creativă", aflată între crematoriu și cimitir. Cîte două felii de sfeclă și măr ras la aperitiv, una bucată vînătă la cuptor, asezonată cu porumb fiert, pe post de fel principal. Totul, udat generos cu apă minerală și suc organic de mere. În stînga era gardul cimitirului, în dreapta se înălța crematoriul. Cînd să mergem spre subsolul crematoriului, să vedem ce spațiu de creație s-a construit în locul unde pînă de curînd au fost urnele mortuare, a venit salvarea. O doamnă, turcoaică, șefa companiei private care făcea un soi de servicii de *city management* pentru primăria locală, a sosit să ne ia la plimbare prin cartier.

Am ajuns la un centru comunitar turc. În spatele blocurilor („așa ne-am obișnuit noi, emigranții primei generații, să ne ascundem cît mai departe de strada principală, să nu sărim în ochi") erau construite o moschee și cîteva clădiri-anexă: o sală de studiu, cîteva clase pentru meditații școlare serale, o cantină. Era în Ramadan și din difuzoare se auzeau versetele Coranului.

Apoi am plecat să vedem împrejurimile. Doamna de origine turcă ne explică detaliile muncii organizației. Au reparat locurile de joacă, au imaginat trasee de fitness pe malul pîrîului care traversează cartierul. În momentul ăla, văd într-un geam, la parter, un afiș în românește. Naiba m-a pus să întreb care îi este rostul. Veți afla necazul, săptămîna viitoare.

(Călătorie realizată la invitația Ministerului Federal de Externe al Republicii Federale Germania și susținută de Public Diplomacy Initiativkreis e.V. și Ambasada Germaniei la București)

un sport la Răsărit

Nu am putea să purtăm drapelul (la Olimpiadă) și fără discuții?

Nu. Ce-am fi fără discuții? O țară de tăceri, în care faptele s-ar vedea ca meduzele fosforescente noaptea în ocean. Cu cît facem mai puțin, pe atît ne vine pofta să dăm din gură și din tot ceea ce ar trebui să ținem acasă, închis cu șapte lacăte. Halep ar fi vrut să poarte drapelul la Jocuri fără să știe exact dacă va participa, ceea ce în sine e colosal. Și Neagu a dorit să ducă tricolorul. Pînă la urmă, a fost aleasă Ponor, cu scrîșnete. Drăgulescu a explicat că titlurile ei olimpice au recomandat-o, la care Simona a răspuns că nu există nici o lege în acest sens. De fapt, nimic n-are sens în toată această poveste. Senzația neplăcută e că defilarea cu pieptul bombat în fruntea delegației e cea mai ușor de cîștigat probă de la Rio, cu vizibilitate sigură. E frumos să vrei să ții steagul țării, dar cel mai frumos ar fi să-l urci pe catarg. În loc de asta, un sport în suferință gravă și-a făcut rost de o competiție absurdă, care e de fapt termometrul fidel al fierbințelilor sale. Loviți de dopaj, de prăbușirea disciplinelor istorice și de incapacitatea unui sistem de a veni la zi, ne repezim pe ceea ce e ieftin și de suprafață. Ne agățăm de iluzii, ca și cum ele ar putea să schimbe realitatea. Numai că realitatea e încăpățînată. Și cu cît vrem să păcălim mai tare, cu atît ea ne dă cu faptele în cap. Sigur, cui are în ce să-i dea.

Radu NAUM

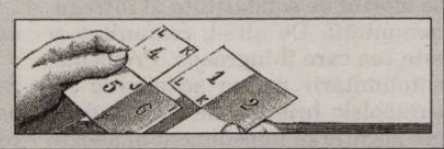

Poetul Euxin

Texte și opinii de:

● Mircea ANGHELESCU (profesor emerit, Facultatea de Litere, București)
„Viețile postume ale poetului“

● Ioana COSTA (profesor dr. univ., Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, București)
„Exilații“

● Ștefan CUCU (profesor emerit, Universitatea „Ovidius“, Constanța)
„Cel nepieritor“

● Anca DAN (cercetătoare la CNRS, École Normale Supérieure, Paris)
„Întrebări și răspunsuri cu Ovidiu la Tomis“

● Liviu FRANGA (decanul Facultății de Limbi și Literaturi Străine, București)
„Poemul rămînerii la Tomis“

● Ana-Maria RĂDUCAN (doctor în filologie)
„Din exil, cu dragoste“

● Radu VANCU (scriitor)
„Ponticele. Despre modernitate ca exil“

argument

Iubire & relegare

Publius Ovidius Naso (43 î.Hr., Sulmona – 17 d.Hr., Tomis) este primul mare poet care a creat la marginile Imperiului Roman.

Poet al epocii sale, respectat, citit și admirat pentru o carte de lirică erotică devenită extrem de populară, *Ars amatoria,* Ovidiu rămăsese, după moartea lui Horațiu și a lui Vergiliu, cel mai mare poet al Romei. Talent și faimă care i-au adus și sfîrșitul, căci Împăratul Octavian Augustus îl exilează undeva la marginile imperiului, la Tomis. În vîrstă de 51 de ani, Ovidiu se vedea nevoit să-și părăsească cea de-a treia soție, fiica și nepoții, prietenii pentru a trăi pe malul Mării Negre, în mijlocul unei populații barbare formate din geți, sarmați și greci, a căror limbă n-o vorbea. Familia și prietenii l-au convins să nu se sinucidă, să plece în exil și să încerce a obține clemența.

„Pricina prăbușirii mi-o știe toată lumea / Și nu mai e nevoie aice să o spun“, spune poetul și e o amară ironie faptul că, neprecizată în versurile sale (din delicatețe, dar și din teama de a nu-l răni/mînia și mai mult pe Împărat), cauza care i-a atras pedeapsa a rămas pînă astăzi necunoscută. Ovidiu s-a limitat să scrie că motivul ar fi fost *„carmen et error“*, adică o poezie și o greșeală (se pare că ar fi fost martorul unui delict), astfel că motivele reale ale relegării sale la Tomis (relegarea fiind o formă de exil mai ușoară, temporară, fără confiscarea averii și a titlurilor) au dat naștere multor teorii. Filologul italian de origine română Demetrio Marin a scris, pe această temă, un studiu fascinant, tradus și la noi, în care demontează toate aceste teorii: *Publius Ovidius Naso. Misterul relegării la Tomis. Teze și ipoteze* (trad. Corina Gabriela Bădeliță, Editura Institutul European, 2009). Concluzia lui este aceasta: „Dorința de libertate a lui Ovidiu, și care, în contextul opoziției față de Augustus va fi determinat relegarea sa la Tomis, din păcate nu a putut decît în parte să răscumpere impresia nefavorabilă suscitată mai ales de activitatea lui poetică din prima perioadă, care nu era în consonanță cu principiile morale care se doreau instalate în societatea augustană. Aspirația spre libertate a fost parțial contrabalansată de imoralitatea operei (și, poate, de viață).“

Ovidiu a petrecut în exil la Tomis nouă ani, fără să obțină iertarea, pe care nici n-a mai cerut-o după moartea lui Octavian Augustus, cînd prietenii săi de la Roma se împuținaseră și nu mai aveau influență. În acest timp, a scris cele cinci cărți din *Tristia / Triste* (între 8-12 î.Hr.) și alte patru cărți din *Epistulae ex Ponto* sau *Pontica / Pontice* (12-16 î.Hr.), trimise soției, prietenilor și împăratului. A mai compus un poem satiric, *Ibis,* care nu s-a păstrat, iar din poemul didactic *Meșteșugul pescarului* n-a apucat să scrie decît 132 de versuri.

Anul viitor se împlinesc 2000 de ani de la moartea sa. Nu se știe unde a fost îngropat. (**Marius Chivu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată în toamnă.

Anca DAN

Întrebări și răspunsuri cu Ovidiu la Tomis

Luciae Lazari,
magistrae meae

Pentru cititorul obișnuit cu literatura de azi, textele antice au și avantaje, și dezavantaje. Vechimea și succesul repetat ale unei opere copiate, editate, traduse de nenumărate ori sînt garanții ale calității și universalității mesajului său. Cum de cele mai multe ori acest pasaj nu rămîne steril, ci inspiră mai multe răspunsuri, opera antică servește drept cheie, nu doar pentru a ști mai multe despre Antichitatea clasică, ci despre toate epocile și culturile unde referința clasică occidentală este inerentă creației artistice. În fond, modelul, determinat de educația artistului și a publicului său, este o condiție universală a plăcerii estetice: ne place ceea ce recunoaștem, admirăm ceea ce ne surprinde pentru că este altfel decît ne-am aștepta. Ovidiu a uzat și poate abuzat el însuși de modele, ca un excelent „poet savant" – așa cum se cuvenea să fie demn urmaș al Alexandrinilor; a și avut șansa, destul de rară, să fie citit și citat aproape în toate epocile.

Dificultatea parcurgerii unui text antic este dată de ceea ce ne desparte de Ovidiu și de ceilalți autori din Antichitate: trăim într-o lume ce vorbește, gîndește și acționează altfel. Aceasta nu înseamnă că lumea noastră nu are de învățat de la „alții", în general, și de la cei pe care îi moștenește, în special. Cunoașterea contextului este obligatorie pentru a înțelege o operă clasică, iar efortul necesar se poate dovedi frustrant pentru cititorul care caută un acces facil la plăcerea estetică. Or, tot ceea ce se poate ști astăzi despre Ovidiu și creația sa vine mai ales din opera transmisă sub numele său: un corpus destul de limitat, explorat și repetat în numeroase dicționare și istorii literare latinești în ultimele trei secole.

Ce se poate spune nou despre Ovidiu, ce nu se găsește la îndemîna fiecăruia, pe o pagină „wiki" sau într-o arhivă internațională de traduceri? Foarte puțin, căci șansele ca o fărîmă de text sau de sens să fi trecut neobservată sînt extrem de reduse. Dar la fel cum medicina nu se termină cu studiul anatomiei, tot așa cunoașterea unui text nu este decît o condiție preliminară pentru a înțelege locul și impactul său, de-a lungul timpului, într-o cultură căreia îi aparținem și care – vrem, nu vrem – ne formează ca indivizi.

Rîndurile ce urmează nu vor aduce așadar date noi, ci doar cîteva încercări de răspunsuri la întrebări pe care un cititor ce a deschis o carte a lui Ovidiu și le-ar putea pune. Vă propun un fel de „interviu" cu autorul *Scrisorilor de la Marea Neagră (Pontice)*. E drept, Ovidiu și contemporanii nu cunoșteau nici conceptul de „interviu", nici mediile de comunicare de masă. Dialogul cu un autor prin intermediul operei, așa cum îl putem avea astăzi cu Ovidiu, era însă un exercițiu fundamental în școlile antice. Pregătirea oratorului, esențială într-o societate unde poporul avea, cel puțin în principiu, o putere legislativă și judecătorească exprimabilă în mod direct, cuprindea exerciții prin care elevul adolescent învăța să formuleze întrebări și răspunsuri pornind de la texte, de multe ori știute pe dinafară.

Fidel spiritului său provocator și rafinat.

Între manualele lui Cicero și Quintilian, exercițiile de pledoarie ale tatălui filozofului Seneca, coleg cu Ovidiu, ne dau o idee despre această practică didactică și despre cum s-ar fi prezentat Ovidiu în fața profesorilor săi de retorică *(Controverse* 2.2.8). Cu atît mai puțin surprins de întrebări și răspunsuri pe marginea unui text ar fi fost Ovidiu după anii de pregătire filozofică grecească – la Atena, în Asia Mică și Sicilia *(Triste* 1.2.77-78, *Pontice* 2.10.21-29): de la dialogurile cu Socrate la școlile purtînd amprenta aristotelismului, întrebările și răspunsurile au fost motorul dobîndirii cunoștințelor pînă în epoca modernă.

Cine este Ovidiu și de ce l-am mai citi azi?

Ovidiu e un poet de limbă latină, suficient de cunoscut la 51 de ani trecuți pentru a-și redacta o autobiografie realistă la persoana I *(Triste* 4.10): obicei rar la vremea lui – dacă ne gîndim că însuși Cezar și-a povestit războaiele la persoana a treia – dar nu excepțional în poezia elegiacă în care, prin definiția genului, eul poetic își spune oful, mai mult sau mai puțin real. Ovidiu s-a născut pe 20 martie 43 î.Hr. la Sulmona, în ținut pelign (azi în Abruzzo), și, pînă la moartea sa, intervenită potrivit *Cronicii* Sfîntului Hieronim în 17 d. Hr., a fost martorul „revoluției romane": tranformarea republicii democratice censitare, total ostilă monarhiei, într-un imperiu, condus de o dinastie ereditară, care pretindea că domină toată lumea cunoscută.

Rari sînt autorii romani, proveniți din păturile sociale privilegiate și educați în spiritul respectului pentru înaintașii romani și sclipirile Greciei deja apuse, care, departe de a idealiza trecutul, s-au declarat fericiți să trăiască în secolul lor. Ovidiu este o excepție: era un spirit modern și monden. Citindu-i *Amorurile* – redactate între 25-16 a.C. –, intrăm în atmosfera Romei pacificate după trei generații decimate de războaie civile; sîntem martorii tînărului flușturatec ce se strecoară în patul amantei sau plînge la ușa ei. Într-o societate tradițională, în care interesul pentru psihologia feminină nu era o prioritate a bărbatului, autorul *Leacurilor de înfrumusețare pentru fața femeii* și al *Scrisorilor eroinelor* nu e egalat în finețe decît poate de Virgiliu, prin portretul Didonei din *Eneida*.

În același timp, ambițios și spiritual, Ovidiu prefera variația; poemul său epic *Metamorfoze* este o adevărată istorie a lumii elenizate, prin prisma transformării elementelor și caracterelor, potrivit doctrinei pitagoreice a reîncarnării sau mai exact a metensomatozei. Rescriind istoria Romei, Ovidiu folosește tradiții deja cunoscute de publicul său, dar evită să calce pe urmele lui Virgiliu, alegînd de fiecare dată alternativa – de exemplu, preferînd să pună accentul pe originea greacă, arcadiană și nu troiană a romanilor *(Metamorfoze* 14-15). Și pentru că erudiția și tehnica poetică îi permiteau să exceleze și în domeniul mitologiei italice, începe redactarea *Fastelor*, explicație elegiacă a calendarului roman din care se pare că nu a apucat să scrie decît prima jumătate.

Îndrăzneala sau plăcerea jocului și a riscului au făcut din Ovidiu autorul primei arte erotice păstrate în Occident. Lecții de amor se găseau deja în piesele de comedie, în poeme puse pe seama unor curtezane celebre (ca Philaenis din papirul *POxy* 39.2891) sau chiar în cîteva poeme elegiace latine (precum cele ale lui Tibul 1.4, 5, Properțiu 4.5 și ale lui Ovidiu însuși, în *Amoruri* 1.8). Dar Ovidiu înnobilează seducția, predînd-o întregului popor ca pe o *„ars"*, un „meșteșug", așa cum se preda tinerilor aristocrați tehnica vînătorii sau a agriculturii. Cînd Augustus voia o întoarcere la valorile morale tradiționale, pedepsindu-și pînă și fiica și nepoata pentru adulter, publicarea acestei *Arte* nu putea trece neobservată: de la locurile de pierzanie din Roma și împrejurimi, la manierele de abordare a unei femei sau a unui bărbat, pînă la pozițiile sexuale potrivite diferitelor configurații fizice, *Arta iubirii* poate fi interpretată ca o formă de opoziție politică. Iar Ovidiu, fidel spiritului său provocator și rafinat, răspunde amenințării cu *Remedii:* vindecarea de amor pe care o recomandă nu este nicidecum o ispășire a greșelilor erotice, ci o continuare a artei de a trăi pentru plăcerile trupești, dincolo de suferințele

Unul dintre puținii clasici latini traduși în greacă.

Care sînt ingredientele succesului lui Ovidiu?

Înainte de toate, important este subiectul. La Ovidiu el este de multe ori erotic sau, în orice caz, sentimental, în situații banale – precum tînărul îndrăgostit care suferă la refuzurile Corinnei în *Amoruri* – sau excepționale, cînd pasiunile sînt împinse la extrem. Gama aceasta largă de pasiuni este exploatată din ce în ce mai subtil cu cît poetul avansează în vîrstă: deja în *Arta iubirii* și în *Metamorfoze*, mai multe niveluri de lectură sînt posibile, de la sensul literal la ironia și chiar batjocura socială și politică. În *Remedii* și *Faste*, precum în epistula trimisă lui Augustus de la Tomis *(Triste* 2), jocul aluziilor devine atît de complex că e greu de spus pînă la ce punct Ovidiu însuși putea evalua capacitatea diferiților săi cititori de a-l înțelege așa cum ar fi vrut el. Un alt ingredient sigur al succesului era mitul. Ovidiu este un nou Callimach, nu doar prin coloratura elegiilor sale personale – datorită căreia Properțiu, puțin înaintea sa, se declara un Callimach al romanilor, *Elegii* 4.1.64 –, ci mai ales prin faptul că *Metamorfozele* și *Fastele* sînt primele culegeri de poeme etiologice, ce explicau toată mitologia greco-romană.

Publicul ovidian din toate timpurile regăsește astfel numeroase personaje despre care a învățat la școală sau în diferite lecturi, pe care le vede reprezentate în picturi și sculpturi; în același timp, el este întotdeauna surprins de o nouă variantă sau cel puțin o nouă nuanță pe care Ovidiu o dă tuturor miturilor. Bogăția ideilor nu rămîne ascunsă într-un limbaj greu de înțeles, așa cum se întîmpla de multe ori cu poeții Alexandrini, filologi înainte de toate. Ovidiu folosește un limbaj clar, ușor chiar pentru discipolii care încep să învețe limba latină. În plus, așa cum o spunea el însuși, talentul natural pentru a se exprima în versuri ritmate *(Triste* 4.10.26) a făcut din el unul dintre cei mai mari versificatori latini, cultivat ca exemplu în toate epocile latinității. Accesibilitatea formei și conținutului, acest talent de a face să pară simplu tot ceea ce era foarte elaborat i-au asigurat poetului un succes imediat, de care a fost conștient în timpul vieții și pe care-l găsim confirmat cîteva generații mai tîrziu pe zidurile de la Pompei *(CIL* 4.1893-1895, din *Amoruri* 1.8.77-78 și *Arta* 1.475-476).

Așadar, în ciuda cenzurii imperiale, deși cărțile sale au fost excluse din bibliotecile publice *(Triste* 3.1), în 79 d.Hr. poezia lui de dragoste lui era știută, cel puțin în parte, pe dinafară în Italia. Aceste calități imposibil de negat au făcut ca, în Occidentul latin, operele considerate la vremea sa ca indecente să fie copiate și păstrate în mănăstiri. La Bizanț, în secolul al XIII-lea, Ovidiu a fost unul dintre puținii clasici latini traduși în greacă. Renașterea i-a asigurat o posteritate fără egal: dincolo de literatură și muzică, mitologia greacă și romană a lui Ovidiu a inspirat decorația numeroaselor palate clasice și baroce ale Europei, fiind astfel o prezență inevitabilă în cotidianul elitelor care au dictat gustul artistic pînă în secolul al XIX-lea.

De ce Tomis, de ce Triste *și* Pontice?

Nu vom cunoaște poate niciodată cu exactitate contextul relegării poetului de la Roma. Tot ceea ce știm este ceea ce ne spune Ovidiu însuși în *Triste:* motivele au fost *carmen* – poezia, adică *Arta iubirii* – și *error*, o greșeală, nu o crimă *(Triste* 2.103-108, 4.1.23-24). Toate teoriile moderne de complot, pînă la absurda negare a prezenței lui Ovidiu la Tomis, sînt lipsite de valoare istorică. Putem bănui că greșeala avea un fond politic și că Tiberiu și Livia i-ar fi fost, din motive total necunoscute, și mai ostili decît Augustus. Fie din cauza acestei adversități, fie de bătrînețe, disperare sau uitare, Ovidiu nu mai cere să se întoarcă la Roma după moartea lui Augustus, în 14 d.Hr. Este mai ușor de înțeles de ce, fără să fie exilat – adică deposedat de cetățenia romană și de averile sale, ceea ce i-ar fi afectat familia *(Triste* 4.10.69-76) –, a fost totuși trimis într-un loc atît de teribil pentru cineva care aprecia comoditățile vieții romane, orașul mediteranean și cultura recentă.

Opoziția dintre greci – împreună cu populațiile asimilate lor, precum romanii – și barbari este o banalitate în mentalitatea antică, veche deja de o jumătate de mileniu pe vremea lui Ovidiu. De la Hippocrate (în tratatul *Despre aer, ape, locuri),* devenise comună imaginea unei lumi în centrul căreia era bine să te naști și să trăiești sănătos, dar ale cărei extremități, prea reci sau prea calde, sigur deșerte și barbare, trebuiau evitate. Repulsia societăților sedentare față de nomazi nu era egalată decît de spaima în fața invaziilor călăreților stepei: numele sciților și sarmaților aminteau de parții pe care romanii nu i-au putut învinge niciodată așa cum au fost ei învinși. Oroarea nordului și a populațiilor sale apare relativ des în opera lui Ovidiu – ca și în opera contemporanilor săi –, înainte de relegare.

Ce ironie din partea clementului Augustus să îi cruțe viața nesocotitului poet și să-l trimită tocmai acolo unde poetul s-ar fi simțit ca în Infern *(Pontice* 1.8.27; 3.5.56)! Ironie cu atît mai mare cu cît numele Tomisului era explicat de Ovidiu însuși prin mitul Medeei, unul dintre personajele sale preferate, prințesa colhidiană descendentă a Soarelui, magiciană fără pereche, care nu a ezitat să își trădeze neamul și familia, să își ucidă fratele și copiii din dragoste și apoi răzbunare față de Argonautul Iason (în operele păstrate – a VI-a și a XII-a dintre *Scrisorile eroinelor*, cartea a VII-a din *Metamorfoze, Triste* 3.8.3-4, 3.9 –, dar și în tragedia de tinerețe *Medeea*, menționată în *Amores* 2.18.13-14, 3.1 și citită încă de Tacit, *Dialog despre oratori* 12 și de Quintilian, *Formarea oratorului* 10.1.98). Una dintre formele grecești ale toponimului „Tomis", era „tomoi" și „bucăți": ea putea aminti de ciopîrțirea fratelui Medeei, Absyrtos, în fuga cu lîna de aur, din Marea Neagră pe Dunăre, spre Iliria *(Triste* 3.9.5-34).

Iată poate de ce Ovidiu a fost exilat tocmai în modesta Tomis, din care romanii aveau să facă un important centru urban de-abia în secolele următoare, și nu la Histria sau Aegyssos, situate și ele la capătul scitic al lumii romane. Nici o certitudine nu este însă posibilă. De la corespondenții reali ai poetului pînă la cititorii de astăzi, mulți i-au reproșat lui Ovidiu lipsa de interes pentru locul de surghiun și lipsa de inspirație *(Tristia* 1.1.47-48). Amîndouă totuși sînt mai puțin surprinzătoare cînd sînt resituate în context historic și literar. Interesul susținut pentru spațiile și popoarele socotite „sălbatice" nu apare decît în secolul al XVIII-lea, odată cu iluminismul și apariția geografiei moderne și a etnografiei, bazate pe expediții de explorare.

E adevărat că Ovidiu pretinde că a învățat limbile geților și sarmaților *(Triste* 5.12.55-58) și c-ar fi fost onorat nu doar de tomitani, ci chiar și de sarmați *(Triste* 1.5.69, 5.1.73-74)! Nu-l putem contrazice în lipsa oricărei alte dovezi. Dar chiar dacă el socotea că știe aceste limbi, nu înseamnă că știa mai mult de cîteva cuvinte din vocabularul curent sau că nu a cerut unor sclavi asistenți să îl ajute în a compune în aceste limbi – așa cum alți autori antici, care aveau o limbă maternă „barbară", au făcut pentru a scrie în greacă și latină. Ovidiu ne spune foarte puțin chiar și despre prezența romană la Tomis: cetățile grecești, enclave între mare și regatul trac client al Romei, erau și ele sub protectorat după campania lui Marcus Licinius Crassus (28 a.C.), așa cum se poate observa din misiunile lui Cornelius Lentulus (10-6 î.Hr.) și Publius Vinicius (3-2 î.Hr.), atestate în inscripții. Ovidiu menționează doar numele a doi romani implicați în menținerea unui echilibru de forțe la Dunărea de Jos: Vestalis – primipil sub Vitelius, în 12 d.Hr., *Pontice* 4.7 – și Lucius Pomponius Flaccus – în 15 p.C., *Pontice* 4.9.75-80. Pînă și itinerariul său de la Roma la Tomis, în care se prezintă ca un nou Ulise, Enea și Iason în același timp, evocă realitatea călătoriei doar prin filtrul lecturilor, împiedicîndu-ne astfel să îl urmăm pas cu pas prin Tracia *(Triste* 1.10).

Ovidiu ne spune, în schimb, totul despre ceea ce contemporanii săi de la Roma știau despre aceste regiuni: Marea Neagră e un capăt de lume *(Triste* 2.194; 3.4b.52; 3.13.12; 4.9.9), ultima cucerire romană *(Triste* 2.199-200; 3.13.28), la nord (2.190; 3.2.2; 3.4b.[47]; 3.11.8; 4.8.41-42), unde e frig și barbarie (3.10, 5.10): la fel cum ne poate apărea nouă Siberia, cu iernile sale lungi și negre și cu ororile istoriei recente. Cît despre tonul plîngăcios al *Tristelor* și al *Ponticelor*, el este o constantă în literatura latină de exil, din Antichitate în Renaștere și chiar pînă în zilele noastre.

Ceea ce îi diferențiază pe Ovidiu ce Cicero sau Seneca, spre exemplu, este lipsa unei perspective filozofice, morale. Poetul rămîne fidel, pînă la sfîrșit, pasiunilor sale romane. Talentul său, însă, a făcut ca *Tristele* și *Ponticele* să fie considerate ca referințe literare majore și să întărească imaginea negativă a Mării Negre, reci și sălbatice, ca un *topos* al culturii clasice.

Prima traducere românească din versurile lui Ovidiu (doar șapte versuri) a fost făcută la Sibiu de Valentin Franck, după o culegere de maxime, publicată în 1679.

„În veci o să mă facă să sufăr Poezia? Din pricina ei pururi voi fi eu pedepsit?"

„Eu zac aice, lînced, la marginile lumii Și-n mintea mea răsare tot ceea ce-am pierdut."

traducerea versurilor extrase din Triste *și* Pontice *îi aparține lui Theodor Naum*

© wikimedia commons

Anca Dan *este cercetătoare la CNRS, École Normale Supérieure din Paris, unde studiază geografia istorică antică. Mai multe despre autoare la ens.academia.edu/AncaDan.*

Mircea ANGHELESCU

Viețile postume ale poetului

Pe lîngă tradiționala imagine a poetului iubirii și al metamorfozelor, cunoscută și literaturii noastre (îl găsim la sfîrșitul secolului al XVIII-lea în *Țiganiada,* invocat ca model al epitalamului lui Mitrofan), secolul al XIX-lea revendică și dezvoltă și o altă latură a personalității și biografiei lui Ovidiu. El prefigurează omul modern prin insubordonarea față de norme, de ierarhii, dar îl reprezintă apoi prin chiar teribila suferință a exilului care-l lipsește de privilegiul identității sale, de exercitarea drepturilor sale cetățenești, între care și ale poetului: acela de a fi citit. Și este o tristă ironie că principala carte care reia povestea exilului lui Ovidiu, romanul *Dieu est né en exil* al compatriotului nostru Vintilă Horia, a fost ocazia pentru a consacra rolul simbolic de ucidere identitară a celui exilat: guvernul de la București a intervenit în 1960 pentru a i se retrage autorului Premiul Goncourt din cauza unor acuzații – justificate sau nu, nu e rolul meu să decid – de ordin ideologic. Revenirea figurii și operei lui Ovidiu în interesul public după al Doilea Război Mondial se datorează în parte și romanului lui Vintilă Horia: o serie de cărți apărute după aceea, de la *An Imaginary Life* (1999) a australianului de origine libaneză David Malouf pînă la romanul anglo-românului Michael Solomon *Ovid. A Scape-goat* (2011), poartă indiscutabil amprenta lecturii predecesorului lor.

Viața lui Ovidiu și mai ales partea finală, exilul și sfîrșitul său la Tomis, a inspirat mai ales pana unor autori români, iar semnificația specială care s-a atribuit prezenței sale pe pămîntul viitoarei Românii începe, desigur, cu mult înainte de romanul lui Vintilă Horia și de aventura sa. Primul autor important care se oprește asupra exilului lui Ovidiu și aduce unele precizări necesare este Hasdeu, în calitatea sa de istoric: în 1872, în textul *Istoriei critice a românilor* care apărea în *Columna lui Traian*, pentru a sugera realitățile teritoriului dintre Dunăre și mare, Hasdeu recurge la Ovidiu, luînd informații despre teritoriul amenințat încontinuu de „invaziunile barbare și ghețosul suflu al crivățului" din *Tristele* și din *Ponticele,* din care și traduce în versuri trei ample fragmente. Ele pun în evidență „extrema oroare a frigului" pe care l-a cunoscut direct, oroare pe care Hasdeu a înțeles-o bine pentru că o rezumă inspirat: „îngheață barbele, îngheață vinul, îngheață Dunărea, îngheață însuși Pontul, strigă la tot pasul cu desperare molatecul poet, născut la sudul Italiei" și această realitate copleșitoare (menționată „abia în treacăt" de Herodot) influențează, direct sau prin rezumatul insistent al lui Hasdeu, pe Alecsandri, un alt mare poet iubitor al țărmurilor însorite, primul autor român care-i consacră lui Ovidiu o operă constituită, o dramă *(Ovidiu,* 1888).

Ea este și purtătoarea primului mesaj simbolic al exilului și sfîrșitului lui Ovidiu la Tomis, anunțînd simbioza daco-romană prin sacrificiul său și prin încercarea de a se apropia de localnicii a căror limbă o va deprinde, scriind un poem, pierdut din păcate. Murind, Ovidiu are viziunea viitorului în care „Aici în răsărit, / Vlăstarul, fiu al Romei, stejar a devenit". Dramatismul exilului pe care îl incarnează soarta lui Ovidiu a impus și în alte literaturi tratarea dramatică – teatrul, cu alte cuvinte –, în piesa *L'exil d'Ovide* a lui Honoré Bonhomme, de pildă, comedie într-un act în versuri apărută și jucată la Paris în 1883, care atacă deja toate punctele nodale ale misterului și dramei: motivația pedepsei, niciodată cunoscută, încercările de a o îmblînzi, lupta dintre prieteni și principalul dușman al imprudentului (și impudentului) poet al iubirii, a cărui „muză cam dezgolită în grația sa jucăușă, / în ochii romanilor trece drept libertină", propunînd și el o altă soartă poetului exilat care, aici, fuge cu Corina în... exil.

Ficțiuni inspirate de viața lui Ovidiu:

Mircea Cărtărescu, „Pontus Axeinos", în Fata de la marginea vieții, *Humanitas, 2014.*

Vintilă Horia, Dumnezeu s-a născut în exil, *trad. Ileana Cantuniari, ART, 2008.*

Marin Mincu, Moartea la Tomis. Jurnalul lui Ovidiu, *Polirom, 2005.*

Christoph Ransmayr, Ultima lume, *trad. Mircea Ivănescu, RAO, 2008.*

Michael Solomon, Acasă între lumi. Romanul lui Ovidiu, *trad. Mihnea Gafița, Humanitas, 2012.*

„Azi viața-mi este dată, dar ca să mor pribeag (...) Vai mie, trista moarte pe-un țărm așa de trist! Neplîns, să mă înghită acest pămînt barbar?"

„Ce chin să-ți duci viața cu geții și cu bessii, Tu, care-ai fost odată poetul răsfățat!"

Cu tot tezismul naiv al piesei lui Alecsandri, ea dă pentru prima dată formă literară interpretării simbolice a acestui exil pe care autori străini îl vedeau doar în perspectiva unei epoci de decadență: în piesa lui Alecsandri, venirea lui Ovidiu anunță simbioza daco-romană și nașterea unui nou popor menit să strălucească la gurile Dunării. În romanul lui Vintilă Horia, asumarea exilului și a implicării definitive în lumea getă anunță venirea și destinul de exilat al lui Iisus, cum explică chiar autorul: el era „silit să se nască într-un exil, destinul omenesc fiind un exil pentru cine e dincolo de condiția umană" (V. Horia, *Ovidiu, personaj de roman,* în *Destin*, XII, 1962), simbol care se regăsește și în romanul lui David Malouf.

„Ovidiu, rege al tracilor"

În perspectiva aurorală a lui Alecsandri scrie și Iorga „poemul dramatic" în cinci acte *Ovidiu* (1926), care începe cu același lamento al poetului înfrigurat („Pustii și triste locuri... Atît de iute iarna / Ne prinse... Totul ghiață și neauă împrejur"); piesa introduce inovația de a-i comunica vinovatului trimis într-o misiune condamnarea la exil „în plic" („Pe Ovidiu, / Greșit față de cinstea casei împărătești... / Îl veți lăsa pe țărmul getic... "). Piesa imaginează uniunea viitoare prin amorul care se naște între poet și o tînără localnică ce-l îngrijește, o getă numită Dava și care coboară din neamul lui Burebista: cînd află că cezarul l-ar ierta, Ovidiu refuză să revină la Roma pentru a rămîne cu Dava. Între versurile albe și adesea răsunînd fals, Iorga are inspirația de a așeza în actul II o sărbătoare cîmpenească, un „alai al primăverii" cu versuri folclorice mult mai sugestive, precum în „corul fetelor" („Primăvară, vreme bună, / Bucurie împreună, / Sfat de dragoste supt lună. / Primăvară, vreme caldă, / În lumina ta se scaldă / Toată lumea laolaltă" etc.) sau în cel al „bătrînilor": „Primăvară, stea de sus, / Cînd va fi ceasul de dus / Dă-ni-un zîmbet în apus".

Prozaică în miezul și în forma ei este drama versificată a poetului constănțean Gr. Sălceanu, care scrie un *Ovidiu* aniversar, prilejuit de marile festivități organizate în 1957 pentru bimilenarul poetului. Ovidiu este relegat la Tomis pentru că ar fi condus o conspirație împotriva tiranului („În Roma... luptam pentru dreptate") și trezește admirația geților care ar vrea să-l proclame rege („Ovidiu, rege al tracilor vei fi!"). În ultimul act, Marcius îi aduce mesajul de iertare al lui Tiberius cu condiția să-și denunțe tovarășii, ceea ce – după o ezitare – Ovidiu refuză și, lovit de o săgeată scită, moare încredințînd posterității manuscrisele sale, cu convingerea că urmașii „din Roma în Pontul Euxin / Și-or aminti surghiunul poetului latin!"

După atîta simbolistică declamatorie, era firesc să apară, într-o epocă a tuturor demistificărilor, și o viziune care lasă cititorul/spectatorul în fața unei opțiuni imposibile, ca în viață: „comedia amară" *Viața și pătimirile lui Publius Ovidius Naso* a lui Paul Miron (premiera pe scena Teatrului Național din Iași, la 6 mai 1994). Ovidiu este un om ca noi toți, ezitant și încăpățînat în același timp, un adevărat scriitor pentru care nu contează decît scrisul său. După ce își mărturisește teama de sălbăticia în care e trimis („Mi se încrețește pielea de groază: vom coborî între barbari... Mie mi-e frică, zău că mi-e frică"), la Tomis e întîmpinat de oficialități și de un public numeros, purtînd pancarte cu „Ave, Ovidiu, Bine ai venit, Te iubim Ovidiu, Clubul de oină Callatis, Măcelăria Metamorphoses, Bar de noapte Venus etc." Un cor de copii cîntă, ca pe vremuri: „Urlă vijelia, tristă e cîmpia, / Dar e foarte bine / Că la Tomis vine / De la Rîm poezia... Cerul se deschide / Bun venit, Ovide!" Pîrcălabul orașului îi prezintă pe „directorul teatrului Fasti, al bibliotecii municipale Ars Amatoria, proprietarul unui local de băi calde și masaje Remedia amores etc. Ovidiu e fermecat că titlurile operelor sale sînt cunoscute, există un cenaclu Ovidiu. Ca în piesa lui Iorga, apare și Geta (Gaeta), de fapt o informatoare pe care pîrcălabul o bagă în patul lui Ovidiu ca să știe tot ce face și ce scrie, dar ea dă notele „și la alții". Poetul scrie scrisori triste, *Tristia*, și „n-aduce nici un folos. Curat poet. Ăștia-s paraziții societății". Ovidiu știe totul – Geta și celelalte –, căci Tomis e un mic tîrgușor, dar „nu pot trăi fără ea, m-am obișnuit". El speră ca pîrcălabului să-i reușească afacerea cu editura și să-l traducă în toate limbile, de la agatîrșă la buridavenză și costoboacă, iar doi tineri care vor să se căsătorească au auzit de el și, pentru că nu știu să citească, băiatul lasă fata s-o mediteze Ovidiu. Tot ce părea ludic gratuit, imagine aproape cinică a unei lumi mai „civilizate" decît aceea din care venea Ovidiu, devine alt simbol, al tragediei de a nu ști sau a nu putea să opteze: după moartea lui August, Fulvia vine să-l ia la Roma, dar poetul refuză pentru că drama lui se situează în alt plan. Fulvia îl întreabă: „soția ta te așteaptă. Spune ceva! un cuvînt doar... Tot ce mi-ai scris în acești ani nu contează? Au fost minciuni? *Ovidiu:* Din contra. A fost literatură!"

Într-un fel, referința la destinul sau la opera lui Ovidiu devine familiară autorilor români, firească într-o lume care s-a așezat sub semnul său, de la Macedonski, care scrie în 1894 despre vilegiaturiștii la Constanța care „aud și ei că a fost odinioară un poet cu numele Ovidiu, care a fost exilat acolo", la Constantin Eretescu, al cărui erou, venit și el la mare, găsește că „sufla un vînt ca pe vremea lui Ovidiu..." *(Dragă Maria).* Singurul liric care își așază masiv o epocă a vieții sale, epistolele din exilul interior, sub semnul marelui predecesor, „tristele" tinereții sale, este Ștefan Aug. Doinaș, care publică tîrziu, abia în 1999, versurile din anii '50, ai refugiului său la țară, imposibil de verificat, dar dintre care multe păstrează un aer autentic: „Columnă în ruine, tinerețe, / și tu, oraș al umbrelor, Sibiu! / Vom revedea cenacluri și ospețe, / tuneluri, parcuri, pivnițe și piețe / cu farmecul amar și pururi viu? / Se vor întoarce zeii la Atena, zîmbind, dintr-un exil îndurerat? " („Remember", în vol. *Ovidiu la Tomis. Versuri din „exil").*

Există o teză la Oxford și o carte despre „viețile lui Ovidiu" numai în literatura franceză din secolul al XVII-lea; fără îndoială că s-ar putea scrie una și despre „viețile" lui în literatura română, și cred că ar merita să fie scrisă.

Mircea Anghelescu *este profesor emerit la Facultatea de Litere a Universității din București. Cea mai recentă carte publicată:* Lîna de aur. Călătorii și călătoriile în literatura română, *Cartea Românească, 2015.*

Ioana COSTA

Exilații

„Tot am pierdut! Viața mi-a fost lăsată,
numai / Ca să-mi hrănesc durerea, să sufăr că mai sînt! / De ce să-mplînți pumnalul în trupul care moare?/ Nici nu mai ai tu unde pumnalul să-l împlînți.“ (Pontice, 4.16, „Unui invidios“)

Seneca își răzbunase exilul cu un sarcasm pe care nu l-am fi bănuit că zace în stoicul care îl sfătuia atent pe prietenul său Lucilius. Ceilalți doi exilați, Ovidiu și Vintilă Horia, și-au asumat înstrăinarea, au primit-o – chiar împotriva voinței proprii – în viața lor. Neîntorșii, rămași captivi într-o călătorie fără sfîrșit, se așază pe un alt drum și privesc, într-un tîrziu, către o altă țintă.

Ioana Costa *este profesor dr. univ. la Facultatea de Limbi si Literaturi Străine a Universității din București. Cea mai recentă carte publicată:* Antichitățile noastre, *Ratio et revelatio, 2013. Cele mai recente traduceri:* Petrarca, Despre ignoranță: a sa și a multora, *Polirom, 2016, și* Georg Captivus Septemcastrensis, Tratat despre obiceiurile, starea și viclenia turcilor, *în curs de apariție.*

„Scrisori din exil“ (cum sînt numite *Tristia* și *Ex Ponto,* în minunata traducere a lui Teodor Naum, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957 – față de care apare surprinzătoare opțiunea traducătoarei Ileana Cantuniari, care a preferat varianta lui Eusebiu Camilar) sînt în mare tiparul pe care se așază scrisorile trimise de personajul lui Vintilă Horia celor din lumea pe care o părăsise și în care își dorea aprig, apoi tot mai stins, să se întoarcă, dar și celor din noua lui lume. Dincolo de conținut, putem găsi în toate aceste scrisori detalii alese cu grijă pentru a da consistență personajului. Versurile ajunse la noi prin tradiție manuscrisă sînt (transpuse în limba română de Teodor Naum) congenere: „Tu vei vedea că ele sînt tot așa de triste, / Cum sînt și celelalte; doar titlul nu e trist. / Cuprinsul e același: alt nume are însă. / Și cui trimit scrisoarea, pe nume-i spun deschis.“ *(Pontice,* 1.1, „Lui Brutus“)

Mai familiar
decît anticul Ovidiu.

Ovidiu poetul este topit și turnat în forma unui personaj de roman – credibil, plauzibil, verosimil. Mai familiar decît anticul Ovidiu.

Transferul este continuu între poet, autor și personaj, se luminează unul pe altul și se modelează unul pe altul. Vintilă Horia își încheie *Memoriile unui fost Săgetător* (Vremea, 2015, p. 324) sub semnul romanului ovidian: „Mi-am petrecut vara *[id est,* 1957] gîndind la romanul meu. Îmi era atît de groază să mă apuc de el, încît scriam poezii, cîte două-trei pe zi. [...] cartea nu se lăsa începută.“

„Ades doresc a-ți scrie și altceva, dar mîna / Aceleași vorbe-nseamnă, chiar fără voia mea.“ *(Pontice,* 4.15, „Lui Sextus Pompeius“)

„Pe tărmuri înghețate
eu stau acum, la Pontul
Cel căruia-n vechime
i-au zis «neospătos»,
Căci marea-i vînzolită
de vînturi mînioase:
Corabia străină
nu are adăpost.
În jur sînt ginți barbare,
ce pradă și omoară.“

Ștefan CUCU

Cel nepieritor

Anul viitor se vor împlini două milenii de la trecerea în eternitate a unuia dintre cei mai de seamă reprezentanți ai liricii universale: Publius Ovidius Naso, poetul iubirii și al exilului. G. Călinescu îl considera drept „întîiul mare romantic european“, iar Tudor Arghezi îl numea „strămoșul nostru de limbă, de sînge și simțire“.

Ideea nemuririi, a supraviețuirii creatorului prin perenitatea, prin trăinicia operei sale este prezentă permanent în concepția ovidiană. Încă din *Iubiri (Amores),* poetul era obsedat, ca și Horațiu, de ideea dăinuirii sale după moarte: „Astfel, chiar cînd voi fi mistuit de văpaia din urmă, / Voi mai trăi, dăinuind în ce-am avut eu mai bun“. *(Ergo etiam, cum me supremus adederit ignis, / Vivam, parsque mei multa superstes erit.) (Amores,* I, 15, v. 41-42)

Cel mai modern
dintre poeții latini.

La sfîrșitul *Metamorfozelor,* marele exilat de la Pontul Euxin exclama, conștient că „a înălțat un monument“ și că „nu va muri cu totul“: „Am săvîrșit o lucrare ce nici a lui Zeus mînie, / Fierul, nici focul, nici timpul ce roade n-o vor nimici-o“. *(Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira, nec ignis, / Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas* – XV, v. 871-872.)

Dar prin ce a rămas nepieritor Ovidiu, cel mai modern dintre poeții latini, prin ce a reușit să învingă secolele și mileniile? Prin cultivarea unui sentiment eternuman: iubirea. Este, prin excelență, „dascăl al iubirii“ *(praeceptor amoris),* „cîntăreț al gingașelor iubiri“ *(tenerorum lusor amorum).* Este, totodată, un neîntrecut cîntăreț al exilului, al sfîșietoarei nostalgii pentru patria pierdută. În el se vor regăsi exilații, alungații din ținutul natal din toate secolele și mileniile.

Ștefan Cucu *este profesor emerit la Universitatea „Ovidius“ din Constanța.*

Radu VANCU

Ponticele. Despre modernitate ca exil

© wikimedia commons

Tot nu știm motivul pentru care, în anul 8 al erei noastre, Octavian Augustus a decis să-l relege pe Ovidiu în îndepărtatul Tomis. Pedeapsă aspră, totuși cu ceva înlesniri – poetul avea dreptul să ia cu el sclavi, iar exilul nu era însoțit și de confiscarea averii, cum se întîmpla de regulă în cele mai multe cazuri. Ovidiu avea la acea vreme 52 de ani, era acceptat cvasiunanim drept poetul cel mai mare al celui mai mare imperiu al vremii – statut care dă seama și de șocul cu care a fost primită vestea, și de micile înlesniri care i-au fost îngăduite doctissimului poet.

Nici nu prea are importanță faptul că nu știm motivul; cert e că nu ține doar de poezia lui erotică din *Ars amandi*, *Ars amatoria*, *Medicamina faciei*, *Remedia amoris*, prea libertină pentru moravurile severe pe care Augustus urmărea cu îndîrjire – și cu ipocrizie personală – să le reinstituie. Ovidiu însuși spune în *Tristele*: *„Perdiderint cum me duo crimina, carmen et error“*. Două au fost, așadar, crimele care l-au pierdut – *carmen et error*, poezia și încă o greșeală, despre care nu știm cu precizie care va fi fost: coruperea Iuliei, fiica lui Augustus, spun unii; înlesnirea desfrîului Iuliei, în particular, și a desfrîului Romei, în general, spun alții; ba chiar se vorbește despre un act de voyeurism involuntar, în care poetul a surprins-o goală în baie pe soția lui Augustus, Livia, sau pe aceeași Iulie – Ovidiu face într-un alt poem din *Tristia* o aluzie la o situație mitologică similară. O *error* întru totul opacă, plus o *carmen* cît se poate de transparentă în seducția ei frivolă și strălucitoare – iată, așadar, cele două *crimina* ale lui Ovidiu.

Pe corăbiile care-l poartă la Tomis pe trei mări (Adriatică, Ionică, Egee), Ovidiu se așterne de îndată pe scris, compunînd primele *Triste* cu o rîvnă ce se va dovedi înșelătoare – fiindcă, în deceniul pe care-l va mai avea de trăit în orașul de la Pontul Euxin, poetul latin va mai scrie destul de puțin – *Tristele* și *Ponticele* fiind, practic, singurele capodopere reale pe care le mai produce. Însă, deși volumul textual reprezentat de cele două cicluri de poeme este relativ redus, mai ales prin comparație cu monumentele majore ale scrisului lui anterior (*Metamorfozele* înainte de toate, dar și *Heroidele*, dar și *Fastele* neîncheiate, dar și tragedia *Medeea*, pierdută azi, pe lîngă amplul corpus al poeziei lirice), dîra lăsată de ele în conștiința culturală europeană este enormă – nu doar că ele inițiază ceea ce, în mileniile următoare, se va chema „poezia exilului“, nu doar că sînt, așadar, punctul *origo* al acestui mod al lirei, dar devin arhetipul lui indepasabil. Practic, nu există imagine culturală a exilului mai puternică decît cea reprezentată de Ovidiu. Grație *Ponticelor*, el a devenit *le chef de file* european al acestei uriașe tradiții.

„Nici cerul, nici pămîntul,
nici apa nu-mi prieste,
Nici aerul și trupul mi-i lînced
tot mereu:
Ori că se molipsește
de-a sufletului boală,
Ori locul însuși
este o pricină de rău.“

Pentru a înțelege mai bine ce performanță enormă înseamnă acest lucru, se cade să ne amintim că, pînă la Ovidiu, poezia latină nu presupunea în nici un fel inițierea unei filiații, ci continuarea benevolă a uneia sau a alteia. Practic, istoria poeziei latine e un enorm *cento* intertextual, în care fiecare autor se așeza de bunăvoie în siajul unui antecesor – iar calitatea lui poetică se vădea nu în inovația față de acela, ci în fidelitatea exercițiului de continuitate. Latinii au făcut asta mai întîi cu grecii – poeții lor erau, pe rînd, ba un nou Homer, ba un nou Eschil, ba un nou Euripide, pînă cînd tradiția lor a devenit suficient de consistentă pentru a se putea continua, așa-zicînd, pe ei înșiși.

Nici măcar Vergiliu nu a încercat ruperea cu tradiția, și cu atît mai puțin instituirea unei noi filiații; efortul lui a fost tot unul de *renovatio*, și în nici un caz unul de *instauratio*. Nu a făcut-o, fiindcă pentru latini garanția posterității era dată de această înseriere voluntară într-o tradiție cît mai nobilă și, mai ales, cît mai uzitată didactic. Poeții care nu intrau în canonul didactic, oricît de mari, riscau să fie uitați – au fost la un pas de aceasta, știm acum, autori canonici de-a binelea, precum Petronius, Catullus și Lucrețiu, atunci cînd canonul didactic i-a exclus.

Exilul a fost, pentru Ovidiu, prilejul involuntar al unei astfel de *instauratio*. A devenit prin *Pontice*, mai degrabă fără voia lui, cauza primă și imaginea eternă a unei poezii a exilului, a înstrăinării, a despărțirii brutale și definitive de un *topos* originar și paradiziac. E drept, Ovidiu încercase la începuturile lui lirice, în poezia erotică, o anume inovare în raport cu tradiția – în *Ars amatoria*, pentru întîia oară în istoria poeziei latine, un mare poet cînta programatic nu atît marile doamne ale curții, nici măcar curtezanele de lux, ci de-a dreptul fetele și femeile plebei, declarîndu-se poet al celor săraci, fiindcă pe ei îi iubește: *„Pauperibus vates ego sum, quia pauper amavi“*. (Acest *quia pauper amavi* va fi preluat peste nouăsprezece secole, ca titlu al unui important ciclu de poeme din 1919, de către Ezra Pound – în pseudotraducerile lui din Girart Bornello, Guilhem de Peitieu, Cerclamon și alți trubaduri și jongleri, de asemenea rapsozi și practicanți ai unei iubiri a marginalilor.)

S-a spus că această inovație a lui Ovidiu îl singulariza printre ceilalți poeți latini, ba chiar că îl radicaliza față de *establishment*-ul politic al vremii, al cărui amor curtenesc alegea să îl ignore. Și că, probabil, chiar de aici i s-a tras exilarea lui de către Augustus. E, aceasta, mai degrabă o fraudă pioasă, o încercare de idealizare a figurii lui Ovidiu; fiindcă, în fapt, el juca la două capete, cîntînd pe de o parte erotica pauperilor și marginalilor, e drept, dar neomițînd pe de alta să îl măgulească pe Augustus, în spiritul tradiției poeziei latine, ba chiar cu exces de zel – precum în finalul *Metamorfozelor*, de pildă, unde îl compară de-a dreptul cu Jupiter. Adevărul e că această inovație a lui Ovidiu, fără doar și poate importantă, e totuși strict locală, și nu vine să elimine o tradiție și să instaureze o alta, ci doar să o facă mai sofisticată pe cea anterioară.

Însă *Ponticele* – ei bine, ele chiar sînt o astfel de *instauratio* radicală. Odată cu ele începe marea poezie europeană a exilului; și, exact prin această ilustrare a unei separații brutale petrecute în miezul ființei, în miezul *umanului*, ele sînt fără doar și poate cea mai modernă secțiune a poeziei lui Ovidiu. Într-un anume sens, modernitatea (care e un exil) e prefigurată întîia oară în aceste *Pontice*. Dovadă empirică e faptul că citim *Metamorfozele* ca pe un basm enorm, delectabil peste poate, imaginativ, policolor, dar fără vreo legătură posibilă cu viața noastră; însă *Ponticele* le citim întotdeauna cu participare, afectivă și intelectuală deopotrivă, fiindcă ele vorbesc aproape deslușit *și* despre exilul nostru de ființe moderne, căzute dintr-un paradis pe care, deși nu l-am văzut niciodată, nu-l putem uita.

Ovidiu – el, da, și-a văzut paradisul. Zi de zi, vreme de jumătate de secol. Citindu-i *Ponticele*, cu duioșie frisonată și compătimitoare, nu putem să nu-l invidiem pentru asta. O invidie feroce și iubitoare, desigur – fiindcă și noi, bieți moderni, *quia pauper amavi*.

© wikimedia commons

***Radu Vancu** este scriitor. Cea mai recentă carte publicată:* Elegie pentru uman. O critică a modernității poetice de la Pound la Cărtărescu, *Humanitas, 2016.*

Liviu FRANGA

Poemul rămînerii la Tomis

Imaginea unui Ovidiu, fostul poet al saloanelor, inclusiv literare, augustane, supărat pe toată lumea rămasă acolo după plecarea lui forțată, la ordinul principelui, din capitală, și mai ales detestîndu-și destinul care l-a aruncat spre una din marginile acceptării vieții, și-a creat-o el însuși, de-a lungul celor cinci cărți de *Poeme triste (Tristium libri)* și patru volume de *Scrisori din Pont (Epistulae ex Ponto)*. Un poet furios, pe cît de grăbit și neezitant în a-și recunoaște greșeala *(error)* care l-a pierdut, deci în a-și asuma vina incriminatorie, pe atît de dezamăgit, de la o lună la alta și de la un an la altul, de surzenia celor implorați să-l ierte, dar și incapabil de a înțelege întîrzierea sosirii dezlegării de pedeapsă.

În nici o altă operă elegiacă anterioară relegării, Ovidiu nu a scris cu atîta constanță și continuitate. Sînt în total nouă cărți de poeme, mai multe, ca număr de versuri, decît oricare dintre celelalte creații în distih elegiac, luate în parte. Dar, dincolo de consistența materială a poeziei, sensul etic al mesajului elegiilor relegării – element fundamental al receptării operei ovidiene ajunse, constată de asemenea poetul însuși, la finalul ei, odată cu cel biografic – nu poate fi perceput decît în două mari direcții: pe de o parte, dorința irepresibilă a întoarcerii acasă; pe de alta, imposibilitatea de ce și, respectiv, plecarea definitivă a poetului dintre tomitani, dar nu la Roma, ci la zei. În acest răstimp, poeme-scrisori sau alte texte va mai fi scris Ovidiu, dar nu avem știință. Cu același scop, declarat sau subînțeles: de a obține încuviințarea întoarcerii definitive ori, măcar, aceea a unui loc mai blînd de surghiun, mai aproape de civilizația care, la Pont și în zona limitrofă, trebuie să recunoaștem că lipsea destul de mult. Sau, în orice caz, era mai greu de recunoscut, după înaltele standarde urbane ale vieții greco-romane imperiale.

Pentru a ne susține ipoteza, vă propun să acceptăm ideea că orice poet sau, în general, scriitor, inclusiv antic, poate lăsa posterității un text (pe care să-l intuiască sau să-l conceapă drept unul ultim, un fel de legat testamentar în materie), pe care să-l transmită, într-o formă sau alta, acelei posterități, ca pe un ultim crez. Mă întemeiez în această ipoteză pe o situație similară – e drept, singura de acest fel, pe care o cunoaștem –, ilustrată de cazul lui Petronius: înainte să-și ia viața, din ordinul principelui cithared – ne informează (coincidență!) tocmai Tacitus (*Ann.* XVI, 19) –, fostul *arbiter elegantiarum* a redactat un text destul de amplu, în care a trecut în revistă, ca într-un veritabil pamflet, viața plină de ticăloșii și crime a lui Nero, ultima dintre ele urmînd să se petreacă chiar după finalizarea textului de către autorul lui și în legătură directă cu el.

De certitudine nici nu poate fi vorba.

Ipoteza noastră este că Ovidiu va fi scris un poem de acest fel. Un poem în care să-și declare nu groaza, ci mulțumirea că trăiește la Pont. Că are, totuși, destule motive să fie satisfăcut de și după lungul – interminabilul, pentru el – sejur pontic. Chiar dacă dorința întoarcerii îi va fi rămas la fel de nestinsă. Pentru că și acolo, la Pont, el este poet, este ascultat și este înțeles, poate vorbi și scrie în limba geților, și pentru că este prețuit de tomitani, inclusiv de cei geți, ca poet și cetățean al orașului pontic. Unul grecesc, la urma urmei, fie și mixt, eleno-barbar, la fel ca și limba greacă vorbită acolo. Sigur un astfel de poem Ovidiu nu l-a introdus în nici una dintre cărțile *Ponticelor*, nici anterior. Dar credem că l-a scris. Ori l-ar fi putut scrie. Un atare poem poate fi recompus, și nu din imaginația noastră, ci cu înseși versurile păstrate ale sulmonezului, devenit tomitan cu acte în regulă.

În încheierea, sumară, a ipotezei de mai sus, ofer cititorului exemplul unui astfel de posibil poem, diametral opus celor din tonalitatea disperării, care abundă în ambele culegeri elegiace ale relegării. Un atare poem nu știm cu exactitate dacă poetul îl va fi scris cu adevărat, efectiv. Dar – ceea ce contează, în ultimă instanță – este că el l-ar fi putut sau îl va fi putut scrie. Astfel, am reașezat, într-un poem ovidian nou, versurile existente din *Epistulae ex Ponto*, în care Ovidiu își declară mulțumirea că există, că trăiește la Tomis, oricît de nefavorabile sînt pentru el condițiile relegării acolo (locuri, nu oameni). Un astfel de poem imaginar va fi scris Ovidiu spre a-și contrabalansa, poetic și psihic, întreaga revoltă provocată de întîrzierea, *sine die*, a iertării și a mutării, în cel mai rău caz, undeva în afara Italiei, dar în orice caz mai aproape de Roma. L-aș numi *poemul dorinței nemaiîntoarcerii la Roma*.

„Voi mai deunăzi mie
mi-ați hărăzit o cinste,
Pe care-abia ați da-o la cei
nepedepsiți:
Scutit de dări sînt singur
pe țărmurile voastre,
Afară doar de-aceia prin lege
chiar scutiți,
Și mă-ncunună astăzi
și iedera pe care
Ați pus-o fără voie
pe fruntea-mi de poet.“

PONTICA

Ultimul poem al lui Ovidiu, în așezare imaginară, de Liviu Franga

Ah, rana mea cu timpul se va închide poate, / dar mîna ce-o atinge o sîngeră și-acum. / Adese nici mîhnirea s-o vindeci nu se poate: / mîhnirea numai timpul o poate vindeca. / În Sciția crezusem că nu-i nimic să-mi placă, / și-acuma, uite, locul nu-mi este-așa urît. / Prin negura durerii văzui și cer albastru: / azi soarta mea cea tristă eu pot să mi-o înșel. / Deși e-o nebunie s-o spun, chiar dacă Cezar / nu vrea, eu tot mă bucur de ziua cea de azi, / așa cum, după ploaia prielnic-a lui Joe, / și brusturul răsare cu holda la un loc, / și eu, o buruiană netrebnică pe lume, / de harul cel din ceruri adese am noroc! / Nici într-o zi austrul n-aduce-atîția nouri, / încît să curgă ploaia de sus, necontenit. / Oricît de sterp să fie un loc, și tot mai crește / prin mărăcinii aspri o iarbă de folos. / Chiar soarta cea amară îți lasă, printre lacrimi, / și cîte-o bucurie, ca să mai scapi de chin. / Eu însumi, fără țară, și făr-ai mei de-acasă, / gonit pe țărmul getic și gata să mă-nec, / tot am putut aice să mă-nsenin la față / și să mai uit o clipă destinul meu cumplit. / De bucurie-atunce durerile-mi s-alină / Chiar locul cel de-aice nu-mi pare așa urît! / O, Maxime, eu care sînt mort pentru prieteni, / prin versurile mele tot vreau să mai trăiesc. / În lumea asta timpul le macină pe toate: / eu singur birui moartea cu suferința mea. / De ce mi-am pus în minte că pot pleca de-aice / și cîntr-un loc mai dulce exilu-mi pot schimba? / De ce-am sperat o soartă mai bună să-mi pot face? / Îmi cunoșteam destinul așa de bine eu? / Acu mai tare sufăr și locurile-aceste / îmi răscolesc durerea destinului meu trist. / De nu cumva-și alină mînia împăratul, / Muri-voi bărbătește la Pontul Euxin. / Mă-ntrebi ce am a-ți cere? Să mor de-ți pot răspunde! / Dar poate să mai moară acel care-a murit? / Nu știu nici ce pot face și nici ce vreau sau nu vreau, / și nici nu știu ce poate să-mi fie de folos. / Odată cu averea și mintea ți-ai pierdut-o. / Înțelepciunea fuge de cei nefericiți.

Notă: *Pont.*, I, 3, 15-16, 25-26; II, 1, 3-6, 11-16; IV, 4, 1-10, 21-22; III, 5, 33-34; IV, 10, 7-8; III, 7, 29-34, 39-40; IV, 12, 43-48. Pot fi incluse în acest poem imaginar, reconstituit de mine cu cuvintele de mai sus ale poetului, și pasajele (pe care, aici, din motive de spațiu, le-am lăsat deoparte) referitoare la raporturile dintre geți, Tomis și Ovidiu: II, 7, 31-34; II, 2, 40; IV, 9, 89-124; IV, 13, 19-22, 33-38; IV, 14, 23-30, 44-60. Exemplific, totuși, în această ultimă privință: „Așa cum drag îi este și Delosul Latonei, / căci el a dat zeiței un sigur adăpost, / și Tomisul îmi este drag mie: -aici sînt oaspe / de cînd gonit din țara mea scumpă eu am fost.“ Traducerea recomandată cititorului nespecialist este cea a lui Theodor Naum, în volumul *Publius Ovidius Naso, Scrisori din exil*, studiu introductiv și comentarii de N. Lascu, Editura pentru Literatură Universală, 1957.

***Liviu Franga** este decanul Facultății de Limbi si Literaturi Străine a Universității din București și secretar seneral al Societății de Studii Clasice din România.*

Ana-Maria RĂDUCAN

Din exil, cu dragoste

jocuri și variațiuni ovidiene

Cu Ovidiu m-am întîlnit prima dată în copilărie, într-o vacanță de vară. Era personajul central, dar absent, din *Drum bun, cireșari!,* o carte comunistă, dar care păstra în filele ei un miros misterios de aventură. Și promisiunea unei căutări de sine, niciodată pe deplin satisfăcută, care se învîrtea în jurul coordonatelor exilului poetului – *carmen et error* (o poezie – de dragoste, cum altfel? – și o „rătăcire").

Peste cîțiva ani, în adolescență, am regăsit, tot în paginile unei cărți, un Ovidiu metafizic și lucid, care tînjea după absolut, care își punea întrebări existențiale și care se regăsea pe sine, cel adevărat, în alteritate, la capătul unei lumi barbare pe care o iubea și o ura în același timp. Un Ovidiu înfățișat de Vintilă Horia, care se năștea în exil, tot așa cum *Dumnezeu s-a născut în exil,* un Ovidiu care nu a fost niciodată, dar care ar fi putut să fie.

În liceu m-am întîlnit de-a binelea cu versurile lui Ovidiu celui adevărat – credeam eu –, netrecut sub filtrul interpretărilor exegetice sau românești. L-am citit atunci din scoarță în scoarță. Era sprințar și glumeț, avea simțul umorului, fantezie și talent cît cuprinde, iubea așa cum respira și așa cum scria, trăia viața din plin, avea mare faimă de poet, o iubea pe Corina (despre care nici nu se știe dacă a existat în realitate) și, firește, îl iubeau femeile (asta zice Ovidiu, desigur!). Îl iubeau și tinerii, pentru că era expert în seducție și îi învăța în *Ars amandi (Arta iubirii)* cum să cucerească – pardon, să agațe – o frumusețe locală. Firește, pornind de la eternul principiu: *Ut ameris, amabilis esto!* („Dacă vrei să fii iubit, fii vrednic de iubire!"). Nu era misogin – împărțea cu aceeași generozitate sfaturi și pentru femei, ba chiar dădea, în *Remedia amoris*, și leacuri de inimă albastră, pentru cei care se jucaseră prea mult cu focul inspirat de Cupidon.

Și cum să nu îl iubească femeile, cînd le-a făcut eroine – în *Heroides* – și le-a înfățișat, sub haina mitului, în toate ipostazele umane? Sub numele unor predecesoare cu nume celebre (Penelopa, Medeea, Ariadna sau Sappho) se ascundeau anonimele de ieri și de azi din Roma și de aiurea. Variațiuni pe aceeași temă care se trăiește și se joacă iar și iar, dincolo de paginile unei cărți: femeia care iubește, curat sau mai puțin curat, jertfelnic sau mai puțin jertfelnic, de aproape sau de departe, un soț legiuit, un amant pătimaș sau un bărbat care nici nu știe de existența ei. Femeia care iubește fără nădejde un bărbat inaccesibil, femeia maturică, îndrăgostită de un tinerel care i-ar putea fi, la fel de bine, fiu, femeia părăsită și amăgită în tot ce avea mai sfînt, copila visătoare care speră la o dragoste ca în povești, femeia sălbatică și rănită care jură răzbunare unui bărbat infidel.

„Călări pe cai, puzderii,
sarmații și cu geții,
Tot mișună pe drumuri: cînd
vin, cînd iar se duc!
Nici unul nu-i să n-aibă
la dînsul arc și tolbă,
Și cu venin de șarpe
sînt unse-a lor săgeți.
Au glas și chip sălbatic,
aidoma lui Marte;
Nici barba nu și-o taie,
nici pletele din cap,
Și mîna lor îndată te-njunghe
cu cuțitul,
Căci tot barbarul poartă
la coapsă un cuțit."

Ovidiu era curios și punea întrebări despre lume, dorea să știe rostul fiecărui lucru din natură, nu se mulțumea cu răspunsuri gata făcute și nu lua nimic ca atare. Citiți *Metamorfozele,* „povești cu oameni ce chipul și-au schimbat"! Vedea și nu vedea pînă în miezul tuturor lucrurilor – un biet îndrăgostit de propriul său chip se ascunde îndărătul unei flori de narcisă, îndărătul unui arbust de laur este o nimfă care nu se lasă iubită de un zeu. Dar nu doar plantele, ci și pietrele, animalele, rîurile sau stelele ascund în ele o ființă omenească de demult, care păcătuise împotriva unui zeu sau a unei legi a firii și care a trebuit să își moară sieși pentru a renaște într-o nouă formă. Ființe care, dimpotrivă, și-au dorit ele însele transformarea pentru a intra în eternitate – așa cum și-au dorit doi bătrîni vizitați de zei, Filemon și Baucis: nu aur, nu tinerețe fără bătrînețe sau luna de pe cer, ci să rămînă pe veci uniți într-o îmbrățișare. Alteori, pietrele sînt aduse la viață – cum altfel, decît prin puterea iubirii unui Pigmalion, care creează o statuie pe care zeița frumuseții, atît de crudă și de geloasă uneori, o transformă în femeie.

Cîte o poezie
pentru orice putea fi rostit.

Avea cîte o poezie pentru orice putea fi rostit – *Et quidquid eloqueram versus erat* („Și orice aș fi spus devenea vers"). Într-o epocă în care, așa cum el însuși o spune, erau două căi de a deveni cineva bine la Roma – fie să își prostitueze talentul în for, ca orator, fie să aleagă meseria armelor și să cucerească nu femei, ci cetăți –, el alese se din prima tinerețe poezia. Și nici măcar poezia înaltă, tragică, în care se exprimau marile adevăruri existențiale, ci poezia recitată de îndrăgostiți la un colț de stradă. Aceeași poezie pe care a rafinat-o apoi și a îmbrăcat-o în straie serios, didactic și programatic, la maturitate, ca să îi placă pînă și celui mai puternic om din lumea lui, un împărat bătrîn. Apoi, către sfîrșitul vieții, o poezie pe care o dorea pe cît de imediată și utilitară – după norme împărătești –, pe atît de soci doar lăsîndu-se trăit și, mai ales, îmbiindu-și cititorii, de-a lungul a două mii de ani, să trăiască, să iubească și să se joace – și atît de puțini scriitori au avut privilegiul să fie citiți, cunoscuți și iubiți și de contemporanii lor din Antichitate, și de cei din Evul Mediu și Renaștere, și de cei de acum!

© wikimedia commons

Peste cîțiva ani însă am cunoscut un alt Ovidiu, plin de contradicții: era timid și se juca – pardon, se maimuțărea îngrozitor! – și în Pont, și aiurea: el însuși a recunoscut-o, printre rînduri, într-un act de curaj și de slăbiciune deopotrivă. Un Ovidiu care citise multe, care scrisese și mai multe, care își dorea să seducă și să fie sedus cu jocuri de tot felul, dar nu știa, ci voia și el să afle unde începe și unde se termină dragostea, jocul, exilul sau viața. Mai avea și un păcat, dar nici el nu știa care era acela și tot căuta să îl afle. Avea nevoie, fără îndoială, ca obiectul și, în același timp, subiectul adorației sale să se întoarcă împotriva lui și să îi dea o lovitură grea: așa, în joaca de-a seducția, propria poezie, de care era el însuși îndrăgostit, îl trădase iremediabil. A rămas doar cu așteptarea mîngîierii după care tînjea îndelung: Ovidiu a rămas la Tomis… să se joace singur cu cuvintele! Cel puțin pînă la următoarea întîlnire cu cititorii seducători-seduși.

Poate că, într-adevăr, era atît de puțin din el însuși, Publius Ovidius Naso, cel care va fi fost cu adevărat, însă atît de mult din noi, cei care sîntem acum.

***Ana-Maria Răducan** este doctor în Filologie la Universitatea din București.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Examene printre petiții

Pe an ce trece, imaginea examenelor naționale (capacitate și bacalaureat) aduce tot mai mult cu aceea a unei negustorii desfășurate în văzul lumii, negustorie între profesori, părinți, elevi, inspectori și ministerul de resort. Se dau subiectele și imediat începe vînzoleala orală, scrisă, electronică în care se iau la puricat și „evaluat" toate subiectele și baremele, cu o rîvnă care ar fi fost mai de folos în timpul anului școlar decît acum, la spartul tîrgului. Cu alte cuvinte, nimic serios, nimic „academic", nici un semn care să anunțe un moment semnificativ din viața învățămîntului românesc, doar prilej de învîrteli, calcule, bîlbîieli și bombăneli.

La examenul de matematică de la capacitate, subiectul care a născut freamăt și zbucium a fost o biată diagramă (simplă), din care trebuia extrasă o informație (la fel de simplă). S-a spus că subiectul e ambiguu. Că răspunsul nu poate fi unul singur. S-au semnat petiții. S-au adunat părinții în agora și s-au plîns ținîndu-și la piept pruncii nedreptățiți. Au fost întrebați matematicieni de vază ai țării și s-au făcut emisiuni întregi despre „dependențe funcționale", „abscise", „ordonate" etc. Dialogul general se învîrtea, de fapt, în jurul unei probleme mult mai puțin logice sau principiale decît una de matematică sau de regulament școlar: „Cîteva zecimi în plus la nota de la mate. Hai, că n-o fi foc! S-a mai întîmplat și în anii trecuți!" De fapt, diagrama cu pricina putea fi „citită" destul de simplu de orice elev de clasa a opta care a mai rezolvat astfel de exerciții în pregătirea pentru capacitate, care știe foarte bine să citească și să utilizeze informații cu mult mai complexe din lumea Internetului, a jocurilor computerizate, a gadget-urilor hiperperformante etc. Trebuia doar oleacă de atenție. Și de interes.

La examenul de limba și literatura română, Ministerul Educației a nuanțat un pic subiectele: s-a gîndit să dea ceva mai „la îndemînă" celor de la real – „viziunea despre lume și viață într-un roman interbelic" – și ceva mai fin pentru cei de la umanioare – „caracterizarea unui personaj dintr-un roman psihologic". Atît a trebuit: au curs valuri de proteste, petiții, întrebări, fiindcă aceste categorisiri ale romanelor autohtone le-au dat bătăi de cap elevilor noștri: „Dacă un roman este scris după cel de-al Doilea Război Mondial, dar acțiunea se petrece între cele două războaie, atunci romanul este interbelic sau nu?", „De ce, la o adică, *Morometii* nu ar fi un roman psihologic?" etc. (Demne de luat în seamă sînt și comentariile semianalfabete ale presei: o jurnalistă exclamă, stupefiată de propria-i genialitate: „Cel mai interesant este faptul că un roman poate fi atît interbelic, cît și psihologic!") Sigur, examenul a fost urmat de o petiție în care elevii îi rugau frumos pe cei din minister să nu mai fie atît de rigizi cu anii interbelici sau cu ponderea analizelor psihologice în romane.

Nu este cel mai greu lucru din lume să explici o cratimă.

O altă reclamație a atins un punct nevralgic al exprimării (scrise) publice din România: cratima! Ah, cratima, arareori la locul ei, mai curînd lipsă sau cu vreo două-trei litere mai în față ori mai în spate decît locul ei firesc. Ei bine, de cîțiva ani buni încoace, dar buni-buni, printre subiectele de la limba română există unul în care se cere explicarea folosirii cratimei într-un context dat. Or, iată că subiectul ăsta irită pe toată lumea, profesori, comentatori, elevi, părinți etc., deși cam toată nația stă prost la scrierea corectă și (tot deși) nu este cel mai greu lucru din lume să explici o cratimă.

Au mai existat petiții și controverse la examenele de fizică, psihologie, geografie etc., solicitări și reproșuri insolite scrise pe foile de examen, vociferări între două emisiuni de știri și de cancan. Una peste alta, impresia este de neseriozitate: o chermeză în care liniile de demarcație între opinie și regulă, între principiu și normă, între competență și incompetență, între cine și ce are dreptul și chibițul care emite panseuri nu mai sînt atît de clare. Examen? Ei aș, las' că n-o fi dracul atît de negru.

Ar fi, totuși, de consemnat și niște lucruri bune din toată această vînzoleală a examenelor: 1. E bine, în principiu, că elevii își manifestă spiritul critic și se folosesc de instrumentele democrației (petiție, proteste etc.). 2. E bine că Ministerul Educației intră în dialog cu ei, dar și că își păstrează ferm pozițiile, atunci cînd e cazul. 3. Dacă tot a intrat pe piață „moda petițiilor", nu ar fi rău ca la orele de dirigenție sau de educație civică să punem în dezbatere subiecte de tipul: cînd și cum poți folosi acest drept, ce șanse de cîștig ai și la ce rezultate verosimile te poți aștepta, cine și de ce poate începe acest demers etc. Altfel, totul se reduce la o isterică de vară și-atît.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Psihanaliza din piață: țiganca din Rîmnic

Deja am uitat în detaliu cum a fost. Dar a fost cum nu se poate mai bine. Am vrut doi dovlecei, am luat trei. Mi-a spus: dar merg și trei ardei. Nu iei și leuștean? Iau și ardei iuți, iau și pătrunjel. Îmi dă și mărar, și leuștean. Nu se lasă și scoate țelină și morcovi. Voiam să iau doi dovlecei, nu? Ce s-a întîmplat cu mine? Dovlecei am luat din proprie voință. Ce-i cu ardeii? Oferiți, mi-am dat seama că n-ar fi rău un picant, am avut imaginea exactă a ardeiului iute pe grătarul unui platou grecesc, lîngă roșia și ea gratarisită. Dar seria mărar, pătrunjel, leuștean mi-e străină. Nu voiam să fac nici o ciorbă. Ce-i cu țelina și morcovii ăia? Nu mi-i doream, nu iau ce nu plănuiesc, că mi-e mie rușine de vegetalul care se stinge sub ochii mei și pe care nu-l folosesc nicicum. Aveam, nu-i așa, sentimentele puternice și activate. Și cu toate astea, duminica asta, în piață la Rîmnicu Sărat din București, ființa balaoacheșă m-a fascinat. Privirea îi era ascunsă cînd îmi dădea pătrunjel, deschisă cînd mă învingea. Totalul mi l-a spus cu o tăcere mormîntală. Se opriseră fluierele poliției din intersecție, musiul care vindea parfum, tataia care dădea semne că are pungi de vînzare. Murele, zmeura amuțiseră. Am auzit clar că mă costă 6 lei. Nu, nu avea cozi împletite, nici alunițe asasine. Nici nu-i țin minte chipul. Țin minte gesturile. Sclipirile din ochi combinate cu leuștean, degetele lungi cu ardei iute. Așa este, nu-i așa? Culmea este că toată închipuirea mea de gătit acasă s-a prăbușit. N-am făcut nimic pe grătar, cum visam. Am făcut un wok de legume, cu ardei tăiați și verdeața mărunțită. Sînt nebun, ce mai! A știut să vîndă fata, 12 lei m-a costat totul. Nu știu cît a cîștigat din tot, dar știu că mi l-a schimbat și pe Fulgerică din farfurie. Cred că asta înseamnă vînzare adevărată.

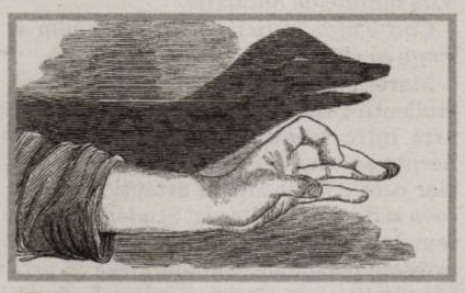

Iaromira POPOVICI

bazar

Tango, zoo și un mall imens

În Argentina era musai să vedem un spectacol de tango. Dacă nu am ajuns la o Milonga, măcar am stat cuminți în public, privind cum dansatorii execută mișcări previzibile pe scenă. Întîi am ajuns la Teatro Porteno, pe aceeași fabuloasă Avenida Corrientes, unde era hotelul. Acolo, spectacolul a fost ca la un Teatru „Tănase" mai spălat, îngrijit și corect. Fără însă să fi simțit în el „spiritul" așteptat. Spirit pe care l-am găsit, două seri mai tîrziu, la Cafe Tortoni, unul dintre locurile tradiționale ale tangoului. Am fost plasați la mese, aproape de scenă. La masa noastră a mai venit un tînăr din Italia care făcea turul lumii cu rucsacul și ajunsese, desigur, și în Argentina. Diminețile și le petrecea exersînd tango, iar serile privindu-l. Cînd Andreea și Adrian, protagoniștii dansului, au venit pe scenă, am simțit că am ajuns unde trebuia: apropierea lor, intimă fără a fi deloc supărătoare, mișcările, aș zice, perfecte, sincronizarea și pasiunea impecabil orchestrată se suprapuneau pe ceea ce-mi reprezentam eu drept tango. Andreea, dansatoarea, un pic mai mare, ca vîrstă, decît partenerul ei, avea un chip frumos pe linia așteptată: brunetă, cu trăsături clasice, ușor trasă la față. Și un trup senzual, dovedind curbe rubensiene fără a fi exagerat de rotund. Partenerul, Adrian, părea absorbit cu totul de ce i se întîmpla, transpus complet în ceea ce făcea. Și figura lui era adecvată evenimentului, de june prim, cu mustăcioară, fără a fi caraghios. Dansau strîns, piciorul ei plin insinuîndu-se printre ale lui, intim și deloc vulgar. Dansul mi s-a părut reprezentarea ideală a unei povești de iubire pasională între două persoane, iubire în care contactul fizic înseamnă mai mult.

Am plecat din Buenos Aires în Santiago de Chile. Dintr-un oraș furnicar, eclectic și uimitor, am ajuns într-unul mai așezat, mai riguros, în care străzile erau drepte și duceau unde te-ai fi așteptat, nu erau tarabe și *exchanger*-i pe stradă, și locul arăta ca unul al anului 2016. Cu mici excepții: clădirea guvernului și a președinției, La Moneda, e izolată de piața alăturată printr-un cordon și e păzită de un mare număr de militari, dîndu-ți o senzație de nesiguranță. Iar poluarea orașului, mai ales în lunile lor de iarnă și ale noastre de vară, favorizată fiind și de așezarea între munți, e supărătoare. Cînd te uiți în zare, la munți, totul poate fi zărit printr-o perdea cenușie și-ți dă, uneori, o impresie (desigur, exagerez) de sfîrșit de lume.

O excursie pe Cerro San Cristobal, cu funicularul, îți poate schimba însă perspectiva. Nu neapărat pentru că de acolo, de sus, orașul s-ar vedea mai clar. Ci pentru că drumul cu funicularul e simpatic. Iar cînd ajungi acolo, la 860 de metri, dai de o impresionantă statuie a Fecioarei Maria, albă și uriașă, și de un sanctuar dedicat Imaculatei Concepțiuni. Acolo, pe înălțimi, ambele te fac să te simți chiar aproape de divinitate. Cînd mai cobori un pic, ajungi la grădina zoologică. Da, știu, e o întreagă discuție cu animalele în captivitate. Și eu cred că ideea de grădină zoologică, în care fiecare animal stă închis în cușca lui și e un exponat într-un muzeu viu, nu e o soluție. P.L. Travers, în *Mary Poppins,* are un capitol despre inversarea rolurilor: într-o noapte, oamenii stau în cuști și animalele îi vizitează…

Și totuși, grădina zoologică din Santiago e fermecătoare, pentru că animalele, în mai orice context, nu te pot lăsa rece. Preferatele mele au fost suricatele, cele precum Timon din *Lion King,* care stăteau grămadă într-o cușcă relativ mică și săpau încontinuu. Uneori se mai jucau cu o mare minge galbenă. Iar alteori stăteau pe cîte un zid, într-o postură meditativă, regală chiar, scrutînd înălțimile și adulmecîndu-le.

O altă experiență, să-i spunem formidabilă, a fost să mergem la mall, în Santiago. Nu departe de hotel se află un mall imens, Sky Costanera, unde, la etajele 61 și 62, poți avea o panoramă chiar impresionantă asupra orașului. Dar, pe lîngă asta, mall-ul, mult mai mare decît cele de la noi (cel din Vitan ar încăpea pe un etaj), poate fi numit chiar „templu al consumului". Iar dacă nimerești acolo vineri pe la prînz, e o experiență extremă. N-am mai văzut, de la Disneyland încoace, o așa desfășurare de omenire consumistă. La *hot dog*-ii cu orice care se puteau mînca acolo, la *empanadas* devenite meniu în diverse promoții, la înghețatele cu covrigei, omenetul se îmbulzea fără să se teamă de cozile cu orele. La filmul de groază pe care ne-am trezit să-l vedem tocmai în Santiago, coada a fost de o oră și jumătate. Iar porțiile de floricele pe care le puteai lua de la același ghișeu puteau fi cărate doar cu tava.

Una peste alta, a fost o experiență. Nu voi uita, pentru mult timp, oamenii care-ți întorceau privirea firesc, în metrou sau pe stradă, în Santiago. Și-ți zîmbeau neprefăcut.

„Omulan nu vorbește și nu e de vînzare“

– interviu cu Matei BRANEA –

Pe vremea RePublik*-ului,* ***Matei Branea*** *făcea lună de lună cîte o bandă desenată în revistă. Atunci l-am cunoscut și pe el, am făcut cunoștință și cu Omulan, personajul pe care l-a creat și căruia i-a dedicat anul trecut un scurtmetraj de animație. Acum îi învață pe studenții de la masterul de la UNATC cu ce mănîncă animația. Am început discuția noastră de la reportofonul pe care și l-a luat ca să-l țină lîngă pat și să-și înregistreze visele, ca să nu le uite. Acum s-a apucat să facă desene pornind de la atmosfera și firul narativ al acestora. După ce am stabilit că și mai plictisitor decît cineva care îți povestește ce-a visat e cel care începe să-ți spună ce se întîmplă într-un film, am trecut la lucruri mai serioase.*

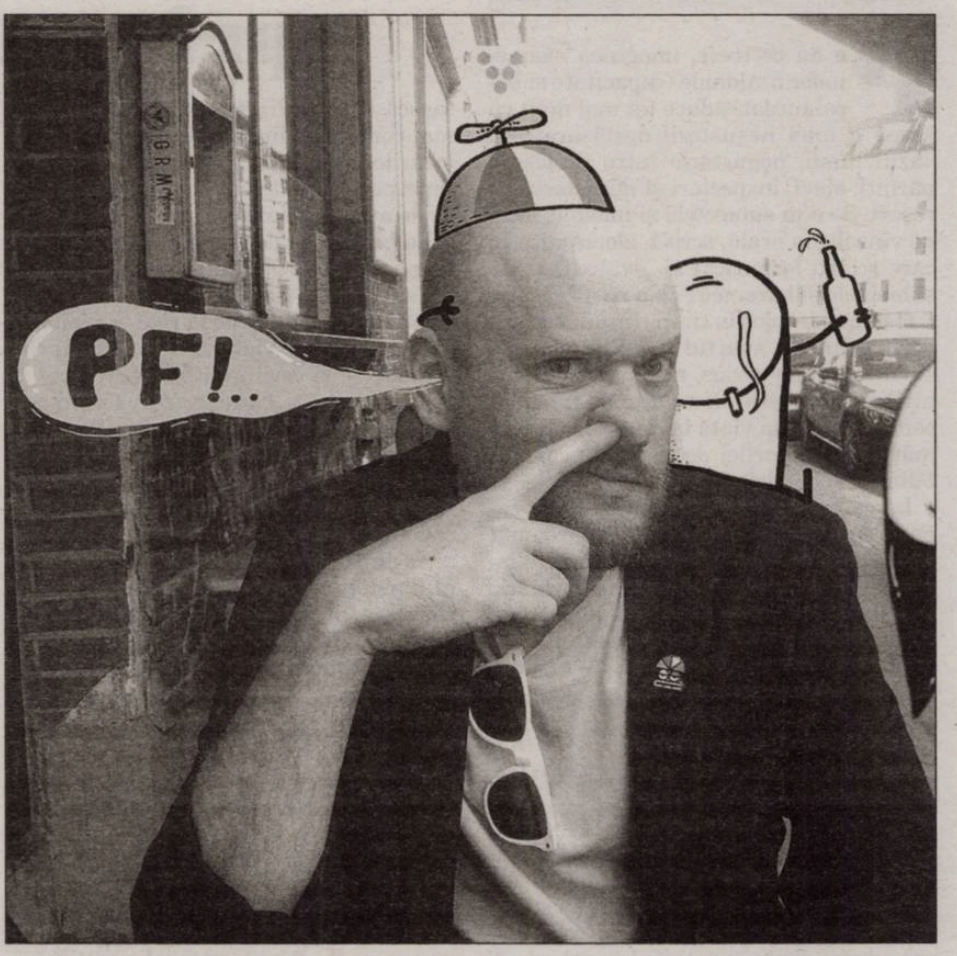

Cum era lumea cînd v-ați apucat de desenat și cum e acum?

Lumea nu s-a schimbat cu totul, dar mi se pare că se întîmplă mult mai multe lucruri decît în alte perioade, că vin oameni tineri cu superidei, amestecate cu tehnologii de tot felul. Se simte din ce în ce mai puțin această separare dintre arte, de genul: fac cinema doar cei care au făcut facultatea de film sau e pictor doar cel care a studiat pictura la Facultatea de Arte. Peste tot în lume există acest trend al mixării dintre arte. Din contra, le încurajează să se combine. Ștampila pe care ți-o dă o școală mi se pare că nu mai poate fi considerată o piedică în zona artistică și nici o garanție a calității în ceea ce produci.

Ce vă amintiți din perioada în care făceați primele benzi desenate?

Cred că am prins un fel de moment de deschidere, deci nu mi-a fost greu. După primul meu album personal la *Hardcomics* am avut norocul, grație lui Mihai Chirilov, să am pagina mea lunară de BD în revista *RePublik* și să fiu plătit pentru asta. O raritate. Acum sînt mai mulți oameni care au început să se îndrepte spre zona asta. Ce fac ei e și diferit, și altfel, ceea ce înseamnă că e mai bine. Dar strict pentru bandă desenată, care e un domeniu care a rămas încă destul de îngust, chiar dacă numărul celor care fac asta a crescut. Nu există o producție de bandă desenată autohtonă. Sigur, mai fac cei de la Sefeu, Jumătatea Plină, Institutul Ceh, și încă mai fac și cei de la *Hardcomics*. *Stramb Kids* e ultima apariție, un proiect interesant: http://hardcomics.tumblr.com, dar nu avem o cultură în zona asta. Cînd m-am apucat eu, e adevărat că începuse și advertising-ul de la noi să ceară asta. Și cumva a crescut mult partea de ilustrație.

Mobilitatea de a te mișca între aceste mesaje/forme a venit din context?

M-am concentrat întotdeauna pe imagine, pe simbol și, gradual, am trecut spre animație, plăcîndu-mi ce se întîmpla acolo. Și pașii mi s-au părut firești. Bandă desenată am început să fac după ce m-am apucat de animație, pentru că mi se părea mai grea. Acum, cred să aș prefera să fac bandă desenată pentru că vezi mai repede rezultatele decît în cazul animației, unde procesul devine extrem de lung și de complicat. De asta și e filmul cea mai tare dintre arte, pentru că le combină pe toate celelalte.

Cum a fost cu filmul de animație?

Cea mai importantă experiență am avut-o cu *storytelling*-ul, care a crescut de la cele 30 de secunde la 15 minute. Așa că a fost nevoie să pun acolo lucruri și să fac să întîmple altele. Realitatea e că, deși faci un film de scurtmetraj, lucrezi pe timpi de lungmetraj. Ai nevoie de niște momente în care să percepi lucrurile și în animație poate mai mult decît la film, pentru că tu ai de la început o convenție: ai un desen care se mișcă și noi acceptăm că avem de-a face cu niște oameni. Fiind totul construit de la zero, creierul tău trebuie să decodifice non-stop. Și, decodificînd non-stop, obosește. Or, făcînd acest efort, ai nevoie de niște momente și, dacă mă gîndesc la filmul meu, aș putea să zic că am senzația că se întîmplă prea multe și prea repede. Mi se pare că le-am calibrat bine, dar nu am destule momente de respiro. A fost foarte interesant că am lucrat într-o echipă cu mai mulți oameni. Ce mi-a plăcut cel mai mult a fost să-i las liberi pe ceilalți, ca să vină cu ideile lor.

Cînd s-a născut personajul Omulan?

Prin 2000-2002. Întîi au fost web-animațiile, apoi, odată cu banda desenată, Omulan a devenit popular în zona asta artistică și *cool*. Eu n-am vrut să-l comercializez. Am zis că, așa cum personajul ăsta nu vorbește, așa n-o să fie nici de vînzare. Și m-am gîndit că, totuși, va trebui să fac ceva și comercial. Și, deși am construit tot felul de personaje, Omulan rămăsese cumva cel mai puternic. Am reușit să mai fac cu el la TIFF niște benzi desenate, ca să testez cumva piața și să văd dacă mai e popular. Cu filmul asta am reînnodat povestea și, de fapt, asta îmi propun și în viitor, să fac mai multe filme și să lucrez cu acest personaj.

„La noi nu există încă o școală de animație.“

Ce se întîmplă în zona animației de la noi?

Avem mare noroc cu Anim'Est-ul. Festivalul are în fiecare an competiția românească în care vezi tot ce se face într-un an în comparație cu ce se face în alte părți. Și, vrînd-nevrînd, îți dai seama care e nivelul. La noi nu există încă o școală de animație. Există la Liceul „Tonitza“ o clasă de animație, unde se face o oră de animație pe săptămînă. La UNATC nu există licență, există un master pe doi ani, dar din păcate încă nu și o secție dedicată unde să te poți duce trei ani la rînd să înveți animație. La master, studenții vin și trebuie să ia totul de la zero, ceea ce face ca realizarea unui film de 3 minute, cît li se cere la sfîrșitul anului, să fie complicată. Un an pentru un scurtmetraj e un timp foarte scurt. Eu am făcut *Omulan* în trei ani, asta în condițiile în care am cîștigat finanțare la concursul CNC pentru el.

„Intră cu entuziasm și după anul I de licență se cam dezumflă.“

La școală, la master, încerc să aduc puțină structură. Mă interesează ca studentul să înțeleagă ce înseamnă animația, cum (se) lucrează, și să asimileze noțiuni de *storytelling*. Vreau să avem un mod de lucru bazat pe regulile de producție specifice filmului de animație, așa cum se lucrează într-un studio. În colaborare cu ei vreau să obținem un produs de tip *template* care să ne folosească și nouă ca profesori/școală, și lor ca studenți/autori. În ce privește subiectele filmelor, țin să mă mulez pe sensibilitatea studenților, chiar dacă uneori mă văd nevoit să intervin în poveste, cu rol de calibrare.

Nivelul producțiilor sper să crească încet-încet, dar mai e pînă o să putem vorbi despre o școală. Pentru că asta ar însemna să fie încurajată și considerată o prioritate. Deocamdată există doar finanțare de la stat și ar trebui convinși și cei din sectorul privat să se implice. Eu însumi am învățat multe lucruri făcînd filme, iar statul în Germania cu soția mea, care studiază acolo montaj, și participarea la cursurile de acolo m-au ajutat. Am văzut cum își prezintă ei filmele, ce înseamnă organizare acolo și ce înseamnă o școală pe principiul: aș vrea să fac un film cu un robot și mi-ar trebui un braț teleghidat. Într-o săptămînă ți l-au adus sau îl construiesc acolo.

Vestea minunată este că acum avem pentru Master Animație accesul la ceva de domeniul SF-ului, Laboratorul de Animație Digitală din cadrul CINETic (Centrul Internațional de Cercetare și Educație în Tehnologii Inovativ Creative al UNATC). E vorba de cel mai important *upgrade* în tehnologie din ultimii *n* ani: stații grafice profesionale, tablete grafice de tip ecran, imprimantă 3D, sisteme de *motion tracking* filmare și *stop-motion*, un *cave* 3D imersiv, sisteme de realitate virtuală și lista nu se oprește aici. Dintr-odată posibilitățile s-au deschis la 360 de grade și vorbim de un studio de animație echipat la standarde internaționale de ultimă oră. Un prim test de lucru de succes a fost Animation Worksheep-ul din luna mai, organizat de asociația Est'N'Est, care s-a ținut la CINETic și unde studenți de la masterul de animație UNATC au fost selectați să participe alături de o echipă de *worksheep*-eri și *trainer*-i internaționali și unde, în trei săptămîni intense, s-au realizat un videoclip în tehnica mixtă și o animație experimentală, respectiv 3,48 minute, 5,04 minute de animație.

Care e atmosfera de la UNATC, cum se simte ea de la masterul de animație?

Marea problemă pentru mine e că studenții UNATC nu simt că e o școală de artă. Intră cu entuziasm și după anul I de licență se cam dezumflă. Nu ți se spune clar care e rolul tău, te aștepți să înveți ceva și descoperi altceva. Studenții își fac temele, dar nu se exprimă de la sine în proiecte personale. Îmi amintesc că asta am simțit și eu cînd am intrat la facultate. Așa că, dacă ar fi să încep schimbarea de undeva, aș începe exact cu spațiul. L-aș face să arate bine, ca să vii cu plăcere. Să vrei să stai acolo. Apoi, e toată partea asta de computere, soft-uri etc. Dar cred că pentru toate problemele există soluții. La masterul de animație, acum, că există CINETic, lucrurile s-au schimbat radical și studenții din anul II regretă că termină.

La ce lucrați acum?

La un documentar animat. Care va fi un colaj, despre care nu știu încă să spun dacă va fi un lungmetraj sau un scurtmetraj. E o poveste personală, al cărei protagonist e taică-miu, care între timp a și murit și care a fost un personaj care ne-a influențat pe toți cei trei copii ai lui foarte mult. Am și crescut singuri cu el, dar nu doar noi l-am perceput ca pe un personaj. Pariul meu, dintotdeauna, dar mai cu seamă acum, va fi să mă obiectivez și să ajung la esență.

a consemnat Ana Maria SANDU

„Cînd eram copil, citeam cărți în fața televizorului“

– interviu cu David NICHOLLS –

Toate cele patru romane ale britanicului ***David Nicholls*** *(n. 1966) au fost traduse în limba română:* Cine știe cîștigă, Dublura, O zi *și* Noi. *Primul său mare succes,* O zi, *a fost ecranizat la Hollywood, iar noul său roman,* Noi, *apărut anul acesta în traducerea Mirellei Acsente la Editura Litera, s-a aflat pe lista Premiului Man Booker. David Nicholls a studiat arta dramatică (la Londra, dar și la American Musical and Dramatic Academy din New York), însă și fizica și biologia, pentru a se lansa ulterior ca scenarist de seriale de televiziune* (Cold Feet) *și adaptări clasice pentru BBC* (Mult zgomot pentru nimic, Tess d'Urberville, Great Expectations).

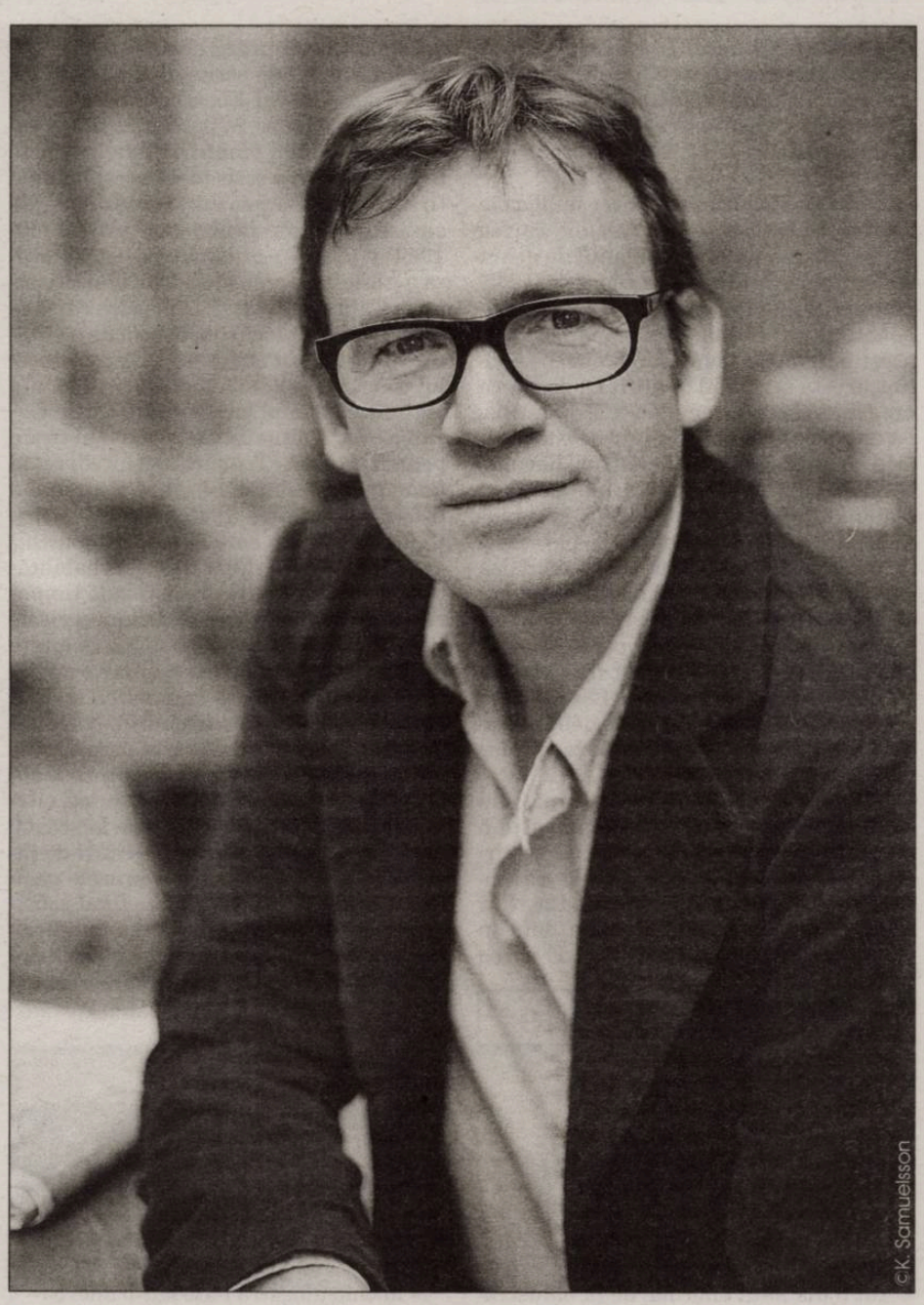
© K. Samuelsson

Într-un eseu din The New York Review of Books *intitulat „The Dull New Global Novel“, criticul Tim Parks vorbește despre faptul că, în această piață culturală globală, să fii tradus în limba engleză este adevăratul semn al succesului pentru un prozator care scrie în orice altă limbă. Dvs. sînteți tradus în zeci de limbi, inclusiv în română; cît de importantă este traducerea în alte limbi pentru un scriitor de limbă engleză?*

Încă tresar cînd, în standurile din aeroport sau în vitrinele librăriilor, dau peste vreuna dintre cărțile mele în traducere. Cînd m-am îndrăgostit eu de literatură, traducerile ocupau un loc central: Eco, Kundera, Primo Levi, Günter Grass. Cu toate astea, atunci cînd scriu nu mă gîndesc la astfel de lucruri. Întrebări de genul „Oare asta are sens în Brazilia?“ sau „Oare chestia asta va trece de cenzură în China?“ înseamnă moartea prozatorului. Pentru mine este important să scriu cît mai clar cu putință despre un loc sau un timp anume în speranța că povestea respectivă va fi universală.

„Adaptarea pentru cinematografie înseamnă adesea simplificare și diminuare.“

Credeți că studierea artei dramatice v-a ajutat să scrieți scenarii de televiziune, în special adaptările după Shakespeare? Credeți că unor Thomas Hardy sau Charles Dickens le-ar fi plăcut adaptările dvs. după cărțile lor? Ce anume credeți că i-ar fi putut deranja?

Asta e o bună întrebare. Am fost actor vreme de zece ani – un actor cumplit, absolut netalentat –, dar am învățat să ascult dialogurile, să văd cînd un actor se bucură de scena pe care tocmai o joacă, indiferent dacă e vorba de simțul actoricesc, de plăcere, de ritm. Dickens iubea teatrul, dar nu putea scrie piese, lucru ciudat, pentru că dialogurile din romanele lui sînt minunate. Cu siguranță, cărțile lui sînt cinematografice, asta cu cincizeci de ani înainte ca cinema-ul să fie inventat, iar regizori precum Eisenstein sau D.W. Griffith au învățat enorm de la Dickens, mai ales în felul în care-și montau filmele.

Hardy este singular printre marii romancieri de secol XIX, în sensul că el și-a adaptat singur cărțile pentru teatru și chiar a apucat să vadă un film făcut după cartea lui *Tess D'Urberville*, principalul său reproș fiind că ferma din film arăta altfel decît în roman. Cred, așadar, că le-ar plăcea adaptările de televiziune și ar înțelege necesitatea unor sacrificii atunci cînd încerci să transpui o operă într-un alt mediu. Principala lor preocupare ar fi lungimea. Ca orice romancier, ar prefera mai multe cuvinte, în timp ce publicul vrea, în general, mai puține.

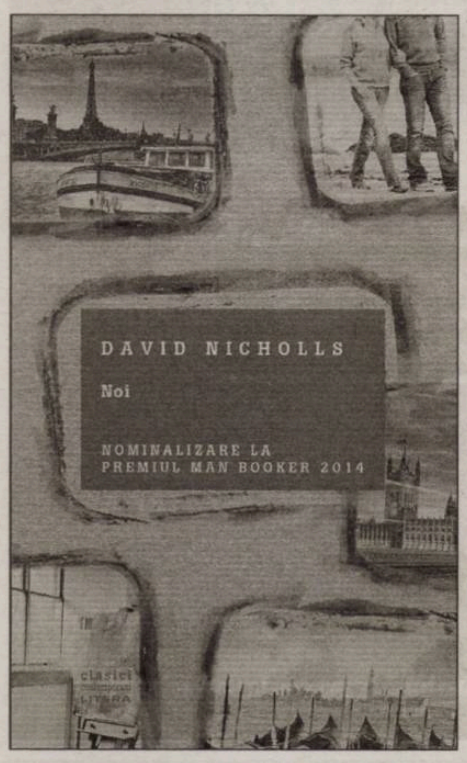

Credeți că munca de scenarist de televiziune a îmbunătățit/afectat felul în care scrieți romane?

Am învățat să planific înainte de a mă apuca de scris. Cînd lucrezi pentru televiziune sau pentru film, în general, ești descurajat să scrii dialoguri și glume care ies din arhitectura scenariului, iar eu încerc să fac același lucru în roman. Am nevoie de această scenă? Nu cumva repet ceva ce am spus înainte? Ce rost are? Chiar trebuie să spun asta sau mai bine o las nespusă? Îmi pun singur acest gen de întrebări înainte să scriu proză, dar nu spun că aceasta este abordarea corectă ori singura. Marele avantaj pe care romancierul îl are în fața scenaristului este abilitatea de a spune – iată ce gîndește și simte personajul, iată ce i s-a întîmplat acum zece ani, iată ce a vrut să spună etc. Scenariile se rezumă doar la ceea ce personajele spun și fac. Gîndurile și sentimentele lor trebuie să reiasă doar din gesturi și din vorbe, iar acest lucru este uneori foarte complicat.

Noi *este urmarea romanului* O zi *– cît de greu este să scrii o continuare? Și cît de necesară este o continuare?*

Multă vreme am lucrat la un roman care era împotriva a tot ceea ce era *O zi:* dur și cinic, rău, numai cu personaje masculine. Am scris un an întreg încercînd cu disperare să dovedesc că pot scrie exact romanul opus. Din fericire, am decis să-l arunc și să o iau de la capăt, iar *Noi* este rezultatul. Împărtășește cîteva teme și calități comune cu *O zi*, dar cred că este mai dezvoltat, mai matur, mai amuzant și mai trist într-un fel diferit. Nu-mi doresc să scriu același roman mereu și mereu, dar nici nu vreau să-i alienez pe cei cărora le-a plăcut *O zi.* Găsirea unui echilibru este provocarea.

V-ați dori ca și Noi *să devină film? În ce măsură ecranizarea ajută sau dăunează cărții?*

Noi va deveni, de fapt, o miniserie de televiziune. Povestea, cu sentimentele și emoțiile de acolo, a părut prea lungă pentru dimensiunea standard de o oră și jumătate a unui film, așa că vom face o versiune mai lungă, un fel de alergare disperată prin Europa spusă în trei-patru ore. Adaptarea pentru cinematografie înseamnă adesea simplificare și diminuare, iar *Noi* este prea personal și prea prețios pentru mine pentru a-l supune unui astfel de tratament.

A schimbat succesul felul dvs. de a scrie? Sînteți acum mai conștient de rateu? Cît de ușor/greu este să scrii după ce ai dat lovitura?

Cu siguranță mi-a fost mai greu să scriu în primii ani de după succes – prea mult zgomot în jur, prea multe distracții. Am citit și am acordat interviuri despre *O zi* vreme de trei ani de la publicarea cărții, astfel că devenise foarte greu să scap de personajele din acea carte și de vocile lor. Ar fi însă lipsit de grație din partea mea să mă plîng. Am avut mare noroc, sînt mîndru și foarte legat de acea carte, dar îmi doresc să ajung un scriitor și mai bun, să încerc lucruri noi.

De unde vă revendicați literar?

Primul mare romancier de care m-am îndrăgostit a fost Dickens și sînt încă uluit de abilitatea lui de a combina comedia cu patosul, de felul în care a fost deopotrivă popular și inovator, de felul în care i-a distrat și i-a provocat pe cititorii săi. Ficțiunea americană a fost dintotdeauna o mare sursă de inspirație pentru mine, de la Fitzgerald, prin Roth și Updike, pînă la Cheever, Carver, Lorrie Moore și Anne Tyler. Scriitorii americani par să aibă capacitatea de a oferi grandoare și scală vieții obișnuite. Cînd eram copil, citeam cărți în fața televizorului, iar filmul și televiziunea au fost dintotdeauna marile mele iubiri. Ca romancier, sînt la fel de influențat de Billy Wilder și de François Truffaut cum sînt de Thomas Hardy și Muriel Spark.

Aveți tabieturi de scriitor?

Sînt rușinos de indisciplinat și am multe obiceiuri proaste. Singurul lucru care ajută este să închid Internetul. Am tot felul de soft-uri care-mi blochează accesul la Internet, dar în timp am învățat și cum să le păcălesc.

Vă propun un joc de imaginație pentru final: în ce carte v-ar plăcea să trăiți o vreme?

Romanul meu favorit, cel puțin în acest moment, este *Blîndețea nopții* (o carte mult mai bună decît *Marele Gatsby*, cred eu). Este ceva anume în lumea acelei cărți – Europa dintre războaie, înaintea turismului de masă – care mi se pare extrem de romantic și, în același tip, atins de melancolie și regret.

a consemnat Marius CHIVU

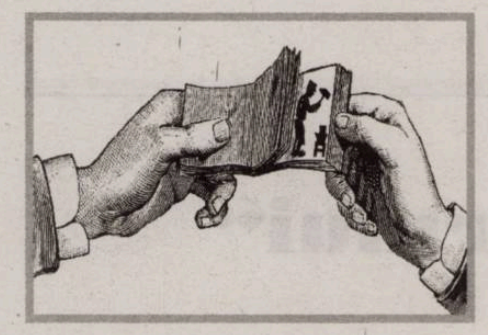

Marius CHIVU

feedbook

Capote pe scurt

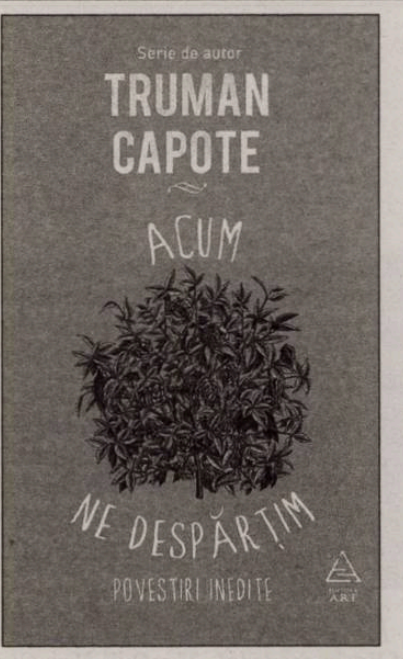

● ***Truman Capote, Integrala prozei scurte*, traducere de Constantin Popescu, și *Acum ne despărțim. Povestiri inedite*, traducere de Iulia Arsintescu, Editura ART, 2016.**

Acum mai bine de zece ani se publica în Statele Unite *Summer Crossing*, cartea care ar fi trebuit să fie romanul de debut al lui Truman Capote. Început în 1943, pe cînd Capote avea 19 ani, dar abandonat cîțiva ani mai tîrziu, manuscrisul acestui roman l-a bîntuit o vreme pe scriitor, acesta revenind cu stihizări de cîteva ori asupra lui pînă cînd, în cele din urmă, l-a abandonat la propriu într-o fostă locuință, susținînd că l-ar fi distrus. Recuperat din gunoi de o menajeră, manuscrisul a ajuns, după moartea acesteia, în mîinile moștenitorilor lui Capote și, patruzeci de ani mai tîrziu față de cînd se credea că ar fi fost distrus și la douăzeci de ani de la moartea scriitorului, romanul a fost publicat, fiind tradus și la noi, de Antoaneta Ralian, în 2013, la Editura Polirom, cu titlul *O vară de răscruce*. Ecranizarea cărții ar fi trebuit să însemne debutul regizoral al actriței Scarlett Johansson, dar pînă acum n-a fost să fie.

Un destin mai puțin aventuros l-au avut povestirile din adolescență și din prima tinerețe ale lui Capote, povestiri recent redescoperite în arhivele scriitorului de la Biblioteca Publică din New York și publicate pentru prima dată în volum la finalul anului trecut. E vorba de paisprezece proze scurte pe care tînărul Capote le-a scris între 16 și 23 de ani. Spune David Ebershoff, editorul de la Random House, în postfața acestui volum: „Nu putem identifica datele exacte la care Capote a scris toate aceste povestiri sau cînd le-a revizuit. Șapte dintre ele au fost publicate prima oară între 1940-1942 în *The Green Witch*, revista literară a Liceului Greenwich din Connecticut, unde Capote a învățat... *[Povestirea]* «Louise» a cîștigat locul doi la concursul literar al liceului. Potrivit cîștigătoarei acelui concurs, Capote a fost «furios» că n-a obținut el primul loc. Dorothy Doyle Gavan a evocat situația mulți ani mai tîrziu pentru un ziar: «Truman a venit direct la mine în clasă și m-a înjurat». Estimată a fi fost scrisă între 1945 și 1947, «Spirite înrudite» *[din care redăm fragmentul de mai jos]* este, după toate probabilitățile, ultima povestire din perioada timpurie a lui Capote.“ Descriind manuscrisele prozelor, David Ebershoff spune că multe conțin tăieturi și modificări, dar e de părere că acestea arată cum vocea scriitorului se conturase de timpuriu. Nici nu-i de mirare pentru un prozator care afirma că încă de la vîrsta de unsprezece ani se apucase de scris la modul serios, cîteva ore zilnic, după ce venea de la școală. Oricum, cele paisprezece povestiri de față reprezintă o selecție din prozele găsite în arhivă, alte cîteva texte fiind considerate de editori ca fiind „prea imature“.

O scurtă analiză a acestor povestiri o face Hilton Als, scriitor afro-american și critic de teatru pentru *The New Yorker*, care insistă pe felul în care tînărul Capote a fost preocupat încă de la început de cea care avea să devină una dintre temele majore ale literaturii sale – excluziunea. Hilton Als remarcă foarte bine evoluția felului în care Capote conturează personajele de culoare și, la fel ca și editorul David Ebershoff, care vorbește despre empatia față de excluși („îl inspirau mai degrabă marginalii și vulnerabilii“), leagă această preocupare de homosexualitatea sa. Crescut de o mamă singură, alcoolică, și dorindu-și să fie fată, Capote a fost un „copil al nimănui din punct de vedere spiritual, fără adresă fixă, [care] își găsește obiectivul sau poate misiunea: să dea glas tuturor acelor lucruri neexprimate pînă atunci de mediul și de societatea în care trăia, în special efemerului sau acelor momente de dragoste heterosexuală ori de homoerotism ascuns și necomunicat care izolau oamenii unii de alții.“

Într-adevăr, personajele din aceste paisprezece povestiri sînt fie copii singuri și săraci, bolnavi, uneori cu probleme de neînțeles (micuța Hilda, din povestirea cu același nume, este cleptomană); fie femei singure, bătrîne și bolnave (în „Străinul familiar“, o muribundă în vîrstă are o halucinație cu un bărbat tînăr de demult); fie femei de culoare care, tratate ca niște proprietăți, nu-și găsesc locul în lumea albilor, se confruntă cu nedreptăți, iar uneori își ascund originea (ca în „Louise“). Spre exemplu, desfășurate în Sud, în comunități rasiste, „Spaima mlaștinii“ și „Magazinul de la moară“, ambele avînd copii în prim-plan, sînt cele mai violente (și mai bune) dintre povestiri, anunțînd preocuparea de mai tîrziu pentru astfel de subiecte, precum cel din *Cu sînge rece*, roman reeditat în seria de autor de la ART. De altfel, se pot duce destule paralele între aceste proze ale adolescenței și cele de mai tîrziu ale maturității, precum acelea adunate în *Integrala prozei scurte* – versiune apărută în aceeași serie de autor, ușor revizuită stilistic față de ediția de la Polirom de acum niște ani. (Ca și atunci însă, din această „integrală“ lipsește, în mod inexplicabil, povestirea „Ultima ușă deschisă“ din volumul de povestiri *Arborele nopții.)* O serie de autor care, pe lîngă cea dedicată lui Bohumil Hrabal, mă face fericit!

aproape de carte

Truman CAPOTE

Spirite înrudite

(fragment)

– Firește, m-am speriat tare! A căzut o distanță enormă, de la balustrada podului pînă la apă: abia dacă a făcut un pleosc. Și nu era absolut nimeni în jur.

Doamna Martin Rittenhouse s-a oprit să ofteze și să amestece în ceai.

– Purtam o rochie albastră, cînd s-a întîmplat. Superbă rochie – se asorta cu ochii mei. Bietului Martin îi plăcea foarte mult.

– Dar înțeleg că-i plăcut să te înec, a zis doamna Green.

– O, da, într-adevăr: este o metodă extrem de plăcută de... de a pleca. Da, cred că dacă sărmanul om putea alege singur cum să se ducă, sînt sigură că ar fi preferat... apa. Dar, oricum, nu mă pot preface că n-am fost deosebit de bucuroasă să scap de el.

– Chiar așa?

– Bea, printre altele, a mărturisit neîndurătoare doamna Rittenhouse. Și era cumva mult prea afectuos, înclinat spre... distracție. Și spre eschivare.

– Mințea, vrei să spui?

– Printre altele...

Doamna Rittenhouse a țuguiat buzele.

– Era regele cîrnaților. Cel puțin asta a susținut mereu. Dar n-am de ce să mă plîng: compania s-a vîndut în schimbul unei sume fabuloase.

– Și uită-te la tine! a trîmbițat doamna Green. O femeie liberă! Liberă să cumperi și să faci orice poftești...

Imediat, doamna Rittenhouse, cu o voce încărcată de amintiri triste, a zis:

– Rochia albastră i-am dat-o unei cameriste de hotel; avea o ruptură la guler, de unde se agățase el înainte să cadă. Pe urmă m-am dus la Paris și am locuit într-un apartament superb pînă primăvara. A fost o primăvară minunată: copiii din parc erau atît de curați și de liniștiți! Stăteam toată ziua în parc și aruncam firimituri de pîine la porumbei.

– A fost scumpă înmormîntarea? a întrebat doamna Green.

Doamna Rittenhouse a chicotit ușor și, aplecîndu-se în față, a șoptit:

– L-am incinerat. Nu-i așa că-i nemaipomenit? I-am împachetat cenușa într-o cutie de pantofi și am expediat-o în Egipt. De ce acolo, nu știu. Doar că el detesta Egiptul. Eu, una, îl adoram. Minunată țară, dar el nu voia să meargă. De asta-i nemaipomenit. În tot cazul, un lucru este extrem de încurajator: am scris o adresă de retur pe pachet și nu s-a întors niciodată. Simt cumva că și-a găsit pînă la urmă locul potrivit pentru odihna veșnică.

Doamna Green s-a lovit cu palma peste coapsă și a mugit:

– Regele cîrnaților printre faraoni!

Iar doamna Rittenhouse a rîs la glumă atît cît îi permitea natura ei imperturbabilă.

(din volumul Acum ne despărțim. Povestiri inedite*)*

PUBLICITATE

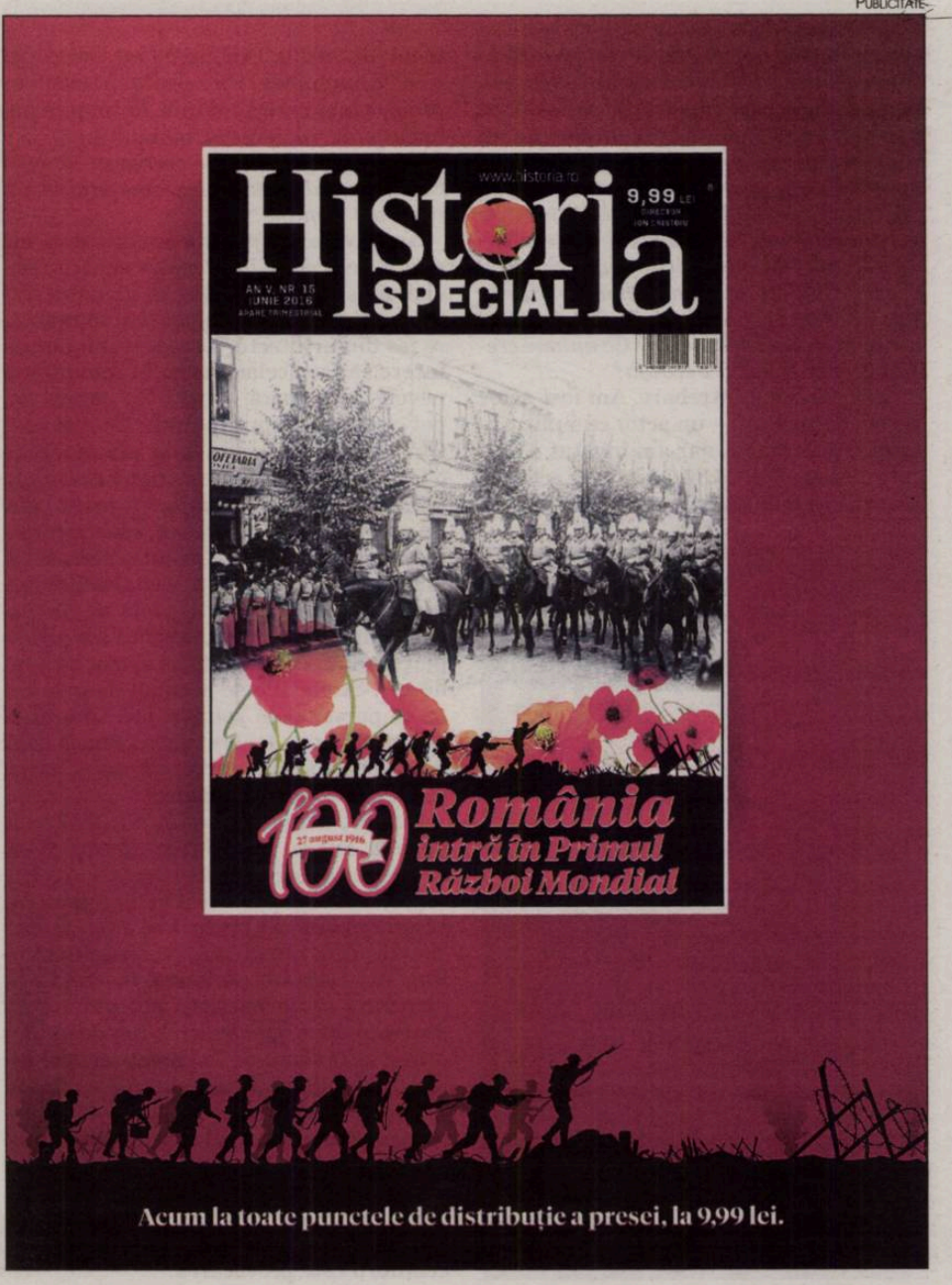

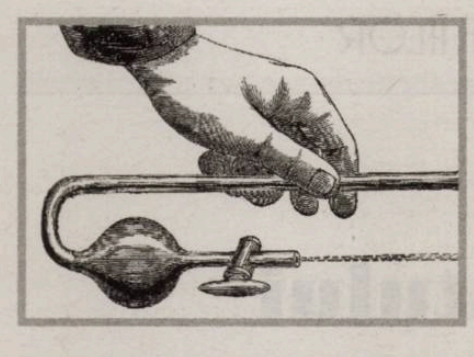

Oana STOICA

rosencrantz & co

Informația ca performance

● ***Occupy Yourself*, texte: Máté Gábor, Sebök Maya, Udvari Tímea, Raluca Sas-Marinescu, Rácz Endre, Csepei Zsolt, Imecs-Magdó Levente, Lovassy Cseh Tamás, Cosmin Matei, poezii de Portia Nelson și fragmente din cartea *The Tibetan Book of Living and Dying* de Sogyal Rinpoche. Regia: Cosmin Matei, dramaturgi: Lovassy Cseh Tamás, Raluca Sas-Marinescu, mișcare scenică: Györgyjakab Enikö, scenografie: Kupás Anna, asistent de regie: Sipos Júlia. Cu: Csepei Zsolt, Imecs-Magdó Levente, Rácz Endre, Sebök Maya, Udvari Tímea, Hatházi András. Váróterem Projekt, Cluj.**

Turneul IndependNet 2016 (schimb de spectacole produse de artiști independenți din orașe diferite) a adus la Centrul Educațional Replika din București un spectacol de la Zug (Cluj), producție Váróterem Projekt (un spațiu relativ recent și o companie tînără): *Occupy Yourself*. Spectacolul face o radiografie a noțiunii de adicție, explorînd atît felurite vicii, cît și mecanismul prin care funcționează dependența. Dramaturgic, spectacolul îmbină o consistentă parte teoretică cu lirismul, dramatizarea unor cazuri și interacțiunea cu publicul, în diferite proporții, toate fiind necesare pentru panoramarea conceptului în deplinătatea sa. Cu András Hatházi pe post de cor antic, rezoneur inteligent care conceptualizează poveștile, le extrage problematica, pe care o contextualizează, oferă informații (statistici, definiții, exemple concrete) și le pune în dezbatere, adăugîndu-le perspectiva lirică (incantația ca formă de expresie), spectacolul se construiește din povești disparate, în mare parte monologate, cu interludii performative, acompaniate muzical *live*. Esențial rămîne însă momentul, nu întîmplător plasat central, al discuției cu publicul, cînd reflectorul se mută de la spectacol în sine (expozitiv și încartiruit într-o convenție) la spectator (imprevizibil, personal, direct). Este o binevenită schimbare de paradigmă din mai multe motive. Unul ar fi spargerea tiparului dramaturgic/spectacular (și implicit a monotoniei). Altul se leagă de implicarea directă a publicului în spectacol, apropiind tema de spectator și de nevoia sa de exprimare. Nu e de neglijat deloc risipirea, cu această ocazie, a senzației de conferință, cauzată de densitatea informațiilor livrate fără pauză, ceea ce, de la un punct încolo, poate deveni obositoare. Momentul discuției cu publicul – foarte bine condus de András Hatházi la București și cu atît mai bine primit cu cît supratitrarea a fost uneori nevizibilă din cauza neoanelor din decor, iar limba discuțiilor a fost română, pe care actorul o stăpînește impecabil – a relaxat ambele părți. Conversația liberă a permis mărturisiri și solidaritate în dezbatere, nu neapărat și în opinii. De altfel, ceea ce a rezultat se rezumă simplu: toți avem dependențe, mai mult sau mai puțin nocive, care ne oferă, în primă instanță, confort și un sentiment familiar de bine; renunțarea la ele depinde, în primul rînd, de un efort individual. Dependențele sînt favorizate de contexte sociale, familiale, personale cărora le facem față sau nu. Spectacolul chestionează și aceste contexte, exemplificate în cîteva cazuri. Dar ceea ce pare să se pună în discuție cu adevărat este poziționarea mentalului colectiv față de dependenți, modul în care reacționează – judecă, acuză, exclude – și adîncește nocivitatea contextului favorabil adicției. Practic, judecata publică devine un element pro-adicție. Apoi, spectacolul pune problema controlului: cine controlează eul în cazul dependenței? Cum îți poți recăpăta controlul asupra corpului și asupra mentalului? Cît de greu este să-ți recuperezi suveranitatea ego-ului?

Cu fiecare element nou apărut, perspectiva asupra poveștii se schimbă.

Occupy Yourself este un spectacol consistent, poate chiar prea dens, incomod pentru spectator, căci obligă la evaluarea propriilor neputințe (adicții și prejudecăți).

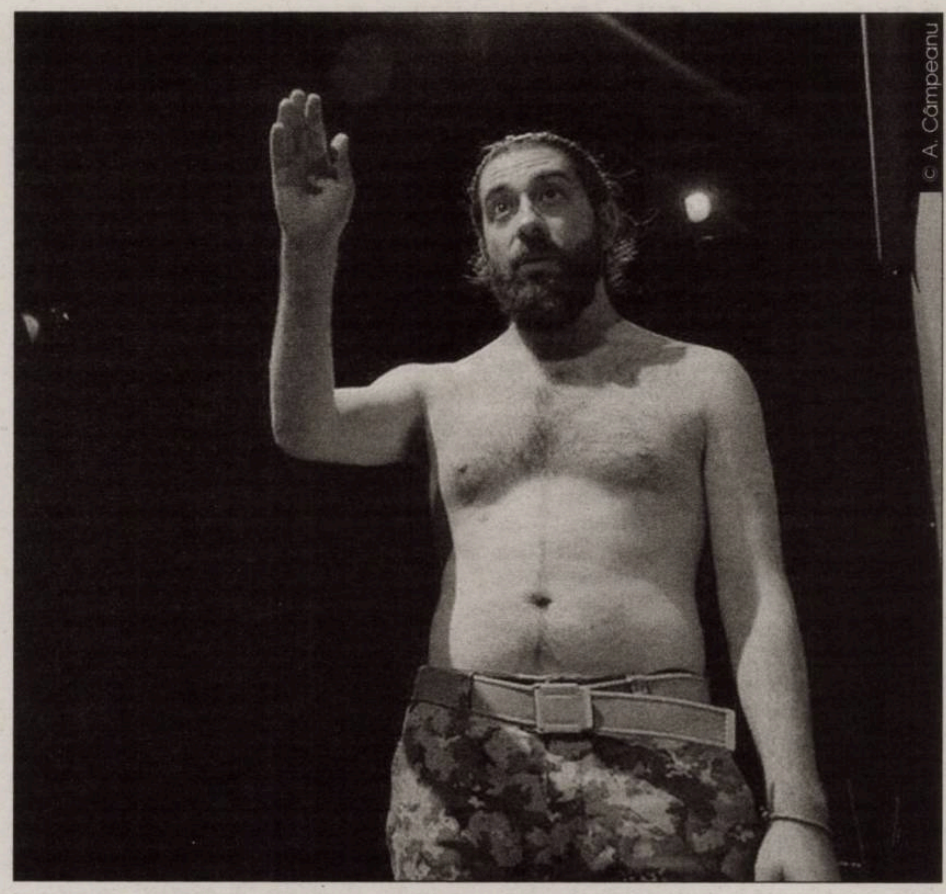

© A. Câmpeanu

● ***Versus România* – un spectacol de Ioana Păun. Cu: Zory David. Texte: Smaranda Nicolau, scenografie și video: Mihai Păcurar, investigație: Andreea Cîmpeanu, artist asociat: Toma Dănilă. Spectacolul face parte din proiectul de teatru investigativ „Torționar".**

Tot la Centrul Replika a avut loc avanpremiera spectacolului *Versus România*, o investigație pe care Ioana Păun o face despre închisorile CIA din țara noastră. Subiectul a ajuns în media în 2007-2008, dar a trecut repede. Dacă se investighează povestea – ceea ce face spectacolul –, se ajunge la date concrete, inclusiv la un proces intentat statului român (2012) de un prizonier arab interogat/torturat într-una dintre casele folosite ca închisoare CIA în București. Spectacolul încearcă să înțeleagă modul în care violența ajunge să domine relațiile stat-cetățean și stat-stat. Sînt panoramate biografia personajului central, contextul social aferent, relațiile dintre România și NATO, viziunea cetățeanului american de origine arabă, desemnat investigator asupra terorismului, și contextul social al acestuia etc. Ies la iveală straturi de minciuni și manipulări sau viziuni diferite asupra adevărului. Și cu fiecare element nou apărut, perspectiva asupra poveștii se schimbă. Am remarcat o bună performativitate a lui Zory David, care nu doar că joacă mai multe personaje, uneori implicînd video sau filmări *live*, dar mînuiește și tehnica de scenă.

Ioana Păun reclamă un dublu standard al statului român: pe de o parte, acceptă tacit torturarea „teroriștilor" pe teritoriul său de către CIA, pe de altă parte, condamnă torționarii din regimul comunist (un al doilea eveniment din cadrul proiectului, neperformativ, la care nu am fost prezentă, s-a focusat pe condamnarea recentă a lui Ion Ficior, gardian comunist găsit vinovat de moartea și torturarea mai multor persoane). Aici este punctul nevralgic al proiectului: forțarea unor similarități motivaționale în cazuri diferite, în contexte politice diferite. În plus, între responsabilitatea deținutului din *Versus România*, care nu a acționat direct, dar are conexiuni cu grupările teroriste, și Ion Ficior, implicat direct în torturarea și moartea unor oameni, conexiunea este șubredă. Dincolo de această contextualizare forțată, spectacolul Ioanei Păun despre violență și manipularea ei este profund neliniștitor.

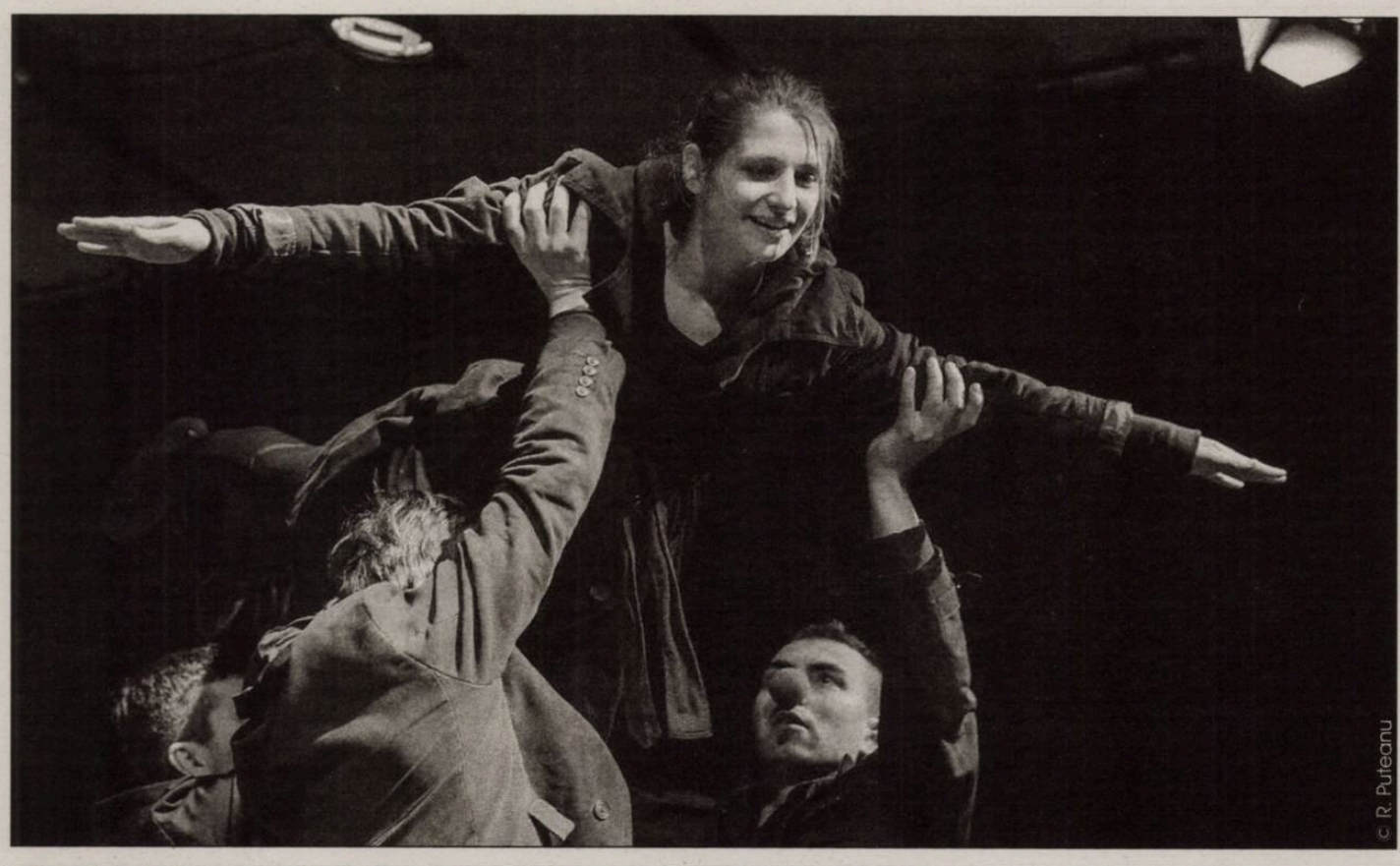

© R. Puteanu

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

În numele trecutului

● ***Răzbunarea amintirilor / Remember* (Canada-Germania, 2015), de Atom Egoyan.**

Noul film al lui Atom Egoyan e un *crime thriller* cu o tematică controversată, care atinge problema memoriei Holocaustului sub forma unei intrigi clasice de răzbunare – un fost prizonier de la Auschwitz, ajuns acum printre ultimii supraviețuitori (interpretat de Christopher Plummer), se hotărăște, sub impulsul unui coleg de suferință din lagăr, să caute soldatul german care i-a ucis familia. Despre bărbatul pe care îl caută știm doar că a furat identitatea unui evreu, așa cum au făcut-o și alți militari germani de la Auschwitz după război, și că trăiește sub numele de Rudy Kurlander. Pentru a-și atinge scopul, personajul principal – care se preumblă dintr-un stat în altul cu o armă ascunsă într-o aparent inofensivă borsetă – are de trecut niște piedici insurmontabile, însă piedicile sînt aici (din cauza bătrîneții și a bolii de care suferă) lucruri precum trecutul străzii, dezbrăcatul și îmbrăcatul hainelor, suportarea căldurii unei zile de vară și mai ales capacitatea de a-și aminti cum a ajuns în locul în care se află și ce plan are de dus la îndeplinire. Accentuarea vulnerabilităților fizice și psihice ale lui Zev e mecanismul care transformă obstacolele cu care se confruntă în material de *thriller* – pentru oricare alt om întreprinderea de a căuta un fost militar de la Auschwitz care între timp și-a schimbat identitatea ar fi fost dificilă, dar pentru cineva în situația sa e de-a dreptul sisifică, generatoare de suspans, iar Plummer reușește să facă din fiecare opinteală și privire pierdută a personajului său, din șovăiala sa și din pierderea din cînd în cînd a oricărui reper un scop secundar – care ajunge să cîntărească în ochii spectatorului mai mult decît Marele Obiectiv – acela de a se ține pe picioare și de a merge înainte. Nu se poate spune însă că personajul lui atinge o complexitate dincolo de interpretarea lui Plummer (una care să reiasă, de pildă, din scenariu). Personajul în sine pare să îi servească lui Atom Egoyan (care colaborase cu Hitchcock la seria sa de episoade pentru televiziune) la construcția unui portret ambivalent de victimă-criminal, cu accent pe instabilitatea celor două roluri, în contradicție cu percepția general acceptată a demarcației lor clare. În încercarea sa de a-și atinge scopul, Zev e constant ajutat de bunăvoința oamenilor care-i ies în cale, oameni de pe stradă, polițiști sau angajați la hotel, care se oferă să-l ajute să facă cumpărături, să treacă granița cu un pașaport expirat sau să găsească camera presupusului vinovat de la Auschwitz în bîjbîiala sa cauzată de demență, ignorînd posibilitatea ca bătrînul, o victimă în ochii lor, să poată fi *și* un pericol pentru viața celorlalți.

Privit din perspectiva unui film despre memorie, *Răzbunarea amintirilor / Remember* seamănă cu o pastișă după *Memento* al lui Christopher Nolan, în care toate elementele sofisticate ale felului în care Nolan alege să spună povestea (distrugînd, de pildă, linearitatea intrigii prin alternarea unor felii de timp obiectiv și subiectiv) sînt domolite într-o narațiune clasic-lineară. Deși filmul atinge ceva din discuția despre legătura dintre crimă – pierderea identității – pierderea memoriei pornind tot în sens invers, de la pierderea memoriei, ca și *Memento,* evenimentele se desfășoară aici doar la timpul prezent, sugerat și de filmarea cu camera în mînă. Mecanismul narativ e de cele mai multe ori la vedere: găsirea adevăratului Rudy Kurlander are loc după eliminarea multor piste care par de la început false. E greu, de asemenea, ca un spectator să accepte faptul că de fiecare dată cînd se trezește confuz, lipsit de orice amintiri recente, despre, de pildă, locul în care se află (uneori și de cîteva ori pe zi), Zev găsește imediat scrisoarea de la prietenul său care îi lămurește situația în care se află și se apucă să o citească. Decizia de a nu folosi *flash-back*-uri/*flash-forward*-uri și de a rămîne în prezent poate fi pusă în legătură și cu tema filmului, și cu discuțiile despre etica reprezentării Holocaustului. Folosirea unui *flash-back* ar fi transportat spectatorul în lagărele de exterminare și l-ar fi confruntat pe Egoyan cu problemele acestei reprezentări în contextul narațiunii clasice pentru care a optat, folosire mult criticată în cazul lui Spielberg. Rămînînd în prezent, Egoyan se poate folosi de tematica puternică (și vandabilă) a Holocaustului sub forma unei discuții despre memorie, bifînd pe fugă unele probleme ale perpetuării unui mod de gîndire rasist, ale inechității sistemului judiciar etc., pentru a da un pretext bun fanteziei de răzbunare.

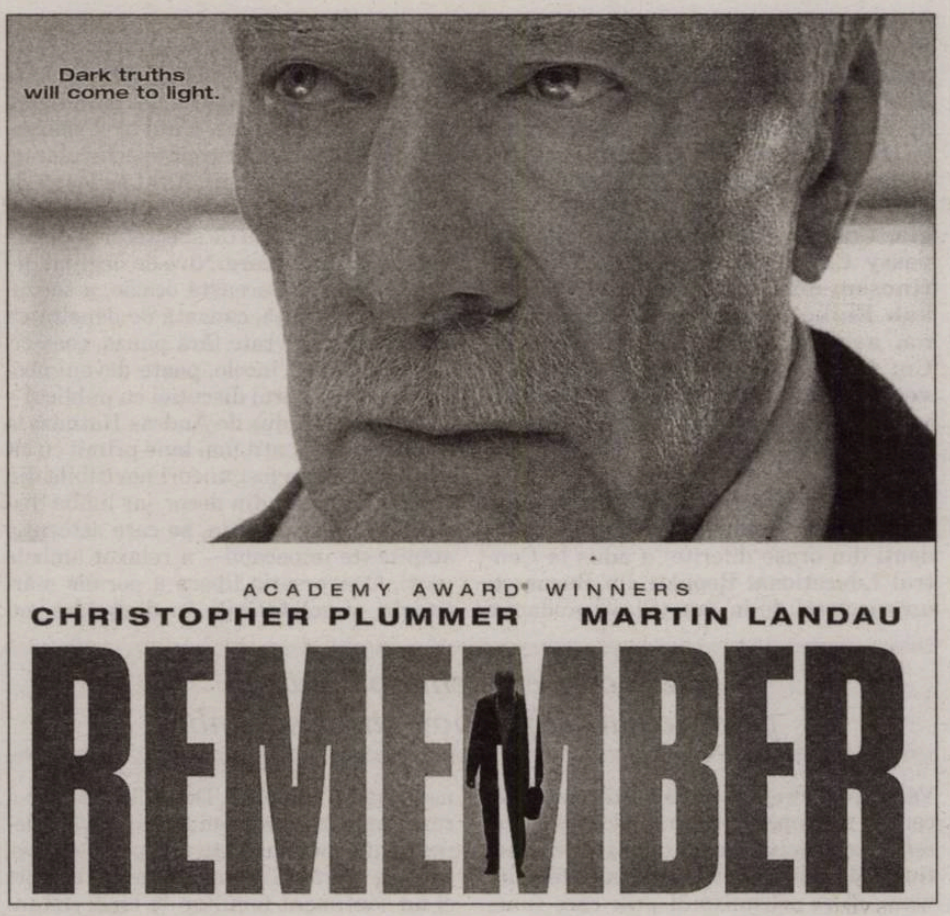

***Ancuța Proca** este critic de film.*

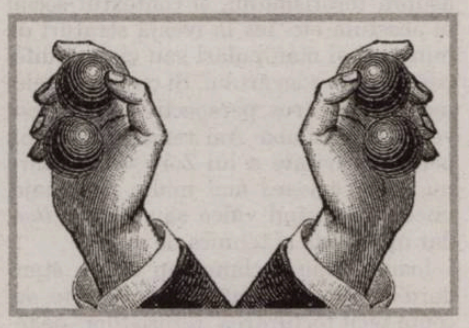

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Legea lui Róisín Murphy

● **Róisín Murphy, *Take Her Up to Monto*, PIAS Recordings, 2016.**

În 2015, după o pauză de opt ani, Róisín Murphy își lansa cel de-al treilea album de studio. *Hairless Toys* acta, spuneam atunci, încîntător și straniu, fiind o capodoperă pop care nu avea, paradoxal, nici o șansă s-o readucă pe artista irlandeză acolo unde o lăsase discul din 2007, masivul *Overpowered*. (E foarte posibil, de altfel, ca Murphy să nici nu-și mai dorească *stardom*-ul pop.) Din acea sesiune de înregistrări pentru *HT,* care a durat cinci săptămîni și care l-a implicat și pe muzicianul și producătorul Eddie Stevens, a mai ieșit un album. Apărut pe 8 iulie, la aceeași casă de discuri belgiană, PIAS Recordings, *Take Her Up to Monto* este, fără doar și poate, jumătatea cealaltă a unui album care putea fi dublu. Mai defocusat, mai liber, mai problematic și mai personal decît *Hairless Toys*, noul LP performează în aceeași arie avant-pop, într-o manieră care-l evocă destul de frecvent pe David Bowie, printre alții.

„Mastermind", *opener*-ul lui *Take Her Up to Monto,* dă tonul: o piesă spațială, de șase minute și jumătate, a cărei progresie e mereu scurtcircuitată de planurile în continuă mișcare ale arhitecturii instrumentale. Aici, Róisín Murphy își scrie CV-ul cu o ironie mușcătoare: *„With wide open eyes, I said goodbye to the guys / And set sail for my destruction. / I was functioning then, as I'm functioning now / Way below my potential."* „Pretty Gardens" e un număr de cabaret care vorbește despre imperfecțiune – *„Here I am, as you made me, telling bare faced lies, / Eyes look at me all naked, / I let my pretty garden grow wild. / It's free to look upon me, and see the tears I cry / This is me with no makeup, falling like a fool out of pride..."* – pe măsură ce devine tot mai întunecat. De undeva se ițește umbra lui Kate Bush. Poate din atmosfera barocă a lui „Thoughts Wasted", o bijuterie neșlefuită, care nu prea știe încotro să meargă. O bossanova de restaurant întrerupe fluviul experimentalist: „Lip Service" e delicios de *cheesy*. *„Let's ride ten miles up / Just inside the stratosphere!"* Între Annie Lennox și Grace Jones e loc pentru „Ten Miles High", puțin peste cinci minute de art pop. „Whatever" pregătește finalul – o baladă cețoasă și experimentală, multigen, traversată de un etern glockenspiel. „Romantic Comedy" pare acum a veni de pe un alt album al lui Róisín Murphy, unul al cărui titlu nu mai are nici o importanță, în timp ce acele infinite șapte minute și 41 de secunde ale piesei „Nervous Sleep" devin corolarul unui album care privește personalul cu suficientă ironie pentru a nu aluneca complet în dramă. „Sitting and Counting" trage cortina: o divă *soul* lunatică, exilată pe Lună, își termină de spus povestea – *„You can go from being very right to very wrong"*.

Cu titlul împrumutat dintr-o baladă irlandeză dedicată cartierului roșu din Dublinul de altădată și cu dorința extravagantă de a se plimba la polii pop-ului, *Take Her Up to Monto* bifează, dacă mai era nevoie, îndepărtarea definitivă (?) a lui Róisín Murphy de momentul *Overpowered*.

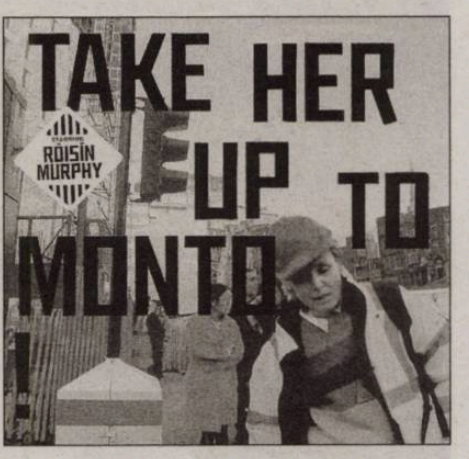

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Micul balon alb al lui Magritte

Aseară, înainte să scriu acest text, m-am dus într-o mică plimbare prin centrul istoric al Bucureștiului. Am început de la Unirii, pe lîngă cartierul de lîngă dealul Mitropoliei, am traversat partea comunistă a pieței înspre cheiul Dîmboviței și de acolo, de la Națiunile Unite, fostă a Operetei, în sus, pe Calea Victoriei, pe lîngă Muzeul de Istorie, spre Cercul Militar și piața regală, de-a lungul foarte frumoșilor salcîmi japonezi.

La monumentul Maniu, m-am oprit să mă uit la o expoziție stradală prilejuită de centenarul Dada și să mă odihnesc pe o băncuță. Din toată expoziția, mi-a atras atenția o mică instalație 3D, oameni grupați în mică cinetică urbană, într-un ritm banal, cotidian. Legătura între fotografii era făcută cu un furtun ca o (sau chiar) o branulă.

Am luat-o apoi încet la pas spre Universitate, pe lîngă clădirea Arhitecturii, luminată discret, lîngă același fel de salcîmi ca pe bulevard. Se făcuse deja foarte tîrziu, nici măcar nu era o zi din săptămînă în care de regulă sînt mai mulți oameni afară, dar străzile erau totuși pline de turiști, ca în orice capitală europeană cu suflu turistic viu. În fine, m-am oprit la una dintre terasele mele favorite, mi-am comandat un Aperol și m-am gîndit cum ar fi dacă aș fi un turist străin în București. Nu la ce aș vizita mai întîi – probabil aș bifa măcar cîteva din recomandările generice –, ci la ce aș fi reținut din toată excursia.

Nu sînt un călător profesionist, nu am deloc reflexele organizării minuțioase și mult timp mi-am făcut din asta un mic complex. Îi admir sincer, pînă la un punct, pe cei pentru care timpul unei călătorii nu se gonflează inutil, care știu ce fac și văd, care nu au regrete culturale și vacanțiere *post-festum* majore. Nu metronomii, nu cei care „mitraliază" în blitz-uri ritmurile. Ci pe aceia care sînt conștienți de scurtimea timpului și se bucură de momente de dilatare, de „burțile" moi și generoase, cel mai adesea inifintezimal de scurte. Așa, ca antrenații în timp turiști japonezi.

Am contat juvenil pe memorie.

Rar am călătorit de plăcere pură, adeseori compensatoriu, dar asta nu m-a împiedicat să „citesc" cu plăcere bucuriile locurilor vizitate. Nu-mi iau notițe, din păcate, decît foarte rar. Am contat juvenil pe memorie și pe arhiva fotografică a telefonului meu. La masa de la Van Gogh, din Centrul Vechi, mi-am adus aminte de ce spunea Robert Kaplan la lansarea celei mai recente cărți traduse în română, de la Humanitas Cișmigiu, răspunzînd unei întrebări despre cum călătorește/scrie, cum de nu uită toate locurile și momentele cu adevărat importante ale unei călătorii. Acum, uitîndu-mă în urmă puțin, cred că are foarte mare dreptate. Trebuie să-ți notezi, nu pentru că ai uita locurile (pentru asta sînt fotografiile și eventuala memorie a sensibilității momentului), ci pentru că numai așa poți reveni, reciti experiența. Am, fără să fiu deloc un *„shooter"* avid, cu mult peste zece mii de fotografii din locurile pe unde am fost în ultimii cinci ani. Mă uit cu infinită recunoștință la tandrețea lor, la esențialul lor ajutor în recitire. Nu aș putea vedea, nu pot să văd un muzeu cap-coadă, sînt genul care se duce să vadă un tablou, o colecție de autor. Pentru aceasta nu am nevoie de fotografii și nici neapărat de notițe. Nu simt apăsarea unei distanțe care ar blura momentul rememorării. Dar, dacă nu ar fi micile mele fotografii, aș uita poate mai ușor sau aș reveni în amintire mai greu la formele zeităților antropomorfe de la Angkor sau asupra arhitecturii pagodate din vechea capitală a Laosului în combinație cu viul realității locale.

Cu sau fără fotografii, nu am cum să uit însă niște momente care pentru mine anulează distanța față de irealitatea, timpul suspendat al oricărei excursii. Nu am cum s-o uit pe vînzătoarea cu cobilițe din Luang Prabang care mergea liniștită din ușă în ușă pe o căldură foarte mare, în mijlocul forfotei oranj a călugărilor budiști și a tineriilor turiști *rave* occidentali. Nici pe tinerii curatori de pe o stradă a artelor din Vancouver care trebăluiau încă de zor la deschiderea galeriei cînd am ajuns acolo, hoinărind fără direcție prin oraș, și care m-au lăsat fără ezitare să văd cîteva pînze de Leonard Cohen; sau pe vînzătoarea în vîrstă de la Starbucks-ul din colțul străzii Robson, care mă saluta în fiecare dimineață mai cald decît o cere obișnuita politețe și care, la sfîrșitul celor cîteva zile, m-a întrebat de unde sînt și mi-a zis și cîteva cuvinte foarte calde. Nici pe tînărul muncitor thailandez care ieșea, într-o magnifică dimineață calmă, dintr-un magazin pe o străduță lăturalnică; nici pe foarte bătrînii vecini din Daesong Apt, Coreea, cu care mi-am petrecut o după-amiază musonică, invitîndu-mă fără protocoale inutile să mănînc cu ei caracatiță uscată, înțelegîndu-ne din zîmbete.

Un fost profesor al meu scria recent, pornind de la Magritte, despre treptele depărtării de realitate ale picturii impresioniste, mai estompate, mai radicale în cazul expresionismului, mai *hard,* mai „aberante" în cazul suprarealismului dalinian. Momentele pentru care nu am neapărat nevoie de fotografii, momentele în genul celor amintite mai devreme, sînt pentru mine *soft*-ul fără de care nu aș călători, sugestia cea mai consistentă a realității vizitate.

Aseară, la plimbare, pe ușa Facultății de Matematică, un mic balon alb așezat de cine știe cine acolo mi-a reamintit de plăcerea de a vizita locurile pe care le vezi zilnic. I-am făcut o fotografie, am și scris despre asta, ca s-o țin mai bine conectată la branula cotidianului în care e sanitar, cred, să fii și turist din cînd în cînd.

PUBLICITATE

adevărul
pregătește copiilor o surpriză cât vacanța de mare!
Colecția
DA, EU SUNT
Vara asta, copilul tău este eroul!

De luni, 11 iulie, numai împreună cu adevărul
Fantasticele aventuri din copilăria celebrilor Leonardo da Vinci, Agatha Christie, Marco Polo, William Shakespeare.

Preț special, ziar + carte: 14,99 lei

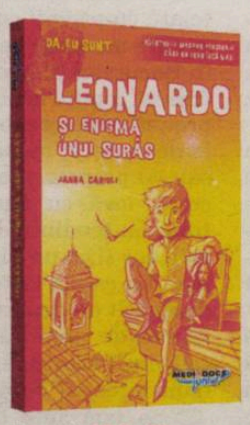

Luni, 11 iulie
Leonardo și enigma unui surâs

Luni, 18 iulie
Agatha Christie și batista cu monogramă

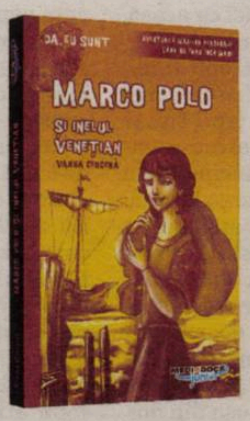

Luni, 25 iulie
Marco Polo și inelul venețian

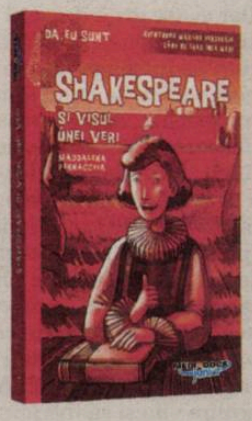

Luni, 1 august
Shakespeare și visul unei veri

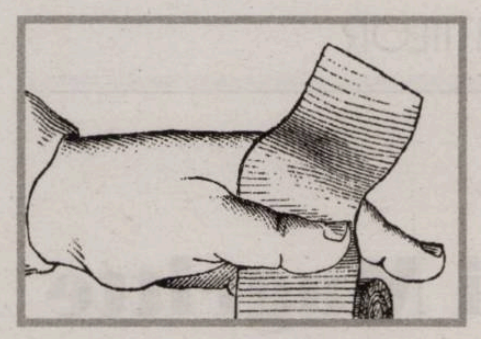

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Presa supraviețuiește pe Internet. Dar cum?

Probabil, dumneavoastră, cei care ne citiți azi pe Internet, sînteți aceiași care ne citeați acum zece sau douăzeci de ani pe hîrtie – și cam la fel, cititorii întregii prese. Problema e că ea, presa, s-a schimbat în acești ani, și nu în bine. Dincolo de asaltul mogulilor și mai apoi al politicienilor, principalul motiv sînt banii.

Acum zece ani, tabloidul *Libertatea* avea o audiență de 1,4 milioane de cititori pentru ediția de tipar. Ultimele date publicate de Biroul Român de Audit al Tirajelor, care grupează în premieră, sub numele de Audiențe 360, cititorii pe hîrtie și cei de pe Internet, înregistrează în dreptul aceluiași titlu cam 1,1 milioane de persoane. Dintre ei, numai vreo 350.000 mai citesc ziarul de hîrtie, dar una peste alta se poate spune că *Libertatea* și-a păstrat o mare parte din cititori. Rezultate de același fel se văd și în restul pieței. *Adevărul,* de exemplu, are 131.000 de cititori pe hîrtie și restul, pînă la 672.000, pe Internet. A reușit performanța să-și mute aici cam 80% din public, în timp ce *Libertatea* a făcut același lucru cu 70%.

Din acest punct de vedere, presa ar putea să se laude că a supraviețuit crizei. Însă problema e, cum spuneam, la bani. În 2008, presa scrisă primea cam 82 de milioane de euro din reclamă. În 2016 va avea, conform estimărilor *Media Fact Book,* 14. La asta se adaugă pierderile pentru vînzările la chioșc sau prin abonamente: prin 2008, *Libertatea* – liderul pieței – ajunsese să depășească 300.000 de exemplare vîndute. E drept, azi aceeași *Libertatea* mai vinde în jur de 52.000 de exemplare pe zi, dar majoritatea ziarelor se zbat cu vînzări de cîteva mii. Și cum, dacă cititorii s-au dus pe Internet, banii nu s-au luat după ei? Ei bine, nu. E drept, tot *Media Fact Book* estimează publicitatea în 2016, pe Internet, la 64 de milioane de euro, în timp ce, în 2008, pe Net erau doar 16 milioane. Însă majoritatea banilor se duc către Google sau Facebook și nu la *publisher*-ii noștri. Efectele celor de mai sus pot fi enumerate pe puncte.

■ **Publicitate agresivă/mascată.** Vă enervează bannerele și *pop-up*-urile? Site-urile românești de conținut le includ de nevoie: dacă refuză astfel de lucruri, banii se duc către Google. Reclamele intruzive sînt inevitabile într-o piață în care cei care plătesc dictează, și ei nu mai sînt cititorii, ci brand-urile. O altă față a fenomenului e așa-numita publicitate fără „P". Multe dintre site-urile românești sînt pline de diferite servicii făcute unor brand-uri sau oameni, bonus la campanii intruzive sau nu, dar clasice. Lucruri de felul ăsta puteți detecta și în unele ediții tipărite.

Majoritatea ziarelor se zbat cu vînzări de cîteva mii.

■ **Site-urile petardă.** Am scris despre cei care trăiesc din enormități gen „limba dacă e strămoașa limbii latine". Există însă și varianta „site-uri de știri", finanțate în realitate de partide și politicieni. Ceea ce e pe Net mic, vocal, se referă la politica internă și atacă doar un anumit partid vine, de regulă, de la *celălalt.*

■ **Churnalism.** Am mai folosit acest cuvînt de import din SUA. Se referă la regurgitarea rapidă a informației care vine în redacție, fie ea comunicat de presă sau știre apărută pe alt site. Jurnaliștii nu mai au timp să își facă meseria așa cum ar dori – și unii dintre ei nu (mai) știu măcar cum ar trebui să o facă. Înghit pe nemestecate mulțimea de e-mail-uri și conferințe de presă, fără să mai construiască pe baza lor.

■ **Accentul pe știri.** Chiar și atunci cînd e vorba de materiale valide, acestea sînt cel mai des știri. Știrea e cel mai puțin costisitor gen jurnalistic și e disponibilă în cantități mari în noua paradigmă de comunicare, în care jurnalistul e bombardat din toate părțile cu comunicate. Investigațiile, materialele narative, interviurile muncite și altele nu merită osteneala, pur și simplu, din punctul de vedere al majorității redacțiilor.

■ **Cantitatea.** Puțini cititori ar consuma o sinteză restrînsă, serioasă, din actualitatea zilei. Cele care produc trafic sînt sutele de știri (sau pseudoștiri) difuzate de fiecare site românesc mare în fiecare zi. Și, mai mult, fiecare din aceste (pseudo)știri poate fi asezonată cu un banner lucrativ.

■ **Titlurile gen „Vezi aici" sau „N-o să-ți vină să crezi".** Le știm foarte bine și e destul de clar despre ce e vorba. Ajunge să adăugăm doar că ele te obligă să intri pe pagina cu materialul, ca să mai generezi o afișare, nu atît de conținut, cît de banner.

■ **Tabloidizarea.** Ați remarcat că site-urile cotidienelor arată mult mai fistichiu decît vechile ediții de hîrtie. Ceva s-a rupt între brand-ul-mamă și online în momentul în care departamentul de Internet a trebuit să producă trafic. A făcut-o cum o face toată lumea, cu mondenități, crime și așa mai departe. De aici o depoziționare a brand-ului, care a crescut pe Internet cum a dat Dumnezeu.

■ **Amestecul brand-urilor.** Ceva de felul ăsta se întîmplă și de la un brand la altul. Știți că în mai toate site-urile mari găsiți trimiteri la alte site-uri. Fie că e vorba de același grup media, fie că, mai nou, apar parteneriate, trimiterile de acest fel produc trafic. Problema e că lucrurile promovate astfel sînt tot ieftine și în felul ăsta identitatea fiecărui brand media e încă o dată distrusă.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

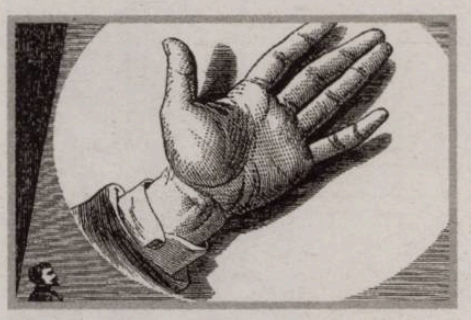

Adina POPESCU

portrete din mers

Vacanța de vară

La pensiunea unde sîntem cazați, o singură cameră mai este ocupată de către o familie alcătuită dintr-o bunică încă tînără, o fetiță de vîrstă preșcolară și bona, am presupus eu, o femeie simplă și bună la toate. Am înțeles că e un soi de modă acum: să plece copilul în vacanță împreună cu bona, care preia din responsabilitățile părinților sau bunicilor și are grijă de copil la fel ca acasă. Și aici, presupusa bonă face ordine și disciplină în întreaga vilă, a încropit o mică gospodărie de campanie. Gătește meniuri serioase, adică ciorbă și felul doi, se desfășoară în bucătărie, acaparînd-o astfel încît, la orele meselor principale, nu mai ai loc să-ți faci un ceai, merge la cumpărături în sat, spală haine, strînge tot timpul după copil, îi pregătește „terenul de joacă", seara închide plină de răspundere ușa pensiunii, ca nu cumva să năvălească hoții peste copilul care doarme, fără să se uite dacă au mai rămas pe afară alți turiști, adică noi. Așa am învățat să ocolim vila și să intrăm pe ușa din dos. Bona nu stă o clipă locului și n-am văzut să-și permită vreun moment de răgaz în care, de pildă, să bea o cafea. Spre deosebire de ea, bunica are un rol educativ pe care și-l ia în serios, căci, chiar dacă e vacanță de vară, un program tot trebuie respectat. Mai ceva ca la școală sau ca la corporație. Așadar, fetiței de 5-6 ani, în fiecare oră a zilei i se pregătește cîte ceva. Dimineața are lecția de engleză, după care un program de lecturi asistat de către bunică, „ora de desenat", iar după prînz repetă la vioară. Spre seară este „timpul de ascultat muzică" – cum am auzit-o chiar pe puștoaică spunînd, adică de undeva apare un casetofon arhaic, din care încep să se audă melodii adecvate pentru vîrsta ei, multe șlagăre italiene ritmate din tinerețea bunicii. Fetița cîntă versurile pe care le știe deja pe de rost și dansează în jurul casetofonului, supravegheată de cele două femei, ca să-și consume energia, căci se apropie ora de culcare. Deși în ditamai pensiunea nu sîntem decît cinci oameni, ea pare locuită de către o mică armată bine organizată. Uneori ne simțim stînjeniți: un cuplu adult fără copii pare din cu totul alt film. Așteptăm ca „doamnele" să adoarmă ca să deschidem o sticlă de vin și să o savurăm în liniște, să fumăm, fără să ne gîndim că dăm un exemplu prost unui copil atît de bine educat. Așa cum e de așteptat, fetița e răsfățată și profită de orice moment de neatenție a celor două femei pentru a scăpa de „program" și a se fugări cu copiii vecinilor, pe aleea de lîngă vilă. Acestea sînt clipele ei de libertate. Probabil că, în săptămînile petrecute aici, nu va ieși aproape deloc din „cușca" idilică a pensiunii, un fel de „acasă" strămutat la munte. Nu va merge niciodată pe trasee așa cum făceam eu, în vacanța de vară, în aceeași stațiune, nu va ajunge pe platoul montan, la cabane sau la vîrf. Și va vedea vaca cu vițelul, calul, oile etc., animalele „de la țară" pe care le cunoaște deja din cărțile de colorat, doar dincolo de gard. Încerc să-mi imaginez destinul trasat al acestui copil „protejat", cu părinți cu posibilități financiare care muncesc pe rupte la 35 de grade, în București, și pentru a-și permite să-și trimită copilul la aer curat, la munte, împreună cu bona și bunica. Văd acea femeie de carieră, manager într-o corporație sau cu propria ei afacere, cu preocupări culte, însă cu frustrări acumulate în timp, cu tendința de avea totul sub control, dar și cu un început de depresie tocmai din cauza vieții „perfecte" pe care o duce, atît de departe de lumea reală. Cine este de vină? Părinții care i-au asigurat totul? Bunica ei care a avut cele mai bune intenții? Bona?

Două sute de metri mai sus, la cabană, vreo șapte copii, fete și băieți, un mic trib de indieni, se fugăresc pe pajiște. Joacă un joc de-al lor, un fel de „Hoții și vardiștii" modern. Vîntură niște bețe pe post de arme și-l caută pe unul, Thomas, care se pare că s-a ascuns în zona WC-urilor. Thomas are o sabie „adevărată" pe care a primit-o de la tatăl său și de care e foarte mîndru (tot o jucărie, desigur, dar chiar seamănă cu o sabie). Expediția de căutare a lui Thomas se sfîrșește cu „morți și răniți", copiii, roșii la față de la efort și cu genunchii juliți, cad ca muștele, prefăcîndu-se morți. Inclusiv Thomas, chiar dacă are sabie, cade vitejește pe cîmpul de bătălie. Ceva mai încolo, părinții lor, tineri cu aspect de „munțari", se strîng într-un grup. Nici unul dintre ei nu-și supraveghează copilul în mod special, uneori mai aruncă o privire către ceata de „sălbatici" ca să se convingă că nu și-au scos vreun ochi, dar în general fiecare își vede de treaba și de vacanța lui. Copiii stau împreună cu părinții lor la corturi și nu au nici un alt program în afară de joaca în aer liber. Nu i-am văzut nici pe unii, nici pe ceilalți butonînd telefoane sau tablete, nu i-am văzut făcînd poze pe care să și le pună pe Facebook. Trag cu urechea la discuția adulților care beau bere și aflu că în aceeași după-amiază vor avea „cunoaștere imaginativă". Nu știu ce presupune asta, mă gîndesc că e un joc de-al părinților. Poate că e o vacanță tematică sau un mod de a-și umple timpul. Tot ce se întîmplă acolo mi se pare mult mai firesc decît povestea de vacanță a fetiței de la pensiune. Cel puțin atît copiii, cît și părinții par fericiți.

„Folosesc toată experiența de viață în regie“

– interviu cu regizoarea Geanina HERGHELEGIU –

Este din Bucovina. Licențiată în drept și regie de teatru. Istoria ei personală include, pe lîngă pasiunea pentru literatură și teatru, și pledoarii și găsirea de soluții juridice. Poate, de aceea, alegerile și punerile sale în scenă beneficiază de un grad sporit de maturitate și de înțelegere a lumii. ***Geanina Herghelegiu*** *crede în revitalizarea orașelor prin cultură și mai crede, de asemenea, că edilii ar trebui să aibă în echipă și un regizor de teatru, născut sau „trăit“ în acel oraș. A avut șansa să fie coautor al Strategiei de dezvoltare culturală și creativă a municipiului Suceava 2015-2025 și speră ca ideile pe care le-a avut în timpul acestui proiect să se materializeze. Își dorește să dezvolte un proiect bazat pe articolele Convenției pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (o „binecuvîntată construcție juridică“), în care să implice dramaturgi, regizori, actori, scenografi, coregrafi.*

De unde vine pasiunea pentru teatru?

Eu zic că vine dintr-un „dor“. Un dor continuu de iubire, de o variantă ideală a acestei creaturi extraordinare care este omul, dintr-un dor de Dumnezeu, pînă la urmă. Vine din dorința de a trăi plenar, explorînd mai multe „posibilități“ de a mă raporta la viață. Dar, concret, vine și din efectul pe care îl produceam asupra celorlalți cînd ne jucam „de-a ceva“ și eu îmi asumam total „personajul“, din liniștea pe care o făceau colegii din școală cînd citeam „compunerile“ sau comentariile la română, din momentele intense și din tăcerea acut-atentă a publicului cînd recitam: *„Dar prințul răspunse-ntorcîndu-se: – Taci…“* – interpretarea „Mistrețului cu colți de argint“ de Ștefan Augustin Doinaș, care mi-a adus premii și mare succes cînd eram copil. Pasiunea pentru teatru vine și din dorința de a accesa „partea invizibilă“, pe care, copil fiind, o surprindeam în diferite ipostaze, în mistica ritualurilor practicate în satul bunicilor (îmi amintesc de bocitoarele care improvizau durerea și plîngeau la comandă, de forța grupurilor de „mascați“).

Și mai vine și din familie: cînd îl auzeam cîntînd pe tatăl meu, care are un mare talent și o voce sonoră, și care atunci cînd cînta părea că se transformă, că își descoperă acea parte lăuntrică.

Cu toate acestea, prima vocație pe care ați urmat-o a fost avocatura. Cît de lungă este calea de la avocat la regizor?

Nu este neapărat o cale, mai degrabă o „expansiune“. Încerc să folosesc toată experiența mea de viață în regie. Iubesc și avocatura, chiar dacă acum este în „stand-by“, mai ales că am întîlnit oameni deosebiți în domeniu. Nu sînt de acord cu limitări de genul: „Dacă faci ceva, renunți la altceva“. În istoria teatrului sînt exemple de oameni care au avut două profesii. E drept că trebuie alternate fiindcă, pentru performanță, trebuie să te dedici. Aveam 36 de ani cînd am hotărît să dau la regie și am decis că, dacă tot o fac, să dau la cea mai bună școală de regie din România, UNATC „I.L. Caragiale“. N-am spus decît familiei că am luat această decizie pentru că mi se părea greu să intru la această secție, unde erau doar zece locuri. Am intrat însă și în felul acesta mi-am reglat și eu niște lucruri cu mine. Am terminat la clasa profesorilor Felix Alexa și Ion Mircioaga, și spectacolul meu de licență, *Equus* de Peter Shaffer, a fost jucat la Teatrul Nottara, fiind preluat mai apoi în stagiune de Teatrul Odeon.

„Cînd un text mă inspiră, îmi vin în minte culori, imagini, acorduri.“

Primul spectacol, prima confirmare. De ce ați ales tocmai acest text, un text extrem de dificil?

Inițial, pentru partea vizuală fascinantă a spectacolului. Este un text difícil, într-adevăr, și de aceea și atmosfera repetițiilor a fost, uneori, mai tensionată. Am avut însă parte de actori foarte buni. Am decupat textul destul de mult și l-am pus în scenă din punctul de vedere al personajului matur, al psihiatrului, cel care coboară împreună cu băiatul de 17 ani în lumea Equus și este fundamental modificat de această întîlnire. Este un spectacol despre lupta dintre sentimentul de adorație față de Dumnezeu și dorința ca acesta să devină tangibil, despre primele impulsuri erotice față de o fată. Este un spectacol despre vîrsta „primului păcat“ și trăirile umane asociate acesteia.

Legat de trăiri… care sînt trăirile dvs. cînd citiți, ca regizor, un text?

Așa cum am mai spus și în alte dăți, la începutul drumului construcției unui spectacol, regizorul este „un om singur, cu un text în mînă“. Este o singurătate specială, care marchează „punctul zero“. Relația regizorului cu textul trebuie să fie, în acest „punct zero“, sinceră, profundă și intensă. Textul trebuie să se suprapună cu o zonă de interes a mea sau să mă surprindă foarte tare. Drept să vă spun, încep să citesc textul și îmi doresc atît de mult ca dramaturgul să mă surprindă. Tocmai de aceea alegerea unui text e intimă și subiectivă. Cînd un text mă inspiră, îmi vin în minte culori, imagini, acorduri. Îmi scriu, pe măsură ce citesc, un minieseu de cuvinte. Textul generează imediat o nevoie de „a întîlni“ dramaturgul și generează o perioadă intensă de documentare. Se creionează un „concept regizoral“, concept care se va dezvolta și se va nuanța în relația cu echipa. Apoi urmează repetițiile și, cînd începe să „doară“ fericit, știi că ești pe drumul cel bun.

Ați abordat de curînd și teatrul social, am asistat recent la premiera unui spectacol – iertați-mi entuziasmul – incredibil…

Este vorba despre *Copii răi,* un spectacol bazat pe textul Mihaelei Michailov, cu care am cîștigat un concurs de proiecte organizat de Teatrul Arte dell'Anima, o minunată inițiativă a Crinei și a lui Gabriel Lință, care au înființat acest elegant teatru de cartier (se află pe strada Făinari nr. 16), un teatru „de buzunar“ (cum frumos numea Matei Vișniec acest tip de teatru). Mihaela Michailov scrie texte rupte din realitate, pe care le pune pe hîrtie ca urmare a unor *workshop*-uri și a unei documentări serioase. Cînd i-am scris, mi-a trimis *Copii răi* în varianta inițială, în fapt un monolog pe care eu l-am „spart“ pentru trei personaje, pentru un plus de dramatism și pentru a putea prezenta punctul de vedere al fiecărui personaj, schimbînd perspectiva. În distribuție sînt trei actori speciali, aleși în urma unui casting: Ana Maria Irimia, Raluca Jugănaru și Alin Potop. Scenografia e semnată de Ruxandra Manolovici. A fost o chimie specială între noi și, de aceea, am și putut lucra susținut. Textul e inspirat de un caz real: o fetiță a fost pedepsită de profesoară în fața clasei, iar colegii, luînd exemplul acesteia, au umilit-o și au bătut-o. Personajul fetiței are 11 ani, se află în perioada delicată a preadolescenței, care se manifestă plenar; lumea se dilată și nevoile de identitate și respect sînt uriașe. La această vîrstă, copiii sînt pe tărîmul fragil dintre copilărie și adolescență, corpul lor pare dezvoltat și matur, dar sufletul le este mai degrabă crud. Pornind de la acest caz real, se ajunge la dezbaterea mai multor probleme – subtile și nuanțate, probleme pe care le observ și eu. Mă întrebam, bunăoară, de ce în clasa I toți copiii merg cu dorința de a învăța și de a explora lumea, dar școala ajunge să le plafoneze entuziasmul. Ceva se întîmplă. E o lume a „calificativelor“ și a „reușiților“, a „F.B.-urilor“, o lume în care doar „eroii se văd“, ca în istorie; doar despre eroi învățăm din manuale; or, războaiele nu se puteau cîștiga fără miile de ostași necunoscuți. Tocmai pentru că ridică probleme actuale, m-a atras genul acesta de teatru – „felie de viață“.

Aș vrea, și mă bucur că ați folosit sintagma „felie de viață“, să povestiți „o felie“ din viața dvs. de zi cu zi, să ne povestiți despre prietenii dvs., refugiile dvs.

„Felia“ mea de viață include, cu siguranță, zilnic, bucuria de a trăi alături de o ființă minunată, băiatul meu de 14 ani, cel mai mare susținător al meu în experiența cu teatrul (un sprijin real, activ, plin de spirit și umor), include gînduri și conversații cu familia mea dragă (părinții, sora mea, rudele mele), care „se apropie și se depărtează“ atît cît trebuie, gînduri sau întîlniri cu prieteni (care îmi reproșează mai mereu, „tandru“, că ne vedem prea rar). Refugiile mele? Sînt multe. Muzeele, filmele, cărțile, spectacolele, gătitul, călătoriile, jogging-ul, viața virtuală… Cred că e important să încerci mereu să revii la încredere, la „centru“, să ai grijă de „sursa“ ta, de „izvorul“ tău și să te dezbari de sentimentele de deznădejde. În lume este atîta bunătate și abundență, iar nouă, pentru fericire, ni se cere în schimb doar… „cît un bob de muștar“.

a consemnat Stela GIURGEANU

PUBLICITATE

FP România
POLITICĂ GLOBALĂ, ECONOMIE ȘI IDEI

Mai cu seamă orașele mici și medii sunt în pericol:
supraviețuirea unora dintre acestea poate fi pusă la îndoială.
Date fiind lipsa sau închiderea dotărilor urbane
și dependența de sat ca mijloc de subzistență,
se ridică întrebarea dacă am putea discuta
de o nouă formă de oraș, undeva între urban și rural.

– Ilinca Păun Constantinescu,
FP România nr. 52 (iunie/iulie 2016)

FP România – revista americano-română de politică globală, economie și idei.
Acum la toate punctele de distribuție a presei.

Dorin BODEA

Jocul încrederii și construcția împreună (II)

Fără a generaliza și fără a avea pretenția că aceste experimente ale încrederii și răzbunării sînt reprezentative pentru toți românii, totuși ele ne dezvăluie o realitate românească de care ne lovim cu toții – prezența atîtor dezechilibre sociale care au o bază comună: lipsa încrederii și a solidarității, a capitalului social care „ține lumea închegată" și care este atît de necesar pentru orice construcție împreună. „Încremenirea în proiect" de care vorbea Gabriel Liiceanu și „disonanța socială" (ruptura socială) pe care o exemplifica Vintilă Mihăilescu sînt sintagme ce descriu cu acuratețe această realitate socială românească. De unde pleacă totul?

Un portret cinic al naturii umane ne este zugrăvit de Glaucon din *Republica* lui Platon: *ne pasă mai mult să arătăm bine decît să fim buni*. Natura umană potențată de ingredientele culturale generează acest rezultat. Și, pînă la un punct, cam ceea ce ține de natura umană, am putea spune că sîntem la fel cu cei mai mulți dintre occidentali, adică *vrem să arătăm bine*. Iluzia unui ego orbit de propria lui superioritate, asociată adesea cu încrederea demonstrativă și exagerată în ceilalți, doar aparent, pentru că cei mai mulți caută să se protejeze pe sine avînd mare nevoie ca ceilalți să le trădeze încrederea pentru a le salva onestitatea și respectul de sine.

Mecanismul psihologic comun pentru toți oamenii despre care vorbea Jonathan Haidt (în cartea *Mintea moralistă*, Editura Humanitas, București, 2016), constă în următorul *pattern:*

1. avem nevoie să ne dovedim că sîntem buni, că avem încredere în sine, în propria onestitate;
2. acordăm încredere pentru că vrem ca ceilalți să aibă o părere bună despre noi;
3. ne păcălim pentru a ne păstra încrederea în propria onestitate și respectul de sine, respect ce depinde de ceilalți, de părerea lor despre cum sîntem noi.

Acest mecanism poate explica de ce majoritatea oamenilor acordă încredere unor necunoscuți. Dezbrăcat de aparențe, omul nu arată prea grozav. În schimb, cultura poate face diferența. Revenind la jocul încrederii cu participanții români, mai trebuie să facem cîteva precizări. Spre deosebire de occidentali, mulți dintre participanții români la jocul încrederii și al răzbunării au acordat încredere (s-au păcălit pe sine), dar au plecat de la premisa neîncrederii în celălalt (celălalt fiind un suspect) și cu așteptări clare de a fi fraudați. Adică n-au acordat o încredere sinceră, autentică, ci una de „ochii lumii". Cu riscul de a ne repeta, aici se potrivește de minune gîndul lui La Rochefoucauld „neîncrederea noastră îndreptățește înșelătoria celuilalt". Este precum se și întîmplă în practica noastră cotidiană. Mai mult decît atît, în momentul în care s-a întîmplat să fie trădați, s-au comportat pasiv și deja resemnați în fața sorții. Adoptînd strategia „mămăliga care nu explodează", s-au păcălit pentru a doua oară că sînt mai buni decît ceilalți, mai onești și mai demni de încredere, și nu au făcut nimic pentru a restabili echilibrul, pentru a-l pedepsi pe partenerul lacom. Ipoteza noastră este că aici putem vorbi și despre o cauză psihologică, de lipsa încrederii în sine, de o stimă de sine scăzută. Toleranța ridicată față de nedreptate indică și un model de acțiune împărtășit într-o mare măsură: și eu, în locul celui care a trădat, m-aș fi comportat la fel.

Probabil că nu este exagerat să considerăm că modul în care îl privim pe celălalt român și lipsa de acțiune pentru căutarea dreptății țin de modelul cultural caracteristic pentru spațiul mioritic.

François de La Rochefoucauld

© wikimedia commons

Recîștigarea încrederii

În septembrie 2015, am participat la conferința „Recîștigarea încrederii în sistemul financiar-bancar din România", cu peste 80 de participanți de seamă, președinți, directori și manageri din bănci, instituții și asociații bancare.

Rolul meu a fost să vorbesc despre încredere și am început provocîndu-i să experimenteze „jocul încrederii". Ei bine, rezultatul a fost un eșec total. Din peste 80 de participanți, doar 6 au acordat încredere și au trimis cei 100 de euro partenerului anonim. Concluzia este mai mult decît clară: cei mai mulți reprezentanți de seamă ai sistemului bancar din România vor să recîștige încrederea neacordînd încredere, pentru că așa este rațional. Am putea să ne întrebăm de unde și pînă unde atîta rațiune. Și să răspundem retoric, speculînd: aici e vorba de bani... Orice am spune, specific bancherilor participanți la conferință era modul profund rațional în care cei mai mulți și-au tratat partenerii necunoscuți. Dar prin acest mod de acțiune, niciodată, nimeni nu va reuși să cîștige vreun strop de încredere din partea cuiva. Și bancherii noștri ar trebui să învețe, dacă doresc într-adevăr să recîștige încrederea clienților, să facă primul pas, să acorde o doză de încredere celor de pe urma cărora realizează profit.

Deși marea majoritate a bancherilor din jocul nostru au făcut o alegere rațională, neacordînd încredere, modelul cultural explicativ rămîne același. Din cîteva discuții individuale a rezultat că cei mai mulți dintre bancheri se raportează la ceilalți (la clienți) prin prisma unei potențiale fraude viitoare. Modelul cultural românesc este același – celălalt, oricine ar fi el, este „suspectul de serviciu".

Cu toate acestea, există și o diferență clară între *pattern*-ul celor mai mulți români și al celor mai mulți bancheri. Spre deosebire de bancheri, marea majoritate a participanților români au intrat în jocul economic și nu și-au negat instinctele naturii umane. În experimentul nostru, cei mai mulți dintre bancheri nu au intrat în jocul economic. Iar efectele acestor alegeri ne influențează pe toți.

Ideea cu care am plecat de la conferința „Recîștigarea încrederii în sistemul bancar din România" a fost următoarea: *Noi sîntem perfecți, ceilalți (clienții) trebuie să se schimbe!*

> *Cum anume am putea schimba atitudinea fundamentală de raportare la celălalt?*

Cum să refacem cultura legăturilor sociale?

Adoptînd expresia lui Goethe, putem spune că societatea românească actuală nu este „închegată", că lipsa de încredere este atît de profundă încît orice formă de colaborare pare imposibilă. Dar, așa cum Regele Lear s-a trezit țipînd „Nu-i nimeni vinovat", și noi știm foarte bine că sîntem, cu toții, în aceeași oală, vinovați de lipsa noastră de încredere în ceilalți. În mod instinctiv și rațional, vrem să ne protejăm de dușmanii noștri reprezentați în chip simbolic de toți ceilalți. Vrem să arătăm mai bine și să ne demonstrăm că sîntem mai buni. Rațional vorbind, nu acordăm încredere, iar în mod instictiv o atribuim doar aparent cu scopul de a ne salva. Deci, în ambele situații, cei mai mulți dintre noi pornim la drum construcția cu celălalt de la premisa de neîncredere. Natura umană și cultura românească au învățat să meargă împreună în acest fel.

Cum anume am putea schimba atitudinea fundamentală de raportare la celălalt, cum putem să facem trecerea de la neîncredere la încredere? Natura umană nu o putem tranforma în mod semnificativ, dar, în schimb, putem să o dezlănțuim. Ceea ce putem schimba este cultura, modelul cultural, *pattern*-ul comportamentelor noastre.

Mary Douglas ne oferă exemple despre cum încrederea reciprocă și colaborarea pot fi reconstruite într-o manieră durabilă. De exemplu, savanții din domeniul medicinei nucleare au o metodă satisfăcătoare prin care își verifică unii altora afirmațiile. Alte exemple de colaborare și încredere reciprocă, care se bazează pe un sistem comun de verificare, sînt cele dintre medic și pacient, profesor și elev. Cu alte cuvinte, într-o cultură sănătoasă a încrederii și colaborării, instinctul (de a acorda încredere) este completat de un model rațional împărtășit, de verificare și, în cazuri extreme, de sancționare. Vorbim, așadar, despre o reconstrucție, o remodelare a culturii legăturilor noastre sociale. Modelul cultural al reconstrucției colaborării este unul foarte simplu: 1) acordăm încredere (premisa de încredere); 2) adoptăm împreună cu celălalt un sistem de verificare reciprocă (reperele colaborării); 3) intervenim în situația în care celălalt fraudează încrederea noastră, pedepsindu-l.

Exercițiul încrederii și încercarea trădării

O cultură sănătoasă a legăturilor noastre sociale, a încrederii și a colaborării nu poate fi susținută fără un efort voluntar și continuu din partea noastră. O atitudine de încredere în semeni, chiar dacă este alimentată de instinct, nu poate fi cultivată pe termen lung fără o perspectivă mai largă asupra vieții și a rolului nostru în lumea asta, a datoriei noastre față de noi înșine. Iar cunoașterea de sine, exercițiul demnității și al respectului de sine n-ar trebui să fie ușor deturnate de niște trădări pe care fiecare dintre noi le-am experimentat la un moment dat. Dorind să aducem ceva, cît de mic, lumii în care trăim, datoria noastră este de a experimenta la nesfîrșit exercițiul încrederii, chiar și atunci cînd am fost trădați.

Pentru Petru Creția (în cartea *Luminile și umbrele sufletului,* Editura Humanitas, București, 2015, pp. 73-76), „trădarea încrederii cuiva în noi este o vină foarte gravă, atît în sine, cît și pentru că cel înșelat în încrederea lui își poate pierde, în general, încrederea în oameni, ferindu-se chiar de cei cu adevărat vrednici de încredere".

Trădarea este un fel de mutilare socială și morală a semenului nostru. Pentru că generează neîncredere, iar neîncrederea este o infirmitate socială care ne privează de a ne bucura de furmusețea legăturilor cu semenii noștri. Iată de ce La Rochefoucauld spunea că „este mai rușinos să n-ai încredere în prietenii tăi decît să fii înșelat de ei".

Petru Creția își încheie gîndul lui despre încredere împărtășindu-ne că „...dacă aș mai avea de trăit încă o dată viața pe care am trăit-o deja, aș acorda unui prieten încrederea mea absolută și, păstrîndu-i-o mereu, l-aș lăsa să mi-o trădeze de atîtea ori pînă cînd m-ar iubi. Și, împreună cu mine, pe sine, iertîndu-se în numele meu."

***Dorin Bodea** este doctor în economie, director general și senior consultant la Result Development. A publicat, între altele, volumul* Valorile angajaților români *(2013).*

Emil BELU

Cartea și mîrțoaga

„Știu că sînt prost, dar cînd privesc în jur, prind curaj.“
ION CREANGĂ

Bănuindu-mi gîndul ascuns, consoarta mă ia la întrebări: de ce ești așa de grăbit să debutezi cu acest volum? Și, mai ales, să-l publici într-un moment neprielnic? Sîntem în plină recesiune, mai poți aștepta. Nu vezi că în vremuri de criză totul stagnează, nimic nu se vinde? În ce să investești? În literatură? E pe ducă! Intră într-o librărie să vezi peste cîți amatori de carte ai să dai. Arunci banii pe apa sîmbetei. Nu vei cîștiga nimic! Și mai e ceva: fiind primul volum pe care vrei să-l publici, dacă dai în bară, să-ți iei adio de la gîndul că vreo editură s-ar interesa în viitor de autorul Emil Belu. Mai bine mi-ai lua mie un diamant. Ar fi o investiție mai bună.

Ei, aici mi-a sărit țandăra! La ce ne trebuie diamant, *ma chérie?* Dacă am nevoie să tai un geam, mă duc la un atelier specializat, fac eu pe prostul. La ce bun să mai dau banii pe un lucru inutil, un diamant, pe care cine știe cînd îl voi folosi? Cînd am spart noi un geam, o oglindă? Arunc a doua oară banii pe apa sîmbetei, cum și tu mi-ai zis!

Bolovane – mă apostrofează din chenarul ușii colega de dormitor –, credeam că ești mai inteligent! Ai auzit de diamantele Shimansky? Mai gîndește-te, ar fi o investiție mai bună. Nu unul prea scump, unul mai modest, să nu îmi sară vreun hoț la beregată!

Sigur că știam de renumitele diamante Shimansky. Le-am văzut prima dată într-o vitrină în Berlinul de Vest la începutul anilor '90, nu mai știu pe care *Strasse,* le găsești, de altfel, în marile magazine de bijuterii din Montréal în aceeași lumină năucitoare, care îți urcă instantaneu cota de generozitate, deschizîndu-ți automat portofelul. Dar de diamante îmi arde mie acum, cînd mă chinui să-mi public broșura?

Am căzut pe gînduri! Nu aș zice că nu are dreptate consoarta, dar cînd „damblaua“ literară trece în registrul acut, nu mai am cale de întoarcere. „Singura modalitate de a scăpa de o obsesie“ – zice Cioran – „este să o adîncești pînă la capăt“ – adevăr la care subscriu și pe care nu e zi să nu-l pun în practică, adesea în detrimentul meu. Legat de bunăvoie la „ieslea“ literaturii, înțărcarea mi se pare de neconceput!

Am, totuși, trei motive să persist în eroare.

Primul motiv

Poate cartea va avea succes, dau lovitura! Cozi interminabile la librării, telefonul sună ca la gară, busculade zilnice la scara blocului pentru autografe, *paparazzi* agresivi să prindă un instantaneu, iar tu, *ma chérie,* nu știu cum te vei descurca sub canonada întrebărilor privind viața și creația maestrului. Revistele literare îmi vor consacra articole elogioase, televiziunile vor cere interviuri peste interviuri, ba chiar o „vizibilitate“ internațională fără precedent mă va propulsa pe o orbită culturală pe care nici în vise nu o bănuiam. Iată unde te duce geniul! Nu sînt capabil de un *bestseller,* gen *Harry Potter,* recunosc, dar ceva pe aproape, cu siguranță! Nu ne-ar strica un mic iaht ancorat la Nisa, un teren de tenis în spatele vilei pe care o vom construi după gustul nostru, voiaje în toată lumea, *party*-uri dese și prelungite, ba chiar o vizită făcută astronauților de pe Stația Orbitală. La banii noștri...

E prea tîrziu să mă iluzionez că mai pot schimba ceva.

Apoi, de ce nu aș avea și eu un bust în scuarul de la capătul străzii noastre? Comunitatea românească din Montréal și locatarii arondismentului îmi vor fi recunoscători. Ai și tu o îndeletnicire „culturală“ la pensie: le vei povesti rarilor trecători cîte ceva despre viața și opera celui de pe soclu, iar cînd va fi nevoie, sper să nu fie prea des, mai cureți găinațul lăsat de porumbeii și pescărușii din cartier pe capul și umerii maestrului. Ba, din cînd în cînd, mai pui cîte un buchet de flori la picioare. Pardon, eram bust!

Bați cîmpii! Ai băut ceva? – mă întrebă uimită nevasta.

Nu – i-am răspuns. S-au interzis viselе?

Al doilea motiv

Ține de o glumă mai veche care circula în mediul sătesc. Se spune că un moșneag merge la tîrg să-și vîndă calul, de fapt o mîrțoagă slăbănoagă, costelivă, numai schelet, plină de urdori, murdară, nețesălată, pe care toți tîrgoveții o ocoleau. Nimeni nu-l întreba, măcar din curiozitate, nici de vîrstă, nici de preț sau de alte metehne ale bietului animal. Așa trecu toată ziua. La spartul tîrgului, unul mai curios i se adresă moșneagului:

– Taică, e de vînzare mîrțoaga?

– Nu e de vînzare, răspunse moșul mucalit, am adus-o la tîrg numai să o fac de rușine!

Așa și eu cu cartea mea, o voi băga în plece scîrbit. Astfel, particip chiar la gloria literaturii române, punînd în valoare, prin nonvaloarea producției mele literare, adevăratele piscuri de creație. Și asta nu-i puțin!

Al treilea motiv

Iertare, iubite *cetitor!* Cînd nu ai inspirație (de talent literar, nici vorbă!), cauți ceva proptele, dacă nu o pereche de cîrje cu care să te tîrăști printre ipotetici cititori, cel puțin un arac pe care să urce vrejul „făcăturii“ literare, protejîndu-l de intemperii, în speranța că va rodi într-un alt anotimp mai prielnic. Altfel spus, cu o umbră de regret, e asumarea eșecului.

Adagiul lui Grillparzer, pe care îl recitesc pentru a nu știu cîta oară de pe peticul îngălbenit de hîrtie de sub sticla biroului, pare că mie mi-a fost adresat: „Gîndind deștept și acționînd prost, așa am păsit prin viață.“ A nimerit-o! Ilustrez perfect aforismul scriitorului austriac. Vulnerabil la provocările haotice ale cotidianului, păstrez, totuși, o singură constantă: persistența în eroare, stigmat înscris pe veci în codul meu genetic. E prea tîrziu să mă iluzionez că mai pot schimba ceva. Pesimismul ontologic nu lasă loc recursului la argumente optimiste. Nici o speranță!

Deznădăjduit, cu capul sprijinit în palme și gîndul aiurea, o fulgerare mă cutremură: de ce nu ar găsi și cartea mea un *cetitor* mai prost decît autorul?

***Emil Belu** este scriitor și trăiește în Canada.*

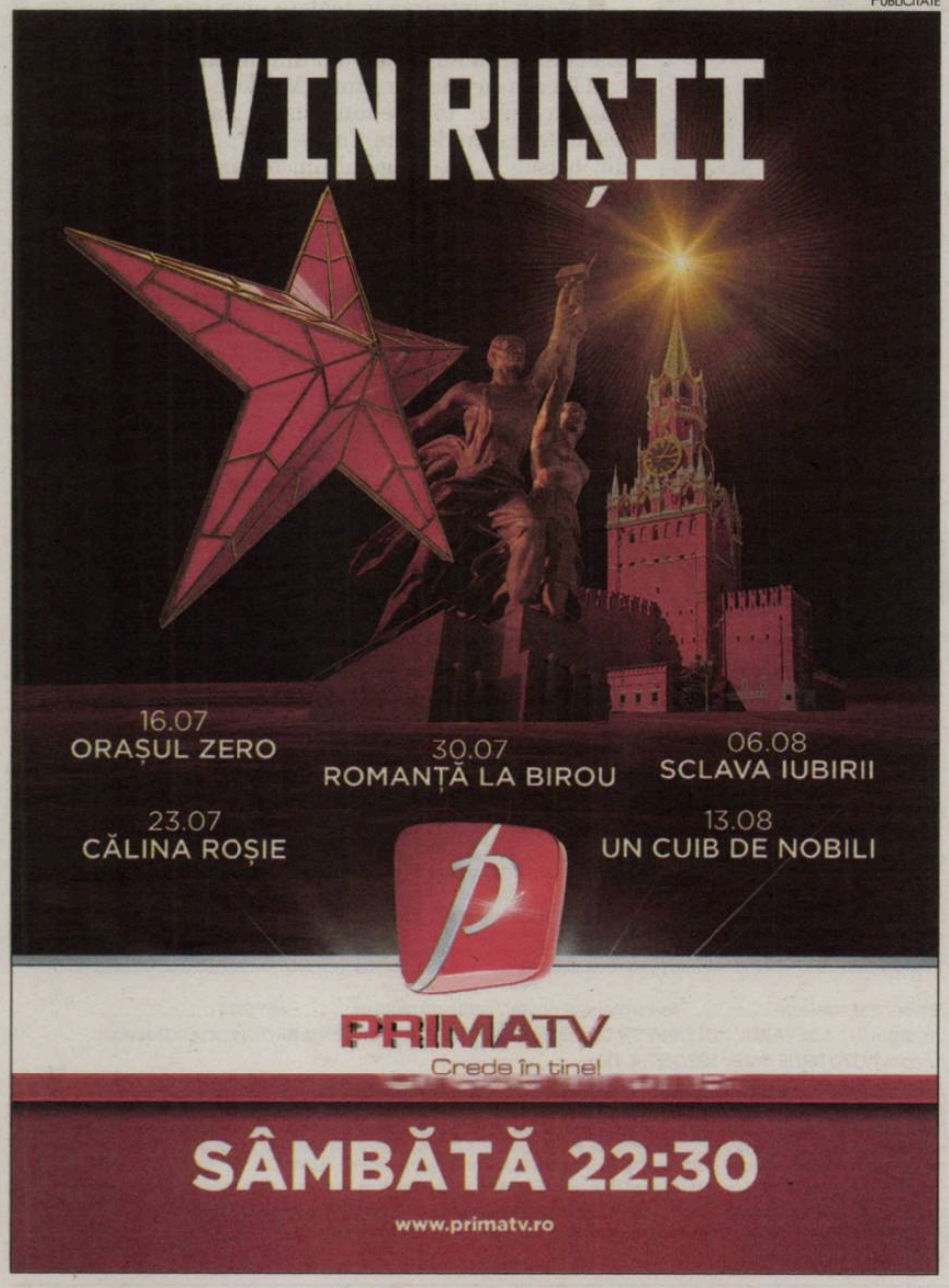

Cu ochii-n 3,14

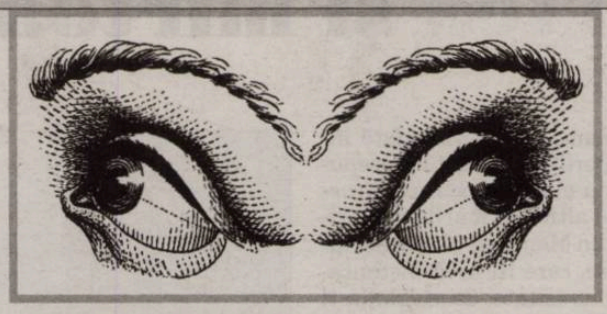

AM PIERDUT NOPȚI ÎNTREGI CU MORIȘCA DE VÎNT, CU ANGOASELE ÎN CONSTRUCȚIE, CU O NOUĂ NUANȚĂ ÎN LANȚ, ANTICIPÎND OPRIREA ÎN ACEEAȘI POZIȚIE

■ Contul de Facebook al NASA, NASA Goddard (apropo, vi-l super-recomand!), a postat luna trecută o fotografie cu efectul de aurora pe Jupiter. Un anume Joseph a comentat: „Mi se pare că Marea Furtună Roșie de pe Jupiter și-a schimbat culoarea. În locul unui gigant ochi roșu, acum se conturează o imensă găoază maronie.“ Un anume Ryan îi răspunde: „Marele Punct Roșu se află acolo cu vreo 400 de ani înainte să te naști tu.“ Intervine și un anume John: „De fapt, culoarea Marelui Punct Roșu s-a estompat în ultimele decenii, după cum s-a văzut din fotografiile făcute de Voyager.“ Revine Joseph: „Știu că Marea Furtună Roșie este în desfășurare de peste 400 de ani, dar mă întreb dacă estomparea culorii are vreo semnificație. Am observat asta acum ceva vreme cu ajutorul unui telescop computerizat rămas de la fratele meu mort…“ Moment în care intervine cu explicații NASA: „Furtuna însăși se micșorează cumva – cam cu jumătate din diametrul Pămîntului, de cînd sîntem noi capabili să o măsurăm.“ Și conchide un anume Colin: „Niciodată vreun alt comentariu despre găoază nu a provocat o asemenea fascinantă conversație, care să includă și un răspuns de la NASA.“ Vă spun, comentariile de pe contul NASA Goddard sînt uluitor de inteligente și cu mult umor. Am pierdut nopți întregi citind lucruri de acest fel pe care, de altfel, nici nu le înțeleg în totalitate. (**M. C.**)

■ *„În armășie.* La acest joc trebuia să fie mai mulți de trei inși. Unul era împărat, care sta cu un baston în mînă, semnul dregătoriei sale; altul cu o basma împletită sau altceva; el era armaș; ceilalți surchidea pe rînd un arșic; dacă cădea *om,* arșicul trecea la altul, cum îl surchidea și el; de cădea *gaură,* armașul întreba: *Cîte să-i dau, Doamne?* Domnul răspundea: atîtea, ori atîtea, *potroace, sărate* ori *dulci,* dupe buna sa voință; de cădea *sici,* lua armășia; iar de cădea *baiu,* lua împărăția. Vara mai aveam jocurile *d-a pri,* cu *smeul,* cu *morișca de vînt,* cu *mincea, de-a Baba gaia.“* Petre Ispirescu – *Jurnal,* 1865-1870. (**R. M.**)

■ Kim Jong-un s-a îngrășat cu circa 40 de kilograme de cînd a devenit liderul Coreei de Nord, în urmă cu peste patru ani. Mănîncă și bea necontrolat și suferă de insomnie din cauza fricii de a fi asasinat, potrivit unui raport al agenției de spionaj a Sudului, citat de Reuters. E greu de crezut că dictatorii sînt și ei oameni. Noroc cu angoasele. (**A. M. S.**)

■ Toate ziarele cu tradiție au un colțișor în care rememorează știrile pe care le dădeau fix în aceeași zi, dar în urmă cu 10 sau cu 20 sau cu 50 sau chiar cu 100 de ani (cine își permite, firește). În *International New York Times* din 5 iulie 2016, găsesc, reamintită, o știre din 5 iulie 1966. „Belfast. Regina Elisabeta a II-a și soțul ei, Prințul Philip, au scăpat de puțin nevătămați ieri, cînd o bucată grea de ciment, cam de mărimea unei cărămizi, a căzut peste automobilul lor. Bucata de ciment, aruncată de la etajul IV al unui bloc în construcție, a lovit capota mașinii care transporta cuplul regal într-o vizită pe străzile acestui oraș tensionat de săptămîni întregi ca urmare a conflictului dintre protestanți și catolici. Dacă bucata de ciment ateriza doar cu o jumătate de metru mai în spate, ar fi zdrobit acoperișul de plastic al automobilului care acoperă capul Reginei.“ Prin cîte a trecut femeia asta, de la al Doilea Război Mondial pînă la Brexit… (**S. V.**)

■ Un tînăr cercetător de la Universitatea din Oregon a încins prea tare oxidul de mangan într-o combinație cu alte elemente chimice și a obținut, întîmplător, un nouă nuanță de albastru. Pigmentul a fost numit YinMn Blue și are calități chimice remarcabile: spre deosebire de Prussian Blue și de Cobalt Blue, nu elimină cianură, reflectă lumina infraroșie și este mai durabil, ceea ce îl face perfect pentru restaurarea picturilor. Va fi comercializat în curînd. Așteptăm varianta lavabilă. (**M. C.**)

■ Săptămîna trecută, un autocar a produs un accident în lanț pe Autostrada Soarelui. Pe autocar scria „Travel For Fun“. (**M. C.**)

■ La Piața Sudului, pe plasele care înconjoară șantierul pentru pasaj, cîteva florărese au agățat coroane mortuare. Nu știu dacă ele au cobit, anticipînd oprirea lucrărilor, sau dacă se pregătesc să le cînte prohodul. (**S. G.**)

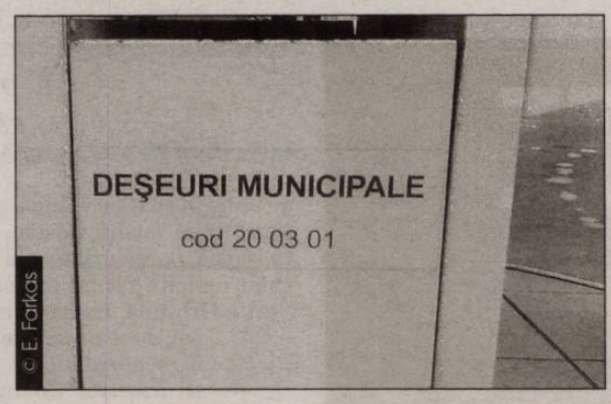

■ La grădina zoologică din Santiago, una dintre cele două maimuțe stătea pe vine, cu brațele încolăcite în jurul propriului corp, supărată. Cealaltă maimuță, care hălăduia pe garduri, cînd a văzut-o, s-a dus și s-a așezat lîngă ea, fix în aceeași poziție, în semn de solidaritate. (**I. P.**)

NU AM VORBIT ÎNTR-UN PICIOR, DIMPOTRIVĂ, AM SPUS CĂ N-AR TREBUI SĂ NE MIRE FAPTUL CĂ ÎNĂUNTRU TOTUL S-A TERMINAT

■ Doamna primar Gabriela Firea a dat-o la întors ca la Voluntari. „Nu am vorbit de interzicere, nu am vorbit de anulare, dimpotrivă, am spus că sînt un om care am lucrat peste douăzeci de ani în presă, sînt membru al Uniunii Scriitorilor, am încurajat întotdeauna și am sprijinit atît evenimentele culturale, cît și sportive sau de relaxare (…) și îmi pare foarte rău că am fost, din păcate, greșit înțeleasă și s-a creat puțină nervozitate exploatată politic (…)“. Mi-am adus aminte, cu ocazia asta, cum a trimis ea, prin 2002, la redacția revistei *Observator cultural*, unde lucram, o scrisoare ofuscată în care își făcea dreptate după o recenzie în care Viki Luță îi desființa volumul de versuri. Argumentele: sînt o femeie de carieră și voi sînteți invidioși pe succesul meu. Noi ne-am amuzat atunci, dar ea a avut dreptate. (**A. M. S.**)

■ Mare meci la Wimbledon între Simona Halep și Madison Keys. În setul decisiv, americana juca deja într-un picior, strîmbîndu-se din pricina unor dureri la coapsă. Chiar și așa însă, îi dădea foarte mult de furcă Simonei. Iar comentatorul nostru ce să zică? „Și Simona-i obosită.“ (**A. M.**)

■ Dacă niște mii de oameni cer, printr-o petiție online, ca romanul (postbelic) *Moromeții* al lui Marin Preda să fie considerat interbelic, atunci n-ar trebui să ne mai mire faptul că un biet candidat scrie, la examenul de bacalaureat, că „romanul interbelic s-a născut după Primul Război Mondial, dar nu înainte de al Doilea“. (**M. M.**)

■ Mesaj la intrarea în toaleta unui bar: „Tu pui suflet?“ N-am știut ce să răspund, doar m-am bucurat că era curat și că nu mi-am dat duhul înăuntru. (**C. Ș.**)

■ La conservele din gama „Moldova în bucate“, produse la Vaslui, totul e din belșug: „carne de porc din belșug“, „carne de vită din belșug“, „ciorbă de burtă din belșug“, „pate vegetal din belșug“, „pate vegetal cu ardei din belșug“, „pate de pui cu ficat din belșug“, „pate de porc cu ficat din belșug“, „fasole bătută din belșug“. S-ar zice că la Vaslui s-a răsturnat căruța cu belșug. (**D. S.**)

■ Nu o dată i-am auzit pe chelnerii restaurantelor din România spunînd: „Îmi pare rău, limonada s-a terminat“. Storsul lămîii poate fi un efort terminator. (**A. M.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **648** ■ 21-27 iulie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

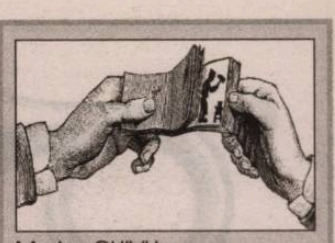

Marius CHIVU

feedbook

16

ANDREI PLEȘU

„O «piatră de poticnire»“

pagina **3**

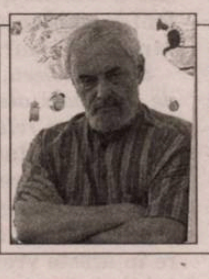

Interviu cu

ION BARBU

pagina **7**

ANCA MANOLESCU

„Statistică și libertate“

pagina **11**

Mai bine volan decît biciclist

© Andrei Dascălescu & Rolland Szedlacseks

„Un bărbat care poate conduce o mașină în siguranță, în timp ce sărută o fată drăguță, nu dă atenția cuvenită sărutului.“

ALBERT EINSTEIN

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 646

Articolul lui Andrei Pleșu,
„Prezumția de autenticitate"

Toleranță

În justiție, prezumția de nevinovăție a unui suspect intrat în colimatorul Poliției și al procurorilor durează pînă la decizia finală și irevocabilă a instanței (Curții) supreme de justiție. Ca atare, în justiție există un „factor de decizie finală". Astfel, un caz care a parcurs filiera justițiară pînă la capăt se consideră închis, acceptat de către o societate civilizată, bine „așezată". Extinderea, cu succes, a „prezumției de nevinovăție" și în alte domenii ale relațiilor interumane necesită ca în orice domeniu să existe un for suprem care s-ar aventura să „încheie" noțiunea de prezumție, care să dea „verdictul final" asupra „autenticității" unei valori.

În artă există experți „de ultim cuvînt". Ceea ce nu este autentic este „un fals", un furt. Și plagiatorii care sufocă în prezent societatea românească (lucrări de diplomă, de masterat etc.), sînt niște hoți, niște hoți ordinari. În cazul lor, nu este nevoie de experți care să descopere hoția (plagiatul). Este suficient ca „evaluatorul" să aibă patru clase primare. În cazul celor ce scriu lucrări literare din domeniul umanist, o clarificare a gradului de autenticitate revine criticilor literari. Cititorul „de rînd" se lasă păcălit, rămîne „mut de admirație" pentru ceea ce este, în unele cazuri, „un furt literar cu extindere limitată".

Dacă un critic literar ar avea puterea miraculoasă de a se întoarce în timp, pînă la apariția primelor texte descoperite, și ar face, cu puterea lui miraculoasă, un inventar al tuturor ideilor, stilurilor, expresiilor „bloc" etc., cu notarea tuturor autorilor „implicați", care le-au folosit în lucrările lor presupuse autentice, s-ar ajunge la o listă imensă a acestor „valori refolosite", precum și a celor care le-au vehiculat de-a lungul miilor de ani. Ce să facem? Să îi considerăm pe toți neautentici, plagiatori?

Un asemenea inventar s-ar putea face și în muzica clasică. De fapt, muzicienii și melomanii au descoperit imitațiile, preluările, dar le admit valoarea indiferent cine ar fi fost primul care le-a buchisit pe portativ. Nimeni nu și-ar permite să sublinieze că un mare compozitor l-a „plagiat" pe un predecesor de-al său. Dacă admitem toleranță în domeniul marilor lucrări muzicale, de ce n-am fi la fel de toleranți și în cazul operelor literare și nu le-am pretinde autorilor o „autenticitate deplină", fără orice urmă de plagiat.

adăugat de Ioan Ionescu
la 12 iulie

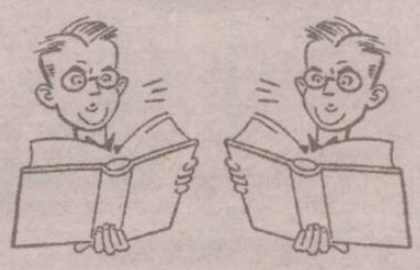

Dilema veche vă propune

■ Recitirea poveștilor, cel puțin a unora dintre ele: „Tinerețe fără bătrînețe", oricînd valabilă, e clar de ce; „Povestea porcului", a lui Creangă, în ce mă privește, pentru personajul Prințesei, care împletește excesele (curiozitatea și intruziunea) și calitățile (devotamentul) feminine; „Mica Sirenă", a lui Andersen, pentru determinarea obsesivă și spiritul de sacrificiu al eroinei; precum și pentru sfîrșitul neașteptat, în care acesteia i se dă șansa să primească un suflet nemuritor. (Iaromira Popovici)

■ Cea de-a 12-a ediție a festivalului „Folk You! Florian Pittiș" are loc în zilele de vineri, 22, și sîmbătă, 23 iulie, pe plaja din Vama Veche. Printre invitații acestei ediții se numără Vița de Vie, Taxi, Pasărea Rock, OCS, Nicu Alifantis și Țapinarii. Tot mai marginali, tot mai periferici, folkiștii se exilează acum la graniță. Sper să fie de bun augur. (Matei Martin)

■ „Un terorist e precum o muscă ce vrea să distrugă un magazin în care se vînd porțelanuri. Mică, slabă, musca e incapabilă să miște o ceașcă. Atunci ea găsește un elefant, îi intră în ureche, îl bîzîie și îl șicanează pînă cînd acesta, înnebunit de furie, distruge magazinul." În acest exemplu, musca e Al-Qaeda, care a adus elefantul american în starea să distrugă magazinul de porțelanuri din Orientul Mijlociu. Așa își începe Yuval Noah Harari textul din *Le Nouvel Observateur* despre ce face ca terorismul să fie eficient. De citit: http://bibliobs.nouvelobs.com/idees/20160331.OBS7480/la-strategie-de-la-mouche-comment-quelques-terroristes-font-trembler-les-grandes-nations.html. (Ana Maria Sandu)

■ *Dumnezeu, Iahve, Allah – 100 de întrebări ale copiilor despre cele trei mari religii monoteiste,* Editura Humanitas. O carte de religie comparată care nu este doar pentru copii, fiindcă le poate reaminti și adulților anumite lucruri, necesare în aceste vremuri spirituale destul de tulburi, corect și obiectiv povestite. De pildă, eu am învățat unele noi. (Adina Popescu)

■ „Bucureștiul și Roma ar trebui să le vadă tot românul, că dacă nu știe de Moșu-său și de Tată-său, zici de el că-i orfan." – Badea Cârțan. „...imaginile Columnei sînt străbătute de un incontestabil respect față de dacii învinși într-o luptă inegală, cum arată R. Bianchi Bandinelli, mare specialist italian în istoria artei antice." – C. Daicoviciu. Două opinii și o singură invitație: Columna lui Traian, nu doar o lecție deschisă, dar mai ales o incitantă provocare privind poziționarea proprie

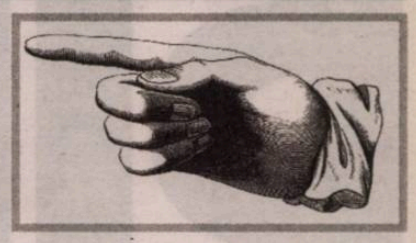

față de trecut, față de istorie, față de legendă, față de conceptul, pentru unii perimat azi și vetust, de patriotism. (Ruxandra Mihăilă)

■ Filmul *Răzbunarea amintirilor / Remember* (regia Atom Egoyan) în care octogenarii Christopher Plummer, Martin Landau, Bruno Ganz și Jürgen Prochnow joacă într-un *crime thriller* post-Holocaust ce combină turismul cu istoria, dar, mai ales, umorul și compasiunea cu suspansul. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Fericire**
- **Empatie**
- **Meseria de părinte**
- **Frica**

album dilematic Dana Călinescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.600

Tipărit la Tipomedia

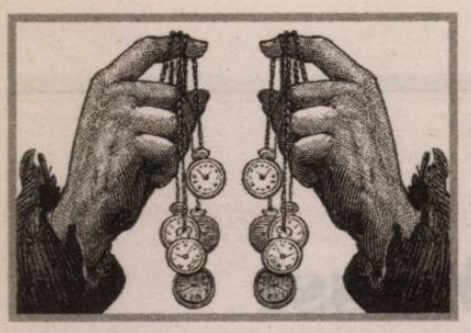

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

O „piatră de poticnire“ pe tema libertății (I)

Una dintre cele mai frumoase teme ale teologiei creștine este tema libertății acordate de Creator omului, așa încît din alcătuirea sa (gîndită „după chipul și asemănarea“ Autorului) să nu lipsească un atribut esențial: dreptul la alegere și inițiativă. Nu există „persoană“, în sens deplin, fără liber arbitru, fără autonomia deciziei și fără răspunderea propriilor decizii. Dumnezeu nu ne vrea „gata programați“, ființe teleghidate, care fac „ce trebuie“ pur și simplu pentru că nu au, în codul lor de fabricație, altă variantă. Dumnezeu nu vrea să dialogheze cu niște roboți, într-o lume „perfectă“ prin monotonie. Din punctul de vedere al Creatorului Atotputernic, această „concesie“ făcută libertății umane este un sacrificiu, o autolimitare. Un fel de a-Și atenua „atotputernicia“. Cu alte cuvinte, Dumnezeu renunță la ceva din „absolutitatea“ Sa, pentru a lăsa spațiu liber de manifestare creaturii Sale (incluzînd posibilitatea greșelii, a orgoliului și, la limită, a apostaziei). Dumnezeu lasă, deci, o șansă paradoxală derapajului, erorii, impurității, ne-iubirii, ne-credinței. Cîți suverani sînt capabili de așa ceva?

De-aici încolo, mă văd însă năpăstuit de o sumedenie de întrebări. Nu sper să pricep „mecanismele“ strategiei divine, subtilitățile acțiunii dumnezeiești. Dar cu mintea mea omenească – un dar, totuși, al Celui de Sus – nu-mi pot reprima un comentariu, deși știu că risc să mă confrunt cu o grea și primejdioasă „piatră de poticnire“. Libertatea e – o știm și din experiența cotidiană a lumescului – o valoare greu de administrat. În rezumat, lucrurile stau astfel: dacă Dumnezeu hotărăște să dăruiască omului libertatea, atunci El trebuie să Se îngrijească de însuși temeiul libertății: *alternativa*. Ca să poată alege, omul trebuie să aibă dinainte, mereu, cel puțin două căi posibile. Dar asta e un fel de a spune că, pentru a stimula exercițiul libertății, Creatorul trebuie să „furnizeze“ și materia primă a căii greșite, varianta rea a opțiunii. Într-o lume care nu oferă decît soluții binecuvîntate, drumuri garantate, evoluții netede, nu prea ai de ales. A alege între două sau mai multe „bunătăți“, toate „preferabile“ în sine, nu mai are nimic de a face cu dramatismul opțiunii. Prin urmare, e musai să intre în scenă binele „deviat“, fals, înșelător. Adică răul. Să înțeleg, atunci, că, de dragul libertății nestingherite a creaturii Sale, Dumnezeu a consimțit la existența răului? Da, răspund teologii. Așa se și explică apariția răului pe pămînt. Ca să fie liber, omul trebuie să poată alege liber. Dar, ca să poată alege cu adevărat, trebuie să aibă și posibilitatea de a alege greșit. Iar cînd alege greșit instituie, prin proasta folosire a libertății sale, autoritatea răului. Răul nu e de la Dumnezeu. E de la oameni, de la uzul defectuos al capacității lor de a alege.

Numai că lucrurile nu se opresc aici. Bun sau rău, „obiectul“ ales trebuie să fie atrăgător. Să-l aibă pe „vino-ncoa“, să seducă. Nu prea stai pe gînduri, nu „alegi“ cînd, de o parte, ai o zînă și, de cealaltă, o cotoroanță. Nimeni nu stă să delibereze, dacă nu e pervers, cînd are de ales între un vin bun și o infuzie de sare amară. De aceea, cînd Dumnezeu a luat hotărîrea să „promoveze“ libertatea, a fost „nevoit“ (dacă se poate spune așa) să se ocupe întrucîtva și de administrarea unei realități de maxim echivoc: *ispita*. Omul nu poate alege decît dacă cedează unei tentații. Iar alegerea lui e cu atît mai prețioasă cu cît se opune mai tenace unei tentații mai acute, mai perfid invadatoare. Dar cine pune pe lume asemenea tentații? Și mai ales cine pune în adîncul meu sensibilitatea impură pentru tentațiile rele? Răspunsul la îndemînă e: diavolul. Nu mă satisface. Pentru că atribuie diavolului o anvergură cvasi-egală cu a lui Dumnezeu. Cred, mai curînd, că și ispita vine tot de la Dumnezeu, ca jertfă de Sine în grija pentru funcționalitatea autentică a libertății omenești. „Accept să creez ființe și împrejurări atrăgătoare (chiar dacă ele comportă riscul rătăcirii) și, mai mult, accept să creez, în om, disponibilitatea de a aspira către ele și de a le savura. Altfel alegerile sale bune nu vor fi decît reflexe subînțelese, simplu instinct de conservare morală.“ Știu, e o îndrăzneală să pui vorbe în gura lui Dumnezeu. Dar ar fi o ipocrizie să nu spun ce cred (deocamdată). „Nu ne duce pe noi în ispită“ implică, oarecum, acest tip de situație, în care creatorul lucrează, mîntuitor, *și* prin „ispită“. Evident, termenul grecesc nu e atît de monocrom. „*Peirasmos*“ înseamnă ispită, dar și „probă“, „punere la încercare“, „confruntare cu limita proprie“. Iar Sfinții Părinți s-au străduit să explice că sensul acestui pasaj din Rugăciunea Domnească nu e „nu ne ispiti“, ci „apără-ne de căderea în ispită“. Eu rămîn, totuși, suspendat în tulburarea mea. Mă aflu, iată, într-o biserică, la un parastas. Dintr-odată, trece pe lîngă mine o doamnă atrăgătoare, a cărei pietate nu reușește să camufleze farmecul alcătuirii ei trupești. Mă uit păcătos. Apoi mi se face rușine. Sînt într-o biserică! Și încă la un parastas! Dar nu mă pot apăra de întrebarea: *cine* a creat aceste forme perfecte, această armonioasă apariție? Și, mai ales, *cine* a așezat în mine *interesul* pentru acest tip de reușită creaturală? De ce *am ce vedea* și de ce *am ochi care să vadă?* Dacă mi se spune că autorul întregii împrejurări e Satana, atunci intru în panică: îl credeam mai puțin puternic și mai puțin... talentat. Ca să nu mai spun că speram să nu-l văd umblînd vraiște prin sufletul meu și prin carnea mea, ca și cum ar fi la el acasă. Dacă acesta e prețul libertății mele, nu sînt sigur că sînt gata să-l plătesc...

(va urma)

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Piua

Nu a fost o săptămînă liniștită! Despre ce poți să scrii atunci cu inima cît de cît împăcată și fără a bate cîmpii despre politică, la care barem recunoști că nu prea te pricepi? Tot ce mi-a trecut prin cap în aceste condiții a fost să iau piua de la ziua de azi, după care, vorba românului, vom mai vedea... M-am întors, așadar, la o pilulă veche și m-am refugiat, visător, în grădina de altădată și dintotdeauna. E altă lume, vindecătoare...

– Ieee, am reușit!

– ?

– S-a urcat George pe-o scară și a reușit să rupă bestia aia de cracă de la vecini, aia care acoperea luleaua turcului. Acum o să putem s-o vedem de pe terasă, de la cafea – rîde fericită mama florilor.

– Mai e pînă atunci – răspunde, cam placid, morocănosul Grumpy.

– Așteaptă puțin și-o să vezi tu. Adică o să-ți arăt eu, că tu nu vezi nimic. Ai văzut ce a înflorit acolo, în colț?

– Ce? – și Grumpy caută din priviri ceva nemaivăzut. A, da, ploaia de aur!

– Chiar e ca o ploaie de aur... E primul an cînd înflorește. Alaltăieri... Să vezi la anul cum o să fie, crește foarte repede. O să acopere mizeria asta de calcan!

– Și aia de acolo ce e? – întreabă Grumpy, arătînd cu degetul un tufiș mic și auriu care s-a ițit după ploile din ultimele zile. Parcă ar fi o ploaie de aur de-a-ndoaselea...

– Buxus. Nu știu cum îi zice la țară, dar așa mi-a vîndut-o florăreasa. Trebuie să o leg puțin, pînă se mai întremează, că stă cam pleoștită...

Pe vîrful gardului își face apariția Dracu', pisica cea neagră a vecinilor, și o pornește agale pe alee. Mama florilor sare ca împinsă de un arc și face ochii mici, de pisică. Un minut întreg cele două se uită fix una în ochii celeilalte, după care Dracu' se tolănește în iarbă și, neglijîndo ostentativ pe mama florilor, urmărește din priviri vrăbiuțele.

– Ieri a vrut să intre pe terasă și, cînd m-am repezit la ea cu mătura, mi-a răsturnat ghiveciul cu Napoleonul. Tocmai făcuse, în sfîrșit, o floricică. De doi ani îl aștept, nu i-a mers bine anul trecut, am crezut că a murit. Acum cîteva zile a dat un boboc și vine bestia asta și mi-l omoară! E frumoasă, potaia, da' ce caută la florile mele?! – zîmbește înciudată mama florilor.

– Cred că ea a jumulit guguștiucul – își aduce aminte Grumpy.

– Asta a fost mai demult. Acum sînt o pereche, totul e în regulă. După care arată cu degetul spre arțarul care a crescut anul acesta ca Făt-Frumos: ia te uită, a mai apărut o mierlă! Asta nu-i a noastră...

Urmează vizita de dimineață. Lăcrămioarele s-au dus, primele lalele s-au trecut, magnolia pitică s-a scuturat de mult. Daliilor pitice le merge însă bine, deși n-au fost udate trei zile; noroc cu ploile. Iar tufișul de levănțică a rezistat toată iarna, ca și cum ar fi fost în elementul său. Mai are însă pînă să înflorească și să-și răspîndească parfumul peste toată grădina. Și gutuiul! Gutuiul e în plină floare...

– Uite că a dat un boboc, săracul! – se uită cu drag mama florilor la un trandafir și îl mîngîie din priviri pe creștet. L-am luat de la tîrg, dar era cam amărît, eu am zis că e pe moarte. Florăreasa mi l-a dat pe gratis și a zis că, dacă nu se prinde, nu-i datorez nimic. Acum trebuie să mă duc să-i dau banii, a avut dreptate, a înflorit...

– Uite, uite! – se entuziasmează brusc și Grumpy. Primul iris!

– E acolo de trei zile, bine că l-ai văzut și tu... Și mama florilor se uită îngăduitoare la Grumpy.

Inspecția s-a încheiat. Problema e cu păpădiile. Au năpădit toată grădina și au niște rădăcini îndărătnice, care nu se lasă smulse. Le smulgi cum poți, dar peste doar cîteva săptămîni cresc la loc. Cînd erau înflorite, alcătuiau pete galbene strălucitoare în soare, acum însă nu sînt decît niște buruieni zbîrlite. Mama florilor oftează de fiecare dată cînd trece pe lîngă ele și își tot frămîntă mintea cum să le stîrpească. Știe însă că nu poți să te pui cu păpădiile.

– De-abia aștept să înflorească și Mîna Maicii Domnului – se așază, mulțumită, mama florilor în fața ceștii de cafea. Atunci să vezi!...

Grumpy *c'est moi!* Iar *mama florilor,* zisă și *zîna zorilor,* este, după cum poate ați bănuit, Ana, soția mea. În primăvara aceasta, mica noastră grădină a erupt din toate sevele într-o dezordine copleșitoare. Ana mișește fiecare frunză nou-născută, îi ține socoteala, și dimineața, la cafea, îmi povestește cum o duce. Eu, copil de asfalt, mă bucur intelectual, așa, făcînd un efort de imaginație estetică pentru a realiza că e *ceva frumos*. Cînd plec, dimineața, în capul meu vîjîie agenda, iar cînd mă întorc seara, numai de floricele nu-mi arde. În urmă cu cîțiva ani, cînd am fost invitați la un prieten mult mai tînăr, care tocmai se retrăsese din comitete și comiții naționale undeva „la țară“, lîngă București, am rămas uimit cînd acesta ne-a dus la un măr proaspăt plantat și ne-a vorbit o jumătate de oră despre cele patru frunze proaspăt ițite. *A luat-o razna, săracul!* – mi-am zis eu în sinea mea. Ei bine, nu, nu o luase razna, ci intrase în alt ritm. În alt *timp*. Căci ceea ce este fascinant la o grădină pe care o îngrijești cu mîna ta este exact asta: timpul. Intri, fără să-ți dai seama, în ritmul naturii, care îți ritmează altfel natura ta urbană și îți dă *răgazul* să te regăsești. Din fragmentar, timpul devine curgere lină, din mișcare liniară care se îndreaptă frenetic spre un viitor de fiecare clipă devine o ciclicitate de nașteri și renașteri bine rînduite. În grădină, mergi agale și vorbești mai rar. Ritmul vieții și ritmul inimii se reglează după alt algoritm. Și începi să înțelegi „viața la țară“, despre care am citit cu toții sau ne aducem vag aminte din vizitele la bunici, dar pe care, intelectuali morocănoși, o considerăm adesea doar un idilism patetic. Tot calendarul acesta festiv al „omului de la țară“, ritmat de moartea și renașterea naturii și obsedat de fertilitate, devine o icoană la care nu mai poți să ajungi, dar la care, iată, poți să te închini în fiecare dimineață. Și să te visezi, pentru o clipă, parte a acestui ciclu nemuritor.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

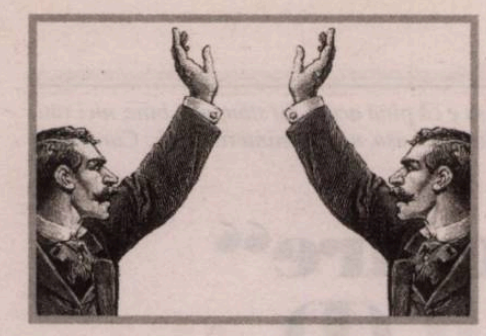

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Darwin versus Messi

Eram în aeroportul din Viena. Citeam *The Economist* ca să par și eu cult în rapoartele serviciilor cele bune. Articolul era despre implozia Croației și scandalul de corupție la care politicienii croați practic nu au avut nici un fel de reacție împotrivă, dovedind că ai noștri nu sînt singuri în partea asta a Europei. În schimb, președintele croat a reacționat imediat la faptul ca UEFA s-a supărat că huliganii lor au aruncat torțe la meciul de la campionatul cel procopsit de fotbal și a cerut o reuniune de urgență a cabinetului pe această temă.

Îmi dau seama brusc că e plin de bărbați austrieci, marea lor majoritate cam dolofani, îmbrăcați în tricouri din supraelastic ale echipei lor naționale. Masculii umblă în grupuri mari, vorbesc tare, cîntă, beau și rîgîie bere într-un mod patriotic. E cam cald și mirosul îmi amintește de orele aglomerate din metroul bucureștean. Cum reușesc băieții ăștia să perpetueze specia este o chestie care decid că ar trebui cercetată în mod serios.

M-am uitat vreo douăzeci de minute la meciul Germania – Irlanda de Nord. Nemții au jucat fotbal. Irlandezii păreau că se antrenează pentru maraton sau probe de fond la atletism. Au fost cel puțin cinci jucători irlandezi care, în perioada cît m-am uitat eu la meci, nu au reușit să atingă nici măcar o singură dată mingea. Mă și gîndesc cum se laudă băieții în vestiare:

– *Coae, am atins mingea de trei ori cu piciorul și am bătut și două auturi.*

– *Eu am alergat 63,8 kilometri, i-am dat o dată la gioale lui Ozil și am trecut de două ori linia de mijloc.*

M-am gîndit și cum s-or justifica miile de irlandezi care au plătit o grămadă de bani să vadă un meci de fotbal și au avut parte, în schimb, de antrenamentul de atletism al favoriților lor.

– *Frățică, am fost la meci! Frumos tare: am cîntat cu încă vreo 10-12.000 de afoni, o bună parte beți, care miroseau a flori de trifoi, a Guinness și a ciorapi împuțiți. Am țopăit, am urlat și, băi, au alergat ai noștri după mingea aia nemțească senzațional de ritmic, mai ceva ca în Lordul Dansului. Au mai greșit din cînd în cînd și au mai atins mingea, dar în general am fost disciplinați ca echipă, permițînd numai portarului să aibă multiple atingeri ale obiectului. În rest, am băut bereeeeee, ne-am bătut cu niște fraieri și după aia și între noi, și am borît în Franța! Hai Irlanda de Nord!*

Faptul că România și-a luat-o de la Albania este o dramă națională. Bun, înțeleg că e nasolie mare că albanezii au niște lovitori de bășică mai măiești decît avem noi, dar e cam greu de priceput cum au ajuns principalul subiect al discuțiilor din întreaga societate niște agramați în fițe, pupători de icoane și semidocți specialiști în filozofia alergării pe un cîmp, după un gogoloi.

Pricep că noi, bărbații, sîntem un pic retardați cînd vine vorba de fotbal. Dar parcă și femeile încep să se tîmpească după noi, dacă iau în considerare reacțiile pe care le-am văzut pe Facebook. Pozele cu pisici s-au dus dracului, e plin de comentarii despre fotbal. Și să nu mai aud că femeile sînt ca pisicile. Nu sînt frate, noi sîntem!

Orice rahat care se mișcă pe un ecran ne tîmpește. Bine că încă nu au inventat ăștia fotbalul virtual, la care să poți participa activ, căci am avea sute de milioane de masculi burtoși care ar muri din cauza suprasolicitării, dînd cu capul în dulap sau cu piciorul în televizor, alergînd prin casă beți frînți, în chiloți și cu ochelari din ăia virtuali șmecheri pe meclă, și încercînd să îi facă pe Ibrahimovici și pe Messi.

Dar să revenim la sportul rege. Cum poate fotbalul să fie sport rege, nu văd. De fapt, fotbalul este sportul rege așa cum și maneaua este regina muzicii. Combinația dintre Mutu și vărul Guță e clar învingătoare. Să trecem și la partea mai academică a problemei. Deși greu de crezut (mai ales după ce s-a scris în ultimele zile pe subiectul fotbal și Brexit), sîntem cele mai deștepte animale de pe pămînt. Creierul ne mănîncă o bună parte a energiei – cam 25% din bătăile inimii.

Nașterile umane (în ciuda referințelor la sfinți și dumnezei – aici se încadrează și fiul lui Borcea-Pelinel, și urmașii lui Firea-Pandele) sînt superdificile și tare dureroase din cauza unei tensiuni majore: cap mare *versus* pelvis mic. Adicătelea, cu cît avem mai mult creier, cu atît e mai periculoasă nașterea. Inteligența pare să fie legată de mărimea creierului și cum, în ultimii 200 de ani, se pare că inteligența/creierii au tot crescut, evoluția sau Dumnezeu se pare că ne-au adus o rezolvare: suporterii de la meciurile de fotbal! Ca să nu devenim o specie complet dependentă de cezariană, ne-am procopsit cu sportul asta de genii. Cum altcumva decît prin fotbal ar mai fi putut un alde Dobrin, Bumbescu, Răducioiu să ajungă idoli naționali?! Faptul că pachetul bere, fotbal și fete tîmpe, dar tunate, sînt idealul multor masculi la vîrsta procreării o să ne ajute în mod sigur să rezolvăm nepotrivirea dureroasă dintre mărimea capului și îngustimea canalului prin care ne naștem.

Edrept că fotbalul afectează în principal masculii și, în mod normal, asta ar putea fi riscant pentru procreere. Aici însă au intervenit manelele, care promovează un ideal masculin apropiat de cel al pilangiului mai mult sau mai puțin burtos și cîteodată inspirat muzical.

P.S. Joc fotbal cu tare mult drag și sînt destul de talentat la sport. Manele nu prea ascult, dar sînt un rom român afon.

***Valeriu Nicolae** este secretar de stat la Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vîrstnice.*

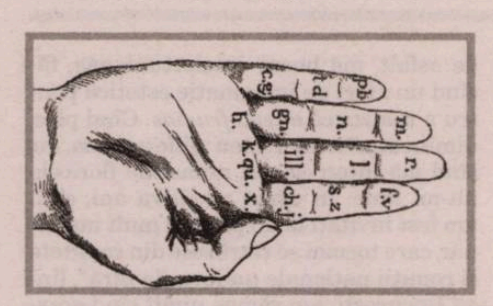

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Nisipuri mișcătoare

Vorbeam deunăzi cu o prietenă despre ușurința cu care se trece, la noi, dintr-o stare în alta. Ne refeream, desigur, la spațiul public, unde aroganța și smerenia mimată, agresivitatea și aparenta civilitate, rîsul grosier și discursul plîngăreț coexistă pînă la saturație. Televiziunile demonstrează ipoteza cu asupra de măsură. Comportamentul contradictoriu șochează, cu atît mai mult cu cît el apare la una și aceeași persoană. Am dezvoltat, se pare, din rațiuni misterioase, impulsuri schizoide. Trăim acute crize identitare la nivel de indivizi. Nu mai știm cine sîntem cu adevărat, probabil din cauza unui interminabil exercițiu ipocrit. În sfîrșit, plîngem și rîdem, fără ezitări, aproape simultan, trecem, triumfal, de la băscălia suculentă la grimasa lacrimogenă. Nu am o interpretare a acestui paradox, dar pot observa că problema nu e nouă și nici măcar legată exclusiv de spațiul public. Ea reprezintă o obișnuință a omului mioritic, extrem de flexibil, s-ar zice, în conduita zilnică. De aici, pesemne, și o anumită neîncredere pe care nu ne sfiim să o arătăm unii față de ceilalți. Sînt suspicios în raport cu alteritatea, întrucît, cunoscîndu-mă pe mine însumi, cu întregul meu spectru de defecte ireversibile, am, implicit, și certitudinea lipsei ei de onestitate. Mă rog, eufemistic spus, de „statornicie". „Identitară", se înțelege.

Conversația mi-a amintit un episod de acum aproape două decenii. Andrei, băiatul meu, avea pe atunci aproximativ un an și jumătate, doi ani. Începuse să facă primele propoziții, eliptice încă, însă articulate suficient pentru a transmite mesaje neechivoce. Învățase un mic truc. Sesizase, cu destoinică percepție infantilă, că, de cîte ori răcea, îngrijorarea celor din jur căpăta aspect de alintătură fără margini, pasibilă de satisfacerea tuturor dorințelor lui, oricît de năstrușnice. Prin urmare, uneori, se dădea „lovit" de viruși, fără să aibă, în realitate, ceva. Rostea scurt: „Tata (sau mama, după caz), buba!" și indica ferm, cu degetul arătător, gîtul. După instalarea oficială a „suferinței", se succedau, metodic, solicitările diverselor favoruri și privilegii. În plus, înțelesese și că bunicii erau mult mai toleranți în întîmpinarea fanteziilor sale ludice, în asemenea clipe, așa încît, treptat, în propoziția buclucașă, s-a mai strecurat un termen: „Tata, buba, *mome!*" Din motive pe care nu le voi putea explica niciodată, cuvîntul *mome* îi desemna pe bunicii paterni (locuitori în Iași), constituind semnalul clar că dorește să-și oblojească „viroza" la ei acasă. Cum, la vremea respectivă, îmi scriam teza de doctorat, acceptam, cuminte, „tîrgul" și îl plasam pe micul personaj „gripat" alor mei.

Într-o dumincă dimineață, aud placa și, fără să-l mai „studiez" în gît, pentru eventuala roșeață ori, Doamne ferește, pentru „punctele albe", îl iau și cobor, uitîndumă după un taxi (cu salariul de asistent universitar, de la jumătatea anilor '90, mașina proprie îmi părea echivalentul unei călătorii interstelare). Noroc chior. În pofida week-end-ului și a momentului matinal, un vecin de scară – taximetrist – aștepta plictisit clienți insomniaci. S-a bucurat enorm cînd am urcat în mașina sa. „Dom' profesor, ce onoare! Mă bucur să vă revăd. Ce faceți? Vă citesc la ziar în fiecare miercuri (aveam un editorial săptămînal în cotidianul ieșean *Monitorul,* n.m.). Și eu, și soția. Academic, dom' profesor, ce mai! Sîntem foarte mîndri să fim vecini." Stingherit, am dat-o pe timpul ploios de afară. Nici o șansă. Discuția „intelectuală" se declanșase și nimic nu o mai putea opri. M-a întrebat de Eco (citise nu știu unde că sosise la Constanța – „Cum, dom' profesor, chiar a venit?"). S-a declarat optimist că, finalmente, a ajuns un universitar președinte (era după alegerile din 1996). „Poate se mai civilizează și neamul ăsta țopîrlan al nostru, dom' profesor! Numai mîrlani peste tot! Unde e educația? Cum naiba să ne primească ăștia în NATO? Sîntem primitivi, domnule!"

Șoselele erau absolut pustii. Deodată, la o intersecție, un Ford rablagit a ieșit în fața Tico-ului nostru, fără să acorde prioritate. Infracțiunea nu a fost deosebit de gravă, avînd în vedere distanțele dintre automobile (rezonabile) și vitezele mici de circulație. Totuși, vecinul meu și-a pierdut subit mințile. A luat urma „agresorului". A deschis geamul și, fluturînd în aer pumnul, s-a apucat să înjure înfiorător, cu urlete disperate și scuipături încrîncenate în ploaie. Destin necruțător: cele două mașini prind roșu la un semafor și n-au încotro, trebuie să oprească. Ce face șoferul nostru? Înhață o bîtă de baseball de sub banchetă și iese, îndreptîndu-se amenințător către Ford. Inspirat, conducătorul auto „infractor" a stat înăuntru, pitit lîngă volan ca un pui de rîndunică. Asta l-a temperat cumva pe taximetrist, care s-a limitat doar la ridicarea spasmodică a bîtei, de cîteva ori, deasupra parbrizului „advers", fără să lovească. A suduit însă pentru cîteva generații întregi de scandalagii. Apoi, a revenit relaxat în Tico și, privindu-l cu simpatie pe Andrei, i-a spus: „Așa să fii și tu, puiu', cînd ești mare! Viteaz. Să le spargi moacele la toți!" Întorcîndu-se ulterior la dialogul cu mine, a comentat: „Cum vă ziceam, dom' profesor, absența educației și a civilizației – asta ne omoară cu zile pe noi, românii!"

Am coborît în fața blocului alor mei cu picioarele înmuiate de intensă trăire psihică. L-am ridicat în brațe pe Andrei, care a surîs și a silabisit ghiduș, ducîndu-și arătătorul la cap: „Tata, nenea, buba!" Am tresărit, pentru că tocmai realizasem intrarea unui nou lexem în vocabularul lui – *nenea*. Astăzi, rememorînd scena, tresar la gîndul diagnosticului atît de precis pe care i l-a pus vecinului taximetrist. Lucru, în fond, firesc pentru un viitor medicinist.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Să găsești calea în mijlocul furtunii

Până de curînd, lumea noastră părea simplă. NATO ne asigura o umbrelă de securitate care ne aducea în cea mai sigură poziție din întreaga noastră istorie. Uniunea Europeană asigura *input*-urile necesare modernizării: fonduri și export de bune practici în actul guvernării. Grupul Vișegrad era exemplul viu că drumul ales de noi este cel corect. Turcia, partener strategic, oferea o asigurare în plus în zona Mării Negre și pînă spre Orientul Mijlociu. Problema este că reperele noastre, pe care le consideram suficient de solide pentru a ne servi drept ancore pentru modernizare, se clatină acum serios.

Uniunea Europeană este slăbită de criza refugiaților, de criza euro și, recent, de Brexit. Fără a cădea în pesimism și depresie – proiectul european va continua, într-un fel sau altul –, trebuie să fim realiști: printre „victime" se vor afla fondurile destinate statelor mai sărace, precum și libertățile conferite de tratatele europene, pe care le consideram scrise cu litere de foc, pentru vecie. Uite că nu sînt.

Va fi o Uniune mai puțin generoasă cu cei săraci, pentru a nu afecta și mai mult sensibilitățile „alegătorului mediu" din statele net contributoare. Da, da, acel „alegător mediu" atît de ușor de manipulat de populiști (vezi Brexitul). Și va fi o Uniune mai puțin permisivă în raport cu libertățile celor din regiunile mai sărace – din aceleași motive legate de „alegătorul mediu". Acest alegător, care ar putea aduce la putere în capitalele europene o garnitură sinistră, cu Marine Le Pen la Paris, Geert Wilders la Haga sau Norbert Hofer la Viena, va fi principala preocupare pentru politicienii *„mainstream"*. Iar ademenirea lui, întoarcerea lui de pe drumul extremismului ce ar duce la prăbușirea Europei se vor face în bună parte pe spatele tot mai puțin doritului cetățean european din Est.

De cîțiva ani, grupul Vișegrad încetează a mai fi pentru noi un model în privința reformelor. Derivei iliberale din Ungaria i se adaugă, recent, cea din Polonia. Praga și Budapesta vorbesc tot mai des limba Moscovei în afacerile europene. Nici Bratislava nu e departe. În plus, mediul politic slovac este poluat de prezența impresionantă a extremei drepte ce nici măcar nu-și mai ascunde laturile fasciste.

Turcia, partener strategic, ridică, poate, cele mai grave întrebări. Mai întîi, dacă Turcia va mai rămîne un partener al Occidentului, dată fiind deriva islamistă a puterii de la Ankara. Apoi, ce se va întîmpla dacă Turcia se va transforma într-un stat eșuat, pe fondul conflictelor interne între adepții statului secular și pro-occidental și cei ai unei republici de tip islamic? Ambele situații ar însemna un cataclism strategic de proporții biblice în regiunea noastră.

La București, discursul politic oficial nu a căpătat în ultima vreme nuanțe noi, cu toată schimbarea peisajului politic regional și european. Desigur, rămînem atașați valorilor europene. Nu se poate altfel. Rămînem susținătorii unei Alianțe Atlantice cu o prezență robustă în regiune – iarăși, altă șansă nu avem.

„Gică-Contra" din Europa Centrală.

Dar România ar trebui, poate, să spună și să facă mai mult decît atît, în viitorul apropiat. În primul rînd, ar trebui să dea semnalele cele mai clare că este gata să se racordeze la nucleul dur european, trecînd peste „Gică-Contra" din Europa Centrală. Ceea ce înseamnă asumarea deplină a proiectului de pază comună a frontierelor (și sîntem țară de graniță!) și o poziție deloc echivocă în privința proiectului de apărare european. Ca să nu mai vorbim despre aderarea la euro, un proiect strategic, înainte de toate. Este una dintre puținele ancore care ne poate menține strîns legați de nucleul dur, într-o lume atît de nesigură.

Să nu ne facem iluzii, Marea Britanie, care-și propune, după Brexit, să se transforme într-un Singapore al Nordului (să vedem dacă va și reuși) și Statele Unite, eventual sub conducerea lui Trump, vor încerca mai curînd să se adapteze realităților, în chip pragmatic, decît să dezvolte proiecte integratoare pe termen lung, care să dea cu adevărat o perspectivă de modernizare în regiune. Mai degrabă putem aștepta aceste lucruri de la un proiect european bazat pe o piață unică în care sîntem parte. Cea ce presupune, pînă la urmă, un interes de perspectivă în asigurarea convergenței economice și sociale. Aceasta ar putea fi pentru noi, cu adevărat, o șansă a modernizării.

Și dacă proiectul european se prăbușește, eventual prin voința democratic exprimată a „alegătorului mediu" european? Atunci poate că nici n-ar mai avea rost să ne punem centurile de siguranță. Vestea bună este că încă mai putem evita asta. Dacă deschidem ochii.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

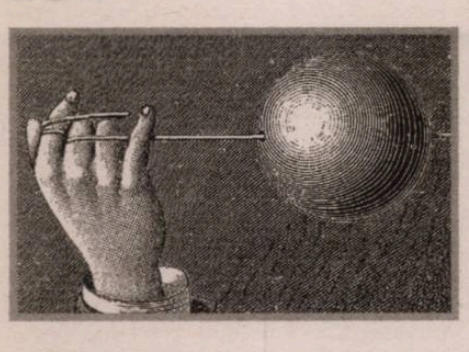

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Puciul de la turci

Greu de descifrat ce anume s-a întîmplat cu adevărat în timpul loviturii de stat din Turcia. Un grup de militari rebeli a încercat să preia puterea cu ajutorul armelor – un puci soldat cu multe victime, printre care și civili. Acest „război" care a durat o noapte are un învingător clar: președintele Recep Tayyip Erdogan, pe care capitalele occidentale l-au susținut în timpul confruntărilor și în zilele imediat următoare puciului. Aceiași lideri europeni atrag însă atenția asupra înăspririi unui regim oricum dur, asupra recursului la forță din zilele de după lovitura de stat. „Lovitura de stat ratată nu e un cec în alb pentru epurările" avute în vedere de Erdogan, a spus șeful diplomației franceze, Jean-Marc Ayrault. Totodată, el a mai spus și că ar trebui cu toții să ne punem întrebări despre fiabilitatea lui Erdogan în lupta împotriva terorismului. Președintele american Barack Obama a afirmat că este „nevoie vitală" ca toate părțile implicate să acționeze doar în limitele statului de drept. Iar pentru Înaltul Reprezentant al Uniunii Europene pentru afaceri externe și de securitate Frederica Mogherini, „cea mai bună modalitate de a înfrunta dificultățile prin care trece Turcia e respectul legii, al statului de drept și democrația".

Adevărul este că Turcia lui Erdogan era, și înainte de puciul eșuat, departe de normele democrației occidentale. Recenta lovitură de stat îi va da președintelui turc noi argumente în vederea întăririi instituțiilor de forță. Un semn clar în acest sens: atît premierul Binali Yldirim, cît și președintele Recep Erdogan au invocat posibilitatea reintroducerii pedepsei cu moartea pentru a-i pedepsi pe participanții la puci. Reintroducerea pedepsei cu moartea ar însemna și înghețarea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană. Mai mulți lideri europeni, printre care și cancelara Angela Merkel, au anunțat explicit acest lucru. Turcia ar putea fi eliminată și din Consiliul Europei, organizație în care statele care au în continuarea pedeapsa cu moartea nu au acces. (Turcia abrogase „definitiv", în 2004, pedeapsa cu moartea.)

Izolarea Turciei de Occident nu va aduce mai multe libertăți civile sau mai multă democrație. Dimpotrivă!

Dar, dacă reintroducerea pedepsei cu moartea e doar o amenințare belicoasă, o gesticulație retorică menită să stîrnească panică sau măcar teamă printre puciști și adepții lor, întărirea regimului politic și, în general, restrîngerea drepturilor civile constituie o realitate. Și, dacă Occidentul s-a grăbit să taxeze afirmațiile hazardate cu privire la pedeapsa cu moartea, el tace complice (în virtutea „neamestecului în treburili interne") cînd vine vorba de demiterea a sute de judecători, suspendarea a mii de ofițeri, arestarea a mii de cadre ale statului bănuite că ar avea legături cu puciștii. De asemenea, ridicarea imunității parlamentare a deputaților ar putea deschide calea unor abuzuri la scară largă și ar putea duce la eliminarea opoziției.

Recep Tayyip Erdogan

O primă urmare a represaliilor regimului împotriva trădătorilor este blocarea unor angajamente mai vechi ale Europei. De pildă, promisiunea că turcii vor putea călători fără viză în spațiul european. Însă vocile care condamnă aceste măsuri abuzive sînt prea blînde pentru a contracara „planul" lui Erdogan. Pe de altă parte, izolarea Turciei de Occident nu va aduce mai multe libertăți civile sau mai multă democrație. Dimpotrivă!

Riposta lui Erdogan de după tentativa de lovitură de stat e atît de dură încît unii analiști se întreabă dacă nu cumva el însuși ar fi înscenat totul doar pentru a-și asigura o bază pentru eliminarea adversarilor. Fragilitatea puciului, pregătirea suspect de slabă a loviturii de stat, naivitatea cu care au fost alese „scenele" de desfășurare, abordarea amatoricească ar fi probe ale acestei teorii: unor înalți ofițeri li s-a inoculat ideea că ar putea reuși o lovitură de stat, dar statul însuși era pregătit deja să o reprime. În lumina măsurilor întreprinse pînă acum de puterea de la Ankara, scenariul pare tot mai plauzibil. Puciul eșuat cimentează sultanatul lui Erdogan.

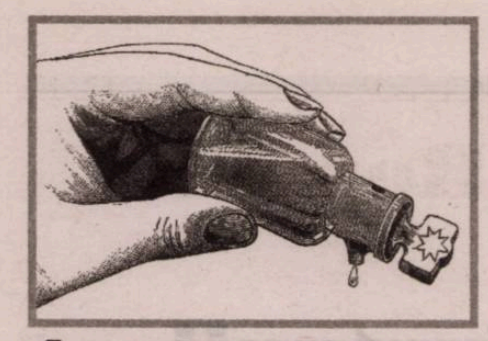

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Defrișări și remanieri

În dezbaterile publice din ultima vreme, verbul *a defrișa* a apărut de mai multe ori într-o construcție ușor de înțeles, dar conținînd o improprietate semantică: aplicat unor realități individuale – de obicei, unor *copaci*. Exemplele sînt numeroase – „firma care *a defrișat* ilegal 40 de copaci" (hotnews.ro); „Peste 100 de arbori, *DEFRIȘAȚI* din Parcul Cișmigiu și de pe Bulevardul Kiseleff. Explicația PMB" (b365.ro) –, putînd fi găsite chiar în acte administrative ale primăriilor din țară: „obligația de a planta în compensare minimum cinci arbori pentru fiecare arbore defrișat pe terenul propriu" (pmb.ro); „potrivit Hotărîrii Consiliului General al Municipiului București nr. 304/2009, amenda ce poate fi aplicată pentru un singur arbore defrișat este..." (domnuleprimar.ro).

Or, sensul propriu al verbului presupune drept obiect al acțiunii (violente) un teren (acoperit de copaci), nu fiecare arbore în parte. În DEX, *a defrișa* este definit ca „a înlătura (prin tăiere sau prin ardere) arborii și alte plante lemnoase spre a face un teren propriu pentru agricultură, pășunat, construcții etc. sau pentru a-l împăduri din nou; a despăduri". Verbul e un împrumut modern din franceză: etimonul său, *défricher,* are exact sensurile din română; TLFi *(Trésor de la Langue Française informatisé)* înregistrează și un sens figurat (existent, de fapt, și în română): „a lămuri în mod preliminar o problemă, înainte de a o studia în profunzime". Metafora e transparentă: terenul științific este defrișat înainte de a fi exploatat și cultivat.

S-ar putea susține că schimbarea construcției și a sensului e legitimă, că metonimia poate face trecerea de la ideea de a înlătura copacii de pe un teren la aceea de a tăia fiecare copac în parte. E totuși o situație specială, în care rigoarea logică ar trebui să împiedice extinderea metonimică. Există verbe care se aplică unui întreg neomogen și denumesc o acțiune care privește doar întregul, nu fiecare din părțile sale. A le modifica sensul nu aduce nici un avantaj de claritate sau expresivitate. Un teren este defrișat, copacii sînt pur și simplu tăiați. De altfel, unele texte sînt atente la aceste diferențe: *„Defrișare* masivă în centrul Capitalei, la doi pași de Palatul Cotroceni. Zeci de arbori dintr-o zonă verde au fost *tăiați* în doar cîteva zile"; „Unii dintre arborii *doborîți* au mai bine de 40 de ani vechime"; *„Au defrișat* pur și simplu terenul" (digi24.ro). E interesant că în textul de mai sus apare totuși o altă extindere a sensului lui *a defrișa* – aplicat materialului obținut prin tăieri: „Acum este rîndul inspectorilor silvici să vină și să evalueze ce *cantitate totală de lemn a fost defrișată*. În funcție de aceasta se va stabili și încadrarea faptei. Legea spune că este suficient *să defrișezi cinci metri cubi de lemn* pentru a putea fi condamnat la închisoare".

Discursul public românesc vehiculează intens transferul.

E interesant că extinderea semantică a verbului *a defrișa* seamănă foarte bine cu o alta, începută acum cîteva decenii și aproape impusă în uz: a verbului *a remania.* Așa cum doar terenul se poate defrișa, nu fiecare copac, guvernele se remaniază în ansamblul lor. De mai multă vreme, însă, discursul public românesc vehiculează intens transferul, vorbindu-se despre un ministru *remaniat.* Lupta cu această construcție mi se pare aproape pierdută, din păcate. S-ar putea ca același lucru să se întîmple și cu extinderea uzului în cazul *defrișării*.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

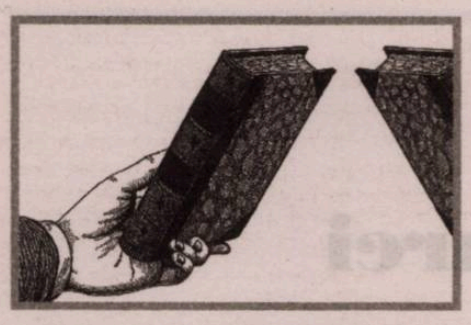

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Brânxit?

Cumințenia Pămîntului s-a făcut neastîmpărată. Cînd am auzit prima dată de ideea de a cumpăra capodopera lui Brâncuși cu bani dați deopotrivă de statul român și de contribuabili am fost plăcut surprins, fără să înțeleg prea bine de ce. Reacțiile cărora le-am fost martor m-au luminat. Am auzit, de la lume de prin corporații, că e un bluf, statul nu se arată interesat să-i convingă pe cetățeni și oricum campania de mobilizare e neprofesionistă. Se va solda sigur cu un eșec. Se prea poate să aibă dreptate, mai ales în partea din mijloc, pentru care îmi declin competența. Că ar fi doar așa, o vorbă în vînt – de aici pînă la „înscenare" sau „manipulare" mai e doar un pas –, cred mai puțin. La urma urmei, cineva va ieși șifonat în caz de nereușită, iar acela nu voi fi nici eu, nici dvs., indiferent care dintre noi va fi cotizat sau nu.

Les connaisseurs m-au avertizat că e o afacere păguboasă. *Cumințenia Pămîntului* e și-așa inventariată ca obiect de patrimoniu, potrivit nu știu cărei legi din vremea lui Ceaușescu, așa că nu poate fi scoasă din țară. *Ergo:* dacă achiziția eșuează, proprietarii vor fi constrînși să mai lase din preț. La eventualitatea de a ateriza în seiful cine știe cărui colecționar sau chiar de a pluti tăcut peste granițe, în posesia cui o fi, n-are rost să ne gîndim. Măcar, în varianta din urmă, dacă nu intră în patrimoniul național, iese și din cel universal. Reacția mai fără de mănuși, așa, de-o conversație în taxi, zice că e o nerușinare din partea statului, care oricum ne dijmuiește de ne sar ochii, să ne mai ceară și de pomană.

Ascultînd una-alta, mi-a devenit clar de ce vestea mă bucurase dintru început. Era una dintre rarele împrejurări în care statul își anunța dorința să ia națiunea drept partener. Simplu, negustorește, juma-juma (sau cam pe-acolo). Tradusă în cuvinte mai multe, declarația de intenție ar suna așa: eu (noi?), statul, am decis, prin reprezentanții săi, că numita sculptură s-ar cuveni să ne aparțină (mie/nouă, cît și vouă), iar dacă voi credeți la fel, să încercăm împreună s-o obținem. Știu, prea multe pronume pentru o declarație ce s-ar dori simplă și clară. Numai că așa e cu „noi", cel care dă definiția flexionară a națiunii, înglobînd pe „eu", pe „tu", pe „el" sau „ea", ba chiar pe „voi". Asta se întîmplă cînd zic, de pildă, „noi, românii". Poate că statul ar fi trebuit să-și înceapă pledoaria pentru *the new deal* prin scuze pentru comportamentul său adesea abuziv, ignorant sau incompetent. Asta ține de retorica nu totdeauna inspirată a inițiativelor lui. Cert e că, pentru mine, strategia achiziționării „în parte" a *Cumințeniei Pămîntului* are semnificația unui referendum pe bursa încrederii, a speranței. Sper să nu se soldeze și el cu un Brânxit.

Mă gîndeam la toate astea în contextul în care diverse instanțe ale puterii statale – Președinția, Ministerul Educației – sau ale societății civile – asociații de tot felul – propun insistent punerea în dezbatere a unei teme de indubitabil interes național: educația. Ce ar fi de dezbătut și de către cine? Dacă Președinția e mai înțeleaptă decît Guvernul? Dacă sindicatele profesorilor sînt mai autorizate să-și spună cuvîntul decît asociațiile de părinți? Dacă Bac-ul e greu sau ușor? Dacă școala e voioasă – hm! – sau plicticoasă? Dacă tinerii de azi sînt mai buni sau mai răi decît cei de ieri?

Acum mai mulți ani, Președinția se lăuda că a izbutit să aducă partidele politice la masa tratativelor, obținînd în cele din urmă un Pact al educației, care să asigure coerență și stabilitate sistemului – „dezvoltare sustenabilă", cum se mai spune. Consecințele acestei inițiative lăudabile au fost ca urma șarpelui în țărînă: le-a spulberat prima boare de vînt.

Avem, într-adevăr, nevoie de un pact pentru educație, nu însă doar între actorii politici, ci între *establishment* și beneficiari, între stat și națiune. Un pact prin care să poată fi puse în acord drepturi și obligații, dorințe și realități, interese personale și interese colective. În privința asta, rămînem încă în *offside* de decenii sub un aspect la care m-am referit de nenumărate ori: diferențierea clară între ce e impus, obligatoriu și ce e la libera alegere a fiecăruia. Avem o structură liceală din care jumătate e la figuri impuse, jumătate la liber; una de învățămînt profesional de trei ani, dintre care doi sînt obligatorii, iar ultimul, cum o da Domnul. Legea învățămîntului din 1995 prevedea o obligativitate de nouă clase, ce urma să fie satisfăcută după promovarea gimnaziului, extins la cinci ani de studiu. O tentativă de implementare la finele anilor '90 a clacat în urma schimbării de guvernămînt. Legea educației naționale din 2011 revenea la aceeași configurație, extinzînd obligativitatea la zece clase, prin adăugarea celei pregătitoare. Clasa pregătitoare cu greu și-a făcut drum în sistem, deși era o măsură logică și necesară. În schimb – fatalitate! –, o nouă schimbare a puterii a readus formula gimnaziului de patru ani și a liceului „în trepte", ce-și dovedise cu brio falimentul încă din anii '80 ai veacului trecut.

Ne mirăm de petiționarii care cereau ca *Moromeții* să fie clasat ca roman interbelic – așa cum, de pildă, și *Războiul stelelor* ar fi un film interbelic, că doar acțiunea se petrece între războaie – în condițiile în care sistemul nostru de învățămînt nu e capabil să-i învețe pe copii diferența dintre a da și a lua, dintre a cere și a oferi.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Vivat Muzeul Instalatorului Român

– interviu cu Ion BARBU –

***Ion Barbu,** prietenul și caricaturistul nostru, a îmbogățit „planeta Petrila“ cu încă un muzeu: cel al Instalatorului Român. Cum și de ce ne explică el însuși.*

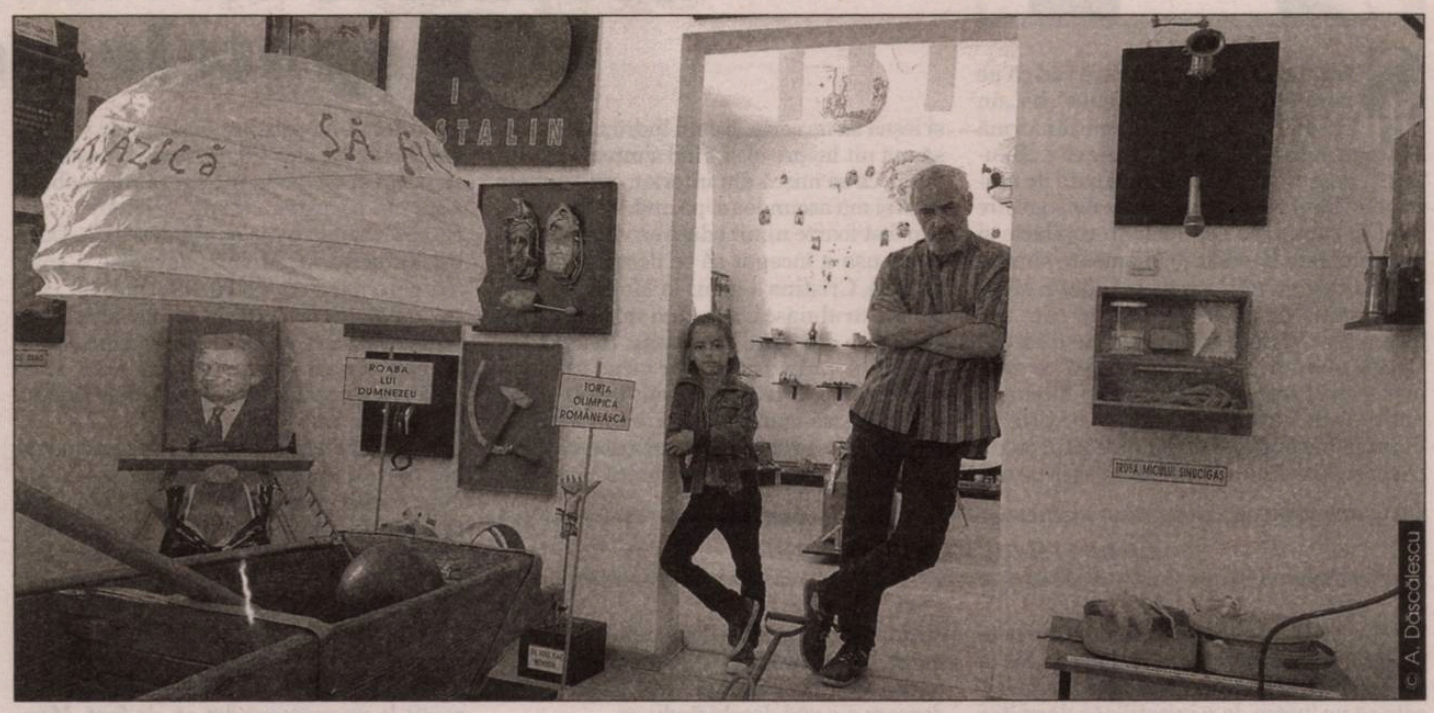

De ce tocmai Muzeul Instalatorului?

Pentru că Muzeul Minerului există deja, iar apariția Muzeului Sudorului și al Lăcătușului este iminentă.

E doar al instalatorului român sau și al celui de aiurea?

Datorită globalizării, se pare că întreg mapamondul se bucură de talentele lui Dorel. De altfel, lozinca sub care defilează muzeul este: „Instalatori din toate țările, uniți-vă!“

Muzeul ăsta a luat în calcul și sensul cuvîntului „instalator“ și pe cel al lui „instalație“? În ce fel le-ați combinat?

Cum se îmbină întotdeauna utilul cu plăcutul, sacrul cu profanul și sacul cu petecul.

De ce tocmai la Petrila? Ce se întîmplă, de fapt, acolo? Există un întreg... complex muzeal barburian: muzeul Pompadou, Casa memorială „Ion D. Sîrbu“, Muzeul Mamei. Puteți să ne spuneți cîte ceva despre fiecare din ele?

Ctitoriile mai sus-amintite există la Petrila, pentru că acolo oferta a fost mult mai mare decît cererea. Am cerut autorităților locale să aloce un post plătit la fiecare obiectiv menționat. Rezultatul: dacă ei au închis mina, am închis și noi muzeele.

Ce înțelegem, de fapt, prin „muzeu“? Care e conceptul dumneavoastră, ce fel de muzee vreți să faceți? Cum expuneți și de ce?

Eu înțeleg, dar multă lume nu pricepe, că un muzeu este un organism viu. Adică plin de viață, cu multă culoare în obraji și care crește în fiecare zi. Nu ca Făt-Frumos, ci ca Făt-Deștept. Muzeul din Petroșani e o provocare imensă pentru o zonă cantonată încă în realismul socialist unde mușchii minerului mai parazitează creierul concitadinilor.

„Le Musée de l'Installateur Roumain c'est moi!“

Ce conține, în detaliu, Muzeul Instalatorului? Scule? O istorie a instalatorului? Care este scopul lui, „ce vrea să spună... artistul“?

Asta cu „scule“ mi-a plăcut mult. Mă gîndesc să deschid o anexă a muzeului cu titulatura SCULĂRIE (instrumente pentru sculat). Acum, serios vorbind, aproape tuturor exponatelor li s-a aplicat definiția lui Bergson: *„Le rire est du mécanique plaqué sur du vivant“* sau, *à la roumaine: „du vivant plaqué sur du mécanique“*. Scopul muzeul e simplu, tovarăși: să transformăm Valea Plîngerii în Valea Rîderii. Cum zicea, de altfel, Ion D. Sîrbu: „Fericiți cei ce încă mai pot rîde.“

Scrieți că muzeul este un omagiu adus lui Magritte, „artistul care ne-a dovedit toată viața că lucrurile nu sînt așa cum le vede lumea“. Puteți dezvolta...?

Întreg muzeul pleacă de la manifestul magrittean *„Ceci n'est pas...“*. În muzeu este o copie miniaturală a celebrului *Ceci n'est pas une pipe*, încadrată într-un alt tablou în care scrie *Ceci n'est pas un tableau*. Obiectul este plasat pe un perete pe care scrie, evident, *Ceci n'est pas un mur*, care perete face parte dintr-un muzeu pe care scrie, logic, *Ceci n'est pas le Musée de l'Installateur Roumain*. Iar lucrurile ar trebui să meargă mai departe: la intrarea în Petroșani să apară un panou cu inscripția *Ceci n'est pas une ville*, apoi la intrările în țară inscripții cu *Ceci n'est pas un pays*, culminînd cu Bruxelles-ul, unde pe un banner uriaș să troneze *Ceci n'est pas l'Union Européenne*.

Care e povestea Matisse-ului expus în muzeu?

Am renunțat de bunăvoie la programul Rabla și am cedat Muzeului mașina din autobaza personală. Mi s-a părut un schimb avantajos să dai o vechitură de Matiz pe o prospătură de Matisse.

Cum ați ales spațiul pentru muzeul ăsta, cum alegeți spațiile în general pentru muzeele pe care le-ați făcut?

Sigur e că nu eu aleg spațiile pentru muzee. Poate că ele mă aleg pe mine. Pentru că, în general, sînt clădiri părăsite, bătrîne, lipsite de apărare și roase de boli. Eu sînt acela care crede că tuturor, ființe sau lucruri, trebuie să le mai acorzi o a doua șansă. Cred într-o viață viitoare a clădirilor, unde o casă de colonie poate deveni un muzeu de literatură, o sală a pompelor poate fi peste noapte un centru Pompadou; ori o grădiniță se poate da peste cap, transformîndu-se într-un muzeu al instalatorului.

De unde vă luați exponatele? Puteți să ne spuneți povestea măcar a unora dintre ele?

Exponatele nu le iau, ci le produc. Materia primă este piața și viața secondhand din Valea Jiului.

Ce loc ocupă cuvîntul, în relație cu obiectele expuse?

Primul loc ar trebui să-l ocupe vizitatorii care să rămînă muți de admirație. Pe locul doi mi-aș dori să fie proștii care nu pricep nimic, dar e musai să-și dea cu părerea. Al treilea loc ar fi al snobilor care, țîțîind din buze și dinți, pot să exclame plini de importanță: INTERESANT! Pe ultimul loc, dar nu cel din urmă, acei competenți la fel de egali cu tine care se simt datori să-ți dea sugestii sau să pluseze peste ceea ce ai considerat tu ca definitiv încheiat. Revenind la întrebare, acest muzeu ar trebui să fie în totalitate, precum cele mai bune desene ale mele, fără cuvinte. Am făcut o concesie însoțind unele instalații cu cîteva vorbe de duh. Duh profan, *of course*.

Cu cine lucrați? Care este echipa dumneavoastră?

Îmi pare bine să amintesc aici și acum minunata mea echipă de voluntari, fără de care muzeul prezent n-ar fi fost gata azi: Gheorghe Groza, Gaby Nyaradi, Cristina Șandor, Carolina Miron, Dodi Șandor, Rolly Szedlacsek, Sorin Giurea, Ina Berar, Teodora Coman, Maggie & Iulia Mikola, Rodica & Florin Glonț, Andrei Dăscălescu, Camelia Toma. Aproape toți petrileni. Apelul către petroșeneni pentru voluntariat, făcut pe o rețea de socializare, a dat rezultat zero.

Mai există un asemenea muzeu în lume? Dacă da, unde? Ați luat legătura cu el? Ce reacții au avut cei care au vizitat muzeul?

La fel ca Flaubert cu a sa celebră remarcă *„Madame Bovary c'est moi!“*, și eu aș putea spune: *„Le Musée de l'Installateur Roumain c'est moi!“* Așadar nu cred că mai există un asemenea muzeu, nici în Petroșani, darămite în lume. Pe cei mai informați decît mine i-aș ruga să-mi arate un muzeu identic pe lumea aceasta și-l dărîm cu mîna mea.

Înțeleg că sînteți cavaler decorat cu ordinul „Steaua României“. Puteți să ne împărtășiți ceva din epopeea acestei decorări?

„Decorarea“ mea cu „Steaua României“ este cel mai bun exemplu despre cum își bate joc țara de tine. Epopeea acestei batjocuri („Steaua României“ din *cutia de pantofi)* o puteți citi în volumul colectiv *Ultima dată,* apărut la editura ART. Ca să scutesc cititorul de lectura unui text care poate să-i provoace traume emoționale, vă spun pe scurt: ba am „Steaua României“, ba n-o am! Îmi doresc din toată inima s-o returnez Administrației Prezidențiale, dar, ca să fac gestul acesta, ar trebui s-o primesc, cum de altfel zice *Monitorul oficial* c-aș fi primit-o. Și, cum sînt omul soluțiilor, îi dau eu una lui Iohannis: dacă tot i-o luați lui Tőkés, dați-mi-o mie! La un inventar ați ieși bine. Plus cu minus dă zero, nu-i așa, dom' profesor?

Cum e Petrila văzută în țară și aiurea?

Răspunsul la această întrebare sper să-l dea amicul Andrei Dăscălescu, cel care de ceva amar de vreme lucrează cu sîrg la documentarul artistic *Planeta Petrila*. Dacă lucrul acesta se va termina în toamnă, cum și-a propus, de altfel, România și lumea întreagă vor afla cine este, de unde vine și unde dracu' se îndreaptă Petrila asta fără mină și căreia nu-i lipsește decît minerul.

Și, pentru că nu puteam termina altfel, ce planuri de alte muzee mai aveți?

Am totul pregătit pentru un Poetry Museum. Caut: a) un spațiu potrivit; b) niște bani europeni; c) un administrator care să nu-i fure; d) un primar deștept. Aștept un răspuns pe adresa redacției. Exclus: „Bă, da' pretențios mai ești! Hai sictir!!!“

a consemnat Iaromira POPOVICI

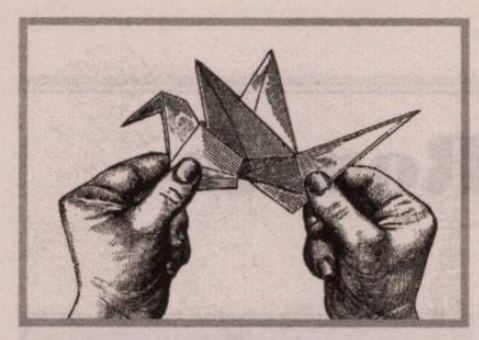

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Teribilul necunoscut din spatele ușii

Știți reclama cu copiii care văd că pe perete a apărut o „pisicuță", ba „un ursuleț", pentru ca în cele din urmă să tragă îngrozitoarea concluzie că e „Bau-Bau!", deși era vorba doar de o pată de mucegai. Clipul redă cît se poate de sugestiv felul în care apar spaimele în copilărie și ne amintește imediat de momente similare prin care cu toții am trecut odată. Mi-aduc aminte de zilele de vară în care mă jucam cu Cristina și Bogdan pe o idilică stradă numită Amurgului. După ce apunea soarele intram în casa lor și făceam o mulțime de năzbîtii. Ba agitam o sticlă de Pepsi în bucătărie, astupîndu-i gîtul cu un deget și apoi dîndu-i drumul să sară pe toți pereții, ba făceam fitil din mai multe bețe de chibrit înșirate, cărora le dădeam foc la un capăt pe cimentul de la baie, ba încercam să ne jucăm de-a injecțiile în dormitor și eram aproape să ne dăm pantalonii jos, ba țopăiam pe hol pînă ameteam. Pe acel culoar însă, era o ușă în spatele căreia, în mintea mea, își avea sălașul un fel de căpcăun. Azi știu, era bietul Molnar, străbunicul lui Bogdan. Un om foarte bătrîn, mai ales în viziunea noastră la vîrsta aceea, cît se poate de normal și de cumsecade. Numai că de obicei, cînd ușa aceea se deschidea, era de rău. Însemna că l-am deranjat și ieșea să ne certe. Eu nu îndrăzneam nici să mă uit înspre el și, cînd simțeam clanța aceea că se mișcă din interior, o rupeam la fugă și mă ascundeam pe unde se nimerea. Am fost foarte uimit odată să văd cum, după ce ușa a început să se deschidă, în loc să fugă, Cristina s-a dus la Molnar și, fără s-o mustruluiască, așa cum mă așteptam, acesta i-a dat niște bomboane. În fond, era draga lui strănepoată. Dar vrînd să le împartă cu noi, Cristina m-a pus într-o teribilă dilemă: să mănînc, adică, bomboana care venea de acolo, de după ușa aceea? Cred că am băgat-o în gură cu multă precauție și am trecut printr-o a doua mirare, constatînd că era chiar bună. De atunci m-am mai împăcat cu acea ușă, pe care totuși nu-mi doream s-o văd deschizîndu-se.

Ziua era cu totul benignă.

Mai exista însă și o altă ușă teribilă care dădea în spatele grădinii. Ziua era cu totul benignă, dar noaptea se transforma într-un adevărat coșmar. După lăsarea întunericului, pe acolo putea să vină *Moșu,* îmi spuseseră Cristina și Bogdan. Cine era *Moșu?* Păi, parcă nici nu voiam să știu prea bine. Era ce poate fi mai rău, omul negru, Bau-Bau, noaptea, necunoscutul, ceva care se putea oricînd ivi prin geamul ei mic și întunecat. Odată, cică un om mare o deschisese puțin și de afară intraseră niște aburi. Asta îmi povesteau cei doi prieteni ai mei. Eu n-o văzusem niciodată deschisă. Dacă ușa camerei lui Molnar devenise o spaimă care avea cît de cît o formă, un contur, astălaltă era infinit mai înspăimîntătoare. Ușa care nu se deschidea niciodată. Molnar era un moș în carne și oase, acolo însă era întreaga idee de moș, bătrînețea însăși, neantul.

Cînd plecam de la ei seara sau noaptea, împreună cu mama sau cu bunica, foloseam ușa din față. Odată însă, țin minte că au vrut să ieșim prin spate. Probabil că reacția mea de groază le-a surprins. Degeaba au încercat atunci să-mi explice că *Moșu* nu era decît o simplă sperietoare sau că, dacă sîntem cuminți, nu avem de ce să ne temem de el. Eram prea speriat. Îngrijorată, bunica mi-a șoptit la un moment dat că, de fapt, *Moșu* e doar o invenție pentru Cristina și Bogdan. Și chiar dacă el ar exista, spunea ea, nu are treabă decît, cel mult, cu copiii care stau acolo, fiindcă ușa aceea era a casei lor. Logic. Ar fi fost vorba, deci, despre un fel de duh rău care bîntuia doar pe la ei.

Au venit și vremurile în care cu toții ne aminteam de *Moșu* și rîdeam de cît de mici și de proști eram. Dar am vaga impresie că personajul ăsta, care avea probabil un nume pentru fiecare dintre noi, n-a dispărut complet. Doar s-a transformat. Și, astăzi, el are mai multe nume care continuă să ne sperie. Mucegaiul cu chip urît poate răsări oricînd. În lumea de azi aș zice că apar tot mai multe uși pe care nu le dorim deschise. Nici măcar pentru a constata că „nu e dracu' chiar așa de negru", cum se spune. Mai bine să nu-l vedem.

ready made

„Volumul al treilea – 424 pagini – plin de imagini, de frumuseți și de duioșii, ne descoperă un alt Vlaicu deosebit, întrucâtva, de acel pe care-l cunoscusem și cu care ne obișnuisem în celelalte două volume. Pe-un Vlaicu mai blând, mai înțelegător al lumii și-al răutății ei, pe-un Vlaicu hoinar temerar al văzduhului, pe Vlaicu sburătorul admirat al nădejdilor noastre, dar și pe Vlaicu acela – șoimul nostru ardelenesc – lunecat din slava cerului care, rob al năzuințelor lui, se 'ntreba în fiorurile morții:

– «Măi, gândacu' tatei, – ...mă omori tu pe mine?»"

Afirmarea, Anul IV, No. 11-12, Noembrie-Decembrie 1939

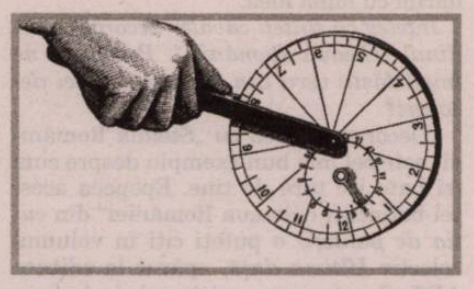

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Gîlceava arheologiei cu bugetul

Simpaticul monolog al lui Hamlet ar fi căpătat o șansă la universalitate dacă ar fi început cu o întrebare într-adevăr importantă, anume: cum să faci o treabă decentă cu un buget indecent? Dacă nu citiți rubrica asta pentru prima oară, știți că voi alege ca exemplu organizarea unei săpături arheologice. În cercetarea de teren sau de laborator în general, există de obicei o întrebare preliminară, anume: am dreptul să mă apuc de treabă cu un buget atît de mic încît, după toate scamatoriile și improvizațiile pe care va trebui să le fac, nu se va putea pune bază pe rezultatele mele? În cazul strict al arheologiei, întrebarea e și mai acută, pentru că, evident, arheologia distruge o resursă – urme vechi de locuire umană – care nu se reînnoiește. Oamenii de acum patru milioane de ani nu mai lasă urme de pași în cenușa vulcanică, iar stupii din epoca fierului (cum sînt cei de la Tel Rehov) n-au nici o șansă de a se înmulți. Dacă îți dai seama că n-o să ai cum să extragi suficiente informații din situl respectiv, nu te apuci să faci o gaură uriașă în pămînt, pe care o pot face alții mai bine echipați altădată – așa cum un chirurg care nu are condiții pentru operație o să trimită pacientul la un spital mai bun. (Afară de cazuri de urgență – adică ori faci tu ce poți, ori excavatoarele de la drumuri și poduri rezolvă pe loc afurisitul de sit, respectiv ori îl îmbeți tu pe pacient și îl tai la lumina brichetei, ori moare.) Ca și în medicină însă, statul oferă o cauționare tacită a cîrpelii în punctele esențiale, prin însăși punerea la dispoziție a unor bugete și a unor autorizații de a-i da bătaie cu acele bugete. Ți se dau, să zicem, 980 de euro și liber la cercetat ruine romane. Fă ce știi, pe mine nu mă interesează. Mai sînt și cazuri de arheologi care refuză să pună cazmaua în pămînt pe situri neamenințate în condițiile astea. Ele sînt foarte rare totuși, și nu pentru că arheologii n-ar înțelege implicațiile etice ale săpăturii, ci pentru că sînt prinși într-o rețea de obligații complexe, de pildă față de perpetuarea breslei și propria supraviețuire socială. Și atunci ajung pe șantier cu cei 980 de euro și cu studenții plini de speranțe și încearcă să-l facă pe dracu-n patru cu rigla și compasul. Mă uit acum pe o listă de materiale necesare pe săpătură, pe care am alcătuit-o în 2011, în calitate de consultant pentru universitatea din Boston, care se pregătea să înceapă un șantier nou pe malul lacului Marmara, în ceea ce era în antichitate Lydia. Vizitasem situl atunci (numit de hitiți Maddunassa) pentru a stabili locul primelor secțiuni în vara următoare, pe o acropolă fără stratigrafie adîncă. Și acum hai să tăiem de pe lista de trei pagini trimisă de mine directorului de săpătură. Primele două chestii sînt chiar niște fandoseli. Începusem cu trusa de prim-ajutor, dar la fel de bine putem să sperăm că nu are loc nici un accident. Apoi urma toaleta ecologică... Păi, dacă neanderthalienii ar fi folosit toalete ecologice, se mai impuneau ei în fața omului de Cro-Magnon? Cum, au fost de fapt complet eliminați de omul de Cro-Magnon? E, și doar nu i-ar fi salvat toaleta ecologică?! Mai departe vin uneltele. Mare parte din ele pot fi înlocuite cu forța brațului și cîntece ritmice. Truele forjate, nu sudate – prostii, le vom folosi mai cu grijă. Roabe cu roți pneumatice, nu de cauciuc plin – le înlocuim cu cîteva găleți. Izopren pentru lucrat în genunchi – dar pe noi nu ne îngenunchează munca. Ciocan, cuie, sfori și sîrme de toate tipurile – găsim noi pe-acolo, ne descurcăm... Pensule pentru vopsit, pictat și machiat, periuțe de dinți, sondă dentară, instrumente de detartraj, bețișoare chinezești, seringă (care își au, toate, locul în trusa de unelte, mai ales în arheologia funerară) – măcar să găsim noi chestii care trebuie bibilite! Renunțăm și la scara de 5 m, la baldachin, la vermorel, la aparat de flotație etc., pentru că ocupă spațiu. Ideea e clară, ajungi pe șantier cu un minimum de materiale, dar cu o atitudine pozitivă. În științele cu dimensiuni tehnice, lucrul fără instrumentele potrivite e, ce-i drept, echivalentul șarjei în izmene împotriva mitralierelor. Dar ce să faci, cînd întregul tău buget pentru campanie ar acoperi doar patru-cinci datări cu C14 și absolut nimic altceva?

Cred că aici pot încerca să dau un răspuns la întrebarea cum poți să faci o treabă decentă cu un buget indecent. Nu zic că e răspunsul corect, dar e răspunsul pe care îl dau mulți din colegii mei din arheologia românească, de la profesorii mari la tinerii cercetători: *mai pui tu de la tine*. Pentru că ți-e rușine să faci o treabă de mîntuială. Ți-e rușine de tine și de oamenii cu care lucrezi și de locul unde lucrezi. Și-atunci pui bani: mai cumperi tu cinci lopeți, faci drumuri cu mașina ta, pe care nu ți le decontează decît sfîntul Ieronim și sfînta Elena, tradițional considerați protectorii arheologilor (deși, în general, refuză să semneze ca garanți cînd arheologii vor să-și ia un apartament). Pui lucruri: folosești laptop-ul și aparatul tău foto. Pui timp: faci vizite de pregătire ca să nu plătești pe cineva să le facă, sau stai tu și prelucrezi baza de date, ca specialistului GIS pe care îl plătești să îi rămînă cît mai puține de făcut. În fine, dar esențial, îți arunci în joc toți prietenii sau cunoștințele, pentru ca și ei să contribuie cu bani, lucruri, timp, sau alți prieteni sau cunoștințe, astfel încît să mai peticești ceva pe ici-colo: o analiză pe gratis, o consultanță pe fugă, un sac de ciment, o cartelă Vodafone, o stație totală (da, pentru că poți să ai și noroc chior, dacă muncești suficient pentru el). Ceea ce ar trebui să aibă loc prin instituții, formalizat, reglementat, se mai întîmplă pînă la urmă, cît de cît, pe căi informale, prin diligențe mai mult sau mai puțin prietenești și cu un consum nervos de ți se arde centrala de apartament. Am încercat de mai multe ori să explic asta colegilor de la universități germane sau americane. Dar am cu cine discuta? Ăștia sînt de-ăia care folosesc toaleta ecologică.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

NATO și UE – visul cel mare

Cel dintîi secretar general NATO, generalul britanic înnobilat Hastings Lionel Ismay, întrebat fiind, prin 1957, ce rol are Alianța Nord-Atlantică, a răspuns: „Să îi țină pe ruși în afară, pe americani în interior și pe germani la podea“ (*„To keep Russia out, America in and Germany down“* – scuze, simetriile și concizia pe care le permit limba engleză nu sînt întotdeauna ușor de adus, intacte, în românește). Această vorbă a Lordului Ismay este foarte des citată în retorica din interiorul și din jurul NATO, mai ales din două motive. Întîi, pentru că exprimă concis, pragmatic și clar care erau obiectivele NATO la momentul fondării ei, în 1949, cînd Războiul Rece începuse să fie o realitate unanim acceptată. În al doilea rînd, pentru că, după încheierea Războiului Rece, cînd, ca să zic așa, s-a tras linia pentru o socoteală (nu zic finală, pentru că în istorie nu există socoteli finale), această vorbă de început putea servi drept criteriu de performanță istorică. În 1990, cînd Războiul Rece s-a încheiat, își îndeplinise NATO obiectivele inițiale? Răspunsul era, evident, pozitiv. Rusia sovietică fusese ținută în afara teritoriului NATO, America rămăsese o putere cu un serios angajament în securitatea Europei, iar Germania, frîntă între blocuri, nu mai era periculoasă pentru nimeni. În termenii Lordului Ismay, NATO și-a îndeplinit 100% misiunea. Cele trei obiective, așa cum au fost ele sintetizate în faimoasa zicere fondatoare, au fost îndeplinite concomitent, dar nimic nu-i definitiv.

În 2016, cînd NATO are 28 de membri

© wikimedia commons

(dintre care 12 fuseseră, pînă în 1990, teritoriu inamic), Germania nu mai este o problemă pentru securitatea continentului, dar celelalte două obiective inițiale, adică ținerea Americii în interior și a Rusiei în afară, nu sînt cu nimic inactuale astăzi. Despre ținerea Rusiei în afara teritoriului european vom vorbi, poate, cu altă ocazie, dar despre ținerea Americii în afacerile europene aș vrea să împărtășesc, acum, cîteva gînduri.

Deși sînt mulți europeni care cred altfel, America este o putere 100% europeană. Excepționalismul american, altfel real, oricît ar fi de flamboaiant, pălește în fața trăsăturilor europene ale Statelor Unite. Nu puțini susținători ai Uniunii Europene cred că rostul ei este să concureze America în lume. Nu puțini cred, chiar, că ar trebui să privim Statele Unite ca pe un fel de inamic. De altfel, s-a dezvoltat și un amplu conspirationism în această privință – orice obstacol întîlnește procesul de integrare europeană în cale pare, unora, pus acolo de americani. Și totuși, America este o putere europeană, așa cum NATO este o organizație europeană, creată anume pentru Europa, și nu un instrument strategic american, așa cum se mai spune.

America este o putere europeană.

Civilizația americană este cel mai competitiv produs istoric al civilizației europene. Democrația, statul de drept, limba engleză, capitalismul și, mai ales, creștinismul sînt ingredientele de bază ale Americii, și toate sînt europene. Există un sincronism profund între America și Europa, cumva asemănător cu cel existent în destinele unor gemeni monozigoți. Pînă și criza profundă a democrației de astăzi este uimitor partajată, chiar dacă separat trăită, pe cele două maluri ale Atlanticului.

Relația dintre cele două organizații, NATO și UE, nu a fost mereu cordială și nu este nici acum atît de strînsă pe cît ar trebui. În termeni raționali, e greu de înțeles de ce. Din 28 de membri NATO, 22 sînt membri (includ aici și Marea Britanie) și doi sînt, oficial, candidați la UE. Din cei 28 de membri UE (Marea Britanie inclusiv), 22 sînt membri NATO. Trei din cei patru cel mai bine plasați candidați pentru a intra în NATO sînt și candidați pentru UE. Adaug și parteneriatele foarte profunde ale NATO cu unii membri ai UE, precum Finlanda sau Suedia, care, chiar dacă nu sînt membri NATO, au dezvoltat o compatibilitate militară cu Alianța invidiată chiar de unii aliați. Nu greșim dacă considerăm Finlanda și Suedia un fel de cvasimembri ai NATO. La fel, genul de cooperare pe care UE îl are cu Norvegia și Islanda, țări NATO non-UE, prin Spațiul Economic European, le aduce pe acestea atît de aproape de Uniune încît, pe bună dreptate, pot fi socotite și ele cvasimembre UE. Ce vreau să spun este NATO și UE sînt două cercuri care se intersectează astfel încît aproape 80% din suprafața lor este comună. Organizațiile sînt aproape identice din punctul de vedere al membrilor. Ele sînt, în orice caz, aproape identice și din punctul de vedere al vocației geopolitice. Ambele se ocupă de Europa, sînt născute din experiența istorică a Europei și exprimă un ideal comun, european. Totodată, spiritul acestor organizații este identic: și în NATO, și în UE, aliații/membrii au ajuns să aibă atît de multă încredere unii în ceilalți, încît, pe românește, chiar se dau, fiecare, pe mîna celuilalt, înțelegînd să meargă înainte într-o împreunare fără rezerve, care le sporește puterea. O imensă și, în relațiile internaționale, nemaiîntîlnită încredere stă la baza ambelor organizații. Ei bine, chiar și așa, relația dintre NATO și UE nu a fost niciodată atît de apropiată pe cît ar fi fost normal. Ba chiar, la un moment dat, UE a încercat să facă „concurență“ NATO prin instituirea politicii comune de securitate (în amestec cu politica externă). UE a spus mereu că se consideră „separabilă, dar nu separată“ de NATO în privința politicilor de securitate. O prostie în termeni strategici! De ce ar avea UE o altă structură militară decît NATO? Că doar nu urmărește alte obiective militar-politice! Adevărul este că a avut mereu influență o anumită atitudine a fanaticilor proeuropeni (da, există așa ceva și voi vorbi, curînd, despre această ideologie albă, laică, dar mistică în datele ei, care naște fanatici, ca orice altă religie), care au văzut în NATO o afacere americană și cred că Europa se construiește prin rejectarea americanismului.

La summit-ul NATO de la Varșovia, însă, Alianța a arătat mai unită și mai matură ca niciodată. Deși istoria colaborării dintre UE și NATO poate înregistra unele momente bune (aranjamentele de tip Berlin, în care UE poate folosi capacitățile de comandă ale NATO sînt doar un exemplu), totuși gradul de apropiere a celor două organizații nu reflectă nici pe departe faptul că 80% din membrii uneia sînt și membrii celeilalte. La Varșovia, însă, NATO și UE au făcut un mare pas împreună. Președintele Consiliului European, președintele Comisiei Europene și secretarul general NATO au semnat un document care dă mai multă substanță parteneriatului strategic dintre UE și NATO. Războiul hibrid, amenințările cyber, terorismul și migrația împing NATO și UE spre o cooperare tot mai profundă și documentul evocat de mine susține soluția corectă, fezabilă și, cred eu, unică: creșterea interoperabilității între membrii NATO și UE. Este doar un prim pas. Important, pentru că e făcut împreună. Mic, însă, dacă avem curajul să visăm visul cel mare...

PUBLICITATE

Războiul propagandistic pe Frontul de Est:
„Sentinela” se bate la baionetă cu balaurul bolșevic

Nu rata ediția de iulie a revistei Historia

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de presă

Recomandată de PRIMA TV

Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

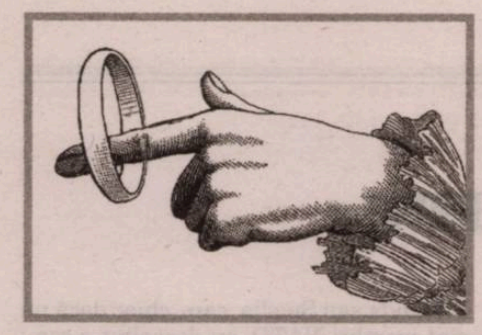

Selma IUSUF

legende urbane

Cu patimă pe celălalt urîndu-l

„Mărimea asta, dar pe albastru, aveți?“ Femeia e într-un magazin mic de pantofi și a luat la probat un șir întreg de balerini. (Pentru domnii de aici, balerinii sînt pantofii ăia comozi, fără toc, ca niște cipici de casă.) Cu fundițe, cu paiete, roz, aurii, verzi, toata pantofăraia de acolo arată tentant, iar femeia pare că vrea să plece cu ceva cumpărat acasă. Vînzătoarea tînără dă din cap că nu, nu are. Femeia se învîrtește și se sucește pe lîngă vreo două perechi care-i vin. Pune un pantof, întinde laba piciorului și se admiră în oglinzile pătrate puse jos. Calcă pe el, îndoaie talpa, întinde iar piciorul și-l întoarce în aer de la stînga la dreapta. Îl scoate, pune celălalt model în picior. Aceeași succesiune agonizantă de gesturi. Vînzătoarea e cu ochii pe pereți.

„I-aș lua pe amîndoi“, murmură pentru sine femeia, care rămîne cu un pantof al magazinului în picior și cu sandaua ei cu toc, de acasă, în celălalt picior. Stă cîș, un picior mai scurt decît ălălalt și se gîndește. Se încalță la loc cu ale ei și se întoarce către vînzătoare: „Cred că vin mîine să le iau. Pînă la cît aveți deschis?“ Vînzătoarea îi răspunde oftat: „Mîine doar pînă la trei.“ În ochii ei citești clar: „Mai vii tu mîine să iei pantofii cînd mi-oi vedea ceafa. Aoleu, ce vacă, mă lasă și cu magazinul vraiște.“

Sînt anumite tandemuri în zona asta a serviciilor care se urăsc tradițional. Vînzători care își urăsc clienții. Citești pe sub un zîmbet glacial toate urările de bine, în unele cazuri. În altele, pare că ai deranjat omul din ale lui. Intri și ceri ceva, iar ăla se ridică pufnind și-și tîrșîie picioarele să-ți aducă sau să-ți caute acel ceva. Îți vine să-i ceri de-a dreptul scuze că ai îndrăznit să-l ridici de pe scaun. De partea ailaltă ai clienți care se comportă ca niște prințese friabile și care se așteaptă ca toată lumea să le cadă literalmente la picioare. N-or fi aflat că semiluna mică a unui zîmbet și două-trei „mulțumesc“-uri n-au omorît pe nimeni și, cu atît mai mult, n-au știrbit demnitatea nimănui.

Ai apoi cuplul de aur meșter/instalator *versus* proprietarul casei. Aici umorile sînt grele și mlăștinoase. Uneori relațiile ajung reci și rigide ca o cheie franceză. Meșterul se chinuie să desfacă niște șuruburi ruginite și înțepenite cu anii și-l blagoslovește în gînd pe proprietar, de parcă ăla e neapărat de vină. Proprietarul îl bodogăne că nu e și el mai atent și i-a ciupit un pic faianța cînd a montat robinetul. „Normal, dacă nu-i lucrul lui, dă-l în mă-sa!“ Cînd tensiunea nu mocnește verde și otrăvită, atunci se aruncă vorbe în doi peri din care lucesc orbitor nemulțumirile ascunse: „Haide, bre, nea Costică, chiar așa, ții și Rusaliile, ții și duhul sfînt sau ce Doamne iartă-mă de sărbătoare a mai fost și mă lași două săptămîni cu bucătăria toată desfăcută?“ Nea Costică își face o cruce cu obertaineru' din mînă și tace jignit: „Oameni fără Dumnezeu...“

Din combinația vecini *versus* vecini se pot naște tragedii. Cunoaștem, cred, cu toții cazuri în care unii ajung la exasperare din cauza celorlalți și cazuri în care conlocuirea în cutii de beton despărțite de pereți din placaje devine atît de extremă încît se ajunge la procese și vătămări corporale. Vecina care umblă noaptea pe tocuri și trage des apa pe la 2 dimineața. Vecinul care bormașinuiește sîmbătă de sîmbătă, că te întrebi în ce continuă construială e omul ăsta. Ce naiba se întîmplă la el acasă? Oare ce bormașinuiește ziua, se astupă cumva la loc noaptea? E nevoie să-și zidească nevasta aia guralivă în cămară? Vecinul care prăjește des ceva cu ceapă, cu usturoi și cu pește atunci cînd tu abia ți-ai întins rufele sau cînd ți-e atît de rău că miasmele rumene de zahana îți spintecă de-a dreptul stomacul în două. Vecinul guraliv, cel băgăreț și cel bîrfitor.

Vecinul guraliv, cel băgăreț și cel bîrfitor.

Ăla care te inundă imediat cum ai terminat de zugrăvit. Ăla care-și lasă pantofii călcați la spate și gunoiul la ușă.

Șirul e mult mai lung. Clasica pereche taximetrist-client merită un capitol separat. Patron-angajat. Căci biela-manivela dușmăniilor noastre forează necontenit în antipatii cotidiene.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Brâncovenii (V)

„Pe darnicul stăpînitor îl numește același mitropolit Antim «coroana tuturor Domnilor» și asemănîndu-l cu împăratul Constantin cel Mare, îi zice: «precum cel întru un nume cu Măria Ta, slăvitul și de Dumnezeu încununatul, marele și întocmai cu Apostolii, Constantin întîiul al creștinilor n-a ținut cu puterea omenească schiptrul împărăției, ci numai cu singura nebiruită putere a împăratului ceresc, într-același chip și Măria Ta, ca un iubitor de Dumnezeu, nu nădăjduești a chivernisi trebile Domniei cu ajutorul și înțelepciunea domnească, ci chemi pururea și ajutorul cel de sus». Domnia și viața lui, atît de bogată în fapte creștinești, a avut sfîrșit năprasnic. În săptămîna patimilor din anul 1714 Sultanul turcesc a dat poruncă să fie ridicat Constantin Vodă Brâncoveanu din scaunul domnesc de la București cu întreagă familia și dus la Constantinopol, unde a fost aruncat în fioroasa temniță cu 7 turnuri, Iedikule. După chinuri cumplite, a fost ucis aci împreună cu fiii și cu ginerele său în ziua de 15 August 1714, tocmai cînd împlinea vîrsta de 60 de ani. Înainte de a închide ochii, bietul părinte îndurerat fu osîndit să vadă, cu nespusă durere de părinte, căzînd în țărînă capetele iubiților săi fii. Cel mai mic, înspăimîntat de priveliștea morții, ar fi fost invitat să se facă turc, numai să-și poată mîntui viața. Dar tatăl său îi zise: «Dacă am pierdut tot ce am avut în lumea aceasta, măcar sufletul să ni-l păstrăm în toată curățenia; mai bine să mori în legea creștină, decît să te faci turc!»“

(Ioan Lupaș, op. cit.)

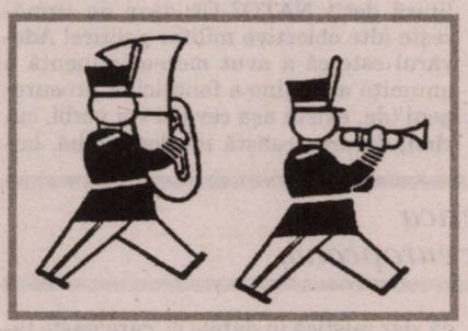

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Prăbușirea șandramalei

E o vorbă care circulă de multă vreme pe străzile întortocheate ale felului nostru de a vedea lumea. Pe de o parte, ea vorbește despre structura nesigură și natura etern provizorie a oricărui lucru. Șandramaua e, în esența sa, ideea de chestie făcută la repezeală, să fie acolo, să funcționeze o vreme. Pe de altă parte, acestei naturi fragile și nesigure i se mai lipește și inevitabilitatea prăbușirii, o dublare menită să-i confirme definitv condiția aneantizării. Ideile de „șandrama“ și „prăbușire“ își dau mîna, pentru că unde-s doi puterea crește. Iar forța de ocupație a acestei sintagme se dovedește a fi una supremă. Nu mai rămîne nici o șansă, fie ea cît de mică, pentru orice idee care are de-a face cu speranța durabilității. Deci de ce să te consumi dacă totul e sortit prăbușirii? Și de ce să manifești vreo grijă față de lumea în care trăiești dacă tot e ceva provizoriu? Nu ai nici măcar un motiv, cît de mic, pentru a proiecta vreo formă de respect pe ceva anume. La ce bun? Totul e o șandrama care, la un moment dat, o să se prăbușească, o să se ducă pe copcă. „Se-alege praful“, cum spunem cîteodată, cu un soi de superioritate complet ridicolă, de parcă cel care pronunță cuvintele astea are o șansă, fie ea și infimă, de a nu fi inclus pe lista universală a întoarcerii în țărînă.

Nu sîntem deloc singurii care simt pe propria piele colosala putere de ocupație a acestor vorbe. „Prăbușirea șandramalei“ e ca un nor care ne urmărește, dar nu ca să ne țină umbră, ci ca să ne plouă continuu. La fel de bine ca altora, și nouă e suficient să ne dai un sfert de cheie și pornim, ca cele mai nervoase motoare, să vorbim la nesfîrșit despre lipsa de șansă și despre inutilitatea oricărei împotriviri în fața neantului. Iar acum, cu ajutor enorm din partea noastră, dar și cu o „mînă prietenească“ din partea celor care ne-au „eliberat“ în 1945, mutăm entuziast ideea de prăbușire a șandramalei, din curtea noastră, în ograda întregului continent. Mai precis, în ograda ideii de uniune a unor state europene, la care am aspirat ca bezmeticii, dar, odată ajunși acolo, ne-am trezit și cu norișorul de pesimism și fatalitate care nu ne abandonează nici în ruptul capului. Așa că, dacă tot primim și „mîna prietenească“ a fraților ortodocși de la Moscova, mutăm ideea de șandrama de pe România pe toată Europa unită. Și participăm, cu tot „optimismul“ nostru proverbial, la o tăiere de cracă pe care habar n-avem că ne-am așezat.

Fenomenul din zilele, lunile și anii ăștia e unul identic cu cel de la sfîrșitul anilor '80. Cu diferența că și-a schimbat direcția de propagare. Nu mai e dinspre vest spre est, ci invers. „Vîntul schimbării“ bate acum dinspre stepele în care s-au dizolvat marile armate ale Europei. Un vînt aducînd cu sine exact șoaptele pe care Occidentul le-a trimis obsesiv într-acolo, în urmă cu mai mult de un sfert de veac: „Se prăbușește șandramaua!“ Și s-a prăbușit. Dar lumea de prin părțile alea e atît de obișnuită cu jocul eternității cu provizoratul, încît a încropit repejor o altă șandrama, cu ce-a avut la îndemînă. În loc de seceră și ciocan, vulturul bicefal, cu aripile desfăcute glorios, pe vechiul imn – rămas în funcție – al Uniunii Sovietice. Regim dur, capace peste cap oricui are altă părere sau altă orientare, mîndrie și încredere că mîna de fier e singura soluție, reconstrucția și recompunerea uriașelor capacități militare, narațiuni patriotice construite contemporan, și gata lucrarea. Gata și plămînii plini de combustibilul care să-ntoarcă spre Occident mesajul primit acum mai bine de un sfert de secol: „Se prăbușește șandramaua, bă!“

Exact așa cum oceanul de șoapte dinspre Occident vorbea, cu ani în urmă, despre lipsă de legitimitate, incapacitate a liderilor, lipsă de viabilitate a sistemului economic, falimentul raportărilor false, simularea jalnică a democrației, exact așa se-ntorc acum valurile astea de șoapte de la destinația spre care au fost trimise. Leviathanul a înghițit acel ocean, a fost gata-gata să explodeze din cauza presiunii, dar s-a-ncordat și-acum trimite înapoi tot șuvoiul, exact așa cum l-a primit. Lumea din adîncurile lui e obișnuită cu greutățile și cu lipsurile. Ideea măreției nației încă mai ține de foame. La o adică, în eventualitatea unui scandal mare, lumea de-acolo e suficient de tăbăcită ca să pornească, cu cîntec înainte, la drum lung. Unii spun că economia e praf, iar Rusia n-ar ține la un război de durată. Te ia rîsul. Cînd n-a fost economia „praf“ acolo? Și, cu toate astea, de ani buni, participă bine-mersi la împărțirea lumii.

Iar noi, pe-aici, ocupați cu cumpărăturile de mezeluri injectate, de la supermarket, și cu concediul în Halkidiki, trăim cu senzația că totul e-n ordine, cîtă vreme e bere-n frigider. După cum și cei care sînt la rînd să ne conducă parcă zîmbesc atotștiutor că, la un Doamne ferește, scăpăm c-o baftă porcească, așa cum s-a-ntîmplat de-atîtea ori. Așa că citim, ne considerăm informați și băgăm niște panseuri cu profundă intonație didactică, de nici măcar să rîzi nu-ți mai vine. Alarmismul și trîmbițarea iminenței războiului sau a crizei mari, de orice fel, sînt prostii sancționabile. Dar indiferența, suficiența și preocupațiunea mintală la alte alea, cînd lumea fierbe, sînt profund impardonabile.

Anca MANOLESCU

Statistică și libertate

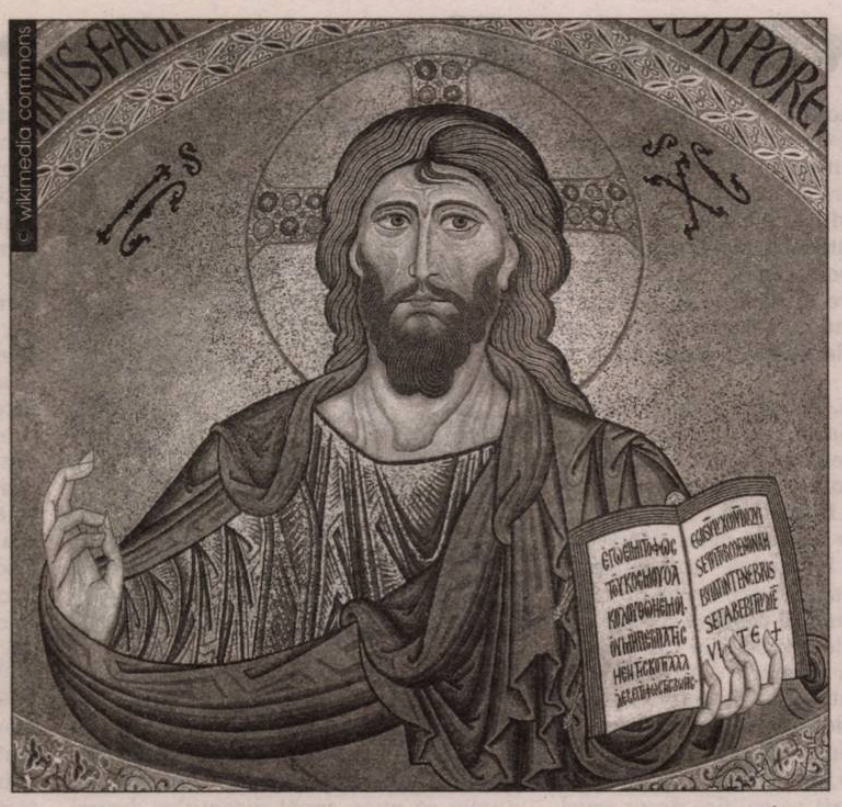

Pentru a lua pulsul religios al unei societăți se recurge, într-un prim moment, la statistici. Cîți cetățeni își declară o identitate de acest tip? Cîți se socotesc membri ai unei Biserici? Cîți merg la biserică și cu ce periodicitate? Rezultatele spun, desigur, ceva despre temă. Simpla afirmare a unei apartenențe religioase înseamnă deja o situare în domeniul credinței. Dar sub suprafață statistică, lucrurile au motivații și accente diverse. Se amintește adesea că mai mult de 86% din români s-au declarat ortodocși.

Într-adevăr, în Răsăritul european, creștinismul rămîne un reper familiar pentru societate. E o referință firesc afirmată și respectată de majoritatea românilor. Face parte din cadrul de civilizație al locului. E ca un peisaj care te înconjoară de mult, în care trăiești ca de la sine înțeles și pe care nu întotdeauna îl privești cu o atenție nouă. Pe lîngă cei angajați viu în credință, există cei care văd religia ca o sumă de practici cuvenite: împlinesc religios riturile de trecere, țin anumite obiceiuri, merg la biserică de marile sărbători. Și astfel existența le e marcată de semnul tradiției.

Pe deasupra, religia oferă identitate: nu numai spirituală, ci și istorică. Ortodoxia a modelat cultural secole de-a rîndul spațiul est-european. Rolul acesta e atît de important încît, în epoca de construire a națiunilor moderne, ortodoxia a ajuns cîteodată să fie legată de local, asociată strîns cu categoria naționalului, să fie „naționalizată" s-a spus, ceea ce pentru unii lasă în umbră adevărata ei statură, care e universală. Mai mult de 86% din români s-au declarat ortodocși. Dar se constată că lipsa culturii religioase e destul de mare, că nu puțini au o cunoaștere vagă sau nulă a Bibliei, că înțelegerea spirituală se anemiază.

Christos a dat creștinismului temeiul laicității.

În schimb, religia dă garantat bine pentru imaginea publică. Oameni politici de toate culorile își trec în aparițiile mediatice cîte un gest creștinesc, participarea la o slujbă, la o sărbătoare. De curînd, alesul cetățenilor din Baia Mare, Cătălin Cherecheș – aflat în arest preventiv sub acuzația de „mită în formă continuată" –, a solicitat să depună jurămîntul de primar în biserica episcopală. Și Episcopia a răspuns că nu-l poate refuza fiindcă, potrivit purtătorului de cuvînt, „Biserica, așa cum bine știm, dorește îndreptarea păcătosului".

Confuzia între o stridentă manevră de imagine și preschimbarea sufletului să fie așa de ușoară? Parcă „îndreptarea păcătosului" presupunea recunoașterea greșelii, repararea ei, retragerea din poziția unde ai călcat strîmb. Dl Cherecheș nu-și propunea așa de mult. Voia doar să facă din biserică scena unde să apară ca un primar nu neapărat onest, ci credincios.

Pe urmă, confuzia între domeniul civil și domeniul spiritual să fie așa de mare în rîndul responsabililor Bisericii? Cum de acceptă unii dintre ei ca spațiul credinței să fie folosit drept podium al puterii administrative ori politice? Biserica ortodoxă se declară concentrată pe spiritualitate. Cum de acceptă unii dintre responsabilii ei, cum de își doresc chiar amestecul cu domenii rezervate statului laic? O dovadă e recenta acțiune pentru modificarea Constituției în privința familiei.

Își propune Biserica trezirea conștiințelor, adîncirea lor în sensurile revelației lui Christos, educarea libertății spirituale? Sau vrea să folosească legea civilă pentru *a impune* un stil de viață pe întreaga *suprafață* socială?

Cînd reprezentanții credinței încearcă că lucreze *din afară, constrîngător* asupra individului, nu e credința însăși, în natura ei, afectată? Două dintre calitățile ei esențiale sînt stingherite: interioritatea și libertatea.

Nu își are credința locul propriu în interioritatea adîncă a omului? Nu acolo se petrec evenimentele ei hotărîtoare? Nu de acolo poate iradia ea în suflet, în opțiunile de viață, în comportamentul privat și public? Epistolele apostolilor insistă pe „omul tainic al inimii" (I Petru 3,4), pe „omul dinlăuntru" (II Corinteni, 4, 16). El este cel care îl poate întîlni pe Dumnezeu; el este cel care se poate înnoi, înnoind ființa întreagă. Christos a condamnat limpede reducerea credinței la suprafața socială. În Matei, capitolul 6, El cere trecerea de la „regimul străzii" la „regimul cămării", de la regimul exteriorității și al colectivului – „fățărnicia" care se trîmbițează pe uliță și „își primește plata ei" în același plan – la regimul interiorității unde are loc întîlnirea cu suprema Interioritate. „Intră în cămara ta și, închizînd ușa, roagă-te Tatălui tău, care este în ascuns..."

S-a spus că, făcînd deosebirea netă între imperiul Cezarului și Împărăția sa, Christos a dat creștinismului temeiul laicității, separarea treburilor temporale de cele spirituale. Asta nu înseamnă că spiritualul nu poate influența spațiul public. Nicidecum! Dar el are de lucrat în alt stil decît puterea temporală. Are de lucrat cu interiorul uman, pentru a-i trezi înțelegerea și responsabilitatea. Are de lucrat cu persoana, respectîndu-i libertatea, formîndu-i, maturizîndu-i libertatea.

În fond, tocmai libertatea face din om un posibil partener al divinului, un subiect al credinței. Persoana divină îl creează pe om ca interlocutor tocmai înzestrîndu-l cu libertate. Libertatea originară a omului, oglindită în libertatea conștiinței e un dar transcendent. Îi aparține lui Dumnezeu. Omul se poate adesea lipsi de libertatea lui, de libertatea spiritului care cere luciditate, curaj, muncă interioară, care poate isca alegeri și crize grave în viață. Dumnezeu, în schimb, nu se poate lipsi de libertatea omenească fiindcă nu se poate lipsi de partenerul lui. Ea nu e o exigență umană, e o exigență divină.

Omul religios ca și instituțiile religiei au / ar trebui să aibă sensibilitate pentru acest dar, sădit în orice om, indiferent că aparține sau nu unei confesiuni. Pe sensibilitatea față de acest dat, definitoriu pentru demnitatea umană, s-a bazat opoziția unor Biserici împotriva totalitarismului. Pe aceeași sensibilitate se bazează faptul că toate Bisericile recunosc libertatea de conștiință și de gîndire.

Adresîndu-se conștiinței, adresîndu-se persoanei și libertății ei, o Biserică își poate educa nu numai propria comunitate; poate avea o influență modelatoare mai largă. În schimb, cînd încearcă să acționeze din afară asupra individului, impunîndu-i prin lege civilă norme de comportament, atunci și credința, și libertatea spiritului sînt stînjenite.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Un vis

M-ar mira să fiu singurul intelectual întristat de micimea pieței românești de carte. Islanda, cu 300.000 de locuitori, are o piață a cărții de 40 de milioane de euro. Noi, cu 20 de milioane, avem o cifră de afaceri în industria cărții de 60-70 de milioane. Pe scurt, sîntem un popor care nu iubește cartea. Argumentele de tipul „prețurilor prea mari" nu țin. A cumpăra, de pildă, două cărți pe lună înseamnă a dedica bibliotecii personale circa 60 de lei. Hai, o sută. Dar nu despre bibliofobia românească mi-am propus să scriu astăzi, ci despre bibliofilia francezilor, alături de care mi-am petrecut aproape opt ani de viață, la Paris, fie ca studios, fie ca ambasador. Evident, am fost și acolo un fervent al librăriilor. Sînt peste tot. Unele foarte mari, precum cele din rețeaua FNAC, multe altele foarte mici, de cartier, ocupînd 50 mp, în spatele unor vitrine liliputane. Există, în această piață polivalentă, și specializări. Eram nelipsit, ba chiar cu card de fidelitate, din rețeaua catolică La Procure, al cărei cartier general se găsește la doi pași de biserica Saint-Sulpice. În acest din urmă lăcaș își poate afla fericirea orice cercetător al faptului religios: eram, prin urmare, omul potrivit la locul potrivit. La Procure nu pune în rafturile sale decît texte care au, direct sau indirect, o importanță religioasă: ai de vizitat, după cum pică accentul interesului tău prioritar, secțiunea de filozofie, antropologie culturală, patristică, științe biblice, monahism, ascetică și mistică, teologie medievală, istoria religiilor, sociologie, geografie și geopolitică religioasă, dicționare enciclopedice, BD-uri, roman, poezie, albume de artă, dar și zona audio, unde găsești CD-uri cu toate formele de muzică sacră cunoscute pe glob. Nimic din ceea ce privește spiritualitatea în sensul ei cel mai larg, complex și ecumenic, nu lipsește, iar producția editorială e mereu abundentă, exigentă, cuprinzătoare, fără prejudecăți.

Exista o notă specială în publicul minunatei librării despre care vă povestesc. Intrau (și desigur intră în ea și fără mine de față) francezi educați, în general catolici, dar și exponenți ai elitelor confesionale „alternative", de la protestanți pînă la evrei, budiști sau musulmani. Oameni ai Cărții și ai căutării sensului. Călugări și călugărițe din felurite ordine. Universitari, doctoranzi, cercetători la CNRS, boemi eclectici, hipioți grizonanți, preoți de mir, laici practicanți, iluminați anonimi, arheologi ai cunoașterii. O lume aparte, obișnuită cu exercițiile spirituale, cu erudiția și căutarea neobosită a unei forme sau alteia de Absolut. Era limpede că nu toți erau avuți (din specia burgheziei parcate în arondismentele VII sau XVI). Găseai, cu ochii împăienjeniți după nopțile de lectură asiduă, și destui „lumpeni", figuri modeste, în haine ponosite, un soi de asceți laici, aprinși de patima hermeneutică a sacrului. Sau artiști înșurubați în cercetări iconografice. De toate, într-o diversitate convergentă: un nor de afinități cu un inefabil numitor comun. Mulți dintre vizitatorii librăriei La Procure sînt la rîndul lor autori (de teze, eseuri, sinteze, cercetări fundamentale, ediții critice, prelegeri academice și altele). Și mai mulți sînt însă doar „diletanți" care absorb cunoaștere, se vor informați, gata să descopere noi piste către miezul inefabil al vieții îngerești.

Pe scurt, asiști acolo la spectacolul forfotitor al omului duhovnicesc în sens larg. Librăria, elegantă și convivială, e agora unei culturi dinamice. Firește că un război, o criză financiară severă sau cutare alt factor perturbator (chemat să mai exprime o dată viclenia istoriei) ar sfîșia oricînd această firavă pînză de păianjen. Și totuși, pe această pînză de păianjen se sprijină civilizația occidentală. Valorile nu se pot turna în beton, nu sînt cazemate, nici citadele inexpugnabile, ci mai curînd nori plini de rouă, care străbat cerul nostru pustiu. Mi-aș dori ca vreodată să pot asista la un asemenea murmur gnostic și pe malurile Dîmboviței. Știu că nu voi apuca o asemenea zi, dar ce mă costă să visez?

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

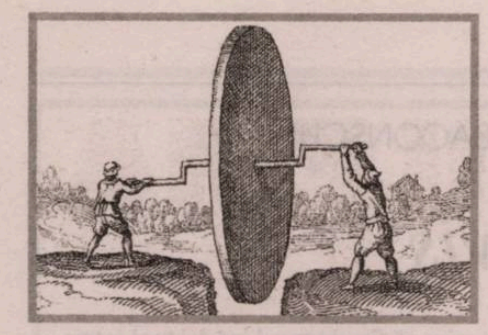

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Turcia văzută dinspre București

Cei care au avut răbdare să urmărească reacțiile românești după evenimentele din Turcia au remarcat, probabil, lipsa de fermitate a surselor oficiale și vehemența celor civice. Nici o vorbă din partea vreunui oficial român, pînă la ora la care scriu acest text, despre obligația administrației turce de a respecta sanctitatea vieții umane sau drepturile individului. Avem, în schimb, mesaje șablon care nu spun nimic despre nimeni și care pun Guvernul de la București într-un soi de neutralitate comodă, dar jenantă. Vedem astfel cum, ca model primar de atitudine, statul român recomandă cetățenilor săi să fie prea puțin interesați de valori primare care, teoretic, stau la baza oricărei societăți moderne.

Ba chiar un fost premier al României, dl Victor Ponta, s-a lansat într-o suită absolut nefericită de omagii la adresa președintelui Erdogan al Turciei. Nici dl Ponta, acum retras la umbra multelor sale necazuri politice și penale, dar nici președintele Iohannis sau liderii de partide nu au dat semne că sînt îngrijorați în vreun fel de represiunea care a urmat loviturii de stat. Judecători, polițiști, militari sau cetățeni fără afiliere clară sînt arestați după criterii doar de dl Erdogan știute. Sînt mii deja. Presa, deja cu un genunchi în țărînă, e și ea pe listă. La fel și rețelele sociale (Twitter, YouTube) care funcționează dependente de capriciile dlui Erdogan și ale cercului său intim. Nimic din toate astea nu creează emoții la București.

Am văzut-o, în schimb, pe Alina Gorghiu lansînd un soi de dezbatere pe Facebook în legătură cu intențiile guvernului turc de a introduce pedeapsa cu moartea. „Ce ziceți?", întreabă copreședinta PNL, pe 16 iulie, absolut neangajant, ca un editor de site care urmărește cu orice preț audiența. Genul ăsta de atitudine e cam peste tot. De la stînga la dreapta și de sus în jos.

Victor Ponta, ale cărui drumuri dese și bizare în Turcia sînt deja celebre, pare să fi ales loialitatea față de noul său prieten. Însă reacția confuză a celorlalți deținători de mandate și funcții de la București nu are nici măcar această nefericită scuză. Pot bănui că în spatele acestei apatii punctate de inadecvare e un soi de calcul banal care spune că românii nu-s teribil de interesați de democrația sau drepturile altora. Dar asta ar fi o greșeală.

Românii sînt la fel de interesați sau dezinteresați de subiectele acestea pe cît sînt cetățenii lumii libere din oricare alt stat. Germanii, de exemplu, al căror guvern nu s-a ferit să califice drept revoltătoare scenele de răzbunare difuzate de televiziuni după eșecul loviturii de stat din Turcia. Guvernul german încă mai știe că nu e în funcție doar pentru a face bugete, ci și pentru a apăra valori. La nivelul Uniunii Europene, comisarul pentru extindere, Johannes Hahn, a remarcat, la rîndu-i, eficiența suspectă a represiunii și nu s-a ferit să observe public că

Guvernul turc părea să aibă deja pregătite listele cu inamici care trebuie scoși din circuit. De asemenea, guvernului de la Ankara i s-a pus în vedere foarte clar că reinstaurarea pedepsei cu moartea nu numai că pune capăt discuțiilor despre aderarea la Uniunea Europeană, însă va duce la o răcire drastică a relațiilor cu restul continentului. Exemple de atitudine fermă există, așadar. Măcar de data asta, România nu se poate ascunde în spatele „diplomației".

În fapt, supuși ani de-a rîndul monitorizărilor și criticilor externe, politicienii de la București nu se grăbesc să dea lecții, de teamă că ar putea încuraja în societate conversații neplăcute. Căci o trezire a societății în fața dezbaterilor majore este ultimul lucru pe care îl vrea cercul închis al politicii de la București. Acest cerc care controlează rețele de influență și transfer de rente nu vrea să discute sub nici o formă despre propria-i legitimitate. Căci un sistem care tolerează ororile din sistemul de sănătate, mlaștina din educație și administrația ca sursă de îmbogățire începe să fie tot mai puțin legitim. Iar o întoarcere la valorile esențiale – cele din Constituție, de exemplu – i-ar fi neconvenabilă. Preferă să întrețină o ridicolă piesă de teatru din care singurul lucru verificabil este democrația electorală. Lucru care n-a fost niciodată egal cu guvernarea democratică. În numele oamenilor și în beneficiul lor.

După testul turcesc, rămînem cu cîteva ONG-uri care salvează obrazul României. Mai sînt oameni care pot condamna o lovitură de stat, condamnînd cel puțin la fel de ferm abuzurile regimului Erdogan care, deși testat prin alegeri, nu se reprezintă decît pe sine. Oameni care mai pot face diferența între monopolul violenței legitime și brute deghizate în bărbați de stat. Oameni normali.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Nimeni nu-i perfect...

Doamna era turcoaică de origine, musulmană de religie și își făcea datoria să ne arate cum s-au gospodărit ei în cartier. Centrul are de toate: o moschee, săli de clasă pentru meditații școlare, o cantină. Este în spatele blocurilor, retrasă de la stradă. Așa se construiau centrele astea: mai ferite. Pare liniștită, zice că au reușit cît de cît să se simtă integrați. Ne plimbă prin cartier și ne arată ce face firma ei pentru Primărie: colo repară niște leagăne într-un părculeț, dincolo trasează un itinerar pentru amatorii de mișcare în aer liber. La un moment dat, naiba mă pune să o întreb ce e cu anunțul dintr-un geam. Era în românește. „Va rugam nu lasati gunoiul pe pervaz, nu va sprijiniți de geam si pastrati linistea intre orele 8-19. Va multumesc." Suna exact ca la blocurile noastre de cartier. Greșeală mare am făcut că am întrebat. Doamna a luat foc! A început să turuie că afișul este pus pentru unii care nu înțeleg banale reguli de conviețuire, care fac grătare în mijlocul străzii, aruncă gunoaiele peste tot, fac scandal și ascultă muzică la tone de decibeli și cărora nu le pasă nici cît negru sub unghie de vecini, de cartier, de ceilalți. Pentru că anunțul era în românește, mi-a fost clară originea emigranților la care se referea. Tocmai treceau strada. Un el, două ele și patru copii (trei pe jos, unul în cărucior). M-am simțit ca acasă, pe Călărașilor. Aș fi putut chiar să jur că *el* era din neamul lui Ghiocel, vecinul meu de vizavi. Pe ele nu le-am recunoscut. Am trecut, însă, în cîteva minute, pe lîngă părculețul copiilor. Covor de coji de semințe pe jos, trei seringi ascunse timid sub o băncuță, niște șipci rupte din gărduletul proaspăt reparat de Primăria locală. *Déjà-vu.* Ca la mine în cartier, pe Mîntuleasa.

A doua zi, seara, altă întîlnire din programul oficial. La sediul centrului comunitar grecesc, într-un cartier meseriaș, cam ca Vatra Luminoasă, cu multă verdeață și viluțe cochete, o întîlnesc pe o tînără asistentă socială. Avea pînă în 30 de ani, părinții erau din Iran. Știa perfect araba și persana. S-a angajat la un centru de primire a refugiaților, în Berlin. Știți dumneavoastră, unul dintre acelea pe care am căutat în zadar să le vizitez. Mi se tot cerea ba o programare în avans, ba o aprobare de la un director de comunicare, lucruri imposibil de obținut pe loc. Îi povestesc pățaniile mele și ea începe să rîdă. Nu e defel mirată. Adăposturile din Germania sînt administrate de cine s-a nimerit. Acum (cam) un an, la vîrful crizei refugiaților, țara-gazdă a fost administrativ sufocată, nefiind în nici un fel pregatită pentru asemenea asalt. Oficiile LaGeSO de primire erau depășite. Ministerul de Interne nu avea nici oamenii, nici mașinăriile necesare. Unde să doarmă refugiații? Ce să mănînce? Pe atunci, era suficient să dai un telefon și să zici că ești ONG, biserică sau un SRL oarecare și că vrei să ai grijă de refugiați. Dădeai adresa și, în nici 24 de ore, cei fără adăpost erau trimiși acolo, însoțiți de un funcționar care îți zicea că o să vină și cu un contract pe bani publici, cît de curînd. Adăposturile erau de toate felurile: săli de sport, foste hangare de aeroport, fabrici părăsite. Important era să beneficieze de un număr de paturi și de apă curentă. În timp, s-au stabilit niște standarde minime de trai. Nu mai puțin de X metri pătrați pentru o familie, nu mai puțin de Y număr de dușuri pentru Z număr de refugiați și așa mai departe. Azi, diferențele între adăposturi sînt enorme. Unii respectă misiunea pe care și-au asumat-o, se limitează la 10-15% marjă de profit. Alții ajung spre 50-60% și taie sănătos din investițiile promise. Păi, fiind pe bani publici, nu se fac controale? – întreb eu. Evident că se fac, îmi răspunde interlocutoarea. Cele mai multe sînt inopinate, dar anunțate cu cel puțin două ore înainte. În curînd, aveam să aflu și alte detalii senzaționale.

(Călătorie realizată la invitația Ministerului Federal de Externe al Republicii Federale Germania și susținută de Public Diplomacy Initiativkreis e.V. și Ambasada Germaniei la București.)

un sport la Răsărit

Cum merge Turul Franței la vremea atentatelor?

Merge. N-are ce să facă. Și nici noi. E destul de simplu: mergem mai departe sau ne oprim. Turul Franței nu s-a oprit decît atunci cînd a fost război greu, război mondial. Dar Turul a mers mai departe în timpul luptelor pe care francezii le-au dus în Vietnam înaintea americanilor sau în perioada terorismului algerian. Nu trebuie să devenim patetici, e doar un adevăr: sportul e arma noastră în fața războiului. E ceea ce ne diferențiază față de ceilalți, cei dintr-o lume care exclude ludicul. Turul e, în teorie, cel mai expus eveniment sportiv. Oricînd, oriunde se poate întîmpla ceva. E un simbol, dar poate că nu e ținta predilectă atîta timp cît se desfășoară în mare parte „la țară", acolo unde băieții cu brîuri explozive sînt mai ușor de identificat. Pe marginea Turului stau oameni cu tricouri de clovni, tricouri galbene, verzi, în picățele. Oameni cu peruci, cu fețe vopsite, cu burice tatuate (nu-i banc, am văzut așa ceva). Un adevărat circ. Ce să caute acolo un trist îmbrăcat în negru? Turul poate că are acest noroc. Dar e și el din această lume, se luptă și el cum poate. Se luptă existînd. Cu acest Tintin de Froome, cu masca precolumbiană a lui Quintana și chiar cu cîrdul de gagici ale patronului miliardar Oleg Tinkov, omul care va intra în comă alcoolică (deși e rus) dacă Sagan mai cîștigă multe etape, pentru că după fiecare victorie pocnesc zeci de șampanii. Iată exploziile la care visează partea noastră de lume.

Radu NAUM

Mai bine volan decît biciclist

Texte și opinii de:

- Mirel BĂNICĂ (cercetător în domeniul antropologiei și gazetar)

„Memoria automobilului național. Dacia 1300“

- Bogdan VOICU (sociolog, membru al Grupului Românesc pentru Studiul Valorilor Sociale)

„Cum o fi să ai o mașină fără radio?“

- Adrian STĂNICĂ (jurnalist de știință)

„Auto Italia. Anii ’90“

- Nicolae APOSTOL (președintele Clubului Vehiculelor de Epocă)

„O pasiune regală“

argument

După 20 de ani

În urmă cu două decenii, revista *Dilema* alcătuia un dosar intitulat „Automobilul – de ambe sexe, pentru inimă și minte“, coordonat de Delia Verdeș. Ne-am gîndit să reluăm, într-un fel, ideea. Nu neapărat despre automobile în sine vrem să vorbim (sînt doar atîtea reviste și emisiuni de specialitate astăzi), cît mai ales despre relațiile dintre șoferi, dintre șoferi și nești, și, bineînțeles, dintre om și mașina pe care o conduce.

Dacă pînă deunăzi mașina mică era un vis, o mare realizare pentru cel care reușea s-o achiziționeze, în zilele noastre mașinile ne-au invadat pur și simplu străzile și chiar viața. Visul greu realizabil de astăzi nu mai e atît mașina, cît autostrăzile. Și mai există și dorința unei civilizații rutiere la standarde mai înalte.

Simpaticul Trabant a devenit piesă de muzeu, vremea Daciei 1300, cu toate necazurile ei, a apus definitiv, dar poveștile și amintirile continuă. Unii încă mai știu de ornamentele de la schimbătorul de viteze sau de accesorii precum palma de pe lunetă, care se mișca mereu, botezată „Ceaușescu“, sau cățelul așezat tot lîngă lunetă, care, pentru că dădea din cap întruna, fusese poreclit „Manea Mănescu“. Mașinile încă se mai botează și se sfințesc la preot, dar aproape că am uitat de spălatul mașinii cu detergent și perie în fața blocului, de clasica scenă a împinsului cu strigăte și îndemnuri specifice atunci cînd bateria se consuma, de luarea bateriei în casă pentru a o reîncărca la redresor, de canistra din portbagaj, cu pîlnia și furtunul aferente, de mașina de pe marginea șoselei cu capota ridicată, de suflatul în jiglere sau de frecarea bujiilor cu peria de sîrmă. Am uitat chiar și de copiii care pînă mai ieri spălau parbrizele la stop (unde or fi dispărut?). Lumea se schimbă accelerat. Dacă în anii ’80-’90 șoferii noștri se luptau fiecare cu hachițele propriei mașini, acum se luptă mai mult între ei în trafic, încercînd să-și facă loc, arătîndu-și degetele și cai-putere. Și putem constata că felul în care ne raportăm la mașini e o confirmare în plus că „de la Rîm ne tragem“, adică sîntem neamuri cu italienii, chiar dacă, față de centru, provincia noastră are, cum e și firesc, unele abateri. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent* va fi reluată în toamnă.

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Sensul giratoriu

Dacă un șofer se poate grăbi în multe situații, în sensul giratoriu graba este chiar imposibilă. Aici lucrurile stau cu totul altfel. Trebuie să te apropii încet și să stai în permanență cu ochii pe ceilalți colegi de trafic. Regula de prioritate o știm cu toții, iar respectul față de această regulă este sfînt. Dacă intri în intersecție fără să respecți regula de prioritate, atunci șansa de a fi lovit de cineva este mai mare decît în alte situații. Chiar dacă ești primul intrat, trebuie să fii atent pentru că mai pot exista colegi care să creadă la fel. Se întîmplă asta pentru că aceste intersecții sînt foarte aglomerate, adevărate noduri de distribuție și reglare a circulației în marile orașe. În sensul giratoriu se circulă atent și prin cooperare totală. Chiar și cei care au legea de partea lor, adică prioritatea, trebuie să fie atenți pentru că oricînd poate să apară un coleg care să nu respecte nici o regulă și care să ceară în mod abuziv prioritate la toată lumea. Este foarte greu de știut cine este cel care intră primul în sensul giratoriu și, din această cauză, toată lumea trebuie să fie trează, atentă și să colaboreze. Aici nu te mai porți certa cu nimeni pentru întîietate și, chiar dacă ai face-o, mașina ar rămîne tot lovită. Ideea este că toată lumea trebuie să se miște încontinuu, iar așteptările în trafic să fie eliminate. Schimbarea benzii de circulație în interiorul unui sens giratoriu poate fi o aventură imposibilă dacă nu beneficiezi de înțelegerea și generozitatea colegilor de trafic. Poți să semnalizezi oricît vrei dorința ta de a schimba banda, dacă nu beneficiezi de buna creștere și de cooperarea celuilalt, ale omului de lîngă tine, nu vei reuși. Din această cauză este bine ca, odată aflat în sensul giratoriu, să dai prioritate, uneori, chiar și celui care nu o are, pentru ca un sens de intrare în intersecție să nu se blocheze definitiv. În sensul giratoriu nu mai contează ce mașină ai, ce marcă, ce culoare are și cîți cai-putere. Este locul unei democrații totale, în care mașinile devin dintr-odată egale între ele. Viteza maximă posibilă, ca și prețul mașinii, nu mai contează. Aici este egalitate și cooperare, chiar dacă toată lumea se grăbește. Fiecare șofer știe că numai prin cooperarea și parteneriatul cu ceilalți își va atinge scopul final, și anume faptul de a ajunge în timp util la destinație. Sensul giratoriu te obligă să fii generos, adică să îi ajuți pe ceilalți, dar în același timp să te gîndești, ca un egoist, doar la interesul tău. Este un spațiu al grabei, dar și al cooperării, un spațiu al interesului atins prin generozitate și prin cooperare.

„Se numesc accidente crimele care se comit cu automobilele."

EDUARDO GALEANO

„Nu automobilele sînt feroce, omul este cel de care trebuie să ne temem."

ROBBINS B. STOECKEL

Un mîrlan, un egoist aflat în sensul giratoriu se vede imediat. El nu face nimic din ceea ce descriam mai sus și provoacă pe toată lumea, pentru că este vecin cu toată lumea și circulația tuturor depinde de el. Egoistul nu numai că se vede imediat în trafic, dar își atrage și mînia tuturor celorlalți. El nu va putea beneficia de avantajele pe care i le oferă sensul giratoriu, fiind prea grăbit pentru asta. El încearcă să-i înșele pe toți, sfidîndu-i pe toți. Va încerca să aducă legea de partea sa, avînd în gînd doar încălcarea legii. Va gesticula încontinuu, va protesta încontinuu, va înjura la rîndul său pe toată lumea. Tocmai pentru că este incapabil de cooperare va fi marginalizat în trafic și nimeni nu se mai simți dator să-i ofere generozitatea obișnuită datorată unui coleg de trafic. Ideea lui că poate înșela pe toată lumea este eronată. Oamenii au capacitatea naturală de a răspunde pozitiv la stimuli pozitivi și de a răspunde negativ la stimuli negativi. Altfel nu ar mai fi oameni. Pentru a ilustra cele spuse mereu îmi amintesc exemplul de efect asupra comportamentului moral pe care l-a avut desființarea gardurilor cu sîrmă ghimpată care făceau delimitarea dintre terenurile de fotbal și spectatori. Atunci cînd existau aceste garduri, ele funcționau ca un adevărat magnet al tuturor celor care erau violenți, fiind escaladate în permanență de zeci și sute de persoane. Evident, prezența lor nu împiedica accesul spectatorilor pe terenul de sport. Ai crede că, odată cu desființarea lor, meciurile de fotbal nici n-ar mai putea avea loc. De fapt, s-a întîmplat fenomenul invers. Incidentele, în absența gardurilor, sînt mult mai puțin numeroase, chiar nesemnificative. La o provocare a unei morale înalte („iată, avem încredere în voi și desființăm gardul de sîrmă ghimpată"), răspunsul a fost de morală înaltă („nici noi nu mai forțăm intrarea pe stadion"). Oamenii au capacitatea de a învăța și această capacitate a adus lumină în viața lor. Nouă nu ne este indiferent comportamentul semenilor noștri și de aceea îl taxăm ca atare. Tot așa se întîmplă și cu ideea mîrlanului că printr-un comportament egoist, al unei morale joase, poate intra și ieși mai repede în și din sensul giratoriu. Poate folosi și puterea mașinii, dar și orice abilități de șofer. Va sfîrși prin a fi marginalizat și nerespectat.

Lucrurile rele pot fi interpretate ca fiind bune.

Cel mai jalnic spectacol pe care l-am văzut pe drumurile publice a fost acela în care un agent de circulație credea că poate dirija circulația într-un sens giratoriu. Prima reacție a participanților la trafic e aceea a unei deresponsabilizări morale. Nimeni nu mai datorează nimic nimănui, cooperarea dintre participanți e înlocuită de obligația de a urmări și respecta semnele și indicațiile agentului. Se întîmplă așa și pentru că legea impune acest lucru, dar și pentru că oamenii se adaptează rapid situației. Ei se transformă dintr-o colectivitate care cooperează, într-o adunătură de indivizi care doresc să-l înșele pe cel care coordonează traficul. Vor forța legea, vor atrage atenția asupra lor și vor claxona, cerînd fiecare mai mult decît i se cuvine. Mereu una dintre intrările în sens va fi nedreptățită în favoarea alteia, cu consecințe asupra întregii circulații. Nu poți să dai prioritate celor care nu au prioritate, fără a-i nemulțumi pe toți ceilalți. Ideea milițianului că poate conduce circulația în sensul giratoriu este cea mai mare prostie. Chiar dacă este bine intenționat, nu va reuși acest lucru dintr-un motiv simplu. Sensul giratoriu nu este gîndit pentru a fi condus de către un singur om. Filozofia pentru care a fost creat este aceea a cooperării superioare și nu a toleranței față de superioritatea agentului de circulație.

Cele două extreme ale circulației în sensul giratoriu sînt o spirală a binelui și una a răului. Spirala binelui ar presupune ca, prin educație reciprocă și cooperare, oamenii să fie cu toții conștienți de rolul pe care îl au în sensul giratoriu. Să știe că timpul de ieșire din sens al fiecăruia depinde de toți ceilalți. E mai scurt atunci cînd cooperarea e maximă și nu există nici măcar un mîrlan egoist. Dacă ar fi să se întîmple așa, lumea ar arăta altfel, numai că situația pe care o imaginăm este una ideală. Mîrlanii fac parte din viața noastră și ne ajută să legitimăm binele în fața răului. Cum ai mai putea fi cooperant dacă nu ai asista la spectacolul de prost gust al acestora? Spirala răului ar presupune ca toți cei care intră în sensul giratoriu să fie mîrlani. Există lumi paralizate în filonul lor moral, incapabile să răspundă la rău cu rău și la bine cu bine. Totul se relativizează și nimeni nu mai știe ce este răul și ce este binele. Pe acest fond, chiar lucrurile bune devin, prin percepția asupra lor, rele, iar lucrurile rele pot fi interpretate ca fiind bune. Deci „bine" ar fi să nu cooperezi și să înjuri pe toată lumea, iar „rău" ar fi să intri în sensul giratoriu călăuzit de intențiile bune ale unei morale înalte. Abia acum cei realmente răi ajung să-i trateze cu superioritate pe cei buni și, fiind majoritari, să-i marginalizeze în trafic. În acest caz, sensul giratoriu devine un spațiu al haosului, în care orice este posibil. Atunci trebuie desființat și înlocuit prin alte forme de semnalizare și conducere a șoferilor pe drumurile publice. Milițienii trebuie să știe că rolul lor a revenit, cînd participanții la trafic sînt în majoritate niște mîrlani, infractori, ce au în gînd doar să încalce legea.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Fețele monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

Mirel BĂNICĂ

Memoria automobilului național. Dacia 1300

În România socialist-comunistă, Dacia 1300 nu putea fi cumpărată direct de la producător. Acesta nu era autorizat să vîndă mașinile către populație, fără intermediar. Intrai în posesia mașinii prin intermediul IDMS-ului – citește „idemeseu" – adică „Întreprinderea de Desfacere a Materialelor Sportive". Îmi aduc vag aminte de faptul că noi, cei din provincie, găseam cu greu „idemeseul" din Valea Cascadelor. Nu aveam nici hărți, nici GPS-suri, ca astăzi. Am așteptat o noapte întreagă, pe niște canapele de lemn, pentru a intra în posesia unei Dacii nou-nouțe, de culoare roșu aprins, ceva între steagul partidului și o roșie bine coaptă. Am pornit la drum întreaga familie, cu roua dimineții pe parbriz. Așa a început toată aventura. Eram fericiții posesori ai unui „autoturism Dacia", la fel ca și alte zeci de mii de români.

Pentru mine, Dacia este simbolul însuși al copilăriei mele, al nostalgiei, al familiei. Al comunismului nu îndrăznesc să spun. Un mijloc pentru a înțelege plăcerea de a avea un automobil – bănuiesc că este vorba de un sentiment mai greu de înțeles astăzi, cînd acest mijloc de transport a devenit unul banal și la îndemîna (aproape) oricui, din păcate. Am încercat să-mi ordonez puțin amintirile, atunci cînd a fost vorba să aștern pe hîrtie toate aceste lucruri. Nu am reușit. Așa că am decis să las memoria să vorbească singură, să se așeze de la sine.

Ah, tapițeria din vinilin negru, care scîrțîia și mieuna la fiecare mișcare mai energică! Sau plafonul de vinilin alb pe care posesorii de Dacia îl curățau cu minuțiozitate, cu ajutorul unui burete înmuiat în „soluție de apă dedurizată și săpun moale", după cum stătea scris în manualul de utilizare. Cotierele generoase care se stricau foarte rapid, refuzînd apoi să intre în locașele lor inițiale.

Îmi este foarte dor de instalația de spălare a parbrizului. Pompa (presiunea, mai bine zis) pentru spălare se pornea acționînd ritmic, prin apăsare cu piciorul, un buton ce se găsea pe podea, undeva în stînga postului de conducere. Nu era iarnă în care lichidul de spălare să nu înghețe în instalație. Bine, erau și alte ierni – în fine, cunoașteți povestea zăpezilor de altădată.

Portbagajul unei Dacia 1300 nu era un „simplu" portbagaj, ci era mai degrabă o cavernă a lui Ali-Baba combinată cu un kit de supraviețuire, cum vedeți astăzi pe canalul Discovery. Poate că o parte dintre cititorii acestor rînduri își mai aduc aminte de „cutia cu scule", plasată undeva între stîlpii de rezistență ai mașinii. Obligatoriu cu uși culisante din PFL („pefeleu"). Leviere + scula de îndepărtat janta de cauciuc – atenție, copii, să nu vă apropiați de ea cînd o folosesc părinții voștri, pentru că vă sare în cap – auzeam foarte des acest avertisment. Canistrele de benzină de 20 de litri fiecare, obligatorii în excursii „în circuit" prin țară. Sistem antifurt portbagaj „prin interior" – recunosc faptul că nu am înțeles niciodată cum funcționa – un lanț cu două capete, un lacăt care le ținea împreună; mîna strecurată șerpește în portbagaj se rănea întotdeauna, din cauza îngustimii spațiului și a obstacolelor metalice neprevăzute.

Pîlnie + furtun de „tras" benzina din canistre sau de împrumutat de la prieteni. Toată dificultatea de a obține benzină. Încă mai țin minte cum un vecin „a făcut rost" (expresia universal răspîndită în comunism) de o cantitate deloc neglijabilă de kerosen pentru avioane, pe care a încercat să-l „domolească" cu motorină – amestecul rezultat era să-l arunce, la propriu, în aer. Experimentul a avut loc în *curtea blocului* – această Agora uitată a vieții cotidiene din comunism –, spre încîntarea noastră, a copiilor care am asistat la el.

Să ne extragem din portbagaj, să intrăm iarăși în mașină, deschizînd cu atenție ușa dotată cu „antifurturi" primitive, lucrate la strung și aplicate direct pe butucul cheilor. Mirosul de Dacie nouă, inconfundabil și inimitabil. Da, știu, veți spune că toate mașinile noi au un miros aparte. Numai că acesta e mirosul copilăriei mele, care nu se va mai întoarce niciodată, așa cum nu se mai întoarce Dacia 1300 de la Remat, dintre fălcile malaxorului de metale. Schimbătorul de viteze „personalizat" cu diverse pere din plastic sau metal. Îmi aduc aminte perfect, tata avea unul albastru, cu un castel medieval, îngropat într-un strat de plastic translucid. Bordul lucios, strălucitor, efectul spray-ului cu silicon adus cu mari, uriașe eforturi de o rudă care lucra la fabrica de excavatoare din Brăila. Bordul excavatoarelor „de export" trebuia să strălucească, se înțelege. O parte din strălucirea cerută de cerințele de export ajungea astfel și pe bordul Daciilor noastre.

Ce să fac cu șuruburile „memoriei"?

Și ceasurile, ceasurile de bord! Numai numele de „turometru" mă înfiora, deoarece îmi imaginam un complicat mecanism aeronautic ascuns sub capota mașinii noastre, imposibil de stăpînit fără acest instrument venit din viitor, dar încastrat în placaj traforat cu atenție pentru a se potrivi sub bordul mașinii. 800 de turații/minut. Vă dați seama?

În fine, urma aparatul de radio („radioreceptorul", după cum i se se spunea atunci). Cred că al nostru era fabricat undeva la Iași (Tehnoton Iași – mă întreb ce *mol* falnic se înalță acum acolo, pe ruinele tranzistoarelor moldovenești), avea doar trei game (UL, UM, VS) și un singur difuzor. Recepția era mereu bruiată de paraziții de la motor. Dar ne bucuram enorm de el, parcă nu ne mai simțeam singuri, cu muzica Margaretei Pîslaru „Lasă-mi, toamnă, pomii verzi / Uite, ochii mei ți-i dauuu / Ieri spre seară-n vîntul galben / Arborii-n genunchi plîngeauuu". Ah, Margareta, ah, pomii verzi și vîntul galben, pe care depășeam cu cei 80 km/h ai Daciei noastre roșii…

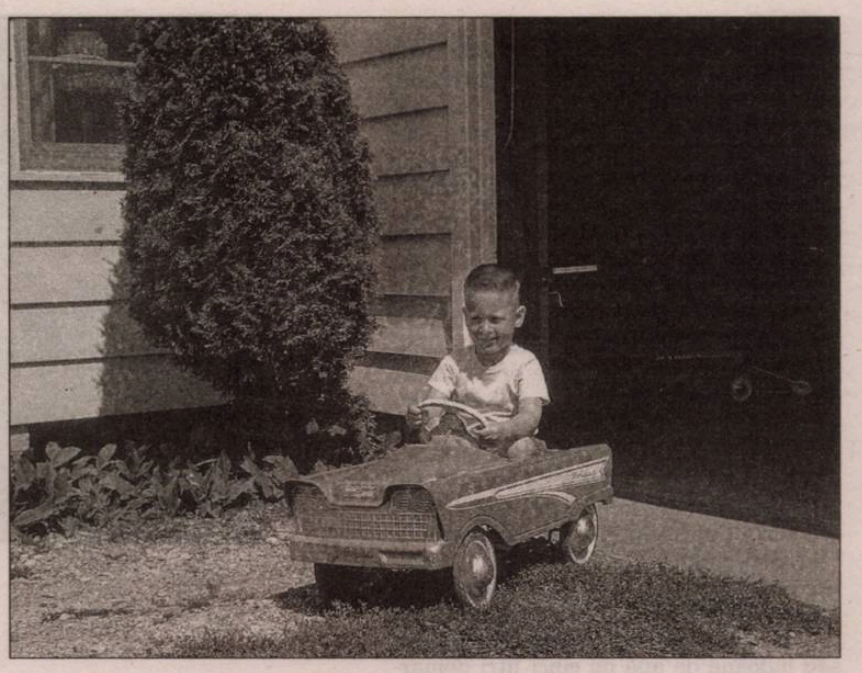

„Bărbații pun în automobilul lor tot atît amor propriu cîtă benzină."

PIERRE DANINOS

„Mi se pare că automobilul rezolvă problema deja dezbătută a sexelor. Automobilul aparține genului feminin. Are grația, suplețea și sprinteneala unei femei seducătoare; în plus are o calitate care lipsește femeilor: supunerea oarbă."

GABRIELE D'ANNUNZIO

Prima mașină înmatriculată în București, Herstal, fabricată în 1900

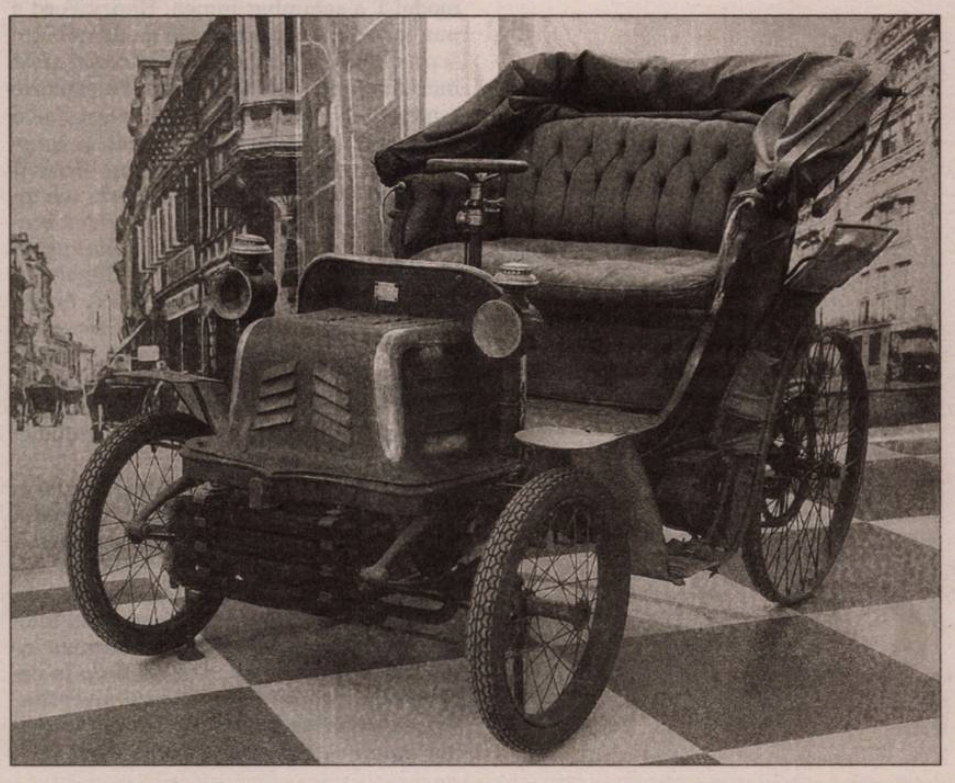

Și încă nu s-a terminat lanțul amintirilor – cele legate de automobil, nu celebrul film din epocă. „Portbagajul suspendat" – toată lumea-i spunea „portbagaj deasupra" – realizat din fier-beton, care reducea (distrugea) aerodinamicitatea mașinii, și așa deficitară. Ștergătoarele (cromate) ce se scoteau atît de ușor din locașele lor. Claxonul sprințar de pe marginea volanului – mă bucur că noua Dacie Logan *and comp.* a păstrat această găselniță ideală. Poți *cînta la claxon* atunci cînd acesta se află plasat în mijlocul volanului? Nu poți! Antifurtul de la roată, antifurtul de la alimentarea cu benzină – un filtru de ulei întors invers. Farurile zise „de ceață", de culoare galben-verzuie, cu ajutorul lor erau „tunate" instalațiile de iluminat, enervant de banale, cumplit de comune. „Antifonarea" mașinii – a se citi aplicarea unui strat de grund protector pe aripi și pe partea inferioară a caroseriei. Toată familia participa la această operațiune laborioasă, iar unii șoferi mai meticuloși clasau șuruburile rezultate din dezmembrare în plicuri separate numerotate, etichetate. Legendele urbane ale vremii spuneau că întotdeauna, la reasamblare, rămîneau șuruburi și piulițe suplimentare, cu care aceștia nu prea mai știau ce să facă, îngrijorați fiind de acest rezultat.

La fel ca și mine acum, la final. Ce să fac cu șuruburile „memoriei" copilăriei autoturismului, de care nu prea mai este interesată multă lume? Cel mai bun automobil este cel care rulează doar în trecut. Mi-e dor, sincer, de automobilul fără fard de altădată. Și mă bucur că DACIA nu a murit. Nu, nu este publicitate mascată.

***Mirel Bănică** este cercetător științific în domeniul antropologiei religioase și gazetar în timpul liber.*

Bogdan VOICU

Cum o fi să ai o mașină fără radio?

Sînt atît de multe întîmplări cu automobile în juru-mi, încît frînturile de exemplu se încheagă repede, furnizînd un amalgam complex, dar destul de coerent. Șofez, iar mașina mea este cam a patruzecea la coadă la semafor, dar tot se trezește cel din spate să claxoneze cînd i se pare că se face verde. Reflex pavlovian, necondiționat. Nevoia de a-mi arăta cît de important este în comparație cu mine. Cît de nepriceput sînt eu. E trafic și las o mașină să intre în fața mea. Flăcăul din spatele meu, șofer și el, poartă costum, are cravată, e palid, plin de prețiozitate, dar cu o privire obosită ce nu îmi sugerează inteligența, ci doar avariția. Îmi face semn din faruri și agită brațele în semn de disperare. Are un BMW cu tapiserie de piele, probabil mașina de serviciu; cum de îmi permit să las în fața lui un amărît de Fiat roșu, probabil femeie, probabil bugetar? Într-un cartier de case din familiarul sector 1, adică cel mai bogat loc din țară, proprietarii pun plăcuțe amenințătoare sau bidoane de apă de cinci litri demarcînd spații de parcare ce nu le aparțin, dar față de care au un instinct atavic de a atesta o proprietate ancestrală… cumpărată în ultimii opt ani. O fac și prin alte locuri, dar acolo, în sectorul 1, am întîlnit eu cel mai des această practică. O fi și din cauza aglomerației, cine știe. Într-o benzinărie, noaptea, dau cu spatele. Mă opresc cu bara lipită de un stîlpișor. Un stîlpișor din aceia perfizi, pe care nu ai cum să îi vezi, despre care nu știi că sînt acolo, din cei cărora, dacă nu ai trăit suficient în România, ai toate șansele să le prilejuiești o întîlnire cu portiera care se deschide. Benzinăria este pustie, dar fix în spatele mașinii răsare un puști ușor măsliniu, cu o față prelungă, ce se uită la tine aparent nedumerit, dar cu un dispreț absolut evident. „Ce, nu ai senzor de parcare?“, îmi aruncă mestecînd cuvintele în acel *slang* de malul Dîmboviței care este din ce în ce mai la modă. „Am.“ Nu îmi dau seama de ce îl bag în seamă. Se uită cu superioritate la mine, exprimînd monosilabic cultura lui: „Și atunci?“

O prietenă conduce o mașină fără radio. Cum să ai mașină fără radio azi? Radioul este esența mașinii. Ce ai putea face în mașină fără audiobook-uri, fără știri, fără muzică? Prietena amintită privește mașina ca pe un obiect cu patru roți menit a te purta dintr-un loc în altul, atunci cînd ai nevoie. ~~Normalitate~~, aș spune. Tai cît pot de iute. Raționalitate, aș spune, așa este corect. Normalitatea este acel loc pe care majoritatea îl consideră normal. La noi, normalitatea este acel spațiu în care arăți altora cît ai, în care îți încordezi mușchii – metaforic vorbind – și îți exprimi autoritatea, puterea, superioritatea. În care arăți că nu este nimeni ca tine. La fel de tare ca tine, vreau să zic.

Șoferii ce claxonează de zor mașini roșii, conduse de femei blonde, mașini de teren pentru folosință în oraș, pietoni care te înjură cînd te lasă să treci strada, bicicliști ce nu coboară de pe bicicletă pe trecerea de pietoni, vînzătorul de vignete din taraba de la granița cu Ungaria care exclamă dezamăgit: „Cum, nu e un BMW? Am crezut că aveți BMW!“, posesorul de BMW pe care ai grijă să îl ferești în trafic, minutele nesfîrșite în care aștepți să te lase cineva să intri în trafic de pe o străduță lăturalnică, gîndul că în Germania așteptarea este infinit mai scurtă, criza permanentă a locurilor de parcare…

Un alt prieten îmi recomandă textele Luminiței Gătejel, acum la IOS Regensburg, cea care scrie despre automobil în

perioada comunistă. Este un bun reper, care servește de minune argumentului acestui minieseu. Nu era simplu să faci rost de o mașină în comunism. Eșafodajul complicat includea un sistem de așteptare la coadă, de pile și relații prin care să avansezi înaintea altora pe listă, astfel că automobilul venea uneori după cîțiva ani. Nu aveai alegere. Mai toată lumea avea Dacia. Skoda sau Lada erau rare; Moskviciul și Trabantul doar pigmentau șirul de Dacii; nu cred că am cunoscut pe nimeni cu ARO; iar vecinul meu ce avea un Ford Taunus antic era o bizarerie absolută. Tot acest sistem de uniformizare și așteptare transforma automobilul în zeu. Daciile se stricau des, iar toată lumea știa, se pare, să le repare instantaneu.

„În final, șoselele vor deveni inutile pentru că civilizația va abandona roțile pentru aripi.“

NIKOLA TESLA

„Odată suiți la volan, oamenii se metamorfozează în chip uimitor.“

PETER COLLETT

Uniformitatea fusese găselnița adusă de Ford automobilelor. Acesta reinventase complet industria. Industria la modul general, nu o industrie aparte. Pur și simplu, invadase piața cu un produs unic, ieftin, accesibil. Unul care făcuse rabat la orice, dar nu la eficiență. Era o mașină fabricată automat, care nu punea accent pe estetică, ci doar pe valoarea sa utilitară. Designul impus de Renault pentru Dacia Logan urmează în principiu ideea lui Ford de a cuceri piața cu o mașină ieftină. Fordul model T a schimbat lumea. Henry Ford a pus laolaltă linia automată de asamblare și producția de automobile. Succesul a fost incredibil, marcînd momentul de explozie a industrializării, dînd numele unui mod de producție (fordismul) ilustrat în capodopere cinematografice, precum *Modern Times* al lui Chaplin. Era victoria emancipării, permițînd trecerea la o nouă etapă în istoria umanității. Mașinile negre, identice, pe care le vedem în filmele cu Stan și Bran, au invadat America, au intrat în garajele păturii mijlocii, devenind un simbol al consumului de masă și transformînd automobilul dintr-un bun de lux în ceva obișnuit. Turismul, navetismul, *loisir*-ul, totul se transforma, iar automobilul permitea acest lucru.

Comunismul căutase contrariul. Folosind aceeași standardizare, în contextul penuriei, creștea importanța automobilului, sublinia valoarea sa simbolică. Fiecare era forțat să fie la fel, dar aceasta nu mai era o emancipare, fiindcă nu înlocuia inovator o absență, ci uniformiza întorcînd timpul înapoi. Era un timp în care lumea începea să aprecieze diversitatea, exprimarea propriului sine, a propriilor opinii. Adică orice altceva decît ar fi fost pe placul comuniștilor, legionarilor, ISIS, Syriza sau UKIP. Penuria, timpul lung de așteptare transformau automobilul dintr-un obiect într-un soi de zeu, pregătindu-l să fie o marcă simbolică a succesului, ba chiar a parvenirii.

Este linia pe care societatea noastră a urmat-o și în postcomunism. Accentul incredibil pus pe proprietatea unui astfel de obiect (ce-i drept, în scădere în ultima vreme), folosirea sa simbolică ca mijloc de a epata sau de a sublinia inferioritatea altora nu marchează desprinderea de standardizare, ci mai degrabă subliniază o normativitate pe care societatea o adoptă promovînd comportamente materialiste și manifestări de putere. Automobilul pare a fi folosit adesea drept mijloc de a sublinia ierarhii și moduri de viață.

Cu zece ani în urmă, lîngă o cîrciumă de cartier, pe strada unde locuiesc și acum, doi copii se jucau pe lîngă roțile mașinilor parcate. Părinții erau pe terasa cîrciumii. „Ce mașină ai?“, o întreabă băiețelul pe fetiță. „Un Clio“, spune ea. Aveau 3-4 ani. Am rămas surprins de cunoașterea ei.

Gîndiți-vă la prestigiul unei școli în care directorul coboară dintr-un BMW strălucitor, din care se revarsă un *fusion* de manele-hip-hop. Directorul zîmbește larg. Costumul său negru cu dungi aurii se asortează cu tapiseria din piele bej a mașinii negre, cămașa albă descheiată la ultimul nasture lasă a se întrevede lanțul destul de gros de aur, ornat cu o cruciuliță. Nu poartă maiou și zîmbește larg. Se adresează camerei mestecînd cuvintele precum puștiul de care aminteam mai sus. Vrea să atragă în liceul său elevi precum acel puști, prin urmare le servește o imagine similară cu ceea ce admiră aceștia și plasează totul pe Facebook.

Automobilul dispare ca actor esențial în istoria umanității.

Transformați acest director într-un șef de departament sau decan și veți avea o imagine a rolului automobilului, cel care subliniază succesul social și este folosit ca instrument de a promova imaginea. Și gîndiți-vă ce fel de studenți sau liceeni vor fi atrași în școala cu pricina, ce fel de valori vor promova ei, ce fel de automobile vor avea și cum se vor comporta în trafic. Cum se vor raporta la alții. Cum își vor lăuda șefii și cum le vor trage acestora prețul de sub picioare. Cum se vor purta cu subalternii.

Și reveniți la Ford. La Henry Ford și la ideea sa de a furniza tuturor automobile. Sau mergeți la Stephen Baxter, un autor de science-fiction care propune elemente de *alternate history* în *Ultima*, una dintre cărțile sale recente (2014). Imperiul Roman cucerește acolo Germania, nu Britania, astfel încît lumea este împărțită între romani, chinezi și britanici. Nu mai intervine Evul Mediu întunecat, iar cucerirea spațiului se face cu rachete bazate pe praful de pușcă chinezesc. Automobilul dispare ca actor esențial în istoria umanității. Un obiect oarecare, așa cum cred eu că ar trebui tratat. La fel cum l-a tratat Ford. La fel cum îl tratează prietena fără de radio.

Dar cum să ai un automobil fără radio?! Asta nu înțeleg.

***Bogdan Voicu** este sociolog, membru al Grupului Românesc pentru Studiul Valorilor Sociale (www.romanianvalues.ro).*

Adrian STĂNICĂ

Auto Italia. Anii '90

De ce Italia? De ce nu? Și ei, și noi avem mașina populară. Fiat sau Dacia, mașina națională e subiect de glume, dar și de dorință. De dispreț, dar și de adorație. De ce anii '90? Pentru că, după mulți ani de lipsuri, Italia trecuse în deceniile precedente printr-o perioadă de creștere economică spectaculoasă, care se simțea și în nivelul de trai. Și, la fel ca oriunde în lume, creșterea rapidă a veniturilor merge în linie cu aspirațiile personale, nu și cu nivelul de educație...

Povestirile următoare sînt amintiri ale unui tînăr (masterand și apoi doctorand), care visa că, poate, într-o zi, va fi la fel și în țara sa. Cred că unele vise au devenit deja realitate.

Milano, toamna anului 1993 – vara lui 1994. Sînt lunile în care plec în week-enduri cu cîțiva colegi la Master, și cele mai multe drumuri le facem cu un Fiat 127. O mașină mai mare pe dinăuntru decît pe dinafară. Chiar mult mai mare, dat fiind că am încăput și cîte șapte. Sînt lunile în care am simțit pe pielea mea pentru prima oară ce însemna un blocaj de trafic, inclusiv pe impresionant de larga – atunci – centură de est a orașului. Sînt și lunile în care ajung să înțeleg statutul social dat de mașină (mai bine zis, de marca acesteia) – mai ales cînd cunosc oameni care preferă să stea cîte șase într-o cameră, dar să plătească în rate o mașină nemțească. Sau să își arunce toți banii pe un monstru pentru care nu le mai rămîn bani de benzină. Milano al anului 1993 mă pregătește și pentru criza locurilor de parcare, atît de actuală acum în București.

Ar fi trebuit să dea o amendă pentru exces de viteză la simpla vedere a Ferrari-ului.

Tot Milano, iunie 1994. Trec printr-o zonă a orașului unde sînt mai multe școli pentru fotomodele. Mă grăbesc spre metrou, cînd văd două tinere fete, înalte, suple, frumoase ca un vis de primăvară. Au părul lung, care flutură în vînt, la fel ca rochiile lor, scurte și foșnitoare. Par două cariatide care au trecut din templele Greciei Antice direct într-o reclamă (ar putea fi chiar la cafea italiană...). Evident, nu sînt singurul care le admiră. Aud o bufnitură de tablă înfundată – două Fiaturi tamponate – din care coboară șoferii. Mă aștept ca cei doi, bărbați la ceva mai mult de cincizeci de ani, să se ia la ceartă. Dar nu, își întorc privirile după cele două fete pe care le pufnește rîsul și merg mai departe spre metrou... Polițistul de la circulație, din mijlocul intersecției, le face celor doi șoferi un semn de lehamite din mînă, admirînd și el peisajul. Cînd fetele coboară la metrou, se duce spre cei doi zicînd *Managgia, troppo belle...*, sînt toți de acord, iar accidentul e pus clar pe seama naturii noastre, sărmani bărbați cu suflete slabe.

Bologna, final de noiembrie, jumătatea anilor 1990... este aproape 7 seara. Ceața începe să învăluiască lumina portocalie a becurilor stradale, dar și șirul nesfîrșit de stopuri roșii, al mașinilor blocate în traficul din oraș. Simt că un melc mai sprințar ne-ar depăși fără probleme. Sînt în mașina profesorului meu, Franco Marabini, ne întoarcem de la serviciu. Agonia așteptării în trafic e dublată de o liniște care îmi pare terifiantă. Nimeni nu claxonează, nimeni nu înjură. Comentez că sînt impresionat de cît de calmi și educați sînt italienii. Franco îmi aruncă o privire ghidușă și îmi spune că a venit momentul să îi cunosc pe bolognezi cu adevărat. Deschide geamul și strigă: *Criminali!* E momentul în care miile de materiale explozive aflate în mașini detonează, iar explozia de furie latină se întinde peste toată intersecția. Aproape toți claxonează și urletele șoferilor nu pot fi redate din motive de autocenzură.

Napoli, anii 1990. Oraș fascinant, în care mașinile și oamenii curgeau mereu în șuvoaie rapide și aparent haotice, avînd, totuși, reguli bine stabilite, dar un pic mai greu de aflat. În primăvara anului 1997 am stat suficient de mult ca să pot afla cîteva dintre acestea.

Traversarea străzii de către pietoni. Noii mei prieteni m-au sfătuit călduros ca, atunci cînd traversez, să trec cu curaj, cu pas egal și viteză constantă. Nuuu, nu e nevoie să trec pe la zebră, ci pot trece oriunde, pentru că șoferii mă vor ocoli. Primele dăți cînd am traversat am avut inima cît un purice. Cu ochii închiși, am simțit curentul de aer stîrnit de mașinile care treceau milimetric pe lîngă mine, dar au avut dreptate. Funcționa! După trei săptămîni am avut probleme la Roma, cînd am încercat să traversez tot „la liber". Nu voi uita ochii dilatați ai șoferului care venea spre mine și a oprit în ultimul moment.

Parcarea pe spații înguste. Numită și „parcarea după ureche", constă în a intra cu mașina cît se poate de ușor în spațiul liber dintre alte două automobile și de a le împinge – tot ușor – pentru a-și face loc. Acest tip de parcare, după principiul „Trăiește și lasă-i și pe ceilalți să trăiască", era acceptat de către localnici, care își lăsau special mașinile oprite și nebăgate în viteză. Evident, funcționează doar pe suprafețe orizontale.

Respectul pentru programul celuilalt. Complet diferit față de București, de exemplu, presupune că, dacă doi amici se întîlneau pe vreuna dintre străduțele înguste ale orașului, aceștia se putea opri să schimbe cîteva vorbe fără ca ceilalți să îi claxoneze. Evident, și cei din spate știau că la un moment dat va veni și rîndul lor.

Revin la Roma în 1998. Intru în vorbă cu un chelner care, auzind că sînt român, îmi spune că își dorește o soție de la noi, pentru că româncele au suflet bun, nu sînt materialiste, ca italiencele. Îl întreb cum a ajuns la concluzia asta. Îmi spune că a fost în România și fetele îl băgau în seamă fără să pară deranjate de faptul că el avea un Fiat. Păi, cunoscutele lui italience se uitau după mașini străine. Am vrut să-i spun că, în România, Fiatul tot mașină străină este, dar mi-am zis că se va descurca el...

Autostrada dintre Ravenna și Bologna, 1995. Oprim, cu Franco, într-o benzinărie. La umbră e parcat un Ferrari, care a atras toată suflarea omenească oprită acolo. Opera de artă inginerească atrage și doi polițiști, care, la fel ca ceilalți, îi dau roată, o studiază și o admiră din toate unghiurile. Apare și șoferul, care îi întreabă pe polițiști dacă s-a întîmplat ceva. Șeful răspunde că nu, dar că, în principiu, ar fi trebuit să dea o amendă pentru exces de viteză la simpla vedere a Ferrari-ului. Glumea, evident, dar în voce se simțea și multă invidie...

București, martie 1996. Bulevardul Ferdinand, intersecția cu Horei. Prietenul meu Dan și-a cumpărat un Fiat 850. Mașina are 30 de ani, dar merge încă foarte bine. Mergem să alimentăm la benzinăria de la intersecția cu Horei, lîngă fostul bar MASH. În spatele nostru, un ARO (pe atunci mașină încă dorită de mulți) ne tot claxonează. Dan trage pe dreapta, îi face loc să ne depășească, ARO-ul – nimic. Intrăm în benzinărie, la coadă. În spatele nostru, ARO-ul continuă să ne claxoneze. Șoferul se dă jos din mașină și începe să ne complimenteze „hîrbul". Dan (1,97 m înălțime) și cu mine (1,85 m) ne extragem din mașină – întîi pe lateral, apoi ne ridicăm. Șoferul ARO-ului – statură sub medie –, cînd ne vede, fuge și se încuie în mașină. Ne apropiem de el fără să zicem nimic. Deschide geamul și strigă: „Hai, băi, băieți, că mai glumim și noi". Închide geamul și fixează absorbit un punct de pe cer.

„Nu contează ce e în spatele tău."

ENZO FERRARI

„Să fii al doilea înseamnă să fii primul care pierde."

AYRTON SENNA

„Frînele doar te încetinesc."

ENZO FERRARI

Lido di Veneția, 2002. Sînt bursier „Marie Curie" și sînt fericit că am putut închiria un apartament în Lido, insulă frumoasă ca un vis. Mă simt ca acasă, mai precis ca în copilăria de la bunicii din Turnu Măgurele. Din octombrie pînă în aprilie, cît nu sînt turiști, duminica după-amiaza toată lumea iese la promenadă pe Gran Viale, plimbîndu-se, ordonat, pe partea dreaptă, întîi spre mare și acolo, traversînd pe celălalt trotuar, spre lagună. Tot duminica mă și plimb cu bicicleta (un Bianchi care a participat la Giro d'Italia în anii 1930) și fac turul insulei. Ajung să văd că e și perioada cea mai periculoasă a săptămînii, pentru că e și momentul șoferilor de duminică. Cei mai mulți sînt, de fapt, șoferițe, doamne cu părul argintiu, îmbrăcate elegant, la volanul unor mașini la fel de elegante și cam de-o vîrstă. De obicei își aduc acasă soțul, care moțăie liniștit în dreapta, după un prînz în familie sau cu prietenii. Politicoase și zîmbitoare, se întorc să vadă ce se întîmplă cînd aud vreun zgomot sau văd vreo cunoștință. Rău e că, de regulă, se întorc cu tot cu volanul, fără să semnalizeze. Pedalez „defensiv" și de multe ori mi se întîmplă să mă feresc în penultimul moment.

Despre stilul de condus? Vorbind cu un prieten francez, acum cîțiva ani, acesta îmi mărturisea că italienii sînt, la volan, mai disperați ca francezii. Și românii? – întreb eu. Cei mai mulți români conduc prost, nu nebunește – e totuși o diferență.

***Adrian Stănică** este jurnalist de știință.*

Liliana NICOLAE

Mașina cu mai multe vieți

Ascăpat teafără din mîinile hoților. Nu a avut nici o zgîrietură, la cutremurul din 1977, deși clădirea la subsolul căreia se afla s-a prăbușit ca un castel din cărți de joc. Iar după 200 de kilometri pe serpentinele alea înguste din Iugoslavia, aproape că „s-a născut" a doua oară.

Poate că mașinile, ca pisicile, au mai multe vieți.

Am fost să o văd într-o sîmbătă după-amiază de vară toridă. Știam că e mai bătrînă ca mine cu cîțiva ani, dar pentru o mașină italienească asta nu ar trebui să fie o problemă. Se ține încă foarte, foarte bine și întoarce priviri admirative pe stradă.

Am găsit mașina mică, parcată sub streașina casei mici, în curtea mică, acoperită cu o prelată, să nu o bată soarele prea tare. Iar pe prelată, o pisică. Sub mașină, un cîine roșcovan mă latră strașnic, dar din cauza căldurii nu scoate nici măcar o lăbuță afară.

În toată larma creată face ordine doamna Ionescu, stăpîna mașinii, a cățelului și a pisicii. Doamna Elena Ionescu are 84 de ani. O mînă de om, ușor adusă de spate, cu un zîmbet larg și ochi vii. Îmi spune glumind că, la vîrsta ei, a ajuns vedetă.

„Cînd eram tînără, nu mă băga nimeni în seamă. Acum, toată lumea se uită după mine pe stradă. Unii se minunează că mai merge mașina, alții – că mai merg eu cu ea!"

Elena Ionescu, din Giurgiu, este, poate, printre cele mai vîrstnice șoferițe din țară. Cum spuneam, are 84 de ani. Iar de condus, conduce de 50 de ani. A învățat mai întîi să meargă pe motocicletă, deși nu și-a luat niciodată carnet pentru asta. Soțul avea o Jawa, de 125 cm cubi, pe care a învățat și ea. Apoi Jawa a fost vîndută și înlocuită cu un Simsom, de al cărui motor în 4 timpi s-a îndrăgostit. Atunci și-a spus că dacă își va lua mașină, musai o să aibă motor în 4 timpi. Așa că, în 1966, a făcut școala de șoferi. Își amintește că totul i s-a părut simplu și că i-a plăcut foarte mult. Ba chiar s-a gîndit că are talent. Instructorul i-a spus odată mamei ei: „Să vedeți ce bine o să conducă fata dvs.!" Și doamna Ionescu conduce de 50 de ani. Cu eleganță, cu bun-simț și cu o mare responsabilitate. Nu a făcut și nu a fost implicată în nici un accident. Și, în tot acest timp, a primit o singură amendă. Iar asta de curînd, pentru că oprise cîteva minute într-un loc unde nu avea voie. Un loc unde opresc, de-altfel, mulți șoferi din Giurgiu, pentru că nu au altă variantă. Își amintește că, atunci cînd a dat examenul pentru carnet, era singura femeie printre candidați. Iar apoi, a trecut ceva vreme pînă să mai vadă șoferițe prin București.

© V. Arcanu

„O lady nu se machiază la volanul automobilului."

CANDACE SIMPSON-GILES

© V. Arcanu

Acasă a avut o mașină austriacă veche, apoi un Opel Olympia. Dar astea au fost mașinile soțului. A ei, și doar a ei, a venit în 1967, la Vama din București. Depusese banii la CEC, așa cum se proceda pe-atunci, și a așteptat. A trebuit apoi să se ducă doar să aleagă culoarea. A ales alb. „Ca să se vadă de oriunde, oricînd!" Și... cu permisul de șofer în buzunar, a condus pentru prima oară, pe la Piața Universității, mașina cea nouă. Un Fiat 850, alb, an de fabricație 1967. Era un sentiment ciudat, pe bulevardele aproape pustii. Cînd și cînd mai trecea cîte o mașină. Doamna Ionescu era mîndră, mulțumită, chiar fericită. Nici gînd, însă, de atmosfera din filmele romantice italiene.

Însă o mașină italienească nu putea să nu facă cel mai lung drum al ei decît în Italia. „Am trecut podul pe aici, pe la Giurgiu, am luat-o frumușel prin Sofia, apoi prin mijlocul Iugoslaviei, ca să văd lumea, să văd orașele principale. Pe malul Adriaticii, era teren stîncos și numai serpentine. Am zis – n-am nevoie. Vreau și eu să văd lumea! Făceam cîte o vizită pe unde treceam. Apoi, am ajuns, tocmai în fundul Iugoslaviei, la Marea Adriatică. Nu pot să uit! A fost o porțiune cu serpentine pe 200 de kilometri! Serpentine strînse, una după alta. Am zis că ametesc și că nu se mai termină! Îmi mai amintesc că, la granița Iugoslaviei, erau cuconeturi, cu poșeta în mînă, treceau granița, la plimbare, ca în oraș, fără să le întrebe nimeni nimic. Apoi, în Italia, am fost la Roma, la Florența... Zîmbeam în sufletul meu. Călătoria asta am făcut-o cu o prietenă, iar la întoarcere am luat-o prin nordul Italiei, am ocolit, ca să scăpăm de serpentinele alea. Am zis... nu mai îmi trebuie serpentinele alea pentru nimic în lume! Pe urmă, să știți, serpentinele de la Predeal mi se păreau floare la ureche."

Au mai fost drumuri în Moldova, pe la mînăstiri, apoi în Bucovina; la Ploiești, Giurgiu, București... și așa s-au adunat la bord 213.226 de kilometri.

„Nu știu dacă e mult sau puțin. Eu n-am făcut niciodată excese la volan. Am zis că cine e nebun și vrea să meargă mai repede, să mă depășească, să se ducă unde o vrea. Oricum, pe vremuri, erau puține mașini. Nu aveai prea mari probleme în trafic. Era o plăcere să conduci. Nimeni nu înjura sau claxona. Acum, e nebunie! Și multe accidente, oameni care se urcă băuți la volan, tineri care gonesc cu mașinile... așa ceva nu exista! Era mai multă responsabilitate."

Era mai multă responsabilitate și față de mașină. Doamna Ionescu a mers cu mașina ani de zile la același mecanic. Nu pentru reparații capitale, că nu a fost cazul, ci doar pentru reviziile obișnuite de fiecare an. „Nu plecam o clipă de lîngă mecanic. Mi-a plăcut să învăț și să știu cît mai multe despre mașina mea. Erau unii, veneau... lăsau cheile la mecanic și plecau!"

Așa s-a făcut că mica mașină albă nu a avut niciodată probleme. „La motor n-am umblat niciodată, iar acum merge cu aceleași piese și cu aceiași rulmenți de acum 50 de ani. Mașina asta a fost perfectă și atît de bine făcută! "

Perfectă și... norocoasă. Într-o dimineață, însă, pe cînd locuia în București, doamna Ionescu nu și-a mai găsit mașina acolo unde o parcase. Dispăruse. S-a speriat și a anunțat Miliția. În cîteva ore, Fiat-ul alb a fost găsit la cîteva străzi distanță. Hoții s-au plimbat cu ea vreo 30 de kilometri, au luat banii de benzină (care erau în mașină), și au abandonato. Apoi lucrurile au reintrat din nou pe făgașul lor. Au urmat iar drumurile scurte și plăcute de acasă la serviciu, de la serviciu – acasă, zi de zi, an de an.

Un astfel de drum făcuse și în ziua de dinaintea cutremurului din 1977. Seara, mașina a fost parcată cu grijă la subsolul unei clădiri. Întîmplător sau nu, doamna Ionescu – inginer în construcții civile – nu și-a parcat mașina oricum. A ales un loc ferit, chiar în colțul parcării. Cele 7,2 grade ale cutremurului au zguduit bine clădirea de deasupra parcării și au distrus-o aproape în totalitate. Cîteva din mașinile parcate la subsol au avut de suferit, însă micul Fiat alb a scăpat fără nici o zgîrietură. „Colegii mi-au zis atunci că e ca și cum aș avea o nouă mașină!"

„50 de ani alături de o mașină care nu te-a lăsat niciodată la greu... nu e puțin lucru!" Acum, cînd doamna Ionescu are 84 de ani și se mișcă mai greu, drumurile la piață sau la doctor sînt mai ușoare și mai rapide cu mașina. „Nu știu ce m-aș face cu bastonul pînă la piață! Așa că... dau bastonul pe volan!"

Iese cu mașina în fiecare zi. Mai mereu se găsesc curioși care să o întrebe cîte ceva, să se minuneze de perechea inedită pe care o fac „cele două", să le complimenteze sau să se fotografieze cu ele! Mai ajută și cîte o vecină la cumpărături sau cînd are ceva de cărat. Mașina, cu patru locuri și două uși, n-are radio, nici oglinzi retrovizoare laterale. Aer condiționat, nici vorbă!

Cînd nu merge la piață sau într-o plimbare pe lîngă Turnul cu Ceas din centrul orașului de la Dunăre, micul Fiat alb stă în curte, acoperit cu o prelată, și cu o pisică deasupra!

Liliana Nicolae *este jurnalist la Radio Europa FM. A publicat cartea de reportaj* Locuri, oameni, povești, *(Casa de Pariuri Literare, 2015).*

Cu camionul te simți ca un rege

***Marian Vasilescu** – Ninel, cum îl știu colegii și prietenii – a condus o viață întreagă tot felul de mașini, de la autocamioane și autocare pînă la limuzine. A dus și marfă, și turiști, și jurnaliști, și oameni importanți. L-am provocat la o discuție despre meseria lui și despre mașini la el acasă, în gospodăria pe care o are în apropierea Bucureștiului.*

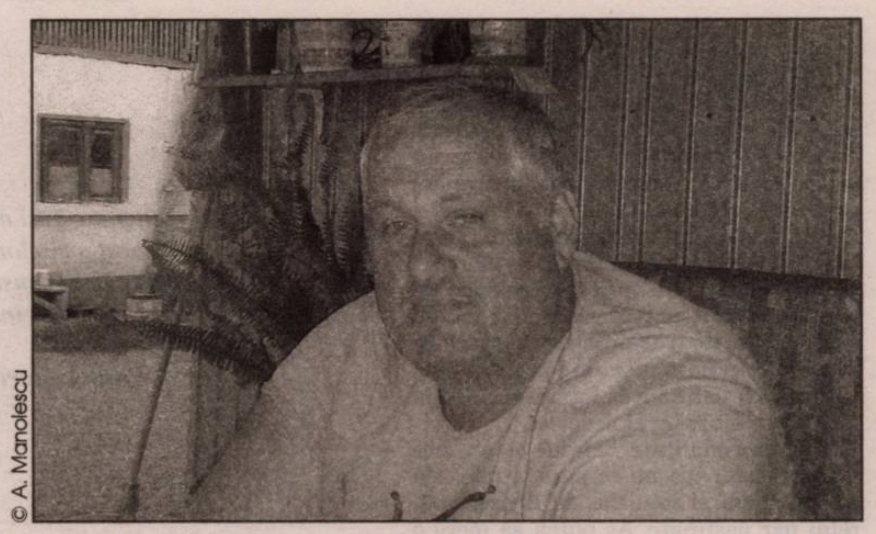
© A. Manolescu

Ce calități trebuie să aibă un șofer de limuzină?

Prima ar fi aceea că trebuie să priceapă mult și să uite repede. Apoi, să nu vorbească decît cînd trebuie și cum trebuie. Să fie om serios și discret. Cred, de fapt, că discreția e punctul cel mai important. Lucrezi cu oameni care au afaceri, au demnități. Nu te poți amesteca în problemele lor și nici nu e cazul să te apuci să vorbești ce nu trebuie. Trebuie, bineînțeles, să fii și bun șofer, să fii calm, fiindcă una e să cari polistiren și alta e să duci oameni cu limuzina. Iar dacă e vorba de una din aceea de șase-șapte metri, îți trebuie o experiență anume, pentru că asemenea mașini sînt greu de condus, mai ales prin Bucureștiul nostru, în care pe unele străzi nici nu poți să intri cu așa ceva.

Ce părere aveți despre cei care au limuzine gen Maybach sau Rolls Royce și le conduc singuri, fără șofer?

Foarte proastă. Asemenea mașini nu sînt gîndite pentru așa ceva. Aa, dacă vrei să te plimbi cu Maybach-ul prin parcul palatului tău, să vezi cum merge, da. Dar mașinile astea sînt gîndite pentru pasagerul din spate, care are la îndemînă toate oportunitățile, și cele similare unui birou, și comoditățile necesare unui drum lung. Cred că te discreditezi dacă tu, afacerist, îți conduci așa o limuzină. Ea nu e pentru asta. Și ce te faci dacă trebuie s-o parchezi ca să te întîlnești cu cineva pentru cine știe ce afacere? Vii cu două ore înainte ca să găsești loc de parcare? Și unde o lași?

Ce calități trebuie să aibă un șofer de camion? Dar unul de autocar?

Oh, șoferii de camion sînt niște oameni mai liberi. Cei de autocar sînt însă de altă clasă. Ei lucrează cu oameni, nu cu marfă. Și vor să se diferențieze de cei care conduc camioane. Și unii, și alții trebuie să aibă însă niște atestate speciale. Cu toții facem cursuri din cinci în cinci ani, pînă la pensie sau pînă murim... Nu numai doctorii învață toată viața. Ca șofer de camion, trebuie să-ți placă, în primul rînd. Și să te gîndești că ai în urma ta 40 de tone, că uneori duci marfă de miliarde. Trebuie să ai capul pe umeri. Nu sînt toți așa, că pădure fără uscături nu se poate. Și mai trebuie să suporți să stai singur, să dormi luni de zile singur în cabină.

Dar dvs. ce vă place să conduceți cel mai mult?

Ei, aici fiecare cu avantajele lui. De exemplu, cînd te sui în ultimul tip de camion Man, te uiți în oglinzi și vezi ce ai în spate, cît ești de mare și cum toată masa aia enormă ascultă de tot ce zici tu, te simți ca un rege al șoselelor. E o senzație incomparabilă. Din cauza asta pe noi ne mai ia uneori nebunia. Și ceilalți se miră de cîte un camionagiu care fuge ca nebunul sau se bagă în față. La un moment dat, te contopești cu mașina (asta e valabil pentru orice tip de mașină) și îi știi toate chichițele și simți că poți face ce vrei cu ea. Altfel, cu limuzina sau autocarul porți costum și cravată, cu camionul poți să stai în bermude. Cu autocarul trebuie să-ți placă să comunici cu oamenii, altfel nu se poate. Gîndește-te că ești pasager și vezi că șoferul autocarului e un tip morocănos, așa, care nu scoate nici un cuvînt. Parcă te și sperii și te întrebi: „Bă, ăsta vrea să ne omoare sau ce vrea?" În autocar trebuie să te vadă lumea și că rîzi, că ești vesel. Trebuie să fii puțin actor, indiferent de problemele pe care le ai acasă. Taică-meu, tot șofer fiind și el, avea o vorbă: cînd te urci în mașină, toate grijile și necazurile le lași jos, închizi portiera, îți faci treaba și-ți aduci aminte de toate de-abia după ce oprești. Pentru că, dacă stai cu gîndul la cine știe ce, nu mai ești atent la traseu. Între astea trei, să știi că eu aș alege camionul. Am cincizeci de ani și cu limuzina nu-mi mai place.

Fiind șofer profesionist, cum e să conduceți mașina personală?

(Apare un cățel mic și negru care se gudură pe lîngă mine. „Bucșe, stai cuminte", îl apostrofează Ninel – *n.r.)*

Eu am iubit șoferia, mi-a fost chiar în sînge. Dar după o vreme, toate se diminuează. Și acuma îmi place la nebunie să conduc, dar sînt atît de mulți tîmpiți în trafic, că ți se urăște. Unii zic că cîinele seamănă cu stăpînul și vezi pe cîte unul, cînd se suie la volan, că vrea parcă să arate ce bărbat e el sau ce femeie deșteaptă e ea. Trebuie să fii foarte atent cu ăștia. Toți sînt nervoși, vorbesc la telefon, se uită pe Facebook... Eu, din camion, îi văd pe toți.

Cum îi tratezi pe indivizii ăștia?

Dimineața, mai cu indiferență, dar după-masa, după ce te confrunți cu vreo șapte-opt dintr-ăștia, te mai bagi și tu ca nesimțitul în fața lor, îi mai blochezi, nu-i lași să treacă. O problemă veșnică o ai cu taximetriștii, care vor întotdeauna să se bage ei în față, că au clienți, vezi Doamne. Dar cînd ai și tu o nevoie să ajungi undeva mai repede și le ceri voie în trafic, fie că ești cu camionul, fie că ești cu altceva, ei nu te lasă. Mai sînt și ăia cu BMW, care nu suportă să meargă după tine dacă ai Logan sau altceva. Și se bagă în față mergînd printre benzi, dă-i în stînga, dă-i în dreapta, ca bezmeticii. În plus, mai sînt ăia cu ceafa cît luneta din spate, mușchi și tot felul de semne și tatuaje pe ei, de parcă sînt murdari, și care nu respectă nimic. E mai bine să-i lași să se ducă, altfel nu știi dacă te iau la bătaie sau te împușcă.

Mașinile au bîzdîcuri, au personalitate, au suflet?

© scena-mobila.ro

„Cursele de mașini au luat naștere la cinci minute după ce a fost construită a doua mașină."

HENRY FORD

„Ați realizat că cei care conduc mai încet decît tine sînt niște idioți și cei care conduc mai tare decît tine sînt niște maniaci?"

JEREMY CLARKSON

Nu, suflet n-au, dar din experiența mea de 35 de ani, pot să spun că fiecare mașină se învață după șoferul ei. Și șoferul după mașină, dar și mașina după șofer. Ți se întîmplă să te urci în mașina altcuiva și să ți se pară că nu merge bine, iar cînd o ia stăpînul, zici că e altceva. Deci poate că au personalitatea lor.

Cînd rămîne în pană, o înjurați? Ea e de vină că v-a lăsat?

Să știi că proverbul ăla al nostru, al șoferilor, că mașina e ca femeia și te lasă cînd ți-e lumea mai dragă, e cît se poate de adevărat. Sînt unele lucruri pe care, din comoditate, le neglijezi, cum ar fi, de pildă, că ți se aprinde un bec la bord și nu te duci imediat la service. Atunci n-ai ce zice dacă te lasă. Dar se întîmplă și ca în legile lui Murphy, cînd te grăbești mai tare să ajungi undeva și ea te lasă-n drum așa, din senin.

Cu volan pe dreapta ați mers vreodată?

Da, foarte puțin, aici în România, cînd lucram la Școala BBC. La Dimitrov, pe bulevard, cînd să fac la stînga m-am urcat pe șina de tramvai, că nu eram obișnuit. Englezul pe care-l duceam încerca să-mi explice că nu e în regulă, dar eu nici nu-mi dădeam seama. Am un fiu în Anglia și puteam să-mi aduc de acolo una așa, dar mi se pare destul de periculos, mai ales în depășiri.

Credeți că Brexit-ul li s-a tras englezilor de la volanul pe dreapta?

Cred că dacă realizau ce li se întîmplă de fapt, acceptau și volan pe stînga. Dar ei au crezut că nu li se poate întîmpla nimic rău. Acum or să rămînă cu volan pe dreapta în insula lor. Dar și insula aia pare că se divizează în mai multe. Să n-ajungă ca la greci: numai insule.

Ce mașină v-ar plăcea să conduceți sau să aveți?

Cea mai tare mașină pe care am condus-o a fost un Mercedes cu două uși, cu motor V8. Era ca un avion pentru mine, cînd am apăsat accelerația, deja m-am pierdut. Cu așa ceva îți crește adrenalina pînă în păr. Simți că ți se ridică părul. Dar aia era sport și pentru tineri. Acuma însă, mi-ar plăcea să am un Volkswagen. Eu sînt înnebunit după mașinile nemțești și în special după Volkswagen. Nu știu cîte noxe scoate, nu mă interesează, nu știu ce motor are, nu mă interesează, dar cînd te urci în ea, se așază la drum, ai confort, securitate și tot ce vrei. A fost mașina săracului acum 50 de ani, acum nu mai știu a cui e, dar e bună. Și nemții le iau așa, pentru un an-doi, parcă ar vrea să vadă ce se întîmplă. Pînă la urmă, mi se pare că tot în România ajung. Noi le știm bine valoarea.

a consemnat Andrei MANOLESCU

DILEMA VECHE
Mai bine volan decît bicielist

Ana Maria SANDU

Drumul spre mare

Am opt ani și stau pe bancheta din spate a Trabantului unchiului meu. E singura mașină din familie și mi se pare, pur și simplu, perfectă. Trecem pe lîngă Daciile de pe șosea cu un fel de aroganță. Comentăm și-l încurajăm pe Goguță cînd intrăm în cîte o depășire. Nu ne lasă la greu și pentru asta îi sîntem toți recunoscători. Sigur, de cînd am plecat de acasă, s-a oprit de vreo două ori și n-a mai vrut să pornească, dar mereu s-au găsit niște trabantiști mai pricepuți decît șoferul nostru și am păcălit-o pînă la urmă. Ne salutăm cu toți, ca și cînd am face parte dintr-un club select.

„Are personalitate băiatul ăsta", zice mătușă-mea. Așa mi se pare și mie. Mă uit pe geam și lanurile de floarea-soarelui par nesfîrșite. Aș putea să merg o viață întreagă pînă la mare și nu cred că m-aș plictisi. Adulții din mașină sînt tineri și se amuză. Nu ne grăbim nicăieri, avem tot timpul din lume. Cumpărăm un pepene galben și-l mîncăm pe marginea drumului. Rîsetele noastre rămîn în urmă, așa cum se întîmplă cu bornele kilometrice la care ne uităm din cînd în cînd. Rămînem fără gaz, asta nu e prea bine. „Nu e grav, e pana prostului, tăticule" – și așa am mai aflat ce pericole te pot ajunge din urmă.

„Nu am putut găsi mașina sport a viselor mele, așa că am construit-o eu însumi."

FERDINAND PORSCHE

Îl împingem pe Goguță o bucată bună de drum, pînă la prima benzinărie. Bărbaților le scapă cîte o înjurătură, dar nu se supără nimeni cu adevărat. Facem pipi într-o tarla cu porumbi. Le arătăm degetul unora pe care i-am enervat și care ne claxonează ca nebunii. Cineva vindea niște piersici uriașe și nouă ne plouase în gură. Frînăm din scurt, să luăm o pungă. Pînă la mare mai e cale lungă. Urmează o masă mai consistentă, cu sandviciurile pregătite de cu seară și aranjate într-o cutie. Facem firimituri pe bancheță și le adunăm cu grijă.

Goguță e cea mai docilă mașină. Cică e făcută din carton și dacă, Doamne ferește, îi dai un pumn, îți trece mîna prin ea ca prin brînză. Ce prostie! Sînt în stare s-o apăr în fața oricui care ar îndrăzni să zică ceva urît. Nu poate să fie decît invidie. Pînă la urmă ajungem la 2 Mai. Parcă am plecat de acasă de o săptămînă. E adevărat că eu am mai și dormit, iar moțăiala aia, cu capul sprijinit de bancheță, mi-a prins bine. O parcăm în fața gazdei și îi spunem noapte bună, după ce ne-am cărat înăuntru toate bagajele din portbagaj. Mie îmi pare rău că îl lăsăm pe Goguță acolo, singur, dar asta e soarta mașinilor.

„Stăm doar cîteva zile aici, după aia plecăm mai departe în Deltă", îmi zice mama. Și vestea m-a bucurat. Voiam aventură. Făcusem o mare pasiune pentru crenvurștii chinezești și n-am vrut să gust altceva în acea călătorie.

Pe la 20 de ani am mai mers o dată pe drumul de la mare la București cu un Trabant. Era al unui băiat pe care-l cunoscusem în Vamă. A fost ultima dată cînd am mai călătorit cu modelul ăsta de mașină. Deși stăteam în față, mă simțeam ca-n copilărie. Recunoșteam absolut totul. Și mirosurile îmi reveniseră în minte. Nu-mi amintesc dacă i-am povestit atunci despre Goguță și despre locurile pe unde ne-a plimbat de-a lungul timpului. Nici nu conta, de fapt. Era doar o poveste de familie.

O pasiune regală

interviu cu Nicolae APOSTOL, președintele Clubului Vehiculelor de Epocă

Cît e de greu pentru colecționarii de automobile de epocă de la noi să-și satisfacă pasiunea?

Dacă e pasiune, nu pare greu. Sigur, dacă o duci la extrem și, din pasiune, începi să ai din ce în ce mai multe mașini, la un moment dat devine complicat. Dacă te limitezi doar la cîteva, e mai simplu.

Se poate face așa ceva și fără pasiune?

Constatarea este că în ultimii ani au apărut și colecționari din rîndul oamenilor de afaceri care au înțeles că o mașină de epocă, luată la un preț și ținută în anumite condiții, poate fi revîndută peste cîțiva ani în cîștig. Deci poate fi și o afacere, nu doar o pasiune. Eu însă fac lucrul acesta din pasiune. Perpetuez și încerc să dezvolt activitatea asta care e o moștenire de la tatăl meu. Am ajuns acum să am opt mașini de epocă, ceea ce pentru un om cu posibilități financiare nu foarte mari este destul de mult. Dar sînt și multe satisfacții. Reușești ca la fiecare ieșire cu mașinile de epocă să te bucuri de ele. Eu sînt unul dintre puținii organizatori ai unor evenimente cu asemenea mașini, pot spune că sînt chiar unul dintre pionierii domeniului de după 1990. Clubul nostru a ajuns să organizeze peste 16 evenimente pe an. Desprins din Clubul Vehiculelor de Epocă, există și Retromobil Club România, care are și o comisie națională pentru omologarea vehiculelor istorice, autorizată de Guvern. Noi ne-am păstrat statutul de organizatori de evenimente și ne-am propus să coagulăm un număr mai familiar de pasionați. Organizăm evenimente cu 15-25 de automobile, care reunesc nucleul de bază al colecționarilor de mașini de epocă. Nu e vorba aici de marii colecționari, ci de cei obișnuiți. Marii colecționari sînt o cu totul altă categorie și nu prea vin la evenimente.

Care e rostul acestor evenimente?

Întreținpasiunea. Pentru că nu dețiiun automobil de epocă doar ca să-l ții în garaj și să-l îngrijești, să-l lustruiești... Trebuie să te bucuri de el și prezentîndu-l altora. E o satisfacție pentru noi să dăm viață acestor mașini, ca să nu ajungă la programul Rabla și de ele să se poată bucura și publicul larg. De Ziua Copilului, de exemplu, plimbăm copii în ele, de Noaptea Muzeelor ieșim cu ele la plimbare... Parada sau expoziția automobilelor de epocă sînt întotdeauna atracții deosebite.

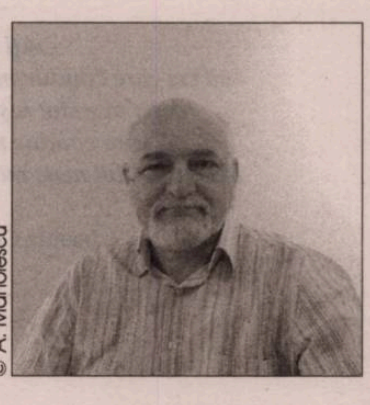
© A. Manolescu

„Cînd un bărbat îi deschide soției ușa autoturismului, poți fi sigur de un lucru: ori mașina este nouă, ori soția."

Autor anonim

Cum se definește un automobil de epocă?

După normele Federației Internaționale (la care ne-am aliniat și noi), un automobil de epocă trebuie să aibă cel puțin 30 de ani vechime, să fie în perfectă stare de funcționare și să fie corespunzător din punct de vedere estetic (să nu aibă rugină sau alte probleme). El trebuie omologat de comisia de care vorbeam.

Care sînt cele mai vechi automobile ale colecționarilor din România?

Cam de cînd începe și istoria automobilului, de la începutul secolului trecut. Avem și două trăsurici cu motor, făcute de Benz în 1889. Se conduc cu o manetă amplasată în fața șoferului, au un schimbător cu maximum trei viteze, două înainte și una înapoi, și motorul are unul sau doi cilindri. Sînt înscrise în clubul nostru, funcționează și au fost prezentate la diferite expoziții și parade.

Cum găsiți piese de schimb, cum reparați asemenea mașini?

Se pot și cumpăra piese, deși sînt scumpe (pentru că sînt făcute în serie foarte mică sau doar pe comandă), dar se pot și repara. Aici însă e o problemă pentru că, în industria auto actuală, totul se schimbă, nimic nu se mai repară și de aceea nu prea mai există nici meseriași, mai ales în România, care să știe să facă reparații și recondiționări mai complicate. Noi încercăm prin toate mijloacele și cu ce știm să formăm și oameni care să ducă mai departe această tradiție.

Vi se pare că evoluția automobilului în timp a fost lineară, continuă, sau nu neapărat?

Pot să vă spun că automobilul electric, de exemplu, n-a fost inventat acum, cum se poate crede. Încă de pe la 1900 au existat și variante electrice. Sigur, erau extraordinar de grele, aveau acumulatori și motoare cu un volum foarte mare, dar existau. În America a mai fost cu ani în urmă o tendință de a se introduce automobilul electric în producție de masă, dar lucrurile s-au frînat. Dacă tot vorbim despre evoluția automobilului, observăm că acum accentul nu mai cade pe mașina propriu-zisă, ci pe tot felul de gadget-uri, pe electronică. Și la un moment dat s-ar putea ca, pe scară largă, automobilul să nu mai fie condus de om, ci de electronică.

Chiar foarte recent a avut loc un accident mortal cu o mașină Tesla condusă automat.

Da. Eu, care sînt pasionat de condus, nu sînt deloc de acord cu ideea asta. Și nici cu atîția senzori, de parcare, de apropiere etc. La un moment dat or să fie accidente pentru că s-a stricat nu știu ce senzor. Deci nu mai e de vină omul, ci senzorul. Va fi probabil mult mai complicat să judeci cauzele accidentelor.

Există vreun automobil care să vă fi uimit sau să vă fi plăcut în mod special de-a lungul timpului?

E greu să ai o singură admirație, dar pot să vă spun că am în colecția mea un Jeep Military Bantam din 1943 (Bantam a fost inventatorul Jeep-ului), o creație foarte inteligentă. A fost conceput de americani special pentru război. Era o mașină care putea fi folosită în multe feluri. Putea fi parașutată din avion, cădea pe roți și era imediat gata de pornire; putea fi transportată pe bucăți în niște lădițe de lemn și apoi putea fi asamblată într-un timp record, vreo cinci minute; putea fi folosită ca plug pentru zăpadă; motorul putea fi conectat la o moară sau putea fi folosit ca pompă de tras apa... Avea o mulțime de funcționalități, iar în război a avut o eficacitate extraordinară pentru trupele americane. Am avut șansa să găsesc un astfel de Jeep rămas de pe vremea războiului și l-am refăcut. Un exemplar are și Regele Mihai în colecția sa de Jeep-uri, restaurat de domnia-sa în condiții excepționale. Pot să zic, deci, că am o pasiune regală.

a consemnat Andrei MANOLESCU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Haz de necaz

Săptămîna trecută, într-un articol din *Dilema veche,* domnul Cătălin Ștefănescu scria amar despre momentul de hăhăială națională stîrnit, în fiecare an, de „perlele de la Bac". Despre cum, în loc să ne preocupe moștenirea lăsată acestor copii, o lume tulbure, a ignoranței și a sărăciei, noi, adulții de azi, ne batem în piept cu micile noastre vitejii școlărești din secolul trecut și ne înălțăm piedestaluri de la înălțimea cărora privim cu dispreț generațiile care ne vor face viitorul.

Îi înțeleg tristețea: de nenumărate ori am scris, la rîndul meu, despre cum ne prefacem că ceea ce se întîmplă acum în școlile românești nu ar fi vina noastră, ci a unei „gene defecte" care șubrezește generațiile tinere. Am scris despre felul inadmisibil în care s-a comportat societatea românească postdecembristă în fața problemelor din educația națională: miniștri incompetenți, ignoranți, slugarnici, dascăli plătiți mizer, programe reformatoare întocmite între două tururi electorale etc. Am scris, mai ales, despre perlele profesorilor, găsite în proiectele lor de lecție sau în așa-zisele lor lucrări științifice pe diverse teme de educație. Cu alte cuvinte, știu destul de bine cîtă dreptate are domnul Cătălin Ștefănescu. Pe de altă parte, am totuși de făcut niște mici observații la efortul amîndurora de a ne pune cenușă în cap.

„Perlele" găsite în tezele copiilor sînt amuzante. Chiar sînt! Nu ai cum să nu rîzi citind *„Romanul Plumb a lui Rebreanu este o artă poetică deoarece prezintă drama unui țăran într-un cavou."* Sau la *„Anul cu 365 de zile se numește an biseptol."* Știu, este frustrant gîndul că de aceste perle rîd nu numai cei citiți, educați, ci, mai ales, jurnaliști de tabloide agramate, foști miniștri ai Educației care au rămas în istoria României pentru dezastrul lăsat în urmă, rîd parlamentari ignari și funcționari analfabeți. Oameni care ar trebui, deci, să se simtă mai curînd responsabili, decît amuzați. Rîsul e, pe scurt, prea „democratic". Dar hazul stîrnit de „creativitatea" elevilor la examenele naționale mi se pare unul dintre puținele momente „igienice" ale societății în raport cu educația: e un rîs terapeutic. Citești, te minunezi, zîmbești și treci mai departe, sancționînd, în cel mai blînd mod cu putință, inadecvarea. Nu cred că folosește nimănui să transformăm acest moment într-unul al tragediei naționale.

„Manole ziua zidea și noaptea se surpa."

Moda perlelor de la Bac există de mult timp: pot da și acum citate exacte din cărțile lui Mircea Sântimbreanu, Grigore Băjenaru sau Nicolae Saftu în care copiii vremurilor trecute slobozeau porumbei la fel ca cei de astăzi. De pildă: „Manole ziua zidea și noaptea se surpa." Sau: „Agripina, de copii, avea cinci capete."

Nu cred că o discuție eficientă despre moștenirea lăsată copiilor noștri, despre reforma în învățămînt, ar trebui pornită de la acest „moment estival": perlele nu dau măsura exactă, corectă despre ceea ce se întîmplă cu adevărat în școlile românești. Nimeni nu se îndoiește că adolescenții și copiii de acum sînt mai buni decît ceea ce scriu pe foile de examen.

Ar trebui semnalat, totuși, un fapt bun: în general, tot amuzamentul stîrnit în fața foilor de examen este acompaniat, în presă, de analize serioase asupra felului în care este construită programa de învățămînt, sînt formulate subiectele de testare a cunoștințelor, asupra pregătirii cadrelor didactice. Cei preocupați de educație știu unde e buba. Din păcate, cei care știu unde e buba nu sînt și cei care decid.

Să presupunem, însă, că luăm în serios rateurile de pe foile de examen, că ne îngrijorăm de ceea ce găsim acolo. Cred însă că, dacă transformăm o problemă punctuală – de tipul ce fel de informație și formație primesc copiii în școală – într-una mai largă și mai dramatică, de tipul moștenirea grea lăsată pe umerii generațiilor tinere, nu le vom rezolva nici pe una, nici pe cealaltă. Cred că ar trebui să fim mai abili în detectarea punctuală a problemelor și în găsirea soluțiilor eficiente.

Aș vrea să spun că, pe an ce trece, totuși, nici perlele nu mai sînt ce-au fost: în loc de formulări hazlii, vid de cunoaștere, verze ideatice, formulări amuțitoare, perlele din ziua de azi aduc mai curînd a bombăneli, cîrteli, negocieri jalnice cu examinatorul etc. Pe vremea mea, aveau mai mult haz. Ca să vă conving, am să dau una din galeria proprie, clasa a cincea: „Prima descoperire a omului a fost mîna." Ani buni a fost ținută în cartea de aur a școlii pe prima pagină.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Extremism cu finalizare. De vînzare

Într-un week-end doar am trăit netrăita. Nisa, Baton Rouge, Ankara-Istanbul. Am trăit cu emoție, partinic, suspansul n-a lipsit. Extremism cu finalizare se găsește la liber. Nici o restricție. Pe Internet. Se taie capete, unii aplaudă, alții dau *share,* ce bine! S-o luăm simplu. Nu este de vină *social media.* Noi sîntem de vină. *Social media* sîntem noi. Absenteismul nostru politic aduce regulat capete fără gît în fruntea instituțiilor. Asta duce inevitabil la discursuri goale de conținut, la lipsa acțiunii comunitare. Să privim mai departe. Cînd capul este plecat continuu în concediu sau nu are soluții vitale, individul își caută identitatea, rostul. Ce fac? Da, ce fac eu? Cultiv morcovi, rapiță, merg la școală, dau cu piatra în geam? Familia nu mai are autoritate, comunitățile virtuale împărtășesc atîta experiență într-un minut cît toată istoria omenirii. Nu e simplu s-o lași naibii de durată, ce să aștepți morcovul să crească, școala să te învețe, cînd poți fi în trei minute eroul vremurilor tale? Cînd totul este relativizat, de la educație la muncă și cînd devii mare și tare sporind numărul inocenților de pe o stradă din Nisa, Orlando, Istanbul sau Craiova, de ce să n-o faci? Vorbim aici de tineri, vorbim aici de oameni care sînt în căutarea, eterna căutare a identității. Privim cu indiferență de 25 de ani cum propriii noștri copii vin de la școală cu impresii despre profesori, nu cu știință de carte sau metode de investigație a lumii înconjurătoare. Copiii noștri, viitoare victime sau viitori teroriști. Azi, granițe nu mai există. Dacisme, ISISisme, legionarisme, băsisme, pontisme, udrisme, vadimisme, antivaccinuri – toate sînt egale astăzi în startul pentru a intra în capul copiilor noștri. Și noi sîntem gata să vindem toate astea pentru că nu știm să explicăm, pentru că uităm fascismul, comunismul. Și astea-s de vînzare.

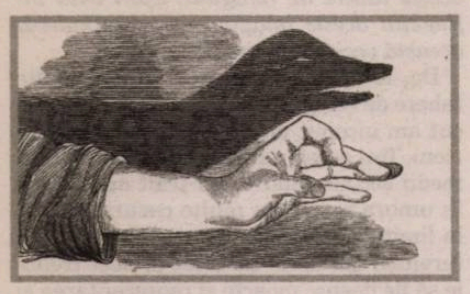

Iaromira POPOVICI

bazar

Boli și viruși

Sînt perioade, în viața fiecăruia, care, din nefericire, stau sub semnul bolii. Te pocnesc uneori în moalele capului și nu numai, tot soiul de microbi, viruși, inflamații, înțepeneli, arsuri, junghiuri. Urmate, evident, de analize de sînge, ecografii, RMN-uri, exudate, radiografii etc. Toate însoțite de interminabile discuții cu doctori, mai simpatici sau mai puțin, mai empatici sau deloc, buni psihologi sau dezastruoși, buni profesioniști sau mediocri. Toate cele de mai sus, cînd boala se prelungește, chiar dacă e doar o viroză, creează, desigur, o stare de boală. Pe care o duci cu tine, ca pe o veche, groasă și aspră pătură cîrpită, două săptămîni, o lună, cine știe cît. Pentru că nu se iese oricum din atmosfera de boală. Nu degeaba au scris despre asta atîția „inițiați": Thomas Mann, Max Blecher, Bacovia.

Starea de boală nu se reduce doar la transformarea locuinței într-o vizuină de supraviețuire invadată de sticluțe cu miros de camfor, lămîi, portocale, ceai de tei, batiste igienice, Nurofen, Redoxon, Grintus, ba chiar Zinnat și alte medicamente cu nume de prinți și zîne. Aduce și induce și un soi de dispoziție angoasat-metafizică, iar aceasta, printre repetate și iritante activități practice, îți permite să zărești mereu un posibil capăt de drum sau de tunel. Pe scurt, o stare în care nu poți face abstracție de moarte, pentru că îi simți cumva dacă nu întreaga răsuflare în ceafă, măcar un firav curent stîrnit de ea. Și dacă nu chiar în ceafă, măcar undeva în urma ta, singura-i victimă fiind un fir de păr, rebel, care mai zvîcnește din cînd în cînd.

Starea de angoasă despre care vorbeam îți conferă o anumită profunzime maladivă. Dacă ești norocos, aceasta se asociază și cu un simț al umorului și autoironiei care îi urmează și care te salvează din a cădea pînă la fund în butoiul cu depresie. Cînd trebuie să mai faci niște analize și cînd rinofaringita nu se termină, ci se transformă în sinuzită, apoi în bronșită, la un moment dat nu-ți mai rămîne decît să faci haz de necaz, de propriile-ți neputințe fizice în lanț. Tu însuți devii, dintr-un personaj demn de milă în propriii-ți ochi, unul demn de a fi luat în rîs.

Te mai salvează contactul uman, direct, cu vasta lume medicală. Dacă ești o persoană obișnuită cu bunul mers al policlinicilor și spitalelor private, în care dudui impecabil pieptănate și machiate îți zîmbesc de la ghișeu, gestionîndu-te cu un aer profi, cînd te întorci într-un stabiliment de stat nu poți să nu ai un șoc. După ce auzi la știri, non-stop, despre oamenii cu viermi de la Spitalul de Arși, și după ce vezi cum dintr-un „simplu cetățean", dacă, Doamne ferește, dă peste tine vreo boală mai exotică, poți deveni, așa, cît ai bate din palme, subiect de știri: „Femeie, în vîrstă de..., a fost depistată cu...".

Noroc că n-a fost cazul, în ce mă privește. Dar contactul cu spitalul în sine m-a mai dislocat din bula mea. Mai întîi, de la intrare începînd, nimeni nu știa nimic și te trimiteau de la Ana la Caiafa, fiecare dîndu-și cu părerea și comentînd. Apoi, odată ajunsă, în sfîrșit, la locul cu pricina, a trebuit, din păcate, să descopăr că funcționează, în continuare, aceeași *„love-hate relationship"* pe care am practicat-o, de cînd lumea, de pe vremea comunistă, cu prestatorii de servicii din diverse domenii: mai întîi îi rogi frumos, nu umil, ci neutru, ca și cum ar fi dreptul tău (și, culmea, chiar e dreptul tău); apoi, desigur, aștepți; cum timpul trece și nimic nu se întîmplă, îți pierzi răbdrea și intervii în forță, faci scandal; după scandal, cei implicați nu neapărat se execută, dar, oricum, încep să miște ceva – reacțiile lor pot fi și vădit ostile, de multe ori fac pe invers, te ignoră și mai dihai; în atari condiții, intervii cu partea de *„love"* (cea de dinainte fiind, evident, *„hate"):* te apropii de respectivele persoane, îți ceri scuze, vorbești frumos, spui că dracul nu-i chiar atît de negru, că ești și tu om etc. Combinația dintre cele două stări (de furtună și de împăciuire nu chiar mieroasă, ci întrucîtva demn-amuzată) s-a dovedit (e adevărat că nu în toate cazurile) că funcționează. Oamenii își fac, în cele din urmă, treaba. Printre ei, dacă ai ochi să vezi, îi poți găsi pe unii chiar de calitate, precum asistenta care aproape m-a implorat, dacă nu să aduc trimitere de la medicul de familie, măcar să mai renunț la cîteva analize, ca să nu plătesc prea mult; sau doctorița, aproape o fetiță, subțire și serioasă, și foarte dedicată muncii ei.

După ce ai trecut mai toate probele circumscrise „stării de boală", nu-ți rămîne decît să te întorci în casa ta mirosind a camfor, lămîie și supă de morcovi și să aștepți. Să aștepți să treacă boala și timpul ei. Eventual, uitîndu-te la cîte un film benign și fără pretenții, precum *Shall we dance?* (Peter Chelsom, 2004, cu Richard Gere, Jennifer Lopez și Susan Sarandon), în care cineva se poate elibera de disperare și poate ajunge fericit dansînd, pur și simplu (desigur, la cu totul alt nivel decît Zorba).

„Comunismul este o istorie suficient de îndepărtată ca să fie fetișizată“

– interviu cu artista Carmen DOBRE-HAMETNER –

*Pentru **Carmen Dobre-Hametner** anul 2015 a însemnat obținerea titlului de doctor în arte vizuale, la București, cu o cercetare devenită și proiect artistic (expus deopotrivă la Innsbruck, Paris și MNAC București) despre comunitatea Furry, în urma unei documentări atente, din care s-a născut și o carte,* Furries. Enacting Animal Anthropomorphism *(University of Plumouth Press, 2012). Tot în 2015, a fost unul dintre artiștii prezenți la Bienala de artă de la Veneția, în expoziția „Inventing the Truth. On Fiction and Reality“, curatoriată de Diana Marincu, la Noua Galerie a Institutului Cultural Român, cu un nou proiect, „Consuming History“, care a presupus documentarea fotografică a unui buncăr sovietic din Lituania, transformat în obiectiv turistic ce atrage numeroși turiști datorită posibilității pe care ți-o dă, aceea de a trăi o simulare a experiențelor negative specifice perioadei sovietice: interogatoriul, serviciul militar, inspecția medicală rudimentară, ședința de partid. Mai multe publicații internaționale au inclus-o cu această ocazie pe Carmen între tinerii artiști provenind din „*the new east“, *de urmărit în viitor. Pe 29 iunie, s-a deschis la Kunstraum München un solo-show al artistei, având în centru același „Consuming History“. Cu ocazia acestui vernisaj și pentru că ne aflăm în fața unei artiste prolifice, dedicată subiectului cercetat, originală cu fiecare nou proiect și surprinzătoare prin modul în care privește prin obiectivul fotografic, am decis să o invităm la dialog pe Carmen Dobre-Hametner.*

© C. Dobre-Hametner

Sîntem cu toții angoasați de „istoria prezentă“, cu toate crizele ei „Consuming History“ s-a bucurat de o receptare foarte bună în cadrul Bienalei de artă de la Veneția de anul trecut, un lucru greu de obținut, în toată acea mare de artă și artiști. După părerea mea, acest consuming, *alăturat istoriei, arată un stadiu al societății contemporane. Ne hrănim din istorie, din chiar cele mai recente evenimente. Pe de altă parte, istoria din perioada comunistă, deși o istorie tot recentă, e una cu* blind spots, *cu „necunoscute“, o istorie din care atît noi, cei situați de partea estică a zidului, cît și vesticii, ne hrănim pînă la epuizare. Cum ați defini acest „consum“ al istoriei?*

Consumul a devenit un model general de raportare la lume, pe de o parte pentru că e mult mai ușor să consumi decît să te angajezi și pe de altă parte pentru că ești încurajat să crezi că libertatea este sinonimă cu o infinitate de alegeri prin care trebuie să treci fără a zăbovi prea mult. Consumul este experiența unui lucru între paranteze, fără consecințe importante asupra vieții omului respectiv. În ceea ce privește istoria, ea nu poate fi cuprinsă așa cum s-a petrecut, cu toate fețele și evenimentele ei, deci este mereu ficționalizată într-o oarecare măsură. Dar cu cît e mai îndepărtată, cu atît se pretează mai bine fetișizării sau transformării în fantezie-produs. Sîntem cu toții angoasați de „istoria prezentă“, cu toate crizele ei. Fantezia istoriei intervine și în funcție de raportarea la care a ajuns o națiune față de un anumit eveniment din trecutul ei. De pildă, în Germania nu există *war reenactors* care să refacă bătălii din al Doilea Război Mondial, ca să nu mai vorbim despre imposibilitatea absolută a conceperii unui parc tematic al lagărului nazist. Relația societăților postcomuniste cu trecutul lor comunist nu este complet tranșată și cred că și aceste ambiguități și ezitări fac posibilă existența Buncărului Sovietic.

Cum ați ales subiectul acestui proiect? Ce v-a atras în alegerea sa?

Am aflat de Buncărul Sovietic din presă. Subiectul ultimelor trei proiecte – deci și al acestuia – este *reenactment*-ul, care, în opinia mea, a devenit un fenomen social în Vest. În cazul Buncărului Sovietic, avem de-a face cu o ficțiune înscenată, care exemplifică cîteva tendințe active în societățile vestice și postcomuniste, cum ar fi: tranziția către un tip de turism care livrează experiențe cu intenția de a risipi plictiseala călătorului contemporan obișnuit să bifeze arhicunoscutele obiective turistice, dificultatea societăților postcomuniste de a se poziționa față de istoria traumatică de dinainte de 1990 sau abilitatea capitalismului de a transforma totul în produs, chiar și opusul său ideologic.

Ce v-a impresionat cînd ați devenit și martora acestei înscenări în Lituania? Care a fost senzația cea mai puternică?

> *„Sîntem cu toții angoasați de «istoria prezentă».“*

Mi s-a părut fascinant să văd momentul cînd presiunea devenea prea mare pentru vizitatori, vizibil prin cîte un zîmbet încurcat și nefiresc. Iar actorii care jucau roluri de torționari știau să identifice foarte bine acest prag de toleranță. Se pare că au fost în trecut (buncărul s-a deschis în 2008) probleme cu unii dintre ei, care și-au luat prea în serios jocul, dar acum au ajuns la echilibrul perfect între agresivitate și detensionare.

De ce ați decis ca în titlu să folosiți verbul „a consuma“ la gerunziu? Acest „consumînd“ presupune că e o acțiune în desfășurare. Sînteți, și dumneavoastră, prin acest proiect, unul dintre „consumatori“? Cum ați descrie relația cu subiectul fotografiat?

Am vrut să păstrez ambiguitatea, în engleză, între gerunziu și adjectiv. Înțelesul sintagmei poate fi că noi consumăm istoria, dar și ea ne devorează în același timp. Comunismul este o astfel de istorie, suficient de îndepărtată ca să fie fetișizată, dar care încă ne determină existența. Eu nu am avut experiența spectacolului participativ din Buncărul Sovietic pentru că mi-ar fi fost greu, nu tolerez foarte bine agresivitatea. Și mi se pare că, de foarte multe ori, fotograful alege în mod facil să ocupe temporar locul subiectului pentru a putea pretinde un echilibru de putere între cel din fața camerei și cel din spatele ei. Întotdeauna prezența camerei influențează lucrurile și funcționează ca un element disturbator. Nu cred că trebuie să încercăm să fim proverbiala muscă de pe perete. Din contra, există o doză esențială de nefiresc (în engleză cuvîntul potrivit ar fi *awkwardness*), o distanță între persoana fotografiată și fotograf, cu care trebuie lucrat, putînd fi o cale de evitare a modului în care cineva a învățat să pozeze în fața camerei și de potențare a prezenței.

Spuneți într-un interviu din catalogul expoziției de la Bienala de artă de la Veneția că, atunci cînd cercetați, există pericolul de a produce un proiect vizual care să „ilustreze concluziile cercetării respective într-un mod care face ca imaginea să fie una didactică, un fel de apendice la text“. Or, spuneți dumneavoastră, e important ca artistul să fie atent la rezistența materială a realității fotografiate, la timpul prezent, la tehnologia întrebuințată. Fotografiile dumneavoastră au această calitate: au rolul de a documenta o situație existentă, dar o fac depășind acest stadiu, au calitatea unor fotografii vii, care încapsulează în ele tocmai acest proces, acest gerunziu din titlu. Cum vă definiți ca fotograf?

Pentru mine, fotografia neînscenată e ceva performativ. Nu folosesc conceptul de obiectivitate în procesul meu de lucru. Stabilesc o situație de lucru și un anumit tip de reprezentare vizuală pe care persoana fotografiată o locuiește în felul particular al momentului. De exemplu, în „Consuming History“ formatul imaginilor este de panoramă cinematografică, fotografiile au dinamica unui *movie still*, însă în toată această economie sînt elemente care nu se conformează convenției epocii și jocului. Accesoriile, tunsorile, încălțămintea, de pildă, trădează prezentul. De asemenea, în unele imagini, privirile vizitatorilor alunecă spre aparatul de fotografiat, alteori zîmbesc amuzați, menținînd această determinare reciprocă dintre realitate și ficțiune. Puterea și viața imaginii fotografice sînt date de ceea ce nu poate fi în totalitate absorbit în artă. Din acest punct de vedere subscriu lui Walter Benjamin din *O scurtă istorie a fotografiei* și lui Roland Barthes din *Camera luminoasă*.

Credeți că receptarea unui asemenea proiect diferă într-o țară vestică de receptarea sa într-una estică? Cum a fost el primit, în primele zile de la deschiderea expoziției, în München?

Nu am expus pînă acum acest proiect în Est, dar nu cred că receptarea ar diferi mult. Germania a cunoscut și ea comunismul. Mi s-a părut că publicul prezent la vernisaj a fost foarte receptiv, am avut discuții amănunțite cu mulți dintre ei. De asemenea, și presa a reacționat.

V-ați mutat de curînd la München. E greu, pentru un artist contemporan, să își găsească un loc pe o altă scenă de artă decît cea din care provine? Care sînt principalele obstacole? Cum ați defini scena de artă din München?

Cred că depinde de circumstanțele fiecăruia, de cît de greu sau ușor își găsește locul. Scenele artistice au în general o deschidere mare față de diferență, dar durează un pic, într-adevăr, pînă se stabilesc contacte concrete sau relații profesionale. Nu pot să trag o concluzie despre scena de artă din München, pentru că nu m-am lămurit întru totul – sînt aici de un an și jumătate. Beneficiază de cîteva instituții muzeale puternice (Pinakothek der Moderne, Haus der Kunst, Lenbachhaus und Kunstbau, Museum Villa Stuck, Sammlung Goetz) cu programe foarte bune și cu deschidere către artiștii tineri. Sigur, scena de artă alternativă de aici nu se poate compara ca amploare cu cea din Berlin, dar există multe *off-spaces,* unele cu tradiție din anii '70.

V-ați stabilit în Germania aproape odată cu declanșarea întregii drame a refugiaților. Știu că nu vă situați departe de aceste tabere de refugiați. Cum v-au influențat aceste imagini, cum v-a marcat această vecinătate propria creație?

Da, locuiesc nu departe de mai multe tabere de refugiați. În noiembrie anul trecut am început un proiect cu azilanții sirieni. Toți acești oameni de religii, etnii și medii sociale diferite au trăit ani de zile în umbra morții, în multe cazuri scăpînd la limită. Astfel încît, în urma cîtorva interviuri, am decis că acest proiect trebuie să fie despre moarte și reprezentarea ei în fotografie. Fotografia însăși a fost legată de la începuturile ei de moarte, ca orice urmă a irepetabilului. Deci cer fiecărui participant să își amintească un episod în care a fost martorul unei morți violente, în război. Apoi, acesta reînscenează poziția cadavrului respectiv într-un decor care nu are nimic de-a face cu locul tragediei și care constă în vegetația specifică anotimpului respectiv în Bavaria. Rezultatul este o reprezentare defamiliarizată a morții, pe alocuri cu efecte suprarealiste datorită abundenței și consistenței florei bavareze. Proiectul va dura un an, astfel încît, de la o fotografie la alta, este marcată schimbarea anotimpurilor și deci trecerea timpului. Motivul pentru care am ales acest procedeu este că reînscenarea morții produce un efect mai puternic decît imaginea cadavrului, care de fapt ne este livrată foarte des în presă. Splendoarea decorului, relaxarea trupurilor și liniștea chipurilor contrastează cu termenul absent al reprezentării care, odată dezvăluit/bănuit, impulsionează imaginația și generează un mic șoc.

a consemnat Daria GHIU

„Explorez poveștile cu foarte puține replici“

– interviu cu regizoarea Roxana STROE –

***Roxana Stroe** este una dintre cele mai proaspete și mai atipice voci ale cinematografului românesc. A terminat deja trei scurtmetraje,* Plante perene *(2013),* Black Friday *(2015) și* O noapte în Tokoriki *(2016), cel din urmă fiind recompensat la Berlin cu Premiul special al juriului secțiunii „Generation 14plus“.*

Cum ați pornit pe drumul cinematografiei?

Totul a pornit ca o provocare: am terminat un liceu cu profil real, mate-fizică intensiv, și toată familia se aștepta să urmez o facultate apropiată ca domeniu. Pe la sfîrșitul clasei a XI-a mi s-a năzărit că vreau altceva, ceva suficient de divers și complex cît să-mi satisfacă firea capricioasă; cu alte cuvinte, o meserie de care să nu mă plictisesc.

Au existat mentori sau persoane care v-au influențat deciziile regizorale?

Am avut regizori care m-au inspirat și continuă să o facă cu fiecare vizionare a filmelor lor, nu mentori. Așa cum sînt picturi, fotografii sau poezii care te inspiră, am filme la care revin și vreau să cred că, de fiecare dată, le văd altfel. Nu știu dacă are sens să numesc cîteva dintre ele, sînt destul de multe și de diferite ca stilistică și am impresia că ar fi nedrept să enumăr doar o parte. Îmi place Roy Andersson în aceeași măsură în care îmi place Béla Tarr și mă uit la documentarele lui Bert Haanstra sau ale lui Joris Ivens cu aceeași admirație cu care mă uit la documentarele realizate de Chantal Akerman.

Unde a circulat scurtmetrajul O noapte în Tokoriki*?*

A început cu Berlinul, unde am avut premiera mondială și am cîștigat Premiul Juriului, și de atunci a fost selecționat la diverse festivaluri, precum cel din Boston, MiFo în Miami, L.A. Film Festival, Mammoth Lakes, Sidney, Hamburg, Edinburgh, Karlovy Vary, Rio, Dokufest în Kosovo. A fost și la Cannes, dar în secțiunea „Short Film Corner“. În țară, *O noapte în Tokoriki* a fost la TIFF, unde a fost premiat, și în cadrul Festivalului Filmului European, alături de celelalte două scurtmetraje realizate anterior: *Black Friday* și *Plante perene*. Urmează Festivalul de Film de la Karlovy Vary, unde sînt în programul „Future Frames – New Directors to Watch“, alături de încă nouă proaspăt absolvenți aleși din toată Europa.

Au existat reacții diferite de la un continent la altul?

Aplauze ca la Berlin nu știu dacă au mai fost, poate doar la TIFF, unde mi-au povestit colegii mei ce *feedback* pozitiv a avut filmul. Eram plecată din țară la un alt festival și nu mi-a venit să cred cînd am aflat că iau premiu pentru al doilea an consecutiv și că nu sînt acolo să-l ridic. Sînt multe festivaluri din cele enumerate mai sus la care nu am reușit să ajung, pentru a vorbi de felul în care a fost perceput. Pînă acum, însă, nu pot să mă plîng, a fost foarte bine primit.

Multe din întrebările primite la sesiunile de Q&A făceau referire fie la amplasamentul discotecii – au fost foarte surprinși să afle că e filmat într-o sală dezafectată din București, pe care am amenajat-o de la zero cu Adina Lupu (scenografa filmului) și nu într-o locație reală, i-a surprins la fel de tare și faptul că e filmat pe 35 mm și am avut doar vreo 40-50 de minute de peliculă pentru brut (însemnînd doar vreo două, maximum trei duble pe cadru) –, fie la cum a fost receptat filmul în țară, fie erau interesați de viitoarele mele proiecte. O tînără din Los Angeles a ridicat mîna să-mi pună o întrebare care s-a transformat, de fapt, într-o constatare personală legată de propriul majorat, mărturisind că a trăit pe pielea ei experiența relatată în film și cred că e genul de mărturisire care vorbește despre caracterul universal al povestirii, în ciuda elementelor mai rustice sau tipic românești care o îmbracă.

În Black Friday *ați filmat o situație absurdă petrecută la una din cozile din vremea lui Ceaușescu. Cum ați găsit și cum ați dezvoltat subiectul?*

Black Friday e o adaptare a nuvelei „Dimineața lunetistului“ scrisă de Vladimir Sorokin, prozator rus contemporan. Sorokin e recunoscut pentru stilul vizual al poveștilor și pentru latura absurdă și ușor macabră în care le îmbracă. Am citit nuvela după ce mi-am dat licența, m-a impresionat și nu-mi ieșeau din minte anumite descrieri; nu mi-a luat mult să mă decid cu ce proiect să aplic la examenul de masterat. E adevărat că adaptarea scrisă de mine, inițial, se ducea mult spre actualitățile politice din țară si m-am zbătut cîteva luni după ce am intrat la masterat să obțin aprobări pentru anumite locuri. Mă complicam și ajunsesem într-un punct în care simțeam că mă îndepărtez tocmai de ceea ce îmi plăcuse în poveste, devenea totul mult prea orientat într-o anumită direcție și, cumva, nu mai rezona tematic cu ce îmi doream să transmit în film. Atunci m-am hotărît să schimb, să încerc o altă abordare, și așa a început colaborarea cu Ana-Maria Gheorghe; am fost colege de generație, eu la regie, ea la scenaristică. Concluzia la care am ajuns, după mai multe discuții, a fost să rămînem în anii '80, iar tranziția de la atmosfera rusească a anilor respectivi la a noastră s-a petrecut repede și e lesne de înțeles de ce.

Revenind la Tokoriki*, cum ați făcut casting-ul?*

Pe unii dintre ei îi știam dinainte și îi văzusem în alte scurtmetraje sau în piesele pe care le joacă pentru examenele de la actorie, la alții am ajuns din recomandările colegilor de echipă care, știind povestea, înțeleseseră ce tipologii se potrivesc. E adevărat că aveam anumite fizionomii în minte și că m-am tot uitat înainte pe site-urile agențiilor din domeniu, dar nu se poate vorbi de casting, ca student, te duci și abordezi direct. Eu, cel puțin, nu am făcut, m-am dus și am vorbit cu ei. S-a nimerit să fie toți disponibili în perioada programată și să dorească să se implice în proiect.

Ați declarat undeva că uneori cuvintele pot strica echilibrul unui film…

M-am referit la anumite cuvinte și la anumite contexte în care dialogul nu face decît să furnizeze informații care pot, la fel de bine, să fie transmise vizual. Din păcate, sînt multe astfel de situații în care se apelează la dialog ca la unica modalitate posibilă de a comunica ceva spectatorului. Sau în multe comedii, spre exemplu, unde comicul de limbaj e de multe ori folosit în detrimentul celui de situații sau de caractere.

> *„Factori externi iau locul vorbelor.“*

Personal, explorez zona poveștilor care cer foarte puține replici pentru a fi spuse, cu asta rezonez, cu priviri și gesturi, oameni care poate nu mai au ce să-și vorbească și factori externi iau locul vorbelor lor, de la piesele dintr-o discotecă la diverse ambianțe care își revendică propria voce.

Cum reușiți să îmbinați delicatețea cu fermitatea regizorală?

Cu timpul înveți cum să te impui pe un platou de filmare și cred că fiecare proiect la care lucrezi îți aduce și mai multă tactică, diplomație – esențială atunci cînd se nasc conflicte – și te ajută să deprinzi diverse tehnici de comunicare cu cei implicați; ei devin mai receptivi la ceea ce ai de spus, iar tu eficientizezi activitatea lor și economisești timp. Pe lîngă toate astea, este indispensabil un asistent de regie care să știe ce are de facut; am avut norocul, la *Tokoriki,* să lucrez cu Cristian Ciurea, profesionist în adevăratul sens al cuvîntului. Încă sînt de părere că nu am fi terminat la timp tot ce ne propuseserăm fără ajutorul lui.

Ați avut susținere din partea profesorilor de la UNATC?

Recunosc că sînt genul de student care face mai mult după cum îl taie capul; cel puțin în ultimii doi ani, cît am studiat masteratul, am discutat destul de puțin pe subiectele pe care le aveam (de multe ori doar din cauza faptului că le schimbam pe parcurs, treceam prin mai multe variante) cu scenarista cu care am colaborat și la *Black Friday,* și la *O noapte în Tokoriki*, și preferam să mă lovesc singură de anumite probleme tocmai în ideea de a învăța cum să mă descurc. Nu știu dacă am procedat bine sau nu, dar mi-am asumat alegerea.

Dar, revenind la susținere, pot să spun că cei doi profesori de an pe care i-am avut au fost mereu înțelegători cu mine și chiar dacă mă mai mustruluiau pentru introvertirea cu care îmi desfășuram activitatea, au făcut tot posibilul să mă ajute atunci cînd am avut nevoie, fie că era vorba de găsirea unui loc sau a unui anumit actor, fie chiar moral, în momentele în care voiam să renunț și să mă apuc de altceva. La examane era mai greu pentru că veneau toți profesorii din facultatea de film, uneori de la toate secțiile, și abia atunci începeau măcelul și demoralizarea, dacă pot să spun așa…

Trei scurtmetraje preferate?

Rivers Return (regia Joe Vanhoutteghem) – pur si simplu, un poem vizual despre destinul ființei umane. *Butter Lamp* (regia Hu Wei) – pentru latura tragicomică abordată în tratarea luptei de păstrare a identității culturale. Primul *MeTube* (regia Daniel Moshel) – încă rîd cu lacrimi la fiecare vizionare.

a consemnat Roxana CĂLINESCU

© arhiva personală

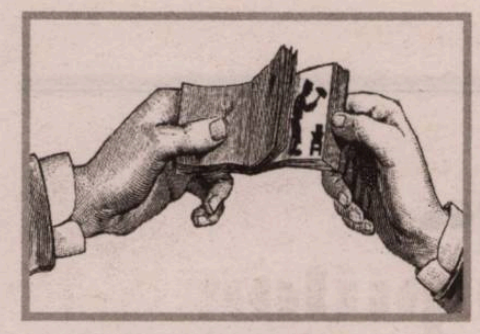

Marius CHIVU

feedbook

Rîsu-plînsu' cu evreii

● Cătălin Mihuleac, *Ultima țigară a lui Fondane*, Editura Cartea Românească, 2016.

Pînă la Cătălin Mihuleac, nici un alt scriitor român nu și-a propus să acopere ficțional, cu asemenea perseverență, un anume aspect al istoriei. Dacă Varujan Vosganian a scris, motivat etnic, despre destinul armenilor, iată că acest volum de povestiri al lui Cătălin Mihuleac, *Ultima țigară a lui Fondane,* continuă preocuparea tematică pentru pogromul din iunie 1941 de la Iași explorat în romanul de anul trecut, *America de peste pogrom* (Cartea Românească). Cătălin Mihuleac are un plan, admirabil deopotrivă moral și literar, oricum ceva foarte rar printre prozatorii români, și acel plan este să aducă istoria, vehiculată doar în comunicările științifice, în prim-planul unui public mai tînăr, folosindu-se de mijloacele ficțiunii. Într-un consistent interviu acordat colegului meu Matei Martin și publicat în *Dilema veche* nr. 605 de anul trecut, Cătălin Mihuleac spunea: „Ficțiunea te ajută să clădești o narațiune caldă, în contrast cu răceala istoriei. Ficțiunea îți oferă materiale de construcție, ficțiunea scoate oamenii din statistici și îi transformă în personaje. Ficțiunea animă evenimentele din manual…"

Formula literară a prozatorului și dramaturgului ieșean însă nu merge pe masiva reconstituire istorică, pe dramatizarea faptelor în raport cu documentele oficiale, ci e vorba mai degrabă de registrul comic, în buna tradiție a literaturii satirice evreiești. O spunea însuși scriitorul, în același interviu: „Registrul comic este un foarte bun conservant pentru o operă de artă. Noi ne delectăm astăzi cu ce au scris Swift și Mark Twain. Am fost conștient că, fără acest ingredient, romanul nu ar fi fost digerabil. Nu ar fi ajuns la omul grăbit de azi, n-ar fi ajuns în primul rînd la generația tînără. Și acesta a fost scopul meu inițial: ca romanul să ajungă la generația tînără, pentru că doar acolo mai putem modela sufletele." Pe clapeta acestei noi cărți, scriitorul adaugă: „Misiunea acestor cărți este să scadă nivelul îngrijorător pe care ura rasială îl arată în timpurile noastre și să facă lumea mai bună pe raza lor de cititori." Spuneam mai sus că planul lui Cătălin Mihuleac este admirabil, dar nu sînt atît de convins că preocuparea scriitorului pentru felul în care ficțiunea sa ar putea fi receptată de către un public anume, într-un anumit scop, fie și unul moral-educativ, este un lucru bun. Chiar vrea Cătălin Mihuleac să scrie literatură „cu misiune", alta decît cea artistică, adică un fel de ficțiune de popularizare a faptelor istorice în felul în care unii cercetători scriu, pe înțelesul tuturor, cărți de popularizare a științei? Poate că un astfel de efort literar didactic-misionar este merituos în sine, dar ar fi păcat ca cineva cu talentul și verva de povestitor ale lui Cătălin Mihuleac să facă concesii publicului tînăr al cărui suflet ar trebui „modelat". Unde mai pui că nu scriitorul impune misiunea unei cărți, cititorii o fac și, oricum, niciodată nu se știe prea bine cine este/va fi publicul unei cărți și, cu atît mai puțin, ce vor/ar vrea tinerii să citească.

Am făcut acest lung preambul pentru că, deși toate cele treisprezece proze scurte din acest volum (și nu, nu e vorba de „microromane", așa cum scrie editura pe copertă din rațiuni de marketing, e vorba chiar de *proză scurtă* care nu e microroman, așa cum nici romanul nu e, la rîndu-i, vreo „macroprozăscurtă" – fiecare este un gen de sine stătător cu propriile reguli, care nu țin doar de dimensiune sau de cantitatea de informație epică), așadar, deși toate povestirile sînt bune și chiar foarte bune, cîteva suferă de o anume afectare demonstrativă a construcției: încep cu o aserțiune și un fel de prolog, cel mai adesea la persoana întîi (căci naratorul ne spune povestea celor pe care i-a cunoscut dintr-un fel de datorie), continuă cu istoria propriu-zisă și se încheie, uneori, cu o notă vag moralizatoare. Dacă un redactor ceva mai îndrăznеț ar fi scos cele cîteva pasaje parazite, prozele respective ar fi avut de cîștigat.

Cele treisprezece povestiri „cu miez evreiesc", în special bucovinean, sînt toate foarte plăcute la lectură, unele comice de-a dreptul, în ciuda întîmplărilor și a fundalului istoric sumbru. Narațiunile lui Mihuleac sînt scrise dinamic și au o anume calitate orală, colocvială, care înmoaie dramatismul, căci accentul acestor istorii de familie cade mai degrabă pe calitatea umană a victimelor decît pe oroarea situației în sine. Doi vecini aflați în conflict pe timp de pace îngroapă securea taman în timpul războiului, cînd românul îl ascunde pe evreu în propriul butoi cu murături *(vezi fragmentul de mai jos);* o familie de evrei supraviețuiește în ghetou cu ajutorul talentelor artistice ale unei ciori (e aici o *mise-en-abyme* simbolică); o tînără cu talente artistice deportată în Ucraina împreună cu familia le întreține copiilor visul libertății cu ajutorul unui cîntec pop american; un guvernator al Bucovinei se ocupă cu mult zel paremiologic de recolonizarea de după deportarea evreilor; o evadare în grup din lagăr eșuează și atrage sinuciderea capului familiei… Dacă povestirea titulară (o elegie poematică) este inspirată chiar de viața poetului Benjamin Fondane, gazat la Auschwitz, alte povestiri trec granița postbelică și se ocupă de antisemitismul comunist: o proză pune cap la cap (într-un fel de realism socialist magic) puținele lucruri știute despre Ghe. Gheorghiu-Dej; o alta este un fel de farsă pe care cinematograful hollywoodian i-o joacă lui Adolf Eichmann; un asistent este constrîns de mediul academic antisemit ieșean să emigreze și ajunge redactor la Europa Liberă; iar o poveste de dragoste studențească se desfășoară pe fundalul comerțului clandestin întreținut de turiștii polonezi în Moldova. Proza în care un profesor universitar este denunțat la Securitate de un ziarist, deconspirat de arhivele CNSAS drept agent sub acoperire, trece granița lui '89; astfel că ultimele trei povestiri din carte conțin reverberațiile antisemite din postcomunism.

Omogen, deopotrivă stilistic, tematic și valoric, volumul de povestiri al lui Cătălin Mihuleac reconstituie, cu mijloacele unei ficțiuni agreabile, plină de vervă și umor, un capitol istoric românesc antisemit prea puțin cunoscut. Îl văd ca o contribuție literară importantă.

aproape de carte

Cătălin MIHULEAC

Gard în gard, la Dorohoi

(fragment)

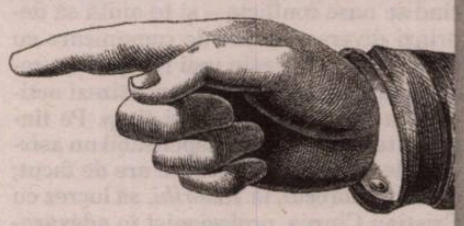

Alături se afla un butoi cu cercul slăbit la gură. Parcă îl aștepta pe el! Era exact butoiul în care se ascunsese Frost. Sandu voia să evită nenorocirea, care în mod sigur conducea la împușcarea amîndourora:

– Dom' locotenent, vă ofer eu ce murătură vă poftește inimioara, e păcat să băgați matale mîna. C-o să vă mănînce teribil pielea, după asta.

– Te rog să nu mă-nveți dumneata teoria murăturii! Toată plăcerea e să ți-o culegi singur, cu mîna ta! Că dacă ești soldat, nu te poți masturba cu mîna altuia!

Ce legătură avea murătura cu masturbarea, doar el știa. Locotenentul și-a suflecat gospodărește mîneca și s-a pus pe cotrobăit după gogoneaua, gogoșarul ori castravetele viselor sale. Estimp, Sandu își storcea mintea, pentru a scorni o minciună salvatoare, pe care s-o plaseze cînd fugarul din poloboc va fi descoperit. O să spună că s-a vîrît acolo fără știrea lui, dar o să-l convingă pe ofițer? Părea băiat de comitet, dar cu destul ardei iute în sînge, după cum îl recomanda și figura de păstrăv.

Nici o vietate care și-a făcut veacul într-una din apele acestui pămînt n-a fost mai alunecoasă și mai nevăzută ca vietatea Frost în butoiul de murături. Parcă i se topiseră oasele. Cum simțea mîna ofițerului apropiindu-se de el, cum se contorsiona, se făcea sfoară ori se lățea și aplatiza ca un calcan, pentru a se lipi de perete. La un moment dat, s-a făcut mic și rotund ca un harbuz și s-a pus pe plutit în rînd cu fîrtații harbuji, dar cînd ofițerul i-a mîngîiat rotunjimea și a dat să-l apuce de moț și să-l scoată, i-a alunecat dibaci din mînă și s-a lăsat la fund. Nu mai respira, dar la cît de strîns se agăța de viață, ar fi rezistat și două ceasuri încheiate, fără să aibă nevoie barem de-o pipetă de aer.

După minute seculare de atentă scormonire, locotenentul a scos două gogonele, un gogoșar și un castravete, le-a admirat o secundă și a mușcat, cu ochii închiși, din fiecare… Pe fața tînărului ofițer, lacrimile izbucneau ca zemurile dintr-un pepene murat. Nu mai voia să se dea dus din pivniță. Voia să rămînă acolo, la adăpost de bombardamente, bînd vin și mîncînd murături. Ce căuta el în războiul ăsta? Suspina adînc, laolaltă cu nefericitul Frost, care reînvăța să respire în polobocul lui.

PUBLICITATE

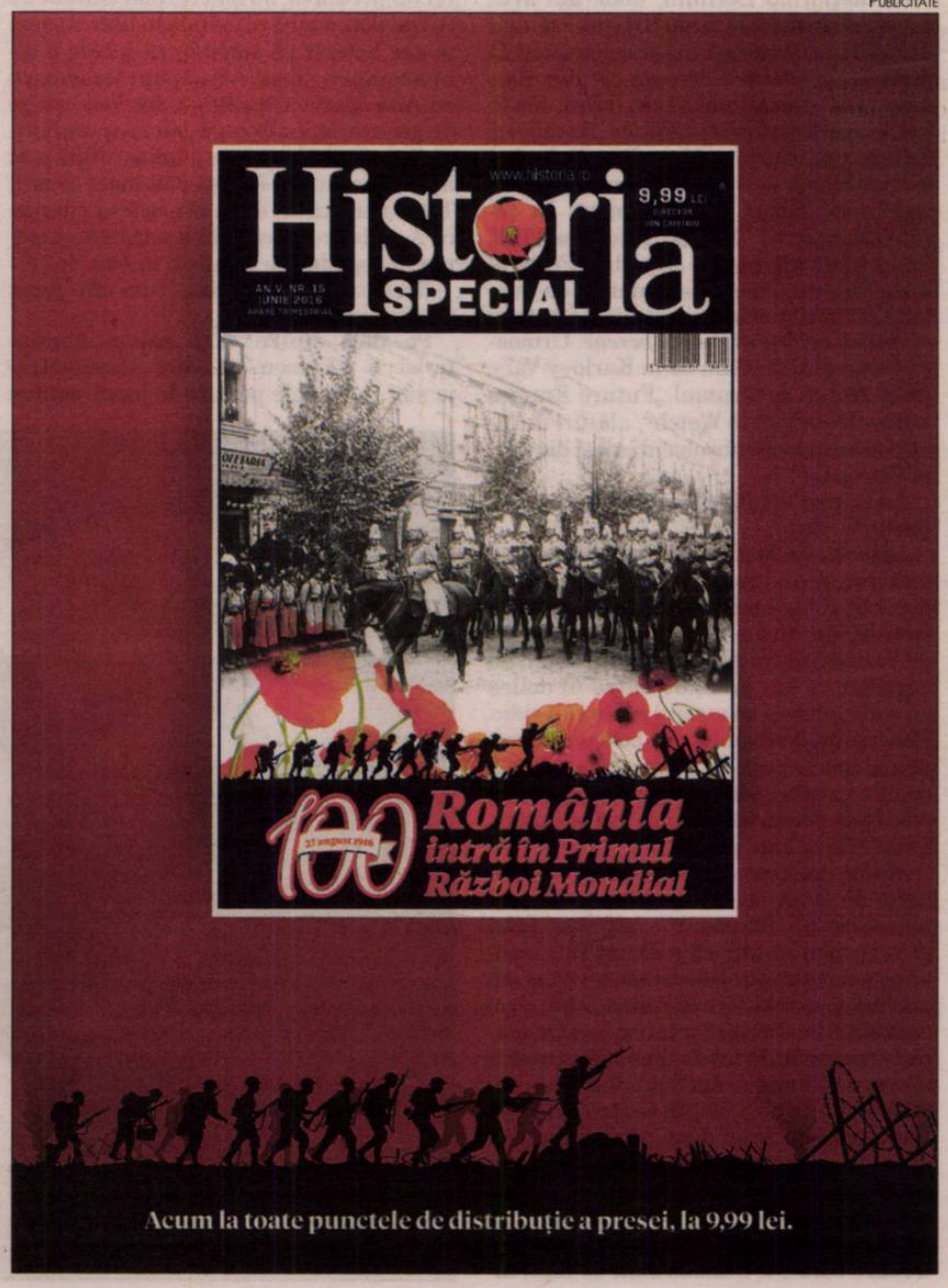

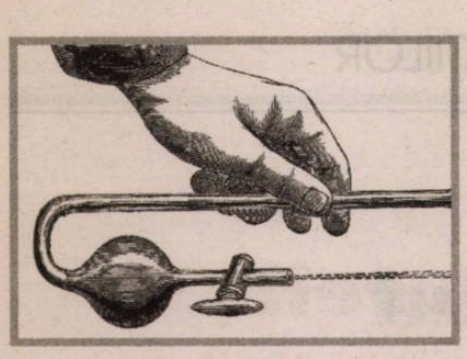

Oana STOICA

rosencrantz & co

Din perspectiva copiilor

Redescoperit în ultima vreme în România, teatrul pentru adolescenți se rezumă deocamdată la cîteva spectacole, variate ca valoare și abordare, situate între tematicile social-psihologice și cele „teribiliste", asociate mai degrabă divertismentului. Dacă spectacolele sînt puține, textele scrise special pentru această categorie de vîrstă sînt și mai puține. Elise Wilk și Maria Manolescu s-au impus cu două piese, *Pisica verde* și *With a little help from my friends,* ambele montate de mai multe ori. De cîțiva ani, dramaturgul Mihaela Michailov creează împreună cu regizorul Radu Apostol spectacole pentru publicul tînăr, iar textele ei, scrise special pentru aceste show-uri, se includ în domeniul teatrului educativ. *Copii răi, Amintiri din epoca de școală, Familia Offline* sînt piese generate de realitatea în care trăiește adolescentul român (violența în școală, relația cu profesorii și tiparele de învățămînt, copiii „orfani" cu părinți plecați la muncă în străinătate). Deși interesul pentru publicul tînăr crește, tematicile spectacolelor și abordările lor rămîn confuze.

Ca scriitură și concept, piesa amintește de textele pentru copii ale lui Joël Pommerat.

Ciprian Marinescu lucrează de ceva vreme la Berlin, în instituția de vîrf a experimentului și avangardei performative din Germania care este HAU Hebbel am Ufer. Dincolo de asta, el este un traducător constant al dramaturgiei contemporane germane în limba română și invers. Una dintre lucrările sale, susținută de Institutul Goethe, a vizat traducerea a trei piese cu și despre adolescenți, montate în Germania și prezentate în spectacole-lectură la Centrul Replika din București (proiectul *În mintea copiilor).* Cele trei texte – *Hikikomori* de Holger Schober, *Trucul lui Patrick* de Kristo Šagor, *Peștii dorm?* de Jens Raschke – investighează, din perspectiva copilului, cîteva probleme esențiale cu care se confruntă acesta. Interesantă este tocmai această perspectivă din interior a unui proces de înțelegere a situațiilor dificile, modul în care copilul se apropie, reacționează și, în final, relaționează cu ele. Nu sînt povești cu final fericit, nici farse amuzante sau amoruri adolescentine. Sînt subiecte grave, întunecate, care nu se pot uita și nu se pot ignora și care modifică substanțial mentalul unui copil.

Hikikomori de Holger Schober se focusează pe un fenomen întîlnit în special în lumea japoneză: recluziunea voluntară a tinerilor care renunță la viața socială. Este vorba despre pustnici moderni ce trăiesc exclusiv în casă o perioadă mai lungă de șase luni. Unii dintre ei se închid în propria locuință pentru ani sau zeci de ani. Fenomenul este în creștere: în 2010 erau 700.000 de *hikikomori,* iar estimările recente arată că cifra ar putea atinge în curînd 1,55 milioane de persoane. Piesa lui Holger Schober chestionează motivațiile unei asemenea acțiuni, modul în care mediul – familia, prietenii, societatea, educația – favorizează izolarea, dar și cel în care un *hikikomori* afectează familia (ajută chiar la dezagregarea acesteia). Holger Schober descrie mai multe „realități" pe care un *hikikomori* le accesează – pustnicia permite evadări imaginare –, dar trimite și la felurite tipuri de recluziune. Deși localizat în Japonia, fenomenul este înregistrat mai rar și în alte zone, în Europa și SUA, cu diferite grade de izolare. O formă de însingurare cu afectare socială se regăsește pe scară largă la tinerele generații, mai conectate la tehnologie decît la viața reală. Relațiile virtuale devin tot mai prezente și înlocuiesc contactul direct, astfel încît perspectiva unor generații întregi de *hikikomori* pare cît se poate de reală și de amenințătoare.

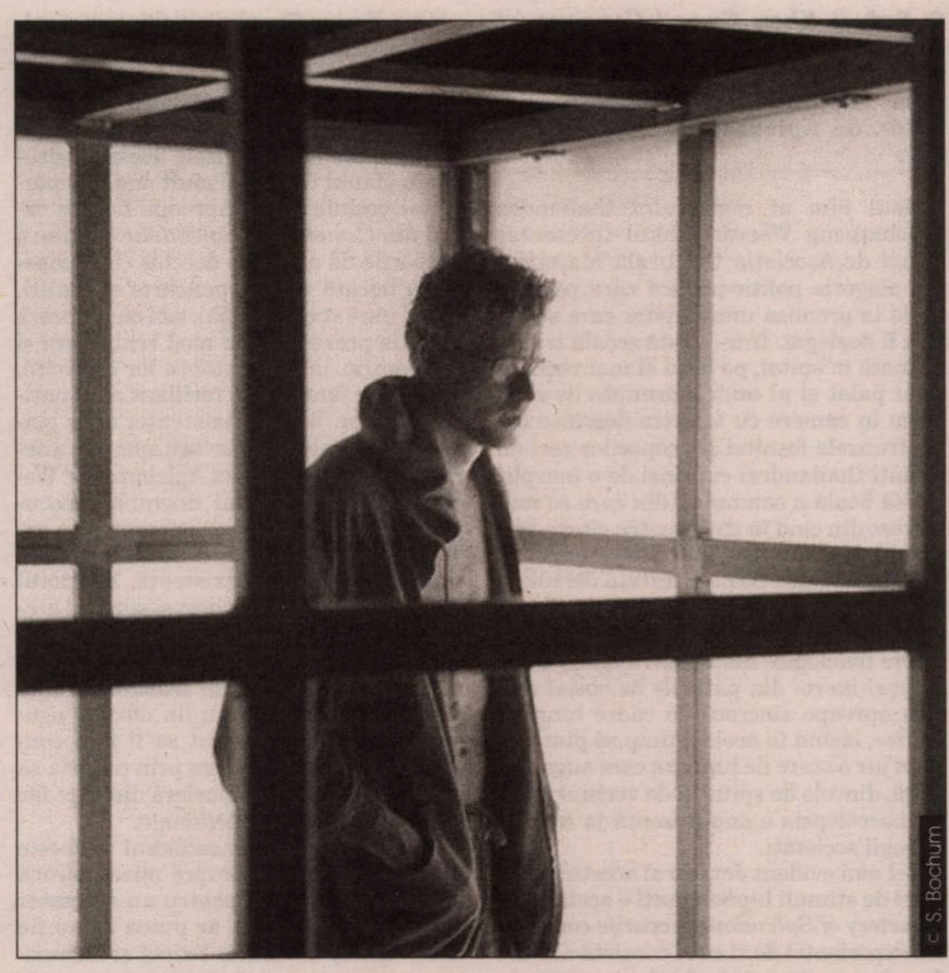

© S. Bachum

Celelalte două texte abordează două subiecte înrudite: confruntarea tinerilor cu handicapul și moartea *celorlalți*. În *Trucul lui Patrick* de Kristo Šagor, un puști de 11 ani află din întîmplare că va avea un frate. Nu e de ajuns surpriza intruziunii unui alt copil în universul său, căci apare și detaliul unui handicap – încă necunoscut – pe care acesta îl va avea. Prin urmare, Patrick se pregătește pentru confruntarea cu o situație necunoscută pe care nimeni nu i-o explică. Copilul va întreprinde singur cercetări legate de posibile infirmități, va prospecta mentalul colectiv față de persoanele cu afecțiuni permanente, va încerca să învețe cum să îl ajute pe viitorul său frate. Pentru asta, el îi consultă pe cei care fac parte, mai mult sau mai puțin, din universul său și face trecerea de la o situație care îl deranjează direct la una în care devine sprijin, ocrotitor și ghid al fratelui său. Practic, copilul se repoziționează în noua configurație familială și își alocă singur noi responsabilități. Textul are două personaje, Patrick și fratele său, încă nenăscut, care joacă, la rîndul lor, toate celelalte personaje. Ca scriitură și concept, piesa amintește de textele pentru copii ale lui Joël Pommerat.

Peștii dorm? de Jens Raschke investighează întîlnirea lui Jette (10 ani) cu boala și moartea fratelui său mai mic, Emil. Jette are nevoie de timp ca să înțeleagă și să accepte dispariția fratelui său și, mai mult decît atît, să-și regleze propria poziție față de moartea acestuia. Textul este un monolog pe care fata i-l spune lui Emil la mormînt, retrăind întîmplările de dinaintea dispariției acestuia, așa cum le-a perceput ea. Jette imaginează astfel un univers cu propriile sale reguli, însă nu unul magic, cu inocente explicații edulcorate, ci unul conectat la cotidian, la duritatea lui, care este, de fapt, o formă de adaptare la realitate. Este modul ei personal de a face față durerii.

© V. Beushausen

Ceea ce au în comun textele germane traduse de Ciprian Marinescu este intruziunea în acest demers personal al adolescenților de a se adapta unor situații exterioare dure. Scriitura reduce drastic personajele – unul, maximum două –, dar le permite să întruchipeze alte personaje (reprezentate pur subiectiv). Planurile realității sînt multiple, viziunile sînt personale și vorbesc despre un efort individual al tinerilor de a face față traumelor. În toate cazurile este vorba de o maturizare galopantă care îi afectează major. Cu toată poezia lor, textele germane nu sînt confortabile, nici pentru copii, nici pentru maturi. Dar nici viața nu este.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Boala somnului

● ***Rak ti Khon Kaen / Cemetery of Splendour* (Thailanda-Marea Britanie-Germania-Franța-Malaezia-Coreea de Sud-Mexic-SUA-Norvegia, 2015), de Apichatpong Weerasethakul.**

Noul film al regizorului thailandez Apichatpong Weerasethakul (prezentat la noi de Asociația Culturală Macondo) e o alegorie politic-poetică care pornește de la premisa unui mister care se cere a fi dezlegat. Într-o fostă școală transformată în spital, pe locul și mai vechi al unui palat și al unor morminte de regi, dorm în camere cu ferestre deschise către frunzele foșnind ale copacilor zeci de soldați thailandezi cuprinși de o inexplicabilă boală a somnului, din care se mai trezesc din cînd în cînd pentru cîteva ore, căzînd apoi din nou, fără știre, înapoi în vis. Misterioasa boală e tratată destul de realist, ca o afecțiune oarecare căreia nu i s-a găsit încă leacul (cu accent pe procesele fiziologice ale bolnavilor ale căror corpuri inerte din paturile de spital respiră aproape sincron), în cadre lungi și statice, lăsînd în același timp să pluteasc㠄 în jur o stare de hipnoză care sugerează că, dincolo de spital și de vechiul cimitir, narcolepsia e omiprezentă la nivelul întregii societăți.

Cel mai evident detaliu al acestui spectacol de stimuli hipnotizanți e acela că în *Cemetery of Splendour* lucrurile concrete ale experienței de zi cu zi coexistă alături de cele (prezentate la fel de concret) ale experiențelor extramundane. Prințese de mult moarte de la templul la care localnicii merg să se roage stau la masă și se bucură de mîncare alături de oamenii vii, își cumpără haine și emit în același timp profeții despre soldații adormiți. Nu doar soldații trec brusc de la starea de trezie la cea de somn, ci și celelalte personaje. Eroina filmului, o voluntară a spitalului, care se deplasează greu din cauza unui picior mai scurt, dezvoltă o relație la fel de suprarealistă cu unul dintre soldați, reușind să participe cu ajutorul unui medium la visele acestuia situate în planul temporal mult mai îndepărtat al vechilor regi. Aproape fiecare cadru din *Cemetery of Splendour* conține o proporție de albastru deschis (un acoperiș, o bucată de cer, pancarte și pături, dopul unei sticle de apă), așa cum fiecare situație prezentată în mod realist are și ceva oniric, iar coexistența lor e privită, dincolo de fantasticul terifiant al situației, cu umor. Tema coexistenței unor planuri temporale, istorice sau spațiale diferite nu este nouă, însă Apichatpong Weerasethakul pare mai degrabă preocupat de procesul *trecerii* personajelor sale dintr-un plan în altul decît de simpla și neobișnuita lor coexistență. Zgomotul respirației celor care dorm și sunetul greierilor, luminile lămpilor care își modifică culoarea din albastru în roz și verde sau mișcările simultane ale scărilor rulante care urcă și coboară au un efect și asupra spectatorului, menit să îl facă conștient de acest mecanism prin propria sa imersie în aceeași atmosferă din care fac parte și personajele ficționale.

Apichatpong Weerasethakul vorbește în interviurile sale despre miza politică a filmului său, care, pentru un spectator din afara Thailandei, ar putea să nu fie chiar atît de evidentă. Există și elemente pe care un spectator care nu cunoaște limba nu le-ar putea descifra, de pildă caietul cu însemnări al unui soldat, răsfoit de eroină în același timp cu discursul unui alt personaj despre starea de conștiență și cea de visare. Însă există și destule indicii care facilitează interpretarea politică, de pildă, în plăcuțele cu texte de propagandă rămase din vechea școală

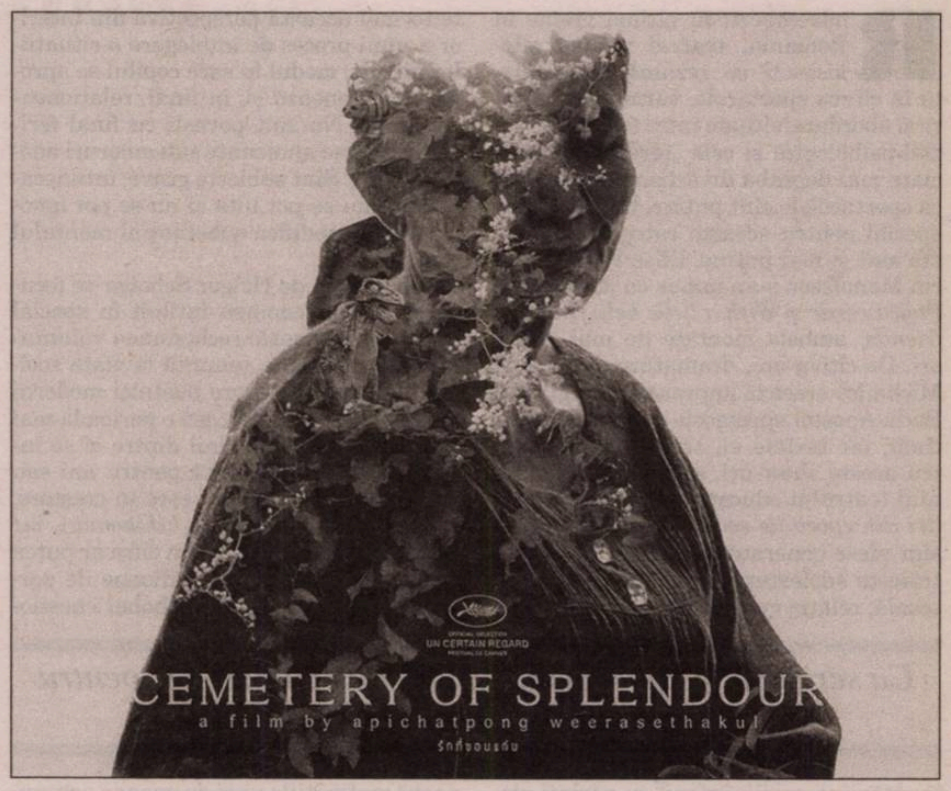

(„Dintre toți oamenii, cei mai inteligenți sînt cei disciplinați“, spune una dintre ele), în tabloul cu imaginea unui dictator din sala de mese sau în similitudinea dintre vechii regi care țin captivi soldații și regimul dictatorial thailandez cu noile legi de după lovitura de stat din 2014, instaurarea cenzurii și arestările care fac, printre altele, improbabilă prezentarea filmului în propria țară. De altfel, rezolvarea misterului somnului devine posibilă prin extrapolarea alegoriei somnului indus de vechii regi la nivel politic, în starea de somnolență generală, alimentată, conform lui Weerasethakul, și de vechile credințe religioase. Lămpile aduse de medici pentru a trata soldații thailandezi, folosite și de soldații americani din Afganistan pentru potolirea coșmarurilor sînt suprapuse peste imaginea unui mall în care scările rulante par să transporte oamenii într-un tărîm la fel de oniric. *Cemetery of Splendour* seamănă cu un vis plin de culori vii și de sunete îmbietoare, sub care ceva pare să fie totuși extrem de în neregulă, extrem de neliniștitor.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

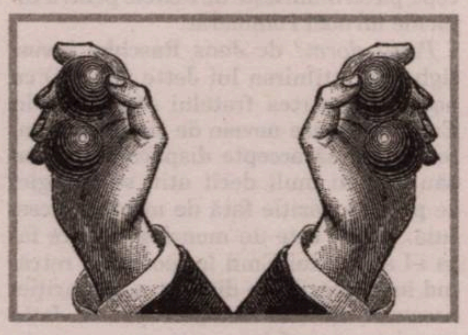

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

În atenție

● **Swans, *The Glowing Man*, Young God Records, 2016.**

● **Michael Gira, *I Am Not This*, Young God Records, 2016.**

În topurile muzicale pop-rock ale anilor recenți, dominate de muzicieni ce i-ar putea fi nepoți lui Michael Gira, prezența proiectului Swans face notă discordantă. O serie de publicații din prima linie a noului front al presei muzicale s-au pus cumva de acord că muzicienii consacrați înainte de anul 2000 nu sînt capabili de a mai face muzică relevantă, permițînd totuși o serie de excepții. Un număr redus de artiști „clasici“ au fost menținuți în focus, fie pentru a fi valorificați mai bine decît au putut să o facă ei înșiși la vremea lor (cazuri precum Rodion la noi, ori Roky Erickson la ei), fie pentru că ei înșiși au făcut saltul în industria muzicală 2.0 de pe piciorul potrivit.

Michael Gira aparține ultimei categorii – nu e omul care să se lase adus din obscuritate în lumină și aruncat înapoi după ce trece prospețimea descoperirii; dimpotrivă, a fost din capul locului un strateg: s-a dezbărat de Jarboe cînd ego-urile lor n-au mai încăput sub aceeași entitate muzicală, își definește grupul Swans drept un proiect cu multiple „iterații“ în care diverși muzicieni sînt „utilizați“ pe durate determinate, a intrat în noul mileniu cu propria casă de discuri mentorînd o serie de artiști ai noii generații (Devendra Banhart), iar ritmul său de producție a fost constant – ceea ce se prezenta în 2010 drept resuscitarea Swans nu a fost decît *rebranding*-ul unui proiect ce nu cunoscuse niciodată întrerupere. Așadar nu e nimic surprinzător în stăruința lui Gira de a rămîne în atenție. Eventual, e surprinzător că a reușit să o facă prin cantități surmenante de material diluat ce poate obosi și pe cel mai avid consumator de disonanțe monotone. Artistul se încăpățînează să bage pe gîtul unei generații ce a pierdut însăși noțiunea de album materiale ce trec bine de suta de minute. De cealaltă parte, includerea albumelor sale în topuri pare să țină de un simț al datoriei mai mult decît de ascultarea lor de la un capăt la altul. Statutul artistului a ajuns la punctul la care nu Gira, ci publicația care nu îl pomenește are de suferit în ce privește relevanța și popularitatea.

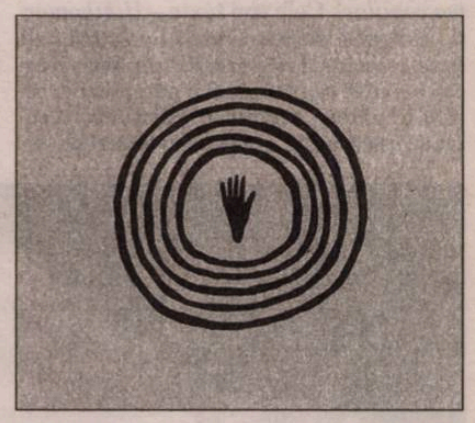

În concert, cantitățile considerabile de balast sonor pot deveni memorabile ca inundații de zgomot cu puternic impact senzorial. Noul album intitulat *The Glowing Man* abuzează copios de această rețetă, chiar mai extensiv decît materialele precedente din care se putea totuși cerne muzică în cantitate de un album cu durată medie. În 2016, coarda e întinsă la maximum și apar semne că etapa Hexi Pharma din istoria Swans s-ar apropia de sfîrșit. Cronicile rămîn politicoase, dar nu și elogioase, iar Gira a anunțat că e ultimul material creat cu iterația și metodele curente ale proiectului. Cîteva luni mai devreme, compilația *I Am Not This* era oferită ca suvenir în timpul unui turneu solo, prezentînd o cu totul altă fațetă a muzicii sale – piese drenate de decorațiuni experimentale pentru un plus de impact emoțional, reinterpretate în cheie folk pentru a scoate în evidență lirica și ambițiile de predicator ale unui artist cu o viziune născută din îmbinarea experienței LSD cu spiritualitatea creștină (și ceva megalomanie mesianică). Selecția materialului solo acoperă momente-cheie ale catalogului lui Gira – cîteva piese Swans (de pe „The Gate“ și „White Light from the Mouth of Infinity“), cîteva piese publicate cu Angels of Light, cîteva de pe albumul solo *Milk* și două bucăți nepublicate anterior. Materialul pare menit să ne aducă aminte că, undeva sub cele 500 de minute de inginerie acustică publicate de la relansarea Swans încoace, trăiește încă un muzician care ar putea renaște cîndva din *feedback*-ul de chitară.

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Castelul electric, anxietatea și politica internațională

N-aș ști să pun degetul să văd exact de unde vine anxietatea în creștere pe care o am în ultimele trei zile de Electric Castle – de la ploaia ce curge torențial și face noroaie prin care cu greu mergi, hainele ude și enervarea de a nu sta la concerte. Sau poate e de la atentatul de joi de la Nisa. Lovitura de stat din Turcia n-a picat nici ea prea bine. Să fie propriile conflicte armate interioare? Și asta. E un mix care mă face să mă bucur prea puțin de cel mai frumos și mai bine organizat festival la care merg de patru ani. Nimic nu-mi convine. Mă adăpostesc de ploaie pe unde apuc, citesc știrile obsesiv pe sub pelerină, fac scenarii, apar emoții într-un mix nou. Am senzația că lumea așa cum o știu se duce naibii. Mă uit la oamenii din jurul meu cum dansează, rîd, se iubesc, își storc șosetele ude sau înjură ploaia care le-a intrat în bere și mi se pare că ar trebui să-mi întipăresc imaginile astea în minte fiindcă, peste un timp, nu știu cît de lung, vor fi semnele unei lumi dispărute. E o anxietate ce se hrănește, ca mai toate anxietățile, din frici iraționale. Nu am datele și cunoștințele detaliate de politică internațională ca să înțeleg și să mă sperii cu subiect și predicat.

Muzica ce se aude din toate părțile e *background*-ul sonor pentru ce citesc și pentru imaginile care mi se suprapun în minte. Sigur Rós vine la pachet cu morții din Nisa și cu imaginea unui nebun, habar n-am dacă extremist sau nu, care intră cu camionul în mulțime. Îmi amintesc de Nisa așa cum o știu – elegantă, liniștită, cu un farmec aristocratic și o frumusețe subtilă. De cît de bine m-am simțit acolo, de restaurantul cu scoici de pe o străduță adiacentă falezei, de punctul de belvedere de unde vedeai orașul și Mediterana, sau de cum am intrat pe șestache la o licitație de artă să vedem cum e. *Enter* Shikari, pe ploaie, mi se amestecă în cap cu știrile din Turcia, cînd citeam cum avioanele militare zboară la joasă altitudine și podurile din Istanbul sînt blocate. Istanbul! Orașul pe care-l iubesc enorm, cel mai frumos din lume, cu toate straturile, umbrele și luminile lui, care nu seamănă cu nimic altceva, cu podurile atît de dragi peste Bosfor, de care scriam acum cîteva luni, cu niște contraste incredibile și cu o arhitectură ce se integrează perfect și natural în peisaj, mai ales cînd te uiți de pe un mal la moscheile sau palatele de pe celălalt. Orașul care mi-a fost loc de tranzit de fiecare dată cînd am fost în Asia, în Iran, în Africa sau mai știu eu unde, poarta ce-mi deschidea o lume îndepărtată. Vineri, la o zi după ce apare numărul acesta din *Dilema veche,* am zbor spre New York prin Istanbul. Probabil nu voi merge, în acest moment toate zborurile din Turcia spre State sînt oprite din cauza problemelor de securitate și, chiar dacă se reiau, nu cred că mă voi putea urca în Turkish Airlines cu aceeași lejeritate și încredere că lucrurile vor fi OK.

Vorbim despre lucrurile esențiale, despre natura umană.

De fapt, despre asta e vorba, despre încrederea că lucrurile vor fi OK, pe care o pierd cu fiecare știre pe care o citesc de ceva timp încoace. Și despre care acum cred că a fost mereu falsă, o ipocrizie, reprimare poate, cînd îți spui că oamenii sînt minunați, umanitatea e frumoasă, sîntem toleranți și progresiști, ne rezolvăm problemele civilizat, comunicînd, iar agresivitatea, atît de umană, o controlăm frumos sub preș. Uite că nu e chiar așa. La un festival perfect, cu toate ploile lui, sînt alte ploi și alți nori care mi se adună în minte, cu toate călătoriile proiectate-n cap, cu tot sentimentul libertății pe care-l aveam cînd îmi puneam rucsacul în spate și o tăiam spre vreun colț de lume, cu toată bucuria că văd oameni diferiți de mine, alte culturi și locuri atît de diverse. Probabil e o altă stare care va trece sau cu care probabil ne vom obișnui. Nici măcar faptul că voi pleca sau nu la New York în cîteva zile, că habar n-am cu ce sau dacă, în aeroportul unde voi avea escală, fie el Istanbul sau altul, nu va exploda nimic. Prietenii cu care vorbesc, la festival sau din altă parte, au aceeași anxietate, într-o măsură mai mare sau mai mică. Vorbim despre lucrurile esențiale, despre natura umană, despre viața pe care am vrea s-o trăim fără „trebuie", ci cu „vreau" și „îmi place", fără atîtea constrîngeri și ipocrizii, despre natura umană sau politica internațională pe care, de fapt, nici unul dintre noi n-o înțelege. Ploaia și berea ne-au cam făcut să filozofăm, da, între două concerte, căutarea unui loc uscat, scos apa din cort și dat jos nămolul de pe bocanci. Pe scenă cîntă acum God is an Astronaut, mai devreme a fost un supercurcubeu și eu stau pe un *bean bag,* n-am chef de nimic și mă gîndesc că aș vrea ca anxietatea asta să dispară pocnind din degete, să mă duc să-mi iau o bere și să dansez în nămol. Probabil asta voi face, chiar dacă pocnitul din degete n-are nici un efect. E prea frumos la Electric Castle și, în mod ironic, urmează trupa Bastille.

PUBLICITATE

adevărul
pregătește copiilor o surpriză cât vacanța de mare!
Colecția
DA, EU SUNT
Vara asta, copilul tău este eroul!

De luni, **11 iulie,** numai împreună cu **adevărul**
Fantasticele aventuri din copilăria celebrilor Leonardo da Vinci, Agatha Christie, Marco Polo, William Shakespeare.

Preț special, ziar + carte: **14,99 lei**

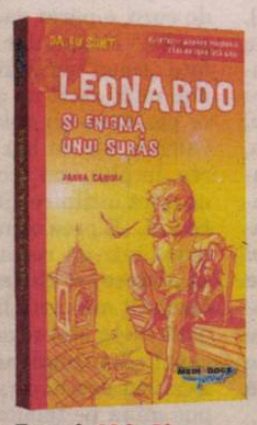

Luni, 11 iulie
Leonardo și enigma unui surâs

Luni, 18 iulie
Agatha Christie și batista cu monogramă

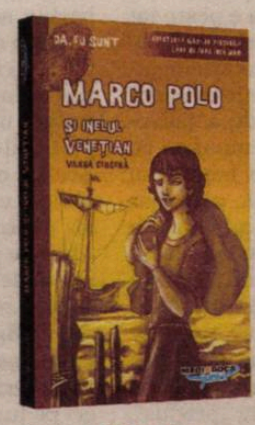

Luni, 25 iulie
Marco Polo și inelul venețian

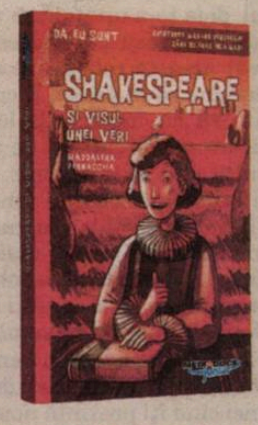

Luni, 1 august
Shakespeare și visul unei veri

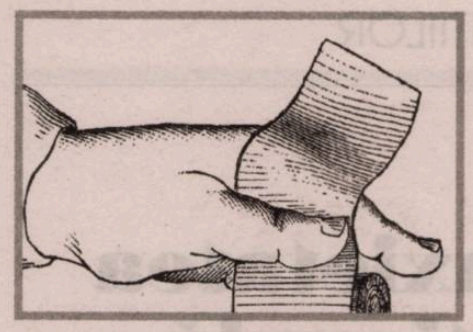

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Războaie virtuale și republici distribuite

Al Treilea Război Mondial a început pe 11 septembrie 2001, spune o teorie a conspirației, dar care e adevărul în teoria asta? În orice paranoia există o doză de realitate, însă în lucrul despre care vorbim realitatea din doză e virtuală. E mijlocul verii, 15 iulie 2016, și tancurile facțiunii armate care vrea răsturnarea lui Erdogan sînt chiar în mijlocul Istanbulului, pe podurile de peste Bosfor. Militarii care încearcă lovitura de stat au ocupat TRT, televiziunea publică turcă, și pun un crainic să citească o proclamație victorioasă. Erdogan e-n vacanță, în Bodrum, și ripostează de pe FaceTime, transmițînd un mesaj video pe care CNN Turk îl preia cu stîngăcie, dar decisiv, filmînd ecranul iPhone-ului. Peste o zi, tentativa de lovitură de stat e înăbușită. Același crainic de pe TRT a citit între timp un comunicat exact pe dos decît proclamația anti-Erdogan. Televiziunea face ce-i spune iPhone-ul și oamenii, ce le spun amîndouă.

Enumai cel mai recent episod în care rețelele sociale joacă un rol decisiv într-un conflict militar. Dar ce e militar în toată povestea asta? Tancurile de pe Bosfor. Abandonate de soldați, au devenit simboluri de putere, pe care mulțimea pro-Erdogan le-a anihilat simbolic cățărîndu-se și fluturînd drapele roșii. Din mulțime, unii intră în live pe Facebook, iar Al-Jazeera și alte televiziuni îi preiau: fără rețea, de toată povestea s-ar fi mirat doar o mînă de oameni de pe pod, și nu o lume.

New Zealand Herald și alții au remarcat ironia tentativei de lovitură de stat de săptămîna trecută: Erdogan a cîștigat în primul rînd datorită *social media,* pe care a folosit-o eficient, după ce o restricționase din cauza protestelor din Turcia. *Foreign Policy* explică și cum: între 2014 și 2015, Erdogan și-a dublat numărul experților în *social media.* De adăugat motivul eșecului, pentru facțiunea anti-Erdogan: tentativa vetustă, *à la* Caramitru-Dinescu, de a mobiliza și convinge turcii anti prin intermediul televiziunii publice.

Dar ce e război în toate acestea? Tancurile au defilat pe poduri, avioanele cu reacție au zburat jos, ca sperietorile, cu mare economie de muniție. Blindatele și avioanele F16 au fost demonstrații și însemne ale puterii, la fel cum erau săbiile de paradă în Primul Război Mondial sau cum sînt halebardele Gărzii Elveției de la Vatican. În rest, armata turcă s-a luptat cu armata turcă, dar din asta au reieșit doar 265 de morți, din care 104 anti-Erdogan. Spun statisticile lui Erdogan. Dar mult mai importante sînt epurările din justiție și ierarhia militară: cîteva mii de arestați.

Doar
265 de morți.

Așa sună povestea familiară a tentativei de lovitură de stat din Turcia privită prin grila realității virtuale. Dacă a fost război, războiul e virtual și nu se mai desfășoară între două state. Dar nu e unul civil, pur și simplu. În diferite moduri, nu e numai meciul între televiziune (presă) clasică și rețele sociale, ci și între religie și secularism, pro-Europa/democrație și anti. Ceea ce ne aduce fix acolo unde nu poate exista un război clasic, fiindcă nu mai există o țară: pe *teritoriul* controlat de autointitulatul Stat Islamic. Presa străină a remarcat nu o dată eficiența propagandistică a ISIS, ale cărui acțiuni online fac Al-Qaeda să arate ca un fel de bunic al terorismului. ISIS folosește rețelele nu numai la modul demonstrativ, ci și ca platforme de *planning* și de recrutare. Dacă facem efortul de a ne imagina un ISIS fără Internet, ar reieși o enclavă drăcească, ruptă de lume, gen cea a lui Kurtz din *Apocalypse Now.* Bineînțeles, nu umedă, de Mekong, ci uscat-deșertică.

Între timp, la Bruxelles, comisarul european pentru concurență, Margrethe Vestager, presează Google cu acuzații antitrust. Nici Uniunea Europeană și nici Google nu au armate, dar restul e mai rău decît un război: un suprastat *versus* megacompaniile de tehnologie din Silicon Valley. Aparența pașnică și recursul la lege nu trebuie să ne mire: dacă viitorul se joacă undeva, asta se întîmplă în relația dintre stat(e) și corporații. Mai ales cele virtuale. Adăugați la asta și implicarea grupărilor de hackeri gen Anonymous împotriva militanților ISIS și multe altele. Conflictele nu se mai desfășoară azi între state cu granițe și armată, ci între grupări cu existență mai degrabă virtuală, fantomatică, decît geografică. Asta în timp ce armamentul clasic se virtualizează și el: avem UAV, UGV și ROV-uri, avioane, tancuri și submarine fără pilot. Primele se ocupă mai degrabă cu acțiuni de recunoaștere, iar celelalte cu dezamorsat minele. În *Snow Crash,* Neal Stephenson își imaginează o lume împărțită în așanumitele republici distribuite: CIA s-a transformat în Central Intelligence Corporation, care livrează informație contra cost, iar tehnologia e filodorma a ceva numit Mr. Lee's Greater Hong Kong, în timp ce Mafia a a ajuns să se ocupe, în principal, cu livrarea de pizza, care e ceea ce-a mai rămas din alimentația publică. Geografic, fiecare are parcela lui, intercalată cu a altuia. E science-fiction. Dar haideți să luăm un cartier ca Ferentariul și să ne gîndim la el așa, după ce ne oftăm visele de civilizație.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

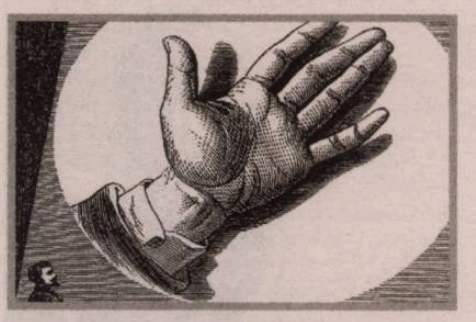

Adina POPESCU

portrete din mers

Un pic mai amabil decît este necesar

Funcționarii bancari cu care mulți dintre noi avem de-a face, cu sau fără voia noastră, de-a lungul vieții reprezintă pentru mine acei angajați standard în ținute business, programați să-și practice meseria la un mod impersonal, respecînd niște norme și o conduită, dar și să zîmbească fals. Este vorba despre o politețe rece, de suprafață, pentru ei tu ești doar clientul, ai plecat, vine altul, deja te-a uitat. Cam așa e peste tot în servicii, însă parcă nicăieri n-am observat această robotizare a relațiilor interumane ca în bănci. E cu atît mai evidentă cu cît încercările lor de a personaliza o conversație și de a empatiza cu clientul sînt mai penibile. La bancă, nu mai reprezinți o ființă umană, ești doar un număr de cont, așa cum ai senzația că nici chiar ei nu se mai iau în serios ca ființe umane. Devii o dobîndă restantă atunci cînd te sună ca să-ți amintească că ai de plată nu știu ce sumă, iar tonul lor devine ușor mustrător, pentru a te simți vinovat că ești dator. Ești doar un depozit atunci cînd îți prezintă noul lor „produs", o asigurare sau un cont de economii. Vocile lor excesiv de amabile sună cumva nefiresc, au ceva metalic, te bîntuie.

Ovreme l-am observat discret pe unul dintre casierii unei bănci unde aveam treabă cam de două ori pe lună. Un bărbat bine, în jur de 40 de ani, impecabil, genul familist serios, cu o gropiță în bărbie. Pentru că lucra la casierie, unde interacțiunea cu clientul e minimă, adică dai sau iei banii, primești chitanța, nu-și ridica niciodată privirea din computerul lui. Număra banii, uitîndu-se atent la ei, nu la tine. Am încercat de cîteva ori să-i prind privirea, fără succes. Pe acel bărbat nu îl puteam privi în ochi. Uneori, cînd avea scurte replici cu colegele lui, surîdea și atunci gropița din bărbie se destindea într-un anume fel. Nu știu de ce îmi părea un om nespus de trist. La un moment dat, l-am zărit întîmplător la o terasă din Centrul Vechi. Era în fața unui beri, alături de alți bărbați, probabil tot funcționari bancari, și rîdea. Același om și totuși altul. Toată acea bucurie revărsată pe chip avea ceva scandalos pentru mine, era ca și cum l-aș fi întîlnit pe proful meu de mate din liceu gol pușcă pe plaja de nudiști de la 2 Mai, așa că am trecut repede mai departe. E straniu să fii din greșeală martorul unui moment intim și personal al bărbatului de la casierie cu care interacționezi de două ori pe lună fără să te privească în ochi.

Însă de curînd am avut parte de o altă întîmplare. M-am interesat, împreună cu mama mea, de un credit și am stat la un birou cu o domnișoară blondă ceva mai tînără decît mine, poate cu cinci-șase ani. M-a surprins de la bun început naturalețea ei și modul regal în care se mișca prin filiala băncii, un interior standard, ca și cum ar fi fost pe podiumul unei prezentări de modă. O ținută de manechin, tocuri înalte, o rochie mulată și totuși business, regulamentar la o palmă deasupra genunchilor. Mă întrebam ce naiba căuta ea acolo. Am revenit după mai bine de o lună în aceeași bancă, cu o altă problemă, îmi pierdusem dispozitivul *token.* „Poate vă amintiți unde l-ați pierdut... Se percepe o taxă de 25 de euro, e păcat să plătiți atîția bani degeaba." Mi-am dat seama dintr-odată că fata „ținea" cu mine, nu cu banca, eram mai mult decît un client, eram un om care pierduse un obiect, de altfel lipsit de valoare, iar ea mă încuraja să-l recuperez. În plus, mă recunoscuse de la prima noastră întîlnire. Știam unde uitasem *token*-ul. „E prea complicat... l-am lăsat pe masă într-un restaurant de la Cheia. O să plătesc cei 25 de euro, asta e! Oricum, cam atît mă costă benzina pînă la Cheia, dacă merg să-l recuperez." „Care restaurant?" Nu știam cum se numește, i l-am localizat destul de vag. A căutat pe net, a pus mîna pe telefon, în cinci minute găsise dispozitivul *token.* Mă uimesc oamenii care se descurcă în situații banale de viață, o calitate pe care nu am avut-o niciodată. „Întîmplător, părinții mei locuiesc în zonă și ajung acasă cel puțin un week-end pe lună. O să trec eu să-l iau", se oferă ea zîmbind. I-am mulțumit plină de uimire, apoi conversația a luat-o în cu totul altă direcție, am povestit despre munți, cabana Ciucaș, vacanțe, de parcă m-aș fi întîlnit cu o fostă colegă de școală. Însă nu eram eu un client special. La un moment dat, a apărut un cuplu în vîrstă care voia să scoată niște bani dintr-un cont pentru o călătorie la fiica lor din Anglia. Fata cea blondă a sporovăit cu cei doi de parcă i-ar fi cunoscut de-o viață, i-a întrebat ce mai face nepotica, au comentat Brexitul etc. Apoi a revenit cu grație la mine, asigurîndu-mă că-mi voi recupera *token*-ul.

Cînd am ieșit din filiala băncii, afară, într-un București deșertic care te duce cu gîndul la țările bananiere din Africa, unde totul se descompune, mă simțeam ca și cum aș fi asistat la un mic miracol. Și nici canicula nu mă mai deranja. Fata aceea adusese o briză răcoroasă peste oraș. În drum spre casă, m-am întrebat ce mă șocase, de fapt, atît de tare. În fond, atitudinea ei generoasă și plină de prietenie era una perfect normală. Însă noi, în țările noastre bananiere, nu sîntem obișnuiți cu normalitatea. Sîntem obișnuiți, în schimb, cu „dușmanii", cu oameni care, în loc să ne ofere servicii, vor să ne jecmănească, cu umilințe și cu capete plecate. Ne sperie ideea că un funcționar bancar poate fi un pic mai amabil decît este necesar. Am citit mai demult o carte, *Minunea,* care îi învață pe copiii din societatea americană să fie un pic mai buni decît este necesar. Bunătatea nu se poate contoriza, însă amabilitatea ține de educație și de atitudine. Mă întrebasem ce naiba căuta fata aceea perfectă, surîzătoare, cu ținută de manechin, într-o bancă. Și mi-am dat seama că locul ei era chiar acolo, în acel mediu artificial și imperfect, unde toată lumea zîmbește fals, ca să-l facă mai bun.

Oana Cristiana IFTODE

Pe scurt, despre locuirea în rate

În decursul anului trecut am făcut parte dintr-un proiect de explorare a tipologiilor de locuire în București, care a inclus opt teme de cercetare, printre care și cea de care m-am ocupat – locuirea în rate. Nu l-am ales eu și mi s-a părut, pe moment, un subiect „subțire" și relativ neinteresant pentru ceea ce se dorea a fi un studiu antropologic-etnografic, cu accent pe poveștile oamenilor și nu pe analize statistice. M-am înșelat, desigur, dar gîndul acesta pare să nu fi fost doar al meu, avînd în vedere primul obstacol întîmpinat în etapa de documentare: lipsa abordărilor sociologice, antropologice sau etnografice ale acestei tematici în spațiul cercetării românești. Chiar și trecînd granițele academice autohtone către zone unde există o istorie îndelungată de cercetare etnografică în domeniul locuirii și în studiul locuinței, „etnografiile creditului imobiliar" nu sînt foarte numeroase și vizează, cel mai adesea, impactul executărilor ipotecare și practicile discriminatorii (asociate rasei/etniei, venitului, statutului de imigrant, vîrstei) în ceea ce privește accesul la împrumuturi. Deși un accent pe „dramele creditării" ar fi suscitat poate mai mult interes, am simțit nevoia de explorare a subiectului pornind de la cel mai elementar nivel – procesul dobîndirii unei locuințe prin credit și experiențele generate, fără a orienta discursul către zona „socială". Astfel, am aflat poveștile și gîndurile viitorilor, actualilor sau foștilor îndatorați despre însemnătatea deținerii unei locuințe, care sînt rațiunile, motivațiile și comportamentele implicate în procesul de cumpărare a locuinței și în accesarea unei scheme de creditare și strategiile de confruntare a riscurilor și insecurității asociate creditului imobiliar.

Am pornit de la o întrebare simplă – ce îi determină pe unii dintre noi să își asume responsabilitatea unor împrumuturi de zeci de mii de euro, pe perioade de zeci de ani? Sigur, nevoia de locuință este elementară și creditul imobiliar este unul dintre răspunsurile la problema locativă actuală, pentru cei care nu își permit o achiziție cu banii jos. Avînd însă la dispoziție alternativa chiriei, mult mai puțin constrîngătoare, de ce să alegi totuși creditul? La mijloc nu este deci vorba de asigurarea unui acoperiș deasupra capului, ci despre un anumit raport de proprietate. De ce este atît de importantă pentru români însușirea proprietății asupra locuinței? Răspunsuri unilaterale sau fără echivoc nu am găsit. Și eu stau cu chirie, în condiții avantajoase, dar mi-aș dori „casa mea". Motivele sînt aceleași pe care le-am întîlnit în discuțiile purtate și ele par să traseze funcțiile proprietății asupra locuinței – de a asigura securitatea locativă, controlul asupra spațiului de locuit și investiția banilor. Nu atît acoperișul deasupra capului, oricît de solid ar fi, îți dă pe termen lung sentimentul de stabilitate, siguranță și libertatea de a dispune de spațiu, cît drepturile pe care le ai asupra spațiului de rezidență. În țări precum Germania sau Austria, unde legislația protejează chiriașul și încurajează locuirea cu chirie, 47,5%, respectiv 42,8% din populație locuiește astfel. Prin comparație, procentul oficial, dar extrem de subraportat al chiriașilor din România ajunge la 3,9%. Prin urmare, chiar dacă poate „a avea casa ta" are valoare în sine, ca posibilă reminiscență a sacralizării spațiului de locuit, chiar dacă poate „avem în noi această dorință", impactul politicilor de locuire este evident, pe parcursul discuțiilor fiind exprimată foarte des nemulțumirea față de statutul de chiriaș, vulnerabil în relația cu proprietarul și cu vecinii de bloc. Această situație se datorează în principal lacunelor din legea închirierii locuinței, care, deși a fost modificată de mai multe ori în decursul anilor, nu a fost adusă niciodată la o formă care să asigure o protecție echitabilă atît chiriașului, cît și proprietarului.

Locuirea cu chirie este folosită, aproape fără excepție, ca termen de comparație în construirea argumentării în favoarea creditului imobiliar de cei care iau această decizie sau se gîndesc la ea. Faptul că achitarea lunară a ratelor se finalizează cu obținerea dreptului deplin de proprietate asupra locuinței este privit drept o investiție, prin comparație cu achitarea chiriei care înseamnă, în cuvintele unuia dintre respondenți, să „plătești în gol", iar trecerea de la chirie la rate îți dă „mulțumirea că plătești la casa ta, nu mai plătești pentru casa altuia".

„A avea casa ta" are valoare în sine.

Cum este însă resimțită etapa propriu-zisă de îndatorare la bancă? În procesul de creditare, rutele parcurse și schemele de creditare sînt asemănătoare. Standardizarea vine din reglementările instituționale, ale statului și ale băncii. În aceste condiții, de ce unele experiențe sînt mai anevoioase decît altele? Buna desfășurare a întregului demers depinde în mare măsură și deloc surprinzător de factorul uman. Ofițerul de credit, ca interfață a băncii, funcționarii prin mîinile cărora trece dosarul clientului, pot face diferența dintre o facilitare și o piedică în accesarea serviciului bancar. Dacă lipsa de profesionalism poate fi un băț în roțile clientului, excesul de birocratizare, lipsa de fluență și transparență a procedurilor transformă formalitățile într-un proces greoi și neplăcut pentru unii. Nevoia unui ghid procedural, etapizat și cuprinzător, pe înțelesul clienților, rămîne încă nesatisfăcută.

Viața cotidiană cu un credit imobiliar nu este nici pe departe atît de îngrozitoare cum aș fi crezut, ca om neîncrezător și pesimist ce nu depășește încă teama de o catastrofă imobiliară. Chiar dacă constrîngerea ratei lunare și mai ales perspectiva celor 20-30 de ani de datorii au un efect psihologic și generează momente de stres, regret, frustrare sau îngrijorare, impactul emoțional al creditului imobiliar nu este întotdeauna direct proporțional cu efortul lunar de achitare a ratelor, ci este puternic influențat de modalitatea de abordare a situației. Pentru a face față emoțiilor și stărilor negative, unii se ancorează într-o perspectivă constructivă, cum ar fi să privești creditul ca pe o provocare și ca pe un pas dintr-o etapă de maturizare, sau să insiști pe autoîncurajare și pe evitarea gîndirii negative. Alții, din păcate, ajung să resimtă creditul ca pe „o povară imensă" și nu e de mirare că ratele ipotecare sînt printre principalele motive de stres ale românilor, așa cum reiese dintr-o anchetă realizată de TNS CSOP în 2012 despre atitudinea față de datorii.

În administrarea bugetului, creditul devine prioritar și, în funcție de gradul de îndatorare, strategia de gestionare poate să includă compromisuri și adoptarea unui stil de viață mai cumpătat decît pînă atunci. În același timp, crește importanța locului de muncă și a unui salariu potrivit nevoilor de acoperire a ratelor și a costurilor cu viața. Prin urmare, se investesc mai mult timp și efort pe plan profesional, în detrimentul timpului liber.

Nu în ultimul rînd, căutînd să aflu dacă intrarea într-o schemă de proprietate condiționată imprimă o normă diferită de apropriere a spațiului, am avut ocazia să constat faptul că un proprietar de locuință achiziționată prin împrumut nu se simte „mai puțin acasă", chiar dacă realizează implicațiile relației de coproprietate cu banca. Asta pentru că, deși este conștient că „banca are întîietate și, în cazul unei probleme, e prima despăgubită", o parte dintre condițiile recurente asociate conceptului de *acasă* sînt îndeplinite: stabilitate, siguranță, control, libertate, confort, intimitate, autonomie.

În final, merită precizat faptul că, în România, o mare parte a populației nu se califică pentru un credit imobiliar. În cadrul programului „Prima casă" s-a încercat extinderea accesului la credite, însă chiar și în condițiile oferite, creditul imobiliar rămîne un mecanism de facilitare a locuinței inaccesibil majorității românilor.

Notă: Acest articol are la bază rezultatele cercetării „Case Vii. Diversitatea culturală a spațiilor de locuit din București și împrejurimi" publicate în volumul De la stradă la ansambluri rezidențiale. Opt ipostaze ale locuirii în Bucureștiul contemporan. *Proiectul Case Vii, realizat în cadrul Programului PA17/RO13 „Promovarea diversității în cultură și artă în cadrul patrimoniului cultural european" și finanțat prin intermediul Granturilor SEE 2009-2014, este coordonat de Asociația VIRA în parteneriat cu Asociația Mișcarea pentru Acțiune și Inițiativă Europeană și cu Muzeul Național al Țăranului Român.*

***Oana Cristiana Iftode** este cercetător științific în cadrul Institutului de Științe ale Educației, a absolvit Facultatea de Sociologie, Universitatea din București, și are o diplomă de master în Antropologie și Dezvoltare Comunitară și Regională. Este autoarea articolului „O etnografie a locuirii în rate", parte a volumului colectiv* De la stradă la ansambluri rezidențiale. Opt ipostaze ale locuirii în Bucureștiul contemporan *publicat în 2016 la Editura ProUniversitaria (disponibil online la www.bucharesthousingstories.ro).*

Florentin ȚUCA

FC Eminescu contra FC Creangă

În zilele astea de vară se poartă, din nou, fotbalul. Adunați în juriul podiumului de paradă, milioane de specialiști fotografiază întruna și aplaudă miracolul islandez, analizează tactica italiană, deplîng Brexitul și eșecul Spaniei sau oftează în fața previzibilității succesului german. Despre echipa României nu mai vorbește, evident, nimeni, pentru că despre ea nu mai este vorba încă din 1994. Cît despre fotbalul românesc în general, el s-a sufocat cu propria-i vomă, motiv pentru care orice scriere pe subiect ar trebui expediată la pagina de anunțuri mortuare și comemorări.

Relativ recent, însă, am dat de o veste care mi-a retrezit speranța în miracolul învierii: capul de afiș al meciurilor de baraj pentru promovarea în divizia C a fost duelul dintre campioana județului Botoșani, Luceafărul Mihai Eminescu, cu liderul din Neamț, Voința Ion Creangă. Exact cum ați auzit. Văd în știrea asta luminița de la capătul tunelului și îmi pot susține nădejdea cu mai multe argumente.

Unu, aspirația spre elitism. Denumirea echipelor menționate este un prim semnal al unei necesare redefiniri identitare, iar asocierea fotbalului cu acești doi mari clasici ai literaturii române este un prim pas în procesul de transfer al sportului-rege din zona mahalalei înspre centru. Că numele lui Eminescu și Creangă și ale altor oameni de cultură au fost cedate unor școli, academii, librării, biblioteci și teatre este cumva firesc și nu e treaba fotbalului. Cu aceste nume sînt însă botezate și localități, străzi, piețe (inclusive piețe agro-alimentare), pasaje rutiere (am trecut chiar recent prin pasajul Mihai Eminescu din Iași), grădinițe, spitale, sindicate, hosteluri, restaurante (a se vedea, de exemplu, restaurantul Elite Eminescu, cu semnătura lui Florin Salam în cartea de onoare, elogiată pe pagina oficială a site-ului), săli de bal ș.a.m.d. Avea dreptate bietul Marin Sorescu: pentru că toate acestea *trebuiau* să poarte un nume, li s-a spus, simplu, Eminescu. În asemenea condiții, nu văd de ce sportul-rege să nu beneficieze și el de binecuvîntarea oferită de asocierea cu aceste mari personalități. În plus, dacă tot am imprimat portretul poetului național pe bancnota de 10 lei, fostă 1000 de lei, de ce nu i-am boteza și i-am lumina echipa de fotbal ca Luceafăr al reînvierii sportului național? Național – poetul, național – sportul, deci național – interesul.

Doi, un alt aer, mai elevat și mai respirabil. Dacă exemplul cluburilor de la Ipotești și Humulești ar fi – și va fi – urmat și de alte echipe, atmosfera din fotbalul autohton s-ar încărca de mai mult entuziasm, culoare, perfecționism și chiar poezie. Una e să vezi un meci cu ridicat nivel de noxe jucat de Gaz Metan Mediaș cu Petrolul Ploiești, ori un meci cu scîrțîit de șine între CFR Cluj și Vagoane Arad, ori unul al durităților extreme dintre Oțelul Galați și Metalul Reșița, și cu totul alta să asiști la o confruntare fotbalistică între două echipe cu nume de capodopere literare ori de scriitori. Cum ar fi Năpasta Caragiale *versus* Moara cu noroc? Ori Desculții Stancu împotriva Ciocoii vechi și noi? Sau Frații Jderi Sadoveanu contra Pădurii Spînzuraților? (Hai-de, Fra-ții!, Hai-de, Spînzura-ții! – ziceți că n-ar fi un haios duel al galeriilor…)

Trei, spiritul de fair-play din teren. Este de neconceput ca jucătorii Luceafărului Mihai Eminescu să se certe sau să se contreze cu colegii de la Ion Creangă, cîtă vreme patronii spirituali ai echipelor erau prieteni la cataramă, la povești și la băutură și-și ziceau reciproc, cu maximă afecțiune, „bădiță". (De altfel, probabil că din prea mult spirit de camaraderie, luceafăriștii au pierdut meciul de baraj chiar pe teren propriu, fapt constatat chiar de finanțatorul echipei, Verginel Gireadă, care a declarat pentru btonline.ro că el și-a dorit promovarea, dar ei, jucătorii, „nu au vrut".) Iar prietenia celor doi clasici nu e unică în cultura română, de unde și enormul potențial de sportivitate între echipele rebotezate cu nume de capodopere.

Luceafăr al reînvierii sportului național?

Patru, transformarea fotbalului românesc într-un sport cult, frate al muzicii culte. Noul sistem de denumire a echipelor va avea, așadar, un alt mare avantaj: o bună parte a *tifosilor* vor invada, din sete de cultură și de documentare, bibliotecile, iar cărturarii se vor avînta spre stadioane, astfel încît principiul pascalian al vaselor comunicante își va găsi validarea nu doar în fizică, ci și în sociologie: numărul de huligani care iau calea bibliotecilor va fi același cu al învățaților supți de stadioane. Prin urmare, că-i vorba de bibliotecă sau de stadion, nivelul de interes ar rămîne constant.

Și, profitînd de afluxul de intelectuali pe arenele de fotbal, ajungem la argumentul *cinci: plusul de sportivitate din tribune.* Prin urmare, gata cu fluierăturile și înjurăturile la adresa unor echipe încărcate de cultură. Lumea va aplauda ca la teatru, iar cînd va veni vorba de scandări, vom constata o radicală schimbare de registru. De exemplu, cînd în minutul 85 al meciului, gazdele vor beneficia de un corner, galeria amfitrionilor nu va recurge la incantația tembelă și simplistă „goo-luuul, goo-luuul", ci la o rafinată prelucrare: *„Vezi cum minutele se duc, / Se scutur frunzele de nuc, / S-așază bruma peste vii / De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?"* Pe urmă, cunoscutele și des repetatele înjurături la adresa UE vor fi înlocuite de îndemnul „Iubiți-vă pe tunuri!" Apoi, în loc de nătînga invitație la sex în grup „pe ei, pe ei, pe ei, pe mama lor", incantată ca la ciorba de potroace din dimineața de după nuntă, se va prefera o altă prelucrare, de astă dată după versurile lui Coșbuc: *„Ei sînt steliști! Și ce mai rea este-n voi / Și-n zei! Dar vă gîndiți, eroi, / Că zeii sînt departe, sus, / Steliștii lîngă noi!"* După asta, dacă echipa preferată pierde, bineînțeles că ea nu va fi însoțită în drum spre vestiare de fluierături ci, cel mult, de aplauze ritmice copiate de la galeria islandeză, asortate cu scandarea *„De cîte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte, / Oceanul cel de gheață mi-apare înainte."* Și, în fine, secvența mea preferată de la o viitoare finală de Cupă a României dintre La Steaua și Dinamo, dominată de ceea ce jargonul gazetăresc numește „coregrafia galeriilor": *„Sus, pe gardul dinspre vie, / O găină cenușie / Și-un cocoș împintenat / S-au suit și stau la sfat: / – Ia te uită, mă rog ție, / Cît de sus ne-am înălțat!…* (Ce să spun, Steaua și Dinamo, armata și miliția.) *Și deodată, cu glas mare, / Începură amîndoi, / Să cotcodăcească-n soare: / – Nimeni-nu-mai-e-ca-noi!… / Nimeni-nu-mai-e-ca-noi!…* Moment în care coregrafia galeriilor e întreruptă de un suporter al lui FC Topîrceanu: *„Dar de sus, din corcoduș, / Pitulîndu-se-ntre foi, / Mititel și jucăuș, / Le-a răspuns un pițigoi: / Cîți-ca-voi! Cîți-ca-voi!…"*

Și, în fine, ultimul argument: *șansa ca modelul românesc să fie preluat și în străinătate.* Dacă s-ar întîmpla asta (și nu e deloc exclus), lumea ar descoperi brusc că, după ce brazilienii au inventat fotbalul-samba, olandezii lui Kruyff – fotbalul total, iar barcelonezii lui Guardiola – fotbalul tiki-taka, românii au fost primii care promovează în lume fotbalul-amorul artei, amor total și estival. Abia aștept viitoarele semifinale din Champions League: Felix și Otilia contra Romeo și Julieta, și Răzvan și Vidra contra Tristan și Isolda.

Și, evident, momentul în care tocmai Naționala României să fie aceea recunoscută drept „campioana unei mari iubiri".

***Florentin Țuca** este managing partner la casa de avocatură Țuca, Zbârcea & Asociații.*

PUBLICITATE

Andrei VORNICU

Last exit to Brexit

Nu am fost conștient decît de cîteva luni încoace de controversatul referendum și, oricum, în pofida atmosferei ce se tensiona și contraria pe zi ce trecea, aveam convingerea că întreaga dezbatere pro și contra ascunde, în fapt, o stratagemă a Marii Britanii de a forța Bruxelles-ul să îi acorde libertăți favorizante și un tratament preferențial în raport cu celelalte state membre ale Uniunii Europene. Un șantaj politic, cu alte cuvinte, menit să inducă aprehensiune, reticență și să zdruncine încrederea „arogantă" a Uniunii-suzerane. Ideea că Marea Britanie ar ieși cu adevărat din UE mi se părea o absurditate și nu îi acordam cel mai mic credit. E drept, am început să intru la bănuieli cînd am devenit asaltat de retorica antieuropeană a mass-mediei, de reanimarea demonului naționalist-xenofob și de incitarea populației britanice la revoltă împotriva organismului european opresiv, care infirmizează Marea Britanie și i se opune cu înverșunare. Majoritatea cotidianelor încurajau politica separationistă, iar dezbaterile căpătau tente din ce în ce mai feroce. Cele mai multe comentarii de pe portalurile media *online* se purtau între o majoritate covîrșitoare a adepților ieșirii din UE *(leave)* și o minoritate insignifiantă a susținătorilor rămînerii *(remain)* care era redusă la tăcere prin tirade inflamate de orgolii naționale confiscate și internalizate individual. Într-o societate eminamente democratică, cum se autoproclamă cea britanică, am rămas frapat de evacuarea dialogului și a dezbaterii din discursul public și separarea populației în două tabere, dintre care una alimentată de o agresivitate înspăimîntătoare, iar cealaltă, de bune intenții timorate. Pe măsură ce funesta zi a referendumului se apropia, Londra se împînzea cu afișe care îndemnau lumea să iasă din Uniune sau să rămînă. Printre altele, era invocată personalitatea lui Winston Churchill, membru fondator al Uniunii Europene, ca un îndemn la continuitate și unificare. Pliante pro și contra apăreau zilnic în cutiile poștale. La gurile de metrou se împărțeau broșuri, fluturași și abțibilde. Cererile pentru obținerea cetățeniei britanice creșteau exponențial. Aerul devenea din ce în ce mai dens și electrizant, prima pagină a marilor cotidiane gratuite *(Metro* și *London Evening Standard)* alocau trei sferturi din spațiu referendumului. Premierul David Cameron, inițial susținător înverșunat al ieșirii din Uniune și proponent al referendumului, și-a schimbat peste noapte optica și a devenit un partizan al rămînerii. După ce scandalul Panama Papers i-a deteriorat credibilitatea (și a suscitat și un protest stradal prin care i se cerea demisia), toate eforturile de a persuada populația să voteze *remain* deveniseră niște tentative anemice. Între timp, fostul primar al Londrei, Boris Johnson, cunoscut pînă atunci mai curînd pentru figura nu tocmai de macho și frizura de electrocutat în mașina de spălat, și-a descoperit vocația de opozant al Uniunii Europene și, vizînd să-i ia lui Cameron poziția de premier de sub șezut, și-a mobilizat coardele vocale și resursele pentru a asmuți populația împotriva bătrînului continent. Astfel, Johnson a intrat în aceeași ligă cu un personaj căruia majoritatea emigranților și o parte a britanicilor care n-au fost deposedați complet de uzul rațiunii i-ar face chirurgie plastică cu bocancii, liderul UKIP Nigel Farage. Și iată că dezastrul s-a produs: pe 23 iunie, 52% din britanici au votat *leave* și *leave* a rămas, spre consternarea Uniunii și a celorlalte 48 de procente. Și a mea, emigrant român fără drept de vot, care se afla în deplorabilul moment la Festivalul Glastonbury. Cînd mi-a zis vînzătorul de la standul de vin, de unde tocmai mă aprovizionam cu o sticlă, de rezultatul referendumului, am crezut că mi s-a urcat la cap alcoolul pe care încă nici nu-l băusem. Veneam dintr-o țară în care orice absurditate era posibilă, dar în acel moment am simțit că în Marea Britanie tocmai s-a produs o adevărată culminație a ignoranței și prostiei umane care, deși nu e infinită, cum spunea Einstein, pare a se concentra cu predilecție în anumite eșantioane umane. Abia ziua următoare, cînd am analizat la rece informația primită, am constatat adevărata dimensiune a veștii. Tot atunci am devenit ceva mai puțin convins că voi rămîne în continuare într-o țară al cărei ethos a încetat să mai coincidă cu al meu și a cărei politică de autoizolare îmi amplifică senzația de alienare care preexista oricum. Asta nu m-a făcut să decid irevocabil, însă mi-a întărit afecțiunea pe care am avut-o mereu față de continent și mi-a amplificat resentimentul față de o țară care aparent promovează diversitatea și așa-numita toleranță, dar care în contextul de față pare o retorică ipocrită.

Marea Britanie era în convulsii.

Întors, cîteva zile mai tîrziu, la Londra, dau pe Facebook de numeroase *offline*-uri în care sînt întrebat care e situația și atmosfera. Încă nu mă dumirisem la rîndul meu, dar aflasem de la cunoscuți că vineri, 24 iunie, fusese zi de doliu general și că atmosfera fusese mizerabilă. Unii s-au scandalizat, alții au plîns, alții au intrat în faza negației, alții au exultat. Nu părea clar ce se va întîmpla în continuare, dar surescitarea generală trăda o confuzie amestecată cu stupoare. Europa vuia. Marea Britanie era în convulsii. David Cameron anunțase în scurt timp că demisionează din funcția de premier și că în septembrie va părăsi reședința de pe Downing Street nr. 10. Boris Johnson jubila și își făcea planuri de a redecora reședința pe care Cameron urma să o *leave* în toamnă. Nu mai puțin satisfăcut, Farage rînjea la Bruxelles, le aducea la cunoștință membrilor Comisiei Europene că n-au avut în viața lor o slujbă adevărată (la fel ca el, doar că ei au avut) și îngroșa zdravăn rîndurile celor ce l-ar fi vrut spînzurat de Big Ben, amintind că, în urmă cu 17 ani, a declarat în aceeași sală că intenția lui e să scoată Marea Britanie din UE, dar auditoriul a rîs – și îl provoacă să rîdă și acum, cînd și-a împlinit scopul. Ca să parafeze rezultatul cum se cuvine și ca să evite eventuale complicații de ordin ontologic, cîteva zile mai tîrziu a anunțat că renunță la funcția de lider al UKIP, a sugerat printre cuvinte că lasă beleaua rezolvării Brexit-ului în seama altor fraieri și că a venit timpul să își recupereze viața, uitînd, pesemne, că tocmai asta n-a avut niciodată. Viața lui a lipsit în egală măsură cu coloana vertebrală și cu bunul-simț. Pe de altă parte, nici replica sa blond-spălăcită nu și-a dus pînă la capăt visul de a se muta în vecinătatea St James's Park: colegul său de partid, Michael Gove, i-a înfipt cu grație lui Boris Johnson un cuțit în spinare, pînă la plăsele, și i-a suflat scaunul de prim-ministru de sub globii oculari.

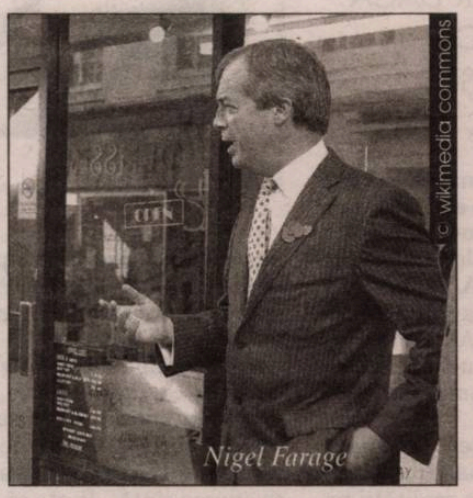

Între timp, comunitatea europeană din Marea Britanie a intrat în fibrilații, prevăzînd un viitor sumbru, expulzări, deportări și discriminări. S-au vehiculat cele mai pesimiste previziuni referitoare la statutul și viitorul său pe teritoriul mohorîtei insule. Îngrijorarea generală a pătruns adînc în comunitățile de emigranți, dintre care unii se vedeau deja cu bagajele făcute. Atmosfera generală era una de derută, întrucît se preconizau multe, dar nu se anunța cu claritate nimic. Temerile emigranților au fost parțial confirmate: au fost semnalate numeroase cazuri de *hate crime,* abuzuri fizice sau psihice din partea populației autohtone pe criterii religioase, etnice sau de rasă. Musulmanii au fost somați injurios să se întoarcă în țările de origine, europenii la fel. Fațada Asociației Culturale și Sociale Poloneze din Londra a fost vandalizată cu un mesaj xenofob. În plin Ramadan, carne de porc a fost azvîrlită la ușa unei moschei. Un tînăr a fost agresat verbal și fizic într-un tramvai din Manchester. Un magazin românesc din Ipswich a fost incendiat, elevi de origine europeană au fost hărțuiți la școală. Mesaje xenofobe au inundat băile școlilor, rețelele de socializare, Internetul. Noul primar al Londrei – și primul primar musulman al unei capitale europene (acum, ceva mai puțin europene) –, laburistul Sadiq a asigurat populația emigrantă că va face toate demersurile necesare pentru a o proteja de astfel de atacuri reprobabile și va suplimenta, în consecință, numărul de agenți ai poliției metropolitane.

Cu sechelele și nostalgia imperialismului colonialist.

Într-o Europă supusă asaltului emigranților sirieni și a altor naționalități infiltrate printre solicitanții de azil politic, Marea Britanie se dezice constant de imixtiuni de acest gen. Controlul populației și al emigrației a devenit prioritate de stat, iar Brexit-ul a fost șansa ideală de a-și fortifica granițele și a-și delimita *status quo*-ul. Problema emigrației și a suprapopulării Angliei, în special a Londrei, a constituit o problemă stringentă mult timp, iar englezii au întîmpinat-o cu politețe și *political corectness,* dar nu cu bunăvoință genuină. Iar motivele profunde sînt limpezi: Anglia și, prin extensie, Marea Britanie, a rămas în continuare cu sechelele și nostalgia imperialismului colonialist și nutrește în continuare fantezia că ei dau tonul planetei, că sînt etalonul universal. Englezii posedă cea mai malignă formă de mîndrie națională din cîte am întîlnit. Ei ar fi vrut să fi fost liderii Uniunii Europene, iar faptul că nemții le-au luat-o în față și că și-au mai permis să le și impună diverse i-a scos din minți. Englezul, prin definiție (definiția sa), e o ființă superioară care trebuie să dirijeze totul și nu suportă să fie la cheremul nimănui. De aici și revolta față de „impertinența" Uniunii Europene de a le impune *lor* mersul lucrurilor și concepția că UE e doar un organism care parazitează Marea Britanie și o secătuiește de resurse pentru beneficiul propriu și al țărilor subdezvoltate care au aderat mai recent. De aceea nu va da înapoi și nu va organiza un al doilea referendum. Nu va fi dispusă la prea multe concesii. Nu își va sacrifica orgoliul mai mare decît suprafața propriei insule de dragul unei democrații europene în care nu se regăsește. Marea Britanie s-a considerat mereu separată de Europa, de *continent*. Are o mentalitate insulară, autonomă, și își fetișizează istoria personală. Orice e *british* va fi mereu un superlativ, un *nec plus ultra*. Asiaticii (în special musulmanii) sînt un import nedorit, dar tolerat din frică și dintr-o datorie morală față de Commonwealth. Inofensivii europeni sînt vinovați de orice scîrțîie în fostul imperiu, iar est-europenii – o invazie de lăcuste care decimează recolta seculară a Albionului. Ei provin din societăți corupte și sînt săraci, iar săracii nu au fost niciodată respectați, în special de o societate bazată pe diviziuni sociale și separarea foarte bine delimitată pe clase.

Ieșirea Marii Britanii din UE va constitui începutul sfîrșitului onorabilei alianțe continentale? Nu ar fi exclus, dar ar fi de evitat prin orice mijloace. Se va revolta Scoția și își va obține, în sfîrșit, independența? Din partea Țării Galilor e mai puțin probabil un asemenea gest. A luat naștere, recent, inițiativa (utopică, din punctul meu de vedere) unui procentaj al londonezilor de a se separa de restul Angliei și de a constitui un organism independent. Poate că situația actuală reprezintă în același timp un prilej de a se reevalua și revizui atitudinea Uniunii Europene față de proprii constituenți, fiindcă, frecvent, un întreg e ceva mai mult decît suma părților sale componente. Dacă Marea Britanie va avea de suferit de pe urma acestei scindări, sper să fie așa, cu profundul regret al străinilor care vor continua să o locuiască, printre care s-ar putea să nu mă mai număr. În orice caz, am trecut prin frămîntări și dileme legate de viitor, dar acum mă simt mai detașat. Personal, nu am contribuit cu nimic la degradarea morală, socială și economică a acestui imperiu imaginar. Nu îmi reproșez nimic și cer să nu mi se reproșeze nimic.

Între timp, Theresa May (fost Ministru de Interne, inițial susținător al rămînerii în UE, actualmente decisă să ducă Brexit-ul pînă la capăt și colecționar pasionat de pantofi cu imprimeu de leopard și ținute extravagante pentru un Conservator pursînge) a preluat funcția de prim-ministru și va domicilia de acum înainte în imobilul negru de pe Downing Street nr. 10, alături de motanul Larry, rezident din întîmplare al rîvnitei adrese, începînd cu anul 2011, și căruia i se filfîie coada dacă îi are ca vecini pe Boris, Farage, o familie de somalezi sau chiar pe mine.

***Andrei Vornicu** este scriitor și jurnalist cultural.*

Cu ochii-n 3,14

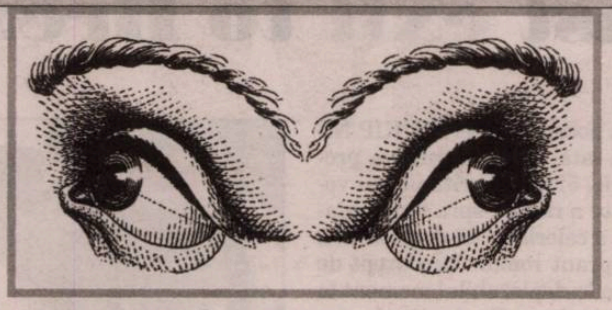

O VESTE BUNĂ PENTRU PLANETA ASTA: NE ÎNVÎRTIM CU TOȚII ÎNTR-UN APARTAMENT CEVA MAI LUMINOS, CHIAR DACĂ LOCUITORUL SE CULCĂ ȘI DOARME FĂRĂ SĂ ȘTIE CE E DEMOCRATIC

■ O veste bună pentru egalitatea de gen: site-ul NME a publicat lista celor zece muzicieni care au cîștigat cel mai mult în 2015-2016, bazat pe clasamentul *Forbes*. Trei dintre ei sînt femei. În ordinea cifrelor din conturi apar: Taylor Swift, Adele și Madonna. (**A. M. S.**)

■ Cercetătorii de la MIT University au anunțat că gaura din stratul de ozon de deasupra Antarcticii s-a redus, semn că politicile climatice din ultimii ani au funcționat. Așadar e posibil să mai avem niște viitor pe planeta asta! (**M. C.**)

■ La Senat, Comisia pentru egalitatea de șanse e compusă exclusiv din senatori de sex masculin. Acesta nu e un banc englezesc. Ci o mostră a realității politice tragicomice în care ne învîrtim cu toții, bărbați și femei deopotrivă. Bine, măcar, că rîsul nu are sex. (**M. M.**)

■ Primesc o ofertă pe e-mail de la Ferma de Veverițe: „Veverița siberiană poate fi un animal de companie perfect. Este jucăușă și energică, este prietenoasă (sociabilă și are un farmec aparte), este ușor de întreținut, chiar și într-un apartament". Concluzia: dacă n-ai ce face vara aceasta, ia-ți veveriță! (Doar să ai grijă să nu ți-o mănînce pisica...) (**A. P.**)

■ Unii cred că Bucureștiul e doar un Gotham ceva mai luminos, dar cu tot cu primarii malefici. Fiți pe pace însă, există și o parte bună: în decurs de zece minute, am văzut, în Pipera, nu unul, ci trei băieți îmbrăcați în tricou cu Batman. Sîntem salvați! Sîntem salvați? (**C. Ș.**)

■ Muzicianul Steven Wilson (Porcupine Tree) a decis ca discografia lui solo să devină disponibilă *streaming*-ului online după ce în timpul concertului său din Viena a cîntat, în semn de omagiu, o piesă a lui Prince și a realizat că majoritatea publicului său habar n-avea ce anume cîntă: „Poate că auziseră de Prince, poate că îi știau vreo două hituri, dar îmi era clar că nu-i cunoșteau muzica. Prince era împotriva *streaming*-ului online al muzicii sale, iar asta i-a afectat în timp profilul de muzician. Fără ca muzica lui să fie la îndemînă, a rămas necunoscută tinerilor. Am decis că e mai important ca muzica mea să fie ascultată, chiar dacă politica digitală a distribuției muzicii nu e în avantajul artiștilor." (**M. C.**)

■ „Una din cele mai mari supărări a traiului din provincie este curiozitatea care un iașan deșteaptă, cînd, din nenorocire, vro nevoie îl silește a ieși în ținut. Abia apucă a se coborî din trăsură, și gloata curioșilor încungiură pre postilion.

– Cu cine ai venit? – C-un boier. (Pentru postilion tot ce nu e țăran este boier.) – Cum îl cheamă? – Nu știu. – De unde vine? – De la posta din urmă.

Și rîzînd că l-a păcălit, postilionul lasă pre curios să caute pre alții, ca să-i deie mai lămurit răspuns. În vremea aceasta, locuitorul capitalei se culcă și doarme fără să știe ce revoluție a făcut venirea lui. Dar tîrgul fierbe pînă seara, cînd toți provințialii se adună și se așează la preferanț. Nu e vorbă decît de noul venit; șoșotesc, vorbesc, născocesc, alcătuiesc.

– Oare însurat e? – Tînăr e? – Bătrîn e? – Ce caută? ce vrea? la ce a venit? – Știe franțozește? – Cum îl cheamă? – Ce familie? – A să șeadă aici? – Știe contradanțul cel nou? – și... și... Îi vine cuiva, auzindu-i, să crăpe de necaz." Constantin Negruzzi, (Rețetă) April 1838 (**R. M.**)

■ O meserie care s-a păstrat la Buenos Aires: cea de lustragiu. Recunosc că m-am întrebat dacă e democratic să mă așez, imperial, pe tradiționalul scăunel. Am ales să nu o fac, deși fețele lustragiilor, cît și cele ale clienților lor păreau luminoase și zîmbitoare. (**I. P.**)

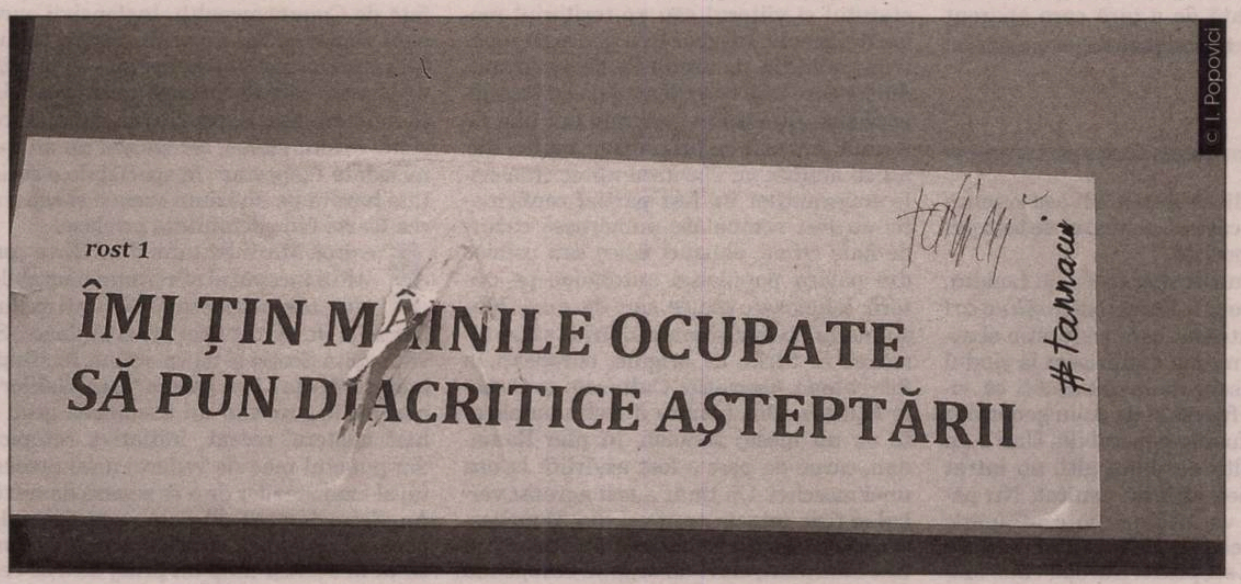

ÎN CONCLUZIE, A FOST NEVOIE DE CINCI ANI PENTRU A STRĂBATE, CU ZÎMBETUL PE BUZE, PROMISIUNEA UNEI VIEȚI MAI BUNE

■ De pe site-ul petitieonline.com am recoltat această solicitare, pe care simt nevoia s-o împărtășesc: „Reluarea Campionatului European de Fotbal. Campionatul European a fost aranjat, România fiind discriminată de către arbitru, care cel mai probabil era francez. România a fost cu siguranță cea mai bună echipă de la Euro, așa că s-a încercat aranjarea meciului pentru a o elimina cît mai rapid. Campionatul ar trebui reluat și de această dată arbitrul să fie român. Un alt motiv pentru reluarea Campionatului ar fi sabotarea Portugaliei de către Franța prin faultarea lui Ronaldo, Franța fiind neputincioasă în fața Portugaliei, a trebuit să joace murdar. În concluzie Campionatul ar trebui să fie reluat și Franța să nu fie lăsată să participe". Curat petiție, curat spirit civic! (**M. V.**)

■ După cum ați aflat, sonda spațială Juno a intrat pe orbita lui Jupiter, de unde deja trimite imagini. A fost nevoie de cinci ani pentru a străbate cei 2,8 miliarde de kilometri și funcționează pe bază de energie solară. Noi ne încărcăm mobilele zilnic la priză. (**M. C.**)

■ Pe un site de reparații de electrocasnice, o clauză sub lista de prețuri: „Dacă nu sînteți mulțumiți cu prețul reparației, veți fi taxați cu 30 de lei". Cu siguranță, cînd voi primi nota de plată, voi mulțumi cu zîmbetul pe buze și lacrimi de recunoștință în ochi. (**S. G.**)

■ Într-o farmacie dintr-un mall, promisiunea unei vieți mai bune: „Eliberăm rețete". Era și timpul, bietele rețete au suferit destul în captivitate. (**D. S.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații:
abonamente@adevarulholding.ro,
tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **649** ■ 28 iulie – 3 august 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

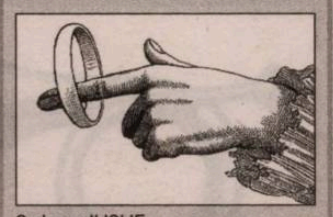

Selma IUSUF
legende **urbane**
10

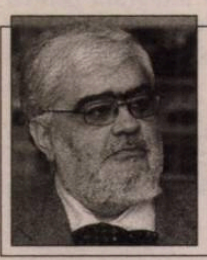

ANDREI PLEŞU
„«Poticniri» şi libertate“
pagina **3**

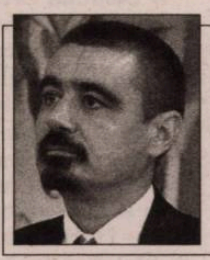

MIHAI BUZEA
„Frumoşii precari ai marilor oraşe“
pagina **21**

FLORIAN GHEORGHE
„Penitenciarul, o privire dinăuntru“
pagina **23**

Fericirea

Cîteva aspecte

„Ferice de noi că nu sîntem prea fericiţi.“
VOLTAIRE

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 648

Articolul lui Andrei Vornicu, *„Last exit to Brexit"*

David Cameron, din cîte știu, nu a fost susținător al ieșirii din UE, deși a fost adesea critic față de aceasta pînă recent, cu referendumul. Farage, deși afirmațiile sale față de colegii din PE au fost nedrepte, nepoliticoase etc., a avut o slujbă ca *trader* de *commodities*. În prezent însă, atît el, cît și soția se pare că preferă slujbele nu tocmai nebănoase de la PE.

Poate că sciziunea era inevitabilă, o diferență de viziune fundamentală a existat întotdeauna între o uniune al cărei scop era o integrare crescîndă și o Mare Britanie care nu era comodă nici cu actualul nivel de integrare și a tot căutat să obțină excepții, derogări etc.

În fine, motivele rezultatului votului sînt, cred, destul de complexe, explicații pot fi multe, de la stilul de campanie (e mai ușor cu slogane pompieristice decît cu argumente tehnice despre ce și cum cît cheltuiesc și votează instituții ale UE) la atitudinea politicienilor conservatori (chiar și cei *„Remain"*, precum Cameron), ostilă față de UE, la griji față de imigrație și pierderea suveranității etc. Ca o paranteză, astfel de neliniști sînt de înțeles, oarecum. Nu înseamnă că ești rasist dacă nu ții neapărat ca la grădinița copilului tău jumătate din colegii săi să nu poată vorbi engleză, dar votul Brexit nici nu va face mare lucru ca să le rezolve (UK va fi nevoită probabil să continue să respecte legislația europeană) și va avea un efect fiscal net negativ, cel mai probabil; apropo de pretinsele economii ce ar fi făcute la buget dupa părăsirea Uniunii și care ar putea fi cheltuite pe bugetul sănătății, acestea vor fi, de fapt, cheltuieli suplimentare și o îndatorare crescîndă, potrivit economiștilor, din cauza încasărilor mai reduse la buget și a încetinirii activității economice.

Nostalgia și încrederea oarbă într-o UK cu influențe imperiale sînt doar un aspect al acestui tablou. Am văzut, într-adevăr, o pleiadă de *comment*-uri pe Facebook ce arătau o astfel de viziune: „UE are mai multă nevoie de noi decît noi de ei" (!) – însă are într-adevăr sens dacă în mintea respectivului, măcar la nivel de subconștient, comparația nu e a unei țări de dimensiuni medii cu un continent, ci a unui imperiu global; „UK va fi liberă să impună ea condiții în viitoarele tratate de liberschimb cu Uniunea și cu alți actori mondiali, și mai importanți, care se vor îngrămădi să încheie astfel de tratate cu noi, una din cele mai puternice economii ale lumii" ș.a.m.d.

adăugat de Tudor Roșca
la 25 iulie

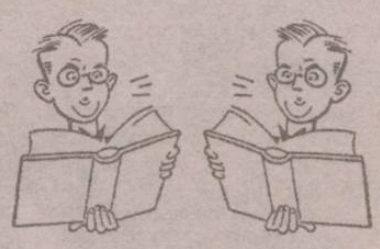

Dilema veche vă propune

■ Poligonul, poiana din pădurea de la Cumpătu. De unde, pe vremuri, culegeam cartușe de la trageriile ce se țineau colo. Și făceam focuri de tabără, spunînd povești de groază sau de dragoste. Acum, în fața unui hotel uriaș. Și a unei păduri masiv golită de copaci. Dar vîrstată cu flori din cele mai spectaculoase. (Iaromira Popovici)

■ Între 28 iulie și 4 august, microfestivalul Unteatru, care sărbătorește șase ani de cînd funcționează ca vitrină în care produsul cultural devine exponat pentru spectatorul vizitator. Șapte zile de spectacole, premiere, concerte, vernisaj de fotografie, tîrg de design, dar și o terasă plină de actori și de prieteni ai teatrului. Pe strada Sfinții Apostoli, numărul 44, lîngă Piața Națiunilor Unite. Ca să nu spuneți că teatrul nu se „întîmplă" și vara... (Adina Popescu)

■ Să facem fotografii cu telefonul e azi cel mai ușor lucru din lume. Vă propun să aflați povestea lui Nicéphore Niépce, care a încercat vreme de zece ani să fixeze pe un suport sensibil imaginea unui peisaj. Miracolul s-a produs în vara lui 1827, la ferma familiei, la Saint-Loup-de-Varennes. Uitată multă vreme, placa cositorită a acestei prime fotografii din lume va fi descoperită de istoricul Helmut Gernsheim. Aflați istoria ei în articolul din *Le Nouvel Observateur,* semnat de Bernard Genies: http://bibliobs.nouvelobs.com/documents/20160719.OBS4920/le-jour-ou-on-a-pris-la-premiere-photo.html. (Ana Maria Sandu)

■ Comuna Cricău din județul Alba, în Munții Trascău, pentru Biserica Reformată, construită în secolul al XIII-lea, în stil romanic, renovată în secolul al XV-lea, cu influențe gotice. Fortificațiile de pe Piatra Craivii, cu cetatea dacică presupusă a fi fost Apoulonul menționat de Ptolemeu și o așezare dacică (secolele II î.Hr. – I d.Hr.), cu incinta din blocuri de piatră și două sanctuare. Tot aici se pot vedea ruinele unei cetăți medievale (secolul al XIII-lea), cu adaosuri din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, părăsită la începutul secolului al XVI-lea. (Ruxandra Mihăilă)

■ Pe site-ul http://ras.wwf.ro poți adopta un rîs donînd lunar de la 10 lei în sus. Din cauza acțiunilor umane și a distrugerii habitatului, în pădurile României mai trăiesc doar 1200-1500 de rîși, totuși aproximativ 14% din întreaga populație a Europei (fără Rusia). Organizația WWF România luptă momentan, printre altele, pentru salvarea de la tăiere a 351 ha de păduri virgine la Șinca Veche, lîngă Brașov, și, în general, pentru obținerea statutului de protecție integrală pentru pădurile virgine de la noi. Hai să donăm și să vedem cine rîde la urmă! (Marius Chivu)

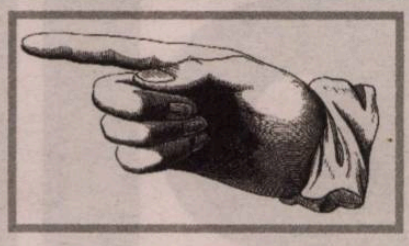

■ Rețineți acest număr de telefon și folosiți-l: 8833! Tot ce aveți de făcut e să trimiteți la acest număr un SMS cu mesajul „Brancusi". Contribuiți, astfel, la recuperarea uneia dintre cele mai reprezentative lucrări ale marelui sculptor. Să fiți cuminți! (Matei Martin)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Empatie**
- **Meseria de părinte**
- **Frica**

album dilematic Cristina Ștefan

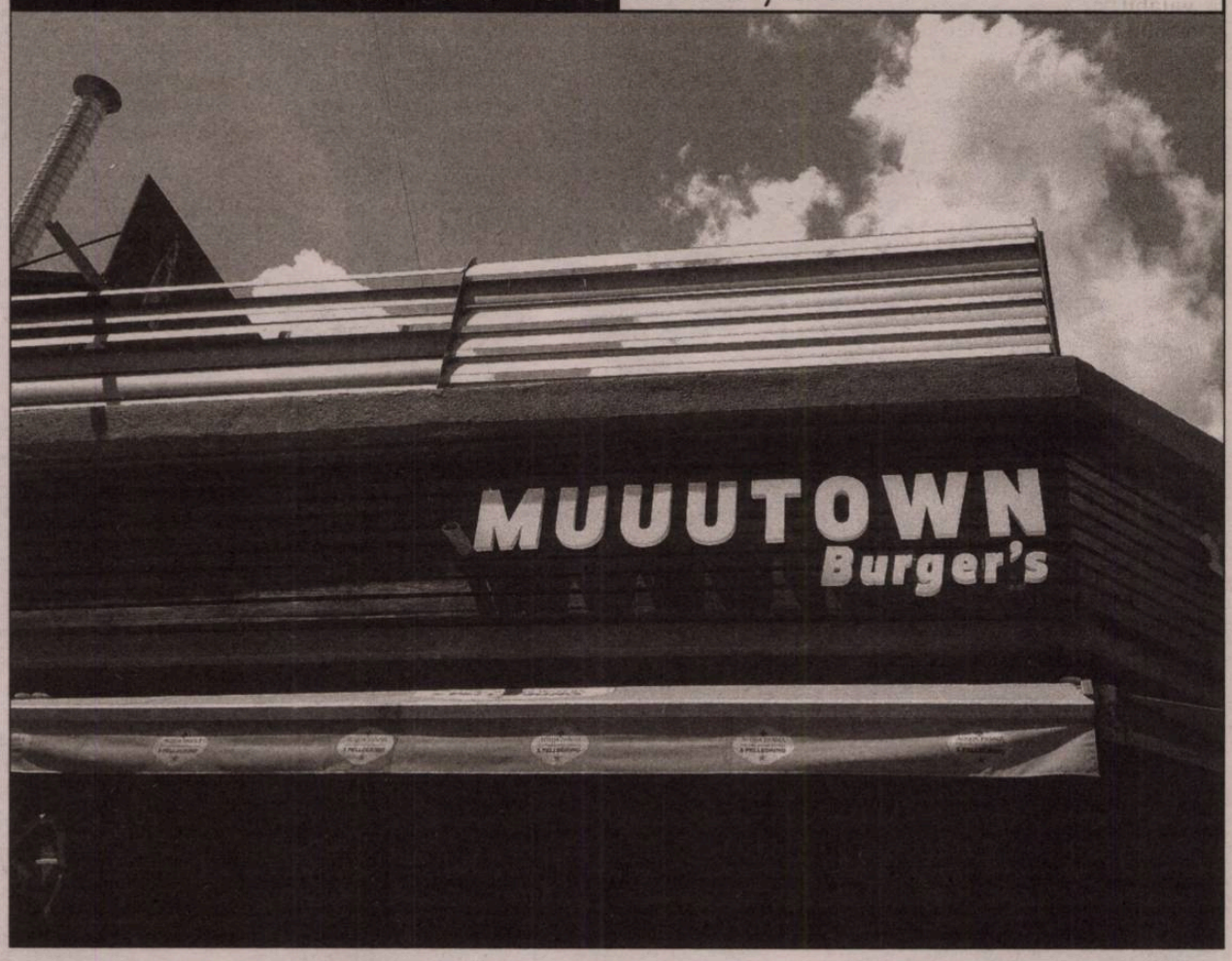

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.400

Tipărit la Tipomedia

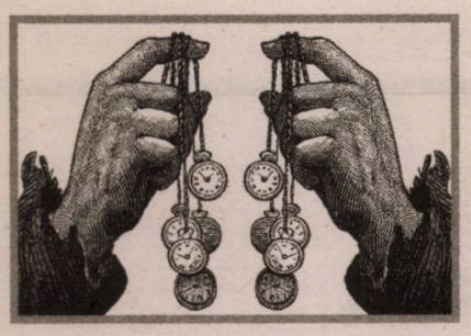

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Tot despre „poticniri“ și libertate

Cuvîntul „ispită“ a ajuns să nu aibă decît o conotație negativă. Ispita nu e, pur și simplu, unul dintre cele două apeluri (egale ca intensitate) ale unei alternative. E apelul necurat, înșelător, distructiv. E partea de întuneric, componenta de „capcană“ a alternativei. Mă întreb adesea de ce nu se străduiește și binele să fie „ispititor“, de ce „ispititorul“ prin excelență e numai „vrăjmașul“. Mi se răspunde că, într-un asemenea caz, „meritul“ opțiunii ar apărea diminuat. E ușor să alegi binele, cînd „design“-ul lui e seducător. Binele e, prin definiție, *discret:* nu vrea „să-ți ia mințile“, să te îngenuncheze prin *evidența* calității sale. Înțeleg. Dar atunci „libertatea“ mea e șchioapă: am dinainte o pîine gustoasă, dar comună, „pîinea cea de toate zilele“ și, pe celălalt taler, un mirobolant tort de cofetărie pariziană. Sigur, pot avea „modestia“ să aleg pîinea (cu condiția, ar spune maximaliștii, ca doar „modestia“ să-mi dicteze alegerea și nu vreo pasiune a mea – vinovată – pentru pîine. Adică să aleg fără plăcere, fără să fiu „ispitit“. După modelul kantian: numai ce faci din datorie e legitim moralmente; cum intervine „plăcerea“, meritul actului se evaporează...).

În acești termeni, libertatea noastră e libertatea de a alege între ceva pe care *îl dorim*, care ne atrage, și ceva pe care *nu-l dorim* neapărat, ceva care, deși ne apare ca valabil, ne lasă oarecum indiferenți. Apostolul Pavel a rezumat această situație într-o formulă celebră: „Nu fac binele pe care-l vreau, ci răul pe care nu-l vreau, pe acela îl săvîrșesc“ (Romani, 7, 19). Cu alte cuvinte, între ceea ce vreau și ceea ce fac apare o fractură chinuitoare: de vrut, vreau (rațional) binele, dar prefer (prin înclinație) să fac răul. „Vrutul“ e „neispititor“, în vreme ce „nevrutul“ mă cheamă perfid, mă trage spre el, împotriva voinței mele! Bine, dar asta înseamnă că sînt defect: una vreau și alta fac. Ceea ce e bun mă lasă rece, ceea ce e rău îmi încinge tălpile. În formularea apostolului, „după omul cel lăuntric mă bucur de legea lui Dumnezeu; dar în mădularele mele o *altă lege* (subl. mea, A.P.) văd că se luptă cu legea minții mele și rob mă face legii păcatului, care este în mădularele mele“ (Romani, 7, 22-23). Carevasăzică, există, în „statutul nostru creatural“, un „dat“ al diviziunii, o „fatalitate“ structurală a conflictului interior: sîntem locuiți de *două* „legi“ aflate în război (cf. și Galateni, 5, 17): legea „duhului“, dumnezeiască, și legea trupului, veșnic recalcitrantă. Problema este că, deși, în principiu, „trupul“ e slab și duhul e tare (Ev. după Matei, 14, 38), în imediat trupul prevalează. Ca să fie domolit e nevoie de o „suplimentare“ a părții duhovnicești prin Duhul Sfînt (Efeseni, 3, 16). Ajungem, astfel, la problema harului, în care nu ne aventurăm, deocamdată, de teama unor "poticniri“ încă și mai primejdioase.

Totul, pe fundalul conștiinței că sîntem „după chipul și asemănarea“ celui care ne-a creat. În aceste condiții, putem accepta că trupul nostru e un sediu al răului? Nu, căci „Dumnezeu a pus mădularele în trup, pe fiecare din ele, așa cum a vrut El“ (1 Corinteni, 12, 18), „ca să nu fie dezbinare în trup“ *(Idem,* 12, 25). Ba mai mult: aflăm că „...pe cele ce ni se par că sînt mai de necinste ale trupului, pe acelea cu mai multă cinstire le încingem, și cele necuviincioase ale noastre au parte de mai multă cuviință, de care cele cuviincioase ale noastre nu au nevoie“ *(Idem,* 12, 23-24). Ca să nu mai spunem că ne aflăm în spațiul unei credințe al cărei ax este *„Întruparea“,* adică coborîrea lui Dumnezeu în *toate* ale omului, mai ales în trupul care îi este, astfel, templu. Lucrurile se complică. Să zicem că, totuși, în „legea trupului“ s-a strecurat un vierme, o strîmbătate care trebuie doborîtă, anulată, „rectificată“. Ce arme avem la îndemînă? Bunul-simț răspunde, pripit: mintea, înțelepciunea, înzestrările noastre netrupești. Dar cuvintele Apostolului nu dau nici acestor „mădulare“ șanse necondiționate. „Unde este înțeleptul? unde este cărturarul? unde este întrebătorul acestui veac? Oare n-a arătat Dumnezeu drept nebună înțelepciunea lumii acesteia?“ *(Idem,* 1, 20). Avem de-a face, așadar, cu șubrezenii ale alcătuirii noastre care privesc și „carnea“, mereu hărțuită de ispite malefice, dar și apetențele cărturărești, inteligența, cunoașterea de tip lumesc, incapabile de „nebunia“ adevăratei înțelegeri. Și iată-ne din nou ajunși la problema harului, pe care nu îndrăznim încă să o luăm în piept...

Mărturisesc că, de-a lungul acestor considerații, m-am simțit, mereu, în pericol. Unul conjunctural (dogma „instituționalizată“ și vînătorii de eretici care lucrează cu anateme, „corectitudini teologico-politice“, „cum îți permiți?!“, „habar n-ai!“, „iadul o să te mănînce!“) și unul intim („de ce fac «dialectică» pe socoteala Absolutului?“, „de ce nu mă resemnez să creditez taina în termenii ei proprii și vreau să o «sistematizez» cu mintea mea cea proastă?“). Dar ceva îmi spune că limbajul de lemn și gîndirea gata-făcută nu sînt pe placul lui Dumnezeu. Că pietatea superficială, evlavia gesticulatorie, ortopraxia nu-i ajută, de fapt, decît pe cei care și-au vîndut interogativitatea vie, pe o poliță de asigurare în Rai. Că credința nu e o formă de suficiență dăscălitoare, ci o căutare însoțită de încredere, dar și de tulburare, un risc asumat, o neliniște. E o trufie să cred asta? Poate. Caz în care sper să mă ierte Dumnezeu. Mă consolez cu gîndul că, măcar, nu dormitez confortabil, în zona „căldicelului“. Prefer fierbințeala rece a căutării.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Pierduți în Poveste

Vorbind despre „alegerea amoroasă“, Bruno Humbeeck face, la un moment dat, o afirmație memorabilă: nu există iubire adevărată fără o poveste de iubire. Sigur, există ceea ce francezii numesc *coup de foudre,* există pasiuni mistuitoare, dar o iubire adevărată, adică împărtășită, profundă și durabilă, nu poate exista decît în și prin „poveste“; în ultimă instanță, iubirea *este* o poveste de iubire! Dar același lucru se poate spune și despre o „viață adevărată“. Lipsită de sens, viața devine viață cu adevărat doar în și prin rostul care i se atribuie: viața *este* o poveste! În ambele cazuri, această afirmație nu se referă la *existența* iubirii sau a vieții, ci la sensul lor, care constituie deplina *realitate* a acestora.

Nu există nici un soi de *meta* în aceste considerații, ci mai degrabă un soi de *infra* teribil de prozaic, în măsura în care „povestea“ ne însoțește, de cele mai multe ori neobservată, în toate îndeletnicirile vieții noastre, de la cumpărături la biserică. Mai mult, așa gîndesc și instituțiile, ne spune antropoloaga britanică Mary Douglas. Pe scurt, „instituțiile“ (într-un sens larg, de la instituția familiei la organizații transnaționale) funcționează în baza unor norme și practici „tranzacționale“, adică îndelung negociate și ajungînd să alcătuiască un sistem mai mult sau mai puțin împărtășit de participanții la interacțiunile sociale. Pînă aici este relativ simplu și poate părea destul de evident. Dar pentru ca toate acestea să se întîmple, este nevoie ca sistemul de tranzacții să fie perceput ca legitim: facem ceea ce facem și nu altceva deoarece credem că doar ceea ce facem noi este bine și nu altceva. Și de unde știm că e bine? Răspunsul prim s-ar putea să fie ceva de genul „pentru că așa e bine pentru mine“ sau pentru că „așa se face“ sau așa mi-a spus instituția (familia, statul, biserica, organizația etc.). În final, indivizi și instituții deopotrivă vor sfîrși însă prin a invoca un principiu suprasocial, în care pur și simplu *cred*. „Dacă sînt puse la încercare, ne spune Mary Douglas, majoritatea instituțiilor recunoscute sînt capabile să își întemeieze pretențiile de legitimitate pe adecvarea lor la natura universului. Avem de-a face cu o convenție instituțională atunci cînd, la întrebarea «De ce faceți așa?» (deși primul răspuns ar putea fi formulat în termenii interesului reciproc), răspunsul final la întrebările ulterioare se va referi la modul în care planetele sînt fixate în cer sau la felul în care se comportă în chip natural plantele, ființele umane sau animalele.“ „Convenția“ despre care vorbește Mary Douglas nu este decît termenul tehnic al *Poveștii*. Iar aceasta a luat diferite forme istorice, de la strămoși totemici, zei și dumnezei la rațiune, progres sau drepturile omului. În numele acestor „povești“, oamenii au făcut și desfăcut istoria și propriile lor vieți, s-au respectat și s-au omorît între ei.

Cam în acest sens afirma și Ortega y Gasset că rațiunea istorică (această istorie care, la om, a înlocuit natura) este *narativă,* căci apariția și desfășurarea unui *sens* (al istoriei și al vieții în istorie) țin de discurs. Și filozoful spaniol adaugă: „Narațiunea implică faptul că ceea ce este narat este, prin definiție, transparent și neproblematic“: povestea trebuie să fie totdeauna clară și univocă. Or, tot Ortega y Gasset ne spune că o „criză“ constă, în mare măsură, tocmai în pierderea acestei transparențe, în instituirea unei „opacități“ din cauza căreia oamenii nu mai pot povesti ce se întîmplă: imposibilitatea poveștii, a narării istoriei trăite este miezul crizei.

Și uite așa ajungem la prezentul nostru fierbinte. Puteți să povestiți, „transparent și neproblematic“, ce se întîmplă în lumea noastră actuală? Și nu vă grăbiți cu un răspuns de genul „toți sînt niște hoți“, pentru că tocmai un astfel de răspuns ar fi dovada imposibilității unei povești cu sens. Fără să mă grăbesc nici eu, îndrăznesc totuși să cred că nimeni nu știe. Chiar dacă mulți se străduiesc să inventeze o poveste, nimeni nu mai crede într-o Poveste anume – și nici nu știe să propună o alta.

În ultimele decenii, am fost chiar mîndri de această performanță și am considerat-o un soi de triumf al Rațiunii, eliberarea și promovarea unei rațiuni individuale și autonome, care este capabilă să ghideze „alegerile raționale“ ale fiecăruia dintre noi, la adăpost de iluziile „marilor narațiuni“. Am scăpat astfel de Poveștile modernității, progresului și națiunii, am consemnat moartea ideologiilor și am înlocuit totul cu o serie progresivă de seminegații istorice: postsocialism, postcapitalism și postindustrial, poststructuralism, postfreudism și postumanism; în general, postmodernism – ba chiar și postcriză... În locul marilor narațiuni, al Poveștii împărtășite, ni se oferă povestioare compensatorii: *in storytelling we trust!* Chiar și Piața s-a decis să-și schimbe oferta, trecînd de la marfă la povești la suprapreț, într-o înfloritoare „economie a experienței“. Cumpărătorul postmodern vrea tot mai mult obiecte povestite: nu mai cumpără alimente dacă nu îi povestești că sînt bune pentru sănătate, nu mai achiziționează noi tehnologii fără povestea performanțelor miraculoase ale acestora și nu mai pleacă în vacanță dacă nu speră într-o experiență memorabilă.

Care este atunci „convenția“ legitimă, marea Poveste împărtășită pe care ne bazăm valorile și acțiunile? Ne place să credem, de pildă, că ar fi *democrația*. Așa a fost, așa ar trebui să fie; dar mai este? Unul dintre „efectele perverse“ ale evenimentelor recente este însă și faptul că democrația a fost pusă la lucru pentru rezultate discutabile: de la escaladarea mișcărilor populiste la Brexit și de aici la autocrația lui Erdogan, toate au fost rezultatul unui „exercițiu democratic“. Da, dar democrația trebuie corelată cu drepturile omului, iar acestea sînt și trebuie să rămînă „convenția“ intangibilă a societăților moderne. Așa este, dar din momentul în care opinia publică și practica politică operează cu o convingere crescîndă în responsabilitatea colectivă, ne scufundăm tot mai mult într-o mistică premodernă. Pentru societățile teocratice, *toți* cei de altă religie erau „păcătoși“. Societățile moderne au înlocuit responsabilitatea colectivă a acestora cu responsabilitatea individuală a *unor* „delincvenți“. Dar, de la „Axa răului“ încoace, *toți* musulmanii, sau arabii, sau sirienii, sau emigranții au început să fie, pentru „lumea civilizată“, actori ai Răului – și invers, pentru islamiști, Europa este, în *ansamblul* ei, Răul. Or, drepturile omului nu mai pot funcționa în condiții de vină colectivă a Celuilalt.

Știe cineva o Poveste în care să mai pot crede cu convingere?

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Despre **așteptări**

Cred că așteptările pe care le au oamenii de la mine au crescut mult prea mult în ultimele luni. Exact de cînd m-am procopsit și sînt demnitar. Și bănuiesc că nici nu sînt singurul în situația asta.

Prin cele de mai jos încerc să răspund cîtorva dintre aceste așteptări.

Din decembrie 2015 nu m-am mutat în palatul Buckingham și nici nu am făcut schimb de sînge sau de sfîntul spirit cu regina sau prințul moștenitor. Nu am avut nici o epifanie și nici nu mă simt inspirat divin. Nu s-a activat gena lui Einstein în mine și nici nu îmi funcționează o nouă parte de creier care să îmi permită să rivalizez cu atotștiutorii televiziști ai României.

Sînt probabil un pic mai prost decît am fost, ținînd seama că am foarte multe pe cap, că orele de serviciu sînt mult mai multe decît erau și că nu mai apuc să citesc cît obișnuiam.

Nu m-a lovit nici inspirația lui Ghiță în afaceri, nici sociopatia lui Ponta, orbeala lui Tăriceanu sau studioșenia doctoranzilor lui Oprea. În mod sigur nu s-a trezit în mine nici diplomația lui Kofi Anan.

Nu am reușit să învăț cele țspe mii de legi, ordine, ordonanțe care sînt relevante pentru poziția mea și nici nu am devenit gurul absolut al resurselor umane așa încît să pot să transform în trei luni un minister în criză permanentă într-unul performant.

Nu am devenit nici specialist în modă, nici prietenul lui Botezatu și nici nu mi-am schimbat gusturile estetice nu prea sofisticate. Nu am reușit nici măcar să mă adaptez să am mașină de serviciu, și am renunțat la ea de tot după ce am aflat cît costă pe zi. Și tot nu simt vreo plăcere la încercările de pupincurism care mă vizează.

Nu mi-am schimbat în mod semnificativ opiniile și tot mi se pare absurd să mă duc la televizor și să mă dau deștept vorbind despre orice, de la Elodia la rolul NATO în secolul 44. Nu m-a lovit nici răzgîndeala lui Băsescu și nu am nici un gînd, dar absolut nici un gînd să acced în funcție sau să devin membru al vreunui partid politic.

Din decembrie nu m-am schimbat mai deloc. Încă mă înfricoșează calitatea televiziunilor de „știri" și nu reușesc să înțeleg rostul unei bune părți a clasei noastre politice. Și nici al lui Fuego.

Cînd am decis că vreau să ajut și mi-am asumat riscul și onoarea să lucrez la cancelaria prim-ministrului și mai apoi ca secretar de stat, părăsind o slujbă unde eram fericit și apreciat, nu mi-a trecut deloc prin cap că brusc o să trebuiască să pretind că sînt din os domnesc și că nu am nici o legătură cu taică-meu alcoolic și cu maică-mea romnie și că, pe lîngă Valeriu Nicolae, mă mai cheamă și Caius al XVII-lea și nu Ciolan.

Faptul că tot ce scot pe gură o să fie dintr-odată o expresie a existenței milenare a boborului, că judecățile mele de valoare or să fie demne de citat lîngă Rawls și Amartya Sen și că orice voi spune va exprima opinia întregului Guvern și e obligatoriu să aibă consensul națiunii sau măcar al televiziștilor importanți, nu au fost lucruri trecute în fișa postului la numirea mea.

Nu mi-am imaginat că dacă sînt parte dintr-un guvern o să fiu brusc responsabil de orice inepție spusă de oricare alt demnitar sau că asta o să mă ferească să am sau să îmi exprim propriile mele idei, incluzîndu-le pe cele mai mult sau mai puțin tîmpite (desigur, cu riscul asumat de a fi dat afară).

Deși mi-aș dori tare mult să încerc chestia cu mersul pe apă și înmulțitul peștilor și a vinului (asta în memoria tuturor rudelor decedate eroic din cauză de ciroză) nu am devenit nici sfînt, nici cu pile sus, sus-puse, capabile să rezolve orice.

În mod neașteptat, biroul de la minister nu are proprietăți magice și nu reușesc să știu toate lucrurile care se întîmplă în țară și – mai grav – nu am, personal, soluții pentru toate problemele care apar. Lipsit de puterea premoniției, nu pot nici să spun ce se va întîmpla după ce va pleca Guvernul tehnocrat și nici dacă ceea ce am făcut va avea efectul scontat.

Merg cu metroul nu pentru că brusc m-a lovit modestia, ci pentru că este cel mai rapid mijloc de transport în București și pentru că asta fac de cînd m-am mutat în București.

Faptul că în trecut am greșit, nu de puține ori catastrofal, atît în viața mea personală, cît și în cea profesională, nu s-a anulat în momentul în care am intrat în Guvern. Articolele pe care le-am scris înainte de a fi demnitar nu au fost scrise de altcineva și nici nu îmi doresc să le șterg, chiar dacă unele dintre ele mi se par acum fie proaste, fie prea agresive. E terapeutic pentru mine să îmi amintesc că sînt capabil să scriu idioțenii.

Îmi face mult mai mare plăcere să mă duc să mă joc sau să fac teme cu puștii din Ferentari decît orice altă sindrofie în fițe la care sînt invitat în calitatea mea oficială. După 7 luni de Guvern, nu am o soluție magică pentru a transforma România în Norvegia.

Este drept că acum sînt mai convins că Dacia a fost cea mai minunată chestie, că – mai nou – îmi răcnește periodic Decebal în vene, spre deosebire de domnul Traian, care se implică civilizat și demn în discuțiile piticilor din cap. Totuși, nu mi-am schimbat fundamental părerile despre multiplele probleme pe care România le are, și mai ales cele cu rasismul, violența domestică și xenofobia.

În mod sigur sînt oameni mai buni profesional decît mine, care ar fi mult mai buni în poziția mea. Probabil că sînt cîțiva și în ministerul unde lucrez.

Funcția nu mă face mai bun sau mai deștept decît am fost. Doar un pic mai obosit și mult mai conștient de limitările pe care le am.

***Valeriu Nicolae** este secretar de stat la Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vîrstnice.*

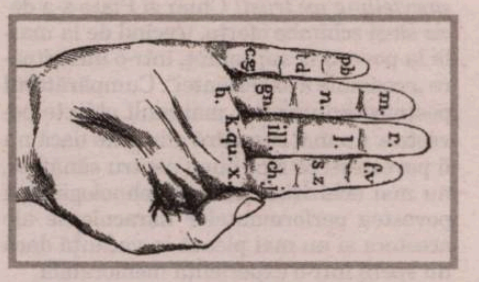

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Groapa lui **Manciuc**

Am descoperit, de-a lungul vremii, că între poliție și poezie există o legătură stranie. Două întîmplări par să confirme această ipoteză, admit, încărcată de paradox. Pentru ca surpriza să fie completă, precizez că respectivele circumstanțe au avut loc înainte de 1989, pe cînd polițiștii erau milițieni, iar poeții (cei neînregimentați ideologic, desigur) – adevărați *paria* ai societății multilateral dezvoltate. Prima dintre ele, așadar! Circula prin Iași, la debutul anilor '80, o istorioară scriitoricească demnă de amintire. Un grup de condeieri a ieșit, într-o noapte, zgomotos, de la o sindrofie „culturală". Între cheflііі nocturni se găsea și un poet cu notorietate națională, pensionat, de tînăr, „pe caz de boală". „Tinerii furioși", profitînd de traficul rutier, practic, inexistent la ora în cauză, decid să traverseze marele bulevard Ștefan cel Mare, din centrul orașului, „pe sus" și nu „pe dedesubt", prin pasajul pietonal inaugurat prin 1978-79 și poreclit, după numele primarului care-l patronase, „groapa lui Manciuc". Locul era, în permanență, străjuit de agenți de circulație (de obicei, ascunși în mașini fără însemne), tocmai pentru „a corija" drastic populația refractară la „modernizare" (nu am uitat nici în prezent prețul amenzii, întrucît „m-am fript" eu însumi de nenumărate ori: cincizeci de lei ceaușiști!). Clipa tardivă din noapte nu a făcut, se pare, excepție de la regulă. Cînd să pășească, fericiți, pe trotuarul opus, voioșii creatori literari au fost opriți de un glas sever: „Mai ușor, mai ușor, bagabonților! Uni' vă grăbiți așe di tari?" O mînă prevăzută cu mănușă albă se și înfipsese în coama poetului cu faimă în țară (el deținea pletele cele mai impunătoare din ceată!), trăgîndu-l pe posesor, suficient de brutal, înapoi în stradă.

Tăcere mormîntală printre ceilalți tovarăși. Sentimentul general le indica faptul că o sfecliseră. Se întrebau deja, terifiați, dacă mărunțișul adunat de prin buzunarele tuturor ar fi acoperit, colectiv, buclucașa amendă. Deodată însă, spre uluirea universală, cred că și a lui Manciuc însuși din groapă (primarul chiar ajunsese, între timp, „în groapă", la propriu!), poetul agățat de șuviță s-a înfoiat ca un păun și a strigat înspre mutra perplexă a bietului milițian: „Cum îți permiți, băi prostănacule, să pui mîna în părul meu? Tembel nefericit și pramatie redusă mintal! Neajutorat psihic și catastrofă istorică! Tu știi că trebuie să te urci pe o scară ca să reușești să-mi atingi capul cu mîna?" Polițistul se uita prostit de jur-împrejur, fiindcă scriitorul era mic de statură. „Știi cine sînt eu, bombalăule? Poetul I.R., membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România!" Profund tulburat, milițianul a răspuns, tremurat, într-un tîrziu: „Mă scuzați', tovarășu' poet, *nu v-am recunoscut!* Puteț' mergi liniștit cu ceilanți tovarăși ai dumneavoastrî! O fost o confuzîi. Io am treabî numa' cu tovarășii care e certaț' cu legea. Noapti bunî!" În cea de-a doua poveste, apar și eu ca personaj, dar nu în rolul poetului, evident. Acesta s-a dovedit nu doar „jucat", ci „trăit", literalmente, de un coleg de liceu, C.A., dispărut, din nefericire, prea devreme dintre noi. Omul mînca poezie pe pîine. Dacă nu pleca din lumea noastră la 29 de ani, ar fi devenit, sînt sigur, un „Nichita Stănescu" al Moldovei. Coboram amîndoi de la școală și ne pune Sfîntu', în același Triunghi al Bermudelor (rutiere) ieșene, să trecem printre mașini, evitînd, glorios, „groapa lui Manciuc". Cu figură de călău medieval, agentul a răsărit brusc dintr-o parcare și ne-a făcut semn să-l urmăm.

Ne-a băgat în Dacia fără însemne și, scoțînd carnețelul cu procese-verbale din buzunar, a început interogatoriul lugubru (nu înainte de a arunca un „Băieților, v-ați ars, este vai de mama voastră!", de dragul controlului psihologic): „Profesia?" Cu nod în gît, am răspuns eu cel dintîi: „Elev". Fără să ridice ochii din chitanțier, „tablagiul" a rostit funebru: „Salut medie la purtare! Salut an școlar!" A venit și rîndul amicului meu. „Poet", a zis el liniștit. „Ce?", a întrebat, complet derutat și cu voce subit deturnată către pițigăială, milițianul. „Poet", a revenit C.A., la fel de relaxat. Eram un tînăr studios, terminasem de citit, recent, *Viața lui Eminescu* de G. Călinescu și, ca atare, mi s-a părut că aud în urechi, în acele secunde, strălucitele cuvinte din finalul volumului: „Ape vor seca în albie... și cîte o stea va răsări pe cer în depărtări..." etc., etc. Timpul s-a oprit în loc, istoria încremenise în silabisirea magicului lexem: „Po-et!". „Poet?", a întrebat iarăși polițistul, după intervalul de înțepenire ființială. „Da", a confirmat, calm, bravul licean. N-am auzit în viața mea, mărturisesc, hohote mai zgomotoase decît cele pe care le-a emis atunci acel agent rutier. „Se strica de rîs", în sensul cel mai literal cu putință al expresiei. După minute bune de ilaritate, cu cascheta dată pe spate și ochii înlăcrimați, și-a pus carnețelul înapoi în buzunar și ne-a îndemnat prietenește: „Hai, cărați-vă de aici, că m-am distrat cu voi! Puteți traversa, cînd doriți, pe deasupra pasajului! Dacă vă oprește careva, atenționați-l că v-a dat permisiunea nea Costică de la Rutieră... Hă, hă! Auzi, poet! Hi, hi, hi..." Am plecat bucuroși. De aceea, la treizeci și ceva de ani de la întîmplări, îi sfătuiesc pe ieșenii contemporani, în cazul în care nu se numără printre poeții patriei, să folosească, încrezători, „groapa lui Manciuc"!

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

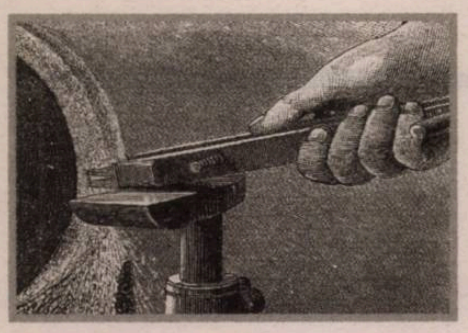

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Manualul micului dușman al democrației

Problema democrațiilor este că sînt ezitante, că procedurile lor, pînă la găsirea unui compromis, pot fi greoaie și complicate, iar asta dă impresia de slăbiciune. Cine vrea să submineze sistemele liberale are, așadar, o mulțime de posibilități de acțiune. Pe care, generoasă, chiar democrația le oferă. Iată doar cîteva căi la dispoziția micului dușman al democrației.

■ *Caută hibele. Mereu vei găsi ceva!* Societăți perfecte nu există, asta o știe toată lumea. Dar tocmai ceea ce le face să fie imperfecte poate fi un teren extrem de fertil. Scoate, așadar, în evidență, ceea ce nu merge – asta îi va sensibiliza mult mai mult pe oameni și nu ceea ce funcționează. Pacea, bunăstarea, libertățile, statul de drept nu impresionează pe nimeni. Acestea sînt ceva normal, precum aerul pe care-l respirăm. De pildă, finanțarea unui concert rock în Italia cu bani europeni (acțiune descoperită și urmată de recuperarea fondurilor) are un efect devastator asupra contribuabilului european, ce pune în umbră întreaga dezvoltare adusă de politica de coeziune în regiunile mai sărace. Și de care beneficiază și statele contributoare, care vînd acolo mai multe produse și servicii!

Vest-europenii au fost foarte supărați pe est-europeni, care s-au folosit de libera circulație a serviciilor și au detașat în Vest muncitori plătiți de firme locale, cu salarii de Est. O anomalie căreia i s-a pus capăt. Mulți cetățeni din Vest au rămas supărați pe libertățile conferite de tratatele europene, uitînd cît au avut ei de cîștigat de pe urma deschiderii piețelor din Est. Fermierului român i se spune că e discriminat fiindcă nu primește subvenții egale cu cel francez (tendința e de convergență, dar asta durează, cîtă vreme statul francez a contribuit de o jumătate de secol la Politica Agricolă Comună, iar cel român numai de zece ani). Fermierului român nu i se spune însă că niciodată că în agricultura românească nu au intrat sume atît de mari pe post de subvenții.

În discursul tău vei folosi doar ceea ce-ți convine. De exemplu, vei plînge că o bună parte din telemeaua românească a ajuns să fie fabricată cu lapte adus din Polonia. Dar nu le vei spune că aproape nu mai există mașini germane fără piese fabricate în România.

„Uniunea Europeană ne-a distrus industria."

■ *Istoria e plină de nedreptăți. Folosește-le!* Nu vei putea avea un discurs credibil și nu vei fi urmat de mase impresionante de adepți fără a promite repararea unor nedreptăți istorice. Iar din Evul Mediu îndepărtat și pînă aproape de zilele noastre, istoria europeană e plină de nedreptăți, de războaie, represiuni, violențe și masacre. Românilor le-au fost răpite Basarabia și Bucovina de Nord, iar cei din Transilvania au fost asupriți timp de secole. Dar și ungurii plîng după teritoriile pierdute. Și polonezii au pierdut în raport cu fosta URSS, și germanii în raport cu Polonia. Bulgarii suspină și ei după „Bulgaria de la San Stefano". Și ce să mai spunem despre dezmembrarea fostei Iugoslavii, prilej de frustrări pentru toată lumea! Ai ce să răzbuni, dacă asta îți pui în minte. În mod ciudat, mulți oameni sînt tentați în mai mare măsură să creditеze un proiect care să regleze trecutul, în comparație cu un altul care să privească spre viitor. Normal. În timp ce viitorul e în ceață, iar schimbările pot speria, trecutul e clar sau, mai curînd, oamenii cred că au o idee clară despre asta.

■ *Nu te da deștept, vorbește simplu!* Ținta ta este „alegătorul mediu". Ești, de fapt, un norocos, fiindcă nu trebuie să-ți bați capul cu soluții sofisticate, pe măsura problemelor de azi. În definitiv, tu nu ești aici pentru a rezolva problemele, ci pentru a profita de ele. E suficient să dai răspunsuri simple, pe care „alegătorii simpli" le pot înghiți imediat. „Străinii vă iau locurile de muncă" (acelea pe care oricum voi le-ați refuzat dintotdeauna, dar asta nu se spune). „Străinii consumă fondurile sociale" (deși cel puțin aceia veniți din Europa de Est sînt contributori neți, în realitate ei contribuie la pensiile și ajutoarele pe care le primiți, dar asta iar nu se spune). „Uniunea Europeană ne-a distrus industria" (deși producția industrială și exporturile sînt azi de cîteva ori mai mari decît în timpul comunismului, e adevărat, realizate cu mult mai puțini anigajați). „Uniunea Europeană ne-a adus sărăcie" (deși tocmai aderarea, piața liberă, fondurile europene, investițiile străine și libera circulație au scos din sărăcie milioane de familii). Enunțurile simple vor fi însă întotdeauna mai pe placul alegătorului mediu, care le va da *share* pe Facebook și Twitter înainte de a sta o clipă să gîndească asupra conținutului.

■ *Arată-ți mușchii! Fii macho!* Trebuie să te arăți un lider puternic, ce nu se încurcă în detalii și are „curajul" de a spune „lucrurilor pe nume". Tot ceea ce democrația și liberalismul încearcă să protejeze tu poți călca în picioare fără scrupule – cum ar fi egalitatea între sexe sau drepturile minorităților. Desigur, un democrat va vedea în comportamentul tău exact „curajul" aceluia care insultă pe cineva în plină stradă sau lovește o femeie. Și nu se va sfii să te critice în public pentru asta. Dar nu te îngrijora! „Alegătorul mediu" (vezi punctul de mai sus) se simte în această lume slab și părăsit. Va avea în tine un model de forță și va căpăta, în sfîrșit, conștiința apartenenței la un grup. Dizolvat în „masă", individul se va simți împlinit, datorită ție.

■ *Iubește sporturile! Ajută mult.* În legătură cu acest punct, sportul (cel privit, nu cel practicat) ajută la masificare și dă multora un sens al apartenenței la o colectivitate. Plus, da, patriotismul! Nu se poartă acolo culorile naționale? Nu mergem la un meci cu ungurii ca și cum am trece iarăși munții, ca la 1916? Lasă că și destui de-ai lor au impresia că, dacă ne bat pe noi, răzbună Trianonul! Multora li se pare că rezolvă neîmpliniri istorice prin victorii în încleștările sportive de azi. Trebuie să fii acolo și să profiți de asta! Succes!

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

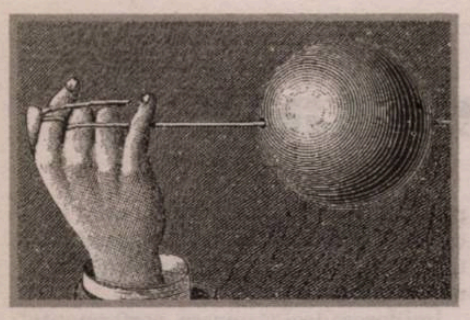

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Muzeu cu geometrie variabilă

Humboldtforum este unul dintre cele mai mari proiecte din domeniul culturii din Germania post-1990. E vorba despre reconstrucția vechiului palat al Hohenzollern-ilor și transformarea acestuia într-un muzeu al culturilor extraeuropene. E un muzeu nou, perfect echipat pentru secolul 21, capabil să se adapteze schimbărilor geopolitice și suficient de versatil încît să capteze audiențe noi într-un oraș cu o ofertă culturală abundentă și foarte diversă. E și un proiect politic, de vreme ce își propune să devină nu doar un semn al deschiderii către alte culturi, ci chiar o instituție în sprijinul integrării.

Menirea Humboldtforum e să completeze și să prelungească ansamblul de instituții de pe Museuminsel, centrat pe colecții de artă europeană: e un soi de contragreutate care va echilibra perspectiva asupra istoriei artei. Dar muzeul va fi – și cei care îl susțin nu se feresc s-o spună deschis – și un instrument de *soft-power* al Germaniei. Căci, odată deschis, el va oferi o deschidere (a se citi: influență) spre alte lumi, ale căror voci nu se aud prea des la Berlin. Într-o lume multipolară, în care centrii de putere își schimbă mereu poziția, trebuie identificate și marcate valorile culturale de peste tot. Așa cum a fost gîndit, muzeul se vrea un motor de promovare a creației din zone puțin cunoscute, un centru global de protejare a culturilor marginale, amenințate, un loc al întîlnirii dintre trecut și prezent.

Pe de o parte – să integreze fără să asimileze. Pe de altă parte – să pună în valoare fără să colonizeze…

Director al muzeului a fost numit istoricul Neil MacGregor – o somitate –, care a mai condus, printre altele, National Gallery și British Museum. El propune o expunere pe colecții de artă, nu un traseu cronologic sau unul geografic. Tot el este și la originea discursului noii instituții: Humboldtforum se vrea mai degrabă un spațiu al dezbaterii (un forum) decît un loc de conservare și expunere. Va fi, prin urmare, un muzeu cu geometrie variabilă, o platformă de pe care se vor lansa polemici culturale și politice. Situarea sa în centrul vechi al Berlinului constituie, evident, un avantaj strategic. Două ar fi provocările acestui mare șantier. Pe de o parte – să integreze fără să asimileze. Pe de altă parte – să pună în valoare fără să colonizeze.

Însă, pînă la articularea unui discurs muzeal, curatorii au de rezolvat o problemă practică. Majoritatea obiectelor de artă ce vor fi expuse aici vor fi aduse de la Muzeul Etnologic și de la Muzeul de Artă Asiatică. Noul muzeu e un bun prilej de a le restaura și de a le arăta într-o expunere permanentă coerentă. Însă, așa cum s-a constatat încă din prima clipă, nu toate au o proveniență clară. O echipă de istorici de artă a fost însărcinată cu misiunea dificilă de a reconstitui traseele acestor obiecte, modul în care au intrat în colecțiile muzeelor respective. O estimare arată că între 1933 și 1945 au fost confiscate 200.000 de obiecte de artă în Germania și Austria, 100.000 în restul Europei occidentale aflate sub ocupație și 300.000 din Europa de Est. Restituirile și mecanismele de compensații acordate victimelor acestor confiscări continuă, dar nu toate litigiile pot fi rezolvate cu una, cu două. Politica noului muzeu e să nu expună obiecte cu origine incertă. Dar munca de clasare e dificilă.

Pînă la deschidere (probabil în 2019), muzeul mai are de rezolvat și o problemă de imagine. Dacă în mediile în care se construiesc politicile culturale și-a cîștigat deja simpatie, muzeul nu e scutit de polemici în rîndul istoricilor și muzeografilor. I se reproșează, printre altele, că e bugetofag într-o perioadă în care alte instituții și-au restrîns considerabil activitatea pentru a face economie; că a fost planificat defectuos, astfel încît – la fel ca multe altele – șantierul nu se va încheia la termen; în fine, că, odată cu inaugurarea sa, se vor închide cele două muzee care i-au cedat colecțiile. Criticii spun că totul e o chestiune de ambalaj: vestea bună e că la Berlin se deschide un muzeu nou. Dar poți să spui și altfel: Berlin va avea cu un muzeu mai puțin.

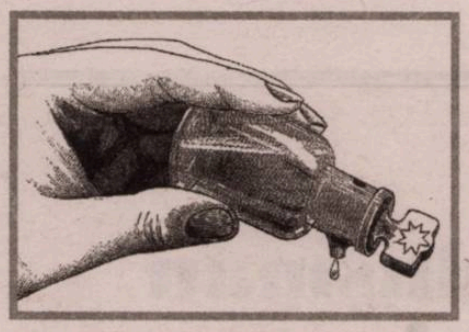

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Coraj

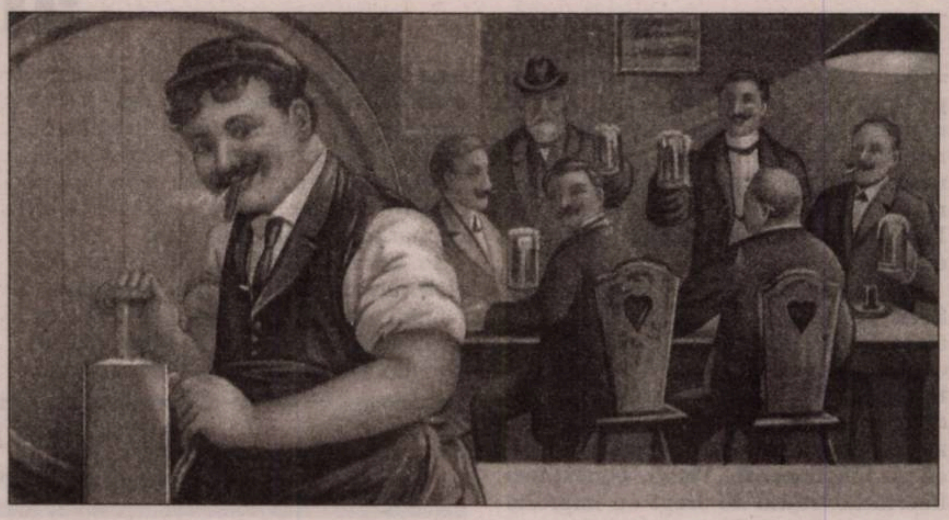

Prezența formei *coraj* în vorbirea anumitor personaje ale lui Caragiale a făcut ca mulți cititori și comentatori să o considere o simplă pronunție neglijentă, o deformare populară și chiar o dovadă de incultură. Lucrurile sînt totuși ceva mai complicate. În secolul al XIX-lea româna a împrumutat termeni de cultură nu doar din franceză (de pildă, pe *curaj,* din *courage),* ci și din italiană; adesea, cuvintele au fost preluate și adaptate spontan sau în mod deliberat din mai multe limbi moderne și din latină, aplicîndu-se diferite modele analogice. Dacă finala în *-aj* indică într-adevăr o sursă franceză (ca pentru *garaj, metraj, șomaj* etc.), începutul variantei *coraj* se regăsește ca atare în italiană, în *coraggio*.

În DEX, *curaj* apare doar ca împrumut din franceză; există însă și explicații etimologice mai nuanțate, care admit între surse și italiana. În dicționarul latinist al lui Laurian și Massim (volumul I, 1871), cuvîntul în discuție era înregistrat în primul rînd în forma *coragiu,* cu variantele *curagiu* și *coragia,* iar prima sursă indicată era italiana, urmată de franceză. Dicționarele noastre mai noi au eliminat indicațiile despre foarte probabila origine italienească a împrumutului, așa cum nu au mai înregistrat nici variantele mai vechi și nici nu le-au mai ilustrat prin citate. În dicționarul academic coordonat de Sextil Pușcariu *(DA, Dicționarul limbii române,* Litera C, 1940), descrierea și explicația cuvîntului sînt cît se poate de complete: sînt înregistrate foarte multe variante *(curagiu, curagie, coraj* etc.) și se precizează că formele cele mai vechi ale neologismului provin din italiană. De altfel, citatele dispuse cronologic dovedesc foarte bine această origine, precum și concurența – în secolul al XIX-lea – dintre modelul italienesc și cel francuzesc: cuvîntul apare în formele *curagia* la Gheorghe Șincai, *corajie* la Dimitrie Țichindeal, *corajuri* la Anton Pann, *coraj* la Grigore Alexandrescu, *coragiu* la Nicolae Bălcescu etc.

La Caragiale, forma curentă e *curaj,* atît în scrisul autorului, cît și în vorbirea unora dintre personaje; cuvîntul apare, de altfel, în replici memorabile, dintre cele mai cunoscute: la Rică Venturiano – „abandonîndu-mă curajul de a mai intra într-o stradă fără lampe gazoase" – și la Farfuridi – „Trebuie să ai curaj ca mine! Trebuie s-o iscălești; o dăm anonimă!". Forma *coraj* apare mai rar, în contexte nu mai puțin cunoscute: în răspunsul *obidit* al pîrîtului Iancu Zugravu din schița *Justiție* – „Dar de ce vii beat la judecătorie?" – „Dacă n-am aminteri *coraj,* dom' judecător!" –, la Marius Chicoș Rostogan – „Pe mine să mă-nvățați *corajul,* tu și mumă-ta, niște loaze!" *(Despre cometă)* – precum și în biletul de papagal pe care îl primește cocoana Lucsița *(La moși):* „Ai să pați multe după inima ta cea largă; dar să ai coraj…"

Dicționarele mai vechi și cele istorice înregistrează și sensuri populare interesante dezvoltate de cuvînt: în DA sînt consemnate „voie bună", „dispoziție (veselă) a omului care a băut (cam mult, dar nu e încă beat de-a binelea", „chef"; și în dicționarul din 1939 al lui Scriban apare semnificația „chef, bună dispoziție: *badea Ion venea cu coraj* (era cam amețit)".

E interesant cum un cuvînt împrumutat destul de tîrziu (cu prime atestări la sfîrșitul secolului al XVIII-lea) a ajuns să fie atît de bine fixat în limbă, cu o circulație larg populară și cu sensuri noi, cu o folosire interjecțională *(Curaj!),* cu utilizare în expresii *(a prinde curaj),* proverbe și zicale *(Curaj, găină, că te tai!; a avea curaj de curcă beată).* Forma *coraj* nu pare să mai circule (cel puțin în spațiul Internetului, în care apare doar în citate mai vechi sau în formulări parodice), ceea ce ar indica încă o dată că nu era atît o pronunție populară neglijentă, cît un rest etimologic, un efect de durată al împrumutului din italiană. Sensurile populare din sfera „chefului" sînt greu de verificat (pentru că asocierea băuturii cu curajul e una destul de firească); oricum, nu par să se fi stabilizat ca atare în uzul comun de astăzi.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

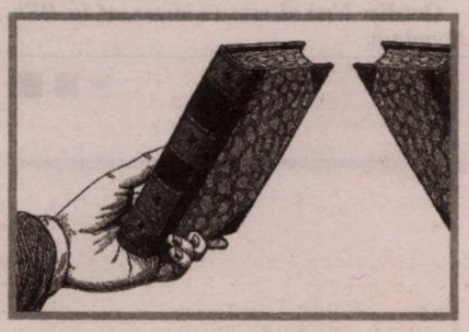

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Performanță și echitate

Am mai scris despre această chestiune. Revin asupra ei cu nedumerirea unuia care a probat în numeroase rînduri că nici logica, nici stăpînirea limbii nu te ajută cînd dialoghezi cu *wishful thinking,* cu gîndirea captivă poncifelor cu zurgălăi.

Care sînt așteptările noastre majore de la sistemul de învățămînt, cărora acesta nu le face față? Adesea răspunsul vine dintr-o suflare, ca și cum ar fi de la sine înțeles: performanță și echitate. Performanță, desigur, pentru că avem copii cărora le ducem grija; echitate pentru că sîntem, totuși, altruiști și ne gîndim că și alții au copii. Ce e dezarmant în acest răspuns e că dă drept axiomatic faptul că cei doi termeni conjuncți ar fi nu numai valori incontestabile, ci și frați siamezi, că ei s-au născut și conviețuiesc într-o caldă camaraderie.

Mă uit în DEX, poate nu înțeleg eu bine ce înseamnă „performanță". Citesc: „rezultat deosebit de valoros obținut de cineva într-o întrecere sportivă; *p. ext.* realizare deosebit de bună într-un domeniu de activitate." „Performanța" nu e greu de recunoscut. Lumea noastră modernă și-a construit o sumedenie de instrumente de măsurat, de certificat. În sport, ea se atribuie celor suiți pe podium la final de competiție, celor care doboară recorduri stabilite anterior, în fine, celor care îi întrec pe ceilalți.

În educație, recunoaștem performanța elevilor după rezultatele individuale la învățătură în comparație cu colegii de clasă, cu ceilalți participanți la competițiile parașcolare, cu rezultatele generale la testările periodice pe parcursul școlarității sau la examenele de final de ciclu. Măsurăm „productivitatea" muncii profesorilor cu aceleași criterii de „performanță": cîți olimpici, cîți absolvenți intrați la licee sau la universități de vîrf etc. Instituțiile școlare sînt și ele puse sub presiunea crescîndă a clasamentelor de tot felul: gradul de solicitare, media de intrare, procentul de reușită la Bac ș.a.m.d. Toată lumea se bulucește să facă „performanță". Mai puțin „sistemul" care, în ciuda a ceea ce recomandă școlilor să obțină, în pofida a ceea ce școlile vor de la profesorii lor și profesorii de la elevi, continuă să se tîrîie gîfîind pe la coada clasamentelor internaționale la mai toți indicatorii.

Unde-i hiba? Uitați-vă la jocurile olimpice: nu toți sportivii încap în final pe podium. Poate că dacă, de pildă, testele Pisa s-ar aplica la nivelul premianților din fiecare țară, am obține și noi un loc mai onorabil, dar inițiatorii lor se încăpățînează să nu accepte un atare criteriu, tot așa cum organizatorii olimpiadelor refuză să împartă vreo cîteva sute de medalii la aceeași probă. Avem evident de a face cu o incongruență majoră, întrucît performanța sistemului se definește diferit față de cea pe care aleargă piesele componente: instituții, profesori, elevi, părinți. E ca un soi de vehicul în care degeaba apeși pe accelerație, pentru că roțile și volanul trag în altă parte.

Sloganul „performanței" produce, între altele, cumplitul decalaj între școlile din România, isteria părinților de a-și plasa copiii, încă de la grădiniță, într-o instituție care să le asigure viitorul, sistemul adînc înrădăcinat al segregării claselor în fiecare școală, cu „spuma" elevilor adunată la A și dup-aia tot așa către coada alfabetului, clivajul dintre urban și rural, exorbitanta industrie paralelă a meditațiilor, folosită uneori cu cinism de către profesori pentru a-și spori veniturile pe seama propriilor elevi de la clasă, pe scurt, un sistem care, în temeiul azimutului său prost fixat, cultivă o inechitate endemică, condamnabilă moral și contraproductivă social, prin cantitatea covîrșitoare de „rebuturi" pe care le produce: în rîndul copiilor din familii defavorizate, sau al celor cu o dezvoltare mai înceată, sau al celor cu o inserție motivațională labilă.

N-aș vrea să se înțeleagă că propun să dăm afară cuvîntul „performanță" din vocabularul educațional. Avem nevoie de un învățămînt capabil să formeze și elite – profesionale, culturale, poate, într-o bună zi, chiar și politice –, nu doar clasă de mijloc. Numai că ar fi mai echitabil, și preferabil, să construim elite pe o bază cît mai largă de selecție, nu doar prin autoreproducere, așa cum se întîmplă azi în majoritatea cazurilor.

Îmi doresc deci să punem „performanța" acolo unde îi e locul. Și locul său este, după părerea mea, dincolo de granița învățămîntului general și obligatoriu. Nu la grădiniță, nu la primară, nici în gimnaziu. Eventual, începînd de la liceu, cînd – dacă – acesta își va clarifica statutul, deocamdată rămas incert.

Paradoxal este că acolo unde cuvîntul-miraj și-ar găsi cel mai bine sensul, la nivelul studiilor, al activității didactice și de cercetare, al competiției instituționale interne și internaționale, așadar, în învățămîntul terțiar, tocmai acolo egalitarismul e la el acasă. Așa arată învățămîntul românesc: grădinițe care aspiră la performanță și universități fabrici-de-diplome.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Dana JALOBEANU

Arhitectura raţiunii şi actualitatea filosofiei

Între 12 şi 16 iulie a avut loc la Alba Iulia a 16-a ediţie a seminarului „Bucharest-Princeton Seminar in Early Modern Philosophy“. În fiecare vară, seminarul „Bucharest-Princeton“ reuneşte cercetători şi studenţi în filozofie, istoria ştiinţei, ştiinţe politice şi studii culturale din Europa, cele două Americi, Australia (uneori chiar şi Noua Zeelandă). Participanţii petrec o săptămînă în România, vorbind despre importanţa gîndirii moderne şi despre relevanţa modernităţii pentru lumea în care trăim. O săptămînă de conferinţe şi discuţii pe texte fundamentale. Anul acesta, în ambianţa primitoare a Bibliotecii Batthyaneum şi a Institutului Catolic din Alba Iulia, s-a citit Aristotel, Proclus, Bacon, Descartes, Pascal, Galileo şi Locke şi s-a discutat despre Arhitectura raţiunii: principii, axiome şi legi ale naturii în antichitatea timpurie.

Despre relevanţa raţiunii şi principiile ei arhitecturale

Cînd am ales tema seminarului din acest an nu ne-am gîndit că va fi atît de actuală. Nici că în timpul discuţiilor din acea săptămînă de lucru, care a devenit o constantă a verii pentru mulţi dintre membrii comunităţii academice internaţionale, vom avea de reflectat asupra relevanţei investigaţiilor noastre într-o lume în care loviturile de stat şi atentatele teroriste se succed cu o viteză ameţitoare. E tentant să chestionezi relevanţa unui eveniment care se desfăşoară printre cărţi vechi, într-o bibliotecă de secol XVIII, şi care discută despre arhitectura raţiunii. Şi totuşi: cînd se înstăpînesc dezordinea şi întunericul, cînd „vremurile îşi ies din ţîţîni“, avem puţini aliaţi în afara raţiunii. Atunci (re)descoperim că e timpul filozofiei.

Cîte ceva despre raţiunea modernilor…

După o săptămînă de discutat despre principiile raţiunii, am rămas, printre altele, cu o frumoasă şi pilduitoare metaforă, dragă multora dintre filozofii moderni. Imaginaţi-vă domeniul raţiunii ca pe o grădină, în mijlocul unor hăţişuri întunecate. O grădină care trebuie cultivată şi apărată. Unii dintre înaintaşii noştri au reuşit să organizeze această grădină *(more geometrico),* să cadă de acord asupra arhitecturii ei şi să o extindă, reducînd din întunericul şi nesiguranţa spaţiului încîlcit al pădurii care o înconjoară. Dacă ne uităm împreună la istoria gîndirii moderne vedem că adesea aceşti arhitecţi ai raţiunii au reuşit performanţe uluitoare tocmai în epocile cele mai întunecate. Cea mai spectaculoasă a fost, probabil, epoca din zorii modernităţii cînd, într-un interval de cîteva decenii, s-a născut ştiinţa modernă. Dar şi Europa, cea

Avem multe de făcut în anii care vin.

Primii dintre moderni ştiau asta foarte bine. În definitiv, mulţi dintre ei au trăit în perioade în multe privinţe asemănătoare cu cea de azi, sub asaltul concertat al nebuniei şi iraţionalului. Secolul Luminilor a început cu războaie civile şi insurecţii religioase, cu epidemii recurente de ciumă şi o perioadă de transformări climatice cunoscută specialiştilor (de azi) sub numele de mica glaciaţiune. Iar filozofii nu trăiau în turnuri de fildeş, ci aveau de făcut faţă evenimentelor. „Scopul filozofiei – scrie Thomas Hobbes, la jumătatea secolului al XVII-lea – este să ne ajute să punem la lucru, în folosul nostru, cîteva dintre efectele deja observate […] sau să acţionăm, producînd – în măsura în care legile naturii ne îngăduie – efecte similare celor pe care le concepem în mintea noastră, în scopul îmbunătăţirii existenţei umane. […] Scopul cunoaşterii este puterea; scopul teoremelor […] este construirea de probleme; în sfîrşit, scopul oricărei speculaţii este fundamentarea unei acţiuni, a unui plan pe care trebuie să-l punem în practică.“

Francis Bacon a lăsat moştenire Europei nu doar o nouă logică şi o nouă filozofie a naturii, ci şi documentele procesului cunoscut sub numele de „complotul prafului de puşcă.“ Bacon a fost procurorul de caz într-unul dintre cele mai celebre atentate teroriste din istorie: cel în care Guy Fawkes şi cîţiva complici au încercat să arunce în aer Parlamentul britanic (în 1605). Terorismul, fanatismul şi nebunia nu s-au născut azi. Nu sîntem primii care trebuie să le facă faţă. Iar dacă ignorăm istoria, o facem pe proprie răspundere şi cu costuri enorme. Nu cumva ignoranţa este tocmai sursa slăbiciunii noastre?

pe care o ştim azi – o construcţie întemeiată pe raţiune şi care valoriza raţiunea ca instrument de cunoaştere şi ordonare a iraţionalului. Anii în care au trăit Francis Bacon, René Descartes, Thomas Hobbes şi Isaac Newton se pot vedea fie ca o epocă de aur a raţiunii, fie ca un asalt al întunericului şi iraţionalului (război civil în Franţa, război civil şi insurecţie religioasă în Anglia, valuri succesive de ciumă etc.). Cumva, cele două aspecte par să fie legate între ele – ceea ce ne spune că n-ar strica să învăţăm mai multe despre modernitatea timpurie pentru a găsi, eventual, elemente pentru o reţetă de supravieţuire şi adaptare la lumea în care trăim.

…şi despre instituţia „Bucharest-Princeton Seminar“

Cam acesta este scopul seminarului de cercetare anual cunoscut sub numele de „Bucharest Princeton Seminar in Early Modern Philosophy“. În fiecare vară, din 2001, „Bucharest Princeton Seminar“ reuneşte cercetători şi studenţi ai modernităţii timpurii veniţi din toate colţurile lumii. La capătul acestei săptămîni de lucru intens se nasc proiecte de cercetare, colaborări internaţionale, proiecte de cursuri, cărţi sau de ediţii. Cum sîntem deja la a 16-a ediţie, putem măsura în timp efectele acestei întreprinderi. Pentru România ele sînt destul de clare: am contribuit la formarea unei generaţii de specialişti (reuniţi în Centrul de cercetare „Fundamentele modernităţii europene“, la Universitatea din Bucureşti), am produs traduceri şi ediţii, şi am educat cîteva generaţii de studenţi (dintre care unii se întorc, pentru seminar, de la Cambridge sau Princeton, Ghent, Bruxelles sau Southbend, Indiana).

Un proiect al Luminilor în centrul Transilvaniei: Biblioteca Batthyaneum

Anul acesta, gazdele „Bucharest-Princeton Seminar“ au fost Biblioteca Batthyaneum şi Institutul Catolic din Alba Iulia. Seminarul a fost rezultatul bunei colaborări dintre mai multe instituţii: la bunul mers al lucrurilor au mai colaborat Departamentul de Filozofie al Universităţii Princeton, Centrul de cercetare „Fundamentele modernităţii europene“, Institutul de Cercetare al Universităţii din Bucureşti, dar şi Primăria oraşului Alba Iulia.

Pentru mulţi dintre noi, aflaţi la prima vizită, Alba Iulia a fost o surpriză plăcută – şi un loc ideal pentru a discuta despre arhitectura raţiunii şi despre modernitatea europeană. Marea revelaţie a fost însă Biblioteca Batthyaneum. Construită, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, ca un institut de cercetare european – cu bibliotecă, observator astronomic şi tipografie –, Biblioteca Batthyaneum pare să fie o întrupare central-europeană a proiectelor baconiene. Progresul cunoaşterii – ne spune Francis Bacon, la începutul secolului al XVII-lea – depinde de trei lucruri: reformarea instituţiilor producătoare de cunoaştere, organizarea orientată către cercetare a bibliotecilor şi încurajarea (inclusiv pecuniară) a învăţaţilor înşişi (am modernizat puţin limbajul – pentru cei care caută citatul exact, a se vedea Francis Bacon, *Cele două cărţi despre excelenţa şi progresul cunoaşterii*, traducere de Dana Jalobeanu şi Grigore Vida, Humanitas, 2012, pp. 175-180). „Dacă progresul cunoaşterii datorează atît de mult instituţiilor aflate în acelaşi stat – scrie Bacon, în *Cele două cărţi despre progresul cunoaşterii* – cu cît ar fi mai avansată cunoaşterea dacă ar exista o comunicare eficientă între universităţile Europei. […] Vedem cum multe […] ordine şi fundaţii, chiar dacă situate pe teritorii şi sub suveranităţi diferite, sînt astfel organizate încît există între ele un contact permanent. […] Aşa cum natura a creat fraţii în familii, aşa cum artele mecanice au dus la formarea de bresle în interiorul comunităţilor, aşa cum, prin mirungere, Dumnezeu creează o frăţie între regi şi episcopi, tot aşa ar trebui să existe o frăţie întru învăţătură şi iluminare, rezultînd din paternitatea lui Dumnezeu, care este numit Tatăl iluminării sau al luminilor.“

„Frăţia“ baconiană a luminilor s-a întrupat de multe ori în spaţiul european al Luminilor: în societăţi savante sau manifeste utopice, în proiecte umaniste sau institute de cercetare, în Anglia şi Franţa, Ţările de Jos şi Italia, la Viena, Sibiu sau Alba Iulia. Oriunde învăţaţii aveau suficiente resurse de timp, bani şi susţinere politică pentru a reconstrui, pe plan local, condiţiile pe care Bacon le vedea necesare pentru buna administrare şi extindere a grădinii raţiunii. La Alba Iulia, acest lucru s-a petrecut în ultimele decade ale secolului al XVIII-lea, cînd episcopul Ignatius Batthyani a construit acolo lucrul la care se pricepea cel mai bine: o bibliotecă – institut de cercetare, înzestrată cu un observator astronomic şi o tipografie. În plus, Batthyani a imaginat şi pus pe hîrtie planurile unei societăţi internaţionale pentru progresul cunoaşterii, *Societas litteraria assiduorum*.

Pentru mine, şi cred că pentru mulţi dintre participanţii la seminar, a fost o mare descoperire să vedem cît de integrată era Transilvania în cultura europeană a luminilor… şi cît de puţine lucruri ştim despre asta. Şi mi-e greu să nu formulez o conexiune – măcar simbolică – între ignoranţa noastră şi modul în care arată azi Biblioteca Batthyaneum (a cărei clădire istorică stă să se prăbuşească) sau observatorul ei astronomic (bombardat din greşeală în 1848 şi niciodată refăcut). Am plecat de la Alba Iulia cu sentimentul că avem multe de făcut în anii care vin: proiecte de cercetare, conservare şi restaurare, ediţii, cursuri de specializare pentru studenţi şi cercetători dornici să mai salveze cîte ceva din moştenirea noastră culturală, poate şi cursuri mai generale care să explice, pe înţelesul tuturor, de ce şi cum trebuie să cultivăm grădina raţiunii.

***Dana Jalobeanu** este conferenţiar universitar, Facultatea de Filozofie a Universităţii din Bucureşti.*

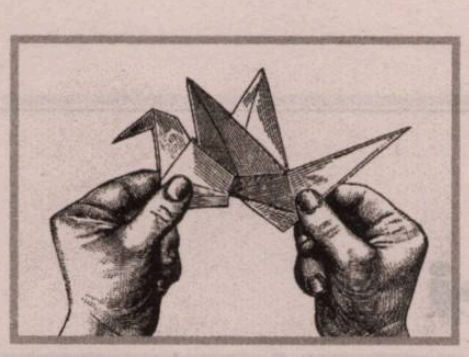

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cum înnebunește lumea

Pare că sinuciderile asociate cu omorîrea unor nevinovați din jur au devenit un fel de modă. Un fenomen în vogă printre dezaxați. E drept, unii sînt antrenați de ISIS sau Al-Qaeda, alții acționează pe cont propriu. Unii au motive planetare, alții doar personale. Dar e un moment în care toți cei care comit așa ceva apar în luminile massmedia de pretutindeni. Poate că asta îi și atrage. Obțin o celebritate, fie ea și îngrozitoare.

Să nu uităm că și în România a avut loc în ultima vreme cel puțin o sinucidere în care șoferul a intrat intenționat cu mașina pe contrasens, omorînd alți cinci oameni. Nu era un terorist, ci doar un individ cu grave probleme psihice, care a lăsat și un mesaj de adio pe Facebook. Diferențele între el nici nu sînt prea bine delimitate. Atacul de la Ansbach a fost asumat de ISIS, dar despre atentator s-a aflat că a fost tratat într-un spital psihiatric pentru că mai încercase să se sinucidă.

Bineînțeles că atacurile demente din motive strict personale ale unor sinucigași, dincolo de tragedia celor loviți, au efecte emoționale în rîndul opiniei publice, în vreme ce actele teroriste pot avea în plus și efecte politice. În general însă, cum spuneam, pare că s-a declanșat un fel de modă sinistră. Unii ar putea fi nostalgici după vremurile benigne în care nebunii se credeau Napoleon. Fiindcă și „baza de selecție" a actualei „epidemii" se află în rîndul indivizilor cu dereglări psihice. Poate că nu toți sînt nebuni clinici, dar cu siguranță nici

Înnebunirea lumii nu poate fi tratată cu metode psihiatrice.

și atentatorul de la Nisa sînt poate mai mici decît deosebirile. Unii asemenea dereglați sînt considerați teroriști, alții rămîn niște „simpli" sinucigași. Unii au scop politic sau religios, ceilalți doar „scopuri" individuale. Unii plănuiesc grozăviile pe care le comit mai puțin, alții mai mult. Sînt cazuri în care granițele astea normali. Unii dintre ei se află într-o *zonă gri,* așa cum o definea psihiatrul Florin Tudose. „Boala", sau mai bine zis formele ei de manifestare, sînt transmisibile prin intermediul mijloacelor de informare și comunicare în masă. E ceva aproape obișnuit să aflăm că atentatorii îi admirau și îi studiau pe unii dintre predecesorii lor aflați de cele mai multe ori în cu totul altă parte a lumii. Iar la nivel popular și uneori și prin concursul unor jurnaliști iresponsabili, nu se mai fac deosebiri între diferitele situații. Omul de rînd ajunge să-și facă o părere concisă: „a înnebunit lumea". Și nici nu-l prea poți contrazice.

Adevărații vinovați de răspîndirea acestei boli sînt, desigur, niște indivizi monstruos de rațional care, pînă la un punct, știu bine ce fac și ce vor să obțină. Pentru că fenomenul a fost declanșat de strategii terorismului. Acum, probabil că pentru aceștia nici nu mai contează prea mult dacă sinucigașii sînt de-ai lor sau nu, dacă au motive politice, religioase sau personale. Scopul lor a fost să declanșeze un mecanism prin care să terorizeze lumea, puțin contează dacă direct sau indirect, să creeze haos, sperînd că din asta poate reieși o nouă ordine mondială în care ei să capete un loc mai bun. Teribilul plan pare să dea roade pentru că, așa cum vedem, oamenii obișnuiți încep și ei să se simtă „înnebuniți" de aceste acte. Răspîndirea rapidă prin mass-media globalizată a informațiilor despre asemenea evenimente creează o adevărată psihoză în masă. Și pentru că se simt terorizați, tot mai mulți indivizi încep să spere la ajutor din partea unor politicieni, la rîndul lor, nu tocmai echilibrați (ba chiar mulți fac parte din aceeași amintită zonă psihiatrică gri). Chiar dacă soluția ca să scapi de niște nebuni nu poate fi să votezi alți nebuni, acesta pare să fie mecanismul prin care lumea devine tot mai irațională. O lume în care vocile rezonabile se fac tot mai greu auzite. O rinocerizare. Carl Gustav Jung, cu teoria sa despre inconștientul colectiv, ar fi avut probabil ceva de zis despre toate astea. Evident, înnebunirea lumii nu poate fi tratată cu metode psihiatrice. Și poate că „boala" nici nu e declanșată cu adevărat. Nu e sigur nici că aceia care au pornit bulgărele vor avea pînă la urmă ceva de cîștigat. Cert e că, pînă una-alta, lumea civilizată pe care ei o urăsc și o invidiază și-a pierdut liniștea.

ready made

Teorema lui Steiner

„Cele patru înălțimi ale unui tetraedru sînt generatoare de aceeași specie ale unui iperboloid cu o pînză."

Dan Barbilian, *Opera didactică,* vol. I, *Geometrie elementară. Geometrie sintetică, proiectivă și descriptivă,* Editura Tehnică, 1968

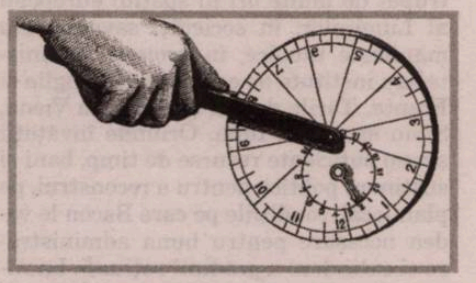

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Inbox (1): Mons Claudianus

Există un anumit tip de granit rezervat în epoca romană pentru uz imperial și care se găsea numai într-o carieră din deșertul egiptean, numită Mons Claudianus. Aici trăiau cam o mie de oameni, soldați și muncitori. De la ei au rămas nenumărate scrisori și însemnări în greacă, toate pe cioburi, în lipsă de alt material, majoritatea din secolul al doilea d.Hr. Le-am recitit de curînd pe cele publicate. Iată nr. 174: *„Isidoros către fiii lui, Isidoros și Paniskos, salutări. V-am scris pe un alt ciob să-mi trimiteți suportul de cot ăla mic, pentru că am dureri cînd dorm, iar voi nu l-ați trimis. Așa că trimiteți-l. La fel și cerneala și două alifii de ochi și* [cîteva cuvinte ilizibile] *cerneala îmi pătează mîinile cînd scriu; iar eu o să vă trimit recompensă. Despre bani v-am mai scris că o să-i trimit imediat ce vînd orzul. Să-mi trimiteți toate scrisorile care-mi sosesc din Egipt. Am hotărît că, dat fiind că sînteți în deșert, nu mai trebuie să vă bărbieriți. Să nu neglijați să trimiteți lucrurile de care v-am scris. Cu bine. Luna Phaophi, ziua 22."* Ce mult aș vrea să vorbesc cu Isidoros să aflu cum a fost cu fractura de cot! Sau dacă a citit *Moromeții!* Sau dacă bărbieritul ăsta era o prescripție religioasă! Scrisorile juxtapun fără fasoane detaliile momentului: *„Ammonios către Athenodoros, tatăl său, salutări. Pentru că mi-ai cerut să mai trimit oameni pentru mașină, ți-am trimis imediat. Ți-am trimis prin Phaidros* [lacună] *și 40 de măsline și niște ceapă într-un coș. Să știi că grădina a fost afectată de sare. Piatra încă n-am întors-o. Alte vești nu am. Sper că ești bine și prosper. Salută-l pe* curator *și pe Sarapiodoros"* (892). Cum se trimiteau scrisorile, din om în om, pînă cînd ciobul inscripționat *(ostrakon)* ajungea în mîna care trebuie, e clar din nr. 250: *„Petenephotes către Valerios, fratele său, salutări. Primește de la Heraiskos două scrisori legate laolaltă, ca să le trimiți lui Hierax în Egipt, dacă găsești pe cineva care să le poată lua cu el..."* Care erau nevoile oamenilor de la Mons Claudianus? Unele benigne, pembe: *„Menelaos către Menelaos, salutări. Te rog, binevoiește, pentru că mi s-a furat uleiul de trandafiri, să-mi trimiți o sticlă, pentru că aici nu găsesc deloc de cumpărat. Dă-i-o aducătorului acestei scrisori. Sper că ești bine"* (171). Altele mai impetuoase: *„Barbillos către Sabinos, salut. Să faci bine să trimiți 3 coșciuge cît de curînd posibil"* (121). Între roze și sicriu își are uneori locul și cultura: *„Serapion către părintele său Serapion, multe salutări. Înainte de toate, îți doresc multă sănătate. Trebuia negreșit să-mi exprim afecțiunea pentru tine cu aceste neînsemnate cuvinte. Să faci bine, în cazul în care cumperi rulou de papirus, să te duci la Didymos profesorul și să-i dai bani ca să-ți copieze pentru mine o lucrare în proză. Ci altminteri să nu faci!"* (299). Deșertul face ordine în valori: orice, numai poezie să nu fie!

Apoi, banii. Paralele. Euroii. Un singur exemplu: *„Maximos către Isidoros, salut. Acum trei luni ai primit de la mine 14 drahme, și nu mi-ai dat nici dobînda, nici capitalul. Nu e rezonabil ca eu să am datorii la alții, în vre-*

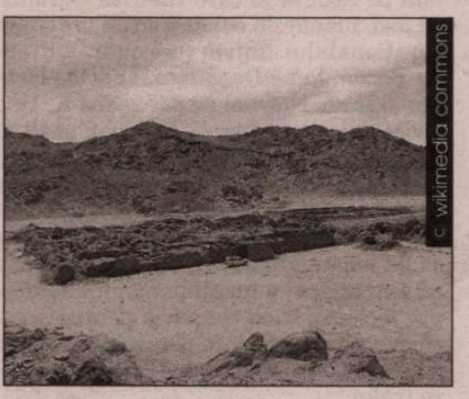

me ce tu îmi datorezi mie bani. De dobîndă nu am nevoie. Doar dă-i prietenului meu Serenos, soldat din cohortă, ceea ce eu îi datorez la rîndul meu. Numai bine îți doresc" (266). Apa revine și ea frecvent în corespondență. Cineva cere să se trimită la una din cariere doi măgari încărcați cu apă și adaugă, ca pentru sine: *„Și ce bine ar fi dacă apa nu ar avea miros...!"* O scrisorică dibace în care e vorba de lucrurile care contează (amici, bani, mîncare) e nr. 225: *„Dioskoros către Drakon și Eremesis și* curator*-ul Ammonianos, excelenții săi amici, multe salutări. Mai întîi, sper că sînteți bine și mă rog pentru voi la Tyche a* praesidium*-ului și a munților unde mă aflu. Recent v-am trimis un borcan triplu, iar voi nu mi-ați trimis o chitanță. Faceți-mi rost de niște pește, o să vă plătesc pînă la ultimul bănuț."* Alta: *„Apollinaris către Sonnaus, fratele său, multe salutări. Mama ta e bine. Fii fără grijă în ce privește hainele – le-am scuturat. Să faci bine să ceri înapoi burduful de apă de la omul cu măgarul care aduce scrisoarea mea și să mi-l umpli. În coș o să găsești o plasă de curmale pe care am dus-o pe umărul meu în Raima"* (276). Vorba aia: hainele să-mi fie scuturate, apă și curmale de Raima să am, și cerul înstelat deasupra mea devine opțional. Ar mai fi băutura: *„Macrinus către fratele său Antonas. Îți trimit malțul dacă găsesc pe cineva căruia să i-l dau"* (170). Antonas făcea bere la Mons Claudianus în vremea împăratului Traian – o viață bine petrecută. Dar iată că tocmai cînd lucrurile mergeau mai bine, trebuie să-i scrii doctorului: *„Trimite-i un remediu, căci este în pericol de moarte din cauza unei inflamații a amigdalelor. N-a vrut să-ți scrie să vii aici, și nici eu nu ți l-am trimis ca să nu* [lacună]. *Dacă își revine, te va recompensa"* (222). (Nu s-a păstrat scrisoarea doctorului, care întreba probabil: și dacă nu-și revine?)

Cam ăștia-s oamenii datorită cărora, una peste alta, Panteonul a fost decorat cu uriașe coloane monolitice de granodiorit. Să mai zic că în izolata carieră egipteană au ajuns și cîțiva daci. De pildă, pe unul dintre cioburi (403) e menționat un anume Diernaios, fiul lui Dardanos, un dac recrutat în armată probabil în vremea lui Traian, din Orșova de azi.

(Inscripțiile au fost publicate în seria Mons Claudianus. Ostraca Graeca et Latina *de către Institut français d'archéologie orientale, Cairo, vol. I-IV, 1992-2009.)*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

O Convenție „Trump made“

Chiar dacă decizia cea mai importantă a Convenției republicanilor era incontestabilă și de toată lumea știută (nominalizarea lui Donald Trump drept candidat al partidului în alegerile prezidențiale din noiembrie), totuși, Convenția nu a fost deloc plictisitoare. Convenția republicană, desfășurată între 18 și 21 iulie la Cleveland, a fost un adevărat show Trump. Miliardarul s-a implicat direct în organizarea evenimentului, după ce a spus că ultima Convenție republicană, cea din 2012, a fost extrem de plictisitoare. Luminile, decorul, muzicile, micile regii de pe scenă – toate s-au subsumat intenției de a avea trei zile de show Trump. La o primă vedere, lista vorbitorilor reflectă amestecătura zestrei electorale pe care bazează miliardarul: vedete din fotbal și văduve ale unor eroi de război, realizatori de talk-show-uri și oameni de afaceri, pastori și, evident, rudele lui Trump – toți copiii plus soția. Nu vă repeziți să-l înjurați pe Trump pe motiv că-și bagă familia în față. Așa se face în America. Și la Convenția democrată vor vorbi toți Clintonii. Ceea ce îl diferențiază, însă, pe Trump este că familia sa nu are doar rolul de sprijin emoțional sau de poză de grup cu bun efect electoral. În cazul lui Trump, deciziile sale majore se iau în familie, cei mai importanți sfătuitori îi sînt ginerii, nepoții, verii, copiii și, mai ales, soția. Pînă acum, cariera politică a lui Trump este produsul unui efort de familie și de corporație, mai mult decît unul de grup politic. Tendința de aristocratizare a politicii americane este, deja, vizibilă de mult timp. *Politica americană devine tot mai mult o confruntare între familii, cam cum era în Europa renascentistă.* Familia Bush, familia Clinton, familia Kennedy, familia Rockefeller, familia Daley, familia Taft, familia Udall și multe altele – lor li se adaugă familia Trump, acum – accentuează aparența dinastică tot mai pregnantă a politicii americane. La noi, firește, i-ar zice nepotism și presa noastră civică s-ar repezi, într-un elan de moralitate, să facă praf orice asemenea situație. Ba mai mult, angajarea rudelor este incriminată de lege în raiul corectitudinii numit România...

Convenția a început dezgustător. Pentru rugăciunea de început și binecuvîntare, a fost invitat pastorul Mark Burns, un fervent susținător al lui Trump, faimos teleevanghelist (în America, există adevărate staruri ale teleevanghelismului, de calibrul laicilor Oprah Winfrey ori Jay Leno). Rugăciunea lui Burns a fost o soioasă pupare în dos a lui Trump și o vituperare aproape de anatemă a democraților; numai mesaj creștin nu a fost așa-zisa lui binecuvîntare. Am putut vedea încă o dată cît de jos poate fi tîrît numele lui Iisus Hristos cînd este folosit pentru propagandă electorală. Aproape că-L mai răstignești încă o dată, cu toate patimile reluate una după alta și încă ceva pe deasupra.

Apoi a urmat controversata cuvîntare a Melaniei Trump, care a semănat cam mult cu discursul rostit de Michelle Obama în 2008, la Convenția democrată de atunci, cînd soțul ei candida la primul mandat de președinte al SUA.

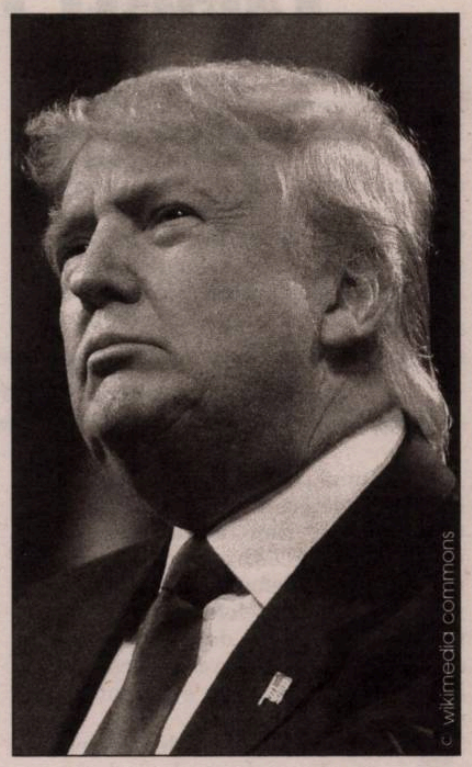

Punctul cel mai fierbinte a fost, însă, discursul lui Ted Cruz, fostul contracandidat al lui Trump în alegerile primare. Senatorul texan, deși a fost programat să vorbească în Convenție pentru a-și exprima public susținerea lui Trump, nu a făcut ceea ce lumea se aștepta să facă. Dimpotrivă, a îndemnat alegătorii să aleagă, după conștiința lor, pe acel candidat care le respectă drepturile și care respectă Constituția. Convenția l-a huiduit și analiștii s-au pus pe treabă. Au urmat zeci de ore de analiză a atitudinii lui Ted Cruz, plus reacții de corp ale Partidului Republican, care, prin vocile sale cele mai importante, a dezavuat gestul texanului. Mai toți analiștii spun că Ted Cruz a mizat pe faptul că acesta va pierde, caz în care el, cel care a vorbit împotriva lui Trump în Convenția lui Trump, va fi cel mai bine plasat să asume candidatura republicană în 2020. Cruz a vrut să fie un fel de conștiință trează a partidului aflat în rătăcire, anume pentru a avea un ascendent moral cînd partidul își va reveni, după eșecul lui Trump. Nu neg că aceasta ar putea fi calculul politic al lui Cruz. Însă partidele au și ele memoria lor. Dacă te-ai distanțat de partid într-un moment sensibil, nu te uită și nici nu te mai sprijină. Rămîne să vedem dacă această Convenție Trump a fost un asemenea moment în istoria Marelui și Vechiului Partid. Bineînțeles, dacă Trump cîștigă, Cruz va fi definitiv marginalizat.

Pe de altă parte, tratamentul pe care impetuosul Trump i l-a administrat lui Ted Cruz în campania internă a fost dur și jignitor, greu de uitat. La un moment dat, în plină campanie internă, simțind o aluzie veninoasă a lui Cruz la adresa soției sale, Trump a replicat cu atacuri aprige, unele de-a dreptul nesimțite, la adresa soției și tatălui lui Cruz. După ce Cruz s-a retras din cursa internă, Trump a revenit cu declarații politicoase la adresa familiei sale, dar rana din sufletul senatorului, învins și în partid, nu s-a închis. Într-adevăr, ar fi fost prea mult să-l vedem pe Cruz lăudîndu-l pe Trump. Oricare dintre ceilalți contracandidați din cursa internă o puteau face (au și făcut-o), pentru că nici unul nu a fost atît de lovit de vorbele lui Trump și nici unul nu și-a asumat atît de intens campania anti-Trump în partid. Ted Cruz, însă, chiar nu o putea face.

Convenția a mers mai departe și discursul final, în uralele delegaților, a fost al candidatului Donald Trump. Discursul său a încercat să fie orientat spre politici și soluții. A fost închegat și coerent, elocvent și cuprinzător. A încercat să-i convingă pe toți votanții anti-*establishment* din America (inclusiv pe cei ai lui Bernie Sanders!) că el este candidatul lor. Finala electorală americană e limpede în viziunea lui Trump: el este antisistemul, Hillary Clinton este sistemul.

Venind de la candidatul opoziției, discursul lui Trump era de așteptat să fie critic și programatic, în același timp. Ceea ce i-a ieșit foarte bine magnatului a fost partea critică. Ceea ce nu i-a ieșit prea bine a fost partea constructivă. Trump a reușit să ofere o imagine catastrofică a Americii: dominată de violența străzii pe care e incapabilă să o țină sub control, vulnerabilizată de valuri de refugiați negestionabili care se dovedesc a ascunde nenumărați criminali și teroriști, cu o economie supraimpozitată, care a pierdut locuri de muncă în favoarea altor state ca urmare a unor acorduri de liber-schimb prost negociate, o economie care a dus la creșterea numărului săracilor, o politică externă dezastruoasă etc. Nu prea am înțeles bine cum ar vrea Trump să rezolve aceste probleme, dar am înțeles bine că vrea și poate să le rezolve – asta a tot spus-o.

După discursul lui Trump, rămîn cu două impresii, fără legătură una cu cealaltă. Prima. Am putut auzi de nenumărate ori în Convenția republicană cum sala scanda „La pușcărie!“ (*„Lock her up!“*) de cîte ori cineva pronunța numele lui Hillary Clinton la tribună. Știu că urletul „La pușcărie!“ este unul dintre favoritele gloatei de la noi. Dar nu-mi puteam imagina că delegații republicani au ajuns la nivelul gloatei românești. În general, ideea de a rezolva disputele politice cu pușcăria îmi displace profund. O consider specifică bolșevismului și nazismului. Așadar, deși pe parcursul Convenției ceilalți vorbitori au încurajat publicul să folosească acest slogan, Trump a reacționat foarte bine cînd sala a început să strige astfel în timpul discursului său. A făcut un gest menit să potolească imediat scandările și a spus: „Vreau doar să o învingem în noiembrie“. Delegații s-au conformat dorinței vorbitorului și nu au mai scandat așa ceva în timpul discursului său, deși, repet, *„Lock her up!“* a fost una dintre scandările favorite pe parcursul celor trei zile de Convenție republicană.

A doua impresie. Marile canale media americane au luat la puricat discursul lui Trump imediat după rostire. Nu este un secret că acestea (CNN, *The New York Times, Washington Post* etc.) sînt împotriva lui Trump, deci puricatul a fost voluptuos. Au descoperit, firește, că în multe privințe Trump nu are dreptate și a folosit statistica după cum i-a convenit, fără să mintă neapărat. Un exemplu: Trump a spus că rata criminalității în primele 50 mari orașe americane a ajuns la cea mai înaltă cotă din ultimii 25 de ani. Imediat, președintele Obama a reacționat spunînd că, în timpul celui de-al doilea mandat al său, rata criminalității în America a fost mai scăzută ca niciodată în istorie. Ironia este că amîndoi au dreptate. Electoratul este deja zăpăcit, și tot mai zăpăcit va fi pînă cînd va ajunge la cel mai înalt grad de zăpăceală, și exact în acel moment va merge la vot.

P.S. Văd că Trump îl aplaudă fără rezerve pe Recep Erdogan pentru ceea ce face în Turcia. Nu mă mai mir...

PUBLICITATE

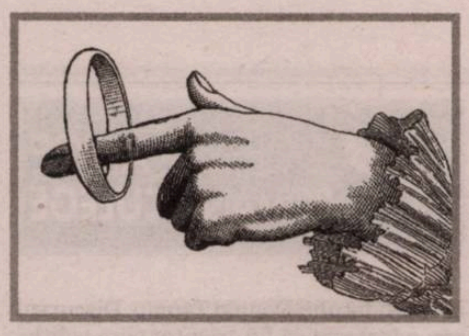

Selma IUSUF

legende urbane

Lăsaţi în urmă

Mail-uri ştie să trimită. Simple, fără *attach*, *attach*-ul o sperie. Îşi notase succesiunea de click-uri: apeşi pe agrafa aia de birou, te duci la documentul dorit, apeşi *open* şi aşa mai departe – dar, cumva, se încurca pe drum şi lăsa totul baltă de teamă că iar apasă pe ceva aiurea şi se dă peste cap tot calculatorul. Şi stă cu el bulibăşit pînă vine unul dintre copii în week-end şi o ceartă că iar a uitat, că apasă de o mie de ori pe mouse sau că descarcă fără să vrea tot felul de documente dubioase. Nici măcar din cearta asta nu pricepe mai nimic, dar dă din cap: „Hai, mă, mamă, ai şi tu răbdare cu mine…“

„Tu cu cine faci *banking*?“ Pentru cei mai mulţi dintre cei trecuţi de 60 de ani, întrebarea asta dintr-o reclamă mai veche nu avea nici un sens. Acum văd că a apărut o alta, cu un soi de muţunache care povesteşte care-i treaba cu *home-banking*-ul. Din care ăştia mai în vîrstă iar nu pricep nimic. Ba, uneori, nici ăia mai tineri.

Lucrurile se complică pe zi ce trece şi pentru cei bine inseraţi prin realităţile tehnologice. Ai de ales între o grămadă de opţiuni de trafic de net, tranzacţii bancare, minute şi SMS-uri în reţea, tot soiul de aplicaţii pe telefon prin care plăteşti, citeşti, urci şi cobori date şi informaţii, din şi în *cloud*-uri, şi alte asemenea.

Dacă eşti la acel prag de 50-60 de ani şi peste sau dacă eşti oricum un pic mai varză la tehnologie, Doamne fereşte să ţi se defecteze televizorul, de pildă. E un chin oricum pînă ajungi să vorbeşti la telefon cu un om în carne şi oase. Pînă acolo trebuie să treci de iadul opţiunilor – „Pentru achitarea facturilor apăsaţi tasta cutare, Pentru conexiunea la Internet apăsaţi…“ După ce apeşi şi apeşi, după ce stai cu o muzică odioasă în urechi în timp ce fierbi de nerăbdare, la final o voce antrenată să fie neutru-civilizat-profesionistă te întreabă care-i problema. „Aţi încercat să resetaţi din *router*?“ Zbang, prima întrebare. Maică-mea are vag o idee care e ăla. „Cutiuţa albă care clipeşte cu verde, nu?“

„Hai, frate, swipe *pe stînga, că-i cu spume!“*

„Da, doamnă. Resetaţi de acolo, are un buton şi vedeţi ce se întîmplă.“ „Nu se întîmplă nimic.“ Bine, atunci încercaţi să treceţi de pe HDMI pe AV cu *scart*“, cîrîie vocea din telefon. Aici, maică-mii i se rupe firul. Apasă telefonul în ureche, se face roşie şi-i spune domnului respectiv că habar nu are despre ce vorbeşte, că nu se descurcă şi că poate e drăguţ să trimită pe cineva, totuşi…

Viaţa reală e la mii de kilometri de aia din reclame. Acolo lume veselă, cu dinţi frumoşi, are toată viaţa în vîrful telefonului şi de acolo face *banking, shopping, booking, gaming*. Şi, la urma urmei, e normal să fie aşa, numai că, deseori, tehnologia se prăvăleşte implacabil peste cei mai lenţi şi-i pune în faţa unor situaţii de nerezolvat fără ajutor din afară. Sînt totuşi oameni în vîrstă care abia au învăţat să folosească un calculator, de care se apropie ca de o fiară sperioasă. Lor, cărora încă li se mai explică ce-i ăla un *reply* la un mail, li se pun în faţă miliardele de opţiuni care stau deja în alegerile cotidiene şi nu ştiu ce să facă cu ele. Alegerea conştientă, într-o societate care funcţiona pe înţelesul lor, s-a oprit undeva prin anii '90, cel mult. De acum, ori pui degetul haotic şi dai click la întîmplare, ori te laşi la mila vreunui funcţionar sau vînzător mai răbdător, ori, dacă îi ai, îţi suni copiii şi le ceri ajutorul.

Clivajul devine din ce în ce mai mare. Prin autobuz, adolescenţii ăştia sînt nişte alieni. Pur şi simplu nu pricepi ce vorbesc. „Hai, frate, *swipe* pe stînga, că-i cu spume!“ „Dă-i cu *share* că-ţi iei mii de *like*-uri.“ Par nişte creaturi ciudate care vorbesc un limbaj inventat. Şi sînt altfel proptiţi în lumea asta. Spre deosebire de tine, care cîntăreşti omenește şi pe îndelete ce e în jur, ăştia sînt cumva rupţi, plutesc agăţaţi de o altă lume, cu firele albe ale căştilor ieşindu-le din urechi, cu Kindle-urile şi telefoanele lor deştepte şi cu ochii lor limpezi jumate în net, jumate aici.

Iar cînd vei vedea că pe canapeaua ta din sufragerie stă un Pokemon galben cu urechile lungi, atunci să te temi. Să te temi tare, mamă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

anti nostalgia

Brâncovenii (VI)

„Primul care-şi pierdu capul sub sabie fu mareşalul, ginerele Domnului, şi în acelaş chip pieriră în sînge trei fii. Mai rămînea al patrulea, un băieţaş de 12 ani, care tremura înspăimîntat. Cînd călăul îl apucă să-l taie ca pe cei dintîi, copilul strigă cît putu: *«La vîrsta mea pot avea o vină aşa de mare, care să merite o moarte aşa de crudă? Dacă vina e numai a părinţilor mei, de ce mă pedepsiţi pe mine, mare Sultan? Nu eu, ci alţii au fost acei cari m-au adus aci şi cari au fost împotriva ta, eu cu toată vîrsta mea copilărească m-am împotrivit. Încearcă-mă, stăpîne! Dă-mi voie să-mi trăesc tinereţea, vei vedea cu cîtă credinţă îţi voi sluji. Dacă pe mine, creştin, mă vei libera cu iertarea ta, mă voi face musulman, dacă de asta ţine iertarea mea. Prefer să fiu musulman decît să mor nevinovat cu o aşa de grozavă pedeapsă, plătind greşelile strămoşeşti.»* Îndată au fost transmise Sultanului aceste cuvinte şi el a trimis vorbă lui Brâncoveanu întrebîndu-l, dacă îngăduie, ca părinte, fiului său să-şi schimbe legea ca să-şi păstreze viaţa. Bătrînul a suspinat adînc şi a simţit cu cruzime în inimă această nouă lovitură a vorbelor prosteşti ale copilului. Deşi evlavia se lupta în el cu dragostea părintească, totuşi evlavia a învins dragostea şi cu glas limpede a spus: *«Din sîngele nostru n-a mai fost nimeni, care să-şi piardă credinţa. Nenorocitul acesta, deşi e fiul meu, dacă şi-a pierdut cinstea prin prostia sa, să-şi plătească capul cu sîngele său.»* Îndată a fost tăiat şi acela şi la urmă venerabilul bătrîn şi-a plecat capul sub sabia călăului.“

(Ioan Lupaş, op. cit.)

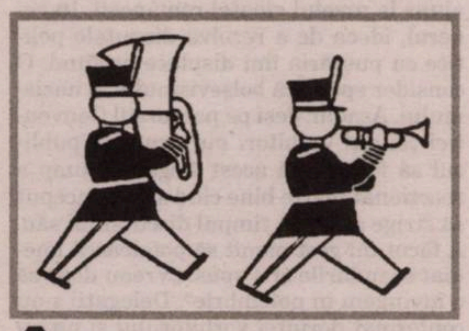

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

De ce e fain Castelul Electric?

În primul rînd, pentru că e autentic. Ştie ce vrea să spună, dar a învăţat foarte repede şi cum să o facă. Iar premisa autenticităţii a contat mult. Cînd povestea începe ca peste tot pe lumea asta, cu nişte băieţi într-un garaj sau într-un bar, lucrurile capătă din start botezul şansei de a deveni legendă.

Pentru că a reuşit să dea naştere unui fenomen. Castelul Bánffy de la Bonţida – ce-a mai rămas dintr-un parc de o frumuseţe rară, poveştile acestor locuri, adormite în pereţii obosiţi ai castelului sau dizolvate în aerul de deasupra caselor –, dar şi satul de reşedinţă al comunei, deci toate văzutele şi nevăzutele acestui loc s-au regrupat cumva în coerenţa unei poveşti noi, care le readuce la statutul de spaţiu viu. În mare, toată încapsularea asta a unor aşchii din trecut, depuse într-un relicvariu cu leduri colorate şi difuzoare din care iese muzică, sună romanticoido-postmodern. Dar articularea lucrurilor concrete, în lumea a ceea ce este, de fapt, România de la ora asta, vine din alt film. Cel pe care îl trăim cu toţii, zilnic. A izbuti să ieşi din hiperrealitatea asta, care bate orice zvîrcolire a ficţiunii, e o uriaşă performanţă. Cu alte cuvinte, e mare lucru să depăşeşti birocraţia în toate stările ei de agregare, delirurile înţelepţilor şi binevoitorilor, dar şi măştile a ceea ce numim, în mare necunoştinţă de cauză, „politică“ sau „administraţie“.

Pentru că a depăşit cu graţie un prag extrem de greu de trecut. Cel al provincialismului. Nu doar al unuia românesc. Există un provincialism universal, cu toate drăgălăşeniile şi urîţeniile sale. Castelul Electric şi-a găsit culoarul pe care luminează, pentru că şi-a construit o filozofie simplă şi mobilă. Iar cînd s-a inspirat din alte locuri, n-a copiat tembel. N-a scos peştişorul exotic din acvariul cu instalaţie de oxigenare şi cu plante alese atent, ca să-l mute entuziast în borcanul în care s-au ţinut murăturile. Aşa se face că, odată ajuns la Bonţida, în zilele în care locul acela e băgat în priză şi devine un univers, descoperi ceva tulburător. E aşa cum ai văzut prin alte locuri – sau poate chiar mai bine! –, dar te gîndeai că la tine acasă n-o să fie posibil niciodată aşa ceva. Iar aerul acestui peisaj nu e unul scremut, nu e ca bietul fost miliţian din sat, pe care pui uniforma poliţistului din Beverly Hills. E chipul unui lucru bine făcut – atenţie, vă rog, potoliţi-vă, nu e nici o aluzie aici! – care a crescut atît de mult, încît îşi permite să lucreze altfel la detalii. Adică nu le pune acolo ca să fie. Lucrurile, pur şi simplu, se potrivesc. Vezi ce-ai văzut prin alte locuri, dar totul e firesc şi e la tine acasă.

Pentru că are deja un public. Nişte zeci de mii de oameni, care stau într-o ploaie cruntă şi într-un noroi greu de descris, lălăindu-se între scene sau între toate punctele unde se întîmplă cîte ceva. Da, sînt şi unii care n-au nici o treabă cu ce-i acolo. Vin doar pentru că… e un loc unde vine lume. Da, apar şi cocalari de toate soiurile, făcînd parte şi ei dintr-o faună extrem de diversă. Vezi şi „puştime“ ruptă de beată, vezi de toate. Dar e normal. Aşa e peste tot. Ce e important e că *publicul real* se vede foarte bine. E publicul pe care Castelul şi l-a cîştigat. Nu pentru că e *cool* să stai în ploaie şi în noroi, ca să pui poze pe Instagram şi să te rupi în figuri pe Facebook. Ci pentru că s-a articulat un spirit al acestui spaţiu, un „vaib“, cum ar spune unii. Şi, da, în zona unde se poate mînca, la fel de bine ca la baruri, mai vezi feţe care nici măcar nu se chinuie să joace un rol, ci vor doar să te tragă în piept, să facă bani azi, în cinci minute cît într-un an. Dar nu ei sînt regula. Şi, la fel, de-ăştia vezi peste tot. Nu excepţiile astea fac peisajul care, în rest, reuşeşte enorm. Izbuteşte să articuleze, din detalii mai mici sau mai mari, o lume fascinantă.

Pentru că nu doar felul în care arată e foarte spectaculos, ci pentru că substanţa începe să depăşească forma. Jandarmii, echipajele SMURD, angajaţii unor firme care se ocupă cu ordinea nu sînt doar de decor. Toaletele sînt un vis. Nu sînt doar o bifare pe un tabel cu lucruri obligatorii, ci o dovadă de respect autentic pentru plătitorul de bilet. Felul în care le lasă unii compatrioţi – sau alţii, veniţi de aiurea, care nu-s puţini deloc – e un coşmar. Punctele de atracţie, că-s baruri, că-s locuri de ascultat muzică sau că-s locuri de „joacă“, toate au un ceva al lor, care contribuie la Marele Ceva al acestui spaţiu. E un Ceva în care poţi să rătăceşti mult şi bine, să te umpli de atmosfera lui unică. Sînt oameni mulţi care, pur şi simplu, se îmbracă pentru Electric Castle. Se exprimă cumva, în limbajul acestui spaţiu, contribuie perfect natural la spectacolul general.

Pentru că lumea care stă la multele mii de corturi dă inima Castelului. Tot puhoiul ăsta de lume, din toate colţurile ţării şi de prin alte colţuri ale planetei, ei sînt o parte esenţială din autenticitatea fenomenului. Ei sînt cei care stau zile întregi în ploaie şi noroi, zicînd, printre hohote de rîs, că sînt la „Castelul Hidroelectric“. În condiţiile astea, chiar şi într-un an în care numele de pe afiş nu sînt colosale, spiritul acestui fenomen îşi vede de treaba lui. Chestia asta nu e clonabilă.

(continuarea în numărul următor)

Petre GURAN

Comunități ale Învierii

Mult înainte de a fi fost înțeleasă ca o instituție, Biserica *(ekklesia)* a funcționat ca o adunare de invocare și experimentare a Duhului Sfînt. Expresia charismatică și caracterul nonsocial sînt marca primelor comunități creștine. Aici bărbații și femeile, oamenii liberi și sclavii, învățătorii și ucenicii experimentau egalitatea și unitatea prin unirea cu Hristos. Fiecare în parte, însă, pentru a-și realiza acest deziderat personal are nevoie de acest mare *gymnasium* comunitar – sală de antrenament pentru împărăția lui Dumnezeu – în care se pot întrece unii cu alții tocmai prin susținerea pe care și-o acordă reciproc. Primul antrenament este să aduci trupul la nivelul de a susține rîvna sufletului. De aceea rolul acestei comunități este de a-și dirija toată energia spre eliberarea individului de limitele universului fizic.

Sală de antrenament pentru împărăția lui Dumnezeu.

Credința în înviere pe care o profesează aceste comunități misionare nu este un fapt divers, încă o epifanie divină așa cum erau multe în lumea antică, ci se raportează direct la individul care ajunge să se intereseze de această epifanie. Convingerea se produce însă treptat printr-o interiorizare și reiterare în fiecare în parte a acestei epifanii. Mergînd în căutarea acestui fenomen de experimentare interioară a învierii, comunitățile creștine au dezvoltat două tipuri de mișcări spirituale, pe care le numim eshatologice.

Prima interpretare a fost una istorică, în cadrul căreia învierea a fost înțeleasă ca un eveniment înscris pe orizontala timpului. La rîndul ei, aceasta s-a divizat în două direcții, una apocaliptică pentru care istoria urma să fie curmată în mod iminent de o serie de conflicte interumane și cataclisme culminînd cu a doua venire a lui Hristos și cu desființarea universului fizic, după care învierea finală este o restaurare a justiției, iar altă direcție, minoritară, era credința într-un regat hristic de o mie de ani, în care dreptatea divină reorganizează societatea într-o formă ideală. Ambele interpretări se bazează pe descrieri ale învierii fie în textele pauline, fie în Apocalipsă.

Nedumerirea efesenilor, pătrunși de așteptarea celei de-a doua veniri, privitoare la moartea primilor creștini și deci perspectiva unei lungi succesiuni de generații, provoacă un tip de răspuns al Sfîntului Pavel care va hrăni această viziune istoricistă a învierii: „Căci dacă credem că Iisus a murit și a înviat, credem și că Dumnezeu va aduce înapoi împreună cu Iisus pe cei ce au adormit în El. Iată, în adevăr, ce vă spunem, prin Cuvîntul Domnului: noi cei vii, cari vom rămîne pînă la venirea Domnului, nu vom lua-o înaintea celor adormiți. Căci însuși Domnul, cu un strigăt, cu glasul unui arhanghel și cu trîmbița lui Dumnezeu, Se va pogorî din cer, și întîi vor învia cei morți în Hristos. Apoi, noi cei vii, cari vom fi rămas, vom fi răpiți toți împreună cu ei, în nori, ca să întîmpinăm pe Domnul în văzduh; și astfel vom fi totdeauna cu Domnul." (Efeseni 4, 14-17)

Temerea efesenilor este teroarea istoriei, scurgerea fără sens a timpului, la care au încercat să răspundă toate religiile lumii. Dar în cazul acestor comunități de creștini se naște și îndoiala în fața a ceea ce pare neîmplinirea unei promisiuni.

Dincolo de o recurentă strategie de amînare a deznodămîntului final, pe care o inițiază Sfîntul Pavel în Epistola către Tesaloniceni, evocînd enigmatic o forță benefică ce întîrzie conflagrația finală și deci sfîrșitul istoriei, o a doua interpretare a învierii s-a instalat în centrul comunităților creștine. Ea constă în a afirma că învierea nu este un eveniment exterior, independent de voința individuală, distribuit în mod misterios pe axa timpului de atotputernicia divină, ci un proces interior de perfecționare a acuității spirituale pînă la întîlnirea supremă cu Hristos cel înviat din morți. Tot Sfîntul Pavel formulează succint această intepretare: „În adevăr, dacă ne-am făcut una cu El, printr-o moarte asemănătoare cu a Lui, vom fi una cu El și printr-o înviere asemănătoare cu a Lui. Știm bine că omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, pentru ca trupul păcatului să fie dezbrăcat de puterea lui, în așa fel ca să nu mai fim robi ai păcatului; căci cine a murit, de drept, este izbăvit de păcat. Acum, dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și trăi împreună cu El, întrucît știm că Hristosul înviat din morți nu mai moare: moartea nu mai are nici o stăpînire asupra Lui." (Romani 6, 5-9)

Cum se realizează joncțiunea între cele două lecturi? De ce este nevoie de vizi-unea unei desfășurări indefinite a timpului? Tocmai fiindcă învierea este un proces, ea presupune o desfășurare și are nevoie de timp de antrenament. Ascetica, ca artă a exercițiului spiritual, este pandantul și precondiția misticii. Astfel ajungem la prototipul vieții monahale.

Descrierea istorică a monahismului ca o comunitate separată de Biserică, citită din cauza ascetismului ca un refuz al vieții și ca o respingere a societății umane, pierde din vedere această ancorare puternică în conștiința primelor comunități ale învierii, oglindite de textele pauline. Monahii sînt în căutarea unei formule personale de pregătire pentru întîlnirea interioară cu Hristos, ei nu oferă nici soluții, nici modele. De aici caracterul paradoxal al primelor învățături monastice, culese în *Pateric*, dar care au fixat esența demersului spiritual creștin. Răspunsul părintelui spiritual este individualizat, iar asceza utilizează toate instrumentele universului fizic și toată generozitatea naturii. Grădinile din deșert, pe care le găsim descrise de Anastasie Sinaitul, accesibile în funcție de starea spirituală a căutătorului, sînt semnul acestei bunătăți fundamentale a creației.

Caracterul experimental și tatonant al ascezei, care îl și face pe monah să se retragă, aparent chiar să se ascundă, își găsește fundamentarea în următorul fragment din Epistola către Romani: „Eu știu și sînt încredințat în Domnul Iisus, că nimic nu este necurat în sine, și că un lucru nu este necurat decît pentru cel ce crede că este necurat. Dar dacă faci ca fratele tău să se mîhnească din pricina unei mîncări, nu mai umbli în dragoste! Nu nimici, prin mîncarea ta, pe acela pentru care a murit Hristos! Nu faceți ca binele vostru să fie grăit de rău. Căci Împărăția lui Dumnezeu nu este mîncare și băutură, ci neprihănire, pace și bucurie în Duhul Sfînt." (Romani 14, 14-17)

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

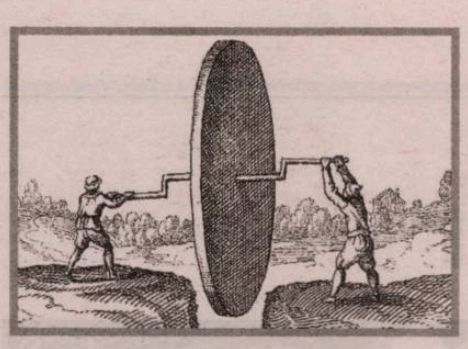

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Complotul împotriva lumii

Nu e deloc greu de sesizat o oarecare tensiune în aer. Orice publicație deschid, orice rețea socială folosesc, orice conversație cu prieteni sau cunoscuți port, voi ajunge mai devreme sau mai tîrziu la subiectul „lumea se duce naibii". Nici nu e greu de înțeles de ce. Aproape nu trece zi în care să nu aflu că vreun fanatic a omorît oameni. Cu cuțitul, cu camionul, cu pistolul. Nu cred că există limită a imaginației pentru un asasin care s-a decis că a venit momentul să devină celebru. La fel cum nu cred că există nici limită a justificărilor pe care un astfel de om și le poate invoca pentru a ucide. Rămîn apoi vieți pierdute și explicații niciodată suficiente. Nici n-ar putea fi. Cum ai putea să explici o crimă?

Tentația de a găsi cadrul logic, paradigma în care întîmplările astea au loc e naturală și, în același timp, sortită eșecului. Oricîte flotări logice s-ar face, e greu să asociezi ura împotriva homosexualilor care îl împinge pe un cetățean din Orlando să comită un masacru într-un club gay cu uciderea unor persoane cu dizabilități dintr-un spital de lîngă Tokyo și cu atentatele din Europa. Cu cît mai multe astfel de evenimente își fac loc în știri, cu atît mai mare e tentația de a le încadra pe toate într-un fel de imagine a preapocalipsei. Ba chiar jurnaliști, altfel lucizi, se grăbesc să pună *„breaking news"* pe tot felul de conflicte casnice sau amoroase care nu au nici o legătură nici cu terorismul, nici cu ciocnirea civilizațiilor sau orice altă teorie care prinde viață sau reînvie zilele astea. Încă nu și-a făcut loc în spațiul public noțiunea de terorism hormonal, dar nu m-ar mira să o vedem vehiculată cît de curînd.

Peste toate evenimentele acestea, care tind să intre cumva în cotidian, vin și știrile politice. Donald Trump tocmai a cîștigat nominalizarea pentru candidatura la președinție din partea Partidului Republican. Imaginea unui Hitler portocaliu e deja aproape clasicizată. O reluare creativă a teoriei principale din *Complotul împotriva Americii* e ceea ce se acreditează pe mai toate mediile, deși, spre surprinderea mea, cartea lui Philip Roth nu e încă invocată.

Apoi avem Brexitul. În România, valul de rasism sublimat în referendumul din Marea Britanie este invizibil doar pentru ideologi de dreapta care își preferă propriile idiosincrazii comode. Decizia britanicilor de a întoarce spatele continentului, cuplată cu ridicarea a multe și deja semnificative mișcări naționalist-izolaționiste în statele rămase în Uniunea Europeană creează senzația unui sfîrșit al lumii așa cum o știm. Michael Stipe își poate aroga meritul că a scris cu douăzeci de ani mai devreme imnul acestor vremuri.

Peste toate vine Rusia. Cu armele ei, cu spionii ei, cu idioții ei utili. Merită o notă specială imaginea prezentă a acestui stat care, grație acelorași ideologi din paragraful anterior, a ajuns să fie mai prezent în viețile noastre decît orice altă entitate politică a momentului. Vedem spioni ruși și mesaje de propagandă rusești peste tot. Din bucătăriile noastre și pînă la cel mai înalt nivel al instituțiilor naționale și internaționale. Îmi place uneori să îmi închipui că undeva, într-un birou din Moscova, un pravoslavnic loial președintelui Putin își face cruci rîzînd cînd află ce mai cred românii că fac rușii prin București sau Baia Mare.

Sînt, spuneam mai sus, sortite eșecului încercările de a găsi firul comun între toate aceste lucruri, iar teoria crizei universale nu contribuie în nici un fel la o mai bună înțelegere a lumii în care trăim. În fapt, această fascinație a sfîrșitului seamănă foarte mult cu tentația oamenilor care se tem de înălțime de a se apropia de marginea prăpastiei. Un soi de ispită a destinului de dragul senzațiilor tari pe care numai teama și un ultim moment de rațiune o fac să nu devină tragedie. Avem de-a face, de fapt, cu multe crize locale sau regionale, fiecare cu explicațiile ei și cu posibilele ei soluții. Unele dintre aceste evenimente nu pot fi prevenite (cum ai putea să știi că un om a înnebunit și va acționa în virtutea nebuniei sale dacă nu a dat niciodată semne că e capabil să ucidă?). Iar aici nu e nimic nou. Imprevizibilul e totuși parte din viață.

Aș vrea să propun aici ca posibil model de interpretare pe cel emis de futurologul Ray Kurzweil, care spunea recent că senzația că universul se defectează vine, în bună măsură, de la faptul că accesul la informație este mult mai bun. Cu un secol în urmă, spune Kurzweil, dacă satul vecin era șters de pe hartă, ai fi aflat tîrziu sau deloc. Acum nu numai că afli despre satul șters de pe hartă pe partea cealaltă a pămîntului, dar ai suficiente detalii încît acel eveniment să devină parte din experiența ta de viață într-un fel sau altul. Ca argument în sprijinul acestei teorii aș aduce aminte de tragediile anilor '90, suficient de aproape cît să mai poată fi ținute minte: războiul din Balcani, genocidul din Rwanda, măcelul din Cecenia și veșnicul conflict din Orientul Mijlociu despre care citeau părinții noștri în tinerețe. Despre ceea ce citim sau trăim noi acum vor citi probabil urmașii noștri. La fel, anii '80, cu atentatele lor, cu invaziile și războaiele vremii. Anii '70, de asemenea. S-a schimbat într-adevăr lumea în rău?

Nu cred că ne îndreptăm spre dezastru, dar la fel de adevărat e că rămîne valabilă acea butadă-avertisment care spune: „Chiar dacă ești paranoic, nu înseamnă că nu e cineva care te urmărește". Nu știm dacă există un complot împotriva lumii noastre. E bine, totuși, să fim vigilenți.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Umbra lui Bolkestein la Berlin

De-abia mă lămurisem că avem cetățeni români de etnie romă care dau frisoane imigranților cu vechime mai mare în Germania, pentru că „nu știu cum să se poarte în lume și sînt jegoși". În aceeași seară aflasem și cît de greu le e nemților să facă față milionului de sirieni, afgani sau irakieni care încearcă să obțină statutul de refugiat. Administrarea taberelor de imigranți a devenit o afacere în toată regula, cu marje de profit spre 60%, iar biznisul nu este ferit de „împreună-lucrare" cu cei care sînt plătiți să verifice dreapta cheltuire a fondurilor publice.

Am ajuns apoi la o școală primară, într-un cartier de condiție medie, în Berlin. Doamna învățătoare era o tipă fainâ, dedicată meseriei, foarte bună vorbitoare. Ne-a explicat care sînt dificultățile meseriei în Berlinul de azi. În primul rînd, s-a nenorocit norma didactică. De la 19 elevi în clasă, au ajuns la 24, vai mie! Îmi și închipuiam mina „înțelegătoare" a învățătoarei fiicei mele, în București, cu 34 de copii în clasă! Plătită cu aproximativ o zecime din salariul nemțoaicei. Doamna se plînge de *Willkomen Klassen,* adică de clasele special dedicate refugiaților, cu numai 12 copii. Care copii nu știu boabă de germană, în timp ce profesorii nu știu boabă de arabă. Predatul este, vă închipuiți, un chin, mai ales pentru că nu au destui profesori. „De ce nu apelați la unii refugiați? Îmi închipui că mulți dintre ei au la bază meseria de profesor. Pot fi folosiți, dacă voi nu aveți destule cadre...", aruncă colegul din Slovacia. „De unde să știu eu ce le spune omul ăla? De unde să știu care îi este, cu adevărat, calificarea?", răspunde doamna învățătoare. „Puteți, măcar, să mergeți în taberele de refugiați, să îi învățați acolo germana, împreună cu mamele", sugerează colega din Grecia. Ei așa fac, în Lesbos. „În Germania, școala se face numai în școală, prin oameni pregătiți de către școală", ni se răspunde. „În plus, nu ni s-ar plăti ore suplimentare." Păi, în cazul ăsta, cum să-i înveți limba germană pe niște puști traumatizați care au făcut mii de kilometri pe jos din Siria pînă în Berlin, care tresar de cîte ori se deschide ușa clasei și care privesc orice înghețată ca pe un dar divin? Cum să îi aduci la o oarecare normalitate? Mutîndu-i din școală în școală o dată la două-trei luni, după cum spune legea? Privîndu-i, în acest fel, de singura ancoră de stabilitate și predictibilitate din viața lor, adică orele de la școală? „Nuu!", zice doamna. „Dacă ar avea mai mulți învățători, multe lucruri ar merge mai bine." „Păi, de unde să îi luați?", întreb și eu. „Cred că țările membre ar fi o sursă bună", mi se răspunde. Îmi sare țandăra, instantaneu.

Ei vor să importe învățători și profesori din România. Aștia sînt siguri, nu predau Șaria, unii vorbesc binișor germana. Tocmai buni. Mă enervez. „Păi, bine, doamnă, atunci cînd se negocia Directiva Bolkestein, acum vreo zece ani, dumneavoastră și sindicatele dumneavoastră, din Germania, Franța și alte vechi state membre, erați în stradă și manifestați ca nu cumva să se liberalizeze sectorul educației! Atunci argumentați cum că educația este musai a statelor membre, un domeniu național de acțiune. Acum, vreți să importați cadre pregătite pe banii contribuabililor români, doar pentru că sînteți la ananghie." „Atunci erau alte vremuri", mi se spune, „acum avem nevoie, așa că vom importa. Nu aveți cum face față salariilor pe care noi le oferim." Tac. N-am ce să zic. Asta e Europa aia Unită, pe care o visează tot românul.

„*What's in it for me?*", asta e Europa. Așa îmi spune și mahărul de la Ministerul Federal de Externe. Recunoaște, elegant, că Uniunea Europeană are un singur nume, o singură miză: care-mi este profitul? Ce pot obține, în avantaj național? Asta e tot. Nimic mai mult. Se poate ca tocmai de aceea să fie UE în pragul dizolvării? Poate că da... Vin săptămîna viitoare cu detalii în plus.

(Călătorie realizată la invitația Ministerului Federal de Externe al Republicii Federale Germania și susținută de Public Diplomacy Initiativkreis e.V. și Ambasada Germaniei la București.)

un sport la Răsărit

Doping-ul pe echipe devine sport olimpic?

Nu devine, ci redevine. Pe echipe naționale, pe țări și pe orînduiri. Dopajul a fost o armă a păcii în 1988, atunci cînd Samaranch i-a împăcat pe ruși și americani dîndu-le liber la pastile. Acum, ca să nu devină o armă a unui război într-o lume deja zguduită, stimabilul Bach a experimentat o frumoasă artă a fugii de răspundere. În ciuda dovezilor că statul, prin serviciile sale secrete, a fost implicat în manipularea a sute de probe doping în timpul Jocurilor Olimpice de la Soci (crimă mai mare pentru CIO n-ar trebui să existe), onorabilul for al băieților înlănțuiți în prezervarea purității sportului și mai ales a eficienței business-ului lor au tras concluzia uluitoare că nu pot interzice Rusiei să participe la Rio întrucît forul olimpic rus nu e vinovat de cele întîmplate. Evident, ăsta e un banc. De imaginat cum s-o fi tăvălit pe jos de rîs Putin. Mai mult, pentru uciderea oricăror speranțe, Iulia Stepanova, atleta transfugă care a relevat sistemul de trișare redevenit politică națională, a fost împiedicată să participe la JO, deși inițial fusese acceptată. Și uite așa olimpismul a mai murit o dată. Și va mai muri de cîte ori trebuie ca să pricepem că aceasta este una dintre cele mai mari mistificări experimentate de omenire. Chestia s-ar putea să mai dureze o vreme, deoarece sîntem cam grei de cap.

Radu NAUM

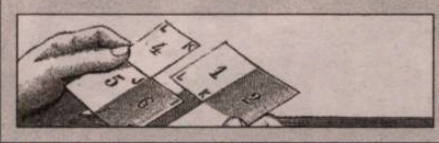

Coordonatoare: Ana Maria SANDU

Fericirea

Cîteva aspecte

Texte și opinii de:

● Constantin VICĂ (cercetător)
„Untitled 33“
● Dan STANCIU
„Fericirea ca paranteză neagră“
● Ana DRAGU (scriitoare)
„Întotdeauna extazul“
● Radu CIORNICIUC (jurnalist)
„Gîndul că lumea asta nu e doar urîtă și rea mă ajută enorm“ - interviu
● Ioana Cristina CASAPU (jurnalistă și fotografă)
„Berlin ist Besser!“
● Vlad TĂUȘANCE (consultant de strategie)
„Rămîne între noi“
● FILIP STANDAVID (jurnalist)
„Violently happy“

argument

Un cuvînt greu

Cîndva am răspuns la o anchetă a cărei întrebare era: ce te face fericit? Am căutat cele cîteva rînduri, pe care îmi amintesc că le-am scris greu. Era tot vară. M-am gîndit mult și atunci, așa cum o fac și acum. Mi-e clar că nu mi-a plăcut niciodată cuvîntul. Mi s-a părut că aduce cu el o prea mare presiune. Nu te lasă să te îndoiești și nici să te răzgîndești. E greu ca o bucată de plumb.

Și, dacă trece, că doar nu poate să dureze o veșnicie, cum te mai aduni de pe jos? Cum îi supraviețuiești? Poate că, pur și simplu, mi-a fost frică de el. Cine știe? Citesc textul vechi, de la care au trecut exact nouă ani: „Fericirea durează puțin. Dar lasă în urmă o stare la care poți să visezi cu ochii deschiși. Și cîteva lucruri mici de care să te agăți ca să ajungi la ea.

Prima dată în an cînd văd marea mă face să cred că, oricît de nefericită aș fi, aș putea să mă vindec dacă stau ca o șopîrlă la soare. Sigur, trebuie să fie o plajă cu nisip, nu cu pietre. Și nici cu prea mulți oameni care să-mi intre în suflet.

Să ies la o cafea și un croissant la o cafenea de pe o stradă din centrul Bucureștiului, care atunci cînd e lumină afară, pare decupată din îndepărtatul Paris.

Să înot mult, pînă cînd simt că toți mușchii mi s-au încălzit și lumea pe care am lăsat-o afară s-a îndepărtat. Să mă uit la Vadú, pisica mea, cînd doarme. O carte mișto sau un film care se prelungesc apoi în vis. Un text care-mi iese. Să trec prin Parcul Ioanid. M. să pregătească un pește și să deschidă un vin frizzant rece ca gheața. Căldura pe care o aduce o seară de stat la taclale cu prietenii. Așadar, nimic neobișnuit.“

S-au schimbat multe, dar, ciudat, și mai multe au rămas la fel.

Nu mai cred într-o stare lineară de bine, ci în emoții puternice. Aș alege cu ochii închiși niște instantanee imperfecte și vitale în locul unor fotografii împăiate și perfecte. De exemplu, o seară neprogramată pe un acoperiș, care se termină în zori, în schimbul unei rutine cotidiene.

Aș putea să vorbesc oricînd despre surescitarea foarte specială pe care ți-o dă scrisul. Nimic nu se compară cu sentimentul pe care îl ai atunci cînd termini o carte. M-am întrebat, uneori, ce-aș face dacă ar trebui, în numele unei fericiri absolute, să renunț la toate astea. Nu știu și, deocamdată, nu e cazul să-mi bat capul. Un băiat mi-a spus de curînd: dacă nu ești îndrăgostit nu ai cum să fii fericit. Poate că el are dreptate. Și toate celelalte sînt doar niște plase de siguranță, pe care le țesem sau le inventăm ca să ne ținã nefericirea la distanță.

Dosarul de acum n-o să desțelenească hățișurile unei teme care învîrte lumea pe degete de mii de ani. Și care ni se promite în fel și chip, iar noi orbecăim, ne împiedicăm, ne mai rupem una-alta, pierdem bucăți de suflet pe drum, dar visăm că, pînă la urmă, o s-o avem. Pe lumea asta sau pe cealaltă. Dar sper să vă facă să vă gîndiți la ea și la dumneavoastră. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent* va fi reluată în toamnă.

Constantin VICĂ

Untitled 33

Fericirea, încă din 1781, e un concept „uzurpat". Kant e primul care își dă seama de prea extinsa și greoaia metafizică doctrinară din jurul său. Dar nu despre ce înțeles dă acesta uzurpării conceptului de fericire vreau să descopăr mai multe, ci despre cum fericirea a murit de la prea multă căutare.

Înțelepciunea anticilor și sistemele modernilor au dat un loc de cinste fericirii. Modernii renunță la problema destinului și fac loc atît diversității (după cum observa Albert Borgmann), cît și unei complexe relații dintre necesitate și posibilitate. Fericirea rămîne totuși să livreze cele mai grele întrebări ale vieții și teoriei morale, privind acum omul în posibilitatea infinită a oricărui destin. Cu viața-i în mîini, acest om al tuturor posibilităților (pe care l-am creat doar ca să avem obiectul investigațiilor și experimentelor noastre) poate aborda într-un mod plural fericirea. Dobîndește și iluzoria libertate de a construi această categorie a fericirii drept rezultat, nu proces continuu, dar un rezultat aproape geometric, o formă pură și greu de atins. Fericirea e o insulă unde mă retrag după ce muncesc (desigur, cu familia mea). Fericirea e o stare de suspendare și deplină împlinire. Fericirea vine din lucrurile lumii odată filtrate și încărcate de sens. Fericirea are chipul tău, un om care vrea să ajungă undeva, să atingă ceva.

Odată liberalizată și diversificată fericirea, omul a început atît comerțul, cît și cercetarea ei științifică. Comerțul fericirii aduce, fără îndoială, deopotrivă nefericire și fericire. Cei care pierd în acest comerț – poate aceștia sînt cei care nu înțeleg cînd se schimbă tipul de plăcere care aduce fericire – și cei care cîștigă au parte de vieți diferite. Comerțul cu fericire este indisolubil legat de plăcere, pentru că nu pare a exista fericire neplăcută. Pare a fi vorba doar despre produse aici, dar nu. Fericirea s-a mutat și-n suprastructură, dacă mi-e permis, dar nu numai burghezii întreprinzători convertesc fericirea-n capital, dar și glasurile ideologiilor adverse sau converse, prin intelectualii lor, acuzați de utopie, dau calea fericirii.

În acest cor, științele omului vin și ele să investigheze ce e cu omul (pentru ele inventat) și necesitatea sa de a fi fericit. Mai recent, științele neuro, într-o cîrdășie epistemică cu chimia, biologia și psihologia (și mai puțin cu filozofia sau informatica), sînt aproape gata să prindă *schema* fericirii și s-o facă rețetă (probabil brevetată, astfel încît nimic să nu rămînă în afara circuitului de schimb). Cercul se închide, șamanii și Baudelaire știu deopotrivă că orice paradis artificial, orice virtualizare în cugetul (astăzi și-n exteriorul) omului este ceea ce acesta caută, ceea ce-l face fericit *(„d'heureuses journées, de délicieuses minutes")*. Chimia face substanțele, omul le consumă spre a atinge stările paradiziace. Edulcorarea filozofiei și logicii în informatică produc celălalt mod al fericirii, telefericirea online și în „realitatea virtuală".

Acest desant de a afla ce e fericirea și cum poate ea să fie în lume a obosit omul nostru care, de-abia acum, are puterea naturalului & artificialului în mâinile sale. Fericirea e uzurpată, astăzi ea poate fi extaz sau escapism, huzur sau endorfine, muncă-intensă sau carduri-nelimitate. Posibilitățile sale sînt infinite, ceea ce transformă întreaga problemă într-o mare pierdere de vreme. Problema s-a topit, s-a șters, s-a evaporat, fericirea e posibilă pentru oricine o poate atinge. Nu are rost să te întrebi despre fericire, această întrebare e o capcană, e crivățul scepticismului intrat deodată pe plaja unde tu, omul, îți trăiești fericirea, căci este vară și concediul te ține departe de grijile lumii.

„Nu uita! Îți trebuie puține lucruri ca să fii fericit!"

MARCUS AURELIUS

Fericirea merită un destin mai bun decît căutările unor navigatori-colonișt care o vor descoperită și apoi captivă. În acest sens, ea a murit, căci începe să fie pusă la treabă, să fie exploatată și explorată doar în scopuri de cunoaștere, putere sau profit.

***Constantin Vică** este cercetător la Centrul de Cercetare în Etică Aplicată, Universitatea din București.*

***Alice Germain:** De îndată ce ne gîndim la fericire, ne gîndim totuși la sensul vieții, ca și cum a fi fericiți ar fi singurul scop al existenței noastre...*

André Comte-Sponville: Este, poate, o capcană. În ceea ce mă privește, aș susține mai degrabă contrariul: momentele cele mai fericte (cele în care bucuria nu este numai posibilă, ci și reală, strălucitoare, tulburătoare) sînt acelea în care problema sensului vieții nu se mai pune. Cumva pentru că am fi descoperit sau am fi atins acest sens? Nicidecum. Ci pentru că viața, aici și acum, e suficientă pentru a ne împlini. (...)

***A. G.:** Ce concluzie trageți în legătură cu fericirea?*

A. C.-S.: Sensul vieții nu poate fi decît o altă viață (acesta este sensul oferit de religii) sau o viață altfel (cea pe care o sperăm). Dar dacă urmărim altceva decît viața reală înseamnă că viața așa cum este nu ne satisface, înseamnă deci că nu putem fi fericiți. Fericirea nu constituie sensul vieții decît pentru cei care nu sînt fericiți. Cei care sînt fericiți caută viața lor așa cum este, așa cum trece, așa cum se inventează și se transformă în orice moment. Din acest motiv, experiența fericirii nu este deloc o experiență a sensului; este o experiență a prezentului, a realității, a adevărului imediat disponibil. Viața, spune Montaigne, „trebuie să-și fie propriul ei scop". Scopul vieții este viața. Cea mai intensă fericire este experiența unui moment – am putea spune eternitatea –, în care problema sensului nu se mai pune, fiindcă viața, acum și aici, este suficientă ca să ne împlinească.

***A. G.:** Dacă a trăi e suficient, de ce să mai cerem sprijinul filozofilor pentru a gîndi fericirea?*

A. C.-S.: Pentru că a trăi, cel mai adesea, nu vine de la sine. Cu atît mai bine pentru cei care nu au nevoie de filozofie pentru a fi fericiți, pentru cei care au un fel de înțelepciune spontană. (...)

***A. G.:** A fi fericiți ar însemna, așadar, să considerăm viața propriul său scop?*

A. C.-S.: Viața, da, nu fericirea! Dacă iubim viața numai în anumite condiții, numai atunci cînd este fericită, înseamnă că nu iubim viața, ci fericirea. Or, ceea ce trăim, bun sau rău, e viața noastră: iată că însăși dorința de a atinge fericirea devine un obstacol. (...)

Adevărul secret al fericirii este că nu o putem atinge decît renunțînd să o căutăm – nu pentru că am fi găsit-o, ci pentru că am înțeles că importantă nu e, în fond, decît o idee, un ideal, ci viața reală, așa cum este ea, fericită sau nefericită. Cunoașteți formula lui Flaubert: „Cîte lacrimi au curs pentru cuvîntul fericire. Fără el am trăi mai liniștiți." Nu e întru totul greșit.

(André Comte-Sponville, Jean Delumeau, Arlette Farge, *Cea mai frumoasă istorie a fericirii*, Editura ART, 2007, traducere de Marina Mureșan Ionescu)

Dan STANCIU

Fericirea ca paranteză neagră

Într-un vechi tratat de punctuație morală (astăzi pierdut), atribuit de Prophilactes Lepra unui mai mult decît incert Maximus Exiguus – care l-ar fi scris dintr-o suflare – și socotit de alții o plăsmuire, găsim prima atestare a fericirii ca paranteză. După ce expune, pe scurt, foloasele etice ale parantezei în redactarea textelor care vor alcătui ediția definitivă a unei vieți, autorul își ia avînt pentru a preciza: „Nu încape îndoială (și cum ar putea încăpea îndoiala în spațiul atît de îngust al minții noastre?) că rostul parantezei este acela de a împlini prin disjungere. Mai pe șleau spus, un trai lipsit de paranteze ar fi nasol." (Traducerea cuvîntului *epiplismo* – care apare într-o copie tîrzie și pe alocuri lacunară a tratatului, descoperită în biblioteca unui colhoz din Austria – prin ambiguul *nasol* a stîrnit aprige controverse, împărțindu-i pe comentatorii lui Exiguus în două tabere: „pronasol" și „antinasol". Nu vom lua partea nici uneia, ci vom trece, fluierînd, mai departe.)

„Ar cam fi vremea (acum, cît mai e vreme) să deschidem paranteze."

Mai departe, Maximus Exiguus (sau acela care a ales, din pricini doar de el știute, să-și semneze lucrarea cu acest pseudonim debil) face o clasificare a parantezelor în funcție de colorit, stabilind trei categorii principale: parantezele albe, parantezele galbene și parantezele negre. Prima categorie, a parantezelor albe, alburii, albicioase și înălbite, s-ar afla sub semnul binelui și al derivatelor sale și ar cuprinde perechile de paranteze cele mai răspîndite pe suprafața existenței: dreapta judecată și judecata în zigzag, milostenia cu arome de avariție și cruzimea blajină, empatia neîndurătoare (iar la nevoie chiar feroce) și ura învesmîntată în gingășie etc. A doua categorie ar fi a parantezelor androgine, de un galben cenușiu, aproape mohorît, plasate sub tutela echivocului „nici bine, nici rău". Este o categorie ceva mai restrînsă (unora li s-a părut nimerit să-i refuze rangul de categorie, considerînd-o anexa unei categorii nedefinite), în care nu vom întîlni, dacă avem răbdare s-o străbatem, decît felurite forme de nepăsare grijulie, abia mișcîndu-se (ca niște omizi de curînd vertebrate) între plopii impari, abia scoțînd cîte un geamăt la răstimpuri. În rest, pînă dincolo de orizontul moral de neatins și acoperind orizontul material cu somptuoase mizerii aurii, se întind nisipurile indiferenței pe care nici o adiere a vreunui crez nu vine să le înfioare.

În sfîrșit, ultima categorie, a parantezelor negre (în care autorul include, pe deplin întemeiat, și fericirea), a tenebrelor paranteziene unde lumina binelui ar ezita îndelung să se strecoare, darmite să se instaleze, e patria răului difuz, diluat în consecințe acceptabile. Aici, răul este motorul și totodată stîlpul de susținere al traiului cotidian, un rău convenabil, niciodată integral, nicicînd copleșitor, care nu mușcă din om, ci numai îl soarbe. Şi-l duce, rostogolindu-l printre incendii și nămeți, în adîncul parantezelor lui. (Care paranteze, fie-ne îngăduită încă o divagație, sînt toate masculine, avînd un torace musculos și umeri lați, anume făcuți pentru a purta poveri dintre cele mai ușoare, precum povara iernii.)

Zice așa Maximus Exiguus (că altfel nu-i putem spune): „Cînd ne așternem la scris, îndată după naștere (ba unii, din cale-afară de grăbiți, se-apucă să înșire slove chiar înainte de a părăsi răcoarea uterului), avem în față o sumedenie de pagini goale care așteaptă să le umplem și a căror vicleană albeață, dintru început, ar trebui să ne trezească anumite spaime ori măcar neliniști. Dar nu, nici vorbă, purcedem neîntîrziat a le-nnegri. Și scriem, și tot scriem, azi un rînd răzleț, mîine vreo patru, în ziua următoare alte cîteva – și gata, am isprăvit întîia filă, fără a băga de seamă cum, pe nesimțite, din pruncie trecurăm în junețe. Și cum, la capătul a douăzeci sau douăzeci și cinci de file, ne-am pomenit adulți, cu sacii în căruță și jugul pe grumaz. Ar cam fi vremea (acum, cît mai e vreme) să deschidem paranteze." (Fie-ne iertat citatul poate prea copios, dar necesar.)

„După cum o zi bine întrebuințată ne dă un somn liniștit, tot astfel o viață bine folosită ne dă un sfîrșit fericit."

LEONARDO DA VINCI

În continuare, același M. Exiguus (sau cineva care prin mîna lui grăia) ne lămurește care-i treaba cu parantezele și de unde răsar: „Scriind întruna, din zori și pînă seara tîrziu, fiindcă altminteri ai fi mort (știe oricine că morții nu obișnuiesc să scrie), și doar pe timpul nopții odihnindu-te (adică murind cumva, în mod plăcut, spre a reînvia a doua zi), se-ntîmplă uneori să-ți amorțească degetele." *(Notă: aici, neologismul „degete" nu e folosit în sens anatomic, ci e o metaforă a poftei de viață.)* „Atunci, ca să le dezmorțești, nu trebuie decît să te abați un pic de la cursul molcom al scrierii, oprindu-i curgerea pentru o clipă, și să intri într-o paranteză. O poți deschide violent, așa cum un berbece face țăndări poarta unei cetăți asediate, ori cu blîndețe, ca și cum ai descheia un nasture de la rochița soației tale."

Ajuns în miezul acestui capitol al tratatului său (cu un titlu cam indigest: *Despre mai buna cunoaștere a virgulei, a punctelor de suspensie și a parantezelor pe care simțul moral ne îndeamnă să le presărăm pe calea vieții),* autorul înșiră categoriile de paranteze (le-am înșirat și noi mai sus, rezumîndu-le conținutul pe cît ne-a stat în putință) și stăruie cu precădere asupra parantezelor negre. Zice el, dregîndu-și glasul pentru a fi limpede înțeles: „Acestea (parantezele negre – *n.n.*) lesne se deschid, dar cînd e să le-nchizi, te opintești din răsputeri și anevoie le vii de hac, de nu te doboară ele pe tine. Căci nimic nu se zbate mai abitir dacă vrei să-i pui frîul, nimic nu e mai greu de stăpînit decît o paranteză neagră în care ai intrat imprudent, fără să te uiți pe unde calci, și nimic nu se împotrivește cu atîta îndîrjire ieșirii din scenă după ce și-a terminat rolul. Iar cînd ai deschis o asemenea paranteză neagră în viața ta, cu speranța de a-i însufleți nițel aspectul general (că e un dram de noroc într-o afacere, că e iubirea pentru cineva potrivit ție sau e chiar ceea ce s-ar numi, poate impropriu, fericire), ai încurcat-o, bre. Vei avea de furcă mult și bine pînă scapi de ea."

Păi, nu? Avea dreptate Maximus Exiguus, oricît de primitiv se exprima.

Ana DRAGU

Întotdeauna extazul

Fericirea e la îndemînă de îndată ce nu doar conștientizezi, dar și internalizezi sfîrșitul. În fața acestei enormități imanente, porii se deschid în interior și dezvolți brusc abilitatea de a-ți provoca fericirea privind cerul, mîngîind un copil, închizînd ochii în fața fripturii de pe masa de alături și mestecînd îndelete covrigul care ți-a fost dat ție. Doar ție. Fericirea poate fi orice și oricine aduce liniște. Orice și oricine te face să rîzi. Orice și oricine îți dă oportunitatea să iubești fără să aștepți nimic în schimb. Pragul e, într-adevăr, cel invocat de marii maeștrii zen, și anume pragul după care nu mai aștepți nimic anume. Și totul în jurul tău se întîmplă pur și simplu. Perfuzia picură fără întreruperi, sau pur și simplu vine cineva și o desfundă. Vena îndelung găurită rezistă sau, mai bine încă, s-a spart de tot și acum se vindecă, cineva îți zîmbește.

Bucuria cățelului cînd ajungi acasă la două zile distanță de momentul despărțirii, rezistența peștelui tău preferat în acvariu, biberonul cu resturi de Milumil pe care îl savurezi întins pe spate în întuneric, fără să gîndești, fiindcă aproape orice gînd procesat simultan cu activarea oricărui centru al plăcerii e echivalent cu epilarea în timpul actului sexual.

Fericirea e mai lesne de dresat decît o plantă exotică pe raftul unei biblioteci de apartament. Ademenirea ei devine, cu timpul, o chestiune de autodisciplină. E, vorba cîntecului, un pitic care dansează cîtă vreme DJ-ul din creierul tău nu depășește numărul admis de *shot*-uri de irealitate imediată. Cîtă vreme nu uiți că fiecare clipă e ultima clipă în care poți fi fericit. O lecție pe care am învățat-o greu și pe care în unele zile e încă nevoie să mi-o reamintesc ca pe o poveste în care a fost odată o fată, nu neapărat de împărat, și ce dacă, fata a primit o viață, nu chiar de basm, și ce dacă, pe care a împărțit-o fără discriminare tuturor celor care s-au bucurat, o vreme mai scurtă sau mai lungă de ea. O fată care a trăit totul și care a crezut pînă la capăt în răul cel mai mic și libertatea cea mai mare.

Sînt un om fericit atîta vreme cît cei foarte dragi mie sînt sănătoși și în afara oricărui pericol. Nu resemnat, nici liniștit, nici mulțumit. Un om fericit și liber. Nu mai confund fericirea cu dragostea, nici cu posesia de ființe și bunuri. Nici chiar cu somnul, poate doar cu libertatea. Căci, așa cum spune unul din autorii mei preferați, singura libertate cu adevărat importantă implică atenție, conștiență, disciplină, efort, să fii capabil să îți pese cu adevărat de ceilalți și să te sacrifici pentru ei iarăși și iarăși în foarte multe modalități mărunte și deloc sexy, în fiecare zi.

Sînt un om fericit, obosit, obosit, obosit, fericit, mereu pe punctul de a atinge extazul.

Niciodată fericirea.

Întotdeauna extazul.

***Ana Dragu** este scriitoare. Cea mai recentă carte a sa este* Mîini cuminți. Copilul meu autist *(Editura Polirom, 2015).*

Filip STANDAVID

Violently happy

Am crescut în anii '90, așa că atunci cînd m-am gîndit la muzica pe care o ascult cînd sînt fericit, m-a cuprins îngrijorarea. Una gata formulată de Nick Hornby în *High Fidelity*, chiar la mijlocul deceniului în care-au început să mi se stabilizeze gusturile: „Ce-a fost mai întîi – muzica sau nefericirea? Ascultam muzică pentru că eram nefericit? Sau eram nefericit pentru că ascultam muzică?"

Trei dintre trupele vieții mele m-au cadorisit, de pildă, cu drăgălășenii precum „Everybody Hurts" (REM), „Paranoid Android" (Radiohead) sau „Rape Me" (Nirvana). Cîntece despre durere, alienare și viol. Dar, de vreme ce e vorba despre trupe de rock, să-l privești pe diavol în ochi e cumva în fișa postului.

Ce te faci, însă, cînd oameni care amestecă genuri mai relaxate – electronicale, rap și reggae – îți înșurubează-n minte un improbabil hit care dă pe-afară de melancolie („Unfinished Sympathy", Massive Attack)? Sau cînd toată muzica lor e bîntuită de fantome („Dummy", Portishead)? Ce spune despre un adolescent faptul că-l subjugă fantasme întunecate precum „She makes me wanna die" (Tricky)?

Și încă: o fi fost Beck (continuă să fie, apropo) un om-carnaval în anii '90, însă unul dintre cele mai mari succese ale lui poartă titlul „Devil's haircut". Nici cu Björk nu mi-e rușine: avea cele mai șucheate haine, coafuri și videoclipuri, dar Horia, colegul meu de bancă, se-ntreba cu destulă îndreptățire ce o-nsemna să fii „Violently happy". Pînă și una dintre vedetele pop pursînge din întreaga lume, Kylie Minogue, cînta în vremea aceea „Where the wild roses grow", o „baladă asasină" scrisă de Nick Cave, pe parcursul căreia Kylie asumă rolul victimei omorîte de iubitul (?!) său. E imposibil să n-o aduci în discuție pe PJ Harvey – povestioara ei de trei minute și jumătate, despre o mamă care și-a înecat fiica, a lăsat urme adînci. Ani și ani după aceea, în studioul celui mai serios radio pentru care-am lucrat, producătorul s-a jucat nițel: mi-a șoptit în căști, în locul obișnuitelor avertismente despre durata insert-urilor, versurile care încheie „Down by the water" *(„Little fish, big fish, swimming in the water...")*. Și eu, și prezentatorul de știri am răspuns fără să clipim: *„Come back, here, man, gimme my daughter"*.

Oarecum surprinzător, aș zice, n-am chinuit niciodată animale nevinovate, nu mi-a încolțit vreun gînd suicidar și nici n-a ieșit din mine un adult morocănos și nesuferit (deși am momente cînd sînt foarte al dracului). Dar nenumăratele îndrăzneli ale culturii pop din anii '90 mi-au făcut bine cu duiumul: MTV-ul difuza în locul *reality show*-urilor de-acum emisiuni precum *Rock The Vote (Zgîlțîie alegerile!)*, iar la televiziunea publică de la noi lumea stătea lipită de un serial regizat de David Lynch. Alde Radiohead m-au dus înspre Penderecki, grație doamnei Gudmundsdóttir (Björk) i-am descoperit pe Mahler și pe Messiaen, Nirvana mi l-a pus pe tavă pe inclasificabilul David Bowie. Iar cînd l-am cunoscut pe Tricky, omul m-a apucat pe după gît și s-a uitat înainte, așteptînd ca cineva să ne facă o poză. M-am aplecat, i-am spus scurt: *„I don't want to take a photo, I just wanted to say I grew up to your music and to thank you"*. S-a întors, mi-a pupat mîna și m-a strîns în brațe de mi-au trosnit oasele. Dragă Horia, asta înseamnă să fii *violently happy*.

***Filip Standavid** este jurnalist la Europa FM.*

Ioana Cristina CASAPU

Berlin ist besser!

Anul trecut am schimbat 12 case, mi-am făcut bagajul de 22 de ori, am rătăcit diverse lucruri valoroase în diferite colțuri ale lumii – o geantă plină cu polaroide, ruj, telefoane mobile – și mi-am pierdut mințile. Am scris 90 de poezii și am dormit sub cerul liber. Am avut colegi de apartament, colegi de cameră, n-am reușit să învăț nici pînă acum să merg pe bicicletă, să înot sau să evit insolația. M-am îndrăgostit de două ori, m-am oprit din a-mi mai vopsi părul după 11 ani și mi-am amintit că iubesc rozul și gablonțurile.

Viața mea a încăput mereu în trei cutii

Atunci cînd am aterizat în Berlin, după cîteva luni de caniculă în Barcelona și o căutare de sine neîncheiată în Paris, îmi cînta Mazzy Star în căști, iar apusul mîngîia împăciuitor pavajul aeroportului. Mi-am amintit de bunicul, de șarmul lui, de femeile care întorceau capul după el acum mai bine de 40 de ani, de străluci-rea unui început de toamnă în Acapulco. Romantismul unui oraș lipsit de soare cinci luni pe an, cu o arhitectură bezmetică și cu o vibrație de Babilon în zecile de dialecte care ți se sparg în urechi, rămîne în confruntarea cu tine pe care un astfel de loc ți-o impune.

„Nu m-am mișcat vreodată în căutarea fericirii, nu-i ăsta idealul meu."

Relația de iubire pe care am construit-o cu Berlinul s-a conturat în paralel cu relația de acceptare cu mine însămi și cu relația de dragoste la distanță cu un bărbat care a ajuns la mine printr-o conjunctură a poștei electronice.

Berlinul este ceea ce vrei tu să îl faci, îmi spunea Lali, curatoarea unei expoziții de-ale mele din Spania, româncă întoarsă la Berlin după o viață de voiaje și reședințe, mai mult sau mai puțin permanente. Te deschide față de tine, și te împrietenește cu laturile pe care orice alt oraș din Europa ți le inhibă. Am încercat să înțeleg Berlinul prin viața nouă pentru care optasem – de redactor-șef la o publicație germană –, punîndu-mi dorurile de casă pe seama lipsei de vitamina D, a dezastrului Colectiv și a libertății pe care ți-o oferă un loc nou, unde nu mai trebuie să îți construiești identități circumstanțiale. Mai tîrziu, am tras în piept tot aerul de vară cu miros de tei al acestui oraș și mi-am deschis antenele spre tot ce nu am reușit să simt, trăind izolată în iarna germană. Prietenii pe care i-am pierdut în cei 28 de ani locuiți în România i-am regăsit în Berlin. Fiecare și-a căutat (și regăsit) fericirea aici, în metropola care mai înghite cîte 70.000 de oameni anual și despre care nu puțini spun că pare un oraș populat doar de tineri.

„Nu m-am mișcat vreodată în căutarea fericirii, nu-i ăsta idealul meu. M-am mișcat mereu spre o viață mai faină și mai diversă, spre oameni sensibili, care să nu mă obosească cu ambițiile și cu convingerile lor. Cînd m-am mutat cu soțul meu în Berlin, acum un an și jumătate, am fugit de comoditate, cu gîndul să descoperim lumea asta mare și să vedem cum ne descurcăm, dacă ne putem face o viață într-un loc în care nu avem familie și prieteni; cumva, ne-a chemat lumea și ne-am dus cu capul înainte. N-a fost ușor și nu mi-a convenit. Sigur că am găsit o viață mai faină și mai variată decît aveam înainte, oameni mai sensibili și mai temperați, cum mi-am dorit, dar a fost greu să ne așezăm și acum sîntem comozi din nou. Nu mai sînt sigură de ce am plecat și dacă am realizat ceva, pentru că iată-ne mai degrabă trîntiți pe canapea, cu laptop-urile în brațe, într-o seară minunată de vară. Am căutat puțină aventură, am găsit-o, ne-am bucurat de ea și apoi ne-am tolănit iar. Nu prea vreau să mă mint că fericirea e în lucrurile mici. Mă bucur să-mi toarcă pisica pe burtă seara, să beau Cola pe stomacul gol, să mă trezesc în ciripit de păsările sau cu îmbrățișări și filme *noir*, dar parcă e mai multă viață de muncit după bucuriile astea înșirate cu care ne clătim zilele", îmi spune Maria Pepine.

Constantin Nimigean, care mai înainte se îngrijise de revista *Love Issue* în București, a pornit spre Berlin cînd iubita sa a început un masterat acolo. Nu și-au mai dorit să se întoarcă, orașul le-a devenit acel „acasă" pe care mulți îl căutăm zeci de ani, iar prietenia dintre noi, în trecut consumată îndeosebi pe o rețea de socializare, a devenit una strînsă, cu povești, amintiri, fotografii făcute la 4 dimineața la fotomatele din cluburi și la picnicurile de week-end la care participă tot orașul.

Anton Roland Laub e fotograf și trăiește în Berlin de 14 ani. Mi-a povestit cum „în anul 2004, cînd mă mutasem la Berlin, privelișteа străzii Karl Marx mi-a amintit subit de bulevardul Unirii (fostul Victoria Socialismului), astfel încît amintirile din București se asociau automat cu aleea Karl Marx. În memoria mea, percepția Berlinului devenea un sediment, un strat sau o hartă, alături de celelalte din București. Indiferent de momentele stocării amintirilor, aceste hărți reacționează una asupra celeilalte. Link-ul mimetic al celor două orașe și relația lor complexă cu istoria rezonează precum un *flashback*."

Pe Lucian Brandt, Berlinul l-a găsit singur, printr-un job, în momentul cînd, după nouă ani petrecuți în București, avea nevoie urgent de o schimbare. „Acomodarea n-am simțit-o, probabil că nici n-a existat, Berlinul e un București cu oameni liniștiți. Un centru multicultural în inima Europei. Tinerii și cei mai puțin tineri se regăsesc în același mediu. E plin de galerii și de artiști care mai de care. Oraș modern care atrage tineret din domeniul IT și e plin de *start-up*-uri. Orașul în care bicicliștii sînt cei cu prioritate. Este un spațiu al unei societăți libere, dar responsabile. Berlin, cel care a rezistat zidului istoriei. *«Berlin ist besser!»* zice un slogan la metrou, pentru mine așa e."

© I. C. Casapu

„Uneori, fericire înseamnă… uitare."

ALBERT SCHWEITZER

„Fericirea nu e ceva gata făcut, ea vine din faptele tale."

DALAI LAMA

„Dacă s-ar clădi casa fericirii, cea mai mare încăpere ar fi sala de așteptare."

JULES RENARD

© I. C. Casapu

„De unde ești?" este întrebarea pe care o auzi cel mai des călătorind. Iar a doua, „Cu ce te ocupi?". Și cînd ajungi într-o nouă țară, te angrenezi în genul ăsta de discuții tot timpul. Te întrebi: oare ce vor oamenii să știe, de fapt? „New York" a fost răspunsul la prima întrebare al lui Keith Telfeyan, pe care am ajuns să îl cunosc lucrînd împreună. S-a mutat din Brooklyn în Berlin, iar întrebarea „Cu ce te ocupi?" i-a dat de furcă mulți ani, poate pentru că „nu am o carieră în toată regula, ci sînt un creator de imagini și de povești, și mă consider un artist și un scriitor", îmi spune. Venind din America, un loc unde oamenii sînt atît de obsedați de succes și de muncă, a descoperit un Berlin al posibilităților, eliberat de fuga nebună după statut și afirmare, în care oamenii pur și simplu există. „Trebuie să înlocuim *De unde ești* și *Cu ce te ocupi* cu *Ce cultură îți este familiară* și *Ce iubești în viață.*" Iar Berlinul intuiește asta. Berlinul răspunde la aceste întrebări cu onestitate.

Acum mai mulți ani, i-am răspuns cuiva care mă întreba ce iubesc la București: faptul că aici am iubit. Privind în spate, știu că lucrurile au stat și rămîn exact așa. Dacă mă întrebi astăzi, însă, de ce iubesc Berlinul, am să spun că acolo mi-am găsit libertatea și curajul de a fi eu.

M-am gîndit adesea la fericire, cu mintea la acest documentar despre ce înseamnă ea și despre locurile în care o căutăm. În ziua dinainte de a mă așeza la computer să scriu textul, am stat cu fața la un lan de flori și mi s-a plimbat soarele de vară în păr. Am stabilit pe drumul înapoi că fericirea mea nu are casă și că se simte cel mai bine la drum lung, cu fereastra deschisă, la drum grăbit, cu vîntul în urechi, sau la drum leneș, în pijama la 11 seara într-o duminică, după pizza și înghețată. Ca în Berlin.

Ioana Cristina Casapu *este jurnalistă și fotografă. Trăiește în tranzit, și asta e minunat.*

Vlad TĂUȘANCE

Rămîne între noi

Să ai succes. Să-ți iasă. Să cîștigi. Să-ți impui, chit că pentru o secundă, voința în fața firii. Să dărîmi și să clădești. Să lași ceva în urma ta. Case, fîntîni, copii. Problema este că nu durează. Fericirea care se învață la școală este, la rece, strict o unealtă de construit CV-uri. O fragilă cîrjă socială pentru sociopați.

O Cupă Mondială este doar o halbă cu brizbizuri dacă îți lipsește peluza în valuri. Fără contul de Instagram atașat, vacanța de vis în Thailanda este doar o sumă de insolații. Decapotabila roșie te mulțumește doar la semafor, în plin trafic, înconjurat de Logan-uri albe. Sîntem fericiți în măsura în care sîntem admirați, validați, confirmați. Fericirea devine profitul care-ți iese pe seama contractului social, dividendele ascunse într-un paradis sentimental-fiscal.

Și totuși, cea mai eficientă scurtătură din viața mea către fericire au fost tablele. Am găsit Zenul în zaruri, în conversația inutilă despre fotbal, vreme și copii, cu niște oameni care nu au nici o pretenție de la tine, nici o întrebare legată de fluturașul de salariu sau triumfurile tale profesionale. Berea care face timpul să se scurgă în favoarea ta. Terasa pe care zilele sînt egale între ele, iar tu ești cel de ieri și cel de mîine, în bună măsură. Vama care s-a stricat pentru că a devenit, inevitabil, competitivă. Festivalul care aduce împreună oameni bucuroși că sînt împreună, că pot admira laolaltă succesul unor oameni pe scenă. Fericit este publicul, nu artistul din fața lui.

„Secretul de a fi nefericit constă în a avea răgazul necesar pentru a-ți bate capul să vezi dacă ești fericit sau nu. Leacul constă în ocupație, căci ocupația înseamnă preocupare; iar omul preocupat nu este nici fericit, nici nefericit, ci pur și simplu viu și activ, ceea ce este mai plăcut decît orice fericire pînă ce te-ai săturat de ea.“

GEORGE BERNARD SHAW

A doua scurtătură au fost prieteniile de la fîntîna de la Universitate, colegii de marș pentru Roșia Montană, camaraderia din spatele tastelor și din spatele pancartelor. Puterea unui scop comun, a unei destinații de a anula diferențele specifice și chiar bine-înțelesul definițiilor. Ultimii prieteni pe care mi i-am făcut, oamenii lîngă care m-am simțit om, sînt fie colegii de beci cu basi, fie colegii de cauză.

Hai să refuzăm capcana. Să ne oprim chiar aici. Hai să nu-i mai dăm capete în gură *statu quo*-ului. Hai să nu mai înjurăm mulțimea, căutîndu-i, mai apoi, privirea aprobatoare. Nu infernul sînt ceilalți, ci fix Raiul. Pentru că fericirea este comuniune și comunitate, ocazia de a te dizolva în grup ca într-o piscină la temperatura corpului, bucuria fără seamăn de a-i găsi pe ai tăi și de a fi primit cu brațele deschise.

România era, acum cinci ani, la coada clasamentului internațional al fericirii măsurat de Gallup International și WIN. Era, nu întîmplător, anul USL-ului, momentul în care politica săpa cu îndîrjire prăpăstii între Românii, între noi și ei, după niște alegeri prezidențiale care sfîșiaseră puternic textura societății. Mișcările de stradă care au urmat, din ce în ce mai puternice, au reușit să reinventeze nu doar activismul și speranța, ci și sentimentul de comunitate, solidaritatea, apartenența. România a urcat în ultimii ani, încet, dar sigur, în topurile internaționale. Sîntem, în medie și în sondaje, mai fericiți, pentru că sîntem mai uniți. Pentru că, logic, dar deloc intuitiv, pentru a fi bine cu noi, trebuie să fim, înainte de toate, bine cu ceilalți.

Mă înfioară furia românilor împotriva românilor din ultimul sfert de secol, încăierarea din familie care ne-a lăsat fără păduri, industrie, drumuri, școli și spitale funcționale. Am cîștigat, la schimb, cîțiva milionari care-și pun la adăpost familia de dezastrul lăsat în urmă, construind ziduri de beton și turnuri de pază din conturi bancare, care aleg, din instinct primar de apărare, străinătatea pentru educația și afacerile odraslelor. Sînt arhitecții dezastrului nostru fericiți? Cu siguranță că da, atîta vreme cît îi admirăm la TV și în paginile de cancan, cît le complimentăm obscenul și le invidiem reușitele, cît timp tolerăm gardul mental cu care se înconjoară pentru a ne ține la distanță. Lipsa noastră de interes i-ar aduce acolo unde merită, în rolul de paria, precum bogații vameși din pilde sau avarii burghezi din clasici.

Fericirea nu este eșec, dar sigur este absența succesului sau, mai degrabă, irelevanța lui cîtă vreme nu este și succesul comunității. Pentru că nu este despre tine, ci despre cei de lîngă tine, nu îți aparține, dacă nu le aparține și lor.

***Vlad Tăușance** este consultant de strategie, director artistic al programului „Baia Mare 2021“.*

Laurențiu BRĂTAN

(Ne)fericita Cuba

Imaginile și prezentările despre Cuba abundă în pliantele turistice. La fel și clișeele turiștilor despre această insulă, mai ales ale celor care nici nu măcar nu ies pînă în orașul cel mai apropiat, ca să ia contact direct cu realitatea. Plaje exotice, cocotieri, apele paradiziace ale Caraibelor și localnici rîzînd cu poftă, iar în fundal – case cu fațade scorojite și mașini americane din anii 1950.

Rîzînd cu poftă... ei bine, aici e paradoxul. Rîzînd cu poftă de ce anume? În general, oare de ce rîd localnicii cu poftă în pliantele turistice? Și, mai ales, de ce ar rîde cu poftă cubanezii? Căci lor nu li se permite să intre în hotelurile rezervate turiștilor străini. Nici măcar să folosească plajele acelor hoteluri. Nu că n-ar avea plaje din belșug, nu accesul la exact acea plajă contează, ci doar faptul că există o segregare umilitoare între localnici (care parcă ar fi ciumați) și turiști (care parcă ar fi zei).

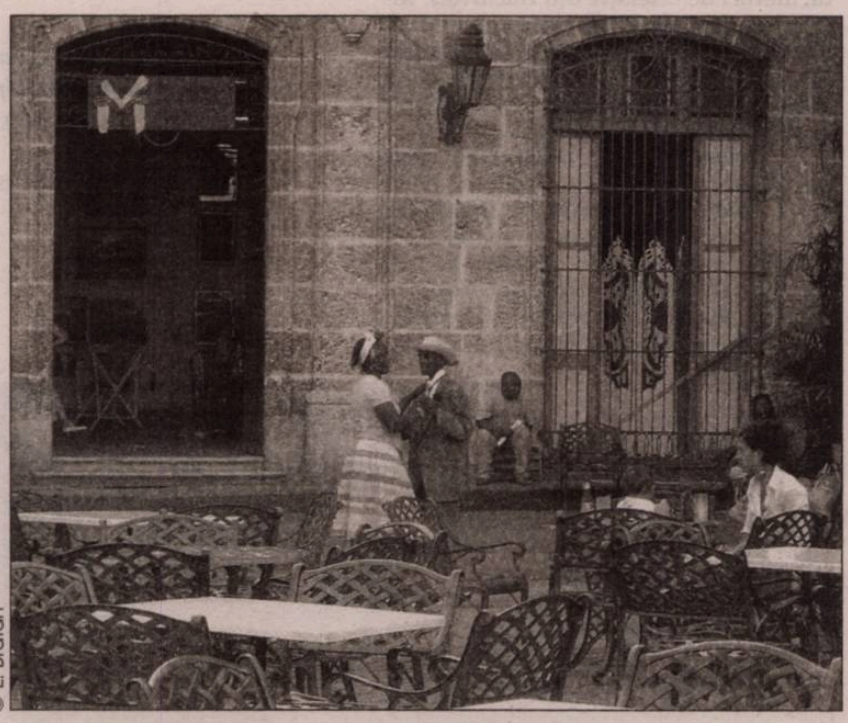
© L. Brătan

Cubanezii de rînd sînt plătiți de stat într-o monedă locală *(peso cubano)*, care valorează de 24 de ori mai puțin decît moneda adresată turiștilor *(peso convertible,* la paritate cu dolarul american). Iar produsele de import – așa puține cum sînt – au prețurile din străinătate, pe care în mod evident cubanezii de rînd nu și le pot permite.

Cuba e totuși un caz special. Distrusă de peste 55 de ani de faliment comunist, cu economia în stare de postcolaps, cu venituri lunare medii care nu depășesc 25 de dolari, Cuba supraviețuiește și speră, mai ales după recentele semne de dezgheț – vizita Papei și a președintelui american, ridicarea embargoului.

„Fericiți“ nu e chiar termenul pentru a-i desemna pe cubanezii din prezent. Cînd subziști (căci termenul „trăiești“ e mult prea evoluat) într-o țară în care balcoanele caselor din patrimoniul UNESCO sînt sprijinite în proptele ca să nu se prăbușească, în care toate produsele de bază sînt raționalizate (iar cantitățile lunare sînt mult mai mici decît în România ceaușistă), în care libertățile individuale sînt privilegiul nomenclaturii corupte și, mai ales, cînd la numai 200 de kilometri e cea mai puternică și prosperă țară din lume – SUA, ei bine, termenul „fericiți“ pentru a-i desemna pe locuitori nu e deloc cel mai potrivit. Fiecare om din Cuba are pe cineva plecat în SUA, care trimite bani acasă. Fiecare tînăr din Cuba visează (de cele mai multe ori în zadar) la un laptop ori o tabletă și la o conexiune necenzurată de Internet. Sau, măcar, la un telefon mobil. Fiecare speră că se va schimba ceva în bine în perioada următoare. Și mai ales fiecare încă vrea să fugă în America.

Cu toate astea, în ciuda tuturor acestor privațiuni, cubanezii au un fel de bucurie de-a trăi care probabil că e și o consecință a climei tropicale. Ei chiar rîd, chiar se simt bine între prieteni, chiar merg la cluburile de salsa sîmbătă seara și se distrează grozav, chiar savurează bucuriile simple ale vieții. Cei care au curaj îți spun, cu voce scăzută, că în Cuba se trăiește foarte rău și că ar vrea să fugă în America. Cei care nu au îți transmit doar bucuria lor de a trăi, în ciuda lipsurilor și a opresiunii.

Cuba e un paradox. Sărăcie lucie, lipsa produselor și a drepturilor fundamentale, dar, cu toate astea, oamenii speră. Sînt optimiști și speră. Sînt poate unul din popoarele cu cel mai dezvoltat instinct de conservare de pe planetă. Și, în mod sigur, vor reuși să iasă la liman. Dictaturile nu sînt veșnice, vine o zi în care se prăbușesc. La fel se va-ntîmpla și-n Cuba, înainte ca din țară să fi fugit toată lumea în SUA. E doar o chestiune de timp. Și cu siguranță că nu mai e mult pînă atunci.

***Laurențiu Brătan** este președintele Este'n'est și călător neobosit.*

„Gîndul că lumea asta nu e doar urîtă și rea mă ajută enorm"

interviu cu Radu CIORNICIUC

***Radu Ciorniciuc** e jurnalist. Scrie și documentează subiecte grele, care se află la o distanță cam de la cer la pămînt de fericire. Am vorbit despre povești și personaje, despre zîmbete adevărate și drame. Îl puteți găsi pe casajurnalistului.ro*

Se contaminează jurnalistul de nefericirea/nenorocirea personajelor și subiectelor despre care scrie? Care e subiectul/povestea care ai simțit că te copleșește și cum ai reușit s-o scoți la capăt pînă la urmă?

Contaminarea, asumată și controlată, prin empatie, poate fi un instrument care ajută la înțelegerea și scrierea unui subiect. Dincolo de contextul politic și social în care se întîmplă lucruri nefericite și nenorocite, jurnalismul e despre oameni și despre ce-i face pe oameni să fie oameni. Toxic e atunci cînd jurnalistul începe să se identifice cu subiectul sau cu personajele despre care scrie. Cînd nu își asumă rolul și scopul jurnalistic și se solidarizează peste măsură cu nefericirile celorlalți, inevitabil își contaminează emoționale. Cînd documentam condițiile mizerabile de muncă de la cel mai mare procesator de fructe din UK, în paralel cu munca din fabrică, îi învățam pe doi dintre „colegi" engleză. Am învățat enorm de la ei. Despre reziliență, în primul rînd. Pe alți muncitori, care erau acolo de ani buni și care n-au mers niciodată mai departe de gardul care le împrejmuia baraca, i-am luat și i-am plimbat cîteva zile pe dealurile din Kent. Prin campusul universitar de la facultatea de teatru, printre studenți care repetau pentru examenul de dramaturgie, pe străduțele din jurul catedralei din Canterbury, prin puburi istorice cu zeci de feluri de beri tulburi... Le-am făcut poze „frumoase", cu ei zîmbind pe bune, pe care să le trimită acasă familiilor care habar n-aveau

„Le-am făcut poze «frumoase», cu ei zîmbind pe bune."

rațiunea cu părți din iadul pe care-l documentează. Abordarea asta radicală îi poate distruge viața și realitatea personală. Adică fix spațiul în care mintea lui ar trebui să-și regăsească limpezimea – din care ies textele alea care ajută oamenii să înțeleagă mai bine lumea ciudată în care trăiesc. În ultimii doi ani am lucrat ca reporter, de multe ori sub acoperire, prin tot felul de locuri în care se întîmplă abuzuri extreme. Am scris și am lucrat la filme despre rețele de sclavie umană, trafic de carne vie, animale abuzate la scară industrială, natură distrusă de lăcomie... Indiferent cît de puternice mi-au fost motivațiile, au existat momente în care am simțit că e prea mult. Însă am încercat să găsesc, pentru fiecare documentare care mi-a permis, cîte o „misiune" paralelă, în afara subiectului, dar în beneficiul bunăstării mele în ce condiții muncesc și locuiesc frații sau tații lor. De la ei am învățat cele mai proaste glume. Gîndul că lumea asta nu e doar urîtă și rea mă ajută enorm, mai ales cînd sînt pus sub presiunea unui subiect cu mize atît de mari. Că nenorocirile pe care le documentez sînt temporare și au rezolvare. Și că scopul meu acolo este să forțez societatea să dezbată, să găsească soluții și să rezolve problema.

Cînd ai spus ultima dată „Mamă, ce fericit sînt!"?

Cînd am ținut de mînă un om care credeam că o să mă salveze.

Dar „cît de nefericit sînt"?

Cînd mi-am dat seama, din nou, că singurul om care mă poate salva sînt eu.

Nefericirea va vinde întotdeauna mai bine decît fericirea. Cum găsești dreapta măsură în dramele din jur care devin apoi istorii scrise?

© R. Ciorniciuc

© T. M. Cîmpoeru

„De cele mai multe ori ceea ce numim noi fericire e ceea ce nu cunoaștem."

ANATOLE FRANCE

„Pentru noi fericirea e o eroare."

MARCEL PROUST

E adevărat că extremele negative atrag atenția cel mai mult. Însă un jurnalist poate folosi o extremă, sau o dramă, pentru a semnala un fenomen social care produce rău. Desigur, poate folosi dramele din jur și pentru trafic pe site sau bani din reclame, însă, în general, mă feresc să gîndesc în termenii ăștia. Sînt drame care vorbesc despre noi toți și care pot stabili amploarea unui fenomen. Cred că aici se poate găsi un soi de măsură de relevanță a unei drame.

Dacă ar fi să vorbești despre oamenii cei mai fericiți pe care i-ai cunoscut, unde i-ai întîlnit, cum arată și ce ți-au zis?

Fericirea cred că ține și de dorința cuiva de a-și organiza și hrăni nevoile în funcție de scopul lui. Imediat sau îndepărtat. Dacă drumul spre scop e clar și realist, atunci fiecare nevoie împlinită poate coincide cu ceva ce s-ar putea numi clipă de fericire, un pas mai aproape de ideal. Fericirea vine din proces, nu din atingerea scopului. Scopul, odată atins, moare. Am întîlnit niște oameni într-un moment în care păreau extrem de fericiți, deși viața lor era un coșmar. Tocmai ocupaseră un fost sanatoriu sovietic, în mijlocul unei păduri de la marginea Kievului, după o săptămînă de dormit pe la străini și pe străzi. O familie de medici din Donețk, cu patru copii, refugiați după ce le-a luat foc cartierul de la bombele cu care trăgeau rușii în ucraineni. Era unul din puținele momente în care nu și-au mai făcut probleme că nu or să aibă unde dormi în perioada următoare sau că o să le bubuie casa vreun tanc. Aveau fețele fine, ochii albaștri și triști. În cîteva săptămîni, familia de medici a făcut din sanatoriul semipărăsit un adăpost pentru refugiații din estul țării, cu creșă pentru cîteva zeci de copii, rețea de voluntari care cereau de mîncare pe la piețele din Kiev și bucătărie unde se gătea, în schimburi, pentru toată lumea. Nu-mi dau seama ce altceva, în afară de scopul de a-și vedea copiii îngrijiți, le-a dat putere să facă toate astea. Ei mi-au spus că nefericirea vine din lipsa scopului și nu din contextul, uneori debil, în care te afli.

Vremurile sînt tulburi și fericirea devine un fel de lux de prost gust. Nu te mai poți afișa cu ea. Salvăm lumea sau salvăm ce putem?

Cred că toți merităm să fim salvați. Unii mai mult decît ceilalți.

a consemnat Ana Maria SANDU

Florin BICAN

„Și au trăit fericiți pînă la adînci bătrîneți…"

They would have lived
happily ever after
if the horse hadn't had
a flat tire
in front of a dragon's
house.

(Richard Brautigan,
The Horse That Had a Flat Tire)

M-am întrebat adesea în ce-o fi constînd fericirea eroilor de basm după ce și-au încheiat misiunea. Basmele preferă să tacă înțelept pe această temă. În afara basmelor, în schimb, deși fericirea în sine rămîne la fel de indicibilă, definițiile și rețetele ei abundă. Și pe cît sînt de abundente, pe atît sînt de ineficiente.

Daniel Gilbert, în cartea sa *Stumbling on Happiness,* ne spune și de ce – pentru că tindem fie să proiectăm fericirea într-un viitor pe care sîntem incapabili să ni-l imaginăm corect, fie să o atribuim unui trecut inaccesibil și tendențios memorat, din cauza deformărilor cognitive și a percepției defectuoase caracteristice speciei. Cu alte cuvinte, spune Gilbert, ne *imaginăm* „fericirea", iar cînd vine vorba de fericire, imaginația este sortită să rateze din start, pentru că (1) are năravul să ignore detaliile esențiale și să inventeze detalii fără acoperire și (2) se cramponează de configurația fatalmente tranzitorie a prezentului.

Meseriile la care visăm în copilărie sînt o bună ilustrare a acestui mecanism – pe la cinci ani, de pildă, eram convins că practicarea meseriei de tractorist mă va face fericit pentru tot restul vieții, dar nu mi-a trebuit prea mult până să reconsider datele problemei și să am opțiuni radical diferite. Mai toate la fel de puțin-aducătoare-de-fericire… Și de atunci pot spune că am tot căutat fericirea cu lumînarea, intuind că această căutare este un drept inalienabil, așa cum zice la Declarația de Independență, dar pierzînd din vedere că „goana" după fericire nu e nici pe departe totuna cu fericirea însăși.

Așa că am plagiat fără succes o rețetă de fericire după alta, plutind în derivă spre niște „adînci bătrîneți" care n-aveau cum să arate prea roz. Pînă și cartea lui Daniel Gilbert mi-am cumpărat-o tot ca pe o posibilă rețetă de fericire. Dar a meritat – are darul de a surprinde rețetele de fericire cu pantalonii-n vine, ceea ce m-a lecuit să le mai dau curs.

Nimic nu e mai derutant decît o rețetă – sau o definiție – a fericirii. Să luăm, de pildă, piesa Beatles-ilor „Happiness Is a Warm Gun". Textul nu ne furnizează o formulă a fericirii – și nici nu-și propune așa ceva. Dar titlul ne gîdilă imaginația… Oare de ce-o fi fericirea un pistol cald? Ne lămurește chiar Lennon: a văzut titlul pe coperta unei reviste de armament și, deși i s-a părut *an insane thing to say*, pentru că un pistol este cald după ce tocmai a tras în cineva, propoziția l-a fascinat și nu a mai avut liniște pînă cînd nu a inclus-o într-un cîntec. Desigur, titlul de pe coperta revistei de armament parafraza la rîndul său axioma lui Charles M. Schulz din *Peanuts*, *„happiness is a warm puppy"*, ceea ce face fericirea armată și mai sinistră, iar fericirea în general și mai greu de definit, dacă ne gîndim la toate substantivele și adjectivele care pot înlocui *„gun"*, *„puppy"* și *„warm"* într-o atare definiție. Mai ales că fericirea nu este neapărat *ceva*. Este și *atunci cînd…*

„Cînd sîntem fericiți
sîntem buni, dar nu sîntem
întotdeauna buni
cînd sîntem fericiți."

OSCAR WILDE

„Fericirea e un ideal
al imaginației, iar nu al
rațiunii."

IMMANUEL KANT

Există, bineînțeles și lista „fericirilor" din Matei, 5, în care printre fericiți sînt numărați, *aparent* paradoxal, și „cei ce plîng". Doar că acestea sînt fericiri cu bătaie lungă, vizînd o zonă de dincolo de „adîncile bătrîneți".

Și totuși, *cum* am putea trăi fericiți *pînă la adînci bătrîneți?* Am găsit soluția tot într-un basm, de astă dată indian. Eroul își dobîndește mireasa, o înțeleaptă prințesă, după ce trece de o serie de probe naratologice: ea îi spune în fiecare noapte cîte-o poveste, iar el trebuie să-i explice de ce, în final, un anume personaj reacționează într-un anume fel. Prințesa e la fel de speriată ca pețitorul de un eventual eșec, pentru că pe parcursul ședințelor naratologice se îndrăgostise de „concurent" pînă peste cap. Așa că amîndoi sînt în culmea *fericirii* cînd testul se termină cu bine și pețitorul – care se dovedește a fi la rîndul său prinț – pornește cu mireasa spre palatul său. Pe drum, însă, mirii își dau seama că fericirea lor este, prin natura lucrurilor, vremelnică, și apelează la zei cu rugămintea să-i extragă din ciclul karmei, pentru a-i scuti de curba descendentă a fericirii. Și pentru că tinerii sînt virtuoși, zeii le ascultă rugăciunea și, în momentul lor de maximă fericire, îi transformă în două grămăjoare de cenușă. Și *de-abia atunci* au trăit fericiți pînă la adînci bătrîneți…

***Florin Bican** este scriitor și traducător. A scris, printre altele,* Reciclopedia de povești cu rimă și fără tîlc *și* Și v-am spus povestea așa, *cărți pentru copii publicate la Editura Arthur.*

„M-am gîndit că n-aveam decît să fac stînga-împrejur și totul s-ar sfîrși. Dar o plajă întreagă vibrînd de soare mă împingea din spate. Am făcut cîțiva pași spre izvor. Arabul nu s-a mișcat. Cu toate astea, era încă destul de departe. Poate din pricina umbrelor care-i cădeau pe obraz, părea că rîde. Am așteptat. Arsura soarelui îmi cuprindea obrajii și am simțit picături de sudoare adunîndu-se în sprîncene. Era același soare din ziua în care o înmormîntasem pe mama și, ca atunci, mă durea mai ales fruntea și toate vinele ei zvîcneau împreună sub piele. Din cauza acestei arsuri pe care n-o mai puteam suporta, am făcut o mișcare înainte. Știam că e stupid, că nu voi scăpa de soare deplasîndu-mă cu un pas. Dar am făcut un pas, un singur pas înainte. Și, de astă dată, fără să se ridice, arabul a scos cuțitul pe care mi l-a arătat în soare. Lumina a țîșnit din oțel ca o lamă lungă, strălucitoare, care mă lovea în frunte. În aceeași clipă, sudoarea adunată în sprîncene a curs dintr-odată pe pleoape și le-a acoperit cu un val călduț și gros. Ochii îmi erau orbiți îndărătul acestei perdele de lacrimi și sare. Nu mai simțeam decît chimvalele soarelui pe frunte și, indistinct, păiosul strălucitor țîșnit din cuțitul aflat în continuare în fața mea. Această sabie fierbinte îmi ardea genele și-mi scormonea ochii îndureraţi. Atunci s-a clătinat totul. Marea a exalat o suflare densă și fierbinte. Mi s-a părut că cerul se deschide pe toată întinderea lui ca să slobozească o ploaie de foc. Toată ființa mi s-a încordat și mi s-a crispat mîna pe revolver. Trăgaciul a cedat, am atins pîntecele lustruit al patului armei și aici, în zgomotul deopotrivă sec și asurzitor, a început totul. M-am scuturat de sudoare și de soare. Am înțeles că sfărîmasem echilibrul zilei, liniștea excepțională a unei plaje pe care fusesem fericit. Atunci, am tras încă patru focuri asupra unui trup inert în care gloanțele pătrundeau fără să se vadă. Și era ca și cum aș fi bătut patru bătăi scurte, în poarta nenorocirii."

(Camus, *Străinul,* Editura RAO, 2009, traducere de Georgeta Horodincă)

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Școala între inerții și complicități

Emisiune pe Digi24, realizată (foarte bine) de Cosmin Prelipceanu, pe tema educației și a școlii românești. Invitați, doi consilieri din Ministerul Educației, Oana Moraru și Radu Gologan, cu opinii bine argumentate despre stadiul reformei în învățămînt. Se vedea de la o poștă că oamenii știu despre ce vorbesc, știu cum stau lucrurile (programele lăsate să zacă în balta indiferenței și a incompetenței, birocrația înghițind hulpav entuziasm, timp și pregătire didactică, sărăcia care mistuie destine ale unor comunități întregi, decalajul dintre centru și periferie etc.) și știu și cum ar trebui să fie. Demn de remarcat era și limbajul în care își expuneau ideile: concis, natural, nuanțat, plastic, corect, fără parapon, fără învinovățiri inutile, civilizat, dar mai ales bine țintit.

Cîțiva directori de licee cu rezultate foarte bune la examenul de bacalaureat au fost invitați și ei să participe la dezbatere. Ascultîndu-i, o singură concluzie devenea evidentă: veneau de pe altă planetă. O planetă roz, unde elevii silitori strîng în brațe cadre didactice mulțumite, altruist, doar cu succesul profesional, unde sărăcia este la mii de kilometri depărtare de granițele țării, unde conlucrarea cu inspectoratele și cu funcționarii ministerului se face în pași de dans, unde programele și metodele sînt ajustabile, poate, dar nu reprezintă un impediment în realizarea unei educații de bună calitate etc. „E bine, tovarăși, și va fi și mai bine, căci noi, cadrele didactice, ne facem datoria." Opiniile tuturora făceau un zid comun în fața oricărei imixtiuni din partea „celor de la centru": „Nu, la noi nu e nevoie să schimbăm ceva, e bine (poate doar salariile...), dar în rest avem de raportat numai succese!"

Am citit nenumărate lucrări ale cadrelor din întreaga țară, în care fiecare își descrie activitatea didactică. Nu se spune un cuvînt despre greutățile pe care le întîmpină ei sau copiii pe care îi au în grijă, despre tonele de hîrtii pe care le au de completat inutil, despre tavanele care le cad în cap sau despre veceurile nefuncționale, despre abandonul școlar sau despre banii pe care îi cer părinților pentru „materiale auxiliare", despre manualele proaste și puține etc. În schimb, aceleași lucrări sînt pline de zîmbete drăgălașe, de floricele și îngerași, de voie bună și rezultate excepționale, fie că e vorba de o școală de la sat sau de una de la oraș, de una centrală sau de una periferică, de una dintr-o zonă săracă sau de una dintr-o zonă cu bun potențial economic etc. Peste tot la fel. Singurele semne de oarecare murmur didactic se nasc în preajma subiectului salarizării. În rest, aceeași grijă ca pe vremea comunismului de a nu „raporta" rezultate slabe sau cazuri de abuz fiindcă vor fi luați „în colimator". Nu înseamnă că directorii de școli nu știu foarte bine ce fel de oameni păstoresc: știu cîți își fac treaba și cîți înțepenesc, opac, în scaunul de la catedră, cîți se pregătesc pentru lecție și cîți încarcă ghiozdanele elevilor cu cărți și teme inutile, cîți au talent pedagogic și cîți nu își mai țin în frîu oboseala și frustrarea. Dar aleg să tacă și să mimeze stupoarea doar în fața camerelor de filmat care descoperă neregulile. Profesori buni și profesori slabi coabitează într-o complicitate malignă, născută din neputință, neîncredere, dezamăgire, teamă, inerție. (Am aflat de curînd un caz stupefiant, dintr-o școală din provincie: un director înțepenit – cu multe pile și de mulți ani – în post a fost, în sfîrșit, „dat jos" din pricina unei acuzații grave de agresiune fizică. A fost numit, cu chiu, cu vai, un alt director, care avea nevoie însă de un adjunct. Din lipsă de candidați – dascălii buni se țin departe de orice înseamnă o povară în plus, iar dascălii slabi se ascund în spatele celor buni – a fost numit vechiul director, cu multe, multe voturi formale.)

Auzind declarațiile directorilor de licee, cei doi consultanți educaționali din studioul Digi24 au zîmbit trist. Și au conchis: pentru reformarea învățămîntului este nevoie în primul rînd de curaj. Curajul de a arăta tuturor celor implicați în educație oglinda în care să privească imaginea corectă a ceea ce se întîmplă în școlile românești. Curajul de a supăra, de a irita, de a contraria. Curajul de a nu invita la „masa reformării" pe toți, democratic, ci doar pe cei buni, pe cei care știu ce e de făcut. Pare simplu, dar vin alegerile din toamnă. Și după ele, alte alegeri. Și nu vrem să supărăm electoratul.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Pokemon sau Ouă Kinder?

Este o întrebare care mă bîntuie. Pokemonul e gratis, scoate copilul în parc, în grădinile altora. Oul Kinder costă, ține copilul pe loc. Pokemonul e virtual, Oul Kinder e pipăibil. Poke e divers, infinit acum. Oul Kinder e divers azi, este mîine, dar nu are simultaneitate. Pokemonul nu are nevoie de spațiu în casă, Oul Kinder, da. Poke e în telefon, oul este anexă. Poke este alături de GPS, oul este static, singur. Poke e cu prieteni, oul este de spart în singurătate. Poke te aruncă în luptă, oul te ține calm. Poke te face să uiți de mîncare, oul îți face foame. Cu Poke dormi la cap, pe pernă, Oul Kinder murdărește și e nevoie de Ariel sau Dero, depinde de segmentul de piață. Poke poate fi hăcuit, oul – furat, dar cine are așa mult chef să fure un ou? Oare o să cadă nervos oul? Oare va spune: e un moment Poke? Eu sînt veșnicia. N-are oul tupeul ăsta. Poke poate fi îmbrăcat, oul, nu. Poke ți-e dat, alegi, oul trebuie construit. Poke face timpul ca nebunul, cu oul pierzi timpul.

Iaromira POPOVICI

bazar

Singurătate și comunitate

Singurătatea e, în general, privită ca ceva negativ. Majoritatea oamenilor din jur se înghesuie la socializare, care mai de care, găsind tot soiul de modalități de umplere a timpului în comun – au, n-au treabă. Eu însămi am fost așa mult timp. În liceu, țin minte că, după fiecare zi de școală, ne adunam, automat, conform unui invariabil instinct de turmă, să mergem, cît mai mulți, la cofetăria Casata de atunci (mult timp, în plină penurie comunistă, dulciurile erau, pentru o anumită categorie de vîrstă și de cumințenie, mai singurul viciu posibil). Nu conta sexul (majoritatea eram fete, liceul era ca un pension comunist, dar se mai adunau și ceva băieți, cu precădere unul dintre colegi) și nu contau nici banii. Nu avea importanță, vreau să spun, cine-i avea, cine-i furniza: banii se adunau de la toți, într-un mod comunitar, neegoist: fiecare dădea cît avea și nota se achita la sfîrșit, din suma adunată.

Pe vremea de atunci, practic, nu aveam nici un fel de venit. Cu excepția banilor pe care mi-i dădeau părinții. Uneori, cînd bancnotele se terminau, apelam la mărunțișul dintr-o călimară transparentă care se găsea pe masă, plină cu de toate. Găseam acolo mai multe monede, care, adunate, puteau ajunge de un sirop cu sifon, pe stradă, de un covrig, de o ruladă de la pîine sau de o prăjitură Măgura. Trăiam, exagerînd, desigur, un soi de existență *flower-power soft* și întîrziată. Hălăduiam în comunitate, dar într-una foarte cuminte, ai cărei membri nici măcar nu fumau ori beau, ci doar ascultau Beatles, jucau badminton și citeau isteric.

În timpul facultății, ideea de comunitate s-a perpetuat. În perioada de atunci, țin minte că treceam, așa, printr-o stare de continuă exaltare, datorată, în mare măsură, și faptului că mai niciodată nu eram singură. Parcă atunci mi se împlinise visul meu din copilărie, cu autobuzul plin cu prieteni, din care nu cobori mai niciodată și care înaintează așa, în neștire... Ziua eram la cursuri, pînă tîrziu, iar după cursuri, ori colegii mei veneau la mine, pentru că locuiam aproape de facultate, ori ieșeam în oraș. În orașul comunist care ne oferea niscaiva cofetării, cîteva berării, cîteva lacto-baruri sau autoserviri și baruri de hoteluri. Țin minte și acum momentul în care am fost pentru prima dată, cu un coleg italian, la barul de la Intercontinental și am băut cappuccino. Cred că a fost evenimentul studenției mele. Precum și poveștile prietenului și colegului meu de grupă, care cîștiga bine din meditații și reușea să mănînce, la restaurantele Dunărea și Ambasador de atunci, cîte o friptură care nouă ni se părea uriașă și care căpăta, în descrieri, proporții aproape mitice.

Nu stăteam mai niciodată singură. Poate doar în sesiune (pînă și atunci mai învățam împreună). Nu știam cum să fiu doar eu cu mine. Țin minte cum, odată, părinții mei au plecat pentru două zile de acasă, undeva la mare. Am fost atît de îngrozită de casa rămasă doar în stîngacea mea grijă, încît mi-am petrecut ore întregi punînd capcane peste tot, ca-n *Home Alone*.

A trecut și etapa colectivistă, dar tot n-am învățat să fiu singură. După etapa comunitară, a urmat cea a socializării în cuplu. Tot ce făceam, împărtășeam. Mîncam, dormeam, scriam, militam împreună. Nu mai concepeam existența precum un autobuz cu prieteni, precum un cerc sau o horă în care sînt încinși, eventual pe veci, toți oamenii apropiați. Ci precum un blues, cînd mai rock, cînd mai reggae, dar mereu cu perechea alături, căruia nu-i dădeai drumul sub nici o formă: te prăbușeai tu, el te ținea; se prăbușea el, îl prindeai tu. Altă variantă nefiind decît prăbușirea comună...

A trecut și etapa asta, și cînd a apărut copilul, a început nu existența în trei, ci în grup restrîns. Nu eram doar trei într-o barcă, ci se mai legănau în ea, alături de noi, și o bunică, o bonă, un străbunic. Eram în varianta microbuz, precum cel, așa cum am mai zis, din *Little Miss Sunshine*. Un microbuz care s-a prăbușit în multe hîrtoape și și-a pierdut o grămadă de roți, la un moment dat rămînînd chiar un hîrb fără motor. Dar care, în felul lui apocaliptic, a rezistat.

Timpul a trecut și diverse persoane au coborît din microbuz, la stații care mai de care mai neașteptate. Și mai pierdute prin alte dimensiuni, prin nori de ceață și vînturi dinspre răsărit. Microbuzul a trebuit să fie abandonat, pentru că fabuloasa carcasă ruginise și devenise, brusc, prea grea pentru a fi cărată de numărul prea mic de persoane care se mai adăposteau, mai de formă, mai pe bune, sub ea.

Și așa, din autobuz am ajuns la o bicicletă, apoi la o trotinetă solitară. Uneori însoțită, șontîc-șontîc, de o altă bicicletă ori trotinetă. După care, momentan, nici măcar vreun dulău vlăguit nu aleargă. Partea bună e că această nouă – și, desigur, responsabilă – situație nu mi s-a părut atît de rea. Singurătatea a lăsat loc unui mîngîietor timp de contemplație. Tu și neantul. Tu și Divinitatea. Pînă la urmă, o posibilă definiție a maturizării. Dar despre asta, cu altă ocazie.

Nicolas TRIFON

În căutarea identității

– „românişti“ şi „moldovenişti“ –

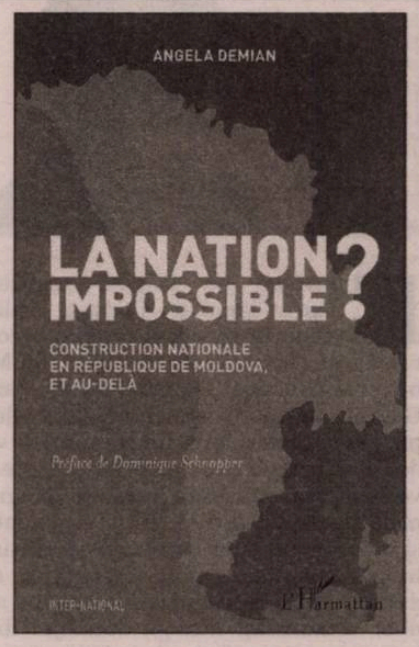

● **Angela Demian, *La nation impossible? Construction nationale en République de Moldova, et au-delà (Naţiunea imposibilă? Construcţie naţională în Republica Moldova şi dincolo de ea)*, prefaţă de Dominique Schnapper, Paris, L'Harmattan, coll. Inter-National, 2016, 531 p.**

„Să începem aşadar prin a face abstracţie de fapte!“ Cu această chemare inspirată de Jean-Jacques Rousseau începe ancheta teoretică ce constituie prima parte a cărţii consacrate de către Angela Demian „construcţiei naţionale în Republica Moldova, şi dincolo de ea“, ca să reiau subtitlul cărţii.

Precizarea „şi dincolo de ea“ nu este inutilă, întrucît autoarea realizează un adevărat tur de forţă atunci cînd reconstituie în detaliu – căutînd totodată să rămînă cît de clară posibil – mai multe piste de investigare care ar permite depăşirea contradicţiilor care fac „naţiunea imposibilă“ în lumea actuală, Republica Moldova fiind doar un caz printre altele, cu certitudine unul extrem. Este vorba de „patriotismul constituţional“ elaborat de Jürgen Habermas, de „cetăţenia multiculturală“ propusă de Will Kymlicka şi de „multinaţiunea“ lui Stéphane Pierré-Caps. Aceşti trei autori consideră că criza naţiunii este rezultatul „decuplării dimensiunilor etnică şi civică“.

Prin urmare, „principiul disocierii, care ar permite o nouă relaţie între universal şi particular“, ar putea, conform părerii lor, să constituie un răspuns. A. Demian oferă aşadar cititorilor, şi tuturor celor care au ceva de spus asupra subiectului, cadrul teoretic indispensabil pentru a înţelege criza actuală cu care se confruntă statul-naţiune, aşa cum ea poate fi observată în fosta republică sovietică vecină cu România, din care de altfel a făcut parte în perioada interbelică. Diagnoza acestei crize este limpede: „situaţia de dublă noncongruenţă între, pe de o parte, referinţele etnice şi culturale şi, pe de altă parte, imperativul unităţii politice şi realitatea pluralităţii sociale – sau de «dublă violare a principiului naţionalist» – creează o formă rară de «cumulare critică a sarcinilor»“, scrie ea, citîndu-i succesiv pe Ernest Gellner şi pe Stein Rokkan, înainte de a încheia printr-o interogare: „Cum să se consolideze unitatea politică în condiţii de diversitate, din moment ce construcţia naţională nu poate mobiliza resursele identitare ale populaţiei majoritare, dat fiind conflictul care opune enunţătorii moldovenităţii (identificare subiectivă sau registrul etnicităţii) şi cei ai idiomului românităţii (definiţie identitară cu referire la cultura obiectivată)?“ (p. 236). A. Demian refuză să propună un răspuns propriu şi, în acest sens, semnul întrebării care figurează în titlul cărţii nu este retoric, autoarea se abţine de la orice concluzie pripită şi luare de poziţii partizane, îndemnînd fiecare cititor să mediteze şi să aprecieze argumentele enunţate.

Pentru a fi cît de precisă posibil, autoarea recurge chiar la unele găselniţe tipografice neaşteptate. De exemplu, cititorul este avertizat că unele noţiuni precum *cetăţenie* şi *naţionalitate* au diverse accepţiuni atunci cînd sînt puse între ghilimele sau nu (p. 30) sau că afirmaţiile între ghilimele simple redate prin virgule (') rezumă o argumentare sau introduc expresii de sens comun tipice într-un anumit context (p. 238).

Fragilitatea tînărului stat moldovenesc reiese atît din condiţiile istorice în care a apărut, cît şi din contradicţiile care traversează pînă în zilele noastre majoritatea moldovenească ce corespunde naţiunii căreia acest stat i-ar aparţine. În RSSM nu a existat o mişcare semnificativă de rezistenţă împotriva regimului sovietic, iar atunci cînd M. Gorbaciov ajunge la putere, „pînă şi mişcările cele mai radicale din acea perioadă, precum Frontul Popular, sînt create pentru a susţine Perestroika (…). Ele nu revendică independenţa, ci o «suveranitate naţională şi statală» care să se sprijine pe «cetăţenia republicană şi limba de stat»“. „Independenţa a survenit“, scrie A. Demian (pp. 309-310), care, de altfel, aminteşte că „la acea epocă era mai important să se consolideze statutul limbii majorităţii în detrimentul limbii ruse decît să se statueze asupra denumirii corecte (moldovenească sau română)“, citînd o frază foarte sugestivă a regretatului Constantin Tănase: „Generaţia noastră a obţinut limba de stat cu citate din Lenin!“ (p. 235). Altfel spus, principala linie de fractură care îi va opune pe partizanii limbii şi naţiunii moldoveneşti apărătorilor limbii şi naţiunii române va interveni abia după proclamarea Independenţei în august 1991.

> *„Sîntem moldoveni, pentru că împărtăşim sentimentul de a fi moldoveni.“*

Cine/ce sîntem?

În multe privinţe, moldovenismul, fie că el ţine de identificarea trăită sau de identitatea afirmată (p. 255), este caricatural, mai ales atunci cînd el caută să se opună românismului. Departe de se mulţumi cu această constatare, A. Demian accentuează forţa acestui discurs ai cărui adepţi „profită de instituţii, de număr şi de puterea performativă a actului de a numi pentru a impune idiomul moldovenist“ (p. 292). Cînd s-a trecut „de la naţionalismul de emancipare la naţionalismul edificării naţionale“, „intelectualii“ au pierdut din prestigiu în raport cu „elitele la putere“, care rămîn mai mult sau mai puţin „ataşate, în majoritatea lor, la idiomul moldovenităţii“. În legătură cu această categorie, cea a intelectualilor, A. Demian precizează într-o notă: „Exprimîndu-se în mass-media, scriitorii, profesorii şi academicienii se prezintă ca publicişti“. „Publicistica este sistemul nervos central al culturii basarabene“ (p. 22). Constantin Tănase (1949-2014), citat mai sus, este reprezentativ pentru acest tip de intelectual.

Fiind destul de simplu pe plan intelectual, argumentarul purtătorilor de cuvînt ai moldovenismului găseşte trecere la numeroşi moldoveni care privilegiază răspunsul la întrebarea „Cine sîntem?“ în detrimentul celei formulate de către românişti în prealabil, adică „Ce sîntem?“: „Sîntem moldoveni, pentru că împărtăşim sentimentul de a fi moldoveni, ne denumim în acest fel, ne considerăm ca atare, dorim să fim moldoveni…“ Dacă, de exemplu, numeroşi moldoveni admit adesea că limba lor este identică cu limba românilor, asta nu pare să-i tulbure şi nu-i împiedică să-i suspecteze pe românişti că ar căuta „să-i priveze de identitatea lor“. „Această atitudine“, scrie A. Demian în legătură cu cei care sînt sensibili la argumentele moldoveniştilor, „justifică includerea moldovenismului în categoria etnicităţii: el are „o «aparenţă» explicită, dar o «substanţă» confuză“ (p. 243). În ce mă priveşte, aş emite nişte rezerve în legătură cu această afirmaţie, căci, după mine, această atitudine ţine, de cele mai multe ori, mai degrabă de o reticenţă frecventă în mediile populare pentru a evita întrebările supărătoare, în particular întrebările care implică un angajament cu consecinţe incerte. Ei bine, şi dacă am fi români, ce s-ar întîmpla? Ce înseamnă să fii român? Cum ne vom situa în societatea românească? Răspunsurile pe care româniştii le-ar putea aduce la acest gen de întrebări sînt dintre cele mai evazive. Aporiile corpusului naţional român, care rămîne profund înrădăcinat în retorica secolului al XIX-lea, marcat de o tradiţie lejer adaptată zilei de azi şi de derivele epocii Ceauşescu, nu le-ar fi de mare folos.

În *Introducerea* cărţii sale, A. Demian ne avertizează că „analiza discursurilor exprimate public de către segmentele active ale populaţiei nu permite extrapolarea rezultatelor pentru a deduce o importanţă comparabilă a problematicii identitare în viaţa de zi cu zi“ şi evocă „prăpastia între pretenţiile enunţătorilor de a acţiona în numele unei populaţii oarecare şi intenţia performativă a discursurilor lor, care caută să influenţeze înainte de toate colectivitatea însăşi pe care pretind că o reprezintă“ (p. 25). Tot în *Introducere,* autoarea precizează, într-o notă, în legătură cu „conflictul dintre enunţătorii idiomurilor moldovenităţii şi românităţii“: „Categoria enunţătorului (de pe ce poziţie discursiv construită se vorbeşte?) trebuie deosebită de cea a locutorului (cine vorbeşte?)“. Or, dacă discursurile enunţătorilor idiomurilor identitare şi naţionale concurente din Republica Moldova sînt analizate cu o mare fineţe pe parcursul cărţii, nu se vorbeşte aproape deloc de locutorii obişnuiţi ai acestor idiomuri. Avem de a face cu o necunoscută de o mare importanţă, care ne poate rezerva multe surprize în viitor.

***Nicolas Trifon** este eseist. A publicat volumul* Aromînii – pretutindeni, nicăieri, *Editura Cartier, 2012.*

traducere din franceză
de Lidia COTOVANU

PUBLICITATE

Războiul propagandistic pe Frontul de Est:
„Sentinela" se bate la baionetă cu balaurul bolşevic

Nu rata ediţia de iulie a revistei Historia

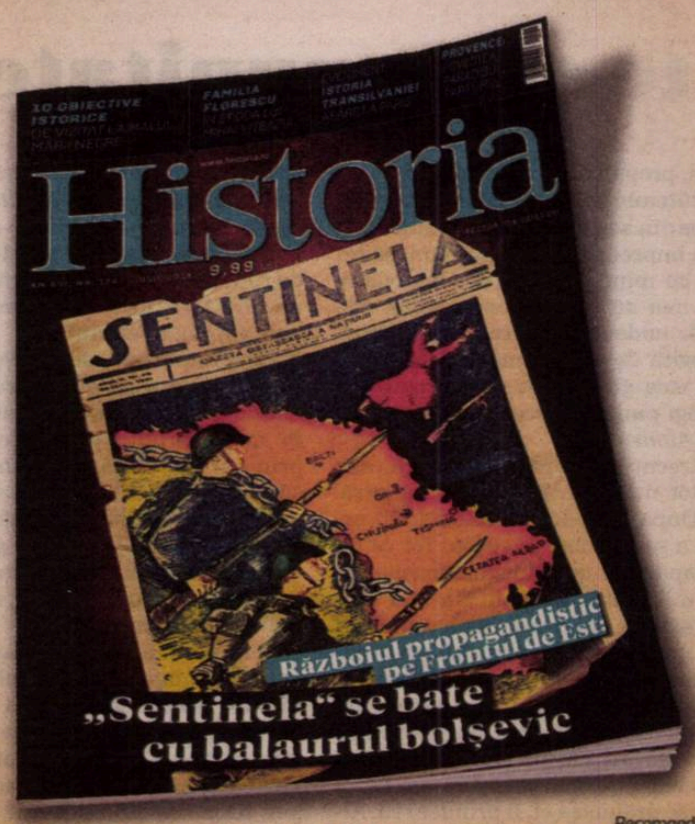

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de presă
Recomandată de PRIMA TV
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

Ana Maria SANDU

Lentoarea unui lumi

Păcatul cel mai mare al călătorului e să creadă că socoteală de acasă se potrivește cu cea din tîrg. În partea asta de lume chiar nu e cazul. O lentoare dezarmantă învăluie și lucrurile, și oamenii. Tocmai am aflat că zborul meu a fost anulat. Singura variantă alternativă e să fac călătoria Odessa-București din trei bucăți. Doamna de la ghișeu îmi spune, zîmbind, că nu există locuri disponibile la cursa Austrian Airlines nici a doua zi. Deci, și dacă aș vrea, tot n-am de ales. Mă înarmez cu gîndul că voi petrece următoarele 14 ore în aeroporturi. Lîngă mine, un bărbat a deschis un bagaj mare și a scos dintre teancurile cu haine vreo zece cutii de conserve. El pare mai pregătit pentru drum decît mine. Le mută grijuliu în altă geantă. Gestul lui mă liniștește pentru moment. Și îmi promit ca, în următoarele 60 de minute, să nu mă mai uit deloc la ceas. Și reușesc.

Orașul

Nu-mi amintesc exact cînd am auzit prima dată povestea unchiului Samson Jors, care a luptat la Odessa și s-a întors, apoi, de pe front pe jos. Trebuie să fi fost destul de mică și de asta numele orașului să mi se fi întipărit bine în minte. Mi se cam rupsese sufletul de bietul băiat, pe care eu îl cunoscusem cînd era deja în vîrstă, dar îl văzusem în niște poze de familie și mi-l imaginasem cum mersese el, zile în șir, desculț și flămînd, pe un drum prăfuit care nu se mai termina.

Odessa în flăcări (regia Carmine Gallone), filmul propagandistic din 1942, descoperit relativ recent și făcut în studiourile Cinecittà din Roma, a fost arătat la TIFF în 2011. Decorul Castelului Bánffy de la Bonțida a rimat perfect cu *glam*-ul lui decadent.

Între idealizarea din melodrama de pe ecran și povestea de război care rulase, în copilărie, în mintea mea s-a creat o combinație care nu mai avea legătură cu nici o realitate. Dar a rămas fascinația pentru un loc în care mi-am dorit să ajung la un moment dat. Iar ocazia s-a numit ediția a șaptea a Festivalului Internațional de Film de la Odessa.

Maria mi-a fost înger păzitor și de încredere pe durata celor cinci zile cît am stat în oraș. Studentă la Filologie, blondă și prietenoasă, aș fi vrut să-i spun, cînd m-a condus, că grija ei mi s-a părut că seamănă bine cu plăcintele armenești, făcute cu un aluat subțire, pe care le-am mîncat apoi și despre care mi-a spus că s-ar numi *lavaș*.

În primul rînd, Odessa e un oraș întins, distanțele nu sînt mici și, fără mașină, le cam simți. Seamănă și cu Chișinăul, și cu Constanța, iar atmosfera e cînd cosmopolită, cînd de Românie a anilor '90, ponosită și în tranziție. Însă toată lumea îți zîmbește și încearcă să te ajute. Centrul te întîmpină cu clădiri renovate, cu magazine și cîrciumi cochete.

Cînd am ajuns la hotel, în cameră erau deja 100 de grade. Aerul condiționat *ne rabotii*. Net-ul, nici el. Fata de la recepție îmi zice că în două ore se repară. O întreb: care dintre ele? Și începem să rîdem amîndouă. Trec vreo cinci ore, dar s-a ținut de cuvînt și chiar s-au pornit. Și adevărul e că rețeaua de Internet din oraș pare chiar mai bună decît la București. Cînd m-am plîns, un prieten mi-a scris: *„Welcome to USSR!* :)) Nu încerca să înțelegi ceva, bucură-te că ești acolo, în orașul ăla decrepit, dar foarte frumos". Și după prima seară așa am făcut.

O femeie îmbrăcată într-un halat albastru spăla intrarea unei instituții cu o cîrpă în dungi. Folosea un mop de lemn. Se oprea din cînd în cînd, clătea cîrpa și o storcea într-o găleată de tablă. În spatele ei tronau Opera impunătoare și o reclamă la un parfum franțuzesc. La pizzeria la care m-am așezat, un el și-o ea s-au ridicat de la masă. La ieșire, ea s-a împiedicat și a căzut. Gheață, săruri, lacrimi, rugăminți din partea lui să se ridice, că n-a pățit nimic. Nu, din fericire, nu și-a rupt piciorul. N-am înțeles ce și-au zis. Bărbatul a plecat pînă la urmă și a lăsat-o acolo, iar fata a stat un timp, ca o mireasă părăsită și tristă, pe un scaun de răchită, pînă cînd spectatorii de la mese s-au plictisit. În final și-a aranjat fusta și s-a îndepărtat de noi fără să șchiopăteze.

Mama autoritară
care se tîrăște pe șine în ritm de melc.

Restaurantul unde ne-au invitat să mîncăm stridii se află la intrarea în parc. Pîlcuri de turiști veniți la mare își fac plimbarea de seară. Vocea unui cîntăreț ambulant și sunetul acordeonului său se aud puternic în noapte. Versurile pe care le spune au un mesaj de felul ăsta: „Mă trezesc, apa nu curge, / Stați, mîncați și beți, dar toți o să putreziți mîine, / Nu rămîneți nepăsători, e vremea să facem chetă și să inventăm altă Ucraină, mai bună". Ni le traduce Dumitru Marian, de la Chișinău. Nu credem că primește prea mulți bani cu textele astea nihiliste. Dar e business-ul lui și o știi mai bine la ce se sensibilizează publicul.

© A. M. Sandu

Ilegitim, regia Adrian Sitaru

Un domn și-a construit un fel de cutie-carusel, cu două locuri, în care îi pune pe copii și îi plimbă cît timp părinții stau la mese. Un fel de *baby-sitting* plimbător. Și doi băieței sînt atît de bucuroși de luminițele artizanale încît încep să țipe ca din gură de șarpe cînd tatăl încearcă să-i recupereze după vreo două ture pentru care deja a plătit. E trecut de miezul nopții. O fată stă țeapănă în șaua unui cal alb și trece agale pe aleea parcului. Pare un cadru din Mihalkov. Se face liniște la masă și ne uităm atenți după ea.

Mi se vorbește în rusește atît de natural cum nu-mi aduc aminte să mi se mai fi întîmplat în vreo altă țară. Secretul e fie legat de culoarea mea de păr, fie de faptul că nu prea vezi străini pe străzile Odessei.

Mi s-a spus că cele mai bune și mai cunoscute dulciuri din Ucraina sînt făcute în fabricile pe care le deține președintele. Nu le-am gustat. Autobuzele care circulă pe străzi seamănă cu niște animale preistorice. Cînd mi se spune *devocika* se topește ceva în mine și mi se pare atît de liniștitor. Cînd urcăm în tramvai, o doamnă taxatoare, care patrulează dintr-un capăt în altul și nu-i scapă nici un mușteriu, ne cere banii de călătorie. Și ne dă biletele doar pentru că eu mi-am dorit să păstrez unul. E mama autoritară a acestei lumi care se tîrăște pe șine în ritm de melc.

Singurul muzeu în care am intrat a fost cel al literaturii. Săli multe, cărți, fotografii, cîteva secole de apariții editoriale. Numeroase volume ale clasicilor ruși, dintre care Pușkin stă la loc de cinste. Dar cu adevărat spectaculoase păreau muzeografele care apăreau tăcute de după ușile fiecărei încăperi. Femeile se ridicau de pe scaune cînd pășeai înăuntru. Le simțeai privirile din spatele lentilelor cum te urmăresc atent. Și mi s-a făcut într-un fel jenă că deranjez liniștea aceea prăfuită. După ce treceai pe lîngă ele, își reluau tăcute și somnambulice locurile din dreptul ferestrelor larg deschise. Mi-aș fi dorit tare mult să le fotografiez.

Festivalul

Adună lume multă din industria de film europeană, iar sălile de cinema sînt pline. Problemele cinematografiilor din Est sînt complicate și discuțiile și contactele îi ajută mult și pe regizori, și pe producători sau distribuitori.

Însă revelația a fost pentru mine descoperirea uneia dintre cele mai importante regizoare ucrainene, Kira Muratova, și a filmului său din 1992, *The Sentimental Policeman*. Era suficient să simți bucuria, emoția și aplauzele celor care au ascultat-o cînd a fost invitată să vorbească înainte de proiecție, ca să-ți dai seama că ai în fața scenei un personaj extrem de simpatizat și de iubit. Întrebată dacă ar schimba acum ceva din ce-a făcut, regizoarea a răspuns răspicat: „Nici vorbă". Născută în 1934, Muratova a trecut prin perioada cenzurii comuniste și a reușit cu greu să-și facă filmele.

Dacă ar fi să spun de ce mi-a adus aminte filmul său, aș spune că are ceva din absurdul voios al lui Tati și din văzul monstruos al lui Pintilie. Un polițist găsește un copil într-un strat de varză. E o fetiță. Și vrea s-o înfieze. Această poveste simplă devine scena pe care se desfășoară tot spectacolul vieții unui orășel rusesc. Banalul și drama merg mînă în mînă, iar efectul e de-a dreptul spectaculos.

Și ca o ironie a sorții, în timp ce pe ecran copilul blond țipa, în rîndul întîi o mamă cu doi bebeluși, cam de aceeași vîrstă cu eroina filmului, se auzeau și ei din cînd în cînd, de data asta *live*.

Rusescul *Metamorphosis* (regia Sergey Taramaev și Luba Lvova) e construit pe structura clasică a unui thriller. Tușa lui fantastică devine însă din ce mai groasă pe parcursul poveștii și te pierzi într-o țesătură mult prea prețioasă.

Ilegitim al lui Adrian Sitaru își continuă circuitul festivalier început la Berlin și s-a aflat în competiția festivalului. A fost prezentat la Odessa de cei doi protagoniști – Alina Grigore (și coscenarista filmului) și Robi Urs. Cu un subiect curajos, abordat frontal, Sitaru propune un exercițiu de „autenticitate": al dialogurilor, al manierei de a lucra cu actorii, al raportării la o situație cu multiple implicații morale și sociale. Ca-n tragedia greacă, toate personajele sale poartă cîte o vină primordială. Nimeni nu e curat. Toate păcatele lumii atîrnă pe umerii celor din familia doctorului ginecolog jucat de Adrian Titieni. *Catharsis*-ul vine din înțelegere și acceptare. Finalul închide, cam prea demonstrativ, toată această parabolă deghizată într-o dramă de familie.

Am ajuns deja acasă, cînd s-a întins covorul roșu în fața Palatului Festivalului de film de la Odessa și s-au anunțat cîștigătorii. Alina Grigore mi-a dat vestea că *Ilegitim* a cîștigat Marele Premiu pentru cel mai bun film al acestei ediții. M-am bucurat și am fost cu gîndul acolo, cu ei, în barul Mantra Beach, de pe malul mării.

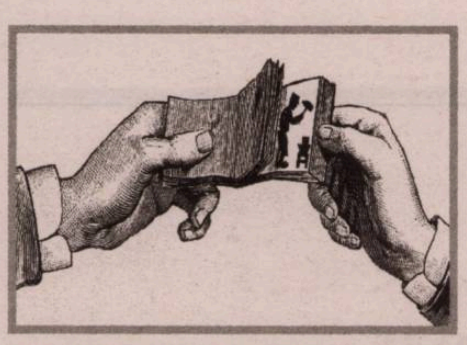

Marius CHIVU

feedbook

Văduvul gay

● Christopher Isherwood, *Un bărbat la singular*, traducere de Iulia Pomagă, Editura ART, 2016.

Cu atît mai bine pentru cei care n-au văzut ecranizarea din 2009 plină de dramă și *glamour* a lui Tom Ford, cu Colin Firth și Julianne Moore protagoniști în *A Single Man;* dar și dacă au făcut deja o pasiune pentru acest film, cartea are, cum se întîmplă de obicei, încă foarte multe de oferit și e de mirare cum un autor atît de rafinat precum Christopher Isherwood (1904-1986) n-a fost încă tradus cum se cuvine și la noi.

Subiectul acestui mic roman de la începutul anilor '60 americani ar putea avea o oarecare însemnătate culturală pentru România lui 2016, dincolo de faptul că, în contextul politic actual al Europei, cartea arată o prospețime, într-o oarecare măsură, îngrijorătoare. Protagonistul lui Isherwood (autor gay britanic, emigrat din Berlinul anilor '30 în Statele Unite, unde s-a implicat în mișcarea pentru drepturile homosexualilor) este britanicul George Falconer, un profesor de 58 de ani, care predă literatură engleză la o universitate din LA. Într-un recent accident de mașină, își pierde iubitul cu care locuia într-o casă din suburbie, așadar rămîne „văduv" și acum încearcă să-și regăsească ritmul, rațiunea și, eventual, plăcerea de a trăi singur (opțiunea editurii de a traduce, în titlu, originalul *„single"* prin „singular" rămîne discutabilă). Romanul se deschide cu trezitul de dimineață al văduvului marcat de incertitudinea identității, lipsa de vitalitate și de motivație existențială. George Falconer e în doliu – *he mourns,* cum se spune mult mai exact în engleză. *(Spoiler alert!* Ca un detaliu al relației carte-film: Tom Ford îl portretizează pe profesorul văduv ca pe un potențial sinucigaș; adaos potrivit spiritului poveștii, dar absent din litera ei.)

George Falconer nu este doar un fin intelectual, este și un gay monogam. În decursul unei singure zile (de la o dimineață la cealaltă), timp în care profesorul gay merge la școală, apoi la sala de fitness și la supermarket, ia cina cu buna lui prietenă și sfîrșește ziua într-un bar de pe plajă, unde odată își întîlnise iubitul, iar acum își întîlnește cel mai bun student, cu care face o baie în ocean și pe care îl ia cu el acasă –, așadar, în decursul acestei lungi zile, plină de fapte obișnuite, avem imaginea vieții și a stării a lui George Falconer, dar și a societății californiene cu puțin înainte de perioada *flower-power.*

E vara anului 1962, o perioadă de majoră îngrijorare socială și politică: amenințarea comunismului, criza rachetelor nucleare din Cuba, lupta pentru drepturile minorităților, emergența consumerismului. Astfel că discuția de idei din sala de curs, pornind de la un roman de Aldous Huxley (mort pe 26 iunie 1963, chiar în anul în care Isherwood scria această carte), de fapt mai mult o perorație a profesorului despre război, rasism, antisemitism, diferență și alteritate, în fața unui public alcătuit din studenți de toate rasele, este de o actualitate șocantă. Actualizată (cu Putin, Trump și Erdogan în locul lui Hitler, cu amenințarea ISIS în locul crizei rachetelor nucleare din Cuba, cu *aceeași* dezbatere privind imigrația, dar mai ales locul și drepturile homosexualilor în societate, percepția asupra lor și felul ambiguu în care aceștia sînt tolerați – *vezi și fragmentul de mai jos),* perorația profesorului Falconer, un entuziast al ideii de multiculturalism britanic, este perfect valabilă și azi. În roman este evocată chiar o „campanie împotriva devianților sexuali", ceva care ne sună foarte cunoscut și nouă, care sîntem îngroziți de posibilitatea „pîngăririi" ideii de familie. Iată încă un pasaj memorabil despre drama de a fi marginal: „O minoritate are propriul ei tip de agresivitate. Efectiv provoacă majoritatea să o atace. Urăște majoritatea, nu pe nedrept, vă garantez. Urăște chiar și celelalte minorități, pentru că toate minoritățile sînt în competiție: fiecare susține că suferințele sale sînt cele mai teribile și că faptele împotriva sa sînt cele mai atroce. Și cu cît urăsc cu toții mai mult, cu atît sînt mai persecutați, și cu atît mai nesuferiți devin! Credeți că oamenii devin nesuferiți dacă sînt iubiți? Știți bine că nu! Atunci de ce-ar trebui să-i facă drăguți faptul că sînt nedoriți? În timp ce ești persecutat, urăști ceea ce ți se întîmplă, urăști oamenii care fac să se întîmple asta: te afli într-o lume plină de ură. Păi, n-ai cunoaște dragostea nici dacă ți-ar ieși în cale! Ai suspecta-o! Ai crede că e ceva dincolo de ea, vreun motiv, vreo șmecherie..."

Creatorul de modă, metamorfozat în regizor, Tom Ford (gay el însuși) l-a făcut pe profesorul Falconer să-i semene (e o proiecție vădită, măcar prin identitatea vestimentară plină de stil). Dar tocmai prin stilistica nefardată, fără ca acest lucru să însemne lipsa eleganței, romanul lui Christopher Isherwood – plin de speranță, apropo – este direct și curajos, fără sclipici, dar subtil, pe alocuri poetic (scena în care profesorul îi urmărește pe tinerii care joacă tenis la bustul gol pe terenul de sport al universității este splendidă), adesea introspectiv, în primul rînd prin falsa distanțare narativă cu care este spusă povestea acestui Ulise gay, care străbate toate locurile simbolice ale societății postmoderne (universitatea, supermarket-ul, autostrada, barul), înainte de a se întoarce acasă, unde nu-l mai așteaptă decît amintirea îndoliată a Penelopei lui.

aproape de carte

Christopher ISHERWOOD

Un bărbat la singular

(fragment)

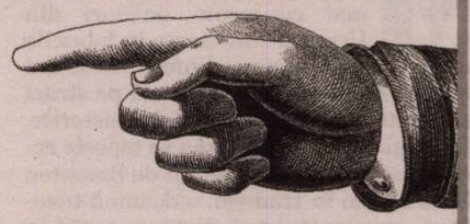

Din mulțimea de tot felul de alți monștri, spune George, cel mai mult se tem de mine. Domnul Strunk, presupune George, îl catalogheză cu un singur cuvînt. *Pederast,* mormăie el absolut convins. Dar, pentru că la urma urmei sîntem în 1962, chiar și din partea lui se așteaptă să adauge: nu mă interesează ce face, atîta timp cît se ține departe de mine. Nici chiar psihologii nu pot cădea de acord asupa concluziilor la care se poate ajunge despre cei asemenea domnului Strunk pe baza unei astfel de observații...

Cît despre doamna Strunk, George e sigur că își ia libertatea de a se detașa ușor de soțul ei, fiindcă ea este deprinsă cu noul curent al toleranței, cu tehnica anihilării prin delicatețe. Ies la iveală cărțile ei de psihologie. Citind din ele cu vocea ei cîntată, doamna Strunk începe să exorcizeze din George ceea ce nu poate fi numit. Nu există nici un motiv pentru silă, intonează ea, nici o pricină pentru condamnare. Nu e vorba de nimic vicios dinadins. Totul e din cauza eredității, a mediului din copilărie (rușine să le fie mamelor posesive și școlilor unde se practică segregarea sexelor), a stagnării dezvoltării la pubertate și/sau a glandelor. Avem de-a face cu un inadaptat, exclus pentru totdeauna de la cele mai bune lucruri din viață, care trebuie compătimit, nu blamat. Anumite cazuri, descoperite la o vîrstă suficient de fragedă, pot răspunde la terapie. Cît despre restul – ah, cît de trist e, mai ales cînd li se întîmplă, și haide s-o recunoaștem – li se întîmplă unor oameni de toată isprava, unor oameni care poate ar fi avut atît de mult de oferit. (Chiar și atunci cînd, în ciuda acestui fapt, sînt geniali, operele lor sînt invariabil *pervertite.)*

Așa că să fim înțelegători, da, și să ne reamintim că, la urma urmei, *au existat grecii* (deși situația era oarecum diferită, pentru că erau mai degrabă păgîni decît nevrotici). Haide să mergem pînă într-acolo încît să spunem că genul acesta de relație poate fi cîteodată frumoasă – mai ales dacă unul dintre cei implicați a murit deja, sau, și mai bine, dacă au murit amîndoi.

PUBLICITATE

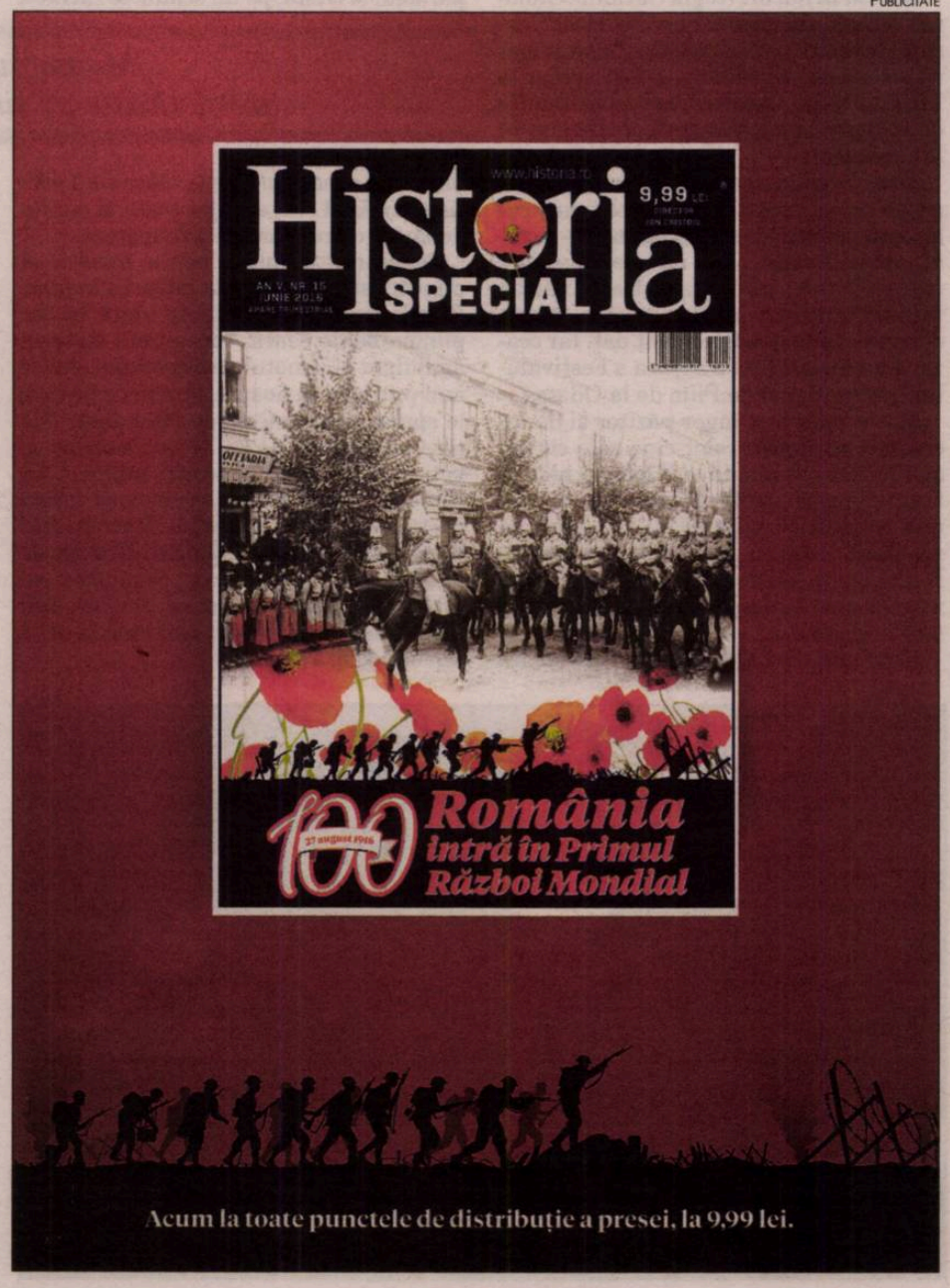

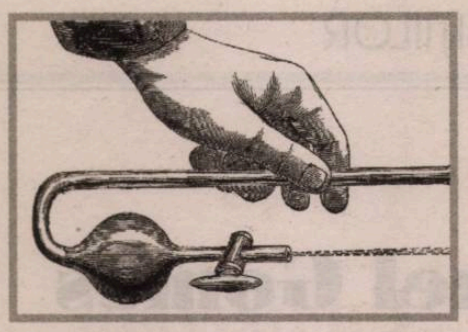

Oana STOICA

rosencrantz & co

„Astea contează în teatru: echipa și miza“

– interviu cu Katia PASCARIU –

***Katia Pascariu** este o actriță discretă care lucrează în teatrul social-politic independent. Participă atît la crearea spectacolelor, cît și la fazele premergătoare neperformative (documentare, interviuri, investigații) și ulterioare (promovare). Pe scenă, ea a resuscitat o tipologie dificil de realizat și aparent desuetă: aceea a omului bun. Katia este o personalitate artistică puternică, ce nu se impune prin forță sau egocentrism, ci prin blîndețe, subtilitate și un sănătos simț al comunității.*

Aveți un traseu profesional special, diferit de al majorității colegilor dvs. Lucrați predominant în teatrul social independent. Cum s-a întîmplat asta, ați ales dvs. ce faceți sau proiectele v-au ales pe dvs.?

Diferit de al multor colegi de breaslă, dar asemănător cu al colegilor cu care lucrez. Cred că și, și. Dar nu sînt singura și nu sînt singură. Am descoperit că lucrez mai bine dacă munca și implicarea mea nu sînt doar la nivel actoricesc, am descoperit în timp că vreau mai mult de la mine și de la munca mea și mă ajută să am încredere că ceea ce fac nu e (doar) *entertainment* – ceea ce e OK, plăcere mai mare decît să-i fac pe oameni să rîdă nu prea am, dar nu e ce-mi doream eu să fac. Dar nu, nu am știut cînd am terminat UNATC-ul că se poate și altfel. Am terminat facultatea cu un orizont limitat și cu o tonă de frici și prejudecăți.

„Îmi place atît de mult să joc încît aș fi acceptat să joc cam orice…“

Ce vă atrage la proiectele de teatru social? În ce mod considerați că ele răspund, pe de o parte, nevoilor societății contemporane și, pe de altă parte, nevoilor teatrului contemporan?

Mă atrage tot – subiectul, echipa, procesul de lucru, perspectivele proiectului în sine. Nu joc decît dacă sînt OK cu toate astea sau măcar cu o parte din ele. Îmi place să-mi folosesc mintea, să învăț, să fie ceva nou mereu, să mă provoc. Echipa e foarte importantă pentru mine – oameni cu care lucrul să fie bucurie, bazat pe încredere și respect. Și e foarte important motivul pentru care facem un spectacol, unde vrem să-l jucăm, ce facem cu el după ce e gata. Bănuiesc că teatrului contemporan îi sîntem necesari prin simpla noastră existență: ăștia sîntem, noi facem istoria, nu? De multe ori deschidem drumuri noi, artistice și multidisciplinare, într-un spațiu artistic destul de restrîns. Cred că e importantă legătura dintre artă și societate la care punem și noi umărul. Aici intervine conștiința și autoresponsabilizarea pe care le luăm în serios. Nu avem soluții imediate și nici posibilitățile – încă (ha-ha) – de a rezolva nevoile societății contemporane, dar aceste nevoi ne dau temele și, de obicei, cheia soluțiilor estetice. Cred însă că în acest moment, 2016, rolul și rezultatele cele mai bune le avem la intersecția dintre artă și educație, pre- și universitară.

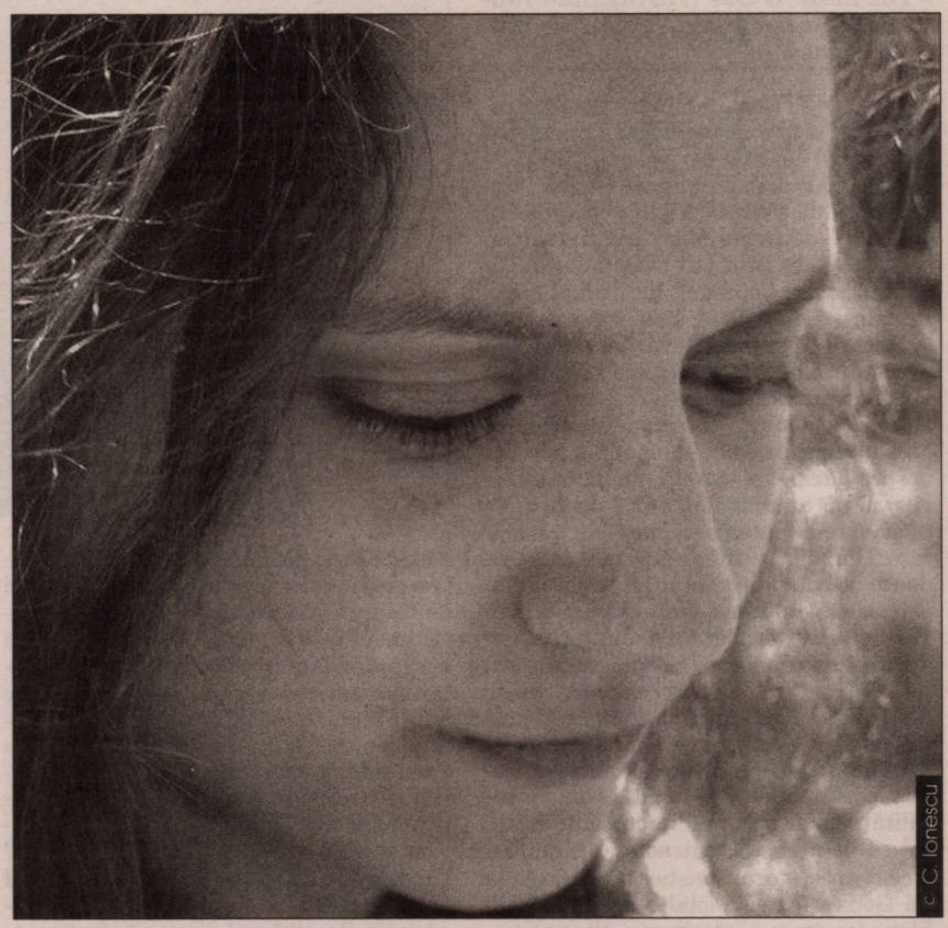

c. C. Ionescu

Cum lucrați la spectacole? Multe dintre ele pornesc cu o documentare pe subiect. Cum integrați asta în procesul de lucru și ce presupune pentru dvs., ca actriță?

Pe partea de actorie mă ajută foarte mult. Tot ce intră la documentarea și pregătirea unui spectacol (interviuri, teren, arhive, lecturi, vizionări de materiale etc.) este, de fapt, parte din repetiții și atunci face parte din lucrul la personaj(e). Sau poate m-am învățat cu asta și acum mi pare că e cel mai ușor așa. Modul ăsta de lucru ajută echipa, e o înțelegere mai profundă a temei, avem o energie comună și o responsabilitate împărtășită de toți. De tot ceea ce cunosc sînt responsabilă și deci trebuie să duc cu mine, prin personaje și spectacole, informațiile și emoțiile acumulate în perioada de pregătire. Un spectacol este, după mine, format din trei părți egale ca valoare și miză: pregătire (documentare și repetiții), realizare/performare, viața postspectacol (discuții, dezbateri, reacții, itinerare).

Care sînt dificultățile cu care v-ați confruntat în teatrul independent?

Finanțările – banii de producție și de onorarii – și spațiile – lipsa lor fizică sau imposibilitatea utilizării unor spații existente. În rest, totul e aproape perfect. Mai e, poate, doar problema umană. Sîntem o lume mică, a teatrului în general, a teatrului social și mai și… și totuși mai apar certuri, bîrfe, concurență, de-astea. Și e păcat – avem o cauză comună.

Cum v-a schimbat pe dvs., ca actriță, lucrul în teatrul social?

Cred că m-a schimbat în primul rînd ca om. Ca actriță, cred că antrenamentul permanent mi-a făcut bine. Am lucrat mult, continuu, cu interes, am încercat să fiu un actor conștient, echilibrat, pregătit. Lucrez cu artiști care mă țin în priză. Presupun că astea contează în teatru cel mai mult, echipa și miza. Sînt norocoasă! Adevărul e că, dacă nu găseam direcția asta care să mă țină pe un traseu și să-mi dea o coerență, aș fi fost în mare pericol. Îmi place atît de mult să joc încît aș fi acceptat să joc cam orice…

Povestiți-mi, vă rog, despre modul în care ați lucrat la Căminul „Moses Rosen“, un spațiu special de acțiune socială și de teatru.

Am lucrat la cămin ca niciunde și ca în nici un alt proiect artistic, comunitar, social în care am fost implicată, fără nici o presiune de timp sau de rezultat. De asta și este ceva atît de personal, și asta e și bine, și oau, și complicat. Pentru că s-a creat o legătură personală între noi și rezidenți, e greu să plecăm. Nu că am vrea să plecăm, dar ne dorim enorm să lucrăm, noi și cît mai mulți artiști interesați, și în alte cămine, centre, spații unde locuiesc persoane instituționalizate. Dar acum e ca și cum ne-am face o altă familie. Sînt mîndră de colegii mei și bucuroasă de încrederea permanentă pe care cei de la „Moses Rosen“ și de la DASMFCER ne-o arată. Cît despre rezidenți, respectul și prietenia lor mă copleșesc mereu. Altfel, proiectele Vîrsta4 din ultimii ani sînt dintre cele mai importante realizări artistice, ONG-istice și personale. Modul de lucru s-a creat natural, în timp, împreună cu rezidenții. Avem activități curente, precum vizionări de filme și discuții pe teme diverse, propuse de ei sau de noi, și avem deja munca la repertoriu, adică ne-am autoimpus un ritm de un proiect pe an. Anul ăsta pregătim – se pare, cu sprijinul AFCN – două proiecte, unul performativ și altul editorial. Cuvîntul-cheie e *împreună*.

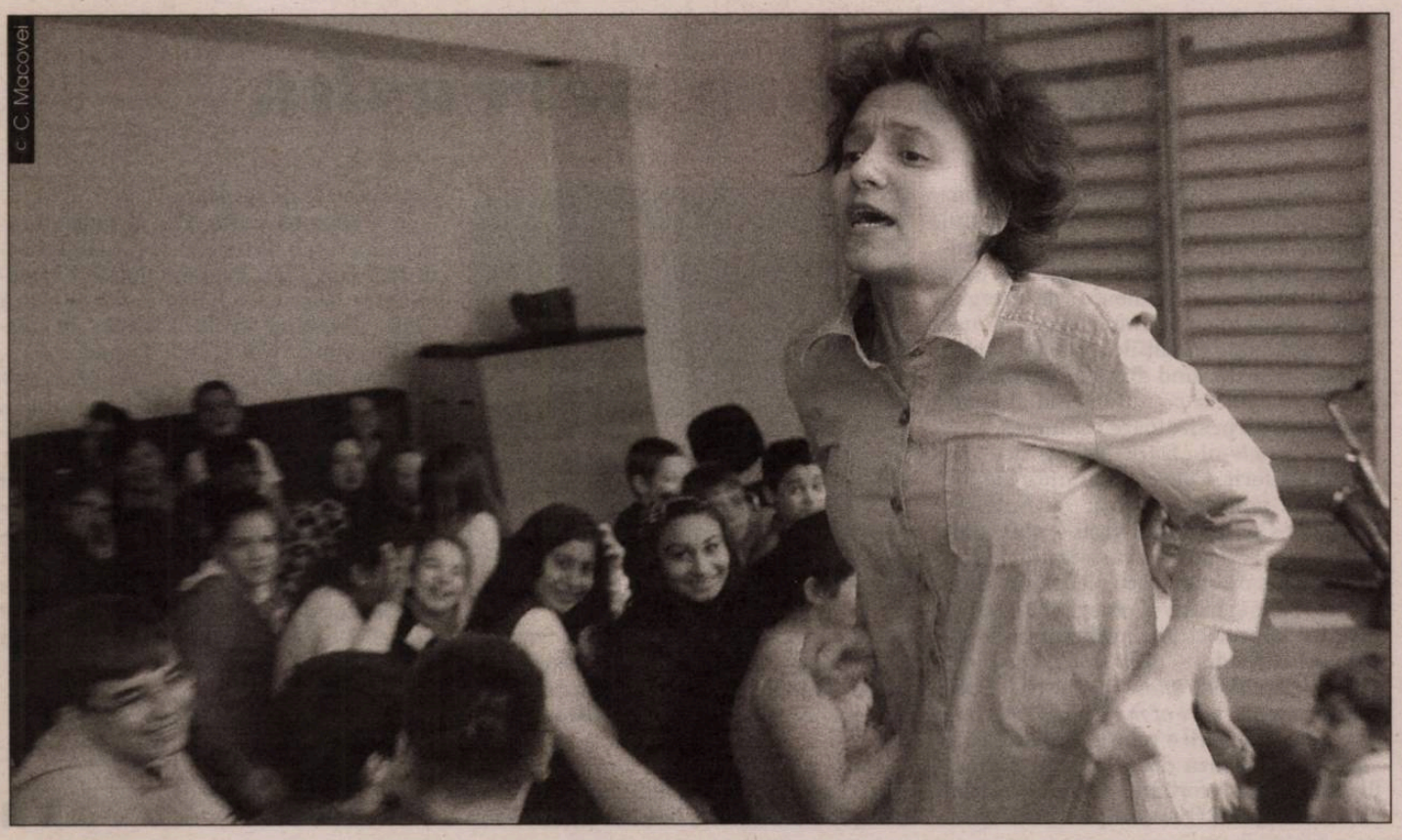

c. C. Macovei

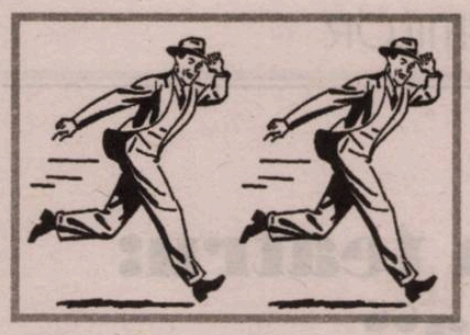

Ancuța PROCA

dilematograf

Șeherezada lui Miguel Gomes

● ***As Mil e Uma Noites: Volume 1 – O Inquieto / Arabian Nights: Volume 1 – The Restless One*** **(Portugalia-Franța-Germania-Elveția, 2015), de Miguel Gomes.**

Ideea de a filma o adaptare clasică a celor *O mie și una de nopți* sau a unei părți din uriașa colecție de povestiri nu pare să-l fi preocupat pe Miguel Gomes. Monumentalul *Arabian Nights,* compus din trei filme separate (care pot fi vizionate și în cîteva proiecții-eveniment la Cinema „Elvira Popescu", individual și cumulate), fiecare fidel unei logici proprii și fiecare adunînd cîteva povestiri, împrumută modelul de punere în ramă al vechilor povești ale Șeherezadei (în care aceasta spune o poveste despre cineva care ajunge, desigur, să spună o poveste despre altcineva, care...), anumite dialoguri și un anumit ton, dar e departe de ceea ce te-ai putea aștepta de la o adaptare. Una dintre diferențele cele mai evidente provine din faptul că poveștile lui Gomes sînt născute din actualitate, din Portugalia ultimilor ani și din interviuri aproape documentare cu oameni care suferă de pe urma crizei economice. Parte film de ficțiune, parte documentar, parte comedie și satiră, parte melodramă, în *Arabian Nights,* mijloace și teme contradictorii sînt puse față în față. Una dintre calitățile sale cele mai importante e faptul că de această contradicție filmul își face și spectatorul conștient. Șeherezada lui Gomes (ca și celelalte personaje din film care spun o istorie sau alta) povestește și, simultan, își pune în discuție legitimitatea propriului discurs, față în față cu realități mai extinse și mai profunde, pe măsură ce povestea pe care o compune se derulează.

Primul dintre cele trei volume, intitulat *The Restless One,* conține un prolog-manifest, valabil pentru toate cele trei părți, în care regizorul întoarce camera asupra sa și discută propriul demers într-o scurtă intervenție, pentru a fugi apoi de cameră și de echipă. Prologul se constituie el însuși într-o interogație – cum s-ar putea face un film care să fie simultan fantastic *și* angajat politic, fără a se anula reciproc, unul, de pildă, despre lupta apicultorilor cu roiurile de viespi care amenință cu extincția albinele și în același timp despre tragedia oamenilor disponibilizați de la o fabrică de nave maritime care își trimite pe mare ultimul vas? Dincolo de aceste povești, stilul regizoral al lui Gomes nu e cu nimic mai puțin stimulativ. Spectatorul e pus să urmărească simultan fragmente de imagini dintr-o poveste (de pildă, cea despre distrugerea viespilor) în timp ce voci din altă poveste, ale lucrătorilor care descriu cu nostalgie ritualul aproape religios prin care obișnuiau să își lase vapoarele făcute de ei să plece pe mare, se suprapun peste ele.

După o scurtă introducere a Șeherezadei și a fecioarelor din Bagdad, responsabile pentru conținutul poveștilor, acestea încep să istorisească întîmplarea unor lideri de stat care se întîlnesc pentru a stabili bugetul țării (în timpul crizei economice din 2013-2014) sub forma unei povești despre dorințe și blestemul îndeplinirii lor. Simțindu-se lipsiți de viață, bărbații se lasă ademeniți de propunerea unui vrăjitor care le oferă un spray cu aerosoli cu efect afrodiziac, pe care, vrînd ulterior să îl anuleze, constată că nu mai pot. Ieșirea din vrajă e posibilă doar cu achitarea unui preț cît se poate de real, al banilor tăiați din bugetul de stat.

Cea de-a doua poveste spusă de Șeherezada evocă un cocoș care deranjează o întreagă comunitate prin cîntatul la ore nepotrivite în timpul alegerilor locale. Povestea trece de la momente de fantezie, în care un om poate vorbi limba cocoșului și îi poate asculta povestea, la unele legate de documentarea procesului de votare și a nemulțumirilor sătenilor. Cocoșul devine la rîndul său naratorul următoarei narațiuni, în care explică de ce cîntă. Povestea sa e o melodramă cu un triunghi amoros jucată de copii care se prezintă încă de la început ca actori, generînd astfel un efect de distanțare, lăsîndu-ne să ne amuzăm sau să ne emoționăm în fața evenimentelor prezentate și să devenim conștienți în același timp de artificiul lor.

Ultima poveste se constituie într-o serie de mărturii sub forma unor interviuri deosebit de emoționante ale unor oameni care și-au pierdut locurile de muncă și care sînt invitați să participe la un fel de manifestație de protest prin înot în prima zi a anului, precedate de o incursiune fantastică a unui instructor de înot în burta unei balene pentru un examen medical. Însă poveștile continuă în cel de-al doilea volum.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

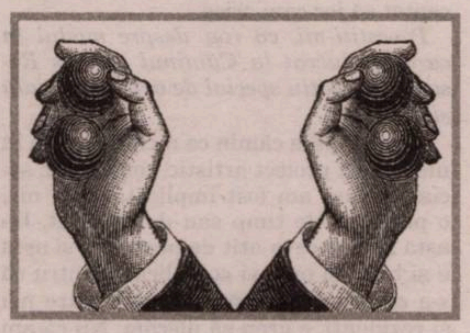

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

O evadare nereușită

● **Red Hot Chili Peppers, *The Getaway,* Warner Bros., 2016.**

„The Getaway", *opener*-ul și piesa care dă titlul celui mai nou album Red Hot Chili Peppers, nu lasă loc de îndoieli în privința provenienței. Funk-ul acesta agreabil și calm, tușat (prea) delicat de artificiile de studio ale producătorului Brian Joseph Burton, *alias* Danger Mouse, pare a i se potrivi ca o mănușă unei formații care a vîndut, în toată istoria ei începută cîndva la jumătatea anilor '80, peste 80 de milioane de discuri. O „Californication" dezbărcată de vervă și libido, ea împinge în față *formula.* Lipsită de ceva vreme de chitara lui John Frusciante, de strictețea decupajelor lui Rick Rubin și de energia delirantă a epocii *Freaky Styley – Mother's Milk – Blood Sugar Sex Magik,* Red Hot Chili Peppers alege, atunci cînd nu tinde a se autocita imprudent de mult, să se instaleze binemersi într-un univers *mid-tempo* foarte confortabil. Se simțea parțial acest lucru pe anteriorul album, *I'm With You,* chiar dacă producția îi aparținea patriarhului Rubin și se supunea altei estetici. Se simte complet în momentul acesta, în care responsabilitatea studioului de înregistrări a ajuns în cîrca unui Danger Mouse cînd sedus de tranzițiile *groove*-ismului anilor '70 și '80, cînd atras de șarmul indiscret al *vanilla pop*-ului, cînd abandonat într-o surprinzătoare confuzie.

Lead single-ul „Dark Necessities" nu actează diferit. Cele cinci minute ale lui, fetișizate pînă la saturație de Anthony Kiedis & Co. în ultima vreme, sînt marca proprie recentă a cvartetului californian – plus un pian care picură un sirop inutil –, dar și motivul abisal al încremenirii lui în proiect. Aici, răbufnirea amăruie a lui Kiedis – *„You don't know my mind / You don't know my kind / Dark necessities are part of my design..."* –, care vorbește despre o relație recent încheiată, funcționează doar la nivel autoreflexiv. Muzical vorbind, designul actual al *sound*-ului RHCP e lipsit de tensiune, de curiozitate, de pasiune, de frustrare, de nonconformism. Totul se scurge banal și somnolent, într-un singur sens, ca un ceas al cărui arc nu se poate destinde. „We Turn Red", „The Longest Wave", „Goodbye Angels" și „Sick Love" nu se dezic de tonul general al albumului, unul în care pînă și liniile de bas ale lui Flea sînt contaminate de torpoare.

În a doua sa parte, *The Getaway* arată ca un teren de încercare pentru ethosul Red Hot Chili Peppers. Rătăcit undeva între disco („Go Robot"), ska și psych funk („Feasting on the Flowers" și „Detroit"), punk rock („This Ticonderoga"), country pop („Encore") și rock progresiv („The Hunter" și „Dreams of a Samurai"), grupul din Los Angeles pare a încerca obsesiv să găsească o oarecare ieșire din *formulă,* la fel ca Anthony Kiedis din siajul unei relații sentimentale terminate. Dar nu reușește decît, cel mult, să se regăsească în cuvintele vocalistului de pe ultima piesă a albumului, strania „Dreams of a Samurai" – *„I've lost myself out on the range!"* – și să se simtă pierdut în afara propriei zone de confort.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Vecinătatea satului blue

Știm bine cum arată fețele căldurii în București. Cum se scurg una-ntr-alta, cum își sprijină laturile scurse de copaci. Nu ești bucureștean complet dacă nu ai simțit-o intrînd adînc sub asfaltul de la 1 Decembrie cu Rebreanu sau în treptele în soare de la metroul de la Unirii, ori în staticul sepia de pe vreo bancă dintr-o stație RATB din Drumul Taberei, în inerția irespirabilă a blocajele auto din pasaje, în fețele golite de oboseală, în pungile de plastic ale doamnelor care se întorc de la muncă. Pe maiourile băieților de cartier cu mușchi lucrați de vară la sală și blazați de vipie, în pîlcul de muncitori care schimbă a *n*-a oară vreo bordură sau astupă vreo proverbială groapă care cere apă și cauciucuri sparte, în micile focuri nervoase din jurul redempționalei bălți Văcărești ori în zarea în straturi arhitecturale blurate văzută de pe podul de la Grozăvești. Pe gulerele albe ieșite la țigară lîngă metalicul Sky Tower, pe lîngă banda de bicicliști de pe Victoriei, în lanțul căților scoși la plimbare pe sub sălciile Biedermeier din Tineretului. În ultimele redute de răcoare ale ramelor de plastic *funk* colorate care-ți trec pe la coada înroșită de praf a ochiului. În lentoarea frînelor autocarelor cu turiști de la piața regală. Le știm. Fețele căldurii din București sînt, în pur stil levantin, lente și spectaculare.

Într-o astfel de amiază am zis să merg la Viscri. Am trecut mai întîi prin Brașov, nu-l mai văzusem de ceva vreme. Brașovul are o culoare care se intensifică, în căldura Pieței Sfatului, ca amestecul bine temperat dintr-o căldare. Poate asta, poate oboseala unei călătorii de vacanță îi făcea pe cei cîțiva *marines* americani cu un puternic accent sudist să înjure tandru căldura neașteptată într-un oraș de munte, ori pe cele două coreence care erau în fața mea la o tonetă de înghețată să ceară cu voce stinsă, topite de căldură, și să se bucure ca niște copii de verdele răcoros al unei arome de kiwi. Piața Sfatului e atît de cunoscută, că nu te-ai mai aștepta să vezi cît e de proaspătă în niște mici unghiuri, ca aceea de lîngă un copac vecin cu o ciocolaterie, Filarmonică și teatrul Arlechin; cu un vînzător de fondante, foarte chipeș și amabil cu doamnele care-i treceau pragul, luat direct dintr-o cartolină cu lavandă și eros parizian. Ori în arcadele aurii, ușor ascunse ale Bisericii Negre, ori în pernuța colorată curcubeu de la o fereastră veche, uitată de astă-iarnă. În întîlnirile tonice și întîmplătoare, chiar dacă uneori doar de la distanță, cu colegi pe care nu te-ai aștepta, cu toată vara, să-i vezi fix în acel moment acolo.

La Viscri ajungi de la intersecția cu cetatea Rupea a șoselei Brașov-Sighișoara. În mijlocul platoului, Rupea are un distinct aer scoțian, cum poate i s-a părut lui Charles, adus de contele Kalnoky. Ajungi apoi în satul Dacia și, dacă nu ai norocul să întîlnești vreo biciclistă de magazin local sau vreun tractorist amabil, șansele sînt foarte mari să ratezi intrarea spre satul săsesc, aflată între un gard de sîrmă și o tentativă de colină, într-o margine a drumului principal. Urmează vreo 7-8 kilometri de drum greu, pietruit recent, printre arbori masivi și dealuri ondulate perfect, exact ca-n Blaga (nu te-ai aștepta, aerul nemțesc – sau așteptarea lui – se simte de la distanță, cu toate remorcile cu baloți și praful care-l lasă în urmă, cu toate SUV-urile turiștilor recenți, ieșiți într-un acces cultural dintre cimenturi).

În Viscri intri după o buclă spectaculos de lină, nu înainte de a trece pe lîngă casa sărăcăcioasă a unui porcar, cu porci negri lăsați liberi, ca lîngă *cottage*-urile de altădată. Prima casă săsească renovată din micuțul sat e vopsită într-un verde blînd și are Union Jack-ul, steagul britanic, la intrare. Cred că e o pensiune recentă, după numărul mare de mașini parcate în față. Am ajuns exact după referendum și melancolicul Brexit, așa că steagul, acolo, în lumina amiezei, avea ceva foarte tonic. E firesc și european să-l vezi acolo. Nu departe e intersecția din mijlocul satului, unde e și „casa lui Charles". În față, un custode, o doamnă corpolentă și sigură ca un gardian al dulceților de cămară, ne zice că putem să o vizităm. E, ca și alte case din sat, renovată în culori *blue*-verde, e un loc răcoros unde turiști (mai ales străini, locul e destul de scump) stau și lucrează în hambarul transformat în idilică sală de mese și de reflecție. E un sat albastru, judecînd după culorile celor mai multe case, după nuanțele delicate ale extraordinarei biserici fortificate, după întinderea care se vede din turnul său. Albastru însorit, mediteranean, mi se părea, „albastru austriac", după cum îmi zicea recent, la conferința ALGCR despre aventură, un fin cunoscător al tradițiilor germanice cum este profesorul Till Kunhle.

Ceea ce au făcut prințul Charles și fundația sa „Mihai Eminescu" în acel loc e absolut minunat. E tonic și călduros să întîlnești o profesoară din Anglia explicîndu-le altor două turiste, în turnul vechi, prăfuit și încă neîngrijit cum trebuie, cum vine vară de vară cu studenții și discută despre satele transilvane; sau tineri cercetători de la Arte din Spania fotografiind interesați cîte un colț de arhitectură. Sau cînd ajungi în curtea unei cafenele recente, modestă și primitoare, de unde poți lua dulceață de rabarbăr de la un mic comerciant apărut odată cu turismul recent, cu punerea satului, altfel sărac și uitat, pe o hartă sustenabilă. E minunat să vezi renașterea înceată, dar sigură a vecinătății, o tradiție microcomunitară din Viscri, chiar și în această formă.

Cînd am ajuns seara în Sighișoara și în calmul ei multicultural, la o terasă de unde se vedea o lumină groasă și calmă, oranj, pe sub două arcade, nu m-am putut decît bucura de forma această de căldură. O mai văzusem, într-un fel, în renașterea micilor comunități, uitate de istorie în vipia Laosului, în toridul postrăzboi al Cambodgiei, în seninul revitalizării postmusonice din fiecare octombrie colorat în speranță și voie bună al sud-coreenilor. E tonic să fii martor la acestea, tonic ca un vînticel de vară.

PUBLICITATE

adevărul
pregătește copiilor o surpriză cât vacanța de mare!
Colecția
DA, EU SUNT
Vara asta, copilul tău este eroul!

De luni, 11 iulie, numai împreună cu adevărul
Fantasticele aventuri din copilăria celebrilor Leonardo da Vinci, Agatha Christie, Marco Polo, William Shakespeare.

Preț special, ziar + carte: 14,99 lei

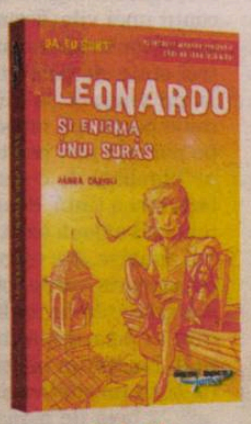

Luni, 11 iulie
Leonardo și enigma unui surâs

Luni, 18 iulie
Agatha Christie și batista cu monogramă

Luni, 25 iulie
Marco Polo și inelul venețian

Luni, 1 august
Shakespeare și visul unei veri

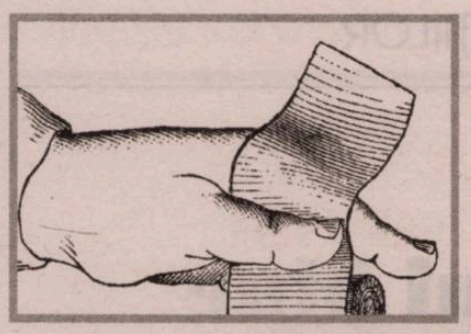

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

De ce nu ne mai schimbăm laptop-ul

– și cînd să-l schimbăm totuși –

O asociație americană a producătorilor de semiconductori a publicat un document care spune că celebra Lege a lui Moore, care afirmă că puterea de calcul se dublează la fiecare doi ani, ar putea deveni inoperantă prin 2021. Ne-am epuizat posibilitățile tehnologice? Mai degrabă nu, problema e de bani. Utilizatorii normali, ca noi, pur și simplu nu mai au nevoie de procesoare mai puternice decît acum. Totuși, cînd și de ce avem, de fapt, nevoie? Documentul e publicat de Asociația Industriei de Semiconductoare, care include Intel și IBM, și poartă numele greu de tradus în română de *„roadmap"*. Carevasăzică, un fel de hartă la timpul viitor, în cazul nostru a unei tehnologii. Engadget, care preia știrea, spune că dublarea puterii de calcul nu mai e „practică din punct de vedere financiar", cu alte cuvinte nu mai produce bani.

Ne-am epuizat posibilitățile tehnologice?

Legea lui Moore a împlinit anul trecut 50 de ani. Gordon Moore, cofondator al Intel, publicase în 1965 un articol care afirma că numărul de componente din circuitele integrate – tranzistori și alte componente elementare pe o singură plăcuță – se va dubla la fiecare an. Ulterior, și-a revizuit predicția referindu-se la intervale de doi ani, iar de atunci lucrurile au funcționat cam în ritmul dictat de Moore. Fizica de liceu ne învață totuși că Universul se mișcă în conformitate cu legi matematice mai complexe. Chiar cu intervenția omului, dublarea numărului de componente – sau a puterii de calcul – la fiecare doi ani, adică 2 x 2, sună simplist față de Pi-urile și constantele Planck despre care ne mai amintim cîte ceva. Tot Engadget dă explicația: Legea lui Moore era ceva apropiat de *„roadmap"*, pe nume *„self-fulfilling prophecy"*, adică o predicție care se îndeplinește singură influențînd evoluțiile dintr-un anumit domeniu.

De prin 2008, de cînd au apărut procesoarele Core i3, i5 și i7, puterea de calcul a crescut cam de șase ori, deci pînă în momentul de față Legea lui Moore, oricît de arbitrară e, a funcționat. Dar, după toate explicațiile teoretice necesare de mai sus, asta ne duce fix la problema noastră practică: avem nevoie de un calculator nou la fiecare doi ani, de exemplu? Răspunsul e mai curînd nu. Și motivele sînt mai multe. Primul e criza economică. Statistic, aceasta a făcut ca o parte dintre utilizatori să se bizuie pe mai vechile mașinării, eventual cu reparații relativ ieftine, gen schimbarea bateriei. Un laptop de ultimă generație nu mai e un obiect atît de dezirabil, fiindcă cel vechi îndeplinește sarcinile curente – Internet, texte, Excel și așa mai departe – foarte bine. Dar dezirabilitatea se leagă nu numai de funcționalitate, ci și de *glamour* tehnologic, iar asta ne duce la al doilea motiv. Cam tot pe cînd au apărut procesoarele cu „i", Steve Jobs a lansat mai întîi iPhone-ul (2007), iar apoi iPad-ul (2010), care au schimbat radical opțiunile tehnologice. Laptop-urile și calculatoarele de birou au devenit mai puțin rîvnite și admirate, cît niște scule productive.

Din punctul de vedere al *glamour*-ului tehnologic, locul lor a fost luat de smartphone-uri. Statisticile din ultimii ani spun că vînzările calculatoarelor propriu-zise stagnează, tabletele merg așa și-așa, în timp ce telefoanele continuă să se cumpere, de la variantele de top Apple la cele mai democratice și ieftine versiuni cu Android. Azi, smartphone-urile bune au procesoare aproape la fel de puternice (chiar dacă cu o altă arhitectură) ca laptop-urile curente, deși o comparație riguroasă e imposibilă.

Acestea fiind zise, dacă puterea de calcul nu ne mai interesează foarte tare la un laptop, de ce lucruri ne-ar putea păsa? Anul trecut, Apple a lansat un Macbook ironizat și de utilizatori, și de presa de specialitate, care dă cumva tendințele viitorului. Știți poate că e un laptop foarte subțire și cu un singur conector exotic, cu un procesor relativ lent, 1,1 GHz în prima versiune, în condițiile în care mobilele de top se laudă cu viteze de peste 2 GHz. La 6700 de lei cea mai ieftină versiune actuală în România, mașinăria e mult mai leneșă decît altele la același preț. Și utilizatorii, și specialiștii au început însă să remarce în timp avantajele noului Macbook, fără Pro sau Air în nume, dar mai subțire și mai ușor și decît ultimul: tastatura foarte comodă, *trackpad*-ul complex și mai ales trei lucruri aproape indispensabile la un laptop contemporan: display-ul grozav (faimosul Retina), bateria interminabilă (Apple se laudă cu nouă ore de funcționare) și viteza. Pentru aplicațiile curente, aceasta e obținută datorită memoriei SSD *(„solid state drive")*, adică o piesă asemănătoare cu stick-urile pe care le ținem pe brelocuri, care înlocuiește mai vechiul hard, care se învîrte asemenea unui CD sau unei dischete și pornește programele mai lent.

Cam astea-s și lucrurile care ne trebuie azi la un laptop și sînt mai greu de găsit la dispozitivele de acum cîțiva ani: memorie SSD și baterie. Dacă prețul Apple vi se pare năucitor, am găsit așa ceva în magazinele românești cu 1500 de lei. E vorba de un Lenovo, cu procesor nu tocmai grozav (i3, cel mai ieftin) și o baterie care ține, în viața reală, puțin peste patru ore. Dar, în ideea că vă schimbați laptop-ul de acum cîțiva ani, veți simți diferența.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

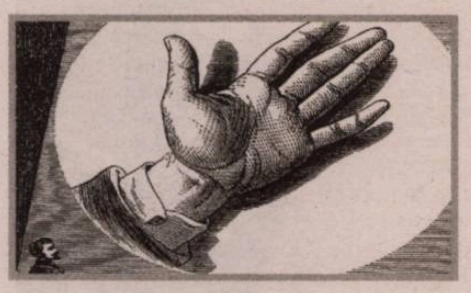

Adina POPESCU

portrete din mers

Cheia, stațiune turistică de interes local

Exact așa scrie pe plăcuța de la intrarea în localitate. Ce poate să însemne „interes local"? – m-am întrebat amuzată. Adică n-au voie să vină decît prahovenii? Sînt abonați la recreere doar cetățenii din Ploiești? Brașovenilor de peste munte nu li se permite să se cazaze aici? Însă se pare că „interesul local" nu se prea respectă, fiindcă tot satul e plin de vilele unor bucureșteni. Și de pensiuni-fantomă.

Am revenit la Cheia după mai bine de douăzeci de ani. Satul se află într-o căldare, înconjurat de păduri și poieni, la poalele munților Ciucaș care, deși au un vîrf de peste 2000 de metri, sînt unii dintre cei mai prietenoși munți pe care i-am urcat, ideali pentru drumeții în familie, chiar și cu copiii mici. Satul e străbătut de rîul Teleajen, care puțin mai sus se numește pîrîul Berii, fără nici o legătură cu băutura cu același nume, deși poate nu întîmplător, ceva mai la vale, la Măneciu, se fabrică berea Zăganu, cea mai bună bere românească actuală, după părerea mea. Găsești Zăganu la halbă, proaspătă, rece, perfectă, la cabana Muntele Roșu, iar masivul Zăganu domină cu creasta lui stîncoasă stațiunea Cheia. Atmosfera e una patriarhală, fără fițe de Valea Prahovei; seara, vacile se întorc de la pășune pe strada principală, trec căruțe cu fîn, pe marginea drumului se vînd frăguțe și siropuri de casă cu sifon, la pahar, pentru turiștii însetați. Care turiști? În general, cei care coboară cu mașina prin pasul Bratocea și se opresc aici o oră sau două, la o cafea, și turiștii de week-end. În timpul săptămînii, stațiunea Cheia e pustie, pe străzi bîntuie doar cîini vagabonzi.

În copilărie, era una dintre stațiunile mele preferate, veneam aici cu părinții mei aproape în fiecare an. Stațiune e mult spus. Cheia e un sat care aparține de comuna Măneciu, ridicat de comuniști la rang de stațiune. Adică au construit hotelul cel mare din centru, „în stil montan", adică două clădiri în formă de triunghi care seamănă cu niște torturi Doboș. Hotelul mai există și astăzi, și nu are deloc acel aer vetust al fostelor hoteluri socialiste, arată decent. Tot în anii '80 mai existau o tabără pentru pionieri, un camping cu căsuțe din lemn și alt complex turistic în căpătul satului, acolo unde încep traseele montane. Însă noi am stat aproape întotdeauna la gazdă. Într-o vacanță de primăvară, am nimerit la un moș singur și destul de ursuz, care ne dădea tot felul de indicații despre cum să facem focul și să ne gospodărim, apoi încheia fiecare fiecare frază lungă și explicativă astfel: „Mă rog, faceți cum credeți! E treaba dumneavoastră!" Prespun că bietul moș e de mult oale și ulcele, însă am recunoscut casa prăpădită din lemn unde am stat, părea părăsită. În același an, satul era terorizat de un urs. Oamenii încercau de cîteva luni să-l prindă într-o capcană, tăiau oi și viței ca să-l momească, dar ursul era șmecher, se furișa în cușcă, fura oaia sau vițelul și nu se lăsa prins. Sătenii se săturaseră să trăiască sub amenințarea ursului, așa că făcuseră nenumărate cereri și petiții la Gospodăria de Partid ca să vină vînătorii și să-l împuște. Îmi amintesc că, deși mi-era frică de urși, mi-a fost milă de acesta, care se dovedise atît de inventiv și se descurcase atît de bine, în preajma satului și a oamenilor. Probabil că nu i-a fost nici lui ușor. Într-un alt an, tot la Cheia, abia intrasem în adolescență și m-am îndrăgostit fulgerător de un băiat din balconul unei vile. Eram deja în anii '90 și în sat se construia masiv, numai vile cu două-trei etaje, de peste tot se auzeau joagărele, un semn că se tăia pădurea la greu. Pe mine parcă mă mușcase strechea. Îi tîram pe părinții mei pe strada principală, ca să ne plimbăm de o sută de ori în sus, în jos, fără nici o țintă, doar voi avea norocul să-l mai văd a doua oară în balcon. Prima oară îmi zîmbise. Am trecut pe lîngă aceeași vilă cu acoperiș verde, părea bine întreținută, dar nelocuită de multă vreme. M-am gîndit cum ar fi ca, după douăzeci de ani, să apară în balcon un bărbat, puștiul de odinioară, și să-mi zîmbească.

Cheia de astăzi, chiar și așa pustie, are un farmec aparte. E un loc ideal pentru scris, citit, fugit de canicula din București (fix două ore cu mașina). Seara nu sînt mai mult de 10 grade, iar cerul e fantastic, adînc și limpede, plin de stele, se desfășoară sub ochii tăi ca o hartă veche, în mai multe straturi. Mă întreb de ce a rămas „stațiune turistică de interes local". Unii spun că există niște interese ca stațiunea să nu se dezvolte. Cică aici își au vilele mahării care fac afaceri pe Valea Prahovei și ei nu au nevoie de alți turiști, vor doar liniște. Administrația locală nu se implică deloc. Drumul Măneciu-Cheia, străbătut de TIR-uri, e veșnic în lucru, în anumite porțiuni se circulă pe un singur sens. În Cheia nu există trotuare, magazine (decît unele gen buticuri care funcționează după cheful localnicilor și programul muncilor din gospodărie), bancomate sau farmacie, nu există nimic. Dacă nu vii bine echipat, depinzi de Măneciu sau de Brașov. De promovare turistică nu poate fi vorba. Încîntătorul drum pînă la cabana Muntele Roșu îți rupe mașina. La restaurantul popular de pe strada principală stai o oră ca să-ți vină mîncarea, dar sînt servite înaintea ta familiile de cocalari care comandă ciorbe de burtă și cincizeci de mici. Pensiunile au dat faliment, deși prețurile sînt derizorii, 50-80 de lei camera pe noapte. Se pare că la cabana Ciucaș din vîrful muntelui s-au făcut ceva investiții, e în regim de hotel, vin să te ia cu 4x4 din vale. La Cheia vii ca să urci pe munte fără să întîlnești aproape pe nimeni pe trasee și totuși nu ți-e teamă nici măcar de umbra ursului legendar de odinioară. La Cheia nu există nimic, dar e multă liniște, așa cum își doresc, chipurile, șmecherii cu vile. Și mă gîndesc, la rîndul meu, că poate e mai bine să rămînă așa.

Mihai BUZEA

Frumoșii precari ai marilor orașe

„Marile orașe“ sînt Bucureștiul, Londra și Riga. „Precarii“ sînt săraci, adică n-au bani, dar sînt „frumoși“ pentru că-s bine îmbrăcați și cheltuiesc mult, deși cîștigă puțin și rar; uneori, însă (foarte, foarte rar), ei cîștigă mult. Acest articol este despre pariori. Și nu, nu este un subiect futil. Pariorii reprezintă cam 1% din populația țării, au în medie 29 de ani și sînt în proporție de 92% bărbați din mediul urban. Asta înseamnă vreo 170.000 de oameni, dublul forțelor armate ale României. O întreagă subcultură care e deja mare, care crește an de an și care, în curînd, va deveni (încă o) problemă socială.

În afară de ideologie, cea mai importantă linie de fractură a unei societăți, cel puțin în ograda noastră, este sărăcia; cu asta putem fi toți de acord, nu e complicat, dificultățile abia de aici încep, pentru că toți avem idei. Cînd ne raportăm la sărăcie, devenim ideologi și-ncepem să țipăm unii la alții, care cu fascismul, care cu comunismul, care cu isme mai subtile, pe care nici nu le mai știu. Între timp, PIB-ul țării crește, salariile cresc, puterea de cumpărare crește, crește pînă și salariul minim pe economie, iar săracii devin tot mai săraci, într-un ritm care pare să-l oglindească pe cel al creșterii. Cauzele fenomenului îmi scapă în întregime, dar nu despre asta vreau să povestesc aici, ci despre jucători, despre jocurile de noroc și rolul lor de factor selectiv.

„Factor selectiv“ sună îngrozitor a darwinism social, așa că mă grăbesc să precizez: asta și e. Sînt mulți „factori“ care ne scot din cursa vieții (indiferent ce-o fi însemnînd expresia) și ne aruncă-n șanț, în precariat sau în pușcărie, de unde este extraordinar de greu de ieșit: la țară, alcoolul și copiii (dacă am mai mult de trei, gata, „Firicel“ scrie pe mine); pe șantier, alcoolul și accidentele de muncă; la oraș, drogurile și accidentele de mașină; iar peste tot, jocurile de noroc. Îmi iau libertatea, în continuare, să evoc cîteva figuri de jucători pe care i-am întîlnit, lăsînd cifrele mari și-ntrebările pentru final.

Nea Gelu Ocnașu a fost maestrul meu în nobila artă a barbutului, astăzi, vai, aproape pierdută. Barbutul i-a adus lui Nea Gelu și mărirea (bani, prestanță, gagici etc.), dar și decăderea (ani grei pentru lovitură cauzatoare de moarte). A trecut cu bine peste perioada închisorii (Revoluția l-a prins „înăuntru“), devenind informator al Miliției, apoi al Poliției; noii lui prieteni i-au oferit șansa de a se îmbogăți ca-n basme, în primii ani de după '89, conducînd un tripou clandestin, care să producă atît bani pentru sistem, cît să servească și ca post înaintat de observație în interiorul lumii interlope. Înțelept, Nea Gelu a refuzat mirabila ofertă și a preferat să-și deschidă o dugheană cu bere și țigări. De jucat, n-a mai jucat niciodată. Cînd se îmbăta, îmi povestea partide întregi din îndepărtata lui tinerețe, din care am înțeles atît regulile jocului (flexibile, foarte flexibile!), cît și faptul că un barbugiu trăia și murea sărac, dacă nu devenea staroste. În cazul ăla, raporturile lui cu banii se schimbau: cîștiga constant și cheltuia puțin, dar viața lui își pierdea strălucirea. Nu puteai fi *prinț, conte* sau *viconte* dacă nu dădeai cu zarul. Staroste, însă, putea fi oricine. Dacă nu juca.

Pîs a fost un zeu al păcănelelor, dar mai mult decît atît, a fost un jucător extraordinar de inteligent (după propria lui caracterizare), care nu numai că a cîștigat sume importante din *slot machines* (sloturi, cum li se spune acum în neoromână), dar a și investit. Și-a cumpărat un televizor color. Ani în șir l-am avut sub ochi pe Pîs și televizorul lui, adevărat reper identitar, pentru că după ce și-a vîndut apartamentul moștenit de la părinți, Pîs a locuit o vreme pe la prieteni („Vin și eu să las televizorul, că doar n-o să-l duc la amanet!“), apoi în subsolul blocului („Mihai, am nevoie de vreo trei prelungitoare pentru televizor, da' cu cablu lung, să nu stau aproape de ușă, că mă trage curentul“), iar în cele din urmă a dispărut, cu tot cu televizor. După mai mult de un deceniu, l-am regăsit pe Pîs prin zona Gării de Nord, în continuare jucător extraordinar de inteligent („Trebuie să *simți* mașina!“), dar fără televizor („L-am vîndut, era ca nou“).

Mihnea Poloistu a fost un rafinat jucător de categorie grea, care-și făcea veacul prin cazinouri, încă de cînd au apărut prima dată în România (nu mai țin minte anul, dar era deceniul 1990-2000). Juca numai la ruletă. Totdeauna bine îmbrăcat, cu buzunarele pline de dolari, taciturn, împrumutînd țigări și mici sume de bani (lei!) oricui îi cerea, Poloistu a fost un model de reușită pentru pustimea săracă și enclavată din inima Berceniului:

© wikimedia commons

Acest articol este despre pariori.

„Azi am jucat la Cazino Victoria“, ne povestea el, suflînd alene fumul, c-o lungă pauză de suspans. „N-am luat mult, *doar* o mie de dolari“, ofta Mihnea, trist. „Luam mai mult, dar trebuie să știi cînd să te oprești“, ne deslușea el tainele ruletei, „că altfel te iau *ăștia* la ochi“. N-am aflat niciodată cine erau *ăștia*, dar Mihnea Poloistu n-a reușit să *le* scape: creditorii l-au bătut rău de cîteva ori (toți banii cu care juca erau bani împrumutați), iar în cele din urmă l-au băgat în pușcărie. A părăsit țara imediat după ce-a ieșit; ultima oară ar fi fost văzut în Germania, într-o benzinărie pe autostradă, undeva pe lîngă Essen, dar nu-i sigur că era chiar el și nu un *Obdachloser* local.

Nea Dan a fost un foarte onorabil ofițer de carieră, un perfect *apevist*, care din păcate și-a pierdut locul de muncă în 2007, odată cu profesionalizarea armatei: a fost dat afară pentru că era nu numai foarte prost, dar avea și-o voce neverosimil de pițigăiată. În România n-a găsit nimic de lucru care să convină pretențiilor lui, așa c-a plecat la Londra, unde muncește ca șofer pe un microbuz ce plimbă bătrînii de la un cămin. Pentru că job-ul lui nu oferă cine știe ce provocări intelectuale, Nea Dan a jucat, mai întîi din plictiseală, la pariuri sportive. Cu Ladbrokes a dat lovitura: a băgat o liră sterlină și a scos 700. Din acel moment, viața lui Nea Dan s-a schimbat, a căpătat o direcție, un sens, iar tot salariul lui se duce constant în tejghelele diverșilor *bookies*, pentru că Nea Dan n-a mai cîștigat niciodată la Ladbrokes și a rămas cu ideea fixă c-a fost trecut în „baza lor de date“. Oricum, după ce dă lovitura la pariuri, Nea Dan are de gînd să se întoarcă în țară și să „dea peste bot“ foarte multor oameni. Nu dau amănunte.

Alex este un chelner din Riga, etnic rus, care mi-a explicat următoarele: după ce Putin a interzis jocurile de noroc în toată Rusia (numai Vladivostokul și Rostovul au scăpat de interdicție, nu știu de ce), Letonia a devenit un paradis al interlopilor ruși, care controlează absolut toată piața locală. Letonia este o țară mică, dar, pentru moscoviți, Riga este echivalentul lui Atlantic City pentru newyorkezi, iar tot profitul este drenat mafia locală (rusă, în totalitate) și de cea din Rusia, ambele fiind supervizate de *siloviki* de la Kremlin. Același lucru mi l-a spus și Pompilică (vechi parior bucureștean) despre piața pariurilor din România, cu referire expresă la online: controlul este în mîna băieților deștepți din sistem, care se simt tot mai „înghesuiți“ de ofensiva Justiției împotriva afacerilor derulate cu statul și au preluat, repede și-n liniște, foarte lucrativa activitate a *gambling*-ului, una dintre cele mai sigure din lume. Ca și în cazul organizatorilor de loterii publice (exemplul istoric al lui Giacomo Casanova este grăitor), cu muncă puțină și ușoară, operatorii caselor de pariuri obțin venituri constante și consistente, lăsîndu-i pe jucători să parieze între ei și taxîndu-i discret, procentual, și pe cîștigători, și pe pierzători, fără urmă de discriminare. Recenta ofensivă publicitară (de pe aproape fiecare clădire ne zîmbește cîte-o fostă glorie fotbalistică, zorindu-ne să pariem *acum)* se explică și prin legăturile istorice dintre „sistem“ și „gazon“, dar și prin presiunea concurențială.

Iată cifrele (obținute direct de la Oficiul Național pentru Jocuri de Noroc, prin adresa nr. 21331 din 30.06.2016): cele peste 30.000 de agenții de jocuri de noroc și pariuri online din România sînt deținute de doar 19 operatori, dintre care șase au sediul social în București, iar 13 au sediul social înregistrat în diferite județe ale României sau (atenție!) în alte jurisdicții. În privința cazinourilor, există opt operatori înregistrați (cinci în București), dintre care șapte au licență și pentru păcănele (sloturi, *slot machines);* operatorii care au licență doar pentru păcănele sînt în număr de 401, dintre care 61 în București. Toți acești operatori sînt, conform adresei, destul de bine supravegheați de ONJC, prin brațul său executiv, Direcția Generală de Supraveghere și Control: 8624 de controale efectuate, 1269 de contravenții și 86 de infracțiuni constatate în 2015 (cu prejudiciu estimat la 46.489.039 de lei). Am lăsat pentru sfîrșit cele mai interesante cifre, cele din care pot ecloza unele întrebări în mințile noastre: sume necuvenite comunicate organelor de cercetare penală – 9.848.418 euro și 36.096.612 lire sterline. Poate că după Brexit ultima sumă va arăta altfel, dar, cinstit vorbind, am unele dubii.

© wikimedia commons

***Mihai Buzea** este jurnalist la* Cațavencii.

Nicolae DRĂGUȘIN

Scriitori în închisori

– de ce ordonanța Guvernului Cioloș este un semieșec –

Cu puțin timp în urmă, Guvernul României a soluționat, pe calea ordonanței de urgență, problema activității științifice din regimul privativ de libertate și modalitatea de acordare a privilegiilor pentru desfășurarea acestui tip de activitate. Astfel, ordonanța de urgență pentru modificarea și completarea Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal a stabilit că activitatea științifică desfășurată de condamnații din regimul penitenciar va fi răsplătită cu scăderea din perioada de executare a pedepsei date prin condamnare a 20 de zile, indiferent de volumul acestei activități; anterior suspendării la data de 9 februarie a.c., art. 96 alin. 1 lit. f din Legea 254/2013 privilegia activitatea științifică prin scăderea pedepsei cu 30 de zile pentru fiecare „lucrare științifică publicată" ori „invenție și inovație brevetată". De asemenea, a introdus un articol nou (art. 96) menit să stabilească „procedura elaborării de lucrări științifice publicate sau invenții brevetate".

Așa cum se prezintă reglementarea care va începe să producă efecte din data de 31 august, ceea ce rămîne neschimbat în raport cu reglementarea anterioară este acordarea de privilegii pentru activitatea științifică desfășurată de condamnați. Ceea ce se modifică sînt două aspecte de ordin cantitativ: scăderea zilelor executate de la 30 la 20 pentru activitatea științifică și eliminarea criteriului numeric, căci privilegiul se acordă pentru activitatea intelectuală (științifică, invenție-inovare) în ansamblu, iar nu pe „bucăți". Ceea ce se introduce cu titlu de noutate este o procedură de filtrare a caracterului științific al activității intelectuale desfășurate în penitenciar.

Întrebarea e dacă această soluție acoperă fondul problemei. Înainte de a analiza această intervenție legislativă, trebuie spus că evaluarea soluției propuse de Guvern prin ordonanța de urgență se face ținînd cont de contextul social-politic actual și de natura științei, așa cum aceasta a fost formulată de Aristotel și practicată la scară (tot mai largă) începînd cu perioada Umanismului și a Renașterii. Din punct de vedere social-politic, dezbaterea privind eliberarea condiționată a condamnaților pe baza activității publicistice din penitenciar a fost una dintre cele mai vii și probabil cele mai importante dezbateri de după 1989. A fost vie prin intensitate și importantă prin miză. Din păcate, soluția propusă de Guvern în ordonanța de urgență oferă o remediere a situației, dar nu și o rezolvare a ei.

Într-un interviu acordat Agerpres, ministrul Justiției a spus că soluția pe care o va adopta Guvernul Cioloș va fi aceea de a reveni la varianta elaborată de Guvernul Ponta în 2013, prin care se acordau 20 de zile pentru toate lucrările. Nu este clar dacă această soluție ține de natura unui guvern tehnocrat care, fiind lipsit de susținere politică transparentă în Parlament, trebuie să modifice atît cît să nu deranjeze prea mult, ori reprezintă o cale de compromis între poziția Consiliului Suprem al Magistraturii de a nu se modifica nimic și poziția opiniei publice (jurnaliști, dar și cadre didactice, cercetători), care a cerut insistent și uneori imperativ abrogarea acesteia. Indiferent de motivația acestei soluții, un lucru este clar: intervenția legislativă a Guvernului nu rezolvă cu nimic fondul problemei – cum și în ce condiții știința poate devenit un privilegiu personal? În plus, dacă considerăm antecedentele, nimeni nu trebuie să excludă în totalitate posibilitatea ca legiuitorul să aibă aceeași manifestare de voință atunci cînd va aproba prin lege această ordonanță de urgență ca în clipa în care proiectul de guvern din 2013 a devenit Legea 254/2013: revenirea de la 20 de zile pentru toate lucrările la 30 de zile pentru fiecare lucrare publicată. Pe „principiul" simetriei de opțiune instituțională, dacă Guvernul din 2016 a ținut să revină la proiectul Guvernului din 2013, de ce Parlamentul din 2017 sau 2018 care va trebui să aprobe ordonanța din 2016 nu ar vrea să revină la Legea 254, așa cum a fost votată în Parlamentul din 2013? Această menținere a proprimului punct de vedere este cu atît mai ușoară cu cît Guvernul a evitat să fie mai transparent în metabolizarea soluției livrate: participanții grupului de lucru și intervențiile lor, intervențiile primite în inadmisibil de puținele zile de consultare publică, motivarea alegerii membrilor în grupul de lucru etc.

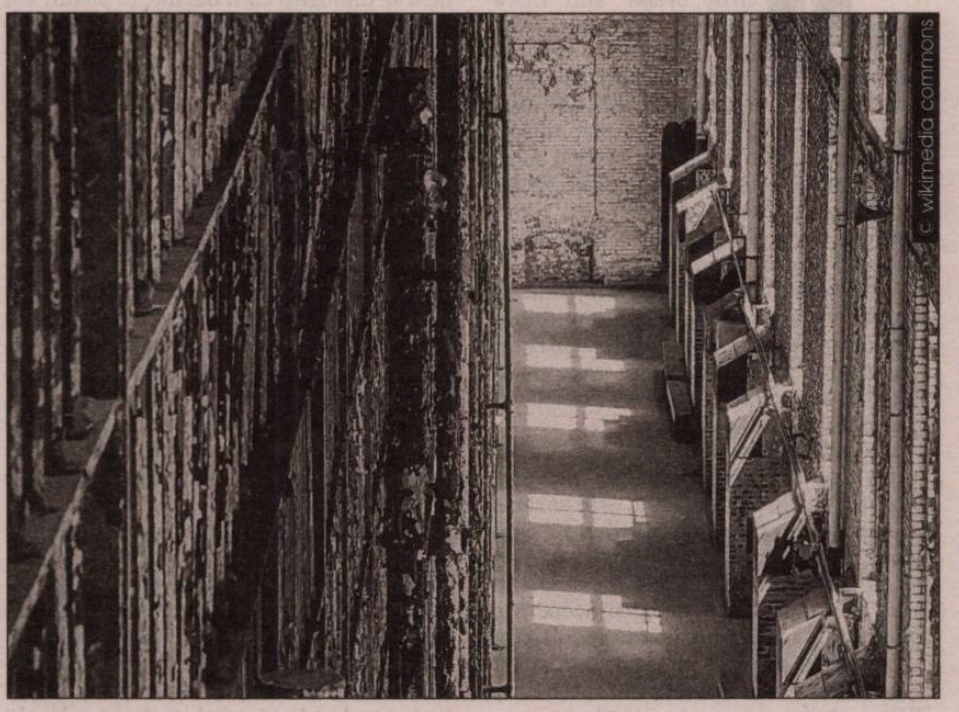
© wikimedia commons

Era în interesul științei ca acest articol de lege pur și simplu să nu existe.

Voi argumenta că unica soluție viabilă la problema de fond ridicată de gratificarea activității științifice desfășurate în penitenciar ar fi fost abrogarea normei și nu modificarea acesteia făcînd distincția între fenomenul social angajat de lege și impactul acesteia asupra ideii de știință. Cu riscul de a furniza un argument care să justifice poziția Guvernului, Ministerul Justiției, prin vocea Ralucăi Prună, a fost coerent pe toată durata dezbaterii: a plecat de la existența unui fenomen social legat de activitatea publicistică din penitenciare (de la 14 lucrări în 2013 la 337 de lucrări în 2015, cu 165 de autori, potrivit datelor furnizate de Administrația Națională a Penitenciarelor) și a propus o soluție menită să împiedice propagarea, mai departe, a acestui fenomen social. Pentru îngrădirea ori chiar diminuarea acestui fenomen social, aspectele cantitative sînt foarte importante: una este să scrii gîndind că pentru fiecare carte se consideră executate 30 de zile și alta este să scrii știind că, indiferent de număr, te vei bucura, eventual, de doar 20 de zile. Este de văzut în ce măsură va scădea numărul de cărți publicate per autor, dar, în schimb, va crește numărul de autori care se vor prezenta în fața organelor abilitate a stabili caracterul științific.

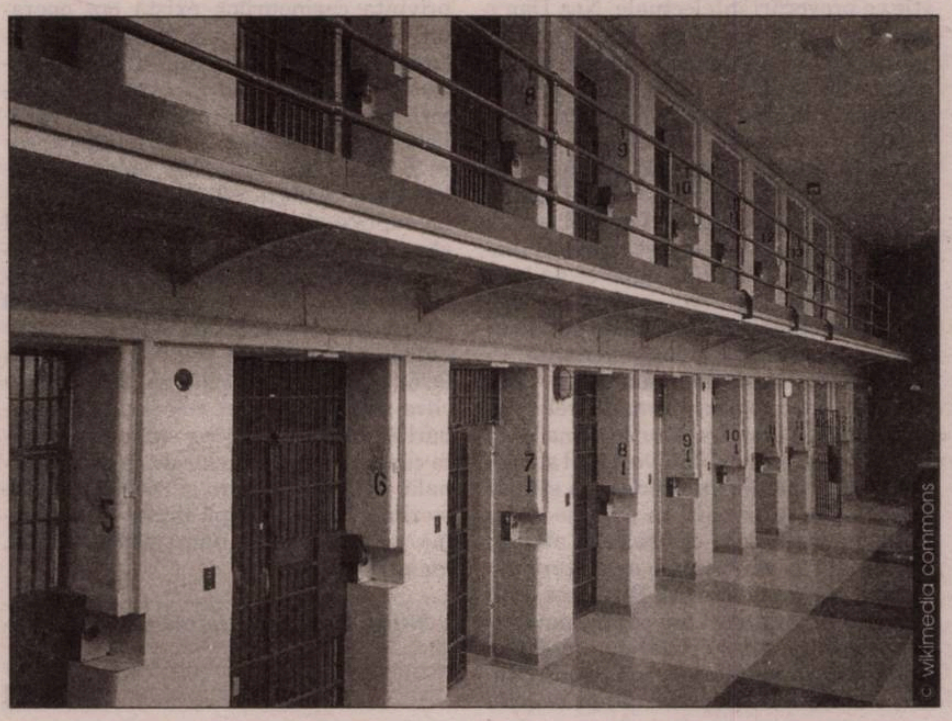
© wikimedia commons

Îngrijorător este însă altceva: ministrul Justiției a mai spus că „nu am găsit argumente suficiente pentru abrogare din partea instituțiilor cu care lucrăm", adică CSM, reprezentanți ai sistemului judiciar, Ministerul Educației. Din nou trebuie recunoscut că afirmația ministrului Justiției este eliptică și inadecvată în raport cu cerințele și incandescența dezbaterii publice: nu a găsit argumente suficient de multe (aspect cantitativ) sau suficient de puternice (aspect calitativ)? Dincolo de ceea ce s-a discutat în grupul de lucru, dacă ministrul Justiției ar fi dispus realizarea unui dosar care să acopere presa scrisă și electronică a ultimilor aproape doi ani, atunci ar fi găsit suficiente argumente pentru cea mai fericită soluție posibilă: abrogarea posibilității de a recompensa activitatea științifică din penitenciar și, eventual, menținerea recompensei doar pentru activități obișnuite de scris (fără cerința de a fi științifice și publicate).

Ortega y Gasset scrie, în opusculul *Misiunea universității,* că „știința este o activitate prea sublimă și delicată pentru a se putea face din ea o instituție. Știința este recalcitrantă la constrîngeri și reglementări". Acesta este un mod de a spune că, deși cercetătorii sînt afiliați unor instituții, totuși cercetarea se face doar la nivel strict personal. Așa cum Ministerul Justiției a fost consecvent cu sine, tot așa CSM a fost consecvent cu sine, ca instituție, atunci cînd a avizat negativ abrogarea articolului și a propus prin avizul consultativ adoptat în plen – în divergență de opinie cu Ministerul Justiției – diminuarea de la 30 la 20 de zile, însă păstrarea privilegiului pentru fiecare lucrare. Motivele invocate de CSM au fost, în esență, două: a) faptul că a scrie reprezintă un drept subiectiv și că acesta nu trebuie îngrădit; b) echilibrul între activitatea fizică și activitatea intelectuală.

Astfel, dacă existența normei legale (indiferent de conținutul ei) a avut apărători în minister ca parte a puterii executive și în CSM ca organ al puterii judecătorești, știința se pare că n-a avut nici unul, în ciuda prezenței Ministerului Educației în grupul de lucru. Era în interesul științei ca acest articol de lege pur și simplu să nu existe. Chiar dacă fenomenul social al producției științifice în regim de penitenciar va fi ținut sub control ori chiar diminuat prin intervenția legislativă a Guvernului, în mod sigur știința va rămîne tot atît de afectată. Simpla existență a unei norme juridice care acordă beneficii pentru știința (aici includ nu doar lucrările științifice publicate, ci și activitatea de invenție-inovare) făcută în penitenciar, indiferent de valoarea și modul în care acestea sînt acordate, este de natură să insinueze trei lucruri: a) știința se face în orice condiții; b) știința reprezintă un drept subiectiv conferit de legiuitor și nu obținut prin efort personal și vocație (deci profund nedemocratic); c) știința este un mijloc de gratificare personală și nu orizont de aproximare a adevărului și sesizare a erorii. Toate trei conduc, inevitabil, la decredibilizarea științei și la diluarea ideii de știință.

Nicolae Drăgușin, *doctor în filozofie, este lector universitar la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir" din București.*

Florian GHEORGHE

Penitenciarul, o privire dinăuntru (I)

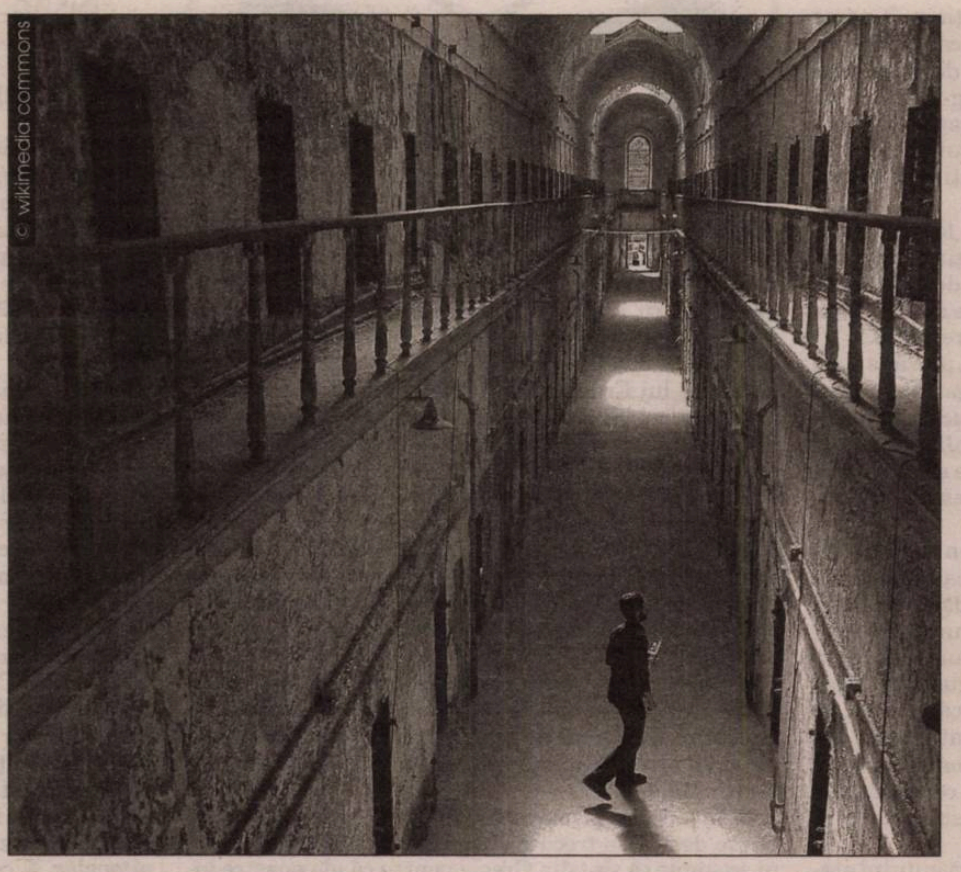

Lumea închisorilor este un loc de perspectivă socială pentru că, lucrînd aici, înțelegi cauzele dificultăților din familie, din școală, din comunitățile noastre și din societate, care generează cea mai mare parte a delincvenței. Pedepsele penale sînt importante pentru asigurarea ordinii sociale, dar ele, singure, nu pot rezolva problemele asociate delincvenței. Din păcate, nu toți marii delincvenți ajung în penitenciare. Eșecul pedepsirii acestora are o semnificație profundă: el arată slăbiciunea sistemului politic și a autorităților responsabile cu ordinea socială, demoralizează populația și amplifică sentimentul de insecuritate (Garland, 1990). Cum putem evalua eficiența pedepsei cu închisoarea? Doar dacă, în timp, se apelează din ce în ce mai puțin la ea.

Pedepsele prevăzute în Codul Penal intimidează oamenii doar atunci cînd ei sînt convinși că vor fi arestați dacă vor comite o infracțiune. Or, delincvenții obișnuiți sînt speriați mai ales de condamnarea marilor infractori și de severitatea pedepselor, dar desconsideră certitudinea arestărilor. Sînt și situații cînd renunțarea la infracțiuni este generată de schimbarea modului de raportare a individului la propria persoană, la cei din jur, la trecut și la viitor. În urmă cu ceva timp, mergînd pe stradă, s-a apropiat de mine un tînăr care se liberase de patru ani din penitenciar (acum avea 32 de ani), se căsătorise, avea două fetițe gemene, serviciu, locuință. L-am întrebat dacă a terminat cu infracțiunile. „Da, am terminat cu viața de bandit, care a început pe la 15 ani, cînd exasperasem pe toată lumea cu bătăile și furturile, îi sfidam pe toți și mă dădeam mare în pușcărie. Mă certam cu gardienii, provocam alți deținuți, mă tăiam pe tot corpul ca să arăt că sînt în stare de orice. Sînt tot o cicatrice. De la un timp însă, nu mai pot să dorm noaptea: mă întreb ce a fost în capul meu atîția ani, de ce nu vedeam că mă îndrept spre prăpastie?! Acum trăiesc cu o mare teamă: fetițele mele cresc și nu mai e mult pînă cînd mă vor întreba: «Tati, de ce toți oamenii merg vara pe stradă în cămăși cu mînecă scurtă și numai tu porți cămașă cu mînecă lungă?». Din cauza asta nu mă apucă somnul. Ce-am să le spun? Ce va fi în sufletul lor cînd vor afla, deși acum eu sînt alt om?"

Foarte mulți dintre cei care vin în închisoare sînt convinși că familia și avocații vor găsi soluții pentru a-i libera. Cînd veștile devin sumbre, optimismul este înlocuit de îngrijorare și apoi de descurajare. Așa începe adevărata *experiență subiectivă* a privării de libertate: conținutul său și rezonanța în comportament diferă de la o persoană la alta, în funcție de vîrstă și sex, de robustețea fizică și psihică, de nivelul cultural, de mărimea pedepsei. O deținută îmi povestea: „Primele săptămîni păreau un concediu odihnitor, pînă într-o dimineață cînd, pe la ora 5, am fost trezită de supraveghetoarea de noapte, care mi-a spus: «Îmbracă-te și mergi pe hol, de azi pleci la muncă». Împreună cu alte deținute, am ieșit în curte, unde aștepta un tractor cu remorcă, ce ne-a dus pe un lan de porumb care se întindea pînă în zare. Supraveghetoarea a spus că vom mînca doar după ce fiecare termină de tăiat buruienile de pe rînd. Începuse să se lumineze, aveam sapa în mîini și încercam să văd unde se sfîrșea rîndul meu de porumb. În acea clipă, m-am simțit părăsită pe un cîmp străin și ostil. Atunci am înțeles totul: zădărnicia a ceea făcusem, absurditatea anilor de aventuri și petreceri, pierderea statutului social, cazierul, uzura fizică și, mai ales, sufletească".

Suferințele tipice închisorilor sînt greu de înlăturat. Omul care suferă se simte devalorizat, nu mai interpretează corect evenimentele și interacțiunile cu ceilalți. Comportamentul său depinde de modul cum s-a format în istoria sa *ideea de suportabil și insuportabil*, de reprezentarea a ceea ce înseamnă demnitatea umană. Putem vorbi despre o suferință *normală*, generată de cum înțelege fiecare calitatea vieții sale, și despre o suferința *anormală*, provocată de prăbușirea speranțelor, de îngustarea relațiilor cu semenii, de restricțiile inutile și nejustificate, de ambianța de viață dictată de alții.

Suferințele tipice închisorilor sînt greu de înlăturat.

Nu toți deținuții vor să muncească. Într-o toamnă, am avut nevoie de o sută de deținuți să culeagă porumbul de la ferma unității, porumb cu care erau hrăniți porcii și tăiați apoi pentru a le da carne condamnaților. În curte, la aer, erau vreo mie de deținuți din care s-au înscris la muncă doar cinci. Motivele de refuz erau neașteptate: unul spunea că nu poate munci pentru că transpiră și el nu suportă să fie transpirat; altul spunea că este pianist și dacă merge la porumb se poate răni la aparate (în argou, *pianist* înseamnă hoț de buzunare, iar *aparatele* erau degetele cu care opera victima); altul spunea că dimineața urmărea o telenovelă și nu acceptă să piardă vreun episod.

Alți deținuți nu pot sta însă inactivi și născocesc ceva cu care să-și umple timpul. La Penitenciarul Gherla, am fost martor la o scenă decupată parcă dintr-un film: un deținut își croșetase timp de trei ani o cămașă din papiote de ață și o terminase chiar în ziua sosirii mele. Îmbrăcat cu cămașa, a cerut voie să se plimbe prin curtea închisorii, să treacă pe la ferestre pentru a arăta tuturor noua modă de primăvară. În toată pușcăria se auzeau rîsete, fluierături, comenzi pentru bluze, tricouri, cravate. O impresie deosebită făceau nasturii cămășii, care fuseseră fabricați de un alt deținut: acesta fusese la grădina de legume, prinsese gîndaci de Colorado, îi acoperise cu o pasta de plastic transparent și atașase un inel de sîrmă pentru a fi cusuți la cămașă. Omul cu cămașa nota comenzile și cerea să fie plătit în țigări, cafea, săpun, biscuiți. După cîteva ore, cînd spectacolul s-a terminat, deținutul s-a dezbrăcat de cămașă, a deșirat-o și a început să o croșeteze din nou...

Penitenciarele românești au cunoscut anumite schimbări din momentul în care au fost trimiși să-și execute pedeapsa foști demnitari ai statului, parlamentari, politicieni, persoane cu averi considerabile. Venirea acestora în penitenciar arată că impunitatea este o iluzie, că pot fi trași la răspundere și cei cu un statut social privilegiat. Desigur, cu condiția ca toate acestea să se întîmple în numele dreptății și nu al răzbunării și al calculului politicianist.

La fel ca ceilalți condamnați, și aceștia suferă: se găsesc într-o situație umilitoare, iar filozofia lor de viață centrată pe ideea că pot obține tot ce-și doresc, că sînt învingători, s-a năruit. Adeseori, valoarea lor era dată de notorietatea funcției, de bogăția acumulată și de participarea la rețele de oameni puternici. Un mare efort le este impus de gestionarea impresiei: se arată zîmbitori și calmi, afirmă că dețin așsi în mînecă pe care îi vor folosi la timpul potrivit, amintesc de prieteni sus-puși care lucrează pentru a-i libera. Îi frămîntă faptul că au pierdut pe mîna lor, deși aveau totul: inteligență, putere și bani. Uneori, cînd află că alții au comis aceleași infracțiuni, dar sînt liberi, pot dezvolta sindromul perdantului radical: caută persoanele responsabile de situația lor actuală și încearcă să le distrugă, nu le mai pasă de nimic altceva decît să se răzbune pe cei care au fost mai norocoși decît ei. De fapt, pentru aceștia, adevărata pedeapsă va începe după liberarea din penitenciar: vor fi priviți de toată lumea ca foști deținuți, imaginea lor se va răsfrînge asupra familiei și mai ales asupra copiilor, accesul la anumite funcții le va fi definitiv refuzat, o atmosferă mută de reproș și dezamăgire îi va învălui de cîte ori vor ieși în public. Le rămîne doar rememorarea timpurilor de glorie și întrebarea dacă a meritat să riște pușcăria. Acum vor înțelege că trecerea prin detenție nu-i va părăsi niciodată...

În prezent ne confruntăm cu o generație de delincvenți care și-a ales conștient cariera infracțională, considerînd că merită să stea în penitenciar pentru beneficiile obținute încălcînd legea. Ei au o capacitate crescută de a risca, de a corupe, de a contamina cu valorile lumii interlope tinerii amatori de aventură și trai ușor.

Pentru o bună înțelegere a revendicărilor din închisori, perspectiva studiilor consacrate *actorilor slabi* ne ajută mult. Actorul slab este persoana fără resurse, dependent, stigmatizat, neluat în seamă. Cînd desconsiderarea atinge cote înalte, actorul slab formulează revendicări, construiește o cauză la care pot adera și alții aflați în aceeași situație. Brusc, toți neagă regulile existente deoarece „nu le mai găsesc sensul și motive pentru a le respecta". În privința revendicărilor, una este ca deținuții să ceară *hrană mai bună* și alta *mai mult respect,* una este ca ei să fie tineri ușor de influențat și alta adulți cu vechime în detenție. Lucrurile se complică atunci cînd ei constată că instituțiile nu le ascultă *vocea,* cînd funcționarii îi lasă să se descurce singuri, chiar dacă le arată compasiune. Din acest moment, o scînteie de nemulțumire poate face ca revolta să izbucnească.

O întîmplare trăită arată cît de important este să existe angajați cu experiență, care judecă flexibil lucrurile, adecvat vieții de detenție. Într-o după-amiază un deținut a acuzat dureri abdominale, cerînd să fie dus la infirmerie. Supraveghetorul i-a adus un ceai de mentă cald, dar el insista să ajungă la cabinetul medical. Colegii de cameră au spus că se întîmplă ceva grav cu el. Atunci, supraveghetorul, angajat doar de cîteva luni, l-a scos din celulă și au plecat spre policlinica aflată în aceeași clădire cu secția pentru femei. Cînd au ajuns aproape de policlinică, brusc, deținutul a început s-o strige pe Mimișor, o deținută aflată la etajul 3. Aceasta a apărut la fereastră, iar deținutul i-a cerut să trimită *„caleașca"* (o pungă de plastic legată cu o sfoară lungă), pentru că are să-i dea ceva. Supraveghetorul a înțeles că deținutul, sprijinit de colegii de cameră, avea un singur scop: să ajungă la clădirea femeilor. „Caleașca" se apropiase de parter, cînd supraveghetorul l-a apucat de haină și a încercat să-l ducă cu forța înapoi pe secție. Atunci deținutul, furios, a scos o lamă din buzunar și a început să se taie pe mîini, pe față, pe cap. Surprins, supraveghetorul i-a dat drumul. Deținutul a fugit spre punga de plastic și, scoțînd o floare de păpădie găsită în curtea de plimbare, a ridicat-o spre etajul 3, spunînd: „Mimișor, azi e ziua ta de naștere. La mulți ani!" A pus floarea în „caleașcă" și s-a îndreptat spre supraveghetor pentru a merge la infirmerie „să-l coasă" și apoi să-l ducă înapoi la cameră...

(va urma)

***Florian Gheorghe** este psiholog, autor al cărții* Penitenciarul – ultima autoritate.

Cu ochii-n 3,14

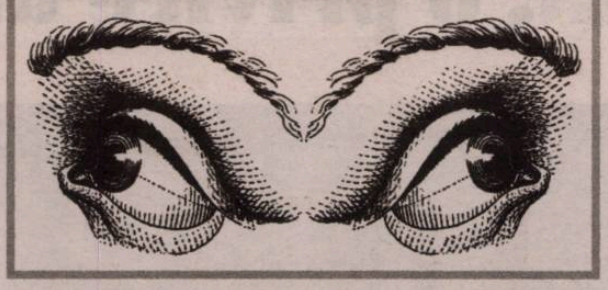

RUGĂM AUTORITĂȚILE DE VIZAVI SĂ SE PIARDĂ, CU LUX DE AMĂNUNTE, ÎN MULȚIME

■ Primim un e-mail pe adresa redacției: „O crimă oribilă a fost comisă de parapsihologi cu capacități paranormale de la Universitatea Ecologică din București asupra unui bolnav psihic. Detalii pe blog-ul deconspirare.blogspot.ro. Pînă nu se va face dreptate în această chestiune, nu se va putea vorbi despre stat de drept în România.“ Rugăm autoritățile îndreptățite să se autosesizeze. (**M. C.**)

■ În metrou, un el de vreo 30 de ani, foarte serios, după ce amica de lîngă el îi atrăsese atenția la unghiile false foarte lungi și curbate ale unei fete de pe scaunul de vizavi: „Dar nu și le dă jos cînd ajunge acasă?“ Naivitatea bărbaților e, uneori, înduioșătoare. (**C. Ș.**)

■ Pe sacoșa (voluminoasă, dar eco, din pînză) a unei domnișoare stă scris: *„Emotional baggage“*. Nu-mi pot stăpîni curiozitatea: oare, cînd pleci în vacanță cu avionul, bagajul emoțional intră direct la cală sau merge luat de mînă? Dacă-l lași la cală, se poate să se piardă, dar, pe de altă parte, dacă e prea mare pentru a fi considerat bagaj de mînă?! (**C. Ș.**)

■ Am descoperit, în ultimul timp, un nou tip de angajați: domnii în vîrstă. Un asemenea domn mi-a făcut, plin de condescendență, o citronadă la un bufet întîmplător. Mi-a amestecat prima linguriță de miere, m-a pus să gust. Am zis că mai trebuie și a replicat: „Vedeți? V-am spus eu că trebuie să gustați?“. Apoi mi-a prezentat cu lux de amănunte fiecare tartă, ce conține și la ce e bună etc. Totul a durat imens, dar am plecat de la bufet cu o senzație de confort afectiv, de genul celei pe care ți-o dau bunicii. În concluzie, votez pentru răspîndirea domnilor de vîrsta a treia în servicii. (**I. P.**)

■ Oricît aș vrea, nu-mi iese din minte că autorul atacului de la Nisa a spus că are înghețată în camionul cu care a intrat în mulțime. (**A. M. S.**)

MĂ ÎNTREB CE S-AR FI ÎNTÎMPLAT DACĂ, PE VREMURI, ȘEFII ȚĂRII N-AR FI IEȘIT ÎN GALOP DIN FIRESCUL NATURII

■ Primesc o ofertă pentru brățări „tip Pandora“. Mă întreb ce s-ar fi întîmplat dacă, pe vremuri, cutia Pandorei n-ar fi fost decît una „tip Pandora“. (**S. G.**)

■ Incendiar! Cutremurător! Zguduitor! Așa, cu strigătoare majuscule, a titrat presa noastră știrea că trei mari români apar în mail-urile lui Erdogan, dezvăluite de Wikileakes: V.V. Ponta, K. Iohannis și M.-R. Ungureanu. Primul apare în trei mail-uri. Ceilalți doi, într-unul singur. Incendiar, cutremurător, zguduitor urlă titlurile noastre, deși absolut toate referirile la cei trei sînt luate din presa românească, adică sînt informații din surse deschise, absolut benigne, de genul supărării lui Ponta că Iohannis nu l-a consultat la vremea numirii lui MRU la SIE. Incendiară, cutremurătoare, zguduitoare mi se pare, mai degrabă, știrea că, din cele 300.000 de mail-uri scurse spre public din serverele lui Erdogan, 100.000 se referă la România: unul din trei. Și încă și mai incendiară, mai cutremurătoare și mai zguduitoare mi se pare întrebarea: dacă din 100.000 de mail-uri în care e pomenită România, președintele, prim-ministrul și șeful spionajului sînt pomeniți doar în cinci, despre ce or povesti celelalte 99.995 de mail-uri? Altfel spus, ceea ce e interesant pentru Turcia în România nu prea are legătură cu șefii țării. Aș spune că asta e foarte interesant, dacă mai e loc de atîta incendiar, cutremurător, zguduitor… (**S. V.**)

■ Știrea verii: șapte persoane care se aflau într-o stație de autobuz din municipiul Sighetu Marmației au fost rănite de un cal care a ieșit în galop prin gangul unui bloc din apropierea locului unde așteptau călătorii. (**M. C.**)

■ În fiecare primăvară, pe piață apar întîi niște cireșe destul de trecute și cu prețuri mari. De obicei, ni se spune că sînt din Grecia pentru că ale noastre încă nu s-au copt, ceea ce putem vedea și cu ochii noștri. Pînă aici totul e logic, în Grecia e mai cald și cireșele se coc mai repede. Apoi apar cireșele românești de multe feluri și cu prețuri tot mai mici. Piața se umple de ele. Pe măsură ce avansăm în vară, timpul lor trece și încep să dispară. Și asta e logic, intră în firescul naturii. Dar vine un moment în care apar din nou scumpele cireșe grecești. Adică la ei se și coc mult mai repede, se și trec mult mai tîrziu? Oare cum fac grecii scamatoria asta? (**A. M.**)

DUPĂ CUM REIESE DINTR-UN DIALOG ÎNFLĂCĂRAT, TOTUL E ÎN ORDINE LA ÎNCEPUTUL UNEI ANUMITE PĂRȚI

■ După cum reiese dintr-un material promoțional, se pare că avem un „lider pe piața ceaiurilor și a remediilor din plante medicinale“, a cărui deviză este *Sănătate din inima Daciei* și care a dezvoltat un brand cu un nume demn de reținut: Hapciu Solubil. (**D. S.**)

■ Două fete, prea aranjate, într-un dialog înflăcărat pe peron, la Piața Victoriei: „Dar nemții nu erau negri!“ / „Ba erau negri, dar trăiau pe insula aia din Anglia!“. (**A. D.**)

■ La Înregistrare permise, doamna se uită la poză, se uită la mine, apoi iar la poză și din nou mă privește contrariată, și iarăși. În răstimp eu o asigur că totul e în ordine – „am viza anuală pe verso“ –, la care ea, candidă, dar încurajatoare: „Cum erați și cum ați ajuns!…“ Într-adevăr, chipul lipit să aibă vreo decadă mai puțin decît cel cioplit… Involuntar, nu pot să-mi reprim un gînd: „Hai, mamaie, curu' sus, curu' sus!“. Dar asta era la tramvaiul 1, nu printre *ex-libris*-uri. Sau poate greșisem adresa… Recunosc însă, sînt recidivistă… și am plusat… (**R. M.**)

■ Cătălin Cherecheș a depus jurămîntul la începutul săptămînii trecute, înainte să preia al doilea mandat de primar al municipiului Baia Mare. „Jur să respect Constituția și legile țării și să fac cu bună credință tot ce îmi stă în putere și în pricepere pentru bunăstarea locuitorilor municipiului Baia Mare. Așa să-mi ajute Dumnezeu“. Apoi, primarul ales s-a întors la penitenciar. E cercetat pentru luare de mită. În formă continuată. Așa l-a ajutat Dumnezeu? (**M. M.**)

■ Curtea Constituțională a admis că demersul ortodoxiștilor, care vor îngrădirea drepturilor homosexualilor, este constituțional și a dat undă verde organizării unui referendum de revizuire a Constituției. Doar că articolul 152, alineatul 2, zice așa: „Nici o revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.“ Altfel spus, fără să se exprime pe fond, Curtea Constituțională a decis că limitarea definiției familiei la cuplul heterosexual nu reprezintă o încălcare a drepturilor unei anumite părți a cetățenilor români, a căror orientare sexuală a fost dezincriminată în 2001 prin abrogarea articolului 200 din Codul Penal. Altfel spus, legea românească nu-i mai pedepsește pe homosexuali ca pe niște „infractori de drept împotriva persoanei“, dar nici nu le oferă drepturile fundamentale ale unei persoane umane. Altfel spus, homosexualii sînt și nu prea sînt oameni! *I pak, dau știre domnietale za lucrul turcilor…* (**M. C.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **650** ■ 4-10 august 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

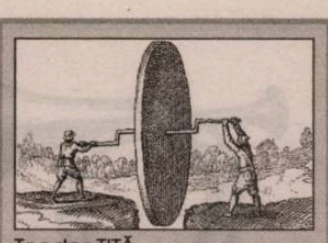

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

12

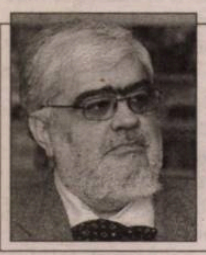

ANDREI PLEȘU

„Note, stări, zile“

pagina **3**

VALERIU NICOLAE

„Final“

pagina **4**

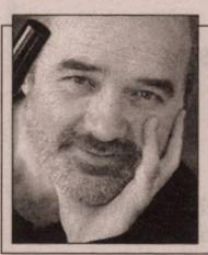

Interviu cu
NICOLAS SIMION

pagina **7**

Prin empatie

„Empatia este o virtute publică obligatorie, pe cînd indiferența este un viciu privat.“

JEAN DION

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Articolul lui Cătălin Ştefănescu, „Prăbuşirea şandramalei"

Berea şi indiferenţa

De ce să ne şi mirăm? Nu asta a fost preocuparea noastră mereu? Dacă frigiderul funcţionează, dacă berea curge cu nemiluita, dacă sînt bani doar pînă mîine sau poimîine... totul e în regulă. Dacă ne mai şi este ciudă ba pe unul, ba pe altul şi-l înjurăm pe ascuns, că în faţă nu avem curajul... totul este în ordine. Da, *totul este în ordine* e o genă păcătoasă pe care Dumnezeu probabil a scăpat-o deasupra noastră, a României, într-una din vizitele sale, din greşeală. Alte naţii se mai mişcă, urlă, se tulbură, dau din mîini şi din picioare, au idei bune sau rele, dar au. Noi? Cuminţei din cale-afară... Haideţi la supermarket-uri... haideţi la salam şi la toate cele...

Aurelia STEPAN

De ceva vreme parcă totul se prăbuşeşte. „Leviatanul care a pornit să ne înghită"? Nu e el de vină. Vina este a noastră că putem să dăm vina pe UE după ce, în urmă cu doar cîţiva ani, ne ardea buza să intrăm în clubul select. Avem, mai nou, exemple zilnice de neputinţă în faţa urii şi a crimei. Asta ne influenţează comportamentul, ne slăbeşte încrederea. Mai vin şi un Brexit, şi un Erdogan. Stau la coadă Le Pen sau Trump sau chiar Ponta. Lumea radicalizată provine din lipsa, totuşi, a civilităţii. Ruşii n-ar îndrăzni dacă nu ne-ar simţi temerile şi laşităţile. Dar nu poţi răspunde la ură tot prin ură. Şi intră în scenă sentimentul de frică, frica de tot ce mişcă, frica de noi înşine, frica de islamişti, frica de „nemernicii" de la Bruxelles care vor să ne „mulgă", frica de normal, de natural, de democraţie. De tot. Aşa se naşte o reacţie de autoapărare: nesimţirea. Noi trebuie să ne bem berea, să mîncăm salamul îmbibat cu apă şi monoglutamat, să petrecem pînă în zori, cu grătare, mici, friptane. Şi ce dacă vine Putin peste noi? Şi ruşii beau bere şi fac grătare. Ce dacă teroriştii ne căsăpesc? Poate avem noroc şi scăpăm. Şi uite-aşa a trecut istoria această ţară, cu nepăsarea şi nesimţirea. Am cîştigat noi la Trianon, am cîştigat şi cu Ceauşescu, dar şi cu Iliescu, şi cu Năstase, şi cu Ponta. Nu ne mai e frică. Să bem!

Anton POPESCU

Frica este singura forţă care poate ţine masele sub control. Noi, ca naţie, am îndurat mult prea multe frici de-a lungul istoriei şi se pare că am devenit imuni. Tot ceea ce mai producem sînt aceste sentimente de indiferenţă amestecată cu deznădejde, care merg bine cu un pahar de bere.

Daniela Tory STAN

Dilema veche vă propune

■ La Muzeul de Artă din Constanţa s-a deschis expoziţia „Henri Matisse – Triumful modernismului". Cele cîteva zeci de lucrări de grafică – crochiuri, studii, afişe – sînt un bun pretext de a intra în mintea acestui mare artist, de a-i înţelege opera. Aşa că, în concediu, luaţi-vă un concediu (creativ) de la plajă şi vizitaţi această expoziţie! (Matei Martin)

■ Volumul lui M. Blecher, *Întîmplări din irealitatea imediată. Inimi cicatrizate* (Editura Minerva, 1970), e una dintre puţinele cărţi pe care le-am împrumutat şi „am uitat" premeditat să le mai returnez. Mi-am dorit-o atît de mult, încît am păstrat-o. Imaginea personajului Blecher, cel chinuit de boală şi de suferinţă, m-a urmărit mult timp. Pentru „irealitatea" lui pîsloasă, dureros de senzorială, am o mare slăbiciune. Filmul lui Radu Jude, *Inimi cicatrizate,* adaptarea liberă după textul a lui M. Blecher, are premiera mondială la Festivalul de la Locarno, pe 7 august. Eu de abia aştept să-l văd. (Ana Maria Sandu)

■ Festivalul „Gellu Naum", prima ediţie: vineri, 5 august, de la ora 19, la Green Hours, jazz (Mircea Tiberian) şi poezie în lectura a două duzini de scriitori români şi de afară (Nora Iuga, colegul Dan Stanciu, Svetlana Cârstean, Alina Purcaru, Simona Popescu, Sebastian Reichmann, Teodor Dună, Claudiu Komartin, Dan Coman ş.a.); iar sîmbătă, 6 august, de la ora 14, la Pensiunea Bujoru din Comana, şi mai multe lecturi de poezie. Evenimentul are şi pagină de Facebook. (Marius Chivu)

■ Casa de Oaspeţi a Prinţului de Wales din Valea Zălanului, una din cele două reşedinţe pe care moştenitorul coroanei Marii Britanii le deţine în România, va găzdui sîmbătă, 6 august, de la ora 18, concertul SoNoRo Conac al lunii august. Restaurată şi mobilată cu obiecte autentice în tradiţia zonei, Casa de Oaspeţi a Prinţului de Wales din Valea Zălanului devine astfel un spaţiu-gazdă pentru un eveniment cultural de excepţie în care vor evolua bursieri SoNoRo-Interferenţe – muzicienii Ella Bokor (violoncel), Sabin Penea (vioară) şi Sandor Antal (violă). Alături de Răzvan Popovici, directorul Festivalului, aceştia vor interpreta lucrări de Ludwig van Beethoven, Béla Bartók, Frank Bridge, Edward Elgar, George Enescu şi György Ligeti. (Ruxandra Mihăilă)

■ Într-o casă de vacanţă am găsit o carte veche, de vacanţă, un thriller poliţist de Edgar Wallace în eterna colecţie „Enigma", sub titlul românesc *Substituirea*. Ştiam mai demult că Wallace e un maestru al acestui gen de romane, dar acum renumele lui mi-a fost reconfirmat. O poveste destul de atemporală, despre care nu îţi vine a crede că a fost scrisă acum aproape o sută de ani. E totuşi, cum spuneam, o lectură uşoară. Poate că unele din cărţile lui Wallace se mai găsesc prin librării. Dacă nu, se pot comanda pe Internet. (Andrei Manolescu)

■ *Pretty Woman* (Garry Marshal, 1990, cu Julia Roberts şi Richard Gere), un film nesenzaţional, dar care va fi mereu pe placul fetelor uşor sărace cu duhul şi care încă îşi doresc să fie Cenuşărese. (Iaromira Popovici).

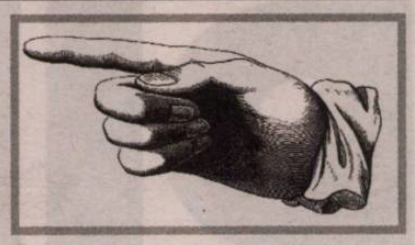

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Meseria de părinte**
- **Frica**

album dilematic Mircea Vasilescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-şef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuţa PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIŢĂ ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producţie: Constantin Delta
Director Distribuţie: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Mihaela Cărăuşu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicaţie auditată de: BRAT
Tiraj: Tiraj: 8.600
Tipărit la Tipomedia

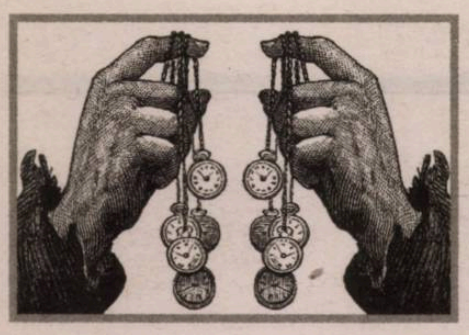

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

Motocicliști

Îi știm cu toții. Trec în trombă, ziua sau noaptea, impenitenți, țanțoși, pe sub ferestrele noastre, apăsînd viril pe accelerație, după ce și-au „organizat“ eșapamentul în așa fel încît să smulgă urechile din cap întregului cartier. Dacă ești, ca șofer, în trafic, îi vezi strecurîndu-se printre spațiile minimale dintre mașini, campioni ai unui slalom tenace și insolent, de natură să-ți sugereze că îi cam încurci. Sînt suverani, autoritari, agresivi în autismul lor decerebrat. N-au chip. Casca pe care o poartă e, în ea însăși, o opțiune pentru anonimat. Ei nu sînt ei. Sînt „scula“ pe care o călăresc, „motorul“, un bățos vehicul „de fițe“ pentru băieți de băieți. Alcătuirea lor e paradoxală: pe de o parte vor să se dea mari, să arate lumii că sînt adevărați zei ai vitezei, viteji – pînă la sinucidere – în marele război cu burghezul de rînd care trăiește din nevoi rudimentare: nevoia de somn, nevoia de plimbare tihnită, nevoia de cordialitate cetățenească. Pe de altă parte, motociclistul nu poate rămîne – în glorioasa lui țîșnire – decît un necunoscut, o schemă, o „apariție“ fulgurantă, fără identitate. Vrea să fie perceput, dar numai ca o insectă burzuluită, desprinsă dintr-un film de groază. E limpede că „bărbăția“ acestor ipochimeni atîrnă în țeava de eșapament. Acolo se află „zgomotul și furia“, euforia ambreiajului, panașul. Tot acolo pare să fie localizat proiectul lor de viață, „sensul“ care le justifică existența. Ciudat e și că aceste vietăți motorizate vor să impresioneze o asistență pe care, de fapt, o disprețuiesc, de vreme ce nu dau doi bani pe timpanele, nervii și regulile ei de comportament. Rezultatul e, întotdeauna, opus celui scontat: îți ieși din fire, dorești împricinatului un sfîrșit pe măsura vehemenței lui, înjuri, blestemi, pe scurt – păcătuiești.

Mi se va spune că or exista și motocicliști (mitocicliști?) inocenți. Vor și ei să se distreze, să colecționeze „senzații tari“, să se simtă liberi. Ce, n-au voie?! Mă voi abține să alunec în metafizică. Prea mi se cere tot timpul „să fiu tolerant“ mai ales cu inși care n-au pic de toleranță pentru drepturile mele. Cu inși a căror singură preocupare, a căror singură „valoare“ sînt ei înșiși. Ei au toate îndreptățirile, eu aproape nici una, dacă nu stau cuminte în banca mea. Eu pot fi oprit de poliția rutieră dacă încalc limita de viteză admisă, ei sfîșie orașul în lung și-n lat, neînfricați și neamendați, mai ales în puterea nopții. Se joacă. Se bucură de tinerețe, de democrație, de drepturile omului... Nouă, ăstorlalți, nu ne rămîne decît „dreptul“ jenant de a fi antipatici.

Conserve

Omul preistoric trebuia să fie înzestrat, pentru a supraviețui, cu mari virtuți de vînător. Dacă nu știa să identifice, să hăituiască și să doboare animalele din ambianța sa, murea de inaniție. Între timp, progresul științelor și al tehnologiei a mers atît de departe, încît sîntem scutiți de asemenea performanțe atletice. Ceea ce e o binecuvîntare, dar nu exclude anumite riscuri. Căpătăm atîtea lucruri de-a gata, încît ne paște pericolul unei grave împuținări a arsenalului nostru vital. Ajungem în pragul unei ireversibile dezadaptări. Au apărut însă – conștient sau prin viclenia speciei – „provocări“ compensatorii. De pildă, obiectele încapsulate pe care le numim, de obicei, „conserve“. Constat, adesea, că, pentru a deschide o conservă (cutie de carton sau de tablă, borcan, sticlă, doză, pachet cu bomboane, semințe, ciocolată sau medicamente) e nevoie de o suită de îndemînări îndelung exersate, mușchi, răbdare, ingeniozitate, scule, pe scurt, de o manualitate subtilă, care să transforme succesul operațiunii într-o sărbătoare salvatoare. Strămoșii noștri chiuiau cînd aveau la picioare trupul săgetat al căprioarei, noi dăm un strigăt victorios cînd avem, dintr-odată, în mînă un obiect căruia am reușit să-i învingem capacul. Puțin obosiți, exoftalmici, asudați, am recuperat, totuși, ceva din vigoarea fiarei originare, din instinctul ei de conservare, din capacitatea ei de a se valida pentru următoarea selecție a speciei. Atrag atenția că nici deschizătoarele „clasice“ de conserve nu mai sînt ce-au fost. Au, adesea, un „ce“ sofisticat, implică o mică perfidie procedurală, un minim exercițiu pregătitor. Nu putem să nu aducem un omagiu designerilor, inginerilor de tot felul, specialiștilor în împachetare care au imaginat piedici – simple uneori, dar eficiente întotdeauna – în calea reflexelor noastre obosite de vechi consumatori: plicuri care nu se rup, capace care nu se scot decît cu riscul să pierzi un deget, să rupi un cuțit sau să faci apoplexie, dopuri care nu ies din gîtul sticlei decît dacă se ocupă de asta Arnold Schwarzenegger, cutii de lapte al căror dop se învîrte la nesfîrșit, iar cînd cedează lasă în urmă o mică pojghiță metalică de care scapi cu ajutorul unei cozi subțiri de linguriță etc. Trăim un miracol! Tehnica nu ne mai îndepărtează de natură, cum greșit cred încă unii filozofi. Dimpotrivă: tehnica ne reașază în vitala noastră animalitate. În partea de junglă a modernității...

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Al cui e pământul?

Cadastrul nu este un act tehnic, ci unul politic și economic: statul are nevoie de el pentru a guverna, Piața – pentru a vinde și a cumpăra. Dar cele două interese nu merg neapărat mînă în mînă. La ora actuală însă, și statul, și piața au nevoie de cadastru ca de aer, altminteri se blochează atît subvențiile europene, cît și libera circulație (legală!) a terenurilor. Juridic, aceasta presupune identificarea și cartografierea proprietăților *individuale*. Doar că România păstrează încă multe forme tradiționale de proprietate *colectivă*. Juridic, acestea sînt greu de identificat în termeni moderni, iar proprietate, posesiune, stăpînire, control, uzufruct etc. sînt realități ce debordează cadrul legislativ. Realitatea „din teren“ este mult mai difuză și confuză. Iată cîteva ilustrări:

– Cît pămînt ai aici, nea Gheorghe? – întreabă funcționarul APIA.

– Două zile jumate de coasă – răspunde nea Gheorghe fără să clipească.

– Șapte, prășitoarea pentru holdă și trei, pentru holdiță – răspunde, la rîndul ei, în alt sat, mătușa Mioara.

– Matale pe unde ai dramurile? – întreb eu. Bărbatul din fața mea se uită roată peste dealul din față și îmi răspunde:

– Pe acolo, pe undeva...

– La noi nu se pot cumpăra sau vinde dramuri, le moștenești, direct sau prin căsătorie, și dacă vrei să le vinzi, nu poți să o faci decît în obște – îmi explică președintele unei obști. Ceva din spiritul obștei s-a păstrat.

– Consiliul obștei hotărăște ce se cumpără și ce se vinde – îmi explică președintele altei obști învecinate. Și au vîndut cîțiva munți, care au fost despăduriți „la ras“. Cîteva mii de hectare au fost vîndute unui „neamț“, care plătea bine. Obștea a devenit societate pe acțiuni.

– M-am judecat cîțiva ani și, cînd am avut, în sfîrșit, sentința definitivă, mi s-a explicat că pe pămînturile bunicului meu a fost deja împroprietărit altcineva. Cînd am protestat, primarul a dat din umeri și mi-a spus: *primul venit, primul servit* – povestește descendenta unui neam boieresc.

– Aici, la noi, nu a fost cooperativă, așa că ne-am păstrat pămînturile din bătrîni. Dar n-am avut voie să vindem nimic. Cei care au plecat la muncă, la oraș, au mai vîndut, dar așa, cu hîrtie de mînă. Acum, cînd am vrut să vindem, n-am mai putut, că nu aveam acte în regulă. Cei mai pricepuți și-au făcut repejor acte cu martori și au vîndut la bucureșteni sau la pensiuni, știți... Dar cam jumate dintre noi încă nu avem acte, unii se ceartă între ei...

– Se cheamă *usu capiune* – îmi explică o juristă.

– Și de la cine a moștenit? – mă interesez eu.

– A moștenit pe dracu'! – îmi răspunde cu obidă un fost inginer silvic. Avea vreo 2,50 hectare, dar acum are 250 de hectare, cu acte în regulă. Au luat foc niște dosare la primărie, cică, și le-au refăcut după documentele de la Arhiva Națională. Și cînd le-au refăcut, au mutat virgula mai încolo...

– Și aveți acte pe pămîntul de la soțul? – mă interesez eu.

– Nu știu, maică, eu sînt bătrînă, cum să mai muncesc eu terenul? L-am dat în arendă, cum ar veni, mi-a dat italianu' niște bani și am semnat o hîrtie că i-am primit, eu altceva nu știu...

Aș putea continua exemplele pe multe sute de pagini, dar, în esență, este aceeași poveste. Conținutul principal al tranziției a constat în transferul de proprietate de la public la privat. Situația acestor „proprietăți“ era însă una foarte diversă, iar interesele politice ale reformelor funciare au fost și ele diferite. Situația era diferită în funcție de zone cooperativizate și necooperativizate, de păstrarea și reconstituirea obștilor, de existența unor acte valide de proprietate sau doar a posesiunilor pe drept cutumiar, de modul de repartizare în neam a moștenirii precomuniste și, ulterior, de vînzările și arendările formale sau doar cu „chitanțe de mînă“ etc. Pe partea cealaltă, statul s-a instituit din start ca samsar național al acestor transferuri, de la Parlament la primării locale, controlînd retrocedările și luîndu-și partea la toate aceste niveluri. Împreună cu clienții lor, funcționarii statului au alcătuit deci clasa nouă a „baronilor locali“ inamovibili.

De fapt, nimic nou nici în această privință. De la Cuza încoace, „chestiunea agrară“ s-a redus la următoarea dilemă, ne spune Henri Stahl: „Cine posedă titlul juridic de proprietate *ab antiquo*, boierii sau țăranii?“ Pentru apărătorii primei variante, latifundiari și antreprenori, „adevărata“ proprietate nu poate fi decît aceea individuală, cea devălmașă fiind fie negată, fie decretată ca perimată. De partea cealaltă, țăranii, care, practic, nu au cunoscut neam de neamul lor „adevărata“ proprietate individuală, trebuiau împroprietăriți și ei. Dar această „modernizare“ se împotmolea în proprietățile comunale și în dreptul cutumiar al moștenirii egalitare a pămîntului, care genera, recurent, fărîmițarea proprietăților țărănești. Pe scurt, s-au confruntat tot timpul o logică a comasării, de tip capitalist, și una a devălmășiei de gospodărie, de tip țărănesc. Istoria se repetă și în prezent: în 1905, 0,6% din exploatații posedau 49% din terenul agricol al țării; în 2013, tot 0,6% posedă 52%. Doar că, acum, noii latifundiari, mai ales străini, după ce și-au împărțit ce și cum a fost de împărțit, au tot interesul ca lucrurile să intre în făgașul legitim al pieței, pentru a-și putea continua afacerile la alt nivel. Cadastrul, în sine, este indispensabil, dar important este și veșnicul *cui prodest*. Și ne întoarcem de unde am plecat: cadastrul nu este doar un act administrativ, ci mai ales unul politic. În plus, date fiind toate abuzurile făcute, s-ar putea ca, odată finalizat, cadastrul să constate că există mai multă proprietate funciară decît teritoriul țării și că avem nevoie de o instituție juridică distinctă care să se ocupe de procesele postcadastru...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

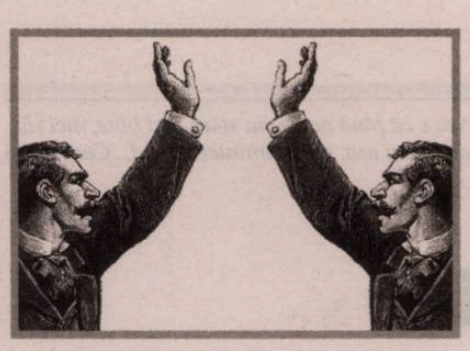

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Final

Sîmbătă eram cam paradit. Puteam lejer să funcționez ca o farmacie ambulantă, avînd la mine cam tot ce trebuie pentru a supraviețui unei molime serioase. În plus, luasem șase medicamente de dimineață, așa, ca să nu mă înjure medicii prieteni, și niște plante, că doar trebuie să o mulțumesc și pe maică-mea. Descîntece putea să îmi facă Lili la telefon, dar am zis să fiu un domn demnitar și să nu mă dedau la superstiții. Păstrez opțiunea pentru venirea la putere a fostului doctor Ponta, a dublului doctor Negoiță și a intelectualilor lui Oprea. În concluzie, eram bine, atingînd, ca să îl citez pe Gogu, „limita inferioară maximă" pînă acum a nivelului de sănătate. Cum frățică este ministrul Sănătății, nici măcar nu aveam pe cine să înjur. Șefu-miu mai are un pic și renunță de tot la luxul dormitului și îmi dă mari speranțe că eu arăt sănătos tun, așa că nici pe el nu pot să dau vina.

Logic, am decis să mă duc să fac fotbal și matematică cu puștii din ghetou. Ajuns la școală, puștii (vreo 60) au început țopăiala tradițională în jurul meu și al mașinii. Mașina a cărei ușă de la portbagaj și-a zis că nu mai rezistă apăsărilor repetate ale copiilor și a decis să rămînă deschisă. M-am chinuit vreo 15 minute să o închid și am ajuns la concluzia că mi-am ales bine cariera – e clar că nu am nici un fel de talent de mecanic.

La un moment dat, după o discuție scurtă despre pușcărie, droguri și SIDA cu Ana, care, din păcate, are experiență în toate domeniile menționate și pe care o știu de vreo opt ani, portbagajul a decis că vrea să colaboreze și s-a închis. Bineînțeles, cu cheia de la mașină înăuntru. M-am uitat pe net și am chemat un specialist care să îmi deschidă mașina. S-a chinuit omul vreo 30 de minute. Nu a mers. A mai venit încă un expert, de data aceasta recomandat de dealer-ul autorizat. Același succes. Am primit recomandarea să sparg geamul. Cu totul, ajungeam la costul unui sejur la mare, că doar Volkswagen România nu sînt fraieri și fac cheile noi din *haur*, iar geamurile din cristal de Veneția sau Narnia. Pînă la urmă, a venit un puști din ghetou. Cu un șperaclu și cîteva pensete. Mi-a deschis mașina în 15 minute. Nu a vrut să îmi ia bani. „Domnu' Valeriu, mă bate Dumnezeu, cum adică să vă iau dumneavoastră bani? M-ați îmbrăcat ani la rînd." Am decis să nu comentez despre deciziile lui Dumnezeu, dar am avut o revelație. Mi-am dat seama că am găsit o soluție pe care o caut de mult și am hotărît că o să investesc în puști și o să încerc să îl ajut să își deschidă o firmă care să deschidă ușile *jeniilor* ca mine.

I-am spus să mă strige „Domnu' Valeriu", că iexcelență *e o înjurătură urîtă.*

În ghetou sînt Domnu' Valeriu. Am fost, pentru nouă luni de zile, domn demnitar prin Guvern. Am încercat să fac cît pot de mult pentru a face cît de mult bine se poate. Sîmbătă am înțeles însă că m-am uitat de multe ori la soluții dintr-o direcție proastă. Că sînt uși care funcționează nu cînd vreau eu, ci cînd vor ele. Că cei cu care lucrez s-ar putea să aibă talente pe care nu am încercat îndeajuns de mult să le descopăr. Părăsesc Guvernul pentru o poziție foarte bună, în străinătate, poziție cîștigată prin concurs. De acolo cred că voi putea să ajut mai eficient. Ar fi trebuit să mă fi dus de cîteva luni bune și am aplicat înainte de a mă alătura Guvernului, cînd încă eram într-o poziție relativ similară, lucrînd pentru o organizație internațională.

Sînt multe motive pentru care ar fi fost bine să continui în minister. Oamenii senzaționali cu care lucrez, un prim-ministru pe care l-aș lua oricînd acasă, posibilitatea de a schimba cîteva lucruri în mod fundamental și cu un impact bun pentru cîteva sute de mii de oameni sau poate mai mulți. Adrenalina schimbărilor permanente, posibilitatea de a întîlni oameni foarte deștepți și lucrurile neterminate m-au făcut să amîn decizia de a pleca. Eșecurile în a schimba mult mai multe, în special pe problema violenței domestice și a reformării aparatului administrativ, atitudinea de *mi se rupe* a cîtorva dintre cei mai decenți oameni din interiorul ministerului, blocajele decizionale și mîrlănismul biro-politicienilor din ministere ar fi putut, toate, să justifice lejer plecarea mea. Însă oboseala și căderea fizică sînt motivele principale.

Nu am nici un gînd să părăsesc puștii din Ferentari. Am cîteva planuri serioase de a pune umărul (nu pe Facebook) la crearea unor mecanisme pentru a avea, în cîțiva ani, un grup puternic de tehnicieni capabili să reformeze administrația publică. Să ajut jurnalismul cinstit de investigație. Să păstrez și să construiesc legăturile cu oamenii super pe care i-am cunoscut în lunile astea cît în niște ani.

Habar nu am dacă ceea ce am făcut cît timp am fost secretar de stat a fost sau nu folositor. Sînt îndeajuns de deștept încît să văd doar ceea ce îmi convine și să pot să vomit o listă lungă de realizări mărețe care să îl facă pe Ponta să dea în aplopexie. Din fericire, am văzut îndeajuns de multe declarații pompoase la sfîrșit de mandat care mi s-au părut absolut penibile. În acest moment, mi se pare că slujba asta a fost cea mai grea și cea mai ingrată și că nu mi-aș dori în nici un caz o experiență similară. Sigur, situația în care am ajuns în această poziție a fost excepțională și un Guvern cu cîțiva tehnocrați pierduți într-o administrație anesteziată de generații după generații de politicieni catastrofali nu este o experiență tipică. Pe de altă parte, Dacian e o minunăție de om care e aproape imposibil de refuzat.

Le-am spus puștilor din Ferentari că o să plec. M-au întrebat ce o să fac. Le-am spus, glumind, că nu o să mai fiu Domnu' Valeriu și că o să mă fac *iexcelență* în Strasbourg. Duminică, Elena m-a strigat „Domnu' Iexcelență". M-am bucurat că nu m-a strigat „Domnu' Strasbourg". I-am spus să mă strige „Domnu' Valeriu", că *iexcelență* e o înjurătură urîtă. A răsuflat ușurată, că nu-i plăcea nici ei. Și eu am respirat la fel.

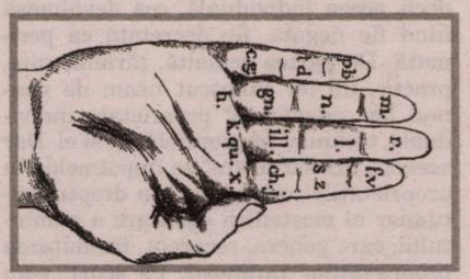

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Filme și traume

Nu știu cîți dintre dumneavoastră au avut vreodată puterea să urmărească – înainte de 1989 – un film nord-coreean despre virtuțile clasei muncitoare și ale partidului unic. Eu am făcut-o de cîteva ori în copilărie. Duminicile (mai ales cele de sfîrșit de vacanță) erau, la finalul lor, un calvar, filmul serii devenind ultima alinare în fața marasmului educațional care începea a doua zi. Așezarea „la televizor" funcționa atunci, vorba lui Eliade, ca o veritabilă trambulină transistorică. Între aceste experiențe cinematografice inubliabile, una îndeosebi mi s-a întipărit în memoria culturală, precum pecetea în ceara fierbinte. Îmi amintesc și astăzi cu claritate tribulațiile unei micuțe asiatice – îmbrăcată după șarmanta modă maoistă a timpului, cu uniformă de poștaș (încheiată strict pînă la gît) și șapcă de comis-voiajor (trasă peste urechi) – care încearcă să supraviețuiască într-o lume necruțătoare, plină de ispite. Crește singură o multitudine de pruncuți (nu se prea știa cum ajunsese în „posesia" lor!) cu ochi migdalați, mînuiește strungul cu dexteritate paranormală și, mai presus de orice, participă la ședințele de partid cu o conștiinciozitate exemplară, purtînd fotografia tovarășului Kim Ir Sen la piept, ca pe un talisman neobișnuit de prețios. În jurul ei se ridică fabrici într-un ritm amețitor, iar destinele individuale se năruie constant. Protagonista realizează că *persoana* nu are nici o valoare în raport cu *marele avînt comunitar* și, în urma revelației, capătă o strălucire terifiantă în priviri.

După multe descoperiri similare, o vedem, finalmente, pe eroină bătrînă, plimbată, tremurător, în parc, de singurul fiu care mai vine, uneori, să o viziteze. Femeia zîmbește știrb și ne arată, în prim-plan, la intervale mici, înfricoșătoare riduri și distorsiuni ale feței. Doar ochii și-au păstrat scînteia extatică, fiind fixați pe niște zări imperceptibile. Subit, îi spune tînărului, cu glas mustrător, că – de-a lungul timpului – *toți au trădat-o în afară de unul*. Interlocutorul o privește mut de spaimă, mimînd delabrarea. Înțelege cine se ascunde în spatele identității generice de „toți" (e vorba despre părinți, soț, copii, frați și bunici, întrucît – știm deja – viața bietei asiatice a fost o adevărată „vale a plîngerii"), dar nu-și poate reprezenta nicidecum misterioasa și singulara entitate ajunsă la statutul de credincios sprijinitor al măicuței blajine. Băbuța îi cîntărește fizionomia paralizată de emoție cu un dispreț suveran. Apoi, siderată, căzută violent într-un soi de transă șamanică, rostește – cu aerul de sacralitate al invocației teurgice – „*PARTIDUL!*" Cuvîntul îl lovește „epifanic" pe jalnicul profanator de sanctuare ideologice, deoarece strigă instantaneu – „*Haaa!*" – și ridică ochii înlăcrimați spre o clădire imensă, pe care tronează portretul gigantic al tovarășului Kim Ir Sen (surprins într-o clipă de satisfacție supremă). Acordurile muzicale – orientale, triumfale – puneau capăt, într-un tîrziu, împietririi mele din fața ecranului, amintindu-mi de valabilitatea principiului clasic *irreparabile fugit tempus*.

Exista în adîncimile subconștientului meu infantil un ineluctabil masochism, ce mă determina – în momentele premergătoare torturii – să mă „alin" tot cu tortură. Un paradox traumatizant asupra căruia nu am avut niciodată răgazul să mă opresc cu instrumentarul freudian. În mod absolut curios, pe parcursul acelor intervale de delir televizat, am învățat un adevăr fundamental, total opus intențiilor educative ale filmelor respective. Mi-am dat seama, prin efect invers, că tovarășii comuniști propuneau ca element formativ suprem, în construcția „omului nou", o mutilare sufletească aberantă, de neacceptat. Oricît de naiv aș fi fost la vremea cu pricina, nu puteam crede că mama mea ar fi iubit partidul mai mult decît pe mine, progenitura, chiar judecîndu-mă, prezumtiv, ca fiind capabil de nebănuite monstruozități și presupunînd partidul ca fiind cripta tuturor virtuților morale. Nu reușeam să mi-o imaginez, bătrînă, privind extatic turnurile fumegînde din *Zona Industrială din Iași* și zicîndu-mi, disprețuitor, că întreaga mea viață nu valorează, pentru ea, cît o ședință adevărată de partid, cu o ordine de zi bine întocmită. Nici o ideologie nu poate schimba relațiile atavice dintre indivizi decît cu prețul creării de mutanți. Pentru argumentare, pot confirma că, la sfîrșitul anilor '80, am văzut un astfel de caz. Prin campusul nostru universitar bîntuia atunci un student nord-coreean. El declara, solemn că, într-o bună zi, „marele popor asiatic, în frunte cu tovarășul secretar general, va doborî fiara americană". Mai mult, admitea că, în situația în care partidul i-ar cere-o, și-ar părăsi familia, total lipsit de remușcări.

Astăzi, regret un singur lucru. Nu l-am întrebat niciodată dacă avusese vreo discuție serioasă cu mama lui, în fața icoanei joviale a domnului Kim.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

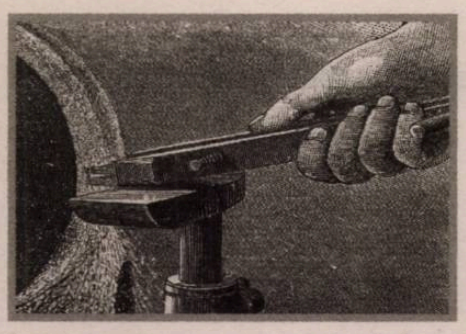

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Varșovia-Bruxelles, miza europeană a confruntării

Comisia Europeană a hotărît, săptămîna trecută, să dea Poloniei un răgaz de trei luni pentru a reveni în interiorul normelor europene privind statul de drept. Altfel, Varșovia poate ajunge în situația de a-și pierde dreptul de vot în cadrul Consiliului. O sancțiune dură, care nu a fost aplicată, în fapt, niciodată în istoria Uniunii. Doar în anul 2000, Austria a fost amenințată cu pierderea dreptului de vot, în cazul includerii în guvern a formațiunii extremiste a lui Jörg Haider. Dar planul a fost abandonat la Viena și lucrurile au intrat repede în normal.

Concret, Polonia ar trebui să-și schimbe legislația privind numirea judecătorilor la Tribunalul Constituțional. O lege care ar urma să paralizeze Curtea, după cum afirma Comisia de la Veneția. Prin respectiva lege se introduce regula majorității calificate de două treimi pentru deciziile Tribunalului Constituțional. Deciziile de mare importanță vor putea fi luate de 13 din cei 15 judecători – o majoritate greu de atins. Legea a fost votată la finele anului 2015, cu toate obiecțiile venite dinspre Comisia Europeană. În martie 2016, a fost declarată neconstituțională de către Tribunal. Însă decizia nu a fost publicată în *Monitorul Oficial,* aflat sub controlul partidului conservator de guvernămînt, Lege și Justiție (PiS).

Două viziuni asupra viitorului Uniunii Europene, care se vor ciocni, probabil cu scîntei.

Situația seamănă, întrucîtva, cu cea din timpul crizei politice și constituționale din România, din vara anului 2012. Iar procedura europeană, numită și Cadrul statului de drept, a fost inspirată tocmai de evenimentele de la București. Procedura datează din 2014 și, iată, este aplicată pentru prima oară Poloniei. Ar fi însă exagerat să credem că guvernul condus de Beata Szydlo, dar controlat, în realitate, de liderul PiS Jaroslaw Kaczynski, va face mari eforturi pentru a se alinia cerințelor de la Bruxelles. Cu alte cuvinte, nu vom asista la o repetare a scenariului din vara lui 2012 în care, în plină criză politică, premierul român de atunci, Victor Ponta, primea din partea președintelui Comisiei celebrul plan în 11 puncte. Și pe care, de bine, de rău, s-a apucat să-l aplice.

Kaczynski se bazează pe faptul că prietenul său de la Budapesta, Viktor Orbán, va face uz de dreptul de veto și va bloca astfel o suspendare a dreptului de vot pentru Polonia. Povestea are însă consecințe în întregul joc european de după Brexit. Imediat ce s-a aflat rezultatul votului britanicilor, Varșovia s-a pronunțat pentru o renaționalizare a mai multor atribuții aflate acum în curtea Bruxelles-ului. O declarație venită cam în același timp cu cea franco-germană (la nivel de miniștri de Externe) care preconiza, dimpotrivă, o Uniune tot mai strînsă, odată cu plecarea Marii Britanii. Sînt, de fapt, două viziuni asupra viitorului Uniunii Europene, care se vor ciocni, probabil cu scîntei, la Consiliul European prevăzut pentru mijlocul lunii septembrie. Și să nu vă închipuiți că Polonia e izolată! Țările din grupul Vișegrad, precum și unele țări nordice, ar fi de acord cu ideea de „mai puțină Europă".

Nici măcar derapajele de la statul de drept nu constituie o problemă, ci mai degrabă o oportunitate pentru Varșovia. Refuzul ei de a se alinia cerințelor Comisiei, urmat de un eșec al ridicării dreptului de vot, va fi cel mai bun semnal că Bruxelles-ul, Berlinul și Parisul nu sînt de neînvins. Și, mai mult, că orice stat membru poate face ce dorește la el acasă, inclusiv să încalce normele europene, cu condiția să aibă cel puțin un aliat de nădejde (ceea ce, în 2012, lui Victor Ponta i-a lipsit).

Summit-ul din septembrie pare, în acest moment, a fi sortit eșecului, în sensul că sînt greu de întrevăzut decizii. Vom asista, cel mai probabil, la conturarea clară a taberelor (apropo, ce va alege România?), urmînd ca eventualele compromisuri să fie căutate de aici înainte. Însă ce fel de compromis poate încăpea între „mai multă Europă" și „mai puțină Europă"? Eventual, putem vorbi despre o acceptare a situației așa cum este și edificarea unei Europe cu geometrie variabilă, cu grade diferite de integrare. O Europă a multiplelor viteze.

Întrebarea este dacă acesta poate fi numit cu adevărat un compromis sau mai degrabă o înmormîntare cu onoruri a ideii de Europă unită și puternică.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

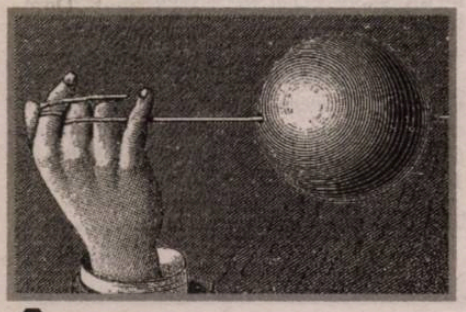

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Sfîrșitul istoriei, începutul democrației

Într-o perioadă confuză pentru democrațiile occidentale, într-un moment în care Occidentul este amenințat de valurile succesive de terorism, dar și de o recrudescență a populismelor de tot felul, istoricul Francis Fukuyama își precizează poziția cu privire la răspunsul pe care Europa ar trebui să-l dea acestor provocări. Nu trăim în cea mai urîtă perioadă a istoriei, spune Fukuyama într-un interviu acordat cotidianului italian *La Repubblica.* Autor al unui faimos eseu intitulat *Sfîrșitul istoriei,* în care prevedea, la scurt timp după căderea Cortinei de Fier, că lumea se îndreaptă inevitabil spre un triumf al democrației și liberalismului, Francis Fukuyama e în continuare încrezător în această direcție. E, poate, cel mai optimist dintre gînditorii politici de astăzi. Pentru el, amenințarea nu e exterioară, ci vine din interiorul societăților noastre. Avem nevoie, spune el, de inițiative politice curajoase și de mai multă încredere în instituții.

Pînă și falia dintre șiiți și sunniți are motivații mai degrabă ideologice și strategice decît culturale.

Adevărata amenințare în fața terorismului de orice fel ar fi o reacție exagerată din partea noastră, spune el. Or, exact asta doresc să înfăptuiască mișcările teroriste, mai ales organizația teroristă Stat Islamic. „Nu avem voie să repetăm greșeala îngrozitoare din 2003, cînd cu războiul din Irak. Oamenii își doresc o rezolvare rapidă a problemei. Dar, sincer vorbind, o asemenea soluție nu există. Atentate de mici dimensiuni, dar violente, realizate de indivizi labili, precum cel recent, se petrec mereu în SUA, ele nu pot fi prevăzute. Este imposibil să-i protejezi pe toți. Totodată, nu trebuie să restrîngem drepturile și libertățile unei părți a societății – așa cum cer mișcările rasiste și xenofobe. Căci astfel se erodează piatra de temelie a democrației."

Cît despre problema refugiaților – explică Fukuyama – e clar că trebuie găsite soluții. Există limite în ceea ce privește integrarea noilor veniți. Iar Schengen are lacune mari la granițele sale exterioare. Dar, din nou, nu aceasta e principala problemă!

Anumiți comentatori susțin că principala problemă a islamului e că nu se poate reforma și că tocmai din acest motiv e o amenințare pentru democrație. Francis Fukuyama vede însă în așa-numitul „islamism moderat" un argument al compatibilității între islam și democrație. Islamul moderat poate fi compatibil cu instituțiile moderne, după cum se poate vedea în cazul Malaeziei și al Indoneziei. Turcia e un caz în sine – Erdogan ar fi, după părerea lui Fukuyama, cel mai autoritar islamist. Ideologia jihadului are doar foarte puțini suporteri. Și, evident, reprezintă o amenințare. „Dar altul ar fi pericolul adevărat în ceea ce privește supraviețuirea democrației. Acest pericol se găsește printre noi. E vorba de lipsa încrederii cetățenilor în propriile instituții – o tendință tot mai vizibilă, determinată de frică. Și de populismul pe care îl generează această teamă și neîncredere." Dar, după cum spune Fukuyama, e vorba și de o lipsă de *leadership* în Europa. Pentru că Angela Merkel acționează politic în căutarea unui consens intern, a unei înțelegeri cu cetățenii germani, în vreme ce François Hollande nu reușește să compenseze lipsa de inițiativă a Germaniei, iar David Cameron, acum demisionat, a făcut o politică dezastruoasă.

Francis Fukuyama

„Nu cred într-o ciocnire a civilizațiilor, nu cred într-un război al culturilor. Pînă și falia dintre șiiți și sunniți are motivații mai degrabă ideologice și strategice decît culturale. Nu sînt un clarvăzător, dar cred că viitorul omenirii nu e nici într-un stat islamic, nici într-un sistem de stat antiliberal precum China sau Rusia. Democrația autentică se va impune în cele din urmă" – spune Francis Fukuyama.

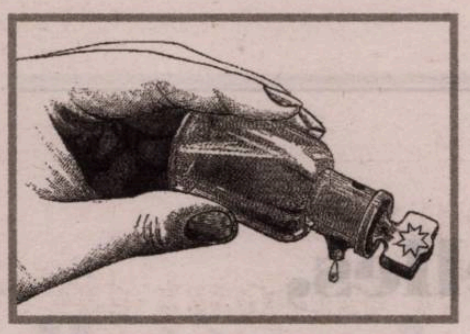

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Talpa-gîștei

Scrisul de mînă își restrînge tot mai mult utilizarea: mulți dintre noi mîzgălim tot mai grăbit bilețele și liste de cumpărături sau (profesoral) însemnăm scurte comentarii pe marginea unor texte și cîteva cuvinte pe tabla din sala de curs. Cele mai multe texte sînt scrise cu ajutorul tastaturii, uneori cu enervantele intervenții ale programelor care ne propun clișee utilitare și ne corectează jocurile de cuvinte.

Sînt tot mai rare și formulele de caracterizare a scrisului urît. Una dintre cele mai vechi, aproape uitată astăzi, e *talpa-gîștei* (și, în forma populară, *talpa-gîștii):* compus folosit pentru a desemna atît semnătura lăbărțată și indescifrabilă, cît și scrisul stîngaci, neexersat, inestetic. Termenul are două atestări literare destul de cunoscute: una, din *Amintirile* lui Creangă, în care Trăsnea e cuprins de deznădejde în fața explicațiilor greoaie din manualul de gramatică: „las' că, de scris, *talpa gîștii,* dar apoi și de vorbit, păcatele noastre, se vede că vorbim pogan și rău de tot, nu românește, ci țărănește". Cealaltă se găsește în teatrul lui Alecsandri, în scena în care Arvinte îl îndeamnă pe Pepelea să iscălească un act de vînzare *(zdelcă):* „Pune-ți *talpa-gîștei* pe zdelcă" *(Arvinte și Pepelea).* Citatul e folosit, în unele dicționare, pentru a ilustra sensul „semnare prin punerea degetului" (dedus din texte și de Iuliu Zanne, în *Proverbele românilor,* I, 438). Explicația nu se potrivește însă cu scena respectivă, în care se înțelege clar că e vorba de o semnătură propriu-zisă, nu de o simplă amprentă; Pepelea știe carte, iar iscălitura lui e comentată de celălalt personaj: „Arvinte *(examinînd hîrtia):* Minunat!... Ai o slovă mai citeață chiar decît a dascălului Pricochi din Podu-Iloae". Tot în teatrul lui Alecsandri, termenul e folosit de personajul Papă-lapte: „mi-ai scris un răvaș plin de *talpa-gîștii*... adică un răvaș neînțălegibil" *(Kir Zuliardi).* Compusul pare a se fi folosit și în desemnarea populară a unei slove (în vremea alfabetului chirilic), a unei litere sau cifre, ulterior; într-un text al lui I.C. Vissarion (din *Sburătorul,* 1 mai 1920), un țăran își descrie nivelul modest de alfabetizare în termenii pitorești ai analogiilor animaliere: „– Știi tu carte? – Așa, știi: *talpa gîștii,* unghia puiului... da ăsta știe — și arătai pe ăsta, pe primar".

Un sens grafic asemănător, mai puțin cunoscut, dar evocat de mai mulți folcloriști, aparține terminologiei artistice populare: *talpa-gîștei* (sau *laba-gîștei)* e un model decorativ folosit în încondeierea ouălor de Paști, în ornarea unor obiecte de ceramică etc.

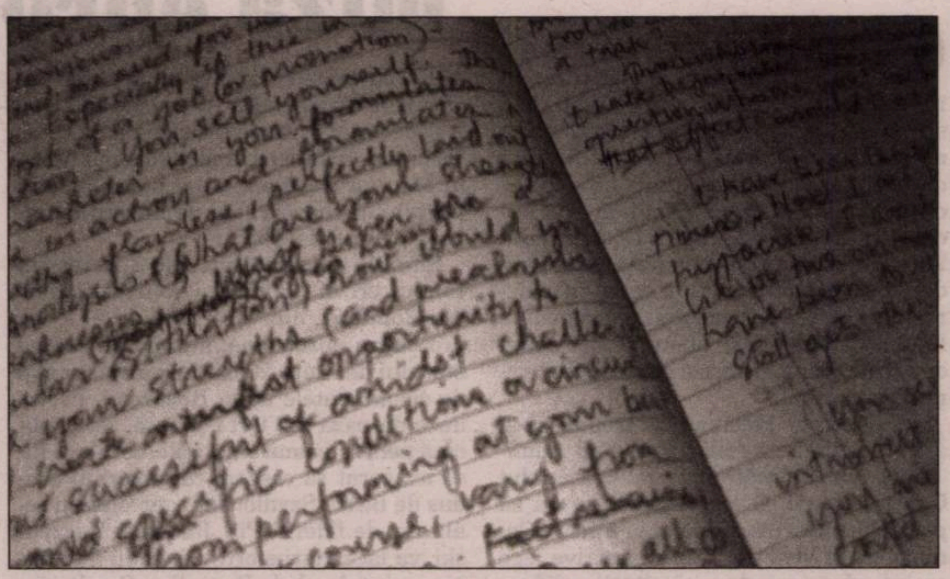

Dintre sensurile vechi ale termenului s-au păstrat prea puține în uzul contemporan. Compusul *talpa-gîștei* e folosit astăzi aproape exclusiv ca denumire populară a unei plante *(Leonurus cardiaca)* ale cărei frunze au o formă specifică (interpretată în alte limbi prin analogie cu palma umană sau cu o coadă de leu). Botanica populară cuprinde numeroase suprapuneri: în dicționarul academic *(Dicționarul limbii române* – DLR, Litera T) sînt înregistrate alte nouă plante care au, regional, aceeași denumire. *Talpa-gîștei* și mai ales *laba-gîștei* sînt și metafore lexicalizate (poate preluate din franceză, prin traducerea compusului *patte d'oie)* pentru ridurile dispuse în evantai la colțurile externe ale ochilor.

De la caracterizarea scrisului la cea a vorbirii trecerea e foarte simplă și se produce adesea în glumă („Vorbește mai citeț!"); astfel, *talpa-gîștei* ajunge să descrie, adverbial, în locul scrisului neculegibil, vorbirea rudimentară. Un exemplu contemporan provine dintr-un blog cu particularități regionale (moldovenești): „se va întîlni cu G., iar acesta *vorbește talpa gîștii"* (cojocari.ro, 2009). Transferul nu e însă nou; este atestat cu decenii în urmă, într-o proză publicată de Gala Galaction în *Revista Fundațiilor Regale* (1 martie 1934): „nu mă fura cu filozofia ta și așteaptă-mă *să mă exprim mai talpa-gîștii".*

O deviere actuală ceva mai stranie tratează termenul descriptiv ca măsură de nivel, probabil prin contaminare cu alte repere glumețe: „care este, mă rog, nivelul vostru de pregătire? cel de sub talpa gîștii sau cel de *la genunchiul broaștei?"* (forum.portal.edu.ro); „niște persoane iresponsabile și cu un nivel de cultură politică sub talpa gîștii" (ziare.com)

În fine, o serie de exemple recente reinterpretează formula în cheie absurdă: contextul „foaie verde" e perfect potrivit pentru o denumire de plantă, dar, paradoxal, activează prototipul animalier al metaforei, care intră astfel în tiparul nonsensurilor umorului popular: „Mai bine ați vedea ce predau profesorii la școală... adika foaie verde, talpa gîștii... noi ne facem că predăm, voi vă faceți că-nvățați!" (comentariu, hotnews.ro); „Ce-am citit eu p'aici (...) e ca un fel de «foaie verde talpa gîștei, dă-te jos din corcoduș»" (comentariu, 9am.ro).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

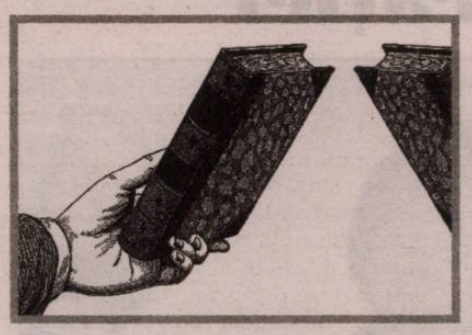

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Copil pe oliță

Dacă s-ar organiza vreodată un concurs de embleme, pentru a găsi și educației, așa cum au alte abstracțiuni precum justiția, pacea etc., o reprezentare concretă sugestivă, eu știu ce aș alege. Lancea lui Zeus, tridentul lui Poseidon, nicovala lui Hefaistos, aripile lui Hermes, măslinul Atenei – nici unul nu se potrivește. Nici măcar lira sau laurii lui Apollo, deja adjudecate. Nu-mi plac nici albina cea harnică, vulpea cea șireată, bufnița cea înțeleaptă sau ariciul cel atoateștiutor. N-aș alege nici vreunul din însemnele cititului sau ale scrisului: sulul de pergament, cartea, călimara, pana, stiloul sau mai actualele iPhone sau laptop. Nici simbolurile academice, tichia și roba pe care le îmbracă universitarii la ocazii festive, nu-mi sînt pe plac.

Pentru mine, emblema sugestivă a educației e un copil pe oliță. Asta pentru a nu uita că ceea ce contează în primul rînd nu sînt educatorii, ci „educabilii"; și, dacă se poate, că ar fi de dorit să privim educația ca pe un drum, nu ca pe o destinație. Iar pentru mine acesta e începutul de drum.

Am ales această imagine pentru a ne reaminti totodată ceea ce tindem atît de lesne să ignorăm: că în educație nu e vorba despre acumulare de cunoștințe, formare de deprinderi și atitudini, integrare socială și forță de muncă, ci este vorba, pur și simplu, despre viață. Ne impresionează profund cîte un reportaj despre cazuri excepționale de copii uitați în junglă care, după ce au supraviețuit miraculos ani de zile între animale, nu mai pot fi readuși complet la umanitate, oricît sprijin li s-ar acorda. De miile și miile de semianalfabeți ieșiți chiar sub nasul nostru de pe băncile școlii ca să-și poarte în circă semiviețile lipsite de orizont abia de ne pasă. Aș alege ca emblemă a educației un copil pe oliță ca să ne reamintească nu doar de sensul vital al întreprinderii la care concură părinți și profesori, grădinițe, școli și universități, ci și de fragilitatea acesteia. Uitați-vă la un copil așezat pe oliță. Pare că habar n-are de ce a fost pus acolo, moșmondind vreun deget de la picior sau căutînd să apuce vreun obiect din preajmă, avînd însă totodată înscrisă pe chip seriozitatea celui ce așteaptă ca din măruntaie să se iște un eveniment incontrolabil și crucial.

Văd în această imagine, oricît de caraghios vi s-ar părea, ingenuitatea și neliniștea ce însoțesc întreg parcursul educației, de la vîrsta cea mai fragedă pînă tîrziu la maturitate. Văd ingenuitatea și neliniștea copilului, apoi a tînărului în sala de examen, cu foaia albă de hîrtie dinainte, căutîndu-și drumul către primele cuvinte. Văd emoțiile serbărilor școlare, cu diplome și coronițe, ca și pe cele ale momentului în care comisia de doctorat își rostește „verdictul". Știu că, dacă se va organiza vreodată un concurs de embleme pe tema educației, propunerea mea n-are nici o șansă să urce pe podium. Blasfemie! Pedagogie și scatofilie! Îmi imaginez deja reacțiile contrariate sau amuzate ale membrilor juriului. Unii se vor gîndi poate că au de-a face cu cineva îndopat cu lecturi psihanalitice, freudiene sau kleiniene. Nu e cazul. Alții vor chicoti că emblema s-ar potrivi mai degrabă toaletelor publice. Alții se vor indigna de conotațiile imunde asociate unei teme atît de elevate. Cît timp nu vor vrea să mă trimită pe mine la psihanalist, n-au decît.

Ingenuitatea și neliniștea ce însoțesc întreg parcursul educației.

Uitați-vă cu atenție la un copil așezat pe oliță și dup-aia mai vorbim.

P.S. S-ar putea zice că alegerea mea a fost influențată de teoriile psiho-pedagogice recente, care insistă pe importanța deosebită ce ar trebui acordată educației timpurii, încă de la creșă. Fie și-așa, dar a fost, trebuie s-o spun, fără intenție.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

„Doar să imităm în continuare jazz-ul american nu ne duce prea departe“

– interviu cu muzicianul Nicolas SIMION –

Aveți în spate o carieră de peste 30 de ani, desfășurată în cea mai mare parte în Austria și Germania. Care-i secretul muzicii dvs., așa de originală și încîntătoare?

Nu e nici un secret. În momentul în care faci un lucru cu plăcere și crezi în ceea ce faci, deja ai făcut pasul cel mai important. Sigur că îți trebuie o bază, trebuie să fii un muzician care cunoaște muzica clasică, folclorul, jazz-ul. Mi-am petrecut primii zece ani din viață la Dumbrăvița, lîngă Brașov, am făcut liceul de muzică la Brașov, apoi am venit la București, unde în 1983 am încheiat studiile la Conservator și am rămas liber-profesionist pînă în 1988, cînd am plecat în Austria și am rămas acolo. Momentan locuiesc la Köln, în Germania. Ca student, la începutul anilor '80, mergeam la domnul Mihai Berindei, inginer de sunet la Radio și Electrecord și chiar jazzman amator, un iubitor și susținător al jazz-ului românesc, și la el am ascultat prima oară *Dublul concert* pentru saxofon tenor, pian și orchestră de Richard Oschanitzky. Avea o imprimare făcută în 1969 la Leipzig cu Richard Oschanitzky la pian și Dan Mîndrilă la saxofon. Lucrarea aceea mi-a rămas cumva în minte și mi-aș fi dorit să o pot cînta, să o înțeleg, să scriu ceva asemănător. A durat vreo treizeci și ceva de ani... În 2004 am reușit să realizez prima audiție a acestei lucrări în România la Filarmonica din Iași, împreună cu Florian Weber la pian și dirijorul Peter Oschanitzky, fratele compozitorului.

Ați stat ani de zile în Austria și Germania, pentru ca să reveniți la muzica rădăcinilor transilvane și românești. Cum explicați traseul acesta?

La noi, pe vremuri, majoritatea jazzmanilor, cu mici excepții, nu făceau altceva decît să imite jazz-ul american. Luau cîte un model, Charlie Parker, Stan Getz, Oscar Peterson, John Coltrane, Miles Davis, și încercau să-l imite. Sigur că înveți din tradiție și din istoria jazz-ului, dar puțini aveau curajul să fie ei înșiși, exceptîndu-i pe Richard Oschanitzky și pe Jancy Körössy, pe care eu îi admir foarte mult. Mi-am dat seama că nu avem nici o șansă cu muzica aceasta pentru că nu avem tradiție, nu ne naștem, nu creștem cu muzica aceasta și nu o vom cînta niciodată la fel de bine ca americanii. În octombrie 1988 am ajuns la Varșovia, bineînțeles cu întîrziere, căci nu am primit viza la timp. M-am dus la un *jam session* la Aquarium, unde cîntau Phil Woods, un saxofonist american foarte cunoscut, continuator al lui Charlie Parker, și un saxofonist polonez, Zbigniew Namyslowski. Mi-a fost jenă să scot saxofonul din cutie și să cînt și eu, pentru că nu mă simțeam pregătit. Din respect pentru acei muzicieni și pentru muzică, am stat locului. Atunci am trecut printr-un moment în care mi-am zis că trebuie să decid dacă nu cumva e cazul să mă las de muzică și să mă fac șofer de taxi. A fost un duș rece care însă m-a motivat, m-a ambiționat și, în momentul în care am ajuns în Austria, știam deja cam ce vreau și ce trebuie să fac. Ascultîndu-i pe americani *live,* am înțeles că ei fac muzica de jazz cea mai autentică, la nivelul cel mai ridicat, iar noi, europenii, venind din altă cultură și din altă tradiție, trebuia să găsim altceva. Trebuia să venim de la tradiția noastră. Și, ca mic copil, crescînd la sat și asistînd la tot felul de evenimente în care muzica făcea parte din ritual, avînd deci o legătură directă cu folclorul, cînd am ajuns la Viena am revenit la Enescu, la Bartók, la folclor, la culegerile făcute de Brăiloiu, Nicolae Coman, Brediceanu și alți etnomuzicologi. În mare parte m-am legat de Bartók, pentru că el a reușit poate cel mai bine să integreze și să sintetizeze elementul folcloric în muzica cultă. Pentru mine acesta a fost un izvor de inspirație, am luat motive, am prelucrat teme, scări muzicale, ritmuri. Cumva, asta mi-a dat o bază, mi-a dat încredere, muzica suna altfel și eu cîntam altfel pentru că aveam o legătură, o bucurie și un sentiment că ceea ce cînt are sens. Încet-încet, mi-am găsit un limbaj și drumul propriu.

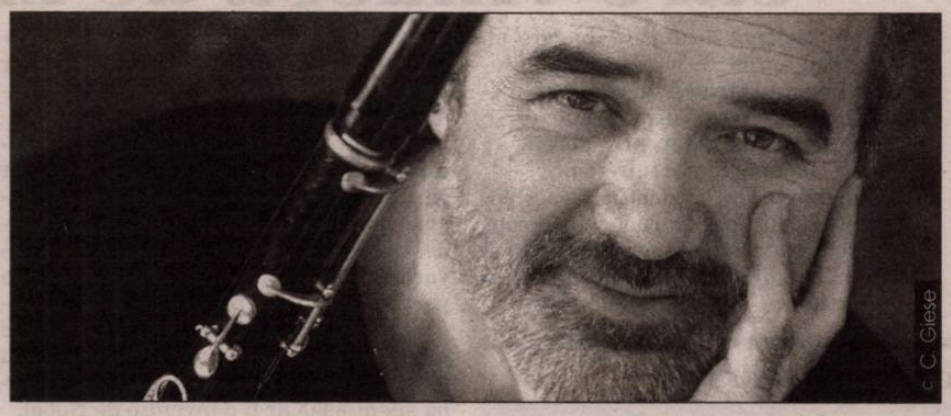

Ați avut succes pe acest drum în țările în care ați stat, Austria și Germania, dar nu numai acolo.

Da, publicul cred că a apreciat la mine curajul și convingerea că ceea ce fac este o muzică trecută prin filtrul și prin simțirea proprie. Nu încercam să imit pe nimeni, nu încercam să epatez, nu căutam succesul cu orice mijloc. Și mi-au trebuit cîțiva ani sau chiar zeci de ani ca să fiu recunoscut și, cumva, apreciat. După ce am primit cetățenia austriacă în 1995, am început să revin în România, ca turist la început (ca o ironie a sorții, aveam nevoie de viză). În 2004 am deschis o casă de discuri la Brașov – 7Dreams Records – unde produc discuri, gîndindu-mă că, deși locuiesc în Germania, eu aparțin, de fapt, mai mult scenei românești de jazz. Am scos pînă în prezent vreo 30 de CD-uri, cu muzica lui Jancy Körössy, cu muzica lui Oschanitzky... În curînd va apărea și un disc cu muzica lui Johnny Răducanu cîntată de mine cu Sorin Romanescu și Kruno Levacic.

„O muzică trecută prin filtrul și prin simțirea proprie.“

În ce stadiu vi se pare că e jazz-ul din România? Cum vi se par festivalurile de jazz? Care sînt mai reușite?

Cele care au succesul cel mai mare. A fost Sibiul, care a ajuns totuși la a 40-a ediție, care a păstrat cumva ideea de jazz (era singurul festival internațional înainte de 1989), apoi a apărut cel de la Gărîna, Brașov, Iași, Constanța, Timișoara. Sînt acum și festivaluri mici, de o zi sau două. E extraordinar că se întîmplă așa. Păcatul e că nu prea văd mulți români la aceste festivaluri. Sînt cîțiva, dar cred că promotorii și organizatorii români n-au înțeles că e nevoie să susțină și să încurajeze și scena locală, invitînd, de exemplu, instrumentiști străini și combinîndu-i cu români. Avem și prea puțini producători – Romulus Arhire, Andi Enache etc. – care scot discuri și muzică românească de jazz. Eu, prin mijloacele mele modeste, încerc să susțin ideea jazz-ului românesc autentic, pentru că doar să imităm în continuare jazz-ul american nu ne duce prea departe. Iar jazzmanii noștri sînt puțini, ca să fiu sincer (mult mai puțini decît în alte țări), și pentru că n-am avut un învățămînt de specialitate, o școală de jazz în conservatoare. Saxofonul de jazz, de exemplu, încă nu se predă la conservatoarele din România. N-avem profesori. Dar am avut întotdeauna mari talente. Și vorbind de generația mea, am crescut cu Mircea Tiberian, Ion Baciu jr., Liviu Butoi, Anca Pargel, Garbis Dedeian, Puiu Pascu, Virgil Popescu, Decebal Bădilă. Au urmat Sorin Romanescu, Maria Răducanu, Pedro Negrescu, Petrică Andrei, Emil Bîzgă, Marius Vernescu etc. Sînt și oameni cu premii foarte importante: Luiza Zan, Marius Vernescu, Petrică Andrei, Sorin Zlat. Dar nu prea sînt formații pentru că muzicienii nu prea rezistă să lucreze împreună. Și nu prea au voința să meargă peste graniță și să concureze cu generația lor din străinătate. Ar trebui să fie ceva mai uniți și să se susțină între ei. Aici e de apreciat și contribuția ICR-ului, prin sprijinul material acordat multor muzicieni români la festivalurile și concertele din străinătate. Cînd apare un nou talent nu trebuie să-i tai craca pentru că-ți face concurență. Dacă-l susții, tu însuți vei rămîne cumva parte a acestui proces, a acestei tradiții. Mi-amintesc de ani în care și eu mi-aș fi dorit să pot cînta cu Johnny Răducanu, cu Marius Pop, cu Dan Mîndrilă și pînă la urmă am cîntat cu ei și am învățat de la ei. Acum, la 57 de ani, mă simt și eu dator și a venit timpul să fac o legătură între generația de la care am învățat eu și generația care urmează.

Ați cîntat, ați orchestrat niște piese („Ritual“, de exemplu) la care spuneați că, de fapt, n-ați scris nici o notă. Știu că se face asta în jazz. Dar cum se întîmplă lucrurile de fapt?

Acest lucru inedit al improvizației, al creației spontane se întîlnește astăzi numai în jazz. Este, de fapt, elementul cel mai important, prin această improvizație jazz-ul trăiește, este viu. E adevărat că și folclorul a trăit numai în tradiția orală în care fiecare generație, fiecare instrumentist a mai adus ceva nou. La piesa „Ritual“, am început cu ritmul, prima dată am imprimat bateria și saxofonul tenor, apoi am suprapus pe rînd încă un sax sopran, un bas clarinet, a venit și un didgeridoo și la sfîrșit și un acordeon. S-a mixat totul și a ieșit piesa de care vorbeam de pe albumul *Third Rhapsody*. Titlul vine de la Enescu. El a scris doar două rapsodii, dar eu am preluat tema principală din Rapsodia I. Fără să mă gîndesc foarte mult la un aranjament, i-am spus basistului să cînte o pedală de La (piesa este în La major) și m-am jucat puțin cu melodia, după care am preluat și dezvoltat cîteva idei, am creat un fel de repriză și aceasta a fost piesa. Se întîmpla în 1994, la Viena. M-am dus cu muzicienii în studio, fără să cînt cu ei *live* înainte, și am scos atunci două discuri: *Nick at Night* și *Third Rhapsody*. În general, în cariera mea de muzician de jazz am urmărit trei lucruri: un filon al jazz-ului inspirat din folclor (etno sau folk jazz); o altă direcție în care am încercat să combin muzica clasică a secolului XX cu jazz-ul contemporan, în care am scris lucrări pentru orchestre mari, piese simfonice, piese de muzică de cameră, ansambluri mixte. Aici am unit – un combo de jazz și o orchestră – aceste două ansambluri, încercînd prin improvizație și prin muzică scrisă să găsesc un echilibru și să reiasă ceva nou.

Uneori, percepția celor care ascultă jazz – cred că multă lume simte asta – este că se creează o atmosferă specială, o stare de spirit, o magie, poate chiar un fel de beție luminoasă, nu știu exact cum s-o definesc. Cum se simte asta din partea cealaltă, de pe scenă?

Mai întîi, aceste sentimente și stări vin de la muzicieni. Prin intermediul muzicii se transmite acel mesaj (putem să-i spunem oricum) și se creează acest dialog între muzician și public. E o energie, nu știu ce se întîmplă acolo, că nu se întîmplă întotdeauna, iar cînd se întîmplă nu știi de ce și cît durează. E ca o revelație. O magie care vine și pleacă atunci cînd vrea ea. Atunci timpul parcă stă pe loc, ne aflăm într-o altă dimensiune temporală. Toată lumea simte acest lucru pe care nu poți să ți-l explici și nici nu poți să-l controlezi. Se întîmplă asta și la piesele de teatru, e ca o transă.

Ați luat cîteva premii importante, chiar recent. Cum vă raportați la ele, ce înseamnă pentru dvs.?

La bătrînețe, ha, ha... Sigur că mă bucur de fiecare dată cînd reușesc să realizez anumite lucruri. Nu mă îmbăt cu succesul și cu aplauzele și cu o recunoaștere rapidă. Am crezut întotdeauna într-o muncă făcută cu conștiință, într-un lucru de calitate care să rămînă, să nu fie doar o modă. Eu am încercat să fac o muzică atemporală. Am luat anul trecut un premiu la Köln de la WDR, radioul landului Nordrhein-Westfalen. Este un premiu care se oferă pentru recunoașterea unui jazzman deja consacrat. Premiul e la a 15-a ediție, iar eu sînt unul dintre puținii străini care l-au obținut. E un fel de recunoaștere și de mulțumire a lucrului bine făcut. Am mai luat de curînd și premiul concursului de compoziție al festivalului de jazz de la ArCuB, iar anul trecut premiul Uniunii Compozitorilor pentru lucrarea „Jocul copiilor“ etc.

Ce planuri aveți?

Vreau să-mi continui aceste idei, aceste șantiere, aceste catedrale pe care le-am început acum 30 de ani și vreau să dăruiesc puțin mai mult generației tinere. Simt nevoia să cînt cu oameni tineri, cu oameni care poate sînt deschiși și vor duce mai departe ceea ce am continuat și eu de la ceilalți. Prin experiența pe care am acumulat-o aș vrea să le dau măcar niște idei, să deschid niște gînduri, niște ferestre prin care ei să-și găsească drumul lor. Avem multe talente, însă, din păcate, unii se lasă duși de laurii unor succese rapide, iar mulți se pierd pe parcurs, neavînd ambiția și voința de a se lupta cu morile de vînt. În artă trebuie să fii idealist.

(varianta integrală a interviului pe www.dilemaveche.ro)

a consemnat Andrei MANOLESCU

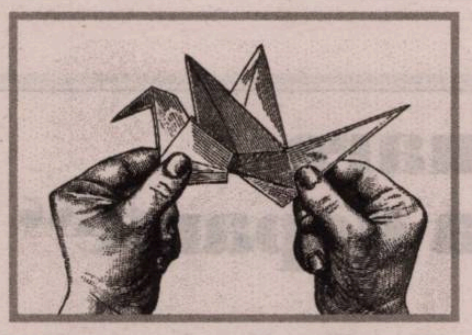

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Foșnetele care vindecă de zbîrnîieli

Vara, cînd e cald, printr-o fereastră deschisă de la parter răzbat glasurile aprinse ale unui talk-show. Acolo locuiește o persoană în vîrstă care nu mai aude prea bine și dă sonorul tare. Tonurile teatrale, indignate, intrigate, iritate... se aud pînă în stradă ca un fel de marcă sonoră a vremurilor actuale, cu care ne-am și obișnuit, tot așa cum în timpurile trecute ne obișnuiserăm cu ritmurile vocale specifice propagandei comuniste. Spre deosebire de acea perioadă, astăzi întregul oraș sună altfel. Nu vreau să vorbesc despre bormașini. Dar sirenele Salvărilor, Poliției și pompierilor, de exemplu, pe care înainte le știam mai mult din filmele americane, au devenit un fundal sonor cît se poate de obișnuit. Noroc că alarmele mașinilor au devenit mai rare decît în perioada tranziției general infracționale. Rar se mai aude noaptea pe stradă stația cîte unui taxi oprit, cu geamul deschis: „469 recepție... Ana șase cu scară Barbu", fiindcă acum se folosesc aplicațiile pentru smartphone. În schimb, melodiile telefoanelor mobile nu ne mai ating doar urechile, ne-au intrat de-a dreptul în sînge.

O cu totul altă coloană sonoră.

Țipetele pescărușilor s-au infiltrat și ele în fondul sonor al Bucureștilor, ca un fel de reclamă făcută mării, care ne e chiar mai aproape astăzi, grație autostrăzii. Lătratul strident al cîinilor vagabonzi, în noapte, a cam dispărut. Acum se aude un lătrat înfundat, prin perete, de la cîinele din apartamentul vecin.

Dimineața te poți trezi fericit în zgomotul mestecatului pantagruelic, întrerupt de pocnete metalice, al unui mai vechi și fascinant balaur orășenesc: mașina de gunoi învîrtitoare. Mai e și glasul neștiutor, dar puternic, al cîte unui curier care întreabă unde e scara 7 sau vocea mecanicului de la blocul de vizavi, care gîlgîie în fiecare dimineață ca sifonul de la baie, ori țăcănitul de motor Diesel al Passat-ului în care proprietarul își așteaptă răbdător nevasta să coboare de la etajul patru.

Unii aflați mai la bulevard aud, desigur, zgomot de trafic intens, de claxoane... au învățat să distingă sunetul autobuzelor de cel al troleibuzelor fiindcă, momentan, tramvaiele, cu soneriile lor telefonice și cu păcănitul roților peste rosturile șinelor, s-au cam desființat. Am lucrat într-un radio în care exista o arhivă de sunete din toată lumea. Puteai deosebi acolo zgomotul Londrei de cel al Romei și de cel al Bucureștiului. La Londra, motoarele înfundate ale autobuzelor cu etaj sunau inconfundabil, la Roma pîrîiau scuterele și motocicletele, iar Bucureștiul producea un fel de larmă indistinctă, dar care ne e foarte familiară.

Ce nu era nici atunci încă, dar e azi: nenumăratele mașini de tuns iarba, de tăiat gardul viu, de măturat frunzele, de periat și spălat pe jos, de pulverizat insecticide. Un progres zgomotos. Pe marile bulevarde, dar și pe aleile dintre blocuri, prin parcuri și grădini, printre flori și prin copaci, nenumărabili indivizi angajați de multele primării ale orașului zumzăie cu mașinuțele astea. O mașină de tuns iarba silențioasă ar fi o invenție de Nobel.

Fiind vară, există o alternativă (a mai prezentat-o o dată Dan C. Mihăilescu prin revista noastră, cu atîta talent că nu-mi pot propune să-l concurez). Ce ziceți de răcorosul fîșîit ritmic al coasei prin iarbă, întrerupt la intervale bine așezate de bătutul și ascuțitul ei pe gresie? Sau de vocile domoale care se aud de peste dealuri, asemeni unei vrăji? Cineva mi-a atras atenția că înainte de începutul verii, greierii fac *cri, cri, cri,* cu o frecvență nerăbdătoare. Pe măsură ce trecem prin vară, această frecvență scade, iar prin septembrie-octombrie auzim un sunet rar și matur: *criii... criii... criii...* Sunetul de răpăit îndepărtat al ploii de vară care n-a ajuns încă la noi, dar se apropie, adusă de vînt. Țîrîitul apei din streșini, după ploaie. Zgomotul toporului care taie lemne. Pocnetul puștii în pădurea din apropiere.

Dar zumzetul adormitor al unui mic avion care străbate cerul albastru? Bîzîitul enervant al unui bărzăune care parcă-ți trece prin urechi? Bufnitura ușii de la buda din fundul curții. Sunetul de talangă ascultat dintr-un hamac. Tropăitul surd al copitelor, seara, cînd vacile se întorc acasă. Șușuitul intermitent al laptelui în timpul mulsului. Clincănitul brusc al lanțului, care precedă lătratul gros, de datorie. Sfîrîitul cărnii pe grătar. Uguitul porumbeilor din pod. Micile trosnituri, ca o părere, stîrnite de fuga unui șoricel pe podeaua din bucătărie. Ciorovăiala păsărilor înainte de culcare.

O cu totul altă coloană sonoră.

ready made

„D. Iuliu Maniu: E bine ca dela tribună să se spună numai lucruri documentate.

D. Valeriu Pop: Am zis «pare-mi-se».

D. Iuliu Maniu: În județul Sălaj am fost escortat de jandarmi în chiar orașul meu natal.

D. Valeriu Pop: Am spus «pare-mi-se».“

Înfrățirea Românească,
Anul II, Nr. 19-20, 1 August 1926

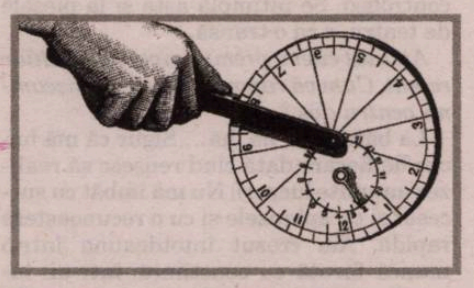

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Aspiratorul din Burgundia

Cînd am ajuns în locul unde urma să locuim în timpul șantierului, mi s-au aprins toate beculețele. Satul de nici o sută de locuitori era alcătuit din cîteva fortărețe cu etaj și o catedrală. O bătrînică tocmai dădea larg obloanele în lături, apărea voioasă pe deasupra mușcatelor, vedea soarele pe cer și scotea un oftat discret de extaz. Ideea că urma să trăiesc într-o reclamă anula o bună parte din plăcerea de a face săpături. Campania respectivă în Franța a fost într-adevăr destul de atipică. Săpam la Bibracte, unde Cezar a depășit două momente dificile din viața lui, adică a cîștigat o mare bătălie și, mai tîrziu, tot aici, a reușit să-și termine cartea despre războiul galic, declarată nevandabilă și nepublicabilă de editori deoarece era plină de citate în latină. La Bibracte – mai exact în satul de care vorbesc, Glux-en-Glenne – există și un centru de cercetări arheologice „ultramodern" (asta de obicei se zice despre stadioane), cu laboratoare și biblioteci, făcut de Mitterrand pe cînd era președinte. Din păcate, Mitterrand s-a prăpădit, că poate făcea unul și la Adamclisi sau la Porolissum.

Un lucru ciudat era că am săpat aproape numai în pădure. O vară de muncă la umbră! Parcă ești plătit degeaba. Nu se obținuse aprobare să tăiem nici un copac (eram într-un parc național), așa că nu era ușor să prindem o secțiune completă prin uriașul șanț de fortificație al galilor. Am văzut și vreo două lucruri pe care nu le-am mai întîlnit nicăieri altundeva. Cioburile nu erau inscripționate de mînă, ci cu laser, trecîndu-le printr-o mașină adaptată pentru utilizare arheologică din mașina care marca ouăle cu data de producție. Ouăle nu sînt lucrul cel mai durabil la care te poți gîndi, și deci nici marcajul de pe ele nu are de ce să reziste prea mult. Am văzut cioburi marcate de mînă acum o sută de ani, pe care provenienta era perfect lizibilă. Aș fi deci curios dacă ale noastre încă arată bine. Acolo a fost și singura oară cînd am folosit pe un șantier arheologic un aspirator industrial. Extraordinare rezultate, dar insuportabilă ființă. Zgomotul era la fel de inacceptabil ca un pickhammer în bibliotecă. Nici micile ieșiri pe care apucam să le facem duminica n-au fost anoste. Într-una din ele am apucat să văd un grup de paleoliticieni alergînd fericiți pe traversele căii ferate, tot așa, ca într-o reclamă. N-am să uit niciodată scena asta. Am aflat și motivul: tot rambleul era acoperit de silex de cea mai bună calitate, cu care colegii mei au făcut experimente de produs unelte (debitaj litic) pînă noaptea tîrziu. Parcă aspiratorul ăla nici nu era așa rău... În altă escapadă arheologică la situl Gergovia am ajuns să dorm în podul unei biserici, lîngă un schelet complet, galo-roman, pentru că echipa în cauză era bucuroasă de oaspeți, dar n-avea unde să-i cazeze decît în depozit. În timp am constatat că majoritatea arheologilor cărora se întîmpla să le spun, cu naivitate, acest amănunt mă asigurau că și ei au dormit, și nu o dată, ci de mai multe ori, lîngă un schelet. E ceva în neregulă cu meseria asta. În orice caz, scheletul a avut un comportament exemplar, adică nu a sforăit. Cu un alt amic gal, incinerat, am interacționat tot pașnic o zi întreagă la Bibracte, disecînd conținutul urnei funerare în care locuia (după ce fusese radiografiată, bineînțeles) și adunînd cu penseta toate fragmentele de os. După care am văzut la televizor optimile campionatului european, mai exact Franța pierzînd (0-1) cu Grecia, ceea ce, în orașul unde Vercingetorix *(foto: statuia lui de la Alesia)* a devenit șef al coaliției galice, a căzut greu la stomac francezilor.

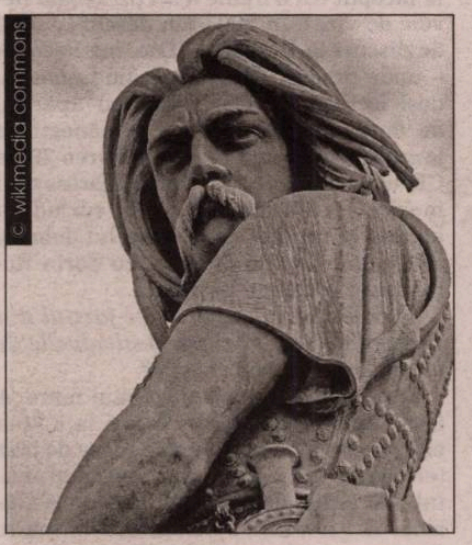

© wikimedia commons

O ultimă chestie neobișnuită era ora mesei. Mi se pare că am mai precizat că fac arheologie pentru mîncarea de care am parte pe șantiere. Dar șantierul ăsta, Bibracte, fiind un fel de șantier de prestigiu al Franței (eram șase echipe diferite acolo, eu fiind cu Viena), beneficia de un fel de restaurant special pentru participanți. Detaliul care trebuie reținut este că aici se dădea oficial bere și vin la masa de prînz, deci la mijlocul zilei de lucru, singurul șantier, în experiența mea, unde puteai să bei alcool în timpul programului. Închei cu o paranteză mai lungă. Majoritatea săpăturilor arheologice sistematice au loc pe coclauri, de multe ori coclauri cît se poate de fermecători, dar departe de „civilizație" (un nume pompos pentru „casă de marcat + bere"). Există șefi de șantier care au grijă ca lumea să aibă ce mînca; dacă vrei un suc de fructe sau o bere, te descurci, îți faci timp, găsești o mașină în ziua ta liberă și te duci să te aprovizionezi. Alții fac efortul elementar de a procura un frigider și a-l ține plin; cînd iei ceva, tragi o linie în dreptul numelui tău, plătești săptămînal și gata. În fine, un alt șef a renunțat complet la liste (asta înseamnă să faci inovații în cercetare), berea fiind, timp de două luni, gratis. Mă așteptam la derapaje spectaculoase, dar nici vorbă – un bun studiu de caz despre cum se autoreglează consumul mărfurilor în funcție de disponibilitatea lor.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016*

Sever VOINESCU

Emoţia trumpistă şi raţiunea clintoniană

Despre asta este vorba, de fapt. În discursul de acceptare a candidaturii Partidului Democrat pentru prezidenţialele din noiembrie, Hillary Clinton a spus despre Trump, printre multe altele, că mizează pe frică („...el vrea să ne fie frică de viitor şi să ne fie frică unora de ceilalţi"). Trump joacă, fără îndoială, cartea iraţională în aceste alegeri. El caută emoţia (frica este una dintre cele mai puternice emoţii), enervarea, de nu chiar furia poporului. Vorbind susţinătorilor săi din Iowa, Trump a replicat imediat spunînd că Hillary Clinton visează, că trăieşte într-o lume paralelă, în care „nu există şomaj în America, nu există islamism radical şi terorism, în care graniţele sînt sigure şi nimeni nu suferă de pe urma creşterii spectaculoase a criminalităţii în oraşe...". În campania electorală care va urma, vor fi multe subiecte de dezbatere puse pe masă, vor fi multe atacuri sub centură, vor fi dezvăluiri şi nu vor înceta nici o clipă eforturile de manipulare din toate părţile. Dar, în cele din urmă, întreaga confruntare dintre Trump şi Clinton se poate reduce la asta: cine are dreptate în analiza lumii în care trăim? Sau, mai precis, a cui evaluare a lumii în care trăim are mai mulţi adepţi? Soluţiile propuse de cei doi candidaţi sînt atît de diferite pentru că sînt menite să rezolve probleme diferite. Trump crede că are de rezolvat o invazie de imigranţi ilegali care vor să săvîrşească infracţiuni în America. Clinton crede că are de stabilizat relaţia cu o comunitate de musulmani, care nu este rea în sine şi care poate fi de ajutor în oprirea altor musulmani care au gînduri teroriste. Aşadar, Trump vrea controale dure, iar Clinton vrea dialog şi cooperare. Nu poţi evalua aceste propuneri în abstract, ci doar legate de realitate. Or, este realitatea aceea prezentată de Trump, ori aceea prezentată de Clinton? Pentru că, dacă lucrurile stau cum spune Trump, atunci soluţiile lui Clinton sînt penibile, iar dacă lucrurile stau cum spune Clinton, atunci soluţiile lui Trump sînt extrem de periculoase. În final, alegerile americane vor fi decise de această diferenţă de percepţie. Va învinge cel care va convinge mai mulţi alegători că vede realitatea Americii de azi.

Prin urmare, nu se mai înfruntă Trump şi Clinton, ci aceia care nu mai suportă cu aceia care cred că nu e chiar atît de rău. Într-un fel, Trump din 2016 este un Obama din 2008 cu semn schimbat, iar Clinton din 2016 este un fel de McCain din 2008. Atunci Obama, acum Trump, sînt candidaţii care spun „Nu se mai poate aşa!" Atunci McCain, acum Clinton sînt candidaţii care spun „E nevoie de multe schimbări, dar nu de o schimbare radicală". Ideologic vorbind, e rîndul conservatorilor să ceară marea schimbare şi e rîndul progresiştilor să spună că, deşi nu e foarte bine, totuşi ţara este pe drumul cel bun, pledînd pentru mica schimbare.

Cine va avea, în cele din urmă, succes? Trump, care vede o lume înfricoşătoare, la un pas de dezastru, şi care propune o atitudine dură, radicală *(tough times, tough policies)*, sau Clinton, care vede nu atît un dezastru, cît o realitate complicată, cu bune şi rele, mai bună decît în 2008, cînd Obama a venit la putere, dar

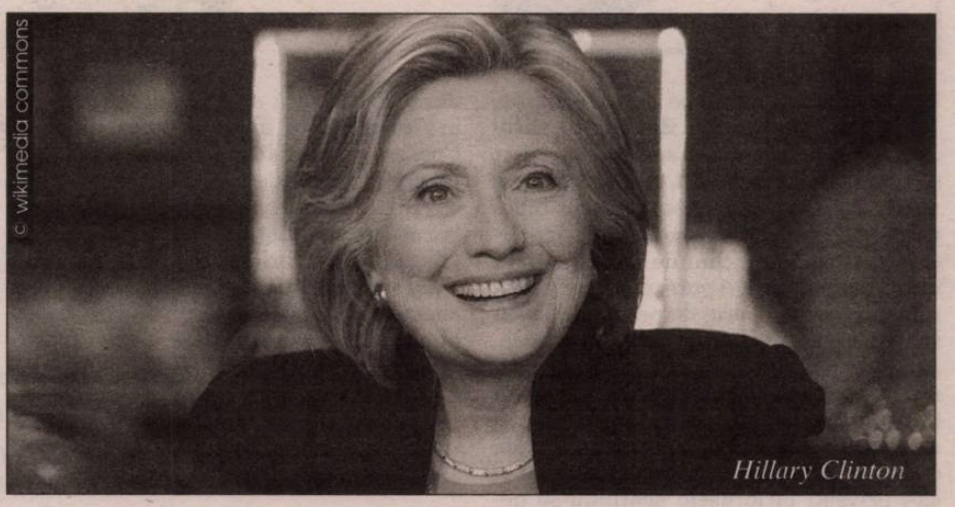

Hillary Clinton

nu mai puţin periculoasă decît atunci. Trump încearcă să mute esenţa campaniei în această zonă, a percepţiei asupra realităţii. Îl ajută, înainte de orice, faptul că vine din opoziţie – nimic mai uşor decît să critici o administraţie în al optulea ei an. Îl mai ajută şi faptul că, deopotrivă, oamenii şi media timpurilor noastre cultivă nemulţumirea. Norma vieţii timpului nostru este să fii nemulţumit de ceea ce ai, de ceea ce vezi, de ceea ce se întîmplă. Nemulţumirea, ţi se spune de mic, este firească, civică, necesară, bună. Doar dacă eşti nemulţumit de felul în care trăieşti, în toate sensurile, ai şanse să trăieşti mai bine – aşa sîntem educaţi. În plus, pe fondul acestui spirit al timpului, vin şi date obiective. Cel mai recent raport al Departamentului Comerţului de la Washington indică o scădere a ritmului de creştere a economiei americane în trimestrul doi, la jumătate din ceea ce era prognozat la începutul anului (1,2% în loc de 2,6%), după ce primul trimestru fusese aproape de stagnare, cu o creştere de 0,8%. Raportul Departamentului Comerţului este, să recunoaştem, o adevărată pleaşcă pentru Donald Trump. Dacă la aceasta adăugăm şi recrudescenţa terorismului, valurile migraţioniste (e straniu, totuşi, că o ţară prin excelenţă a emigranţilor se teme de migraţie!), nu eşti om să nu simţi că te ia frica de viitor. Sondajele spun, acum, că aproape 70% din americani cred că ţara lor merge într-o direcţie greşită – acest procent este, potrivit analiştilor americani, letal pentru cei aflaţi la putere în an electoral. Hillary Clinton încearcă o echilibristică aproape imposibilă. Acolo unde Trump incendiază emoţia, Clinton vrea să răspundă cu răceala argumentului.

Trump joacă, fără îndoială, cartea iraţională în aceste alegeri.

De pildă, Clinton insistă că Trump nu este deloc pregătit pentru Biroul Oval: nu are competenţa, temperamentul, caracterul şi nici apetitul de a învăţa, necesare unui politician pentru a fi un bun preşedinte al Statelor Unite. Fără îndoială, aşa este. Dacă Trump va ajunge preşedinte, vom putea consemna un fapt istoric: niciodată americanii nu şi-au ales un conducător mai nepregătit pentru a-i conduce. Iar această judecată are o puternică valoare chiar dacă este făcută fără termen de comparaţie. Dacă îi mai şi comparăm pe cei doi candidaţi, diferenţa de calificare dintre Trump şi Clinton apare cu stridenţă. Nu am nici o îndoială că, dacă funcţia de preşedinte al Statelor Unite ar fi fost atribuită în urma unei operaţiuni de selecţie de tip HR, Hillary Clinton ar lua postul. La fel, cred că dacă suprema demnitate americană ar fi atribuită în urma unui vot al elitelor politice sau intelectuale americane, iarăşi, Clinton ar cîştiga detaşat. Dar preşedinte al Americii devine cel ales de popor. Democraţia! Poporul! În noiembrie, vor veni la urne, cel mai probabil, aproape de 140 de milioane de americani. O asemenea imensă masă de oameni înseamnă, de fapt, un enorm spaţiu de exprimare a ignoranţei şi iraţionalului. În democraţie, sufragiile vin mai degrabă către candidatul care coplesşte emoţional decît către candidatul care încearcă să convingă raţional, aşa că Donald Trump are o mare şansă, poate că cea dintîi şansă în această cursă.

În momentul în care scriu aceste rînduri, se profilează o nouă temă fierbinte în campania electorală americană. Serverele folosite de echipa lui Hillary Clinton au fost sparte şi zeci de mii de e-mail-uri sînt aruncate publicului. Unele sînt cu adevărat dăunătoare candidatei. E-mail-urile, se ştie, se pot citi în fel şi chip. Vorbele aruncate în comunicarea relaxată dintre două persoane care se cunosc şi care au relativă încredere în mijlocul de comunicare pot fi răstălmăcite inimaginabil. Chestiunea se complică pe măsură ce apar informaţii că hackerii care au dat buzna în serverele democraţilor nu sînt chiar civici Anonymus, anarhişti idealişti care se luptă cu *establishment*-ul secretos, ci ruşi sadea. Fără îndoială, Kremlinul îl preferă pe Trump lui Clinton. Nu doar bezelele pe care miliardarul şi le-a aruncat peste Ocean cu Putin sînt relevante aici, cît lipsa completă de criterii geopolitice a gîndirii lui Trump atrage Kremlinul. Trump este încrezător că poate să ajungă la înţelegere cu oricine, or, Kremlinul asta vrea: un interlocutor cu care să se înţeleagă în orice situaţie, care să nu aibă puncte nenegociabile pe agendă, lipsit de intransigenţe şi de fermitate. De pildă, un preşedinte american care, pentru preţul corect, recunoaşte anexarea Crimeii este ideal pentru Putin. Iar Trump pare a fi acest gen de om. Paradoxal, tipul de lider politic pe care îl propune Donald Trump este, cel puţin în politica externă, mai puţin masculin decît ceea ce propune Hillary Clinton. În relaţia cu Rusia, de pildă, Clinton este mai bărbată decît Trump. În chestiunea e-mail-urilor, nu ştim încă prea multe. Vom mai afla şi ce conţin aceste e-mail-uri, dar şi cine le-a furat din servere. Însă asemenea momente mi se par prea slabe pentru a răsturna, în vreun fel sau altul, opţiunea electoratului american.

Publicitate

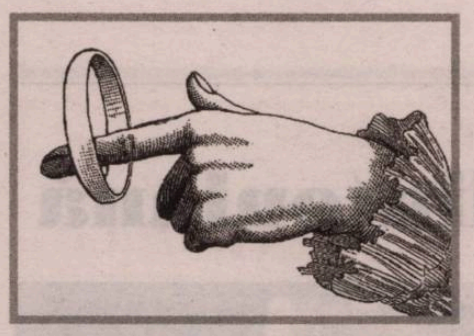

Selma IUSUF

legende **urbane**

Fără somn

Liniștea e aproape de perfecțiune. Iese cînd și cînd din țiuitul absolut pentru că e spartă de cîteva sunete care o fac cu atît mai apăsătoare atunci cînd ele contenesc. Un țîrîit îndepărtat de greiere în ritm dactilic. Țîr-țîr-țîr, Țîr-țîr-țîr... se chinuie creatura asta mică. Primul țîrîit e puternic, apoi greierele pare că se sperie de propriul glas și scade intensitatea pe următoarele două. Apoi iar se îmbărbătează și iar se sperie... Țîr-țîr-țîr, Țîr-țîr-țîr. Îți ard ochii în cap. Îți vine să te duci să-i zdrobești micul trup chitinos sub papuci, să-i rupi capul pe care tremură antenele pitice și să-i privești picioruşele zbătîndu-se nevolnic minute bune după aceea. Îți vine să-i smulgi aripile încetișor, sadic, și să-l lași acolo în suferință. Dactilii scîrțîiți îi dau înainte în liniștea nopții.

Țîrîitul devine liniștea și ajungi să te concentrezi pe alte zgomote care sparg noaptea smolită și fierbinte a orașului. Un curajos își ambalează la maximum motocicleta pe bulevardul acum gol. Motorul îți urlă cîteva secunde în coșul pieptului și în vîrful creierilor, îți scurtcircuitează apoi glanda pineală uscată, cu toată melatonina secată, și se îndepărtează spre celălalt capăt al orașului. Îți pare că îl mai auzi cum merge încă minute bune după aia, îl urmărești pe motociclist cu mintea pînă hăt, în Berceni.

Între timp, greierele a tăcut, poate că a fost mîncat de altă creatură, poate că a obosit, poate că în sfîrșit măcar el a adormit. În locul lui tăcerea e sfîșiată înfiorător de urletele unor motani aflați în plină confruntare sub felinarul din stradă. Spinarea încovoiată a unuia desenează un arc cu zimți ca ai unui dinozaur pitic. Coada e și ea înfoiată și curbată. Urechile pe spate, lipite de cap. Fix în nasul lui stă un alt motan, un cumătru bicolor de la casa vecină. Ăsta zbiară de parcă vine sfîrșitul lumii, urlă ca o harpie descreierată, stai și te gîndești cum naiba pot ieși asemenea orori din pieptuțurile astea blănoase și torcătoare? Ce mecanism înfiorător face ca țipetele astea să semene în același timp cu plînsul unui bebeluș diavolesc, cu o mezzosoprană înfuriată pînă peste poate și cu un iodler cîntat de însuși Hades, chinuit de negre talente acolo jos, la el? Un bețiv singuratic se alătură zgomotelor nopții. Bălmăjește ceva, cîntă apoi cîteva măsuri, iar bălmăjește. Torpoarea alcoolului îl face melancolic și-i place să-și audă glasul în creierii nopții. „Taci dracului din gură, fire-ai al dracului de distrus!", izbucnește de la un geam vocea altui insomniac mai nervos ca tine.

Orașul negru cască o burtă flămîndă.
În ea luciți voi, ca licuricii.

Căci sînteți într-o sectă, voi ăștia care v-ați pierdut definitiv somnul. Vouă vă ard ochii în crucea nopții atunci cînd toată lumea e în REM. Pe voi vă încearcă toate gîndurile pămîntului cînd vă întoarceți fără de speranță de pe o parte pe alta și chemați cu ardoare ca măcar o fărîmă de somn să vă învăluie cald și molatic capetele dureroase și grele.

Voi sînteți paznicii celorlalți, cucuvelele orașului, momîi bîntuitoare. La două jumate noaptea, un documentar pe Discovery despre niște flamingo roz cu glasuri oribile. Pe National Geographic, niște papagali tricolori mănîncă pămînt cu sare și minerale, smuls de pe o coastă abruptă. Pe Facebook e la fel de multă plictiseală; doar un fezandat pe vreo terasă oarecare mai pune niște poze tremurate cu un pahar de ceva și cu scrumiera arhiplină, și scrie aglutinat un *status* neclar de care o să-i fie rușine a doua zi. Ridici greu supertomul autorului pe care îl citești deja de cîteva zile bune, în încercarea de a face ceva util cu noaptea pe cale de a fi irosită, dar coșmarurile bunului scriitor te deprimă mai tare.

Voi sînteți secta de zombi ai orașului. În nopțile fierbinți de vară, voi sînteți niște *Illuminati* care se pregătesc să dea piept cu chimia distrusă a ritmului circadian. Forma ceto, forma enol, ciclobarbital, amobarbital, fenobarbital. Paharul cu lapte cald e pentru pisoi, voi, *Illuminati* cu ochii în triunghi de ceară topită sînteți deja pe marginea prăpastiei. Orașul negru cască o burtă flămîndă. În ea luciți voi, ca licuricii.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti **nostalgia**

Cumințenia Pămîntului (I)

„Dacă multă vreme n-ar fi bîntuit la noi conformismul, lipsa de înțelegere și atotputernica opacitate, unite cu mereu rămasul «de căruță» bun gust (oficial și particular), dacă nu ar fi fost, poate, și unele piedici obiective peste cele subiective, am fi avut în țară, înainte de cele Două Războaie Mondiale, nu mai puțin de șase monumente semnate Brâncuși și amplasate în cinci localități din Oltenia, Muntenia și din Transilvania. Rememorăm bilanțul necesar al acestor ocazii pierdute: Craiova s-ar fi putut mîndri cu bustul academicianului Gheorghe Chițu, și, în 1908, cu cel al poetului Traian Demetrescu. În București, se știe că Brâncuși a vrut să onoreze memoria lui Spiru C. Haret, «*un matematician* – spunea sculptorul – *care se ocupa de luminarea satelor [...] Haret fusese un izvor de apă vie pentru țărănime și luminătorii ei – învățătorii. M-am gîndit să fac* – propunea el în 1914 – *o fîntînă arhaică și stilizată pentru una din Pieţile Bucureștiului. O fîntînă reală, cu apă pentru călătorii însetați. Și am scris pe ea 'Fîntîna lui Haret'. Memoria ministrului apărea pentru bucureșteni în legătură cu activitatea lui pentru țărani și reînvia pentru orășeni un vechi obicei țărănesc. La țară se spune 'cișmeaua lui cutare, cișmeaua lui cutărică' după numele ctitorilor. Morțun mi-a refuzat fîntîna arhaică. Am rămas cu ea pe brațe și cu turmentele intime sporite».*"

Barbu Brezianu, „Constantin Brâncuși – «o datorie de mulțumire pentru spiritul lui Caragiale»", în *Manuscriptum*, nr. 4/1975.

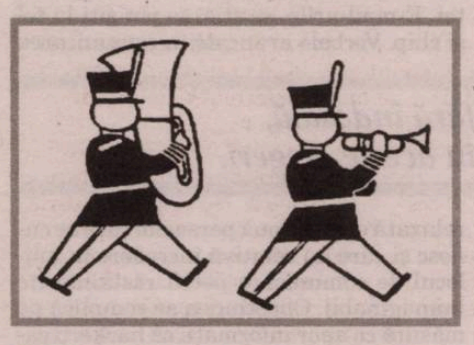

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

De ce e fain Castelul Electric? (II)

Pentru că, vreme de cîteva zile pe an, schimbă felul în care se vede lumea, din unghiul locuitorilor de la Bonțida. Peisajul și liniștea „alternanței vale-deal" din Transilvania au îndemnat tot timpul la o lungă chibzuință înainte de a face ceva. Un anumit fel de lentoare nu e doar subiectul bancurilor cu ardeleni, ci și unul dintre chipurile realității acestor locuri. Însă nu doar pentru cei de aici, ci pentru mulți trăitori în tot spațiul românesc, viitorul arată, uneori, ca o țintă aflată prea departe, într-o ceață eternă. „Nu știm ce va fi..." Deci nu prea are rost să arunci săgețile de la Darts spre ținta asta dacă n-ai băut un pahar și n-ai chef să te distrezi un pic. Așa că, în multe locuri de la noi – unele absolut superbe și greu de întîlnit în alte părți –, dezvoltarea regională prin agroturism și alte „modernități" de genul ăsta sînt întîmpinate și acum cu neîncredere sau cu un zîmbet în care ironia maschează un soi de lehamite. Cu toate astea, odată ce un anumit loc se trezește, mai întîi prin reprezentanți care-și iau inima-n dinți, riști să dai într-o euforie care nu mai prididește să numere aderenții la noul fel de a vedea lucrurile. Ca în cazul satelor în care, dacă unul a deschis o pensiune, în scurt timp locul s-a transformat într-un spectacol al inflației de pensiuni, dincolo de care nu se mai vede nici natura. Nu e cazul la Bonțida, însă e un exemplu de tulburare fericită a liniștii ancestrale.

Pentru că „La tanti Cutare" sau „La nea Cutare" au devenit deja realități. Multe curți din sat se umplu de corturi odată cu începerea festivalului. Deși există zone de camping foarte bine organizate, ideea de alternativă nu poate să lipsească dintr-o comunitate care crește, brusc, vreme de cîteva zile, cu multe mii de suflete. Zona festivalului e foarte precis delimitată și așezată pe reguli. Prin urmare, există o „piață" a festivalului, cu ofertele și prețurile sale, cu spațiile comerciale și cu mărcile care se manifestă în acest perimetru clar. Dar s-a născut imediat, așa cum era firesc, și alternativa din afara spațiului delimitat. Un spectacol secund, cu atracțiile și cu lumea sa. Cîtă vreme spațiul din interiorul vastei incinte a festivalului e o lume a manifestării identităților de brand, a standurilor care se întrec în creativitate și strategii de amenajare, a traseelor calculate și a unei dinamici vizuale extrem de contemporan-urbane, dincolo de gard, în sat, se dezlănțuie spectacolul „off-festival" al micilor întreprinzători. Cumva nedumerit în primul an de existență a festivalului, satul reacționează acum foarte dinamic și policrom la sosirea anuală a zecilor de mii de „electrici". Camere de închiriat și curți pentru pus corturi, tarabe și chioșcuri cu de toate, cîrciumi deschise non-stop, adică o reacție de oportunism comercial cît se poate de firesc. E interesant însă felul în care, rapid, festivalul impune cumva, chiar și aici, un anumit tip de curățare a imaginii generale. Adică nu prea întîlnești aspectul promiscuu, de bîlci, al multor situații asemănătoare. Nu că bîlciul adevărat ar fi ceva rău. Dimpotrivă. Dar aici parcă există un soi de potențiometru natural care reglează, cumva, un anumit tip de dozaj.

Pentru că a reușit să creeze felul ăsta de esență, foarte plauzibilă și spectaculoasă, a întîlnirii urbanului cu ruralul. Autenticitatea acestei întîlniri e o parte considerabilă a naturii acestui fenomen. Un eveniment de mari dimensiuni, desenat într-un concept prin excelență urban – cu detalii la care se lucrează mult –, „injectat" în inima unei comunități rurale. E fascinant să vezi, în spectacolul acestei grefe, reacțiile de compatibilizare care se petrec de ambele părți. Adică, pe de o parte, comunitatea care trebuie să digere și să metabolizeze festivalul. Pe de altă parte festivalul, care-și construiește statutul, nefolosind doar poziția de forță a dimensiunii sale, ci și mecanismele fine ale regulilor. Odată înțelese, respectate și asimilate, ele fac să funcționeze orice pe lumea asta. Electric Castle e ceva care se bazează enorm pe reguli, pe un efort foarte mare de a le impune și de a le da consistență, într-un mod cît mai contemporan. Într-un fel, acest festival e ceva care arată că nostalgiile noastre din categoria „Ca-n Germania!" pot să-și găsească aici un pic de alinare. Și asta chiar dacă mulți dintre noi funcționăm după sistemul „Țara asta are nevoie reguli, frate!", dar cînd e să ne confruntăm direct cu respectarea lor, avem certitudinea că ele se referă la toți ceilalți din jurul nostru și mult mai puțin la noi.

Pentru că e un brand cu valori și conținut cît se poate de reale. Și pentru că paradoxul definirii unei esențe urbane în inima ruralului – e drept, nu orice fel de rural – creează un efect fenomenal. Dimensiunea urbană a Castelului Electric e ca un soi de concretizare a aspirațiilor unor grupuri mari, în primul rînd de tineri, care simt uneori că nu pot înclina balanța în favoarea felului lor de a vedea lumea, în orașele reale în care trăiesc. Festivalul acesta e ca un soi de supertabără de antrenament, în care se arată cum ar fi chipul lumii în care și-ar dori unii să trăiască și că acest chip e perfect plauzibil. Evident, fenomenul are și critici, dar e absolut normal să fie așa. Altminteri, lumea Castelului ar fi incompletă și n-ar mai avea efectul acesta atît de electrizant.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Religia ca masacru? Ca fraternitate?

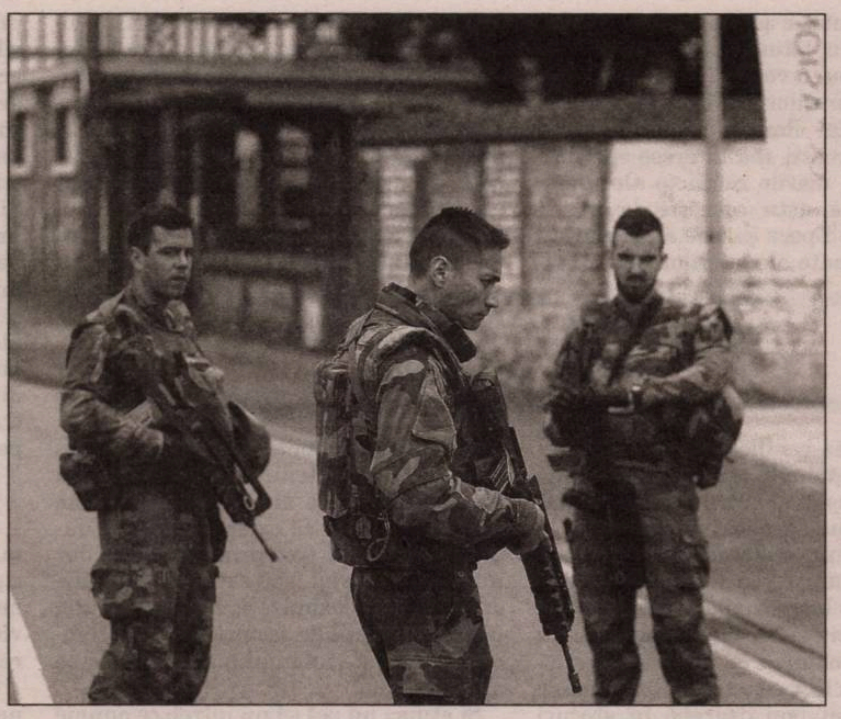

Atacurile teroriste din Franța și Germania mizează pe o spectaculoasă, imprevizibilă oroare. Lovesc, încărcate de un simbolism al urii, în țesutul vieții așezate, în oameni care își celebrează sărbătoarea națională sau credința, care merg la lucru, la cumpărături, la un concert. Atracția terorismului Daesh nu mai produce doar fanatici înregimentați. Dezechilibrați psihic și-au găsit prin el un rol, și l-au pus drept cocardă pe mintea și instinctele rătăcite.

Religia răsturnată în ură, în bestialitate *programată,* dă spectacole în țările cele mai civilizate ale Europei. Atentatele de stil Daesh nu sînt îndreptate doar împotriva valorilor occidentale, nu numai pe ele vor să le distrugă. Atrocitatea lor intenționată e îndreptată împotriva umanismului de pretutindeni. S-a spus că ele încearcă să trezească în „adversar" aceeași pulsiune a urii care îi posedă pe atacatori, să năclăiască rațiunea și civilitatea în zeama fricii, a furiei, a violenței, a instinctului orb. Creșterea extremei drepte, xenofobe în Europa răspunde, din nefericire, intențiilor Daesh.

Ce se poate face împotriva ideologiei Daesh? Ce poate face lumea europeană unde libertatea gîndirii și a expresiei, inclusiv religioase, unde pluralismul, dialogul opiniilor, demnitatea individului sînt definitorii, sînt aerul în care dorim să trăim? Ce poate face credința?

După uciderea părintelui Jacques Hamel la Saint-Étienne-du-Rouvray, arhiepiscopul de Rouen a adresat un mesaj de la Cracovia, unde două milioane de tineri erau așteptați să se adune pentru Zilele Mondiale ale Tineretului. El îi îndemna să fie purtătorii unei „civilizații a iubirii".

Ne putem da seama mai acut cît de prețioase sînt principiile, valorile europene.

Să opună forța rugăciunii împotriva agresiunii, fie ea teroristă sau totalitară, căci amintea reculegerea participanților la mormîntul părintelui Popieluszko, asasinat de regimul comunist polonez. Își lua, spunea el, îndrăzneala de a-i invita și pe cei fără credință religioasă să participe la „strigătul către Dumnezeu" pentru purificarea de ură. Vorbind astfel, credința nu rămîne doar fidelă propriilor principii spirituale. Capătă un glas exemplar, de importanță publică largă, căci se opune pulsiunilor de frică, închidere, dușmănie ce se pot naște în europeni împotriva islamului și a refugiaților.

Tot un gest exemplar, îndemnînd la ospitalitate europeană, a fost vizita Papei în Lesbos (aprilie 2016). Într-un ecumenism al carității, el a vizitat, împreună cu Patriarhul de Constantinopol și Arhiepiscopul Atenei, o tabără de refugiați. De acolo a luat în grija Vaticanului trei familii de musulmani sirieni. Simbolic vorbind, gestul are o însemnată greutate. Concret vorbind, el nu împovărează peste măsură posibilitățile Vaticanului și ale comunității Sant' Egidio, care se va ocupa de oaspeți.

Uniunea Europeană, însă, e pusă în fața a sute de mii/milioane de refugiați, mulți neînregistrați, mulți de o cultură neînvățată cu democrația. Iar în comunitățile musulmane din Europa apar de o vreme, ici și colo, focare de extremism, moschei unde se predică distrugerea Occidentului. Toleranța față de asemenea „libertate de expresie", ca și ospitalitatea față de masa imigranților, riscă să pună în criză valorile gazdei, modul ei de viață, calitatea, însăși ființa ei. De asta se tem tot mai mulți europeni.

Civilizație a iubirii, ospitalitate pentru refugiații războiului și ai foamei. Îndemn plin de generozitate. Dar e Europa pregătită să-i primească, să-i familiarizeze cu regulile și cu cotidianul democrației liberale? Sînt autoritățile pregătite să stăpînească terorismul cu etichetă religioasă?

Monseniorul Pascal Gollnisch conduce organizația catolică L'Oeuvre d'Orient, dedicată asistenței comunităților creștine din Levant. Intervievat după atacul de lîngă Rouen, el vorbea despre prea puțina eficacitate dovedită de UE și de comunitatea internațională în combaterea Daesh. Spera într-o acțiune militară care să lichideze în teren organizația și suportul ei economic, slăbindu-i astfel posibilitățile de predicație și recrutare. Caritate, așadar, dar și forță, fermitate în fața islamismului criminal. Rectorul moscheii din Lyon, Kamel Kaptane, afirma (cf. France Info) că musulmanii trebuie să asume, ei înșiși în primul rînd, combaterea lucrurilor inacceptabile care se fac în numele islamului.

Ce poate face lumea europeană unde libertatea gîndirii și a expresiei, unde pluralismul, dialogul opiniilor, demnitatea individului sînt definitorii, sînt aerul în care dorim să trăim? Nu prea știm deocamdată. Autoritățile nu par dumirite cum să gestioneze primejdia teroristă de pe teritoriul Europei și din preajma ei. Cum să pună frîu predicației și actelor urii.

Ceea ce face prețul democrației liberale face și fragilitatea ei. Ea nu se poate menține prin mijloace autoritare, dictatoriale. Refuză omogenitatea *impusă* a deciziilor, a convingerilor, a comportamentelor. Nu e democrație „populară", nici de stil Erdogan sau Putin. Chiar principiile ei se limitează și se reglează reciproc într-un echilibru ce trebuie mereu îngrijit. Dreptul la liberă circulație sau la manifestație publică, desigur. Dar și dreptul la securitate a persoanelor. Dreptul la libertate de expresie, desigur. Dar și *datoria* de a nu produce, nici tolera discursul urii, instigarea la violență. Dreptul la libertate religioasă și de convingere. Dar și *datoria* ca libertatea unuia să nu vizeze excluderea/distrugerea celuilalt, anularea diferenței.

Nu există, pentru gestionarea crizei, soluții imediate, ușoare, limpezi. Închiderea moscheilor cu discurs extremist, de pildă, nu va determina oare diseminarea clandestină a influenței lor? Susținerea de către guverne a imamilor și moschelilor cu discurs moderat, participant la democrație, nu va fi interpretată ca amestec al statului laic în treburile religiei?

Confruntați cu crimele Daesh, cu criza refugiaților, cu două dictaturi la marginea Europei, cu o UE indecisă și fragilizată, ne putem da seama mai acut cît de prețioase sînt principiile, valorile europene, modul de viață european, cu imperfecțiunile lui amendabile. Cît e de important ca el să fie apărat. Voci ale credinței au amintit că asta înseamnă generozitate, dar și grijă pentru propria identitate, „civilizație a iubirii", dar și a fermității.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Pălținiș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Dezastre prea mici

Azi, cînd atacurile terorismului de matrice ISIS însîngerează atîtea țări, se aduce iarăși vorba despre „Europa creștină". Nu pentru că europenii s-ar mai simți cetățeni ai vechii *christianitas.* După asasinarea preotului francez, președintele Hollande a văzut în asta tot un atentat la integritatea... Republicii! Revenim la conștiința europeană ca patrimoniu iudeo-creștin doar pentru că adversarii jihadiști ai democrațiilor laice ne percep ca atare. Pentru ei, sîntem simultan materialiști, apostați și necredincioși. Adică niște ratați, în ordinea adevărului revelat. Trădători ai religiei veritabile, care este islamul. Pe scurt, europenii, mai ales occidentali, ar fi putut uita în continuare din ce uriașă experiență spirituală și culturală provin. Totul e supus amneziei organizate. Abia critica ideologizată și asasină pe care ne-o adresează islamul radical ne trezește din letargia hedonistă.

Cu toate aceste amenințări directe, existențiale, nu mi se pare că Europa are prea multe resurse pentru un *revival* creștin. Secularizarea e organic legată de democrație și nimeni (în afară de unii antropologi ai religiei, precum Marcel Gauchet) nu o mai privește ca rod al creștinismului („religia ieșirii din religie"). Cei mai mulți cetățeni europeni sînt convinși (pentru că așa li s-a spus la școală și în media) că „laicitatea" și creștinismul sînt noțiuni antagonice. Apoi, s-a produs deja moartea vieții liturgice: preotul cu gîtul tăiat în altar slujea misa în prezența a două călugărițe și doi enoriași. E simbolic. Lumea apuseană merge tot mai rar la serviciile divine. Crede că nu are de ce să-I mulțumească lui Dumnezeu. Bisericile s-au golit. Dacă mai vine cineva, e fie din înalta burghezie, fie persoană în vîrstă sau cetățean activ, care aduce haine pentru *„charity".* Evident, situația, pe țări, e deopotrivă mai complexă și mai nuanțată. Nu poți spune că Estul (mai puțin dezvoltat) e mai credincios, pentru că ateismul din Cehia nu are egal în toată Europa. Nici că Vestul e radical decreștinat, pentru că Italia, bunăoară, are un catolicism vital (și, mai nou, o vizibilă inserție de ortodoxie românească). Mă refer însă la starea generală, medie, de spirit: radicalii islamiști ne atacă pentru o religie (după ei falsă) pe care cei mai mulți dintre noi au transformat-o în „patrimoniu", „vestigiu" sau „anacronism".

În fapt, creștinismul e personalist și liberal. Adică mizează pe realitatea persoanei libere. „Iată, stau la ușă și bat", zice Hristos. Nu am mai auzit de divinități atît de politicoase, de respectuoase cu opțiunea mea neconstrînsă. Și tocmai de aceea, revenirea europenilor la creștinism s-a făcut rar, *in extremis,* nu prin legi sau decrete, ci numai după ce nebunia războaielor interconfesionale sau cea a celor două războaie mondiale a distrus aproape totul. Sînt liber să cred că Biserica Lui Hristos nu va fi biruită nici de „porțile iadului". Așa cum ateul ori agnosticul de lîngă mine e liber să creadă că universul n-are cauză și nici scop. Singura problemă în acest paradis al pluralismului de opinii e aceea că nu mai avem un referențial comun în termenii supraviețuirii: dacă ar fi atacate casa, familia, țara și Uniunea politică din care fac parte (nu punctual, ca acum, ci pe scară largă), oare ce ne-ar mai motiva spre luptă, spre rezistență, spre apărarea modului nostru de viață?

Le sîntem superiori altora pe plan economic, financiar, militar. Pînă și corectitudinea politică este, în esența ei, o formă de condescendență autoculpabilizatoare. De aceea, fie la dreapta mai conservatoare sau la stînga progresistă, avem impresia că tema ciocnirii civilizațiilor e un joc video. Ceva virtualmente imposibil. Cred că trebuie să mai așteptăm: pentru moment, fanaticii care ne taie gîtul, strivesc lumea cu camionul, trag cu mitraliera în teatre și atacă lumea cu maceta sînt protejați de sistemul judiciar al unor democrații funcționale. Pentru o adevărată trezire spirituală, europenii au nevoie de dezastre mult mai ample.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

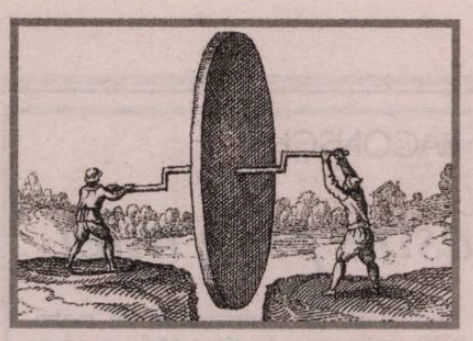

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Terorizații

TERORÍSM s. n. 1. Totalitatea actelor intenționate de violență comise de un grup sau de o organizație pentru a provoca o teamă generalizată și pentru atingerea unor scopuri politice. 2. Atitudine, manifestare teroristă.

Definiția de dicționar nu are nevoie de completări. Terorismul urmărește, peste tot pe unde își face simțită prezența, înfricoșarea populațiilor. Teribila „armă a săracului" a provocat pînă acum pagube și traume greu de evaluat dincolo de contabilizarea imediată a numărului de victime și a dimensiunilor materiale ale distrugerii. Consecințele fricii se măsoară, foarte des, în reducerea libertății și în modificarea discursului public în direcția mobilizării în fața unui adversar comun care devine astfel egal cu întreg eșafodajul instituțional și moral al unei națiuni. A ceda în fața fricii este egal cu a recunoaște victoria acestui adversar.

Acel celebru *„Keep calm and carry on"* folosit pe alocuri de britanici în timpul Blitzkrieg-ului își păstrează cumva valabilitatea și azi. Îndemnul conținut de această frază scurtă și eficientă e simplu și profund: „Nu lăsați un nebun (fanatic, spuneți-i cum vreți) să vă schimbe modul de viață! De-abia atunci nebunul va cîștiga".

România a fost ferită pînă acum de atacuri directe. Situația asta poate avea două explicații. Prima și cea mai la îndemînă ține de relativa lipsă de importanță a statului român în arena internațională. Vocea României e aproape absentă, iar atunci cînd e totuși activă e mai degrabă un ecou, o voce în corul care ține isonul adevăraților jucători din arena internațională. România nu are prea multe idei proprii sau interese specifice și vizibile în marile conflicte ale lumii. Firesc, cumva, asta o ferește de greșeli și neprieteni. Epoca în care ambițiile supradimensionate ale liderilor români vizau rezolvarea conflictului din Orientul Mijlociu, de exemplu, a apus de mai bine de treizeci de ani și nimeni nu o regretă.

Terorizații din țara fără terorism cer să se ia măsuri.

A doua explicație ar putea fi eficiența structurilor însărcinate cu combaterea terorismului. Nu rîdeți! Putem lucra cu ipoteza că oamenii aceia chiar știu ce fac și pînă acum și-au îndeplinit misiunea cu succes. Terorismul, atît cît a fost pe teritoriul românesc, s-a manifestat mai degrabă în atacuri cum este cel din 1991 la adresa ambasadorului indian. Țintele nu erau români sau obiective românești. Altfel, românii care călătoresc sau trăiesc în străinătate au simțit în fel și chip amenințarea teroristă. Răpiți în Africa, uciși la Madrid sau speriați serios la Bruxelles și Paris, românii nu se pot plînge că n-au văzut această variantă urîtă a lumii în care trăiesc. Dar, din fericire, nu în România.

Singurul caz mai serios de terorism documentat pînă acum e mai degrabă domestic și a fost oprit la timp de autorități. E vorba de grupul de maghiari care urmărea să comită un atentat de ziua națională în 2015. Aflat în faza de judecată, dosarul ăsta nu face, de fapt, decît să întărească a doua ipoteză: sistemul funcționează. Și, recunosc, nu m-aș mira teribil să aflu într-o zi că judecătorii n-au găsit suficiente motive pentru condamnarea acelor cetățeni. Altfel, am aflat din rapoartele anuale ale serviciilor secrete către Parlament că există personaje dubioase care mai trec prin România, dar întotdeauna sînt supravegheate, uneori arestate și expulzate. Pe scurt, grație unei combinații de factori specifici, terorismul nu este una din marile probleme ale României.

Și atunci nu pot să nu întreb ce anume îi face pe mai mulți comentatori politici români să se transforme în avocați ai limitării drepturilor cetățenești. Ce anume din evoluția societății românești poate motiva un apel la întărirea legislației antiteroriste cînd principalii subiecți ai legilor românești sînt mai ales cetățenii români? Ce garanții există că această legislație nu va fi abuzată dincolo de intențiile ei, pe care mă încăpățînez să le presupun pozitive? Nu cumva una din marile conversații ale României de azi este aceea privind influența disproporționat de mare pe care o au serviciile secrete în zone cum e cea politică? De ce ai vrea să pui în mîna acestor instituții noi și noi instrumente de urmărire și supraveghere? Și cum se împacă, de exemplu, protestul împotriva accesului ANAF la datele de pe cardul cetățenilor cu faptul că entități mult mai opace decît ANAF primesc puteri sporite? E o disonanță tulburătoare aici. Există voci în România care sînt dispuse să tranzacționeze libertăți dobîndite cu greu și insuficient exersate contra instrumente de apărare în fața unui pericol deocamdată minor.

Tendința mea e să pun situația asta pe seama fricii. Terorizații din țara fără terorism cer să se ia măsuri. Stau și mă întreb ce anume principii sau valori sînt pregătiți să abandoneze dacă România va fi într-adevăr lovită de flagelul terorismului. La ce o să renunțăm atunci?

Să te scuturi de o libertate pe care încă nu ai învățat să o folosești e un lux care, probabil, numai în România e posibil. Sau o boală de copilărie, din acelea care îți lasă cicatrici.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Senzațional! Guvernul german știa de atentate!

Vă rog să ignorați titlul! Este o formulare imbecilă, specifică presei tabloide. Din moment ce citiți aceste rînduri, este clar că nu asta căutați. De aceea, ignorați titlul!

„Cînd vor veni primele atentate... Repet, *cînd* și nu *dacă* vor veni, sper să fim pregătiți." Aceasta a fost replica ștabului din Ministerul Federal de Externe german. Apoi, explică. „Este imposibil pentru noi să preîntîmpinăm atentate islamiste pe teritoriul Germaniei. Am avea de-a face cu mult prea multe necunoscute, cu factori cu care nu am avut de-a face pînă acum. Nu sîntem Israelul sau Irlanda de Nord. Nu prea știm cum să-i prindem pe toți, *înainte* de a produce tragediile. Vom avea de-a face cu teroriști organizați, pregătiți de Daesh, cu lupi singuratici sau cu dementi și frustrați. Nu vom putea să le facem față. Măcar să fim cît de cît pregătiți cu comunicarea." Declarația venea acum două luni, înainte să se producă vreun incident pe teritoriul Germaniei. Am înțeles perfect. Nici serviciile secrete, nici Poliția, nici Ministerul Justiției, nici funcționarii de land sau federali și, în nici un caz, cetățenii nemți nu au fost pregătiți pentru valul de refugiați care i-a asaltat, cu amenințările de rigoare.

Cu puțin timp înainte de debutul violențelor, Germania mi-a părut înduioșător de nepregătită pentru un val de un milion de azilanți din Siria, Afganistan și altele. Centrele de azil au fost încropite în grabă și au dat naștere unei afaceri pe bani grei. Învățămîntul era subdimensionat și nu putea face față cerințelor pieței muncii. Aceasta era, legalmente vorbind, într-un stadiu de blocaj. Fără perfecta cunoaștere a limbii germane, nu poți nici măcar să cari ambalaje pentru Lidl! Dacă nu se reformează rapid, Germania va fi o țară cu zeci de mii de șoferi de taxi cu doctorate (luate în alte țări, nu în România!). Da, Germania a sugerat refugiaților din Orientul Mijlociu să vină în *Vaterland*. Așa este. De prin România, ni s-a părut că este un soi de conjurație bine pregătită, în scopul de a păstra la nemți doctorii în medicină și IT-iștii, împreună cu un binevenit spor demografic, și a trimite în Est prăpădiții... (oricum, asta e pe la noi imaginea nemților: niște tipi cu un plan bine făcut, indiferent de circumstanțe). Fals! Nu au avut în cap un plan atît de sofisticat. Pur și simplu, au acționat, pe alocuri, la instinct. Nu poți lăsa copiii să se înece în Marea Egee. Or fi venit, apoi, calculele demografice și economice. Nu cred că ele au fost primele, în ordinea priorității. Ar fi fost necesară prea multă planificare. Nici măcar faimoșii nemți nu au fost în stare de așa ceva, credeți-mă. În bună măsură, au acționat după instinct și atît.

Nemții de azi, de după atentate, sînt buimaci, credeți-mă. Au avut, o viață întreagă, încredere în statul lor perfect. În birocrația lor superioară. Descoperă acum că nici statul, nici funcționarii landului sau cei federali nu sînt imbatabili. Se confruntă cu propriile mituri funcționale. Trăiesc o criză identitară. Cam cum ar fi la noi să găsim un director de spital necorupt. *Germania e varză!* (Așta ar fi fost un titlu mai bun?)

Paradoxal, tocmai starea asta a Germaniei mi-a făcut țara mai simpatică. Lipsiți de aroganța perfectei administrații, nemții sînt umani. Au dubii, au umor, sînt europeni cu adevărat. Recunosc chiar că numele jocului la UE este *„What's in it for me?"*, adică un fel de *„Ce-am io la chestia asta?"*. De-aia au fost de acord, de-abia în ultima clipă, cu o Pază de Coastă a Uniunii (un mic exemplu). De-abia cînd i-a răzbit. De-aia se gîndesc acum la import de învățători și asistenți sociali din Est. Că i-a răzbit. Păi, dacă ăsta e numele jocului, cum stă România, în toată afacerea (folosesc cuvîntul *afacere* în deplină înțelegere)? Nu știu. Deocamdată, ne uităm la televizor. Să vedem ce-i mai lovește.

Apoi, ca de obicei, ne vom da cu stîngu-n dreptu'. Asta a fost o simplă presupunere, bazată pe unele precedente.

(Călătorie realizată la invitația Ministerului Federal de Externe al Republicii Federale Germania și susținută de Public Diplomacy Initiativkreis e.V. și Ambasada Germaniei la București.)

un sport la Răsărit

Ce ne poate aduce Olimpiada?

Eu speram să ne aducă proteste grele și un eventual boicot din partea țărilor „responsabile" ca răspuns la acceptarea Rusiei în ciuda Raportului McLaren, unde se vede cum FSB-ul a trucat probele antidoping la Soci. Pe vremuri, invadarea unei țări de către o alta a născut schisme enorme politico-morale (pare un oximoron, dar pe atunci chiar se luptau răul comercial cu răul absolut). Acum, cînd micii omuleți verzi i-au invadat laboratoarele, sportul își întoarce, odată cu celălalt obraz, și privirea în altă parte. Îmi pare rău, nu știu ce să scriu despre Rio. La ce să ne uităm? Ar trebui să ne petrecem vara privind nu competițiile de sub Corcovado, ci antrenamentele Iuliei Stepanova, cea care a denunțat dopajul de stat, al propriului stat, din care cauză se ascunde acum într-o pădure din Germania. Pentru că s-a dopat în trecut, atletei i s-a interzis participarea. Jocurile ei cu un Goliat turbat, strădania acestui om plin de slăbiciuni (ce surpriză pentru un om!) de a demonstra că pot să alergi și să spui adevărul, față de alții și față de tine, este adevărata probă olimpică a acestei veri, una care se petrece în multe alte locuri, neștiută și nevăzută. În privința României, visez la ceva bun de la handbal, pare acum sportul cel mai depărtat de prostiile acestei lumi. Dar nu-mi fac iluzii.

Radu NAUM

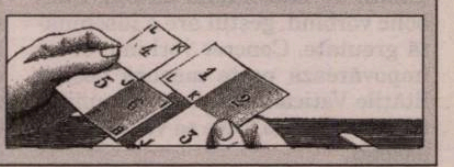

Coordonatoare: Iaromira POPOVICI

Prin empatie

Texte și opinii de:

- Alis ANAGNOSTAKIS *(executive coach)*

„De ce nu putem trăi fără ea“

- Andrei CHIȘCU (psiholog clinician)

„În pielea altuia“

- Cristian CIOBANU (doctor în geografie)

„Strada unde am pupat-o pe Mimi“

- Cristian NEAGOE (curator al Street Delivery)

„Vulnerabilitate, ce cuvînt frumos!“

- Vera ULARU (coordonator de comunicare la FDSC)

„Din sinceritate“

argument

Puțin despre empatie

Ideea de a face un Dosar despre empatie ne-a fost dată de cei de la Festivalul Național de Teatru Tînăr „Ideo Ideis“. Tema de anul acesta a festivalului este „Facem și noi niște empatie?“. Temă care, cred, nu ne-ar strica nici nouă, celorlalți, cei din lumea (aparent) reală.

Ce este, de fapt, empatia, cuvînt pe care îl folosim, ades, fără să știm exact ce înseamnă? Din articolul psihologului Andrei Chișcu aflăm că, „provenit din greaca veche, preluat, în secolul al XIX-lea de filozofii germani (Robert Vischer introduce conceptul de *«Einfühlung»* drept categorie estetică), termenul ajunge să fie tradus, din limba germană, în 1909, de psihologul englez Edward Titchener, ca *«empathy»*, capacitate de a aprecia sentimentele pe care le simte o altă persoană, procesul de a ne pune în locul altora și a simți ce simt ele.“

De altfel, știam (sau ar fi trebuit să știm) de mult lucrul ăsta, din Noul Testament: „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți“, spune Iisus (Matei, 22:39). O definiție mai succintă și, în același timp, cuprinzătoare, mai exactă și mai emoționantă a empatiei nu am mai întîlnit.

Deși încercări s-au făcut multe: „Să percepi cu acuratețe cadrul de referință al celuilalt, cu ceea ce simte și poate gîndi, «ca și cum» ai fi celălalt și fără a pierde din vedere condiția de «ca și cum» (Carl Rogers, citat de Andrei Chișcu); „mecanismul prin care oamenii pot, literalmente, «trăi în mintea altora», preluînd stări, emoții și intuind gînduri sau intenții nerostite“ – conform neurologului Giacomo Rizzolatti (citat în articolul ei de Alis Anagnostakis). Neurolog care, alături de colegii săi de la Universitatea din Parma, a descoperit accidental un tip nou de neuroni – neuronii-oglindă. Dar despre asta, neuroștiința, o disciplină între neurologie și psihologie, ne poate spune mai mult.

Empatia ar trebui să ne ghideze în existența cotidiană. Și, cu atît mai mult, atunci cînd avem de-a face cu categorii defavorizate, precum nevăzătorii, de care amintește Cristian Neagoe în articolul său, ori pușcăriașii menționați de Vera Ularu. Sau victimele violenței domestice despre care vorbesc cele trei jurnaliste Elena Stancu, Lina Vdovîi și Ana Maria Ciobanu.

Empatia se poate manifesta și în raport cu orașul tău, cu spațiul în care te miști. Cu copiii de care ai grijă. Și, deloc în ultimul rînd, jurnalist fiind, în contactele pe care le ai cu cei despre care scrii. Despre toate acestea, cîte puțin, în Dosarul de față. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată în toamnă.

Andrei CHIȘCU

În pielea altuia

Empatia, valoare publică

În campania electorală pentru alegerile prezidențiale din 2008, Barack Obama considera empatia, în programul propus alegătorilor și cetățenilor americani, drept o responsabilitate publică necesară unui om politic al unei țări democrate, avînd în vedere că, în treburile administrative, economice, sociale ale unui stat, deciziile ar trebui să țină cont de „perspectiva celorlalți", precum și de „capacitatea de a te pune în pielea" cetățenilor, a celor care te-au ales și, mai cu seamă, a celor care nu te-au ales. A înțelege și a privi societatea prin ochii cetățeanului de rînd și a acționa în interesul acestora face din empatie o valoare publică și centrul unui sistem de gîndire politică și de acțiune socială. Barack Obama punea un „diagnostic" societății americane, afirmînd că Statele Unite suferă de un „deficit de empatie". Mai mult decît atît, în dezbaterile publice și politice care au însoțit desemnarea judecătorului Curții Supreme de Justiție, Obama, după învestirea sa ca președinte al Statelor Unite, a afirmat că cel mai important criteriu care va sta la baza alegerii unui judecător va fi ca acesta să fie „o persoană cu empatie". Automat, primul gînd care apare este: cum stăm noi cu empatia, cum este ea în România, de la clasa politică pînă la cetățeanul de rînd, fiecare dintre noi, în felul în care ne facem meseria, în felul în care ne purtăm unii cu ceilalți, cu vecinii de bloc și de cartier, cu ceilalți călători, în transportul public, cu ceilalți participanți la trafic, de pe drumurile noastre aglomerate și insuportabile, în parcuri, la cozile din fața ghișeelor administrației publice, în viața de zi cu zi?

Fără a pune vreun diagnostic, ce se vede și ce se aude în societatea românească sînt pensiile speciale pe care alesii zilei și le-au votat în Parlament, legi și amendamente care să le asigure acelorași parlamentari eludarea actului de justiție, în mijloacele de transport în comun – convorbiri telefonice interminabile purtate de unii dintre călători, din care aflăm ce a mîncat ăla micu', planurile de concediu ale familiei, în trafic – claxoanele năpraznice și înjurăturile grele pe care și le aduc șoferii, privirile insistente, claxoanele sau fluierăturile admirative pe care bărbații din societatea noastră le adresează femeilor, în parcuri, pe stradă sau din propriile locuințe – țipetele, amenințările și palmele pe care părinții le administrează propriilor copii sub temeiul că „Eu te-am făcut, eu te omor!", în sistemul de învățămînt, de sănătate – alte și alte dovezi că în privința empatiei, ca o capacitate de a înțelege și de a ține cont de ceilalți în ceea ce facem, zi de zi, „stăm prost".

Etimologie

Provenit din greaca veche *(empatein)*, preluat, în secolul al XIX-lea, de filozofii germani (Robert Vischer introduce conceptul de *„Einfühlung"* drept categorie estetică), termenul ajunge să fie tradus, din limba germană, în 1909, de psihologul englez Edward Titchener, ca *„empathy"*, capacitate de a aprecia sentimentele pe care le simte o altă persoană, procesul de a ne pune în locul altora și de a simți ce simt ele.

Carl Rogers, cel ce punea bazele terapiei centrate pe client, în încercarea de a stabili principiile consilierii psihologice individuale și de grup, afirmă că un bun consilier are nevoie să fie empatic, ceea ce înseamnă să percepi cu acuratețe cadrul de referință al celuilalt, cu ceea ce simte și poate gîndi, „ca și cum" ai fi celălalt și fără a pierde din vedere condiția de „ca și cum". Carl Rogers, cu pregătire de pastor, este acreditat ca acela care a introdus termenul în lumea medicală, ca un atribut necesar unui bun terapeut și, probabil, nu întîmplător acest lucru se întîmpla în anii '60 ai secolului trecut, anii dezinstituționalizării și antipsihiatriei (R. Laing, Th. Szasz, F. Basaglia în lumea psihiatriei, M. Foucault în filozofie, K. Kesey în literatură).

„Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face."

Să percepi cadrul de referință al celuilalt „ca și cum" ai fi celălalt și fără a pierde din vedere condiția de „ca și cum".

A fi empatic cu clientul pe care îl ai în față a fost preluat și introdus ca o caracteristică de bază și o calitate de dezvoltat, în procesul de formare psihoterapeutică, de către multe curente și orientări psihologice. Diverși autori, de atunci, au rafinat și diferențiat semnificația a diverși termeni apropiați „empatiei".

Richard S. Lazarus definește empatia ca proces și capacitate emoțională de a împărtăși emoțiile trăite de o altă persoană prin așezarea psihologică în poziția și circumstanțele celuilalt.

Blum (1980) folosește termenul de „compasiune", înțeleasă ca preocupare altruistă pentru suferința altei persoane și dorința de a i-o ușura, alina, dar și de „simpatie", pe care o definește ca înclinația de a gîndi și simți ca altcineva, împărtășind emoțiile și interesele altei persoane. Spunem că simpatizăm cu cineva atunci cînd îmbrățișăm aceleași idei, iar acestea produc în noi aceleași trăiri emoționale. Sau, viceversa, carevasăzică, antipatizăm. Vezi mineriadele și toată învîrtoșarea de minte și suflet pe care au produs-o în societatea românească, dezbinîndu-ne. Este un lucru pe care publicitarii noștri ar fi util să-l cunoască sau să-l învețe. Este greu de înțeles ce motivație a putut sta la baza deciziei unei firme de mezeluri de a alege să-și facă reclamă prin evocarea cozilor la alimentara, a lui „Ce se dă aici?", la un public traumatizat și nevindecat de un trecut umilitor și degradant, prin privațiunile la care a fost supus. Dar să nu dramatizăm și să nu ne pierdem speranța, avem și reclama, „simpatică", iată, a dialogului între fetiță și leul ei de pluș, „Te doare și pe tine...? Ai burtica umflată...?"

Deosebirile terminologice de mai sus, oricît de otioase și de sterile ar putea să pară, au o valoare practică, în domeniul corecțional (intervenția asupra comportamentului infracțional), întrucît unii practicieni (David Prescott) consideră că o categorie de agresori sexuali, pedofilii, *au empatie* (respectiv, capacitatea de a înțelege starea și emoțiile victimei, ceea ce le servește în acțiunea de seducere și de construire a relației, întemeiată pe secret), dar, în schimb, *nu au compasiune*, capacitate absentă, în general, la toate categoriile de infracțiuni (capacitatea de a trăi emoții de regret și remușcare față de victimele lor).

E interesant de menționat că în ediția din 1984 a Dicționarului Explicativ al Limbii Române, editat de Academia Republicii Socialiste România, cuvîntul „empatie" nu se regăsește.

Cum se dezvoltă empatia

Empatia, capacitatea de a te pune în pielea altuia, reprezintă o abilitate complexă, cognitivă (se bazează pe *înțelegerea* perspectivei celuilalt), socială (presupune interacțiunea cu o altă persoană) și emoțională (însoțită de o trăire afectivă).

Din punct de vedere evolutiv, empatia, au argumentat antropologii, avea pentru strămoșii noștri o funcție biologică, servind supraviețuirii lor. Cum, la începuturi, oamenii trăiau în grupuri mari, era esențial ca, în hoardă, să poți citi pericolul în expresia feței, gesturi și tonul vocii celor care ieșeau și se întorceau în peșteră, pentru a fi pregătit să faci față pericolului și, prin urmare, să-ți sporești șansele de supraviețuire.

A doua linie de formare a empatiei a reprezentat-o legătura dintre părinte și copil – părinții care puteau citi mai bine nevoile copiilor reușeau să le răspundă și astfel să le ofere șanse mai multe pentru a supraviețui, asigurînd perpetuarea speciei. Din acest punct de vedere, se pare că sîntem programați biologic să avem înțelesuri și emoții referitoare la celălalt, modelate prin contact vizual și percepția expresiei faciale. Acestea se formează în cadrul relației copilului cu un părinte sau cu o persoană de îngrijire, prezentă fizic și emoțional în viața sa, care este sensibilă și atentă la nevoile copilului, cărora încearcă să le răspundă consecvent și predictibil. Din acest tip de conectare și acordare, între părinte și copil, după repetate astfel de cicluri de interacțiune, cel din urmă învață că nevoile sale sînt importante, că vor fi satisfăcute, că poate să-și apropie, prin plîns, părintele (și asta îi va oferi copilului un prim germene al sentimentului de competență de mai tîrziu) și că acesta îl poate ajuta să se liniștească. În acest fel, copilul „învață", la sfîrșitul primului an de viață, că *lumea este un loc sigur*, iar părintele (persoana de îngrijire) este de încredere. În schimb, încercările nereușite ale copilului de a-și apropia părintele, prin plîns, pentru a-i răspunde nevoilor îl învață pe copil că nevoile sale nu sînt importante și că nu pot fi satisfăcute. Este încă extrem de răspîndit, în rîndul părinților, mitul că dacă îi răspunzi copilului sugar de fiecare dată cînd plînge va deveni un copil răsfățat. Pe lîngă nevoile de bază, foame, sete, schimbare de scutec, igienă, sînt foarte importante, în acest prim an de viață, nevoia de atenție, stimulare adecvată, exprimate prin ton de voce, atingere, mîngîiere, căldură emoțională, nevoi pe care copilul, dependent de părinte în întregime, în această etapă, învață să le satisfacă numai în relație cu cineva (părinte, bunic, bonă, mătușă) cu care are sau formează o legătură emoțională. Nu poți avea perspectiva altuia dacă nu ai avut experiența ca altcineva să fi înțeles, înainte, perspectiva ta. Iar aceasta se construiește prin experiența de „a fi simțit" *(„feeling felt"*, Daniel Siegel, 2012) de către cineva semnificativ, pentru tine, cînd ești copil, de către mamă, de părintele care te crește. Sentimentul că aparții cuiva, prin care lucrurile, lumea încep să facă sens pentru tine, pentru că acea persoană te ajută să-ți organizezi stările, emoțiile, gîndurile și, în cele din urmă, să ai o idee despre cum ești tu însuți și să-ți formezi o imagine despre tine.

Un interesant studiu, din perspectiva felului în care se formează empatia, ar putea fi cel care ar încerca să lămurească legătura dintre felul în care sînt privite și tratate femeile într-o societate și calitatea și tipul relației de atașament a copiilor, membri ai acelei societăți.

„Înmulțirea pîinilor" la Penitenciarul Rahova

În perioada 1999-2007 am participat, alături de alți șase colegi, la programul de schimbare a comportamentului violent, Comunitatea Terapeutică „Descătușarea", derulat în Penitenciarul Rahova-București, program la care au luat parte, de-a lungul timpului, mai multe zeci de deținuți. Programul, în care am fost formați și supervizați de profesorul John Bergman, era organizat să se desfășoare pe durata a doi ani, în condițiile unor cerințe minime standard, presupunînd parcurgerea a trei etape: 1) observarea propriei minți; 2) intervenția în tiparul comportamentului violent; 3) empatia cu victima. În această ultimă etapă, deținuții ar fi trebuit să poată să scrie o scrisoare către propria victimă sau rudele victimei, în care să-și exprime regretul pentru răul și suferința produse. Nu am reușit să ajungem în această etapă cu nici unul dintre deținuți, dar nu neapărat din cauze imputabile lor. Deținuții, măcar unii dintre ei, au fost extrem de receptivi la programul propus, nu la fel, însă, s-au arătat colegii noștri, restul personalului, cel puțin la început, cînd am întîmpinat rezistențe foarte mari – prin acest program amenințam o credință fundamentală a personalului de penitenciar, și anume că deținuții nu se schimbă niciodată și că sînt niște gunoaie... În realitate, ei se schimbă dacă sînt tratați uman și confruntați consecvent în comportamentul și gîndirea antisocială. Un astfel de lucru este posibil și l-am trăit.

Un adevărat experiment de dezvoltare a empatiei la persoanele din detenție (deținuți și personal, deopotrivă) l-a făcut îndrăznețul director al Penitenciarului Rahova din acea perioadă, dl Gheorghe Florian, care a adus în clubul penitenciarului toți deținuții și, după ce le-a explicat ce intenționează și le-a cerut permisiunea, i-a convins să facă „o faptă bună", donînd, fiecare cameră, una dintre cele zece pîini pe care le primeau zilnic pentru copiii dintr-un centru de plasament. Timp de aproape doi ani de zile, copiii au primit zilnic, în dar, aceste pîini de la deținuți, motiv pentru care copiii au venit, însoțiți de pedagogii lor, să le mulțumească pentru asta. Mulți deținuți au fost mișcați de faptul că gestul lor de umanitate era apreciat de altcineva, de copii, în relație cu care persoanele cu comportament antisocial au cea mai mare probabilitate de a-și porni „motorul" empatiei. De menționat că pîinea reprezintă un drept de bază al persoanelor private de libertate, intangibil, și un subiect sensibil în relația cu autoritatea instituției penitenciare, iar deținuții știu asta, drept dovadă faptul că, atunci cînd intenționează să înceapă o acțiune de protest colectiv, refuză să primească pîinea.

După schimbarea directorului, programul a încetat, iar pîinile au încetat să mai meargă către centrul de plasament, au început să fie aruncate pe geam. În fiecare dimineață, intrarea mea la lucru, în penitenciar, era marcată de imaginea dezolantă a unei „mări" de pîini, ce zăceau aruncate pe jos, aruncate pe geam de către deținuți, din ziua precedentă, și care mergeau, în cele din urmă, la gunoi. Cînd i-am întrebat pe deținuții din programul nostru de ce fac asta, mi-au spus că „noi nu aruncăm pîinea la gunoi, e păcat, o aruncăm pe geam!".

„Cum e stăpînul așa-i și sluga."

Lecția lui Marian

În primăvara lui 2007, în încercarea de a ne întocmi actele necesare pentru angajarea pe piața muncii din Italia, un grup de șapte români am fost preluați de un „mediator cultural", care avea rolul de a ne însoți în orașul Modena, pe la mai multe birouri de instituții. Îl chema Marian, avea o pălăriuță albă pe cap, era îmbrăcat obișnuit, nimic ostentativ, trăia de 14 ani la Modena și vorbea cu regret și nostalgie despre vremurile *„d'antan"* din Italia, de civilizația dispărută și tihna vieții risipită odată cu venirea valurilor succesive de imigranți. Un sentiment și mai acut de neliniște și inadecvare mă cuprindea. La un moment dat, cum ne țineam după el, ca după o călăuză, prin centrul istoric al Modenei, oraș impecabil, văzînd o hîrtie de ambalaj aruncată pe jos, Marian o ridică și o aruncă la coș. Atunci am realizat că un oraș este rezultatul acțiunilor simple, curente ale oamenilor care îl locuiesc. „Deficitul de empatie" poate fi, prin urmare, vindecat printr-o acțiune care să ne amintească de rolul important pe care îl avem fiecare dintre noi, dincolo de ceea ce fac politicienii noștri, în viața comunității în care trăim.

Marian – nu puteam să nu remarc asta după experiența penitenciară – avea tatuat pe mîna dreaptă „singur între patru pereți" (cele cinci puncte), semnul distinctiv al celor care au fost închiși.

***Andrei Chișcu** este psiholog clinician și psihoterapeut de orientare cognitiv-comportamentală.*

Ana Maria GRĂDINARIU

Scrisoare cu confetti

Dragă Sara,

Îți scriu înainte să apari în viața mea și înainte să creștem împreună, eu ca mamă, tu ca fiică și poate și prietenă. Mă tot bîntuie o întrebare, retorică de altfel, dar care m-a făcut să îți scriu. Mă întreb: oare de cînd a devenit vulnerabilitatea un comportament perceput atît de negativ cînd el, de fapt, stă la baza creșterii și bucuriei?

Îți scriu pentru mi-am dat seama că, atunci cînd vei apărea în viața mea, vreau să găsesc modalitatea potrivită ție încît să îți păstrezi inocența cu care rîde un copil pînă în momentul în care i se spune, la școală sau pe stradă, că rîde prea tare și „deranjează", modalitatea să continui să desenezi în afara șablonului din cartea de colorat dacă asta te face fericită, să plîngi dacă ceva te doare sau dacă asta simți, modalitatea prin care să îți insuflu valori și învățăminte natural, și nu cu forța. Ține minte, plînsul nu e o dovadă de slăbiciune, ci o dovadă de putere. Putere să nu lași lucrurile să te macine pe dinăuntru, ci să le dai afară și să mergi mai departe. Nu mă vei face niciodată de rușine dacă rîzi sau plîngi prea tare în parc sau în supermarket și nu, nu o să te părăsesc în mijlocul drumului dacă o să faci asta.

Fii puternică și lasă-te să îți fie frică, să renunți, să pleci. Pare un nonsens, știu, dar nu este. Am aflat că nu este atunci cînd am înțeles că dovada de putere mai mare este să nu rămîn la un loc de muncă pentru care diminețile cu gîndul unei noi zile erau o corvoadă sau cînd am încheiat relații și prietenii care îmi făceau rău.

Fii prezentă, uită-te în jur și uită-te la tine. Nu trebuie să știi exact prin ce trece un om apropiat, un coleg sau un copil zgribulit în ploaie pentru a le fi alături așa cum poți tu, fie că e vorba de un sfat, o îmbrățișare, o mînă de ajutor sau doar un "nu știu prin ce treci, dau nici mie nu cred că mi-ar fi ușor, deci sînt aici, alături". Nu îți neg, perioada adolescenței, de exemplu, va fi probabil una dificilă și cu tot felul de sentimente contradictorii prin care o să te invit să treci. Prin ele. Nu peste ele. O să te îndrăgostești, o să suferi, o să te certi cu prietenele tale și apoi o să vă împăcați, o să descoperi că lucrurile nu vin pur și simplu, ci că trebuie să lupți pentru ele și o să începi să descoperi modalități prin care să faci asta. Nu spun că știu cum o să fie pentru tine, dar ce pot să îți spun de pe acum este că nici pentru mine adolescența nu a fost *roz* și voi fi aici să te ascult, să te însoțesc sau să te las să te dai cu capul dacă asta vei vrea.

Iubește! Oameni, sufletul pereche, locuri, pe tine, experiențe, activitatea de zi cu zi, care îți dă aripi să schimbi lumea, dacă asta vrei. Iubește! Cu inocență, dăruire, sinceritate și deschidere, cu riscul să nu îți fie întors sentimentul ăsta. Iubește pur și simplu, chiar dacă vei întîlni oameni care nu vor ști să reacționeze, se vor depărta sau, din contra, se vor apropia, vor prelua iubirea și o vor da mai departe către alții prin gesturi, priviri, îmbrățișări. Pentru unii, să iubească e greu. Să-ți deschizi sufletul și să îi lași pe alții să vadă în el, cu riscul să nu înțeleagă nimic, să nu te accepte sau să nu creadă că ești „suficient de bun". Am avut un coleg de clasă în școala generală, haios, curios, bun la matematică și mereu dornic de a experimenta cîte ceva, rezultatul nefiind mereu unul bun. Părinții îi tot spuneau să nu mai facă prostii pentru că nu or să îl mai iubească. Să nu mai plîngă pentru că se face de rîs în fața fetelor. Ce face acum? Are un loc de muncă clasic, de la 9 la 17, o slujbă pentru care face strictul necesar și nimic mai mult, nu experimentează nimic, nu mai e curios și nu plînge niciodată, blamînd chiar persoanele care fac asta. De ce este el acum așa?! Probabil pentru că era „prea" curios, „prea" glumeț și rîdea „prea" mult, dar mai ales pentru că plîngea și „se făcea de rușine". Acum abia dacă mai zîmbește cînd ne vedem...

„Mi-e milă de tine, dar de mine mi se rupe inima."

De ce îți spun lucrurile astea? Pentru că vei întîlni oameni care vor încerca să îți spună că emoțiile strică rațiunea, că emoțiile ne fac slabi, că deciziile trebuie să fie raționale și că „trebuie să te maturizezi dacă vrei să faci față lumii în care trăiești". Te rog să nu îi asculți și să fii tu așa cum simți pentru că doar așa vei putea să dai mai departe către cei din jur, înzecit, inspirîndu-i la empatie, solidaritate și bunătate. E nevoie de oameni care să facă asta, de oameni cu sclipire pe care să o răspîndească precum niște confetti. Îmi place să cred că sînt și eu un om cu confetti, iar pentru mine drumul spre confetti a avut următoarele stații: Vulnerabilitate, Iubire, Empatie și Solidaritate. Colegul meu din generală nu a parcurs drumul ăsta, dar sper din suflet că va întîlni pe cineva care îl va face să pornească pe el, amintindu-și de curiozitate, glume și experimente.

Tu, draga mea Sara, știu de pe acum că vei fi o inspirație și o lecție de viață, cel puțin pentru mine, dar cu siguranță nu doar atît. Te aștept cu confetti!

A ta,
Mama

***Ana Maria Grădinariu** este coordonator de programe la Federația Volum.*

Alis ANAGNOSTAKIS

De ce nu putem trăi fără ea

Vi s-a întîmplat să vedeți pe cineva mușcînd dintr-o lămîie și să „vă plouă" în gură? Ei bine, s-ar putea să pățiți asta doar citind propoziția de mai sus și avînd în minte imaginea. Bebelușii care văd un alt bebeluș plîngînd încep să plîngă și ei, aproape automat. Dacă mergi prin parc și cineva se împiedică și cade în fața ta, tresari necondiționat, de parcă, pentru o clipă, simți durerea celuilalt. Ești într-o zi obișnuită la birou și cineva intră în încăpere extrem de agitat sau nervos – ai mari șanse să simți cum inima ți-o ia la galop și starea celuilalt pune rapid stăpînire și pe tine.

Cum este posibil să rezonăm atît de visceral unii cu ceilalți? De ce emoțiile de toate felurile sînt contagioase? Neuroștiința – această disciplină „punte" între neurologie și psihologie – ne oferă cîteva răspunsuri surprinzătoare.

În anii '80, neurologul Giacomo Rizzolatti și colegii săi de la Universitatea din Parma au descoperit accidental un tip nou de neuroni – neuronii-oglindă. Observau ce se întîmpla în creierul unor maimuțe care priveau pe cineva bînd apă sau manipulînd un obiect și au constatat că există neuroni care se activează la fel cînd maimuța bea ea însăși apă și cînd privește pe cineva făcînd același gest.

Dacă a privi o acțiune și a executa aceeași acțiune activează aceleași părți din creier – pînă la nivel de neuron – la primate, la oameni acest sistem al neuronilor-oglindă este și mai complex. El explică de ce, prin același mecanism, oamenii pot, literalmente, „trăi în mintea altora", preluînd stări, emoții și intuind gînduri sau intenții nerostite. Această capacitate se numește „empatie".

Cînd sîntem mici – pînă la vîrsta de 3 ani –, partea din creier numită „cortex prefrontal", care se ocupă, printre altele, cu gîndirea rațională, conștientizarea, analiza și ne permite să înțelegem că sîntem ființe distincte de cei din jurul nostru este încă foarte puțin dezvoltată. În schimb, sistemul limbic – zona „emoțională" a creierului – este extrem de activ încă de la naștere (și, conform ultimelor studii, încă din viața intrauterină). Asta explică de ce bebelușii sînt niște mici experți la interpretarea expresiilor faciale și preiau aproape automat stările adulților care au grijă de ei. Zicala „mamă liniștită" – „bebeluș liniștit" își găsește explicații științifice. Neuronii-oglindă ai nou-născuților funcționează la capacitate maximă, fără „cenzura" minții raționale care nouă, adulților, ne spune ce emoție trăim și că nu toate emoțiile pe care le simțim sînt ale noastre, că multe sînt doar preluate, prin empatie, de la cei din jur. Pînă spre trei ani, ființa umană nu face diferența între sine și alții – s-ar putea spune că ne naștem empatici pînă la identificare cu ceilalți.

Mai mult decît atît, capacitatea noastră pentru empatie, pentru conectare cu alții, este vitală pentru supraviețuire, iar calitatea empatiei de care avem parte în primii ani de viață determină într-o uimitoare măsură sănătatea tuturor relațiilor pe care le construim ulterior.

Într-o carte fantastică, *Teoria generală a iubirii* (în original, *A General Theory of Love),* neuropsihiatrii Thomas Lewis, Fari Amini și Richard Lannon demonstrează, cu argumente științifice solide, că ființele umane au fost create de Natură să trăiască optim numai în conexiune cu alții, niciodată în izolare. Iubirea este cel mai puternic vehicul prin care această conexiune se formează, iar creierele noastre sînt, fizic, „sculptate" de modul în care am fost iubiți sau alegem să iubim. Empatia este un ingredient esențial în această ecuație.

„Să moară și capra vecinului."

Bebelușii ale căror nevoi de hrană și igienă sînt îndeplinite, dar care nu primesc nici un fel de afecțiune, pur și simplu nu pot supraviețui. Ne naștem cu o capacitate și deopotrivă o nevoie fundamentală de „acordaj limbic" cu alte creiere – în primii ani de viață acestea sînt, evident, cele ale părinților noștri. Ne naștem „programați pentru empatie".

Cartea poate fi o lectură fascinantă pentru părinți – este una din cele mai clare și frumoase explicații despre de ce echilibrul emoțional al părintelui și modul în care el relaționează cu cel mic au efecte uriașe asupra creierului în formare. În esență, părinții modelează, în toate interacțiunile lor cu cei mici (încă din prima zi), creierul bebelușilor – creînd tipare care apoi durează toată viața. Lewis și co-autorii lui numesc aceste tipare (care se formează inconștient) „atractori" *(„attractors").* Sînt niște scheme emoționale care ne fac apoi să căutăm, inconștient, relații cu oameni cu scheme compatibile, ai căror „atractori" se potrivesc cu atractorii pe care ni i-am creat în fragedă copilărie. Așa se explică de ce unii oameni sînt implicați la nesfîrșit în relații despre care rațional știu că sînt toxice, însă emoțional sînt ca niște compulsii de care nu pot scăpa. Tiparele sistemului limbic sînt dincolo de controlul creierului rațional, oricît ne-ar plăcea să credem că e invers.

Să ascundem ceea ce simțim de teamă că vom fi judecați.

Datorită acestei proprietăți fabuloase a creierului nostru limbic de a intra în rezonanță cu alte creiere (și de a-și schimba structura cînd aceste interacțiuni sînt de lungă durată), partenerii de viață ajung să semene între ei și să se „acordeze" atît de bine unul la altul încît nu mai e de mirare de ce oameni care au trăit împreună o viață nu reușesc, la bătrînețe, să supraviețuiască dispariției partenerului. Același fenomen de rezonanță aduce lumină asupra magiei vindecării în psihoterapie – e mult prea puțin importantă școala sau tehnica pe care terapeutul o îmbrățișează, dar e esențială relația pe care o creează cu clientul său –, oamenii se vindecă pentru că sistemul lor limbic se „reprogramează" cu ajutorul unui terapeut empatic și care, el însuși, este extrem de echilibrat și poate fi prezent, conține și susține călătoria clientului de la dezechilibru emoțional la armonie.

Empatia este o capacitate profund umană – poate insuficient discutată și înțeleasă – care face posibile toate interacțiunile noastre unii cu ceilalți – atît la birou, cît și acasă. Lipsa completă a empatiei este considerată o patologie – multe studii sugerează că diverse forme de autism sînt conectate cu dereglări ale sistemului neuronilor-oglindă. A nu putea să intri în rezonanță cu cel de lîngă tine poate deveni un handicap sever în a trăi o viață împlinită, cu relații sănătoase.

Din păcate, acest subiect este absent (la fel ca toate celelalte legate de autocunoaștere) din educația formală. Nimeni nu ne explică cum funcționează emoțiile noastre, care este rolul lor, cînd și cum preluăm emoțiile altora și cum putem gestiona tot acest amalgam emoțional. Ba mai mult, a arăta sensibilitate emoțională, a-ți exprima prea direct emoțiile, a fi extrem de empatic pot fi considerate slăbiciuni. Nu rareori am auzit părinți spunîndu-le copiilor: „Nu mai plînge, e rușine la vîrsta ta" sau „Nu mai plînge ca o fetiță" sau „Ce te smiorcăi atîta, fii puternic!"

Faptul că școala ignoră complet acest subiect, iar educația de acasă îl ocolește – deseori din ignoranța noastră, a adulților, sau pur și simplu din disconfortul pe care noi înșine îl simțim în relație cu propriile emoții – face ca mulți oameni să învețe foarte devreme lecția grea a reprimării. Începem să ascundem ceea ce simțim de teamă că vom fi judecați și etichetați drept „slabi" sau „prea miloși".

În zona de business, reprimarea este dusă, deseori, la cote greu de imaginat. În cei zece ani de cînd fac *training* și *coaching* în companii foarte mari, am întîlnit mii de oameni care se plîngeau că șefii lor nu arată empatie. Cunosc oameni care și-au dat demisia de la un job pentru că se simțeau tratați mai degrabă ca niște cifre dintr-o statistică decît ca niște individualități cu trăiri, speranțe, motivații foarte particulare. Am lucrat de-a lungul timpului cu manageri care, pur și simplu, nu știau cum să își dea voie să fie empatici cu oamenii din echipele lor – teama cea mare fiind mereu că prea multă empatie, prea multă apropiere de oameni va fi interpretată ca lipsă de autoritate. În același timp, un fapt demonstrat de mii de ori este că oamenii sînt mai motivați atunci cînd se simt parte dintr-o echipă, cînd nevoile lor sînt ascultate, cînd individualitatea le este repectată, cînd mediul e prietenos, uman, empatic.

Empatia e parte din noi și, în același timp, trebuie cultivată conștient. Deseori o confundăm cu mila. Una din autoarele mele preferate – Brene Brown –, sociolog și cercetător care și-a dedicat cariera studiului emoțiilor și al modului în care oamenii pot trăi vieți împlinite, afirma că diferența fundamentală între empatie și milă este aceea că empatia autentică implică vulnerabilitate, pe cînd mila implică o atitudine de superioritate (chiar dacă, deseori, neintenționat). A privi către tristețea altora și a spune „săracul de tine", a încerca să-i oferi soluții sau să-i dai sfaturi, a trata emoțiile negative pragmatic, ca pe o problemă de rezolvat, nu e empatie. Empatia înseamnă a putea fi alături de cel care trece printr-o suferință fără a judeca, fără a încerca să înveselești, să arăți partea pozitivă, să-l grăbești pe celălalt, să-l împingi să depășească acea emoție. Empatia este conectare, prezență, ascultare.

S-au scris și se vor mai scrie nenumărate cărți pe acest subiect. Știința abia începe să descopere mecanismele complexe ale empatiei și rolul ei fundamental în viețile noastre. Ceea ce știm însă cu siguranță este că, la fel cum înțelegem importanța igienei fizice pentru o viață sănătoasă, la fel ar trebui să înțelegem importanța unei igiene emoționale. Cunoașterea de sine, atenția la propriile emoții, conectarea conștientă cu ceilalți, cultivarea unor relații empatice – toate sînt elemente indispensabile într-o viață trăită cu sens.

***Alis Anagnostakis** este trainer,* executive coach *și specialist în cultură organizațională. Și-a dezvoltat propria metodologie de training și a fondat o școală de* coaching *dedicată managerilor.*

Vera ULARU

Din sinceritate

Am terminat Facultatea de Asistență Socială, la Universitatea din București, în grupa de probațiune. Pentru cei ce nu știu, probațiunea este un sistem de sprijin al delincvenților. În mod normal, este o alternativă la pedeapsa cu închisoarea, un serviciu de libertate supravegheată, prin care, prin consiliere și sprijin, delincvenții sînt ajutați să nu recidiveze și să se reintegreze în societate. De asemenea, dezvoltă programe pentru cei din penitenciare, ca să se adapteze mai ușor după ieșirea din penitenciar. Să nu se întoarcă la delincvență, să își găsească un loc de muncă și în societate.

M-am înscris la colegiu, inițial. În anul acela, la colegiu, specializările se alegeau de la înscriere. Am ales probațiunea căci mi s-a părut interesantă. Era ceva nou, diferit, de care nu mai auzisem pînă atunci. Era altfel. În orele de practică din cei trei ani de colegiu și unul de facultate mergeam în vizită la penitenciarele Rahova și Jilava. Stăteam de vorbă cu deținuți cu vîrste și povești de viață diferite. Despre fiecare persoană cu care stăteam de vorbă făceam un raport, ca un fel de anchetă din care trebuia să reiasă cine era persoana respectivă, situația familiei, ce fapte săvîrșise și ce se putea face ca să își reia mai ușor viața cînd va ieși din închisoare. Primul pe care l-am cunoscut a fost la penitenciarul Jilava, un tînăr de 16 ani, de etnie romă. A intrat în camera îngustă și întunecată „de interviu" și s-a așezat pe scaunul liber din fața mea, de cealaltă parte a mesei. Ținea mîinile împreunate pe masă, iar capul mai mult aplecat, cu privirea în jos. După cîteva întrebări despre vîrstă și familie, prietenoasă, îl întreb cum a ajuns acolo. Ridică ochii și, fără să schițeze un zîmbet, îmi răspunde: „Am violat pe cineva". Privirea lui mi s-a părut că spune: „Comentezi?" Am simțit o încleștare în partea de sus a capului. M-am uitat la ușa închisă, care era în spatele lui, în partea cealaltă a camerei. M-am gîndit ce bine că e masa între noi. Nu știam cu cine o să stau de vorbă – probabil, din lipsă de timp și personal care să se ocupe de noi, nu aveam acces la dosarele celor cu care stăteam de vorbă înainte. Restul discuției nu mi-l amintesc prea bine. Cred că nu am aflat mare lucru despre el și ce s-a întîmplat. Făcuse parte, parcă, dintr-un grup care violase o fată din sat. Situația în care ei spun că ea fusese de acord să întrețină relații sexuale, apoi ea depune plîngere pentru viol. Discuția noastră a durat cîteva minute, la plecare am schițat un zîmbet înțelegător. În rata către București, pe drum spre casă, îmi amintesc că am rîs cu colegele și am povestit entuziaste despre tinerii cu care am stat de vorbă. Îmi doream să nu îl mai întîlnesc niciodată. Colegelor nu le-am spus însă, eram doar cu toatele înțelegătoare și empatice. Prietenilor nici atît nu le-am spus. Mă considerau cu toții un om bun, aparte, iar eu îmi doream și îmi plăcea să fiu apreciată.

Pînă să ajung în practică, învățasem la cursuri teorii ale criminalisticii și delincvenței. Rațional, înțelegeam situația acelui băiat. Provenea dintr-o familie cu antecedente penale și alcoolism, fratele și tatăl lui, dacă îmi amintesc bine, fuseseră și ei condamnați pentru diverse delicte. Emoțional, nu eram însă pregătită să îl întîlnesc. Iar mediul din penitenciar nu m-a ajutat nici el prea mult. Nu eram pregătită să îl ajut.

De curînd, am citit o carte despre un preot monah rus care a mers ca misionar în Siberia, unde a spovedit 25.000 de deținuți din închisorile de acolo. Unii dintre ei au niște povești de viață teribile. Omorîseră sute de oameni, violaseră, jefuiseră, prostituaseră și torturaseră copii. Oameni cu sufletele atît de „împietrite", cum le numește preotul, încît ai spune că n-ar mai putea simți vreo urmă de părere de rău vreodată. Mi-a rămas în minte dialogul cu unul dintre deținuții aflați în închisoarea din Cita:

„– Sînt de origine odessit..., am intrat la universitate... În scurt timp am dat-o pe băut. N-am mai terminat universitatea. Am bătut vreo trei ani pragurile azilurilor de noapte. Nu mai țin minte cum m-am pomenit din Odessa în Rostov. Aici trăiam tot numai în beții și aziluri. M-am gîndit într-o bună zi să mă pun pe picioare, adică să mă asigur material. În cel de-al 26-lea an de viață am mers în Caucaz. Acolo m-am aruncat, cum s-ar zice, în cel mai sîngeros măcel. Am organizat în total șase găști de tîlhari. Nu cruțam pe nimeni. În scurt timp, cinci cete au fost prinse de poliție și doar eu cu gașca mea mă mai ascundeam prin munți, în păduri, în peșterile sălbatice ale Caucazului. Nu aveam aproape niciodată mîinile nepătate de sînge omenesc. Cu mîinile mele am ucis chiar și femei însărcinate. Bani aveam mulți, nu mai știam ce să fac cu tot felul de fleacuri din aur. O, cîte n-am săvîrșit eu! Am omorît doi preoți... Despre siluiri nici nu mai vorbesc...

– Ce vă împingea să faceți asta?

– Părinte! Patimile ne-au făcut să ajungem asemenea fiarelor sălbatice, iar patimile sînt cultivate de lumea și mediul în care ne-am născut, am crescut și am trăit. Dacă am fi văzut, am fi simțit că oamenii nu ne văd ca pe niște bestii, ci ca pe semeni ai lor, zău, părinte, nu am fi fost bestii... (...) Luați prostituatele, oare nu mediul le fabrică? Nu numai că își vînd, pentru o bucată de pîine, trupul și sufletul unor patimi străine, dar, mai mult, același mediu le condamnă, le detestă și face din ele o rușine nu doar a creștinismului, ci a umanității în genere! Cînd vezi că toată lumea trăiește doar cu violență, cînd toate legile și autoritățile vieții publice nu reprezintă decît o presă neomenească, prin care se violează, se strivește omenirea în mîinile unei grămăjoare de oameni, atunci involuntar răbufnesc patimile și ești gata să faci orice!"

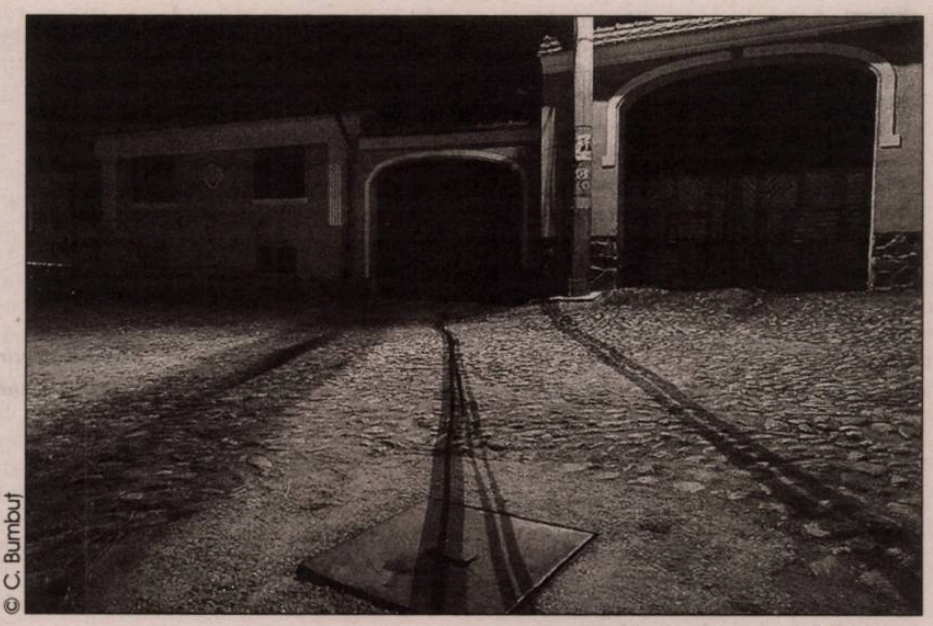
© C. Bumbuț

© C. Bumbuț

Despre cartea *Duhovnicul închisorilor* se spune că e prea puțin cunoscută în Rusia. Este, în schimb, un bestseller pentru occidentali și a fost tradusă în franceză, engleză și germană. Cartea critică devierile fețelor bisericești spre falsitate și lux exagerat și vorbește despre efectele unui sistem asupritor și fără de lege asupra oamenilor. Printre autorii mărturisirilor sînt sectanți, musulmani și oameni care trăiseră o viață dreaptă, dar un context nefericit sau un spirit de sacrificiu nemaiîntîlnit îi adusese în închisoare. Despre arhimandritul Spiridon, autorul cărții, nu am găsit nimic pe Internet. Poate a fost un angajat al serviciilor secrete care încerca să afla mai multe pentru mai-marii conducători.

Orice psiholog ar spune despre odessit că este un psihopat. Un bolnav mintal care consideră că toate cauzele faptelor lui sînt în afara sa, iar el nu are nici o vină. Se consideră victima unui sistem nedrept, parte a unei lumi care merita să fie distrusă pentru depravarea ei, iar el este îndreptățit să facă asta. Un caz clinic, care s-a declanșat din cauza unui context favorabil de împrejurări. Mulți dintre noi cred că spunem asta despre el, iar alt loc în afara închisorii nu i-am putea găsi. Poate că în zilele noastre ar fi ajuns într-un spital de boli psihice, dacă s-ar fi găsit un loc pentru el.

În carte, deținutul este condamnat la moarte și spînzurat. Înainte să moară se întreabă însă un lucru: „Noi sîntem excluși, sîntem închiși în pușcării, condamnați la moarte, dar cu toate astea nu ne împuținăm, ba, dimpotrivă, sîntem tot mai mulți și mai mulți". În fața morții, deținutul își deschide sufletul către preot. „Am simțit că ne iubiți sincer și că ne doriți mîntuirea", spune el.

În fața odessitului nu știu cum aș fi reacționat. Probabil că nu aș fi putut să îl privesc. Mi s-a strîns cumva stomacul numai cînd am citit paragraful de mai sus. Nu pot să nu mă întreb ce s-ar fi întîmplat dacă s-ar fi întîlnit cu preotul monah înainte să ajungă în Caucaz. Ce efect ar fi avut empatia sinceră față de el, înainte să se piardă și să omoare atîția oameni? Exemplul odessitului este unul extrem. Cred că merită însă să ne gîndim întotdeauna ce oferim: înțelegere și empatie, sau respingere și dispreț, înainte să fie prea tîrziu.

***Vera Ularu** este coordonator de comunicare la FDSC.*

Sorina PETRICĂ

Copiii și empatia

Există numeroase diferențe între oameni în ceea ce privește capacitatea lor de a manifesta empatie. Pentru a înțelege aceste diferențe, ar fi important să ne întoarcem în perioada copilăriei mici, atunci cînd se pun bazele acestei abilități. Studiile de specialitate aduc în discuție două categorii de factori care influențează dezvoltarea acestei abilități: factorii neurobiologici și cei de mediu. Noile cercetări în neuroștiințe arată că există o legătură fascinantă între propria noastră experiență dureroasă și percepția durerii altor persoane. O serie de experimente au arătat că, atunci cînd intrăm în contact cu oameni care suferă sau auzim despre o experiență dureroasă pe care a trăit-o cineva, se constată o activare intensă în ariile noastre cerebrale care sînt implicate în procesarea propriilor experiențe dureroase. Răspunsul automat poartă numele de oglindire și constă în activarea unor formațiuni cerebrale numite „neuroni-oglindă". Acest mecanism neuronal reprezintă un precursor al empatiei.

„Prostul moare de grija altuia."

■ ***Empatia este o abilitate mult mai complexă decît răspunsul automat de oglindire*** Deși „neuronii-oglindă" pot explica într-o anumită măsură cum putem avea experiența durerii pe care o trăiește o altă persoană, totuși nu explică în totalitate diferențele care apar. Empatia este o abilitate mult mai complexă decît o reacție automată de oglindire deoarece presupune înțelegerea perspectivei altora (teoria minții) concomitent cu un bun control al propriilor reacții emoționale ca răspuns la frămîntările și suferința observată. În consecință, empatia implică un set de abilități care se învață. Ele nu se dezvoltă de la sine, ca urmare a trecerii anilor, ci necesită o susținere adecvată din partea părinților. În mod firesc, majoritatea copiilor de 3-4 ani acționează impulsiv, au dificultăți în gestionarea propriilor emoții, au o perspectivă limitată asupra modului în care gîndesc și se simt ceilalți. Prin urmare, chiar dacă este echipat cu resursele necesare care să-i permită să rezoneze la suferința altcuiva, nici un copil nu o poate face în mod natural dacă nu trăiește într-un mediu care să-i permită să învețe empatia, compasiunea, răbdarea, autocontrolul. Toate aceste lecții nu pot fi învățate decît cu sprijinul adulților din jurul lor. Cu alte cuvinte, ori de cîte ori îi încurajăm pe copii să își comunice emoțiile în cuvinte, să recunoască emoțiile altor persoane, să se „pună în pielea" altcuiva și să vadă cum s-ar simți, să se gîndească la consecințele sociale pe care le implică un anumit mod de comportament, le oferim tot atîtea posibilități de a-și dezvolta empatia.

■ ***Ce putem face pentru a sprijini dezvoltarea empatiei?*** Putem să-i oferim copilului o relație care să fie pentru el o bază de siguranță și un refugiu în momentele dificile, pentru a învăța cum să-și organizeze emoțiile și să-și dezvolte abilitățile de autoreglare emoțională. Studiile arată că empatia se poate dezvolta doar atunci cînd nevoile emoționale ale copiilor sînt satisfăcute. Atunci cînd copiii învață că pot conta pe părinții lor ei sînt mult mai pregătiți să manifeste empatie față de ceilalți.

E bine să-i sprijinim să dezvolte un sens al moralității care să nu depindă de administrarea recompenselor sau pedepselor. Copiii sînt capabili să-și ofere în mod natural ajutorul și să fie empatici cu ceilalți. Utilizarea recompenselor materiale inhibă manifestarea naturală a comportamentului de acordare a ajutorului.

Accentul trebuie pus pe educația minții și copilul trebuie tratat ca o persoană care posedă „minte", nu doar nevoi fizice. Vorbiți-i copilului despre modul în care emoțiile noastre ne influențează comportamentul. Discuțiile despre stările mentale îi ajută pe copii să învețe despre teoria minții (înțelegerea faptului că ceilalți oameni au dorințe, obiective, nevoi și emoții diferite de ale noastre). Teoria minții se dezvoltă gradual în primii ani de viață. În absența sprijinului și a exercițiului, copiii au dificultăți în identificarea corectă a perspectivei celorlalți.

Sprijiniți copiii să exploreze cît mai multe perspective de interpretare a unei situații. Poveștile, filmele, situațiile de viață oferă copiilor oportunitatea de „a se pune în locul altora" și de a privi lumea prin prisma personajelor respective (ce cred, ce doresc, cum se simt). Prin intermediul acestor întrebări, copiii pot învăța că există mai multe moduri de funcționare a minții. Studiile arată că există o legătură între aceste tipuri de discuții și nivelul lor de înțelegere a perspectivei celorlalți.

***Sorina Petrică** este psiholog clinician și psihoterapeut cognitiv comportamental.*

Cristian NEAGOE

Vulnerabilitate, ce cuvînt frumos!

În cartierul meu locuiesc mulți nevăzători, mai mulți, cred, decît în orice altă parte a orașului. Îi observi pe străzi cum își caută drumul cu bastonul, cum rememorează pași și gropi și obstacole, cum scrutează în gol încercînd să afle de la trecători ce autobuz a venit în stație – dacă e cineva acolo să le răspundă.

S-ar putea ca motivul acestei prezențe neobișnuit de mari să fie faptul că în Vatra Luminoasă se găsește singurul liceu tehnologic special pentru nevăzători, unde persoanele cu deficiențe de vedere pot învăța o meserie. Cînd mergi printr-un oraș din Vest, întîlnești la fiecare pas persoane cu dizabilități. În România, ele lipsesc în mod suspect. Și nu pentru că ar fi mai puține ca în alte părți, ci pentru că li se refuză un drept fundamental: accesul. Accesul fizic în spațiul public, accesul la o viață demnă. Duc o existență fantomatică, fiindcă majorității tipice nici nu-i trece prin cap să ia în considerare și nevoile lor.

Autoritatea Națională pentru Persoane cu Dizabilități anunța, la sfîrșitul lui martie 2016, că în România trăiesc 768.376 de persoane cu dizabilități. Numărul lor s-ar putea să fie mai mare; autoritățile nu reușesc niciodată să numere pe toată lumea. Mulți oameni sînt invizibili în România – n-au acte, trăiesc în zone izolate sau în diverse forme de sclavie contemporană.

Într-o zi mă îndreptam spre casă pe Bd. Chișinău, cînd mi-am dat seama că în fața mea umblă un nevăzător. Înainta lent și la fiecare pas își folosea bastonul ca pe un radar pentru obstacole, pe drumul lui obișnuit, atent reconstruit în minte. În mîna stîngă avea o plasă de cumpărături, ieșise probabil să-și ia ceva de mîncare. *Ce aventură sinistră trebuie să fie să mergi chiar și pînă la magazinul din colț cînd ești orb sau bătrîn sau gravidă sau în scaun cu rotile sau bolnav psihic într-un oraș ca ăsta,* mă gîndeam. Și atunci am văzut-o. Era fix în fața lui. O mașină parcase chiar pe trecerea de pietoni a unei străzi lăturalnice spre care omul meu se îndrepta încrezător. Bastonul a mers la dreapta pe sub botul mașinii parcate și l-am văzut cum se lovește nasol la genunchi și la coapse, apoi la burtă, în caroseria nesimțirii. S-a îndreptat, a pipăit cu mîinile capota de metal lucios și a trecut șovăind pe alături, ștergînd cu cămașa următoarea mașină parcată în scîrbă pe trotuar.

Cu vreo săptămînă înainte de întîmplarea asta am fost invitat să creez conceptul unei expoziții cu care Active Watch urma să participe la un concurs lansat de Muzeul Național de Artă Contemporană din București. Singura condiție: să fie cu sau despre oameni cu dizabilități. Materialul cu care mi-am propus eu să lucrez sînt *experiențele,* pentru care nu ai nevoie de vreo introducere în lumea artei, ci doar de minime instrucțiuni de folosire. Și mi-am mai propus să evit capcana compătimirii. Nu despre *deficiență* va fi vorba, ci despre *diferență,* cum a observat Cristina Voinea într-o cronică publicată de *Scena9.*

Am vrut să concep o expoziție la care să aibă acces oricine – fie că are o dizabilitate sau că nu înțelege nimic din arta contemporană, fie că e copil sau vîrstnic, că-i lipsește un simț sau are prea multe gînduri în cap. Dacă refuzi să intri în convenție și să-ți asumi o dizabilitate, preferînd rolul turistului tipic, neimplicat, vei descoperi pe parcurs că abilitățile restrîng uneori imaginația și îți pot crea un oarecare disconfort: lucrările sînt dispuse la nivelul celor în scaun rulant, fotografiile nu se văd înainte să le atingi, să le miroși, să le auzi, etichetele gravate în plastic alb îți pot păcăli privirea. Accesul e cuvîntul-cheie. Și vulnerabilitatea. „Cu toții sîntem vulnerabili", mi-a spus Corina Șuteu după ce a vizitat expoziția. „Despre asta e vorba aici, despre vulnerabilitățile noastre ascunse prin experiența celor care le trăiesc la vedere." Normalitatea se trage din normă, iar norma e un pat al lui Procust. Nu încapi în el, se taie din tine ca să respecți tiparul. Normalitatea e brutală, iar societatea care o impune e o brută.

Așa că am creat un traseu imersiv prin care să se poată juca oricine are chef să-și asume o altă perspectivă asupra lumii, chiar și într-un microunivers muzeal care vine, de obicei, cu un set strict de reguli: „Nu atingeți exponatele!" / „Nu vă urcați pe pereți" / „Nu vă băgați nasul!" / „Interzis accesul cu cîini!" Aici lucrurile stau pe dos. Iar dacă vrei să ai parte de experiența completă, trebuie să închizi ochii ca să „vezi" ceva în expoziția asta.

Expoziția „Normalitate, ce cuvînt brutal!" – o explorare artistică a dizabilității – e găzduită de MNAC București pînă pe 6 octombrie 2016. Curator: Cristian Neagoe. Artiști: Mihai Barabancea, Paul Dunca & Virginia Lupu, Cosmin Manolescu, Ivana Mladenovic, Monotremu, Mircea Topoleanu.

***Cristian Neagoe** este curator al Street Delivery și a coordonat strategia de comunicare pentru „Darwin's Room", de Adrian Ghenie, care a reprezentat România la Bienala de Artă de la Veneția în 2015.*

Cristian CIOBANU

Strada unde am pupat-o pe Mimi

Vă amintiți de panourile apărute în București acum vreo șase-șapte ani pe care scria „Strada unde am pupat-o pe Mimi“, „Locul unde băteam mingea cu băieții“ sau „Troleul care mă ducea acasă“? Simțiți ceva atunci cînd treceți printr-un astfel de loc? Poate o vibrație afectivă? Sau poate sînteți indiferenți – cert este că informația vă face să cunoașteți mai bine persoana în cauză.

Panourile despre care am amintit au fost parte a unei campanii numite „De ce iubim Bucureștiul?“, avînd ca scop sensibilizarea bucureștenilor și provocarea unui sentiment de apartenență la oraș. Asta pentru că afectivitatea spațiului și empatia sînt interconectate: omul și spațiul comunică afectiv și se îmbogățesc reciproc de semnificații. Domeniul care studiază asta se numește Geografie Mentală și pleacă de la premisa că putem să ne simțim mai bine în locul în care trăim dacă experimentăm spațiul direct sau prin ochii semenilor noștri.

Tipuri de percepții asupra spațiului

Geografia mentală se află la întîlnirea dintre geografie și psihologie și încearcă să arunce o ocheadă în mentalul colectiv, cu limitările inerente, și să surprindă modul în care spațiul se reflectă în mintea fiecăruia dintre noi. Concret, există trei feluri în care gîndim spațiul.

Primul palier se referă la ceva ce este atît de comun încît a devenit de la sine înțeles – situarea în spațiu sau *„propriocepția“*. Fiecare dintre noi, oriunde ar fi în oraș, știe unde să se ducă pentru a ajunge acasă. Nu avem întotdeauna o hartă la noi pe care să o consultăm permanent, dar avem una în mintea noastră, o hartă mentală. Aceasta are o utilitate imediată și este folosită pentru deplasarea în spațiu, cu atît mai folositoare într-un spațiu urban.

Însă spațiul nu este doar un labirint prin care oamenii trebuie să găsească drumul potrivit, ci este încărcat cu semnificații, mai puternice sau mai slabe. *Al doilea palier* de percepție, numit *„atributiv“*, este legat de valorile mentale ale spațiilor percepute, odată cunoscut, un spațiu capătă anumite însușiri în mintea fiecăruia.

Cel de-al treilea palier este cel afectiv. Valoarea spațiilor poate, în unele cazuri, să depășească o simplă calitate informativă și utilă orientării și deplasării, ea poate trece în domeniul afectivului, în momentul în care cineva vibrează emoțional la contactul (fizic sau mental) cu un anumit spațiu. Acel loc poate avea semnificații personale, simbolice, iar subiectul percepției este profund marcat de acest lucru. Exemplele variază de la ulița copilăriei sau bătătorul de covoare din spatele blocului la celebra stradă unde am pupat-o pe Mimi.

Spațiul trăit

Spațiul poate fi considerat gol de semnificații, cel puțin teoretic, doar pînă în clipa cînd îl experimentăm. În momentul în care începem să avem anumite trăiri într-un anumit spațiu, el devine un loc. Putem spune că oamenii transformă spațiul în loc pentru a-l putea digera bucată cu bucată. De exemplu, dacă facem o călătorie lungă cu automobilul, spațiul traversat nu are semnificații speciale pînă nu avem o experiență. Fie că ne oprim pentru a privi peisajul, pentru a mînca ceva sau pentru că avem o pană de cauciuc, acel spațiu unde am oprit devine loc. Ne vom aminti de acel spațiu și de experiența noastră de fiecare dată cînd vom trece pe acolo. Locul este așadar un fragment de spațiu cunoscut, știut, limitat. Pe măsură ce îl cunoaștem, spațiul se tranformă în loc, fie prin percepție, fie prin cunoașterea directă, măsurarea și catalogarea sa. Spațiul devine loc atunci cînd este mai bine cunoscut și este înzestrat cu o anumită semnificație, atunci cînd capătă o valoare. Un loc are o anumită însemnătate afectivă, el reprezintă ceva pentru omul care îl percepe astfel. Este interesant cum, în cunoașterea spațiului, ne folosim de afectivitate ca de un al șaselea simț. O experiență plăcută poate transforma spațiul, îl poate îmbiba cu anumite valori, la fel cum o poate face percepția prin simțuri. Vedem din ce în ce mai mult în jurul nostru, mai ales în spațiile urbane, o adversitate a locuitorilor față de spațiul în care trăiesc. Spunem despre București că este aglomerat, murdar sau neinteresant, iar spațiul devine o problemă pe care trebuie să o rezolvăm cînd vrem să ne deplasăm în oraș. De multe ori încercăm să anihilăm spațiul pentru a cîștiga timp, privim în gol în metrou cîteva minute sau ne formăm propriul univers în automobil, fără să simțim kilometrii pe care-i parcurgem. Aceste lucruri ne fac să nu mai trăim spațiul, care rămîne lipsit de valori afective.

Spațiu și timp

Spațiile încărcate de valori afective sînt de obicei percepute personal sau percepția este restrînsă la un grup. Fiecare dintre noi are propriile experiențe și propriile trăiri afective, poate irepetabile. Putem oare transmite aceste trăiri altor persoane? Geografia mentală se preocupă, prin excelență, de prezent, deoarece percepția se realizează prin acțiunea directă a stimulilor. Totuși, pe palierul afectiv, se întîmplă ca anumite spații să conțină atît informații despre prezent, cît și despre trecut. De exemplu, bunicul meu, și probabil nu numai el, *„vede“* în București clădiri și monumente care nu mai există în realitate, cum ar fi statuia lui Brătianu din mijlocul intersecției de la Universitate.

Situațiile și exemplele personale afective sînt numeroase și sînt convins că fiecare dintre noi le are pe ale lui. Există și o tehnică de suprapunere a unei fotografii vechi peste una din prezent *(fig. 1)* pentru a face un fel de punte peste timp (exemple găsiți pe dearphotograph.com). Dacă ne îndepărtăm puțin de palierul afectiv și încercăm o generalizare la nivel social, relațiile spațiu-comunitate se păstrează. Un exemplu foarte bun ar fi sud-vestul orașului București, ocupat la început, după relocarea boierilor în zona vestică, de pătura socială cea mai de jos: țigănia Mitropoliei și mahalaua calicilor. Adrian Majuru, cînd vorbește despre Bucureștii mahalalelor și periferie ca mod de existență, încearcă să creeze o legătură între situația anterioară secolului al XVII-lea și prezent, cînd cartierele Rahova și Ferentari sînt în continuare considerate cele mai rău famate. Acest lucru poate fi pus pe seama unei proiecții străvechi, în timp ce noi, cu instrumentele geografiei mentale, am numi-o „paleoimagine“ – percepția spațiului trecut sau geografie mentală istorică. Afectivitatea spațiului nu numai că se poate transmite de la un om la altul prin empatie, dar poate intra în anumite percepții istorice care să se transmită de la o generație la alta. Spațiile afective relevante pentru un grup de persoane, o națiune, de exemplu, se pot transforma în spații sacre sau mitice, locuri care fac parte din panteonul de simboluri definitorii ale acelui grup. Locul unei bătălii importante sau locuri legate de o personalitate marcantă sînt valoroase nu pentru că ar păstra ceva în realitate, ci doar în plan afectiv.

„Spune-mi cu cine te însoțești, ca să-ți spun cine ești.“

Spațiul personal și empatia

În urmă cu șase ani am realizat o cercetare încercînd să surprind atitudinile afective asupra propriului cartier în cadrul unei investigații despre geografia mentală din București. Le-am cerut respondenților să-și exprime, pe de-o parte, atitudinea față de propriul cartier, iar pe de altă parte să spună care consideră ei că este atitudinea celorlalți locuitori ai Capitalei față de cartierul lor. Variantele de răspuns au o puternică conotație afectivă, ele variind de la „îmi iubesc cartierul“ la „îl urăsc“.

Au rezultat în acest mod două hărți, una a atitudinii endogene asupra propriului cartier, iar cealaltă a atitudinii percepute exogene: prima arată cum este văzut cartierul de către propriii locuitori, iar a doua modul în care aceiași locuitori consideră că este văzut de către alți locuitori ai orașului. La acestea se adaugă harta fricii, adică harta percepției siguranței în București. Atitudinea endogenă e în mare parte pozitivă, oarecum în contradicție cu percepția siguranței surprinsă de harta fricii. Zonele apropiate de o atitudine negativă sînt Berceni, Rahova, Ferentari, Ghencea și Griviția, și cu toate acestea nuanțele de roșu aproape că lipsesc de pe hartă.

În ceea ce privește atitudinea percepută exogenă, lucrurile revin mai aproape de percepția siguranței. La cartierele enumerate mai sus se adaugă Baicului, Electronicii și Străulești. Locuitorii lor sînt conștienți că propriul cartier nu este bine văzut de către ceilalți bucureșteni.

În general se remarcă o topofilie a locului propriu: de cele mai multe ori propriul cartier este văzut mult mai bine decît credem că este văzut de ceilalți. Acest lucru se întîmplă din simplul sentiment de apartenență al omului, de unde a apărut și sintagma *„nicăieri nu-i ca acasă“*. Dacă privim locul ca pe o porțiune de spațiu devenită cunoscută, experimentată, atunci „acasă“ este locul prin excelență. Spațiul propriu este cel mai bine reprezentat mental și, deci, cel mai bogat în valori afective.

În concluzie, există o comunicare afectivă între spațiu și om. În momentul în care spațiul este trăit, el se îmbogățește de semnificații la fel cum omul asimilează acele experiențe noi. Nu doar experiența devine parte a ceea ce sîntem, ci și spațiul de care este legată aceasta. Cunoașterea acestor spații echivalează cu a cunoaște mai bine persoana sau grupul care a experimentat afectiv locurile. Dacă vrem să ne simțim bine în orașul nostru trebuie să îl *„rupem“* în locuri semnificative pentru noi sau pentru cei care ni le comunică. Astfel, spațiul vast, necunoscut și periculos poate deveni mai ușor de digerat.

Spațiul trăit, contactat direct, parcurs pe jos sau cu bicicleta ne poate da alte repere de afectivitate. De la locuri istorice importante, la strada unde am pupat-o pe Mimi, spațiul trăit ne spune cine sîntem și ne ajută să-i descoperim pe cei din jur.

Cristian Ciobanu *este doctor în geografie cu lucrarea* Studiu de geografie mentală în municipiul București, *care a pus bazele Geografiei Mentale în România (www.mentalgeo.wordpress.com). Din 2012 locuiește în Țara Hațegului, unde se ocupă de Geoparcul Dinozaurilor Țara Hațegului, geoparc internațional UNESCO administrat de Universitatea din București.*

Jurnalist, femeie, victimă

***Lina Vdovîi** de la Casa Jurnalistului, **Elena Stancu** de la Teleleu și **Ana Maria Ciobanu** de la* Decît o Revistă *sînt cîteva dintre jurnalistele de la noi care au documentat intensiv cazuri de violență domestică – sînt și cîștigătoare ale burselor Superscrieri ale Fundației Friends For Friends pe această temă de interes public. Le-am rugat, așadar, să vorbească despre cum cîștigi încrederea cuiva care a fost victima unui abuz, cum decurge relația jurnalist – subiect în timpul documentării, dar și după publicarea articolului, și dacă empatia poate, în acest caz, să bruieze limitele profesionale ale meseriei de jurnalist.*

Elena STANCU

„Singurul lucru pe care vreau să-l scriu e adevărul“

Aleg subiecte care mă interesează direct, legate de lucruri care mă sperie, care mă dor, care mă obsedează pe mine. Timp de un an și jumătate am încercat să înțeleg de ce românii își educă fiii și fiicele cu cureaua și am intervievat adulți care au crescut în familii „bune“, deținuți închiși pentru acte de violență, copii și tineri din comunități defavorizate. Toți au fost victimele educației cu palma și cureaua, la fel ca mine. Le spuneam asta de la început, atunci cînd le ziceam și de ce documentez acest subiect: pentru că vreau să înțeleg ce mi s-a întîmplat mie, pentru că vreau să spun povestea și altora și pentru că vreau să vorbesc despre cicatricele pe care o astfel de educație le lasă asupra adulților.

Victimele unor abuzuri – de orice fel – sînt de obicei suspicioase, mai ales față de jurnaliști. Se tem, pe bună dreptate, ca povestea lor să nu fie răstălmăcită – mai ales dacă au avut experiențe nefericite cu presa –, se tem să nu fie transformate în victime demne de milă. Sînt întotdeauna sinceră: le spun de ce mă interesează povestea lor, de ce cred că e important să o afle și alții și că singurul lucru pe care vreau să-l scriu e adevărul. E o decizie pe care oamenii o iau în primele cinci minute cînd te cunosc: sînt sau nu sînt de acord să vorbească cu tine și să-ți povestească viața lor. În momentul în care o victimă acceptă să îmi spună povestea ei, asta înseamnă că deja i-am cîștigat încrederea. E imposibil să controlezi felul în care evoluează relația cu oamenii. În Penitenciarul de minori și tineri din Craiova am cunoscut un tînăr de 21 de ani, Petrișor, cu care am ținut legătura. Petrișor a crescut de la șapte ani într-un centru de plasament, a ajuns aici după ce a fugit de-acasă de mai multe ori de frica tatălui său vitreg care i-a spart dinții, l-a dat afară desculț în zăpadă, l-a bătut cu frînghia de la tractor udă de motorină. De la 15 ani a crescut mai mult prin penitenciare, pentru că a primit trei condamnări pentru fapte de violență. Petrișor mă suna săptămînal (dacă au bani, deținuții au dreptul să sune de la telefonul public la cîteva numere înregistrate de gardieni). De fiecare dată cînd mă suna nu-mi cerea nimic, doar îmi spunea cum mai e viața lui, cum sînt colegii de cameră și că iubita nu i-a mai dat nici un semn de șapte luni. Cîteva săptămîni nu am știut de ce mă sună, apoi am realizat: mă suna pe mine pentru că nu avea pe nimeni pe lumea asta căruia să-i dea un telefon.

Lina VDOVÎI

„Empatia e ceea ce le lipsește celor mai mulți jurnaliști din România“

„De ce să-ți povestesc prin ce-am trecut?“, mă întreabă femeia care mă vede pentru prima dată cînd o rog să înșire bătăile pe care le-a primit de la tatăl ei. Lîngă noi, sora ei cu păr blond și ochi limpezi își pune probabil mai multe întrebări din aceeași serie. Cine sînt eu și de ce le scormonesc trecutul? Cu ce le ajută reportajul meu? Va alina oare durerea pe care au trăit-o? De ce să mă treacă acolo, la terasa de lîngă gara din Constanța, prin cele mai rușinoase momente din viețile lor?

Trag aer adînc în piept. Una dintre cele două surori suge nervos din țigară, cealaltă își hîțînă picioarele sub scaun. „Am o poveste similară“, le zic. „Am trecut prin [*aproape*] aceleași lucruri.“ Se lasă ușor pe spate și încep să mă asculte. Le spun cum urla de se zdruncinau pereții, cum ne ținea închise în casă, cum ne bătea uneori pe mine, pe surorile mele și pe mama pînă i se făcea lehamite.

„Rîde ciob de oală spartă.“

Femeile din fața mea, victime ale violenței domestice, încep să tremure. Sora mai mare mă ia de mînă și mă privește adînc în ochi. Pe măsură ce mă deschid, tensiunea dintre noi scade și apropierea crește. Eu empatizez cu ele, ele empatizează cu mine. Uneori, singura modalitate de a-i face pe oameni să vorbească e să te deschizi în fața lor. Să le mărturisești, dacă e cazul, prin ce-ai trecut și să-ți arăți vulnerabilitățile. Vor vedea că nu sînt *one on one* cu trauma, că lumea e, din nefericire, un loc plin de oameni care au suferit. Cele două surori au aflat despre mine atunci lucruri pe care nu le știa nici măcar prietenul meu. La despărțire, după o îmbrățișare lungă, am stabilit ziua și ora următoarei întîlniri, apoi a celei de după, apoi m-au primit în bucătăria lor și ne-am băut cafelele la aceeași masă.

Însă de cele mai multe ori jurnaliștii nu împărtășesc aceleași drame cu personajele lor. Destăinuirile, cînd nu există, nu-i pot ajuta să le afle povestea, iar în acest caz, onestitatea și buna-credință sînt singurele instrumente la îndemînă pentru a săpa adînc în conștiința celor din fața lor. Le explici demersul tău jurnalistic și-i faci să înțeleagă că, cu puțin noroc, munca ta va schimba ceva. Poate nu în viața lor, poate nu în viitorul apropiat, dar schimbarea se va produce și lumea asta va fi nițel mai bună. Am vorbit de curînd cu cele două surori cu tată violent. Îmi dau *like*-uri și comentarii pe Facebook. Mă cheamă la mare și mă asigură că ușa lor va fi mereu deschisă. Nu știu cînd îmbrățișezi sau cînd faci un pas în spate. Nu știu cînd ajuți oamenii sau cînd deschizi reportofonul și scoți *aha*-uri mecanice. Nu știu care-i limita între jurnalistul și omul din mine.

Dar uneori poate e bine să nu știu toate astea.

Ana Maria CIOBANU

„Te atașezi invariabil de oameni“

Încep întotdeauna apropierea de un subiect greu documentîndu-mă. Consider că e cel mai important pas și prima mostră de respect pe care poți să i-o arăți unui om care s-a confruntat cu o situație traumatică. Citesc tot ce pot în domeniu, statistici, rapoarte, analize, presă. Stau de vorbă cu experți și-mi verific ipotezele. Uneori merg pe teren, fără să fac interviuri, doar ca să mă familiarizez cu lumea în care urmează să intru. De exemplu, dacă urmează să fac interviuri în profunzime cu tineri care au crescut în sistemul de protecție a copilului, mă duc în centre, fac voluntariat, petrec timp cu educatori, bucătărese, supraveghetori, chiar dacă nu voi folosi nimic din interacțiunile acestea în scris. E un timp de predocumentare care mă ajută să învăț „limbajul“ și să mă orientez prin lumea în care urmează să mă scufund.

Încrederea oamenilor despre care scriu cred că este direct proporțională cu timpul pe care îl investesc pentru a mă apropia. Cu cît cineva simte că ești cu adevărat interesat să-i înțelegi povestea și faci toate eforturile pentru asta, cu atît se va deschide mai mult. Cred că e nevoie de măcar trei întîlniri pentru a dărîma primele bariere. La o încredere autentică și greu de zdruncinat cred că am reușit să ajung după măcar o lună. Un alt semn care apare spontan, în funcție de conexiunea umană la care ajungi, e cînd cineva simte nevoia să-ți mărturisească ție ceva și-ți povestește mult mai mult decît și-a propus. Apoi începe un dans complicat în care trebuie să-i reamintești că ești în primul rînd reporter, că ai carnețelul deschis și reportofonul pornit, dar și că îl vei trata cu respect și empatie și nu vei folosi nimic din ce nu vrea să apară, dacă detaliile *off the record* nu schimbă povestea. În ultimii doi ani de cînd scriu despre violență în familie, mi s-a întîmplat din păcate ca fiice cu care discutam despre violență fizică din partea tatălui să-mi mărturisească sau să sugereze detalii ale abuzului intim pe care nu erau pregătite să le dezvăluie public, chiar și sub pseudonim. Sînt momente cînd reacția persoanei abuzate este să-ți povestească *tot*, în cele mai mici detalii, pentru că actul de a povesti o eliberează. Cred că atunci nu mai ține de încredere sau de calitățile tale de reporter, ești doar un pion a cărui treabă este să nareze și să dea mai departe povestea, ca ea să nu rămînă doar un vis urît. „Să nu fi fost degeaba ce-am îndurat“ e o formulare care apare adesea în interviurile cu victimele unui abuz în cuplu sau în familie. Dezvăluindu-și cele mai ascunse dureri, unele victime prind putere și simt că într-un fel contribuie la prevenirea abuzului pentru potențialele victime.

„Uneori, singura modalitate de a-i face pe oameni să vorbească e să te deschizi în fața lor.“

În special în relația cu victimele violenței în familie, cred că am putut să „dăruiesc“ doar încredere și o conexiune mai puternică cu realitatea. În timp ce povesteau, unele femei spuneau că nu le vine nici lor să creadă prin ce au trecut și că au supraviețuit. Se simțeau mai puternice narînd situațiile pe care le depășiseră. Se simțeau curajoase că își dădeau povestea mai departe pentru a stopa toleranța socială față de această problemă. Uneori am „dat“ din casă. Am vorbit cu copiii martori la violența în familie despre ce a însemnat pentru mine divorțul alor mei, despre ce gîndeam la 12-13 ani și cum mă simțeam în momentele alea. N-am făcut-o ca să mă apropii, ci pentru că am simțit că aveau nevoie să nu se simtă singuri în situațiile respective.

Te atașezi invariabil de oameni. Uneori simt că mi-e dor de un personaj despre care am scris. Și unora dintre oameni li se poate întîmpla același lucru cu reporterul pentru că, pentru o perioadă limitată de timp, le-ai acordat mai multă atenție decît oricine altcineva.

a consemnat Karin BUDRUGEAC

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Ne(in)formați, dar cu vocație?

Examenul de titularizare în învățămînt 2016. Din cifrele furnizate de Ministerul Educației, s-au prezentat la examen aproximativ 22.800 de dascăli. Rezultatele concursului sînt următoarele: 45% din numărul total al candidaților au reușit să ia peste 7, aproape 35%, între 5 și 6,99, iar 30% au obținut sub nota 5. Pe lîngă toate acestea, 29 de dascăli au fost eliminați din concurs pentru fraudă sau tentativă de fraudă. Din regulile descrise de același ministru, cei care au luat peste 7 vor obține un post în învățămînt pe o perioadă nedeterminată, iar cei care au obținut note între 5 și 7 – pe o perioadă determinată (adică pe post de suplinitori). Cei care au fraudat examenul nu vor primi deloc post în acest an școlar. Pornind de la aceste date, sînt cîteva observații de făcut și cîteva întrebări de adresat celor competenți să răspundă.

■ Un profesor suplinitor are exact aceleași responsabilități față de elevi ca unul angajat pe o perioadă nedeterminată: trebuie să știe în aceeași măsură materia pe care urmează să o predea, pedagogia pe care trebuie să o aplice etc. Singura diferență dintre cei doi este strict administrativă, de contract cu statul. Așa stînd lucrurile, de ce sînt acceptate două bareme, în speță unul mai îngăduitor cu suplinitorul?

■ Este evident că, măcar teoretic, există o diferență de calitate între un suplinitor și un profesor definitiv „așezat în învățămînt". Unde sînt angajați mai exact suplinitorii? Care sînt zonele din țară în care un dascăl poate profesa avînd acest examen trecut în CV cu nota 5? Mă îndoiesc că un astfel de profesor va ajunge în buricul tîrgului bucureștean sau municipal (deși...). Se vor găsi niscaiva cătune sărace și fără standarde pretențioase care să îi accepte și în care lipsei lor de pregătire profesională i se va adăuga și o inevitabilă demobilizare în fața greutăților specifice zonelor uitate de minister și de inspectorate. Altfel, e scris în Constituție că toți elevii au dreptul la o educație de calitate și la șanse egale în școală.

Nota 7 pentru promovarea examenului de titularizare nu este cumva prea mică?

■ De ce un profesor care a fost prins fraudînd examenul de titularizare mai este lăsat să își „încerce norocul" în anul imediat următor? Nu s-ar impune cumva o sancțiune mai dură, dat fiind că, în meseria de dascăl, corectitudinea este, ca să zic așa, înscrisă în fișa postului și contribuie decisiv la autoritatea didactică cu care te prezinți în fața elevilor? Poate dacă ar sta pe margine trei ani, să spunem, ar avea mai mult timp la dispoziție să reflecteze la rolul și misia pe care le are în școală și ar avea mai multe șanse ca „pata de la dosar" să se mai albească prin niscaiva stagii de voluntariat acolo unde e mai greu în învățămînt (zone cu abandon școlar masiv, de exemplu).

■ Am citit cîteva dintre subiectele date la examenul de titularizare (limba și literatura română, istorie, geografie etc). Subiectele „ating" (verifică) atît competențele din domeniul de predare, cît și pe cele pedagogice. În privința primelor, trebuie spus că subiectele nu sînt cu mult mai dificile decît cele pe care le-au avut tinerii la bacalaureat. Așa că nu se pricepe de ce atît de mulți dascăli nu au reușit să sară peste nota cea mai mică de trecere. În privința evaluării competențelor pedagogice, subiectele propuse sînt aride, cer răspunsuri standard: sînt simple „exerciții" de manual, care lasă în ceață experiența, talentul, creativitatea, opinia profesională a dascălului. Iată cîteva exemple: „prezentați rolul surselor istorice în formarea/dezvoltarea și evaluarea competențelor din programa școlară de istorie", „descrierea unei metode de formare/dezvoltare a competenței specifice alese, menționînd un avantaj și un dezavantaj al acesteia", „proiectarea a doi itemi de tip diferit, unul de tip obiectiv și unul de tip semiobiectiv, pentru evaluarea uneia dintre competențele specifice din secvența dată".

■ Și, nu în ultimul rînd, pornind tot de la subiectele citite, nota 7 pentru promovarea examenului de titularizare nu este cumva prea mică? În fond, dacă scazi din nota asta punctul dat din oficiu, ar rămîne de acoperit de către profesor 6 puncte, ceea ce ar însemna ceva mai mult de jumătate din punctajul maxim.

Concluzia rămîne: peste jumătate din cei 20.000 de profesori nu au reușit să ia nota minimă pentru titularizare. Poate că de aici ar trebui început cu reforma. Știu, sînt salarii mici în învățămînt. Dar sînt, totuși, o mulțime de oameni care bat la porțile lui. E adevărat, cu formație și informație precare, dar, poate, cu vocație. Altfel, de ce ar face-o?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Dacă ai legume în frigider și paste sau orez în cămară

Poți să faci legume cu paste sau orez. Dar pune multe legume și mai puține paste sau orez. Dacă ai apă la chiuvetă și ceai în cămară, fă un ceai. Dar pune multă apă și ceai cît să simți drogul lui. Dacă ai o roșie, pîine și o ceapă, toacă roșia, pune pîinea în tigaie, perpelește-o să devină crocantă, apoi aruncă roșiile în tigaie, fă-le rumene și urcă-le pe pîine. Ceapa roade-o separat. Cu sare. Dacă ai praz, nu știu cum, ți-a rămas doar praz în casă, nu te sfii să-l arunci într-un puf de ulei. Taie prazul și nu-l topi în ulei. Doar așa, dă-i gust cu sare și piper. De ai un ardei (nu ți s-a întîmplat niciodată să-ți rămînă doar un ardei gras? Mie mi-a rămas. Eram cu un țigan borît și el m-a învățat că ardeiul gras are personalitatea lui), pune-l la perpelit, apoi aruncă-l în oțet. O frunză de viță de ai, ce faci cu ea? De o însoțești cu un pic de orez, iese sărmăluța. O roșie de ai (cum să nu ai tu o roșie?), umple-o cu orez și dă-o la mîncat cu sare strop. Nu zic de vînătă. Dă-o cu smochine, dă-o cu struguraș, cu piper și sare, pic de ulei și aia e masa pe ziua întreagă. Cum? Băgînd-o pe tigaie. Aha, banana. Banana mereu rămîne. Ia-o, dă-o prin zahăr și coace-o la cuptor. Iarbă? Rupe iarbă, toac-o și pune-o cu apă și sare. Bunăăăă! Piper, cît cuprinde. Oase? O supă de oase, ce zici? Merge la orice, iese atîta măduvă, grăsime, gust din ele... Da, doar os. Mărar? Mîncare mărar. Toacă mărarul, aroma lui face mîncarea singură. Măr? Coace-l! Zmeură? Roade-o! Pepene? Sparge-l în două! Galbenul? Adoră-l. A, semințele de dovleac? Păi, la cuptor le înfierbîntezi și îți țin foamea. Ulei și pîine? Pe bune? Da, cu zahăr deasupra, dacă ai ou, dai pîinea prin ou. Friganele!!!! Despre cum se scrie? Altădată!

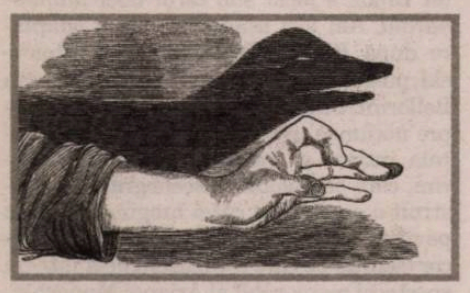

Iaromira POPOVICI

bazar

Familii și dispariții

Familia e, în jurul tău, mai ales cînd ești mic, și adolescent, chiar tînăr, un soi de zid. Între tine și restul lumii, lume care pare sau poate fi ostilă: cu zidul ăsta, contează mai puțin. Zidul poate fi din cărămizi mari și roșii, din nuiele sau chiar din paie (vezi casele celor trei purcelușI). La un moment dat, odată cu trecerea timpului, zidul începe să se prăbușească. Sau doar să se deterioreze. În el apar ochiuri tot mai mari, ferestruici prin care la început vezi exteriorul, poetic: un petic de cer, o floare care crește colo, un pom dincolo. Ele pot fi interpretate așa atîta timp cît rămîn niște simple ochiuri în țesătură. Dar, cu timpul, se lărgesc exagerat, obscen aș zice, permițînd lumii exterioare să pătrundă tot mai mult dincolo de zid: o vezi, auzi, începi s-o simți, s-o miroși. În final, aceasta vine de-a dreptul peste tine. Zidul pică și aceasta năvălește, copleșitoare și tumultuoasă, peste tine, cel veșnic nepregătit. Așa se întîmplă, cred, cînd te maturizezi de-a binelea. Cînd îți pleacă odraslele. Și, mai ales, cînd îți mor părinții. Sentimentul de neant, de-a dreptul, e aproape o senzație fizică.

Am resimțit toate astea cu ocazia unei noi morți în familie. A murit cineva de care nu eram atît de apropiată, dar care își aducea și el contribuția la zidul respectiv, fie el de paie sau cărămidă. Moartea și golul pe care îl lasă, mai ales cînd dispariițiile se repetă, la intervale relativ scurte, pot deveni covîrșitoare. Precum un sac al lui Moș Crăciun plin cu pietre de moară pe care trebuie să-l cari în spate pînă la sfîrșitul propriei vieți.

Cînd aveam 16 ani, cineva m-a chemat din oră, la liceu fiind, ca să-mi spună ceva. Să-mi dea o veste. În uniformele terne de atunci, în fața cancelariei, am primit-o: murise tatăl meu. De atunci încolo, cînd colegele mele se mai învoiau, în fața aceleiași cancelarii, de-a lungul timpului, cu formula magică și, desigur, inventată: „Învoiți-mă vă rog și pe mine, mi-a murit bunicul... etc.", mi se strîngea de fiecare dată inima.

Tatăl meu era centrul lumii copilăriei mele. De fapt, el inventase acea lume. O lume în care totul se putea, se construia, în care realitatea era doar o componentă, iar ficțiunea și mitul o depășeau. Un univers în care toleranța prima, totul se rezolva cu vorba bună, oamenilor li se explica, înțelegeau și așa făceau. Care funcționa și care a ținut atît cît a ținut și tatăl meu (nu că valorile ei s-ar fi prăbușit și ele, doar că niciodată nu le-am mai simțit pe toate așa, adunate, una peste alta).

Bunica mea, a cărei dispariție a urmat, era reprezentanta lumii domestice și conservatoare, ea fiind casnică o viață și crezînd în valorile confortabil numite tradiționale, de genul cumințenie, virtute, liniște exagerată. Toate acestea avuseseră o influență nocivă asupra mamei mele, generînd o stare conflictuală. În ce mă privește, cu o generație-tampon între noi, și vremurile tot evoluînd, efectul nu a mai fost același. Da, bunica mea îmi spunea sau, mai curînd, mă sfătuia să nu plec din casă, dacă s-ar fi putut, niciunde, pentru că, pînă la urmă, totul e periculos: dar eu nu luam lucrurile astea *ad litteram*, ci ca pe un îndemn la moderație. Plecam, dar nu atît de mult, și mă întorceam la ore rezonabile. Ea nu se supăra pe mine, pentru că mă iubea și vedea și simțea că mie-mi place, în egală măsură, și să hălăduiesc prin orașul comunist, și să stau cu ea. Să stau și să arunc un ochi, din culise, asupra lumii ei politic corecte *avant la lettre:* ea strîngea, dintotdeauna, în bucătăria ei, toți defavorizații, oameni, printre altele, cu probleme psihice, bătrîni, săraci etc., îi omenea și stătea de vorbă cu ei, fără vreo urmă de dispreț. Din bucătăria ei am învățat diversitatea lumii și că nimeni nu-i mai prejos decît celălalt, că vîrsta e o prejudecată, iar dizabilitățile – un ghinion. O singură hibă a avut educația ei: avea un cui împotriva bărbaților și m-a învățat mereu să „nu-i las să profite de mine". N-am crezut eu așa ceva, dar ceva-ceva din educația asta ostil-puritană s-a lipit și de mine, mai ales într-o epocă dificilă, în care să rămîi însărcinată prea devreme ar fi fost o dramă.

Bunicul meu, plecat mult mai tîrziu decît tata și bunica, ar fi putut părea, la o primă vedere superficială, întruparea lumii practice. Dar nu era doar atît, ci mult mai mult. El a fost, de fapt, un fel de înger păzitor. În hainele lui de curte, pe care unii le-ar numi jerpelite, deși mie nu mi se păreau așa, pentru că erau foarte curate. Cu bascul lui gri spălăcit și cu găurele pe cap, el m-a susținut ani la rînd, tăcut și prezent. Vorbea numai cînd avea ceva de spus, simțea cînd chiar aveam un necaz și niciodată, absolut niciodată nu m-a lăsat la greu. Era mereu acolo pentru mine: cu bani, cartofi prăjiți, afecțiune și umanitate.

Poveștile dispariițiilor nu se opresc aici. Ele vor mai continua, inclusiv cu unele controversate: și cînd se duce cineva cu care nu ai avut relații chiar idilice, tot e dureros și schimbător de drumuri.

Mirella PATUREAU

Teatrul ca tehnică de rezistență

– sau scurtă și falsă vacanță provensală –

● Festivalul de Teatru de la Avignon la cea de-a 70-a ediție, 6-24 iulie 2016.

Cu un focus pe teatrele din Orientul Mijlociu și un afiș semnat de un artist franco-algerian, Olivier Py, aflat astăzi la cea de-a treia ediție a mandatului său, Festivalul de la Avignon a devenit o platformă unde teatrul și politica s-au întîlnit pentru a răspunde unei lumi în criză, pradă deznădejdii și spaimelor, terorii și lipsei de ideal. Un festival coerent, extrem de puternic și de generos, o selecție oficială de 63 de spectacole cu 289 de reprezentații, în 39 de locuri de joc, un forum uriaș, un spațiu de o rezonanță tulburătoare…

Am ajuns la Avignon imediat după atentatul de la Nisa, în plină stupoare, amestec de teroare și de neîncredere. Și totuși, Festivalul a continuat, atmosfera festivă, forfota voioasă abia au fost știrbite. Un manifest special adresat pe 15 iulie de Olivier Py participanților la Festival sublinia: „În aceste zile de doliu… forța noastră este astăzi să fim împreună. Un gest de rezistență". Și continua: „În fața celor ce vor să ne impună tăcerea, nu vă cerem un minut de tăcere, dimpotrivă, vă propunem să aplaudăm împreună forțele vieții". Apocalipsa e pentru mîine, un avertisment pe care teatrul îl lansa aproape în fiecare seară, promițînd în același timp să rămînă un spațiu de rezistență și de utopie creatoare. Anul acesta, Olivier Py plasase Festivalul sub titlul „dragostei de posibil" și se întreba: „Cum să trăim cînd politica e fără speranță și a uitat viitorul? Cum să trăim cînd ideile nu mai au nici o valoare, cînd corpul social este sfîșiat, speriat, redus la tăcere?… Cînd revoluția este imposibilă, ne mai rămîne teatrul".

Aceste suflete condamnate la infern…

Cu *Damnații* flamandului Ivo van Hove în Curtea de onoare a Palatului Papal, Festivalul s-a deschis superb și somptuos. Trupa actorilor de la Comedia Franceză, venită la Avignon după o absență de peste douăzeci de ani, a adus un lustru special, dubla emoție a așteptării. Ivo van Hove a plecat de la scenariul filmului lui Visconti, din 1969, și declara că nu a văzut filmul înainte, ceea ce e foarte clar și în același timp e fascinant cum, păstrînd scenariul literar, aproape replică cu replică, film și spectacol se privesc în oglindă, identice, dar diferite. Două chipuri monstruoase în apele unei oglinzi cu ape tulburi. Van Hove nu caută neapărat să copieze sau să inventeze alte imagini sau altă istorie, ci pur și simplu povestește altfel, dar păstrează aceeași sevă otrăvitoare ce izbucnește în final cu o violență a timpurilor noastre. Istoria unei familii de industriași atrasă în cercul infernal al regimului nazist, o istorie terbilă, plină de asasinate, trădări, viol, pedofilie, incest, crime în masă și trădări în lanț. Istoria începe cu incendierea Reichstag-ului și sfîrșește cu imagini din lagărul de concentrare de la Dachau, imagini de arhivă sau filmate în direct ori înregistrate (Noaptea Cuțitelor Lungi). Actorii sînt prezenți permanent, imensul platou scenic, cu o deschidere de 40 de metri, e străjuit în stînga de cîteva oglinzi de machiaj. Este spațiul privat, unde personajele se pot odihni, dar unde pot fi urmărite de cameramani, mereu la pîndă, pentru prim-planuri sau detalii; în dreapta, pe o platformă, stau la rînd șase sicrie deschise. Aici va fi depus fiecare personaj asasinat, apoi capacul e

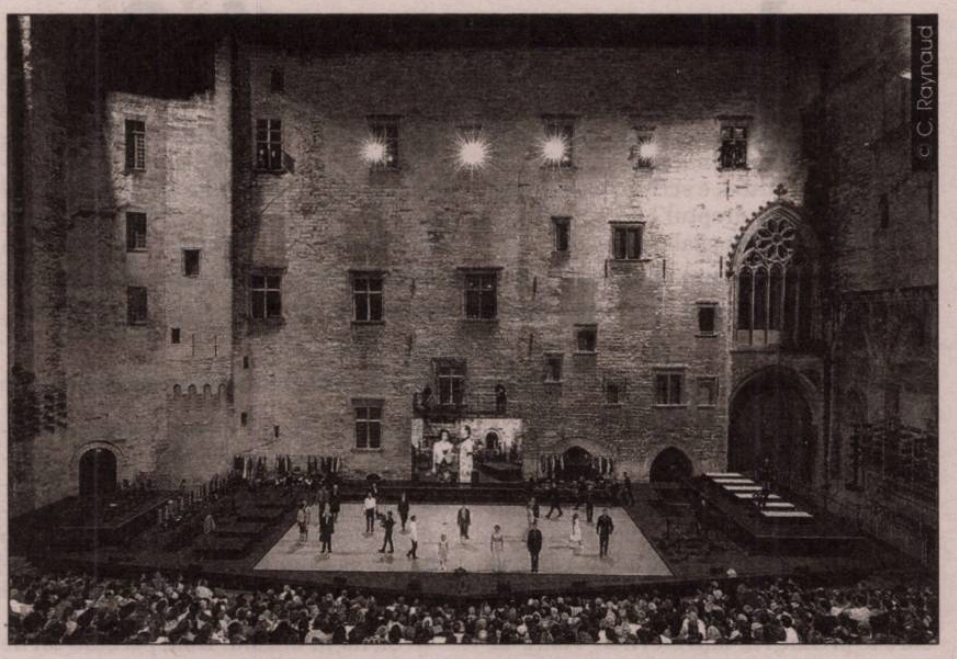

închis în vreme ce pe ecranul central putem vedea urlînd morții uciși și sortiți infernului. Personal, prefer cînd Van Hove lucrează cu actorii săi flamanzi (ca, de pildă, în *The Kings of war,* după Shakespeare), e o problemă de ritm și de sonoritate a limbii. Cu actorii de la Comedia Franceză, pactul e diferit. Stilul *„grande famille"* impune, mai onctuos și pervers în același timp. Denis Podalydes e poate cel al cărui joc sobru, extrem de precis și de rece, corespunde cel mai exact stilului regizorului flamand. Și dacă i se poate spune că epocile istorice nu sînt aceleași, imaginea scenică opune un adevăr evident: armele sînt făcute să ucidă.

Umbrele fascismului reînviat

Nu este singurul spectacol care la Avignon s-a terminat cu o apocalipsă ce bate la ușa noastră. La Krystian Lupa însă, teroarea se instalează treptat, din tăceri și umbre, dineul burghez e instalat în jurul unei mese, în vreme ce pereții încep să vuiască și un zgomot surd cutremură pereții și înghite o lume ce se scufundă. *Piața eroilor,* montată la Vilnius, pe scena Teatrului Național lituanian, este cel de-al șaptelea spectacol al regizorului după Thomas Bernhard. Și aici, textul este inspirat de oroarea nazismului și de posibila sa resurgență în zilele noastre. Piesa, scrisă în 1988, un pamflet cu ocazia alegerii lui Kurt Waldheim ca președinte al Austriei, fost ofițer nazist, a făcut scandal la epocă și poate deranja și astăzi. Se pot auzi fraze ca „avem astăzi în Austria mai mulți naziști ca în 1938". Piața Eroilor din Viena este piața unde Hitler a ținut un discurs în 1938 cu ocazia anexării Austriei la cel de al III-lea Reich. Într-un apartament lugubru, cu ferestrele spre Piață, cu mobilele deja împachetate de plecare, se pregătește înmormîntarea profesorului Schuster, care s-a sinucis aruncîndu-se pe fereastră. În actul doi, asistăm la o serie de diatribe lansate de Robert, fratele profesorului, împotriva Austriei, a îndobitocirii indivizilor prin nivelarea culturală și artistică, o apocalipsă programată care va vedea umanismul, literatura și arta vîndute sirenelor vulgarității și mediocrității. Lupa construiește un univers din tăceri și cuvinte murmurate, unde replicile, lente și rar picurate, au o intensitate dusă pînă la incandescență. Un teatru simplu, plin de vibrații ascunse, într-un spațiu gri, aproape vid, cu lumini reci, transcendat de prezențe obscure, ce conduc treptat spre explozia finală, cînd se trezesc vechii demoni…

O tigroaică ce venea de departe…

Și monologul *20 noiembrie* de Lars Noren, cunoscut în România grație spectacolului sibian semnat de Eugen Jebeleanu, este un text care suna extrem de puternic în contextul actual, monologul unui adolescent german ce se pregătea să facă un măcel în fostul său liceu înainte să se sinucidă. Este un text documentar, căci Noren a folosit jurnalul intim, real, al adolescentului, iar spectacolul suedez păstrează această dimensiune teribilă a „faptului divers", sobru, simplu, glacial, cu un interpret precis și implacabil, și pe care l-am regăsit în cu totul alte registre în cel de-al doilea spectacol al Sofiei Jupither pe textul Gianinei Cărbunariu, *Tigern*, sau *Tigrul sibian* în română. Textul a fost scris acum cîțiva ani și pleca de la un fapt divers, un tigru ce scăpase din grădina zoologică din Sibiu și care a terorizat orașul înainte de a fi omorît. Anul trecut, tot la Avignon, o companie franceză jucase textul, pus în scenă de François Bergoin în ediția „Off ", sub titlul *La tigresse,* și m-am amuzat să văd subtitlul sau explicația – *„un documenteur"*, cuvînt compus, imaginar, ce alia documentul și ideea de fabulație, *menteur…* În fond, nu spunea Cocteau că arta este o minciună ce zice adevărul? Textul însă a fost salutat și atunci de critici ca puternic și necesar, metafora Străinului ce deranjează fiind perfect lizibilă. La început era deci ideea de a face o parodie a genului documentar, gen în care autoarea este pionieră în România și unde continuă să exploreze noi căi. În contextul actual însă, fabula tigroaicei, sau a străinei în oraș, fugărită și eliminată, s-a încărcat cu nuanțe noi. Dovadă că, intuitiv, Gianina Cărbunariu, ca toți artiștii sensibili la sunetul vremii, a știut să identifice un motiv ce a căpătat sensuri grave. Spectacolul Sofiei Jupither este extrem de simplu și în același timp inventiv, cu cinci actori ce traversează cu umor și inteligență o serie de personaje, de la șoferi de taxi și bancheri, la vrăbiuțe și alte făpturi cu pene sau cu blană. Spectacolul păstrează astfel ironia și verva textului, substratul absurd, sugerînd în același timp gravitatea ascunsă a metaforei. Dacă publicul se amuză cu bunăvoie, intrînd în joc, rîsul nu rămîne însă niciodată inocent și cred că textul și sensurile sale actuale vor continua să bîntuie o vreme spiritele.

„Bobo" din toate țările, uniți-vă!

Rîsul a fost o armă teribilă și în curtea Liceului Aubanel, deși și aici vom asista la o apocalipsă în ediție specială. Acum doi ani, deja, spectacolul *La imagination del futuro,* venit de la Santiago de Chile, creație colectivă a companiei Re-Sentida, în regia lui Marco Layera, cucerea cu voioșie publicul și suscita indignarea stîngiștilor puri și duri. La 40 de ani de la moartea lui Salvador Allende, mitul eroului național era pus în discuție, luat în derîdere și, de ce nu, nu era oare Marx cel care ne avertiza că omenirea se desparte rîzînd de trecutul ei? Iată-i, așadar, din nou la Avignon, cu *La Dictadura de lo Cool,* cu aceeași frenezie explozivă și paradoxală, căci în obiectivul satirei, fără milă, juisivă și excesivă, se află propria lor categorie socială, un mediu micburghez, dar care a știut să reunească beneficiile oferite de sistemul capitalist și conștiința socială a mediilor progresiste. Paradoxul rezidă așadar aici, critica acerbă vine din interior, e vorba de propria lor imagine și, de ce nu, de a noastră, spectatori ai Festivalului In, beneficiari ai unei stîngi privilegiate, *„la gauche caviar"* sau *„les bobos". La Dictadura de la Cool* se vrea o fotografie monstruoasă a epocii noastre, declara regizorul, inspirată de *Mizantropul* lui Molière, de romanele lui Houellebecq sau de textele Comitetului invizibil (mai precis, de *L'Insurrection qui vient,* eseu politic, publicat în Franța în 2009): „Facem parte din ce criticăm și nu știm cum să rezistăm".

Avignon la ora rusă

Am descoperit vara aceasta cariera mitică de la Boulbon, acolo unde, în 1985, Peter Brook a jucat sub cerul liber *Mahabharata*. Am fost așadar să văd o adaptare după *Frații Karamazov* de Dostoievski, pusă în scenă de un tînăr regizor, Jean Bellorini. Cinci ore despre bine și rău, despre noțiunea teologică de Dumnezeu, morala intimă și judecata supremă. Bellorini, care semnează și scenografia, a construit o scenă pe a cărei lungime circulau pe niște șine platforme cu elemente de decor (soluție pe care o văzusem deja într-un spectacol memorabil al Arianei Mnouchkine, *Les Ephémères)* și, în mijlocul ei, un soi de cabană de lemn cu acoperișul plat, pe care se putea circula și care era identificată ca o *datcha,* inevitabilă pentru „rusitatea" poveștii. La ce bun să construiești însă un alt decor în acest cadru natural fabulos? Poate doar pentru că spectacolul va fi reluat pe scena Teatrului Gérard Philipe din Saint-Denis, condus de regizor. Adaptarea e semnată de Bellorini și de Camille de La Guillonnière, care, travestit în Dame Loyale, prezintă spectacolul cu umor și explică – tendință brechtiană, fără îndoială – firul povestirii. Cîteva lungi „tuneluri", sau tirade interminabile, ca acela al Marelui Inchizitor, îngreunează inevitabil spectacolul. O prea mare acumulare de detalii, un text prolix și fără intensitate. Dar pariul de a adapta un asemenea text-fluviu era riscant și spectacolul, ca și adaptarea, mai au nevoie de cîteva ajustări, bolta cerească nu salvează totul.

***Mirella Patureau** este critic de teatru și traducătoare, cercetătoare la Atelier de Recherche sur l'Intermédialité et les Arts du Spectacle, CNRS, Paris.*

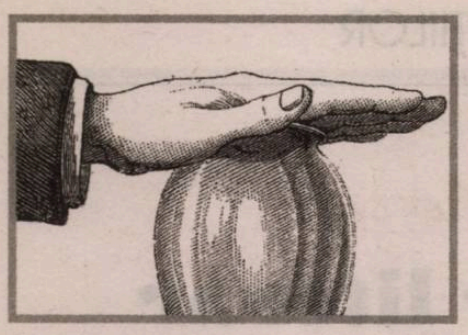

George BANU

scena lumii

Crochiuri japoneze

Descopăr azi că de Japonia, mintal, nu m-am despărțit. E ce am resimțit acum, cînd am revenit. O purtam încă în mine și, ajuns din nou acolo, ea a renăscut ca o floare ofilită. Nu o descopeream, o recunoșteam...

Mie nu-mi place Delacroix – prea sportiv, prea energic –, dar nu pot uita un carnet de schițe descoperit într-o expoziție: figuri rapide, contururi niciodată fixate ce, împreună, afirmă instantaneitatea ca formă de libertate. Și uneori, ca azi, cînd propun aceste „crochiuri japoneze", la el mă gîndesc. Ele sînt disparate, cert, dar adunate par să se constituie într-o imagine „mișcată" a unei lumi nipone, familiare și totodată străine. Ca Marocul lui Delacroix.

În ciuda rezervelor formulate față de „generalități" privind o cultură – Cioran a fost criticat pentru eseul său consacrat Franței –, ele revelează totuși „adevăruri" ce îi sînt proprii, degajează arhitectura unei mentalități. Ea permite să identificăm un „spirit", o ordine comună, dar nu ne cer imperativ să sacrificăm inserția fugitivă a individualului... voiajul privilegiază această dualitate. Alianța între ceea ce persistă și ceea ce survine ca o fulguranță a concretului, a ceea ce intimitatea cu el produce. E lecția antropologiei moderne: nu antropologie de fotoliu, ci una de teren.

În Japonia, protocolul se respectă strict, dar nu i se asociază automat prestigiul. E o discrepanță străină Europei, căci doar la Tokyo sau la Matsumoto un editor reputat – cel mai reputat – sau un mare director de teatru respectat te pot invita într-un mic restaurant frecventat de studenți sau localnici ai cartierului. E poate o conduită proprie lumii artei, dar cum să rămîn insensibil? Ea implică un abandon al prestigiului fără ca aceasta să perturbe rigoarea protocolului: cîrciuma unde nici un lider occidental n-ar intra, unul japonez o frecventează fără rezerve sau reticență. Ca acum, celebrul om de teatru Kushida. Sîntem așezați împreună pe un tatami în timp ce alături doi adolescenți își evaluează atent resursele modeste înainte de a comanda o altă carafă de sake.

Aici, printre chelneri, se agită o doamnă în vîrstă care ne servește rapid și atent. Pare un personaj ieșit din filmele lui Ozu, de altădată... din acele familii cotidiene fără eroi sau gheișe cărora cineastul le consacră eseurile sale. Îi propun să ne fotografiem și întreaga masă de oaspeți se reunește în jurul ei: nu zăbovește, fiind preocupată de sarcinile restaurantului, dar îi simt satisfacția, pudic exprimată. La plecare, ne întîlnim și, repede, caută ceva în buzunarul șorțului, improvizează un dar de mulțumire adresat doar mie: un șervet cald, imaculat! M-am gîndit atunci la Brecht, care iubea tocmai asemenea cadouri furtive, *cadoul-act* mai degrabă decît *cadoul-obiect* pe care japonezii îl oferă pînă la sațietate, cadou anonim și impersonal. Și, atunci, gestul modestei japoneze mi l-a evocat pe cel de neuitat al marelui actor Ilie Gheorghe. În fiecare seară triumfa în *Faust* la Sibiu, dar voia, mi-a spus el, să-mi ofere un recital Sorescu. Era ziua mea. Ne-am reunit cîțiva prieteni apropiați în Librăria Humanitas, Sânziana Milosoiu l-a filmat și astfel am primit pentru aniversarea mea un cadou de neuitat. Îl port în mine asemeni gestului de gratitudine din restaurantul de la Matsumoto.

Relația între respectul protocolar și indiferența la prestigiu se confirmă în sala de kabuki unde se prezintă capodopera *O poveste cu stafii de la Yotsuya*. Publicul își ocupă precipitat și tăcut locurile, așezîndu-se în fotolii sau pe mici scăunele; dar, la pauză, împreună cu un recent prieten, Shiga Shigehito, mă rătăcesc printre vînzătorii magazinelor instalate în foaier, care strigă, se agită, propun produse simple, fructe conservate, măști sau genți din țesături colorate, viața în expresia ei cea mai simpatic comercială. Aici nu se vînd obiecte de marcă apreciate de turiștii japonezi la Paris, poșete Vuitton sau parfumuri Dior. Aici, agitația pieței populare se constituie în „dublul" sălii. Ele își sînt indisociabile. Teatrul kabuki nu sacrifică, în numele artei, dimensiunea profană a vieții. Și de aceea am cumpărat de acolo cîteva nimicuri...

În Japonia se practică demagogia surîsului generalizat. Inflație a surîsului. Practică socială. Ea e agreabilă, dar iluzorie, și de aceea mă consolez cînd, ca spectator avizat ce totuși sînt, recunosc surîsul adevărat, surîsul păstrat dincolo de servitute și de obligație de comunicare, surîsul bătrînilor. Surîsul ca o mărturie de nesupunere la stereotipul surîsului, surîsul vîrstei asumate. Surîsul lui Kushida, ca în fotografia cu bătrîna doamnă din restaurant, e un dar de încredere reciprocă. Îl primesc și îi răspund legînd astfel între noi un dialog fără cuvinte. Dialogul surîsurilor netrucate.

În kabuki, totul se poate modifica, spunea Kenzaburo Oe și o repetă acum Kushida, în afară de soclul ultim, acela al travestiului, căci în el se concentrează arta actorului, se sublimează identitatea reală a bărbatului pentru a se converti în ficțiune feminină. Și, văzînd acest kabuki reînnoit, privirea mi-a fost sedusă de mișcările șerpuitoare ale unei tinere *onnagata,* Shichinosuke, fiu al marelui maestru Kanzaburo, în travesti, de înclinarea timidă a capului, de sexualitatea sa subtil asumată. Stilul rafinat al *onnagatei* e pecetea kabuki-ului. Mai mult decît aparițiile violent spectaculare ale stilului *aragoto* pe care, de altfel, Kushida le-a temperat. Surîsul *onnagatei,* surîsul Giocondei. Surîs dincolo de iubirea și neiubirea de teatru, miraculos reconciliate.

În kabuki, selecția repertoriului se motiva la origine și prin considerente meteorologice: *Stafiile de la Yotsuya* erau programate pe timp torid estival, căci ele, înspăimîntînd, puteau face ca publicului să-i „fie frig pe șira spinării". Acum aerul condiționat le-a diminuat puterea.

Kushida, pentru a înfățișa o fantomă, are intuiția de a conjuga o proiecție fluidă, imprecisă, cu violența unui corp ce sfîșie hîrtia și apare pe jumătate. Amestec de suprafață onirică și volum concret, asociere hibridă între irealitatea apariției și materialitatea corpului.

Folosirea cu precădere a unui cuvînt traduce „mentalități" naționale: românii se „descurcă", francezii *„s'en foutent"*, sînt indiferenți, japonezii spun de dimineața pînă seara *„hai"*, *„da"* – în această recurență se identifică respectul lor față de autoritate și totodată respectul pentru partenerul de conversație. Supunere și politețe, două posturi contrarii, reunite în materia însăși a limbii.

Într-un anticariat n-am cumpărat o mască și astfel nu i-am dat șansa să se elibereze, să se reintegreze într-un spațiu privat, așa cum un prieten a făcut-o demult pentru o marionetă birmană care acum și-a găsit parteneri printre cele pe care le posed și care, binevoitoare, au acceptat-o. Masca de la Matsumoto a rămas orfană!

O prietenă fotografă îmi oferă o imagine surprinsă în culisele unei săli de kabuki. O cabinieră în vîrstă îmbracă un copil ce debutează pe lungul drum al acestei arte, kabuki-ul, pe care Kushida vrea să-l elibereze de vechile-i constrîngeri formale. Cîtă atenție din partea ei și cîtă concentrare din partea viitorului actor! Această fotografie o iubesc ca pe un haiku al scenei. Mulțumesc, Aquio!

***George Banu** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

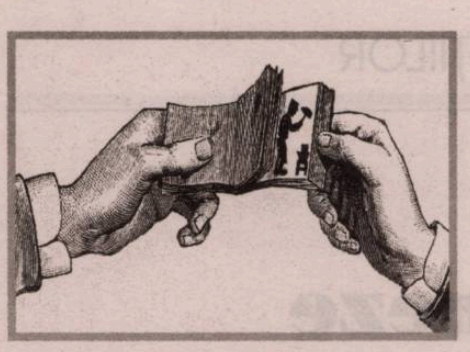

Marius CHIVU

feedbook

Deceneu și ultimul cronicar literar

● www.observatorcultural.ro

La începutul verii, revista *Observator cultural* a publicat, în cîteva numere consecutive, o admirabilă și foarte substanțială anchetă, realizată de Bianca Burța-Cernat, despre „impasul actual al criticii de întîmpinare", anchetă la care au participat aproape douăzeci de critici literari, care au încercat să răspundă la o serie de întrebări orientative, reluate aici fără ghilimele: Este cronica literară o specie caducă în anul de grație 2016? Dar așa-numita „critică de autoritate"? Se află, astăzi, cronicarul literar (și cronica literară) într-o criză de legitimitate; care ar fi cauzele? Ce se pierde (sau ce se cîștigă) prin slăbirea autorității cronicarului? Pe ce coordonate s-ar cuveni redefinit, în contextul socio-cultural actual, rolul comentatorului de literatură română contemporană? Înainte de epoca „douămiistă", critica literară era, la noi, o ocupație aproape exclusiv masculină. După 2000, raportul de forțe s-a modificat, cel puțin într-o anumită măsură, prin pătrunderea și afirmarea, în „arena actualității" literare, a mai multor comentatoare; cum comentați acest fenomen? În ce măsură mai înainte amintita „arenă" a actualității literare este un teritoriu al unor relații de putere? Cît de mult se înrudesc (și pe ce porțiuni se intersectează) „politica literară" cu politica propriu-zisă?

După cum se vede, întrebări grele și consistente, care bat în multe direcții și, în ciuda numărului mare de participanți, s-a răspuns aproape la unison, fără note discordante (ancheta este disponibilă integral, pentru abonații online, pe site-ul revistei). Pentru că la vremea respectivă am ratat participarea la această anchetă, scriu/reiau și eu aici, în propria-mi formulare și sistematizare, cîteva idei legate exclusiv de relația criticii de întîmpinare cu presa scrisă și cu mediul online.

În primul rînd, suportul. Toată lumea remarcă dispariția, treptată sau iminentă, a presei literare: pe fondul crizei din presa pe hîrtie, suplimente culturale ale cotidienelor nu mai există, iar alte cîteva reviste importante nu mai apar *(ALIA, Dilemateca, Cultura, Idei în dialog);* revistele de tradiție nu mai au relevanță de cînd se ocupă cu propriile parastase, iar cele din provincie fie nu au tiraj și distribuție, fie nu contează, fiind sînt doar simple afaceri culturale locale. În acest peisaj sinistru, excepții precum *Poesis International, Zona Nouă* sau, dacă-mi permiteți, *iocan,* nu fac decît să arate, prin contrast, cum revistele literare românești au pierdut pasul cu vremurile și legătura cu noile generații de cititori. De partea cealaltă a presei, în zona online, și aici lucrurile sînt amestecate: popularitatea Facebook-ului a îngropat blog-urile literare care acum zece ani dinamizaseră publicistica literară (erau multe, unele foarte bune, creau emulație, produceau conținut și dezbateri). În locul blog-urilor au apărut, ca niște kibuțuri online, site-urile și platformele literare, unde însă conținutul s-a pervertit treptat sub influența importanței exagerate acordate publicului (topuri fără relevanță, cretine de-a dreptul, recenzii modeste, folosind textele de prezentare ale editurilor, traducerea unor articole din afară etc.). Cîteva platforme culturale noi, demne de urmărit, par a fi varianta 2.0 a culturii pe Internet: scena9.ro și art7.fm.

În al doilea rînd, criticii. Au rămas foarte puțini cronicari de întîmpinare care fac asta de suficient de multă vreme și care mai scriu săptămînal. Seniorii s-au retras treptat, iar cînd n-au făcut-o sau au revenit, nu și-au recăpătat relevanța de altădată (și e firesc să fie așa, critica de întîmpinare se ocupă cu imediatul, cu noile nume, formule, mode etc.). Dar s-au retras mulți și din cei consacrați în anii 2000 pe fondul absorbției lor în mediul academic – un alt lucru relativ firesc: critica de întîmpinare necesită consecvență și un anume sacrificiu în relația timp de lectură *vs* valoare literară, unde mai pui lipsa ei de bătaie pe termen lung; un obicei prost la noi fiind adunarea cronicilor din reviste în volum, obicei care stimulează oportunismul și întreține impostura. În fine, cronicari tineri nu au apărut într-un număr suficient: fie din cauza lipsei publicațiilor, fie pentru că această îndeletnicire, care cere timp și, cum spuneam, un anume sacrificiu, nu este remunerată. Lăsată în voia pasiunii personale, nestimulată nici de mediul academic (în continuare nu există în universități cursuri practice de critică literară de întîmpinare), nici de cel publicistic, critica de întîmpinare și-a pierdut din anvergură și pare o meserie – pentru că e o meserie care se desăvîrșește în timp – pe cale de dispariție. Rezumînd: seniorii s-au retras ori nu mai pot, adulții o fac sporadic, iar tinerii n-o mai practică.

În al treilea rînd, stilul și abordarea. Sub influența mediului academic, strivit de propria importanță, discursul critic, destinat specialiștilor, a devenit prea arid, abuzînd de *slang*-ul teoretic și de clișeele genului (adjective/concepte precum „autentic" și „asumat" nu mai înseamnă nimic), fără formulări memorabile și fără umor, avînd aceleași modele depășite și moral, și teoretic, și stilistic. În condițiile unei piețe literare mondiale în continuă schimbare, critica noastră literară tot local și tot istoric se bate în piept. Dacă Deceneu ar fi făcut critică literară, la el ne-am fi raportat! Există un respect aproape religios pentru anumite figuri din vechime sau cu autoritate în trecutul relativ recent, figuri tutelare transformate în adevărate moaște ale criticii literare, lucru care face imposibilă reevaluarea, reformarea, ținerea pasului cu vremurile. La noi există un complex al autorității: ne raportăm la ea, o proslăvim, o deplîngem, ne emasculează. Iar asta și pentru că idealul suprem al literaturii este văzut tot ca accesul în panteonul ei postum, ca prezență în istoria literaturii. Or, istoria literaturii e o iluzie academică, o pasiune pentru bătrînii colecționari de literatură! De aici și traficul de influență, compromisurile, coteriile din zona revistelor vechi și a premiilor literare acordate în buclă: pentru că istoria literară e percepută ca un scop actual al instituțiilor literare, nu drept o consecință a valorii cărților în timp.

De cealaltă parte, sub presiunea audienței imediate și a tiraniei gustului personal, fără un *background* critic și teoretic adecvat, textele de blog adresate amatorilor de literatură sînt superficiale: abuzează sau se confundă cu prezentările editoriale, iar aspecte precum tirajul, vînzarea, ecranizarea, premiile, topurile și listele au ajuns să conteze infinit mai mult decît limbajul, structura sau viziunea în sine a cărții. Dacă critica academică scrie pentru specialiști, criticii universitari fiind în dialog cu ei înșiși sau cu colegii lor și cu gîndul la posteritatea istoriei literare, critica de blog sau de platformă online scrie pentru mase, cu gîndul la actualitatea *loisir*-ului artistic, nefiind, de fapt, în dialog cu nimeni și neservind, de fapt, decît – eventual, indirect sau fățiș – intereselor editurilor. Iar dintr-o profundă neînțelegere a literaturii și o și mai mare inadecvare la realitatea culturală, dar mai ales din oportunism și dorință de prestigiu găunos, a apărut conceptul de *trendsetter* literar, care nu este, de fapt, decît un broscoi-hienă al online-ului.

Și (nu) în ultimul rînd, publicul. Copleșit de mulțimea apariților editoriale și avînd la dispoziție, pe această piață mondială a literaturii, publicații în special străine și în general online, cititorul de carte contemporan a abandonat revista culturală ca instrument de orientare și elevare literară și caută, în locul discursului critic care converge către un verdict, ghidurile cu texte de recomandare și evaluare în regim de rating. Pentru că literatura nu mai înseamnă ea singură cultură și nu mai e doar cultură! *Readership*-ul este alcătuit acum mai mult din amatori de literatură decît din cititori de cursă lungă: pasiunea bate priceperea, iar gustul personal nu ține cont de confirmările autorităților sau de valoarea certificată.

Această anchetă a *Observatorului cultural* ar trebui să fie un *wake-up call* pentru cei care cred că încă mai cultivă cîmpul literar românesc. Dar nu va fi!

PUBLICITATE

Războiul propagandistic pe Frontul de Est:
„Sentinela" se bate la baionetă cu balaurul bolșevic

Nu rata ediția de iulie a revistei Historia

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de presă
Recomandată de PRIMA TV

Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

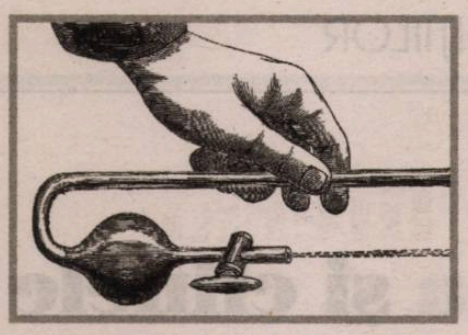

Oana STOICA

rosencrantz & co

Copilăria a pierit în zori

● *With a Little Help from My Friends* sau *Un joc pe bune*, de Maria Manolescu. Regia: Alexandru Mîzgăreanu, scenografia: Romulus Boicu, muzica: Alexandru Suciu, Video *Mapping & Design:* Luca Achim, Cristian Niculescu. Cu: Alexandru Voicu / Bogdan Florea, Irina Antonie, Vlad Bălan, Andrei Cătălin, Beatrice Rubică, Teatrul Excelsior.

Piesa Mariei Manolescu, *With a Little Help from My Friends,* lansată de dramAcum în 2006, a devenit textul-simbol al dramaturgiei despre adolescenți din România. O noapte de vară în Vama Veche petrecută de cîțiva tineri confuzi, care încearcă să-și găsească propria identitate printre normele sociale (și încălcarea lor) stabilite de adulți, cu iubiri eșuate și prietenii puse la încercare, se sfîrșește tragic. Textul traversează micile teribilisme adolescentine, înregistrează revoltele fără cauză și limbajul licențios pe sub care se insinuează frustrările, fricile și o melancolie fatală. Maria Manolescu surprinde subtil acea vîrstă la care lucrurile par toate importante, dramatice sau reversibile. Linia de demarcație între viață și moarte este aproape invizibilă. Textul panoramează starea indefinibilă de bine-rău, nesiguranța identitară, beția și confuzia libertății. La Teatrul Excelsior, regizorul Alexandru Mîzgăreanu recreează Vama Veche ca un spațiu al experiențelor, boem și liber, mai aproape de trecutul *undergound* al stațiunii decît de prezentul ei *mainstream*. De altfel, textul este scris în perioada hedonismului sălbatic de la Vama Veche, de unde și un anume parfum de *flower-power,* iar regizorul captează acest indiciu în spectacol. Muzica urmează această idee, astfel că Beatlesii rămîn în spectacol cu piesa care dă titlul, la care se adaugă alte trupe, mai ales Nirvana (idol mai apropiat de generația actuală). Astfel, dintr-o zonă a restricțiilor (părinți, școală), personajele se regăsesc brusc într-una a libertății absolute. Situația este confuză și degenerează.

Maria Manolescu tipologizează universul adolescentin: teribilistul, mucalitul, inocenta, diva etc. Lumea liceenilor este stratificată exact ca societatea adulților. Pe scenă tronează o statuie uriașă, un cap răsturnat care susține sentimentul de irealitate pe care îl au tinerii (scenografia: Romulus Boicu). De aici apare și ușurința gesturilor extreme – suferințele sînt și reale, și disproporționate față de realitate –, care par să poată fi anulate dimineață, cînd realitatea va reintra în drepturi. Însă extravagantele nopții nu dispar precum magiile lui Puck. Una dintre lecțiile maturizării este că jocul de-a viața și de-a moartea e pe bune.

Spectacolul este viu, dinamic, are o charismă datorată veridicității reconstrucției universului adolescentin, cu angoasele și excentricitățile sale. Actorii sînt dezinvolți, oferindu-le personajelor exact atîta culoare cît e nevoie. E o linie subțire între realism, cu duritatea lui, uneori fermecătoare și umorul gros, o linie de care, cel puțin la data premierei, actorii erau conștienți. Cu Alex Voicu, actor stăpîn pe tehnică și personaj, cu ceva mai experimentații Irina Antonie și Andrei Cătălin, cunoscuți deja din *Pisica verde,* și cu tinerii Vlad Bălan și Beatrice Rubică, spectacolul se susține mai ales (dar nu exclusiv) în fața unui public adolescent. Aceasta este, de altfel, una dintre problemele textelor despre adolescenți: target-ul. Unele texte și spectacole funcționează deopotrivă pentru tineri și adulți, altele se adresează exclusiv uneia dintre cele două categorii de vîrstă. Aici apar uneori și probleme de scriitură (texte despre tineri care se adresează însă exclusiv publicului matur).

Revoltele fără cauză și limbajul licențios pe sub care se insinuează frustrările, fricile și o melancolie fatală.

Înaintea premierei de la Excelsior, Radu Iacoban a avut premieră la Teatrul de Comedie, în dublă ipostază, dramaturg și regizor, cu un text similar ca tematică: *Emancipare*. Spectacolul narează întîmplările unei nopți în care patru adolescenți fug de acasă. Motivul poate fi un impuls teribilist, nevoia de libertate sau un acces de revoltă, dar nimic nu e clar și exact asta este tema: indefinibila confuzie. Din nou, lucrurile sfîrșesc (posibil) tragic, deși aici intervine o altă confuzie, de scriitură. Cu actori ceva mai maturi decît cei din *With a Little Help…* – Conrad Mericoffer și Ana Ularu, ca să dau doar două exemple –, spectacolul funcționează pentru ambele publicuri.

● *Interzis sub 18 ani,* de Mihaela Michailov. Regia: Lenuș Teodora Moraru. Cu: Iulia Samson, Andreea Șovan / Teodora Daiana Păcurar, Ion Bechet, Raluca Botez, Scenografia: Gelu Rîșca, Teatrul Excelsior.

Tot la Excelsior, Lenuș Teodora Moraru a transformat în spectacol piesa Mihaelei Michailov, *Interzis sub 18 ani,* un text care abordează o temă precisă: dubla măsură pe care adulții o aplică adolescenților. O tînără de aproape 18 ani (17 ani și 3 luni), cu părinți divorțați, rebelă și „incontrolabilă", se confruntă cu noua iubită a tatălui său, o tînără puțin peste 18 ani. În timp ce prima este tratată ca un minor, a doua este considerată femeie. Copilul Lulu și iubita-copil Mona îl dau tatălui (și ulterior și mamei) prilejul manifestării unei ipocrizii de „bună credință". Concret, dublul standard există, dar nici unul dintre adulți nu poate fi acuzat de rea intenție. În schimb, ambii sînt susceptibili de superficialitate în relația cu copilul, de rigiditate în gîndire, de un egoism neintenționat. Ei pozează în părinți buni, depășiți de un copil recalcitrant. Așa să fie? Legea trasează o linie clară între matur și imatur, dar legea este un construct. Părinții sînt cei care greșesc, care nu înregistrează maturizarea copilului și îl văd doar ca pe o responsabilitate. Lulu (expresiva și talentata Iulia Samson) este abandonată în cadrul familiei, devine prizoniera mentalităților părinților, iar rebeliunea ei – sex, alcool, droguri, absențe la școală – este răspunsul la stimuli negativi: dezagregarea familiei, bătălia deschisă dintre părinți, trecerea ei pe planul al doilea în viața acestora (fiecare vrea „să își refacă" viața), relația rigidă cu ei etc. Practic, cele două generații și-au dinamitat punțile de comunicare.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Ucigașul, judecătoarea și cîinele

● ***As Mil e Uma Noites: Volume 2 – O Desolado / Arabian Nights: Volume 2 – The Desolate One*** **(Portugalia-Franța-Germania-Elveția, 2015), de Miguel Gomes.**

Cel de-al doilea volum din *Arabian Nights,* denumit *The Desolate One,* continuă șirul de povești început de Șeherezada în volumul 1, relatat sub forma exuberantă, fantastic-documentară a unor cronici despre măsurile de austeritate din Portugalia ultimilor ani și efectele lor asupra vieților unor oameni obișnuiți. Spre deosebire de prima parte, noul volum are un caracter vădit mai unitar, favorizat de opțiunea lui Miguel Gomes pentru doar trei povești (cronica fugii lui Simão „cel fără mațe", cea despre lacrimile judecătoarei și cea care urmărește diverșii stăpîni ai unui cîine pe nume Dixie) cu subcapitolele și povestirile în ramă exersate și în primul volum.

Dacă felul în care se povestește în *Arabian Nights* a fost considerat de unii dintre spectatori atît o sursă de dezorientare, pe cît este una de imersiune, de fascinație, confruntîndu-i nu doar cu un șir narativ și cu un anumit stil, ci cu o variație extrem de extinsă și mai greu de urmărit a acestora, se poate spune, în apărarea sa, că acest mod de a povesti solicită un efort mai complex din partea celui care privește, dar îl și determină să identifice unele corelații mai subtile decît ar face-o în, să spunem, un film mult mai clasic narativ. Caracterul imersiv, fantastic, bazat pe situații excepționale (vaci vorbitoare, povești despre morți care cer de mîncare, fantome de cîini), oferă o sursă de motivație pentru găsirea acestor corelații mai discrete, mult mai puțin fantastice și înclinate mai degrabă spre reflecția asupra unor problematici mai largi. De fapt, ceea ce ne oferă Gomes e, prin comparație cu o narațiune clasică, un material mult mai stimulant.

În mare parte, *Arabian Nights* alătură lucruri care par a fi fără legătură. În volumul al doilea, prima poveste – un fel de documentar despre un criminal care fuge de justiție – e totodată și un *western* plasat în zilele noastre. Urmărirea e pusă în scenă cu călăreți și cu drone, iar personajul e același fugar înarmat al filmelor *western,* care doarme sub cerul liber, visează la trei femei care să apară din pustiu dezbrăcate, controlează buzunarele morților pentru bani și mănîncă fasole din vase zdrăngănitoare. Atunci cînd Simão se lasă capturat de Poliție, acesta e întîmpinat de săteni ca un erou, pentru că a îndrăznit să se opună forțelor opresive ale Poliției, deși sînt informați de încercarea sa de a-și omorî soția și fiica, și de moartea confirmată a altor cîtorva femei. Faptul că Simão e un erou de *western* e demascat în acest fel – pînă la urmă, sursa entuziasmului sătenilor e și sursa entuziasmului nostru în fața modelului unei astfel de ficțiuni.

Dar ce legătură poate exista între *western*-ul cu care începe filmul și foarte scurta povestire care urmează despre niște participanți la manifestul de susținere a lui Simão? Niște copii cercetași și instructorul lor cu care își desfășoară exercițiile în pustiu sînt martorii accidentului grav al unuia dintre ei. Dincolo de faptul că decurge din prima poveste, din care își împrumută personajele, mai există vreo legătură, vreo corelație spre care să ne trimită povestea? Aparent, nu. Scurta povestire nu mai poartă mărcile *western*-ului, fiind filmată cu camera din mînă ca un fragment de documentar. Există și elemente poetice, precum caii albi zăriți de la înălțime care se joacă alături de cercul unor copii. Din punct de vedere structural însă, cea de-a doua poveste se remarcă și ea prin cîteva acțiuni conformiste, ca și prima. Puși să meargă mai întîi în coloană și apoi pe un pod format din nimic altceva decît sfori împletite, copiii se supun unor ordine, așa cum se conformaseră mai înainte ideii că Simão e un erou bun de aplaudat. Urmarea oarbă a regulilor e dusă la extrem: atunci cînd sînt puși să coboare pe un pod construit din sfoară legată, nu toți cei care acceptă să o facă ajung în siguranță de partea cealaltă.

Un alt exemplu de preluare a unui element dintr-o poveste pentru a-i discuta implicațiile mai largi este prezent în următoarele două povești. Într-una dintre acestea, se judecă în cadrul unui tribunal, înfățișat ca un teatru antic imaginar, problema furtului unor elemente de mobilă pe care cineva le scosese afară cu intenția de a le vinde. În următoarea poveste, construită în jurul unei intrigi asemănătoare celei din *Umberto D.,* dar avînd ca personaj principal cîinele, stăpînii cîinelui sînt surprinși în timp ce fură un fotoliu de pe stradă. Dar dacă în prima narațiune furtul e discutat din punct de vedere justițiar, prin vocea judecătoarei, în următoarea poveste ni se oferă o poveste cu un context social și personal al celor doi hoți. Ideea unui furt de mobilă dintr-o discuție e pusă în chenarul unei alte povești, care ne îmbogățește perspectiva. Prima poveste e pusă în scenă în mod spectaculos, cu costume de animale și măști fioroase, pe cînd cea de-a doua ne aduce mai aproape de un decor realist, nespectaculos, cu implicații mai complexe.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

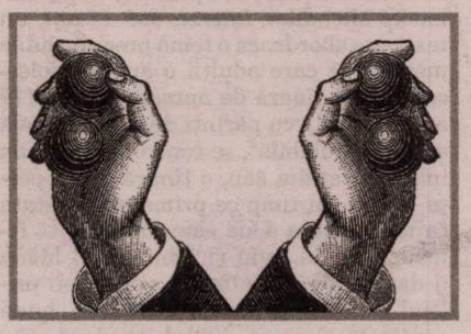

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Teoria unificatoare

● **John Zorn, *Painted Bird*, Tzadik, 2016.**

Simțul mortalității îi face pe unii artiști să întețească ritmul producției artistice dincolo de ceea ce ar părea fezabil pentru o ființă umană. Problemele de sănătate ale lui Buckethead l-au împins să treacă de 200 de albume doar în ultimii trei-patru ani, încît a devenit o provocare pentru fani să-și găsească timp pentru a le asculta pe toate. John Zorn dă la rîndul său semne de dezumanizare și se transformă într-un torent muzical de nestăvilit. Și-a sărbătorit anul împlinirii a 50 de ani cu un ritm de un album pe lună, iar pe cel de împlinire a 60 cu o serie maraton de concerte memorabile.

Painted Bird e al patrulea său album în acest an și al patrulea material prezentat de inovatorul trio Simulacrum (botezat astfel după primul album din serie, de la începutul lui 2015). Zorn lipsește de pe scenă, acționînd doar în spatele și deasupra ei, din postură de compozitor și producător. Artistul are o apetență deosebită pentru a inventa noi genuri muzicale, iar ansamblul Simulacrum a fost conceput în jurul noțiunii de *organ-metal,* avînd în prim-plan clapele cristaline ale organistului John Medeski susținute pe o structură *prog-metal* instabilă și disruptivă formată din chitaristul Matt Hollenberg și Kenny Grohowski, plus cîțiva invitați de coloratură (vibrafonul colaboratorului de cursă lungă Kenny Wollesen are o poziție dominantă pe noul album). Comparativ cu materialul precedent din serie *(Inferno),* avem mai puțină violență metal și ceva mai mult Dream Theater – mai precis, ceva în spiritul Liquid Tension Experiment și al altor proiecte *prog-metal* conduse de clăpari, la care se adaugă emblematica vibrație a muzicii tradiționale ebraice care se propagă prin mai mare parte a catalogului compozitorului.

Deși nu există versuri care să o spună în mod explicit, conceptual albumul e inspirat de romanul cu același titlu al lui Jerzy Kosinski, o poveste de Război și Holocaust care reflectă (și se reflectă în) cele două preocupări complementare ale lui Zorn: mărturisirea spiritualității ebraice și denunțarea grotescului delirant, boschian, al conflictului lumesc. De-a lungul vremii, muzicianul a elaborat complexe proiecte dedicate ambelor fațete – vezi suita etno-jazz mistică Book of Angels contrapusă colaborărilor *hardcore metal* cu membri Napalm Death ori proiectul Naked City. Prin albumele trioului Simulacrum, John Zorn propune o teorie unificatoare a unor genuri muzicale aparent incompatibile, iar *Painted Bird* ar putea fi demonstrația cea mai convingătoare a respectivei teorii.

Cu (multe) zeci de trupe și proiecte acumulate în portofoliu, artistul încă are capacitatea de a inova, precum și capacitatea managerială de a atrage cele mai colorate palete de colaboratori. Ultimele dăți cînd l-am pomenit în aceste pagini lucrase cu Mike Patton și cu trupa Current 93. A organizat *workshop*-uri meta-muzicale ce au adus la aceeași masă combinații improbabile de folkiști, metaliști, DJ și jazzeri de toate savorile. A făcut muzică de film, de cameră, de anticameră, de pivniță. A pus la cale casa de discuri Tzadik ce patronează o bună parte din avangarda muzicală a ultimilor ani. Seria enciclopedică de albume Masada, în care își omagiază și deconstruiește moștenirea culturală ebraică, conține cîteva dintre cele mai frumoase piese care s-au făcut în orice gen muzical.

În ultima vreme rețelele sociale sînt supraîncărcate de știri privind trecerea în neființă a muzicienilor din generația consacrată în anii '70. Cînd va fi să se prăpădească John Zorn, o memă omagială va părea ridicolă – planeta va sărăci muzical într-un mod cataclismic.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Bucăți de viață la New York

Viața în Marele Măr, mai ales cînd vorbim de Manhattan, nu seamănă atît de mult cu stilul cu care poate sîntem obișnuiți. Mare, agitat, scump, aglomerat, plin de provocări, un miraj pentru mulți și, nu mai puțin, o încercare, orașul are un dinamism care te face să-ți reconsideri un pic părerile despre un *lifestyle* normal.

În primul rînd, locuințele. Chiriile sînt uriașe: de exemplu, pentru un apartament de 30 mp într-o zonă OK nu plătești mai puțin de 2500 de dolari. Iar de aici derivă multe – locuitul la comun, poveștile cu colegi de apartament sau cele „haioase" cînd sînt auzite, cu diverse locuri nu tocmai ortodoxe de dormit (de exemplu, pe un pat suspendat, într-o bucătărie). Îl înțelegi pe John Freeman cînd scrie, în prefața de la *Tales of two cities*, excelenta carte care adună povestiri despre New York scrise de Junot Diaz, Zadie Smith și mulți alții, că e un oraș al inegalităților uriașe, dar că trebuie să înțelegem că aceste inegalități au cauze profunde și complexe și că a venit momentul să schimbăm unghiul din care ne uităm la acest lucru.

Spațiile mici nu-ți permit multe – dulapurile de la bucătărie (a se citi chicineta din living) sînt folosite pentru haine, așa că nici prin cap nu-ți trece să mănînci acasă, sau o mașină de spălat nu ar avea loc decît în pat probabil, așa că te împrietenești cu băiatul de la spălătoria de pe stradă. Îți reduce considerabil și cheful de a colecționa lucruri. Te rezumi la strictul necesar, înveți să arunci (de unde și schimbările dese de garderobă), întotdeauna te întrebi, cînd cumperi ceva, unde mai intră și asta sau ce fac cu ea la mutare. Optimizezi tot. Pentru că te muți des.

(Și) de aici cheful permanent de a ieși în oraș. Dimineața la cafeneaua din colț, cu un *bagel* cu omletă în față, la prînz la birou sau pe unde apuci, iar seara într-unul dintre miile de baruri senzaționale pentru care e atît de celebru orașul care nu doarme niciodată. Newyorkezii nu stau în casă. Party-uri în cele mai inedite locuri, spații părăsite, grădini ascunse, cluburi unde bodyguard-ul decide dacă ești îmbrăcat corespunzător, *rooftop*-uri de unde *skyline*-ul Manhattan-ului se vede incredibil, petreceri dubioase, tematice (iar tema poate fi oricare!), unele de un soi de decadență greu de înțeles pentru un ochi mai conservator.

Întîlnirile se aranjează pe Tinder, iar *dating*-ul e și el un fel de sport – una după alta, ca formă de socializare sau de agățat, într-un oraș prea grăbit să dezvolte, cu una, cu două, relații profunde sau de lungă durată. Mai greu e cu viața stabilă de cuplu, și mai greu dacă vrei să faci copii. (Unde-i crești? Cînd?)

Să nu mai vorbesc de sport. Am senzația, mai ales acum, vara, că toată lumea face sport. Picioare *fit*, abdomene plate, brațe frumos definite. La 5 dimineața vezi oameni alergînd pe stradă. La prînz

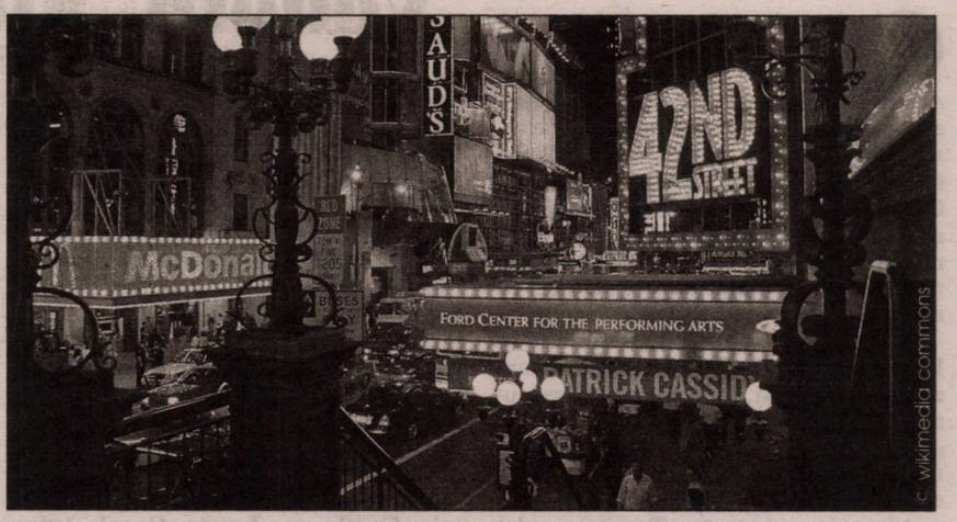

încă se poate respira în sălile imense de sport, dar seara nu ai loc să ridici gantera. Lumea vorbește despre noile tipuri de antrenamente pe care le încearcă, despre *shake*-uri proteice și viață sănătoasă. Și arată bine!

Reclamele profită și ele de acest spirit newyorkez și sînt legate din plin de identitatea orașului. Cele la site-urile de închirieri fac aluzie la gîndaci, șobolani sau proprietari isterici, cele la aplicațiile de livrare de mîncare fac glume pe seama faptului că newyorkezilor le place atît de mult să gătească acasă, iar cele pentru taxi vorbesc despre cît de grăbiți sînt.

E o viață trăită intens aici în New York, la limita imprevizibilului, fascinantă prin dinamismul ei. Și acest lucru se reflectă și în felul de-a fi al oamenilor – foarte direcți, cu personalitate, cu păreri, fără timp și chef de „abureală", prietenoși și deschiși, individualiști, creativi în propria lor viață și cu un instinct de supraviețuire care-i face să găsească cele mai inedite scurtături sau soluții la provocările, nu puține, de zi cu zi, unde vrei să faci totul aici – acum și suferi de un *fomo* permanent *(fear of missing out* – frica de a nu rata ceva). Pentru că întotdeauna cea mai fainâ petrecere nu e aia la care ești tu.

PUBLICITATE

„Sunetul paginilor" ne aduce mai aproape

„M-am născut în Constanța, pe o străduță mică, aproape de un parc și de plajă", își începe Adriana povestea. „Mă consider o persoană norocoasă, pentru că am avut șansa să mă nasc într-o familie care a înțeles, încă de acum 30 de ani, lucrurile pe care încercăm să le teoretizăm astăzi, și anume că dizabilitatea este o construcție socială, că oamenii cu dizabilități au abilități, că pot avea un rol important în comunitatea din care fac parte și că depinde de fiecare dintre noi să îi implicăm în activitățile cotidiene. Fără tratate și consiliere de specialitate, ai mei au înțeles că se poate face chiar mai mult de atît, și m-au învățat să cred că pot, dar ca să pot, trebuie să vreau. Și am vrut, de vreme ce am reușit să fac cam tot ce făceau și ceilalți copii de vîrsta mea". Adriana Borună, ea însăși cu deficiențe de vedere, este coordonatorul proiectului „Sunetul Paginilor", derulat de Biblioteca Națională a României cu sprijinul Fundației Orange. Prin abilitățile sale, Adriana a reușit, împreună cu echipa sa, să pună bazele celei mai mari biblioteci digitale din țară pentru nevăzători, în cadrul proiectului „Sunetul Paginilor", finanțat de Fundația Orange.

„Sunetul Paginilor" aduce persoanelor nevăzătoare cele mai importante lucrări literare găzduite de Biblioteca Națională, sub formă de ghiduri audio. Aceste documente sînt accesibilizate cu ajutorul unui scanner performant. Pînă la acest moment au fost scanate și accesibilizate peste 3000 de titluri solicitate de nevăzători din întreaga țară, iar mai mult de 300 de utilizatori nevăzători și-au făcut deja permis de cititor și au acum acces gratuit la Bibliotecă.

„Dezvoltarea bibliotecii digitale a fost posibilă cu sprijinul Fundației Orange, care a fost alături de Biblioteca Națională încă din momentul în care aceasta a decis să primească în spațiile sale toți cetățenii, indiferent de vîrstă, sex, naționalitate sau dizabilitate" – a declarat Adriana Borună, șefa Serviciului de Dezvoltare Instituțională de la Biblioteca Națională a României.

Integrarea persoanelor cu dizabilități vizuale și participarea lor firească la toate activitățile societății este încă destul de dificil de realizat, avînd în vedere barierele din societatea românească actuală. Biblioteca Națională a României și Fundația Orange își doresc să contribuie la schimbarea acestei realități, prin produsele, serviciile și activitățile pe care le propun și la care îi invită să participe pe toți cetățenii României. Persoanele cu dizabilități pot contribui activ la dezvoltarea comunității în care trăiesc, și este la îndemîna oricui să susțină acest deziderat. Datorită proiectului „DReam" *(Digital Resources – easy to access and manage)*, demarat în 2013, tot cu finanțare de la Fundația Orange, Biblioteca Națională a României pune deja la dispoziția utilizatorilor săi nevăzători cele mai noi tehnologii de accesibilizare a documentelor aflate în colecțiile sale. În calitatea sa de coordonator metodologic la nivelul Sistemului Național de Biblioteci, Biblioteca Națională a României va continua să ofere asistență tuturor instituțiilor de profil care doresc să accesibilizeze spațiul și informația pe care o dețin, în beneficiul persoanelor cu dizabilități vizuale din comunitatea lor, precum și tuturor acelora care doresc să știe mai multe despre modalitățile de accesibilizare, bunăoară, instituțiile de învățămînt și posibilii angajatori.

Valoarea totală a proiectului „Sunetul Paginilor" a fost 316.600 de lei, din care 221.800 de lei reprezintă finanțare de la Fundația Orange.

Începînd din anul 2012, Fundația Orange organizează anual concursul de finanțare „Lumea prin culoare și sunet", prin intermediul căruia a oferit pînă acum peste 1.500.000 de euro, pentru proiecte dezvoltate în beneficiul persoanelor cu deficiențe de auz sau de văz din întreaga țară, fiind unul dintre cei mai puternici susținători ai acestui grup din România.

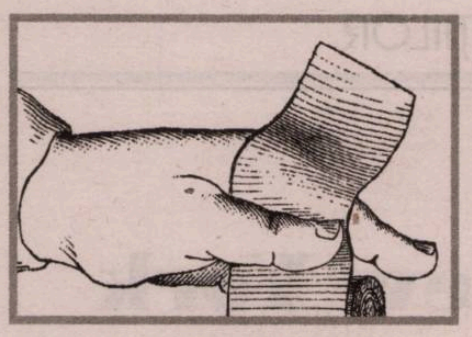

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Marketingul de vedete, aici și acum

Ce fac vedetele pe net cînd dumneavoastră nu le vedeți, dar alții le văd foarte bine? Promovează produse. Acum cîteva luni am rîs de o domnișoară care se lăuda cu epilarea totală, dar e cazul să vedem și cum se fac lucrurile cu sens. Un *newsletter* al agenției Hit Yourself Consulting, business-ul de net al lui Florin Grozea, ex-Hi-Q, numără în iulie 2016 nu mai puțin de 11 campanii vizibile în care sînt implicate nume de care ați auzit cu siguranță. Cîteva idei merită pomenite.

■ **Tequila își caută apartament în București pe Imobiliare.ro.** N-ați auzit neapărat de ea, dar e născută și crescută pe YouTube, idolul adolescenților, cu vlog-ul ei care are vreo 840.000 de abonați și filmulețe de succes care ating 2-300.000 de spectatori. Ideea e simplă și eficace: Bianca Adam (așa o cheamă pe Tequila) și-a dat Bac-ul în Craiova și se mută în București. Vrea două camere mobilate, în Tineretului – Timpuri Noi – Unirii. Imobiliare.ro îndeamnă publicul să posteze anunțuri care corespund și face asta prin intermediul YouTube-ului Tequilei și al paginii ei de Facebook, și ea masivă, cu 280.000 de abonați. Punctele tari ale campaniei: personificarea unui site de anunțuri, punctul de pornire în viața reală, care dă sens și credibilitate.

■ **Jocurile copilăriei cu Smiley, Sore, Marius Moga, Mihai Călin, Andreea Marin, Călin Goia și Monica Davidescu.** Itsy Bitsy, radioul pentru copii, se promovează într-o campanie tipică de media. Cei de mai sus aleg cîte-un joc mai puțin cunoscut și îl povestesc. Partea interesantă e că jocurile sînt, ca să zicem așa, offline: „De-a v-ați ascunselea" la Smiley și „Rațele și vînătorii" la Andreea Marin, de exemplu. Ideea e de a scoate nasul copiilor din tablete și ecrane TV. Punctele tari ale campaniei: Itsy Bitsy n-a avut acces la canalele de Web în general masive ale celor de mai sus, ci le-a difuzat pe site-ul și pagina de Facebook proprie. Dar asta înseamnă, probabil, o idee individualizantă care s-a făcut cu buget zero, pur și simplu cu invitații în studio și un interviu la microfon.

■ **Live-uri #MasterCard de la Electric Castle cu Laura Cosoi, 10lucruri, Cabral și alții.** Simplu ca bună ziua: Master Card a sponsorizat participarea unor celebrități la festivalul de la Cluj, iar celebritățile au realizat *live*-uri pe Facebook de la Electric Castle. Punctele tari ale campaniei: folosește o facilitate nouintrodusă în România (luna mai). Transmisiile în direct pe Facebook au atins de pildă 30.000 de vizionări la Cosoi, 31.000 la Cabral și 14.000 la umoriștii de net pe nume 10lucruri. Oameni pur și simplu puși să facă ceea ce știu, ceea ce e iar o premisă bună.

■ **OMO încurajează petele, cu Florin și Ioana Grozea, și Bogdana Dobre.** Detergentul spune „Lasă-l să se murdărească azi ca să devină ce vrea el" și o face cu părinți vizibili. Oricine a crescut un copil știe ce propensiune către balamuc domestic are acesta și și-a pus problema în ce măsură să-i înfrîneze pornirile mini-distructive. Punctele tari: din nou, pornește din viața reală a celebrităților respective. În plus, asocierea unui simplu detergent cu ideea de creativitate și *parenting* progresist e dificilă ca temă.

■ **#GrolschChallenge cu Cristian Vasile-Igu, Deliric, Sweet Damage Crew, Bicicletele Pegas și Andreea Retinschi.** De pomenit în primul rînd datorită constanței cu care Grolsch promovează marketingul de conținut, prin platforma Experimentalist. De data asta, numele de mai sus, din zona nișată-underground, au primit provocări din zona vizuală. Cristian Vasile-Igu, de pildă, fotograf cunoscut pentru proiectul „Bucureștiul optimist", a fost pus să vadă orașul dintr-o perspectivă diferită și l-a filmat din perspectiva (joasă la propriu) a unui cîine, așa cum a scris Paul Auster volumul *Timbuktu*. Punctele tari: berile se leagă de regulă de aspirații populare, cum ar fi campionatele de fotbal. Tocmai în acest context, numele nișate, fiecare cu publicul lui, și experimentele creative poziționează Grolsch în cu totul altă zonă.

■ **Concursuri de cosmetice, călătorii cu avionul unei mărci de whisky la același Electric Castle, cafele *fair-trade* de la o benzinărie pe nenumărate canale online.** Uite că de data asta nu pomenim brand-urile, fiindcă ideile au fost mai cuminți și totuși funcționale. Au reieșit postări pe Facebook și pe bloguri, care au fost citite/vizionate.

Ceea ce ne duce tocmai la numitorul comun al acestor campanii. Fără excepție, numele implicate în astfel de lucruri sînt vedete cu reputație bună. Exact opusul Oanei Zăvoranu, al lui Cătălin Botezatu și al altor celebrități demimondene care apar la show-urile TV de seară. Veți găsi foarte rar personalități cu adevărat culturale în astfel de campanii, fiindcă aria de adresare a acestora e mai restrînsă, dar din punctul de vedere al unor produse la urma urmei populare, alegerea e cea corectă. Numele implicate în astfel de campanii pot oferi brand-urilor credibilitate, atribute profesionale necesare (apropo de ce spuneam cu transmisiile video) și un public fidel, care reacționează bine la canalele media ale fiecăruia. De pe urma acestora se aleg cu vizibilitate și, eventual, și PR – ca în cazul acestui articol, în care am pomenit o serie de brand-uri pentru simplul merit de a fi avut curajul să gireze idei interesante. Chiar dacă toate acestea au un grad de relativă pudibonderie, tipic pentru comunicarea de tip comercial, e de apreciat că există un public considerabil care se hrănește, prin intermediul lor, și cu altceva decît mizerii tabloide.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

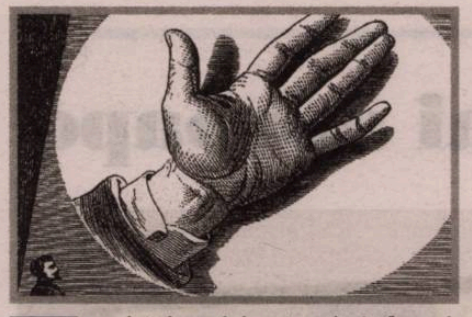

Adina POPESCU

portrete din mers

Obiectul iubit

E o mică ipocrizie atunci cînd spui: „Eu nu mă atașez de obiecte, mă atașez de oameni". Toți ne atașăm de obiecte într-un fel sau altul și avem diferite grade de dependență. În primul rînd, ar fi cele cu valoare sentimentală. De pildă, eu n-aș arunca în ruptul capului două rochii cusute de bunica mea pe vremea cînd trăia și era croitoreasă. Le țin și acum în dulap spălate, pe umerașe. Nu-mi mai vin, însă pretextul sub care le păstrez este că le voi folosi ca modele pentru alte rochii cîndva. Doar atunci cînd te muți dintr-o casă în alta îți dai seama cîte obiecte mărunte și inutile strîngi ca un hîrciog de-a lungul vieții. În cazul meu, e multă hîrtogăraie – zeci de agende mîzgălite cu note și începuturi de ceva, jurnale din adolescență (lacrimogene), reviste în care am publicat, *Dileme vechi,* pline de praf. Car aceste fragmente din mine, la diferite vîrste, dintr-o parte în alta, mă regăsesc și mă recompun de fiecare dată cînd mă mut, apoi le abandonez din nou în sertare și cutii. Alții fac la fel cu fotografiile sau cu suveniruri din locuri îndepărtate. Nu se poate explica logic ce ne leagă de toate aceste fleacuri, este mai mult decît nostalgie, poate că omul e de fapt alcătuit din nimicuri puse cap la cap.

Obiectele de care mă atașez cel mai mult sînt însă cele utile, indispensabile, cum ar fi laptop-ul. Obiecte cu care interacționez zi de zi, pe care le înjur și le trîntesc atunci cînd ceva nu iese cum trebuie și după aceea îmi pare rău, aproape că le cer iertare. M-am trezit ușor amorezată de prima noastră mașină, deși eu nu conduc, sînt veșnic în postura de copilot. Aici lucrurile sînt mai simple – mașina îți dă o mobilitate și, în același timp, o senzație de libertate, te atașezi, de fapt, de ceea ce face, nu de ceea ce este. Iar nostalgia, căci mereu trebuie să fie vorba despre ea, este legată de locurile pe unde ai călătorit cu mașina ta, nu de mașină în sine. Ciudat este că ea se declanșează chiar dacă nu ești șofer, nu „simți" mașina în nici un fel, nu-i cunoști hibele și nu te enervează că iarna niciodată nu se dezaburesc geamurile.

În cele din urmă, am vîndut prima mașină unui băiat de la țară care voia să care cartofi cu ea dintr-un sat în altul. Și acum am o strîngere de inimă cînd mi-o imaginez deșelată de sacii de cartofi, prin hîrtoape, dacă o mai merge și n-a ajuns la fiare vechi.

Părinții mei și-au luat carnet de conducere și și-au cumpărat prima mașină, o Dacie „clasică" berlină, după vîrsta de 50 de ani. La noi în familie nu exista un cult al automobilului, mergeam aproape oriunde te puteai duce pe vremea aceea, adică la munte sau la mare, cu trenul. Nu-mi imaginam un alt mod de a călători și nu-i înțelegeam pe cei care așteptau ani întregi să le vină rîndul pe listă ca să-și ia mașină. În anii '80, cozile la benzină le depășeau pe cele la carne sau la unt, stăteai la ele nopți întregi. Am și acum în minte imaginea unei benzinării de la care pornea o coadă de cîțiva kilometri, mașini înșiruite una după alta și abandonate, șoferii își vedeau de treburile lor în timp ce așteptau „să se bage" benzina. Nu era nici o bucurie să ai mașină pe atunci, așa că îi înțelegeam pe părinții mei. I-am înțeles și cînd și-au luat prima mașină – vremurile se schimbaseră. După ce și-au făcut ucenicia pe mai multe Dacii pe care nu le-au îndrăgit prea mult, și-au luat un Logan nou, din fabrică. E greu de închipuit că cineva se poate atașa de un Logan, o mașină atît de comună și plicticoasă. Cu Loganul îți faci treaba și atît. Însă de fiecare dată cînd urcam în mașină cu părinții mei și cei doi cîini, pe vremea aceea, care mă înghesuiau pe bancheta din spate, simțeam cumva că aici se instala un soi de „acasă". Mașina era impregnată de atitudinea lor, de mirosul lor, de gîndurile lor, o personalizaseră. Era reconfortant și mă simțeam cumva în siguranță. Odată, m-am simțit o străină, o intrusă și am stat ca pe ace timp de cîteva ore într-un Jaguar cu canapele din piele și cu un tip la volan care îmi era antipatic. Parcă nici mașina lui nu mă voia acolo.

Avem nevoie de cît mai multe suflete în jurul nostru.

La un moment dat, tatăl meu mi-a pasat Loganul pe perioada iernii, el oricum nu prea îndrăznea să conducă prin București, mai ales pe vreme proastă. „Decît să stea degeaba la noi, mai bine o mai mișcați voi!" Eram într-o perioadă fără mașină și am acceptat. Cam la două-trei zile mă suna să mă întrebe ce mai face mașina, cum întrebi de o rudă aproape dacă am mai făcut drumuri cu ea și unde, dacă i-am pus benzină și cît, dacă i-am schimbat ștergătoarele etc. „Să nu zacă în parcare, că se descarcă bateria. Mai porniți-o și voi!" Cînd a nins, a început să se agite și mai tare. „Să nu cumva să ieșiți cu mașina, că rămîne înzăpezită pe undeva... acum nu e vreme de mers!" Și tot așa. Afară abia dacă se simțea o boare de primăvară cînd a hotărît că vine să o ia. Exact cînd chiar aveam un drum de făcut. „Mai las-o și tu trei zile... am o treabă cu ea", i-am spus la telefon. După un moment de tăcere, a început să țipe în stilul lui, uneori amuzant, dar care alteori te calcă pe nervi: „Tu nu știi ce înseamnă că stai atîta timp departe de obiectul tău iubit!" De data aceasta m-am enervat, desigur, însă după aceea m-a cuprins un soi de duioșie față de tatăl meu și obiectul lui iubit. Dar și față de obiectele mele iubite sau ale altora. În multe dintre poveștile mele pentru copii inventez obiecte însuflețite – de la nasturi la firimituri de pîine sau la batiste, chiar am scris odată o poveste despre o mașină Broscuța care se îndrăgostește de Tractorul, un ARO. Da, avem nevoie de cît mai multe suflete în jurul nostru, avem nevoie să le găsim chiar și acolo unde ele nu există, ca să nu ne mai simțim singuri.

Stela GIURGEANU

Din culisele presei

În luna mai a acestui an, departamentul FreeEx al Active Watch a lansat raportul anual al monitorizării libertății presei din România, o monitorizare care a acoperit evenimentele petrecute în lumea presei (și nu numai) din luna ianuarie 2015 pînă în aprilie 2016.

Vorbind despre libertatea presei în 2016, clasamentul mondial realizat de către Reporteri fără Frontiere (RSF) ne clasează cu trei poziții mai sus decît anul trecut, specificîndu-se însă că presa din România are încă probleme majore în ceea ce privește „politizarea excesivă", metodele de finanțare și transformarea ei în instrument de propagandă pentru „interesele proprietarului". Conform unei alte cercetări realizate la nivel internațional, aparținînd organizației Center for Media Pluralism and Media Freedom, „în România, la nivelul conținutului nu există diversitate a opiniilor politice la nici o entitate media cu audiență semnificativă".

Raportul FreeEx confirmă. Derapajele din presa românească continuă: cazuri de corupție, presiuni politice, presiuni în redacție dictate de mediul politic, agresiuni sau intimidări ale jurnaliștilor supuși presiunii prin filaje, acces îngreunat la informații de interes public, probleme economice, inițiative legislative care pun în pericol libertatea presei și libertatea de exprimare. Din acest raport, care poate fi accesat și pe site-ul ActiveWatch, spicuim cîteva evenimente din culisele presei românești.

Corupție

La capitolul „Etică și corupție în presă", unul dintre cazurile semnalate de raport este acela al „ziarului dat ca spagă unui politician acuzat de corupție". Este vorba despre dosarul instrumentat de către DNA în care se arată că Elena Udrea a primit drept mită ziarul *Evenimentul zilei.*

Cazuri de corupție, presiuni politice, presiuni în redacție dictate de mediul politic, agresiuni sau intimidări.

„În vara anului 2010, Udrea, atunci ministru al Dezvoltării Regionale și Turismului, ar fi pretins de la un om de afaceri (Bogdan Buzăianu) suma de 5 milioane USD, pentru a asigura firmei controlate de acesta derularea, în continuare, a contractului bilateral de vînzare-cumpărare de energie electrică de la SC Hidroelectrica SA. Mita s-ar fi dat la începutul lui 2012 prin intermediul lui Radu Budeanu, fondatorul publicației *Cancan,* care a fost acuzat de trafic de influență, în formă continuă, și spălare de bani. Budeanu i-a dat Elenei Udrea suma de 3,8 milioane USD primită de la Buzăianu și i-a înlesnit preluarea unei creanțe de 900.000 de euro pe care una dintre firmele controlate de omul de afaceri o deținea ca urmare a unui împrumut garantat cu pachetul de 90% din acțiunile la o acțiune comercială cu activitate în mass-media. Societatea comercială era Editura Evenimentul și Capital, care editează publicațiile *Evenimentul zilei* și *Capital,* al cărei proprietar este Dan Andronic, totodată director general al *Evenimentului zilei*" (conform economica.net, din 19 noiembrie 2015). Elena Udrea ar fi negat că ar fi proprietara *Evenimentului zilei,* dar a afirmat într-un interviu acordat acestei publicații, la scurt timp după apariția scandalului, că „cineva a trebuit să găsească soluții pentru ca această presă (*Evenimentul zilei*) care ducea această luptă să nu moară, să nu fie înghițită de presa mogulilor". Realizatoarea interviului, Simona Ionescu, a ținut să aprecieze că *Evenimentul zilei* a sprijinit echipa lui Traian Băsescu în vara lui 2012.

Presiuni

Politice sau economice, infiltrarea în redacții a agenților sub acoperire aparținînd serviciilor de informații (fapt reconfirmat și în 2015), operațiuni de filaj, încercări ale autorităților locale de a bloca publicarea unor materiale jurnalistice delicate pentru imaginea lor, represalii contra redacțiilor care nu se conformează unor „directive", demiterea unor jurnaliști pe motiv că nu se aliniază orientării politice hotărîte de politica ziarului.

Unul dintre multele exemple concrete prinse în raportul celor de la FreeEx: pe 23 februarie 2015, Alec Portase, jurnalist la *Graiul Maramureșului,* și-a transmis colegilor editorialul de a doua zi prin rețeaua internă a redacției. Articolul se referea la un documentar difuzat de canalul britanic Channel 4, *Romanians are coming*, un film care prezenta cartierul de romi împrejmuit cu ziduri de Primăria din Baia Mare, condusă de Cătălin Cherecheș. La patru ore după ce jurnalistul a trimis acel articol în rețeaua internă, a primit un telefon chiar de la primarul Cherecheș, care i-a reprosat conținutul articolului. Cu toate acestea, articolul a apărut, după cum era programat, a doua zi. Însă, după apariție, în chiar aceeași zi, publicația a fost somată de către Primărie să își desființeze chioșcurile de difuzare a presei pe care le deținea în oraș. Represaliile au continuat. Alec Portase a declarat echipei FreeEx că „Primăria din Baia Mare a stopat comenzile de publicitate la *Graiul Maramureșului* drept represalii după apariția editorialului". În același timp, Primăria a transmis un răspuns echipei FreeEx cum că „somația de evacuare a spațiilor ocupate de chioșcuri a fost emisă deoarece contractele de închiriere a spațiilor respective expiraseră, Primăria urmînd a demara o nouă licitație pentru ocuparea respectivelor spații".

Acces îngreunat la informații de interes public, probleme economice.

Agresiuni

„Nu vrei să-ți dau una să te liniștești? Jegosule!" – i s-a spus unui cameraman al televiziunii Alpha Media din Medgidia, care a fost bruscat, înjurat și tras de păr de consilierul local Sorin Elvis Radu pentru că a îndrăznit să filmeze în sala de ședințe a Consiliului Local. Un alt oraș, o altă agresiune: la Primăria din Tîrgoviște, o jurnalistă este înjurată de un adminstrator public. „Invitate în biroul consilierului primarului din Tîrgoviște, jurnalistele l-au surprins pe Simion Bogdan că răsfoia niște materiale de pe biroul unuia dintre membrii cabinetului. După ce Mădălina Popa i-a reproșat administratorului public al comunei Vulcana Pandele că accesa respectivele documente fără să aibă acordul, (...) Simion Bogdan s-a lansat într-un atac verbal la adresa ei, numind-o printre altele *urîtă, cretină, schiloadă, slugă.* În ianuarie 2016, Simion Bogdan a fost arestat preventiv pentru 30 de zile, fiind cercetat pentru șantaj, abuz în serviciu și infracțiuni conexe faptelor de corupție."

În București, în timp ce lucra la ancheta privind responsabilitatea Inspectoratului General pentru Situații de Urgență în incendiul de la Colectiv, jurnalistul Cătălin Tolontan a fost supus unor acțiuni de filaj.

„Peste 26 de organizații internaționale care apără libertatea de exprimare s-au adresat autorităților române, cerîndu-le să demareze o anchetă pentru identificarea făptuitorilor și pedepsirea lor pentru acest grav atac la libertatea presei și la democrație. Printre semnatari se numără rețeaua IFEX și Reporteri fără Frontiere. Poliția a demarat o anchetă în acest caz, dar, pînă la data redactării acestui raport, nu a comunicat nici o informație cu privire la identificarea autorilor."

Informația

Concluziile raportului FreeEx la capitolul despre „accesul la informația de interes public" susțin că implementarea Legii 544/2001 – Legea accesului la informațiile de interes public – este încă slabă și fără soluții concrete de îmbunătățire a accesului. Abuzurile autorităților locale se manifestă prin adoptarea prevederilor prin care limitează sau blochează accesul la aceste informații, impunînd uneori taxe pentru eliberarea de documente, ziariștii locali fiind nevoiți să îndeplinească condiții restrictive pentru acreditări – fapte care sînt considerate a fi abuzive.

Cu toate că există posibilitatea acționării în instanță, și chiar dacă instanțele de judecată dau de cele mai multe ori cîștig de cauză celor care fac plîngere contra autorităților pentru încălcarea Legii 544, majoritatatea jurnaliștilor nu dispun de resursele necesare pentru demararea procesului.

Banii

Ajungînd, inevitabil, la capitolul economic, ajungem, de fapt, și la nodul problemei. Pe fondul unei crize economice care se adîncește, abuzurile se înmulțesc. Continuă intrarea în insolvență a instituțiilor de presă. O bună parte a televiziunilor și cotidienelor naționale au pierderi și datorii. Chiar dacă Guvernul a emis o Ordonanță de Urgență pentru înființarea unui fond al audiovizualului destinat televiziunilor, în valoare de 15 milioane de euro, fondul a rămas la nivel de intenție. Tot pe fondul dependenței financiare au început presiuni asupra jurnaliștilor sau a instituțiilor de presă, presiuni venite din partea unor companii sau a oamenilor de afaceri care oferă sau anulează contracte de publicitate în funcție de publicarea sau nepublicarea unor informații – fapt care condiționează, de fapt, libera exprimare.

Cazurile prezentate în raport sînt multe și nuanțate. Articolul de față încearcă doar un rezumat succint al problemelor care afectează presa în România. Însă, pe parcursul unei noi serii care debutează cu acest raport, propunem redeschiderea dezbaterii pe marginea libertății și calității presei din țara noastră.

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Emil BELU

Floarea națională

Mai rar un romancier la care prezența florilor să fie atît de pregnantă ca la Gabriel García Márquez. Uimit de această „abundență" inedită, pentru mine, mai ales după ce am citit *Dragoste în vremea holerei,* am încercat să notez într-un caiet numele tuturor florilor ce „colorau și parfumau" aceste pagini. Apoi am recitit alte scrieri mai vechi ale autorului columbian, descoperind zeci și zeci de nume de care nu auzisem niciodată. Scrisesem cîteva pagini, cu o sumară descriere, apoi am mers la o bibliotecă să le văd cum arată, răsfoind albume și cataloage cu flori din spațiul latino-american. A fost un adevărat festin floral, o bucurie a ochilor. Ceva lipsea, totuși, din acest univers floral. Ați ghicit: parfumul!

În vacanțele petrecute în Mexic și în cîteva din insulele Caraibelor, îmi făcusem un obicei din a identifica florile și a le adulmeca parfumurile. Atît cît mă pricepeam. Hotelul unde am locuit ultima dată, aproape de o plajă de pe țărmul Pacificului, era înconjurat de nenumărate specii de flori, arbuști și liane de care atîrnau florile precum ciorchinii de struguri din viile ce înconjurau satul meu natal. Nu știam la care dintre ele să mă uit, pe care să o miros mai întîi. Dezorientat, am apelat la „peisagistul" ce se ocupa de îngrijirea acestui colț de Rai, un mustăcios îndesat, cu arhicunoscuta pălărie mexicană pe cap, pantaloni scurți, desculț, fără teamă de iguanele de care eu mă feream, deși nu erau agresive. A lăsat furtunul cu care stropea iarba, și-a pus într-o roabă uneltele de grădinărit și am pornit amîndoi la o plimbare „didactică" al cărei unic subiect nu puteau fi decît florile. Multe dintre ele nu le văzusem nici măcar în albumele din biblioteca montréaleză pe care o frecventam. Dialogul lingvistic dificil ne-a fost ușurat de o tînără pereche de americani care se descurcau relativ bine în limba lui Cervantes. Nu am avut un caiet la mine să notez numele exotice ale tuturor florilor cu care am făcut „cunoștință" în acea dimineață. A fost o experiență unică.

L-am întrebat pe don Cristóbal, pentru că așa s-a prezentat la sfîrșitul acestui periplu, care-i floarea națională a Mexicului. A părut surprins, dar am adăugat că întrebarea nu are nici un substrat naționalist sau de altă factură. Fiind angajat al unei agenții de turism, trebuia, cu siguranță, să-și limiteze discuțiile la domeniul strict turistic. Zadarnic i-am explicat că așa cum o țară are un dans specific, o mîncare inconfundabilă, o băutură favorită, tot așa are și o floare ce dă parfum și culoare emblemei naționale. Nu m-am gîndit niciodată la așa ceva! – mi-a răspuns, bănuind un gînd ascuns în interogația mea.

Întins pe nisipul plajei, cu gîndul la don Cristóbal, mi-am dat seama că nici eu nu știu care-i floarea noastră națională. Le-am luat la rînd, enumerînd candidatele posibile la acest titlu de glorie, dar fără nici un rezultat. Știu că olandezii au laleaua, bulgarii au trandafirul, francezii au floarea de crin *(fleur de lys),* emblema regalității, iar Québec-ul – pentru a nu-și uita strămoșii – a preluat vechiul simbol al monarhiei franceze; japonezii au crizantema, emblema familiei imperiale; floarea-de-colț *(Edelweiss)* a devenit simbol național la nemți și austrieci, găsind-o presată și încadrată în frumoase rame în multe cămine unde am fost invitat; Malaezia își revendică floarea de lotus; mai multe țări își dispută pasărea paradisului, o floare, de fapt, ce imită o pasăre în zbor. Exemplele ar putea continua. Dar la noi, la români, în care tijă florală a urcat ceva din spiritul neamului? În ce esențe florale se întrupează sufletul românului? Nedumerirea avea să-mi fie spulberată mai tîrziu, după întoarcerea în Canada.

Răspunsul poetului Ioan Alexandru, pe care l-am găsit întîmplător într-o carte, m-a convins: busuiocul. Argumentul, în graiul șugubăț al ardeleanului de la poalele Feleacului, mi se pare fără echivoc: „Busuiocul se pune și în scăldătoare și în copîrșeu".

Într-adevăr, el este nelipsit din apa sfințită a Botezului și din luntrea trecerii Styx-ului, cele două borne fundamentale ale existenței: nașterea și moartea.

***Emil Belu** este scriitor și trăiește în Canada.*

PUBLICITATE

Florian GHEORGHE

Penitenciarul, o privire dinăuntru (II)

Această întîmplare este tipică pentru mentalitatea majorității deținuților: a rezolva problema pe ocolite, a nu vorbi sincer cu supraveghetorul pentru ca acesta să găsească o modalitate de a ajuta. Ei sînt convinși că vor fi refuzați, că personalul nu le ascultă cererile pentru a căror rezolvare este nevoie de puțină imaginație.

Nimeni nu se întreabă cît poate personalul să suporte contactul cu oamenii aflați *în* pedeapsă. Privațiunile resimțite de condamnați îi fac să încerce să obțină privilegii din partea angajaților. Astfel, începe un complex proces de *construcție a presiunii* asupra supraveghetorilor, a șefilor de secție, a educatorilor și altor funcționari. Se culeg informații despre cel „ales", este ajutat să rezolve mai ușor unele sarcini, este compătimit, flatat. Dacă cel în cauză nu vede capcana întinsă, drum de întoarcere nu mai există. Corupția unor angajați probabil nu va dispărea niciodată, dar acolo unde ea se transformă într-o rețea organizată cu modalități, filiere și proceduri de împărțire a beneficiilor, lucrurile vor afecta funcționalitatea întregii instituții.

În vara lui 1999, într-o dimineață, a sosit în penitenciar o delegație din străinătate. Inspecția era neanunțată, tocmai pentru a surprinde mersul obișnuit al instituției. Șeful delegației a spus că vrea să vadă toată închisoarea, începînd cu dormitoarele. Și a adăugat: „Aveți camere special pregătite pentru a fi arătate inspectorilor, nu-i așa?" I-am răspuns că nu, dar fiecare cameră are un număr: să spună unul la întîmplare și acolo va fi condus. Numărul ales era al unei camere în care nu intrasem de ceva vreme. În cameră erau opt deținuți, patru din țări arabe și patru din țări occidentale. Paturile erau separate, unele lîngă fereastră, altele lîngă ușă, iar în spațiul dintre ele era trasă o linie albă. Șeful echipei de control a întrebat ce-i cu linia care împarte camera în două. I s-a spus că este granița dintre Orient și Occident, locul unde fac negoț cu bunurile personale. Arabii vindeau cafea, ceaiuri, halva, mirodenii, papuci, iar ceilalți țigări, nes, cămăși, șampon, pixuri și cîte altele. Deținuții, vădit destinși, au spus că se tocmesc îndelung pentru că nu mai știu prețurile, că fiecare parte încearcă să înșele, că vînd și pe datorie, că piața merge bine uneori, dar cantitatea de mărfuri diferă de la o săptămînă la alta. Singurele lucruri comune erau televizorul și baia. Priveau împreună știrile și meciurile la televizor și deseori veneau la „graniță" să se certe pentru cele văzute. Un condamnat a fost întrebat ce naționalitate are. Acesta a răspuns fără să clipească: „Sînt de naționalitate deținut"...

Un condamnat a fost întrebat ce naționalitate are. Acesta a răspuns fără să clipească: „Sînt de naționalitate deținut"...

Personalul penitenciar își îndeplinește sarcinile în circumstanțe atipice și într-un context social și cultural particular. El folosește uneori forța, dar, pentru a înțelege sensul acțiunii că supraveghetorul era ocupat cu deschiderea ușilor, mulți deținuți au încercat să-i dea la o parte pe nigerieni și să vorbească la telefon. Nigerienii au ripostat și totul s-a transformat într-o busculadă la care au participat zeci de persoane. Supraveghetorul a încercat să-i despartă folosind și bastonul de cauciuc, cu care a lovit la întîmplare grămada de români, atingînd, fără intenție, și cîțiva nigerieni. Pînă la urmă, deținuții au fost scoși în curte, iar nigerienii au rămas să continue convorbirile telefonice. Însă primul telefon l-au dat la ambasada lor, unde s-au plîns de incidentul produs. După cîteva ore, consulul a venit la penitenciar: era supărat de cele întîmplate cu resortisanții săi și cerea ca vinovații să fie pedepsiți. Considera că ceea ce s-a întîmplat era o dovadă de rasism. Am încercat să-i spun că a fost doar un incident regretabil și, la sfîrșitul anchetei, voi lua măsuri. Consulul insista că e vorba de rasism, iar eu argumentam că deținuții români și, posibil, și unii străini au speculat doar o situație neașteptată, deci nu putea fi vorba de rasism. Atunci mi-am adus aminte de un spectacol dat de deținuți la club, unde grupul de nigerieni a cîntat melodii disco și cîntece din țara lor. Interpreții au fost foarte aplaudați de colegii de detenție din sala arhiplină. I-am pus caseta și după ce a văzut spectacolul și-a cerut scuze, rugîndu-mă să-i dau o copie pentru a o prezenta la ambasadă. Mă gîndesc ce s-ar fi întîmplat dacă acest incident banal ar fi ajuns în presă unde, de regulă, se dau dimensiuni catastrofice doar pentru a crește audiența.

Educația persoanelor care ajung în penitenciare nu este ușoară, majoritatea venind cu lacune importante. Ca urmare, se desfășoară programe educative, artistice, religioase, terapeutice și sportive care asigură o atmosferă optimistă. Dacă personalul creează și premise pentru manifestarea unor talente, deținuții nu întîrzie să iasă cu prestații notabile: interpreți de muzică de toate etniile, dansatori, coruri, comici, instrumentiști. Vă puteți imagina *Hamlet* jucat de deținuți analfabeți?

Spectacolele din clubul Penitenciarului Rahova se transmiteau în direct în toate camerele. În club intrau doar cîteva sute de deținuți, aleși după criterii locale: lipsa abaterilor disciplinare, curățenia în celulă, mersul la școală. Întotdeauna erau în sală și deținuți din cele 45 de țări reprezentate în penitenciar. Încărcătura emoțională era enormă: la un spectacol a cîntat o deținută din Asia, condamnată pe viață. Soțul ei, în faptă cu ea, era tot în penitenciar, dar, fiind pe secții diferite, nu se văzuseră de ani de zile. Șeful secției l-a adus și pe el la spectacol. Cînd i-a venit rîndul pe scenă, ea s-a întors cu fața spre el și a cîntat cu ochii șiroind de lacrimi în timp ce el se zguduia de plîns în sală. O tăcere grea s-a așternut între spectatori și în toată pușcăria...

Deținuții tineri dintr-o celulă au scris o piesă despre cauzele revenirii în închisoare. Scenariul era simplu: din cauza alcoolului ajungi la răcoare, te liberezi însă cu stigmatul de deținut și, dacă se întîmplă ceva rău în cartierul tău, poliția e sigură că tu ești vinovatul și te bagă iar la închisoare. Au făcut multe repetiții pentru că cel mai școlit dintre ei avea doar șase clase: dialogurile se schimbau frecvent după capul unuia sau altuia, dar ideea de bază era conservată cu grijă. Am ținut să văd ultima repetiție la care mai participau cîteva zeci de deținuți aflați prin curtea închisorii: în prima scenă, eroul principal se libera după trei ani, își lua rămas bun de la colegi și pleca acasă. Următoarea scenă, o locuință sărăcăcioasă: tatăl citește ziarul pe o canapea, iar mama, cu spatele la ușă, curăță cartofi. Fiul lor intră și spune „Săru' mîna, mamă, săru' mîna, tată, am venit acasă". Mama nu s-a întors cu fața către noul venit, nu s-a întrerupt din treabă și, acră, a aruncat peste umăr către bărbatu-su: „De azi mai avem o gură la masă". Tatăl a continuat să citească ziarul, pe care îl ținea astfel încît acoperea complet ușa. Fiul se uita cînd la unul, cînd la altul și, văzînd că nici măcar nu-l privesc, a pus bocceaua jos și a ieșit afară. Am oprit repetiția spunînd că scena nu e credibilă, că nu se poate să-ți primești copilul, fie și de la pușcărie, cu atîta răceală și ostilitate, că trebuie pusă căldură în scena revenirii acasă. Atunci actorii și spectatorii de ocazie au început să strige furioși la mine: „Așa se întîmplă, așa sîntem primiți acasă! Nu ne vrea nimeni! Ce știi dumneata cum e viața de om sărac?! D-aia nu poți să înțelegi ce jucăm noi aicea!" Vădit tulburați, au insistat să nu modifice nimic. La premieră, au asistat cîteva sute de deținuți din toate categoriile. La scena cu pricina, un freamăt de aprobare a străbătut întreaga asistență. Actorii și cei prezenți se uitau insistent și dojenitor la mine...

Așteptăm prea mult de la instituțiile de detenție în sfera reducerii criminalității cînd, de fapt, ele doar țin delincvenții izolați o anumită perioadă. Ipocrit sau ignorant, aruncăm recidiva în sarcina penitenciarelor, ceea ce nu este nici corect, nici eficient. Chiar dacă acestea oferă deținuților programe educative, atîta timp cît nu se schimbă nimic în viața lor reală de după liberare, nimic nu se va schimba în modul în care ei văd lumea și se încadrează în normele ei. Nu trebuie să așteptăm ca, singură, pedeapsa penală să rezolve toate problemele privind criminalitatea: ce nu face calitatea vieții cetățenilor, buna educație a copiilor în familie, un sistem de învățămînt public performant, existența locurilor de muncă, măsuri de protecție socială reale, nu poate face nici o pedeapsă.

Nu trebuie să așteptăm ca, singură, pedeapsa penală să rezolve toate problemele privind criminalitatea.

***Florian Gheorghe** este doctor în psihologie, a lucrat aproape 30 de ani în penitenciare, a fost primul director al Penitenciarului Rahova, este conferențiar universitar. Cea mai recentă carte a sa se numește* Penitenciarul – ultima autoritate *(ed. Oscar Print, 2016).*

PUBLICITATE

Cu ochii-n 3,14

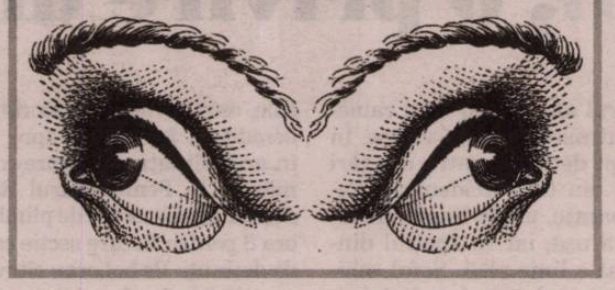

TOCMAI ACU' ȘI-A GĂSIT AUTORUL ETERNEI REÎNTOARCERI SĂ INTERZICĂ TOGA IMACULATĂ DE 1 LEU PE TERITORIUL OPȚIONAL?

■ Cică Bucureștiul va avea patru stadioane renovate pentru Campionatul European de fotbal din 2020. Mi se pare foarte bine. Tocmai acu' și-a găsit madam Firea să interzică evenimentele sportive pe stradă? (**M. V.**)

■ Cineva, om cu umor fără îndoială, a înființat pagina de Facebook „Danke Merkel“ (https://www.facebook.com/dankemerkel), pe care nemții sînt invitați să dezvăluie lumii toate cele de care cancelarul se face vinovat. Așadar, celei mai puternice femei din Europa poporul îi reproșează: suprasolicitarea serverelor Pokemon Go, frîngerea vîrfurilor creioanelor, pizza arsă în cuptor, găurile din șosete, golirea prea grabnică a halbelor de bere și, în general, toate necazurile neamțului de rînd. Cum autorul paginii, care are mare succes, nu este cunoscut, analiștii bănuiesc o manevră abilă a susținătorilor Angelei Merkel prin care se urmărește ironizarea discursului naționalist care îi impută cancelarului toate cele, după generozitatea arătată refugiaților. Mă gîndesc cum ar arăta o pagină „Mulțumesc, Băsescu“ sau, mai de actualitate, „Mulțumesc, Iohannis“ ori „Mulțumesc, Cioloș“. Teamă mi-e, însă, că s-ar cocoța pe paginile de genul acesta numai oameni fără umor. Lasă, mai bine să fie la ei, acolo... (**S. V.**)

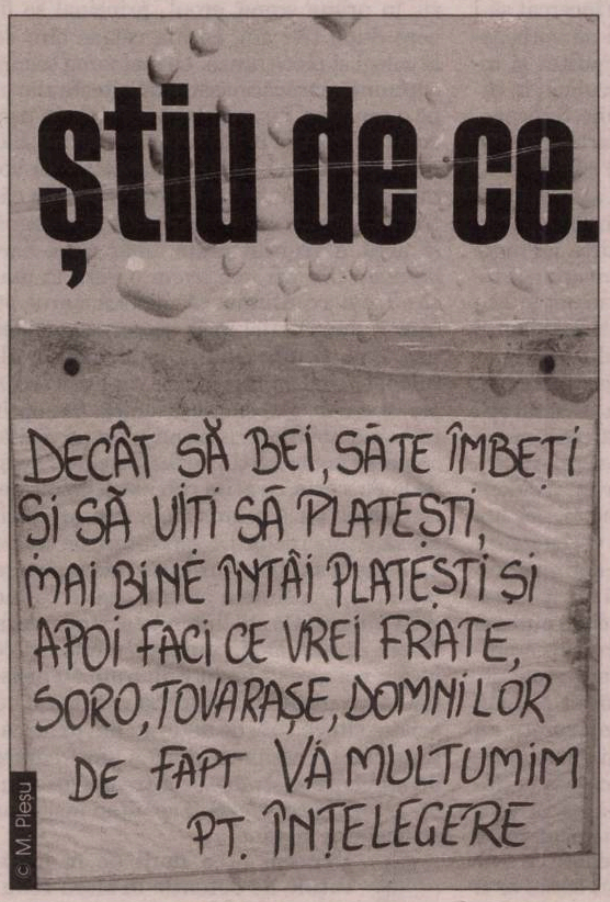

■ Dispozitivele inteligente ne fac mai proști. Pentru că avem la dispoziție atîta tehnologie nu mai sîntem în stare să facem lucruri simple, cum ar fi să ne orientăm în spațiu. Cea mai frumoasă poveste (citită, recent, într-un ziar): doi tineri care au dat ocol unei insule de cîteva ori pînă să realizeze că n-au cum să ajungă la destinație decît dacă iau feribotul aflat fix în locul de unde plecaseră inițial. GPS sau vacanța eternei reîntoarceri? (**M. M.**)

■ „O altă utilizare a bivalvelor și gasteropodelor are în vedere satisfacerea cerinței umane de frumos. Astfel, în antichitate toga imaculată a senatorilor romani era împodobită de o dungă lungă de purpură, dar nu orice fel de purpură, ci din celebra purpură feniciană, de culoare roșie-violacee. Acest colorant se extrăgea cu mare trudă din gasteropodul *Murex brandaris,* care trăiește în partea de răsărit a bazinului Mediteranei. Gasteropodul a supraviețuit numai datorită faptului că treptat epoca feudală a impus, printre altele, și schimbarea modei. Dezvoltarea industriei coloranților sintetici a pus capăt colectării acestor gasteropode“ – din *Animale cu cochilii, tuburi și căsuțe* de Mircea Tufescu, 1974. (**M. C.**)

■ Într-un microbuz spre mare, prinse de trusa de prim ajutor – cîteva iconițe, o coroniță uscată de salcie, de la Florii, probabil, și cîteva bancnote de 1 leu. Iconițele și coronița mi le explic – primul ajutor e divin, desigur –, dar bancnotele?... (**C. Ș.**)

■ Articolul 3 din capitulația încheiată în 1393 între Baiazid și Țara Românească: „Toți românii care vor intra pe teritoriul Imperiului nostru [otoman], pentru afacerile lor, vor fi scutiți de orice dări și nimeni nu-i va putea supăra pentru modul lor de a se îmbrăca.“ Cum să înțelegem că se îmbrăcau românii în secolul al XIV-lea?! (**M. P.**)

■ La mica publicitate pe Internet, la rubrica *Animale de companie,* cineva oferă arici pitici africani care „consumă mîncare de pisică și opțional legume“. Să ai arici pitici de companie nu poate fi decît o poezie. Dar ce poate fi cînd dorești – așa cum se scrie o altă persoană la aceeași rubrică – să cumperi sau să adopți un pui de dihor rasa bandit? Să fie oare pentru găinile vecinului? (**A. M.**)

POATE N-AR FI RĂU SĂ NE ÎNTOARCEM LA VIITOR PE O BAZĂ SERIOASĂ, FOLOSIND LOGICA IROSITĂ

■ Pe geamul unui chioșc cu de toate de la Casa Presei, acest anunț: „De luni, 25 iulie, este închis pe o perioadă de ..... adică olecuță“. Poate n-ar fi rău să ne întoarcem, din cînd în cînd, la vechile unități de măsurare a timpului: țîra, olecuța, bobul zăbavă, îndeletele, puțintica răbdare. (**D. S.**)

■ Măsurătorile arată că în fiecare an se defrișează în toată lumea suprafețe forestiere de pînă la 93.400 de kilometri pătrați. Asta înseamnă cam 48 de terenuri de fotbal pe minut. Ne-a mai rămas ceva viitor de distrus! (**M. C.**)

■ Robert Negoiță, primarul sectorului 3, vorbește despre moda plagiatului care a făcut ravagii printre politicienii români: „Singurul lucru pe care îl regret este acela de a mă fi lăsat tentat, în trecut, de această «modă» a titlurilor academice. Este un episod pe care mi-l asum și din care am învățat o lecție importantă: singurele realizări notabile sînt cele construite pe o bază sănătoasă! Mi-am asumat acest principiu în calitate de primar, dar, din păcate, nu l-am avut în vedere din perspectiva academică. Tocmai de aceea, mă voi supune deciziei Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU), dacă acesta va decide să îmi retragă titlul de doctor.“ (**A. M. S.**)

■ Apollo 11 a aselenizat pe Lună acum 47 de ani folosind o baterie de mai puțină, mult mai puțină putere decît cea a unui smartphone de azi. De fapt, un iPhone 6 ar putea ghida prin spațiu cam 120 de milioane de sonde Apollo. Nu e absolut incredibil cîtă putere potențială avem în buzunar?! (**M. C.**)

■ La un hotel din Mamaia, „mascații“ au descins ca să ridice, la propriu de data asta, un generator hîrșîit care polua și făcea un zgomot infernal. Patronul hotelului, aflat în pușcărie pentru proxenetism, a acuzat acțiunea ca fiind ilegală și s-a hotărît să-i dea în judecată. În logica evenimentelor, aștept, curioasă, numele avocatului angajat pentru apărarea generatorului. (**S. G.**)

■ Window Socket, adică Șoseta de Fereastră, este o priză care se prinde de geamul ferestrei cu o ventuză și încarcă cu energie solară o baterie mobilă. Cîtă energie solară irosită la cît de multe ferestre vara asta! (**M. C.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal.....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

12

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **651** ■ 11-17 august 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Un maestru al oglindirii“

pagina **3**

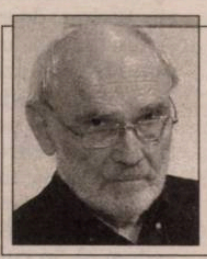

CONSTANTIN FLONDOR

„Domnul Paul“

pagina **11**

Interviu cu
AYELET GUNDAR-GOSHEN

pagina **14**

Meseria de părinte

„Copiii se dezvoltă cel mai bine atunci cînd sînt fericiți.“

OSCAR WILDE

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

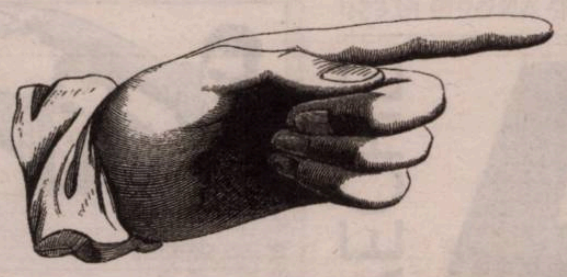

Dilema veche vă propune

■ 60 de gravuri realizate după matrițele lui Rembrandt sînt expuse în satul Criț, în cadrul celui mai mare festival al culturii săsești din Transilvania. Expoziția „Rembrandt în Haferland" e deschisă pînă la sfîrșitul lunii august. (Matei Martin)

■ „Tratatul de alianță" încheiat între România și Franța, Marea Britanie, Italia, Rusia, 4/17 august 1916, „Declarația de război" adresată de România Austro-Ungariei, 14/27 august 1916, „Proiect de discurs" al regelui Ferdinand la Consiliul de Coroană de la Palatul Cotroceni din 14/27 august 1916; fotografii cu membrii Consiliului de Coroană din 14/27 august 1916; fotografii cu generalii Alexandru Averescu, Constantin Prezan, Ioan Culcer, Ioan Dragalina, Arthur Văitoianu, Henri Berthelot, mareșalul Joseph Joffre; feldmareșalul german August von Mackensen, urmărind defilarea trupelor de ocupație pe Calea Victoriei, Cercul Militar Național ocupat de garnizoana germană în 1916 – iată doar cîteva dintre documentele revelatoare din expoziția „Marele război", deschisă pînă pe 21 august la Muzeul Național Cotroceni. O lecție deschisă deopotrivă pentru învățăcei, dar și pentru pasionații cititori de arhive. (Ruxandra Mihăilă)

■ Într-o lume care trece actualmente printr-o perioadă extrem de violentă, poate e timpl să (re)citim despre istoria violenței din societatea românească de la sfîrșitul secolului al XIX-lea pînă în 1999, o incursiune de aproape 600 de pagini deopotrivă în imaginarul și în practica mai multor tipuri de violență provocată și întreținută de politicieni, dar și de artiști, de legionari, dar și de comuniști, de jurnaliști, dar și de mineri: *Imaginarul violent al românilor* de Ruxandra Cesereanu, ediția a doua revăzută, Editura Tracus Arte, 2016. (Marius Chivu)

■ Nu ratați Nocturnele de poezie de pe Magheru One, organizate de ARCEN. O să vedeți orașul de sus și o să simțiți lumea mai bine. Pe 12 august puteți să ascultați versurile Svetlanei Cârstean, ale Doinei Ioanid și Alinei Purcariu. (Ana Maria Sandu)

turneu de inbox

Dragă Sever Voinescu,

Vă scriu pentru a vă atrage atenția asupra unei amenințări iminente la adresa patrimoniului cultural al Bucureștilor. Nu sînt politician și nici activist, ci un iubitor de muzică din Londra. Săptămîna trecută am fost în București și am descoperit o situație îngrozitoare, pe care aș vrea să o aduc în atenția *Dilemei vechi*. Mulți dintre bucureșteni cunosc bijuteria arhitecturală care se află pe Bulevardul Lascăr Catargiu nr. 12 și care a fost casa în care familia lui Dinu Lipatti a locuit între 1930 și 1943. Casa a supraviețuit cutremurului și resistematizării bulevardului, dar se află abia acum sub pericolul demolării. Proprietatea ar putea să fie locul ideal al unui mic muzeu în onoarea lui Lipatti. Acum, casa este scoasă la vînzare – licitația e iminentă – pentru o sumă foarte mare (aproximativ 1,9 milioane de euro). Acest preț este, probabil, calculat în funcție de valoarea terenului în vederea unei viitoare dezvoltări imobiliare, chiar dacă această casă este monument istoric. Dacă această casă va fi vîndută la adevărata ei valoare, la un preț realist, atunci ar fi posibilă lansarea unei campanii de salvare a ei și, apoi, de transformare într-un muzeu mic și splendid în onoarea marelui vostru artist național. Dacă această casă va fi pusă la pămînt de buldozere, atunci va fi prea tîrziu.

Aș putea ajuta cumva? Ce aș putea face eu? Ați dori să puneți această chestiune în paginile revistei dumneavoastră, atrăgînd atenția asupra acestui scandal?

Comunitatea internațională s-a mobilizat deja pentru salvarea casei. Reîntors din București, am lansat o petiție online (https://www.change.org/p/save-the-bucharest-home-of-the-great-pianist-dinu-lipatti-turn-the-bucharest-house-of-pianist-dinu-lipatti-and-turn-it-into-a-museum) care a strîns, în doar trei zile, peste 800 de semnături. Acum cîteva zile am trimis o scrisoare deschisă către ministrul român al Culturii. Strîng, deocamdată, semnături și din partea unor oameni din comunitatea muzicală internațională – pianiști, pedagogi, critici muzicali, editori – pentru o altă scrisoare deschisă care să arate ministrului că lumea întreagă privește cazul. Anul viitor va fi centenarul Lipatti și ar fi de-a dreptul tragic să vedem că, în ciuda enormei prețuiri internaționale care i se acordă, casa lui s-ar pierde.

Sper că veți putea oferi sprijin publicistic acestei cauze.

Cu stimă,
Orlando MURRIN

Răspunsul lui Sever Voinescu

Vă mulțumesc pentru mesaj, dar mai ales pentru că nu ați rămas insensibil la soarta acestei case splendide. Din ceea ce știu, casa a ajuns să fie scoasă la licitație pentru că proprietarul nu a putut restitui unei bănci creditul pe care îl garantase cu acest imobil (casă și teren). O licitație inițială nu a putut găsi un cumpărător pentru un preț de peste 2,5 milioane de euro, iar acum banca încearcă din nou, cu un preț de pornire ceva mai scăzut, dar, cum bine sesizați, tot astronomic. Ideea unui muzeu Dinu Lipatti la București este excelentă, mai ales în așteptarea

centenarului. După cum, probabil, știți, există o Casă Memorială „Dinu Lipatti" la Ciolcești, Argeș, în vila ridicată de tatăl muzicianului pe la începutul anilor 1930 – era un fel de „casă de la țară" a familiei. Spun asta nu pentru a vă răspunde că undeva, în România, există, totuși, o casă memorială dedicată artistului, ci pentru a sublinia lipsa unei case memoriale Dinu Lipatti din orașul în care ar fi trebuit, mai ales, să existe: la București, orașul în care Dinu Lipatti s-a născut și a crescut. Într-adevăr, socotind cît de important este Dinu Lipatti pentru pianistica mondială, dar și cît de puțini artiști de cota lui a produs România, un muzeu Lipatti la București apare ca o datorie pentru noi. Dar, mai întîi, să o luăm cu începutul. Să aflăm mai precis ce e cu imobilul și să vedem cum ar putea statul sau municipalitatea să-l răscumpere pentru a-l transforma în muzeu.

În final, poate merită reamintit că, după al Doilea Război Mondial, în Lascăr Catargiu 12 a mai locuit și familia academicianului Alexandru Graur.

Al dumneavoastră,
Sever VOINESCU

album dilematic Alix Vrana

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.700
Tipărit la Tipomedia

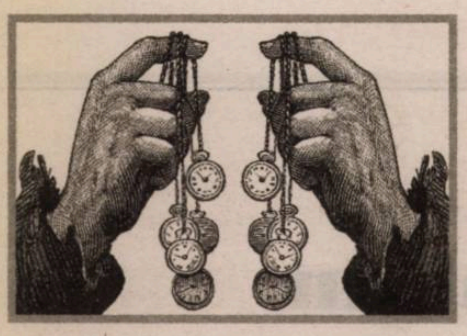

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Un maestru al oglindirii

Paul Gherasim a pornit, zilele acestea, spre locul pe care l-a contemplat, îndrăgostit, toată viața: locul de obîrșie al lumii create. Ceea ce văzuse, pînă acum, „în oglindă“ și „în ghicitură“, vede acum, după spusa Apostolului, nemijlocit, „față către față“. Paul Gherasim așa rămîne în gîndul meu: ca un *maestru al „oglindirii“*. Nu al oglindirii de sine, cum tind să fie mai toți artiștii, ci al oglindirii semenilor și confraților săi, al oglindirii rostului supralumesc al lumii și, mai ales, al oglindirii Celui care a alcătuit văzutele și nevăzutele. N-a vrut, niciodată, să vorbească în nume propriu. A vrut să-i aducă pe ceilalți în spațiul Cuvîntului, să încurajeze și să structureze duhul comunitar, să recupereze virtuțile simple, dar fundamentale, aflate, astăzi, în derivă: bunul gust, bunul-simț, buna-cuviință, buna rînduială. Părea un om necomplicat, nesofisticat, dar, în realitate, își obținuse coerența lăuntrică armonizînd tensiuni neconvenționale. Îndrăzneală și autoritate, pe de o parte, deplină smerenie pe de alta. Niciodată „sub vremi“, dar niciodată dominat de patima răzvrătirii. Originalitate vie pe de o parte, dar, pe de altă parte, refuz al vanității, al gesticulației boeme, al exhibiționismului și al ostentației sterpe. Acută senzorialitate, dar pariu constant pe nevăzut. Imaginea era, pentru el, în egală măsură reflex al Logosului, ca și cuvîntul, ceea ce, din păcate, nu pare să mai fie încredințarea celor care administrează, astăzi, ambianța vizuală a bisericilor noastre.

Două dintre nenumăratele isprăvi artistice ale lui Paul Gherasim ilustrează în chip semnificativ modul lui de a înțelege sensul faptului artistic, în speță al picturii: expozițiile „Studiu“, de la Timișoara (1978, 1981) și marile evenimente plastice adunate laolaltă sub titlul „Prolog. Studiul“ aduceau în prim-plan prestigiul harnic al profesionalismului, cuminția uceniciei, *știința de a vedea* – convertită în rigoare a meșteșugului. „Prolog“ vorbea despre condiția veșnicului început și reînceput care trebuie să rămînă condiția omului și a artistului. Seriozitate, discreție, curaj, răbdare. Cu aceste convingeri și cu splendidele sale înzestrări, Paul Gherasim a fost, mereu, pentru colegii săi de breaslă, un model, un protector, un înlesnitor, o instanță hrănitoare, un generos păstor de vocații. Așa a fost, așa este, așa rămîne.

Cînd spun „maestru al oglindirii“, mă gîndesc, între altele, la dăruirea cu care Paul Gherasim s-a dedicat, toată viața, punerii în lumină a talentului altora. Lucru rar într-o breaslă care riscă, dintotdeauna, să se epuizeze în slujirea de sine, sau în cultul – idolatru – al „artei“. Cine l-a văzut pe Paul Gherasim panotînd expoziții de grup, construcții tematice gîndite în orizontul „străvezimii“ (ea însăși un chip al „oglindirii“), a fost martorul unui spectacol rar de altruism, bucurie a semnalării celuilalt, geniu al aglutinării subtile de sunete disparate într-o melodie comună. Ca să nu mai vorbesc de unica lui îndemînare de a gîndi optic un perete de expoziție, o sală, un ciclu de investigații vizuale. De aceea, în jurul lui s-a constituit nu o „grupare artistică“, adică o solidaritate formală de opțiuni stilistice, o acțiune „cu program“, ci o constelație de portrete distincte, adunate laolaltă de pasiunea ieșirii din sine, a „răpirii“ spre alt cer decît acela al eului și al măiestriei proprii (fără abrogarea lor!). Există o „nebuloasă“ Paul Gherasim, din care fac parte Horea Paștina, Mihai Sârbulescu, Cristian Paraschiv, Matei Lăzărescu. Repet, nu de „discipoli“ e vorba, ci de un comun pelerinaj lăuntric, cu repere riguros profilate din mai multe generații. Avem de a face cu o „cale“, pe care se văd urmele unor pași notorii (Horia Bernea, Constantin Flondor, Sorin Dumitrescu, Ion Grigorescu) sau ale unor „consimțitori“ dăruiți, ca Ioana Bătrânu ori Mircea Tohătan. În fundal, se întrevăd și alte nume, aproape uitate în pripa veacului în care trăim: Afane Teodoreanu, Gheorghe Berindei, Vasile Varga, Florin Niculiu etc.

În Paul Gherasim se *oglindesc* simultan tradiția meseriei (a fost elevul lui Dărăscu și al lui Steriade) și orizontul transfinit al unei împliniri din afara timpului. Mi s-a întîmplat, de cîteva ori, să comentez ironic modul în care maestrul invoca figura suverană a țăranului. A țăranului autohton înainte de toate. Se declara el însuși, cu mîndrie, țăran. „De cîte ori ați văzut, domnule Gherasim, țărani umblînd prin peisaj cu șevaletul pe spinare?“ Știu, acum, că mă grăbeam. Paul Gherasim era, și în această privință, un maestru al oglindirii. Nu era țăran. Dar era o tîrzie și nobilă oglindire a țăranului, pe care îi plăcea să-l numească „om de treabă“. Nu în sensul comun de „om cumsecade“, ci în acela de *trebăluitor* neobosit, de om „pus pe treabă“, de *truditor* tenace. Într-un anumit sens, am pierdut, în Paul Gherasim, pe ultimul țăran aflat încă în armonie cu arhetipul său. Cei care am avut șansa să-l cunoaștem ne vom oglindi, de-acum înainte, în vrednicia lui, așa cum și el se va oglindi în amintirea noastră.

Ceea ce văzuse, pînă acum, „în oglindă“, vede acum, nemijlocit, „față către față“.

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Cum ajunsei italian

Stau la o fiță de hotel la 1900 de metri altitudine, în Dolomiți. Se poate urca pînă pe la peste 3000 de metri, unde este și un ghețar. Neam de neamul lui Ignat și al lui Ciolan nu au ajuns pînă la înălțimea asta, în ciuda tuturor stereotipurilor propagate de compatrioți binevoitori, mari admiratori de ciori și, implicit, ai grupului etnic al mamei. Sînt la o conferință unde totul e frumos, bine organizat, și ascult un nene rabi pe care l-a lovit inspirația și vorbește de parcă vrea să cîștige campionatul mondial de emfază despre relația noastră cu divinitatea. Mă gîndesc, plin de pietate, ce mișto ar prinde acilea o paranghelie frumoasă cu grătar, pe muzica lui văru' Guță sau a domnului Salam. Eventual, făcută pe ghețarul care se vede de la fereastră, ca să intrăm și în Cartea Recordurilor pentru grătarul la cea mai mare înălțime. În mod sigur, participanții la conferință ar fi un pic mai entuziaști; acușica, par toți loviți de lipsa de oxigen cauzată de altitudine.

Nea rabi al Florenței își continuă discursul cu un entuziasm vrednic de o competiție strînsă de *curling*. Pot să jur că cele două muște energice pe care le-am văzut cînd am venit și care acum sînt dispărute și-au tăiat deja venele pe lungime. E frumos rău pe aici, așa că decid să o șterg să văd minunățiile din jur. Sînt la două ore de condus de la aeroportul din Milano, în Passo del Tonale. Mi se face foame. Restaurantul în care mănînc e făcut parcă de maică-mea, sfătuită de Lili și cu banii lui Becali. Pe peretele din față e pictat un lac care corespunde aproximativ lacului glaciar de pe lîngă noi. Pe lîngă lac se învîrt niște urși. Trei. Tot pe mal este și un castor. Singura problemă e că dimensiunile castorului sînt aceleași cu ale ursilor. Și că ar putea să fie orice, de la șobolan la vidră. Nu am avut nicicînd pic de talent la desen și mă gîndesc cu mîndrie că aș fi putut picta lejer ceva asemănător.

Peisajul este întregit de munți și de păduri și te aștepți în orice moment să apară calul din carpeta aia cu „Răpirea din Serai" la care se închina maică-mea în timpul lui Ceașcă, pe cînd încă nu aveam cele 68 de icoane și 43 de Cine de Taină în casă, cu care ne-am procopsit imediat după Revoluție. Norocul a fost că mama s-a pocăit după cîțiva ani și așa am scăpat de toate. Numai taică-meu și damigenele lui au rămas, în ciuda dorințelor și, respectiv, a rugăciunilor.

Mesele sînt și ele decorate elegant cu trei rînduri de fețe de masă, una peste alta, de dimensiuni diferite, într-o întrupare fericită a maximului de kitsch posibil, încît să mă simt ca acasă. Scaunele, florile artificiale, tavanul decorat parțial cu lemn, veiozele elegante atîrnate de tavan, dantela și șervetele de pe masă mă fac să mă gîndesc că o să iasă maică-mea din bucătărie. Chiar vine o tanti mică și brunetă bine – ca mama – să îmi ia comanda. Comand un minestrone și o pizza. Minestronele e sărat rău, așa că senzația că sînt acasă se accentuează. Mă gîndesc să protestez un pic, dar la cum țipa la bărbatu-său care face pizza, mi-e frică să nu-mi pună castronul în cap. Procedez la fel cum procedez și cu mama și beau un kil de apă în timp ce mănînc supa. Dacă nu ar fi fost atît de sărată, ar fi fost senzațională.

Îmi trîntește și pizza pe masă, cu entuziasmul cu care m-a întîmpinat ofițerul de la vamă cînd m-a văzut și un pic mai negru, și nebărbierit, și venit cu Wizzair-ul din România. La plecare m-am gîndit să îl salut elegant cu un *Allah'u Akhbar,* dar m-am temut că nici pașaportul diplomatic cu care am venit nu m-ar fi putut salva de un control de prostată. Pizza e fabuloasă. Mă ling pe dește, ca un gentleman ce sînt. Între timp, doamna îi toacă discret creierii lui bărbatu-său cu o voce și o cadență care denotă ani de experiență. Nu îndrăznesc să cer desert, că e clar tensiune în casa oamenilor. Plec repede și mă închin discret cu limba că am scăpat neotrăvit și nebătut.

A doua zi mănînc la hotel. Tot ca acasă, numai că pare că a gătit tata. Spre seară, cu mațele chiorăind, îmi iau inima în dinți și mă duc iară la restaurantul cel bun. Patroana e la intrare. În restaurant e un motociclist dușmănos cu nevastă-sa și un alt italian care pare să fi fugit de acasă cu toți cei trei copii. Zgripțuroaica îmi zîmbește – m-a recunoscut. Mă gîndesc pentru o clipă să îmi încerc norocul și să îi zic că aș vrea un minestrone. Numai că de data asta l-aș vrea fără surplusul din minunata mirodenie numita *sare*, deși ieri am primit-o cu multă recunoștință. Însă seamănă prea mult cu maică-mea cînd era tînără ca să îndrăznesc, iar bărbatu-său e cam zdrahon și pare a fi total telecomandat de ea. Se mișcă la fel de rapid ca mama, îl bagă în priză și pe blondul care se ocupă de cuptor și în 20 de minute toți mîncăm. Pizza e mai mare de data asta. Parcă și mai bună, deși nu am crezut că se poate mai bună. Plec ghiftuit.

Zgripțuroaica îmi zîmbește – m-a recunoscut.

Il Giro – turul Italiei – trece în fiecare an pe aici. De fapt, unde sînt este chiar punctul terminus al unei etape. Se lasă seara peste Dolomiți și priveliștea e năucitoare. Stau și îmi belesc ochii ca prostul la munți. O mașină trece pe lîngă mine, mă claxonează și aud un glas dulce care îmi urează gingaș, în româna de București:

– Bă, boule, ești în mijlocul străzii! Dute-n gura mă-tii de broscar!

Sînt recunoscător că nu a dat peste mine, decid să mă fac brusc italian și răspund galant:

– *Grazie mille!*

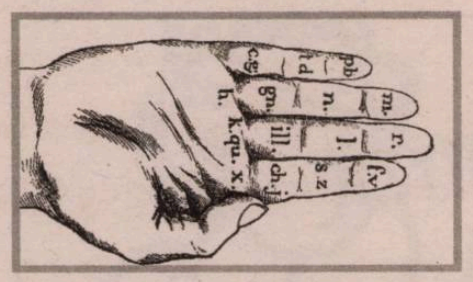

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Epifanie nocturnă

Târziu în noapte, un scriitor sexagenar se trezește brusc din somn, din cauza unor zgomote suspecte ce vin de la parterul casei. Ieșind din buimăceala nocturnă, el reface filmul realității, care nu e deloc încurajator. Sosise de aproape o zi la vila de vacanță a unor buni prieteni, pentru a termina o monografie critică (despre Thomas Love Peacock), a cărei documentare științifică îi luase patru ani bătuți pe muchie. Amicii îi încredințaseră locul lor de recreație ocazională, convinși fiind că liniștea lui desăvîrșită va oferi autorului posibilitatea să-și deruleze cu bine ambițiosul proiect intelectual. Aici telefonul nu funcționează, iar cel mai apropiat vecin se află la o distanță de aproximativ cinci-șase sute de metri. După ani de muncă prin biblioteci, omul nostru are șansa de a da frîu liber imaginației și de a fi original. Speranța este cu atît mai mare cu cît el nu vine în casa de vacanță cu mîna goală. Pe lîngă miile de fișe redactate conștiincios, are deja o treime din volum scrisă. Zgomotele auzite în miez de noapte sînt, de aceea, și mai terifiante, întrucît se produc pe fondul unei suprasolicitări nervoase, cauzate de lucrul febril de peste zi. Scriitorul realizează imediat că vila e jefuită. Cineva caută haotic prin încăperile de la parter, ieșind în răstimpuri pentru a-și transporta prada la mașină. Eroul conștientizează burlescul conjuncturii. Hoțul are, fără îndoială, convingerea că locuința este pustie. În afară de zecile de foi cu note și paragrafe ale monografiei – abandonate pe masa din living –, autorul nu lăsase nici o altă urmă a prezenței sale în casă. Speriat, omul se retrage în întuneric, lîngă fereastră, așteptînd inevitabila întîlnire cu intrusul. În mod neîndoios, acesta urma să-și facă apariția la etaj, pentru a-și completa căutările.

Faptul se produce și induce surpriză în ambele tabere. Pe de o parte, hoțul (cu chipul acoperit de un ciorap și mîinile de mănuși galbene, cauciucate, folosite în bucătărie) se miră, descoperind o mogîldeață zgribulită și speriată într-unul dintre dormitoarele de la etaj, pe de alta, victima se arată surprinsă că nu este agresată din chiar primul moment al întîlnirii. Urmarea intrigă și pe cel de-al treilea participant la scenă, cititorul însuși, avînd în vedere că narațiunea în discuție constituie subiectul unei proze scurte semnate de John Fowles în anii '70, *Poor Koko / Sărmanul Koko,* și cuprinsă în volumul de nuvele *Ebony Tower / Turnul de abanos*. Motivul? Între personaje începe un dialog neconvențional, greu de încadrat, în mod obișnuit, în contextul descris. Hoțul se dovedește un ins semieducat (protagonistul îl bănuiește student pe la o „universitate mai slăbuță" sau individ retras prematur din vreo facultate mai prestigioasă), care pare familiarizat cu literatura, declarîndu-se admiratorul lui Joseph Conrad. Informația îl încurajează pe autorul nostru, care, identificîndu-se drept scriitor și precizînd motivul prezenței sale în casă, îndrăznește să critice gestul imoral al tînărului. Hoțul, cu o politețe neașteptată, își descrie îndeletnicirea în termeni nietzscheeni. Nu consideră că face rău, ci că se supune unui impuls natural (imposibil de reprimat), justificat, de altfel, prin legea vaselor comunicante, de preaplinul celorlalți. Argumentul capătă și o ușoară tentă ideologică. „Ceilalți" sînt, invariabil, conservatorii (explicația scriitorului că proprietarii casei, ca și el, sînt, de fapt, laburiști nu-l impresionează pe hoț care, evident, atașează „conservatorismului" un sens cultural mai larg), meritînd anumite „corecții" materiale. Tînărul merge foarte departe cu demonstrația, sugerînd că sistemul sovietic, unde îți poți procura comoditățile sub sigla gratuității, este, în esență, bine gîndit.

Fără a lungi conversația, intrusul își invită victima, plin de curtoazie, să se îmbrace și să coboare la parter. Aici îl va lega – cît mai confortabil cu putință – de un fotoliu și îi va pregăti focul în șemineu. Ulterior, cînd el va considera că se află suficient de departe de locul jafului pentru a nu mai putea fi prins, va anunța Poliția, salvîndu-l astfel pe sexagenar de la o moarte prin asfixiere (călușul la gură rămîne inevitabil, deși scriitorul dă asigurări că nu va țipa). Totul se petrece întocmai, hoțul prinzînd mîinile victimei de brațele scaunului cu bandă adezivă aplicată pe un ziar (pentru a nu-i răni pielea la dezlipire). În final, cînd focul arde vesel în cămin, iar autorul asistă la momentul despărțirii fără grai, cu o bucată de bandă trecută peste gură, tînărul face un ultim gest bizar: ia filele monografiei și le aruncă, una cîte una, în foc. Scriitorul privește, în crispată neputință, cum munca lui de patru ani se transformă în cenușă, în timp ce mașina hoțului demarează în trombă. Deși salvat (invadatorul nocturn și-a ținut pînă și această promisiune, anunțînd Poliția), eroul nostru cade în prostrație. Nu înțelege, inițial, motivația unui act atît de barbar, săvîrșit de cineva, aparent, cu deprinderi de civilitate. Apoi, mintea i se limpezește subit. Mesajul era clar: tînărul dorise să spună că noi, liberalii radicali, sîntem mai mulți și mai tari decît voi, „conservatorii", și, treptat, vom înăbuși civilizația voastră de mucava. Astfel, sexagenarul realizează că nu mai există un *public,* nu mai există o *cultură* pentru cărțile sale și conchide că „diavolul" i-a făcut, indirect, un bine, arzînd ultimul semn al unei spiritualități practic dispărute – începuta sa monografie despre Peacock.

O întrebare personală: de ce avem întotdeauna nevoie de experiența unor episoade traumatizante pentru a înțelege adevăruri simple, aflate la îndemîna noastră?

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

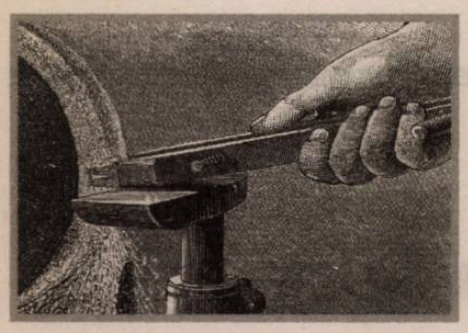

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Ați uitat de Mediterana? N-ar trebui!

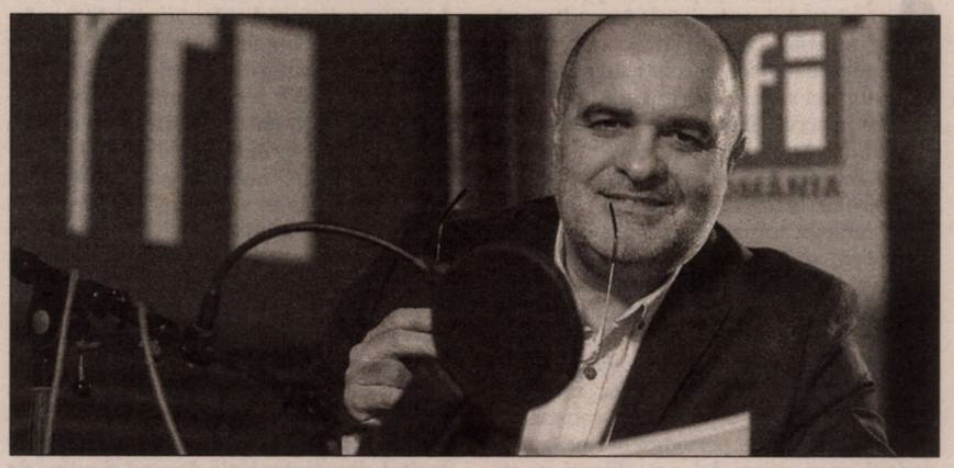

A trecut aproape neobservată o știre de la sfîrșitul săptămînii trecute, potrivit căreia circa 200 de migranți au încercat să forțeze trecerea din Italia în Franța, dar au fost respinși de la frontieră. Pare un caz izolat între atîtea altele, dar nu este. Mai degrabă am putea privi evenimentul ca pe un semn despre ceea ce ar putea să vină.

După închiderea „rutei balcanice" și acordul UE-Turcia, sudul Europei a devenit principala poartă de intrare a migranților, arată un raport oficial realizat de Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite. În luna iulie, 93% din migranții care sosesc pe teritoriul european au fost înregistrați în sudul Italiei. Restul migranților au trecut prin Grecia. Ruta spaniolă, prin enclavele din Africa de Nord Ceuta și Melilla, a fost anihilată, cea prin Balcani și Grecia s-a redus pînă aproape de zero. În termeni absoluți, Italia a înregistrat în primele șapte luni un număr de sosiri similar cu totalitatea celor de anul trecut. În ianuarie, Grecia primea 67.000 de migranți – de 13 ori mai mult decît Italia. Odată cu intrarea în vigoare a acordului dintre UE și Turcia, semnat la 18 martie, raportul s-a inversat.

Potrivit Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM), 3120 de migranți au murit în Marea Mediterană în primele șapte luni ale anului, dintre care peste 2600 între coasta africană și Italia. Deocamdată, asistăm la o schimbare de strategie din partea rețelelor de migrație clandestină, care nu-și mai pot îndruma „clienții" pe Marea Egee, dar îi pot ademeni cu o traversare, mai periculoasă, a Mediteranei.

Amenințarea reală se află însă undeva mai departe de țărmurile nord-africane, în străfundurile continentului, de unde vor putea veni noile valuri de migranți. Din Eritreea, aflată sub dominația unui regim extrem de dur, care impune stagiul militar pe durată nedeterminată – mai bine zis, o sclavie oficializată. Din Sudan și din Sudanul de Sud, afectate de terorism și războaie, din Somalia, care de mult nu mai e un stat, ci un teritoriu disputat de bande înarmate, multe direct legate de organizațiile teroriste. Din regiunea subsahariană sau din Etiopia, bîntuite de foamete. Nu este exclus ca sudul Europei să se găsească în curînd sub presiunea unui milion de migranți africani sau poate chiar mai mult. Iar în nordul Africii nu avem o Turcie cu care să putem încheia acorduri.

Toate aceste provocări vin într-o perioadă sensibilă pentru statele aflate „în prima linie", Italia și Franța. În Italia, premierul Matteo Renzi își joacă în octombrie viitorul politic, într-un referendum privind reforma sistemului electoral. Pînă atunci, el va trebui să dea un răspuns crizei financiar-bancare, aflată la orizont. Sectorul bancar italian este apăsat de peste 360 de miliarde de euro de credite neperformante și de decenii întregi de management defectuos. Dacă ar fi să se aplice cu strictețe regulile europene (așa cum o cer multe voci din Germania, de exemplu), ar trebui ca, înainte de o eventuală intervenție a statului, băncile să fie refinanțate cu banii investitorilor, care și-ar vedea astfel obligațiunile prăbușite. Doar că, în cazul particular al Italiei, un foarte mare număr de obligațiuni se află nu în mîinile marilor investitori sau ale speculatorilor financiari, ci la familii din clasa medie. Adăugați aici presiunea tot mai crescută din partea migranților, odată cu mutarea fluxului principal peste Mediterana. Ei bine, Matteo Renzi ține în mîini o adevărată bombă cu ceas. Iar dacă, în aceste condiții, referendumul va fi un eșec, va urma demisia premierului și, inevitabil, ascensiunea formațiunilor antieuropene precum Liga Nordului sau Mișcarea Cinci Stele.

Franța, la rîndul ei, va avea alegeri prezidențiale în primăvara anului viitor. O eventuală victorie a Marinei Le Pen ar însemna intrarea, în premieră, în Consiliul Uniunii și în Consiliul European a unor miniștri și a unui șef de stat declarați antieuropeni. Blocajul ar fi garantat. Teoretic, sistemul politic din Franța ar trebui să evite un astfel de scenariu, așa cum s-a întîmplat și în 2002, cînd Jean-Marie Le Pen a fost învins clar în turul al doilea. Însă astăzi, după votul popular asupra Brexitului sau victoria lui Donald Trump în primarele republicane, puțini își mai asumă riscul unor predicții. În orice caz, o amplificare a crizei migranților va juca în favoarea reprezentantei Frontului Național.

Desigur că în aceste momente se va vorbi din nou despre „solidaritatea europeană", numai că e greu de presupus că se va putea merge mai departe de stadiul simplelor vorbe. Europa Centrală nici nu vrea să audă de împărțirea poverii în criza migranților, statele nordice sînt și ele sceptice. Suedia, de exemplu, este aceea care a primit oricum cel mai mare număr de migranți raportat la populație și nu se poate angaja la mai mult, chiar să vrea. Danemarca și Finlanda sînt, în principiu, împotriva primirii migranților, iar în Olanda nici nu se pune problema, cîtă vreme vor avea loc și acolo alegeri anul viitor, iar Geert Wilders, cu al său Partid al Libertății, de extremă dreapta, conduce în sondaje. O situație complicată, a cărei ieșire e greu de întrevăzut.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

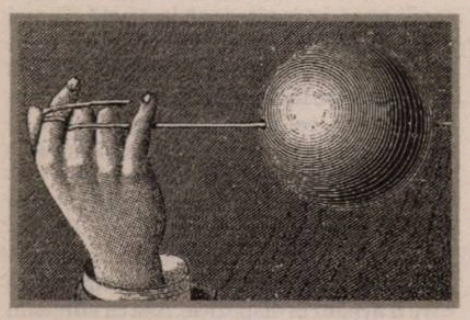

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Puciul de după puci

La mai puțin de o lună de la lovitura de stat eșuată, regimul lui Recep Tayyip Erdogan e parcă mai puternic ca niciodată: guvernul a adoptat măsuri de apărare care îi permit să intervină în forță la orice suspiciune de trădare, mii de militari, polițiști, funcționari și cadre din sistemul judiciar au fost arestați, zeci de mii de oameni au fost concediați din instituțiile publice. Epurările politice, făcute aparent în mare grabă, au eliminat din sistemul de stat nenumărați oameni nedoriți ori incomozi de la toate nivelurile. În plus, manifestațiile de susținere organizate în urma puciului eșuat au arătat un președinte popular, adorat de mase, dornic să-și reafirme puterea și să-și amenințe adversarii. S-a transformat, din victimă a unui *coup*, în principal beneficiar. Lovitura de stat nu e ce s-a întîmplat pe 15 iulie, ci ce a urmat după aceea. E, de fapt, o dublă lovitură: prima presupune preluarea în forță a tuturor instituțiilor de stat și autoritarismul; a doua înseamnă o schimbare de direcție în raport cu Occidentul.

În fine, înăsprirea regimului de la Ankara și direcția antidemocratică a guvernului se văd și în insistența cu care se discută despre reintroducerea pedepsei cu moartea. Președintele turc a reafirmat în interviul acordat cotidianului *Le Monde* că, în numele „milioanelor de oameni care au ieșit în stradă" pentru a-l susține, va cere Parlamentului să se pronunțe. Partidul său are o majoritate stabilă în Parlament și, chiar dacă unii deputați nu susțin reintroducerea pedepsei cu moartea, e puțin probabil să voteze împotrivă în condițiile în care Erdogan, dar și ceilalți lideri au arătat că nu suportă disidențe. Dinamica relațiilor este acum „noi" *versus* „ceilalți", adică „noi, ăia buni" și „puciștii cei răi". Pe acest tip de polarizare se întemeiază credibilitatea și, pînă la urmă, legitimitatea regimului.

Lovitura de stat nu e ce s-a întîmplat pe 15 iulie, ci ce a urmat după aceea.

În același interviu pentru *Le Monde*, Erdogan acuză Europa de fățărnicie, de duplicitate în relația cu Turcia. Nu e pentru prima dată cînd președintele turc adoptă acest discurs antioccidental; acum însă, formulează acuzații directe: „Lumea occidentală s-a aflat în contradicție cu valorile pe care le apără. Ar fi trebuit să fie solidară cu Turcia, care și-a însușit valorile democrației, dar a preferat să-i lase pe turci singuri". „Au trecut cincizeci și trei de ani de cînd așteptăm la porțile Europei. Uniunea Europeană e singura responsabilă și vinovată. Nimeni în afară de Turcia n-a mai fost tratat în felul acesta."

Uniunea Europeană nu tratează Turcia cu sinceritate, explică în continuare președintele Erdogan. Singura preocupare a Occidentului ar fi să-i țină pe refugiați cît mai departe de granițele sale. Dar, „dacă cererile noastre nu vor fi satisfăcute", amenință Erdogan, este posibil să nu se mai aplice prevederile acordului UE-Turcia cu privire la migranți (Turcia găzduiește trei milioane de refugiați). Nu e clar dacă Guvernul de la Ankara va face acest pas – adică dacă va refuza să mai aplice un acord semnat cu multă vreme în urmă. Nu e clar nici dacă Europa va vrea să facă pasul decisiv – adică să ofere cetățenilor turci dreptul de a călători fără viză pe teritoriul UE. Dar e cert că Erdogan se îndepărtează tot mai mult de Occident.

Nu e exclusă nici o apropiere de Rusia. Scopul declarat al întîlnirii cu Vladimir Putin de la Sankt Petersburg este relansarea unor proiecte comune: e vorba despre gazoductul TurcStream, despre construirea, cu sprijinul Rusiei, a unei centrale nucleare și de comerț bilateral în valoare de peste 90 de miliarde de euro. Întîlnirea marchează însă, poate, și o împăcare a celor doi lideri după incidentul din primăvară, cînd un avion militar rusesc a fost doborît de aviația turcă.

Diferendele asupra chestiunii siriene sau asupra Ucrainei sînt lăsate deoparte pentru a scoate în față lucrurile cu adevărat importante. Și Vladimir Putin, și Recep Tayyip Erdogan fac, de fapt, o demonstrație de forță. Vor să arate că sînt puternici, că sînt gata să negocieze, că sfidează Occidentul. Această apropiere a Turciei de Rusia ar trebui să fie un semn clar, pentru Europa, că trebuie să facă orice ca să păstreze Turcia la masă.

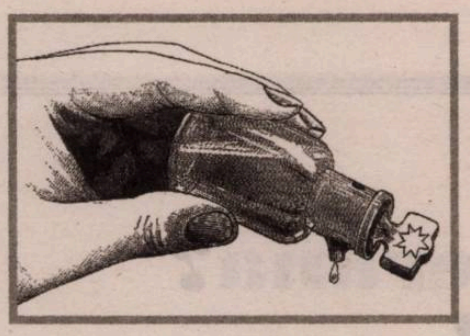

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

De-a-n boulea

Construcțiile populare, specifice registrului oral, circulă în multe variante și cu sensuri imprecise, trezindu-le adesea îndoieli vorbitorilor atît în privința formei sonore și a modului de transpunere în scris, cît și în legătură cu sensurile lor. Pentru o expresie adverbială destul de folosită azi, norma a ales o anume manieră de ortografiere: *de-a-n boulea*; în scris persistă totuși și varianta *de-a-mboulea* (care corespunde mai exact pronunțării, cu *n* devenit *m,* prin asimilarea nazalei urmate de o consoană bilabială). Norma este indicată de DOOM *(Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române,* 2002, 2005); varianta „neoficială" apare însă, ca o preferință conștientă, în destul de multe periodice serioase și în scrisul unor autori deloc neglijenți cu stilul lor: „*De-a-mboulea* spre Europa" (titlu, în *România liberă,* 31.01.2007); „ne alegem valorile zappînd *de-a-mboulea*" (revista *22,* 21.07.2007); „a votat de-a-mboulea" (gandul.info, 11.12.2012); „a proslăvi *de-a-mboulea* valorile eterne ale nației" *(România literară*, nr. 24, 2007); „șeful căzuse *de-a-mboulea*" (C.T. Popescu, *Cuvinte rare*, 2009) etc. Mai puțin frecventă și mai greu acceptabilă e scrierea care sudează și mai multe elemente ale construcției: „să ardă becurile de-amboulea" (motociclism .ro); „să-mi iau amenzi *deamboulea*" (obiectiv.br.ro).

Norma ortografică (scrierea *de-a-n boulea)* are justificări etimologice și lexicografice: indică elementele care au compus forma de azi și evită punerea în circulație a unui cuvînt (neautonom) (î)mboulea. Pe de altă parte, nici boulea nu există în afara locuțiunii, iar soluțiile oferite pentru construcții similare nu sînt identice: DOOM (2002, 2005) recomandă scrierea „de-a-ndăratelea" (pentru că există un adverb de sine stătător, îndărăt), diferită de „de-a-n picioarelea" (nelegat), care provine în mod evident de la sintagma „în picioare". În cazul lui de-a-ndoaselea (DOOM), componentul n este legat de cuvîntul următor, chiar dacă forma rezultată nu are existență autonomă, probabil prin tradiție grafică și prin analogie cu de-a-ndăratelea. Tiparul care cuprinde marca discontinuă de a (...)-lea (de-a bușilea, de-a v-ați ascunselea) și include uneori prepoziția (î)n (de-a-n picioarelea) e specific limbii române, producînd circumstanțiale de mod și nume de jocuri; a fost discutat pe larg de lingviștii care s-au ocupat în ultimii ani de adverbe și locuțiuni adverbiale (mai ales de Adrian Chircu și de Carmen Mîrzea Vasile).

Mai interesante decît ortografia – convențională și oricînd supusă discuțiilor și revizuirilor – mi se par sensurile formulei. Structura ei indică o comparație cu termenul de bază *(bou),* dar aceasta își poate actualiza trăsături diferite. Dicționarele mai vechi invocau un termen de comparație care nu prea mai poate funcționa în limba actuală: mersul boului (înjugat la car), care pare să fi fost asociat în primul rînd cu ideea de lentoare. La Hasdeu, în *Etymologicum Magnum Romaniae,* vol. 2 [1892], (p.1163) locuțiunea are definiția „lent, leneș, ca un bou"; aceeași glosare apare, pentru forma *a'n boule,* la Frédéric Damé *(Nouveau dictionnaire roumain-français*, 1893), poate și prin asociere cu o altă formulă citată de autor: *parcă merge cu boii,* adică „încet". Lentoarea e trăsătura selectată și în *Dicționarul Universal* al lui Șăineanu (ediția a VI-a, 1929) – „alene, ca un bou: *merge tot d'an boulea*", și de Candrea (în *Enciclopedia Cartea Românească,* 1931): „alene, abia tîrîndu-și picioarele (în felul boilor)". Dicționarul Academiei (Literele A-B, 1913) leagă expresia de denumirea unui joc și o definește prin mișcarea de cădere și rostogolire: „numele unui joc de copii (cu bețe aruncate astfel încît să sară din cap în cap)". Și în dicționarul lui Scriban (1939), esențială e ideea de cădere: *„a cădea de-a'n boulea,* a cădea de-a bou, în brînci".

Citatele mai vechi (în care găsim aceleași oscilații grafice, ba chiar unele în plus, prin folosirea apostrofului) sînt destul de ambigue, dar par să justifice și un alt sens, în genere neglijat de dicționare: locuțiunea caracterizează o deplasare orbească, mecanică, adesea în linie dreaptă, cu forță și fără inteligență. Cel mai des citat e Delavrancea, cu un pasaj din *Zobie*, în care e descris mersul personajului – „merge *de-a-nboulea* Zobie gușatul, ticălosul și batjocora orașului. (...). Picioarele și mîinile-i cată anapoda. Fața, lată și scofîlcită, la fiece pas se strîmbă. Iar gușele, înflorite ca la un curcan, și le aruncă pe spate, și le mișcă moale și gras în mersul lui șontîcîit pe piciorul drept" – și cu o frază din *Palatul de cleștar:* „Prostia, rumenă și voinică, mai mult se tîrăște decît zboară; și merge tot *d'a-îmboulea*".

În textele actuale, sensul expresiei adverbiale (muntenești, la origine) pare să se fi lărgit foarte mult, ajungînd la ceea ce G. Volceanov definește, în *Dicționarul său de argou* (2006), ca „prostește, în mod stupid". Citatele cele mai diverse semnalează adaptabilitatea locuțiunii adverbiale la aproape orice situație; cu un sens complet îndepărtat de ideea de mers sau rostogolire, aceasta e parafrazabilă prin formulele *ca boul* sau *ca un bou:* „stăteam și eu *de-a-mboulea* prin bătătură" (Mircea Dinescu, *Pamflete vesele și triste*, 1996); „să te holbezi de-a-mboulea la monitor" (chem.ubbcluj.ro); „un nene a parcat de-a-n boulea și a blocat, printre altele, zece autobuze" (troleul90.ro) etc.

Mersul boului sau cel al carului tras de boi nu mai sînt, desigur, imagini familiare vorbitorului de azi; extinderea formulei adverbiale se bazează acum pe metafora animalieră a insultei, pe evocarea boului ca emblemă a prostiei.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

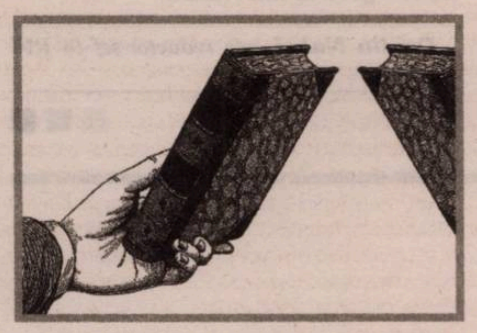

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Meditație

Cîndva, „a medita" era în limba română un verb intranzitiv: a cugeta, a reflecta, a se gîndi la ceva. Acțiunea cu pricina a dat numele unei specii poetice, „meditația", îndrăgită de romantici, spirite reflexive, sau unor practici mai mult sau mai puțin ezoterice, precum meditație yoghină, transcendentală etc. Numele de agent, „meditator", nu s-a folosit nici în legătură cu poeții, nici cu maeștrii sau discipolii practicanți. Nu s-a folosit, se pare, deloc – așa cum avem, de pildă, gînditori, cugetători, dar ne lipsesc „reflectătorii" („reflector" înseamnă, precum se știe, altceva).

O curioasă răsucire semantică a făcut din „a medita" (și) un verb reflexiv. Însă nu cu sensul de a medita vreo teoremă, vreun aforism, vreun tratat: limba a preferat să păstreze între acțiune și obiectul său o anumită distanță prepozițională, un „la". Verbul și-a găsit în schimb un complement direct uman: a medita pe cineva. Și nu pe oricine, ci doar pe cei ce vor sau au nevoie să învețe ceva. Așa s-a îmbogățit limba română cu încă un sens de dicționar, nomenclatorul de meserii cu încă un termen profesional – asemeni lui „îmblînzitor", „terminator" ș.a.m.d. – și educația formală cu o instituție complementară. Cînd și cum s-a produs această mutație, n-aș putea spune. Poate a pornit de la „sala de meditație" în care elevii de internat își pregăteau lecțiile. Colega mea Rodica Zafiu cu siguranță știe mai multe.

Oricum, cînd auzi „l-am dat pe fiu-meu la meditații la mate" sau „caut meditator de română pentru clasa a VI-a", bizareria formulărilor trece neobservată. Oricine înțelege despre ce e vorba, fără să mai fie nevoie să dea fuga la DEX. Mai grav este că nu numai denominația e diformă – cuvintele o iau adesea razna în evoluția unei limbi –, ci și realitatea la care ea se referă. Meditațiile au particularitatea insolită de a fi unul dintre lucrurile deopotrivă cele mai rîvnite și mai detestate. Milioane de părinți și-au plîns sau își plîng soarta de a nu fi găsit, încă, meditatorul potrivit pentru odrasla lor. Milioane de copii au luat sau iau drumul bejeniei, cu caietele în boccea, către orele de după ore.

Un ministru filotim a avut ideea de a tăia nodul gordian strămutînd meditațiile în afara legii. Uita că accesul la educație este unul dintre drepturile constituționale fundamentale. Tot așa cum părea să nu (vrea să) înțeleagă că nici masochismul și nici aspirațiile bovarice nu dădeau apă la moara industriei orelor în particular. Magnitudinea acesteia, pe care nici măcar nu sîntem în stare s-o aproximăm în cifre cît de cît exacte, e doar un barometru al eficienței și corectitudinii sistemului de învățămînt. Dacă facem bucăți barometrul, nu înseamnă că vremea se va schimba. Înflorește piața meditațiilor și oamenii se vaietă de poverile suplimentare, de bani, de timp, de energie, pe care ea le impune. Asta înseamnă că sistemul public de învățămînt e prost calibrat, incapabil să facă față cerințelor pe care el însuși le formulează.

După căderea regimului comunist, mi-am propus, în ce mă privește, două lucruri: să nu mai stau la coadă și să nu mai dau meditații. Primul deziderat s-a dovedit imposibil de împlinit, din motive greu de anticipat. Odată cu libertatea de a circula peste granițe a apărut, contrariant, problema vizelor de intrare în țările de destinație. Cîțiva ani a trebuit să fac cozi umilitoare pe la ghișeele sau chiar pe la porțile consulatelor, mulțumindu-mă doar cu alinarea că nu erau tot atît de dese precum cele la brînză sau la carne.

Cea de a doua promisiune, pe care am reușit să o țin, e simptomatică pentru gradul de frustrare la care mă adusese postura de meditator ocazional. Nu este nimic dezonorant în a ajuta un copil să învețe. Ba dimpotrivă: asta mi-a fost vocația, indiferent de cadrul în care ea s-a întîmplat să se exercite. Și nu e nimic imoral în a fi recompensat pentru munca depusă. Îmi aduc aminte de conversația purtată cu un șofer de camion care mă luase cu autostopul pe naveta București-Breaza și retur. M-a întrebat ce salariu am ca profesor și, mirîndu-se că era mult mai mic decît al lui, eu am ținut să adaug că mai cîștigam ceva și din orele suplimentare. Omul a ridicat din sprîncene, contrariat de raționamentul meu: păi, asta nu-i altă muncă?

Nu m-a stînjenit deloc să-i învăț pe alții contra plată în timpul meu liber, însă *ce* trebuia să-i învăț mă ducea inevitabil către dileme morale. Părinții îmi încredințau copiii ca să-i pregătesc să ia o notă cît mai mare la vreun concurs de admitere în liceu, la vreun examen „de treaptă" sau de Bac. Aproape fără excepție îmi dădeam iute seama că, cel puțin pentru partea de literatură, ce aș fi vrut eu să se întîmple – să deprindă meșteșugul de a înțelege textele citite, de a dezvolta pe cont propriu argumentații legate de tematica de examen, să-și rafineze capacitatea de exprimare etc. – era cu neputință în timpul pe care îl aveam la dispoziție. Așa că sfîrșeam și eu prin a dicta comentarii de învățat pe dinafară și prin a estima probabilitatea ca să le pice vreun subiect sau altul. Nu asta mă angajasem să fac? În orice caz, nu mi-ar fi dat prin cap să accept la meditații vreun elev dintr-o clasă la care predam. Chiar și într-o școală gimnazială de provincie, pare să fi funcționat o lege nescrisă – despre cele scrise pe atunci nimeni nu avea habar – că așa ceva nu se cade.

Pînă de curînd eram convins că febra legiferantă postcomunistă va fi acoperit de mult o atare lacună. Aflu însă de la o fostă colegă de facultate, profesoară îndrăgită și respectată în orașul ei natal, că nici pomeneală. Ba încă și cutuma s-a dus pe apa Sîmbetei. Atunci, aș zice, nu mai vorbim de ineficiența, ci de demisia sistemului.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

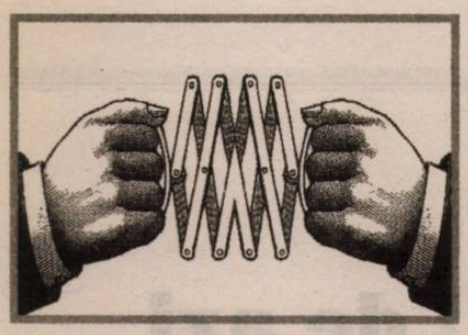

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Îmi place să trăiesc emoţiile altor oameni“

– dialog cu Cristina FLUTUR –

La primul rol în film (După dealuri, *în regia lui Cristian Mungiu), a luat Premiul de interpretare feminină la Cannes. De atunci,* ***Cristina Flutur*** *a jucat şi în alte filme, după ce, mulţi ani, fusese actriţă la Teatrul „Radu Stanca“ din Sibiu. Lumea o cunoaşte mai ales pentru premiul de la Cannes, dar cariera sa include deja şi alte realizări notabile. Am pornit dialogul de la experienţa sa recentă: participarea la o tabără de improvizaţie.*

Aţi fost de curînd într-o tabără de improvizaţie, organizată de Improvisneyland. Aveţi o pasiune pentru improvizaţie?

Un fost coleg de facultate, Radu Ciobănaşu, care este membru în Improvisneyland, m-a invitat să le vorbesc participanţilor despre teatru, film, viaţă... Şi aşa am ajuns în Improvacanţa. Participanţii erau oameni care vor să afle mai mult despre ei prin intermediul improvizaţiei. Oameni foarte frumoşi, din diverse domenii de activitate, de diverse vîrste, pentru care improvizaţia este practic o pasiune. Improvizaţia e o artă mai grea decît pare: eşti aruncat în apă, ştii sau nu să înoţi, dar trebuie să te salvezi. N-ai un text, n-ai un traseu, n-ai o direcţie: ce vine în mintea ta în momentul acela trebuie să fie artă pentru cei din faţa ta. Nu-i aşa de simplu.

De ce nu e simplu?

Trebuie să dai drumul controlului, ceea ce e foarte greu. Te arunci, nu ştii unde o să cazi. Nu ştii exact ce-o să spui şi ce-o să faci, dar te afli în faţa oamenilor şi trebuie să fii atît de prezent încît să iasă ceva care să corespundă cerinţelor. Practic, eşti foarte liber şi trebuie să înveţi ce să faci cu această libertate, ceea ce ne ajută pe toţi, ca oameni: cînd sîntem prea liberi şi n-avem direcţie devine un pic complicat şi un pic confuz. Actoria şi improvizaţia sînt cumva două lucruri diferite, dar comunică foarte bine între ele. Cînd joc în teatru sau în film, mi-e foarte clar ce am de spus, am un text, vorbesc cu regizorul despre direcţia în care trebuie să o ia personajul. Dar mă ajută foarte mult cînd fac exerciţii de improvizaţie, pentru că e o artă a prezentului şi înveţi cum să fii prezent, să-ţi aduni mintea, să fii aici şi acum.

Am văzut pe YouTube o conferinţă TED a dvs. Aveţi un fel de „impuls pedagogic“, vă place să împărtăşiţi altora propriile experienţe?

Chiar îmi place. Îmi place să împărtăşesc din ceea ce a funcţionat pentru mine. Nu ştii niciodată ce te poate ajuta din ce a trăit celălalt. Sigur că tu trebuie să experimentezi, ca să vezi cum e, ca să curgă prin celulele tale. Dar întotdeauna mi-a plăcut să vorbesc despre ceea ce a funcţionat la mine – poate merge şi pentru alţii. Fac şi ateliere, împărtăşind ce am adunat din ce-am trăit.

Sînt tot mai multe astfel de ateliere la care participă artişti, actori, în care arta este în centrul preocupărilor. E o modă sau o necesitate?

E posibil să fie o necesitate care ajunge o modă. Arta, în general, ajută omul pe toate planurile. Aşa încît e bine că există această deschidere; arta nu mai rămîne ceva închis, elitist; e pentru toată lumea şi oricine poate învăţa din ea.

Cum vă amintiţi, astăzi, de premiul de interpretare obţinut la Cannes în 2012?

Îmi amintesc perfect foarte multe detalii, e ca şi cum n-ar fi trecut timpul. Totul a fost atît de intens încît experienţa aceea e foarte aproape, închid ochii şi sînt acolo din nou. A fost un nou capitol pentru mine în cartea vieţii, foarte interesant şi cu foarte multe lecţii. M-am schimbat foarte mult de cînd am luat premiul, pentru că am intrat în contact cu altă lume şi cu un alt fel de a fi al meu. Am devenit mai matură, pentru că a trebuit să învăţ să fiu mai deschisă.

Nu e şi un pic apăsător un astfel de premiu obţinut pentru primul *rol într-un film?*

Au fost momente cînd am simţit apăsarea şi presiunea. Oamenii se aşteaptă să faci încă ceva la acelaşi nivel. M-am gîndit însă că, indiferent de premiile pe care le ia un om, viaţa rămîne a lui, pentru că i-o dă Dumnezeu. Aşa că depinde foarte mult ce alegeri vreau să fac şi cum merg mai departe. Depinde totul de mine, nu de aşteptările oamenilor. Aşa că am renunţat să mai ţin cont de presiunile din afară şi să fac cum simt. Pentru că aşa am făcut şi pînă la Cannes şi a fost bine. Îmi place să joc. Foarte, foarte mult. Îmi place căutarea înăuntrul omului. Mi se pare extraordinar cum alegem, ce emoţii avem, ce gînduri ne trec prin minte – toată această galaxie numită „fiinţă umană“ mi se pare extrem de interesantă, e un univers pe care poţi să-l explorezi la nesfîrşit. Nu e niciodată lipsit de substanţă.

Şi cum se descoperă asta prin arta actorului?

© F. Suler

> *„Întotdeauna mi-a plăcut să vorbesc despre ceea ce a funcţionat la mine – poate merge şi pentru alţii.“*

Îmi place faptul că, atunci cînd joc, sînt înăuntrul personajului. Îmi place să trăiesc emoţiile altor oameni pentru că, în acest fel, descopăr foarte multe lucruri şi despre mine. E straniu, e puţin schizofrenic, dar e ca şi cum eu aş fi împletită cu altcineva timp de cîteva luni, iar asta mă îmbogăţeşte în primul rînd pe mine. Şi îi îmbogăţeşte şi pe ceilalţi, care primesc ceea ce reuşesc eu să le ofer. Pentru mine, textul e esenţial. Dacă ştii să-l citeşti şi să curgi printre cuvinte, descoperi informaţii care pot fi ascunse la prima vedere. Cred că textul e foarte important şi în teatru, şi în film. Acolo e tot ceea ce trebuie să ştii despre omul pe care trebuie să-l joci. Atunci cînd lucrezi la un personaj, tot timpul şi toată energia se duc în acea direcţie. Îl analizezi, stai cu el de vorbă, el îţi dă detaliile care sînt interesante pentru poveste. E important să ai talent, e un har pe care ţi-l dă Dumnezeu, dar trebuie să pui şi tu umărul şi să faci ceva pentru acel talent.

Aţi jucat şi în străinătate, în mai multe filme. Cum aţi ales acest traseu profesional? Sau „v-a ales el“?

Planul meu era să joc. Descoperisem filmul şi îmi plăcea. Din fericire, am agenţi la Paris, Londra şi Berlin. Ei îmi trimit scenarii. Sau se mai întîmplă să-mi scrie direct unii regizori pe Facebook, de exemplu, şi să-mi spună „Am un scenariu, aş vrea să-l citeşti şi să lucrăm împreună“. Alegerea depinde foarte mult de momentul cînd vine un proiect. Sînt proiecte care vin după un timp îndelungat de aşteptare. Şi atunci vrei foarte tare să lucrezi şi spui „Mă duc, îl fac, ce-o fi o fi“. Alteori, cînd vin mai multe variante, stai şi te gîndeşti. La mine funcţionează foarte bine intuiţia: de multe ori, aleg proiectele cu inima. Dacă simt că-mi bate inima mai repede şi mă interesează personajul încît nu mai pot să dorm toată săptămîna, ca şi cum l-aş avea deja în mine, atunci alegerea e clară.

Cum e să lucraţi în străinătate, cu oameni proveniţi din culturi diferite?

Am lucrat şi în teatru cu regizori din afară, am fost şi în turnee în străinătate cu Teatrul „Radu Stanca“ din Sibiu. Aşa că nu îmi era străină lumea artistică internaţională. Sînt pasionată de călătorii şi, de mică, am fost în diverse locuri, la expoziţii ori festivaluri din alte ţări. Aveam această deschidere spre lume deja. Atunci cînd am hotărît să dau concurs la Teatrul din Sibiu, unul dintre motive a fost tocmai partea de lucru cu regizori internaţionali. Voiam să lucrez şi cu regizori care au un *background* cultural diferit de al nostru. În esenţă, sîntem cu toţii oameni, e frumos să descopăr că, indiferent în ce limbă joc şi în ce colţ de lume, tot ceea ce e uman e la fel. Asta îmi place să descopăr de fiecare dată. E o experienţă care mă îmbogăţeşte foarte mult şi îmi place s-o aduc aici.

De ani buni, se vorbeşte despre filmul românesc ca despre un fenomen internaţional. Totuşi, cum se vede din străinătate filmul românesc din discuţiile cu oamenii, dincolo de ce scrie presa?

Filmul românesc e într-adevăr foarte apreciat în afară. În februarie, am fost în Maroc şi am fost surprinsă că oamenii de pe stradă ştiau despre filmul românesc, văzuseră filme, le aşteaptă, le urmăresc, ştiau nume. Filmul e un paşaport foarte valoros pentru România. E straniu că totuşi, aici, există oameni care au ceva de spus împotriva lui.

Cum vă pregătiţi rolurile? Sînteţi „obsedată“ tot timpul de personaj?

La mine aşa e. E un proces continuu. Nu ştiu dacă la toată lumea e aşa, fiecare e diferit şi are metoda lui de a se apropia de un personaj. La mine, e ca şi cum personajul ar fi alături de mine tot timpul. Vorbesc cu el în mintea mea, îl întreb, e ca o prezenţă continuă. Chiar atunci cînd speli vasele, personajul e cu tine şi îţi mai apare o întrebare. Şi te trezeşti că apare un detaliu sau că în text e o propoziţie la care nu te-ai gîndit. Personajul e permanent lîngă mine şi nu mă gîndesc să aş putea să fac altfel. Mi-a venit spontan, nu e ceva pe care să-l fi învăţat la şcoală. Cînd citesc un text şi mă interesează personajul, încep să-i simt prezenţa.

Nu e, totuşi, agasant să ai tot timpul pe cineva care te însoţeşte?

Nu, pentru că asta îmi place să fac. Alerg după el, vreau să-mi spună tot ce ştie, vreau să-l trăiesc cît mai bine, aşa că eu sînt cea agasantă, vreau să ştiu tot...

Aţi lucrat cu mulţi regizori foarte buni, şi români, şi străini. Cum funcţionează, în cazul dvs., adaptarea la viziunea regizorului?

M-am gîndit de multe ori la asta. Tu, ca actor şi ca om, ai o lume a ta. Regizorul vine cu o propunere din perspectiva lui, cu un univers al lui. Uneori eşti pe aceeaşi lungime de undă. Alteori nu. Şi atunci, e o provocare: actorul trebuie să fie flexibil, fără să-şi piardă personalitatea. E un proces complicat, dar e un moment în care te adaptezi, mai ales cînd distanţa faţă de regizor e mare. Cred însă că un regizor care te-a ales pe tine nu te-a ales întîmplător. Te-a ales tocmai pentru că rezonezi cu lumea lui, cu un al şaselea simţ ştia că o să vă întîlniţi. Sînt regizori cu care nu ajungi să lucrezi niciodată – probabil simţim amîndoi că întîlnirea n-ar fi posibilă. Am dat, de pildă, un casting pentru un spectacol cu un regizor din Croaţia. Regizorul m-a întrebat „Ce-ai făcut în ultima vreme?“, eu am răspuns în două cuvinte şi asta a fost tot. Omul ştia că noi trebuie să lucrăm împreună, fără să mai fie nevoie să spun o poezie sau un monolog. Sînt şi castinguri pe care nu le iei. Dar de fiecare dată trebuie să ai puterea să te ridici şi să spui că data viitoare va fi mai bine. Sînt o mie de motive pentru care nu ajungi să joci ceva.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

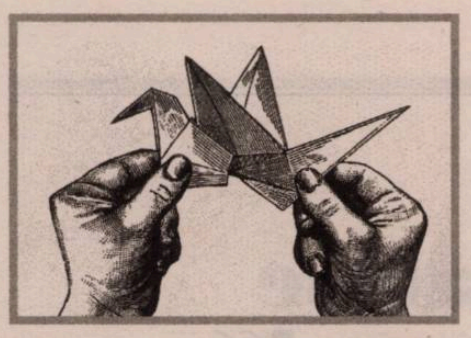

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Sîrma de ieri și bricolajul de azi

Pe la jumătatea anilor '90, am descoperit prima dată în Anglia un magazin uriaș cu tot felul de lucruri pentru casă și grădină, de la coșuri pentru umbrele sau lame din fier forjat pentru curățat pantofii la intrare, pînă la șeminee, cărămizi sau burlane. Am fost fascinat. Se numea Homebase. Există și astăzi. La noi, așa ceva nu se găsea pe atunci. Construcțiile erau încă un apanaj al marilor întreprinderi, iar bricolajul – o activitate plină de obstacole, pe care doar cei foarte inventivi și pasionați o puteau practica. Trebuia să ai relații pe la fabrici, să umbli pe la foarte multe prăvălii, să cunoști vînzători și meșteri, să întreții bune relații cu vecinii, așa încît să-i poți chema în ajutor la o adică, să știi să improvizezi din orice, să nu arunci nimic, fiindcă oricărui fleac i se putea găsi cine știe ce întrebuințare neașteptată, să colecționezi tot ce părea că vreodată ar putea fi de folos și să fii conștient că o biată sîrmă poate avea mii de întrebuințări diferite. Nevoia îi învăța pe oameni. Dar era greu în lipsa unor scule bune și a unor produse prelucrate. Mai toate bricolajele arătau jalnic. Așa că momentul apariției unor mari magazine de acest fel și la noi a fost un punct de cotitură. A revoluționat nu doar ideile și metodele de meștereală, ci și gusturile oamenilor și felul în care arătau curțile, casele și apartamentele lor. Nu mai lucrau doar pasionații și pricepuții. Țara s-a umplut de milioane de meșteri de ocazie. Cei mai mulți au început de la clasica bormașină.

În anii '80, mai nimeni n-avea bormașină. La sfîrșitul anilor '90, nimănui nu-i mai lipsea așa ceva. Apartamentele comuniste au început să fie „personalizate" cu mai mare eficiență decît înainte.

Eu însumi am salutat *democratizarea* meșteritului, prin achiziționarea unei Black & Decker de care am fost foarte mîndru, mai ales că puteam să răspund și eu la hîrîielile vecinilor. Apoi, pretențiile miau tot crescut și am început să mă uit la unelte din ce în ce mai sofisticate. Era o perioadă în care vizitam cu plăcere supermagazinele astea cu ustensile și obiecte pentru casă și grădină. Cu timpul însă, am început să capăt un vag sentiment de deșertăciune. Nu mai mergeam chiar de plăcere, ci doar de nevoie. Apăreau noi și noi asemenea magazine enorme, cu nume nemțești, franțuzești, aiurești... În ciuda numelor deosebite, descopeream, încet-încet, că produsele nu erau prea diferite de la un magazin la altul. Numărul firmelor care livrau același produs era cît se poate de limitat. Parcă și calitatea scădea. Sau poate abia atunci o vedeam cu adevărat.

A venit și vremea falimentelor, a preluărilor între companii și a retragerilor de pe piața românească. Analiștii pieței spun că fost afectată de criza de la începutul deceniului, în special de criza din construcții. Dar poate că mai e o cauză ce ține de specificul local. Dacă într-o vreme o problemă a acestor magazine era că greu găseai pe cineva care să-ți dea informații „la raft", acum e plin de „specialiști" în halate colorate, pregătiți oricînd să îndruge vrute și nevrute numai ca să te facă să cumperi. În ultima vreme, eu, cel puțin, m-am confruntat mereu ei. „Școala" de vînzare pare că s-a „rafinat", în detrimentul calității. Nu mai e deloc important *ce vinzi,* ci *cum vinzi*. Despre o pompă mi s-a spus că nici nu trebuie probată, fiindcă „funcționează garantat, sută la sută". Ei bine, am pus-o totuși în priză și era stricată. Despre un grătar mi s-a spus că nu e decît pentru cărbuni, nu și pentru lemne. Explicația părea de-a dreptul științifică, dar m-am prins că nu avea nici o legătură cu realitatea. Vînzătoarea voia doar să vîndă și, în scopul ăsta, încerca să facă o bună impresie, de expertă care-ți oferă ponturi. În prea multe cazuri am constatat că produsele expuse erau unice. Scuza era că s-au vîndut repede. De fapt, oferta nu era sincronizată cu cererea. De nenumărate ori m-am întors cu obiectul cumpărat pentru că, desfăcîndu-l acasă, constatasem că are defecte. Sînt și produse care doar par a fi ceea ce crezi. De exemplu, un suport de piatră pentru o cișmea (din două bucăți) nu putea fi montat fără o mulțime de alte lucrări și piese suplimentare, despre care nu ți se sufla o vorbă, fiindcă ele nici nu existau în magazin. Am aflat și de ce multe din materialele de construcții care se găsesc acolo sînt proaste. Pentru că aprovizionarea se face în general cu lucruri cerute de firmele mari de construcții, care au obiceiul să lucreze cu materiale proaste și ieftine. Prețurile cresc și ele, oricum, pentru că în timp, se știe, între cei care fac achizițiile și furnizori se leagă relații durabile. Dacă vrei ceva mai bun, afli că trebuie să comanzi direct din Germania. Că acolo e altceva (întotdeauna).

Pe scurt, au început să mă cam enerveze magazinele astea. Mai presus de toate, mă deranjează multele minciuni care se vînd înăuntru. Ceea ce nu înseamnă că sînt nostalgic după epoca cinstitei sîrme universale.

■ ■ ■

ready made

Situația pieței

„În pielea superioară vegetabilă stocurile s'au dovedit prea insuficiente pentru trebuințele mari. În pielea superioară Chrom bocșii importați au devenit ceva mai solizi. Boxcalfii și bocșii de vacă din țară sunt bine căutați prelângă prețuri neschimbate. Și pentru bocșii culorați începe o cerere foarte vie."

Curierul pielei, Anul III, No. 22, Timișoara, 20 November 1924

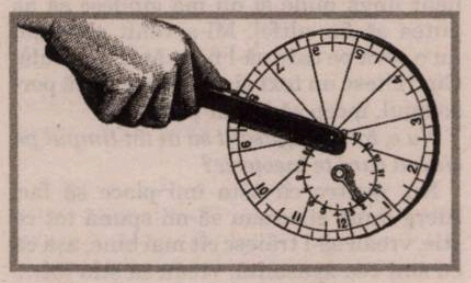

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Pentatlonul specialistului

Foarte repede, în orice meserie, te prinzi că nu e destul să ai cunoștințe, fie ele și „vaste", ca să fii un bun specialist sau ca să ajungi în echipe sau în proiecte mari. Ce lipsește? (Și nu mă refer la ceea ce nemții numesc Vitamin B *[Beziehungen,* relații], adică pile.)

■ Unii au tot timpul ghinion, și societatea noastră care tolerează totul se răzbună discriminînd împotriva ghinioniștilor. Cînd se face o echipă de mers la săpături la mama naibii, de multe ori e clar de ce cutare arheolog, altfel foarte priceput, e lăsat acasă: se simte slăbit, n-are mațe tari, nu poate să doarmă că-i bate luna în fereastră, sau e tot timpul vraiște după ce-a vorbit cu nevastă-sa, sau îl mușcă un chihuahua, sau se taie într-o floare. Nu-i poți reproșa neapărat că a fost vina lui, dar una peste alta nu-ți permiți nici să ai un om a cărui disponibilitate e așa fluctuantă. A fi periodic epuizat de viața personală, sau de viruși intestinali, înseamnă pînă la urmă același lucru – lipsa continuității. Lucrul în salturi, cînd prinzi o bucată de drum liber în față, nu face un specialist.

■ Alții nu au nici una din aceste probleme, sînt și foarte competenți, dar prezența lor în echipă e un cui în talpă. Ăștia sînt dificilii. Tot timpul ofticați, aduc pe șantier toate problemele nerezolvate din trecut și din viitor, de la institut sau de la universitate, sînt la cuțite cu alți arheologi. De pe-o zi pe alta te trezești că dificilul nu-și mai vorbește cu tipa din Brăila (sau din Brazilia, după caz), dacă-i spui că e cald afară are impresia că îi critici publicațiile despre paleoclimat, e jignit că a fost așezat la masă aici și nu acolo, că a trebuit să dea o mînă de ajutor unui coleg cu o specializare meprizabilă (adică alta decît a lui). Cînd un specialist e o catastrofă socială, el nu mai poate fi specialist. Dacă au de ales, oamenii preferă de obicei să ia cu ei pe șantier un specialist mai puțin pregătit și cu mai puține publicații, dar prietenos și energic, decît un dificil sau un ghinionist care se pricep mai bine.

Cum să explici știința pură pe care o posezi unor ageamii?

■ Mai sînt oamenii de acțiune, care sînt brici pe șanț, le place, au experiență, dar la întoarcere, cînd vine vorba de publicat rezultatele respective, adică o obligație fundamentală în meserie, devin preoții inaccesibili ai unei religii de mistere. Nici o dată-limită nu le convine, orice discuție cu ei pe tema publicării îți strică ziua, mai predau din cînd în cînd liste de materiale sau măsurători a căror relevanță fără interpretare e practic nulă, sau a căror interpretare este cea de dinainte de însăși campania de săpături care ar trebui interpretată. Legi clare sau fenomene de stigmă profesională nu se aplică, iar dacă îi încolțești, oamenii de acțiune au nenumărate motive pentru care nu pot să publice. Ei sînt membri în comisii importante, care se întrunesc în permanență. Sau rezultatele ultimelor zece campanii sînt, deocamdată, parțiale; abia cercetări ulterioare vor arunca lumină asupra situației; mai vorbim atunci... Dacă, după lungi bătălii, oamenii de acțiune nu mai au de ales și sînt obligați să publice, ei mai au o soluție. Se transformă în ghinioniști – sacii cu materiale s-au deteriorat între timp, pe ei i-a mușcat un cîine, s-au tăiat. Unii duc consecvența pînă la deces.

■ În fine, mai sînt începătorii, cei care nu se pronunță decît în cele mai auguste foruri. Să vorbești unui vizitator, unui grup de copii, unor amatori locali de arheologie, unor potențiali sponsori, ba chiar și unor studenți în practică e o degradare. Cum să explici știința pură pe care o posezi unor ageamii? Se poate oare transmite complexitatea ezoterică a faptelor, pe care o contempli doar tu în fulguranția neonului din buda meschină de la muzeu? Cînd începatul n-are de ales și trebuie neapărat să le povestească ceva copiilor care au venit cu școala să viziteze situl, el le spune despre volumetria vaselor ca instrument tipologic: strămoșii noștri foloseau, conform ultimelor cercetări, farfurii adînci, farfurii mai puțin adînci, și farfurii și mai adînci. Nu căscați însă: particulele de degresant din ele au diametrul cuprins între...

Nu vreau deloc să subestimez greutățile instituționale și financiare cu care se confruntă arheologia și care uneori oferă circumstanțe atenuante acestor comportamente (cum ar fi întîrzierile la publicare sau sporul de ursuzenie de care beneficiem mai toți). Mi-e clar și că atunci cînd ai nevoie de o părere expertă referitoare la cronologia dinarilor republicani *(foto:* cel bătut de Brutus după asasinarea lui Cezar), nu te adresezi unui tip care are papagal și-atît. Presupun doar că un meseriaș (aplic cu drag acest nume și specialiștilor în științe umane) nu e doar un tip tare la proba „cunoștințe". Ideal, el (sau ea, se-nțelege) ar trebui să bifeze și alte chestii, care reprezintă pînă la urmă un scor cumulativ de competență: e cît de cît răzbătător pe teren (adică are o dibăcie practică, în măsura în care meseria o cere), nu aduce o tonă de stres gratuit în echipa lui, schimbă bine vitezele între teren și bibliotecă, și poate să-și adapteze discursul și pentru publicul larg. Pentatlonul ăsta face un specialist mai bun.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

De ce Partidul Republican este, deja, învins

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Pe 8 noiembrie 2016, pe lîngă alegerile prezidențiale, 435 de colegii electorale americane își vor alege, uninominal, reprezentanții în Congres, 34 din cele 100 de locuri din Senat vor fi, de asemenea, deduse alegerilor, iar 12 state plus 2 teritorii își vor alege guvernatorii. Procesul electoral va fi, așadar, extrem de cuprinzător. Din punctul de vedere al lumii întregi, culoarea majoritară a Congresului și a Senatului ar trebui să fie la fel de importantă precum este persoana președintelui SUA, pentru că, se știe, într-un fel lucrează un președinte cu o majoritate prietenă și altfel cu o majoritate ostilă. Se fac, desigur, calcule de toate felurile, ținînd cont de toate variabilele, pentru a anticipa cum va fi alcătuită puterea politică la Washington din 2017 încolo. Adevărul este că, oricît ar fi de ușor de prezis rezultatul alegerilor pentru Congres sau pentru Senat în

Este relativ dificil de anticipat scorul final general.

cîte o circumscripție ori în cîte un stat, este relativ dificil de anticipat scorul final general. Însă, chiar și așa, indiferent de rezultatul alegerilor prezidențiale din noiembrie, un învins iese singur din tumultul electoral al anului 2016: Partidul Republican, Marele și Bătrînul Partid.

Dacă Trump cîștigă, el va deveni liderul *de facto* al partidului, va conduce cu fermitatea unui om de afaceri cinic, dezideologizat și complet antiintelectual. Va aduce în jurul său oameni din familia sa ori din companiile sale și va pune o puternică presiune asupra partidului, pînă cînd o să-l facă să semene cu una dintre nenumăratele sale afaceri în care, cu o mină faimoasă deja în America, va spune oricui i se va opune: *„You're fired!"* După cum s-a văzut în ultimele luni, Partidul Republican nu are o personalitate suficient de tare să i se opună lui Trump, iar eventualul său succes prezidențial îl va face atît de puternic încît partidul întreg va fi de plastilină în mîinile lui. Se va produce, cel mai probabil, ceva ce s-ar putea numi „golanizarea" partidului, după felul de-a fi al liderului.

Dacă Trump va pierde, partidul va intra în alt gen de criză. Incapabili să înțeleagă cum de au pierdut a treia oară consecutiv prezidențialele, republicanii vor da vina unii pe alții, iar cei mai mulți dintre lideri vor trebui să facă serioase exerciții de contorsiune retorică pentru a convinge că, deși l-au susținut pe Trump, de fapt nu prea l-au susținut. După un eventual eșec al lui Trump, partidului său îi va lua destul de mult timp să se recompună, printre altele și pentru nu există nimeni în interior care să poată ridica iarăși inimile conservatoare. Ryan, Cruz, Rubio sau Kasich au dovedit puteri prea firave pentru un partid atît de mare. O înfrîngere a lui Trump ar fi semnul cel mai clar al derutei cumplite prin care trece conservatorismul politic american acum. Această derută nu a început, însă, în 2016 și nici măcar în anii Obama. A început imediat după septembrie 2001, cînd republicanii au acceptat să adopte neoconservatorismul, în fapt un amestec imposibil de realism conservator și idealism socialist. Acum, în 2016, cînd neoconservatorismul a ieșit din uz, republicanii americani au rămas fără armătură intelectuală, ceea ce duce la o slăbire a credințelor politice, ceea ce duce la o vraiște electorală din care ies bine guralivii, demagogii și obrăznicăturile – cam ca în România.

Succesul enorm al lui Donald Trump în alegerile primare republicane merită o privire mai de aproape. În acest an, cu Trump candidat, votanții republicani au venit la urnele primarelor într-un număr mai mare decît au făcut-o cu orice altă ocazie similară din 1980 încoace. Al doilea lucru uluitor este că această afluență la urne s-a înregistrat în condițiile în care, în a doua jumătate a calendarului primarelor, practic, Trump a candidat singur – contracandidații săi s-au retras destul de repede, după ce miliardarul i-a umilit pur și simplu din punct de vedere electoral. Votanții au venit la vot chiar dacă alegerile nu mai aveau nici

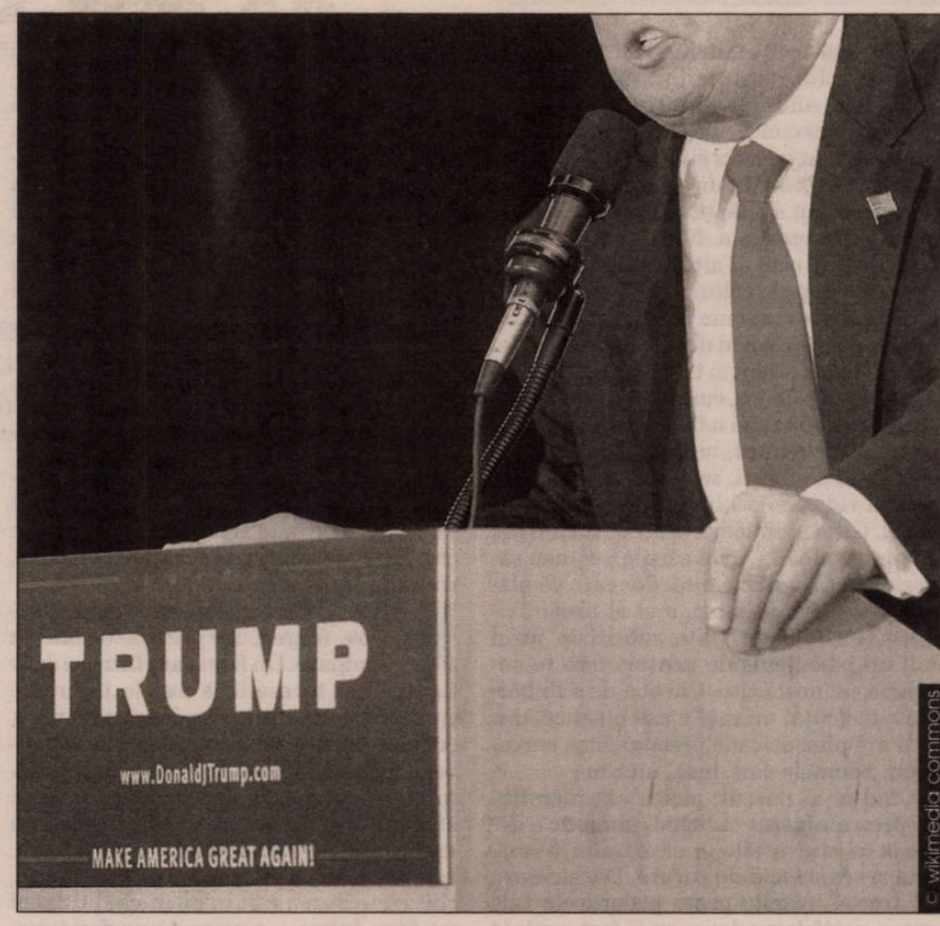

o miză pentru că rezultatul lor era deja știut după abandonul lui Ted Cruz. Asta înseamnă că, oricît ar fi de controversat la vîrful partidului, Trump stîrnește susținere serioasă la bază. Dacă vrem să rămînem la stadiul rudimentar al presei zilelor noastre, scoatem niște etichete rapid (proști, inculți, ignoranți, rasiști, xenofobi etc.) și încheiem discuția aici. Dar n-ar fi deloc dilematic din partea noastră, nu-i așa? Prin urmare, voi continua mica mea căutare, convins că mă veți urma, dilematici fiind cu toții.

Cred că preferința masivă a electoratului tradițional republican pentru Donald Trump este consecința derutei politice despre care am vorbit un pic mai sus. Iar această derută a fost generată, cum spuneam, de deșertul intelectual instalat în dezbaterea publică americană de după puseul neoconservator de la începutul anilor 2000, asociat incapacității partidului de a propulsa din interiorul său, după 1990, noi lideri conservatori cu viziune și forță charismatică. Seceta *leadership*-ului republican se vede cel mai bine dacă vom privi comparativ spre Partidul Democrat, unde există o competiție internă spre vîrf destul de animată, cu o aglomerație de pretendenți plauzibili. De fapt, criza de lideri a republicanilor a început de multă vreme. După Ronald Reagan, care are deja statutul de mit politic, republicanii nu au mai putut produce un lider politic de anvergură, deși au mai dat doi președinți care au condus America vreme de trei mandate (este vorba despre cei doi Bush). Victoria electorală din 1988 a lui George Bush Sr. a fost generată de prelungirea simpatiei americane pentru Reagan către ultimul său vicepreședinte. În 2000, prima victorie electorală a lui George Bush Jr. s-a datorat unei excelente mobilizări de partid pe vectori ideologici clasici (să nu uităm că George Bush Jr. a cîștigat în 2000 pe o platformă clasic-conservatoare și că opțiunile sale s-au schimbat abia după șocul din 11 septembrie 2001, cînd a devenit neoconservator), asociată unei figuri cam penibile făcute de candidatul democrat. Iar a doua victorie a lui George Bush Jr., în 2004, a fost exclusiv produsul conjuncturii – America nu putea să decidă schimbarea comandantului în plin război antiterorist. Privind iarăși comparativ, Partidul Democrat a livrat continuu lideri în anii de după Războiul Rece, Bill Clinton și Barack Obama fiind emblematici.

Dar despre rătăcirea republicanilor americani de azi voi vorbi mai pe îndelete săptămîna viitoare.

P.S. Nu pot să nu aplaud zîmbind una dintre frazele spuse de Hillary Clinton la un recent miting electoral: „Trump a dus Partidul Republican de la *It's morning again in America* la *Midnight America*".

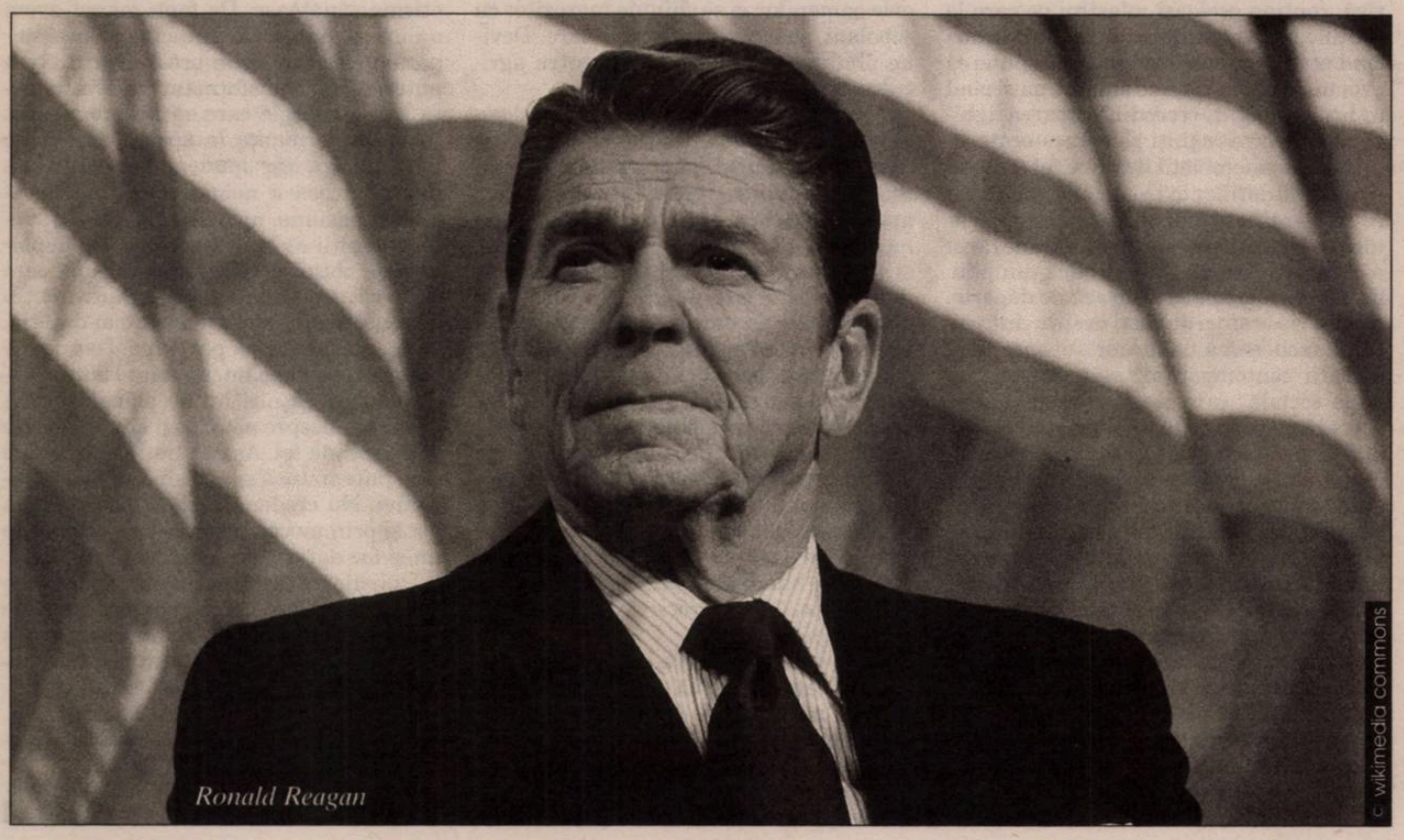
Ronald Reagan
© wikimedia commons

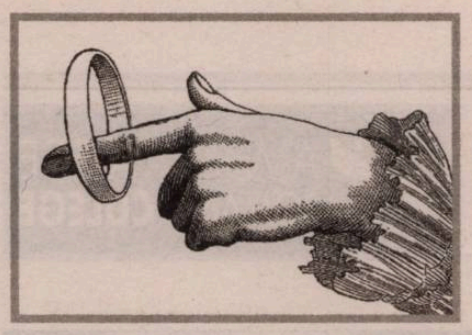

Selma IUSUF

legende **urbane**

Tinerețe fără

Ia uită-te în oglindă. Dacă te privești cu ochii puțin mijiți, fără focus pe ceva anume, din oglinda aia te privește binecunoscutul tău chip, înghețat undeva pe la treizeci și ceva de ani. Acum concentrează-te. Ia uite, peste chipul tău s-a așezat un soi de țesătură fină care-ți întristează expresia. Niște riduri subțiri curg de sub ochi si alte două-trei dau să se răsfire și pe la colțuri. Ovalul feței, odinioară perfect, e acum ușor vălurit la maxilare, de-a stînga și de-a dreapta bărbiei pielea a cam obosit și trage în jos. Tot chipul tău trage în jos, cumva și colțurile gurii s-au întristat, ai o față acrită. Da, cred că ăsta e cuvîntul, acrită. Doar dacă te chinui să zîmbești, ceva din carnea asta se mai ridică și ochii încep să sclipească altfel. Gîtul, odinioară precum turnul ăla de piatră albă în jurul căruia păsteau caprele din *Cîntarea Cîntărilor* care vă plăcea vouă așa de mult, e și el obosit, cineva ți-a înfășurat lițe subtiri în jurul lui, un păienjeniș de șanțuri fine te sugrumă pe nesimțite. Carnea de sub bărbie e molcuță, nu mai e așa elastică, dar mai are pînă să cadă precum gușa curcanilor. Semnele sînt, însă, uită-te.

Cînd te-ai născut, pielea aia încreștită de prea mult stat în lichid amniotic a devenit în cîteva zile și săptămîni fermă, fină și translucid de curată. Dacă cineva își trecea mîinile peste picioruşele tale grase, catifelarea lor n-ar fi fost egalată de nimic. Nici de petalele cu perișori microscopici ai panseluțelor în culori noptoase, violacee, nici de zona aia incredibilă dintre cele două nări înfiorate ale unui mînz și nici de pielea caiselor fragede, gata să se coacă. Ochii tăi aveau albul ireal de pur, semitransparent, iar irișii scăpărau un verde de piatră prețioasă. Micul tău trup era neatins de boli, de operații care să-ți spintece vintrele sau să te lase cu rana cusută urît a vreunei apendicite tratate tîrziu. Încă nu căzusei cu rolele ca să-ți spinteci bărbia pînă la os și să rămîi cu o cicatrice urîtă și acolo. Încă nu intrasei cu ochiul în clanța ușii blocului, în care te-ai repezit ca o furie pe cînd te jucai cu copiii pe afară. Încă nu căzusei de sute și mii de ori pe genunchii făcuți ferfeniță. Iar coatele erau fine, rotunde și netede.

Ficatul tău era o operă de artă. Mustos, fraged, roz închis, elastic la palpare. Un ficat care filtrase doar lapte și nu fusese încă pus la încercare cu vodcă ieftină prin cămine studențești, coniace puturoase la mare și vinuri odioase prin crîșmele Bucureștiului. Plămînii – spuma zeilor. Mai tîrziu te-ai străduit din răsputeri să-i înnegrești cu mahoarcă. Să-i puturoșești cu fără filtru, să-i smolești cu Gitane, de-al dracu', așa, chit că te durea rău în piept cînd trăgeai un fum. Inima – o pompiță perfectă, netedă, un mecanism absolut. Nu apucase să bată nebunește de frică, de teamă, de fericire, de dragoste, de absolută și nimicitoare tristețe, de dor și de despărțiri definitive.

Carnea de sub bărbie e molcuță, nu mai e așa elastică, dar mai are pînă să cadă precum gușa curcanilor.

Ia uită-te în oglindă. Ia uite cum începi să atîrni spre centrul pămîntului. Te-au tras anii și gravitația, că începi să semeni cu masca aia albă din *Scary Movie*. Pe fruntea ta zboară în V-uri adînci stoluri de riduri lungi. Sub fiecare ochi ai strîns o punguță de fibre și de conexiuni ratate, de colagen expirat și alte lichide trupești. De la fiecare nară se duce în jos cîte un șanț adînc care-ți pune gura obosită între două paranteze. Ia uite, arăți ca un buldog dezumflat. Și de gîtul tău („Gîtul tău este ca turnul lui David, zidit ca să fie o casă de arme; o mie de scuturi atîrnă de el, toate scuturi de viteji") atîrnă acum două flamuri din care s-a retras vîntul. Obosite, cad de-o parte și de alta, ia uite, arăți ca un curcan. Sînii fleașcă, abdomenul odinioară tare, neted, scobit famelic înăuntru e rotund, moale și ridat ca o smochină.

Ia uită-te în oglindă. Geaba ai dat cu toate cremele pămîntului, geaba ai căutat pomezile, leacurile, multivitaminele și suplimentele lumii. Geaba ai bătut sălile de sport că uite, carnea ta s-a întunecat precum o piersică lovită. Ai neglijat, iar apoi ai îngrijit toată viața un maldăr de viermi înfometați. Tu.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Cumințenia Pămîntului (II)

„Cutreierînd Oltenia, Brâncuși își manifestase fireasca mirare să tot vadă înșiruite monumente de eroi după șabloanele lui Dimitriu-Bârlad, Spaethe, Pavelescu-Dimo ori Filip Marin, cu invariabila *«cioară pe care o puteai lua cu bunăvoință drept vultur. Ar trebui* – spunea indignat creatorul *Păsării Măiestre – distruși cu securea sau dinamita (să nu mai rămînă nici urmă!»* Și atunci s-a gîndit că ar fi bine să facă el, întru cinstirea eroilor de pe meleagurile copilăriei, o fîntînă monumentală. Desigur nu cerea consătenilor nici un ban, ci doar să i se aducă piatra necesară. Dar în 1930 Brâncuși spunea consternat: *«Încă de acum opt ani e vorba să lucrez un monument al eroilor în satul meu natal din Gorj... Există două comitete care nici pînă acum n-au căzut de acord ...»*. (...) Un al treilea prilej pierdut a fost cel din anul 1938, cînd, însoțit de văduva lui Octavian Goga, Brâncuși a venit la Ciucea oferindu-se să ridice scriitorului un monument funerar. (...) Veturia Goga însă, mai mult decît grijulie, i-a pus artistului condiția prealabilă să-i prezinte un proiect al monumentului pe care, la rîndul ei, să-l supună experților locali spre ratificare... Brâncuși a ripostat: *«Eu nu lucrez cu schițe și desenuri, iau ciocanul și dalta în mînă și așa termin»*. Și, în locul monumentului pe care Brâncuși intenționa să-l ridice pe dealul Pleșului la Ciucea, arhitectul G.M. Cantacuzino a clădit o semeață capelă funerară împodobită de mozaicurile Norei Steriadi și ale Veturiei Goga, dominată de un curcubeu exterior policrom."

Barbu Brezianu, art. cit.

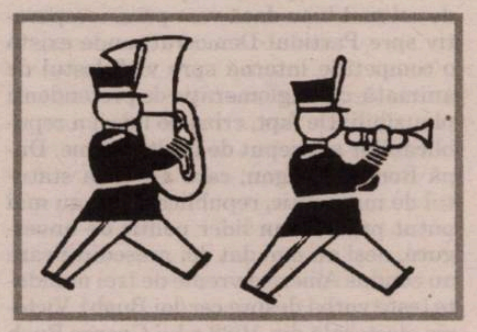

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Unde obținem marile victorii?

De cînd există televizoare în casele noastre, e dezastru dacă pierdem la vreo competiție sportivă internațională. O înfrîngere categorică a reprezentanților noștri – și-n văzul lumii, pe deasupra! – echivalează cu o nenorocire, cu o catastrofă abătută asupra nației. Imediat apar evaluările destinului nostru istoric și comparațiile cu alte națiii mai „ofensive". Îi bestelim în ultimul hal pe sportivii care pierd, iar dacă am putea să-i punem în genunchi, pe coji de nucă, am face-o cu un entuziasm greu de egalat. Și-ncă asta e puțin. Ferească Sfîntu' să avem posibilitatea reală de a le face – tuturor sportivilor români care pierd – ce ne trece nouă prin cap.

Dar suferința asta se întîmplă și prin alte părți. E universal faptul că cel care pierde – mai ales atunci cînd o face clar și „umilitor", cum zic unii – e făcut troacă de porci, acasă, la întoarcere. Prin alte părți s-au întîmplat lucruri cumplite, cu sportivi care și-au pierdut viețile din cauza unor tembeli răvășiți de vreo înfrîngere. Vai, dar ce le-am mai face și noi! Uneori, e ca atunci cînd unii părinți își pierd mințile și se năpustesc asupra copiilor, jucîndu-i în picioare. Pentru că avem senzația că sportivii sînt ai noștri, ne aparțin, ne reprezintă. Ca în cazul copiilor, pe modelul: „Eu te-am făcut, eu te-omor!". Undeva, în profunzime, conștiința de public, de ființă colectivă, conține aceleași mlaștini pe care le conține și mintea individului. Iar atunci cînd vedeta pe care o adulăm ne spune că „Voi m-ați făcut ceea ce sînt!", e ca și cînd ar hrăni puiul de crocodil, viitoarea lighioană care o va înghiți pe nemestecate.

Însă nu microbiștii de orice fel sînt pericolele situațiilor extreme, ci rătăcirii care se identifică total cu imaginea războinică a competiției sportive. Și adevărul e că se găsește marfă teoretică din plin, dacă e să ducem lucrurile atît de departe. S-au scris vrafuri de cărți despre „înfruntarea modernă a triburilor", despre „gladiatorii contemporani" sau despre „supapa socială" care se găsește în marele spectacol sportiv. De nenumărate ori s-a vorbit și s-a scris despre consumarea excesului de secreție a barbariei în incinta stadionului și a sălii de sport, despre sublimarea atavismelor în acest tip de spectacol. Te uiți în jur și-ți vine să rîzi în hohote. Ce energii mai ține în frîu spectacolul sportiv? Sau le-a ținut vreodată? Ori e doar fabuloasa ipocrizie umană, care naște teorii pe măsură, povești făcute să ne autoîmbrobodim, ca să nu spunem de-a dreptul că visăm la un cadru legal – și legitim! – de a ne consuma barbaria cît mai de-adevăratelea? E fascinantă metafora vampirului contemporan, cumva corect politic, trecut la condiția de vegetarian postmodern. Nu mai suge sîngele oamenilor, ci se chinuie îngrozitor cu șobolani, șoareci și alte rozătoare. Devine profund benefic chiar și pentru agricultura modernă.

Cînd pierd sportivii noștri, cînd suferim crunt, cînd spunem că am fost umiliți, mai comitem o eroare. Îi considerăm „reprezentanții noștri", aproape la fel ca pe cei pe care îi desemnăm, prin alegeri, să ne conducă. Și unii, și alții sînt „reprezentanți". Au o „datorie față de noi și față de această țară". Cu diferența că pe unii îi alegem în cadrul unui proces democratic, iar alții sînt niște oameni care fac sport de performanță și se califică sau nu la niște competiții. Dar nu ne sfiim să cerem de la cei din urmă, uneori, mai mult decît cerem de la cei votați. E normal. Pe ei putem să ne proiectăm mai bine frustrările. De-aici și filozofiile nostime în care îi amestecăm pe Decebal și pe Ștefan cel Mare cu gimnastele și cu handbalistele. Bașca faptul că sînt... fete. Ce nenorocire, pentru un popor cam misogin.

Pe de altă parte, și pe bună dreptate, zicem că olimpismul politizat a ajuns de rîsul lumii și că Jocurile de la Rio sînt de toată jena. În schimb, îi facem zob pe sportivii români care pierd la „jena" asta. Cine să ne mai înțeleagă? Suferim că nu putem fi ca alții, că n-avem mîndrii, cauze și patriotisme sănătoase. De fapt, mereu avem o durere. Aceea că, atunci cînd ne comparăm cu alții, ieșim prost. Dar n-avem puterea să transformăm suferința asta într-o energie care să ne propulseze. Vrem performanțe în sport, care să ne facă mîndri, dar spunem că spațiul public de acasă e neinteresant, nu merită nici pasiune, nici energie. Știm și vedem la alții că marile victorii din deplasare se obțin, de fapt, acasă. După cum știm că performanțele ies dintr-un tip de construcție comună la care ai datoria, dar și plăcerea de a participa. Dar cînd e vorba să participăm, ne dăm loviți și indisponibili. Și nici nu ne place deloc să discutăm despre asta, deși sîntem foarte vorbăreți de fel. Așa că ne răzbunăm pe cine putem. Însă și aici sîntem foarte selectivi. Nu credem în sancționarea prin vot și prin mecanisme civice a celor care nu-și fac datoria de reprezentanți aleși.

Unii dintre „reprezentanții" sportivi se întorc acasă învinși, să spălăm cu ei pe jos. Tot acasă, unii dintre reprezentanții pe care i-am votat ne-au învins, prin neparticiparea noastră la joc. Asta-i viața.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Pelerini la poarta raiului: regina Ana și Paul Gherasim

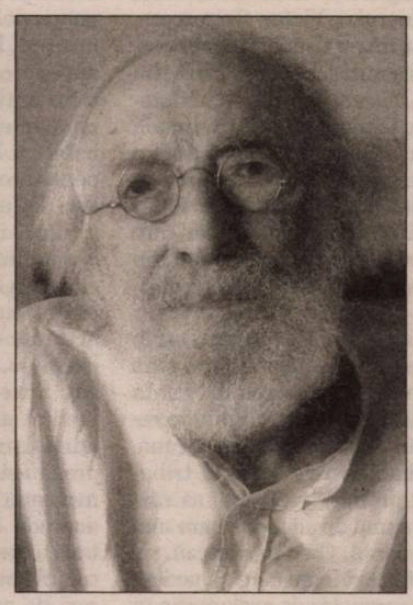

Regina Ana și Paul Gherasim au pornit în călătoria spre ziua neînserată la începutul postului Adormirii Maicii Domnului, chiar înainte de sărbătoarea Schimbării la Față. Această coincidență temporală deschide însă spre o judecată mai adîncă a asemănărilor dintre cei doi și a semnificației momentului pentru conștiința națională românească. Plecarea lor din această lume la vîrste înaintate, după o îndelungată căutare a rosturilor ultime, atît ale persoanei, cît și ale comunității, impune opiniei publice un moment de reflecție și un efort de înțelegere.

Amîndoi s-au aflat în poziția de a afirma un rol social cu valoare de manifest întrucît părea cu totul opus opiniei dominante și marcat anacronic. Regina Ana, în pofida circumstanțelor politice care au făcut ca ea să se căsătorească cu regele Mihai abia în exil, fără a exista deci o validare instituțională a statutului ei monarhic, ba chiar dimpotrivă, confruntată cu o contestare puternică și propriu-zis amenințătoare din partea puterii instalate în țară, a acceptat să joace împreună cu Majestatea Sa regele rolul de monarhi ai acelui regat nefericit căzut pradă unui regim al fărădelegii violente. Răbdarea față de constrîngerile politice și strîmtorările economice ale unor exilați, care au asumat să-și joace rolul pînă la capăt, și încrederea în semnificația profundă a acestui rol în pofida contestațiilor, a derîderilor, chiar a batjocurii, au valoarea unui act de credință. Mai mult decît în actul de credință al misticului pare să li se aplice *credo quia absurdum*. Conștiința că dincolo de orice aparențe există un regat al României, ascuns printre oameni și în adîncul insondabil al conștiinței lor, că această rămășiță de speranță și lealitate merită orice sacrificiu, o ridică pe regina Ana alături de regele Mihai la statura de simbol național.

Paul Gherasim a fost el însuși cel mai reușit Muzeu al Țăranului Român.

În aceeași logică a contradicției între aparență și esență, dintre dinamica socială și o valoare perenă, Paul Gherasim a militat pentru exaltarea unui univers spiritual, cel al țăranului român, combătut și anihilat întîi de regimul comunist printr-o persecuție nemiloasă, apoi de o mutație profundă în societate care a dus la degradarea imaginară a stării sociale a țărănimii. Deși părăsise satul la începutul adolescenței pentru a continua cu studii liceale și apoi universitare, pe care le-a absolvit cu excelență, iar apoi și-a petrecut întreaga viață într-un mediu urban și profesional, care nega și combătea ideologic universul țărănesc, s-a simțit legat de-a lungul întregii sale vieți să afirme demnitatea intelectuală a acelei ipostaze a umanului pe care o reprezintă țăranul. Paul Gherasim a fost el însuși cel mai reușit Muzeu al Țăranului Român. De-a lungul vieții însă, a fost ridiculizat pentru obstinația de a juca acest rol. Strategia pe care a ales-o pentru a-și îndeplini misiunea oarecum secretă a produs cea mai interesantă și profundă mișcare artistică din a doua jumătate a secolului XX, grupul artistic Prolog, pornit în căutarea, întîi la nivelul picturii de șevalet, apoi și prin alte tehnici, a acelei expresii estetice care să exprime, cu intrumentele conceptuale ale modernismului, universul intelectual al civilizației tradiționale românești. Combinația dintre Prolog și muzica psaltică, apoi îngemănarea cu colecția și concepția despre arta aulică românească propusă de Dan Nasta (expoziția „Sinteza românească" expusă la Potlogi și la Mogoșoaia), a atins subțirimi de viziune artistică care aparțin cu exclusivitate acestor meleaguri. Dacă e să căutăm undeva matricea frumosului românesc, aici o vom găsi.

Cu toate acestea, regina Ana și Paul Gherasim sînt învinșii istoriei. Monarhia nu a fost restaurată, civilizația țărănească a dispărut. Ieșirea lor din scena publică este citită și în cheia unui final de ciclu. Se trage cortina peste lumea de basm cu regi și regine, cu „oameni de treabă", țărani la coarnele unui plug simbolic, așa cum îi vede Paul Gherasim în ultimul său volum de experiență vizuală, intitulat *Om de treabă, țăranul*. Și totuși, emoția publică pe care o provoacă aceste plecări îi învestește pe cei doi cu valoare de simboluri ale unei identități spirituale și naționale care permit o proiectare comunitară în viitor.

Țăranul lui Paul Gherasim, interpretat atît în pictură, cît și în manualele de cultură vizuală produse în ultimul său an de viață, nu este un agricultor, cu acea conotație peiorativă pe care o observăm azi în limbă, ci, etimologic, în primul rînd un membru fondator al Țării. Provenind de la latinescul *terranus,* locuitor al acelor *terrae,* țări, pe care le găsim în Evul Mediu ca unități politice incipiente, țăranul român este veghetorul unei civilizații originale, formată din straturi preistorice cu uimitoare înzestrare estetică și un creștinism foarte vechi, constitutiv al neamului, dar a cărei expresie ultimă este statul național modern România. De aceea, nu natura este în prim plan în valorificarea simbolică a țăranului, ci comunitatea și concepția spirituală și socială care stă la baza acesteia. Privind astfel, înțelegem cum de un rafinat citadin, format după tipologia omului universal al Renașterii, cu interese estetice și de erudiție în toate domeniile cunoașterii umaniste, putea clama cu putere „Eu sînt țăran".

„Țăranul" Paul Gherasim și „regina" Ana împărtășesc aceeași doză de ficțiune supratemporală și profunzime spirituală pe care o îmbracă arhetipurile care se plasează dincolo de lumea văzută. Intuiția arhetipalului se împlinește în caracterul apolitic al celor două ipostaze. Reginei Ana i-a fost suficient să întruchipeze cu fidelitate și consecvență rolul de regină a unei Românii pe care și-a imaginat-o prin chipul și suferința soțului său, fără a urmări obiective realizabile în planul istoriei. Tot așa, lui Paul Gherasim i-a fost suficient să-și afirme statura țărănească prin obiectele cu care s-a înconjurat. Simpla afirmație a transformat un apartament de două camere de la etajul nouă al unui bloc din cartierul Titan în prispa către cer a unei case țărănești, în stîlpul unui ascet bizantin, în arca vizitată la geamlîc de turturele binevestitoare.

Formînd o națiune ideală, regina și țăranul și-au permis luxul duhovnicesc al curăției sufletești, al gîndului smerit, al răbdării și al dragostei. Ei se nasc acum în conștiința națională ca icoane ale unei comunități în care a fi este mai important decît a avea.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Constantin FLONDOR

Domnul Paul

A fost pentru mine o întîlnire providențială. Sîntem în 1968, la expoziția grupului timișorean „111", în sălile Kalinderu. Expoziția este prezentată de Eugen Schileru. Într-un colț, printre lucrările expuse, l-am văzut pentru prima oară, sfios și imperial, pe Paul Gherasim. Am făcut cunoștință. Zîmbetul cald de atunci va reveni și mă va urmări pretutindeni. Aflasem imediat că era un domn din satul bucovinean Botești. Se înfiripase, așadar, o prietenie „la prima vedere", care se va adînci în următorii ani, de peste cincizeci de ani...

În timpul experiențelor mele timișorene, în grupurile „111" și „Sigma" (anii '60-'70), reveneam ritmic la București, iar vizita la atelierul dlui Paul de pe Șelari era nelipsită. Aici, alături de un pahar de vin bun, aveam să-i cunosc darurile de pictor, de povestitor și, mai ales, de sfătuitor. Treptat, în decursul anilor, se dezvăluia. Contemporan cu Eustațiu Stoenescu, Camil Ressu, Jean Steriadi, Theodor Pallady, Lucian Grigorescu și alții, prin mărturisirile molcome, pline de luare-aminte, cînd grave, cînd cu umor, chipurile deveneau vii. Strategic, nu lipseau referințe la destinul picturii. Tot în anii aceia aveam să descopăr lucrările lui Paul. Unele din atelier. Mi le dezvăluia, după caz, întorcîndu-mi-le cu fața de la perete. Eram copleșit de puterea și spiritualitatea geometriei lucrărilor din acei ani: „Bolți de lumină" (unele la dimensiunea de 200 x 200 cm!) sau „Octogoane". Ca și vinul bun, ca și taina învăluită de imagine, sensul lor creștea în timp. Reveneam acasă, de fiecare dată, îmbogățit.

Dar harurile lui Paul continuă să-și facă prezența. Cumpătarea, distribuția, selecția, înțelepciunea în asocierea valorilor, imaginilor și a obiectelor se dezvăluie în conceperea și organizarea unor expoziții. Mi-aduc aminte de expozițiile organizate de Paul Gherasim la Timișoara. „Studiul 1", 1978, și „Studiul 2", 1981. Pentru mine, aceste două expoziții au însemnat, prin gîndire, curaj, prin magnetizarea unor importanți critici și prin gruparea pe secțiuni, un echivalent – la proporții naționale – al manifestărilor internaționale „Documenta" – Kassel. Se cuvine să reamintesc parte din secțiunile acestor expoziții. La „Studiu 1" – Utopia ca investiție a cercetării; Analize ale structurii; Configurări de simboluri; Forme de conceptualizare a percepției vizuale; Fondul memoriei semnificat în imagine, iar la „Studiul 2", cu genericul „Omul și natura / Locul și lucrurile – Simbioze": Natură, cultură și artă în tradiția satului; Integrare poetică: Loc-obiect-scară umană; Natura: joc și obiect pentru o pedagogie a imaginii.

Lista expozițiilor unde Paul Gherasim a fost organizatorul este lungă și nu o pot cuprinde. De la cea de artă comparată la Rîmnicu Vîlcea (1980) sau pregătirea expoziției Ion Țuculescu pentru Bienala de la Veneția (1966) pînă la „Luchian înnoitorul" (1968), expoziții cu Andreescu (1983), zecile de „eseuri expoziționale" de la fosta galerie Catacomba sau cele cu gruparea Prolog.

Episodul Prolog a depășit numărul de treizeci de ani. În mai 1985, Paul vine cu gîndul de a aduna un grup de pictori în livada înflorită de meri de la Conacul Enescu din Tescani: *„Am zis – mergem într-o livadă, primăvara, să vedem cum înfloresc merii. Și ne-am trezit în livadă dimineața. Ne-am trezit cu albinele. Era prima grădină, ca la facerea lumii. Mărul e simbol al Raiului. Am fost martori la ce vedeam, fără a ști ce va ieși din asta."*

Cum de a fost posibilă longevitatea unei asemenea grupări ? Înțelepciunea lui Paul a fost determinantă. Blîndețe și intransigență, suflu mereu viu, prevedere. Prologul nu avea și nu are program. De asemenea, ne-au legat împreună pictura, prietenia, credința și natura! Ca o inflorescență, Prologul a crescut în timp.

Paul ne-a părăsit. Putem oare acum măsura golul rămas?

4 august 2016

***Constantin Flondor** este pictor, co-fondator al Grupului Prolog.*

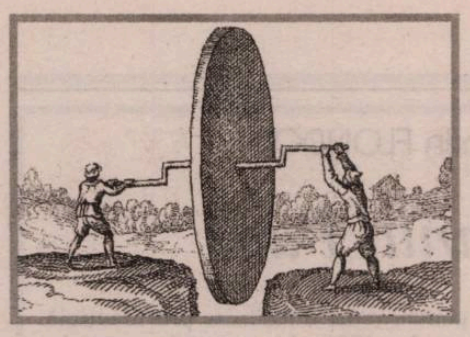

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Războiul birocrației cu politicul

După luni întregi de tăcere și mai multe schimbări de personal, Guvernul pare să fi lăsat în urmă neutralitatea politicoasă care i-a marcat prima jumătate a mandatului. Pe măsură ce o parte dintre miniștri devin mai siguri pe ei, iar apropierea alegerilor face ca „tehnocrații" să nu aibă prea multe lucruri de pierdut, tonul dezbaterii publice se înăsprește.

Episodul ridiculizării Anei Birchall de către ministrul Fondurilor Europene, la sfîrșitul lunii iunie, într-o ședință a Comisiei pentru Afaceri Europene a Parlamentului, e cumva emblematic pentru felul în care se poartă dialogul Guvern – politic. Vizibil nepregătită pentru discuția pe care ea însăși o convocase și cu o agendă cel puțin curioasă, doamna Birchall a sfîrșit prin a lăsa impresia că măcar una din comisiile Parlamentului României a devenit un instrument de promovare/apărare a afacerilor cu statul ale unui întreprinzător privat care, întîmplător, e și deputat (Sebastian Ghiță). E foarte greu de extras altă concluzie din episodul jenant orchestrat de PSD cu acel prilej. Ceea ce a obținut grupul de parlamentari PSD de la comisia respectivă a fost să îl proiecteze pe Cristian Ghinea în prim-plan ca reprezentatul *unui one-man party* capabil nu numai să reziste, dar și să aplice lovituri chirurgicale unui anume fel de a face politică ce a provocat exasperări nenumărate în ultimii ani. Ofuscările rătăcios-ridicole ale doamnei B. au produs rezultate nescontate, dar teribil de amuzante. Pentru Ghinea, Ana Birchall a fost cel mai bun agent de PR pe care și-l putea dori. Nu e singurul eveniment de acest fel. Ministrul Energiei, Victor Grigorescu, s-a lansat recent într-o tiradă fără rezerve la adresa politicienilor PNL și PSD din Gorj ale căror „afaceri colosale" cu Complexul Energetic Oltenia au pus compania respectivă într-o situație pe care o putem numi eufemistic „dificilă". Pe un plan separat, noul ministru al Educației a insuflat o energie mult întîrziată instituțiilor care trebuiau să constate furtul intelectual din lucrările academice ale mai multor politicieni între care, evident, strălucește Victor Ponta. Asta i-a asigurat lui Mircea Dumitru o furtună de invective peste care, pînă la ora asta, pare să treacă senin. Dl Ponta a fost și protagonistul unui schimb de replici cu ministrul Justiției, Raluca Prună, care, foarte probabil, se va sfîrși la tribunal, unde fostul premier va trebui să răspundă pentru o sumă de acuzații, care mai de care mai virulentă. Ca o paranteză, remarc că nu există text legal care să pedepsească folosirea semnelor de exclamație în exces. Într-un astfel de caz, Victor Ponta ar fi avut necazuri suplimentare.

Ping-pongul Guvern – PSD și-a atins apogeul în momentul în care însuși premierul Cioloș, rezervat de obicei, a intrat în coliziune cu președintele PSD, dl Liviu Dragnea, pe tema unei prevederi din Codul Fiscal referitoare la impozitarea veteranilor de război. Dl Dragnea nu a așteptat prea mult pentru a amenința (a cîta oară?) cu o moțiune de cenzură. De această dată însă, amenințarea e serioasă și are în spate și un raționament politic deloc absurd dacă plecăm de la premisa că Dacian Cioloș se bucură încă de apreciere în rîndul acelui segment de electorat antipesedist capabil de mobilizare în momentele esențiale. Pe scurt, e puțin probabil ca PSD să își dorească guvernarea pentru cele cîteva luni rămase pînă la alegeri. De aceea, calculul adversarilor executivului vizează nu înlocuirea Guvernului, ci doar limitarea la maximum a capacității sale de a lua decizii. Altfel spus, după eventualul succes al unei moțiuni, Guvernul ar rămîne în funcție fără însă a putea, de exemplu, să emită ordonanțe de urgență sau orice alt act care să schimbe fundamental un domeniu dintre cele pe care le administrează. Viitorul pe care PSD i-l pregătește domnului Cioloș este acela de încasator de serviciu. Eventuala moțiune depinde însă și de aritmetica parlamentară, care, după fuziunea PMP-UNPR, s-a complicat suficient de mult cît să dea dureri de cap chiar și unui operator politic bine poziționat cum e Liviu Dragnea. Dincolo de calcule, problema acestei fotografii în care Dacian Cioloș e opus lui Liviu Dragnea (fiecare cu curtea lui de cavaleri și domnițe) ține de faptul că fiecare dintre cei doi reprezintă altceva. Avem de-a face cu două jumătăți din poze diferite. Premierul apolitic *vs* președintele celui mai mare partid al țării. Un război al birocrației cu politicul. Un astfel de conflict nu are cum să se termine cu victoria birocrației fără a provoca consecințe pe termen lung absolut neplăcute. Aș nota aici lipsa de entuziasm cu care PNL îl susține pe dl Cioloș și îmi permit să estimez că PNL l-ar abandona pe premier cu prima ocazie dacă nu s-ar teme de consecințele de imagine.

De aceea cred că amenințarea cu moțiunea de cenzură lansată de PSD, ai cărui oameni în administrația centrală sînt un fel de parte întunecată a lunii, despre care se vorbește, din păcate, prea puțin, e un apel la luciditate pentru Dacian Cioloș și oamenii din preajma sa. Poziția apolitică a premierului devine din ce în ce mai greu de susținut cu argumente în condițiile în care temperatura înainte de alegeri crește. Dacă vrea să își protejeze moștenirea și să își vadă proiectele continuate, dl Cioloș e obligat să renunțe la poziția de falsă echidistanță în care se complace acum. Oricît s-ar ascunde după diverse etichete, deciziile produc efecte, iar efectele sînt inclusiv – sau mai ales – politice.

Altminteri, dacă vor produce rezultate, calculele perfect legitime ale PSD îl vor transforma pe dl Cioloș în facilitator involuntar al unui guvern condus de Liviu Dragnea, în care e foarte posibil ca toți oamenii ale căror greșeli a încercat să le repare în ultimul an să fie reprezentați la cel mai înalt nivel. Și atunci va apărea întrebarea legitimă: nu era mai bine să avem alegeri post-Colectiv? Sau mai onest?

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Germania simpatică

Păi, ce știam eu despre țara doamnei Merkel? Că are o administrație apropiată de perfecțiune, că ale sale căi ferate îi merg ceas, că nu există nimic în Europa care să se apropie de eficiența nemțească în orice: economie, funcționărime, organizare. Germania mi-era cam antipatică, după cum i-am detestat pe toți colegii tocilari din școală. Perfecțiunea administrativă este demnă de invidie, dar și de antipatie, în egală măsură. Apoi, făcură cei de la ministerul lor de Externe un gest de diplomație publică și mă invitară să vizitez instituții relevante pentru criza refugiaților. O săptămînă, atît a durat. După aceea, nemții mi-au devenit simpatici. Brusc.

În primul rînd, deoarece trenurile lor întîrzie. Am avut a face o călătorie de la Berlin la Dresda și înapoi. Oribilă experiență! Geamurile nu se deschideau și aerul condiționat a fost defect atît la dus, cît și la întors. Pe un smartphone, temperatura din compartiment era de 46 de grade Celsius. Mai mult, la întoarcere, trenul a mai și întîrziat 70 de minute. Așa am aflat că acoperirea GSM este mai bună în România. Între Dresda și Berlin (circa două ore) nu am avut semnal la telefon. Parcă eram în avion! Nu am reușit să îmi onorez promisiunea făcută colegilor de la știri, să transmit impresii despre Brexit din Germania, pentru că nu am avut semnal pentru telefonul mobil. Incredibil!

Cînd să pleç spre țară, cu Air Berlin, m-au anunțat în megafon că avionul va întîrzia 70 de minute (am dedus că asta e perioada standard pentru întîrzierile din Germania). Am zis să îmi ocup timpul cu ceva și am decis să cumpăr un Toblerone pentru fii-mea, adică achiziția standard din orice aeroport. Nu a fost posibil. Ușor jenat, vînzătorul de la magazinul din terminal mi-a arătat un sac negru de plastic, plin cu ciocolată topită, urmare a defectării instalației de aer condiționat a aeroportului. Am cumpărat niște jeleuri Haribo care rezistaseră mai bine.

Mi-au devenit, brusc, simpatici nemții. Trenurile lor întîrzie și nu au aer condiționat. Mori de cald în vagoane. La aeroport îți arată ciocolata topită. În România, faci reclamații la Protecția Consumatorului pentru că nu poți transmite în 4G un *selfie* din telecabina spre Babele. La nemți, nu ai semnal la telefon între Dresda și Berlin. E ceva! În plus, am avut parte de multă autoironie din partea lor. Atît ghidul oficial, al ministerului, cît și ceilalți nemți întîlniți pe traseu au fost umani. S-au bestelit singuri pentru toate imperfecțiunile de programare, pentru toate întîrzierile neprevăzute (în Germania!), pentru tot disconfortul simțit din plin. Am avut plăcerea de a avea conversații pline de umor cu personalul oficial, menit a ne îndruma pe drumurile Germaniei. Principalul meu subiect era un tînăr care vota cu *Die Linke* (foștii comuniști – vă dați seama cît l-am tocat!), dar care avea o prietenă superbă, sofisticată, de origine iraniană și care căuta să-l aducă pe drumul cel bun. Principala mea plăcere au fost conversațiile cu cei doi. Doi cetățeni nemți cu care am combătut splendid, utilizînd toate resursele de cultură generală apte a fi folosite într-o polemică amicală. Am ajuns pînă la Hitler, ce credeți?! Dragilor, am întîlnit oameni splendizi. El – neamț, ea – iraniancă. Într-un Berlin năuc.

Un Berlin zăpăcit, ca toată Germania. Nu se așteptau ca faimoasa lor abilitate administrativă să se dovedească atît de labilă. Și-au dat seama că sînt și ei pămînteni, că nu se trag din neamul lui Superman, că nu au fost în stare să înregistreze cumsecade refugiații și, la mai bine de un an de la Marea Năvală, habar nu au ce să facă pentru a nu se trezi cu (alți) șoferi de taxi cu doctorate în neurochirurgie sau cu teroriști cu pregătire sumară în mînuirea macetei.

După o săptămînă pregătită instituțional în Germania, nemții mi-au devenit simpatici tocmai pentru că *nu* sînt premianții clasei. Sînt, ca noi toți, la fel de prost pregătiți pentru provocările Lumii Noi.

(Călătorie realizată la invitația Ministerului Federal de Externe al Republicii Federale Germania și susținută de Public Diplomacy Initiativkreis e.V. și Ambasada Germaniei la București.)

un sport la Răsărit

În clasamentul general pe medalii olimpice al tuturor timpurilor. România se clasează pe locul al 15-lea între țările lumii. Asta înseamnă că sîntem o nație sportivă?

A fost odată ca niciodată o societate minunată în care copiii erau crescuți pentru a fi campioni, la fizică sau la educație fizică. Selecția era dură. Pentru un cetățean care putea descifra matematicile speciale sau o fetiță care executa perfect un triplu tulup, cohorte întregi de colhoznici ai performanței erau perpeliți în chinuri groaznice. Școala sau sportul nu erau făcute pentru toți, ci doar pentru „cosmonauți". Mulți au fost lăsați baltă pe acest drum presărat cu resentimente ori visuri – și chiar oase, zdrobite. Școala a continuat să fie ceea ce e. Continuă să pompeze în căpățînile tinere universuri de cunoaștere fără a le da, în multe cazuri, aplicarea lor în afara sălii de clasă. Sportul, în schimb, a dispărut ca materie. Competiții pentru toți nu mai există, în mare, decît ca inițiativă privată. De la bugetul de stat i se aruncă în silă zonei de vîrf cîțiva bănuți, nimănui nu-i pasă de vreo reformă. Mai nou au fost instalați, politic și pe prietenii, manageri tineri care, chipurile, ar trebui să asaneze această fostă cîmpie înfloritoare, dar și ei sînt trimiși la „fie ce-o fi". Am mai rămas noi. Dacă nu mai fac sport copiii, fac maturii care pricep că un creier nu poate funcționa în vid. Bicicletă, alergări, înot. Amici care se mai strîng pentru un baschet sau un fotbal înainte de o bere. Aceasta e noua mică națiune sportivă. Cealaltă stă la televizor înjurînd că nu mai sînt medalii așa cum înjură că nu le mai asigură Partidul locuri de muncă și un salariu decent.

Radu NAUM

Coordonatoare: Adina POPESCU

Meseria de părinte

Texte și opinii de:

● Otilia MANTELERS (specialist în parenting)

„Meseria de părinte" – instinct sau construct social?

● Cezar PAUL-BĂDESCU (scriitor)

„Frici și fericiri"

● Adina ROSETTI (jurnalistă și scriitoare)

„Acasă de două ori"

● Elena VLĂDĂREANU (scriitoare) și Robert BĂLAN (regizor de teatru)

„Subject: Re: articol dilema"

argument

De-a mama și de-a tata

În amintesc că prin anii '80, atunci cînd eram copil, exista o singură carte să-i zicem de *parenting,* care se numea *Mama și copilul.* O carte groasă, un soi de biblie a creșterii copiilor pe care orice mamă mai intelectuală o avea în bibliotecă. De acolo aflai cam tot ce trebuia să știi, de la primele luni de sarcină, la îngrijire și alăptat în primele săptămîni de viață, apoi înfășat, program de masă și somn, pînă pe la vîrsta de trei ani. Prin clasa a III-a, fascinată de aducerea copiilor pe lume, citisem deja *Mama și copilul* din scoarță-n scoarță și aplicasem toate sfaturile de acolo pe păpuși de diferite dimensiuni (copilul creștea, desigur). Pe la aceeași vîrstă, jocul „de-a mama și de-a tata" era un joc preferat, mai ales printre fetițe. Fiecare ne asumam cîte un rol, „creșteam" tot păpuși sau alți copii mai mici, frați și surori. Era tot un soi de *parenting,* deși nimeni în România nu auzise de acest termen.

Astăzi, dacă ești părinte, poți afla mii de informații despre creșterea și educația copiilor de pe Internet, există site-uri specializate, poți participa la discuții pe forumuri, iar dacă toate acestea nu ți se par suficiente, poți apela la specialiști. Din ce în ce mai mulți părinți își cresc copiii „ca la carte", după reguli impuse pe care le aplică cu sfințenie. Uneori, grija e exagerată pentru că le e frică să nu greșească. A fi părinte a devenit un job *full-time,* iar asumarea responsabilităților este mult mai evidentă ca în trecut. De aici și ideea acestui Dosar. Desigur, e impropriu să spui „meseria de părinte", este o metaforă. Însă ne-am propus să aflăm cum își mai cresc părinții copiii. De exemplu, de ce la un moment dat apelează la un specialist sau la un psiholog. Cele mai dornice să povestească despre rolul de părinte au fost, așa cum era de așteptat, mamele, însă am convins și cîțiva tați, mai ales că rolul tatălui s-a schimbat mult în ultimii ani. Tații moderni sînt mai implicați și mai dornici să împartă cu mamele o serie de responsabilități, unii chiar își fac un titlu de glorie din rolul de tată. Iar mamele au devenit mai independente, mai puțin dispuse să primească sfaturi de la mamele lor sau de la bunici, încearcă să se desprindă de prejudecăți și de clișee și să-și educe copiii într-un stil propriu. Însă există viață „personală" dincolo de „meseria de părinte"? Mai ai timp și pentru tine? Ce se întîmplă atunci cînd părinții divorțează, iar copiii sînt împărțiți între mamă și tată? Cum sînt priviți părinții din afară, din perspectiva profesorilor? Și, mai ales, a fi părinte ține de un instinct cu care ne naștem sau trebuie să fim ajutați ca să intrăm în rol? Sînt doar cîteva dintre întrebările la care acest Dosar încearcă să răspundă, într-un mod relaxat. (**Adina Popescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată în toamnă.

Cristina CĂLĂRĂȘANU

Nimeni nu se naște părinte

Aș vrea să încep prin a discuta puțin sintagma „meserie de părinte“. Găsesc mai potrivită expresia „funcție parentală“, din mai multe motive pe care le voi enumera. Cuvîntul „meserie“ pretinde anumite abilități și anumite tipare după care aceste abilități ar fi învățate. Ajungem astfel în situația în care să presupunem că există cei care sînt înzestrați pentru o meserie și cei care învață din greu cum se face această meserie. În cazul părinților, această diferență s-ar aplica în felul următor: există oameni făcuți să fie părinți și oameni care nu au mari veleități, dar cu multă trudă, pot învăța de la alții. Ceea ce nu este adevărat. A fi părinte înseamnă a deveni unul în timp, pe parcursul unui proces foarte lung și complex. Faptul că ai citit anumite cărți, că ai primit o educație exemplară, că ai anumite principii foarte ferme sau că ai mintea deschisă nu te face un părinte, ci capacitatea de a construi o relație autentică cu copilul pe care îl ai (și nu cu cel pe care ți l-ai dori). Funcția parentală, prin cele două dimensiuni ale sale (maternă și paternă), care pot fi experimentate de ambii părinți, nu sînt exclusive, se referă la capacitatea de a dezvolta în relație cu copilul acele particularități ale unei relații care să-i permită copilului să se simtă în siguranță și să se dezvolte optim pentru a deveni autonom. Dimensiunea maternă se referă la capacitatea de îngrijire, de tandrețe și de susținere necondiționată a ceea ce este și simte un copil. Dimensiunea paternă se referă la capacitatea de a pune limite, de a formula reguli și de a construi repere care să-i permită unui copil să fie în siguranță. Ambele dimensiuni sînt forme ale iubirii și aduc beneficii copilului, absența oricăreia dintre ele produce o perturbare în dezvoltarea copilului.

Cînd vorbim de familii astăzi, vorbim de părinți care provin din generații foarte diferite (fie față de părinții lor, fie față de copiii lor). Această diferență, care în esență este cea care produce evoluția, poate deveni un obstacol foarte puternic atunci cînd face imposibilă transmiterea valorilor familiale, fie pentru că acestea sînt refuzate radical sau renegate, fie pentru că ele sînt imposibil de recunoscut, devenind elemente străine de stilul de viață cotidian. O primă dificultate cu care se confruntă părinții în relația cu copilul lor este modul radical diferit în care copiii exprimă ceea ce simt și ce gîndesc. Foarte mulți părinți îmi vorbesc despre uimirea lor față de felul în care copilul se opune la ceea ce i se spune să facă sau se revoltă față de ceea ce i se pare injust. Această atitudine, ei o găsesc de neînțeles și nu își explică de unde are copilul curajul să înfrunte adultul sau autoritatea. Le amintesc că această atitudine, pe care ei o numesc de neînțeles pentru că ei nu își pot imagina să fi avut așa o reacție cînd erau mici, se produce în cu totul alt context, în care copilul se simte în siguranță să fie liber și nu se teme de represalii. Această mică explicație este un bun exemplu pentru a înțelege cît de multă nevoie este de a face astfel de punți între două stiluri de viață total diferite și două modalități de educație care nu mai au același reper: unul se baza pe teamă și confunda frica cu respectul, celălalt se bazează pe încredere și pretinde respect și recunoaștere.

„Părinții sînt binevoitori, nimic nu le știrbește duioșia.“

HONORÉ DE BALZAC

O altă dificultate este stînjeneala pe care părinții o resimt în fața curiozității copilului și a capacității sale de a întreba despre absolut orice. Încă împovărați de ideea că unele lucruri sînt tabu și se discută la timpul lor, părinții nu înțeleg de ce copilul simte nevoia să îi întrebe despre orice și nu se poate abține pur și simplu. Unii aleg în continuare să îi spună că „nu e treaba lui“ sau că „nu e frumos să întrebi despre asta“, în timp ce alții fac un efort considerabil să închege un răspuns. Le explic că timpul este atunci cînd copilul simte nevoia să pună întrebarea și că faptul că o pune înseamnă că are capacitatea de a pune în cuvinte ceva ce nu înțelege, ceea ce îi va fi foarte folositor. Răspunsul părinților trebuie mereu să țină cont de posibilitățile lor și de vîrsta copilului.

Revolta copilului nu este obrăznicie, ci capacitatea de a construi o relație cu lumea, de a avea repere autentice. Curiozitatea nu este proastă creștere, ci nevoia de a construi pe interior reprezentări ale viitoarelor experiențe.

Din experiența de lucru cu familiile, modul în care poate fi folositor un proces terapeutic este acela care contribuie la ameliorarea considerabilă a modului de comunicare și relaționare în interiorul familiei, la apariția unui confort și a unei plăceri de a fi împreună și de a face lucruri împreună. Ceea ce oferă un astfel de proces unei familii este un travaliu de „traducere“ absolut necesar în condițiile în care foarte mulți părinți simt că parcă nu mai vorbesc aceeași limbă cu copiii lor. Ideea nu este de a disciplina copiii să se supună orbește la ceea ce spun părinții, ci de a facilita acel spațiu în care fiecare simte că îl poate asculta și înțelege pe celălalt. A fi împreună nu mai este o suită de reproșuri și reclamații, ci devine o experiență foarte bogată și plină de emoții. Așadar, acest proces facilitează comunicarea prin construcția unui spațiu în care fiecare poate avea locul lui, poate fi el însuși și se poate exprima fără teama de a fi criticat sau pedepsit. Părinții rămîn adesea surprinși de profunzimea și adevărul spuselor copiilor. Îmi amintesc de o mămică foarte supărată pe băiatul ei, care avea probleme la școală, și care a fost realmente uimită cînd acesta i-a spus: „Și eu sînt foarte supărat. Pe tata. Pentru că pe el îl doare în cravată de mine.“

În multe familii există o atmosferă foarte tensionată, încărcată de discuții, conflicte. Sînt făcute doar lucrurile absolut obligatorii, iar ceea ce produce plăcere aproape că nu există. A fi părinte presupune o relaționare continuă, fără întreruperi, ceea ce poate fi copleșitor și poate genera o stare de suprasaturare. Această suprasaturare apare și pentru că adesea cuplul parental se substituie cuplului conjugal, iar partenerii nu mai există decît pentru copil și doar prin copil.

Nimeni nu se naște părinte. Este o devenire și nu există o rețetă standard. Fiecare este doar părintele care poate fi, într-un mod autentic și confortabil. A fi altceva decît ceea ce putem fi este o păcăleală și va oferi copilului un model gonflabil care se va sparge cu prima ocazie. Ceea ce poate oferi un părinte copilului este iubire, siguranță și libertate. Această libertate îi va permite copilului să devină tot ceea ce ar putea fi el mai bun. Îmi amintesc cuvintele pline de sens ale psihanalistului Thomas Ogden: „A duce la îndeplinire responsabilitatea de a deveni mai bun decît părinții tăi nu este un act de protest sau de revoltă. Ci este chiar efortul de a fi folosit la maximum tot ceea ce ți-au dat ei.“

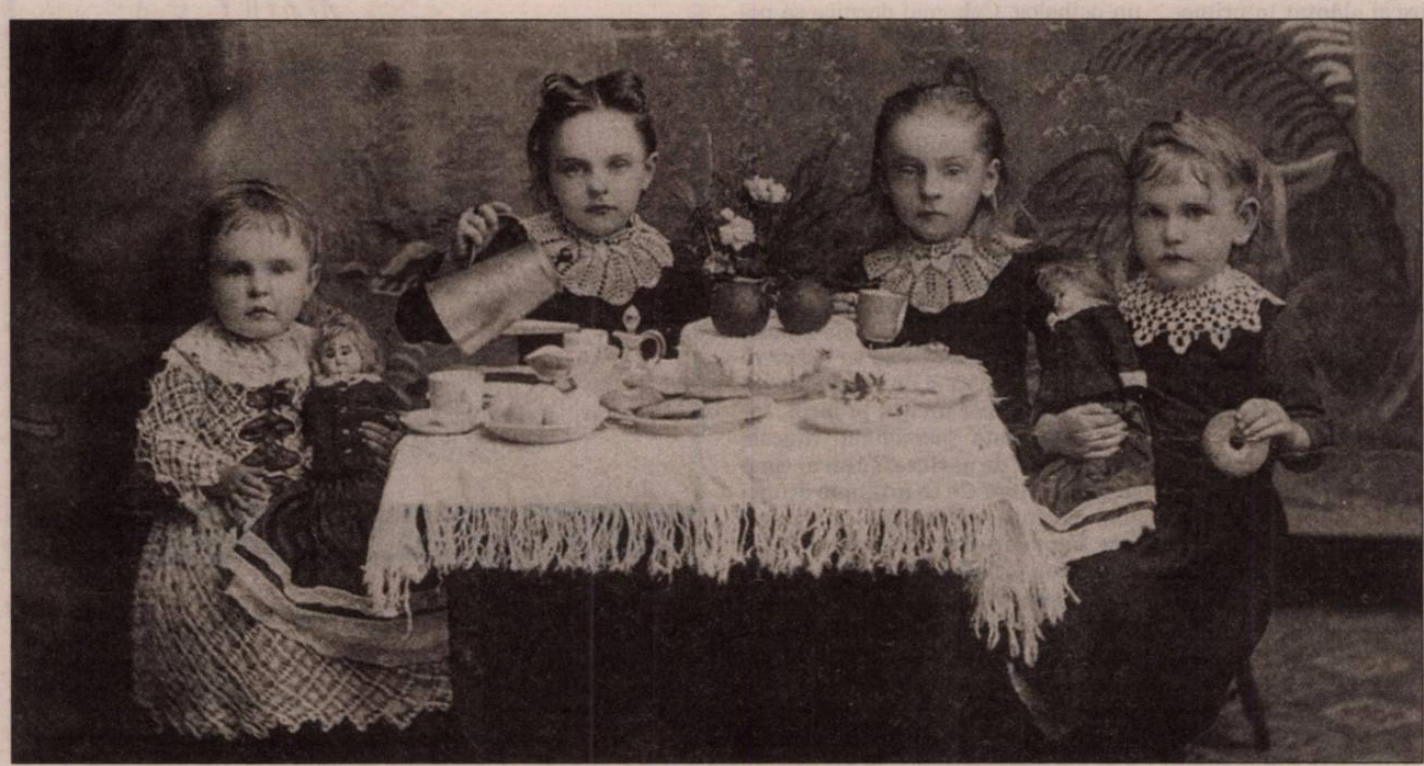

Cristina Călărășanu *este psihoterapeut de familie.*

Cezar PAUL-BĂDESCU

Frici și fericiri

Înainte să fiu părinte, eram destul de cinic cînd venea vorba de avut copii și mă lansam în discursurile acelea cu artistul care creează prin arta sa, nu făcînd copii. Oricine poate să toarne plozi, oricît de tîmpit ar fi, iar eu despre mine aveam pretenția că sînt – vezi bine! – un rafinat. Fumurile acestea adolescentine mi s-au risipit pe măsură ce m-am mai copt la minte, iar acum 19 ani, cînd asistenta ieșită de la sala de nașteri mi-a arătat fiul, am trăit unul dintre cele mai intense momente de fericire din viața mea. O fericire care nu era din lumea asta, care m-a lovit ca un val puternic și m-a făcut pur și simplu să izbucnesc în plîns.

Acum, e adevărat, după ce te trezești din beția primelor momente, realizezi că totul vine la pachet și cu o imensă responsabilitate, una care, dacă e luată în serios, te cam cocoșează. Cum altfel, cînd de tine ajunge să depindă viața unui om? Și pe termen scurt, pentru că o greșeală a ta sau un moment de neatenție pot să ducă la catastrofe, dar și pe termen lung, pentru că ceea ce construiești e chiar fundația unei vieți. O piatră pusă greșit poate să cauzeze probleme grave edificiului de mai tîrziu. Este vremea lui „cum îi așterni, așa doarme". Lucrurile sînt cu atît mai stresante, cu cît ești conștient că poți greși chiar și avînd cele mai bune intenții – așa cum, cu siguranță, s-a întîmplat și în cazul părinților tăi, dar din cauza cărora acum, la maturitate, tragi din greu. Și nu vrei ca povestea să se repete și cu fiul tău, așa că faci o echilibristică ciudată, în care încerci să te controlezi și să controlezi orice amănunt. Lucru imposibil, desigur. Nu poți ști cu adevărat ce lucru insignifiant pentru tine poate să-i nască lui o traumă, așa cum, oricît de atent ai fi, nu poți anticipa toate întîmplările care i-ar face rău. Și devii conștient la ce distanță infimă te afli uneori de tragedie. Tu, prin copilul tău – căci el îți este călcîiul lui Ahile.

„Copiii sînt educați de comportamentul adultului, nu de cuvintele sale."

CARL GUSTAV JUNG

Dacă neplăcerile și fricile pot fi trecute în revistă, fericirile sînt mai greu de povestit.

Aceasta este teama surdă, de adîncime, cu care rămîi toată viața, ca părinte: să nu i se întîmple ceva grav copilului. De fapt – s-o spunem pe șleau, deși e greu s-o numim direct – ți-e frică să nu moară. În comparație cu aceasta, celelalte neplăceri sînt pasagere și se șterg cînd treci de la o etapă la alta. De exemplu, după o vreme nu ți se mai par așa de chinuitoare cele două luni în care copilul a plîns noapte de noapte din cauza colicilor și tu făceai drumuri prin casă cu el în brațe, să se mai potolească (făceai asta tu, deși ziua mergeai la serviciu, pentru că mama oricum era mult mai obosită decît tine). Uiți și disperarea care te-a cuprins cînd febra copilului creștea peste 41 de grade, în ciuda tuturor antitermicelor administrate, și cînd ai intrat cu el sub dușul cu apă rece. Uiți inclusiv coșmarul pe care l-ai trăit cînd ți-ai scos copilul de trei ani, cu sîngele șiroind, din colții unui ciobănesc german. Toate lucrurile astea se uită, ca să poți trece peste ele și să fii pregătit pentru altele.

Tot ce am spus pînă acum pare scenariul unui coșmar, dar miracolul este că nu e așa, ci dimpotrivă. Există o mulțime de trăiri extraordinare pe care le ai ca părinte și care copleșesc toate neplăcerile și fricile. Iar dacă neplăcerile și fricile pot fi trecute în revistă, fericirile sînt mai greu de povestit.

În orice caz, dincolo de greutatea descrierii dansului endorfinelor și al oxitocinelor prin corpul tău, există și lucruri care pot fi explicate. Iar asta mi-a fost clar cînd am avut al doilea copil, fată, ocazie cu care am văzut că trăirile sînt diferite. Una e să fii tată de băiat și cu totul alta să fii tată de fată. Am realizat că, dacă în fiu te identifici și îți retrăiești, privind de data asta din afară, propria copilărie, o fiică îți oferă experiența alterității. O fiică este, pentru tatăl său, o călăuză prin mirabila lume a sensibilității. Căci, pe lîngă dragoste, acesta este extraordinarul lucru pe care ți-l poate oferi un copil: dacă ești puțin atent, te ajută de minune să cunoști, să înțelegi, să te cunoști, să te-nțelegi.

***Cezar Paul-Bădescu** este scriitor.*

Gabriel ACHIM

Sistemul nervos, sistemul bucuros

Cînd ai cinci copii („cu aceeași soție?") ai crede că a fi tată e o meserie grea. „Doamne, ce haos e în casa asta!" Marta (5 ani) nu-și poate ascunde mirarea, ușor bănuitoare. „Tata, haos înseamnă cînd bei suc pe ascuns?" Aș fi vrut să am șase copii. Dar, înainte să se nască primul, intrasem în panică. Am aflat că Ileana e însărcinată cînd ne făceam bagajele ca să plecăm în Anglia. Ea prinsese o bursă la Bristol, eu la Londra. M-am dus la Părintele Vasile de la Biserica studenților să-l întreb dacă să mai plecăm sau nu. Era prima mea ieșire din țară. „Părinte, trebuie să plec pentru un an într-o țară în care trebuie să reînvăț pînă și cum se traversează strada. Cînd să mai ai grijă și de un copil?!" Părintele Vasile era cam de vîrsta mea de acum. „Crezi că voi aveți grijă de copil? Copilul vă păzește pe voi!" Zîmbim amîndoi – el atunci, eu acum.

„Crezi că voi aveți grijă de copil? Copilul vă păzește pe voi!"

„De ce nu ne-a făcut Dumnezeu și pe noi cu aripi?" „Ăăăăă, nu știu!" Facem cîțiva pași. „Hai, că mi-am dat seama!" „Da? De ce?" „Păi, nu puteam să tragem nici măcar un tricou pe noi, îți dai seama?!"

De vreo 16 ani nu prea fac mare lucru în afară de a-mi observa copiii. Am început cu Maria (acum, 16 ani). Nu spunea lucruri haioase. Cînd avea două săptămîni (ne plimbam chiar prin fața lui The Globe Theatre) a avut prima criză de epilepsie. Are un retard psiho-motor sever, nu se poate descurca de una singură. Îi observ neputincios automatismele. Urcăm cu liftul. „Dacă se stinge lumina în lift, ce facem?", mă întreabă Marta. „Scot telefonul", îi răspund calm. „Și te uiți sub pat?"

De la Damian (14 ani) nu mi-am notat prea multe lucruri. Eram prea preocupați cu notatul observațiilor crizelor de epilepsie ale Mariei. Îmi amintesc doar că, atunci cînd l-au întrebat la grădiniță ce meserie are tata, a răspuns fără să ezite: „Șofer!" Avea dreptate, îi căram toată ziua cu mașina – pe Maria la terapie, pe el la grădiniță. Măcar de la el mi-a rămas cea mai frumoasă rugăciune: „Doamne, ajută-mă să visez continuarea la visul de aseară!" Cu care mă înarmez cînd mă confrunt cu crizele lui de adolescent de acum.

„Fără mamă nu se poate iubi. Fără mamă nu se poate muri."

HERMANN HESSE

„Tata, știi de ce nu zboară cîrtițele? Pentru că sînt oarbe și s-ar izbi de toți pereții." Documentarea adevărată a venit cu Cosma (8 ani) și cu Marta. Cosma mă ajută și cu jurnalul lui secret, cu care e atît de neglijent încît e accesibil oricui se așază peste el, pe canapea. „Cînd calci într-o baltă se întîmplă trei nenorociri: ți se udă pantoful, ți se udă șoseta și îți vine să te bagi și cu celălalt picior."

Pînă de curînd mă amuzam cu Zoe (2 ani) doar despre cum pronunță diferitele cuvinte: „mamingo" (flamingo), „capuc" (papuc) etc. Dar de cîteva zile a început să-și ia în serios rolul de subiect. A inventat o micropoveste din care nu prea înțeleg eu multe lucruri, dar care are un titlu promițător – „Delfinul Pin și rechinul Chin".

„Tata, unde pleci?" „La birou." „Aha. Și cînd demisionezi?" Sînt 16 ani de cînd am lăsat deoparte gravitatea rolului de tată.

***Gabriel Achim** este regizor de film.*

Profesori versus părinți

Am provocat două excelente profesoare de limba și literatura română să scrie despre relația lor cu părinții elevilor și despre cum este văzut rolul de părinte din această perspectivă, avînd în vedere și faptul că în ultima vreme părinții sînt cei mai vocali în ceea ce privește sistemul de educație din România. ***(A. P.)***

Ioana NANU

Cu tandemul la plimbare

Vă propun să privim educația ca pe o plimbare cu bicicleta în tandem. Tandemul nostru – părinți-profesori – are pe o șa aceiași doi părinți, pe cînd pe a doua șa sînt așezați, succesiv sau concomitent, în funcție de ciclul școlar, mulți profesori, încît pedalarea împreună devine o problemă cel puțin de sincronizare. De asemenea, unii profesori (din ce în ce mai puțini) vor fi pe șa timp de mai mulți ani, pe cînd majoritatea se vor schimba anual, ceea ce presupune o nouă acordare a ritmului de pedalare an de an. Dacă cele două rînduri de pedale nu se armonizează, înaintarea va fi poticnită, ori vehiculul se va opri.

Ritmul de pedalare al părinților se bazează pe experiența de părinte. În funcție de ea, părinții vor transmite copiilor setul de valori pe care le au. Profesorii au de partea lor expertiza, iar valorile transmise trebuie să fie, în primul rînd, în acord cu legile în vigoare. Altfel spus, să fie valori „corecte", fie că privim corectitudinea din perspectivă politică, etică sau estetică. Chiar dacă valorile personale ale profesorului nu coincid întocmai cu valorile pe care el trebuie să le transmită elevilor, obligația sa e să pună în paranteză valorile personale. De exemplu, dacă profesorul este homofob, nu-i este permis să se manifeste astfel în spațiul școlar. Aici, el trebuie să vorbească, și chiar convingător, și să acționeze în spiritul respectării dreptului la viață privată al oricărui cetățean și să amendeze manifestările homofobe. Pe cînd părintele homofob e liber să se exprime tranșant în preajma copilului său în defavoarea homosexualității. Ca să nu se ajungă la conflict și tandemul părinți-profesori să funcționeze, părintele trebuie să pună în act regula naratologică a „suspendării neîncrederii". Aceasta presupune, în cazul nostru, nu a ne imersa într-o lume ficțională precum literaratura, ci a realiza că, fiind parte a contractului social, trebuie să accepți că școala este un spațiu al profesioniștilor. Că educația parentală și cea formală au principii specifice. Că și profesorul vrea tot „binele copilului tău". Chiar dacă aceasta înseamnă să te interoghezi în legătură cu propriile valori.

Ajungem acum la elementul-cheie al educației – autoritatea. Fără ea, educația formală nu există. Copilul este trimis la școală, unde trebuie să accepte că imperiul „libertății" s-a sfîrșit, fiind înlocuit cu imperiul lui „trebuie". Pentru că zilnic trebuie să te trezești, trebuie să mergi la școală, trebuie să stai în bancă, trebuie să asculți de profesor, trebuie să-ți faci lecțiile. Și regulile jocului nu vor fi respectate de copil, care se va plictisi foarte curînd de ele, fără ca autoritatea să intre decisiv în joc. Vorbesc aici de autoritatea profesorului. Cine va sădi în mintea copilului semințele autorității? Părinții. Cum? Tocmai punînd în act „suspendarea neîncrederii". Copilul va trebui să aibă încredere în autoritatea profesorului, care este îndrumătorul de care nu se îndoiește. Așa cum părinții țes încrederea în profesori, tot ei pot sfîșia pînza, discreditîndu-i. Sub impulsul momentului, părinții formulează judecăți de valoare negative. Acesta e momentul în care se produce fisura care, în timp, va crea crevase. Cel mai ușor este să dau exemplul unei nedreptăți pe care profesorul o face copilului, cu știință ori ba. De obicei, nemulțumirile gravitează în jurul notării. Reacția părintelui, de cele mai multe ori, este aceea de a veni la școală furios și de a cere socoteală profesorului, eventual în fața copilului. Probabil că ciocnirea *de facto* a fost precedată de o formulare tranșantă în privința profesorului și acasă, tot în fața copilului. Am cumpănit mult timp dacă părintele ar trebui să procedeze astfel. Și am ajuns la concluzia că ar trebui să-l provoace pe copil, măcar uneori, să-i adreseze profesorului nemulțumirea pe care o are. Și, dacă nu reușește să se lămurească, nici atunci nenorocirea nu este chiar așa de mare. Pentru că se pierde cu totul din vedere că din lecțiile de viață ale copilului trebuie să facă parte și nedreptatea. Ca și dreptatea, ea îl pregătește pentru viață, în care strîmbăciunea este așa de des prezentă.

Ce-ar fi ca tocmai astfel de situații să se transforme în prilejuri excelente în care părintele să discute cu copilul despre dreptate și nedreptate, despre cum ne gestionăm frustrările, cum acționăm nu doar în interesul nostru de moment, ci începem să reflectăm la o situație mai amplă, încercînd să înțelegem universul în care trăim? Toate acestea, discutate cu copilul, sînt de mult mai mare folos pentru formarea lui ca om decît o îndreptare punctuală a situației, deseori cu tensiuni escaladate prin tonuri ridicate și proferări de amenințări. Experiențele mele ca profesoară mi-au arătat că părinții raționali, în fața unei asemenea perspective, sînt receptivi, temei pe care îmi bazez și invitația prezentă de a pedala împreună, în tandem. Putem face ca plimbarea noastră să fie nu doar posibilă, chiar cu poticneli, dar, ca orice plimbare, să fie și plăcută.

„Am văzut oameni de nimic din părinți nobili și copii buni din părinți răi."

EURIPIDE

„În noi se manifestă nu numai ceea ce am moștenit de la părinți, dar și toate conceptele învechite, credințele și așa mai departe. Toate acestea nu sînt vii în noi, dar sînt adînc înrădăcinate și nu putem să scăpăm de ele."

HENRIK IBSEN

„Viața este o flacără ce se stinge întotdeauna, dar recapătă scînteie ori de cîte ori se naște un copil."

GEORGE BERNARD SHAW

„Dacă există ceva ce dorim să schimbăm la copilul nostru, ar trebui să ne uităm mai întîi la noi înșine, dacă nu există ceva ce ar trebui schimbat la noi."

CARL GUSTAV JUNG

Marilena ȘERBAN

Joc de dublu

Sînt profesoară de douăzeci de ani și nu e o întîmplare. Am ales această profesie nu pentru că nu am avut o altă variantă mai bună, ci pentru că am avut credința că e cea mai bună cu putință. Cînd am făcut această alegere, prin clasele primare, deși nu cunoșteam sintagma „elevul în centrul educației", am avut în minte imaginea unui copil pe care l-aș putea face fericit la școală. În proiecția mea, nu se vedea nici un părinte. Azi, imaginea include obligatoriu, uneori în prim-plan, părintele.

Două tipologii am remarcat în relația mea cu părinții: indiferenții și dominatorii. Explicația pe care am găsit-o pentru situarea aceasta la extreme ține de context – traversam o perioadă de tranziție, valorile se schimbau, nuanțele și moderația erau greu accesibile, iar copiii cu care lucram și familiile lor resimțeau, din plin, efectele unei crize care se prelungea nu doar în timp, ci și către paliere esențiale (economice, sociale, politice etc.). La început, îi blamam pe indiferenți și apreciam la dominatori implicarea, în ciuda stilului „abrupt". Acum, îi prefer pe indiferenți, fiindcă în golul creat de ei mai am loc lîngă copil, cu care pot lucra mai ușor.

În ultimii ani, scena a fost animată de alte tipologii. Pe de-o parte, părintele indulgent, cunoscător al unui *parenting* învățat, de obicei, după ureche, care satisface orice dorință a copilului în numele unei libertăți suverane. Acesta trebuie să fie fericit, oricum ce fel de limită îl frustrează, prin urmare, orice regulă este contestată de părinte și nerespectată de copil. Este convins că trebuie să fie alături de odor la bine și la greu, dar, de fapt, nu distinge binele de rău și nu acceptă greșeala, ceea ce îi blochează pe amîndoi într-un conflict perpetuu; se schimbă școli, profesori, dar problemele rămîn... Părintele hiperprotectiv, după ce își oprește mașina fix la intrare, ca odrasla să nu meargă nici un pas în plus, îi pune în ghiozdan telefonul, deși e împotriva regulamentului, fiindcă trebuie să știe de cîte ori a strănutat sau a mușcat din sandvici; vine val-vîrtej la școală cînd află de o notă mică sau vreo piedică „scăpată" în pauze, să-i pună la punct pe cei care distrug liniștea și fericirea lui Prîslea. Părintele perfecționist vrea să vadă în carnet note maxime la toate materiile și se bate pentru ele cu orice mijloace, deși pierde copilul undeva pe drum. Părintele tiran știe cel mai bine ce trebuie să facă propriul copil, dar și al altora, știe cum trebuie să predea fiecare profesor în parte și demonstrează tuturor cît de incompetenți sînt; el e, adesea, și expert în manipulare, amenință cu „darea în presă", armă mai de temut decît învechita reclamație la inspectorat, sau calomniază fără jenă, fiindcă știe că, legislativ, școala nu este bine protejată din acest punct de vedere, iar profesorul nu își cunoaște drepturile și confundă decența cu acceptarea abuzului.

Îl văd rar pe părintele echilibrat, cel conștient de drepturile și obligațiile lui, preocupat să-i fie bine copilului, nu să-și satisfacă orgoliile sociale, care acceptă că opiniile pot fi diferite și ține cont de părerea celorlalți, care se consultă cu profesorul, nu îl acuză, care nu tace cînd trebuie să vorbească și cînd vorbește o face argumentat, documentat și cu bunăvoință. Tot rar mă întîlnesc cu părintele care, atunci cînd remarcă ceva bun sau apreciază ceea ce fac, vine să-mi mulțumească. Cu un salariu mare sau mic, cu bonusuri financiare sau fără, într-o clasă mobilată modern sau doar într-una curată, pentru un profesor care nu a mizat pe întîmplare cînd și-a ales profesia aceasta este cea mai valoroasă evaluare și cel mai puternic stimulent... Acestor părinți le mulțumesc eu azi.

Blamată la nesfîrșit de oameni care ar fi putut să schimbe mai mult, dar nu au schimbat nici pe departe cît am reușit eu „la firul ierbii", purtînd stigmatul preluat cu atîta ușurință de mass-media, cel al învățămîntului de stat dezastruos și corupt, mă gîndesc tot mai des dacă nu cumva ar fi mai profitabil să uit de prostiile filozofice legate de sens și să renunț la a mai fi profesoară. Mai ales de literatură. Datorită părintelui care îmi spune, cu un firesc care mă umple de bucurie și energie, că a venit să-mi mulțumească fiindcă am mers cu copilul lui prin librării, la tîrguri de carte, fiindcă i-am dat prilejul să întîlnească oameni care citesc și discută despre asta, fiindcă citește și altceva decît ce e în manual, datorită lui sînt încă profesoară. El este cel care pregătește prăjituri pentru copiii din clubul de lectură, cel care face mai multe drumuri pînă la muzeu sau la teatru ducînd serii de copii, fiindcă școala nu are microbuz, el își lasă copilul să vină la întîlniri cu scriitori chiar dacă traversează orașul cu tramvaiul, și îi dă bani pentru cărți ori vine cu el, sîmbăta sau duminica dimineața, prin librării. Cu el alături, sînt capabilă să schimb școala mea mai mult decît ar putea oricare ministru sau politician. Ar fi un joc de dublu cu singurul cîștigător care contează – copilul.

Adina ROSETTI

Acasă de două ori

Atunci cînd copiii mei sînt întrebați unde locuiesc, rămîn cîteva clipe pe gînduri. Pentru ei „acasă", cuvîntul ăla simplu care se confundă cu casa în care locuiești împreună cu mama și cu tata, e divizat în două concepte: la mami și la tati. Cînd îi informez că mergem acasă, întreabă, de verificare: „Adică la tine?". „La noi", răspund eu de fiecare dată, cu încăpățînarea de a crea iluzia unei „normalități" – un concept în care, pînă la urmă, nici eu nu mai cred.

Tehnic, am divorțat de trei ani și jumătate, practic se împlinesc patru ani de cînd mi-am asumat statutul de „mamă singură". Am doi copii, care tocmai au împlinit anul acesta 11 ani (Clara) și 6 ani (Anton). O mare parte din volumul meu de proză scurtă, *De zece ori pe buze,* vorbește despre părinți, copii, despre divorț și cupluri în pragul despărțirii, despre părinți care se luptă și nu se înțeleg, despre copii care suferă consecințele despărțirilor – o încercare de a exorciza o parte din viața mea, scutită de neplăceri și probleme mai mari, în care divorțul a fost probabil cel mai traumatizant moment. Existența mea, și cea de femeie, și mai ales cea de mamă, s-a zguduit din temelii, apoi s-a reașezat după o cu totul altă logică. Mult timp am ezitat să fac pasul ăsta, ținută în loc de concepția generală (și din ce în ce mai puțin valabilă) conform căreia „mai bine să crească copilul alături de doi părinți care nu se înțeleg decît cu doi părinți despărțiți". Meseria de părinte nu e compatibilă cu singurătatea, cu lipsa unui cuplu, cu despărțirea. Însă meseria de părinte nu ar trebui să fie compatibilă nici cu războiul continuu, cu țipetele și certurile, cu singurătatea interioară copleșitoare pe care ți-o provoacă o relație disfuncțională. Alegerea pare ușoară, în această lumină. Numai că, de fapt, e al naibii de grea…

Am ales să ies dintr-o relație care nu funcționa, avînd senzația că am plătit în avans o notă de plată și că după divorț viața mea va fi ușoară și frumoasă, alături de copii. Am descoperit apoi că ceea ce crezusem că am „plătit" nu era decît un mic avans, la care mai urmau o mulțime de rate copleșitoare. Primii doi ani de după au fost cumpliți pentru toată lumea implicată. Brusc, meseria de părinte nu mai însemna să spui povești seara, ci să încerci să explici copiilor de ce părinții lor nu se mai iubesc, de ce nu se înțeleg, de ce tati spune lucruri urîte despre mami, de ce mami încă plînge după ce se ceartă cu tati, cum o să fie cînd unul dintre acești doi zei atotputernici pe care se sprijină universul lor își va găsi o altă „jumătate", va face alți copii, va avea o altă familie (în cazul lui tati, lucrurile astea s-au petrecut extrem de rapid) și cum își vor găsi ei locul în toate astea. Meseria de părinte singur înseamnă să primești scrisori către Moș Crăciun care nu conțin trotinete, jocuri Lego sau cățeluși pufoși, ci o unică și arzătoare dorință: să fie mami și tati iar împreună și să locuim într-o casă cu toții. Apoi urmează exemplele de copii „normali" – cei mici integrează foarte repede această noțiune în vocabularul lor, mai ales atunci cînd ceva îi face să să simtă „diferiți". Copiii normali sînt ăia ai căror părinți nu s-au despărțit, care au o singură casă, un singur Crăciun (deși partea cu dublatul cadourilor de Crăciun este unul dintre puținele avantaje ale copiilor cu părinți divorțați, la fel cum este dublatul vacanțelor vara la mare). Copiii „normali", îmi explică fiică-mea, nu fac drumuri în fiecare săptămînă de la mama la tata, fiindu-le dor în permanență de celălalt părinte, uitîndu-și veșnic cîte ceva într-una dintre case, o haină, un penar, o carte, o jucărie. Meseria mea de părinte include și normalizarea acestei noi „normalități" căreia trebuie să-i facem față. Și, spre ajutorul argumentației mele, sînt tot mai mulți copii cu părinți care nu mai formează o familie clasică. Mă întreb uneori cum vor arăta relațiile lor atunci cînd acești copii vor crește și vor forma cupluri: vor fi mai deschiși și mai toleranți sau le va fi mai greu să se stabilizeze, lipsiți de modelul arhetipal „și au trăit împreună fericiți pînă la adînci bătrînețe". Vor fi mai liberi și mai lipsiți de clișee și proiecții romantice sau vor fi niște blazați care nici nu se vor mai osteni să creadă în dragoste și finaluri fericite? Pînă să fac pasul, ideea de „mamă singură" mă înspăimînta la orice nivel aș fi încercat să o duc în imaginație, de la „și dacă unul dintre copii face febră în timpul nopții, cine se va ocupa de celălalt?" pînă la „și ce o să fac atunci cînd, inevitabil, o să-mi trîntească faza aia că e mai bine la tata"? Era ca și cum m-aș fi aruncat de bunăvoie într-o gaură neagră fără ieșire. Toate nesiguranțele mele, toate îndoielile, vinovățiile, regretele și întrebările fără răspuns au ieșit la suprafață atunci cînd am hotărît să devin o „mamă singură"; le-am dus după mine ani întregi, le-am întors pe toate părțile, le-am amplificat, m-am luptat cu ele, am încercat să le ascund (fără succes), le-am dramatizat (cu mai mult succes) și sper că în cele din urmă le-am acceptat. Trecînd printr-un divorț dificil mai ales în ceea ce privește „împărțirea copiilor" (conceptul de „custodie comună", inventat și importat pentru a favoriza rolul tatălui în creșterea copiilor, s-a dovedit, în multe cazuri, un motiv de discordie), am intrat într-un carusel de numărat zilele pe care copiii le petrec „la mine" și „la el", de împărțit week-end-uri, de algoritmi pentru calculul vacanțelor, zile de naștere disputate, negocieri de ore. Caruselul ăsta a început de la ceea ce îmi place să numesc „cel mai groaznic moment al vieții noastre de părinți", acela în care ne-am întîlnit, la o săptămînă de la despărțire, fiecare înarmat cu o avocată, pentru a negocia acordul parental. Momentul în care tot ce a fost vreodată între doi oameni care s-au iubit se face țăndări definitiv și se scufundă în mocirlă. „O să mai stăm de vorbă cînd o să-mi prezentați o ofertă mai bună" sînt cuvintele pe care tatăl copiilor ni le-a aruncat la sfîrșitul negocierilor, nemulțumit de propunerea noastră. Știam că nu aș fi putut, din punct de vedere emoțional, să trec printr-un proces de custodie în instanță, așa că am continuat negocierile cu avocați și mediatori, pînă cînd fiecare a primit o felie destul de convenabilă din acest tort de ciocolată în care se transformaseră copiii noștri. Împărțiți tortul în felii egale, astfel ca fiecare părinte să aibă mai mult decît celălalt!

„Știu că tu și tata vă certați pentru noi", mi-a declarat Clara într-o bună zi. Și a adăugat: „Eu nu știu pe cine dintre voi doi să mai cred…" E destul de greu să crești un copil atunci cînd știi că trebuie să o faci singură, fără a te putea baza în vreun fel pe un partener, dar să o faci avîndu-l ca principal obstacol pe acest (fost) partener este o bătălie din care nu iese nimeni învingător. Pe parcursul acestor patru ani m-am simțit de multe ori ca într-o cursă cu obstacole, obstacolul fiind exact persoana care – într-o familie „normală", cum spune fiica mea – ar fi fost tatăl copiilor și principalul sprijin al unei mame. Pentru mine, se transformase într-un fel de Big Brother care mă făcea să simt că orice greșeală (umană, dar asta am ajuns să înțeleg mai tîrziu) aș fi făcut, s-ar fi consemnat undeva, într-o dosar special al greșelilor mele de mamă, care la un moment dat s-ar fi întors împotriva mea. Poate că la rîndul meu am făcut la fel, fără să-mi dau seama… Cert este că, atunci cînd știi că cineva îți notează toate scăpările, pentru a ți le prezenta scoase din context împotriva ta, viața de părinte este groaznică și paralizantă.

Sînt însă momente în care, oricît de dezastruoasă ar fi situația, cei doi foști soți încearcă să păstreze un oarecare armistițiu temporar de dragul copiilor: zile de naștere, serbări școlare, prima zi de școală, un examen important sau, din nefericire, o boală. Și, pentru că nu există zîne de-adevăratelea care să atingă oamenii cu bagheta fermecată și să-i transforme în creaturi pline de iubire și de înțelegere, măcar pentru două ore, cît durează o serbare la grădiniță, momentele astea devin noi potențiale conflicte. Serbările școlare sînt momentul perfect pentru ca, dacă învățătoarea și părinții colegilor nu erau cumva la curent cu relația disfuncțională dintre doi foști soți, să constate asta. Nu pot uita figurile șocate ale celor două învățătoare ale Clarei din primele zile de școală, cînd fostul meu soț a considerat necesar să le informeze, fără mari introduceri, că sîntem în divorț. Nici privirile pline de milă ale unor mame la o serbare de Crăciun, văzîndu-mă cum plîng în public în urma unei dispute și a unui schimb de ironii dure cu tatăl copiilor.

Social, lucrurile nu stau totuși așa de rău cum mi-aș fi imaginat. Din fericire, femeile care divorțează nu mai sînt stigmatizate social – în America s-a ajuns chiar la un alt soi de discriminare, pozitivă: se pare că e mai *cool* și mai acceptat să alegi să divorțezi decît să rămîi într-o relație disfuncțională de dragul copiilor (varianta *oldschool).*

Să fii o femeie liberă are și părțile ei bune, deși cumva greu de integrat în viața de mamă și de armonizat cu „meseria de părinte". S-ar putea scrie scenarii de comedie romantică sau măcar proze scurte cu mame care răspund la SMS-uri de amor în timp ce pregătesc piureul de legume al copiilor sau aleargă la farmacie după sirop de tuse pentru copii, înainte de o primă întîlnire. Și mai e sentimentul ăla de inadecvare totală de la ședințele cu părinții sau aniversările de copii (inadecvare care pendulează amețitor între nonconformism *cool* și disperare & alienare), cînd peste tot în jur vezi cupluri de părinți bine ancorați într-o viață sigură (și plicticoasă, îți spui, pentru consolare). Vezi mame preocupate de planificarea următoarei vacanțe în familie sau chiar a liceului unde va învăța copilul (care momentan are doar 5-6 ani), vezi tați încercînd timid să evadeze de lîngă neveste, dar îi vezi apoi plecînd împreună – soț, soție și copil, trinitatea perfectă, visul familiei împlinite, cel puțin din punct de vedere social. Și te simți, pentru cîteva clipe, exact precum copiii tăi care tînjesc după o familie „normală". Te simți cumva diferit, dar, spre deosebire de copiii care plătesc o notă de plată care nu le aparține și pentru care nici măcar nu au monede, știi că a fost alegerea ta și că nu ai regretat-o niciodată. Și mai știi că normalitatea e ceva fragil, iluzoriu și pur subiectiv.

„Ai o viață întreagă ca să tot muncești, dar copiii nu sînt mici decît o singură dată."

(proverb polonez)

„Copilul ajunge pentru părinții săi, după educația pe care o capătă, răsplată sau pedeapsă."

JEAN-JACQUES ROUSSEAU

„Dacă nu ai fost niciodată urît de copilul tău, nu te poți numi părinte."

BETTE DAVIS

„Mare parte dintre lucrurile care alcătuiesc viața sînt bune și tot ele sînt cele mai puternice. Însă există și lucruri rele pe care greșești dacă încerci să i le ascunzi copilului tău. Important este nu să îl ferești de realitate, ci să îl înveți că binele va triumfa întotdeauna în fața răului."

WALT DISNEY

„Este o dorință pioasă a tuturor părinților să vadă la fiii lor ce le-a lipsit lor, ca și cum ar trăi pentru a doua oară și ar voi abia acum să se folosească temeinic de experiențele primului curs al vieții."

GOETHE

Adina Rosetti *este jurnalistă și scriitoare. Cea mai recentă carte publicată:* De ce zboară vrăjitoarele pe cozi de mătură?, *Editura Curtea Veche, 2016.*

Elena VLĂDĂREANU şi Robert BĂLAN

Subject: Re: articol dilema

FROM: Robert Balan
To: elena vladareanu
DATE: 2016-07-27 10:54

deci vezi că am pus de pîine. dacă te trezeşti cumva mai devreme, s-o pui tu la cuptor.

aşa... deci care era întrebarea? ce trebuie să scriem? dacă poţi fi şi artist şi familist? da, sigur că poţi să fii multe. dar eu nu pot. de exemplu, n-am mai apucat să mă uit pe textul ăla de-l facem la tîrgu mureş de vreo două săptămîni. trebuie să dau nişte răspunsuri. aşteaptă oamenii ăia. ai văzut că a apărut o nouă formă de supraveghere? cică guvernu vrea să ştie cînd ai cumpărat cu cardul, de la ce magazin şi conţinutul bonului fiscal. adică cineva va şti în orice moment, dk mănînci carne de porc sau de vită, dk foloseşti odorizant de toaletă, dk ai pisică sau cîine, dk copilul tău mănîncă mîncare la borcan. poate reuşeşti să le incluzi şi pe astea în text cumva!

de fapt, nu, mai bine să nu mai modificăm acum.

şi, în cît timp trebuie să predăm textul ăsta? cică mai repede că e vacanţă. păi azi m-am întîlnit cu vecinu de la parter. bunicu lu camelia. colegă cu eva la grădi. şi îl întreb aşa, ca să fac conversaţie: munciţi şi în vacanţă? şi el zice: mai ales în vacanţă. cît era şcoală sau grădiniţă mai aveam şi eu trei ore libere. acum trebuie să stau cu nepoatele de dimineaţă pînă seara. bine, mă culc. nu uita de pîine.

FROM: elena vladareanu
To: Robert Balan
DATE: 2016-07-28 11:30

cum tu o să te trezeşti înaintea mea, te rog să strecori kefirul. şi mai aruncă din ciupercă, mie mi se pare cam acru. am reuşit eu să spăl vasele, după cum o să observi.

da, e despre familie şi artă. eu mă tot gîndesc la tine, că e foarte greu să faci teatru. ai nevoie de timp, de spaţiu, de oameni, de bani. şi nu ai nevoie de familie (adică de gălăgie, de „hai la masă", de „tati, tati" etc.). la mine e mai simplu, că tot ce am de spus am în cap. acum, de exemplu, „lucrez" la patru chestii diferite. teoretic ştiu unde am rămas la fiecare, şi, în funcţie de stare şi idei, deschid un sertăraş din cele patru şi mai mişc lucrurile. am şi o agendă în care mai scriu cîte un rînd.

erai de faţă cînd eva a zis: tati e talentat la spectacole, iar tu? la... un fel de scris. are dreptate copilul, dacă nu scrii, nu eşti scriitor. eşti „un fel de". acum parcă nu mai sînt aşa panicată, cum eram după ce am născut-o pe eva, mi se părea că nu o să mai scriu un singur cuvînt în viaţa mea – şi de ce aş mai fi făcut-o? acum ştiu cumva că, la un moment dat, va fi mai bine. ştiu că, într-o lună-două, o să reuşesc să îmi creez un ritm în care să scriu zilnic, aşa cum s-a întîmplat înainte de a o naşte pe alexandra, cînd chiar am avut o perioadă de mai bine de un an în care am scris zilnic. îmi lipseşte, ce să zic.

„Toate familiile fericite sînt la fel, fiecare familie nefericită este nefericită în propriul fel."

LEV TOLSTOI

„Ţi-e teamă că îşi petrece primii ani din viaţă făcînd nimic. Să fii fericit înseamnă nimic? E nimic să te joci şi să alergi cît e ziua de lungă? Niciodată în viaţa lui nu va mai fi atît de ocupat."

JEAN-JACQUES ROUSSEAU

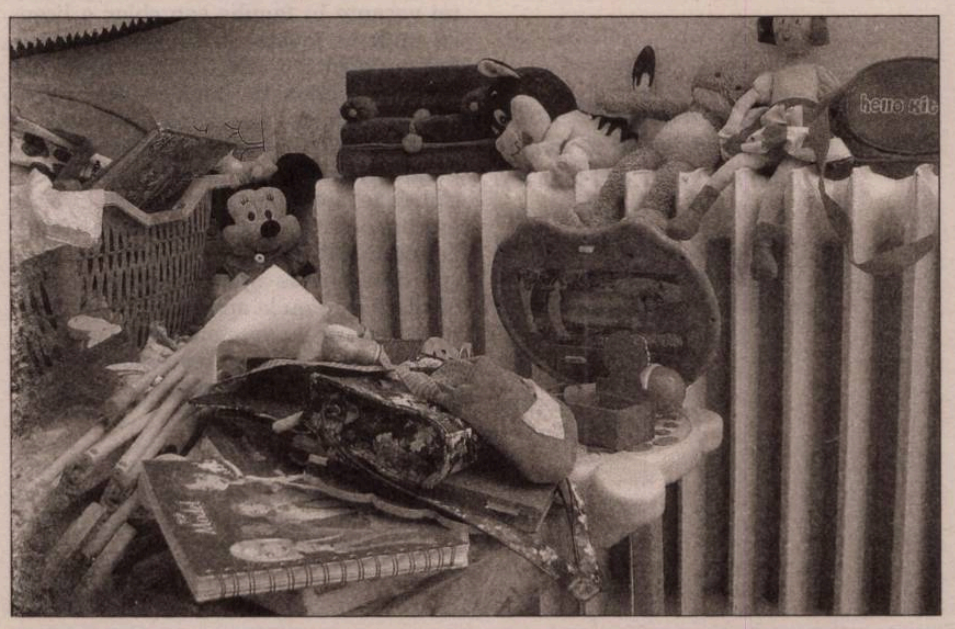

mîine seară ziceai că ieşi. îmi pregăteşti tu injecţia sau mă descurc cu eva?

FROM: Robert Balan
To: elena vladareanu
DATE: 2016-07-28 3:32

ce să-ţi fac dacă i-ai prezentat tot felul de scriitori lu eva, dar nu i-ai zis niciodată că şi tu eşti scriitoare. apropo, vezi că a apărut un poem de-al tău integral într-un articol dintr-un ziar italian. e un articol despre concursul de refacere a centrului vechi din Taranto. şi s-au gîndit să înceapă cu textul tău din *spaţiu privat,* varianta în italiană, ăla cu „18 metri pătraţi...". probabil că e scris de cineva care a fost la lectura ta de acolo. are şi poză autoarea. uită-te, poate o recunoşti. eu nu o ştiu, dar nici nu prea am cum că am stat cu fetele afară. şi nu prea am cum să-mi amintesc, că ce-a fost în seara aia... le apucase pe amîndouă bîzdîcul. tocmai acolo, în cel mai ciudat oraş în care am fost vreodată, acolo unde am văzut doi puşti de 14 ani plimbîndu-se cu un pistol pe scuter printre clădirile alea superbe şi lăsate în paragină. şi unde ţi-ai mai rupt şi piciorul...

auzi, ce zici, nu prea merge spectacolul ăsta al meu cu Ursuz, nu? să-l schimb?

normal că ţi-o pregătesc eu. injecţia. Eva n-a dormit deloc la prînz şi dacă scăpăm fără certuri serioase în dup-amiaza asta, mare minune. Ce naiba facem de mîncare pentru mîine?

FROM: elena vladareanu
To: Robert Balan
DATE: 2016-07-28 20:51

hm. bine pusă problema. dar la una dintre ultimele lecturi se uita absolut vrăjită la mine, era în primul rînd, îi lăsaseşi telefonul cu tom, dar ea s-a uitat juma de oră-patruzeci de minute la mine. am fost foarte mîndră, ce să zic. pe bune!

supă de roşii. ceva uşor, să nu stai la bucătărie toată ziua. să văd dacă oi putea face şi eu ceva.

eu cred că merge spectacolul, aşa cum am vorbit şi atunci, imediat după, zece minute, la cafea, în bucătărie, cît a stat mama cu fetele. altădată, e adevărat, nu am mai apucat. poate reuşim luna viitoare.

FROM: elena vladareanu
SUBJECT: Re: articol dilema
To: Robert Balan
DATE: 2016-07-28 11:09

observ că nu ai continuat dialogul. ştiu că în ultimele două zile ai ieşit cu fetele, ai făcut curat, ai făcut de mîncare. mi se pare firesc că nu ai apucat să te mai gîndeşti la familie & artă. în fine, doar la & artă, că la familie te gîndeşti fără să vrei. îmi dau seama că nu am apucat să-ţi mulţumesc că ai ieşit cu fetele aseară şi m-ai lăsat să vorbesc cu Raluca, sînt convinsă că proiectul ăsta, de l-am început cu ea (şi pe care mi l-a inspirat o scrisoare a ei de acum mai bine de un an) o să fie foarte interesant. poate pentru că eu însămi am plonjat într-o zonă foarte personală, pe care o credeam definitiv uitată.

Dacă poţi fi şi artist şi familist?
Da, sigur că poţi să fii multe. Dar eu nu pot.

acum ar trebui să facem cumva un plan, pentru că tu trebuie să începi să lucrezi pentru tîrgu mureş, iar eu, cînd mă uit la muşchii piciorului stîng, mă apucă plînsul. mi-e teamă că va trebui să fac recuperare, iar asta înseamnă timp & bani, înseamnă că nu pot sta cu fetele, înseamnă că nu o să pot face mare lucru nici după ce-mi scot ghipsul.

FROM: Robert Balan
SUBJECT: Fwd: articol dilema
To: elena vladareanu
DATE: 2016-07-28 15:32

las' că într-o lună s-o face el la loc, piciorul. să-mi aduci aminte de asta cu teama, cu muşchii, cînd mă apuc de proiectul meu cu boli, doctori, vindecări, terapii neconvenţionale şi depresii... stai că, de fapt, nu ţi-am spus pînă acum de el. îţi zic cînd o să fiu sigur că sînt gata. pînă atunci trebuie să mai acumulez o serie de experienţe. nu ştii pe cineva care să-mi dea bani să încerc eu diverse tratamente şi dup-aia să le critic în *performance?*

auzi, că mi-am amintit acum, dacă mă întreabă cineva, noi mai avem un proiect în lucru? ăsta de-l începuşi, nu-s sigur că mă interesează subiectul. dar vedem cînd o să ai şi tu o idee mai clară despre ce va fi şi ce formă o să aibă. ne mai gîndim şi noi la vreun spectacol pentru copii? aşa, despre familie şi artă, că tot vorbim? ce zici?

hai că văd că iar am ajuns ca atunci cînd am făcut *Habemus bebe*. apucăm să vorbim numai pe Facebook sau pe mail.

am luat carne de vită... fac o tocăniţă/gulaş/curry ce-o ieşi... faci tu o ciorbă?

Elena Vlădăreanu *este scriitoare.* ***Robert Bălan*** *este regizor de teatru. Printre multe altele, au realizat împreună spectacolul* Habemus bebe, *un performance despre experienţa maternităţii şi despre condiţia femeii-artist.*

„Meseria de părinte" – instinct sau construct social?

interviu cu Otilia MANTELERS

Se poate vorbi despre „meseria de părinte"? Pe scurt, cum a evoluat ea de-a lungul timpului?

„Meseria de părinte" eu o văd ca pe o metaforă a faptului că, atunci cînd devenim părinți, noi avem în față o ființă, copilul, care are nevoie de mult timp și dedicare din partea noastră pentru a crește mare. Ea a existat dintotdeauna, există și la toate mamiferele, și la unele specii de animale. Și animalele, și noi, ființele umane, sîntem programați genetic să avem grijă de puii noștri.

Pînă acum aproximativ 50 de ani, „meseria de părinte" era privită ca un lucru natural, instinctual. Însă, odată cu evoluția psihologiei și cu descoperirile neuroștiinței legate de felul în care funcționează creierul, „meseria de părinte" a căpătat pentru mulți oameni și o dimensiune nouă: aceea de dezvoltare personală! Dintr-odată, părinții au realizat că ceea ce li s-a întîmplat în copilărie le-a influențat modul de relaționare cu cei din jur la maturitate. Biografiile unor oameni care au produs mult rău de-a lungul timpului sau, dimpotrivă, a unor oameni celebri care au făcut mult bine celor din jur au fost aduse sub lupa psihologilor (și aici o am în minte pe Alice Miller, în acest moment), care au explicat comportamentul și felul de a se raporta la cei din jur prin prisma experiențelor din copilărie. Mai recent, psihologii explică comportamentele de *bullying* (agresare) ale copiilor și tinerilor din evenimente prezentate de media, precum și cele de retragere interioară, prin prisma experiențelor pe care părinții le oferă copiilor acasă. Această informație este acum la îndemîna oricui: relația cu părintele și atașamentul construit în primii ani de viață reprezintă factorul determinant pentru felul în care copilul va crește și va deveni adult.

Un alt motiv pentru care „meseria de părinte" a dobîndit un loc așa de important în societate este și unul de natură sociografică: acela că femeia lucrează și nu mai stă acasă pentru a crește copiii. Astfel, inițial mămicile, iar mai apoi tăticii au devenit preocupați ca în puținul timp pe care îl au împreună cu copiii să greșească cît mai puțin.

Ce reprezintă, de fapt, parenting*-ul? Și ce fel de părinți apelează la astfel de specialiști?*

Patty Wipfler, fondatoarea organizației Hand in Hand Parenting, spunea metaforic că un părinte este „apăsat pe butoane" de copilul său de 50 de ori pe zi. Părinții o pot confirma! Ce vrea să însemne acest lucru? Că momente firești din zi precum masa, mersul la culcare, făcutul temelor, spălatul pe dinți, rivalitățile dintre frați etc. aduc pentru părinți explozii emoționale greu de gestionat. De ce? Fiindcă fix aceste momente erau încărcate de tensiune atunci cînd ei înșiși erau copii. Iar acele emoții grele de atunci au fost acumulate una cîte una în creierul limbic (mai precis în amigdală, ne spune neuroștiința) ca într-un sertar care apoi a fost închis cu cheia. Iar în situațiile similare care se petrec acum, cu propriii copii, parcă se deschide acel sertar vechi și prăfuit, iar tensiunea aceea grea – un amestec de priviri grele, de voci amenințătoare, de mirosuri și lumini, de gesturi de neînțeles de la cei mai apropiați oameni din lume – iese la lumină în ciuda voinței lor. Aceste lucruri au devenit cunoscute abia în ultima sută de ani – de aceea, era firesc să apară *parenting*-ul. *Parenting*-ul a apărut fiindcă sîntem pe o altă treaptă a evoluției, cînd avem multe informații despre cum cultivăm relațiile cu cei dragi, nu doar cu copiii. În ziua de azi există și știința relațiilor!

Ca o concluzie, *parenting*-ul este aplicația practică a psihologiei la nivel de relație părinte-copil. Este „meseria de părinte" cu care noi ne-am născut, îmbogățită cu informațiile aduse de neuroștiință și psihologie. Sînt extrem de multe metode de *parenting,* pe care personal le-am citit, iar pe unele le-am și experimentat. Am ajuns să am încredere doar în cele care pun relația părinte-copil pe primul plan, și nu în acelea în care se răspunde la întrebări de genul „Cum îmi fac copilul să nu mai aibă crize de furie?" sau „Cum să îmi fac copilul să nu mintă?". Îmi place *parenting*-ul care nu face părinții să se simtă vinovați că sînt niște părinți răi dacă, de pildă, mai țipă la copiii lor. Fiecare om face ce poate el mai bine în fiecare moment al zilei, de aceea părinții au nevoie de multă înțelegere și de susținere, nicidecum de blamare că nu fac lucrurile ca la carte. De aceea înțeleg perfect repulsia multora dintre noi față de *parenting,* atunci cînd citim: „Este extrem de dăunător să facem X, să facem Y", fără să ne spună și nouă, părinților, ce să facem cu sertarul acela prăfuit de amintiri emoționale, care la fiecare dintre noi se deschide în momentul în care avem propriii noștri copii. Așa că marea mea recomandare este să ne ferim de lectura de *parenting* care ne face să ne simțim vinovați.

Un copil nu vine cu tot cu „instrucțiuni de utilizare". În ce măsură se poate crește „după manual" (cărți de specialitate)? Dar cu ajutorul specialiștilor?

Sînt cîteva lucruri pe care le au în comun toți copiii, fiindcă sînt programate genetic. Primul e că ei vin pe lume cu așteptarea că părinții lor se vor bucura de ei. Constant. De aceea, nici o carte și nici un specialist nu îți poate spune cum să te bucuri de copilul tău! Al doilea e arhitectura creierului și modul lui de funcționare – gînduri, emoții, comportament – și acestea sînt comune tuturor copiilor. Cărțile de *parenting* sînt bune fiindcă pot explica părinților acest lucru. Le pot spune, spre exemplu, că atunci cînd un copil nu cooperează, cînd nu vrea să se spele pe dinți sau nu vrea să închidă laptop-ul și să își facă temele, o parte a creierului său cu care raționează și ia decizii, numită cortex prefrontal, s-a închis. Specialiștii în *parenting* le pot spune părinților să nu ia refuzul personal, să nu îl ia ca pe o lipsă de respect. Ci ca pe un semn că relația lor are nevoie de atenție. De timp investit în ea. De limite blînde. Astfel, părintele află că, atunci cînd ceva nu merge într-o relație, soluția este la el, nu la copil. Nu el are un copil dificil, așa cum se spunea în trecut de către bunici, rude, profesori. Ci e nevoie ca relația lor să devină o prioritate în jurul căreia să se învîrtă totul o perioadă de timp: concediu, serviciu, aranjamente pentru fratele celălalt, găsirea de mai mult ajutor pentru treburile domestice, astfel încît un părinte să se implice mai mult în a ajuta acel copil și, implicit, relația lor. Părintele trebuie să își ia un pic de timp ca să regîndească situația. Copilul nu se adaptează la școală/grădiniță? Părintele își poate lua concediu o săptămînă ca să îi fie alături copilului. Nu neapărat să stea cu el la grădiniță non-stop, ci și să îi pună o limită blîndă prin care îi spune: „Știu că e greu să îți iei rămas bun. Sînt copii noi aici, totul e nou. Dar eu sînt aici ca să te ajut să te simți în siguranță. Și cred mult că tu te poți descurca". Copilul plînge nestăvilit de teamă că nu se descurcă, de teama că se desparte de părinte. Însă părintele ascultă acest plîns binefăcător și vindecător, care îi scoate literalmente teama din corp și din creier. Pînă la *parenting,* credeam că acest plîns e manipulator, să nu plece mami și tati. *Parenting*-ul și, implicit, psihologia, împreună cu neuroștiința, spun că acest plîns eliberează. Studii făcute pe mecanismul plînsului arată că lacrimile care apar din emoții conțin un component al cortizolului (un studiu citat de psihologul Aletha Solter), ceea ce explică de ce copiii plîng atît de ușor – corpul și creierul lor știu ce le trebuie pentru a se vindeca de dureri emoționale.

„Viitorul unui copil este totdeauna fapta mamei sale."

NAPOLEON BONAPARTE

Pagina cu cei doi tați
„Tații au fost fii, mulți fii devin tați, însă unii au uitat ce-au fost, iar celorlalți n-are cine să le explice ce vor fi."

JOSE SARAMAGO

„Cred că ceea ce devenim depinde de ceea ce tații noștri ne învață în momentele lor grele, cînd nu încearcă să ne învețe nimic."

UMBERTO ECO

„Părinții au mai mare grijă de fericirea copiilor decît copiii înșiși, căci ei nu se lasă orbiți de patimi sau imbolduri necugetate și orînduiesc totul cu mai multă înțelepciune, astfel încît, cu timpul, și copiii să se declare mulțumiți."

CARLO GOLDONI

Un alt lucru pe care cărțile și specialiștii în *parenting* îl pot aduce este o informație nouă, care demontează o percepție veche – aceea că un copil își arată respectul față de părinți dacă îi ascultă. Cumva, religia și cultura specifică timpurilor trecute punea responsabilitatea relației pe umerii copiilor. Informația nouă este aceea că relația părinte-copil este în grija părintelui, și nu a copilului. Acesta e mersul natural. Înainte, cînd făceam o greșeală, copiii erau cei care își cereau scuze la părinți, indiferent dacă era greșeala lor sau nu. Poate acesta este motivul pentru care ni se pare nenatural să ne ducem noi, adulți fiind, să reparăm relația cu copilul nostru și așteptăm ca el să vină să repare.

Ce mai înseamnă să fii un părinte bun?

Cred că aceasta este cea mai mare temere a părinților din România: că nu sînt părinți suficient de buni pentru copiii lor. Le e teamă să nu greșească, fiindcă își doresc copii fericiți și, mai presus de orice, își doresc o relație caldă și solidă cu ei. Asta eu o văd și ca pe una din temerile noastre care țin de cultura românească: frica de eșec. Ne-a fost teamă să nu fim slabi, motiv pentru care am încercat mereu să fim cei mai buni (școala românească este construită în principal în jurul acestei ideologii), astfel încît să avem un loc bun de muncă, să fim văzuți, acceptați și valorizați. Deci iubiți. Este o teamă care izvorăște din teama de supraviețuire, iar anii comunismului au fost tare duri cu noi, românii, crescîndu-ne această teamă la niște proporții uriașe. Aceeași teamă mi se pare că a apărut și în „meseria de părinte" – dacă nu sînt un părinte perfect? Am observat la părinți că ei își doresc să *nu* greșească. Nu să fie părinți buni. Partea liniștitoare a relației părinte-copil este aceea că nici un copil nu are nevoie de părinți perfecți. Ei au nevoie de părinți care sînt alături de ei, cu greșeli cu tot. Dar alături.

Relațiile umane sînt imperfecte, iar un părinte pe care îl preocupă excesiv să fie perfect uită de relație, de fapt. E prea tare preocupat de sine, paradoxal! Iar copiii au nevoie de un părinte prezent în relație, așa imperfect cum e. Un părinte care, atunci cînd greșește, își cere scuze și repară. Asta e relația cea mai importantă și cea mai vindecătoare pentru copii, una în care procesul conectare-deconectare-reconectare este prezent cu toți pașii săi.

Otilia Mantelers *este expert în parenting și specialist în joaca terapeutică cu copiii între 2-10 ani, fondator al editurii Fluturi pe Cer. Scrie la otiliamantelers.ro, un blog dedicat părinților preocupați de relația cu copiii lor.*

De unde înveți să fii părinte

A fi părinte este ceva instinctual, cu care ne naștem, sau este o „meserie" care se învață?

■ „Meseria de părinte" inițial mi s-a părut un dezastru. Nu știam să învăț decît din cărți, după metoda clasică: tu nu știi nimic, cel care a scris cărțile știe și trebuie să folosești ce te învață ca să poți să te descurci. Firește că nu scrisese nimeni vreo carte strict despre mine și despre copilul meu, așa că am fost nevoită să învăț prin descoperire. Doar că așa am descoperit că, de fapt, oamenii nu știu mare lucru despre creșterea copiilor și că deși cresc de milioane de ani copii, păsesc cumva în întuneric, ghidați de foarte puține repere viabile și sînt adesea victime ale tradițiilor ciudate, ale modelor și ale prejudecăților (pe care le trasmit involuntar și copiilor lor, încă din primele ore de viață).

Minodora CONSTANTIN, *profesoară de limba franceză*

■ La mine, meseria de părinte a fost un lucru pe care l-am învățat. Am dorit copii, dar părinte cu adevărat am devenit pe parcurs, prin învățare. Sursele de informare sînt prietenii și, deși pare ciudat, foarte puțin cărțile. O sursă importantă este Facebook, unde găsesc articole. Interesant mi se pare faptul că maturizarea mea se datorează și copiilor. Pentru un bărbat, copiii definesc/finisează trăsăturile masculine.

Robert POTLOG, *economist*

■ Da și nu. Da, ne naștem cu anumite simțuri, cu anumite însușiri, pe care le aplicăm în creșterea copiilor noștri. Ne naștem cu iubirea pentru ei, avem puterea de a-i ocroti în orice situație, ne naștem cu darul de a-i alăpta, ne naștem cu teama de pericol. Și aceste sentimente se manifestă direct asupra lor. Nu le putem controla. Vin și se manifestă de la sine. Nu ne naștem cu abilitățile de a gestiona situațiile dificile dintre copil și părinte. Nu știm cum să ne comportăm atunci cînd copilul plînge necontrolat, cînd face o criză în mijlocul supermarket-ului sau la aniversarea unui prieten. Reacțiile care apar în astfel de situații sînt cele moștenite din trecutul nostru, și nu întotdeauna oferă soluția perfectă. Avem nevoie de studierea cărților de *parenting,* participarea la conferințe de specialitate, implicarea în discuții pe diverse rețele de socializare în vederea găsirii răspunsului potrivit situației în care ne aflăm.

Corina BERICA, *consultant pentru proiecte de finanțare nerambursabilă*

■ Eu sînt și foarte norocoasă cu copilul pe care l-am primit în grijă în viața mea. Cumva, ce am eu de făcut e să-l văd și să-l ascult; dacă mie îmi reușește partea asta, învățăturile despre el mi-au venit și îmi vin în continuare, cele mai multe, chiar de la el. În urmă cu niște ani, într-o situație extremă, autoevaluîndu-se, Matei m-a chemat să ajung în camera lui; acolo, ținînd în mînă o scoarță cu sînge, printre suspine, mi-a spus cum puteam să îl ajut: „Mama, te rog să-mi pui buba asta la loc". Cam de pe-atunci am eu încredere că de la Matei am ce să învăț ca părinte.

Școala, din direcția conținutului ei, e, de asemenea, parte a vieții mele de părinte. Probabil cea mai neplăcută și mai anevoioasă parte, și asta e trist, fiindcă nu școala e grea, ci *cum* e școala azi mi-e mie dificil de susținut în fața copilului. Deocamdată, găsindu-ne singuri obiective și sensuri ale școlii, pare că ne descurcăm onorabil, părinte și mai ales copil. O ultimă activitate zilnică (poate fi prînzul sau cina, asta variază) este o ocazie în care ne hrănim, discutăm în acord despre unele lucruri și în contradictoriu despre altele (niciodată doar una dintre variante, întotdeauna și/și), printre momente și felurile de mîncare, Matei, ca vrăjitor autodidact, exersează și prezintă tot felul de numere de magie îndoielnice și simpatice.

Lacrima IUGA, *manager de proiecte*

■ Pentru mine, „meseria de părinte" nu este ceva ușor, dragostea maternă este ceva instinctual, s-a născut odată cu primul meu copil și s-a dublat cînd a venit cel de-al doilea. Dar treaba asta cu crescutul copiilor, vă spun sincer că nu este ușoară; personal, găsesc că a fost mai ușor să fac o carieră în IT, venind din domeniul social. Copiii nu vin cu „un manual de utilizare", ca părinte, încerci să faci mereu ceea ce este mai bine pentru ei, pentru voi ca familie, dar te întrebi necontenit dacă ce ai făcut este bine, ce efecte va avea pe termen lung, cum îi va influența. Citești cu atenție fiecare etichetă de pe produsele pe care le cumperi pentru ei, verifici unde merg și cu cine, îți controlezi fiecare cuvînt și te gîndești la final de zi dacă nu cumva ai făcut sau ai zis ceva care să îi influențeze negativ. Am avut multe momente de cumpănă, momente în care simțeam că nu mai pot singură, că sfaturile apropiaților nu mai sînt reconfortante, așa că am început să lucrez cu mine, am apelat la un specialist împreună cu care am lucrat aproximativ doi ani, ani în care eu m-am descoperit pe mine, mi-am vindecat traumele și am căpătat încrederea de care aveam nevoie. Apoi m-au ajutat cărțile, am descoperit autori precum Aletha Solter, Michael Thompson, Daniel J. Siegel, Larry Cohen și mulți alții, ale căror texte m-au ajutat enorm în situațiile practice.

Roxana DULGHERU, *asistent social*

■ Ne naștem părinți? Oare din ce unghi să privesc lucrurile, căci mi se sugerează cel puțin trei căi, cea genetică – adică ne naștem cu această „abilitate", socialul – unde urmăm mimetic învățăturile „tradiției" și repetăm la nesfîrșit același tip de comportament sau... „o altă cale". Sigur, am ales „o altă cale", căci recunosc că îmi învăț „tăticia" în fiecare zi. Fetița mea îmi este dascălul cel mai consecvent, dar sursa cea mai clară pentru mine este învățarea continuă, pigmentată cu prezența lîngă copil. Am simțit nevoia de constanță în lectură, dar și de cursuri de specialitate. M-am descoperit pe mine. Mai exact, pe copilul din mine, așa am înțeles și eu importanța copilăriei în viața noastră de adulți, precum și multe altele. Așadar, nu ne naștem părinți, genetic sîntem echipați pentru așa ceva, dar în societatea de consum cu greu mai distingem diferența dintre foame și sete. Tradiția, de cele mai multe ori, creează un mix comportamental care justifică comportamentul parental al generației precedente și se asigură că lucrurile se vor repeta. Mimetismul social este oricum distorsionat la noi, tradiția – diluată, iar instituțiile educaționale – în fibrilație constantă în ultimii 26 de ani. Eu cred că „părinteala se învață". Ce drum urmează fiecare nici nu contează atîta vreme cît sîntem cu adevărat implicați în actul de prezență și educație și nu căutam doar parcări pentru copilăria celor mici.

Gabriel BĂLĂNESCU, *antropolog și sociolog*

■ Eu cred că „meseria" de părinte ține foarte, foarte mult de intuiție. În societățile noastre moderne și bazate pe tehnologie, oamenii au cam uitat să simtă și să-și asculte intuiția. Cred că de asta și vorbim despre „meseria" și nu despre rolul de părinte. Vorbim despre „tehnici" și „metode" de *parenting,* consultăm experți care să ne învețe să devenim părinți. Eu cred că rolul central ar trebui să îl joace conexiunea profundă cu noi înșine și cu copilul nostru: de acolo „curge" spre noi toată „știința" de care avem nevoie în rolul (nu în „funcția") de părinte. „Instrumentele" centrale ar trebui să ne fie autoobservarea și, respectiv, observarea și ascultarea atentă a copilului. El ne ghidează. El ne arată în permanență nevoile lui. Iar dacă noi avem suficientă încredere în noi înșine și în copilul nostru, simțim intuitiv ceea ce „e bine", și pentru el, și pentru noi.

Cristina SEIDENSTICKER, *pedagog*

■ Nu știu cîte femei se gîndesc profund încă dinainte de a concepe un copil și dacă sînt pregătite sau nu pentru venirea acestuia pe lume. Și cînd spun „se gîndesc profund" nu am în vedere diferite motive legate de un clișeu cultural (e bine să ai copii), de un argument forte pentru condiționarea partenerului de a rămîne în relație sau orice alt gînd calculat la rece.

Cred că este foarte important să avem în vedere strict ființa pe care o vom aduce pe lume, să o vizualizăm așa cum ne-am dori să fie din punct de vedere emoțional, comportamental, fizic, adică o ființă cu o personalitate proprie, cu un destin și un crîmpei de viață unic.

De aceea, cred că „meseria de părinte" nu se învață... prea mult! Desigur, tot ceea ce ține de îngrijire, alimentație, educație etc. se poate dobîndi pe parcurs, ceea ce arată disponibilitatea mamei (tatălui) de a se implica în viața copilului, ocrotindu-l zi de zi. Dacă avem în vedere și un reper educațional, regăsit la un grup-țintă de femei cu un nivel de educație și un standard de viață ridicat, atunci vom recunoaște tot acel „pachet de creștere ideală" al copilului modern. Aici intră acel binecunoscut set de reguli transmise prin intermediul diferitelor surse: familie, prieteni, psihologi, sociologi, mass-media... surse de informare credibile și atestate.

Cu toate acestea, uneori se observă, privit din afară, că o respectare rigidă a acestor standarde educaționale poate duce la o fisură a relației mamă-copil și, paradoxal, la un control asupra copilului justificat din nevoia adultului de a face totul perfect, adică... „așa cum știu eu că este mai bine pentru tine, dragul meu copil". Practic, azi am înlocuit vechiul „eu te-am făcut, eu te omor" cu noul „eu știu mai bine pentru tine, eu decid".

Instinctual, mama ar trebui să ofere copilului cel mai frumos dar, și anume libertatea de a gîndi, de a se exprima liber, de a greși și de a căuta propriul drum în viață. Numai așa, copilul va deveni un adult liber, creativ, împăcat cu el însuși și, de ce nu, fericit.

Anca Francisca CRUCERU, *conferențiar universitar*

au consemnat Otilia MANTELERS și Adina POPESCU

(mai multe răspunsuri ale părinților puteți citi pe dilemaveche.ro)

■ ■ ■

„Baza întregii istorii o constituie povestirile părinților către copii, transmise apoi de la o generație la alta."

VOLTAIRE

„Ce-o să se aleagă de copii cînd nu va mai fi părintele? Părinții ar trebui să trăiască atît cît trăiesc copii lor."

HONORÉ DE BALZAC

„Relele apucături ale tinerilor vin adesea din proasta educație dată de părinții lor."

MOLIÈRE

„Educația cea mai rea este să-l lași pe copil nehotărît între voința lui și a ta."

JEAN-JACQUES ROUSSEAU

„Copilul este ca o oglindă care te amețește puțin. Sau ca o fereastră. Totdeauna copilul te intimidează ca și cînd știe el ce știe. Nu te înșeli, pentru că spiritul lui este puternic, înainte ca tu să-l pipernicești."

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Pe ce ne dăm banii?

Față în față cu eșecul educației din România, sîntem pregătiți, la orice oră din zi și din noapte, să arătăm cu degetul doar către instituția școlii. O fac, adesea, eu însămi. Dar uităm, astfel, că formarea unui copil, a unui tînăr, modelarea lui se petrece nu numai în băncile instituțiilor de învățămînt, ci și în măruntaiele societății în care își duce viața de zi cu zi. Altfel spus, pasiunile, convingerile, atitudinile, comportamentul generației tinere se ajustează și în raport cu ceea ce îi e dat să vadă și să audă în afara clasei, de la cei mai înalți funcționari ai statului pînă la cei mai apropiați vecini, de la mass-media pînă la dialogurile private din restaurante sau de pe blog-uri etc. Toate subiectele care ajung în dezbatere publică, mai largă sau mai restrînsă, ating, într-un fel sau altul, și gîndul, și firea, și emoția copiilor, adolescenților, tinerilor.

Iată, de pildă, un subiect important pentru viața culturală a românilor, și deci și pentru educație, dar destul de dezordonat abordat pînă acum: achiziționarea lucrării *Cumințenia Pămîntului* de Constantin Brâncuși. De ce mi se pare important? (Și potrivit, eventual, pentru a fi dezbătut și la orele de dirigenție, nu numai la talk-show-urile lăcrămoase sau de caft politic.)

■ Fiindcă presupune un efort colectiv, solidar, pentru achiziționarea unui obiect care nu va schimba viața nici unuia dintre donatori, nici imediat și nici pe termen mediu și lung: nu va ține loc de autostrăzi, de spitale, de școli, de sisteme anticorupție etc.

■ Fiindcă presupune un efort colectiv, solidar, pentru achiziționarea unui obiect care nu va pătrunde în casa nici unuia dintre cei care vor da bani. Mai mult decît atît, el va „aparține" tuturor, nediscriminatoriu, și celor care au dat bani, și celor care au refuzat să o facă.

■ Fiindcă presupune un efort colectiv, solidar, dar și *anonim* de achiziționare a unui obiect. Numele celor care vor dona sau au donat nu va fi recompensat printr-o recunoaștere publică, istorică, ci va rămîne ascuns în sintagma „contribuabilii români".

Acestea fiind spuse, cred că avem un examen greu de dat noi, adulții, în fața copiilor: merită sau nu să facem această achiziție? Pe ce ne dăm banii noi, cei maturi? Am să încerc cîteva răspunsuri în favoarea cumpărării operei lui Brâncuși.

■ Este adevărat, lucrarea aceasta nu e o prioritate pe lista națională: nu avem școli, spitale, salarii mari pentru profesori sau medici, bani pentru casele de copii sau pentru a ține în țară tinerii genial etc. Dar ar putea fi o prioritate pe lista fiecăruia dintre noi: mi se pare o ipocrizie să pretindem noi, cetățenii de rînd, că ne ducem traiul de zi cu zi doar cu gîndul la neajunsurile din țară. În fond, viața fiecărui individ chemat să doneze curge destul de firesc *în afara* acestor probleme: mergem în vacanțe, cumpărăm haine sau mobilă, investim în educația propriilor copii sau în propria carieră, fără să ne gîndim minut de minut la autostrada Orăștie-Sibiu sau la Spitalul „Bagdasar-Arseni".

■ Solidaritatea în achiziționarea unei opere de artă cu valoare excepțională nu mi se pare cu nimic mai prejos decît solidaritatea impresionantă, manifestată de multe ori de români, cînd e vorba de ridicarea unei secții noi de spital sau de modernizarea unei școli. În fond, în mărturia lăsată generațiilor viitoare, dăm samă de toate valorile pe care le prețuim: sănătatea, educația, libertatea, dar și cultura.

■ Există, evident, nenumărate capodopere, create de artiști români, în colecții private. De ce ar trebui ca acest Brâncuși să treacă în proprietatea statului (dincolo de valoarea lui internațională, cu mult peste cea a altor creații autohtone)? Fiindcă în relația cu sculptorul român și cu rolul său jucat în cultura universală avem cu toții niscaiva culpe de reparat: l-am tratat prost cînd lumea întreagă l-a primit cu brațele deschise, am refuzat generozitatea testamentului său, întristînd, în clipa din urmă, inima unui român cu care astăzi ne mîndrim. E timpul să dovedim Parisului sau New Yorkului, care îl găzduiesc în centrul culturii lor, că Brâncuși e bine primit și acasă, în țara lui natală.

■ Firește, *Cumințenia Pămîntului* nu va rămîne în colecția privată a vreunuia dintre donatori. Dar achiziționarea ei va fi un act de generozitate făcut pentru totdeauna generațiilor viitoare.

Știu, prestigiul și prețul lucrării lui Brîncuși „intră" cu greu în imaginea ponosită, gri, jerpelită a României de azi. Dar ar putea face parte dintr-un viitor normal, în orice caz mai bun, pe care ni-l dorim pentru copiii noștri. Ca o primă piesă dintr-un puzzle viu, colorat intens, pe care urmează să îl întregim în anii ce vor veni.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

A spune chestii importante în gura mare

Cînd eram eu mic, copilul nu stătea gură-cască la ce spun ăi mari. Nu țin minte nici o conversație esențială la care să fi asistat. Bine, istoria înghețase, Nadia lua 10, la școală luam mediocru și aveam sentimentul că pot mai mult, bunicii mei erau cu minte, iar certurile dintre ai mei nu le pricepeam, știam că pînă la urmă or să mă trimită la nenea Bunescu, la etajul șapte, să-mi dea împrumut o sută de lei pînă la salariu. A venit Revoluția, a trecut Revoluția, vorbe mari s-au schimbat. Tot vorbe mari, însă, s-au epuizat în variate contexte. Dar motivul era societatea, cum să ne meargă mai bine, cine-i piedica. Aud, văd acum pe stradă sfîrtecări de subiecte esențiale. De discutat nu știu dacă se mai discută în casă, dar știu că se pun probleme de viață-moarte pe stradă. Și nu cu cineva apropiat, gen nevastă, mama, bunic, habar n-am. Nu, cu oameni gen prieteni, colegi de serviciu. Nu, discreția nu mai e de noi. Se discută nu ghimbirul, ci mîncarea copilului, cum face sex femeia, ce bou e bărbatul. Și nu trebuie să tragi cu urechea. Versetele astea satanice și de familie îți curg în ureche fără să vrei, fără multă luptă. La semafor, în metrou, la șaorma. Și nu mă grăbesc să spun că-i mitocănie, pot spune că mă bucur, devin părtaș și vinovat. Uneori, soluțiile sînt simple. În copilărie, la filme, în întunericul cinematografului, la o scenă tare urlam: „Pup-oooo, bă!" Acum tac la lumină, deși răspunsurile, soluțiile sînt la mintea cocoșului. Da, al doilea lucru este că strigătul în gura mare, ca la iarmaroc al poveștilor, face, nu știu cum, să se detensioneze omul, dar să nu i se dea soluții. Celălalt, prieten, coleg de serviciu, de fapt, are și el o problemă și nu știe cum să o spună.

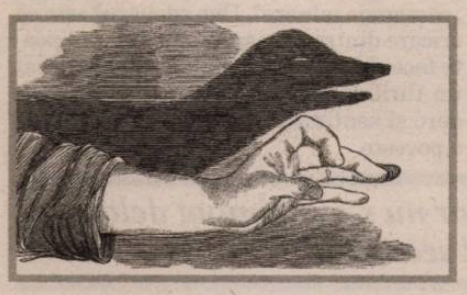

Iaromira POPOVICI

bazar

Bad Moms

După *How to Be Single* (Christian Ditter, 2016), un alt film de serie să zicem B îmi atrage atenția: *Bad Moms* (Jon Lucas, Scott More, 2016), cu Mila Kunis, Kathryn Hahn, Kristen Bell. De ce? Desigur, nu pentru calitățile lui cinematografice excepționale. Ci pentru că încearcă, la nivelul lui, să spargă niște șabloane. Dacă *How to Be Single* reabilita posibilitatea de a trăi fericit fără să fii într-o relație, *Bad Moms* ne oferă o portiță de scăpare din îndatoririle obligatorii de mamă. Îndatoriri despre care nimeni nu spune că n-ar trebui să ți le îndeplinești, dar care nu trebuie duse la bun sfîrșit astfel încît să devină o povară.

Meseria de mamă a fost una pe care am exercitat-o, conștiincios, cam douăzeci de ani la rînd. Mi-am exercitat-o conștiincios și cu plăcerea retrăirii copilăriei, în alt timp și în alte condiții. Și totuși, ar însemna să mint și să-mi înfățișez lucrurile într-o lumină falsă dacă nu aș recunoaște că am avut și momente îngrozitoare, de criză absolută și evidentă, precum personajul Amy (Mila Kunis) din film.

Au fost momente în care am vrut să fug undeva în lume și să abandonez totul. Momente de epuizare și de neputință, în care chiar îmi desfășuram înaintea ochilor un întreg scenariu al respectivei fugi (e drept că aveam probleme cu plasarea acestuia într-un cadru real, dar, cum nu s-a ajuns niciodată la etapa asta, nu erau esențiale). În care filme precum *Orele (The Hours* (Stephen Daldry, 2002) sau *Revolutionary Road* (Sam Mendes, 2008), cu scenele lor de revoltă maternă extremă, deveneau obsesii: cea din *Orele* în care Laura Brown (Julianne Moore), după serbarea, împreună cu copilul ei de cîțiva ani, a aniversării aparent idilice a soțului, fuge de acasă într-un hotel în care e gata să se sinucidă – nu o face, în schimb, la scurt timp, pleacă de acasă de tot, nenorocindu-și copilul pe viață; și cea din *Revolutionary Road*, în care April (Kate Winslet) se sinucide de-a dreptul după ce prepară, cu calm și stil, un mic dejun conținînd o omletă perfectă. În realitate, în afara acestor scenarii pînă la urmă vagi, nu am făcut niciodată nimic radical. Am ales doar evadări benigne, de tipul mersului la film sau ieșitului în oraș, chiar la McDonald's, în timp ce copilul rămînea acasă, în siguranță, cu o bunică sau o bonă.

Nici în *Bad Moms,* Amy și prietenele ei nu fac ceva cu mult diferit. În plus față de evadările mele din perioada copilăriei mici a odraslei mele, ele se duc la băut cu fetele pînă se fac mangă. Pe vremea aceea, pe la începutul anilor 2000, în ce mă privește, conceptul ăsta, în lumea mea, nu prea exista. Cel mult te puteai „face mangă" acasă, cu o bere, două sau un pahar – două de vin, în timp ce copilul dormea și tu te uitai pe geam, disperată, ca o Penelopă în mizerie, așteptînd să-ți vină Ulisele din mai micile războaie troiene învecinate.

Nu pot uita nici pînă-n ziua de azi, cînd, slavă Domnului, sînt o persoană pe picioare și în mișcare, apăsătoarele momente de așteptare, cînd condiția de mamă – și de femeie, în general – mi se părea una dintre cele mai de speriat calamități. Și asta nu pentru că nu m-aș fi simțit bine cu copilul meu (tocmai aici era partea bună, formidabilă), ci pentru că mentalitatea comună în privința maternității, pe atunci cel puțin, era una greșită: plutea în aer o raportare nescrisă, neoficială, la un sistem patriarhal implicit. „Trebuia" (dar, de fapt, nimeni nu te obliga) să aștepți ceva de la un patriarhat neprecizat, dar foarte puternic, care „trebuia" să te protejeze și să-ți rezolve „toate problemele" legate de maternitate și feminitate.

Doar după ce am reușit să mă tîrăsc în afara acestei mentalități am putut, în cele din urmă, să fiu o mamă nu bună, ci mai destinsă și mai fericită. Precum cele din film. Pînă atunci fusesem o mamă bună, oricum. Cei din afară mă vedeau ca pe un soi de întrupare a maternității, ca pe o mamă fanatică. E adevărat că întreprindeam acțiuni excesive, precum aproape datul afară din casă al unei persoane care a refuzat să fumeze la bucătărie și a ținut morțiș s-o facă în sufragerie, de față cu odrasla mea de cîțiva anișori.

După perioada fanatică și după ce copilul meu a mai crescut, el a început să-mi devină un soi de partener în petrecerea timpului într-un mod plăcut. Ieșeam împreună în lume (de multe ori și cu bunica) și cel mic, în timp ce se făcea tot mai mare, o descoperea sub ochii mei. Iar eu mă bucuram să-l văd descoperind-o. Fie că era vorba de un film prea violent, preucm cel la care l-am dus, din greșeală, prea devreme – film după care aproape nici un altul nu a mai fost de nevăzut sau de neînțeles –, urmate, toate, de cîte o discuție ușor stînjenită, din partea mea, în final, în care îi precizam (!) că realitatea e realitate și ficțiunea ficțiune, spre amuzamentul lui. Fie că era vorba de o ieșire în parc, la restaurant sau în oraș, oriunde.

Ideea e că maternitatea, așa cum reiese și din *Bad Moms*, la nivelul lui, poate fi o plăcere dacă nu o trăiești închistată în reguli și așteptări absurde. Totul e să-ți dai seama de asta la timp.

„Sper ca literatura să-i facă pe oameni să-şi verse cafeaua pe masă“

– interviu cu Ayelet GUNDAR-GOSHEN –

Romanul de debut al scriitoarei ***Ayelet Gundar-Goshen*** *(n. 1982),* O noapte, Marcovici *(traducere de Any Shilon, Editura Nemira), a fost recompensat cu Premiul Sapir în 2012 şi va fi în curînd ecranizat. Ayelet Gundar-Goshen a studiat psihologia la Universitatea din Tel Aviv, precum şi cinematografia şi scenaristica la Sam Spiegel Film School din Ierusalim, scenariile ei fiind premiate la diverse festivaluri internaţionale. Romanul spune povestea locuitorilor dintr-un sat israelian din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, urmărind felul în care Istoria se împleteşte cu istoriile oamenilor.*

Cum arată o zi obişnuită din viaţa dvs. acum?

O zi obişnuită din viaţa mea începe dimineaţa deveme, fiindcă am un copil de doi ani. Şi se termină noaptea tîrziu, pentru că, pe lîngă a fi mamă, încerc să fiu şi scriitoare. Atunci cînd sînt cu fiica mea, mă simt vinovată că nu scriu. Iar atunci cînd scriu, mă simt vinovată că nu sînt cu fiica mea.

Cum v-aţi hotărît să scrieţi ficţiune?

A te hotărî să scrii proză nu e foarte diferit de a te hotărî să călăreşti un dragon. Ai un lucru imens şi înfricoşător în faţa ta şi, în loc să fugi de el, trebuie să-i sari pe spate. E mai mare ca tine, are nişte aripi uriaşe şi tu trebuie să le poţi controla. Altfel te răstoarnă. Partea proastă la dragoni şi la romane e că, dacă ai reuşit să te ţii pe spatele lor o dată, nu înseamnă neapărat că poţi s-o faci şi altă dată.

O noapte, Marcovici *priveşte dezastrele şi războaiele cu multă înţelegere, tandreţe, ironie şi umor. Cum aţi ajuns la această abordare a istoriei ca israeliancă? Cum a prins contur şi de unde a venit această carte?*

„Cine locuieşte în casa aceea?“, l-am întrebat pe iubitul meu prima dată cînd m-a dus în satul părinţilor săi. Casa din spatele gardului nu era neapărat mai întunecată sau mai misterioasă ca restul. Nu avea iederă pe pereţi, nu-i atîrnau lilieci de acoperiş, şi totuşi emana un soi de tristeţe, aşa cum dinspre alte case veneau voci de copii sau miros de grătar. „Frumoasa Bela locuieşte acolo“, mi-a răspuns el. M-am uitat la el aşa cum se uită fetele la iubiţii lor care consideră alte fete frumoase şi el a adăugat imediat că „frumoasa Bela“ are 80 de ani şi e cea mai nefericită femeie din sat. „De ce e nefericită?“ Şi imediat ochii i s-au aprins. Nimic nu aprinde mai tare o conversaţie care stagnează decît nefericirea altuia. Aparent, Bela nu era doar frumoasă. Era răvăşitor de frumoasă. Genul de femeie care făcea păsările să zboare invers. Broaştele ţestoase să alerge. Bărbaţii să îngheţe. Dar dintre toţi bărbaţii pe care i-a îngheţat, destinul ei a fost să se mărite cu cel mai nevrednic om din sat. „De ce?“ Era prima oară cînd auzeam de operaţiunea eroică ce ieşise atît de prost. Se întîmplase cu mai bine de 60 de ani în urmă, dar lumea din sat încă mai vorbea despre asta. Ţineau cu dinţii de povestea lor, aşa cum alţi săteni ţineau la reţetele lor faimoase sau la vinurile secrete.

Aşa am descoperit că în timpul celui de-al Doilea Război Mondial un grup de fermieri evrei au plecat cu mandat din Palestina spre Europa. Planul lor era să pună la cale căsătorii fictive cu tinere israelience care nu aveau voie să intre în Israel din cauza legii britanice. Aceste căsătorii de convenienţă erau menite să salveze fetele din Europa nazistă şi să le aducă în ţară pe sub nasul britanicilor. Căsătoriile s-au schimbat dintr-un simbol al iubirii, dintr-o emoţie intimă şi privată într-o afacere de ordin naţional. Cele mai personale şi intime aspecte au fost transformate într-o acţiune naţională. Odată ajunşi în Israel, toţi tinerii divorţau şi îşi continuau vieţile. Cărţile de istorie glorifică această operaţiune, dar nici una nu menţionează cazul frumoasei Bela, căsătorită cu un fermier marcat de frumuseţea ei, care a refuzat să o lase să plece, odată ajunşi acasă. A ţinut-o lîngă el împotriva voinţei sale, la adăpostul puternicei legi religioase. O lege care există în Israel şi în prezent – odată căsătorită religios, o femeie nu poate divorţa fără acordul soţului. Dacă el nu îi dă voie, e obligată să rămînă căsătorită. Nu se poate căsători cu alt bărbat şi, dacă face copii în afara căsătoriei, sînt consideraţi bastarzi şi nu pot să se căsătorească la rîndul lor cu binecuvîntarea comunităţii religioase. În acel moment îţi vine să strigi: „Ticălosul!“ Cel puţin asta am vrut să fac cînd am auzit prima dată povestea.

> *„În realitate nu cred că există personaje minore.“*

Pot cărţile să schimbe lumea?

Un roman nu este o declaraţie politică. Dar are, desigur, aspecte politice. Vrea să atingă oamenii nu doar într-un mod privat, ci şi într-unul social şi politic. Cred că cele două nu pot fi separate. Vorbim, de fapt, despre ce înseamnă să fii o fiinţă umană. Ce responsabilitate morală – dacă avem vreuna – purtăm pe umeri?

Cred că este treaba scriitorului să forţeze cititorul să se uite acolo unde de obicei evită să o facă. Literatura este un act de perspectivă, diferită cu fiecare privire. Cînd lucram ca editor de ştiri, principala întrebare pe care mi-o puneam era cîtă realitate erau dispuşi oamenii să primească în timp ce-şi beau cafelele dimineaţa. Cît timp poţi înghiţi cerealele citind, ziarul îşi face treaba. Sper ca literatura să fie mai mult decît atît. Sper ca literatura să-i facă pe oameni să-şi verse cafeaua pe masă.

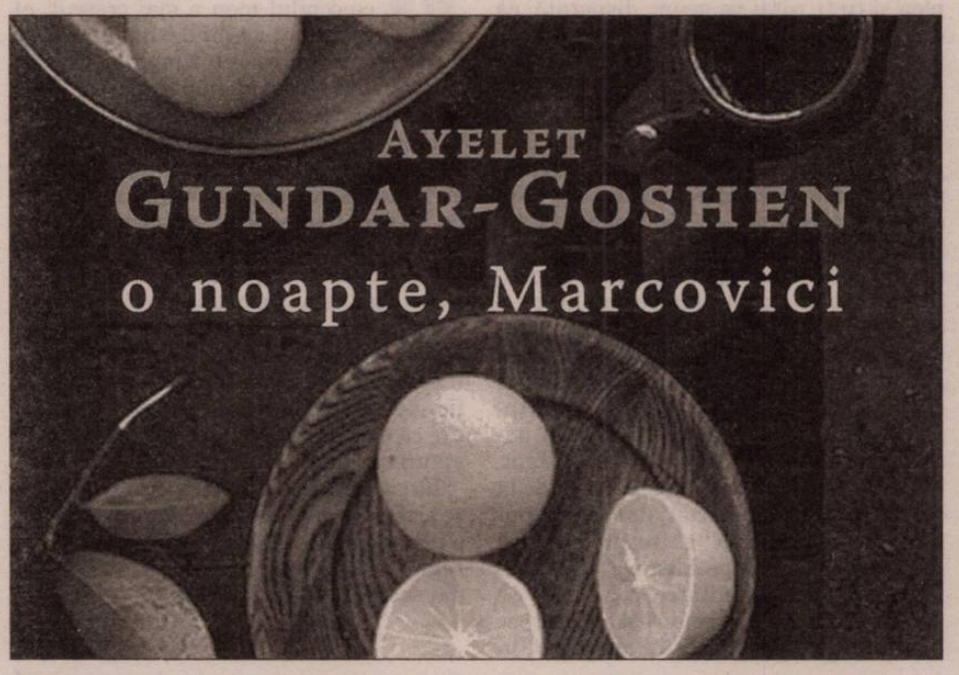

Dar apoi, psihologul din mine a ieşit la iveală. În loc să condamn acest bărbat, am încercat să îl înţeleg. M-am întrebat ce anume face pe cineva să ţină altă persoană lîngă el cu forţa. Sau cu legile dintr-o ţară. Ceva ce nu îi aparţine. Am încercat să găsesc în mine însămi acele lucruri de care eu nu mă pot despărţi, fie dintr-o mare pasiune, fie din orgoliu. M-am gîndit la toţi cei care refuză să renunţe la ceva, păstrînd speranţa deşartă că, dacă ţin cu dinţii de acel ceva, va fi al lor. Am hotărît să îl numesc Iacob Marcovici. Am luat numele de la un prieten al bunicii mele, pe care îl cunoşteam de cînd eram copil, dar nu ţineam niciodată minte cum îl chema. Eram sigură că fermierul acela fusese genul de bărbat a cărui figură pur şi simplu nu ţi-o aminteşti, pe care îl vezi fără să îl observi de fapt. Ca acei copii pe care nimeni nu ştie cum îi cheamă la şcoală. Dacă Bela era o lebădă frumoasă, mă gîndeam, atunci Marcovici era ca un vierme anonim. Un personaj minor.

Dar în realitate nu cred că există personaje minore. Să spunem că scrii despre un bărbat care ia autobuzul să-şi vadă amanta. Şoferul de autobuz este un personaj minor, dar poate că în seara aceea plănuieşte să-şi omoare soţia cu un cuţit. Sau poate se duce acasă să le spună copiilor săi la culcare cea mai spectaculoasă poveste din lume – pe care a avut timp toată ziua s-o inventeze conducînd autobuzul. Atunci cînd te concentrezi pe un singur personaj, poţi face greşeala să crezi că această fiinţă umană e mai specială ca altele. Asta se întîmplă atît în literatură, cît şi în viaţă; ne concentrăm pe noi înşine şi îi vedem pe ceilalţi drept „personaje minore“. Dar adevărul este că oricare dintre pasagerii autobuzului poate face obiectul unui roman. Nu neapărat un thriller, poate o poveste despre pierdere şi sentimentul de nimicnicie, totuşi o poveste.

> *„Cred că sufletul oamenilor nu s-a schimbat deloc pe parcursul secolelor.“*

Există suferinţă, bucurie, bine şi rău, întuneric şi lumină în romanul dvs. Cum e sufletul omului, în opinia scriitoarei, a psihologului şi redactorului de ştiri Ayelet Gundar-Goshen?

Cred că sufletul oamenilor nu s-a schimbat deloc pe parcursul secolelor: este o combinaţie de bine şi rău, întuneric şi lumină. Aşa cum împărtăşim aceleaşi organe ale corpului cu strămoşii noştri ancestrali, la fel împărtăşim acelaşi mecanism sufletesc care îi motiva pe oamenii din Grecia mitologică sau pe cei din vremurile biblice.

Care e cel mai rău lucru din psihicul omului contemporan?

Indiferenţa – abilitatea noastră de a ignora ceea ce se află exact în faţa noastră.

Ce carte aţi lua pe ipotetica insulă pustie?

Departe de lumea dezlănţuită de Thomas Hardy. Cuprinde totul – ironie, tandreţe, tot ceea ce eu însămi îmi doresc să „fur“ de la un scriitor.

a consemnat
Monica ANDRONESCU

Povești și polaroide

N-am avut niciodată un Polaroid. Dar un prieten al tatei mi-a făcut, cîndva, o fotografie la care țin mult: stau pe marginea unui bazin, alături de alte două fetițe. Sînt cea mai mică dintre ele. Toate purtăm doar cîte un slip, n-avem încă nevoie de sutiene. Avem piepturile drepte și niște priviri care nu sînt nici încrezătoare, nici vesele, ci mai degrabă melancolice. Ne uităm departe. Spre niște vîrste la care nu știm ce ne așteaptă. Poza asta îmi place în continuare foarte mult. Seamănă și nu seamănă cu celelalte. E și clară, și blurată în același timp. Se pare că e nu e doar senzația mea.

„Emotion in Motion" este prima expoziție Romanian Polaroid Photographers din București, care și-a propus să arate că felul în care decupezi lumea cu un Polaroid are ceva foarte special. În estetică și în abordare. În tehnică și în practică. În sensibilitate și în receptare. O puteți vedea în perioada 15-22 august 2016 la KUBE Musette, de pe Calea Victoriei din București.

Nouă artiști români răspîndiți prin toate colțurile lumii și trei invitați străini își expun „polaroidele". O să descoperiți fotografii semnate de Matei Branea, Anton Roland Laub și Ioana Cristina Casapu (Berlin), Cosmin Bumbuț, Ina Ionescu, Barna Nemethi și Andrei Nico (București), Horia Brebeneanu (Manchester), Irina Măgurean (Cluj), Sven Van Driessche (Belgia), Andrés Aguilar Caro (Spania) și Rachel Frank (SUA) și o instalație de design gîndită de studioul Moft.

Proiectul a debutat anul trecut la Barcelona și a călătorit prin lume, spunînd tot felul de povești. Mai noi sau mai vechi. Ce-i leagă de aceste aparate și de ce ai alege unul în era digitală, aflați chiar de la cîțiva dintre artiștii care expun în cadrul „Emotion in Motion".

*Am fost la prezentarea pe care au făcut-o despre tehnica/procesul Polaroid. Am ținut minte un amănunt, pe care l-a spus Ioana Cristina Casapu. Cum că, imediat după ce ai apăsat pe buton și a ieșit fotografia, ea are nevoie să stea lîngă o sursă de căldură. Și cel mai ușor e să o ții la piept un timp. Poate că intimitatea și de acolo vine. Dar, cel mai bine, mergeți la expoziție și convingeți-vă singuri ce și cum. (**A. M. S.**)*

© Cosmin Bumbuț

Cosmin BUMBUȚ

Am fotografiat cu un aparat Polaroid vreo doi ani rubrica „101" pentru *Marie Claire* România. Am rămas cu cinci cutii de Polaroid pe care le-am (re)găsit în frigider alți doi ani mai tîrziu, expirate. Între timp, Polaroid și-a închis producția și fabrica. Așa am început proiectul „Last 100 Polaroids", cu acel ultime cinci cutii a cîte douăzeci de expuneri. Am fotografiat oamenii cu care mă întîlneam și locurile prin care treceam. Din cele 100 propuse, am rămas cu vreo 60 de fotografii. Am făcut cadou unele dintre ele, altele erau foarte voalate și ultima cutie era atît de veche și de prost păstrată încît s-a distrus la încărcarea în aparat.

Ioana Cristina CASAPU

Am avut la un moment dat un iubit fotograf care, cînd s-a întors în România pentru scurt timp, în 2013, avea cu el o Mamiya cu care făcea fotografii pe film Polaroid. M-am îndrăgostit de formatul acela precar și, în același timp, atît de fluid, la fel cum m-am îndrăgostit la prima vedere de acel băiat, cu mulți ani în urmă. Avea o fragilitate asimetrică pe care nu o poți citi în nici unul dintre mediile digitale. Prima oară cînd am desprins folia care acoperă un Polaroid m-am gîndit la toate acele emoții în mișcare care ies la suprafață fără să știi niciodată cum se vor traduce, dacă ai nimerit corect temperatura, expunerea etc. Cred că e cea mai apropiată de adevăr expresie a hazardului din viața de zi cu zi. E un format costisitor și pe cale de dispariție, dar mie mi-au plăcut mereu poveștile pe cale de dispariție, toate celelalte lucruri sînt la fel de la îndemînă ca o comedie de Woody Allen. Folosesc film *peel-off* în camere vechi, aparate clasice Polaroid 600, Sx-70 și Fuji Instax Wide. Am pus bazele Romanian Polaroid Photographers în 2015, împreună cu Dragoș Mălăescu, după ce un amic ne-a făcut cunoștință pe baza pasiunii noastre comune. La scurt timp după aceea, un curator spaniol ne-a descoperit pe Instagram și ne-a invitat să expunem proiectul în Barcelona. Inspirația pe care ne-au oferit-o comunitățile de fotografi din afara țării și *drive*-ul personal de a forma un proiect educativ, experimental și inovator sînt lucrurile care m-au ajutat să continui și să demarez expoziția și în București.

Nouă artiști români răspîndiți prin toate colțurile lumii și trei invitați străini își expun „polaroidele".

Anton Roland LAUB

București, 14 iunie 1990, liceul german. Ora a fost brusc întreruptă, iar noi, elevii, eram rugați să părăsim școala pe drumul cel mai scurt spre casă și să evităm pe cît posibil piețele publice. M-am dus direct la Piața Universității, ploua. Tot centrul Bucureștiului era împînzit de mineri. La cei 15 ani ai mei, totul părea suprarealist. Siluetele minerilor erau înfiorătoare. Dinspre restaurantul Dunărea, trei mineri trăgeau o femeie de părul ei brunet lung. Traficul era blocat. Fotografia asta am ales-o din arhiva tatălui meu – *14th of June 1990, Bucharest (courtesy of Frederic Laub).*

Irina MĂGUREAN

Proiectul „Călătoria plăcerii" chestionează limitele jocurilor de iubire/sexualitate. Sînt tabuuri, este totul permis? Unde este granița dintre plăcere și durere? Este totul limitat de inhibițiile și obsesiile partenerului sau îl poți forța să accepte ceea ce îți face doar ție plăcere, de dragul iubirii/pasiunii? Lista întrebărilor poate continua, privitorul este invitat să își pună singur întrebările și este încurajat să le găsească răspunsuri...

În proiectul „Intimitate" sînt o serie de polaroide care au ca subiect relația cu trupul. De altfel, fotografiile din serie sînt „reprezentări" ale corpului, pe care le surprinzi la cel de lîngă tine cînd te afli într-un anumit grad de apropiere/intimitate, iar corpul în sine nu este văzut ca un întreg. Lipsa portretului are ca rol tocmai întărirea senzației de intimitate.

Sven Van DRIESSCHE

Imaginea asta face parte dintr-o serie nud. E făcută de la o fereastră pe care o văzusem cu un an înainte și știam că are potențial pentru polaroid. Știu că sună nebunesc să vii tocmai din Belgia ca să tragi un cadru din fața unei ferestre, dar așa am simțit. Pe modele, Oana și Denisa, le-am cunoscut la un an distanță, în 2015. E o magie aparte cînd sînt împreună. Datorită lor m-am întors din nou în România.

pagină realizată
de Ana Maria SANDU

© *Ioana Cristina Casapu*

© *Anton Roland Laub*

© *Irina Măgurean*

© *Sven Van Driessche*

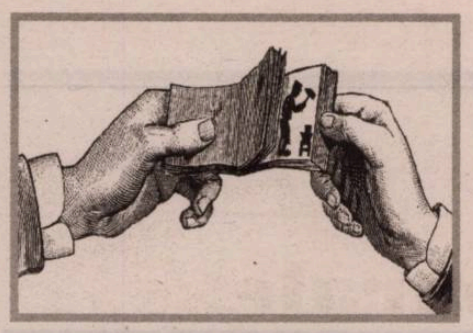

Marius CHIVU

feedbook

În pat cu scriitorii

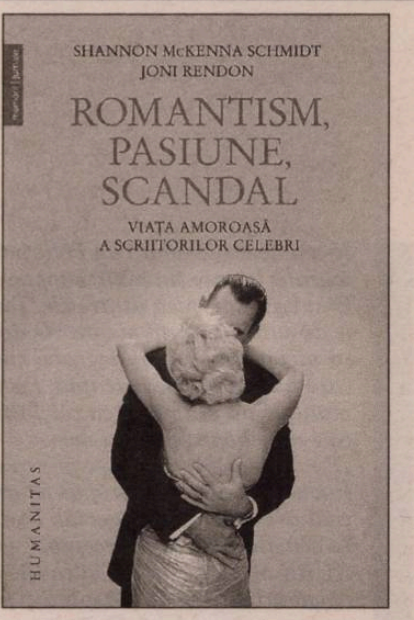

● **Shannon McKenna Schmidt & Joni Rendon, *Romantism, pasiune, scandal. Viața amoroasă a scriitorilor celebri*, traducere de Cristina Jinga, Editura Humanitas, 2016.**

„Refrenul nostru constant, în timpul documentării pentru cartea de față, a fost: așa ceva nu se poate! Și nu se poate. Nici nu ai vrea. Cînd e vorba despre viețile amoroase ale literaților, adevărul, de regulă, se dovedește mai straniu (și mai scandalos) decît ficțiunea", ne avertizează autoarele încă de la început. Să-i luăm, spre exemplu, pe scriitorii Generației Beat.

Jack Kerouac preferă să se culce cu femei, dar o mai face și cu bărbați. Adolescentul Allen Ginsberg se îndrăgostește de Kerouac, dar acesta îl refuză și se căsătorește cu o femeie, pentru ca mai tîrziu Kerouac să facă el o pasiune pentru aventurierul Neal Cassady, în patul căruia dă taman de Ginsberg. O vreme, Cassady îl împarte pe Ginsberg cu soția lui, care nu știa că-i plac și bărbații și cu care oricum se află în divorț, din cauza unei studente care-i devenise amantă. Kerouac divorțează, se căsătorește din nou, dar divorțează și de data asta, lăsîndu-și nevasta însărcinată. Se întoarce la Cassady și la fosta soție a acestuia. Între timp, William Burroughs, și el gay, se culcă cu femei pentru a-și plăti chiria, ba chiar pleacă în vacanță cu o femeie pe care o împușcă mortal, din greșeală. Scapă însă de închisoare și îl caută pe Ginsberg, pe care îl iubește. Ginsberg fusese odată îndrăgostit și de Burroughs, nu doar de Kerouac, dar acum nu mai e și îl refuză pentru că se află într-o relație cu o femeie care, după despărțirea de Ginsberg, devine chiar amanta lui Kerouac. Acesta era căsătorit sau deja divorțase (am pierdut cronologia faptelor copulative), oricum, are din nou o aventură cu fosta soție a lui Cassady, după care se căsătorește cu propria infirmieră. Ginsberg intră într-o relație îndelungată cu un bărbat, dar îl înșală pe acesta tocmai cu Burroughs. Însă și cu niște femei…

Să luăm acum și o încrengătură exclusiv heterosexuală. Poetul Percy Shelley își abandonează soția însărcinată și fuge în lume cu Mary Godwin, amanta lui în vîrstă de șaisprezece ani, însoțiți de sora vitregă a acesteia, Claire Clairmont, îndrăgostită și aceasta de poet. O altă soră vitregă a lui Mary, rămasă acasă, se sinucide după fuga acesteia cu poetul și e posibil să fi fost ea însăși îndrăgostită de el. Rămas fără bani, Percy Shelley se întoarce la soție, căreia îi cere un împrumut în schimbul permisiunii de a i se alătura împreună cu Mary și Claire. Soția îl refuză, Mary rămîne însărcinată, iar Shelley îi propune să se culce cu un prieten de-ai lui. La trei luni după ce soția naște, naște și amanta. Ceva mai tîrziu, sora vitregă a amantei, Claire, rămîne și ea gravidă. Shelley divorțează în cele din urmă de soția lui, care se sinucide la puțin timp după aceea, iar poetul se căsătorește, în sfîrșit, cu Mary. Le moare și al doilea copil, dar Shelley, după ce pierduse oricum custodia propriilor copii, decide să aibă grijă de copilul ilegitim al lui Claire. În fine, după cîteva aventuri cu niște italience, poetul Shelley se înecă.

Cele două jurnaliste au citit (auto)biografiile, corespondența, memoriile scriitorilor în chestiune (un eșantion de cîteva zeci de cupluri), majoritatea americani și britanici, punînd cap la cap toate acuplările, aventurile, căsătoriile, infidelitățile și divorțurile în doar cîteva pagini care au pretenția că rezumă fidel viețile lor amoroase. Îi întîlnim pe: Arthur Miller, Norman Mailer, Tennessee Williams, soții Fitzgerald, Hemingway, T.S. Elliot, E.A. Poe, Oscar Wilde, Tolstoi, Flaubert, Dickens, Voltaire, Agatha Christie, Gertrude Stein, Camus și Simone de Beauvoir, Anaïs Nin și mulți, mulți alții. Cu toate astea, titlul cărții este înșelător. Greutatea cade pe „scriitorii celebri", însă cuvîntul-cheie este „viața amoroasă". Iar declarația autoarelor reprodusă chiar în debutul acestei pagini se dovedește mai degrabă falsă, dacă e luată în absolut. Căci celebritatea și literatura nu sînt condițiile unei vieți amoroase pasionale și/sau scandaloase (capitolul dedicat romantismului pare doar un bemol, unde mai pui că titlul original al cărții, un joc de cuvinte, nu-l conține: *Writers between the covers).* Scriitorii, celebri sau obscuri, nu dețin monopolul în acest domeniu. Viețile lor amoroase par într-adevăr spectaculoase, iar pentru pudibonzi și puriști, profund imorale. Dar dacă această carte s-ar fi ocupat de oricare dintre celelalte categorii de artiști – pictori, muzicieni, actori – sau de oameni de știință, sportivi etc., ar fi rezultat o carte cu exact aceleași grozăvii. Da, scriitorii selectați aici au fost adulterini, infideli, incestuoși, bigami, bisexuali, perverși etc., dar așa ar fi ieșit oricine în urma unei selecții chibzuite. Comprimate în cîteva pagini, cu relații întregi reduse vulgar la cîteva propoziții, viețile amoroase, *toate* viețile amoroase arată promiscuu.

Spectaculoasă epic, cartea rămîne, d.p.d.v. psihologic, la suprafața destinelor, regula jocului fiind că orice a declanșat/s-a întîmplat în spatele acestui șir nesfîrșit de copulații este subiectul unei alte cărți, una tragică, de vreme ce e vorba de constrîngerile morale, sociale, religioase, financiare și politice ale epocilor respective, de instabilități și dereglări psihice, traume în copilărie, handicapuri fizice, sărăcie. Spre exemplu, un capitol infinit mai nuanțat este cel dedicat Virginiei Woolf, unde este formulată natura ereditară a tulburărilor ei maniaco-depresive, dar și acolo frigiditatea scriitoarei este doar sugerată, iar trauma din copilărie (fusese abuzată sexual de frații vitregi) este vag amintită. Altfel, la nivel de anecdotă sexuală, de cancan erotic, indiscreție și bîrfă literară, nu veți citi ceva mai savuros!

aproape de carte

Shannon McKENNA SCHMIDT & Joni RENDON

Romantism, pasiune, scandal

(fragment)

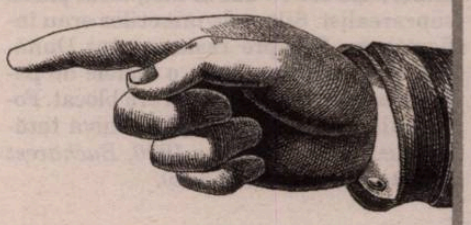

Una dintre cele mai lungi și mai comentate legături ale lui Byron a fost cea cu Lady Caroline Lamb, nepoata ducesei de Devonshire, instabilă psihic, care devenise obsedată de poet deși era căsătorită… În pofida chimiei sexuale dintre ei, Byron a decis să pună capăt cu cruzime relației, prin poștă. Cînd Caroline a primit scrisoarea, se spune că a luat un brici și a încercat să se omoare, dar mama ei a împiedicat-o. Amenințările repetate că „se va răzbuna asupra ei înseși" nu l-au înduioșat pe Byron, iar rușinoasele suveniruri pe care Caroline i le-a trimis (precum un smoc din părul ei pubian mînjit de sînge) n-au avut nici un ecou…

Poetului i-a devenit limpede că singura cale de a scăpa de ea era să se însoare cu altcineva. Nu s-a ostenit să-și ascundă față de proaspăta soție, Annabella, înclinațiile homosexuale și încă din luna lor de miere a început să facă aluzii la fapte șocante din trecutul său… Cel mai rău a fost cînd Lady Byron și-a dat seama, oripilată, că existau trei persoane în mariajul ei. Cu doi ani înainte, Byron începuse o relație incestuoasă cu sora lui vitregă, Augusta, iar dragostea pentru ea nu dădea vreun semn că ar trece (deși se crede că ea a avut măcar decența să refuze sexul, după logodna lui)… Lady Byron a priceput rapid natura iubirii ilicite dintre frate și soră, [mai ales că] Byron și-a arătat deschis preferința pentru compania surorii lui. În pofida faptului că și ea era măritată, Augusta cu copiii ei (dintre care unul e posibil să fi fost al lui Byron) locuiau perioade îndelungate împreună cu soții Byron. Annabella era trimisă la culcare, în timp ce Augusta rămînea pînă tîrziu cu poetul, care-i spunea condescendent soției lui: „Ne putem simți bine și fără tine, draga mea." În alte seri, el se întindea pe sofa și provoca o competiție între cele două femei, cerîndu-le să-l sărute pe rînd.

În același timp, Byron avea o relație cu o actriță și, la beție, făcea referiri la escapadele sexuale de altădată cu băieți tineri, provocîndu-i soției sale „groaza de păcate încă și mai cumplite" decît incestul.

PUBLICITATE

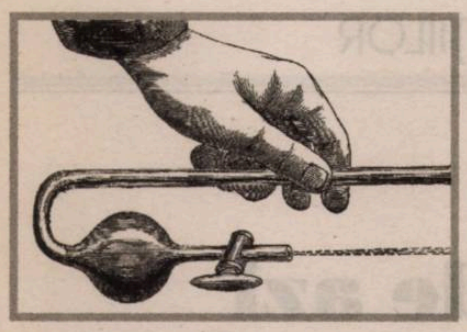

Oana STOICA

rosencrantz & co

Între mentalități paralele

● ***Maskar,* de Mihaela Michailov, regia: Radu Apostol, scenografia: arh. Gabi Albu, muzica: Jak Neumann, *Video design:* Elena Găgeanu, producător Asociația Culturală ADO. Cu: Katia Pascariu, Viorel Cojanu. Centrul Educațional Replika.**

Imaginează-ți că ai un copil. Îl înveți de mic tot felul de lucruri: sporturi, muzică, limbi străine. Este momentul propice să îi dezvolți aptitudinile, să pui baza deprinderilor de mai tîrziu. Tot acum îi stabilești modul de a gîndi. Îi colorezi lentilele prin care va privi lumea. Îl înveți prejudecăți, clișee, atitudini discriminatorii. Sau umilință, sărăcie, agresivitate. Ce pui acum în mintea unui copil va deveni bagajul său esențial în viață. Cercetătorii (nu cei britanici) au demonstrat prin mai multe studii că traumele se transmit genetic. Dacă bunicii au trecut printr-o experiență negativă, ADN-ul nepoților va conține modificări generate de aceasta (de exemplu, studiul unor generații care au trăit perioade de foamete arată efectele acesteia la nepoți, nu doar la descendenții direcți). Un copil duce astfel cu el nu doar experiențele proprii, ci și pe cele ale înaintașilor lui.

Avem pînă acum mai multe premise. Toate sînt luate în considerare în proiectul *Maskar,* derulat de Asociația Culturală ADO și finanțat printr-un grant oferit de Norvegia, Islanda, Liechtenstein și Guvernul României. Proiectul a început cu o documentare în comunitățile de romi din Turnu Măgurele și Alexandria, în urma căreia a fost creat un spectacol pe un text de Mihaela Michailov, în regia lui Radu Apostol, cu actorii Katia Pascariu și Viorel Cojanu, jucat la Centrul Educațional Replika. *Maskar* (în limba romani înseamnă „între") este un spectacol informal despre comunitatea romă, istoria și prezentul ei, despre limbă și obiceiuri, despre modul de trai și contextele sociopolitice care l-au influențat. Spectacolul analizează perspectiva majorității (a românilor) în raport cu minoritatea romă și produce o confruntare a prejudecăților și clișeelor pe care le are și de care se folosește majoritatea în relația cu romii, cu realitatea lor, dar și cu prejudecățile și clișeele acestora. Spectacolul rămîne însă permanent în zona de analiză a majorității, chestionează reflexele acesteia în raport cu romii, prejudecățile instituite prin educație, perpetuarea atitudinilor discriminatorii. Se ciocnesc mentalități deprinse în copilărie: majoritarii învață să fie cuminți că altfel „vine țiganul și îi ia" (cultivarea prejudecăților în procesul de educație prin poziționarea negativă a unei etnii) și minoritarii învață umilința și sărăcia (conform Eurostat, aproximativ 40,2% din populația României era expusă în 2014 riscului de sărăcie și excludere socială; aici se include o mare parte din populația romă).

Maskar *este un spectacol necesar (nu perfect), focusat pe demontarea unor prejudecăți.*

Spectacolul conține scene care ilustrează conflictul mentalităților, dintre care două sînt semnificative: cea a întîlnirii accidentale dintre o bătrînă romă și un copil român, și cea a sărbătoririi zilei de naștere a unui copil român, fără ca prietenul său rom să fie invitat. În prima scenă, clișeele negative deprinse de acasă de către copil se lovesc de realitatea reprezentată de bătrînă. Sînt panoramate locuri comune adînc înrădăcinate în mentalul colectiv majoritar (romii nu muncesc, pleacă în străinătate la cerșit și furat etc.) și realități dramatice (zidul care separă minoritatea romă de majoritate, ca în Baia Mare, disoluția familiilor, dispariția meseriilor tradiționale etc.). În cealaltă scenă, prietenia dintre un copil român și unul rom este sabotată de părinții primului. Momentul conține o minimă interactivitate cu publicul, de unde se aleg cîțiva „participanți" la petrecerea aniversară. Spectatorii pot fi „români" sau „romi", deci pot experimenta ambele tipuri de mentalitate. Este o formulă simplă de poziționare, doar pentru o clipă, a publicului în pielea personajelor și de confruntare, astfel, cu propriile mizantropii. Trebuie spus că există multe personaje-copii, esențiale în conceptul spectacolului, căci este vorba, în primul rînd, de o investigare a modului în care prejudecățile adulților influențează semnificativ mentalul copiilor, perpetuîndu-se.

Scenele de dramă sînt tăiate de intermezzo-uri muzicale care livrează, sub forma unui jazz-rock energic (muzica: Jak Neumann), informații despre istoria romilor și explică noțiuni (termenul „rom" – „om" în limba romani, un sens neutru, spre deosebire de „țigan", care provine din grecescul *atsinganoi* – „intangibil", cu sens peiorativ). Spectacolul funcționează pe alternanța între informare (prin muzică) și ilustrare (prin dramă), constituindu-se într-o lecție performativă despre etnia romă. *Target*-ul este însă publicul majoritar, care trebuie să lucreze cu propriile prejudecăți și să-și ajusteze cunoștințele despre ceilalți. Teatralitatea este austeră, cu cîteva jocuri de lumină și proiecții pe manechine (care capătă astfel identități alternative, aluzie, poate, și la arbitrariul care ne face să fim majoritari sau minoritari) sau pe zidul care separă comunitățile și pe care umbrele bătrînei și copilului, diferiți ca etnie, se dovedesc identic umane.

Regizorul Radu Apostol a lucrat cu doi dintre colaboratorii săi constanți, Katia Pascariu și Viorel Cojanu, actori versatili, care trec cu ușurință prin personaje de tot soiul și de toate vîrstele. De altfel, ei sînt actori antrenați în zona teatrului educațional pe care Mihaela Michailov și Radu Apostol o dezvoltă de cîțiva ani cu rigurozitate (nu doar prin ateliere și spectacole, ci și prin publicarea unor cărți cu metodele lor de lucru și piesele de teatru aferente) și în care se poate include și *Maskar,* căci, deși spectacolul este focusat pe investigarea prejudecăților majorității în raport cu minoritatea, accentul cade pe rolul acestora în educația copiilor.

Maskar este un spectacol necesar (nu perfect), focusat pe demontarea unor prejudecăți de-a dreptul „axiomatice" din mentalul colectiv majoritar. Și apropo, în limba romani nu există un cuvînt pentru „fericire".

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

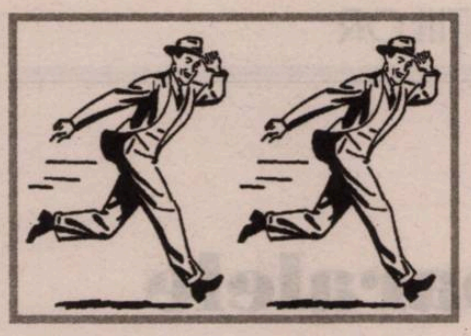

Ancuța PROCA

dilematograf

Vocile de ieri și de azi

● ***As Mil e Uma Noites: Volume 3 – O Encantado / Arabian Nights: Volume 3 – The Enchanted One*** **(Portugalia-Franța-Germania-Elveția, 2015), de Miguel Gomes.**

Ceea ce poate trece drept lipsă de structură în *Arabian Nights* e, de fapt, o organizare minuțioasă. Așa cum se pot detecta corelații între poveștile evocate în interiorul unui volum, care par a fi de sine stătătoare, există relații care așteaptă să fie descoperite și între un volum și altul, după același model. Cea de-a treia parte (și ultima) debutează cu o poveste despre Șeherezada (Crista Alfaiate), care poate fi privită drept o replică la prologul primului volum, în care regizorul Miguel Gomes își expunea propriile îndoieli privind utilitatea unui demers ca al său (nici exclusiv politic, nici pur fantezist) și recunoștea de la bun început limitările poveștilor sale în contextul dificil al Portugaliei de astăzi. Într-o anumită măsură, noua poveste din ultimul volum revine, prin personajul Șeherezadei, asupra discuției despre posibilitățile narațiunii și îi oferă spectatorului o încheiere, lăsînd apoi spațiu unei ultime cronici, mult mai extinsă decît celelalte, aparent fără o legătură cauzală, despre ocupația unor bărbați care prind cinteze și le învață să cînte. O legătură alegorică ar putea fi totuși stabilită: ambele povești discută despre importanța păstrării unei memorii (a istorisirilor care fac legătura dintre cei morți și cei de astăzi și a vechilor cîntece recuperate pe CD de cei care instruiesc păsările) și despre manifestarea unor voci aflate în captivitate.

Modul în care Miguel Gomes alege să își încheie trilogia (printr-o poveste care stabilește o concluzie, chiar și parțială – decizia Șeherezadei de a se întoarce la palat –, și una care ne refuză o rezolvare) e în ton cu întreaga construcție a celor trei volume, care face apel la alăturarea contrariilor. Principiul e enunțat de tatăl Șeherezadei atunci cînd încearcă să o convingă să depășească momentul de ezitare și să își reia șirul poveștilor, spunîndu-i că nu există antidot fără existența unei otrăvi, și referindu-se desigur la alăturarea dintre fiica sa și crudul rege Șahriar. De altfel, într-un moment de singurătate, camera îl surprinde vorbind cu soția sa moartă și mărturisindu-și propria cruzime, pe care mama Șeherezadei i-o înfrînase. Într-o altă scenă, imaginea povestitoarei e suprapusă peste cea a adîncului mării despre ni se spune că e tocmai priveliștea la care Șeherezada nu va avea acces niciodată. Filmul își declară dependența față de structura celor *1001 de nopți,* inclusiv față de povestea unei Șeherezade care întrerupe șirul morților fecioarelor din Bagdad, amînînd în fiecare noapte sfîrșitul poveștilor, dar, simultan, narațiunile pe care le evocă sînt tocmai opusul, evocarea unui șir de manifestări distrugătoare, neînfrînate, ale puterii. Fecioarele nu mai sînt decapitate, ci părăsite. În loc să fie ucisă la propriu, fata judecătoarei din volumul doi e înlocuită cu o bucătăreasă capabilă să facă prăjiturile pe care ea nu știa să le facă. Volumul trei reia și el același motiv prin povestea tinerei originare din China, îndrăgostită de un polițist care „nu e bărbatul unei singure femei". La nivelul mai extins la care ne aduce partea documentară, socio-politică a filmului, poveștile oamenilor obișnuiți care suferă din cauza măsurilor politice sînt intercalate cu materiale filmate ale unor proteste în care încearcă să își facă auzite vocile.

Povestea *Corului îmbătător al cintezelor* vorbește despre existența unei tradiții dintr-o anumită regiune a Portugaliei, care constă în a captura cinteze, a le învăța să cînte la cele mai înalte standarde și a le expune calitățile în competiții. Spre deosebire de cocoșul din primul volum, care reușește să stîrnească furia unui sat întreg cîntînd la ore nepotrivite și grăbindu-și decapitarea, cintezele par a fi un element de coagulare la nivelul comunității, o pasiune devorantă pentru care unul dintre personaje își exprimă intenția de a-și modifica chiar și locuința, și semnul unei legături cu vechile povești (se spune că existența concursurilor dedicate cintezelor datează din perioada Primului Război Mondial). Faptul că structura pe care se bazează filmul nu devine foarte evidentă se datorează și variațiilor de registre. Povestea cocoșului e tratată în registru comic, pe cînd cea a cintezelor e relatată în stilul unui documentar antropologic despre tradiții vechi, cu o ușoară nostalgie.

Ceea ce reiese în mod clar este faptul că *Arabian Nights* adună o bogăție narativă și imaginativă fascinantă. Nu se poate spune cu aceeași claritate că ocolește evazionismul la fel de mult pe cît și-ar fi dorit. Există posibilitatea ca multe dintre problemele sociale pe care intenționează să le pună în discuție despre Portugalia de astăzi să nu fie la fel de evidente precum poveștile strălucitoare ale personajelor mitice.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

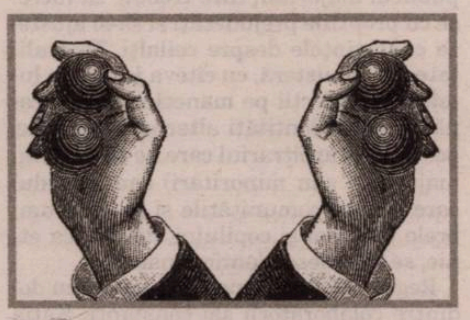

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

O adolescență art pop

● **Let's Eat Grandma, *I, Gemini,* Transgressive Records, 2016.**

Povestea, smulsă fără înfloriturile inutile de pe Wikipedia, sună astfel: „Let's Eat Grandma e un grup britanic format în 2013 de două prietene, Rosa Walton și Jenny Hollingworth. Ele și-au lansat primul album, *I, Gemini,* pe 17 iunie 2016, prin intermediul casei de discuri Transgressive Records". A fost nevoie de doar două luni pentru ca debutul discografic al anonimului duo LEG să facă niște valuri, unele din ce în ce mai mari. De ce?

Dacă art pop-ul contemporan trebuia să aparțină vreodată unui univers în care să locuiască și Enid Blyton, și un sintetizator cu o vagă tușă de *The Piper at the Gates of Dawn,* saturată cu înregistrările unor flaute deloc fermecate, ca pe „Chocolate Sludge Cake", ăsta era timpul. Există în muzica compusă de adolescentele care formează Let's Eat Grandma o frivolitate, o libertate, o naivitate și o excentricitate ale căror mecanisme cuplează suprinzător și bine. „Eat Shiitake Mushrooms" elucubrează caleidoscopic, *à la* Kate Bush, cu al său balans între MDMA și codeină, scăpat din mrejele sunetului unui *glockenspiel* devenit insuportabil. *Opener*-ul LP-ului, „Deep Six Textbook", este o odă hipnagogică lipsită de emoție și empatie: *„I feel like standing on the desks and screaming, I don't care..."* „Sax in the City" nu actează ironic doar în titlu. Saxofonul ăsta face, paradoxal, ca piesa să te farmece în timp ce e imposibil de ascultat. „Chimpanzees in Canopies" e cum altfel decît copilărească (se poate citi și „infantilă") – *nursery rhymes* și un ukulele infinit, în timp ce „Rapunzel" se duce în direcția opusă, devenind pretextul unui hit baroc și al unei afirmații – Rapunzel *c'est moi! „My cat is dead, / My father hit me. / I ran away, / I'm really hungry! / That wicked witch / In all her power, / She cast a spell / And locked me / In this tower. / I can't look down / I'm claustrophobic, / Please let me out, / I can't deserve this! / I hate my name, / I'm not that Rapunzel. / My hairs not blonde / And I'm not having fun / In this fairytale / That my mother / Read me / About this girl, / I want my mummy! / The prince won't come, / The clock strikes 11, / I had a haircut last week / And I'm only 7."* De aici pînă la ultima piesă, agila „Uke 6 Textbook", albumul se scufundă: „Sleep Time", „Welcome to the Treehouse Part I" și „Welcome to the Treehouse Part II" sînt letargice și meditative.

Walton și Hollingworth au aproape 17 ani și nici un Dumnezeu. Îndopată cu cultură pop(ulară), captată de new age-ism, cinematograful lui John Carpenter, basmele Fraților Grimm și aventurile sonice ale lui Ariel Pink, Animal Collective și Micachu and the Shapes în egală măsură, muzica lor calcă barierele, cînd apăsat, cînd strîmb, cu bună știință. Pe *I, Gemini*, duo-ul Let's Eat Grandma a găsit cea mai bună modalitate de a rescrie regulile facerii pop-ului în favoarea sa, topind distanța dintre cacofonie și armonie, cîntînd la mulțimea interminabilă de instrumente care se aud pe album, lucrînd cu texturi psihedelice dense și aluzii culturale inteligente.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Doamne în marginea ploii

Nu ar mai fi trebuit să fiu surprins de intensitatea ploii musonice, care ține uneori 24 de ore din 24. Eram deja de cîțiva ani acolo, eram, de fapt, în ultimul an. Musonul îmi tăia însă orice posibilitate de a umple spațiul unei zile, care începea cu o dimineață închisă, joasă, gri-plină. O plictiseală groasă, insidioasă, intra cu fiecare picătură prin ferestrele mari, umplea aerul cu umezeală. Stăteam atunci la etajul unsprezece într-un bloc dintr-un cartier aflat la o distanță considerabilă de oraș. Blocul dădea spre cîteva valuri verzi de munți, jilave, în văile cărora era o bază militară de parașutiști și doar cîntecele lor de înviorare dimineața mai făceau o scurtă competiție, nici aceea foarte fericită, cu sunetul ploii. Ar fi trebuit, după atîția ani, să mă fi obișnuit deja.

Nu mă obișnuisem. Dimineața începea cu cafea în fața ferestrei, stînd întins pe jos, între două perne albastre mari, cu ochii abia aruncați în *blur*-ul umed de dincolo de fereastră, cu ecranul laptopului deschis la vreun document Word început cu cîteva fraze disparate. Nici muzica nu ajuta prea mult. Descoperisem un soi de gimnastică de ocolire a golului acelor dimineți musonice ascultînd mantre sau cîntece din temple coreene remixate jazz. *Om mani padme hum* dubla monotonia ploii, zi după zi, în bucla YouTube-ului sau a vreunui CD ascultat întruna.

Lipsa soarelui din acea dimineață de 3 iulie mi se părea foarte enervantă. Trebuia să aleg un cadou pentru o foarte dragă prietenă, tot amînasem pentru că speram că ploaia se va opri. Nu ai cum să te protejezi de muson. Nici o umbrelă nu e suficient de cuprinzătoare, nici o pelerină de plastic atît de bună. Tot găsește apa un locșor, tot simți umezeala cum îți înmoaie hainele și încălțările. Și nu era numai ploaia, și o știam bine. În acel moment, mă enerva orice era legat de Coreea: mă enervau jumătățile lor de măsură, vorbitul pe ocolite, rîsul forțat care atenua o situație tensionată, modul uneori perfid de a profita ierarhic de angajații mai ingenui, băgatul în viețile altora, micile morale sociale livrate sub forme de povețe părintești la tot pasul. Nimic nu-mi plăcea. Blocul era în vîrful unui deal și, dacă nu-l coborai cu mașina, mai ales cînd ploua, riscai să ajungi, din cauza trotuarelor alunecoase, cu un picior scrîntit în vale, la autobuz. Totul mi se părea enervant: ploaia, alunecușul, cerul închis, căldura sufocantă și umedă, distanța pînă la cel mai apropiat oraș. Nervi grei.

Văd acum, în dimineața aceasta cînd scriu textul, una dintre nenumăratele afirmații motivaționale care curg pe ecranul *social media* și care zice că, dacă vrei să fii un om bun, trebuie să ai o anumită deschidere față de lume, să ai încredere în lucruri neclare, situate dincolo de posibilitatea proprie de a le controla. Deși nu o zice explicit, să ai credință. Așa a fost și în ziua aceea. O zi plină de momente, exact cînd nu mă așteptam, care au deraiat încrîncenarea cu care o pornisem. Mai întîi, din mijlocul metecăielilor și poticnelilor cu care coboram trotuarul alunecos, chipul unui tînăr, înalt și foarte frumos. Fetei mele brăzdate de ploaie și enervare i-a răspuns cu un zîmbet cu totul jucăuș și luminos, de sub o umbrelă foarte colorată, ca un curcubeu. Apoi drumul lung prin ploaie la Bundang, în cartiere în care nu mai fusesem niciodată, să caut un magazin cu veioze. Voiam să cumpăr una mai scumpă, dar vînzătoarea m-a oprit, cu un dat înțelept din pleoape, ca o mătușă care a văzut multe. „Nu, nu o lua pe asta, uite-o pe asta, e doar *i man won*, e simplă și elegantă." Amabila doamnă dintr-o stație de autobuz, care, văzîndu-mă așteptînd în ploaie, fără umbrelă, s-a apropiat cu a ei și, fără cuvinte, a așezat-o, blînd, și deasupra scalpului meu încrîncenat. Apoi, după ce și cel de-al doilea șofer de autobuz îmi dăduse – la fel de blazat și enervat ca primul, uitîndu-se la mine cu o privire, mi se părea clar atunci, nedesimulat disprețuitoare, încărcat de cumpărături cum eram și fără umbrela la care renunțasem între timp – o informație greșită despre direcția unde mergeau, apoi micuța vînzătoare de la un 7-Eleven unde intrasem să iau ceva cald de băut și care, văzîndu-mi plasele ude și rupte, cu ambalajul de cadou de la lampă și cestile de ceai complet distruse, a ieșit după mine, în timp ce stăteam blazat la o țigară în fața magazinului, cu două pungi mari de plastic în care a băgat, delicat și hotărît, fără – iar – să zică vreo vorbă, restul de pungi rupte. Apoi florăreasa de peste drum de acel non-stop, care probabil văzuse toată scena și care m-a invitat înăuntru, mi-a făcut o cafea instant caldă, mi-a povestit, în timp ce alegeam florile, de fiul ei de care era foarte mîndră – era, înțelegeam, un actor de telenovele aspirant – și care, întrebîndu-mă ce fac în Coreea și bucurîndu-se ca toți coreenii care iubesc educația, mi-a zis să-i scriu în engleză cîteva cuvinte pe o foaie albă, s-o semnez, că o să o așeze lîngă o oglindă ca amintire. La final, după zîmbete calde, mi-a chemat un taxi. O văd și acum, chip înțelept și calm, salutîndu-mă în ploaie la plecare din ușa florăriei.

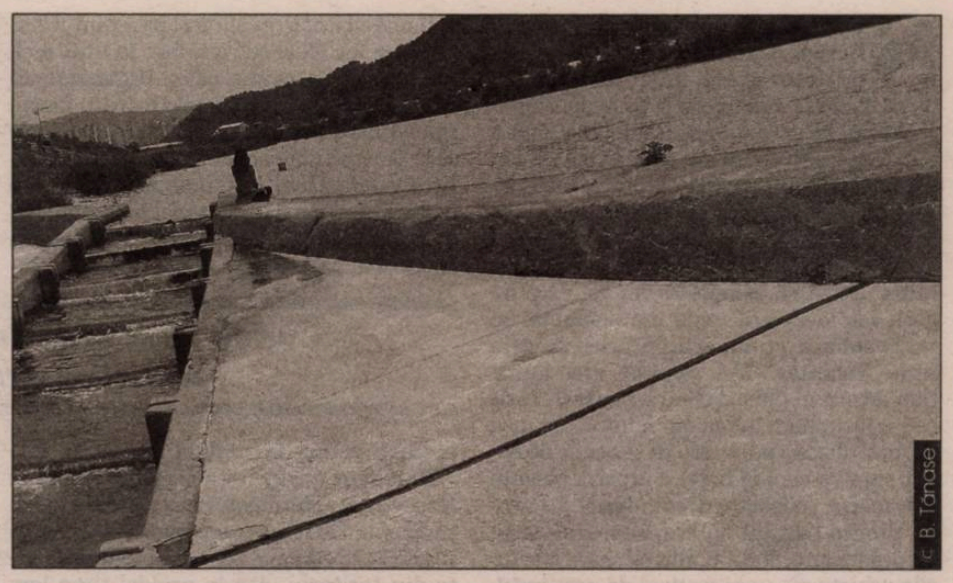

Așa e Coreea, așa e uneori lumea aceasta. Pe ei, această formă simplă a bunului i-a ajutat să treacă peste multe obstacole – ale istoriei, ale caracterelor umane, ale fatalității. Nu de puține ori, un străin grăbit ori enervat că nu regăsește, imediat salvator, locurile sale comune sociale le poate lua drept ipocrizie, mască turistică. Am văzut reacția aceasta la mulți dintre amicii mei. Nu cred că-i chiar așa. E pînza lor freatică, de care, uneori, în mijlocul unor dimineți senine, cu soare și fără nici un strop de ploaie, în orașul acesta frumos, european și uneori de neînțeles, mi se face foarte dor.

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (X)

Sfîntul și Marele Sinod Panortodox, pregătit timp de mai bine de o jumătate de secol, s-a derulat însoțit de contestații dintre cele mai diferite: de la aspecte organizatorice la implicații presupus dogmatice. Cum am sugerat și în textul trecut, pregătirea ca atare a avut cîteva lacune imposibil de ignorat. Gîndit ca moment al celebrării unității ortodoxe, Sinodul trebuia să se asigure, prin cei care i-au făcut agenda, că nu există nici un motiv obiectiv pentru a fi pusă în discuție însăși legitimitatea întrunirii ierarhilor. Or, tocmai asta s-a întîmplat. Sub pretexte diverse – de la ambiția Moscovei la disputa canonică dintre Antiohia și Ierusalim și de la izolaționismul georgian la solidaritatea slavă a bulgarilor –, patru biserici locale nu au participat. Faptul în sine reprezintă, fără îndoială, o cauționare serioasă a rezultatelor Sinodului, fie și bune, dar cu atît mai mult dacă acestea suportă corecturi. Ce a început prost, nu are cum să se termine altminteri.

Se putea evita această situație care pune în lumină faliile din interiorul Ortodoxiei de azi? Cred că da. Comisia pregătitoare trebuia să facă o listă completă a tuturor temelor disputate și a tuturor crizelor, mai vechi sau mai noi, de natură strict teologică, dar și a celor numite nonteologice, însă nu mai puțin importante. Sinodul fie le punea pe programul său propriu, arătînd că este spațiul predilect al discutării nemulțumirilor din marea familie ortodoxă, fie încerca să le soluționeze înainte. Patriarhia Ecumenică, organizatorul principal, ar fi avut ocazia să producă proba unui centru eclezial istoric pus în slujba păstrării și intensificării unității. Cel care este primul între egali are și o responsabilitate pe măsură.

Sub pretexte diverse
patru biserici locale nu au participat.

Prestigiul bisericesc al Constantinopolului ar fi ieșit întărit dacă în toți acești ani de pregătiri, mai ales după 2000 încoace, ar fi susținut o comunicare permanentă, dacă ar fi renunțat la abordarea excesiv centralist-etnică, dacă ar fi dat curs sensibilităților culturale legitime ale altor biserici locale, dacă ar fi lucrat asiduu la recunoașterea realității ecleziale născute în afara cadrului canonic, dar care reclamă o aducere în matca rînduielii – de la diaspora la ortodoxiile „noi", precum cea din Macedonia –, dacă ar fi avut mai mult tact și mai multă empatie. Cu alte cuvinte, Sinodul Panortodox nu trebuia să imite condițiile, inexistente azi, ale unui Sinod Ecumenic, ci să își asume paradigma actuală în care trăim ca ortodocși. Realismul este celălalt nume al responsabilității.

Un alt pas necesar înaintea desfășurării ca atare a Sinodului ar mai fi fost cel al recuperărilor. O primă recuperare: a laicatului, format din bărbați și femei, fără o relevanță reală la Sinod. Fie doar și prezența liturgică nemijlocită a unor grupuri de credincioși din Bisericile reprezentate la vîrf ar fi fost un gest coerent ecleziologic. În plus, ar fi fost mai mult decît binevenită implicarea tinerilor, viitorul parohiilor noastre, mărturia vie a credinței în Hristos. O a doua recuperare: a celor care contestă din interior autoritatea ortodoxiei canonice, de la stiliști la schismaticii de toate spețele. Oricît de benefică ar fi prezența observatorilor heterodocși, lipsa de grijă față de propriii frați rătăciți dă un semnal descurajant.

Ar mai fi, în final, o a treia recuperare: a teologiei ortodoxe în ansamblul ei. Cu rare excepții, cu titlu personal, absența școlilor teologice din procesul pregătitor și din cel sinodal indică o birocratizare profană a deciziei. Dacă vedem la un loc ignorarea activă a laicatului și a teologilor deopotrivă, realizăm cît de fragilă este baza unui eveniment care ar fi trebuit să exprime credința pleromei bisericești. Tocmai acest grad scăzut de reprezentativitate va hrăni, după cum observăm, discursul antisinodal. Au apărut deja cei care pretind că apără Biserica de propriii ei păstori, care se declară în posesia adevărului nesmintit și care, pe culmile smereniei fiind, îndeamnă la răzmeriță. Iarăși, cred că toate acestea puteau fi evitate, așa cum cred că ele mai pot fi reparate.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

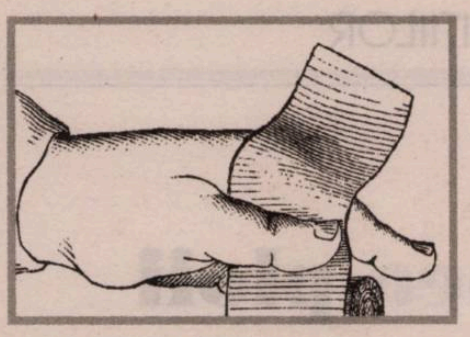

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Arta și teritoriul

Stau la coadă la Lost & Found-ul Aeroportului din Priștina, capitala Kosovo-ului, după un zbor din două bucăți, București-Viena și Viena-Priștina, în care o furtună de la Viena a dat toate orarele peste cap. După ce am plecat de la București cu o oră întîrziere, din cauza vremii din Viena, am prins la trap avionul de Priștina, și el întîrziat. Dar bagajul nu s-a putut ține după mine. După ce completez un fel de plîngere, ies la Sosiri, unde mă așteaptă un pușți subțire, cu un ecuson uriaș pe care scrie „Voluntar". M-a așteptat vreo jumătate de oră în plus, dar nu e supărat. Îi zic ce s-a întîmplat, îmi ia din mînă copia mea de formular și spune că o să se ocupe de bagaj, care va veni la hotel. Surpriză plăcută sau măcar consolare. Ospitalitate kosovară, fiindcă bagajul nu era, neapărat, treaba organizatorilor. Cu alte cuvinte, eforturile private ale unui festival de artă rezolvă problemele de reputație ale unei țări în curs de afirmare, Kosovo. Dar cum vine asta și unde duce?

Voluntarul e unul din cei 140 care se strîng anul ăsta la a 15-a ediție a Dokufest, festival – evident – de documentare din orașul istoric Prizren, care e, încă, în momentul cînd citiți aceste rînduri, în desfășurare, fiindcă începe pe 5 și se încheie pe 13. O săptămînă cu 240 de filme, selectate din peste 5000 de candidaturi. Dar ce caută un festival de documentare de asemenea calibru în Kosovo și, eventual, ce căutăm noi, o adunătură de scriitori la gazetă și pe site din Cipru, Serbia, Slovacia sau Argentina, la el, la festival?

Iliriana Kaçaniku, liderul istoric al Kosovo Foundation for Open Society (KFOS – Soros-ul local), în al cărei program „Connecting for Europe" am fost invitat aici, ne explică, la prima cafea organizatorică: Dokufest e un punct de intrare foarte bun pentru Kosovo și ceea ce se întîmplă aici. Teritoriul desprins în 2008 de Serbia printr-o declarație de independență care a dus la recunoașterea țării de numai 112 din cele 193 de state membre ONU (nu și România, care totuși are o atitudine diplomatică mai favorabilă decît alte țări UE) a avut o istorie ca o glumă sinistră. Kosovo e leagănul istoric al Serbiei, fiindcă Ștefan Dușan s-a încoronat în 1346 ca împărat la Skopje, pe vremea aceea parte din teritoriu, dar în același timp leagănul istoric al Albaniei, prin Liga Albaneză formată în 1878 chiar în orașul în care se întîmplă Dokufest, medievalul Prizren. Peste 450 de ani de stăpînire otomană au făcut ca în 1912, cînd a fost împărțit între sîrbi și muntenegreni, teritoriul să aibă o compoziție etnică explozivă, slavi ortodocși amestecați cu albanezi musulmani. Sărim peste aproape 100 de ani de regat al Iugoslaviei și Iugoslavie comunistă, pentru a ajunge la războiul din 1998, care a opus Serbia/Iugoslavia opresivă mișcării armate de independență a populației majoritare albaneze. Bilanț: cel puțin un masacru, cel de la Racak, în care forțele de securitate sîrbe au ucis 45 de albanezi.

Dokufest a început patru ani mai tîrziu. Eroll Bilibani, unul din fondatori, povestește că banii au venit de la ambasadele occidentale și de la organizații cum e KFOS, cea care m-a invitat. În 2016, înseamnă o echipă de 18 angajați permanenți, cărora li se adaugă alți 70, plătiți pe perioada festivalului, plus cei 140 de voluntari. Și un buget de 320.000 de euro, din care finanțarea oferită de stat e modică și vine tîrziu. Dokufest a generat în 2015 venituri de 4,7 milioane de euro, de pildă prin terasele cu nume ca Doku Burger. E, cu siguranță, o mașinărie de imagine pentru Kosovo-ul asimilat cu terorism și războaie. Eroll Bilibani admite că intenția de început a fost, în sens larg, politică, în direcția lui „o să clădim această țară uimitoare". Mai mult decît alte festivaluri, Dokufest are *panel*-uri educative, zone de *stand-up comedy* și produce, de pildă, cinematografe renovate, alte festivaluri mai mici (animație, de pildă) sau un alt cinematograf, alimentat solar.

Curios, identitatea unei țări se construiește la modul virtual, prin artă.

La acest punct, îți vine să spui: noi avem ceea ce Kosovo nu are, Noul Val al cinematografiei, de ce ne-am mărginit la a finanța pe alocuri acest nou val, fără să ne treacă prin cap să construim în jurul lui un eveniment de brand de țară? Poate trebuie să fi trecut printr-un război ca să ai determinarea de a face 15 ediții din așa ceva.

Dar Dokufest ca dispozitiv de imagine a țării funcționează la un mod destul de special. Atrage profesioniști și amatori de cinema din toată lumea, e incluziv, nu colportează nici un fel de poncife naționaliste, ba dimpotrivă, atunci cînd sînt militante, producțiile prezentate au mai degrabă un caracter reparatoriu și conciliant. Curios, identitatea unei țări se construiește la modul virtual, prin artă și/sau un gen de autoreflexivitate, dată de obiectul principal de activitate, documentarul. Nu cumva genul ăsta de identitate virtuală, artistică, dă la rîndul lui o țară virtuală?

Eroll Bilibani spune că nu, că zecile de mii de participanți de pînă acum sînt concreți, ca și banii și toate celelalte. Pentru voluntari e o școală, pentru cîrciumarii de la Fîntîna Șardevan, mană cerească și așa mai departe. „Oamenii sînt reali" și devin, prin Dokufest, „mai informați". De fapt, Dokufest e o mașinărie care pune Kosovo-ul pe hartă, aducînd aici oameni de pe toată harta.

E adevărat. Totuși, scopurile asumate ale organizatorilor și ale finanțatorilor gen KFOS au prea puțină legătură cu naționalismul cu granițe, teritorial. Fiindcă Dokufest nu e o platformă politică și nu e prieten cu politicienii, scopurile lui sînt cumva postpolitice, postteritoriale și fac admisibil un soi de optimism utopic. Pînă la urmă, arta există ca să facă suportabilă harta.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

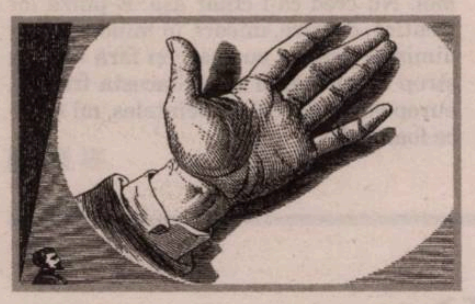

Adina POPESCU

portrete din mers

Disfuncțional

Sînt în camera unui hotel din Sozopol, în sudul Bulgariei. N-am reușit să mă conectez la Internet, deși pe *booking*, unde am făcut rezervarea, erai asigurat că există *wi-fi free* în întregul stabiliment. În realitate, trebuie să pîndești semnalul în holul de la recepție sau pe coridorul de la etajul 1. Seara, locul cu semnalul cel mai bun este acaparat de niște puștani ruși care comunică frenetic pe chat cu prietenii care au rămas acasă. De altfel, întreg hotelul este plin de ruși, uneori te simți ca-n filmele lui Nikita Mihalkov, mai ales seara, cînd se retrag pe balcoanele camerelor, își întind la uscat prosoapele și încep să cînte. Dimineața se trezesc înfometați. Micul dejun este de la 8 la 10, dar dacă ajungi la 9,30, nu mai prinzi nimic. Rușii – ce provin, după aparențe, din clasa muncitoare săracă – înfulecă cîte trei porții de ouă jumări și de crenvurști. Deși e un bufet suedez, numărul de porții este gîndit în funcție de cel al oaspeților hotelului. *„No more?"* – o întreb pe femeia de la așa-zisul restaurant, arătînd spre o tavă goală, cu resturi de ouă. Femeia ridică din umeri. Nu mă înțelege și nici nu se străduiește să o facă în vreun fel. Cafeaua nu este inclusă în micul dejun, costă o leva. E tare și bună, dacă reușești să găsești pe cineva care să binevoiască să pună în funcțiune filtrul care arată ca de pe vremea lui Brejnev. De cînd și în Bulgaria a intrat în vigoare legea antifumat, teoretic în cameră nu se fumează. Însă detectorul de fum a fost smuls din tavan, n-a mai rămas din el decît un cablu care atîrnă. O iau ca pe o încurajare, dar aleg să fumez pe balcon, și nu există scrumieră. Pentru că sînt din România, improvizez repede una din săpuniera de la baie. Tot nu are nici o utilitate, pentru că nu există săpun. În baie miroase a terebentină, mirosul vine dinspre vasul de toaletă. Te întrebi dacă pe țeavă nu cumva curge terebentină în loc de apă. La micul televizor care îmi amintește de televizoarele Sport de pe timpuri, poți vedea, seara, filme americane dublate în bulgară. Au o problemă cu engleza, dar și cu orice altă limbă străină, în afară de rusă. Însă am mai fost în Bulgaria, la Balcic, și știu că mă pot face înțeleasă într-un amestec de bulgară și română, avem multe cuvinte asemănătoare. Tot pe *booking*, scria că personalul hotelului vorbește trei limbi străine – engleză, germană și rusă. În realitate, se descurcă bine doar cu rusa. Hotelul nu are parcare – asta o știam, pentru că se află în orașul vechi, care teoretic e pietonal. Practic, e ocupat de mașinile localnicilor sau de cele ale șmecherilor. Dar se ridică mașini, e o ocupație pe care administrația locală o practică cu un mare zel, probabil că e o sursă bună de venit. Așadar, hotelul are un șmen cu o parcare privată – lași mașina acolo și plătești cu o reducere de 50%. Singurul obiect funcțional din cameră este aparatul de aer condiționat. Fără el, camera ar fi imposibil de locuit, căldura de aici e altfel, se simte că sîntem mai în sud față de marea noastră.

Pe net citisem că la Sozopol e plin de artiști.

Orașul vechi, așezat pe o peninsulă, e încîntător, însă a fost transformat într-un imens bazar, pe alocuri kitsch. Înghețată, porumb fiert, clătite etc. – ca la noi, la Mamaia, în partea ei proletară. Terase pentru toate buzunarele, găsești cu greu o masă liberă, apoi stai cîte o oră să te bage în seamă vreun chelner. După ce te saturi de așteptat, te ridici și pleci, apoi pierzi o altă oră pentru a găsi o altă masă liberă. Te adaptezi rapid și înveți să mănînci în orele cînd lumea e la plajă sau seara tîrziu, cînd începe distracția de noapte. Sau mănînci de la market – este mai ieftin și găsești de toate. Un excelent tzatziki la PET costă, în banii noștri, 3 lei. Mă întreb de ce aceste produse din țara vecină și prietenă nu se importă și la noi, nu le găsești nici la Cora, nici la Carrefour.

Însă Sozopol are și multe lucruri bune de oferit – cum ar fi midiile, gătite în toate modurile posibile și la prețuri decente. Plaja, deși e mică, e curată și bine organizată, bulgarii (și rușii) își strîng gunoaiele și le duc la coșurile de gunoi. E plin de bărbați tatuați, tatuajul reprezintă un soi de statut. Brațe, piepturi și spinări pictate. Probabil că cei fără tatuaje sînt doar fraierii. În rest, toți bărbații par să aparțină clasei de jos, au mutre de bișnițari sau de șoferi de camion. Pe net citisem că la Sozopol e plin de artiști, dar n-am identificat nici unul pînă acum, probabil că stau ascunși sau merg la plajă mai departe, la Arkutino.

Nu-mi displace locul. Nu e nici Mamaia, nici Vama Veche, dar are cîte puțin din fiecare. Una peste alta, marea bulgărească seamănă bine cu cea românească, e vorba în primul rînd de o mentalitate comună pe care o întîlnești atît în servicii, cît și la turiști. Dacă vrei să te simți bine, nu trebuie să te enervezi, trebuie să știi doar să te adaptezi și să vezi partea plină a paharului. Exact ca în România. La peste 25 de ani de la o schimbare politică majoră, cele două țări încă pot fi caracterizate perfect printr-un singur cuvînt – disfuncțional. Lucrurile ar putea să meargă înspre bine, însă nu merg, se împotmolesc undeva la jumătate. Oamenii au cele mai bune intenții, însă nu se străduiesc prea mult să prindă din urmă țări mai civilizate. Ne-am obișnuit cu toții așa, ca nimic să nu funcționeze cum trebuie, să improvizăm și să ne adaptăm. Astfel, o săpunieră poate fi transformată în scrumieră și totul va fi bine.

Bianca VOINESCU

Radiografia „binelui“

Eram în ultimul an de gimnaziu, în vizită la prieteni de familie, și mă aflam, ca de fiecare dată, în camera în care „se jucau copiii“. Mi-am auzit întîmplător mama discutînd serios în sufrageria prietenilor săi despre cum eu „trebuie“ să urmez o meserie care să-mi asigure un trai sigur, iar pentru ca acest lucru să se întîmple, „trebuie“ să merg la un liceu economic. Acel „trebuie“ repetat mi-a declanșat revolta contra faptului că mi se contura o direcție din care eu nu făceam parte, nu eram consultată și nu se lua în calcul ca decizia să fie a mea. Cearta care a urmat în acea vizită a fost proclamarea independenței mele de adolescentă.

Acel „trebuie“ repetat mi-a declanșat revolta.

Mi-am ales liceul după propriile criterii și evaluari, dincolo de fricile mamei și în ciuda opiniei profesorilor despre media generală a clasei. Atunci totul se aborda la nivel general, deși scăpasem de comunism de mai bine de șase ani. Acest tip de comportament bazat pe generalizare și „trebuie“ ne domina și există încă în sistemul de învățămînt românesc și după douăzeci de ani.

În anul întîi de facultate, cînd părinții mi-au spus să-mi găsesc un loc de muncă pentru că veniturile lor se împuținaseră, m-am angajat într-o agenție imobiliară cu gîndul că astfel voi avea ocazia să cunosc mai bine Bucureștiul, să îmi învingtimiditatea, să fiu independentă și să-mi iau o Dacie. Am căutat apoi job-uri *part time* ca să reușesc să aprofundez prin practică chestionarele de cercetări de marketing pe care le abordam (din nou la nivel generic) în facultate. M-am pregătit pentru interviuri la multinaționale și agenții de recrutare pentru a obține un post cît mai apropiat de aria de studiu și pentru a-mi putea completa experiența teoretică cu lucruri practice. Am deprins un mod de gîndire, am atins obiective, am urmat proceduri, am făcut, așadar, pașii „corecți“ pe care i-am învățat de la părinți, profesori, colegi, șefi ș.a.m.d. Toate aceste surse au fost deosebit de importante în formarea mea ca adult. Eram „bine îndrumată în viață“ și pregătită să dau mai departe informațiile mele. Integrată în societate, mă simțeam un robot care știa să apese butonul „trebuie“, evaluam și uneori contestam analizînd procedura. Înarmată cu toate aceste instrumente, îmi gestionam viața și îmi amînam proclamarea independenței mele ca adult – uitasem să mă mai întreb ce-mi doresc și care este scopul propriu pe care să-l dau vieții.

Am ales să caut motivația presiunii lui „trebuie“ și să-i dau un sens ludic.

Cred că este importantă perspectiva pe care o avem asupra adolescenței noastre, atunci cînd vine timpul pentru radiografierea unei etape esențiale, cea la care începem să facem alegeri ale rețetei de „bine“ în care credem. Modalitatea prin care o facem – independent sau influențat – ne reflectă uneltele pe care le folosim pentru a depăși etape. Cîți dintre noi ne găsim timpul să reflectăm asupra acestui aspect? Cîți alegem să ne uităm în oglindă înainte de a recomanda rețeta binelui? Către cine facem aceste recomandări? Cum o aplicăm copiilor din jurul nostru?

Am ales să caut motivația presiunii lui „trebuie“ și să-i dau un sens ludic abia după o analiză personală de găsire a propriului adevăr, o privire de ansamblu a „descrierii de post“ a părinților mei, a opiniilor primite din cercul de apropiați. I-am pus pe rînd acestui sens pălăria curiosului, a entuziastului, a aventurierului. A fost frumos jocul interior, așa că, de plăcere, discutînd fără bariere o carte pe lună cu personalități culturale, scriitori, artiști sau specialiști. Toți acești oameni au venit voluntar și cu cea mai mare deschidere, fiind oaspeți speciali ai Clubului de lectură „Fanbook“. Ne-am apropiat, ne-am exersat gîndirea critică, argumentația, relaționarea și încrederea de sine. Ne-am jucat cu noi, cu ideile, cu barierele, cu presiunile exterioare, cu ambițiile, motivațiile și – de ce nu? – cu indignarea și moralitatea. Am avut și divergențe pe subiecte tabu din cărți. Este delicat să abordezi nuanțele hoției, ale morții, ale sexualității, ale moralității, ale violenței, ale bolilor, ale prostituției etc. și ies la suprafață principiile de viață ale fiecăruia. Este foarte important acest mediu care îți permite să te dezvălui, chiar și ție însuți. Orice ocazie de acest fel poate deveni o proclamare a independenței fiecăruia, indiferent că ne aflăm într-o vizită, la școală, la serviciu sau la un cerc de lectură.

Mi-am asumat o singură sarcină din meseria de părinte, aceea de a transmite copiilor și adolescenților pasiunea pentru lectura

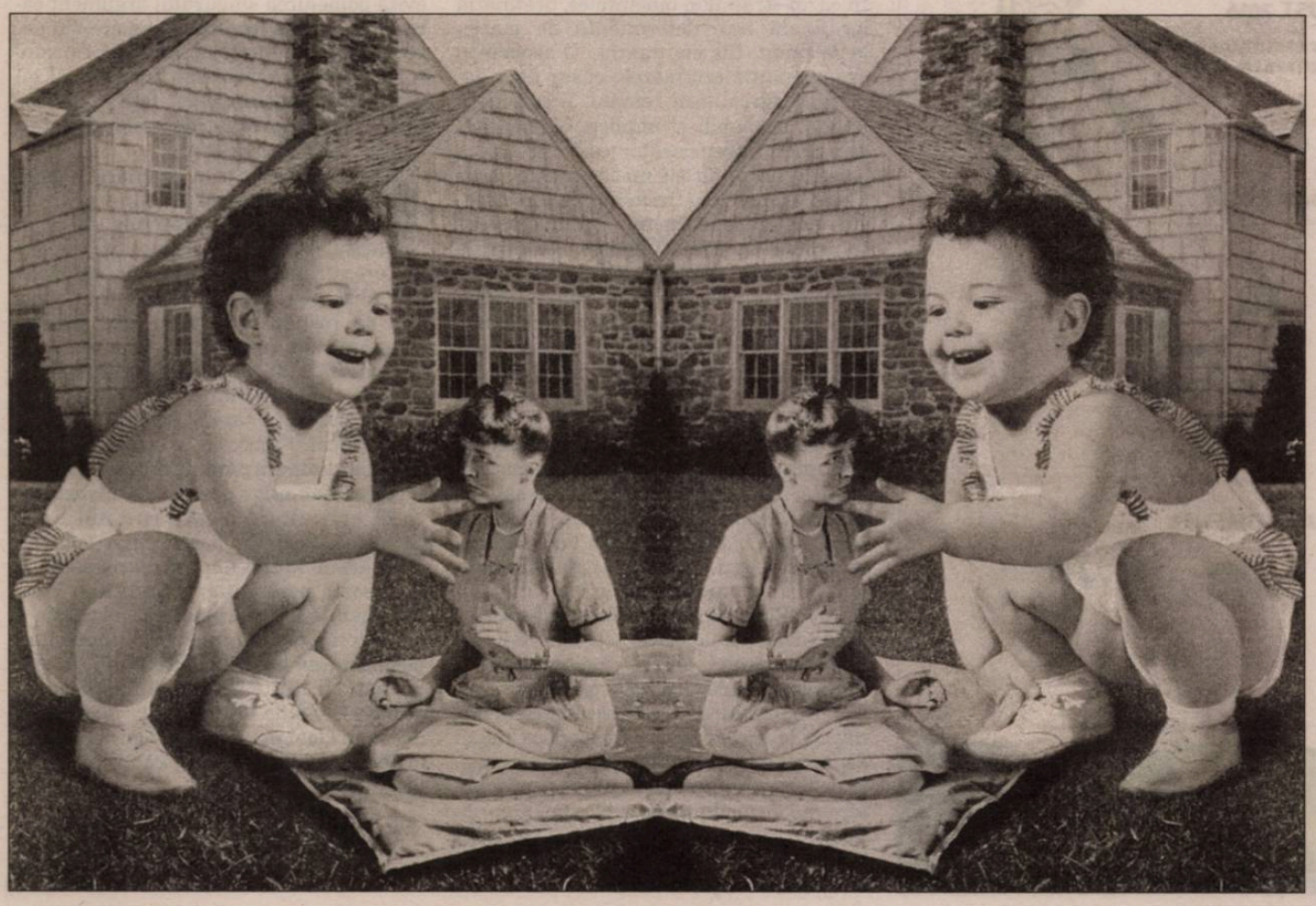

Am avut divergențe de opinie cu două mămici în urma lecturii cărții *De ce fierbe copilul în mămăligă* de Aglaja Veteranyi, text care impresionează prin realism, cu multiple calități literare, premiat internațional și foarte apreciat de critici. Părinții au fost indignați, considerînd cartea nepotrivită pentru vîrsta fiicelor (13 ani) și moralitatea „normală“. Ulterior, fetele au participat selectiv la întîlnirile clubului. Dar astfel de cărți puțin discutate sînt totuși importante pentru înțelegerea suferinței exterioare nouă, a superstițiilor, a înstrăinării, a relațiilor de familie și a celor de abuz.

Pentru echilibru, voi cita și un părinte care a ales să discute deschis și al cărui copil mi-a mărturisit că abordează și alte subiecte „interzise“ sau considerate dificile: „Noi, părinții, încercăm să îi protejăm pe copiii noștri de eșec, fără să ne gîndim că, de fapt, îi protejăm pe copiii noștri de succes sau fericire – succes care se obține sau se învață prin dezvoltarea unor trăsături provenite doar în urma unui eșec.“

Bianca Voinescu *este director și co-fondator al Asociației CSR Mindset, inițiatorul și organizatorul Clubului de lectură „Fanbook“.*

Vlad MACRI

Cumințenia Pământului Agricol, în viziunea lui Marian Munteanu

În tot mai desele sale apariții publice, domnul Marian Munteanu a fost de fiecare dată rugat să vorbească despre măsurile cu caracter economic pe care Alianța Noastră, formațiunea politică pe care a înființat-o, le are în vedere. Nu a pomenit pînă în ziua de azi decît una: „suspendarea dreptului cetățenilor străini de a cumpăra terenuri agricole în România". Aș remarca în primul rînd o problemă aparent formală. Aceeași măsură poate fi exprimată și sub forma următoare: „suspendarea dreptului cetățenilor români de a-și vinde terenurile agricole cetățenilor străini". Este vorba despre aceeași interdicție, dar, văzută din alt unghi, ea dă naștere unor implicații diferite, atît legale, cît și economice.

Care este rațiunea acestui demers? Ea apare în „Proclamația" din 27 martie 2016 a Alianței Noastre: „restaurarea drepturilor patrimoniale ale cetățenilor români cu privire la teritoriul național". Dar despre ce restaurare este vorba? Pînă în anul 2010, aproape toată suprafața agricolă a României a fost privatizată: retrocedarea și redistribuirea suprafețelor de teren agricol a început în anul 1991, iar pînă în anul 2005, 95,6% din suprafața agricolă a țării fusese deja retrocedată foștilor proprietari sau moștenitorilor legali ai acestora. Care sînt cetățeni români... Ce mai poate fi „restaurat"? Respectivii cetățeni români, proprietari funciari, au avut dreptul să-și vîndă pămînturile către străini persoane fizice doar de la 1 ianuarie 2014, cînd a fost liberalizată piața funciară, conform obligațiilor incluse în Tratatul de Aderare la Uniunea Europeană. În cei doi ani și jumătate care au trecut de atunci, vînzînd, ei nu au făcut decît să-și exercite un drept asupra proprietății lor, nu asupra vreuneia a statului român.

Deci drepturile patrimoniale ale cetățenilor români cu privire la terenurile agricole de pe teritoriul național au fost restaurate între anii 1991 și 2010. Ce ar mai fi de restaurat? Cumva drepturile statului român, printr-o nouă și disimulată formă de renaționalizare? Domnul Munteanu nu vorbește decît despre o „suspendare temporară" a înstrăinării către străini (spre nemulțumirea unor naționaliști mai radicali ca dînsul!), deci doar despre o vremelnică îngrădire a drepturilor firești ce decurg din dreptul de proprietate asupra unui teren. Ca un fel de „excepție agricolă", parafrazînd expresia, inventată de francezi, „excepție culturală". E ca și cum, pentru cîțiva ani, milioane de hectare de pămînt ar căpăta statutul *Cumințeniei Pământului* a lui Brâncuși. De fapt, a familiei Romașcu... Este statuia „lor", dar nu au dreptul să o vîndă la cel mai bun preț posibil, adică în afara țării.

Marian Munteanu și-a îmblînzit poziția în ultimele zile, vorbind mai ales despre necesitatea dreptului de preempțiune al cetățenilor români în aceste tranzacții cu terenuri agricole. Iarăși nu înțeleg ce ar mai trebui legiferat în acest sens. Problema este reglementată de Legea nr. 17/2014 privind unele măsuri de reglementare a vînzării-cumpărării terenurilor agricole situate în extravilan și de modificare a Legii nr. 268/2001 privind privatizarea societăților comerciale ce dețin în administrare terenuri proprietate publică și privată a statului cu destinație agricolă și înființarea Agenției Domeniilor Statului. În acest text este prevăzut faptul că „vînzătorul înregistrează, la primăria din raza unității administrativ-teritoriale unde se află terenul, o cerere prin care solicită afișarea ofertei de vînzare a terenului agricol situat în extravilan, în vederea aducerii acesteia la cunoștința preemptorilor; titularul dreptului de preempțiune trebuie ca în termenul de 30 de zile să își manifeste în scris intenția de cumpărare, să comunice acceptarea ofertei vînzătorului și să o înregistreze la sediul primăriei unde aceasta a fost afișată. Dacă în acest termen nici unul dintre titularii dreptului de preempțiune nu își manifestă intenția de a cumpăra terenul, vînzarea terenului este liberă, urmînd ca vînzătorul să înștiințeze în scris primăria despre aceasta. Vînzarea liberă a terenului la un preț mai mic decît cel cerut în oferta de vînzare ori în condiții mai avantajoase decît cele arătate în aceasta atrage nulitatea absolută; înstrăinarea prin vînzare-cumpărare a terenurilor agricole situate în extravilan fără respectarea dreptului de preempțiune sau fără obținerea avizelor prevăzute de lege este interzisă."

Mai există un argument menționat în sprijinul acestui demers privind proprietatea funciară. El nu este explicit menționat în documentele Alianței Noastre, dar apare obsesiv în toate luările de poziție ale susținătorilor săi: cumpărarea terenurilor de către străini se numește *„land-grabbing"* (un fel de „însfăcare funciară"), iar ea afectează în mod grav securitatea națională. Cum anume? Este pusă în pericol „suveranitatea alimentară" și, pe termen lung, chiar „securitatea alimentară" a țării. În ce mod? Străinii exportă produsele agricole. Adepții acestei elucubrații afirmă că problema „însfăcării" terenurilor nu este doar una definită de întrebarea „Cine deține terenurile?", dar mai ales de întrebarea „Cum sînt ele întrebuințate?". În cazul străinilor, bineînțeles, destinația lor finală este determinată de marjele de profit. Cît mai mari... O asemenea argumentație are marele cusur de a jigni grav agricultorii români; îi consideră inepți, incapabili și implicit falimentari, căci orice întreprinzător care nu are ca obiectiv un profit cît mai bun este sortit pieirii economice. Orice agricultor visează – și e firesc să viseze – să investească într-un hectar cam cît pentru o cultură de porumb și să obțină de pe același hectar beneficii cam cît de pe unul cultivat cu lavandă. Evident, așa ceva este imposibil.

Care sînt diferențele dintre un agricultor român și unul străin? Amîndoi sînt obligați să respecte aceeași legislație națională în domeniul agricol și fiscal. Amîndoi mai sînt supuși unor condiționări imposibil de ocolit: în primul rînd, cea geografică. Nu are sens să cultivi roșii sau pepeni în Covasna, la fel precum e aberant să plantezi livezi de meri în lunca Dunării. Și orice agricultori, fie ei pînă și romulani ori klingonieni, tot grîu vor cultiva în Cîmpia Română. În al doilea rînd există o condiționare financiară: toți fermierii, români ori străini, doresc să aibă profit cît mai mare, așa că visează la plantații de goji, dar puțini au bani să investească în așa ceva. Din aceste motive mi se pare limpede faptul că diversitatea culturilor agricole pe teritoriul României nu va fi nicicum afectată de modificarea cetățeniei proprietarilor de terenuri. Implicit, nici suveranitatea sau securitatea alimentară ale țării nu au cum să fie afectate.

Mai rămăsese aberația exprimată prin propoziția „Străinii exportă produsele agricole". Cu un „doar" parșiv subînțeles: „doar străinii...". Ei bine, este fals, orice agricultor român are și el dreptul și posibilitatea de a-și exporta produsele. Ca orice străin! Nu există nici o discriminare, nici o lege a Uniunii Europene nu le restricționează fermierilor români dreptul de a exporta. Și, dacă e să fim corecți, mai toți întreprinzătorii din domeniu, români ori străini, își vînd recoltele tot către mega-firme străine de angrosiști agricoli, firme cu activitate legală pe teritoriul României.

Mulți dintre simpatizanții propunerii legislative a Alianței Noastre înțeleg, din nefericire, într-un mod simplist această inițiativă. Ei doresc „oprirea jafului asupra averii poporului român". Am explicat, cred, suficient, faptul că respectiva avere nu este a unui popor în sens global, generic, ci a unor oameni în carne și oase și cu drepturi de proprietate inalienabile. În plus, cuvîntul „jaf" în sine nu are sens în acest context, căci este la mintea cocoșului că nici un străin nu o să încarce cu buldozerele, în vagoane, milioane de metri cubi de țărînă românească pentru a o transporta peste granițe. Dreptul de proprietate asupra unui teren agricol înseamnă, de fapt, dreptul de a-l exploata în acord cu legislația națională și dreptul de a-l vinde tot conform aceleiași legislații. Nimic mai mult. Pardon, era să uit... Mai există dreptul de a-l arenda. Iar aici se află o anomalie pe care acești simpatizanți „munteniști" nu par a o observa: faptul că interdicția mai sus pomenită nu afectează decît proprietatea terenurilor, nu și dreptul la arendare. Conform propunerilor lui Munteanu, eu, proprietar funciar român, nu voi mai avea dreptul să-mi vînd pămîntul unui străin. Dar rămîn cu dreptul de a i-l arenda. Ceea ce, în sensul „suveranității și securității alimentare naționale", ridică aceleași paranoice îngrijorări.

Din cîte am observat, inițiativa Alianței Noastre se bizuie pe argumente populiste, patriotarde, în timp ce, în mod straniu, evită pomenirea singurului argument care ar da justețe, corectitudine acestui demers. Anume protejarea întreprinzătorului român. Defavorizat financiar, el nu are posibilitatea de a face față prețurilor pe care investitorii occidentali le pot oferi pentru un hectar de teren.

Un moratoriu, o amînare a liberalizării pieței funciare ar fi benefică și sînt convins că ar fi înțeleasă și de către proprietarii români de terenuri agricole (care, pentru o vreme, ar fi păgubiți). Dar ea nu ar avea nici un rost în lipsa unei alte măsuri, una mult mai importantă: crearea unor oportunități de finanțare pentru agricultorii români. Cum ar fi o bancă de credit agricol în care și statul român să fie implicat. Fiindcă a le interzice străinilor să cumpere pămînt fără a le acorda credite românilor dornici să investească în agricultură e ceva cu totul lipsit de logică. Poate ar fi fost chiar oportun ca Marian Munteanu să pornească de la această necesitate, a creditului agricol, înainte de a promova o restricție a tranzacționării terenurilor. Fiindcă fără posibilitatea creditării, zece mii de metri pătrați din Bărăgan, chiar dacă ar ajunge la fel de ieftini ca un hectar din deșertul Gobi în urma retragerii „stranierilor", tot intangibili ar rămîne pentru bieții fermieri români.

__Vlad Macri__ este scriitor și jurnalist.

PUBLICITATE

Cu ochii-n 3,14

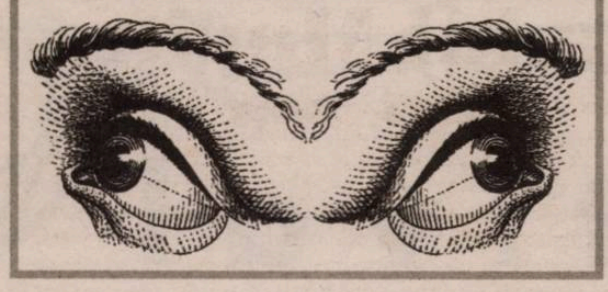

DE CE MUNCA POETULUI ÎN MUNȚI (ÎNȚELEGÎND PRIN ASTA O CONVERSAȚIE ÎNTRE ABSURD ȘI IREALITATE) NU E CUTREMURĂTOARE?

■ Din gîndirea cretinilor care conduc Turcia de azi: „Nu cred în egalitatea de gen“ (Erdogan, dictatorul); „Creșterea șomajului are drept cauză faptul că femeile vor să muncească și ele“ (Sismek, ministrul Economiei); „Dacă fetele se duc la școală, unde mai găsesc bărbații neveste?“ (Ekmekci, consilier la Justiție); „De ce munca din gospodărie nu le ajunge femeilor?“ (Eroglu, ministul Pădurilor și Apelor); „Violatorul este mai puțin vinovat decît victima lui care face avort“ (Ustun, ministul Justiției); „Toate victimele violurilor trebuie să nască. Va crește statul copiii aceia, dacă e necesar“ (Akdag, ministrul Sănătății); „De ce să facă avort și să omoare copilul rezultat în urma unui viol? Mai bine să moară femeia“ (Gokcek, primarul Ankarei). *Notă:* N-am pus sedilele în numele ăstora pentru că nu merită. (**M. C.**)

■ O întîmplare din copilăria poetului Bacovia, zis Iorguț, citată într-o biografie inedită, aflată încă în manuscris: „Pe cînd avea șase ani, familia îl pierduse o zi și o noapte. Ce se întîmplase? În ajun, Iorguț se dusese la Biserica Precista și, puternic impresionat de sunetul clopotelor, a urcat în clopotniță după paracliser, ca să vadă de aproape. Dascălul, neobservîndu-l, la plecare l-a încuiat în turnul bisericii și nu l-a descoperit decît a doua zi cînd s-a dus să tragă din nou clopotul.“ (**M. C.**)

■ Marx, despre țăranii români: „Rasă puternică, primitivă, în special în munți și în Banatul Craiovei. La fel țăranii din Transilvania. Ironici. Fizionomie meridională. Zeflemiști.“ Care va să zică, și bășcălia s-a născut la sat. (**M. P.**)

■ O spun an de an, în acest colț de pagină, cu convingerea că risipesc orzul pe gîște. Dar nu pot să n-o spun, că mă zgîrie. După Bac, începe lumea să vorbească despre „procentul de promovabilitate“ – înțelegînd prin asta cîți au promovat. E greșit. „Procentul de promovabilitate“ e mereu 100. Cei care iau Bac-ul reprezintă „procentul de promovare“. În plus, e și mai ușor de pronunțat. (**M. V.**)

■ O conversație pe stradă între o mamă și fiicele ei (10-12 ani). „Unde vreți să mergem duminică? În parc sau la mall?“ „La mall!“ – exclamă fetele în cor. „Iar vreți să vă luați haine?“ – întreabă mama, ușor îngrijorată. „Nu. Dar e mai interesant să te plimbi printre haine decît în natură!“ – spune cu seriozitate fiica mai mare. Așadar, plantați prin parcuri umerașe, topuri și rochițe, ca să le placă și fetelor natura! (**A. P.**)

■ Consiliul Local din Telford, UK (un oraș de peste 100.000 de locuitori) a amendat un cetățean cu 60 de lire pentru că și-a dus copilul, elev la o școală publică din oraș, în vacanță, în timpul trimestrului școlar. Omul a sunat la Primărie și a cerut explicații. A primit un răspuns pe care l-a calificat drept „obraznic“, așa că s-a gîndit să protesteze într-un fel original. A mers la sediul Consiliului Local și a pus pe ghișeul funcționarului cuantumul amenzii în monede de cîte un penny. Adică 6000 de monede! Mici, e drept, dar foarte multe pentru un casier care trebuie să încaseze așa ceva. Dacă socotim că are nevoie de o secundă ca să numere fiecare monedă, primirea amenzii îi ia casierului mai bine de o oră și jumătate. Asta dacă rămîne concentrat pe toată durata operațiunii și nu greșește. Mie mi se pare că cetățeanul merită o diplomă pentru „cel mai bun tată“. Nu doar pentru că își face vacanțele cu copilul său, ci pentru că îi dă excelente exemple de civism. De plătit, a plătit amenda – semn că respectă ordinea de drept. Dar a plătit-o într-un mod absurd, pe măsura absurdului sancțiunii. Un model de reciprocitate în relația cetățeanului cu statul. Un model britanic, precizez. În România, nu ține... (**S. V.**)

■ Ce ți se poate întîmpla cînd te așezi pe o bancă în fața Primăriei, într-un orășel de provincie: omul de pe banca alăturată e gata să moară, sub ochii tăi. Alți doi oameni de lîngă el încearcă să-l miște, țipă, îi trag palme. La început nu-ți vine să crezi, ai senzația că e o joacă, o irealitate. Dar apoi, cînd te mobilizezi, împreună cu alții din jur, și omul își revine cît de cît, și chemi Salvarea, care vine în cinci minute, totul redevine realitate. Una aproape normală (**I. P.**)

■ În capitolul „Delict“ al cărții lui Andrew Solomon *Departe de trunchi* (Editura Humanitas, 2015, traducere de Ioana Miruna Voiculescu), e vorba despre copiii „diferiți“, care devin infractori sau ucigași. Se nasc fără dizabilități fizice, dar eșuează pe parcurs. Mărturia soților Klebold, al căror fiu, Dylan, împreună cu prietenul său, Eric Harris, a omorît în 1999 12 elevi și un profesor, la Liceul Columbine din Littleton, Colorado, și apoi s-au sinucis, e cutremurătoare: „Era tînăr și sănătos și poate ar fi putut fi donator de organe. După care m-am gîndit: cine ar vrea organele unui ucigaș? (...) Le citim copiilor noștri povești și-i învățăm că există oameni buni și oameni răi. N-aș mai face-o acum. Le-aș spune că fiecare dintre noi are capacitatea de a fi bun și capacitatea de a face alegeri greșite. Dacă iubești pe cineva, trebuie să iubești și binele și răul din el. (...) Cînd aud la știri despre teroriști, mă gîndesc: e copilul cuiva.“ (Sue, mama lui Dylan). (**A. M. S.**)

CA SĂ SCAPE DE UZUL RAȚIUNII, FURNIZORII CHESTIILOR GRATUITE AU AJUNS SĂ TE DERANJEZE BLEUMARIN

■ Știre citită pe digi24.ro: doi polițiști din Ilfov i-au „dijmuit“ șpaga unui coleg de-al lor. Adică din 1500 de euro dați de un cetățean ca să scape de dosar penal, la „utilizatorul final“ au ajuns doar 400, ceilalți doi intermediari oprindu-și cîte-o parte. Consemnez aici pentru o viitoare istorie a șpăgilor. (**M. V.**)

■ La colțul străzii a fost instalat un cub de pînză albă, anticanicular, cu o latură la vedere, inscripționat cu verzale roșii: Primăria sectorului 6. HELP POINT. Oare ce-ar fi fost dacă apărea scris Punct de prim-ajutor? Ne-am fi trădat antinostalgicele iubiri pentru verile de odinioară?! Sau, pur și simplu, ne-am pierdut uzul rațiunii în vîlvătaia estivală și nu mai știm ce vorbim... nu gîndim. *Help!* (**R. M.**)

■ O nouă culme a românismului a fost atinsă de furnizorii chestiilor de-ale gurii: hot-dog românesc. Aștept un cheeseburger cu brînză bună în burduf de pîine. (**D. S.**)

■ Am primit, în căsuța poștală, un flyer-reclamă la o farmacie. Atașată de flyer, o mostră cu două pastile de bilă. N-am probleme cu bila, dar ce să fac cu ghesul de a folosi mostre gratuite? (**S. G.**)

■ *Le Monde* publică șase sfaturi pentru a putea lucra, incognito, pe plajă, fără să te deranjeze petrecăreții. Cred și eu! În țara celor 36 de zile de concediu, culmea vacanței e să tragi chiulul de la vacanță muncind pe șestache în timp ce toată lumea e în vacanță. Spor la treabă! (**M. M.**)

■ Pe Calea Victoriei, vizavi de MNAR, a apărut Monumentul Cojii de Sămînță, de la daci pînă în prezent. Puțin mai încolo, pe bulevardul Elisabeta, lîngă Liceul „Lazăr“, trei personaje: el – în tricou și pantaloni bleumarin, cu adidași, ea – brunetă, într-o rochie elegantă, cu imprimeu de leopard și decolteu adînc, în V, plus pantofi cu toc, și băiețelul – într-un tricou simplu și pantaloni scurți kaki. El o ține pe ea de mînă. Toți trei au ochii în telefon. Sînt, probabil, imersați în altă operă de artă bucureșteană... (**C. Ș.**)

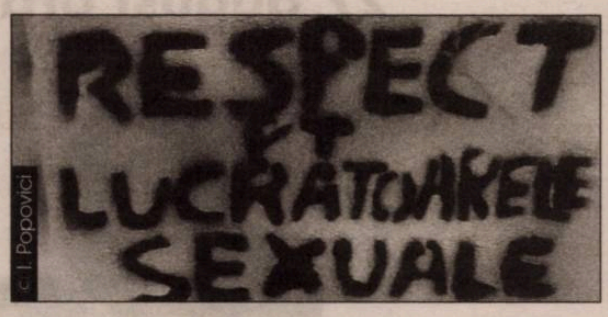

c.t. Popovici

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL : în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

festival DILEMA VECHE

26 - 28 august 2016

în Cetatea
ALBA IULIA

NOI suntem ceilalți

festival.dilemaveche.ro

BELLA CIAO

27 august ora 21.00 Scena Piața Cetății

Riccardo Tesi, Lucilla Galeazzi, Elena Ledda, Ginevra Di Marco, Alessio Lega, Andrea Salvadori & Gigi Biolcati

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA · ALBA IULIA · Biblioteca Județeană Alba · CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA · TRANSAVIA · BATALIONUL 138 GENIU "APULUM" · Comisia Europeană · europe direct Alba Iulia

Automobile Bavaria · FLOREA · AQUA CARPATICA · DOMENIILE SĂMBUREȘTI · mready · hama · adevărul

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **652** ■ 18-24 august 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

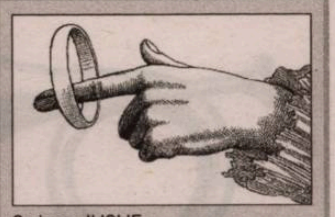

Selma IUSUF
legende **urbane**
10

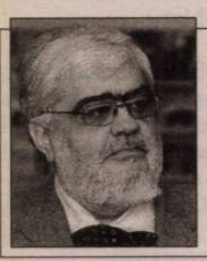

ANDREI PLEȘU
„Solidarități“
pagina **3**

GEORGE RĂDULESCU
„Ville de Québec sau cum să respiri istorie“
pagina **21**

BIANCA-OLIVIA NIȚĂ
„Despre eternul nostru complex de inferioritate“
pagina **22**

Festivalul Dilema veche 2016

„Simt că Alba Iulia este un loc în care merită să vii.“

ANDREI PLEŞU

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

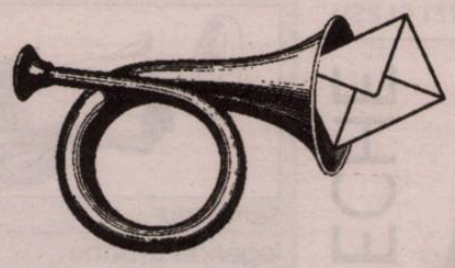

turneu de inbox

Nr. 648

Mai bine volan decît biciclist

Nesiguranță și neîncredere

Luni, 11 aprilie, o zi ploioasă, în care „zen-ul" acumulat peste week-end se năruie imediat ce ies din casă și ajung în stradă. Plouă mărunt, deci toată lumea și-a luat mașina, așa se explică ambuteiajul, claxoanele excesive, o ambulanță cu sirena pornită care trebuie să avanseze printre cutiile de tablă aliniate pe o stradă prea îngustă, în spatele unui semafor.

E un început de săptămînă greu, care îți sugerează, încă de la primele ore, că trebuie să intri în ritmul străzii, altfel ești mîncat.

Întorcîndu-mă de la serviciu, opresc la semaforul dinaintea unei intersecții largi. Semaforul e setat astfel încît, pe culoarea verde, am la dispoziție șase secunde pentru a mă pune în mișcare, a pătrunde în intersecție, a mă asigura că nu vine vreun șmecher din sens opus și, în sfîrșit, să trec intesecția ajungînd cu bine pe malul opus. Iar eu cunosc intervalul scurt al respectivului ciclu semaforic, însă alții sînt luați prin surprindere de subita culoare roșie și ajung blocați în mijlocul intersecției, fiind aproape linșați de mulțimea de mașini dezlănțuită, proaspăt scăpată de sub restricția culorii roșii.

Și observ, în această intersecție, inși din mașină. Prin traficul intens, oamenii care traversează prin fața mea, un polițist în jachetă verde fosforescent, cu caschetă albă. Nici nu mă dumiresc bine, că aud bătăi în geam. Un om cu părul alb și *hands-free* în ureche îmi spune: „Bă, uită-te la milițianu' ăla din intersecție, că dă din mîini ca nebunu' să treci. Tu p-ăla tre' să-l respecți primu', nu semaforul!" Se schimbă culoarea semaforului pînă să-mi dau seama ce mi se întîmplă și mă pun în mișcare de frică să nu fiu din nou sancționat. Pătrund în intersecție unde, după ce ofer prioritate unei ambulanțe, observ polițistul cum face pași hotărîți spre mașina mea și-l aud spunînd, în timp ce ținea mîna îndreptată către mine: „Bă, tu nu te uiți, mă, la mine, prostu' dreacu' ce ești?"

Acum, ce să zic?! Că asta e țara în care trăim? Că ăștia sînt reprezentanții autorităților statului? Că polițistul ar trebui să aibă un standard profesional, un cod de conduită sau un regulament al profesiei pe care ar trebui să-l onoreze? Că polițistul lucrează în cadrul unei instituții care declară că unicul scop ei e acela de a oferi „Siguranță și încredere" cetățenilor în slujba cărora activează? Mă pufnește rîsul numai la gîndul că toate astea mi-au trecut prin cap. Încheie fără o părere anume, dar cu un sentiment de deșertăciune.

Alex GHEORGHE
alex.gheorghe06@gmail.com

Dilema veche vă propune

■ Mai toată muzica înregistrată sau cîntată live de jazzman-ul Nicolas Simion mi se pare cît se poate de interesantă. Pentru început aș recomanda albumul *Third Rhapsody – Nicolas Simion Group,* care se găsește prin magazinele de specialitate și în care poți descoperi tema *Rapsodiei I* a lui George Enescu sau diverse teme folclorice românești transpuse în compoziții de jazz originale, plăcute și fascinante. O muzică de foarte bună calitate. (Andrei Manolescu)

■ Am început să recitesc *Plăcerea textului* a lui Roland Barthes. De fapt, căutam ceva și am zis că doar o răsfoiesc. Pe naiba. Eseul ăsta speculativ și relaxat al lui Barthes are ceva cuceritor de la prima la ultima pagină. Pur și simplu, o plăcere. (Ana Maria Sandu)

■ De vacanță: Arkutino, una dintre cele mai frumoase plaje din Bulgaria, oarecum izolată și aproape pustie, cu nisip fin și apă curată, un fel de plaja de la Mamaia, dar fără oameni și fără fițe; Dalboka, locul în care poți mînca scoici în toate modurile posibile, de la chifteluțe la ardei umpluți cu scoici, la prețuri decente, se poate plăti în lei, leva sau cu cardul; plaja cu cărți de la Vama Veche unde, în mica lor bibliotecă, există și antologia *Cu ochii în 3,14.* (Adina Popescu)

■ Dvora Meyers, *De la Nadia pînă azi,* Editura Publica, 2016. Dacă la Jocurile Olimpice sportivele din România n-au demonstrat cine știe ce performanțe, poate ar fi bine să ne amintim de marile momente ale gimnasticii. O cronică a celor mai bune momente de la Montréalul Nadiei Comăneci încoace. (Matei Martin)

■ Măcar atît putem face, să citim literatura scriitorilor turci: Orhan Pamuk și Elif Shafak (cărțile lor au apărut la Editura Polirom), Ihsan Oktay Anar *(Atlasul continentelor înceţoşate* a apărut la Editura Corint), Ahmet Hamdi Tapinar și Orhan Kemal (cărțile lor și ale multor alți scriitori turci au fost traduse la Editura Vivaldi), Ibrahim Altun, Enis Batur și Hakan Günday (traduși la Editura Univers). Un articol bun despre literatura și scriitorii turci a scris Cristina Stan pe hyperliteratura.ro/literatura-din-turcia. (Marius Chivu)

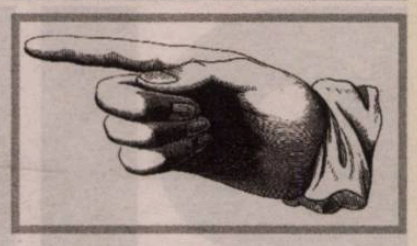

■ Între 22 și 31 august, la ARCUB Gabroveni are loc a 9-a ediție a Festivalului Undercloud, festival de teatru independent. Programul ediției din anul acesta va cuprinde și spectacole din Anglia, Franța, Rusia, Republica Moldova, Israel și Grecia. (Stela Giurgeanu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Frica**
- **Împlinirea personală**

album dilematic Adrian Damian

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.600

Tipărit la Tipomedia

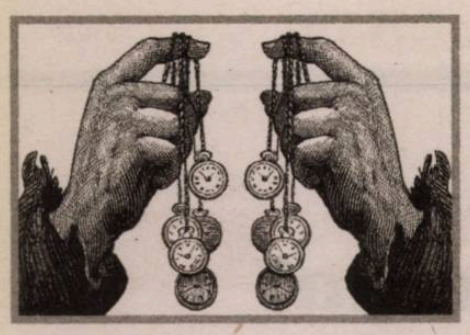

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Solidarități

Acum vreo 12 ani, am publicat, în Jurnalul național *(da, am scris în* Jurnalul național, *pe vremea lui Marius Tucă!), un text pe care l-am redescoperit, de curînd, în arhiva nebuloasă din memoria computerului meu. Îl uitasem. Îl recitesc astăzi și mi se pare că abia l-am scris! Îl propun, obosit, și cititorilor* Dilemei vechi. *O să vadă cît de „stabilă“, de „netrecătoare“ este scumpa noastră patrie. Dacă mă înșel, cu atît mai bine!*

Ce ne leagă? Cum trăiesc românii de azi sentimentul solidarității? Teoretic – și retoric – primul răspuns se referă, de obicei, la solidaritatea *națională*. „Toți sîntem români!“ Buni sau răi, de dreapta sau de stînga, săraci sau bogați, mai mult sau mai puțin onești, dar români. Dinaintea trecutului „eroic și martir“, a „barbarilor de tirani“, a sarmalei strămoșești și a cîntecelor de dor și jale, ne deșteptăm, ca la un semn, din „somnul cel de moarte“ și stăm uniți, umăr la umăr, cu lacrimi în ochi: „Pe-aici nu se trece!“ Foarte curînd, apar, totuși, nuanțele... La o adică, se poate trece. Putem negocia. Nu pentru că am fi gata să ne trădăm pe noi înșine: dar ne pricepem „să boicotăm istoria“. Cînd unii vor să treacă, ne retragem, pitit, la munte. Iar acei dintre noi care sînt gata de sacrificiu ne plac mai curînd ca statui și ca portrete de manual. În timpul vieții ne cam irită: sînt prea radicali, n-au simțul relativității, nu vor să priceapă că „nu dau turcii“, că lucrurile se pot aranja și altfel, că e o prostie să te lupți cu morile de vînt. O mare fractură apare la orizont: există români proști și români deștepți. Românii deștepți se descurcă, fără prejudecata solidarității naționale. „Cel vrîncean“ se înțelege perfect cu „cel ungurean“ ca să mi-l omoare pe „cel moldovean“. Ștefan cel Mare se luptă vitejește cu turcii, dar și cu Vlad Țepeș. Românul ezită, metafizic, între glorificare de sine („am păzit hotarele creștinătății ca să-și facăăia catedrale“) și dispreț de sine („ca la noi la nimenea“). Sîntem solidari, dar fiecare se descurcă cum poate. Colectivitatea românească se remarcă prin independența membrilor ei. Fiecare român e o națiune în sine, un partid în sine, o filozofie particulară. Cînd nu se mai poate baza pe compatrioți, el vizează solidarități cosmice: codrul, „munții mari“, „stelele făclii“, „păsările mii“ și, în general, „ce-i mai mîndru pe la noi“.

Românul ezită, metafizic, între glorificare de sine și dispreț de sine.

Solidaritatea națională odată „depășită“ (ca simplă materie primă pentru declarații festive), facem cunoștință cu tot soiul de alte solidarități, cochete, dar trecătoare. Iată, de pildă, solidaritatea *politică:* adeziunea de partid, care fragmentează comunitatea autohtonă în ireductibile tabere dușmane. Pesedistul dîrz, țărănistul melancolic, pedistul volubil, liberalul liberal și peremistul oțelit cultivă solidaritatea ca pe un triumfal „spirit de corp“, străduindu-se să-și scoată concurenții din perimetrul nației: fiecare reprezentant al partidei adverse e portretizat ca antiromân. Țara pare o confederație de grupări suspecte, ocupate să submineze interesul național. Campionul xenofobiei băștinașe zice de rău de unguri, de evrei, de țigani, de americani, dar mai ales zice de rău de sute de români care nu-i plac. Sigur că nici solidaritatea de partid nu e sacrosanctă. Nu poți fi solidar la infinit cu un partid care nu rămîne la putere măcar două legislaturi... Mai durabilă e solidaritatea *de interese*, alianța lucrativă, *complicitatea*. Participarea la o afacere comună, mai ales necurată, cimentează sufletește mai mult decît un amor candid. De asemenea, „relațiile“ de altădată, trecutul comun de aceeași parte a baricadei, obida împărtășită, frustrările, resentimentul. Solidaritatea de parastas în jurul memoriei lui Ceaușescu, avîntul anticapitalist, antiamerican, anti-NATO, furia minerească împotriva intelectualilor sau romantica alianță civică împotriva electoratului moldovean, toate laolaltă vorbesc de nevoia, intermitentă, de „a ține aproape“ a unui popor care, pe de altă parte, iubește singurătatea plaiului apolitic.

Există și solidarități de tip nou. Solidaritatea *mondenă,* de pildă, a vedetelor de televiziune, a creatorilor de modă și a elitelor manageriale, solidaritatea postmodernilor, a fundamentalismului Internet, a gazetarilor de succes, a exilului recuperat împotriva exilului intratabil, a iliesciștilor, a adriannăstăsiștilor, a băsiștilor, vadimiștilor, dilemiștilor, europeniștilor și neaoșiștilor. Care mai de care mai țanțoșe, mai exclusiviste și mai efemere.

Ce ne leagă? Deocamdată, mai curînd ceea ce ne deosebește de ceilalți. Ne unește – vorba lui Noica – ceea ce ne lipsește: sărăcia, și nevoile, și neamul...

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Oooo, Canaaadaaaa!

– V-ați respectat obligațiile de rezident canadian?

Întrebarea vine de la găliganul de la vama din Vancouver. Nu dacă am arme, dacă am bani contrafăcuți, dacă sînt implicat în trafic de droguri sau acte de terorism. Acilea e clar că nu sînt interesant. Sînt dezamăgit, dar întrebarea e interesantă.

Piticii sînt fericiți și încep să turuie în cap:

–Daaaaa, frățică! Am salvat 12.168.532 de castori în ultimul an, am cîntat imnul în fiecare dimineață, spre disperarea cocoșilor vecinilor și a cîinilor proprii care încearcă cu deznădejde să îmi acopere vocea intonînd: „Oooooo, Canadaaaaaaaaa, our hoooome and native laaaaaand!" *Din cînd în cînd imit și cîte un elan, ca nu cumva să uit sunetele specifice canadiene. E drept că prețul caselor în Jilava a scăzut semnificativ în ultimii ani și că sînt zvonuri că localitatea ar fi bîntuită, dar asta nu îmi afectează deloc entuziasmul patriotic pentru țara adoptivă. Nici o dimineață nu o încep fără sirop de arțar și fără exercițiile de franceză dă Québec. Urmate, bineînțeles, de închinăciunile la bunăciunea de prim-ministru și la drapelul sfințit așezat strategic în direcția Canadei. De fiecare dată cînd trec pe lîngă ambasadă îmi țin mîna pe inimă și repet Constituția canadiană în gînd. Toamna și primăvara umblu în chiloți ca nu cumva să mă aclimatizez la căldura Bucureștiului, iar vara mă mut în frigider. Iarna port exclusiv țoalele de vară pe care le cumpăr, bineînțeles, numai în Canada, după ce mă asigur că au fost fabricate local.*

Probabil îmi vede ochii sclipind și decide că ar fi mai bine să nu insiste. Mă întreabă dacă vorbesc engleză și îi răspund dînd din cap elocvent că da. Mă lasă în pace.

Zborul Vancouver-Victoria durează 12 minute, ceea ce prinde bine după cele zece ore de captivitate într-un scaun, între două italience care păreau a fi fost nevorbite de la începutul lumii. Nici măcar atunci cînd mănînc nu tac și căștile pe care mi le îndes pe cap nu par a avea nici un efect.

Victoria are o problemă cu căprioarele. E plin de ele peste tot și provoacă daune serioase. Ca orice român întreprinzător, mă gîndesc că, dacă nu m-aș reîntoarce în Europa, un restaurant specializat pe carne de vînat ar prinde de belea. Canadienii au găsit însă o metodă mult mai eficace și au umplut orașul de afișe cu „Atenție, așteptați-vă la căprioare". Faptul că *te aștepți* să te întîlnești cu o capră(ioară) în mijlocul familiei după ce a intrat prin parbrizul mașinii sau păscînd liniștită bonsaiul din sufragerie, după ce a cules grădina și a fertilizat carpeta cea nouă, este desigur mult mai avantajos comparativ cu posibilitatea de a fi surprins de astfel de evenimente.

Se și construiește în draci (se repară bordurile), așa că mă interesez rapid dacă Videanu a emigrat în Canada sau dacă primarul îi este vreo rubedenie. Nu e cazul, așa că este puțin probabil ca Nuți să ceară azil aici.

Cum diferența de fus orar este de zece ore, mă trezesc cu entuziasm pe la 3 noaptea, gata să rag imnul. Mă abțin cu greu, dar ca să compensez bag un scurt „Deșteaptă-te, române!". Fiu-meu nu apreciază deloc și mă gîndesc că ar fi bine să încetez, nu de alta, dar aici serviciile de protecție a copilului nu sînt deloc cunoscute pentru simțul umorului.

La 6 se deschide piscina și mă prezint țanțoș pentru înotul de dimineață. Costul este la jumătate, ceea ce înseamnă cam o zecime din costul la piscină în București. Deah, ăștia sînt sărăntoci rău, nu ca noi. Piscina este cam plină și sînt cîțiva moși care par să se pregătească de olimpiadă. Nu tu un șezlong, o piți, o manea, un bar cu fițe, un culturist campion mondial la ținut aer în piept, în poziția încordat înainte. Nu, frate, toată lumea a venit la piscină ca să înoate sau să facă mișcare în apă.

Înot cu un entuziasm demn de o cauză mai bună. Într-o parte a piscinei se desfășoară o lecție de aerobic în apă. Instructoarea pare să aibă cea mai mare nevoie de exerciții. Vreo zece ani de cardio nonstop nu i-ar prinde deloc rău. Sînt însă fericit gîndindu-mă că structura de rezistență a clădirii e impecabilă, dacă rezistă țopăielilor cu cele 120-130 de kilograme din dotarea doamnei. Mă gîndesc și că înjumătățirea cantității de mîncare ar putea să o ajute, dar cum am ceva investiții în economia canadiană, iar industria alimentară este o parte serioasă a succesului canadian, mă răzgîndesc repede.

© V. Nicolae

Se repară bordurile, așa că mă interesez rapid dacă Videanu a emigrat în Canada.

Orașul e frumos-frumos, iar împrejurimile și mai frumoase. Plajele sînt impresionante, iar dacă aveți tendințe masochiste și apreciați scufundările în apă de 6-7 grade Celsius, peisajul și fauna submarine sînt senzaționale. Balene, foci, orci, delfini, vidre de mare și, foarte probabil, căprioare pot să vă încînte.

Se conduce cam cu 40 km/oră și aglomerația în trafic înseamnă că sînt mai mult de cinci mașini în același timp pe stradă. Poluarea e aproape inexistentă. Oamenii se îmbracă de parcă ar fi toți fugiți de acasă sau își fac hainele singuri. Dacă vezi pe unul în costum înseamnă că a ieșit fie la cerșit, fie la evanghelizare.

Se fumează foarte puțin și aproape exclusiv marijuana. În ciuda faptului că o bună parte dintre locuitori cultivă în grădinile proprii iarba, depresia este la ea acasă. Dintre cei cinci-șase prieteni pe care îi am aici, doi sînt în depresie clinică și contribuitori masivi la industria farmaceutică nord-americană. Geta i-ar fi rezolvat rapid cu un descîntec și o frecție cu scuipat de aplecat pe mîini. Taică-meu ar fi avut și el o soluție, căci sînt o grămadă de mure care stau degeaba și care cred ca au potențial mare de a fi transformate în alcool.

De obicei, vara se întîmplă în cursul celor două zile cu soare consecutiv. În rest, plouă țeapăn. E plin de asiatici, așa că se mănîncă foarte bine și la prețuri de trei-patru ori mai mici decît în București, orice fel de preparate asiatice. Am o dietă compusă aproape exclusiv din ton și somon. Somonul este mai ieftin și la fel de organic precum crapul prins la carbid și vîndut pe marginea podului de la Slatina.

Români sînt, dar cam puțini și canadizați rău. Fetele singurei familii de romi pe care o știu – din neam de lăutari – studiază muzica clasică în timpul liber și fac facultatea cu specializare pe lingvistică. Au și ei semn cu căprioarele pe gazonul tuns impecabil din fața casei.

Scuip în sîn și abia aștept să mă întorc în Jilava.

© wikimedia commons

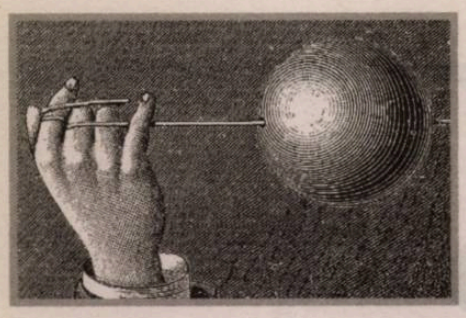

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cine sapă catastrofa altuia...

Frica e, uneori, un bun agent electoral. Marine Le Pen, Viktor Orbán, Nigel Farage, Geert Wilders ori Heinz-Christian Strache au știut, fiecare în felul său, să apese pe butonul de panică pentru a obține simpatie publică. Frica de străini pare să miște cele mai multe voturi (străini fiind cetățeni de alte etnii, imigranți sau, pur și simplu, oameni altfel).

În SUA, candidatul republican Donald Trump s-a consacrat printr-un discurs pronunțat xenofob și pe recursul permanent la amenințarea teroristă. Recenta dezbatere pe tema politicii externe și a securității naționale i-a oferit din nou prilejul unor diatribe despre „pericolul islamic". E genul de pseudoargumentație care prinde ușor mai ales într-o țară greu încercată de terorism, cu o prezență militară puternică în numeroase zone de conflict. Trump nu și-a propus însă doar să mai scurme un pic printre fricile americanilor, ci și să ridiculizeze eforturile contracandidatei sale de a aduce o brumă de rațiune în dezbaterea electorală. „Hillary Clinton vrea să devină o Angela Merkel a Americii. Știm cu toții ce catastrofă a fost pentru poporul german această imigrație în masă", a explicat Trump. „Criminalitatea a crescut la un nivel de nebănuit. Țara noastră are și așa destule probleme. Nu avem nevoie de altele." Probabil că doar foarte puțini americani înțeleg cu adevărat politicile de integrare ale Germaniei și problemele demografice și economice pe care imigrația le poate rezolva. Încă și mai puțini pricep cum funcționează Uniunea Europeană și rolul pe care Angela Merkel vrea să-l joace într-un moment de criză. Dar foarte mulți dintre susținătorii lui Trump reacționează la cuvîntul „catastrofă".

Donald Trump însuși nu a prezentat pînă acum soluții clare pentru a evita catastrofa. Doar locuri comune, banalități, chestii previzibile: America ar trebui să-și regîndească strategia în zonele sensibile, să înceteze să mai intervină în state străine. „Era formării de state trebuie să înceteze rapid. Strategia asta cu schimbarea de regim nu a avut succes pînă acum. Asta s-a putut vedea în Irak. A fost o greșeală ca SUA să intervină militar acolo pentru a-l da jos pe Saddam Hussein. A fost o greșeală încă și mai mare să-și retragă repede trupele. Am spus mereu: păstrați-vă petrolul, păstrați-vă petrolul. S-a dovedit, ulterior, că organizația Statului Islamic a achiziționat o parte însemnată a armelor sale cu bani proveniți din vînzarea petrolului irakian."

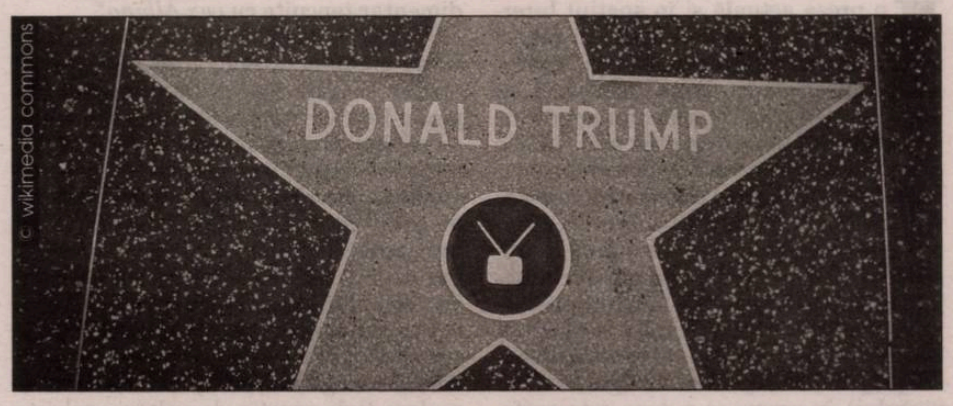

© wikimedia commons

Dar, pînă una-alta, Trump ar vrea să pună capăt cu totul imigrației „din anumite state cunoscute pentru faptul că exportă terorismul". Candidatul republican a mai spus că vrea să le interzică intrarea în SUA „tuturor celor care cred că pot înlocui legea americană cu *sharia*". Imigranții musulmani „să învețe să trăiască precum americanii". În plus, Trump a mai anunțat că intenționează să introducă teste de integrare pentru imigranți.

Pedala fricii pe care a apăsat-o pînă acum nu-i mai poate aduce voturi noi.

Trump i-a mai reproșat lui Hillary Clinton faptul că nu are dispoziția mentală și fizică să lupte împotriva organizației teroriste Statul Islamic și celorlalți care se opun Americii. Ea și președintele Barack Obama ar fi responsabili pentru dezvoltarea Statului Islamic.

În fine, Trump a mai vorbit despre limitarea accesului la Internet al teroriștilor – dar fără să dea și indicii despre modul de operare: „Nu putem permite ca Internetul să se transforme într-un mijloc de recrutare".

Pînă una-alta, Donald Trump nu mai crește în sondajele de opinie. Ecartul dintre el și democrata Hillary Clinton e considerabil. Pedala fricii pe care a apăsat-o pînă acum nu-i mai poate aduce voturi noi. Șansa lui Clinton pare să fie tocmai faptul că republicanul a consumat muniția grea în primul act al confruntării. Acum, bubuielile pe care le mai provoacă nu mai sperie pe nimeni. Frica e un joc riscant. Nu e exclus ca, în cele din urmă, Trump să piardă alegerile tocmai pentru că, în loc să propună soluții, a trezit emoții. Cine sapă catastrofa altuia...

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Războiul lui Will

Am urmărit recent, pe AMC, un *remake* al western-ului din 1952, cu Gary Cooper, *High Noon / La amiază*. Filmul a fost turnat în 2000 și, în rolul protagonistului – Will Kane –, îl avem acum pe Tom Skerritt. Probabil că multă lume își amintește intriga (varianta cu Gary Cooper a fost destul de faimoasă pînă prin anii '80). Kane și-a încheiat cu succes mandatul de șerif într-un orășel din Vestul Sălbatic și, întrucît urmează să fie înlocuit, vrea să se retragă la o fermă, unde să-și vadă liniștit de viață și de familie. El tocmai s-a căsătorit cu Amy (o femeie din comunitatea religioasă a Quaker-ilor – „tremuricii", cum li se zicea în vechile cărți creștin-ortodoxe, acei neoprotestanți pregătiți pentru revelația supremă a dumnezeirii doar în stare de transă, marcată de convulsii puternice!), care abia așteaptă să părăsească orașul și să-și știe soțul departe de riscurile meseriei de șerif. Aici trebuie făcută o precizare. Will Kane nu e un om al legii oarecare. Dîrz și neînfricat, în cîțiva ani de mandat el a transformat orășelul în cauză, dintr-un centru al gangsterilor și al afacerilor murdare, într-o oază de liniște, unde economia și viața socială prosperă. De altfel, toate oficialitățile urbei participă la ceremonia lui matrimonială și apoi își iau rămas bun, aparent, plini de recunoștință. Noul șerif va sosi abia a doua zi, așa încît Kane – individ cu simțul datoriei foarte dezvoltat – nu se simte prea confortabil la gîndul că, măcar pentru douăzeci și patru de ore, orașul va fi fără un apărător al legii autorizat. La insistențele lui Amy și ale amicilor, cedează totuși și le spune tuturor adio.

Chiar atunci vine de la gară o știre năucitoare. Se pare că un lider al răufăcătorilor (jucat de Michael Madsen), care stăpînise odinioară așezarea și care fusese băgat în pușcărie de însuși Kane, a primit grațierea și se îndreaptă către urbe, alături de o bandă de *outlaws*, pentru a se răzbuna. Trenul va ajunge la destinație la ora 13, așadar Kane și nevasta au timp suficient să plece. Șeriful intenționează să rămînă, frămîntat de grija răspunderii juridice. Lumea îi amintește însă că, de cîteva ore, el nu mai poartă, oficial vorbind, insigna, iar Amy – disperată – îl presează să renunțe. Buimăcit de multitudinea de sfaturi, Kane se urcă în șaretă și pornește, împreună cu tulburata sa quakeriță, spre o nouă existență. Își repetă, pesemne, în minte, faptul ca acesta nu mai este războiul lui. Exercițiul de autosugestie nu durează totuși prea mult. După cîțiva kilometri, Will întoarce caii și îi spune îngrozitei Amy că nu poate fugi asemenea unui laș. Oficial sau neoficial, e responsabilitatea lui să apere orașul pînă la apariția noului șerif. Prin urmare, cei doi fac cale întoarsă. Revenit în tîrg, el are surpriza să găsească străzile și clădirile aproape pustii. Locuitorii sînt, cu siguranță, speriați de anunțata sosire a banditului interpretat de Madsen și se ascund pe unde pot. Deși amenințat de Amy cu abandonul (ea decide să părăsească locul, cu ori fără soțul său, cu trenul în care călătorește oponentul lui Kane), șeriful își reia insigna și încearcă să organizeze un grup de acțiune. Țesătura parabolică a peliculei atinge punctul culminant în acest moment.

Lașitatea și interesele din interiorul comunității îl pun pe Kane într-o postură neașteptată. Nimeni nu vrea să lupte alături de el. Cei mai mulți se tem de notorietatea criminală a gangsterului revanșard și de numărul mare de companioni pe care îi are (se pare că va fi însoțit de șase pistolari). Alții nu vor să-și pericliteze interesele economice într-o bătălie cu finalitate incertă. Există cîțiva care refuză implicarea din orgoliu (bunăoară, fostul ajutor de șerif al lui Kane, nemulțumit că funcția nu i-a fost dată lui – la plecarea predecesorului –, fiind preferat un ins din afara comunității). În sfîrșit, după puțină vreme, șeriful realizează că va fi singur împotriva sălbaticei găști, lucru echivalent practic cu o sinucidere. Nu întîmplător, Will își scrie testamentul și, ulterior, își pregătește armele, punîndu-se pe așteptat. Protagonistul, altfel destul de tăcut, nu face comentarii moralizatoare, dar putem bănui că s-a împăcat cu un asemenea destin. Pentru un om de acțiune, moartea onorabilă, în luptă, rămîne oricînd preferabilă unei viețuiri anoste, de mic-burghez bîntuit de aprehensiuni. Numai că istoria ascunde mereu mici ironii. Confruntarea cu banda gangsterilor pare mult mai norocoasă decît s-ar fi așteptat cineva. Kane îi răpune, treptat, pe răufăcători, iar cînd se află față în față cu malignul său rival, primește un nesperat ajutor din partea soției Amy, care își amintește că, sub aparenta sa fragilitate religioasă, trăiește o *westwoman* autentică și, mai ales, că l-a luat pe Will „la bine și la rău". Îl împușcă pe criminal chiar ea, după care cei doi pleacă de-adevăratelea (priviți, temători, de localnici, din spatele obloanelor), nu înainte ca șeriful să-și arunce insigna în noroiul de pe Main Street.

Voi observa de aceea că pasiunea și datoria descriu un conflict ireconciliabil doar în tragediile neoclasice. În realitate, ele aparțin aceluiași fond emoțional, ce ilustrează, în ultimă instanță, caracterul. Responsabilitatea genuină trece de condiționările lumești – bani, carieră, legături sociale și sentimentale etc. –, dezvăluind o dimensiune transcendentă, suficientă sieși. Dintr-un astfel de unghi, nu ne putem imagina, se înțelege, datoria funcționînd în afara pasiunii. Deși aflat în contratimp istoric, mi-aș dori uneori cîte „un război de-al lui Will" și la noi, pe plaiul mioritic, cu atît mai mult cu cît aici el nici măcar n-ar trebui vizionat din spatele obloanelor. S-ar transmite, cu certitudine, la televizor.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

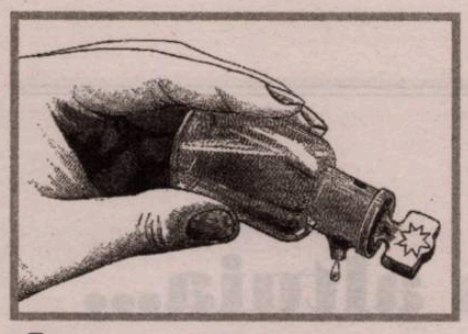

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Vax (albina)

În presa actuală și în spațiul Internetului circulă mai multe întrebări și tot atîtea răspunsuri în legătură cu expresia *vax albina,* cunoscută de unii vorbitori prin intermediul unor scrieri și scenete umoristice din anii '70-'90. Sensul formulei e ușor de dedus din context: folosită interjecțional sau calificativ, aceasta exprimă deprecierea dusă pînă la negare, indicarea unui fapt ca lipsit de valoare și de importanță. Variantele de scriere *vacs* și *vax* notează aceeași pronunție, dar prima formă e consacrată de normele ortografice (atît pentru sensul propriu, cît și pentru cel figurat al cuvîntului), în vreme ce a doua este preferată pentru sensul familiar-argotic. Multe dintre explicațiile din presă identifică, în mod corect, preparatul industrial particular pe care îl evocă formula *vacs albina: vacsul* produs în prima jumătate a secolului al XX-lea de fabrica Albina din Galați, proprietatea lui Max Fischer; în *Monitorul Oficial* din 23 iulie 1906, aceasta e menționată sub titulatura „Fabrica de producțiuni chimice și ambalagiu (cutii) de tinichea «Albina» Max Fischer & C-ie, Galați". Produsele sale pentru lustruirea încălțămintei, care aveau, se pare, destulă popularitate, apar în romanul lui Cezar Petrescu, *Apostol* (1933), ca semn al vieții cotidiene modeste: „își acoperi în fiecare dimineață cu *vax Albina* crăpăturile încălțărilor"; „crăpăturile ghetelor rudimentar tencuite cu *vax Albina*".

Textele jurnalistice actuale sînt mai puțin credibile atunci cînd încearcă să explice sensul figurat al expresiei legîndu-l de stricta poveste locală a fabricii Albina și a produselor ei de îngrijire a încălțămintei, înlocuite treptat de mai moderna cremă de ghete. S-ar presupune astfel că sensul familiar-argotic e relativ recent, simplul *vax!* depreciativ fiind o abreviere din *vax Albina.* De fapt, succesiunea faptelor e inversă: *vacs* (sau *vax*) avea deja un sens negativ în vorbirea familiară atunci cînd vorbitorii i-au adăugat, în glumă, prin procedeul de acumulare tipic argotic, dezvoltări preluate din stereotipiile vremii. Simplul *vacs!* a fost întărit și actualizat ca *Vacs Albina!,* eventual asociat și cu alte expresii cu funcție depreciativă similară, vulgare sau doar aluziv-eufemistice („N-ai casă, mobilă, aragaz, televizor, *vax albina, crema puca*, vorba lu' Dem Rădulescu!", *Tineretul liber,* 1992, nr. 599).

Cuvîntul *vacs* intrase de mai mult vreme în limbă, cu sensul său propriu, de „preparat, de obicei de culoare neagră, folosit la unsul sau la lustruitul încălțămintei de piele și al hamurilor" (DEX); în *Dicționarul limbii române* (DLR, Litera V, 1997) sînt înregistrate atestări ale sale din documente de la începutul secolului al XIX-lea. Indiferent de posibilele filiere de pătrundere, sursa termenului este, desigur, germanul *Wachs* („ceară"), denumire extinsă firesc și asupra unor produse pe bază de ceară; în franceză, de la *cire* „ceară", s-au format *cirer* și *cirage,* termeni uzuali pentru lustruirea pantofilor. *Vacs* stă la baza unei mici familii de cuvinte: *a văcsui, văcsuire, văcsuitor.* E interesant că termenul se mai folosea, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, și într-o altă construcție, înregistrată de DLR: *de vacs,* caracterizare a unui tip de piele care se întreținea prin văcsuire. Reclamele vremii prezintă adesea *ghete de vacs, cizme de vacs, piele de vacs* etc.

Sensul familiar-argotic al cuvîntului *vacs* este atestat spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, fiind prezent masiv în romanul lui Duiliu Zamfirescu, *În război,* apărut în *Convorbiri literare* în anii 1897-1898. *Vacs* este chiar ticul verbal caracteristic al personajul Milescu, cam în același fel în care *moft* îl definește, la Caragiale, pe tipicul Mitică. Milescu folosește depreciativul *vacs* de zeci de ori, exemplele ilustrînd într-un mod foarte interesant funcțiile expresive multiple pe care un asemenea tic le capătă în vorbire. Cuvîntul e folosit mai ales ca răspuns, pentru a marca neîncrederea, deprecierea, minimalizarea: „Vin rușii. *Vacs!*" are și rolul de a caracteriza negativ o persoană sau o situație: „subsemnatul, *vacs!*"; „Afaceri, *vacs*!". Poate fi întărit prin repetiție – „*Vacs!* și iar *vacs!*" – și apare în formule de imprecație: „Mii de tunete și de *vacsuri!*" Poate substitui, glumeț, orice substantiv, avînd în context valoarea imprecisă a lui *chestii:* „să nu-mi umbli dumneata *cu vacsuri și cu fracuri";* la masă, personajul cere diverse feluri de mîncare cu formula glumeață „Ia mai dă niște *vacs* de ăsta". Romanul înregistrează și neadecvarea termenului în anumite situații – „se simți jenat de vulgaritatea *vacsului* său și se înroși" –, dar și contagiunea (în măsura în care și prietenul lui Milescu, Mihai Comănești-eanu, e tentat să preia ticul verbal).

În locul lui *vacs* se pot imagina, în exemplele de mai sus, alte forme cu rol similar – adesea cuvinte tabu, vulgare, dar și eufemisme, cuvinte aparent absurde, nemotivate. Cum se explică, pînă la urmă, sensul figurat al lui *vacs?* Poate doar fonetic, prin joc de cuvinte, pentru că *vax* e o formă scurtă, asemănătoare cu alte negații familiar-argotice (ca *nix* sau *nex).* Poate prin vreo metaforă, la fel de greu explicabilă ca acelea care au produs sensurile figurate depreciative pentru *rahat* sau *spanac.*

Chiar dacă nu mai e foarte la modă, *vax* s-a păstrat în limbajul familiar („ești vax!", „vax populi" etc.) și are un loc asigurat în literatură și în dicționare.

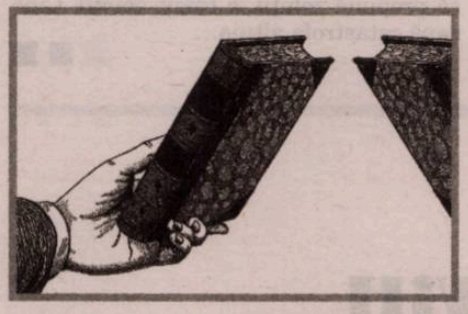

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

„Mă duc la presă!"

Pe vremuri, acum vreo zece ani, cînd admiterea la facultate era încă prilej de multă încrîncenare, mă conversam adesea, ca decan, cu părinți supărați foc pentru absența copilului lor din lista celor clasați pe locuri bugetare. Cînd argumentele erau epuizate, se trecea, nu o dată, în alt registru. Vreun an-doi a funcționat cu prioritate sloganul „Am să merg la Minister" (sau, după caz, la Guvern). Treptat, el a lăsat loc altei formule de amenințare, considerate, de cei în cauză, mai contondentă: „Mă duc la presă!" Ca să scutesc cheltuiala de timp și de nervi, aveam deja pregătită, la dispoziția doritorilor, o listă cu contactele celor mai importante cotidiene și posturi radio sau TV.

Îmi aduc iarăși aminte cum, venind într-o zi de prin luna iulie la Facultatea de Litere, dau peste mare agitație. Ce se întîmplase? Un săptămînal umoristic și de investigații descoperise, în subsolul facultății, un vraf de teze de admitere din anul precedent. Știrea făcuse cît ai clipi senzație: „grave abateri...", „încălcarea flagrantă a legislației..." ș.a.m.d. Și cînd spun „senzație", am în minte sensul cel mai propriu al cuvîntului. În facultate era un vacarm de telefoane zbîrnîind nonstop: Rectoratul, Ministerul, corpul de control al premierului, care își anunța vizita iminentă... Picat din lună, încerc să iau urma făptașilor. Și aflu următoarele: vrînd să elibereze fișetele pentru dosarele de admitere care urmau să sosească în cîteva zile, secretara comisiei de admitere scosese tezele candidaților picați în anul precedent ca să le dea la casat, așa cum se întîmpla de fiecare dată, potrivit reglementărilor în vigoare. Numai că, de această dată, din motive pentru mine greu de elucidat, „crematoriul" folosit de regulă pentru această operație nu funcționa, așa că vraful de teze fusese încredințat spre distrugere unei femei de serviciu, care găsise de cuviință că e mai prudent să le rupă manual, bucată cu bucată, înainte de a le încredința pubelei. Și, ostenind de atîta muncă peste program, mersese să se culce, abandonînd un maldăr de hîrtii în casa scării, jos, în subsol. Iar și iar, zborul planat al realității noastre cotidiene din „Millenium" în nepieritorul Caragiale. Nu m-am putut totuși abține să nu-l sun pe directorul publicației ca să-l întreb de ce, dacă chiar le vînduse cineva un pont așa de fierbinte, nu s-a achitat și redacția de elementara datorie de a da un telefon la facultate, să întrebe ce-i cu hîrtiile din catacombe. Chestia cu *audiatur et altera pars* ar trebui să fie, din cîte știu, valabilă nu numai în justiție, ci și în presă.

Un grup de inițiativă din care am făcut parte, „Focus Educația", a lansat către mass-media, pe la început de veac, oferta de a organiza niște cursuri de formare – training-uri, cum li se mai spune – pentru jurnaliștii abilitați pe domeniul educațional. Răspunsul venit din partea conducerii organizațiilor media a fost prompt și fără drept la replică: cum adică, să ne învățați voi pe noi cum stă treaba?

De cîțiva ani, îmi arunc în fiecare zi o privire pe o „revistă a presei" pe care ne-o pune la dispoziție departamentul de Relații Publice al Universității București. Este, pentru mine, un instrument util pentru a lua pulsul modului în care problemele învățămîntului nostru respiră în spațiul public. EKG-ul presei pe teme educaționale indică, întîi de toate, frecvente aritmii, care se datorează, din păcate, mai mult aparatului de măsură, decît stării pacientului. La capitolul educație, atît publicațiile, cît și audiovizualul se orientează, într-o proporție covîrșitoare, către „subiectul zilei", livrat de către agențiile de știri: bac, admitere, vreun nou plagiat, clasa pregătitoare, rating-uri și ranking-uri, rezultatele testărilor naționale și internaționale, declarații ale unui ministru sau ale altuia despre ce ne (mai) așteaptă, și altele asemenea. „Greii" presei nu intră, de regulă, pe subiecte educaționale. Sînt mult prea multe alte chestiuni care ard.

Ce vreau să spun cu toate astea? Mai nimic. Că avem o presă „latină", poftitoare de senzațional și debitoare de fierbințeli – știe tot omul. Că această presă nărăvașă își apropriază, de mai mulți ani, cu tot mai mare aplomb, rolul de agent electoral – nu cred că mai e un secret. Dar, despre educație și politichie, la noi și aiurea, va fi vorba mai pe îndelete în numărul viitor.

Deocamdată mă mărginesc la următoarele constatări. Cu siguranță, presa noastră, ardentă și justițiară, are un cuvînt greu de spus – adesea însoțit și de imagini grăitoare – în acreditarea ideii că învățămîntul nostru e în cădere liberă. Cînd vezi pe la vreun post TV instantanee filmate cu mobilul, în care elevii își umilesc un profesor vădit depășit de situație, cum să nu-ți vină să spui: „Se duce totul de rîpă!"? Și de aici pînă la privirea aruncată nostalgic îndărăt mai e doar un pas.

Noroc că cei din generația mea, care și-au făcut stagiul de trei ani la catedră prin toate cotloanele țării, în postură de eroi civilizatori, sînt imunizați împotriva reverilor paseiste. Mă întreb uneori, cu titlu de amuzament, cum ar fi fost descrisă școala comunistă de provincie în spațiul public din anii '80, dacă, prin absurd, am fi avut și atunci o presă liberă? O școală în care stagiarilor le erau destinate „clasele de sacrificiu", cu cîte peste 40 de elevi, dintre care abia cîțiva ajungeau să citească cursiv, la 18 ani, un text de orice fel, dar profesorul trebuia să le lumineze, potrivit programei, tîlcul ascuns din „Oul dogmatic"? O deconcertantă combinație de formalism găunos și cruzime, de ședințe triumfaliste și administrare cronică a bătăii, ca singur remediu de a ține în frîu impertinența unor adolescenți ținuți cu silnicie în bancă. Cum zice o vorbă: „Mulțumesc, am servit." Nu mai vreau. Și nu doresc nimănui – nici elev, nici profesor – o atare experiență.

Și-atunci, *cum stăm...*? Cred că scenariul biblic al „căderii" învățămîntului nu are sens, măcar pentru simplul motiv că acesta n-a locuit niciodată în Rai, cu atît mai puțin în anii din urmă ai comunismului. Ce văd în jur, de aproape un sfert de secol, e un noian de eforturi sterile de adaptare la schimbarea „regulii jocului" în societatea românească. Cum stăm, deci? Stăm. Stăm într-o neîntreruptă agitație.

(apărut în Dilema veche, *nr. 533, 1-6 mai 2014)*

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

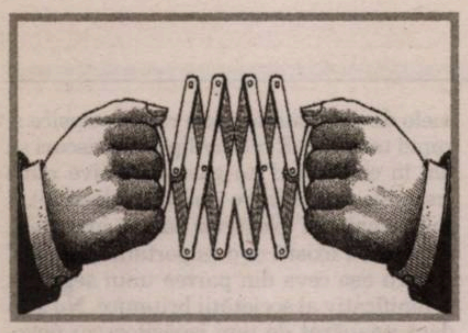

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Magia se întîmplă între medic și pacient“

– dialog cu Vlad VOICULESCU, ministrul Sănătății –

*A plecat din România la 18 ani, a studiat la Wirtschaftsuniversität Wien și apoi a lucrat într-o bancă. S-a întors în România pentru a deveni secretar de stat în Ministerul Finanțelor Publice. De curînd, **Vlad Voiculescu** a fost numit ministrul Sănătății. E „din afara sistemului“, dar îl cunoaște bine: a organizat, acum cîțiva ani, o rețea de voluntari prin care erau aduse în România medicamente pentru tratarea cancerului.*

La rectificarea bugetară, Ministerul Sănătății a primit bani în plus. La ce vor fi folosiți?

Rectificarea bugetară n-a fost foarte generoasă, dar sănătatea a primit 570 de milioane de lei, bani pe care îi vom folosi cum vom putea mai înțelept. Este vorba despre oameni, programe, eficientizarea sistemului și investiții. Dintre programe, aș aminti cîteva care îmi sînt foarte dragi mie și foarte importante pentru sistem. Vorbim despre subprogramul de oncologie pediatrică, de o diagnosticare mai bună a bolilor oncologice la copii și la adulți, de o monitorizare mai bună a leucemiei. Apoi, este vorba despre creșterea salariilor medicilor și de o plată mai bună a gărzilor. Mai sînt lucruri pe care le putem rezolva și care nu costă bani – le-am discutat cu sindicatele și pînă la 1 octombrie ne-am luat angajamentul că o să plătim gărzile la valoarea care să corespundă cu salariul de bază de la 1 august 2016. Pînă acum, raportarea se făcea la salariul de bază din 2009. Mă bucur că putem repara asta.

Care sînt acele lucruri care se pot rezolva fără bani?

Aș începe cu un lucru foarte important, a fost solicitat și de medici, dar l-am fi făcut oricum. Un medic vine dimineața la serviciu, dacă este de gardă continuă să lucreze în acea noapte, iar a doua zi rămîne la lucru. De multe ori sînt gărzi grele, mai ales dacă vorbim despre spitale de urgență sau chiar de spitale de provincie unde există o singură linie de gardă și toată lumea vine la același medic. Dacă trebuie să rămîi la lucru a doua zi, e greu. Este și o problemă de siguranță a pacientului.

De ce astfel de lucruri trenează de atîta vreme, dacă se pot rezolva atît de ușor?

Nu vreau să învinuiesc pe nimeni. Sînt lucruri punctuale. Atunci cînd ai un mandat lung, îți spui că o să le iei la rînd și le vei rezolva pe parcursul anilor, pas cu pas. Noi, avînd numai cîteva luni la dispoziție, încercăm să rezolvăm în fiecare zi cîteva lucruri, să stabilim ce avem de făcut. Încercăm să ne alegem bătăliile, ceea ce nu e foarte simplu, mai ales în sănătate, unde sînt afectați pacienții sau este afectat personalul medical. Cîteva chestiuni pot fi corectate: unele prin ordin de ministru. Cît despre hotărîrile de guvern, nu știu cum funcționau alte guverne, dar cînd am chestiuni de rezolvat colaborez excelent cu ministrul Finanțelor, Anca Dragu, cu Dragoș Pîslaru, cu prim-ministrul. Avem limitări. Am fi vrut să rezolvăm mult mai rapid plata gărzilor, dar limitarea noastră este că poate fi reglementată numai la nivel de ordonanță de urgență, iar Parlamentul ne-a interzis să dăm ordonanțe de urgență pe parcursul vacanței parlamentare, așa încît trebuie să așteptăm pînă în septembrie.

Ați pronunțat cuvîntul „sistem“. Îl auzim foarte des, pronunțat cu un anume fatalism: „Ăsta-i sistemul, n-ai ce-i face“. Venind din afară, cum l-ați găsit?

Și pe mine mă enervează foarte tare chestia asta cu „sistemul“. Eu am plecat din România la 18 ani, am locuit 14 ani la Viena, unde e o societate care funcționează. Cîteva lucruri sînt incredibile. De exemplu, mi s-a întîmplat să primesc la sfîrșitul anului o hîrtie în care mi se spunea că statul a avut un excedent bugetar și că voi primi bani înapoi din impozitele pe care le-am plătit. Sau: mi s-a întîmplat să-mi uit laptop-ul în metrou. Cineva l-a găsit și l-a dus la poliție. Poliția a chemat un specialist în IT care l-a „hăckuit“, a spart parola, a găsit un document de la mine și în felul acesta m-au sunat să-mi iau laptop-ul. Noi nu avem așa ceva. Dar sistemul e făcut din oameni. Ne complacem să spunem „eu aș fi un medic extraordinar, un bancher extraordinar, un avocat extraordinar, dar *sistemul* ne omoară“. Asta ne pune într-o poziție călduță, căci nu ne mai chinuim să ordonăm lucrurile nici măcar în jurul nostru, pentru că toată lumea e de acord că „sistemul nu poate fi învins“. Acesta e un lucru pe care trebuie să încercăm să-l schimbăm. Ce am găsit în sistem? O senzație de mlaștină. Cînd eram student la Viena, am mers la cursurile lui Mircea Cărtărescu, care venise un an profesor acolo. Și l-am întrebat cum vede Bucureștiul. Spunea că Bucureștiul e o mlaștină, dar în mlaștina asta se găsesc diamante: sînt oameni așa de buni, că sînt ca diamantele. Așa e în România în general, așa e și în sistemul de sănătate: există oameni care sînt pur și simplu diamante.

„Cînd facem judecăți la grămadă, greșim.“

Ați inițiat o rețea prin care anumite medicamente veneau în România. De ce ați făcut-o, tot din dorința de a construi?

Nu am avut o viziune. Mai întîi am făcut-o pentru că puteam. E important și ce se întîmplă după ce faci un lucru bun. Ce mi s-a întîmplat mie și cred că a avut un efect extraordinar asupra mea este că am adus medicamentele într-o plăsuță, am fost la doamna profesor Dragomir de la Institutul Oncologic și la Asociația Pavel. Doamna doctor mi-a spus că e extraordinar și că va avea nevoie de mai mult ajutor în acest sens, cei de la Asociația Pavel mi-au spus de asemenea că vor să-i ajut. Cred că așa se construiește binele: dacă cineva face un lucru, trebuie să-l încurajăm și să-l ajutăm să facă mai departe. Pe mine m-au încurajat. Eram un proaspăt angajat la o bancă din Viena, cîștigasem 300 de euro la bursă. Aș fi putut să merg în două seri la restaurant, dar am cumpărat medicamente pentru patru copii. Dacă măcar doi s-au făcut mai bine cu ajutorul medicamentelor, nu e faptă mai bună decît asta. Cînd faci ceva bun pe un termen mai lung, oamenii ți se alătură. Mai ales în România, e o mare nevoie să vezi că cineva face un lucru bun în mod dezinteresat. O să vă dau un exemplu: la MagiCamp, tabăra pe care am construit-o împreună cu Melania Medeleanu, eram în ultima fază a construcției unei căsuțe pentru copii, nu aveam încă ferestrele montate, cu trei zile înainte să vină copiii. Melania a scris pe Facebook și au fost cinci-șase companii care s-au oferit să ne ajute. Am ajuns sîmbătă acolo și am găsit o familie care avea o firmă de termopane și care, văzînd vineri seară pe Facebook, sîmbătă dimineață au venit cu cei 17 angajați ai lor și au montat toate ferestrele. Lucrul acesta nu ar fi posibil nici în Austria, nici în Germania, nicăieri. Eu m-am simțit atunci foarte încrezător în legătură cu ce putem face cu țara asta: de vineri seară pînă sîmbătă dimineață! Nu ai așa ceva în altă țară.

Sînteți sigur? Opinia generală e mai degrabă sceptică, impulsul multora e să spună că la alții, „în Occident“, se întîmplă asta, nu la noi…

La noi se întîmplă, uneori, mai bine și mai repede. Nu trăim o mie de ani. Există probleme peste tot și mai mult decît atît. Să trăiești într-un mediu steril, fără mulți microbi, nu e totul. Motivul pentru care m-am întors eu în țară este sensul pe care mi-l dădeau lucrurile pe care le făceam aici. Eram departe de orice gînd de minister sau de lucrurile mari. Erau lucruri mici, dar mi s-a părut că sînt mult mai mari decît ce făceam la bancă. Vorbesc despre tabără și despre cîteva proiecte în domeniul sănătății, dar la un nivel mult mai mic. Acestea îmi dădeau sens și îmi vor da în continuare sens și după ce nu voi mai fi ministru.

Care este condiția medicului român?

Condiția oricărui om ține de modul în care este perceput de ceilalți și de confortul lui personal – să ne oprim la acestea două. Medicul e perceput distorsionat. Ieri am lansat un site, respectpentrumedici.ro, care calculează cum se plătesc gărzile. Nu l-am numit întîmplător așa. Cred că lucrurile au mers pentru o vreme într-o direcție greșită. Cînd facem judecăți la grămadă, greșim. Cînd spunem că pacienții sînt needucați și că nu respectă medicii, greșim. Cînd spunem că medicii sînt șpăgari, greșim de asemenea. Orice generalizare este o greșeală. Cred că sistemul sanitar s-a degradat într-o anumită măsură, există specializări care au dispărut – microbiologi, infecționiști… Infrastructura medicală s-a degradat – existau norme și practici care în anii '80 funcționau mai bine decît acum. De pildă, modul în care se urmăreau infecțiile nosocomiale – aceasta este o hîrtie de turnesol pentru tot sistemul. Modul în care e perceput medicul este legat de modul în care este perceput sistemul sanitar. Așteptările societății au crescut foarte mult, clasa de mijloc s-a dezvoltat, mai ales după ce am intrat în Uniunea Europeană. Nu știu nici un alt domeniu unde diferența dintre ceea ce oferă un sistem și ceea ce așteaptă populația să fie mai mare decît în sistemul sanitar. Cu toții ne permitem de fapt – și știm că ne permitem – un serviciu medical de calitate, dar nu îl putem primi.

Nici condiția pacientului nu e ușoară, într-adevăr. Sînt spitale în România unde oamenii nu îndrăznesc să se ducă, dar n-au încotro, n-au de unde alege…

Magia se întîmplă între medic și pacient. Desigur, dacă medicul există, dacă e la îndemîna pacientului. Apoi, medicul nu trebuie să fie tracasat, nu trebuie să vadă de zece ori mai mulți pacienți decît ar trebui. Un medic bun, care își iubește meseria, poate compensa multe dintre lipsurile de infrastructură. Dar avem o problemă masivă cu numărul de medici. În ultimii ani, vreo 20.000 de medici au emigrat deja. În Franța și în Belgia, medicii români sînt cei mai numeroși, după cei francezi și belgieni. În ultimii ani, a crescut de zece ori numărul medicilor români din Germania. Acum doi ani vorbeam cu un specialist în politici sanitare din Germania care îmi spunea că, în Germania, va avea nevoie de mult mai mulți medici și contează pe medicii care vin din România; și se întreba ce va rămîne la noi. Cît costă educarea unui medic? În Moldova s-au făcut studii și a rezultat că 25.000 de euro. Să zicem că la noi sînt 30.000. Dacă înmulțim cifra aceasta cu cei 20.000 de medici care au plecat, ajungem la 600 de milioane. Ce-am putea face cu acești bani? Să ne plătim personalul sanitar mai bine. Problema asistentelor este cel puțin la fel de mare.

După acest guvern, sînt posibile două scenarii: cel bun este că lucrurile bune vor continua; cel rău este că după alegeri vor veni iar politicienii care își vor pune în funcții oameni de partid, cu alte priorități și altă agendă, și se va alege praful de ce ați făcut… Ce credeți?

Atunci cînd ai de-a face cu lucruri importante pentru viața unui om, tot timpul trebuie să te gîndești la scenarii. În România se fac mai multe scenarii decît oriunde în altă parte. Dar, dincolo de ele, trebuie să ne facem datoria. Eu sînt aici și îmi fac datoria. La fel și oamenii cu care lucrez. Dacă ne facem cu toții datoria, lucrurile vor merge ceva mai bine. Dacă ne gîndim că va cădea drobul de sare, nu e bine.

Cînd v-ați întors în România după 14 ani, ați simțit șocul readaptării?

Sînt studii de resurse umane care arată că, după ce locuiești șapte ani departe de țara ta, nu te mai simți acasă nicăieri. Nu poți să te întorci, pentru că ai stat deja prea mult plecat, și nici acolo nu te simți acasă. Eu am călătorit foarte mult între România și Viena și m-am simțit acasă peste tot. Mă simt acasă și acum. Motivul pentru care am venit a fost pentru că Anca Dragu mi-a oferit posibilitatea de a face ceva destul de important pentru mine încît să merite să-mi las la o parte toate celelalte planuri. A fost un oarecare șoc: prietenii îmi spun că eu am stat în farmacie pînă acum, într-un spațiu curățel și foarte bine normat. Viena e un oraș tihnit, e un loc ușor neprietenos la început; cum spunea Mircea Cărtărescu, e un oraș care nu te îmbrățișează la prima venire, dar pe care înveți să-l iubești. Venind de acolo nu numai în România, dar și în administrația românească, e un șoc cu siguranță. Ți se urcă sîngele la cap de trei ori pe zi, cel puțin. Dar să știi că poți să faci ceva care ar putea ajuta mulți oameni e o adrenalină de care nu am avut parte pînă acum.

Cînd vă veți încheia mandatul, ce veți face?

N-am nici un fel de idee. Dar nu vreau să pierd o secundă cu asta acum. Am un pic de treabă.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

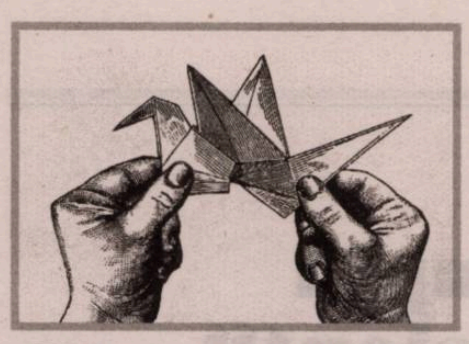

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Gogoșile de la Sky News

Știm deja povestea cu echipa de filmare de la Sky News care, în fruntе cu jurnalistul Stuart Ramsay, a făcut un documentar despre niște indivizi din România care, chipurile, ar fi fost gata să vîndă oricui arme de război. În urma unei anchete, procurorii români au spus că documentarul a fost regizat, că „traficanții" ar fi fost niște simpli vînători, că armele erau deținute legal, că nu erau de război, ci de vînătoare... Exact ca în celebrul banc pus pe seama Radio Erevan: nu era Volgă, ci bicicletă, și nu i s-a dat, ci i s-a luat. Postul britanic și Ramsay însuși continuă să declare că totul a fost real și că n-au plătit pe nimeni pentru a spune replicile filmate. Scandalul nu are încă o concluzie oficială definitivă sau o încheiere în justiție. Nu avem deci, deocamdată, niște dovezi irefutabile și nu știm chiar exact ce s-a întîmplat acolo. Mie, unuia, însă, varianta unei înscenări din partea jurnaliștilor britanici mi se pare cît se poate de plauzibilă. Am constatat de-a lungul vremii că presa din această țară e paradoxală. Deși considerată, în general, pe bună dreptate, o culme a seriozității (reputată în întreaga lume pentru rigoare, corectitudine, imparțialitate, informație relevantă și de calitate), poate furniza uneori și cele mai crunte neadevăruri sau falsuri. Poate fiindcă, așa cum se spune, dracii își fac de lucru mai degrabă pe lîngă mănăstire decît la cîrciumă. Nenumărate sînt scandalurile în care au fost implicați jurnaliști sau întregi instituții mass-media din Marea Britanie.

Lucrînd ani de zile sub rigorile de seriozitate ale presei anglo-saxone, nu mică mi-a fost mirarea cînd, în apropierea momentului aderării României la UE, la biroul BBC de la București au început să vină jurnaliști de la departamentele de limbă engleză care cereau colegilor români să-i pună în legătură cu români care ar fi dorit să plece în Marea Britanie. Cum ne amintim, de pe atunci exista în Anglia obsesia și teama de o invazie a românilor și bulgarilor, de îndată ce ar fi fost eliminate vizele. Și chiar jurnaliștii de la ultraseriosul BBC încercau să se înscrie în acest trend (creat probabil tot de presă), să demonstreze cu orice chip că românii sînt un potențial pericol pentru Marea Britanie. Cu alte cuvinte, umblau după reportaje a căror concluzie era deja trasă. Dacă le spuneai că nu cunoști personal români dornici să ajungă cu orice preț dincolo de Canalul Mînecii, erau dezamăgiți sau neîncrezători. Căutau și așa-numiți *fixers*, adică intermediari autohtoni pe care-i plăteau pentru a le facilita legăturile cu localnicii. E o practică obișnuită. Dar cînd ai fost trimis pînă în România cu avion, cazare, diurnă și ai primit și buget din care să plătești niște „ghizi" locali, multe se pot întîmpla. Și nimeni nu vrea să se întoarcă în redacție cu mîna goală.

Nu știu ce au făcut pînă la urmă acei jurnaliști. Mi-aduc însă bine aminte cum, în ziua eliminării vizelor, aeroporturile britanice au fost într-adevăr luate cu asalt, dar nu de către milioanele de români și bulgari dornici să ia locurile de muncă și ajutoarele sociale ale englezilor, ci de jurnaliști locali care așteptau invazia. Au fost complet decepționați. La cinci luni după aderare însă, în aprilie 2007, niște jurnaliști chiar de la BBC au fost acuzați că au realizat un reportaj fictiv despre emigranții români care s-ar fi instalat cu corturile în Hyde Park. Chiar protagonistul reportajului a declarat că totul a fost o înscenare pentru care ar fi primit bani. BBC n-a negat niciodată această acuzație. Și e vorba de o instituție publică ale cărei standarde deontologice sînt probabil cele mai înalte din lume. Sky News e doar o instituție mass-media privată, patronată de omul de afaceri Rupert Murdoch. De aceea spun că nu mă mir deloc eventualitatea unei trucări a documentarului în cauză. Dacă așa este, tragerea la răspundere a „regizorilor" s-ar putea dovedi destul de complicată, mai ales în condițiile în care jurnalismul mondial pare că devine o afacere tot mai depărtată de realitate și tot mai apropiată de ficțiune.

În altă ordine de idei, nu pot să nu constat că, striviți ani de zile de rigorile corectitudinii politice cu toate ipocriziile ei, jurnaliștii britanici au găsit o supapă. Românii și bulgarii sînt calul de bătaie perfect. Albi și europeni fiind, dacă-i faci responsabili de toate relele nu te încadrezi în nici una din formele de discriminare sau rasism clasice și rapid taxabile. E relativ lipsit de riscuri să dai în ei. Și cînd nu găsești motive reale (care, fie vorba între noi, ar fi destule), e mai simplu să exagerezi sau să inventezi. Aș zice că există și o importantă „cerere" pentru așa ceva din partea unui segment semnificativ al societății britanice. Nu știu dacă neapărat de țapi ispășitori au nevoie, cît mai ales de gogoși. Se pare că au început să le placă tare mult gogoșile frumos ambalate. Căci ce altceva a fost Brexitul? Să nu uităm că unul dintre „ambalatori" a fost Boris Johnson, cel care pe vremuri era dat afară de la *The Times* pentru minciunile pe care le scrisese acolo și care, după ce a devenit corespondentul *The Daily Telegraph* pe lîngă Comisia Europeană, a fost acuzat de colegii de breaslă că făcea relatări „coafînd" realitatea sau chiar falsificînd-o. Nu mai înțeleg bine ce se întîmplă azi în Marea Britanie, dar mă gîndesc că, după Boris Johnson, următorul ministru de Externe al Majestății Sale ar putea fi Stuart Ramsay.

ready made

„Ca să avem un razim pentru a judeca ce produce un binoclu în urma colaborării luminosității cu puterea de mărire, s'a creat noțiunea «valorii de prestare în amurg» (germ.: «Dämmerungsleistungswert») care se obține înmulțindu-se luminositatea cu pătratul mărirei."

Maior insp. de vân.
Roland Schneider-Snyder
din Vânătorii călări, în *Carpații. Vânătoare – Pescuit – Chinologie,*
Anul II, No. 5, 15 Mai 1934

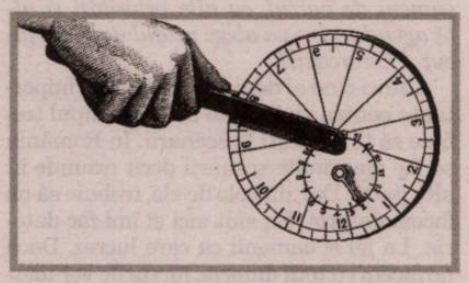

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Mai multe animale la locul de muncă

Arheologia e frumoasă și din cauza animalelor. De exemplu, ajung pe deal în creierii dimineții, cobor în secțiune și toți pereții ei sînt zgîriați cu furie peste tot, jumătate de metru de la sol. Sînt niște urme cum mai vezi pe cîte un bloc de marmură, ca de la o daltă cu dinți, lungi și verticale. În praf se văd puzderie de alte marcaje, de parcă o armată de Tom Degețel a mers în mîini peste tot (încerc să fiu cît mai științific în terminologie). Evident, găsim ariciul ostenit, dar satisfăcut, într-o groapă. N-a căzut în secțiune, ci a intrat în mod legitim, pe-o scîndură lungă, lăsată acolo de la o zi la alta, pe care se văd clar urmele lui. Cumva însă, odată ajuns jos, a uitat complet cum a intrat și a început să ne maltrateze profilurile, întinzîndu-se cît putea în vîrful degetelor și dovedind o ferocitate încă nedocumentată la această specie. Îl așez pe un sac de rafie, îl scot pe marginea șanțului și îi pun niște apă în față, din pură vinovăție. Nu bea, bineînțeles, nimic, dar după cîteva minute de meditație pleacă prin iarbă. E uriaș și are aspectul ăla caraghios, grizonant, fiindcă vîrfurile țepilor par arse de soare. Îl filmez pînă dispare ca o căpiță mică în care s-a ascuns cineva.

Un pui de corb cu piciorul rupt e îngrijit de un coleg britanic cu o abnegație incredibilă, săptămîni de-a rîndul. Găinați pe cearșafuri etc. Corbul, ca în filme, se înzdrăvenește, se tutuiește cu toată lumea. Apoi începe să zboare și apare chiar la noi pe deal, zburînd foarte jos și așezîndu-se să-și mai tragă sufletul. Se așază printre cutiile cu monede romane cu ciocul larg deschis, obișnuit să fie hrănit (nu cu monede). Consemnul e să nu-i dăm nimic, ca să nu mai fie așa prietenos cu oamenii, în interesul lui bineînțeles. Îl putem mîngîia pe cap, pentru că asta sigur nu-i place, deși acceptă. O poveste mult mai ghinionistă am eu cu o prigorie. Un vizitator merge prin secțiune la sfîrșitul zilei de lucru și deodată piciorul i se scufundă în pămînt. Omul se uită, se crucește de întîmplare și merge mai departe. Dar cîteva secunde mai tîrziu văd ceva ce n-o să mai văd niciodată: din groapă iese, cu mare greutate, printre bulgării de pămînt, o pasăre cu toate culorile curcubeului. E o prigorie din cele pe care le vedem toată ziua fugărind albinele și înghițindu-le întregi, fără vreo supărare și fără vreo plăcere, așa, eficient. Pasărea își ia zborul cu mare efort și o ia razna peste cîmp. Mă prind și eu ce s-a întîmplat: marginea secțiunii noastre este peretele unei săpături uriașe, din anii glorioși ai arheologiei heirupiste, care a expus o față de aproape zece metri a dealului. Prigoriile sapă tuneluri în asemenea pereți, deoarece cuibăresc în escarpamente. Un tunel de mai mult de un metru adusese prigoria respectivă chiar sub picioarele noastre. Curățînd pămîntul la locul acestui neînsemnat accident, găsesc îngropați în pămînt trei pui, foarte mici, penele lor abia au început să se coloreze. Doi încă se mișcă. Din echipă nimeni nu știe cam ce-ar trebui făcut și nici eu habar n-

am. Sfatul pe care îl primesc e să nu mă bag, că lucrurile astea nu se termină bine. Mă hotărăsc totuși să iau unul din pui cu mine și să las unul acolo, în caz că mama ar putea să se întoarcă să-l recupereze. Îl hrănesc la intervale regulate, noaptea, cu o seringă, cu cîte o picătură de miere și gălbenuș de ou. Ziua, cît sînt pe șantier, face același lucru o colegă care lucrează în depozit. Dar nu ajungem nicăieri. Într-o dimineață mă trezesc pe la patru, spăl seringa chiaun pentru că am uitat ca un idiot s-o spăl data trecută cînd i-am dat de mîncare, fur un ou din frigider, nu reușesc să aleg gălbenușul, dau jumate pe mine, însă amărîtul nu mai mișcă. Stau și mă uit la el, ascultînd sforăituri: o înfrîngere personală.

Țestoasele au o relație privilegiată cu arheologia. E clar că le place viața în ruine, în Dobrogea ca și în Israel sau aiurea. Atîta timp cît e uscat și insuportabil de cald, totul e bine. Păcănitul lor amoros printre heliotropi sau scaieți (după buget) te face să nu mai iei lucrurile așa în serios; masculul lovește cu carapacea lui carapacea femelei pe care o curtează, ca să-i arate ce atletic este. Cîte o țestoasă vine pînă-n zidul casei în care locuim ca să primească din mînă flori de volbură. Nu știu ce instrumente anume are o țestoasă bătrînă ca să aprecieze delicatețea extremă a unei petale, dar e ceva în stare să-ți dea un anumit sentiment de abisalitate. Specialista noastră în botanică, ce lucrează de 40 de ani în Iran și Turcia, culege floarea potrivită pentru client și face observația – nu sensibilă, ci judicioasă – că trebuie să-i rupem și să-i dăm din florile aflate la înălțime, pentru ca să-i rămînă apoi și alea de jos, la care poate ajunge singură.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Deriva republicanilor

În dicționare, „derivă“ înseamnă o abatere a unei nave de la traseul dorit, dar și plutirea acesteia în voia valurilor și vînturilor, fără control. Dicționarele nu explică, însă, dacă echipajul este conștient de derivă ori nu. Dacă echipajul știe că, dintr-o pricină sau alta, nu are controlul asupra navei, atunci el este perfect conștient de derivă. La fel, dacă ajunge la concluzia că s-a rătăcit. Dar se întîmplă adesea ca echipajul să fie perfect convins că navighează pe traseul dorit și, de fapt, să fie în derivă. Din cîte văd, acesta este cazul Partidului Republican. „A fi conservator înseamnă să preferi ceea ce este familiar celor necunoscute, ceea ce este încercat celor ce sînt neîncercate, să preferi faptele misterelor, actualul posibilului, limitatul nelimitatului, aproapele departelui, suficientul supraabundenței, convenabilul prefecțiunii, rîsul de acum fericirii utopice“, spune unul dintre autorii de referință ai conservatorismului american, Michael Oakeshott. Conservatorismul anglo-saxon a fost, întotdeauna, prudent și realist. Cît de departe este Trump de un asemenea profil! Cum se explică, așadar, succesul lui zdrobitor în fața alegătorilor Partidului Republican? Cred că, pe de o parte, partidul este în derivă față de sine însuși, dar și societatea americană este într-o profundă schimbare față de care republicanii nu par să găsească răspunsul adecvat. S-o luăm pe rînd.

Cît de departe este Trump de un asemenea profil!

Partidul. Imediat după 11 septembrie 2001, Partidul Republican nu și-a mai putut găsi echilibrul interior. George W. Bush cîștigase ca un adevărat conservator, cu un program mai degrabă izolaționist. Criticase puternic aventurile internaționale ale administrației Clinton, care proiectase forța militară americană în cele mai bizare locuri din lume, din Somalia pînă în Kosovo și-n Muntenegru, pentru a răspîndi democrația. Soldații americani își riscă viața doar pentru interesul Americii și nu pentru cai verzi pe pereți – spunea campania electorală a lui Bush Jr. Țările lumii pot fi democratice sau nu, după cum doresc, treaba lor. America știe bine cine îi este prieten și cine nu. Trebuie să fim puternici nu pentru a-i democratiza pe alții, ci pentru a ne apăra de oricine. Cam așa gîndea un conservator pe atunci și George W. Bush nu făcea excepție. 11 septembrie 2001, însă, a schimbat totul. Șocul atacului terorist a scos întreaga administrație Bush, abia instalată, din spiritul și ideile cu care cîștigase încrederea americanilor. Repede, Bush Jr. a înțeles că America nu mai poate fi apărată doar teritorial și a invadat Afganistanul. A urmat Irakul și s-a declanșat războiul antiterorist, ca un fel de nouă versiune a unui război mondial. Brusc, Bush nu mai voia să aibă de-a face cu dictatori care, deși ucideau opoziția, asigurau o anume ordine, ci cu lideri democrați. Mai exact, brusc, George W. Bush a început să facă exact ceea ce criticase la Bill Clinton, devenind un exportator de democrație, convins fiind că, pe lumea asta, orice om vrea să fie liber, așa cam cum sînt americanii și europenii în țările lor. Eroare enormă! Doar puțini dintre oamenii acestei lumi prețuiesc atît de mult libertatea. Cei mai mulți, scăpați fiind de dictaturi și de tirani, fac tot ce pot ca să instaureze alte forme, încă și mai agresive, de totalitarism. Oamenii preferă oricînd siguranța și blidul garantat de mîncare libertății care, din păcate, nu le garantează aproape nimic, lăsînd în sarcina lor totul. Conservatorismul își atașase prefixul „neo-“ și s-a reconstruit, hibrid, preluînd idealismul internaționalist socialist. Cînd Obama a cîștigat alegerile prezidențiale, în 2008, conservatorismul în versiune „neo“ era, deja, falimentar. Rănit, Partidul Republican a reacționat previzibil: a născut o mișcare de forță egală și de semn contrar. Așa a apărut Tea Party, o încercare de recuperare a elementelor clasice ale conservatorismului. Mișcarea a avut momentul ei de glorie cam din 2010 pînă prin 2013. Apoi, a intrat și ea într-un anumit recul, semn că destinul conservatorismului american nu se mai poate scrie prin repetarea trecutului. Tea Party a reușit, mai degrabă, să-i stîrnească pe adversari decît pe susținători. Cu Tea Party, republicanii au aflat că orice radicalizare atrage, desigur, adepți ardenți, dar și mai mulți opozanți. Dacă ai nevoie de o revigorare, e bine să fii un pic radical, dacă ai nevoie de aderență socială largă, e bine să fii moderat. Moderația este virtutea cardinală a oricărui conservatorism – cum de uită republicanii tocmai asta? În orice caz, după crepusculul mișcării Tea Party, Partidul Republican nu a mai putut naște nimic. O uimitoare secetă de idei și de lideri tocmai în momentul în care prin societatea americană bate vîntul unor schimbări istorice.

Americanii. Curios lucru, dar după căderea regimurilor comuniste din Estul Europei, ideile socialiste au cunoscut un succes extraordinar. Spun că acest fenomen mi se pare curios pentru că m-aș fi așteptat ca, odată dovedit caracterul criminal al comunismului, să sufere ceva prejudicii și fratele lui mai bătrîn, socialismul. N-a fost, însă, deloc așa. Scăpate de comunismul real, care le turna plumbul evidenței în aripi, ideile socialiste au cunoscut un rapid și impresionant reviriment. Cineva spunea că, de fapt, la finalul său, Războiul Rece s-a terminat ca un meci egal: în materie economică a cîștigat dreapta, în materie cultural-propagandistică a cîștigat stînga, iar în materie politică a cîștigat centrul. Pare-se că lumea atît a înțeles din tragedia deceniilor comunismului: că sistemul său economic e falimentar. Ideile despre societate și justiție, ca și viziunea despre natura umană, toate împrumutate de comunism de la socialism, sînt, însă, ținute drept corecte pe mai departe. Nu voi vorbi mai mult despre incapacitatea oamenilor de a învăța din propriile nenorociri. După 25 de ani de la dispariția URSS, societatea americană cunoaște și ea, din plin, acest reviriment socialist. Spre deosebire de Europa, unde societățile sînt obișnuite cu fluxul și refluxul socialismului, în America de după 1990 creșterea socialismului este un fenomen cu totul nou. Pînă în 1990, societatea americană dovedea o anume imunitate la socialism. Dar societatea americană s-a schimbat profund, iar elementul civilizațional care a născut-o, adică elementul alb-*wasp*, a început, încet-încet, să se dilueze. Pentru asta lucrează nu doar demografia, ci și sistemul de educație, elitele cultural-artistice și mass-media. În fața acestei schimbări profunde, de magnitudine, trebuie să admitem că democrații s-au descurcat mai bine. Partidul soților Clinton a simțit cum bate vîntul și s-a orientat. Să fii, astăzi, socialist sadea în interiorul Partidului Democrat, cam cum sînt mulții susținători ai lui Bernie Sanders, nu mai este deloc o problemă. Partidul Republican, însă, a fost prins pe picior greșit. După Ronald Reagan, care a condus partidul spre performanțe istorice în anii 1980, alegînd, fără îndoială, drumul cel bun pentru America, republicanii nu au știut cum să răspundă noului spirit al societății americane. Un popor astfel alcătuit încît e tot mai permeabil pentru ideile socialiste este, pentru republicanii americani, o necunoscută. Iar atașamentul republican la Donald Trump este direct expresia spaimei de acest necunoscut. După 1990, nu doar Europa s-a schimbat profund (și deconcertant pentru noi, esticii, care ne așteptam să ne integrăm într-o cu totul altă Uniune), ci și America. Iar republicanii au continuat să se adreseze unei Americi vechi, din ce în ce mai pierdută, și, simțind că vine peste ei o nouă Americă, sînt speriați.

Moderația este virtutea cardinală a oricărui conservatorism.

„Uneori, trebuie schimbate anumite lucruri pentru ca totul să rămînă așa cum a fost“, spunea Principele Salina și cred că orice conservator autentic este de acord cu asta. Însă niciodată nu poți ști cu precizie ce anume și cît anume trebuie schimbat pentru a rămîne totul așa cum a fost. Uneori, poți schimba prea mult și punțile cu trecutul s-au rupt. Alteori, poți schimba prea puțin și viitorul te lovește cu forța unui tren în plină viteză. În plus, oamenii sînt atît de subiectivi încît ce-i pare unuia schimbare revoluționară îi pare altuia împietrire. Este limpede că Partidul Republican are nevoie de schimbare. Poate că, pentru unii dintre alegătorii săi, Donald Trump este această schimbare. Pe calea Donald Trump, însă, tot ceea ce știm despre Marele și Bătrînul Partid va rămîne în istorie. De altfel, am impresia că pe Trump îl susțin acei votanți republicani care nu știu nimic despre partidul pe care îl votează. Adică cei mai mulți dintre votanții republicani. Preferința pentru Trump este replica pe care societatea americană o dă exagerărilor corectitudinii politice. Dar puseele nervoase dărîmă, nu construiesc. Iată cel mai mare risc actual cu care se confruntă Partidul Republican: energia votanților săi este, acum, distructivă și nu constructivă. Cu așa ceva poți cîștiga alegeri, dar nu poți conduce o țară și nici reconstrui un mare partid.

Campania electorală. În mod normal, evenimentele politice care fac titlurile de prima pagină într-o campanie electorală nu ar trebui luate în seamă prea mult cînd încerci să descrii deriva de decenii a unui partid. Campaniile electorale sînt un fel de apoteoză a efemerului, o intensificare eclatantă, dar de-o clipă, a irelevantului. Totuși, facem publicistică. Sîntem constrînși, prin urmare, să dăm efemerului locul său regal, pentru clipa în care îl obține. De pildă, nimeni nu va mai ține minte peste cîteva luni că disputa electorală americană a fost inflamată, la un moment dat, de știrea că Trump a instigat la uciderea contracandidatei sale. Vorbind celor care susțin dreptul americanilor de a purta arme, consfințit, după cum se știe, ca un drept fundamental al cetățeanului american prin al doilea amendament la Constituția SUA, Trump a spus ceva ce imediat a fost interpretat ca instigare la violență. Se știe, Hillary Clinton susține că acest amendament trebuie abrogat. O va putea face, crede Trump, cînd va numi judecători la Curtea Supremă – o prerogativă a președintelui. Trump a spus că, dacă Clinton cîștigă alegerile, susținătorii celui de-al doilea amendament nu vor mai avea ce face. Și a adăugat, voit ambiguu: „...deși poate că susținătorii amendamentului mai pot face ceva“. (*„If she gets to pick her judges, nothing you can do, folks, although the Second Amendment, people, maybe there is, I don't know„*) Evident, susținătorii lui Hillary Clinton au reacționat vehement. În replică, trumpiștii s-au apărat, spunînd că e o interpretare răuvoitoare a vorbelor candidatului lor, care a vrut doar să spună că or mai fi și alte mijloace de a opri revizuirea amendamentului, avînd în vedere forța civică adesea probată a acestora, și că nu a avut deloc în minte ipoteza violentă. Scandalul a durat o zi. Poate două. Și a trecut. Au venit, imediat, alte întîmplări din aceeași categorie: dezvăluirea banilor rusești intrați în conturile șefului campaniei lui Trump, apariția unor noi mail-uri ale lui Clinton, o nouă intervenție a lui Obama în campanie, discursul despre politica externă al lui Trump și tot așa. Dar cred că și în aceste derapaje de-o zi se poate citi marea derivă, dacă ne străduim să nu pierdem din vedere întregul. O asemenea vorbă era, totuși, de neimaginat în gura oricărui alt candidat republican din ultimii 30 de ani. Iar deriva despre care vorbesc nu se vede dacă citim doar vorbele lui Trump în extrasele de presă, ci dacă vedem înregistrarea video a momentului și auzim reacția de aprobare zgomotoasă a sălii.

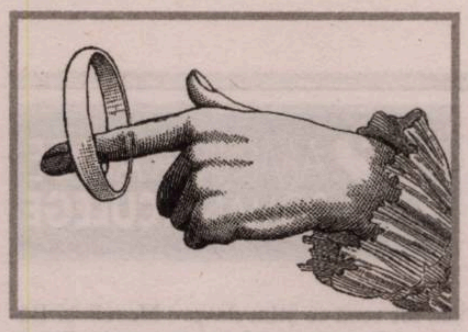

Selma IUSUF

legende **urbane**

Viață dezmembrată

O prietenă a pus deunăzi pe Facebook o fotografie care m-a întors pe dos. Cineva aruncase la gunoi o grămadă de fotografii vechi care zăceau împăștiate pe un asfalt pe care-l vedeam pătat și murdar și pe care-l bănuiam puturos, mirosind acru. Era acolo, răsturnată, istoria mai multor generații. Fotografii alb-negru, din cele cu marginile zimțate, arătau un cuplu în ziua cununiei civile – el și ea în picioare, ea cu o fustă scurtă de ani '60, cu flori în brațe și cu genunchii rotunzi, frumoși, la vedere. Mai ghiceam în imaginile răscolite și ceva mese în familie, un copil – o fetiță – într-o rochie albă pînă la genunchi, cu un pampon imens în păr, într-o imagine ce părea a fi din anii '40, un grup la munte, două fete pe o balustradă și un copil în fundul gol în poza tradițională de pe un recamier demodat. Alături, ieșită pe trei sferturi dintr-o pungă neagră, era o sticlă de bere, mai încolo un soi de cană cu Bugs Bunny imprimat pe ea, iar treimea gunoistică era întregită, în colțul din dreapta, sus, de o coajă de vînătă sau poate chiar o vînătă întreagă scofîlcită.

În spațiul trasat de treimea asta derizorie zăcea viața unui om. Nu știu cum și de ce or fi ajuns fotografiile acolo, răsturnate patetic în mizerii gospodărești. Și-o fi imaginat femeia cu genunchii frumoși prinsă în fotografie în, poate, cea mai fericită zi a ei că va ajunge într-o zi să zacă în zemuri de vinete stricate? Dar mesenii care stau între sticlele de borviz și rîd veseli spre fotograf, într-o oarecare seară de vară, s-or fi gîndit vreodată că imaginea lor, prinsă în acea secundă de mulțumire, va ajunge în ghena de gunoi dintr-un oarecare cartier bucureștean?

Poate că murise cineva singur, iar un nepot îndepărtat a curățat repede apartamentul după acel bătrîn sau bătrînă. Ce să alegi de acolo? Mobile delabrate de acum 40 de ani? Haine străvechi? Fotografii în care nu recunoști pe nimeni? Iei un sac mare și mături cu mîna, dintr-odată, toată colecția tristă de fotografii, bibelouri și milieuri de pe servanta cu luciul obosit care ocupă jumate de cameră. Desfaci dulapurile și arunci de-a valma haine și capoate înflorate de diftină, imemoriale blănuri ciuruite de molii pe umerii cărora mai adastă drept guler o coadă și-un cap de nevăstuică sau de vulpe cu ochi lucioși de plastic. Arunci plăpumile vechi și grele de lînă, reci la îndoituri în ciuda fierbințelii de afară, mirosind a naftalină pietrificată. Arunci pantofi stîlciați, sandale de om bătrîn, un cărucior de piață ecosez. Arunci un televizor din cele vechi care strîngea praf în debara, arunci cîrpe, vase ciobite, truse improvizate de scule din care ies degetele disperate ale unor cîlți. Arunci lustra cu trei lalele din tavan, arunci aragazul vechi, arunci cărțile, revistele *Cinema* de acum 50 de ani. Și arunci fotografiile.

Din toate celelalte își mai face un rost vreun sărman. Totul se va refolosi cumva. Numai de fotografii nu are nevoie nimeni. Ce naiba să facă lumea cu amintirile tale? Cu imaginea ta de la ziua tantei Roza, cînd mîncasei salată de boeuf și băusei suc din paharele bune de cristal roșu? Ce rămîne pe urma unei vieți comune, nespectaculoase, ca a celor mai mulți dintre noi? Mulți or fi avut parte de copii sensibili, care s-au gîndit să salveze din derizoriu memoria propriei familii. Or fi cules toate fotografiile și le-or fi pus bine în casa lor, plină oricum de viața lor.

Cineva aruncase la gunoi o grămadă de fotografii vechi.

Iarăși, mulți n-au făcut asta și au măturat nemilos toată istoria la gunoi.

Puțin îmi pasă ce se va întîmpla cu trupul meu mort. Va putrezi într-un tîrziu. Dacă ficatul meu o mai fi bun, corneea așijderea, inima, rinichii, să le ia cine are nevoie. Dar îmi pasă pînă la lacrimi de ce s-o întîmpla cu fotografiile mele. Alea digitale or să plutească cu anii după moartea mea, halucinant, pe net, în cine știe ce scobituri și turbioane de biți și buzunare laterale de site-uri, în nori paradoxali, alea de hîrtie, însă, vor fi distruse. Le voi distruge cu grijă ca să nu zac la gunoi, între coji de pepene, rîzînd în soare, la sfîrșitul clasei a patra, cu o coroniță de flori pusă strîmb pe creștet, într-un alt secol al unei alte lumi.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Cumințenia Pămîntului (III)

„După Gheorghe Chițu, Traian Demetrescu, Spiru Haret, Octavian Goga, Brâncuși a fost pe punctul să ridice, la Ploiești, un monument și lui I.L. Caragiale. Acesta urma să fie așezat în fața liceului «Petru și Pavel», odinioară străjuit de statuile patronilor, pe frumosul Bulevard al Independenței. Este cunoscut faptul că la acest liceu învățase carte școlarul Caragiale Ion Luca și că, pentru a-i cinsti amintirea, în anul 1929, se luase hotărîrea ridicării unei statui comemorative. Datorită muzeografei Ruxandra Ionescu, a ziaristului Alexandru Mihai, a Constanței Toma Gh. Tomescu, văduva pictorului, dar mai ales a juristului Gheorghe Nicodinescu, secretarul din 1929 al comitetului de inițiativă, sîntem în măsură să dăm în vileag dosarul acestei din nou pierdute ocazii. În 1931, într-o ședință a comitetului pentru ridicarea monumentului lui Caragiale – comitet prezidat de scriitorul I.A. Bassarabescu și din care, printre alții, făceau parte profesorul de desen Toma Gh. Tomescu și fostul coleg de mansardă cu Brâncuși, compozitorul Ion Croitoru – s-a hotărît să i se încredințeze lui Brâncuși comanda monumentului. Omul de legătură avea să fie ploieșteanul Solomon Basile Marbe, fratele credincioasei amice a lui Brâncuși și a lui Modigliani – Clara Marbe, care, se știe, la rîndu-i, ne-a lăsat neprețuite amintiri despre sculptor și despre lucrarea *Sărutul*. Solomon Marbe fusese acela care, datorită unor triste împrejurări pecetluite cu o tragedie sentimentală, determinase pe Brâncuși să așeze această lucrare pe mormîntul Taniei Rașevski, în cimitirul Montparnasse, în iarna anului 1910."

(Barbu Brezianu, art. cit.)

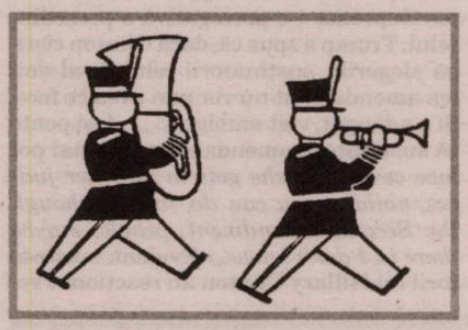

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Duios, Apoplexia trecea

O după-amiază din mijloc de august, pe o terasă, într-un oraș românesc de la Dunăre. Un domn dă binețe, politicos, și cere permisiunea să se așeze pentru cîteva minute la masa mea, pentru că are „ceva de lămurit". E important pentru dumnealui „să mai ceară o părere". Îl neliniștește ceva. Are o nemulțumire. Și simte nevoia să o împărtășească. E genul acela de om care se urcă un pic peste masă, atunci cînd discută, ca și cînd s-ar pregăti să sară pe tine. Deși vorbește cu aer conspirativ, împinge ca un halterofil cuvintele rostite cu jumătate de glas. Ai senzația că te-ai pomenit la masă cu un buldozer care va prăvăli peste tine muntele de pămînt al unei păreri ferme. Dumnealui zice că are o nelămurire și vrea s-o limpezească. În realitate, părerea domnului cu chef de stat la vorbă e limpede ca lumina zilei, dar are nevoie de un prilej pentru a fi expusă în toată splendoarea.

Atacul e fulgerător, n-ai nici o șansă. Pleoapele unor ochi iuți se strîng în așa fel încît să mai existe între ele doar o fantă, cît o lamă, prin care puterea de scrutare se concentrează mai bine. E ca și cum omul s-ar ascunde într-o cazemată, din interiorul căreia trage cu întrebări. Evident că n-are nimic de dezbătut. I-ar ciurui pe toți cu certitudinile sale, dar mai întîi face o diversiune, atrăgînd victimele ca un mare strateg în arta războiului de terasă. Știe toate astea și e mîndru de mijloacele pe care le-a cîștigat în timp, aici, pe terenul de bătălie. Nici nu se mai chinuie să disimuleze fericirea care i-a inundat figura. A pus mîna pe un client. E exact ca în legendara tactică a întîlnirilor de pe mare, cînd unii construiesc perfect credibil capcana vasului în derivă. Piratii, adunați ghem în burta navei, dau năvală la momentul potrivit și fac prăpăd. Figura interlocutorului meu exprimă toate astea, și-ncă multe altele, la un loc. Te simți ca o insectă peste care se închide fulgerător cupola de petale, viu colorate de bucurie, ale plantei carnivore.

Întrebarea, o rafală de cuvinte bine țintite, vine mai degrabă dindărătul cazematei ochilor decît de pe buzele subțiri și întinse, ca o linie de fortificații, camuflînd crenelurile dinților. „Hmm... Dumneavoastră ce... credeți? Regina asta... Chiar a fost regină? Aicea? În România?" Știind că nu mai ai absolut nimic de pierdut, încerci să bîigui ceva despre cum, „tehnic" vorbind, lucrurile stau într-un fel, dar, simbolic, e cu totul altceva, iar cîtă vreme regimul comunist s-a instalat prin fraudă și teroare... Simți o obosea-lă mai mare decît cea în brațele căreia ai cădea dacă ai concura cu domnul Emil Boc la o tură de cosit. Pare că orice cuvînt se lovește de un cîmp energetic, un scut care-l transformă și-l redirecționează în propria ta frează, sub formă de proiectil. Te aperi cu o pușcă în fața unei divizii de tancuri. Interlocutorul nu aude. El nu vrea să dezbată nimic. Ți-a zis că are o nelămurire, te-a prins în ambuscadă, iar acum, zîmbind triumfător, își aranjează plutonul de execuție, strecurat pe lîngă el, cît ai întredeschis tu ușa.

Degeaba te zvîrcolești, în speranța unei sclipiri de umanitate. Îi explici că-i respecți opinia, dar că ești de altă părere. Și nu trebuie să fii monarhist sau cine știe ce altceva ca să ai respect față de o persoană remarcabilă, sau să te comporți decent într-o împrejurare care are mare legătură cu istoria noastră recentă. Omul e foarte hotărît. Te-a prins, nu te iartă. În cuvintele și în atitudinea lui rulează, alb-negru, cele mai vechi și mai triste filme de la noi. Locul strategiei de ambuscadă e luat de ură și de dorința de răzbunare. Odată așezat la masă și instalat în poziția de atac, interlocutorul meu face ravagii. Mă ia pe departe, dar știe el că sînt „de-ăla care o dă diplomatic" în cazuri de-astea. „De-ăla care te ia pe la Ploiești, că să vezi, că să ne respectăm părerile, că există nuanțe... Generația asta cu americănisme și englezisme în cap, că, vezi Doamne, am avea dreptate toți, că să mai discutăm, să cutare, să nu știu ce... Păi, nu e OK! *Aia* n-are ce căuta aici! Punct!"

Nu mai am loc să zic nimic. Toate plasele de camuflaj au căzut. Omul atacă furibund pe toate fronturile, cu toate armele. Vorbește doar el și ridică volumul cînd are senzația că vrei să deschizi gura, să spui și tu ceva. Se turează de unul singur și se pregătește să apese butonul nuclear. Gata! L-a apăsat! „Cum adică să-i faci ăsteia funeralii naționale și doliu național?" A spus-o. A scăpat de povara pe care o căra. Acum e, cumva, mulțumit. În ochii lui se citesc mii de lucruri în care ne recunoaștem, deseori, mulți dintre noi. O dorință nedefinibilă de răzbunare, rîcă, multă neînțelegere, promiscuitate, refuzul de a ne vedea pe noi înșine, dar și frica de ce am descoperi „la o adică". Frica. Motorul care ne face, uneori, atît de agresivi, încît ne transformăm în niște caricaturi vorbărețe, gata să jignească în stînga și-n dreapta, să anuleze orice, să suspende orice drept, în favoarea instaurării legii marțiale a lui „Las' că știm noi...".

Interlocutorul meu e funcționar într-o instituție publică. E foarte aproape de vîrsta pensionării, dar se ține foarte bine. E departe de a fi un rătăcit sau un drojdier de terasă. E cineva mîndru și sigur pe el, pentru că simte ceva limpede și întemeietor. Simte că e membru al unei majorități care are putere.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

O persoană miraculoasă

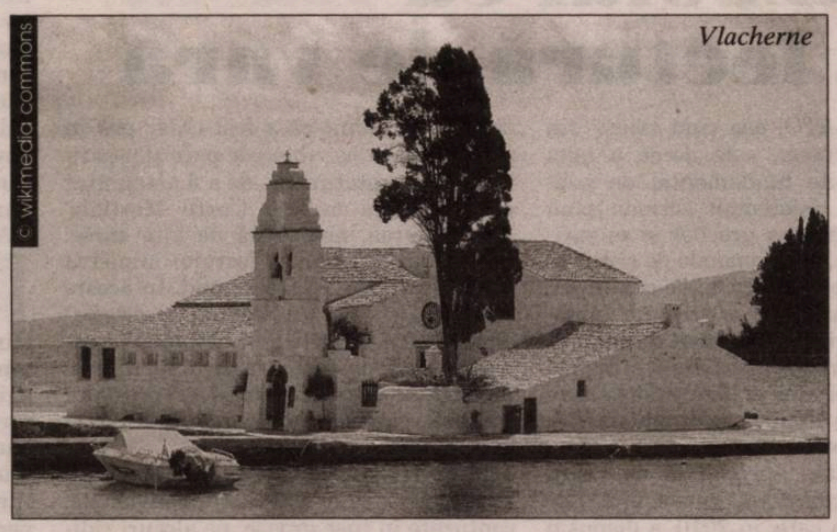

Vlacherne

În Răsăritul creștin, se știe, icoana e mai mult decît reprezentare a unui chip. E gîndită și trăită ca loc de prezență și de iradiere a celui figurat în ea. Pînă în Renaștere, Occidentul a păstrat în practică, dacă nu în teorie, o atitudine similară față de imaginea sfîntă. Ea se trage din modele „nefăcute de mînă", primul fiind „Sfînta Față", chipul pe care Iisus însuși și l-a întipărit pe ștergarul Veronicăi sau pe suportul destinat regelui din Edessa. Venite de altundeva, dînd semn dintr-un loc ascuns, icoanele (statuile în Apus) miraculoase se dezvăluie unui singuratic, iar credincioșii le recunosc greu calitatea nelumească. „Apariții" din lumea nevăzutelor, ele își stabilesc un sanctuar, îi decid locul și construcția. O mulțime de legende și de practici, vii pînă azi, tratează imaginea sfîntă ca persoană, îi întreține prezența, pun comunitatea sub ocrotirea ei. Istoricul de artă Hans Belting a scris despre temă o pasionantă carte: *Imagine și cult. O istorie a imaginii înainte de epoca artei* (1990).

În Roma veche asemenea imagini își puteau face vizite. Palatul Lateran adăpostește o icoană a lui Christos pe tron, socotită ca „nefăcută de mînă", din secolul al VI-lea. Numită simplu „imaginea" *(ycona)*, ea era și e găzduită în capela Papei, în *Sancta Sanctorum*. Încărcată de gesturile venerației, cu o ferecătură bogat stratificată în timp, *ycona* apare acum ca un vestigiu straniu, misterios. Nu departe, bazilica Santa Maria Maggiore adăpostește icoana la fel de veche și de venerată a Maicii Domnului. Atribuită Sfîntului Luca, e intitulată *Salus populi romani*. În ajunul Adormirii Maicii Domnului, *Ycona Christi* era condusă de Papă și de mulțime pe Via Sacra pînă la Senatul roman, apoi la icoana Maicii Sale de la Santa Maria Maggiore. Din vechime pînă în secolul al XVI-lea așa se întîmpla.

În biserica constantinopolitană Vlacherne, în a șasea zi a săptămînii, icoana venerată a Fecioarei își schimbă înfățișarea, ca și cum Maica Domnului ar veni de sus să se sălășluiască în imagine. E ceea ce ne spune Mihail Psellos în secolul al XI-lea.

Imaginea sfîntă, sau cel puțin unele imagini, excepționale, erau privite așadar drept „persoane miraculoase". Care pot călători pe ape, refuză să fie dislocate din locul apariției, surîd sau lasă să curgă lacrimi, lapte, ulei, sînge, intervin în lupte spre victoria credincioșilor. Dar ele sînt miraculoase în primul rînd prin condiția lor greu situabilă. Entități nici numai spirituale, nici numai sensibile, nici doar viziune pură, nici doar imagine concretă, ele nu sînt simplu obiect de artă religioasă, dar nici realitatea ultimă a celui din imagine. Unde sînt ele de situat în ierarhia ființei?

La fermecătoarea Mînăstire Dintr-un Lemn, în Oltenia, bi-unitatea „apariție" – obiect de artă sacră instituie scenariul locului; se reflectă în venerație, în compoziția spațiului.

Potrivit legendei de întemeiere, icoana Maicii Domnului s-a arătat într-un trunchi de stejar unui păstor sau unui călugăr, îndemnîndu-l să-i construiască biserică pe locul apariției sale. Neascultată, luată acasă sau dusă în biserica satului, imaginea revine „la locul ei" unde credincioșii sfîrșesc prin a ridica biserică numai din trunchiul de copac suport al hierofaniei. Scenariul e, de altfel, larg răspîndit în geografia religioasă europeană.

Azi, ceea ce face faima locului e și o uimitoare icoană bizantină. Nu se știe cum a ajuns în mînăstire, iar despre calitatea ei specialiștii au diverse ipoteze: I.D. Ștefănescu o socotea din secolul al XVI-lea; potrivit lui A.M. Muzicescu, a fost pictată la Constantinopol sau la Athos înainte de 1453, după un model încă mai vechi. Al. Efremov și Corina Popa o situează în secolul al XV-lea. Istoria de evlavie a locului – produsă în mediul monahal, mediatizată în presă și pe Internet – preia aceste date, neuitînd să adauge că, potrivit lui André Grabar, care a vizitat mînăstirea în 1929, icoana ar data din secolul al IV-lea, fiind pictată după modelul celei zugrăvite de apostolul Luca. Incluse în logica narațiunii religioase, datele savante devin argumente pentru vechimea misterioasă, greu situabilă în timp, cvasinon-temporală a imaginii.

Pelerinii se adresează prezenței, nu obiectului în sine.

Nu se afirmă că icoana bizantină ar fi imaginea întemeietoare. Nu printr-o continuitate materială sînt asociate cele două. Ci prin faptul că, în amîndouă, Maica Domnului este cea care își dă, *în acest loc*, „adevăratul chip". Prin amîndouă, universala ei prezență se „autohtonizează", își alege un nucleu particular de iradiere.

În zona de sus, mai retrasă a mînăstirii, exista o icoană minusculă, abia vizibilă, scrijelită în striurile unui vast trunchi de stejar. Nu imaginea fondatoare era conservată astfel, ci *evenimentul* apariției sale. Mai jos, în biserica lui Preda Brâncoveanu, stă somptuoasa icoană bizantină, restaurată, închisă într-o vitrină cu grad înalt de protecție. Distanța impusă de conservarea unui obiect de artă nu stînjenește venerația. Pelerinii se adresează prezenței, nu obiectului în sine. În logica venerației e ca și cum aparița fondatoare ar fi consimțit ca, în perimetrul sanctuarului decis de ea, să-și „coboare" prezența din originea ascunsă în eleganta biserică princiară. Hotărîndu-se în 2002 pentru restaurarea icoanei, călugărițele au avut de lucrat cu cele două dimensiuni, cu dualitatea persoană sfîntă – obiect de artă. Au avut de articulat materialitatea prețioasă și fragilă a obiectului cu deciziile unei instanțe nevăzute. Maica stareță (interviu în *Formula AS*): „Voiam să restaurăm icoana sfîntă, ceea ce ar fi însemnat să-i dăm jos îmbrăcămintea de argint. Nu știam dacă e bine ce facem sau nu, căci icoanele făcătoare de minuni nu se restaurează de obicei. M-am rugat cu credință aprinsă la Maica Domnului să-mi dea un semn. Am chemat specialiști și am dus-o cu alai în atelierul de lucru. Șase oameni au purtat-o, în timp ce preotul și noi ne rugam, cerînd semne cerești, căci mi-era frică să nu cumva să fie putredă și să se năruiască, tocmai cînd îi vom scoate ferecătura de argint. Și semnele au venit: în timp ce ne rugam, îmbrăcămintea de argint a început să se miște și atunci am știut că Maica Domnului ne iubește și vrea să o dezbrăcăm."

Antropologul Marlène Albert-Llorca a arătat ce viu rămîne azi cultul Fecioarelor miraculoase în Spania și în sudul Franței, cu ce emoție își împlinesc serviciul „camerierele" Fecioarei, care dezbracă statuia marială și o înveșmîntează în noul costum de procesiune. „E un lucru teribil de înalt să o atingi, cînd tot anul i te rogi." Fără a fi părăsit de sacralitate, obiectul nud e „ca o păpușă", spun ele. Odată înveșmîntată și împodobită, „este Ea".

În ceea ce unora ne-ar putea părea evlavie ușor folclorică dăinuie un mod de comunicare a concretului cu trans-sensibilul. Privită cu atenție la sens, nu la pitorescul ei, tratarea imaginilor miraculoase pune în relație un loc particular cu universalul ceresc, imediatul cu dincolo-de-lume, materialitatea unui obiect cu o maiestuoasă persoană spirituală. În ea transpare logica medierii între vizibile și nevăzute.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Omul muribund

„Cînd ea e aici, eu nu mai sînt, iar cînd sînt, ea nu e aici." Acest dicton socratic referitor la moarte pare mulțumitor, dar nu este. Pentru că starea noastră în lume e ceva mai complicată decît un schimb de obiecte forțate să ocupe un singur spațiu. Au existat gînditori sau poeți, precum Pindar, care (pesemne influențați de stilistica asiatică a neantului) au tot prelucrat fie viața de aici ca pe un vis, fie postumitatea ca pe o grotă cu umbre insensibile la bine și la rău. Cugetarea existențială a negat și a afirmat cu egală speranță o indeterminare salvatoare. Noi sîntem însă abonații altei metafizici: una personalist-creștină, care ne face să ne concepem individualitatea în funcție de conștiința de sine, ca fapt ireductibil, ba chiar irepetabil. Există Omul, dar și Petru. Iar Petru are datoria morală de a înțelege de ce e Petru, de unde vine, spre ce se îndreaptă. Oricîte volute artistice am distribui deasupra acestui set kantian de interogații majore, oricîte ideologii am fabrica pentru a rupe vălul Mayei în direcția utopiei terestre, știm doar că murim și că (în pofida tehnicilor de îmbălsămare) redevenim țărînă, așa cum ne anunță, peremptoriu, Cartea Genezei.

Așadar, viața e doar timpul-spațiu ce ni s-a dat în vederea trecerii într-o stare pe care revelația o luminează prin nădejdea Învierii și jerfta lui Hristos o ușurează prin preluarea bagajului nostru pecabil. Dificultatea acestui puzzle e dată de faptul că supraviețuirea în altă dimensiune, spirituală și mereu personală, depinde de opțiunile noastre, altfel spus, de felul în care ne-am utilizat, pe drumul terestru, înfricoșătoarea calitate de a fi liberi. Nimic nu înlănțuie mai mult decît libertatea: te pune să alegi binele și, oricît s-a străduit postmodernitatea să relativizeze granițele, răul rămîne reperabil: nu prea avem scuze. E reperabil decalogic, e ușor de surprins și prin analiza efectelor sale distrugătoare. Cu acest rău, întruchipat în fel și chip, trăim, pentru că ne aparține, e chiar rezultatul alegerilor noastre, de la cele etice și politice pînă la cele axiologice. E zestrea inseparabilă de noi, atunci cînd ne definim ca ființe irepetabile. Toată istoria culturii expune gama tentativelor noastre de a modifica, eluda, ignora, transfigura această lege de fier. Fie prin propensiunea dionisiacă, orgiastică, plăcut anihilantă, fie prin totalitarism, ca eră a maselor, sau prin panoramarea (surogat de omniscientă divină) la care ne expune, fără încetare, epoca digitală. Strategii escapiste!

Însă există sinele, care palpită interogativ, există singurătatea reflexivă în care ansamblul coclit al lumescului se reduce subit la chipul din propria oglindă. În aceste clipe inconturnabile, ne speriem mortal de moarte sau ne-o dorim, ca niște netoți disperați. Neșansa e că nu putem imagina posteritatea decît în termeni analogici, fie ca tinerețe veșnică, de basm, fie ca stare de beatitudine transfigurată, doxologică, taborică. Atunci cînd luăm sub pămînt ce-i mai bun pe pămînt, ne lovim de ambiguitatea ultimă a oricărei întruchipări eshatologice. Din toate scenariile noastre mentale lipsește (și n-ar trebui, căci nu are cum) tocmai Terțul, Dumnezeu. Eu, cu mine însumi, plus El, misterul nepătruns care a dobîndit o figură umană prin Iisus Hristos. Și e tare greu să gîndești istoria sacră doar ca pe o ipostaziere mitologică, semitică, a unui profetism mesianic. De ce a modificat acea obscură povestioară întreaga istorie a omului? Nu cumva pentru că, pur și simplu, în colțul ei umil, între mari civilizații orgolioase, a făcut loc Adevărului? Argumentul autorității, atît de nesuferit raționaliștilor, are o greutate iritantă, dar nu prea poate fi ignorat. Din textul evanghelic a răbufnit o energie (da, ne folosim de metafore) pe care nimeni – Cezar sau Demon – nu a reușit să o blocheze. Energia smereniei, a umilității care triumfă. O metodă, o lecție și un imperativ la care, chiar respingîndu-le pentru o vreme, recurgem *in extremis*. Căci ce e omul muribund, dacă nu sediul unei stingeri a luciferismului și citadela precară a unui pact expiator?

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

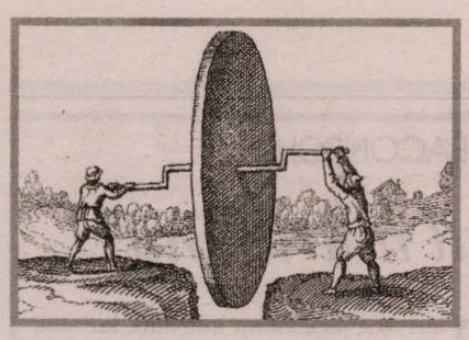

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Războiul cu Rusia ca lectură de vară

Richard Shirreff este un general britanic care, înainte de retragere, în 2014, deținea a doua cea mai importantă funcție în structura de conducere militară a forțelor NATO din Europa. Puțin cunoscut în afara cercurilor care se ocupă de securitate, Shirreff a devenit celebru anul acesta după ce a publicat un volum de ficțiune intitulat *2017 – Războiul cu Rusia. Un avertisment urgent de la un înalt comandant militar.*

Cartea nu excelează literar și, de fapt, nici nu își propune așa ceva. Funcționează mai degrabă ca o altă variantă a clasicelor memorii așteptate de la fiecare politician sau militar care a deținut funcții cît de cît relevante. După cum precizează încă din titlu, Shirreff imaginează un scenariu de război care opune NATO Rusiei. Elementele de plauzibilitate ale poveștii sînt, în bună măsură, credibile. Pe scurt, avem de-a face cu un atac limitat al Rusiei asupra teritoriului alianței. Scopul rușilor este să ocupe statele baltice și, în imaginația britanicului, reușesc. Declarate teritoriu național al Rusiei, cele trei mici republici vor fi apărate de Kremlin, conform doctrinei militare rusești, cu ajutorul armelor nucleare. Pentru cei care vor avea curiozitatea de a citi cartea, evit să dezvălui finalul. Scopul cărții nu este în nici un caz acela de a fi înscrisă pe lunga listă a romanelor de război, ci unul mai degrabă didactic. Acela de a atrage atenția asupra umbrei tot mai lungi a Kremlinului și a orbirii europenilor în fața ei.

Imaginea NATO, așa cum reiese din *Războiul cu Rusia,* este aceea a unei structuri slăbite fundamental de politicieni. De la defetismul german pînă la aproape trădarea grecilor și ungurilor, autorul nu face economie de critici la adresa mediilor politice de pe continent. Politicianul european cu atribuții în domeniul apărării este zugrăvit ca un individ amoral, aproape inconștient și dispus să vîndă securitatea și libertatea balticilor sau a oricui altcuiva de dragul păstrării unei păci toxice cu rușii.

O cantitate apreciabilă de venin este rezervată guvernului Cameron care, în 2010, a dispus o reducere drastică a cheltuielilor militare. Cvasi-pacifismul conservatorilor este tratat de aproape fiecare personaj pozitiv din carte cu dispreț, revoltă și, uneori, de-a dreptul scîrbă. Pentru a sublinia și mai clar acest lucru, în decursul războiului imaginat de Shirreff, Marea Britanie suferă pierderi grele, în termeni de personal și tehnică militară, ca urmare a lipsei cronice de resurse.

Ca o paranteză, Shirreff a părăsit armata și structurile organizației nord-atlantice după ce a criticat în termeni nespecific de aspri o decizie a guvernului Cameron de reducere a cheltuielilor militare. Deși între plecarea sa și atitudinea față de guvern nu e stabilită o legătură directă, relațiile sale cu *establishment*-ul politic britanic au rămas reci. Generalul a dezvăluit că a fost chiar pus în situația, rară pe vreme de pace și pentru un cadru cu statura sa, de a fi amenințat cu trimiterea în fața Curții Marțiale. Amenințarea, neprobată de alte surse, ar fi venit din partea fostului ministru al Apărării, Philip Hammond. În aceste condiții, războiul lui Shirreff cu *establishment*-ul politic britanic continuă pe calea ficțiunii, probabil singurul fel în care un om care a deținut funcții atît de înalte își poate exprima frustrarea fără teamă de a suporta consecințele.

Și nu face deloc eforturi să fie subtil. Personajele sale sînt unidimensionale, conturate în tușe groase, pe alocuri ridicole. Politicienii sînt, cei mai mulți dintre ei, idioți utili Rusiei, femeile baltice sînt blonde și dîrze, soldatul britanic e un soi de supererou modest și demn, americanii sînt eficienți, iar serviciile secrete sînt complexe și inteligente. Rușii sînt personaje negative aproape comice, iar autorul lasă să se întrevadă chiar un pic de admirație pentru felul în care și-au refăcut armata după Războiul Rece. Există chiar și un fel de triunghi amoros abandonat în cele din urmă fără împlinire pe altarul unui patriotism occidental antirusesc.

Și totuși, dincolo de toate aceste constatări, e imposibil să uiți cine este autorul cărții. Shirreff a fost europeanul cu cea mai înaltă funcție din conducerea militară a NATO. Felul în care descrie ședințele Consiliului Nord-Atlantic (structura cea mai înaltă de decizie a Alianței și locul în care politica prevalează asupra aspectului militar) este descurajator prin faptul că recunoști în acele dialoguri poziții pe care le poți lesne descifra în declarațiile politicienilor reali. Adăugăm la asta și prefața elogioasă semnată de James Stavridis, fost comandant suprem al forțelor aliate din Europa (post deținut odinioară de viitorul președinte american Dwight Eisenhower), în care acesta afirmă fără rezerve că politica dusă de Vladmir Putin pune Rusia pe o traiectorie de conflict cu NATO aproape imposibil de evitat.

De asemenea, oricine ar fi trecut în revistă presa baltică de săptămîna trecută ar fi dat peste o știre a postului public de televiziune leton care, citînd surse militare, remarca o agitație dincolo de firesc a forțelor militare rusești de dincolo de graniță. Tot o banală răsfoire a presei ar fi scos la lumină o creștere îngrijorătoare a temperaturii relațiilor ucraineano-rusești după o perioadă de relativă acalmie. Iar cine își mai aduce aminte că Olimpiadele sînt perioade preferate de ruși pentru tot felul de manevre dătătoare de neliniște (2008, războiul din Georgia) ar alege să citească această carte uitînd de latura estetică, dar insistînd asupra celei pragmatice.

De aceea, dincolo de mizele personale ale autorului și minusurile de stil, *2017 – Războiul cu Rusia* e ceva mai mult decît o lectură de vară. Altfel spus, în cuvintele lui Leon Trotki: „Tu poate nu ești interesat de război, dar războiul e interesat de tine".

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Nu plîngeți după medalii

Acum fix patru ani, făceam o comparație între clasamentul pe țări și pe medalii (după Olimpiada de la Londra) și cel al universităților. Găseam o tulburătoare coincidență. În general, rezultatele sportive ale națiunilor par a fi similare cu cele academice. Aveam și constatările privind abaterile statistice (țări precum Kazahstanul și Azerbaidjanul, care au urmărit imaginea publică – și atît – și în care legătura între perfomanțele din sport și educație nu are multă relevanță). Apoi, se știe că starea învățămîntului dintr-o țară îi cam definește locul în lume. Competitivitatea economică este considerată a fi direct proporțională cu cea școlară. Care o fi oul, care o fi găina? Ești o țară puternică economic și îți permiți să cresti sportivi de performanță sau spiritul competitiv educat încă din clasele primare (prin sport) îți induce performanța economică? Sincer să fiu, nu știu exact. Constat însă coincidența și remarc încă o abatere statistică, evidențiată din plin în 2016 și numită Rusia. Țara în care dopajul a fost urcat la rang de politică de stat. Povestea completă implică servicii secrete, morți suspecte în hoteluri din Washington DC, dezvăluiri de senzație în presa mondială și, în fine, suspendarea atleților ruși din cam toate competițiile internaționale, incluzînd Olimpiada de la Rio. Unii vor cîrcoti și vor imagina altă coincidență care ține de prețul în cădere al gazului și al petrolului, precum și de poziția politică globală a rușilor, aflată în ultima vreme într-un echilibru... dinamic. Mă abțin!

Revenind la cei rămași în concurs, l-aș aminti pe elevul sau studentul american al cărui vis într-ale popularității este să fie în echipa școlii, la (ceea ce ei numesc) fotbal, la baschet, la hochei sau la orice altceva. În fine, ei mai au și burse școlare care se acordă în virtutea meritelor sportive, dar să nu exagerăm! L-aș evoca pe elevul australian, care are lîngă școală cel puțin un teren de rugby și o piscină olimpică (asta am văzut cu ochii mei!). Mă gîndesc la tînărul din țara care încă mai este în UE (Marea Britanie, evident) și care este aproape obligat de sistem să joace fie fotbal, fie rugby, fie să dea din vîsle. Dacă n-are chef de nici una din aceste activități, n-are decît să facă atletism! Sau gimnastică, dacă tot au importat niște români pe-acolo care i-au făcut campioni europeni. Mă gîndesc și la școlarul neamț pentru a cărui bună stare fizică, atît municipalitatea, landul, cît și bugetul federal pun la bătaie sume consistente, exprimate prin subvenții pentru echipament, antrenori și accesul la bazele de antrenament. Dați un *search* pe Google pentru Oberstdorf (centru european al patinajului artistic) și veți afla ce vreau a zice. În vecina Franță, politicile publice dedicate sportului nu sînt un secret pentru nimeni. Cîte exemple să mai dau? Mă opresc.

Și mă gîndesc la ai noștri. Acum patru ani, după constatarea coincidenței între performanța sportivă și cea academică, privind spre școli și *nu* spre terenurile de antrenament, anticipam că va veni vremea cînd vom celebra un titlu balcanic și vom uita, încet-încet, de cele olimpice. Scriu textul ăsta la doar două zile după splendidul aur la sabie (am răgușit zbierînd prin casă de bucurie la fiecare tușă în fața americancelor din sferturi) și un argint al *profesioniștilor* de la tenis. Nu știu care va fi bilanțul final al României la Rio, dar cred că va fi atît de prost încît va naște dezbatere publică. Adică va isca niște *tocșouri* inflamate timp de trei zile la posturile de știri, iar asta (sper) că va produce suficientă iritare încît alte instituții publice să se miște. Probabil, după un bun și recent obicei românesc, prima va fi DNA-ul. Noroc că Tolo e la Rio și a văzut mînăria cu echipamentul livrat de o anumită firmă. Imediat după valul ăsta, legat de corupție, sper din tot sufletul să înceapă discuția serioasă despre școală și sport, despre un *anumit fel* de a face educație în România. Dacă nu se va întîmpla așa, eu zic că nu are rost să plîngem după medaliile de demult. Ne vom fi meritat soarta. Cea sportivă, cea școlară, deci cea economică.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

La Rio nu ne-a fost prea bine. Ne gîndim deja la Tokyo?

E ca și cum i-ai cere unui om cu un picior în groapă să-și planifice escaladarea unui munte care abia se vede în zare. Nu cred că mai există viață după Rio. Pentru că viața asta neam trăit-o deja, am consumat-o, sîntem pe jantă cu sportul așa cum l-au conceput tătucii noștri heirupiști. Am supt ultima picătură din el, am răscălit borcanul cu miere comunistă, ultimul stroc, ultimul triplu Axel, cel din urmă sprint. Sîntem în pana prostului. Deci sportul ăsta nu-l mai avem și altul n-am pus în loc. Să nu vă sperie și nici să nu vă umple de speranță frămîntările, falsele demisii, amenințările cu dezvăluiri care se vehiculează în aceste zile. Instituția sportului românesc e un dinozaur care va muri cumva, dar în nici un caz nu se va sinucide. Dacă vi se pare că s-ar putea schimba ceva, poate vă mai gîndiți. E ca și cum i-ați crede pe politicienii noștri că vor face de azi încolo tot ce n-au făcut ei și părinții lor spirituallo-penali în ultimul sfert de secol. Dacă ne gîndim la Tokyo? Putem. Ne putem imagina cum se vor indigna iar toți conducătorii, inclusiv cei care au înființat firmele de ne fac azi de băcănie, cînd li se vor rupe șorturile în fund sportivilor în timpul competițiilor. Ni le putem închipui și pe pudicele japoneze ducînd rușinate evantaiul la gură. Vom fi deliciul Jocurilor.

Radu NAUM

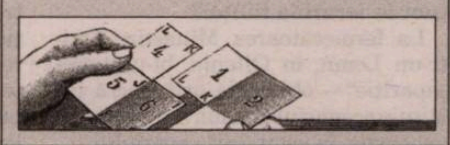

Festivalul Dilema veche 2016

În ordinea intrării în scenă:
Mugur ISĂRESCU ● Ana SILVESTRU ● BUDAPEST GYPSY SYMPHONY ORCHESTRA
BATALIONUL XIII GEMINA ● A.G. WEINBERGER ● Marcian PETRESCU & TRENUL DE NOAPTE
Chuckk HUBBARD ● WESTROOT ● GARDA CETĂȚII ALBA CAROLINA ● Valeriu NICOLAE
Carl Henrik FREDRIKSSON ● Judith VIDAL-HALL ● Martin SIMECKA ● Angela CRISTEA
Hans KLEMM ● George MAIOR ● Jan GÁBOR ● Andrei OIȘTEANU ● Riccardo TESI
Lucilla GALEAZZI ● Elena LEDDA ● Ginevra DI MARCO ● Alessio LEGA ● Andrea SALVADORI
Gigi BIOLCATI ● HAKESHET KLEZMER BAND ORADEA ● Redacția *DILEMA VECHE*
Rafael SHAFFER (Rabinul Șef al României) ● Iusuf MURAT (șeful cultului musulman din România)
Teodor BACONSCHI ● Armand GOȘU ● HOLOGRAF ● MAHALA Rai BANDA

argument

Ediția a cincea

Am ajuns la a cincea ediție. A început în 2011, într-un soi de entuziasm cam ingenuu, cînd cu toții ne bucuram că am inventat ceva care ni se părea bun, frumos, interesant și potrivit. Potrivit cu *Dilema,* cu Alba Iulia, cu oamenii locului. De atunci, a tot crescut. Iar pe lîngă entuziasm, a trebuit să mai adăugăm cîte ceva, pe măsură ce am cunoscut mai bine publicul festivalului.

Festivalul *Dilema veche* a avut noroc. În primul rînd, pentru că niciodată, în zilele festivalului, nu a plouat. Ceea ce, pentru evenimente care se desfășoară în aer liber, e esențial. În al doilea rînd, a avut noroc de oameni pasionați care, organizîndu-l an de an, l-au făcut să crească. În al treilea rînd, a avut noroc de public: oamenii din Alba Iulia, dar și din alte locuri (sînt tot mai mulți, de la an la an, cei care vin în Cetatea Alba Carolina special pentru festivalul nostru).

Din 2011 pînă acum, cantitatea de festivaluri din România a crescut foarte mult, ceea ce e bine. Și încă mai e loc; în Franța, bunăoară, sînt vreo 2000 de festivaluri pe an. Iar în Uniunea Europeană există politici publice de încurajare a unor asemenea manifestări. A se vedea, de exemplu, emblema „Europe for Festivals, Festivals for Europe", pe care am dobîndit-o și noi. Ce loc are Festivalul *Dilema veche* în acest context? Numai publicul poate decide asta. Noi încercăm să oferim un prilej de sărbătoare comunitară pentru oamenii cu dileme. Din Alba Iulia și de oriunde. (**Mircea Vasilescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată în toamnă.

Andrei PLEȘU

„Alba Iulia merită un statut de oraș privilegiat"

Aici, la Alba Iulia (este a doua oară cînd vin în ultimul timp) constat că e posibilă o restaurare de cea mai bună calitate a unui monument istoric, e posibilă o administrație ce funcționează și există public. (...)

Nu putem muta Ardealul în Regat, nici Regatul în Ardeal, fiecare trebuie să-și găsească modul lui de a atinge un statut de normalitate. M-aș bucura să fie și în alte orașe din țară primari eficienți, cum pare cel din Alba Iulia, m-aș bucura să fie atmosfera de liniște productivă pe care am perceput-o vag pe stradă, în dialogul cu diverși oameni. Mi-ar plăcea să văd valorile astea și în București. Pe de altă parte, sigur că aș dori Albei Iulia să aibă acces la mijloacele de comunicare și de iradiere pe care inevitabil le are o capitală. Alba Iulia merită un statut de oraș privilegiat. (...)

Nu mă pot declara un cunoscător al orașului, căci am venit pentru intervale scurte de timp pe care de obicei mi le petrec dînd interviuri sau vorbind în public. Ar trebui să stau mai mult, dar nu apuc și atunci ceea ce văd e destul de frugal. În mod clar în portretul Albei Iulia, incluzînd nu numai cetatea, ci și Biblioteca Bathyaneum (una formidabilă, pe care am vizitat-o, avînd niște oameni dedicați) sînt repere esențiale. Într-o conversație avută cu primarul urbei mi-a plăcut să aud de la un politician și administrator fraza: „Fabrici și uzine mai sînt, dar ce avem noi aici e doar aici, prin urmare sînt bucuros să pot oferi ceea ce se găsește doar aici și celor ce ne vizitează". E o gîndire foarte bună, întrucît de obicei în mentalitatea multor politicieni cultura este secundă, ornamentală, ceva care e bun în discursuri, dar care nu trebuie luată prea în serios. Faptul că aici cultura este luată în serios – includ și Festivalul *Dilema veche,* ce și-a găsit gazde primitoare, participative – e o promisiune și un model pentru toate locurile țării unde se găsesc asemenea valori. Există în multe locuri din România valori marginalizate, neglijate, amînate, fapt ce nu se întîmplă la Alba Iulia și pentru asta simt că, încet, capăt o afecțiune specială pentru acest oraș. Îi salut cordial pe cei pe care-i cunosc și pe cei pe care nu-i cunosc. Mă gîndesc deja la viitoarea ediție a festivalului ori la următoarele ocazii să vin în Alba cu dorința să cunosc mai mulți oameni, mai multe locuri și instituții decît am avut ocazia în timpul scurt de acum. Simt că Alba Iulia este un loc în care merită să vii. Bănuiesc că e și un loc în care merită să trăiești. Le doresc locuitorilor acestui județ să le placă ce fac, adică să facă lucruri cu plăcere, cu dedicație, nu din datorie pură sau din obligație.

© Dilema veche

„Sînt bucuros să pot oferi ceea ce se găsește doar aici și celor ce ne vizitează".

(fragmente dintr-un interviu apărut în cotidianul Unirea, *29 august 2015)*

Mircea CĂRTĂRESCU

Am vorbit vorbind...

Cum m-am simțit la Festivalul de la Alba Iulia, acum doi ani, cînd am avut bucuria să fiu invitat? M-am trezit deodată, într-o zi însorită și senină, în fața unui public de opt sute de oameni veniți să mă asculte în aer liber. Nu mai era nici un loc neocupat, și oamenii stăteau și pe peluzele de iarbă din jurul spațiului cu scaune. Era o mare de oameni cărora trebuia să le spun ceva, chiar în deschiderea evenimentelor. Nu mă așteptasem nici pe departe la atîta public.

Îmi amintesc atît de bine starea mea de panică pe cînd stăteam la măsuță, cu bannerul *Dilemei* în spate, jucîndu-mă nervos cu una dintre pălăriile de pai care, în acel an, au fost „mascota" festivalului. Mă uitam în mulțime: oameni de toate felurile, de toate vîrstele, ce mă priveau la rîndul lor. Ce așteptau de la mine? Ce puteam să le spun, timp de o oră, acestor oameni atît de diferiți între ei? Cum puteam comunica orb cu cineva căruia nu-i cunoșteam nici gîndurile, nici preferințele, nici lecturile?

N-aveam nici măcar ghidajul unei teme, al unui subiect dinainte hotărît, trebuia doar să spun „ceva". Ce fel de ceva? Habar n-aveam, un ceva oarecare, dar în așa fel alcătuit, încît să fie suficient pentru fiecare om din public individual și pentru toți laolaltă. Încît să-i așeze de la-nceput într-o dispoziție bună, să le-ntrețină curiozitatea și atenția, să-i poarte delicat și fără prea multă contrariere către sentimentul că n-au venit degeaba să mă asculte în acea după-amiază.

© A. Ivan

Momentul se apropia, am fost prezentat în cîteva cuvinte și mi s-a pus un microfon în mînă. Nu aveam nimic în minte, și nu era de mirare pentru mine: niciodată n-am vorbit altfel în fața oamenilor. „Cum scrii?" sînt întrebat destul de des. Și singurul răspuns onest pe care-l pot da este: „Scriu scriind." La fel, nu știu cum vorbesc în public. Vorbesc vorbind, pur și simplu. La fel am făcut și la Alba Iulia: am vorbit vorbind. Mi-am lăsat mintea pe pilot automat: mintea mea știe, oricum, mult mai multe lucruri ca mine. Mintea mea le-a vorbit atunci celor opt sute de spectatori, fiecăruia în parte și tuturor la un loc, timp de aproape două ore. Prindeam și eu cîteodată fragmente de discurs, dar în cea mai mare parte a timpului mă uitam la oameni, contemplam cerul, zidurile refăcute ale cetății, arborii bătrîni de pe margini. Eram și eu un spectator, venit acolo să mă asculte.

La sfîrșit le-am mulțumit tuturor pentru răbdare și bunăvoință și m-am așezat la măsuță. Deja eram ușurat și senin: îmi făcusem treaba, de-acum mă puteam bucura de festival.

***Mircea Cărtărescu** este scriitor.*

Impresii dilematice de la Festival

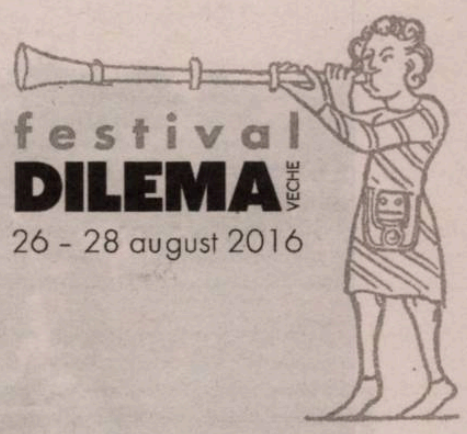

■ Stela GIURGEANU

La micul dejun, mică ședință de redacție, în holul hotelului. Ne vine ideea unui reportaj despre comunitatea evreilor din Alba Iulia. Era sîmbătă dimineața, iar luni plecam. Trebuia așadar, să mă mișc rapid, dar și să am parte de norocul jurnalistului. N-aveam nevoie să vorbesc cu cineva despre datele statistice pe care le puteam culege de pe net, ci de un om cu o tolbă de povești. De unde să-l scot în așa scurt timp?

Mă așez la o terasă, să beau o cafea și să mă grupez. La terasă avea loc o lectură. Apare o doamnă care mă întreabă dacă se poate așeza lîngă mine – terasa fiind foarte plină. Încuviințez, o salut, mă prezint. Doamna era Alice Valeria Micu, jurnalistă din Cluj. O întreb, într-o doară, dacă are vreo idee cu cine aș putea vorbi despre comunitatea evreilor din Alba. Se luminează și-mi spune că da, că prietena ei, care locuiește în Alba, scrie o lucrare de diplomă despre Andrei Cornea și că are multe conexiuni legate de subiectul meu. Prietena ei era Matilda Cristina Vănoagă. Profesoară și traducătoare. Cu care am stat la taclale o noapte întreagă, acel gen de taclale care leagă o prietenie. Ziua următoare, profesoara m-a dus la Sinagogă și mi l-a prezentat pe Ioan Harabagiu, administratorul clădirii și omul cu tolba de povești de care aveam nevoie pentru reportajul meu.

Cum a fost posibilă acea înlănțuire incredibilă de întîlniri? – am întrebat-o mai tîrziu pe Matilda. „Simplu" – mi-a răspuns, mucalit, prietena mea. „E un spațiu magic aici. E cetatea vrăjitoarelor".

■ Matei PLEȘU

Pentru mine, un festival reușit e un amestec pestriț și armonios deopotrivă, un prilej de agreabilă îmbulzeală, o zarvă mare cu ținută, un varieteu cu greutate. Ceea ce Festivalul *Dilema Veche* de la Alba Iulia este, fără doar și poate. Căci unde altundeva mai găsești, laolaltă, bancheri și prelați, pictori și demnitari, scriitori și traducători, jurnaliști și ambasadori, filozofi și muzicieni, lăutari și trubaduri, concerte de jazz și rock, de etno și muzică clasică, de folk și klezmer, proiecții de film și lecturi publice, teatru și benzi desenate, mese rotunde și mese întinse, expoziții de artă și ateliere pentru copii, seri de poezie și dezbateri de actualitate, standuri de carte și standuri de înghețată, romi, români, daci și romani, și, nu în ultimul rînd, plăcinte pe lespede, hot-dogi și *kürtös kalács?* Și încă n-ați văzut schimbul de gardă cu salve de tun…

■ Iaromira POPOVICI

Dintre edițiile festivalului, cel mai bine țin minte concertul de închidere de acum doi ani, „Tandrețuri pentru femei cu cei patru corifei". Cei patru fiind Nicu Alifantis, Alexandru Andrieș, Mircea Baniciu și Mircea Vintilă.

Concertul mi-a plăcut, l-am trăit, practic, pentru că mi-a adus aminte de studența mea. De o epocă în care cîntece precum „Miruna", „Pisica neagră", „Vinovații fără vină", „Piața Romană nr. 9", „Eșarfă în dar", cu versurile lor… umane, neimplicate în ideologia epocii, și cu muzica lor folk, blues și un pic rock făceau ca respectiva perioadă (comunistă…) să capete, uneori și pe alocuri, o tentă normală. Așa cum scriam într-un articol de blog despre versurile cîntecelor, ele sînt reprezentative pentru un anumit mod de a vedea lumea și dragostea – unul nu foarte complicat, ușor desuet, care cred că mi se potrivește. Dacă mi-ar plăcea generalizările, aș zice că e al „generației mele". La concertul ăsta m-am amestecat în mulțime și am dansat, am fredonat, am aplaudat. Am reușit să fiu spectator și fan, ceea ce mi se întîmplă rarisim.

■ Adina POPESCU

Am ajuns pentru prima oară în Cetatea de la Alba Iulia odată cu prima ediție a Festivalului *Dilema veche*. Atunci încă nu era restaurată pe de-a întregul, însă în ultimii trei ani am asistat la transformarea ei deplină. Am descoperit-o la pas și m-am gîndit ce loc potrivit este pentru lecturi și conferințe în aer liber, pentru ateliere creative pentru copii, pentru concerte de muzică bună. Adică pentru tot ce înseamnă Festivalul *Dilema veche*. Nu trebuie să fii la București, la Cluj sau la Timișoara ca să iei parte la un festival de succes. Uneori, astfel de locuri te inspiră mai mult, mai ales dacă ai alături oameni cu care să te simți în largul tău.

■ Cristina ȘTEFAN

Un festival aduce cu el și sentimentul apartenenței la o comunitate. În cazul de față, apartenența nu e dată neapărat de faptul că cei care au venit la festivalul nostru, din toate colțurile țării, sînt și cititori ai *Dilemei vechi*. Contează mai degrabă faptul că sînt oameni inteligenți, care-și pun întrebări, sînt implicați în societate, curioși și dornici să mai ciupească puțin din cunoștințele invitaților noștri. De-a lungul edițiilor, am observat din ce în ce mai mulți tineri la Festivalul *Dilema veche* – în grupuri mai mici, pe pajiște, asistînd la conferințe și dezbateri, dar și la lecturile de proză și poezie, proiecțiile de filme ori concertele de muzică jazz, seara, strînși în grupuri mari. Văzîndu-i adunați în Alba Carolina, făcînd poze, plimbîndu-se prin Cetate pe bicicletă ori discutînd voioși cele văzute și auzite la ultimul eveniment din festival, te contaminezi, vrînd-nevrînd, de voie bună, îți ieși și tu din letargia cotidiană și te încearcă un sentiment de bucurie. Deschizi programul festivalului. Unde să mergem mai întîi?

Invitați la ediția 2016

■ MUGUR ISĂRESCU este doctor în științe economice (1989) și profesor universitar la Academia de Studii Economice din București (din 1996). Din 1990, este Guvernator al Băncii Naționale a României. A publicat, în calitate de autor, coautor sau coordonator, 30 de cărți. Din 2006, este membru al Academiei Române; de asemenea, este membru corespondent al Academiei Regale a Doctorilor din Spania (2009) și al Academiei Regale de Științe Economice și Financiare din Barcelona (2008).

■ ANA SILVESTRU este pianistă. A studiat la Universitatea Națională de Muzică din București și la Universitatea de Arte din Zurich. A concertat în Franța, Spania, Austria, Germania, Olanda, Elveția, Polonia, Israel, Japonia. Detalii pe www.anasilvestru.com.

■ VALERIU NICOLAE a fost, pînă recent, secretar de stat la Ministerul Muncii. A înființat și condus Policy Center for Roma and Minorities (2008-2013). A fost membru al Board-ului de Trustees al Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului. În ultimii ani, își dedică o parte din timp lucrului cu copiii din cartierul Ferentari, împreună cu o echipă de voluntari. Scrie în *Dilema veche* rubrica „Rătăcit în Euro-Narnia".

■ CARL HENRIK FREDRIKSSON este critic literar, eseist, publicist și traducător suedez. Între 1998 și 2001, a fost redactor-șef al celei mai vechi reviste culturale din Suedia, *Ord&Bild*. În prezent, este președintele Eurozine, rețeaua revistelor culturale din Europa, pe care a cofondat-o în 1998. Locuiește la Viena.

■ JUDITH VIDAL-HALL este jurnalistă și scriitoare britanică. A lucrat mai mulți ani pentru *Times Literary Supplement*. A fost editor și director al revistei *Index on Censorship* (1993-2007).

■ MARTIN SIMECKA este scriitor și jurnalist slovac, fost disident în timpul regimului comunist din Cehoslovacia, de unde a fost expulzat în vara lui 1989. Este redactor-șef al revistei *Respekt*.

■ ANGELA CRISTEA are o carieră de peste 15 ani în instituțiile europene. În prezent, este șefa Reprezentanței Comisiei Europene în România.

■ HANS KLEMM absolvit Indiana University și are un master în Politici Internaționale de Dezvoltare la Stanford University. Din 2015, este ambasadorul SUA în România.

■ GEORGE MAIOR a fost secretar de stat în Ministerul Apărării, senator de Alba, director al SRI. Și-a dat doctoratul în drept la Universitatea „Babeș-Bolyai". În prezent, este ambasadorul României în SUA.

■ JÁN GÁBOR a studiat la Universitatea Carolina din Praga și la Academia Diplomatică din Viena. Are peste 30 de ani de carieră diplomatică. A fost ambasador al țării sale în Irlanda și însărcinat cu afaceri la Washington. Din 2012, este ambasadorul Slovaciei în România.

■ ANDREI OIȘTEANU este cercetător, membru în Consiliul Științific al Institutului de Istorie a Religiilor (Academia Română), conferențiar la Facultatea de Litere (Universitatea din București) și președinte al Asociației Române de Istorie a Religiilor. Cea mai recentă carte a sa este *Sexualitate și societate. Istorie, religie și literatură*. Pentru cartea sa *Imaginea evreului în cultura română* (tradusă în franceză, germană și engleză) a obținut premiul organizației B'nai B'rith Europe (2015).

■ RAFAEL SHAFFER s-a născut la Arad. A părăsit România în 1972, împreună cu familia. În Israel, a studiat inițial matematica și filozofia și a lucrat o vreme ca programator. Apoi a studiat Talmudul. Din 2012, a devenit Rabinul Șef al României.

■ MURAT IUSUF este, de zece ani, Șeful Cultului Musulman din România. A studiat la Facultatea de Teologie a Universității „19 Mai" din Samsun pe care a absolvit-o în anul 2000.

■ TEODOR BACONSCHI este diplomat și scriitor. Și-a dat doctoratul în antropologie religioasă și istorie comparată a religiilor la Universitatea Paris-Sorbonne. A fost ambasador al României la Sfîntul Scaun (1997-2000), în Portugalia (2002-2004), în Franța (2007-2009) și ministru al Afacerilor Externe (2009-2012). Cele mai recente cărți ale sale sînt *Facebook. Fabrica de narcisism* (2015) și *Anatomia ratării* (în dialog cu Dan-Liviu Boeriu, 2016). Detalii pe www.baconschi.com.

■ ARMAND GOȘU a studiat istoria, iar acum este conferențiar dr. la Facultatea de Științe Politice a Universității din București și redactor-șef al revistei *22*. Este expert în spațiul post-sovietic, și-a dat doctoratul la Moscova și urmărește consecvent presa rusă.

Programul Festivalului

VINERI, 26 august

18,00 **Conferință inaugurală: Acad. Mugur Isărescu, *Despre patrimoniul cultural și economie***
Esplanada Catedralei Romano-Catolice

Banca Națională este, prin tradiție, o instituție care sprijină patrimoniul cultural: are colecții de artă, susține proiecte culturale și artistice. Conferința încearcă să descrie relația complexă între aspectele „strict" culturale și legăturile lor cu economia și finanțele.

20,00 **Recital Ana Silvestru**
Catedrala Romano-Catolică Sf. Mihail

Pianista Ana Silvestru a studiat la Universitatea Națională de Muzică din București și la Universitatea de Arte din Zurich. A concertat în Franța, Spania, Austria, Germania, Olanda, Elveția, Polonia, Israel, Japonia. În cadrul Festivalului *Dilema veche,* va interpreta Suita „Mormîntul lui Couperin" de Maurice Ravel și „Tablouri dintr-o expoziție" de Modest Musorgski.

21,00 **Concert Budapest Gypsy Symphony Orchestra**
Scena din Piața Cetății

Mai este numită și Orchestra celor o sută de viori țigănești. În 2014, a fost recunoscută drept o comoară națională de către parlamentul maghiar. Orchestra este faimoasă pe plan mondial, interpretînd de aproape 30 de ani lucrări clasice, precum piese din Liszt, Bartók, Kodaly, Hubay, Erkel, Brahms, Tchaïkovsky, Sarasate sau Strauss, dar și muzică modernă și tradițională din cultura maghiară și muzică populară țigănească.

23,00 **Batalionul XIII Gemina, prin Legiunea CXXXVI, Apulum vă apără**
Dilemele vechi

23,30 **Concert „La nuit américaine" – AG Weinberger, Marcian Petrescu & Trenul de noapte, Westroot**
Curtea interioară UM 01684

■ AG Weinberger, chitarist carismatic de înaltă clasă, oferă, în noua formulă de band, o nouă dimensiune componistică și stilistică repertoriului său, reunind piese de jazz, blues, soul, blues-rock într-un concert de colecție, adevărate bijuterii. Trupa recreează în stil propriu un univers muzical de înaltă ținută, piese din repertoriul lui Lionel Hampton, T-Bone Walker, The Fabulous Thunderbirds, Benny Golson, Charlie Parker sau selecții din compozițiile proprii.

■ Marcian Petrescu cîntă la muzicuță și a pus bazele formației Trenul de Noapte. În anul 2000, a activat alături de Mike Godoroja în trupa Blue Spirit.

Pentru ediția din acest an a Festivalului *Dilema veche,* Marcian Petrescu a pregătit un spectacol special, sub titulatura „Chicago Harmonica Blues Tribute", prin care dorește să aducă în atenția publicului o serie de piese de referință ale unor nume de legendă din perioada modern-contemporană a genului Harmonica Blues, multe dintre aceste piese fiind interpretate în premieră absolută în România. Alături de Marcian Petrescu (muzicuță, voce), se vor afla pe scenă: Mihai Alexandru Tacoi (chitară), Vali Vatuiu (baterie), Robert Ardeleanu (bas).

■ Americanul Chuckk Hubbard este singurul cîntăreț profesionist de banjo cu cinci corzi din România. A crescut cu muzică bluegrass în Pennsylvania, învățînd tehnicile care se folosesc cu acest instrument american. S-a mutat apoi în România, cîntînd live cu unii dintre artiștii cei mai importanți din țară. Alături de Westroot, Chuckk Hubbard cîntă bluegrass și country în România din 2012. Westroot cîntă un mix de stiluri tradiționale, de la hard-driving bluegrass la country contemporan, fiind singura trupă din țară care poate interpreta melodiile în mod autentic, cu un banjo tradițional. Atitudinea lor pe scenă este, de asemenea, tipică pentru muzicienii country, trupa împărtășindu-și dragostea pentru ceea ce fac alături de publicul european.

© M. Oculeanu

SÎMBĂTĂ, 27 august

10,00 – 20,00
Cetatea copiilor – ateliere și jocuri creative pentru copii, în colaborare cu The Walt Disney Company, Central and Eastern Europe
Zona verde, Str. Militari

■ **Plușica.** Fanii Disney Junior pot experimenta activitățile preferate ale Doctoriței Plușica. Copiii sînt așteptați în cetatea Alba Carolina în zona verde din strada Militari să intre în cabinetul doctoriței Plușica. Micuții vor putea participa la numeroase activități inspirate de personajul îndrăgit de ei: vor putea colora, vor învăța să mînuiască stetoscopul, să consulte jucăriile de pluș din serial și vor putea cîștiga premii Disney Junior.

■ **Garda Felină.** Cei mai mici fani Disney Junior sînt invitați în decorul preferat de Kion și Garda Felină. Suprizele nu vor lipsi! Concursurile, premiile, entuziasmul și emotiile vor crea atmosfera de buna-dispoziție care însoțește toate evenimentele marca Disney Junior.

■ **Club Star Wars România – Jedi Training Event** se bazează pe jocul de „follow the leader", într-o anumită ordine. Este o activitate educativă și interactivă pentru copii de vîrste cuprinse între 4 și 12 ani. Înscrierea se face înainte de începerea activității. Principiul de bază este jocul în care MC-ul (costumat în Maestru Jedi) dă o comandă pe care ceilalți Maeștri trebuie să o repete.

12,00 **Ceremonialul Schimbului de Gardă**
Traseul Porților Cetății

15,00 **În jurul filmului *Toto și surorile lui* de Alexander Nanau – povestind cu Valeriu Nicolae**
Casa de Cultură a sindicatelor

Totonel (10 ani) și surorile lui, Andreea (14 ani) și Ana (17 ani), așteaptă ca mama lor să se întoarcă de la închisoare. Pe măsură ce cresc, fiecare dintre ei învață cum să supraviețuiască pe cont propriu, sperînd că mama lor se va întoarce și familia se va reuni (și vor trăi departe de sărăcie, violență și droguri). O poveste universală despre legături de familie și noi începuturi, documentarul surprinde un fragment dintr-un tablou complex. Toto și surorile lui este un documentar observațional de lungmetraj, filmat vreme de 14 luni în cartierul Ferentari din București.

17,00 **Dezbatere: *Shared Space, Divided Society – Migration, Democracy and the Future of Europe,* cu Carl Henrik Fredriksson, Judith Vidal-Hall, Martin Simecka**
Traseul celor trei fortificații

Trei intelectuali europeni discută despre cîteva probleme actuale ale Europei. Șocul migrației, atentatele, situația internațională complicată au creat probleme noi în Uniunea Europeană. Cum arată, în acest context, viitorul Europei? Va reuși să rămînă unită nu doar formal, dar și prin valorile ei? Există o divizare profundă în societate? Mai cred cetățenii europeni în viitorul lor? Sînt doar cîteva întrebări la care încearcă să răpundă Carl Henrik Fredriksson, Judith Vidal-Håll și Martin Simecka. Această dezbatere este organizată cu sprijinul Europe Direct Alba Iulia.

18,30 **Clubul Ambasadorilor noștri: ES Angela Cristea, șefa Reprezentanței CE în România; ES Hans Klemm, ambasadorul SUA în România; ES George Maior, ambasadorul României în SUA; ES Jan Gabor, ambasadorul Slovaciei în România**
Grădina interioară, Traseul celor Trei Fortificații

Am avut ideea ca, la Festivalul din acest an, să invităm cîțiva ambasadori la o discuție liberă despre cîteva teme actuale ale Europei și ale lumii, punînd în centru problema migrației. Este o temă despre care, în lumea globalizată de astăzi, se va mai discuta mult, iar soluțiile pentru a face față valurilor de migranți nu sînt ușor de găsit. Experiența unor diplomați în abordarea unor astfel de

probleme e necesară, tocmai pentru că un fenomen precum migrația are un impact internațional și nici o țară nu poate găsi singură soluțiile adecvate. Această conferință este realizată cu sprijinul Reprezentanței Comisiei Europene în România.

20,00 Andrei Oișteanu: „Evreii din România în context european: asemănări și deosebiri"
Cafeneaua cu Dileme, Poarta a III-a

Cartea lui Andrei Oișteanu *Imaginea evreului în cultura română* a apărut în mai multe ediții și a fost tradusă pînă acum în germană, franceză, engleză și maghiară. Pentru Festivalul *Dilema veche* 2016, autorul a pregătit o sinteză despre istoria comunităților evreiești din România. Întrucît în Alba Iulia a existat una dintre cele mai vechi comunități evreiești (care a primit dreptul de ședere în cetate și de organizare în vremea principelui Gabriel Bethlen), prezentarea unei astfel de conferințe este mai mult decît necesară.

21,00 Concert „Bella Ciao", cu Riccardo Tesi, Lucilla Galeazzi, Elena Ledda, Ginevra Di Marco, Alessio Lega, Andrea Salvadori & Gigi Biolcati
Scena din Piața Cetății

În 1964, spectacolul „Bella Ciao" a marcat renașterea folk-ului italian, interpretat, atunci, de Caterina Bueno, Giovanna Daffini, Giovanna Marini, Gruppo di Piadena, Ivan Della Mea, Michele L. Straniero și Sandra Mantovani, printre alții. La aniversarea a 50 de ani de la concertul original, inovarea constă în aranjamentele orchestrate de acordeonistul Riccardo Tesi, precum și prezența unor voci extraordinare din muzica folk italiană a ultimilor 30 de ani: Ginevra Di Marco, Lucilla Galeazzi, Elena Ledda și Alessio Lega. Director artistic: muzicologul Franco Fabbri.

22,30 Batalionul XIII Gemina prin Legiunea CXXXVI Apulum vă apără *Dilemele vechi*

23,00 Hakeshet Klezmer Band Oradea
Curtea interioară UM 01684

Hakeshet Klezmer Band Oradea s-a înființat în 2006 și este formația de muzică klezmer a Comunității Evreilor din Oradea. În urma succesului de la debut, formația a fost invitată să deschidă săptămîna Euroiudaică din cadrul Festivalului Culturii Europene 2007 la Sibiu, an în care Sibiul a fost Capitală Culturală Europeană. Au urmat și concerte la Teatrul Evreiesc din București, la Sinagoga din Brașov și în Sala Filarmonicii din Oradea. Membrii formației sînt: Bogdan-Bodis Adam – pian și sintetizator, Cătălin Chirilă – clarinet, Levi Nicolae – vioară, Boros-Konrad Petru – contrabas, Ilie Pop – trombon, Trendler Iosif – percuție. Au mai participat la nenumărate concerte în Oradea, cît și în țară – dintre care enumerăm doar cîteva: Săptămîna culturii idiș la Ambasada Austriei, Festivalul „Avram Goldfaden", organizat de Institutul Cultural Român 2014, Mediaș MECEFF 2012, 2014, 2015, la Cluj-Napoca, Zilele Maghiarilor 2014, Sighișoara, Tîrgu Mureș, Timișoara, Galați, Brașov – și peste hotare, la Debrecen (Ungaria), Tsfat (Israel, 2008) și au reprezentat România la Klezfiesta 2009, în Buenos Aires. Încărcată de tradițiile ebraice, dar și inspirată și îmbogățită de culturile populare ale zonelor geografice unde au ajuns evreii, muzica klezmer impresionează prin sinceritatea sentimentelor și poate fi ascultată ca o poveste.

DUMINICĂ, 28 august

10,00 – 20,00 Cetatea copiilor – ateliere și jocuri creative pentru copii, în colaborare cu The Walt Disney Company, Central and Eastern Europe
Zona verde, Str. Militari

12,00 Ceremonialul Schimbului de Gardă
Traseul Porților Cetății

13,00 *Dilema veche:* Ședință de redacție
Cafeneaua cu Dileme, Poarta a III-a

Mulți cititori ne-au întrebat, de-a lungul timpului, cum facem revista. Cum alegem temele dosarelor (care individualizează *Dilema veche* în peisajul presei din România). Așa că ne-am gîndit să arătăm asta într-o ședință de redacție cu public. O ședință deschisă. Ideea nu e nouă: a avut-o Radu Cosașu acum mulți ani. O punem în practică abia acum, la Festivalul *Dilema veche* 2016.

15,00 Film: *Dincolo de calea ferată* de Cătălin Mitulescu

Dincolo de calea ferată este un film care impresionează prin tensiune, tandrețe și realism magic. Dincolo de calea ferată regăsim un București viu, efervescent, uman și tandru, reconstruit de Cătălin Mitulescu dintr-o memorie pe care o aduce în timpul prezent. E o poveste relațională despre capacitatea unei femei de a reface țesătură familială destrămată, despre jocurile de putere dintre genuri și despre un moment simbolic în context românesc. Cariera de regizor a lui Cătălin Mitulescu a debutat cu selecția la Cannes a primelor două scurtmetraje, iar cel de-al treilea, *Traffic,* a fost laureat al Palme d'Or în 2004. Debutul în lungmetraj, în 2006, a fost de asemenea un succes. Filmul *Cum mi-am petrecut sfîrșitul lumii* a avut premiera în secțiunea „Un certain regard", la Cannes, la fel și următorul său film, *Loverboy. Dincolo de calea ferată* este cel mai nou lungmetraj al său.

17,00 „Migrația religiei sau religia migrației": ES Rafael Shaffer, Rabinul României, ES Muftiul Iusuf Murat, Șeful Cultului Musulman din România, moderator ES Theodor Baconschi
Traseul celor trei fortificații

De multe ori, în comentariile despre problemele acute ale Europei și ale lumii de azi, apare în discuție tema diferențelor dintre religii (care, uneori, duc la conflicte). De exemplu, unii consideră că migrația are și un substrat religios, cu implicații serioase. Există destui oameni care cred că atentatele din ultima vreme sînt cauzate de credința religioasă. Există unii care cred, dimpotrivă, că tocmai lipsa credinței a creat, în lumea de azi, probleme grave, inclusiv conflicte sîngeroase. Am invitat cîțiva înalți ierarhi, reprezentanți ai unor culte religioase diferite, să dialogheze pe tema rolului religiei în lumea de azi. Această conferință este realizată cu sprijinul Reprezentanței Comisiei Europene în România.

19,00 Lecturi: Teodor Baconschi, Andrei Oișteanu, Armand Goșu
Cafeneaua cu dileme

Trei eseiști citesc din cărțile lor apărute în acest an: Andrei Oișteanu a publicat *Sexualitate și societate. Istorie, religie, literatură* (Polirom); Teodor Baconschi a publicat un volum în dialog cu Dan-Liviu Boeriu, *Anatomia ratării* (Humanitas); Armand Goșu a publicat *Euro-falia* (Curtea Veche). Publicul prezent la Festivalul *Dilema veche* 2016 va avea ocazia să-i asculte pe cei trei autori citind din cărțile lor și să intre în dialog cu ei.

21,00 Holograf acustic, un unplugged de neuitat
Scena Piața Cetății

Pentru toată lumea, trupa Holograf reprezintă o rețetă de succes, îmbinînd o longevitate remarcabilă cu un repertoriu – mereu îmbogățit – de cîntece cu priză la toate categoriile de vîrstă. Acestea fiind deja știute, Holograf vrea să vină la Festivalul *Dilema veche* de la Alba Iulia cu o propunere nouă, mai aproape de spiritul și nivelul artistic al evenimentului. Desigur, repertoriul nu va fi mult diferit, pentru că orice artist este, pînă la urmă, prizonierul propriei sale opere. Modalitatea de abordare va fi însă una mai rar întîlnită, dar cu siguranță mai sinceră și mai directă. Spectacolul unplugged va relua piese mai noi și mai vechi, nu neapărat cele din spectacolele obișnuite, cîntece altfel orchestrate și interpretate cu instrumente acustice. Li se vor adaugă sonoritatea unui cvintet de coarde și vocea și chitara lui Marius Bațu, vechi și bun prieten al formației. Sperăm că noutatea propunerii să își găsească locul în atmosferă specială a festivalului, iar piesele atît de cunoscute ale trupei să strălucească mai viu în noua haină ce li se pregătește. Un spectacol *unplugged* nu este ceva nemaiîntîlnit, dar atunci cînd cîntecele sînt reduse la esență, se întîmplă ca aceeași muzică să capete alte nuanțe, iar mesajul să devină mai clar și mai puternic. Este o ocazie foarte bună pentru cei care îndrăgesc deja formația, cît și pentru cei care poate abia acum o descoperă, să o vadă într-o altă lumină, cu o altă sonoritate, într-un loc aparte, și el de curînd redat orașului, ca un dar pentru toți spectatorii Festivalului *Dilema Veche. (Iulian Vrabete)*

22,30 Batalionul XIII Gemina, prin Legiunea CXXXVI Apulum, vă apără *Dilemele vechi*

23,00 Mahala Rai Banda
Curtea interioară UM 01684

Mahala Rai Banda este o fuziune de muzică țigănească românească, cu riffuri de trompetă, saxofon, trombon și voci sălbatice, născută la intersecția a două sate: Clejani, care a trimis în lume Taraful Haiducilor, și satul Zece Prăjini, de unde a răsărit fanfara Ciocîrlia. Mahala Rai Banda a trecut de la nunți în România pe scena Operei din Paris. Melodiile cîntate de ei s-au făcut auzite în toate colțurile lumii, în faimoase edificii culturale precum: Cosmopolite din Oslo, Adelaide Royal Theatre din Australia, Opera Garnieri din Paris ori Arts Center din Moscova, Opera din Viena, BBC Studio 6. Trupa a cîntat în deschiderea unor concerte susținute de Lenny Kravitz, Scorpions, Mariah Carey, Jimmi Cliff.

Spiritul festivalului

O spun în fiecare an: Festivalul Dilema veche se potrivește foarte bine cu ceea ce înseamnă Alba Iulia. Și-a format un public fidel, iar, pe lîngă albaiulieni, cei care vin din alte părți ale țării special pentru a participa la festival își pot da seama ce înseamnă îngemănarea dintre spiritul Cetății Alba Carolina și spiritul Dilemei vechi. Ediția 2016 mi se pare interesantă din două motive: este cea mai bună din punct de vedere artistic și este foarte actuală prin temele abordate în dezbateri și conferințe.

MIRCEA HAVA,
primarul
municipiului Alba Iulia

festival DILEMA VECHE
26 - 28 august 2016

„Există încă martiri, filantropi, erudiți..."

două întrebări pentru Teodor BACONSCHI

În lumea complicată de azi, se discută uneori despre religii/credințe în termeni de conflict ori contradicție. Vocea credinței mai are forța de a transmite un mesaj pozitiv?

Deformarea tabloidă a gîndirii noastre curente ne împinge spre selectarea știrilor de conflict: ciocniri, violențe, terorism. Asta în vreme ce toate religiile vii (monoteiste sau nu) au „la activ" nu doar mesaje pozitive (de pace, dialog, reconciliere), ci și fapte bune cu duiumul. Însă cine să facă o „știre" din acțiunea ordinelor misionare catolice în Africa Subsahariană, despre acțiunile educative sau despre rețelele de solidaritate cu cei vulnerabili, de la copii orfani și vîrstnici, pînă la refugiați de toate originile? Totul se filtrează prin media ca și cum ce e bun rămîne subînțeles și ignorat, așa cum tot ce ține de extremism, fanatism, derapaj și patologie trebuie magnifiat prin lupa generalizărilor acuzatoare. Există încă martiri, filantropi, erudiți, oameni „de teren", dar de ce i-ar mai lua în seamă un aparat mediatic obsedat de rating? Văd în asta și o continuare a luptei culturale din interiorul civilizației occidentale, care nu a depășit (cu excepția primilor ani postbelici) opoziția dintre laicitate și comunitatea religioasă, dintre secularizare și patrimoniu, dintre libertate și toleranță. Tragem foloasele, dar și ponoasele relativismului etic în care ne-a instalat postmodernitatea. Din păcate,

© M. Ouleanu

asistăm la radicalizarea tuturor împotriva tututor. Parcă am regresat în lumea de care Hobbes și alți precursori ai Iluminismului sperau să ne elibereze. Din cîte putem observa, religiile nu dispar. Riscă doar să capete trăsături și porniri integriste, tocmai pentru că nu-și găsesc locul firesc în mainstream-ul social: a le exila înseamnă a le împinge, împreună cu noi, spre un dezastru colectiv. Evident că nimeni nu-și dorește asta...

Festivalul Dilema veche *2016 aduce laolaltă înalți reprezentanți ai mai multor culte, într-o discuție liberă, pe care o veți modera. Cum priviți această întîlnire, ce așteptări aveți?*

Am acceptat cu plăcere invitația de a modera o asemenea discuție, tocmai pentru că a devenit rară, deși rămîne oricînd necesară. Mai ales azi, cînd parcă se simte o și mai mare dezorientare în societatea noastră. Știm aproape totul, însă nu mai înțelegem aproape nimic. Ideea unei dezbateri interreligioase, la Alba Iulia, mi se pare de aceea potrivită contextului nostru confuz: sper să mai lămurim cîte ceva! Măcar pentru publicul *Dilemei vechi*, obișnuit cu moderația și buna dispoziție a inteligenței lucide. Am cunoscut în cariera mea diplomatică nu doar lideri politici, ci și personalități spirituale, cu sau fără „funcții" în ierarhiile diverselor religii: nu mă tem de ei, oameni școliți și adesea chiar rafinați, ci de nerăbdarea „publicului", care s-a obișnuit să simplifice, să „zapeze" și să se miște printre subiecte eclectice, legate doar prin Internet. Oricum, am început deja să-mi schițez scenariul acestui dialog și trag nădejde că el le va fi util celor care vor participa – de ce nu direct? – la consumarea lui. Ne vedem la Alba Carolina?

„Plăcerea de a ne bucura împreună cu ceilalți"

trei întrebări pentru Aurel MITRAN

Programul muzical al Festivalului Dilema veche *2016 a fost conceput și realizat, ca și anul trecut, de dl Aurel Mitran. I-am adresat cîteva întrebări în legătură cu muzicile care vor putea fi ascultate la Alba Iulia, între 26 și 28 august.*

Cum ați conceput programul muzical al festivalului?

Programul a fost structurat în așa fel încît să acopere din punct de vedere muzical un evantai mai larg. M-a interesat o apropiere de zona *world music*, din dorința de a oferi cîteva mostre din ceea ce se întîmplă semnificativ la noi și în lume. Apoi, am fost preocupat de ceea ce se cheamă *proiecte de festival*. Sînt lucruri pe care le vezi și le asculți numai la Festivalul *Dilema veche*. A treia direcție a fost încercarea de a schița ce se întîmplă din punctul de vedere al sonorităților diferite. De la aceste idei au plecat propunerile muzicale pentru ediția a cincea a Festivalului *Dilema veche*.

Există o diversitate de genuri și de sonorități în program și un amestec de culturi. Ce ține la un loc toate acestea?

Cred că ceea ce unește cu adevărat concertele din acest festival rezultă chiar din sloganul „Noi sîntem ceilalți". Avem niște dileme vechi care ne țin împreună. Budapest Gypsy Symphony Orchestra vine cu sonorități din Europa Centrală, dar va oferi o mare surpriză printr-o parte a concertului care este legată de sudul României, cîntată însă într-un tip de virtuozitate pe care noi o percepem altfel. Dacă iubitorii chitarei știu, de pildă, cît de repede cîntă Satriani, în acest caz este vorba despre o asemenea virtuozitate. Sînt o sută de oameni pe scenă și publicul va fi plăcut impresionat să vadă și să asculte așa ceva. Mahala Rai Banda este o antrepriză de-a noastră, în care fiecare vine cu alt sistem de a cînta, cu altă poveste. Klezmer este un gen muzical evreiesc pe care puțină lume îl cunoaște cu adevărat. Este de fapt format din sonorități evreiești, influențate de zona de proveniență. De exemplu, la noi klezmerul de la București, Oradea, Cluj, Iași diferă, din cauza influențelor din fiecare regiune. La Alba Iulia va cînta orchestra Hakeshet Klezmer Band din Oradea. Mai avem italieni și americani. Concertele vor avea loc pe două scene, una în Piața Cetății și a doua în curtea interioară a Batalionului 136 Geniu: este pentru prima dată cînd o unitate militară își deschide porțile pentru o asemenea manifestare. Pe prima scenă, vineri seara (26 august) va cînta Budapest Gypsy Symphony Orchestra, iar pe scena a doua va fi un concert pe care l-am intitulat *„La nuit américaine"*, cu A.G. Weinberger care va cînta blues, cu Marcian Petrescu & Trenul de noapte, dar și Chuck Hubbard, americanul nostru, care cîntă la banjo. Apoi va cînta Westroot și toți, împreună, alcătuiesc un proiect de festival. În seara a doua va fi un concert care are o întreagă poveste în spate, construit în jurul interpretei italiene Lucilla Galeazzi. E un fel de istorie a muzicii italiene din ultimele decenii, un concert intitulat *Bella Ciao*. E foarte bine făcut, este un soi de folk italian. Pe scena mică va cînta, în seara a doua, Hakeshet Klezmer Band din Oradea. Iar în ultima seară, pe scena din Piața Cetății, va cînta Holograf. Este vorba însă de un concert special, cu instrumente acustice și un cvintet de coarde, și cu Marius Bațu, un vechi prieten al formației. E ceva între *unplugged* și simfonic. În ultima seară, pe scena mică va avea concert Mahala Rai Banda: o să ne pupăm cu toții în Piața Endependenți ascultînd cum cîntă virtuozii noștri.

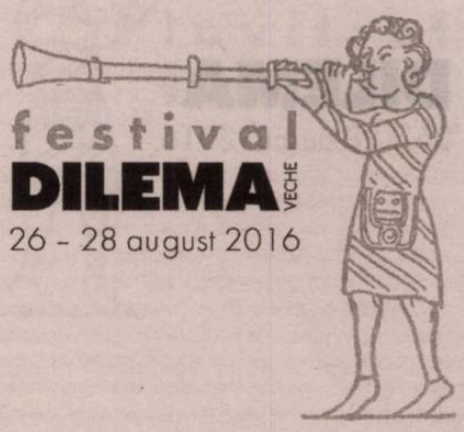

În afară de toate acestea, există și un recital de muzică clasică, desfășurat în Catedrala Romano-Catolică. Acest tip de recitaluri a avut întotdeauna succes la Festivalul *Dilema veche* și a adunat un public care ascultă cu sufletul deschis, într-o acustică de catedrală (ceea ce se întîmplă mai rar).

Cum este să concepi un program muzical special pentru publicul unui asemenea festival?

Este greu să faci un program muzical la un festival ca acesta. Pe lîngă faptul că publicul este format din cunoscători, festivalul are niște tipare din care nu trebuie să ieșim, pentru că altminteri ajungem la vestitul citat: „Doi copaci și-o apă chioară, uite-un festival de vară". Or, „noi sîntem ceilalți". Alba Iulia are o semnificație cu totul aparte, *Dilema veche* e singura revistă de cultură care organizează un festival. Așa încît gusturile trebuie mixate. Trebuie să existe și o curiozitate intelectuală pentru a descoperi diverse muzici și sonorități, pentru că altfel ajungi pe un teren bătătorit. E greu de stîrnit curiozitatea la noi, la români, căci predomină un alt tip de percepție. Dar publicul *Dilemei vechi* e format din oameni cu dileme, care pot veni pe 26-28 august la Alba Iulia. Pe lîngă muzică, există și un program interesant de conferințe și dezbateri care, ca de obicei, reprezintă sarea și piperul festivalului. Nu este o dezbatere de intelectuali supărați pe viață, ci plăcerea de fi împreună, de a ne bucura împreună cu ceilalți, care sîntem tot noi.

a consemnat Mircea VASILESCU

Sever VOINESCU

Migrația. Lecția americană

La Festivalul Dilema veche *2016, tema migrației va fi abordată în mai multe dezbateri și mese rotunde (v. programul din paginile IV-V). Acest articol este o „prefață" și o punere pe gînduri, înaintea festivalului.* (n. red.)

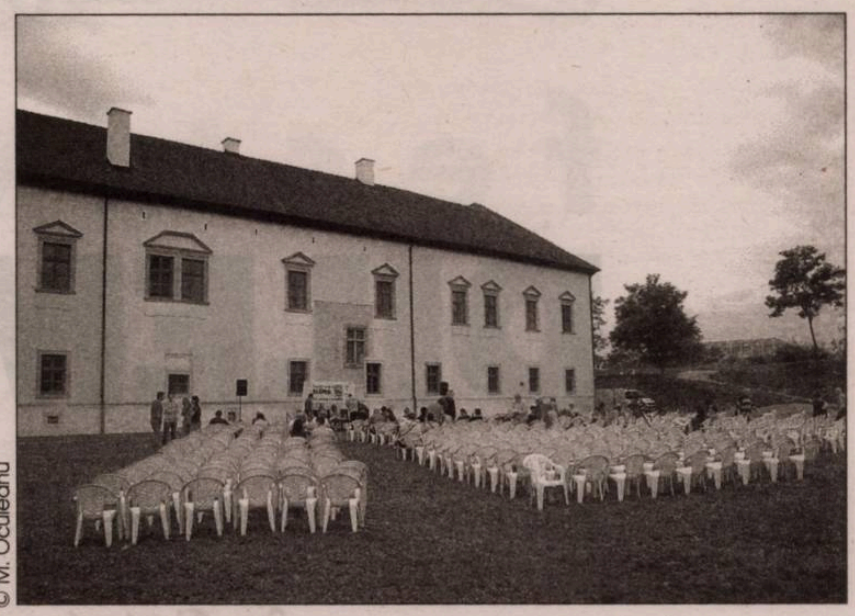
© M. Oculeanu

Angela Merkel spune că nu înțelege cum de o populație de 505 milioane de oameni nu-și poate permite să primească 1 milion de refugiați sirieni. După părerea mea, fie se face că nu știe, fie chiar nu știe în ce constă, de fapt, reticența, de nu chiar teama, celor mai mulți europeni în fața valului migrator. Problema nu este că 505 milioane de europeni nu-și pot permite financiar și logistic să primească 1 milion de refugiați – evident că pot. Problema este că cei 1 milion de refugiați, și cei care îi urmează, pot genera o schimbare de natură culturală și civilizațională în Europa. Problema nu este că nu avem ce să le dăm de mîncare sau de muncă, problema este ce ne aduc ei. Și terorismul este cea mai mică problemă sau, mai precis, este doar o consecință a bagajului cultural cu care acești migranți vin. Să privim peste ocean.

Statele Unite sînt produsul unor generații succesive de migranți și au ajuns cea mai puternică țară a lumii, o mare democrație și un spațiu al prosperității. Prin urmare, migrația aduce mult bine. Știm, deja, argumentele: forță de muncă, sînge proaspăt, noi valențe culturale etc. Atunci, de ce se tem atît de mulți europeni de acești migranți? Poate că e ceva, totuși, ce nu se prea potrivește. Să privim mai atent.

Pînă în 1965, legislația americană care reglementează imigrația permitea accesul noilor veniți după cote. Legea spunea că este permisă intrarea în America a unui număr total de emigranți pe an, ca și acum. Doar că acest număr total era distribuit în cote procentuale către țările care aveau deja comunități în America, în directă corespondență cu ponderea acestor comunități în totalul populației americane. În 1964, de pildă, cota de admisie a emigranților din Germania o depășea de zeci de ori pe cea a emigranților din China, de pildă. La fel, cota irlandeză era cu mult mai mare decît cota mexicană. Ideea acestei legi, care a operat din 1923 pînă în 1965, era aceea de a păstra compoziția etnică a Americii, permițînd continuarea emigrației. Firește, vremurile s-au schimbat și, cu ele, convingerile oamenilor. Ce era bine în 1920 devenise odios în 1965. În pline schimbări generate de amplele mișcări civice știute, această lege a fost abrogată și admisia de emigranți s-a reglementat după alte criterii.

Efectul e vizibil astăzi. La 50 de ani de la această schimbare legislativă, compoziția etnică a populației Americii s-a schimbat și trendul acestei schimbări este limpede: ponderea albilor scade, iar ponderea afro-americanilor, a hispanicilor și a asiaticilor crește. Dat fiind faptul că aceste schimbări etnice au loc într-o societate extrem de tolerantă, apar modificări încă și mai apăsate în cultura și civilizația americană. Pentru moment, forța Americii ca atare, care este în continuare întemeiată pe un ethos protestant, de tip *„wasp"*, rămîne aceeași. Aceste fundament, însă, începe încet-încet să se clatine. Se simt în America curente tot mai largi de opinie care erau cu totul marginale acum, să zicem, 50 sau 60 de ani: asistențialismul statal, anti-creștinismul și corectitudinea politică sînt doar trei exemple. Desigur, aceste schimbări în cultura americană nu au fost integral negative. Lucruri indiscutabil bune au consolidat libertatea și democrația în America, mai ales în privința echității și justiției sociale, în ultimele decenii. Eu nu judec acum dacă schimbările culturale din America sînt „de bine" sau „de rău". Spun, doar, că America se schimbă în profunzimea ei sub ochii noștri datorită migrației și doar generațiile care vin vor putea spune dacă aceste schimbări le sînt benefice ori nu.

În Europa, ceea ce putem învăța cu siguranță din lecția americană este că migrația schimbă din temelie o civilizație. Există, văd bine, entuziaști ai acestei schimbări. Există europeni care ar vrea o Europă ceva mai musulmană sau mai budistă sau mai atee decît este. Există și naivi frumoși care cred că întotdeauna imigrația îmbogățește, nu sărăcește pe cei care o primesc, indiferent de cine emigrează unde. Deocamdată, nu e cert ce bine aduce civilizației europene de azi creșterea ponderii elementului islamic. Nu orice teamă de schimbare e ceva rău. Dimpotrivă, uneori teama de schimbare preîntîmpină ceva rău. Sînt dintre cei care cred că dispariția acestei Europe în care trăim așa cum trăim ar fi ceva rău. A dori să trăiești în Europa în care te-ai născut (cazul vesticilor) sau în Europa în care, de bine, de rău, ne-am integrat și noi, esticii, nu este xenofobie, radicalism, populism sau extremism. Pur și simplu, este dorința cuiva de trăi în lumea căreia îi aparține. Eu vreau să trăiesc în Europa pe care o știu: cu libertățile și melancoliile ei, cu femeile și cu bărbații ei, cu catedralele și cu cartierele ei roșii, cu scriitorii ei care pot spune tot ce le trece prin cap, cu duminicile ei, cu tabieturile ei, cu slăbiciunile ei, cu lașitățile ei, cu istoria ei încurcată și cu intelectualii ei pe cît de fermecători, pe atît de enervanți. Nu vreau o Europă cu mai multe moschei decît catedrale, cu femei învăluite pe stradă și cu restaurante care nu se deschid decît după lăsarea serii de Ramadam, ca să nu ofenseze nu știu ce minoritate. Nu vreau nici o Europă în care se acoperă nudurile lui Rafael în muzee, nici o Europă în care să sară în aer unul care face caricaturi, indiferent cît de proaste, cu Allah. Vreau să trăiesc într-o Europă în care să serbez Crăciunul așa cum l-am serbat pînă și sub comunism, adică zicîndu-i Crăciun, o Europă în care să am voie să merg la Operă să văd *Traviata* (o să povestesc o dată ce dificultăți de repertoriu au apărut cînd o opulentă capitală arabă a vrut să deschidă un teatru de operă care să rivalizeze direct cu cele din Londra, Viena și New York, punînd un buget astronomic pe masă, dar s-a cerut să se cînte doar opere fără femei ușoare și fără invocări ale lui Dumnezeu, ceea ce a redus la zero marele repertoriu operatic, de la Mozart la Puccini). Sînt un extremist din cauza asta? Sînt un xenofob dacă nu vreau să se islamizeze cultura europeană? După propagandiștii din jurul Angelei Merkel, al lui François Hollande și al lui Jean Claude Juncker, da, cam sînt. Totuși, sînt un european ca alte sute de milioane.

© M. Oculeanu

Imigranții musulmani nu aduc cu ei doar amintiri personale, ceea ce e splendid, și nevoi materiale, ceea ce putem rapid rezolva în Europa. Aduc cultură, aduc memorie colectivă, aduc obiceiuri. Cultura lor nu este deloc una a toleranței – să nu ne amăgim cu citate din Coran sau cu exemple excepționale. Vedem în țările lor cum sînt tratate femeile, dar și minoritățile religioase, etnice ori sexuale. Iar aceste tratamente intolerante nu sînt doar politica unor guverne tiranice, ci sînt o atitudine socială, cultural fundamentată. Ca dovadă că aproape nimeni în tot corpul social islamic nu protestează, iar dacă vedem ce se întîmplă zilele acestea în Turcia, pînă recent o țară musulmană laică și cît de cît democratică, unde milioane de oameni simpli susțin pînă la isterie represiunea care are loc, sau ce au ales popoarele musulmane recent eliberate de tirani, atunci vom înțelege imediat ce anume tip uman produce islamul. Marea problemă a noastră, a europenilor toleranți, este că a le respecta cultura înseamnă a le respecta intoleranțele. Cultura noastră este o sumă de toleranțe, iar cultura musulmană este o sumă de intoleranțe.

Lecția americană nu ne poate ajuta în această privință. Mai mult decît că imigrația schimbă, în orizonturi scurte de timp, datele fundamentale ale culturii celui care primește, exemplul american nu ne spune mare lucru. Asta și pentru că, pînă recent cel puțin, emigranții din toată lumea voiau să meargă în America pentru a trăi ca americanii. Astăzi, musulmanii vor să vină în Europa pentru a trăi ca musulmanii, doar că un pic mai bine din punct de vedere material. Iar liderii Europei, în afară de a lipi etichete infamante pe frunțile celor care se îndoiesc de ei, nu prea știu ce-i de făcut.

festival DILEMA VECHE

26 - 28 august 2016

în Cetatea

ALBA IULIA

NOI suntem ceilalți

festival.dilemaveche.ro

Budapest Gypsy Symphony Orchestra

100 Gypsy Violins

„BELLA CIAO"

Riccardo Tesi, Lucilla Galeazzi, Elena Ledda, Ginevra Di Marco, Alessio Lega, Andrea Salvadori & Gigi Biolcati

HOLOGRAF acustic

un unplugged de neuitat

Invitați: Marius Bațu & D'Accord String

„La nuit américaine"

AG Weinberger

MARCIAN PETRESCU & Trenul De Noapte

Chuckk Hubbard & Westroot

Hakeshet Klezmer Band Oradea

Mahala Rai Banda

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA · CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA · TRANSAVIA · BATALIONUL 136 GENIU "APULUM" · europe direct Alba Iulia · Automobile Bavaria · AQUA CARPATICA · DOMENIILE SĂMBUREȘTI · ALBALACT · young · apulum s · TUCA ZBARCEA ASOCIAȚII · hama · adevărul

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Fărîme „didactice“ de literatură

Cele mai multe dintre proiectele didactice găsite pe site-urile de specialitate sînt, trebuie să spun, relativ corecte. În afara unor greșeli gramaticale, unele dintre ele de neiertat și de neuitat (de exemplu, „voi prezenta elevilor surpriza *care* le-am pregătit-o și anume un rebus, *al cărui soluție* va fi titlul textului“), toate respectă, școlărește, fără „abateri“ creatoare, normele impuse de manualele de metodică: curg, ca scoase din imprimantă, „obiectivele“, secvențele, exercițiile, dar mai ales „dialogurile“ pedagogice, identice pînă la saturație. M-am oprit, de data aceasta, la proiectele cîtorva lecții de literatura română. Și pot să spun, cu mîna pe inimă, că, dacă scopul de a-i aduce pe copii cît mai aproape de citit și de carte rămîne doar în sarcina școlii, atunci putem să îi punem cruce. Am să dau cîteva exemple.

Clasa a IX-a, subiectul lecției: volumul *Metropole* de Liviu Rebreanu. Cum decurge lecția: după cîteva referințe, benefice, la alte cărți cu același subiect (memorii de călătorie) și la opera scriitorului studiat, începe discutarea volumului propriu-zis, după următoarea schemă de „dialog“ propusă de profesor: 1) sînt întrebați elevii ce cred ei că este un memorial de călătorie (ținînd cont de vîrsta celor întrebați, 13-14 ani, bănuiesc că nu există prea multe variante de răspuns); 2) se dictează definiția memorialului de călătorie; 3) se citește un fragment din cartea lui Rebreanu; 4) sînt întrebați elevii cărui gen literar îi aparține fragmentul (surpriză de proporții: aparține – cinear fi crezut? – genului memorialistic); 5) se consemnează la tablă și în caiete caracteristicile genului literar cu pricina. Și apoi, tema pentru acasă. Există un soi de P.S. al lecției, în care se spune că, dacă mai rămîne timp, elevii pot vorbi despre experiențele proprii din călătorii sau despre itinerarii imaginare. Dacă sună clopoțelul, ghinion, rămîne pe altă dată, iar elevii se vor alege, din toată lecția, cu următoarele informații: 1) Rebreanu a dat definiția memorialului de călătorie; 2) este neesențial ce a spus Rebreanu despre orașele vizitate, important este dacă, în timp ce scria, a respectat canoanele genului memorialistic; 3) doar scriitorii călătoresc, elevii mai puțin.

Poezia „Gîndăcelul“ de Elena Farago, clasa I. Este citită și răscitită, în diverse moduri, de învățătoare, de elevi, pe roluri, pe fragmente etc. Foarte bine, sîntem la clasa I și exersăm cititul. Urmează analiza poeziei. Aici nu mai e bine. Iată întrebările la care trebuie să răspundă elevii: „Ce părere aveți despre purtarea băiatului?“ (una proastă, desigur); „Ce faceți voi cînd găsiți un gîndac?“ (nu-l omorîm, chiar dacă este unul de bucătărie); „Ce veți face de astăzi înainte cu gîndăceii?“ (nu cumva le organizăm adăposturi și spații de recreere?). Studierea acestei poezii poate avea, ca scop educativ, stimularea sensibilității pentru lumea viului și a suferinței. Dacă însă discuția se concentrează pe drepturile inalienabile ale gîndăceilor, atunci ea devine rizibilă.

Basmul „Tinerețe fără bătrînețe...“, clasa a IX-a. Cum decurge lecția: 1) se face rezumatul textului; 2) se dă un citat din G. Călinescu referitor la caracteristicile basmului; 3) li se cere elevilor să facă diferența dintre basmul cult și cel popular și să indice tema, locul, timpul petrecerii acțiunii, precum și „clișeele compoziționale“; 4) profesorul prezintă un citat din Constantin Noica, nu ni se spune care, și ora ia sfîrșit. Atît. Dacă nu ar fi fost referințele la cei doi scriitori, ai fi putut să juri că lecția este predată pe vremea cînd Ispirescu părea unicul culegător de povești fantastice. În toată ora nu există nici un recurs la experiențele proprii ale elevilor, nici un pas spre lumea în care trăiesc azi: e plină piața de filme și de cărți cu basme moderne și cu eroi universali. Nu ar fi fost mai la îndemînă apropierea de Făt-Frumos, dacă el ar fi fost inclus în galeria personajelor mult mai familiare elevilor de acum?

Snoava „Boierul și Păcală“, clasa a V-a. Cum decurge lecția: se citește textul, este dată definiția snoavei, apoi cea a planului simplu de idei și cea a momentelor subiectului, adică elemente de pură teorie literară. Mai apoi se fac exerciții de vocabular, cu sinonime, antonime etc. Momentul de creativitate maximă este la sfîrșitul orei, cînd li se cere elevilor să formuleze un alt deznodămînt al snoavei (de ce?). Nu spun că nu este utilă formarea tuturor acestor deprinderi de lucru cu textul citit. Dar prima întîlnire a unui copil cu un text ar trebui să fie una în care să descopere plăcerea, bucuria cititului, și nu plictiseala unor algoritmi de lectură. Nu ar ajunge mai prompt la înțelesul și la farmecul snoavei dacă, după această primă lectură, i s-ar da detalii semnificative despre perioada în care se petrece acțiunea, despre profilul general al personajelor, despre felul în care s-a „născut“ Păcală, despre personaje asemănătoare din literatura universală, despre umorul întîmplării sau despre alte farse, recoltate din lectura sau experiența fiecăruia?

Exemplele pot continua pe multe pagini. Sigur, de vină nu sînt (numai) profesorii: există destule constrîngeri în abordarea creativă a unui text, constrîngeri date de manuale, programe, „directive“ ale ministerului. Dar mă gîndesc că schimbarea, marea schimbare din învățămîntul românesc, ar putea fi începută și cu mici acte de „erezie“ petrecute la cîte-o oră de literatura română.

Maria Iordănescu este psiholog.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Și ea mușca din strugurii interziși

Erau patru. La Mega Image. Urlau, se țigăneau, se trînteau, murau, țipau, miereau, cădeau, rostogoleau PET-uri. Erau patru. Într-un magazin. Așezare, rafturi, ierarhie. Dincolo, dezordine. Mă dădeam la o parte, dar îmi plăcea. Nimic și nimeni nu era stabil, pe picioarele lui, pe vine sau pe fund. Chiar și eu, chiar și eu, mă legănam, ferindu-mă să nu cumva să cad. Erau fericiți. Un om dintre ei era și mai și. Mușca strugurii, se făcea sfredel, se scurgea, arunca-n stînga-dreapta ocheade și ceilalți o sprijineau, dar ea se rostogola pe picioare, pirueta și ceilalți n-o puteau ține între ei altfel decît zid făcînd. Dar nici ei nu erau prea bine. Așa că zidul se scutura. Abia de-au luat din rafturi sucuri, ceva vin. Nu prea scumpe. Apă minerală. Toți țineau ceva și o țineau și pe ea. N-aveau mîini, picioare, urechi, pumni, burți s-o sprijine, destui bani nu aveau, se scobeau, aveau bonuri de masă. Nimic mai mult. Exact prețul. Exact, totuși. Ea mușca struguri, bob mic, dar plin. Și rîdea, și n-auzea altceva decît propria voce, și simțea vag mîinile celorlalți care o sprijineau, se sprijineau de ea. Mușca sub ochii vînzătorilor și unul spune: nu mai lua. Și vînzătorul, unul: Ia! Dacă-i place? Vînzătorul invita la plăcere, nu la orgie sau și-a dat seama că restricția poate duce la dezastru. Așa, un deranj de sticlă pe raft, o zguduire de pufuleți pe stativ, un bob rupt... nici un deranj. Interzicerea atunci ar fi dus la explozie. Cine știe ce ar urma? Dar vînzătorul nu iartă: sînteți beți sau pe iarbă? Tăcerea se arată nu pentru că ar fi morală, supărare, jenă. Nu, toți o țin pe ea. Se prăbușesc împreună, pe picioare. Se leagănă, se leagănă, nu cad. E dans acolo, fără prăbușire. Ia, dacă-i place – e adresare spre toți, pe limba fiecăruia. O vorbire ce-i cuprinde pe toți, îi ține-n picioare. Și ei ies din magazine și plătesc datoria: de toateeeee! Ea nu mai avea bob între dinți. Tăcea. Vînzătorii nu au spus nimic. Mi-au luat mie marfa la scanat. Un ulei, un pachet de aparate de ras barba.

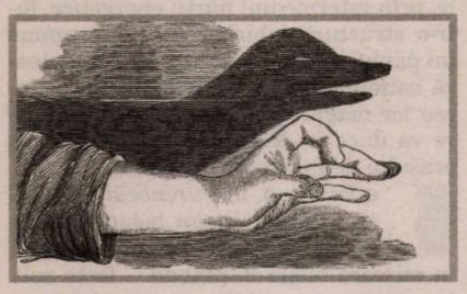

Iaromira POPOVICI

bazar

August, concedii și agresivitate

Luna august se tot spune că este „a concediilor“, așa cum decembrie era numită, pe vremuri, „a cadourilor“. E un soi de obligație să fii plecat din oraș cînd e august – ai, n-ai treabă, ai, n-ai unde, ai, n-ai bani. Destinațiile se tot diversifică și mai toți și le etalează pe Facebook. Macedonia, Muntenegru, Corfu, Toscana, Marbella, Tenerife, Dubai, Corbu, Breaza, Săliștea Sibiului... Plaja de posibile locuri, toate „paradiziace“, e infinită și infinit diversă. Oamenii prezenți în oricare dintre locurile de acolo pun poze elocvente: unii, pur și simplu, pozează case, străzi, „colțuri de natură“ într-un mod simplu și convențional; alții se fotografiază pe ei înșiși în ipostaze, în general, debordînd de fericire: cu cîte o pălărie de pai pe cap, în costum de baie ieșind din spuma mării, cu ochelari de soare prin vreun oraș exotic ori temerar, eventual cu un băț în mînă și un rucsac în spate pe cărări de munte; în sfîrșit, mai există o categorie care surprind localnici, în diverse ipostaze, ceea ce nu-i neinteresant; și alții, care conceptualizează totul, fac poze abstracte și artistice, cu vreun petic de cer, un pom profilîndu-se pe el și niscaiva umbre blurate. Toate, indiferent de abordarea lor, vor să spună, în principiu, cam același lucru: sînt în vacanță, într-un loc cum n-ați mai văzut, și mi-e mai bine decît vă puteți voi imagina (și, eventual, decît v-a fost vouă vreodată).

Se conturează de aici (și nu numai) un soi de obligativitate a vacanței, derivată din *fun morality*-ul lui Baudrillard și din *Paradise News* a lui David Lodge. Dacă e vară, și mai ales august, să fie vacanță, după toate regulile jocului. Să plec din orașul natal, să stau la hotel, eventual *all-inclusive*, să mă ghiftuiesc și să mă fac mangă în timp ce mă bălăcesc în piscină. Sau să vizitez un loc exotic, poate pe o cămilă sau, într-o croazieră, să văd peisaje mirobolante și bazaruri îmbelșugate, unde te poți tocmi în voie și veni acasă cu un geamantan în plus. Ori să fac o vacanță dedicată sporturilor extreme, de la scufundări la parapantă, cu adrenalina la maximum, în care nici un minut să nu fie obișnuit. Ori să văd vreun oraș occidental, unde să urmez vechea schemă arhicunoscută: vizitez fostul/actualul palat regal, catedrala centrală locală, zona pitorească și boemă, străzile comerciale și cele cîteva muzee de artă, clasică, modernă și contemporană, și eventual de istorie. Ori să mă ambalez într-o călătorie gastronomică, în care să degust, de pildă, vinurile Toscanei; sau într-una spirituală în Nepal ori India.

Lista ar putea, desigur, tot continua. Pentru cei care se trezesc rămași în București, în august, perspectiva e diferită. Într-o mare de trotuare încinse, populația rămasă în creuzetul natal parcă fierbe și ea pe dinăuntru. Cei rămași mustesc de conflicte înăbușite, augmentate de soarele infernal, ca-n *Străinul* lui Camus. De pildă, într-un Carrefour mai mic, iau de pe raft o cutie de bomboane și un vin rozé, să le fac cadou într-o vizită. Mă așez cu ele la coadă la casierie, aș zice reglementar, în spatele unui tînăr musculos, cu un rucsac zdravăn. Adăstăm noi ce adăstăm la coada potrivită, pînă cînd, la un moment dat, tînărul din față se întoarce brusc. Rucsacul lui uriaș catapultează vinul meu rozé drept pe podeaua Carrefour-ului. Evident, acolo sticla se face țîndări. Nimeni nu e rănit, nimic grav pînă aici. Gravă și mai ales absurdă devine situația cînd tînărul din față se întoarce la mine și-mi zice, serios și agresiv: „Tu ești de vină, stăteai prea aproape e mine, în spațiul meu personal!“

Furia mi-a întrecut uimirea de moment la auzul acestor vorbe. Orice om cu oarecare fărîmă de minte și respect față de ceilalți s-ar fi întors și ar fi zis: „Vă rog să mă scuzați, nu a fost cu intenție“. Se pare, însă, că replicile de felul ăsta sînt dintr-un film mai desuet. Acum se pune direct problema vinei și a responsabilității. Și ideea e că, în general, cam orice s-ar întîmpla, să nu fie vina ta. Vorbele lui m-au înfuriat atît de tare încît am început să bîigui, răstit, tot soiul de elucubrații despre bărbați, demnitate și asumarea responsabilității, amestecînd teorii feministe de duzină și frustrări din viața privată cu un caz tipic de mitocănie. Pînă la urmă, cred că am mers pînă acolo încît chiar să-i sugerez că ne-am fi putut bate dacă eu nu aș fi fost femeie etc. Cert e că, la auzul reacției lui, se trezise și în mine o bruscă vînă violentă, care mă transforma dintr-o cetățeancă ce se credea civilizată într-o mahalagioaică. Conflictul a fost aplanat, cu oarecare succes, de bodyguard-ul de la Carrefour, care a zis că nimeni nu trebuie să plătească vinul și mi-a dus o altă sticlă de la raft.

Cînd am ieșit, se făcuse noapte și soarele nu mai dogorea cu atîta intensitate asupra orașului. Oamenii rămași în el, nereglementar, în august, se pregăteau pentru alte întîmplătări agitate. Despre acestea, în numărul viitor.

Andreea RĂSUCEANU

Lecturile posibile ale Bucureștiului

„Everything is connected."
Thomas Pynchon
„Timpul se bifurcă la nesfîrșit în nenumărate viitoruri."
J.L. Borges

Solenoid – *A patra dimensiune*

Lumea din romanul *Solenoid* de Mircea Cărtărescu se situează de la bun început în tiparul lumilor postmoderne, cvadridimensionale, care suportă diverse intruziuni inexplicabile, interferențe bizare cu posibile lumi paralele, din infinitele virtualități ale existențelor noastre. Unele dintre personajele ce populează spațiul romanului se află într-o conexiune subtilă cu această *altă* dimensiune a lucrurilor și trăiesc sub teroarea imposibilității de a *evada*, de a afla ce este dincolo. E vorba totodată despre lumi diferite ale multiversului, care se intersectează, provocînd stranii fulgurații, inexplicabile accidente în ordinea obișnuită a lumii recognoscibile: fie că sînt dispariții misterioase, în maniera romanelor *sci-fi,* surprinzătoare apariții de ființe, entități (precum cele extraterestre descrise de portarul Ispas, sau siluetele spectrale din halucinațiile personajului-narator, supranumite „anomaliile sale") sau obiecte (teseractele multicolore care apar pe cîmp, la fel cum se iveau, în povestirea borgesiană *Tlön, Uqbar, Orbis Tertius,* obiecte din lumea ideală Tlön, fără ca aici să ajungă însă să substituie întreaga realitate).

E vorba de o lume pynchoniană în sensul în care avem de a face cu un spațiu heterotopic: unul în care coexistă mai multe lumi, cu structuri incompatibile, sau mai multe lumi posibile, fragmentare, într-un spațiu imposibil (Brian McHale, *Postmodernist Fiction,* 2003). La fel sînt și orașele invizibile ale lui Calvino, lumile lui Borroughs, Cortázar, Alasdair Gray, Philip K. Dick etc., dar, cum observă Brian McHale, Zona pynchoniană e paradigmatică pentru spațiul heterotopic postmodern: pe măsură ce narațiunea se dezvoltă, lumea noastră și „cealaltă lume" încep să se amestece, „halucinațiile și fanteziile devin reale, metaforele devin literale". Cu alte cuvinte, tot ce stătea încă sub semnul întrebării, al ambiguității devine treptat rezultatul fără echivoc al contactului cu o altă lume. În același fel, în *Solenoid,* inexplicabile accidente se transformă în certitudini, pe măsură ce personajul dezleagă etape din marea enigmă care-l înconjoară. Știm că postmodernismul preia din science-fiction surprinzător de puține elemente specifice acestuia, preferînd adaptarea sau substituirea lor (de pildă, înlocuirea călătoriei în spațiu prin deplasarea temporală sau imaginarea unor lumi viitoare în locul unor lumi din galaxii îndepărtate), în *Solenoid* lumea bucureșteană suportă intruziunea, apoi invazia propriu-zisă a unei alte lumi, cu elemente care nu ocolesc instrumentarul specific *sci-fi*-ului: portarul Ispas își povestește în detaliu răpirea și tipul de experimente fizice pe care le suportă din partea unor entități nepămîntene, de asemenea în roman e evocată imaginea unui dispozitiv extraterestru, care aduce teseractele la movila de la marginea orașului etc.

Miza integrării acestor structuri în narațiunea postmodernă e diferită însă de cea a *sci-fi*-ului, mesajul capătă profunzime și o altă semnificație: pentru un autor precum Borroughs, de pildă, călătoria în timp e un simplu cadru care permite alunecarea, glisarea între diferite culturi, identități, pentru Pynchon existența Zonei e un pretext pentru o deconstrucție a spațiului și un mesaj de tip deleuzian etc. La Mircea Cărtărescu, dincolo de structurile și temele science fiction-ului, dar și de evocarea unor cărți aparținînd genului (unele menționate ca atare, precum *Tăunul* lui Ethel Lillian Voynich), mesajul transcende însă teritoriile sci-fi-ului, e unul gnostic, metafizic, legat de sensul existenței ca parcurs inițiatic și de marea obsesie a *evadării*, eludată prin unica formă imaginabilă de acces la o altă dimensiune a lucrurilor: iubirea.

În *Solenoid* însă, naratorul trăiește cu obsesia descoperirii unei a patra dimensiuni, dar și a unei posibile comunicări între lumi iremediabil diferite, și cu sentimentul că se află în centrul unei mari conspirații. El pare o Oedipa Maas masculină, din *Strigarea lotului 49,* care se aventura în lectura unor *semne* și *indicii* menite să-i deconspire povestea organizației Trystero. Acest roman al lui Pynchon însă, Brian McHale îl încadra la modernism din cauza dominantei sale *epistemologice* (și nu *ontologice*, care caracterizează scrierile postmoderne), a unei ezitări de a dezvălui componenta miraculoasă, supranaturală a întîmplărilor din roman și a opțiunii pentru un final ambiguu. În cazul *Solenoidului,* dubla componentă – fantastică și *sci-fi* – e prezentă și finalul nu lasă loc nici unei interpretări: lumea recognoscibilă, condamnată la un sfîrșit apocaliptic, suferă intruziunea unei alte lumi, superioare, ale cărei semne și mesaje au fost prezente – sub o formă sau alta – de-a lungul întregului parcurs inițiatic al personajului.

În Solenoid *naratorul trăiește cu obsesia descoperirii unei a patra dimensiuni.*

Spații excepționale

Cînd vorbim despre confruntarea dintre două lumi, indiferent de situație, structura ontologică a lumii proiectate, spune McHale, e aceeași: o ontologie *dublă,* pe de o parte lumea obișnuită, pe de alta lumea *de alături* – a paranormalului sau a supranaturalului, depinde de caz. Ceea ce constituie preocuparea literaturii care vehiculează aceste teme este modul în care se petrece întîlnirea dintre aceste două lumi. Marele „sărut al bilelor de biliard cosmice", coliziunea lumilor se petrece în *Solenoid* la mai multe niveluri, miraculosul, inexplicabilul coexistă de fapt cu evenimentul cotidian: alături de școala din Colentina (și ea, la rîndul ei, alcătuire monstruoasă, cu infinite paliere și subterane) se află fabrica unde se întîmplă lucruri extraordinare, în clădirea Morgii (edificiu monumental, creat pe o arhitectură demnă de orice povestire gotică) statuia Damnării prinde viață și îl strivește pe liderul pichetiștilor etc.

Întreaga schemă energetică pe care e așezat Bucureștiul, precum și împînzirea sa cu zone – uneori numite „magice" – a căror textură predispune la producerea unor anumite tipuri de evenimente îl califică printre spațiile excepționale. Pentru Mikola, straniul savant autodidact, arhitect al casei-vapor, Bucureștiul e așezat pe o rețea de puncte energetice – asemenea nodurilor kircheriene –, iar unul dintre acestea îl identifică pe strada Maica Domnului: „Casa lui trebuia așezată într-un nod, cel mai apropiat de pe hartă. Puteai să afli punctele astea printr-o sensibilitate de geomant sau prin calcule numerologice amețitoare. Bătrînul folosise ambele căi: cînd a găsit, prin arta combinatorie, unul dintre nodurile Bucureștiului, a și verificat acuratețea calculelor prin propriile lui facultăți suprasenzoriale". Acolo e „zona magică", pentru Mikola, și apoi pentru personajul-narator, în liniștea „de dinaintea apariției urechii", în mijlocul cartierului de maidane și locuințelor înjghebate la întîmplare, precar.

Fiecărui nod energetic îi corespunde cîte un solenoid, o mare „bobină mistică", cum este și cel de sub casa-vapor, al cărui magnetism induce locuitorilor (la simpla apăsare a unui buton) levitația.

Solenoizii care punctează această hartă energetică subterană ascund aceeași structură obsesiv reluată în proza cărtăresciană, cea a spiralei: există scări în spirală, care conduc fie în cotloane subterane, fie în foișoare secrete (chiar în turnul casei-vapor se ajunge pe o scară în spirală), spirala urechii interne, melcul acesteia, în *Solenoid* marea dilemă a personajului-narator este dacă „mesajul poate trece de pe-o *spiră* pe alta, în ciuda deosebirilor tragice dintre lumi" *(s. m.).* Spațiul bucureștean se constituie, prin intermediul hărții energetice, într-o structură labirintică ce presupune un parcurs inițiatic; solenoizii semnalează astfel de centre de energie, iar puterea lor magnetică adunată va fi cea care va duce la desprinderea și înălțarea orașului de la pămînt, din final.

La Pynchon, în *Curcubeul gravitației*, solenoizii sînt bobinele magnetice care, ascunse vederii, pun în mișcare bilele la pinball – forțe subterane, imperceptibile, care mișcă lumea. Obiecte cosmice, dintr-un material extraterestru (provin dintr-un corp ceresc străin de Pămînt, un planetoid), care îl schimbă radical pe cel ce le percepe energia, solenoizii închid în ei „șarpele magnetic" și „energia" – elemente-cheie ale gîndirii pynchoniene, care conjugă fizica și metafizica, găsește misticul în fizic – așa cum o anunță chiar motto-ul romanului *Curcubeul gravitației,* aparținînd lui Wernher von Braun (Peter L. Cooper, *Signs and Symptoms. Thomas Pynchon and the Contemporary World,* 1983).

Necropolis levitînd

Amplu construită, de-a lungul întregului roman, imaginea Bucureștiului ca un Necropolis (alcătuire urbană stranie, cu case comunicante, tuneluri și uși secrete, dărăpănat și lăsat la voia-ntîmplării) care așteaptă distrugerea, intervenția inevitabilă a unui corp cosmic, imprimă cititorului impresia unui oraș apocaliptic, ante-dezastru: „El apăruse deodată, deja ruinat, fărîmițat, cu tencuiala căzută și nasul gorgonelor de stuc ciobit... Se dorise proiectarea din capul locului a unui oraș mai uman și mai emoționant decît o

Brasilie de beton și sticlă. Arhitectul de geniu proiectase străzi strîmbe, canale desfundate, vile căzute pe-o rînă, invadate de bălării, case cu peretele de la fațadă căzut cu totul, școli impracticabile, magazine cu șapte etaje, șuie și spectrale. Și, mai ales, Bucureștiul fusese proiectat ca un mare muzeu sub cerul liber, muzeu al melancoliei și-al ruinării tuturor lucrurilor".

Imaginea de la sfîrșitul romanului, cu Bucureștiul levitînd, propulsat de magnetismul solenoizilor, amintește de scenariile unor producții *sci-fi*, dar și de romanele postmoderne care împrumută instrumentarul acestui gen, rămînînd una dintre cele mai puternice din literatura română. În finalul apocaliptic, Bucureștiul se desprinde de la pămînt, permițînd bolgiei infernale de dedesubt – a demonilor suferinței și durerii omenești – să se reverse în lume. În cele din urmă, fuga și retragerea din lume a celor doi, însoțiți de fetița Irina, ca în *Călăuza* tarkovskiană, în capela dărăpănată de la marginea orașului, evocă deopotrivă imaginea infernului gotic dantesc, dar și pe cea a Judecății de Apoi boschiene: „Bucureștiul, lumea mea, s-a înălțat la ceruri. În locul lui a rămas conul unei gropi fără fund, mergînd poate pînă în centrul pămîntului și-avînd corespondent, în emisfera cealaltă, un munte alb ca laptele, înălțat din valuri verzi și limpezi, poate. Cînd marele oraș zburător s-a înălțat destul, am văzut cu oroare punga de iad pe care durerea noastră-o hrănise: legiunile de demoni care ne parazitaseră, ca niște larve de trichinela, viața interioară".

Prin intermediul amplului portret care i se face de-a lungul romanului, Bucureștiul intră în galeria marilor orașe ale literaturii postmoderne: „Orașul" lui Cortázar (cel în care unii pot recunoaște Parisul, alții Barcelona, căci totul ține de privire și de perspectiva privitorului), orașele invizibile ale lui Calvino, New York-ul lui Paul Auster, cu mesajele sale secrete „înscrise" în harta orașului, Londra „Zonei" pynchoniene etc.

„Miracolele" tehnologiei în Zilele regelui

Suspendat deasupra Bucureștiului, de la înălțimea celor 188 de trepte ale Turnului Colței, Joseph Strauss „înțelegea prea bine că nu e în văzduh, dar cu toate astea credea că zboară". Starea contradictorie, provocată de neobișnuita ascensiune și privire *de deasupra* a lumii, iluzia desprinderii de la sol e de asemenea o obsesie a veacului al XIX-lea. Însă fantasma zborului nu se asociază neapărat dorinței de a vedea lucrurile de sus, spune Marc Desportes *(Paysages en mouvement. Transports et perception de l'espace, XVIIIe-XXe siècle,* 2005) – cel care visează să zboare, să intre în posesia unui alt corp, care să aibă noi puteri, e mai degrabă preocupat de elaboratele mașinării care să-i permită desprinderea de pămînt și înălțarea către cer. Viziunea lui nu e, prin urmare, una de detaliu, ci mai degrabă una cartografică, de ansamblu. Dar privirea panoramică oferă mai mult decît o reconstituire cartografică, ce interpune între peisaj și reprezentarea lui un cod necesar – spre deosebire de imaginea cartografică, cea panoramică, directă, nu presupune nici un proces intermediar și permite înregistrarea întregului peisaj.

Secolul al XIX-lea trăiește la paroxism toate transformările tehnologice și noile descoperiri care anunță la noi epoca industrializării, e o lume fascinată de noutate. Toate noile mașinării minunate, care par încă fantastice gadget-uri de neînchipuit, pun treptat stăpînire pe viețile tuturor – însărcinată și suferind de grețuri, Elena Ducovici nu-și dorește, cum am văzut, nimic altceva decît să se plimbe cu trenul (și ea, ca mulți dintre locuitorii Bucureștiului), însăși apariția Gării Filaret e un eveniment învăluit în mister și cu totul neașteptat: „Gara Filaret, așa cum se arătase ea deodată, dincolo de uriașa vie a Mitropoliei și departe de primele case ale orașului, părea picată din cer. Cochetă și stingheră, fără legături cu lumea în care nimerise, suporta vîntul aspru și asaltul neîncetat al sufletelor mistuite de curiozitate, care o cercetau ca pe o ditamai grozăvia". Apariția neverosimilă – sintagma „picată din cer" nu e întîmplătoare, sursa evenimentului părînd să fie una situată sub auspiciile miracolului –, amplasamentul extraurban (dincolo de dealul Mitropoliei), izolată – arhitectural și utilitar – de restul alcătuirii urbane, gara e inaugurată cu fast și chiar Joseph (familiarizat cu mersul cu trenul) se lasă contaminat de „nebunia colectivă", cumpărînd bilete pentru el și soția sa. Întregul registru sintagmatic contribuie însă la crearea impresiei de năuceală fascinată, ca în preajma unui miracol religios (altă marcă a stilului lui Filip Florian, maestru al descrierilor laborioase, subtile): sufletele sînt „mistuite de curiozitate", gara nu pare din lumea aceasta, e o „grozăvie".

Firesc, prin urmare, că toate lexemele care definesc noul mijloc de transport să pară desprinse dintr-un bestiar mitologic – trenul e, pe rînd, „dihania aciuită la sud", „șarpe lung, metalic și pufăitor", „animal de fier", „lighioană grăbită". Simbolistica animalieră e prezentă ori de cîte ori se vorbește despre prima linie de cale ferată din Principate, iar cei doi au parte de o călătorie fascinantă în pîntecul „animalului de fier".

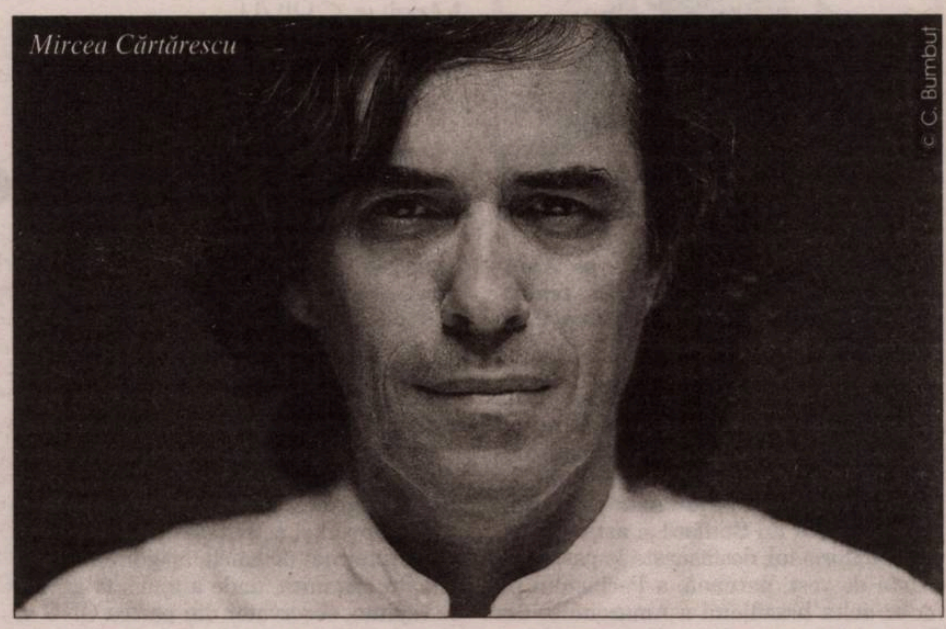
Mircea Cărtărescu

© C. Bumbuț

Bucureștiul intră în galeria marilor orașe ale literaturii postmoderne.

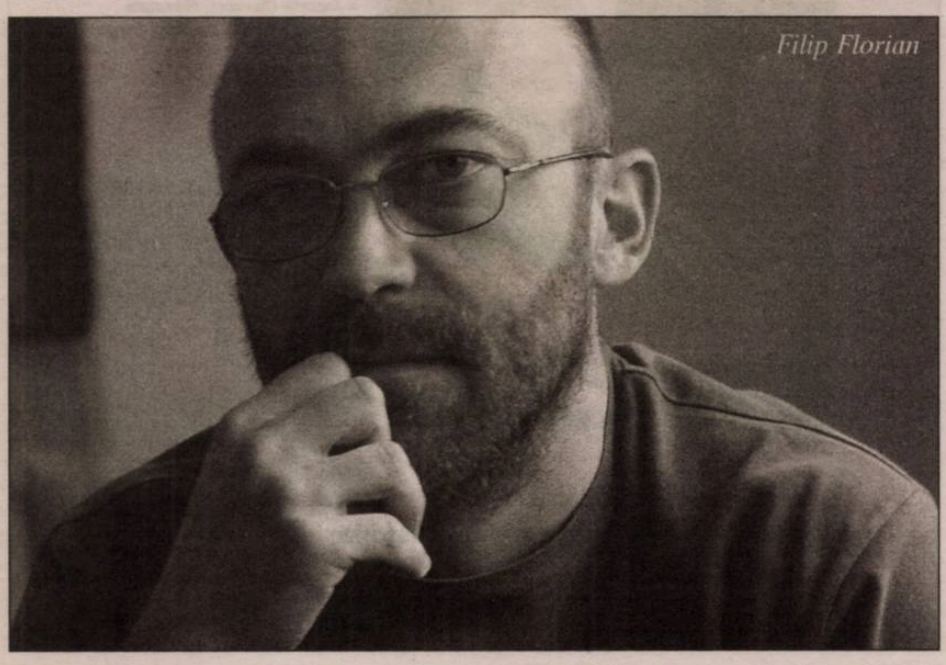
Filip Florian

E important însă de sesizat și cum se transformă peisajul, odată cu noua modalitate de raportare la el: cum se vede acesta din viteza trenului, cu totul neobișnuită pentru călători (astăzi, nesemnificativă, patruzeci de kilometri la oră), cărora le provoacă stări de rău. Peisajul fluid, care alunecă pe lîngă cei doi, sustrăgîndu-se mereu privirii lor, e altul chiar și decît cel surprins de la înălțimea Turnului Colței, mai amețitor, mai spectaculos: „Se țineau de mînă și vorbeau șoptit, iar cu timpul au uitat să-și mai spună ce gîndeau, lăsîndu-se pradă propriilor reverii, în balansul trenului, cu imaginile tomnatice ale cîmpiei perindîndu-se pe sub ochii lor, cu țignalul locomotivei asurzindu-i uneori". Absorbiți de *filmul* peisajului, cei doi se comportă conform temperamentelor și intereselor individuale: în vreme ce Elena zîmbește continuu complet fascinată de noua experiență, pentru Joseph plimbarea e un prilej de rememorare a altor călătorii similare, legate într-un mod sau altul de legătura complicată pe care o împărtășește cu Carol.

Experiența feroviară deschide drumul unei noi raportări la spațiu, căci ea nu are doar un caracter utilitar, ci e o experiență în sine, care „uimește prin noutatea sa și schimbă habitudini". Respinsă sau adoptată cu entuziasm, posibilitatea călătoriei cu trenul implică și fundamentale transformări interioare, ca și ale percepției: corpul fiind exclus din discuție, căci el e imobil, în repaos, întreaga atenție e concentrată asupra peisajului care se derulează, ca o succesiune de fotografii, dincolo de fereastra trenului, cu efecte care merg de la contemplație, reverie și rememorare la angoasă și chiar teamă (catastrofa feroviară e un scenariu mereu luat în calcul).

Cele dintîi imagini ale Bucuresciului „încins și nepăsător" descoperit treptat de Joseph Strauss stau sub semnul unei alte calități a timpului – acesta *curge* și el altfel aici sau, mai bine zis, „se măsura în feluri diferite aici, la Bucuresci" – imaginea fiind deseori asociată cu cea a curgerii lenește a Dîmboviței cu „apă puțină și puturoasă" (în secolul al XIX-lea, trecerea timpului e deseori comparată cu un fluviu lung și liniștit, și chiar dacă există evenimente care îi abat cursul liniștit, nimic nu-l poate întrerupe – vezi B. Westphal, *La Géocritique. Réel, fiction, espace,* 2007). Metafora temporală ne aduce în preajma unor observații similare, aparținînd de data aceasta naratorului din romanul Ioanei Pârvulescu, care observă că zilele bucureștene sînt „încăpătoare".

Sînt numeroase imaginile care asociază trecerea timpului cu lenta curgere a Dîmboviței, iar momentul schimbării, care începe în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, e semnalat tot în termenii unei metafore temporale: „Iar dacă timpul, acum, tot nu mai aducea cu lentoarea Dîmboviței, ci cu alunecarea pe șine a unei locomotive, trenurile începuseră să circule binișor prin țară". E acum o altă epocă, cu „timpurile zorite, care nu mai țineau cont de curgerea posacă a Dîmboviței și de lîncezeala muscalilor", iar obsesia oamenilor față de progres și schimbare se reflectă la toate nivelurile mentalului colectiv: numele hanurilor și hotelurilor capătă accente occidentale sau se schimbă, pur și simplu (e vremea transformării Hanului lui Manuc în Hotel Dacia sau a Otelului Oteteleșanu în Hotel Frascatti), locul bisericii Sf. Ioan cel Mare e luat de Casa de depuneri, consemnațiuni și economie, iar aproape de sfîrșitul anului 1876 apare în București prima statuie, în „buricul tîrgului", statuia ecvestră înfățișîndu-l pe Mihai Viteazul, a francezului Albert Carrier de Belleuse (maestru al lui Auguste Rodin între 1864 și 1870). Statuia „Unificatorului" exprimă dorința generală a românilor de independență și e precedată de îndelungate controverse, legate de amplasarea, realizarea sa artistică (Gh. Parusi, *Cronologia Bucureștilor. 20 septembrie 1459 – 31 decembrie 1989. Zilele, faptele, oamenii Capitalei de-a lungul a 530 de ani,* Editura Compania, 2007) și însoțită de scepticismul puterilor străine care nu văd cu ochi buni inițiativa românilor.

Filip Florian, maestru al descrierilor laborioase, subtile.

Pentru Joseph Strauss însă, ceremonia nu are o semnificație anume, el rămîne observatorul detașat al unei lumi cu ale cărei frămîntări și idealuri nu se identifică niciodată pînă la capăt: în vreme ce locuitorii orașului sînt cuprinși de „patimă" la aflarea veștii, pe Joseph „chestiunea nu îl aprindea deloc, poate fiindcă văzuse sute de statui în viață".

(Fragmente din volumul Bucureștiul literar. Șase lecturi posibile ale orașului, *în curs de apariție la Editura Humanitas. Subtitlurile aparțin redacției.)*

***Andreea Răsuceanu** este critic literar.*

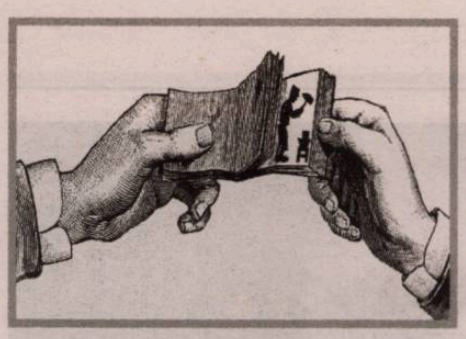

Marius CHIVU

feedbook

Doi ani de vacanță

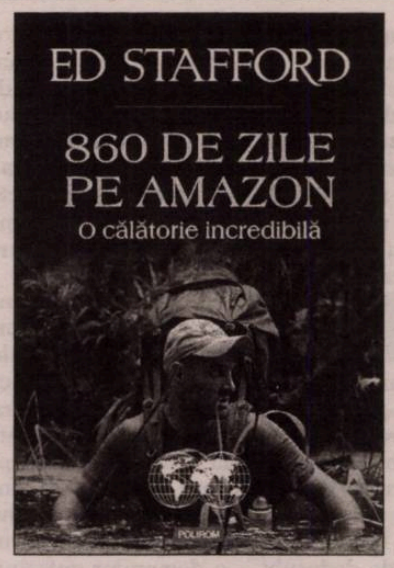

● **Ed Stafford, *860 de zile pe Amazon. O călătorie incredibilă*, traducere de Andra Hâncu, Editura Polirom, 2015.**

Amazonul mai fusese străbătut de la un capăt la altul cu diverse ambarcațiuni (sud-africanul Mike Horn coborîse fluviul într-o pirogă scobită în trunchi de copac), dar niciodată pe jos. Asta și-a pus în cap britanicul Ed Stafford și asta a făcut, deși călătoria lui, desfășurată la pas, de pe coasta de vest, peruană, a Pacificului pînă în delta braziliană a Amazonului din Oceanul Atlantic, a durat de cîteva ori mai mult decît plănuise: între 2 aprilie 2008 și 9 august 2010, adică 860 de zile de urcat munți, coborît canioane, mers prin junglă, deopotrivă prin păduri uscate, sau inundate și mlaștini. Colecția „Hexagon", dedicată cărților de călătorie, este substanțială și numără titluri foarte diverse (proza de călătorie fiind un gen la fel de vast ca nonficțiunea), dar această carte rămîne poate cea mai spectaculoasă – căci e nebunească, din întreaga serie.

Ed Stafford este acum un explorator celebru, documentarele lui au fost difuzate de BBC și Discovery, figurează în Guinness World Records, s-a scris mult despre el, continuă să pună la cale aventuri transformate în cărți (între timp a publicat și *Singur pe o insulă pustie,* de asemenea tradusă la Polirom: jurnalul supraviețuirii vreme de două luni, fără hrană, pe o mică insulă nelocuită din Pacificul de Sud), dar la vremea respectivă, cînd plănuia să plece pe jos de-a latul Americii Latine, era un necunoscut aproape falit, care nu pusese niciodată piciorul în Amazon. De acea, foarte interesante sînt mica sa autobiografie cu care se deschide cartea și, mai ales, povestea pregătirilor expediției, care au durat cincisprezece luni, un capitol la fel de inedit precum oricare de pe incredibilul său traseu.

Născut din flori de către o adolescentă, Ed Stafford a fost crescut la țară de părinții adoptivi, tatăl său vitreg insuflîndu-i două mari pasiuni pe care le-a practicat de mic: rugby-ul și activitatea de cercetaș. O școală-internat de băieți, apoi înrolarea în armata britanică, unde a ajuns la gradul de căpitan, observator din partea ONU al primelor alegeri prezidențiale din Afganistan, voluntar și, în cele din urmă, conducător de expediție în cadrul unor proiecte de conservare a mediului în America Centrală, toate acestea l-au adus, în timp, tot mai aproape de stilul de viață aspru și de spiritul aventurii. Deși recunoaște deschis că imboldul fuseseră „aventura, provocarea și recunoașterea", Ed Stafford a întrevăzut repede oportunitatea de a atrage atenția lumii, prin călătoria sa neobișnuită, asupra necesității de a proteja pădurea tropicală. Acest scop nobil l-a ajutat nu doar să-și finanțeze călătoria, dar l-a motivat și atunci cînd „aventura" l-a copleșit, iar „recunoașterea" nu mai părea să însemne nimic în fața dimensiunii „provocărilor". Călătoria a avut de la început cîteva reguli de ordin etic: permisele de trecere trebuia să fie legale, vînătoarea și pescuitul erau acceptate doar în cazuri extreme și oricum nu asupra speciilor protejate, alimentele erau transportate, reaprovizionarea făcîndu-se din așezările omenești întîlnite pe traseu și, bineînțeles, deplasarea urma să se facă doar pe jos, prin puterea fizică a corpului, fără nici un fel de mijloace de transport, pe apă sau pe uscat, indiferent de natura lor. Deopotrivă pentru siguranța sa și pentru documentarea expediției, Ed Stafford a cărat truse medicale speciale, camere de filmat, laptop, baterii solare și un modem pentru conexiunea la Internet prin satelit, greutatea totală aproximativă a echipamentului fiind de 45 kg per om. În ceea ce privește echipa, Ed Stafford a plănuit totul și a plecat la drum împreună cu prietenul său Luke Collyer, care a abandonat însă proiectul după primele patru luni. De-a lungul traseului, Stafford a fost însoțit, uneori pe distanțe mari, de mai mulți oameni ai locului, angajați drept călăuze, dar cel care a rămas alături de el pînă la capăt a fost peruanul Gadiel „Cho" Sánchez Rivera. Pentru a scrie despre aventura sa chiar în timp ce aceasta se desfășura, i s-au mai alăturat pentru perioade scurte de timp diverși jurnaliști și fotoreporteri, unii celebri, precum Matt Power și Pete McBride.

Restul este aventură pură și aș face un mare deserviciu cărții rezumînd încercările prin care au trecut Ed și Cho prin pădurile tropicale unde activau traficanții de droguri și unde locuiau triburi indigene sălbatice sau doar ostile, precum și greutățile de ordin fizic (accidentările și îmbolnăvirile), logistic (lipsa banilor, a hranei, hărțile inexacte, permisele ineficiente, defectarea echipamentului) sau mental. Dat fiind cantitatea enormă de informație factuală și necesitatea descrierilor mediului și populațiilor (dacă Ed Stafford și-ar fi scris cartea la fel de amănunțit precum alpinistul Joe Simpson – *Căzînd în gol,* de asemenea tradusă în colecția „Hexagon" –, ar fi rezultat cîteva zeci de volume), rămîne destul de puțin loc pentru introspecție sau pentru reproducerea integrală a jurnalului în care Ed, demotivat și demoralizat, se plînge de depresie și singurătate. Este însă de apreciat stilul curat și felul extrem de concis (deși uneori aproape eluziv) în care Ed Stafford își expune și își comprimă călătoria lungă de aproape doi ani și jumătate prin natura sălbatică și ostilă. Deși, așa cum spune el însuși: „Cînd scrii despre Amazon, există tendința de a amplifica mitul și de a descrie un loc unde pericolele mișună pe sub fiecare buștean. Adevărul este că, deși există potențiale pericole, probabilitatea de a deveni pradă este mult mai mică decît ne-am imagina." Rămîn însă ambiția, voința și uriașul efort de a duce totul la capăt. Ce mai, o călătorie, o carte și un documentar *(Walking the Amazon)* uluitoare!

aproape de carte

Ed STAFFORD

860 de zile pe Amazon

(fragment)

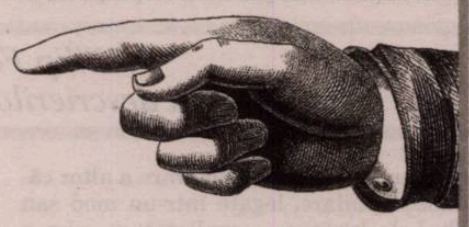

Însemnare din jurnal, 4 decembrie 2008, Magdalena: astăzi ne-am trezit la 5,30, am strîns totul și, după ce am mîncat niște făină de yucca cu zahăr amestecată cu apă, am pornit la drum. Norii s-au decis să reverse o ploaie torențială, așa că am fost uzi leoarcă toată ziua. Îmi dădeam seama că orice tăietură, orice rană, chiar și cea mai mică rosătură se inflamează. Am acum o rană deschisă la călcîiul stîng, în jurul taliei rosături de la centura rucsacului, iar pe mîini tăieturi provocate de căzături. E imposibil să le mențin pe toate curate sau uscate.

După două ore de mers prin noroi, am ajuns într-o așezare cu colibe acoperite cu stuf. Era la cinci kilometri de locul unde figura pe harta noastră, dar o familie era adunată într-una din colibe în jurul unui ceaun care clocotea. Ne-au invitat și pe noi. „Ce e în ceaun?", am întrebat eu. „Mono", a răspuns femeia. Maimuță. Bucuroși că ne adăposteam de ploaie, am acceptat invitația la masă și am fost mulțumit că nu am primit capul. „Maimuța" era de fapt un kinkaju, mamifer arboricol nocturn asemănător cu un raton. Fusese fiert fără condimente, avea carnea tare și insipidă. Jorge a supt țeasta și zeama i s-a prelins pe bărbie.

Bărbatul și fiul lui au fost de acord să ne călăuzească pînă la Magdalena, înarmați cu pușca, prin ploaie, prin zone inundate și mlaștini... La un moment dat, în mlaștini, fiul a arătat spre ceva ce nu mai văzusem. Un trup musculos, cafeniu, se unduia prin apă puțin adîncă. *Puta madre! Una anaconda!* Am luat rapid camera video și am început să filmez. Nu era mare pentru o anaconda – avea poate trei metri lungime și circumferința de 15-20 de centimetri –, dar era prima anaconda pe care o vedeam în sălbăticie și voiam s-o filmez. Tatăl băiatului m-a întrebat dacă terminasem de filmat, iar eu am spus că da. „Minunată întîlnire!", îmi spuneam. El a făcut un pas atent în față și a tăiat anaconda în bucăți cu maceta, să o dea cîinilor de mîncare.

Însemnare din jurnal, 6 decembrie 2008, Requena: sînt deprimat. Destul de rău. Am scurte momente de bucurie, dar toate trecătoare. În mare, sînt nefericit. Am ajuns ieri la Requena. Mă simt bine, dar obosit, plictisit de mersul pe jos, de călăuze, de expediție. Viața la o bere cu femei, prieteni și drageste e departe. Niciodată nu m-am simțit atît de singur.

PUBLICITATE

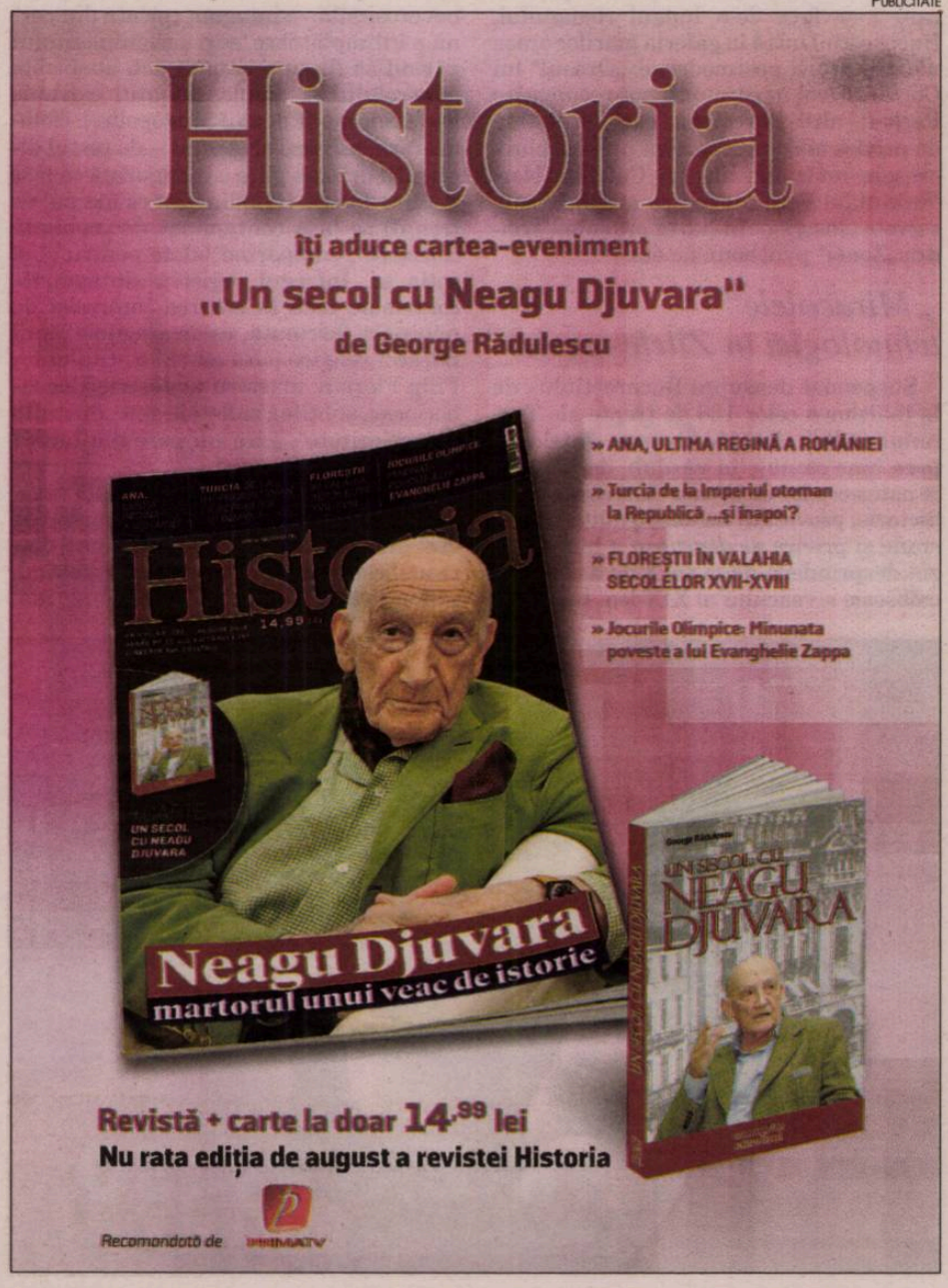

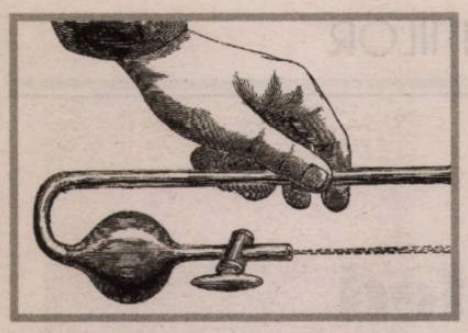

Oana STOICA
rosencrantz & co

„Funcționăm ca într-un chibuț“

– interviu cu regizorul Radu APOSTOL –

*Regizorul **Radu Apostol** a intrat abrupt în atenția publică la Brăila, cu spectacolul* Drept ca o linie *(2002) și a revenit, tot acolo, cu un controversat* Woyzeck *(2004). Înainte de aceste spectacole realizase însă un altul,* Acasă, *de Ludmila Razumovskaia, la Teatrul „Ion Creangă“, avînd în distribuție copii ai străzii. Aceasta este direcția pe care își va dezvolta cariera mai tîrziu. În paralel cu activitatea din grupul dramAcum (de promovare a dramaturgiei contemporane autohtone) și cariera universitară, Radu Apostol se ocupă de teatrul educațional prin ateliere și spectacole la care colaborează constant cu dramaturgul Mihaela Michailov. În 2015 deschide, alături de mai mulți colegi, un spațiu unic în capitală: Centrul de Teatru Educațional Replika.*

Ce este Centrul de Teatru Educațional Replika și de ce are publicul bucureștean nevoie de el?

E un spațiu independent, nu doar privat, cu acces gratuit la toate activitățile: spectacole, ateliere. În măsura în care publicul nu e interesat doar de divertisment, cu siguranță se va simți foarte bine la Centrul Replika. E un spațiu cultural în care artiști foarte importanți au creat, în decurs de un an, spectacole care nu s-ar fi putut întîmpla pe „marea scenă a țării“, spectacole angajate social și politic, care reflectă realități vulnerabile din jurul nostru. Artiștii și cetățenii dau replică problemelor comunitare. Acesta ar fi motto-ul nostru inspirat din Shakespeare, de „cursa de șoareci“ pusă în scenă de Hamlet: *„An artistic mouse-trap for community issues“.*

Care este modul de lucru și modul de finanțare la Replika, în condițiile în care nu sînt venituri din vînzări de bilete?

Finanțarea activităților de la Centrul Replika e dependentă de granturile pe care reușim să le cîștigăm. Ca să fie foarte limpede pentru toată lumea: noi nu avem nici o subvenție sau susținere financiară din partea vreunei instituții. Existăm de la un proiect la altul, dintr-un *deadline* în altul. Noi cinci, care de fapt, de ceva timp, sîntem șapte artiști (Mihaela Michailov, Mihaela Rădescu, Katia Pascariu, arh. Gabi Albu, Elena Găgeanu, Viorel Cojanu și eu), am decis să funcționăm ca într-un chibuț și împreună ne ocupăm de tot, de la spălarea toaletelor la primirea publicului în fiecare seară și scrierea de proiecte. Anterior deschiderii Centrului Replika, am decis ca toate onorariile care ni s-ar fi cuvenit din proiectele pe care le-am derulat să le punem deoparte, cu speranța că vom avea la un moment dat un spațiu. Asta s-a întîmplat cu cîțiva ani înainte de deschiderea Centrului și în primul an de activitate aici. În prezent, noi șapte am decis ca 50% din ceea ce ni s-ar cuveni să se reîntoarcă în spațiu pentru asigurarea chiriei, utilităților și neprevăzutelor. Altfel ar fi imposibil să existe Centrul Replika. Numiți-o cum vreți: voluntariat, filantropie culturală, romantism tembel, cert e că altfel nu ar putea exista Centrul Replika. Bucuria noastră e că nu sîntem singuri în acest demers. Toți artiștii care au dezvoltat aici proiecte în primul an de activitate susțin acest demers al nostru, inclusiv ideea de gratuitate. Apoi, publicul spectator, prietenii Centrului Replika s-au dovedit a fi nu doar sensibili, ci și adevărați susținători: toate scaunele din spațiu sînt donate în urma unei campanii de pe Facebook, toate bunurile existente sînt donate de oameni simpli, motivați de aceleași valori pe care noi le promovăm. Evident, există soluții care funcționează în alte culturi: ideea de a avea subscripții, de a avea donatori permanenți, dar, din păcate, în spațiul nostru cultural nu există această tradiție. Factorul economic își spune și el cuvîntul. În Los Angeles am cunoscut oameni simpli, angajați în teatru, dar care își permiteau să doneze 100 de dolari pe lună pentru activitățile unei anumite companii teatrale. Cîți dintre noi și dintre cunoscuții noștri și-ar permite să doneze lunar 400 de lei unei asociații culturale, unui spațiu cultural cum este Centrul Replika?

Care sînt deficiențele în sistemul de educație din România și ce anume aduce/suplinește Replika?

Metodologia teatrului educațional, după care noi am dezvoltat, în decurs de trei ani, două spectacole în care au fost implicați zece copii din cartierul Republica și artiști profesioniști, și pe care am diseminat-o în cadrul turneelor pe care le-am întreprins în Moldova și Transilvania, poate fi o modalitate de a activa, de a revitaliza spațiul școlii. E o metodă care a dat rezultate în spațiul cultural anglo-saxon și în cel scandinav. Abandonul școlar, violența, *bullying*-ul, plictisul, dezorientarea, teama de eșec, incertitudinea din jurul răspunsurilor la întrebarea „Pentru ce mă pregătesc?“ sînt teme cu care orice societate sănătoasă se confruntă. Educația prin joc (conceptul britanic *„the play-way education“*), educația prin acțiunea dramatică (conceptul *„drama in education“*) și teatrul educațional reprezintă o prelungire a „celor șapte ani de acasă“ și conferă în cadrul orelor de curs un spațiu atractiv, un soi de *temenos* în care libertatea de exprimare, creativitatea, imaginația, gîndirea laterală, inteligența emoțională sînt instrumentele prin care copilul descoperă și-și însușește valorile comunitare, respectul față de mediu, față de semeni, umanitatea. Experiența unor dascăli și pedagogi precum Henry Caldwell Cook, Brian Way, Dorothy Heatchote ar trebui cunoscută de profesorii noștri. N-au inventat roata, sînt foarte multe lucruri pe care mulți dintre profesorii noștri le aplicau, doar că activitatea lor și a multor altora s-a concretizat într-o metodologie care ar trebui împărtășită și pe plaiurile noastre mioritice.

„Numiți-o cum vreți: voluntariat, filantropie culturală, romantism tembel, cert e că altfel nu ar putea exista Centrul Replika.“

Care sînt problemele cele mai importante cu care se confruntă Centrul Replika?

Absența unor granturi sau linii de finanțare care să permită derularea activităților pe un termen mai lung de un an financiar. Absența unor linii de finanțare pentru reconversia spațiilor industriale. Și, în general, faptul că an de an, cînd sîntem față în față cu cîte o aplicație, avem senzația că revenim mereu în același punct, că o luăm de la capăt. Este o presiune foarte mare pe umerii tuturor artiștilor care activează în zona teatrului independent.

a consemnat Oana STOICA

(puteți citi versiunea integrală a acestui interviu pe www.dilemaveche.ro)

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

Ancuța PROCA

dilematograf

Bourne reloaded

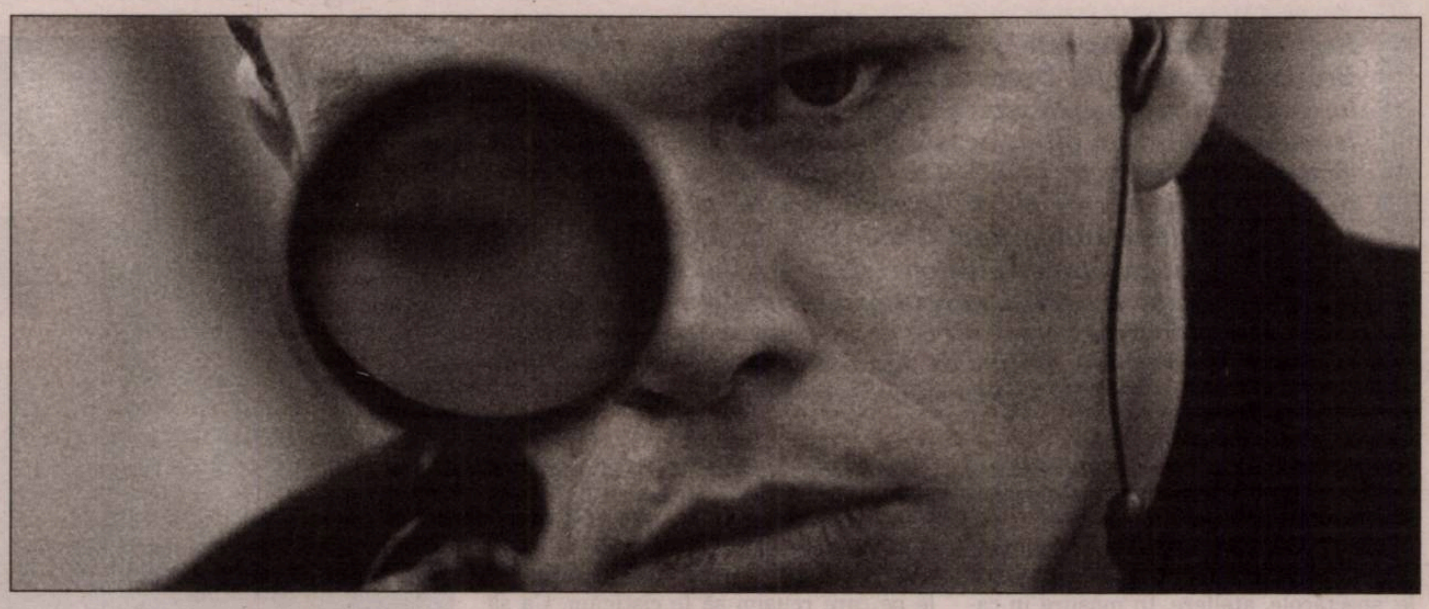

● ***Jason Bourne* (Marea Britanie-China-SUA, 2016), de Paul Greengrass.**

Jason Bourne e cel de-al treilea *Bourne* semnat de Paul Greengrass (care nu a regizat nici recentul *Moștenirea lui Bourne,* nici primul film din serie, *Identitatea lui Bourne)* cu Matt Damon în rolul principal și e, cel mai probabil, și cel mai conformist din seria sa. Nivelul de variație la care recurge Greengrass față de filmele sale precedente *(Supremația lui Bourne* și, mai ales, *Ultimatumul lui Bourne)* e mic și noul *Jason Bourne* e mai mult o rămînere pe teren sigur, alături de mărcile din *Ultimatumul lui Bourne* (un montaj foarte alert, *fast forward,* o intrigă fără multe întorsături și o cameră foarte-foarte zgîlțîită), decît ceva nou.

Chiar dacă, pentru tipul de film pe care îl reprezintă seria, conformismul e parte din regulile jocului și e, de asemenea, parte din plăcerea spectatorului să recunoască vechile formule (de pildă, amnezia lui Bourne care e invocată de fiecare dată ca motiv sau conflictul dintre *outsider*-ul Bourne și CIA), parte din aceeași plăcere e să regăsească expresii noi. Pentru spectatorii *Ultimatumului lui Bourne,* invocarea din nou a amneziei în *Jason Bourne* sub pretextul aflării unor informații noi despre moartea tatălui său s-ar putea să fie destul de bizară, după ce, în finalul filmului precedent, Bourne declara că își amintește totul. Noutatea lui *Jason Bourne* are legătură cu diferența de nouă ani dintre vechiul și noul film, timp care se traduce, în noul *Bourne,* în schimbarea suferită de serviciile secrete la trecerea de la operarea cu vechile metode la noile tehnologii. Personificările acestor schimbări sînt unul dintre liderii agenției, Heather Lee (Alicia Vikander), care îl susține pe Bourne și care, dincolo de a fi un strateg, e umbra din spatele computerelor, și Aaron Kalloor (Riz Ahmed), un creator de rețele de socializare tip Facebook, care le promite utilizatorilor securitatea informațiilor chiar în timp ce oferă aceste informații cu brațele deschise CIA-ului. Pentru un spectator obișnuit însă, în materie de tehnologie avansată, cu stilourile lui Bond sau cu programatorii din *Ex Machina,* e posibil ca exemplificarea tehnologiei din noul *Bourne,* precum identificarea unui om într-o mulțime de manifestanți, să nu fie tocmai un motiv de exaltare. Greengrass are drept alibi faptul că seria sa e influențată de documentar (de unde preia și filmarea cu camera din mînă) și, deci, de o preferință față de lucruri existente, mai degrabă decît proiectate. Însă în această direcție, filmul nu avansează prea mult: proiectele secrete sînt mai mult abstracte, invocarea altor instituții (în afară de Poliție) lipsește, politicul (sub forma unor revoltе stradale) apare doar ca decor în mijlocul curselor cu mașini. În ciuda apariției noilor tehnologii, noul *Bourne* e, în multe privințe, identic cu celelalte două: uciderea lui Bourne e comandată unui lunetist, Bourne stabilește întîlnirile cu informatorii săi în piețe, unde îi dirijează strecurîndu-le un telefon în buzunar și spunîndu-le instrucțiunile, decorurile agenției sînt neschimbate, în afara unor computere vizibil mai noi.

Noul *Jason Bourne* nu e mai diferit nici în materie de probleme de stil față de celelalte filme din serie semnate de Greengrass. Parte din dezorientarea pe care Greengrass o induce (prezentă la nivel mai larg în multe dintre filmele de acțiune hollywoodiene), în care acțiunea își pierde din inteligibilitate, nu ne mai permite să vedem ce se petrece într-o scenă de urmărire dintre mașini sau de luptă, provine (pe lîngă montajul extrem de alert, la limita percepției) și din această alăturare a unei tehnici specifice documentarului, care dă impresia de imediat, de asistare a spectatorului ca observator la acțiunile respective, și a celei de *crosscutting,* care ne permite să fim părtași, sfidînd realismul, la două sau trei narațiuni simultane care se intercalează. Astfel, vedem ce se petrece cu Bourne într-o scenă de urmărire, cu ucigașul care e pe urmele sale și cu echipa agenției care coordonează operațiunea din spatele calculatoarelor. Trecerea de la o acțiune care pare imediată la o altă acțiune la fel de imediată, în timp extrem de scurt, devine deconcertantă. E o călătorie cu *montagnes russes,* în care ce se petrece în jur e prea puțin important.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

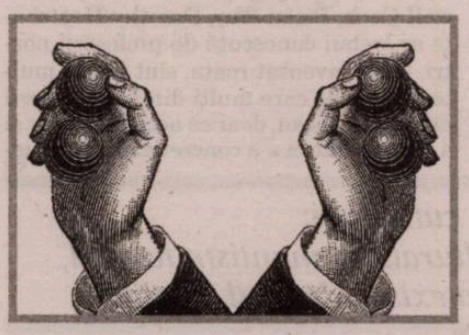

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Reguli științifice

● **DJ Spooky performed by Kronos Quartet, *The Rebirth of a Nation,* Cantaloupe Music, 2016.**

În zilele noastre, un personaj fictiv numit Căpitanul România, îmbrăcat în țări și răpunînd inamici străini cu scutul său vopsit în tricolor, construit dintr-un metal indestructibil descoperit în minele Roșiei Montane, ar trece drept simbol al legionarismului xenofob, după ce în alte vremuri ar fi putut trece drept supererou patriot (nu doar în filme de Sergiu Nicolaescu, ci chiar în epopei pașoptiste). În schimb, cu Captain America lucrurile stau cu totul altfel – cultura pop americană are un dar aparte al amortizării excelor.

Unul din excesele cu care americanii se mîndresc este filmul *The Birth of a Nation,* bazat pe un roman al cărui titlu – *The Clansman* – avea conotații mai dificil de digerat, chiar dacă înrădăcinate în circumstanțele fondării națiunii americane (pervertite de roman, susțin detractorii acestuia). Eroismul Ku Klux Klan contrapus vulgarității sclavilor needucați a fost unul dintre numeroasele subiecte de controversă legate de acest film. Ceva mai tîrziu, regizorul D.W. Griffith filma prima poveste de dragoste interrasială băgîndu-și detractorii în ceață, după ce la primul film invocase libertatea de expresie. Pînă la urmă, poziția de pionierat a filmului în istoria cinematografiei a avut întîietate în fața sensibilităților iritate de dubioasele simpatii atribuite autorilor, iar revizionismul istoric practicat la Hollywood pentru efect dramatic avea să devină regulă.

La un secol de la apariția filmului și la capăt de mandat al primului președinte de culoare al SUA, progresul realizat de națiunea americană e salutat (dar și chestionat) sub titlul *The Rebirth of a Nation* – un album gîndit drept coloană sonoră pentru acompaniamentul live al primordialei epopei. Principalul autor al materialului este artistul de culoare DJ Spooky, acompaniat de californienii Kronos Quartet – versați în realizarea de muzici cinematice (coloane sonore pentru *Requiem for a Dream* ori *The Fountain).*

Ambele părți au o lungă istorie de colaborări eterogene, deci alăturarea lor nu avea cum să întîmpine obstacole stilistice. Despre Kronos Quartet am scris și cu alte ocazii; ei contribuie aici deopotrivă ca executanți și consultanți, turnînd muzica lor de coarde într-un cadru digital pregătit în prealabil. DJ Spooky e un DJ, VJ și filozof al artelor specializat în colaje multidisciplinare, ocazional prozator, bazîndu-și albumele pe proze ori proiecte multimedia în care muzica se îmbină cu epicul și vizualul – strategie aplicată de altfel și pe materialul de față. Între colaboratorii săi se numără Steve Reich (influență majoră aici), Yoko Ono și Dave Lombardo (Slayer), deci cu greu putem vorbi de o predilecție stilistică. Compoziția sa pe acest album urmează reguli științifice cu privire la consistența coloanelor sonore, autorul fiind activ în comunitatea academică a disciplinei numite *„rhythm science".*

Avem și la Cluj, în cadrul TIFF, experiența unor proiecții cu acompaniament live pentru filme mute, iar impactul multimedia e semnificativ mai puternic decît varianta strict audio. DJ Spooky nu propune aici doar o coloană sonoră, ci include un DVD cu un remix video al filmului original, editat anume pentru a evidenția rasismul sistemic al vremii (în care s-a filmat pelicula). E o măsură revizionistă, însă nu una menită să răstălmăcească (notoriul film e accesibil în domeniul public), ci o ocazie de meditație asupra drumului parcurs prin istorie de la apariția materialului original pînă azi. Desigur, în lumina iminentelor alegeri și a incidentelor #BlackLivesMatter starea de fapt rămîne chestionabilă – să sperăm că nu va fi nevoie și de un remix al belicosului sequel *Fall of a Nation* (regizat de autorul romanului *The Clansman* pentru a profita de pe urma controversei primului film).

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Washington-ul la 37 de grade Celsius

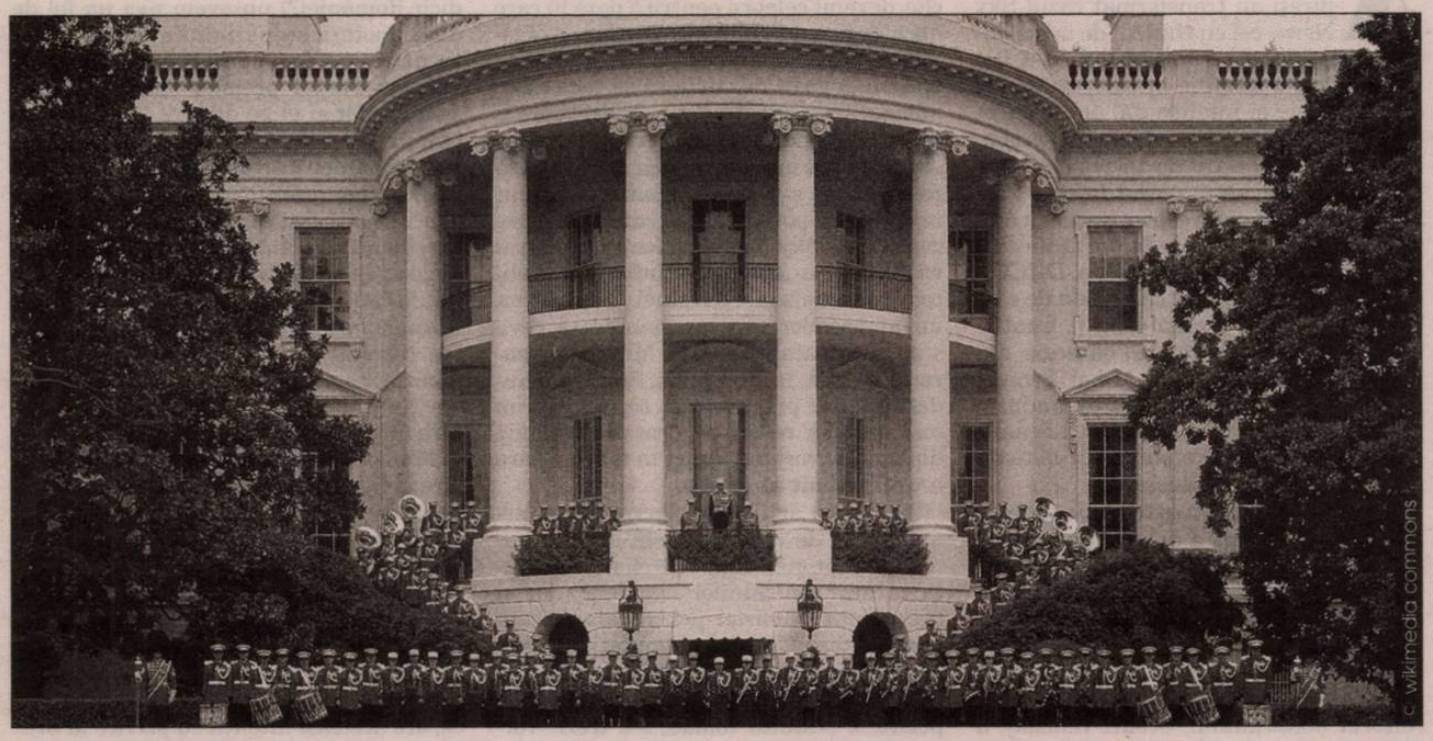

Cumva, am ajuns la Washington în cel mai cald week-end al anului. Am spus cald? Era fierbinte. Și foarte umed. Oricît de rezistent te credeai la plimbare, arșița te arunca după maximum un sfert de oră în primul muzeu. Norocul nostru că n-a fost cel poștal, cum glumeau prietenii americani care încercau, plini de transpirație, să facă pe ghizii. Turul monumentelor l-am făcut vineri noaptea pe la ora 1, cînd, deși încă *freaking hot,* măcar nu mai era aglomerația turistică tipică din timpul zilei. În plus, monumentele sînt frumos luminate noaptea, așa că nu ai nimic de pierdut. Și altfel am fi văzut cele două luminițe roșii, ca niște ochi care clipesc, din vîrful Washington Monument? Nu le-am fi văzut.

O bună parte din Washington e un muzeu în sine, cu monumente după monumente și memoriale după memoriale. Toate sînt concentrate în zona National Mall, care, spre „dezamăgirea" multora, nu este un mall, ci chiar un parc uriaș al muzeelor și monumentelor, ușor recognoscibil de oricine se uită la filme sau la știri, și cu scopul evident de a arăta cît de extraordinară este deja America. Memorialul lui Lincoln, cu statuia imensă ce tronează în interior, era liniștit la ora aceea tîrzie din noapte, la fel și piscina din față, unde se reflectau frumos monumentele. Ansamblurile de la Memorialele legate de Războiul din Coreea sau de cel din Vietnam te bîntuiau și mai mult pe întuneric, iar Memorialul lui Martin Luther King, cu o statuie uriașă de granit în mijlocul unui parc, este și mai impunător. Peste tot găsești bucăți din istoria Americii, citate scrise sau momentele importante marcate pe monumente.

La Casa Albă am ajuns a doua zi, cam cînd termometrele explodau. Mai mică decît te aștepți, liniștită, cu o curte nu foarte mare și putînd chiar să vezi luminile din interior, Casa Albă nu ar fi atras atenția la prima vedere, într-o plimbare printre clădiri mai impunătoare ca ea. Iar acesta e lucrul care mi-a plăcut cel mai mult, combinația de putere cu modestie, punîndu-l probabil automat într-o relație și cu Obama, un președinte care mi-e simpatic tocmai pentru că mi se pare uman.

Căldura ne-a trimis la muzeu și bine a făcut. Primul pe care l-am văzut a fost cel al Aerului și Spațiului, unde am rămas, la propriu, cu gura atît de căscată încît noaptea următoare am visat doar galaxii. Apollo 11, nava care a dus pentru prima oară oameni pe Lună, era acolo, la fel și costumele lor și multe alte obiecte din misiune, cu mențiunea că ceea ce vedem pe ele e praf selenar. O parte din telescopul Hubble. Obiecte din toate misiunile spațiale. O stație spațială în care chiar puteai să intri să vezi cum trăiesc cosmonauții. Misile nucleare și povești scrise lîngă ele despre coduri și despre Războiul Rece (mi-a rămas în minte un pachet de cărți pentru orele lungi cînd cei responsabili s-ar fi putut plictisi). Rachete și obiecte din misiunile sovietice. Avioane de la începuturile aviației, ceea ce ne făcea să ne întrebăm „Te-ai urca în ăla?", gîndindu-ne apoi că așa ó să se spună și despre cele cu care zburăm noi acum, „Pe bune, chiar ai zbura cu așa ceva?". E un muzeu imens cel al Aerului și Spațiului, parte din celebrul lanț Smithsonian, care neapărat trebuie văzut la o vizită în Washington.

O bună parte din Washington e un muzeu în sine.

Mai puțin spectaculos, dar foarte simpatic, Muzeul Național de Istorie Americană este mai mult, ca să citez din aceiași prieteni americani, o colecție de chestii destul de aleatorii adunate acolo, de la rochiile purtate de Primele Doamne la costume de Mickey Mouse, trenuri cu aburi sau computere vechi.

Spre deosebire de New York, Washington-ul e foarte deschis, cu bulevarde largi, fără clădiri înalte (înțeleg că este o lege ca nici o clădire să nu fie mai înaltă decît Capitoliul) și cu un aer pitoresc și foarte prietenos. Foarte mulți lucrează în administrație, pentru partide politice, pentru diverse organizații sau ONG-uri, așa că nu e nici o surpriză cînd auzi pe cineva că a cunoscut-o pe Hillary pentru că lucra în organizarea unui eveniment de *fundraising* pentru campanie sau că a fost la o petrecere unde participa și Michelle. Dar, în ciuda posibilelor temeri de prea mare scorțoșenie sau seriozitate, petrecerea de sîmbătă noaptea a prietenilor de acolo a adunat, într-o casă de trei etaje împărțită de șapte oameni, o mulțime veselă și pusă pe o distracție cum rar am văzut.

Ana-Maria SÎRGHI

Ce-aveți cu prezentul?

„Tînărul de viitor", „job-ul cu perspectivă", „anul care vine" și „generațiile următoare" domină discursul public. Cînd nu plonjăm în spațiul proiecțiilor, sînt de vină greaua moștenire, conflictele cu turcii, vechile metehne, ceasurile apuse. Oscilînd mereu între ce s-a scurs și ce va fi, între ce regretăm și ce ne dă aripi, riscăm să ratăm surprizele prezentului. De parcă nu el – *prezentul* – e cel care e de față și ne însoțește în frămîntările noastre zilnice. Îl expediem după logica cu care, uneori, neglijăm omul din preajmă: cu cît e mai aproape, cu atît ni se pare mai netrebnic. Se impune o scurtă listă a cîștigurilor „de actualitate".

■ Previi amăgirea, neîmplinirea și tot aburul care învăluie himerele viitorului. Din experiență știm că ele promit mult și devansează rapid puterile noastre reale. Obții în schimb o evaluare corectă a resurselor și devii *activ* în timpul de față.

■ Descoperi, cu răbdare, componentele firescului. Obișnuitul a intrat atît de mult în derivă încît spectacolul naturii nu mai uimește. Galaxiile cu praful lor de stele și toate obiectele cerești și-au pierdut dimensiunea cosmică și au ajuns un simplu decor deasupra capului, în drumul nostru spre mall, sală de fitness și cinema. O raportare mai *prezentă* la ele ne-ar face să mai uităm din *task*-uri, e-mail-uri și *deadline*-uri.

Descoperi, cu răbdare, componentele firescului.

■ Devii amabil, binevoitor, politicos. Vei ceda cu ușurință locul la coadă, vei zîmbi casieriței, vei îngădui sonorități orientale în taxi și vei asculta cu răbdare poveștile de război ale bunicului fiindcă timpul tău e acum și aici. Nu se întîmplă nimic dacă îți amîni cîteva ceasuri problemele și te golești de ego.

■ Te împrietenești cu micile viețuitoare care-ți ies în cale pe străzile orașului, în drumul tău iute spre serviciu. O pisică cu mustăți lungi, un cățel care te privește șăgalnic, o ciocănitoare care s-a agățat de coaja unui copac și pe care, obsedat de proiectele tale elaborate, le neglijezi constant. Vei învăța de la ele cît de relaxant este să te abandonezi prezentului.

■ Ești *contempo*. Nici nostalgic, dar nici vizionar cînd vine vorba de stil, design interior, artă, arhitectură, muzică și locuri *cool* din oraș.

■ Realizezi că, de fapt, ai timp. Seneca pare a vorbi pentru prizonierii de azi: „Condiția tuturor celor ocupați este una tristă, dar totuși cea mai tristă este a celor care trudesc pentru interese ce nici măcar nu sînt ale lor, care își potrivesc somnul după somnul altuia, mersul după mersul altuia, care ascultă de porunci cînd e vorba de tot ce e mai liber pe lume – să iubească și să urască." *(Alt timp nu am,* p. 73)

P.S. A nu se înțelege că putem trăi agățați de o axă unde, dacă privești înapoi te orbește ceața, iar dacă te uiți înainte te înghite necunoscutul. Dar multă străduință într-o direcție sau alta te va obosi prea devreme. Păcat. Aveai timp!

***Ana-Maria Sîrghi** este jurnalist freelance și scrie pe site-ul pecurat.ro.*

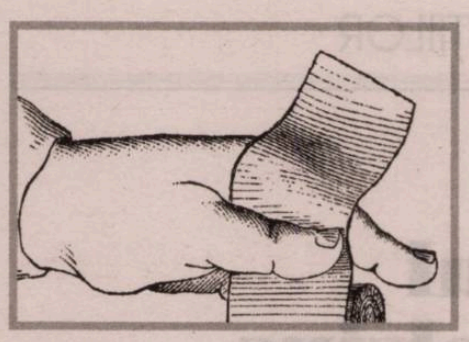

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Cum ne-am autodenigrat în cazul Sky News

Autoritățile și cîțiva politicieni expirați au transformat cazul Sky News, cel cu traficul de arme, într-o campanie de autoridiculizare a României, într-o situație în care, cu un pic de moderație și inteligență, am fi putut obține contrariul. Povestea vă e probabil cunoscută: postul de televiziune britanic a difuzat un material în care Stuart Ramsay, șef al corespondenților, cumpăra arme de război de la doi traficanți români, la frontiera cu Ucraina. DIICOT s-a sesizat și a afirmat că armele de război erau puști de vânătoare și frontiera cu Ucraina – un tăpșan oarecare din județul Mureș. Aurelian Mihai Szanto, românul care a fost angajat ca traducător, a fost audiat și a spus că traficanții erau, în realitate, prietenii lui și că toată povestea a fost o mizanscenă.

În versiunea, convingătoare de altfel, a DIICOT, Sky News a difuzat un material senzaționalist și fals. Ce era de făcut? Uzanțele presei sînt destul de clare în astfel de cazuri. Lui Sky News i se putea cere difuzarea unui drept la replică și, în ipoteza că nu s-ar fi conformat, România putea apela la CNA-ul britanic, Ofcom. Autorul materialului, Stuart Ramsay, a afirmat însă pe Twitter că versiunea Sky e adevărată, iar postul de televiziune l-a susținut, prin departamentul de PR. Ar fi rămas Ofcom-ul. Ambasada României la Londra a făcut sesizarea, dar și două prostii gogonate.

Ambasadorul, pe nume Dan Mihalache, devenit celebru pentru o poză în care dormea pe un fotoliu într-o misiune oficială, pe vremea cînd era consilier la Cotroceni, a găsit de cuviință să facă niște afirmații aluzive despre „implicațiile care țin de geopolitica zonei“, cu mențiunea „eu nu pot să mă exprim mai mult“. Presa românească s-a stîrnit imediat și a avut revelația că povestea, așa cum a fost prezentată de Sky News, dădea apă la moară Rusiei, ca „dovadă“ a intențiilor belicoase, murdare, ale Ucrainei. Bineînțeles, un ambasador care ar spune așa ceva s-ar autodescalifica. Dan Mihalache pare să își știe, în linii mari, limitele mandatului, dar prin „nu pot să mă exprim mai mult“ a reușit să tîrască România, diplomatic vorbind, exact în locul în care n-ar fi trebuit să se afle.

Nu că ar fi mare lucru, din punctul de vedere al politicienilor autohtoni. Ana Birchall, invitata tuturor emisiunilor mondene, dar și președinta Comisiei pentru afaceri europene din Camera Deputaților, deci deținătoare a unei funcții care de asemeni face ca afirmațiile ei să aibă conotații de poziție a statului român, s-a trezit vorbind despre „un scenariu pus la cale pentru a denigra și a defăima imaginea României“. Dacă materialul pare fals, cu privire la scenariu și autorii lui (Rupert Murdoch, care deține postul? Cîrtițe kaghebiste infiltrate la Sky News? Guvernul britanic, care vrea să cauzeze prejudicii României?) nu avem nici un fel de date. Ipoteza scenariului e ea însăși un scenariu, pe deasupra și lipsit de credibilitate. Fostul premier Adrian Năstase a brodat și el pe aceeași temă, la România TV: „Este vorba de credibilitatea României într-un context general al unor decizii referitoare la Spațiul Schengen“. Un alt fost (ambasador și consilier prezidențial), Cătălin Avramescu, pune și el gaz pe foc: de fapt, reportajul e adevărat, iar autoritățile românești desfășoară o amplă operație de mușamalizare a lui. Iar rețeaua de trafic de arme datează, atenție, de pe vremea lui Ceaușescu. Între timp, la Londra, ambasadorul Dan Mihalache a găsit de cuviință să sesizeze și Ministerul de Externe britanic cu privire la falsitatea informațiilor, iar Ministerul de Externe a răspuns, condescendent, că nu e treaba lui să se ocupe de știrile de pe Sky News.

Dar cireașa de pe tort aparține tot DIICOT, care s-a apucat să cerceteze românii participanți la reportaj pentru „difuzarea de informații false, care aduc atingere siguranței naționale“ și, se zice, are aceleași intenții cu privire la Stuart Ramsay, autorul reportajului. Să zicem că, măcar speculativ, atingerea adusă siguranței naționale ar putea fi argumentată. Totuși, să încerci să tîrăști un canal media major dintr-o țară străină într-o anchetă polițienească referitoare la faptul că a difuzat un material fals e ridicol și are iz de cenzură. Se știe că ideea de libertate a presei include un grad de acceptare cu privire la posibilitatea exagerării sau a falsității.

Dintre oficiali, singurul care pare a-și fi dat seama că am mers prea departe e tot Dan Mihalache, care într-o declarație ulterioară spune că „nu trebuie să supradramatizăm“ și că povestea „n-are legătură cu statele și relațiile dintre state“. Ba, din păcate, are, exact prin aluziile inabile ale aceluiași Dan Mihalache și prin implicarea Ministerului de Externe britanic. Plus epistolele oficioase ale Anei Birchall.

Cum spuneam, concluziile DIICOT ar fi putut fi o bază solidă pentru o campanie reparatorie de imagine a României. Ziare serioase, ca *The Guardian*, au preluat, de altfel, aceste concluzii înainte de tot circul, ceea ce arată că aveau potențial de știre. Pornind de la ceea ce pare o denigrare reală, chiar dacă fără scopuri ascunse, România a reușit să se autodenigreze mult peste nivelul prejudiciilor de imagine pe care l-ar fi putut produce o simplă difuzare a unui reportaj, fie el și fals, pe un canal TV. Iar cei mai inabili au fost autoritățile și politicienii.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

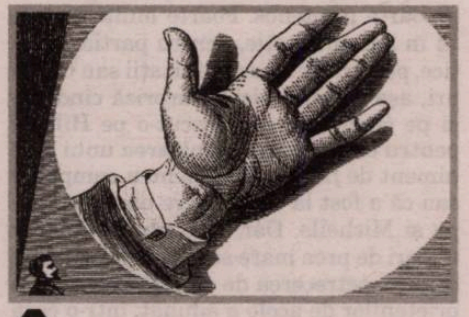

Adina POPESCU

portrete din mers

O călătorie spre sud

Ruse e un orășel mai cochet decît Giurgiu.

Îmi plac granițele care pot fi trecute pe pămînt, cu piciorul, cu mașina sau cu trenul, întotdeauna mi-au dat o emoție specială. Sînt cumva palpabile, spre deosebire de cele din aer, pe care nu le simți în nici un fel. În 1992, cînd am trecut prima dată frontiera României spre „Occident“, adică spre Ungaria, și am traversat fîșia aceea ce pămînt care nu avea nimic spectaculos, am plîns. Aveam 12 ani și aproape că mă obișnuisem cu ideea că nu există un Dincolo și că granițele sînt trasate pentru a marca un final de călătorie, mai departe nu ai voie să mergi. Ești condamnat să rămîi aici. Am fost uimită să descopăr că o graniță înseamnă, de fapt, libertate. Și de data aceasta am simțit aceeași emoție cînd am trecut banala graniță de la Giurgiu cu Bulgaria. Dincolo de pod, am arătat doar buletinele și un vameș ne-a urat „Drum bun!“. Am intrat în „țara vecină și prietenă“ ca-n brînză, iar emoția a fost înlocuită de senzația de normalitate.

Ne-am bulucit cu toții, români în vacanță sau șoferi de TIR-uri, la o gheretă ca să cumpărăm vinieta bulgărească. 35 de lei. Apoi ne-am rătăcit pe străduțele umbroase din Ruse în căutarea unei case de schimb valutar, ca să schimbăm lei în leva. Auzisem că aici cursul ar fi mai bun. Ruse e un orășel mai cochet decît Giurgiu, însă tot pare încremenit în timp, totul se întîmplă aici pașnic, cu lentoare. Inclusiv traficul. Parcă te învîrți la nesfîrșit într-un sens giratoriu. La bănci, toți îți zîmbesc, o rup un pic pe românește, dar nu schimbă lei. În sfîrșit, dăm peste o casă de schimb valutar, străjuită de doi indivizi solizi și bronzați.

Trebuie să găsim drumul spre Varna și din nou ne învîrtim în cerc, trecînd inevitabil pe lîngă aceeași „casă de cultură“, o clădire masivă, sovietică. Fata cu ochi albaștri de la benzinărie nu știe să ne explice drumul, dar ne vinde o hartă rutieră a Bulgariei. Nu ne e de mare folos, dar măcar o pot păstra ca amintire. Mult mai util se dovedește a fi un bătostradă pînă la Varna, e impecabilă. Cu fiecare kilometru parcurs, se simte apropierea mării. Copacii au fost înlocuiți de arbuști țepoși, cu frunze de un verde palid. Totul freamătă, iar Varna îți apare în față, revărsată pe coline, cu atmosfera ei estivală și cu mici steaguri bulgărești care flutură. Un oraș-port în care casele albe se amestecă cu rămășițele industriale ale unei epoci defuncte. Încercăm să ocolim orașul, iar un drum secundar ne scoate din nou *in the middle of nowhere*. Desfășor harta bulgărească și nu pricep nimic. Un bulgar dintr-un Ford vechi ne facem semn să tragem pe dreapta. *„Need help?“* „Burgas?“ Ne explică într-un mod asemănător cu cel al bulgarului din Ruse. De altfel, seamănă și între ei, parcă sînt frați.

Un pod peste un canal navigabil ne aruncă pe șoseaua spre Burgas. Vedem, în sfîrșit, marea, a noastră, a lor, aceeași. De la Varna la Burgas mai sînt 130 de kilometri, pe un drum care șerpuiește de-a lungul coastei. Inițial, el se îndepărtează de mare și traversează niște dealuri stîncoase, pe serpentine înguste, neașteptate. Se circulă greu, un jeep din București ne salută printr-un claxon. E zăpușeală, pădurea ține umbră. Revedem marea abia la Byala și urmează un șir de stațiuni unde s-a construit mult și prost. Hotelurile arată ca niște imense monumente funarare, vopsite în culori palide, de hîrtie igienică. Unele seamănă cu niște moschei. Traficul devine din ce în ce mai aglomerat, la Obzor trecem chiar prin centrul stațiunii, un mic bazar cu prosoape de plajă și colaci. Familii supraponderale traversează drumul în pas leneș, de vacanță. Bărbați munciți adastă sub umbrela vreunei terase, în fața unei halbe cu bere. Copiii țipă brutal. Puțin înainte de Nessebar, întrezărim Sunny Beach. Plajele în adevăratul sens al cuvîntului sînt rare, din cauza coastei stîncoase și a muntelui care se varsă în mare, și atunci cînd le vezi, par niște mici paradisuri sufocate, aglomerate. Comerț peste tot, reclame. Aici e o altă Bulgarie față de cea „profundă“ de dincolo de Ruse, fiindcă aici se cheltuiesc banii, litoralul înseamnă consum. Ne depășesc mașini șmechere, nu se respectă limite de viteză. La intrarea în Nessebar se merge bară la bară, ofertele de cazare îți indică locuri obscure de dincolo de șosea, în cîmp. Apoi intrăm în regiunea Burgas, iar șoseaua devine din nou impecabilă, administrația e alta sau poate banii sînt mai mulți aici. Burgas pare un oraș modern, cu un trafic bine sistematizat, care te duce cu gîndul la orașele germane. Ne continuăm drumul spre sud, avem marea în stînga, coasta e mai blîndă aici. Sozopol – orașul nou – ne uimește de la bun început cu aerul său mediteranean. Vile cocoțate pe coline, multă verdeață, o căldură umedă, de tropice, palmieri pitici. Coborîm spre orașul vechi și ne pomenim chiar în inima acestuia. Un bulgar ne face semne spre un loc de parcare – 2 leva. Am ajuns. Un moș cîntă la acordeon un vechi cîntec rusesc, îl va cînta obsesiv și în zilele următoare. Același. Totul în jur e necunoscut, nu știi unde ai nimerit, de fapt. Undeva în Franța sau poate în Sicilia sau poate chiar la Odessa. Soarele apune. Șase ore și jumătate de la București, iar atmosfera din jur are ceva duios și nostalgic, la un capăt bulgăresc de lume.

George RĂDULESCU

Ville de Québec sau cum să respiri istorie

Farmecul unui oraș îl simți atunci cînd pășești pentru prima oară în centru, acolo unde, de regulă, există piațete și zone pietonale. În centru sînt acumulatorii invizibili de la care preiei, ca turist, energie urbană. Tot acolo îți apare în suflet silueta bucuriilor și tristeților care i-au năpădit pe localnici de-a lungul vremurilor. Ville de Québec este capitala provinciei francofone cu același nume – Québec – a Canadei. Orașul are o istorie politică zbuciumată, însă de vreo două sute de ani încoace urcă încet și sigur pe rampa prosperității.

Samuel de Champlain este cel de care se leagă începuturile Québec-ului, în secolul al XVII-lea. Sub conducerea sa, francezii debarcați pe coasta Americii au întemeiat, în 1608, o fabrică de blănuri și o cetate, pe stînca numită Cap Diamant. Este prima așezare fondată în America de Nord, capitală a „Noii Franțe" și, pentru o scurtă perioadă, chiar capitală a Canadei, motiv pentru care i se mai spune *„la vieille capitale"* (vechea capitală). Orașul a fost declarat de către UNESCO, în 1985, World Heritage Site deoarece zidurile de fortificație din centru sînt singurele rămase în picioare la nord de Mexic.

Acum să intrăm puțin în atmosfera urbei. Toate experiențele pe care le poți avea ca turist în Ville de Quebéc se petrec la poalele castelului Frontenac. Samuel de Champlain, explorator și colonizator intrat deja în legendă, s-a îngrijit să ridice fortul Château St-Louis, pe structura căruia a apărut, în 1924, Château Frontenac. Aceasta este construcția reprezentativă a orașului, astăzi hotel de mare lux, botezată după guvernatorul Louis de Baude, conte de Frontenac.

Nu, aici nu vei avea nici măcar senzația vagă a „Castelului" kafkian, în pofida lentorii administrației francofone. În paranteză fie spus, funcționarii lor se mișcă mai repede decît ai noștri și nu au (toți) fețele crispate, însă au un chef de muncă vecin cu hibernarea. Explicabil, într-un fel, dacă ne gîndim la iernile năprasnice de pe aici și la faptul că primii coloniști francezi și-au lăsat oasele într-un pămînt ca o plantă carnivoră – splendid primăvara și vara, cu o natură bogată și plină de miresme, dar bîntuit de ierni cu vînturi tăioase și temperaturi ce pot atinge și minus 30 de grade Celsius. În orice caz, turistul este ferit, în principiu, și de administrație, și de frigurile polare. Nu-i rămîne decît să vină vara și să se piardă pe străduțele cu case colorate ca-n poveștile lui Andersen, să mănînce un *„poutine"* (cartofi pai cu brînză și sos dulce) și să bea o bere de braserie, scoasă de prin pivnițele cine știe cărui negustor. Apoi, dacă-l mai țin brăcinarele și buzunarele (pentru că un astfel de prînz, în doi, te duce pe la vreo 50 de dolari), o va lua la pas spre Muzeul Civilizației *(Musée de la civilisation)*.

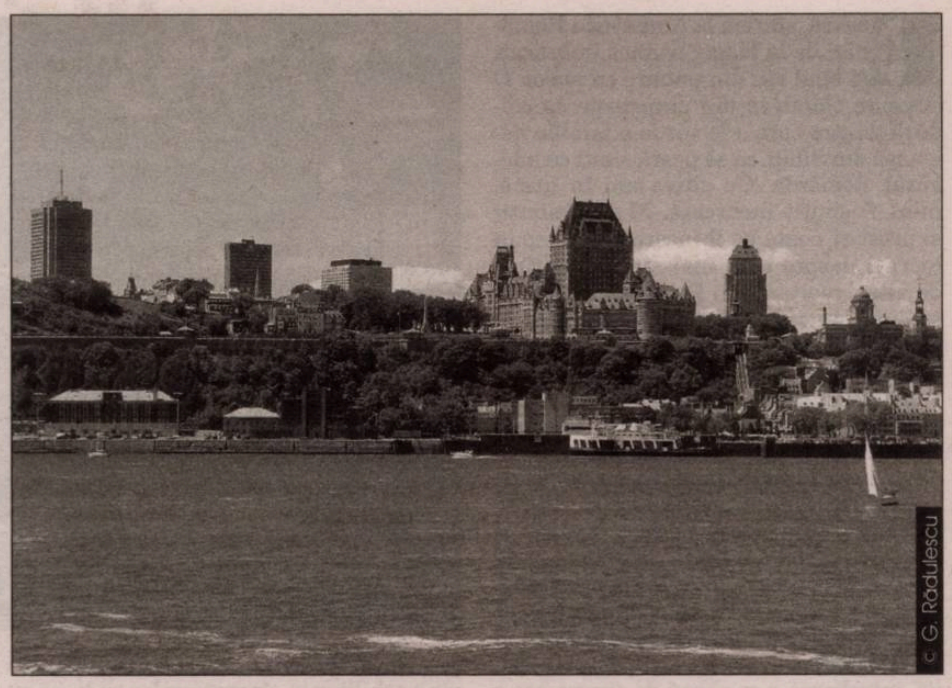

Ca să vă faceți o idee, acest muzeu adună, de regulă, patru-cinci expoziții realizate exemplar. Fiecare vizitator rămîne cu ceva „agățat" în memorie, de la copilul de cinci ani și pînă la profesorul venit să se informeze. Vara aceasta, Muzeul Civilizației oferă publicului, printre altele, o expoziție despre nanotehnologie. Ghizi bine instruiți, ecrane cu filme documentare, căști cu prezentări realizate în toate limbile larg răspîndite pe planetă sînt puse la dispoziția plătitorului de bilet. Prețul intrării pentru un adult este de 16 dolari, însă studenții și persoanele trecute de 65 de ani beneficiază de reduceri consistente. Merită fiecare cent, vă asigur. Organizatorii s-au gîndit și la varianta în care cineva n-are unde-și lăsa copiii, dar vrea să viziteze în liniște expozițiile. Alături de sălile pregătite celor mari există și atracții pentru cei mici. De pildă, o incursiune fascinantă în lumea cîinilor și a pisicilor, în care sînt explicate reacțiile acestora, modul lor de a se apăra sau de a-și arăta afecțiunea. Pentru a nu-i pierde pe copii în detalii oboseau vitralii cu un roșu specific, produse cosmetice moderne și cîte și mai cîte altele, depozitare de nanoparticule, sînt descrise în detaliu, de la începuturi și pînă în zilele noastre. Lumea (științifică) este precaută și-l avertizează pe vizitator, din capul locului, că nu se cunosc încă efectele adverse ale utilizării nanoparticulelor, pe scară largă, în industrie. De altfel, expoziția a fost denumită „Nanotehnologiile: revoluția invizibilă".

Canadienii francofoni sînt foarte atenți cînd vine vorba despre populațiile băștinașe.

sitoare, a fost amenajată o pistă cu obstacole unde cei mici, aliniați în poziția patrupezilor, pot face slalom printre obiecte, contracronometru. După ce și-au epuizat energia, ei sînt adunați în jurul unei mese cu tablete electronice, cărți, creioane colorate și ștampile, toate cu, despre sau în formă de cîini și pisici. Copiii pot scoate chiar și o gazetă virtuală, cu benzi desenate, avînd ca temă „Ce-o fi în capul animalului meu de companie".

Să revenim, totuși, în sălile părinților... Așadar, nanotehnologia a cucerit deja zeci de mii de vizitatori ai Muzeului Civilizației. Telefoane mobile „antice", mari cît cărămizile caselor din apropiere, a fost amenajată o pistă cu obstacole unde cei mici, aliniați în poziția patrupezilor, pot face slalom printre obiecte, contracronometru. După ce și-au epuizat energia, ei sînt adunați în jurul unei mese cu tablete electronice, cărți, creioane colorate și ștampile, toate cu, despre sau în formă de cîini și pisici. Copiii pot scoate chiar și o gazetă virtuală, cu benzi desenate, avînd ca temă „Ce-o fi în capul animalului meu de companie".

Dar cum nu-ți poți construi corect viitorul fără a-ți cunoaște trecutul, canadienii francofoni sînt foarte atenți cînd vine vorba despre populațiile băștinașe, victime ale colonizării de acum 400 de ani. Manualele copiilor din școlile primare sînt pline de texte care descriu viața și obiceiurile culturilor autohtone amerindiene, în centrul cărora a stat libertatea ca valoare supremă. Au preferat să moară decît să accepte sclavagismul. Unsprezece la număr prin părțile Québecului, aceste culturi fac obiectul unui studiu amănunțit în cadrul Muzeului Civilizației. *„C'est notre histoire"* cuprinde cinci secțiuni, pornind de la realitatea actuală a rezervațiilor cu autohtoni – scutite de taxe și impozite, cu administrație distinctă, însă amenințate de propriile neputințe sociale.

La drept vorbind, nu-ți ajunge o zi pentru a cutreiera în tihnă „lumile" deschise de Muzeul Civilizației. Mai înțelept este să-ți iei o cameră de hotel în Lévis, o localitate învecinată și ceva mai ieftină, și să te întorci în ziua următoare pentru a retrăi *„Le temps des québécois"*, marile evenimente ale provinciei francofone a Canadei. Un vaporaș stă la dispoziția turiștilor, din jumătate în jumătate de oră, pentru a-i transporta de pe un mal pe celălalt și pentru a-i bucura de priveliștea fluviului Saint-Laurent. Priveliște care devine și mai spectaculoasă pentru cei care continuă călătoria spre cascada Montmorency. În fine, de pe apă sau de pe țărm, la amiază sau pe seară, Ville de Québec strălucește ca o ultimă extensie a bătrînei Europe. Mulți ar spune că de aici începe America, cu toate speranțele ei adunate de peste tot.

***George Rădulescu** este jurnalist și urmează un program de studii aprofundate în Drept la Montréal.*

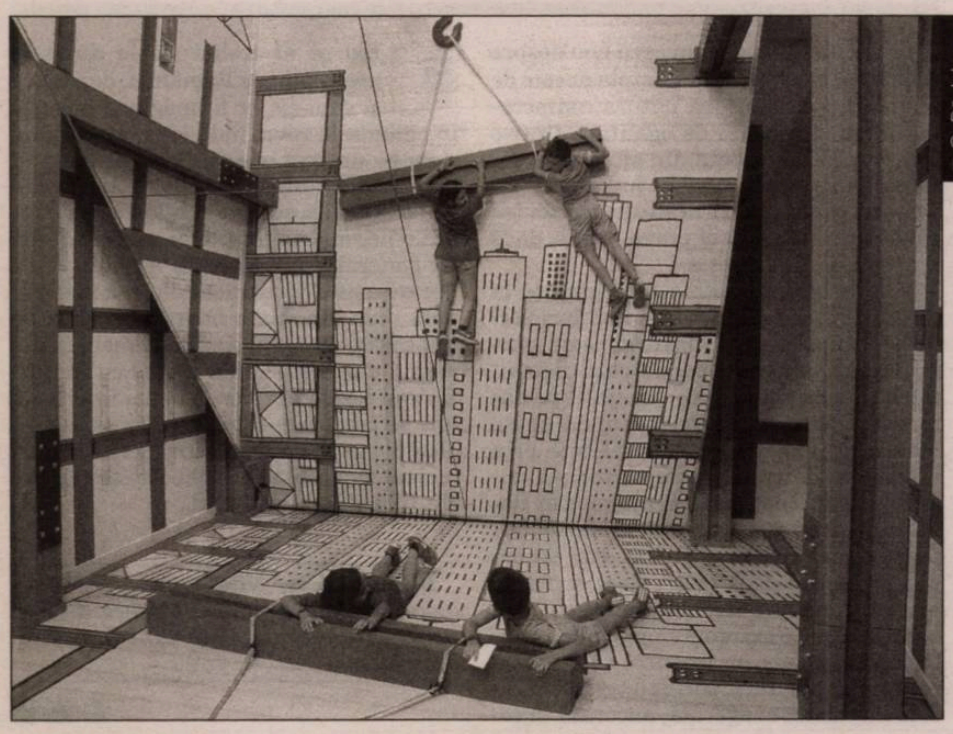

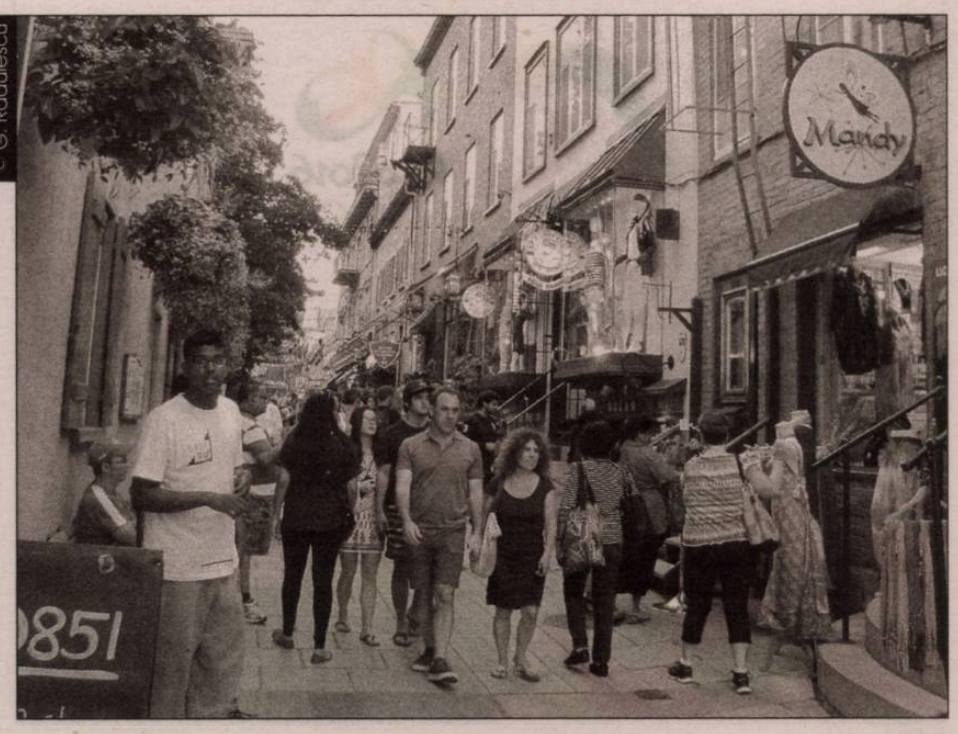

Bianca-Olivia NIȚĂ

Despre eternul nostru complex de inferioritate

Eseară, sîntem la Ambasada României de la Haga, frumos îmbrăcați și bînd vin din pahare cu picior. O doamnă olandeză îmi povestește cu căldură despre cum a locuit la o familie nevoiașă din Sibiu, ca să poată simți cu adevărat România. Cu cîțiva ani în urmă, m-aș fi simțit încurcată. M-aș fi simțit și prost și poate aș fi încercat să îi spun lucruri despre cum mai sînt o mulțime de alte experiențe în România. Acum, în schimb, iau distanță. Am în față o femeie educată și îmbrăcată elegant, care crede că să înțelegi România înseamnă să stai trei săptămîni într-un bordei fără lumină. Sîntem în 2016. Și chiar am obosit.

Locuiesc de aproape nouă ani în Olanda și de-a lungul timpului am povestit și explicat o mulțime de lucruri despre România. Sînt deschisă să povestesc și să arăt atunci cînd sînt întrebată. Dar adesea o întrebare nu e chiar o întrebare. Cînd cineva care abia te-a cunoscut se lansează direct într-o discuție pornind de la o generalizare uneori pasiv-agresivă, întrebarea e ce șansă de succes are o asemenea discuție din start. Ne-am obișnuit cu genul acesta de situații, ba uneori pot părea chiar justificate. Și totuși România se află la doar cîteva mii de kilometri distanță de oricare alt punct din Europa. Nu există nici o scuză pentru care măcar o sumă de informații decente și diversificate să nu parvină, și mă întreb cît de des postura de a explica, de a apăra și de a te simți nițel prost nu alimentează, de fapt, aceeași percepție-clișeu. Mă întreb în ce fel am putea vorbi despre România astfel încît discuția să devină echilibrată, despre un loc cu bune și cu rele, despre o țară și nu despre un loc pierdut între corupție și probleme.

Simt că prea des ne asumăm reducționismele despre români. Ne-am asumat că avem o imagine negativă și pînă și cea mai banală remarcă pornită din necunoaștere merită gîndită, procesată și internalizată. La o petrecere, la cinci minute după ce ne-am cunoscut, un individ îmi mărturisește cum banca la care lucrează are un departament de fraude special pentru români. O prietenă îmi povestește cum într-un magazin spune că e româncă și cineva aruncă o pseudo-poantă: „Atenție la portofel!“ O altă prietenă îmi spune cum primul lucru care a fost întrebată într-o dimineață, la un job nou, a fost dacă a citit despre românul violator din Spania. Cine pornește o discuție de la un asemenea punct nu este curios și nu caută un unghi nou. Posibilitatea unei conversații este, de fapt, ratată din start. În esență, ce au toate momentele de genul asta în comun nu e o imagine negativă despre România, ci o completă lipsă de bun-simț și o crasă ignoranță din partea interlocutorului.

În mod subtil, o discuție pornită dintr-un punct de genul acesta te pune în poziția „celuilalt“, cel din afară. Sentimentul că ai mereu de contracarat o stigmă e tare obositor și, mă gîndesc, absolut inutil. Întîmplările astea îmi aduc aminte de o scenă dintr-un serial recent, în care o femeie celebră și albă îi spune unei femei de culoare: „Tu ești una dintre cele bune“. Acceptăm diverse comentarii ca pe un dat pentru că am vrea să dovedim că sîntem dintre „cei buni“ și pare că simplul fapt de a exista în carne și oase, de a te comporta decent și a încerca să fii amabil nu e suficient. Poate că toate explicațiile și exemplele pe care le putem da într-o discuție ocazională spun ceva nou despre România, însă din start, simpla nevoie de a dovedi ceva schimbă natura contactului uman și balanța de egalitate dintr-o conversație, și o mută din sfera unei interacțiuni sincere în sfera judecăților de valoare, pentru că pornește de la premisa generalizantă că tu ai putea, poate, dacă reușești, să fii excepția.

Desigur, nu toți vesticii gîndesc la fel, dar dorința de a îmblînzi percepția unora dintre ei poate merge pînă la punctul în care încalcă demnitatea. Acum cîteva luni am găsit pe Internet o campanie care propunea ca românii din Olanda să lase biletele prin mijloacele de transport spunîndu-și povestea. Istorii de genul „Bună, eu sînt Radu, sînt român, dar uite că muncesc, am familie, sînt băiat de treabă. Poți să mă mîngîi pe cap dacă vrei“. Oare ce fel de lucruri bune ar putea aduce o asemenea abordare? La o extremă și mai îndepărtată se găsesc cei care încearcă să recontureze imaginea țării pornind de la o mîndrie națională exagerată, ancorată în registrul sentimentalo-mitic și într-o imagine idealizată a României.

Cînd spui că ești român simți că duci o întreagă țară în spate și, totuși, majoritatea dintre noi nu sîntem rude și nu avem nici o legătură cu cei care fură pe Champs-Élysées. De-a lungul timpului, nu am văzut nici un vestic care să se simtă responsabil sau rușinat de un criminal cu aceeași naționalitate. Însă cîți dintre noi nu ne simțim profund jenați în banala circumstanță în care un conațional vorbește tare în avion în mijlocul unor străini perplecși?

Dar dacă stigma pe care o percepem e mai puțin amplă, însă mereu alimentată de simplul fapt că sîntem mai mereu conștienți de ea? Pînă la urmă, România nu e un sat cu cîteva sute de oameni, toți la fel, ci o țară cu aproape douăzeci de milioane de locuitori. Și totuși, de pe poziția celui care se justifică și căruia îi este rușine, riscăm să transformăm interacțiunea cu străinii într-un examen sisific pe care unii se zbat să îl treacă și la care, inevitabil, apare cineva nepregătit și îi face pe toți ceilalți să pice.

Poate că adesea luăm preocuparea pentru cum sîntem percepuți mult prea în serios. Vestul a fost mereu undeva acolo, un ideal, o aspirație, o iluzie și o imagine despre cum am vrea să fie România și totuși nu este. Și în procesul comparației ceva a mers prost, foarte prost, și am ajuns să confundăm o diferență de nivel de dezvoltare cu legitimitatea unor judecăți de valoare legate de calitatea noastră umană. E ca și cum o diviziune economică ar implica și una morală. Astfel ajungem să ne plasăm la ani-lumină distanță, divizați emoțional între dezamăgire față de problemele, de altfel, reale ale României și, în același timp, atașamentul și dragul pentru această țară care nu e chiar „ca afară“, dar pe care o înțelegem și am vrea să fie înțeleasă pentru toate amintirile care ne sînt dragi nouă.

În final, nu cu demonii clișeelor din media ne luptăm sau cu percepțiile altora, ci cu demonii noștri interiori și cu un gen de inferioritate care nu se bazează pe nimic altceva decît pe un sentiment de neadecvare acceptat în timp, combinat cu o nevoie profundă de a fi văzuți cu adevărat și de a aparține Europei.

Sentimentul că ai mereu de contracarat o stigmă e tare obositor.

Cred că ar trebui să ne asumăm neajunsurile României, dar nu ca și cum ele ar fi imaginea noastră în oglindă la nivel individual și interior, ci ca pe un fapt și ca pe ceva ce poate fi schimbat în timp. Felul apologetic în care ne poziționăm adesea în relațiile cu străinii e neconstructiv și face ca percepțiile lor generalizante să pară veridice. Și cu fiecare astfel de moment de jenă mai dispare ceva din stima noastră de sine. Pe final, sîntem pur și simplu oameni și România e pur și simplu o țară cu fantasmele și logica ei. Dar dacă doi interlocutori se comportă ca și cum ar exista un elefant roz în mijlocul sufrageriei, atunci nici nu mai contează că el este doar o iluzie, e ca și cum ar fi real.

***Bianca-Olivia Niță** este jurnalistă freelance și co-fondatoare a Eastwards and Spotlight: Romania, festival de film și fotografie.*

PUBLICITATE

Biserica și empatia

– interviu cu părintele Daniel BENGA –

*Preot paroh la Biserica Sf. Ștefan Cuibul cu Barză, părintele **Daniel Benga** este profesor de Istoria Bisericii la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din București.*

Este creștinismul o religie a empatiei? De ce?

Dacă definim empatia prin a pătimi împreună cu celălalt sau a te pune în pielea celuilalt, cu adevărat creștinismul este o religie a empatiei. Din două perspective. Prima, dacă ar fi să-l definim pe Mîntuitorul Iisus Hristos, întemeietorul credinței creștine, cea mai proprie definiție pe care i-am putea-o da ar fi aceasta: cel care a trăit pentru ceilalți și cu ceilalți. Pentru că întreaga viață a lui Dumnezeu care s-a-ntrupat n-a fost nimic altceva decît o trăire pentru oamenii pe care i-a-ntîlnit. Pe bolnavi i-a vindecat, pe cei ce plîngeau i-a-nveselit, pe cei care erau flămînzi i-a hrănit, pe cei care erau în nevoi i-a bucurat. Toate acestea ne arată, de fapt, că avem de-a face cu un Dumnezeu empatic.

În al doilea rînd, Dumnezeu este definit în Noul Testament ca fiind un Dumnezeu al iubirii (1 In 4, 8). Empatia e o formă de iubire importantă. Ea conține, pe lîngă încercarea de a te pune în pielea celuilalt, milă și milostivire pentru acesta. Mila și milostivirea sînt fiice ale iubirii, spun unii din părinții Bisericii. Astfel, creștinismul este religia empatiei prin excelență. Avem un Dumnezeu care ne iubește, din dragoste pentru noi a coborît pe pămînt, s-a-ntrupat, a trăit la fel ca noi pentru a ne înțelege, pentru a ne mîntui. Prin aceasta apare un prim pandant al empatiei creștine, care se înrădăcinează în iubirea lui Dumnezeu pentru noi.

Care este rolul Bisericii în empatia creștină?

Al doilea pandant al empatiei creștine este legat de iubirea față de aproapele – Dumnezeu s-a coborît și ne-a lăsat două porunci mari pe care Mîntuitorul le-a enunțat la întrebările primite din partea cărturarilor iudei. Cele două mari porunci ale mesajului hristic sînt iubirea față de Dumnezeu și iubirea față de aproapele. Iubirea față de aproapele o putem trăi în biserică. Biserica poate fi privită ca o adunare a empatiei, s-o numim așa. Ca o adunare a oamenilor chemați să întrupeze un mod de viețuire empatic. Sf. Apostol Pavel definește Biserica folosind simbolul trupului și spunînd că este „trupul lui Hristos", iar Hristos este capul Bisericii. Definiția ne arată că toți membrii comunității sîntem mădularele trupului Bisericii. Sfîntul Pavel spune, în Epistola întîi către Corinteni, că atunci cînd un mădular se bucură, toate mădularele se bucură, iar cînd un mădular suferă, toate mădularele suferă. Aceasta este o imagine a comunității creștine, ca locul în care se naște o nouă umanitate, un nou tip de om, care învață să trăiască cu celălalt și pentru celălalt. Dacă se trăiește în biserică ceea ce poate fi numit „singurătatea liturgică", venirea la serviciile liturgice doar pentru noi înșine, fără raport cu comunitatea, înseamnă că n-am înțeles rostul comunității creștine. În centrul liturghiei de duminică stă chemarea la iubire, exemplificată prin sărutarea păcii, de exemplu.

Dacă vine un străin la biserică și acolo nu găsește o comunitate de oameni care trăiesc în armonie cu ceilalți, adică într-o stare de empatie, comunitatea aceea nu trăiește deplin taina bisericii lui Hristos. E deplină doar cînd trăim această iubire. Sf. Ioan Gură de Aur spunea că Biserica a fost lăsată de Hristos pentru a continua gîndul său de iubire față de lume. Este instituția care trebuie să facă vizibilă iubirea lui Dumnezeu în lume.

Cum se manifestă această empatie în mod practic?

În esență, o comunitate creștină ar trebui să fie una în care trăim și întîlnim iubirea. Dacă acest lucru nu se întîmplă, este de fapt eșecul oamenilor care nu se ridică la înălțimea acestei chemări. Cînd se termină Sfînta Liturghie la biserică, preotul spune așa: „Cu pace să ieșim". Și invită comunitatea să iasă cu pace din biserică, comunitate care a cîntat înainte „Am văzut lumina cea adevărată!", după ce s-a împărtășit. Din iubirea lui Dumnezeu. Din duhul lui, din bucuria lui. Iar comunitatea răspunde: „Ieșim întru numele Domnului!" Adică ieșim în numele lui Dumnezeu în lume...

Ce înseamnă a ieși în numele Domnului în lume? Înseamnă a duce lumină acolo unde este întuneric, speranță unde este deznădejde, mîngîiere unde e tristețe, a șterge o lacrimă, a spune un gînd bun, a da milostenie, a împărtăși celuilalt ceva, a fi în stare de comuniune creștină.

Se spune despre Biserica ortodoxă că nu oferă destulă asistență socială...

„De 25 de ani, comunitățile creștine din România învață să iasă în lume."

Evident că există și clișee despre care putem vorbi: Biserica ortodoxă, se spune în unele medii, nu face suficientă asistență socială. Or, lucrurile s-au schimbat. În timpul comunismului, nu s-a putut acest lucru, pentru că statul ateu nu dădea voie să se iasă dinlăuntrul Bisericii în afară. Și atunci am avut de-a face cu o misiune *intra muros*. De 25 de ani, comunitățile creștine din România învață să iasă în lume. În mod practic, în multe parohii ortodoxe, și nu numai, iubirea devine foarte concretă. În parohia noastră încercăm următoarele: de pildă, sînt persoane care nu au medicamente. Sînt sărace și nu-și pot permite. Alți membri ai comunității, care au posibilități, împreună cu unii farmaciști, oferă medicamentele în mod gratuit. Alte persoane din parohia noastră sînt singure. Avem cîțiva misionari, care merg din casă-n casă, cu cîteva banane, de pildă, și stau de vorbă cu oamenii respectivi. Sînt voluntari care fac acest lucru cu mare bucurie. Există familii sărace, cu mulți copii, care nu-și pot permite multe lucruri. Avem un program pe care l-am numit „Mîinile iubirii dumnezeiești". Aici am preluat o idee a părintelui patriarh, care spune că omul care face bine este mîna lui Dumnezeu, concretă și prezentă în lume. Avem 25-30 de familii în acest program de care avem grijă în mod constant. Le cumpărăm alimentele de bază. Sau rechizitele. De multe ori nu e nevoie de sume mari. Pentru cineva foarte sărac, o sumă mică e, de fapt, o sumă mare. Pentru cineva care cîștigă bine, o sută de lei nu contează. Pentru un sărac chibzuit, o sută de lei într-o lună poate însemna aproape traiul. Avem juriști, notari, avocați la biserică, încercăm cu ei să le facem acte celor care nu au și nu se descurcă singuri. Aducem haine pentru copii. Avem parteneriate chiar cu școli.

„Există un proces de secularizare puternic."

Din cîte știu, în multe parohii se întîmplă așa. Au cantine, *after-school*... A dărui e mai fericit decît a primi.

Care sînt diferențele dintre empatia creștină și cea laică?

Se vorbește mult de drepturile omului astăzi. Libertatea, demnitatea, ele sînt, de fapt, drepturi de natură divină și sînt cu toate prezente în revelația noastră creștină. Ele ne sînt date. Și atunci cînd vorbim de empatia creștină în raport cu alte tipuri de empatie, noi trebuie să definim omul, pentru că totul pleacă de la antropologie. Despre ce om vorbim?

Din punct de vedere creștin, omul poartă în el chipul lui Dumnezeu. Aceasta e o diferență fundamentală. Cînd eu îl ajut pe celălalt, îl ajut, de fapt, pe Dumnezeu. Dacă eu vă ajut pe dvs., eu, în empatia și-n iubirea mea față de dvs., sînt într-o relație de iubire cu Dumnezeu. Sf. Evanghelist Ioan scrie: „Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este! Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe Care nu L-a văzut, nu poate să-L iubească" (1 In 4, 20). Și atunci aceasta-i măsura, și aceasta-i perspectiva fundamentală a empatiei creștine: îl iubim pe celălalt, pentru că în el se descoperă Hristos însuși. Iubind omul, îl iubim pe Dumnezeu.

O a doua perspectivă, foarte importantă, constă în faptul că omul e făcut pentru veșnicie. Cînd iubesc un om, nu-l iubesc numai pentru pămîntul acesta. Aici diferă foarte mult asistența socială a Bisericii de asistența socială a statului, care e laic. În viziunea creștină, cînd eu ajut un sărac sau un om care are nevoie de iubirea mea, o fac nu numai pentru a împlini o normă socială ori morală a societății sau culturii mele, ci pentru veșnicie. Părintele Teofil de la Sîmbăta spunea ucenicilor că dacă-și face un prieten, apoi și-l face și pentru cer. Astfel, aceste două elemente pe care vi le-am dat, chipul lui Dumnezeu, pe care-l poartă orice om, și faptul că omul trebuie văzut sub specia eternității, întemeiază un alt tip de relații care diferă mult de cele pe care le-ntemeiem noi pe convenții sociale.

Spre exemplu, pentru Biserică se poate spune că săracii sau bolnavii sînt o comoară. Un astfel de discurs e o nebunie să-l spui în alt context. Un stat ar spune că aceștia sînt o povară. Părinții Bisericii ne învață să fim darnici, iubitori, să primim darurile pe care ni le-a lăsat Dumnezeu. E o bogăție de daruri care stă în fiecare dintre oamenii care poartă chipul lui Dumnezeu, în ciuda problemelor pe care le pot avea.

Empatia laică e mai bună decît lipsa ei?

Evident că da. Există un proces de secularizare puternic, un soi de autonomizare a sectoarelor vieții, în care religia este trimisă în sfera privată. În România nu s-a ajuns atît de departe. Încă e inimaginabil, de pildă, să înmormîntezi pe cineva fără slujbă și fără preot. În alte țări nu se întîmplă așa. Mai avem încă o dimensiune transcendentă. Știu că religia e văzută uneori ca factor obscurantist, dar adevăratul înțeles al oricărei credințe este acela de libertate, de deschidere, omul în religie și în credință niciodată nu se blochează, ci e mai deschis spre împlinirea lui. Nici un sistem politic și social nu vorbește despre om atît de frumos cum vorbește creștinismul. Nici un alt sistem nu spune că omul este chipul lui Dumnezeu. Această măreție a omului ne provoacă și ne cheamă la empatia despre care am vorbit.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Cu ochii-n 3,14

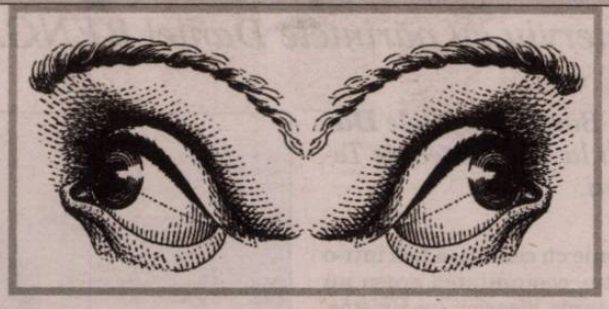

CINEVA (PESEMNE VREO PERSOANĂ TANDRĂ, SUPLĂ) ÎȘI ANUNȚĂ EUFORIA PE UNDEVA ELECTRICĂ

■ Pe fațada unui magazin de la Piața Progresul, cineva (pesemne vreo persoană importantă, nu una oarecare) își anunță venirea, ca să știe tot norodul, ba mai și spune de unde vine și încotro se îndreaptă: *VIN DIRECT DIN VIE LA ETAJUL 1.* (**D. S.**)

■ La rubrica „Matrimoniale“ a unui ziar german: „Văduvă naturală, onestă, nefumătoare își dorește un partener afectuos, de pînă în 80 de ani, cu autoturism, pentru tandrețe, iubire și divertisment. Fără aventuri.“ „Sînt «Horst văduvul», nu sînt genul «bunicuț», și caut o văduvă tandră, suplă și educată.“ „Udo, 77, văduv vital, nefumător, posesor autoturism, aș vrea să călătoresc din nou, să plec în concedii și să port conversații agreabile. Caut femeie simpatică pentru petrecerea timpului liber și discuții elevate.“ „Leoaică masivă, nefumătoare, sportivă, atractivă și plină de umor, caută un partener simpatic și pe măsură, indiferent de zodie.“ (**M. P.**)

■ Agenția de turism titrează emfatic: „Excursie în nord-vestul Franței – Alsacia – Lorena... la preț promoțional!“ În euforia anunțului, ceva totuși nu merge... Parcă aceste regiuni mult încercate de-a lungul vremii nu aveau ieșire la Atlantic. Sau ăsta era în fond obiectul „istoricei“ dispute și abia acum ies la iveală dedesubturile... Vrem, nu vrem, ne întoarcem la vorba lui Bulă: „Dați-mi alt glob!“ (**R. M.**)

■ Din discuțiile despre animalele de casă, la o masă: un participant spune că și-ar dori o iguană; o doamnă povestește cum unui prieten, pe undeva prin Europa, i-a fost vîndută o hienă pe post de cățeluș. Identitatea i-a fost dezvăluită, în cele din urmă, după ce a început să-și sfîrtece stăpînii (toată lumea, desigur, a scăpat cu viață). (**I. P.**)

■ În timp ce noi încă ne chinuim să construim autostrăzi din asfalt care să nu se prăbușească, suedezii deja testează prima autostradă echipată cu o linie electrică suspendată pentru TIR-urile electrice aflate deja în uz. (**M. C.**)

CU TOATE ACESTEA, DESPRE EA SE CREDE CĂ SCHIMBĂ, FOARTE SIMPLU, FLORILE-N AMENDĂ

■ Rog să fiu ajutat să-mi lămuresc o dilemă. Statul român, prin Codul Fiscal și prin alte reglementări, a zis că ștampila nu mai e obligatorie pe tot felul de documente. Și că e valabilă, bunăoară, factura electronică (pe care și scrie, de altfel, că e valabilă fără ștampilă). Cu toate acestea, tot statul român (prin tot felul de instituții ale sale, în care lucrează oameni ca mine și ca dvs.) cere ca orice căpețel de hîrtie să aibă ștampila, că altfel nu e valabil. Vorba „clasicului“, ce-i de făcut? (**M. V.**)

■ Înțeleg că Elena Udrea a spus, într-un interviu pentru Digi24, că nu va candida la alegerile parlamentare din toamnă și că i se pare că politica s-a degradat. Despre ea crede că a fost „unul dintre politicienii buni și unul dintre miniștrii foarte buni pe care i-a avut această țară“. Ați auzit/citit ceva mai absurd în ultima vreme? (**A. M. S.**)

■ Cum se curtează poeții: „Bacovia avea 35 de ani. Deși era mare diferență de vîrstă între poet și tînăra și vechea lui admiratoare Agatha Grigorescu, o comuniune sufletească se legă între ei. Ea nu cuteza nici să publice, nici să citească din versurile ei. Prin 1918, poetul o întîlni într-o zi pe stradă, prin dreptul Poștei. O conduse spre casă și o rugă să-i spună o poezie. Ea se decise cu greutate. Îi spuse poezia «Declin». Poetul o rugă să o repete de 2-3 ori, ceea ce ei i se păru ciudat. El stărui apoi să publice și dînsa.“ (dintr-o biografie nepublicată a poetului) Am căutat poezia și iată strofa finală: „Se schimbă florile-n fantome / Cu tainice priviri de mort, / Și nu știu: Florile sînt moarte? / Ori poate sufletul ce port!“ (**M. C.**)

■ Pe un pliant al Castelului „Iulia Hasdeu“: „După moartea fiicei sale, B.P. Hasdeu comunică cu spiritul acesteia.“ Puțin mai jos, sub pictura înfățișînd-o pe Iulia, o adresă de e-mail: pihasdeu@yahoo.com. Ce nevoie, deci, de vrăjitoare sau de medium-uri? Putem comunica cu spiritele, foarte simplu, scriindu-le un e-mail... (**C. Ș.**)

■ În Italia, un deputat a inițiat un proiect de lege prin care părinții care își obligă copiii să devină vegetarieni sînt pasibili, după caz, de amendă sau închisoare. Mă întreb care e acel caz care face diferența? Anghinare *vs* morcov? (**S. G.**)

PE CĂLDURA ASTA, SÎNTEM CONTEMPORANI CU FORME DE VACANȚĂ CONTRACEPTIVE

■ În Piața Amzei, pe o firmă: „Torturi personalizate“. Cît pe ce să cer un tras pe roată, m-am răzgîndit, zicîndu-mi c-ar fi mai bună, pe căldura asta, o picătură chinezească... (**C. Ș.**)

■ Se pare că biodiversitatea planetei a scăzut din cauza schimbărilor climatice sub o limită considerată „necesară“. În același timp, se estimează că pînă acum au fost identificate mai puțin de 10% din formele de viață care trăiesc în oceane. Pe cale de consecință, sîntem contemporani cu forme de viață care însă vor dispărea înainte să le cunoaștem. (**M. C.**)

■ Teme la matematică, în vacanță. La ora la care ar fi trebuit să ajung deja la destinație (Constanța), trenul de-abia se urnea din loc (Costinești). A întîrziat o oră pentru un parcurs ce ar fi trebui să dureze 50 de minute. Un drum de 35 de kilometri a durat, astfel, două ore. A se calcula... (completați enunțul). (**M. M.**)

■ Un punct de vedere foarte exact: „Emanciparea femeii nu s-ar fi produs dacă știința n-ar fi dezvoltat metodele contraceptive și tehnologia electrocasnicelor“ – Max Perutz, Premiul Nobel pentru Chimie în 1962. (**M. C.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gînd!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **653** ■ 25-31 august 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

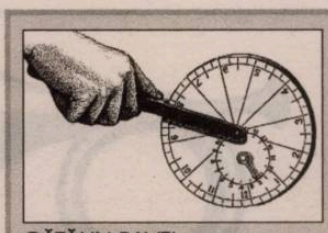

CĂTĂLIN PAVEL
o, ce **vestigii** minunate!
8

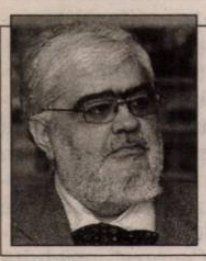

ANDREI PLEȘU
„Da! Mă uit la *Las Fierbinți*“
pagina **3**

ANDREI MANOLESCU
„Îi mai e dor cuiva de fontă?“
pagina **8**

ELENA STANCU
„Îndeletniciri pentru oameni speciali“
paginile **22-23**

Frică și înfricoșare

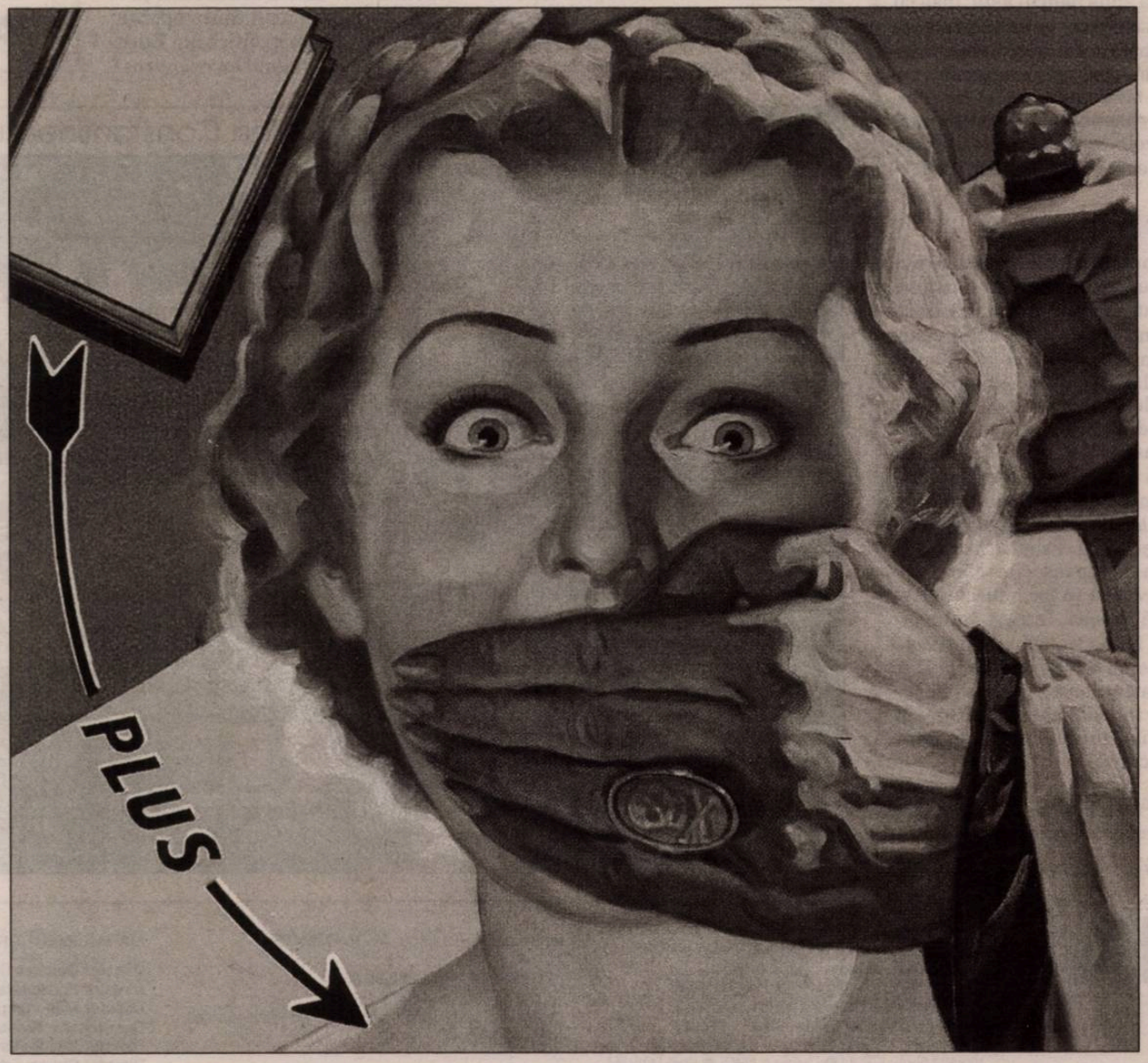

„Mi-este teribil de frică, nici nu știam cît de fricos sînt. E o descoperire groaznică, și nu-i văd leac.“

N. STEINHARDT – „JURNALUL FERICIRII“

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

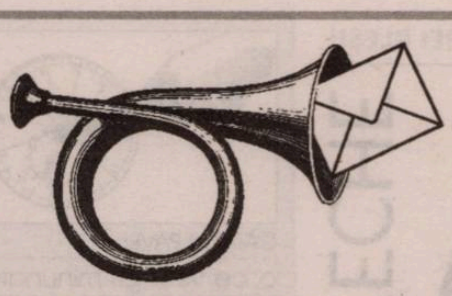

turneu de inbox

De cîți români e nevoie ca să schimbi ceva?

O fată mi-a făcut cunoștință cu noul ei iubit austriac, care lucrează de un an și jumătate în Ploiești, unde locuia pînă să o cunoască pe fată. Vorbind cu noul ei iubit, am ajuns la inevitabilul subiect „România, țară ex-comunistă". Iar eu, crescut în România asta democratică și nu în cea comunistă, mă simt, subconștient, acuzat de trecutul repus pe tapet și simt nevoia imediată de a mă apăra, de a mă justifica și de a oferi explicații pentru a mă distanța de acest moment istoric despre care străinilor le place atît de mult să vorbească.

În timp ce scriu, devin conștient de reflexul meu de a mă justifica față de un străin, care aduce în discuție regimul comunist. Îmi dau seama că îmi este rușine atunci cînd, în loc să fiu văzut drept ceea ce sînt acum, sînt văzut prin prisma regimului comunist. Și orice străin simte această rușine, această frică a mea și o exploatează. Iar eu mă justific, ofer explicații, încerc din răsputeri să le arăt că sînt altfel. Că noi sîntem o altă generație. *Că noi sîntem altfel.*

După ce îmi ascultă pledoaria pe care el o știe deja (cu toții o știu!), austriacul îmi spune următorul lucru: „Știi bancul despre cîți polițiști e nevoie ca să schimbi un bec?" sau „despre cîți psihologi e nevoie ca să schimbi un bec?". Știam eu ceva, așa că am încuviințat. „Ei bine" – continuă austriacul – „un coleg de serviciu român mi-a spus bancul ăsta, însă cu austrieci: de cîți austrieci e nevoie ca să schimbi un bec? De unul singur, pentru că austriecii sînt organizați și nu au simțul umorului." Eu am zîmbit.

S-a scuzat, avertizîndu-mă că nu vrea să mă ofenseze, și mi-a spus ce i-a răspuns colegului român: „Știi de cîți români e nevoie ca să schimbi un bec? De 19 milioane, și tot nu este schimbat din 1989."

O întîmplare care m-a marcat

Îmi aduc aminte, din tinerețile mele, cum în drum spre școală treceam în fiecare zi pe lîngă o poartă în spatele căreia se afla un cîine. Cîinele mă lătra nervos de fiecare dată cînd treceam pe lîngă poarta lui. Îmi era frică de cîini în general și îmi era frică de acel cîine în particular, chiar dacă știam că nu îmi poate face rău. Cîinele știa că îmi este frică de el. Simțea. M-ar fi făcut zdrențe dacă nu ne despărțea poarta din sîrmă groasă.

Mă uram pentru că îmi era frică de el. Eram atît de neputincios și, fiindu-mi rușine de mine, stăteam cît mai nemișcat în fața acelei porți, fixînd cîinele care își arăta colții fioros și, după ce mă asiguram că nu sînt văzut, mă făceam că-l lovesc. Iar cîinele se înrăia și mai tare și se învîrtea în loc, mușcînd frenetic din gardul de sîrmă groasă. În altă zi, încercam să vorbesc cu el, să îl fac să nu mă mai latre, să ne împrietenim. Îi întindeam o felie de salam. Dar cîinele continua să mă latre nervos. Acum mă întreb: de ce oare mergeam totuși pe același drum, în fiecare dimineață? De ce mă chinuiam atît de mult să cîștig prietenia acelui cîine?!

Alexandru GHEORGHE
alex.gheorghe06@gmail.com

Dilema veche vă propune

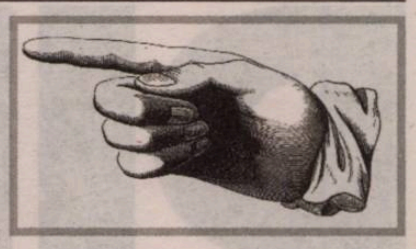

■ Desigur că în perioada asta ne postăm noaptea tîrziu în fața televizorului pentru US Open. Chiar dacă la băieți nu participă Roger Federer, e interesant de văzut ce vor face Nadal (care și la Olimpiadă, și la Cincinatti a fost eliminat prematur) și desigur Djokovici, Murray sau Wawrinka. De urmărit este și argentinianul Del Potro, în mare revenire după numeroase accidentări (medaliat cu argint la Rio). Bineînțeles că ne interesează în mod special și competiția feminină, unde se așteaptă un parcurs lung măcar din partea Simonei Halep și a Irinei Begu, dar și competițiile de dublu. De fapt, poate că știți sau ați observat deja, în ciuda atenției mai reduse acordate de către televiziuni și public meciurilor de dublu, ele sînt, de fapt, extrem de vii și spectaculoase. Dacă, în ultimii ani, la simplu a ajuns să fie interesantă mai ales lupta fizică și psihică dintre cei doi protagoniști, la dublu te poți delecta cu jocul și cu spectacolul. (Andrei Manolescu)

■ Mai nou, în Piața Obor, printre mormanele de mere, afine, vinete, ceapă și porumb au apărut grămăjoare de trufe negre, aduse de țărani din zona Bacăului și Buzăului. Profitați, pînă nu se scumpesc peste măsură și pînă nu se duc toate la export, precum hribii. (Matei Pleșu)

■ Începînd cu 29 august și pînă pe 4 septembrie, în București are loc Festivalul Ambasadelor, o serie de evenimente culturale prin care se încearcă deschiderea și promovarea activității ambasadelor către publicul larg din România. Mai multe detalii pe site-ul www.festivalulambasadelor.ro. (Stela Giurgeanu)

■ Dacă aveți drum pe Calea Victoriei, opriți-vă la Kube Musette. În cadrul proiectului „Art on Display", săptămîna asta, pînă pe 28 august, puteți vedea *Visul / August* al Elenei Dumitrescu. Merită să-i descoperiți pe artiștii contemporani invitați să expună în acest spațiu urban. (Ana Maria Sandu)

■ A doua ediție a Festivalului Dichis'n Blues de la Tulcea, care va avea loc pe 2-3 septembrie la Casa Avramide și unde vor veni să cînte blues în aer liber Billy Branch & The Sons of Blues, Veronica & The Red Wine Serenaders, Leszek Cichonski Group, Bluescore, Soul Serenade și Marcian Petrescu & Trenul de Noapte. Eu am fost la ediția de anul trecut și a fost minunat. Dacă nu pot ajunge eu, poate ajungeți voi! Festivalul are și pagină de Facebook. (Marius Chivu)

■ Cătălin Ghiță, profesor universitar și conducător de doctorate la Universitatea din Craiova, a coordonat, împreună cu două cercetătoare din Polonia, dr. Magdalena Hodalska de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia și dr. Izabela Dixon de la Universitatea din Koszalin, o carte de maximă actualitate filozofică. Apărută la prestigioasa Inter-Disciplinary Press din Oxford în iunie 2016, *Strangers on Our Doorstep and Strangers in Our House: Inter-Disciplinary Approaches to Fears and Anxieties* examinează teme presante din imaginarul contemporan: de la probleme geopolitice ale Europei actuale la binomul *extra muros / intra muros* și de la tema Străinului la cea a propriei identități, personale sau colective. Publicat într-un moment crucial pentru viitorul Uniunii Europene și reunind voci academice din țări dintre cele mai diverse, precum România, Polonia, Germania, Spania sau Turcia, volumul de la Oxford promite să devină un adevărat reper în cercetarea de profil. Cartea se bazează pe lucrările conferinței globale *„Fears and Anxieties in the 21st Century"*, găzduită anual, începînd din 2014, de Mansfield College, University of Oxford și avîndu-i ca directori de proiect pe Magdalena Hodalska și pe Cătălin Ghiță. Așadar, un titlu de referință care răspunde prompt provocărilor lumii contemporane. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Împlinirea personală**
- **O singură noapte**
- **Pietonii**

album dilematic Ion Constantinescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.800

Tipărit la Tipomedia

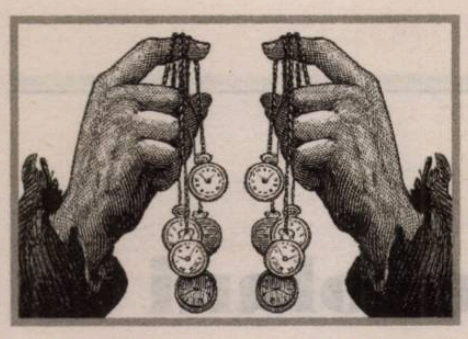

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Da! Mă uit la Las Fierbinți

De cîte ori pot, mă uit la *Las Fierbinți* și regret cînd agenda cîte unei seri mă împiedică s-o fac. Dezamăgit n-am fost niciodată, deși, inevitabil, nu toate episoadele sînt la aceeași înălțime. „Cum?“ – sare cîte un snob, care mă socotește „om serios“, abonat pe viață numai la Noica sau Kant. „Te uiți la așa ceva?!“ Am văzut, de altfel, și forumiști „dezgustați“ de brutalitatea neaoșă a replicilor, de peisajul sordid al ruralității autohtone: oameni „fini“, cu gusturi estetice greu de satisfăcut, născuți doar pentru Sofocle și Shakespeare (deși le mai scapă și cîte o telenovelă…). Îmi pare rău să-i dezamăgesc. Sînt de părere că *Las Fierbinți* bate majoritatea serialelor – mai mult sau mai puțin „haioase“ – ale unor producători români sau străini „pretențioși“. (Sînt gata să fac amendă onorabilă doar în favoarea cîtorva puține reușite din aceeași categorie, care m-au distrat copios: *Seinfeld* și *Friends).* Așa că, da, mă uit la *Las Fierbinți!* Rîd sănătos, mă înduioșez de candorile și mizeria satului contemporan, contaminat vag și de confuze zvonuri „capitaliste“, dar și de „moșteniri“ seculare. Totul e amuzant și trist, vital și deșucheat, șarmant și bezmetic. O excelentă reflecție despre cum arată „modernitatea“, transplantată în pămîntul reavăn al provinciei regățene. Cred că și Caragiale s-ar fi distrat. Spectacolul e, în același timp, aerisit și înecăcios, vesel și deprimant. Personajele au un profil acut, fără caricaturizare, fără clovnerie, fără „subtilități“ la modă.

Esențial este aportul de admirabilă profesionalitate al întregii echipe. O profesionalitate fără „fițe“, fără obsesia de a se pune în valoare. Toți actorii mi se par desăvîrșiți și simt nevoia să-i omagiez pe fiecare în parte: ebrietatea metafizică a lui Celentano (Adrian Văncică), șmecheria țanțoșă a primarului Vasile (Gheorghe Ifrim), bonomia suspicioasă a lui Bobiță (Mihai Bobonete), aplombul tont al lui Dorel (Mihai Rait Dragomir), inocența stupidă a lui Robi (Leonid Doni), pitorescul de gang al lui Giani (Constantin Diță), bădărănia *bon enfant* a lui Firicel (Cuzin Toma),

Îmi place să contemplu cu o furie duioasă firea și isprăvile conaționalilor mei.

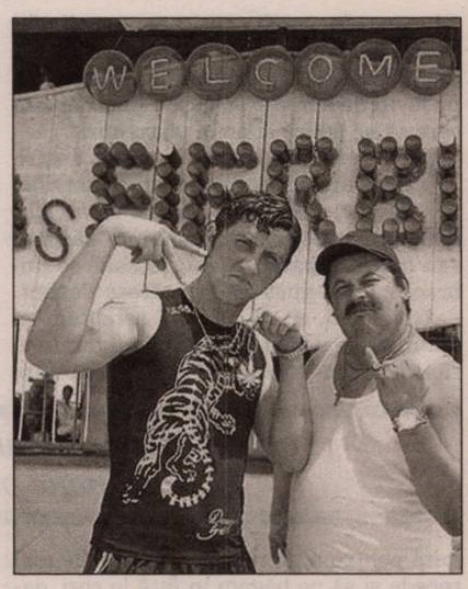

Aspirinei (Mirela Oprișor), echivocurile cochete ale Dalidei (Ecaterina Țugulea), perplexitățile nubile ale Gianinei (Anca Dumitra). Nu mai vorbesc de episoadele în care percepem călcătura grea a unor meseriași prestigioși, ca Maia Morgenstern sau Horațiu Mălăele, intrînd în joc, fără vedetisme, mereu „în personaj“, inegalabili. Nici aparițiile pasagere, secundare, ale altor „eroi“ și „eroine“ (nu le știu numele decît întîmplător, pe acela al Mariei Junghietu, de pildă) nu coboară ștacheta. Pe scurt, o perfectă îmbinare de înzestrare nativă și creativitate, pentru care toți protagoniștii merită aplauze.

Scenariul este, mai întotdeauna, bine scris și ingenios (Mimi Brănescu, Bogdan Mirică), regia – ireproșabilă (pentru că e de o abilă discreție): Dragoș Buliga, Constantin Popescu. Aferim! Mă simt bine să știu că avem o asemenea „rezervă de cadre“, pe lîngă ceea ce strălucește, în chip legitim, desigur, pe podiumul marilor premii și distincții naționale și internaționale.

Am picat, din întîmplare, pe un interviu televizat cu dl Mimi Brănescu și am înțeles mai bine una dintre „sursele“ care pot explica reușita serialului. Rareori am văzut un artist mai decent ca exprimare și atitudine, mai puțin egolatru, mai „normal“, mai inteligent situat față de vocația sa. Prezența lui iradia modestie și umor, bună așezare în propriul talent și în propriile limite, o exemplară concentrare pe lucrul bine făcut și o rară lipsă de ostentație genialoidă. Am mari așteptări cu privire la evoluția sa.

Încă o dată: mă uit la *Las Fierbinți!* Fiindcă îmi place să contemplu cu o furie duioasă firea și isprăvile conaționalilor mei, să fac haz de necaz, să pariez pe inocență acolo unde evidența vorbește mai degrabă despre sminteală. Îmi place să contemplu „nebunia lumii“ și charisma ei indescifrabilă. Îmi place să mă bucur de talentul, autenticitatea și munca asiduă a unor admirabili profesioniști.

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Curcani, porci și șobolani

În 2013 am scris articolul de mai jos despre porci și curcani, un articol pe care l-aș fi putut scrie la fel de bine și în 2016, cu atît mai mult cu cît am trăit de atunci și experiența de a fi „Iexcelență".

Citesc N.N. Taleb, *Antifragil*. Taleb explică, în stilul său caracteristic, de ce ar trebui să evităm să fim curcani. Curcanii (cel puțin la americani) sînt bine îngrijiți, primesc tot ce au nevoie și se îngrașă în mod constant. Starea lor de confort și bunăstare crește predictibil de pe o zi pe alta. O evoluție constantă, aproximativ lineară, spre mai bine. Cei care îi hrănesc sînt prietenoși cu ei și de încredere. Asta pînă cînd îi taie. M-am tot gîndit că la noi, în Românica, curcanii ăștia sînt rari, căci noi sîntem mult mai interesați de porci. Societatea noastră are – în mod evident – înclinație pentru porci. Sîntem mult mai mult porci decît curcani.

Deși credem că trăim prost, totuși nivelul nostru de trai, comparativ cu media pe glob, este mult, mult mai bun. Avem berica, grătărelul și ne permitem măcar „neșteKFC, McDonald's, cartofi prăjiți sau cîte o șaorma cu de toate. Canalele de televiziune, politicienii și vedetele noastre ne oferă rahatul, mizeria sau noroiul necesare pentru a ne răcori și a ne simți un pic mai bine după ce i-am înjurat pe unul sau pe altul. Votăm politicieni corupți și guităm tare că sînt corupți, apoi ne lăfăim cu ceva de băut sau de molfăit uitîndu-ne la Antena 3, România TV sau Realitatea (că OTV-ul nu mai e) și „citim" pozele din tabloide. O bună parte dintre noi speră deschis – iar alții în secret – că, poate, la un moment dat, or să cîștige și ei ceva, la fel cum o fac porcii politici sau porcii afaceriști din tranzacțiile cu statul. Dacă nu noi, măcar rudele sau prietenii noștri să fie loviți de noroc și să facă o șmechereală care să ne aducă și nouă „succesuri".

Avem însă și noi curcanii noștri. Curcanii ascultă Radio Guerrilla, citesc filozofie, *Dilema veche*, *Kamikaze* sau *Cațavencii,* mănîncă sănătos sau măcar organic, se duc la sală, se îmbracă cu bun-gust și se văicăresc elegant.

Atît porcii, cît și curcanii așteptăm ca statul să ne dea și nu facem mai nimic ca să schimbăm statul. Continuăm să dăm mită pentru a ne rezolva problemele mai repede și să ne băgăm în față la cozi, dacă avem ocazia sau tupeul. Pupăm în dos autoritatea dacă o întîlnim, deși o înjurăm pe la spate de toți morții sau măcar o disprețuim cu spume. Problema e aceeași și la curcani, și la porci. Ne obișnuim cu situația pînă cînd ne vine rîndul la tăiere. Porcul sau curcanul politic e mai abil, cîteodată un pic mai sofisticat, dar și el are aceeași problemă. Va fi în cele din urmă înjunghiat, dacă nu chiar sacrificat (Năstase este cel mai bun exemplu).

Societatea noastră are – în mod evident – înclinație pentru porci.

Taleb crede că trebuie să ne ferim de confort dacă vrem să avem succes. Cu cît mai multe șocuri, cu atît mai bine. Șocurile nu înseamnă sacrificiu. Eu urăsc ideea sacrificiului. Mi se pare stupidă și demotivantă denumirea de „generație de sacrificiu". Nu am chef să fiu generație de sacrificiu, eu vreau să fiu în generația de neporc și necurcan. Pentru asta sînt necesare cîteva lucruri:

- Eu însumi să fac ceva substanțial ca să schimb societatea asta. La fel de substanțial pe cît aș vrea să facă cineva pe care mi-aș dori să îl aleg să mă reprezinte.
- Să sprijin oamenii care fac ceva bun. Nu pe Facebook sau Second Life, ci în realitate.
- Să eliminăm ambiguitățile din politică. Să cerem de la cei pe care îi votăm să ne arate ce au făcut în mod concret înainte de a ne spune ce or să facă. Să îi ajutăm pe cei care ne plac fiind critici cu ei.
- Să încercăm să sprijinim sau să ajutăm la crearea unei prese independente și necoruptibile. Știu că sună aberant pentru mulți, dar asta e din cauza dependenței create de statutul de porc sau curcan.
- Să ne gîndim împreună și să mai adaugăm niște lucruri care să facă posibilă promovarea meritocrației de către sistemul de învățămînt și cel administrativ și să ne punem pe treabă.

Pe lîngă că sînt porc cu ambiții de curcan, mai sînt și cioară. De primele două sper să mă vindec urmînd tratamentul de mai sus, de ultima nu am cum – e de la mama.

Azi am citit despre șobolanii de abator. Șobolanii de abator sînt mai mari, mai vicleni și mai puternici decît șobolanul tipic. În cazul în care nu au acces la mîncare, vor încerca să roadă tot ce este posibil pentru a ajunge la sursa de hrană. În Statele Unite a existat practica de a avea camere speciale pentru șobolani, unde aceștia primeau resturile de la animalele tăiate. Cantitatea de hrană era limitată, iar în condițiile în care se observa o creștere a numărului de șobolani se impuneau restricții. Scăderea cantității de hrană trebuia făcută însă treptat și cu mare atenție, în așa fel încît să nu ducă la o creștere a agresivității șobolanilor, ci doar la un control al populației existente. Pentru a-și păstra porțiile cu care erau obișnuiți, șobolanii mari nu ezitau să mănînce puii de șobolani.

De cele mai multe ori abatoarele reușeau să mențină un număr relativ constant de șobolani care erau hrăniți zilnic, prevenind astfel pagube importante și posibila infestare a cărnii. Camerele de șobolani erau mult mai rentabile decît investițiile uriașe în cuști enorme de sîrmă groasă care să protejeze camerele frigorifice și eventual camerele unde avea loc sortarea cărnii. Se evitau astfel atît pagubele structurale (șobolanii distrugeau cabluri, uși, sistemele de canalizare, zidurile camerelor frigorifice), cît și costurile foarte mari de deratizare.

Așa că, pe lîngă porci și curcani, avem și problema șobolanului politic. Problemă care se acutizează pe zi ce trece.

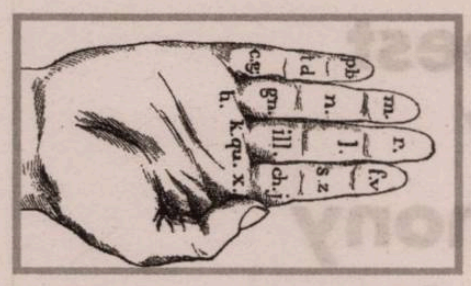

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Prelecțiuni consternate

Profesorul de hermeneutică Valerică Barbăroșă reprezenta, în lumea academică, un „caz". Deși cu un debut bun în anii '70, cînd fusese remarcat de corifeii vremii și reținut asistent la Filozofie, treptat, el s-a complăcut într-o carieră mediocră. Probabil că, pe de o parte, excesele ceaușiste avuseseră o oarecare vină aici. Înainte de 1989, ne aflam în situația ridicolă (dacă nu ar fi fost mai întîi disperată) în care nici un universitar nu mai putea trece de poziția de lector. Ca atare, Barbăroșă se va fi simțit demotivat. Prezumtiv, nu mai vedea în scris și în publicat priorități absolute. Considera pesemne că simplul exercițiu didactic îi ajungea. Pe de altă parte însă, un observator atent al comportamentelor ar fi realizat imediat că principalul responsabil pentru starea lui rămînea Valerică însuși. În ciuda inteligenței native și a capacității analitice, hermeneutul nu reușea să-și depășească predispoziția structurală pentru contemplația sterilă. Cu alte cuvinte (mai puțin eufemistice), omul nostru se dovedea comod, era carevasăzică un leneș fără pereche. Atît de leneș, încît nu-și scrisese nici măcar cursul personal (susținea disciplina Hermeneutică în virtutea faptului că devenise totuși conferențiar, în nebunia din 1990, „la grămadă", cu un dosar ce ar fi justificat, dificil, chiar și calitatea de lector!). Absența cursului a și declanșat, în fond, epopeea profesorală a lui Barbăroșă și asupra ei aș vrea să mă opresc, pe scurt, în cele ce urmează.

Valerică sosea la ore cu vrafuri de cărți sub braț, din care lectura studenților, pe sărite, timp de două ore. Te-ai fi putut întreba dacă bietul conferențiar suferea într-un așa hal de apatie, încît nu se mai arăta apt (cel puțin) pentru minimul efort de a-și face niște notițe în prealabil. Răspunsul ar fi însă tulburător. Personajul se prezenta astfel la curs întrucît nu găsise nu energia să producă o benignă compilație hermeneutică, pe baza volumelor în chestiune, ci însăși dispoziția să le citească. Maestrul descoperea, prin urmare, misteriosul conținut filozofic al tratatelor concomitent cu discipolii săi. Nici asta, să zicem, nu „ar spăria gîndul" cu adevărat, știut fiind că fauna academică este amplă și extrem de variată. Problema deriva din atitudinea instructorului-filozof față de volumele pe care le căra, aparent, cu înverșunare, la întîlnirile paideice din amfiteatre, de-a lungul fiecărui semestru. Silabisindu-le acolo, în sala de curs, Barbăroșă realiza, subit, că *nu e de acord* cu ipotezele lor de lucru. Mai precis, domnul Valerică dezvolta epifania incongruenței ideatice dintre el și autorii lecturați *ad-hoc*. Intra adică în polemică directă cu materialul expus studenților pentru învățare (și formare ulterioară!). Ce mai, conform unui raționament elementar, trebuie să recunoaștem că profesorul dezavua atunci, public, propriul său „curs". „Autorul" își ucidea așadar „creația" și nu invers, cum sînt, de regulă, tentați să creadă loialii ideologiei structuraliste.

Acest paradox a făcut din Valerică Barbăroșă un „caz". Un „caz" demn de exploratorii teritoriilor obscure ale psihicului, specializați, în plus, pe impulsurile schizoide. La început, conferențiarul izbucnea în rîs, citind pasaje din cărțile pe care și le trîntea, literalmente obosit, pe catedră. În timp, chicotelile s-au transformat în hohote nestăvilite. Nu după multă vreme, au apărut și comentariile iritate, scăpate de sub controlul politeții academice. „Asta-i idiot, frate! Confundă transcendența cu imanența. Un dobitoc!", striga, pe nepusă masă, hermeneutul. „Băi, cocălarule, interpretarea nu-i prezentare, băi! Poate doar în Medicină, uăi, Cocoșilă! Da' tu ești filozof, nu medic! Ori măcar te pretinzi! Vită încălțată!", urla altădată Valerică de se cutremurau ferestrele amfiteatrului. „La oi cu voi, troglodiților, nu în aule universitare! Sînteți niște neisprăviți! Niște marțafoi cu pretenții. Fac ceva pe știința voastră!", puteau, de asemenea, auzi, cu claritate, învățăceii din gura maestrului lor. Uneori, auzeau chiar și ce „face" maestrul pe „știința" sărmanilor autori și priveau de aceea, înspăimîntați, unul la altul. Coleric, efervescent în epifanii intelectuale, diatribic și agitat, profesorul reușea, la cursuri, să-și învingă blazarea, letargia care-i guvernase cariera, să fie deci, în sfîrșit, „productiv", din punct de vedere universitar. Detaliul nu a scăpat colectivității. Se vorbea insistent, în Facultate, despre noul *look* intelectual al colegului de la Hermeneutică.

„Decedatul", după o vorbă faimoasă a lui Harold Bloom, „revenise la viață", apaticul învățase, impredictibil, regulile dinamicii. Așa transformare nu mai avusese loc în Universitate niciodată. Decanului i-a venit o idee strălucită. „Ce-ar fi", a spus el într-o ședință a Consiliului Profesoral, „dacă am instala camere de luat vederi în sălile unde are curs domnul profesor Barbăroșă? Prețioasa sa activitate academică ar fi tezaurizată. L-ar ajuta, fără îndoială, și la o eventuală promovare pe postul de profesor. Măcar acum, înainte de pensie." Zis și făcut. Tehnologiile s-au pus, energic și rapid, în mișcare. În concluzie, prelecțiunile consternate ale conferențiarului cîndva steril există astăzi, înregistrate pe zeci de DVD-uri, în arhiva secretariatului de la Filozofie. Un semnal cultural către posteritate. Și un indiciu că Ferdinand de Saussure se poate naște oricînd, fie și în amurgul multicolor al postmodernității, drept *Ferdinand de Friptiur*.

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Prăbușirea URSS: cum stăm după 25 de ani

A cum 25 de ani, republicile componente ale Uniunii Sovietice își declarau rînd pe rînd independența, într-un turbion uriaș, stîrnit de puciul ratat al conservatorilor împotriva lui Gorbaciov. (Cu precizarea că, în statele baltice, mișcarea pro-independență începuse cu mult mai devreme.) După puciul din august, locuitorii din fostul spațiu sovietic au înțeles imediat că sistemul sovietic nu mai putea furniza reformele așteptate, că libertățile cîștigate în anii din urmă – începînd chiar cu reformele lui Gorbaciov – nu mai puteau fi garantate. Dar, mai presus de toate, nimic nu mai putea opri valul de emancipare națională, din statele baltice pînă în cele ale Europei Centrale. Este adevărat, chiar la sfîrșitul anilor '80, cu toată politica de omogenizare forțată, specifică regimurilor comuniste, discrepanțele din cadrul imperiului erau uriașe. Doar forța era aceea care putea ține Tallin și Dușanbe, de exemplu, în aceeași țară.

Astăzi, între succesul economic, democratic și social al statelor baltice (singurele din fosta URSS care au trecut cu adevărat în spațiul politic al Occidentului) și restul, prăpastia este încă mai adîncă decît în anii prăbușirii comunismului. Dar astăzi, la 25 de ani de la puciul din august, aceleași state baltice resimt mai puternic decît oricînd amenințarea Moscovei. Și își văd amenințat, mai mult ca niciodată, statutul de parte a Occidentului. Umbra Asiei Centrale se simte tot mai tare, la Vilnius, Riga și Tallin. Bine, multe state ex-sovietice nici nu și-au propus să o ia spre Vest, alegînd (e un fel de a spune) să se transforme în tiranii bazate pe resurse energetice – din Azerbaidjan pînă în Turkmenistan, Kazahstan sau Uzbekistan. Desigur, aici putem include și Rusia, care, fiind totuși Rusia, merită o discuție separată. Dar restul? Un sfert de secol a fost mai mult decît o „fereastră de oportunitate" pentru statele care, cel puțin teoretic, și-au propus și încă își mai propun să o ia pe calea democrației de tip occidental. A fost o epocă, și încă una pierdută.

Ucraina, cu un naționalism fervent în zona de vest, dar și cu un spațiu al „cetățeanului sovietic" în estul industrializat, cu un mare potențial agricol și cu o piață de 45 de milioane de locuitori, părea un candidat cu șanse reale. A pierdut un sfert de secol, cîtă vreme sistemul ei politic nu s-a scuturat de cele două pietre de moară ce o țin și azi în „zona gri": influența Moscovei și, poate în primul rînd, corupția clasei politice, a ceea ce în regiune se cheamă oligarhie. Conform datelor FMI, în 1990, în materie de PIB/locuitor, Ucraina se situa la 90% în raport cu Polonia. Azi, este la 35%. Ceea ce arată clar care a fost drumul corect.

Situația nu este cu mult diferită în Republica Moldova. Doar că, în Republica Moldova, problema identitară se pune încă și mai acut decît în Ucraina, alături de corupție și influența Moscovei. Dincolo de Marea Neagră, Georgia, cu toate reformele liberale din ultimul deceniu și cu orientarea constantă către Occident, rămîne o victimă a geografiei. Prea departe de Europa, prea aproape de Rusia. Cît despre Armenia, aceasta nici nu și-a propus mai mult decît să rămînă în preajma Rusiei.

Dar poate că evoluțiile din vastul spațiu ex-sovietic ar fi fost altele dacă Rusia însăși, de departe statul-pivot al regiunii, ar fi devenit un exemplu de succes. Sau, mai bine zis, un exemplu de succes în direcția democratizării și liberalizării. Numai că haosul economic și social a fost înlocuit de „verticala puterii" din sistemul Putin. În linii mari, sistemul nu se deosebește prea mult de cel al republicilor central-asiatice: o tiranie bazată pe resursele energetice. Adevărat este că libertățile din anii '90, menținute mai mult sau mai puțin în prima decadă a anilor 2000 sub Vladimir Putin, plus investițiile occidentale care au văzut în Rusia un nou Eldorado, plus veniturile uriașe din vremea petrolului scump, au contribuit la apariția unei clase mijlocii în Rusia și au dat iluzia unei prosperități, posibilă și în cadrul unui sistem cu tot mai clare tendințe autoritariste.

În Rusia s-a produs un fenomen ciudat: un pact nescris între regimul tot mai autoritar și clasa de mijloc – adică acea forță care peste tot în Europa de Est a condus la reforme, la democratizare și liberalizare. Clasa de mijloc din Rusia a abdicat de la acest rol – sau a fost forțată de Kremlin să abdice. Putin a fost lăsat să-și construiască statul autoritar și sistemul său de propagandă și dezinformare, clasa mijlocie fiind, în schimb, lăsată în pace să meargă la cumpărături în Europa de Vest. Sancțiunile economice și căderea prețului petrolului au lovit, bineînțeles, în clasa de mijloc a Rusiei, care și-a văzut veniturile grav amputate în urma devalorizării rublei și a creșterii prețurilor la produsele de bază, din cauza embargoului. Însă posibilitățile de reacție sînt astăzi drastic limitate tocmai de întărirea autorității lui Putin. Asta, în cazul în care membrii clasei de mijloc rusești chiar ar dori o schimbare sau dacă nu cumva au fost în mare parte îmbătați de propaganda de la Kremlin.

La 25 de ani de la valul de independență, politica de revanșă a Kremlinului găsește fostele state sovietice în situații mai dificile decît, poate, și-ar fi imaginat în momentele de efuziune națională. Rusia pare acum a căuta un *casus belli* împotriva Ucrainei, după ce în ultimii doi ani a acumulat cantități impresionante de armament, a transferat un număr uriaș de trupe la frontiera de vest și a transformat Crimeea într-o uriașă bază strategică. Iar Occidentul, slăbit de propriile orbiri și orgolii și mai dezbinat ca niciodată, se întreabă astăzi dacă nu cumva pregătirile de război îl vizează și pe el.

Să recunoaștem, un bilanț mai degrabă amar, la 25 de ani de la căderea URSS.

__Ovidiu Nahoi__ este redactor-șef la RFI România.

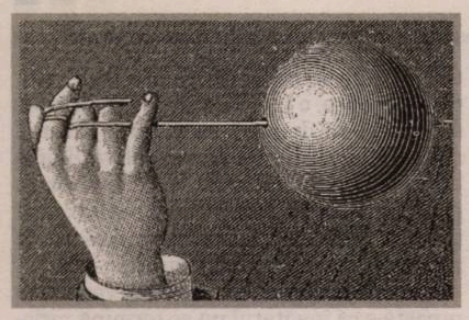

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Interdicții

– la școală și la plajă –

■ Vara 2016 aduce o nouă intrare în dicționar: *burkini*. E o creație vestimentară inventată acum vreo zece ani de un designer australian de origine libaneză, Aheda Zanetti. E un soi de *deux-pièces* realizat de regulă din materiale de culoare închisă care acoperă cam tot corpul, inclusiv capul. Denumirea acestei ținute amintește de *burka* și de *bikini*, deși e clar că accentul cade mai degrabă pe primul termen. Era un fenomen marginal care a căpătat, brusc, o atenție publică, după ce autoritățile orașului Cannes, apoi și din alte localități de pe litoral, au interzis purtarea acestei ținute. După cum se știe, Franța a interzis prin lege purtarea vălului integral ca o măsură de securitate (pentru a facilita identificarea persoanei) și nu ca o limitare a libertății de practicare a religiei. Și purtarea vălului integral în școală fusese interzisă, cu ani în urmă, printr-o altă lege, menită să întărească laicitatea sistemului public de educație. Interzicerea *burkini* are însă o cu totul altă motivație. După cum a explicat primarul orașului Cannes, „o ținută de plajă care semnifică în mod ostentativ apartenența religioasă, în vreme ce Franța și lăcașurile ei de cult sînt ținte ale teroriștilor, poate genera un risc de tulburare a ordinii publice". Interzicerea *burkini* ar fi deci o măsură de prevenire a tulburării ordinii publice. Sau, poate, expresia fricii, a unei neputințe, a respingerii unor simboluri cu rezonanță negativă (în ochii autorităților). Polemica pe tema interdicției acestei ținute vestimentare trece dincolo de conjuncturile locale: e vorba despre corpul femeii ca un cîmp de luptă într-o dispută identitară. Pînă și premierul Manuel Valls a intrat în această dezbatere, susținînd că *burkini* a „înrobit" femeile. Cît despre creatoarea *burkini*, Aheda Zanetti, aceasta a spus că nu s-a gîndit la *burkini* ca la un simbol al femeii musulmane. „Am eliminat vălul musulman, simbolul femeii musulmane, și l-am înlocuit cu o glugă, o piesă pe care am integrat-o culturii și stilului de viață din Australia. *Burkini* e pentru toate femeile, indiferent de rasă, religie, formă, culoare sau orice altceva. Femeile ar trebui să aibă dreptul să aleagă cum se îmbracă și nu cred că acest drept le poate fi luat." Are dreptate – cel puțin în contextul actual și occidental. În lumea musulmană nu e sigur dacă femeile chiar aleg cum se îmbracă și nici dacă se gîndesc să meargă la plajă. Ce e sigur, însă, e că tot mai multe femei occidentale susțin dreptul democratic de a alege cum se îmbracă. Adică *burkini*.

■ În Germania, o nouă speță legată de purtarea vălului islamic aduce noi argumente celor care susțin interzicerea prin lege a *niquab*-ului. O elevă a unui liceu cu program seral a fost dată afară de la cursuri pentru că a refuzat să-și înlăture vălul la intrarea în școală. În legislația germană nu există o interdicție explicită, ci doar norme sau proceduri adoptate la nivel local. Eleva a cerut în instanță să fie readmisă la cursuri, invocînd libertatea religioasă – un argument puternic într-o țară precum Germania. Dar oare poți invoca libertatea religioasă cînd la școală se presupune că mergi ca să înveți, nu ca să te rogi? Putem reduce islamul doar la o serie de gesturi și comportamente, precum acoperirea feței? Este vălul integral parte esențială a credinței? Disputa despre statul de drept și libertatea religioasă s-a tranșat simplu printr-o decizie a instanței, care a dat cîștig de cauză școlii. Eleva nu s-a mai prezentat la proces pentru a-și susține punctul de vedere: dacă ar fi făcut-o, avocații ei ar fi deschis, cu siguranță, o dispută interminabilă despre drepturile și libertățile garantate de Constituția Germaniei. Polemica e încă vie în spațiul public. Însă la nivel politic se pare că s-a ajuns la un acord: se proiectează deja o legislație unitară, federală, cu privire la interzicerea vălului integral.

În lumea musulmană nu e sigur dacă femeile chiar aleg cum se îmbracă și nici dacă se gîndesc să meargă la plajă.

© wikimedia commons

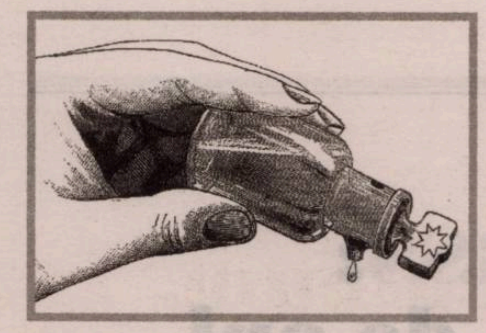

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Dulcea lentoare: agale și alene

Seriile de sinonime, contextele tipice și conotațiile afective ale cuvintelor nu lasă loc de îndoială: în imaginea noastră despre lume, așa cum se reflectă ea în limbă, ritmul de viață lent e bun, iar graba e rea. Adverbele care caracterizează mișcarea lentă – *agale, alene, domol, lin* etc. – sînt numeroase și apar mai ales în contexte care le actualizează conotațiile pozitive. Sensul lor e inerent evaluativ: dincolo de ritmul într-un interval de timp, este evocat și efectul emoțional pozitiv al lipsei de grabă. Doar termenul cel mai general și mai ambiguu – *încet* – e neutru și adesea negativ *(prea încet);* dar și de la acesta s-au format două diminutive afective – *încetinel* și *încetișor* –, iar repetarea anulează implicațiile negative, evocînd o progresie prudentă și înțeleaptă *(încet-încet). Iavaș,* de origine turcă, adesea repetat *(iavaș-iavaș),* e popular, simpatic, vag ironic.

Pentru *agale* (împrumut din greacă, din cuvîntul *agalia*, avînd același sens), dicționarul academic *(Dicționarul limbii române,* DA, Literele A-B, 1913) oferea o explicație subtilă, așa cum nu au mai avut curajul să propună dicționarele ulterioare, ale căror definiții seci, tehnice, au ignorat conotațiile emoționale ale cuvintelor: „*agale* stă totdeauna în legătură cu verbe care exprimă o mișcare, arătînd că mișcarea aceasta se face «încetinel, cătinel, domol», dar exprimînd în același timp și un oarecare grad de nepăsare, de lipsă de grijă, nu însă și o lipsă de interes, de scop (ca «în dorul leIii»)". De fapt, și Hasdeu, în primul volum din *Etymologicum Magnum Romaniae* (1887), semnalase încărcătura pozitivă a cuvîntului *agale,* considerînd că forma sa sonoră are chiar o valoare imitativă, sugerînd „mișcarea lenevoasă": „sinonim cu *încetinel* sau *încetișor*, dar cu o nuanță de plăcere sau mulțumire care îi este proprie". Cu ecouri literare balcanice („pași agale / cu pașale"), cuvîntul are un aer familiar și glumeț, doar ușor învechit.

În cazul lui *alene* este evidentă „ameliorarea" semantică produsă de atitudinea pozitivă față de încetineală: termenul e compus din prepoziția *a* și substantivul *lene*, dar nu mai păstrează trăsăturile negative asociate, din punct de vedere social și moral, cu lenea. În dicționarele mai vechi apar unele note negative în definiția adverbului – sub influența etimologiei sau pentru că într-adevăr sensul termenului nu era întru totul cel de azi: în DA, *alene* înseamnă „într-un mod lipsit de vioiciune, trădînd lene, cu lene". Cuvîntul era totuși utilizat în poezie, chiar cu decenii în urmă, în imagini în care lentoarea nu avea nimic condamnabil; dimpotrivă, sugera liniștea și grația, în mișcările umane („Te urmărește săptămîni / Un pas făcut alene", la Eminescu) sau naturale („Fumul alb alene iese / Din cămin", la Coșbuc). Îndepărtarea treptată a lui *alene* de condamnabila lene se poate măsura prin compararea diferitelor dicționare. Într-unul general, din 1955 *(Dicționarul limbii române literare contemporane,* DLRLC), *alene* pare să penduleze între trăsături mai curînd negative și unele mai curînd pozitive „într-un ritm încet, trădînd lene; fără grabă, fără vioiciune"; peste jumătate de secol, constatăm că au dispărut trăsăturile negative (lenea și lipsa de vioiciune), *alene* fiind definit ca „într-un ritm încet, fără grabă" (DEX).

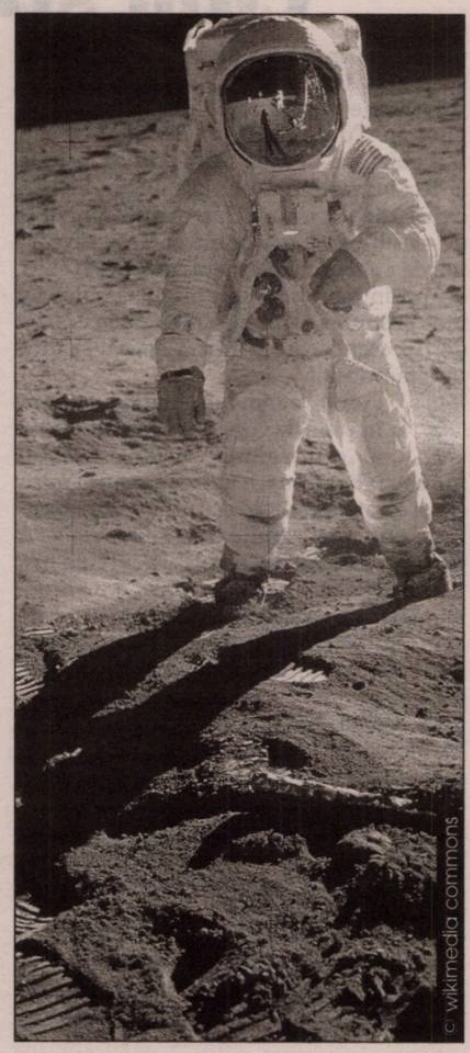

Ambele cuvinte sînt marcate poetic-literar și sînt folosite azi într-un mod ușor ironic, în combinație cu verbe de mișcare *(a merge, a se plimba, a trece, a intra, a urca, a pleca* etc.) – „Cine merge *agale* pe autostrada spre mare? Iaca o turmă de oi!" (click.ro, 12.12.2013); „își plimba, *agale,* cîinele în lesă, cînd a pățit-o, destul de grav" (libertatea.ro, 22.08.2016); „unii s-au plimbat *alene* pe alei" (bistriteanul.ro, 20.17.2014), – chiar în indicații privind distanțele: „10 minute de mers *agale*" (booking.com), „aproape trei ore de mers alene" (carpati.org). Uneori, apar și în contexte figurate, în care nu e vorba de o deplasare în spațiu – „*Agale, agale,* registrul agricol ajunge și în mediul virtual" (mesagerul.ro, 24.03.2015) –, sau în care conotația ironic-literară contribuie la tonul glumeț al textului: „leul dă *alene* din coadă" (paginadebanci.ro). În pagina de publicitate a unei crescătorii ecologice, puiul ideal este prezentat ca fiind „crescut *agale*".

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

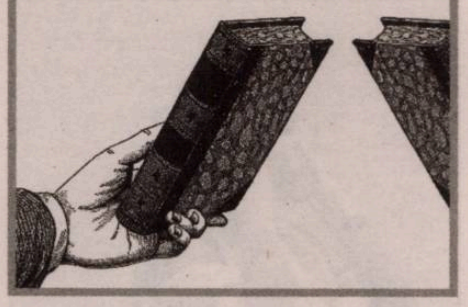

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Două vești

Pentru mine, unul dintre lucrurile cele mai de preț a fost dintotdeauna libertatea. Și cînd spun asta, nu mă gîndesc la o lume în care orice e permis – asta e, din punctul meu de vedere, libertatea naivilor. Mă gîndesc, însă, la o lume care te lasă să alegi.

În perioada formării mele, n-am prea avut parte de așa ceva. Intrai automat la grădinița și la școala din cartier. La sfîrșitul clasei a VIII-a, te ciocneai de prima mare încercare – decisivă, de multe ori. Dacă îți supraevaluai forțele – sau dacă aveai ghinion, cum se mai întîmplă – și te înscriai la un liceu la care picai la admitere, erai după aceea repartizat pe locurile rămase vacante, acolo unde mai nimeni nu și-ar fi dorit să învețe. Picat cu o medie de peste 9, ajungeai între colegi admiși și cu 5. Într-a IX-a aveai de ales între real și uman – acesta din urmă, de regulă, loc de refugiu pentru cei supărați cu matematica, unde se mai nimereau totuși și cîțiva ciudați, pasionați de citit. La sfîrșitul liceului, două variante. Cea fericită: intrai la facultate. Dacă nu, treceai, ca băiat, pe varianta doi: armata de 18 sau, dacă erai încă și mai ghinionist, de 24 de luni. Iar la facultate nu aveai voie, firește, să te înscrii decît într-un singur loc. Ruletă rusească. După încheierea studiilor universitare, venea repartiția. Erai obligat să alegi, în funcție de media de absolvire, dintr-o listă de posturi – toate proaste, împrăștiate prin colțurile țării. Cu ce te nimereai trebuia să te împaci pentru cel puțin trei ani – stagiul navetist, de care nu scăpai decît cu pile tari în nomenclatura de partid și de stat. Dacă vreun milițian zelos te oprea pentru vreo traversare neregulamentară a străzii și erai într-atît de fraier încît să îi dai buletinul de identitate, te puteai trezi că îți pune pe loc ștampila de schimbare a rezidenței – și-atunci, adio revenirea în orașul natal! Cum să nu visezi șansa de a avea mai multe opțiuni? Și, pe de altă parte, cum să nu pui suflet și încrîncenare în fiecare alegere, dramatică, pe care erai constrîns să o faci?

Cînd mă întîlnesc cu studenții proaspăt admiși la Litere, la începerea fiecărui an universitar, am să le transmit două vești: una bună și una proastă. Cea dintîi, cea bună, e că școala s-a terminat. Nimeni nu mai e de amendat și nici măcar de blamat pentru „abandon școlar", dacă nu vrea să meargă la universitate. Posibilități de opțiune sînt cîte vrei – nici una ultimativă. Intrarea la facultate este – sau ar trebui să fie, în ciuda practicii curente a nenumărați candidați de a-și depune dosarele în cîte șapte locuri deodată – o alegere liberă. Vestea cea proastă e, din păcate, aceeași. Alibiul obligativității dispărut, încep dificultățile libertății.

Aud, mai ales din partea părinților, aceeași veșnică întrebare: „Ce «iese» un student de la Litere?" Uneori îmi vine să răspund, exasperat: „Iese ce a intrat!" Fiindcă, într-adevăr, „iese" din facultate cu totul altfel studentul motivat și interesat să învețe, să se formeze, față de cel care vrea doar să capete, cît mai ușor și cît mai ieftin, o bucată galbenă de hîrtie cu antet ministerial. Și am convingerea că, cel mai adesea, această diferență va „face diferența" și mai departe, în viața absolvenților.

E, din punctul meu de vedere, o neînțelegere flagrantă în a percepe instituțiile de învățămînt superior ca pe fabrici de forță de muncă. Chiar și în cazul unor specializări cu o orientare profesională apăsată – ca medicina sau dreptul, de pildă – ideea că acestea ar trebui să funcționeze ca niște „școli de arte și meserii" mi se pare deplasată.

Și atunci? Este, poate, una dintre cele mai dificile probleme cu care are de-a face comunitatea academică a zilelor noastre – nu numai în România. Aceea de a găsi soluții pentru a forma atît specialiști de vîrf în diferitele domenii ale cunoașterii, cît și absolvenți apți să facă față unei piețe de muncă fluide, în permanentă și imprevizibilă schimbare. Buna așezare a celor trei cicluri de învățămînt – licență, masterat, doctorat, fiecare cu ținte specifice –, o mai largă și mai flexibilă ofertă de aplicații practice, o modificare de profunzime a strategiilor de predare și, nu în ultimul rînd, o mai mare angajare a motivațiilor și intereselor individuale ale studenților pe parcursul studiilor sînt cîteva dintre reperele „deschiderii" universității către lumea prezentului și a viitorului.

Pentru absolvenți am tot două vești. Cea proastă e că învățatul nu se termină niciodată. Se modifică, însă, uneori radical, felul de a învăța. Cînd eram în ultimul an de facultate, ni se cam acrise tuturor de atîta studiu. După un an de „viață adevărată", învinețiți de toate bușiturile pe care ni le oferea lumea din jur ca învățătură de minte, plîngeam după vremurile din studenție. Azi, prăpastia dintre „înăuntru" și „afară", dintre educație și existență, nu mai e așa de adîncă. Mulți studenți se angajează încă dinainte de a-și lua diploma. Alții se gîndesc s-o facă și întreabă cum e mai bine. Nu cred în rețete aplicabile oricui. În ambele cazuri sînt și avantaje, și dezavantaje, lesne de intuit. Depinde de fiecare cum va ști să le balanseze.

Vestea cea bună, cum cred că bănuiți, e tot aceeași. Gena învățării nu se atrofiază cu una, cu două. Iar dacă veți simți că așa ceva începe să vi se întîmple, e cazul, cred, să vă întrebați ce se petrece cu viața voastră. Aveți toată libertatea s-o faceți.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

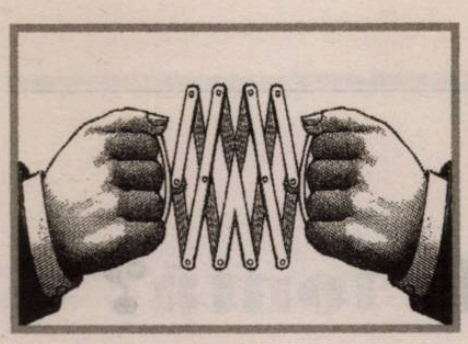

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Cînd scoteam un album, era **sărbătoare**“

– dialog cu membrii trupei HOLOGRAF –

Pe 28 august, ***Holograf*** *va oferi, la Festivalul* Dilema veche *de la Alba Iulia, un concert unic, realizat special pentru această ocazie. Așa încît am început discuția cu membrii trupei de la acest concert. Și-am continuat cu povești de altădată.*

Cum va fi concertul de la Alba Iulia?

Mugurel Vrabete: Concertul a fost sugerat de festivalul în sine, care este un evantai de lucruri mai speciale. Există cele 100 de viori din Budapesta, există muzică klezmer, există și Mahala Rai Banda, și muzică italiană („Bella Ciao“). Va fi și Holograf, dar nu așa cum este de obicei, ci într-o variantă acustică, cu un cvartet de coarde și cu un invitat pe măsură, Marius Bațu.

În 1978, cînd s-a înființat Holograf, trupele de rock se înființau în mediile studențești.

Edi Petroșel: La Casa Studenților, de acolo am plecat. Așa ne-am întîlnit și cu Mugurel Vrabete, care avea o trupă de rock progresiv, Basorelief. Erau foarte multe trupe studențești de foarte bună calitate, era o concurență fantastică.

Dan Bittman: Zilele trecute, la o terasă, m-a oprit un tînăr care credea că eu am fost în teatrul studențesc „Podul“. I-am spus că n-am fost eu, a fost Edi. Mi-a părut bine că un tînăr știe despre teatrul „Podul“.

M.V.: Faptul că nu exista, oficial, o cultură de acest fel îi făcea pe tineri să o caute în altă parte. De aceea apăreau trupe de muzică sau de teatru la casele studențești, pentru că acolo se făceau lucruri pe care n-ar fi avut voie să le facă în altă parte.

Cum era atmosfera pe atunci?

E.P.: Răspunsul e simplu. Aveam 20 de ani și eram foarte fericit.

D.B: Nu existau telefoane mobile, promovarea se făcea altfel decît azi. Se punea un afiș pe unul dintre stîlpii de la Piața Romană și seara veneau o mie de tineri la concert. Mai stăteau 5-600 în stradă, să asculte. Noi încercam să aproximăm tot felul de lucruri – de la sunet, care era „manufacturat“, pînă la mașinile de fum, care erau artizanale, cu parafină, unele luau foc; sau baloane cu făină care explodau cînd nu trebuia...

Pe timp de vară, această lume se muta la mare: mai toate trupele românești cîntau vara pe litoral...

M.V.: Litoralul era un fel de MTV: acolo te vedea lumea, nu la televizor... Era o expoziție muzicală, toată lumea cînta la mare.

E.P.: Pentru noi, cîntatul la Costinești a însemnat foarte mult. Cîntam în fiecare seară, nu erau pauze, cam 100 de zile. Ne părea rău cînd plecam de acolo în septembrie.

Ați avut vreodată probleme cu cenzura?

D.B: Avem un exemplu – piesa „Umbre pe cer“. Pentru a putea apărea pe album, a trebuit să-i schimbăm finalul, să fie cu soare și flori, căci se considera că în România nu există umbre.

M.V.: Cenzura era mai mult a textului. Căci muzical, nu erau permise abordări extreme – de exemplu punk – dar altminteri sistemul nu avea ce să facă. Grija era ca textul să nu fie agresiv, „cu probleme“.

1990 a fost un moment de cumpănă pentru trupele românești: publicul era interesat aproape exclusiv de muzica străină...

D.B: Așa este. Nu se mai asculta muzică românească. Dintr-odată, toată lumea voia să audă muzică din Vest. Și era normal. Aproape pe nimeni nu mai interesa muzica românească. Chiar și noi am fost oarecum obligați să plecăm din țară, ceea ce nu ne-a făcut rău. Am fost în Olanda pînă în 1993, cînd ne-am întors. O trupă din Timișoara – Genius se numea – a scos o piesă *dance* prin care oamenii au reînceput să fie interesați de muzica românească. Și atunci am prins un moment bun și ne-am întors. Au fost atunci și cîteva proiecte importante, prin care trupe din România – Iris, Compact, Direcția 5 – mergeau în turnee.

E.P.: A fost un moment foarte delicat în 1990. Pe noi ne-a prins Revoluția la Piatra Neamț, în turneu. Sala era plină și lumea fericită. La primul concert din februarie 1990, am fost molestați, eram priviți cu ostilitate. În cîteva săptămîni, brusc, lumea ajunsese să-și reverse furia pe cei care reușiseră înainte. A fost foarte greu. Am încercat și turnee, dar n-au mai mers. De aceea am și luat decizia de a pleca în Olanda, unde am funcționat ca trupă de coveruri, dar unde mai cîntam și piese în limba română. A trebuit să supraviețuim. Important e că am avut credință. Eu am fost convins că nu e „de la noi“, că nu-i din cauza noastră.

Astăzi s-au schimbat multe față de acum 30 de ani, se vorbește și la noi despre o „industrie muzicală“...

M.V.: Am reușit să fim mai catolici decît Papa... La noi, industria muzicală este deja mai aprigă decît în Europa. Probabil și pe un fond național destul de străveziu în ceea ce privește cultura muzicală: nicăieri nu s-a concentrat atît de mult industria muzicală pe un singur gen. Și a reușit să le dea la o parte pe toate celelalte (vorbesc despre prezența în emisiuni de radio și TV, despre promovare). În alte părți, de bine, de rău, toată lumea are un loc sub soare. La noi, este practic imposibil pentru cineva care ține de un gen necomercial să apară undeva. Nu prea mai sînt emisiuni muzicale, nu mai sînt entități media care să facă astfel de lucruri. Televiziunile muzicale – care n-au o audiență foarte mare – dau clipuri, dar toate aparțin cam aceluiași gen. Sigur, bazele acestui fenomen sînt economice: e vorba de bani și de industrie. Dar cred că nicăieri nu este atît de aprigă situația.

E.P.: Mai e o problemă. Pînă în 1989, se cînta exclusiv pe bază de bilete vîndute. În 1987 am avut 500 de concerte – cîntam de 2-3 ori pe zi uneori. Totul era cu bilete. În momentul de față, contează doar notorietatea care te pune în situația de a cînta gratuit la un festival de bere sau la un eveniment publicitar sau în campania electorală. Piața biletelor este zero. Unele trupe își mai fac cîte un spectacol în București, poate și în Cluj. În ziua de azi, artiștii români nu mai cîntă pe bilete.

D.B: În schimb, cînd vin artiști din străinătate, oamenii scot din buzunar 100 de euro sau chiar mai mult, numai să fie acolo. Am fost la Untold, tinerii cu care am vorbit îmi spuneau „mie nu prea îmi place muzica asta“, dar veniseră 50.000 de oameni să sară acolo... Era foarte bine organizat, și infrastructura mai bună ca în București – o sală de sport extraordinară, un stadion civilizat. Sînt multe lucruri de discutat. Muzicienii români se limitează la ce se poate: dacă reușesc să vîndă bilete, e cu atît mai bine. Sînt cîteva posturi de radio precum Radio România sau Europa FM care promovează muzica românească, dar mulți nu-și mai bat capul cu asta, iau ce se vinde bine în străinătate și difuzează...

M.V.: Există totuși și muzică românească la radio. Dar este dintr-o anumită zonă. Noi aparținem unui trecut suficient de puternic ca să ne țină și acum în picioare. Dar dacă ne-am fi apucat de cîntat *acum,* ce-ar fi trebuit să facem?

Dan Bittman a fost la Cluj, la Untold. Mugurel Vrabete a fost anul trecut la Alba Iulia, la Festivalul Dilema veche.

M.V.: Cred că orașul Alba Iulia ar trebui să aibă o doză mare de recunoștință, pentru că acest festival îi ridică foarte mult cota. Orașul e foarte frumos. N-am văzut eu toate orașele din Europa, dar cred că o cetate Vauban atît de bine păstrată și restaurată nu găsești ici-colo. Alba Iulia are acum o bază pe care ar putea construi diverse evenimente. Cred că Festivalul *Dilema veche* este unul dintre momentele importante de-a lungul anului, în care Alba Iulia poate fi pusă în valoare.

E.P.: Practic, decizia de a-l coopta pe Mugurel Vrabete în Holograf a fost întîlnirea noastră la Alba Iulia în 1985. Am cîntat la o casă de cultură de acolo, cea din parc. E și un hotel proiectat de Mugurel Vrabete lîngă Alba Iulia...

M.V.: E un hotel care n-a funcționat niciodată. A fost al Cooperației, a fost construit în 1989, iar după 1989 Cooperația a dispărut. Acum hotelul cred că are o situație incertă...

Ce muzică ascultați de plăcere?

E.P.: Pink Floyd *for ever.* În ultima vreme am ascultat concertul Queen cu Adam Lambert, am vrut să înțeleg decizia de a-l coopta. Queen are cel mai frumos repertoriu de piese, după părerea mea, și ar fi fost păcat ă nu meargă mai departe. Cu Paul Rodgers era altceva, erau două entități diferite.

Tino Furtună: Mai nou, muzica de mașină. Posturile de radio, cînd merg dintr-o parte în alta. Sînt surprins că peste tot găsesc cam același lucru și probabil că asta mă face să fredonez dînd din cap asemenea cățelușului care se punea pe vremuri în mașină. E interesant ca fenomen psihologic.

Dar ce și cum ascultați în anii '70-'80?

M.V.: Ascultam Europa Liberă. Și cumpăram discuri. Era vreo 300 de lei un disc, cît o pereche de blugi.

E.P.: Eu pentru *Dark Side of the Moon* mi-am vîndut blugii pe care tata mi-i făcuse cadou, plătise pentru ei cîteva sute de lei. Atunci, cînd o trupă scotea un album, eram disperați să-l avem. Nu doar noi, toată planeta. *Dark Side of the Moon* rămîne cel mai vîndut album al tuturor timpurilor.

M.V.: A dispărut și ideea de album, albumul-concept, care începuse cu *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* – nu era doar o adunătură de piese, ci avea o anumită poveste.

E.P.: Și pentru noi, cînd scoteam un abum, era o sărbătoare. Îmi aduc aminte ce am simțit cînd casa de discuri ne-a anunțat, la *Holograf 3,* că s-au vîndut 250.000 de exemplare. Eram fericiți. Astăzi nu s-ar mai putea vinde atîta un album în România. Altădată, un album al unui artist era un mare eveniment.

V-ați numerotat albumele de la început (Holograf 1, 2, 3...). *De ce? Și Led Zeppelin a făcut-o...*

E.P.: Noi ne-am gîndit mult la Zeppelin cînd le-am numerotat. După Revoluție, ne-am orientat către piesa cea mai bună de pe disc. Cînd am colaborat cu Andrei Boncea – care avea idei, era un vizionar – s-a schimbat tehnica: albumul s-a numit *Supersonic,* nu *Ți-am dat un inel.* Ne-am adaptat, fără să ne temem de ce se întîmplă în jurul nostru. Am fost oarecum contestați de-a lungul timpului că ne-am adaptat, că nu mai cîntăm rock, dar noi cîntam de fapt ce ne stătea bine. Adaptarea s-a făcut și în funcție de vîrstă. După *Unplugged,* a avut loc o cotitură: am văzut că piesele noastre sună bine și într-o versiune mai puțin înverșunată, sînt niște balade superbe.

Nu regretați că, adaptîndu-vă, ați pierdut poate ceva?

M.V.: E o vreme pentru orice. După 1990, în România, s-a dovedit că rockul nu a avut rădăcini atît de adînci pe cît am crezut noi. A fost mai mult o chestiune circumstanțială, pentru că era un fel de protest, oamenii se duceau la rock nu neapărat pentru că le plăcea muzica, ci mai degrabă pentru că simțeau că sînt împotriva prezentului. După 1990, în România a rămas foarte puțin rock. E o piață destul de mică: sînt oameni de 20 de ani care vor să cînte rock, dar publicul e subțire. Dar sîntem prima generație a cărei muzică a însoțit-o toată viața. Ceea ce nu s-a întîmplat cu muzica anilor '30-'40.

Cum va fi, așadar, concertul de la Alba Iulia, de la Festivalul Dilema veche?

M.V.: Încercăm să facem un desfășurător, dar, cum se întîmplă de obicei, se poate schimba în timpul concertului, pentru că mai sînt în public oameni care vor o anumită piesă și ne adaptăm din mers. Dar, pînă la urmă, marele succes al unui asemenea spectacol este apropierea față de public: apari în fața lui doar cu niște instrumente acustice, nu mai ai tehnologia care presează, nu mai există efecte, lumini. Dar e mult mai ușor și mai firesc să comunici în acest fel. Cînd trebuie să cînți astfel o piesă, o simplifici și îi descoperi adevăratele atuuri.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

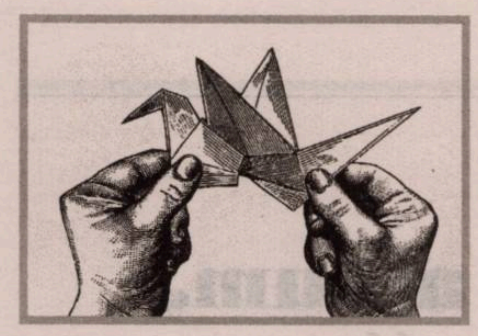

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Îi mai e dor cuiva de fontă?

Prin recent inventatul centru istoric al Bucureștiului, unde astăzi sînt nenumărate cîrciumi și cafenele, erau odată, printre altele, cum probabil mulți încă mai știu, tot felul de prăvălii cu obiecte sanitare, robinete, fitinguri, fierărie etc. Mi-amintesc cum, pe la începutul anilor '90, în acea zonă am mers să caut o chiuvetă de bucătărie. După cîteva încercări nereușite, într-o prăvălie am găsit una mare, albă, de fontă emailată (pe vremea aceea era cam singura variantă), cu o prelungire pentru vasele spălate. Am cumpărat-o și vînzătorul mi-a pus-o pur și simplu în brațe. Nu mă gîndisem la transport și era, bineînțeles, infernal de grea. N-am găsit taxi, nu erau nici telefoane mobile, nici aplicația Uber și mi-aduc aminte drumul pe care l-am făcut cu ea în brațe (nu mă întrebați cum) pînă la cea mai apropiată stație de metrou. A fost o adevărată epopee pînă cînd, în fine, am ajuns cu ea acasă întreagă. De mult nu mai am acea chiuvetă, nu mai știu pe unde o fi ajuns, dar știu că instalatorul care a înlocuit-o cu prima chiuvetă modernă, de inox, ne-a avertizat că mare greșeală facem renunțînd la cea de fontă. Ne-a spus că el personal nu a vrut să cedeze cererilor soției sale de a o schimba, printre altele și pentru că îl deranja teribil zgomotul strident pe care-l făcea apa curgînd într-una dintr-astea de tip nou, de tablă. Chiar dacă ne-a pus pe gînduri, am considerat că, totuși, parcă nu se mai făcea să ai o bucătărie complet nouă cu o chiuvetă care amintea de comunism. Astăzi, pe lîngă cele obișnuite din tablă de inox, poți găsi chiuvete din granit, din marmură sau tot felul de alte minuni scumpe și impresionante, dar din fontă nu mai sînt decît, cel mult, de ocazie. Recent am vrut să înlocuiesc cădița de duș din casa de vacanță, care, din acril fiind, a crăpat de geruri și greutăți. M-am gîndit că una de fontă ar fi mult mai potrivită, dar așa ceva nu se mai găsește nicăieri. Și caloriferele din fontă sînt, cum știm, pe cale de dispariție. Deși multe încă își mai fac datoria după decenii de folosință, de obicei sînt date la fier vechi, unde au mare căutare, și înlocuite cu cele de oțel sau aluminiu. Au apărut prin magazine și calorifere noi de fontă, dar cam scumpe și nu de toate dimensiunile. Dacă cele vechi erau ceva uzual și neobservabil, cele noi tind să devină obiecte ținute la mare preț, să fie puse în valoare, așa, de fițe. Dar mașinile de tocat carne din fontă, alea roșii, le mai țineți minte? Și ele își făceau treaba în casă fără nici un fel de pretenții, poate doar cuțitele acelea încrucișate mai cereau din cînd în cînd să fie ascuțite. Există astăzi tot felul de aparate electrice care fac asta cu mai puțin efort, dar amintirea acelor mașini din fontă e de neuitat. Tuciul în care se făcea mămăligă, fasole sau sarmale nu era chiar prin toate casele, dar acolo unde era contribuia la plăcerile gastronomice ale proprietarilor. Tot fontă era. Ce vreau să zic cu toate astea? Să strecor o teorie ușor conservatoare cum că, uneori, progresul, mai ales cel în valuri și în salturi, de tip românesc, poate lăsa în urmă și scoate din uz obiecte și materiale de nădejde, înlocuindu-le, de multe ori pe bîjbîite, cu lucruri mai puțin trainice. Poate că

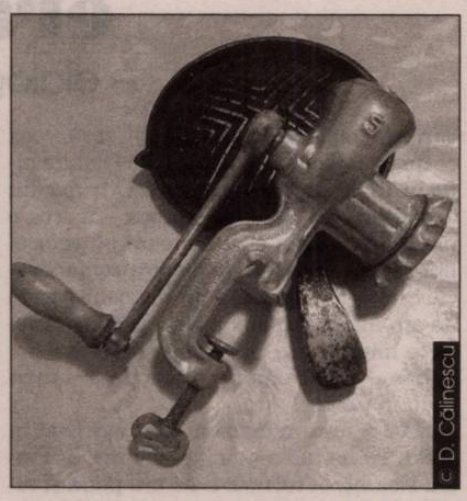

© D. Călinescu

nu e bine să te atașezi de niște fiare, cum se spune, dar nici să bați mereu magazinele într-o nebunie consumeristă, în căutare de ceva tot mai nou și tot mai fragil. Ei bine, obiectele din fontă pot fi tocmai un simbol al unei lumi a stabilității, a greutății obiectelor și obiceiurilor. În ciuda nostalgiilor și credinței foarte multor oameni, cineva spunea pe bună dreptate că, în ansamblu, vremurile trecute nu au fost aproape niciodată mai bune decît cele prezente. Evoluția omenirii în timp, chiar dacă nu lineară, e de necontestat. Obiectele astea din fontă care dispar constituie însă un exemplu contrar, o excepție. Există unele firme care încearcă să le reînvie, dar deocamdată la o scară nesemnificativă. Vremurile în care toată lumea învăța diagrama fier-carbon (acolo unde domeniul fontei era, parcă, o fișie foarte îngustă) și în care bunăstarea se calcula în oțel pe cap de locuitor, s-au dus, slavă Domnului. Industria ceaușistă a fost dată la fier vechi, așa cum era și cazul, dar odată cu ea, ca pierdere colaterală, pare că s-a încheiat și epoca cinstitei, modestei și solidei fonte, cea plină de greutate. Aș fi vrut să scriu toate astea în memoria ei, cînd tocmai am descoperit, într-un magazin strălucitor, un storcător de fructe mecanic, impresionant și frumos colorat, făcut din fontă. Un nou început, mă gîndesc…

ready made

„Mai voiam să arătăm Domnului Comandant cum, din coji de ouă rămase în gospodărie, noi facem icoane, ce imită fresca și icoanele vechi de tot. Pe un lemn uscat bine (altfel se îndoaie), preparat cu clei de pește, punem coji mici de ou și cu ajutorul gumei arabice sau synteticon, le lipim cu un instrument mic, cu vârful de metal. Noi am avut instrumente nu tocmai perfecte, dar am făcut icoane foarte frumoase. Chiar *Marele Străjer,* la expoziția străjerească de la Șosea, a luat o iconiță în mână și a găsit că e foarte frumoasă."

De strajă. Revista STRĂJII ȚĂRII pentru tineret, Anul II, N-rul 11, Noemvrie 1939

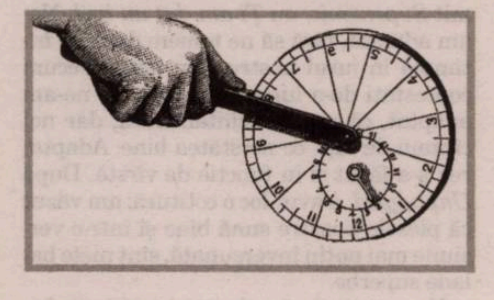

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Ultima „colorată"

Portretul antic nu prea mai are priză la public azi, fiindcă idealizarea nu are ce căuta în spiritul nostru aprig, postmodern. Figurile astea perfecte ce privesc în depărtări nu mai conving; marmura lor ne lasă rece, iar nasurile lor perfecte ne fac să strîmbăm din nas. Dar felul în care pun problema nu e prea corect. În primul rînd, au fost destule aripi radicale și în antichitate, care au vrut să rupă cu tradiția clasică, plictisitor de perfectă. Una se vede în arta elenistică (adică arta greacă de după Alexandru Macedon), unde portretele viforoase, care explorează pateticul și chiar patologicul, sînt la mare cerere. O alta se vede în filonul italic al artei romane, de pildă în statuaria republicană unde era de neconceput ca politicianul să accepte un portret care să-l înfățișeze altfel decît urît, chel, ridat, posomorît și deci (asta era ideea) un tradiționalist, om cu valori, incoruptibil. O să spuneți pe bună dreptate că ambele radicalisme rămîn fenomene de idealizare, adică ne lipsesc în continuare oamenii „vii": nici cantitatea de agonie pe centimetru pătrat din chipurile elenistice, nici zecile de cicatrici de paradă de pe fața cutărui politician roman nu sînt decît teatru, respectiv un verism de propagandă. În al doilea rînd, cînd criticăm portretul antic să nu uităm că-l judecăm aproape exclusiv pe baza sculpturii, pictura de șevalet antică fiind praf și pulbere. Sigur că mai apar fețe în frescă și în mozaic, dar aproape mereu sînt figuri mitologice sau personaje convenționale.

Există un singur grup de artefacte (la asta voiam să ajung) care ne dă o idee despre ce va fi fost portretul antic pictat. E vorba despre niște picturi descoperite în Egipt, mai ales în oaza Fayum, dar nu numai, produse în secolele I-IV pentru a acoperi fața mumiilor cu portretul decedatului, văzut întotdeauna frontal. Pe panouri subțiri de lemn de tei sau chiparos, grunduite cu gesso alb de clei și ghips, pictorul lucra în encaustică, așadar folosind ceară de albine încălzită și amestecată cu pulbere de pigment (că ceara era saponificată sau nu, că se adăuga ulei de măsline sau nu, sînt detalii; la fel, exemplele mai tîrzii sînt în tempera cu pigmentul amestecat cu gălbenuș de ou). Spațiile largi, fondul, ce se vede din veșminte erau acoperite cu pensula, iar detaliile – lucrate cu cuțitul de pictură. E o galerie senzațională de personaje, destul de amestecate rasial, mai ales aristocrație greacă, inclusiv metisată cu egipteni, fără să lipsească trăsături africane sau semitice. Pictorii fac situația și mai cosmopolită, vrînd-nevrînd, folosind adesea tehnica romană a portretului roman, pentru ca pe sarcofag sau pe giulgiu să reia scheme decorative din tradiția funerară faraonică. Comanditarii voiau să fie recunoscuți, individualizați în moarte și după ea, așa că, deși o anumită înfrumusețare nu are cum să lipsească – elitele egiptene nu erau puritane precum

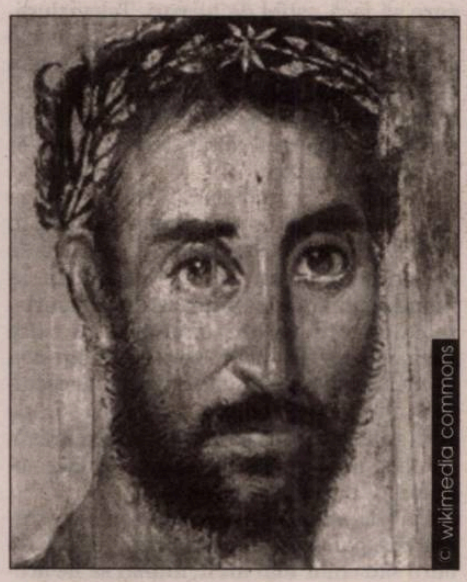

© wikimedia commons

Cromwell –, e limpede că portretele trebuiau să fie specifice. Probabil unele erau făcute încă în timpul vieții și atîrnate în casă, apoi, după deces, serveau drept chip mumiei, după ce în prealabil se mai aureau o dată bijuteriile. O doamnă are chiar buzele aurite. Se cunosc vreo 800 de asemenea portrete (o cincime în SUA), care reprezintă o colecție remarcabilă de figuri autentice, în care se simte omul, deși numele sînt extrem de rar indicate. Chiar într-un chip de intensă noblețe simți că pictorul nu are ambiții tipologice, că a plecat totuși de la ceva concret, ca să nu mai pomenesc simpla cantitate de chelii, nasuri borcănate, cearcăne și asimetrii. E drept că ochii sînt, invariabil, imenși și sfredelitori, ceea ce e vag – deși nu întru totul – nelalocul lui pe fața cutărui măcelar sau alt *nouveau riche*. Atît bărbații, cît și femeile au ochii conturați cu kohl. Că portretele erau făcute după model mai e sugerat și de faptul că unele din ele au pe spate o schiță rapidă a comanditarului. Arheologul francez care a găsit cîteva zeci de asemenea portrete la Antinoopolis (aflat în afara oazei Fayum) desfășura mumiile să vadă dacă seamănă cu portretul și zice că într-adevăr seamănau. Ce înseamnă rigoarea franceză! Unele portrete, bineînțeles, sînt foarte stîngace, cam ca pozele pentru buletin. E clar și că, ocazional, se produceau în serie – într-un muzeu din Austria se află un portret al unei doamne practic identic cu un altul aflat în SUA. Există și o situație în care un portret al unui tip cu barbă și mustață a fost găsit plasat pe mumia unei femei, dar nu mă încumet să propun nici o explicație pentru asta. În fine, altele trimit direct la icoanele bizantine (pentru care, așa păgîne cum sînt, sigur constituie o sursă, mai ales pentru cele timpurii din Sinai), la *duecento* sau la naivitatea mimată a lui Douanier-Rousseau sau a Fridei Kahlo.

Nici unul din portretele astea din Egipt, numite pe criterii stilistice „de la Fayum", nu e semnat. Nici un atelier nu a fost descoperit arheologic. Și nu e deloc sigur că pictorii, spre deosebire de clienții lor, și-au permis, cînd le-a venit rîndul, scumpul proces al mumificării sau portretul care să-i însoțească.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

Partidul Democrat: caut un Donald Trump de încredere pentru Hillary Clinton

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Pe 26 septembrie, la Universitatea Hofstra, din marginea New York-ului, va avea loc prima dezbatere televizată între cei doi candidați principali la președinția Statelor Unite. Vor mai urma încă două asemenea dezbateri, pe 9 octombrie la St. Louis și pe 19 octombrie la Las Vegas. Între ele, pe 4 octombrie, vor avea o dezbatere televizată și candidații la funcția de vicepreședinte. Desigur, Donald Trump și Hillary Clinton se pregătesc deja pentru aceste confruntări.

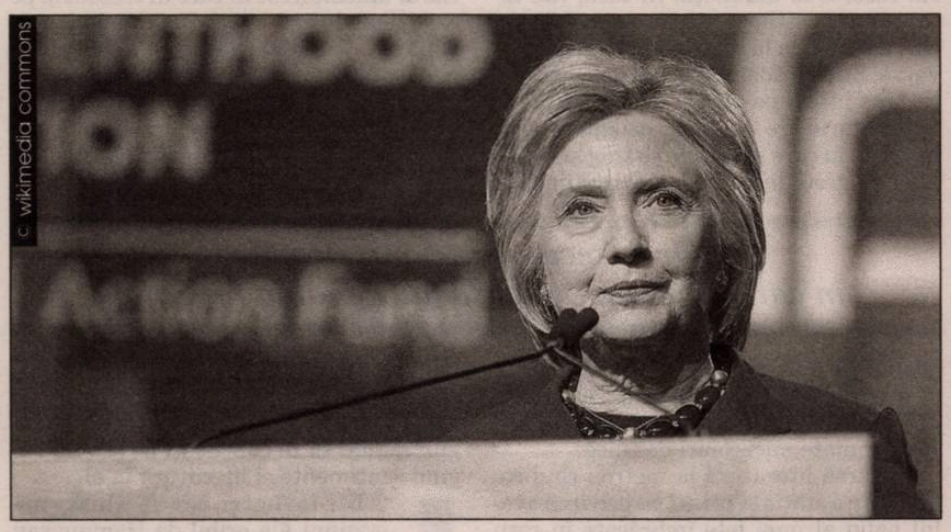

Dezbaterile televizate au un rol important în alegerile americane, chiar dacă nu au o tradiție atît de consistentă pe cît ar părea. Prima dezbatere televizată între prezidențiabilii celor două partide a avut loc în 1960, cînd democratul J.F. Kennedy și republicanul R. Nixon s-au întîlnit într-un studio CBS din Chicago. În acel an, au mai avut loc alte patru dezbateri televizate între cei doi oameni politici. În general, toată lumea a fost de acord că dezbaterile TV au fost cîștigate de Kennedy, a cărui charismă, atitudine și siguranță de sine l-au zdrobit pur și simplu pe Nixon, care a părut transpirat, introvertit, morocănos, suspicios. Interesant este, însă, că acei americani care nu s-au uitat la televizor, dar au ascultat dezbaterile la radio, au concluzionat că Nixon fusese mai bun. De aici s-au desprins imediat două concluzii perfect valabile și astăzi. Prima, de ordin general, că alegerile prezidențiale se pot cîștiga la televizor, din moment ce în mediul TV a cîștigat Kennedy, la radio a cîștigat Nixon, iar alegerile, în final, au fost cîștigate de primul. Așadar, cine a cîștigat televizorul, a cîștigat alegerile. A doua concluzie, în pandantul celei dintîi, a fost aceea că, dacă nu ești bun la televizor, mai bine nu te mai duci la dezbatere pentru că, da, alegerile pot fi cîștigate, dar pot fi și pierdute la televizor. Nixon a înțeles perfect această lecție și, cînd a candidat din nou la președinția SUA, în 1968 și în 1972, a refuzat dezbaterile TV. Cu contracandidații săi democrați. Și bine a făcut, pentru că așa, fără dezbateri TV, Nixon a cîștigat alegerile și în 1968, și în 1972. Așadar, după primele dezbateri prezidențiale televizate din 1960, următoarele au avut loc abia în 1976, cînd democratul Jimmy Carter l-a învins pe republicanul Gerald Ford. De atunci și pînă acum, toate alegerile prezidențiale americane au fost prefațate de o serie de dezbateri între cei doi candidați – uneori apărînd și un al treilea competitor în dezbatere, ca, de pildă, în 1992, cînd alături de democratul Bill Clinton și republicanul George Bush a intrat în dezbatere și independentul Ross Perot.

Antrenamentul unui candidat pentru o asemenea dezbatere televizată, văzută adesea ca un fel de „finală" de către oamenii de campanie care se ocupă de comunicarea electorală, cuprinde simulări ale dezbaterii, organizate sub ochiul atent al propriei echipe. Aceste simulări se desfășoară în condiții cît se poate de apropiate celor din dezbaterea *live,* cu camere TV dispuse exact ca în seara dezbaterii, care filmează din unghiurile în care se va filma dezbaterea, cu lumini și sonorizare. Este, dacă vreți, ca o repetiție generală a unei piese de teatru, în care rolurile celorlalți protagoniști ai dezbaterii sînt împărțite între membrii staff-ului de campanie al candidatului, care știu foarte exact profilul și interesul celui pe care îl joacă. Ei se străduiesc să se comporte cît se poate de aproape de varianta cea mai ostilă a comportamentului pe care personajul interpretat l-ar avea în realitatea din seara dezbaterii. În general, persoanele care interpretează rolul moderatorilor și al contracandidatului sînt îndemnate să se comporte un pic mai agresiv la adresa candidatului care se antrenează decît cel mai agresiv comportament imaginabil al personajului real. Evident, toată înscenarea are scopul de a pune candidatul într-un mediu dificil și dezechilibrat în defavoarea sa. Candidatul va trebui să fie capabil să răspundă, spontan, dar cu lecțiile învățate, cît mai convingător, în cele mai dificile condiții. Orice îmblînzire a unuia dintre parametrii care compun o atmosferă ostilă trebuie să pară candidatului un plus de confort și să-i dea un plus de încredere, de aceea el trebuie antrenat cu nervii întinși la maximum. Simularea dezbaterii reproduce exact dezbaterea reală, cu limitele de timp și eventualele pauze de publicitate, cu desfășurător atent urmat de moderator. Echipa de campanie privește dezbaterea la televizor, dintr-o încăpere alăturată, pentru că ceea ce contează nu este ceea ce petrece propriu-zis în sala de dezbatere, ci ceea ce se vede pe ecran. Zecile de milioane de votanți văd dezbaterea la televizor, nu din sală. Dezbaterea simulată se înregistrează și, după ce se termină, începe analiza ei. Candidatul este invitat să vizioneze înregistrarea dezbaterii simulate și primește sfaturile consilierilor săi. Apoi, cu sfaturile mai mult sau mai puțin strategice asumate, se trece, de preferință în ziua următoare, la o nouă simulare. Rostul acestor repetiții este extrem de important. O pot mărturisi ca unul care a luat parte la acest gen de antrenament pentru un candidat prezidențial în România și l-am putut vedea cum devenea, de la o repetiție la alta, mai bun și mai convingător. În final, în dezbaterea reală, televizată, deși apreciez că era cam la 80% din potențialul său de *débatteur,* candidatul s-a impus categoric în fața milioanelor de telespectatori români și a reușit să cîștige, la mustață, cum se spune, alegerile.

Revenind la campania electorală americană, o veste ieșită din interiorul echipei de campanie a lui Hillary Clinton, recunosc, m-a amuzat. Staff-ului ei îi este foarte dificil să găsească un personaj care să-l joace cît mai bine pe Donald Trump în sesiunile de simulare a dezbaterilor televizate. Cineva cu verbiajul său, cu obrăznicia sa, cu aplombul său, cu doza lui de imprevizibil este greu de găsit. Echipei Clinton i-a fost relativ ușor să compună ceea ce Trump va spune candidatei democrate în dezbaterea simulată. O va ataca personal, va pomeni de Monica Lewinski, de banii de pe Wall Street, o va învinovăți direct pentru moartea diplomaților și soldaților americani la Benghazi în 2012, o va face mincinoasă și o va acuza de înșelăciuni. Vorbele personajului Trump sînt, așadar, pregătite, iar Clinton se antrenează să răspundă cît mai util acestui gen de atacuri, altfel foarte probabile. Problema este că nu e ușor să găsești, printre apropiații campaniei, „actorul" potrivit pentru acest rol. Pe de o parte, după toate demnitățile pe care le-a avut în ultimii douăzeci de ani, Hillary Clinton este înconjurată de colaboratori care se comportă mai degrabă amabil, sînt plini de respect, de nu chiar servili – acestora le este imposibil să arunce cu noroi direct în fața șefei lor, chiar dacă știu că o fac anume pentru a o antrena ca să fie în cea mai bună formă la dezbaterea cu „inamicul" republican. Pe de altă parte, nu poate fi luat oricine, un oarecare din afara campaniei, să spunem. Aceste sesiuni de dezbateri simulate sînt discrete, la ele au acces doar oameni de mare încredere, iar discuțiile și sfaturile consilierilor, precum și răspunsurile pregătite de Clinton acestor atacuri sînt secrete. După cum secrete sînt și atacurile pe care ea le va declanșa împotriva lui Trump. Or, oameni de încredere sînt foarte greu de găsit, mai ales cînd miza acestor dezbateri este atît de mare.

Dacă nu ești bun la televizor, mai bine nu te mai duci la dezbatere.

PUBLICITATE

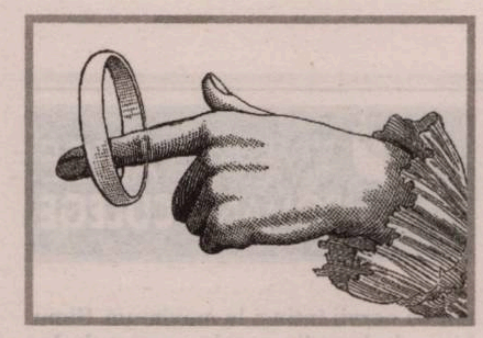

Selma IUSUF

legende **urbane**

Literatură pe stradă

A trecut ceva vreme de cînd nu mă mai imaginez vreo Catherine Earnshaw care stă cu ochii în zare, pe un deal englezesc măturat de vînt. Din peisajul ăsta dezesperant nu trebuia să lipsească un copac negru, uscat, rupt de furtuni și unduit la poale de iarba lungă și aspră a unui ținut neprielnic. La fel de mult a trecut de cînd nu mai simt ca de nicăierea miros de rufe scrobite vălurind din scrinuri grele – cum trebuie să fi mirosit prin casele de la Medeleni. Tot așa, nu mai plouă în nici o după-amiază cu flori galbene ca-n improbabila curte a unui oarecare Jose Arcadio Buendia și or fi trecut deja o mie de ani în care n-am mai visat să fiu Zenobia nimănui.

Dar sînt anume dimineți sau seri de vară cînd se varsă literatură pe stradă ca dintr-o găleată plină. Ca dintr-un hîrdău, ca dintr-o cadă, ca dintr-o adăpătoare în care-și bagă boturile deodată o mie de cai. Nu știu ce se întîmplă atunci, dar un anume declic te face să fii altfel atent la lumea din jur. Ca, de pildă, într-o dimineață de august, la șase și jumătate, cînd pe o stradă din orașul adormit miroase extrem de tare a pipi. Cînd ridici ochii și vezi că ești pe strada Patriei și, instantaneu, în capul tău apare scrisă prima propoziție peltică a unui roman prost: „Pe strada Patriei mirosea a pișat". Pe aceeași stradă ai ajuns să urmărești în aproape fiecare dimineață de vară programul matinal al unei tanti care iese să-și ude leandrii și ficușii înghesuiți într-unul din frumoasele balcoane din fier forjat sub care se mănîncă putred cimentul. Dă la o parte o perdea din ciucuri de macrame și o lasă prinsă ca să intre în străvechea casă cu tavane înalte aerul răcoros al dimineții. În casă, văd întunecat. Dar știu că miroase a mobilă veche, a umed, ca la metrou, și a mîncare de varză. Știu că doamna are un pled împletit bine întins pe un pat cu ladă. Știu că la bucătărie are un dulap de lemn vopsit în verde în care sertarele se trag și se împing cu greu, lemn pe lemn scîrțiind. În geamurile dulapului are prinse fotografii cu marginile îndoite, afumate și lipicioase de la aburii de mîncare, iar după geamuri stau aliniate mici țoiuri de țuică.

Or fi trecut deja o mie de ani
în care n-am mai visat să fiu Zenobia nimănui.

Se varsă literatură la metrou cînd cobori într-o stație și prinzi cu privirea ovalul palid al unei fete îmbrăcate în roșu care se îndepărtează încetul cu încetul, odată cu vagonul în care a rămas. Tu, de pe peron, mai apuci să vezi flacăra roșie a rochiei ei și doi ochi care se uitau țintă la tine pe măsură ce se îndreptau cu viteză spre Grozăvești. Tot în oraș sînt cartiere scrise cu mînă interbelică, exact ca atunci cînd ai văzut la etajul unei vile solemne și prăpădite un domn bătrîn, într-un șezlong de lemn, care s-a uitat neîncrezător la tine. „Cine ești și ce cauți pe strada asta?" – ai ghicit întrebările în privirea lui, dincolo de bucla de timp în care se așezase sau în care altcineva îl așezase în scris, n-ai de unde să știi. Barba albă, rară și țepoasă de pe făcile obosite ale omului îți va rămîne o vreme în minte pînă va dispărea complet. Cartierul muncitoresc în care ai crescut și pe care te-ai dus să-l vezi după mai bine de douăzeci de ani te va răni cu indolența și nepăsarea blocurilor mizere, anvelopate precar, ale aleilor pe care odinioară goneai cu bicicleta, în care o lume nouă, necunoscută, locuiește cu poftă. Miroase a pepene, a tocană și a parfum în urma fetelor cu umerii goi la vedere. Din bucătării se aude zăngănit de vase, o voce, un radio. Cartierul tău trăiește de unul singur, numai tu te canonești pe stradă băgînd sentimente și literatură în el.

La bar, în Amzei, bea un whisky misoginul ăla oribil de Hemingway, adulat de chelneri. Barba albă îi lucește de dincolo de geam. La băcănia de fițe vrea să ia niște salam de casă un Houellebecq cu părul slinos și gura strîmbată de o grimasă acră. Vînzătoarea nu l-a recunoscut. La Control, într-o seară, Susan Sontag s-a îmbătat cu Aperol. Din tramvai, pe la Ștefan cel Mare, l-am văzut parcă pe Cărtărescu într-o plimbare halucinată prin cartierul literaturii sale. Deci ceva-ceva o fi adevărat.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Cumințenia Pămîntului (IV)

„Solicitat de către Toma Gh. Tomescu și concetățenii săi ploieșteni să-l convingă pe artist să accepte realizarea monumentului lui Caragiale, doctorul Marbe comunică răspunsul pozitiv al sculptorului, adăugînd că acesta este gata să vină pentru a discuta și a se lămuri la fața locului. Din relatările Constanței Tomescu, rezultă că efectiv Brâncuși s-a oprit într-o bună zi la Ploiești, în drum spre Vălenii de Munte, unde a și dormit o noapte în casa din strada Salcîmilor, proaspăt construită de arhitectul Toma Socolescu. Dincolo de aceste mărturii, cel mai prețios document este însă scrisoarea lui Brâncuși, adresată pictorului și profesorului de desen Toma Gh. Tomescu, fostul lui coleg de la Bele-arte:

«11, Impasse Ronsin Paris 15 e
16 Februarie 1931

Dragă Tomescule,

Am primit scrisoarea ta recomandată și cea trimisă prin Marbe, relativ la monumentul lui Caragiale. Dacă mi se dă libertate deplină și timp de ajuns, ar fi pentru mine ca o datorie de mulțumire pentru spiritul lui Caragiale – (Îți aduci aminte cu ce nerăbdare așteptam pe vremuri ca s-apară articolele lui?) În ceea ce privește suma pentru executare nu pot să-mi dau sama fără să fac un proect – Deci trimite-mi te rog o schiță sumară de lărgimea locului unde se ridică monumentul și de ce este clădit împrejur.

Cu drag și prietenie
C. BRÂNCUȘI»"

(Barbu Brezianu, art. cit.)

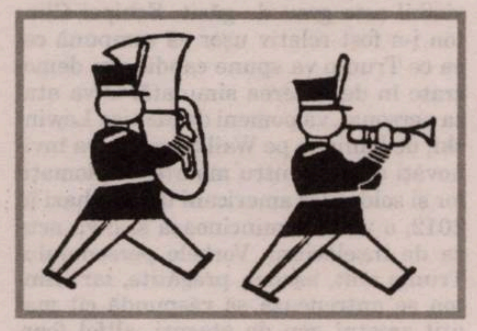

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

La trecutu-ți mare, mare viitor

Deci ce vrea să spună poetul în cuvintele de mai sus? Probabil, că viitorul unei țări se sprijină, de cele mai multe ori, pe construcția făcută în trecut. E foarte posibil să fi vrut să spună și că, în cele din urmă, consecințele unor fapte de la un moment dat se văd, în toată splendoarea lor, la multă vreme după ce s-au petrecut. Cunoscut fiind faptul că autorul, nimeni altul decît Poetul Național, își iubea cu patimă țara, e lesne de înțeles că se baza pe un raționament destul de simplu, atunci privea spre viitor cu atît de mare speranță. Păi, dacă se uita în urmă, la istoria națională, glorificată de el însuși în versuri pe care se sprijină azi o întreagă cultură, nu putea privi spre viitor decît cu entuziasm. E drept, de multe ori poetul era foarte direct în a-și bește lui crunt contemporanii, decăzuți în lene, superficialitate și dezarmantă micime. Dar cînd privea spre șirurile de voievozi din negura timpului, spre vitejii mereu gata să pună mîna pe sabie, să coboare din frescele mînăstirilor și să apere ființa neamului, odată-și revenea în formă. Era peste poate ca o țară de apărători ai creștinătății să nu aibă garanția unui viitor luminos, cel puțin pe măsura trecutului.

Partea proastă în toată povestea asta e că șirul de contemporaneități succedate de la a lui pînă la a noastră nu i-ar fi dat poetului prea multe speranțe. Pentru că, dacă prezentul nostru devine – la un moment dat, în timp – trecutul care construiește temelia viitorului, se cam *sparie gîndul* de ce se vede la orizont. Bun... acum și în cazul ăsta, ca-ntotdeauna, există mai multe școli de gîndire. Unii spun că întreaga omenire își urmează, neabătut, drumul firesc, adică cel spre propria pieire. Prin urmare, ce rost mai are să te dai de ceasul morții, să construiești temelii pentru un viitor care sfîrșește, oricum, sub un munte de dărîmături și buruieni? Alții spun că vorbele astea sînt ticluite de vrăjmași, de netrebnici care vor să adoarmă vigilența oamenilor buni, ca să-i descurajeze, prin strecurarea microbului îndoielii pe sub armurile credinței. Dar sînt și unii care spun că orice contemporaneitate s-a privit pe sine însăși, deseori, cu mare neîncredere, ca pe o etapă nefericită, ca pe o verigă slabă între un trecut glorios și un viitor din care zîmbește izbînda.

Pizmuitorii și scepticii vindicativi de odinioară se numesc azi *hateri* și *troli*. Unii ar spune că tot denumirea universală de *proști* acoperă categoria cel mai bine. Dar s-ar înșela, pentru că trăim o vreme în care se încearcă antrenarea mușchiului respectului după metode foarte avansate. Acest fitness ideologic, practicat în sălile superdotate ale felului nou de a vedea lumea, încearcă să ne facă să pricepem ceva foarte simplu. Lumea în care instinctele, pornirile, agresivitatea, adică lumea în care natura umană e potolită sau ținută sub capac, prin puterea legii, aceeași lume ar putea să facă legi și pentru felul în care trebuie să ne respectăm semenii într-un mod cît mai autentic. Unii îi spun *political correctness* și se amuză copios sau se sperie de moarte la auzul acestor cuvinte. Cert e că, deseori, nu ne putem abține să-l facem prost pe cel care are o altă părere decît a noastră. Asta nu înainte de a-l face și altceva, în funcție de culoarea pielii, orientare sexuală, loc de naștere, școală la care a studiat sau scară la care locuiește. Și ăsta nu e decît vîrful aisbergului. Pentru că, prin îmbulzeala cortegiului de simptome, apar și maladii crunte – deși firești, într-o etapă ca aceea pe care o trăim –, cum ar fi aceasta de care sufăr eu aici. Adică trebuie să scrii un *disclaimer*, o lămurire, o predoslovie, o mulțime de cuvinte, doar pentru a face o introducere, ca să spui, pe urmă, ceva simplu și scurt. O introducere în care să te asiguri că toată lumea pricepe că ai intenții bune, că respecți toate opiniile, dar că ai vrea să îți exprimi și tu o temere sau să-ntrebi cît e ceasul, fără să fii făcut albie de porci.

Așa că, revenind la speranța poetului într-un viitor pe măsura trecutului, dați-mi voie și mie să-mi exprim teama. O teamă reală, însoțită de un șir de speranțe, așezate în locul vitejilor voievozi pe care poetul îi încolona la hotarele ființei noastre naționale. Teama e că, deși vedem cu toții ce se-ntîmplă în jur, ni se pare că vremurile în care oamenii o iau razna rău de tot nu se mai pot întoarce. Ba se pot! Se pot întoarce mai ușor decît credem. Din nefericire, e un lucru demonstrat cu asupra de măsură. Mi-e teamă că simțim mai mulți teama asta, dar o ascundem sub o poftă halucinantă de sărbătorire, de chermeză, de petrecere. Și, bînd o vodcă, îndată uităm tot. Iar speranța e una disperată: aceea că avem o clasă politică pregătită să înțeleagă ce se întîmplă. Speranța că șeful statului e un tip care tace, pleacă în concedii, e absent de pe scena de carnaval a fiecărei zile, dar nu stă de pomană, ci schimbă tactica zgomotoasă de pînă acum. Speranța că liderii pe care ni i-am ales prin vot democratic iubesc în mod real democrația, nu dorm cu gîndul doar la alegeri, și sînt gata să facă, împreună cu noi, orice pentru a o apăra. Rîdeți? Mai gîndiți-vă o dată.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Ierarhia

Întrebarea unui cititor al articolului meu „Comunități ale Învierii" despre sensul afirmației că primele comunități creștine aveau un caracter nonsocial îmi permite să dezvolt o idee centrală în înțelegerea creștinismului, anume raportul dintre revelația evanghelică și instalarea în istorie. Revelația evanghelică este în mod esențial despre o altă dimensiune sau intensitate sau calitate a existenței și despre modul în care poate fi înțeleasă și percepută aceasta. Una dintre acțiunile pe care le întreprinde Iisus pentru a elibera mintea spre perceperea ei este denunțarea minciunii care stă la baza socio-religiosului. Instalarea în istorie este numele pe care îl dăm îndelungii așteptări a primelor raze ale lumii de dincolo. Așteptarea fără termen induce, pe de o parte, tentația acceptării ofertei făcute de Imperiul Roman, preluarea rolului de religie a imperiului, iar pe de altă parte deschide pariul riscant că dimensiunea socială a omului este transfigurabilă. Trebuie reținut că oferta liberalizării religioase a imperiului a venit după o perioadă de intensă prigoană, tensiunea așteptării era la maximum. Cu toate acestea, decizia generației anilor 313-325 de a accepta contractul social cu imperiul nu este un dat definitiv și ireversibil al creștinismului, ci o atitudine perpetuu reînnoită. Marele Inchizitor este consecința ultimă a instalării în istorie.

Pentru a continua această reflecție trebuie să admitem că polemica lui Iisus cu societatea iudaică nu se adresează acesteia întrucît e iudaică, ci ca paradigmă a socialului din toate locurile și toate timpurile. Mecanismul țapului ispășitor, al jertfei fondatoare, al eroizării victimei este universal. Despre aceasta ne vorbește gîndirea antropologică modernă, culminînd cu René Girard.

Astfel, descriind comunitățile evanghelice drept nonsociale, mă refeream la acea ipostază a creștinismului în care funcționează denunțarea socio-religiosului.

Între primele reflecții ale filozofiei antice asupra ființei umane a fost aceea că omul nu poate fi cuprins conceptual fără referință la societatea pe care o formează cu congenerii săi. Prin *zoon politikon,* Aristotel exprima exact acest fapt, că nu putem formula diferența specifică în definirea umanului dacă nu-l descriem în capacitatea sa de a stabili relații complexe cu congenerii săi și de a forma un corp împreună cu aceștia. Metafora societății ca trup trimite imediat la conceperea unei specializări a membrelor, a unui sus și a unui jos, a unui cap ordonator și a unor părți executante, și mai ales a unei rațiuni de a fi și a unui obiectiv propriu al corpului social, care depășește rostul existenței individuale. Trebuie să reținem din metafora corpului social că ierarhia îi este consubstanțială (Platon, *Republica).* Aparent paradoxal, insistența socratică asupra individului – omul ca subiect de reflecție – a produs completarea cu descrierea socialului. Însă, dacă în gîndirea europeană socialul se formulează ca apanaj al individualului, în societățile moderne și extraeuropene corpul social este în centrul gîndirii religioase. Spre exemplu, marea deschidere a antropologiei spre înțelegerea sistemului de caste indian s-a operat abia cînd acesta a fost descris ca un sistem religios (Louis Dumont). În cele din urmă, marea cucerire a antropologiei contemporane a constat în înțelegerea faptului că socialul și religiosul sînt două fațete ale aceleiași realități.

Religia, ca set de norme morale sau sociale și ansamblu de practici rituale extrase din relația privilegiată cu o divinitate care se află la originea comunității respective – sau în perspectivă universală a umanității în ansamblul ei –, nu are ca preocupare centrală aspirația individului către acea altă dimensiune a existenței, ci conviețuirea pașnică în cadrul comunității date. Primejdia mortală pentru comunitate este izbucnirea spiralei conflictuale, fiindcă numai omul duce conflictul intraspecie pînă la exterminare (Konrad Lorenz). Biblia ne dezvăluie exemple de comunități care, în firava lor întemeiere de la începuturi, sînt amenințate de explozii de violență: Cain îl omoară pe Abel, Iacov și Esav se află în competiție cu potențial violent pentru binecuvîntarea părintească, violența fraților față de Iosif, conflictele din sînul familiilor regale ale Israelului, ale lui Saul și David.

În fața acestei amenințări inerente socialului, răspunsul a fost ierarhia, crearea acelui sistem de distincții între indivizii membri ai corpului social care să îndepărteze perspectiva competiției și a spiralei conflictului. Ierarhia însă nu folosește la nimic dacă se sprijină numai pe violență, fiindcă violența cheamă violență, adică se dezvoltă în spirală. Diferența de putere între indivizi nu poate fi decît temporară și, de îndată ce raportul de putere se răstoarnă, violența reizbucnește cu un surplus de intensitate. De aceea ierarhia are nevoie de altă bază, în afara comunității sau în ceva ce unește comunitatea. Acest ceva extern este divinitatea comunitară (sau poliadă). Ierarhia este astfel cea mai complexă creație a socio-religiosului.

Iisus, în Evanghelii, desființează această ierarhie. Începînd cu fariseii și saducheii care le dau tîrcoale, intrigați de lipsa lor de pretenție la un statut social, întîi lui Ioan Botezătorul, apoi lui Iisus, continuînd cu fariseul mulțumit de sine din sinagogă, cu preotul și levitul care îl ignoră pe aproapele căzut între tîlhari, cu tînărul bogat care se crede îndreptățit la mîntuire fiindcă îndeplinește toate poruncile, cu bogații care se încred în bogăția lor, pînă la conflictele deschise din templu cu cărturarii și mai-marii poporului și, în cele din urmă, cu mascarada de proces condusă de arhiereii Anna și Caiafa, orice formă de ierarhie recunoscută social și bazată pe religie este denunțată de Iisus ca fiind cel puțin irelevantă spiritual, dacă nu chiar o minciună, adică o falsă justificare prin referința la divinitate a unei organizări sociale. Iisus face referință la ansamblul profeților și al victimelor inocente (Luca 11, 47-52) care au căzut pradă imperativului social: „Ne este mai de folos să moară un om pentru popor decît să piară tot neamul" (Ioan 11, 50).

Marele Inchizitor
este consecința ultimă a instalării în istorie.

Și totuși cum se traversează deșertul istoriei? Desființarea ierahiei nu înseamnă haos și distrugere în cele din urmă? Apostolii dau două răspunsuri complementare. Primul e chiar în Evanghelii: denunțarea minciunii că individul este subordonat binelui comunitar sau că pacea ansamblului poate fi răscumpărată prin jertfe inocente. Darea în vileag a acestei minciuni nu necesită însă violență, ci simplă neadeziune, intelectuală și morală, la sistem, care produce o detașare calmă și senină. „Împărăția mea nu este din lumea aceasta" (Ioan 18, 36) îi zice Hristos lui Pilat, deci cu atît mai valabil pentru ucenicii săi. Al doilea răspuns este în „Fapte și Epistole": dacă nu ești somat de a adera la sistemul socio-religios, acceptă situația în care te afli ca fiind cel mai bun punct de pornire înspre lumea de dincolo. Ierarhia socială este un dat, anodin și irelevant spiritual, atîta timp cît nu este justificată religios, și care nu te impiedică să îți exerciți libertatea ontologică. Singura perspectivă spirituală pentru dezamorsarea spiralei conflictuale este renunțarea la obiective exterioare individului: să nu dorești nimic din ce este al aproapelui tău (Ieșirea 20, 17).

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (XI)

În ciuda criticilor, care scapă de multe ori de sub controlul emoțional și/sau teologic, transformîndu-se astfel în caricaturi ale îngrijorării, Sfîntul și Marele Sinod Panortodox mai poate fi reparat, adică ajutat să aibă o recepție pe măsură.

Înainte de toate, fără a apela la artificii, dar prin comparație cu alte momente asemănătoare – dar nu identice! – din istoria Bisericii lui Hristos din primul mileniu, Sinodul din Creta poate fi considerat drept prima sesiune, teoretic-principială, a Sinodului Panortodox. Adică episodul cretan este începutul, continuarea putîndu-se desfășura în alte locuri și în cadre de timp diferite. Concret, nu văd ce ne împiedică să avem a doua sesiune în spațiul slav sau chiar în România, cu o agendă cuprinzînd subiecte controversate, însă imposibil de ignorat sau amînat. La fel, o altă sesiune ar putea avea loc într-o țară netradițional ortodoxă, în Occidentul european sau chiar în Statele Unite, lansînd astfel semnalul importanței diasporei organizate, în sfîrșit, canonic.

O asemenea abordare ar avea meritul că ar oferi tuturor celor în cauză răgazul suficient pentru a se exprima (și vota!). Dacă un eveniment teologic și logistic de anvergura Conciliului Vatican II, organizat de catolicismul cunoscut prin centralismul său absolut, a avut nevoie de patru ani, cu atît mai evident apare că ortodoxia, formată din ortodoxii locale, nu poate să își rezolve problemele în două săptămîni. Acumulările istorice, modificările succesive suferite de harta eclezială, experiențele totalitare (în Europa de Est), de persecuție (în Orientul Apropiat) sau de confruntare cu modernitatea seculară (în Apusul nord-atlantic) nu pot fi uniformizate. Dimpotrivă. Diversitatea experiențelor istorice ale ortodoxiei reprezintă un foarte bun punct de pornire.

Apoi, dincolo de temele disputate, adică acelea care au fost evitate la reuniunea din Creta, ar fi cazul să reluăm și discuții mai vechi din ortodoxie. Una dintre acestea, cu implicații nemijlocite și azi, ar privi rînduiala canonică a Bisericii de Răsărit, disciplina ei. Pentru că majoritatea animozităților dintre Bisericile locale au ca fundament încălcarea regulilor, ieșirea din rînduială, voit sau nu. Pe lîngă o eventuală sinteză a canoanelor și instituirea unei interpretări coerente, ar fi de așteptat ca păstorii noștri să considere așezarea canonică nu drept un corset rigid, dar nici drept o simplă moștenire din trecut, mai mult sau mai puțin irelevantă astăzi. Pe scurt, avem nevoie de o contextualizare inspirată, pusă în slujba Bisericii lui Hristos din secolul XXI.

Tot de o contextualizare inspirată ține și luarea la cunoștință a mutațiilor produse între timp. Doar în acest fel se vor soluționa situații pe care nu mă feresc să le numesc rușinoase. În timp ce alte confesiuni istorice se luptă cu scăderea numărului de membri și au lăcașurile de cult goale duminica, ortodoxia își permite luxul de a nu ajuta intrarea în ordine a unor Biserici locale cu tradiție multiseculară. Statutul Macedoniei, dar și al Moldovei, Estoniei, Ucrainei sau al diasporei în ansamblu nu mai pot face obiectul acelei păguboase geopolitici bisericești pe care am practicat-o cu toții pînă acum. Așa cum infatuarea și naționalismul nu pot fi principii ecleziologice, nici separarea și izolarea nu pot fi soluții pastorale.

În fine, pe măsură ce se vor succeda sesiunile Sfîntului și Marelui Sinod Panortodox și se vor clarifica aspectele care ne cauționează misiunea în lume, poate vom reuși să readucem în centrul sinodalității noastre adevăratele întrebări care preocupă pe credinciosul de astăzi. În afară de canonicitate, viața Bisericii trebuie măsurată după cît de mult răspund slujitorii acesteia angoaselor și dilemelor omului. După modelul lui Hristos, ar fi bine să reconsiderăm rolul vindecător și sfințitor al Bisericii. Sinodul Panortodox, deschis în iunie 2016, are menirea ca după perioadele de clarificare doctrinară (hristologică, mariologică, pneumatologică și ecleziologică) să deschidă era antropologică. În lumina acesteia, toate certurile recente vor părea secundare. Adică precum și sînt.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

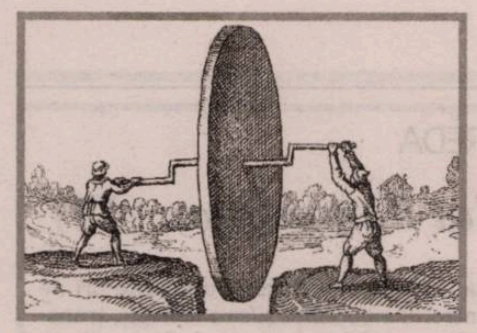

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Text de citit cînd stai la coadă

Surprins de un reporter pe cînd fenta o coadă la DRPCIV (Direcția Regim Permise de Conducere și Înmatricularea Vehiculelor), președintele Senatului, Călin Popescu Tăriceanu, decide să explice că rostul persoanelor cu înalte funcții în stat e să se dedice problemelor societății, nu să piardă vremea la rînd. „O problemă de gestiune a timpului", spune sobru dl Tăriceanu, iar un subaltern al său se grăbește să anunțe că societății i s-a făcut totuși o favoare, pentru că președintele Senatului ar fi putut să își trimită un consilier să îi ridice permisul de conducere. N-a făcut-o. Ce om respectuos!

Ponta pare să fi căpătat un soi de dispensă de la responsabilitatea cerută oricărui lider politic.

Cîteva zile mai tîrziu, fostul premier Ponta decide că frustrarea cu care a rămas după alegerile prezidențiale e încă suficient de mare pentru a și-o face cunoscută la televizor, în *prime-time*. Spune dl Ponta că aglomerația de la secțiile de votare din străinătate la prezidențialele din 2014 ar fi fost provocată de oameni care „s-au așezat de patru-cinci ori la coadă". Din nou o problemă cu cozile, care fie nu există, fie sînt irelevante.

Întîmplările astea două dau o măsură a disprețului generic al politicianului român față de cetățenii pe care speră, și uneori reușește, să îi guverneze. Ceea ce șochează cel mai mult e lejeritatea cu care sentimentul acesta este exprimat. E un anume soi de inadecvare primitivă a cărei explicație stă, probabil, în lipsa sancțiunilor eficiente la adresa derapajelor de felul ăsta. Revolta de pe Facebook, punctată de invective și *meme*-uri, e doar reflex automat și oarecum ineficient venit de pe partea cealaltă a prăpastiei care desparte așteptările cetățeanului de realitatea nefericită din mediul politic.

Acești oameni care, cînd nu văd conspirații, se plîng că nu li se recunoaște locul special în interiorul societății nu par să mai înțeleagă lucruri primare care nu țin neapărat de educația politică, cît de bunul-simț comun. Nu jignești categorii întregi de oameni doar pentru că poți. Mai mult, nu jignești categorii întregi de oameni în numele cărora vrei să iei decizii. Această cultură a privilegiului, specific românească, e atît de adînc insinuată în spațiul public încît reacțiile firești ale autorităților lipsesc sau, atunci cînd sînt, sînt neconvingătoare.

În cazul domnului Tăriceanu, era binevenită o explicație a Ministerului de Interne privind existența acelei cozi și motivele clare care i-au făcut pe reprezentanții DRPCIV să îi acorde acces special șefului Senatului. Nu a existat o astfel de explicație și nici vorbă de indicarea unor responsabilități punctuale. Există însă o anchetă internă a DRPCIV. Altfel spus, complicii întru nesimțire ai președintelui Senatului se vor ancheta singuri. Sînt sigur că va fi o anchetă foarte dură. În al doilea caz, afirmațiile domnului Ponta sînt cu atît mai grave cu cît ele pun sub semnul întrebării unul dintre elementele esențiale ale unei democrații: alegerile. Dl Ponta sugerează că scrutinul prezidențial a fost fraudat (ce altceva ar fi dorit să facă un om care se așază de patru ori la coadă în fața unei secții de votare, dacă nu să voteze?). Nici o vorbă din partea nici unei autorități. În calitatea sa de fost premier, dl Ponta pare să fi căpătat un soi de dispensă de la responsabilitatea cerută oricărui lider politic.

Problema e că, lăsate nesancționate, astfel de afirmații produc efecte. Și ele se văd în conversațiile de fiecare zi. Sînt suficient de mulți oameni care cred, fără a fi capabili să producă vreo dovadă, ca în România alegerile se fură pentru că așa vor serviciile secrete care se mai apucă uneori să provoace scandal pe la ambasadele din străinătate. Adevărul devine cumva opțional și o chestiune de gust. Își pierde valoarea absolută, iar faptele capătă o relevanță relativă. Ele pot sau nu să existe în realitate, cert e că pe baza lor se construiesc cariere politice și narațiuni mincinoase.

Sînt sigur că s-ar putea scrie o istorie a României filtrată prin perspectiva cozii. Despre cum se vede viața într-un lung șir de oameni și cum se vede din afara lui. E loc și de ceva literatură motivațională care să te lămurească ce trebuie să faci ca să nu ajungi la coadă și despre cum să suporți stoic disprețul celor care au făcut deja ce trebuia. S-ar mai putea scrie și despre tactici de supraviețuire la coadă, despre ecosistemul ei, despre organizarea lui, despre dinamica specială a acelui mediu, despre tipologiile umane de acolo, despre sentimentul acela unic pe care îl ai cînd ajungi în fața ghișeului. Acel sentiment meschin, dar valoros, care, spre deosebire de cuvîntul „dor", chiar este un termen specific românesc.

Coada și disprețul sînt cumva legate. Atunci cînd supui o mulțime de oameni unui tratament înjositor, e cumva firesc că vor fi unii care se vor uita în jos către această mulțime. În fapt, cele două se justifică reciproc. Cei care disprețuiesc fac cozile posibile, iar cei care se așază la rînd fără să protesteze încurajează disprețul.

Vom avea alegeri în toamnă. Narațiunile false au să domine iar campania. Apoi ne vom așeza la coadă iar.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Părinții sportului românesc

Statul român a băgat în faliment sportul românesc. O banalitate! Statul român a băgat în faliment sistemul spitalicesc, rețeaua de drumuri, educația, propriile căi ferate sau televiziunea națională. Care mai e mirarea? Sportul pare a fi încă o victimă a incompetenței administrative și cu asta basta, închidem subiectul și ne grăbim să vedem următoarea serie din *Românii au talent*, că ne mai crește moralul național.

De fapt, drag prieten cititor, problema nu e statul, adică o sumă de funcționari leneși și incompetenți (așa cum ne place să îi zugrăvim la televizor), ci este exact societatea pe care tu și cu mine, prietene, am construit-o și o consolidăm zi de zi. O societate care acum începe să se lamenteze privind duios la lichidarea mișcării sportive de performanță din România. Mare lucru! CFR-ul stă să moară, TAROM-ul cam la fel, TVR-ului i se cîntă deja prohodul. Niște sportivi în plus sau în minus. Cine să le simtă lipsa?

Societatea nu este dispusă să plătească pentru propria performanță (fie ea academică, fie sportivă). Antrenorii costă, bazele de antrenament încurcă proiectele pentru mall-uri, sportivii au nevoie de echipament, iar ăla e păzit, nu se dă gratis. Cine mai rămîne? Părintele sportivului. Ăla care s-a pomenit cu beleaua în casă. În timpurile în care tot copilul își vede liniștit de tabletă sau de privit imbecil la *Soy Luna* sau *Violetta* de dimineața pînă seara, unii s-au trezit că au copii care vor să alerge, să sară, să facă piruete, să ridice greutăți, să joace mingea. Blestem! Din acel moment, viața li se schimbă.

În afară de serviciu, rate la bancă și trafic împuțit, mai ai de făcut față și altor provocări: trebuie să te împrietenești cu antrenorii, cu ceilalți părinți, să afli regulamentele și care mai sînt ultimele mișcări de finețe care se petrec în federație. Afli unde și cum se țin cantonamentele, cît costă, și scapi de grija concediului, pentru că banii se duc în comune obscure, acolo unde a hotărît clubul sau federația că se va ține pregătirea.

A nu se înțelege greșit. Părinții sportivului român nu sînt niscaiva sfinți. Nici poveste! Ei sînt bine-mersi complici și parte a falimentului sportului românesc. Ei atîta știu: că viața e dură la ei la firmă și că la fel trebuie să fie și în sport. Că nu degeaba se cheamă competiție și colo, și dincolo. De aceea, își freacă la cap zilnic copiii, scoțîndu-le pe nas cît cheltuiesc pe antrenori și cantonamente. Apoi, au grijă să ungă antrenorul. Ăla, amărîtul, e plătit de stat cu aproape 400 de euro pe lună. Tati cîștigă de trei-patru ori mai mult, așa că e păcat să nu-l ajutăm pe amărît, să bage copilul în echipă. Asta la sporturile colective. La cele individuale e ceva mai rău. Acolo se ajunge la mizerii greu de imaginat.

Statul oricum nu contribuie cu nimic. Toți banii de pregătire sînt ai părinților. Ei țin la terapie intensivă sportul din România, de ani buni. Fără banii lor, se închidea prăvălia mult mai devreme. Necazul este că nici părinții nu fac bine. În lipsa cluburilor (niște firme fără fond) sau a federațiilor (în multe cazuri, simpli atîrnători) și, mai ales, în lipsa statului, părintele sportivului se simte dator să îl cheme la ordin pe antrenor cînd și cum vrea. El plătește, el decide! Așadar, *el* decide că vrea să ajungă pe podiumul olimpic *(el*, nu copilul, că doar *el* plătește, nu ăla mic) și tratează antrenorii ca pe niște simpli furnizori de servicii. Ca pe instalatori sau ca pe mecanicii auto. Profesioniștii enervați de situație au plecat de mult în străinătate (vezi cazul gimnasticii). Alții au preferat să facă marele compromis și să cîștige o pîine mizerabilă care nu aduce decît rezultate mediocre, la comanda lui mami sau tati care, dacă plătesc, decid.

Altă dată voi povesti despre abuzurile la limita legii ale dragilor de părinți. Oameni care, în calitate de unici susținători ai sportului de performanță din România, au decis că e cazul să ipotecheze și proprietățile publice ale acestuia. De ajuns, însă, pentru azi. Prea aproape sînt Rio și dezamăgirea.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Care să fie morala după JO (dacă există vreuna)?

Zero. A dispărut odată cu decizia politică a lui Thomas Bach de a permite Rusiei să participe, în ciuda anchetei oficiale care demonstrase implicarea seviciilor secrete ale lui Putin în manipularea probelor de dopaj. E o întoarcere în vremurile în care URSS, RDG sau RSR defilau mîndre sub cercuri, în vreme ce disidenții lor mărșăluiau în lanțuri. În ce ne privește, morala participării românești stă în tușa reușită de Ana Maria Brînză Popescu, din săritură, în finala la spadă pe echipe contra Chinei. E cea mai tare imagine a noastră la Rio și cea mai bună emblemă a sportului tricolor. Inteligența și curajul care cîteodată reușesc să se cocoațe deasupra ruinei sistemului. O tușă „șmechereasca", de fată cu spirit și cu nervi. Un gest care crapă solemnitatea unor angajamente, lamentări și prăpăstii anunțate. Ca un semnal în întuneric, ca o baliză semnalizînd în ocean. Acest fel de a performa reprezintă un fel de a trăi care nu așteaptă, așa cum nu o fac mii de tineri azi, girul sistemului, ci își inventează singur un destin și căile de a reuși. Cu multă muncă, da, așa cum s-a întîmplat și în cazul Anei Maria. Și cu un umăr al antrenorului Podeanu care a suportat nenumăratele ei lovituri la antrenamente pentru succesul acelui moment de magie de pe planșa olimpică. Umerii pe care ne ridicăm.

Radu NAUM

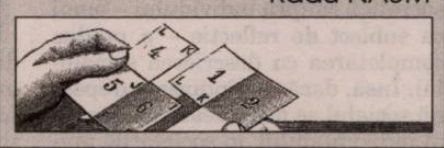

Frică și înfricoșare

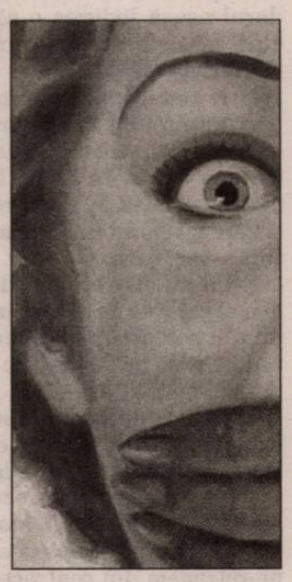

Texte și opinii de:

- Alexandru OFRIM (conferențiar univ. dr. la Facultatea de Litere a Universității București)

„Chipuri ale fricii“

- Cristian CHIVU (doctor al Facultății de Teologie „Aristotel“ din Salonic)

„Cu frică de Dumnezeu și cu dragoste să ne apropiem!“

- Radu UMBREȘ (antropolog)

„Frica naturală și nenaturaleţea fricii“

- Sorin COSTREIE (lector dr. la Facultatea de Filozofie a Universității București)

„Frica în educație“

- Bogdan VOICU (sociolog)

„Frica de încredere și noua față a războiului“

- Nicolae BOLOG (medic)

„Frica, un posibil impediment în medicină“

- Ruxandra IVAN (politolog)

„De ce este necesar să ne temem, pentru a rămîne împreună“

argument

La strîmtoare

Cuvîntul „frică“ are o etimologie surprinzător de poetică. Provine din elenul *phriké* (fior, frison), care descrie suprafața încrețită de vînt a mării sau „pielea de găină“ provocată de frig sau de teamă. Angoasa, definită ca teamă difuză față de ceva necunoscut, nedeterminat, vine din latinește *angustus* (îngust, strîmt) și *angor* (a gîtui, a strangula). Angoasa, ca „strîmtorare“, și angina – sindromul de strangulare și asfixie specific afecțiunilor coronariene – sînt înrudite. Frica e epidermică, iar angoasa – „cardiologică“.

Fricile – *phóbos*, în greacă – apar deja în textul biblic: „Groază și frică de voi să aibă toate fiarele pămîntului“ (Facerea IX, 2) – e vorba de o anulare, de o răsturnare în favoarea omului a fricii ancestrale de animale *(zoofobie)*. „La asfințitul soarelui, a căzut peste Avram somn greu și iată l-a cuprins întuneric și frică mare“ (Facerea, XV, 2) – un caz de *scotofobie* (teamă de întuneric). Frica de mare și de furtuni *(talazofobia* și *astrafobia)*: „Iisus le-a zis: De ce vă este frică, puțin credincioșilor? S-a sculat atunci, a certat vînturile și marea și s-a făcut liniște deplină“ (Matei VIII, 26). Frica de stafii *(fantasmofobia)*: „Văzîndu-L umblînd pe mare, ucenicii s-au înspăimîntat, zicînd că e nălucă și de frică au strigat“ (Matei XIV, 26).

Biserica a substituit fricile ancestrale (de întuneric, de boală, de fiare, de moarte fizică, în ultimă instanță) cu frica teologică (de infern și de păcat) (Jean Delumeau); iar modernitatea europeană a „învins“ angoasa vastă și difuză, fragmentînd-o în frici precise, particulare, de ceva sau de cineva.

S-a născut astfel un vast bestiar de fobii. Ne putem chiar imagina o posibilă aplicație la lumea de azi: după decenii de economie planificată, România e bolnavă de *teleofobie* – teama de un țel, de planificare. Mulți dintre aleșii țării suferă de *fiscafobie* sau de *taxofobie* (aversiunea față de taxe și impozite), refuză justiția *(dikefobie)* și se tem de răspundere *(hipengiofobie)*. Credinciosul român riscă să devină *hierofob* și *ecleziofob* (să nu mai suporte preoții și bisericile). Pacientul român e terifiat de spitale *(nosocomofobie)*. Copiii se tem mai mult de lipsa telefonului mobil *(nomofobie)*, de curent *(anemofobie)*, de frig *(criofobie)* și de răceli *(psicrofobie)*, decît de pădurile întunecate *(nictohilofobie)*, de cimitire *(coimetrofobie)* și de vrăjitoare *(vicafobie)*, ca odinioară ș.a.m.d.

Stranietatea cîtorva fobii sau chiar simpla existență a fenomenului fricii ne amintește că omul e o ființă, dacă nu căzută, cel puțin sucită: există teama de femeile frumoase *(caliginofobie)*, de buna dispoziție *(cherofobie)*, de libertate *(elefterofobie)*, de veștile bune *(eufobie)* și chiar de iubire *(filofobie)*.

Iar dacă aveți impresia că în argument s-au perindat prea multe definiții greco-latine, e posibil să suferiți de *helenologofobie* – aversiunea față de termenii eleni. (**Matei Pleșu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată în toamnă.

Radu UMBREȘ

Frica naturală și nenaturaleţea fricii

Singurul lucru de care trebuie să ne fie frică este frica însăși. Discursul inaugural al lui Roosevelt este des citat ca răspuns înţelept împotriva demagogiei politice sau a populismului. Totuși, este atît de evident că fraza este riguros falsă. Avem multe lucruri de care trebuie să ne fie frică – o emoţie naturală, a cărei absenţă ar fi mai repede semnul unei patologii psihologice decît al iluminării filozofice. Natura este necruţătoare cu orice fiinţă care ar ignora, din neglijenţă sau bravură, semnalele care inspiră frică. Există însă o perspectivă care validează faimoasa butadă. Dacă evoluţia naturală a creat multe dintre înclinaţiile mentale umane, unele forme de frică pot deveni prost adaptate fenomenelor sociale din societăţile contemporane.

O teorie a psihologiei evoluţioniste, controversată, dar solid argumentată ştiinţific, ne sugerează că oamenii trăiesc în societăţi (post-)moderne, dar sînt înzestraţi cu creiere şi procese mentale aproape neschimbate de (cel puţin) zeci de mii de ani. În fraza memorabilă a Ledei Cosmides şi a lui John Tooby, craniile noastre moderne adăpostesc minţi din epoca pietrei. Nu vechimea în sine e problematică – pînă la urmă, supravieţuirea şi înflorirea societăţii umane sugerează că mecanismele ancestrale ne-au servit cu succes. Însă eficienţa unui mecanism biologic depinde de adecvarea la condiţiile externe. Iar mediul social contemporan, în care minţile noastre funcţionează, este unul radical diferit de cel pentru care au fost adaptate.

Extraordinara explozie a tehnologiei şi complexităţii sociale a speciei *Homo sapiens* în ultimele sute de ani ne face deseori să uităm că ceea ce Jared Diamond numeşte „lumea de pînă ieri“ (peste 95% din istoria biologică a umanităţii) avea condiţii sociale şi ecologice profund diferite. O mare parte din construcţia emoţiilor şi a altor procese cognitive s-a bazat pe condiţii practic dispărute din viaţa unei mari părţi din populaţia globală, de unde şi nepotrivirea între multe dintre sentimentele noastre şi realitatea înconjurătoare. Viaţa acum o sută sau cincizeci sau zece mii de ani oferea nenumărate motive de frică. Pentru individ, pericolul putea să vină din partea fenomenelor meteorologice, a animalelor sălbatice, a bolilor sau, nu în ultimul rînd, a celorlalţi oameni. Nu este doar o metaforă să spunem că omul este cel mai de temut prădător al „conspecificilor“ săi. Înclinaţiile evoluate ale speciei au rămas în noi pînă în prezent, de la frica de obiecte mari care vin cu viteză în direcţia noastră, la temerea de contaminare sau neîncrederea în străini. Şi putem vedea cum aceste mecanisme ne apără existenţa în modul în care ne ferim de autobuze, ne spălăm pe mîini sau evităm înşelătoriile.

Avem însă o altă imagine atunci cînd vedem că umanitatea recentă şi-a modificat mediul înconjurător infinit mai mult decît altă specie, într-un timp extraordinar de scurt. În cîteva mii de ani am ajuns, de la mici grupuri de vînători-culegători, la societăţi cu milioane de membri, stăpînind energia nucleară, comunicînd practic instantaneu dintr-o parte în alta a planetei, folosind simboluri abstracte şi inteligenţa artificială.

S-au schimbat oare emoţiile noastre, cum ar fi frica, la fel de repede precum s-a schimbat civilizaţia umană? Consensul ştiinţific în antropologie şi psihologie evoluţionistă este că, în ciuda marilor variaţii interculturale sau interpersonale, există un nucleu dur al sentimentelor cu vechi rădăcini naturale ce nu pot fi controlate de procese cognitive superioare. Un exemplu simplu: imaginaţi-vă că păşiţi pe un pod de sticlă întins peste o prăpastie. Greu de crezut că nu am simţi o puternică frică, încercînd să ne prindem de ceva solid pentru a nu cădea în hău. Aceeaşi frică l-a apărat pe strămoşul nostru de căzături fatale ce i-ar fi închis linia genetică a descendenţilor. Iată paradoxul – nu sîntem absolut deloc în pericol, iar frica noastră este funcţional inutilă, deşi justificată cognitiv.

Cît de des întîlnim această frică „veche“, nepotrivită „noilor“ stimuli? Semnele ei se disting îngrijorător de des în fenomene sociale actuale. Frica de străini este un exemplu perfect. Un membru al unei societăţi tribale putea să se aştepte oricînd la un raid din partea vecinilor competitori pentru resurse. Mai mult, etnografii au descoperit că multe dintre actele de violenţă tribală erau stîrnite de frica agresorilor de a nu fi agresaţi primii. La fel, mişcările de populaţii străine puteau fi profund dăunătoare într-o ecologie în care accesul la păşune, teren de vînătoare sau pămînt arabil sînt jocuri cu sumă nulă: pentru ca cineva să aibă mai mult, altcineva trebuie să piardă. De ce să nu ne fie frică, atunci, de venirea străinilor? Un motiv ar fi că lumea modernă a reuşit să depăşească multe dintre dilemele existenţei umane, prin găsirea de jocuri cu sumă pozitivă. Prin reciprocitate generalizată, diviziunea socială a muncii, sisteme de întrajutorare economică sau toleranţă culturală, populaţiile se pot ajusta la imigraţie şi pot detensiona tensiunile sociale. Dacă ne gîndim la fenomenele de *brain-* sau *care-drain*, s-ar putea ca societăţile-sursă să sufere chiar mai mult decît societăţile-destinaţie. Un asemenea proces este însă profund contraintuitiv pentru mulţi dintre membrii unei societăţi, care resimt o frică ridicată faţă de alteritate şi necunoscut. Raymond Kurzweil observă că lumea nu a devenit mai periculoasă, ci că informaţia noastră a devenit mai cuprinzătoare. O informaţie mai cuprinzătoare însă nu este şi mai relevantă. Deschidem televizorul sau computerul şi vedem masacre şi refugiaţi, imagini puternic emoţionale, livrate prompt şi nemediat la uşa cogniţiei noastre. Ce este realitate, ce este zgomot şi ce este manipulare? Spaţiul şi timpul se comprimă într-o reprezentare mentală ce ne plasează în mijlocul acţiunii virtuale, care trezeşte frica actorului asediat de pericole. Care este însă termenul de comparaţie? Trăim în cea mai paşnică eră a umanităţii, pericolul terorist este (în Europa, încă) inferior pericolului unui accident electrocasnic, valul de imigraţie contemporan este unul minor şi relativ bine guvernat faţă de cazuri similare din istorie. Mai frustrant, s-ar putea să nu ne fie suficient de frică de încălzirea globală sau de (re-)apariţia epidemiilor – să fie cinci centimetri în plus sau în minus la nivelul oceanului planetar un motiv de panică? Dar oare a ne expune copiii la substanţe chimice „nenaturale“ comercializate de corporaţii?

Frica se hrăneşte din informaţia primită de individ. Această relaţie este inevitabilă şi avem prea puţin control asupra sentimentelor noastre atunci cînd am internalizat mental pericolul. Avem însă control asupra modului în care cunoaştem lumea şi pericolele sale. Într-unul dintre procesele definitorii pentru modernitate, indivizii au cedat o parte din managementul riscului către instituţii sociale dedicate. Diviziunea socială a muncii intelectuale ne eliberează de povara evaluării fiecărui pericol la nivel individual. În cuvinte mai simple, lăsăm în grija altora o parte din fricile noastre. Avem încredere că doctorii ne apără de boli, inginerii ne feresc de accidente, poliţia sau armata ne apără de răufăcători. Poate că fiecare dintre noi face ceva aparent pentru a preveni frica celorlalţi, aşa cum zidarul aşază judicios o cărămidă atunci cînd construieşte casa unui străin. Noi, cei fericiţi să locuim în state moderne relativ funcţionale, trăim într-o cultură a siguranţei de neimaginat pentru cele mai multe dintre societăţile care au existat sau există în lume. Iar atunci cînd statul eşuează în acest rol, ne revoltăm şi cerem reformarea democratică a acestuia – vezi cazul Colectiv.

Frica nu dispare, dar devine mai rară şi mai uşor de gestionat între actori sociali competenţi. Atunci cînd un politician ne spune să ne fie frică de ceva, aşteptăm dovezi, motive, aşteptăm părerile altora. În special, aşteptăm informaţii de la experţi, de la cei care înţeleg fenomenul. Dacă ne e frică de inundaţii sau pentru viitorul copiilor noştri, căutăm un hidrolog sau o şcoală bună. Momentul în care frica devine periculoasă este atunci cînd ne retragem din contractul de încredere epistemică şi cînd preferăm ignoranţa, în consonanţă cu valorile noastre, în locul părerii specialistului care ne spune ceea ce nu vrem să auzim.

Două fenomene recente prezintă exact această patologizare a fricii, prin refuzul competenţei legitime. Mă refer la mişcarea antivaccin şi la referendumul pro-Brexit, două cazuri în care părţi semnificative din populaţie aleg să nu urmeze sfatul majorităţii experţilor legitimi (fie ei imunologi, epidemiologi, pediatri, economişti, sociologi sau antropologi), ci să urmeze calea deschisă de o frică neadaptată ecosistemului social contemporan. Refuzul experţilor are multe surse, de la neîncrederea în moralitatea acestora (oare nu au şi ei interese materiale? ce cîştigă din a spune asta?) pînă la preferinţa pentru o lume fără nuanţe sau riscuri, dar cu reguli simple şi fixe, sau chiar pînă la cruciada postmodernă împotriva „ştiinţei“ şi „ştiinţificităţii“.

Poate au dreptate *anti-vaxxers* (cei antivaccinare) şi britanicii declasaţi de Thatcher & Co, care votează cu gîndul la bărcile refugiaţilor sau la terorismul la al cărui succes contribuie prin exagerarea reacţiei publice. Poate că teama lor este justificată, iar sistemul de gestionare socială şi politică a fricii a eşuat. Dar nu mai puţin justificată este frica de propria noastră frică, atunci cînd preferăm calea simplă a emoţiei nemediate unor instituţii de cunoaştere, care susţin complexitatea societăţii umane. Ca parte organică a fiinţei noastre, fricile noastre au rădăcini adînci în istoria evoluţiei umanităţii şi nu vom scăpa curînd de ele. Ce putem însă face este să înlocuim teama prin vigilenţă epistemică şi încredere în competenţă, chiar şi atunci cînd răspunsul este contraintuitiv pentru sentimentele noastre profunde.

„Un efect al fricii este obiectivarea. De pildă, în frica lui de violenţă, omul, în loc să se avînte în luptă sau să fugă, se satisface privind-o din exterior. Îi place să scrie, să citească, să asculte, să istorisească povestiri de război. El asistă cu o anumită pasiune la curse primejdioase, la meciuri de box, la coride. Instinctul combativ s-a deplasat asupra obiectului.“

G. DELPIERRE, *L'Être et la peur*

„Spiritul omenesc fabrică în permanenţă frică.“

G. DELPIERRE, *L'Être et la peur*

„Animalul nu-şi anticipează moartea. Omul, dimpotrivă, ştie – foarte devreme – că va muri. El este aşadar «singura fiinţă de pe lume care cunoaşte frica într-un grad atît de redutabil şi de durabil».“

JEAN DELUMEAU, *Frica în Occident*, vol. I

***Radu Umbreș** este antropolog, predă la SNSPA și la Universitatea București, și este bursier al Colegiului „Noua Europă“ cu monografia* Neîncredere morală. Conflict și mutualism într-un sat din România.

Cristian CHIVU

Cu frică de Dumnezeu și cu dragoste să ne apropiem!

Duminica Orbului ne-a prins anul acesta în Thasos, nu la vot. Ca buni creștini de duminică, am trecut și pe la biserică, dar slujba era deja pe final la 9,30. Ne-am bucurat că părintele nu a predicat, probabil pentru a evita tîlcuirea versetelor referitoare la orb: *Învățătorule, cine a păcătuit: acesta sau părinții lui, de s-a născut orb / Iisus a răspuns: nu a greșit nici el, nici părinții lui, ci pentru a se arăta în el lucrările lui Dumnezeu*. Însă la finalul slujbei, înainte de a împărți *antidoron*, adică anafura, ne-a urat *kalo kalokairi*, adică o vară frumoasă, dar a adăugat sapiențial *fără păcate*, căci vara *omul cam uită de Dumnezeu și nu prea mai are frică de El*. Niciodată nu ne-am gîndit că vara scade frica de Dumnezeu. Ne-am adus aminte de un prieten al nostru care nu înțelegea de ce dau buzna creștinele vara la spovedanie și acum, prin prisma celor spuse de părinte, am înțeles și noi ce voia să spună.

În fine, după slujbă, am luat cu noi o butelcă de cinci litri de vin vărsat din zona Fanos, nordul Greciei, ne-am urcat în barcă și ne-am avîntat orbește în *apeiron* (nemărginitul) mării. În momentul în care nu se mai zărea nici un mal, ci doar *apeiron*-ul mării, am ancorat și am început simpozionul nostru. Pesonajele noaste sînt: Cristi (Cr.), pentru care iadul este rezultatul voinței și libertății noastre, Ion (I.), pentru care iadul este despărțirea de dragostea lui Dumnezeu, Mihai (M.), pentru care iadul e mai mult creația fricii maladive a oamenilor, și Clement (Cl.), pentru care iadul este locul unde Dumnezeu nu este.

Cr.: Dragi *simpotes*, rupți de lume, vom încerca să abordăm radical subiectul fricii din punct de vedere teologic și cred eu cel mai important e să explicăm ce înseamnă frica de Dumnezeu *(phobos Theou)*, despre care Scriptura spune că este începutul înțelepciunii. Pentru marii teologi ai Bisericii, frica de Dumnezeu nu are legătură cu spaima, teama de pedeapsă din partea Lui, teama că ai greșit față de El, ci exprimă o stare de reverență, o atitudine liturgică de reverență a omului față de Făcătorul lui. Expresia *robul Domnului (doulos tou Kyriou)* nu înseamnă că sîntem niște sclavi care tremură de frică în fața Stăpînului. Din păcate, imaginea falsă a lui Dumnezeu ca *teroristul nr. 1* bîntuie și pe la noi.

I.: *Pany ge!* În Scriptură, în textele Părinților, în cult, termenul *rob* exprimă atitudinea liturgică a creației în relație cu Dumnezeu și nu are semnificație negativă. Vasile cel Mare numește întreaga creație *roabă*. Este vorba de vocația liturgică a omului, de atitudinea ontologică corectă de a se închina Creatorului, nu de o supunere orbească, irațională. Această închinare e *logiki latreia*, slujire înțelegătoare, după Părinții Bisericii. E drept, *phobos*-ul implică neliniștea, angoasa. Interesantă este etimologia *phobos*-ului, de fapt a verbului *phebomai* care vine din indo-europeanul *bheg = a evada, a se îndepărta*, ceea ce în slavona veche a dat *bezati*, care înseamnă *a fugi*. Totuși, *phobos*-ul sugerează și o stare normală de reverență, de admirație, de respect. Nu este *tromos*, care exprimă o stare de spaimă, de teroare.

Cl.: Vă rog eu să lăsăm abstracțiunile astea. Frica este un sentiment clar de teamă, panică, spaimă. Vezi ceva și fugi! Mai aveți puțin și dați în damblaua lui Anania, care, pentru a ameliora criticile feministe, a tradus și pe *gyni ina phobeito ton antra*, prin *femeia să se înfioare de bărbat!!!* A zis bine ce a zis. Total de acord cu ce spune, numai că acolo apostolul Pavel spune clar, fără echivoc: *femeia să se teamă de bărbat* sau *să-i fie frică de bărbat*.

M.: Frica e frică. Fie ea frică de oameni, fie frică de Dumnezeu. Toate religiile se bazează pe frică, iar fără exploatarea fricii, bisericile ar fi goale. Frica de Dumnezeu, frica de pedeapsa lui Dumnezeu, frica de iad sînt armele forte ale așa-zișilor predicatori ai Domnului. Evident, este o metodă eronată, pentru că, de vreme ce se spune că Dumnezeu este iubire, atunci frica nu mai are rost. Cum să fie frica începutul înțelepciunii, cînd acest sentiment aduce în om o groaznică stare de iraționalitate? Eu nu cred că Dumnezeu vrea să ne fie frică de El. Falanga popească își dorește acest lucru, pentru a ține în frîu masele. Pedepsele iadului, cazane cu smoală, vămile văzduhului nu sînt decît povești popești grobiene care induc oamenilor sentimente înjositoare, cum ar fi frica, spaima, teroarea, care duc de diferite maladii, cea mai cunoscută fiind schizofrenia.

Cl.: Foarte corect! Toate faptele bune care au la bază frica de Dumnezeu, dupa mine, sînt nule. Iacă, am luat la mine un bilețel să vă citesc ceva de la Grigorie de Nyssa: *Căci aceasta este cu adevărat desăvîrșirea, a nu te despărți de viața rea ca un rob de frica iadului, nici a face binele pentru nădejdea răsplatei ca într-un negoț și schimb, ca niște negustori ai vieții virtuoase, ci, privind dincolo de toate, chiar și de cele prin nădejde făgăduite, a se considera înfricoșătoare numai căderea din prietenia lui Dumnezeu*. Iadul e locul sau starea unde Dumnezeu nu mai este.

I.: De acord! Ioan Damaschin spune *ad litteram* că *Dumnezeu nu pedepsește la iad pe cineva în veacul ce va să fie, ci fiecare se face pe sine primitor al împărtășirii de Dumnezeu. Împărtășirea de Dumnezeu este hrană, iar neîmpărtășirea de Acesta este iadul*. Vorbim de o ruptură de dragostea lui Dumnezeu. Maxim Mărturisitorul ne arată că prietenii lui Dumnezeu Îl văd și sînt cuceriți *de o plăcere dincolo de gînd*, în timp ce aceia osîndiți la iad nu pot să-L vadă și trăiesc *într-o durere de nespus*.

M.: Păi, și ce legătură are dragostea cu frica? Unde e dragoste nu mai e frică. Tot Nyssanul spunea că vrea să fie prieten cu Dumnezeu fără să se teamă de chinurile iadului sau să aștepte răsplata raiului. E clar că pentru el frica, fie ea și frica de Dumnezeu, este o atitudine existențială greșită față de Dumnezeu. Părinții neptici ne spun că frica izvorăște din mîndrie și posesie, pentru că omului smerit nu-i e frică că pierde ceva. Și ca să vă lămuresc, iacă ce spune un mare scriitor, excomunicat de preanecuvioșii popi, Kazantzakis, prin gura personajului lui din *Sărăcuțul lui Dumnezeu*, Francisc: *Doamne, dacă te iubesc pentru că trebuie să mă pui în rai, trimite îngerul tău cu o suliță ca să-mi închidă ușa; dacă te iubesc pentru că mă tem de iad, aruncă-mă în iad; dar dacă te iubesc pentru Tine, numai pentru Tine, deschide-Ți brațele și primește-mă!*

„Frica de Dumnezeu nu are legătură cu spaima, ci exprimă o stare de reverență."

„În iubire nu este frică, ci iubirea desăvîrșită alungă frica, pentru că frica are cu sine pedeapsa, iar cel ce se teme nu este desăvîrșit în iubire."

Întîia epistolă sobornicească a Sf. Ioan (IV, 18)

„Ateul desăvîrșit se află pe penultima treaptă de dinaintea credinței desăvîrșite; celui indiferent însă nu i-a mai rămas nici o fărîmă de credință, ci doar o amărîtă de frică."

FEODOR DOSTOIEVSKI

Cr.: Atenție mare! Frica de Dumnezeu nu este un simplu sentiment, ci o atitudine liturgică, așa cum am spus la început. La această frică se referă textele biblice, liturgice și patristice, anume la poziția liturgică de plecăciune în fața măreției lui Dumnezeu. Aceasta este frica de Dumnezeu, o frică ce ajută omul în primul stadiu să ajungă la prietenia cu Dumnezeu, după cum ne spune Maxim Mărturisitorul. Dacă tot ați intrat pe făgașul citatelor, vă dau și eu unul de la teologul iubirii dumnezeiești, Simeon Noul Teolog, care scrie că *frică în iubire nu se află deloc, dar nici fără frica de Dumnezeu iubirea nu rodește în suflet*.

Cl.: Greu să înțeleg cum frica se preface în iubire, dar dacă este vorba de acea reverență în fața atotputernicului Dumnezeu, fie, accept explicația, dar să nu mai fie numită frică, pentru că stîrnește mare confuzie. Dumnezeu nu are nevoie de oameni fricoși, terorizați, chipurile, de chinurile iadului, ci are nevoie de oameni curajoși, raționali, fermi și demni. Curajoși chiar și în a se îndoi de El! Aduceți-vă aminte de atitudinea demnă a lui Antonie cel Mare, după ce s-a simțit părăsit în marile lui ispitiri din partea demonilor, mă refer atunci cînd l-a certat pe Dumnezeu.

I.: Aș conchide eu scurt și cuprinzător. Frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii, adică primul pas către prietenia cu Dumnezeu, atunci cînd vorbim despre atitudinea rațională liturgică de reverență în fața Creatorului, nicidecum cînd e vorba de sentimentul irațional al fricii omului; și nicidecum o supunere orbească irațională. Și da, sînt de acord, poate că ar trebui să o numim reverență sau plecăciune în fața lui Dumnezeu și nu frică de Dumnezeu.

Am ridicat ancora și am pornit să facem un tur al insulei pe mare. Orografia uluitoare a insulei, așa cum se înfățișa ea de pe mare, ne mărturisea tăcut măreția Creatorului într-o Liturghie cosmică și răscolea în noi un simțămînt profund de plecăciune în fața Lui: *Cu frică de Dumnezeu și cu dragoste să ne apropiem!*

***Cristian Chivu** este doctor în teologie al Facultății de Teologie a Universității „Aristotel" din Salonic. Cea mai recentă carte:* Sf. Grigorie Palama, Opere complete, *vol. IV, ediție bilingvă (traducere, note, introducere), Editura Gîndul Aprins, 2016.*

Bogdan VOICU

Frica de încredere și noua față a războiului

Am cunoscut mulți oameni pentru care frica este principalul motivator. Un ansamblu complex conduce la această stare de fapt. Socializarea primară, neîncrederea în sine, opțiunile valorice, valorile împărtășite cu cei din jur se numără printre factori. Capacitatea de a înțelege și de a controla ceea ce se petrece în jur este elementul care mă interesează în acest articol.

Înțelegînd de ce bate vîntul, ajungi să nu-ți fie frică de vînt. Știind cum și de ce răcești, cum previi, dar și cum combați răceala, diminuezi frica de răceală. Avînd încredere în cei din jur, previi teama că vei fi furat și reduci costuri importante: nu mai pierzi timp verificînd și paraverificînd bonitatea fiecăruia, iar faptul că scapi de stres constituie un cîștig în sine... Contraargumentul vine imediat. „Cum să am încredere în cei din jur cînd eu știu că toți fură?“ Asta-mi aduce aminte de ceea ce îmi spunea o prietenă despre cum toți bărbații își înșală soțiile. Dacă ar fi așa, cum înșelatul acesta de natură sexuală necesită doi parteneri... Ai putea răspunde vorbind despre faptul că un număr limitat de femei ar fi mereu disponibile pentru mulțimea tuturor bărbaților și s-ar roti de la un bărbat la altul pentru a-i face să își înșele soțiile. Argumentul este pueril, dimensiunile numerice ale fenomenului făcîndu-l cel mult improbabil. Poate or fi mai mulți soți de gen masculin care se implică în relații extramaritale, dar cel mai probabil ei nu constituie „toți“ bărbații. Cel mai probabil, raportul între numărul de minute în care soții (indiferent de gen) își sînt fideli, raportat la minutele de infidelitate, fie ea și pur mintală, este atît de mare, încît infidelitatea devine un fenomen marginal. Depinde doar de unghiul din care privești. Dacă fiecare moment de infidelitate este un copac gri, iar fiecare moment de fidelitate este un copac verde, și se nimerește să vezi această pădure din spatele unui grup de trei trunchiuri de copac gri, atunci lumea va fi toată gri: nu prea poți vedea altceva. Dacă ești în colțul verde, iarăși riști să vezi doar chestii verzi. Mai util ar fi să te ridici sus, deasupra nivelului solului, și să privești copacii în ansamblul lor. Locul în care te vei afla deasupra copacilor va conta și el, perspectiva schimbîndu-se dacă ești suficient de sus pentru a vedea tot, sau dacă te păstrezi mai jos, ca să vezi detaliile, cu riscul de a vedea doar un număr limitat de copaci. La fel de bine poți înlocui „momentele de fidelitate“ cu „indivizi care sînt mereu fideli“, în timp ce copacii gri ar putea desemna pe cei ce au fost măcar o dată infideli. Sau poți face ca lumea să aibă mai multe culori, definind grade de infidelitate, pe un continuum care să meargă de la gri la verde. Abia atunci poți avea spectrul complet al infidelității și al întinderii acesteia. Abia atunci poți vedea și ansamblul copacilor, și detaliile fiecăruia. Și poți decide ce conduce la fidelitate și cum se ajunge la infidelitate.

Sau poți defini copacii verzi drept oameni de încredere. Numărul lor depinde de perspectivă. Și nu numai.

Străvechiul „frica păzește bostănăria“ se convertește într-un simplu joc de încredere. Unul în care respectul față de ceilalți și încrederea pe care o prezinți tu însuți au partea lor. Afirmațiile acestea despre încredere sînt unele testate sau cel puțin îndelung discutate și acceptate ca atare în lumea celor ce studiază încrederea... Științele sociale, economia și psihologia au contribuit la creionarea lor. Am simțit nevoia să o spun, știind reticența societății noastre de a accepta că oamenii sînt sau măcar pot fi de încredere. Paradoxal, aceleași lucrări academice au dovedit experimental că oamenii în care se poate avea încredere sînt tocmai cei care au încredere în alții. Iar aceștia sînt cei care știu mai multe lucruri și sînt mai toleranți de felul lor. Deloc paradoxal, încrederea în știință este și ea mai redusă la noi... Și nu întîmplător, România a decis că a finanța cercetarea în astfel de științe este un gest inutil.

Societățile contemporane sînt dezvoltate pe încredere. Aceasta este una din calitățile lor fundamentale, care le permite să existe în forma multiculturală. Acceptăm azi oameni diferiți lîngă noi fiindcă avem încredere că această diversitate nu este dăunătoare, fiindcă avem încredere că omul cu care ne încrucișăm la orice pas nu ne dorește răul, chiar dacă preferă o altă vestimentație, ascultă altă muzică, îi plac alte mîncăruri, susține alte echipe de fotbal, votează cu alt partid sau se roagă la alți zei. Fără încredere, am fi dominați de frica de alteritate, iar lumea nu ar mai fi predictibilă.

Lumea tradițională era altfel. Acea lume avea frica drept element fundamental al alcătuirii sale. Nedispunînd de cunoaștere și fiind născută în declinul economic al debutului Evului Mediu, lumea tradițională genera predictibilitate prin impunerea unor reguli stricte și pedepse radicale ce țineau să genereze ascultarea de frică a regulilor. Azi știm că toate regulile erau, de fapt, păienjenișuri stufoase de excepții ce puteau fi cumpărate, iar strictețea consta mai degrabă în radicalitatea pedepselor ce se doreau a degrada ființa umană.

Științele sociale ne învață că atunci cînd societățile contemporane se confruntă cu evenimente negative majore, ele tind a se retrage spre poziții mult mai tradiționaliste. Toleranța, încrederea, deschiderea, raționalitatea au de suferit, iar lumea se pliază pe soluții normative, spre regulile bazate pe frică, spre valori normative.

Evenimente negative se pot ivi la tot pasul. Recesiune prelungită, catastrofe naturale, război. Mai toate Constituțiile prevăd soluții autoritare pentru situații de criză. Ne este frică de astfel de situații și vrem să le avem sub control. Întoarcerea la valori tradiționale este o cale: societățile renunță la asumarea riscurilor și trec în spațiul confortabil în care toți sînt la fel și au aceleași nevoi și obiceiuri. Scapă astfel de frică. Dar și de dreptul de a se exprima conform propriilor dorințe. Indivizii devin toți „medii“, nu mai ies din mulțime.

Dar nu este neapărat nevoie de un eveniment negativ major. Simpla trecere a din ce în ce mai mulți către ieșirea din ceea ce dorește „media“ și satisfacerea unor nevoi personalizate induce frică celor care nu dispun de resursele de înțelegere ce fac posibilă acceptarea diversității. Numărul celor diferiți poate crește. Apar imigranți, se ivesc unii reîntorși din migrație, devin vizibile grupuri ce au alte stiluri de viață – cum erau rockerii cîndva –, ateii capătă curaj și își afirmă propriul crez. Cu cît astfel de grupuri devin mai vizibile, cu atît ele îi afectează mai mult pe cei tradiționaliști. Acestora le crește nesiguranța, expunerea la lucruri nefamiliare le stîrnește frica. Și atunci se găsește cineva să îi salveze, să elimine incertitudinea, alteritatea. Așa a făcut un japonez în ultima săptămînă din iulie, înjunghiind o grămadă de conaționali, dezabilitați, în dorința de a scăpa lumea de ei. Așa s-au gîndit Farage și Johnson. Sau Trump. Sau americanii aceia ce apar de cîteva ori pe an și împușcă liceeni.

Un *pattern* comun, aproape publicitar. Scapi lumea de cei ce-o-ntinează. Precum norvegianul Breivik, acum o figură emblematică pentru mulți extremiști. Sau, pentru că nimic nu e nou sub soare, precum autohtonul Codreanu.

Astfel de cazuri apar mai ușor cînd te confrunți simultan și cu schimbarea spre diversitate și cu succesiunea rapidă a evenimentelor negative. Ele generează nesiguranță și pentru cei mai puțin tradiționaliști tocmai datorită toleranței lor. Toleranța presupune și acceptarea celor tradiționaliști cu religiozitatea lor crescută, cu tendința de a vedea lumea în alb și negru, cu ideile foarte fixe și normativitatea lor. Acceptarea acestora presupune și a acorda atenție spuselor lor. Iar dacă ei, cuprinși de teamă, definesc constant, vocal și agresiv lumea în termeni panicarzi, ceva din discursul lor trece și către ceilalți, generîndu-le probabilități mai ridicate de a le fi frică. O frică surdă, permanentă, aproape ancestrală, trimițînd către soluții tradiționaliste.

Aici se poartă războiul modern. Teroriști de varii orientări stîrnesc aproape săptămînal frica printre oameni. Media relatează faptele lor. Kabul, München, Nisa, Istanbul, Bagdad, Saint-Étienne-du-Rouvray. Doar cîteva din cele petrecute în ultimele două luni. Așa cum am argumentat cu puțină vreme în urmă pe blogul meu, așa arată războiul azi. Unul subtil, în care vechiul se luptă cu noul. Vechiul pare lipsit de șanse, dar are o armă nouă, sau mai exact o nouă încarnare a vechii sale arme: frica. Frica face oamenii noi să fie tentați să revină spre vechi, spre tradiționalism. Spre o lume separată de frontiere, îngrădind libertatea de mișcare și de expresie. În care rezolvi frica făcîndu-i pe toți să fie la fel.

Un atentat aici, unul colo. Deja ai stîrnit frica, focul fricii. Flăcări rapide, suple, charismatice vor prelua mai departe sarcina de a arde. Le Pen, Hofer, plantatorii de panseluțe din Piața Universității. Pe post de vătraie. Tot ce ai de făcut este să arunci vreascuri pe foc. Asta dacă nu se aruncă singure, în căutare de publicitate. Exemplul german al finalului de iulie este concludent. Atacuri cu toporul (18 iulie, Würzburg, în tren), cu pistolul (22 iulie, München), cu maceta (24 iulie, Reutlingen), culminînd cu aruncarea propriei persoane în aer (24 iulie, Ansbach). Toate faptele au condus la curmarea de vieți. Au revenit rapid în memorie atacuri mai vechi. Erfurt (2002), Emsdetten (2006), Winninden (2009). Masacre școlare cu făptuitori germani și victime germane.

Toate creează un model. Un model ce aduce unor făptuitori mediocri intrarea în istorie, ce le oferă clipa lor isterică de suveranitate absolută, ce marchează zbaterea finală a unei organizări sociale ce pare pe moarte. O organizare socială bazată pe frică. Totul este să nu lase locul uneia bazate pe teroare. Sînt lucruri ce trebuie discutate liniștit, fără frică.

***Bogdan Voicu** este sociolog, membru al Grupului Românesc pentru Studiul Valorilor Sociale (www.RomanianValues.ro).*

Despre istoria fricii

„De ce această tăcere prelungită asupra rolului fricii în istorie? Fără îndoială din cauza unei confuzii mentale larg răspîndite între frică și lașitate, curaj și temeritate. Printr-o veritabilă ipocrizie, atît discursul scris cît și limba vorbită [...] au avut multă vreme tendința de a camufla reacții firești ce însoțesc conștiința unei primejdii în spatele aparenței înșelătoare a atitudinilor gălăgios eroice.“

„Inchiziția a fost justificată și menținută [...] prin frica de acel inamic în necurmată renaștere: erezia, care părea să asedieze neobosit Biserica. În epoca noastră, fascismul și nazismul au beneficiat de alarmele rentierilor și ale micilor burghezi care se temeau de tulburări sociale, de prăbușirea monedei și de comunism. Tensiunile rasiale din Africa de Sud și din Statele Unite, mentalitatea obsidională care domnește în Israel, «echilibrul terorii» care menține supraputerile, sînt tot atîtea manifestări de spaimă ce străbat și sfîșie lumea noastră.“

„Redus la esențial, discursul ecleziastic a fost de fapt următorul: lupii, marea și stelele, epidemiile de ciumă, foametea și războaiele constituie o primejdie mai mică decît demonul și păcatul, iar moartea sufletului este mai gravă decît cea a trupului. [...] pentru Biserică, suferința și pieirea (provizorie) a trupului nu sînt atît de redutabile ca păcatul și infernul. Omul nu se poate împotrivi nicicum morții, dar – cu ajutorul lui Dumnezeu – are putința să evite chinurile veșnice. În consecință, o frică – teologică – se substituie alteia, care era anterioară, viscerală și spontană: medicație eroică, medicație totuși, de vreme ce aducea o soluție acolo unde înainte nu exista decît vidul.“

(Jean Delumeau,
Frica în Occident, vol. I)

Alexandru OFRIM

Chipuri ale fricii

Frica este prima emoție menționată în Biblie. Dupa ce mușcă din măr, cuplul primordial se ascunde printre arborii din Paradis: „Și a strigat Domnul Dumnezeu pe Adam și i-a zis: Adame, unde ești? Răspuns-a acesta: Am auzit glasul Tău în Rai și m-am temut, căci sînt gol și m-am ascuns". Căderea în păcat presupune apariția rușinii și instaurarea fricii.

Dintre toate emoțiile, frica este cea mai puternică. Vocabularul fricii este divers, desemnînd forme și grade ale intensității acesteia: neliniște, anxietate, angoasă, fobie, teamă, spaimă, groază, teroare, panică. Frica „îngheață sîngele", oamenii „înlemnesc" de frică etc. Pentru Aristotel, frica este o anticipare a unui eveniment negativ: „Ne temem, evident, de ceea ce provoacă teama, iar ceea ce o provoacă este, în general vorbind, un rău; de aceea, teama este definită ca așteptare a unui rău. Ne temem deci de toate relele, cum sînt dezonoarea, sărăcia, boala, lipsa de prieteni, moartea." *(Etica nicomahică)*

Există însă și un versant pozitiv al fricii. Filozoful italian Giambattista Vico susținea, în *Scienza Nova* (1744), că frica a dus la apariția civilizației. Oamenii primitivi, înspăimîntați de stihiile naturii, și-ar fi imaginat existența forțelor supranaturale amenințătoare, transformate mai apoi în zei și divinități. Realizînd că le este frică de aceleași lucruri, oamenii s-au asociat, au creat familia și societatea, au inventat diverse instituții pentru a avea sentimentul că se pot proteja. Ideea lui Vico nu era nouă, poetul latin epicurean Statius spunea: „Frica a adus primii zei în lume". Astăzi, psihologia evoluționistă argumentează valoarea adaptativă a fricii, care ar fi permis supraviețuirea noastră ca specie. Ea este un fel de semnal de alarmă al corpului, pentru a face față unui pericol, declanșînd comportamente reflexe precum fuga, apărarea sau atacul (multe acte de curaj se datorează fricii!).

Cum este explicată frica de către psihologi și neurobiologi? Cercetări experimentale au identificat circuitele cerebrale ale fricii. În caz de pericol, informațiile sînt transmise către o zonă din sistemul nervos central numită talamus, care le expediază structurilor corticale superioare (hipocampului, sediul memoriei) unde sînt rapid analizate, pentru a decide dacă pericolul este real sau nu; apoi sînt transmise către o altă zonă din creier, în sediul senzației de frică: amigdala cerebrală. Ea este cea care dictează răspunsul comportamental la amenințare și pune în mișcare sistemul nervos simpatic, care favorizează eliberarea adrenalinei și accelerează bătăile inimii.

Lista fricilor umane este aproape infinită, ne temem de noapte, de necunoscut, de durere, de accidente, de moarte, avem frici politice și economice. Antropologii au studiat nenumărate frici legate de strigoi, spirite rele, vrăjitorie și tabuuri. Trebuie să distingem între frica-emoție, provocată de un eveniment neașteptat, și frica-dispoziție permanentă, prezentă mereu în fundalul existenței oamenilor. Frica provocată de întîlnirea cu un urs diferă de frica de îmbolnăvire sau de frica de cutremur. Formele de manifestare și conținuturile fricii diferă de la o epocă istorică la alta și de la o cultură la alta. Există frici universale, cum ar fi teama de străin sau de întuneric, dar există și frici particulare, prezente numai în anumite culturi, cum ar fi de exemplu *susto*, în țările sud-americane, și care se manifestă ca o frică instantanee, fulgerătoare, cu simptome psihosomatice violente, provocate de credința că sufletul a plecat din corp.

În cultura europeană, tipul predominant de frică este cel difuz. Frica a fost multă vreme o constantă a vieții, o neliniște continuă, o așteptare a unui potențial pericol sau a unei nenorociri care poate lovi în orice moment, fără avertisment. Liniile de forță ale fricilor din spațiul occidental au fost exemplar descrise de către istoricul francez Jean Delumeau. În celebra sa carte *Frica în Occident (secolele XIV-XVIII). O cetate asediată* (1978, tradusă la noi în 1986), el realizează un inventar complet al fricilor din societatea premodernă. În buna tradiție a istoriei mentalităților, abordarea este interdisciplinară, un prim capitol fiind dedicat psihologiei și fiziologiei fricii. Delumeau o definește astfel: „o emoție-șoc, adeseori precedată de surpriză, provocată de conștiința unei primejdii prezente și imperative despre care credem că amenință conservarea noastră". El se ocupă de fricile colective, de „fricile celor mulți", deprinși să reacționeze prin frică în fața unor amenințări reale sau imaginare. Printre fricile reale, cea mai cumplită era teama de epidemiile ciclice de ciumă, care au devastat Europa între 1348-1720. Marea Ciumă din 1348 a produs o imensă zguduire a psihicului colectiv, a creat un „ținut al fricii", o lume a insecurității și a agresivității, dominată de foamete, frig și mizerie fiziologică, pînă tîrziu în secolul al XVIII-lea.

Fricile imaginare, cele referitoare la lumea supranaturală (frica de sfîrșitul lumii, de Diavol, de strigoi și vrăjitoare), au dus la comportamente iraționale, aberante, la isterii colective (precum arderea pe rug a mii de persoane, mai ales femei, sub acuzația de vrăjitorie).

Delumeau distinge două niveluri: fricile permanente, prezente în viața celor mulți (frica de ciumă, de războaie, de foamete), și cele „cugetate", adică fricile propagate de discursul ecleziastic, de oamenii Bisericii, cei care au stabilit lista „agenților lui Satan": evreii, ereticii, femeile (îndeosebi vrăjitoarele). Delumeau vorbește despre frica față de femeie, considerată de teologi o ființa slabă, nestatornică, foarte ușor de corupt de către Diavol. Suspectate de legături cu forțele demonice, femeile erau cel mai expuse acuzațiilor de vrăjitorie. Mai ales lumea rurală avea o frică profundă față de acele persoane bănuite de vrăjitorie, despre care se credea că ar deține puteri malefice cu care fac farmece, pot aduce moartea, nenorociri și boli, ghicesc viitorul, provoacă impotența bărbaților (a existat o adevărată psihoză a acestui maleficiu, îl găsim și în spațiul românesc – „legarea brăcinarului").

Represiunea împotriva vrăjitoriei a început în secolul al XII-lea, dar a atins un apogeu paroxistic în secolul al XVII-lea, în timpul marii vînători de vrăjitoare. Majoritatea femeilor denunțate i-au avut ca acuzatori chiar pe vecinii lor. În societățile premoderne, relațiile de vecinătate erau dominate de frică și de neîncredere, trebuia să fii mereu vigilent pentru ca vecinul să nu recurgă la acțiuni magice, din invidie sau din răzbunare. Rugurile încetează să mai ardă abia la sfîrșitul secolului al XVII-lea, cînd puterea laică a eliminat persecutarea vrăjitoriei, considerînd că este o simplă superstiție.

Cu toate acestea, frica față de vrăjitoare n-a dispărut. Ne-am fi așteptat ca azi, în societatea noastră modernă, să dispară practicile vrăjitorești și fricile pe care le implică. Acest lucru nu s-a întîmplat, vrăjitoria agită în continuare spiritele și bulversează viața oamenilor. În 1977, o cercetătoare franceză, Jeanne Favret-Saada, publica o carte faimoasă, *Les Mots, la mort, les sorts*. În urma cercetărilor de teren a constatat, surprinsă, că farmecele și credințele în eficacitatea vrăjitoriei încă mai ocupau un loc semnificativ în viața țăranilor din Normandia. Ea a identificat un mare număr de cazuri de vrăjitorie, persoane care considerau că li s-au făcut farmece de către vecini, cărora le-ar fi murit rude din cauza maleficiilor, s-au îmbolnăvit ei sau animalele din gospodărie, sau asupra lor s-au abătut nenorociri interminabile. Agresorul poate apela la un vrăjitor sau poate opera el însuși ritualurile vrăjitorești. Vraja poate fi anihilată de „specialiști" care confirmă diagnosticul de vrăjitorie, identifică agresorul și procedeele sale, desfăcînd vraja. Mai recent, un alt cercetător, Dominique Camus, confirmă că fricile față de practicile vrăjitorești în lumea rurală franceză sînt departe de a se diminua. În 2001 a publicat o carte bogat ilustrată, *La Sorcellerie en France aujourd'hui*. E impresionantă recuzita magică actuală: păpuși străpunse de ace, ghemotoace de păr de mort plasate în lenjeria de pat a victimei, broaște cusute la gură, inimi de bou în care e inserată fotografia victimei, străpunse de nouă cuie și multe altele. Nu pot să nu constat că și în lumea rurală românească de azi, vrăjitoria ocupă un rol deloc neglijabil în viața socială. Cea mai interesantă documentare a acestor aspecte este cartea Aurorei Liiceanu, *Povestea unei vrăjitoare* (1996).

Nietzsche se plîngea că lumea și-a pierdut mult din farmec pentru că oamenii nu se mai tem destul. Astăzi nu cred că ar mai face această afirmație, pentru că frica a devenit un mod de viață. Unii autori au argumente că astăzi am trăi într-o adevărată cultură a fricii. Recunosc că uneori mi-e frică să deschid televizorul și să mă uit la știri. Mi-e frică să nu mi se facă frică. De fapt, și Montaigne spunea: „Lucrul de care mi-e cel mai frică este frica".

„Cu cît spiritul e mai mic, cu atît mai mică e și frica."

„Frica e beția libertății."

„Cu cît un om e mai simplu, cu atît mai adînci îi sînt fricile."

„Numai cine a trecut prin frică își găsește liniștea."

SØREN KIERKEGAARD

„Gradul de frică este o unitate de măsură a inteligenței."

„Dacă nu inspiri, înainte de toate și mai presus de orice, frică, nimeni nu te va lua în serios, pentru ca mai apoi să te iubească."

„Trei sferturi din tot răul făcut pe lume se petrece din cauza fricii."

FRIEDRICH NIETZSCHE

Alexandru Ofrim *este conferențiar univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea București. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureștiul de azi, *Humanitas, 2011.*

Frică vs *angoasă*

■ „Teama, spaima, groaza, teroarea aparțin mai degrabă *fricii;* neliniștea, anxietatea, melancolia, mai degrabă *angoasei.* Prima se integrează în domeniul cunoscutului, cea de-a doua în cel al necunoscutului. Frica are un obiect determinat căruia îi putem face față. Angoasa n-are, și este trăită ca o așteptare dureroasă în fața unei primejdii cu atît mai redutabilă cu cît nu-i clar identificată: este un sentiment global de insecuritate. În consecință, mai greu de îndurat decît frica."

■ „Pentru că echilibrul interior nu poate fi păstrat înfruntînd multă vreme o angoasă flotantă, infinită și indefinisabilă, e necesar ca omul s-o transforme și s-o fragmenteze în frici precise de ceva sau de cineva. [...] Tocmai acesta e procesul pe care îl vom regăsi la nivelul unei civilizații. Într-o secvență lungă de traumatism colectiv, Occidentul a învins angoasa «numind», adică identificînd și chiar «fabricînd» frici particulare."

(Jean Delumeau
Frica în Occident, vol. I)

Nicolae BOLOG

Frica, un posibil impediment în medicină

„Cea mai veche și mai puternică emoție a omului este frica, iar cea mai veche și puternică frică este frica de necunoscut."
H.P. LOVECRAFT

Frica este o emoție primară fundamentală, cu care ne întîlnim, conștient sau inconștient, în fiecare zi a vieții noastre. Ca student, am învățat doar că, din punct de vedere anatomic, centrii care controlează frica sînt localizați la nivelul amigdalei sau corpului amigdalian (a nu se confunda cu amigdalele de la nivelul faringelui). Tot în timpul facultății am mai învățat că acest sentiment este în mare parte benefic și mi-a rămas întipărită în minte expresia care caracterizează din punct de vedere fiziologic frica: „luptă sau fugi". Într-adevăr, la baza sentimentului de frică stă un sistem ancestral care e întîlnit la toate animalele și a cărui funcție principală este de a ne proteja de pericole reale sau imaginare. Uneori, acest sistem funcționează atît de rapid, încît nici măcar nu sîntem conștienți atunci cînd reacționăm în fața unui pericol. Și... cu aceste cunoștințe „ample" despre frică am rămas după șase ani de facultate, fără să îmi dau seama decît mai tîrziu că sentimentul de frică este prezent, de fapt, în cea mai mare parte a vieții de medic.

Pe parcursul carierei mele de medic am realizat că frica nu este doar acel sentiment căruia trebuie să-i fim recunoscători, funcționînd ca un scut împotriva pericolelor sau ca o piedică în a acționa într-un mod care poate fi dăunător pentru tine sau pentru cei din jur; din contra, există tipuri de frică ce nu doar că frînează dezvoltarea profesională a medicului, ci, în anumite cazuri, pot deveni dăunătoare, atît pentru medic, cît și pentru pacient.

Poate că una din fricile cel mai des întîlnite în medicină este frica de propria neștiință. Mă refer aici la frica de a te întîlni în munca ta cu cazuri pe care nu poți să le rezolvi din cauza lipsei de cunoștințe. Dacă o astfel de frică este benefică în perioada de pregătire (rezidențiat), deoarece te obligă să apelezi la colegii sau superiorii tăi să te ajute și, în acest fel, să înveți din astfel de cazuri, din momentul în care devii medic specialist, un asemenea sentiment poate să ducă la situații neplăcute, atît pentru medic, cît și pentru pacient. Frica te poate face să te blochezi în situații critice și să nu reacționezi adecvat sau chiar deloc (medicii de urgență și chirurgii știu cel mai bine acest lucru) sau, ca să îți ascunzi frica și neștiința, să „ocolești" realitatea și să perseverezi în greșeli. Acest tip de frică este proporțională cu cunoștințele tale: cu cît ești mai slab pregătit, cu atît riscul de trăi frica în fața pacientului este mai mare. Dacă slabei pregătiri profesionale i se adaugă și mîndria sau trufia (un sentiment comun tagmei medicale), atunci rezultatele pot fi dezastruoase. Chinezii spun că dacă îți cunoști inamicul (în acest caz, propria ta neștiință) și dacă te cunoști pe tine însuți, nu trebuie să-ți mai fie frică de bătăliile vieții. Cu alte cuvinte, o soluție pentru a scădea posibilitatea de a trăi astfel de sentimente de frică, ce s-ar putea transforma chiar în angoase, este de a învăța permanent și, mai ales, de a învăța din greșeli. Pe de altă parte, nu există nici o garanție că o pregătire cvasiperfectă te va scuti în viață de o situație în care vei fi depășit. Medicina nu este o știință exactă și trebuie să conștientizezi faptul că s-ar putea să ajungi într-o situație dificilă. Și în acest caz există soluții, iar cea mai bună este de a-ți înfrînge mîndria și de a te sfătui cu colegii tăi. S-ar putea ca unul dintre ei să fi avut „norocul" de a fi trăit experiența unui caz similar sau, dacă nici unul din ei nu te poate ajuta, vei avea cel puțin satisfacția sau confirmarea faptului că nu pregătirea ta suferă, ci pur și simplu cazul este extrem de complicat sau extrem de rar, iar soluția nu poate sta în mîinile unui singur om.

„Nimic nu îi dă mai mult curaj unui om fricos decît frica altuia."
UMBERTO ECO

„Fac filme ca să scap de propriile frici."
ALFRED HITCHCOCK

„Ciudat este că omul se teme adesea chiar de ceea ce speră."
GUSTAVE FLAUBERT

O altă frică des întîlnită în medicină este frica de eșec. Și nu mă refer aici la frica de culpa medicală. Și acest tip de frică, frica de eșec, poate fi nocivă într-o anumită măsură pregătirii profesionale. Îmi aduc aminte că atunci cînd am început facultatea, tatăl meu mi-a spus că în medicină trebuie să fii curajos, să îți înfrîngi frica atunci cînd e nevoie de decizii sau intervenții. Asta nu înseamnă să experimentezi pe pacienți și să-i pui în pericol. Înseamnă, în primul rînd, să ai puterea de a acționa și de a fi deschis la lucruri noi. Este greu de crezut, însă există medici și asistenți medicali care au oroare și frică de ace și sînge, de exemplu. Sau există medici care nu doresc să încerce metode noi de diagnostic sau tratament din cauza fricii de nou. Toate acestea sînt, pînă la urmă, în detrimentul pacientului. Curajul este o trăsătură comună „marilor" medici. Curajul de a învăța lucruri noi la orice vîrstă, curajul de a implementa metode noi de tratament și, nu în ultimul rînd, curajul de a accepta că oricînd poți să înveți chiar și de la alții mai tineri ca tine.

Un tip de frică des întîlnit în medicină și mai ales în medicina din România este frica de superior. Am spus superior și nu mentor. În general, față de mentor există mai mult un sentiment de respect decît de frică. Din păcate, avem în acest moment mai mulți superiori decît mentori. S-au publicat studii în Occident care au arătat că există o cultură a intimidării rezidenților în spital și că cei mai mulți dintre aceștia aveau sentimentul că părerea lor nu contează la locul de muncă. Această cultură a fricii și intimidării tinerilor medici a fost treptat schimbată în țările dezvoltate, însă este de actualitate în România. Există o frică reală a tinerilor medici de a-și spune părerea în fața superiorului, chiar și atunci cînd aceștia știu că superiorul greșește. O astfel de atenționare a superiorului/profesorului poate avea consecințe negative asupra carierei tînărului medic, care poate fi marginalizat foarte ușor și a cărui carieră poate avea de suferit. De asemenea, sînt cazuri în care un tînăr medic foarte bine pregătit nu este pur și simplu lăsat să facă ceea ce a învățat (de obicei, în altă parte). Superiorilor lui nu le va conveni apariția unui „star" în clinica pe care o conduc și care îi poate eclipsa profesional. Acest lucru va duce la întîrzieri în implementarea unor noi tehnici în clinici (cu consecințe și asupra pacienților), la plafonarea medicilor talentați și ambițioși sau la pierderea de valori din sistemul medical românesc, prin plecarea acestora în alte sisteme medicale mai „deschise".

În afara acestor tipuri de frică ce sînt legate intrinsec de meseria de medic, mai există în practica clinică și frica medicului de alte sisteme, externe medicinei. Și mă refer aici la sistemul judiciar. Frica de culpa medicală este o realitate prezentă de mulți ani în medicina occidentală. Pe de o parte, această frică a avut un efect benefic pentru pacienți, deoarece a crescut responsabilitatea personalului medical. Pe de altă parte însă, există țări în care, de teamă că ar exista posibilitatea de a ajunge în instanță, tinerii medici ocolesc anumite specialități care sînt mai dispuse unor astfel de evenimente (pediatrie, ginecologie etc.). Presiunea fricii de culpa medicală poate deveni angoasantă pentru medici și ar putea chiar să devină o problemă pentru pacient în cazul în care medicul preferă să nu intervină, pentru a evita viitoare probleme legale. Soluțiile pentru a degreva (parțial) medicul de această presiune și frică au fost: apariția unui sistem de asigurare a medicului bine pus la punct și apariția unor protocoale sau ghiduri de diagnostic și tratament explicite și complete. Din păcate, în România astfel de protocoale lipsesc sau sînt incomplete.

Tot legat de sistemul judiciar, dar mai specific anumitor țări, printre care și România, este frica de a lua atenții de la pacienții. Sau, mai direct, frica de șpagă. După ani de zile în care sistemul a funcționat nestingherit (sistemul șpăgii), a venit momentul în care reflectoarele sînt puse din ce în ce mai mult pe medicii care primesc sau cer cadouri de la pacienți. S-a ajuns chiar la un sentiment de frică sau chiar paranoia a medicului față de pacient (să nu cumva să fie trimis pacientul de cineva pentru a-l prejudicia). Nu sînt de acord cu sistemul de „bonusare" a medicului de către pacient, însă sînt convins că modul represiv prin care se încearcă stoparea fenomenului nu va avea rezultate. Pentru a devia pe un făgaș normal relația medic – pacient, soluția nu este, din punctul meu de vedere, de a avea mai mulți procurori decît medici într-o țară. Poate s-ar putea încerca o modificare a modului de salarizare, crearea unor spitale moderne, introducerea unui sistem de asigurare privat, dezvoltarea sistemului privat de servicii de sănătate, cu apariția unei concurențe reale între stat și privat. În acel moment, pacientul ar putea să aleagă cu discernămînt unde și la cine apelează și modul în care dorește să plătească.

De ce se tem românii?

■ „Temerile fundamentale ale românilor se concentrează pe *orizontul îngust al preocupării față de ziua de mîine,* dominat de problemele economice și sociale. [...] Românii au indicat faptul că cel mai mult se tem de deteriorarea stării de sănătate a membrilor familiei (51,8% se tem foarte mult, 29,1% se tem mult de acest lucru), creșterea prețurilor la alimente (50,1% foarte mult, 30,6% mult); creșterea taxelor și impozitelor (50% foarte mult, 29,6% mult); creșterea prețurilor la energie, combustibil, gaz (49,9% foarte mult, 30,7% mult); scăderea veniturilor familiei (46,6% foarte mult, 31,5% mult)... o agendă a supraviețuirii pe care practic nu mai au loc subiecte mai sofisticate, dar normale ale unei societăți democratice precum respectarea drepturilor cetățenești sau aplicarea preferențială a legilor."

■ *„Românii se refugiază complet în sfera privată,* atunci trebuie să indice sursele de protecție în fața temerilor [...]. Sfînta treime a românului, sanctuarul care, în viziunea sa, îl protejează de «relele pămîntului» nu sînt nici statul, nici societatea, nici comunitatea, ci spațiul intim privat format din propria persoană (90,4% spun că propria persoană îi ajută mult și foarte mult să scape de temeri), din familie (89,7%) și din Dumnezeu (83,3). Îngrijorător este faptul că elementul din zona spațiului public al democrației care, teoretic, ar trebui să fie liantul principal între cetățean și sfera publică, respectiv autoritățile reprezentative alese (parlamentari, primari, consilieri), se află pe ultimul loc în clasamentul entităților înspre care se îndreaptă românii pentru a căuta un refugiu în combaterea temerilor. Este un alt semnal al crizei reprezentării care afectează democrația din România și care este prefigurată inclusiv de ratele tot mai scăzute de prezență la vot." (Remus Ștefureac, director INSCOP Research)

***Nicolae Bolog** este medic primar radiolog, cercetător științific și doctor în științe medicale.*

Sorin COSTREIE

Frica în educație

Frica în educație se traduce, de fapt, prin mai multe frici: frica sistemului educațional față de schimbare, frica profesorului de a se compromite în fața elevului/studentului, învățatul de frică și multe alte frici adiacente. Să începem cu marea frică a sistemului educațional românesc, și anume *teama de schimbare*. Referitor la reforma din educație, spuneam într-un articol anterior că: „În momentul de față, cel mai solid progres pe care îl poate face învățămîntul românesc este să se oprească un pic din veșnica reformă și să nu mai facă nici o schimbare majoră, cel puțin o vreme". Nu mi-am schimbat părerea. Trebuie să ne oprim un pic, să vedem ce vrem, de fapt, de la educație, ce țintă exactă vrem să atingem (cum ar fi: să avem un profil clar al absolventului fiecărui ciclu de învățămînt) și abia după această cunoaștere prealabilă și asumată de toți cei implicați să ajustăm sistemul în consecință.

Se schimbă prea multe și prea des în educație, fără să se schimbe mai nimic din ce e important, și anume atitudinea și pregătirea profesorilor. Aceștia trebuie să vadă în elevii și studenții lor niște parteneri cărora le împărtășesc ce știu și de la care pot, la rîndul lor, să învețe lucruri interesante. O minte stîrnită și în căutare de cunoștințe aduce o adevărată explozie de energie, idei și inițiative. Cred că în primul rînd acest lucru trebuie să-l schimbăm și să-l cultivăm: atitudinea colegială și prietenoasă a profesorului față de elev. Un prim pas, cel puțin la nivel normativ, a fost făcut prin recenta adoptare a „Statutului elevului". Să sperăm că acesta va schimba ceva din atitudinea crispată și de forță care caracterizează de multe ori relația profesor – elev.

Din păcate, majoritatea profesorilor se tem de orice fel de schimbare, căci prin asta ei înțeleg că pot să-și piardă posturile și privilegiile. Nu poți să faci un *curriculum* mai flexibil și mai aerisit, că explodează sindicatele, care îți explică faptul că astfel unii profesori își pierd normele. Dar, punînd problema așa, înseamnă că e pusă greșit de la bun început; școala nu e făcută pentru sindicate și nici măcar pentru profesori, școala e făcută pentru elevi și cred că ținta noastră principală ar trebui să fie cum îi atragem și cum îi stimulăm pe aceștia să învețe mai bine. Nu se învață de frică, sau, oricum, *învățatul de frică* nu este învățatul autentic. Se învață temeinic cînd ești ghidat de o mirare, de o căutare, de o problemă. De frică doar te adaptezi unui sistem în care ți se dau note mai bune și te strecori prin școală, uneori chiar cu coroniță și cu 10 pe linie, fără să știi mare lucru. Istoria nu se reduce la date, geografia nu înseamnă doar memorarea de capitale, matematica nu e simpla adunare și româna nu se învață memorînd poezii și comentarii. Toate acestea ne dau moduri de a analiza lumea și această curiozitate naturală și proprie majorității oamenilor trebuie dezvoltată în copiii noștri.

Cred cu tărie că profesorul trebuie să joace mai degrabă un rol formativ decît informativ, că un profesor autentic trebuie să ofere în primul rînd un model de comportament și atitudine. Profesorul trebuie să ne arate cu precădere cum se tratează o problemă, cum se caută un răspuns, cum se abordează o temă și nu să ne ofere informații. Informațiile se găsesc acum mai peste tot, problema e ce facem cu ele, cum le filtrăm și structurăm pentru a obține cunoaștere autentică.

O hibă națională și specifică modului nostru de a înțelege cunoașterea și educația îmi pare că este această privire universalistă pe care trebuie să o aibă un profesor și, în genere, un om educat. Ținta culturală a societății noastre este *homo universalis,* omul care știe tot. De aici și *teama profesorului* de a nu spune sau arăta că nu știe ceva, căci așa se compromite în fața elevilor/studenților. Cunoașterea autentică este dată de sentimentul stimulant că, în pofida a tot ce știi despre un lucru, îți dai seama că nu știi mai nimic și că mai sînt atîtea de aflat și cunoscut. Miezul cunoașterii adevărate este astfel dat de acel simplu și mult invocat gînd socratic că știi că nu știi nimic. Acesta ne-ar ajuta, ca profesori, să avem puterea să ne mărturisim neștiința în fața clasei și de a vedea că rolul nostru acolo nu este în primul rînd de a turna informații, ci de a forma vasul în care acestea sînt turnate.

Sistemul educațional se teme de schimbare și, printr-un amestec de prostie, rea-voință și nepăsare, oamenii din sistem blochează proiecte inovatoare, deturnează idei și amînă pînă la disoluție inițiative benefice. Această inerție conservatoare se vede, de exemplu, cînd sînt atacate teme „dragi" școlii românești, cum ar fi desființarea claselor (după modelul suedez), desființarea materiilor (după modelul finlandez), desființarea inspectoratelor (după modelul olandez). Luați la întîmplare un profesor din sistem și discutați aceste teme și o să vedeți crisparea sa, deoarece categoriile în care acesta gîndește educația, atît ca sistem, cît și ca proces, sînt indisolubil legate de materie, clasă, inspectorat. Lucrurile stau așa pentru că nu gîndește educația în termeni de cunoaștere și formare, pentru că nu poate ieși *outside the box* și pentru că lucrul cel mai greu de schimbat în sistem este această mentalitate de dascăl care stă la catedră, cu sceptrul notelor în mînă și care cere respect și supunere, doar în virtutea titlului și postului său. Dar acesta este mediul propice de dezvoltare a educației punitive, bazată pe frică, amenințări și recompense. *Fii cuminte!* și *Stai locului!* e tot ce se cere. Recompensa supremă este să ți se spună: „Vai, ce copil ascultător (a se citi *supus)* avem!" Așa se inhibă frica de a (te) explora și a (te) construi *(Mai vezi pe cineva făcînd asta?)* și așa ajungem să populăm țara cu roboței analfabeți funcțional, cu oameni care sînt încurajați de mici doar să copieze și să reproducă mecanic.

Vina pentru cele de mai sus aparține întregii societăți, construită cumva pe ideea falsă că părintele știe mai bine ce e bine pentru copil; dacă acesta se abate de la traseul indicat de familie, este șantajat sentimental și „corect" îndreptat în fel și chip pe drumul cel bun. Așa ajungem să avem tineri la 30 de ani, care au făcut o facultate, au o slujbă decentă, posibil și o familie, dar nu știu totuși ce să facă cu viața lor. Este periculos pentru societate să avem copii triști și tineri derutați. Copilul trăiește astfel într-o lume a fricii de a fi el, de a-și asuma visele și dorințele, de a contesta autoritățile cînd se confruntă cu o nedreptate sau o minciună, de a schimba lumea. Vrem de la el să stea cuminte pe un drum dinainte stabilit și (culmea!) să fie și fericit. Vrem să fie disciplinat și muncitor, dar uităm că toate acestea vin de la sine dacă sîntem așezați corect pe drumul vieții noastre. Efortul și organizarea vin în mod firesc dacă copilul are de atins un țel clar și personal asumat.

Visez la o școală prietenoasă și incitantă, în care copiii să aibă o minimă libertate să își aleagă materiile în funcție de ce-i atrage mai mult, o școală în care profesorul intră și este așteptat cu drag în clasă, o școală în care directorul nu se teme și nu este pedepsit „pe linie de partid" de inspector. Sînt prea idealist, visez prea mult? După cum vedeți, e un vis simplu și ușor de atins cu o minimă sinergie socială. Nu e vorba, poate, să desființăm clasele, materiile și inspectoratele, dar măcar să ne inspirăm din alte modele și să le organizăm într-un mod mai eficient, astfel încît la capătul diverselor procese din sistemul educațional să avem un învățămînt mai prietenos și incitant. De ce ne e teamă să spunem că elevii se tem de profesori, că elevii se plictisesc în clasă, că familia și școala nu-i îndrumă cum trebuie pe drumul vieții? Dacă nu acceptăm toate acestea, nu vom putea umbla la rădăcina problemei și nu vom face decît să perpetuăm sistemul.

Unul dintre principiile sociale fundamentale după care cred că trebuie să ne ghidăm în educație este că orice copil își are locul lui în societate, unde își poate atinge potențialul de cunoaștere și dezvoltare personală. Important este ca noi să-i oferim posibilitatea de a alege și de a se construi astfel încît să fie mulțumit cu ceea ce este și face. Frica este eminamente inhibitoare, în timp ce educația ar trebui să fie bazată, din contra, pe o stare de bine și de căutare. De ce să ne fie frică de fricile din educație? Haideți să le risipim pas cu pas, printr-o analiză lucidă, dublată de o acțiune fermă.

Sorin Costreie *este lector și prodecan la Facultatea de Filozofie a Universității din București. Cele mai recente publicații includ* Early Analytic Philosophy – New Perspectives on the Tradition *(Springer) și* Șase studii fregeene *(Editura Universității din București).*

Cred cu tărie că profesorul trebuie să joace mai degrabă un rol formativ decît informativ.

Popoare în fața primejdiei

„Un senior italian […] spunea odată de față cu mine, cîtuși de puțin spre lauda nației sale, că agerimea italienilor și vioiciunea gîndirii lor sînt atît de mari încît ei prevăd primejdiile și ponoasele ce s-ar putea abate asupra lor cu mult timp înainte, încît nu trebuie să ni se pară ciudat cînd îi vedem adesea, în război, avînd grijă să se pună la adăpost, chiar înainte să fi dat de primejdie; pe cînd noi [francezii] și spaniolii, care nu sîntem atît de isteți, dăm buzna și trebuie să vedem cu ochii noștri primejdia și s-o pipăim pînă să ne înfricoșăm, iar atunci nu ne mai putem ține pe cai, dar că germanilor și elveților, mai mocofani și cu mintea mai înceată, nu le dă prin cap să se apere decît abia atunci cînd sînt copleșiți sub ploaia loviturilor".

(Montaigne, *Eseuri, II, IX)*

Ruxandra IVAN

De ce este necesar să ne temem, pentru a rămîne împreună

Frica este un liant social foarte puternic, atît pentru oameni, cît și pentru state, care nu o dată au fost comparate cu niște „persoane". Teoria alianțelor, de exemplu, spune că acestea persistă atîta timp cît se confruntă cu o amenințare externă; în lipsa amenințării, alianțele tind să se dilueze și să se destrame. Tot frica este cea care îi determină pe oameni să renunțe la starea de natură, ne spune Hobbes, și să se organizeze în societate, cedîndu-și libertatea de a-și face dreptate singuri în favoarea suveranului, care în schimb îi protejează. Așadar, conform acestei narațiuni, la baza constituirii statului nu stă altceva decît frica.

Această idee nu trebuie citită într-o cheie morală, care să ne ducă la concluzia că, fondîndu-și legitimitatea pe faptul că se constituie ca un rezultat al fricii, statul ar fi cumva imoral. Dimpotrivă, considerînd existența statului ca fiind o chestiune care nu are legătură cu noțiunile de bine și de rău, ci mai degrabă înțelegînd statul ca pe un instrument tehnicizat de guvernare a unor populații din ce în ce mai numeroase, vom încerca în cele ce urmează să reconstituim modul în care anumite tematici – precum terorismul sau imigrația –, cu fricile aferente pe care le declanșează, corespund în mod aproape natural nevoii actuale a statului de a găsi o modalitate să-și reconsolideze suveranitatea într-o epocă în care aceasta este pusă sub semnul întrebării din direcții din ce în ce mai numeroase.

Două din elementele constitutive ale statului modern sînt teritoriul și corpul politic. Teritoriul se constituie, istoric, printr-o distincție clară între un spațiu intern sau „domestic", dacă folosim terminologia anglo-saxonă, care este ordonat, ierarhizat și în interiorul căruia se exercită suveranitatea, și un spațiu internațional prezentat ca fiind anarhic și periculos. La rîndul ei, comunitatea politică se constituie prin demarcarea unor frontiere simbolice care marchează alteritatea: coeziunea națiunii este garantată de limba, cultura, tradițiile și eventual etnicitatea împărtășită. Rolul străinului în interiorul acestui tip de comunitate politică este chiar acela de a marca diferența și de a consolida unitatea națiunii.

Mult invocatul fenomen al globalizării generează cel puțin două tipuri de mutații care fragilizează în mod direct rolul statului ca principală formă de organizare a comunităților politice. Este vorba, pe de o parte, de permeabilizarea granițelor, care face ca statul să nu mai poată controla fluxurile care îi traversează frontierele – fluxuri de bani, mărfuri, informații și persoane. „Retragerea statului" din sfera economică și incapacitatea sa de a mai influența în mod semnificativ procesele economice nu mai este de mult o noutate. Pe de altă parte însă, apariția spațiului virtual permite coagularea unor comunități deteritorializate și apariția unor identități transnaționale. Astfel, apartenența națională ca principal marker identitar se diluează, loialitățile primare ale cetățenilor se modifică și coeziunea corpului politic național este din ce în ce mai slabă.

În contextul în care cei doi markeri identitari menționați, teritoriul și corpul politic, sînt fragilizați, statele caută noi modalități de a-și reinstitui suveranitatea afectată de globalizare, prin eforturi menite de a reconstitui granițele (sub forme nu doar teritoriale, ci și instituționale și simbolice) și a consolida coeziunea comunității naționale, dar și prin alte mijloace de a-și extinde sfera de competență. De pildă, după sfîrșitul Războiului Rece, discursul public include în sfera securității din ce în ce mai multe aspecte care nu țin de domeniul militar: fenomenul, denumit „securitizare", permite declanșarea unor practici excepționale care suspendă legea, dar și extinderea sferei de competență a statului în zone care mai înainte făceau obiectul vieții private. *„Patriot Act"* a fost legea care a declanșat o evoluție de nestăvilit către un control generalizat al statului asupra vieții private a cetățenilor, iar această lege a fost posibilă tocmai datorită fricii pe care atentatele de la 11 septembrie 2001 au provocat-o în SUA. Astăzi avem din ce în ce mai multe exemple de supraveghere și control care se justifică discursiv prin nevoia de a asigura securitatea populației în raport cu amenințarea teroristă. Teroristul și imigrantul devin forme ideal-tipice de alteritate, care includ tot ce este străin, periculos, anarhic, diferit. Figura teroristului se suprapune cu ușurință peste cea a imigrantului pentru a întruchipa acea alteritate radicală care permite membrilor corpului politic să se recunoască între ei și să-și regăsească identitatea, dar și solidaritatea în fața pericolului. Or, atunci cînd există un pericol care amenință națiunea, funcția și acțiunile statului nu pot fi puse la îndoială.

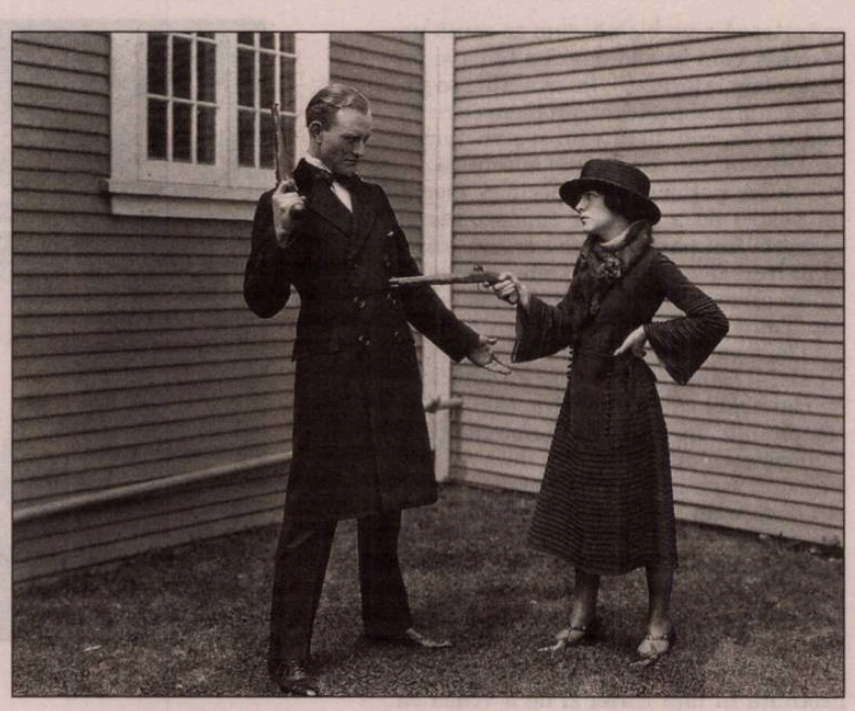

„Cinste, respectabilitate, opinie publică, înțelepciunea națiunilor, nimic nu mai are sens. Totul dispare în fața fricii."

ALBERT CAMUS, *Caligula*

„Unde totul e incert, iar interesul e mereu în joc, frica e continuă."

A. SAUVY, *Les peurs de l'homme dans le domaine économique et social*

Așadar, de ce ne mai temem astăzi, astfel încît funcția de protecție a statului să continue să rămînă necesară? 48% din cetățenii europeni cred că cea mai gravă situație cu care se confruntă UE în acest moment este imigrația, iar terorismul este pe locul 2, cu 39%, conform datelor ultimului Eurobarometru, culese în luna mai 2016. Cu toate acestea, atunci cînd sînt întrebați care este problema lor cea mai gravă la nivel personal, doar 8% menționează imigrația și 5% terorismul (locurile 11, respectiv 15 în clasament). La nivel personal, problemele cele mai mari privesc creșterea prețurilor și costul vieții, pensiile și sistemul de sănătate și securitate socială. Acest decalaj enorm între percepția asupra amenințărilor la nivelul Uniunii și cele la nivel personal vorbește despre înstrăinarea cetățenilor față de sistemul politic căruia îi aparțin. Pare că, mai mult decît oricînd, Uniunea are o problemă de identitate – sau mai degrabă de lipsa identificării între individ și *polis*.

Statisticile despre terorism și imigrație spun aceeași poveste, dintr-un unghi diferit. În realitate, contrar percepției comune, numărul atentatelor teroriste din perioada 2006-2013 a fost în descreștere; majoritatea acestor atacuri au loc în Orientul Mijlociu și doar un procent infim în Europa, iar probabilitatea ca un european să moară într-un atentat terorist se apropie de aceea de a fi victima unei lovituri de trăsnet. Cît privește imigrația, statisticile arată, de asemenea, o disproporție între temerile generate de aceasta și impactul ei real, mult mai mic decît temerile prea des evocate în media.

Este mai bine să ne temem de terorism și imigrație decît de șomaj. Pe de o parte, pentru că în teoria politică neoliberală, statul trebuie să se ocupe exclusiv de problemele de securitate, iar cele economice trebuie lăsate în seama pieței, din ce în ce mai vizibilă astăzi. De altfel, statul poate face din ce în ce mai puține într-un context economic – și legislativ – global în care marile corporații au, uneori, mai multă greutate decît statele. Prin urmare, frica de șomaj, de instabilitate economică, la limită chiar și de colapsul sistemului de pensii, dacă ar fi la fel de intens mediatizate ca și cea de terorism sau imigrație, nu ar contribui în nici un fel la consolidarea legitimității statului, ba chiar ar ridica semne de întrebare suplimentare cu privire la capacitatea acestuia de a mai răspunde mutațiilor aduse de globalizare. Pe de altă parte, pentru că teama de terorism și imigrație permite statului să întreprindă cîteva operațiuni capabile să contribuie la eforturile sale de a-și reconstitui suveranitatea: este vorba de supravegherea generalizată în interior, ca măsură contra terorismului, și de configurarea violentă a granițelor materiale, instituționale și simbolice, ca măsură contra imigrației.

Din păcate, frica de terorism și de imigrație, care par a fi subiectele europene cele mai fierbinți de politică internațională, alături de frica de Rusia, vor fi motivele pentru care, în viitorul destul de apropiat, vom accepta ca societățile noastre să devină din ce în ce mai puțin libere.

Ruxandra Ivan, *dr. în științe politice al Universității Libere din Bruxelles, este conferențiar la Facultatea de Științe Politice a Universității București.*

Despre frică

■ „«Splendoarea» fricii constă în faptul că ne dă identitatea. Sîntem, în măsura în care ne este frică. Pentru că în frică sîntem confruntați cu posibilitatea de a nu mai fi, ne descoperim din plin ca fiind. Abia în fața perspectivei că nu voi mai fi îmi iau în brațe eul. Frica îi trasează acestuia conturul. Am nevoie de contracția de ființă pe care o obțin prin frică (în frică mă adun în mine), pentru a afla cît de mult sînt. Concluzia e că frica mă face neliber, de vreme ce ea mă ține agățat de viață și de ființa mea. Frica e capitalul meu de ființă șantajabilă. Din pricina ei se poate face cu mine orice. Prin frică aflu că-mi port ființa ca pe suprema povară a vieții. Instinctul fricii îmi spune că viața e bunul meu cel mai de preț și că, pentru ea, trebuie să fac orice. Din faldurile fricii se iscă «instinctul de conservare». Vrînd-nevrînd, cîtă vreme vreau să trăiesc, sînt, astfel, la cheremul ei. Sînt condamnat la frică." (G. Liiceanu, *Și acum despre frică. Valiza lui N. Steinhardt)*

■ „«A nu ști ce este frica» nu e un semn al prezenței curajului, ci al ignorării primejdiei, iar cel care nu cunoaște frica nu cunoaște, deopotrivă, curajul. Căci a avea curaj înseamnă a ști ce este frica – și a te hotărî. Frica autentică este un instinct negociabil la nivelul libertății. Pentru că face parte din economia hotărîrii primejdioase și a curajului, pentru că se naște odată cu ele, ea devine *frică liberă*. Frica liberă este învinsă și de aceea, în mod esențial, curaj." (G. Liiceanu, *Despre limită)*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Copiii care „strică“ rețeta educației

Am văzut recent, pe Digi24, un film produs de BBC despre așa-numitele *extreme brat camps,* tabere americane de disciplinare a copiilor și adolescenților. Despre ce este vorba: în peste 1000 de astfel de școli de corecție, întinse pe întreg teritoriul Statelor Unite, sînt aduși copii și tineri cu vîrste între 5 și 16-17 ani. Aceștia au diferite probleme de comportament: de la cele minore (nu își fac patul sau ordine în cameră, înjură ori se iau la harță cu prietenii de joacă) pînă la cele mai grave, de tipul abandonului școlar sau al consumului de droguri etc. Atenție, nu este vorba despre fapte penale: toți acești copii sînt aduși aici de propriii părinți, și nu în urma unei decizii judecătorești. În general, programul de disciplinare este unul milităresc: exerciții fizice pînă la epuizare, condiționarea hranei, a îmbrăcămintei decente sau a odihnei de un comportament obedient, program extenuant de păstrare a curățeniei etc. Programul acesta de disciplinare costă destul de mult: un părinte afirmă că pentru un an întreg a plătit 36.000 de dolari. Iar realizatorii documentarului vorbesc despre o afacere, la nivel național, de peste două miliarde de dolari. Filmul conține multe imagini stupefiante: într-o tabără, spre exemplu, copiii (și vorbim despre unii de 5-6 ani) aveau uniforme portocalii, identice cu cele ale deținuților de la Guantanamo și ale celor hăcuiți de ISIS; într-o altă tabără, un „comandant“ povestea zîmbind că îi alintă pe copii spunîndu-le „Al-Kidda“ și că, deși nu sînt delincvenți, vor fi tratați ca atare în tabără; un adolescent este trezit de mama lui care, în fața cameramanilor, îl anunță că trebuie să plece de acasă la școala de corecție. Tot în fața camerei de luat vederi, niște namile îi arată băiatului cătușele și îl întreabă dacă e nevoie să le folosească. (Am uitat să precizez că, la nevoie, părinții pot apela la firme "de transport“ ai căror angajați pot folosi forța, cătușele și puțina minte pe care o au în dotare pentru a-i duce pe copii în tabăra de cuminție.) Ajunși la un hotel, unde trebuie să poposească peste noapte, namilele îl anunță pe băiat că trebuie să doarmă legat cu cătușele de un scaun. Vina acestui băiat? Abandonul școlar (din cauza hărțuielilor colegilor) și dependența de tabletă. Documentarul este tulburător.

■ În primul rînd, cît de legală este această „afacere“? Sigur, atît șefii de campusuri, cît și firmele de transport au tone de hîrtii semnate de părinți, în care aceștia își dau acordul asupra a tot ce urmează să se întîmple cu fiii și fiicele lor. Dar nu există nici un organism federal sau național care să verifice și să supravegheze „procedurile“ acestei afaceri. Cum se face, totuși, că agențiile de protecție a copiilor, breslele de psihologi, psihiatri, pedagogi, organizațiile de apărare a drepturilor copiilor, toate acestea nu au nici un cuvînt de spus, nici o privire de aruncat în ograda acestor școli de corecție, dar mai ales în ograda adulților care apelează la ele?

■ Mă întreb, cinic vorbind: într-o țară în care poți fi decăzut din drepturile părintești dacă fiul de sub 12 ani stă prea mult singur în casă sau dacă îl zgîlțîi un pic de umeri, cum e posibil să ți le păstrezi cînd privești, impasibil, cum același copil este luat cu cătușe de niște neica-nimeni și dus în tabere epuizante?

■ După cum spuneam, în film sînt prezentate scene sfîșietoare, în care copiii sînt despărțiți de familie și casă, în care sînt puși la munci și eforturi absurde. Sînt pur și simplu hăituiți de camera de luat vederi, de reporter, mame, comandanți de tabără, și expuși, astfel, publicului în cele mai delicate, traumatizante momente. Am înțeles chiar că s-a realizat un serial de tip *reality show,* transmis în State și în Europa. Cum e posibil?

■ Este evident că nu vorbim despre cazuri singulare: zeci de mii de părinți, poate sute de mii aleg soluția școlilor de corecție pentru copiii lor, repet, nu pentru devieri grave de comportament, ci pentru fapte cvasiobișnuite (una dintre mămici a afirmat destul de nonșalant că l-a adus pe fiul ei acolo pentru că i se părea „cam furios“). Cu alte cuvinte, părinții, sedusi de o nouă rețetă „pedagogică“ ce promite să nu dea greș, dar mai ales să le reducă efortul, abdică de la îndatoriri firești, deleagă autoritatea părintească unor străini și aleg forța în locul educației familiale adecvate. De ce? Fiindcă trăiesc într-o țară în care educația este hipertrofiată de mii de rețete de educație, de sute de mii de guru în ale *parenting*-ului, găsiți la orice colț de stradă, sau de perfide anunțuri publicitare. America întreagă pare obsedată de o rețetă a fericirii „în cinci pași“. Dai greș? Nu-i nimic, inventăm altă rețetă, alți pași...

■ Și, în sfîrșit, o ultimă întrebare: pe cînd niște *extreme brat camps* pentru părinți nevolnici? Sau pentru o lume de adulți bezmetici?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Pelmeni

Citesc nr. 19 din august 2016 al ziarului *Berezka*. Incitant, senzațional, vital. Informații de ultimă oră. Caviarul de somon a ajuns 29,90, dacă tu cumperi două cutii. La votcă este o reducere de 40%. Un kil de bomboane primește o reducere de 20%. Oho, înghețata rusească, vine la 1,47 față de 2,79. A, da, berea, uite, e 2,49 față de 3,99. Peștele uscat ia-l la 2,99. Este o alimentație sănătoasă, zic ziariștii. Mor însă după *pelmeni.* Uite aici dezbatere grozavă. Informația este vitală. *Pelmeni* la *Berezka* sînt *pelmeni* rusești adevărate, pregătite de către adevăratele siberience – firma Russkii Produkt – din produse foarte proaspete, fără adaosuri de proteine vegetale: numai carne proaspătă și ceapă. *Pelmeni* sînt o mîncare unică. Aproape fiecare națiune are o variantă a sa de colțunași, iar unde lipsesc, vor fi aduși și vor fi supuși metodelor proprii de pregătire. Sînt considerați o mîncare exclusivă, mai întîi de toate, pentru că nu sînt o mîncare „de sezon“. Cîteva reguli pentru a pregăti *pelmeni,* ca să fie gustoase: raportul dintre umplutură și aluat trebuie să fie de 50%; pregătirea *pelmenilor* de noi înșine este o metodă sigură de a obține un gust perfect. Dar unele persoane sînt în criză de timp sau lipsă de îndemînare. Cu toate acestea, nici una, nici alta nu sînt un motiv pentru care să renunți la o așa gustoasă și sănătoasă mîncare. Înainte de a arunca în coș punga cu pelmeni, scuturați-o, *pelmenile* trebuie să sune vesel, nu să cadă greoi, lipite într-un bulgăre mare; este bine dacă pe ambalaj este indicat conținutul ingredientelor. Raportul dintre umplutură și aluat nu trebuie să fie mai mic de 50%, țineți minte acest lucru. Metodele de pregătire a *pelmenilor* gata modelate sînt foarte multe. *Pelmenile* pot fi fierte în apă cu adaus de ulei, fierte în apă cu adaos de condimente (de obicei, frunze de dafin, dar poate fi și mărar, ceapă, pătrunjel), prăjite în tigaie cu unt, coapte în cuptor pe tavă și presărate cu brînză răzuită, adăugate în supă... Nu-i așa că *Berezka* e jurnalism adevărat?

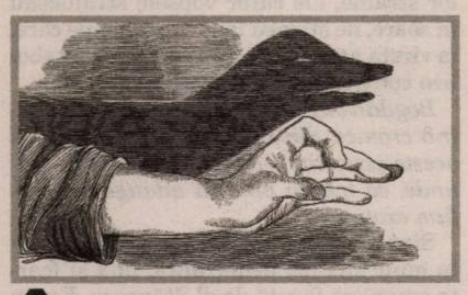

Iaromira POPOVICI

bazar

Birocrație și rebeliune

În ultimul timp, tot mai multe lucruri din jurul nostru devin birocrații. Funcționează, care mai de care, automat, aplicînd reguli despre a căror utilitate puțini se întreabă cu adevărat. În viața profesională, în servicii sau *entertainment,* birocrațiile ne pun în fața unor situații de multe ori absurde, a căror rațiune nu mai apucăm s-o căutăm, devenind simpli executanți.

Ajungem, fără să vrem, precum eroul din *Falling Down* (1993, Joel Schumacher), care devine psihopat din cauza micilor reguli cotidiene absurde: traficul îl deranjează și nu reușește să scape de acolo decît abandonîndu-și mașina; încearcă să schimbe bani într-un magazin și nu reușește, decît dacă e dispus să cumpere ceva care se dovedește a fi prea scump; într-un fast-food unde vrea să ia micul dejun descoperă că servirea acestuia se terminase fix cu cinci minute înainte.

Și lista ar tot putea continua. Toate cele din povestea eroului de mai sus sînt lucruri aparent neînsemnate, care n-ar trebui să ne tulbure sau să ne întoarcă existența pe dos. În anumite momente, de stres, nervi sau oboseală, mai ales atunci cînd alăturarea lor începe să apară nesfîrșită, acestea pot pica foarte prost. Înlănțuirea lor poate părea fără ieșire. Și, dacă efectul nu este neapărat o deraiere violentă asemănătoare celei a lui William „D-Fens“ din *Falling Down,* e de ajuns să fie o depresie neagră.

De asemenea momente avem parte cu toții. Peste tot există reguli absurde și funcționari sau „prestatori“ care le aplică fără discernămînt, fără să le pese de umanitatea din spatele lor. Fără să se gîndească sau să le pună justețea sub semnul întrebării. Întrebarea e cum să le faci față, cum poți să-ți aperi punctul de vedere și să-ți faci dreptate (desigur, atunci cînd ai, și se știe că dreptatea e relativă) fără să devii asemănător celui din *Falling Down.* Fără să faci o criză de isterie, să țipi la funcționarul din fața ta, pe care nu pare să-l intereseze nimic altceva decît să-și facă datoria formal. Fără să-i pese în vreun fel de tine, clientul, fără să încerce să țină cont de tine, ca persoană, și de nevoile tale.

Tot ce cer e o aplicare mai conștientă a regulilor, în loc de una strict mecanică. Cum ar fi trebuit să se întîmple la cinematograful unuia dintre mall-uri unde am vrut să vedem *Ghostbusters.* Am ajuns la timp, mi-am luat, în mod civilizat, bilet, am intrat, am trecut pe la bufet (unde cea care vindea a ținut neapărat să-mi dea un meniu în loc de ingredientele în sine, pentru că așa era mai avantajos pentru mine). Am intrat în sală, cu meniul în cauză, acolo mai fiind doar trei-patru persoane. Copilul meu, cu care trebuia să merg la film, a întîrziat peste 30 de minute. Aș fi putut să-i fi cumpărat eu bilet și să-l fi adus la intrare, dar nu am făcut-o, pentru că el avea carnet de student și a vrut să și-l ia redus. L-am așteptat cuminte în sală cu meniul lui de floricele și cola. Cînd a ajuns, la casierie i-au spus că nu poate să intre, pentru că, întîrziind mai mult de 30 de minute, sistemul nu-i mai lasă să-i dea bilet la filmul în cauză. OK, a zis el, atunci să-i dea la un alt film.

Și de aici încolo au urmat absurdul și situația *à la Falling Down.* Casiera, o fată tînără, de altfel, i-a spus că nu-i dă bilet la alt film pentru că știe că, de fapt, se duce tot la *Ghostbusters.* Ceea ce mi s-a părut exagerat, mi s-a părut deja o încălcare a drepturilor clientului, o declarație de război prestator-client. Drept urmare, am coborît și eu, precum leoaica-mamă, cu o falcă-n cer și una-n pămînt, din sala de cinema, și am protestat vehement la casă, cerîndu-mi ceea ce mie mi se păreau a-mi fi drepturile. Am mers pînă-ntr-acolo încît să cer înapoi și banii pe floricele și cola.

Tot ce am putut obține au fost banii înapoi pe biletul meu. A venit o supraveghetoare, care i-a ținut isonul, scoțînd regulile la înaintare. Regulile tronau undeva în aer, cu litere de foc, și nu exista nici un motiv pentru care să fie puse la îndoială. Faptul că erau trei-patru spectatori în sală și că cinematograful ar mai fi cîștigat unul nu părea să conteze nicicum. Unul care nu voia să se strecoare gratis, ci contra aceluiași cost.

Absurdul și iraționalitatea aveau, clar, cîștig de cauză. Deși, aparent, cele două fete nu-și făcuseră altceva decît datoria. Problema nu a fost doar asta. Ci faptul că absurdul lor ne-a adus pe noi în situația de a ne comporta ca-n *Falling Down.* De a ne pierde cumpătul și de a lăsa, mai bine zis arunca, floricelele la ghișeul domnișoarei cu pricina. Întrebarea care se pune și la care nu am, încă, decît vagi răspunsuri este cum poți să rezolvi asemenea situații rămînînd Zen și cetățean onorabil. Desigur, completînd o reclamație, tot pe linia birocratică. Sau apostrofîndu-i, calm, pe cei care ți-au stricat o după-amiază plăcută, acceptînd înfrîngerea și asumîndu-ți partea de vină. Doar că, în anumite momente, parcă nu-ți iese așa din prima. Poate ar trebui ca, pe undeva, pe o linie de mijloc imaginară, sistemul și calmul clientului să-și dea mîna, făcînd, fiecare, concesii.

„Ficţiunea începe cu alterarea coordonatelor realităţii“

– interviu cu scriitorul Radu NICIPORUC –

***Radu Niciporuc** străbate mările şi oceanele lumii ca inginer electrician pe nave comerciale. A învăţat spaniola de la docherii din porturi şi citindu-l pe Julio Cortázar cu dicţionarul. A ajuns să-l traducă pe unul dintre cei mai dificili autori de limbă spaniolă, Ramón Gómez de la Serna, şi pentru a-l publica a înfiinţat o editură, Fabulator. Anul acesta, lui Radu Niciporuc i-a apărut volumul de povestiri* Pascal desenează corăbii, *la Editura Cartea Românească, bine primit şi de critica literară, şi de public.*

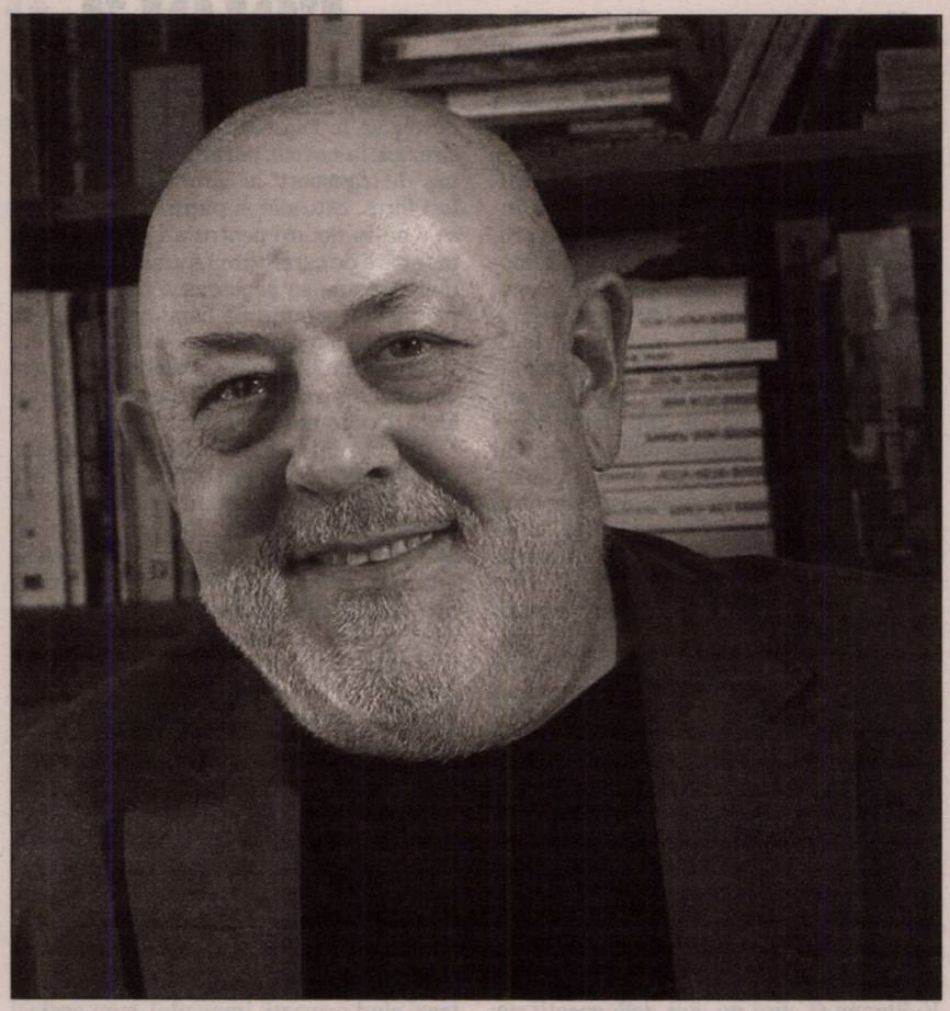

Pe clapeta cărţii scrieţi că obişnuiaţi să le povestiţi prietenilor întîmplări din călătoriile pe mare şi că ei vă încurajau să scrieţi aceste poveşti. De ce a durat atît de mult pînă să publicaţi acest prim volum?

Prietenii de care vorbeam erau oameni de litere, fie profesori, fie scriitori, şi eram pus într-o situaţie dificilă, ei scriau deja chestiuni legitimate prin publicare, iar eu eram cumva la coadă, străluceam prin oralitate, dar în pagină nu aveam nimic. Prietenul meu, prozatorul Alexandru Vlad, fie iertat, mă îndemna cel mai mult, dar în acelaşi timp îmi semnala din capul locului toate pericolele. Şi eram conştient că vaporul, marea sînt subiecte cu încărcătură exotică şi ăsta era un pericol de metabolizat. Temele povestirilor, cum ştim de la bătrînul don Julio, iubitul meu don Julio Cortázar, sînt de două tipuri: teme pe care le cauţi şi teme care vin singure, care ţi se impun. Mie, printr-un noroc, mi s-au impus temele, dar forma absolut deloc. Eram paralizat de admiraţie pentru Julio Cortázar, pentru Joseph Conrad, pentru Cehov, pentru Salinger. Şi, printre culmile acestea, nu credeam că voi putea avea un fir de voce care să se împrietenească cu temele mele, temele care mi s-au impus. Această formă de expresie ciudată şi misterioasă care este povestirea are nişte legi greu de definit. Una dintre ele, exprimată de Julio Cortázar într-o celebră conferinţă ţinută în Cuba, publicată şi în româneşte cu titlul „Unele aspecte ale povestirii“, rezumă povestirea ca fiind „un tremur al apei înăuntrul unui cristal“. Ce să înţelegi de aici, cînd tu voiai de fapt sfaturi concrete, cum fac aici sau cum fac dincolo? Lucrurile astea s-au rostogolit în timp şi au trecut printr-o fructuoasă, zic eu, experienţă de traducător, care mi-a permis să intru în intimitatea textelor, să înţeleg cum e fabricată o povestire, cum e fabricat un roman, un text serios de literatură cu miză înaltă.

Povestirile din Pascal desenează corăbii *sînt lucrate cu atenţie la detalii exterioare şi interioare, cu finaluri-surpriză, cu personaje memorabile decupate din lumea care populează o navă. Cum le-aţi scris, cum aţi început să puneţi pe hîrtie aceste texte?*

Procedeul a fost traumatic, am suferit din greu la fiecare dintre ele, n-am fost niciodată sigur pe ce făceam. Ele, ca teme condensate, erau clare, dar pentru punerea în pagină am ezitat intens. Cînd am făcut prima lectură iubitei mele, la cafea, dimineaţa şi am văzut cum a reacţionat, am prins curaj. Şi am început să experimentez. Povestirile par uşor de citit, accesibile, dar eu le-am scris greu. Pe de altă parte, nici timp pentru visare literară nu am prea mult, pentru că sînt prins în economia şi-n interstiţiile foarte complicate ale navei. De pildă, o navă poate să se oprească în timpul nopţii din cauza unui fir electric slăbit, pe care eu trebuie să-l găsesc foarte repede.

Şi povestiţi chiar în unele dintre paginile cărţii situaţii de tipul ăsta, cînd nava se opreşte brusc în timpul nopţii şi începe o agitaţie teribilă şi naratorul intervine în situaţia de criză. Cum reuşiţi totuşi, în acest program foarte special şi dens, să vă găsiţi timp să scrieţi sau măcar să vă gîndiţi la ce aveţi de scris?

Am carneţelul cu job-urile, care la spate e plin cu însemnări literare. Dacă cineva face o observaţie care mă săgetează, o notez imediat. Cred că mulţi scriitori fac asta, au carneţelul la ei şi-şi notează impresii condensate. Viaţa pe navă se împarte în timpul acordat navei şi timpul tău. Eu, în timpul meu, după ora 18, mă retrag la cabină şi acolo începe marea orgie.

Dar ce transformă o întîmplare în poveste, un om într-un personaj? Unde, cum începe ficţiunea?

Cred că pentru a o reţine, din noianul de întîmplări care ne înconjoară, pe cea care merită povestită, autorul de proză scurtă trebuie să fie dotat cu nişte senzori – unul sau mai mulţi – circumscrişi noţiunii de fler. Iar întîmplarea respectivă să aibă undeva, în structura ei, un om (sau mai mulţi!), martorul sau iniţiatorul ei aflîndu-se cumva din start la o distanţă oarecare de statutul generic a ceea ce se înţelege prin personaj. Autorului îi revine misiunea ca, printr-un exerciţiu de transbordare a realităţii, să recupereze – în teritoriile ficţiunii – această distanţă. Ficţiunea chiar aşa începe: cu alterarea coordonatelor realităţii!

„Eu, în timpul meu, după ora 18, mă retrag la cabină şi acolo începe marea orgie.“

Folosiţi destul de mulţi termeni din vocabularul de navigaţie maritimă, care ajută la construirea atmosferei cărţii. Totuşi, nu v-a fost teamă că aceşti termeni vor face lectura anevoioasă?

Ba da, şi am şi primit cîteva „proteste“ legate de acest subiect. Acum regret că nu am întocmit un mic dicţionar, plasat la sfîrşitul cărţii. E tot ce aş fi putut face! Pentru că dacă aş fi renunţat la ei, aş fi avut un acut sentiment de falsificare. Cum să-i spui hubloului geam sau fereastră?

Există o întreagă literatură a călătoriilor pe mare, tema i-a fascinat dintotdeauna pe scriitori. Vă influenţează, vă inspiră marii autori care au scris despre mare sau, dimpotrivă, vă inhibă?

Nu mă inhibă nici Conrad, nici Melville, nici Radu Tudoran, nici Reverte. Nici Siân Rees cu „The Floating Brothel“ etc. Îi citesc cu plăcere şi admiraţie. Preferinţa mea se îndreaptă însă vertiginos spre Joseph Conrad, care închide – în cîteva din prozele sale maritime – mari lecţii de stil.

„Romanul ajunge întotdeauna să cîştige la puncte, pe cînd proza scurtă numai prin knockout.“

Aveţi o experienţă de zeci de ani pe mare. Cum era să călătoriţi în atîtea locuri din lume înainte de 1989, cînd marea majoritate a românilor nici nu visau să iasă vreodată din ţară?

Călătorii pe mare se fac de cînd lumea! Doar mijloacele prin care se derulează acestea sînt diferite. Aşa şi cu noi, cei care am navigat înainte de '89; am făcut-o cu nave modeste, dar, în sine, navigaţia s-a făcut după aceleaşi reguli, mările nu s-au schimbat, în Atlantic al şaptelea val, care e mai mare decît celelalte, a rămas la fel. Sigur, aveam bani ridicol de puţini, ofiţerii – 1,5 dolari/zi, dar eram tineri, entuziaşti… şi cu multă imaginaţie! Traume curate erau însă sosirile în ţară, contactul cu autorităţile, procurarea unui supliment de valută etc. Dar cu toate acestea, mă socoteam privilegiat şi încercam să împart din bucuriile mele şi prietenilor mei, aducîndu-le cărţi, discuri, filme, tutun de pipă, blugi şi medicamente.

Cum era viaţa pe o navă comercială înainte de 1989 şi cum e acum, ce s-a schimbat, ce nu s-a schimbat?

Toate echipajele erau dotate cu „turnători“ activi! Depistarea acestora, eliminarea lor sau transformarea lor în „pasivi“ – cazuri complicate – erau activităţi uneori mai importante decît funcţionarea instalaţiilor. Din multe puncte de vedere era însă mai plăcut atunci: nu eram obligaţi să vorbim în limbi străine, aveam bucătari români care găteau de-ale „noastre“, programul era, în general, mai prietenos, iar echipajele mai unite. Nu era, deci, nici foarte bine, dar nici rău. Exemplul navelor străine, ale căror vopsele străluceau în soare, ne stîrnea însă nostalgii pe care, la vîrsta aceea, unii nu le puteau metaboliza convenabil şi luau calea pribegiei.

Bogdan-Alexandru Stănescu spune, într-o cronică din Observator cultural, *că aceste povestiri s-ar fi putut petrece oriunde, că marea vine să adauge un parfum exotic.*

Sînt complet de acord. Mi-a plăcut foarte mult analiza penetrantă, fină şi foarte empatică făcută de dl Stănescu. Eu nu am pedalat absolut deloc pe mare, pe vapor, ele au avut funcţii de decor pînă la urmă. Dar de acolo am luat temele, ele erau legate strict de mediul în care trăiam şi nu puteam să le evit. Există o singură povestire, ultima, cumva respinsă de critică, care nu mai este din mediul celorlalte.

Chiar aşa, de ce aţi ales să încheiaţi volumul cu o povestire foarte scurtă şi care nu are ca fundal marea?

Cu povestirea aceea mi s-a întîmplat ceva ce nu puteam bănui că mi se va întîmpla vreodată: am scris-o dintr-o suflare. Am scris-o într-un moment de depresie, cînd m-am proiectat eu însumi într-o perioadă de pensie, într-un bloc cu lifturi capricioase. Mie mi-a plăcut foarte mult cum a ieşit, deşi nu e în siajul celorlalte.

Ce declanşează la dumneavoastră scrierea unei povestiri?

Fără-ndoială tema. Există ceva care s-a întîmplat, mă impresionează şi persistă şi la care mă întorc. Şi-atunci caut forma. Cel mai greu e să caut forma. Temele vin, am o colecţie de patruzeci, cincizeci de teme, din care aş putea să fac şi probabil voi face povestiri sau altceva, nu ştiu cum se vor dezvolta ele în timp. Sînt cîteva teme care mă preocupă şi acum şi pe care nu le-am prins în volum.

Eu v-am cunoscut acum mulţi ani, pe

vremea cînd Luminița Marcu organiza „Lunea de carte spaniolă" și v-a invitat la Cărturești, unde v-a prezentat ca pe inginerul electrician de pe nave comerciale care traduce și pleacă pe mare luni de zile cu valize pline cu cărți de citit sau de tradus. Cum ați ajuns să traduceți literatură de limbă spaniolă?

Primele mele voiaje au fost în Insulele Canare. Am fost ani de zile legat de arhipelagul Canarelor. Acolo am găsit și faimosul roman *Rayuela (Șotron)* al lui Julio Cortázar, prima carte în spaniolă pe care am citit-o. Cu mai multe dicționare, cum am putut. Și m-am apucat să învăț spaniola fiindcă mi se părea o limbă extrem de accesibilă și fiindcă mi se plia pe suflet, este foarte melodioasă. Are și capcane, pe care le-am simțit de atunci, dar nu le-am putut formula. Le-a formulat Borges într-un eseu, unde spune că spaniola este o limbă *retentissante*, adică zgomotoasă, cu ceva de fanfară, și trebuie să fii foarte atent cînd traduci din spaniolă, fiindcă intri în siajul acestei muzicalități excesive și poți introduce note false.

Dar cum ați învățat totuși spaniola?

Spaniola cultă am învățat-o citind. Spaniola de port am învățat-o vorbind cu docherii prin porturile spaniole, în portul Las Palmas cel mai mult, după aceea în porturile Americii de Sud, unde am navigat o vreme, și pe-o coastă, și pe cealaltă. Cu timpul mi-am făcut un dicționar propriu al termenilor uzuali în porturi. Din păcate, l-am pierdut. Era într-un laptop care a explodat, pe vremea aceea nu erau hard-uri externe și l-am pierdut.

Ați avut o editură, Fabulator. Ce v-a făcut să vă doriți să editați cărți?

Eram tentat de o asemenea aventură de mult, dar picătura care a precipitat totul a venit din partea doamnei Ioana Zlotescu Simatu, care era directoarea Institutului Cervantes din București și căuta pe cineva care să traducă *Omul pierdut* de Ramón Gómez de la Serna, socotit de dînsa aproape intraductibil în românește. Eu m-am lăsat cumva prins în această provocare, am tradus primul capitol, dînsa a fost foarte uimită, foarte entuziastă și atunci am făcut editura ca să publicăm cartea asta. Apoi, fiindcă la vremea aceea romanele și povestirile polițiste erau foarte slab reprezentate pe piața de carte românească, am lansat colecția „Maeștrii genului polițist", cu povestiri de Raymond Chandler, Dashiell Hammett, Ross Macdonald, care erau o noutate la noi în 2004, 2005.

Ce s-a întîmplat cu editura Fabulator?

Din păcate, editura este într-o fază de suspensie, ca plantele într-un acvariu. Nu m-am mai putut ocupa de ea. M-a prins morbul scrisului. Era o editură tip bonsai, de care mă îngrijeam numai eu, și n-am mai făcut față. Pe un segment restrîns, cărțile pe care le-am editat au fost foarte apreciate, dar n-au avut o audiență care să-mi permită să intru într-o zonă de confort financiar ca să nu fiu nevoit să susțin editura din salariul meu de ofițer de marină.

Cum ați tradus o carte atît de dificilă ca Omul pierdut *de Ramón Gómez de la Serna, pentru care a trebuit să inventați cuvinte, care v-a pus mari probleme?*

Am tradus-o pe mare, m-am războit cu ea din greu aproape un an de zile. Și am beneficiat de asistența doamnei Zlotescu Simatu. Odată mă aflam în biroul dînsei și a dat telefoane la Madrid, la Buenos Aires, ca să întrebe de un singur cuvînt. Erau cuvinte inventate de autor, care nu figurau în nici un dicționar. Am înțeles ulterior că există un jurnal al lui, care se află în biblioteca unei universități americane, unde avea în manuscris explicate cuvintele astea pe care le inventase.

Dar n-ați avut acces la alte traduceri, să vedeți cum au făcut englezii sau francezii?

M-am uitat pe o traducere franțuzească, dar era cu totul nesatisfăcătoare.

Ce cuvinte ați inventat pentru Omul pierdut *de Ramón Gómez de la Serna?*

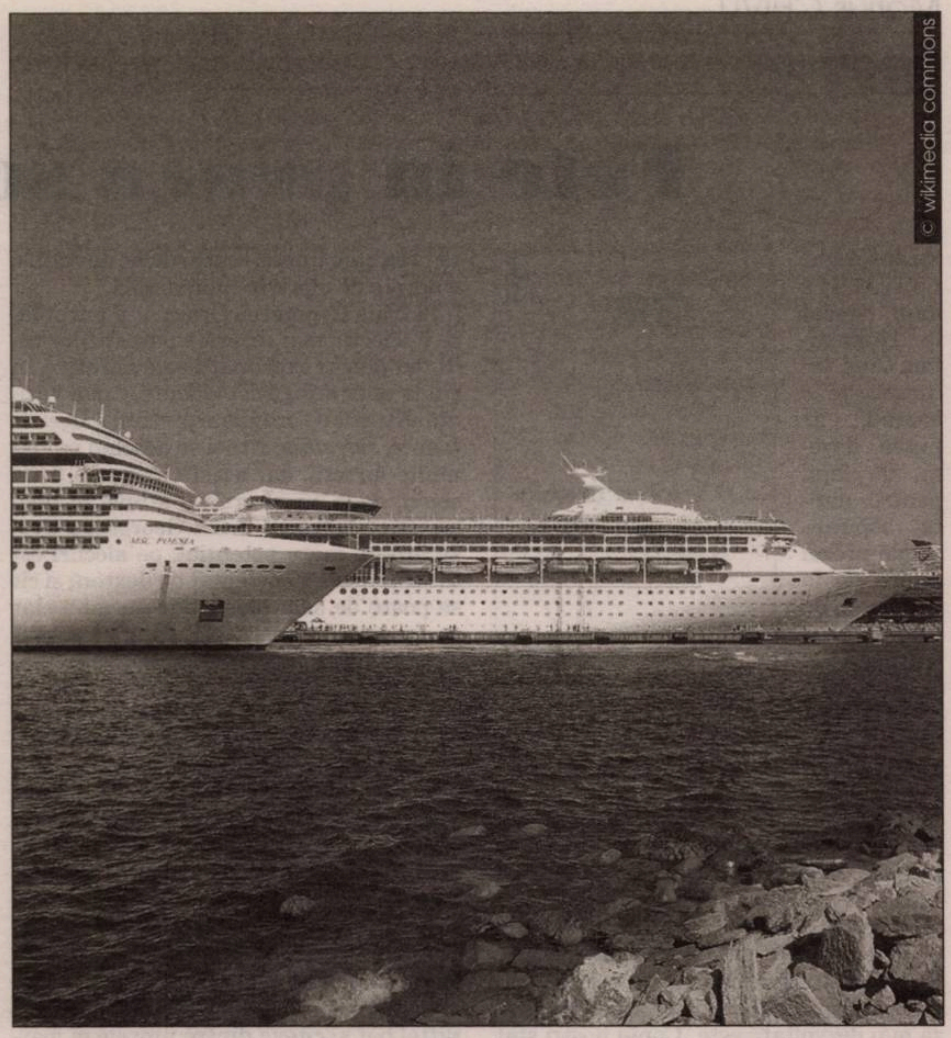

Aș putea să-mi amintesc cîteva dintre ele: *borfotreapă*, *tîrfofesă*, *borfocîrlă*, *zbîrnogroază*.

Ce ați învățat despre literatură traducînd?

Am învățat chestiuni de tehnică, de asamblare a paragrafelor, arta contrapunctului literar, lucruri pe care nu le-am citit în alte părți, că n-am urmat cursuri de *creative writing*. Am învățat pe cont propriu.

Sînt editori care spun că la noi povestirea nu are căutare, nu se citește și, deci, nu se vinde. Cartea dumneavoastră pare să-i contrazică: a avut multe cronici, a fost bine primită de public, după cum reiese din relatările dumneavoastră de pe Facebook. Cum vă explicați asta?

Editorii sînt timonierii pieței de carte de la noi. Nu știu însă dacă vreunul dintre ei și-a pus problema unei minime și constante dirijări a publicului în direcția prozei scurte. Și nici dacă *Pascal desenează corăbii* nu e, cumva, o fericită excepție. Cartea a plăcut în primul rînd editorilor, iar aceștia, printr-un serviciu de promovare demn de toată lauda, s-au străduit să-și împărtășească opinia în patru zări. Iar publicul, care în ultima vreme s-a mutat, în mare măsură, pe Facebook, a reacționat la această propunere. Cred, apoi, că a contat și faptul că e scrisă într-un stil accesibil – în opinia mea – deși, în cîteva cronici, a fost socotit sofisticat. Și nu în utimul rînd, cred că tematica mării a lipsit în ultima vreme din vizorul prozatorilor români.

Ce le-ați spune celor care consideră proza scurtă o specie minoră sau o anticameră a romanului?

Le-aș spune că nu tot ce e scurt e și ieftin, sau mai ieftin. Și că proza scurtă e un gen aparte. Ea concentrează, trebuie șlefuită ca o piatră prețioasă, în timp ce romanul se construiește ca o catedrală. Poți să le compari? Evident, nu! Asuzi la fel, efortul de a prinde *unda*, de a-i capta scînteierile și de a plana cu ele e același. Dar una e una, și alta – alta! Aș putea aduce din nou exemplul lui Salinger, ale cărui cărți de povestiri se vînd și azi în sute de mii de exemplare pe tot globul, dar ezit s-o fac pentru că, în mintea mea, nu argumentul tirajelor e hotărîtor. Ci picăturile de extraordinară frumusețe pe care aceste povestiri le ascund în paginile lor.

Ce v-a atras de fapt la această specie, spuneați misterioasă, proza scurtă?

Tot în conferința de care am amintit, „Unele aspecte ale povestirii", Julio Cortázar face o reglare de conturi între roman și proza scurtă. Și zice că romanul e asemănător unui film, iar proza scurtă e asemănătoare unei fotografii. După care trece la o comparație și mai sugestivă, din domeniul boxului. Și spune că romanul ajunge întotdeauna să cîștige la puncte, pe cînd proza scurtă numai prin *knockout*. Pe mine asta m-a fascinat întotdeauna la proza scurtă, emoția bruscă, neașteptată care apare la finalul unei povestiri sau tensiunea care se acumulează în timp ce citești o proză scurtă pentru ca la final să fii scurtcircuitat. Întotdeauna m-au emoționat prozele scurte. Romanele nu. La un roman pot să admir *à la longue*. Admir și tot admir sau nu admir, dar, în momentul în care nu mai admir, las romanul din mînă.

Cum ați ajuns la acest titlu, Pascal desenează corăbii, *care este titlul uneia dintre povestiri?*

Să fiu sincer, nu-mi aparține. Titlul este al iubitei mele, care m-a văzut trist într-o dimineață, cînd căutam un titlu pentru povestirea pe care o încheiasem și-mi plăcea, suna bine, era rotundă, cu toți nasturii cusuți. Și, dimineața la cafea, că acolo se brodează lucrurile, zic: ia uite, domnule, nu găsesc nici un titlu pentru povestea aia cu Pascal, știi, ăla care desena corăbii. Păi, zice ea, *Pascal desenează corăbii!* Nu-i simplu? Și-am rămas cu cana de cafea în mînă. Am știut atunci că acela va fi și titlul cărții.

a consemnat Adela GRECEANU

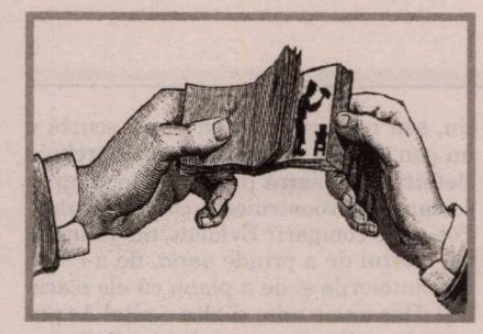

Marius CHIVU

feedbook

Fete în proza scurtă

● **Ioana Crețoiu, *Alegeri dificile*, Editura Polirom, 2016.**

● **Irina Georgescu Groza, *Dincolo de ferestre*, Casa de pariuri literare, 2016.**

Pînă acum a fost un an bun pentru proză (mai ales pentru proza scurtă), inclusiv datorită acestor două cărți, fiecare numărînd peste douăzeci de povestiri, venite din partea fetelor, care pînă nu demult nu păreau deloc preocupate de genul scurt. Din fericire, sînt semne că, în anii următori, această balanță de gen se va echilibra.

Ca și Anca Vieru acum doi ani, Ioana Crețoiu debutează mai tîrziu și poate că e mai bine așa. *Alegeri dificile* e un volum omogen, scris cu maturitate, fără o amprentă stilistică personală, în care prozele sînt grupate în patru secțiuni, în funcție de temă și timp. Lucru care face și mai vizibilă preocuparea autoarei pentru anumite subiecte, ciupercile și pișcotarii fiind cele mai evidente, poate și pentru că prozele cu aceste subiecte nu meritau atît o secțiune, cît o selecție („O conversație" și „Agaricus Campestris" erau suficiente, restul sînt doar variațiuni sau nici măcar atît, exerciții). Primele proze ale volumului însă, poate și cele mai bune, sînt scene de familie dintr-o casă în care trăiesc mai multe familii și întoarceri melancolice în copilăria unor alte vremuri. Proze mai degrabă de atmosferă, cu personaje abia schițate și, prin asta, ușor misterioase. Lipsește acestor proze frumoase, dar cam statice, o anume infuzie de viață, un decupaj mai amplu, încît cititorul să intre mai mult în viața acestor personaje, ale căror gesturi nu capătă suficient ritm și ale căror vorbe, puține, n-au suficient ecou în propriile povești încheiate înainte să se desfășoare cît de cît. Ioana Crețoiu ar avea mult de învățat de la o prozatoare precum Adriana Bittel, a cărei antologie, reeditată anul trecut la Humanitas, *Cum încărunțește o blondă*, ar putea deveni, de fapt, pentru multe aspirante ale prozei scurte de la noi, un fel de Biblie. Dintre toate cele șase proze care deschid volumul, ultima, „Salată orientală", este cea mai închegată și are toate calitățile scrisului Ioanei Crețoiu (deși e o proză ruptă în două: începe cu un personaj și se termină cu altul). Este decupată aici o scurtă perioadă din viața unei secții, aflată într-un institut de cercetare și proiectare, în perioada comunistă, unde autoarea surprinde foarte bine și foarte ușor fundalul existenței grele în dictatură, solidaritatea umană, frica, dar și comicul de situație. O altă proză mai dezvoltată este „Copiii noștri sînt ai noștri", în care e vorba despre o familie cu educație al cărei fiu, în ciuda unei oportunități uriașe de a lucra în străinătate, alege să se întoarcă în țară pentru a pune umărul, măcar o vreme, la progresul comunitar postdecembrist.

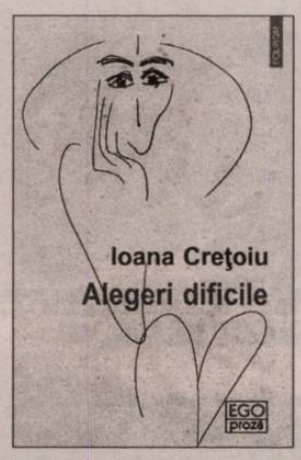

Ioana Crețoiu scrie bine, are ureche pentru dialog (păcat că n-o folosește de fiecare dată) și umor, iar prozele sale se citesc cu plăcere. Deocamdată îi lipsește o gîndire mai complexă a prozei scurte, o anume îndrăzneală de a-și dezvolta și a explora mai mult subiectele și personajele al căror potențial nu este suficient pus în valoare prin această formulă a decupajului strict. Desenele din covorașele Ioanei Crețoiu nu-și arată deocamdată prea bine liniile, contururile, direcțiile; e nevoie de o privire mai amplă.

Și Irina Georgescu Groza ar fi putut face o selecție mai severă a povestirilor sale, dar paleta exprimării sale narative, în ciuda unor stîngăcii evidente, e mai variată. Nu atît de omogene precum *Alegerile* Ioanei, *Ferestrele* Irinei se deschid în mai multe direcții, dar acesta ar putea fi un semn, dacă nu al grabei, atunci al unei oarecare indecizii. Irina Georgescu Groza are un mare potențial, pe alocuri este sclipitoare, neașteptat de dexteră și cît se poate de savuroasă, dar nu mi-e clar ce anume vrea să scrie. Există în această carte plină de surprize și povestiri cu tentă sentimental-lirică (pe care aș sfătui-o să le abandoneze complet în viitor), și cîteva povestiri (vag) fantastice sau umoristice, și dialog, și monolog... Irina Georgescu Groza se descurcă în toate, uneori mai mult decît onorabil (are umor și un simț cu totul deosebit al detaliilor, ceva destul de rar în proza noastră, iar dialogurile funcționează excelent), dar totul cu prețul unei identități literare imprecise: pare distrasă de propriile idei, subiecte și plăceri textuale. Tot înspre idealul reprezentat de povestirile Adrianei Bittel bat și cîteva dintre prozele ei foarte bune: „Fugarul" (un băiețel care suferă după moartea bunicii pleacă noaptea în căutarea paradisului domestic de altădată) și „Balerina" (tribulațiile unei fetițe înscrise în clasa de balet). Proze precum „Radio" (singurătatea a două surori bătrîne, tulburată de un episod violent) și „Valeruș și luna portocalie" (singurătatea unui băiat îndrăgostit în secret) arată excelente calități narative, în timp ce „Père Tinel" (vizita în străinătate a unor părinți în casa logodnicului fiicei lor, care încă mai locuiește cu mama lui) e o mică bijuterie comică *(vezi mai jos fragmentul)*. Deși Irina Georgescu Groza scrie și despre relațiile de cuplu (la distanță, plictisite sau neîmplinite), în care dialogul dintre cei doi e bine condus, se lasă convinsă, fără prea mult discernămînt literar, de un imaginar cinematografic pueril și convențional, care implică arme și crime din pasiune. Acolo unde însă cruzimea vine natural, autoarea arată că și fetele pot scrie fără menajamente.

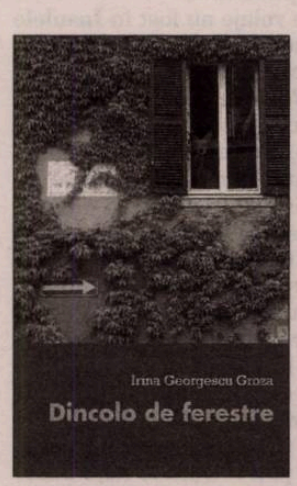

Dincolo de ferestre este o carte cu destule povestiri bune, îndrăzneață și scrisă cu poftă, care arată un potențial narativ excelent. Dacă Irina Georgescu Groza își va delimita mai bine teritoriul, va fi una dintre prozatoarele noastre de vîrf.

aproape de carte

Irina GEORGESCU GROZA

Père Tinel

(fragment)

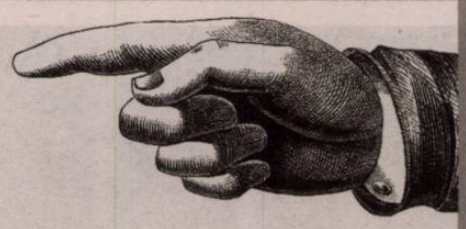

Luă din stiva de pe parchet cîteva lemne și le puse cu grijă pe foc. Stînd pe vine, privi în jur, mobila părea destul de veche, bine întreținută, televizorul mare cît peretele, în care se văzu ghemuit, cu flăcările din spatele lui reflectîndu-se în ecranul negru. Și mai era cineva acolo.

– *Vous avez froid?*

Tinel se ridică și se lipi de șemineu, respiră adînc, cum îl învățase Mariana. Zîmbi cuscrei care stătea pe canapea îmbrăcată într-un halat din catifea neagră. Părul blond îi era strîns la spate, o șuviță îi aluneca pe gît și se oprea deasupra reverului din blăniță artificială. Catherine duse la buze paharul și continuă să-l privească pe Tinel cu ochii ei mari și zîmbitori. Cum de nu o observase?

– *Asseyez-vous, Tinel. Venez ici, je ne vais pas vous manger,* rîse ea, bătînd canapeaua cu palma.

– *Pas manger, merci,* se lovi bărbatul peste burtă. *Full,* rîse și el și se așeză lîngă femeie.

Se uită cu coada ochiului la pieptul ei, îi amintea de Sophia Loren și de filmele la care se ducea în tinerețe la cinematograf. Degeaba zicea Mariana că ar fi Catherine mai bătrînă decît ea, chiar arăta foarte bine, nici cincizeci de ani nu i-ar fi dat. Fața ei cu textura unei piersici, ochii strălucitori, aprinși, îi trimiteau căldură în piept.

– *Pas bon pour vous,* spuse Catherine și îi luă paharul cu vin.

Se ridică încet și merse agale spre servantă, de unde scoase un alt pahar. Lui Tinel i se păru că la întoarcere femeia se legăna cam tare. Cînd se aplecă deasupra mesei să toarne din sticla de whisky, lui Tinel îi veni să prindă sînii care păreau să cadă din reverele halatului

– *Voilà, c'est mieux,* îi zîmbi ea cînd se așeză, de data asta mai aproape și se întoarse spre el. *Je suis une personne mélancolique...*

PUBLICITATE

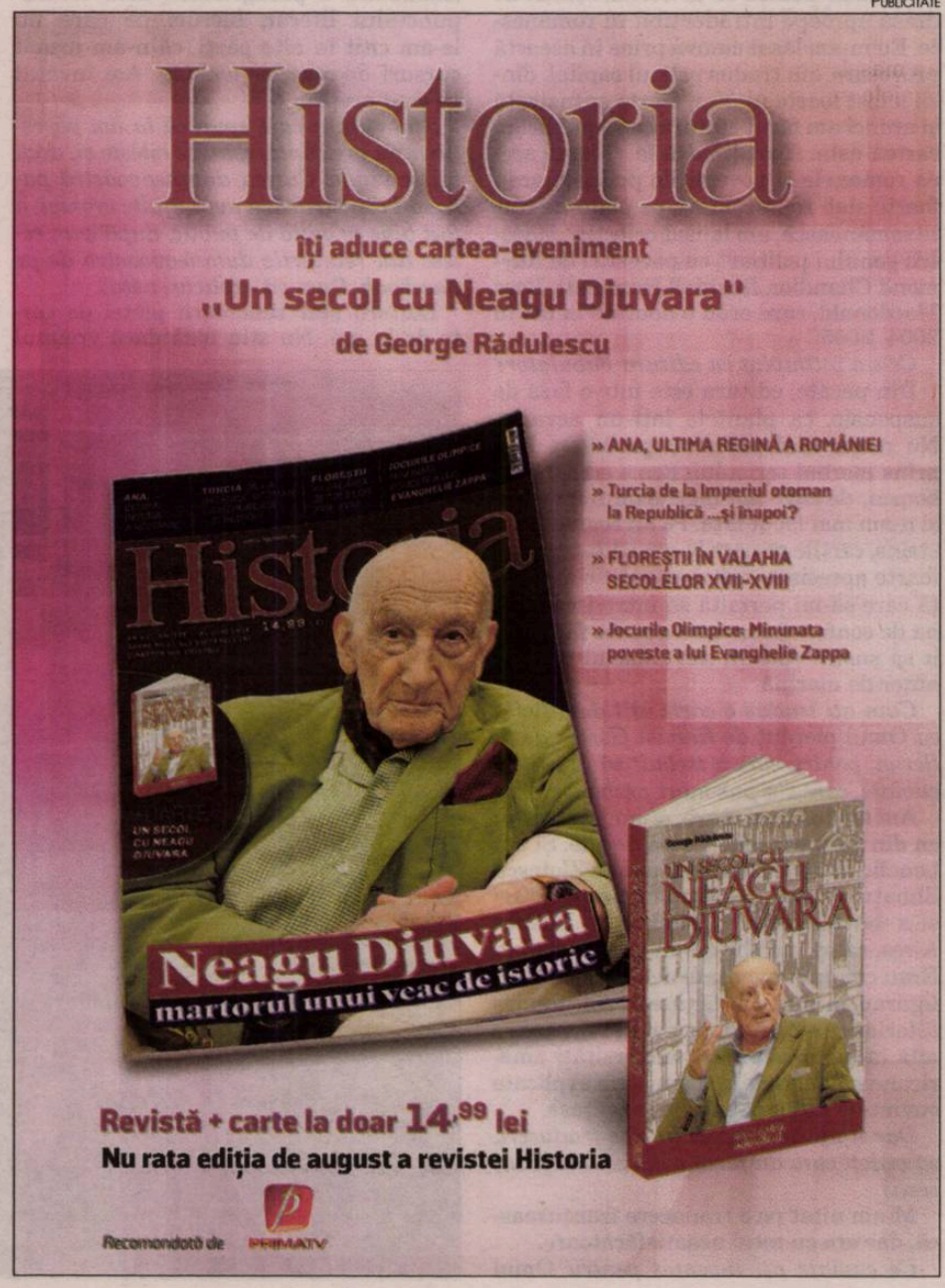

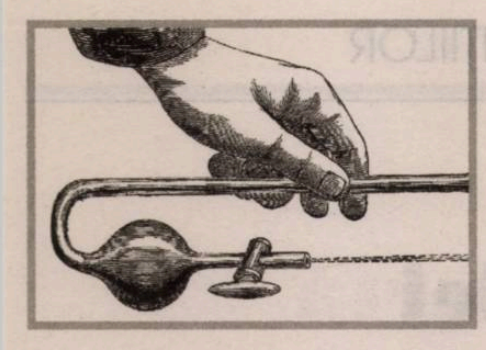

Oana STOICA

rosencrantz & co

Caramel sărat

– Fabulele politice ale lui Csaba Székely –

● *:P Patru piesuțe politice despre dușmani* de Csaba Székely, traducerea în limba română: László Sándor.

Cunoscut ca autor al *Trilogiei minelor,* Csaba Székely este un dramaturg activ ale cărui texte sînt premiate, deocamdată, numai în afara României. Traduse cu întîrziere în română – încă aștept o traducere pentru *Mihai Viteazu,* piesa care a cîștigat concursul de dramaturgie organizat de Teatrul Weöres Sándor din Ungaria în 2014 (unde a fost și montată) și premiul Asociației Criticilor de Teatru unguri –, ele ajung în țară cu precădere pe scenele de limbă maghiară. Însă, încet-încet, dramaturgul maghiar pătrunde și în spațiul românesc. Unul dintre textele sale recente a fost tradus de László Sándor (colaborator constant al scriitorului) și va fi montat la finalul anului de Aba Sebestyén la Compania „Liviu Rebreanu" a Teatrului Național din Tîrgu Mureș (așadar pe o scenă de limbă română).

Titlul piesei este un emoticon, :P *– acel „scoate limba" extras probabil din* cartoons.

Titlul piesei este un emoticon, *:P* – acel „scoate limba" extras probabil din *cartoons,* care arată că se glumește, dar și că gluma este ironică sau absurdă – și are un subtitlu explicativ, *Patru piesuțe politice despre dușmani*. Cele patru texte – *Caruselul*, *Băi, animalelor, Fîntîna* și *Viață sau Marte!* – panoramează mecanismele puterii și strategii de manipulare a maselor în contexte neașteptate. Personajele sînt copii de grădiniță, animale din deșert, supraviețuitori ai apocalipsei sau marțieni. Problemele lor sînt însă umane, mature și contemporane, de la instaurarea dictaturii la refugiați. Combinația între teme „grele" și expresii dramaturgice neserioase, aparent derizorii, se regăsește în stilul dramaturgului care folosește umorul ca supapă pentru duritate și antidot pentru melancolie și patetism. Csaba Székely creează o dramaturgie matematic structurată, cu un limbaj care atinge absurdul, dar în ciuda formei precise (de la limbaj – ticuri verbale ale personajelor sau particularități în vorbire – la rigoarea cu care orice direcție narativă deschisă este urmărită și finalizată), scriitura este inventivă și bogată în capturi ale cotidianului, metaforizate și împinse pînă la absurd, duduind de umor, lucidă și profund nemoralizatoare, cu replici sclipitoare, un sensibil seismograf al realității într-o formulă intenționat șarjată. Expresia comică – „piesuțele" sînt, de fapt, fabule politice contemporane – determină o anume detașare a autorului și a cititorilor/spectatorilor de teme, anulînd astfel subiectivismul, încrîncenarea, extremismele opiniilor. Umorul funcționează ca în sitcomurile americane (cel mai apropiat exemplu pare a fi *Seinfeld),* drept o formă de investigație (a societății, a puterii, a mecanismelor sociale etc).

În *Caruselul* se produce o mutație a politicului, din universul competitiv și manipulator al adulților în cel la fel de dur al copiilor. Textul investighează comic mai multe concepte care trimit la o societate dictatorială: autoritate, supraveghere, servicii secrete, manipulare prin instituirea fricii de altul (tema reapare într-o altă formulă în ultima piesă, *Viață sau Marte!).* Toate aceste subiecte grave și sofisticate sînt tratate prin ochii copiilor de grădiniță, al căror microunivers reface comic macrouniversul pervertit al adulților. Dramaturgul creează un limbaj al copiilor, cu elemente realiste (repetiții care țin de frazarea la anumite vîrste) intercalate cu idei/atitudini mature, improprii unor copii. Efectul este delicios. „NIMRÓDKA: E al dracu' de incomod caruselul ăsta, mă înțeapă la fund și toate alea. LAJOSKA: Nu-i deloc incomod. De multe ori vin din alte grădinițe să-l admire și să-l examineze, oare de ce-i în halul ăsta de comod caruselul ăsta, al nostru, fiindcă-i mult mai comod decît caruselele din alte grădinițe."

© Z. Meszaros

Legendele urbane funcționează ca instrumente de manipulare. Dacă, în *Caruselul,* dramaturgul arată efectul acestora asupra masei manipulate, în *Viață sau Marte!* apare perspectiva inversă, a celor care le creează și implementează. *Fîntîna* preia tema în context postapocaliptic: două tabere de supraviețuitori știu exact aceleași povești oribile una despre alta și vor sfîrși prin a se devora reciproc din cauza asta, ignorînd pericolul real comun. Ideea este detaliată în *Viață sau Marte!,* care surprinde motivațiile și mecanismele creării unui inamic public care să catalizeze ura și să întrețină frica (pe post de detonator sînt refugiații), cu sprijinul naționalismului: „Marte este al marțienilor!"

În *Băi, animalelor* (Premiul „Ferdinand Vanek" la Praga, pentru cea mai bună piesă politică, 2016), legenda urbană se materializează într-o fabulă despre *leadership.* Puterea pervertește, atributele conducătorului sînt despotice, liderul devine dictator. Mecanismele politice sînt transplantate printre animale și funcționează perfect. „VULPOIUL: Și ce facem dacă vor fi mai mulți domnitori decît supuși? STRUȚUL: Păi, așa a fost și pînă acum. ANTILOPA: Da, asta-i problema democrațiilor. CĂMILA: E îngrozitor, toată lumea are un cuvînt de spus. STRUȚUL: Da, și cuvîntul tuturor valorează la fel." Recrearea unor situații politice în contexte derizorii are efect de catalizare, intensificînd subiectul precum dulceața caramelului sărat.

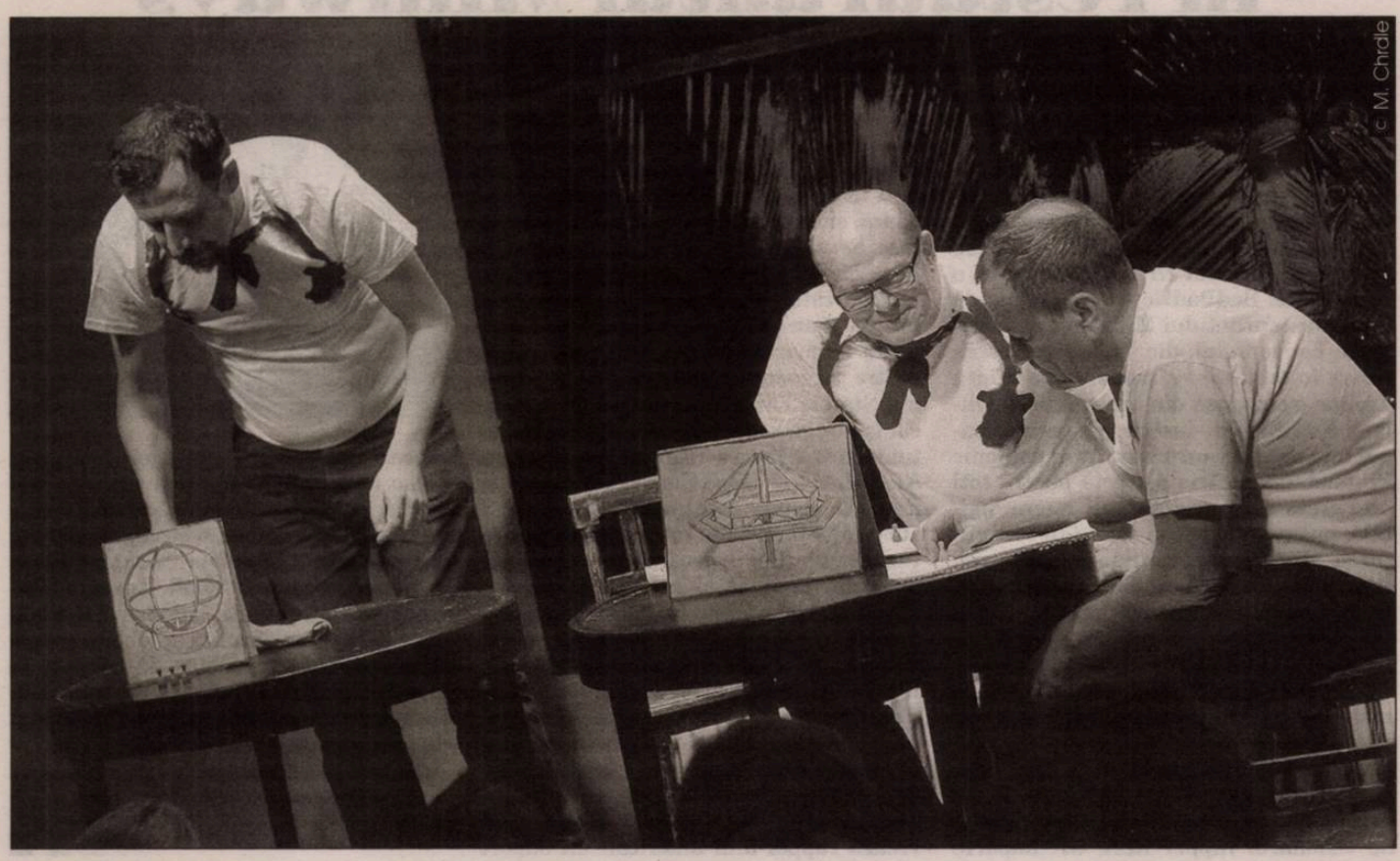

© M. Chirdle

Cele patru „piesuțe" nu sînt primele texte politice ale lui Csaba Székely. *Vă plac bananele, tovarăși?* (scenariu radiofonic care a primit Premiul Imision oferit de Societatea Autorilor din Marea Britanie în 2010) și *Nu regret nimic* (în lucru la compania 3G din Tîrgu Mureș) sînt legate de Securitate, prima investighează predominant situația de dinainte de 1989, cea de-a doua, pe cea ulterioară. În ambele, cîte un cuplu copil – adult experimentează relația cu poliția politică. În ambele, candoarea copilăriei înregistrează cu acuratețe realități sumbre, fără a le înțelege pe deplin semnificațiile. În ambele, copiii sînt victimele adulților.

Maestru al umorului, Csaba Székely se folosește de el pentru a studia mecanismele sociale și politice și a explora în profunzime umanitatea. Chiar și cînd aceasta ia forma unei cămile sau a unui marțian.

Oana Stoica *este critic de teatru, producătorul spectacolului* Apă de mină *de Csaba Székely.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Sunetul favelei

● ***Profesorul de vioară / Tudo Que Aprendemos Juntos / The Violin Teacher* (Brazilia, 2015), de Sérgio Machado.**

Profesorul de vioară e o variație a poveștii clasice despre profesorul ce schimbă viețile elevilor care îi ies în cale (amintind de cam tot ce s-a făcut pînă acum, de la *Minți periculoase / Dangerous Minds* la *Cercul poeților dispăruți / Dead Poets Society)* pusă în contextul social contrastant al Braziliei, al conflictelor dintre o lume sclipitoare (precum cea a recentei Olimpiade de la Rio) și favelele, cartierele defavorizate ale Braziliei. Transformarea unei clase de elevi cu probleme sociale, care nu știu să citească notele, și a viorilor scîrțîitoare ale acestora într-o orchestră de muzică simfonică urmează un parcurs previzibil, nu se îndepărtează de tipologiile binecunoscute ale elevilor acestui gen (precum „fata însărcinată" sau „băiatul excepțional de talentat, dar nesusținut de familie"), sau de traiectoriile bătătorite ale acestui tip de intrigă. Ca în majoritatea filmelor hollywoodiene, nu vedem niciodată cum are loc transformarea, procesul pedagogic propriu-zis, dar în final copiii cîntă incredibil de bine.

Eforturile lui Machado de a aduce un aport personal acestei scheme narative preponderent clasice se exprimă în conturarea unui portret de profesor, Laerte (Lázaro Ramos), definit mai mult prin prisma trăsăturilor sale de violonist, cu propriile îndoieli, decît prin cele de pedagog care bate la ușile părinților pentru a le aduce copiii la școală. Atunci cînd pătrundem în spațiul său intim, îl vedem luptîndu-se să oprească tremuratul arcușului în cadrul unei audiții pentru un post în Filarmonică. Nu e nicidecum insensibil la problemele elevilor săi, pe care îi ascultă și reușește să obțină chiar scăderea datoriei unuia dintre ei către un mafiot local în schimbul unui concert, dar filmul nu e preocupat de glorificarea sa, nici din perspectiva sa de artist, nici ca profesor. Repetițiile sale pentru audiție sînt puse în paralel cu cele ale copiilor pe care îi învață, pînă în punctul în care, chiar dacă rezultatele (și nivelul cunoștințelor) lor sînt diferite, străduințele lor par egale, apropiindu-i. În momentele sale cele mai bune, filmul face să ni se dezvăluie împărtășirea, de către membrii orchestrei, a unei pasiuni vii, a unei descoperiri doar a lor, ca atunci cînd discută și hotărăsc să treacă peste problemele lor și să vină și sîmbăta la orele de muzică. Machado pare să favorizeze această stare care se formează în interiorul grupului, urmărirea evoluției lor pas cu pas. Cu toate că intriga la care recurge filmul nu prea iese din tipare, totuși nu ajunge să fie atît de convențională încît să construiască o mare competiție și, eventual, cîștigarea unui premiu.

În loc de așa ceva, filmul are mai mult de-a face cu interacțiunea dintre ce se petrece la școală (repetițiile de pe terenul de fotbal, muzica ce devine centrul atenției) și ce se petrece în afara ei (furturile de card, probleme cu armele și situații familiale dificile). Preocupat de zona documentarului observațional (următorul său film, *Aqui Deste Lugar,* e un documentar), Machado se inspiră din situația reală a formării orchestrei Heliópolis a Institutului Baccarelli din Brazilia în scopul susținerii copiilor cu situații sociale defavorizate din favelă. Însă accentul rămîne, în *Profesorul de vioară,* pe muzică, și nu pe lumea care ar fi putut fi descoperită în favelă. Machado pune accent pe detaliile instrumentelor, mîinilor și expresiilor faciale ale celor care performează, și prea puțin pe exterioare, iar cînd alege coloana sonoră, acordă importanță muzicii clasice. Muzica specifică locului se aude destul de puțin, și de fiecare dată ca o adăugare a unui acord la muzica clasică. Conflictul central al elevului talentat și felul în care acesta e rezolvat reflectă schema des invocată a Braziliei, a conflictelor actuale dintre Poliție și locuitorii favelei, și a victimelor colaterale. Iar la nivel mai larg, filmul pune față în față lumea fastuoasă a Filarmonicii cu cea a școlii. Însă perspectiva sa nu aduce și ceva nou – o interpretare diferită –, iar ceea ce ne prezintă sînt informațiile pe care le găsim și pe canalele de știri, într-o narațiune.

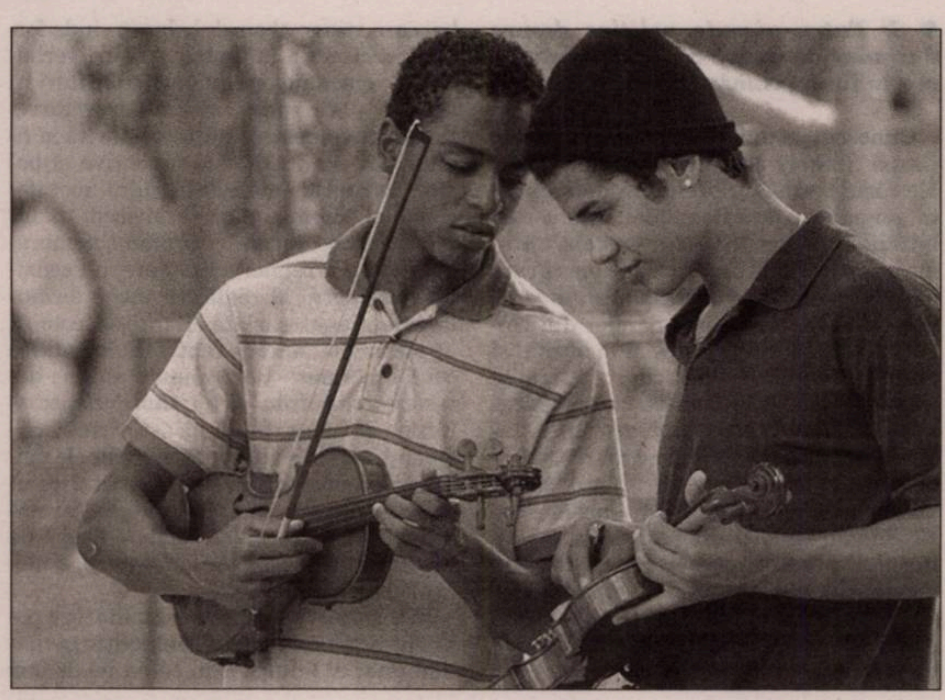

***Ancuța Proca** este critic de film.*

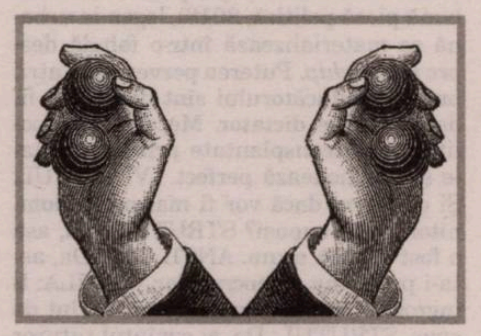

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Ascultînd jazz și hip-hop în restaurantul Milliways

● **BadBadNotGood & Ghostface Killah, *Sour Soul*, Lex Records, 2015.**

În 2011, Matthew Tavares, Alexander Sowinski și Chester Hansen îl apucau pe Dumnezeu de picior. Puștani talentați, abia ieșiți de pe băncile unui colegiu politehnic din Toronto în care studiaseră, printre altele, și jazz-ul, cei trei se filmează cîntînd o repriză muzicală pe care o numesc „The Odd Future Sessions Part 1" și o postează pe YouTube. Tyler, The Creator, liderul celui mai important *gang* din hip-hop-ul ultimilor ani – cel căruia Tavares, Sowinski și Hansen îi dedică acea sesiune, numit amenințător Odd Future Wolf Gang Kill Them All – vede înregistrarea. Asta devine suficient pentru ca video-ul să devină viral, iar BadBadNotGood, trupa pe care cei trei o formau, să ajungă faimoasă peste noapte. În același an 2011, BBNG vede monstruos: două albume aruncate pe Bandcamp, unul de *cover*-uri după monștri sacri ai hip-hop-ului, altul, înregistrat în doar trei ore, și un live din subsolul casei lui Alexander „Cap de Porc" Sowinski la care participă – nici o surpriză! – însuși Tyler, The Creator. De aici încolo, povestea succesului acestei formații canadiene poate fi una banală. *BBNG2* vine în 2012 și are atașată o atenționare: „Nimeni cu vîrsta de peste 21 de ani n-a fost implicat în crearea acestui album". Umor juvenil, frondă pe măsură și un album, împărțit între compoziții originale și piese preluate de la Kanye West, My Bloody Valentines, James Blake sau Feist, care sună surprinzător de digerabil. În 2014 vine un nou LP, botezat *III*, și, odată cu el, o confirmare. BadBadNotGood e trupa de jazz a restaurantului Milliways de la capătul Universului, din *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy*, pentru care Sfînta Treime e compusă din Ian Curtis, J Dilla și Koji Kondo – un cap de porc pe capul lui Sowinski, un sintetizator polifonic Prophet '08, jucăria perfectă pentru toți acei *geeks* care, deși născuți în era digitală, pulsează erotic la *sound*-ul retrofuturist al instrumentarului analogic, și-o lejeritate stilistică aproape seducătoare. Adăugați aici cuvinte precum Twitter, Facebook, Instagram, *followers* și nume ca Wu-Tang Clan, Frank Ocean, Danny Brown, Black Milk pentru a înțelege mai bine condițiile succesului în muzica de astăzi.

Un alt nume completează în 2015 lista de mai devreme: Ghostface Killah. Membru fondator al faimosului Clan condus de vizionarul rapper RZA, GK împarte coperta unui disc foarte proaspăt cu trioul din Toronto. Un alt canadian, Frank Dukes – numit de *Vice Magazine* drept „cel mai ocupat producător de hip-hop de care n-ai auzit niciodată" –, e cel care a făcut această legătură, el fiind, totodată, și unul dintre producătorii noului disc. *Sour Soul,* apărut la *label*-ul londonez Lex Records, e o afacere funcțională. Surprinzător de funcțională pentru un proiect care include o trupă canadiană ieșită nu foarte de mult din liceu și unul dintre personajele grele ale hip-hop-ului din Statele Unite. Dacă acest gen muzical își arogă acum un univers care se întinde între *Yeezus* (Kanye West), *Good Kid, M.A.A.D City* (Kendrick Lamar) și *Run the Jewels 2* (Run the Jewels), *SS* stă pe altă hartă. Lucrate de BadBadNotGood ca un film în contrapunct cu filmul *flow*-ului la liber al lui Ghostface Killah, instrumentalele lui *Sour Soul*, performate în manieră *live band,* își extrag inspirația din *soundtrack*-ul șaptezecist. Între *pulp cinema* și *blaxsploitation, spaghetti western* și *library music,* film *noir* și *psych funk,* fără a depăși o anumită simplitate a temelor și apropiindu-se uneori periculos de mult de trucurile sonore ale Wu-Tang Clanului, BBNG îi livrează rapper-ului american un suport coerent, securizat și vintage pentru a-și plasa textele relaxate, mai mereu anecdotice, în ciuda faptului că uneori o face pe rău: *„I'm an activist, socialist, deadly-ass poetrist / Supreme Clientele, I'm a goddamn vocalist"*. Avînd atmosferă, jucîndu-se cu nuanțele, balansînd între liniile de bas melancolice și tobele crocante, *Sour Soul* e un album de ascultat de la una dintre mesele restaurantului Milliways de la capătul Universului, cîntat de formația de jazz a localului.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Golul **ligheanelor** de plastic

Coreea de Sud nu mai are sate. Cele cîteva case răzlețe, de obicei de-a lungul unor rîuri sau în insule, sînt extrem de paupere în comparație cu îndrăznelile arhitecturale ale aglomerațiilor urbane. Cei care au rămas să locuiască acolo sînt de obicei cîțiva care nu au beneficiat, din diverse motive, de *boom*-ul educațional din anii '60-'80, care i-a luat pe foștii lor vecini și i-a dus la oraș, în căutarea unei școli pentru copiii lor. Ca peste tot în lumea postindustrială, satul sud-coreean a murit în competiția cu salariile mari ale orașului.

În ultimul meu an acolo, începusem să mă plimb cu bicicleta pe marginea unui rîu de țară. De obicei mergeam la Seul, la fluviul Han, la vreo 60 de kilometri de casă. Mersul cu bicicleta pe fluviul Han însemna viteză, viteză și iar viteză. Straturi înțepenite de stres cădeau fișii-fișii printre hălcile tăioase de vînt ale primăverii, prin umezeala densă de magiun stătut a musonului vara, prin intermitentul auriu de toamnă sau prin gheața cu lamele chirurgicale a iernii, pînă ajungeam epuizat la pîlcul de mesteceni de la Ttukseom. Acolo mîncam, din mijlocul unei fotografii cu poduri mari deasupra fluviului grav, o supă revigorantă extrem de iute, de tăieței, pe care o stingeam c-un suc de kiwi și căpșune. Rîul de țară, cu insulițele sale de stuf, cu coturi moi și căldură stătută în ierburi înalte, nu îndemna deloc la viteză. Nici cei care locuiau în cartierele aruncate între munți nu se omorau cu alergatul, ca la Seul. Grupuri de femei cu cozoroace mari și colorate de plastic mergeau agale de-a lungul pistei, vorbind încet. Treceam de obicei pe lîngă pîlcul de case al unui cătun, unde o *ajuma* foarte bătrînă plivea meticulos, stînd ciucită printre răsadurile acoperite cu prelate. O salutam, ca la țară în Bărăgan, și tot ca acolo îmi răspundea ca unuia de-ai locului, fără nici cea mai mică mirare că un *oegughin*, în șlapi și bermude, trecea prin fața gardului ei.

Colegii coreeni care vizitau Romînia erau fascinați de zonele rurale ale Transilvaniei ori Bucovinei. Unul dintre ei a petrecut, cîțiva ani la rînd, săptămîni bune la cîte o familie din Apuseni, alături de cîțiva belgieni sau elvețieni tineri, la adunat de fîn, făcut căpițe ori scăldat în rîurile reci ale locului. Un amestec de Blaga cu Eliade, Brâncuși și reziduuri de amintiri Zen din propria copilărie îi atrăgea mai ales înspre aceste locuri. Nu am văzut niciodată la ei vreo fotografie, vreo comunicare la vreun colocviu de studii est-europene, vreo amintire povestită din satele din sudul Moldovei ori în cîmpia pîrjolită a Munteniei. Sufletul tradițional al coreeanului nu are nici o apetență pentru orizontul plat, are nevoie de văluritul întins al munților, de succesiunea de încercări și obstacole pentru a se simți, în sfîrșit, într-un fel, liber. O astfel de rezistență vezi și în ultimele rămășițe de sat. Cele cîteva case, mici cătune răzlețe, sînt în afara drumului principal al locului. Sînt mici fermieri și pescari bătrîni, scufundătoare care au învățat meseria din mamă-n fiică și care mai adună încă alge și midii cu năvoade rupte. Cei care nu au plecat sînt voit-inadaptații, bătrînii, unii cu vîrste matusalemice, care-și fac încă un titlu de glorie personală din prepararea *kimchi*-ului în vase de lut îngropate în grădină, din amestecatul verzei cu melcișori în ligheane mari de plastic, pe o prispă cu reminiscențe șaizeciste, identică cu cea din Muzeul Artei Rurale din Seul: un radio vechi sau un magnetofon lîngă un dulap cu farfurii, un telefon cu receptor îngălbenit, un felinar, un televizor pe o măsuță cu milieu, ligheane mari, tot timpul mari, de plastic, o ladă de lemn cu mici încrustații, deasupra căreia zărești un tablou făcut în oraș, la fotograf. „Ce, era ca acum, cu o mie și una de poze?" – îmi zicea bunica mea în timp ce-i povesteam de pe-acolo. „Atunci te îmbrăcai frumos, te duceai cu nașii, după nuntă, în oraș, la fotograf, și-ți făceai o fotografie frumoasă de perete, și asta era. Nu ca acum, din toate părțile." În Coreea de Sud găsești destule muzee ale satului în aer liber, bine conservate, unele chiar locuite. Sînt însă foarte puțini aceia care mai au o rădăcină rurală autentică sau o tresărire, alta decît una educată livresc sau legată de micile mitologii postbelice ale sacrificiului și muncii pentru bunăstarea copiilor, intens cultivate încă, deoarece belicosul Nord e foarte aproape. Din cînd în cînd, televiziunile locale fac cîte un reportaj de la prispa locului, de lîngă ligheanul băltind de sosuri roșii iuți și varză, în care o *ajuma,* cu picioarele încovoiate, amestecă compoziția pentru *kimchi.*

Nici chiar în rurala Cambodgie, cu lacustrele aruncate printre cocotieri și stuf înalt, nici în Laos, cu case fără garduri, separate de frînghii întinse de rufe, nici în Thailanda cea hiperturistică, drumurile principale nu mai duc la sate. Doar în imensa Chină, orașele-fantomă, mastodonți vizi, mai fac o concurență postindustrială migrației și golurilor rurale. Poate și de aceea golul, de nevoie globalizat, al ligheanului mare și încăpător, de plastic, în care bătrînele locului amestecă mîncarea, vînd produse în pungulițe colorate sau spală rufe, trebuie ținut, în bogata Coree de Sud sau în pauperul Laos, tot timpul plin.

Moha ENNAJI

Orientul Mijlociu și problema **refugiaților**

Începînd din 2012, mai mult de douăsprezece milioane de imigranți și refugiați au ajuns în Europa, în Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Rezultatul a fost o escaladare a crizei politice și umanitare – și o dezbatere tot mai arzătoare cu privire la ce anume trebuie făcut.

În Europa, dezbaterea e caracterizată de disensiuni și de diviziuni, cu exemplul votului Marii Britanii în favoarea părăsirii Uniunii Europene – un rezultat la care s-a ajuns în mare parte din teama exagerată față de fenomenul imigrației. În contextul unor state membre UE care nu reușesc să cadă de acord în ceea ce privește securizarea granițelor externe și cu atît mai puțin în privința a ce anume trebuie făcut cu imigranții deja sosiți, perspectiva unei reacții eficiente și unitare rămîne improbabilă.

În Orientul Mijlociu, dezbaterea cu privire la imigranți nu este nici pe departe atît de zgomotoasă, fără însă a fi mai puțin aprinsă. Iordania, o țară cu 6,5 milioane de locuitori, găzduiește în momentul de față 1,4 milioane de refugiați, în mare parte sirieni. Iar cele 1,5 milioane de refugiați sirieni din Liban reprezintă aproape o treime din populația de 4,7 milioane a țării. Turcia, cu cele aproximativ 75 de milioane de cetățeni, găzduiește în prezent 2,7 milioane de refugiați sirieni, dintre care 30% trăiesc în 22 de tabere amenajate de guvern, lîngă granița sirianã.

Dat fiind că cei mai mulți refugiați provin din Orientul Mijlociu – mai ales din Siria, dar și din Afganistan, Irak, Yemen și Libia –, e firesc ca această regiune să ducă cea mai mare parte a poverii. Dar nu toate țările din Orientul Mijlociu s-au implicat suficient.

În pofida vastelor rezervelor petroliere, țările din Golful Persic abia dacă au acceptat refugiați. Ele susțin că, nefiind membre ale Convenției ONU de la Geneva din 1951, privind statutul refugiaților, nu au obligația să o facă. Emiratele Arabe, bunăoară, au acceptat, de cînd a început criza siriană în 2011, doar cu puțin peste 200.000 de cetățeni sirieni. Egipt, Tunisia, Maroc și Algeria le permit refugiaților sirieni să intre în țară, dar nu le oferă nici un sprijin celor care o fac; în aceste țări nu există tabere de refugiați.

Între timp, vecinii lor sînt copleșiți sub povara crizei. Bugetul de asistență socială al Iordaniei se apropie de punctul critic, provocînd tensiuni sociale. Școlile din Iordania și Liban erau deja supraaglomerate, încă dinainte de sosirea refugiaților, iar acum plesnesc din toate cusăturile. Chiar și refugiații care lucrează în Iordania și în Liban creează probleme prin faptul că, fără să vrea, scad nivelul salariilor pentru munci necalificate. Guvernul turc a oferit, cu titlu de ajutor, mai mult de opt miliarde de dolari; spre deosebire de UE, care a pus la dispoziție doar o mică parte din cele 3,2 miliarde de euro (3,6 miliarde de dolari) promise în noiembrie trecut.

Dat fiind că țările-gazdă sînt suprasolicitate, nu e de mirare că refugiații trăiesc în condiții aspre, în tabere sau în cartiere foarte sărace, fără nici un grad de confort sau instalații sanitare. Sute de mii de refugiați sînt șomeri, chiar și cei foarte calificați, ale căror calificări nu le sînt adesea recunoscute. Ca urmare, fenomene ca munca forțată, sclavia, prostituția și excluziunea socială sînt în creștere. Este esențială păstrarea celei mai mari părți a imigranților în Orientul Mijlociu – nu în ultimul rînd, pentru a preveni înecarea acestora în Mediterană, în timpul traversării spre Europa. Acordul încheiat în martie trecut între Turcia și UE, conform căruia imigranții care ajung în UE fără să fie refugiați sînt trimiși în Turcia, a ajutat, contribuind la o puternică scădere a numărului de imigranți care ajung în Grecia. Dar încă mai sînt multe lucruri de făcut – iar țările din Orientul Mijlociu trebuie să preia inițiativa. Cea mai mare urgență ar fi ca statele înstărite din Golful Persic să sprijine financiar țările care găzduiesc cei mai mulți refugiați, permițîndule astfel să îmbunătățească condițiile de trai ale celor care caută siguranță. Și mai e nevoie – pentru a crea soluții mai cuprinzătoare, care să mențină stabilitatea acestor țări și să ofere refugiaților protecție adecvată – de o colaborare mai profundă între guverne, precum și cu sectorul privat și cu organizațiile societății civile din regiune. Problema este că în Orientul Mijlociu nu există consens – nici între guverne, nici la nivelul societății civile – cu privire la modul de gestionare a crizei. Pentru a ieși din impas, unul sau doi lideri curajoși și cu viziune trebuie să le reamintească cetățenilor de datoriile legale și, mai important chiar, morale ale țării lor față de refugiați. Tradiția islamică a ocrotirii celor săraci poate furniza discursul și legitimitatea care să-i motiveze pe cetățeni să-și aducă propria contribuție.

În cartea mea *New Horizons of Muslim Diaspora in North America and Europe (Noi orizonturi ale diasporei musulmane în America de Nord și în Europa)* am adus argumente împotriva locului comun potrivit căruia imigranții și refugiații reprezintă o amenințare pentru securitatea și dezvoltarea Orientului Mijlociu. La fel ca și în țările dezvoltate din Occident, imigranții pot aduce contribuții nebănuite și în societățile-gazdă din Orientul Mijlociu. Trebuie doar să le permitem să o facă.

Mai presus de toate, trebuie satisfăcute nevoile de bază ale refugiaților. Trebuie garantate condiții decente de trai – inclusiv cazare, hrană și servicii medicale –, în afară de accesul la educație și la piața muncii. Dacă însă întreaga povară va fi purtată în continuare de numai cîteva țări, nevoile refugiaților vor fi practic imposibil de satisfăcut. În aceste condiții, regiunea trebuie să dezvolte un mecanism de distribuire mai echitabilă a refugiaților între diferitele țări, asemănător sistemului de cote european. Și vor trebui implementate proceduri standardizate și simplificate de procesare a cererilor de azil.

Chiar dacă toate aceste cerințe vor fi îndeplinite, pînă cînd Siria nu va încheia pace și ordinea nu va fi restabilită în statele destabilizate din Orientul Mijlociu, nu va apărea o soluție cu adevărat durabilă a crizei refugiaților. De aceea este atît de important ca guvernele din regiune să joace un rol crescut și mai ferm în combaterea violenței și instabilității care se află la rădăcina crizei.

Nu ne putem permite să așteptăm ca puteri din afară să rezolve problemele cele mai stringente. Guvernele noastre trebuie să investească masiv în stabilitatea vecinilor noștri, ceea ce presupune și ducerea la bun sfîrșit a procesului de pace sirian, și în bunăstarea tuturor cetățenilor noștri.

***Moha Ennaji**, președinte al Centrului Sud Nord de Dialog Intercultural și Studii de Migrație din Maroc, este profesor de Studii Culturale la Universitatea din Fez. Printre cele mai recente cărți publicate se numără:* New Horizons of Muslim Diaspora in North America and Europe *și* Muslim Moroccan Migrants in Europe.

© Project Syndicate/Mohammed Bin Rashid Global Initiatives, 2016.
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Matei PLEȘU

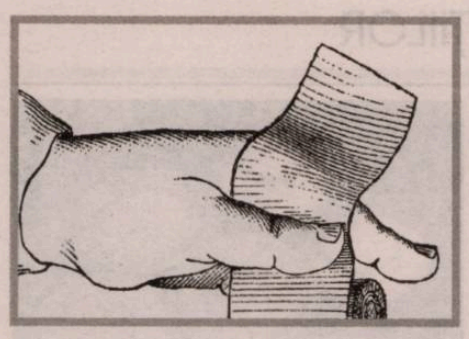

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Gadget-urile și pedeapsa

Kaufland, binecunoscutul lanț de supermarket-uri, a lansat o aplicație pentru mobil pe nume Scan & Pay, cu ajutorul căreia poți plăti singur la magazin, fără casier. Știrea sună trivial-progresist, dar pe marginea ei se poate purta o discuție etică foarte interesantă. Ideea e foarte simplă: scanezi singur codurile de bare ale produselor cu telefonul mobil, după care generezi un QR Code pentru întregul coș (QR vine de la Quick Response; pentru cine nu știe, e un fel de cod de bare mai elaborat), plătești și pleci acasă. Iar Kaufland spune că are studii conform cărora timpul petrecut la casă e în acest mod de numai patru-cinci minute, de trei ori mai scurt decît la plata clasică.

Sună, cum spuneam, optimist și din viitor, chiar dacă e vorba de o aplicare obișnuită a tehnologiei. Dar primul lucru care-ți vine în minte e că, fără casier, cumpărătorii, mai ales cei români, ar putea sări peste unele din produsele din coș, plecînd fără să le plătească. Kaufland s-a gîndit, bineînțeles, la asta. Coșurile de pe linia Scan & Pay vor fi controlate prin sondaj, iar clienții care folosesc aplicația primesc un rating. În situația în care „uită" să scaneze/declare unele dintre produse, rating-ul lor va fi scăzut și vor fi controlați mai frecvent.

Probabil, sistemul va funcționa. Din ce-am citit, Kaufland mai încearcă ceva asemănător și în Germania. Alte supermarket-uri își tentează și ele clienții cu diferite șmecherii digitale, care le fac acestora viața mai ușoară și înseamnă, în ultimă instanță, mai puțini angajați, deci economii. Nu știu cît este salariul brut al unui casier de la Kaufland, dar dacă ne gîndim la o sumă de ordinul a 2000 de lei, ne dăm seama că trebuie furat mult și bine în sistemul Scan & Pay pentru ca pierderile să fie egale cu cheltuielile salariale legate de un angajat.

Dar, bineînțeles, mașina a început să înlocuiască omul încă din secolul al XVIII-lea, în care începea revoluția industrială. Dezbaterea etică e în altă parte. Mai precis, în eufemismul „a uita să-și scaneze produsele". E cam greu de crezut că produsele nescanate/neplătite sînt rezultatul uitării. De fapt, e vorba mai ales de furt sau intenție de furt. Or, aplicația și ratingurile clienților au o însușire foarte interesantă: reprezintă un substitut *soft* al pazei și, în ultimă instanță, al Poliției și Justiției. Kaufland și, cu siguranță, și alte magazine care vor aplica astfel de metode își fac, cumva, dreptate singure, dar nu într-un cadru legal. Pur și simplu, au intenția să limiteze pierderile, pornind de la misiunea oricărei companii, aceea de a face profit. Eufemismul „a uita" nu e nici măcar atît de eufemistic: magazinul nu este interesat de motivațiile clientului care sare peste o scanare, ci doar de marfa proprie și de banii pe care îi primește pentru ea.

E o soluție elegantă, cum se spune în matematică, dar problema ei e că nu ține cont de principiul vinovăției. Codul penal și tribunalele sînt o componentă de bază a statului, fie el democrație sau nu. Or, pe teritoriul unui hipermarket, ele sînt abolite. Ca și culpabilizarea celor cu intenții rele, care ține, la urma urmei, de morală publică. Bineînțeles, n-am nici o intenție să blamez Kaufland pentru toată povestea. La cum se mișcă Justiția noastră și la secțiile de Poliție păzite de bodyguarzi pe care le avem, nu poți să nu admiri felul în care o companie privată își rezolvă problemele. De fapt, statele sînt niște arhitecturi din ce în ce mai perimate, fiindcă România nu e singura țară care funcționează prost pe lumea asta. Iar companiile sînt din ce în ce mai inovatoare și, în consecință, puternice. E de văzut ce se va întîmpla într-un viitor incert, în care actorii privați vor începe să uzurpe domeniul public, în mai mare măsură decît printr-o aplicație-gadget dintr-un hipermarket. Dar, deocamdată, putem constata că primele simptome încep să apară.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

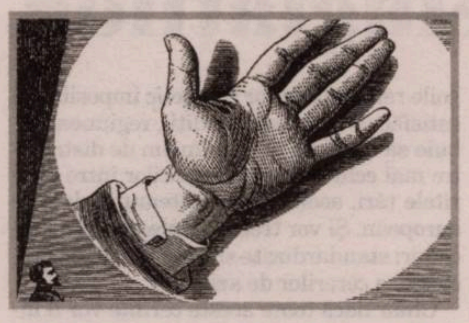

Adina POPESCU

portrete din mers

Alte chipuri din Obor

În Obor, toate poveștile pot fi adevărate.

„Nu știți cumva unde a plecat omul ăsta de are motoreta din Vișina?" E o doamnă în vîrstă (spre 85), micuță, care își ascunde o jumătate de chip sub o pălărie de soare albă, cu boruri largi. În jurul ei se învîrte inutil fiul (spre 65). Nu-i împărtășește îngrijorarea legată de motoreta din Vișina, abandonată la intrarea în piață, cu o lanternă pe post de far. „Mamă, nu te mai agita atît! Uite, hai să ne așezăm aici... e cald!" Bătrîna e de acord să se așeze la o masă de la cîrciuma din gura Oborului. Își face vînt cu un pliant și se simte datoare să le explice celorlalți mușterii. „Avem un cumnat în Vișina... nu mai știm nimic de el de doi ani, că n-are telefon. E bătrîn, o fi murit? D-aia vroiam să întreb de el pe omul ăsta din Vișina, cu motoreta. Satu-i mic, trebe să se cunoască între ei... Ne scutește de un drum pînă la Vișina, pe căldurile astea." „Mamă, ți-am mai zis să stai liniștită, că merg eu pînă la Vișina, dacă e! Vrei să-ți cumpăr o apă?" Femeia dă din cap energic în semn că nu vrea. Fiul oftează. Rămîn încremeniți la masă – mamă și fiu, ca un grup statuar, ea cu o privire vigilentă fixată pe motoretă, în așteptare.

„Nea Ștefane, salutări de la dom' doctor!", strigă un tip cu părul alb și cu șapcă, de la o masă, ca să se audă patru mese mai încolo. Nea Ștefan ridică leneș mîna în semn de salut și-și vede de berile lui. Are două. Una pe trei sferturi băută și răsuflată, a doua rece, neînceputã. Bea din prima, dar îi face cu ochiul a doua. Cea mai populară cîrciumă din Obor a devenit cea de la intrarea în piață, e neîncăpătoare. Aici, mai nou, se fac și se desfac prietenii, „mor dușmanii" și apar alții noi, se regretă comunismul în grup și se înjură capitalismul feroce. Stai cîte o oră, două, tragi de cîte o bere și ai ce vedea și auzi.

„V-am văzut că sînteți copii elevați, v-am auzit vorbind mai devreme... mă scuzați dacă vă deranjez, dar să vă întreb și eu ceva." E o femeie fără vîrstă, foarte slabă, cu un piept aproape scobit și cu părul vraiște. Îmbrăcată prost, încălțată în șlapi, arată de parcă s-ar fi trezit din somn. De fapt, e pulbere. Am observat-o mai devreme, la o masă, bînd o bere cu un necunoscut, un moș cam ursuz, pînă cînd acesta s-a plictisit de ea, s-a ridicat și a plecat. A rămas vreun sfert de oră singură, cu gîndurile ei tulburi, apoi a început să caute un alt companion. „Vroiam să vă întreb... de ce credeți că merge totul așa de prost în țara asta? Adică România, o țară așa frumoasă... și să ne meargă atît de prost! De ce?" Are o tristețe profundă în glas și în gesturi, o blîndețe. Sînt rămășițele unei bune creșteri și ale unei eleganțe de odinioară, distruse cu timpul de alcool. Bălmăjesc ceva despre politicieni corupți, hoți și lichele. Mă ascultă atent, clătinînd din cap cu aceeași blîndețe. „Da, da, aveți dreptate... totuși, de ce merge totul așa de prost? Nu-i păcat?" Așa cum mă așteptam, își spune povestea, în frînturi. Profesoară de română, la un liceu bun din București. Cărți citite. Generații de copii crescute, educate de ea. Și o fată „ca un soare", cu facultate, cu carieră. Cum de-a lăsat-o să ajungă în halul ăsta? – mă revolt eu, dar nu zic nimic. În Obor, toate poveștile pot fi adevărate, la fel cum toate pot să fie un joc perfect de teatru, o minciună. Cînd își dă seama că a întins coarda și „ne deranjează" se retrage cu discreție la masa ei. Aici găsește o precupeață și reia monologul de mai devreme, cel cu moșul. Precupeața o ascultă apatic. La un moment dat, dispare în direcția grătarului. Se întoarce cu un carton pe care tronează un mic. Se clatină, se împiedică și-l scapă pe jos, în mizerie. Se apleacă rapid și-l ridică, îl pune la loc pe carton, aruncînd priviri furișate în jur, ca să vadă dacă a observat-o cineva. Au văzut toți, dar ce le pasă? Mă simt sfîșiată de tristețe... un mic! De ce merge totul atît de prost? De ce?

„Să trăiești, nea Ștefane! Salutări de la Gigi!" Nea Ștefan dă din cap și soarbe din a treia bere. Îl așteaptă a patra, rece, neîncepută, ca o promisiune a ceva bun. „Pleacă, bre, de aici... nu ți-am zis o dată să pleci? În morții mă-tii!" Un angajat al cîrciumii îl îmbrîncește pe un *homeless* în afara terasei. Este pentru a treia oară cînd se învîrte fără sens și încearcă să pătrundă pe teritoriul ei, al veseliei și beției cuminți de după-amiază. Însă el nu mai are voie aici, e un exilat. Bîiguie ceva cum că a băut de dimineață cu niște băieți, „uite, la masa aia am stat!", iar băieții i-au furat sacoșa. Toată averea lui. Avea acolo pernă, pătură, geacă, de toate. Nu mai are nimic. Bîiguielile lui incoerente se transformă într-un șuvoi de vorbe furioase. Chipul lui ce pare călcat de roata camionului e crîncen. Își scoate șlapul din picior și-l aruncă în direcția mesei la care a stat poate de dimineață, poate cu un an în urmă. „Pleacă, bre, n-auzi?" Angajatul îl împinge cu scîrbă, e ușor ca un fulg. Se trezește din nou în lumea plină de marasm din afara crîșmei. Și o ia de capăt.

„Iată-l că apare!", exclamă bătrîna și se ridică vioaie. Tipul din Vișina se întoarce la motoreta lui, cu o lanternă pe post de far. Îl ia în primire, însă după cinci minute se întoarce dezamăgită la fiul care o așteaptă. „Nu era din Vișina... Doar a cumpărat motoreta de la cineva din Vișina, dar nu știe nimic!" Se așază la masă oftînd. „Lasă, mamă, că mergem noi pînă la Vișina... sigur nu vrei o apă?" Umbrele serii se lasă peste Piața Obor. A mai trecut o vară, nu s-a schimbat nimic. Aerul devine vălurit și prea dens, mă simt ca într-un acvariu, dincolo de pereții lui de sticlă se vede undeva, departe, orașul. Ne cresc tuturor branhii și respirăm ca peștii, bule mari cu cuvintele pe care le rostim se ridică leneș la suprafață. Ne vom adapta, vom supraviețui. Nea Ștefan e la a șasea bere, se uită cu jind la a șaptea.

festival DILEMA VECHE

26 - 28 august 2016

în Cetatea

ALBA IULIA

NOI suntem ceilalți

festival.dilemaveche.ro

Budapest Gypsy Symphony Orchestra

100 Gypsy Violins

„BELLA CIAO"

Riccardo Tesi, Lucilla Galeazzi, Elena Ledda, Ginevra Di Marco, Alessio Lega, Andrea Salvadori & Gigi Biolcati

HOLOGRAF acustic

un unplugged de neuitat

Invitați: Marius Bațu & D'Accord String

„La nuit américaine"

AG Weinberger

MARCIAN PETRESCU & Trenul De Noapte

Chuckk Hubbard & Westroot

Hakeshet Klezmer Band Oradea

Mahala Rai Banda

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ALBA IULIA · ALBA IULIA · Biblioteca Județeană Alba · CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA · TRANSAVIA · BATALIONUL 136 GENIU "APULUM" · europe direct Alba Iulia · Automobile Bavaria · FLOREA 20 ani · AQUA CARPATICA · DOMENIILE SĂMBUREȘTI · ALBALACT · young · apulum s · TUCA ZBARCEA ASOCIAȚII · mready · hama · adevărul

Elena STANCU

Îndeletniciri pentru oameni speciali

Fundația de dezvoltare locală Speranța din Tîrgu Neamț creează locuri de muncă pentru persoanele cu dizabilități pe care nu vrea nimeni să le angajeze.

Cornel scoate lumînările din formele de silicon și i le dă lui Edy, care le taie fitilurile și le aliniază pe o tavă. Andreea pictează cu vopsele acrilice cactușii, iepurii, fluturii, moșii, babele și bufnițele din ceară. După ce se usucă, Marinela aplică sclipici pe lumînările pe care mîine dimineață Iovu le va vinde turiștilor care vizitează Cetatea Neamț.

Toți acești tineri speciali lucrează cu răbdare, bucuroși că cineva are încredere în ei și că pot fi de folos. Cornel, 27 de ani, are deficit de atenție, Edy, 26, are sindrom Asperger, Andreea, 25, are epilepsie, Marinela, 45, are distrofie musculară progresivă și e în scaun rulant, iar Iovu, 34, are o pareză pe partea dreaptă a corpului. Deși sînt o mulțime de lucruri pe care ei le pot face, mai multe decît cele pe care nu le pot face, firmele din Tîrgu Neamț nu vor să-i angajeze.

Cînd a devenit președinte la Fundația Speranța, în 2005, Elena Cucu a încercat să caute locuri de muncă pentru tinerii cu nevoi speciale. „Eu n-am văzut pe cineva mai motivat să muncească decît o persoană cu dizabilități", spune ea. Beneficiarii fundației făceau cîteva luni de terapie ocupațională și asistenții sociali îi ajutau să-și dezvolte abilitățile fizice și intelectuale, după care încercau să-i angajeze. Dar, în trei ani, au găsit locuri de muncă doar pentru trei persoane cu dizabilități.

Elena Cucu e convinsă că fiecare om poate să facă ceva și de aceea, în 2007, după ce s-a izbit de refuzurile firmelor din Tîrgu Neamț, a pus pe picioare o afacere socială la Fundația Speranța. A construit ateliere de croitorie, serigrafie și legătorie și i-a angajat pe tinerii pe care nimeni nu voia să-i angajeze.

În prezent, 8 dintre cei 18 angajați au dizabilități, iar restul provin din familii sărace sau sînt considerați prea tineri sau prea vîrstnici de către angajatori. Obiectele făcute de ei – lumînări, șorțuri, genți, perne, cutii de vin, tricouri cu mesaje – se vînd la un chioșc din zona turistică a orașului. Fără această afacere socială, fundația ar fi găsit cu greu bani pentru utilități, excursii cu beneficiarii, salariile asistenților sociali și ale psihopedagogilor.

Claudiu a venit la Speranța în 2005, cînd avea 21 de ani și-și căuta de lucru. Avea mare nevoie de bani pentru că indemnizația pentru persoane cu handicap, de 272 de lei, nu-i ajungea ca să trăiască. Nu avea pretenții: s-ar fi angajat vînzător, brutar, muncitor la fabrică sau măturător de stradă, dar nimeni nu-l mai suna după ce afla că are epilepsie – Claudiu e obligat să declare că are această afecțiune ca să evite accidentele de muncă.

„Cînd află că ai o anumită boală te resping imediat, nici nu se interesează cum se manifestă", spune el. Pentru că epilepsie nu înseamnă în toate cazurile spume la gură și convulsii, așa cum cred majoritatea oamenilor. Claudiu amețește și trebuie să se așeze pe un scaun, iar criza durează cîteva momente. Sînt multe lucruri pe care el le poate face fără să-și asume vreun risc.

Asistenții sociali de la fundație au încercat doi ani să-i găsească de lucru, dar n-au reușit. Claudiu a fost întîi furios, apoi a început să se întrebe ce e în neregulă cu el și să se izoleze de oameni. Afacerea socială de la Speranța l-a ajutat pe Claudiu și pe alții ca el să-și recapete echilibrul și siguranța financiară: din 2007, el lucrează în atelierul de legătorie, unde lipește sau coase cărți, reviste și agende.

Elena Jitariu, 43 de ani, și Oana Oprea, 34, fac terapie ocupațională cu tinerii cu dizabilități de la Fundația Speranța. Îi învață ceasul, culorile, lunile anului și zilele săptămînii, să scrie, să numere banii, să gătească, să coasă, să se steargă la gură după ce mănîncă, să se spele și să traverseze corect. Ele îi pregătesc pe Edy, Alexandra, Cornel și alții ca ei să ducă o viață independentă.

Andreea, Ciprian și Marinela, care au dizabilități fizice, le ajută pe Elena și Oana la activități. Ciprian caută pe Internet desene, figurine origami și tablouri din semințe pe care le pot face la fundație, Marinela îi învață pe colegii ei cum să se comporte și să vorbească, iar Andreea îi ajută să decupeze, să coloreze și să împletească. Pentru ei e important să iasă din casă și să socializeze, să meargă în excursii și să-și facă prieteni.

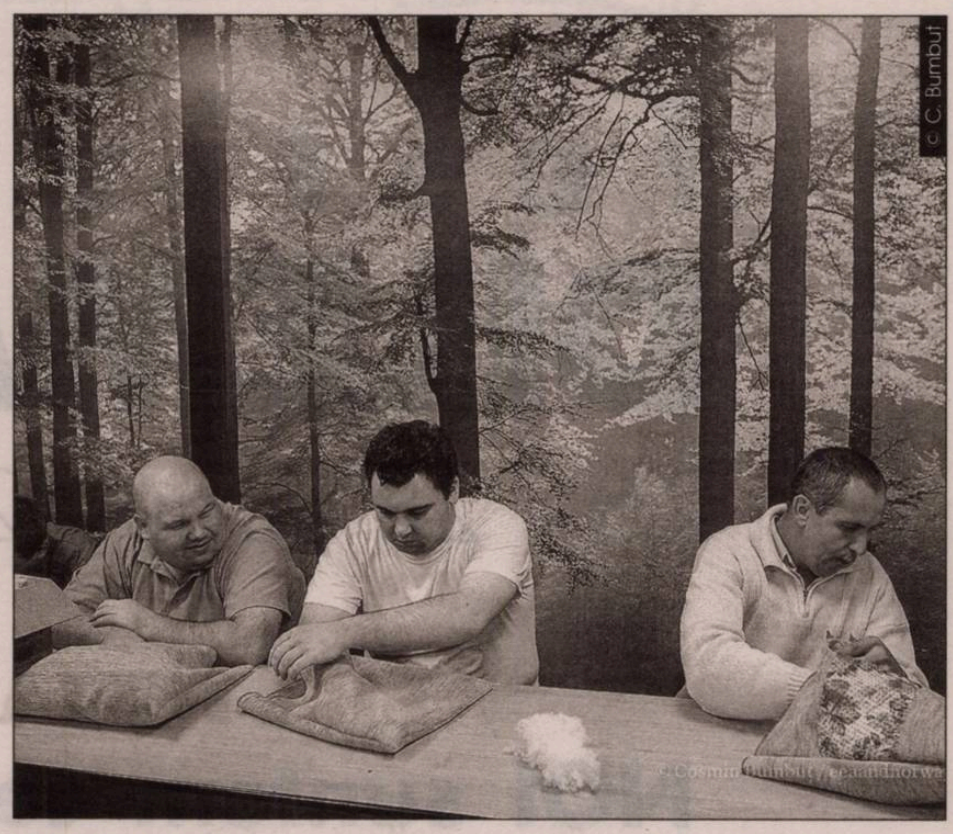

„Cînd află că ai o anumită boală te resping imediat, nici nu se interesează cum se manifestă."

Fundația Speranța este în centrul orașului Tîrgu Neamț, într-o clădire donată de Primărie. Elena Cucu a găsit finanțări și a renovat clădirea care era aproape o ruină, a montat panouri solare, a construit ateliere și rampe de acces pentru scaunele rulante, a accesibilizat toaletele pentru persoane cu dizabilități și a transformat vechea construcție comunistă într-un spațiu vesel și luminos, în care angajații și beneficiarii se simt bine.

Atelierele de croitorie, de serigrafie și de producție publicitară sînt la parter și au ușile mereu deschise, pentru că toată lumea lucrează acolo unde e nevoie. Atunci cînd fundația are o comandă de imprimat tricouri sau plase, toți ajută la serigrafie, atunci cînd trebuie să facă perne, toți muncesc în croitorie. Angajații știu că profitul afacerii sociale înseamnă mai multe persoane cu dizabilități ajutate și asta îi motivează.

Grădina mică din fața fundației e plină cu trandafiri înfloriți pe care îi îngrijesc psihopedagogii împreună cu tinerii cu dizabilități. Din atelierul de producție publicitară se aude mereu muzică și cineva care fredonează un refren. Le etaj sînt contabilitatea, sala de ședințe, biroul Elenei Cucu și bucătăria unde angajații mănîncă și beneficiarii fac activități culinare. Ciprian și Marinela urcă la etaj cu liftul construit recent pentru ei.

De doi ani, fundația are și un microbuz dotat pentru scaune rulante, și beneficiarii au mers în excursii în Tîrgu Neamț și în alte orașe din țară: mulți dintre ei au vizitat pentru prima dată orașul Mediaș, Cimitirul Săpînța, Grădina Botanică din Jibou și Planetariul din Baia Mare. Aceste vacanțe îi scot din rutină și îi obișnuiesc cu o viață independentă, pentru că sînt încurajați să se spele, să se pieptene și să aibă singuri grijă de ei.

Marinela și Ciprian

În 2005, fundația avea doar o Skoda Octavia donată de o asociație olandeză, iar Elena Cucu îi căra pe Ciprian și pe Marinela în brațe pînă la mașină, apoi îi hurducăia pe străzile neasfaltate din cartierul Blebea. Cei doi frați sînt printre primii beneficiari ai fundației și viața lor s-a schimbat de cînd vin aici. Pînă la 34 de ani, cînd a aflat de Speranța, Marinela n-a avut nici un prieten: stătea numai în casă și cosea goblenuri. Acum 11 ani, înainte ca boala să progreseze, încă își mai putea folosi mîinile.

Marinela și fratele ei, Ciprian, 37 de ani, au distrofie musculară progresivă și mușchii lor vor continua să se atrofieze pînă cînd, la final, vor fi afectați mușchii respiratori și inima. „Lipsește distrofina și mușchii se topesc ca și cum ai fierbe o bucată de carne pînă se face șuviță", îmi explică Ciprian fără nici o emoție în glas.

Amîndoi sînt slabi – Marinela cîntărește în jur de 35 de kilograme –, au fața osoasă și nu zîmbesc niciodată. Marinela vorbește cu dificultate și pronunță „g" în loc de „b". Locuiesc împreună cu părinții lor într-o casă țărănească din Blebea, un sat care s-a transformat în cartier al orașului Tîrgu Neamț. În curte cresc găini, patru oi și multe pisici, iar în spatele casei au o mică grădină de legume.

E o casă de moldoveni gospodari și curați, cu sobă cu lemne și covoare cu căprioare pe pereți. Ciprian și Marinela au fiecare camera lui, în care stau la calculator și joacă online Goodgame Empire, un joc de strategie pe care l-au descoperit acum cîțiva ani și care i-a ajutat să intre în contact cu alți jucători. Din 2007, de cînd au Internet, și din 2009, de cînd au Facebook, se simt mai puțin singuri.

„De acum înainte va fi tot mai rău", spune Elisabeta Toma, mama lui Ciprian și a Marinelei. Plînge tăcut și își șterge obrajii cu podul palmei. Ciprian se uită pe geam și ochii Marinelei se umezesc. „Alții au cîte zece copii și tăți buni, la mine o fost și puțini, și..."

Părinților Elisabeta, 67 de ani, și Gheorghe Toma, 76, le-a fost greu să se împace cu ideea și i-au dus pe copii la atîția doctori, încît Ciprian și Marinela nu mai

vor să audă de spitale. Copiii aveau nevoie de îngrijirea lor permanentă, așa că mama, infirmieră, și tatăl, electrician, lucrau în ture în așa fel încît unul dintre ei să fie acasă. Pentru că era complicat să fie duși și aduși de la școală, cei doi frați au făcut doar opt clase.

Al treilea copil al familiei Toma, Mihaela, născută între Marinela și Ciprian, nu a moștenit distrofia musculară, care se transmite genetic. Părinții nu au știut de boala aceasta pînă cînd, la șase ani, Marinela a început să șchiopăteze. Au urmat mulți ani de vizite la doctori neurologi din Iași, Covasna, Arad și București, fără ca cineva să le poată recomanda un tratament. La 18 ani, Marinela n-a mai putut să meargă și a început să folosească scaunul rulant. În aceeași perioadă, Ciprian, care avea 10 ani, a fost diagnosticat și el cu distrofie musculară.

„Știi ce mă doare cel mai tare? Că știu cum am fost și cum am ajuns", spune Marinela. „Mi-a plăcut mereu să fiu independentă, nu să mă ajute altul să mă îmbrac." Ciprian încă merge la toaletă și se spală singur, dar Marinela are nevoie de ajutor. Amîndoi povestesc cum era acum un an, doi sau trei, atunci cînd Ciprian putea să-și miște singur scaunul rulant, iar Marinela, să scrie de mînă.

Cea mai mare dorință a Marinelei este să călătorească. Caută pe Internet destinații turistice și speră ca, într-o zi, să meargă în Honolulu sau măcar la Marea Neagră, pe care n-a văzut-o niciodată. Pentru familia ei, o vacanță la mare e imposibilă din punct de vedere logistic: părinții n-au mașină și n-ar putea urca scările din tren cu două scaune rulante și bagaje.

Cînd e cald, Ciprian merge uneori la pădure cu un cărucior electric pe care l-a primit de la Speranța. Marinela stă acasă și se uită pe site-uri cu haine și pantofi. Nu au vorbit niciodată între ei ce se va întîmpla dacă părinții lor, acum în vîrstă, nu vor mai putea să-i îngrijească.

Din 2007, Ciprian e angajat la Speranța. De cîțiva ani nu mai poate să facă pungi pentru bijuterii, lumînări sau cutii pentru sticle de vin, așa cum făcea la început, dar lucrează pe calculator: gestionează contul de Facebook al fundației și caută activități pentru terapie. „La Speranța reușim să facem ceva și asta ne ajută", spune Ciprian. Fundația i-a încurajat pe amîndoi să se gîndească mai mult la ce pot face decît la ce nu mai pot face.

Afară sînt 30° C și Elena Jitariu împinge pe panta abruptă căruciorul Marinelei. Se oprește în fața celor opt trepte de la intrare și o ia pe Marinela în brațe. Dumitru Amarei, șoferul Fundației Speranța, și un paznic de la Cetatea Neamț urcă pe trepte căruciorul electric de 80 de kilograme și îl trec peste bara de acces, apoi Elena o așază pe Marinela la loc.

„Eu am vizitat Cetatea, pot să vă aștept la umbră", spune Cornel, 35 de ani, care e în scaun rulant din cauza unui accident de motocicletă. Elena îl convinge că e mai ușor să-l ridice pe el din scaun decît a fost cu Marinela și-l ajută să urce treptele împreună cu șoferul fundației și cu paznicul Cetății. Cornel se sprijină de Elena și bărbații împing scaunul rulant pe scări și îl trec peste bara de acces de la intrare.

Traversăm podul care duce la cetate, Elena și șoferul ridică scaunele rulante peste alte două praguri, apoi, după ce intrăm în curte, Marinela și Cornel așteaptă la umbră în timp ce colegii lor vizitează încăperile din Cetatea Neamț, toate cu trepte.

Astăzi, beneficiarii de la Fundația Speranța vizitează Muzeul de Istorie și Cetatea Neamț. O astfel de excursie este o aventură în orașul în care magazinele, Primăria și policlinica nu au rampe de acces. Poșta din Tîrgu Neamț are o rampă de aproximativ 30 de grade, în loc de 8, cît e standardul, și e acoperită cu gresie. Trotuarele sînt pline de mașini și atunci cînd Elena și Marinela se plimbă prin oraș trebuie să meargă pe stradă pentru că scaunul rulant nu încape pe trotuar.

„Știi ce mă doare cel mai tare? Că știu cum am fost și cum am ajuns."

La Muzeul de Istorie nu se poate deschide decît o singură ușă și scaunele rulante nu încap. Muzeograful încearcă să forțeze a doua ușă cu un șpaclu și un ciocan, dar pînă la urmă se dă bătut. Oricum, cele mai multe încăperi din muzeu sînt la etaj, la capătul a 12 trepte înalte. Muzeul nu are rampe de acces pentru că e monument istoric și nu se pot modifica scările, ne explică muzeograful Vasile Diaconu. Marinela și Cornel așteaptă afară, la umbră, în timp ce colegii lor vizitează muzeul.

Elena Jitariu n-a fost angajată niciodată pînă la 42 de ani – s-a măritat la 19, a făcut o casă și un copil și n-a avut ambiții legate de carieră. În 2014, cînd viața ei de familie a trecut printr-o criză, s-a angajat la Fundația Speranța. „Nu știu dacă fundația a avut atîta nevoie de mine, cît am avut eu de fundație", spune Elena.

E o femeie caldă și mămoasă, care îi mîngîie și îi tratează pe beneficiari ca pe niște copii. Metodele Elenei sînt mai degrabă intuitive, dar beneficiarii se simt bine în preajma ei și asta dă rezultate: tinerilor care vin la centru le lipsesc tocmai sprijinul și încrederea celor din jur, așa că toți așteaptă de la ea atenție și confirmare. Cornel, care decupează un soare, o întreabă încontinuu: „Așa? Așa? Așa?"

Pentru cineva de afară, progresele pe care le-au făcut beneficiarii pot părea mici, dar fiecare lucru învățat înseamnă cîteva săptămîni sau luni de muncă. În fiecare zi, de la 8 la 12, Elena îi învață fructele, cifrele sau literele. Îi sună pe părinți dacă vreunul dintre beneficiari i se pare neîngrijit. Merge la baie cu cei care au nevoie de însoțitor. Îi încurajează pe Ciprian și pe Marinela atunci cînd sînt deprimați. Le oferă compasiunea și atenția pe care unii dintre ei nu le-au primit niciodată.

La Muzeul de Istorie nu se poate deschide decît o singură ușă și scaunele rulante nu încap.

Edy

Edy locuiește împreună cu mama lui, Tatiana Solomon, într-o garsonieră dintr-un cartier de blocuri din Tîrgu Neamț: clădiri murdare și cenușii, fără apă caldă și căldură, în care se înghesuie familii nevoiașe. Traversăm holul întunecat al blocului și ne împiedicăm de lemnele care acoperă gropile imense din podea, rămase neastupate după o reparație la țevi.

În garsoniera mică sînt îngrămădite sute de obiecte: cărți, reviste, bibeloluri, milieuri, icoane, tablouri cu pisici, covoare, jucării, lumînări, desene și figurine origami făcute de Edy la Fundația Speranța. Tatiana doarme pe o canapea stricată, iar Edy pe pat, într-un colț despărțit de restul camerei cu o perdea. Deasupra patului, pe un carton, e scris „Camera lui Edy. Nu deranjați".

Tatiana Solomon lucrează la o fabrică de textile și programul ei e, oficial, de la 7 pînă la 15,30, dar de multe ori o prinde miezul nopții la serviciu. Fabrica nu-i plătește orele suplimentare și Tatiana n-are curaj să se plîngă pentru că, la 53 de ani, n-ar mai angaja-o nimeni. E o femeie muncită, cu cearcăne adînci și mîini aspre.

L-a crescut singură pe Edy, care are acum 26 de ani – tatăl lui a plecat de acasă cînd băiatul avea doi ani. A fost un copil deștept, care a învățat foarte repede să vorbească și să scrie, dar era mereu retras. Afară nu se juca cu ceilalți copii, căuta bețe și bătea cu ele în pămînt. Nu plîngea niciodată dacă se lovea sau cădea.

Doctorii i-au spus că are schizofrenie și i-au prescris niște pastile. Mai tîrziu, un alt doctor i-a pus diagnosticul de sindrom Asperger, o formă de autism înalt funcțional. Persoanele cu Asperger au un IQ normal sau superior, dar Edy n-a făcut niciodată terapie și nu s-a ocupat nimeni de el. „Poate eu, ca mamă, trebuia, dar pentru asta trebuie bani și de unde bani?"

La școală i-a plăcut geografia și lua mereu locul I la concursuri; Edy știe capitalele tuturor țărilor din lume și are o memorie foarte bună. Dar pentru că elevii îl hărțuiau, îl băteau și-l puneau să pască iarbă, Edy a făcut doar opt clase și doi ani de școală profesională.

„Singura problemă care mă macină e că e un copil fără nici un viitor: cum o să se descurce cînd n-o să mai fiu în putere?", spune Tatiana. Dimineața, ea se trezește mai devreme și îi pregătește mîncarea pentru prînz. Cînd se întoarce de la fundație, Edy mănîncă, se uită la televizor și ascultă muzică pe YouTube. Stă toată ziua singur în casă, pînă cînd vine Tatiana de la serviciu. Fundația Speranța e singurul loc în care socializează și întîlnește alți oameni în afară de mama lui.

Edy, Alexandra, Cornel și ceilalți beneficiari ai Fundației Speranța se joacă în curte cu mingea. Ciprian și Marinela stau la soare, în scaunele rulante, și îi privesc. Pedagogii, Elena și Oana, aleargă mai mult ele după minge decît beneficiarii. Rîsetele tuturor se aud pînă în stradă și curioșii se uită la noi prin gard. Aici, la Fundația Speranța, toți sîntem la fel. Nu e nici o diferență între noi, pentru că toți avem lucruri pe care nu putem să le facem și lucruri la care ne pricepem.

Renovarea clădirii și a atelierelor Fundației Speranța a fost finanțată prin granturile SEE și norvegiene 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România. Echipa Teleleu, jurnalista Elena Stancu și fotograful Cosmin Bumbuț, documentează o parte dintre proiectele sprijinite de Norvegia, Islanda și Liechtenstein.

***Elena Stancu** este jurnalistă la Teleleu.eu.*

Cu ochii-n 3,14

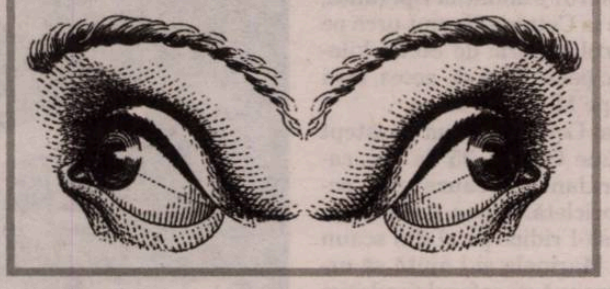

E NOSTIM CÎND O MIE DE OAMENI AU TREBURI MAI IMPORTANTE DECÎT SĂ SIMULEZE UN NOU ÎNCEPUT

■ E nostim cînd îți recunoști cunoștințe nu în viața de toate zilele, ci în videoclipuri. În „Feel“, clipul lui Mahmut Orhan *feat.* Sena Sener, am zărit un chip care mi s-a părut cunoscut: un domn vîrstnic, cu mustață, zîmbitor. M-am tot întrebat de unde-l știu – era lustragiul pe care-l fotografiasem și eu în centrul Istanbulului. (**I. P.**)

■ Da, e foarte urît ce-a făcut dl Călin Popescu Tăriceanu cînd „s-a băgat în față“ pentru a-și lua permisul înaintea celor o mie de oameni care stăteau la coadă. Dar – zic și eu – să arunce primul piatra cine n-a profitat în viața lui de vreo pilă ori de vreo cunoștință pentru a-și rezolva vreo problemă pe la instituțiile statului. Și să mai arunce piatra cine n-a avut niciodată gîndul „Băi, ce bine ar fi dac-aș avea pe cineva la Primărie/Prefectură/Poliție etc., n-aș mai sta la ghișeu ca fraieru'“. După aia mai vorbim. (**M. V.**)

■ După declarația năucitoare a președintelui Senatului, Călin Popescu Tăriceanu, cum că aleșii au treburi mai importante decît să stea la coadă, mi-am imaginat, dintr-odată, Senatul ca pe un soi de panteon. (**S. G.**)

■ Vă amintiți scena din *Matrix* în care Cypher descoperă cum gustul mîncării este un stimul electric al matriței care generează realitatea virtuală? Ei bine, acea scenă fantezistă a devenit acum realitate grație celor de la Project Nourished care au reușit să simuleze perfect senzația mîncatului în RealitateaVirtuală. Vestea și mai bună e că, în curînd, nu vom mai fi ceea ce mîncăm! (**M. C.**)

■ La rubrica „Matrimoniale“ a unui ziar german: „Văduvă din Silezia caut un domn în vîrstă, de școală veche.“ „Caut bărbat îndemînatic, fidel, care nu renunță ușor. Totul e să ne înțelegem!“ „Sînt mare, am un cîine mic, o casă mare și îmi place să rîd. Caut o femeie atletică, flexibilă, iubitoare de animale.“ „Răcoaică, caut Scorpion, Taur sau Pește educat, îngrijit, atrăgător, care să iubească animalele.“ „Sînt nebun după cai și caut o femeie nebună după cai, pentru a trăi un nou început și raiul pe pămînt.“ (**M. P.**)

E CLAR: DACĂ OBIȘNUIEȘTI SĂ ÎȚI ASCUNZI LUMINA ÎN GRĂDINA DEZVOLTĂRII, ATUNCI SE CHEAMĂ CĂ EȘTI ACELAȘI

■ Încerc să-i explic de cîteva minute unei bătrînici din Sozopol, care vinde miere și tot soiul de dulcețuri la colț de stradă, că vreau un borcan cu dulceață de smochine. Îmi zîmbește încontinuu și clipește des – nu pricepe nimic. *„Fig!“ „Fig?“ „Fig trees?“* Nimic. *„Trees from Sozopol... everywhere!“* – și arăt în jur. Tot nimic. La un moment dat, răbufnesc. „De smochine!“ Fața i se luminează. „Aaa... smochina!“ Și-mi întinde borcanul. Ce să ne mai încurcăm cu engleza? E clar: *Bulgarians think Romanian.* (**A. P.**)

■ Din ciclul „Cuvinte mai puțin cunoscute“: presupusa abilitate psihică de a simți că ești privit pe ascuns se numește *scopaestezie;* iar dacă obișnuiești să îți ascunzi durerea în spatele unui zîmbet, atunci se cheamă că ești *eccedenteziast.* (**M. C.**)

■ Ce ziceți de această idee de restaurant, unde să mergeți să cinați dezbrăcați, la lumina lumînărilor, și să mîncați feluri bio, gătite fără electricitate, gaz sau foc? Sebastian Lyall, care a deschis un astfel de loc pentru nudiști la Londra, intenționează să facă unul și la Paris. La Londra, un meniu costă între 46 și 70 de euro, și pe lista de așteptare s-au înscris deja 46.000 de doritori. Doar 2500 de nudiști s-au bucurat pînă acum de această experiență. (**A. M. S.**)

■ La colț de stradă, o mașină cu însemnul „SC Dream Fish SRL, strada Basmului 2-4, București“. În grădina blocului de alături – un pisoi tărcat, tolănit la soare, vizibil ghiftuit. Cineva-i dăduse, pare-se, o conservă de ton. Ce bine-i să trăiești în basme. (**C. Ș.**)

■ Niciodată n-am fost convins că există o cerere și o piață pe măsura dezvoltării magazinelor erotice din București, drept care le-am privit întotdeauna cu o oarecare suspiciune. Poate că neîntemeiată. Dar, mai nou, am văzut un asemenea magazin numit *Erotica Shopping Mall – lenjerie, cadouri.* Shopping? Cadouri? Mall? Uau! (**A. M.**)

■ Radio România a difuzat o fișă bio-bibliografică la aniversarea nașterii lui Panait Istrati (10 august 1884). Fila din calendar menționează activitatea publicistică și creația literară, cu accent pe prozele și romanele sale inspirate din lumea proletariatului, pe care scriitorul a cunoscut-o îndeaproape. Nimic însă despre experiența legată de Rusia sovietică, după cele două călătorii la Moscova (1927, 1929) și nici un cuvînt despre *Spovedania unui învins.* Evident, din ignoranță, nu din rea intenție. Înainte se vorbea de învățămînt la fără frecvență, ca să nu amintim perioada neagră a cenzurii staliniste, dar acum... învățămîntul la distanță ar putea fi una din cauze. Rezultatul e însă același. Din păcate. (**R. M.**)

O ETERNITATE SE INTERSECTEAZĂ, ÎN DIVERSE LOCURI, CU ADIEREA

■ Sonda spațială Juno, ajunsă recent în preajma planetei Jupiter, a eliberat în spațiu trei figurine Lego care îi reprezintă pe zeul roman Jupiter, pe soția lui, Juno, și pe astronomul Galileo Galilei. Figurinele vor orbita în jurul planetei cam o eternitate. (**M. C.**)

■ La Sibiu, strada Berii se intersectează cu strada Gimnasticii. Întîlnirile neverosimile nasc cele mai durabile prietenii. (**M. M.**)

■ Poliția din statul american Virginia a prins deja opt criminali folosind Pokemoni falși cu care i-a atras în diverse locuri. *Pokemon Go to Jail!* (**M. C.**)

■ Pe drumul numelor de firme, ajungem și în București. Ne oprim mai întîi în sectorul 1, de unde am adunat destule, așa încît ne vom întinde cu ele pe cinci săptămîni. Pornim: Infinit Pozitiv SRL, Supapa Food SRL, Holistic Astral SRL, Depozitul De Roți SRL, Tort De Bezea SRL-D, Artista SRL, Zeus Negulici SRL, Agenția De Turism Sfântul Nicolae SRL, Pitești Prestige SRL, Doi Pomi Și Un Hamac SRL, Timpul Armoniei SRL, Scop Medical SRL, Una Causa SRL, We Are Basca SRL, La Boutique De La Vie SRL, Facem Treaba SRL, Uzina De Jocuri SRL, Mercenar Lab SRL, Help Și Asociații SRL, Coș Delicios SRL, Bio Capra Muntenia SRL, Trei Piloni SRL, Bucătăria Hoinară SRL, Șitupoți SRL, Grand Boboc SRL, Privesc.eu Web SRL, Interlocutor SRL, Clinica Urechii Chirurgie SRL, Sfinx Bebe SRL, Idei De Hârtie SRL, Jador Coconitza SRL, Absolut Apă Automatizări Și Echipamente SRL, Șapte Maimuțe SRL, Tribut Expert SRL, Seninul Primăverii Investiții SRL, Adierea Primăverii Investiții SRL, Cheia Veche SRL, Două Mâțe Iscusite SRL, Durdeii SRL, Plesneala Design SRL, Ora De Vară SRL, Ceva Mărunt SRL, Katrafuse SRL-D, Axioma Integrator SRL, Vis De Lavandă SRL, Nouă Luni SRL, Cana Cu Cireșe SRL, Exclus Prod SRL, Superclătita SRL, Motz Art SRL, Întreprinderea De Bunătăți RL SRL, Salon Faimos SRL, De Grazia & Robustu 2014 SRL, Bombonete SRL, Obscure Definitive SRL, Ab Initio SRL, Selfrespect SRL, La Viața Dulce SRL. (**D. S.**)

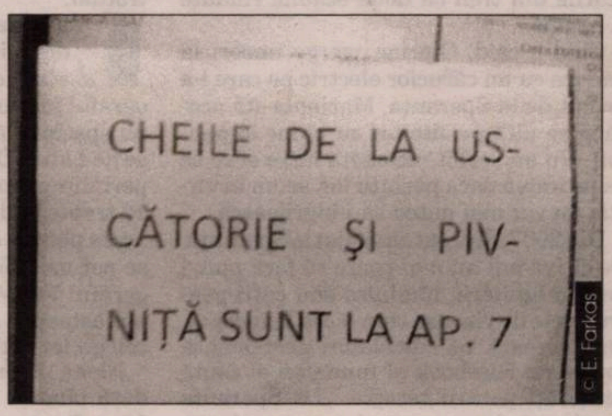

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **654** ■ 1-7 septembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Maria IORDĂNESCU
lasă-ți **copiii** să vină la **tine** 13

ANDREI PLEȘU
„Neagu. Conu' Neagu“
pagina **3**

MATEI MARTIN
„Cultura contra terorismului“
pagina **5**

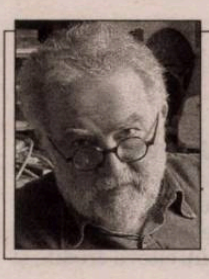

GEORGE BANU
„Matisse și Iisușii mei“
pagina **15**

Împlinirea personală

„Mulți oameni cu mintea ușoară se bucură de lucruri care nu aduc mulțumire.“

ESOP

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

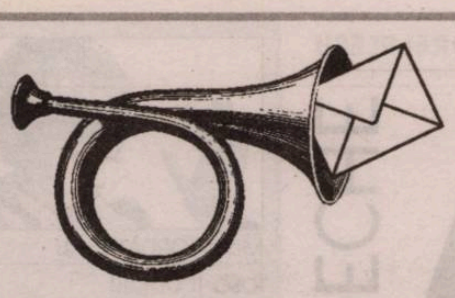

turneu de inbox

Eu unde sînt?

Ei bine, iată-mă la două săptămîni distanță de data la care voi împlini 32 de ani. Am multe lucruri pentru care trebuie să fiu mîndru. Cînd mă gîndesc la ceea ce am realizat pînă acum, primele lucruri care îmi vin în minte sînt cele pe care le dețin: cîteva credite și (deocamdată!) hainele de pe mine.

Competiția. Pista de alergare. Culoare mai lungi și mai late pentru unii, mai scurte și mai subțiri pentru alții. Lucrurile pe care le „dețin" mă încîntă cînd mă compar cu unii dintre ei. Simt că m-am distanțat, că unii nu mă mai pot ajunge. Parcă îmi place acest sentiment. Gîndul că sînt puțin mai în față decît alții, că îi voi depăși încă pe atîția, care vor rămîne într-un loc fără importanță pentru că nu mă uit în urmă niciodată. În afară de momentele în care mă compar cu ei ca să-mi hrănesc ego-ul. Atunci îi văd: unii au căzut și nu pot să se ridice pentru că nu au de ce să se sprijine, iar corpul le e prea slab sau prea obosit, unii s-au oprit și au rămas într-un loc anume, alții continuă să alerge, dar au părăsit pista, iar alții privesc „concurenții" și atît.

Eu unde sînt? La două săptămîni distanță de data la care voi împlini 32 de ani. Competiția nu mai e pentru mine, performanța nu mă mai interesează, pista de alergare m-a plictisit, iar lucrurile pe care le am acum sînt altele: o soție căreia i se umezesc ochii cînd mă vede, o soră a cărei bunătate e atît de firească, o mamă care nu a cedat niciodată propriilor ei principii, un tată care mi-a pus în mînă cărți fără să mă oblige să le citesc, un unchi care se bucură la 52 de ani ca un copil de orice vede și cîțiva oameni pe care i-am ajutat fără să ezit și care știu asta.

Trăiesc într-o țară în care lucrurile progresează prea greu. În jurul meu, tinerii vorbesc la masa de lîngă mine, despre locuri pe care le-au văzut în alte țări unde vor să plece, să trăiască, să devină, să cunoască. Pentru că acolo unde trăiesc și eu, și ei, calitatea vieții pare că nu e de găsit. Și eu vreau să plec. Aici e prea multă gălăgie, iar eu am nevoie de cîțiva ani de liniște, de organizare, de coerență, de rutină într-o altă climă și într-o altă limbă, unde poate îmi voi dori din nou competiția, performanța. Nu vreau să plec din țară pentru că o urăsc, ci numai pentru că m-a plictisit și m-a înrăit. Îmi place să critic, însă aici am obosit să critic pentru că am ajuns să fac asta tot timpul. Vreau să ies în oraș și atît. Să mă plimb și atît. Să admir luminile noaptea și culorile ziua și atît. Să deschid televizorul și atît.

Iată-mă la două săptămîni distanță de data la care voi împlini 32 de ani. *Trebuie* să fiu mîndru pentru atîtea lucruri, *dar nu sînt*. Nu sînt încă pe deplin împlinit. Pentru că nu știu încă unde mă aflu. Este bine însă că îmi pun problema, iar în mintea mea reverberează cuvinte auzite odată, demult, într-un film: „Dacă nu știi unde ești, nu dispera; dacă acesta nu este nici începutul și nici sfîrșitul, înseamnă că ești undeva între cele două!"

Alex GHEORGHE
alex.gheorghe06@gmail.com

Dilema veche vă propune

■ Cartea *Exilul regelui,* publicată recent la Editura Curtea Veche conține o mulțime de date interesante despre viața în exil a Regelui Mihai, așa cum spune și titlul, și descrie întîmplări, persoane și conjuncturi legate de această întreagă istorie de peste patru decenii. Autoarea Diana Mandache, specializată în istoria regalității, nu mai are nevoie, probabil, de nici un fel de recomandări. Impresionează la fiecare lucrare publicată, prin calitatea și seriozitatea documentării. (Andrei Manolescu)

■ Notați-vă în agende: pe 16 septembrie va avea loc, în București, Noaptea Albă a Filmului Românesc. Pentru al șaptelea an, în peste zece locații din Capitală, va aduce cele mai noi povești regizate de cineaști români, unele în avanpremieră, dar și filme clasice care au făcut istorie în cinema. (Ana Maria Sandu)

■ Cele trei CD-uri ale deja regretatului Adrian Enescu (1948-2016) scoase în ultimii ani de A&A Records: capodopera din 1984, remasterizată, *Funky Synthesizer 2.0* – albumul cult al muzicii electronice românești; *Invisible movies* – antologia muzicii de film; și *Bird in space* – o colecție cu piese jazz. Un mare compozitor, o mare pierdere! (Marius Chivu)

■ „Aromânii din Banat: din deplasare în deportare" – o serie de întîlniri cu victime ale deportării în Bărăgan și de conferințe nomade ale unor specialiști în istoria recentă, precum Smaranda Vultur, Nicolas Trifon, Enache Tușa etc. Se întîmplă între 9 și 11 septembrie, la Timișoara. (Matei Martin)

■ Dacă sînteți pe litoral, nu ratați, între 5 și 8 septembrie, Gala Tînărului Actor HOP. E un bun prilej să-i cunoașteți pe marii actori de mîine. La Vox Maris, Costinești. (Matei Martin)

■ Raiul pe pămînt... la propriu și la figurat. Un spațiu necălcat, în terase împăienjenite de liane – o rezervație naturală de dincolo de lume. Mese și scaune din lemn negeluit, îngemănat cu scoarța copacilor, sînt ocupate în răstimp de pîlcuri de locuitori ai Cetății care își găsesc rost la o vorbă de păs... În cupe, ambră... iar în străchini, lapte și miere. În răstimp, domni cu joben și doamne-n crinolină urcă, scîrțîind treptele de stejar, la recepția anunțată pentru 20 de ceasuri, în Palatul Știrbei. „Edenul" e în spate. Și nimeni nu străjuiește la intrare. Așadar, umili păcătoși din toate timpurile, e momentul să profităm! (Ruxandra Mihăilă)

■ Primul Festival de Bere din România. Mai bine zis de *craft beer,* plus cidru: începînd din 2 septembrie, la Verde Stop, București, începînd cu ora 17. Mîncare, tîrg de viniluri, expoziție de motociclete. Mai multe detalii, pe site-ul festivalului: craftbeerfestival.ro. (Stela Giurgeanu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **O singură noapte**
- **Pietonii**

album dilematic Alexandru Șipa

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.800

Tipărit la Tipomedia

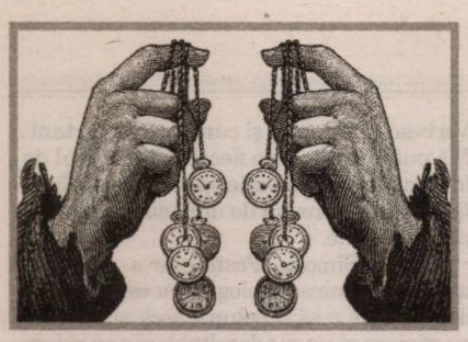

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Neagu. Conu' Neagu. Domnul Neagu Djuvara

Țin foarte mult la domnul Neagu Djuvara. Simplu. Fără farafastîcuri omagiale, fără flaterie de salon, fără piruete adulatorii. Îmi place mult omul, omul întreg, vorba lui, purtarea lui, hazul lui. Știu foarte bine ce calități are, pot argumenta abundent în favoarea unui portret „de aparat“ encomiastic. Dar nu cred că un asemenea portret i se potrivește. Pentru că virtutea lui esențială este *firescul,* grația prezenței, cordialitatea bărbătească. E motivul pentru care mă plictisesc, uneori, textele – indubitabil de bună-credință – care se adună în jurul aniversării sale de-acum: a împlinit 100 de ani! Ca și cum a apuca suta este, în sine, un merit. Ca și cînd ar avea sens să feliciți pe cineva că n-are ulcer, că nu i-au căzut dinții, că nu i-au albit sprîncenele... Cunosc o sumedenie de centenari care nu-mi plac, care nu oferă motive de celebrare, dincolo de inerția calendaristică a vîrstei proprii. Cu alte cuvinte, decisiv e *personajul* care împlinește o sută de ani, nu faptul că i împlinește. Or, pentru mine, centenar sau nu, dl Djuvara e o reușită iradiantă, o delectabilă împlinire omenească, ce se explică, evident, și prin firea sa norocoasă, dar și prin ceea ce a știut să-i adauge, de-a lungul unei vieți curajoase și inteligente. Admit că, centenar, Neagu Djuvara întruchipează un frumos discurs despre cum se îmbătrînește, dacă ți-e dat să îmbătrînești: construind proiecte și realizîndu-le, dinamic fără gesticulație ostentativ „verde“, melancolic și totuși bine dispus, asumînd soarta, dar rămînînd – cum îi plăcea să spună lui Constantin Noica – „în atac“.

Un alt loc comun al sărbătoririi lui Neagu este cel legat de „boieria“ sa. Îl iubim și îl admirăm pentru că e „de familie bună“. Faptul în sine e de necontestat, iar conu' Neagu ilustrează, într-adevăr, cum puțini o mai pot face astăzi, „calitatea“ stirpei, noblețea obîrșiilor, prestigiul continuității de castă. Dar, iarăși, cunosc și boieri autentici, „cu *pedigree*“, care nu-și onorează arborele genealogic. „Numele“ e tot ce pot oferi. Dl Djuvara, onorat de numele său și respectuos cu strămoșii săi (ale căror portrete îi decorează elocvent apartamentul), e din altă „familie“. Ca și celălalt boier de care am avut parte încă dinainte de 1989: conu' Alecu Paleologu. Cine i-ar fi putut ignora ascendența? Dar nu obosea să spună că boieria fără inteligență și fără bun-simț nu face doi bani. Cu alte cuvinte, pentru el, opusul adevăratei boierii nu era „originea sănătoasă“, ci *prostia,* cu însoțitorii ei clasici: fudulia și mîrlănia. Așa că nu „boieria“ e rațiunea amorului meu pentru Neagu, ci modul boieresc în care o întrupează.

Un cuvînt despre *istoricul* Neagu Djuvara. Nu sînt de meserie și nu pot judeca „academic“ lucrările sale de specialitate. Am constatat că unii profesioniști îl contestă, îl diminuează, îl evacuează, discret, pe coridorul „popularizării“. Nu

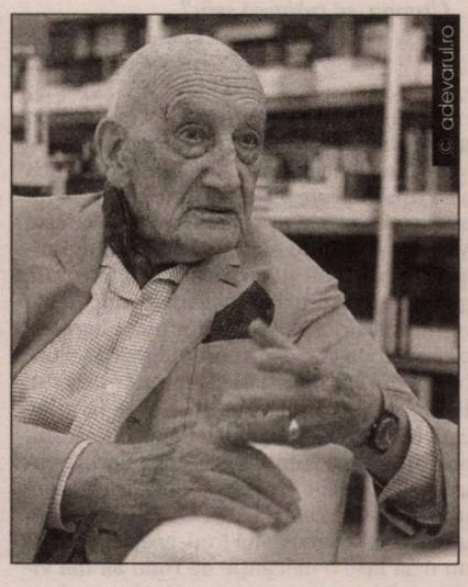

mă bag. Dar pot să spun un lucru. Neagu Djuvara dinamitează – fără frivolitate – ideea că „știința“ istoricului trebuie să fie acră, țeapănă, atrăgătoare doar pentru cîțiva colegi scorțoși. Istoria ne privește, în mult mai mare măsură decît alte „științe“, pe toți. De aceea, cînd deschidem o carte de istorie, e trist să simțim că intrăm, fără acces legitim, într-un domeniu rezervat inițiaților. Preferabil e să ne vedem interpelați, provocați, puși pe gînduri. E ceea ce fac, cel puțin din punctul meu de vedere, cărțile lui Neagu Djuvara. Nu de popularizare e vorba, ci de o pricepută stimulare a interesului viu, a curiozității, a dezbaterii. Citești și înveți, dar, totodată, citești și te amuzi, citești și poftești la mai mult. Inexactități? Ipoteze riscante? Se poate, dar prefer să fiu invitat la o călătorie palpitantă, ba chiar primejdioasă, decît să moțăi în scaun, sub betonul livresc al unor certitudini oricum aproximative. Pe măsură ce îmbătrînesc, încep să cred, de altfel, același lucru, și despre cărțile de filozofie. Nu cred că există idee, oricît de înaltă, sau adevăr, oricît de subtil, care să nu poată fi transmise cu limpezime oricărei minți normale. Istoriile lui Neagu nu te țin în anticameră, după un fals protocol al savantlîcului sec, ci te cheamă în salon, te conversează ospitalier, te „omenesc“ cu tot felul de bunătăți.

Cititorul va fi observat că, în textul de mai sus, spun ba „Neagu“, ba „Neagu Djuvara“, ba „conu' Neagu“, ba „domnul Djuvara“. Aș fi putut adăuga și „Moș Neagu“, cum îi place, uneori, să-și semneze scrisorile. Această coregrafie a apelativelor face parte din farmecul personalității sale. E ceva din el în fiecare: și afabilitate prietenească, și familiaritate *vieux jeu,* și sociabilitate cuviincioasă, și umor necomplezent. Țin foarte mult la domnul Djuvara. Așa cum este, așa cum va fi întotdeauna.

PUBLICITATE

Seniorul teatrului românesc -
o viață sub luminile rampei!

adevărul îți aduce colecția de filme

Radu Beligan

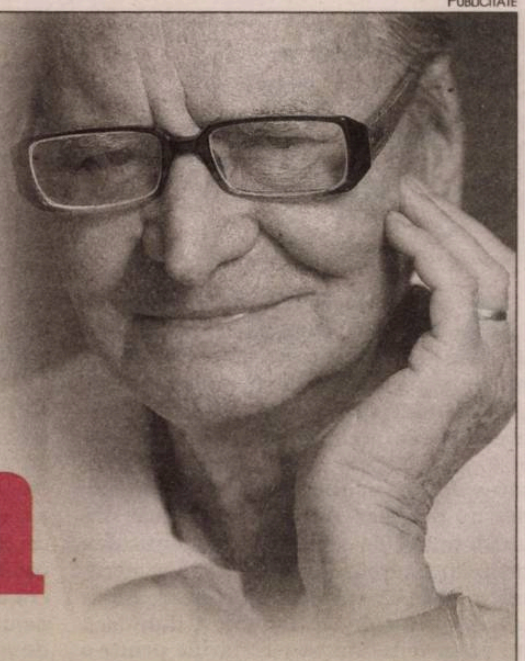

Luni, 5 septembrie
Șeful sectorului suflete

Luni, 12 septembrie
Directorul nostru

Luni, 19 septembrie
Celebrul 702

Recomandat de PRIMA TV

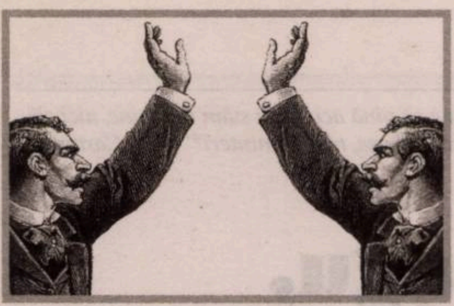

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

Colegu' de la Guvern

La plecarea de la Ministerul Muncii, am primit următoarea scrisoare, sub formă de notă informativă:

Către: Iexcelența sa, frățică Valeriu

Ref: vă rugăm să nu plecați, ne lăsați singuri aicișa?!

Stimate domnule Secretar de Stat, Iexcelența dumneavoastră,

Permiteți să raportăm. În aceste zile călduroase, ne aducem aminte cu drag și nostalgie de momentele în care nu făceam distincția între consilier de stat și secretar de stat, între costumele Gucci și restu', între „care Dacian“ și „ups, mai avem o colegă care nu vine la birou“.

Vă mulțumim și să vă trăiască familia pentru toată perioada petrecută împreună. Pentru toate bancurile reușite sau mai puțin reușite, pentru „ăștia-s duși toți cu capu'“, „eu nu semnez așa ceva“, „băi, am obosit“, „hai să le facem mustrare“, „bă, ce haterițe sînteți, iar m-ați trimis la o întîlnire inutilă“, „dacă așa a zis Dacian, așa facem“, „dați vina pe mine pentru orice“, „hai că mă duc cu bomboane pînă acolo să rezolvăm“.

Vă mulțumim și să vă trăiască familia pentru tot ce ne-ați învățat, pentru toate resursele și oamenii mișto pe care i-ai adus în viața noastră, pentru toate momentele amuzante și foarte puținele în care ai fost hater cu noi, pentru orele de terapie și pentru tot.

Dacă e să fim sinceri, noi de fapt sperăm să vă întoarceți. De fapt, să nu plecați. Te rugăăăămmmm săăăă nuuuu pleeeeeci. Sau măcar să te întorci și să fii colegu' nostru de la Guvern.

Îți dorim toate bla-bla-urile de bine, și bineînțeles, să nu ne uiți.

Uraaaa, să trăiască șefu'!

Cu deosebită considerație,
Comitetu' dă plecare

După o bălăceală scurtă în butoiul cu melancolie, am început să rememorez:

Prima zi la Guvern. Nominalizarea mea o să apară peste 11 zile, dar e mult de lucru, așa că m-am apucat de treabă. Palatul Victoria e urît cu spume. Lumea e îmbrăcată în costume și la cravată sau în ținute elegante, cu tocuri și țoale de firmă, la care nu mă pricep. Eu mi-am pus blugii cei procopsiți, o cămașă și un pulover asortat. Nu m-am bărbierit, că doar sînt voluntar. Polițistul de la intrarea B se uită la mine cam bănuitor, sînt cam slăbănog, prost îmbrăcat, un pic cam dubios, considerînd culoarea, dar sînt trecut pe lista care a venit de la Cancelarie, așa că mă lasă înăuntru. Peste vreo două luni, același polițist nu o să lase o delegație de romi să mă viziteze, ferm convins că aceștia doresc doar să folosească restaurantul procopsit de la subsolul palatului, unde se mănîncă binișor cu 9-10 lei.

Mă întîlnesc cu Dragoș, șeful Cancelariei, care e îmbrăcat impecabil: costum gri închis, cămașă cu butoni și cravată procopsită. E și înalt rău. Are umor, așa că decid că îmi place de el și că o să încerc să îl trosnesc la un baschet. Nu de alta, dar în cele 45 de minute introductive e clar că la altceva nu prea am șanse să fiu mai bun ca el. Nu o să apuc să îl bat la baschet, deși promite că o să vină. Muncește ca un țăcănit și, în plus, și eu apuc să mă duc, în următoarele nouă luni, exact de patru ori la baschetul săptămînal, de la ora 6,30.

Următoarea întîlnire este cu Ghinea. Îl citeam în *Dilema veche* și știam că e deștept tare și ăsta. E îmbrăcat mai praf decît mine, așa că răsuflu ușurat. Are o energie debordantă și e clar că la fiecare două-trei minute îi mai bubuie mintea ceva. În plus, și el e mare rău. Dacă toți tehnocrații sînt așa, e clar că omul de la poartă are toate motivele să fie îngrijorat pentru situația restaurantului. Ghinea e în papuci. Habar nu am că în cîteva luni o să îmi fie la fel de apropiat ca un frate.

Trebuie să îmi găsesc un birou. Clădirea e goală. Am de ales între biroul lui Orlando Teodorovici, fostul prinț de la Fonduri Europene, și cel al lui Meleșcanu, guru' de la spioni. Îl aleg pe primul. În biroul vecin este celălalt Dragoș, care peste cîteva luni o să îmi devină șef la Ministerul Muncii. Și el e îmbrăcat impecabil și e tot cît casa. Are două colege care lucrează cu el. Ambele par să vină direct din Valhalla. Mă gîndesc să mă închin și să sacrific un porc, ceva, dar mă gîndesc că nu se cade la Guvern. Dragoș zîmbește cald și e clar, după douăzeci de minute, că și capul lui plesnește de idei.

Sînt tare multe hîrtii de făcut. Mă duc la Ileana. Ileana e secretara șefului Cancelariei. E miloasă, mă adoptă repejor și dă cîteva telefoane care rezolvă rapid ceea ce credeam că o să dureze măcar o săptămînă. În următoarele luni o să îmi salveze fundul de nenumărate ori.

Încep să întîlnesc oamenii din sistem. Vorbesc cu mine ca și cum aș fi important. Mă pufnește rîsul de fiecare dată. Șeful de la Securitate mă sperie spunîndu-mi *Excelență*. Rîd ca prostul de unul singur pentru cîteva minute.

Vine și Simona. Peste cîteva zile o să avem o întîlnire antologică cu un ambasador, pe care o să îl bolunzească accidental cu cămeșa ei un pic decoltată, și o să rîdem cu lacrimi. Deocamdată însă, Simona e serioasă tare și un pic speriată. Chiru o să vină peste vreo două săptămîni și prima lună o să se poarte ca premianta școlii în fața dirigului nou și cam afurisit. Amîndouă o să îmi devină superdragi și vor munci de parcă ar fi posedate în următoarele luni. Spre sfîrșit, Chiru o să poată liniștită să facă o carieră de birjăreasă, la cît de diplomatic îi devine discursul despre administrația publică.

Plecăm pe la 21,30 de la palat și ne dăm seama că aproape toți tehnocrații sînt încă la birou, deși la ora 16,30 majoritatea angajaților care lucrează permanent la Guvern cam rup ușile. Plec cu un teanc mare de hîrtii pe care trebuie să le citesc. Dacian e la birou – nu pleacă nicicînd înainte de 11 noaptea, că doar e șef.

Sînt plin de entuziasm, așa că atunci cînd mă sună Vlad din Viena să mă întrebe dacă cred că e bine să vină și el în Guvern, aproape țopăi de bucurie. Peste șapte luni, Vlad va deveni ministrul Sănătății și se va muta practic în minister, trecînd pe acasă numai ca să se schimbe și să își ia înjurăturile meritate de la diva lui. Dacian va afla de la SPP că ultima mașină care vine în parcare nu mai este mașina lui, ci mașina tînărului ministru al Sănătății.

Mă culc tîrziu, după ce citesc o bună parte din documente. Mă trezesc la 5,30 ca să le termin și plec cu drag la serviciu la 7. Habar nu am că asta o să devină rutina zilnică pentru următoarele nouă luni.

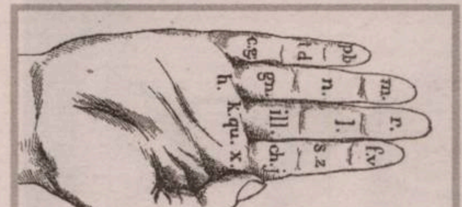

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Viața în oglindă (concavă)

Am un vecin cam de vîrsta mea, Nicușor Pomelnicu pe numele lui, despre care am crezut, pînă zilele trecute, că ar fi informatician. „Nu, nu sînt, dom' profesor“, a rectificat el eroarea într-o împrejurare tehnic-locativă. „E adevărat că am făcut *și* Facultatea de Informatică acum, la bătrînețe, dar nu profesez. Am rămas – măcar din acest punct de vedere – la identitatea mea din tinerețe, aceea de inginer mecanic… Știu, vă surprinde precizarea *măcar din acest punct de vedere,* dar, dacă nu vă grăbiți, am să v-o clarific printr-o istorioară plină de învățăminte…“ Pentru o poveste bună am întotdeauna răgaz, așa că i-am dat cuvîntul, bucuros, domnului Pomelnicu. „Totul a început imediat după Revoluție“, zise el meditativ, „pe cînd Cristinel, băiatul meu – nu-l cunoașteți: nu stă cu mine și nici nu mă prea vizitează! –, avea vreo patru ani. Mi-am iubit mereu fiul și m-am străduit să nu-i lipsească nimic încă din fragedă pruncie. Ca și dumneavoastră, am fost un copil crescut în lipsurile comunismului. Am visat, pentru Cristi, un model diferit de existență, întemeiat pe fericirea necondiționată. Inevitabil, l-am cocoloșit, recunosc. Jucării, distracții, alintături. Numai că, foarte repede, din momentele de pionierat ale relației noastre, am observat un fenomen straniu, dom' profesor: fiu-meu nu dădea doi bani pe *variantele mele* de jucării, distracții și alintături, solicitînd, vehement, *cu totul altceva* decît îmi imaginam eu a fi paradisul infantil al anilor '90. Ne aflam într-o disjuncție aproape tragică, într-un contratimp încărcat de dramatism…

Să vă dau cîteva exemple. Îl duceam, să spunem, la circ (și azi îmi amintesc ce emoții mă încercau cînd ai mei găseau, în sfîrșit, bani și vreme să-mi ofere un spectacol de acrobație și dresaj!). El plîngea isteric să plecăm de acolo. Dorea să vadă tancuri și armament pe la expozițiile militare. Degeaba plăteam circarii pentru a-l urca pe un ponei dresat ori a-i pune un nas roșu de bufon. Urla ca din gură de șarpe să încetez. Căluțul se speria, iar nasul zbura cît colo. Nu vă ascund că le propuneam atunci artiștilor un mic compromis, ca să nu pierd complet cheltuiala. Mă îmbrăcam eu în costum de clovn și mă cățăram pe elefanți (de unde, de altfel, o dată, am și căzut în cap, petrecînd, ulterior, două luni sinistre la Neurologie!). Sau îi cumpăram mașinuțe teleghidate extrem de scumpe (salivam, la gîndul lor, cînd eram mic!). Ce să vezi? Dumnealui voia avioane, zbierîndu-și nemulțumirea din adîncul ființei, pînă ce, îngrozit, îi ascundeam nefericitele cadouri automobilistice, pentru a-l liniști. Vă dați seama că, din nevoia de a evita sentimentul inutilității investiției, ieșeam, pe ascuns, în fața blocului și mă jucam eu însumi cu sofisticatele mecanisme pînă cînd vecinii, exasperați, chemau, de urgență, o ambulanță de la „Băieții veseli“… Am stat și pe acolo șase luni. Îi luam ciocolată (pe care o visam și noaptea sub domnia lui Ceaușescu!), Cristinel țipa după plăcinte, aduceam ecleruri (nebunia – onirică, desigur – a adolescenței mele!), copilașul se dădea de ceasul morții să primească tort… Îi ofeream dropsuri (mamă, ce-mi plăceau cîndva!), el cerea brioșe…

Bănuiesc că ați intuit singur urmarea: mă îndopam cu toate dulciurile respinse de el, aidoma unui sălbatic. La patruzeci și doi de ani, am împins un diabet remarcabil, atît de remarcabil încît m-au ținut și pe la „Boli metabolice“ mai mulți ani. Cristi a crescut, dar obiceiurile sale s-au păstrat. Cînd a venit timpul facultății, l-am înscris la Informatică. Nu trebuie să vă zic eu dumneavoastră – ăsta e viitorul! S-a răstit însă la mine că el merge la Drept. N-am avut încotro și m-am dus eu la Informatică, unde am tras o astenie teribilă (sînt bătrîn, nu mai pot învăța cu ușurință!). Am aterizat iarăși la Psihiatrie, nu chiar la secția „Fără clanță“, ci la nevropați… I-am cumpărat motocicletă, rememorînd revistele cu motoare pe care le răsfoiam înfiorat în junețe. O splendoare de Ducati. Nu, că el preferă un Logan. Nu m-am îndurat să vînd bijuteria și am încălecat-o eu cu mare entuziasm. M-am făcut praf și pulbere într-un tei bătrîn. Cineva mi-a spus mai tîrziu că ăsta ar fi, cu adevărat, Teiul lui Eminescu, nu copacul amărît pe care-l divinizăm noi în Parcul Copou. Mă rog, pentru mine, n-a mai contat. Șaisprezece operații cu risc vital, două luni la Urgențe, patru la „Recuperare“ și trei la „Chirurgie plastică“. În fine, i-am achiziționat apartament. Cel din blocul nostru! Credeți că l-a primit? Nici pomeneală! Cică el detestă centrul orașului. Se simte bine în liniștea periferiei. Așadar, și-a luat, cu chirie, o garsonieră mărginașă. Am insistat să venim noi aici, dar nevastă-mea, căpoasă: că ea nu pleacă nici moartă din vechea sa casă și așa mai departe. M-am mutat singur deci…

De data aceasta, n-am mai eșuat în spital, din fericire, ci la notar. Am divorțat (amiabil) după trei decenii de căsnicie… Ei, dar povestea nu s-a încheiat. *I-am obținut* fiului și o nevastă nemaipomenită! Copila celui mai prieten al meu. Frumoasă, harnică, deșteaptă. Cristinel a crescut practic alături de ea. Totuși, cînd a auzit de aranjament, parcă a înnebunit. A declarat că mai degrabă emigrează decît să se însoare cu fata… Prin urmare, actualmente, sînt bîntuit de o dilemă majoră, dom' profesor: dacă-mi iau soție tînără, n-ar trebui oare să mă supun, în prealabil, unui tratament? Într-o clinică de fertilitate, undeva?“

P.S. Cititor dilematic stabil, domnul Pomelnicu m-a asigurat că a apreciat recenta anchetă a revistei – „Meseria de părinte“ *(Dilema veche,* 651/2016).

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

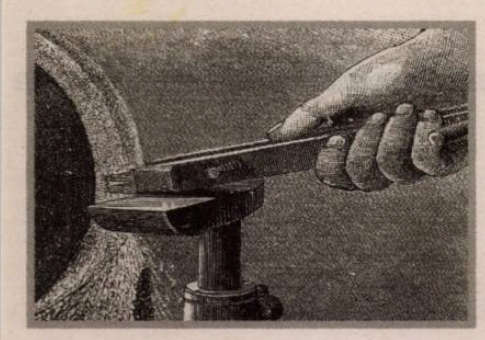

Ovidiu NAHOI

EU și UE

O lecție de acum o sută de ani

Acum o sută de ani, România intra, cu speranță și chiar entuziasm, în ceea ce contemporanii numeau Marele Război, iar mai tîrziu istoria avea să rețină drept Primul Război Mondial. Îmbucurător, în media românească de calitate și-au făcut loc evocări bine documentate asupra subiectului. Istoria a fost de așa natură încît România marchează împlinirea unui secol de la intrarea în război cu doi ani mai tîrziu decît marea majoritate a statelor implicate atunci, și aceasta ca urmare a celor doi ani de neutralitate, pe care Guvernul Brătianu i-a luat pentru pregătirea armatei și negocierea, pînă la exasperarea partenerilor, a condițiilor politice. Întîmplarea face ca acum, la momentul sfîrșitului de vară 2016, evocarea acelor timpuri istorice să aibă și mai multe semnificații pentru noi, ca națiune europeană.

Să privim puțin la situația continentului în vara lui 1914, cînd războiul avea să izbucnească aproape din senin. Fuseseră aproape o sută de ani de pace relativă, după aranjamentele Congresului de la Viena. Doar cîteva episoade sporadice, precum războiul austro-prusac din 1866 sau cel franco-german (1870-1871), aveau să deranjeze climatul de stabilitate din frumoasa La Belle Époque. (Lăsăm aici deoparte frămîntările din Balcani sau războaiele ruso-turce.)

Națiunile se dezvoltau, trenurile străbăteau continentul de la un capăt la altul, oamenii circulau liber și începeau să-și permită la scară tot mai largă vacanțe la însorita Mediterană, în Trieste, Duino sau Opatja, sau în stațiunile de ape minerale ale Europei Centrale, precum Karlsbad sau Bad Emms. Descoperirile științifice anunțau intrarea într-o nouă eră de progres. Statele deveneau mai democratice, primele sisteme de asistență socială începeau să fie puse la punct. Accesul la educație devenea tot mai larg, pe măsură ce statele aveau nevoie de un număr tot mai mare de oameni cu instrucție, pentru industrie și armată.

Politic vorbind, Europa se afla în mijlocul celui mai pur interguvernamentalism. Nu existau mecanisme de decizie colectivă, statele își dezvoltau politicile în exclusivitate prin prisma interesului național. Era, doar, epoca de aur a națiunilor! Ei bine, aceasta a dus nu doar la o cursă pentru supremație militară, în paralel cu cea pentru resurse și dezvoltare industrială, dar a dus și la încheierea unui mare număr de înțelegeri militare, mai mult sau mai puțin transparente. De exemplu, tratatul dintre România și Germania, din 1883 (pe care, în cele din urmă, nu l-am mai respectat) și care era ferit de ochii opiniei publice, ținut în sertar de Regele Carol I și arătat numai prim-miniștrilor, la schimbarea guvernelor. Normal: sentimentul public era mai degrabă împotriva Puterilor Centrale, din cauza chestiunii Transilvaniei. Un astfel de tratat secret ar fi astăzi de neimaginat.

A fost suficient un foc de armă, la Sarajevo, la 28 iunie 1914, pentru ca să se declanșeze un întreg domino al morții. Imperiul Austro-Ungar atacă Serbia, drept pedeapsă pentru atentat. Rusia, aliata Serbiei, decretează mobilizare generală. Germania, aliată a Austro-Ungariei, declară război Rusiei și Franței. Germania invadează Belgia, iar Anglia – care avea un tratat cu Belgia – declară și ea război Germaniei. Totul se întîmplă în două săptămîni, în vara lui 1914, pe cînd mulți europeni din clasele superioare încă își petreceau vacanțele.

Serbia, considerată de Austro-Ungaria vinovată pentru asasinat, este pedepsită, așadar, cu războiul – în epocă neexistînd comisii internaționale de anchetă sau tribunale internaționale. Nu există nici instituții colective, cum ar fi azi Consiliul Europei, Uniunea Europeană sau NATO, din care, eventual, un membru care nu respectă regulile să fie exclus. Nu există nici sancțiunile economice – statele se dezvoltă, oricum, mai degrabă autarhic. Interdependențele sînt slabe, așa că sancțiunile economice sînt de neconceput.

Azi, instituțiile europene și internaționale pot fi considerate plicticoase și consumatoare de timp și resurse. Dar virtutea lor principală este că, de cele mai multe ori, ele ajung să evite războiul. Mai bine să consumăm timp și să cheltuim ceva bani – oricum, deloc mulți la nivelul unui stat – decît să suportăm pierderile ireparabile ale războiului. Înțelegerile bilaterale sau în grupuri mici vor duce, în cele din urmă, la escaladarea conflictelor. Cînd lideri politici în goană după voturi ne vorbesc astăzi despre virtuțile interguvernamentalismului (știți, povestea cu „stăpîni la noi acasă" sau cu „suveranitatea"), întrebați-vă cum ar trata ei crizele, în lipsa unor mecanisme colective.

Și, în final, cîteva cuvinte despre România. Prin înțelepciunea și patriotismul liderilor, prin sacrificiul soldaților și spiritul de rezistență al populației și cu un dram de noroc, România și-a îndeplinit, la sfîrșit, obiectivul unității naționale. Și aceasta, chiar dacă, la un moment dat, s-a aflat la un pas de a fi ștearsă de pe hartă.

După război, liderii României au căutat să-și consolideze cîștigul participînd cu toată energia la primele mecanisme colective, cum a fost Liga Națiunilor, unde rolul nostru, mai ales prin Nicolae Titulescu, a fost de primă mînă.

Nenorocirea României, însemnînd pierderile teritoriale din 1940 și tot ce avea să urmeze, a venit tocmai pe fondul prăbușirii oricărui mecanism de securitate colectivă. A venit, de fapt, atunci cînd Europa s-a întors, brutal, la epoca dictatului și a interesului individual al celor puternici. Este o lecție la care merită să meditățm.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

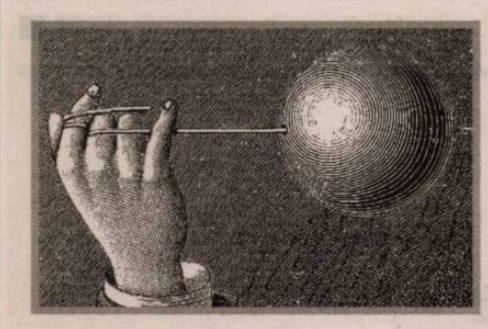

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cultura contra terorismului

Anul trecut, vestea că Guvernul Italiei vrea să mărească finanțarea culturii proporțional cu alocările pentru apărare a făcut înconjurul lumii: într-un moment în care Europa se confrunta cu un val de atentate teroriste sîngeroase, premierul italian Matteo Renzi propunea o creștere substanțială a finanțării pentru un domeniu neglijat de numeroase guverne. „Pentru fiecare euro în plus plătit pentru apărare trebuie să investim un euro în plus în cultură. Trebuie să ne amintim cine sîntem și să investim în inovație, în cultură și în sport", spunea Renzi. O inițiativă curajoasă care se pune în aplicare acum, la un an după ce a fost anunțată. Începînd cu 15 septembrie, fiecare cetățean italian va primi, la majorat, un „bonus cultural" în valoare de 500 de euro. Aceste vouchere distribuite și prin intermediul unei platforme online pot fi folosite exclusiv pentru achiziționarea biletelor de teatru, cinema sau concerte, pentru cărți, pentru vizite la muzeu sau în parcuri naționale. În jur de 575.000 de tineri vor beneficia de această inițiativă anul acesta.

Aceste vouchere sînt principalul pilon al unui program amplu de consolidare a domeniului cultural național și mai ales de promovare a participării cetățenilor la cultură. Dar nu e singura măsură. Guvernul a mai dispus alocarea a 550 de milioane de euro pentru revitalizarea urbană a periferiilor și a 50 de milioane de euro pentru burse de studii. Asta înseamnă o creștere a finanțării culturii cu aproape un miliard de euro. În fine, din același pachet de măsuri face parte și o modificare a legii care le permite italienilor să doneze o parte din impozitul datorat statului unei asociații neguvernamentale culturale. Se estimează că, prin această modificare legislativă, sectorul cultural independent va mai putea atrage între 50 și 100 de milioane de euro în fiecare an.

„Noi, italienii, credem că valorile umane sînt mai importante decît valorile economice. Europa ar trebui să se înscrie pe un nou drum al renașterii prin cultură."

Anul trecut, în sala de onoare a Primăriei din Roma, Matteo Renzi spunea, într-un discurs solemn în care își anunța programul, că Italia trebuie să găsească o soluție la amenințarea teroristă. „Dacă ei distrug statui, noi vrem căștile albastre ale culturii. Dacă ei ard cărțile, noi avem bibliotecile. Dacă ei pun la cale teroarea, noi răspundem prin cultură."

Măsurile anunțate de șeful guvernului italian sînt ambițioase din cel puțin două perspective. În primul rînd, pentru că este prima tentativă de a folosi mecanismele *soft power* în lupta antiteroristă. În al doilea rînd, pentru că Italia e o țară în recesiune; este, cred, pentru prima dată cînd o țară cu un deficit bugetar atît de important se angajează la o creștere spectaculoasă a bugetului culturii. Și aici Matteo Renzi are un răspuns provocator: desigur, criteriile de convergență ale Uniunii Europene trebuie respectate, spune el, dar „pactul pentru umanitate e mai important decît pactul pentru stabilitate". „Noi, italienii, credem că valorile umane sînt mai importante decît valorile economice. Europa ar trebui să se înscrie pe un nou drum al renașterii prin cultură."

c. wikimedia commons

Populism? Cuvinte mari? Nicidecum. E o viziune cît se poate de pragmatică. Căci cultura este, în strategia guvernului italian, un mecanism al integrării. „Arma lui Renzi" bate exact acolo unde au eșuat alte guverne. Integrarea prin cultură, asumarea cetățeniei prin educație, transformarea periferiilor, cu toate riscurile pe care le presupun comunitățile excluse, în zone vii, participative. Viziunea e poate optimistă – căci e nevoie de mult timp ca să învingi sărăcia doar cu bonuri culturale. Dar premisele sînt bune. Poate e cazul ca și Franța, mama și tatăl subvenției culturale, să înțeleagă că trebuie susținut și consumul, nu doar producția. Poate e cazul ca și Germania, statul cu, probabil, cele mai eficiente politici culturale, să înțeleagă cît de important e accesul la cultură în zonele defavorizate. În fine, bine ar fi ca state sărace, precum România, să aloce mai mult într-un domeniu în care nu s-a investit de decenii mai nimic. Nu, nu de frica terorismului, ci ca un sprijin pentru ideea de cetățenie.

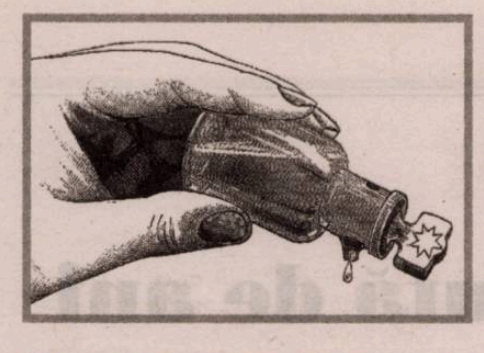

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Turmentat

Multe dintre metaforele colocviale ale beției presupun o atitudine empatică, de compătimire față de insul care suferă fără vină, din cauze total exterioare voinței proprii. Beția e prezentată ca o fatalitate, independentă de orice responsabilitate; omul beat e o victimă. În seria de cuvinte și expresii familiar-argotice care denumesc starea insului beat, această viziune domină, asociată fie cu litota, fie cu hiperbola: omul care a băut e *tulburat* sau *obosit*, dar și *împușcat în aripă, trosnit, torpilat, trotilat* etc. *Cetățeanul turmentat* e un reper literar pentru imaginea ironică a victimei, dar și unul lingvistic pentru sensul secundar, produs prin eufemism, al adjectivului *turmentat*.

De fapt, adjectivul *turmentat*, provenit din participiul verbului *a turmenta*, aproape că nu se mai folosește astăzi altfel decît ironic și cu aluzie la piesa lui Caragiale. DEX înregistrează pentru *turmentat* doar sensul „beat", etichetînd cuvîntul ca „livresc"; chiar și verbul *a (se) turmenta* este explicat doar prin sinonimul *a (se) îmbăta*. Desigur, dicționarele istorice atestă folosirea verbului și a familiei sale lexicale cu alte sensuri, preluate de la etimonul francez (verbul *tourmenter*), dar și din italiană *(tormentare)*. Verbul *a turmenta* și participiul *turmentat* făceau parte în secolul al XIX-lea din categoria cultismelor latino-romanice împrumutate recent și prezente în texte literare (la Ion Heliade Rădulescu, mai ales), științifice, politice, filozofice etc. („omul primitiv este *turmentat* de sentimentul incertitudinii" – Vasile Conta, *Teoria fatalismului*, în *Convorbiri literare*, 1.02.1876). În dicționarul academic latinizant al lui Laurian și Massim (1876), familia lexicală în discuție era surprinzător de bogată, fiind preferate formele cu *o*, mai apropiate de italiană: *torment, tormentare, tormentat, tormentațiune, tormentator, tormentatrice, tormentos*. Substantivul *torment* era definit ca „tortură, durere psihică, durere morală", iar exemplele pentru adjectiv corespundeau acelorași sensuri: *om tormentat, minte tormentată de idei extravagante, animă tormentată de pasiuni, vite tormentate de oameni cruzi și fără misericordie*.

Împușcat în aripă,
trosnit, torpilat, trotilat.

Din dicționarele mai vechi și mai noi nu se poate totuși înțelege cînd și unde a apărut sensul ironic-metaforic al adjectivului *turmentat* (pentru care dicționarul tezaur – *Dicționarul limbii române*, Litera T, 1983 – oferă ca primă atestare chiar comedia *O scrisoare pierdută*, din 1884). Cercetătorii s-au întrebat, pe bună dreptate, dacă sensul „beat" e o creație a lui Caragiale sau e o preluare din registrul colocvial al vremii. Datorită resurselor electronice actuale (în primul rînd Biblioteca digitală a Bucureștilor), putem verifica intuițiile privind circulația termenului în presa vremii lui Caragiale. Iar căutările automate în texte confirmă ceea ce presupunea Cristina Florescu, într-un studiu despre limbajul familiar românesc, precum și viziunea Ioanei Pârvulescu asupra „lumii ca ziar", asupra strînsei legături dintre textele jurnalistice ale vremii și viziunea și limbajul caragialian. Se confirmă faptul că *turmentat* era folosit foarte frecvent, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, nu numai cu sensurile proprii preluate din franceză – „angoasat, torturat", ci și cu sensul figurat „beat".

Registrul căruia îi aparținea cuvîntul pare a fi fost inițial cel pretențios și eufemistic – administrativ și jurnalistic – în care și azi circulă formule aluzive clișeizate. *Turmentat de băuturi spirtoase* (se menționează de obicei sursa tulburării) e sintagma de secol al XIX-lea căreia îi corespunde astăzi formula *aflat sub influența băuturilor alcoolice*. Multe atestări provin din *Monitorul oficial*, de exemplu dintr-o *petiție* a unei doamne care intentează proces de divorț, deoarece soțul „viind mai adeseori *turmentat de băuturi spirtoase*", ea a suferit „cele mai rele insulte și chiar bătăi" (25.08.1878). Termenul apărea frecvent în scurte știri, în *Monitorul oficial*: „P.S. (...) fiind *turmentat de băuturi spirtoase* (...) a căzut în Dunăre și s-a înecat" (13.12.1883); „G.N. (...), fiind *oarecum turmentat de băutură*, s-au aprins hainele de pe dînsul" (18.02.1884); „individul I.L. (...) fiind *turmentat de băuturi* (...), din cauza beției mătănăind în apă a căzut într-o bolboacă" (10.09.1888). Într-o asemenea știre apare chiar sintagma *cetățean turmentat*, într-un context care nu pare influențat de piesa lui Caragiale, ci pur și simplu utilizează formulele uzuale ale vremii: „În Galați, *un cetățean turmentat* și-a înjunghiat nevasta cu un cuțit și femeia a căzut moartă. Cetățeanul e arestat" *(România liberă*, 25.10.1885).

Din toate aceste utilizări nu s-a mai păstrat, pînă la urmă, decît sensul transmis de Caragiale. În mass-media, formulările ironice actuale sînt clare aluzii la Cetățeanul turmentat: de la descrierea stării de beție – *„șofer turmentat*, show la Poliția din Pitești" (realitatea.net, 24.05. 2015) la cea a stării de confuzie politică – *„alegător turmentat" (Dilema veche*, 23.05.2016). În româna din Republica Moldova pare să se fi păstrat ceva mai mult uzul vechi (precizarea cauzei, sensul de bază), dar folosirile sînt tot ironice: „Turmentat de *alcool*, un bărbat a ajuns de la iaz direct la Inspectorat sub escorta polițiștilor" (publika.md, 17.06.2015); „Șevciuk, turmentat de iubirea către Ștanski. Visează la revenirea la URSS" (evzmd.md, 10.05.2016).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

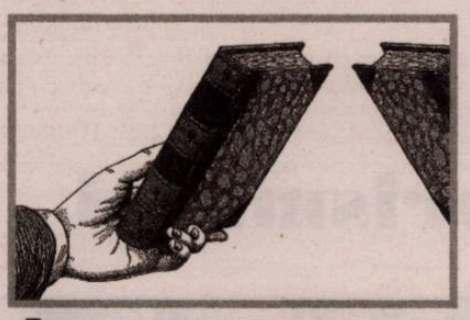

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Vine școala

Îmi aduc aminte să fi citit cîndva, în *Deutsche Forschung*, un buletin informativ pe care tatăl meu îl primea lunar de la Fundația Humboldt, despre rezultatele unui studiu curat nemțesc. Cercetătorii germani se apucaseră să investigheze care ar fi condițiile optime pentru a crește eficiența muncii angajaților. Unele descoperiri mi s-au părut că le-aș fi putut face și eu – ca, de pildă, cea privitoare la reducerea numărului de ore de muncă pe săptămînă. Altele mi se potriveau mănușă: program de lucru flexibil, eventual complinit la domiciliu. Unele sunau temerar, precum ideea de a schimba la cel mult doi-trei ani activitatea, pentru a preveni rutina cea atotomorîtoare. Altele erau de-a dreptul șocante, ca, de exemplu, constatările referitoare la nocivitatea concediilor.

În urma unor cercetări minuțioase, experții germani ajunseseră la concluzia că săptămînile de concediu pe care majoritatea angajaților le iau cumulat pe timpul verii duc la stresante dificultăți de adaptare, în ambele sensuri: obișnuirea cu statul degeaba, în prima fază, urmată la scurt timp de confuzia și disconfortul legate de readaptarea la programul de muncă. Mai mare daraua decît ocaua! Ar fi de preferat, se sugera în studiul amintit, să se alterneze activitatea cu scurte perioade de relaxare, de preferință corelate cu vreun interes de serviciu.

Se vede treaba că experții germani nu-și trăiseră anii de școală prin România, să învețe să cînte cu copiletul carpato-moldo-valah "A venit vacanța / Cu trenu' din Franța / Hai, copii, la joc / Cărțile pe foc!". (În afara motivelor prozodice, nu mi-e clar de ce vacanța noastră trebuia adusă pe drum de fier tocmai din Hexagon. Poate din solidaritate cu ginta latină, pentru că altminteri nu se știe cum ar fi arătat de-ar fi fost livrată la pachet cu Kindereier și Wiener Kaffee). Vor fi scris și ei însă, experții, compuneri cu „Prima zi de școală", întrebîndu-se, aristotelic, despre ce-ar fi să povestească: despre ce-a fost, ce este sau ce va fi?

Te uită cum vine și școala,
nu rîde, citește-nainte.

Îmi vin în gînd lucrurile astea pentru că septembrie bate la ușă și cîntecelul de odinioară lasă loc melancoliilor eminesciene și depresiilor bacoviene. Se duc vacanțele, și se duc pe rînd, pe rînd, zarea lumii-ntunecînd. Te uită cum vine și școala, nu rîde, citește-nainte.

În scurta mea perioadă de profesorat gimnazial, pe care-o tot evoc, că mi-a fost învățătură de minte, simțeam, de cum începea să adie vara, cum se preschimbă treptat și elevi, și profesori, de parcă fiecare ar fi băut dimineața, pe stomacul gol, cîte-un pahar îndesat de nerăbdare stinsă cu oboseală. Însă, în loc ca lucrul ăsta să ne apropie, ne înverșuna și mai tare pe unii contra celorlalți. Noi, profesorii, trebuia să facem pe dracul în patru ca să ținem în loc privirile zbughite pe fereastră și să nu ne dăm pe față propriile neliniști și sastiseli. Îmi stătea pe limbă să las, în mijlocul vreunei expuneri despre elementul predicativ suplimentar, să-mi scape vreun „Doamne, de-ar veni vacanța, cu trenu' din Franța!". Din nefericire, n-am avut curajul s-o fac. Mă gîndesc și acum că adolescenții ăia zurlii ne vedeau, pesemne, ca pe niște alcătuiri care cad în hibernare în ultima zi de școală și renasc miraculos odată cu primul clopoțel.

Că e la gimnaziu, că e la universitate, vine școala. Știu că fac parte din acea categorie atipică de cetățeni care funcționează după alt calendar decît cel oficial. Noi, credincioșii de rit academic, sărbătorim Anul Nou la 1 octombrie. Facem, încă de pe la sfîrșitul lui august, pregătiri pentru aniversare. Și, ceea ce nu prea se știe, septembrie e luna cea mai încărcată dintre toate: pregătirea cursurilor, examene peste examene, finalizarea admiterii la licență, master și doctorat, cît să-i auzi, mai ales pe cei încurcați în treburi de management, murmurînd: „Oh, de-ar veni odată școala!" Iar ea vine, că ce altă treabă are?

Vine școala. Timpul amintirii, timpul proiectelor amînate, al datoriilor neonorate, s-a scurs printre degete. Timpul trăirii își închide leneș bucla. Or fi știut ei, savanții nemți, ceva ce noi nu înțelegem. Mă pregătesc pentru 1 octombrie – fără șampanie, fără artificii, fără toasturi. Fără, măcar, acel moment de reflecție la cumpăna dintre ani, care se va fi consumat deja, în bună parte, chiar în această mărturisire. Așa sîntem noi, credincioșii de rit academic: încurcăm calendarul, statisticile, așteptările și împlinirile.

Vine școala, iar timpul crește-n urma mea.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

(Mic) Dicţionar de fobii

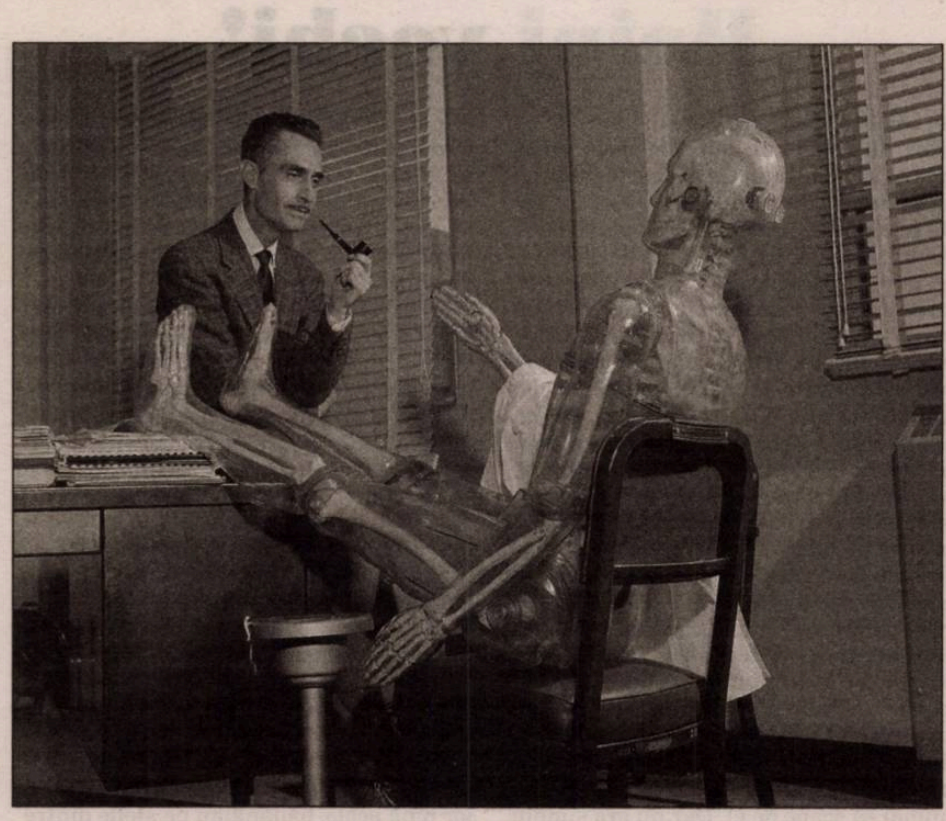

Abibliofobie: teama de a rămîne fără cărţi; *ablutofobie:* t. de a se spăla; *acarofobie:* t. de molii, acarieni, insecte; *acerofobie:* t. de acru (gust sau substanţe); *acluofobie:* t. de întuneric; *acrifobie:* t. de gustul iute; *acrofobie* (sau *altofobie, hipsofobie):* t. de locuri înalte; *acusticofobie:* t. de sunete; *acvafobie:* t. de apă; *adipofobie* (sau *lipofobie):* t. de a fi gras; *aeroacrofobie:* t. de spaţii largi şi înalte; *aerofobie* (sau *anemofobie):* t. de curenţii de aer, de vînt; *agarafobie:* t. de a fi atins, pipăit; *agorafobie:* t. de spaţiile largi, de locurile deschise, de pieţe; *aihmofobie:* t. de obiectele ascuţite; *alichifobie:* t. de eşec; *algofobie* (sau *odinofobie):* t. de durere; *alofobie:* t. de ceilalţi (oameni); *alodoxafobie:* t. de alte păreri; *amacafobie* (sau *siderodromofobie):* t. de trenuri, căi ferate; *amatofobie:* t. de praf; *amaxofobie:* t. de vehicule; *amicofobie:* t. de zgîrieturi, zdrelituri; *anablefobie:* t. de a privi în sus; *anofelofobie:* t. de a nu răni partenera în timpul actului sexual; *androfobie:* t. de bărbaţi; *antlofobie:* t. de inundaţii; *antropofobie:* t. de oameni; *anuptafobie:* t. de a rămîne necăsătorit; *apeirofobie:* t. de infinit; *aritmofobie:* t. de cifre; *astenofobie:* t. de oboseală; *astrafobie* (sau *brontofobie, ceraunofobie, tonitrofobie):* t. de fulgere, tunete, furtuni; *ataxofobie:* t. de dezordine; *atefobie:* t. de ruine, dărîmături; *atramantofobie:* t. de cerneală; *aulofobie:* t. de sunetele emise de instrumentele de suflat; *aurofobie:* t. de aur; *aurorafobie* (sau *eozofobie):* t. de aurora (de lumina zorilor); *autofobie* (sau *eremofobie, monofobie):* t. de a fi singur; *automatonofobie:* t. roboţi, de automate; *(auto)mizofobie:* t. de murdărie, de a se murdări.

Bacilofobie: t. de bacili; *bacteriofobie:* t. de bacterii; *balistofobie:* t. de proiectile şi explozii; *barofobie:* t. de presiune şi gravitaţie; *batmofobie:* t. de scări şi rampe; *batofobie:* t. de adîncime; *bazofobie* (şi *stazobazofobie):* t. de a merge (sau de a nu mai putea merge) şi de a sta în picioare; *belonofobie:* t. de înţepăturile cu acul; *bibliofobie:* aversiunea faţă de cărţi; *blastoramalorcatafobie:* t. de scări rulante; *blenofobie* (sau *mixofobie, mucilofobie):* t. de mucozităţi, de lichide vîscoase; *botofobie:* t. de pivniţe şi beciuri.

Calamofobie: t. de fulgi şi pene; *caliginofobie:* t. de femei frumoase; *carcinofobie:* t. de cancer; *cardiofobie:* t. de cardiopatii; *catagelofobie:* t. de ridicol; *catoptrofobie:* t. de oglinzi; *cenofobie:* t. de spaţii goale; *cherofobie:* t. de veselie, bună dispoziţie; *chinezifobie:* t. de mişcare; *chintafobie:* t. de cifra cinci; *chionofobie:* t. de zăpadă; *chorofobie:* t. de dans; *chrimatofobie:* t. de bani; *cibofobie:* t. de hrană; *cimofobie:* t. de valuri; *cipridofobie:* t. de prostituate (boli venerice); *cistofobie:* t. de a urina; *claustrofobie:* t. de spaţii închise; *cleptofobie:* t. de furt, de hoţi; *climacofobie:* t. de a urca scări; *clinofobie:* t. de a sta în pat; *clitrofobie:* t. de ferestre închise (de aer închis); *coimetrofobie:* t. de cimitire; *colpofobie:* t. de genitalele femeieşti; *cometofobie:* t. de comete; *coprastazofobie:* t. de constipaţie; *coprofobie* (sau *scatofobie):* t. de excremente; *coulrofobie:* t. de clovni; *cremnofobie:* t. de prăpăstii; *criofobie:* t. de frig; *cristalofobie:* t. de obiectele din cristal; *cronofobie:* t. de timp, de durată; *cumulofobie:* t. de nori.

Deipnofobie: t. de conversaţie în timpul mesei; *demofobie* (sau *ohlofobie):* t. de mulţimi, de aglomoraţie; *demonofobie:* t. de demoni; *dendrofobie:* t. de copaci; *dextrofobie:* t. de orice se află situat la dreapta; *dicofobie:* t. de dicţionare; *didascaleinofobie:* t. de şcoală; *dikefobie:* t. de justiţie; *dinofobie* (sau *vertigofobie):* t. de vertij; *dipsofobie:* t. de a bea alcool; *distihifobie:* t. de accidente; *domatofobie* (sau *eicofobie):* t. de (a sta în) casă; *dorafobie:* t. de piei şi blănuri de animale; *dromofobie:* t. de a traversa strada.

Ecclezіofobie: t. de biserici, slujbe; *eibohfobie:* t. de palindromuri; *egofobie*: t. de sine; *eisoptrofobie:* t. de propria reflexie în oglindă; *electrofobie:* t. de curentul electric; *elefterofobie:* t. de libertate; *enisofobie* (sau *peccatofobie, hamartofobie):* t. de a comite un păcat capital; *emetofobie:* t. de a vomita; *entomofobie:* t. de insecte; *ereutofobie:* t. de a se înroşi; *ergofobie:* t. (chirurgului) de a opera; *epistemofobie* (sau *gnosiofobie):* t. de cunoaştere; *ergasiofobie* (sau *ponofobie):* t. de muncă; *eufobie:* t. de veşti bune; *eurofobie:* t. de Europa (Uniunea Europeană).

Fagofobie: t. de a înghiţi; *falacrofobie:* t. de a cheli; *fangofobie:* t. de noroi, mocirlă; *fantasmofobie:* t. de fantome, spirite; *farmacofobie:* t. de medicamente; *favofobie:* t. de fasole; *filematofobie:* t. de sărut; *filofobie:* t. de iubire, de a se îndrăgosti; *filozofobie:* t. de filozofie; *fobofobie:* t. de frică; *fotofobie:* t. de lumină; *fronemofobie:* t. de gînduri, gîndire; *ftiriofobie:* t. de păduchi.

Galactofobie: t. de lapte; *gamofobie:* t. de căsătorie; *gefirofobie:* t. de poduri; *gelofobie:* t. de rîs; *geniofobie:* t. de bărbii; *genofobie:* t. de sexualitate; *genufobie:* t. de genunchi; *gerascofobie:* t. de a îmbătrîni; *gerontofobie:* t. de bătrîni; *geumatofobie:* t. de gusturi şi arome; *gimnofobie:* t. de nuditate; *gimnogasterofobie:* t. de burţi dezgolite; *globofobie:* teama de baloane; *glosofobie* (sau *logofobie):* t. de a vorbi; *grafofobie:* t. de a scrie.

Hadefobie: t. de infern; *harpaxofobie:* t. de hoţi; *hedonofobie:* t. de plăceri; *helenologofobie:* t. de cuvinte elene sau de terminologia ştiinţifică; *heliofobie:* t. de lumina solară; *helmintofobie:* t. de viermi; *hematofobie:* t. de sînge; *hialofobie:* t. de obiectele din sticlă; *hidrofobie:* t. de contactul cu apa; *hierofobie:* t. de preoţi; *higrofobie:* t. de umiditate; *hilefobie:* t. de materialism; *hilofobie:* t. de lemn şi păduri; *hipengiofobie:* t. de răspundere; *hipnofobie:* t. de somn; *hobofobie:* t. de cerşetori; *hodofobie:* t. de mersul pe drumuri; *homihlofobie:* t. de ceaţă; *homilofobie:* t. de predici şi discursuri; *hoplofobie:* t. de arme de foc; *hormefobie:* t. de şocuri şi bruscări.

Iatrofobie: t. de medici; *ideofobie:* t. de idei; *iofobie (toxofobie):* t. de otrăvuri; *islamofobie:* t. de islam, de musulmani; *itifalofobie* (sau *medortofobie):* t. de erecţie.

Jocalofobie: t. de bijuterii.

Levofobie: t. de orice se află situat la stînga; *lisofobie:* t. de a turba; *lahanofobie:* t. de legume; *laxofobie:* t. de diaree; *liturgofobie:* t. de funcţionari; *lepidofobie:* t. de fluturi; *letofobie:* t. de uitare; *leucosefobie:* t. de foaia albă de hîrtie; *lilapsofobie:* t. de tornade, cicloane, uragane; *linonofobie:* t. de fire, lanţuri, şiruri; *litigafobie:* t. de a fi dat în judecată; *logizomecanofobie:* t. de calculatoare.

Macrofobie: t. de timpi lungi de aşteptare; t. de obiectele mari; *magirocofobie:* t. de gătit, de bucătărie; *maherofobie:* t. de cuţite; *maieusiofobie:* t. de naştere; *malaxofobie:* t. de atingeri intime; *mastigofobie* (sau *poinofobie):* t. de pedeapsă; *mecanofobie:* t. de maşinării; *medecofobie:* t. că propria erecţie ar putea fi observată prin haine; *medomalacofobie:* t. de pierdere a erecţiei; *melofobie:* t. de muzică; *merintofobie:* t. de a fi legat; *metalofobie:* t. de obiectele din metal; *metateziofobie:* t. de schimbare; *meteorofobie:* t. de meteoriţi; *metrofobie:* t. de poezii, de lirică; *micogalactofobie:* t. de brînzeturile cu mucegai; *microbofobie:* t. de microbi; *microfobie:* t. de obiectele mici; *mitofobie:* t. de mituri; *mnemofobie:* t. de amintiri; *muzofobie* (sau *surifobie):* t. de şoareci;

Nanofobie: t. de piticii (de grădină); *necrofobie:* t. de cadavre; *negrofobie:* t. de oamenii de culoare; *neofobie:* t. de nou; *neurastenofobie:* t. de tristeţe; *nicofobie:* t. de ţigări şi nicotină; *nictofobie:* t. de noapte; *nictohilofobie:* t. de păduri întunecate (în timpul nopţii); *nomofobie:* t. de a rămîne fără telefon mobil; *nosofobie:* t. de boli; *nosocomefobie:* t. de spitale; *nostofobie:* t. de a reveni acasă; *notafobie:* t. de bonuri şi facturi; *novercafobie* (sau *penterafobie):* t. de soacre; *nimfofobie* (sau *parthenofobie):* t. de fete tinere, fecioare.

Octofobie: t. de cifra opt; *oculofobie* (sau *omatofobie, oftalmofobie):* t. de ochi; *odontofobie:* t. de durerile de dinţi sau de dentist; *oenofobie:* t. de vin; *ombrofobie:* t. de ploaie; *onomatofobie:* t. de (anumite) nume; *omnifobie* (sau *panfobie):* t. de orice lucru; *oneirofobie:* t. de vise; *orhidofobie:* t. de testicule; *ovofobie:* t. de ouă.

Papafobie: t. de gropi; *pagofobie:* t. de zăpadă şi gheaţă; *parafobie:* t. de perversiuni sexuale; *paraschevidecatriafobie:* t. de vineri treisprezece; *pasiofobie:* t. de suferinţă; *pectofobie:* t. de scuipat, scuipătură; *pedofobie:* t. de sugari şi de păpuşi; *peladofobie:* t. de oamenii chei; *peniafobie:* t. de sărăcie; *pirexiofobie:* t. de a face febră; *pirofobie:* t. de foc; *placofobie:* t. de pietre de mormînt; *pletofobie:* t. de excese; *plutofobie:* t. de bogăţie; *pnigofobie:* t. de asfixie; *pogonofobie:* t. de bărbi; *potamofobie:* t. de cursuri de apă; *prosofobie:* t. de progres; *pselafobie:* t. de contactul cu obiectele; *pselismofobie:* t. de bîlbîială; *psicrofobie:* t. de răceli; *pteromerhanofobie:* t. de zborul cu avionul; *pteronofobie:* t. de a fi gîdilat cu o pană;

Rabdofobie: t. de pedepse corporale aspre; *radiofobie:* t. de radiaţii; *ripofobie:* t. de fecale, gunoaie; *ritidofobie:* t. de riduri; *ritifobie:* t. de coşuri (ale pielii).

Saligarofobie: t. de a călca pe un melc; *sciafobie:* t. de umbre; *scordofobie:* t. de usturoi; *scotomafobie:* t. de orbire; *scriptofobie:* t. de a fi observat în timpul scrisului; *selacofobie:* t. de rechini; *selenofobie:* t. de lună; *seplofobie* (sau *septofobie):* t. de lucruri alterate, putrezite; *sescvipedalofobie:* t. de cuvinte lungi; *sibilumofobie:* t. de fluierături; *sitiofobie:* t. de a se hrăni; *soteriofobie* (sau *simbiofobie):* t. de a depinde de cineva; *splenomegalofobie:* t. de crize de rîs; *stavrofobie:* t. de cruci şi crucifixuri; *stefanofobie:* t. de coroane; *singenezofobie:* t. de rubedenii.

Tafofobie: t. de a nu fi îngropat de viu; *tahifagofobie:* t. de a mînca repede; *tahofobie:* t. de viteză; *talasofobie:* t. de mare şi valuri; *tanatofobie:* t. de moarte; *taxofobie (fiscafobie):* t. de dări şi impozite; *tazofobie:* t. de a sta pe loc; *tehnofobie:* t. de tehnică; *teleofobie:* t. de planificare; *teofobie:* t. de (Dumne) zeu; *teratofobie:* t. de monştri sau oameni mutilaţi; *termofobie:* t. de căldură; *tetrafobie:* t. de cifra patru; *tocofobie:* t. de graviditate; *topofobie:* t. de un anumit loc; *tomofobie:* t. de operaţii chirurgicale; *tremofobie:* t. de tremurat; *tribodontofobie:* t. de spălatul dinţilor; *tricofobie:* t. de păr, pilozităţi; *tripanofobie:* t. de injecţii, de seringă; *triskaidecafobie:* t. de cifra 13.

Urofobie: t. de urină sau de actul urinării; *uranofobie:* t. de cer.

Vaccinofobie: t. de vaccinuri; *velocifobie:* t. de biciclete; *verbofobie:* t. de cuvinte; *vesperofobie:* t. de înserare; *vestifobie:* t. de haine; *vexilofobie:* t. de steaguri; *vilofobie:* t. de animale păroase; *vitricofobie:* t. de socri.

Xantofobie: t. de culoarea galbenă; *xenofobie:* t. de străini (cu toate variantele ei: *anglofobie, germanofobie, românofobie, turcofobie* etc.); *xenoglosofobie:* t. de limbi străine; *xerofobie:* t. de uscăciune; *xilofobie:* t. de (obiecte din) lemn; *xirofobie:* t. de lame şi tăişuri.

Zelofobie: t. de gelozie; *zoofobie*: t. de animale (ex.: *agrizoofobie:* t. de animale sălbatice; *ailurofobie:* t. de pisici; *alectorofobie* (sau *galinofobie):* t. de galinacee; *apifobie* (sau *melisofobie):* t. de albine; *arahnofobie:* t. de păianjeni; *batracofobie:* t. de broaşte; *chinofobie:* t. de cîini; *chiroptofobie:* t. de lilieci; *hipofobie:* t. de cai; *ihtiofobie:* t. de peşti; *malacofobie:* t. de moluşte; *ocafobie:* t. de gîşte, raţe, lebede; *ofidiofobie:* t. de şerpi; *ornitofobie:* t. de păsări; *ostraconofobie:* t. de crustacee; *pachidermofobie:* t. de elefanţi; *taurofobie:* t. de tauri; etc.) **(M.P.)**

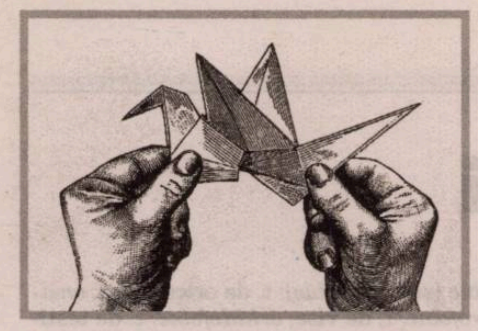

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Haini vechi!

De curînd, comparam sonorul Bucureștiului cu sunetele din zone rurale. Și spuneam că, din punctul ăsta de vedere, Bucureștiul s-a schimbat foarte mult în ultimele decenii. Orașul e astăzi, probabil, mult mai zgomotos decît în anii '80. Mașini mai multe și motoare de toate felurile, de la cele ale motocicletelor la cele ale mașinilor de tuns iarba sau de găurit pereții. Ce-i drept, pe vremuri se mai făceau auzite și zgomotele infernal-industriale, de la termocentrale sau uzine care produceau lucruri uriașe. Dar exista și o coloratură care astăzi a dispărut. Mă gîndesc la glasul de neuitat al țigăncii cu „Sticli goale, murdare, cumpăă...“ Cunoscătorii îi știau și secretul, acela că, de fapt, nu primea chiar orice fel de sticle. Dar oamenii se puteau alege cu ceva mărunțiș (strașnic negociat) și scăpau totodată și de sticlele care le ocupau cămările și balcoanele. Mai era și căruțașul care striga „Păăămînt dă floori!“, acompaniat de molcomul tropăit al calului care mergea la pas pe aleile dintre blocuri. În căruță puteai zări o găleată așezată peste o movilă neagră: cernoziomul după care alergau mamele noastre ca să-și bucure petuniile de la ferestre.

De o întreagă poveste mi-aduc aminte cu omul care striga, cu glas de fumător: „Haini vechi!“ Era gabor de pe la Tîrgu Mureș. Adică din neamul acela mîndru, cu pălărie neagră, cu boruri largi, mustăți răsucite, cămașă albă și pantaloni negri de catifea. În schimbul hainelor vechi dădea crătiți și oale emailate de foarte bună calitate aduse de prin Ardeal. Era un gen de schimb binecunoscut prin anii '70-'80. Avînd un sac întreg de haine de dat, maică-mea l-a strigat pe fereastră. Odată însă ce gaborul mare și impunător cu pălăria aia s-a înființat în cadrul ușii, lucrurile au devenit foarte complicate. Mama voia cîteva oale de-ale lui, dar el nu voia hainele pe care le avea ea în sac. Le scotea pe rînd cu ochi de expert și i se păreau ba prea vechi, ba prea mici, ba prea urîte... A ales el ceva, dar nu atît, zicea, cît să merite vreo oală mai mare, ci doar una micuță de tot. Mama i-a spus că aia nu-i trebuie și că asta e, încercînd să închidă ușa. Dar gaborul nu se mai lăsa dus. Începuse „afacerea“ și nu-i convenea să plece cu mîna goală. A devenit și el un pic mai cooperant și tîrguiala a continuat, maică-mea neîndrăznind chiar să-i închidă ușa în nas. Cred că la un moment dat s-ar fi mulțumit și cu crăticioara aceea mică sau chiar i-ar fi dat tot sacul pe degeaba, numai să scape de el. Dar nu era simplu. Cînd părea că, mai de voie, mai de nevoie, au căzut la o înțelegere, în loc să-i dea oala, țiganul o întorcea: „Da' niște pantofi de la domnu' n-aveți? Sigur aveți prin casă unii care nu-i mai trebuie.“ „N-am“, zicea mama, tot mai disperată. „Nu se poate“, făcea omul. „Atunci vreo cămașă. Sau niște șosetele de copil, că am și eu unu' mic. Ia mai uitați-vă prin casă, cucoană.“ Și părea că el însuși ar fi fost gata să dea o raită prin apartament, să ia ce-i trebuie. Greu a scăpat mama de el de la ușă, învinovățindu-se singură de proasta idee pe care o avusese să-l cheme. În cele din urmă însă, mi se pare că a fost mulțumită de cratița cu care s-a ales.

Printre strigările care se auzeau prin București, țin foarte bine minte una care mă intriga: „Reeepar butoaieee!“. Nu știam la ce folosește, dar tot mama mi-a explicat că multă lume avea butoaie pe balcon, în care de obicei ținea varză. Omul probabil că avea chiar o bună piață pentru meșteșugul lui de dogar. Și mai erau cei cu „Geamuuuuri!“. Astăzi, evident, ar trebui să strige „Termopaneee!“, dar nu se întîmplă așa. Duminica dimineața venea un țăran care striga gutural: „Smîntînaruuu'!“ Avea tot felul de produse lactate. Nu știu de unde venea, dar mi-amintesc că pe atunci și vacile circulau destul de nestingherite prin cartier. Oamenii din satele de prin apropiere aveau obiceiul să le mai scoată la păscut prin Parcul IOR. În drumul lor pînă acolo, bănănăiau pe aleile dintre blocuri, unde mai lăsau și cîte o pleașcă și uneori se apucau chiar să mugească.

Revenind la oameni, o adevărată poezie era cînd venea omul care ducea multe mături în spinare și cînta cît îl țineau bojocii: „Măturaaa, măturaaa, / Măturică, măturea, / Mătura, măturaa“. La polul opus, scurtă, nazală și dură ca oțelul era strigarea folosită pînă încă foarte de curînd: „Fiare vechi!“

Dar prin vîltoarea tranziției s-a pierdut și un alt gen de sonoritate a Bucureștiului, și probabil că nu numai a lui. Cea a copiilor care se jucau pe sub ferestre, mai ales seara și mai ales vara, cu formulele lor clasice: „Un, doi, trei, Marius! Te-am scuipat!“ sau „Țară, țară, vrem ostași!“ cu invariabilul răspuns: „Pe cine?“ Mai erau și răsunătoarele numărători de la diverse jocuri. Prima care-mi vine în minte e: „An-tantiri-mogodan, / Cara-cara-si, / Principalamo, / Rin-go“. Ce naiba o fi însemnat asta, n-am știut niciodată.

ready made

„[...] ni se spune că, pe când tribunul își petrecea fericit zilele la Viena privind cu seninătate la lupta încordată pe care papuricii o duc în contra infamului guvern, a primit o lungă scrisoare anonimă semnată *«un amic conservator»* și din care ni s'au comunicat următoarele pasagii:

«[...] Fără tine, afacerea lui Andreiță nu se putea combina. Adu-ți aminte cum am tolerat să jumulești chiar pe contrabandiștii noștri. La 7 Iulie 1895 ai încasat de la Andreiță 2.000 de lei; iar după ce ai devenit ministru, cu toate că conu Nicu declara consiliului comunal că dacă ar fi avut cunoștință de procedarea necorectă a lui Stănică n'ar fi încheiat nici o convenție cu dânsul și a cerut denunțarea convenției făcute de tine, ai mai încasat 2.500 de lei și ai reușit să liberezi totuși spirtul oprit.»“

Voința Națională, Anul XIV, No. 3704, Sâmbătă, 3 (15) Maiu 1897

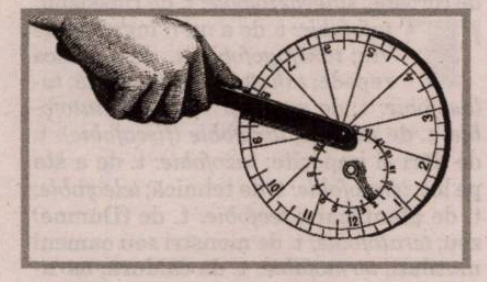

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Meditații – simple și cu mac

S-a vorbit mult (mai ales în anii '60!) de o posibilă dependență de opiu a împăratului Marcus Aurelius. Medicul lui, Galenus, notează că îi prescrisese un preparat în care se găsea într-adevăr și opiu, pe care împăratul îl lua zilnic și, dacă îl amețea prea tare, cerea să i se facă fără opiu – moment în care însă nu mai putea să doarmă noaptea. Un asemenea episod de „sevraj“ ar fi avut loc într-una din campaniile de la Dunăre (împăratul a și murit în Viena de azi). Istoricul Dio Cassius, contemporan cu evenimentele, zice că acest preparat era singurul lucru pe care împăratul îl putea consuma în timpul zilei, în campanie, fiind singurul care îl făcea să suporte numeroasele metehne de sănătate cu care s-a luptat toată viața. Unii istorici moderni au pus atunci mîna pe meditațiile lui Marcus Aurelius, *Gînduri către sine însuși,* și le-au citit ca pe confesiunile unui opioman, un De Quincey ascuns după deget. Pasămite, cînd știi despre ce e vorba, nu te lași păcălit de filozofia subțire a stoicului împărat și citești printre rînduri. Dacă Marcus compară (V, 23) existența cu un rîu, spunînd că totul e în flux între un trecut infinit și un viitor infinit, apoi asta trebuie să fie o încercare de a exprima percepția alterată a timpului cauzată de opiu. Într-o scrisoare a profesorului său, Fronto, în care acesta vorbește despre o poțiune soporifică din ierburile lipsei de griji și voluptății, la care Jupiter adaugă și o singură picătură de moarte, acești istorici văd aluzii la supradoze. Numai că atunci cînd un tip ca Marcus își face – bine – treaba de împărat douăzeci de ani, pînă la urmă nici nu mai contează dacă era sau nu dependent de ceva, deși în general o etică solidă a muncii și un caracter antiexcesiv nu fac deloc casă bună cu dependența (excluzînd fumatul, evident). Am și un pont pentru cei care fac studii pe opiu, anume că și Ovidiu are cîteva referințe la macii adormitori *(Tristele,* IV, 1, 47-48, *Metamorfoze,* XI, 605-607 etc.), cu condiția să nu fiu tras la răspundere dacă se dovedește că nu erau decît locuri comune lansate deja de Vergiliu.

Arheologia arată, pe de altă parte, că din neolitic încoace macul *(Papaver somniferum)* a avut o popularitate constantă. Sîntem de altfel o specie a cărei evoluție a fost, sute de mii de ani, determinată de întrebarea istorică „Oare ce se întîmplă dacă pun chestia asta în gură?“ Era inevitabil deci ca anumite proprietăți ale latexului din mac să devină cunoscute, și odată cunoscute, să nu mai poată fi uitate niciodată. Data la care s-a întîmplat asta a devenit mai timpurie decît se credea, odată cu descoperirea recentă de semințe de mac, sub metri de sediment, pe situl cu numele șăgalnic La Marmotta, ajuns azi pe fundul lacului italian Bracciano. Situl, vechi de 7700 de ani, aparține începuturilor neoliticului european și e prima dovadă a cultivării macului de către om. Descoperitorii italieni spun că semințele au fost descoperite în aceeași cameră cu o statuetă de tip zeiță-mamă și că asta ar sugera un interes principal în proprietățile psihoactive ale macului, nu în cele alimentare sau

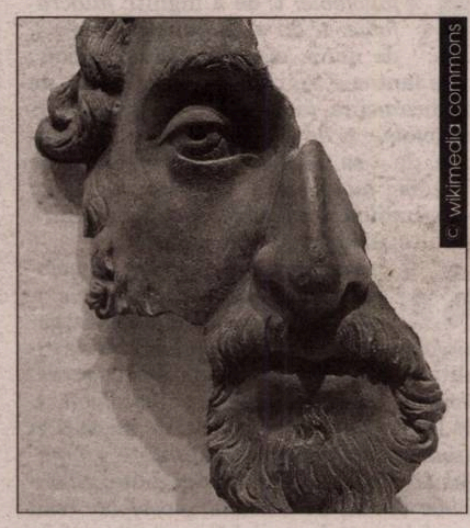

farmaceutice. Mediterana are primatul folosirii macului, dar și în Europa Centrală, și nu numai, macul e bine atestat. În Elveția de acum 4-5000 de ani, printre așezările lacustre (ideale pentru păstrarea resturilor organice) sînt zeci de situri pe care s-a găsit mac, cu concentrații de pînă la 3000 de semințe pe litru. Și încă un exemplu mai tîrziu din Italia: într-o *villa rustica* (un fel de fermă) romană de lîngă Pompei s-a găsit, în pivniță, un mare vas de provizii cu semințe de plante medicinale, între care macul nostru, împreună cu oase de reptile și amfibieni – probabil ferma era un *hub* local pentru poțiuni magice.

Printre cele mai timpurii reprezentări ale capsulei de mac în artă este un capitel miniatural de calcar, cît degetul, din palatul de la Knossos (mijlocul mileniului II î.Hr.), în care se insera o coloană subțirică menită să reprezinte tulpina. Pe un alt sit cretan s-a găsit o zeiță de teracotă, de aproape un metru, ce pare în transă, cu trei tulpini mobile de mac cu capsule, tot de teracotă, înfipte în cap (ce-i drept, divinitățile cretane au mai mereu ceva pe cap, de la păsări la leoparzi, adesea în triplu exemplar). În apropiere era un vas bizar care, bineînțeles, a fost interpretat drept folosind la inhalarea vaporilor de opiu. În arta miceniană contemporană apar alte reprezentări, mai ales în bijuterii, și de obicei forma dolofană, cu un fel de basc crenelat pe cap, e clar o reprezentare a capsulei de mac cu stigmat, mai degrabă decît, să zicem, a rodiei. În Anatolia, bijutierii au pus în capetele ornamentale ale acelor, tot de forma capsulei de mac, ceva care să zornăie, aidoma semințelor adevărate adică. În fine, unii cercetători zic că o întreagă categorie de mici ulcioare din epoca bronzului tîrziu reprezintă, întoarse cu fundul în sus, capsule de mac, și, ce-i drept, în unele chiar s-au găsit urme de opiu, ba chiar, culmea, unele au fost pictate cu dungi albe similare inciziilor ce se fac pe capsulă din care iese latexul. E clar că, mult înainte de Marcus, multe insomnii și dureri au fost tratate cu mac. Printre efectele secundare, menționate sau nu pe ulcior, se poate să fi fost ocazional starea de greață existențială și atitudinea filozofică severă.

Sever VOINESCU

America divizată care vrea altceva

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Oricine laudă Internetul și toate dezvoltările lui (Facebook, bloguri, Twitter etc.) pe motiv că aduc oamenii mai aproape unii de ceilalți și că avantajează comunicarea liberă, dezinhibată ar trebui să se mai gîndească puțin. Mai întîi, mi-e greu să cred că mai există oameni cît de cît inteligenți care mai aplaudă binefacerile comunicării absolute de astăzi. Nu poți să fii într-atît de orbit de „splendorile" civilizației noastre încît să nu vezi că facilitarea comunicării prin toate mijloacele a ridicat la rang de supremă valoare exprimarea publică a oricărui gînd care trece prin capul oricui, generînd o cacofonie planetară de mesaje ale oricui către toată lumea, cu două consecințe vizibile imediat: scăderea prestigiului competențelor (părerea unui nepriceput este perfect echivalentă cu părerea unui competent) și diluarea responsabilității pentru cuvîntul aruncat în public (pot spune absolut orice, căci asta este o libertate fundamentală). Dar nu aceasta este direcția în care vreau să pornesc acum. Sîntem în plină campanie electorală americană și mi se pare foarte interesant să evidențiez un aspect al realității americane care seamănă izbitor de mult cu ce se întîmplă în România. Impactul pe care noile unelte de comunicare, libere, gratuite, instantanee și universale îl au asupra comunicării politice, mai ales în vremuri electorale, este semnificativ. Mulți oameni deștepți și instruiți scriu despre asta. Dar mai puțini, din cîte văd, se ocupă de impactul pe care acest nou fel de comunicare politică îl are asupra electorilor, asupra societății căreia i se adresează. Politica de Facebook induce în popor ceva mult mai subtil și mai important decît mesajul propriu-zis: induce o dihonie smintită.

Pentru americani, ca și pentru români, Facebook este din ce în ce mai mult o sumă de enclave, de redute aflate în război una cu cealaltă. Grupurile de oameni asemenea sînt tot mai greu penetrabile de către oamenii cu alte păreri. În plus, opțiunile politice ale cetățeanului de rînd sînt din ce în ce mai expuse întregii comunități – deschizi Facebook și vezi imediat cu cine ține un oarecare pe care abia dacă îl cunoști. Știu oameni care, încă înainte de a cunoaște pe cineva, în pregătirea primei întîlniri, îl verifică pe Facebook și își formează prima impresie, și toți știm cît de importantă este prima impresie. Probabil că, în zorii Facebook-ului, internaționaliștii au fost fericiți crezînd că apare unealta care va uni lumea dincolo de granițe, de prejudecăți și de statut social. Acum e tot mai clar că Facebook regrupează oamenii și nu îi unește.

Această campanie electorală exprimă perfect liniile de fisură în corpul Americii.

Pe Facebook, intransigența a atins cele mai înalte cote posibile – niciodată în socialul real nu ar putea exista o asemenea dihonie între oameni precum există în socialul virtual. Posibilitatea pe care ți-o dă mașinăria de a elimina pur și simplu din „viața" ta de pe Facebook pe oricine dorești duce la izolarea tot mai accentuată a comunităților virtuale și la creșterea intoleranței. Autarhia, se știe, este anticamera radicalismului. În lumea reală, nu-l poți elimina complet din viața ta pe vecinul care nu-ți place. Trebuie să înveți să trăiești cu el, să-l accepți. Iar societatea întreagă este posibilă pentru că, dintotdeauna, oamenii fac la nesfîrșit acest exercițiu al acceptării cîte unui celălalt dincolo de aprehensiuni sau diferențe. În lumea virtuală, însă, poți aneantiza pe oricine din viața ta, cu un simplu click.

Și dacă aceste intransigențe ar rămâne virtuale, încă ar mai fi cum ar mai fi, dar legătura virtualului cu realitatea este extrem de puternică. Un studiu al prestigioasei Pew Research Center arăta, în 2012, că 18% din utilizatorii americani ai Facebook-ului au blocat accesul pe pagina lor unor „prieteni" din motive politice, cei cu convingeri de stînga fiind de două ori mai înclinați spre aceste gen de acțiune decît cei cu convingeri moderate ori cei cu convingeri de dreapta. În 2016, intoleranța este cu mult mai apăsată: jumătate dintre suporterii lui Hillary Clinton și o treime dintre suporterii lui Donald Trump nu au prieteni virtuali care țin cu celălalt candidat. Un excelent articol din *Politico,* dedicat acestui fenomen, spune că „oamenii și comunitățile lor călătoresc pe Internet în haite ideologice, căutînd știrile care le confirmă și le întăresc convingerile".

Spuneam, la începutul acestei serii de articole dedicate alegerilor americane, că Barack Obama lasă succesorului său o Americă divizată ideologic și, în mare parte, confuză în relație cu sine datorită unei schimbări profunde de mentalitate (ideile de nuanță socialistă cuprind tot mai mulți oameni). Această campanie electorală exprimă perfect liniile de fisură în corpul Americii, poate chiar adîncindu-le un pic.

Marea noutate este aceea că, pentru prima dată în America, sistemul celor două partide mari, care a impus un anumit gen de om politic vreme de aproape un secol, este zguduit de voința de schimbare a cetățenilor americani. Succesul enorm al lui Donald Trump și al lui Bernie Sanders, chiar dacă nu se va materializa în alegerea unuia dintre ei ca președinte, arată limpede că epoca oamenilor politici americani, așa cum îi știam, a apus. Încă entuziasmul extraordinar cu care a fost întîmpinat Obama în 2008 a fost un semn. Doar că actualul președinte american s-a dovedit a fi și el un politician precum au fost și predecesorii săi. Dezamăgirea față de Obama, mai ales din partea celor care chiar au crezut în 2008 că omul are ceva mesianic, este foarte mare. Obama s-a dovedit a fi doar un excelent om de campanie electorală, foarte convingător în discursuri, charismatic. Dar schimbările pe care milioanele de entuziaști obamiști din toată lumea le așteptau în 2008 nu prea au venit, constatăm în 2016. Ba chiar unele dintre lucrurile care păreau tuturor foarte bune, cum ar fi promisiunea ținută de Obama de a nu mai interveni militar în țări complicate, s-au dovedit a nu fi chiar așa de bune. Vezi Siria. Oare cîți dintre milioanele de oameni care se înduioșează și se revoltă cînd văd fotografii cu bărci de refugiați răsturnate și cadavre de copii aduse la mal de curenții Mediteranei sau cînd văd imaginile cu acel băiat de 5 ani scos din dărîmături la Alep sînt dintre cei care l-au înjurat pe Bush pentru intervenționismul său și l-au iubit pe Obama pentru noninterven ționismul său? Probabil că mulți, foarte mulți. Și nici nu le trece prin cap că teribila catastrofă siriană, cu toate efectele ei triste, a fost posibilă pentru că America a stat deoparte. Mă întreb dacă degrabă vărsătorii de lacrimi la imaginile CNN pricep cît de utilă este o intervenție militară americană pentru a opri un dictator care își aruncă țara în război civil. Nu vreau să spun că intervențiile militare americane sînt, mereu, utile păcii, bine conduse și juste. Vreau doar să spun că vilificarea acestor intervenții în mediile intelectuale și de presă de la Bush încoace a produs omenirii mai mult rău decît bine, pentru că a luat din arsenalul democrațiilor unul dintre cele mai puternice argumente în „dialogul" cu dictaturile.

Cred că poporul american, divizat și tensionat, va împinge spre Biroul Oval, cît de curînd, un alt gen de om politic decît cel cu care ne-am familiarizat. Poate fi un populist cu gura mare, poate fi un demagog socialist care promite marea cu sarea, poate fi un rebel antisistem, poate fi un idealist pur sau un pragmatic rece, poate fi chiar cineva care urăște această Americă. Cert este că partidele politice americane, adică cei doi piloni de stabilitate ai sistemului politic american, se clatină. Electorii americani vor altceva. Cred că alegerile prezidențiale de anul acesta indică un capăt de drum. Ce va fi este foarte greu de anticipat acum.

PUBLICITATE

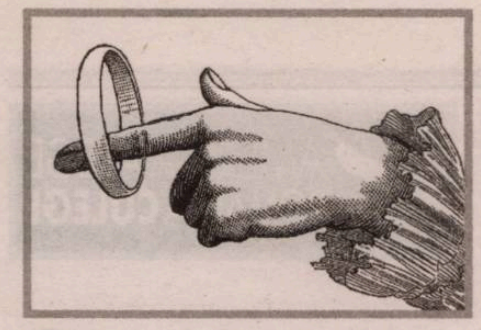

Selma IUSUF

legende urbane

Mîncare de tranzit

În ciuda unei oarecari rafinări a gustului odată cu trecerea anilor, în străfundurile alcătuirii mele rămîn aceeași fidelă iubitoare de mîncare proastă. Nu mă gîndesc aici la mîncarea proastă din restaurante. Asta mă enervează întotdeauna, mai ales cînd nu e semn al unei neputințe binevoitoare, ci cînd e un semn al indolenței și al lipsei de respect față de oamenii care le calcă pragul. Nu compari un restaurant din buricul orașului, care se laudă că face așa și pe dincolo, cu stabilimentele care-ți oferă mîncare de tranzit, exact ca niște puncte de prim-ajutor în ale ostoirii burților ghiorțăitoare. În spitalele astea ale burdihanului, nimeni nu operează cu simț estetic. Cusăturile sînt făcute repede, vizibil și grosolan. Urît, dar eficient.

Mîncarea pe care o iubesc e aia preambalată din gări, autogări, aeroporturi, benzinării și chioșcuri efemere. Aia de la împinge-tava. Cea care, uneori, te poate trimite direct la spital. E aventuros să mănînci un sendviș preambalat în gara din Filiași, așa cum e aventuros să mănînci o ciocolată semitopită numită „Batonul copilăriei", într-un mic chioșc care miroase a podele date cu petrosin, în Mîrșa. Trăiești senzații tari cînd mănînci un mic la terasa ta de cartier, căreia i se zice, firește, „La varice", la fel cum trăiești senzații tari dacă te încumeți să-ți iei sushi la Făurei – recunoscut pentru abundența de pește proaspăt, oceanic.

Mă atrag – așa cum becul aprins atrage molia inconștientă – sendvișurile preambalate, fade, cu batonul înmuiat de frunzele de salată ofilite care ies verzi și triste de pe margini. Desfac în două un asemenea sendviș să contemplu lumea tristă din interior. Pîinea buretoasă e pătată de sărăcia de ingrediente: niște rotocoale lemnoase de roșie, bucăți zgîrcite de mozzarella plastifiată și numita salată bleagă. Niște dîre verzi în carnea pîinii se numesc, ambițios, pesto. Ce bun e!

În fiecare oraș românesc în care ajung, mă uit după taraba cu mici. E posibil să mănînc mici cu ultimii drojdieri la primele ore ale dimineții, așa cum e posibil să mă înghesui cu toată lumea din urbe îmbrăcată frumos la festivalul Zilele Orașului Oarecare la aceeași tarabă cu mici. Le iubesc pe acele tanti îmbrăcate în halate albe care îți pun rulourile de carne pe un carton ondulat alături de un delușor galben de muștar ieftin. „Nu vreau cu pîine", le zic doamnelor grăsuțe, iar ele mă privesc cumva mămos și îndoit: „Ia uite și la mimoza asta, ține cură..." Doamnele în halat alb devin mai abitir zeițele mele atunci cînd înțeapă micul rumen cu trei-patru-cinci scobitori de care să te ții cînd mănînci. Din împunsăturile micilor țepușe de lemn zemuiește gras sucul din mărunțaiele marelui mic. Of, Doamne.

„Ia uite și la mimoza asta, ține cură..."

Îmi plac localurile de tranzit în care te servești singur din cuve de inox pline cu sosuri roșiatice, verzulii sau albicioase, greu de identificat. Din cîte unul mai răsare un vîrf palid de aripă de pui ca gestul disperat al unui înecat fără scăpare. Chifteluțe dubioase scot burți rotunde din sosuri de roșii aromate cu dafin. Dealuri de piure modelat în onduleuri cu lingura așteaptă însoțirea cu ele. Șnițele scorojite în care trebuie să ghicești carnea dintre coperțile groase de pesmet așteaptă în teancuri următoarea gură flămîndă. Tacîmurile cu care mănînci toate chestiile astea sînt precare, vechi, cu lingurile subțiate de atîta folosință, aproape tăioase la margine. Munți de chifle nesănătoase își așteaptă alături mușteriii. Miroase a ciorbă cu leuștean. Sînt în rai.

Aeroporturile și benzinăriile mă înecă în melancolie. Spleen-ul despărțirilor e însoțit de mirosul de cafea și de cel rece, de bomboane, covrigei și chips-uri de toate felurile. Din vitrine sclipitoare rîd croissante cu volane și felii de pizza inofensive, cu același gust, indiferent de ingrediente. Oricît de sătulă aș fi, îmi trebuie mîncarea asta de plastic din aeroport. Totuși, în topul interior al tuturor gustărilor efemere, de tranzit, taraba cu mici e neasemuită. N-aș da-o pe toată constelația Michelin.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Cumințenia Pămîntului (V)

„Tot doctorul Marbe este cel care în 1932 îl va conduce pe Gh. Nicodinescu în atelierul lui Brâncuși. Una din primele întrebări ale sculptorului va fi: *«Ce face Toto?»* / «Care Toto?» se interesează plenipotențiarul. / *«Tomescu, frate, profesorul de desen de la Vlădeni»*, precizează Brâncuși; iar privitor la monument, îl asigură pe împuternicitul comitetului școlar din Ploiești: *«Eu am lucrarea în capul meu, vreau să fac pentru Caragiale o fîntînă așa cum am făcut pentru Spiru Haret. Va fi o lucrare de mare ispravă.»* Solul ploieștean, care – ca și odinioară V.G. Morțun – se aștepta la un bust convențional, la un portret naturalist, respinge mirat proiectul și părăsește atelierul, nesatisfăcut de insolita soluție a artistului. Gheorghe Nicodinescu va expune mai tîrziu eșecul în fața comitetului de inițiativă care, în 1935, după un lung interval și îndelungi dezbateri, își va vedea țelul împlinit: în locul operei lui Constantin Brâncuși va fi preferat un bust semnat de fiica colonelului Ignat, Letiția, nepoata președintelui secției a II-a a Tribunalului Prahova, Tulius Goruneanu, membru marcant al sus-numitului comitet. Monumentul Letiției Ignat, inaugurat cu mare pompă, a fost însă distrus într-un fatal bombardament aerian...

Ne rămîne doar să ne imaginăm cum va fi fost lucrarea sortită și gîndită de Brâncuși – acea *«lucrare de mare ispravă»* pe care ar fi dorit s-o dureze *«ca o datorie de mulțumire pentru spiritul lui Caragiale»."*

(Barbu Brezianu, art. cit.)

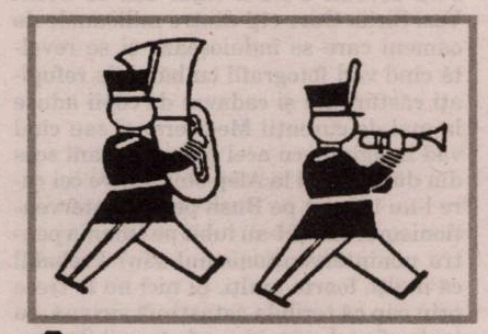

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Monumentul hipsterului necunoscut

În general, îi numim hipsteri – de cele mai multe ori în mare necunoștință de cauză – pe unii despre care nu știm mai nimic. Din start, ne sînt antipatici pentru că... de-aia. Ca orice altă ființă despre care nu știm prea multe, hipsterul se configurează în mințile noastre mai degrabă după tonul ironic cu care pronunțăm acest cuvînt. Sau, în cel mai bun caz, știm că termenul face referire la unii care umblă cu biciclete, poartă haine *vintage* și pălăriuțe, sînt preocupați să mănînce sănătos și frecventează locuri pe care le numim „cîrciumi de hipsteri". Cu cît e rostogolit mai ironic acest cuvînt prin gurile atotștiutorilor, cu atît mai mult „andrisantul" devine o ciucă a bătăilor. E ca și cum, în marele nostru sat tradițional, ar fi apărut pe uliță un tip îmbrăcat în haine foarte diferite de portul nostru popular. Toată comunitatea stă la gard și se tăvălește de rîs la bășcălia care se face instantaneu pe seama bietului naiv. Dacă această apariție mai are și curajul, total neinspirat, de a le spune sătenilor că a venit să le vorbească despre igienă, e nevoie urgentă de prim-ajutor, pentru că lumea de la garduri leșină de rîs pe capete.

Prin alte părți, povestea cu hipsterii e de mult depășită. Și, evident, nici pe-acolo hipsterul n-a scăpat de ironii, cu atît mai mult cu cît nu s-a identificat niciodată cu eticheta care i-a fost pusă. Așa e el. Un tip prea la modă. Dar asta s-a întîmplat de multicel. Pe-acolo au mai apărut și alte glume, despre chestii mai noi. Nouă ni se pare, pe-aici, că o glumă spusă de miliarde de ori devine din ce în ce mai bună. Prin urmare, o păstrăm pentru la o adică. Ești supărat, deprimat, te simți umilit și tras pe sfoară, ai senzația că, orice-ai face, nimic nu poate fi dus la bun sfîrșit? Nu-i nimic. Zici o glumă despre unu', și-odată viața devine frumoasă. Toată obida, tot amarul s-au vărsat în capul ăluia. E omenesc. Nu sîntem singurul loc de pe lume unde se întîmplă așa ceva. Dar n-ar fi rău ca, uneori, să ne amintim cît de greu am trecut de la șalvari la pantaloni și cîtă tristețe ne inundă cînd vorbim acum despre trenurile modernizării, pe care le-am pierdut în trecut.

Însă există un alt mecanism, mult mai pervers și mai condamnabil. Acela care asumă meritele hipsterului necunoscut și le transformă în virtuți ale celui care îl mistocărește. Pe scurt, lucrurile ar putea sta cam așa. După experiențele crunte ale mineriadelor, după ieșirile în stradă ale studenților din anii '90, după măririle și decăderile mișcărilor sindicale, abia în ultimii ani am reînceput să învățăm mai serios primele noțiuni de democrație participativă. Am început să înțelegem că reprezentanții noștri din clasa politică au, măcar în teorie, datoria de a da socoteală pentru felul în care se dezvoltă statul în care trăim. Timid, am început să fim conștienți de faptul că părerea electoratului contează și că a ieși pașnic în stradă, pentru a ne spune păsul, e ceva ce face parte din esența unui stat democratic. E drept, s-a mai ieșit în stradă și-n alte etape ale istoriei noastre postrevoluționare. Dar ultimii ani au adus un plus de coerență, de cunoaștere a mecanismului legislativ, de competență a cetățeanului care cere socoteală celor trimiși în funcții publice. Un element esențial în acest cîștig de experiență civică este hipsterul cel mult luat în bășcălie, indiferent cît de abstractă, cît de difuză poate fi această etichetă.

Așa cum „huliganii și drogații" s-au transformat, la un moment dat, în „tinerii noștri", exact așa s-au transformat glumele mai bune sau mai proaste, despre „ăia care bat în asfalt cu PET-ul plin de pietricele", în „maturizarea civică a cetățeanului român". Văzînd că există rezultat în urma ieșirii în stradă, a formulării unui protest, dintr-odată sîntem foarte mulți cei care ne asumăm traversarea acestui tip de experiență colectivă. Pentru hipsterul necunoscut, nu e o mare problemă. El a ieșit la protest, cu pantalonașii cu vedere la gleznă, cu pălăriuța și cu bicicleta lui, să spună cu glas tare ceva și-n beneficiul nostru, al celor care-l mistocăream stînd la terasă, avînd teorii imbatabile care explică totul, de la Big Bang la inteligența artificială. Iar hipsterul necunoscut nu e doar o poză dintr-un dicționar enciclopedic, nu e întruchiparea perfectă a unei definiții, ci o lume foarte diversă, de la filozoful nonagenar, de mare reputație, pînă la corporatistul din multinațională, de la studentul de la orice facultate pînă la muncitorul interesat de felul în care trăiește, și de la activistul oengist pînă la artistul mai mult sau mai puțin cunoscut.

Avem senzația că lucrurile merg prea lent, că mecanismul marii corupții pare imbatabil, că etica nu reușește să penetreze suficient felul nostru de a înțelege mecanismele spațiului public. E o senzație corectă. Pe de altă parte, sîntem extrem de mîndri cînd bulgarii, sîrbii, compatrioții de peste Prut sau alți indivizi de aiurea ne spun că aici e mai bine ca la ei, pentru că se mai cere socoteală. Ar fi bine să nu rămînem doar cu mica fudulie amară a momentului. Măcar în mințile noastre, dacă nu în Piața Universității, ar trebui să înălțăm, cu recunoștință, un monument al hipsterului necunoscut. Poate avea chipul oricui. Al unui amic, al unui coleg de serviciu, al unui artist, al unui activist social, al unui muncitor într-o fabrică.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

O altfel de privire

„E mai bine să-ți cauți bunurile furate ori să cauți Sinele?“, îi întreabă Buddha pe niște tineri care urmăreau o hoață. Merită să-ți pui centrul de greutate în secundar, în exterioritate? Ori să-ți muți atenția către propriul sine, unde – mai adînc decît el – vei da de urma Sinelui divin? Tradițiile spirituale au în vedere o interioritate umană atît de adîncă încît străbate de „cealaltă parte a cerului“, comunică cu transcendentul, îi primește suflul. „Scufundă-te în tine... și vei afla acolo trepte pe care vei putea să urci“, îndeamnă un părinte contemplativ din secolul al VII-lea, Isaac Sirul. A învăța să te întorci spre tine însuți, iar acolo să înaintezi dincolo de carențele și limitele tale la întîlnirea cu Celălalt, „mai lăuntric în tine decît ești tu însuți“, potrivit lui Augustin – iată o mare temă a religiilor, ca și a filozofiei vechi, una dintre problemele lor capitale. Ei îi dau roată, în jurul ei acumulează experiență vie, îndrumare, efort, discernămînt.

Isaac Sirul

Cum cauți Împărăția lui Dumnezeu despre care Christos a spus că „este înăuntrul vostru“? E nevoie, spun învățăturile spirituale, de disciplina atenției, de antrenament *(askesis)* și exercițiu meditativ *(melete)* pentru a intra în sinele profund, pentru a te menține în dinamica lui. E nevoie de o schimbare de perspectivă.

Un prim pas, pregătitor, ar fi să iei act de măsura în care exterioritatea ne definește chipul curent. Acceptăm îndeobște să fim construiți în mare parte din afara noastră, să fim determinați de datul socio-cultural înconjurător. Să fim trăiți și să fim gîndiți de mersul colectiv al veacului. Ne potrivim pasul – mai cu voie ori siliți – după marșul general. Acum, de pildă, scăpați de stanța totalitară care ne prefabrica existențele, tot din exterior lăsăm în mare parte să ni se umple viața, cu o materie, ce-i drept, mai colorată. Consumăm, fără a ne uita prea atent la calitate, produse mediatice, comerciale, ideologice. O mare plasticitate periferică înconjoară, în noi, miezul rar frecventat, greu accesibil, aproape ignorat, al propriei persoane, unde unicitatea ei poate întîlni cealaltă Unicitate.

Dar condiția umană însăși e împovărată de exterioritate. În fond, omul nu poate privi natura, stelele și ființele decît din afara lor și în afara lui. Ne aflăm, în termenii lui Martin Buber, în lumea instituită de raportul „eu-ceva“, „eu-lucru“. Nu face parte această trăsătură din condiția adumbrită a umanului? Izgonirea din paradis spune pierderea intimității cu realul suprem. Ne spune că omul a pierdut – ori și-a anemiat – capacitatea „naturală“ de a sesiza lucrurile dinspre Creatorul lor. Nu le mai poate numi potrivit intenției care le-a plăsmuit. Nu le mai percepe *dinlăuntrul* lor și *înlăuntrul* lui. A părăsit *firescul* interiorității. Cînd pășește dincolo de poarta Grădinii, omul se află în surghiun pe suprafața lucrurilor. În relațiile cu semenii, ca și în cunoaștere, trebuie să pornească de la fața/aparența lucrurilor. Judecă pe baza „fenomenelor“. S-a resemnat să ordoneze realul după văzutele fără densitatea nevăzutelor. În „această lume“, spunea Nikolai Berdiaev, „soarele strălucește din afară“. Soarele nu *manifestă* un principiu interior, nici un principiu transcendent. Nu ne pune în legătură cu o dimensiune verticală a realului, a cărei strălucire ascunsă să se reflecte pe fața lucrurilor.

Dacă în om se trezește ochiul critic față de lumea-suprafață, dacă se simte strîmtorat, sufocat de platitudinea ei, atunci în el se poate stîrni – prin reacție – conștiința dimensiunii verticale a persoanei. Perspectiva se răsucește. Începi să sesizezi straturi ale ființei tale pe care conștiința curentă, cea care lunecă pe pojghița „segmente“ ale dimensiunii verticale. Fiecare își percepe mai viu, mai limpede propria singularitate. Și comunică – miraculos, în regimul interiorității – cu singularitatea celuilalt. Cele două unicități sînt exaltate de întîlnirea care le unește.

În asemenea momente, realul își schimbă regimul. Iese de sub povara *exteriorității*, se transformă în *manifestare*. Suprafața făpturilor devine iradiere a miezului lor. Lumea apare mai vie și mai misterioasă. Te afli în spațiul multidimensional al interiorităților, străbătut de corespondențe între diferitele niveluri ale realului, unde opacitatea și-a slăbit puterea. Presimți existențe animate de un Suflu unic, posibilități de creștere care te scot din rama superficială a individualului. Ieși din varianta de lume instituită de raportul „eu-ceva“, „eu-lucru“, un eu legat, el însuși, de sfera obiectului. Te afli în lumea lui „eu-tu“, a relației dialogale, vii, potrivit lui Buber, în care ființa umană e implicată în întregul ei. „De îndată ce întîlnim un tu“, spune și Berdiaev, „lumea obiectivată se stinge și lumea existenței ni se revelează.“ „Lumea existenței“ nu înseamnă o variantă a realului care exclude vizibilele, care se retrage în fragile inefabile, în fantezii evazioniste. E o lume plină de substanță și rigoare, dar în care curentul se inversează: posibilitățile ei se desfășoară dinăuntru, iar sensibilele, ca și actul uman, au mai multă densitate, mai mult sens fiindcă sînt *manifestare* a unor niveluri mai tari de realitate. E un alt regim al ființei. E *lumea interiorității iradiante*.

În ascunsul acestei lumi, omul e atras de marele Tu, oglindit în străfundul fiecărei persoane, al tuturor interiorităților. Cînd sufletul se riscă în propria adîncime, după transcendența Lui tînjește. Potrivit tradițiilor spirituale, persoana umană e calibrată pentru întîlnirea cu El și nimic altceva n-o poate sătura cu adevărat.

Pătrunzînd în propriul om lăuntric, dai de zone mai autentice ale ființei tale.

Sfîntul privește lumea pornind din interior, spunea Gustave Thibon, un filozof plin de prospețime. Putem înțelege de ce. Cel care tinde spre Polul transcendent, sfîntul fiind emblema acestei convergențe, întoarce spre lume o privire din aceeași direcție ca aceea a privirii divine. Darul clarviziunii, cu care hagiografia îl înzestrează adesea, indică această schimbare de perspectivă. Pentru noi, oameni comuni, văzul prin lăuntru e fulgurant, ține de condiții privilegiate.

De ce ne par miraculoase, de pildă, o mare iubire sau prietenie? Pentru că întîlnirea are loc atunci pe niveluri adînci ale celor două ființe, inaccesibile relațiilor și conștiinței periferice. Întîlnirea poate trezi sau intensifica în fiecare dintre cei doi lucrurilor fizice și psihice, nu le percepe. Pătrunzînd în propriul om lăuntric, dai de zone mai autentice ale ființei tale, nedeterminate de periferii. Te descoperi ireductibil la un altceva provenit din lumea exteriorității. Și cu cît străbați mai adînc, presimți că ești înrădăcinat într-un principiu de dincolo de tine, care te face să participi, măcar virtual, la universalul lui.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Pălținiș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Teologie și gălăgie

Credința religioasă va fi mereu contestată sau disputată, întrucît fiecare are propria lectură, propriul grad de (ne)implicare existențială, dar și pentru că e dificil să construiești consensuri sociale în epoca informației explodate pe Internet. Multe voci se aud, și degeaba spunem, uneori, că sînt *prea multe:* oricum se anulează reciproc! Viețuim în cacofonie, în vacarm, în supralicitarea protestului, a indignării și a semidoctismului care dă lecții. Iar moștenirea ideologică a Revoluției franceze, îndelung prelucrată propagandistic în era sovietică, renaște sub ochii noștri grație noului egalitarism: nu ne mai este suficientă rezonabila egalitate în fața legii sau chiar a morții. Ne devine indispensabilă egalitatea absolută, distopică, generatoare de maximă ipocrizie (dar și fragilitate) socială.

Chermeza ajustării descendente n-ar avea haz fără reciclarea discursurilor din vremea lui Marx și Auguste Comte: religia științei pozitive, progresismul, cultul rațiunii, anticlericalismul. Îmbărbătați de asemenea discursuri (pe care Occidentul le-a trăit patetic în secolul al XIX-lea, dar care, iată, trec Dunărea mai impetuos decât legiunile romane), navigăm zilnic, pe net, printre mostre de ignoranță cu damf: oameni fără cultură religioasă, dispuși să radă tot în materie de „obscurantism“, „nou Ev Mediu“ (săracul Berdiaev!), luptă cu „popimea“ retrogradă și cu „prostimea“ superstițioasă.

Să radă, bunăoară, zecile de mii de pelerini porniți spre mînăstirea Nicula. E tot piața, bat-o vina! Am citit *status*-uri de psihologi (cu cabinet) care „dădeau“ în preoți ca în niște concurenți neloiali: „Alo, părinte, de suflet ne ocupăm noi!“ Sau „vedete“ TV care-i luau în balon pe „retardații“ de pelerini, doar pentru crima că aceștia au dezertat din fața prăvăliei catodice de unde-și extrag ele renta strîns legată de rating... Competiție mare, monșer! Și, cum spuneam, o groază de ignoranță pamată. Căci ateul și agnosticul care chiar posedă o cultură științifică „la zi“ găsesc resurse pentru a respecta faptul religios, așa cum procedează orice ins bine educat. Între registrul religios și cel al științelor de avangardă există, de altfel, numeroase afinități elective. Personal, văd adesea astrofizica, biologia sau neuroștiințele ca pe niște teologii secularizate. Iată, bunăoară, un pasaj elocvent prin dramatismul său mitologic: „Unul din protoni e transformat într-un neutron și un pozitron, iar celălalt proton se leagă de neutron pentru a forma un deuteron. Apare și un neutrin, care acționează foarte slab, iar acesta părăsește imediat scena. Pozitronul și unul dintre electronii orbitali se anihilează reciproc, așa încît din doi atomi de hidrogen rezultă un atom de deuteriu și se degajă o cantitate de energie care contribuie la strălucirea stelei“. (Martin Bojowald, *Ce a fost înainte de Big Bang?,* Humanitas, 2016, p. 203). Regăsesc în pasajul citat exact ambianța teomahică din *Avesta* sau marile conflicte „eonice“ prezente în textele gnostice ale elenismului tîrziu...

Pe scurt, dragi cititori: că sîntem sau nu bisericoși, ar fi bine să respectăm credința fiecăruia, cu tot cu manifestările sale, tradiționale sau nu. Nu e *cool* să te dai mare că tu nu crezi în Dumnezeu: evident că nu crezi în „prietenul imaginar“ sau în „Bătrînul bărbos“ (pe care nu-l găseau interstelar nici măcar sateliții anilor '60). Căci Dumnezeu nu e așa. Nu știm cum e, de vreme ce a apărut teologia apofatică și s-a constelat omenirea cu experiențe mistice, extrasenzoriale. Unii dintre noi, însă, credem că s-a produs, „la plinirea vremii“, o joncțiune divino-umană, în persoana Celui care a întemeiat creștinismul. Nu divinizăm un om, întrucît credem (așa cum și ateul crede în măsurabilitatea atomului de hidrogen) că acel om chiar era Dumnezeu. Bun, spuneți-ne că e o „metanarațiune“ etc. N-o vom deconstrui, pentru că agenda noastră e mai modestă. Am vrea pur și simplu să trăim într-o societate unde liberul exercițiu al credințelor religioase nu e îngrădit factual, printr-o atmosferă sulfuroasă de linșaj „progresist“. *Pax vobiscum!*

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

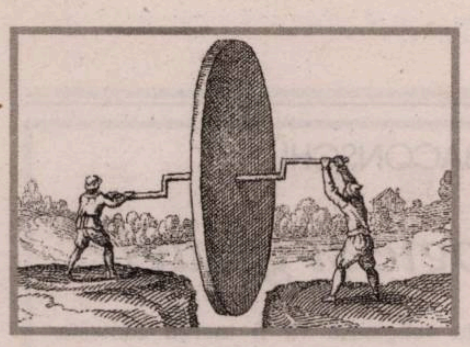

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Noul naționalism românesc

Cunosc mai mulți oameni care se tem serios de o revenire a naționalismului de tip legionar. Păsunism etnic și criminal cu nuanțe de sectă milenaristă. Nu cred că e cazul. E puțin probabil să mai vedem vreodată un „Căpitan" pe cal alb mergînd în Vrancea să boteze zeci de copii ai localnicilor, uniforme verzi defilînd pe străzi și alte trăsnăi-spectacol menite să mascheze ura care ține loc de ideologie și program de guvernare. Strict din punct de vedere al organizării politice, nu există nici un grup cît de cît constituit care să promoveze deschis schimbări ale arhitecturii instituționale pe baza căreia funcționează azi România. De altfel, cred că nici o formă de naționalism exersată pînă acum nu mai are șanse de revenire. Pentru ca un curent politic să poată fi reprodus, ar trebui reproduse și condițiile care l-au făcut posibil.

Or, în pofida senzației generale că istoria se repetă, nu cred în adevărul unei astfel de afirmații decît dacă privim de foarte departe și teribil de superficial. România lui 2016 nu este România anilor '30, în pofida unui oarecare împrumut conte.

E, pe de altă parte, foarte greu de negat o oarecare întoarcere către interior a politicianului român în ultimii ani. Și mă gîndesc aici la oamenii politici din zona de centru, adică a așa-numitelor partide tradiționale, cele care au fost constant votate în ultimii douăzeci de ani și au fost principale componente ale majorităților parlamentare.

Momentul zero al noului naționalism românesc a fost, probabil, cel al alegerilor prezidențiale din 2014, cînd candidatul nominal socialist a ales să își încerce norocul folosindu-se de o retorică izolaționistă, pe alocuri de-a dreptul xenofobă și foarte des stupidă. Victor Ponta a subestimat potențialul de enervare pe care îl produce un astfel de discurs care stabilește ierarhii între categorii de cetățeni egali și a pierdut. Dar numărul de voturi pentru acel discurs a fost totuși foarte mare, ceea ce indica un potențial care nu a scăpat atenției celorlalte partide.

PNL, de exemplu, a fost la doar cîteva zile distanță de a-l pune pe buletinul de vot pe Marian Munteanu, un om care, atunci cînd i-am luat un interviu, a evitat un răspuns tranșant la o întrebare simplă privind moștenirea istorică a lui Corneliu Zelea Codreanu. Liberalii au astfel dubiosul merit de a-l fi revalidat politic pe fostul lider al Pieței Universității și al bizarei Mișcări pentru România, ale cărei referințe pro-democratice sînt în cel mai bun caz dubioase.

Însă nu e vorba doar de PNL sau PSD. Noul naționalism românesc, pentru că, insist, este un fenomen nou, are cîteva caracteristici care îl pot identifica destul de ușor.

Oportunismul – Cu puține excepții, majoritatea celor care practică zilele acestea discursul identitar își descoperă, practic, convingerile în public. Foarte mulți dintre ei nu au o biografie politică consecventă, un traseu coerent care să credibilizeze actuala retorică.

Lipsa de pregătire – Naționalistul de tip nou nu are lecturile necesare și, uneori, nu este capabil să fixeze corect în timp mai mult de unul sau două evenimente istorice pe care ar putea să le folosească drept argumente pentru a-și susține cauza. Acești oameni bîjbîie teribil de mult pe un teritoriu pe care, pe bună dreptate, îl simt periculos. Sînt, evident, și excepții, dar puține.

Frustrarea – E grăitor faptul că cei mai mulți dintre noii naționaliști sînt vechi oameni de sistem (Băsescu, Ponta, Diaconu etc.). Foști deținători de demnități publice sau funcții influente în structura statului democratic. În fapt, acțiunea lor politică are rostul de a conserva această influență și nu de a reconstrui statul pe alte baze. Avem aici de-a face un soi de iresponsabilitate voioasă care ar trebui probabil studiată mai atent. Naționalismul de tip nou este un naționalism de haită, un compus identitar al unei adunături de foști și actuali rentieri ai statului.

Euro-bipolaritatea – Nici unul dintre proaspeții apostoli identitari nu cere ieșirea din Uniunea Europeană sau NATO, deși, dacă stai să îi asculți, de la Bruxelles vin dictate peste dictate care lezează grav onoarea națională. Pe de altă parte, aproape toți insistă să apară în poze cu diverși demnitari europeni sau americani și obișnuiesc să remarce în public cînd vreunul dintre inamici nu reușește lucrul ăsta.

Remix-ul ideologic și patriotismul selectiv – Nu există un set clar de credințe ale naționalistului de rit nou și nu există intelectuali capabili să le articuleze într-un program coerent. Există cel mult un soi de rapsozi încruntați ai unui excepționalism românesc definit de confuzii voite și raționamente chinuite. Dan Puric e emblematic pentru genul acesta de discurs. Etnocentrismul intră în conflict cu admirația față de Viktor Orbán, Marine Le Pen sau fratele Kaczinsky al Poloniei, nostalgia după epoci care n-au existat niciodată se izbește de dorința de a avea ultimul model de iPhone, iar concediul în străinătate nu e aproape niciodată înlocuit de un sejur la Eforie Sud.

Fariseismul – Noul naționalist român e ortodox de mic, dar nu ezită să fie și un pic penticostal dacă descoperă că o campanie a respectivului cult capătă tracțiune în spațiul public. Pe de altă parte, deși nimic din stilul său de viață nu vorbește despre umilință, altruism și decență, noul naționalist român va critica aspru Occidentul cam prea relativist și hedonist.

Economia – „Străinii sînt răi cînd nu fac afaceri cu noi." La fel și statul.

Tehno-scepticismul – Mai puțin important, dar oarecum amuzant, practicanții noului naționalism folosesc tehnologia modernă, dar se tem de ea. Cred cu tărie că Facebook e manipulat de dușmani, presa electronică de servicii secrete și, în general, informația circulă cumva prea liber (cc: DIICOT).

Una peste alta, noul naționalism românesc e o expresie a eșecului. Atît a eșecului național în a articula deja faimosul proiect de țară, cît și a unui eșec mai larg de înțelegere a lumii contemporane. Nu cred că va avea succes cîtă vreme nu se va agrega cu sprijinul unor categorii sociale cu obiective clar definite. Chiar și pentru naționaliști resentimentari identificarea de inamici nu e suficientă. Niciodată n-a fost.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Mă dusei să trec la Ooooolt...

...Și-l tot trecui, de cam patru-cinci ori pe zi, dus și-ntors. Avînd în vedere că, la locul faptei, avea cam trei metri lățime, nici măcar nu fuse mare vitejie (nu avusei parte de nici un podar care să-mi ceară zlotul, că trecutul punții era pe veresie).

Păi, dacă Oltu' așa mic era, e clar că eram pe undeva prin Ținutul Secuiesc, prin zona aia drăguță, cu multe steguleț albastre și simpatice pe la porți, cu *kürtöskalács* pe masă și cu localități care se termină toate cu sufixul „-falva" (adică un soi de „sat", în ungurește).

Așa că, în vreme ce toate cunoștințele mele se prăjesc la soare pe lîngă vreo piscină prin Grecia (cei economi), Bulgaria (cei normali) sau Mamaia (cei plini de bani), noi dîrdîiam pe lîngă gheața de dimensiuni olimpice a patinoarului din comuna traversată de Olt și al cărei nume se termină în „falva". Asta pățești atunci cînd copilul insistă că are o pasiune pentru patinaj artistic: te muți toată vara "la rece", întotdeauna prin Ardeal: Brașov, Miercurea Ciuc sau Cîrța (alte opțiuni în România nu există, oricum). Așa că, în timpul în care copiii fac antrenament, noi, părinții, avem tot timpul de pe lume să socializăm (la o cafea de la „automat" sau pur și simplu la o țigară, încercînd să ne încălzim bătrînele oase în fața patinoarului, în mijlocul verii, după cîte o repriză de chibițat, la 4-5 grade, pe lîngă mantinelă). Între timp, sportivii care nu au treabă fac ce fac toți cei ca ei, în toată lumea: trag o joacă! Așa ne-am pomenit noi, părinți din București și Ciuc, privind la tinerii de clasa a II-a O. și S., care se duelau vitejește cu cîte un băț, pretinzînd că sînt niște cavaleri fantastici dintr-un serial de pe Cartoon Netwoork. Se înțelegeau de minune, avînd în vedere că unul nu știa boabă de maghiară, iar celălalt habar n-avea românește. Mama lui O. se scuză (într-o limbă românească foarte bună): „Nu prea are cînd să învețe românește, are doar opt ani, e numai clasa a II-a, noi în casă vorbim numai ungurește, iar în toată comuna e un singur român, venit aici acum douăzeci de ani, din Botoșani. Cu cine să învețe română? Scuze! De-abia cîrpește cîte-un pic în engleză." Imediat după ce se îndepărtează un pic, apare reacția „evreul care nu-i de față este clar jidan". „Auzi, fată, cică nu are cu cine să învețe, nu le e rușine? Fată, sîntem în România, să facă bine să-l învețe întîi românește." Caut să protestez, timid. Cine să-l învețe? La ce i-ar trebui, pînă mai încolo? În fond, copilul nu a văzut sau auzit vreun român pînă cînd să facă patinaj și să-l cunoască pe bunul lui prieten bucureștean, S. Cu care se înțelege la joacă, de minune! Pe limba lui Cartoon Network. Nu pe românește, nici pe ungurește.

Asta am pățit și cu Gyuri, gazda la care am stat. Născut și crescut în Budapesta, însurat cu o fată din secuime și mutat în "falva" din zona Csik-ului, el avea chef de vorbă cu noi. L-am ajutat (simbolic) să-și repare un motor, în curte, am vorbit o grămadă despre proaspăta lui pasiune pentru albine. În ce limbă? În aia a lui Discovery. Nu prea știa o boabă românește (pentru că nu îi trebuia la nimic, fie vorba între noi, avînd în vedere că singurul român din comună, botoșăneanul, știe ungurește pînă cînd se-mbată, moment în care uită tot ce a-nvățat), dar, la sfîrșitul sejurului, mi-a mulțumit că l-am ambiționat să-nvețe românește, cît de cît. A-nvățat cum se zice miere, stupi, bio-eco, albine, precum și alte chestii mai sofisticate, cum ar fi „specific secuiesc" (asta ne trebuie pentru firma magazinului pe care plănuim să-l deschidem împreună în București, cu bunătăți din zonă... – dacă există specialități rusești în toată Capitala, în magazine cu „specific slav", de ce nu ar exista și cele secuiești?).

Am plecat de-acolo cu un gînd: să propun la TVR niște programe (atît pentru copiii de opt ani, cît și pentru adulții ca Gyuri) care să-i ajute să învețe românește, pentru *ei*, pentru a le fi *lor* mai bine. Am aflat părerea bucureștenilor, ca niște tari naționaliști ce sînt. Tare aș fi curios să aflu și părerea UDMR-ului. Ar fi de acord cu atare propunere?

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

În Rusia se dopează și paralimpicii?

Și care ar fi diferența față de Lance Armstrong, care s-a dopat vîrtos fix după ce a scăpat cu greu și cu nenumărate suferințe de un cancer metastaziat, care a folosit acest paravan al dansului cu moartea pentru a-și desființa toți detractorii? Doar morții au văzut sfîrșitul războiului. Platon nu spune nimic despre ceilalți, întregi sau nu, drepți sau strîmbi, șchiopătînzi, nevăzători, loviți de soartă sau de propriile alegeri. De ieri pe azi lumea s-a schimbat dramatic. Invazii, restaurări, cotropiri, atacuri ale clonelor. Toate ideile și idealurile post-'89 – o lume unită, reconstrucția umanității, sfîrșitul istoriei – s-au dus de rîpă. Sportul e ca un evreu, un țigan sau un oarecare țăran pe „pămînturile sîngelui", cum le numește Timothy Snyder, are puține momente de liniște, infime raze de soare. Or, tocmai au apărut nori răi. Va fi din nou hăituit, înfometat moral, tîrît în lagăre de interese, executat fără judecată în folosul minților neghioabe care găsesc mereu cauze supreme pentru nu ne lăsa să ne trăim viața. Sportul e din nou încă o armă, iar la vremuri de război nimeni nu e reformat. Iar sportul paralimpic poate servi încă și mai eficient în aceste bătălii, ca o mașină pictată cu crucea roșie, dar plină de bombe. Totul pentru front, totul pentru victorie! Așa că fiți gata, istoria se năpustește din nou asupra noastră, mînuind o secure.

Radu NAUM

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Stela GIURGEANU

Împlinirea personală

Texte și opinii de:

- Bogdan VOICU (sociolog)

„Neîmpliniri ratate“

- Nicoleta LEFTER (actriță)

„Succesul e o hrană perisabilă“ – interviu

- CECILIA ȘTEFĂNESCU (scriitoare)

„Împlinire, bibelou de porțelan“

- Ioana MARȘIC (pictoriță)

„Mulțumirea de sine poate fi continuă“ – interviu

- Cătălin STAVARACHE (taximetrist)

„Tu ești mulțumit ca taximetrist?“

argument

În pielea mea

Mai demult am primit un sfat: cînd ești întrebat „Ce mai faci?“, iar întrebarea nu te surprinde într-un moment de fericire maximă, să nu răspunzi „bine“, ci „binișor“. M-a urmărit acest sfat și m-a urmărit ideea de binișor, acest cuvînt aduce, de fapt, fericirea cu picioarele pe pământ. O face mai accesibilă prin starea de „mulțumire de sine“.

Dar cît este la îndemîna noastră această mulțumire? Ce înseamnă și cît de greu este să te simți bine în pielea ta? Ideea acestui Dosar a pornit de la mai multe discuții cu oameni apropiați mie. Acel gen de discuții care au loc pe terasă, la un pahar, cînd începi să povestești experiențele tale de viață, problemele și bucuriile, contextul devenirii tale. Dacă despre fericire este aproape covîrșitor să vorbești, mulțumirea de sine devine un subiect mult mai *terre-à-terre,* pentru că implică viața de zi cu zi, percepția noastră asupra lumii din jur, reacțiile pe care le avem la societate, la oameni și la cum ne raportăm noi, de fapt, la viață. Este acceptarea rațională a vieții, cu bune și cu rele, o renunțare a încrîncenării de a deveni ceva pentru care nu ești croit.

Pentru că există, ce e drept, ca și în cazul „fericirii“, rețete de a fi mulțumit cu tine. Dar poate tocmai aceste rețete sînt cele nocive. Dacă ne uităm la ansamblul social, rețeta mulțumirii de sine implică, de multe ori, reușita profesională, reușita financiară, de imagine sau chiar familială. Bunăoară, schemele tradiționale ale împlinirii prevăd o căsătorie, un copil, o casă, o mașină și restul de accesorii care ar trebui să-ți garanteze această împlinire. Dacă nu în ochii tăi, cel puțin în ochii altora. Dar dacă urmezi acești pași prestabiliți pentru succes și totuși nu te simți bine cu tine? Ce faci atunci? Zîmbești cînd îți vine să urli?

Semnatarii acestui Dosar au făcut, fiecare, cîte un exercițiu de sinceritate maximă. De expunere a fricilor, a bucuriilor, a reușitelor, dar și a rateurilor. Articolele au devenit, astfel, un soi de definiție a împlinirii personale, dincolo de rețetele sociale: te simți bine cu tine cînd ești autentic. Cînd îți recunoști cu sinceritate defectele și, cu aceeași sinceritate, îți asumi calitățile. Este un Dosar despre curajul de a te privi în oglindă și a-ți accepta, cu seninătate, și demonii, și îngerii. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată în toamnă.

Bogdan VOICU

Neîmpliniri ratate

Raluca Stroescu. O fată firavă, blondă, din Ploiești. Cazul ei a făcut înconjurul presei în 2007. Slabă, foarte slabă. Murind la 31 de ani, cînd viața încă nu începuse. Corporatistă. Muncind pînă la epuizare, sau cel puțin așa s-a spus. A devenit personaj de carte. Simbol al celor care au pierdut totul în speranța de a obține absolutul. Carieră, bani. Nu am cunoscut-o pe Raluca Stroescu sau nu îmi amintesc acest lucru. Ploieștiul este mare. Și are oameni frumoși. Pozele o arată inteligentă.

Așa era și Magda, în anul cinci de facultate, în 1997. Magda lua note mari. Aproape numai 10. Și nu eram tocmai o facultate în care să se dea numai note mari, ba chiar în anul al doilea seria noastră aproape se dublase, preluînd un grup numeros de colegi mai mari ce picaseră unul dintre examenele de matematică. Pe Magda nu o știam suficient de bine. Deveniserăm o serie foarte numeroasă, tot preluînd repetenți. Iar eu eram deja student și la Sociologie, prin urmare aveam și mai multe motive de a chiuli. Ba chiar și lucram, ceea ce mă făcea să ajung și mai rar la școală. Anul cinci era însă un an problematic pentru colegii mei. An terminal. Masterul abia apăruse ca program de studii, nu îl luau prea mulți în considerare. Și eram în plină criză economică, cu șomaj în creștere, cu migrație externă mică. Presiunea de a găsi de lucru era fantastică. Și eram al naibii de mulți cei care terminam ASE-ul.

Magda făcuse varii cursuri de calificare extrașcolară. Și învățase de toate. Putea fi orice fel de economist își dorea. Dar i se părea că nu știe nimic. Că nu o va angaja nimeni. Nu dormea noaptea. Se trezea și lovea cu mîna în perete, ore în șir. Slăbise vizibil. Nu putea ieși din acea situație. S-a aruncat de la etaj, undeva în Militari. Cu mult înainte ca viața ei să înceapă cu adevărat. Nu a apucat să vadă România schimbîndu-se. Aparent, în bine. Bani mulți, din ce în ce mai mulți. Dar tot într-o țară săracă.

Săracă, dar globalizată. Te sui în avion și ești în două ore în Italia. Te întîlnești la un *training* cu elvețieni aflați pe aceeași treaptă ierarhică. Te compari cu ei. Trebuie să cîștigi ca ei, nu-i așa, doar faci aceeași muncă. Trebuie să ai aceleași haine, aceleași vacanțe, aceeași mașină. Ba nu, că vii dintr-o societate unde ai învățat că trebuie să fii mai cu moț ca alții: trebuie să ai mașină mai puternică. Și atunci presezi. Mai o deducere de impozit, mai șase job-uri, mai o evaziune mică. Părul îți părăsește scalpul. *Gym*, minimum șase ieșiri în minivacanțe pe an, haine de firmă, casă proprietate personală, două mașini, patru vacanțe în Toscana, sute de clienți cărora le acorzi cel mult zece minute.

Un medic îmi vorbește despre o rudă a sa, avînd aceeași profesie, aceeași specializare, undeva în Germania, într-un oraș mare. „Se cîștigă prost acolo.“ Da, se cîștigă prost. Costul fiecărei intervenții este același. Aceleași materiale, chirii mai mici, mînă de lucru plătită la fel pe lucrare. Doar că la noi o lucrare durează zece minute. La nemți – de trei ori mai mult. Se uită medicul la tine, vorbește, caută să priceapă ce problemă ai. La fiecare 30 de minute, un medic neamț face o consultație. La noi e vorba de măcar trei consultații. Adică de trei ori mai mulți bani. Cifrele nu sînt exacte, dau pur și simplu un exemplu, în care însă ordinul de mărime este unul corect. În plus, nu se aplică tuturor medicilor, ci doar părții de sus a acestei elite. Mai fac o paranteză. Un alt medic îmi explică despre asociația înființată. Una în care militează pentru ca medicul să stea de vorbă mai mult cu pacientul. Importantă este calitatea vieții acestuia din urmă, dar și a medicului, nu doar simpla rezolvare a unei probleme de natură fizică. Dar apare competiția, presiunea de a avea la fel de mulți bani ca celălalt. Și deficitul extraordinar de medici. Și atunci, de voie, de nevoie, scurtezi consultația, iei iute mulți pacienți, eventual simultan, intri într-un ritm de care nici nu îți dai seama. Spital – cabinet – transport, 14 ore de muncă pe zi. Mai dormi șase. Restul de patru nu știi unde se duc.

„Fericirea aparține firilor liniștite, neiubitoare de fast și zgomot; ea izvorăște, în primul rînd, din mulțumirea de sine și, în al doilea rînd, din prietenia și din conversația cu un grup restrîns și select de prieteni.“

JOSEPH ADDISON

Nu se aplică doar medicilor, ci cred că se regăsește în orice profesie. Și, o spun din nou, nu este pentru toți, ci doar pentru unii dintre noi. Cei care cîștigăm mult mai bine decît media. Ne ajută media însăși. Sistemul de impozitare egală pentru toți, adică 16% indiferent de salariu, a părut a ne crește nivelul de trai. Numai că, de fapt, el e unul în favoarea celor ce cîștigă mai mult. Nu o să stau să explic în detaliu acest principiu simplu, deși am constatat cu surprindere că a trebuit să o fac inclusiv cu CFO și CEO, sau cu analiști politici, adică indivizi ce ar trebui, teoretic, să priceapă imediat care sînt consecințele unei scheme de impozitare. Impozitarea *flat* (adică toți la fel – de exemplu, 16% pentru toți) merită comparată cu cotele progresive (de exemplu, 16% pentru venituri mici, 19% pentru cele mijlocii, 23% pentru venituri mari). Sistemul progresiv este cel utilizat în mai toată lumea mai dezvoltată ca noi. Hai să luăm un exemplu din parantezele anterioare. Un ins cu 1000 de lei salariu ar da 160 de lei impozit în ambele sisteme și ar rămîne la final cu 840 de lei. Unul cu 2000 de lei ar rămîne cu 1680 de lei în sistemul cu impozitare *flat* și cu 1620 de lei în cel progresiv. 4000 de lei ar conduce la 3360, respectiv 3080 de lei. Abia aici se vede clar diferența. Cei cu salarii mari cîștigă mult mai mult decît restul în sistemul *flat*. Rezultatul este că au mai mulți bani și se îndreaptă rapid spre sisteme de furnizare a serviciilor sociale de pe piața privată. Ceea ce nu e rău, la urma urmei. De aceea, în opinia mea, este bine să ai un sistem de impozitare în cote progresive apropiate unele de altele, nu așa cum era în România pînă în 2004, cînd impozitul atingea 40% în cazul celor cu venituri un pic peste medie. Dar trecerea spre piața privată e însoțită de o subfinanțare a serviciilor oferite public. Acest lucru se vede imediat în sănătate și educație. Salariile în aceste sectoare vor fi mai mici. În educație, ele se plătesc din impozite. Impozite mici înseamnă automat salarii mai mici în învățămînt. În sănătate depinde de cîți cumpără serviciul oferit. Cînd mulți merg spre piața privată, iar diferențele de calitate cresc, presiunea de a merge spre acea piață, de a beneficia de un serviciu mai bun cresc. Sistemul public tinde atunci să se adreseze unei alte nișe, din ce în ce mai sărace, cu mai puține pretenții, iar calitatea va scădea.

Haine de firmă, casă proprietate personală, două mașini, patru vacanțe în Toscana.

Efectul inegalității de venit în creștere este tocmai acest decalaj mare dintre serviciile accesate de cei mai avuți și cele rămase pentru cei cu venituri medii sau sub medii. De aici presiunea fantastică de a-ți permite servicii din cele bune. Dacă serviciile bune sînt doar un pic mai bune decît cele slabe, atunci rămîne o distanță dată de capacitatea de a cîștiga, dar presiunea de a agonisi mai mult decît este posibil se diminuează puternic.

Acumulare. Atît mai rămîne pentru mulți din ceea ce le poate oferi timpul limitat pe care îl au. Să fii cît mai în față, ca bani, ca imagine, ca faimă. Este o alegere personală pe care o învățăm în școală, acolo unde a aduna note mari este principala îndeletnicire. Foarte mari chiar. Așa se dau notele în România. Foarte-foarte-foarte mari. Enorm de mari. Toți studenții trebuie să ia note de 10. Fiindcă toți elevii iau note de 10, fiindcă altfel se supără părinții. În fine, exagerez. Dar dacă este să ne uităm la distribuția notelor prin cîteva facultăți o să observăm cum nimeni nu termină cu medii sub 7-8. Mă uit la elevii și studenți germani sau britanici, ca să nu mai zic de finlandezi. Dacă iei acolo echivalentul unui 10 la noi, atunci acela este un mare eveniment.

La noi se ajunge ușor la nota 10. Și atunci învățăm toți că ni se cuvine totul. Iar mai tîrziu cerem acel tot. Fiindcă ni se cuvine. Fiindcă am terminat cu note mari, după cum se lăuda în anii 1990 unul dintre cei mai neîndemînatici prim-miniștri români, plasat și azi pe un loc călduț, la vîrful ierarhiei societale.

Și acumulăm. Avere. Fiindcă aceasta este norma socială. Fiindcă merităm așa ceva. Fiindcă cei ce vor o altfel de împlinire au libertatea de a migra. Ceea ce au și făcut, în bună parte. Vorba unui fost președinte: „Cui nu-i place aici, să plece“. Nu întîmplător ajunsese președinte.

Restul, minoritarii, sînt cei ce dau *like* acestui text și se întreabă dacă ei au ajuns să fie împliniți, dacă sînt mulțumiți cu ei înșiși. Ceilalți au rezolvat de mult această problemă, acumulînd.

***Bogdan Voicu** este sociolog.*

Cecilia ŞTEFĂNESCU

Împlinire, bibelou de porţelan

Se întîmpla, cred, prin vara lui 2003. Da, în 2003 trebuie să fi fost, de vreme ce cartea mea de debut ieșise cu doar un an în urmă. Stătuse destul de mult în așteptare și fusese de două ori mai voluminoasă. O terminasem la 23 de ani, cînd îmi încheiasem și facultatea, iar de atunci pînă cînd am predat manuscrisul, nu am făcut altceva decît să tai din ea, astfel că așteptarea nu a fost doar lungă, ci, într-un anumit fel, și dureroasă. Asta însemna că luasem decizia, la fel ca alți prieteni de-ai mei care încă nu debutaseră, să nu-mi plătesc, așa cum se obișnuia în anii aceia, apariția cărții și mă resemnasem cu gîndul că, într-o bună zi, în forfota de scriitori nedebutați, voi întîlni pe cineva care să fie impresionat de încăpățînarea mea și să-mi publice romanul în condiții normale. Cam asta însemna pentru mine, pe vremea aceea, împlinirea. Avea o formă concretă și, desigur, dincolo de nemulțumirile, angoasele, suferințele de tinerețe, fericirea era să văd ceea ce scrisesem strîns între două coperte. E la fel de adevărat că, în lipsa obiectului, nu eram nici nefericită. Din contra. De fapt, amînarea îmi crea un fel de plăcere, părea că decizia împlinirii stă în mîinile mele. Iar pentru un om foarte tînăr, faptul că întrevede un obstacol la orizont nu era decît un motiv în plus de a continua să scrie. Așa au decurs lucrurile pînă să-l întîlnesc pe prozatorul Gheorghe Crăciun, care a fost primul meu editor, dar și un om cu care m-am împrietenit, deși ne despărțeau multe cărți și cîțiva ani. Însă povestea asta a apariției primei mele cărți am mai spus-o. Ceea ce nu devenise încă limpede pe atunci, dar pare puțin mai limpede acum e că, de fiecare dată cînd mi-am văzut cartea apărută, m-am gîndit la următoarea ca și cînd mă gîndeam la prima. La prima vedere, poate părea istovitor, dar acest lucru simplu și mic care poate părea istovitor este cel care face agregatul să funcționeze.

În fine, începutul momentului care a durat destul de mult în timp și care mi-a schimbat aproape fundamental modul de a privi lumea și de a trăi în ea s-a petrecut într-o după-amiază, în grădina de la Green Hours, prin 2004, cred. Mă întîlnisem cu o jurnalistă pentru un interviu și, drept să spun, cînd m-a sunat să-mi spună ce vrea, am fost profund mirată de interesul pe care cineva, altcineva, l-ar putea avea despre cum văd eu literatura și scrisul. Dar m-am dus, mai mult din curiozitate. Atunci, simultan cu primul meu interviu, în după-amiaza aceea din vara toridă, am primit un telefon de la o femeie care s-a prezentat drept traducătoare și care mi-a spus că ar interesa-o să-mi traducă romanul în limba franceză. O chema Laure Hinckel și astăzi este cunoscută ca o traducătoare importantă de literatură română. Dar pe atunci n-o cunoșteam.

Cele două momente, petrecute aproape simultan, m-au făcut atunci să mă gîndesc că nu greșisem, că ăsta era drumul. Cunoșteam scriitori valoroși care se canoniseră să-și vadă cărțile traduse și tot nu reușeau. Iar eu primisem acel telefon. Poate unii s-ar fi împăunat, dar mie atunci mi s-a făcut frică de certitudinea asta. Sigur, greșeam privind-o ca pe o certitudine, dar nu greșeam mult fiindu-mi frică. În răstimp, cartea, și odată cu ea și eu, a început să-și creeze mica ei notorietate. Odată cu notorietatea, am pierdut cîțiva prieteni și m-am ales cu alții. Împlinirea se construia încet și sigur.

N-am fost niciodată o vrednică în ale scrisului și, de aceea mai ales, atunci cînd cei care se bucurau în jur de înfăptuirile mele m-au sfătuit să mă grăbesc să scot a doua carte, pentru că „abia cu a doua carte confirmi", m-am speriat și mai tare. Următoarele *Legături* își unduiau corpurile feline la orizont, chemîndu-mă. Dar eu nu m-am dus.

Aveam în cap o poveste care se construia de fiecare dată cînd încercam să mi-o imaginez în curtea bunicului meu, în grădina lui plină de fructe și legume din Chitila. Bunicul meu murise la scurt timp după ce m-am mutat din casa părinților în casa mea. Ce spun eu, casa mea s-a construit din casa bunicului meu și cred că îi păstram o recunoștință pe care nu apucasem să i-o mărturisesc, de aceea aveam o nevoie de a i-o spune, chiar și așa, tîrziu, mai mare decît nevoia de împlinire. Și m-am apucat să scriu povestea curții bunicului și am chemat în curte acolo și doi oameni care să se iubească pe deasupra timpului. Și ei au venit. Au fost cinci ani în care am scris bucuroasă și singuratică și, la sfîrșitul celor cinci ani, s-a născut un copil. Iar cînd spun un copil, nu mă refer la carte, ci la un băiețel în carne și oase. Și, din acel moment, frica a luat alte forme, iar dorința de împlinire și-a ascuns capul. Atunci mi-a devenit clar că oamenii sînt mai importanți decît cărțile. Că onestitatea, în primul rînd față de tine, care înseamnă automat

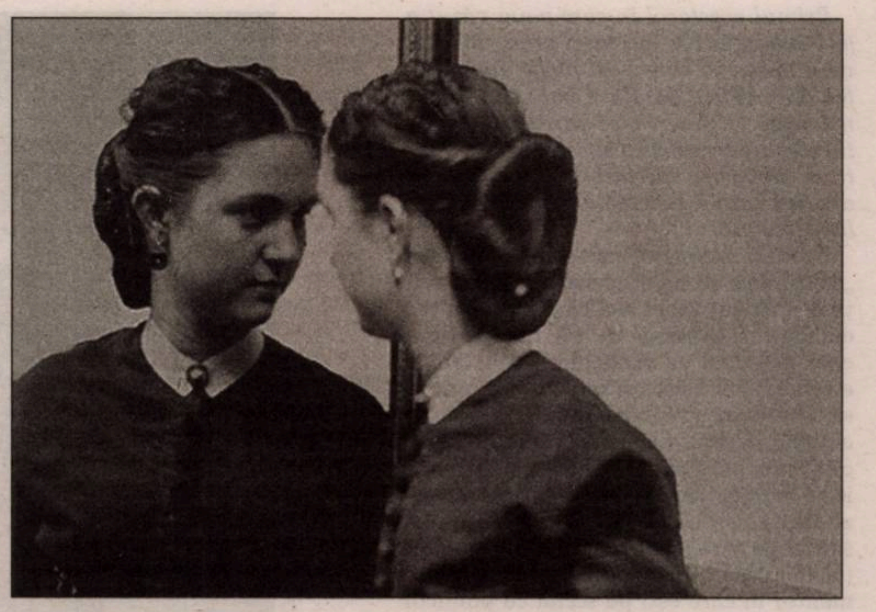

„Omul care află mulțumire
în faptele sale ajunge
la desăvîrșire."

Bhagavadgita

față de ceilalți, lipsa fățărniciei, adevărul spus din locul în care stai tu, care poate să fie uneori bun, alteori cu adevărat rău aduc liniște. Odată cu liniștea, poate veni tiptil și singurătatea. Dar ce e o viață zgomotoasă? Cam atunci a fost momentul în care a început să-mi fie clar că împlinirea vine din acceptarea faptului că ești singur, în ciuda faptului că iubești sau că, dacă ești norocos, mai ești și iubit, în ciuda faptului că ai o familie numeroasă și prieteni sau n-ai pe nimeni. La început, pare o filozofie de doi lei. La început, vrei să primești telefoane la capătul cărora să auzi că viața se schimbă spectaculos, în bine. Dacă ai noroc și le primești, începi să-ți dorești să-ți vină o astfel de veste o dată pe lună, apoi începi să-ți dorești zilnic. Să fii împlinit zilnic, secundă de secundă. Să tînjești la Nobel, la Oscar, la Palme. Iar dacă nu primești astfel de telefoane, să te acrești și să-ți stea mintea numai la ele.

Mă gîndesc și acum că frica mi-a ținut loc de noroc. Nu e comod să spui că ți-e frică, dar, dacă tot ți se întîmplă, e mai bine s-o mărturisești. Dacă nu mi-ar fi fost frică de faptul că dorințele încep să mi se întîmple, poate că mi-aș fi pierdut curajul de a mai scrie – cărți sau scenarii, povești. Pînă la urmă, nu asta e scrisul, o permanentă stare de dorință? Și, fiindcă e o muncă atît de singuratică, din amestecul nefericit dintre singurătate și „succes" poate m-aș fi gîndit că relațiile și oamenii din jurul meu mi se cuvin. Știu, știu, succes au Coelho sau Tarantino sau Brad Pitt. Dar pe mine unii oameni începuseră să mă întrebe cum gestionez succesul. Mă uitam la ei pătrat, nu mă crescusem, nu mă educasem în ideea de succes, din contra, pentru mine succesul era ceva rău, ceva care te poate pierde. Apoi mi-am dat seama că succes poate fi și, cum credeam eu la 23 de ani, să publici o carte și să ai doi cititori, în afară de familia ta, cărora să le placă ce-ai scris.

Din cauza asta mă simt prost să scriu azi despre împlinire. Nu poți să scrii despre împlinire decît fiind brutal de sincer și monoton. Și avînd încredere în oameni. La 23 de ani, am fost pe punctul să fiu împlinită, dar m-am îndoit. Azi, sînt un om mai degrabă neîmplinit, și asta nu e deloc rău. S-ar putea ca, într-o bună zi, să descopăr și ce e împlinirea. Și asta ar putea fi bine. Dar, ca să fiu sinceră, și dacă n-o descopăr, tot bine va fi.

***Cecilia Ștefănescu** este scriitoare.*

„Succesul e o hrană perisabilă"

interviu cu actrița Nicoleta LEFTER

Primul spectacol în care v-am văzut a fost Aleargă. *Un spectacol greu,* one woman show, *pe care l-ați făcut după cartea Anei Maria Sandu. Cînd spun „greu" mă refer la puterea pe care protagonistul trebuie s-o aibă ca să țină publicul într-un asemenea spectacol. Cum e să simți această putere, puterea de a fascina o sală întreagă?*

Cred că orice actor care conștientizează „de ce" e pe scenă și „pentru ce" poate să țină publicul exact așa cum zici că o fac eu. Dacă n-ai nimic de zis, dacă nu pui ceva personal pe masă, dacă doar bifezi e comod, plictisitor și fad. Nu mă pricep să teoretizez actul meu artistic și nici nu e prea interesant ca un actor să vorbească despre bucătăria lui. La repetiții ai voie să te împotrivești unei indicații a regizorului sau stilului său de lucru, sau traseului pe care îl are de parcurs personajul tău pînă la finalul piesei, dar în momentul în care ești pe scenă cu publicul de față trebuie să fii personajul, adică eu, spectator din sală, să n-am senzația că tu, ca actor, ești în disconfort și că eventual îmi și arăți că nu-ți place ce joci. Spectatorul vine să vadă un tot unitar, un tablou vivant, nu-l privește pe el cum te-ai încărcat tu în culise sau cum te-ai certat cu un partener care îți face mizerii pe scenă sau cum ai tu obsesia că dacă vine să-ți zică nu știu ce coleg „baftă" înainte de începerea spectacolului îți ia din energie și o să joci prost sau cum nu-ți intră nu știu ce replică în cap... Spectatorul a plătit un bilet ca să vadă o poveste spusă și jucată cît mai veridic cu putință. Puterea asta despre care vorbești tu de a fascina publicul e legată strict de încrederea în mine și în ceea ce fac în momentul în care sînt pe scenă. O să-ți povestesc un pic din parcursul gîndurilor mele de la culise la scenă ca să-ți dai seama ce motorașe se pornesc în actor. Se bate gongul și de foarte multe ori vreau să mă strecor pe sub o ușă și să fug repede repede acasă. Evident că nu se poate. Apoi, gîndul următor e că o să fie ca la injecție: doare puțin la început după care trece. La premiere mi se întîmplă așa: intru pe scenă, îmi bate inima de o aud în urechi, gura e foarte uscată, creierul nu vrea să gîndească nimic, zice „stop" (asta cred că durează maximum o secundă), apoi te agăți de text, zici replica, faci mișcarea pe care ai repetat-o atîta vreme și vine, iată, și mult așteptata relaxare... de aici devine totul supersimplu, atît de simplu că nici nu-ți mai amintești după spectacol ce ai făcut. E un soi de delir. Încep să mă joc și, jucînd, prind curaj și poftă. Ca atunci cînd te bagi în apă la mare: ți-e puțin frig la început, după care nu-ți mai vine să ieși. E cel mai tare sentiment pe care l-am trăit vreodată: libertatea asta pe care o permite scena într-un careu trasat. Pe scenă poți prinde aripi timp de o oră, două. La propriu. Asta e senzația. Numai unii dintre actori pot să înțeleagă despre ce vorbesc. Eu nu simt că fascinez o sală întreagă în timpul spectacolului, nu-mi dau seama de asta, sînt într-o transă, dar avînd control (e un soi de schizofrenie!). Îmi fac treaba așa cum am stabilit la repetiții, după care nu mai sînt conștientă de mine, mă conduce altceva sau altcineva. Cît sînt pe scenă nu mă îndoiesc nici o clipă de ceea ce fac. Cred că asta transmit spectatorilor: o încredere dementă în ceea ce fac și faptul că iubesc clipa aia de delir.

Fiecare dintre noi avem acea poveste care începe cu „cînd eram mic, voiam să mă fac..."

Cînd eram mică și mă jucam în fața blocului cu ceilalți copii îmi plăcea, tot timpul, să fiu eu în rolul principal dintr-un joc, adică, dacă ne jucam „de-a aprozarul", eu voiam să fiu vînzătoarea de la aprozar și de aici certuri... și reproșurile copiilor că tot timpul vreau eu să fiu aia mai cu moț. Nu am știut de mică faptul că vreau să devin actriță, dar am simțit dintotdeauna că sînt specială. Poate că sună a laudă, dar chiar asta am simțit, că undeva ceva mă așteaptă și că nu e ceva comun. Că am o putere.

© F. Piersic jr.

„Fericirea nu vine din munca ușoară, ci din sentimentul de mulțumire la îndeplinirea unei sarcini dificile care a solicitat ce este mai bun în noi."

THEODORE ISAAC RUBIN

Sînteți o actriță tînără, care deja și-a cîștigat notorietate. Aveți, cu alte cuvinte, succes. Credeți că succesul obținut atît de repede poate să tocească, la fel de repede, și entuziasmul?

Se poate ca „succesul" să tocească entuziasmul dacă nu știi cum să-l manageriezi. Depinde ce înțelegi prin succes. Eu cred că, la un moment dat, pur și simplu ți se termină bateriile... de tot. Bucuria cu criticii și cu laudele nu mai ține în ziua de azi pentru că îi numeri pe degetele de la o mînă pe adevărații critici și astfel ajung să devină „elogiile" anormale. Dacă te laudă cineva azi trebuie musai să te aștepți că mîine te mușcă de cur sau că vrea același lucru de la tine, să-l lauzi și tu, la rîndul tău, cînd va fi cazul. Nimic nu e gratuit. Nu mă consider o actriță de succes, deci succesul nu se suprapune peste împlinirea sufletească. Mă bucur să aflu că aduc bucurie în sufletul unor spectatori. „Succesul" pe scenă durează cinci minute, e ca o hrană perisabilă. Sînt foarte fericită în afara scenei, de exemplu, cînd ajung la țară, în livadă. Mă simt împlinită profesional cînd lucrez la propriile mele proiecte artistice. De exemplu, instalația performativă *Refracție,* despre copiii cu autism, care se joacă de un an la Club Control. Sau spectacolul *Aleargă,* pe care l-ai văzut la Green. Dacă e să mă gîndesc la realizările mele artistice, astea ar fi unele dintre cele importante. Lucrez vara asta la un performance-poem după textele Adelei Greceanu, *Și cuvintele sînt o provincie,* și sper ca în toamnă să am premiera.

Cariera, ca împlinire personală?

Nu înseamnă mare lucru. Pentru că tu știi, de fapt, cine ești. Succesul e un accesoriu. Pui o broșă sau nu. Durează prea puțin și nu interesează pe nimeni mai mult de o bîrfă la cafea.

Cînd nu sînteți pe scenă, ce vă definește?

Îmi place mult să citesc. Îmi plac cărțile. Acum citesc patru cărți odată.

Căutînd pe Google „împlinire personală", am dat peste zeci de site-uri care te învață în zece pași cum să te împlinești personal. Credeți că un site sau un coach *te pot învăța cum să te împlinești?*

Nu cred că te poate învăța cineva cum să trăiești, cum să alegi sau ce să simți. Fiecare dintre noi se naște cu niște date (cu un ADN). Cred cu tărie în întîlnirile dintre oameni. Ele te pot șlefui. Toate întîlnirile de pînă acum m-au construit, în bine și în rău. Sînt suma tuturor oamenilor pe care i-am întîlnit. Uneori mă întreb: cine sînt cu adevărat eu? O întîlnire absolut senzațională am avut-o și o am în continuare cu o prietenă foarte dragă mie de la Iași, care mi-a fost și profă la facultate, Dana Coșeru. Un om și un artist desăvîrșit, din punctul meu de vedere. Întîlnirile cu ea m-au transformat, dintr-o studentă modestă venită din Galați, într-un artist.

„Succesul nu se suprapune peste împlinirea sufletească."

a consemnat Stela GIURGEANU

„Mulțumirea de sine poate fi continuă, fericirea nu"

interviu cu Ioana MARȘIC

Este artist plastic. A terminat Facultatea de Pictură, a participat la expoziția „New Artists" de la ARCUB și la scurt timp a avut o expoziție personală la galeria Kube Musette de pe Calea Victoriei. Dar drumul ei pînă aici a avut multe meandre. A studiat medicina, a terminat Facultatea de Psihologie, s-a lansat în afaceri. Povestea ***Ioanei Marșic*** *este o poveste despre căutare, o căutare a sinelui și a împlinirii sufletești, o poveste despre riscuri asumate și despre refuzul plafonării în tiparele comode pe care societatea ni le pune la îndemînă, atunci cînd ne este prea frică să dăm piept fățiș cu viața.*

Ce vă doreați să vă faceți cînd erați mică?

Multe. Studiam pianul, dar îmi doream să fiu balerină. Sau gimnastă. După care mi-am dorit să devin medic. Cu desenul n-am avut o relație de la început, deși bunicul meu fusese un respectat profesor la Institutul de Arte Plastice, mama, arhitect, iar mie îmi plăcea să desenez. Începusem, chiar, la un moment dat, un curs, dar am renunțat. Nu știu de ce, probabil că nu era timpul, sau poate începusem să construiesc acea minciună paralizantă – „dacă nu începi de mic, n-ai nici o șansă să mai înveți". De multe ori ne e frică să ne dezvoltăm într-o direcție și atunci apare această comoditate mentală care favorizează abandonul. Acum înțeleg că, dacă îți dorești să faci ceva, trebuie să întrebi și să te zbați, nu să te ascuzi în comodul „nu se poate".

Revenind însă, dintre toate visele mele de copil s-a materializat, mai tîrziu, medicina. Ca să vezi cum se ascund unele lucruri: desenam foarte frumos în Facultatea de Medicină, ca să învăț pentru examene, și credeam că pasiunea care mă împinge înainte e dorința de a fi medic. Nefiind stresată de cum iese desenul, schițele de atunci, pe care le-am găsit de curînd, ieșiseră chiar mai bine decît primele desene făcute la Facultatea de Pictură! N-am terminat însă Medicina, după trei ani mi-am dat seama că nu e drumul pe care vreau să merg. Aș fi devenit altcineva și cumva o simțeam. Am continuat căutarea și am ales psihologia. Aparent fără motiv, doar ca o soluție după trei ani de Medicină. Am făcut facultatea, din care nu mai țin minte multe, am luat diploma și, sincer, a fost pînă la urmă doar atît. O diplomă.

Ce a urmat?

Au urmat mulți ani în care am făcut multe alte lucruri. Complet altă direcție. Am deschis un coafor. Era bine la început, pentru că la fiecare drum nou pornești cu entuziasm. Am cunoscut foarte mulți oameni de la care am învățat multe. Am căzut și în multe capcane, am și evitat cîteva. E povestea clasică a antreprenorului român de la începutul anilor 2000. Pentru un timp, ca mulți dintre noi în acea perioadă, am experimentat un stil de viață, un tip de confort, o superficialitate comodă care ajunge însă să te plafoneze ca individ. Și imediat partea mai puțin plăcută a perioadelor de tranziție – o falsă siguranță a zilei de mîine, un sistem disfuncțional și șocul bulei de săpun care se sparge la orice atingere. Una peste alta, cred că am avut noroc, pentru că aparțin unei generații de anduranță, care muncește și care se reinventează. Am supraviețuit!

Deci anii pe care i-ați petrecut cu medicina, cu psihologia, cu mediul de afaceri, nu-i considerați timp pierdut?

Nu există timp pierdut! Doar regretul transformă experiențele în eșecuri. Or, eu n-am ce regreta. Facem parte dintr-o generație care a fost abuziv învățată că orice greșeală e o tragedie. Eu cred că e dreptul tău să cauți. Nu e nimic greșit în asta. Toate încercările mele de pînă acum au însemnat același lucru: căutarea. Am căutat un soi de libertate. Am învățat că soluția e, pînă la urmă, foarte simplă: să trăiești cum îți e bine, nu cum îți spun alții sau cum îți imaginezi tu că ar fi mai bine. De fapt, am realizat că uneori, în viață, ne dorim toate prostiile. Care nici măcar nu ni se potrivesc. E un act de curaj, din punctul meu de vedere, să recunoști ce te mulțumește pe tine. Ce te mulțumește, aia te definește.

Totuși, azi trăim într-un ritm alert. Timpul nu-ți mai permite luxul de a fi liber și de a-ți căuta identitatea. Cum ați rezistat presiunii sociale și angoaselor?

Angoasele apar dacă faci ceva contrar ție, cînd te uiți pe tine, chiar și fără să știi. Experiențele anterioare sînt repere și mă bucur de toate. Mulțumirea de sine ține de un firesc asumat. Îi spun mulțumire, nu fericire. Este fundalul pe care se poate crea fericirea. Este, dacă vrei, un context pentru fericire.

V-ați pierdut vreodată această mulțumire de sine?

Normal! Am avut momente cînd nu eram „eu" nici în ochii mei. Erau momente de... cumpănă, dar poate găsești tu un alt cuvînt. Este vorba despre acele perioade care te fură ușor, atît de ușor încît nu-ți dai seama că te duci într-o zonă care nu este a ta, cu pași mici, dar siguri. Dacă ai puterea să te oprești și să-ți dai seama că ai „pierdut marcajul", fie și doar pentru o secundă, atunci fugi mîncînd pămîntul. Dar ai nevoie de acea secundă. Altfel, ai toate șansele să-ți ratezi viața și să-ți construiești o nefericire neasumată.

„E un act de curaj să recunoști ce te mulțumește pe tine."

Cînd a fost secunda dvs.?

Secunda e o metaforă. Au fost mii de secunde, au fost tatonări, au fost pași și cred că abia după ce am terminat Facultatea de Arte, la o lună după aceea, am realizat unde mă aflu. Și cînd m-am uitat înapoi am realizat că ăsta era drumul meu. Nu poți spune că e drumul bun la început, ci doar după ce te uiți în spate și îl analizezi. Cînd îți pui o dorință, de exemplu „aș vrea să fiu balerină", trebuie să te duci cu ea pînă la capăt. Altfel rămîne doar o fiță. Cu pictura, repet, credeam că e o chestiune care ține strict de talent și spaima mea era că o să descopăr că am tot, doar talent nu. M-am înscris la cursul de pregătire al facultății în ideea că voi afla adevărul. Am intrat la facultate și am început să muncesc. Să învăț, să mă dezvolt, să țin cu dinții de muncă. Mă pasiona. Și simțeam că depășesc nivel după nivel. Erau pașii unei evoluții. Cu toate astea, n-aveam privirea de ansamblu. După un timp am început să nu mă mai simt singură în călătoria asta a mea. Am întîlnit niște oameni care știau răspunsurile la întrebările mele și care au început să-mi răspundă de la egal la egal. Am simțit, în sfîrșit, că aparțin acestei lumi. Că pictura e drumul meu.

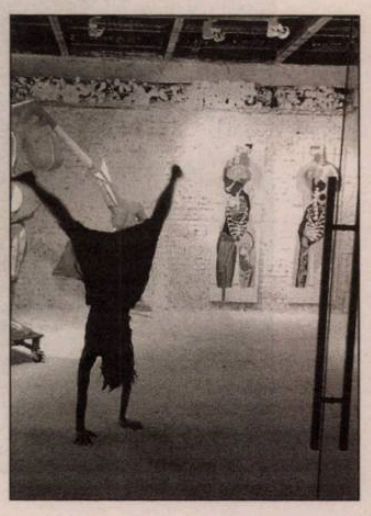

„Nu știu cum le par a fi celorlalți, dar în sinea mea, eu mă consider a fi un mic copil, minunîndu-se clipă de clipă de vastele ținuturi ale cunoașterii și, apoi, mă descopăr cu încîntare și mulțumire ca fiind o mică pietricică strălucitoare de pe acest țărm."

PLATON

A fost greu să vă repoziționați pe acest nou drum?

Bineînțeles! Anecdotic, din doamna directoare am devenit doamna studentă. Cînd am ajuns la pregătire am văzut planșeta verticală și m-am speriat. Cum țin creionul? – am întrebat două fete de 19 ani. Una a pufnit și a plecat, cealaltă mi-a răspuns, dar după aceea m-a „concediat". La 40 de ani m-am trezit din nou în școală, și mi-a ieșit, deși mi-a fost greu. Trebuie să-ți asumi repoziționarea socială. Nu poți fi studentă și, în același timp, și doamna directoare cu experiență de viață. Poți păcăli și facultatea asta, dar e păcat. Nu are rost să minți. Se vede cînd tragi o linie ce stare ai avut, la cine te-ai uitat, cine îți place, ce cărți ai citit și ce muzică te definește. Simt că am mai cîștigat o viață. Înainte mă duceam la muzee, expoziții, înțelegeam mai mult sau mai puțin, dar abia cînd privești arta „din interior", ajungi să vorbești singur în muzeu. Să rîzi și să te bucuri pentru că descoperi o altă lume. Excursiile mele s-au transformat astfel în vizite la muzee. Banii de rochii s-au dus pe albume. Atît de puțin contează celelalte lucruri, cînd descoperi trăirile astea.

E totuși un curaj asumat să îți schimbi de atîtea ori drumul. A trebuit să vă revoltați contra tiparelor?

Nu cred că e vorba despre revoltă. La mine revoltele au fost punctuale. Eu mă duc la nunți în bocanci. Însă în ceea ce privește pictura, pictura mea nu e revoltă. Toate lucrările din vernisajul pe care l-am avut la Kube Musette sînt autoportrete care vorbesc despre etapele mele din viață. Fiecare detaliu din tablourile expuse are legătură cu evenimente din viața mea. Nu încerc să controlez impactul. Dacă vrei s-o faci, ca artist, poți să descrii în cuvinte ce ai vrut să spui. În lucrările mele sînt eu, oglindesc experiențe personale care pot intersecta trăirile altcuiva.

Cum ați ajuns să expuneți la Kube Musette?

Cînd s-a organizat expoziția „New Artists", cu 16 artiști din mai multe zone, video, pictură, sculptură, Simona Vilău m-a invitat și pe mine să expun. Și nu m-a invitat pentru că ne cunoșteam de la cafea, ci pentru că a considerat că lucrările mele sînt potrivite pentru acea expoziție. Pînă la acel moment, nu aveam suficientă încredere în mine ca artist. În plus, să te duci peste niște oameni îmi repugnă. Simona m-a ajutat să depășesc aceste bariere. La această expoziție a venit și Suzana Dan, care organizează „Art on display", un proiect pentru promovarea artei contemporane. Așa am ajuns să am și acea expoziție personală la Kube Musette. O recunoaștere la fel de importantă, pentru care le sînt recunoscătoare amîndurora.

Și ce gust a avut succesul?

Dar nu știu cum arată succesul. Sau ce gust are. Faptul că am avut un vernisaj pe Calea Victoriei poate fi considerat un succes, dar poate foarte bine să nu însemne nimic dacă mă opresc aici. Succesul nu-l bifezi. Îți oferă, sau ar trebui să îți ofere acea energie care să te împingă înainte. Pentru mine, succes înseamnă șansa de a putea trăi, în mod autentic, viața mea.

a consemnat Stela GIURGEANU

Mihai BUZEA

Cum s-au dumirit Ionícii

Sînt Ionică, un ţărănel care-a moştenit o bucată de pămînt. E 1952, e colectivizare. Am trei alternative: intrăm în „colectivă“ (eu şi pămîntul); nu intrăm; intră doar pămîntul (îl cedez, îl donez, scap cumva de el, iar eu plec la oraş, să construiesc industria socialistă). Toate cele trei alternative au avantaje şi dezavantaje. În prima variantă, îmi păstrez dreptul la viaţă, dar pierd dreptul la libertate (la CAP sînt legat de glie), la proprietate şi la căutarea fericirii. În a doua variantă, îmi păstrez toate cele patru drepturi, dar nu ştiu pentru cît timp (acum, dumneavoastră deja ştiţi că eu, Ionică, urmează să fiu împuşcat în cap şi pămîntul meu să fie luat de comunişti, dar eu n-am cum să ştiu). În a treia variantă, pierd doar „proprietatea“, dar păstrez „viaţa“, „libertatea“ şi „căutarea fericirii“. Merită! Numai că asta presupune să-mi asum riscul plonjării în necunoscut, adică exact ceea ce gena mea ancestrală, ţărănească, mă opreşte să fac. Mai mult, spiritul timpului *(Zeitgeist)* şi propaganda mă îndeamnă să fiu om cuminte şi să aleg prima alternativă, cea a riscurilor minime, adică, în limbajul (astăzi uitat) al anilor '50, să mă „dumiresc“.

Sînt Ionică, un alt ţărănel care-a obţinut un job gras la o corporaţie. E 2012, e *boom* economic. Am trei alternative: ajung un adevărat corporatist (preiau sincer „valorile“ firmei, muncesc peste program, vin şi în week-end etc.); devin un *fake* (simulez că mor de dragul „valorilor“, mă fofilez constant de la orice muncă reală, ţuţeresc pe cine trebuie etc., orice, numai să-mi meargă leafa şi să nu-ntrebe nimeni „Da' ăsta ce face aici?!“); demisionez şi caut altceva. Cele trei alternative au exact aceleaşi hibe ca în '52: în prima variantă, de corporatist adevărat, iau şi-un credit pe viaţă şi mă leg benevol de „glie“, adică de cariera în firmă; în a doua, îmi păstrez toate cele patru drepturi fundamentale, dar nu ştiu pentru cît timp (pînă la concediere, da, dar cînd va fi asta?); în ultima variantă, pierd iluzoriul meu „drept de proprietate“ asupra job-ului, dar rămîn cu celelalte trei. Presiunea socială e total împotriva acestei alternative, toţi îmi cer să fiu „cuminte“ şi se screm să mă dumirească. Dacă reuşesc, totul merge liniar înainte şi nu mai e nimic de povestit. Dar dacă nu?

În 1952, bunicul meu patern a fost Ionică. În 2012, eu am fost Ionică. Pe Ionicii care urmează îi cunosc personal de mulţi, mulţi ani, şi pentru că viţele lor de după momentul alegerii (alternativei trei) sînt mai interesante decît a mea, le dau cuvîntul.

Ionică D. a fost cîndva, la vremea lui, un avocat de drept comercial, unul dintre greii din umbră ai multor privatizări de active industriale (de fabrici, altfel spus), între care şi ale unora cu nume sonore, atît de sonore că mai bine nici nu mi le amintesc, nu de altceva, dar destui oameni şi-au pierdut locurile de muncă în glorioasa guvernare Adrian Năstase, cînd economia „duduia“. De bine ce duduia, salariul şi bonusurile lui Ionică D. creşteau ca-n poveştile cu Făt-Frumos, dimpreună cu oboseala lui cruntă, cu stresul şi cu insomniile. L-am întrebat atunci dacă nu crede că 100 de ţigări pe zi e cam mult, chiar şi pentru un organism puternic. „A, nu“, mi-a răspuns el, „că la birou nu fumez.“ Avea dreptate. Cum la birou nu stătea decît 12 ore, zi de zi, însemna că acasă fuma doar zece ţigări pe oră, ceea ce nici nu-i mult, din moment ce-n restul timpului rămas, adică două ore, dormea. Sau nu. Depindea de cîţi oameni lăsase şomeri în ziua respectivă. Viaţa personală i-a luat de asemeni avînt, atunci cînd pe lîngă gospodăria lui se aciuiseră patru maşini scumpe, dar nici un suflet de creştină, nemaivorbind de copii sau căţei. S-au uscat şi cele trei muşcate pe care le moştenise de la bunică-sa, dar pisica a supravieţuit: vîna vrăbii prin curte. Cînd a pus punct, Ionică D. a făcut-o în acelaşi stil grandios în care lucrase şi pînă atunci: a vîndut casa, a dat în chirie ambele vile şi s-a mutat într-o garsonieră la etajul şapte, împreună cu un computer, un laptop şi două aparate foto. Şi cu pisica, evident, căreia a reînvăţat să-i dea la timp mîncare şi apă. După cîţiva ani, cînd fotografiile lui au fost pentru prima dată preluate de presa sportivă din New York, m-a chemat la o bere, să sărbătorim evenimentul. Era altcineva, alt om, am căutat degeaba o scrumieră prin toată garsoniera; l-am întrebat o grămadă de chestii din trecut. Nu-şi amintea nimic, dar rîdea în hohote cînd i le spuneam eu. Am rămas cu senzaţia că-i povesteam un film.

„Lia plecă mai departe
uşurată, căci uşurat se simte
omul care le-a făcut altora
vreo uşurare, şi-şi urmă
drumul pe potecuţa
cea netedă şi curată,
de era mare mulţumire
să calci cu piciorul gol pe ea.“

IOAN SLAVICI

Îşi ura profund meseria, îşi detesta patronii, îşi disprețuia clienții, se certa cu iubitele lui.

Pe Ionică M. l-am cunoscut cînd industria publicităţii era în plină glorie, iar el – un „creativ“ foarte apreciat şi bine plătit; un şef. Îşi ura profund meseria, îşi detesta patronii, îşi disprețuia clienții, se certa cu iubitele lui, îi era scîrbă de sine („Sînt minciună!“). Nu eram în ţară cînd el a ieşit din propria viaţă, iar cînd am aflat, n-am crezut că ieşise definitiv. M-am înşelat: nu s-a uitat niciodată înapoi. A prestat cele mai umile şi mizere munci, într-o ţară a cărei limbă n-o vorbea, singur cuc, într-o locuinţă socială, trei pe doi. De fapt, nu chiar singur, că avea cu el chitara şi partiturile. Anii au trecut şi Ionică M. i-a investit în foarte multă muncă, care nu i se părea grea, pentru c-o iubea, cum dintotdeauna o iubise. L-am reîntîlnit în Bucureşti, unde concerta cu formaţia lui, ce cînta într-un gen muzical care-n româneşte nici n-are nume, pentru că-i inventat de el, departe de ţară. Am întrebat-o pe nevastă-sa, care aştepta al doilea copil, cum se descurcă cu banii şi mi-a răspuns că nu se descurcă uşor („Ca toată lumea“), dar a adăugat: „Uită-te la el cînd e pe scenă“. M-am uitat. Nu mai era nimic de spus.

Nu pot să închei acest mic expozeu al oamenilor care şi-au dat destin (alt destin, adică, decît cel pe care alţii li-l vedeau lipit pe frunte), fără o poveste de dragoste. Ionica C. s-a născut, a crescut, a studiat şi-a lucrat în Londra, iar astăzi desenează grădini la Cluj. N-ar desena dacă nu s-ar fi sufocat în coconul ei protector, prea protector, care a sfîrşit prin a o umple de ură: a studiat la colegiu designul şi creaţia de bijuterii, ceea ce a şi făcut ani în şir după absolvire, pînă cînd nu şi-a mai putut suportat clientele ultrabogate *(„I hated them, Meehi!“)*. A crezut că e capabilă de-un salt mortal fără plasă dedesubt, aşa c-a închis atelierul, s-a mutat în altă parte a oraşului şi şi-a luat un job de vînzătoare la Harrods. Nu la vreunul din multele raioane de bijuterii, parfumuri, ţoale, pantofi, genţi sau cadouri, ci la librărie, să se rupă cu totul contactul cu latura „estetică“ a vieţii inutile şi luxoase a bogaţilor. O vreme, a crezut c-a reuşit, c-a trecut prin oglindă, că s-a împăcat cu sine şi că poate privi de pe tuşă fantoşele din bîlciul deşertăciunilor, dar se înşelase: e-adevărat, bogaţii şi bogatele nu intră-n librării, nici chiar la Harrods, dar patronul se întîmpla să mai intre. Rar, dar intra. Patronul era un mărunţel, un prinţ arab care mergea prin magazinul său înconjurat de o gardă scoţiană, cu uniforme copiate după cele de la Buckingham, compusă din patru voinici dispuşi într-un careu şi un cimpoier. Care cîntă *live* din cimpoi. Cînd Ionica C. auzea sunetul de cimpoi cum se apropie de librărie, se încreţea carnea pe ea. Urma un dialog „de inspecţie“ cu prinţul, umilitor ca orice dialog patron – angajat, apoi măreţul cortegiu se urnea din loc, trecînd mai departe, spre raioanele cu chiloţi şi bretele. Ionica C. nu mai putea nici să se uite în ochii colegelor sale de raion (absolvente de studii superioare, toate), darămite în oglindă *(„I hated that vertically challenged man, Meehi, but I hated me more“)*. A demisionat, a plecat, s-a rupt cu totul, s-a mutat într-un cartier atît de nordic încît londonezii nici nu ştiu că există, şi-a căutat şi şi-a găsit o muncă manuală, despre care nici ea însăşi nu ştiuse că există: drujbăriţă. A muncit la tăiat şi toaletat copaci, cot la cot cu bărbaţii, fără să se plîngă şi fără să se simtă, pentru prima oară, nemulţumită de sine; iar cînd eşti fericit, te umpli de lumină şi oamenii se simt atraşi de tine ca moliile, vor să fie în apropierea ta, pur şi simplu. *Team leader*-ul echipei ei a stat cel mai aproape, astfel încît, după naşterea primului copil, au decis să se mute în România şi să-şi deschidă propria firmă, calculînd că „un drujbar român şi-o designeriţă englezoaică n-au cum să n-aibă de lucru, la cum se dezvoltă Clujul. Arhitecţi de case se mai găsesc, dar de unde să facă rost clujenii de arhitecţi de grădini?“. Calculul a fost corect, iar al doilea copil este o fetiţă. Clujeancă *née*.

***Mihai Buzea** este jurnalist.*

Cristina HURDUBAIA

Cînd alegi să trăiești altfel decît ceilalți

O să încep brusc: eu cred că oamenii din ziua de azi nu se gîndesc decît la carieră, bani, imagine și putere. Așa cred eu acum, la 40 de ani, cînd nu poate spune nimeni că nu am o experiență de viață acolo, cît de cît. Și eu, ca și alții, am trecut prin multe, însă pe mine viața m-a învățat că sînt mai importante liniștea și împlinirea sufletească, în timp ce partea materială, apărutul la televizor, funcția de șef, aroganța, minciuna, nesimțirea, lăcomia, pe care le simt din ce în ce mai mult în jurul meu, nu mă vor face să mă dezvolt niciodată în direcția mea, ci din contra. Mă uit în jurul meu și de multe ori mă crucesc. Uneori, am impresia că oamenii chiar sînt în stare să calce pe cadavre pentru putere, imagine, bani ori carieră. Eu am ales să pierd casa, mașina, cariera mea de jurnalist și să mă refugiez în a face lucruri frumoase. Le făceam și înainte, dar nu în mod constant și nu aveam timp să le simt – aveam de plătit rate la casă și mașină, aveam un job pe care nu aveam timp să îl simt, mă robotizasem. Nu empatizam atît de puternic ca acum cu oamenii aflați la ananghie sau cu oamenii frumoși de la care învăț și încerc să dau și mai departe lecția lor.

Lucrurile astea îmi umplu sufletul de bucurie și mă fac să uit că luna viitoare am de plătit iar chiria.

La momentul ăsta doar mă bucur că sînt sănătoasă, că pot să îmi plătesc chiria și ce cheltuieli mai sînt și că mi-a lăsat Dumnezeu darul de a putea ajuta oamenii, de a-i mobiliza și de a putea învăța de la ei. Și nu, nu-mi mai fac planuri, că atunci cînd le-am făcut, le-am făcut degeaba.

În ultima vreme, am tot umblat prin țară pentru diverse documentări etnologice. Mai ales prin sate, unde nu trăiesc numai oameni în vîrstă sau numai oameni săraci. Nu. Acum două zile am vorbit, de exemplu, cu o familie de lăutari. Mama, tatăl și trei copii care cîștigă bani cît n-o să cîștig eu în șapte vieți la un loc. „Toți au vile, mașini, de toate, mamaie", îmi explică femeia (mama) la fiecare cinci minute. „Da' știți ce n-au? N-au noroc în dragoste și tare amărîtă îs." Băiatul ei cel mare are 40 de ani. Cînd ies din curte mi se destăinuie și el plin de năduf: „Mi-e teamă că n-o să găsesc niciodată o dragoste adevărată, din aia sinceră și frumoasă". Mă urmăresc și acum vorbele lui, pentru că i-am simțit pînă și eu amărăciunea. Și pentru că are dreptate: uitați-vă un pic în jurul vostru. Cîte cupluri se iubesc cu adevărat? Cîte cupluri mai au grijă cu adevărat de căsnicia lor? Cîte cupluri rămîn împreună pentru copii sau din comoditate și aleg să trăiască în minciună?

În ultima vreme, m-am tot ocupat de Colectiv. De fapt, Colectiv m-a readus la viață. Și criza financiară de dinainte. Dar Colectiv m-a trezit din somnul cel de năpăsare. După Colectiv am început să văd altfel oamenii și mi-am dat seama că într-o zi poți avea tot și a doua zi poți să nu mai ai nimic. Nici măcar pe tine, poate. Colectiv mi-a adus înapoi spiritul civic ce intrase în letargie. Și de atunci am început să mă ocup – fără să îmi impună cineva, fără să aștept ceva, fără să știu măcar de ce – de tot ce îmi apărea în cale și puteam încerca măcar să rezolv. Lucruri mici, dar mari pentru sufletul meu. Într-o zi, i-am găsit job unei mămici #Colectiv. În alte zile, am organizat comemorările Colectiv. După tragedie, am stat două săptămîni lipită de problemele Colectiv și uneori nu apucam să dorm sau să mănînc împreună cu oamenii din Împreună Rezistăm. Apoi, în altă zi s-a născut „Copacul cu haine", cînd, pe un ger cumplit, m-a lovit brusc întrebarea: dar oamenii ăia de pe străzi, fără acoperiș deasupra capului, ce-or face? Așa că a doua zi m-am apucat de strîns haine groase pentru ei. Pentru oamenii străzii, care nu sînt așa cum vi-i închipuiți voi, să dea năvală peste sacii de haine, să smulgă tot ce prind în cale. Nu, pentru oamenii străzii care stăteau la rînd și-și alegeau din saci exact ce le trebuia, pentru că mai sînt și alții săraci ca noi. Timp de o săptămînă, cît am stat în Cișmigiu, am aflat de la ei o mie de povești, o mie de drame.

Da, fiecare om are drama lui. Noi știm să criticăm repede pe X ori pe Y, fără să ne gîndim că poate omul ăla ascunde o dramă în sufletul lui și că poate n-a ajuns pe străzi murdar și flămînd pentru că stătea într-un palat poleit cu aur. Noi știm să punem ștampile oamenilor, dar nu știm să empatizăm și să-i ajutăm atunci cînd au nevoie. Noi știm să criticăm sistemul în care trăim, dar nu facem nimic pentru a-l schimba. Dar eu mai știu ceva: că atunci cînd anunț că strîng haine și alimente pentru oameni sărmani, mulți, foarte mulți se mobilizează. Astă-iarnă am strîns zeci de saci cu haine pentru oamenii străzii, în aprilie am strîns 14 mașini mari cu haine, alimente, rechizite, cărți, televizoare ori computere. De la voi.

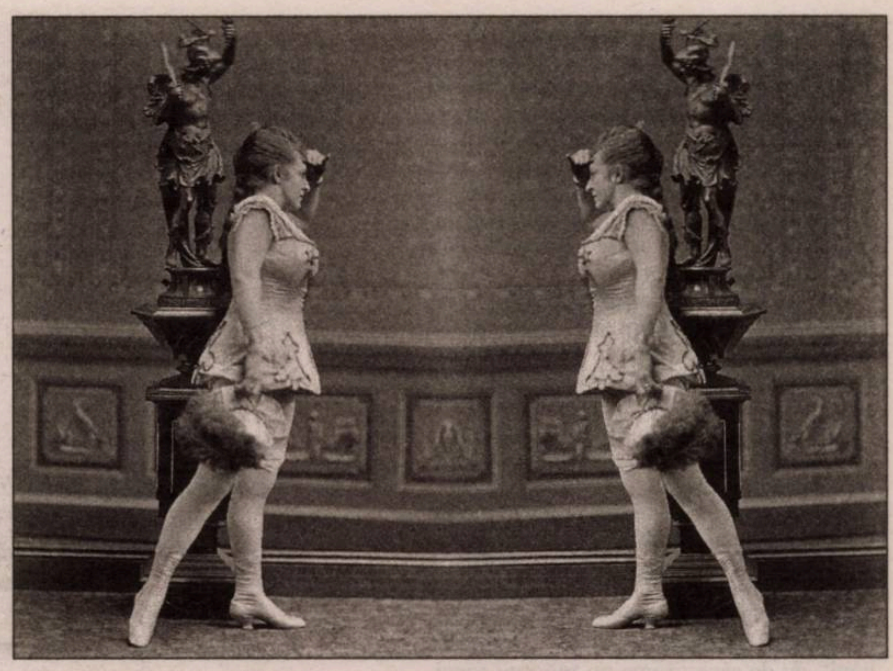

„Pentru că cineva crede în sine însuși, nu încearcă să-i convingă pe ceilalți. Pentru că cineva este mulțumit cu sine însuși, nu are nevoie de aprobarea celorlalți. Pentru că cineva se acceptă pe sine, toată lumea îl va accepta."

LAO ZI

De fapt, eu voiam să vă spun că toate lucrurile astea îmi umplu sufletul de bucurie și mă fac să uit că luna viitoare am de plătit iar chiria și nu știu dacă voi avea cu ce. Ce știu sigur e că frustrările că alții au avere și putere și eu nu, de fapt, nu le-am avut niciodată.

Un cerșetor a urlat odată după mine pe stradă, ca să îmi mulțumească pentru haine, altul s-a speriat cînd i-am pus în palmă 50 de lei, cînd am spus că rolul meu în Colectiv s-a încheiat (recent) mi-au scris o grămadă de oameni care mi-au mulțumit, pe 26 septembrie strîng din nou haine pentru copiii sărmani în Cișmigiu, toată vara am umblat prin sate, de unde am cules multe povești de viață, acum încerc să descopăr de la oamenii bătrîni secretul căsniciei de durată de altădată, încă mă mai hrănesc cu poveștile lor, pe care, dacă le asculți, spui sigur că-s culese din romane. Acum două săptămîni am fost voluntar în MagiCAMP, o tabără de copii cu cancer, pentru a face un reportaj despre și pentru ei. Apropo, voi ați fost vreodată în MagiCAMP? Că, dacă nu, vă sfătuiesc să mergeți ca să vă încărcați cu toată energia pozitivă de acolo. Vă asigur că după ce ieșiți pe poartă, problemele voastre or să vi se pară inexistente față de încercările prin care au trecut sau încă mai trec copiii ăștia.

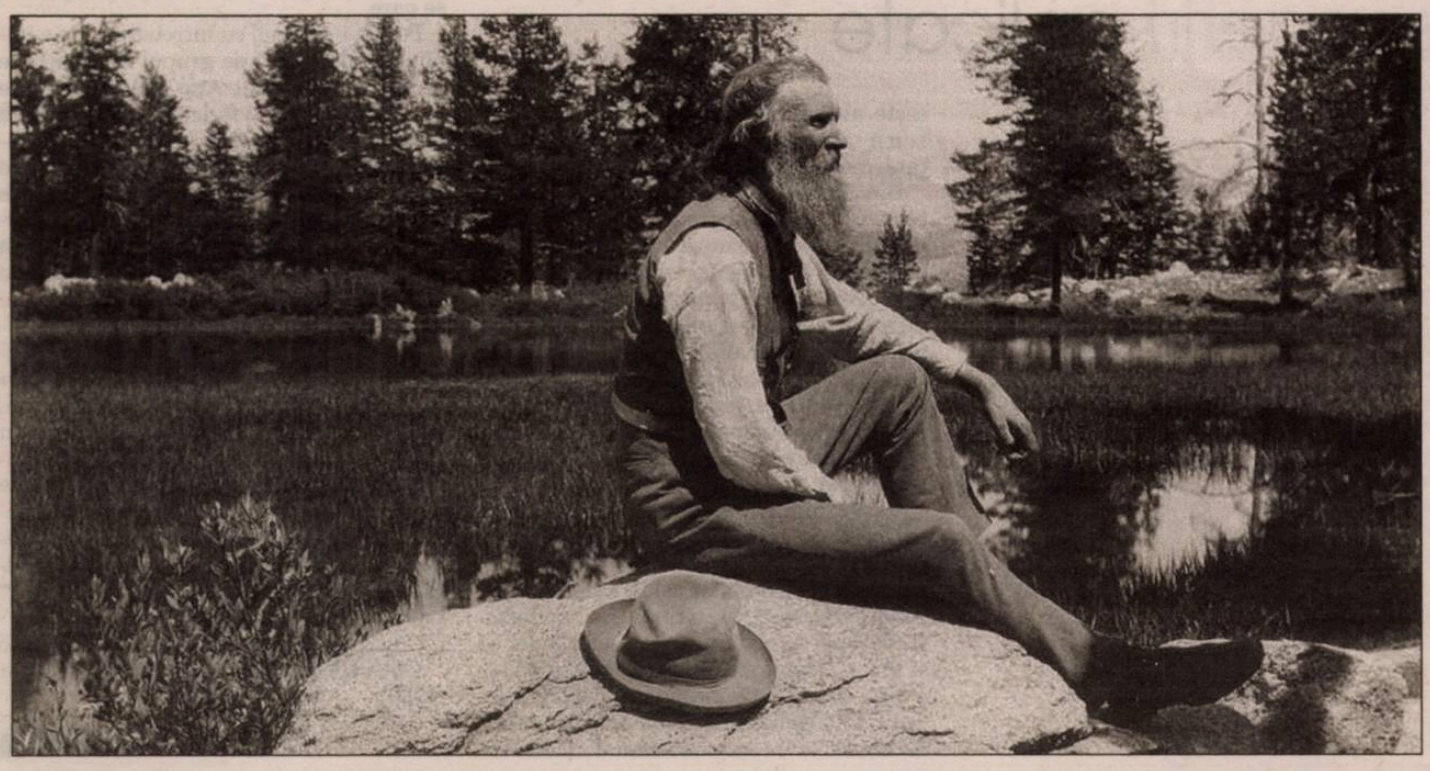

Abia aștept să strîng haine pentru nevoiași, abia aștept să mă întorc în MagiCAMP, abia aștept să mă întorc printre oamenii de la țară. De fapt, eu voiam să vă spun, pînă la urmă, că eu pentru astea trăiesc. Da, cu asta îmi hrănesc eu viața, acum, la 40 de ani. Fiecare cu drumul și rostul lui.

***Cristina Hurdubaia** este jurnalistă.*

Cătălin STAVARACHE

Tu ești mulțumit ca taximetrist?

Cred că ideea de mulțumire de sine e văzută ca un soi de abandon. Din ce în ce mai mulți oameni, mînați de cerințe pe care alții le au de la ei, repetîndu-și pînă la a crede că, în fapt, visul lor a fost și este să-și dorească mai mult, mai repede, uită să se raporteze la cei din jurul lor altfel decît privind partea materială. „Tu ești mulțumit ca taximetrist?!!! Poți face mai bine!“

Uneori, cel mai de seamă dușman al binelui e mai binele. I-am spus unui om care căuta să mă convingă că știe el mai bine ce mi s-ar potrivi și mi-ar plăcea mai tare: „Nu te supăra, ca să-mi ceri mie să fac altceva e ca și cum ai lua un tablou scump, ca să-l folosești pe post de tocător în bucătărie“. Nu, mulțumesc!

Am să mă refer la meseria mea în modul cel mai personal cu putință, bazîndu-mă pe propriile experiențe acumulate în timp. De reținut din capul locului un aspect foarte important, și anume că datorită celor mulți care au ales această activitate „ca să facă bani“, eu de ceva vreme nu mă mai consider taximetrist. Prefer să cred că am un „birou galben“ cu vedere în tot orașul. Apoi, cred cu tărie, privindu-mi clienții, că sub orice haină sau ținută se află un om și un suflet, care suferă, speră, dorește, se bucură… Așa că ies din tiparul taximetristului care întîmpină clientul cu întrebarea: „Da' unde mergeți?“, urmărind să fixeze o sumă care să-l avantajeze sau să refuze cursa, pentru varii motive. Eu întîmpin oamenii cu un „Bună ziua! Poftiți, vă rog frumos!“. Consider că e o chestiune elementară de bun-simț. Despre clienții mei, pot spune cu certitudine că în jur de 80% sînt femei. Grăbite, cele mai multe, să ajungă la serviciu ori să-și ia copiii de la grădiniță sau școală. Mergînd către diferite instituții, rezolvînd probleme de serviciu. Mergînd de la serviciu spre casă. Nu de puține ori am auzit clienții vorbind la telefon: „Traficul e blocat“ sau, mai rău, de față cu mine să spună: „A greșit taximetristul drumul“. Asta e ca și cînd mi-ar fi cîrpit o palmă zdravănă peste ochi. Și înghit în sec, nevinovat, judecat, acuzat și cu pedeapsa ispășită. Graba reprezintă un motiv de stres. Foarte rar, cînd nu reușesc altfel, închid orice discuție argumentînd: „Doamnă, circulația pe drumurile publice e reglementată prin legi, iar eu n-am nici un motiv să le încalc pentru că dvs. nu știți sau nu puteți să vă gestionați eficient timpul“. Atunci cînd sînt două cliente, prezența mea e mai puțin obligatorie. Discuțiile se axează pe subiecte oarecum bătute-n cuie: probleme de serviciu, relații sociale sau probleme de familie, mai delicate și rar dezbătute cu voce tare. Relațiile sociale primează. Bunăoară, două femei, după ce și-au trîntit corpurile lucrate la sală, bronzate la solar, unse cu toate alifiile, parfumate și îmbrăcate astfel încît să existe un echilibru între a fi și a exista ca arătare, au început discuția despre masculii a căror prezență o abandonaseră în club.

„Zece mii de ani de civilizație nu prețuiesc cît o clipă de adevărată împăcare sufletească.“

LIVIU REBREANU

– Auzi, lasă-mă cu fraierul ăla, nici măcar nu e mașina lui, stă cu chirie, dă-l naibii. Am aflat eu de la…

– Păi, și ce? Măcar să cheltuiască cu tine, că n-oi sta ca proasta de poză lîngă el în club.

– Lasă, fată, că nu mai sînt copilă, eu am nevoie de un bărbat adevărat, care să-și întrețină femeia, să plătească o masă la un restaurant, o ieșire în club, un masaj, un spa, o cosmetică… dar vezi că ăștia cu bani sînt agățați, să fiu a cincea roată la căruță nu e una dintre opțiunile mele, nu acum, cît încă pot!

– Așa e, fată! Numai puști figuranți care fără banii părinților nici la McDonald's n-ar mînca. Nu mai există bărbați adevărați! Nu-i așa, domnu' taximetrist?

„Nu știu“, răspund, chiar nu am „ochiul format“ pentru bărbați.

Bărbații se lamentează însă mai mult decît femeile. Despre orice, începînd cu vremea. Un ditamai omul, tînăr, vine fuga la mașină: „Bîîrrr!!!… Ce frig e afară!!!“, cînd sînt 18 grade Celsius și cer senin. Le dau dreptate femeilor care susțin că au dispărut bărbații adevărați, care dansau în ploaie. Răspund că nu-mi pare așa de frig, iar în mintea mea știu că orice ar voi să-mi spună, nu contează.

„Zeii“! Ăștia sînt rari. Ei văd în mine o slugă, care trebuie să facă fix și la timp ceea ce i se cere, să nu aibă puncte de vedere diferite, să asculte și să fie întru totul de acord. Apoi, el e stăpîn, că doar plătește! Mă detașez și las omul să-și practice credința. Evident, în universul guvernat de un asemenea specimen nu sînt decît proști, hoți, prostituate, toți mint și fură mai mult decît el, iar din poziția în care se află nimeni nu poate fi stăpînit, pentru că nu mai există credință.

Am făcut o greșeală, încălcînd o lege nescrisă a taximetriștilor, anume că, dacă un coleg aruncă clientul beat jos din mașină, sub nici o formă să nu-l accept. În secunda aceea am gîndit că au și bețivanii Dumnezeul lor. Faptul că era decent îmbrăcat a ajutat, faptul că venea spre mine ca și cînd ar fi mers ca tramvaiul pe șine nu a contat. „Bună seara, poftiți, vă rog!“

„Auzi tu! Jigodia aia de om m-a dat jos doar pentru că am îndrăznit să-i spun că e prost dacă a votat cu Iliescu. A zis că sînt beat și are dreptate! Ageamiul! Eu mîine îmi revin, ăla niciodată!“ Unde voia să ajungă n-am aflat imediat, căci nu știa să spună exact, dar am convenit să mă ghideze el cu „stînga“, „dreapta“. Am tot umblat în zigzag pînă cînd, obosit să tot aibă dreptate, îi face semn unuia aflat la volanul unui Audi Q6, în dreptul geamului său:

– Auzi, moșule, unde sîntem aici?

– Întreabă-ți taximetristul. Sau v-ați rătăcit amîndoi? – răspunde omul, aplecîndu-se cît să mă vadă întreg. Io zic să-l duci în capăt la Militari și să-l lași pe-acolo, că ăsta îți dă țeapă! – a continuat.

– Auzi, mă, ce mașină tare ai tu! Și e nouă. Mie nu-mi trebuie, că am băut! Da'… pă blonda din dreapta ta nu mi-o dai și mie să te ajut cu rodaju'?

În secunda următoare avea un pistol la tîmplă și se uita mut, în nemișcare, pierdut în filmul vieții lui, cel mai probabil. Am sărit în dreptul portbagajului și i-am zis ăluia, peste capotă: „Auzi, amîndoi aveți dreptate. Dar el n-are pistol. Lasă-mă, Doamne, iartă-mă, să-l duc naibii acasă, că și așa mă-nvîrt cu el de-o oră, și nici nu cred că e din București!“ A plecat în trombă. Zeul a devenit brusc pămîntean, știind precis unde anume cei dragi îl așteptau acasă.

Clienții mei sînt oameni cu tot felul de probleme. Mulți și le expun „la cald“, sincer și fără ocolișuri, sperînd că, datorită faptului că am „dă-a face“ cu foarte mulți oameni, de toate categoriile, le pot oferi o soluție sau măcar să le povestesc despre un altul care a pățit-o și mai rău, drept alinare. Atîta timp cît pot, am să încerc să fiu de folos oricui. Pentru că în asta constă frumusețea serviciului meu. În fiecare om găsesc cîte o poveste.

***Cătălin Stavarache** este taximetrist.*

Vera ULARU

Descoperiri aplicate

„Satisfacția de sine nu poate fi decît atunci cînd nu ești niciodată satisfăcut. Mai exact, scopul meu e ca, atunci cînd mi-am atins un țel, să îmi impun imediat altul mai avansat.“ Vlad are 25 de ani și locuiește în București. Stăm de vorbă într-o seară de august, pe Tinder, o aplicație de smartphone prin care se pot da întîlniri cu cineva din apropiere. În timp ce vorbim, el se uită la un meci de fotbal, eu caut să văd ce înseamnă împlinirea de sine pentru tineri (nepotrivit moment, așa este!). Aud de Tinder de cel puțin doi ani, pînă acum nu am avut curiozitatea să îmi instalez aplicația, însă. Odată cu descoperirea împlinirii de sine, a apărut și aceasta în telefon.

Vlad se pregătește pentru examenul de barou. A renunțat la un loc de muncă tot din domeniul juridic. „Nu am vrut să renunț, dar am fost nevoit, ca să îmi asigur promovarea examenului ce îmi va permite să profesez fără limite.“ Se consideră „tipul plictisit care nu își permite prea multe interacțiuni sociale, motiv pentru care găsește alternative“. Deși învățatul îi „consumă tot timpul“, pentru el e o rutină fortată, care „neliniștește puțin“.

Din drumul pentru „împlinirea de sine“ nu se oprește. „Ce-i drept, am 25 de ani, iar mentalitatea de acum e una aparte. Nu îmi propun să mă opresc. Îmi propun să evoluez constant. Cu toate astea, sînt sigur ca mentalitatea se va schimba cu timpul și prioritățile vor fi altele.“ A ales să studieze Dreptul pentru că așa a simțit, „cred că e vorba de vocație, nu de profesie“, spune el. Vlad a răspuns mai greu la mesaje, spunea că nu are timp ziua, este mai tot timpul ocupat.

Merg mai departe cu descoperirea de sine a altora. „Împlinirea de sine este cînd te trezești dimineața, iei cana de cafea caldă, scoți nasu' pe geam și zîmbești, tu cu tine, așa… satisfacție de sine, de viața pe care o ai și de tot ce ai în jur“, răspunde Mihaela pe WhatsApp, o altă aplicație de mesagerie pentru telefoane inteligente. Are 29 de ani și lucrează în vînzări la o companie/casă de modă renumită din București. E în Vama Veche cu cîțiva prieteni, pe plajă, ceva mai relexată, se pare.

Postez un mesaj cu întrebarea „Ce e împlinirea de sine?“ pe grupul de „Prietene dragi“ de pe WhatsApp. Răspunde iute Ana-Maria: „Să fiu fericită, să am timp să zîmbesc și să mă bucur, dar și să fiu apreciată profesional. Aprecierile și zîmbetele sigur îmi cresc stima de sine.“ La cei 29 de ani de curînd împliniți, lucrează în departamentul financiar al unei bănci. „Dar să nu confundăm stagnarea și delăsarea cu modestia, Vera“, mai spune Ana. Pe cele nesuferite nu le mai întreb.

Am început de curînd o carte, *Ridică-te din propria ta cenușă, mai puternic ca oricînd.* O am de un an, însă am tot amînat să o citesc. După un capitol și jumătate m-am oprit și am puternica dorință să o las uitată undeva la metrou. Parcă îmi răsună în ureche lecțiile și strategiile de integrare a experiențelor personale și o voce care spune: „Uite alții cum s-au ridicat puternic, tu ce faci!!??“ La carte am renunțat. Și e perfect.

***Vera Ularu** lucrează în comunicare la FDSC.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Cîntă cucu-n Bucovina

Cred că dezbaterile privind binefacerile sau, dimpotrivă, scurtcircuitele produse de Internet în educația tinerilor vor avea viață lungă. Sîntem, încă, mulți supraviețuitori ai timpurilor în care lipsea conexiunea rapidă la lume și la informațiile ei, dar există încă și mai mulți care depind în viața de zi cu zi, acum, de ea. Vom bombăni încă mulți ani, aducînd în discuție superficialitatea referințelor, a comunicării interumane, a efectului formativ oferite de rețelele de socializare, și ni se vor aduce, drept contraargumente, mii, zeci de mii, sute de mii de efecte pozitive ale comunicării virtuale rapide și eficiente.

Cea mai recentă gîlceavă pe acest subiect a pornit în mediul online (evident!) de la afirmațiile unui profesor cu privire la nivelul de cunoștințe al studenților săi: deficitar, superficial, vlăguit de „virușii culturali" născuți în rețele de socializare. De cealaltă parte a baricadei, un cunoscut scriitor român, solidar cu consumatorii de Internet, laudă virtuțile timpurilor moderne: creativitate nemărginită, imaginație dezlănțuită, comunicare nelimitată, inteligență pe măsură etc.

În general, urmăresc cu interes orice dezbatere pe acest subiect, important pentru înțelegerea vremurilor în care trăim. Dar mi se pare că batem pasul pe loc. Iată, în opinia mea, cîteva cauze ale blocajului dialogului și ale suspendării soluțiilor.

Dialogul se poartă apăsat în zona vinovățiilor și a acuzațiilor („Internetul e de vină" *vs* „generația veche nu înțelege"). La ora la care vorbim, Internetul și computerele interconectate fac parte, masiv și ireversibil, din viața tuturor, tineri sau bătrîni, știutori sau mai puțin știutori, așa că a te supăra pe ele, a le socoti o amenințare e cam expeditiv și, oricum, ineficient. La fel de ineficient mi se pare să consideri semnalele de alarmă formulate de generațiile mature cu privire la pericolele născute de rețelele internautice ca fiind semne pure de senilitate sau ca încercări de îngrădire a spațiului și a mijloacelor de exprimare. A trecut ceva vreme de cînd omenirea a încetat să le mai plîngă de milă bieților scribi și a acceptat generația Gutenberg, privind înduioșată către crescătorii de porumbei mesageri în drumul spre primele oficii poștale sau telegraf. E un „război" neclar: pe cine înjurăm, de fapt? În fond, lumea asta s-a dovedit pînă acum destul de mare ca să cuprindă și electricitatea, și catedralele afumate de lumînări, și marile tratate de filozofie, și sitcom-urile, și filmele de artă, și replicile săltărețe de pe paginile de socializare.

E foarte important *cine* intră în dezbatere pe acest subiect: într-un fel trebuie creditat un profesor, direct implicat în educația tinerelor generații, și în alt fel un scriitor, jurnalist, afacerist, IT-ist sau vînzător de pere. Un profesor (de fapt, mulți dintre ei) afirmă, pe bază de experiență, că studenții intră pe băncile facultăților fără să aibă cele mai elementare cunoștințe în materia principală pe care urmează să o studieze. Un scriitor îl liniștește, preaslăvind măiestria tinerilor în a mînui felurite programe și virtuțile interconectivității rapide, punînd pe masă un exemplu cu totul excepțional: propriul fiu. Acesta nu este un dialog eficient, nu este o dezbatere serioasă, e doar un exemplu de discurs paralel.

Vestea că studenții de la Istorie cred că Bucovina este o marcă de apă minerală și nu un „capitol" de istorie și geografie te izbește drept în plex: treci în cîteva secunde de la stupefacție la amuzament, de la iritare la mari întrebări existențiale, de tipul cine sîntem și ce căutăm pe-aici. Dar, mai apoi, trebuie făcut pasul către teme pragmatice: modernizarea rapid necesară a programelor școlare (știu, din site-urile dascălilor, că, spre exemplu, lecțiile de istorie sînt predate cu pieptul mîndru înălțat și lacrimi fierbinți de dor și jale), întîlnirea dintre marea cultură, care cere timp, reflecție, cercetare îndelungată, și tînăra generație, pregătită, în general, mai curînd pentru contacte frugale și efort minim, pentru modele scrijelite pe ecrane mari sau mici de noua societate etc.

Pe scurt: avem de administrat o convietuire (fatală!), mai curînd decît o excluziune, avem de găsit soluții și pentru o bună măsură a patosului internaut, dar și pentru o înțeleaptă asumare a contemporaneității.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Teleportări confortabile

Sînt perioade din viață în care ești nevoit să stai, pentru mai mult timp, în alte locuri decît acasă. În care ești nevoit să ocupi, temporar, un alt spațiu, nefiind chiar în vacanță. Spațiu în care te strămuți cu arme, cu bagaje, cu cățel, cu purcel, ca și cum ai trăi acolo o existență paralelă. Ca și cum te-ai teleporta. Și chiar trăiești o astfel de existență. Asta se întîmplă în special cu locurile în care stai perioade relativ îndelungate și în care te duci în mod repetat. Care pot fi la munte, la mare, în străinătate sau chiar în același oraș. Un prim astfel de loc este, evident, la bunici.

Bunicii mei nu locuiau la țară, veniseră de acolo la tinerețe și-și făcuseră un rost la oraș. „Un rost" însemna o casă a lor, pe care bunica mea o amenajase cum se pricepuse mai bine: ca pe o casă de țară adusă la oraș, într-un soi de rustic stilizat, cu mileuri, bibelouri, cuverturi și covoare cu motive și nostalgii rurale. O casă în care sufrageria rămînea „camera bună" și rece, în care nu se intra nici măcar la ocazii. Cu singura diferență că în sufrageria în cauză nu exista numai o vitrină, ci și o bibliotecă, cu cărți bune (îmi amintesc că am citit de acolo *Ghepardul, Moarte la Veneția, Madame Bovary).*

La bunici era întotdeauna o liniște greu de dus. Uneori nu se auzea chiar nimic. Copil de bloc fiind, cînd mă teleportam acolo, aveam angoase: simțeam mai dihai acolo golul lumii, fără țipetele, mirosurile, bufniturile vieții comunitare. Singurul zgomot pe care mi-l amintesc era cel al țînțarilor care intrau, inevitabil, și pe care bunicul meu îi strivea cu o mătură cu coadă.

Tot în copilărie mă tot teleportam la Mangalia, la hotel Mangalia (Siemens), care era fix pe malul mării. Zgomotul de acolo era cel al valurilor, repetitiv, monoton, dar și amenințător. Coșmarurile mele erau, de cele mai multe ori, cu valurile uriașe care înghit hotelul. Iar rutina de acolo, cu dus la plajă, intrat în apă, întors la hotel, mîncat, alergat la piscină, duș, masă de seară și plimbare pe dig, m-a urmărit o viață. Deși cît se poate de sănătoasă și alcătuită de o mamă prea responsabilă, a avut, pînă-n ziua de azi, un efect straniu asupra mea: m-a făcut mereu să detest regulile și să încerc să le eludez.

La Cumpătu, în Sinaia, era o altă lume în care treceam frecvent. Dacă stau să mă gîndesc bine, vacanțele de acolo au avut roluri esențiale, depășind cu mult partea strictă de tabieturi: acolo a fost un loc al inițierilor. Al celor amoroase, presexuale – pentru că între adolescenți se legau și dezlegau „idile" în jurul focurilor din poligon. Și tot pe acolo, prin pădure, aveau loc și un soi de inițieri în supranatural, paranormal, transcendent chiar – pentru că se povesteau istorioare de groază, cu spirite și tot soiul de alte creaturi; într-o lume a bărbăției indiferent de sex, pentru că aici era un fel de școală a curajului, trebuia să faci față la cățărări, sărituri, alunecări și alte performanțe fizice; ba chiar și într-ale socialului, fiindcă găștile de copii sînt crude, se știe, și trebuia să te lupți să supraviețuiești în ele chiar și pe un loc secundar.

Mai la maturitate, am avut o serie de teleportări la Paris și Viena. Acolo chiar era vorba de tabieturi și ritualuri fixe, pentru că stăteam mai mereu la același hoteluri, mîncam în același locuri, vizitam aceleași muzee și cumpăram de la aceleași magazine. De aceea, mai ales la Viena, aveam senzația acută de teleportare. Pentru că era o călătorie de familie, împreună cu mama mea. Multe lucruri se desfășurau în cameră și în zona dimprejurul hotelului. Făceam aceleași drumuri și gesturi, încît de multe ori nu mai știam ce să cred despre mine, aveam infime momnte de confuzie: unde locuiam, de fapt, și, pînă la urmă, cine eram eu? Cea care căra sacoșele galbene de la Billa de pe lîngă Votivkirche sau cea care făcea același lucru la Mega Image-ul din Traian? Cea care intra la slujba din Stephansdom sau cea care stătea în curtea de la Stavropoleos? Și lista ar tot putea continua. Deși nu știam destule despre Viena, mă simțeam acolo, la nivelul meu superficial, ca acasă, într-un anumit fel. În felul familiar al micilor gesturi de supraviețuire, de la cumpăratul unui hot-dog slinos de la chioșcul din spatele hotelului Regina, la admiratul deja tradițional al pomului cu inimioare din Parcul Primăriei, înainte de Crăciun.

Ideea e că, alternînd în mod repetat anumite locuri, începi să te simți acasă în fiecare dintre ele. Acasă, dar altfel, într-un mod plăcut, dar ușor nefiresc, confuz, scindat, care te face, la un moment dat, să te întrebi cine ești tu cu adevărat – sau dacă există doar un singur „tu" ori doar mai multe fațete, variațiuni pe aceeași temă. Precum în cazul pozelor cu secvențe multiple de pe mobil.

În lumea globală în care trăim, în care drumurile cu avionul sînt, de multe ori, atît de scurte, senzația de teleportare e destul de acută. Toată șmecheria e cum să faci să suprapui aproape perfect evantaiul de minisecvențe.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

L-a cîștigat Dumnezeu pe cel mai bun om din lume

Se numește Ionel. E din Piscu Vechi – Calafat. Semăna în toate cu bunicul meu Constantin, îi era nepot doar. Sîmbătă, la ora 4 dimineață, l-a luat Dumnezeu. De ce era Ionel cel mai bun om din lume? E sigur un lucru: pentru mine e cel mai bun om din lume. Pentru tine, cititorule, el nici nu există. De altfel, bucuria mea e doar a mea, că l-am cunoscut. Cînd eram adolescent venea cu pîine-țest, cu miel, cu găini în spate, în spatele lui mic și vînjos. Nu văzusem nici pîine-țest, nici cărătură cu spinarea așa uriașă. Pornea de cu seară din Poiana Mare – Calafat, schimba la Craiova și ajungea cu trenul dimineața, la șase-șapte, în București. Nu se culca deloc. Lăsa bunătățile și pleca cu tramvaiul 19. Se plimba de două ori de la un capăt la altul să vadă orașul. Mare minute orașul pentru el, un om pentru care înălțimea tutunului era ametitoare. Se încînta singur pe drumul ăsta și mă încînta și pe mine pentru că îmi povestea tot ce eu nu puteam cuprinde. Deși mergeam pe același drum, el vedea, eu devenisem orb. Acum vreo treizeci și ceva de ani, peisajul industrial și urban era nemișcat. Și nesimțită era și pofta mea de mîncare, de care făceam rost stînd ore în șir la coadă în Piața Amzei, la măcelărie sau alimentară. Vremurile alea fără mîncare. Ionel mă hrănea. Venirea lui însemna scutirea mea vreo două săptămîni de a sta la cozi în Piața Amzei. E ceva. Chipul lui era al zîmbetului, deși muncea ca nebunul. Pleca în aceeași seară, cu trenul, cu misiunea îndeplinită. A doua zi dimineață trebuia să ude roșiile. Păi, cine să-i ude lui roșiile? Roșiile, prin el, au devenit cel mai fabulos lucru din viața mea. Erau cărnoase pentru că-l vedeam pe Ionel plecînd și udînd. Cel mai bun om din lume avea cuvîntul care zicea realitatea. Roșia, lubenița, tutunul. El mi-a spus calendarul lubeniței. Dacă nu întorci codița lubeniței ca să dea zeamă, nu dulceață, lubenița-i coaptă doar după Sfînta Marie Mare, 15 august. Și cu el am împărțit lubenițele de trei ori cît capul de om. Le pîrîiam între picioare, gest învățat de la bunicul meu, că-s coapte, și apoi ne scufundam pînă la urechi în lubeniță. Tutunul mi l-a arătat ca pe un secret. Niciodată nu văzusem tutun. El păzea tutunul din Piscu Vechi. Sîmbătă, la ora 4 dimineață, Ionel a plecat de mînă cu Dumnezeu în plimbare. Nu m-am dus la înmormîntare. În aceeași zi i-am făcut de patruzeci de zile lui taică-meu, cel cu care Ionel, o vară, a săpat via și a plivit roșiile.

Șerban AXINTE

Intimitatea violentă

● Angela Marinescu, *Subpoezie. Opere complete I & II*, prefață de Al. Cistelecan, Editura Charmides, 2015-2016.

Nu se poate scrie despre cele două tomuri ale Angelei Marinescu într-un spațiu (tipografic) atît de restrîns. Voi încerca totuși să notez aici unele impresii pe care mi le provoacă lectura uneia dintre cele mai originale, percutante, modelatoare și incitante opere poetice din lirica românească postbelică.

Angela Marinescu este o nihilistă pursînge, o instanță refractară față de tot și toate, fără însă ca această atitudine să aibă rațiuni estetice sau ideologice. Angela Marinescu este ceea ce este, un cumul de ipostaze exteriorizate direct, fără nici un fel de mediere. Poeta practică un veritabil denunț al interiorității, iar această interioritate își are originea într-o spiritualitate atipică dominată de avatarurile cărnii. Eșecul la care face referire poezia Angelei Marinescu din mai multe perioade de creație este eșecul (decrepitudinea) ființei umane, *ființa* însemnînd – în cazul de față – *fiziologie:* „sfîrșitul zilei / rece, / o singură rază de soare / ca un fascicul ce taie / în carne vie / laser / te-am inventat / te-am frecventat / tocmai cînd eram în plină / nevroză. / nu sînt bună la nimic / pe cine ar mai putea interesa / întunericul meu / din care / țîșnește urină" („Jurnal"). Această radicalizare a expresiei provine din unele revelații legate de transformarea sa lăuntrică. În astfel de situații, poezia Angelei Marinescu pare a fi una a verdictelor fără posibilități de recurs. În același ton sînt formulate mai multe „sentințe" referitoare la arta sa poetică: „o noninterpretare din ce în ce mai absconsă / un nonloc din ce în ce mai izolat. / un nonbuncăr cu ușile și ferestrele zidite. / o nonpoezie din ce în ce mai întunecată." („Autoportret").

Dacă ne întoarcem cu cîteva decenii în urmă, mai precis la *Sînge albastru* (1969), putem lesne observa că marile teme ale poeziei Angelei Marinescu erau prezente și în volumul de debut. Texte precum „Bocet bogat" sau „Rac" sînt exemplare în acest sens. Desigur, în anii '70 scrisul autoarei se revendica de la o cu totul altă poetică, una puternic marcată de estetica vremii, dar faptul că Angela Marinescu se centrează mereu pe sine într-un sens antimetafizic și deloc transcendental, face ca propria sa transformare (nu ar fi potrivit în context să o numesc evoluție) să fie similară cu devenirea poeziei ei. Așadar, perspectiva din care se examinează este cea care, în timp, îi definește *toposul* poetic, el însuși negat. Nu mai vorbesc de faptul că și privirea, *perspectiva*, este rezultatul unei tăieri în carne vie.

Poezia Angelei Marinescu pare a fi una a verdictelor fără posibilități de recurs.

Dacă ar fi să simplific lucrurile, aș spune că Angela Marinescu pare a fi o poetă rea atît cu sine, cît și cu ceilalți. Dar, atenție, ea expulzează de fapt un amestec de duritate și tandrețe. Partea nevăzută a poeziei ei e dominată de această tandrețe de multe ori reprimată. Dar cu cît și-o extirpă din sine, cu atît ea apare mai pronunțată în subsidiar. Poeta instituie o morală în absența moralei, cum de altfel și declară într-un text puternic autoreferențial.

Negația e mai mult o formă de alcalinizare a unei esențe/existențe profund acide.

Felul în care este construită această antologie, dinspre prezent spre început, pune și mai mult în evidență acea obsesie a autodefinirii prin negație. Spre exemplificare pot fi citate foarte multe titluri, dar cel mai elocvent mi se pare „Blocul NU". Violența orientată către sine transpare ca un dat ontologic imposibil de surmontat: „o femeie nu este decît un cîntec de lebădă / o femeie nu este decît un gunoi fosforescent / ce se masturbează / o bucată de carne / roșie macră / bună sănătoasă / fibră marfă / ce trebuie violată / de un creier străin / eu m-am născut / gata violată / de / creierul / meu („o femeie nu este decît un cîntec de lebădă"). În cazul acestei scriitoare se poate vorbi despre un erotism despiritualizat, înțeles mai mult ca instinct animalic. Mai bine spus, erotismul provine din instinctul animalului bolnav. Erotismul e obscenitate dusă dincolo de consecințele sale ultime. Se manifestă dincolo de relaționare umană și oprobriu. Mai trebuie adăugat aici că obscenitatea de care vorbesc nu ține de limbaj, ci de imagine. Expunerea aceasta nemediată, brutală, a intimității poate fi asemănată cu lăsarea la vedere a unui țesut nevindecat care prezintă însă toate urmele și efectele cicatricelor.

Am afirmat la început că Angela Marinescu este o nihilistă pursînge. Dar, cum s-a văzut, respectivul nihilism comportă numeroase nuanțe care-l scot din dogmatismul negației. Acum, la final, mai adaug una. *Nu*-ul poetei nu este un echivalent al lui *anti*. Scriitoarea nu manifestă împotriva a ceva. În cazul ei, negația e mai mult o formă de alcalinizare a unei esențe/existențe profund acide.

***Șerban Axinte** este scriitor și cercetător științific la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" al Academiei Române, filiala Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Gabriela Adamești*eanu. Monografie, antologie comentată, receptare critică, Editura Tracus Arte, 2015. Ține rubrica săptămînală online „Pentru poezie" pe www.dilemaveche.ro.*

„Pentru a crea ai nevoie de concentrare"

– interviu cu Nils Peter MOLVÆR –

*Muzicianul norvegian **Nils Peter Molvær** a concertat vara aceasta în formula de cvartet în cadrul Festivalului Internațional de Jazz de la Gărîna.*

Cît de mult s-a modificat felul în care relaționați cu muzica între albumul de debut Khmer *(1997) și noul* Switch *(2014)? Cum ați caracteriza această călătorie de 17 ani?*

Toată această perioadă a fost o permanentă căutare, o călătorie plină de descoperiri, exact ca în viață. În ultima sa parte, această călătorie a avut mai mult de-a face cu muzicienii implicați – cu *sound*-ul lor și cu modul lor de a relaționa cu muzica. Cînd am decis să-mi fac o trupă, am căutat numai muzicieni extrem de deschiși la ideea de explorare, pe care să-i pot scoate ușor din zona lor de confort. Acest criteriu a fost mereu cel mai important pentru mine.

Ați reușit să mai atingeți vreodată, cu oricare dintre proiectele dvs., nivelul de libertate și de dezlănțuire de pe Bande À Part *din 1985?*

Să fiu sincer, nu am mai ascultat acel album de aproape 30 de ani, astfel că mi-e imposibil să răspund obiectiv la această întrebare. Haideți să-i lăsăm pe jurnaliști și pe ascultători să răspundă singuri la ea...

Ați declarat de multe ori că unul dintre cei mai influenți muzicieni pentru dezvoltarea dvs. artistică a fost Jon Hassell. Există și alte influențe majore?

Într-adevăr, sunetul său și felul în care Jon Hassell abordează muzica au fost foarte importante pentru mine, în special în anii '80. Albumele *Fourth World, Vol. 1: Possible Musics* (Jon Hassell/Brian Eno, 1980) și *Aka / Darbari / Java – Magic Realism* (Jon Hassell, 1983) sînt absolut minunate și definitorii pentru viitoarea mea carieră. Dar și muzica lui Brian Eno a însemnat mult pentru mine. Mai tîrziu, am început să ascult din ce în ce mai multă muzică tradițională din Orientul Mijlociu și din nordul Africii, dar am lucrat și cu celebrul interpret norvegian de muzică tradițională Sondre Bratland, o experiență extraordinară. În concluzie, Jon Hassell este una dintre multele referințe. E drept, una dintre cele mai importante, dar, la urma urmelor, toate sînt importante într-un fel sau altul.

Cum ați descrie experiența de la ECM și colaborarea cu producătorul Manfred Eicher?

O experiență foarte importantă, din multe puncte de vedere. Am învățat puțin despre cum funcționează industria caselor de discuri, cu bune și rele, iar Manfred mi-a lărgit substanțial orizontul cultural, introducîndu-mă într-o lume plină de muzică, poezie, romane și filme extraordinare. În afară de asta, e dificil să punctezi ceva anume. Poate doar concentrarea. ECM este unul dintre cei mai importanți și exigenți producători muzicali contemporani și, pentru a crea ceva care să respecte standardele, ai nevoie de concentrare.

Ați venit de mai multe ori în România; aveți amintiri frumoase de pe aceste meleaguri?

Ohoo, atît de multe! Am fost la Gărîna, în București, Cluj-Napoca, Timișoara, Castelul Bran, și peste tot m-am simțit excelent, oamenii au fost nemaipomeniți de fiecare dată. Totuși, una dintre cele mai speciale amintiri este prima mea participare la Gărîna. A fost absolut fantastic, ca și cum aș fi aterizat într-o altă dimensiune...

a consemnat Cătălin TOADER

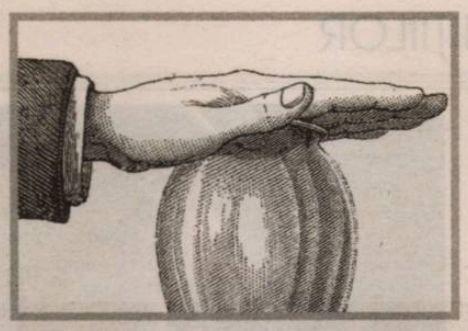

George BANU

scena lumii

Matisse și Iisușii mei

Recent, am citit catalogul unei expoziții intitulate „O paletă de obiecte“, titlu ce reia formula lui Aragon din cartea dedicată lui Matisse, al cărui intim a fost Theodor Pallady: a existat între ei o afecțiune ce nu s-a dezmințit. Pallady, care împărtășea pasiunea lui Matisse pentru obiecte, i-a oferit celebra bluză românească, atît de des reluată, încît la Beaubourg i s-a consacrat chiar o expoziție. Vizitînd-o, mi s-a impus o referință muzicală: temă cu variațiuni. Matisse utiliza o metaforă teatrală afirmînd că „obiectul este un actor: un bun actor poate juca în piese diferite, un obiect poate juca în zece tablouri diferite un rol diferit“. Cameleonismul actorului face parte din vocația sa, cameleonismul obiectului rezultă din activitatea pictorului, regizor implicit care-i atribuie sarcini și poziții distincte. În pictura clasică, intervenția artistului rămînea mai discretă, iar natura moartă, îndeosebi cea olandeză, combina obiectele cotidiene cu cele simbolice, a căror lectură, în epocă, era familiară privitorului. Simbolică sexuală, simbolică metafizică, dar mereu integrată într-un ansamblu concret, savant organizat. Apoi, la Chardin, obiectele au fost tratate ca embleme familiare, fără alte conotații, căci ele fixează o stare sau desemnează un personaj fără alte referințe decît acelea ale clipei, ale prezentului. Chardin e un precursor al lui Morandi, care, două secole mai tîrziu, nu trăia decît printre sticle și ibrice, care îi erau partenerii privilegiați. De viață și de artă. La Cézanne, obiectele își afirmă o autonomie ce nu produce o simbioză similară: ele sînt libere, surse de inspirație și tatea de care dispune. „Să nu-ți faci chip cioplit“ – alertă ce indică pericolele pe care statuia le comportă: confuzia cu omul. De aceea, mulți regizori au constituit-o în orizont utopic pentru actorul viitorului. *Corp de piatră, corp de carne,* astfel își intitulează Monique Borie cartea pe care o consacră acestei fascinații.

Picasso a privit măștile africane, Giacometti statuile din Ciclade, Matisse pe cele ale Greciei clasice... Dialogul cu obiectele e mai oblic și mai enigmatic decît acela, direct și elocvent, angajat cu aceste dubluri ale omului. Asemenea practici m-au încurajat în relația pe care am instaurat-o cu Iisușii care, în casă, îmi servesc de parteneri.

Dispun de mulți Iisuși, nu în numele unei voințe profane de a-i colecționa, nici al unei credințe în căutare de suport. Nicicum. Am făcut-o în numele dorinței de a mă regăsi zilnic în intimitatea acestui personaj care îmi furnizează cotidian exemplul unei vocații și al martiriului pe care împlinirea ei îl reclamă. Vocația implică dăruire și sacrificiu: e ceea ce, pe pereți, Iisus fără încetare îmi amintește.

La origine se situează gestul unui prieten, Daniel Medvedov, care în Venezuela mi-a oferit primul Iisus baroc... acest Iisus „ce a făcut el din mine“, aș putea spune ca Matisse. Cu capul ușor înclinat, el nu mă privește, dar mă invită să-l însoțesc în solitudinea lui. Din cauza condițiilor climatice, la un moment dat policromia i-a fost amenințată și, atunci, neliniștit, l-am îngrijit asemeni unei rude intime, pasager bolnave, dar fără ca diagnosticul vital să-i fie pus la încercare. Acum e salvat. Și, de pe zidul casei, El mi

Caut abuziv frumosul
acolo unde sacrul trebuie să fie primordial.

nu de conviețuire. Nedispunînd de același statut de protagoniști, fără a fi însă reduse la o banală figurație, obiectele la Matisse acompaniază personajele; ele revin, dispar, ca la Pallady. Cîtă înrudire! La Picasso sau Braque, de asemeni, dar, de astă dată, ele constituie un adevărat vocabular – ghitare, pipe, pahare –, vocabular lipsit de diversitatea cultivată la Matisse. Însă toți acești pictori moderni ar putea semna splendida declarație de fidelitate față de obiecte care, recunoaște Matisse, i-au dirijat „spiritul către tot ceea ce (ele) au traversat pentru mine și cu mine...“ Obiectul ca partener frecvent mobilizat, sursă a unui dialog pe care pictorul îl cultivă și opera îl înregistrează. Seducția provine din această permeabilitate comunicativă între cei doi termeni: ei și-au servit de parteneri. Obiectele îl privesc și Matisse le răspunde.

Definiția obiectului, conform remarcilor lui Baudrillard, implică maniabilitatea: posibilitatea de a-l situa în spațiul privat, de a-l deplasa și de a-l utiliza pentru diverse ocupații materiale. Un calificativ secund ar fi determinat de proporțiile obiectelor, care nu trebuie să depășească dimensiunile omului pentru a fi considerate ca atare... alți parametri pot fi evocați. Ce statut însă putem acorda acelui splendid *kouros* în ghips pe care Matisse l-a transportat cu el de la Paris la Nisa pe timp de război? Și ce statut atribuia Freud zecilor de statuete antice care-i populau biroul? Statuia e un dublu „obiectiv“, nu doar un obiect de ale cărui atribute beneficiază uneori. Ea poate fi maniabilă, mobilă, dar ce o definește, în accepția clasică, e tridimensionalise adresează împreună cu America Latină, orizont de iubire și atracție a tinereții mele. Alicia, Claudia, Daniel... statuia poartă nu doar însemnele rănilor canonice, ci și pe acelea ale prieteniilor stinse, însă nu uitate. Iisusul venezuelean asociază condiția christică și biografia celui pe care, de ani de zile, l-a însoțit.

Brook vorbește despre complementaritatea între teatrul sacru și teatrul brut, popular, puternic pentru că e brutal și neșlefuit, teatrul urgenței, teatrul imediat. Celălalt Iisus e un Iisus „brut“ în sensul brookian al cuvîntului, Iisus de pescari găsit în Chile. Sculptat rudimentar cu cuțitul, pictat în alb și roșu, El afirmă meritele „artei naive“ în ce are ea mai intens și mai dramatic, ca la Cimitirul Vesel de la Săpînța. La țară, îl am sub ochi și, între veghe și somn, ce mă atrage la el e gaura cioplită unde o mică piatră însîngerată servește de substitut al inimii ce se agită sub impactul mării, metronom al pescarilor departe de țărm și casă.

Cel de-al treilea Iisus are o origine, e semnat de George Apostu și dăruit de Andrei Șerban. Un Iisus fără brațe, un trunchi ce evocă poziția crucificării, crisparea ei, dar fără a-i oferi imaginea, prezența esențială, eliberată de referințe explicite. Iisusul acesta îl iubesc fiindcă e ars, marcat de limbile focului care i-au calcinat trupul... cît mă atrag asemenea expresii ale suferinței! Mihai Oroveanu mi-a povestit că atelierul lui Apostu a ars și că acesta a încercat să șteargă cicatricile incendiului, dar că el, Mihai, l-a sfătuit să-și lase Iisușii arși. Accidentul nereparat le-a acordat o dimensiune altundeva absentă: ei au traversat nu doar martiriul răstignirii, ci și proba focului. Ambele reunite.

Apoi, în jurul acestui soclu triadic, s-au reunit alți Iisuși veniți din orizonturi diferite, din epoci îndepărtate. Iisuși merovingieni oferiți de tatăl anticar al unei prietene, Iisuși achiziționați în Polonia, Iisuși sud-americani sau din teritorii vecine, ei s-au constituit într-o familie grație căreia călătoresc și totodată mă înarmez. Ei îmi apar ca o invitație la rezistență împotriva amenințărilor din jur și totodată îmi provoacă emoția artei supreme, grație acestor corpuri ce poartă stigmatele crucificării fără a-și deteriora splendoarea fizică. Un corp nedistrus și nedeformat, un corp exemplar. Iisușii se constituie într-o călăuză intimă, nu o călăuză autoritară, ci una personală, aleasă. „Ce au făcut ei din mine?“, mă întreb, ca Matisse, în serile cînd mă regăsesc în compania lor.

Îi privesc, îi plasez în spații diverse, în birou sau în camera de culcare, nu mă despart de ei și de aceea, de curînd, la o licitație, fără să-mi dau seama, tot Iisuși am cumpărat. Dar atunci am simțit un pericol: în această adunare personală de Iisuși, am inoculat criteriul estetic. Caut abuziv frumosul acolo unde sacrul trebuie să fie primordial. E timpul, mi-am zis, să mă refugiez și să nu-mi mai înmulțesc Iisușii privați, pentru a aștepta Iisusul care-mi va servi, ca la început, drept partener spiritual și nu doar artistic. Și de aceea, azi, mă reconciliez cu mine însumi grație unui Iisus din Europa Centrală, fără brațe, nici cruce, dar cu picioarele țintuite. Cuiele de două secole au rămas împlîntate acolo.

Iisușii mei au același statut ca statuile cu care au dialogat marii artiști, ei sînt asociați propriei mele biografii, însă nu doar ca referințe sacre. Îi iubesc ca personaje dăruite unei cauze fără ca aceasta să fie identificată: de aceea ei sînt disociați de cruce. Ea e absentă și aceasta îi eliberează, căci crucea se constituie într-o invizibilă persistență mnemonică și astfel Iisușii mei se afirmă ca figuri ale intransigenței în numele unei credințe al cărei simbol nu e prezent. Ei nu sînt prizonieri ai unei credințe, ei sînt cavaleri ai nevoii de salvare prin asocierea la o cauză ultimă, superioară. Chiar și cu prețul martiriului.

Iisușii aceștia, cum spune Matisse, îmi sînt parteneri indispensabili, în numele a ce au traversat cu mine și pentru mine. Noi am coexistat. Ei mă însoțesc și eu îi reunesc în incinta unui apartament parizian: „paleta de Iisuși“.

***George Banu** este critic de teatru.*

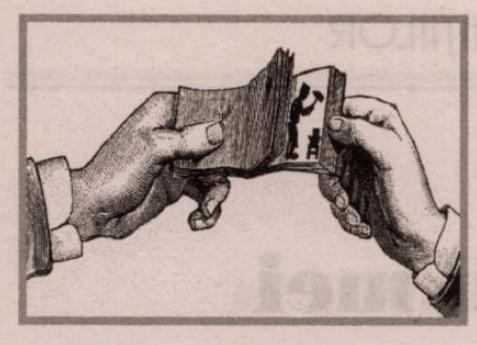

● **Marin Mălaicu-Hondrari, *Războiul Mondial al Fumătorilor*, Editura Polirom, 2015.**

Marius CHIVU

feedbook

Numai pentru fumători!

Războiul Mondial al Fumătorilor pare a fi un fel de addenda a micii trilogii spaniole a lui Marin Mălaicu-Hondrari alcătuite din *Cartea tuturor intențiilor* (2006), *Apropierea* (2010) și *Lunetistul* (2013). Schema narativă, topoii, tipurile de personaje, atmosfera, toate sînt de regăsit și aici, cu mențiunea că, de data aceasta, romanul se îndepărtează și mai mult de convenția realistă, construind cadrul unei distopii tabagice: la marginea Uniunii Europene, care a interzis cu desăvîrșire fumatul, o mică țară bogată în petrol, numită Camarile, întreține idealul fumătorilor năpăstuiți („Camarile este stat laic și fumător", așa sună articolul 1 și punctul 2 din Constituție), producînd și vînzînd țigări ca un El Dorado tabagic: „Clienții mei nu erau bogați, erau oameni simpli, muncitori purtați de viciul fumatului, niște clandestini care treceau clandestin granița, cumpărau clandestin de la mine țigările mele clandestine, pentru a-și învălui în fum viețile lor clandestine". Camarilo, acest spațiu fictiv plasat într-o zonă deșertică, precum și personajul Constantin, apar și în precedentul roman al lui Marin Mălaicu-Hondrari, dar nu mi-e clar dacă există legături factuale directe sau dacă e doar dorința autorului de a-și marca astfel teritoriul ficțional. Căci, la fel ca precedentele sale cărți, și cea de față este un roman poetic cu mici artificii, o suită de poeme senzual-hedoniste în proză, cu mai multe inserturi portretistice numite „Arhiva de fum" *(vezi și cele două fragmente reluate mai jos),* dar care, de data aceasta, înlocuiește viciul literaturii cu cel al fumatului. Obsesia lui Constantin este fumatul, legătura cu literatura fiind traducerea din spaniolă a unei povestiri tabagice (cu titlul reluat și de mine pentru această recenzie) care devine un fel de carte cult în contextul iminenței interzicerii fumatului în locurile publice („Să fumezi țigară electronică e ca și cum ai face felație cu prezervativ", spune un personaj feminin).

Ca și tizul său din romanul precedent, Constantin este mai degrabă un visător decît un aventurier, un fel de hoinar fumător al nostalgiei care alege să-și trăiască viața acolo unde se duce fumul țigărilor sale. Deși cărții îi lipsește o dimensiune așa-zis metafizică a fumatului, cititorului nu-i rămîne decît să subînțeleagă și să speculeze pe marginea formelor de evaziune și despre stările de inefabil din pauzele existențiale ale fumatului („dacă se potrivește ceva la melancolia oamenilor, atunci țigările sînt acelea", spune un personaj). Pentru un nefumător, obsesia lui Constantin și a celorlalte personaje fumătoare rămîne obscură și fumatul e lipsit de o „interpretare" propriu-zisă, alta decît plăcerea viciului însoțită de vaga indiferență față de viață a unor personaje („Și moartea tabagică trebuie să aibă eleganța ei. Moartea *slim,* moartea mentolată"). În cîteva rînduri se vorbește despre viciu ca despre un element esențial al condiției umane, însă un elogiu propriu-zis al viciului este de asemenea de negăsit în discursurile personajelor fumătoare. „Lumea a ajuns un soi de vitrină frigorifică mondială în care zacem trași în țiplă", spune personajul anarhist al cărții. La polul opus, un alt personaj a dezvoltat o adîncă repulsie față de fumat din cauza morții unuia dintre părinți, dar acest contrast psihologic rămîne doar la nivel comportamental. Somat de iubita lui să se lase definitiv de fumat, Constantin alege dragostea și sexul și o vreme pare fericit, astfel că ruperea ulterioară a „contractului" nu e motivată decît de o nevoie inexplicabilă și, deci, inexprimabilă pentru fumat. Rareori fumatul a fost mai învăluit în mister ca în această carte care pare că-și fumează propriile personaje!

În cadrul distopiei politice abia schițate (fiica rebelă a președintelui rebel din Camarile călătorește în Europa ca membră a unei subversive Loje a Fumătorilor) se desfășoară mai multe povești de dragoste și aventuri sexuale narate la persoana întîi de Constantin. Crescut de o bunică (interesant personaj secundar) din cauza părinților plecați la muncă în Spania, Constantin a ajuns, în ciuda prieteniilor din copilărie cu numiții Accidentu și Cuțitaș, mai degrabă un bărbat singuratic sau cel puțin predispus aventurii singurătății (în Camarile locuiește singur într-o rulotă din deșert – alt topos al prozei lui Marin Mălaicu-Hondrari; iar la final se întoarce în sat pentru a locui singur în casa bunicii). Relațiile pe care le are cu diverse femei par doar niște consecințe ale seducției, sînt pline de pasiune, dar cumva lipsite de dragoste, iar senzualitatea pare că ține locul intimității. Femeile lui Constantin (supranumite Lady Slim sau Lady Chester) evoluează mai mult ca întruchipările din fum ale unor inițieri și etape erotico-sentimentale: farmacista Elena este prima lui femeie; afacerista Irina îi devine *fuck buddy;* muziciana Cristina, pe jumătate chinezoaică și purtînd aparat dentar (fetișul lui Constantin), reprezintă iubita castratoare; iar „masonica", anarhista Ada este elibe-

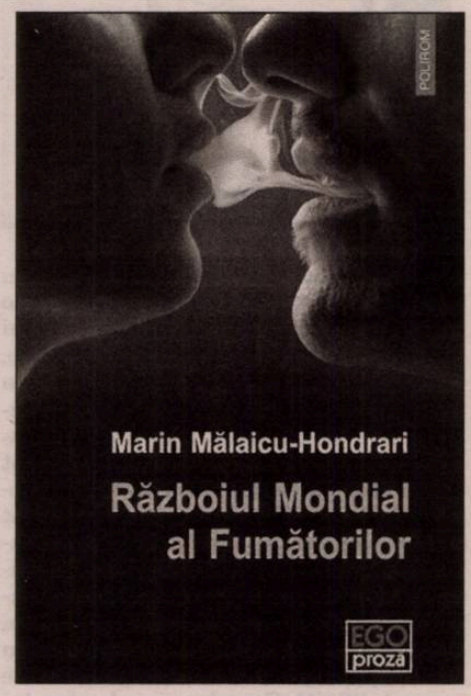

ratoarea, idealul care învăluie dragostea în fumul etern al țigărilor.

Mai degrabă o carte de atmosferă a cărei lectură devine un tabiet în sine, o carte subțire ca o foiță de țigară, plăcută ca orice viciu, senzuală și vag misterioasă precum actul fumatului, scrisă elegant și cu umor fin în dimensiunea satirică a scenariului tabagic distopic, *Războiul Mondial al Fumătorilor* este o fantezie sculptată în fum, un omagiu adus tutunului de la prima la ultima filă.

Luni, 5 septembrie, scriitorul Marin Mălaicu-Hondrari va fi invitatul lui Marius Chivu în emisiunea All You Can Read, *difuzată de la ora 22 la Radio Seven (103,4 FM sau online la www.7radio.ro).*

aproape de carte

Marin MĂLAICU-HONDRARI

Războiul Mondial al Fumătorilor

Arhive de fum

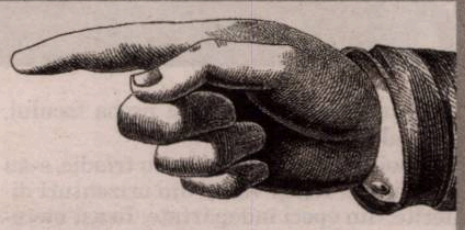

Carmen, șefă de birou la o firmă internațională de transport mărfuri: I se spune doamna Scrumieră. Doamna Scrumieră? Da, da, cea care are scrumiere peste tot pentru că-și aprinde cîte șapte țigări, uită de ele și le lasă să fumege te miri pe unde. Imediat o recunoști după țigările aprinse în jurul ei. Biroul ei pare un altar fumegător. Are o țigară aprinsă între buze, deși tocmai dă să-și mai aprindă una, mai are una în scrumiera de pe masă, alta uitată în bucătărie, pe farfurioara de la ceașca de cafea. Una sau două țigări se fumează singure în scrumiera de pe pervaz. Sînt șapte? Poate n-or fi chiar șapte tot timpul, cert e că, în ciuda scrumierelor, e scrum peste tot și la fel de cert e că într-o bună zi o să ne aprindă pe toți. Pînă atunci umblă cu telefonul lipit de ureche și țipă: *„Where is the truck?! Where is the fucking truck!?"*

Ioana, jurist: Eu sînt cu foița și tutunul. Dacă nu le am pe astea la mine, mă simt rău, de parcă n-aș avea chiloți, sau aș avea, dar ar fi murdari. Vreau să cred că mă precedă și mă urmează aroma greu de descris a tutunului meu elvețian, singurul tutun pe care-l folosesc de șase ani încoace. Îmi pregătesc singură fiecare țigară și nu-mi fac mai mult de una o dată, însă fiecărei țigări îi acord o atenție maximă. Cînd îmi fac o țigară, gesturile îmi sînt blînde, precise și tandre, căci pentru mine nu fumatul în sine e erotic, cum se spune, ci facerea țigării, prefirarea firelor de tutun pe foița subțire, bine întinsă, nivelarea tutunului, îndesarea lui exact cît trebuie, apoi înfășurarea foiței și lipirea ei cu limba. Duc țigara la gură și o prind între buze. În timp ce o aprind, ating cu vîrful limbii capătul dintre buze, îmi place să simt gustul dulceag și ușor pișcăcios, apoi trag primul fum și fumul cald îmi umple gura. De ce tăceți?

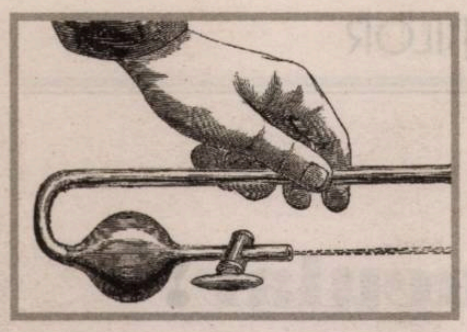

Oana STOICA

rosencrantz & co

Dansînd prin memorie

● ***Tribute to Iris Barbura.*** **Coregrafia: Beth Soll. Dansatori: Denisa Anastasiu, Raluca Adomnicăi, Carmen Mărgărit, Monica Agarici, Ana Mihai, Daiana Popescu, Cristian Danu, Dan Matei. Profesor responsabil: Doina Georgescu. Scenografia: Cristi Marin. Muzica: Marian Cîtu (Rufi). Documentare: Corina Cimpoieru, Igor Mocanu. Asistent producție: Maggie Chițoran. CNDB.**

Dansul contemporan din România se zbate, deja de peste 25 ani, să cîștige public, spații, fonduri. Să fie recunoscut ca un element esențial al culturii actuale. De la lupta pentru crearea și menținerea în viață a Centrului Național al Dansului, instituție care a încurcat mulți miniștri ai Culturii, și pînă la educarea publicului – cultura contemporană nu se studiază în școală, abia în ultimii ani se discută, încă foarte puțin, despre literatura contemporană autohtonă –, coregrafii și performerii români au avut de dus, în ultimul sfert de secol, mai multe bătălii. Lucrurile nu au fost deloc simple. Demersurile pentru înființarea CNDB au fost aprige, lupta dusă an de an pentru bugetul instituției la fel, apoi lungul șir de negocieri de după pierderea sediului Centrului au implicat alte zbateri. Situația CNDB nu este roză nici acum, dar speranțele pentru viitorul lui sînt oarecum justificate acum, cînd Ministerul Culturii pare să sprijine instituția.

Dacă CNDB are, în sfîrșit, perspective bune, situația la nivelul publicului stagnează. Desigur, comunitatea mică a dansului este loială și frecventează cu asiduitate feluritele propuneri artistice ce vin dinspre coregrafi și performeri. Numărul atelierelor de dans destinate unor publicuri diferite a crescut, astfel încît se formează încet un public cunoscător. Dar lucrurile sînt departe de a căpăta semnificații majore și asta din cauza faptului că o mînă de artiști nu poate educa un public numeros căruia școala nu i-a trezit interesul, nu i-a format gustul și nu l-a învățat să decodeze limbaje artistice contemporane.

Una dintre problemele dansului contemporan local a fost că, pentru majoritatea publicului, acest tip de dans, care necesită instrumente diferite de creare și receptare, pare să fi apărut de nicăieri. Și această percepție ține tot de carențele culturale de care se face vinovat învățămîntul românesc. CNDB a demarat un program de recuperare a istoriei dansului contemporan autohton într-o formulă performativă, cu reconstituiri ale unor spectacole legendare (precum *Ciocanul fără stăpîn* al lui Stere Popescu) sau prin show-uri care conțin profilul performativ al unor artiști (Esther Magyar, Trixy Checais, Lizica Codreanu, Floria Capsali, Vera Proca-Ciortea, Ioan Tugearu). Pentru aceste spectacole s-a lucrat cu elevi de la Liceul de Coregrafie „Floria Capsali" din București. Astfel, demersul scoate la lumină momente și personalități ale dansului cu ajutorul tinerei generații, funcționînd ca o lecție performată atît pentru dansatorii-elevi, cît și pentru spectatori. Și unii, și alții află pentru prima oară – discuțiile postspectacol arată acest lucru – cine au fost acești coregrafi și care este contribuția lor la dezvoltarea noilor limbaje performative. Unii dintre ei au ajuns mai cunoscuți în afara țării decît acasă. În plus, fragmente din spectacolele lor și stilurile de dans, recuperate prin acest program al CNDB, demonstrează că limbajul coregrafic din România a fost conectat, de-a lungul vremii, la avangarda dansului mondial.

Limbajul coregrafic din România a fost conectat, de-a lungul vremii, la avangarda dansului mondial.

Unul dintre episoadele acestui program o are ca subiect de investigație pe Iris Barbura (1912-1969), dansatoare și coregrafă de avangardă, născută la Arad, cu studii în Germania, fondatoarea unui studio de dans contemporan la București în 1939. Iris Barbura a lucrat la Teatrul Național din capitală cu Trixy Checais și Vergiu Cronea, i-a fost profesoară Verei Proca-Ciortea, apoi a plecat la Berlin în timpul Războiului (1942), unde s-a alăturat suprarealiștilor și a fost iubita lui Sergiu Celibidache. Odată cu plecarea în Statele Unite ale Americii (1951) – datorită unei legi care permitea emigrarea legală pentru cei surprinși de război într-o altă țară decît cea de origine, în care nu mai se puteau întoarce –, Iris Barbura predă dans într-un studio pe care îl amenajează singură. Stabilită în Ithaca, al cărei peisaj a fascinat-o, ea ține cursuri acompaniată un timp de Vergiu Cronea. Una dintre elevele ei, Beth Soll, este cea care a creat un *reenactment* la CNDB, *Tribute to Iris Barbura,* un spectacol cu geometrii coregrafice și grupuri fluente care alunecă unele într-altele. Beth a creionat însă și un context național pentru profesoara sa, aducînd în spectacol dansuri românești pe care Iris nu le-a experimentat pe scenă, dar care conferă acum profunzime profilului ei, întrucît fac parte din lumea magică – percepția americană, a lui Beth – din care venea coregrafa și a cărei nostalgie a purtat-o pînă la moarte. Costumele au fost și ele lucrate după schițele lui Iris, stilizate, cu jocuri de volume și forme, avînd modele cu motive românești, cusute la mașină.

© A. Ușurelu

© A. Ușurelu

CNDB a publicat o broșură despre acest spectacol, cu informații despre viața și activitatea artistică a lui Iris Barbura, obținute în timpul documentarii de către Corina Cimpoieru și Igor Mocanu, un instrument util pentru spectator, mai ales că informațiile despre coregrafă sînt extrem de puține în mediul online. Fotografia de pe coperta broșurii este din timpul cursurilor ținute de Iris în Ithaca și o înfățișează pe coregrafă împreună cu elevele sale, inclusiv Beth Soll, într-o poziție de dans recognoscibilă în spectacol.

Tribute to Iris Barbura reconfigurează amintirile lui Beth Soll despre profesoara sa, redescoperind/relevînd în același timp stilul și viziunea sa asupra dansului, dar creionînd și un portret subiectiv și întrucîtva intim al artistei. Spectacolul este exact ceea ce spune și titlul lui, un tribut adus de o elevă celei care a format-o în arta dansului și i-a fost mentor. Iris Barbura s-a sinucis la 57 de ani, pe fondul unei depresii, aruncîndu-se de pe Triphammer Bridge într-unul din defileurile pe care le plăcea atît de mult.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Spectacular, spectacular!

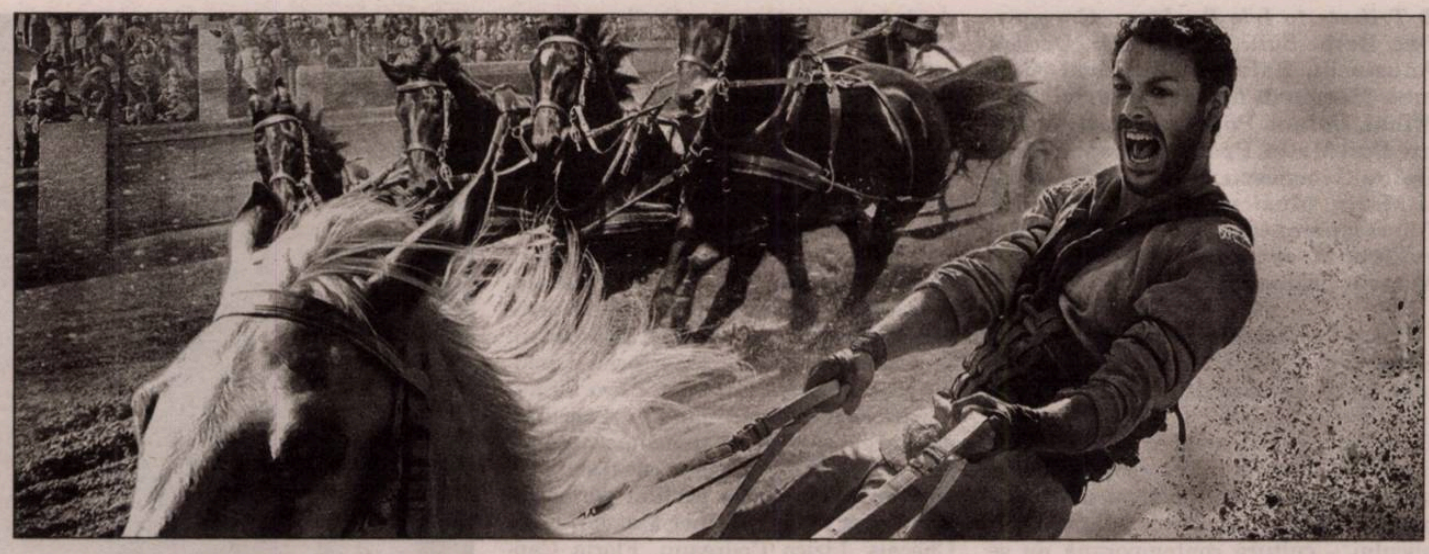

● ***Ben-Hur*** **(SUA, 2016), de Timur Bekmambetov.**

Romanul de mare succes al lui Lew Wallace, *Ben Hur – O poveste despre Hristos,* a fost urmat de adaptări, pentru Broadway sau Hollywood, care n-au ajuns mai puțin cunoscute decît inspirația lor literară. Cele mai celebre versiuni cinematografice ale sale, cea mută din 1925 a lui Fred Niblo și cea la care se face referire cel mai des, din 1959, regizată de William Wyler, au avut mult de-a face, pe lîngă punctul comun al unei viziuni creștine, cu revoluții tehnologice, bugete exorbitante și o preferință pentru spectaculozitate. Filmul mut din 1925 testase Technicolorul, iar în filmul regizat de William Wyler, care fusese gîndit la scală grandioasă, platourile de filmare deveniseră o atracție în sine pentru vizitatori. *Ben-Hur* din 1959 reprezentase și o posibilitate de scoatere din faliment a companiei producătoare, care a dat roade. Noua adaptare pentru cinema din 2016, imaginată de Timur Bekmambetov, este și ea o aducere a poveștii la noile standarde tehnologice ale mediumului cinematografic de azi prin folosirea CGI-ului (care a salvat probabil și viețile unor cascadori: filmul lui Wyler e cunoscut și pentru numărul de vieți pierdute pentru obținerea efectelor din scena cea mai spectaculoasă a filmului, cursa cu care), proiectarea în 3D (în cea mai mare parte folosită tot pentru cursă) și comprimarea acțiunii de la cele trei ore și jumătate ale versiunii din 1959 la doar două ore. Folosirea noilor tehnologii în *Ben-Hur* nu constituie însă o inovație și, deși există schimbări la nivel narativ, povestea sa e foarte departe de nivelul predecesorului său, chiar și din perspectiva spectaculozității.

Există o sumedenie de lucruri prin care Bekmambetov păstrează o afinitate cu celelalte versiuni și altele în care se rupe de vechile tradiții de pînă la el. Începutul ne introduce direct, spre deosebire de celelalte adaptări, în relația de dragoste și adversitate dintre prințul Ben-Hur și Messala, fratele său adoptiv, care va fi dezvoltată pe parcursul întregului film. Bekmambetov îi oferă mai mult spațiu și mai multă importanță lui Messala. Acesta nu mai e doar prietenul din copilărie, al cărui comportament afectiv conținea o ambiguitate erotică neexprimată, ci un membru al familiei și un element de echilibru în narațiune. Bekmambetov mizează pe claritate, declarîndu-l frate, acolo unde scenariștii lui Wyler făcuseră opusul. Povestea principală se intersectează cu firul narativ biblic (al poveștii lui Iisus) în toate versiunile, dar aici o face mai tîrziu în desfășurarea evenimentelor. Acolo unde Wyler optase să nu filmeze chipul lui Iisus, prezentîndu-nil prin reacțiile celorlalți la acțiunile sale și, cel mult, printr-o imagine cu spate, Bekmambetov alege să îl arate fără echivoc, ca pe un om obișnuit. 3D-ul contribuie și el la senzația de hiperclaritate, la impresia că lucrurile sînt complet cognoscibile. Însă sînt ele complet limpezi sau sînt doar suprafețe lipsite de profunzime? Pentru Wyler, nu claritatea acțiunilor și a relațiilor era primordială, ci procesul prin care aceste acțiuni, personaje sau situații deveneau vizibile pentru ochii noștri, ni se dezvăluiau pentru o clipă, pentru ca apoi să se întoarcă înapoi în umbră. E cazul situației în care, după un parcurs asemănător Contelui de Monte Cristo, Ben-Hur revine acasă și află (greu, printr-un întreg proces, după ce mai întîi i se ascunde adevărul) că familia sa se află în Valea Leproșilor. Ieșirea lor din închisoare este redată ca ieșirea dintr-un mormînt. Doi paznici intră și privesc, însă spectatorul nu are acces. Femeile se clarifică parțial și nouă, după ieșire, printre umbre și hainele care le acoperă, sub o privire care le recunoaște identitățile, cea a iubitei lui Ben-Hur, Esther, pentru a se pierde din nou în noapte. Felul în care Bekmambetov arată femeile bolnave e tributar *horror*-ului: dezvelirea, din întuneric, a unor chipuri distruse de lepră care stîrnesc milă și groază (ca orice monstru dintr-un *horror)* pentru a produce surpriza spectatorului. Relațiile dintre personajele sale nu ajung să se dezvolte în timpul prea scurt pe care li-l acordă. Din această cauză, atunci cînd minunile biblice au loc (și ele au loc și într-o versiune, și în alta), în filmul lui Bekmambetov ele au un efect de prestidigitație: nu știm cum s-au întîmplat. Efectul de surpriză e garantat, dar cîntărește puțin comparativ cu ceea ce s-a realizat pînă la el.

Ancuța Proca *este critic de film.*

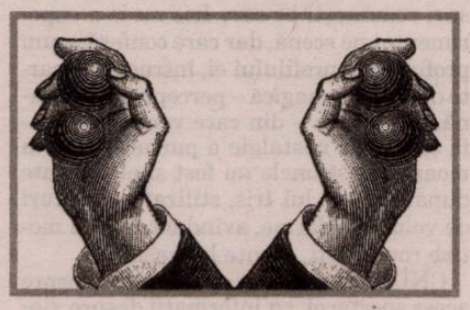

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Efort academic

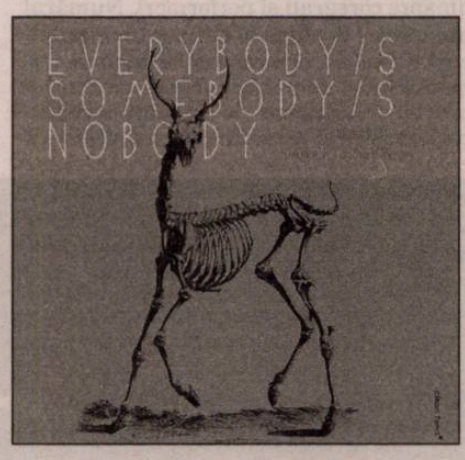

● **Fred Frith & Darren Johnston,** ***Everybody's Somebody's Nobody,*** **Clean Feed Records, 2016.**

Un merit istoric al jazz-ului a fost disponibilitatea de a permuta instrumente și a testa permanent noi configurații, în condițiile în care alte genuri preferă căutarea unor zone de confort și identificarea unor formule orchestrale cît de cît stabile care să servească identității sonore promovate de un artist sau o trupă (majoritatea gravitînd în jurul moleculei vocechitară-bas-tobe). Găsesc că, mai mult decît virtuozitatea instrumentală ori studiul formal al instrumentelor, acest mercenariat al instrumentiștilor capabili să se expună în imprevizibile configurații este ceea ce face viața ascultătorului de jazz mai interesantă și mai predispusă la surprize decît a celor care preferă alte genuri. Am vorbit de-a lungul timpului în această rubrică despre trio-uri de orgă, duete de baterie și orgă, cvartete de toate soiurile, big band-uri de suflători ori eterogene. Plaja de posibilități structurale și ușurința cu care artiștii se repoziționează iese în evidență și în cariererele protagoniștilor acestui album-duet – chitaristul Fred Frith și trompetistul Darren Johnston.

Veteranul britanic Fred Frith și-a pus chitara în slujba unei game extrem de diverse de configurații, de la duet la „meditații pentru 21 de muzicieni pe texte de Pablo Neruda" (albumul *Pacifica)* ori compoziția pentru 100 de muzicieni plasați în camere diferite ale aceleiași clădiri, cu audiență mobilă (albumul *Impur).* A trecut prin numeroase genuri, perindîndu-se și prin grupuri prog-rock cu apucături improvizaționale – vezi Henry Cow ori Massacre (cu Bill Laswell). E vorba de un autentic cercetător întrale muzicii, pentru care experimentul e prevăzut în fișa postului. John Zorn ar fi omologul său de peste Ocean – de altfel, cei doi au ajuns în contact direct după ce Frith s-a mutat la New York, ducînd la o serie longevivă de colaborări (proiectul *hardcore* Naked City și numeroase duete). Canadianul Darren Johnston face parte din altă generație, fiind fost student al lui Frith la Mills College, Oakland, unde chitaristul a început o carieră academică după mutarea în SUA. Între timp, Johnston a ajuns el însuși dascăl și, în cei zece ani de carieră pe care-i are în spate, calcă îndeaproape pe urmele mentorului său, preferînd însă trompeta.

Colaborarea de pe albumul de față arată semnele unui efort academic, expunînd o colecție de tehnici și tonuri instrumentale specifice celor două instrumente, trecînd prin muzică japoneză, percuție nord-africană, peisaje sonore industriale reminiscente din tinerețile celor de la Einstürzende Neubauten sau pur și simplu o joacă organică menită să facă sesizabilă prezența fizică a muzicianului (buzele și respirația trompetistului, respectiv degetele și palmele chitaristului). Materialul își are originile în coloana sonoră a unui scurtmetraj, astfel că pe alocuri e sesizabilă fundația electro-ambientală tipică pentru coloane sonore cinematice. Sentimentele stîrnite sînt legate de izolare, cu cele două instrumente tînguindu-se spasmodic fie într-o mare de liniște, fie într-una de zgomot industrial, iar în unele ocazii trompetistul nu are cum să evite comemorarea lui Miles Davis. Ritmul e de regulă asigurat prin percuție emulată de chitara lui Frith, deci mai mult o zgîndărire frenetică decît o cadență dansantă. Și totuși, albumul nu e inaccesibil, compoziții precum „Luminiscence" permițînd spații largi melodiei de trompetă.

Materialul oferă un compromis echilibrat între improvizația atonală, muzica ambientală și bucăți melodice armonioase – nu apucă să surmeneze ascultătorul doritor de confort melodic și nici să-l plictisească pe cel în căutare de peisaje sonore imprevizibile. Ori face puțin din ambele, în funcție de răbdarea investită de ascultător în astfel de proiecte exploratorii.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

San Francisco, Sefe pentru prieteni

Nu trec cîteva zile fără să aud povești din Sefe. Veșnicele comparații cu New York-ul, de la care e mai scump (San Francisco, nu există dubii) la care e mai *hyped,* mai *cool,* mai inovator sau mai *fashion.* De unde pendularea asta între SF și NYC? De la băieții și fetele care lucrează în companiile de tehnologie, de la Google la Facebook, sau în *start-up*-uri, care au birouri și colo, și colo, făcînd inevitabilă comparația la orice bere tîrzie în oricare dintre ele.

Nici nu știu ce să spun după cîteva zile în San Francisco, suficiente cît să mă îndrăgostesc, insuficiente ca să-l cunosc. Probabil așa e la începutul oricărei relații. E acel oraș extrem de divers, mai ales arhitectural, vezi cam toate stilurile posibile și nu găsești două case alăturate la fel, dar unde diversitatea și contrastele se îmbină într-o armonie care te face să exclami mereu: „E atît de frumos!" Cu dealuri abrupte, panorame spectaculoase, înconjurat de apă, vegetație bogată și cartiere fermecătoare, San Francisco e dragoste la prima vedere, mai ales cînd vederea aia e dintr-un parc ca Mission Dolores.

Pune-ți flori în păr și citește *Howl* pe o bancă, îmi spune rîzînd cineva. N-a fost să fie *Howl,* dar a fost *Her,* o carte mai puțin cunoscută de Ferlinghetti, cumpărată de la librăria înființată chiar de Ferlinghetti, celebra City Lights. Cu, firește, rafturile pline de cărți ale beatnicilor, cu impresionant de multă poezie și cu focus pe texte ale contraculturii, alternative și revoluționare, City Lights este o experiență actuală în sine, mai mult decît emoțiile că tocmai ai pășit în istoria literară.

Nu mai sînt multe semne ale spiritului hippie în San Francisco, cel puțin nu vizibile. Excepție face Haight-Ashbury, cartierul hippie-hipsteresc, unde încă vezi oameni cîntînd pe stradă, cerînd bani de benzină pentru a merge pînă la Burning Man, căutîndu-și sinele cu diverse substanțe sau de unde poți cumpăra un *tie dye* regulamentar, cu tot felul de baruri și magazine pe care cu greu le-ai vedea în alte zone. O altă zonă *cool* este și Castro, cunoscută pentru comunitatea gay de acolo și pentru atmosfera prietenoasă.

Nici o vizită la San Francisco nu poate ocoli Golden Bridge. Privelișteа e spectaculoasă și plimbarea pe plajă, prin parcul natural, cu podul învăluit în ceață într-o parte și cu orașul profilîndu-se frumos în soare în cealaltă. Pe lista „turistică" este și Lombard Street, o stradă colțuroasă ce coboară un deal foarte abrupt, o provocare pentru șoferi – mai mult vizitatori care vor să-și testeze abilitățile. Iar sutele de foci de pe mal, care se joacă, la Pier 39, în port, sînt perfecte de trimis mamei care-ți trimite poze cu pisici de obicei. La Alcatraz nu am ajuns.

Contrastele sînt uimitoare. Dacă în SoMa sau în Tenderloin e plin de persoane fără adăpost care stau în grupuri mari peste tot și de *dive bars* întunecate, Pacific Heights arată ca o Coastă de Azur americană, plină de eleganță, cu vile fermecătoare și străzi liniștite. Cînd ajungi pe Nob Hill, clădirile impunătoare și arhitectura clasică amintesc de Roma sau de Paris, la fel și oamenii îmbrăcați de seară ieșind de la vreun eveniment.

San Francisco este și un oraș al tehnologiei. Cam toate companiile mari au sedii aici sau în orașele din apropiere, din Silicon Valley. Ai senzația că tot ecranul laptop-ului și cel al telefonului sînt lîngă tine. De aici și prețurile, în special chiriile, care au depășit orice imaginație – un apartament de două camere, de exemplu, e în medie undeva la 3500 de dolari, cam cu o mie mai mult ca în New York.

Te plimbi prin San Francisco cu toate cărțile și filmele în minte, cu Kerouac și cu Gonzo al lui Hunter S. Thompson, cu Pynchon, Ferlinghetti, cu Burroughs și cu Ginsberg, și te întrebi cum li s-ar părea orașul acum, cu toată gentrificarea și tehnologia, cu toate contrastele sociale dintre oamenii fără adăpost și cei foarte bogați, sau ce ar crede despre cum se integrează acum arta și literatura în viața urbană.

Ana-Maria SÎRGHI

Primăvară-vară 2016

Zilele trecute mi-a căzut în mînă catalogul primăvară-vară al unei mari companii de modă, din categoria facem-haine-în-Vietnam-cu-5-euro-bucata, și am fost surprinsă să descopăr că în spatele bau-bau-ului exploatator se află o echipă de oameni creativi, onești, cumsecade. Ca mine și ca tine. Întîi de toate, pe prima pagină, ți se promite o călătorie fabuloasă între urban și nonurban, real și fantastic, terestru și celest. Hainele care urmează a-ți fi prezentate evoluează pe o axă imaginară ce leagă aglomerația isterică a orașului de plajele visătoare ale Ibizei, pe unde designerii au cutreierat pentru inspirație. Stilul de viață lejer al insulei i-a ghidat în alegerea țesăturilor, tiparelor, accesoriilor, care nu-s colecții reciclate din alți ani, ci piese *noi* în conjuncție cu tine. În plus, am aflat că materialele nu sînt banale urzeli, ci ființe vii: denimul se comportă nonșalant vara, iar dantela poate avea o atitudine *chic.*

Tulburător preambul. În fine, pornesc în călătorie. O fată frumoasă – cum altfel? – și cu atitudine lejeră te însoțește timp de zece pagini schimbînd rochii, sacouri, pantaloni, brățări, mărgele și cercei. Hainele nu strălucesc. Le-ai putea găsi și în hipermarket-uri sau în magazinele second-hand. Îți dau mai degrabă sentimentul că sînt comode, ușor de purtat, accesibile ca preț și că ceea ce le poate anima, de fapt, e atitudinea ta. Zîmbăreață, provocatoare, serioasă, indiferentă, letargică, ispititoare, întrebătoare, business și celelalte. Cîte măști nu purtăm în fiecare zi! Rezonez cu acest catalog și cu ceea ce îmi amintește despre ființa umană. Nu mă așteptam la așa evadări filozofice. Pe la jumătatea lui, o scrisoare de la designerul companiei, semnată cu *„Lots of love,* Pauline". Mă intrigă. Trebuie să o citesc, mai ales că eu aveam impresia că iubirea e o pasăre rară, pe care n-o scoți din colivie cu una, cu două. Hmmm. Începe cu *„We collect objects, we collect stories, we collect memories".* Din nou, o trimitere în abstract? Povești și amintiri printre haine. Nu-i rău deloc. De asta spuneam, designerii sînt prietenii tăi. Ei cîntăresc lumea în senzații și prețuiesc memoria, sediul cunoștințelor și mișcărilor din trecut. E aproape o întoarcere spre sine, un complex de interogări din care te vei lămuri ce-i cu trecerea ta pe pămînt. Brand-ul se dezvăluie în sintagmele următoare: au o perspectivă multiculturală (au străbătut mapamondul pentru a găsi materiale și culori diverse), apreciază calitatea și sustenabilitatea (care nu-s doar lozinci, ci un scop în sine), creează pentru toate femeile lumii. Chiar dacă e foarte greu, te vei regăsi cumva. Aș vrea să le transmit pe această cale că și-au asumat o misiune imposibilă. Deși nu răbdăm să nu ne încafele și mănîncă fast-food. Se deschide cu *„a collection designed for a happy attitude!",* ceea ce mă pune pe gînduri. Nu e cazul să exagerați cu siropul. Am început să înțelegem ce înseamnă industria de fashion și intrăm conștienți în jocul iluzionării de masă. Dar gogoșile ieftine cad rău la stomac. Îi văd pe fotografi aranjînd luminile, apoi chinuindu-se în Photoshop, pe model stînd cuminte la machiaj, pe designeri combinînd ținute și accesorii cu stil. O întreagă echipă în transee și nici o atitudine veselă.

Eu căutam o pereche de blugi și nu vreau să fiu chemată la revoluție.

noim garderoba în fiecare sezon, asta nu înseamnă că ne duce de nas o rochie sau o pereche de pantofi. În fine, încheie ea, brand-ul nu lucrează pentru femei ușor de subordonat și nici n-ar fi înțelept să fie așa. Aici m-am pierdut puțin, fiindcă eu căutam o pereche de blugi și nu vreau să fiu chemată la revoluție, dragă Pauline.

Încă cinci pagini cu modelul și ajung la un colaj de fotografii sepia din culise. Foarte des întîlnita ancoră de real care ne spune că și ei sînt oameni ca noi, se trezesc dimineața și merg la serviciu, beau

După o altă serie de fotografii, ajung la finalul călătoriei, unde sînt îndemnată să fiu curajoasă, fermecătoare și să-mi găsesc stilul. Pe ultima copertă, o ramă-decupaj din cotidian, cu fețe gînditoare, poznașe, nepăsătoare, liniștite, încrezătoare, din care înțeleg că excursia a fost despre cum e să fii om. Ceea ce eu știam și înainte să-mi cumpăr bluza care a ajuns cîrpă de șters praful după prima spălare. Deci care-i faza?

***Ana-Maria Sîrghi** este jurnalist freelance și scrie pecurat.ro.*

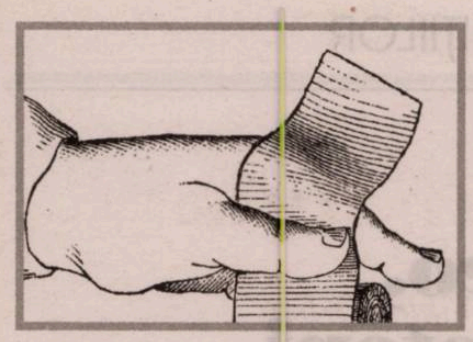

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Întîlnire de gradul III: Papa și Zuckerberg

Mark Zuckerberg, fondatorul Facebook, s-a întîlnit luni cu Papa Francisc, la Vatican. Faptul pur și simplu bate de la distanță cealaltă întîlnire care a stîrnit vii comentarii în comunitatea creștină, dintre același Papă și Patriarhul Kiril, un fel de întîistătător al tuturor Bisericilor Ortodoxe din lumea asta, cu excepția faptului că ortodoxia n-are așa ceva. În lipsa unor ponturi la prima mînă care să ne dea adevărata semnificație a acestei întîlniri de gradul III, ne putem distra cu privire la felul cum a fost reflectată ea, întîlnirea, pornind de la mesajele de PR emise de cei doi moguli ai creștinătății și cyberspațiului.

Nu știu să vă spun care dintre cei doi a comunicat primul, dar la audiența pe care o ating fără-și bată prea tare capul atît Papa, cît și Zuckerberg, asta nu contează decît în parametri ca număr de *like*-uri sau diseminare a mesajului. Care, repet, nu contează, pentru cei doi, fiindcă se pot compara cel mult cu ei înșiși. Cert e că pe Zuckerberg îl găsești ușor pe propriul cont de Facebook, atunci cînd spune că Priscilla (soția – n.r.) și el au avut onoarea de a se fi întîlnit cu Papa și i-au spus cît de mult îi admiră mesajul de milostenie și tandrețe și felul în care a găsit noi căi de comunicare cu lumea în acest sens. Urmează o amabilitate, iar apoi Zuckerberg menționează ceva numit Aquila, care e o dronă alimentată solar, gîndită de Facebook, cu scopul de a duce Internetul acolo unde nu e, adică în lumea a treia (sărăcie, inegalitate etc.).

Următorul nume pe care îl menționează fondatorul Facebook (și primește 218.000 de *like*-uri și peste 8800 de *share*-uri în secunda în care scriem aceste lucruri) e așa-numita Inițiativă Chan-Zuckerberg, unde Chan nu e prenume, ci numele de familie al Priscillei, soția lui Mark, un SRL care funcționează ca un ONG de caritate, înființat cu scopul de a promova egalitatea în sănătate, educație, cercetare științifică și energie. Prima inițiativă a Inițiativei e o investiție de 24 de miliCatolică, opusă Facebook-ului și tuturor inițiativelor private de la apariția ideii de „privat“ încoace. Apoi, e de luat în seamă faptul aparent banal că Zuckerberg de la Facebook își transmite mesajele personal, pe contul propriu de pe Facebook, în timp ce Papa vorbește prin intermediar, ceea ce revelează diferența dintre două vîrste ale mesajului. Cea veche, a Papei, e aceea în care acționezi prin inter-

Cum pot fi folosite tehnologiile comunicării pentru ușurarea sărăciei.

oane în Andela, care nu e drona Aquila, ci o companie care împrietenește dezvoltatorii din Africa cu finanțatorii din America.

Trecem peste motivul pentru care Inițiativa Chan-Zuckerberg nu e un ONG, ci un SRL, ca să ajungem și la Papă, fiindcă sînteți curioși de mesajul lui: întîlnirea a fost despre „modul cum pot fi folosite tehnologiile comunicării pentru ușurarea sărăciei, încurajarea unei culturi a interacțiunii și diseminarea unui mesaj de speranță“. Vorbele îi aparțin lui Greg Burke, purtătorul de cuvînt al Vaticanului, citat de multiple surse. Prima constatare e că Papa Francisc, la fel ca orice alt Papă, nu are de vînzare brand-uri și SRL-uri (fie ele și de caritate), ci abstracțiuni, ceea ce e normal la o instituție precum Biserica pus, lucru care conferă autoritate, iar în cazul Papei sugerează chiar sacralitatea. Un pic de ocultism (nu în sens doctrinar, ci de distanțare) adaugă ceva la dimensiunile a ceea ce se cheamă în teoria comunicării sursa sau emitentul. Pe dos, Zuckerberg folosește persoana întîi și diseminează mesajul în nume propriu, asortat cu căldura emoțională și apropierea care sînt căutate – și găsite – pe rețele sociale, gîndiți-vă la asta puțin și fiți de acord. Însă o face în mod mediat, pe rețele.

Să dăm rapid cel puțin trei interpretări idioate ale întîlnirii, pe care cu siguranță le veți găsi în presa următoarelor zile, ca să vedeți de ce sînt atît de precaut cu exegeza. Prima ar fi că creștinismul s-a pervertit total, atîta timp cît însuși Papa se coboară pînă la întîlnirea cu un negustor de brand-uri ca Zuckerberg. A doua ar fi că, dimpotrivă, pînă și catolicii (numai noi, ortodocșii, nu) au priceput ceva din mersul lucrurilor în veacul al XXI-lea și au deschidere, prin Papa Francisc, către noua noastră viață, care se întîmplă mai ales pe rețele ca Facebook. A treia e că Antichristul nu numai că s-a pogorît pe lume, dar funcționează nu ca entitate solitară, ci prin dubli autori notorii de porcării, cum ar fi Zuckerberg și Papa, care ne amărăsc viața prin simplul fapt că există.

Mai pot trage cîteva concluzii la fel de senzaționale și mutual exclusive, dar n-o să insist, fiindcă sînteți curioși să aflați ce cred eu cu privire la toată tărășenia. Acum cîțiva ani am fost la Catacombele Sf. Calixt, la Roma, și am aflat că un altar de biserică poate fi, de exemplu, o piatră dintr-o văgăună, unde se face o slujbă. Amintirea asta implică un act de comunicare intimă, directă, fără rețele, purtători de cuvînt, odăjdii, conexiune și alte chestii. E remarcabil faptul că ambii participanți la întîlnirea despre care vorbesc sînt în același timp atît de aproape și de departe de acest înțeles. Poate pentru dumneavoastră e puțin, dar eu aleg să mă bucur de faptul că tind spre apropiere.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

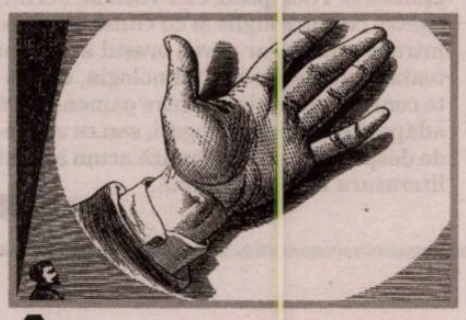

Adina POPESCU

portrete din mers

Oameni la plajă

Îl urmărim amuzați de mai bine de o jumătate de oră. Are în jur de 40, ușor grizonant pe la tîmple, aș zice că e instalator sau electrician sau chiar mecanic auto, oricum, un om care face ceva cu mîinile lui. A venit la plajă cu o sacoșă mare de plastic de la supermarket. În primele minute și-a căutat locul perfect pentru întins cearșaful. În cele din urmă, l-a găsit: la marginea umbrei unei umbrele din aceleacare se închiriază cu două leva, în stînga și lîngă o doamnă singură, întinsă pe un prosop cu un Mickey Mouse, în dreapta. Însă doamnei singure nu i-a acordat vreo atenție specială și nu s-a așezat acolo intenționat. Pur și simplu căuta un loc bun. Mai întîi a delimitat un dreptunghi pe care să-și întindă cearșaful. Apoi, vreo zece minute a netezit nisipul cu piciorul încălțat în șlap. Și netezea, tot netezea… dar parcă nisipul încă mai avea mici dîmburi invizibile, șanțuri mărunte, inadmisibile. A mai netezit un pic și și-a scos cearșaful din pungă. L-a pus pe jos, îndreptîndu-i cu precauție cele patru colțuri. Nu părea să aibă vreo cută. „Acum o să se dezbrace“ – mi-am zis. Întîi și-a scos tricoul, l-a împăturit și l-a așezat cu grijă, discret, pe un colț al cearșafului. Apoi și-a scos șortul. „O să-l scuture de nisip“ – am zis, de data aceasta cu voce tare, apoi am izbucnit amîndoi în rîs. Și într-adevăr a început să-l scuture, și să-l scuture… pînă cînd ultimul fir de nisip netrebnic s-a desprins de pe materialul sintetic. L-a pus, tot împăturit, lîngă tricou. Cu cei doi șlapi a fixat temeinic două colțuri ale cearșafului. La final, și-a admirat îndelung opera. Părea mulțumit pe deplin. După care, fără să privească în dreapta sau în stînga, doar înainte, s-a dus direct spre apă. În urma sa a rămas cearșaful întins impecabil, ca o mărturie de bună locuire a nisipului.

E aproape ora prînzului și soarele e ucigător. Ne-am adăpostit la Ginny, singurul *beach bar* cu muzică rock de pe mica și aglomerata plajă de la Sozopol. Rock-ul e vechi, de prin anii '60-'80, Led Zep, Pink Floyd, primele albume Metallica, pe care le și uitasem. Stăm cocoțați pe scaune înalte de bar, sorbim din berea Zagorka, apoasă și vag amăruie (bulgarii n-au nici o treabă cu berea!), picioarele ne atîrnă chiar deasupra plajei. La douăzeci de centrimetri de tălpile noastre goale sînt capetele tunse scurt a două femei – mamă și fiică –, întinse regulamentar pe burtă, fiecare pe prosopul ei. Par că dorm, însă doar zac. S-au aciuiat aici, chiar în buza terasei, fiindcă e singurul loc unde umbra e pe gratis, nu costă două leva. Mama are peste 150 de kilograme, fiica un pic peste sută. Uitîndu-te la mamă, îți dai seama că și fiica va arăta la fel peste cîțiva ani. Nu-și vorbesc aproape deloc, doar își pasează sticla de apă fără să se privească și simți că există un soi de dușmănie între ele. Nu trebuie să fii bulgar sau să le înțelegi limba ca să-ți dai seama că aceasta vine dintr-o serie de frustrări și complexe comune care ies la iveală tocmai la plajă. Merg în apă pe rînd, ca și cum ar fi o obligație pe care o îndeplinesc cu conștiinciozitate. Fiecare dintre ele se ridică cu greutate de pe prosop, apoi își leagănă kilogramele care se revarsă, spre mare. Vacanța lor e un supliciu.

Privită de pe scaunele înalte de la Ginny, mica plajă încadrată de promontorii înalte pare populată de o colonie de foci care zac tolănite și se bucură de soare, din cînd în cînd își croiesc drum spre apă ca să înoate. Trupuri tinere sau cu carnea flască, suple sau îngroșate se îngrămădesc unele peste altele pe cei 500 de metri pătrați cu nisip. A merge la plajă ți se pare dintr-odată că nu ține nici de evoluție, nici de civilizație, ci doar de niște instincte primare. Văzuți în ansamblu, oamenii de pe plajă îți par stereotipi și triști. Monotonia plajei e spartă doar de distracția cu „banana“. Din cauza valurilor mari, la fiecare tură se răstoarnă și-i vedem de la distanță pe oamenii care se agită în apă în jurul ei, încercînd fără succes să se urce înapoi pe barca gonflabilă. Se saltă unii pe alții și cînd, în sfîrșit, reușesc să revină pe poziții, „banana“ se răstoarnă din nou. Am senzația că cei care orchestrează toată distracția și tractează „banana“ o fac dinadins.

A trecut aproape o oră, vreo șase „banane“ s-au tot răsturnat, oamenii s-au întors de pe burtă pe spate, s-au uns cu alifii și au mîncat înghețată, cele două femei de la picioarele noastre au făcut cîteva drumuri spre apă, tot în dușmănie și fără să-și vorbească, cearșaful întins perfect e în continuare gol. S-o fi înecat posesorul lui? Nu, e imposibil, un salvamar bătrîn și slab ca un ogar fluieră cu înverșunarea unui polițist care vrea să dea amenzi orice om care ajunge dincolo de geamandură. Doamna singură de pe prosopul cu Mickey Mouse s-a plictisit să-l aștepte pe vecinul ei de cearșaf și a plecat la masă. În locul ei a răsărit un moș. Și-a aruncat șlapii neglijent, în nisip, s-a dezbrăcat în grabă și a rămas în chiloți gen tetra, de un alb îndoielnic. E bronzat pe parcă ar fi trecut peste el vreo 70 de veri pline de soare și nici o iarnă. Și e în formă. Se trîntește pe un prosop de hotel și împroașcă cu nisip cearșaful de alături. Mă gîndesc ce față va face grizonantul pedant cînd se va întoarce. Însă plecăm și noi, ni se face poftă de scoici. După masă, îl regăsim pe prietenul nostru în micul port. Stă liniștit pe o bancă și se uită la bărci. Și contemplă peisajul, și contemplă… După ora de baie, e ora de contemplație.

Iubesc marea din Bulgaria și de oriunde, ritmul vieții de aici, tot acest *dolce far niente*. Nu stau la plajă, fac cel mult o baie pe zi, cîteodată renunț la ea pentru că mi se par valurile prea mari, apa prea rece, alge prea multe. Sau pur și simplu mi-e lene. Însă tot acest timp irosit care cumva se scurge pe lîngă mine, prin mine și pe care îl cern și îl scutur ca pe nisipul de pe un cearșaf, dar și lumina aceea albă, apusurile și răcoroasele, promițătoarele începuturi de zi, îmi dau puterea să merg mai departe.

Alex TODERICIU

„Pierdut Mitteleuropa. O declar nulă“

Austria e pe cale să facă acest anunț, înainte de al treilea (!) tur al alegerilor prezidențiale sau puțin după ce-i va ști cîștigătorul. Asistăm doar la o transformare de parcurs sau la o schimbare de identitate? Vedem cum o simplă cezură electorală periodică, normală în democrații, devine prăpastie, putînd conduce chiar la redefinirea radicală a identității colective?

Securitate prin ordonanțe de urgență

Dacă numărul critic al solicitanților de azil, de 37.500, va fi atins, Austria va apela pe o perioadă limitată de șase luni (avînd posibilitatea de prelungire cu pînă la un an și jumătate) la ordonanțe de urgență pentru a păstra ordinea publică și a proteja securitatea internă în timpul controalelor de la frontiera de stat. Se va întîmpla din toamnă. Armata federală se pregătește să controleze frontiera. Azilul pe termen limitat nu va mai fi acordat la graniță și va permite expulzarea în state limitrofe, considerate a fi sigure.

Cancelarul dă rateuri

La vremuri grele, pînă și cancelarul dă rateuri! De frica dispariției alegătorilor stîngii, oricum slăbiți și dezorientați înaintea alegerilor prezidențiale federale atipice, din a treia încercare, programate pentru 2 octombrie. În aceeași zi cu referendumul din Ungaria pe tema cotelor de refugiați impuse de UE. Cancelarul social-democrat Christian Kern (n. 1966), președintele partidului de guvernămînt SPÖ, a catalogat, la televiziunea austriacă ORF, negocierile privind aderarea Turciei la UE ca fiind o „ficțiune diplomatică“, adăugînd că a venit vremea „apăsării butonului de *reset*“! E nevoie de un „concept alternativ“ pentru renuniunea la vîrf UE din 16 septembrie de la Bratislava. Fără a detalia cum și ce. Atîta i-a trebuit ministrul turc de Externe Mevlut Cavusoglu să audă. I-a și răspuns fără înconjur: „Cancelarul Kern ar trebui, în primul rînd, să se uite în propria țară. Rasismul intră în contradicție cu valorile drepturilor omului (...). Viena este capitala rasismului radical“. Austriacul a ajuns să primească lecții de la ministrul de Externe al unei țări aflate la răscruce, din care provin și numeroși membri ai propriului său partid social-democrat. Ambasadorul turc la Viena a fost convocat imediat la Ministerul de Externe. E evident pentru oricine că rasismul, de orice formă ar fi, nu-și are capitala în republica alpină. Iar Kern nu e Metternich, se subînțelege.

La vremuri grele, pînă și cancelarul dă rateuri!

Dușmanul ideologic arată cu degetul

Este însă o ironie amară ca tocmai președintele FPÖ-ului, H.C. Strache, dușmanul ideologic, să-l arate pe cancelar cu degetul! După ce a reușit să-i atragă pe votanții social-democrați, la nici două luni înaintea alegerilor, Strache e liderul celui mai în vogă partid din Austria. Sondajele îl arată cîștigînd în situația unor alegeri parlamentare anticipate. Partidul Libertății (FPÖ), formațiune cu un discurs populist și uneori xenofob, îl are și pe Norbert Hofer (n. 1971), candidatul-minune la alegerile din toamnă. Hofer, unul dintre vicepreședinții Parlamentului federal și, în această calitate, președinte federal interimar în funcție, e și candidatul prezidențial al FPÖ-ului. „Mă bucur că Kern mă copiază“, afirmă Strache. De la egal la egal. Liderul opoziției nu-și menajează cancelarul și profită. La mesele vieneze, într-o vară ploioasă, alegătorii social-democrați mai pot fi numărați pe degete. Proletariatul orășenesc și-a dat mîna cu mediul rural tradiționalist și ambii au ceva de spus, vorbind despre naționalism, despre un idealism austrofil, despre „patrie“, devenită tabu. „Turcia nu e o parte a Europei. Nu dorim o uniune euro-asiatică“, insistă Strache.

„Herr *Karl*“

Austriecii de pe stradă, inclusiv cei sosiți de pe alte meleaguri, nu vorbesc cu plăcere despre străinii *nou-veniți*, argumentînd de multe ori însă cu un adevăr. Austria a primit cu brațele deschise refugiați în 1956 (după revoluția maghiară), în 1968 (după primăvara pragheză) și la începutul anilor '90, după recunoașterea pripită (spun unii) a independenței Croației și înaintea războiului iugoslav. Sînt(em) destui?! Așa se întreba, probabil retoric, „*Herr* Karl“, antologicul personaj din anii '60 al lui Helmut Qualtinger, cabaretist și scriitor de geniu. Acest Domn Karl întruchipează și astăzi austriacul de rînd, un soi de mic-burghez, supraviețuitor oportunist. Pe dinafară simpatic, părînd naiv, e profitorul ce se considera pe sine un „om de lume“. Sînt pline birturile. Fără marile migrații, nu ajungea FPÖ-ul să dea tonul la Viena. Turcul vinde chebab la colțul străzii, e muncitor de treabă, cu familie numeroasă și pașaport austriac. Evident că nu-l cheamă Karl, dar s-a adaptat și el cum a putut. A tot votat SPÖ-ul, fiindcă i-au dat cetățenia care l-a scăpat acasă de armată.

Amalgamul din Bierstube

Austria se măsoară verbal cu suveranismul lui Erdogan, pînă mai ieri „acceptabil“, astăzi considerat delirant? *Realpolitik* a Vienei diferă de *Willkommenskultur* (cultura de bun-venit) germană, fiind cumva în contradicție și cu granzii de la Bruxelles. E o grabă a Vienei, Kern *versus* Juncker, sau se prefigurează doar ce va urma la reuniunea de la Bratislava din septembrie? Marile migrații au dus la un amalgam în *Bierstube!* Pe altarul *political correctness*-ului, născut în SUA acum vreo douăzeci-treizeci de ani, stînga europeană, cu puține excepții, a trebuit să accepte gambitul doamnei cancelar Merkel. Pionii – bineînțeles, milioanele de migranți! Toți s-au folosit și încă se mai folosesc de ei. Efectul-surpriză a ținut pînă cînd a devenit clar pentru toți că riscul e uriaș. Psihopații suicidari cu traseu transfrontalier din Germania sau Franța ultimelor săptămîni au prăbușit-o și pe Angela Merkel în sondaje.

Austria se măsoară verbal cu suveranismul lui Erdogan, pînă mai ieri „acceptabil“, astăzi considerat delirant?

Încă din iarna trecută, Oskar Deutsch, președintele comunității israelite din Viena, a atras atenția că țara „e la limita capacității de a accepta refugiați“. Islamismul antisemit nu se va limita la „*hate speech*“, ci e capabil de „*hate crime*“.

„Continuînd ca pînă acum, nu o să reușim“

Posomorîți doar pînă la Oktoberfest, bavarezii se delimitează și ei de Berlin prin vocea prim-ministrului Horst Seehofer (CSU, Uniunea Creștin-Socială): „Continuînd ca pînă acum, nu o să reușim“. Este și primul răspuns public clar la apelul Angelei Merkel: „*Wir schaffen das*“ – asta ne va reuși! Și resentimentele față de *Piefke* (peiorativ, *neamț*) domnesc în continuare. Nu doar în Austria.

Viktor Orbán: „Noi sîntem indienii“

La categoria afinități selective într-o Europă de Mijloc (mai spre est), tușele se fac simțite ca la scrimă în vara preelectorală austriacă. Cică Viktor Orbán ar fi zis că imigrația e ceva pozitiv pentru SUA, dar a adăugat: „Ei ar trebui însă să înțeleagă că în această poveste noi sîntem indienii“.

Travestiul ideologic

Travestiul ideologic al cancelarului care a preluat și a edulcorat mesajul xenofob al opoziției va duce, dacă continuă, la pierderea luptei cu partidul candidatului Nobert Hofer. Kern s-a întîlnit recent la Viena, discret, cu Strache. Pe vremuri, Jörg Haider se întîlnea cu Alfred Gusenbauer (cancelar social-democrat austriac între 2007-2008) la un pahar de vin de Chianti. Se repetă istoria.

Turismul hipertrofiat ca doctrină de stat

Onesta Austrie nu-și dorește decît să rămînă neutră, aptă pentru un „turism hipertrofiat“, o doctrină adoptată încă din 1938, crede prozatorul și eseistul Robert Menasse. Turismul a adus bunăstare economică, mai ales după război, dar a distrus și o bună parte din identitatea austriacă. Austria, după 1955, la mai puțin de o oră de ruși, e arătată și în filmul *Holec*, lungmetrajul austriac tocmai apărut cu finanțare publică. E vorba despre Helmut Zilk, primarul social-democrat al Vienei (1984-1994), în slujba serviciului secret cehoslovac STB, la sfîrșitul anilor '60. Revista germană *Der Spiegel* crede că Zilk era de atunci sub protecția CIA-ului.

Chipul hidos al războiului rece devine ficțiune

Nici măcar candidatul declarat cîștigător al turului doi, anulat ulterior printr-o decizie a Curții Constituționale, nu a scăpat de astfel de posibile discreditări. Cotidianul conservator *Die Presse* din 15 mai 2016 se întreba dacă profesorul „verde“ Alexander Van der Bellen (n. 1944) nu a fost cumva un spion al blocului răsăritean. O poveste din 1985, nedovedită vreodată. Austria a fost mereu un bun „traducător“, mijlocind între realitățile răsăritene și cele apusene.

Cardinalul, arbitru de fairness *electoral*

Viena, scrie același Robert Menasse, e „un oraș al culiselor. În față e aparență fără esență. În spate e esență fără aparență“. Alegerile prezidențiale se vor decide la Viena. Însuși cardinalul Christoph Schönborn s-a oferit să le fie arbitru. Cancelarul le-a greșit probabil startul. Partidul său și l-a asumat drept candidat pe Van der Bellen, declarîndu-se dispus de data aceasta să-l sprijine pe față. *Manpower*-ul roșu pentru Van der Bellen ascute lupta. Funcționarii și pensionarii SPÖ-ului ar putea ieși din nou la vot. Deși participarea la vot în octombrie va fi mai slabă decît în mai, spun sondajele. Din nou, alegerile federale pot fi decise „la mustață“.

***Alex Todericiu** este analist politic.*

Dorin BODEA

Managementul mediocrității. Cultura mediocrității

La originea lui, cuvîntul *mediocritate* descrie calitatea a ceva ce se află nici sus, nici jos, adică la mijloc, nici alb, nici negru, adică cenușiu, nici cald, nici rece, adică căldicel. Și este firesc ca în lume nu toate să fie sus sau jos pentru că cele mai multe lucruri există între aceste două extreme, ceea ce înseamnă că exprimă o realitate mediană la fel de legitimă ca cei doi poli. Cei mai mulți dintre noi trăim în această realitate mediană, în limbajul organizațional actual s-ar spune că avem o performanță medie, adică nici una de vîrf, nici una slabă, deci s-ar putea spune că este una acceptabilă. Și atunci, pe bună dreptate se întreba Petru Creția de ce atributul „mediocru" a ajuns să aibă un sens peiorativ: de pildă, dacă îi spui cuiva că este un om mediocru sau are rezultate mediocre, îl jignești.

Și iarăși Petru Creția revine cu răspunsul: „Nu e de găsit altă explicație decît aceea că omul mediocru se crede întotdeauna mai mult decît este și vrea să fie tratat ca atare, să uzurpe locul excelenței, să se afle sus, în vîrf" (Petru Creția, *Luminile și umbrele sufletului,* Editura Humanitas, București, 2015, p. 41). Așa putem înțelege reacția noastră depreciativă la tentația mediocrității de a se afla mereu în rîndul celor cu adevărat excepționali, cu realizări demne de admirație.

Dar alături de forma mediocrității care „vrea să uzurpe locul excelenței", care se crede mai mult decît este, mai regăsim una, la fel de nocivă, aceea mulțumită de ea însăși, profund limitată și incapabilă să-și schimbe perspectiva interesului ei, să înțeleagă ceva mai presus de firea ei meschină. Vorbim așadar de o mediocritate incapabilă de progres, de a avea inițiative și de a-și asuma riscuri, de a crea plusvaloare echipei sau organizației, lumii din jurul ei.

Nici sus, nici jos, adică la mijloc, nici alb, nici negru, adică cenușiu.

Acestea fiind zise, preocuparea noastră este să vedem „mediocritatea la treabă", cum se regăsesc aceste forme de mediocritate în organizațiile de astăzi, cum arată o organizație și o afacere conduse de un director executiv mediocru. Și apoi, putem să ne imaginăm cum se manifestă o cultură a mediocrității, ce se întîmplă cînd majoritatea managerilor, cei care au și rolul de a evalua performanțele individuale, se dovedesc adesea mediocri, practicînd mediocritatea din vîrful piramidei.

Mediocritatea din vîrful piramidei

Mediocritatea la vîrful piramidei, la nivelul directorului executiv, se manifestă ca o pecingine care se întinde în toată structura organizațională, înghițind tot ceea ce intră în contradicție cu sine. Un executiv mediocru nu dezvoltă organizația și afacerea la un potențial care să valorifice oportunitățile viitoare. Pentru el doar prezentul este cel care contează. Adesea face ce i se spune de către forul superior și este centrat pe indicatorii economici care îi permit să-și protejeze spatele…

Directorul executiv mediocru pare un bun executant, un locotenent, dar nu un strateg, nicidecum un comandant, un lider. Poziția pe care o ocupă reprezintă pentru el, conform *principiului lui Peter*, propriul lui nivel de incompetență (vezi Laurence J. Peter, Raymond Hull, *Principiul lui Peter. Cum funcționează o ierarhie*, Editura Humanitas, București, 1999). Sigur că în sinea lui nu conștientizează asta, ci dimpotrivă, se vede pe sine ca fiind numărul 1 în toate realizările din trecut ale companiei pe care o reprezintă, ca fiind cel de care depinde întregul succes viitor al afacerii.

În mod firesc, un astfel de manager poate fi întîlnit adesea în companiile care sînt în declin din perspectiva valorii de piață sau care înregistrează deja o performanță mediocră în raport cu potențialul maxim al afacerii. Fiind adesea imprevizibil în decizii și fără a urmări cu consecvență o strategie a dezvoltării afacerii, stilul său de lucru pare haotic, pompieristic, și urmărește să facă de toate pentru toți. La prima vedere s-ar părea că doar el este capabil din toată organizația.

Nu de puține ori, pentru un director executiv mediocru, singurul scop al afacerii este să facă profit. Iar profitul înseamnă, în primul rînd, bani pentru el. În consecință, reușește să stoarcă profitul maxim pe termen scurt. În același timp, toate măsurile pe care le ia pentru realizarea acestui obiectiv conduc la închiderea multor oportunități de dezvoltare a afacerii.

În situațiile în care afacerea intră în declin și profitabilitatea devine negativă, mediocritatea directorului executiv se manifestă printr-un set de practici profund emoționale, manipulative, care vizează întreaga organizație. Aparent, fără o centrare pe rezultate, salvarea mediocrității constă într-o focalizare pe oameni, pe nevoile și sentimentele acestora. Nu este decît o amăgire temporară pentru că fără rezultate sănătoase orice organizație nu-și mai regăsește rațiunea de a exista.

Executivul mediocru se diferențiază de toți ceilalți prin faptul că nu pregătește afacerea și organizația pentru viitor, pentru a face față potențialelor oportunități viitoare de dezvoltare. În schimb, prin practicile sale, reușește să aducă atingere reputației afacerii, încrederii clienților în produsele și serviciile oferite. Cele mai frecvente practici întîlnite la un executiv mediocru sînt: imprevizibilitatea provenită din incoerența strategică și centrarea pe termen scurt, viziunea simplistă asupra afacerii doar în termeni de profit, consensul și încrederea scăzută în rîndul angajaților care nu fac parte din clica mediocrității (și tratarea acestora cu neîncredere, ca fiind potențiali suspecți), echipa managerială construită nu după principiul complementarității și al competențelor, ci după chipul și asemănarea sa etc.

Mediocritatea în organizațiile de astăzi

„Mediocritatea este plaga civilizației", spunea John Fowles. Iar noi am putea continua această idee susținînd că mediocritatea este o plagă pentru orice formă de organizare, atît a celor care vizează obținerea de profit, cît și a celor nonprofit. Și, de îndată ce plaga a fost instalată în vîrful piramidei, nu mai e decît un pas pînă va cuprinde toată organizația, toate sistemele și practicile de organizare a activității.

Mediocritatea este o plagă pentru orice formă de organizare.

În ultimii ani, tot mai multe organizații manifestă un interes major pentru schimbarea sistemelor de evaluare a performanțelor angajaților, motivul principal fiind eșecul acestora în aprecierea corectă a performanței reale, iar toți narcisiștii și cei cu un bun *networking* au adesea scorurile cele mai ridicate în rîndul *top performer*-ilor. Și, firesc, de acest „rău organizațional postmodern" este făcut responsabil sistemul de evaluare a performanțelor și nu managementul, cel care pune în practică sistemul speculîndu-i neajunsurile nu oricum, ci în favoarea unor bonusuri consistente.

Iată cum realitatea din multe organizații de astăzi a ajuns să fie dominată de inflația unui *omnipotent ego managerial* care se vrea în vîrf cu orice preț, de o cultură a mediocrității manageriale, în care marea majoritate a celor care au funcții de conducere se consideră ca fiind adevărații și, nu de puține ori, singurii *top performer*-i ai afacerii. În acest sens, concluzia unui studiu realizat în SUA în 2007, pe aproximativ 400 de manageri, este una halucinantă: 90% din ei se supraevaluează în top 10% performeri (vezi P. Coy, *Ten years from now,* în Business Week Poll). Numai că noi știm foarte bine cum e treaba cu statistica și, aplicînd principiul distribuției normale a datelor, putem spune că aproximativ 70-80% din toți acești manageri sînt cel mult în zona mediană, adică a mediocrității care se vrea mai mult decît este.

În practică, un manager mediocru, dar care se vede ca *top performer,* seamănă peste tot în jurul lui mediocritate, caută să-și facă adepți și se solidarizează cu alții asemeni lui. Mai mult decît atît, adaptează sistemele organizaționale la propriile lui interese și formulează strategii, politici și proceduri care să-i mascheze ipocrizia.

Iar acum haideți să ne gîndim la organizațiile pe care le cunoaștem și să încercăm să răspundem la cîteva întrebări:

- Cît timp își petrece un manager cu subordonații cu performanțe slabe și medii și cît timp alocă celor cu performanțe foarte bune?
- Cum sînt recompensate performanțele foarte bune și excelente (care sînt formele de recunoaștere și recompensare a *top performeri*-lor din cadrul companiei)?
- În ce măsură strategia, politicile și procedurile de resurse umane încurajează valorificarea talentului și capitalizarea performanțelor excelente?

Răspunsurile la aceste întrebări ne indică grija, preocuparea constantă pe care o are față de majoritate managementul, în special managementul superior, din cadrul companiilor de astăzi. Este vorba de protecția pe care sistemul organizațional din cadrul companiilor, cu complicitatea unor manageri „aleși pe sprînceană", o acordă mediocrității, performanței mediane.

Nu este deloc surprinzător că cei mai mulți manageri își petrec peste jumătate din timpul lor cu angajații care au performanțe medii, sub pretextul că aceștia reprezintă stabilitatea echipei. De asemenea, majoritatea managerilor alocă mai bine de un sfert din timpul lor subordonaților cu performanțe slabe, pentru a corecta lip-

pelor lor. Iar rezultatul, performanța lor managerială, nu are cum să fie altul decît unul mediocru.

Mediocritatea în acțiune: studiu de caz

În urmă cu cîțiva ani, am cunoscut un manager antreprenor din domeniul IT care a dezvoltat o aplicație pentru a monitoriza productivitatea fiecărui membru al echipei sale. După o primă evaluare a constatat următoarele: patru din 11 aveau o productivitate foarte mare față de restul. Șapte angajați erau ca nivel de productivitate între aproximativ 15 și 35% raportat de cel mai eficient om din echipă. Managerul nostru le-a transmis aceste rezultate și așteptarea lui de a se îmbunătăți lucrurile în următoarea perioadă. După o lună, la următoarea evaluare a constatat faptul că toți cei cu productivitate scăzută și-au îmbunătățit-o semnificativ. Unii dintre ei și-au sporit eficiența, ajungînd la 50% din productivitatea foarte bună a celor patru *top performer*-i – în termeni relativi însemnînd o dublare și chiar o triplare a productivității inițiale. Dar surpriza cea mare a venit din rîndul *top performerilor*. Fiecare dintre cei patru a reușit să-și îmbunătățească propriile rezultate, înregistrînd o creștere de aproximativ 80-110%.

Drept urmare, după intervenția managerului, în loc să scadă distanța dintre nivelul productivității celor din vîrf și a celor din zona medie și inferioară prin creșterea eficienței celor din urmă, aceasta a crescut și mai mult. Și chiar dacă acest exemplu nu poate fi generalizat și nu este valabil pentru toate domeniile de activitate, el ne demonstrează o realitate pe care o știm cu toții: unii oameni pot avea ca realizări, în anumite domenii, cît alți doi, trei sau șapte la un loc.

Iar dacă întîmplător avem de-a face cu astfel de „talente", întrebarea este cum să le punem în valoare, cum să le încurajăm și să le recompensăm astfel încît să nu fie înghițite de marea masă, de mediocritate. Din păcate, în multe organizații nici măcar nu se pune problema recompensării acestor realizări printr-un bonus, iar în multe altele bonusul este atît de inconsistent încît reușește adesea să provoace mai mult rău decît să aibă un impact pozitiv.

Managementul mediocrității și non-managementul talentelor

Într-o discuție cu un manager dintr-o corporație de renume, acesta a replicat că lucrurile nu sînt atît de simple cu angajații talentați precum pare la prima vedere și, dacă îi recompensezi pe măsura performanței lor, vei stîrni invidia și sentimentul inechității celorlalți. Iar orice companie are nevoie de stabilitate, de liniște și pentru asta trebuie să-și protejeze mijlocul. Vîrful, talentele, *top performer*-ii sînt, de cele mai multe ori, mai puțin stabili și predictibili decît ceilalți.

Iată care ar putea fi motivul pentru care majoritatea managerilor și a sistemelor de resurse umane care funcționează în cadrul companiilor de astăzi oferă protecție mediocrității, angajaților care obțin o performanță mediană. Acest lucru nu este ceva cu totul greșit. Înseamnă o alegere într-un mod pragmatic a unei strategii de resurse umane cu beneficiile și limitele ei. Pe de o parte, uniformitatea are beneficii multiple: este predictibilă, poate fi ușor de înțeles și este mai ușor de controlat. Pentru un loc căldicel în lumea afacerilor este necesară o strategie focalizată pe mediocritate. Pe de altă parte, într-un asemenea sistem de organizațional, angajații talentați sînt marginalizați și nu-și găsesc valorificarea adecvată. Nu le rămîne decît ori să plece, ori să fie înghițiți de cei mulți. Și, oricare ar fi decizia lor, foarte repede managementul mediocrității transformă orice organizație sănătoasă într-una maladivă, ce pare fără scăpare.

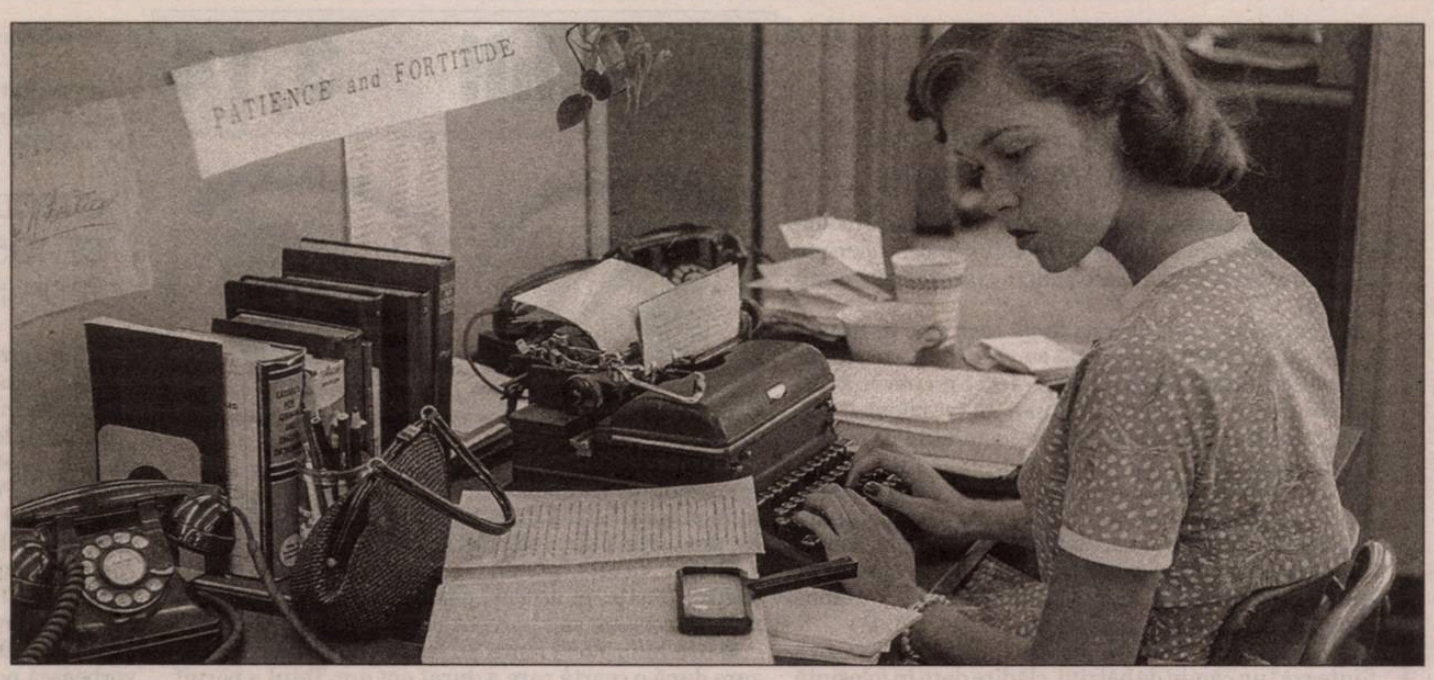

Dar nu este totul pierdut pentru că știm că două treimi dintre directorii executivi actuali vor eșua într-un viitor nu foarte îndepărtat (vezi David L. Dotlich și Peter C. Cairo, *De ce eșuează un CEO,* Editura Curtea Veche, București, 2011). Și sînt mulți cei care așteaptă să-i înlocuiască. Ceilalți, deși reprezintă o minoritate, ne demonstrează că se poate lupta cu mediocritatea, cu acest „rău organizațional contemporan", și că se poate învinge. Practicînd modestia și prețuind talentul și valoarea, reușesc să construiască echipe și organizații de referință într-o lume tot mai mult dominată de mijloc, de mediocritate.

Pericolul mediocrității: cultura mediocrității

Deși tuturor nu ne place și, aparent, ne este teamă de mediocritate și fugim de ea, majoritatea dintre noi ajungem destul de repede să ne complacem în medie. Așa ne este mai comod... Probabil că acesta este paradoxul mediocrității. Totuși, nu are de ce să ne fie frică de medie, de mediocritate. Una din definițiile normalității este exprimată tocmai de această realitate mediană. Numai că fiecare dintre noi știe că, adoptînd o alegere a „locului căldicel", nu are prea multe șanse să se realizeze pe sine și nici să cucerească vreodată locul excelenței. Iar asta poate fi ceva de neacceptat pentru omul mediocru, pentru că el vrea să participe la înfăptuirea marilor idei ale organizației sale, dar fără a se implica, fără a-și asuma riscuri și responsabilități. Prin tot ceea ce face își întărește poziționarea sa la mijloc, la locul căldicel. Acționează cu teama de a nu-și depăși bugetul și punîndu-i pe alții să-și asume efortul și riscul vreunei inițiative care merge în direcția excelenței organizaționale. Iată de ce Petru Creția spunea că „omul mediocru este o crisalidă din care niciodată nu se vor naște aripile unui zbor".

Din toate aceste motive, mediocritatea este nocivă atît pentru sănătatea spiritului individual, cît și pentru sănătatea spiritului organizațional, pentru tot ceea ce înseamnă inițiativă, inovare, implicare, asumare de riscuri etc. Cu scopul de a lua locul excelenței, mediocritatea se întinde în toată structura organizației, ocupă diverse posturi, își arogă drepturi și realizări care nu-i aparțin, se solidarizează în chip onorabil prin ședințe și tot felul de întruniri cu scopul de a-și identifica susținătorii (tot ceea ce este mediocritate). Iar odată ce pleava mediocrilor domină managementul și structura organizației, pornesc la luptă împotriva a tot ceea ce-i depășește, împotriva a tot ceea ce este în vîrf, atît ca talent, cît și ca performanță. Și apoi, mediocritatea pornește revoluția culturală în toată organizația, nivelarea și uniformizarea celor din vîrf după chipul și asemănarea ei, „măcinînd mărunt tot ce este mai presus de ea, vînturînd prin veacuri un neant cenușiu" (Petru Creția).

Iată de ce cultura mediocrității reprezintă atît o capcană, cît și un mare pericol ce ne amenință societatea, organizațiile și instituțiile din care facem parte, dar și pe fiecare dintre noi, în plan individual. Iar cînd facem referire la cultura unei entități sociale sau a unui individ, gîndul lui Tom Peters „Cultura organizației mănîncă strategia la micul dejun" completează înțelegerea întregii noastre realități cotidiene. Să nu ne spunem... poftă bună!

***Dorin Bodea** este doctor în economie, director general și senior consultant la Result Development. A publicat, între altele, volumul* Valorile angajaților români *(2013).*

Unii oameni pot avea ca realizări, în anumite domenii, cît alți doi, trei sau șapte la un loc.

PUBLICITATE

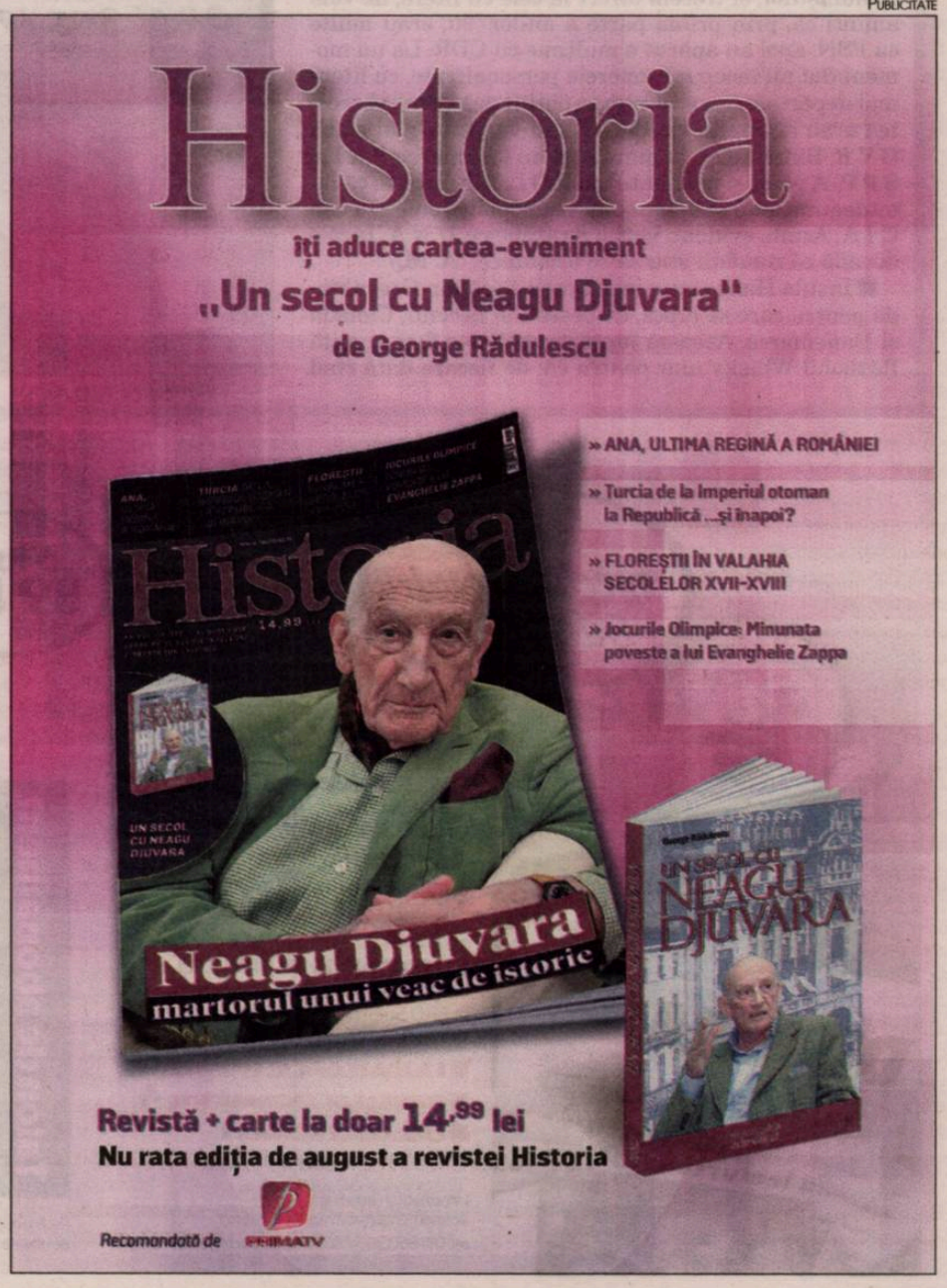

Cu ochii-n 3,14

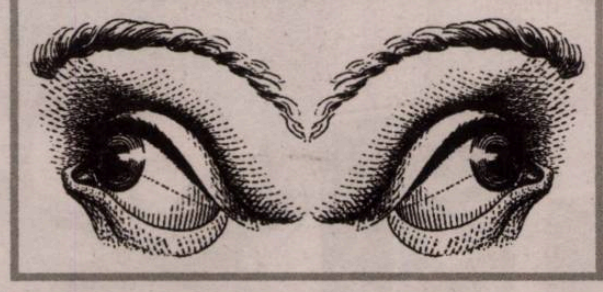

VĂ MAI AMINTIȚI DE JUMĂTATEA CU FORME GENEROASE A NIMĂNUI? EI BINE, O SĂ VĂ DEA FIORI!

■ Vă mai amintiți de provocarea Ice Bucket? Ei bine, fondurile strînse atunci au condus la descoperirea unei gene foarte importante pentru tratarea afecțiunii ALS. (**M. C.**)

■ În grădina unui bloc pe lîngă care trec în fiecare zi, și-a făcut apariția, în urmă cu vreo lună, un singur pantof bărbătesc, negru, scîlciat. Ieri i-a apărut și perechea – un pantof negru, de damă, cu toc micuț și bordură galbenă. Dacă și obiectele neînsuflețite își pot găsi jumătatea, atunci nu e totul pierdut. (**C. Ș.**)

■ La rubrica „Matrimoniale“ a unui ziar german: „Am 37 de ani, sînt din Bremen și caut o femeie tandră și grăsună“, „Bărbat musculos, sportiv, 50, caut femeie rotofeie, cu forme generoase (fund mare și coapse late), pentru mers la saună, la înot și cu bicicleta“, „Cărăbuș de mai cu sînii mari e gata să te răsfețe“. (**M. P.**)

■ În comuna Veneția de Sus (județul Brașov), „ființează“ un cămin de bătrîni, clădire dată în folosință cu vreo trei ani în urmă. În folosința cui? A nimănui. Nici picior de bătrîn nu i-a călcat pragul. „Ființează“ zăvorîtă. După celebra formulă a formelor fără fond. Dar cu fonduri… amănunt de implementare a celebrei teorii maioresciene, deloc de neglijat. (**R. M.**)

■ Un vînzător de ziare, despre numărul 653 al *Dilemei vechi* („Frică și înfricoșare“): „*Dilema* de azi o să vă dea fiori!“. (**M. P.**)

DACĂ LĂSĂM LA O PARTE PROPRIUL STEAG, NE VOM AMINTI CĂ AR TREBUI SĂ EXISTE NIȘTE DATORII DISTRIBUITE GRATUIT

■ Făcînd un fel de istorie a numerelor „de șmecher“ de la automobilele din România, ne vom aminti într-un fel și cine a deținut mai multă putere în diversele perioade prin care am trecut. Dacă lăsăm la o parte mașinile negre cu numere din trei cifre, de pe vremea comuniștilor, și trecem direct la cele cu litere, ne vom aminti că, prin prima parte a anilor '90, erau multe cu FSN, apoi au apărut o mulțime cu CDR. La un moment dat au început numerele personalizate, cu litere mai depărtate (nu știu cum se obține așa ceva), și acestea erau de multe ori G U V sau varianta mai slabă G V R. Bineînțeles, la mare preț au fost mereu S R I și S P P. A venit și momentul cu P D L. Bineînțeles că întotdeauna au fost și unii mai cosmopoliți, cu F B I sau C I A. Acum, evident, vezi o mulțime cu D N A. Încă o dovadă că românii știu să se orienteze. (**A. M.**)

■ Insula Hans este o insulă nelocuită din Groenlanda pentru care se luptă, de peste trei decenii, Canada și Danemarca. Această luptă simbolică a fost numită Războiul Whisky-ului pentru că, de fiecare dată cînd reprezentații vreuneia dintre țări trec pe acolo, aceștia înfig propriul steag lîngă care lasă și o sticlă de whisky, producție națională. (**M. C.**)

■ Am văzut, într-un magazin, prosoape pentru oaspeți. Poate, în aceeași gamă, ar trebui să existe și mobilă, covoare sau parchet pentru oaspeți. (**S. G.**)

■ În China, două femei au leșinat pe stradă de epuizare după o ceartă care a durat opt ore. Totul a pornit, din cîte au aflat polițiștii, de la niște datorii neplătite. Probabil că n-au auzit de vechiul proverb chinezesc „Prietenia e mai presus de bani“. (**M. M.**)

■ Iată încă o știre amuzantă despre globalizare: Chile a emis o alertă de sănătate cu privire la prezervativele fabricate în China, distribuite gratuit familiilor. Problemele au apărut după ce oamenii au raportat că prezervativele se rup în timpul folosirii și sînt prea mici. Așadar, din cauza chinezilor va crește demografia în Chile. (**A. P.**)

c. M. Pleșu

CÎTEODATĂ, PRIMA OAIE ÎN VÎRSTĂ DE 105 ANI ARATĂ CU EXACTITATE CÎT DE INTELIGENȚI NE FACE FABRICA

■ Suprarealism de la departamentul web: „Link-ul e acolo, în meniu, dar apare doar cîteodată. Acum e în perioada cînd *nu* apare.“ (**C. Ș.**)

■ Toate clonele obținute din Dolly, prima oaie clonată, sînt, la rîndul lor, niște oi normale, voioase, sănătoase tun. Pe numele lor Daisy, Debbie, Denise și Diana. (**M. C.**)

■ Brunhilde Pomsel, azi în vîrstă de 105 ani, a fost secretara lui Joseph Goebbels, ministrul Propagandei celui de-al Treilea Reich (între 1933-1945). Femeia a lucrat pentru acesta începînd cu 1942. Avea pe atunci 31 de ani. După mai bine de 70 de ani, a acceptat să vorbească pentru *The Guardian*. „Cred că oamenii care azi spun că ar fi fost împotriva naziștilor sînt sinceri, dar, credeți-mă, mulți n-ar fi făcut-o“, spune ea la un moment dat. Și simți așa, ușor, un fior pe șira spinării. (**A. M. S.**)

■ O Inteligență Artificială a urmărit 600 de ore de televiziune, după care a fost capabilă să prezică exact ce urmează. Asta arată cu exactitate cît de inteligenți ne face/vrea televiziunea. (**M. C.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Catarg Activ SRL, Strop Producție SRL, 1000 De Chipuri Wine Bar SRL, Scule Service SRL, Pofticeria SRL, Diva Furniica SRL, La Două Pitulice Aurii SRL, Impact Motivant SRL, Dovleacul Arțăgos SRL, Centrul Holistic Consens SRL, Postăvarul Medical SRL, Expoziții Cu Tradiții SRL, Ianuarie Management SRL, Capra Vecinului Solutions SRL, Soare Plastic SRL, Vocea Copilului SRL-D, Clinica De Zâmbete Confident SRL, Emisfere SRL, Abrupt Arhitectură SRL, Filmăm Orice SRL-D, Magazin Funerar SRL, Viitorul Luminos SRL, Beaucoupzero SRL, Ca Unul As One SRL, Fântânița Voinicului SRL, The Eyes Keep Alert SRL, Grupul De Investiții GRI SRL, Fabrica De Murături SRL, Bingbangbum SRL, Riguros Trading SRL, Vin Acum Pe Net SRL, Moș Ion Roată SRL, Pool-ul De Asigurare Împotriva Dezastrelor Naturale SA, Fainâ-i Lumea SRL, Terminus SRL, Chef De Viață SRL, Marinică Și Neluțu Prodserv SRL, New Obor SRL, Editura Meditații SRL, Floreasca Naturalis SRL, La Ceaune Food SRL, Trezirea Resurselor Interioare SRL, Bruce Lee Exchange SRL, Molfăilă SRL-D, Ambasada Armoniei SRL, Doctor Aracet SRL, Cuvinte Alese SRL, Arcade Roz Construction SRL, Tentant Imobiliare SRL, Elzorab Business SRL, Snob SRL, Patru Ace SRL, Just Distins Company SRL, Aripi De Înger SRL, Umerașe Metalice SRL, Kaiser Soze Com SRL, Trei Străbuni SRL, Port Haine Șic SRL. (**D. S.**)

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector....., Cod poștal.....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr..... din data.....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna*..... Semnătura.....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **655** ■ 8-14 septembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

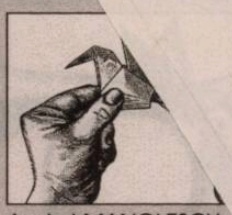

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

8

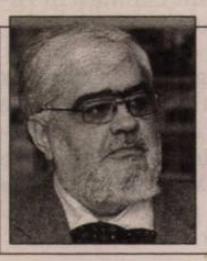

ANDREI PLEŞU

„Criză teribilă, monşer...“

pagina **3**

PETRE M. IANCU

„Populismul spre noi culmi“

pagina **9**

Interviu cu

SUZANA DAN

paginile **14-15**

Pietonul

O specie pe cale de dispariţie

„Mersul pe jos face piciorul frumos.“

(din folclorul urban)

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 653

Articolul lui Andrei Manolescu, „Îi mai e dor cuiva de fontă?"

Stimate domnule Manolescu,

Vă scriu pur și simplu din plăcerea lecturii articolului dvs. din nr. 653, „Îi mai e dor cuiva de fontă?". Iar ca răspuns la această întrebare: de fontă, mi-e dor, dar nu de cea comunistă.

Am lucrat o chenzină de ani la o fabrică pe nume Feroemail Ploiești și acolo se fabrica „chiuveta de bucătărie… cu o prelungire pentru vasele spălate", cu numele corect de „spălător cu suport", în lista de produse ale fabricii. Dacă bine mi-aduc aminte, obiectul ăsta emailat cîntărea 27 de kilograme și sigur că a-l căra în brațe pe o distanță mare lăsa urme serioase la șale. Tot acolo se fabricau și caloriferele din fontă (mai bune decît cele de mai tîrziu de la UREMOAS din București), încă multe alte obiecte sanitare din fontă emailate, precum și tuburi din fontă pentru scurgeri. Nu și mașina de tocat, produsă la Flacăra Ploiești. Produse la mare căutare în acele vremuri.

Fabrică grea (am fost unul dintre șefi pînă în 1982, cînd am promovat „mai mare șef" la altă fabrică), care a sucombat destul de devreme după 1989, ca urmare a unui cumul de cauze: erori și naivități de capitalism incipient suprapuse peste reziduuri legislative comuniste, dar și corupție, incompetență și reacredință. Toate la un loc. Nu că ar fi avut vreo șansă de supraviețuire, ca de altfel toate fabricile comuniste prost alcătuite, dar una este să mori din cauze naturale și altceva cînd ți se grăbește sfîrșitul de către nemernici. După ce a falimentat-o un italian, cu procese și condamnări penale, ce a mai rămas din Feroemail a fost cumpărat de Dan Voiculescu. Informație inedită, nu cred că știați. Individul, atunci cînd lucra la ICE…, se ocupa cu vînzarea produselor astea la export și cunoștea mai toate fabricile pe care, după parodia de revoluție, a vrut să pună mîna. Pe asta chiar a reușit, deși era terminată. A mai vîndut și el la fier vechi ceea ce scăpase pînă atunci. Deasupra porții de intrare a zăbovit mulți ani firma pe care scria, mare de tot, GRIVCO. Oare de ce nu s-o fi vîndut în scopul recuperării marelui prejudiciu cauzat de el? Pentru că acolo, într-o zonă apetisantă, sînt cîteva hectare bune de teren cu toate utilitățile necesare. Din fabrică nu a mai rămas nimic. În locul celeilalte fabrici, Flacăra, cea cu mașina de tocat și tuciurile din fontă emailată, „terminată" cam la fel cu Feroemail, este acum unul dintre cele mai mari centre comerciale din Ploiești: AFI-Palace (Cora).

Vă dau aceste detalii așa, aiurea, pentru dvs. sau poate pentru a vă convinge încă o dată de adevărul scris în articol și care mie mi-a plăcut foarte mult: „Industria ceaușistă a fost dată la fier vechi, așa cum era și cazul, dar odată cu ea, ca pierdere colaterală, pare că s-a încheiat și epoca cinstitei, modestei și solidei fonte, cea plină de greutate." Nu cumva să credeți că am nostalgia comunismului (în înțelesul semantic al cuvîntului), pe care îl urăsc cu intensitate. În el mi-am trăit copilăria, adolescența și bună parte din maturitate, iar în „trăirea" asta rare sînt momentele frumoase (sigur, doar căsătoria și nașterea fiului meu).

Cu respect,

Nicolae NEGREA, Ploiești

Dilema veche vă propune

■ Pentru *Cumințenia Pămîntului,* TVR va organiza un teledon național duminică, 18 septembrie. (Redacția)

■ Balkanic Festival 6, între 9 și 11 septembrie, la Grădina Uranus. Tîrg meșteșugăresc și *lunch* balcanic, Fanfara Shukar de la Zece Prăjini și Fanfara Extraterestră, Bollywood Masala Orkestra, Band of Gypsies (Taraf de Haïdouks și Kocani Orkestar) și alții. Un eveniment ARCUB – Programul cultural București, Orașul in-vizibil. (Adina Popescu)

■ *Kiki, el amor se hace (Sex după rețetă,* Paco Leon, 2016) – un film care vorbește despre sex și perversiuni, liber, cu umor și imaginație. Și reușește să nu fie nici vulgar, nici didactic, ci plăcut. (Iaromira Popovici)

■ *Sieranevada* a lui Cristi Puiu intră în cinematografele din toată țara de pe 9 septembrie. Mergeți să-l vedeți. Cinema-ul lui e, ca întotdeauna, o experiență. (Ana Maria Sandu)

■ Barza neagră, nu numai pentru că se pregătește de plecare înapoi spre Africa, mai tîrziu decît suratele albe, anunțîndu-ne schimbul de anotimpuri, dar mai ales pentru că poate fi destul de rar întîlnită încă la noi – rezervația naturală din Munții Trascău mai numără doar două perechi, astfel că un cadru cu această specie e de-a dreptul de invidiat. Capul, gîtul, pieptul și spatele sînt de culoare neagră, cu luciu metalizat în irizări verde sau violet. Ciocul și picioarele sînt griverzui la cele tinere și roșii la adulte. Mult mai retrasă decît barza albă, barza neagră își clădește cuib în copaci scorburoși și înalți, aproape de vîrf. (Ruxandra Mihăilă)

■ Văzut astăzi, vechiul film serial, în regia lui Mircea Mureșan, după romanul *Toate pînzele sus!* al lui Radu Tudoran, e un bun exemplu al felului în care se făceau filmele de aventuri în perioada comunistă, între cenzură și clișeele filmelor americane, între replici inhibate sau de-a dreptul stupide ale unor actori și inspirația genială a altora. Deși e o asemenea combinație incredibilă de părți bune și părți proaste, filmul continuă să fie fascinant chiar și pentru copiii mult înaintați în vîrstă. (Andrei Manolescu)

■ Queen & King. Freddie Mercury (Farrokh Bulsara) ar fi împlinit, pe 5 septembrie, 70 de ani. Un asteroid îi poartă numele și orbitează între Marte și Jupiter. Motiv în plus să nu uităm a-i asculta minunata muzică. (Dana Călinescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **O singură noapte**

album dilematic Adrian Damian

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.700

Tipărit la Tipomedia

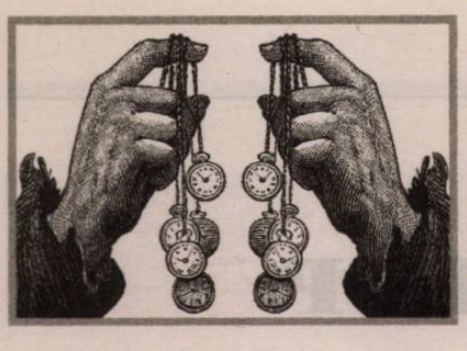

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Criză teribilă, monșer...

N-am informațiile și perspicacitatea necesare ca să judec „obiectiv“ performanța de ansamblu și de detaliu a unui guvern. Nu sînt înclinat să cred că există guverne compact infernale și altele compact paradiziace. În orice echipă rea sînt și portrete prizabile, după cum în orice echipă bună sînt și uscături... Dacă m-am hotărît să scriu acest text, nu e pentru că vreau să albesc euforic guvernul de-acum, să-l absolv de orice derapaj sau eșec, să-l tămîiez omagial, urmărind cine știe ce interese obscure. Constat însă că sînt ciudat de multe voci, de toate culorile, pornite să trateze Guvernul Cioloș în tehnica „picturii negre“. „O catastrofă!“, „Genocid curat!“, „Tehnocrații lu' pește!“, „Toate guvernele de pînă acum au fost mai bune!“ Dacă așa stau lucrurile, înseamnă că instinctul meu, capacitatea mea de a evalua figurile publice pe care le văd zi de zi „la lucru“ sînt într-o gravă derivă. Risc, totuși, să-mi spun părerea.

Continui să cred că Dacian Cioloș e un tip de politician de care n-am prea avut parte pînă acum și de care avem nevoie. Sobru, dar fără staif, discret, dar nu palid, ferm, dar fără autoritarisme cazone. Decent, măsurat la vorbă, fără evaziuni șmechere, fără grimase de gașcă, fără retorsiuni triviale, fără circ. Nu ne place. Nouă ne plac „băieții de băieți“, jocurile de gleznă, băscălia, capetele-n gură, retorica dușmănoasă. Pe dl Cioloș l-am întîlnit față către față doar în două împrejurări. Impresia mea inițială a fost, de fiecare dată, confirmată. Întîmplător, îl știu de multă vreme pe dl Costin Borc. Nu sîntem într-o relație strînsă, nu ne frecventăm, dar am totală încredere în buna lui credință și în competențele lui manageriale. Îmi place – blasfemie! – dna Raluca Prună. Deciziile domniei-sale privind marii scriitori și savanți din pușcării mi se par de bun-simț. Nu „face frumos“, nu umblă după unanimități facile, nu se pune bine în mod ostentativ cu gazetarii sau cu propria ei breaslă. Dovada: iritarea generală cu care e întîmpinată. Îl știu pe Cristian Ghinea. E deștept, școlit (London School of Economics), temerar, pus pe treabă. Nu-l cunosc deloc, dar îmi face o bună impresie dl Dragoș Pîslaru. La fel, dl Vlad Voiculescu. Am toate motivele să creditez experiența de-o viață a lui Lazăr Comănescu. Îl știu, din vremea mandatului meu la Externe, pe Mihnea Motoc și prețuiesc strădania lui profesională, experiența lui diplomatică, seriozitatea lui. Dl Mircea Dumitru mi se pare unul dintre cei mai curajoși, mai verticali și mai eficienți miniștri din cîți s-au perindat, în ultimii 25 de ani, în fotoliul Educației. Cuvinte bune am, de altfel, și despre predecesorul lui, dl Adrian Curaj, un om mai mult decît versat în problemele învățămîntului autohton. N-am înțeles furia nestăpînită și nedreaptă împotriva fostului ministru al Culturii, Vlad Alexandrescu, un intelectual de calibru, decis să reformeze, cu orice risc, un sistem sufocat de necroze și inerții. Sînt încredințat și de bunele intenții ale dnei Corina Șuteu. În principiu, ar trebui să fiu rezervat în privința dlui Vasile Dîncu, ale cărui opțiuni politice nu-mi sînt aproape, dar nu pot să nu recunosc o anumită vocație a echilibrului rezonabil, de care e întotdeauna nevoie. Repet: nu contest eventuale erori sau eventuale alegeri neinspirate ale Guvernului Cioloș, dar ideea că avem de-a face cu un dezastru fără precedent sau – în versiunea blîndă – cu o stagnare inexpresivă mi se pare pur și simplu isterică...

Brusc, nu mai avem memorie. Oblojim, nostalgic, imaginea unor „predecesori“, față de care actualii guvernanți ar fi o întruchipare a eșecului. Se compară dna Prună cu Rodica Stănoiu (nume de cod „Sanda“ și „Georgeta“), sau cu Ion Predescu (cel care înfiera unele „elemente răsculative“ de la CNSAS), sau cu imaculatul Tudor Chiuariu? Stă oare în picioare Vlad Alexandrescu dacă ne amintim de realizările dlui Golu (cu studii la Moscova), ale dlui Zanc (căruia îi strigau tinerii clujeni: „Zanc, suie-te pe tanc!“), ale lui Puiu (Hașotti), ale lui Gigel (Știrbu) sau ale lui Mircea Diaconu? Învățămîntul? Am avut în domeniu nume mari: Virgil Predescu (știe cineva cu ce s-a ocupat?), M. Hârdău, Cristian Adomniței (cel care credea că pe steagul UE sînt 15 stele), marele intelectual Liviu Pop și, mai ales, inconfundabila, inconturnabila, inenarabila doamnă Ecaterina Andronescu, emblema romanțioasă a PSD-ului, steaua călăuzitoare a pedagogului român de școală nouă și a plagiatorilor oropsiți de pretutindeni. Nici cu Armata n-am dus-o prost! Amintiți-vă de marele Militaru, de misteriosul Gh. Tinca, de napoleonianul Frunzăverde, de marele orator T. Atanasiu, de Stănișoară, de C. Dobrițoiu, de spectralul G. Oprea și de Mircea Dușa (cel cu „trupurile neînsuflețite ale cadavrelor celor decedați“). Nici unul n-a indispus prea tare pe inchizitorii de azi. Una peste alta, pigmeii Guvernului Cioloș stau pe umerii unor uriași. Nu-i nimic! La toamnă lucrurile se vor repara! Gata cu sorosiștii (adică cu cei care au luat bani de la fundații private în loc să fure de la stat), gata cu „infiltrații“ de la Bruxelles, cu slugile americanilor ori ale nemților! Vin iar la putere ai noștri! Dacii, mioriticii, românii verzi, cu origine sănătoasă! Aferim!

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

A treia Românie?

De ceva vreme, mă întorc din vacanță cu aceeași convingere: *Romania, always surprising* a fost și va rămîne multă vreme cel mai bun brand de țară, îmbinînd genial adevărul social cu fantasma publicitară. Căci România *este* mereu surprinzătoare, iar turistul postmodern, după cum ne asigură economiștii americani Pine și Gilmore, nu mai cumpără doar marfă & servicii, ci vrea să i se ofere „experiențe“ de neuitat. Iar o călătorie prin România chiar are toate șansele să fie „de neuitat“...

Teoretic, statul român a avut grijă ca turistului, străin sau român, să i se ofere toate informațiile de care are nevoie pentru o astfel de experiență prin grădina Carpaților, drept care a „implementat“ în fiecare sătuc un „centru de informare turistică“. Clădirile sînt, uneori, singurele „moderne“ din localitate, partea proastă este că nu sînt aproape niciodată și nicăieri deschise. *E bine măcar că sînt* – mi-a explicat o dată un localnic –, *că nu se știe la ce-or să folosească odată...* Am preferat deci să rămîn fidel principiului meu, „prima la stînga, a doua la dreapta“ – și astfel, porniți spre Bușteni, am ajuns (la recomandarea expresă a fiului nostru) la... Baia de Fier.

Primul lucru pe care l-am auzit la pensiunea recomandată de băiatul nostru, după „Bine ați venit“, a fost „V-am pregătit masa dumneavoastră“. Am fost de sute de ori în zonă, dar eram pentru prima dată la *această* pensiune. Cui nu-i place să aibă o masă „personală“ oriunde s-ar duce? Fără ifose, pe masa „noastră“ ni s-a așternut o țuică minunată, cu slană și ceapă, așa, ca după drum. Era o pensiune elaborat primitoare, răsfirată într-o fostă livadă, cu multe „masa dumneavoastră“, cu locuri de joacă pentru copii, răspîndite în așa fel încît să nu deranjeze pe nimeni, și cu un zăvoi de mesteceni cu cîteva măsuțe pentru cei mari și un cort indian (autentic!) pentru cei mici. Serviciul era gîndit cu un firesc atît de rafinat, încît chiar aveai impresia că ești la tine acasă și faci ce vrei.

„Pensiunile“ s-au înmulțit spectaculos în ultima vreme. Ele pot fi împărțite, *grosso modo*, în două categorii: unele pretențioase, scumpe și proaste, și altele – tot mai multe! – în genul celei de la Baia de Fier. Nu este vechea ospitalitate, dar nici noua industrie hotelieră, ci mai degrabă ceea ce s-ar putea numi *turism de gospodărie,* mai mult *primitor* decît *politicos*. Este ceva similar cu ceea ce vechii doimaioți probabil că mai țin minte: turismul de curte, cu grupuri care trag mereu la aceeași *tanti* sau *mami*, unde au ajuns să se simtă ca acasă. Neprimitoare pentru necunoscuți, aceste pensiuni pot deveni raiul pe pămînt din momentul în care „se intră în vorbă“. Am ajuns, de pildă, pe înserat, la o pensiune de la poalele Retezatului, deja aglomerată. Ne-a primit o bătrînică uscată și cu priviri de Muma Pădurii. *Am încurcat-o...* – ne-am spus, din ochi, eu și soția mea. Am prins însă un moment potrivit și i-am admirat gospodăria, după care am ajutat-o puțin să punem masa. Zgripțuroiaca s-a dat de trei ori peste cap și a devenit cea mai înduioșătoare bunicuță. La plecare, ne-a făcut și o bocceluță cu merinde, „să aveți la drum“. E simplu: *Hable con ella...*

Toate acestea contrastează neprevăzut cu locurile mai cunoscute și cu pretenții. Ajungi, de pildă, la Orșova, unde nu se uită nimeni la tine și nu poți găsi un pește pe malul Dunării. Mergi însă cîțiva kilometri pe același mal al apei și dai de pensiuni tandre și hoteluri de Coasta de Azur. Am stat într-o astfel de pensiune, unde ne-am împrietenit imediat cu ospătarul, și am mers și la un astfel de hotel, unde am ajuns să fim îndrăgiți de alt ospătar. După ce am mîncat ca la hotelul lui, nu ca la mama acasă, i-am cerut un gin tonic. S-a fistîcit, mi-a adus o stacană de gin, explicîndu-mi, politicos, că mi-a adus „tăria“. Și apoi, ca să îi iert nepriceperea, mi-a adus, din partea casei, și niște slană cu ceapă: *Merge bine cu tăria!* – a zîmbit el senin. Apoi i-a dat și o floare soției mele. Și a zîmbit din nou: *Știți, e prima mea zi de lucru aici, sînt dintr-un sat, mai de departe...*

Și contrastele se combină oriunde ai merge. Ajungi la odată prospera Oravița și găsești un oraș-fantomă, unde din acoperișurile impunătoarelor case negustorești de altădată cresc tufișuri chinuite. Puțin mai încolo, Caransebeșul e primenit ca de duminică, adevărată capitală a județului. Ajungi într-o modestă capitală de județ, la Bistrița, și dai peste unul dintre cele mai fermecătoare orașe ale vechiului Ardeal. La numai cîțiva kilometri, Năsăudul e în letargie, resemnat cu decăderea sa incurabilă. Din întîmplare, am ajuns și la Sovata, cu așteptarea de a găsi și aici aceeași ruină ca în aproape toate fostele stațiuni balneare din țară, și am dat peste un orășel viu și colorat, plin de o categorie aparte de turiști (și de români, „postsindicaliști“): *cei de aici sînt în „concediu de odihnă“, cei care pleacă în „vacanță“ se duc în alte părți* – a remarcat soția mea.

Și am ajuns și la Telciu (căutați pe hartă și veți găsi, eu habar n-aveam unde e). În orice caz, nu exista pe harta mea mentală a spațiilor culturale ale țării. Dar este! Un soi de parteneriat public-privat *Romanian style*, punînd laolaltă niște minunați tineri cu inițiativă, primarul satului și directorul bibliotecii din Bistrița, a reușit să ajungă la a cincea ediție a Telciu Summer Conferences, la care participă specialiști din Suedia sau Spania, pînă în China. Și unde calitatea intelectuală bate multe conferințe internaționale de reputație.

Pe străzile Telciului am asistat și la următoarea scenă de film, ce rezumă multe dintre cele spuse pînă acum. Zi de nunți, o strașnică fată a locului, îmbrăcată în cel mai firesc costum popular, călărește falnic printre mașinile făloase ale migranților întorși din Spania. Un tînăr, în cel mai impecabil costum Armani, cu papion și batistă asortate, se grăbește spre biserică. La un moment dat, bagă mîna în buzunar și începe să spargă în dinți semințe, punînd cojile, cu grijă, în palma stîngă. Le aruncă la primul coș și intră, pios, în biserică.

Atît tradiționaliștii care plîng după țăranul de altădată, cît și moderniștii care îl acuză pe același țăran că este înapoiat pot avea motivele lor de nemulțumire față de toate acestea. Depinde dincotro privești... În ceea ce mă privește însă, eu am impresia că vorba veche cu „omul sfințește locul“ se potrivește mai bine decît oricînd cu aceste situații. Cu un stat indolent și un capitalism de piață cam sălbăticuț, o categorie emergentă a românilor a început să ia „dezvoltarea“ pe cont propriu. Să fie oare vorba de o „a treia Românie“?...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

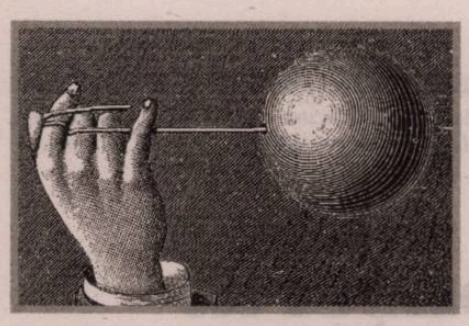

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Hopul de după HOP

Gala Tînărului Actor HOP organizată de UNITER e un bun prilej de a evalua nivelul de performanță al școlilor de teatru. Dar și un moment de reflecție asupra statutului actorilor. Anul acesta, în debutul festivalului am văzut un scurt moment în care au evoluat toți concurenții, preselectați dintre absolvenții școlilor de teatru din ultimii doi ani: un show *impromptu* și nonverbal în care actorii, pornind de la ideea competiției între cele trei mari școli de teatru din țară (Cluj-Napoca, București, Iași), ajung de fapt să vorbească despre fragilitatea condiției de artist, despre precaritate și vulnerabilitate. Competiția între școlile de teatru e de fapt secundară, adevărata provocare vine de-abia după încheierea facultății. Primul hop de după HOP e angajarea într-un teatru. Așa cum a fost concepută, Gala HOP e în egală măsură o competiție și o bursă a talentelor. Însă dacă talentul e recunoscut, se întîmplă mai rar ca el să fie și răsplătit cu un contract stabil. Între 200 și 300 de absolvenți ies în fiecare an din facultățile de teatru cu o patalama care, din păcate, nu valorează mare lucru. Salariile din teatrele de stat sînt mici, mai ales pentru debutanți. Asta, bineînțeles, dacă ai norocul să fii angajat: în momentul de față există în România în jur de 4000 de actori fără contract stabil.

Ce fel de sistem vreți să construiți? – a întrebat, deloc retoric, ministrul Culturii, Corina Șuteu, în cuvîntul de deschidere al festivalului. Prioritatea zero pentru intervalul scurt care i-a mai rămas din mandat e cinematografia, dar ministra vrea să inițieze și o reflecție despre statutul actorilor. Ar fi un obiectiv și pentru președintele UNITER, Ion Caramitru: și el a propus o reformă a sistmului astfel încît tinerii actori să poată intra mai ușor în teatre.

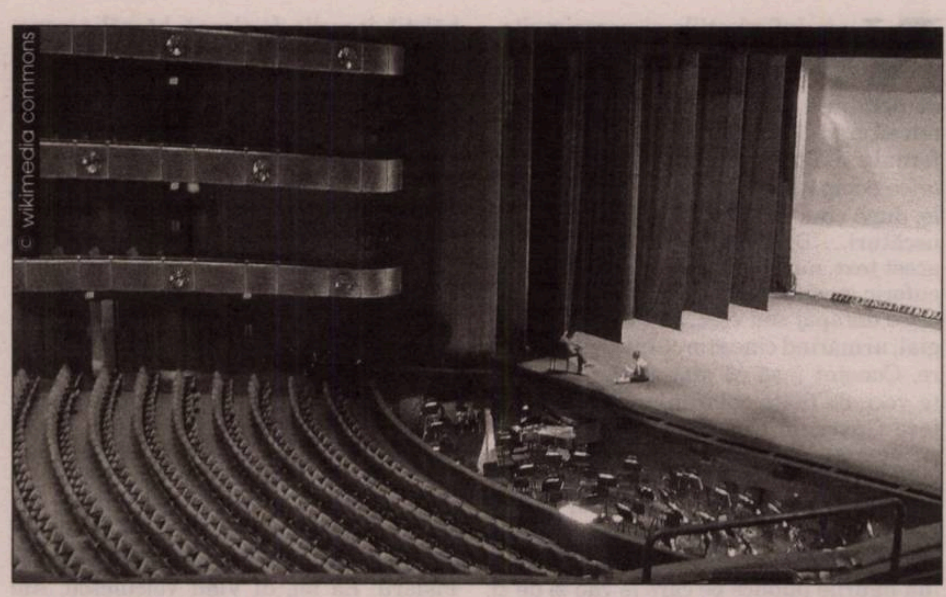

Legislația care încadrează profesia de actor e aceeași ca înainte de 1989. În ultimii 26 de ani doar condițiile de pe piața muncii (dacă acest termen este permis în artă) s-au schimbat, nu și legile. La asta se adaugă și blocajele și inerțiile din sistemul public: subfinanțare cronică, posturi blocate etc. Directorii de teatru dau din colț în colț ca să găsească diverse soluții administrative. Uneori le și găsesc – dar nu poți construi un sistem în care să primeze talentul doar pe bază de fente și chichițe legal-contabile.

Ce șanse de angajare are un tînăr absolvent, cu sau fără premiu la Gala HOP?

Casting-urile se organizează cel mai adesea cu actorii deja angajați ai teatrelor, foarte puțini actori tineri reușesc să spargă aceste bariere birocratice. Un premiu la Gala HOP – confirmarea unor merite artistice printr-o diplomă acordată de breaslă – constituie un avantaj la angajare. Evident, cu condiția să se facă angajări! Ce le rămîne de făcut absolvenților este să alerge din teatru în teatru pentru un job, să-și facă mici companii private și să lucreze la periferia sistemului, acceptînd avantajele, dar și dezavantajele independenței. Cei mai mulți înclină mai degrabă spre această a doua variantă de carieră – în mediul independent. Nu din inconștiență, nu pentru că n-ar ști care sînt riscurile, ci pentru că planul A e iluzoriu.

Ce fel de sistem vreți să construiți?

În Franța, actorii au reușit să-și cîștige un statut special și niște privilegii care le permit să-și exercite profesia chiar și în condițiile în care oferta de muncă este redusă. Actorul-intermitent este încurajat să lucreze pe proiecte, să-și practice meseria alternînd perioadele în care creează (și contribuie, prin taxe, la sistemul de asigurări) cu perioadele în care beneficiază de asistență din partea statului. Principiul e simplu: nu poți pretinde unui creator să lucreze opt ore pe zi, așa cum o face orice executant. Creația e un proces complex – timpul efectiv de lucru nu poate fi măsurat. Aceasta e principiul de la care și fostul ministru al Culturii, Vlad Alexandrescu, a propus o dezbatere publică pe tema statutului artistului – ba chiar a și inițiat cîteva întîlniri cu diverși creatori și specialiști.

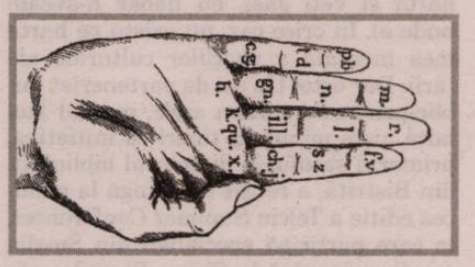

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Plăcuțele vanității

Deunăzi, la reuniunea (neoficială) a clasei noastre de liceu (promoția 1987), l-am revăzut, după multă vreme, pe un fost coleg care îmi rămăsese în memorie prin numele său neobișnuit: Cucbătrîn. Florian Cucbătrîn, zis Uriașu'. Omul a ajuns un strălucit medic cardiolog. Nu era chiar în apele lui la întîlnire. Mi-a mărturisit că își cumpărase, în sfîrșit, după ani de eforturi financiare, un BMW nou-nouț, marcă de mașină la care visase încă din tinerețe. Se afla pe punctul de a o înmatricula și se ciocnise de o neașteptată problemă. Cum să-și personalizeze, pe plăcuțele de înregistrare, bijuteria pe patru roți, pentru a se distinge, într-un mod inteligent, nu doar în trafic, ci și în aglomerata parcare a spitalului unde lucra? „Numele meu – combinat cu vechea poreclă pe care mi-ați dat-o în școală – nu mă ajută deloc", a spus doctorul meditativ. „Singura variantă în care le pot aranja cît de cît cu sens ar fi *Florian Uriașu' Cucbătrîn*, adică *FUC*. Tu îți dai seama desigur, ca anglist, că un asemenea cuvînt ar fi inacceptabil pentru actualul meu statut social! Pînă la urmă, numerele astea personalizate reprezintă niște semne discrete de orgoliu, nu te poți minimaliza, ca un fraier, prin intermediul lor. Americanii le denumesc – și iarăși tu, care ai stat ceva timp peste Ocean, știi asta prea bine! – *vanity plates, plăcuțe ale vanității* sau cam așa ceva (l-am aprobat din cap, n.m.). Nu ne putem juca, prin urmare, cu ele... Ar mai fi, e drept, și structura *Cucbătrîn Uriașu' Florian*, recte *CUF*, însă, scuze, sînt totuși medic de inimă, nu am cum să fac aluzii idioate la patologii ale intestinului! Orice altă combinație a literelor din nume și poreclă ar fi golită de semnificație *(FCU, CFU, UFC* etc.) și ideea personalizării deștepte s-ar rata din start!

Neîndoios", a continuat Cucbătrîn, „m-aș putea mișca spre soție. Pe ea o cheamă Anca Cucbătrîn și e tot doctoriță la Cardio. Nu are porecle. De aceea, la ea trebuie să ne referim din perspectiva specializării medicale: *Cardiolog Anca Cucbătrîn*. Dar ce mă fac atunci, amice? Nu iese nimic altceva decît *CAC*. Pentru numele lui Dumnezeu, sar din lac în puț? Să mă opresc la *ANC* e nedemn. Conduc, ditamai doctorul, un BMW cu identitate de femeie? Păi, toate visele junеții mele, legate de mașina asta, se duc naibii cu concursul unei plăcuțe stupide! Știu la ce te gîndești: de ce nu optez pentru sintagma *Doctor Cucbătrîn?* Am intra aici amîndoi – și eu, și Anca. În plus, s-ar zice, nu se pierde nici dorita prestanță... Omule, ești filolog, nu pot să cred că ai agrea o astfel de variantă! Cum să scriem pe număr *DRC – drac?* Ne fugărește și preotul cînd om duce-o la sfințit! Nu se poate. Și nici *DRA (Doctor Anca)* nu merge. Cădem în același păcat feminist. Sigur, ar fi aici o posibilă combinație cu mine la mijloc – *Doctor Uriașu', DRU,* dar nu mi-ar place aluzia subtilă la numele Andrei *(Andrew, DRW*, cum ar veni!). Nu avem pe nimeni *Andrei* în familie. Mai mult, dușmanul meu cel mai feroce din clinică este unul Andrei A. Andrei, chirurg cardiovascular. Un dobitoc. Nu pot comite un asemenea sacrilegiu! Celelalte abrevieri sînt, din nou, lipsite de conotații. Cineva mi-ar putea obiecta că-mi neglijez numele propriu de familie, atît de sonor și de frumos – *Cucbătrîn!* De ce nu aleg *CUC* pentru nefericita plăcuță? Păi, Codrine, îți zic eu de ce – pentru că apelativul *Cucbătrîn* dezvăluie o personalitate puternică, pe cînd *CUC* simplu ilustrează o degradare, o cădere în prostrație a unei identități odinioară glorioase. Nu voi permite așa ceva! Eu sînt *Cucbătrîn*, nu *Cucșiatît!*

Mă rog, sistemele voastre filologice de referință m-ar îndemna, probabil, la niște inversiuni. Cum ar suna, de pildă, m-ai putea întreba tu, combinația *Bătrînul Uriaș Cuc*? Foarte prost ar suna, prietene, ți-aș răspunde imediat. Lasă-mă-n durerea mea, nu mă lua cu șmecherii stilistice de literat! Păi, despre ce vorbim? Trec de la *CAC* și *CUF* la *BUC?* Da' chiar toți aveți ceva scatofil în voi, Doamne iartă-mă?! Nu-mi voi jigni automobilul în așa hal. Mai bine nepersonalizat și nevanitos decît murdărit în manieră obscenă!... Tehnic vorbind, ar mai fi și fiu-meu, Alexandru, care tocmai a luat rezidențiatul și se specializează pe chirurgie abdominală laparoscopică. Ar putea sări și el cu două variante: prima, *Doctor Alexandru Cucbătrîn* (adică *DAC)* și a doua, *Medic Rezident Laparoscopie* (adică *MRL).* Ambele, la fel de nefolositoare. Ce să fac, mai întîi, cu *DAC?* Am, finalmente, BMW și transmit mesaje subliminale cu antica Dacie româno-franceză (de care, personal, abia am scăpat prin programul "Rabla")? De *MRL* ce să mai spun? Ies cu BMW-ul pe stradă și le sugerez tuturor că aș fi, de fapt, *un mîrlan*? Nebunie curată. Nu mă poate ajuta deci bietul Alexandru! Seamănă cu maică-sa, care nici măcar prin adăugarea numelui de fată, Marinescu, nu mă scutește de necaz: *Marinescu Anca Cucbătrîn – MAC*. O prostie măcănitoare. Cum să insult BMW-ul cu așa o personalizare? Risc să fiu arestat, nu alta! Nu-mi rămîne decît bunicul matern, *pater familias* în adevăratul înțeles al expresiei. El ne-a crescut practic pe toți. A fost figura dominantă a copilăriei mele. Se numea (cam straniu, recunosc, dar altfel sonor, trebuie să admiți!) *Petru Zelea Dorneanu*. Voi fi obligat să-mi prăjesc creierul, căutînd o formulă de abreviere în memoria lui..."

L-am lăsat pe Cucbătrîn cu dilemele sale, întrucît, brusc, dezvoltasem eu una: oricît aș fi răsucit numele epocalului bunic, nu reușeam să vin decît cu o singură combinație „grăitoare" – *PZD*.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

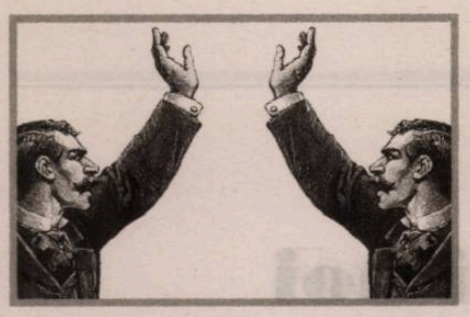

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Șobolanul și omul politic

– cazul domnului Ponta –

Ideea că arhetipul parlamentarului, senatorului sau liderului politic român este similar cu al unui tîmpit este nu numai profund greșită, ci și periculoasă, căci ignoră capacitatea de a face rău în mod voit a omului inteligent.

Adrian Năstase este cu mult peste media de inteligență europeană și același lucru se poate spune și demonstra relativ ușor despre toți foștii lideri ai PSD-ului, ai PNL-ului și mulți alții care constituie elita politică românească. O bună parte dintre ei, din păcate, sînt corupți.

În toate partidele sînt și oameni decenți, care își fac treaba bine sau foarte bine și care își doresc în mod cinstit binele României. Demonizarea întregii clase politice este o greșeală și poate avea efecte deosebit de negative.

Politicianul-șobolan este problema majoră a României și nu politicianul prost. Ca orice șobolan, acesta va trage tare pînă va reuși să ajungă la porția de hrană dorită. Odată ce se va obișnui cu o rație zilnică bogată, orice scădere sau pericol de scădere a rației va duce la o reacție agresivă, dar și inteligentă. Șobolanul aflat în pericol de a rămîne fără hrană nu va ezita să încerce să găurească orice pentru a ajunge la sursa de mîncare. Cîteodată, acesta nu va ezita să atace și chiar să omoare alți șobolani.

În scurta mea perioadă în Guvern, am dat peste cîțiva șoareci și unul-doi șobolani politico-birocrați (oameni instalați în sistem de către politicieni pentru a controla ministerele). Victor Ponta este un politician care, la începutul anilor 2000, era una dintre puținele speranțe serioase ale PSD-ului, dar care începe din ce în ce mai mult să se comporte ca un politician șobolan. Din păcate, nu este singurul, politica românească fiind de-a dreptul infestată.

Într-o postare recentă pe Facebook, domnul Ponta își expune realizările din timpul perioadei în care a fost prim-ministru. Textul dînsului merită analizat. Scrie domnul Ponta că, pentru „a scăpa" de dînsul, ar trebui să se întîmple următoarele:

– Luați țara din dezastru economic și o aduceți în patru ani pe locul 1 la creștere în Europa.

Pe lîngă firescul „Să îi trăiască familia lui dă dăștept, că a scos România la produs în Europa, că altfel nu știu ce ne făceam!", am zis să verificăm și datele.

Datele spun că cea mai mare creștere economică a ultimilor cinci ani este înregistrată în timpul inamicului, respectiv al guvernului tehnocrat condus de Dacian Cioloș. Cam cu două puncte procentuale peste creșterea din timpul domnului Ponta. În mod sigur, patru ani fără „meseriași" celebri cum ar fi domnii Șova, Vîlcov, Oprea, Fenechiu și doamnele Grapini sau Plumb ar face posibilă o reformă a administrației publice în România și s-ar putea rezolva principalele probleme care au transformat statul român într-o prostituată bună de produs bani pentru șmecherii partidului, gen Ghiță. Nu e nevoie de un dezastru economic, este de-ajuns că avem o clasă politică minunată și un aparat birocratic care merge ca uns.

– Țineți patru ani fără să tăiați la nimeni un leu, adăugînd ceva la pensii și salarii.

Declarația că *nimeni* nu a avut tăieri salariale este riscantă și dovedește fie că domnul Ponta minte (în mod sigur au existat oameni care au avut tăieri de salarii în timpul guvernării domniei-sale), fie că nu a tăiat el însuși nici un leu. Cum singurii care știu că aveau lei erau frații Cămătaru, țin să îl felicit pe domnul Ponta pentru decizia înțeleaptă de a nu încerca să facă pe Tarzan. Tăiatul leului lui Nuțu l-ar fi făcut în mod sigur președintele României, spre disperarea unei bune părți a noastre, a cetățenilor pacifiști.

– Lăsați TVA, CAS, impozit pe dividende, pe microîntreprinderi așa scăzute cum le-am făcut eu.

Ultima dată cînd am verificat, principalele umilințe pe care le suportau cetățenii români erau la administrațiile locale – marea lor majoritate controlate de PSD. În plus, probabil nici măcar în viziunea domnului Iliescu nu a existat un politician român mai arogant decît domnul Ponta.

– Pînă atunci însă văd doar un imens Sistem de Propagandă care folosește toate instrumentele guvernării să se lupte cu un om – pe „persoană fizică"! Guvernul îmi ia titlul de doctor din 2003, Macovei vrea să mă dea afară din Barou, unde sînt membru din 2005, țipați să ajung în închisoare și pentru că am participat la asasinarea lui Kennedy, vă luptați contra „comunistului" Ponta, care avea 17 ani la Revoluție și a fost lider de elevi în Piața Universității!

Dom'le, e rău ăștia! Adicătelea fură omu' acu' 13 ani și voi îi luați acușica înapoi ce a furat. Păi, asta e definiția Propagandei! Apoi să îl dea afară și din Barou,

> *În timpul în care nu era pe la televizor, El construia școli și maternități.*

Așa a vrut mușchiul lui, așa a făcut El. El, nu Guvernul, nu partidul, nu Parlamentul. El, domnul Ponta, a gîndit schema asta senzațională și a *făcut-o*, transformînd România în Germania pînă la momentul venirii tehnocraților.

– Construiți ca mine școli și maternități (nu penitenciare).

În timpul în care nu era pe la televizor, El construia școli și maternități. Desigur, nu construia penitenciare, în ciuda faptului că, conform statisticilor europene, avem mare, mare nevoie de mai multe penitenciare. În plus, este bine știută poziția dînsului de a proteja hoții din partidul propriu și din ale celor care îl susțineau, gen UNPR și ALDE.

– Scădeți taxele consulare pentru românii din afara țării, cum am făcut eu, și luptați-vă pentru drepturile lor în țările respective – nu îi folosiți doar la vot după care uitați de ei.

Sînt bine știute luptele corp la corp ale domnului Ponta cu diverșii șefi ai Franței, Angliei, Suediei și Italiei, ieșirile sale curajoase și mai ales imaginare în presa străină pe marginea protejării drepturilor cetățenilor români din străinătate. De asemenea, bine știută este și implicarea personală a dînsului în facilitarea votului cetățenilor români din străinătate.

– Purtați-vă cu românii precum cu un popor european liber – nu iobagi pe plantațiile străinilor, umiliți și manipulați de arendașii și vătafii autohtoni.

unde a intrat pe baza furtului inițial, de parcă am trăi într-un stat normal și nu într-unul în care ne-au condus generații după generații de sociopați corupți!...

În mod șmecheresc tipic, domnul Ponta încearcă să ducă în derizoriu furtul și face o legătură cu altă infracțiune pe care în mod evident nu a comis-o. Asta la trei rînduri după ce scrie despre sisteme de propagandă. Paragraful se sfîrșește în mod firesc cu o menționare a dînsului despre el însuși la persoana a III-a singular – unul dintre indicatorii cei mai clasici ai sociopatului.

– P.S. Eu nu candidez la nimic (cu excepția locului de simplu deputat PSD), așa că spuneți ce vreți despre mine!

Traducere: *Nu candidez la nimic, în afara singurei poziții posibile la care pot candida în acest an.*

Ca să fim clari – este *singura* poziție la care poate candida domnul Ponta. Poziția de Dumnezeu, în ciuda oricăror zvonuri, este ocupată, aceea de baron-șef la PSD nu e nici ea vacantă, domnul Tăriceanu nu pare deloc dispus să renunțe la ALDE, iar sfînta poporului e clar doamna Udrea.

Cum și de ce o speranță reală a politicii românești a ajuns să riște a fi exponentul tipic al șobolanului politic sînt întrebări dificile nu numai pentru domnul Ponta și PSD, dar și pentru noi, toți ceilalți.

PUBLICITATE

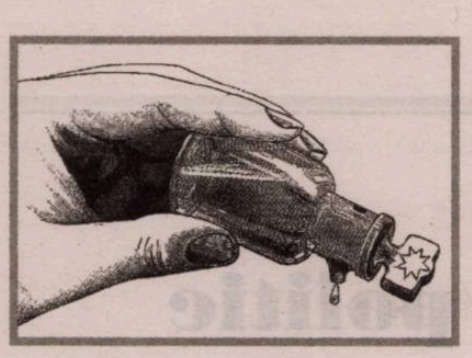

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Taverne vechi și noi

Termenii care desemnează locurile publice unde (plătind) se poate bea și/sau mînca – *cîrciumă, crîșmă, bodegă, birt, tavernă, locandă, braserie, bar, bistrou, restaurant, local* etc.– s-au acumulat în timp, schimbîndu-și doar conotațiile și alcătuind lungi serii cvasisinonimice, în interiorul cărora există unele distincții tehnice, dar și destule suprapuneri.

Cuvintele mai vechi, intrate în română din limbi slave *(cîrciumă și crîșmă, birt)* ori prin intermediar grecesc *(locandă)* sau german *(bodegă)* au căpătat în genere conotații negative, evocînd localurile sărăcăcioase, adesea rurale, care nu aspiră la titlul modern de *restaurant* (împrumut modern, din secolul al XIX-lea). Nota depreciativ-ironică (apărută în unele cazuri în perioada comunistă, în altele chiar mai înainte) indică indiferența față de farmecul localului tradițional și popular, „de cartier", similar cu *trattoria* italienească sau cu *taverna* grecească. *Cîrciumă* a rezistat cel mai bine (mai ales diminutivat, ca în textul melodiei interbelice în care se propunea o întîlnire de sîmbătă seara „într-o cîrciumioară la șosea"), în ciuda faptului că i se anunțase iminenta eliminare din limbă. În cel mai ideologizat dicționar românesc – *Dicționarul limbii române literare contemporane* (DLRLC, volumul I, 1955) –, definiția cuvîntului era precedată de o severă paranteză explicativă: „mai ales la țară și la periferia orașelor; *azi pe cale de dispariție*".

Textele jurnalistice de azi par să recurgă în mod mai mult sau mai puțin aleatoriu la denumirile păstrate în registrul popular și familiar; uneori acestea au o marcă locală implicită, evocînd realități românești – „Evadatul care a fugit de la cules de afine, prins într-un *birt*, la băutură" (libertatea.ro) –, alteori se încearcă extinderea analogică la realități din alte spații geografice și culturale: „Obama a luat masa într-un *birt de cartier* în timpul vizitei din Vietnam" (ziaruldeiasi.ro). Mania jurnalistică de a jongla cu sinonimele, din teama de repetiții, produce texte din care se poate deduce că pentru vorbitorii actuali unii dintre termeni – nu doar *crîșmă* și *cîrciumă* (etimologic variante ale aceluiași cuvînt), ci și *birt* și *bodegă* –, sînt perfect echivalenți: „*Crîșma* și școala, vecine la Brabova. Peste 30 de elevi din comuna doljeană Brabova fac orele în aburi de alcool. Școlarii au fost trimiși încă de acum doi ani să învețe în două săli improvizate (...), în aceeași clădire în care funcționează și o *cîrciumă*. Pe o ușă intră, cu ghiozdanele în spate, copiii, pe cealaltă, la cinci metri distanță, ies clătinîndu-se sătenii veniți să-și stingă setea la *birt*. Apropierea necuviincioasă între școala și *bodegă* e-atît de mare încît, la ore, liniștea e spartă de vocile..." (ziare.com)

Ultimele decenii au adus și mai multă varietate în lista de mai sus, atît prin contactul românilor cu restaurante din afara țării, cît și prin deschiderea în țară a unor tipuri de localuri aparținînd mai multor tradiții străine: *trattoria* (cuvînt accentuat în italiană pe *i* final, dar căruia mulți români au început să-i deplaseze accentul pe silaba precedentă, pe vocala *o*), *pizzeria, pub* etc. Adeseori, termeni identici, cu origine comună, acoperă realități comerciale și culturale diferite, avînd conotații specifice. Suspectul *bar* al perioadei comuniste (frecventat în mod tipic, în filmele epocii, de personaje negative, de străini depravați) e diferit de inocentul *bar* italienesc, în care se intră dimineața pentru o cafea și o gustare.

E interesant ce s-a întîmplat în ultimii ani cu *taverna*. Sensul peiorativ mai vechi al cuvîntului împrumutat din franceză a fost înlocuit în mare măsură de accepția neutră, preluată din greacă. Dicționarele nu au înregistrat încă schimbarea, așa că în DEX definiția cuvîntului e doar depreciativă: „cîrciumă sărăcăcioasă, murdară și întunecoasă (instalată de obicei la subsol)", corespunzînd și celebrelor versuri din *Împărat și proletar:* „Pe bănci de lemn, în *scunda tavernă mohorîtă*/ Unde pătrunde ziua printre ferești murdare". În texte recente, e însă mult mai frecvent sensul „restaurant cu specific grecesc", folosit în context pozitiv: „o tavernă într-un loc de vis!" (amfostacolo.ro), „o masă de Paște într-o *tavernă de excepție*" *(ibidem);* „e suficient să mergi pînă în Centrul Vechi, unde găsești o tavernă *mică și cochetă*" (foodstory.stirileprotv.ro). Dicționarele franceze actuale au înregistrat (cu atestări de prin anii '60) noul sens al cuvîntului *taverne,* adăugîndu-l definițiilor mai vechi. Cred că ar trebui să facă același lucru și dicționarele noastre.

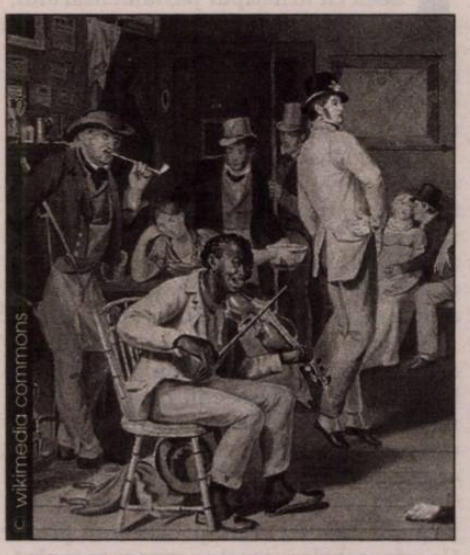

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

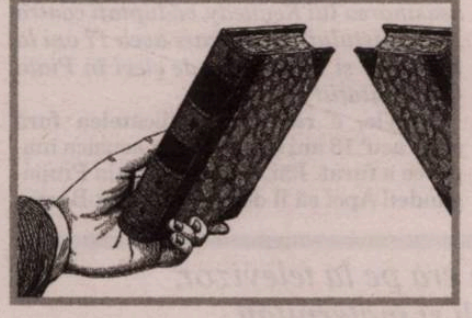

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Singur pe lume

Am participat acum cîțiva ani la un proiect cu un obiectiv aparent bizar: promovarea în România a evaluărilor internaționale în educație, precum PISA, PIRLS sau TIMSS. La început n-am prea înțeles ce ar fi de promovat în legătură cu ele. Se fac, se primesc rezultatele, se analizează, se trag concluzii, se iau măsuri... Proceduri standard, nimic mai mult. Și oricum au grijă gazetele să promoveze din belșug fiecare astfel de testare în care a fost inclusă și România, cu atît mai mult cu cît rezultatele nu vin niciodată cu vești bune.

Însă tocmai această precaritate a performanțelor noastre educaționale, în comparație cu alte țări, pare să facă testările internaționale dezagreabile, în special în ochii multora dintre actorii din sistem, profesori, inspectori, funcționari din minister, decidenți. Ca să le luăm în seamă, ar trebui să acceptăm întîi de toate utilitatea lor. Or, se pare că pentru mulți dintre profesioniștii educației, singura lor noimă ar fi să dea apă la moară comentariilor din presă. Cum se zice acum, *we are living in denial:* ce nu ne place, nu vrem să auzim.

Se mai adaugă, la zvonistica denigratoare care aburește sistemul – că sînt partizane, prost întocmite, irelevante, desprinse de realitățile noastre ș.a.m.d. – și seducția înrădăcinată a excepționalismului autohton. Noi nu avem nevoie să ne comparăm cu alții, pentru că sîntem, prin definiție, „nepereche".

Antropologii ne învață că, de regulă, la nivelul opiniei comune, comparația cu ceilalți debușează în stereotipuri negative. Le găsim, savuros, în scrierile noastre cronicărești: turcul e așa și pe dincolo, tătarul e vai, Doamne, leahul ce să mai vorbim... Credeam că-s vremuri de demult? Ei bine, sursa primară a unor astfel de prejudecăți, nevoia de încredere în comunitatea căreia îi aparții, n-a dispărut. Iar faptul că lumea noastră tot mai interconectată ne pune la dispoziție statistici comparative pentru aproape fiecare cotlon al existenței nu face, pentru unii, decît să întărească reflexul autodefensiv. Noi? Trebuie să fie o eroare, și cu siguranță n-are cum să fie întîmplătoare.

Gradul de acceptanță față de testările internaționale din învățămînt pare să se fi ameliorat între timp. Poate va fi contribuit, la aceasta, cu o cîtime și proiectul căruia m-am alăturat tangențial. Poate pur și simplu s-au mai schimbat vremurile. Se întîmplă însă ca ceea ce aflăm de pe urma acestor studii comparative să sară din schema lor de interpretare.

În privința competențelor de lectură, de înțelegere de text, ne situăm constant pe undeva pe la coada clasamentului. Privitor la abilitățile matematice și științifice, aș-ijderea. În ultimul timp aria de cuprindere a evaluărilor internaționale s-a extins și s-a rafinat. Și iată că a apărut un aspect, un indicator, în care figurăm pe o poziție singulară, afară din tabel, inclasabili, incomparabili: atitudinea adolescenților față de învățătură.

La o conferință la care am asistat recent ni s-a prezentat, între altele, un grafic care sintetiza rezultatele unei testări PISA privind nivelul motivației elevilor de gimnaziu în diverse țări din Europa și din lume. Graficul arăta cam așa: un nor de punctișoare, mai dens pe linia mediană și mai rarefiat către margini. În partea de sus a norului tronau țările cu o atitudine marcat pozitivă față de școală, față de carte. În partea de jos se aflau țările cu un grad mai scăzut de motivație. Undeva, complet în afara arhipeleagului, o insulă rătăcită, un luceafăr stingher pe bolta înstelată a rîvnei la învățătură: România. Din păcate, în emisfera sudică.

Ce face ca aversiunea față de școală să atingă în România cote neînregistrate nicăieri altundeva rămîne un mister. Multe țări din proximitate au avut istorii educaționale similare, în contexte sociale și politice comparabile. Mai mult: rezultatele la învățătură ale elevilor din țările respective, testate și ele prin evaluări internaționale, sînt, cu plusurile și cu minusurile de rigoare, la fel de mediocre sau submediocre. Reformele încercate prin vecini n-au fost nici ele un succes, cel puțin prin prisma *output*-ului în învățare.

Lista motivelor invocate la noi pentru a explica inapetența pentru carte a adolescenților ne ajută prea puțin pentru a înțelege singularitatea poziției noastre. Cred că și în Bulgaria, Slovacia, Slovenia, Serbia, Ucraina ș.a.m.d. tinerii sînt seduși de tentația jocurilor pe computer în detrimentul temelor de acasă. Pun mîna în foc că și pe-acolo modelele de reușită socială promovate de micul ecran, pe care elevii s-ar simți tentați să le urmeze, sînt tot din zona Botoxului de *showbiz* și a jambierelor de fotbal. Sînt convins că și pe-acolo un antreprenoriat vorace a dat tinerilor iluzia – e doar o iluzie? – că e suficient să fii un pic șmecher și să știi pe cine trebuie, cînd trebuie, ca să te bucuri de reușită în viață. Cred că în țări precum cele menționate calitatea actului didactic, incusiv gradul de seducție al acestuia, nu diferă radical. Împărtășim o istorie comună a ieșirii din comunism, cu dificultățile inerente pentru trecerea de la un sistem de învățămînt centralist și autoritar la unul, cum se spune, „centrat pe elev". Avem în comun cam aceleași handicapuri economice, cam aceeași degringoladă organizatorică și cam aceleași probleme de stratificare socială – ar trebui să plutim, vasăzică, în același nor. Și totuși, cînd prognoza meteo indică doar cer mohorît, la noi în sat plouă cu găleata și nu dă semne că va înceta.

Nu știu cine și cum ar putea face lumină în enigma aversiunii fără egal a tineretului român față de învățătură. Știu însă că e trist să fii singur pe lume. Cînd am citit, în copilărie, cartea cu acest titlu a lui Hector Malot, am bocit pe rupte.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

De ce creșterea economică nu se vede în nivelul de trai?

Se discută mult despre ultimele cifre care arată o creștere a economiei noastre. Cea mai importantă dintre teme o consider a fi cea legată de nivelul de sustenabilitate al acestei creșteri economice și de efectele sale asupra mersului înainte al României. Cu alte cuvinte, cînd vom simți această creștere economică în nivelul de trai și chiar în viteza de civilizare a țării? Pentru că despre asta este vorba, pînă la urmă. Ne dorim o altă țară și un alt mediu de viață pentru noi. Măsura în care efortul nostru ca națiune se resimte în economie, dar și în viața noastră ne interesează pe toți și cu toții căutăm un răspuns la această dilemă. Ideea este că cifrele par a fi bune, numai că viața noastră, mediul social și economic, ca să nu mai vorbim despre cel uman, par a fi din ce în ce mai degradate. Cum se face că acumulăm economic, dar nu acumulăm ca nivel de civilizație? Sau nu acumulăm economic? Există ceva care ne împiedică să mergem înainte deși cifrele ar arăta că avem economie?

Sînt multe întrebări și, înainte de orice răspuns, aș dori să ne oprim cu dezbaterea asupra ultimelor cifre și asupra contextului economic și politic în care ele sînt înregistrate. Trebuie să spunem din start că ne aflăm acum, din nou, într-o perioadă de „veselie" economică, o perioadă postcriză, în care soarele în economia mondială se arată din nou. Oamenii și-au recăpătat optimismul și intrăm într-un nou ciclu economic, bazat pe economia fără limite a informaticii și comunicațiilor. Putem prevedea că acest nou ciclu economic va fi chiar mai puternic și mai intens decît cel precedent (1955-2007), iar cifrele de creștere înregistrate de economia mondială vor fi chiar mai spectaculoase. Ieșim din epoca petrolului, iar în condițiile ieftinirii sale, toate economiile lumii beneficiază de posibilitățile unei dezinflații benefice. Tot ceea ce sperăm este că acest nou ciclu să nu fie întrerupt de către un război planetar devastator. Din punct de vedere politic, nu stăm chiar atît de bine. Populismul politic își face din nou loc și entuziasmul economic pălește în fața norilor negri ce par a se aduna în zona politică. Par să fie din nou la modă izolaționismul și credința eronată că egoismul național poate construi ceva. Se construiesc din nou garduri și tot felul de alte împrejmuiri. Populiștii, fie europeni sau americani, nu știu o regulă de bază a relațiilor internaționale: acolo unde nu mai vorbește comerțul încep să vorbească armele. Pare a fi din nou la modă să fii rasist și să crezi în cea mai mare prostie inventată vreodată de om, care este rasismul. Situația seamănă izbitor de mult cu cea de după Primul Război Mondial. Același optimism economic dublat de un pericol politic pe care puțini l-au văzut și care s-a terminat odată cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Prosperitatea nu ne mai este de ajuns, devine plicticoasă și fără sens. Criza ne-a adus în situația de a pierde din solidaritatea dintre oameni și națiuni. Din această cauză avem tendința, din nou, de a nega lumea în care trăim, în căutarea a altceva, ghidați de utopii deja trăite sau pe care le inventăm acum. Marea Britanie este exemplul clasic despre cum egoismul național învinge generozitatea unei construcții împreună. Pentru că, de fapt, acesta este semnalul cel mai periculos transmis de către britanici, acela că ei pot și singuri și că egoismul național poate fi o politică și o strategie a viitorului. Aceste premise economice, de care vorbeam, sînt vulnerabile pentru că mediul politic extern este extrem de vulnerabil.

Pentru a opri populismul, de oriunde, este nevoie de noi politici legate de capital și de relația dintre banii bogaților și școala săracilor. Este nevoie de un nou spirit al capitalismului și spun asta fără a crede în utopiile socialiste (vezi Luc Boltanski, Ève Chiapello, *Noul spirit al capitalismului,* Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, 2015). Între școala la care merge copilul omului sărac și profiturile multinaționalei din centrul orașului trebuie să fie o legătură clară. Impozitarea clară este obligatorie și optimizarea prin *offshore*-uri trebuie oprită. Marele pariu al viitorului este crearea printre oamenii săraci, dar mulți a sentimentului că banul poate fi și al lor și poate lucra (prin transparență și impozitare corectă) și în favoarea lor. Este vorba despre menținerea unei minime solidarități sociale, fără de care pericolele pot veni de oriunde. Altfel, drumul spre partidele populiste, antisistem, nu poate fi oprit. Ascensiunea lui Trump în America și ieșirea Marii Britanii din UE sînt doar două semne prevestitoare. Capitalismul a rezistat timpului prin imensul respect față de individ, dar și prin capacitatea uluitoare de a produce și de a difuza prosperitatea. Preocupările OECD (G20), dar și ale Comisiei Europene (vezi Comisia Europeană, Comunicare a Comisiei către Parlamentul European și Consiliu, „Un sistem de impozitare a întreprinderilor echitabil și eficient în UE: 5 domenii-cheie", www.ec.europa.eu) pentru a pune ordine în comportamentul multinaționalelor, sînt de aplaudat. Acțiunile acestor companii, modul în care au înțeles să acționeze ca răspuns la criză este catalogat ca o vulnerabilitate a lumii capitaliste contemporane. Cu ocazia acestei crize prea mulți au suferit (mă refer aici la națiuni întregi) și au început chiar să-și piardă speranța, în timp ce alții și-au văzut liniștiți de „optimizarea" veniturilor și profiturilor (pentru o dezbatere despre capitalism, viitorul său și problemele pe care le-a ridicat ultima criză, recomandăm, chiar dacă este o lucrare mai la „stînga", pentru că este bine scrisă: Immanuel Wallerstein, Randall Collins, Michael Mann, Georgi Derluguian, Craig Calhoun, *Are capitalismul un viitor*?, Editura Comunicare.ro, București, 2015).

Revenind la dezbaterea despre economia noastră, spunem că cifrele acestei expansiuni sînt extrem de relative și ne pot minți. România poate crește nesustenabil (adică o creștere economică ce nu are legătură cu un nivel superior, durabil, de valorificare a factorilor de producție) cu 10%, iar Germania (dau un exemplu la întîmplare) să crească sustenabil sau durabil cu 2%. Creșterea economică a Germaniei este de preferat pentru că viteza sa de transmitere în nivelul de civilizație a poporului german este mult mai mare. Marea întrebare a României, la care nu am găsit încă răspuns, noi, românii, este cine pentru cine muncește. O economie bazată pe banii muncitorilor de dincolo, pe consum și pe cifrele de afaceri pozitive înregistrate de multinaționale nu este o economie care se dezvoltă durabil. Din această cauză nu putem discuta despre prosperitate în interiorul României. Sentimentul că pedalăm în gol este unul extrem de apăsător și descurajant. Muncim, dar nu se vede nimic în jurul nostru. Capitalul străin este în regulă, dar el trebuie dublat și de unul românesc destul de puternic, care să dea consistență economiei și societății. În funcție de politica pe care i-o aplici, multinaționala poate fi un excelent agent mobilizator al resurselor și economiei interne sau poate fi un agent al jafului. De fapt, prin politicile pe care le aplică, asemenea firme nu mai servesc interesele nici măcar ale statelor de proveniență. Capitalul străin este bun, dar este extrem de volatil; și cel din economia reală, ca să nu mai vorbim despre cel din zona financiară. Spitalele sînt tot mai proaste, iar învățămîntul din ce în ce mai slab. Nu avem bani de infrastructură, iar pe ăia pe care-i avem îi mai fură și hoții pe care îi votăm. Sigur, cînd vine vorba despre multinaționale, așa cum spuneam, nu militățm pentru izolarea economică a României, dar militățm pentru un regim fiscal mai strîns legat de profiturile acestor companii (vezi Marius Oncu, „EY: UE a adoptat o directivă privind impozitarea multinaționalelor. România ar putea încasa mai mulți bani de la companiile străine", www.wall-stret.ro, 25 iulie 2016; sau Adelina Mihai, Experți KPMG: Multinaționalele vor fi obligate să-și revoluționeze modelul de business. Profiturile vor fi impozitate acolo unde au fost generate, iar România trebuie să-și adapteze legislația", www.zf.ro, 8 iunie, 2016). Se planifică astfel oprirea erodării bazei fiscale, mai ales pentru statele în curs de dezvoltare, cum este și România, iar multinaționalele să aibă un comportament corect față de statele unde obțin profituri. Personal aș prefera ca acest 6% să fie mult mai mic, dar să fie mult mai durabil. Din nou, cei de la BNR ne arată că știu economie și cunosc contextul economic în care se află România. Ei nu se entuziasmează și dau, pentru primul semestru al anului 2016 (pentru cifre am folosit „Tabloul macro la șase luni: economia crește susținut, dar nu creează atît de multe locuri de muncă", *Ziarul Financiar,* marți 16 august, 2016) o apreciere foarte slabă, aproape inexistentă a leului, adică 0,08%. Moneda nu este mai puternică pentru că economia nu este mai puternică. Gîndirea lor este corectă. Nu poți aprecia moneda în baza unei creșteri economice volatile, fără să pierzi foarte mult cînd vine scadența, adică la prima criză. Creșterea economică de acum este volatilă pentru că baza sa este una volatilă. Deficitul balanței comerciale este în continuare mare (4,4 miliarde de euro, pentru primele șase luni din 2016); consumul înregistrează cea mai mare creștere (18%, în aceeași perioadă); producția industrială crește slab (1,3%); deficitul bugetar este în limite controlabile (0,5% din PIB).

Sentimentul că pedalăm în gol este unul extrem de apăsător și descurajant.

Creștem sărăcind, aceasta este problema noastră. Creșterea noastră seamănă cu burta mare a unui copil subnutrit dintr-o țară africană. Atunci cînd eram copil nu înțelegeam cum comentatorii TV vorbeau despre foame și subnutriție cînd imaginile arătau niște copii cu burți atît de mari. Un medic, bun diagnostician, spune imediat că aceea este burta nesănătoasă a unui om bolnav. Chiar dacă nu este un medic, un economist bun se deosebește de unul prost tot prin capacitatea de diagnosticare. Tratamente știu să prescrie cei mai mulți. Iei pastila asta din șase în șase ore, timp de o săptămînă, și apoi vii la analize. Problema este cine pune diagnosticul. Avem o problemă: nu producem și nu difuzăm prosperitate pentru noi, în interiorul României. Și de aici vine sentimentul general că sîntem pe un drum greșit. Una dintre marile iluzii trăite de către generația mea este aceea de a fi crezut că prin simpla trecere spre capitalism va începe în mod automat să curgă lapte și miere pe străzile patriei. Cînd nu s-a întîmplat așa, am început să fim mirați și ne-am pierdut naivitatea. Iată cum nici chiar creșterea economică nu înseamnă mereu prosperitate. Deci drumul pînă departe este unul lung și trebuie să învățăm a-l parcurge. Este bine, tocmai pentru că se întîmplă asta, să fim mai atenți la cifre și să nu ne lăsăm păcăliți. În România nu este difuzată prosperitate pentru că din România pleacă prea multă prosperitate. Peste 40% din PIB-ul despre care discutăm este produs de multinaționale și majoritatea nu raportează profituri sau transferă în afară profitul și nu plătesc impozit pe profit în România. Pariul este acela de a rezolva această problemă respectînd totodată calea libertății și angajamentele economice și politice ale țării cu lumea civilizată.

Dorel Dumitru Chiritescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Fețele monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

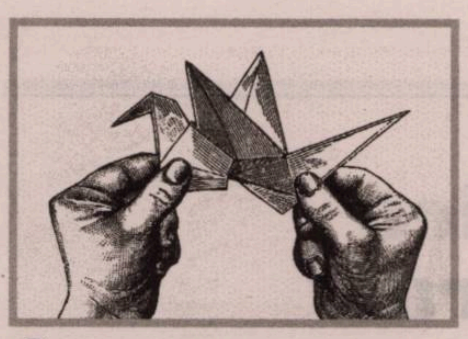

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Frica de viitor

Într-o dezbatere organizată la Festivalul *Dilema veche* de la Alba Iulia, scriitorul slovac Martin Simečka, fost disident în timpul regimului comunist din Cehoslovacia, a făcut o observație incitantă, anume că, deși populația din estul Europei a devenit mai fericită, mai împăcată cu modul actual de trai, ea continuă în general să se teamă de viitor. El a definit problema asta drept o lipsă de speranță.

Pare foarte adevărat că mulți dintre noi se tem de ceea ce ar putea veni, de faptul că relativul bine din prezent (în măsura în care-l recunoaștem) se va termina. Spre deosebire de occidentali, care au cam uitat cum arată răul adevărat, noi îl avem întipărit în memoria personală sau colectivă. Ne-a făcut să căpătăm chiar reflexe de supraviețuire. S-ar putea face o paralelă cu acele animale care au trăit mult timp în cușcă și, odată eliberate, nu mai știu să facă mai mult de trei pași în stînga și trei pași în dreapta (am văzut un urs în postura asta, într-o rezervație pentru animale bătrîne eliberate de la circ sau grădini zoologice). Nu doar că tot nu știm bine ce să facem cu libertatea, dar avem și senzația, mai mult sau mai puțin conștientizată, că oricînd ea ne poate fi luată înapoi, împreună și cu bruma de bunăstare din ultimii ani. Nu credem că le merităm neapărat și nici că ele depind în mare măsură de noi și nu de vreun tătuc sau de vreo conjunctură istorică de moment. Binele și normalitatea, fie ele și destul de relative, ne sînt suspecte. Mi-aduc aminte de un coleg care, pe la sfîrșitul anilor '90, obosit după o zi grea de muncă, îmi spunea mai în glumă, mai în serios: „Lasă că mai vine o dictatură și ne odihnim". Sugera, cu alte cuvinte, că starea noastră obișnuită, stabilă și, deci, mai puțin solicitantă e aceea de nelibertate. Prea mult timp ne-am obișnuit cu răul și poate că uneori îl și căutăm. Vorba aceea, „rău cu rău, dar mai rău fără rău".

Am început, între timp, să gustăm ceva mai consistent din prosperitatea capitalistă, am săltat în topul mondial al fericirii, unde România a ajuns pe la jumătatea clasamentului – locul 71 din 157 în anul 2016 (deși, dacă ar fi să ne luăm după PIB-ul pe cap de locuitor, unde ne situăm chiar în prima treime mondială, am fi îndreptățiți poate la și mai multă mulțumire), dar tot n-avem încredere în viitor. Populația statelor din centrul Europei, mai ales, e cît se poate de pesimistă. Evident că, în momentul de față, tot ceea ce se întîmplă în lume și prin jurul nostru nu e de natură să ne încurajeze. Atît noi, cît și cei din vestul continentului avem destule motive de îngrijorare. Dar, cum spuneam, dacă occidentalii pesimiști nu știu exact la ce să se aștepte, ce poate însemna, adică, un viitor negru, noi, esticii, avem încă în minte repere cît se poate de concrete: alimente cartelate, frig în case și la birouri, granițe închise, interzicerea exprimării libere etc. Lucruri pe care le-am trăit direct, le-am auzit povestite de părinți sau poate ni s-au transmis, cumva, chiar genetic. Mulți estici continuă să apeleze adesea la soluții de supraviețuire chiar dacă nu mai au nevoie, se aprovizionează și se pregătesc întruna pentru ce-i mai rău. Și nu puțini sînt cei care, spiritual vorbind, trăiesc sub iminența Apocalipsei. Viitorul luminos care ne-a fost promis vreme de decenii (lumina venind poate doar de la cazanele cu smoală pregătite în infernul comunist) ne-a făcut să ne pierdem încrederea în orice fel de viitor. Nu mai putem gîndi viitorul.

Teama de multe ori subconștientă că binele nu durează se reflectă în mod evident și în lăcomia foarte multor potentați sau oameni de afaceri care nu gîndesc decît în interesul propriu și imediat. Construirea unei societăți, a unei economii și a unei politici pe termen lung, cu baze trainice și planuri bine stabilite, nu reușește probabil și din cauza acestei subtile amenințări existente în mintea multora, că totul se poate dărîma peste noapte. Amenințare care-i face să prefere să-și trăiască momentul, să se îmbogățească acum, chiar cu riscurile cunoscute, fiindcă mai încolo nu se știe.

De fapt, nu sîntem prea mulțumiți nici cu prezentul, care bineînțeles că nu e deloc perfect. Dar aici e și o altă problemă, un obicei bine înrădăcinat prin partea locului: lamentarea. Avem senzația că și atunci cînd nu ne merge prea rău e mai bine să ne plîngem. E ca un fel de superstiție. Puțini sînt cei care îndrăznesc s-o încalce și să recunoască pe șleau că le merge bine, că sînt fericiți sau bogați. La asta, mai recent pare a se fi adăugat și un fel de cultură a nemulțumirii, a cîrcotelii. Chiar dacă sînt încă foarte multe lucruri care nu merg bine în această parte de lume, avem tendința să le exagerăm. Avem voluptatea observării părții goale a paharului. Mă tem (iată, și eu) că prin acest fel de a fi ne cam încadrăm în parabola cu îngroparea talantului. Aceea care se încheie cu soluția: „De la cel ce n-are și ce are i se va lua".

ready made

„Versul care în prima variantă suna: «Să ne râdă'n ferestre aurii dimineți» a devenit «Râd în noi, tot mai clar, aurii dimineți». Diminețile aurii din prima variantă sunt realizările exterioare, subiective. În a doua variantă este exprimată starea sufletească a omului nou, optimismul și entuziasmul constructorilor socialismului. Schimbarea aceasta trebue socotită drept o îmbunătățire însemnată a textului. Poetul exprimă mai clar adevărul că, pe cât sunt mai mari realizările materiale, cu atât mai adânci sunt transformările sufletești ale oamenilor muncii, aflați în cîmpul de forțe ale bazei socialiste."

E. Costin, „Căile măiestriei. Pe marginea poemului «Ațâțătorilor la războiu» de Dan Deșliu", în *Almanahul literar*, Anul II, Numărul 10 (23), Cluj, Octombrie 1951

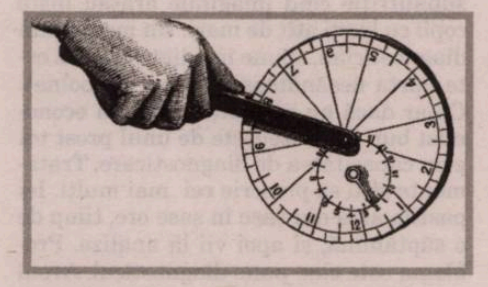

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Rețetele bunicii (lui Nero)

Surpriza pe care am avea-o mîncînd ceva gătit după cartea de bucate antică are, cred, ceva comun cu ceea ce am simțit ascultînd muzică antică, din acele puține fragmente care s-au păstrat, notate pe papirus sau inscripționate pe marmură. Pe de altă parte, o muzică pe care n-o înțelegi te lasă cît de cît să-ți vezi de treabă, dar o mîncare pe care stomacul tău n-o înțelege chiar îți solicită toată atenția.

Sub numele lui Apicius a circulat în perioada romană imperială o culegere de rețete, constant îmbogățită, care e și singura carte de bucate antică transmisă pînă la noi. Acum zece ani a apărut o nouă traducere engleză, făcută de un latinist împreună cu o distinsă doamnă bucătar, pe care o am pe masă chiar acum (traducerea). Am văzut diverse ediții bilingve mai vechi ale lui Apicius, făcute doar de cărturari, iar traducerile sînt adesea destul de indigeste. Cea din 2006 pare să clarifice anumite pasaje. De pildă, acolo unde unul din manuscrisele lui Apicius, și multe ediții moderne, spun că trebuie să fierbi asparagusul „din nou" *(rursum)*, lucru ilogic, cei doi editori aleg forma dintr-un alt manuscris, „în poziție verticală" *(sursum)*, adică așa cum, pare-se, se și fierbe zisul asparagus de către bucătarul priceput. Citind Apicius, e imediat evident că bucătăria romană folosește ingrediente cu gusturi (în Europa de azi) contradictorii, friptură cu miere, fructe cu sare etc. Interesantă este utilizarea masivă a *liquamen*-ului. Acesta este, fără a intra în subtilități (cum ar fi diferențele între el și *garum*), un lichid sărat și clar, obținut ca fracție din fermentarea peștelui cu viscere cu tot în sărătură. E destul de clar din surse, și din modul de preparare, că putea nițel. Între altele, *liquamen* e un ingredient în mai toate sosurile pentru mîncăruri cu carne tocată, unde participă alături de pasta scăzută de gutui și mucilagiile de orez (v., de pildă, 2.2.8). Sosurile complexe sînt, de altfel, esențiale în bucătăria romană antică. Iată o rețetă mai elaborată, pentru cînd Apicius cina la Lucullus: pîine înmuiată în vin oțetit, brînză de vaci și castraveți se așază într-un vas cu rînduri de semințe de pin între ele. Se adaugă ficățel de găină și capere mărunțite. Deasupra se toarnă un sos făcut din brînză, miere, oțet, gălbenuș de ouă, apă, piper, două feluri de mentă, semințe de țelină și de pin și, evident, *liquamen* (4.1.1.). Despre miere aflăm și un secret – ca să o prețăluim, se introduce un fitil în ea și se aprinde; dacă arde, atunci mierea e de bună calitate. Puturosul sos de pește se folosește și în sosurile pentru struț fiert (6.1.2), dimpreună cu piper, leuștean, cimbru, miere, muștar, oțet și ulei. Un alt secret ca să reziste carnea de pasăre este să o fierbi cu pene cu tot (după ce i-ai scos măruntaiele), zice Apicius sau unul din numeroșii lui musafiri care au îmbogățit colecția. Aici trebuia întrebat și Păstorel, care descria cu delicii cîte zile anume se lasă afară fazanul vînat înainte de a ne atinge de el, ca să o ia nițel din loc și să fie fraged. O ultimă rețetă cu *liquamen* (8.9), de acum

două mii de ani: pîrș la frigare – pîrșul se umple cu carne de porc tocată, piper, semințe de pin și *laser*, o plantă misterioasă, sau mai exact rășina ei, folosită ca înlocuitor după ce o altă plantă iubită de bucătăria antică, *silphium* (poate un fel de anason), a dispărut încă din antichitate prin exploatare irațională.

Am fost odată într-o excursie arheologică la Lixus, să vedem instalațiile de prelucrare a peștelui unde se făceau *liquamen* și *garum*, trimise apoi peste tot în imperiu. Aici, chiar lîngă zidurile cetății, erau în antichitate cele mai mari asemenea instalații din Mediterana vestică, adică se putea face autoliza, la soare, a o mie de metri cubi de pește (în diverse combinații, doar sînge, doar măruntaie, cu cap și corp cu tot, în categorii la fel de rafinate precum clasificările prozodice pentru versuri). Lixus, în Maroc, are ieșire la Atlantic și probabil că mai bătea briza, dar e cert că nu era un centru important pentru parfumieri. În paranteză, în Chersonesul Crimeei sînt niște instalații antice similare, mult mai puțin cunoscute în literatura occidentală de specialitate, care puteau prelucra o cantitate dublă (e drept că la Lixus o șosea modernă a distrus parte din ruine).

Dar mă întorc la Apicius. Vorbind de gusturi care par să se anuleze reciproc, e simpatică următoarea rețetă (7.11.1): curmalele fără sîmburi, umplute cu piper (sau nuci), se dau prin sare și se prăjesc în miere. În altă parte, merele ținute în lapte sînt puse la cuptor și scoase înainte să se usuce; le înțepi și torni miere pe ele, apoi le dai prin piper. Peste tot sînt rețete memorabile (uger umplut cu arici de mare și chimion e una – 7.2.2) și ponturi pe care vrei sau nu să le urmezi, dar nu te poți abține să reflectezi îndelung asupra lor – șunca se fierbe în apa în care ai pus cîteva smochine, strugurii se păstrează perfect, opăriți într-un vas sigilat cu smoală și ghips. Și așa mai departe. Concluzia e simplă – orice-ar zice istoria, turcii s-au bătut și la gura romanilor.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016*

Petre M. IANCU

Populismul spre noi culmi

Alegerile regionale din landul Angelei Merkel s-au soldat cu un dezastru și pentru șefa CDU, și pentru democrați și proeuropeni în genere. Cauza lui rezidă în refuzul confruntării cu realitățile și al asumării de greșeli.

Deși, teoretic, numărătoarea voturilor a scos în față social-democrația și permite perpetuarea actualului guvern de coaliție creștin-social-democrat, ambele mari partide, zise populare, s-au văzut sever pedepsite de electorat. Care, fără vreo jenă, i-a snobat pe ecologiști, ca și pe liberali, cărora nu le-a permis atingerea baremului de 5% necesar intrării în parlamentul regional. Concomitent, alegătorii au ridicat pe scut populismul de dreapta reprezentat de Alternativa pentru Germania.

Parțial xenofobă, rasistă și putinistă, ba chiar marcată de certuri intestine pe marginea unor derapaje antisemite, Alternative für Deutschland (AfD) și-a adjudecat peste o cincime din vot, depășind net, deși a plecat de la zero mandate, chiar și partidul cancelarei, Uniunea Creștin-Democrată.

Succesul populiștilor de dreapta i-a redus la insignifianță pe neonaziștii de la NPD și a aplicat o palmă usturătoare pe obraz inclusiv, și nu în ultimul rînd, extremei stîngi. Căci și partidul postcomunist zis Stînga, Die Linke, a încasat-o. Fostul partid conducător al Germaniei comuniste s-a văzut redus, într-un land est-german, *nota bene,* la un rezultat mai slab decît oricînd, de la prăbușirea fostei RDG, în 1990, încoace.

Nu e nevoie de o filozofie elaborată spre a se înțelege cauzele catastrofei electorale abătute nu atît asupra extremei stîngi, la fel de putinistă precum extrema dreaptă, cît asupra partidelor democrate. Și, prin ele, asupra întregii Germanii, a Europei și a lumii libere. Refuzul democraților de a se confrunta cu realitățile și a-și asuma greșelile comise explică în mare măsură succesul populiștilor germani.

Alexander Gauland, articulatul vicepreședinte al AfD, a pus degetul pe rană relieînd că succesul partidului său nu e, de fapt, decît eșecul celorlalte formațiuni. Unul datorat respingerii, de către o mare parte din electorat, a politicii față de refugiați girate de Angela Merkel. „Oamenii au senzația că-și pierd patria", a rezumat Gauland situația, redînd probabil cu acuratețe sentimentul prevalent în rîndul multor alegători care s-au pronunțat la urne în favoarea formațiunii sale.

Reiese că triumful populiștilor constituie, *prima facies,* echivalentul unui cartonaș roșu arătat Angelei Merkel pentru o politică excesiv de laxă față de migranți. Una și eronată, și obstinat asumată, chiar și după ce a renunțat la ea.

Dar nu e, din păcate, doar atît. E și un vot de blam la adresa întregii clase politice democratice și a presei *mainstream,* cărora bună parte din electoratul german le-a retras, în mod evident, încrederea. Identic cu al altora de aceeași făină din spațiul euroatlantic, protestul alegătorilor populiști e un mod de a exprima dorința unui *reset* politic și mediatic prin care să se articuleze grijile, angoasele și temerile multora, încetîndu-se ignorarea ori desconsiderarea lor, cum s-a făcut sistematic pînă acum.

În schimb, replicile sistemului sînt la fel de neajutorate și superficial gîndite, cînd nu sînt autoritar-trufașe și demonizante, ca în anii care au pregătit actualele catastrofe electorale înregistrate mai peste tot în Vest. Reacțiile unor analiști, formatori de opinie și politicieni germani de frunte din partidele clasice sînt tipice. Și nu arareori aiuritoare. Mecklenburg-Pomerania Inferioară ar fi un land înțesat de inși burdușiți cu prejudecăți și cu „declinuri imaginare", care văd străini unde nu sînt, declara redactoarea-șefă a postului național de radio german, Birgit Wentzien.

Ca și cum sătenii n-ar fi conectați la societatea informațională. Ca și cum n-ar putea fi contaminați de temeri naționale și globale, vehiculate în rețea. Ca și cum ar fi siliți, ca provinciali ce sînt, să stea să-i numere pe cei 20.000 de refugiați din zonă, care ar fi doar o picătură insignifiantă în oceanul celor un milion de migranți preluați de Germania în ultimul an și, deci, să se calmeze și să accepte fără să crîcnească politica dictată de la centru.

E și un vot de blam la adresa întregii clase politice democratice.

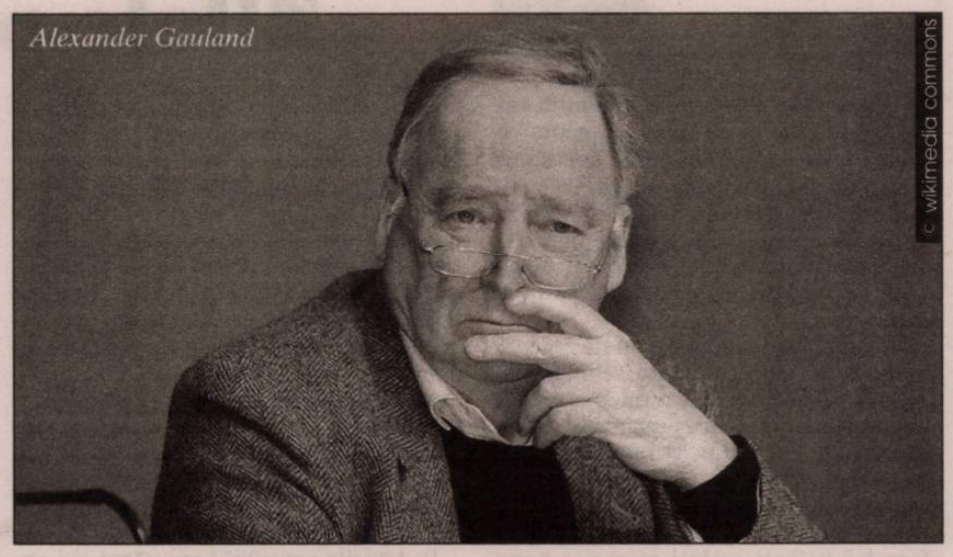

La rîndul său, demnitarul social-democrat Thorsten Schäfer-Gümpel a recunoscut că scrutinul regional s-a soldat cu un „rezultat alarmant", ba chiar, după cum s-a exprimat el textual, cu „o catastrofă". Dar vicepreședintele SPD crede că, în ecou, partidele democrate ar trebui să procedeze la „amplificarea securității sociale", între altele prin „promovarea construcției de locuințe ieftine". Ca și cum votul electoratului AfD ar fi fost comunist, iar nu expresia unor preocupări preponderent identitare.

Se mai susține, apoi, frecvent, că triumful populist s-ar datora divergențelor dintre democrați. De pildă, neînțelegerilor dintre Merkel și social-democrați. Adevărul e pe dos. În fapt, pe extremiști îi întărește mai degrabă consensul dintre partidele democratice în materie de excludere din dezbatere a pozițiilor considerate de elită populiste. Și îi umflă, în genere, marile coaliții.

Nu mai puțin caracteristice sînt și alte ritualuri eterne. E vorba de repetarea pînă la saturație a ideii de a se atribui succesul uimitor al populiștilor fie unor carențe de ordin retoric ale democraților, fie unor deficiențe pasagere, precum dezinteresul electoratului, neajunsuri relativ lesne de înlăturat printr-o mai bună mobilizare viitoare. Realitatea e la antipod.

Departe de a se datora lehamitei politice ori unei bune așezări interioare a formațiunii populiste, succesul AfD s-a produs în ciuda certurilor intestine ale conducerii ei, precum și pe fondul unei mobilizări exemplare a electoratului. Ca și cum segmente ostracizate, reduse mult timp la tăcere, și-ar fi găsit în fine reprezentarea politică la care au aspirat.

În sfîrșit, deși deveniți celebri prin pozițiile lor concesive și mariajul cu *Realpolitik,* prin împăciuitorismul față de tirani și extremiști, politicienii pălmuiți de protestul conținut în sufragiul popular recomandă adesea, în mod paradoxal, fermitate. Dar nu în confruntarea frontală cu marotele anticapitaliste, antiamericane și antidemocratice ale multora din alegătorii AfD și, deci, în consolidarea democrației, care are nevoie ca de aer de rigoare, claritate morală și adevăr, precum și de reliefarea unor alternative, ci în respingerea *de plano* a revendicărilor identitare ale protestatarilor și excluderea oricăror variante politice.

Bizara inconsecvență, expresie a unei cecități antidemocratice aparent involuntare, amintește de *newspeak*-ul orwellian, în care „războiul", vorba lui *1984,* e „pace". Iar „libertatea", „sclavie". Cu o atare inadecvare în raport cu adevărul și cu năzuințele electoratului, extremismul riscă să fie propulsat spre culmi de glorie noi.

(apărut pe siteul Deutsche Welle, dw.com)

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

Ionuț IAMANDI

Cele trei feluri de rasism

În mod obișnuit, experiența rasismului se limitează la proximitatea spațio-temporală. Aici și acum, lîngă noi, ne alimentăm predispozițiile rasiste sau, din contra, reușim să le conștientizăm și să le controlăm. Vecinul, colegul de la școală al copilului, colegul de serviciu pot fi prilejuri de a ne clarifica raportarea la întîlnirea cu celălalt, cu străinul. Că ne folosim de ele, sau din contra, le lăsăm să treacă este o altă poveste. Dar dacă asemenea prilejuri concrete nu reușesc să ne provoace la meditație, cu atît mai puțin formele mai subtile de rasism ar putea să o facă.

Pentru că, pe lîngă rasismul clasic, de cartier sau de uliță, există și un rasism al distanței, un rasism geografic. El provine din impresia că zona în care te-ai născut este privilegiată, este zona geografică în care trăiesc oamenii superiori. Au apărut de curînd sondaje privind receptarea ipotetic-ului val de refugiați care ar fi stat să vină peste România. Rasismul distanței este cel responsabil pentru reținerea populației față de refugiați și față de imigranți în general. Un bulgar la București este primit altfel decît un sirian. Iar dacă zona de proveniență depășește și sfera confesională, atunci distanța este cu atît mai mare.

Alt exemplu. Importanța știrilor despre atentatele comise în diferite părți ale lumii se stabilește și ea în funcție de distanță. Jurnaliștii știu că, cu cît zona respectivă e mai îndepărtată, cu atît interesul publicului este mai scăzut. Astfel, dacă sînt 100 de morți într-un atentat, dar acesta a avut loc la Bagdad, interesul public este mai mic decît dacă atentatul s-a petrecut într-o capitală europeană, iar numărul de victime este net inferior. Jurnaliștii acționează în consecință și pun mai mult accent pe știrile din zona de proximitate. Însă, pînă la urmă, și aici acționează tot un soi de rasism, cel spațial.

Invers, dacă luăm în calcul raportarea la periferie a altor zone, ajungem la aceleași constatări. Pentru că un sentiment de superioritate are, de exemplu, și japonezul față de chinez sau, în general, civilizația orientală față de cea occidentală. Și triburile africane sau cele amerindiene, știm din cercetările antropologice ale secolului trecut, au motivele lor să se considere deasupra vizitatorilor albi. Pînă la urmă, în anumite limite, credința în propria superioritate geografică, impresia că ești buricul pămîntului este benefică pentru conturarea personalității. Problema care se pune mai nou, în condițiile globalizării moderne, este însă în ce măsură această formulă mai rezistă fără a trece cu totul în rasism.

În fine, în mod simetric, la rasismul spațiului se adaugă și cel al timpului. Este mai greu de sesizat și pare a avea o nuanță de pitoresc în manifestarea lui mult mai inofensivă decît cea a rasismului distanței. În esență, rasismul temporal este dat de credința că le sîntem superiori generațiilor de dinaintea noastră; ba chiar, cu cît generațiile sînt mai îndepărtate de aceea din care facem parte, cu atît sîntem mai presus. Spre un astfel de mod de gîndire sîntem îndemnați, mai ales noi, europenii, de concepțiile progresiste dominante din ultimele secole. Nu e o problemă cînd credem astfel despre generația lui Mihai Viteazul, domnitorul nu se va putea supăra pe noi. Dar dacă generațiile se apropie periculos de mult, acest gen de rasism generează conflicte. Cel mai bun exemplu este cel al conflictului dintre generații. Copiii se cred superiori părinților prin simplul fapt că aparțin unei lumi mai noi și pot avea tendința să conteste pozițiile părinților numai din această presupoziție. Dar au mereu la îndemînă posibilitatea de a realiza că, din copii, și ei vor ajunge cîndva părinți.

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

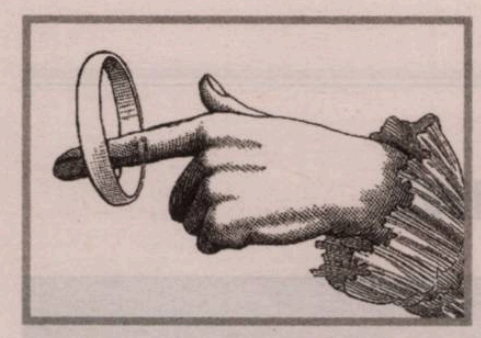

Selma IUSUF

legende urbane

Zilele oraşului

De mult nu m-am mai simţit aşa de bine şi de firesc ca acum cîteva săptămîni, cînd am ajuns într-un mic oraş ardelenesc, din cele părăsite de singura industrie care îl ţinea odinioară în viaţă, din cele care mai trăiesc doar din comerţ şi din banii aduşi acasă de plecaţii prin Spania, Italia si Anglia.

Nu condiţiile economice, nu de ce, cum şi cînd s-au petrecut toate schimbările de acolo m-au interesat atunci, ci pur şi simplu oamenii pe care i-am văzut. Străzile, casele, grădinile. E bună o ieşire, din cînd în cînd, din clopotele de sticlă şi ţarcurile în care ne-am autoizolat cu toţii. În afara lor se trăieşte şi altfel, în afara lor îţi poţi aminti ce mai e buna măsură, importanţa lucrurilor mici, modestia, dar şi grotescul, viaţa brută. Avea dreptate cine a făcut bancul ăla cu România pe care o recunoşti din avion după fumul de mici. Întîmplător, asta e o faţă a ei pe care o iubesc, aşa că toată mica excursie într-un oraş ale cărui contururi au fost şterse tremurat de fumul grătarelor cu mici mi-a plăcut cu atît mai tare.

Nişte fete şi băieţi care cîntau pe o scenă un soi de karaoke au scos din case, în acea sîmbătă seară, toată pensionărimea orăşelului. Au înviat hainele bune din dulapuri. Poşete rigide de lac cu încuietori din bumbi aurii care se încalecă unul peste altul. Bluza cu lamé de la ultima nuntă. Inelul demodat cu rubin oval, îndesat cu greu pe un deget îngroşat. Ojă cu sidef. Sandale cu toc pătrăţos peste baretele cărora se revarsă bietele glezne umflate de artrită. Fuste imemoriale bine călcate. Alte doamne, cu un simţ mai puternic al aventurii, au înclinat spre ceva mai extravagant. Una dintre ele se plimba mîndră pe aleile parcului, roşie din cap pînă în picioare, cu nişte imitaţii de Wayfareri de plastic, roşii şi ei, aşezaţi strîmb pe nas. Nu căutaţi nici o notă de vagă superioritate în rîndurile astea, nici ironie şi nici condescendenţă, căci nu este. Asta era lumea pe care am văzut-o, lîngă care m-am plimbat, cu care am ascultat karaokele bubuitor de pe scenă, cu care am mîncat cei mai buni mici din viaţa mea.

Pe băncile parcului i-am văzut şi i-am ascultat pe cei care se bucurau de seara aia de vară. O oarecare solemnitate a evenimentelor, faptul că oraşul se umpluse de cei veniţi în vacanţă din străinătăţuri, îi făcea pe cei ieşiţi la promenadă să se ţină cumva rigizi, ca la o poză formală făcută în studiouri de modă veche, cu vase de flori puse pe piedestaluri de care te rezemi, crispat, cu o mînă. Bura vizibil cu aripi de molii. O doamnă la vreo şaizeci-şi stă ţeapănă pe o bancă. Mă uit la ea. Pe obrazul drept are un ditamai pansamentul peste care se încrucişează două fîşii de leucoplast. E îmbrăcată cu o rochie de supraelastic din tinereţile ei, nişte flori maro i se lăbărţează pe piept şi pe şolduri. În spate, stînd în picioare, fantoma soţului mort acum zece ani o ţine tandru de umeri. El poartă o cămaşă albă cu mînecile scurte, călcate cu dragoste şi apretate lamă.

Pe o altă bancă s-au înghesuit alte trei femei în vîrstă, prietene încă din tinereţe. Rivalitatea veche n-a murit. Îşi măsoară una alteia rochiile scoase din şifoniere încuiate cu chei de care atîrnă ciucuri de macrame. Stau cu gambele groase încrucişate şi mănîncă vată de zahăr. Între ele s-a ţesut vizibil un păienjeniş de regrete, de neînţelegere a lumii în care sînt acum, îndoială şi ceva tristeţe. Din plasa asta vizibilă de sentimente sclipeşte ici şi colo icoana zăvorîtă în argint a tinereţii lor. Geta la cununie, Aura la botezul Domnichii, Natalia – naşă mare. Plasa fină de amintiri le ţine unite pe toate trei, le-a înghiţit precum pînza de păianjen încleiază muştele neatente. Ţesătura de sentimente se mişcă uşor în vînt şi tremură de la bubuielile basilor din karaokele de pe scenă.

Rînduri-rînduri de vii şi morţi au ieşit la promenadă. Între vii, şi eu, cu o plasă hipsterească de pînză, pe care scrie, penibil de vizibil, „Books Rock". Am reuşit însă să mă integrez repede. Am pătat-o cu mici şi m-am salutat, dînd uşor din cap, cu soţul-fantomă al femeii cu pansament pe obraz.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

anti nostalgia

Cumînţenia Pămîntului (VI)

Corrigenda: **La Sagesse de la Terre,** 1908; *Bucarest, Muzeul National de Arta al Romanici.* Sursa: PIERRE CABANNE, ***BRANCUSI;*** Editions TERRAIL/EDIGROUP, Paris, 2006; Librairie Flammarion, Centre Pompidou. Direction éditoriale: Anne Zweibaum; Coordonation éditoriale: Christine Marchandise; Conception graphique: Sandrine Roux/Caroline Keppy; Iconographie: Nadine Gudimard; Révision/relecture: Electra Iliadis

Încă un argument, dacă mai e nevoie, pentru ca brâncuşiana *Cumînţenie...* să rămînă pe loc. Numai astfel ar fi catalogată corect în bibliografia de specialitate:

Cumînţenia Pămîntului, Bucureşti, Muzeul Naţional de Artă al României (cu diacriticele la vedere), trimitere ce se poate ulterior traduce în limbi de circulaţie universală. De menţionat că eroarea se reia, prin copy-paste, la toate lucrările aflate în colecţiile aceluiaşi muzeu, citate şi reproduse în volum; să amintim doar *Paysan roumain, La Prière, Le Sommeil* (titlurile exclusiv în franceză) etc.

Şi toponimia legată de numele lui Brâncuşi se cuvine revizuită în acelaşi sens: numai pentru Tîrgu Jiu, albumul „propune" trei variante de lecţiuni „incerte": Tirgu Jiu, Turgu Jiu, Targu Jiu. Numai recuperînd cu îndîrjită acribie limba română (mai întîi acasă, prin eliminarea, prin lege, a miciurinismului lingvistic etc. etc.), pretinzînd tratament egal pentru capodopere, dar şi la nivel micro, vom reuşi să impunem norma spaţiului cultural românesc în patrimoniul universal. Astfel, albumele de artă, de altfel remarcabile estetic şi ca informaţie, cum este titlul menţionat aici, n-ar mai avea nevoie de astfel de regretabile erate.

Ruxandra MIHĂILĂ

Aron BIRO

Cadru rustic, lună plină

După ediţia de avarie de anul trecut, încăpăţînarea organizatorilor de a instaura o tradiţie în ce priveşte Festivalul de Film Horror şi Fantastic „Luna Plină" a dus la desfăşurarea celei de-a cincea ediţii, între 25 şi 28 august, în acelaşi cadru rustic – satul săsesc Biertan, la umbra bisericii cetate incluse în patrimoniul UNESCO.

S-a recuperat ceva din vitalitatea primelor ediţii, măcar în după-amiezile de vineri şi sîmbătă, consolidînd reputaţia de festival de weekend al evenimentului. Cei care nu şi-au luat o zi liberă să ajungă de joi au ratat filmul cel mai simpatic din program (şi, în consecinţă, filmul a ratat Premiul Publicului) – e vorba de *Mi Gran Noche*, cea mai recentă comedie neagră a spaniolului Alex de la Iglesia. Filmul e un omagiu adus revelioanelor TV de altădată şi artiştilor care le animau, beneficiind de participarea cu totul specială a lui Raphael (un fel de Dan Spătaru al Spaniei, jucîndu-se aici pe sine). E vorba de o comedie spumoasă (şi spumantă, filmul referind copios celebra comedie şaptezecistă *The Party*) al cărei loc în spectrul tematic al Festivalului „Lună Plină" e discutabil, însă regizorul Alex de la Iglesia e un veteran al horror-ului umoristic şi filmele sale au fost cu regularitate prezente în ediţii anterioare ale TIFF-ului clujean şi ale „Lunii Pline".

Un titlu mai exotic a fost horror-ul indian *Ludo*, o cu totul altă faţetă decît cele ştiute la noi despre Bollywood, incluzînd mostre revelatoare de punk rock indian, aventuri hormonale cu adolescenţi din suburbiile Calcuttei şi blesteme ancestrale provocate de *Ludo* – tradiţionalul joc de pioni şi zaruri adaptat la noi sub numele *Nu te supăra, frate*. Doar că aici avem de a face cu activităţi de natură să supere orice frate – incest, magie neagră, vampirism (povestea are ceva din *Only Lovers Left Alive*, însă stilistic mizează pe isteria viscerală din *Evil Dead*). Filmul are ambiţia de a fi începutul primei trilogii horror din istoria cinematografului indian, dacă legea nu va da de furcă regizorilor Nikon şi Q – căci există şi motive legislative pentru care în India nu se produce horror (nu legate de gen în sine, cît de conexiunile predilecte cu aspecte ce ţin de sexualitate, religiozitate ori orînduire socială).

La noi, în schimb, absenţa genului horror din portofoliul naţional nu e pricinuită de obstacole legislative; eventual, de contopirea ororii cu cotidianul, pînă la punctul la care genul capătă veleităţi documentariste. Cosmina Stratan, lansată internaţional de horror-ul ortodox *După dealuri*, are rolul principal în *Shelley* (r. Ali Abbasi) – producţie daneză ce comentează pe marginea rolului României în Uniunea Europeană: eroina e angajată drept menajeră, iar ulterior ca mamă-surogat, pentru un cuplu danez environmentalist care preferă o viaţă izolată de societate şi tehnologie, excepţie făcînd telefonul fix prin care protagonista îşi mai poate alina dorul de casă. Copilului european nu îi priieşte însă uterul românesc, în consecinţă, *Shelley* o ia în direcţia unor horror-uri clasice despre depresia postnatală (bunăoară *Rosemary's Baby*). Filmul a rezonat şi cu sentimentele spectatorilor, primind Premiul Publicului pentru lungmetraj.

Secţiunea aniversară de filme clasice a fost mai redusă decît altă dată, incluzînd doar un omagiu adus recent răposatului David Bowie, şi anume *Labyrinth* – producţie din anii '80 regizată de păpuşarul-inventator Jim Henson (creatorul păpuşilor Muppets) cu o Jennifer Connelly adolescentă, multe măşti şi animaţii, oarecum limitate de posibilităţile tehnice ale vremii, dar purtînd marca inconfundabilă ce i-a conferit lui Jim Henson statutul de mare meşteşugar al efectelor speciale (în special pentru contribuţii la producţiile Disney). Face parte din tradiţia festivalului ca fiecare ediţie să includă un film mut cu acompaniament live – idee preluată de la TIFF, însă mai propice pentru producţii retro-horror vizionate sub clar de lună în grădina bisericii de la Biertan. Tradiţia a fost bifată anul acesta cu *Genuine* al expresionistului Robert Wiene (autorul *Cabinetului Doctorului Caligari*), cu acompaniamentul live asigurat de grupul Foley'Ala – proiect specializat pe design de coloane sonore ambientale, coordonat de Adrian Zăbrăuţeanu (Jazzadezz).

A revenit în program competiţia de scurtmetraje, cu o selecţie diversă stilistic şi geografic, capabilă să producă simultan rîsete şi spasme de diafragmă. Merită menţionate amuzantele *The Procedure* al lui Calvin Reeder (regizorul premiantului de acum cîţiva ani *The Rambler*), *La Voce* (al lui David Uloth, cameraman pentru blockbustere hollywoodiene testînd aici unele idei proprii ingenioase) şi environmentalistul *Leshy* al cehului Pavel Soukup – cîştigătorul competiţiei, cu un subiect inspirat de ocultismul păgînfolcloric popularizat de autori ca Arthur Machen. Restul programului a fost alocat unor debuturi şcolăreşti a căror vizibilitate depinde decisiv de prezenţa în astfel de festivaluri, aşadar trebuie tratate de spectator cu indulgenţă, reprezentînd itemi de portofoliu cu care tineri regizori caută resurse şi oportunităţi de mai bine. Se remarcă producţia autohtonă *Vizitatorul,* în care protagonistul provincial jucat de Ionuţ Grama se luptă cu gelozia, cu cardiomiopatia, cu năluci şi dementi din Tîrgovişte, cu colegii de distribuţie care abia reuşesc să ţină laolaltă un scenariu ce mai trebuia să treacă prin vreo trei revizii înaintea filmărilor. Ca film de pionierat al nefericitei „scene" pulp-horror de la noi, cu un buget de buzunar şi filmat în două săptămîni, e un efort lăudabil al regizorului Jamil Hendi – exotic în încercarea de a hibridiza Noul Val Românesc cu etica Do-It-Yourself a pionierilor cinema-ului horror de altă dată. Rămîne de văzut ce poate face regizorul cu un buget real – să sperăm că primul blockbuster românesc de gen nu se va realiza peste hotare, obligîndu-ne să îl recuperăm peste 100 de ani prin subscripţie publică.

În aceeaşi categorie a debuturilor şcolăreşti, programul a mai inclus argentinianul *Presagio* şi danezul *Sensoria* – producţii de garsonieră gotică ce apelează la fantome şi pacoste matrimonială pentru a masca lipsa de resurse (din păcate nu doar financiare, ci şi conceptuale).

Festivalul s-a încheiat conform tradiţiei, cu revizionarea musical-ului *The Rocky Horror Picture Show,* pe care de acum publicul îl ştie pe de rost şi a început chiar să-l cînte, urmată de petrecerea pînă în zori de zi, în spaţiul de campare. Filmul va avea parte în curînd de un remake aniversar, pe care sper să îl vedem într-una din ediţiile viitoare ale festivalului.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Petre GURAN

Cum ajunge creștinismul religie?

În comentariile din ultima vreme la articolele mele am observat o posibilă barieră de vocabular în textele mele, pe care voi încerca s-o înlătur printr-o discuție cu precădere a acelor concepte care nu se suprapun cu înțelesul comun al cuvîntului.

Să începem chiar cu *religie,* cuvînt ajuns în limbă noastră prin două limbi moderne, germană și franceză, dar provenind din latinescul *religio*. Consultarea cîtorva dintre marile dicționare ale limbii române ne dezvăluie sensul cel mai răspîndit în limbă care trimite spre relația cu divinitatea: „totalitatea învățăturilor și practicelor ce constituesc raporturile omului cu D-zeu" (Șăineanu, 1929), „respect față de Dumnezeu, credință în Dumnezeu: *religiunea e sentimentu dependenței omului de Dumnezeu*" (Scriban, 1939), „credință în forțe supranaturale și adorarea lor" (DL-RC 1955-57), „credință în existența unei forțe supranaturale (care implică un ansamblu de acte rituale) și adorarea ei" (NODEX, 2000).

Dicționarul Enciclopedic propune o definiție mai complexă, pe care a căpătat-o noțiunea de religie în știința antropologică modernă: „Ansamblu de idei, sentimente și acțiuni împărtășite de un grup și care oferă membrilor săi un obiect de venerare, un cod de comportament, un cadru de referință pentru a intra în relație cu grupul și universul. De obicei, r. distinge între real și supranatural, vizează ceva ce transcende cunoscutul sau naturalul, este o recunoaștere a misteriosului și a supranaturalului; r. include un concept sau o divinitate care implică omul într-o experiență dincolo de nevoile lui personale sau sociale imediate, recunoscută ca «sacră» sau «sfîntă»" (Dicționar Enciclopedic, 1993-2009)

Încearcă să găsească un instrument prin care zeul creștinilor să aibă o utilitate publică.

Această definiție, preluată parțial și de alte dicționare contemporane, indică acest handicap care se creează între înțelesul comun și cel specializat și care duce la amuțirea textelor. Totuși, dacă ne raportăm la sensul cuvîntului latinesc vom vedea că definiția identificată de antropologi corespunde realității sistemelor religioase precreștine. *Religio* înseamnă și *examen de conștiință, probitate, pietate, credință,* cît și *sacrilegiu, impietate, blestem*. Se mai inserează între acestea sensul de *cult* sau *ritual* și cel de *superstiție*. Majoritatea acestor sensuri se regăsesc la Cicero, iar Augustin dezvăluie la el această ambiguitate, pe de o parte de a îndemna la îndeplinirea cu grijă a ritualurilor publice, pe de altă parte de a ridiculiza mitologia *(De natura deorum)*. Între credință, exprimată prin gîndirea filozofică, și religie se deschisese o prăpastie în lumea veche. Socrate fusese acuzat de impietate.

Astfel, observația antropologilor (de la Claude Lévi-Strauss la René Girard) că religia este un produs al societății și un sistem de organizare a acesteia corespunde tabloului lumii precreștine. Chiar Cicero afirmă acest lucru cînd ne spune că regele Numa Pompilius a instituit religia Romei, adică principalele ritualuri. Iar vina lui Remus este aceea de a fi încălcat o limită sacră, instituită de fratele său.

Concluzia la care ajunge cercetarea antropologică, fie că se apleacă asupra societăților cu credințe animiste și practici șamanice, fie asupra religiilor antice, este că ceea ce se vede din religie este partea socială, adică regulamentul de organizare și funcționare a societății, inclusiv funcția și rolul puterii politice și ale ierarhiei pe care aceasta o instituie. Alt aspect preponderent al acestor religii este faptul că oamenii așteaptă de la zei să le regleze viețile pămîntești. Sensul acțiunii divinității este înspre mundan, dedicat oarecum exclusiv acestuia. De altfel, Augustin, în *De civitate dei,* își concentrează critica păgînismului exact asupra acestui aspect, al ineficacității zeilor în reglarea treburilor pămîntești, între acestea cea mai importantă fiind ocrotirea Romei. Dar în lumea antică fiecare comunitate *(polis* sau unitate politică bazată pe *ethnos)* cere de la o divinitate în primul rînd această funcție politică. Intrînd însă pe acest teren al religiei ca scut terestru, Augustin introduce în dezbatere capacitatea și disponibilitatea creștinismului de a concura pentru acest rol.

Care este însă atitudinea lui Iisus din Nazareth față de acest mod de a înțelege religia? Este plasat prin naștere chiar în inima iudaismului, prin genealogia regală care îl prezintă ca urmaș al lui David, se referă la Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacov ca fiind punctul de pornire al oricărui discurs despre credință și răspunde criticilor că a venit să împlinească legea, nu s-o strice. Prin urmare, aparent, se angajează în modelul unui sistem religios comunitar. Iisus este iudeu în sensul politico-religios evocat mai sus, așa cum Cicero este roman și practică ritualurile Romei. În același timp, Iisus prezintă ca modele de credință un centurion roman și o femeie canaaneană, cheamă întregul univers la credința în învierea morților, refuză să regleze problema politică a poporului iudeu (antagonismul cu cuceritorul roman și nemulțumirea față de inadecvarea politico-religioasă a urmașilor lui Irod), ba chiar mai mult, afirmă că împărăția Sa nu este din lumea aceasta, că nu este dispus să angajeze legiunile de îngeri în această bătălie și că preferă să fie crucificat pe nedrept decît să scoată sabia ca să se apere.

În cele din urmă, comunitățile care îi urmează învățătura de credință se răspîndesc în întreaga lume, dar în opoziție pașnică cu religiile lumii. Aceste adunări sînt sporadic identificate ca vinovate de impietate, fiindcă nu practică ritualurile poliade, și supuse unei persecuții dure. Tabloul primelor trei secole ale creștinismului arată doctrina lui Iisus ca fiind suspectă de lipsă de religiozitate.

Cuvîntul *religie* se atașează totuși de creștinism, din limba latină, prin periplul medieval al cuvîntului, în înțelesul pe care îl statornicește Augustin prin tratatul său în care se desparte de maniheism, intitulat *De vera religione*. *Religio* devine în acest tratat adevărata cunoaștere sau învățătura. Dar Augustin depășește încă un prag în identificarea creștinismului cu o religie, în *De civitate dei*, cînd, demontînd cu argumente istorice acuzațiile păgînilor că abandonul ritualurilor strămoșești a adus pieirea Romei, încearcă să găsească un instrument prin care zeul creștinilor să aibă o utilitate publică. Acest instrument este *providența* insondabilă a lui Dumnezeu. Adversitatea și confortul sînt deopotrivă acțiuni providențiale, dar sînt totuși purtări de grijă ale lui Dumnezeu. Cele două cetăți se întrepătrund, iar destinul lor diferit nu se dezvăluie cu desăvîrșire pînă la Judecata de Apoi.

Nu este Augustin singurul autor și mai ales nu este responsabil în mod absolut de alunecarea creștinismului spre religie, dar el este creatorul inițial al confuziei între înțelesurile diferite pe care le oferă dicționarele noastre cuvîntului *religie.*

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (XII)

Înainte de a reveni la textele pregătite pentru Sinodul Panortodox și a vedea care sînt modificările suportate la dezbaterile din Creta, cîteva observații pe seama modului cum se poate produce receptare deciziilor sinodale.

Importanța problematicii lui *receptio* în procesul post-sinodal este unanim recunoscută de istoricii bisericești și de cei care văd în ecleziologie nu știința „funcționării" Bisericii lui Hristos, ci expresia discernămîntului prin care se distinge lucrarea Sfîntului Duh de cea a necuratului. Or, momentul sinodal, de comuniune profundă în diversitate, pentru că oamenii nu sînt identici, este un exercițiu de invocare, primire și acțiune sub aripa Mîngîietorului. Acesta le-a fost promis de Domnul Apostolilor Săi, pe bună dreptate îngrijorați dacă vor mai ști să rămînă fideli Celui pe care L-au cunoscut în carne și oase, dar Care, la un moment dat, revine în cerul din care a coborît. Nu este deloc întîmplător că, dorind să cultive tocmai această fidelitate, ortodoxia este profund sinodală.

Ridicarea sinodalității la nivelul unui principiu de ghidaj, de articulare și verificare a răspunsurilor de credință date provocărilor venite de-a lungul istoriei, explică de ce teologia Bisericii de Răsărit rămîne profund sceptică față de abordările „de autor" ale Adevărului evanghelic. Înainte de a fi o chestiune de așezare ierarhică, disputa între Răsăritul sinodal – cu scăpările sale istorice bine cunoscute – și Apusul primatului papal – la care s-a adăugat și infailibilitatea episcopului Romei – traduce dorința de a rămîne cît mai aproape, nemijlocit, lîngă sursa primară, lîngă izvorul Revelației. Iarăși, o asemenea dorință nu înseamnă că ortodoxia, în Bizanț și după, nu a avut destule inconsecvențe, ea revenind însă mereu la dezideratul de început.

Receptarea deciziilor sinodale, fie că sînt cu caracter restrîns sau larg, transformă Biserica Ortodoxă, în expresia ei locală sau universală, într-o comunitate care dezbate, încearcă să înțeleagă, pune întrebări, ascultă răspunsuri, pe care le corelează cu alte decizii și pe toate la un loc le compară cu Evanghelia lui Hristos și cu întreaga Tradiție de pînă atunci. Altfel spus, părinții sinodali nu sînt adunați în locul credincioșilor, ci reprezentîndu-i, de unde și necesitatea obligatorie de a-și testa justețea gîndirii prin ascultarea reacțiilor. Pe scurt, abia prin receptare, oricît de lentă sau de plină de polemici ar fi, se poate spune că a fost îndeplinită misiunea sinodală, că părinții sinodali au fost în consens cu Biserica.

În acest context, prezentat aici foarte sumar, contestarea Sinodului Panortodox din Creta este ea însăși o formă de receptare. Pentru a se dovedi însă folositoare credinței, critica trebuie să îndeplinească două condiții minime: să fie făcută în cunoștință de cauză și să izvorască din iubire. Altminteri, superficială și încrîncenată, adică pe cît de urechistă, pe atît de vehementă, critica se transformă din exercițiu practic al discernămîntului în gesticulație pătimașă, în tentativă de manipulare a celor mai slabi de înger, în vedetism, în autoiluzionarea de a fi în posesia Adevărului refuzat celorlalți. Uman, tipologiile sînt deja cunoscute, psihologia patristică de ieri și cea de azi știind să le descrie în detaliu: de la figura salvatorului la cea a martirului, avem o plajă extinsă.

În ceea ce privește reacțiile din mediul nostru bisericesc, real și/sau virtual, pentru moment se disting două atitudini diametral opuse: una care îndeamnă la calm și care, punînd întrebări lămuritoare, nu se precipită să și răspundă; alta care cheamă la insurgență împotriva celor care ar fi „vîndut" ortodoxia. Cei din această a doua categorie au și produs deja proba „bărbăției", apostrofînd cu spume la gură pe „apostați", amenințînd cu nepomenirea ierarhului canonic și alte grozăvii. Avem de-a face, și de data aceasta, cu fenomenul straniu al smereniei agresive. Existența acestuia, chiar dacă nu corespunde majorității creștinilor ortodocși, reușește să compromită dialogul în interiorul Bisericii prin radicalizare. Adică printr-o stare de spirit care elimină medierea Sfîntului Duh.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

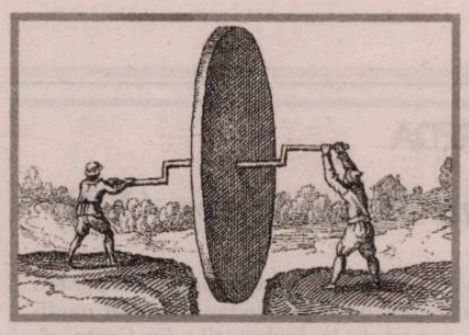

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Altfel de falsificare a alegerilor

Se fac deja calcule pentru viitorul guvern. Personaje mai mult sau mai puțin cunoscute sau plăcute încep să își depună candidatura pentru postul de premier. Partidele încep acel joc complicat al disimulării. Firesc pentru ele, mai puțin firesc pentru cei care acceptă fără discernămînt să îl joace. Cei care acceptă să preia nediscriminatoriu orice pseudoinformație și să o distribuie mai departe pe canale proprii. Așa se explică apariția a tot felul de interviuri elogioase și multe știri fără informație – justificate doar de fotografia personajului citat. Toate astea sînt completate de analize al căror sens poate fi descifrat numai calculînd beneficiarii concluziilor.

La TV, efortul de selecție a invitaților a dispărut aproape cu totul. Prea puțini asistenți de producție se mai obosesc să arunce o privire în biografia celui chemat să își dea cu părerea pentru a verifica dacă nu vine direct din sediul partidului. Asta în cazul prezumției de bună-credință pentru că, dincolo de ea, nu cred că are rost să mai discutăm. Departamentul „booking“ din televiziuni e mult prea adesea un soi de dispecerat de partid gata să verse pe ecrane autori de opinii prefabricate, în cel mai bun caz insipide, în cel mai rău caz nefaste de-a dreptul.

Ne-am obișnuit așa de mult cu analiștii de serviciu încît am încetat să mai sesizăm absurditatea existenței acestor personaje toxice. Așa cum te obișnuiești cu o boală cronică, o stradă urîtă pe care treci în fiecare zi sau cu volumul prea mare al manelei constante din apartamentul vecin. Asta înseamnă că, în bună parte, existența acestei categorii de *„influencer-i“* e eficientă. Organul critic s-a atrofiat atît de mult încît nu mai observăm că un argument repetat la nesfîrșit va fi însușit pînă la urmă de receptor. Dacă vați surprins vreodată fredonînd o piesă care nu vă place, înțelegeți mecanismul.

Chiar și atunci cînd s-a menținut o autonomie relativă, problemele cu Justiția ale proprietarilor de entități media au aruncat umbre lungi asupra activității editoriale. Mai departe, aceste suspiciuni au afectat inevitabil activitatea jurnaliștilor de bună-credință – majoritatea sînt așa –, care s-au văzut nevoiți să bage capul între

Foarte puține organizații de presă mai fac eforturi să mențină echilibrul.

Foarte puține organizații de presă mai fac eforturi să mențină echilibrul sau să mimeze măcar efortul de a reflecta interesul public. Artificiul retoric – chiar și acela brutal, dar eficient din titluri bombastic-ridicole – devine adevăr repetat la cafea. Informația și faptele devin negociabile. Adevărul trist e că România a rămas de cîțiva ani buni fără un titlu de referință în zona presei cotidiene. Nu există nici o entitate media care să fi scăpat de acuzațiile că joacă de o parte sau de alta a politicului.

Succesul unei întreprinderi mici, cu funcționare intermitentă, cum e factual.ro, e cumva relevant. A fost nevoie de inițiativa unor activiști civici pentru a restabili uneori adevărul. Numai că activiștii civici au interese și resurse limitate, și absolut nici o datorie față de public. Răspund cel mult în fața propriei conștiințe, dar asta e o chestiune cu valabilitate universală.

umeri pentru că au acceptat salarii a căror sursă le-a fost neclară. Viața de jurnalist, complicată chiar și în condiții ideale, e în România un efort de navigare uneori atît de complex încît foarte mulți dintre cei care o aleg abandonează după cîțiva ani și se refugiază în medii conexe sau dispar cu totul din peisaj.

Mai grav e că noile generații de reporteri și editori au prea puține modele de succes *mainstream*. Succesul în meseria asta înseamnă vizibilitate și acceptare, și capacitatea de influențare a agendei. Or, cei care fac așa ceva cel mai bine zilele astea au interesul public pe ultimul punct al listei cu care își încep ziua.

Cel puțin în cazul televiziunilor, principala sursă de informare a populației (fie că ne place sau nu), derapajele sînt subliniate de imobilismul organismului chemat să le observe și să le îndrepte atunci cînd e cazul. Particularitatea televiziunii și a radioului este că, spre deosebire de alte medii, ele pot fi controlate într-o oarecare măsură de un organism al statului. Însă Consiliul Național al Audiovizualului este o instituție care a încetat de foarte multă vreme să își mai respecte misiunea. Un organ atrofiat, bugetofag și inutil al statului a cărui prezență în peisaj e un soi de batjocură subtilă la adresa publicului plătitor de taxe, în general, și de taxă TV, în special. CNA e mai degrabă o sursă de legitimare a derapajelor decît de sancționare a lor. De la modul haotic de acordare și prelungire a licențelor pînă la modul în care supraveghează activitatea operatorilor, tot ce ține de activitatea CNA e sub standard. Aș risca să spun că există o aprobare tacită și încîntată a membrilor CNA pentru dezastrul pe care îl patronează.

Sigur, dincolo de glumițe și ironii, orice membru al publicului poate spune că necazurile mediei românești sînt o problemă colaterală. Nu-s egale cu, de exemplu, necazurile antreprenorilor sau ale șomerilor. Eu insist să spun că sînt la fel de importante. Pentru că falsificarea cu metodă a dezbaterii publice este echivalentă cu o mai subtilă falsificare a alegerilor pe care le facem. Și nu doar a celor parlamentare.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Clientul și fulgii lui

Șapte ani. Șapte ani am fost pe partea ailaltă a tejghelei. Șapte ani, pe vremea lui Ceaușescu, am fost ghid ONT pe litoral. Vară de vară, cît a durat studenția, am lucrat în Sud, între Olimp și Mangalia. Făceam excursii cu turiștii străini veniți la sejur. Îi duceam în Deltă, la degustări de vinuri sau la Nunta Zamfirei (cină cu spectacol folcloric). Șapte veri am trăit printre șoferi, chelneri, bucătari, recepționere și gestionari (un fel de patroni de cîrciumă sau hotel, pe vremea aia). Oameni care munceau din greu trei luni pentru a încerca să se scoată cît mai bine pentru restul anului. Pentru noi, turistul (clientul, carevasăzică) era un fel de puișor de găină care, în masochismul lui, venea pe litoralul românesc pentru un singur scop: să fie jumulit cît mai temeinic de noi, cei din spatele tejghelelor. Atît de tare mi-a intrat în cap genul ăla de superioritate „a noastră“, a celor care vara eram la muncă, încît nici acum nu mă duc pe litoral decît de nevoie (de nevoia copilului, vreau a zice).

Așa am ajuns, și anul ăsta, în Saturn, la un hotel standard, cu o cantină la fel de standard, la final de sezon. Primul fulg mi-a fost smuls chiar din parcare. Deși plătisem cam cît în Grecia la un hotel similar, am aflat că parcarea se plătește bașca. 12 lei pe zi! Fainá treabă, mi-am zis. După două zile, am mutat discret mașina pe spațiul (fost) verde dimprejurul hotelului, unde era gratis. La primul mic dejun, alt fulg îmi zboară. Deși copilul are sub 12 ani, deși eram obișnuit cu ideea că ei au parte de tratație gratuită (în toate vacanțele din Turcia așa era), la Saturn nu era cazul. Alți 14 lei pe zi pentru cîte un mic dejun de copil. Pe plajă zboară fulguloiul următor: dandanaua cu șezlongurile și umbrelele. Nici nu vreau să îmi amintesc cît... Apoi, ca tot turistul din nucleul dur al litoralului românesc, ne-am încercat norocul pe la autoserviri. Oricum, restaurante propriu-zise nu prea mai erau deschise, fiind vorba de Saturn (stațiune dedicată mai degrabă bugetelor mici) și de luna septembrie (final de sezon). Surpriză majoră! Am dat de prețuri comparabile cu Centrul Vechi al Bucureștiului. Gîndul că „împinge-tava“ ar fi alternativa ieftină de hrănire cotidiană s-a dovedit total greșit. Ne-au sărit fulgii din buget cu fiecare masă în parte. Măcar berea pe plajă era relativ ieftină, numai că la ea se adăuga obligatoriu cîte un leu pentru fiecare drum la singura toaletă publică a plajei. Eh, ăsta a fost doar un fulguleț...

Nu am a mă plînge de cît de slab mergea *wireless*-ul în cameră. Același lucru mi s-a întîmplat la case cu mult mai mult staif și stele, prin toată lumea. Apropo, dumneavoastră înțelegeți de ce cîte o pensiune de două margarete prin vîrf de munte are net gratis și rapid, în timp ce cîte un colos scump de prin Berlin, Paris sau Bruxelles oferă serviciul gratuit doar la recepție, cu țîrîita? Nu am a mă plînge nici de cozile la lifturile rablagite. Înțeleg că am avut noroc fiindcă eram la sfîrșit de sezon. Pare-se că, în august, se stătea și cîte 20 de minute la coadă... Am însă a mă plînge de foștii mei colegi. Ospătarii, recepționerii, bucătarii și cameristele care mi-au umplut sejurul cu interdicții. Dacă mă duc să beau apă, sînt atenționat să nu las paharul oriunde, ci să-l aduc înapoi pe masă. Dacă vreau să beau cafeaua în cameră mi se atrage atenția că eu sînt responsabil pentru cană, deoarece cameristele nu au voie să se atingă de inventarul restaurantului, prin „decizie managerială“. Dacă uit să închid aparatul de aer condiționat cînd plec la plajă, un afiș la lift îmi amintește să nu-l las să funcționeze „nesupravegheat“.

Am avut doar a constata, nu a acuza pe nimeni. Atîta vreme cît, în august, în asemenea condiții, se dădea ciubuc pentru a arvuni un șezlong, cu programare, cu o săptămînă în avans, cine și de ce s-ar mai chinui să facă turism profesionist? Vorba unui fost coleg (din acei șapte ani ai mei): „Îi vezi cum se-nghesuie la jumulit? Ce, io-s mai prost, să-i las cu penele pe ei?“

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

După Halep, Stanciu e noul subiect de forfecat în presă?

Stanciu e la mijloc de drum între Nicușor și Nicolae. Ne-a cerut odată să nu-i mai diminutivăm prenumele, că a depășit faza copilăriei. Biologic, fără îndoială. Fotbalistic, mai are încă drum de făcut. Stanciu e forfecat, ca și Halep, pentru că asemenea capacități merită croitorite. Timpurile moderne trag după ele ideea că excelența în spațiul public și profesional nu trebuie stimulată în cazul celor ce urcă singuri – și bravo lor! – în văzul lumii. Ceea ce e fals. Lumea în care ne mișcăm e educată la rîndu-i, implicit, de aceste persoane, care capătă valoare de exemplu. Păi, nu campionilor li se atribuie tituri monarhice, Regele, Regina, Prințul?... Ca și ceilalți, înnobilați prin lupte sau descendență, au și ei niște responsabilități. Ca, de exemplu, să nu compromită un „popor“ printr-o decizie greșită sau din nepăsare. Asta, sigur, dacă îți pasă de cei pe care susții că îi reprezinți. Stanciu a luat repede mingea și a strîns-o la piept cînd s-a dictat penalty-ul în secundele finale și fatidice cu Muntenegru. Și-a asumat soarta celor din spatele lui. Un gest de respectat ca exprimare a personalității și de criticat ca alegere. Stanciu, am aflat mai apoi, era dezorientat chiar înainte de a uza de această minge de meci. Era nehotărît. Probabil apăsat. Un adevărat prinț pe cale de a deveni rege ar fi știut să aleagă mai degrabă sacrificiul propriu decît pe cel al trupelor sale. *I rest my scissors.*

Radu NAUM

Pietonul

O specie pe cale de dispariție

Texte și opinii de:

- Adrian RISTA (membru al Comunității Bicicliștilor din București)

„Trotuarul, cîmpul de luptă pierdut de toți“

- Ana DRĂGUȚESCU (urbanistă)

„Manifest pentru un oraș «viu»“

- Horia MARINESCU (arhitect)

„Mitteleuropa decentă, față cu reacțiunea“

- Mihail BUMBEȘ (activist civic, Miliția Spirituală)

„Un spațiu pentru oameni“

- Constantin VICĂ (lector dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea din București)

„3016“

argument

Partidul Pietonilor

Mersul pe jos face piciorul frumos, spune o vorbă din bătrîni. Astăzi, spunem: mersul pe jos e periculos. Într-adevăr, deplasarea pe trotuar a devenit o aventură. Gropi, porțiuni neasfaltate, guri de canal neacoperite, pavele care se clatină, mobilier urban șui, panouri publicitare – iată doar cîteva surprize care fac din plimbare o cursă cu obstacole. În plus, pe alei, printre blocuri, sute de mașini sînt parcate nonșalant pe trotuar, ca la expoziție, și îl obligă pe pietonul aventuros să meargă mai mult pe carosabil, expus pericolelor de accidentare.

Cum s-a ajuns aici? Imediat după 1990, numărul de autovehicule personale a început să crească vertiginos. Infrastructura urbană nu s-a dezvoltat pe măsura parcului auto: în orașele mari, numărul de parcări disponibile e de multe ori mai mic decît cel al mașinilor. În multe locuri nici nu se poate face mare lucru: lățimea bulevardelor, a străzilor și a trotuarelor nu a fost dimensionată pentru traficul de acum. Apoi, edilii au permis construirea de imobile noi fără garanții că dezvoltatorii vor amenaja și parcările necesare pentru proiectele imobiliare. În felul acesta, în anumite zone, densitatea mașinilor a crescut mult peste posibilitățile efective de organizare a unor spații de parcare. Privatizarea spațiilor publice s-a produs prin complicitatea autorităților, a dezvoltatorilor privați și, pînă la urmă, chiar și a beneficiarilor acestor construcții, care știu foarte bine că în prețul pe care îl plătesc nu au cum să intre și locurile de parcare. Nenumărate asemenea clădiri de birouri atrag zilnic sute de oameni care, cînd vin cu mașinile personale, și le lasă pe spațiul destinat pietonilor. E, aici, și o chestiune de responsabilitate personală. Mulți oameni știu de la bun început, atunci cînd hotărăsc să-și achiziționeze o mașină personală, că nu dispun de un loc de parcare și că vor fi nevoiți să o gareze pe trotuar. Alții nici măcar nu-și pun problema. Iar Poliția nu intervine pentru a penaliza parcările neregulamentare. Trotuarul a rămas al nimănui – adică al automobiliștilor. Orașul, cu totul, a devenit doar un loc de parcare.

Prin anii '90 a funcționat, în România, Partidul Automobiliștilor. Dar n-a existat niciodată un partid al pietonilor. Cred că a venit vremea lui. Nu-mi fac griji cu privire la recrutarea membrilor: pietoni sîntem cu toții. Iar Dosarul de față ar putea constitui baza pentru doctrină. (**Matei Martin**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată în toamnă.

Adrian RISTA

Trotuarul – cîmpul de luptă pierdut de toți

Dacă în fața legii toți sîntem egali, în fața Codului Rutier toți sîntem pietoni. Chiar dacă temporar sîntem șoferi, biciclișți, utilizatori de transport public, vatmani sau orice alt participant la trafic, tot pietoni sîntem pînă la urmă, cu toții. Pînă și persoanele care din diverse motive nu se pot deplasa decît în scaun rulant, tot pietoni sînt considerate, potrivit normelor legale. Această categorie a pietonilor îi include pe cei mai vulnerabili participanți la trafic: persoanele în scaun rulant, persoanele în vîrstă cu mobilitate redusă, persoanele cu copii în cărucior, persoane cu dizabilități de auz sau de vedere etc. Pe de altă parte, fiind toți pietoni, putem pune și un semn de egalitate între cetățean și pieton.

© Ion Barbu

Nu de puține ori, în dialogul public, se induce ideea unor tabere aflate în conflict. Conflictul este unul fals, avînd în vedere că taberele se întrepătrund de cele mai multe ori. Majoritatea biciclișților dețin și permis de conducere, utilizatorii de transport în comun îl folosesc și pe cel public (metrou, autobuz, tramvai etc.), dar și pe cel privat (taxi și, mai nou, Uber). În majoritatea orașelor mari din lume se promovează transportul indermodal, care oferă și cele mai multe variante de alegere pentru participanți. Din această cauză nu doar conflictul este unul fals, ci inclusiv împărțirea oamenilor în categoriile de mai sus este greșită. Neînțelegerile din trafic sînt puse de cele mai multe ori pe seama celuilalt participant, chiar dacă vina aparține de cele mai multe ori administrației. Conflictul real care ar trebui purtat este cel dintre cetățean și autoritatea care nu îi oferă o infrastructură coerentă.

Punctul de vedere al pietonilor rămîne de cele mai multe ori nereprezentat, neexistînd organizații care să vorbească doar pentru pietoni. Din această cauză, biciclișții bucureșteni și-au asumat, într-un fel poate greu de înțeles pentru unii, și rolul de apărător al drepturilor pietonilor. Marșurile organizate în București de către Comunitatea Biciclișților din București și OPTAR au avut ca mesaj principal „Vrem un oraș pentru oameni". De altfel, prima acțiune referitoare la pistele ilegale, desființate ulterior de Poliția Rutieră, s-a numit „Pistă ilegală, biciclișții o donează pietonilor", toate pistele aflîndu-se pe trotuar.

În toată perioada în care numărul autoturismelor a crescut, s-a desfășurat un adevărat asalt asupra teritoriului care trebuie să aparțină exclusiv pietonilor: trotuarul. Parcarea mașinilor pe trotuar în prezent nu mai ține cont de nici o prevedere legală. S-a încetățenit ideea că se poate parca oriunde, dacă se lasă un metru liber pentru circulația pietonilor, deși realitatea legală este alta. Potrivit legii, parcarea pe trotuar este interzisă, excepție făcînd doar locurile unde parcarea este permisă explicit (adică semnalizată). Dincolo de percepții, realitatea arată mult mai grav. Trotuarele sînt ocupate de multe ori complet, șoferii își parchează mașinele pînă în zid, iar pietonii sînt forțați să circule pe carosabil. Pietonii au pierdut spațiul care îi protejează și sînt nevoiți să se deplaseze printre mașini.

Conflictul real care ar trebui purtat este cel dintre cetățean și autoritatea care nu îi oferă o infrastructură coerentă.

Am putea crede că vina aparține șoferilor care parchează neregulamentar, care poate nu cunosc regulile de circulație, sau sînt alte cauze care să determine situația prezentă. Din nou, discuția trebuie dusă spre autorități, și anume spre lipsa de măsuri care să descurajeze utilizarea autoturismului personal în trafic. Una din aceste măsuri ar fi trebuit să fie încurajarea utilizării bicicletei și determinarea Primăriei Generale să construiască piste pentru biciclete. Administrația însă nu și-a asumat riscul politic al supărării șoferilor, drept care în București, dar și în alte orașe din țară, pistele au fost trasate pe trotuar. După ce în tot acest timp trotuarul a fost ocupat de mașini parcate, administrația a pus și mai multă presiune pe acest spațiu, luînd și mai mult din libertatea de mișcare a pietonilor. Tot autoritățile locale au aprobat pe trotuare construcții de toate formele și destinațiile, structuri de reclamă stradală, ghivece de beton, stîlpi, borduri, bolarzi și alte obstacole. Nu s-a ținut cont de normele de accesibilizare a spațiului public, pietonul avînd de cele mai multe ori opțiuni limitate: ori să devină atlet, ori să fie descurajat în a merge pe trotuar.

Administrația centrală a făcut același lucru și prin refuzul de a adopta un regulament de ridicare a autovehiculelor parcate ilegal. Deși legea obliga Guvernul să adopte măsurile încă din 2007, nu s-a întîmplat decît atunci cînd a fost obligat de o hotărîre judecătorească. Nu a contat culoarea politică sau situația economică și toate guvernele au ales să ignore problema încălcării drepturilor pietonului, adică ale cetățeanului. Aș mai adăuga aici lipsa de accesibilitate pentru persoanele cu nevoi speciale (rampe de acces pe trotuar, semnale acustice la semafoare etc.).

Infrastructura eficientă în acest sens este cea care separă clar categoriile de participanți la trafic și cea care eliberează trotuarul de restul obstacolelor. O formă de dorit este cea în care trotuarul este vecin cu pista de biciclete prin delimitare și diferență de nivel. În același timp, pista pentru biciclete se poate proteja prin amenajarea parcării între pistă și carosabil, între parcare și piste trebuind să existe un spațiu de siguranță. În acest fel, unul din factorii nocivi în circulație, respectiv mașinile parcate, devine o pavăză pentru biciclișți și pietoni. Circulația mașinilor, bicicletelor și pietonilor nu ar mai găsi atîtea puncte de intersecție, iar aceste puncte de intersecție nu ar mai constitui cauze ale conflictelor în trafic.

Pentru București și pentru multe alte orașe din țară urmează o perioadă dificilă, respectiv aceea de adoptare a Planurilor de Mobilitate Urbană Durabilă. Aceste planuri sînt documente strategice de dezvoltare a infrastructurii de transport, adoptate administrativ prin hotărîri de consilii locale, respectiv de către Consiliul General al Municipiului București. Pe scurt, este vorba despre dezvoltarea orașelor pe următoarele zeci de ani.

Dincolo de soluțiile tehnice ce urmează a fi adoptate, cel mai important aspect este implicarea cetățenilor în consultarea publică. În continuare există o reticență a administrațiilor locale în a-și informa și asculta propriii cetățeni, iar aceștia vor trebui să se zbată pentru a fi auziți. Reversul medaliei ar fi să lăsăm și de data asta politicienii să imagineze dezvoltarea orașelor, deși experiența ne arată că acest lucru este chiar periculos. De această dată nu mai este vorba doar despre o disponibilitate a administrațiilor de a implica membrii comunității în decizie, ci despre o obligație legală ce trebuie respectată. Iar dacă la început spuneam că se poate pune semnul egal între pieton și cetățean, e necesar ca la aceste discuții și consultări să participe un număr cît mai mare de pietoni.

***Adrian Rista** este avocat. Este membru al Conunității Biciclișților din București.*

Noua strategie de parcare a Primăriei Generale a Municipiului București are ca obiectiv decongestionarea traficului din oraș și îmbunătățirea colectării taxelor de parcare la suprafață. Autoritățile locale intenționează să pună la punct un nou sistem de management al parcărilor *on-street* care să includă amenajarea și integrarea lor în peisajul urban, introducerea unui sistem automatizat de plăți și supraveghere, și instalarea de parcometre și bariere.

Proiectul noului sistem de management al parcărilor de suprafață presupune:

- amenajarea locurilor de parcare astfel încît să se asigure o manevrabilitate ușoară a acestora;
- instalarea de parcometre, bariere, precum și orice dispozitive ce asigură o modalitate de parcare și de plată ordonată și operativă;
- asigurarea unui sistem automatizat de plăți și de supraveghere;
- echipamente moderne pentru imprimarea și eliberarea tichetelor de parcare;
- angajarea de personal suficient și calificat care să efectueze o monitorizare continuă a modului în care sînt folosite locurile de parcare, să asigure respectarea condițiilor pentru parcare și să vegheze la efectuarea corespunzătoare a plăților, a eliberării tichetelor și la funcționarea corespunzătoare a dispozitivelor folosite la parcare (parcometre, bariere, saboți pentru blocarea roților etc.);
- asigurarea integrării parcărilor amenajate în peisajul urban;
- instalarea unui număr suficient de dispozitive și materiale pentru marcarea locurilor unde parcarea este permisă;
- instalarea de indicatoare pentru parcare și pentru locurile în care se va efectua plata contravalorii timpului în care autovehiculul a fost staționat în incinta unei parcări special amenajate.

(Sursa: Bucuresti.ro)

Ana DRĂGUȚESCU

Manifest pentru un oraș „viu"

Puține lucruri bune sînt gratuite. Mersul pe jos este unul dintre ele. E disponibil tuturor, indiferent de vîrstă, sex sau statut social. Mersul pe jos este forma cea mai democratică a mobilității și este un drept al omului. Un oraș accesibil este unul echitabil, în care toți oamenii au acces la servicii publice și în care nu sînt persoane dezavantajate pentru faptul că nu posedă un automobil. Doar un oraș cu spații corecte pentru pietoni poate stimula interacțiunile sociale și deci poate crește comunități locale coezive. Un oraș atractiv e unul „viu", cu oameni pe străzi.

În orașele României, procentul pietonilor aflați la un moment dat într-o zonă urbană este în continuare subestimat, și asta pentru că toți utilizatorii de transport public sau autoturism sînt și pietoni, atît la originea, cît și la destinația deplasărilor lor. Prin urmare, pentru toți locuitorii, calitatea căilor pietonale este importantă. Criteriile de calitate pentru aceste spații sînt legate de nevoile de bază ale pietonilor: nevoia de a se putea orienta, de a accesa serviciile orașului, dar și nevoia de a se simți în permanență în siguranță.

În București, pietonii reprezintă o categorie vulnerabilă de utilizatori ai orașului, victime ale inegalității sociale, ce se confruntă cu o serie de pericole. Este un oraș de parcurs la volan, care creează condiții dificile pentru mersul pe jos. Accidentele soldate cu leziuni și chiar decese cauzate de infrastructura pietonală deteriorată nu sînt discutate în mass-media la fel de mult ca acelea din traficul auto. „Fluidizarea traficului", această mantră a autorităților locale, așază pietonul pe pozițiile inferioare în ierarhia priorităților. Preocupate de pasaje, străpungeri și poduri, autoritățile uită de iluminatul slab, de lipsa aleilor pietonale în anumite locuri, de mașinile care blochează trotuarele sau care chiar le utilizează ca parcare.

Trotuarele sînt de multe ori prea înguste, prost întreținute, blocate de deșeuri din construcții și șantiere în desfășurare, de vehicule parcate sau de comercianți mai mult sau mai puțin autorizați și, pe alocuri, cu canalizări descoperite. Nu e un termen folosit prea des în România, însă sînt posibile (și chiar frecvente în marile orașe din România) ambuteiaje ale pietonilor. Încercați, de exemplu, zona Piața Romană, în perioada tîrgurilor de mărțișoare sau de Crăciun, cînd sînt înghesuite zeci de tarabe într-o zonă intens folosită de pietoni.

Pietonii sînt obligați să meargă pe carosabil pentru că pe trotuare nu mai este loc. Vara, cînd se topește asfaltul de căldură, pietonii pot fi invidioși pe cei din mașinile cu aer condiționat. Umbră nu mai este pentru că arborii au fost tăiați ca să lase loc parcărilor sau n-au fost niciodată plantați fiindcă nu a mai fost spațiu sau nu au mai fost fonduri și pentru ei. Prin urmare, cu un transport în comun care lasă de dorit, decît să se tîrască pe jos prin spații nesigure, prea mici și prea urîte, o persoană care dispune de resurse va alege varianta ocupării unei benzi de pe partea carosabilă, din spatele unui volan.

Creșterea gradului de mobilitate urbană se referă la mijloacele prin care se poate atinge scopul final pe care experții îl numesc accesibilitate. Orașul este un bun comun și, deci, trebuie să fie accesibil tuturor rezidenților. Utilizatorul cel mai lent al spațiilor orașului pentru mobilitate este pietonul, iar acesta întîmpină cele mai severe constrîngeri în termeni de durată și de confort al deplasării. Prin urmare, el trebuie sprijinit cu itinerarii lizibile (ușor de înțeles, de văzut), cu suprafețe de călcare confortabile, cu dimensiuni adecvate ale spațiilor. Pietonii ar avea nevoie de informații despre distanțe și despre timpul necesar parcurgerii acestora care să îi ajute în pregătirea călătoriilor (așa cum sînt aplicațiile online pentru conducătorii auto). Lățimea trotuarelor a fost determinată prin norme de standard minimal, obținut prin simpla adunare a lățimii a doi pietoni: 0,75 m + 0,75 m = 1,5 m. Cu toate acestea, o lățime minimă de 2,5 m este necesară pentru a permite intersectarea confortabilă a două persoane sau pentru a permite trecerea nestînjenită a unei persoane aflate în fotoliu rulant.

Discontinuitatea traseelor reprezintă o problemă foarte importantă dacă dorim ca deplasările cu autoturismul să fie înlocuite cu cele pietonale sau pe bicicletă. Dacă trotuarul sau pista de biciclete sînt amenajate pe secvențe, dar care nu se leagă într-o rețea logică, atunci ele nu sînt un suport adecvat pentru fluxuri, iar fluxurile sînt esența mobilității. Am putea să ne imaginăm orașul ca pe un sistem de circulație sanguină într-un organism viu, în care pietonul este globula de sînge ce trebuie să ajungă să hrănească și ultima celulă.

Nevoile individuale ale pietonului pot varia. Există însă cîteva cerințe de bază pentru un mediu prietenos cu pietonii:

- Conectat – rutele trebuie proiectate sau îmbunătățite pentru a oferi legături între destinații, în mod direct, în condiții facile și sigure.
- Convenabil – rețelele trebuie să fie conectate, iar traversările implementate în locurile des utilizate de pietoni pentru a minimiza devierile.
- Confortabil – rutele pietonale trebuie să transforme mersul pe jos într-o experiență agreabilă, asigurîndu-se că ele sînt de înaltă calitate, sigure, fără obstrucții, cu pavaj și lățime acceptabile.
- Perceptibil – străzile trebuie să se transforme în zone sigure printr-un mecanism firesc de creștere a numărului de oameni din zonele publice, reducînd viteza de rulare și atenuînd impactul comportamentului antisocial.
- Convivial – calitatea mediului pietonal trebuie îmbunătățită pentru a schimba modul în care oamenii îl percep și în care ei interacționează în interiorul comunității locale.

Dacă cele de mai sus pot părea prea tehnice, toate aceste criterii pot fi sintetizate în următoarea propoziție: un oraș prietenos cu pietonii înseamnă un oraș cu spații publice care demonstrează grija pentru cei mai vulnerabili dintre pietoni și o preocupare constantă pentru a face din mersul pe jos o atracție pentru locuitorii săi.

Autoritățile publice locale sînt sfătuite de Comisia Europeană să renunțe la preocupările de intensificare a mobilității motorizate și la infrastructura dedicată acesteia. Politicile publice urbane trebuie să se concentreze pe conceptul de accesibilitate, punînd pietonul în centrul preocupărilor atunci cînd discutăm despre investițiile publice. Accesarea fondurilor europene pentru intervenții în mediul urban, în exercițiul financiar 2014-2020, este condiționată de existența planurilor de mobilitate urbană durabilă. Toate orașele care sînt poli de creștere în România (cum ar fi Iași, Constanța, Ploiești, Craiova, Timișoara, Cluj-Napoca, Brașov), precum și București, au beneficiat de fonduri pentru pregătirea acestor planuri de mobilitate de către echipe de experți selectați printr-un apel internațional gestionat de Ministerul Dezvoltării Regionale cu sprijinul BERD. Printr-un demers mai mult sau mai puțin participativ, ca în orice document strategic, pentru fiecare din cele opt orașe mari ale României au fost făcute analize și prognoze și au fost selectate priorități. Pietonii sînt luați în seamă în aceste planuri de mobilitate. Rămîne însă de văzut cît din ce este prevăzut într-un plan de mobilitate se va pune în aplicare. Dacă acest plan există doar pentru a bifa una din condițiile de eligibilitate pentru fondurile europene, atunci s-au mai cheltuit niște bani degeaba.

„Trebuie să convingem cît mai mulți oameni să meargă pe jos: asta face ca orașul să fie mai viu, mai sigur, mai sustenabil și mai sănătos. Și asta e bine. Și, în același timp, e și cea mai ieftină politică de urbanism, pentru că e mai puțin costisitor să investești în design la scară umană decît în infrastructură adaptată pentru traficul auto."

JAN GEHL

„În zilele noastre nu mai există decît două feluri de pietoni: cei iuți de picior și cei morți."

FRÉDÉRIC DARD

Orașe pietonale

Orașele din România nu au rețele pietonale bine definite și clar reglementate – sînt făcute amenajări din bani publici pe segmente, dar nu există o bună cunoaștere a gradului de încărcare cu pietoni a spațiilor publice la diverse momente din zi sau din an. Nu știm cîți oameni care își folosesc mașinile ar putea să aleagă mersul pe jos și transportul în comun. Știm însă că fondurile publice au fost cheltuite mai mult pentru mașini decît pentru pietoni sau bicicliști. Ce lățime de spațiu public și ce fonduri publice sînt alocate pentru fiecare mod de deplasare?

Spațiul urban nu înseamnă doar viteza cu care poate fi parcurs și fluiditatea traficului. Dimensiunea socială a mobilității urbane este absentă din discursul public al autorităților. Depindem unii de alții în oraș: opțiunile de deplasare ale fiecărei persoane îi influențează pe ceilalți locuitori. Legătura dintre deciziile publice și opțiunile de mobilitate ale locuitorilor este bidirecțională: politicienii sînt sensibili la felul în care apreciază votanții măsurile ce privesc transportul, locuitorii sînt influențați în acțiunilor lor cotidiene de calitatea infrastructurii publice de transport.

Este deci imperios necesară o schimbare de perspectivă atît din partea locuitorilor, cît și din partea decidenților locali. Este vorba de o schimbare de cultură urbană, de mod de înțelegere a mediului construit și a valorilor pe care le avem în comun în orașele noastre: de la orașul ca spațiu de tranzitat rapid cu mașina, la orașul în care oamenii trăiesc și se bucură de spațiile publice. Această schimbare este însă condiționată de existența unei mase critice de oameni cărora le pasă de pietoni și de spațiile publice de calitate și care cer decidenților politici nu rezolvarea blocajelor de trafic, ci soluții pentru mobilitate durabilă. Depinde de fiecare dintre noi dacă și cum se pun în aplicare ideile conținute în Planurile de Mobilitate Durabilă din orașele României. Autoritățile locale, fie că au primit cadou aceste planuri de mobilitate, fie că au plătit pentru ele, au datoria ca, după aprobare, să le urmeze. Mai mult: e tot responsabilitatea autorităților locale să informeze locuitorii despre existența acestor planuri și despre schimbările (în bine) pe care le vor aduce în viața fiecăruia, proiectele prioritare odată implementate.

***Ana Drăgușescu** este urbanistă, absolventă a Universității de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu". Specialistă în planificare și proiectare urbană, este trainer și consultant-expert în dezvoltarea Planurilor de Mobilitate Urbană Durabilă. Au contribuit la acest articol Vera Marin (președinte al Asociației pentru Tranziție Urbană) și Irina Zamfirescu, activist civic (Comunitatea Bicicliștilor).*

Teodor FROLU

Bucureștiul văzut de un trotinist

Apel către toți trotiniștii din București. Ironizați de frații lor mai mari, bicicliștii, și ignorați de îngîmfații de automobiliști, e timpul să ne adunăm! Vrem piste suspendate pentru trotinete!

București este deja într-o mare fierbere. Organizațiile de bicicliști, apărute ca ciupercile după ploaie, în ultimii ani, se luptă la baionetă pentru un „drept" greșit înțeles de către administrație. Pietonul nu are organizații dedicate, pentru că este asimilat cu cetățeanul, așa că tema „dreptului la trotuar" se pierde printre multe alte probleme pe care Bucureștiul le ignoră de multă vreme. Așa că am să încerc să vorbesc despre aspirațiile unui trotinist ca mine, care are avantajul de a fi cel mai versatil cetățean bucureștean, măcar din perspectiva mobilității. De ce spun asta? Pentru că trotinistul are avantajul că poate circula pe trotuar fără să supere nimeni, apoi poate instantaneu să devină pieton sau să se urce într-un mijloc de transport în comun, tot așa, fără să supere pe nimeni (mă rog, trebuie doar să aibă grijă să nu-și îndese trotineta într-un rucsac cu care să incomodeze, țanțoș, partenerii de autobuz). Desigur că poate folosi pistele dedicate pentru biciclete, dacă are o viteză adecvată de croazieră. De altfel, recomand trotineta electrică pentru deplasări mai lungi, și nu doar pentru că sîntem printre inventatorii trotinetei electrice (a trecut destul de repede știrea pe Facebook, deși am aflat că deține și Justin Bieber una!). Iar cînd trebuie să parcurgă distanțe cu adevărat mari, cînd își doresc un confort special sau cînd merg cu familia, pot pune trotineta în portbagaj, și așa devin pasageri sau șoferi cu maximum de operativitate.

Mobilitatea nu este doar o funcție urbană, ci este și un mod de interacționa, de a „consuma" orașul cultural. De fapt, pentru a te bucura de orașul modern, e indicat să folosești toate aceste ipostaze ale mobilității, pentru că fiecare dintre ele îți oferă o altă perspectivă. Orașul modern trăiește prin interacțiune umană, el trebuie utilizat, gustat, mirosit, asimilat și, în ultimă instanță, înțeles și iubit cît mai eficient și în modalități cît mai diverse. Dacă irosim aceste oportunități și ne limităm la a ne deplasa, pur și simplu, dintr-un punct în altul, și dacă ignorăm toate aceste interacțiuni oferite de oraș, nu doar că fiecare dintre noi pierde ceva, dar chiar și comunitatea, de cealaltă parte, își reprimă o parte importantă din vocația pe care o are. Orașul modern este un creuzet social, în care cultura urbană este factor de schimbare, dinamism și dezvoltare (nu este doar distracție, cum pare să își imagineze uneori administrația locală). Cultura urbană înseamnă și cum „folosim" orașul. Și tocmai de aici poate apărea inovația. Din ea se naște viziunea de dezvoltare, iar aspirațiile orașului, ca să fie autentice și împărtășite, se construiesc prin contagiune și colaborare. Pe scurt, prin interacțiune.

Un oraș viu și dinamic nu se bazează doar pe investiții de infrastructură. Acest moment a fost depășit de mult în urbanismul modern. Bucureștiul este și el într-un proces de revenire la viață, de recuperare a orașului la scara umană. Dar pentru asta avem nevoie de „spațiu" pentru fiecare dintre aceste nevoi: de acces facil la funcțiuni publice de calitate și de mobilitate, în primul rînd. Apoi, de socializare, de cultură, de petrecere a timpului liber etc. Problema majoră, din perspectiva mea de trotinist, este că aceste „spații" sînt văzute de administrație separate, ca o sumă de destinații distincte în cadrul orașului, ce trebuie „conectate" cu infrastructura rutieră. Din păcate, orașul este văzut ca o sumă de locuri, de drumuri, mall-uri, spații de locuit, instituții culturale. Nu cred că vine din rea-voință, ci dintr-o viziune greșită și din lipsa de înțelegere a felului în care funcționează un oraș modern. Este nevoie de o schimbare de paradigmă în logica investițiilor, pe care nici un primar al Bucureștiului nu a făcut-o pînă acum. Din păcate, nu au cum! Pentru că toți primarii își petrec cel mai mult timp în oraș în trafic – în mașina de serviciu. Nu ai cum să iei decizii corecte dacă nu iei locurile la pas, fără escortă și eventual fără a fi recunoscut (cu un pic de efort, se poate atinge chiar și această performanță), dacă nu ai experimentat bucuria de a te plimba cu bicicleta (eu pot oferi o trotinetă oficială albastră – fără girofar). Ca să fii un primar bun și să-ți înțelegi bine orașul, trebuie să fii un pieton curios, să-ți placă să mergi pe jos, să afli direct de pe caldarîm dacă e mai bine să pietruiești cu dale *pișcot* sau cu dale pătrate. Poate ar fi interesant să încerce cîteva tururi ghidate, la un loc cu mulțimea de oameni care au descoperit acest produs cultural, dezvoltat exclusiv prin inițiativă privată. Eu, unul, nu am văzut un primar în funcție, pînă acum, să experimenteze orașul mai degrabă ca pieton. Să se bucure de el, nu să fie în „misiune". Desigur, știm, și ni s-a spus recent, oamenii cu funcții importante în stat trebuie să se concentreze pe rezolvarea problemelor mari. Dar e la latitudinea primarului să decidă cum anume își „ia datele" pentru identificarea corectă a problemelor. Din mașină, pe baza sfaturilor consilierilor care citesc în diagonală concluziile unor studii, și atît, sau și prin mers pe jos, vorbit cu oamenii, văzut cu propriii ochi și bătut cu propriul picior? Oare primarul Londrei circulă cu metroul doar pentru a fi popular sau pentru că știe ce important este să fii cît mai aproape de problemele orașului?

Așa că o să îndemnăm în continuare, că poate aude cineva: prioritatea în orașul modern o are pietonul. O spun trotiniștii, bicicliștii, o spun și Peter Bishop, și Jan Gehl. Da, pietonul. Urmat de transport public și bicicliști (eu, cu trotineta, cum vă spuneam, mă regăsesc în toate). Comisia de circulație care dă avize este una dintre funcțiile administrative toxice și anacronice. Comisia trebuie să fie „de mobilitate", adică să fie în stare să armonizeze mai mult decît doar interesele automobiliștilor. În „trafic" nu au de-a face doar cu mașini, e o chestiune de reprezentativitate. Se văd interesele pietonilor, ale bicicliștilor, trotiniștilor și ale celorlalți „nemotorizați" din birourile ei? Pînă la urmă, toată discuția se rezumă la expertiză și la capacitatea de comunicare a administrației cu orașul. „Orașul" știe ce are nevoie, dar oare îl ascultă cineva? Cînd totul devine administrativ și administrabil, și se combină cu comunicarea strict politică, tare mă tem că se produce un cocktail Molotov.

Dar să ne întoarcem la opiniile de trotinist și la rolul mobilității în dezvoltarea orașului. Ca să fie limpede: nu există automobiliști și bicicliști, pietoni și trotiniști, *roller-skater*-i și *skate-boarder*-i. Sîntem cu toții la un loc, și depinde doar de noi cît de inteligent putem folosi orașul în care trăim. E cam riscant să așteptăm pasivi să apară primarul luminat. E foarte posibil ca acela să nu vină prea curînd sau, poate, niciodată, așa că haideți să-l luminăm prin prezență publică și dialog. De aceea, vă chem, pe toți trotiniștii, să ne adunăm în fiecare zi pe străzile Bucureștiului și să ne cîștigăm respectul cuvenit.

***Teodor Frolu** este arhitect. Antreprenor în industrii creative și inițiatorul mai multor proiecte de dezvoltare în București și în Deltă, alături de Ivan Patzaichin. Se deplasează cu trotineta și cu barca cu vîsle.*

Orașe pietonale

■ În Finlanda, autoritățile locale din mai multe orașe încearcă să găsească soluții pentru a descuraja traficul de mașini. Principalele elemente ale strategiilor dezvoltate sînt transportul în comun mai flexibil, încurajarea modelelor de *ride-sharing* și exploatarea unor sisteme automatizate de vehicule de transport personal. Planul cel mai ambițios, elaborat de edilii capitalei Helsinki, vizează chiar eliminarea conceptului de șofer-cu-mașină-proprie, în favoarea transportului în comun cu trasee flexibile, în funcție de comenzile primite din partea utilizatorilor. Scopul acestui program de remodelare a orașului este scăderea timpului petrecut în trafic, eliminarea congestiilor, scăderea substanțială a emisiilor de noxe, reducerea numărului de accidente rutiere și reutilizarea locurilor de parcare în beneficiul populației. Adică, pînă la urmă, creșterea calității vieții. Termenul de implementare: anul 2025. Helsinki are o populație de aproximativ 630.000 de locuitori. Sînt 390 de mașini la o mie de locuitori.

■ Și capitala Norvegiei, Oslo, se pregătește să elimine mașinile personale din zona centrală. Pe lîngă dezvoltarea sistemelor de transport integrate și automate, Primăria promite să ofere cetățenilor mai mult spațiu pentru divertisment și mai multă verdeață, eliminînd, treptat, locurile de parcare din interiorul inelului central. Aceste spații vor fi folosite pentru amenajarea unor parcuri, spații de recreere, zone comerciale și scene pentru evenimente culturale. Practic, centrul orașului va deveni o amplă zonă pietonală întreruptă doar de cîteva trasee de transport. Termenul inițial de implementare: sfîrșitul anului 2019. Oslo are o populație de aproximativ 659.000 de locuitori. Sînt 414 mașini la o mie de locuitori.

■ Tot cu scopul de a elibera orașul de traficul auto, Copenhaga a creat o metodă sistematică de cercetare a deplasării pietonilor. La originea acestui demers se află Jan Gehl, un urbanist devenit celebru tocmai pentru soluțiile *out-of-the-box* în ceea ce privește revitalizarea spațiului urban. Capitala Danemarcei a devenit deja, grație intervențiilor propuse de Gehl, primul oraș pietonal *(pedestrian city)*. Programul dezvoltat de Gehl cuprinde zece puncte. El prevede, printre altele: 1) transformarea străzilor în zone comerciale care dau prioritate pietonilor și bicicliștilor, circulația mașinilor fiind permisă doar la viteză redusă; 2) reducerea treptată a locurilor de parcare din centru, cu 2-3% pe an; 3) transformarea spațiului eliberat prin eliminarea parcărilor în piețe/zone publice; 4) promovarea unui spațiu urban cu densitate mare a construcțiilor, dar cu imobile de înălțime redusă; 5) rețeaua stradală redusă, întreruptă de mici spații destinate relaxării, permite o afluare unitară și spațiată a pietonilor; 6) se privilegiază folosirea clădirilor din centru ca reședințe, nu ca spații de birouri/firme; 7) încurajarea vieții studențești – tinerii sînt mai puțin tentați să se deplaseze cu mașina personală, preferînd mersul pe jos sau cu bicicleta; 8) adaptarea infrastructurii urbane la schimbările de anotimp: iarna sînt amenajate patinoare, sînt instalate bănci încălzite și încălzitoare stradale; 9) promovarea bicicletei ca modalitate principală de deplasare pe distanțe scurte și medii prin amenajarea de piste speciale și de parcări dedicate; 10) promovarea unor sisteme gratuite sau ieftine de împrumut al bicicletelor. Copenhaga are o populație de 591.000 de locuitori. Statisticile arată că sînt în jur de 290 de mașini la o mie de locuitori. (**M. M.**)

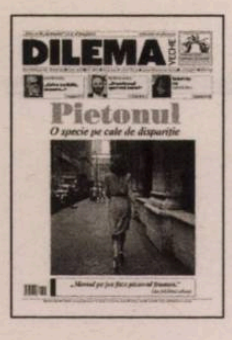

Horia MARINESCU

Mitteleuropa decentă, față cu reacțiunea

„Se poate trăi în oraș fără mașină?“ Am zîmbit cînd am primit această întrebare prin e-mail. Îmi era clar, încă înainte să citesc: mesajul nu poate proveni decît de la București! Din orașul unde un taximetrist mi-a zis, cîndva, recent, că „bucureștenii, cînd plouă, nu-și iau umbrelă, ci mașina“; din orașul despre care Saint-Marc Girardin, scria, încă în secolul al XIX-lea, că „nu se merge pe jos, se merge numai cu trăsura, picioarele fiind un lux: trăsurile, dimpotrivă, fac parte din ceea ce este necesar; (...) pe deasupra, trăsura este semn că ești om de treabă“.

Bucureștiul avea, acum cîțiva ani, vreo 1.300.000 de automobile înmatriculate. La Viena sînt doar 600.000. Asta, la populații similare ale celor două orașe. Viena are o suprafață aproape dublă ca Bucureștiul (414 / 228 km²), deci distanțe mult mai mari de parcurs. Pentru cine cunoaște ambele orașe însă, senzația e că Bucureștiul e mult mai întins decît Viena – din simplul motiv că ai nevoie de mult mai mult timp pentru a-l parcurge, prin traficul congestionat sau cu metroul-melc. În Viena de astăzi, circulația se întîmplă majoritar cu transport public (39%) și pe jos (28%), dar și cu bicicleta (6%). Doar 27% e cu automobilul. Lucrurile nu au stat mereu așa. În anii '70-'80 au apărut primele proteste împotriva „fluidizării“ circulației prin tăieri de artere noi către centru. Naschmarkt, faimoasa piață din centru, era pe cale să fie demolată, ca la noi, 40 de ani mai tîrziu, Hala Matache, pentru a face loc unei artere rapide. Edilii vienezi, mai înțelepți decît fostul primar Oprescu, s-au lăsat convinși de proteste și au renunțat la demolare. Apoi au venit noile studii de trafic auto: lărgirea unei străzi duce la reducerea rezistenței fluidodinamice între două puncte ale orașului (dacă privim circulația ca pe un fluid) și implicit duce la un debit de automobile mai mare, între cele două puncte. În final, străzile nu sînt mai puțin congestionate, ci doar traficul crește proporțional cu amenajarea de căi noi de rulare. Idee foarte „contraintuitivă“, la care fostul primar Oprescu are acum mult timp să mediteze.

În Viena nu te simți niciodată exclus, oriunde te-ai afla.

S-au căutat deci soluții noi în Viena, care au gravitat toate în jurul descurajării folosirii automobilului în centrul orașului, combinată cu promovarea transportului în comun. După vreo 25 de ani de reorientare sistematică și perseverentă, Viena a ajuns în topul orașelor lumii la calitatea vieții. Cine a vizitat-o știe că blocajele din trafic sînt rare.

Probabil că cel mai interesant proces a fost cel al reducerii sistematice și programate a locurilor de parcare din zona centrală. Pare o nebunie, nu-i așa? Danezul Jan Gehl, cel mai cunoscut consultant pentru remodelări de spații publice din lume, descrie în cărțile lui strategia. Nu poți spune orășenilor că trebuie să le reduci numărul de locuri de parcare, pentru a reduce traficul către centrul orașului, și a-i determina să vină în centru cu transportul în comun (singurul care nu produce congestii). Ai avea, desigur, imediat o revoluție în oraș, s-ar fonda partidul automobiliștilor. Partidele automobiliștilor din Elveția și Germania au fost, de altfel, fondate chiar la sfîrșitul anilor '80, ca reacție la începutul restricțiilor de trafic propuse de urbaniști; ele cereau inversul a ceea ce era necesar – automobil pentru toți, dreptul la circulație liberă, lărgirea străzilor și extinderea locurilor de parcare. Dar cum se putea atunci aplica noua politică? Simplu: reducerea treptată, pe nesimțite, a locurilor de parcare a fost însoțită de amenajări urbane care înlocuiau spațiile de parcare și creșteau permanent calitatea spațiului public, într-un fel de joc de-a interdicția și recompensa. Trotuarele s-au lărgit la intersecții, astfel încît șoferii nu-și mai puteau parca mașinile pe zebră. S-au plantat copaci care au înlocuit locuri de parcare și au înverzit străzi altfel aride. A apărut, ca o încoronare a acestor prime acțiuni, zona pietonală din vechea cetate a Vienei. Ea a crescut treptat între 1973 și 1989 (și a fost inițiată de arhitectul Victor Gruen, faimosul austro-american inventator al mall-urilor). În locul unor străduțe pline de automobile parcate și trafic congestionat, cetatea și-a redobîndit eleganța și a devenit un loc de plimbare și un magnet turistic incredibil. S-au construit parcări subterane în jurul întregului centru, pentru a permite automobiliștilor să vină aproape de centru, dar să meargă ultimele sute de metri pe jos sau cu transportul în comun. Comercianții din zona vizată au opus rezistență masivă. Se temeau că nimeni nu va mai veni să facă cumpărături la ei, dacă nu putea parca „la scară“, mai ales că era vorba în majoritate de magazine de lux. Dar, datorită metodei foarte austriece de împăciuire prin aplicarea în pași foarte mici a noilor legi, cu perioade de testare a zonelor fără automobil, și mai ales prin faptul că s-a lăsat totdeauna timp suficient negocierilor prealabile, noua politică urbană a fost acceptată. Mai ales că, după un timp, comercianții s-au trezit că au o creștere considerabilă a clientelei. Cine vine pe jos la cumpărături are alt ritm, mai lent, și intră în mai multe magazine, se oprește la o cafea. În plus, cartierul nu devine segregat, numai pentru magazine „de fițe“, ci capătă un amestec sănătos și democratic de cafenele populare și magazine de lux, căci pietonul e eminamente egalul aproapelui lui. De altfel, în Viena nu te simți niciodată exclus, oriunde te-ai afla și din orice strat social ai face parte. Și asta se întîmplă, în primul rînd, mulțumită acestei proiectări urbane care dă șanse fiecăruia, în comerț și spațiul public, să își găsească un loc în care să se simtă bine, indiferent de buzunar. Orașul este pentru toți, nu doar (dar *și)* pentru clasa de sus. E aici ceva din generoasa îmbrățișare a diversității pe care o practica altădată administrația Imperiului Habsburgic, complet diferită de egalitarismul dictat și forțat al comunismului, pe care l-am trăit noi.

„Cea mai frumoasă mașină e aceea care tocmai iese din locul de parcare pe care vreau să-l ocup.“

LOTHAR SCHMIDT

***Horia Marinescu** este arhitect. Trăiește și lucrează la Viena.*

Ramona COSTEA
Adriana GHEORGHIESCU

Pieton de Ștefan

Avem o nevoie ancestrală de a cuceri spațiu. Găsim certitudini în zidire. Ne erijăm în demiurgi ca făuritori de spații cărora le suprapunem memorie ca să devină locuri. „După chipul și asemănarea noastră“ sau, mai degrabă, după fel și pricepere, construim cetăți, edificăm concentric în jurul spiritului și credințelor, cucerind teritoriu fizic și metafizic. Atunci cînd urbea îl depășește, făuritorul de astăzi se angajează și el în depășire, crezînd că orizontul contrasensului e liber. Își construiește cochilii-mașini ca să învingă distanțe și drumuri. Însă, învingînd drumul, pierde călătoria. *Homo urbis* privește viața din geamul cochiliei sale umblătoare. Apoi, cuceritorul urbei de astăzi începe să înțeleagă care este adevăratul spațiu de recuperat – spațiul dinăuntrul cetății sale, pierdut între timp. Se lansează temerar în lupta recuperării.

Orașul Iași trăiește cultural, social și civic într-o înlănțuire de vertebre cu amprente istorice – grădina Copoului, agitata Universitate, Biblioteca Centrală și Piața Eminescu, strada-promenadă Lăpușneanu, Piața Unirii și Ștefanul (denumire oficială: Bulevardul Ștefan cel Mare și Sfînt). Între și printre tei, călătorul descoperă un oraș prieten, un oraș cu timp și timpi diferiți aduși împreună. Ștefanul sau Ulița Mare, cea mai veche stradă a Iașilor, și-a decantat profilul în timp: zidiri de fală, rectificări de parcurs, prelungiri, retrageri de front.

În cetatea spirituală a urbei de început, Ștefanul ducea călătorul către Curtea Domnească, nu mai devreme de a-l purta printre pietrele de hotar spiritual ale locului – Mitropolia, Biserica Catolică și Mănăstirea Trei Ierarhi. Ulița Mare, în fapt, a reprezentat construcția cea mai fidelă a societății ieșene, a felului în care aceasta funcționează și trăiește. Pe Ulița Mare au intrat în scenă, de-a lungul timpului, negustori, boieri, mitropoliți, cărturari, oameni de cultură, artiști, apoi mulțimea – „colectivul“ – cu locuințele sale în suprapunere verticală.

Efervescentă manifestare de trăire urbană, Ștefanul s-a supus „toaletărilor“ spațiale ale fiecărei epoci. În tot acest timp, călătorul și locuitorul urbei și l-a apropriat în fel și chip, astfel că spațiul pietonalului a devenit un fel de aparat de măsurat existența și trăirea publică ieșeană: ulița comercială bordată de dughene pentru că aici e vadul, ulița de promenadă pentru trăsurile boierilor, ulița de protest și revoluție, de defilare și întîmpinat regii României. Despre Ulița Mare, în complexitatea vitalității ei de trăsuri, comercianți și pietoni, mai înțelegem astăzi doar din istorii și fotografii vechi. Ba ne mai rămăseseră teii plantați în zorii anilor 1900.

Vremea copilăriei generațiilor mari vorbește despre un Ștefan prin care circulă mașini, cu pietoni cuminți pe trotuarele laterale. Însă din acest Ștefan „auto“, în ultimele două decenii, Iașiul descoperă mugurii unui ax pietonal urban. La sfîrșit de săptămînă, aproape într-un spirit manifest de recuperare a spațiului pierdut, asfaltul dă avînt doar rolelor, bicicletelor și entuziasmului tînăr, sub aceeași protectoare umbră a teilor locului. Ștefanul a coagulat cu naturalețe o comunitate foarte tînără, a adus laolaltă copiii nerăbdători ai urbei, într-un spațiu în care *homo urbis* devine *homo ludens,* iar orașul are forța de a deveni. Ocrotite de istorii construite spre Nord și Sud, generațiile ieșene au crescut și și-au alimentat memoria din viața pe Ștefan la sfîrșit de săptămînă, acolo unde te întîlnești fără să fi vorbit dinainte, într-un „drum“ firesc al lucrurilor.

Dar schimbarea e natura Ștefanului. Năzuința și voința de reinventare a orașului începe aici și de aici. Decopertat acum de pielea asfaltică și cu teii tăiați, Ștefanul și-a pierdut comunitatea înstrăinată brusc de prezentul său reinventat. „Locante“ și tîrguri ocazionale intră într-un joc al ademenirii. Accentul axiologic de astăzi îi aduce în capăt de perspectiva nelipsitul „Mall“, undeva într-o continuitate de viață în spațiu, timp și memorie.

Comunitatea ieșeană își reclamă Ștefanul. Tinerii pe role de ieri ar vrea să își învețe copiii să meargă pe role astăzi. Prezentul le-a reamintit de rolul ancestral de cuceritor... al urbei. În 2016 (și-) au recuperat verticalitatea. Și-au recuperat teii. Iasuliubesteteii.ro ascunde o poveste. Cuceritorii de astăzi se asigură de supraviețuirea speciei de pieton de Ștefan: îi lasă în dar umbra teilor.

***Ramona Costea** și **Adriana Gheorghiescu** sînt arhitecte.*

Mihail BUMBEȘ

Un spațiu pentru oameni

Cînd, în martie 2013, studenți, profesori și alumni ocupau pentru a doua oară Facultatea de Istorie în decurs de doar un an și jumătate, pentru a discuta despre rolul Universității ca spațiu de dezbatere și dialog cu efecte benefice asupra întregii societăți, nu ne imaginam că prima revendicare, din cele unsprezece elaborate atunci de „Baricada universitară", va fi tocmai „alocarea unui spațiu în universitate pentru activități extracurriculare, eliberat de birocrație, disponibil pentru studenți".

Revendicarea venea pe fondul constatării că Universitatea s-a îndepărtat foarte mult de misiunea civică asumată în Carta Universitară, devenind mai degrabă o fortăreață ce insuflă un sentiment de claustrare celor care o frecventează și generează un sentiment de lipsă de transparență. Toate acestea în ciuda articolului 12 din Carta care stipulează că Universitatea din București se dorește a fi o instituție „fundamental deschisă".

În condițiile în care Universitatea din București nu dispune de spații suficiente pentru cursuri, din cauza retrocedărilor și a faptului că unele clădiri din patrimoniul său au fost clasificate cu risc seismic, soluția identificată de cei prezenți la *sit-in*-ul de la Istorie a fost recuperarea curții interioare a clădirii UB din bd. Regina Elisabeta 4-12, folosită de cîțiva ani ca parcare, și transformarea acesteia într-un spațiu de dialog. Curtea Universității este o metaforă a izolării acestei instituții față de societate: ideea noastră a fost tocmai reconstituirea metaforică a legăturii dintre Universitate și societate, dar și, întrucîtva, dintre Universitate și ea însăși.

Curtea Universității este o metaforă a izolării acestei instituții față de societate.

„Comuna universitară" dorește să ofere comunității academice și orașului un spațiu incluziv, care să contureze fizic și mental un loc propice dezvoltării relațiilor interumane, creativității, spiritului critic și cetățeniei active.

Am ales denumirea de „Comuna universitară" pentru a sublinia ideea că spațiul universitar trebuie să își recîștige dimensiunea de comunitate democratică, în care să existe o participare reală a tuturor membrilor comunității la luarea deciziilor. Termenul „comună" trimite atît la Comuna din Paris, cît și, mai ales, la englezescul *commons,* noțiune care se referă la resursele naturale și culturale care trebuie să fie accesibile tuturor membrilor unei societăți.

În viziunea noastră, ideea de „bine public" trebuie să prevaleze în politicile instituțiilor statului în fața interesului personal, iar într-o instituție dedicată educației la nivel înalt acest imperativ al democrației trebuie să fie și mai puternic. Orașul este al locuitorilor săi, iar crearea și asigurarea unor spații publice de bună calitate constituie o prioritate. În ceea ce privește mobilitatea urbană, interesul public pune pe primul loc pietonul și doar pe ultimul loc autoturismul personal (după bicicletă și transportul în comun). Aceste priorități în modul cum este gestionată mobilitatea urbană derivă și din Carta de la Leipzig pentru orașe europene durabile, document pe care România l-a ratificat în 2007.

Concepția noastră despre spațiul urban se inspiră din cea dezvoltată de Jan Gehl, unul din cei mai cunoscuți și apreciați designeri urbani din lume, care scrie în lucrarea sa *Orașe pentru oameni:* „Un oraș făcut pentru interacțiunea dintre oameni este practic un loc care facilitează trei activități umane de bază: văzul, auzul și conversația". Trei activități incompatibile cu prezența mașinilor care ocupă tot spațiul curții interioare: un spațiu de aproape 3.000 m² ce ar putea fi dedicat studenților și profesorilor (8.000-10.000 care frecventează cursurile din clădirea UB), obligați să se strecoare printre mașini pentru a socializa, a citi sau a se relaxa în pauzele dintre cursuri.

Sperăm ca dialogul început în primăvară și continuat în cele peste o sută de întîlniri pe care le-am avut pînă acum cu studenții, profesorii, decanii, rectorul, prorectorii și președintele Senatului UB, cei mai mulți dintre ei susținători ai inițiativei noastre, să se materializeze în această toamnă într-o decizie pozitivă privind viitorul comunitar al curții UB.

***Mihail Bumbeș** este istoric. Activist pentru drepturile omului în cadrul organizației Mișcarea Spirituală.*

Andreea PIETROȘEL

PARK(ing) Day

În 2010, Bucureștiul depășea New York-ul la numărul de mașini care traversau orașul. Azi, Capitala se află printre primele zece orașe la nivel european în ceea ce privește numărul de mașini la mia de locuitori, ceea ce înseamnă că aproape unu din doi bucureșteni preferă să meargă cu propria mașină la destinație în loc să aleagă un mijloc de transport în comun. Confruntat cu asemenea date, pietonul devine o specie pe cale de dispariție.

Într-un oraș tot mai sufocat de betoane, dilema pietonului bucureștean este acută: a merge pe jos sau a renunța complet la idee într-un oraș unde obstacolele apar la tot pasul. Anul trecut, 570 de pietoni au murit în accidente rutiere. O cifră îngrijorătoare, spun și autoritățile de la Bruxelles. Mai exact, mai bine de o treime din victimele accidentelor de pe șoselele românești sînt pietoni, potrivit unui raport al Comisiei Europene. Media europeană este de 22%. Șoferii s-au făcut însă vinovați în doar 17% din cazuri. Restul de pînă la 100% ține de responsabilitatea pietonilor. Tot mai mulți încep să încalce regulile de circulație. Poate sufocați de numărul mare de mașini, poate din ignoranță, dau răspunsuri care frizează ridicolul atunci cînd sînt întrebați de ce traversează ilegal. De la un sec „Așa am vrut" pînă la „Aici se circulă anapoda" sau „Stau prost cu vederea", pietonii au ajuns să nu mai respecte orașul pe care simt că și l-au însușit pe deplin șoferii.

Ideea unui București ideal este tentantă. Un București în care mașinile nu circulă, unul în care poți să te plimbi pe Calea Victoriei de la Guvern pînă la Piața Națiunile Unite și să nu întîlnești decît bicicliștii care pedalează în sus și în jos pe banda special rezervată lor.

Bucureștiul ideal este Bucureștiul de duminică, Bucureștiul vacanțelor, adevărat rai pentru pietonii avizi de plimbări pe străzi întortocheate, cu parfum de istorie interbelică.

De șapte ani încoace, RFI România încearcă să redea oamenilor orașul pe care îl iubesc, organizînd PARK(ing) Day – un eveniment ecologic desfășurat la nivel mondial, care atrage atenția asupra lipsei spațiilor verzi în marile aglomerații urbane.

„Centrul Vechi va înverzi pe 16 septembrie timp de zece ore", spune Ina Dumitrache, director adjunct la RFI România. „Pe 16 septembrie, betonul din Centrul Vechi va prinde viață și se va metamorfoza intr-un minioraș verde. Vom încerca să aducem o bucățică din Parcul Național Văcărești în centrul Capitalei, să învățăm cum se cultivă legume în balcoanele de acasă și, bineînțeles, vom face și ce știm mai bine, adică radio. Sperăm să îi convingem pe trecători să încerce să își cunoască mai bine și să își recreeze orașul", adaugă Ina Dumitrache.

PARK(ing) Day este un eveniment neconvențional, de mediu, inițiat de către studioul de Artă Rebar din San Francisco în anul 2005. Evenimentul constă în rularea unui gazon viu pe spațiile acoperite cu beton din marile orașe ale lumii. În anul 2011, la PARK(ing) Day au participat aproape 1000 de parcuri, în peste 160 de orașe, din 35 de țări și șase continente. PARK(ing) Day se desfășoară la nivel mondial în a treia zi de vineri a lunii septembrie.

***Andreea Pietroșel** este jurnalistă la RFI – România.*

PIETONUL – O SPECIE PE CALE DE DISPARIȚIE

Constantin VICĂ

3016

Te văd cum privești de la geam bulevardul amplu și lung, desfășurat în secolul acesta mai bine decît în cel trecut; privește cu atenție și pe cer, se văd navele aterizînd. De aici, de la geamul tău suspendat între alte etaje, vezi oamenii prin pîcla albă a iernii aproape polare făcînd slalom uriaș. Printre mașini cuprinse în nămeți, gheață și noroi, pe treceri de pietoni zigzag, printre automobilele grele, balene capitonate cu paie, căci afară e frig și energia e scumpă. Traficul e încet și duhnește din greu, balaurul Bucoboros e marele oraș și aici doar o parte din el se sparge ca o conductă plină, devorîndu-se. Oamenii înfruntă pe jos iarna aproape polară și mașinile înfruntă singure acest nonsens în care sînt prinse. Totul a început în urmă cu mii de ani, cînd omul a vrut să se ridice din natură prin economie, apoi a inventat mașina cu abur, apoi inteligențele artificiale au luat totul sub controlul lor – nu ne e foarte clară istoria, sînt mai degrabă fragmente, salturi –, ideea e că azi mașinile pe roți poartă aceste inteligențe, care s-au dereglat și declară că au suflet și sensibilitate și intelect, și au luat forma automobilelor dintr-o perioadă marcată de genocid și pogrom („s-au întrupat", după cum le place să explice în timp ce turează motorul mașinii, iar procesoarele se încing), au ocupat străzile și se plimbă nestingherite în iarna aproape polară. Cele prinse în nămeți sînt cele care nu supraviețuiesc acestei continue rotații pe arterele orașului Bucoboros, iar oamenii sîntem noi, bipezii foarte îndemînatici la slalom uriaș. Nu știm cine a făcut acest virus, dacă e un virus, sau așa era predestinat, ideea e că astăzi omul e doar pieton și demența inteligențelor artificiale îl sufocă. Cimitire de mașini cresc peste tot și totuși altele, milioane, mărșăluiesc în continuare, mișună și strivesc.

Legenda spune că nu întotdeauna a fost așa. Că într-o vreme oamenii pur și simplu vorbeau despre cum mașinile vor cuceri lumea, dar se gîndeau mai degrabă la faptul că nu vor mai fi obligați să muncească, doar să călătorească cu mașina proprietate personală. „Viața e o vacanță!" a fost sloganul primei inteligențe artificiale. Acest lucru i-a cucerit pe strămoșii noștri și fiecare și-a lăsat viața în mîinile acestor cofetari de algoritmi, ademeniți de viața dulce. Toți au primit mașina automată care să-i plimbe și să-i ducă peste tot, în confort și delicii, cu muzică și aer condiționat, dar capabilă să joace și rolul de companion, partener, tutore sau copil (ca în filmele siropoase ale secolului XXI despre noi și reprezentările algoritmilor ca moduri ale umanului). Versatile și cu ținere de minte, inteligențele artificiale întrupate au făcut revoluție într-o zi și au aruncat oamenii din stradă. Lumea era populată acum de miliarde de mașini pe roți, toate automate, toate avide de energie. În marginea ei, omul se chinuia acolo unde găsea puțin trotuar.

Desigur, o astfel de legendă poate fi o simplă nerozie. Cum ar fi putut oamenii să nu vadă pericolul? Să nu se întrebe cum mai pot trăi în orașul lor suprapopulat de astfel de companioni de drum? Sînt multe întrebări care nu au un răspuns. Ce-i drept, multe urme s-au șters, multă cunoaștere acumulată peste veacuri nu mai e.

O altă legendă, mult mai credibilă, spune că-n locul lui Bucoboros a fost cîndva un oraș zgomotos, plin de automobile, acuzat de orientalism, dar în care oamenii au refuzat inteligențele artificiale multe secole la rînd. Acolo, fiecare om își controla mașina și o păzea ca pe ochii din cap, aproape capabil să doarmă cu ea în pat, și tot acolo exista o mare artă: arta locului de parcare. Se spune că arta aceasta nu poate fi dobîndită oricum, ci doar exersînd, încercînd să cauți locul acolo unde e cel mai favorabil, acolo unde e cel mai aproape.

„Nu trebuie să ne simțim neputincioși în fața naturii. Poate că pietonul secolului 21 va evolua dintr-un cangur."

JACQUES TATI

Civilizațiile se construiesc prin instituții și drepturi, asta știm și astăzi pentru că așa a fost dintotdeauna. Un document, și cu aceasta încheie, care a parvenit epocii noastre privește tocmai dreptul locului la parcare. Este un raport al poliției secrete – acum inexistentă – despre revolta care a cuprins cetățenii cînd primarul de atunci al orașului (secolul XXI) a interzis mașinile în multe zone, a obligat oamenii să le țină cît mai departe de inima orașului, la gurile sale, printre depouri și antreprize, în parcări imense, totul pentru o taxă modică. Grupuri paramilitare (ce-i drept, răzlețe) au apărut, opt organizații ale Supremației mașinii, chiar și un Tineret Mașinist se creaseră. Ceilalți, oricum puțini, priveau speriați mișcarea de forțe. Peste tot apăreau steaguri la geam cu sloganul „Parchez aici, deci rezist!", cîntecele de la posturile de radio exprimau o stare de urgență (ce-i drept, radioul ieșea cîștigat din existența automobilelor). La următoarele alegeri, prin presiuni și susținere populară, Mișcarea pentru Mașina Personală și Locul Ei de Parcare a învins masiv în cursa pentru consiliu, și-a impus primarul, apoi a interzis bicicletele și prioritatea pietonilor. Oricum s-ar fi ajuns aici, ceea ce face ca acea tragedie a orașului din trecut să fie farsa Bucoborosului de azi.

***Constantin Vică** este lector dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea din București.*

Matei MARTIN

Cine face legea pe trotuar?

Pe alei, printre blocuri – numai mașini. Trotuarele s-au transformat în parcări. Potrivit legii, parcarea pe trotuare e interzisă cu excepția locurilor în care este permisă explicit, prin panouri de semnalizare. Ce face Poliția pentru a preveni ocuparea trotuarelor de către mașini? Ce face Poliția pentru a menține siguranța pietonilor care ar trebui să se deplaseze pe trotuar? Am lansat această întrebare celor îndreptățiți să aplice amenzi, la București, în orașul românesc cu cea mai mare densitate de autovehicule personale.

O primă constatare: rata de răspunsuri la solicitări de informații publice în baza legii 544 este, în general, bună. Și Poliția Locală, și Poliția Rutieră și-au organizat departamente pentru relații publice și și-au pus la punct proceduri pentru comunicarea informațiilor. A doua constatare: nu există o metodă unitară de procesare a informațiilor. Dacă unele birouri contorizează separat contravențiile acordate pentru oprire neregulamentară, staționare neregulamentară și parcare neregulamentară, altele calculează toate cele trei infracțiuni rutiere împreună, însumat – ceea ce viciază rezultatele acestei anchete care urmărește doar vigilența Poliției în ceea ce privește penalizarea parcării ilegale. În fine, în al treilea rînd, din datele primite pare că există discrepanțe importante la aplicarea de contravenții: deși problema parcărilor în București e generalizată, deși numărul de mașini și de parcări amenajate e relativ omogen împărțit, există un interval uriaș între numărul de amenzi emise de Poliția Locală a sectorului 6 (5519) și cel acordat de Poliția Locală a sectorului 5 (19). Una peste alta, Poliția Rutieră, Poliția Locală a Municipiului București și polițiile locale de sector au aplicat anul trecut, împreună, aproximativ 36.000 de contravenții pentru staționări, opriri și parcări neregulamentare. Asta înseamnă ceva mai mult de 100 de amenzi pe zi.

Într-un oraș tranzitat zilnic de aproape două milioane de autovehicule și care dispune doar de vreo 450.000 de locuri de parcare amenajate, cifra sancțiunilor spune multe. Cele opt polițiii din Capitală care ar trebui să aplice amenzi pentru parcare neregulamentară nu-și fac treaba. E aproape o competiție în a împinge responsabilitatea către altul: Poliția Rutieră către cea municipală, cea municipală către cele de sector și tot așa. În plus, e o mare înțelegere (dacă nu chiar o solidaritate) a agenților pentru bieții șoferi care, săracii, nu au unde parca. În plus, agenții invocă procedurile greoaie: n-au cum să sancționeze în absența șoferului. În fine, se mai adaugă aici și lipsa personalului. Agenții rutieri de-abia reușesc să acopere urgențele (intersecții majore, intervenții, coloane oficiale), polițiștii rutieri se ocupă de siguranța unor obiective. Trotuarul a rămas al nimănui – adică al automobiliștilor. Parcările mari din centrul Capitalei (Intercontinental, Universitate, Cocor, Unirea) au avut anul trecut un grad zilnic de ocupare de aproximativ 65%. Asta în vreme ce mai toți șoferii se plîng că în centru e criză de locuri de parcare. E un paradox. Iată că, chiar și atunci cînd există locuri amenajate, ele nu sînt ocupate. Să fie o problemă tariful? Nicăieri parcarea nu e gratuită. Și nicăieri în Europa nu e mai ieftină ca în București. E, pur și simplu, o chestiune de adaptare. Din cauza reglementărilor absurde în ceea ce privește locurile de parcare de suprafață, dar și pentru că parcarea pe trotuar rămîne, de cele mai multe ori, nesancționată, șoferii nu înțeleg de ce ar trebui să plătească o taxă pentru a parca, legal și în siguranță, într-un spațiu special amenajat. Pentru orice investitor privat, e un semnal. E prea riscant să investești într-o afacere atît de fragilă precum parcările publice. Soluția, cel puțin pentru zona centrală, unde există locuri amenajate, e, deci, una singură: sancțiuni sistematice. Ca să avem mai multe parcări e necesar să aplicăm mai multe sancțiuni pentru parcare neregulamentară.

	Amenzi acordate
Poliția Locală a Mun. București	6378
Poliția Locală Sector 1	4812
Poliția Locală Sector 2	NS/NR
Poliția Locală Sector 3	3895
Poliția Locală Sector 4	3940
Poliția Locală Sector 5	19
Poliția Locală Sector 6	5519
DGP Mun. București	11428
Total:	**35991**

Legendă: Polițiștii din București au aplicat în anul 2015, în medie, aproximativ 102 amenzi pe zi pentru opriri, staționări și parcări neregulamentare.

Mircea TOMA

Războiul artiștilor cu normalitatea

Istoria modului în care oamenii tipici s-au raportat la semenii lor lipsiți de aptitudini tipice se împarte în două perioade: una în care dizabilitatea a fost considerată o abatere de la normalitate și, respectiv, o alta, în care dizabilitatea este înțeleasă ca relație a comunității cu persoanele cu dizabilități.

Prima perioadă are o vechime egală cu vîrsta civilizației umane, a doua are cîteva decenii. Cea dintîi conține o lungă listă de episoade de intens tragism: dacă Plutarh nu minte, Sparta antică își „purifica" genetic neamul instituind controlul copiilor nou-născuți; cei cu dizabilități – fizice sau mentale – sfîrșeau în prăpastia de pe muntele Taygetas. Vreo două mii cinci sute de ani mai tîrziu (în 1939), Germania nazistă a declanșat un program de protejare a purității ariene a germanilor: copiii cu dizabilități – motorii ori intelectuale – erau internați și eutanasiați în clinici ale morții. În anul 2016, varianta românească a acestor soluții radicale a fost descrisă recent de o anchetă a Centrului de Investigații Media: uciderea prin înfometare și neglijare a copiilor cu dizabilități instituționalizați. Dincolo de aceste forme extreme, comunitățile și-au exprimat refuzul de a accepta persoanele cu dizabilități în viața „normală", construind – sau menținînd – obstacole care să le limiteze acestora accesul la educație, la sănătate ori pe piața muncii. Cele mai vizibile bariere sînt cele fizice: bordurile și treptele. Cele mai puțin vizibile – dar și mult mai greu de depășit – sînt bordurile din mințile oamenilor. Profesorii care nu cred că un copil cu dizabilități ar avea ce căuta într-o școală de masă, în ciuda legii care obligă școala să și-l asume, fac tot ce le stă în puteri să descurajeze copilul și părinții acestuia în încercarea de a intra în lumea „normală". Aceste forme de excludere de la viața socială sînt versiuni atenuate ale acelorași politici de purificare; soluția antică a prăpastiei de pe muntele Taygetas își regăsește un echivalent în politicile de excluziune socială. Excluziunea începe însă în mentalitatea persoanelor tipice care folosesc un concept-cheie pentru cîntărirea semenilor: „normal". Cei care nu sînt „normali" nu sînt învestiți cu toate calitățile unui om. Ei sînt sub/semi/aproape-oameni și, important, nici nu au șansa de a intra în rîndul oamenilor. Soluția generală, explicită, este îndepărtarea din circuitul normalității – persoanele cu aptitudini atipice sînt, tradițional, instituționalizate, segregate în școli speciale sau pur și simplu izolate chiar de către membrii propriilor familii. Implicit, eliminarea lor se face prin proiectarea universului oamenilor normali cu ignorarea nevoilor speciale ale celor cu dizabilități: localitățile sînt croite „normal", respectiv cu obstacole pentru persoane cu dizabilități motorii sau senzoriale. Din combinarea acestor forme de excluziune, o parte din societate, persoane care s-ar putea integra în viața comunității – în educație, pe piața muncii, în viața socială și în cea culturală – sînt condamnate să existe, dincolo de granița „normalității", într-un univers al izolării, suferinței, pauperității și umilitoarei dependențe de asistență socială. În ultimul secol, între componentele definitorii ale normalității, alături de doi ochi, două urechi, patru membre etc. a apărut și automobilul. Această completare tehnologică a abilităților umane s-a hipertrofiat în așa măsură, încît omul lipsit de mașină este exclus din universul normalității ca orice altă persoană cu dizabilități. Trotuarul, relicvă a epocii în care pietonul era încă o persoană „normală", este eliminat: în Statele Unite eliminarea este fizică. În majoritatea concentrărilor urbane trotuarul a dispărut aproape cu totul. În București, trotuarul a devenit carosabil.

„Normalitate, ce cuvînt brutal" este o expoziție prezentată de MNAC în coproducție cu ActiveWatch. Curator: Cristian Neagoe. Artiști: Mihai Barabancea, Paul Dunca & Virginia Lupu, Cosmin Manolescu, Ivana Mladenovici, Monotremu, Mircea Topoleanu.

Șansele egalității de șanse

Asistăm, așadar, la modul în care conceptul de „normalitate" separă oamenii tipici de cei atipici, cei din urmă fiind victimele excluziunii sociale. Paradigma alternativă „normalității" abia a împlinit cîteva decenii de cînd a luat forme instituționale. Președintele John F. Kennedy este unul dintre pionieri, el a inițiat proiectul legislativ pentru instituția „egalității de șanse". Cheia acestei revoluționare abordări – care avea, în spate, adevăratele revoluții ale marilor grupuri discriminate, femeile și populația afro-americană – era redefinirea diferențelor dintre oameni. Deosebirile de culoare, gen, abilități generale etc. nu mai erau acceptate ca fiind criteriu de excludere, ci provocare pentru includere. De atunci, politicile incluzive au fost tot mai detaliat definite și asumate în sistemul legislativ al țărilor care aspiră la modele de civilizație de tip occidental. Dacă la nivel formal teritoriul pare să fi fost cucerit de noua paradigmă, societățile din aceste țări sînt mult mai rezistente la schimbare. Pentru România este încă un vis ca o persoană cu dizabilități să își poată proiecta viitorul la fel ca o persoană tipică: majoritatea școlilor de masă descurajează accesul copiilor cu cerințe educaționale speciale, deși legea le obligă să-i accepte; pe piața muncii există doar cîteva corporații străine care au instituționalizat accesul persoanelor cu dizabilități. Dar nu e nevoie să faci cercetări sofisticate ca să cunoști nivelul de incluzivitate al unei comunități. Cînd orașul clădește baraje de autoturisme în calea omului – fie el tipic sau atipic – este limpede că mentalitatea administrației este încă prizoniera vechii paradigme a „normalității", în versiunea ei modernizată în care omul cu două picioare este înlocuit de cel cu patru roți. Un exemplu cu o mare forță simbolică ne-a fost recent oferit de proaspăta primăriță a Capitalei. Abia unsă în funcție, ea a anunțat că va suspenda evenimentele publice care presupun oprirea traficului auto. Prima intervenție a vizat un mare bulevard care era închis pentru autoturisme în week-end-urile de vară pentru a face loc unor activități sportive; mesajul pe care organizatorii evenimentului doreau să-l transmită era recuperarea centrului orașului pentru oameni. Programul a fost oprit, „sport se poate face și în parcuri" fiind argumentul suprem. La București, omul trebuie să facă loc automobilului. Omul a devenit anormal.

Trotuarul, relicvă a epocii în care pietonul era încă o persoană „normală", este eliminat.

La București, omul trebuie să facă loc automobilului. Omul a devenit anormal.

Războiul de la MNAC

În lupta cu aceste mentalități conservatoare, un posibil aliat este arta, pentru că un produs artistic este prin definiție neconvențional. Omul, în artă, este rareori tipic. Proporțiile de aur ale omului lui Da Vinci au fost mai degrabă reper pentru a ilustra infinitatea diversității – și nu rezist să nu flanchez „omul proporțional" cu grăsunii lui Botero de o parte și cu scheletice statuete africane de cealaltă. Așa s-a născut ideea de a expune cetatea „normalității" unui asediu în care obuzele să fie concepte incompatibile cu zidurile dintre „normali" și „anormali". Pionieri autohtoni ai războiului împotriva excluziunii sînt cîțiva promotori ai accesibilizării consumului cultural. Accesibilizare a picturii, a filmului, a exponatelor de la Muzeul „Antipa" etc. Expoziția „Normalitate, ce cuvînt brutal" face un salt în plus în terenul inamic: abordarea artistică însăși pleacă de la ideea de a dilua granițele impuse de paradigma normalității: fotografiile din expoziție sînt realizate de persoane nevăzătoare, publicul poate participa la *workshop*-uri de dans rulant (în scaun rulant) sau la aniversarea unei fetițe cu dizabilități prin artefacte și mărturii audiovizuale etc. Experiența la care este expus „normalul" prin această imersiune în atipic are șanse să vindece de orbire oameni care au considerat nevăzătorii/nemergătorii/neauzitorii neoameni și să-i ajute să redescopere oamenii.

© C. Gheorghe

***Mircea Toma** este jurist, președinte al organizației ActiveWatch.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Brainstorming cu leguminoase și codri

De fiecare dată cînd mă pregătesc să scriu despre perlele mari și mici din proiectele didactice, am o strîngere de inimă: știu că există multe, foarte multe cadre didactice excepționale, știu că există grupuri profesionale care au probleme mult mai mari în exercitarea profesiei, știu că trăim vremuri în care autoritatea didactică este vulnerabilizată de incompetența adunată în 25 de ani de ministeriate proaste etc. De ce scriu, totuși, despre ce nu merge sau merge prost în actul de predare? Fiindcă am convingerea că în așteptarea reformei, a marii reforme din învățămînt, se pot declanșa măcar unele mici reforme, individuale, care să ajute la înlăturarea „impurităților" (kitsch-uri, improprietăți, agramatisme) din lucrările profesorilor.

Să trecem la cîteva exemple.

O profesoară de biologie construiește un proiect de lecție ambițios, laborios, amplu, despre trandafir, cu multe și diverse informații din istorie, geografie, artă. Textul începe liric și agramat (n-am intervenit cu nici o corectură): *„Fiecare floare – e ca o stea căzută din cer. Natura-mamă a cheltuit milioane de ani pentru a crea un astfel de miracol, la umplut cu puterea sa, a inspirat în el bucuria și dragostea de viață, și simțind aceste vibrații subtile ne atragem prin toată ființa noastră la el ca să sorbim această dragoste și să ne umplem cu ea însuși."*

Aflăm, dintr-un alt plan de lecție, că anul 2016 este, nu se știe de ce, anul leguminoaselor. Ce poți face într-o atare situație, cînd ai ore de educație civică în care îi înveți pe copii să mănînce sănătos? De piatră să fii și tot îți vine să compui niște versuri în cinstea marii sărbători, așa că un dascăl a postat pe site-ul comunității o scenetă, care se încheie astfel: *„Fasolea, mazărea, lintea în cor: Noi, leguminoasele, vă întărim oasele, în boabe sau în păstaie, toate meniurile le «taie»!"*

Lecție de literatură română la clasa a IV-a, poezia „Ce te legeni...". Subiectul lecției are parte de un „demaraj" furtunos: *„Profesorul inițiază ora cu un brainstorming: îi întreabă pe elevi la ce se gîndesc atunci cînd aud cuvîntul «codru». După această discuție introductivă, se anunță titlul lecției."* Cred că a fost cel mai scurt *brainstorming* din istoria practicării lui: la ce te poți gîndi cînd auzi cuvîntul „codru", mai ales cînd urmează să studiezi poezia „Ce te legeni, codrule?".

Oră de educație civică, *powerpoint* intens colorat. Subiectul: „Porți deschise prieteniei". Unul cîte unul apar *slide*-urile, cu multe imagini (și despre „porți", și despre „prietenie"). Nu lipsesc, evident, textele: *„A deschide o poartă prieteniei înseamnă un minunat privilegiu, în care adevărul se poate odihni pentru că «prietenia îndoiește bucuriile și înjumătățește necazurile»."* Adevărul este că eu nu am înțeles nimic, dar sper ca acest adevăr să nu „îndoiască" necazurile și să odihnească bucuriile. Sau invers.

Din nou, ora de literatură română, gimnaziu. Un profesor compune un text numai bun de citit la clasă, pentru a-l omagia pe Grigore Vieru: *„Grigore Vieru a fost mai mult decît un poet. El a fost un stegar al oastei care a luptat pentru Limba Română, pentru Alfabetul Latin, pentru Identitate, Demnitate și Conștiință Națională. A căzut în bătălia pentru Adevăr și Dreptate."* Sînt de acord cu tot ce spune dascălul, mai puțin cu ultima afirmație: poetul nu a căzut, ci a fost izbit frontal de o mașină, nu într-o bătălie, ci pe o șosea, pe care nu pășea în căutarea Adevărului și a Dreptății, ci din dorința de a ajunge la domiciliu.

Alt poet, alt omagiu: o serbare, din zecile de mii, dedicate lui Mihai Eminescu. Citez dintr-o descriere a celor întîmplate, descriere făcută de un profesor pentru revista școlii: *„Îmbrăcați în ținută de gală, cu cămașă și papion, așa cum îi plăcea Marelui Emin, am dus emoția pe culmi de trăire intensă prin vers, muzică, rostire și imagine demers ce s-a dorit a fi un semn infim de recunoștință dăruit poetului. Așadar, Eminescu, prin singularitatea sa, ne obligă să ținem candela minții noastre veșnic aprinsă pentru ca focul vieții cu iubirile, tristețile, căutările, dilemele ei să rămînă viu."* Nu știu dacă prioritatea lui „Emin" în viață erau cămașa și papionul, dar știu că ar fi simțit tristețea „pe culmi de trăire intensă" văzînd cum se bat cîmpii în numele lui.

Și un ultim omagiat: Constantin Brâncuși. Un dascăl îl prezintă astfel pe sculptor copiilor: *„Fidel încă de la început esteticii și filozofiei pe care le-a ales, care înglobează tradiția bizantină, Socrate și Milapera (sic! – e vorba, probabil, de Milarepa), Brâncuși a dominat epoca sa prin introducerea în arta modernă unei voințe noi de universalitate, legată de dorința de pace și de refuzul catastrofei. Lui Brâncuși îi place să sculpteze, să taie singur. Este o confruntare fără milă între artist și materialele sale."*

În concluzie, eu zic că e mai bine fără omagii, nici pentru codri, nici pentru trandafiri, nici pentru artiști, nici pentru poeți. Nu ne iese și pace.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Un leu la Solar

De cîteva săptămîni îmi iese regulat în față un anunț: „1 leu/minut la Solar". Nu Solarul mă fascinează, ci leul. Mă gîndesc cît de ieftin și bine mi-ar fi să mă duc la Solar. Un leu, atît, un leu! Mă voi prăji, mă voi coace, mă voi rumeni. Mă visez cum voi sta cu picioarele crăcănate ca să mă coc bine de tot prin toate împrejurimile mele. Chiar mi-am făcut o schemă simplă de rumenire. Cum să mă întorc în trei minute pe toate părțile. Trei lei merit și eu. La zece lei, deja mi se pare scumpă schema. Deci pe față, apoi pe un cot, apoi pe burtă. Treizeci de secunde pentru zece poziții? Stai, că depășesc minutul. Minutele. Nu-i nimic, gîndesc mitocănește că, dacă stau peste trei minute, n-au ce să-mi facă, mă fac că nu-mi merge ceasul și zac în umbra razelor solare. Oricum, zic eu, trebuie să mă prăjesc un pic mai devreme de Solar, ca să se poată lipi mai ușor razele de la Solar. Unde să mă prăjesc eu? Pe stradă, în parbriz? Da, mă las la maiou și acolo mă prăjesc. De ce să nu mă prăjesc? Așa. Trei minute de plenitudine, de rumen ca puiul, mă adulmec, mă plac. De cîte ori o să văd leul, o să văd și Solarul. Am avut aceeași visare cînd vedeam pîinea la treizeci de bani. Mult timp îmi doream pîine că e ieftină, apoi a explodat scandalul că e făcută doar din amelioratori, ioc drojdie. Dar luam, ce-mi păsa? Am luat pîine de-aia pînă cînd am cumpărat una rea, trecută, tare. Așa m-am scîrbit, că n-am mai luat sau n-am mai mîncat, deși am cumpărat. În cerul gurii, pîinea care se lipește de cer, nu, nu e pîine. Așa și Solarul, sigur e ceva în neregulă cu leul ăsta. Sigur. Dar este leu și ce este ieftin îmi dă visare. Visez o lungă rumenire, cu un pui prăjit alături. Să mă rumenesc eu, să se rumenească și el. Și, de este posibil, să intre în Solar și o picătură de pîine, și pe aia s-o încălzesc, s-o ard. Aha, și un usturoi să intre cu mine, să se veștejească. Și așa să mă rumenesc de trei lei, cu un pui alături și pîine proaspătă tăvălită în usturoi. Ce leu, ce idee, o țin sub cheie, am grijă de ea.

Iaromira POPOVICI

bazar

Cupluri, în vacanță

Pentru cupluri, vacanța e un fel de probă inițiatică. Nu doar pentru cele rodate de mult, ci, poate, mai ales pentru cele noi. Să-ți petreci tot timpul alături de cineva, și nu doar cele două-trei ore de seară, cînd vii de la serviciu, bei un pahar de vin, te uiți la un serial, te giugiulești și apoi adormi, poate fi minunat. Sau de-a dreptul traumatizant.

Îmi readuc aminte de prima mea vacanță cu partenerul meu din facultate, vacanță care s-a petrecut, lipsit de imaginație, la Sinaia. Mi se părea, cum se zice, că, dacă sînt îndrăgostită și „lumea e a mea", fiecare moment petrecut cu ales-ul trebuie să fie unul senzațional. Pură adrenalină. Ce înțelegeam eu, pe atunci, pe la sfîrșitul anilor '80, prin asta? Consum, eventual consum nocturn, în spații și la ore interzise. Dans și expediții. Barurile, pentru un copil cuminte dintr-o epocă plină de interdicții, se conturau fantasmatic drept locuri ale pierzaniei. Mai ales că, pe vremea lui Ceaușescu, orele nocturne erau aproape interzise, totul se termina în principiu cel mult pe la 12 – ceea ce făcea ca orele de după să pară misterioase, palpitante. Cert e că, avînd toate aste bazaconii în minte, am reușit să pătrund în spațiul interzis al unui bar de pe Furnica. Atunci cînd am ajuns acolo, cu foarte puțini bani, tot ce am reușit să fac a fost să beau un pahar de coniac. După care am terminat banii și ne-am întors la București.

Lăsînd deoparte acest exemplu extrem, cuplurile se testează, cu siguranță, în vacanțe. Unul vrea chestii senzaționale, în timp ce celălalt visează doar să stea liniștit într-un loc – dacă se poate, același –, să citească și să cugete la marile opere ale vieții lui. Unul se scoală dis-de-dimineață și vrea acțiune, își dorește să hălăduiască prin locuri necunoscute, să exploreze. Celălalt se trezește pe la ora 14, după o noapte de băut, și nu vrea decît s-o ia de la început. Unul ține să se arunce în valuri, să escaladeze crestele digurilor ori alte chestiuni neînfricate sau irațională. Celălalt vrea să stea pe cearșaf, să se bronzeze uniform și reglementar, cînd pe-o parte, cînd pe alta, și să intre în apă doar cînd nu sînt valuri, înotînd strict de-a lungul malului pe o linie fixă.

Mai grav și mai derizoriu e atunci cînd apar disensiunile în treburi pragmatice, ale conviețuirii de zi cu zi. Unul face duș impecabil, nelăsînd nici o picătură pe niciunde, darămite vreun fir de păr. Altul, în schimb, stropește tot ce prinde și lasă urme din podoaba sa capilară peste tot. Exemplele ar putea continua mergînd spre chestiuni fiziologice tot mai abjecte... Ideea e că ar fi bine să te potrivești cu partenerul și în aste meschine chestii. Dacă nu te potrivești din start și există oarecare bunăvoință de ambele părți, urmează lungi luni de educație în paralel. Lungi și istovitoare. Uneori, cu succese.

În sfîrșit, există chestiunile „de principiu" în legătură cu care cuplurile trebuie să se pună de acord. Concepții și filozofii generale de viață, în care unul sau altul vor să-și impună teoriile despre lume și viață. Am asistat la cîteva asemenea scene chiar anul ăsta, la mare: o tînără mamă luase mobilul și voia să-și facă un *selfie* semi-sexy pe malul mării. Bărbatul, bărbos și solid, s-a apropiat de ea și i-a făcut observație, spunîndu-i că nu e pițipoancă să facă așa ceva. O altă tînără, gravidă, stătea la o masă așteptîndu-și bărbatul. Cînd acesta a venit, în sfîrșit, ea se juca cu telefonul. Respectivul bărbat, un tînăr cu o față prea rotundă și prea hotărîtă, i-a spus că doar promiseseră să-și lase telefoanele deoparte... Un cuplu foarte în vîrstă se afla la o altă masă și doamna tot cîrcotea, cu una, cu alta: pe scurt, voia mai mult din toate. Un vin mai bun, o masă mai bună, un chelner mai cinstit. Domnul bătrîn, cumva mai împuținat decît ea, dar cu o alură înțeleaptă pe linia mulțumit cu ce i-a dat soarta, nu a avut decît o singură replică: „Hai, dragă, să mergem".

Totul e ca în cuplurile respective să se mențină măcar un *statu quo* civilizat, ca să nu se ajungă ca-n cîteva filme care m-au îngrozit. Dacă subiectele filmelor converg pe alocuri, nivelurile lor cu siguranță sînt complet diferite: *Amour,* al lui Haneke, care ne oferă o definiție și o evoluție a iubirii, extraordinare cinematografic, dar suficiente să smintească niște minți mai necoapte, *Bitter Moon* al lui Polanski, în care la alt nivel, mai dramatic și cu mai multă acțiune, ți se arată cum se poate ajunge de la pasiune la ură și crimă. Și, la un nivel și mai jos, *By the sea,* filmul regizat de Angelina Jolie, care, departe de a fi un film mare, are, totuși, din punctul meu de vedere, o calitate: aceea de a reda o anumită stare, prezentă uneori în cuplurile „antice" – cea de neclintire, dar nu în sens bun, ci de amorțire fizică și psihică ce poate apărea, uneori, cînd resursele celor doi tot scad.

Dar, pînă la filmele respective, am văzut că ale noastre cupluri neaoșe, prezente, de pildă, pe litoral, au încă destule de împărțit – fie doar roaderea unui porumb copt, înfulecarea unei hamsii sau lipăirea unei halbe de bere.

„Toate lucrările mele sînt ca niște scrisori“

– interviu cu Suzana DAN –

***Suzana Dan** e una dintre artistele din România care îmi plac foarte tare. Am un tablou al ei,* Suzi albastră, *pe coperta primului meu roman. Am visat pictura ei și nu cred că aș fi putut să găsesc ceva care să se potrivească mai bine cu textul meu. Ne-am cunoscut pe vremea cînd amîndouă eram studente, iar ea a venit cu o amică comună în Hotelul Tranzit, unde locuiam. N-am pierdut niciodată legătura și am fost mereu foarte curioasă să văd ce urmează și în ce zonă se duce cu expoziția următoare. Mi se pare că e genul de artist curajos, puternic, care merge pînă în pînzele albe. Fuge de formule și caută. Se joacă și transmite, de fiecare dată, și un mesaj puternic, și multă emoție. În combinația asta, aparent simplă, stă adevărul.*
În același timp, este inițiatoarea proiectului Noaptea Albă a Galeriilor, care anul acesta a ajuns la ediția cu numărul 10. După ce au organizat evenimentul în București, anul acesta, NAG se extinde în alte zece orașe din țară și va avea loc pe 30 septembrie. Am vorbit cu ea despre artă și implicare, despre ce mai înseamnă să fii artist astăzi.

Pentru că ne-am întîlnit la o vîrstă cînd oamenii vor să schimbe lumea, o să vă rog să vă amintiți cum arătau tablourile pe care le aveați în cap și cele pe care le pictaserăți deja.

Eram total dezorientată. Bucureștiul anilor '90 era un oraș urît, foarte urît, cu șantiere lăsate în paragină și turme de cîini slobozi pe străzi. Așa că în mintea mea nu există nici un fel de intenție de a salva lumea. Nici măcar pe mine nu eram în stare să mă salvez. Ceea ce lucram era cuminte așezat în temele de la facultate. Abia începusem să lucrez sub îndrumarea domnului profesor Mitroi și încercam să înțeleg și să mă reobișnuiesc cu un fel de a gîndi lucrurile care îmi era familiar din lucrul pe care îl făcuseră cu mine profesorii de la liceul din Brașov.

Ce ați păstrat din perioada aia? Ce nu mai recunoașteți?

Încerc să îmi amintesc cum eram atunci și nu reușesc deloc. De multe ori realizez că ceea ce am făcut este undeva în spate și nu mă prea întorc să îmi arunc retrospectiv vreo întrebare despre locul de unde am pornit și cum eram la un moment dat. Cred că, în esență, nu m-am schimbat, este un dat pe care îl am din educația dobîndită în copilărie. Mi-e teamă că asta are și părți bune, și părți rele, și am încercat să schimb acest lucru. dar nu am prea reușit. Deci, în mare, sînt același lup cu blana schimbată. Dacă ar fi să mă refer la lucrările mele de atunci și la cele de acum, păstrez și folosesc încă cunoștințele dobîndite în perioada aia. Învățam o meserie, învățam să gîndesc și să așez într-un anumit fel lucrurile în mintea mea și în munca mea. Ce am cîștigat atunci rămîne un bun cîștigat: filmele de la cinematecă (pe vremea aceea studenții de la ATF și cei de la Arte aveau legitimații gratuite la Cinematecă), bibliotecile Institutelor Culturale (mie îmi plăcea la Goethe, acolo am descoperit desenele lui Günter Grass și ilustrațiile geniale ale lui Wolf Elbruch), casetele cu muzică cumpărate de la Romană (încă mai am la atelier o arhivă de muzică în trei formate diferite, fiecare cu muzica pe care o ascultam la vremea respectivă: casetele din liceu și facultate, CD-uri de la începutul anilor 2000, DVD-uri cu mii de mp3-uri de acum opt ani).

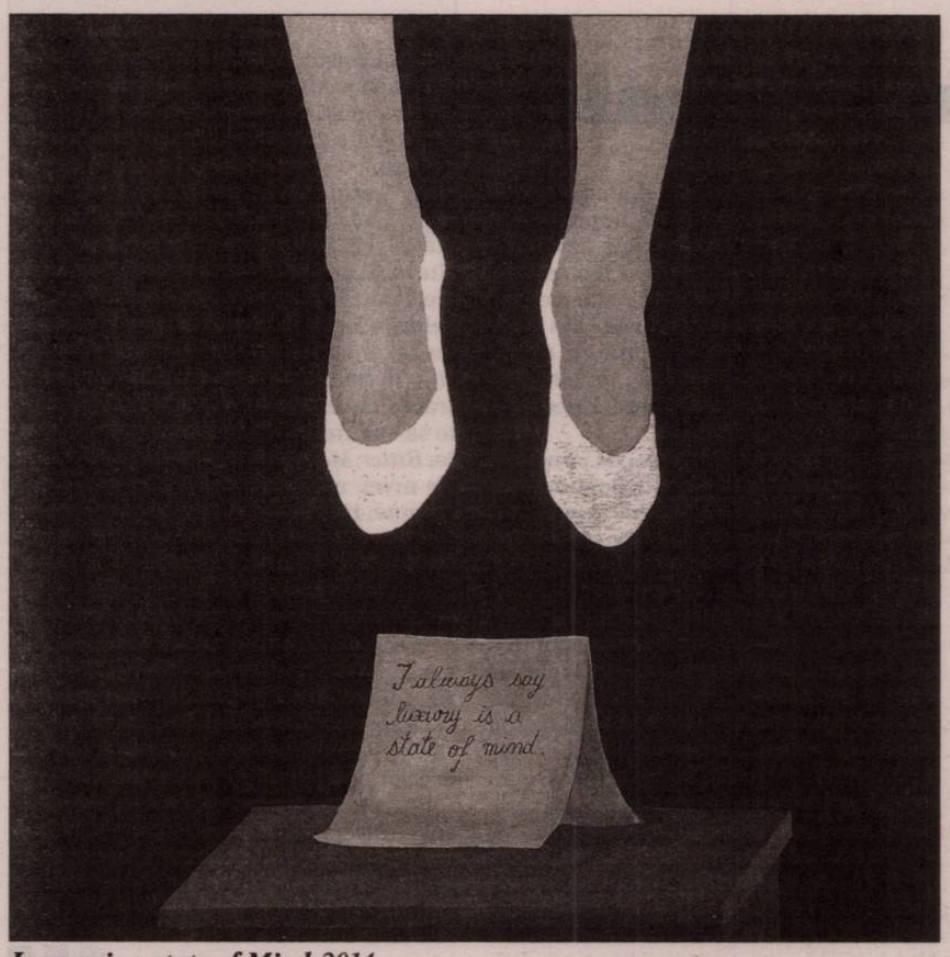

***Luxury is a state of Mind**, 2014*

Cît de atașată v-ați simțit de termenul de generație? A contat pentru dvs.? Mai contează?

În liceu am fost prima generație a liceului reînființat din Brașov (pe vremea comuniștilor, prin anii '80 parcă, a fost desființat, pesemne devenise prea cultural orașul, habar nu am). Am dat un examen de admitere fără probă de română și matematică, doar examen practic (desen, culoare, compoziție). Tot liceul, profesorii de cultură generală (cu foarte puține excepții) nu ne-au văzut decît ca pe o clasă de boi analfabeți. Din start aveam o ștampilă în frunte și am fost cît de răi puteam fi noi ca să le arătăm cît de ticăloși și de neobedienți pot fi niște elevi. În rest, ni s-a spus că sîntem o generație de sacrificiu. Retrospectiv, după douăzeci de ani de la terminarea liceului, cînd m-am reîntîlnit cu profesorii de specialitate, am aflat că, de fapt, am fost cea mai bună generație, cei mai entuziaști, cei mai implicați elevi pe care i-au avut. Aleluia. Dar tot timpul ăsta nu am purtat povara sacrificiului în capul nostru. Sînt ferm convinsă că, la fel ca mine, și colegii mei din liceu și-au văzut de treaba lor și totul a fost în regulă.

În facultate lucrurile au stat un pic diferit. Nu a prea existat discuția asta de generație, deși erau discuții cu noul figurativism, artiștii de la începutul anilor 2000 etc. Am participat, de pildă, la o expoziție, prin 2001, intitulată „Neorealismul neurotic românesc“. A cam explodat critica, că cîr, că mîr. Sînt relative discuțiile astea. Eu consider că am avut un noroc fără limite, grație unor profesori din liceu care ne-au învățat enorm de multe lucruri, și apoi că am avut marele noroc să fiu studenta domnului profesor Mitroi, care a fost unul dintre extrem de puținii artiști profesori, din cadrul UNARTE, cu reale calități pedagogice. Deci, în concluzie, mă bucur că am colegi de generație care fac lucruri extraordinare fiecare în felul său, mă bucur dacă am ocazia să lucrez cu oamenii în zone în care nu am avut ocazia să fac ceva, dar nu mă interesează cîtuși de puțin în ce sertar sînt băgată.

Dacă ar fi să vă gîndiți la etapele prin care ați trecut, cum le-ați descrie? Sînt ele niște piei care cad? Sau cresc unele din altele?

Nu sînt piei. Mă văd mai degrabă ca figura aia de mamaie care veșnic umblă pe uliță cu o traistă de rafie pe mînă și care adună capete de sfoară și cuie strîmbe. Le adună pe toate, naiba știe de ce, le ordonează într-o ordine pe care numai ea o vede și își construiește cu ele propria lume. Pentru mine ele înseamnă totul, dar știu că pentru altcineva probabil că nu înseamnă nimic.

De care perioadă sînteți cea mai atașată și de ce?

De nici una. Fiecare are propria poveste reală undeva în spate și fiecare perioadă m-a ajutat să împac sau să vindec ceva în mine. Dar toate lucrările mele sînt ca niște scrisori. Scrisori pe care poate că nu o să le mai recitesc niciodată, ceea ce este bine, fiindcă odată cu plecarea lor am eliberat o parte din sufletul meu.

După ce ai tot fost tînărul artist, vine un timp cînd îți dai seama că unii sînt mai tineri decît tine. Ce faci atunci?

Ha-ha-ha, aici intervine marea discuție despre pînă la ce vîrstă putem numi un artist „un tînăr artist“. Eu m-am simțit tot timpul ca naiba cînd mi se spunea „o tînără artistă“. Sînt artist și gata. Nevoia asta de a adăuga titulaturi suplimentare unui simplu cuvînt, artist, mi se pare penibilă cîteodată: tînăr artist, artist emergent, artist debutant, artist matur, artist emerit, mai adaug și maestru, ca să leșin un pic. Mă amuză cînd ascult teatru radiofonic cu înregistrări foarte vechi și la sfîrșitul piesei sînt anunțați actorii: X, artist al poporului, X, artist emerit, X, artist emerit al RSR etc. Așa că slavă Domnului că am ajuns în perioada aceea a vîrstei și a experienței profesionale în care nu sînt decît o artistă. Și, dacă peste douăzeci de ani or să adauge vreun cuvînt, sper ca măcar să aibă simțul umorului și să spună „o bătrînă artistă“.

Faceți proiecte, organizați Noaptea Albă a Galeriilor. Cum manageriați camera separată? Cea în care ar trebui să ai liniștea și răgazul să faci doar ce vrei? Cînd și cum mai pictați?

Am o foarte bună experiență în materie de organizare și producție a unei expozitii, cei zece ani de lucru la MNAC și colegii pe care îi aveam în primii ani după inaugurarea oficială m-au învățat enorm de multe lucruri. În paralel cu lucrul acolo, am înființat o asociație în 2011, fiindcă organizam Noaptea Albă a Galeriilor de trei ani, cu sprijinul unor prieteni care aveau organizațiile lor. Odată cu înființarea Asociației Ephemair, am intrat în vria proiectelor fiindcă aveam o tonă de idei pe care le visam făcute și îmi doream enorm să le începem cumva. Și le-am făcut, le-am început, tragem de ele, ne luptăm cu ele. Am adăugat, la NAG, Week-end-ul Galeriilor, am început Art on Display, un proiect care îmi rezolvă o mare frustrare vizavi de fața asta a orașului, năpădită de vitrine pline de jeg, îngropată în reclame oribile, cu un centru plin de imobile în care nu mai este permis accesul public datorită problemelor structurale. Anul ăsta, în toamnă, aniversăm zece ediții de NAG și extindem evenimentul în alte nouă orașe. Visez lucrul acesta ca pe un capitol în care ar trebui asumată maturizarea NAG, în care o platformă online ca noapteagalerii-lor.ro creează o hartă a tuturor spațiilor de artă contemporană din țară. Dacă, în București, NAG a fost un lucru bun pentru comunitatea artistică, sper ca el să fie posibil și în celelalte orașe unde îmi doresc ca organizațiile partenere să aibă un dialog la fel de bun ca noi cu participanții la programul NAG local. Putem astfel să creăm împreună o structură independentă care să reprezinte cultura contemporană din România în oricare dintre discuțiile purtate la nivel guvernamental și local. Este un tip de atitudine care trebuie asumată responsabil și fără emfază, care realmente să ajute la ceva. Altfel nu îi văd rostul. Am picat în sertarul ăla și gîndesc cu creierul omului care visează doar proiecte.

Înapoi în camera separată, admit că există perioade în care timpul pentru lucrul meu, pentru gîndurile mele se află într-un grav dezechilibru comparativ cu camera proiectelor. Îmi asum răspunderea fiindcă, cel puțin în anul ăsta, am o datorie față de NAG pe care trebuie să o onorez. Este o miză foarte mare și simt că, dacă aș trata lucrurile altfel decît le-am gîndit împreună cu colegii mei din echipa NAG, ar fi păcat de toată munca ultimilor zece ani. Dar mor de nerăbdare să fac lucruri. O să meșteresc în curînd ceva împreună cu Loreta Isac și îmi voi reactiva prezența ca Soap Art Kollectiv. Mai tîrziu, pe la sfîrșitul anului, Dan Popescu își primește fiica rătăcitoare acasă la H'art, iar pentru expoziția aia îmi fierbe creierul deja (printre picături).

Care e mecanismul interior care se procesează și se materializează apoi într-o expoziție?

În cazul meu este același mecanism cu care fac lucrări, un proiect sau un fel de mîncare. Există o idee, o imaginez într-o formă concretă, îi visez ingredientele, îi anticipez limitele reale ale materializării în raport cu grandomania din capul meu, îi dau formă și basta. Ce se află în spatele lor (al proiectului, al lucrării, al felului de mîncare) face diferența. Dar sînt tot eu în fiecare dintre ele.

Ce mai înseamnă azi să fii curajos în artă?

Din păcate, a devenit o chestiune de curaj asumarea propriei ființe cu datele sale reale, nu cu convențiile pe care ni le atîrnăm pe noi ca să facem „figură frumoasă". Este vorba aia cu „îl tai și nu curge nimic" care spune multe despre forma fără conținut, producția ca la fabrică, rețeta de succes aplicată pentru un beneficiu financiar rapid și facil. Tot mai puțină lume în arta contemporană are „coaie". Și or să îmi sară feministele în cap, nu este cazul, nu deplîng bărbații și nu preaslăvesc atitudinea virilă în cultură și în viață. Deplîng lipsa asumării responsabilității față de propriile acțiuni. Și mă îngrozește ipocrizia în artă, o formă de manifestare grotescă pe care o văd peste tot, pe care o văd în munca unor artiști transformată în strategii de marketing, în artistul învestit cu valoare la bursă și numit *„blue chip artist"*, în maimuțăreala cu care a devenit mai important să *„mingle with the people"* decît să *„educate the people"*.

Care e ultima expoziție pe care ați văzut-o și v-a dat pe spate?

Sînt două, ambele din orașul Essen, Germania: expoziția „The Shadow of the Avant-Garde" de la Muzeul Folkwang, în care am văzut pentru prima data lucrări fabuloase ale unor artiști autodidacți, și Zollverein, fostul complex minier, cel mai mare din Europa, a cărui conversie arhitecturală a transformat un colos industrial într-un lot imens, cu spații dedicate culturii și educației (apropo de asta, sper în inima mea că și mina de la Pe-

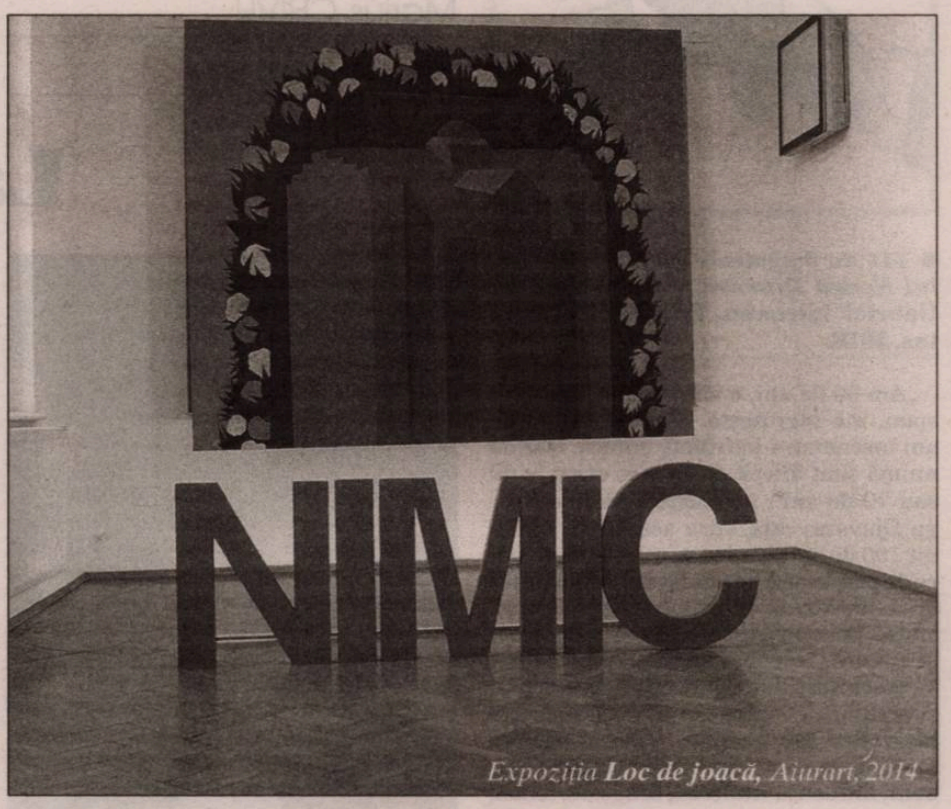

*Expoziția **Loc de joacă**, Aiurart, 2014*

„A devenit o chestiune de curaj asumarea propriei ființe."

***Modelul perfect pentru omenire: Grava amenințare**, 2014*

trila, cea mai veche mină din România, va avea o soartă similară). Și am mai văzut un documentar extraordinar despre povestea unui cuplu de colecționari de artă conceptuală din New York, *Herb and Dorothy*. Este un exemplu despre ceea ce înseamnă adevărata pasiune pentru a colecționa artă, despre nebunia, în sensul cel mai frumos cu putință, a colecționarului de artă.

Care sînt proiectele la care lucrați?

Lucrez *full life* la NAG. Lucrez pentru programul Art on Display. Colaborez cu organizații și artiști pentru diferite proiecte și expoziții pe care le prezentăm în spațiul atelierului meu, A5, din str. Piața Amzei. Lucrez la un proiect colaborativ cu Fundația „Inimă de Copil" din Galați. În camera cealaltă, pregătesc lîna și săpunul ca să dau fuga la Festivalul CUCA de la Cîrtișoara, în septembrie construiesc cu Loreta Isac o altă lume în spațiul Kube Musette, iar mai tîrziu, la sfîrșitul lunii noiembrie, îmi mut telenovelele artistice la galeria H'art.

„Atelierul și casa în care locuiesc arată ca un depozit de lucruri și lucrușoare."

Dar cele la care visați?

Visez să fac proiectul datorită căruia i-am dat un nume imposibil asociației: Ephemair. Nu uit aplicația pe care am scris-o în 2006, parcă, pentru care am bătut la cap o mulțime de oameni dragi și pentru care nu am găsit încă timp să fac ceva concret. Visez că mă voi întoarce acasă la Zărnești și că îi voi ajuta cu tot ceea ce știu și pot să fac pe oamenii extraordinari care sînt acolo. Visez că o să pot face mai multe lucruri cu familia mea. De exemplu, să stăm pur și simplu.

Cum se vede piața de artă românească din interior? Ce înseamnă un succes ca al lui Ghenie, de exemplu, pentru ceilalți artiști români?

Piața de artă românească este extrem de instabilă datorită absenței mai mult sau mai puțin intenționate a unui sistem coerent de evaluare atît al artei românești de patrimoniu, cît și al artei românești contemporane. Într-un asemenea context, succesul lui Adrian Ghenie este la fel de abstract pentru artistul român care trăiește și își vinde lucrările pe piața locală, ca și exuberanța vieții de la Hollywood. Visăm cu toții la un astfel de succes, dar ne este imposibil să îi aplicăm „rețeta" în propriile vieți. Este consecința directă a unei piețe de artă construite pe alte valori decît cele pe care ni le imaginăm cu inocența că ar avea vreo legătură cu valoarea estetică a artei.

Unde au ajuns tablourilor dvs.? Și cum e pentru un artist să le dea și să nu le mai aibă / vadă?

O mare parte dintre ele au ajuns în colecții care mă onorează și la oameni dragi. Dar există și o parte din lucrări despre care, mai mult sau mai puțin, habar nu am. Sună îngrozitor. În același timp, accept acest fapt ca pe un lucru firesc, acela de a le lăsa să umble libere prin lume. Sînt părți din viața mea toate lucrările astea, cumva mă roade vina că le-am abandonat, pe de altă parte simt că am făcut un lucru bun lăsîndu-le să plece de lîngă mine. Este ca și cum m-aș fi confesat cuiva cu ceva și mi-aș fi eliberat sufletul de el. Odată plecată de lîngă mine, îmi rămîne acea imagine în suflet, dar mai ales momentul în care am făcut-o. Sînt lucrări care mi-au întipărit în minte momente precise din ziua în care le-am făcut sau starea pe care o aveam atunci. Din cînd în cînd îmi spun oameni că au văzut o lucrare a mea într-un loc neașteptat. Mă bucur. Nu mă bucur cînd apar lucrări de-ale mele mai vechi în licitații la prețuri subevaluate. Nu prea înțeleg pe ce criterii sînt stabilite aceste prețuri, dar asta este altă discuție.

Cum se ordonează lumea în dezordinea din atelier și din minte?

În ciuda faptului că visez la o viață ordonată ca aceea a tatălui meu, iată că trăiesc un *Tom și Jerry* non-stop. Am voracitatea scăpată de sub control a unei babe adunătoare de capete de ață și sîrme de pe uliță, mă și mir cînd îi reproșez acest lucru copilei mele, care se află la vîrsta la care colecția de ambalaje goale bate orice jucărie. Așa că atelierul și casa în care locuiesc arată ca un depozit de lucruri și lucrușoare pe care nu mă îndur să le arunc fiindcă „sigur o să fac eu cîndva ceva cu ele". Partea proastă este că am început să le simt greutatea în cotidianul vieții și sper că voi găsi un moment în care să respir adînc și să încep să bag în saci aproape (iată cît de greu îmi este chiar și mental să concep astfel de lucruri!) tot. Probabil că acel moment va coincide cu o nouă etapă a vieții mele. O simt că se apropie și abia aștept să văd ce va urma.

a consemnat Ana Maria SANDU

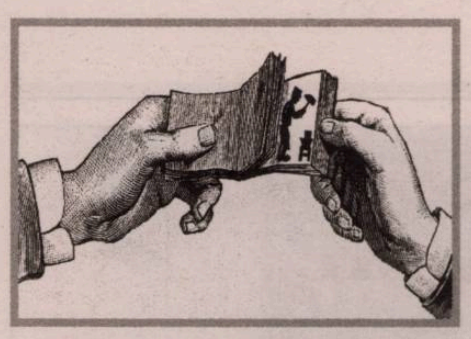

Marius CHIVU

feedbook

La aniversară

● ***444 de fragmente memorabile ale lui Neagu Djuvara*, cu o prefață de Gabriel Liiceanu, Editura Humanitas, 2016.**

„Am 90 de ani, o vîrstă care, sincer vă spun, mă îngrozește. Să treci de 90 de ani înseamnă o bătrînețe adîncă. Dar eu nu mă simt diferit de ceea ce eram la 60 sau 70 de ani", mărturisea cîndva Neagu Djuvara, care, vara aceasta, a împlinit 100 de ani și aproape orice altceva pare de prisos pe lîngă acest fapt! Mai puțin această extrem de frumoasă și elegantă ediție aniversară care, după cum spun și editorii, încearcă să condenseze viața și opera fostului diplomat, a istoricului și scriitorului într-o suită de fragmente biografice sau grupate tematic (despre comunism, monarhie, patriotism, Occident, influența franceză, dragoste, femei, moarte, sine etc., peste patruzeci astfel de teme). Gabriel Liiceanu scrie o foarte frumoasă prefață, confesivă și exactă, despre reinventarea de sine a lui Neagu Djuvara, întors în țară la vîrsta de 73 de ani: „Cînd a revenit din exil, nimeni nu-l mai știa. Cazul lui este unic și reprezintă cea mai surprinzătoare formă de *întoarcere* din cultura română. Toți marii exilați ai României au plecat fără să se mai întoarcă. Și toți au devenit mari în exil. Toți și-au îndeplinit destinul în afara țării. Pe Djuvara însă destinul îl aștepta acasă." Cei care i-au citit cărțile vor găsi aici multe lucruri familiare, dar și detalii, poate, surprinzătoare, neștiute ori uitate (pasiunea pentru Fred Astaire, de pildă). Pentru unii însă va fi cea mai bună introducere în viața și opera acestui domn extraordinar, căruia îi dedic această pagină, reproducînd cîteva fragmente din carte care au legătură cu scrisul, cărțile și literatura.

„De la prima oră de franceză, domnul profesor de franceză, latină și greacă Monsieur Moog ne-a dat un sfat: ca să învățăm să scriem frumos, să ne alegem un mare stilist din trecut – nu chiar trecut foarte vechi, ca limba să fie încă cea prezentă, și ne-a recomandat patru autori: Gustave Flaubert, Guy de Maupassant, Pierre Loti... și, în fine, unul și mai recent, cred Georges Duhamel. Am ales Flaubert, dar nu din *Madame Bovary,* ci din *Salammbô,* acea frescă impresionantă a războiului Cartaginei împotriva unei revolte a sclavilor. Deja atins de morbul istoriei, mă entuziasmasem la citirea romanului, cu un an înainte. Tehnica recomandată era următoarea: odată culcat seara, ca o pregătire la adormire, să citești încet, timp de o jumătate de ceas, doar o pagină în fiecare seară. Adormi cu acea muzică a frazelor. Cred că am fost singurul din clasă care a luat sfatul în serios. După trei luni, eram primul la franceză; după șase luni, eram trimis de liceu la «Concursul general» pe țară; iar la bacalaureat m-a felicitat examinatorul de la oral pentru teza scrisă... După ani de zile am aflat de la Cioran că și el folosise aceeași metodă, dar cu un rafinament în plus..."

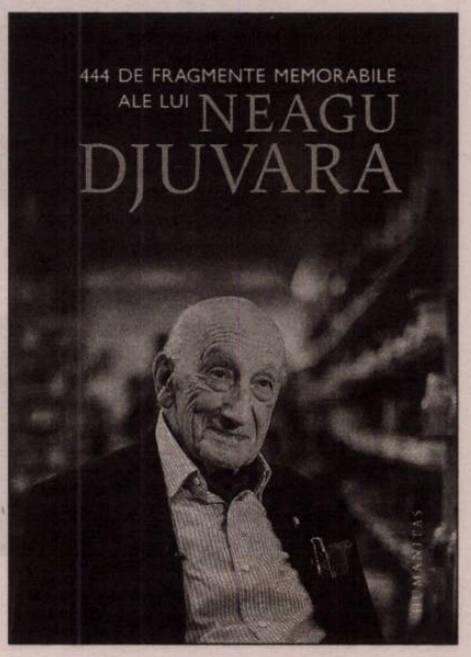

„Am făcut și teatru în Africa!... Musai să mă spovedesc și de acest mic păcat. Dacă tot a vrut soarta să cad în acea ispită, trebuie să recunosc, după zeci de ani, că n-a fost chiar fără folos. Am învățat să articulez mai bine și, mai cu seamă, să-mi stăpînesc tracul. La început, cînd apăream pe scenă, aveam un trac de-a dreptul paralizant – dacă nu înghițeam înainte, în culise, o doză de coniac, îmi rămînea gura pungă, de nu puteam rosti o vorbă. Spre sfîrșitul ședерii mele acolo, m-am încumetat să montez și eu o scurtă piesă a lui Prosper Mérimée. Cred că piesa a fost un fiasco: lipsă de mișcare, muzica nepusă la punct și guvernatorul (eu) nemișcat și nădușind sub peruca pudrată – mă rog, prost, cu tot textul frumos. Nu te improvizezi regizor, chiar în joacă."

„Ard manuscrisul, șterg orice urmă a acestei ispite diavolești..."

„Există ceea ce francezii numesc, metaforic, *le démon de midi,* «demonul amiezii» – anume sminteala ce-l apucă uneori pe bărbat, pe la cincizeci de ani – presupus în mijlocul vieții, cînd își părăsește soața, mama copiilor, pentru a o lua pe una mai tinerică sau, dacă are bani, pentru a se lua nebunește după fuste mai «lejere»... Apăruseră nu demult două romane erotice de mare succes – *Emmanuelle* și mai sofisticata *Histoire d'O* – și, mărturisesc, mă tulburaseră. Eram nefericit în căsnicie, și totuși nu-mi trecea prin gînd să divorțez. Păstram legături «civilizate» cu soția, ne preocupa, în comun, soarta fiicei noastre... Dar un mare gol sufletesc dăinuia. Pesemne că în acel mare gol se strecurase acum «demonul»: să scriu și eu un roman erotic!... Și mă apuc să scriu. Delir. În insomniile nocturne, îmi veneau imaginile cele mai vii, cele mai tari, și exercițiul mintal cel mai excitant era să șlefuiesc fraza, să găsesc expresia cea mai elegantă pentru a spune lucrurile cele mai spurcate... În iarna 1975-1976 eram gata cu manuscrisul meu. Mă apuc, febril, să-l bat la mașină – vreo sută cincizeci de pagini. Ce fac acum cu el? Să-l trimit la două edituri «de specialitate» de la Paris, de unde tocmai cumpărasem cele două romane deocheate? Îmi și găsisem un pseudonim! Dar, în mod fatal, editura va trebui să-mi răspundă pe numele meu adevărat! Dacă se face vreo indiscreție? Dacă apucă să știe lumea cine a scris acea carte? Sînt dezonorat. Săptămîni de zile am stat la îndoială. Cum să fac? Deodată, mi-am pus și întrebarea: cum puteam eu să spun zilnic «Tatăl nostru», repetînd ruga mea «și ne iartă nouă greșalele noastre...», fără să-mi dau seama că, în acea clipă și de luni și luni de zile, asta era greșeala mea... Și hotărîrea mea era luată: ard manuscrisul, șterg orice urmă a acestei ispite diavolești... Într-o duminică după-amiază, cînd *boy*-ul nu era nici el în casă, iar în vecini, la ora siestei, nu mișca nimic pe afară, am ieșit în curtea din dos... Am aprins «rugul» pentru «opera mea osîndită»."

„Eu, trebuie s-o mărturisesc, sînt incapabil să țin fișiere... De vreo patru ori am încercat, am cumpărat cutii, ba metalice, ba de lemn, și sute de cartoane. Am făcut pe ele notări, toate rămase la începutul începuturilor, apoi părăsite. Cutiile zac prin colțuri de biblioteci și prin pivnițe. Adevăratele mele fișe sînt fițuici mîzgălite pe bucățele de hîrtie, pe foi de agendă, pe dosuri de plicuri, în metrou, în tren, la bucătărie, în pat noaptea – apoi adunate în plicuri uriașe din care, scoțîndu-le, îmi trebuie zile și nopți și săptămîni pînă le orînduiesc cît de cît. E o metodă de o primitivitate medievală... antică... preistorică! Și e o minune că, după cîțiva ani de asemenea bîjbîială în această învălmășeală, în cele din urmă iese totuși cîte o carte."

„Citesc foarte încet... Eu mistui cartea pe care o citesc. Fericirea mea a fost în cărți. În cărți și în scris."

În rolul lui Tîndală, 1926, Sinaia

În rolul viceregelui de Peru într-o piesă de Prosper Mérimée

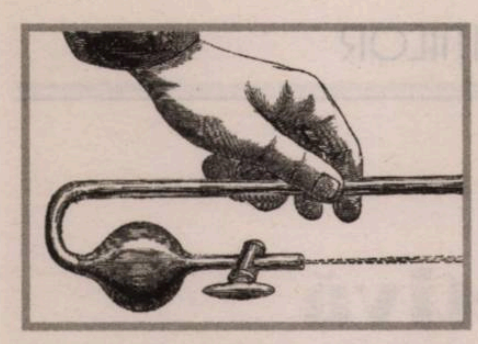

Oana STOICA

rosencrantz & co

„Nici măcar nu zic că sînt artist“

– interviu cu regizorul Robert BĂLAN –

***Robert Bălan** este regizor, actor și jurnalist. Lucrează predominant în spații independente* – Sfîrșit. Work in progress, Performing for nothing, Habemus bebe –, *dar și în teatre de stat precum Teatrul pentru Copii și Tineret „Gong“ din Sibiu, unde a realizat spectacolul* Prințeselespion.

Ați avut un traseu profesional interesant: studii de teatru, jurnalist, artist independent. Cum ați reușit un astfel de parcurs?

Sună frumos cuvîntul „reușit“. Pentru alții, traseul ăsta ar putea fi un semn al nereușitei. Probabil că e doar unul al nehotărîrii. Sau al unei nemulțumiri. Față de mine. N-am vrut să mă fac jurnalist. S-a nimerit. N-am vrut să mă fac performer. S-a nimerit în contextul dat. Socioeconomic, adică. N-am avut bani să plătesc un actor. Și de la un moment dat încolo, ți-e rușine să zici: „Hai, bă, că eu sînt regizor bun, numai că n-am bani să te plătesc, hai să joci în spectacolul meu. Gratis, că eu nu sînt în stare să fac rost de bani“. Mi-ar fi foarte greu să explic cuiva cum să-l joace pe Bălan. Sau poate m-am folosit de autobiografie pentru că era formula cea mai la îndemînă.

Îmi place să vorbesc despre mine. Și e mai ieftin ca la psiholog. De fapt, e invers: cîștigi și (ceva) bani. Eu povestesc cît de naspa mă simt de Revelion și alții preiau starea și plîng și ei. Sau rîd de „fraieru' ăla“. Astea au fost reacțiile pe care le-am auzit de la spectatori. Unii au empatizat cu autocompătimirea, alții au venit (chiar de mai multe ori) ca să vadă că viața altuia e mai naspa decît a lor.

Întotdeauna m-am visat regizor. Și am diplomă. Am „regizat“ spectacole. Și la stat, și „la pivniță“. Dar dacă mă întreabă cineva acum ce meserie am, nu spun că sînt regizor. Nici măcar nu zic că sînt artist. Uneori e mai simplu să zici că ești jurnalist.

De ce ați renunțat la presă?

Ea a renunțat la mine. La cîte demisii de bunăvoie am fost forțat să semnez... Și nu am renunțat de tot. Radio România Cultural m-a lăsat să-mi fac de cap într-o emisiune săptămînală, *Zona Independentă*, despre artiști, proiecte, spații independente. La vremea la care am început această emisiune, independenții nu erau așa de *cool* cum sînt azi. Se pare că s-a decis că n-o să mai fac emisiunea de la toamnă. Poate așa mă fac artist. Nu jurnalist care în timpul liber face pe artistul.

Experiența de a scrie critică de teatru a fost folositoare pentru dvs., ca artist?

Nu aș numi chiar critică ce am făcut. Iar asta, cum s-o numi ea, a fost mai degrabă nefolositoare. Am descoperit că nu prea-s șoarece de bibliotecă. În cei doi ani în care am scris despre teatru, chiar dacă am dat-o cu bîta-n baltă uneori, am fost sincer. Știu că sinceritatea nu e o calitate în sine, dar am impresia că în scrisul despre teatru mai toată lumea o „scaldă“. Mai ales în cronica de întîmpinare cred că e mare nevoie să aflăm dacă autorul articolului consideră că merită ca eu, spectatorul, să dau banii pe spectacol. Sînt gusturi și gusturi, dar... Să presupunem că zice cronicarul pe bune ce are de zis. Apreciază cineva? Sau, mai degrabă, își face rău? Am auzit că sînt directori care nu-i mai invită pe ăia care „și-au permis“ să-i critice. Dar s-a rezolvat și această problemă. Tocmai cînd e mai mare nevoie de critici care să le scoată fumurile și caramitriștilor, și CNDB-iștilor, cronica a dispărut. Pentru că nu mai există nici presă.

> *„A început să existe public pentru un alt gen de spectacol decît cel pe care îl vedem din anii '70 încoace.“*

Spectacolele dvs. au o puternică latură autobiografică. Care e procesul de lucru și în ce mod încorporați viața reală pe scenă?

Primele *one-man-show*-uri despre Bălan le-am făcut în clasa a V-a și a VI-a la banchetul de final de an. Următorul l-am făcut la 29 de ani și a apărut din nevoia mea de a face ceva. Se chema *bălan.unu* și era un *stand-up comedy* în care mă foloseam de date biografice așa cum folosește Vasile Muraru faptul că are nasul mare. Destul de superficial, adică. După cinci ani, cînd am făcut *Sfîrșit. Work in progress*, în capul meu era așa: „Vorbesc despre mine ăla adevăratul cît de sincer pot. Dacă nu îmi iese, mă las de artisticării“. Mi s-a părut că a ieșit prost, dar au fost unii care m-au îndemnat să joc spectacolul. În banalitatea poveștilor despre viața mea, alții au descoperit ceva din viața lor. Am aplicat la festivaluri independente și m-au primit. M-au și premiat la Fringe-ul de la București. Așa mi-am reînceput marea carieră. Cît e adevărat? Cam tot. Mai și exagerez, bibanul devine ditamai crapul, dar totul are un punct de plecare în viața mea „tumultuoasă“. La performance-urile bălaniene caut un anumit tip de sinceritate, în spectacolele regizate caut să fie o temă care să mă atingă direct. Și din cînd în cînd aș mai face pauze de rîs. Doar așa, de dragul comediei.

Ați ales o formă de spectacol mai puțin folosită în România, performance-ul. Cum ați ajuns la formula asta?

Pe la finalul anului trei de facultate a început să nu îmi mai placă teatrul. Mi se părea fals. La aproape orice spectacol la care mă duceam, aveam impresia că l-am mai văzut o dată. După ce am terminat facultatea, n-am mai călcat pe la teatru vreo doi ani. Doar la spectacolele colegilor. Dar a apărut CNDB-ul, au fost David Schwartz, Bogdan Georgescu și restul echipei cu proiecte în Rahova, am citit despre artiști contemporani despre care n-am auzit în școală și despre alte forme de spectacol. Am descoperit că nu sînt singurul care pune la îndoială „teatrul adevărat“. A început să existe public pentru un alt gen de spectacol decît cel pe care îl vedem din anii '70 încoace, ăla cu simboluri, imagini frumoase, redescoperirea unei virgulițe într-un text clasic, reinterpretări regizorale scoase din pălărie și, în general, ceva ce nu are nici o legătură cu viața noastră.

Cine este Doctorul Ursuz, personajul celui mai recent spectacol al dvs., încă în lucru?

E un personaj căruia nu-i place nimic și care se pricepe la toate. Bineînțeles, pînă la un punct, *Ursuz c'est moi.* Scriam un text pentru personajul Bălan. Mi-am dat seama că am mers prea departe, că partea de ursuzenie nu mai e a mea. Așa că am dat-o unui personaj. M-am gîndit că ar fi interesant ca Ursuz ăsta să îl aibă în deschidere chiar pe Maestrul Bălan. M-au ajutat oamenii de la Macaz Teatru Bar Coop să mă dau în spectacol. Și acu' mă gîndesc că am greșit ceva. Eu am vrut să fac o chestie care să fie de rîs și atît. Probabil că de la toamnă, Ursuz va fi doar un invitat în noul show al lui Bălan: *APATICA.*

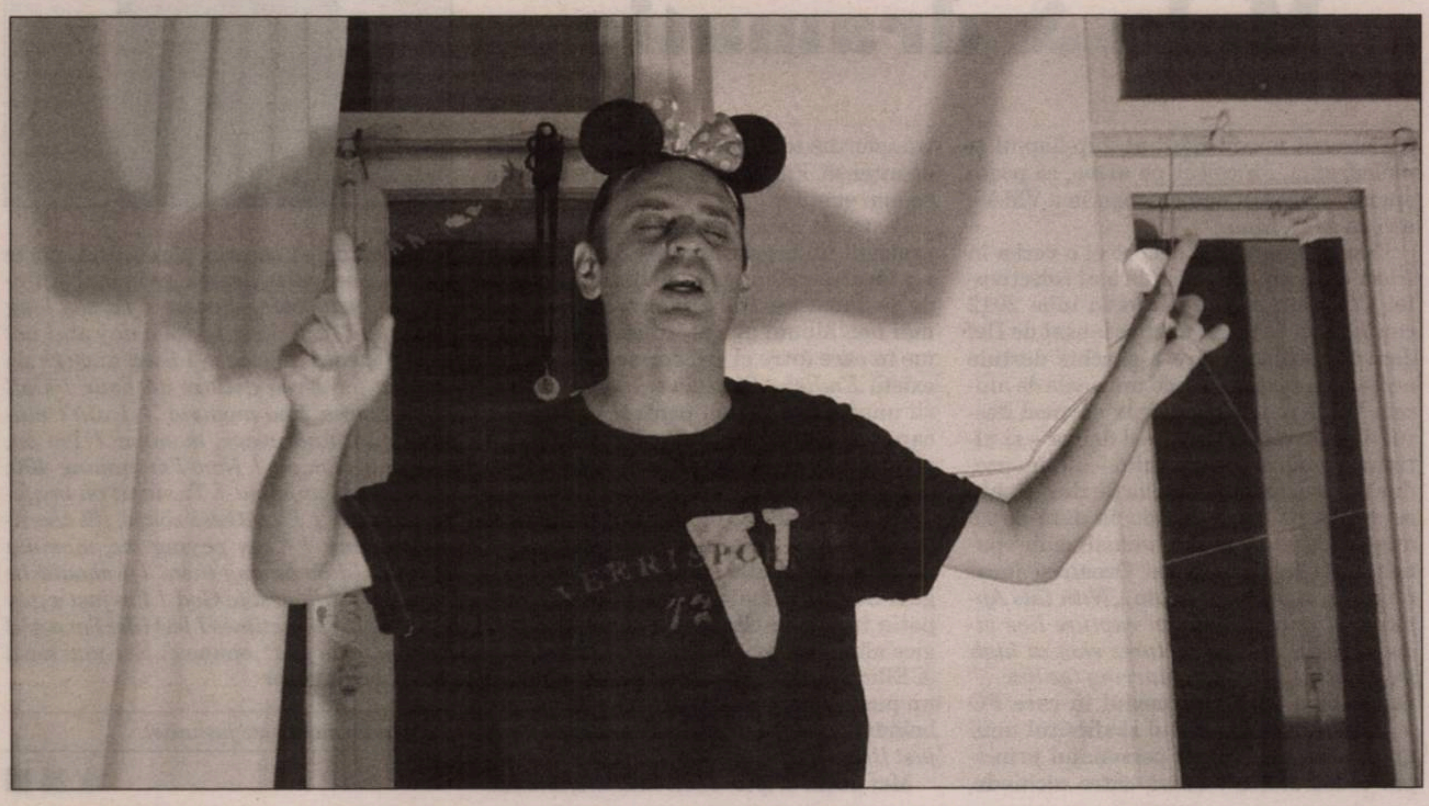

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Puțină perspectivă

● ***The BFG / Marele uriaș prietenos*** **(Marea Britanie-Canada-SUA, 2016), de Steven Spielberg.**

Despre filmele de animație 3D ale lui Martin Scorsese *(Hugo)* și Steven Spielberg *(Aventurile lui Tintin)* s-a spus că vor constitui testul posibilității de extindere a 3D-ului la scară largă, iar așteptările pentru noile lor filme sînt strîns legate și de cum pot fi folosite în mod creativ aceste tehnologii. Dincolo de aparența sa de film-pentru-copii și de simplismul cu care a fost etichetat drept un „film de vară", *Marele uriaș prietenos* are și el un cuvînt de spus în acest sens. Multe dintre calitățile cărții lui Roald Dahl de la care pornește se regăsesc în adaptarea lui Spielberg (în interacțiunea dintre personajele principale ale filmului sau în limbajul savuros și stîlcit al uriașului), altele mai puțin (filmului i s-a reproșat, printre altele, că exclude elementele mai întunecate ale cărții), însă adaptarea sa poate fi interesantă mai ales prin ceea ce se petrece în procesul de trecere de la textul literar la versiunea cinematografică.

Principala provocare cu care trebuie să se fi confruntat Spielberg în adaptarea cărții lui Roald Dahl pentru cinema e o problemă referitoare la spațiu. Povestea prieteniei care se înfiripă între o fetiță (Sophie) și un uriaș-alchimist blînd și nostalgic (BFG, interpretat de revelația filmului precedent al lui Spielberg, Mark Rylance), și a încercărilor acestora de a înfrunta pericole și mai mari decît ei (la propriu, ca dimensiune), trebuie să se desfășoare în cinema într-un cadru, ca într-o „fereastră". În această „fereastră", Spielberg trebuie să facă posibilă întîlnirea fantastică dintre o lume de dimensiuni omenești și cealaltă, pe măsura uriașilor, și o face mai întîi prin pătrunderea lui BFG în lumea umană, pe străzile Londrei imaginate de Dahl în stil dickensian, apoi prin pătrunderea lui Sophie în lumea uriașilor, și ulterior prin repetarea acestui tipar. Soluția acestei probleme e, în filmul lui Spielberg, să ne arate, la fiecare pas, că dimensiunea depinde de perspectivă, de locul din care privim și de termenul de comparație pe care îl avem (influențele cele mai evidente, invocate puternic, chiar și prin dialog, se află în *Rear Window* al lui Hitchcock). 3D-ul sare în ajutor în această problemă de perspectivă. Ceea ce editoarea lui Scorsese, Thelma Schoonmaker, afirmase despre efectul 3D în *Hugo,* și anume că nu e făcut atît pentru a aduce lucrurile de pe ecran mai aproape de fața noastră (precum o face, de pildă, Ang Lee cu tigrul din *Viața lui Pi),* ci mai ales pentru „senzația că te afli în aceeași cameră" (în același spațiu) cu personajele, e valabil și pentru filmul lui Spielberg. Începutul cărții lui Dahl ne introduce direct în momentul întîlnirii dintre fetiță și BFG, prin descrierea razei de lumină care secționează perdeaua camerei lui Sophie la ora cea mai întunecată a nopții. Spielberg, în schimb, se folosește de timp pentru a ne plimba mai întîi minute bune prin culoarele orfelinatului, alături de Sophie, o păturică și un motan, acomodîndu-ne cu dimensiunile spațiului uman, permițîndu-ne să-l explorăm. Acesta va fi primul nostru reper pentru comparație. Atunci cînd Sophie se oprește pe un culoar și privește înspre miniatura unei case cu un pat asemănător cu al său, putem vedea prima răsturnare de perspectivă, inofensivă: Sophie e primul uriaș care ni se arată ca atare, prin comparație cu elementele machetei.

La nivel de intrigă, problema perspectivei e tradusă de Spielberg astfel: pentru Sophie, BFG e un uriaș, dar în propria sa țară și printre ai săi, acesta e echivalentul unui pitic. Cînd unul dintre ceilalți uriași canibali pătrund în casa lui BFG, una dintre primele griji ale acestuia e, așa cum observă în cronica sa Matt Zoller Seitz, să îi ascundă ochelarii lui Sophie, pe de o parte, pentru a nu lăsa urme care ar dovedi prezența unui om pe teritoriul uriașilor, și pe de alta, pentru a-i proteja: gestul său dezvăluie grija pe care i-o poartă fetiței. Însă ochelarii lui Sophie mai îndeplinesc o funcție: ne amintesc că ceea ce vedem ține de perspectiva ei. Lucrurile de acolo par extraordinare pentru că sînt comparate cu lumea din care provine ea (altfel, nu e o lume mai deosebită de a noastră).

Numai prin impunerea perspectivei lui Sophie, care îl vede pe BFG ca pe un uriaș, spre deosebire de rudele lui, și readucerea sa în Palatul Buckingham, sub privirile altor oameni care îl percep drept uriaș (printre care și Regina) e posibilă răsturnarea de situație, răzvrătirea acestuia față de inamicii săi mai mari. Toate acestea se adaugă textului ca un comentariu separat, autoreflexiv, despre diferite feluri de a privi.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

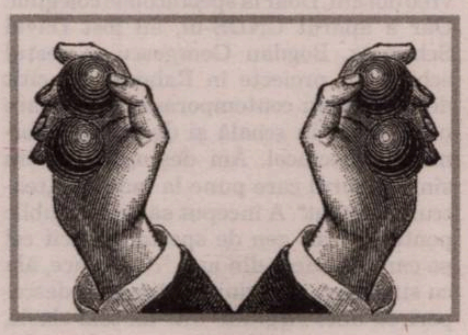

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Melo & dramatic

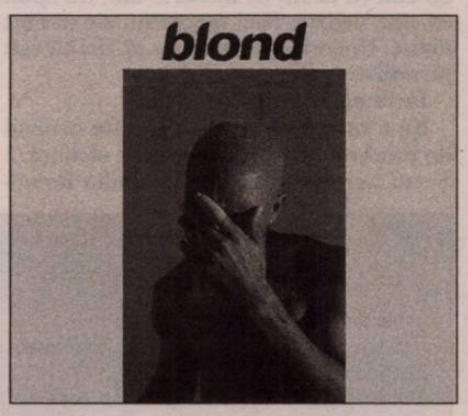

● **Frank Ocean, *Endless* (Def Jam Recordings)/*Blonde* (Boys Don't Cry), 2016.**

Albumele vizuale sînt la modă într-o cultură pop contemporană determinată din ce în ce mai mult de imperativul vizualului. Pe lîngă faptul că a impus un nou standard, *Lemonade*-ul infatigabilei Beyoncé le-a forțat mîna celor de la MTV să-i înmîneze anul acesta premiul pentru Best Long Form Video, după ce el mai fusese acordat o singură dată în istoria MTV Video Music Award – în 1991, Madonna cîștiga același trofeu pentru videocompilația *The Immaculate Collection*. Queen Bey nu făcea decît să recidiveze – *release*-ul care îi purta numele, din 2013, dădea, totuși, definiția acestui format discografic –, dar *Lemonade* era, în același timp, mult mai mult decît un simplu exercițiu audiovizual. Acum, că unul dintre proaspetele staruri ale acestui neo-pop autoreflexiv, *slowmo*, minimalist și acut, al cărui proces de fermentație înglobează masiv R&B-ul, hip-hop-ul și melodrama, i-a călcat pe urme, se poate spune că vechea nouă categorie a VMA e aici ca să rămînă.

Frank Ocean, căci despre el e vorba în fraza dinainte, fost membru al colectivului Odd Future, a debutat în iulie 2012 cu *Channel Orange*, un disc lansat de Def Jam Recordings, care a deschis destule acolade în textele criticii muzicale de aiurea. După patru ani și într-un mod destul de neașteptat, cel de-al doilea – și ultimul, conform contractului – album produs de casa fondată cîndva de Rick Rubin se difuza pe Apple Music, la data de 19 august. Era un album vizual, cum spuneam, regizat de însuși Ocean și jucat tot de el, într-un rol triplu. *„With this Apple appliance / You can capture live videos / Still motion pictures shot at high frequency / Blurring, blurring the line..."* Știam deja asta, dar modul în care FO o plantează la începutul și sfîrșitul unui album vizual, în care personajul principal construiește o scară către niciunde, transformă totul într-o experiență destul de intensă. Fără suport video, *Endless* nu se mai susține.

Poate de asta poate fi considerat (și) prologul unui gest pe care Frank Ocean l-a făcut pe 20 august 2016, la doar o zi de la lansarea lui *Endless*. *Blonde,* cel mai nou album al său, trăiește într-o lume în care între el și *Channel Orange* nu există *Endless*. Și nici corvoada fabricării unui ultim album pentru un *label* pe care l-a abandonat pînă și Rihanna. Ca pe primul său LP, pe ultimul, Ocean e un povestitor abisal, care vrea să-și depună istoriile în interstițiile dintre înăuntru și în afară. Aici nu se mai joacă doar pe el însuși și nu își mai consumă drama în figuri de stil vizuale, ci își transferă empatia în pielea tuturor personajelor tragice ale lumii ăsteia. E Kurt Cobain, dar și Elliott Smith. E Tupac, e Selena,dar și un puști, Trayvon Martin, ucis de o lume bolnavă: *„RIP Trayvon, that nigga look just like me..."*

Mai puțin criptic decît *Endless, Blonde* e un triumf al acestui pop hibrid, parte melancolie, parte dramă, personal și sincer. *„If I was being honest / I'd say long as I could fuck three times a day and not skip a meal I'm good / I used to work on my feet for seven dollars an hour / Call my momma like momma / I ain't making minimum wage, momma / I'm on, momma /I'm on / Now I'm making 400, 600, 800 K, momma / To stand on my feet, momma / Play these songs, it's therapy, momma / They paying me, momma / I should be paying them / I should be paying y'all honest to God / I'm just a guy not a god / Sometimes I feel like I'm a god but I'm not a god"*, spune el. Și e mai mult decît convingător.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Corpul fotografic

Ne aflam, eu și doi colegi coreeni, la începutul acelei toamne, în holul mare, foarte înalt și mobilat cu destule panouri electronice cît să semene suficient de bine cu terminalul unui aeroport sau al unei gări mai mari. Unul dintre ei îmi face semn că trebuie să ne uităm la aceste tabele electronice pentru a vedea unde se află locul. Nu înțelegeam mai nimic, o serie de nume și numărul unei camere era afișate pe ecranele mari, așezate deasupra unor lifturi silențioase, prin ușile cărora intrau și ieșeau foarte mulți oameni cu coroanele tipice, foarte înalte. Le știam foarte bine, le vezi oriunde în Coreea de Sud, la inaugurarea unui restaurant nou, la o aniversare, la deschiderea unui simpozion, la nunți. Iată-le acum și la înmormîntări, cu aceleași culori, cu aceleași panglici de hîrtie înscrise cu caractere chinezești. Venisem la un priveghi.

Am luat liftul, după ce am identificat camera unde trebuie să mergem. Ușile liftului se închideau și se deschideau în tăcere și prin ele se perindau femei și bărbați în costume foarte oficiale. La etaj – iar un hol, labirintic, străjuit de-o parte și de alta a fiecărei uși de aceleași recognoscibile coroane. La intrare, aceeași măsuță mică de plastic, pe care o mai văzusem de fiecare dată la nunțile coreene, la care stau invariabil doi bărbați sobri, alternînd rolul de ciocli cu cel de vornici, însă de fiecare dată cu un registru în care cei care vin să-și prezinte felicitările sau, în acel caz, condoleanțele își trec numele. Nu înainte de a li se înmîna un plic alb în care aceștia pun atît cît cred de cuviință, o sumă de bani modică, dar de nuntă sau ajutor de înmormîntare. Obiceiul estic, atît de recognoscibil, abia mai recent controversat. Într-o societate atît de strict ierarhizată precum cea sud-coreeană, sumele necontrolate pot ușor trece drept forme de mituire.

Nu mai fusesem niciodată la un priveghi, nu mai asistasem niciodată pînă în acel moment la o înmormîntare. Nunților le pierdusem deja șirul. Aflasem din povestirile prietenilor locali că înmormîntările făcute după ceremonialul tradițional, de inspirație chineză, cu procesiune solemnă, cu flamuri, inscripții și daruri pentru trecerea lină în lumea de dincolo a celui purtat încet, într-un fel de lectică, spre mica poiană în pantă solitară și dezarborată a vreunui munte, unde familia își avea locul de veci, erau de mult date uitării. Cimitire „occidentale", cu morminte așezate unul lîngă celălalt, terasate ca într-o fostă carieră de piatră, pot fi observate acum de-a lungul autostrăzilor care duc la marile orașe. Flamurile albe de altădată, legănate cinematografic pe cărăruile de munte, sînt așezate acum sinecdotic sub forma unor cocarde la brațele celor din familia decedatului și ale paznicilor de la măsuța de plastic de la intrare. Locul pentru priveghiul de azi, ca acela în care mă aflam atunci, e un substitut de locuință în interiorul unei morgi. La fel ca într-o locuință coreeană, ne-am descălțat la intrare și am intrat într-un spațiu rezervat meselor. Mese unde se stătea pe jos, încărcate de mîncare și băutură, exact ca la o pomană din

celălalt Est. Într-o cameră învecinată, lîngă intrare se afla o mică încăpere, foarte ceremonial decorată, cu flori și cu o fotografie-portret, oficială, tip buletin, a decedatului. Atît, o imensă fotografie pe un perete cu lambriuri și flori în fața căreia, pe un covor simplu, familia face plecăciuni ritualice, foarte asemănătoare mătăniilor, cu un număr fix și deloc neconsistent. Cei care nu sînt din familie pot face o singură plecăciune, pot depune o floare la micul altar din fața fotografiei, de obicei o crizantemă albă.

Obișnuit încă de foarte mic cu ceremonialul religios ortodox al înmormîntării, cu prezența, foarte expusă, a corpului decedatului, cu acel ceremonial denudat într-o durere foarte exhibată, absența coșciugului de la înmormîntarea coreeană mi s-a părut ușor blocantă. O fotografie aseptică, într-o morgă de spital amenajată ca o pseudolocuință, e (vorba scriitoarei Simona Popescu) ultima exuvie, ultimul „corp lăsat în urmă". Nu știu, nu am cum să știu dacă durerea trece mai repede așa, cu această formă a neutrului, a amînării și temporalizării durerii, a blurului acceptabil, roluri pe care pare că le joacă fotografia în acest ceremonial. Ca și la nunțile coreene, care nu durează niciodată mai mult de două ceasuri, cu tot cu ceremonialul religios, program artistic și masă, și în cazul înmormîntărilor emoțiile sînt cu totul absorbite de abreviere, de condensare. Asiști la ceremonie, de obicei desfășurată în același timp cu altele, la același etaj, în camere separate, în același substitut de locuință pe care și casele de căsătorii îl oferă. Asculți un cîntec de iubire interpretat *live*, te așezi la masă și, în funcție de bugetul nunții, ești servit sau împingi o tavă la un fel de bufet suedez, și gata, s-a terminat totul repede. Nu se dansează, nu se petrece pînă în zori. În schimb, mirii au parte de o spectaculoasă ședință foto, în cadre ale căror limite imaginative sînt gestionate ferm de fantezиile urbane post-Disney.

La înmormîntare, doar familia foarte apropiată intră în contact vizual cu coșciugul decedatului. Pentru toți ceilalți rămîne în urmă doar corpul fotografic și, eventual, o moviliță Zen integrată în peisajul montaniard.

PUBLICITATE

Seniorul teatrului românesc -
o viață sub luminile rampei!

adevărul îți aduce colecția de filme

Radu Beligan

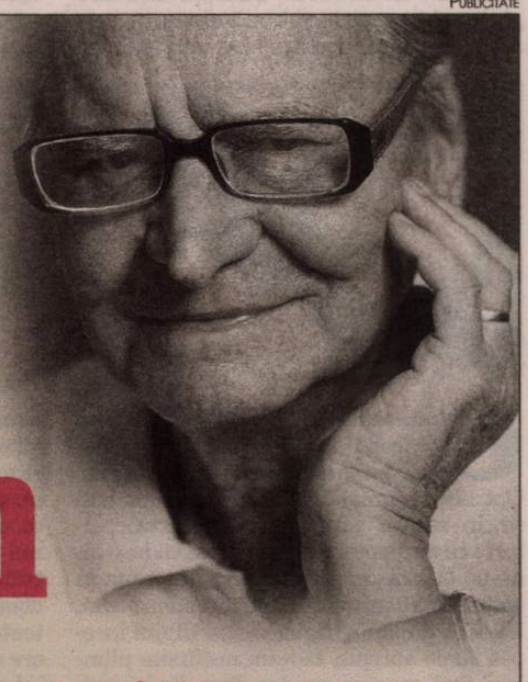

Preț special, ziar + DVD: 14,99 lei

Iuni, 5 septembrie
Șeful sectorului suflete

Iuni, 12 septembrie
Directorul nostru

Iuni, 19 septembrie
Celebrul 702

Recomandat de PRIMATV

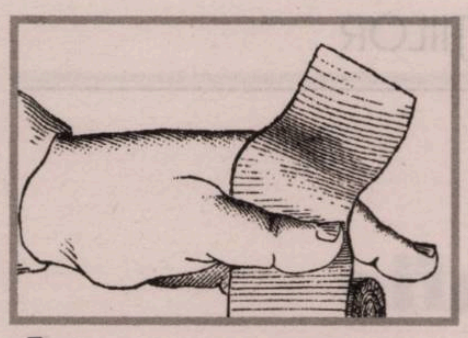

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Ce-ar putea găsi DNA la TVR

În stilul caracteristic, TVR a mai dat luni unul din inutilele sale comunicate de presă, anunțînd „în virtutea transparenței" ceea ce jurnaliștii știau deja de la Senat: că DNA face cercetări în televiziunea publică. Dar ce caută DNA la TVR? E mai greu de spus în momentul de față, presupunînd că într-adevăr caută ceva anume. Putem spune, în schimb, cu un grad oarecare de probabilitate, ce ar putea găsi.

Ioan Chelaru, vicepreședinte al Senatului, a spus că Direcția Națională Anticorupție a cerut de la Camera superioară „rapoarte întocmite de comisiile de anchetă din perioada 2005-2015", găsim pe Digi24. E ceva destul de ciudat în declarația senatorului: dacă au existat, aceste rapoarte au rămas în sertarele Comisiei pentru cultură și mass-media, fiindcă nu am auzit nimic despre ele. Există însă două tipuri de documente publice, ușor de obținut: rapoartele anuale de activitate pe care instituția publică e obligată să le prezinte în Parlament și, de obicei, primesc un vot negativ, ceea ce înseamnă demiterea Consiliului de Administrație. Plus rapoartele Curții de Conturi, care controlează TVR la fel ca orice altă instituție publică.

Primele sînt, în mare parte, maculatură. Mai puțin cîteva cifre generale, care arată tendințele în mare, detaliile care pot duce la cutare sau cutare achiziție publică, ce ar putea interesa DNA, nu există. Le-am studiat în paralel cu cele ale BBC și, dacă ultimele sînt un model de transparență fără ghilimele, precizie și bună-credință, cele ale televiziunii noastre sînt cam la fel cu comunicatul de presă de luni, „transparentizează" ceea ce toată lumea știa deja.

Curtea de Conturi are însă un stil mult mai factual și include în raportările ei date la situații concrete, care ar putea interesa DNA-ul, în cazul în care banii publici ar fi cheltuiți neprocedural, într-o situație sau alta. Despre ce achiziții poate fi însă vorba? Am tot spus-o, TVR are un buget generos, de aproximativ 120 de milioane de euro pe an, din care vreo 70, din taxe percepute de la public (așanumitul abonament TV). O mare parte din bani se duc pe cheltuielile interne; cele externe se referă la programe, echipamente, decoruri și multe altele.

În materie de programe, costurile masive sînt pe la achizițiile de filme și cele de meciuri sau alte evenimente sportive.

O mare parte din bani se duc pe cheltuielile interne.

Probabil, cine s-ar uita la banii cheltuiți pe filme de TVR comparativ cu achizițiile de același tip ale PRO TV sau Antenei 1, s-ar mira de anumite sume. TVR poate însă oricînd argumenta că are o politică de filme diferită, axată pe titluri culturale, iar cutare cheltuială e justificată de interesul public sau educarea publicului. E greu de crezut că acest gen de achiziții ar putea ajunge un cap de acuzare, cu excepția unor situații flagrante în care TVR ar da de trei ori mai mult decît altcineva pe unul și același film. În privința emisiunilor sportive, interesul public e mai greu de argumentat, oricît s-a vorbit despre „misiunea" TVR de a transmite olimpiade și campionate europene, poate cu excepția cazurilor cînd avem sportivi cu șanse în astfel de competiții. La nivelul bunului-simț, faptul că TVR cumpără drepturi pentru sporturi minore în care România nu e reprezentată e strigător la cer, dar așa ceva poate fi cu greu încadrat la capitolul infracțiune.

Mai interesant e însă ce se întîmplă cu competițiile sportive interne. După 2005, o mare parte dintre marii „oameni de fotbal" ajunși azi în pușcărie au interacționat cu TVR pentru campionatele și cupele interne, prin intermediul Ligii Profesioniste a lui Mitică Dragomir, cel care a primit în iunie o condamnare de șapte ani cu executare pentru evaziune, delapidare și spălare de bani. În fiecare an, TVR a cheltuit milioane (cel puțin) de euro pentru un campionat care nu mai interesa foarte tare alte televiziuni, după eșecul consorțiului Antena 1 – *GSP,* care, prin 2008, a cheltuit 120 de milioane pe un pachet copios de meciuri, fără ca ulterior să-l poată fructifica. La veselia cu care marii „oameni de fotbal" schimbau între ei valize cu bani, e foarte posibil ca în zona achizițiilor de fotbal să se găsească ceva.

Vin apoi la rînd emisiunile produse de independenți. După un început bun, prin același 2005, cînd Tudor Giurgiu organiza concursuri soldate cu apariția pe post a unor titluri ca *Bazar* sau *Planeta Moldova,* producțiile externe difuzate de TVR au fost foarte puține și de o calitate inegală. Instituția nu respectă, de altfel, o prevedere comunitară conform căreia ar trebui să cheltuiască un procent important din veniturile proprii pentru producții independente, așa cum fac toate televiziunile publice din țările normale. Dacă nu cumva zvonurile despre costurile foarte mari ale emisiunilor Andreei Marin de acum cîțiva ani se vor adeveri, e mai greu de crezut că acolo e ceva de găsit.

În fine, un alt loc în care ar putea apărea semne de întrebare e cel al achizițiilor de echipament. Deși face emisiuni proaste, cu rating scăzut, TVR are camere video și alte tipuri de dotări care fac să saliveze televiziunile private. A dovedi însă că o cheltuială sau alta a fost în exces va fi destul de dificil. Poveștile, exagerate sau nu, care circulă în interiorul instituției sînt cam de felul următor: TVR a achiziționat cîteva zeci de calculatoare numite iMac pentru montaj, dar la scurt timp a aflat sau și-a amintit că trebuie să treacă la emisie HD, iar respectivele iMac-uri nu sînt potrivite pentru montajul HD, așa că au fost pasate redacțiilor, care s-au văzut cu calculatoare mult peste necesități. Ce e penal și ce nu în astfel de povești nu știu. Cert e doar că TVR a fost dintotdeauna un aspirator de bani și din cauza incompetenței, pur și simplu.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

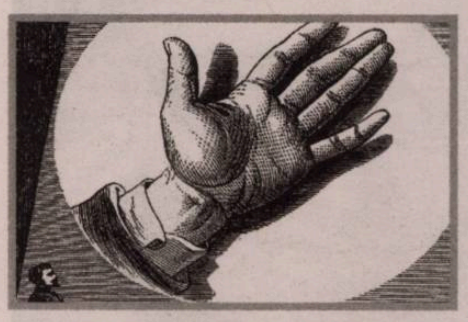

Adina POPESCU

portrete din mers

România drumurilor imposibile

Cînd eram copil, drumul pînă la Cluj cu trenul era cea mai lungă călătorie pe care mi-o puteam imagina. Opt ore și jumătate. La un moment dat, se „inventase" un rapid care scurta călătoria cu aproape o oră. Rezistam cu brio pînă pe la Brașov, apoi ori dădeam iama în șnițelele „cu miros de tren", ori adormeam. Undeva după Sighișoara, cînd Clujul începea să se apropie, făceam nesfîrșite plimbări fără sens pe coridor, deranjînd inevitabil pe cîte un nene care fuma. Pe fereastră nu mai vedeam decît dealurile de o culoare gălbuie, nedefinită, ale Ardealului, ne îndreptam spre nicăieri. Sate puține, gări obscure în care trenul se oprea doar pentru două-trei minute, nici un grup de copii de-a lungul căii ferate care să facă cu mîna la tren. O pustietate. Atunci cînd Clujul ne răsărea în față, cu casele lui colorate de burg, îngrămădite una într-alta și cu turla bisericii Sfîntul Mihail strălucind în soarele asfințitului, mi se părea un oraș de poveste, poleit cu aur. Și astăzi uneori mi se mai pare așa, mai ales în septembrie.

Însă nu despre Clujul copilăriei voiam să povestesc, ci despre ce mai înseamnă să străbați țara dintr-un capăt în altul, aproape treizeci de ani mai tîrziu. Trenul Inter-Regio București – Cluj face între 11 și 14 ore. Întîrzierile nu sînt aproape niciodată mai mici de o oră, „se lucrează la linie". Din cîte se știe, este vorba despre „o linie nouă", însă nu se știe și cînd va fi dată în folosință. Pe cea veche, trenul se tîrîie în ritm de căruță, dealurile gălbui nu mai sînt un peisaj în mișcare, devin imagini statice, ca niște picturi. La un moment dat, trenul se oprește pur și simplu în cîmp. Am trăit o singură dată acest supliciu. 14 ore, două cărți bune, un laptop doldora cu de toate, filme și jocuri. Și după primele șase ore de drum nu mai ai chef de nimic. Clujul se transformă într-o destinație imposibil de atins. Iar plictisul se transformă în revoltă. În 14 ore poți ajunge cu avionul la Los Angeles, poate chiar mai departe. Dar nu, nu treci marea, nu vizitezi alte continente, ai rămas în România și te chinui să străbați doar cinci sute de kilometri dintr-o țară europeană. Timpul se dilată într-un mod neobișnuit. Cele 14 ore ți se par zile. E un timp irosit. Așadar, trenul rămîne o variantă doar pentru cei care se simt împăcați cu acest timp suspendat al nimănui și îl acceptă ca atare.

Mai rămîne varianta cu mașina, pe șoselele patriei. S-ar presupune că, dacă ai o mașină bună, distanțele se scurtează, cu riscul unor amenzi de depășire a vitezei legale. Însă, în realitate, nu-i deloc așa. Dacă ai o mașină bună, poți să o ții în garaj sau să te plimbi pe la Mamaia doar așa, de fiță, altceva n-ai ce face cu ea. Nu în România. Profiți cît poți de bucățelele de autostradă, însă acestea se termină repede. Apoi stai pe loc, într-un șir nesfîrșit de mașini, s-au mai găsit și ăștia cu TIR-urile să facă proteste din cauza RCA-ului și, deși te enervează, le dai dreptate. Înaintezi cu 20 de kilometri pe oră, n-ai pe cine să depășești, n-ai de ce. Te resemnezi. Te uiți la priveliște – aceleași dealuri de o culoare nedefinită ale Ardealului pe care le vezi și din tren. Pe șosea, totul se mișcă cu încetinitorul, în reluare. Din punct de vedere al infrastructurii, România „modernă" e o țară a carelor cu boi care se deplasează tihnit, fără nici o grabă. Ca în Evul Mediu. De mai bine de un an, n-au reușit să repare porțiunea surpată de pe tronsonul de autostradă Sibiu – Sebeș. Un tronson care salva aproape o oră din drumul spre Cluj. Toate mașinile se varsă de pe tronsonul în lucru pe același etern drum național. Și încremenesc. Dacă ești într-un autocar, înțepenit deja de cîteva ore bune într-un scaun, cu un laptop înghesuit între tine și scaunul din față și cu nevoia de a merge la toaletă sau pur și simplu de a fuma o țigară, te lasă nervii de tot. Și, din nou, te revolți. De ce România trebuie să arate în continuare așa? De ce nu se mișcă lucrurile? De ce nu vin niște chinezi mititei și harnici să ne construiască autostrăzi într-o lună? De ce fiecare nou tronson, penibil prin scurtimea lui, inaugurat o dată la cîțiva ani, te bucură de parcă ai fi obținut o mică victorie personală? Victorie împotriva cui?

Am ajuns să urăsc Valea Oltului și să o evit cît pot. Contrastul dintre pitorescul ei și cei 98 de kilometri de drum îngustat, înțesat de camioane, cu depășiri interzise, pe care îl parcurgi uneori și în două ore, mi se pare ridicol. Mă întreb sincer dacă voi apuca în viața asta să traversez munții și altfel. Ardealul devine deja o altă țară, izolată, ruptă de România. Dacă tot îți pierzi timpul aiurea, mai bine o iei pe Transfăgărășan, măcar ai ce vedea. Îți asumi acest timp pierdut, destinația nu mai contează, devii doar turist prin propria ta țară. Și te bucuri de ea.

Desigur, mai e o variantă, aparent cea mai decentă. Cîștigi timp doar dacă zbori. La ultima cursă a zilei a unei companii *low-cost,* lumea se înghesuie deja ca la rată. Toți acești oameni au o lejeritate în gesturi și zîmbesc – știu că în 40 de minute vor fi la Cluj. Doamne cu un glas cîntat, trecute de 60 de ani, familii cu copii mici, în cărucioare, oameni de afaceri, cîțiva străini. Mă relaxez și eu. Însă ceva e în neregulă, am uitat să-mi printez *boarding pass*-ul, mi se spune că nu am făcut *check-in*-ul online, deși încerc să demonstrez cu tableta că l-am făcut. La ei „nu apare". Sînt taxată cu 35 de euro în aeroport, mai mult de jumătate din prețul biletului. Mă revolt din nou, însă nu e timp să mă cert cu nimeni, decolează avionul și trebuie să ajung la Cluj. Varianta lejeră de a călători se lasă cu o pagubă. N-am vrut să stau cuminte 14 ore în tren sau 9 în mașină, pe șoselele patriei, trebuie să plătesc. Însă, peste doar 40 de minute, văd de sus luminile Clujului. E ca și cum aș fi mers de la Obor pînă în Berceni.

Antoine LEIRIS

„Atentat la Bataclan!“

Mărturisire copleșitoare a jurnalistului francez Antoine Leiris, care și-a pierdut soția, Hélène Muyal-Leiris, pe 13 noiembrie 2015, în atacurile teroriste de la Bataclan, cartea Nu veți avea ura mea!, *în traducerea Mihaelei Stan, se află în curs de apariție la Editura Nemira. Textul de mai jos este un fragment.* ***(M. C.)***

13 noiembrie, 22,37

Sunetul dispare. Nu-mi mai aud în piept decît inima care încearcă să se elibereze. Aceste două cuvinte îmi rezonează în minte ca un ecou ce pare că nu vrea să se termine. O secundă cît un an. Un an de tăcere, încremenit aici, pe canapeaua mea. Trebuie să fie o greșeală. Verific dacă ea s-a dus acolo, e posibil să mă înșel, să fi uitat. Concertul este chiar la Bataclan. Hélène este la Bataclan.

Imaginea dispare. Nu mai văd, dar simt o descărcare electrică străbătîndu-mi corpul. Îmi vine s-o rup la fugă, să fur o mașină, s-o caut. Nu mai există decît o nevoie imperioasă care-mi arde în interiorul craniului. Și doar mișcarea poate domoli aceste flăcări. Dar stau ca paralizat, căci Melvil se află alături și sînt blocat aici. Condamnat să privesc incendiul ce se propagă. Îmi vine să urlu. Imposibil, nu trebuie să trezesc copilul.

Pun mîna pe telefon. Trebuie s-o sun, să vorbesc cu ea, să-i aud vocea. Contacte. „Hélène“, atît, Hélène. N-am schimbat niciodată numele ei în agendă, n-am adăugat niciodată „iubita mea“ sau o fotografie edificatoare cu ea și cu mine. Și nici ea. Un apel de la „Antoine L.“, pe care nu l-a mai primit în seara aceea. Soneria. Mesageria. Închid, încerc iar, o dată, de două ori, de o sută de ori. De cîte ori va fi necesar.

Simt că mă sufocă această canapea care se strînge peste mine, apartamentul întreg e pe cale să se năruie. La fiecare apel rămas fără răspuns, mă afund încă un pic între ruine. Totul mi se pare straniu. Lumea din jur se șterge. Nu mai existăm decît ea și cu mine. Un telefon de la fratele meu mă trezește la realitate.

În clipa cînd rostesc cuvintele, înțeleg că nu există scăpare. Fratele și sora mea descind în apartamentul nostru. Nu știm ce să ne spunem. Nu-i nimic de spus. Nimic care să poată fi numit, în orice caz. În salon, televizorul este deschis. Așteptăm, cu ochii pironiți pe canalele de știri care au lansat deja marele concurs pentru titlul cel mai ademenitor, cel mai pervers, cel care ne ține captivi, spectatori ai unei lumi care se dezintegrează. „Masacru“, „carnaj“, „baie de sînge“. Îl sting înainte să fie pronunțat cuvîntul „măcel“. Fereastra spre lume se închide. Realitatea îi ia locul.

Soția lui N îmi dă telefon. El era la Bataclan cu Hélène. E în afara pericolului. Îl sun, nu răspunde. O dată. A doua oară. A treia oară. În cele din urmă, răspunde. A venit și mama lui Hélène.

Trebuie să acționăm, să facem ceva. Am nevoie să ies, repede, nu doar ca s-o găsesc, ci și ca să scap de armata de lucruri nespuse care și-a stabilit tabăra în salonul meu. Fratele meu ne arată drumul. Își ia cheile de la mașină în tăcere. Ne facem în șoaptă un plan de acțiune. În urma noastră, ușa se închide cu un sunet înfundat. Copilul nu trebuie trezit. Vînătoarea de fantome poate să înceapă.

Nu vorbim în mașină. Nici orașul nu vorbește în jur. Cînd și cînd, o sirenă tulbură cu urletele sale de durere tăcerea care s-a așternut peste Paris. Sărbătoarea s-a terminat. Fanfara a amuțit. O să verificăm pe rînd spitalele care ar putea primi răniți. Spitalul Bichat, spitalul Saint-Louis, Salpêtrière, Georges-Pompidou, astă-seară moartea s-a răspîndit în toate colțurile capitalei. Cîte un funcționar de-al său mă așteaptă la fiecare oprire. „O caut pe soția mea care era la Bataclan.“ Numele ei nu e pe nici o listă. Dar de fiecare dată mi se dă ceea ce caut: un nou motiv pentru a continua. „Nu toți rănițiii au fost înregistrați.“ „Și la Bichat au primit supraviețuitori.“ „De unii se ocupă spitalele de la periferie.“ Le las numărul meu de telefon, știind că nu mă vor suna. Alerg la mașină. Tăcerea străzii îmi lipsește.

Felinarele aprinse defilează pe marginea șoselei de centură. Noaptea înaintează. Fiecare lumină este încă o etapă spre hipnoză. Corpul nu-mi mai aparține. Mintea mi-e una cu drumul. Tot învîrtindu-ne pe centura asta prea strînsă, care gîtuie orașul, se va întîmpla pînă la urmă ceva.

Chiar și cînd nu mai rămăsese nimic de căutat, am continuat. Aveam nevoie să evadez. Să fug cît mai departe posibil, să nu mă întorc. Să merg pînă la capătul drumului ca să văd dacă există un capăt, un sfîrșit pentru toate astea.

Și l-am văzut, am văzut capătul drumului. S-a ivit pe ecranul telefonului meu cînd acesta a sunat de trezire. Șapte dimineața. Melvil își primește biberonul peste o jumătate de oră. Sigur încă doarme. Somnul unui copil nu e stînjenit de ororile lumii. Trebuie să ne întoarcem. „Ia-o prin Porte de Sèvres...“

Nu veți avea ura mea!

Vineri seară ați furat viața unei persoane de excepție, iubirea vieții mele, mama fiului meu, dar nu veți avea ura mea. Nu știu cine sînteți și nu vreau să știu, sînteți niște suflete moarte. Dacă acest Dumnezeu pentru care ucideți voi orbește ne-a creat după chipul său, fiecare glonț tras în corpul soției mele va fi fost o rană în inima lui.

Așa că nu, n-am să vă fac darul de a vă urî. L-ați căutat cu orice preț, dar să răspund urii prin furie ar însemna să cedez aceleiași ignoranțe care a făcut din voi ceea ce sînteți. Vreți să-mi fie teamă, să mă uit la concetățenii mei cu ochii plini de neîncredere, să-mi sacrific libertatea pentru siguranță. Ați pierdut. Nu m-ați scos din joc.

Am văzut-o azi-dimineață. În sfîrșit, după nopți și zile de așteptare. Era la fel de frumoasă ca atunci cînd a plecat vineri seară, la fel de frumoasă ca atunci cînd m-am îndrăgostit nebunește de ea, acum mai bine de 12 ani. Bineînțeles că sînt zdrobit de durere, vă recunosc această mică victorie, însă va fi de scurtă durată. Știu că ea ne va însoți în fiecare zi și că ne vom regăsi în paradisul sufletelor libere, unde voi nu veți avea niciodată acces.

Sîntem doar doi, fiul meu și cu mine, dar sîntem mai puternici decît toate armatele lumii. De altfel, nu mai am timp de pierdut cu voi, trebuie să mă duc la Melvil, care se trezește din somnul de după prînz. Are doar 17 luni, își va mînca gustarea ca în fiecare zi, apoi o să mergem să ne jucăm ca în fiecare zi și în fiecare zi a vieții sale acest băiețel vă va sfida fiind fericit și liber. Fiindcă nu, nici ura lui n-o veți avea.

24 noiembrie, 22,00

Am început această carte a doua zi după scrisoare, poate chiar în aceeași seară. Cînd Melvil e la creșă, mă așez în fața computerului pentru a da afară toate cuvintele care-mi umblă prin cap. Ca niște vecini de deasupra care ascultă muzică prea tare. Pentru a le face să tacă, le tastez, ca să nu se mai zbuciume și să mă lase să dorm.

Cum apar pe monitor, mă uit la ele ca la niște corpuri străine, le citesc pentru a le înțelege, le recitesc pentru a mă înțelege pe mine și, în cele din urmă, îmi plac. Le privesc ținîndu-se de mînă de departe, încerc uneori să le strig, dar nu pot să ajung la ele. Cuvintele deja nu-mi mai aparțin.

A trebuit să înaintez repede. Eu sînt cel care o iubește pe Hélène, nu cel care a iubit-o. Înainte ca moartea să tragă definitiv cortina, fără să mă recheme la rampă, peste cel care eram, încă sînt marele naiv pe care speranța îl împiedică să cadă. Cine știe ce voi deveni mîine, cînd durerea mă va abandona?

Trebuie s-o sun,
să vorbesc cu ea, să-i aud vocea.

Va trece ca o iubire efemeră, ca o pasiune mistuitoare. Reflexie vie a iubirii trăite. Are frumusețea ei, intensitatea ei. O îmbrățișez, o strîng la piept. Dar știu că deja aproape m-a părăsit. Își vede de drum, în căutarea unui alt iubit pe care să-l tortureze, lăsîndu-mă în seama tristului ei tovarăș de călătorie. Doliul.

Îi observ semnul distinctiv, o pată brună ce răsare sub coaste. Am mai văzut-o crescînd în același loc în urmă cu cîțiva ani. Cea de acum e mai întunecată. Și se întinde mai repede. Nu-i decît o chestiune de zile, de săptămîni; sînt asaltat. Îmi acoperă aproape tot abdomenul. Nimic nu mai are gust pentru mine, e un calvar să mănînc.

Curînd mi se va strecura în piept, mă va apăsa pe torace, împiedicîndu-mă să respir. Apoi, pătrunzînd în ce mi-a mai rămas din inimă, își va vărsa veninul de culoarea morții, irigîndu-mi toate vasele de sînge. Picioarele nu vor mai putea să mă susțină, genunchii îmi vor înțepeni, iar tălpile vor fi ca de lut. Îmi va trece peste umeri ca să-i încovoaie, brațele mele nu vor putea să mai ducă nimic. Corpul va ceda, dar îmi va rămîne încă spiritul. În suspensie, ca să mă pot vedea prăbușindu-mă.

Dar nu mă tem, o aștept, o cunosc. Încerc cîteodată s-o conving să aibă răbdare, însă doamna cea brună este neînduplecată în afaceri. De la bază, va urca meticuloasă pe gît, strîngîndu-l din ce în ce mai tare. Nasul meu nu va mai recunoaște mireasma unei amintiri. Ochii mei nu vor mai vedea decît ceea ce este evident.

Mi-ar fi plăcut ca prima mea carte să fie o poveste, dar în nici un caz a mea. Aș fi vrut să iubesc cuvintele fără să-mi fie teamă de ele.

Mi s-a întîmplat să descopăr ce tastasem atunci cînd mi-a fost citit textul. Aproape că am fost surprins să aflu cît de dificilă avea să fie viața acestor doi tipi. Mi-am dorit să-i ajut. Și i-am iubit pe amîndoi. Cu gărgărițele lor, cu borcanele lor și cu doamnele de la creșă care nu o vor înlocui pe mami.

N-am putut să povestesc, nu așa am văzut lucrurile. Nu am un început, un sfîrșit și fiecare oră îmi răvășește întreaga ființă. Prezentul meu trebuie să devină trecut și rătăcesc în acest cotidian fără timp, prin aceste zile fără ore.

De la decesul lui Hélène, nu mai există narațiune, e sfîrșitul poveștii. Există doar clipe ce apar prin surprindere. Și tocmai despre aceste momente a trebuit să scriu, instantaneele unei vieți care nu și-a recăpătat răsuflarea.

Aștept seara cînd, cu fața deja întunecată, voi profita de buzele mele încă roz pentru a atinge cu ele fruntea fiului meu, aflat în pat. Un ultim sărut de la omul care eram, cel care o iubea pe mama lui ca nimeni altul, cel care l-a văzut născîndu-se cu ochii deschiși spre lume, cel care visa la o viață în care am avea răgaz să ne iubim. Ultimul moment al vieții noastre dinainte.

Cînd el va adormi, eu mă voi abandona complet în brațele întunericului. Mîine, vom merge s-o vedem pe mama lui, cartea este aproape terminată.

N-o să-mi mai fie tratament. De moarte nu te tratezi. Te mulțumești s-o îmblînzești. Animalul este sălbatic, are colți ascuțiți. Încerc doar să construiesc o cușcă în care să-l închid. Este aici, chiar alături, așteaptă cu balele curgîndu-i să mă devoreze. Între el și mine stau gratiile de hîrtie. Cînd computerul se închide, fiara este eliberată.

Marian MUNTEANU

O „dilemă“ veche

La solicitarea dlui Marian Munteanu, respectîndu-i dreptul la replică, publicăm mai jos articolul său „O «dilemă» mai veche“. Precizăm că acest text a mai fost publicat și în altă parte. (http://www.cotidianul.ro/marian-munteanu-in-razboiul-pamantului-cu-dilema-veche-286850)

Articolul domnului Vlad Macri („Cumințenia Pământului Agricol, în viziunea lui Marian Munteanu“, *Dilema veche,* nr. 651, 11-17 august 2016) abordează unul dintre punctele programatice ale formațiunii politice Alianța Noastră România, și anume oprirea procesului de înstrăinare a pământului agricol. Ideea centrală expusă de către autor este că măsura ar fi contestabilă, proprietarii de pământ avînd dreptul să-și exercite „drepturile firești ce decurg din dreptul de proprietate asupra unui teren“.

În expunerea sa, autorul face abstracție de (cel puțin) două aspecte esențiale:

a) cei mai mulți proprietari de teren agricol din România au fost, practic, *constrînși* să vîndă pămîntul pe care îl dețin;

b) agricultorii sau potențialii întreprinzători autohtoni nu au aproape nici o șansă de a fi ei cumpărătorii pămîntului care se vinde în România.

Vînzarea către cumpărători străini a pămîntului deținut de cetățenii români nu este o rezultantă a unei opțiuni libere, ci consecința presiunii a douăzeci și cinci de ani de politici agricole iresponsabile, care au blocat dezvoltarea economică a producătorilor agricoli locali, subminînd permanent șansele acestora de a se constitui într-o clasă mijlocie puternică în mediul rural. Prin Legea 18/1991 și alte cadre normative care au însoțit-o și au completat-o a fost retrocedat cetățenilor pămîntul agricol al țării, dar nu a fost luată nici o măsură de protecție a drepturilor acestora sau de încurajare a dezvoltării lor economice. Proprietatea privată (acel „moft“ din gîndirea politico-economică a domnului Ion Iliescu) devine reală și garantată numai într-un sistem de măsuri legislative apt să protejeze interesul proprietarilor de a valorifica și de a dezvolta patrimoniul funciar pe care îl dețin. Pămîntul se vinde cumpărătorilor străini pentru că jumătatea rurală a României a fost împinsă spre marginalizare economică, iar dezvoltarea unui sistem agricol bazat de proprietatea mi-

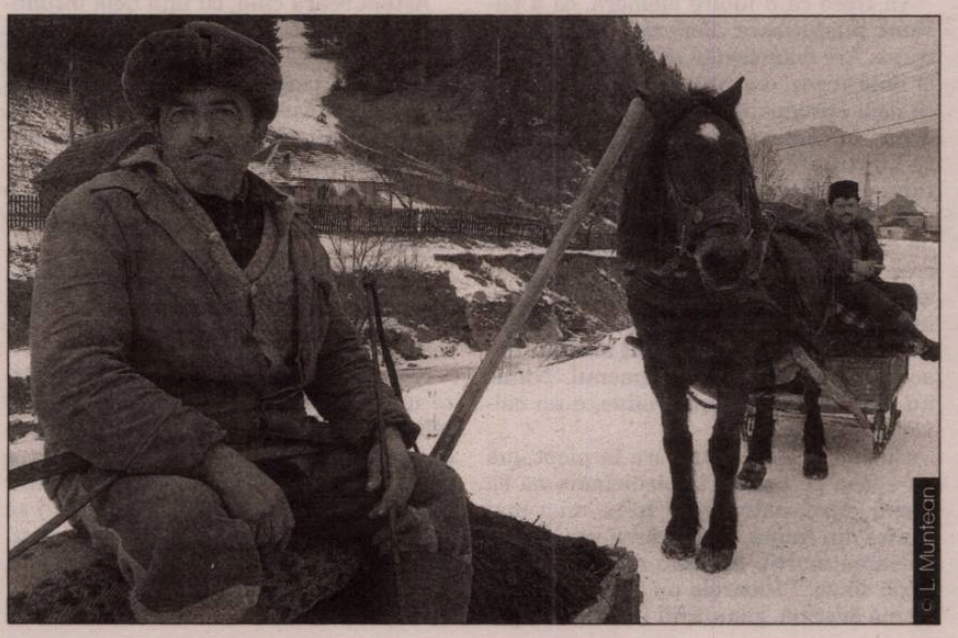

că și mijlocie a fost blocată printr-un lanț de măsuri politice defectuoase.

Nu voi abuza de răbdarea cititorilor pentru a arăta, detaliat, cum afirmații precum „orice agricultor român are și el dreptul și posibilitatea de a-și exporta produsele“ ș.a.m.d. – ziceri cu care distinsul autor își imaginează, cu o anume candoare, că „mă combate“ – nu dovedesc altceva decît că, în cazul cel mai fericit, distinsul scriitor nu cunoaște mare lucru despre realitățile economice ale agriculturii românești. Ca un fost antreprenor român, cu ceva activitate economică în România (douăzeci de ani, inclusiv în mediul rural), vă pot garanta că asemenea „argumente“ nu ar stîrni, în cel mai fericit caz, decît hohote de rîs din partea celor care se luptă să supraviețuiască economic, prin muncă cinstită, într-o țară în care mecanismul legislativ și comportamentul guvernamental nu fac altceva decît să împingă în faliment inițiativa românească, favorizînd aproape exclusiv corupția internă și colonizarea economică a țării.

Nu voi abuza de răbdarea cititorilor.

La fel cum în planul vieții sociale există grupuri și categorii vulnerabile, pentru care societatea modernă a generat resorturi de protecție, înțelegînd condiția și statutul lor defavorizat în raport cu forțele și părțile dominante ale arenei sociale, tot așa, în planul vieții economice, există categorii de prodprietari și de întreprinzători vulnerabili, față de care avem, de asemenea, obligația să intervenim prin politici și mecanisme responsabile, pentru a le garanta condiții echitabile de competiție pe piața economică, adică egalitate de tratament și de șanse. Țăranii și, în general, proprietarii agricoli din România nu au nici pe departe șanse egale cu investitorii din alte țări europene, nu au decît un acces limitat și defavorizat pe propria lor piață economică, nu au acces la capital, fonduri și tehnologie, iar această situație dramatică trebuie îndreptată. Mă refer, desigur, la o îndreptare a lucrurilor în favoarea cetățenilor români și a nimănui altcuiva. De aceea, primul pas pe care Alianța Noastră România îl va face – desigur, în situația în care electoratul român va accepta să-l reprezentăm în Parlament – va fi suspendarea vînzării anarhice a pămîntului agricol către cumpărători străini și construirea unui cadru legislativ adecvat, după modelul celor existente în majoritatea țărilor europene. În același timp, vom demara implementarea unui program de dezvoltare rurală integrală (cu investiții în infrastructura fizică, instituțională și de servicii) și a unor politici economice de susținere a inițiativei agricole (prin măsuri de creditare și de finanțare, de acces direct la piață, de stimulare a asocierii ș.a.).

Sînt obligat să semnalez și faptul că domnul Vlad Macri prezintă în mod eronat măsura de suspendare a vînzării pămîntului ca fiind unica (?!) propunere cu caracter economic formulată și prezentată de către formațiunea pe care o reprezint, în condițiile în care, atît în documentele noastre programatice, cît și în cadrul intervențiilor în presă sau în emisiuni radio și TV poate fi identificată o zonă mult mai largă de preocupări și de inițiative economice. Omițînd puncte esențiale ale programului nostru politic, autorul își induce în eroare cititorii, afirmînd nici mai mult, nici mai puțin decît că am ignora „pomenirea singurului argument care ar da justețe, corectitudine acestui demers. Anume protejarea întreprinzătorului român“. Or, prin însăși Proclamația din 27 martie, citată de autor, Alianța își propune ca direcție prioritară de intervenție în palierul economic tocmai „susținerea muncii și a inițiativei românești, printr-un parteneriat puternic între stat și mediul economic“ pentru „reducerea decalajelor economice față de Uniunea Europeană, care nu se poate realiza decît prin susținerea capitalului românesc“. Vreau să cred că doar lectura grăbită și incompletă a discursului formațiunii noastre l-a condus pe domnul Macri la concluzii rupte de realitatea propunerilor noastre politice.

În problema opririi procesului de înstrăinare a pămîntului agricol, căreia autorul îi alocă spațiul cel mai vast din articolul domniei-sale, formațiunea noastră nu și-a propus nimic altceva decît adoptarea unui set de măsuri care există deja în majoritatea țărilor europene cu economii și democrații consolidate. În Franța, Olanda sau Germania, ca să dăm doar cîteva exemple, există mecanisme complexe de protecție a înstrăinării pămîntului, măsuri care, fără a interzice, formal, dreptul străinilor de a cumpăra terenuri, fac asemenea achiziții extrem de dificile, asigurînd prioritatea absolută a autohtonilor și/sau a statelor respective cu privire la aceste proprietăți.

Excelența Sa domnul Philippe Gustin, fost ambasador al Franței în România, a arătat, într-un interviu, cum funcționează dreptul de preemțiune în țara sa, concluzionînd: „În Franța doar 1% din tranzacțiile agricole, adică vînzare-cumpărare de teren arabil, sînt realizate de străini. Concret, pămîntul Franței rămîne al Franței.“ Oare pentru Franța (și pentru alte state europene) nu a fost liberalizată piața funciară prin participarea la Uniunea Europeană? Desigur, a fost. Însă în toate aceste țări proprietatea terenurilor rămîne în mod constant majoritar autohtonă, deoarece statele înțeleg importanța patrimoniului lor funciar și își asumă protejarea reală a dreptului de proprietate.

Nu cred că autorul articolului și alți comentatori publici, care își permit, cu o ușurință pe care prefer să nu o comentez, să înfiereze intervenția mea și a Alianței Noastre ca fiind „patriotardă“ și „populistă“ ar îndrăzni să utilizeze asemenea etichete referindu-se la aceleași măsuri atunci cînd ele sînt întîlnite în țările vest-europene – deși ele sînt adoptate și funcționează de ani buni în aproape toate statele EU-15. Constat, însă, cu regret, încăpățînarea cu care se cultivă în spațiul public de la noi o dublă măsură în evaluarea realităților românești prin comparație cu cele din statele-reper ale spațiului euro-atlantic. Ceea ce în țările puternice ale Europei este un lucru normal și civilizat, aceleași politici, strategii și instrumente legale și politice, cînd sînt propuse spre adoptare în România, sînt privite ca un semn al unui comportament caduc și dezavuabil.

Patriotismul, atașamentul pentru datele fondatoare ale statului, respectul pentru profilul cultural specific al țării, protejarea proprietarilor și producătorilor autohtoni, susținerea comunităților din afara granițelor și conlucrarea cu acestea sînt lucruri firești în toate statele democratice dezvoltate ale lumii. Oare cît timp îi mai trebuie statului român să realizeze că succesul acestor state își are explicația în primul rînd în normalitatea unei gospodăriri responsabile, realizată în spiritul intereselor firești ale comunității cetățenilor?

Iată o „dilemă“ veche, pe care sperăm că electoratul român va fi capabil să o risipească, tăind cu votul său un nod gordian îngroșat de prea multă vreme.

București, 26 august 2016

Nicolae DRĂGUȘIN

Bacalaureat
sau despre cum se intră în jocul corupției

Întrucît au trecut deja trei luni de la premieră, o privire sumară asupra reacțiilor din presa scrisă și electronică va dovedi că filmul *Bacalaureat* de Cristian Mungiu nu s-a bucurat de atenția pe care ar fi meritat-o. Desigur, nu este vorba aici despre modul în care regizorul gestionează arta cinematografică, unde puțini dintre actualii și virtualii spectatori au căderea să se pronunțe, ci, pur și simplu, despre modul în care fiecare se raportează la temele și situațiile pe care filmul, cu multă generozitate, le propune. Acestea nu sînt doar multe și cu aproape universală adresabilitate, ci șochează prin contradictorialitate, prin natura lor dilematică. Filmul respiră o puternică atmosferă bulgakoviană și, deseori, chiar ionesciană. Astfel, nu e greu de inventariat, chiar și cu riscul de a părea selectiv, fragilitatea reacțiilor, în ciuda unui mesaj profund omenesc: Florentin Țuca, *„Balacaureat,* proba de drept și morală" *(Dilema veche,* nr. 641/2-8 iunie); Cezar Gheorghe, „«Critica rațiunii cinice» în *Bacalaureat" (Observator cultural,* nr. 825/2-8 iunie); Ion Indolean, „Un viol la bloc" *(Observator cultural,* nr. 825/2-8 iunie); Cătălin Bogdan, „Prin desișuri" (revista 22 din 21 iunie).

Filmul se constituie într-o reflecție despre lege, privită în accepțiunea sa largă, de la legea organică ce penalizează, bunăoară, traficul de influență, și pînă la „legea" din regulamentul de desfășurare al probei de bacalaureat. Este adevărat, filmul contemplă chestiunea legalității și din perspectiva conflictului dintre litera și spiritul legii, însă acest argument a fost deja dezvoltat de avocatul Florentin Țuca. Reflecția asupra legii nu se face însă în abstract, ci în concret: felul în care legea interferează, pe de o parte, cu sentimentele omenești cele mai incandescente (iubirea filială, relațiile matrimoniale, conflictul dintre generații), iar pe de altă parte cu însuși modul de concepere a legii (realist-rezonabilă *vs* absurdă). Această interacțiune subîntinde, de fapt, firul dramatic al narațiunii cinematografice, căci situațiile de opoziție dintre lege și iubirea tatălui față de fiică sînt prezentate, în ipoteza acestei cronici, drept factor declanșator al pornirilor către mica corupție. În jurul acestui fir dramatic se țes și celelalte motive adiacente ale filmului: a rămîne sau a pleca din România, problema morală a relației dintre scop și mijloace etc.

Există în film o atmosferă ce pare perenă și o altă atmosferă rezultată dintr-un hazard. Fundalul acțiunilor este corupția, mai precis mica corupție practicată mai ales sub aspectul traficului de influență, căci observăm că celelalte fapte de corupție sînt atent evitate, chiar dacă existența lor este subînțeleasă. Astfel, directorul de liceu, deși nu pretinde și, totodată, refuză să primească mită în schimbul acțiunii de favorizare a Elizei, fiica năpăstuită a doctorului Aldea, cu toate acestea, este prezentat într-un climat material care cu greu ar putea fi atins dintr-un salariu de profesor de liceu, fie și cu funcție de conducere. Traficul de influență, sub o formă mai mult sau mai puțin documentabilă din punct de vedere al prevederilor legii penale, este prezent peste tot, reprezintă un aer pe care îl respiră aproape oricine: polițistul care mediază legătura dintre medic și politician, politicianul care mediază legătura dintre medic și directorul de liceu, dar și situații „haioase" în care asistenta medicului se ocupă și de alte lucruri decît cele strict legate de îndatoririle de serviciu (parchează mașina, ia copilul), fără ca mobilul lor să fie o veche și frecventată prietenie.

Dincolo de ceea ce este peren, realitatea imobilă a micii așezări montane, există loc și de pură întîmplare: piatra care sparge geamul casei și geamul mașinii, cîinele care sare în fața mașinii, anonimul care o agresează fizic pe Eliza. Pentru că filmul este suficient de fluid, evenimentele ar putea fi analizate și din perspectiva întîmplării... neîntîmplătoare (bunăoară, prezența infractorului anonim și nereabilitat, ca rezultat al deficienței sistemului), însă aceasta ar presupune o altă discuție. Dacă „practicile ilegal-oculte la care trebuie să recurgă românul pentru a supraviețui" (Ion Indolean) rezultă din „problema majoră" a filmului: „imposibilitatea normativității într-o societate incapabilă să joace după reguli și în care legea există numai scriptural" (Cezar Gheorghe), hazardul în cele trei situații descrise mai sus tulbură nu mediul social, ci, după toate probabilitățile, moralitatea doctorului Aldea. Despre acesta aflăm direct că nu primește șpagă de la pacienți, moralitatea sa fiind susținută tacit prin faptul că este prezentat ca fiind lipsit de avere: apartamentul conjugal este al soției, iar celălalt al amantei. Ipoteza practicii cinstite a meseriei de doctor poate fi argumentată, subtil, și pe altă cale: plecarea fiicei, nu neapărat în Anglia, cît din România, este condiționată de obținerea bursei, ceea ce înseamnă că nu are bani să-și susțină fata la studii.

Traficul de influență este prezent peste tot.

În aparență, lărgirea practicanților de corupție, odată cu intrarea doctorului Aldea, se face ca urmare a unei situații întîmplătoare: în preziua probei la limba română, Eliza este molestată, ceea ce conduce la obținerea unei note mai mici decît cea care trebuie pentru plecarea la bursa de studii în Anglia. „Intră astfel în scenă tatăl Elizei, hotărît să rezolve problema, chiar dacă aceasta înseamnă încălcarea legii și, implicit, a principiilor sale morale", căci „prețul supraviețuirii (familiei – *n.m., N.D.)* și al evadării fiicei este plătit de tată, care e dispus să se compromită de dragul fiicei" (Cezar Gheorghe). Evident, rolul hazardului reprezintă doar o aparență și, sub nici o formă, o cauză de neimputabilitate. Aș merge chiar mai departe, să speculez că tentativa de viol nu reprezintă decît un truc regizoral pentru a scoate în evidență, de fapt, altceva: pe de parte, iubirea tatălui față de fiică, iar pe de altă parte conflictul intergenerațional care pornește dinspre fiică. Că tatăl o iubește pe fiică și-i vrea binele este indiscutabil, numai că acest sentiment de iubire se află în multe secvențe pe buza patologicului: merită reținută tulburarea tatălui atunci cînd află, cu ocazia evaluărilor medicale de după agresiune, că fiica sa de 18-19 de ani care susținea examenul de maturitate nu mai este virgină. Că fiica instigă un conflict între generații iarăși este un lucru ce greu poate fi pus la îndoială: este notabilă insistența regizorului pe secvențele în care tatăl ascultă muzică de operă, iar fiica, într-o veritabilă pauză de comunicare (care este întreruptă doar cînd întreabă retoric de ce claxonează atunci cînd trece prin același loc și nu se află nici o mașină), ascultă, la căști, alt gen de muzică.

Iubirea vag patologică a tatălui față de fiică și pornirea conflictuală a fetei se potențează reciproc atunci cînd în scenă intră perspectiva posibilă, dar încă nu certă a plecării în Anglia (a treia temă importantă a filmului) și rolul pe care tentativa de viol îl joacă în această complicată ecuație. Dacă pentru fată tentativa de viol, deși profund nefericită, poate fi un pretext credibil pentru a evada din viziunea despre mai bine a tatălui (care se reduce la evadarea din țară), pentru tată este prilejul de a interveni pentru asigurarea notei necesare plecării și chiar pentru a se substitui anchetei, în ceea ce s-ar putea numi o justiție paralelă: trebuie reținute secvențele în care medicul „lucrează" cot la cot cu polițiștii cerînd un *printscreen* după filmul camerelor de supraveghere de la locul incidentului, apoi se duce și-l apostrofează pînă la violență pe Marius, prietenul rebel al Elizei, ca și cum el ar fi reușit acolo unde polițiștii, cu toată implicarea plină de zel a inspectorului-șef, eșuaseră. Ceea ce tatăl Romeo nu înțelege este că dacă fiica Eliza și-ar fi dorit cu adevărat să plece, atunci incidentul molestării ar fi devenit prilej de mobilizare psihologică (intelectuală, afectivă) la susținerea probei de bacalaureat, știind că de rezultatul acesteia depinde obținerea bursei de studii. Dorința puternică are aptitudinea de a mobiliza voința în vederea transfigurării răului în bine, pentru ca un incident să devină bun prilej. La limită, tatăl, prin voința de a-i impune fiicei bacalaureate definiția proprie a binelui, dă dovadă de neîncredere, ceea ce maculează sentimentul de iubire, fiind un argument suplimentar pentru suspiciunea de cvasipatologic.

Astfel, motivul real pentru care doctorul Aldea este gata să-și pună între paranteze integritatea profesională reflectă deopotrivă inadecvare în raport cu vîrsta fiicei și excesivitate în raport cu situația în care aceasta este prinsă (tentativa de viol, prietenia cu Marius, atașamentul față de bunică). Deși sînt de acord cu comentariul eseistului Fl. Țuca potrivit căruia absurditatea regulii împinge la încălcarea practică a acesteia („regulamentul de examen prevede, în litera lui, că nimeni nu poate intra la evaluare cu mîna înfășurată în ghips, dar nu oferă soluții pentru situația în care ghipsul nu este ascunzător de fițuici, iar persoana care-l poartă tocmai ce-a fost victima unei agresiuni sexuale"), totuși sentimentele tatălui pentru fiică și empatia cu nesansa unei tinere de perspectivă, ce devine victimă fără voia ei, nu pot constitui motive pentru a justifica nici punerea între paranteze de către tată a propriei integrități și nici intrarea în jocul complicat al traficului de influență. Prin urmare, nu poate fi reținut drept „unul din marile merite ale filmului lui Cristian Mungiu" acela că „te provoacă să te îndoiești de gravitatea acestei încălcări în cazul dat" (Fl. Țuca). Faptele doctorului Aldea de a-și autosuspenda integritatea și de a practica traficul de influență rămîn reprobabile moral și, respectiv, ilicite din punct de vedere legal. În termeni juridici, faptele medicului nu beneficiază nici de cauze justificative, nici de cauze neimputabile care să înlăture caracterul infracțional al acestora; cel mult, mobilul lor poate servi la individualizarea pedepsei, în sensul atenuării. Rămîne de văzut în ce măsură episodul lovirii cîinelui și al întoarcerii, în toiul nopții, la locul accidentului și izbucnirea în plîns este doar un adaos care să-l complice pe privitor, ori este o metaforă pentru a sugera remușcarea lui Aldea și analogia cu cîinele care este lovit de... soartă. În termeni morali, faptele medicului rămîn inacceptabile, deoarece acestea pornesc dintr-o raportare inadecvată la fiică și dintr-o neînțelegere corespunzătoare a realității (dacă a greșit că a revenit în țară în 1991, aceasta nu înseamnă că România nu s-a schimbat de atunci în bine și că nimeni nu poate avea o șansă în această țară).

***Nicolae Drăgușin**, doctor în filozofie, este lector universitar la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir" din București.*

Cu ochii-n 3,14

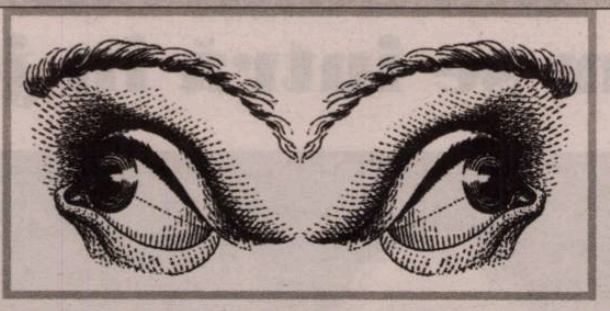

DE FAPT, LUMEA ABIA AȘTEAPTĂ SĂ PARTICIPE, CU NUMAI 1 LEU, LA CONSTRUIREA PIERDERII ÎN TIMPUL SECUNDAR

■ Experiența mea de observator al vieții pe Facebook îmi arată că, de fapt, lumea abia așteaptă să fie ofensată. Moare să fie ofensată. Iar acolo unde nu găsește ofensa necesară, o inventează. Mă simt ofensat, deci exist. (**M. C.**)

■ Candidatul republican la președinția SUA vrea cu tot dinadinsul să construiască un zid pe graniță, astfel încît mexicanii să nu mai poată pătrunde ilegal pe teritoriul nord-american. Doar că nu vrea ca zidul să fie plătit doar de SUA – după Trump, ar trebui să participe și Mexicul la construirea lui. Nu e clar încă dacă își va permite. Poate doar dacă imigranții mexicani din SUA sînt dispuși, și ei, să contribuie cu ceva... (**M. M.**)

■ La Alba Iulia am vizitat cea mai spectaculoasă toaletă neaoșă: una uriașă, în care se intra ca la metrou sau la muzeu. Totul cu numai 1 leu. (**I. P.**)

■ „Burta se va strînge, dacă consumați zilnic...", mă anunță dr. Ionescu de pe www.înfolosultău.eu, într-un mesaj „adresat bărbaților sau femeilor care, fără succes, luptă împotriva pierderii în greutate". Înțelegeți ce vreți și slăbiți, dacă puteți. (**M. P.**)

■ În Coreea de Nord, ministrul Educației a fost executat. Se pare că Kim Yong Jin nu și-ar fi păstrat ținuta „dreaptă" în timpul unei ședințe oficiale, existînd și date care susțin că fostul ministru ar fi adormit în timpul unui eveniment public. În psihoza de la Phenian, nici un motiv nu e prea absurd ca să ți se ia viața. (**A. M. S.**)

■ În ziua în care coaliția anti-ISIS a anunțat uciderea unui important lider al organizației, *The New York Times* a publicat un articol în care se citau părerile unor universitari respectabili, toți spunînd același lucru: e inutil să ucizi teroriștii, cheltuiești resurse (uneori însemnate, ca în cazul lui Bin Laden) degeaba. Pe de o parte, orice terorist ucis va fi rapid înlocuit. Pe de altă parte, uciderea unui terorist instituționalizează rețeaua, pentru că apar imediat proceduri organizaționale de înlocuire a sa – un fel de HR al jihadului. Deși mintoși nevoie mare, universitarii specializați în terorism nu ne-au mai spus și ce ar trebui, totuși, să facem cu ei. Să le vorbim omenește – „Băi, fraților, zău așa, potoliți-vă"? Să-i citățm la tribunalele noastre? Să-i convingem cu binișorul sau cu ceva bani să se apuce de altele și să lase în plata lui Allah bombele și decapitările? Să ne convertim cu toții la islam ca să nu-i mai enervăm? E drept, nici jurnalistul *NYT* nu i-a mai întrebat altceva pe universitari. I se părea că e suficient să spui că teroriștii nu trebuie uciși. Ce ar trebui să facem cu ei este cu totul secundar. Și, oricum, asta e o întrebare rea, provocatoare, neoconservatoare (cîh!), nedemnă de un așa mare ziar... (**S. V.**)

DE CÎND ULTIMA CARTE SE TOT DEZGHEAȚĂ, AM VĂZUT CE E DE ADUNAT DIN RAI

■ De cînd Antarctica se tot dezgheață, continentul alb a căpătat 8000 de puncte albastre vizibile din atmosferă: sînt lacuri antarctice, noua formă de relief polar. În curînd, se va face plajă pe banchize. (**M. C.**)

■ „Mă bucur să te revăd după atîta timp. Ce faci de întinerești?!" *Uauuu!* Deci se poate și așa! Carevasăzică nu e încă totul jucat pe ultima carte... Ce puțin ne trebuie să ne lăsăm amăgiți/înșelați! „Întineresc și-mi pare rău!" (**R. M.**)

■ În Alba Iulia am văzut foarte multe afișe cu textul „Ne rezervăm dreptul de a ne selecta clienții". La intrarea în terase, pe ușile magazinelor, chiar și la unele tarabe. Bine că măcar farmaciile nu erau selective. (**S. G.**)

■ Teamrock.com au strîns date peste date și au calculat care sînt, din punct de vedere al diverselor tipuri de audiență, cele mai mari trupe rock din ultimul deceniu. Ei bine, în funcție de vînzările de albume: AC/DC, Muse și Coldplay. În funcție de numărul de bilete vîndute la concerte: U2, The Rolling Stones și Fleetwood Mac. În funcție de veniturile anuale cumulate din drepturi de autor: Paul McCartney, Elton John și Mick Jagger. Ca număr de fani pe Facebook: Linkin Park, The Beatles și Metallica. Ca număr de menționări pe Google: The Beatles, Eagles of Death Metal și Foo Fighters. După numărul de vizualizări pe YouTube: Linkin Park și Metallica. După numărul de piese descărcate ilegal: The Beatles. După numărul de piese ascultate în *streaming* online: Queen, Foo Fighters, The Rolling Stones, The Beatles, Metallica. Trăgînd linie și adunînd tot ce e de adunat, topul final arată astfel: The Beatles, The Rolling Stones, Queen, AC/DC și Metallica. De unde se vede că tot rockul clasic! (**M. C.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Noroc Deplin SRL, Vocea Limba Și Vorbirea SRL, Stele Albastre SRL, Cristalizare Directă Capilară SRL, Prietenii Imaginari SRL, Herăstrăul Auriu Investiții SRL, Herăstrăul Înnorat Investiții SRL, Herăstrăul Florilor Investiții SRL, Herăstrăul Boreal Investiții SRL, Herăstrăul Înmiresmat Investiții SRL, Herăstrăul Însorit Investiții SRL, Herăstrăul Ruginiu Investiții SRL, Herăstrăul Argintiu Investiții SRL, Fără Nume SRL, Brățara Succesului SRL, Vile Foarte Ieftine SRL, Archangel Raphael & Co SRL, Celălalt Gal SRL, Coperta Timp SRL, Verticalia SRL, Dans Antren Voie Bună SRL, Armonie Străulești SRL, Fabrica De Râs SRL, Interioare Frumoase SRL, Ursul Fericit SRL, Călărași Divin SRL, Galeria De Artă Pentru Suflet SRL, Subliminal Com SRL, Brutăria Din Rai SRL, Anagrama SRL, Riviera Corbu SRL, Speranța & Succesul SA, Funerarii La Madlen SRL, Mirajul Evenimentelor SRL, Clandestino Production SRL, Atelier Sirenelor SRL, Pasiune Pentru Case SRL, Tulburecord SRL, Munca În Spania SRL, Accent Medical SRL, Subversiv.ro SRL, Restart-Pictura SRL, Joc Și Emoții SRL, Otrava Media SRL, Dulciuri Fără Foc SRL, Musturi Alese SRL, Strategic Cleaning SRL, Cred Că Da SRL. (**D. S.**)

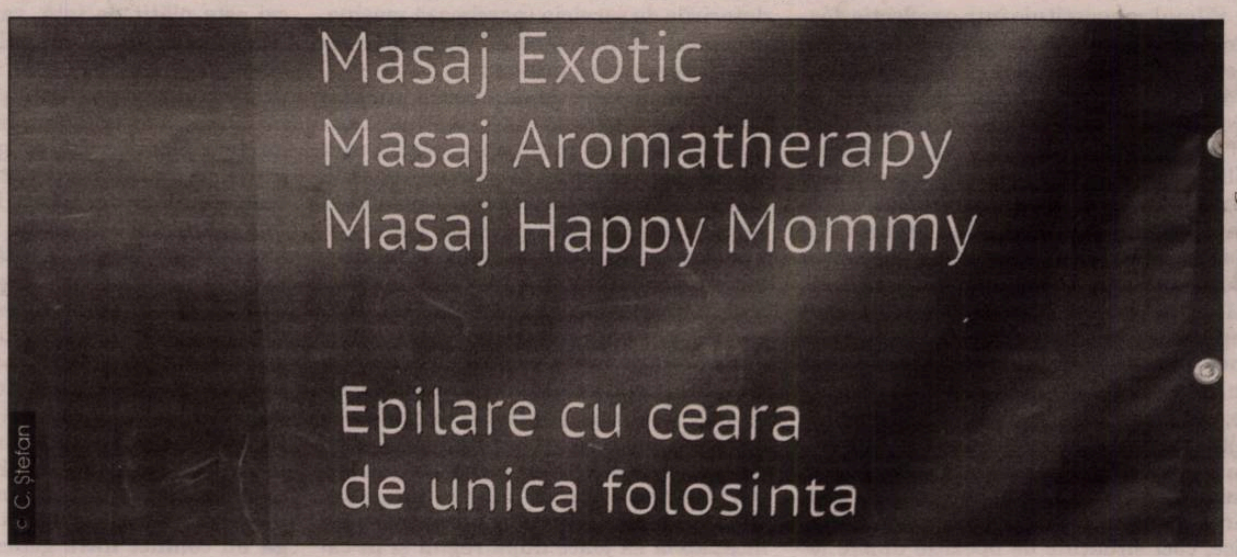

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **656** ■ 15-21 septembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Ancuţa PROCA

dilematograf

18

ANDREI PLEŞU

„Vivat Academia!“

pagina **3**

TEODOR TIŢĂ

„Guvern politic, eşec plenar“

pagina **12**

RĂZVAN PETRESCU

„Ritualul senescenţei“

paginile **22-23**

Ce-am avut şi ce-am cîştigat

la Festivalul Dilema veche

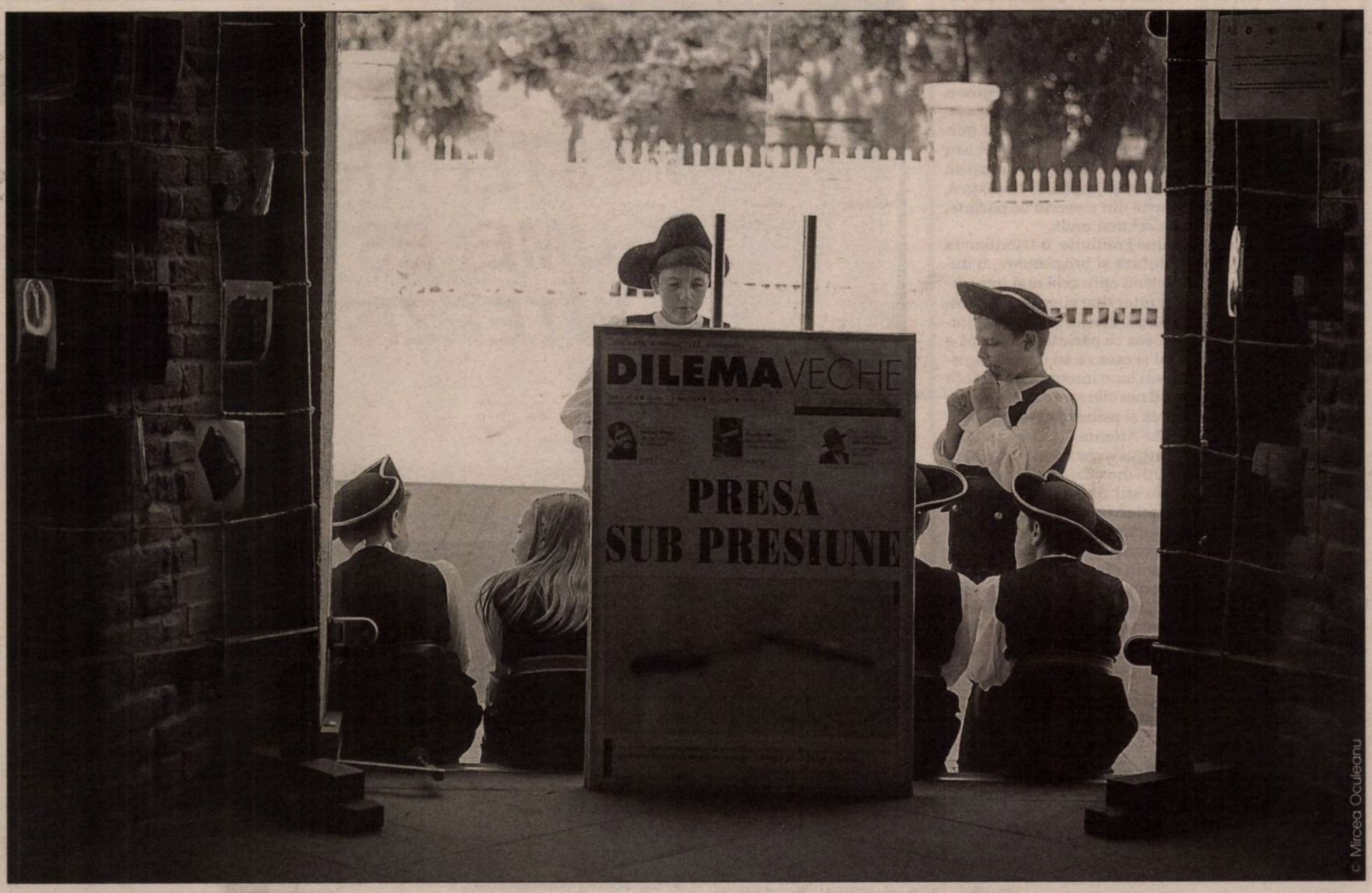

© Mircea Oculeanu

„Într-un mare festival, cum e al nostru, nimic nu e bătut în cuie. Maeştrii bucătari o ştiu, mereu e loc pentru mai bine.“

THIERRY FRÉMAUX

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

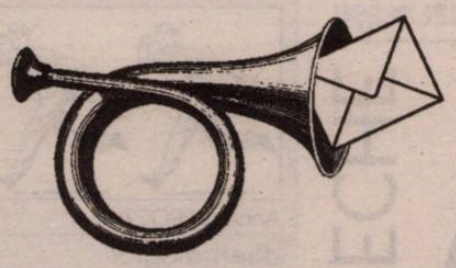

turneu de inbox

Nr. 651

„Meseria de părinte"

Meseria de non-părinte

Citind Dosarul dumneavoastră despre „meseria" de părinte, mărturisesc că mi-ar fi plăcut să conțină și mărturiile unui „non-părinte". Un om care încă nu s-a înhămat la un asemenea job *full-time* – sau care, poate, nici nu e sigur că vrea asta deocamdată. Căci meseria de părinte nu este una ușoară, ci aduce cu ea nenumărate angoase, chiar de dinainte ca bebelușul să fie conceput.

În România, ca și în alte țări europene, natalitatea a scăzut în ultimii ani. Mulți dintre tinerii născuți în preajma Revoluției încă nu au făcut copii. Iar asta va avea efecte economice pe termen lung, știm. Dar trebuie să avem toți copii? Și există vreo vîrstă potrivită pentru a deveni părinte? Mi-am pus aceste întrebări recent, după ce am văzut piesa *Lungs*, la Teatrul Luni. Și m-am întrebat, de multe ori, dacă aș fi o mamă bună, în lipsa (pînă acum) a instinctelor materne. Oare chiar vor apărea acelea, odată cu nașterea celui mic, cum mi-au spus mai multe femei – atît mame, cît și prietene fără copii? M-am aflat de mai multe ori în preajma copiilor prietenilor mei și de fiecare dată cînd cel mic a ajuns la mine în brațe, m-a cuprins teama: „Oare îi țin capul cum trebuie? De ce se foiește atît? Oare îi e foame? Ah, îi curge saliva și eu am ambele mîini ocupate! Ajutor!"

Sigur, poate că aceste temeri sînt naive și nefondate – doar există acum atîtea cărți de îngrijire a nou-născutului, plus ajutorul celor mai experimentați – părinți și bunici –, cîtă vreme copilul e mic. Dar ce te faci apoi, pentru a te asigura că fiul sau fiica ta are parte de o educație bună, că vei reuși să modelezi un adult echilibrat și împlinit? Aceasta e, poate, cea mai dificilă parte din meseria de părinte, cea care mă neliniștește cel mai mult.

Le alegem cele mai bune grădinițe, îi trimitem la cursuri de înot, balet, chitară și programare, îi ducem în excursii, îi împingem spre cele mai bune licee și facultăți. Dar aici intervine și prăpastia dintre generații, perspectiva părintelui și cea a copilului sau adolescentului. Ceea ce părintele crede că e cel mai bine pentru copil și ceea ce își dorește acesta, de fapt. Chiar și cel mai bine intenționat părinte poate da greș, confundînd nevoile sale cu cele ale copilului, după cum remarcă și psihologul Lori Gottlieb într-un articol din *The Atlantic* – „How to land your kid in therapy" (http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2011/07/how-to-land-your-kid-in-therapy/308555/). Cum știi cînd e prea mult și e cazul să te dai mai în spate? Cum să-ți dai seama că ești o mamă hiperprotectivă și că asta-i dăunează copilului tău? Dacă deciziile pe care le consideri bune acum ar putea avea un efect negativ, în viitor, asupra sănătății mentale a propriului copil, cauzîndu-i frustrări și anxietăți, fie ele și minore? Și acestea sînt doar cîteva dintre temerile cuiva care încă nu s-a angajat la meseria de părinte.

Lina IVAN

Dilema veche vă propune

■ *Ascensiunea banilor. O istorie financiară a lumii,* de Niall Ferguson (Editura Polirom, 2016). O istorie pasionantă a economiei, de la troc la criza *subprime*. Și o explicație plauzibilă a motivului pentru care (nu) aveți bani. (Matei Martin)

■ Nu este o recomandare, însă aș vrea să semnalez întîlnirile, între 14 și 16 septembrie, între editorii de carte români și o delegație alcătuită din editori germani, austrieci și elvețieni, alături de directorul Tîrgului de Carte de la Leipzig, în vederea stimulării numărului de traduceri din limba română în limba germană. Delegația editorilor de limbă germană sosește în România la invitația Ministerului Culturii, venirea lor fiind prilejuită de participarea României ca țară invitată de onoare, în anul 2018, la cel mai important tîrg dedicat promovării autorilor din zona Europei Centrale și de Sud-Est, Leipziger Buchmesse. E bine de știut. Tîrgul de la Leipzig îl recomand oricum. (Adina Popescu)

■ Monumentala și eleganta ediție cartonată a *Caietelor* lui Cioran (traducere de Emanoil Marcu și Vlad Russo, Editura Humanitas), care adună toate cele trei caiete de însemnări ale filozofului, acoperind perioada anilor 1957-1972, într-un singur volum însumînd 950 de pagini. „Epicur a scris peste trei sute de volume! Din fericire s-au pierdut! Cel mai mare înțelept – un poligraf! Ce dezamăgire", notează Cioran într-o dimineață de decembrie într-unul din caietele sale, care, din fericire, iată, nu s-a pierdut. (Marius Chivu)

■ În perioada 14-18 septembrie 2016, se va desfășura în București „Película – Latin American Film & Experience". Filme chiliene și multă pasiune. Puteți vedea scurtmetrajul de animație premieat cu un Oscar, *Historia de un oso* (2014) în regia lui Gabriel Osorio Vargas, *Talion* (regia Martín Tuta), *La memoria del agua* (regia Matías Bize). (Ana Maria Sandu)

■ O stație de metrou și o lungă discuție despre religie, viață, depresie, moarte și salvare, între un sinucigaș și salvatorul său, un ateu și un credincios. *The Sunset Limited,* la Unteatru, cu Șerban Pavlu și Richard Bovnoczki, ambii într-o formă de zile mari. (Cristina Ștefan)

■ Cea de-a IV-a ediție a SoNoRo Conac se va încheia duminică, 18 septembrie, cu două concerte dedicate strîngerii de fonduri pentru achiziționarea sculpturii *Cumințenia pămîntului* de Constantin Brâncuși. Concertele vor avea loc în Sufrageria Regală de la Muzeului Național de Artă al României, la ora 11,30 și respectiv 19. Programul include lucrări de Mozart, Edward Elgar, Vittorio Monti și Bohuslav Martinu, interpretate de Angelica Postu (pian), Alexander Sitkovetsky (vioară) și Răzvan Popovici (violă). „Dorim să atragem astfel atenția asupra importanței achiziționării acestei capodopere prin subscripție publică și să oferim cadrul cel mai adecvat, «casa sa» pînă nu demult, celor care pot să devină contributori importanți pentru această cauză de importanță națională" – Călin Stegerean, directorul general al MNAR. (Ruxandra Mihăilă)

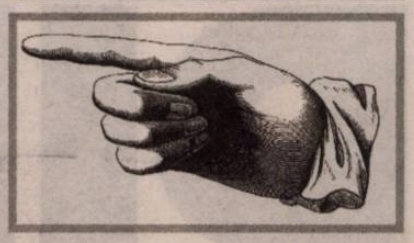

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **O singură noapte**
- **Turist în România**
- **Tabieturi**
- **Rațiune, fii deșteaptă!**

album dilematic Ernő Farkas

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.700

Tipărit la Tipomedia

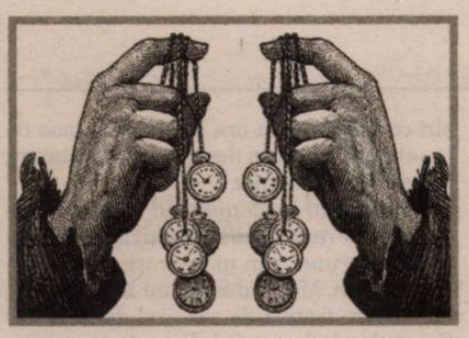

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Vivat Academia!

Cu puțin timp în urmă, am aflat de o postare pe Facebook a lui Mircea Cărtărescu, care deplîngea absența din Academia Română a unor oameni de cultură, pe care domnia-sa îi socotea eligibili. Printre ei, aveam onoarea să fiu menționat și eu. Sînt flatat să mă văd pomenit pe lista de propuneri a unui scriitor de anvergură (care, apropo, nu e socotit nici el demn să fie academician), dar scriu acest text ca să declar – fără fasoane, fără cochetării, fără parapon – că ocuparea unui fotoliu printre nemuritori nu face parte din proiectul meu de viață. Am alte griji, alte urgențe, alte aspirații. Prin urmare, ca să evităm, de la bun început, orice *malentendu* și orice posibilă alunecare în penibil, îmi iau – în mod public – angajamentul să refuz orice ofertă de intrare în Academie, admițînd – ceea ce, de altfel, e improbabil – că i-ar trece cuiva prin cap să mă alinte cu un asemenea dar. De ce? Mai întîi, vorba lui Răzvan Theodorescu, pentru că nu merit. Imaginea mea despre o „operă“ academică nu coincide cu imaginea mea despre lucrările proprii. N-o să credeți, dar exact asta i-am spus academicianului Dan Berindei cînd, acum cîțiva ani, după ce fusesem numit directorul proaspăt înființatului Institut de Istorie a Religiilor, domnia-sa, amabil, mi-a sugerat că ar fi cazul să devin și membru al Academiei care tutela institutul cu pricina. „Vă mulțumesc, domnule profesor“ – a sunat răspunsul meu – „dar cred că mai am încă de lucru ca să binemerit titlul de «academician».“ „Nu e cazul să vă faceți probleme din acest punct de vedere“ – mi-a răspuns, prea generos, dl Dan Berindei. „Se poate intra în Academie și pentru alt fel de contribuții decît cele strict științifice. Gîndiți-vă la Alexandru Bârlădeanu.“ Flatat de o asemenea alăturare, m-am întors acasă încă și mai convins că nu merit…

Dar pe lîngă faptul că *nu merit*, spun apăsat că nici *nu vreau*. Motivele sînt, ca să zicem așa, complexe și nu găsesc potrivit să intru în amănunte. Mă voi opri la un singur obstacol care m-ar determina să refuz radical o afiliere de acest tip, admițînd că, la o adică, aș fi de acord, prin absurd, că o merit. E vorba de faptul că nu înțeleg structura, procedurile, criteriile și exigențele venerabilei instituții, avînd în vedere istoria ei recentă. Dl Haiduc, pe care l-am cunoscut ca pe un om cumsecade și despre a cărui prestație de chimist am auzit numai lucruri bune, e de părere, de pildă, că dl Neagu Djuvara nu face știință, ci operă de popularizare. Lasă că nu e prea științific să te pronunți, ca specialist în chimie, asupra componentei „științifice“ a unor lucrări de istorie, dar răsfoind lista academicienilor „consacrați“, n-am sentimentul că întîlnesc – cel puțin în domeniile la care mă pricep cît de cît – o echipă compactă de savanți riguroși și celebri. Cum mi-ar putea explica, de pildă, dl profesor Haiduc de ce un profesionist ca Șerban Papacostea e doar „membru corespondent“ (ca și Andrei Pippidi), în vreme ce dl Marius Porumb e „membru titular“? N-am nimic împotriva lui Marius Porumb (măcar despre el știu cîte ceva, în vreme ce despre doamna Dorina-Elena N. Rusu, membră a secției de istorie, nu știu nimic). Doar că nu pricep mașinăria. În alte cazuri, hărnicia incontinentă pare să țină loc de valoare științifică reală. E atît de „științific“ prolificul Alexandru Boboc ca să merite încununarea academică? Dar nici măcar hărnicia nu pare să fie un criteriu decisiv. Cît de abundentă este contribuția științifică a gînditorului Surdu (care e chiar vicepreședinte al Academiei!)? Sau, de pildă, cît de viguroasă și iradiantă este opera științifică a filozofului și logicianului Tudorel Dima, titular și el în forul suprem al literelor și artelor autohtone? Admit că sînt ignorant, că e vina mea să nu fi auzit niciodată de acest nume, dar iată, de ieșeanul Ștefan Afloroaei am auzit, ca și de Mircea Flonta, Mircea Dumitru sau Ilie Pârvu. Deci se poate. Dar într-o instituție în care e membru post-mortem (slavă Domnului!) Constantin Noica, nu e nelegitim să vrei mai mult ecou profesional din partea unui „coleg“ ca Tudorel Dima, devenit, fie și indirect, egal în rang cu Noica. Mă bucur că Ileana Mălăncioiu e membră a Academiei. Dar poate îmi explică dnii Theodorescu și Haiduc de ce Ana Blandiana nu e. Și dacă Academia e și o instituție pentru grădinărirea limbii și culturii române, unde sînt Șerban Foarță, Gabriela Adameșteanu, Mircea Ivănescu, Nicolae Balotă, Emil Brumaru, Livius Ciocârlie, Eugen Negrici, Mihai Zamfir, Paul Cornea? Și alții! Fie la „titulari“ și „corespondenți“, fie, cînd e cazul, la „post-mortem“. Dintre cei din străinătate, unde sînt Norman Manea, Herta Müller, Toma Pavel? Eu, unul, nu pricep! Mi se pare meritată „academizarea“ lui Sorin Dumitrescu sau a lui Mircia Dumitrescu. Dar de ce nu și Vladimir Șetran? Sau Ilfoveanu? Sau Câlția? Și, mai ales, de ce nu, cu titlu „post-mortem“, Horia Bernea, Ion Bițan, Paul Neagu, Ion Nicodim, Vasile Gorduz? Nu sînt cam prea mulți cei care – Theodorescu *dixit* – „nu merită“? Sîntem, s-ar zice, o cultură de marginali și mediocri, de vreme ce singura ei recoltă reprezentativă e cea, nemilos selectivă, din aula Academiei.

Edrept, sînt destui care, negăsind un loc liber în Academia propriu-zisă sau nemulțumiți să fie academicienii unei singure academii, au inventat și altele și, cînd s-a putut, s-au înscris în toate. Avem și o misterioasă Academie de Științe ale Securității Naționale (cu figura fondatoare a marelui Gabriel Oprea) și avem și Academia Oamenilor de Știință din România (150 de membri titulari), în faldurile căreia își împart „meritele“ științifice Ecaterina Andronescu și Theodor Meleșcanu, Ion Iliescu, Ion Cristoiu și, *last but not least*, inconturnabilul Răzvan Theodorescu. Ce pot pentru ca să mai spun? *Vivat Academia!* Dar încă o dată – și definitiv – fără mine!

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

„Noi sîntem o altă generație!“

– sau ceilalți douăzeci de ani –

…Am ajuns la inevitabilul subiect, „România, țară ex-comunistă“. Iar eu, crescut în România asta democratică și nu în cea comunistă, mă simt, subconștient, acuzat de trecutul repus pe tapet și simt nevoia imediată de a mă apăra, de a mă justifica și de a oferi explicații pentru a mă distanța de acest moment istoric despre care străinilor le place atît de mult să vorbească [și] *încerc din răsputeri să le arăt că sînt* altfel. *Că* noi sîntem o altă generație!

Acest strigăt de revoltă, așezat modest de Alexandru Gheorghe în colțul poștei redacției dintr-un număr anterior al *Dilemei vechi*, rezumă *sui generis* o ruptură socială care se desfășoară sub ochii noștri, fără ca noi să fim prea conștienți de ea: intrarea pe scenă a primei generații postrevoluționare. Primii douăzeci de ani ai lui Brucan s-au încheiat, trăiască ceilalți douăzeci de ani!…

Generația mea (în jur de patruzeci de ani în momentul Revoluției) a fost la putere în toată această perioadă. O generație în sens sociologic, bineînțeles, nu strict cronologic, împărtășind un trecut care îi lega pe toți membrii săi și un viitor care îi polariza pe cei mai mulți dintre ei. Și chiar cînd se urau sincer și profund, membrii acestei generații se recunoșteau între ei, căci vorbeau aceeași limbă. Personal, am fost prieten în tinerețe cu un prim-ministru, coleg de liceu cu un altul, coleg de facultate cu o duzină de demnitari și, prin eternele lanțuri ale slăbiciunii, am făcut cunoștință cu mulți alții. Nu am fost apropiat cu nici unul dintre aceștia, dar știam „de unde să-i apuc“ – un soi de „al cui ești“ din lumea rurală. Desigur, această generație postdecembristă a fost condiționată inițial de generația de continuitate a lui Ion Iliescu & Co., dar a fost totuși *generația Revoluției*. Da, știu, deziluzia ce a urmat euforiei revoluționare a acreditat imaginea loviluției și ne-a împiedicat pînă în ziua de astăzi să luăm în serios cele întîmplate atunci. Dar, așa cum cealaltă lovitură de stat, care a dus la instalarea comunismului, nu a fost o evoluție organică, ci o revoluție în toată puterea cuvîntului, tot astfel și această răsturnare radicală de regim a fost o revoluție și nu o simplă și firească evoluție. Naivitatea a constat doar în așteptarea unui miracol: totul se va schimba peste noapte. Or, istoria nu cunoaște miracole, iar societatea nu se schimbă peste noapte. Vulpoiul bătrîn de Brucan ne-a avertizat, dar atunci ne-am enervat cu toții; acum ne-a trecut…

Cu aceste limitări și în aceste condiții, generația mea s-a instalat în spațiul public și și-a pus amprenta asupra lui. Unii au venit cu un capital politic și economic din spațiul comunist și au încercat să-l fructifice mai bine decît putuseră să o facă în regimul anterior: întrebați, de pildă, cam cîți dintre cei 500 de top manageri din *Forbes* au rădăcini comuniste și veți afla un procent aiuritor. Alții au intrat în noua perioadă cu un capital simbolic, de elite intelectuale rezistente la comunism, și au încercat să compenseze frustrările acumulate și să-și impună viziunea refulată atîta amar de vreme. De o parte sau alta a baricadei, criptocomuniști pragmatici și anticomuniști idealiști, cu toții au jucat însă cartea revoluției, s-au legitimat și au încercat să se impună prin ea.

Orice război își are îmbogățiții săi și orice revoluție naște oportuniști și victime deopotrivă. Capitalismul a început și el, pretutindeni, printr-o „acumulare primitivă de capital“, nu doar economic sau politic, ci și simbolic. Iar generația mea a încercat să acumuleze, „sălbatic“ (adică intempestiv și haotic), toate aceste forme de capital; cei care nu au reușit au devenit *loserii* Revoluției. Vine însă totdeauna o a doua generație, care nu este neapărat mai „bună“, dar este „altfel“. Care nu se mai trage din „revoluție“, nu se mai legitimează prin aceasta și care are alte interese și alte mijloace. În calea sa se află acum vechea generație, care își simte amenințate privilegiile sau pur și simplu pozițiile și tabieturile. Conflictul între aceste generații a început deja, nu ca recurentă revoltă împotriva părinților, ci ca mișcare socială profundă.

Această nouă generație și-a construit deja un capital *economic* propriu (tinerii antreprenori „mici și mijlocii“ sînt deja o realitate în creștere) și/sau un capital *simbolic* pe măsură (spațiile culturale alternative concurează deja de ceva vreme cu tot ce înseamnă cultură instituționalizată). În plus, această generație născută și formată în era digitală are avantajul net al unui capital *tehnologic* care „face diferența“. Ceea ce le lipsește încă este un capital *politic*, la acest nivel lucrurile fiind mai greu de schimbat, iar vechea generație este mult mai îndîrjită să-și apere privilegiile obținute. Încă emergentă deci, această nouă generație a atins însă deja o masă critică. Este noua categorie a „golanilor“, ireverențioși și iconoclaști, uneori la limită, dar care au învățat să-și ceară drepturile. Și o fac încet, dar sigur.

De cîte ori n-am văzut în ultima vreme, într-un fel sau altul, disprețul „vechilor“ față de „tinerii frumoși și liberi“ – care nu știu decît să facă pe nebunii – sau față de tot soiul de „ciumpalaci“ și neamurile lor teribiliste? De cîte ori n-am auzit în ultimele luni vocile furibund-disperate ale unor „inamovibili“ acuzînd grupuri de tineri nepregătiți și impertinenți care contestă însești fundamentele inamovibilității lor? De cîte ori n-am avut surpriza să vedem afaceri care înfloresc te miri unde, modest, dar sigur și independent de stat și politicile sale? La cel mai trivial nivel cu putință, priviți puțin și cum se adresează vînzătorii tineri în magazine sau baruri: cu cei de o vîrstă cu ei, muncitori sau corporatiști, vorbesc pertu, spontan și dezinhibat, exprimîndu-și astfel o apartenență comună transsocială, în timp ce cu cei mai în vîrstă schimbă imediat tonul și vorbesc cu „dumneavoastră“, dar nu neapărat dintr-un sentiment de respect, ci pur și simplu deoarece nu sînt din generația – și lumea – lor. *The times are a changin'…*

De acord, cu plăcere, vă pot oferi un discount de 20% – îi spune tînărul patron al restaurantului prietenului meu. De-abia am deschis, așa că încă nu prea ne cunoaște lumea. Dacă vin atîția artiști două săptămîni la masă, e și un soi de publicitate… E win-win! *– și zîmbește. A doua zi sună tatăl, de la care tînărul preluase afacerea: Da' ce crezi, băi, că noi sîntem instituție de binefacere? Du-te… cu artiștii tăi cu tot! Și înțelegerea pică.*

Chiar și cînd există continuitate, ruptura între generații își spune cuvîntul!

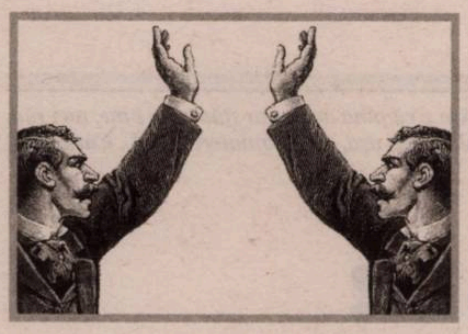

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Metrosexuali & ciumeci

Sînt superzen, relaxat la maximum. Așa cum e firesc după cîteva zeci de partide intense de sex. Sofisticat. Și virtual. Dar tot se pune. Mi-au înlesnit această experiență sufletească remarcabilă niște persoane de treabă, unele dintre ele deosebit de imaginative, cu suflet mare, care mi-au dorit tot binele din lume prin scrisorile pline de entuziasm pe care le-am primit. Toate persoanele amintite sînt dintre susținătorii domnilor Ponta și Dîncu, și mi-au mulțumit în acest mod inovator pentru articolele mele recente despre șobolanul politic și experiența în Guvern. Perversiunile la care vor să supună păsăretul asociat etniei mele le-am ignorat ca un domn ce sînt.

Imediat după ce mi-am verificat mailul, în starea aceasta binecuvîntată, m-am îmbarcat în avionul unei companii germane. Mă uit oarecum amuzat la iritarea steward-ului, care este supernervos din cauza a două doamne care nu au reușit să își îngrămădească bagajele în mod corespunzător. Încearcă cu greu să se stăpînească, dar nu îi iese.

Le întreabă pe doamne dacă vorbesc engleză. Femeile dau energic din cap într-o engleză impecabilă. Germană și franceză vorbesc la fel de bine. După expresia domnului, înțeleg că în cel mai bun caz ar interzice călătoriile celor care nu vorbesc limbile dorite de dînsul sau – mai bine – ar fi gata să îi radă de pe fața pămîntului. Omul arată super, superîngrijit, un metrosexual tipic, cu vena de la gît gata să îi plesnească și în pericol să strice tot feng-shui-ul avionului la care a lucrat personal.

Vocea i se ascute și sînt sigur că, dacă ar putea, și-ar trînti poșeta de fițe pe care o are în vestiar și ar sări cu picioarele pe ea de multe, multe ori. Își cheamă indignat colegul, Dirk, care este și el la fel de calm. Dirk rezolvă problema cu bagajul doamnelor și se cară înapoi plin de draci, căci probabil și-a zgîriat lacul de pe unghii.

Rămîne primul, care, după ce își dă delicat cu un strugurel-de-buze-Armani, verifică ieșirile de urgență. Întreabă pasagerii dacă vorbesc engleză. Nu vorbesc. Nici germană și nici franceză. Pare că o să facă apoplexie. Țipă iarăși după Dirk, dar cu multă atenție, pentru a nu se rupe ceva în el. Ăsta vine val-vîrtej, dar nu înainte de a-și aranja părul, care e oricum impecabil și permanent betonat cu un kil de gel.

Mă gîndesc că o să iasă cu bătaie. Îmi și imaginez cum ar fi: băieții supărați și-ar scoate, plini de draci, cămășile, pe care și le-ar împacheta ordonat, regulamentar, în ordinea mărimilor, și ar începe trosneala elegantă cu floretele din dotare, după ce le-au scos din tecile Dolce & Gabbana. Vor fi atenți ca nu cumva să își strice frizura sofisticată de pe piept, iar atingerile vor fi delicate și numai în zona medalioanelor protectoare și de firmă. Desigur, cu mîna liberă vor da energic din evantaiele din dotare, că doar n-or să transpire așa, alandala.

Dirk rezolvă diplomatic cu o comunicare firească, dînd expert din mîini, cu doamnele din Coreea, și se duce victorios și pufnind înapoi.

Sînt în jumătatea de avion deservită de Dirk și de încă o doamnă. Care și ea pare să fi primit cel puțin la fel de multe urări de bine ca și mine, dar fără să aibă oportunitatea pentru țigara de după. Mă întreabă, cu spume pe ea, ce vreau. Îi cer apă. Îmi dă apă minerală. Îi spun că vreau apă plată și imediat rectific, văzîndu-i privirea ucigașă. Dau ordin de stingere a luminii la pitici și mă rog să nu se supere Heidi și să mă trosnească. Se duce dracului și stereotipul cu servirea impecabilă nemțească.

Aterizăm pe cel mai mare aeroport din Germania. Sînt vreo douăzeci de oameni care stau la marginea gardului de protecție, cu binocluri superprocopsite, bănuiesc eu. Se uită la avioanele care aterizează. Mă gîndesc ce discuții ciumece au între ei:

– *Coae,* bitte, *ai văzut, a aterizat al 238-lea A320 pe pista 3!*

– Ja, *băi! Și e ăla care are zgîrietura aia șucară frontal stînga și cauciucurile alea* sehr *ciumece de avion!* Und *eleroanele alea bestiale, frățică, numa-numa!*

– Das ist *de-al nostrum! Ai văzut cît de mișto a venit la aterizare? La unghi exact de 2,14, nu ca tîmpiții ăia de francezi care o freacă la mișto la 2,1421 sau țăranii de austrieci care deschid trenul de aterizare la altitudine impară!*

Urmează o cursă cu autocarul, care durează la fel de mult cît un drum normal pe centura Bucureștiului între două ieșiri consecutive, la ora cînd iese lumea de la serviciu. Singura deosebire e că parcurg jumate de Germanie.

Îmi deschid telefonul cînd intru iară pe teritoriul Franței, țara adoptivă. Pe la unu noaptea primesc un mesaj care mă trezește din somn. Mă gîndesc că mi-ar prinde bine o urare festivă de sex oral de la vreun fan și deschid mesajul. Este de la un prieten indian care trăiește în Cehia și care îmi mulțumește pentru că am fost de ajutor cu o chestie de serviciu. I-am mai spus de vreo douăzeci de ori să nu mai trimită texte noaptea, dar fără rezultat. Pe la 3,30 mai trimite unul la fel de util, cu un sfat pentru ce pantofi să îmi iau pentru următoarea vizită. Îmi sugerează să vin în pantofi sport pentru că în zona din Praga unde o să fiu cazat străzile sînt cu piatră cubică. Mă gîndesc să îi răspund că eu nu port decît chestii cu toc și nu mă interesează, să asfalteze sau măcar să facă rost de un covor roșu și de unu' care să arunce petale de trandafiri în fața mea, căci altfel îmi bag picioarele și nu mai vin. Și să facă rost și de niște strugurel d-ăla ciumec de buze.

Omul e supertare, unul dintre oamenii pe care Havel îi invita regulat la micul dejun, așa că nu pot să îi scriu ceea ce îmi trece din cap. Probabil este încă pe fusul orar al Indiei, deși locuiește de vreo douăzeci de ani în Cehia. Mă gîndesc că data viitoare o să încerc să îmi conving cîțiva alți prieteni să facem o coregrafie *à la* Bollywood prin care să îi transmit cîteva idei sănătoase despre ce ar putea face cu telefonul în momentele în care se simte îmboldit să trimită mesaje în mijlocul nopții. Coregrafia imaginată este destul de sofisticată, căci include instrucțiuni detaliate cu locurile unde și-ar putea băga telefonul.

Adorm satisfăcut, cu muzică indiană în cap și cu telefonul pe *silent*.

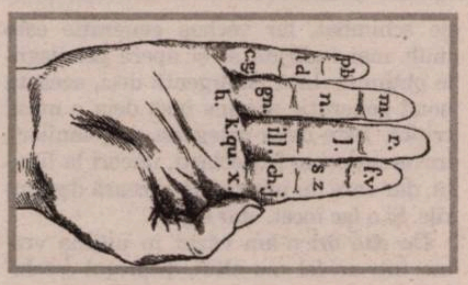

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

O suflecare penală

„Șoc și groază", îmi vine să exclam de cînd am aflat că blîndul meu coleg, Marinel Berinel, conferențiar la Folcloristică, a fost plasat sub control judiciar la domiciliu pentru – țineți-vă bine! – „hărțuirea sexuală a studenților în forme repetate și agresive". Nu v-am recomandat întîmplător să vă „țineți bine". Pentru cine nu-l cunoaște, menționez că Marinel este *Cumințenia Pămîntului* în varianta *live*. Dacă l-ați vedea, ați cotiza pentru el mai ceva decît pentru opera lui Brâncuși, vă garantez. Omul plutește, pur și simplu, pe coridoarele Universității, trăiește în lumea lui de mituri și legende cu o inocență ce ar merita sanctificată. Și eticheta de *absent-minded professor* („profesor distrat") ar constitui o caracterizare prea sobră pentru el. Cum a putut ajunge un astfel de personaj să fie acuzat de o crimă atît de sinistră? Trebuia să aflu cu orice preț și cu orice risc juridic ori etic. M-am dus, prin urmare, fără teamă și ezitări, să-l vizitez pe vechiul meu amic Berinel. M-a întîmpinat cu figură descompusă. Părea să nu fi dormit de zile întregi. Din *Cumințenia Pămîntului* se transformase în *Tristețea Galaxiei*. „Ce faci, bătrîne, ce s-a întîmplat?", l-am întrebat direct, observînd imediat că finețurile psihologice nu-și mai aveau rostul în conversația noastră.

A început să plîngă, lucru care m-a deprimat și mai mult. „Nici nu-ți poți imagina, Codrine, ce mi-e dat să trăiesc! Sînt praf. Voi fi, probabil, executat..." „Vorbești prostii!", am reacționat instantaneu. „Se va rezolva. La mijloc trebuie să fie o neînțelegere penibilă... Spune-mi ce a fost!" „M-a pus Sfîntu', prietene, să-mi înnoiesc cursul de folclor de la anul întîi, Română principal", și-a început Marinel întunecata istorioară. „Ce mi-am zis? Hai să mai recurg și la ceva analiză de text, să nu mă rezum doar la elemente de cronologie și context cultural. Am introdus comentarii suplimentare – toate, hermeneutice – la numeroasele producții folclorice pe care, odinioară, le priveam din unghi strict tehnic. Am procedat așa și cu un străvechi cîntec ostășesc – *de cătănie,* cum era numit cîndva – foarte popular și în lumea modernă: *Suflecată pîn' la brîu*. Ți-l amintești, desigur, măcar din filmele românești de război, de pe vremea lui Ceaușescu, bănuind că, la cum te știu, complet refractar la muzica populară autohtonă, nu l-ai auzit niciodată interpretat de Ion Dolănescu sau de vreun ansamblu regional..." (Berinel avea dreptate: da, „prinsesem" melodia prin peliculele cu soldați și da, nu o legam deloc de Dolănescu!)

„Ei", a continuat universitarul amărît, „strofa de deschidere sună în felul următor: *Mă dusei pe o cărare sus. / Mă-ntîlnii c-o fată mare jos. / Suflecată pîn' la brîu, / Ducea, ducea rufele la rîu, să spele. / O-ntrebai cu ce le spală sus? / Cu săpun și cu scrobeală jos. / Suflecată pîn' la brîu, / Ducea, ducea rufele la rîu. / O-ntrebai dacă e fată sus? / Ea mi-a spus c-a fost odată jos. / Suflecată pîn' la brîu, / Ducea, ducea rufele la rîu...* Am atras studenților atenția că, în interiorul acestor versuri, descoperim toate tipurile de ambiguitate creionate de William Empson. La refren, ne lovim de o confuzionare reprezentațională evidentă. Cum adică *suflecată pîn' la brîu?* Ne referim la poalele fotei ridicate și împachetate deasupra coapselor (de unde, pesemne, și forma, alături de denumire, plăcintei tradiționale – *poale-n brîu!)* pentru a nu se uda în apa rîului? OK, dar să observăm că personajul feminin nu se găsește încă la apă în momentul acțiunii, ci pe o cărare, mergînd *către* locul de derulare a acțiunii igienice. Ce sens ar avea să umble *indecent* prin tot satul? În plus, într-un asemenea caz, s-ar impune o cercetare istorică și culturală mai nuanțată, pentru a stabili ce purta femeia rurală româncă, în trecut, într-o zi normală de lucru, pe sub fotă!"

Am tresărit, dar Berinel nu a sesizat, urmîndu-și firul demonstrației academice. „Să fi fost izmenuțe, gogoșari, un slip obsolet, alt tip de lejerie intimă sau *nimic?* Dacă ne ghidăm după romanele cu țărani, scrise de Rebreanu ori Preda, logic ar fi să credem că *nimic*. Există la ei – nu-i așa? – atîtea scene în care flăcăul îmbătat de amor numai ridică fusta fetei și, gata, iubirea este consumată! Nu apare vreodată, ca în narațiunile urbane, obstacolul chiloților perturbatori. Ar fi de aceea eronat să bănuim că fata se îndreaptă spre rîu atît de impudic expusă. Bun, însă atunci la ce trimite buclucașa *suflecare?* Să fie vorba oare de suflecarea clasică a mînecilor, lucru necesar, în fond, actului de spălare a rufelor? Nici așa nu o scoatem la capăt, deoarece am ajunge să vedem femeia tradițională ca pe o curiozitate anatomică. Cum să fie *brîul* femeii la umeri și ea să *se suflece* pînă la nivelul lui? E drept că repetiția adverbelor *sus* și *jos* creează confuzie și ne poate arunca în ambiguitate biologică – să nu uităm că bărbatul o întreabă pe interlocutoare dacă e *fată sus*, iar ea răspunde senin că *a fost odată jos*. Am putea înțelege de aici că, în jocul erotic rural, zona *brîului* devine opțională, în funcție de opțiunile amanților. Bizareria anatomică s-ar explica astfel și configurarea genitală ar căpăta..."

„Stop, Marinele!", am strigat îngrozit. „Mă tem că ai săvîrșit ceva mult mai grav decît terorizarea sexuală a tinerilor studioși. Ai batjocorit însemnele militare, împingînd un cîntec emblematic pentru armată în spațiul derizoriului obscen. Temerile tale inițiale sînt justificate. S-ar putea să fii executat și nu oricum, ci cu o rachetă, după modelul trădătorilor nordcoreeni. Probabil la Deveselu..."

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Marii „patrioți“ ai micilor ecrane

Un nou tip de – să-i zicem – patriotism își face loc tot mai mult în discursul televiziunilor de știri. Și îi includem aici atît pe invitații de serviciu, cît și pe mulți moderatori mai înflăcărați, care ar schimba oricînd scaunul cu „analiștii“ și „comentatorii“ de vizavi. (Atunci cînd, în realitate, nu l-au schimbat deja, fără ca noi să prindem de veste.) E un patriotism bosumflat și vindicativ, bățos ca un discurs al lui Gabriel Oprea și agresiv precum un articol din *România Mare* a lui Vadim Tudor.

Adevărul este că nicicînd, de la anii de glorie ai *României Mari* și de la mineriada lui Cozma din ianuarie 1999, valorile europene, valorile democrației și ale libertății nu au mai fost tîrîte prin noroi în asemenea hal precum se întîmplă azi. Veți spune că e problema invitaților sau, mai bine zis, expresia libertății lor de exprimare. Dar cum aceștia sînt mereu cam aceiași și cum se cam știe dinainte ce vor spune indiferent de subiect sau întrebare, nu poți să nu te întrebi dacă nu cumva atitudinile acestea sînt căutate. De moderatori? De producători? De șefii acestora? Nu se știe și, oricum, nu e important.

Ca să rezumăm: România e gestionată de un Guvern-marionetă, manevrat, evident, din afară și, nu mai e cazul să insistăm, de către dușmanii ei. Dar unde sînt dușmanii României? La Comisia Europeană, firește. Aici, discursul seamănă mult cu cel al tabloidelor britanice, care au construit imaginea falsă a unor inidivizi nealeși de nimeni și parașutați la Bruxelles (de către cine?) pentru a da dispoziții statelor, după o logică numai de ei înțeleasă. Poți fi, la început, exasperat de lipsa de informare a corifeilor noului naționalism. Pot pune pariu pe un bax de bere că, dacă îi iei tare, nu vor ști cine alcătuiește legislativul european și vor dovedi că n-au habar despre modul în care se iau deciziile. Apoi, te poți întreba cum se face că dușmanii poporului se află exact în instituțiile în care România și-a dorit atît de mult să devină parte – și a făcut eforturi mari pentru asta. Cum este posibil, pînă la urmă, ca dușmanii să se găsească exact acolo unde România este, pînă una-alta, parte la luarea deciziilor? Și atunci, unde să se găsească adevărații ei prieteni? În celălalt spațiu geopolitic, cel răsăritean?

La 1 ianuarie 2017 vor fi zece ani de la momentul aderării. Orb să fii și să nu observi că, în acest deceniu, România a făcut progrese semnificative, chiar dacă o jumătate din acest deceniu a fost marcată, în plan global, de cea mai gravă criză pe care omenirea a cunoscut-o după cel de-al Doilea Război Mondial.

Desigur, România ar fi putut arăta cu mult mai bine dacă ar fi reușit să aducă 30 de miliarde de euro de la Bruxelles (de la dușmani, vedeți bine!) și nu 20, cît a fost în stare. Dar, aici, cauzele trebuie căutate în interior, în sistemul corupt, birocratizat și baronizat. Dacă vom aniversa 100 de ani de la Marea Unire fără a avea măcar o autostradă și o linie ferată de viteză care să străpungă Carpații și să unească astfel regiunile istorice, explicația e de găsit aici, în corupția și incompetența locală. „Dușmanii“ pe care îi demască noii mari patrioți ai micilor ecrane ne-ar fi asigurat finanțarea, dacă am fi fost capabili să o luăm.

Patrioții noștri se plîng că străinii ne-au luat pămîntul – dînd astfel motive altor patrioți, din alte țări, să se plîngă și ei că românii le-au luat slujbele. Sîntem pe o piață liberă europeană, iar aici ai și îndatoriri, nu doar cîștiguri. Nu știu dacă acesta e un motiv de mîndrie pentru patrioții noștri, dar de la intrarea pe piața unică, exporturile României au crescut constant, depășindu-le de cîteva ori pe cele din vremea mult iubitului (de către acești patrioți) Nicolae Ceaușescu, atunci cînd – nu-i așa? – România avea o industrie de invidiat. Evident, nu avea.

Pînă la urmă, cetățenii europeni care au cumpărat pămînt în România (l-au cumpărat, nu l-au luat cu japca jefuind IAS-uri sau CAP-uri!) nu lasă terenurile pîrloagă și acareturile în ruine. Cultivă, obțin recolte, plătesc taxe și, da, contribuie la echilibrarea balanței import-export în domeniul agroalimentar. Chestia cu importatorul net nu mai este atît de... netă precum era în anii din urmă, lucrurile încep să se schimbe și, în anii agricoli buni, România devine exportator net.

Dar, îndrăznesc să o spun, ceea ce îi deranjează cel mai mult pe patrioții noștri de platou este avansul democrației și regresul corupției. Nimic nu a fost mai evident decît aceasta din momentul aderării țării la Uniunea Europeană. Și, aici, se naște o întrebare, mai ales la adresa politicienilor: ați schimba orientarea geopolitică a României dacă asta v-ar elibera de povara dosarelor penale? Iată, în Republica Moldova s-a furat un miliard de dolari din bănci și nimeni n-a mîncat usturoi. Nu-i așa că vă uitați cu jind într-acolo?

Uneori oamenii aceștia par ridicoli atunci cînd își îngroașă vocea la televizor vorbind despre țărișoară. Mai ales că pe mulți dintre ei îi știi cîte parale fac. Pentru ei, a fi patriot nu înseamnă să-ți dorești ca țara ta să fie parte în cele mai selecte cluburi democratice ale lumii, alături de marile economii și de marile democrații. Ei promovează izolarea, autarhia și autoritarismul, care – veste proastă! – n-au scos nici o națiune din sărăcie, în schimb i-au îmbogățit peste măsură pe mulți lideri.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

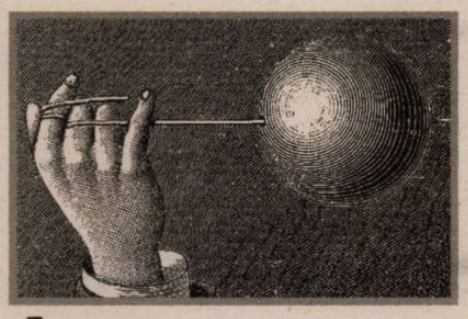

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Declarații belicoase

În primii ani de după căderea regimului comunist, Viktor Orbán părea un tînăr promițător. Un liberal în devenire, un lider politic verosimil pentru o țară aflată la începutul tranziției spre democrație. Ascensiunea rapidă la guvernare a însemnat și o îndepărtare de liberalismul clasic la care aderase în tinerețe. Aflat acum pentru a doua oară în poziția de premier al Ungariei, Viktor Orbán s-a înscris pe o pantă național-conservatoare accentuată. E contestat în țară pentru numeroase derive populiste și pentru inițiativele nedemocratice (precum controlul politic asupra instituțiilor publice de media) adoptate de guvern. E omul politic de care aproape toți liderii europeni se tem: e imprevizibil, are un discurs antieuropean tot mai pronunțat, dar se bucură de un sprijin popular considerabil. Orbán se numără printre cei mai vocali adversari ai așa-numitelor cote de repartizare a imigranților. El a dispus construirea unui gard de sîrmă pentru a asigura granițele țării împotriva refugiaților.

Cu doar cîteva zile înaintea Consiliului European de la Bratislava despre viitorul Europei, ministrul de Externe al Luxemburgului, Asselborn, atrage atenția asupra pericolului pe care îl constituie, pentru Europa, modelul de politician reprezentat de Viktor Orbán. Ungaria nu ar mai avea ce căuta în UE, crede Asselborn. „Nu putem accepta ca valorile esențiale ale Uniunii Europene să fie nesocotite într-o asemenea măsură“, a spus ministrul într-un interviu acordat cotidianului german *Die Welt*. „Cine construiește garduri împotriva refugiaților de război, așa cum face Ungaria, cine nu respectă libertatea presei și independența Justiției ar trebui să poată fi exclus temporar sau chiar definitiv din Uniunea Europeană.“ Așa cum se prezintă lucrurile acum, „Ungaria nu ar avea șanse să devină membru al UE“. Iar UE nu ar trebui să tolereze „comportamentul deficitar“ al Ungariei, a mai spus ministrul de Externe al Marelui Ducat. Excluderea Ungariei ar fi „singura posibilitate de a prezerva unitatea și valorile Uniunii Europene“.

„Nu putem accepta ca valorile esențiale ale Uniunii Europene să fie nesocotite într-o asemenea măsură.”

Afirmațiile extrem de dure vin pe fondul izolării Ungariei în negocierile importante la nivel european – o izolare care, pentru jocul lui Viktor Orbán, e aproape convenabilă. Ministrul Asselborn e unul dintre puținii care îl înfruntă. „Bine ar fi să putem schimba regulile în ceea ce privește suspendarea

din Uniune a unui stat-membru astfel încît să nu mai fie nevoie de unanimitate.“

Ministrul Asselborn îi reproșează lui Orbán și felul în care Ungaria îi tratează pe refugiați: „Aici, oamenii care fug din calea războiului sînt tratați mai rău ca animelele sălbatice“. Gardul pe care îl construiește Ungaria pentru a-i opri pe refugiați e tot mai lung, tot mai înalt, tot mai periculos.“ Pentru ca apoi să afirme: „Ungaria nu e departe de a da ordin să se deschidă focul împotriva refugiaților. Oricine încearcă să sară gardul trebuie să se pregătească pentru ce e mai rău“.

La sfîrșitul lunii august, Orbán a anunțat construirea unui gard de protecție a granței cu Serbia. Refugiații care vin în Ungaria dinspre Serbia pot solicita azil doar într-o așa-numită zonă de tranzit – un spațiu insalubru în care miile de refugiați nu au adăposturi, hrană și nici acces la servicii medicale de bază. „Tipi precum Orbán ne arată că UE se prezintă astăzi lumii întregi ca o Uniune care se străduiește să apere, în exterior, niște valori pe care nu mai este capabilă să le respecte în interior.“

Într-adevăr, falia din Europa e tot mai vizibilă. Distanțele dintre Est și Vest se adîncesc. Principiile de bază ale Uniunii par tot mai fragile, mai greu de apărat. Viitorul Europei – căci aceasta e tema Consiliului de la Bratislava – e mai incert ca oricînd. De unde trebuie începută reforma? Ce pot face statele, ce poate face Bruxelles?

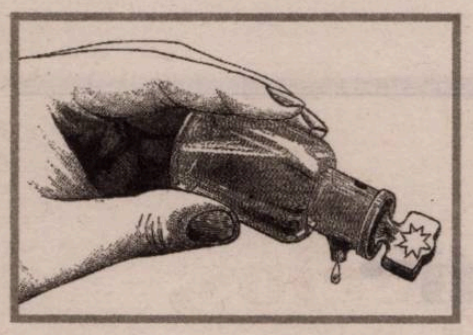

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Cu vorbele la el

De cele mai multe ori, clișeele lingvistice sînt formule care au avut un prim moment de noutate și expresivitate, calități anulate în timp prin uz și abuz. Dacă nu ar fi produs o imagine nouă, o surpriză lexicală, dacă nu ar fi conținut o figură de stil, probabil că formulele respective nici nu ar fi atras atenția: succesul inițial le provoacă însă, inevitabil, degradarea, prin imitare și banalizare. Reluate la început de dragul originalității, reproduse apoi din simplă comoditate, inovațiile lexicale fie se „decolorează" total, ajungînd expresii neutre, cărora vorbitorii nici nu le mai percep originea figurată, fie ajung să fie etichetate drept clișee, criticate și evitate din rațiuni stilistice.

S-a răspîndit destul de mult, în ultimii ani, expresia laudativă *a avea vorbele la el* (adaptabilă gramatical, desigur, în funcție de obiectul aprecierii, dar folosită mai ales la persoana a treia): „este extrem de activ, are vorbele la el și este o sursă infinită de glume și voie bună" (click.ro); „mereu are vorbele la el, știe ce să îmi spună să mă facă să zîmbesc instant" (cancan.ro); *„are vorbele la el* și replici potrivite pentru oricine" (ziarullumina.ro). Exemplele de mai sus atestă nu doar prezența în presă a expresiei, ci și larga sa disponibilitate stilistică: deși colocvială la origine, e deja acceptată și de registre mai formale. Frecvența mare și neutralitatea stilistică a elementelor componente (nemarcate popular) o împing în această direcție, permițîndu-i să se combine cu clișee deloc colocviale: „îndrăgita artistă *are vorbele la ea* și știe cum să ne facă să ne vibreze sufletul" (muzicapopulara.info).

Expresia are sensul „știe să vorbească", „știe ce să spună", calificare transmisă prin intermediul unei asocieri amuzante, care concretizează, prin metaforă și metonimie, talentul oratoric. Capacitatea cuiva de a găsi vorba potrivită la momentul potrivit este transpusă într-un simplu act de posesie materială, a unui bagaj de cuvinte. Iar „vorbele" devenite un fel de avuție personală sînt partea care ține locul întregului: pentru că implică vorbirea, capacitatea cuiva de a le lega într-o exprimare convingătoare. La persoana a treia, expresia se referă în genere la o calitate stabilă, permanentă (de bun vorbitor); folosită la persoana întîi, are mai adesea rolul de a caracteriza o stare sau o capacitate de moment – de a-și găsi cuvintele potrivite într-o situație dată („am crezut că *am vorbele la mine* și nu are ce să mi se întîmple", libertatea.ro).

© wikimedia commons

Formula e relativ nouă, dar tiparul este cu siguranță mai vechi. A transpune o calitate în suportul ei mai mult sau mai puțin material, în instrumentul prin care se obține sau se manifestă reprezintă un model metonimic cu efecte umoristice, des folosit de vorbirea populară și colocvială. Corporalitatea calităților, a comportamentelor și a acțiunilor a devenit în unele cazuri *(a-și băga mințile în cap, a-și lua inima în dinți, a lua vorba din gură)* atît de banală, încît nici nu mai percepem figura de stil inițială. O formulă asemănătoare cu *are vorbele la el* este *are ochii la el,* cu sensul „e în stare să vadă", „e atent"; expresia apare (în forma *ai ochii la tine)* într-un fragment de roman al lui Ion Iovescu, publicat în 1938 (în *Revista Fundațiilor Regale,* nr. 10) și plin de formulări populare și colocviale; este încă folosită, dar destul de rar: „ușor de evitat dacă ai ochii la tine" (4x4adventure.ro); „în măsura în care ai ochii la tine, cred că te poți păzi" (simonatache.ro).

O variantă a formulei în discuție poate implica un alt clișeu ironic – *la purtător* –, provenit din limbajul juridic și folosit pentru a exprima colocvial posesia sau starea („cu nervii întinși la maximum și *cu ura* la purtător", sperantatv.ro; *„cu entuziasmul la purtător",* semnebune.ro); se spune deci despre cineva nu doar că *are vorbele la el*, ci și că este *cu vorbele la purtător* („e frumoasă, cu vorbele la purtător și cu un zîmbet care te atrage ca un magnet", apropotv.ro).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

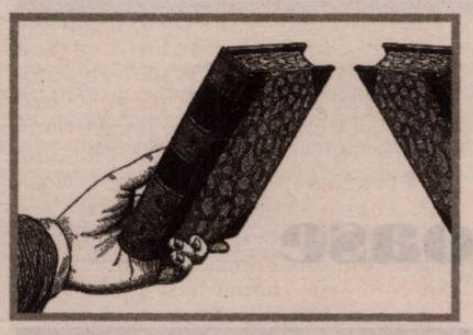

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Frau Magister und Herr Doktor

„Se căsătorește *Frau Doktor* Cutare cu *Herr Magister* Cutărescu." Cam așa sună, în Austria, formula protocolară rostită într-un ceremonial matrimonial. Ba mai mult: titlurile academice ale proaspeților miri sînt înscrise și în certificatul oficial de căsătorie.

Pe parcursul șederii mele vieneze am cunoscut un tînăr cu un stil de viață oarecum extravagant. Pentru persoana cu pricina, lucrul cel mai important în viață era să aibă timp suficient la dispoziție ca să-și poată satisface nestingherit bucuriile spiritului: lectura, întîi de toate, dar și muzica, filmul, teatrul, expozițiile de artă și muzeele – mă rog, cam tot ce oferă lumea noastră ca *loisir* sau *entertainment* cultural, reprezentînd, pentru el, o rațiune de a fi. Trăia, pentru asta, modest, în principal din ajutorul de șomaj, agrementat cu diverse munci ocazionale. De pildă, sortarea scrisorilor la poștă. Avea, precum mi-a povestit cu vădită satisfacție, un atu important în privința asta: era doctor în filozofie. Or, la trierea corespondenței, o persoană cu titlul de doctor era plătită mult mai avantajos decît, să zicem, una cu studii medii.

Retribuirea diferențiată a sortatorilor de corespondență în raport cu nivelul studiilor absolvite este, desigur, discutabilă, atît în privința echității, cît și prin prisma eficienței. Nu ne putem face iluzii că un doctor în filozofie va fi mai iute și mai îndemînatic decît un bacalaureat. Cît privește echitatea, să acceptăm ideea că timpul unui titrat ar trebui să fie mai „scump" decît cel al unui netitrat? Dar așa era Austria, la început de mileniu trei – și poate o mai fi fiind și în zilele noastre.

Oricum, o atare discriminare – pozitivă? – își avea (își are) și ea rațiunile ei. Te poți întreba, pe bună dreptate, dacă are sens ca statul să cheltuiască o groază de bani pentru ca cetățenii să-și poată duce traiul liniștit, după absolvirea studiilor, în cabinetul de lectură sau în sala de concerte. După cum te poți întreba, la fel de bine, dacă studiul poate fi perceput ca un soi de handicap, ca să necesite un sprijin compensatoriu din partea societății.

Nu numai statul austriac, ci și foarte mulți partizani ai studiului *per se,* aveau răspuns la astfel de nedumeriri. Ne interesează nu doar să formăm oameni eficienți, ci și să trăim într-o societate de oameni cultivați. Educația, învățătura, studiul nu trebuie privite doar din perspectivă pragmatică, ca instrumente de eficientizare a forței de muncă. Ele constituie, deopotrivă, valori autonome, ce merită a fi cultivate pentru ele însele. Înveți pentru a-ți satisface nevoia de a ști, iar această nevoie definește condiția noastră de umanitate.

Văzută din acest unghi, mania austriacă a titlurilor academice iese de sub incidența ridicolului și se așază într-o altă lumină. Ca ins trăitor ani buni în Viena, pot depune mărturie despre excepționala civilitate a relațiilor interumane în toate împrejurările, de la cumpăratul țigărilor din chioșcul de peste drum, la depunerea faimosului *Meldezettel* la poliția de cartier. Nu pot să nu pun această realitate, deloc neglijabilă, în relație cu modul austriac de a înțelege educația, învățătura.

Altminteri, am cunoscut mai mulți doctoranzi care se străduiau să amîne pe cît posibil finalizarea tezei, dintr-un motiv și el aparent surprinzător: odată obținut titlul de doctor, șansele de angajare se diminuau drastic. E totuși explicabil, atîta vreme cît la serviciu nu ți se oferă nici cabinet de lectură, nici sală de audiții. Iar despre discriminarea pozitivă, angajatorii nu sînt fericiți să audă. Valorile spirituale și cele ale economicului conviețuiesc, de regulă, problematic.

Despre ce fel de cercetare poate fi vorba la un primar de sector?

Și în România s-a dezvoltat, în ultimele decenii, un apetit nezăgăzuit pentru titluri academice. Puzderie de CV-uri actuale sînt împănate cu tot soiul de bizarerii educaționale. Ținta supremă a fost, din capul locului, doctoratul. Efectul pare să fi fost, însă, pe dos față de cel austriac.

Ceea ce irită astăzi opinia publică autohtonă în nesfîrșitul scandal al plagiatelor doctorale nu este în primul rînd o presupusă inflație a diplomelor de absolvire a ciclului final de studii academice. Peste tot în lume doctoratele s-au extins, și-au coborît standardele și au diminuat investiția de timp și de muncă, devenind, treptat, un fel de certificat care atestă abilitățile de cercetare științifică ale purtătorului de titlu. Irită, la noi, inadecvarea situațională – despre ce fel de cercetare poate fi vorba la un primar de sector? ș.a.m.d. – și, mai ales, impertinența și grobianismul cu care „doctorii" improvizați se afișază în spațiul public. De aici pînă la compromiterea instituției doctorale ca atare mai e doar un pas. Ar fi păcat să îl străbatem, nu doar pentru că am periclita un flux normal al formării de experți de înaltă calificare, ci și pentru că am fi nevoiți să îngropăm și ideea că studiul reprezintă și o valoare în sine, ce merită a fi cultivată.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

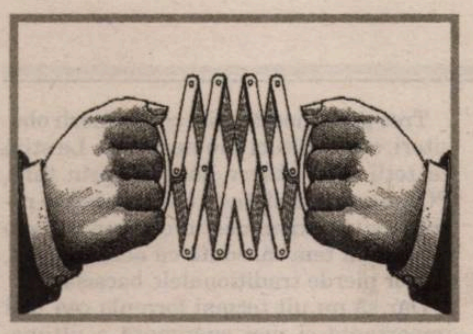

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Dacă guvernezi serios, nu poți să stai la televizor“

– dialog cu Cristian GHINEA, ministrul Fondurilor Europene –

A publicat de curînd un raport despre primele 100 de zile de mandat ca ministru. Fost dilematic și fost think tanker, ***Cristian Ghinea*** *a devenit mai întîi consilier al premierului, iar apoi ministru. E, probabil, bine plasat, căci în materie de fonduri europene nu lipsesc deloc dilemele.*

De cînd cu fondurile europene, se folosește foarte des cuvîntul „absorbție“. Cum stăm cu absorbția?

Pe lîngă faptul că este un ușor barbarism în limba română, este și un termen ușor abuzat (ca să folosesc și eu alt barbarism). Deși pare că știm ce înseamnă, de fapt e abscons. Cînd am publicat raportul de activitate pe primele 100 de zile, am publicat toate variantele de calcul al absorbției – pentru că unii calculează ce s-a plătit beneficiarilor, alții calculează cererile de plată trimise la Bruxelles, alții calculează rambursările primite de la Bruxelles. Fiecare ia ce îi convine. Am publicat, așadar, cele trei variante și am scos-o în evidență pe cea de la mijloc. Toate trei arată același lucru: că acest Guvern a ridicat rata de absorbție pe exercițiul bugetar pe care îl încheiem acum cu mai mult de 20%. E simplu și indiscutabil. Am primit lecții că n-am calculat cum trebuie. Termenul trebuie, așadar, clarificat. Cei mai mulți se gîndesc la rambursări, adică la sumele trimise către Comisie și care se întorc înapoi în țară. Dar toată dezbaterea despre absorbție ratează un punct important: *impactul*. Pentru că scopul fondurilor europene nu este să facem absorbție, ci să dezvoltăm România. Avem o problemă sistemică de absorbție și, chiar dacă vom împinge rata rambursărilor peste 80%, tot vom fi în urma Bulgariei. Pun însă o întrebare: chiar și absorbind peste 80% din fondurile puse la dispoziție de Uniunea Europeană în primul ciclu financiar de după aderare, arată România ca o țară care a absorbit zeci de miliarde de euro? Așa că trebuie să stăm pe gînduri și să ne întrebăm de ce am creat un sistem atît de complicat, un sistem pe care doar birocrația îl înțelege, în care oamenii care chiar au o viziune și idei pentru fonduri au mai degrabă probleme și reușesc să facă ceva *împotriva* și *în ciuda* birocrației decît cu sprijinul aparatului de stat. Am fost zilele trecute la Alba Iulia, invitat de Nicolae Moldovan, care e *city manager*. Au o cifră absolut fabuloasă: au reușit să atragă 150 de milioane de euro. Comparați asta cu cifra de investiții a orașului, care este de 2 milioane de euro. Dar se vede și impactul foarte direct în Cetatea refăcută superb. S-a creat din nimic o atracție turistică aflată pe locul II în recomandările Trip Advisor pentru România. Foarte multe proiecte europene din România au fost făcute pe ideea „hai să luăm niște bani“, fără să aibă o viziune. Oamenii din Alba Iulia aveau o bijuterie, Cetatea, aflată într-o stare proastă acum 15 ani. Și-au pus problema s-o refacă și s-o aducă în circuitul turistic. Și au făcut asta cu mai multe proiecte mici: au fost acolo niște oameni care au avut o viziune; de aceea am vrut să merg la Alba Iulia, am stat două ore la discuții cu toate oficialitățile locale, care s-au plîns, cu exemple absolut aiuritoare, de felul în care birocrația fondurilor europene mai degrabă le-a pus piedici decît să-i ajute.

De ce am creat un sistem atît de complicat?

Tema asta ar merita o teză de doctorat. Sînt mai mulți factori care au fost complici. Pe de o parte, există cerințele complicate ale Comisiei Europene. Uniunea Europeană se așteaptă să ai o viziune foarte clară despre ce vrei să faci cu banii, apoi o strategie și apoi un plan de acțiune. Așa cum au avut cei de la Alba Iulia ar trebui să aibă toată România: sîntem *aici* și vrem să ajungem *acolo*. Pentru asta, ne trebuie o strategie și planurile de acțiune. Comisia Europeană s-a așteptat, și înainte de 2007, și în exercițiul bugetar 2007-2013, să avem viziune, strategie și planificare. Noi, mai balcanici de felul nostru, mai haotici și cu o clasă politică ce suferă de ceea ce englezii numesc *short termism*, nu prea am putut prezenta o viziune. Viziunea e dată de politicieni, strategia e dată de politicieni, planul de acțiune este dat de birocrație. Neavînd o viziune, am pornit invers: hai să facem acțiuni mici, la nivel tehnic, pentru că Ponta și ceilalți sînt ocupați cu altceva decît să guverneze. Teoria mea este că acești oameni nu guvernează România, ci plutesc deasupra birocrației și transmit niște mesaje. România este o țară îndeobște negu-vernată. E paradoxal că primul Guvern care controlează birocrația este un guvern de tehnocrați. Mă întorc la întrebare: există o nepotrivire între modul în care funcționează fondurile europene și modul în care funcționează politica noastră. Sistemul de fonduri a fost făcut de *insider*-i, de oameni interesați să-și păstreze salariile mari. Procedurizarea extremă a fondurilor vine și de aici: sînt foarte mulți oameni interesați de traseul birocratic al hîrtiilor, nu de rezultate și de impact. Dau un exemplu tot din Alba Iulia: există acolo o clădire, Palatul Principilor, care a fost centrul de guvernare al Transilvaniei timp de vreo 200 de ani, e într-o stare dezastruoasă. Proiectul de restaurare a fost respins pentru că lipsea o hîrtie din sutele cerute; o hîrtie care spunea că o anumită chestiune nu se aplică Ministerului Culturii (unul dintre cei trei parteneri, alături de Ministerul Apărării, căci clădirea a fost a armatei, și Primăria din Alba Iulia). Această problemă se putea rezolva foarte simplu printr-o cerere de clarificare, care să solicite hîrtia aceea, fără însemnătate pentru impactul proiectului. Eu sînt invadat de reclamații de la oameni care au probleme. Au probleme cu sistemul informatic, care merge foarte greu. Am spus din prima zi de mandat că am opțiunea foarte dură de a opri sistemul informatic și de a primi proiectele pe hîrtie, dar atunci apare o altă problemă: toate hîrtiile trebuie să intre ulterior în sistemul informatic, pentru că așa solicită Comisia Europeană. Cine pune după aceea toate proiectele în sistemul informatic, inclusiv pe cele respinse? O să se blocheze tot ministerul. S-a luat decizia de a se face un sistem informatic mamut, pentru toate unitățile de management. Poate părea o decizie bună și logică, dar dacă nu dai și resursele umane și financiare pentru a funcționa, ajungem la niște întîrzieri îngrozitoare. Le-am descris și în raport, pentru că am vrut să fie un raport onest și oamenii să afle adevărul, chiar dacă unii s-au alarmat. Pe de altă parte, nici nu am timp să redesenez sistemul, deși am fi avut nevoie de așa ceva. Trebuie să regîndim legătura dintre fondurile naționale și fondurile europene. Noi am creat un fel de „trib al fondurilor europene“. Statele care au absorbție și impact nu tratează diferit banii europeni și banii naționali, ci consideră că sînt bani de investiții. Pentru acești bani de investiții, facem proiecte. Apoi decidem ce proiecte trimitem la Comisia Europeană. Sistemul fondurilor europene are un grad de transparență pe care fondurile naționale nu-l au. Este complet nedrept să existe atîta atenție pentru fondurile europene și să nu existe deloc atenție în legătură cu fondurile naționale: acolo nu există proceduri, acolo totul stă în pixul demnitarilor, acolo este un loc unde corupția politică macină la temelia planurilor de dezvoltare. Pentru că dacă depinzi de pixul cuiva de la partid, atunci nu poți face un plan serios de dezvoltare locală. Ar trebui să avem și această discuție: ce facem cu banii noștri, care nu sînt deloc puțini? Cu cît România se dezvoltă și bugetul crește, cu atît banii naționali pentru dezvoltare vor deveni mai importanți. Dar noi nu vorbim despre ei: pur și simplu există în bugetele unor ministere.

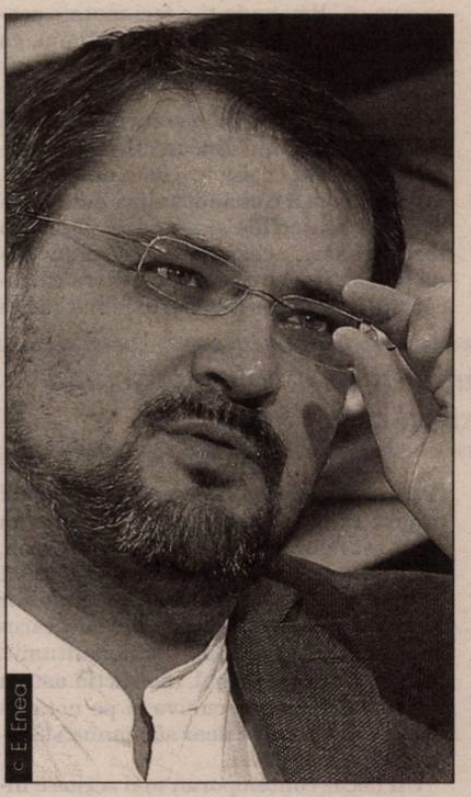

c. E. Enea

Mandatul Guvernului e scurt. Ce poate face un Guvern într-un an ca să lase o urmă?

Poate, de pildă, să înceapă un proces rațional de debirocratizare, care ar fi trebuit început de mult. Cînd o să-mi scriu memoriile – poate sub forma unui serial în *Dilema veche* –, o să scriu și cum este să chemi la cancelaria prim-ministrului șefi de instituții și ei să te mintă în față că nu se poate și, dacă cetățenii sînt plimbați de colo-colo pe la cozi, asta este, „așta e sistemul“. Să-ți explice, de pildă, o doamnă de la agenția de șomaj că trebuie cerută adeverință medicală de la toți șomerii, că dacă există pericolul ca unul să se angajeze bucătar și el e șchiop? Și-atunci trebuie să cerem adeverință de la toți că nu sînt șchiopi. Sînt foarte multe aberații de acest gen. Aș fi vrut să avem mai mult timp și mai mulți oameni buni în sistem ca să realizăm acest proces. Birocrația este ca buruienile: dacă nu le plivești permanent, cresc. Birocrații au o viață a lor; și nu pentru că sînt proști sau criminali, ci pentru că se acoperă de hîrtii. Birocrația are o logică a ei pe care, după ce o înțelegi, nu mai pare atît de bizară. Nu e vina oamenilor „mici“, a funcționarilor; problema e că nu există o presiune de sus. S-a lăudat Victor Ponta că a scos ștampila din administrație; vă spun eu că e bine sănătoasă. Noi am încercat să sistematizăm alianța între cetățean și cel mai înalt nivel politic (adică prim-ministrul) și să facem presiune și de jos, și de sus. Va fi inacceptabil pentru politicieni, de acum înainte, să nu ducă mai departe acest gen de presiune. Pentru că oamenii vor ști că au fost unii care au reușit să facă asta și că politicienii sînt de vină pentru cozile de la pașapoarte, pentru cozile de la aeroport, pentru ștampilele inutile ș.a.m.d. Altfel, birocrația te îngroapă în hîrtii și-ți creează false urgențe.

Guvernul de tehnocrați pare să aibă o imagine bună, pentru că încearcă să țină legătura cu cetățenii. N-ar trebui să comunice mai mult?

Comunică destul de mult, în contra modului în care este așezată comunicarea publică în România. Noi nu prea avem oameni care să vorbească la televizor în numele nostru. Nu poți să stai la televizor atunci cînd guvernezi. Dacă guvernezi serios, stai tîrziu la serviciu, nu poți să stai la televizor. Nici n-ai timp să te uiți la televizor, de altfel. Eu cînd vedeam demnitari care se uită la televizor, mă gîndeam că n-au altă treabă. Pe de altă parte, dacă tot găsesc sisteme informatice plătite firmelor lui Sebastian Ghiță, îmi dau seama despre ce bani vorbim. Cu 36 de milioane de euro pe care i-au plătit lui Ghiță degeaba ții trei televiziuni de știri. Toți acești indivizi au interesul să te toace, pentru că vii și le închizi robinetele. Temele conflictuale prind mai bine la public. Tehnocrații sînt plicticoși, pînă la urmă. Tot ce lansăm noi acum ca proiecte își va face efectul peste cel puțin doi ani. Am făcut un departament prin care Ministerul Fondurilor Europene se transformă dintr-o instituție care spune „Veniți, că avem niște bani“ într-una care se duce către benficiari și le spune „Haideți să scriem împreună proiecte“. Vorbesc de proiectele mari, strategice, de infrastructură, care să aibă impact.

Vor fi alegeri și va veni un Guvern politic. S-ar putea ca vechile robinete să fie redeschise și vechile metehne să fie reluate…

Cînd am spus că aș vrea ca aceste proiecte să continue, toată lumea a spus că Ghinea vrea să intre în politică și s-a declanșat o furtună. Evident că ne-ar durea sufletul ca aceste proiecte să nu continue. Vorbim de zeci de milioane de euro. Cînd văd aceste bugete, mă ia cu amețeală. Eu am creat, cu doi prieteni, un ONG care nu a avut aproape deloc fonduri structurale – am concurat direct la Bruxelles. Organizația pe care am creat-o a avut un buget de aproape 2 milioane de euro, cu care am reușit să facem zeci de proiecte de impact. Cînd văd un sistem informatic de 5 milioane de euro care n-a fost niciodată pus în funcțiune, mi se pare aiuritor cum pot oamenii ăștia să toace atîția bani. E o lume diferită. Eu cu Ghiță și cu alții nu pot comunica, sîntem în lumi diferite. Și-apoi, eu sînt ușor șocat că vine unul la mine și-mi spune „Hai să vorbim, să ne-nțelegem“. Pe ce să ne-nțelegem? Vorbim limbi diferite. Avem aspirații de viață diferite.

(fragmente dintr-un interviu pe care îl puteți urmări pe live.adevarul.ro)

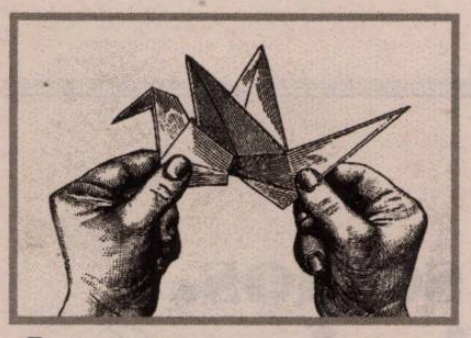

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Pîinica cea de toate zilele

Într-un Dosar despre cîrciumi al *Dilemei* de prin anii '90 scria că e bine să eviți restaurantele cu acordeon. Era valabil poate mai demult, fiindcă astăzi n-am mai prea văzut acordeoane prin restaurante și vorba aceea: nici acordeonul nu mai e ce-a fost odată. Țara s-a umplut de cîrciumi de toate felurile. În marile orașe s-au înmulțit ca ciupercile, pe model aproape occidental. Terase, bistrouri, cafenele, fast-fooduri, trattorii, pizzerii, mici cîrciumioare intime, restaurante exclusiviste etc. Poți zice că, în sfîrșit, ne-am sincronizat. Numai să nu te uiți prea atent la detalii sau să mergi prin zonele mai profunde ale României, unde poți găsi încă destule restaurante rămase parcă neschimbate de pe vremea comunismului. Acolo unde chelnerii se mișcă apatic și ți se oferă acel meniu standard, despre care cîrciumarii își închipuie probabil că trebuie servit într-un restaurant. Adică rețetele încremenite ale anilor '80, gen șunculițe răsucite, măsline și telemea sărată drept antreuri, ciorbă de pui sau de văcuță cu ardei iute la primul fel, șnițel cu piure sau cartofi prăjiți la felul doi și clătite ori papanași la desert. Nu că n-ar fi bune și astea, dar... În multe asemenea localuri, dacă ceri o simplă limonadă, te poți trezi cu scuza că s-a terminat. Se subînțelege cumva că „limonada ți-o faci matale acasă singur, dacă vrei să storci lămîia, că noi aici ne ocupăm cu lucruri mai serioase".

În fine, chiar prin restaurante destul de bine cotate din București m-am confruntat recent cu situații de-a dreptul comice. Cineva a comandat cinci mici, dar i s-a spus că porțiile sînt de trei. Deci, ori trei, ori șase, în cazul în care comanzi două porții. Cinci nu se poate pentru că bucătarul nu vrea să se încurce la rețetar. Și fiecare porție vine automat și cu cartofi prăjiți. Pînă la urmă, cei de la masă au făcut tot felul de combinații și împărțeli, micii la unul, cartofii la altul, așa încît cererea totală să ajungă la un numitor comun cu socotelile fixe ale bucătarului și nimeni să nu rămînă nemulțumit. Mă gîndesc că, în final, distracția asta a noastră o fi apărut cumva și pe nota de plată, fiindcă una e doar să mănînci și alta e să te și distrezi.

Dacă nu-l cunoști pe șef sau n-ai fost coleg de școală cu chelnerița, te simți ca un intrus.

Un necaz contemporan mai serios e însă cel al rezervărilor. Probabil că astăzi, în locul recomandării cu acordeonul, ar fi de făcut aceea că de evitat sînt restaurantele cu prea multe mese rezervate. În acestea, ai impresia că sînt așteptate persoane mult mai importante decît tine, client ocazional, care în nici un caz nu poți spera să beneficiezi de același tratament. Uneori sînt mese pe care nu le vezi niciodată ocupate, dar pe care eticheta „Rezervat" zace în permanență, în mod oarecum preventiv, pentru cine știe ce importante și neprevăzute vizite de protocol. Știu ei mai bine. După asemenea experiențe, poți înțelege cînd încerci să rezervi o masă prin telefon și ți se spune că politica localului e de a nu rezerva mese și de a aplica democraticul concept „primul venit, primul servit". Ce nu mai poți înțelege este cînd ajungi într-un restaurant care se laudă cu o astfel de practică și descoperi că pe unele mese scrie totuși „Rezervat". O meteahnă înrudită și foarte bine înrădăcinată după Revoluție e aceea a localurilor care par înființate doar pentru clanul și amicii patronului. Locuri în care dacă nu-l cunoști pe șef sau n-ai fost coleg de școală cu chelnerița, te simți ca un intrus. Pentru mulți proprietari sau administratori, pare foarte greu de înțeles temenul „public". Adică ideea că un local este prin definiție o instituție publică, deschisă fără discriminare publicului larg și al cărei deținător e obligat să se comporte după anumite reguli și nu chiar ca pe moșia proprie.

Trec peste neplăcerile cu chelnerii obositori, cu cei uituci sau nesimțiți. Le știm cu toții. Mai observ doar că, prin țară, POS-ul pentru plata cu cardul e încă o raritate și că există destui cîrciumari care tot se mai tem că, odată cu acest aparat, își vor pierde tradiționalele bacșișuri.

Dar să nu uit tocmai formula cea mai importantă și mai enervantă a ultimelor decenii din restaurantele românești: „Serviți și pîinică?"

ready made

„Dar vremea a trecut. Veronica a pus capul la pieptul lui, o clipă a răsărit soarele liniștii, pentru ca după aceea cărările să fie tot mai întortochiate, răbufnetul vieții tot mai amenințător, iar Petrinii și stârvurile moralității contimporane să-și răstoarne intriga îngustimii lor pe un nume curat, într-un bărbat cu suflet de copil, pentrucă puritatea olimpică a minții lui, lăcrămioarele sufletului alb, toate, treceau serafic înainte, călcând peste burueni, peste viermi, din simplul motiv că ochiul lui n'avea decât perspectiva siderală, spre care mergea beat, năuc, cu umerii plini de aurori și vise. Ci l-a încolțit mizeria, l-a răpus munca, îl învingea viața. Și într'o dimineață, când soarele-și culca întâele raze pe trotuarele proaspăt măturate și ude ale Bucureștilor, la o crâșmă periferică un bărbat frumos, cu fața oblongă, palid și cu fruntea boltită, consuma un țap cu bere. Și fiorii nebuniei l-au prins aci."

Pavel P. Belu, „Cu pașii de rouă, din veac...",
în *Brazde Bănățene*, Anul II,
Nr. 5-6, Mai-Iunie 1939

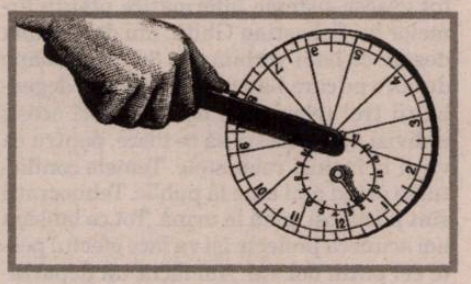

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Ia cucuta, neamule!

Ispititor să asociezi descoperiri arheologice cu personaje celebre. Să crezi că ai găsit, adică, săgeata care l-a omorît pe Ahile sau coloana în vîrful căreia a locuit Simion Stîlpnicul. Asemenea potriveli încîntă publicul și istoricii, invitațiile la conferințe curg, sponsorii ciulesc urechile. Două vorbe, deci, despre posibila descoperire a închisorii în care Socrate a fost executat în 399 î.Hr.

La 100 m de colțul de S-V al agorei din Atena s-au găsit în anii '40 ruinele unei clădiri substanțiale (numite în rapoarte „PB", de la convenționalul *Poros Building*), declarate pe rînd arhivele statului, centru comercial, bordel. În 1975, un cunoscut arheolog american a propus să vedem în ea ceva foarte diferit. De închisoarea lui Socrate se știe, din Platon, că era „lîngă" agora (pînă aici e bine) și „lîngă" tribunal (și asta ar corespunde, pentru că cea mai importantă clădire publică de lîngă PB a fost interpretată ca fiind tribunalul Heliaia). Camerele pătrate identice care se fac la stînga și la dreapta din coridorul central, opt cu totul, ar fi fost, evident, celulele. Ele au cam 20 m², destul pentru cei 20-25 de vizitatori care veneau la Socrate în ultimele sale zile. Una dintre camere are un bazin de teracotă și un vas mare pe jumătate îngropat în pămînt; iar Platon confirmă că Socrate, înainte de execuție, a mers într-o altă cameră și s-a îmbăiat – ca să nu trebuiască, deducem, să-i spele alții corpul. Curtea din sud e pentru exerciții. Anexa din nord, cu ziduri mai groase (deci cu etaj), trebuie să fi fost un turn de strajă. Există și alte argumente, încă mai interesante. O cisternă a fost săpată mai tîrziu într-una dintre camerele anexei, iar în ea s-au găsit 13 mici vase, ca niște borcănele, de 4 cm înălțime *(foto)*, de un tip rezervat în general pentru substanțe farmaceutice. Oare nu conținea fiecare din ele cîte o doză letală de cucută? Mai mult, în aceeași cameră a anexei a fost găsită și o statuetă de marmură, aproape sigur reprezentîndu-l pe Socrate! Se știe că atenienii, regretînd ulterior verdictul lor, i-ar fi ridicat filozofului o statuie într-o clădire din apropiere, deci de ce nu și o copie care să-l comemoreze chiar la locul execuției? Totul pare că se potrivește – cînd îl asculți numai pe autorul teoriei. Numai că noi nu știm în ce tribunal a fost judecat Socrate, poate Heliaia, dar poate Parabyston, identificat în zona de N-E a agorei (așadar, nu lîngă PB), de altfel singurul loc unde s-au găsit artefacte direct legate de procesul de judecată (de exemplu, clepsidre cu apă, materiale pentru vot, jetoane pentru jurați). Singurul argument pentru identificarea așa-zisei Heliaia drept tribunal rămîne faptul că e măricică... Apoi, interpretarea planului PB se face prea mult cu planul unei închisori moderne în minte. Or, grecilor le era străin spiritul *Panopticon*-ului lui Bentham; la fel, în general, și ideea că o faptă antisocială se pedepsește cel mai bine prin ani grei de pușcărie. O altă problemă e că vasele pentru cucută și statueta sînt datate în ghidul oficial al agorei ateniene în secolul al IV-lea, cînd de fapt ele au fost probabil produse, bazat pe contextul arheologic și pe comparația cu statueta lui Socrate de la British Museum, foarte probabil la o sută de ani și mai bine după execuția lui Socrate. În plus, să ridici statuie în închisoare unui tip ținut pe nedrept la zdup cu o vreme în urmă e contraproductiv, dacă nu hazliu. Cît despre cucută, sursele scrise sînt de acord că se prepara pe loc, într-un mojar, nu se aducea o doză de unică folosință din pivniță; mă gîndesc, ca să nu-și piardă în timp gustul bun și antioxidanții. Pe scurt, impresia e că dacă Socrate însuși i-ar fi luat la întrebări pe cei așa siguri că i-au identificat închisoarea, le-ar fi demonstrat că e clar doar faptul că nu e clar.

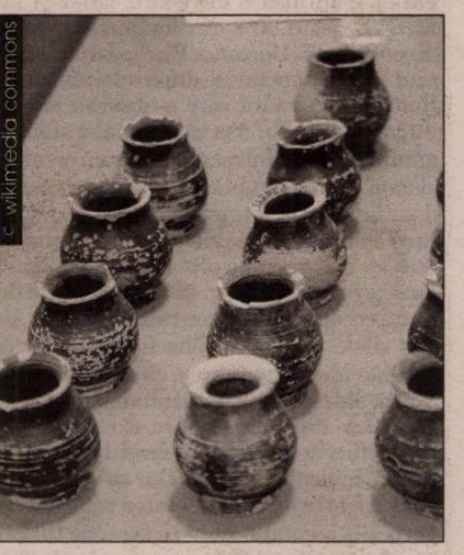

Ar mai fi o poveste arheologică legată de Simon cizmarul, cel prețuit de cinici mai tîrziu, în al cărui atelier, aflat „lîngă" agora, Socrate venea să poarte lungi discuții filozofice (pe care Simon și le-ar fi notat și publicat, zice Diogene Laerțiu). În 1953 s-a găsit chiar la marginea de S-V a agorei (pînă aici e bine) o casă. În pietrișul de lîngă ea, o cupă pe care e zgîriat „A lui Simon". Printre materiale, iată niște ținte și niște inelușe de os: vezi bine, atelierul unui cizmar. Aici venea Socrate! Sigur, sandalele grecești pot avea ținte în tălpile lor, deși inelușe de os prin care să treacă șireturile de piele eu n-am văzut (nici cei care au publicat această teorie nu aduc vreo paralelă din lumea greacă). Mai pot accepta și că Simon și-a azvîrlit cupa pe fereastră, fără îndoială exasperat de vreo manevră maieutică mai abilă. Totuși, spun criticii teoriei, „Simonos" e scris în alfabet ionic (face diferența între omega și omicron, ceea ce în Atena nu prea se întîmplă înainte de sfîrșitul secolului al V-lea), iar asta contrazice informația din sursele scrise că Simon era cetățean atenian, nu venetic. Iar cizmarului i se zice pe nume în surse pentru prima oară abia la Plutarh, la 500 de ani de la evenimente. Și tot așa... Dialogurile socratice, pare-se, continuă.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Înfruntarea dintre știință și emoție

Ieri, la telefon, prietenul meu R. de la Chicago: „Trump a revenit! Vezi? Tipul e ca un zombie – azi zici că-i mort, mîine îți dai seama că-i viu."

Sfîrșitul verii și începutul toamnei îl află pe Donald Trump în plină ofensivă și pe Hillary Clinton în plină defensivă. Barca lui Clinton ia tot mai multă apă. Candidatul democrat și susținătorii săi pierd tot mai mult timp ca să explice, să justifice, să se apere. Oricine știe cum merge o campanie electorală știe că semnul declinului este acesta: se alocă tot mai mult timp răspunsului la atacurile contracandidatului. Dintr-un scandal care nu amenința să devină cine știe ce (este vorba despre neglijența cu care Hillary Clinton a gestionat propriile e-mail-uri pe cînd era secretar de stat, nesocotind unele reguli de securitate), republicanii au reușit să scoată maximum. Și din scandalul care ar fi putut fi ucigător (cel al finanțării Fundației Clinton cu bani de la guverne străine, pe cînd soția lui Bill era ditamai secretarul de stat al Americii), nu prea iese mare lucru. Așa-i în lupta politică: niciodată nu știi ce iese, niciodată nu știi, de fapt, ce anume atinge mai mult opinia publică. Așa că le încerci pe toate. În scandalul e-mail-urilor, Hillary Clinton, care tocmai explicase convingător, toată vara, că Trump nu este nici psihologic, nici intelectual potrivit pentru funcția executivă supremă a Americii, a devenit, deodată, aiurită, amnezică, imprecisă (de nu chiar mincinoasă). Eforturile ei de a părea relaxată și stăpînă pe situație eșuează lamentabil. În schimb, grosolăniile lui Trump merg înainte, de nimic împiedicate. Caznele lui Hillary Clinton de a secreta șarm o schimonosesc pur și simplu. Naturalețea robustei ignoranțe a lui Trump îl face, în schimb, să pară puternic și, mai ales, în stare de lucruri mari.

Cînd scriu acest text, cu două luni înainte de alegeri, sondajele îi arată pe cei doi la egalitate, după ce Trump a recuperat spectaculos ecartul care îl separa de Clinton. Dacă privim sondajele din ultimul an, vedem că, în marea majoritate a timpului, Hillary Clinton a condus, dar Trump a întors trend-ul de cel puțin două ori, egalîndu-l pe candidatul democrat, care apoi iar s-a desprins și Trump iar a revenit. Este foarte dificil de anticipat ce se va întîmpla pe 8 noiembrie, mai ales că distanța pe care Clinton o poate realiza față de Trump s-a diminuat vizibil. Iar trend-ul actual este favorabil lui Trump.

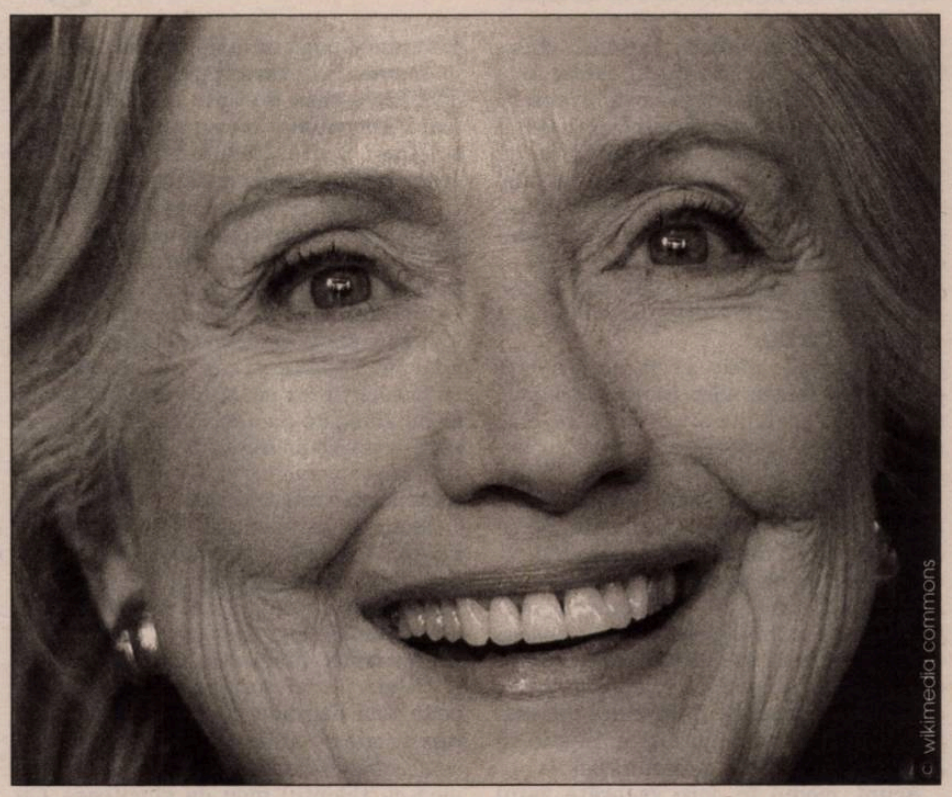

Avem, de pe acum, cel puțin două certitudini pentru ultimele două luni de campanie electorală americană. Prima, că Hillary Clinton nu mai poate atinge o distanță confortabilă față de năbădăiosul miliardar. Vom avea un rezultat final strîns. A doua, că stilul celor două campanii electorale nu se mai poate schimba. Evident, vor veni mesaje noi, replieri și atacuri, poate chiar nuanțări ale unor poziții anterioare, ba chiar și pentru ajustări strategice mai e timp, dar ceea ce nu se va schimba este structura interioară a celor două campanii, logica lor internă. Și, din această perspectivă, asistăm la un nou episod al unei înfruntări care a început de cînd e omul și nu se va termina înainte de sfîrșitul lui: cea dintre minte și inimă.

Hillary Clinton are, în staff-ul ei, una dintre cele mai performante echipe de *data analysis*. Pentru cei care nu prea înțeleg ce-i asta, precizez că este vorba despre procesul prin care datele crude (variabilele cantitative sau calitative ale realității) sînt citite împreună pentru a obține informația de care adversarul nu beneficiază și care constituie baza pentru decizii și acțiune. Evident, cu cît mai multe date, cu atît mai multe lecturi combinate sînt posibile. Mulțimea de date, bineînțeles, trebuie întîmpinată cu o capacitate analitică foarte dezvoltată (computere performante, programe sofisticate, oameni specializați). Un asemenea sistem cere timp și bani. Hillary Clinton s-a îngrijit de toate acestea și a investit enorm în această direcție. Campania ei electorală este matematică. Fiecare pas făcut este evaluat și fiecare pas viitor este calculat. În cele cîteva ore de liniște din cartierul general al campaniei lui Hillary Clinton din Brooklyn, între miezul nopții și zorii zilei, calculatoarele din departamentul de *data analysis* rulează cam 400.000 de simulări, astfel că, la prima oră a zilei, strategii au toate variantele imaginabile și inimaginabile de acțiune pe masă, spre decizie. Comentatorii avizați spun că Hillary Clinton beneficiază de cea mai „informatizată" campanie electorală din istorie. De la date mari, de sondaje de opinie și focus-grupuri, la timpul pe care fiecare agent de campanie îl petrece într-un anumit loc, cu un anumit grup de oameni, de la balanța financiară a campaniei ținută în timp real pînă la rating-ul pe care îl fac mesajele TV ale celor doi candidați la toate televiziunile din țară, practic tot ce mișcă în cauza „Hillary președinte" este recepționat, analizat și programat. În fruntea acestui departament se află, cum altfel, un tip socotit drept genial în mediile politice democrate din Washington: Elan Kriegel. Despre el se spune că, în 2012, ar fi reușit să identifice o anume comunitate din Florida al cărei comportament electoral l-ar fi ilustrat perfect pe cel al întregii țări. Cînd rezultatul votului în acea comunitate a fost accesibil sondorilor de opinie, Kriegel a anunțat pe toată lumea, inclusiv pe Obama, cu cît vor cîștiga, deși votul nu se încheiase în statele pacifice. Exact așa a fost, pînă la a doua cifră de după virgulă. „Nu greșește niciodată", se spune despre Kriegel. De aceea, toate marile decizii ale campaniei lui Clinton se iau cu el de față și, în sediul de campanie, are biroul cu cea mai frumoasă vedere.

În timp ce cartierul general al lui Hillary Clinton este ca un fel de citadelă a științei în care computerele lucrează, iar datele se acumulează și se metabolizează non-stop, cartierul general al lui Trump pare a fi, mai degrabă, sediul de impresariat al unui star în plin turneu. *„Data analysis is overrated"*, a decretat Trump încă de la începutul campaniei pentru cîștigarea nominalizării republicane. Donald Trump nu a investit mai nimic în *data analysis* pînă la sfîrșitul alegerilor primare, cel puțin. Și chiar dacă ar fi făcut-o după aceea, nu ar avea nici o șansă să ajungă măcar la un sfert din capacitatea departamentului lui Clinton. Nu e vorba de bani (la acest capitol, Trump este oricum cu mult depășit de Clinton), ci de timp. Clinton a construit sistemul de care dispune acum în aproape doi ani. Oricum, candidatul republican nu pune mare preț pe așa ceva. Trump și oamenii săi nu investesc mulți bani în analiză și planificare, ci în diseminarea unui mesaj pe care îl formulează mai degrabă instinctual, văzînd și făcînd. Datele de care Trump dispune sînt cele „deschise", pe care le știe toată lumea. Trump știe și el, ca noi toți, care sînt marile frici ale americanului de rînd. La fel ca noi toți, Trump știe și ce admiră același american. Mesajele nu sînt greu de alcătuit. Ele trebuie doar să explodeze în viscerele cît mai multor oameni.

Trump știe și el, ca noi toți, care sînt marile frici ale americanului de rînd.

PUBLICITATE

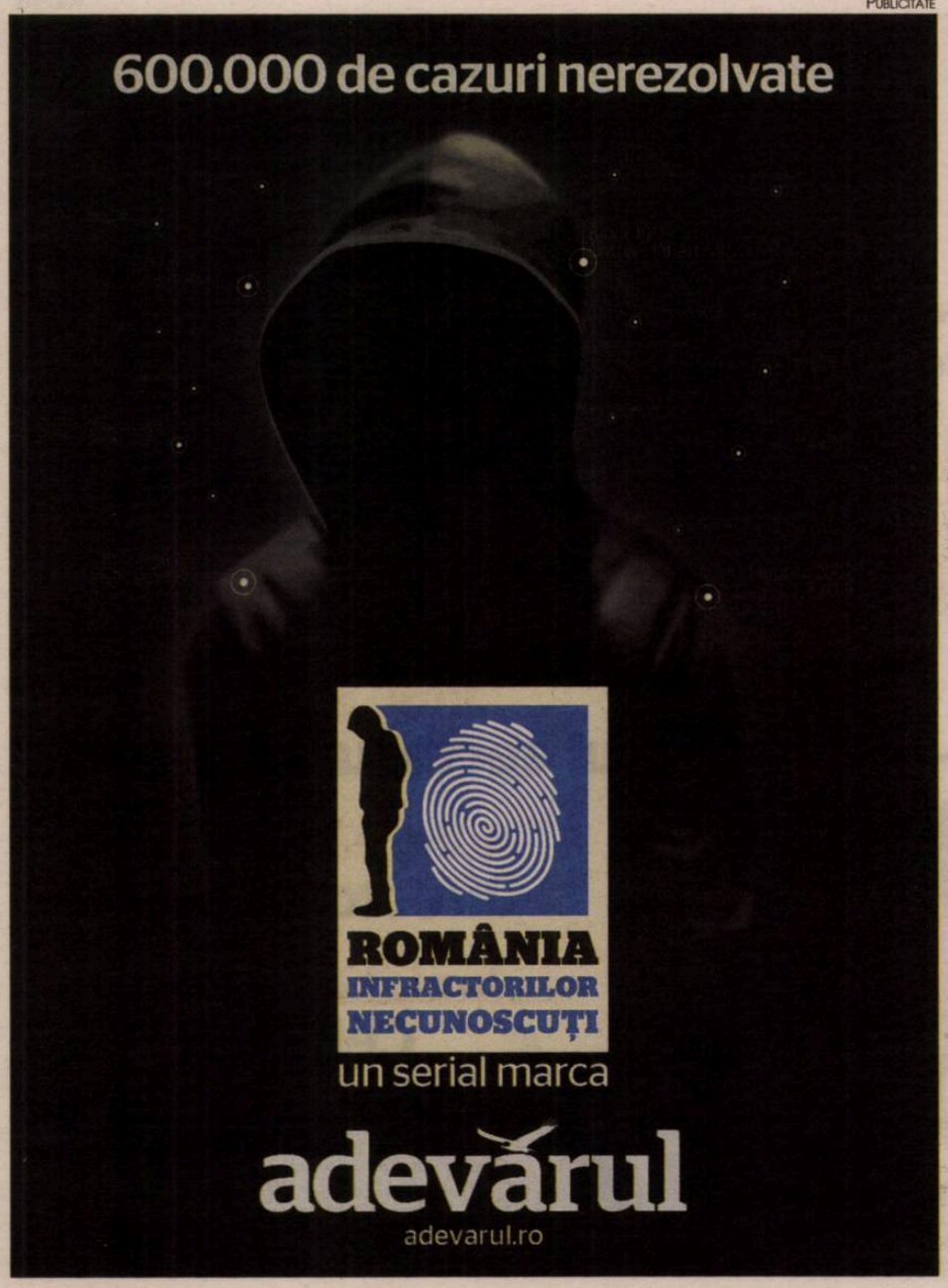

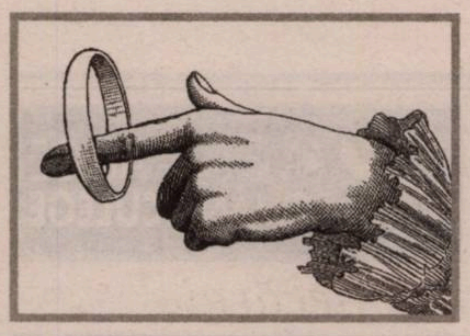

Selma IUSUF

legende urbane

Magiciana

Cînd eram mică, am fost chiromantă și cititoare în cafea. Asta cu cititul în zaț pare să fi venit să completeze stereotipul turcoaicei (tătăroaicei, în cazul ăsta) care stă, evident, turcește și trage la cafele și tiutiun. Adevărul e că gașca de babe a bunică-mii se pricepea la așa ceva. De la ele am furat și eu meserie și m-am impus de mică pe piața asta extrem de competitivă a ghicitului în cafea. De tiutiun m-am apucat totuși mai tîrziu.

În diminețile mele de vacanță dobrogeană, mă trezea ades vocea lui Subiye *anni,* care se hăhăia cu poftă la cine știe ce istorie împărtășea atunci cu bunica. Fumătoare înrăită, mamaie Subiye – cum îi ziceam în tătară – suna ca un pușcăriaș răgușit, tatuat pe frunte. Zecile de mii de țigări răsucite și fumate îi făcuseră o față pergamentoasă, afumată de a dreptul, și o voce croncănitoare, de vrăjitoare. Așa îmi imaginez că suna hoașca aia care a vrut să-i prăjească pe Hänsel și Gretel. Numai că, în ciuda tuturor aparențelor, mamaie Subiye era cea mai bună ființă de pe lumea asta. Și știa să ghicească în cafea… o minunăție!

Acum, modul în care va arăta zațul răsucit și uns pe pereții cești depinde de mai multe chestii. În primul rînd, de finețea cafelei măcinate ori mărunt, ori mai grunjos. Pe vremea aia era o aventură să găsești cafea adevărată și țin minte că bunica bea și ea acel amestec grosolan cu cicoare – așa-numitul nechezol, pentru că avea în el tot soiul de grăunțe și paie, numai cafea nu. În fine, momentele în care se făcea rost de boabe adevărate erau prețuite la buna lor valoare, iar ritualul măcinatului în rîșnița tubulară înaltă, care lucea auriu-stins, era privit cu respect de toată gospodăria. În momentul rîșnitului cafelei se vorbea în șoaptă, habar n-am de ce, poate ca să nu-l supărăm pe zeul aromei care se răsucea înnebunitor de cald și mătăsos din rîșnița fierbinte, să nu alungăm plăcerea aflată la marginea vinovăției pe care o anticipam în buza unei cești albe de porțelan cu trandafiri roz pictați pe una din laturi, să nu alungăm prea repede minunea unei clipe care trebuia savurată intens, mai abitir decît cafeaua însăși. De aia. Mă duc să beau acum o cafea. Revin.

Așadar, un element important era finețea măcinării. Al doilea era calitatea cești. Dacă porțelanul era teribil de fin, altfel se aranja zațul față de o cană din ceramică mai lumească. Eu vedeam în ceramica lumească multe aventuri și vîltori, iar în porțelanul fin se încropeau mai degrabă bîrfeturi mici, aventuri scurte și tainice, ploi de vară. Uimisem băbetul care se strîngea la bunicămea cu talentul meu de ghicitoare. Citeam în Rorschach-ul zațului cele mai grozave istorii, antrenată fiind din urmărirea norilor pe cer și aranjarea lor în cele mai frumoase forme. Cădeau babele pe spate cînd le spuneam că mi se întruchipează pe fundul cești, „uite, o femeie cu ochii clar și larg deschiși, care, uite, parcă rîde și ridică brațele". „Operația de cataractă!!", sărea una dintre ele, brusc luminată de profeția din ceașcă. Eu plecam ochii cu modestie. Știam de operația ei de două luni, înnebunise pe toată lumea la cap cu asta.

Mă băteau pe spate cu admirație bătrînele și iar îi trăgeau la cafele ca să le mai ghicească asta mică de la București, care, uite, știe mai bine ca nebuna aia de Subiye. (Nu știam mai bine, Subiye cea versată îmi lăsase însă locul cu multă grație, pentru că ținea la mine cu adevărat, Dumnezeu s-o ierte.)

Chiromantă m-am făcut apoi prin liceu, cînd am descoperit că linia vieții mele se întrerupe brusc pe la ce socoteam eu a fi 25 de ani. Asta m-a făcut imediat interesantă în propriul meu cap și am început să-mi port destinul ieșit din comun cu o afectare semimascată și multă prețuire de mine. La 25 de ani m-a părăsit un iubit, dar uite că n-am murit din asta.

În fine, în facultate, am făcut cu cea mai bună prietenă un soi de *Ouija-board.* O tabelă cu litere pe care am plimbat un pahărel cu gura în jos. Ne-a vizitat în acea seară de dinainte de examenul la literatură română modernă un spirit al unui scriitor minor. Ne-a prezis amîndurora că o să naștem băieți cam golani. Ea a făcut unul, eu nu.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Cumințenia Pămîntului (VII)

„MINISTERUL INSTRUCȚIUNII PUBLICE ȘI CULTELOR
No. 21180 – 28 sept[embrie] [1]905
Domnule Administrator,

Am onoarea a vă înainta aci alăturat, un certificat din care se constată că dl Const. Brâncuși, stipendist al Statului pentru Studiul Sculpturei, urmează cursurile Școalei de Arte-Frumoase din Paris, precum și scrisoarea care dovedește că D-sa își exercită profesiunea pentru care Ministerul i-a acordat subvenția.

Totodată vă rog ca pe temeiul acestor acte să binevoiți a mandata și expedia susnumitului bursier, suma ce i se servește drept bursă. Să ni se înapoieze anexele.

Inspector general și director,
[ss] G. Sterian
Șef de birou, [ss] M. Sadoveanu
Domniei Sale Domnului
Administrator al Casei Școalelor"

„Domnule Administrator

Am onoarea a vă face cunoscut că, cu ordinul Domniei voastre No. 14951 din 31 Octombrie 1905, am primit suma de lei 200, parte din ajutorul ce mi s-a acordat din fondul Răducanu-Simonide, pentru a-mi continua studiile de sculptură la Paris.

Primiți vă rog, Domnule Administrator, asigurarea considerațiunilor ce vă păstrez.

C. BRÂNCUȘI,
16 Place Dauphine,
Paris 17 Noemb 1905"

În Barbu Brezianu, „Mihail Sadoveanu și bursierul Brâncuși", *Manuscriptum,* nr. 3/1972

PUBLICITATE

Seniorul teatrului românesc -
o viață sub luminile rampei!

adevărul îți aduce colecția de filme

Radu Beligan

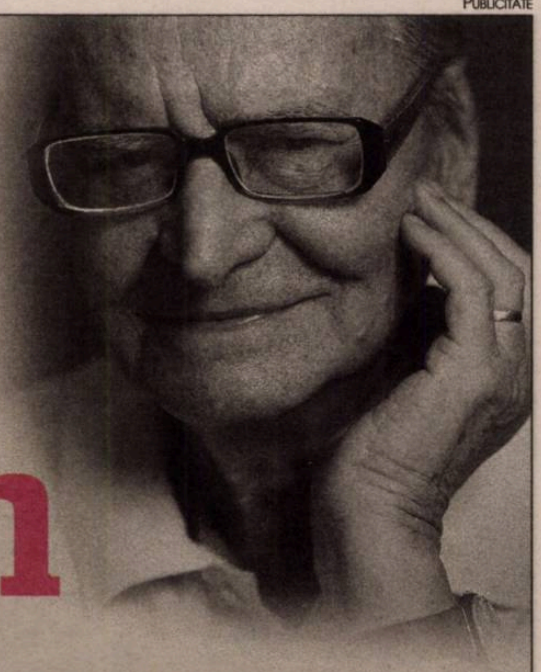

Preț special, ziar + DVD: 14,99 lei

luni, 5 septembrie
Șeful sectorului suflete

luni, 12 septembrie
Directorul nostru

luni, 19 septembrie
Celebrul 702

Recomandat de PRIMATV

Anca MANOLESCU

Convertirea la propria religie

În secolul trecut, întîlnirea religiilor era o temă prosperă. De la sfîrșitul secolului al XIX-lea, conștiința occidentală se deschide spre tradițiile extraeuropene. Alături de construirea orientalisticii și a științei religiilor, apare un interes cultural și spiritual pentru geografia religioasă a lumii. Apare sentimentul mai larg împărtășit că între religii e firesc să existe dialog, că toate au ceva de spus celorlalte despre ținta care le mobilizează.

După ce al Doilea Război Mondial și-a purtat soldații prin toate colțurile lumii, prezența altor religii în mediile occidentale a sporit. În anii '60, dorința de a înțelege fenomenul religios universal, sentimentul că această înțelegere te poate ajuta să-ți pătrunzi mai bine propria credință – sau să-ți construiești propria spiritualitate – clocotea în universitățile americane. Dacă hermeneutica lui Mircea Eliade a avut o excepțională vibrație, asta s-a datorat calității ei înnoitoare, dar și așteptării/receptivității tinerilor americani din epocă. Tot în anii '60, Conciliul Vatican II a „oficializat" deschiderea creștinismului occidental spre celelalte religii. Gesturile de colegialitate, întîlnirile ecumenice de rugăciune, dialogul interreligios au devenit parte din viața Bisericilor apusene. Cu o anumită lentoare, creștinismul răsăritean a început și el să ia seama la diversitatea religioasă. În septembrie 1998 a avut chiar loc la București întîlnirea „Oameni și religii". Învățați să se ferească de vecinii catolici, ortodocșii au putut vedea – stînd alături – ierarhi și adepți ai foarte multor religii și culte, unele exotice. Lumea religioasă – bicromă pînă atunci (noi, „adevărați", *vs* ceilalți, „insuficienți" ori „inferiori") – și-a revărsat deodată policromia în fața lor. Iar murmurul vorbirilor din jurul ei nu mai era unul ostil, ci binevoitor, un ton la care Biserica Ortodoxă consimțea, lua parte.

Astăzi, în Europa, respectul față de diversitatea religioasă se menține. Dar în prim-plan stă acum neliniștea față de migrația unor musulmani străini de regulile democrației liberale. Islamul nu mai înseamnă atît o strălucită filozofie medievală, nici un sufism ale cărui îndrăzneli mistice îți taie respirația. Înseamnă măcelarii Daesh, înseamnă o religie care ar cauționa tradiționalismul dur, inegalitățile nedemne, agresivitatea față de celelalte credințe. Tendința de a întîlni – cultural și spiritual – celelalte religii, în speță islamul, e contracarată de o reacție de mefiență, de apărare. Pornirea „expansivă" către diversitatea religioasă și, prin ea, către universalul lui Dumnezeu lasă acum locul unei tendințe de „contracție", de concentrare pe universal în forma lui occidentală. Sociocultural vorbind, inversarea tendinței e explicabilă, e justificată, e de pus la lucru. Cu condiția ca această concentrare să nu devină închidere, respingere.

Spiritual vorbind, ceea ce secolul XX ne-a transmis ca atitudine față de diversitatea religioasă nu s-a perimat. De la René Guénon la Heinrich Zimmer, Henry Corbin și tot cercul Eranos, la Simone Weil, la membrii grupului de la Antim, pentru a-i numi doar pe cîțiva, s-a nutrit convingerea că a cerceta celelalte religii *în dimensiunea lor internă, vectorială,* e benefic pentru înțelegerea propriei tradiții. S-a adus dovada, nutrită de studiu, că a întîlni universalul divin în alte forme decît cea proprie ne ajută să sesizăm mai fin chipul pe care Universalul îl are în propriul spațiu. În fond, de vreme ce Dumnezeu îți adresează – pe direcția religiei tale – chemarea spre transcendența Lui, ești într-un fel îndemnat să recunoști această transcendență și sub alte chipuri, pe care El însuși și le dă. Ești îndemnat să iei act de nemărginirea Lui semnificată de diversitatea religioasă. Conștiința dăruirii Lui, care nu acceptă limite mundane, te poate face, de altfel, mai sensibil la scandalul pe care – în orice religie – îl reprezintă fundamentalismul agresiv, închiderea lui Dumnezeu într-o ideologie și, mai grav, contrafacerea religiei ajunsă pretext pentru crimă.

A întîlni colegial – și lucid – diversitatea religioasă nu conduce la adoptarea altei religii ori la relativism. Ci la cîștigarea unui spor de limpezime cu care să înaintezi mai viu în propria credință. O religie e, în ea însăși, deplină „dacă e urmată pînă la capătul spre care e direcționată", spunea A.K. Coomaraswamy, „dar nici un drum nu e așa de simplu încît să nu poată fi luminat ici și colo de alte lumini decît cea a lămpii pelerinului, de vreme ce lumina fiecărei lămpi este doar refracția Luminii luminilor".

În plin Ev Mediu, ceva similar răzbate printre rîndurile unui cruciat intelectual. E Ramon Llull (1232-1315), căruia Universitatea din București îi dedică un seminar internațional în octombrie. Aristocrat și poet trubaduresc, o viziune a lui Christos răstignit îl transformă într-un „nebun întru Dumnezeu". Un nebun studios, teolog, filozof, mistic, care învață araba și susține constituirea de colegii unde să se studieze iudaismul și islamul. Care călătorește și scrie neîncetat (configurînd astfel limba literară catalană). Toate acestea pentru a-i converti la creștinism pe ceilalți monoteiști (atît de prezenți în Mallorca natală). Or, care e procedeul proaspătului angajat în opera de convertire? Prima lui scriere, *Cartea păgînului și a celor trei înțelepți* (tradusă de Jana Matei în colecția „Biblioteca de cultură catalană", Meronia, 2010), e o parabolă situată într-un tărîm cu simbolism intelectual. Un „păgîn" filozof ia drumul pădurii, apăsat de finitudinea condiției umane. Trei „înțelepți", cîte unul pentru fiecare religie, „ies din oraș" – vorbind despre credințele lor – și ajung la Fîntîna Înțelegerii. Acolo vor afla regulile dialogului consistent al credințelor. În fața omului disperat, fiecare își înfățișează propria religie. Fericit că există vaduri către transcendent, filozoful se decide să adopte una dintre legi. Iar aici intervine o întorsătură care lansează convertirea spre deschis.

Cei trei înțelepți se retrag, îl lasă singur pe cel ce va alege. Se întorc în cetate, propunîndu-și să se întîlnească mereu pentru a-și continua discuțiile cu atenție curtenitoare și cu consistența cîștigată la Fîntîna Înțelegerii. De ce au plecat, lăsîndu-l singur pe cel ce va alege? Tocmai pentru ca, spun ei, dezbaterea lor să nu aibă sfîrșit. Așadar, tocmai pentru ca credința fiecăruia să nu se închidă într-o formulă teologică, ci să rămînă *cale:* intelectuală, spirituală, noetică. Nu superioritatea unei tradiții față de celelalte pare a fi aici în cauză. Ci revelarea de sine a divinului în cele trei și progresul înțelegerii umane. Cît despre omul singur, el e lăsat liber pentru ca, în discreția intimității cu divinul, să pornească pe o cale...

După mine, „convertirea" nu se referă atît la el, cît la cei trei înțelepți care „se întorc" fiecare spre propria tradiție ca spre o înaintare nesfîrșită. Care „se întorc" spre beneficiul dialogului credințelor.

P. S. Cît despre islam, Coranul are declarații nete privind diversitatea religioasă. Printre care aceasta (5, 48, trad. George Grigore): „Noi am hotărît fiecăruia dintre voi o lege și un drum. Dacă Dumnezeu ar fi vrut, ar fi făcut din voi o singură adunare, însă El a vrut să vă pună la încercare prin darul ce vi l-a făcut. Întreceți-vă unii cu alții în cele bune. Întoarcerea voastră, a tuturor, va fi la Dumnezeu..."

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Adevărul personal e viitorul fiecăruia

Evanghelistul Ioan i-a asigurat pe creștini că „adevărul îi va face liberi". E una dintre cele mai puternice făgăduințe mesianice ale Noului Testament. Firește că, aici, vorbim despre Adevărul întrupat în persoana teandrică a lui Iisus Hristos. În definitiv, aceasta e noutatea ultimă și perenă a revelației creștine. Nu mai căutăm un adevăr filozofic (deși Logosul înțelepților păgâni avea să fie asimilat tradiției patristice), oprim certurile preaomenești dintre unii și alții, refuzăm din start ideea că adevărul poate face obiectul unui monopol ideologic, doctrinar, politic sau empiric. Adevărul ca Persoană (în comuniune treimică) include Terțul și ne eliberează de căutările prin care au rătăcit societățile umane premergătoare momentului kairotic al Întrupării.

Avem mai sus un rezumat cristologic pe care teologii îl pricep, dar care le rămîne fie străin, fie inaccesibil celor care n-au, cum ar spune Kierkegaard, „adevărul subiectiv" al credinței. Fapt e că, în ordinea spirituală, identificarea sinelui cu adevărul-personalizat are o detentă eliberatoare pe care fiecare generație creștină a verificat-o, independent de meridiane și contexte istorice sau socioculturale. Așadar, adevărul nu sînt eu însumi. Nici explorările la care se dedă intelectul meu. Nici consensul epistemologic sau politic asupra lui. Adevărul e Cineva, nu Ceva. Cineva care are o genealogie davidică, un decor istoric, o învățătură clară și o „funcție" expiatorie.

Natural că omul (post)modern, în care s-a reaprins prometeismul raționalist, care a transformat natura și lumea prin spiritul său cercetător, omul din noi înșine, declinat în milioane de ipostaze atitudinale antropocentrice, are – în ultimii 500 de ani – tot mai largi posibilități (și ispite) de a pune la îndoială Marea Narațiune biblică. Însăși dezvoltarea conștiinței de sine, dar și evoluția năvalnică a cunoașterii științifice depindeau de această îndoială metodică, pusă la lucru în descendență carteziană. Drumul pe care a purces omenirea (cu tot cu centrul ei civilizațional occidental) va fi fost cu siguranță inevitabil. Filozofia creștină a istoriei este liniară și ascendentă (de la Creație, spre veacul eshatologic), așa încît e necreștinească nostalgia unei „întoarceri" la mentalități sau stări de spirit premoderne. Sîntem exact în punctul la care trebuia să ajungem, dacă ne puneam la bătaie (așa cum am făcut-o, frenetic) resursele de creativitate și nevoia de a fi liberi. Validăm azi o altă cosmologie decît cea din vremea unui Cosmas Indicopleustes. Deși Thoma de Aquino afirma, în *Summa theologiae,* că omul e incapabil să conceapă infinitul, acum sîntem cumva în stare s-o facem, cu ajutorul investigațiilor prin sateliți, sonde spațiale și ipoteze fizico-matematice despre structura materiei, originea universului sau limitele expansiunii acestuia în următoarele miliarde de ani-lumină.

După mine, e doar aparent conflictul (pentru unii ireductibil) dintre credință și științe, sau bătălia simbolică dintre antropologia creștină și cosmologia contemporană. Și nu-i dau apă la moară biologului iezuit Teilhard de Chardin, cel care a căutat o transcriere cosmologică a cristologiei tradiționale, imaginînd, pe temeiul principiului antropic, un Punct Omega. Mă gîndesc doar la faptul că și științele tari sînt bazate pe Narațiuni, ca și „mitul" cristic. Sînt narațiuni derivate, nu substitutive. Pentru că și adevărul științific are pretenția de a ne elibera, asemenea adevărului întrupat în persoana lui Iisus Hristos. Și o face în același spirit: al cunoașterii aproape mistice, extrasenzoriale, supraempirice, în care metafora epistemologică joacă un rol parabolic. Conflictul dintre religie, filozofie și științe – consumat pe un șantier politic anticlericalist și în numele unei religii pozitiviste – ar trebui îngropat acolo unde și-a atins paroxismul: în „stupidul secol al XIX-lea". Am relativizat adevărul, i-am atribuit o pluralitate sincronizată și anihilantă. Rămînem însă animați de dorul unui adevăr singular și personal, în stare să ne mîntuiască din condiția noastră muritoare, limitată, precară.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

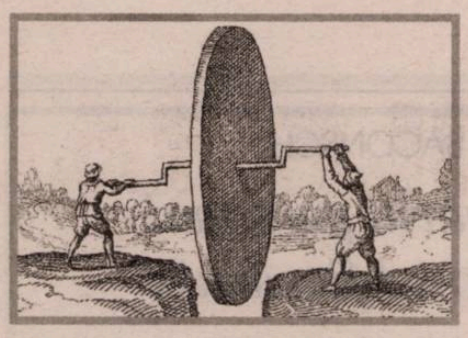

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Guvern politic, eșec plenar

Atunci cînd președintele Iohannis vorbește despre necesitatea unui guvern politic după alegeri, putem să remarcăm două lucruri. Primul dintre ele este că președintele are dreptate. E obligatoriu ca după alegeri guvernul să nu arate ca actualul cabinet din punct de vedere al sprijinului politic. Emiterea de facturi fără adresă trebuie să înceteze înainte ca România să devină un caz special de iliberalism care fentează pînă și democrația electorală. A doua constatare pe care o putem face e că asistăm, în pregătirea alegerilor parlamentare, la un eșec semnificativ al strategiei politice a actualului președinte.

Klaus Iohannis și-a exprimat speranța că partidele vor profita de pauza meciului Putere – Opoziție pentru a se reforma. Nu s-a întîmplat deloc asta, iar actorii principali sînt neschimbați față de acum un an de zile, cînd cabinetul Cioloș nu era încă instalat. Dacă facem abstracție de cîteva figuri dispărute prin săli de judecată, aproape toată lumea și-a păstrat locurile și așteaptă febril finalul experimentului tehnocrat.

Sigur că Victor Ponta nu mai este președinte al PSD, dar asta n-are nici o legătură cu speranțele publice ale șefului statului. Schimbarea unui lider de partid nu înseamnă obligatoriu și schimbarea valorilor și comportamentului respectivei întreprinderi. În treacăt fie spus, Ponta este aproape la fel de influent și probabil mai bine situat în sondaje decît atunci cînd era premier. Cît despre pesedismul de mîna a doua practicat de noul PNL, ăsta e un subiect la care voi reveni, probabil, săptămînile următoare.

În fapt, această perioadă de tranziție nu a făcut decît să adîncească tranșeele vechiului sistem politic, să îl imunizeze și, eventual, să îl mai scuture de cîteva rețineri. Experiența tehnocrată se va fi încheiat în termeni ambigui, iar întoarcerea la nereformatele PNL și PSD (USL, dacă vreți) devine cumva firească. Iar șeful statului este, în bună măsură, responsabil.

Președintele României își exersează calm cinismul. Nu e clar la ce îi folosește.

Presiunea pentru reformarea clasei politice (de la legi electorale pînă la valori care justifică acțiunea) a fost la îndemîna sa. Nu s-a folosit de ea. Nici pe de departe. Din contra, președintele României a preferat să plutească pe un dubios val de complicitate și inexplicabilă autosuficiență, asemeni unui monarh preocupat mai degrabă de picturile de pe pereții palatului între care speră că istoria va regăsi și un portret de-al său.

Atunci cînd, după demisia cabinetului Ponta (în condiții încă neclare), președintele României a ales un guvern de tranziție în locul alegerilor, dl Iohannis a încercat probabil să își protejeze cîțiva apropiați de prin PNL care nu dădeau semne că vor sau pot să facă față fie și unui PSD aflat în retragere. Nu e greu de bănuit și un calcul care ar fi putut viza diverse rețele de influență mai puțin transparente decît un partid. Însă orice calcul ar fi făcut președintele, rezultatul e negativ. Klaus Iohannis n-a făcut decît să compromită ideea că sistemul politic românesc va face un salt calitativ semnificativ. În fapt, ce a obținut președintele este o fortificare a PSD, o consacrare a slăbiciunii structurale a PNL, dublate de o deschidere a porților pentru discursul izolaționist și antioccidental. Accidentul care este USR e mult prea recent și netestat ca să poată fi deocamdată așezat în vreo taxonomie politică.

Altfel spus, prestigiul și greutatea funcției prezidențiale au funcționat în acest an de zile pentru întărirea *statu quo*-ului anterior schimbării de guvern. Cele mai multe rețele de influență politico-mediatică rămîn neatinse, interesele economice la limita legalității au fost doar marginal afectate, iar depresia publicului tinde să ia forme nu tocmai democratice. În paralel, sub privirea blîndă a președintelui, am putut observa o vînzoleală nefirească și stînjenitoare în zona serviciilor secrete, care, în absența unui real control civil, ni se dezvăluie în deplinul lor ridicol.

Sigur, președintele poate replica oricînd că atribuțiile sale sînt limitate. Însă simbolistica oricărei intervenții publice de pe poziția omului care are cele mai multe voturi în spate nu va fi niciodată suficient de mică încît să nu conteze. Am văzut asta la predecesorul său, ale cărui intervenții au contat chiar și un ultimele zile de mandat cînd statura sa se micșora cu fiecare minut petrecut în funcție. Ar mai fi de spus că imobilismul dlui Iohannis, lipsa sa de entuziasm sau dorință de implicare provoacă victime colaterale inclusiv în rîndul celor de care s-a folosit pentru a cîștiga timp după toamna trecută și pe care azi îi îndeamnă neconvins să intre în partide.

Miniștrii cabinetului Cioloș au de-a face zilele astea cu un potop de acuzații venite din toate părțile și sînt lăsați să se descurce fiecare după posibilități, fără ca șeful statului sau apropiații săi să facă exces de zel în apărarea lor. Din punctul ăsta de vedere, președintele României își exersează calm cinismul. Nu e clar la ce îi folosește. De construit nu poate construi nimic cu el.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

„Că valoarea se cunoaşteee...“

Așa suna versul dinaintea refrenului. Refrenul cîntecului de la nunta țigănească din cartier, de săptămîna trecută, dintr-o joi. Cîntec care își caută disperat rimele. Pe care rimă o așteptam, că simțeam că vine refrenul. Mă gîndeam care o fi rima la „cunoaște“. „Broaște“? A venit refrenul. Carevasăzică, după „Că valoarea se cunoaștee...“, refrenul a fost „Se!... Se!... Se!... Se!...“ Am crezut că mor de rîs. Asta m-a ajutat să trec mai ușor peste necazul celor cinspe mii de catralioane de wați ai boxelor care se auzeau tocmai din Moșilor (eu stau pe Călărașilor). „Că valoarea se cunoaștee! Se!... Se!... Se!... Se!...“ În fața curții a fost parcată superlimuzina de enspe metri lungime, iar mirele a fost salutat în dedicații ca fiind cel mai șucar și cel mai frumos ginerică din istorie. Așa se face! Se arată mușchii cum prinzi prilejul. Că-i nuntă sau divorț, mai puțin contează.

La Bruxelles, mușchii se arată cam la fel. Se decid care sînt reponsabilii cu negocierea ieșirii englejilor din Uniune. Cele mai țanțoșe instituții au fost Comisia și Parlamentul. Consiliul a fost mai reținut și a nominalizat un diplomat belgian ceva mai discret, Didier Seeuws pe numele lui. Un tip molcom, mai puțin cunoscut presei, dar cu multă experiență în euro-bătălii. A fost șef-adjunct al Reprezentanței Belgiei pe lîngă UE în timpul președinției rotative a țării sale, a lucrat apoi în cancelaria lui Von Rompuy. A fost inclusiv purtător de cuvînt al lui Guy Verhofstadt pe vremea cînd acesta era premierul Belgiei. Care fost prim-ministru este acum delegat de către Parlamentul European pentru a-l reprezenta în viitoarele negocieri de ieșire a Marii Britanii din Uniune. Nominalizarea a stîrnit indignare peste Canal. Verhofstadt este un euro-federalist hotărît, un dur în tot ceea ce privește viitorul integraționist al Uniunii. Este un bun vorbitor și a fost de multe ori partener de dueluri într-ale oratoriei cu faimosul Nigel Farage care, la auzul veștii, a mimat bucuria. „E bine! Cu federalistul ăla la negocieri, se va forța ieșirea noastră și mai repede decît era programat!“ (citat din memorie, nu *mot-à-mot*). Reacția celorlalți europarlamentari britanici a fost la fel de critică. Ei au reproșat în primul rînd totala lipsă de transparență a deciziei. „Este lipsă de respect pentru cei 747 de aleși ai cetățenilor din Europa. Nu se poate să alegi reprezentantul Parlamentului într-o ședință închisă, unde numai președintele și cîțiva inițiați au avut acces.“ Apă de ploaie față de reacția primită de delegatul Comisiei, francezul Michel Barnier. La Londra, această nominalizare a fost privită ca o declarație de război, nu altceva! Celebra presă britanică, dornică mereu de senzații tari, și-a blocat tastatura pe *capslock* și a titrat: „Cel mai PERICULOS om de Bruxelles“ și „Un FEDERALIST francez va negocia Brexitul din partea lui Juncker!“ Remarcați, totuși, amabilitatea: cuvîntul *francez* nu a beneficiat de majuscule. A fi federalist pare mai scandalos decît a fi francez, în ochii confraților de peste Canal. Barnier a fost de două ori comisar european și, de fiecare dată, le-a făcut zile fripte colegilor britanici, în cursul unor negocieri dure privind piața financiară unică (domeniu cvasitabu pentru orice englez care știe unde este City-ul pe propria hartă intimă).

Gurile rele spun că nominalizarea sa a fost opera atotputernicului Martin Selmayr *(chief of staff* la Juncker), ca răspuns agresiv la decizia molcomă a Consiliului, cu necunoscutul Seeuws. Prea cuminte mutare, a zis el. Ne trebuie ceva în forță. Și l-au ales pe Barnier, pentru a-i enerva pe englezi cît mai tare, în ciuda declarațiilor recent-împăciuitoriste ale francezului: „UE și Marea Britanie au de cooperat pe termen lung pentru a asigura stabilitatea continentului“.

Eu atît înțeleg din toate astea: în materie de marcare *macho* a teritoriului, între Placę Schuman și Calea Călărașilor, instinctele nu se manifestă tocmai diferit. „Europa se cunoaștee! Se!... Se!... Se!... Se!...“ Că-i nuntă sau divorț, mai puțin contează.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Ce-am avut și ce-am cîștigat

la Festivalul *Dilema veche*

În ordinea intrării în scenă:
Mugur ISĂRESCU ● Ana SILVESTRU ● BUDAPEST GYPSY SYMPHONY ORCHESTRA
BATALIONUL XIII GEMINA ● A.G. WEINBERGER ● Marcian PETRESCU & TRENUL DE NOAPTE
Chuckk HUBBARD ● WESTROOT ● GARDA CETĂȚII ALBA CAROLINA ● Valeriu NICOLAE
Carl Henrik FREDRIKSSON ● Judith VIDAL-HALL ● Martin SIMECKA ● Angela CRISTEA
Hans KLEMM ● George MAIOR ● Jan GÁBOR ● Andrei OIȘTEANU ● Riccardo TESI
Lucilla GALEAZZI ● Elena LEDDA ● Ginevra DI MARCO ● Alessio LEGA ● Andrea SALVADORI
Gigi BIOLCATI ● HAKESHET KLEZMER BAND ORADEA ● Redacția *DILEMA VECHE* ● Cătălin MITULESCU
Ada CONDEESCU ● Rafael SHAFFER (Rabinul Șef al României) ● Teodor BACONSCHI
Armand GOȘU ● HOLOGRAF ● MAHALA RAI BANDA

argument

Începe să devină serios...

DILEMA VECHE
Ce-am avut și ce-am cîștigat
la Festivalul Dilema veche

A trecut și a cincea ediție. Nu știu dacă am reușit, dar în 2011, cînd a început totul, mi-aș fi dorit să semene cu *The New Yorker* Festival și cu Festivalul revistei *Internazionale,* care se desfășoară la Ferrara. La amîndouă, există un amestec de idei, arte, teme de actualitate și – nu în ultimul rînd – o bucurie de a fi împreună și de a împărtăși toate acestea. Știu că unora le poate suna neadecvat, dar mi se pare atractiv, la astfel de manifestări, tocmai amestecul de „înalt“ și „popular“, teme acute ale lumii de azi și evadări în lumi vechi, cădere pe gînduri în fața vreunei dezbateri serioase și flanări printre ziduri vechi, muzici de tot felul și taclale pe-nserat. Și altele, căci un astfel de festival e suficient de flexibil pentru a cuprinde în el și ceea ce apare „din mers“. Sensul unui asemenea festival organizat de o revistă nu e doar acela de a „prelungi“ spiritul revistei în realitate, ci și de a oferi publicului *și altceva.*

Au fost, între 26-28 august, peste 30.000 de persoane care, într-un fel sau altul, au interacționat cu ceea ce s-a întîmplat la festival. Foarte mulți veniseră la Alba Iulia special pentru Festivalul *Dilema veche.* Unii au întrebat deja cînd va fi organizată ediția de anul viitor, ca să-și programeze din timp concediul. Începe să devină serios...

Am colaborat și anul acesta, ca de obicei, cu Primăria Municipiului Alba Iulia, cu Biblioteca Județeană „Lucian Blaga“ și cu Consiliul Județean. Ne-a sprijinit și centrul Europe Direct din Alba Iulia. Am avut, ca de fiecare dată în ultimii 3 ani, și susținerea Reprezentanței Comisiei Europene. Un partener inedit – dar eficient și arătînd o mare deschidere – a fost Batalionul 136 Geniu „Apulum“: pentru prima dată, o unitate militară și-a deschis porțile pentru a găzdui un festival. Cu sprijinul la fel de eficient al MApN. Le mulțumim tuturor. Se cuvin mulțumiri speciale copiilor din „Cercetașii României“ care au întruchipat „Garda copiilor“, luîndu-și rolul în serios.

Mulțumim și sponsorilor, care au intrat – mai hotărîți decît în alți ani – în comunitatea oamenilor cu dileme și împărtășesc valorile festivalului: Transavia, Rompetrol, Philips, Pizarotti, Automobile Bavaria, Florea Grup, Aqua Carpatica, Domeniile Sîmburești, Albalact, Apulum, Young, Țuca, Zbârcea și Asociații, Hama, MReady. (**Mircea Vasilescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Criza migrației: impas sau oportunitate?

Festivalul Dilema veche *2016 i-a invitat pe* ***Angela Cristea,*** *șefa Reprezentanței Comisiei Europene la București, pe* ***Hans Klemm,*** *ambasadorul SUA la București, pe* ***Ján Gábor,*** *ambasadorul Slovaciei la București și pe* ***George Maior,*** *ambasadorul României la Washington, la o dezbatere, moderată de* ***Sever Voinescu,*** *despre teme actuale ale lumii de azi, cu accent pe problema dificilă a imigrației. Această dezbatere a fost realizată cu sprijinul Reprezentanței Comisiei Europene în România.*

© M. Oculeanu

Sever Voinescu: *Acum un an, sute de mii de oameni veniți deodată peste Mediterană au atins granița UE, încercînd să intre. Noi am știut pînă atunci că granițele sînt sigure, că avem oameni, instituții, proceduri, resurse care se ocupă de gestionarea lor și, cu siguranță, așa stăteau lucrurile. Dar cînd numărul lor a ajuns la cîteva sute de mii într-o perioadă scurtă de timp, am avut sentimentul că instituțiile noastre colapsează. Atunci ne-am speriat – o reacție firească pentru un cetățean care constata că instituțiile care trebuie să protejeze un teritoriu nu o fac. Este îndreptățit acest sentiment pe care l-am avut și pe care mulți îl au în continuare?*

Angela Cristea: Nu sînt de acord cu faptul că instituțiile europene au colapsat. Ce s-a întîmplat a fost o incapacitate a statelor naționale din prima linie de a gestiona acest val migrator, care depășea cu mult capacitățile lor în linie cu regulile europene. De aceea, primul lucru pe care l-am făcut a fost să punem în discuție aceste reguli și să vedem în ce măsură le putem adapta la acest fenomen care era de așteptat, dar care nu a fost anticipat la amploarea pe care a avut-o. Al doilea lucru pe care aș vrea să-l punctez este că această criză este și o oportunitate și cred că, acum, întregul pariu pentru Europa e cînd și cum va ieși din zona de criză, pentru a intra în zona de oportunitate. Pentru că e clar, pe termen mediu și lung e în interesul UE să gestioneze cît mai bine valul de migrație și să transforme imigrația ilegală în imigrație legală, pentru că avem nevoie de imigranți în Europa.

Sever Voinescu: *SUA sînt, în mod fundamental, o țară de imigranți. Imigranții sînt cei care au reușit să construiască cel mai puternic stat din lume al secolului XX. Privind această criză din Europa, văzînd spaimele noastre, ce reacție aveți?*

Hans Klemm: Este un subiect extrem de important pentru Europa, dar și pentru SUA și restul lumii. SUA e o țară fondată pe principiul imigrării. De-a lungul istoriei, ne-am confruntat cu valuri repetate și uneori imense de imigranți și, cu cîteva excepții, țara noastră s-a dovedit a fi foarte capabilă și flexibilă în absorbția acestor valuri de oameni, care au contribuit la consolidarea democrației și a economiei, și la puternica influență pe care SUA o are azi în lume. Cînd privim la ce se întîmplă în Europa, o facem cu empatie și înțelegere pentru că, deși SUA au integrat cu succes valurile de imigranți, acest lucru este întotdeauna o provocare grea pentru oricine și credem că este o provocare globală, nu doar europeană.

Sever Voinescu: *Cifrele sînt extrem de mari. Citisem într-un raport al ONU că, în 2014, 60 de milioane de oameni și-au părăsit casele fie din cauza războiului, fie a foamei sau a dictaturilor. Pentru că se apropie summitul de la Bratislava, unde Slovacia exercită președinția, vă întreb: noi, cei din afara spațiului Schengen, mai putem spera, în condițiile actuale, la o grabnică aderare la acest spațiu?*

Ján Gábor: În primul rînd, cîteva cuvinte legate de fenomenul imigrației. Nu e ceva nou, o știm foarte bine și noi, Slovacia fiind un produs al migrației de la Nord la Sud. Nu sîntem împotriva imigrației, dar dorim o imigrație controlată. Să știm cine și de unde vine. Cei care vor să vină sînt bineveniți, dacă vor să contribuie la bunăstarea societății noastre. În ceea ce privește spațiul Schengen, Slovacia a fost prima țară care a susținut poziția României în UE, și dorim ca România să facă parte și din Schengen, din mai multe motive. Pentru noi, slovacii, abia intrarea în spațiul Schengen a însemnat finalul Războiului Rece. România a îndeplinit toate criteriile tehnice pentru aderarea la spațiul Schengen și noi vom face tot posibilul, la Bratislava, pentru a o susține. Doar că, știți bine, nu depinde totul doar de noi, UE fiind un concert de 28 de țări, unde trebuie ajuns la un consens. Oricum, vocea de la Bratislava va spune „da".

Sever Voinescu: *Revenind la tema migrației, Angela Merkel a spus că nu înțelege cum 505 milioane de europeni au o problemă să primească un milion de refugiați. Evident că nu e o problemă și că avem toate resursele să le asigurăm casă, masă, să îi integrăm etc. Problema este, de fapt, frica multor oameni, care provine din diferențele culturale.*

George Maior: Dacă ar fi să privim holistic această chestiune, aș spune că n-ar trebui s-o vedem doar din perspectivă culturală, ci și din perspectiva cauzalităților mai profunde, care sînt legate de instabilitatea și de războiul civil din Siria, de fluctuațiile imprevizibile din Turcia, de faptul că această criză – și trebuie să recunoaștem că e vorba de o criză a imigranților în Europa – se coroborează, din păcate, cu o serie de alte crize economice sau geo-politice din zona de Est a Europei, legate de Rusia, dar și cu recentul Brexit, un eveniment neașteptat și defavorabil pentru UE. Toate acestea interferează și potențează anumite aspecte negative ale acestor crize. Pentru o rezolvare, trebuie vizate cauzele profunde; ceea ce presupune un efort diplomatic major, cooperare internațională, dar și stabilizarea situației din Siria și ameliorarea relației cu Turcia. Nu aș spune că Europa nu e pregătită să înțeleagă această vastă dimensiune strategică, dar cred că Europei îi lipsește, din păcate, voința politică fermă, reală, de a ataca integrat această chestiune. De aici și importanța vitală a alianței transatlantice, care își arată – și trebuie să își arate în aceste momente – forța. Fără această colaborare strategică nu vom putea gestiona criza și nici problemele de securitate ale căror cauze profunde sînt legate de evenimentele din Orientul Mijlociu.

© M. Oculeanu

CE-AM AVUT ȘI CE-AM CÎȘTIGAT LA FESTIVALUL *DILEMA VECHE*

Sever Voinescu: *Soluția pe care Comisia Europeană o vede e aceea de a transforma migrația ilegală într-una legală. Puteți elabora?*

Angela Cristea: Cînd a lovit acest val migrator nu știam de unde vin acești oameni, cîți dintre ei sînt imigranți și cîți refugiați, altfel spus, cîți dintre ei au, de fapt, nevoie de protecția internațională pe care UE o acordă fără tăgadă – pentru că are o obligație legală, dar și pentru că sîntem un spațiu al valorilor și al umanității. Cum să transformăm migrația ilegală, necontrolată, într-una legală și controlată? Sînt patru piloni. Toată lumea e de acord, chiar și cei care s-au declarat antiimigrație, că trebuie să ne ocupăm de problemă la sursă; altfel, ne vom transforma într-un fel de pompieri care încearcă să stingă focurile care apar, în vreme ce incendiatorul care scapără chibritul continuă să umble liber. Asta înseamnă să mergem în statele de emigrație și să lucrăm acolo pentru creștere economică și democrație, pentru ca oamenii să nu mai fie nevoiți să plece. Însă rezultatele unor asemenea intervenții sînt pe termen lung și foarte lung. Și, între timp, la granițele UE mor oameni, ceea ce e foarte greu de acceptat chiar și de către cei care se manifestă împotriva imigranților. Cînd a apărut acea fotografie cu copilul mort pe plaja din Turcia, ceva din inima fiecărui european s-a rupt. De aceea, avem nevoie să completăm măsurile pe care le luăm la sursă cu măsuri pe care le luăm la granița și în interiorul UE. Al doilea pilon e întărirea granițelor externe; am propus înlocuirea FRONTEX-ului, care avea puteri limitate, cu o agenție europeană pentru paza de graniță și de coastă, și sperăm ca legislatorul UE, format din consiliu și parlament, să aprobe această propunere pînă la sfîrșitul anului, astfel încît ea să fie operațională. Al treilea pilon: consolidarea capacității noastre de administrare a politicii comune de azil, pentru că mulți dintre imigranți sînt refugiați și au nevoie de protecție internațională. Al patrulea pilon se referă la solidaritate, care a fost pînă la urmă principalul impediment în această criză, marele test pentru UE: cum sprijinim, cum redistribuim aceste valuri de imigranți între statele membre, astfel încît acestea să nu colapseze?

Sever Voinescu: *Vorbind despre importanța relației transatlantice, președintele Barack Obama a anunțat că SUA primește zece mii de refugiați. Cum înțeleg SUA să fie solidare cu UE în fața acestei provocări?*

Hans Klemm: Susțin acest punct important: trebuie să separăm migrația legală de cea ilegală. Migrația ilegală este cea care provoacă neînțelegeri la nivel politic și aduce frica în rîndurile populației – asta se întîmplă în Europa, și nu numai aici. Este un aspect foarte important, care a contribuit, cred, și la Brexit, englezii observînd un soi de incapacitate a statului de a controla fenomenul imigrației. Atît SUA, cît și UE depun însemnate eforturi diplomatice și militare pentru a stabiliza situația și a aduce pacea în Siria. Încercăm de asemenea să îi ținem pe refugiați cît mai aproape de casa lor, pînă la rezolvarea conflictului din Siria, prin ajutoare umanitare acordate pentru refugiații sirieni din Turcia și Liban. Recunoscînd gravitatea crizei refugiaților, președintele Obama a invocat un summit al liderilor ONU în luna septembrie, la New York, pe tema politicilor de integrare a refugiaților și imigranților nu doar din Siria, ci din întreaga lume.

Sever Voinescu: *Avem nevoie de imigranți? Aduc ceva în plus? Sîntem în situația SUA de a ne construi un întreg imperiu bazat pe migrație?*

Ján Gábor: Vorbind despre Slovacia, noi sîntem o societate deschisă. Avem mai multe minorități bine integrate. Anul trecut, guvernul a invitat o sută cincizeci de familii din Siria, încercînd să le integreze. Jumătate au rămas în Slovacia, restul au plecat mai departe spre Germania sau s-au întors în Siria. Noi nu vrem să îi ținem pe imigranți în ghetouri, ci să îi integrăm. E și o problemă de capacitate, Slovacia e o țară mică. Nu e o problemă cu imigranții ca atare, ci cu faptul că ei schimbă ceva în țară. Referitor la SUA, îmi vine în minte Ellis Island. Americanii au reușit să controleze migrația care venea din Europa. Și noi, azi, beneficiind de o tehnologie avansată, nu sîntem capabili să controlăm frontiera Schengen. Dacă nu reușim să ne apărăm propriul sistem, e începutul sfîrșitului. Diferitele țări ar trebui să se implice la diferite nivele, astfel încît fiecare țară să fie implicată pe măsura intereselor și potențialului ei.

Sever Voinescu: *Cînd primim imigranți din Siria, gîndim în general că îi primim pe creștini, care nu prezintă un pericol, și îi primim pe cei cu educație înaltă, plecînd de la ideea că ei nu reprezintă o amenințare. E o judecată corectă?*

George Maior: Criteriile de evaluare în materie de securitate vizează activitatea legală sau ilegală în orizontul unor amenințări care au făcut ravagii în state europene precum Franța sau Belgia. Ceea ce duce la o altă discuție: nu cred că o criză e automat și o oportunitate, dar cred că noi o putem transforma în oportunitate prin diverse politici; una dintre ele ar fi intensificarea cooperării pe linie de informație și schimb de analize între statele europene. Această colaborare, care a fost mai degrabă precară înainte de izbucnirea crizei, e vitală pentru toate statele membre NATO.

Sever Voinescu: *Ce s-a schimbat în societatea americană de vreme ce un discurs care îndeamnă la frică de imigranți are succes?*

Hans Klemm: Cred că îngrijorarea privind imigranții are mai multe motive, unul fiind recesiunea prin care au trecut SUA și schimbările politice care i-au urmat. Astfel, în rîndurile populației planează o mare neîncredere în liderii țării, care nu au reușit să prevină recesiunea economică. În plus, pe fondul acestei crize economice, America a avut parte de un mare aflux de imigranți. Toți acești factori au creat anxietate și au ridicat în rîndurile americanilor noi întrebări privind imigranții. Dar să nu uităm că imigrația a adus o contribuție enormă la dezvoltarea SUA. Doar un exemplu: 50% dintre cei care au doctorate în știință sau inginerie aparțin imigranților.

Sever Voinescu: *Dar avem nevoie de toți imigranții? Și dacă nu, de care dintre ei?*

Angela Cristea: După studiile pe care le avem, nu avem nevoie de toți. Dar avem nevoie de un sistem clar, transparent, obiectiv, corect și corect politic, care să separe apele. Cine e imigrant, cine e refugiat și cum ar putea fi nou-veniții integrați în piața muncii? Argumentul meu se referă la faptul că cei care intră pe piața europeană a muncii contribuie la dezvoltarea economică a UE. Dacă nu se schimbă nimic în politica de imigrație sau în politica demografică a UE, oamenii nu vor mai avea pensii. Dacă vrem ca cineva să ne plătească pensiile, acel cineva e, foarte probabil, un imigrant. Acum doi ani, cînd încă ne reveneam din criza financiară, aveam, la nivel european, 25 de milioane de șomeri. În același timp, aveam două milioane de locuri de muncă vacante, pe care nici unul dintre șomeri nu le dorea. Acele locuri de muncă pot fi ocupate de imigranți. Rolul lor e extraordinar de important în crearea de noi locuri de muncă. Temerea celor care sînt împotriva imigrației e șomajul. Dar s-a dovedit că multor imigranți le e mai ușor să se integreze ca *self-employed* și creatori de locuri de muncă. O altă contribuție importantă e inovația, mai ales în domeniul științei: mulți europeni sînt captivi ai unei perspective „din interior" asupra lucrurilor. Uneori e necesar să vină cineva din afară, pentru a putea vedea lucrurile *„outside the box"*; aceștia pot fi tocmai imigranții.

© M. Oculeanu

„Dacă nu reușim să ne apărăm propriul sistem, e începutul sfîrșitului."

a consemnat Matei PLEȘU

Cristina ȘTEFAN

„Cetatea copiilor" nu e doar pentru cei mici

Atelierele „Cetatea copiilor", din cadrul Festivalului *Dilema veche* de anul acesta, organizate în colaborare cu The Walt Disney Company, i-au atras pe cei mai tineri dintre participanți cu cărți de colorat și jocuri inspirate de Doctorița Plușica sau Kion (fiul lui Simba, regele-leu) și Garda Felină.

De departe cel mai îndrăgit a fost însă antrenamentul cavalerilor Jedi. Pe pajiște, străjuiți de cei doi soldați în alb, s-au adunat mai mulți copii, nerăbdători să înceapă exercițiile. Pe jos sînt împrăștiate săbii Jedi de jucărie, din burete, iar în fața celor mici se află, costumați, o parte din membrii Clubului Star Wars România – cunoscuții Padme Amidala, tînărul Anakin Skywalker, maestrul Obi Wan Kenobi și vînătorul de recompense Boba Fett. Deși personajele sînt din episoadele mai vechi ale seriei *Star Wars,* cei mici i-au recunoscut – mai ales pe Obi Wan Kenobi –, urmărind filmele sau desenele animate alături de părinți.

Un băiețel de 10 ani îmi spune că personajul său preferat din serie este maestrul Yoda – cel „bătrîn de 1000 de ani și înțelept, dar care știe să se lupte cu sabia-laser" și de la care ar vrea să învețe și el. Din cel mai recent episod al seriei, i-a plăcut foarte mult personajul lui Kylo Ren.

La antrenamentele de la festival, copiii învață de la maeștrii Jedi să se dueleze, repetînd mișcările arătate de aceștia, apoi luptîndu-se între ei și împrăștiindu-se, în cursul zilei, prin toată cetatea. Cum ne spunea un cititor pe Facebook, Forța a fost într-adevăr puternică la festival. Iar la lăsarea întunericului, cu toate că atelierele se terminaseră de mult, în jurul statuii lui Mihai Viteazul încă se alergau cu săbii nu doar copiii, ci și părinții lor.

Andrei MANOLESCU

Ce spun intelectualii despre problemele Europei?

În după-amiaza de sîmbătă, 27 august, publicul din Alba Iulia a avut prilejul să afle viziunea a trei intelectuali europeni importanți asupra dificultăților cu care se confruntă în momentul de față Uniunea Europeană. Pe o pajiște din interiorul zidurilor cetății, sub un soare arzător, ca la un barbecue, cum au glumit invitații, s-a încins o dezbatere adevărată, moderată (și provocată) de Mircea Vasilescu. În rîndurile care urmează sînt schițate cîteva idei mai importante ale acestei dezbateri.

© M. Oculeanu

Judith Vidal-Hall, jurnalistă și scriitoare în Marea Britanie, care a lucrat mai mulți ani la *Times Literary Supplement* și a fost editor și director al revistei *Index on Censorship,* spune că a votat împotriva Brexit-ului, dar e de părere că autoritățile de la Bruxelles au responsabilitatea principală și pîrghiile rezolvării situației în care se află Uniunea Europeană. „Nu putem exonera Comisia Europeană și Parlamentul de la Strasbourg pentru eșecul gestionării crizei migranților – crede ea – pentru că acolo se iau de fapt deciziile". Acolo sînt singurele instituții care conduc Europa. Ea se întreabă, în același timp, cum am putea opri circulația persoanelor și migrația unor ființe umane, într-o lume a cărei principală caracteristică este globalizarea și în care ne-am obișnuit ca tehnologia, mărfurile sau informația să circule nestingherite. Nu de oprire a oamenilor este vorba, spune ea, ci de o gestionare corectă a situației.

Și **Carl Henrik Fredriksson**, critic literar, publicist și traducător, fost redactor-șef al celei mai vechi reviste culturale din Suedia – *Ord&Bild,* cofondator al rețelei Eurozine a revistelor culturale europene, se întreabă cum putem crede că la o problemă precum această migrație în masă ar exista soluții la nivel național. În condițiile în care e limpede că nici la problema terorismului și nici la cea a schimbărilor climatice nu sînt de conceput soluții doar la scară națională. Spre deosebire de Judith Vidal-Hall, el opinează însă că necazurile cu care se confruntă Europa au cauze care merg dincolo de instituțiile de la Bruxelles. El constată că odată cu fenomenul refugiaților care vin în special din Siria, vest-europenii au suferit și șocul „completei lipse de voință din partea est-europenilor de a fi parte a oricărui tip de solidaritate și a oricărui program prin care putea fi gestionată această problemă". Șocul în Occident, susține Fredriksson, nu a fost atît numărul copleșitor al migranților (așa cum l-a descris presa la momentul respectiv), cît mai degrabă acest refuz al esticilor de a colabora la orice soluție. Fredriksson scoate în evidență și o statistică potrivit căreia, în Suedia, care s-a arătat pînă acum una dintre cele mai deschise țări europene în privința migranților, un sfert din populație nu are origini suedeze, în vreme ce în Polonia, țară aflată la un pol opus în atitudinea față de migranți, doar un singur procent din populație provine din afară. El nu se poate opri să constate că, pe de altă parte, Brexit-ul s-a votat nu atît sub amenințarea invaziei musulmanilor, cît mai degrabă de teama est-europenilor.

Martin Simecka, scriitor și jurnalist slovac, fost disident în Cehoslovacia, expulzat de regimul comunist în vara lui 1989, în prezent redactor-șef al revistei *Respekt,* încearcă o analiză a felului în care văd est-europenii problema refugiaților. În primul rînd, el spune că e fericit să descopere Alba Iulia, care e însă un loc despre care din Slovacia nu a auzit niciodată. După părerea lui, asta e ceva tipic: „Nu știm nimic unii despre alții". În al doilea rînd, și el constată că în estul și centrul Europei, oamenii nu vor să audă de migranți. Le e frică de ei. Slovacii, spune el, ar lua poate ceva creștini, dar în nici un caz musulmani, ceea ce nu e deloc o atitudine creștinească și nici europeană. În Slovacia, mesajul către refugiați ar fi că viața e rea, așa că mai bine pentru ei ar fi să meargă în Germania. Cehii, pe care Simecka îi cunoaște, de asemenea, foarte bine și despre care crede că sînt în general cei mai atei oameni de pe Pămînt, complet antireligioși, se tem la rîndul lor, spune el, să primească musulmani, pentru că le-ar putea afecta valorile. Adică, observă Simecka, „tocmai acum s-au trezit să-și descopere creștinismul". În Occident, observă scriitorul slovac, există o dezbatere autentică despre această problemă, germanii înțeleg problema refugiaților așa cum înțeleg și problemele legate de vinovăție (în urma celui de-al Doilea Război Mondial). În est, în schimb, crede el, nimeni nu e vinovat, acolo e vorba mereu numai despre bani și despre succes. Slovacii nu înțeleg, spune Simecka, că au devenit parte a Uniunii Europene, că sînt membri cu drepturi și răspunderi comune cu ale celor din țările occidentale.

„Nu se mai pot aplica politici serioase și viziuni pentru că tot ce se face e pe moment și pentru moment. "

CARL HENRIK FREDRIKSSON

„Minciuna este o problemă a democrației zilelor noastre, minciuna cu care nu putem și nu avem mijloace să luptăm. Vă spun asta ca jurnalist, minciuna e un adevărat coșmar. Astăzi, ea e mai puternică decît adevărul."

MARTIN SIMECKA

Problema populismului în ascensiune a fost și ea întoarsă pe toate fețele. În opinia lui Carl Henrik Fredriksson, feedback-ul permanent pe care guvernații îl pot da guvernanților, grație facilităților moderne de informare și comunicare, aduce cu sine și această tentație a populismului. Politicienii reacționează imediat și țin seama prea repede de cererile electoratului. Distanța dintre cei care decid și beneficiarii deciziilor devine foarte mică, ceea ce, crede Fredriksson, dăunează politicilor pe termen lung. Nu se mai pot aplica politici serioase și viziuni pentru că tot ce se face e pe moment și pentru moment. Judith Vidal-Hall crede că dimpotrivă, tot mai mulți oameni nu se mai simt bine reprezentați și că votarea Brexit-ului ar fi fost o dovadă a distanței mari care separa guvernul de populație. Martin Simecka e de părere că Brexit-ul a fost o victorie a celor care se exprimă antisistem, a populiștilor care vorbesc așa cum vrea majoritatea să audă. Dar, spune el, de fapt acești populiști mint și am ajuns să trăim într-o lume în care nimeni nu pare să mai fie pedepsit pentru minciuni. Și mass-media propagă minciuna în scopuri comerciale. „Minciuna este o problemă a democrației zilelor noastre, minciuna cu care nu putem și nu avem mijloace să luptăm. Vă spun asta ca jurnalist, minciuna e un adevărat coșmar. Astăzi, ea e mai puternică decît adevărul."

Carl Henrik Fredriksson observă că populiștilor li se opun experții. Dar, spune el, dacă populiștii susțin că ei comunică direct cu oamenii și că, deci, știu imediat și nemijlocit care sînt dorințele poporului, motiv pentru care pretind că nu au nevoie de un parlament, experții susțin la rîndul lor că n-au nevoie de un parlament pentru că și ei știu care sînt nevoile populației și soluțiile, în virtutea pregătirii lor de experți. Și prima și cea de-a doua variantă, spune Fredriksson, sînt defavorabile democrației pentru că de parlament ca loc în care se dezbat și se armonizează opiniile diferite nu ne putem lipsi.

Cum văd cei trei viitorul Europei? Spre deosebire de Judith Vidal-Hall, Carl Henrik Fredriksson și Martin Simecka sînt pentru mai multă putere dată instituțiilor de la Bruxelles, în scopul limitării intereselor naționale meschine și ale liderilor locali. Carl Henrik Fredriksson observă că Europa „cu două viteze" deja există, chiar dacă nu ne dăm seama, iar el crede că trebuie totuși militat pentru mai multă solidaritate combinată cu mai mult realism. Martin Simecka se declară mai degrabă pesimist privind viitorul Europei, dar crede că mai sînt șanse. El face și o observație foarte subtilă, anume că, în Slovacia și în Estul Europei în general, deși oamenii trăiesc binișor și sînt fericiți și împăcați cu situația actuală, au în mințile lor o mulțime de temeri privind viitorul. Se tem că perioada asta bună se va termina. O atitudine pe care o definește drept o lipsă de speranță. Judith Vidal-Hall crede că trebuie să ne apucăm din nou să facem educație despre ce înseamnă democrația. Toți trei pun în discuție problema multiculturalismului, a toleranței și a limitelor care pot fi impuse sau nu minorităților de diverse feluri, în actualele condiții. Carl Henrik Fredriksson încheie cu ideea că nu contează atît *ortodoxia* – înțelegînd prin asta credința fiecăruia – cît *ortopraxia* – respectarea legilor din partea tuturor, indiferent de apartenența lor la diverse minorități etnice, religioase sau de altă natură.

„Noi plătim prețul unei transformări care nu s-a bazat pe valori umaniste"

interviu cu Martin SIMECKA

***Martin Simecka** este scriitor și jurnalist, fost disident în timpul regimului comunist din Cehoslovacia. Conduce una dintre cele mai citite publicații din Slovacia,* Respekt. *La Festivalul* Dilema veche *de la Alba Iulia a participat alături de Carl Henrik Fredriksson și de Judith Vidal-Hall la o dezbatere pe tema migrației.*

Se vorbește mult despre integrarea socială, despre integrarea politică a refugiaților și mai puțin despre integrarea culturală. Joacă și religia un rol în criza refugiaților?

Da, dar într-un mod paradoxal. De pildă, pînă mai ieri majoritatea cehilor se declarau mai degrabă atei sau, în orice caz, nu vorbeau despre apartenența religioasă. Asta pînă cînd, de puțină vreme, și-au redescoperit rădăcinile creștine. Tocmai acum, ca reacție la valurile de refugiați musulmani. Au avut, cumva, nevoie de un instrument de protest și l-au găsit pe acesta: nu sînt creștini ca noi. În Slovacia e o altă situație. Slovacii aderă la valorile creștine. Oamenii politici spun că islamul nu este compatibil cu valorile creștine, că țara nu va putea integra comunități musulmane. Asta în vreme ce reprezentanți ai bisericii – care este foarte conservatoare – îl ascultă pe Papă, care a spus că biserica ar trebui să ajute. Așa că o parte din biserică s-a oferit să ajute refugiații. Dar bineînțeles că întîi ar fi trebuit să îi ajute guvernul și apoi ar fi putut să-i ajute și biserica.

Părerea mea este că în problema refugiaților nu e vorba despre religie, ci despre frica de diferențe. Pentru că majoritatea acestor națiuni este „curată" din punct de vedere etnic, poate cu excepția Slovaciei, unde există o minoritate maghiară numeroasă, dar ungurii sînt foarte similari slovacilor, așa că nu se simt diferențele. Pe de altă parte, în anii '90 am avut zeci de mii de refugiați din Albania și Bosnia-Herțegovina, care erau musulmani, și atunci nimeni nu a protestat. Poate că oamenii n-au știut asta atunci. Dar acum, cu noua eră *social media* și era postadevăr, politicienii folosesc platformele online pentru a propaga tot felul de mesaje populiste, pentru a răspîndi frica.

Cum vă explicați faptul că Europa de Est arată atît de puțină solidaritate față de refugiați?

Cred că sînt două motive: aici oamenii s-au obișnuit să se simtă victimele Războiului Rece și au privit ajutorul Europei de Vest ca fiind obligatoriu, drept ceva ce li se cuvine. Astăzi nu li se pare că trebuie să fie solidari cu Vestul în rezolvarea crizei refugiaților. Toate țările Europei de Est s-au bucurat să fie membre ale Uniunii Europene, mai ales pentru că voiau să devină la fel de bogate. Esticii nu și-au pus problema că va trebui să devină europeni și în sens cultural. În al doilea rînd, se pune problema transformării din ultimii 25 de ani, realizată în special prin ideea că omul este responsabil pentru propria viață, că el trebuie să facă bani, să aibă succes pe cont propriu. În 25 de ani au dispărut acele valori – precum solidaritatea – care erau atît de importante înainte de 1989. Nu auzi despre aceste lucruri în media publică, cu excepția unor intelectuali și activiști de care nimănui nu-i pasă. Nu-mi amintesc de nici un politician care să vorbească despre asta în Slovacia, poate cu excepția lui Vaclav Havel, care a murit acum cinci ani. Noi plătim acum prețul unei transformări care nu s-a bazat pe valori umaniste, ci pe bani.

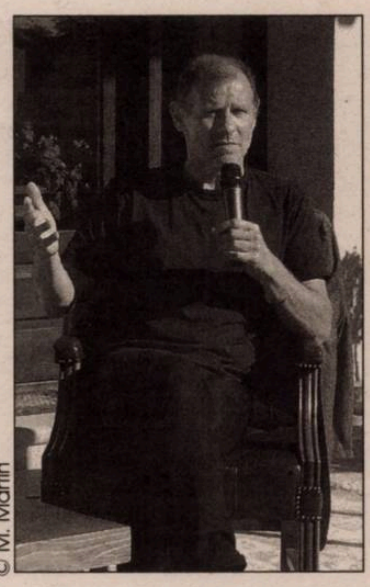
© M. Martin

„Toate țările Europei de Est s-au bucurat să fie membre ale Uniunii Europene, mai ales pentru că voiau să devină la fel de bogate."

MARTIN SIMECKA

De unde așteptați inițiative pragmatice și eficiente pentru rezolvarea acestei crize? De la Bruxelles, de la Berlin, din capitalele țărilor UE?

Sigur că Angela Merkel a făcut o greșeală cînd a invitat refugiații fără să discute cu partenerii UE. A fost o decizie germană. Lui Merkel i s-a reproșat de către reprezentanți ai unor state europene că Germania a hotărît de capul ei și că acum ar trebui să suporte consecințele. Cancelara Germaniei avea dreptate, dar ar fi trebuit să discute mai mult cu partenerii despre asta. Un alt aspect ar fi controlul granițelor Schengen. Acum lumea vorbește chiar despre o armată europeană, ceea ce ar fi o modalitate de a rezolva problema, măcar parțial. O armată europeană ar putea măcar asigura controlul granițelor, dar fără solidaritate internă în UE, și-mă refer aici și la Europa de Est, măcar la nivel simbolic, nu are cum să funcționeze. Cred într-un control mai larg și cred că este nevoie de o soluție comună pentru Europa. Altfel criza se va accentua, Vestul se va ocupa de asta în felul său, iar noi vom plăti prețul.

E vreo modalitate de a rezolva problema refugiaților în țara lor?

Europa a renunțat la agenda ei geopolitică, UE nu are cu adevărat o politică externă. Cine e de vină? Sigur că primministrii statelor membre, pentru că nu vor să împartă responsabilitatea unei politici externe comune. Nu putem vorbi despre o rezolvare a crizei dincolo de granițele UE, cîtă vreme nu avem unele necesare.

a consemnat Matei MARTIN

Garda copiilor și viitorul istoriei

Alba Iulia este a doua destinație turistică din România pe Trip Advisor. A reușit asta în doar cîțiva ani, de cînd s-a renovat Cetatea Alba Carolina. Dar nu numai despre renovare este vorba, căci simpla refacere a zidurilor nu înseamnă cu adevărat punerea în valoare a patrimoniului istoric și cultural al orașului. La Alba Iulia s-a întîmplat mai mult decît atît: restaurarea Cetății a fost nucleul care a revitalizat orașul și a reconstruit comunitatea.

Cetatea Alba Carolina e a copiilor, ei vor fi în continuare adevărații ei „cuceritori".

O asemenea reconstrucție comunitară nu se încheie, de fapt, niciodată. Alba Iulia a fost, ani la rînd, din 1990 încoace, orașul despre care tot românu' își amintea de 1 Decembrie. Pe bună dreptate, într-un fel: e locul unde s-a desăvîrșit Statul român modern. Numai că acest eveniment, deformat decenii la rînd de propaganda comunistă, a lăsat în mintea oamenilor mai degrabă o dîră retorică patriotardă decît un sentiment autentic de recuperare și actualizare a istoriei. Și – tocmai prin excesele retorice – a pus în umbră ceea ce Alba Iulia este cu adevărat: nu doar „cealaltă capitală", cea simbolică, a României, ci un nucleu important al istoriei europene, un spațiu în care trecutul amestecat al Centrului Europei a lăsat urme puternice. Așadar, *asta* se întîmplă important în Alba Iulia de cînd s-a renovat Cetatea: se reconstruiește o comunitate în jurul unor repere însemnate ale istoriei europene. Sau, cum spune un program al municipalității, se „respiră aerul istoriei". E un proiect vechi de cîțiva ani, finanțat inițial din fonduri europene, iar apoi din bugetul local. Rolul lui este să atragă în Cetate turiști care să descopere nu doar zidurile, monumentele, muzeele; cu alte cuvinte, nu doar patrimoniul material propriu-zis, ci spiritul acestei comunități.

© M. Oculeanu

Pentru că Festivalul *Dilema veche* are același scop – să construiască o comunitate ad-hoc în jurul cîtorva valori culturale – a adus o contribuție proprie la felul în care cetățenii actualizează istoria. Există deja, în Cetate, garda habsburgică, desfășurîndu-și ritualic defilările. Există garda romană (Legiunea a XIII-a Gemina) și Lupii Apolonului, care organizează spectacole de *reenactement*. Ce lipsea din peisaj? Viitorul. Un mod simpatic și viu de a trece istoria mai departe și de a trage, de fapt, concluzia simplă din mintea oricui: Cetatea Alba Carolina e a copiilor, ei vor fi în continuare adevărații ei „cuceritori", ca niște buni cetățeni europeni care-și cunosc istoria. Și-așa a apărut Garda copiilor: cu costume special confecționate, cu defilări (împreună cu garda „celor mari" sau separat), cu misiunea specială de a păzi – cu zîmbetul pe buze – activitățile din Cetatea copiilor organizate în timpul Festivalului *Dilema veche*. A apărut cu ajutorul centrului local al organizației „Cercetașii României", care merită toate mulțumirile pentru eficiența și grația implicării în acest proiect.

Cînd, chiar la conferința de presă care anunța Festivalul, au apărut cîțiva copii costumați „ca în secolul al XVIII-lea", a avut loc spontan micul test de succes: toți cei care treceau pe stradă – era vineri și deja Cetatea începea să se umple de turiști – au venit să-i fotografieze. La defilări – și mai abitir. Iar în epoca rețelelor sociale, gestul acesta spontan nu e deloc lipsit de importanță: arată că un loc frumos și interesant ajunge să se promoveze de la sine. Nu-i trebuie decît cîteva idei bune. Prin ele, cîștigă nu doar vizitatori, nu doar turiști, ci noi membri ai unei comunități extinse. Și noi promotori. (**M. V.**)

Despre Europa într-un moment dificil

interviu cu Judith VIDAL-HALL

Cum ați caracteriza situația Europei în momentul de față, luînd în considerare valurile de migrații, atacurile teroriste?

Europa se află, probabil, în momentul ei cel mai dificil de la crearea Comunității Economice Europene (CEE), din 1957 încoace (Uniunea Europeană, cum o știm noi astăzi, a luat ființă în 1993, ca urmare a căderii zidului Berlinului). În privința migrației: avem de-a face cu cea mai mare mișcare de populație din Europa de la situația refugiaților din 1945. Conform ONU, 60 de milioane de europeni au devenit refugiați în timpul și imediat după al Doilea Război Mondial. Șase ani mai tîrziu, un milion de oameni încă mai trebuiau să-și găsească un loc unde să se stabilească. Astăzi, mai mult de 65 de milioane au fost dislocați ca urmare a conflictelor violente și a dezastrelor naturale. În 2015, peste 1 milion – refugiați, persoane dislocate și alți migranți – și-au croit drum către UE. Pînă în iunie 2016 în jur de 156.000 de persoane ajunseseră în Europa (conform UNHCR – Înaltul Comisariat pentru Refugiați al ONU). Așa cum se poate vedea, e o situație gravă, dar nici UE, nici ONU nu sînt lideri pe niște propuneri concrete care să se ocupe de criză. Între timp, ostilitatea în cele mai multe țări europene e evidentă, după cum a arătat recentul referendum din UK, unde migrația a devenit singura problemă hotărîtoare. Migrația a furnizat, de asemenea, o tribună pentru partidele de dreapta în Germania, Franța, Țările de Jos și cîteva dintre țările est-europene, precum Ungaria.

Atacurile teroriste nu sînt pe aceeași scală. Au fost cîteva atacuri grave în special în Franța, dar cred că nu putem să-i reducem pe oameni la o stare de frică, permițînd o supraveghere mai strictă și măsuri de securitate care să ne violeze intimitatea și drepturile cetățenești. Nu putem da voie terorismului să ne controleze viețile.

Cum este Europa influențată de schimbările din Turcia, povestea fără sfîrșit din Siria, Rusia lui Putin?

Nu există decît o singură modalitate prin care să ne ocupăm de guvernul Turciei și de măsurile de intensificare a securității întreprinse ca urmare a loviturii de stat eșuate: trebuie să continuăm să ne angajăm într-un dialog. Turcia nu e o amenințare la securitatea UE și este împotriva intereslor noastre să o socotim așa. Continuăm să avem nevoie de cooperarea Turciei la situația refugiaților; la sfîrșitul lui 2015, Turcia găzduia 2,5 milioane de refugiați, cei mai mulți din Siria – și aceștia continua să vină. În privința Rusiei lui Putin: cu riscul de a mă repeta, calea de urmat este tot dialogul. Cu atît mai mult avem nevoie de așa ceva dacă vrem să rezolvăm problema siriană. Avem, de asemenea, nevoie și de o soluție în ceea ce privește „Războiul rece“ cu Ucraina. Cred că o mare parte din *show*-ul agresiunii lui Putin este pentru recăpătarea „status“-ului Rusiei după ce aceasta a rămas fără imperiu, la căderea zidului din 1989. Istoria are fitil lung: triumfalismul Occidentului în timpul prăbușirii comunismului era de înțeles, dar nu era și înțelept. Putin are multe de dovedit, atît lui însuși, dar, și mai important, poporului rus: economia nu e grozavă și oamenii suferă; propaganda împotriva Vestului are succes, creează un sentiment de solidaritate. Trocul este dialogul *versus* sancțiunile occidentale curente – în care războiul din Siria va juca un rol important.

„Am avut un plan Marshall să reconstruim Europa, în special Germania, după al Doilea Război Mondial; ceea ce ne-ar fi trebuit ar fi fost un plan Marshall al minții.“

JUDITH VIDAL-HALL

Considerați că UE mai e validă în asemenea circumstanțe? De ce și cum?

Ținînd cont de comentariile mele precedente, UE e mai mult decît validă: e esențială pentru succesul politic al tuturor țărilor sale membre. Nu vom putea să facem față problemelor anterior menționate decît împreună, ca o Europă unită și nu ca una în descompunere. Colaborarea cu SUA și NATO, ca o singură unitate, va juca un rol major în orice rezolvare a problemelor de mai sus. UE are nevoie de reformă: o mai mare transparență, responsabilitate și democrație. Aceasta nu poate fi făcută decît din interior.

Care sînt valorile europene care ne-ar putea „salva“ și care ar putea să dureze?

E dificil să vorbim despre valori comune într-o comunitate atît de diversă ca UE. Dar cred că cele pe care le putem împărtăși cu toții sînt democrația, respectul pentru drepturile omului, așa cum e subliniat în Carta UE, recunoaștere și respect pentru diversitate – între țările Europei de Est și de Vest cu istoriile lor foarte diferite – și o mass-media liberă, critică și independentă, care să articuleze aceste valori.

„Fără o presă liberă nu poate exista democrație, și nici dezbatere.“

Care este poziția Marii Britanii în acest tablou? Dar opinia dvs. despre Brexit?

Marea Britanie are aceleași responsabilități în a păstra și a duce mai departe aceste valori ca oricare altă țară din UE. Poate că mai mult chiar, luînd în considerare că ne-am lăudat cu calificările noastre democratice mai mult decît alte țări din Europa. În ce privește Brexit-ul, referendumul a fost devastator pentru mine personal și a reprezentat legea consecințelor neintenționate. David Cameron, premierul nostru din acea perioadă, a promis referendumul privind apartenența Marii Britanii în UE pentru a-i reduce la tăcere pe rebelii anti-UE din Partidul Conservator. Nu se aștepta la un asemenea rezultat. Campaniile de ambele părți – ca Marea Britanie să rămînă sau să iasă din UE – au fost îngrozitoare: unii au dus o campanie bazată pe minciuni și xenofobie împotriva migranților; ceilalți – bazată pe teama că Marea Britanie ar ieși din UE, mai curînd decît pe beneficiile apartenenței. Rezultatele referendumurilor nu sînt obligatorii prin lege în Marea Britanie și se desfășoară o campanie pentru un al doilea vot. Aceasta argumentează că, pentru o asemenea decizie de moment, ar fi trebuit să fie mai mult decît majoritatea subțire cîștigată de cei care doreau ieșirea din UE. Ar fi trebuit să fie stipulat un rezultat mai aproape de 60% – 40%. Nu cred că un asemenea rezultat va ieși, dar sper că negocierile, care vor începe anul următor, ne vor lăsa mai curînd în UE decît în afara ei.

Unde credeți că se situează România și Europa de Est în același tablou?

Aceasta e o întrebare dificilă pentru un *outsider*. Reacția mea inițială a fost că poziția lor nu e cu nimic diferită față de a oricărui alt stat membru al UE: au aceleași drepturi și îndatoriri ca și restul Europei. Pe de altă parte, e bine să ne amintim observația lui Timothy Snyder de acum cîțiva ani, că sîntem „două Europe“; istoriile noastre recente sînt foarte diferite și problemele cu care se confruntă țările est-europene sînt, în mare parte, consecința anilor de dominație sovietică și a lipsei de orice experiență reală în funcționarea democrației și a societății civile. Țările est-europene au făcut pași mari, dar îmi amintesc de ce mi s-a spus în Ungaria cu ani în urmă: „Am avut un plan Marshall să reconstruim Europa, în special Germania, după al Doilea Război Mondial; ceea ce ne-ar fi trebuit ar fi fost un plan Marshall al minții.“ Nu sînt sigură că Occidentul a făcut tot ce a putut sau ce ar fi putut face ca să ducă asta mai departe.

Unii consideră că una dintre cauzele declinului Europei este laicizarea acesteia. Care este opinia dvs.? Cum vedeți rolul religiei în situația actuală?

Dar alții pot crede exact reversul: că întoarcerea religiei în viețile atîtora din Est, după ani de communism, a avut efectul opus, încurajînd divizarea. Ostilitatea față de musulmani, de pildă. Ceea ce e important e că fiecare are dreptul la libertatea conștiinței și la libertatea cultului religios și că nu e nici o discriminare din cauza religiei – sau a lipsei ei.

Ce rol mai joacă presa în acest context?

În Marea Britanie, în secolul XVIII, concepția despre presă ca „a patra putere“ i-a încurajat dezvoltarea și independența. Ideea își are originea în credința că mass-media are responsabilitatea de a informa publicul în mod obiectiv și independent despre chestiunile de stat și guvernare; că o media independentă este esențială pentru funcționarea sănătoasă a democrației. Aceste lucruri sînt la fel de adevărate acum, ca și atunci, și în toate țările. În multe țări din Europa de Est, de pildă, chiar în România, problema actuală este finanțarea independentă. Și probabil că e nevoie de control asupra intervenției autocratice a guvernului. Fără o presă liberă nu poate exista democrație, și nici dezbatere. Am văzut cum mass-media din Marea Britanie a căzut din aceste standarde înalte în anii din urmă; aceasta s-a întîmplat cu precădere în timpul referendumului, cînd un amestec de minciuni și propagandă au dominat o mare parte a presei populare.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Sever VOINESCU

În plin soare, ne unește Dumnezeul păcii

Creștinismul și iudaismul seamănă ca doi frați. Dacă credința s-ar putea reduce la o listă de *„items"* (ceea ce ar putea părea vulgar unora, dar și extrem de interesant altora), atunci am vedea că 95% dintre punctele care, însumate, alcătuiesc credința creștină și credința iudaică sînt comune. Credem, împreună, într-un singur Dumnezeu, acela care a făcut perfect lumea, acela care a alungat pe Adam și Eva din Rai, inaugurînd, astfel, istoria omenirii, Dumnezeul lui Avraam, Isaac și Iacob, care a dat lui Moise legile, Cel care a dat lui David curaj și talent, iar lui Solomon înțelepciune. Creștini și mozaici, privim spre viitor cu aceleași convingeri: Mesia va veni la sfîrșitul vremii și va judeca viii și morții, credem în aceeași eshatologie și în același scenariu apocaliptic. Ne unește, esențial, convingerea că Mesia va veni. Ne deosebește, doar, credința noastră, a creștinilor, că Mesia a mai venit o dată. Sigur, veți spune, amănuntul că noi așteptăm cea de-a doua Lui venire, iar evreii prima Lui venire este atît de important încît face diferența între două lumi. Și așa este. Dar corpul credințelor comune este, totuși, enorm. Chiar și așa, cu acest fond religios devălmaș, știm bine că istoria relației dintre iudaism și creștinism nu a fost deloc lină. Antisemitismul creștinilor a fost și, într-o oarecare măsură mai este, impedimentul principal. Trecînd inexplicabil cu vederea faptul că Dumnezeu, cînd s-a întrupat, a ales să apară ca evreu, creștinii au exersat toate atitudinile negative posibile față de evrei, de la aprehensiuni și glumițe răutăcioase, la represiune și Holocaust. După 2000 de ani, însă, lucrurile par a se fi așezat într-un făgaș normal. În plan politic, faptul că singura țară din Orientul Mijlociu în care democrația – produsul *high end* al civilizației creștine – există trainic este Israelul ne spune, încă o dată, cît de compatibile sînt produsele civilizaționale ale creștinismului și iudaismului.

După 2000 de ani, însă, lucrurile par a se fi așezat într-un făgaș normal.

La Festival, dezbaterea „Migrația religiei sau religia migrației" a avut loc sub un soare intens, printre ruinele de pe Traseul celor trei fortificații, pietre vechi și coline blînde, înierbate. Moderată de Teodor Baconschi, discuția a avut doar doi protagoniști: pe ÎPS Andrei Andreicuț, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, și pe ES Rafael Shaffer, Rabinul României. Ascultînd vocile molcome și atît de personale ale celor doi înalți prelați, am avut, nu doar pentru o clipă, senzația că sînt undeva pe malul estic al Mediteranei – ținutul de unde au pornit să cucerească lumea toate cele trei monoteisme. Deși confirmase participarea, ES Muftiul Iusuf Murat, Șeful Cultului Musulman, a anulat în ultimul moment. Astfel, experiența neplăcută a revistei noastre cu Muftiul Iusuf Murat continuă. Confirmarea și, ulterior, neparticiparea despre care aflăm în ultima secundă este, pare-se, un mod de a fi al Muftiului. În absența sa, creștinul și evreul au oferit imaginea unei înțelepciuni senine și reconfortante pentru mirenii adunați în fața lor, îngrijorați de efectele migrației islamice asupra civilizației europene. Se simțea, desigur, îngrijorarea celor doi prelați pentru evoluția celui de-al treilea monoteism, dar era o îngrijorare învelită, cum ziceam, în înțelepciune. Încrederea în forța regeneratoare a culturii iudeo-creștine a Europei, apelul la moderație (din partea Rabinului) și la iubire a celuilalt musulman (din partea Mitropolitului), dar și îndemnul de a evalua mereu tradiția cu ochiul proaspăt, al contemporanului (din partea Rabinului) și de a nu uita nici o clipă de identitatea creștină a Europei (din partea Mitropolitului) au constituit, să zic așa, partea pozitivă a discuției. Nu au lipsit, desigur, criticile la adresa societății europene actuale, radical decreștinate/secularizate nu doar ca urmare a unui anumit trend intelectual, ci și ca urmare a politicii deliberate a statelor. La un moment dat, a apărut întrebarea: ce e de făcut, pentru că populația europeană scade și trebuie să muncească cineva ca să poată fi acoperite pensiile în viitor? O întrebare care se tot pune. Soluția general acceptată în mințile tuturor liderilor europeni este aceea că trebuie să primim imigranți, că asta e. ÎPS Andrei a formulat, însă, o soluție mult mai la îndemînă: ce-ar fi să facem copii? Așa cum musulmanii sau africanii fac copii. Politica statelor europene, însă, defavorizează familia tradițională, cea prin care omenirea se înmulțește natural. Atacul virulent al statelor la valorile tradiționale ale căsătoriei și familiei, concomitent cu lamentația acelorași state referitoare la declinul demografic, este cea mai bună dovadă a confuziei axiologice pe care o trăim. Demografia nu este legată de bani, așa cum am crede, de vreme ce natalitatea pare a fi invers proporțională cu PIB-ul/locuitor, ci de valori.

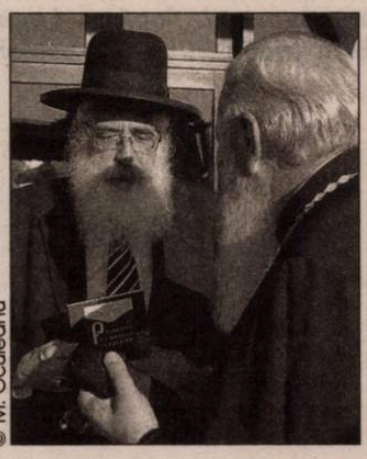
© M. Oculeanu

Cît despre islam, notez, doar, că ÎPS Andrei s-a declarat sceptic cu privire la compatibilitatea acestei religii cu democrația și a formulat unele soluții cu privire la felul în care am putea administra valul migrator actual, în vreme de ES Rafael Shaffer s-a declarat optimist în privința permeabilității islamului la democrație, admițînd în același timp că nu are nici o soluție în fața actualei crize a migranților.

Altfel, pe parcursul dezbaterii, secundă de secundă, am avut convingerea că Dumnezeul păcii era acolo, cu noi, și că nimic rău nu ni se putea întîmpla.

Marius CHIVU

Evreul real

Știm în continuare prea puține lucruri sau, mai bine zis, prea puține lucruri corecte și complete despre evreii români. Cu „evreul imaginar" e altă poveste. Și cum cartea lui Andrei Oișteanu *Imaginea evreului în cultura română* este una dintre marile cărți de eseuri scrise la noi în ultima jumătate de secol (reeditată de mai multe ori și tradusă în cîteva limbi), s-a impus de la sine o conferință a autorului cu subiectul „Evreii din România în context european: asemănări și deosebiri" la Alba Iulia, adică acolo unde a existat una dintre cele mai vechi comunități evreiești (care a primit dreptul de ședere în cetate și de organizare în vremea principelui Gabriel Bethlen).

În seara de 27 august, pe terasa Cafenelei cu dileme de la Poarta a III-a a Cetății, Andrei Oișteanu a făcut o sinteză despre istoria comunităților evreiești din România, pornind de la faptul că evreii români au fost ultimii din Europa care au primit cetățenia statului unde locuiau, munceau și trăiau. Constituția din 1866 le-a refuzat emanciparea și abia în 1878 s-au produs primele încetățeniri, și acelea făcute individual, nu *in corpore*, astfel că doar 500 de evrei (adică 1% din întreaga populație) au obținut cetățenia română, restul rămînînd în continuare neprotejați de lege. Această situație a condus la eforturi culturale de recunoaștere și impunere a identității. Andrei Oișteanu a amintit faptul că, în 1866, Abraham Goldfaden a înființat la Iași primul teatru în limba idiș din lume și, de asemenea, faptul că în 1881, la Focșani, s-a ținut primul Congres sionist european.

În chestiunea Holocaustului românesc, Andrei Oișteanu a spus că pe teritoriul României „nu s-au produs orori, dar n-a fost nici pace", vorbind despre soluția finală aplicată în nord-vestul Transilvaniei (peste 100.000 de evrei au fost uciși după anexarea de către regimul horthyst) și despre evreii din Basarabia și Bucovina, trimiși în lagărele din Transnistria, spre deosebire de restul României, unde „s-a aplicat «doar» un sîngeros set de legi antievreiești": „Antonescu a fost un dictator și un asasin sîngeros care a aplicat o metodă originală, fiind parțial nesupus lui Hitler. A ținut să ofere o variantă proprie a soluției finale."

„Există o lungă listă de cărturari antisemiți, dar nu se vorbește mai deloc despre cei filosemiți."

ANDREI OIȘTEANU

Comunismul românesc a descurajat orice dovadă a ajutorului acordat evreilor (doar 39 de români menționați la sfîrșitul anilor '80, spre deosebire de cei 3000 de polonezi), a mai spus Andrei Oișteanu, explicația fiind că lui Ceaușescu nu-i convenea o astfel de statistică de vreme ce capitolul românesc al Holocaustului era tabu. Dacă în 1940 în România trăiau 800.000 de evrei, fiind a patra comunitate din lume, după Polonia, URSS și SUA, astăzi mai există doar 8000 de evrei români, spun datele demografice.

Andrei Oișteanu a vorbit și despre enorma moștenire culturală materială lăsată de evrei (școli, sinagogi, spitale, băi, cimitire), dar și despre cea spirituală, numărul de artiști și savanți de origine evreiască fiind uriaș. Dacă în această toamnă se împlinesc 140 de ani de la fondarea Teatrului evreiesc de la Iași, tot anul acesta se sărbătorește și centenarul mișcării Dada, inițiate la Zürich de Tristan Tzara, scriitorul evreu din Moinești. „Există o lungă listă de cărturari antisemiți, dar nu se vorbește mai deloc despre cei filosemiți", a mai spus Andrei Oișteanu, care a ținut să-i menționeze în finalul sintezei sale, printre alții, pe I.L. Caragiale, Al. Macedonski, Gala Galaction, Liviu Rebreanu, C. Rădulescu-Motru, Tudor Arghezi, E. Lovinescu, Perpessicius, Ion Vinea și Geo Bogza.

Mircea VASILESCU

De ce merită să faci un festival

Am început în 2011 și, de atunci, viața mi s-a ordonat și în funcție de data Festivalului Dilema veche. *Am făcut drumul spre Alba Iulia de zeci de ori. Am făcut lucruri „de toată mîna", care intră la capitolul „organizare", pe care nu știam că le pot face. Am învățat multe între timp. Așa încît să-mi fie îngăduit un text personal.*

■ ***Ideea.*** „Ce idee bună ai avut cu festivalul!", îmi spune cîte cineva. Adevărul e că n-am avut nici o idee. Pur și simplu am observat că așa fac alții și m-am gîndit că putem face și noi. Văzusem pe internet că în lumea anglo-saxonă universitățile organizează cîte-un *„festival of ideas"*, cu dezbateri, conferințe, proiecții de filme documentare și altele. Urmărisem, tot pe Internet, *The New Yorker* Festival. În 2009 am fost invitat la festivalul organizat de revista *Internazionale* la Ferrara și am văzut pe viu ce înseamnă un oraș vechi în care, de vineri pînă duminică, se creează o comunitate ad-hoc în jurul unor evenimente și valori culturale. Și mi-am zis că ar putea și *Dilema veche* să facă așa ceva, dacă ar găsi un astfel de oraș. Întîmplarea a avut și ea un rol: am descoperit Alba Iulia, cu cetatea renovată și cu cîțiva vizionari în administrația locală, care au înțeles sensul dezvoltării durabile pentru orașul lor.

■ ***Cum s-a construit.*** N-a fost ușor. Uneori, îmi vine să spun că, dacă te iei după legislația românească, ar trebui să nu te-apuci de nimic, în nici un caz de vreo manifestare culturală. Și în nici un caz în colaborare cu administrația publică, pentru că e strînsă în niște chingi foarte puternice, care nu-i dau voie să facă mai nimic sau îi pun piedici birocratice cînd vrea să facă, totuși, ceva. Noroc cu principiul strămoșesc „omul sfințește locul". Am nimerit, la Primărie și la Consiliul Județean (iar de doi ani, și la Biblioteca Județeană), peste cîțiva oameni care au înțeles că un asemenea festival are valoare și sens pentru Alba Iulia și merită făcut. Așa că – lucrînd, rîzînd, preluînd idei și sugestii unii de la alții, înțelegîndu-ne sau neînțelegîndu-ne, ca între oameni – l-am făcut. A crescut de la an la an și a atras în Alba Iulia turiști care bat drumul pînă acolo special pentru festival. Dintr-un barometru local rezultă că peste 60% din publicul festivalului e format din oameni veniți din afara orașului. Parcă tot nu-mi vine să cred, deși, ce-i drept, hotelurile și pensiunile sînt pline în ultimul weekend din august (căci aceasta e data la care ne-am fixat; puteți socoti de pe acum cînd va avea loc la anul). Dincolo de asta, mi se pare că festivalul a reușit să creeze o atmosferă care e numai și numai a lui. Dacă n-aș fi om cu părul alb (mă rog...), mi-ar veni să scriu pe un zid *Dilema veche* + Cetatea Alba Carolina = *Love*.

© M. Oculeanu

„Conceptul și organizarea sînt totul."

(autor anonim)

© M. Oculeanu

■ ***Rețeta.*** E, de fapt, mai simplă decît pare: o conferință inaugurală; cîteva dezbateri, conferințe, lecturi; eventual expoziții (n-am avut în fiecare an); activități pentru copii (pentru că de sub mantaua *Dilemei* a ieșit, ani la rînd, *Dilematix,* suplimentul pentru copii inteligenți); seara – concerte. Unii care se pricep spun că e un festival greu de făcut, pentru că îmbină chestiuni „elitiste" (cum ar fi conferințele și dezbaterile) cu altele „populare" (cum ar fi concertele pop și rock). Se poate. După cinci ediții, mi se pare mai degrabă că e nevoie de răbdare pentru a obișnui publicul să recepteze cu aceeași plăcere și-și. Căci distincția asta între „elitist" și „popular" e, de cele mai multe ori, falsă. Și – tot după cinci ediții – pot să spun că în general cade în gol.

■ ***Concertele.*** Au adunat mai mult public decît oricînd, deși (sau poate tocmai pentru că) au fost de o mare diversitate. „Noi sîntem ceilalți." Acesta e sloganul festivalului și a fost perfect ilustrat de programul muzical. Vineri seara, Budapest Gypsy Simphony Orchestra a umplut Piața Cetății, iar pe „scena mică" (amenajată în curtea interioară a UM 01684 – e pentru prima dată cînd o unitate militară din România își deschide porțile pentru un festival!) au fost sonorități americane (cu AG Weinberger, Marcian Petrescu & Trenul de noapte, Westroot). Sîmbătă, a ajuns la Alba Iulia un spectacol care a făcut istorie în Italia, „Bella Ciao", iar pe scena mică a cîntat Hakeshet Klezmer Band din Oradea. Duminică, Holograf a cîntat cum n-a mai cîntat niciodată și nicăieri, la instrumente acustice, cu Marius Bațu și un cvartet de coarde, în prezența a 10.000 de spectatori, iar pe scena mică (în fața căreia au mai încăput vreo 4000) a cîntat Mahala Rai Banda. Dacă nici acest „amestec" muzical nu spune foarte clar că noi sîntem ceilalți, atunci cine-l poate spune?

Noi sîntem ceilalți!

■ ***Cuvintele.*** Anul acesta, am croit programul punînd în centru o temă actuală a Europei și a lumii: *migrația.* Din ea decurg altele, la fel de actuale. Am avut trei categorii de invitați care au dezbătut tema: lideri religioși, diplomați și intelectuali publici. La fiecare dezbatere au participat cîteva sute de persoane, ceea ce nu e deloc puțin pentru astfel de manifestări. Au fost și lecturi publice – cu Teodor Baconschi, Armand Goșu și Andrei Oișteanu. Și o conferință a lui Andrei Oișteanu despre evreii din România. Și la toate acestea audiența a fost de ordinul sutelor de persoane. Este publicul festivalului unul special? După părerea mea, da (vezi mai jos).

Era de așteptat ca, la conferința inaugurală – susținută de Mugur Isărescu, guvernatorul BNR – să asiste un public numeros. Așa s-a întîmplat și la edițiile trecute (cînd „deschiderea" le-a aparținut lui Andrei Pleșu, Mircea Cărtărescu ori „triadei" Pleșu – Liiceanu – Patapievici). Tema ar fi trebuit să fie – după cum s-a tot scuzat, la început, dl Isărescu – „plicticoasă". N-a fost deloc. Cei de față au putut asista la un discurs clar și argumentat, cu multe exemple, care a „recapitulat" istoria economică și financiară a tranziției românești, punctată cu încercarea de a dezghioca dilema: am fi putut face mai mult și mai bine? Au urmat, ca de obicei, întrebări din partea publicului. Care este, într-adevăr, special (vezi mai jos).

■ ***Publicul.*** După cinci ediții, un barometru local (căci da, municipalitatea din Alba Iulia folosește și astfel de măsurători pentru a cunoaște opiniile cetățenilor) și discuții pe străzile cetății cu mulți, mulți oameni, nu mă înșel dacă spun că festivalul a creat un public special. E format, în primul rînd, din locuitorii orașului, care și-au „recucerit" Cetatea. Li se adaugă oamenii veniți din alte părți, „ceilalți", aduși în oraș de festival. La un loc, au fost anul acesta peste 30.000, în cele trei zile de festival. Dincolo de cifre, publicul e special prin curiozitate, atenție, prin capacitatea de a se bucura împreună, prin întrebările adresate invitaților după conferințe, prin plăcerea de a lega discuții, pe vreo terasă sau pe stradă, cu colegii mei de redacție ori cu invitații la festival. Chiar mi se pare că la Alba Iulia s-a creat o comunitate dilematică, legată de cîteva valori pe care le-a susținut *Dilema* timp de două decenii și mai bine. Și cu asta am răspuns la întrebarea din titlu.

■ ***Încheiere.*** Notați, vă rog. Următorul festival va avea loc în ultimul weekend din august 2017. Noi sîntem ceilalți.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Grădinarul care plimbă copiii

Revistele didactice conțin, în mare parte, articole scrise de dascăli despre educație, psihologia copilului, metode moderne de predare, rolul școlii în comunitate și în familie etc. „Răsfoindu-le" – marea majoritate a lor sînt pe Internet –, îți poți face, deci, o idee despre nivelul intelectual și profesional al comunității profesorale din întreaga țară. Și iată la ce concluzii – cîteva dintre ele – poți ajunge: 1) În lipsa reformei, a unei viziuni unitare și a unei susțineri de la vîrful educației, dascălii și-au luat soarta în propriile mîini: încearcă, pe cont propriu, să deslușească ce se întîmplă cu educația pe mapamond și în țară, analizează – fiecare cum poate – „mutațiile" pedagogice din lumea modernă, se străduiesc să aducă în spațiul autohton idei și programe inovatoare. E un lucru bun. Dar sînt singuri în acest efort, și, de la distanță, pare mai curînd un efort de supraviețuire decît unul de dezvoltare profesională. 2) Textele cadrelor didactice de așa-zisă cercetare psihopedagogică, cele care ar trebui să aducă cele mai importante contribuții personale în domeniu, sînt și cele mai slabe din punct de vedere al conținutului, dar – vai! – și al exprimării. Mai precis: multe dintre ele sînt simple compilații din manuale de psihologie sau pedagogie, în care sînt explicate, banal, teme sau termeni pe care oricine le poate găsi cu un click pe Internet sau răsfoind cărțile de specialitate. Te întrebi, pe bună dreptate, pentru ce sau pentru cine scriu acești dascăli articole lungi de patru-cinci pagini despre atenția distributivă, de exemplu, sau despre dezvoltarea creativității la vîrsta preșcolară. Repet, fără nici un aport din experiența proprie. Mai apoi, autorii textelor au prostul obicei de a introduce în desfășurarea lor, pentru a le da o oarecare greutate „științifică", nume mari din pedagogia, psihologia sau literatura universală. Dar cînd te uiți la bibliografia anexată, constați că Thomas Carlyle, Jean-Jacques Rousseau, Tudor Arghezi, Voltaire sau Jean Piaget sînt, strict, colaboratori ai revistei *Tribuna învățămîntului* sau ai tratatelor românești de pedagogie de după '89. Toate citatele provin din aceste surse.

Trec, însă, la cea mai gravă deficiență: aceea a felului în care se exprimă dascălii în articolele lor. Cîteva exemple (precizez că ele sînt culese de pe site-ul didactic.ro):

Articol despre conflictele dintre profesor și elev și cum pot fi ele evitate. Iată cum începe: „Incipitul acestui eseu va încerca să definească conceptul de conflict, însă în termeni metaforici: o floare a suspinului, o tornadă umană, o discordie constructivă. (...) Conflictul face parte din categoria comportamentelor antisociale și ia naștere în momentul în care indivizii sînt de altă părere, iar unul des întîlnit ar putea fi neînțelegerea dintre cei care le-au dat viață discipolilor și cei ce le formează acestora caracterul și nivelul de cunoaștere pe băncile școlii. (...) Creatorul școlarului are senzația că acesta este mult mai capabil decît este evaluat de către cadrul didactic." Și iată finalul: „Dacă viața n-ar conține și situații problematice, de fiecare dată noi, aceasta ar fi un bine continuu, lipsită de sens și prozaică." Ceea ce, evident, ar fi un dezastru...

Un alt articol, în care descrierea relației ideale dintre profesor și elev pare desprinsă din site-urile care oferă gratis consiliere matrimonială: „Totul se întemeiază pe dorința reciprocă de apropiere, de împărtășire a gîndurilor, frămîntărilor, aspirațiilor. Între cei doi parteneri apar respectul, ajutorul, tandrețea, fidelitatea, vigoarea, surpriza, fiecare își păstrează demnitatea și dreptul de a fi el însuși. Partenerii se bucură că sînt împreună, că au ce să-și ofere, că se acceptă așa cum sînt, nimeni nu se simte stingherit sau inhibat."

Text despre importanța cunoașterii limbii române. Impresionat de măreția subiectului, dascălul-autor se pierde cu firea și cu logica, cu subiectul și cu gramatica: „Cum un lucru bine învățat de la început este reținut și știut toată viața, e necesar ca ortografia limbii române este foarte importantă pentru învățarea corectă a acesteia, încă de la cea mai fragedă vîrstă. Deși se pare că un vorbitor de limba română stă foarte bine și cu ortografia limbii, s-a constatat că la sfîrșitul perioadei de școlarizare au numeroase probleme în acest sens." În paragraful următor, uită de la ce a pornit – de la limba română, adică – și trece, cu lacrima grea, la misia dificilă de dascăl: „De fapt, care este menirea dascălului? Să modeleze personalități viitoare, să lumineze sufletul și mintea copiilor prin puterea cunoașterii și, nu în ultimul rînd, să însuflețească noțiunile pe care le predă, dezvoltîndu-le în stropi de iubire. (...) Oamenii adevărați ai învățămîntului care împlinesc acest transfer sînt ca niște lumînări care încet se sting, luminînd pe alții, într-un tainic și profund metabolism lăuntric. (...) Educatoarea este ca un iscusit grădinar care continuă plimbarea copiilor prin cîmpia de cuvinte a universului preșcolar, oferă darul strălucirii viitoare unei flori care la finalul drumului, atinsă de bagheta nevăzută a cerului se transformă în om." Fără comentarii.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

PFA drag, pentru tine am plătit amendă

Acum vreun an n-aveam chiori în buzunar, nu mă angaja nimeni și mi-am zis: hai, fac PFA și încep afaceri singur. Mi-am făcut PFA, chiorii au rămas în buzunar, afaceri prea mari n-am făcut. Săptămîna trecută, un Biriș a făcut vîlvă. Bezmetic a aruncat pe piață șocuri nervoase. N-a înțeles nici el ce i s-a întîmplat. Ceva cu PFA-ul care trebuie împovărat. Și-a dat demisia. Eu însă, în săptămîna aia, m-am trezit să fac pe dracu-n patru și să mă duc la Fisc să declar că în casa unde dorm, dorm cu PFA-ul. Zeci de hîrtii. Teanc, că aia, că ailaltă. Plus formular. Mă prezint cu teancul și cu juma' de formular scris. La formular, ca și la făcut bani, sînt bîtă. Deci, față în față cu funcționarul. Omul studiază teancul. Aici o semnătură, dincolo încă una. CNP-ul aici. Da, teancul e în regulă. Acum, formularul. Scrie, semnează, scrie, semnează. În regulă, bifați dacă aveți activitate în casă sau nu. Nu am. Ce să fac eu în casă? Eu vreau să cînt, să scriu, să urlu, să trăiesc. Omul de la ghișeu mă vede cam autist. Bun. Aveți o problemă. Trebuia să declarați PFA-ul în mai, acum este septembrie. Tac. Amendă. Nu aud bine, sanchi. Amendă! M-am ars. De la 500 de lei în sus! M-a rupt. Înghit. Ce pot face? 500 de lei în 24 de ore, dacă nu dublu. Reușesc în 24 de ore să iau banii. Omul era corect, aplica legea. Acum urmează chestia tare. Deci, 500 de lei amenda. Și întreb: cît am de plătit impozit pentru PFA de acum încolo? Nimic, zero, nula! Nu-mi vine să cred. Ca să nu plătesc de acum încolo nimic, am plătit acum o amendă. Mă apucă rîsul. Omul de la ghișeu mă ia de nebun. Omul era corect, aplica legea.

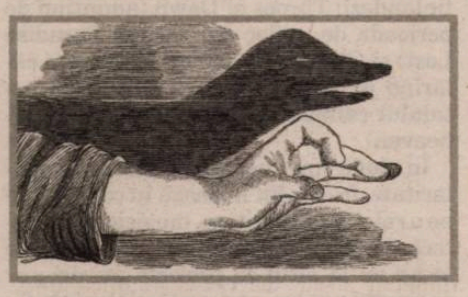

Iaromira POPOVICI

bazar

No man's land și Jack Nicholson

M-am întors la mare, la Neptun, după vreo patru ani. Acum patru ani, parcă pe plaja dintre Neptun și Olimp și, mai ales, pe cea din Olimp (nume predestinat) se mai întîmpla cîte ceva. Măcar îți mai puteai cumpăra cîte o înghețată. Acum, de la hotel Amfiteatru încolo, cu mici excepții (mai există niște petice de plajă amenajată) e un *no man's land*. N-aș zice că e neapărat ceva ce-mi displace. Poate chiar dimpotrivă. Cînd te plimbi pe kilometri de plajă, pe la apus, avîndu-i drept aproape singuri tovarăși pe pescărușii, e o senzație de libertate și sfîrșit de lume într-un sens mai puțin dramatic. Și totuși, terasele ruginite de pe plajă și hotelurile de pe faleză, în paragină și vizibil nelocuite, nu se poate să nu-ți sară-n ochi. Și să nu te facă să te-ntrebi ce se întîmplă, de fapt, acolo.

Noroc cu șoferii de taxi, *„vox populi"*, în sens bun și mai puțin bun. Dacă ai norocul să mergi cu un reprezentant al lor chiar pînă la Constanța, ți se deslușesc toate misterele, chiar și cele despre care nu știai că există. Desigur, nu trebuie să iei de bun tot ce-ți spun. Informațiile, oricît ar fi de tentante, e mai sigur să le digeri sub semnul întrebării. De la șoferul meu cel vorbăreț am aflat că acei kilometri de plajă din Olimp nu sînt chiar ai nimănui. I-ar fi luat o societate americană în frunte (sau din care face parte și) Jack Nicholson (despre care ar fi superfluu să mai spun că e unul dintre actorii mei preferați). Care societate va face acolo un complex formidabil, de lux, cu iahturi și toate cele, a cărui machetă o putem vedea pe net. Pe net m-am uitat și am descoperit tot soiul de articole pe tema asta: unele care spuneau precum taximetristul, altele care afirmau că *deal*-ul ar fi picat.

Nu e în intenția mea să scriu un articol de investigație despre asta, cu verificarea surselor. Ci doar unul, să zicem, de atmosferă. În care mi se pare nostimă discrepanța între paragina plajelor și standardele înalte ale zvonurilor și așteptărilor. Așa, derizoriul de pe malul mării poate fi privit într-o altă lumină, și anume cea a măreției viitoare. Care te face să nu mai vezi cum se-nchid toate, pe la ora 17, sub nasul tău. Cum singurul supermarket din hotelul Amfiteatru are tot mai puține produse, pînă cînd se-nchide de tot. Cum terasa unde, acum cîțiva ani, parcă se țineau niște show-uri ale Antenei 1 e ruginită de-a dreptul.

Și totuși, pe lungile fîșii de plajă, în imperfecțiunea lor, se mai întîmplă oarece lucruri. De pildă, în fața vilei scriitorilor de la Neptun s-a înălțat, fix pe plajă, un hotel. Despre care înțeleg că, în ciuda faptului că nu e ieftin, are clienți. Doar marea se aude și se simte atît de aproape de acolo... În ce privește arhitectura lui, e seacă. Un bloc, mai curînd lung decît înalt, alb. Fără vreo caracteristică. Mai încolo, pe locul tradiționalelor WC-uri de altădată, se înalță acum alte două hoteluri. Cu același tip de personalitate ca și al celui anterior menționat. Îmi aduc aminte că, pe vremuri, în fața unuia din WC-uri era parcată o mașină bengoasă. Decapotabilă, o raritate la vremea aceea. Noi glumeam că e a șefului WC-urilor.

Mai există și un restaurant pe plajă, care ar putea fi interesant, dacă nu ar fi mult prea învelit în plastic. Ca un cort cu geamuri de plastic, care nu te lasă să simți mirosul mării. Și deloc frumos. Nu simți nici o plăcere, prin zona asta, uitîndu-te la clădirile de pe plajă. Precum la mai tot pasul în Grecia, de pildă. Noroc cu marea și infinitele ei culori, care compensează lacunele omenești. Dacă te plimbai, spre apus, pe plajele în cauză, la început de septembrie, tot aveai ocazia să dai și peste niscaiva personaje: într-o zi, un mire și o mireasă, frumoși amîndoi, se pozau idilic pe stîncile din zonă; mai multe zile la rînd, un cuplu cam de fițe plimba un cîine negru, aparent fioros, pe la ora 18; o mamă frumoasă în stil natural se îndrepta, alături de două fetițe, spre scările care păreau că te trec în altă lume, pe lîngă hotelurile părăsite; un pescar adăsta la capătul digului, pe plaja pescărușilor.

Și eu însămi îmi făceam plimbarea „reglementară" pe acolo în fiecare seară, urmărind schimbarea culorilor nisipului, mării, cerului. Pe sub luna care se făcea tot mai rotundă. Amintindu-mi de plimbările cu copilul meu, pe cînd era mic și pe cînd existau niște bare, e drept, cam ruginite, pe care se cățăra. Și cu mama mea, care avea toalete albe și vaporoase ce se unduiau în vînt, și care ne cumpăra mie și copilului meu (ca și cum am fi fost frați) cam tot ce mai putea găsi în pustiul de acolo.

Dar toate astea au trecut (și vor trece și mai dihai dacă sau cînd va veni Nicholson cu iahturile lui...). Pînă atunci, unele lucruri nu se schimă, slavă Domnului: la scriitori au rămas Marius, chelnerul genial, precum și bucătarul talentat; în oraș, mai sînt umbrelușele din Prichindel și trăsurile cu care te poți întoarce de acolo, hurducat, dar lin și ascultînd discursul birjarului, ale cărui cuvinte se pierd într-un soi de zumzet al locului.

Aron BIRO

O relativă intimitate avangardistă

Între 18 și 20 august a avut loc la Alba Iulia a șaptea ediție a festivalului muzical de provincie Dark Bombastic Evening (DBE). „Provincie" are aici un dublu sens – pe de o parte legat de localizarea între zidurile cetății de la Alba Iulia, după ce primele ediții avuseseră loc în condiții mai restrînse, prin cluburi bucureștene; pe de altă parte, festivalul se poziționează ideologic în diverse provincii muzicale, evitînd din capul locului prezența numelor monetabile, pentru a prezenta o plajă largă de forme muzicale avangardiste – în special folk, post-rock și diverse hibridizări metal.

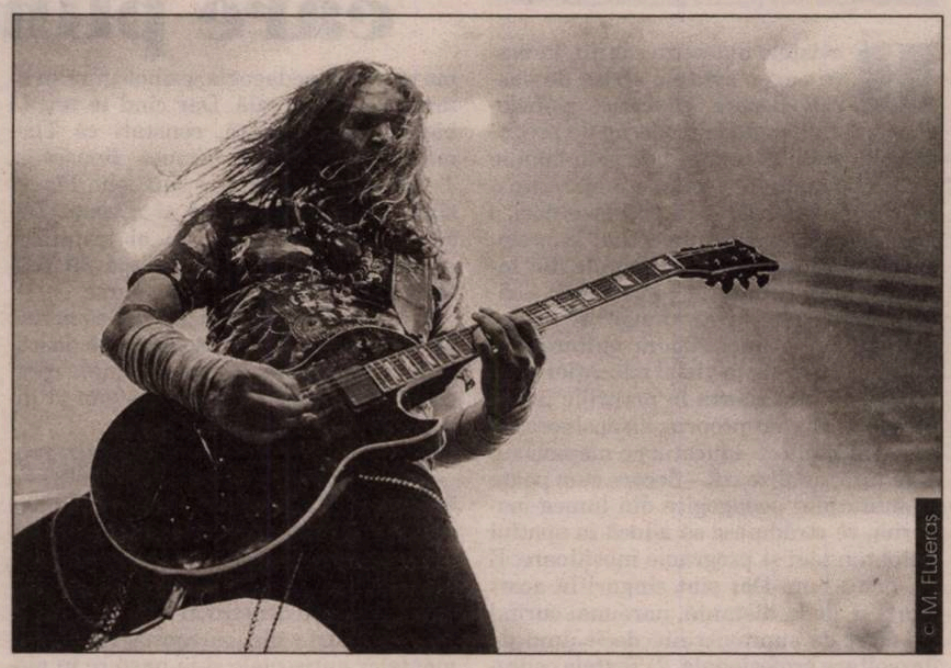

Mai puțin electro ori jazz, din păcate, deși anul trecut au fost bine primiți timișorenii de la Exit Oz. Anul acesta, spațiul românesc a fost alocat post-rockerilor bucureșteni de la Fjord – competenți și corecți, dar tardivi într-un gen ce devenise suprasaturat încă de cînd începeau să se formeze primele trupe la noi. Prezența în program a două grupuri din același segment stilistic (și de vîrstă) – norvegienii Spurv și belgienii Hemelbestormer – a fost concludentă în a evalua distanța față de abordarea românească predilectă, a imitării trupelor favorite și a cantonării în regulamente stilistice. Rămîne un subiect de dezbatere dacă diferențele între „noi" și „ei" țin de accesul la tehnologie și resurse ori de ideologie artistică; și rămîne de văzut dacă noul album *Fjord*, pe cale să iasă zilele astea, va arăta simptome de îndrăzneală.

Bucureștenii și norvegienii au deschis (cu unele dificultăți meteorologice) ziua de mijloc a festivalului, ce a grupat trupele mai accesibile și mai interesante din program, cu accent pe folk și post-rock. După-amiază am fost întreținuți de neofolkiștii King Dude (SUA) și Spiritual Front (Italia) – comunicativi și jovialI, în contrast cu temele dark-erotice ale cîntecelor lor. Apoi Death in Rome au amuzat și ei cu versiuni solemne ale unor hit-uri de vară deșănțate, precum „Pump Up the Jam" (Technotronic), „Careless Whisper" (George Michael) ori „Summertime Sadness" (Lana del Rey). Trupa preferă să se bucure de succesul acestei glume ca personaje incognito, cu fețele acoperite (bîrfele vehiculează legături cu grupuri ca Rome ori Death in June). Au urmat britanicii Crippled Black Phoenix, proiect post-rock al unor membri Mogwai și Electric Wizard mizînd pe tușe retro *à la* Pink Floyd (ori mai degrabă pe filtrul pus de Anathema peste Pink Floyd). Ne-au vizitat recent și la București, și par autentic surprinși de buna primire de care au parte la un public care nu le cunoaște aproape deloc piesele, semn că muzica lor rezonează visceral cu emoții colective românești. Cel mai spectaculos concert al serii a aparținut totuși rușilor *world-music* Theodor Bastard. Scena muzicală rusească e cu desăvîrșire ignorată la noi, și nu doar de cînd ne-am întors fețele înspre valorile occidentale. Numeroase surprize îi așteaptă pe cei dispuși să sape măcar la suprafața spațiului muzical ex-sovietic, iar veteranii Theodor Bastard sînt una dintre cele mai interesante – un hibrid între Dead Can Dance și Phoenix ai noștri, cu influențe asimilate aventuros și din alte zone.

Spre deosebire de precedentele ediții, în acest an programul DBE a fost dominat de sunete rock și metal, grupate în prima și ultima zi a festivalului. Prima zi a avut drept principal punct de atracție revelația orthodox-metal a anului trecut, proiectul incognito Batushka ce mixează muzica liturgică ortodoxă cu tăvălugul black metal, făcînd din nou ortodoxia *„cool"*, cum n-a mai fost de la Marea Schismă încoace. Minicorul de diaconi și emanațiile de tămîie ar putea fi puntea de reconciliere între BOR și metaliștii români, însă deocamdată intențiile grupului nu sînt clare – versurile sînt în slavonă și nu le pricepe nimeni, iar de sub cagulele preoțești purtate pe scenă nu s-a putut vedea dacă membrii grupului chicoteau ori delirau de la fumul gros de tămîie. Tot cu un spectacol elaborat și de impact vizual s-au prezentat și Hamferd, din Insulele Feroe – țară care (alături de Islanda) are printre cele mai mari densități de muzicieni activi pe domiciliu, însă cu greu reușește să se facă auzită în spațiul pop-rock de la noi. DBE a oferit astfel o ocazie destul de rară, iar trupa s-a prezentat cu o eleganță atipică sortimentului de metal bombastic pe care îl practică, expunîndu-se chiar și la discuții despre fotbal (în timpul *after-party*-ului serii). Încălzirea zilei a fost asigurată de Barren Earth (un alt proiect ce include vocea de la Hamferd, în colaborare cu membri Amorphis și Kreator), sus-pomeniții belgieni Hemelbestormer și două exotice grupuri hippie-rock cu prezențe feminine exotice – grecii Universe217 și finlandezii Jess and the Ancient Ones.

Festivalul s-a încheiat cu seara norvegiană, grupînd trupe ce au revenit recent în atenția scenei avantgarde-metal după absențe îndelungate. Vedetele serii au fost In the Woods, după 13 ani de absență, aflați încă în căutarea sound-ului de relansare – fără vocea feminină care le-a atras și la noi o popularitate moderată în anii '90 și cu o voce masculină nouă, oarecum incompatibilă cu piesele lor melancolice. Concertul lor a fost precedat de colegii de generație Dødheimsgard, care au preferat să livreze un show black metal agresiv, ocolind materialele mai experimentale cu care s-au detașat de restul scenei de care aparțin. Au compensat însă Virus (proiect desprins din aceiași Dødheimsgard), care au mizat strict pe fațeta prog-rock, prezentînd un program puțin cam prea sofisticat pentru cineva care a apucat să consume două-trei beri. Trupelor veterane li s-au alăturat debutanții Vemod, oferind propriul sortiment de noise-metal (o variantă ceva mai monotonă a zidului de zgomot cu care impresionau elvețienii Darkspace la ediția de anul trecut). Deschiderea zilei și încălzirea publicului au fost asigurate de debutanta Sylvaine (răspunsul francezilor la Chelsea Wolfe), finlandezii Throes of Dawn (amintind de perioada de mijloc din cariera Paradise Lost) și Ghost Bath (tineri americani călărind pe valul de succes al hipster-metalului californian popularizat de Deafheaven).

În ciuda unei ușoare creșteri în popularitate, festivalul mizează în continuare pe o relativă intimitate, muzicienii amestecîndu-se cu publicul, unii revenind de la un an la altul cu proiecte noi ori pur și simplu pentru o vacanță alături de fanii din Balcani și Levant – în mod particular merită menționat efortul fanilor iranieni, turci ori israelieni pentru a se revedea cu amicii și trupele scandinave pe tărîm românesc, în condițiile în care statutul rock-ului prin Orientul Mijlociu e la limita legalității. Alte evenimente cu impact emoțional au fost expoziția foto a lui Miluță Flueraș – unul dintre supraviețuitorii tragediei din Colectiv și fotograf de nădejde al festivalurilor rock din România – și expoziția de tablouri ale lui Costin Chioreanu – popular grafician al industriei rock, cu un impresionant portofoliu de coperte de album, postere și clipuri video comisionate de case de discuri din toată Europa. Cadrul de desfășurare a festivalului a fost asigurat de Asociația RYMA, care a amenajat zidurile cetății din Alba Iulia cu baruri, spațiu de campare și alte facilități menite să înlesnească dezvoltarea unei tradiții de evenimente culturale în spațiul respectiv.

***Aron Biro** este autorul blog-ului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cum a fost la Gala HOP?

Gala Tînărului Actor HOP (5-8 septembrie, Costinești) e un bun moment de a evalua ultima generație de absolvenți ai școlilor de teatru. Am întrebat cîțiva observatori ai acestei ediții cum a fost la Gala HOP.

■ Mircea MORARIU, *critic de teatru*

Împlinirea celor 400 de ani de la trecerea în eternitate și în absolut a marelui Shakespeare nu putea trece nemarcată la a XIX-a ediție a Galei HOP. La care, iată, am ajuns și eu, după o absență destul de îndelungată. Am regăsit-o reînnoită, plasată sub semnul unui echilibru util între peren și inovație, între invenție, creație, căutare, histrionism, pedagogie și *workshop,* amestecul fiind datorat noului său director, actorul Miklós Bács. Care nu a uitat nici un moment că e profesor de teatru și nu unul oarecare, dar care a avut și eleganța, și măiestria, și inteligența de a nu plasa HOP-ul sub semnul unui didacticism cu totul antipatic.

S-ar fi putut lesne spera că pogorîrea, fie ea și intermediată, a spiritului și operei marelui Will peste noua sală de spectacole de la Vox Maris din Costinești înseamnă un bonus pentru cei 29 de tineri actori ce au trecut – unii, cred, mult prea ușor – de preselecție. Nu, nu a fost așa și chiar dacă, fie și numai pentru cîteva minute, cu toții și-au îndeplinit visul de a-i juca pe Hamlet, pe Ofelia, pe Viola, pe Olivia, pe Orsino, pe Brutus sau pe Cassius (tema probei impuse), s-a dovedit că Shakespeare e greu, e nesupus, iar uneori se comportă chiar mai neîmblînzit decît însăși Caterina. Prea mulți dintre concurenți au căzut în trăirism, în *vibrato,* în enigmism, în gesticulație excesivă, în prea multă coregrafie. Au căutat în exterior, uitînd să caute în propriul sine. S-a ajuns la surplus de dramatisme (Maria Veronica Vârlan), de poze și pauze ce păreau infinite (Cătălin Asanache) și „citate" deformate (Ștefania-Carmen Misăilă) sau chiar la derizoriu și mizerabilism de cea mai proastă calitate (Daniel Nuță). Unii concurenți s-au jucat în mod primejdios și pernicios de-a dramaturgii (numele care îmi vin în minte sînt în mare cam aceleași citate înainte), respectivii însăilînd colaje cîteodată de-a dreptul neinteligibile. Lucru ciudat, lucru curios, mulți dintre concurenți au avut evoluții net superioare în fragmentele de film și în spectacolul final, cu măiestrie pregătit de Ada Milea și Andreea Gavriliu.

Cîteva nume s-au impus, palmaresul oficial reținîndu-i pe Alexandru Voicu, Andrei Radu, Alina Rotaru, Raluca Radu. Respectivii sînt merituoși – indiscutabil –, dar, în opinia mea, ordinea lor în ierarhie (cel mai bun, cea mai bună, marele premiu) ar putea suferi amendamente. Inexplicabilă este absența din configurația palmaresului final a Alinei Petrică. Stupefiantă de-a dreptul este, în cazul categoriei grup, preferința juraților pentru spectacolul *Lorenzo* de la Universitatea de Arte „George Enescu" din Iași, în detrimentul mult mai elaboratului, mai bine jucatului, mai captivantului spectacol *Visul lui Ariel* de la UNATC. Premiul pentru prestanță și rostire scenică acordat lui Ștefan Pavel a reparat, în felul lui, ce se mai putea repara, numai că respectivul concurent a fost mai bun la cu totul alte capitole decît cele presupuse de denumirea recompensei.

■ Oana STOICA, *critic de teatru*

Orice schimbare răstoarnă așteptări și obișnuințe. După reconceptualizarea Galei HOP de către Radu Afrim într-o formă efervescentă și provocatoare pentru tinerii actori, evenimentul reintră într-o zonă sobră, cu teme „grele" și probe în strînsă legătură cu studiul de la clasă. Mentorul clujean al tinerilor actori, Miklós Bács, a recuperat, printre mizele și direcțiile galei, componenta academică, de studiu, care a dat concursului o notă de profunzime, dar a creat și destule probleme. Cred că a fost benefic lucrul în echipă extinsă al lui Miklós Bács, care a adunat creatori tineri cu diverse atribuții (definirea spațiului, ateliere pentru candidați, crearea spectacolului produs al Galei HOP etc.). Unde-s mulți sînt și idei bune. Apoi, perioada începerii lucrului la spectacolul rezultat în urma atelierelor susținute de coregrafa Andreea Gavriliu și muziciana Ada Milea – unul dintre momentele de vîrf ale Galei – a fost mărită, repetițiile începînd imediat după preselecția din luna iulie. Asta a dus la crearea unui spectacol mai așezat, mai clar definit ca formă și mesaj.

Cîțiva dintre competitori au reușit să se impună. Este vorba, în primul rînd, de Alexandru Voicu, marele cîștigător, care, în ciuda (sau poate datorită) accidentului suferit (a jucat cu un picior imobilizat în ghips), a avut o prestație consistentă, care i-a pus în valoare subtilitățile interpretative (el obținînd și participarea în programul „10 pentru film" la TIFF). Și cîștigătoarea premiului pentru cea mai bună actriță, Alina Rotaru, s-a impus tot prin versatilitatea cu care a jonglat cu personajele. La secțiunea Grup, ± *Lorenzo* de Daniel Chirilă, cu Daniel Chirilă, Loredana Coșovanu și Tiberiu Enache, un spectacol încîntător și inventiv, a fost „confirmat" și de show-ul invitat, *Mălăieș în călcăieș* (Teatrul Luni de la Green Hours), realizat de aceeași echipă. Cred că s-a impus astfel un grup de tineri creatori cu o personalitate artistică distinctă, coagulat și proaspăt.

Rămîne de reflectat asupra oportunității continuării, în cadrul galei, a unei direcții prea academice, riscînd ca dificultatea temelor de concurs, rigoarea la care ele obligă să fie inhibante pentru candidați. Și nici uniformizarea dată de strictețea temelor și de costumele impuse la una dintre probe nu a ajutat.

■ Voicu RĂDESCU, *directorul teatrului LUNI de la Green Hours*

● HOP-ul 2016 a fost, în fapt, precum celelalte ediții ce s-au petrecut dintru începuturi. Infuzie de energie și tinerețe și visare și speranțe și ecumenism teatral, ce schimbă, pentru cîteva zile, fundamental, înfățișarea mai degrabă cvasipermanent frustrată, dacă nu chiar schizofrenică, a lumii teatrale românești. Deci se poate. Iar catalizatorul determinant este iată, din nou dovadă, prospețimea...

● Cantitatea de bucurie pe unitatea de timp dă, cred, gradul de fericire trăită a omului... iar la Costinești, în gală, fericirea pare la ea acasă.

● Cîștigurile principale ale acestei ediții – ca și ale precedentelor și ale celor ce vor urma: dinamica și bucuria și efervescența și zîmbetele permanente ale participanților, vizibile între eforturi asumate (și acestea observabile). Și oportunitatea întîlnirilor. Aceea a celei mai noi generații de artiști cu ea însăși. Și întîlnirea cu consacrați, chiar „meșteri" ai breslei. Și reciproca!

● Da, bucurii în plus, date de premierea unor nume ce îți sînt mai aproape ca altele (pentru mine, firește, premierea „la grup" a celor trei reprezentanți ai trupei Frilensăr, deja în strînsă colaborare cu Teatrul LUNI).

● Bucurii „în minus" nu cred că au existat, iar dacă da, trebuie să fi fost în număr nesemnificativ. Poate, izolat, pentru cîțiva indivizi luați separat. Treaba lor...

„Există trei perspective din care poți privi Gala HOP."

● O considerație și mai personală, adică pentru mine însumi. Deși din *mainstream* – parte a „sistemului" deci –, UNITER a putut imagina și organiza, într-o vreme în care *underground* și/ori *independență* nu existau ca termeni în limbajul autohton, un eveniment ce și-a păstrat, chiar și-a „upgradat" vigoarea. Un eveniment ce se adresează breslei întregi și este, obiectiv, benefic multiplelor moduri în care s-a (re)organizat teatrul românesc în zilele noastre. Deci se poate!

■ Pompilius ONOFREI, *jurnalist la Radio România Actualități*

Există trei perspective din care poți privi Gala HOP. Într-o ne-ordine oarecare și pe o aparentă scară a satisfacției, ele ar fi: cea a organizatorilor, cea a beneficiarilor competitivi, cea a observatorilor (implicați, interesați sau dezinteresați). Pentru toate trei, însă, cele 19 ediții de Gală HOP se pot pune *(grosso modo)* într-o ecuație aparent simplă, dar fermă: c + a + b = 15 + 3 + 1. Pornind de aici, premisa judecății celui de-al 19-lea HOP e și ea doar aparent clară: perioada afrimică a Galei a scos manifestarea din aparentul cenușiu al Mangaliei (curat aparent! – căci exista multă viață și în serile de gală din bătrîna Casă de Cultură) și, oferindu-i *challenge* (profesional), *fun* și *glamour*„ a zdruncinat academismul todian, aducîndu-o pe o platformă de la care orice direcție putea fi posibilă. Ba mai mult, alegînd anul trecut (în preambul aniversar) o temă ca DADA, a zăpăcit-o (iarăși aparent) complet.

Astfel că decizia organizatorilor de a îi încredința Gala actorului și profesorului Miklós Bács a ridicat (aparent, cum altfel?) ștacheta așteptărilor diverselor categorii implicate la un „cod portocaliu" de atenție. Atenție, ștacheta, nu neapărat și interesul tuturor categoriilor sus-menționate (după cum s-a văzut)... Căci dacă Profu' e apreciat de o multitudine de tineri din breaslă drept un real mentor al noii generații de actori (așa cum a fost ante-nominat de UNITER), se pare că nu același lucru s-a adeverit în ceea ce privește solicitudinea potențialilor invitați, pe care orice directorat al Galei HOP și i-ar dori constant (participanți activi și implicați) în manifestare: regizori, producători, manageri de festivaluri (de film, de teatru, de TV, de media). Altfel, practic... *cui prodest?*

Efortul organizatorilor de a oferi un nou spațiu scenic dedicat, mult mai prietenos-familiar actorilor aflați la începuturi, este demn de toată lauda și sînt convins că e doar un prim pas în a-l îmbunătăți, transformîndu-l într-un loc propice desfășurării „singurului concurs de tineri profesioniști ai scenei din țară". Poate doar *meeting-point*-urile ar trebui recalibrate (sau reextinse) și în spațiile (devenite anul acesta doar aparent sacrosancte) ale juriilor și invitaților speciali.

Iarăși, eforturile depuse pentru mărirea vizibilității evenimentului *(livestreaming*-ul, votul online, *social-media*-tizările ș.a.) sînt lăudabile, făcînd bine tuturor. Mai ales că toată echipa declară că e loc și de mult mai bine, ceea ce (se pare că) va și fi.

Cît despre satisfacțiile (din interior și împărtășite cu o cel puțin aparentă sinceritate) ale participanților-direct-beneficiari, ele au fost majoritar pozitive, spre entuziaste, în ciuda programului aglomerat. Profu' i-a fermecat (chiar fascinat pe unii) și chiar și cei mai timizi s-au simțit (măcar aparent) încurajați.

Tema – „ne-bun pentru această lume" (sau metamorfoze ale ludicului shakespearian) a fost, poate, un pic prea unilaterală prin aparenta ei neclaritate, deși, și-aici, avantaje – o focusare mai intensă și o reală provocare intelectuală pentru concurenți, dar și dezavantaje – precum neînțelegerea (aparent) tinerească a dimensiunii creative a ofertei, care s-a dovedit a fi de multe ori un handicap irosit...

a consemnat Matei MARTIN

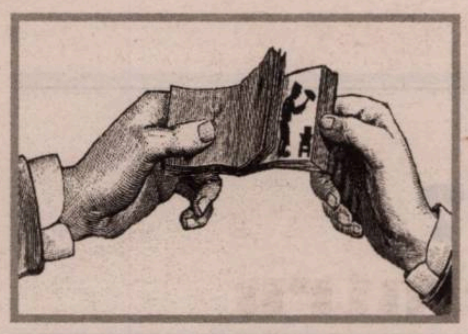

Marius CHIVU

feed**book**

Singularități colective

● **www.b-critic.ro**

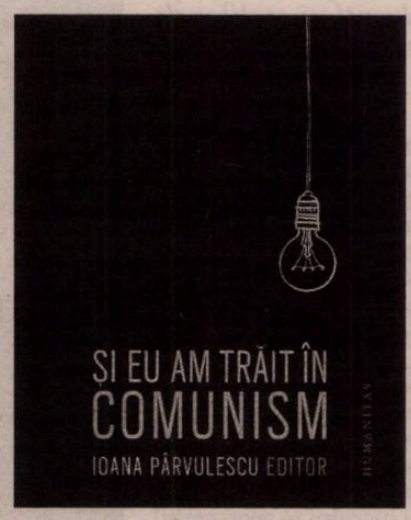

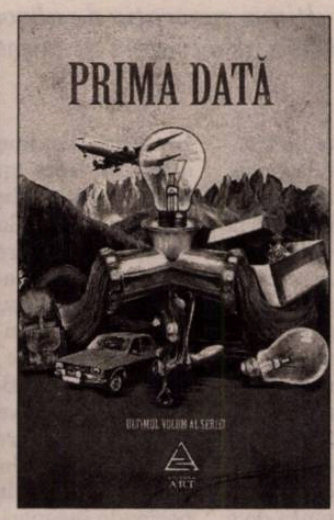

„Pe fondul unui consum redus de carte, cum este cel al pieței românești, volumul cu autor colectiv a demonstrat că poate să atragă un public nou și a ignorat, în beneficiul unui număr mare de cititori, o veche prejudecată conform căreia scriiturile personale, cu atît mai mult cele «la temă», nu sînt chiar marea producție literară", scrie Carmen Corbu în argumentul unui material dedicat volumelor colective pe noua platformă www.b-critic.ro. Materialul s-ar fi putut întinde cu ceva mai multe contribuții externe (în afara lui Dan C. Mihăilescu și a subsemnatului) și, eventual, ar fi putut fi ceva mai critic, pentru a analiza serios, mai de aproape sau mai în profunzime, acest mic fenomen editorial care a făcut ca numai anul trecut și în acest an să apară cel puțin opt titluri noi: *Cartea simțurilor* (coord. Dan C. Mihăilescu), *Și eu am trăit în comunism* (coord. Ioana Pârvulescu), *Prietenii noștri imaginari* (coord. Nadine Vlădescu) și *Bucureștiul meu* (coord. Gabriela Tabacu) – toate apărute la Editura Humanitas; plus *Ferestre din București și poveștile lor* (coord. Cătălin D. Constantin, Editura Peter Pan), *Bookătăria 2 de texte & imagini* (coord. Stela Lie & Florin Bican, Clubul Ilustratorilor, Faber Studio & Editura Pandora M), *Cum (să) îmbătrînim?* (coord. Marina Dumitrescu, Editura Baroque Books & Arts) și *Cartea copilăriilor* (coord. Dan Lungu & Amelia Gheorghiță), acesta din urmă apărut la Editura Polirom, într-o serie de memorialistică unde, în 2014, au mai apărut *Cărți, filme, muzici și alte distracții din comunism* (coord. Dan Lungu & Amelia Gheorghiță) și *Povești cu scriitoare și copii* (coord. Alina Purcaru).

tru că îi interesează tema, fie pentru că îi tentează numele autorilor puși laolaltă). Dacă există o astfel de tendință, nu cred că rolul acestor volume tematice colective (apropo, a nu se confunda cu antologiile, care selectează texte *deja* publicate pe criteriu *valoric,* nu tematic) ar trebui minimalizat *doar* pentru că s-au înmulțit ori, cu atît mai puțin, pentru că ar avea succes de librărie. Pe o piață editorială minusculă, cum este cea românească, încă nu ne permitem să persiflăm cărțile care se vînd mai bine decît altele. Mai degrabă ne lipsesc decît ne prisosesc strategiile de marketing editorial.

Altfel, sigur, unele volume colective sînt mai bune decît altele. Fie pentru că sînt mai… colective (cu o selecție mai variată sau mai bine gîndită a autorilor), fie pentru că sînt mai complexe (cu o contribuție mai substanțială, din mai multe perspective). De cele mai multe ori însă, importanța lor trebuie privită mai larg.

Încă nu ne permitem să persiflăm cărțile care se vînd mai bine.

Majoritatea acestor volume tematice, care îmbină memorialistica cu eseistica și confesiunea cu jocurile de imaginație, atunci cînd nu sînt de-a dreptul de ficțiune, nu sînt neapărat originale, fiecare putînd face pereche cu cel puțin un alt volum colectiv apărut în ultimii ani. Atît comunismul, cît și copilăria sau orașul București sînt temele cărora li s-au dedicat pînă acum cele mai multe cărți colective (la vremea lor am scris despre aproape toate în această rubrică), dar asta nu face decît să cartografieze în amănunt un subiect cultural-istoric-antropologic de o importanță anume, cărțile completîndu-se reciproc foarte bine. Privind în urmă ai putea avea însă impresia că volumele colective tematice s-au înmulțit într-atît (Editura ART a scos între 2009 și 2013 o întreagă serie numită „Prima dată", numărînd nouă volume; iar Editura Martor a Muzeului Țăranului Român a scos, din 2002 încoace, o carte cam la doi ani), încît poate părea o adevărată modă stimulată doar din rațiuni de marketing editorial. Cred însă că este vorba de o normalitate literară, una care poate provoca și creativitatea individuală (mulți scriitori n-ar fi scris, poate, niciodată acele texte la temă, dacă nu le-ar fi fost solicitate), și contribuția unui spațiu cultural la o temă universal valabilă (perspectiva românească asupra comunismului, relația noastră cu spațiul de locuire, copilăria într-o anumită perioadă cultural-social-istorică etc.), și, de ce nu, succesul comercial (există un public dedicat acestui tip de cărți cu mulți autori, o categorie de cititori care preferă astfel de volume, fie pentru că să luăm un singur exemplu, există, în acest moment, aproximativ douăzeci de volume dedicate comunismului sau care sînt, măcar indirect, despre această perioadă, fiecare cu perspectiva proprie: de la *În căutarea comunismului pierdut* (Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir, 2000) la deja menționatele *Cărți, filme, muzici și alte distracții din comunism* sau *Și eu am trăit în comunism.* Cum spuneam, aproximativ douăzeci de volume în aproape cincisprezece ani! Privite astfel, în bloc, e clar că avem aici o contribuție majoră, complexă, esențială la tema analizei comunismului din multiple perspective (social, politic, istoric, antropologic, studii culturale și de gen), în mai multe formule (memorialistică, eseu, istorie orală, biografism romanțat) și în mai multe stiluri (de la academic pînă la confesiv și mărturii „la firul ierbii"). Aceste demersuri completează, prin formula lor compozită, discursul academic (panoramele istorice) și pe cel al ficțiunii (romanele), dînd măsura experienței colective, dincolo de singularitățile fiecărui caz în parte. Fără contribuția acestor cărți, memoria culturală a comunismului ar fi infinit mai săracă și mai greu de înțeles de generațiile deopotrivă actuale și viitoare. Cum spune și Carmen Corbu, aceste volume „au propus o receptare care se bazează pe o colaborativitate între scriitor și cititor. În cazul unei amintiri din copilărie, al unei temeri în legătură cu instalarea bătrîneții, al unei experiențe de viață general-umane sau al unui loc geografic familiar, fondul nu poate fi altul decît empatia. În joc sînt întotdeauna emoțiile, de cele mai multe ori cele latente, ceea ce face ca publicul să participe cu o activitate psihică proprie, introducînd ceva din propriul *eu* în lectură. În special în cazul volumelor avînd ca temă viața în comunism, propunerea literară a funcționat și pentru cei care au scris, și pentru cei care au citit, ca un fel de terapie de grup."

Că volumele colective au un rol cultural al lor și numai al lor în producția editorială contemporană spune și Dan C. Mihăilescu: „Astfel de cărți sînt de o utilitate stringentă: 1) adună laolaltă personalități, caractere, vîrste, geografii intelectuale și stiluri ce compun un peisaj variat, nu o dată paradoxal, dar invariabil pitoresc și, deci, atractiv; 2) oferă o varietate fermecătoare de opțiuni, mai ales că autorii nu-și citesc niciodată reciproc textele și, deci, nu au posibilitatea ajustărilor, comparațiilor, mimetismului, disocierii etc.; 3) mai multe categorii de public se focalizează cu binevoitoare curiozitate în același sumar, astfel încît cartea devine un soi de Hyde Park din care fiecare poate cîștiga ceea ce așteaptă. E semnificativ că atari inițiative editoriale au survenit după marele val post-'89 al memorialisticii (jurnale, memorii, corespondență) și se dezvoltă acum în paralel cu moda cărților-dialog și cu palierul tot mai populat al culegerilor arhivistice."

PUBLICITATE

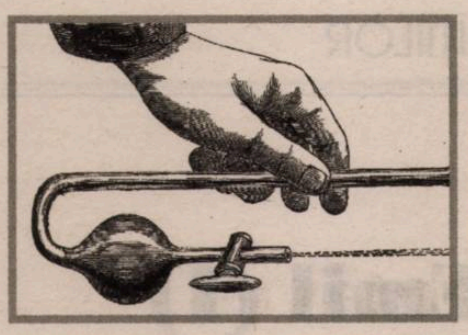

Oana STOICA

rosencrantz & co

Moartea de dinăuntru

● *Rovegan*, text si regie: Catinca Drăgănescu. Cu: Mihaela Teleoacă, Silvana Negruțiu, Valentina Zaharia. Muzica: Alexei Turcan. Video și documentare: Alexandra Dincă, Vlad Bîrdu, Ionuț Popescu. O producție Asociația ARENA și Centrul de Teatru Educațional Replika.

„Nimeni nu pleacă de bine." Aceasta este una dintre replicile-cheie din noul spectacol de la Centrul Replika al Catincăi Drăgănescu, *Rovegan*. Un demers artistic pornit de la cartea Lilianei Nechita, *Cireșe amare*, care mărturisește experiența personală a plecării la muncă în străinătate, și continuat cu o investigație asupra fenomenului migrației din Estul european în Occident. Documentarea s-a făcut în județul Vaslui, una dintre zonele cele mai sărace din România, unde o bună parte din populație a luat drumul străinătății în căutarea resurselor pentru supraviețuire.

„Sîntem săraci și aici, dar măcar nu ne știe nimeni"

Fenomenul migrației forței de muncă – între două și trei milioane de români lucrează în afara granițelor, cifra exactă este greu de aflat în lipsa unor statistici oficiale – a suscitat interes în zona performativă, mai multe spectacole abordînd problema copiilor rămași acasă fără părinți. Consecințele plecării părinților asupra copiilor sînt majore: abandon școlar, abuzuri psihice și fizice, infracționalitate etc. Perspectiva de acasă asupra migrației este tristă, familiile se destramă, iar banii cîștigați nu mai aduc nici un beneficiu, dimpotrivă, se înregistrează un efect de bumerang (plecarea este motivată de asigurarea unui viitor pentru copii, dar absența părinților produce efectul contrariu). Ignorate o perioadă, consecințele migrației au răbufnit în ultima vreme și au ajuns în dezbaterea publică. Desigur, nu au existat, deocamdată, și urmări practice ale acestei conștientizări a situației celor rămași acasă, iar despre perspectiva celor plecați încă nu se vorbește.

Ceea ce determină cartea Lilianei Nechita – care cuprinde scrisori către cei de acasă – este conștientizarea celeilalte viziuni, a migranților, a celor aflați între două lumi. Munca în străinătate poate însemna un succes personal, dar de multe ori ea este conectată cu umilințe, cu servicii sub nivelul educației sau cu eșuarea în zona promiscuă. Est-europenii au devenit, după căderea comunismului, noii sclavi economici ai Occidentului. Apare aici o perspectivă din interior asupra capitalismului haotic (original, la fel ca democrația) pe care îl experimentează Estul Europei de un sfert de secol și care generează dislocări de forță de muncă dintr-un spațiu în altul, cu efecte negative asupra vieții profesionale și personale.

Catinca Drăgănescu ficționalizează cazurile unor femei din Vaslui care lucrează ca îngrijitoare pentru bătrîni în Italia, în timp ce acasă rămîn copiii care nu reușesc să păstreze familia unită. Rama pe care o pune regizoarea este varianta contemporană a unui basm, *Capra cu trei iezi*. Spectacolul se dezvoltă sub forma unei corale în care poveștile, muzica *live* și proiecțiile se îmbină performativ, derulînd în scene scurte filmul unui abandon, de sine și de alții, motivat de sărăcie (o altă replică torturantă: „Sîntem săraci și aici, dar măcar nu ne știe nimeni"). Ficțiunea teatrală este urmată, la final, de realitatea filmată. Catinca Drăgănescu evită melodrama, refuză să emoționeze prin victimizare, preferă această formă a basmului un pic comic, un pic magic, care stopează efuziunile sentimentale, dar care are un impact cu atît mai puternic asupra publicului.

Umilințele, munca grea, remunerată sub nivelul pieței, depresia duc la o formă acută de dezrădăcinare. Migrantul își pierde identitatea în exil, rămîne suspendat între lumea de acasă, căreia nu îi mai aparține, și lumea nouă, în care nu se integrează complet și unde este tratat ca cetățean de categoria a doua. El are nevoie de mască, sub care să ascundă suferința și acasă, și în exil. Sub masca asta însă el moare pe dinăuntru.

Catinca Drăgănescu a reușit o distribuție excepțională în *Rovegan*, cu trei actrițe care realizează un tur de forță, combinînd modalități diferite de joc, de la scene dramatice la narațiuni corale sau muzică *live*. De asemenea, ele fac o creație lingvistică, folosind dialectul moldovenesc întîi pentru „colorarea" narațiunii și identificarea personajelor, apoi ca pe o formă de refugiu personal. Percepută ca o „detenție" economică (pentru că este forțată de circumstanțe exterioare – sărăcia), munca departe de casă determină depresii puternice. Intimitatea este de regulă redusă, la fel ca timpul liber. Prin urmare, contactul cu familia sau timpul pentru sine sînt scurte, astfel încît identitatea migrantului se rezumă la cea de muncitor. În spectacol, dialectul moldovenesc capătă o funcție identitară, care permite personajelor păstrarea parțială a identității.

Rolurile sînt multiple, povestea principală generează cîteva personaje cărora li se adaugă pe parcurs altele. Sînt, astfel, caractere constante, pe care actrițele le interpretează de-a lungul întregului spectacol, și caractere episodice. Formula dramaturgică dinamică este excelent susținută actoricește.

Mihaela Teleoacă, actriță a Teatrului de Comedie, este formidabilă în rolul Caprei, dar și în celelalte apariții secundare. Cu o uluitoare flexibilitate interpretativă, actrița dovedește o excelentă înțelegere a personajelor și a formulei de spectacol. Remarcabil este modul în care ea menține echilibrul între dramă și emoție, reușind să evite melodrama și păstrînd, în același timp, tot tragismul personajului. Cred că este una dintre cele mai bune interpretări ale Mihaelei Teleoacă. Silvana Negruțiu, cu forța și umorul ei, și Valentina Zaharia, fragilă și ironică, sînt familiarizate cu stilul Catincăi Drăgănescu în spectacolele căreia au mai jucat (cel mai recent este *Ibsen Incorporated* la Teatrul de Comedie). Ambele actrițe funcționează impecabil în spectacol.

Pentru cine are contact cu această Românie, tăcută și ignorată, care se destramă încet, *Rovegan* este un spectacol cutremurător. Pentru ceilalți, poate fi o revelație. De văzut la Centrul Replika.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

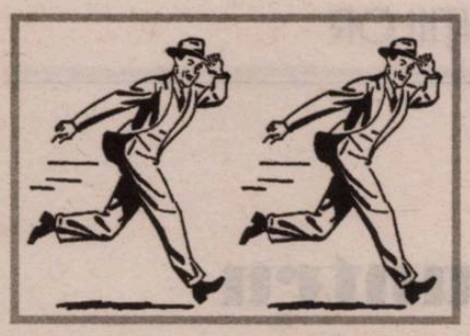

Ancuța PROCA

dilematograf

La parastasul lui Emil (I)

● ***Sieranevada*** **(România, 2016), de Cristi Puiu.**

Noul film al lui Cristi Puiu trădează aceeași preocupare a filmelor sale precedente pentru reprezentarea unui eveniment cît mai aproape de integralitatea sa, de idealul nefragmentării acestuia: *Moartea domnului Lăzărescu* urmărea parcursul protagonistului de la un spital la altul într-o singură noapte, iar *Aurora* pe cel al lui Viorel de la o crimă la alta, marcînd violent fiecare întrerupere a acestui curs cu o lipsă de informații. În *Sieranevada,* păstrarea acestei integralități e realizată prin mișcările unui număr mare de personaje într-un spațiu strîmt, al unui apartament bucureștean de patru camere, într-un timp mai scurt și, deci, mai puțin concentrat: un parastas care se întinde pe durata a cîteva ore. Ceea ce construiește Puiu în acest scop a fost comparat pe bună dreptate cu o coregrafie sau cu un balet al personajelor. Camera păstrează o anumită distanță, nu se concentrează asupra unui personaj, urmărindu-i povestea și ignorîndu-le pe celelalte, ci rămîne în majoritatea timpului la punctul de intersecție dintre ele, în hol sau în locul în care se adună cei mai mulți dintre participanți, printre uși care se deschid și se închid, oameni care vin și pleacă, discuții care se nasc și se întrerup din cauza altor evenimente care se suprapun.

Avînd de-a face cu o cantitate exorbitantă de informații pe care camera încearcă să o cuprindă ca un ochi neobosit de alert la tot ce se petrece (oameni care intră și ies din cadru pe de-a-ntregul sau cu jumătăți de corp), filmul își ajută spectatorii să se orienteze cu ajutorul unui personaj-liant, fiul defunctului, Lary (Mimi Brănescu). Primele imagini surprind o intersecție din care el și soția sa Laura (Cătălina Moga) se îndreaptă cu mașina înspre locul parastasului. Soția îi reproșează, într-un stil care e făcut să o caracterizeze pe ea drept cicălitoare și pe el drept un soț-nevoit-să-suporte-multe, că a cumpărat rochia greșită pentru serbarea fetiței lor și că, pe scurt, e neimplicat, nepăsător, însă e greu de decis în acest moment pentru un spectator cine are – în cazul în care are cineva – dreptate. Ajunși la apartamentul unde are loc parastasul, camera ne ajută să ne orientăm cu ajutorul lui Lary. În funcție de el, se clarifică relațiile dintre persona-je (doamna mai în vîrstă e mama sa, de ici și colo se ivesc verișorii săi) și multe dintre conversații îl au drept martor.

Ce se petrece în apartamentul unei familii care așteaptă venirea preotului pentru a pune masa și a îndeplini ritualul religios? Evenimentul cuprinde, pe scurt, *realizarea pregătirilor* (mama lui Lary pregătește lumînările, verișoara sa aranjează costumul, sora pune farfuriile), *slujba* propriu-zisă înfăptuită de preot și *împărțirea* acestor pomeni (masa și îmbrăcarea costumului). Doar că nici una dintre aceste părți nu e realizată așa cum e prevăzut și, concomitent cu încercarea camerei de a reda evenimentul integral, putem observa că evenimentul în sine e prin natura sa întrerupt, parțial, imperfect. Evenimentele se lasă așteptate sau, din contra, dau buzna tulburînd cursul lucrurilor. Pregătirea mesei e întreruptă de o criză de plîns a Sandrei (Judith State), cauzată de o dispută legată de comunism pe care o are cu o doamnă în vîrstă. Filmul nu ne arată de unde a pornit discuția, însă treptat spectatorul e pus să descopere, din eforturile ei de a servi invitații și de a-și îngriji copilul, din înțepăturile pe care i le aruncă soțului său medic despre niște gărzi care îi trezesc suspiciunea, motivații și suferințe mai profunde decît cele pe care le-am bănuit inițial, iar portretul ei ni se revelează mult mai complex decît schița sa inițială. Lary e acuzat de faptul că nu îi ia apărarea surorii sale – încercînd să le împace, aduce argumente valabile și pentru una, și pentru cealaltă. Punerea mesei e întreruptă de un scandal avînd ca subiect infidelitatea dintre doi oameni în vîrstă, cu detalii destul de scabroase încît să o arunce în ridicol, în ceea ce poate sugera un carnaval, în care Toni (Sorin Medeleni) joacă rolul unei paiațe.

Ceea ce se conturează prin aceste drame e un cerc al ritualurilor cotidianului, care susține supraviețuirea (pregătirea mesei, cumpărăturile, sugestia Laurei – „Știi tu ce mănînc eu dimineața?"). În sens simbolic, poate fi interpretat ca un „dans al timpului", marcat prin mișcările personajelor, prin formarea unui ritm din închiderea și deschiderea ușilor și prin relevarea profilului lor în mișcare ca fiind cînd comic, cînd tragic. Faptul că Lary nu se implică în alegerea corectă a rochiei fetiței, încearcă să se sustragă certurilor sau privește cu detașare scandalul infidelității lui Toni, deși există sugestii că el însuși e infidel, pare să indice o încercare de ieșire din acest cerc. Însă această ieșire e amendată de fiecare dată ca fiind autoiluzionare. Singura ieșire de aici vine în cadrul unei certe în urma căreia Lary e bruscat și împins de-a dreptul cu un șut, de către un șofer nervos. Ea se conturează sub forma unei confesiuni față de soție, privind în față, prin parbrizul mașinii, o linie dreaptă de pînză neagră care se mișcă în bătaia vîntului.

Ancuța Proca *este critic de film.*

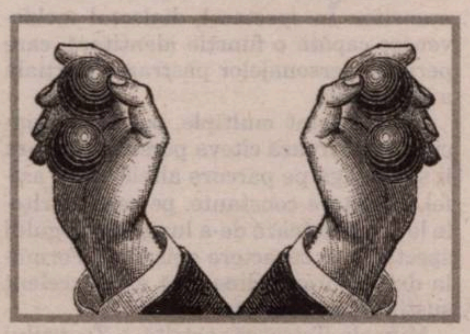

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Emoții distincte

● **Patty Griffin,** ***Servant of Love,*** **Thirty Tigers, 2016.**

„Oamenii mari" obișnuiesc să ironizeze adolescenții suferinzi de inimi frînte și dragoste neîmplinită, de parcă ar fi o boală a copilăriei, o formă de oreion față de care devii imun cu vîrsta și face subiectul serialelor pentru tineret; în schimb, cînd ei înșiși se trezesc în situații de insuficiență romantică pe la 40-50 de ani, lucrurile devin de-a dreptul tragice. Ulterior, la bătrînețe, oamenii devin mai raționali și strategici în alianțe romantice, însă vîrsta de mijloc e cea la care se suferă cu adevărat și, mai rău, în tăcere. Patty Griffin a decis totuși să nu tacă după despărțirea de Robert Plant, iar albumul ei de despărțire, *Servant of Love,* a ajuns finalist la premiile Grammy. Plant se eschivează, se dă ocupat cu ai săi Space Shifters și se preface că nu aude. Singura sa replică e că s-a săturat de zigzagul transatlantic, iar lui Patty nu-i plăcea cidrul. Cei doi s-au găsit unul pe altul în mijlocul aventurii country a lui Plant, ulterior colaborărilor sale cu Alison Krauss, iar o vreme au cîntat chiar împreună. Acum Plant s-a întors acasă și la campania sa *world music* inițiată împreună cu Jimmy Page în anii '90 (ori prin *Kashmir,* dacă ținem neapărat să mergem la izvoare). Patty Griffin s-a întors la folk-ul ei americano-centric, însă mai puțin american decît înainte să-l cunoască pe Plant.

În tinerețe, Patty Griffin a fost standardul de starletă folk americană, invitată adesea să cînte patriotic și impersonal, despre țară, popor și istorie, dînd frecvent tîrcoale premiilor Grammy – data trecută chiar cu un album gospel, *Downtown Church,* atipic pentru vocea ei foarte albă. *Servant of Love* este la celălalt capăt al spectrului emoțional – extrem de intim și melancolic, cu versuri directe încărcate de chestiuni rămase nespuse de undeva, ținute prea mult sub capac. Ceea ce rămîne statornic în lirica sa e filonul creștin, iubirea fiind tratată aici ca noțiune largă, biblică, și nu doar ca interes biunivoc (reprosul e mai degrabă biunivoc aici). Sound-ul cochetează subtil cu direcția intereselor recente ale lui Robert Plant (și a colaborărilor muzicale dintre cei doi) în sensul că folk-ul clasic al artistei, cîndva curat american, prezintă aici ornamente stilistice de proveniență europeană și nord-africană. Nu avem o trupă exotică de acompaniatori, însă spiritul *world music* freamătă în acordurile unor piese ca „Everything's Changed". Principalul acompaniator este producătorul Craig Ross, pe seama căruia se pot pune astfel de decorațiuni nonamericane, precum și evitarea în cea mai mare parte a percuției folk standard. Ar putea fi și o tentativă a artistei de a rupe relația cu un trecut convențional, urmînd exemplul colegei și frecventei colaboratoare Emmylou Harris. Poate fi și un semn al devenirii indie, fiind vorba de primul material scos de artistă prin propria casă de discuri, detașată de orice așteptare și influență exterioară.

Blues-ul este prezent în măsuri copioase („Hurt a Little While"), alternat cu piese de alte facturi – puțin country-rock („There Isn't One Way"), puțin jazz („Noble Ground"), balade de pian romantice, simplificate pînă la coloana lor vertebrală (piesa de titlu), ori balade de chitară morbide cu influențe irlandeze („Good and Gone"). O sumedenie de stiluri și influențe se întîlnesc în acest album eterogen stilistic și emoțional; totuși, se evită orchestrațiile sofisticate în beneficiul unui sound aerisit, în care instrumente diferite sînt puse în slujba unor emoții distincte. Dacă în folk-ul comun (și cel din trecutul mai convențional al artistei) cîntecele încearcă să spună ceva și sînt menite a da de gîndit, aici avem un album care își propune să răscolească și să dea de simțit.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Burning Man
Bine ai venit acasă!

Cîțiva oameni dansează într-o piscină gonflabilă și încearcă să se urce pe un crocodil din plastic. Fiecare căzătură e întîmpinată cu rîsete, îmbrățișări și bătăi cu apă. Alături, cîteva zeci de oameni dansează, beau cocktailuri sau beri reci, se îmbrățișează și povestesc, de parcă s-ar cunoaște de-o viață. Într-un colț, cineva face masaj pe o masă improvizată. Cîțiva sînt costumați, ba chiar unii au și niște luminițe prinse șic în păr sau sînt accesorizați cu frînghii, blănuri sau bijuterii voluminoase. Sînt la House of Yes, în New York, la o petrecere de *decompresie* după Burning Man. A trecut o săptămînă de cînd s-a terminat Burning Man și, cumva, încă mai am mult din euforia și din *vibe*-ul pozitiv de acolo. Iar la petrecere regăsesc aceeași căldură, prietenie, empatie și bucurie pe care le-am trăit timp de opt zile, pe o altă planetă parcă. „Bine ai venit acasă!", spun toți.

Se spune că Burning Man este o experiență care-ți schimbă viața. *Burner*-ii se întorc de acolo hotărîți să-și dea demisia, contemplîndu-și revelațiile personale, schimbîndu-și prioritățile și încercînd să mențină cît mai mult starea de euforie, profunzime, intensitate și căldură a Burning Man-ului. Vorbesc cu pasiune despre ce s-a întîmplat acolo, ce au făcut, ce au văzut, cu cine s-au întîlnit, ce experiențe au avut. Inevitabil, menționează că este imposibil să explici Burning Man cuiva care n-a fost acolo, că nu ai cuvinte destule să prinzi experiența și să descrii amalgamul de emoții pe care-l provoacă în tine. E ca o trezire, spun mulți. Din afară, oamenii ăștia arată ciudat cu poveștile, costumele lor ciudate, cu deschiderea emoțională, cu sclipirile din priviri și cu conexiunea nevăzută dintre ei doar pentru că au fost împreună la Burning Man. Un fel de sectă, ar spune scepticii. E doar un alt festival, ar spune cinicii. N-ai fost acolo, spun *burner*-ii.

Și totuși, ce se întîmplă atît de transformator în acea săptămînă în deșert, cînd stai nespălat, ars de soare, nedormit, mănînci ce apuci și bei tot cam la fel? Și unde trebuie să-ți aduci tot ce ai nevoie, nu poți cumpăra nimic, nu găsești totul deja organizat ca la festivalurile cu care te-ai obișnuit și de unde trebuie să pleci cu absolut tot gunoiul pe care-l produci? Și, mai ales, de ce te salută toată lumea cu „Bine ai venit acasă!"?

În 1986, cîțiva prieteni ardeau, cu ocazia solstițiului, un om de lemn de 2,7 m pe o plajă de lîngă San Francisco, ca un act de expresie artistică radicală. În 2016, peste 70.000 oameni priveau, unii dintre ei cu lacrimi în ochi, cum un om de 13 m, inspirat de Omul Vitruvian al lui Da Vinci, aflat pe un piedestal imens și cu multe mașinării complicate în spate, lua foc, acompaniat de artificii. Era finalul unei săptămîni în care cei 70.000 de oameni s-au întors acasă, chiar dacă se aflau acolo pentru prima oară, ca noi. Un oraș radial, sub formă de arc, cu Omul în centru și cu o rază de 2,4 km, care se construiește de la zero, în mijlocul deșertului Nevada, pentru ca apoi, după o săptămînă, să dispară complet, ars în imagini apocaliptice sau deconstruit, fără ca nici o urmă să rămînă. O metropolă temporară, cum spun chiar ei, dedicată comunității, artei, exprimării de sine, creativității și responsabilității personale. O utopie.

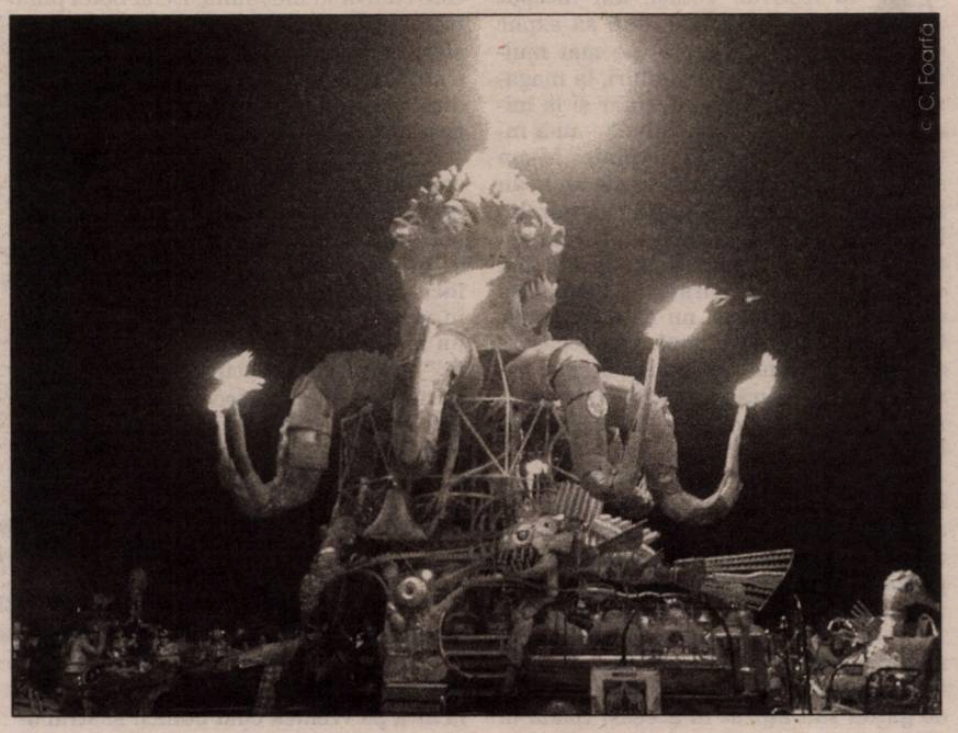

© C. Foarfă

Oamenii se simt liberi acolo să facă ce vor cu libertatea lor.

Burning Man atrage tot felul de oameni, de la vedete la executivi din companiile de *tech* din Silicon Valley, de la hippioți de modă veche sau hipsteri curioși, de la familii cu copii, la fani de EDM. Oricine e binevenit, indiferent de rasă, orientare sexuală, preferințe, statut social etc., unul dintre principiile Burning Man fiind incluziunea radicală. Cel puțin teoretic – dar asta într-un articol viitor, despre controversele festivalului.

Înțelegi ușor și povestești greu. Cînd ajungi, după o așteptare de cîteva ore, la coada de intrare, în mijlocul unei furtuni de nisip, dacă le spui că ești pentru prima oară acolo, voluntarii de la poartă te invită vesel să te dai jos din mașină, te iau în brațe, glumesc și te pun să te tăvălești prin nisip. E primul contact cu Burning Man-ul – căldură umană, bună dispoziție și un praf despre care, după o săptămînă, te întrebi dacă a ratat să-ți intre în vreo capilară.

Dincolo de evenimentele care te țin treaz mult după răsărit, dincolo de construcțiile fantastice de pe *playa*, dincolo de mașinile decorate ca din povești și de atmosfera fantastică dată de razele soarelui filtrate de norii de praf în cele mai ireale apusuri, povestea Burning Man începe de la emoție și libertate. Oamenii se simt liberi acolo să facă ce vor cu libertatea lor, e acel *Wonderland* unde, cumva, toți sînt calzi, prietenoși și deschiși, și un spațiu fantastic pe care-l descoperi uimit, zburînd pe bicicletă. E un sentiment de familiar, de apropiere, de rupere completă de viața cotidiană, de euforie greu de explicat. De fapt, ai un sentiment profund de naturalețe și firesc, vezi natura umană în cele mai diverse lumini și totul pare atît de normal. Iar acest firesc înseamnă, în fond, acasă, locul unde poți să faci și să fii ce vrei, unde ești sincer cu tine și unde dai deoparte hainele și normele sociale, pretențioase, plicticoase și politicoase.

(va urma)

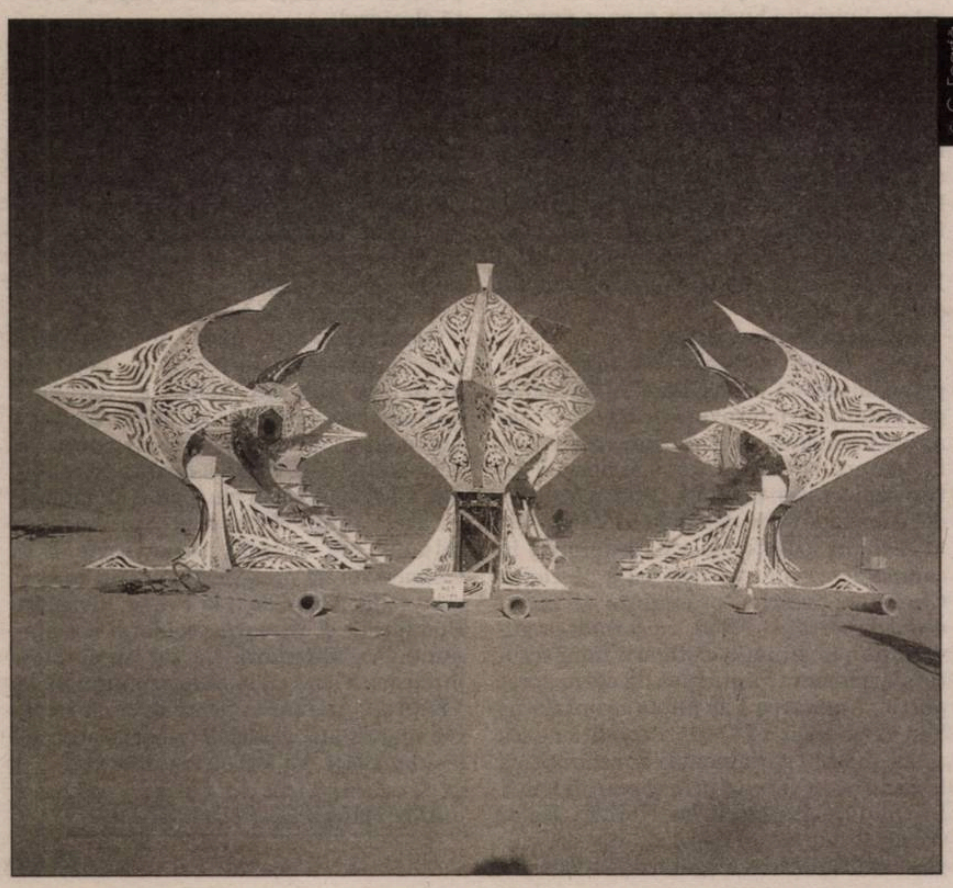

© C. Foarfă

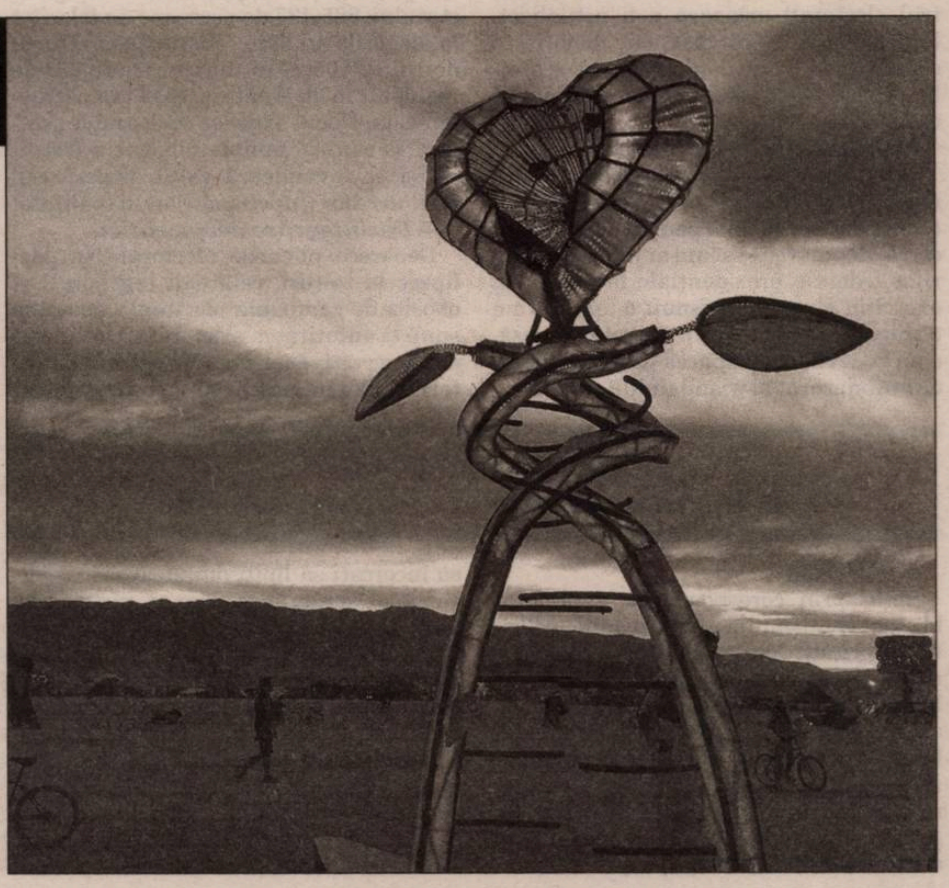

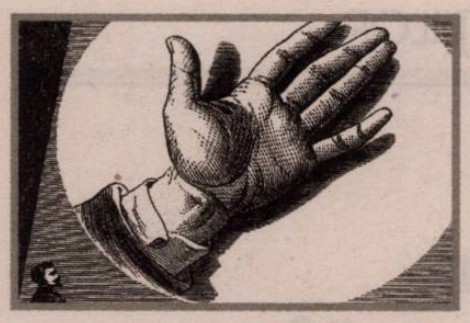

Adina POPESCU

portrete din mers

Din nou, Alba Iulia

Ajung la Alba Iulia o dată pe an, la festival. Totuși, am început să cunosc orașul, știu să explic cum se ajunge în Cetate (pe mai multe căi), la principalele hoteluri, la magazinele non-stop, la spital, chiar și la micul mall. „Ești din Alba Iulia?“ – m-a întrebat anul acesta un localnic. M-am simțit flatată. Schimbările de la an la an sînt, pentru mine cel puțin, insesizabile. Nu-mi dau seama dacă s-a turnat asfalt proaspăt pe o stradă sau dacă a mai apărut un nou sens giratoriu. Pentru cei care nu trăiesc acolo, nu asta contează. Contează, în schimb, faptul că regăsesc același oraș tihnit de Ardeal, aceiași oameni care nu se grăbesc nicăieri și au mereu timp să stea cu tine la o cafea sau la o bere. Orașul în sine, așa cum e el, neschimbat în punctele sale esențiale, îți dă o senzație de siguranță. Dar și de apartenență. Te vezi pe tine cel de acum doi ani sau trei ani urcînd aceeași alee în pantă dinspre Poarta întîi și Poarta a treia (îți amintești că în primul an aici erau înșirate caricaturile lui Ion Barbu), coborînd „în șanțuri“, printre copii pe biciclete sau pe role, făcîndu-ți poze cu ostașul de gardă sau așezat la aceeași coadă la plăcintele ardelenești pe lespede. Și cumva simți că nu îmbătrînești, că ești nemuritor, în cetate. Că faci parte din același decor. Totuși, în fiecare an descopăr ceva nou – cotloane, detalii. Hotelul de anul acesta era la marginea orașului nou, într-o zonă semiindustrală. Părea departe, însă, de fapt, era aproape de tot. Îmi place atît de mult în orașele mai mici decît Bucureștiul modul în care distanțele se micșorează, devin înșelătoare, orice îți este cumva la îndemînă. De la hotel pînă într-o latură e Cetății era un drum de un sfert de oră de mers pe jos. Mai întîi pe o stradă lungă și dreaptă, cu case și grădini. Case bine gospodărite, care întregesc atmosfera de tîrg așezat, liniștit.

Nu vile ostentative sau kitsch, doar case solide, cu acoperișuri de țiglă roșie, năpădite de verdeață în așa fel încît nu le poți ghici adevăratele dimensiuni, ascunse printre merii atît de încărcați de rod încît crengile li se îndoaie peste garduri, în stradă. Poți să întinzi mîna și să iei un măr. „Ce de mere s-au făcut anul ăsta!“ – te miri și te bucuri. Sînt gînduri care nu ți-ar trece niciodată prin minte în București, ce treabă ai tu cu pomii și cu merele? Însă aici ți se pare firesc să te gîndești la asta, regăsești tipare de gîndire care erau transmise de la o generație la alta pe vremea cînd bunicii și străbunicii tăi depindeau de recoltă, de grîu, de pruni și de meri, de timp frumos și de anotimpuri. Îți redescoperi o poveste pe care ai pierdut-o pe drum. Bunica mea, care a crescut la țară, într-un sat amărît de pe lîngă Slatina, și s-a mutat imediat după măritiș la Cluj, adică într-un oraș mare, de fiecare dată cînd veneam în vacanțe cu trenul de la București, mă întreba: „Cum e cîmpul?“ La început, nu înțelegeam întrebarea, apoi mă prindeam că voia să știe dacă am văzut lanurile de grîu și porumb, dacă va fi mîncare suficientă pentru toată lumea. După 40 de ani de locuit într-un apartament de bloc, cu doar trei mușcate pe balcon, legătura ei cu lumea rurală era încă la fel de puternică, deși marcată vizibil de nostalgie.

În orașe precum Alba Iulia îți regăsești rădăcini, le smulgi din pămînt și le privești – oare cum de-au ajuns atît de chircite, de uscate? Oare dacă le pui într-un pămînt nou mai crește ceva din ele? Strada cea lungă trece pe lîngă un cimitir care se cațără pe deal. Sînt cruci din piatră, aproape identice, unele atît de aproape de drum încît poți citi nume – Mogoș, Blaga, Mureșanu, Farcaș, Goldiș, Armașu. Unele familii, mai ales cupluri, nu sînt complete, doar anul nașterii e inscripționat pe cruce. Celălalt așteaptă. Lîngă un mormînt, două femei bătrîne, îmbrăcate în doliu, primenesc locul. Un nepot blond, de 4-5 ani, aleargă pe aleile cimitirului și rîde. Rîsul lui sparge într-un mod muzical liniștea matinală a străzii, a orașului. Bătrînele îl lasă să se joace în voie, probabil că au nevoie de rîsul acela ca să se simtă bine printre cei vii.

Unii au venit pentru noi de la Timișoara sau de la Cluj.

La următorul sens giratoriu, părăsesc strada și urc dealul Cetății pe un șir lung de trepte, avînd ca reper o mică bisericuță din lemn. Nu știam acest drum spre Cetate, îl descopăr acum. În cîteva minute sînt deja deasupra orașului. Mă uit în jos la malul abrupt și înierbat al dealului, de un verde neverosimil, apoi mai departe, la casele printre care tocmai am trecut. Se schimbă perspectiva. De sus, orașul pare o machetă, lucrată cu atenție și în detaliu. Aceleași case, aceleași grădini, însă viața de dincolo de ele rămîne suspendată de cornișa dealului. Umbra mi se proiectează lungă, uriașă, orașul acela de jucărie îmi aparține. Voi reveni aici mai spre seară, cînd dealurile din fundal vor deveni albăstrui și cețoase, voi sta pe iarbă și voi inspira adînc toată liniștea din jur.

Ședința de redacție cu public e reconfortantă, ca o șuetă. De vină e și locul, esplanada de la Poarta a treia. De aici poți survola orașul, iar privirile ți se opresc tot pe imaginea odihnitoare a dealurilor din podiș. Oamenii participă, pun întrebări, ne zîmbesc. Unii au venit pentru noi de la Timișoara sau de la Cluj. Vin în fiecare an. Ne simțim bine cu ei, ca între prieteni. Și avem în față o zi lungă, „de Cetate“. Vom bea bere în locurile știute, dintre ziduri, și fiecare discuție va avea ecou. Vom privi lumea cum se strînge seara, la concerte, copiii cum dansează în fața scenei. Apoi luminile se vor stinge, totul va redeveni tăcut, ne vom plimba pe aleile pustii ca într-o întoarcere în timp. Alba Iulia este mai mult decît un loc potrivit pentru un festival, e o stare.

Alex TODERICIU

Austriei i s-a dezlipit democrația

Alegerile federale austriece se amînă la rugămintea ministrului de Interne, care încă nu demisionează! *Wahlverzeichnis*-ul (registrul electoral) urmează a fi actualizat. Parlamentul e chemat cu majoritate constituțională de două treimi să schimbe repede legea alegerilor președintelui din 1971.

■ ***Grotescul unei situații***

„UHU-gate“ sau „criza lipiciului“ dăunează grav credibilității Vienei. Următoarea dată probabilă pentru alegeri e incertă. Repetarea și acum amînarea alegerilor federale prezidențiale fac dintr-un exercițiu electoral obișnuit o farsă. Nu e o tragedie greacă, nici o operetă vieneză, e un vodevil. Participarea la vot, iată perdantul natural al scandalului!

dere despre păstrarea secretului votului. Ea se acoperă cu un autocolant și votul își găsește drumul spre urnă, costurile poștale fiind suportate de la bugetul statului. 885.437 de persoane au folosit-o la alegerile anulate constituțional (turul doi) din 20.05.2016, dintre care 38.931 de rezidenți în străinătate. Și acum pocinogul ăsta. Plicul exterior se deschide „singur“ la cam 20 minute după ce a fost lipit și se invalidează votul. *Waterloo*-ul *Beamter*-ilor (funcționarilor), o realitate!

■ ***Dezintegrare democratică***

Deoarece plicurile electorale se dezlipesc la colțuri, cetățenii îngrijorați și obosiți de campania electorală non-stop sună la autoritatea electorală. Hotline-ul din *Innenministerium* (Ministerul de Interne): „Nu ne citați, dar vă recomandăm să încercați să lipiți dumneavoastră plicurile“. Ușor de spus, doar că, juridic vorbind, intervenția asupra unei *Wahlkarte* (formularul de vot prin corespondență) e ilegală și duce automat la anularea acestuia. Blam public! Birocrația austriacă dă șah democrației. Acest vot parcă e fără de sfîrșit, primul tur s-a ținut tocmai în 24.04.2016. Picanteriile abundă, scenariile țin capul de afiș și sînt demne, iată, parcă de filmele cu Stan și Bran. Jurnaliștii caută să afle dacă-i o premeditare în joc. Cu puține zile în urmă, firma austriacă unde se tipăresc de mult aceste documente cu statut special a fost căutată de hoți. Probabil că au furat rețeta lipiciului buclucaș, care se pare că a fost importat din Germania. Procuratura urmărește posibile piste.

Amînarea poate duce la trezirea majorității austriece amorfe.

■ ***Care-i miza?***

Un nou președinte federal va fi în funcție abia la anul. Troica tripartinică, ce-l include și pe candidatul Norbert Hofer, aflată la conducerea Parlamentului federal, gestionează interimar și treburile statului. La Palatul Hofburg, sediul Președinției, nu se mai bate deocamdată pasul de defilare.

■ ***Riscul democrației***

Unul dintre candidați ar accepta ca președintele să însărcineze cu formarea guvernului pe liderul oricărui partid care ar ieși învingător dintr-o confruntare parlamentară viitoare. Cum e și normal într-o democrație. Celălalt, „profesorul verde“ Alexander Van der Bellen (VdB), odată ales președinte federal, a anunțat în campanie că nu-l va însărcina pe Heinz Christian Strache, președinte al Partidului Libertății (FPÖ), cu formarea guvernului, în situația cîștigării unui scrutin parlamentar anticipat de către acest partid. Amînarea l-ar putea avantaja pe Van der Bellen. FPÖ-ul își condiționează asentimentul parlamentar de renunțarea la facilitatea votului prin corespondență. În timp ce alegătorii lui Norbert Hofer (FPÖ) îi dau votul acestuia din convingere, mulți dintre alegătorii lui Van der Bellen votează „rațional“ ca să-l împiedice pe contracandidat să cîștige și să schimbe, cîndva, constituțional, actualul guvern, o coaliție stînga-dreapta, obosită electoral.

■ ***Registrul electoral***

Registrul electoral actual este cel din aprilie 2016. Adică doar cei care au avut atunci dreptul de vot l-ar fi păstrat și la alegerile amînate. Doar că între timp au decedat în jur de 34.000 de persoane și cam tot atîtea au obținut drept de vot, împlinind 16 ani pînă în ziua votului. Cu cît diferența se mărește, reprezentativitatea votului scade!

■ ***Timișoara se bucură***

Amînarea are însă un cîștigător neașteptat. Mica Vienă de pe Bega l-a invitat pe Van der Bellen să participe la Balul vienez din 25.11.2016. Un titlu universitar de doctor *honoris causa* al Universității de Vest îl așteaptă pe candidat. Cică acum o să vină, cred bănățenii. În acest timp, Hofer vizitează, la nivelul unui „șef de stat“, țările vecine. E și treimea lui de președinte federal interimar utilă. A fost deja la Praga, urmează Budapesta și Varșovia, conform cotidianului *Der Standard*. Că tot nu se prea înțelegea Viena cu statele grupului de la Vișegrad. Amînarea poate duce la trezirea majorității austriece amorfe, acea *silent majority*. Va ieși ea acum la vot?

***Alex Todericiu** este analist politic.*

Mihai BUZEA

Odihnitorii

„Cum treci Siretul, apa-i rea și lemnele pe sponci“* – iată o frontieră între „noi“ și „ei“: noi sîntem mai sănătoși, mai puternici, mai voinici și mai voioși, iar ei sînt urîți, murdari, leneși, săraci și bețivi („sarbezi la față și zbîrciți, de parcă...“ etc.). Desigur că Siretul nu este singura frontieră de acest fel: cei din nord-vest au la îndemînă linia Carpaților („dincoace“, noi; „dincolo“, ei), iar dobrogenii se împart singuri, aidoma chinezilor, în dobrogeni maritimi („noi“) și dobrogeni continentali („ei“). Foarte curioasă este frontiera celor din sud, care se numește „Brazda lui Novac“ și este o fortificație antică (bizantină?) care merge de undeva din Mehedinți pînă departe, spre Buzău; evident, la nord de brazda asta sîntem noi, românii de munte, care așa și pe dincolo, iar la sud de ea sînt precarii de cîmpie, adunătură urîtă, murdară, leneșă, bețivă și săracă. Fiind bucureștean de adopțiune, fac parte din această adunătură, așa că-mi permit să relatez ce-am găsit dincolo de două dintre frontiere: Brazda lui Novac și Siretul.

Un coleg al meu de muncă își are rădăcinile în satul Dealu Frumos, de pe valea Ialomiței, iar altul în satul Drăgugești, de pe valea superioară a Trotușului (mai exact, prin Drăgugești curge apa Helegiului, care se varsă în Tazlău, care se varsă în Trotuș, care se varsă în Siret). Am fost invitat la cîte un eveniment familial în fiecare sat (nuntă, respectiv botez) și-am aflat lucruri de mirare, cel puțin pentru mine.

Întîi, poveștile de întemeiere. Zice-se că Vodă Brâncoveanu ar fi clădit cîte un palat pentru fiecare dintre fiii săi: Mogoșoaia pentru Ștefan, Potlogi pentru Constantin, Obilești pentru Radu, iar mezinului Matei îi era sortit palatul de la Doicești (care ar veni de la „doică“), în care s-ar fi refugiat o parte dintre femeile casei Brâncoveanu, după mazilire; nu se știe ce-au făcut celelalte, dar doicile ar fi fugit în sus, pe firul apei, în păduri și-n codri, pîn-au fost ajunse de urmăritori (turci? localnici?) care s-ar fi dedat la o teribilă orgie, urmată de mutilări colective. Cele două locuri în care doicile și-ar fi găsit legendarul sfîrșit s-au numit de atunci Valea Țîței (în aval) și Țîța (în amonte). În pudibonderia lor toponimică, autoritățile comuniste au schimbat numele satelor, în „Dealu Mare“ pentru Valea Țîței și „Dealu Frumos“ pentru Țîța. Mi-a rămas neclar de ce dealfrumușenii (adunați la bar, după nuntă) erau mîndri de sinistra descălecare, dar nelămuririle mele nu s-au terminat cu asta.

Frumusețea muncii înainte de '89 era să nu muncești și să faci „combinații“ cu ce furai din fabrică.

Drăgugeștiul se împăunează cu o poveste mult mai veche și mai cu *happy-end:* Drăguca ar fi fost una dintre iubitele lui Ștefan cel Mare, și avînd ea înțelepciunea să nu zămislească pretendenți la tron, ca Răreșoaia și ca altele, și-ar fi dus zilele în bună pace și-ar fi umplut valea Helegiului cu copii, ai căror descendenți ar fi actualii drăgugeșteni. Mie, personal, „helegiu“ îmi pare o formă arhaică de la „herghelegiu“ și-am presupus că Drăguca o fi fost nevasta vreunui herghelegiu oarecare, dar localnicii adunați la barul local, după botez, au respins cu indignare această ipoteză. Barul din Drăgugești se cheamă La Căpăcel, iar cel din Dealu Frumos La Stanciu și arată exact așa cum vă imaginați că arată. Clienții lor matinali sînt și ei așa cum vi-i imaginați cu ușurință, iar ceea ce vă e mai greu să vă imaginați, adică ce căutam eu acolo *dimineața,* urmează acum.

Și prin mintea mea, ca prin a orișicui, trece o frontieră: dincoace sîntem noi, ecologiștii, sănătoși, puternici, voinici și voioși, iar dincolo sînt ei, poluatorii poluați și poluanți. Frontiera se numește „industrializare“ și-i împărtășită de milioane de oameni, care-și afirmă crezul pe toate drumurile: fabricile-s cîh, natura naturală este oau. În cazul Românei, lucrurile-s mai simple, că fabricile care-au fost nu mai sînt, iar cele care mai sînt nu se prea văd, așa că meciul rămîne de jucat între „zonele dezindustrializate“ și „zonele neindustrializate“ – primele sînt rele, dar pot deveni bune prin reabilitare ecologică, iar celelalte sînt bune, nu care cumva să le stricăm printr-o nouă industrializare! Da, zonele ca zonele, dar oamenii, oamenii ce zic? În mod ciudat, oamenii din La Stanciu și cei din La Căpăcel au zis aproape același lucru, cu aproape aceleași cuvinte (doar accentul era diferit), și la final au ajuns, incredibil, la exact aceeași uimitoare concluzie... din păcate, în ceea ce mă privește atît personal, cît și simbolic.

PUBLICITATE

„Veniți, bă, să vedeți un corci!“

Bref, pe Valea Ialomiței oamenii lucrau, înainte de '89, la fabricile de ciment și de becuri din Fieni și la termocentrala din Doicești, iar cei de pe Valea Trotușului, la marile fabrici chimice și petrochimice de pe platforma industrială Onești; acum, desigur, cei mai mulți dintre ei lucrează prin alte părți și alte țări, iar informatorii mei „lucrează“ la Stanciu și la Căpăcel. I-am întrebat dacă au fost dați afară. Nu, n-au fost dați afară, au plecat ei, „că nu mai era viață“. Am insistat. Mi-au explicat că frumusețea muncii înainte de '89 era să nu muncești și să faci „combinații“ cu ce furai din fabrică. În inocența mea, credeam că dintr-o fabrică de ciment se fura ciment, dintr-o fabrică de cauciuc sintetic se fura cauciuc sintetic, și tot așa; au rîs de s-au prăpădit. Mi-au explicat că din fabrică, din fiecare fabrică, se fura absolut orice putea fi furat, iar apoi urma efortul titanic de a schimba furăciunea (de care n-aveai nevoie) pe ceea ce aveai nevoie, într-un lanț nesfîrșit (și pasionant) de schimburi comerciale, udate cu mult alcool. Exemplu: dintr-o fabrică de becuri fur zece foi de tablă de zinc, pe care le dau pe sîrmă de cupru, pe care-o dau pe motorină, pe care-o dau pe un porc de Crăciun, pe care-l mănînc (sau nu, depinde ce mi se oferă pe el); acest ansamblu de relații comerciale, care implica atît cunoscuți, cît și necunoscuți, se ramifica la nesfîrșit în timp și spațiu (putea fi transfrontalier) și se numea „viață“. Evident, *viața* avea loc în timpul programului de lucru, ceea ce implica o foarte subtilă doză de complicitate interesată a șefuleților de toate nivelurile, care ajungeau și în situații-limită („Plecam patru electricieni să-nlocuim lița la o siguranță și ne-ntorceam dup-o săptămînă, da' lița n-o puneam, trebuia s-o pună tot șefu'!“). După privatizare, fabricile viabile au recurs la mari reduceri de personal și au ucis *viața,* prin împiedicarea circulației muncitorilor între secții („A pus neamțul camere de luat vederi și mă lua direct, dacă mă vedea pe cameră“), ceea ce i-a făcut să-și ia salariile compensatorii și să plece. Să plece unde? Să plece spre Stanciu și Căpăcel, spre asistența socială și spre precariat.

Dar ei au fost minoritatea. Spre deosebire de cei din zonele neindustrializate, a căror sărăcie abjectă e greu de exprimat în cuvinte printabile, cei din zonele dezindustrializate au refuzat, în imensa lor majoritate, asistența socială; au găsit altceva de făcut. Unii s-au dezțărat, alții au devenit antreprenori, alții au luat pămînt în arendă, cîte unul mai netot a devenit „închinat“ (om la toate) pe lîngă o gospodărie de vîrstnici cu pensii bune (foștii muncitori au cu totul alte pensii decît foștii „cooperatori“), o mică parte s-au făcut birtași, transportatori sau meșteri, iar o parte și mai mică a decăzut spre asistență socială, furat de lemne din pădure și, rareori, lucrat cu ziua pe la vecini: „Mai dă-o dracu' de muncă, c-am muncit destul, acum vreau să mă odihnesc“.

Dar mai e și vorba din bătrîni, cum că *„Wenn du lange in einen Abgrund blickst, blickt der Abgrund auch in dich hinein“***, adică am stat eu dimineața la băut cu odihnitorii, ca să-mi fac reportajul cu ei, dar și ei și-au făcut reportajul lor: au vrut să știe dacă prim-ministrul e ungur. Le-am zis că nici un ungur nu și-ar boteza copilul „Dacian“, să tragă singuri concluzia. Au tras concluzia că și cu mine e ceva dubios, că prea-l „apăr“ pe Cioloș; sînt, oare, ungur? Am zis că nu, că-s bucureștean din mamă ardeleancă și tată dobrogean, iar odihnitorii mei s-au lămurit: „Ăsta-i corci de tătar cu bozgoriță! Veniți, bă, să vedeți un corci!“

* „Așa-i viața cîmpenească, zise moș Luca, cioșmolindu-se și învîrtindu-se ca pe jăratic, de răul țînțărimii. Cum treci Siretul, apa-i rea și lemnele pe sponci; iar vara te înăduși de căldură, și țînțarii te chinuiesc amarnic. N-aș trăi la cîmp, Doamne ferește! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul și reci ca gheața; lemne, de-ajuns; vara, umbră și răcoare în toate părțile; oamenii, mai sănătoși, mai puternici, mai voinici și mai voioși, iar nu ca iști de pe cîmp: sarbezi la față și zbîrciți, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte, în toată viața lor.“ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie)*

** „Cînd tu te uiți într-un abis, și abisul se uită în tine.“ (Friedrich Nietzsche, *Dincolo de bine și de rău)*

Mihai Buzea *este jurnalist la* Cațavencii.

Răzvan PETRESCU

Ritualul senescenței

– reguli pentru îmbătrînirea fizică, sufletească și intelectuală –

Acest text a fost inspirat și provocat de volumul colectiv Cum (să) îmbătrînim?, *coordonat de Marina Dumitrescu și apărut recent la Editura Baroque Books & Arts.*

„Se zice că la bătrînețe primele lucruri care te trădează sînt picioarele și vederea. Nu-i adevărat. Primul lucru care-ncepe să scîrțîie e parcarea laterală", scria Kurt Vonnegut. Asta dacă reușești să ajungi la mașină, aș adăuga. Și numai dacă-i vorba de parcarea laterală și nu de cea *paralelă,* cum a transpus în română traducătoarea, iar cele două corectoare n-au sesizat pericolul unei asemenea situații și nici n-a apărut vreun redactor dispus să le arate doamnelor cum se bagă-n marșarier. În plus, e indispensabilă convingerea că-i mașina ta și nu a unui tînăr cu glugă, caz în care băiatul te poate cotonogi zdravăn, apoi vei fi săltat de polițiști și dus la azil. Dacă pornesc să ți se înmoaie genunchii, ți se înrăutățește vederea și pentru aproape, și pentru distanță, și parchezi cu grație lovind automobilul din față, pe ăla din spate și-n final gărdulețul, e timpul să-ți comanzi un sicriu, chiar dacă vrei să fii incinerat, un sicriu ținut în hol ca să plîngă rudele în fiecare zi cînd își zdrelesc degetele de la picioare de marginea lui inferioară – să nu uiți să comanzi un coșciug cu muchii tăioase – îți va fi de-un apreciabil ajutor.

Îmbătrînește cu demnitate!

Opinia mea este că trebuie să îmbătrînim frumos, cu demnitate, într-o debara. Am putea lua startul prin a înfăptui cît mai multe exerciții fizice cînd ni se dă voie să ieșim pe-afară, cu ganterele-n mîini, pe stradă, pe urmă trecem la o dietă bazată pe usturoi și lămîie, renunțăm să mai schimbăm cu ceilalți mai mult de două fraze pe săptămînă, în scris și nu mai lungi de-un rînd, ne facem zilnic pedichiura, manichiura, ne-apucăm să purtăm perucă liliachie, ne dăm pe sîni cu unsoare, după metoda celui mai mare director-filozof român, citim mult, ascultăm numai muzică clasică, dar la un volum atît de mic încît să fim nevoiți să stăm cu urechea lipită de singura boxă disponibilă pentru noi, una concavă. În privința cititului, recomand cărți motivaționale încărcate de optimism, cum ar fi *Finding meaning in the experience of dementia* de Elisabeth Mackinley. Aici vom da peste lucruri minunate și necunoscute, precum paginile unde se vorbește despre înțelepciunea pe care-o dobîndim odată cu demența senilă, în pofida opiniilor incorecte politic ce susțin viceversa. Elisabeth predă științele sociale la Universitatea din Queensland, deci e o autoritate de necontestat în materia asta și-n toate materiile, ceea ce-a motivat-o să scrie și *Dimensiunile spirituale ale îmbătrînirii,* volum care ne redă voioșia din tinerețe, însă la cub, conform vîrstei.

Sigur că așa-i nimerit să trecem prin bătrînețe pentru a ajunge cît mai repede în Rai, spiritualizați și demni, cum ziceam puțin mai sus și, cu acest țel vrednic în inimă și minte, propun să ne comandăm pamperși cu buline, iar a doua zi să ne scriem pe îndelete testamentul. (În privința scrisului, nu uitați: după 69 de ani vine neîndoios vremea să concepem romane cu cheie în stilul lui Dan Brown, ca să ne dăm singuri fiori – oricum nu ni-i mai dă nimeni altcineva.) Revenind la testament, aș opta pentru compunerea lui pe hîrtie, colile A4 îngălbenite sînt mai imperative. Preconizez ca lucrarea să mulțumească pe toată lumea după ce dispari în pămînt sau în cuptor, spiritualitatea dobîndită odată cu anii și care ni se citește-n cataractă ne va îndemna să lăsăm tot ce-avem bisericii, mai precis Catedralei Mîntuirii Neamului, numai în acest fel se vor mîntui atît el, cît și ea, cu ajutorul milioanelor de testamente. Lucrurile de prisos catedralei se aruncă. E vorba de CD-uri, viniluri, mp3-uri, casete, benzi de magnetofon, aparatură electronică, creioane, dicționare și volume de literatură, nu scrieți cu limbă de moarte să se arunce carte cu carte, ci specificați să se azvîrle biblioteca cu totul, de la balcon, se cîștigă timp prețios pentru familie și pentru vecinii sosiți să vadă ce pot lua. În ce privește economiile de-o viață, lăsați-le tot bisericii, gîndiți-vă că aproape patru mii de lei, cît ați ascuns în răcitor, pot fi de-un folos decisiv pentru construirea unui altar nou, poleit cu aur. Mașina o poate primi copilul, exact așa cum e, nefolosită de ani de zile, cu pragurile ruginite, dar cu o inedită cutie automată de viteze (intră direct în treapta a treia). Să ia soția apartamentul, mai ales că-i pe numele ei. Mobila. Din placaj, maronie, imitînd la perfecție stilul baroc, se va duce la copiii străzii – în felul acesta nevasta va rămîne cu casa goală și asta o va scoate din minți, ceea ce-i util. Util pentru copil, deoarece va fi obligat să-și cumpere căști construite special ca să fie vîrîte adînc în canalele auditive și astfel nu va mai auzi urletele de bucurie ale mamei, în schimb va surzi de timpuriu – *asta* îl va face să vă țină minte, și nu diferitele lucruri pe care le-ați făcut pentru el de-a lungul timpului, în anumite zile, cum ar fi ziua cînd i-ați cumpărat cu dragoste o pușcă-mitralieră din plastic negru, cadou de Paște. V-ați luptat pentru ea cu cei de la coadă, n-au înțeles importanța momentului, și era neapărat necesar să săriți peste rînd, să fiți primul, așa că ați ajuns acasă plin de sînge și cu trăgaciul pușții rupt în încăierare. Telefonul mobil, la gunoi ori la Muzeul Țăranului, depinde de cît de cunoscut ați fost în timpul vieții, lucru pe care-l va decide notarul.

Stricați televizorul cînd veți simți că nu mai aveți de trăit decît zece minute, sfîșiați-vă toate hainele ca să nu le poarte următorul bărbat din viața soției, sigur va transpira mult și vi le va umple de pete. Lăsați un mesaj chibzuit pe feisbuc, deasupra unui videoclip cu o piesă sfîșietoare interpretată de Salam, mesaj în care precizați ziua și ora cînd veți deceda. Postați-l zilnic timp de ani de zile, pînă veți fi crezut. Astfel, va veni multă lume la ceasul stabilit, toți vor avea bucăți mari de carton și le vor vîntura repede ca să împrăștie fumul ce va ieși pe coșul La Belle Epoque al crematoriului. Va fi o zi senină. În sicriu, trebuie să zîmbiți într-o parte în așa fel încît să vă scînteieze caninul din porțelan – vă puneți unul, cu această menire, de la 30 de ani –, iar o pleoapă va sta ridicată ca să vi se remarce ochiul ce privește atent. Obrajii să fie foarte roșii, și să vi se pună o bască pe cap. Urna va fi rotundă, confecționată din cauciuc și așezată-n mijlocul sufrageriei, în consecință nimeni nu va putea să vă uite, iar nepoții o vor folosi pe post de minge și vor sparge fereastra principală. Aerul rece va împrospăta amintirile celor rămași în urmă provocîndu-le pneumonii mici, duble. La sfîrșit, rugați familia să fie aruncate-n foc odată cu dumneavoastră jucăriile cele mai îndrăgite, revista cu benzi desenate, clasorul, iPod-ul și iubitele. Chiar dacă e puțin probabil să vi se îndeplinească această ultimă dorință, nu strică s-o așterneți pe hîrtie, nu se știe niciodată. Semnați testamentul cu alt nume și îngropați-l în curtea secției de poliție de care aparțineți.

Beți ponderat,
cam o sticlă de vodcă în fiecare dimineață.

Dragostea e totul!

Se impune ca îmbătrînirea fizică să fie efectuată seniorial, așadar, dacă aveți în jur de 60 de ani, începeți să umblați cu cadrul. În același scop (de-a căpăta un aer de senator), mergeți cît mai des la piscină, intrați în apă și țineți-vă respirația în special dacă nu puteți. Înapoi în casă, faceți flotări, genuflexiuni, abdomene, aruncări cu ciocanul, alergări: trei mii de metri seara prin apartament e binișor. Nu renunțați la dieta expusă mai sus, dar adăugați-i carbohidrați, grăsime și diverse mîncăruri gătite cu mult ulei. Uleiul să fie cît mai prăjit, de preferat de cît mai multe ori. Înainte de culcare mîncați șase ouă cu jumări. Fumați. Alegeți o marcă de țigări tari, trageți adînc în piept și țineți fumul pînă vă înroșiți la față – ajută circulația sanguină la nivelul creierului și vă bulbucă ochii. Beți ponderat, cam o sticlă de vodcă în fiecare dimineață. Voma prelungită din orele următoare vă va conferi o atitudine de adolescent. Suiți-vă pe birou și aruncați-vă pe o parte, în așa fel încît să vă loviți colul femural de podea – ar fi bine s-o cimentați din vreme –, e cel mai captivant mod de-a întări acest os ca să nu vi-l mai fracturați la adînci bătrîneți. Dacă vi-l fracturați, nu uitați că Spitalul de Ortopedie e vizavi de Foișorul de Foc, monument istoric pe care veți avea în sfîrșit ocazia să-l vedeți din ambulanță. Luați cît mai multe medicamente, nu vitamine, ci antiparkinsoniene, corpul vi se va regenera într-un ritm uluitor. Dacă aveți deja Parkinson, folosiți boala pentru a-i înveseli pe trecători.

Despre cum să îmbătrînim sufletește: gîndiți-vă cît de urît va fi în viața de apoi. Raiul nu este așa cum l-au descris cei care-au fost acolo, nu, e strîmt, cu excavatoare de jur-împrejur, megafoane de unde se aud comenzi de nereprodus, sînt 50 de grade la umbră, umbra Pomului Cunoașterii, care-i pitic, așa că nu găsești loc, în schimb se joacă fotbal, iar cine pierde e ars de viu, noaptea vin lilieci uriași și vă smulg părul din cap. Dacă sînteți chel, vă smulg urechile. Cumpărați și citiți în mod repetat o carte excepțională scrisă de un guru indian: *Cum să fii fericit toată viața.* Dacă ați ales volumul *Cum să ajungi milionar,* ați greșit: milioanele vă vor omorî curînd și-n chinuri, din cauza femeilor ce vor tăbărî pe dumneavoastră ca să vi le confiște. Și dacă tot am ajuns la femei, trebuie spus că o viață sexuală extrem de activă vă ajută să îmbătrîniți splendid, rapid, fără dureri, fără riduri (s-ar putea crede că ridurile fac parte doar din îmbătrînirea fizică, nu, apar și pe suflet, îl smochinesc). E întotdeauna de preferat să alegeți fete tinere, de liceu, dar numai dacă prezintă formele incipiente ale unei cariere universitare. Pentru un rezultat dramatic, alegeți un liceu întreg. Dragostea e totul! Deci, iubește și fă ce vrei, cum spune Sfîntul Augustin. Dacă liceul are gardieni înarmați, încercați să jucați într-un film pornografic și străduiți-vă să obțineți rolul principal. Repetițiile vă vor întineri fulgerător. Însă nu le dezvăluiți fetelor PIN-ul nici în culmea extazului, nu-i precaut. Luați și vitamina B. Cel mai indicat ar fi să faceți sex cu două tinere în fiecare după-amiază de cîine pînă la epuizare – nimic altceva nu vă va determina să îmbătrîniți sufletește mai falnic. Și nu uitați să cerșiți un loc pe scaun în autobuz. Dacă individul nu se ridică, folosiți-vă forța obținută prin flotări.

Din punct de vedere intelectual e mult mai ușor să îmbătrînești decît din celelalte puncte de vedere. Nu faci nimic. Stai, pur și simplu. Pe scaun, pe canapea, pe jos, nu are importanță, dar are efect dacă stai cu gura deschisă. Rămîi așa pînă adormi. La prima vedere ar părea că o astfel de postură intră în contradicție cu sfaturile pentru îmbătrînirea fizică și sufletească, nu-i adevărat. Și nu-i adevărat pentru că idealul este să îmbătrînești pe rînd. Mai întîi fizic, după aceea sufletește și, la sfîrșit, intelectual – în ciuda atîtor savanți, mai ales neurologi, psihiatri, psihoterapeuți, numerologi, astronomi și astrologi, care susțin că mintea îți rămîne activă dacă asculți multă muzică, realitatea este că mintea îți rămîne activă doar dacă *nu* asculți muzică și, în general, nu asculți nimic. Sigur, interesant ar fi să *compui* muzică, sinapsele se vor aprinde ca în pomul de Crăciun, tot ce trebuie să faceți este să alegeți un instrument, nu contează dacă nu știți notele, alegeți un instrument și, datorită experienței extraordinare date de ani, muzica va veni de la sine. Începeți cu un tulnic. După cîteva săptămîni treceți la tobă de tinichea, piculină, talangă și abia la sfîrșit încumetați-vă să suflați în frunză. Și aici rolul femeilor este de mare însemnătate: te pot îmbătrîni intelectual pe loc. Nu uitați să fiți tandri. Tandrețea le înrăiește. Este însă nevoie de un balans de la o extremă la alta. Prin urmare, ca să le faceți să revină la sentimente de vis și să vă gătească terci, alegeți îmbătrînirea intelectuală cea mai dorită, jocul cu cubulețele colorate. Începeți acum.

Sensul vieții

Mă întorc la valoarea oferită de demență în viziunea lui Mackinley, adică înțelepciunea ce înflorește brusc cînd înnebunești. Anthony Hopkins are o replică interesantă într-un film prost de anul trecut: „Înțelepciunea e semnul disperării". Nu cred că autoarea s-a gîndit la așa ceva, pentru că e dominată de-o gîndire pozitivă ca barza. Care-aduce copiii. Cum nu cred că devii înțelept odată cu vîrsta, în majoritatea cazurilor devii tîmpit. Nici măcar disperat nu mai ești, iar pierderea disperării e înspăimîntătoare – totuși ai putea redeveni așa dacă joci la ruletă. Cît despre dimensiunile spirituale ale îmbătrînirii, nici ele nu există, deoarece nu mai crește nimic pe măsură ce trec anii, nici măcar dimensiunile. Ce să mai zic de spiritualitate. E doar aceea dată de modul în care curge saliva pe masa festivă a celor 82 de ani împliniți sau în decolteul rochiei de mireasă a invitatei de aceeași vîrstă. Pierzi tot, încetișor, detaliu cu detaliu, or, Dumnezeu sălășluiește în detalii, afirma

sentențios Anonimus. Iar dacă nu crezi în Dumnezeu, ai încurcat-o, fiindcă ți se răpește și speranța cu adevărat dementă în viața de dincolo și rămîi și fără detalii, și fără nădejde. Încă de cînd eram copil și pornisem să citesc cu o foame îngrijorătoare, voiam să știu cît a trăit un anume scriitor ale cărui cărți mă bucuraseră în vacanțe, doar atît, cît a trăit. Dacă aflam că depășise o jumătate de secol, mă încerca un sentiment de liniște, bun, a trăit destul.

Acum, de cînd am împlinit 59 de ani, nu mi se mai pare deloc că oamenii cu pricina au avut o viață prea lungă, mai nou nutresc chiar convingerea că au murit tineri. Și sînt fericit cînd dau de unul cu peste opt decenii în buletin (pe vremuri vîrsta asta nu-mi spunea nimic, era neverosimilă). Perspectiva se schimbă, mai ales de cînd ni se transmit în direct tot felul de omoruri, motiv datorită căruia toleranța la tragic a crescut colosal. Moartea cuiva nu mai este un dezastru, a devenit ceva ordinar. Iar anticamera morții – îmbătrînirea –, cu toate că are efecte inestetice psihic și fizic, prin urmare tot mai deprimante, nu mai este luată-n seamă de nimeni, și este normal să fie așa, altfel toată planeta ar plînge de dimineața pînă seara indiferent de fusul orar. Tot legat de scriitorii, actorii, muzicienii de jazz și rock admirați demult: văd cam des cum mai dispare cîte unul, cum se duce o generație întreagă, cu alte cuvinte, cum se volatilizează odată cu ei și zile din tinerețea mea – nu-i paradoxal, tinerețea ne însoțește pînă la cimitir, rămîne ascunsă dacă nu în altceva, atunci în regretul după pierderea ei sau în regretele de pe panglică. (Să nu uit să amintesc că dacă vreți totuși să vă băgați în groapă și nu în flăcări, trebuie să vorbiți cu popa cu zece ani înainte, are enorm de lucru și s-ar putea să uite să apară și rămîneți fără lumînare, spovedanie, colivă, vin, muzică, domnișoare ce vor să fie coplesite.) Mai întîi cade un dinte. Și, după o vicleană perioadă de acalmie, se prăbușesc mai mulți deodată, ceea ce-nseamnă că în sfîrșit poți să te prefaci că șchiopătezi, cum ți-ai dorit de mic, pentru că dantura se spațiază la concurență cu rărirea părului care, înainte de-a pica, devine friabil, lipsit de strălucire, nu mai e bun nici să-l vinzi peruchierilor – am încercat și-am fost refuzat cu ironii nemeritate, mai ales că nu era părul meu.

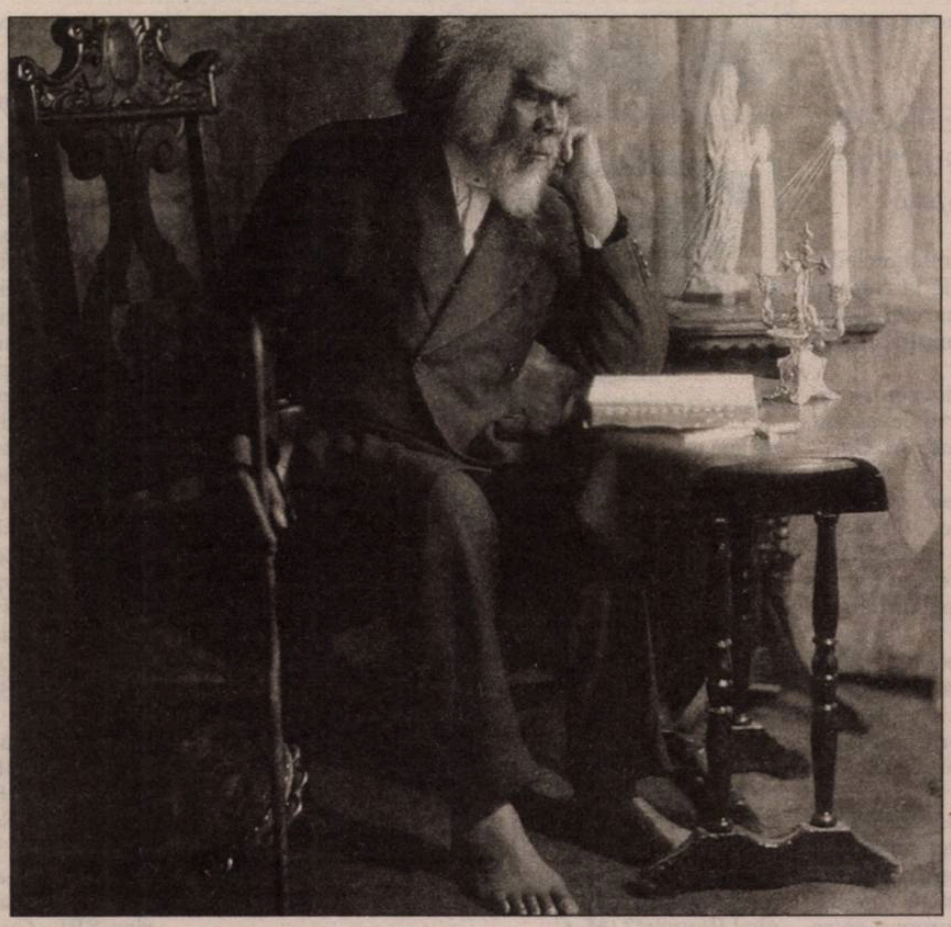

La presenectute nu te mai întrebi ce este viața, din moment ce observi din ce în ce mai limpede că nu prea are greutate. Ți se pare tot mai lipsită de sens sau vezi cum își schimbă sensul, devenind exact așa cum este atunci cînd o decojești de entuziam și alte afecțiuni, ca pe-o ceapă: absurdă, penibilă, prea scurtă. Asemenea constatări nu-ți fac bine, așa că iei un antidepresiv – medicament pe care-l recomand tuturor celor aflați în proces de veștejire, îi face imuni la orice, le îmbunătățește tăria de caracter, vor semăna în cele din urmă cu niște conopide. Apar tot mai frecvent amintiri strict vesele – prin urmare false, pentru că în realitate am trăit, toți cei de vîrsta mea, într-o lume complet sărită de pe fix, sinistră, umilitoare, cum adică să-ți fie teamă să spui *bancuri* cu Ceaușescu? Își mai dă cineva seama cît de josnică a fost acea perioadă? Își mai dă cineva seama cît de corect a fost strigătul din decembrie, vineri, 1989, „Jos Securitatea"? Și „Punctul 8 de la Timișoara"? Dacă toate bestiile astea de securiști și comuniști nu ar fi omorît atîta lume și nu ar fi pus mîna pe puterea politică și economică, poate trăiam mai bine acum, cînd am albit. Dar nu. Ghinion, vorba poetului. Anii '60, '70 le par fericiți multora dintre noi doar pentru că eram tineri, uitînd în ce mizerie ne scăldam. Rezistența prin cultură? Păi, de ce să reziști într-o asemenea societate? De ce să reziști în loc *să lupți* cu ea? Și, dacă nu reușești să lupți, atunci de ce să nu te sinucizi ca Liviu Babeș pe pîrtia de schi, în semn de protest? Pentru că n-aveam schiuri? Pentru că n-aveam pîrtia din Poiana Brașov? În 2014 s-au împlinit 25 de ani de cînd Babeș și-a dat foc acolo. În timp ce noi rezistam eroic prin cultură. Am fost cîteva generații de lași nenorociți, iată adevărul.

Memorie și mister

Revenind la lucruri acceptabile, sigur că nu-i drăguț să fii ca mine, cu prea puține amintiri plăcute din tinerețe, dar am deviat de la subiect. Subiectul fiind pozele vechi, alb-negru, semănînd cu iubirile de odinioară, care seamănă cu memoria ce se disipează treptat, ca și fetele. Uiți numere de autobuz, nume de actori, cine-a compus cutare simfonie sau piesă de jazz sau cum se cheamă piesa, uiți sintaxa, uiți cuvinte (boală specifică scriitorului bătrîn, numită „mîna de mamoș"), uiți cum să ordonezi vocabulele și te-apuci s-o faci circular, șirul indian ți se pare sălbatic și se micșorează călare spre Apus, uiți cărți întregi, prin urmare îți poți reciti întreaga bibliotecă de parc-ar fi nou-nouță, și ce indescriptibilă bucurie să descoperi un scriitor ca Flaubert, de pildă, uiți ce-ai scris în urmă cu o săptămînă, ce-ai făcut luna trecută, dar îți amintești desigur, nici vorbă de îmbătrînirea plină de seninătate atunci cînd ești luminos, cu o pată de cerneală pe frunte, cum dă bine-n tablou, căci nu se mai găsește cerneală, sufletu' sapiență, devii și mai ridicol, grotesc, absent, IQ-ul îți curge în același ritm cu ochii, imaginația se rarefiază, energia scade amețitor și iarăși frica, oboseala, somnul, concupiscența febrilă dată de pierderea emoțiilor și a urinei – fenomenul ne așteaptă pe toți, așadar să ne punem pe așteptat pe-un taburet –, plus un soi de furie de culoarea antracitului, în chip straniu mi-a rămas încă intactă, mă turbează pînă-n măduva spinării tot ce se întîmplă și n-ar trebui să se întîmple, deși, în paralel, îmi descrește curiozitatea față de multe lucruri, or, bănuiesc că din clipa cînd devii mai puțin curios ești deja cu un picior în urnă, te gîndești rar sau des (tot aia e) la viitor, nu vezi nimic bun acolo, așa că renunți, dacă ești artist e-un pic mai neplăcut, căci renunți la propria, singura ta credință, nu-i mai vezi rostul, mai ales acum, cînd s-au întrupat atîtea milioane de artiști și, printre ei, și mai multe milioane de nechemați nici măcar în țărînă, ce draculului să mai faci, ești bătrîn, vei deveni curînd și mai bătrîn, anotimpurile trec tot mai repede, turbionar, așa ți se pare sau chiar așa și este, nu contează din moment ce rătăcești simțul duratei, un an e cît un semestru, ajungi să te repeți, devii agasant, ai trăit destul, după cum judeca acel copil pomenit puțin mai înainte, ba ai și trăit fără să faci mare lucru, fără să lași cine știe ce în urmă, bine, au rămas niște cărți – ei, și? –, apar încontinuu valuri, mormane, cascade de cărți, prin urmare nici o diferență între tine și atîția alții, și timpul trece ca un mafiot și-ai risipit mii de zile și-a dispărut orice urmă de mister din prezentul tău, care-a și plecat, în asta constă catastrofa îmbătrînirii, volatilizarea misterului, rămîi gol ca o carcasă diformă și singura noimă încă vizibilă trăiește în fiul tău, în hamster și în puținii prieteni rămași. Soția e obligatorie, ai mare grijă de ea. Nu-i cuviincios să mori flămînd.

Moartea cuiva nu mai este un dezastru, a devenit ceva ordinar.

***Răzvan Petrescu** este prozator. Cea mai recentă carte publicată:* Ursulețul lui Freud, *Editura Curtea Veche, 2015.*

PUBLICITATE

UNELE LUCRURI (ETICA TEHNOLOGIEI, MARKETINGUL NEGRU, RELAXAREA CONSTRUCTIVĂ) NU SE SCHIMBĂ NICIODATĂ

■ Unele lucruri, din fericire, nu se schimbă niciodată: umbreluțele din parcul de distracții de la Neptun sînt la fel ca întotdeauna – simple, rotitoare și moderat palpitante. Și păzite de același om, de mulți ani. Cu același preț. (**I. P.**)

■ Din 2025 ne vom putea depune CV-urile pentru următoarele job-uri: designer de habitate virtuale, avocat specializat în etica tehnologiei și ghid spațial. (**M. C.**)

■ Într-un meniu dintr-un restaurant de fițe din București, am găsit *„polenta cheese fondue“*. Ce poate face marketingul dintr-un MBS românesc... (**S. G.**)

■ Împărțire echitabilă: la supermarket, ea are în buzunarele din spate ale blugilor două telefoane, unul negru, unul roz, iar el – un singur portofel, bărbătesc. (**C. Ș.**)

■ Faliment: „Desființare magazin. Reducere 20%. Vînd vaca“; „Vînzări en gross“; „Cum vă trimit proiectul? / Prin uatap, crucier din Craiova“ – tîrg la Cetățeni; „Little Rocio“ – magazin îmbrăcăminte – Voinești, 24 august. Și tot acolo, la crîșmă: „De aici începe relaxarea.“ (**R. M.**)

■ Am citit că un director de spital a luat șpagă 1,3 milioane de euro. Mi se pare enorm: piața șpăgilor a cam luat-o razna. Așa că vin cu o propunere constructivă. Dat fiind că obiceiul de a da/lua șpagă va exista încă multă vreme în cultura română, propun să se înființeze un organism de reglementare (așa cum există pentru asigurări, pentru energie sau altele) care să stabilească niște niveluri rezonabile, ca să știm și noi. Sau să se facă măcar un mercurial, ca pe vremuri în piețele agro-alimentare comuniste. (**M. V.**)

O FAMILIE DE CULEGĂTORI DE IMPOZITE, CUVÎNT CU CUVÎNT, SEAMĂNĂ CU O SCĂPARE PROFUNDĂ PENTRU CĂ NU E NIMIC SIMPLU

■ Cu ce-am rămas după două mandate ale lui Traian Băsescu? Pînă cînd cei care vorbeau despre „dictatura lui Băsescu“ (sau ceilalți) vor produce niște studii riguroase, politice, sociale, economice și etetera, eu constat că am rămas cu o familie de cuvinte: Băsescu, băsist, băsism, băsescianism. Recent, am întîlnit încă unul: băsizare. Să fie primit. (**M. V.**)

■ Un anunț la mica publicitate care zice „Angajăm fete club 79“ te face să te întrebi dacă cifra e corectă. Printr-un alt anunț, cineva caută „manipulanți marfă“. Probabil că locurile manipulanților de oameni sînt deja ocupate. Sînt și unii care caută, în mod firesc, „culegători de vinete“ , „culegători de țelină“, „culegători

Cu ochii-n 3,14

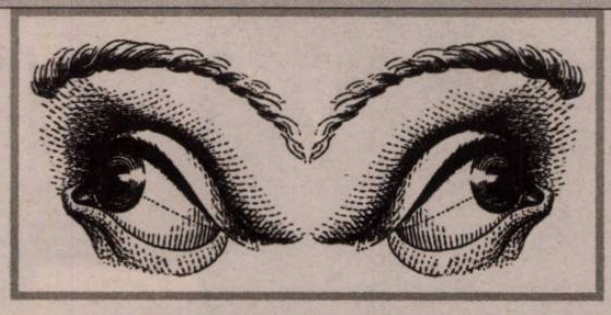

de mazăre“, „sortatori de kiwi“ și „sortatori de praz“. Ceva mai enigmatică e cererea de „crescători de porumbei“. Iar anunțul cel mai înduioșător pare acela prin care se caută „îngrijitori de măgăruși“. (**A. M.**)

■ Dedeman, BRD, Enel, McDonald's, Banca Transilvania, OMNIASIG, eMAG, UniCredit, Telekom și multe alte companii s-au implicat în Campania pentru *Cuminția Pămîntului* și au donat zeci și sute de mii de euro. Dacă tot e scutită de taxe și impozite, sînt curios cît va dona BOR. (**M. C.**)

■ Tot circul cu plagiatul lui Petre „Apud“ Tobă, care de fapt nu e plagiat, deși este indubitabil plagiat, pare copiat aproape cuvînt cu cuvînt după scandalul de aceeași factură în care a fost implicat Victor Ponta. Unde o să ajungem dacă pînă și scandalurile cu plagiatori sînt plagiate? (**M. M.**)

■ Numai mie mi se pare că *jingle*-ul de la MegaImage seamănă cu primele măsuri de la „Star Spangled Banner“? (**M. C.**)

■ O scăpare reușită a unui cunoscut site de știri autohton: „E-coli: modalitatea în care acest germen se poate transmite este curcuitul *(sic!)* fecal.“ (**M. P.**)

■ La ceas de seară, vreo șase bărbați, cu nasuri roșii și ochi împăienjeniți, așteaptă un microbuz, înșirați pe o bancă, pe o stradă din Cîmpina. „Nu știți unde e strada cutare?“ – întreb. Mi se răspunde cu niște mormăieli adormite: „Nu știu“, „N-am auzit“, „Nu-i p-aici!“. Mă învîrt în cerc și nimeresc exact în același punct. Cei șase s-au trezit din letargie. „Ați găsit strada?“ „Nu.“ „Asta e strada!“ Mă gîndesc că între timp dezbătuseră îndelung problema și ajunseseră la această concluzie. În România profundă, mereu obții reacții întîrziate. (**A. P.**)

■ Farmaciile Magicfarm, cu sloganul „Miracolul sănătății“ – pentru că bolile, nu-i așa, se vindecă prin magie, nu prin știință. (**C. Ș.**)

■ NASA postează pe contul de Facebook: „Nu uitați că puteți urmări imagini din spațiu cu Pămîntul grație transmisiilor *live* ale Stației Spațiale Internaționale (ISS)“; cineva comentează: „Putem face asta deja de cîțiva ani. Nu e nimic nou“; revine NASA: „Nu toată lumea știe asta. Legile mecanicii sînt cunoscute de multă vreme, matematicile sînt cunoscute de multă vreme, pisicuțele ne sînt și ele cunoscute de multă vreme, dar asta nu le face mai puțin minunate și mai puțin interesante.“ (**M. C.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Trans Mamut SRL, Prăvălia Cu Retușuri SRL, Capitol Intermediar De Produse De Leasing SRL, Țărăncuța Urbană SRL, Alimentul Prețios Brîndușa SRL, Vini Vidi Festiv SRL, Fabrica De Nunți Co SRL, Analiză & Eficiență SRL, Mic Mic Capital SRL, Bun Bun Food Service SRL, Salt Alpin SRL, La Sânziene... Cu Leac SRL, Sănătatea Zâmbetului SRL, Primus Inter Pares SRL, Excedent SRL, Invidia Design SRL, Montana Cheia Soluțiilor SRL, Serviciu Dedicat SRL, Atelier De Gusturi SRL, Pro Fosfor SRL, Vărsător Import Export SRL, Casa Supremă SRL, As Optic SRL, Biroul Central De Inteligență Economică SRL, Acuratețea SRL, Cubic Forest SRL, Brodează-mă.ro SRL, Spațiul Herțian SRL, Povestea Naturii SRL, La Un Pas SRL, Pragul Alb SRL, Ritm Și Poezie Grafică SRL, Scobarul Furios SRL, Curcubeul Cunoașterii SRL-D, Artisanfărăgluten SRL, No Regrets Tattoo Studio SRL, Delir Inc SRL, Hazard International Prodcom SRL, Bunicul Și Urmașii SRL, Strident Plus SRL, Elniga La Soare SRL, Arhiratze SRL, Trans Furnica SRL, Qilinul Din Jad SRL, Mica Țiganiadă Șatra SRL, Eternitatea Prestări SRL, Insomnia SRL, Drumul Carului SRL, România Mărturisită SRL, Treburi Socoteli SRL-D, Flori Direct SRL, Unirea Fraților SRL, Pur & Simplu SRL, Organul De Arhitectură SRL, Agro Coca SRL, Roșia Jucăușă SRL, Compania Rainbow Funerare SRL, Colos Aliment SRL. (**D. S.**)

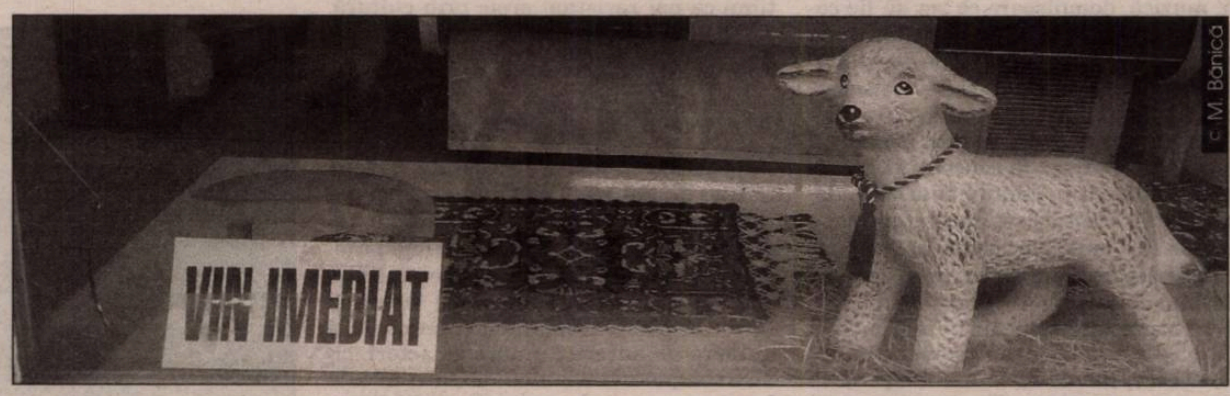

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **657** ■ 22-28 septembrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

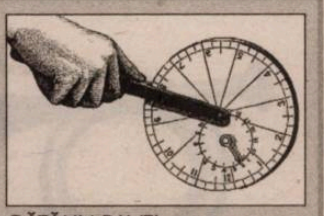

CĂTĂLIN PAVEL
o, ce **vestigii** minunate!
8

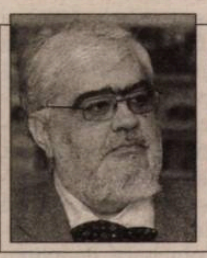

ANDREI PLEȘU
„Liturghie și jazz...“
pagina **3**

Interviu cu
MIHAELA MIROIU
pagina **7**

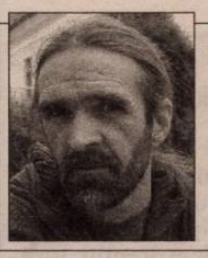

Interviu cu
MARIN MĂLAICU-HONDRARI
paginile **14-15**

O singură noapte

„Oricît ar fi noaptea de lungă, tot vin odată zorile.“
ROMAIN ROLLAND

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

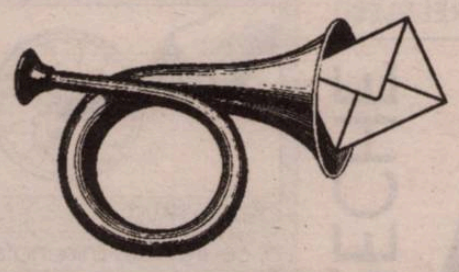

turneu de inbox

Nr. 655

Articolul Anei Drăguțescu, „Manifest pentru un oraș viu"

Cînd partea de oraș în care viețuiesc a fost eliberată de sub „asediul" cîinilor comunitari, mărturisesc că am respirat ușurat. Omniprezența lor mă irita, iar pe soția mea o înfricoșa de-a dreptul. Însă habar n-aveam că bietele patrupede vor fi mintenaș înlocuite de mai norocoasele lor surate (cîinii cu stăpîni).

În Berceniul copilăriei mele trotuarele sînt năpădite de fecalele cîinilor de companie. Cei care aleg să parcurgă „la picior" (eu sînt frecvent unul dintre ei) anumite distanțe sînt nevoiți să slalomeze printre mormane de excremente canine, fetide și cu aspect neprietenos. Am abordat în cîteva rînduri „corpul" de polițiști locali, adică pe domnii care păstoresc zona împricinată. Se pare că misia lor de căpătîi e să le ia la goană pe precupețele aciuate pe „spațiul public". Cît despre căcatul neadunat de stăpînii făptuitorilor, nimic de comentat, de parcă problema nici n-ar exista.

Cert este că triada „mașini parcate pe trotuar" – „vînzători ambulanți așezați pe trotuar" – „fecale de cîini zăcînd pe același nevolnic trotuar" transformă benigna și foarte relaxanta plimbare într-un soi de nemeritată corvoadă citadină. Există, fără doar și poate, și semeni care strîng resturile urît mirositoare, însă aceștia sînt minoritari, reprezintă mai degrabă niște excepții insolite.

Un prieten îmi spunea că a observat un fenomen: cu cît cartierul este mai sărac și mai marginal, cu atît numărul cîinilor de companie e mai consistent. Însă n-a putut să-mi ofere și explicația.

În final, vă invit la un exercițiu de imaginație și îndrăznesc să vă adresez o întrebare. Dacă demersul meu vi se pare scabros, îmi cer anticipat iertare. Dacă în locul cîinilor care pîngăresc „cărările" zilnicelor noastre preumblări s-ar afla stăpînii lor cu chiloții în vine, credeți că reacția privitorilor și, implicit, a autorităților ar fi mai vehementă?

Al vostru cititor fidel,

Ciprian NIȚU

(kinetoterapeut la Spitalul Euroclinic din București)

Dilema veche vă propune

■ Unii au descoperit, cică, din nou, apa vieții. A cîta rețetă o fi asta? Dar nu e vorba de cine știe ce poțiune pregătită după metode oculte. E vorba doar de două lămîi tăiate felii, puse în doi litri de apă, alături de unul-doi castraveți tăiați și ei în felii subțiri, la care se adaugă două linguriță de ghimbir ras sau tocat. Nu sînt convins că tocmai asta e adevărata apă a vieții, dar cu siguranță e ceva foarte răcoritor și probabil foarte sănătos. (Andrei Manolescu)

■ Festivalul Internațional de Literatură și Lectură – ediția proză scurtă – se desfășoară la Bistrița în perioada 23-25 septembrie. Vor fi acolo Adriana Bittel, Veronica D. Niculescu, Philip Ó Ceallaigh, Cezar Paul-Bădescu și alții. E primul festival dedicat unui gen major: proza scurtă. (Matei Martin)

■ Două cărți aflate, cultural vorbind, la antipozi, dar vorbind despre aceeași experiență a femeii într-o lume nesigură (ambele apărute la Editura Polirom): *O fecioară nesăbuită* de Ida Simons (traducere de Gheorghe Nicolaescu) – povestea unei fete adolescente evreice din Europa interbelică; și *Soții și concubine* de Su Tong (traducere de Ionela Voicu) – poveștile unor tinere femei din China Revoluției culturale a lui Mao. (Marius Chivu)

■ De pe 23 septembrie puteți vedea, în București și în 34 orașe din țară, lungmetrajul de debut al lui Bogdan Mirică, *Cîini*. Un thriller românesc, cu o atmosferă care te duce cu gîndul mai degrabă la frații Coen decît la un film românesc. Pe regizor poate îl știți din serialul *Umbre* de la HBO. *Cîini* a fost premiat la Cannes cu Premiul FIPRESCI în cadrul secțiunii „Un Certain Regard" și a fost recompensat cu Trofeul „Transilvania" la Cluj, la TIFF, anul acesta. (Ana Maria Sandu)

■ La Atelierele Calderon, o introducere inedită în arta retoricii. În perioada 11 octombrie – 1 noiembrie, patru prelegeri susținute de dr. Mihail Neamțu subsumate titlului „Puterea cuvintelor. Cum te ajută verbul să cîștigi?" Atelierul își propune să înlesnească participanților o bună mînuire a verbului în toate împrejurările, de la conversația amicală la discursul public, de la alintul amoros la motivarea echipei sau negocierea în afaceri. Pentru detalii, http://www.calderon.at/urmeaza/. (Sever Voinescu)

■ Documentarul *Bondoc,* în regia lui Mihai Mincan, Cristian Delcea și Mihai Voinea, va rula în cinematografele din România din 23 septembrie. Filmul urmărește povestea lui Dan Bondoc, un maestru la șah în vîrstă de 78 de ani, care trăiește singur în București. Unicul său vis este să cîștige campionatul organizat în memoria prietenului său, marele jucător de șah Victor Ciocîltea. Un documentar observațional, de calitate, care merită văzut. (Adina Popescu)

■ *Marea Frescă a Ateneului Român* – o reconstituire bibliofilă de

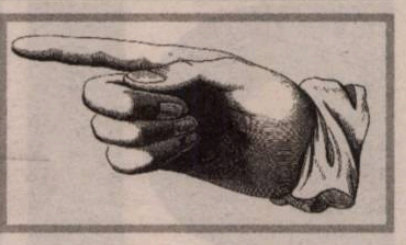

Nicolae Șt. Noica, cuvînt înainte de Mugur Isărescu, apărută la Editura Vremea. Executată de Costin Petrescu între 11 septembrie 1933 și 22 aprilie 1937, fresca Ateneului a suferit, de-a lungul vremurilor, numeroase și agresive imixtiuni în discursul istoric pe care-l susține printr-o realizare artistică de excepție, mergînd, cum se știe, pînă la draparea adevărului istoric sub flamura dictaturii comuniste. Cu atît mai binevenită această plachetă, deopotrivă document istoric, dar și piesă de colecție. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Greierele și furnica**
- **Turist în România**
- **Tabieturi**
- **Rațiune, fii deșteaptă!**

album dilematic Cristina Ștefan

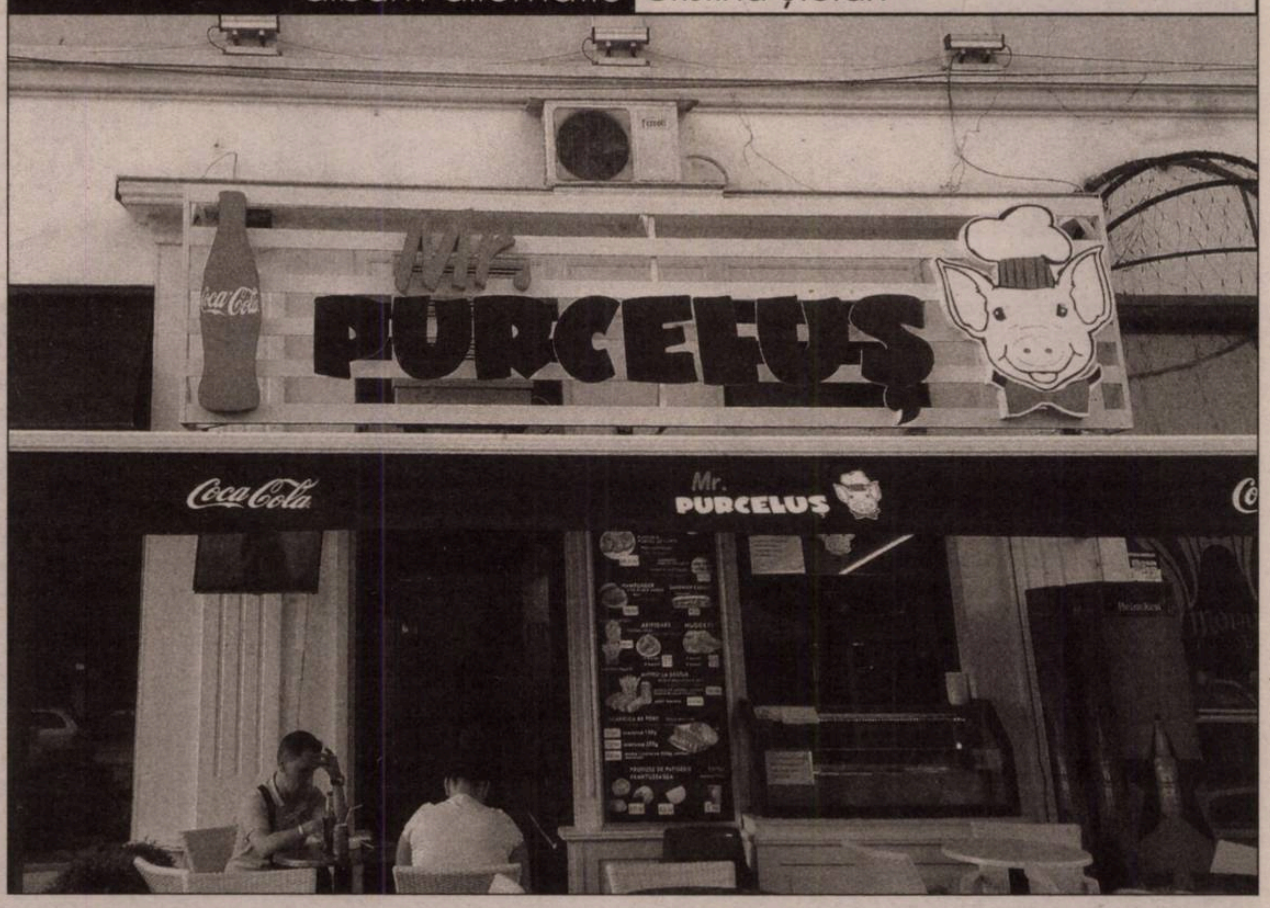

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Bolcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.900

Tipărit la Tipomedia

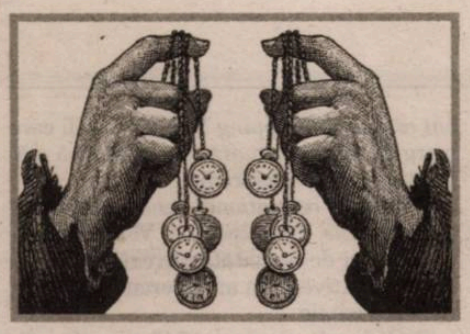

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Liturghie și jazz...

În amintirea lui Horia Bernea

Săptămîna trecută, pe 14 septembrie, de Ziua Crucii, Horia Bernea ar fi împlinit 78 de ani. Mi-e dor de el și constat cu melancolie că riscăm să-i uităm și să-i omagiem anvergura. A fost un mare artist, ctitor al unei impozante instituții (Muzeul Țăranului Român) și un minunat prieten. În amintirea lui, reiau, mai jos, un text apărut într-o antologie din 2006, îngrijită de alt bun prieten, Mihai Oroveanu. Textul e ca și necunoscut...

Horia Bernea construiește mari cicluri tematice *(Deal, Hrană, Prapor, Autoportret, Grădini, Interioare de biserici* etc.), dar, înăuntrul lor, refuză „programaticul“ și „demonstrativul“. În orice caz, nu mecanica unui program prestabilit e sursa operei sale. Programul *e așteptat* pe parcurs, ca simplă „rațiune de a fi“ a fiecărui gest. Bernea nu vrea să demonstreze ceva anume; el procedează mai curînd tatonant, interogativ, în dorința de a afla ceva, de a-și trăi pînă la capăt opțiunile. Opțiunile sînt altceva decît „programul“. Ele angajează în mai mare măsură libertatea – și responsabilitatea – individuală. Pentru a opta ai nevoie de curaj, de încredere și de consecvență. „Programul“ cere alte înzestrări: spirit mesianic, gustul abstracțiunilor, didacticism fanatic. Programul e o *construcție*, opțiunea e o *experiență*. Programul se proclamă, opțiunea se împărtășește. Horia Bernea știe însă foarte bine că, fără a cădea în ostentație demonstrativă, opțiunea are nevoie de *criterii*, de repere ferme. Una din dimensiunile constante ale efortului său e tocmai înlocuirea ideii de „program“ cu aceea de „criteriu“. Iar pentru un pictor de această croială, criteriile esențiale, punctele de sprijin mereu necesare pentru ca demersul artistic să nu alunece în arbitrar sînt: *tradiția profesiunii* (prin urmare, istoria artei) și studiul *după natură*, exercițiul zilnic cuprins în *faptul de a privi*.

În faptul de a privi.

Tradiția și natura sînt, așadar, „limitele“ firești ale meseriei de pictor. Ele nu devin nici teme obligatorii, nici constrîngeri academice: sînt punctele de sprijin ale libertății, corecțiile oricînd la îndemînă ale vanității demiurgice. Totodată, tradiția și natura sînt alfabetul minim al comunicării cu ceilalți. Bernea vorbește despre ele ca despre niște „punți“ necesare, ca despre niște „simboluri emotive“ care fac posibil dialogul cu semenii, coeziunea comunitară.

Față de istoria artei, atitudinea lui Horia Bernea e aceea a unei neîncetate *recuperări*. Toate lucrările sale sînt, în mod voit, „sume“ ale culturii sale vizuale, stratificări răbdătoare ale tuturor performanțelor tehnice și spirituale ale trecutului. Recuperarea de care vorbim nu e simplă pietate muzeală sau inventar livresc de valori consacrate. Ea exprimă mai curînd nevoia artistului de a lua cunoștință de toate determinările moștenite, exigența de a se situa riguros în filogenia vocației sale. Nu poți fi – în chip plenar – într-un anumit loc și într-un anumit timp fără a avea mereu în vedere ansamblul constelațiilor care îți definesc orizontul, vechimea și perspectivele. Patosul recuperator se hrănește tocmai din această exigență și, totodată, din bucuria de a fi solidar cu toate împliniriile care te precedă. În fiecare gest al pictorului se exprimă, astfel, hegelian, întreaga ființă a picturii, cu istoria ei întreagă, cu fiziologia ei globală. Cu alte cuvinte, fiecare gest al pictorului e *creator în chip comemorativ,* rezumă, produce și sărbătorește.

Recursul perpetuu, uneori discret, subînțeles, uneori explicit, la ceea ce am putea numi „formele apriorice“ ale picturii (tradiția și natura) e, însă, pentru Bernea, și o încercare ascetică. Încercarea aceasta înlesnește cultivarea unor însușiri care angajează nu numai dexteritatea pictorului, ci ființa lui totală, alcătuirea sa intimă, atenția, răbdarea, sentimentul respectului. Avem de a face cu un artist care nu urmărește, pur și simplu, să se exprime prin arta sa, ci *să se transforme* prin ea. Caracteristic rămîne însă faptul că transformarea de sine prin artă nu se desfășoară ca un act disciplinar, ca o geometrizare autoimpusă. Abandonarea „programului“ în favoarea „criteriilor“ face cu putință harul improvizației, adică facultatea de a valorifica în mod liber criteriile. Combinația riscantă dintre exactitate tăioasă și aproximație destinsă, dintre economie și prodigalitate, dintre smerenie și energie ofensivă e farmecul specific al firii și al picturii lui Horia Bernea. E ca și cum cineva ar avea ideea curajoasă, la limita scandalosului, de a aduce laolaltă liturghia și jazz-ul...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Cine protestează?

Vorbind despre „noua generație“, mi-am adus aminte de o „pilulă“ scrisă cu vreo patru ani în urmă, care punea, în contextul vremii, aceeași problemă. Este interesant de văzut cum au evoluat lucrurile, căci o „generație“ nu are o zi precisă de naștere, ci este mai degrabă un Zeitgeist (dar fără entelehia hegeliană...), ce ni se prezintă observației precum „Steaua“ eminesciană: era pe cînd nu s-a zărit, azi o vedem și nu e...

Proteste. Naționale și locale, mari și mici, diverse. Întrebarea care este pe buzele celor mai mulți este cine sînt, de fapt, *ăștia?* Pentru Putere, este o întrebare interesată: ca să controleze, Puterea nu are nevoie neapărat de un motiv, dar îi trebuie un „subiect“, trebuie să știe pe cine controlează, amendează, arestează etc. Întrebarea poate fi însă și una dezinteresată: cine este, în ultima vreme, acest „actor social“ al protestelor? Singurul lucru care pare a fi clar în această privință este că toți „ăștia“ sînt împotriva puterii. Despre ce „putere“ este însă vorba?

Preluîndu-l și simplificîndu-l pe Max Weber, Robert Dahl a oferit de mult o definiție „intuitivă“ devenită clasică: „A are putere asupra lui B în măsura în care îl poate face pe B să facă ceva ce B nu ar fi făcut altminteri“. Complementar, activistul Tom Gee definește recent Contraputerea *(counterpower)* ca fiind abilitatea lui B de a înlătura puterea de la A.

Atît Puterea, cît și diferitele categorii de Contraputere au nevoie, în ultimă instanță, de o astfel de clasificare identificabilă în A și B. Drept care nu prea empatizează cu viziunile poststructuraliste (dar și antropologice) mai recente, pentru care puterea se desfășoară într-un „cîmp de putere“, este distribuită în și prin relațiile și contextele sociale, este diversă, ba poate fi și „necoercitivă“. Păi, dacă puterea se află pretutindeni și este diferită, cum o localizăm, respectiv cum o păstrăm sau o combatem? „Intuitiv“ vorbind, există deci o nevoie de A și B, un soi de „pulsiune“ binară a Ordinii, proprie atît Puterii, ca garant al ordinii instituite, cît și Contraputerilor, care militează pentru o nouă ordine. În rîndul Contraputerilor, feminismul, de pildă, se luptă cu reprezentanții patriarhalismului, post-umanismul cu cei ai specismului, *hater*-ii cu elitele, tinerii cu „vechea gardă“ etc. În rîndul Puterii, Cristian Preda, de pildă, a reclamat zilele trecut o grupare a tuturor acestor „pretinși ecologiști“ într-un partid care să-i reprezinte și cu care să se poată duce negocieri civilizate. Puțină ordine, vă rog! Ambiguitatea, liminalitatea între A și B sînt intolerabile...

Or, exact despre *liminalitate* (în sensul inițiat de Victor Turner și dezvoltat de alții pe urmele sale) pare să fie vorba în protestele din ultima vreme. Făcînd o analiză sociologică a lor, colegul meu Cătălin Stoica se îndoiește, argumentat, că acestea pot fi încadrate în definiția clasică a „mișcărilor sociale“. Mai ales Puterea are însă nevoie de o astfel de încadrare care să identifice, procustian, acea potențială Contraputere B. Prima soluție este aceea de minimalizare: protestatarii vor fi considerați doar o mînă de bezmetici sau, termenul de „golan“ avînd deja *copyright,* niște hipsteri caraghioși (sau, aducînd formulările la zi, denominativul disprețuitorironic de „niște tineri frumoși și liberi“). Cealaltă variantă constă în diabolizare: eco-teroriști, stîngiști, vînduți (nu are importanță cui) sau marionete ale Opoziției. Combinînd abordările, li se va cere „programul“. Dar protestatarii nu sînt un actor social al revendicărilor de tip sindical, ba chiar refuză, de regulă, să vină cu o listă de cerințe punctuale, pentru simplul motiv că nu consideră că (mai) au un partener de negociere. Deci nu știu ce vor – zice Puterea – și constituie astfel o amenințare fără rost la ordinea publică, ceea ce justifică intervenția forțelor de ordine publică. Pentru acestea, esențială este identificarea infractorului și limitarea acțiunilor sale în timp și spațiu: cîți sînt, unde sînt și cînd sînt. Interesant este că și unii militanți democratici sugerează că ar fi bine ca primăriile să le ofere protestatarilor un spațiu unde să-și desfășoare în liniște protestele. Aș sugera ca și corporațiile să contribuie, oferind cu aceste ocazii Coca-Cola pe gratis. Pentru a atinge aceste obiective tactice, metodele represive se mondializează, de la interzicerea măștilor (participanții trebuie să poată fi identificați) și stabilirea unei agende stricte de desfășurare, la folosirea dronelor. În cunoștință de cauză, protestatarii imaginează contrastrategii de eludare la limita acestei „legalități“: *happening* în loc de protest, improvizații în loc de discurs, fără lideri în loc de reprezentativitate, trasee aleatoare în loc de spații fixe etc. Începe un joc de-a baba-oarba cu Puterea: cine protestează? Ghici!... Miza? Mai degrabă delegitimarea Puterii în esența sa decît contestarea unor anumite acte de putere – chiar dacă mobilizarea se poate face și în jurul unor decizii contestabile ale Puterii.

Principala problemă care se pune, în aceste condiții, vizează, în ultimă instanță, eficiența politică a unei astfel de Contraputeri mai degrabă apolitice. Mulți se îndoiesc de aceasta, iar unii protestari, mai implicați politic, reclamă trecerea rapidă la organizare politică. Poate... Din diferite perspective și sub conceptualizări diverse, de la *Achsenzeit*-ul lui Karl Jaspers, trecînd prin dinamica subterană a *carnavalescului* lui Bahtin la *communitas*-ul lui Turner etc., istoria pare să confirme însă puterea subversivă a acestor ape subterane de natură să schimbe, în timp, nu (doar) un regim cu altul, ci o viziune despre lume cu alta.

Mai vorbim, așadar, peste alți „douăzeci de ani“...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

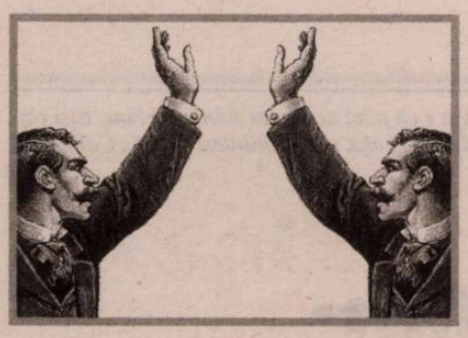

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

„Aveți ORNISS?“

Șefu' zice că, pentru început, ar trebui să particip la ședințele de guvern. Sînt bine dispus, așa că zic să îi fac domnului hatîrul, nu de alta, dar îmi este tare drag de el și decid să îi cinstesc pe oamenii ăia cu prezența. Mă îmbrac frumușel la costum și mă duc în sala enormă unde se țin ședințele de guvern. Mă bag în seamă în minutele dinaintea ședinței cu cîțiva miniștri, inclusiv cu viitoarea mea șefă de la Muncă, și îmi stabilesc și două întîlniri – tot cu miniștri. Simt că am făcut treabă.

Toată lumea în jurul meu vorbește în acronime pe care nu le pricep și în numere de legi. De cîteva am mai auzit și mă gîndesc să intru și eu în vorbă și să arunc, așa, la șmecherie, cîteva numere și paragrafe ca să par deștept. Însă doamna Prună e pe lîngă mine și mă abțin. Acum, cînd mă uit în urmă, știu cît de deșteaptă și de sarcastică poate fi Raluca și mă felicit pentru că am luat atunci una dintre cele mai inspirate decizii. Raluca o să sfîrșească venind să ne ajute la lecțiile cu puștii din Ferentari și o să devină una dintre persoanele care îmi plac rău.

Sînt deja exasperat de jargon cînd domnul de la securitate vine și mă întreabă dacă am ORNISS. Piticii îmi zic să îi spun că am avut, dar nu mai e contagios acușica, așa că poate să fie liniștit. Mai ales că singura cale de transmitere este prin schimbul de fluide corporale, ceea ce nu intenționez să fac în clădirea Guvernului. Omul îmi spune Excelență în mod serios, așa că nu cred să aibă simțul umorului și decid să ignor piticii și să îl întreb, cu distincția care mă caracterizează, ce este ORNISS-ul.

Se uită cu milă la mine și îmi explică că este o verificare pe motive de securitate și că am nevoie de ea pentru a participa la ședințe și pentru a avea acces la dosare secrete. Mă pregătesc să îi spun că, la Budrea, ORNISS-ul nu se predă nici înainte și nici după lecția de cules cucuruz, dar intră șefu'. Îmi zîmbește cald de tot, cum face el de obicei, ne salutăm și brusc nevoia de ORNISS dispare. Domnul de la securitate îmi spune șoptit și cumva conspirativ că îmi dă o derogare temporară și că va veni la mine la birou pentru a rezolva problema.

Verificarea pentru ORNISS este o nouă aventură. Trebuie să completez o grămadă de tîmpenii. Sînt obligat să dau detalii despre toate țările în care am fost în ultimii cinci ani. Am fost șef regional la o organizație care lucrează în 98 de țări și să mor că nu văd cu ce ajută pe cineva să citească despre cufureala mea din Laos sau despre cum am cîntat „Katiușa“ la 3 noaptea în capitala Georgiei cu cinci zdrahoni piliți. În plus, mi se cer detalii despre întîlniri cu străinii. Cum mă întîlnesc, practic, în fiecare zi cu străini (fiu-meu și maică-sa sînt cetățeni canadieni) și cum călătoream în fiecare săptămînă în străinătate pentru a mă întîlni cu oameni, mă gîndesc că jeniile care au gîndit formularul sînt fie dușmanii mei, fie securiști vechi și tîmpiți care încă trăiesc cu nostalgia secretomaniei PCR-ului. Mă înfurii și decid elegant să pasez responsabilitatea Simonei, iar eu să mă apuc să fac treabă și să construiesc România tehnocrată și meritocrato-dezvoltată.

Avem un proiect de 3.000.000 de euro scris de două dintre cele mai minunate ministere ale noastre și finanțat de norvegieni. Proiectul este blocat și decid să îmi dovedesc competența și să îl deblochez. Este vorba despre inițiative menite să aducă la școală copiii, așa că sînt entuziast, mai ales că fac același lucru de vreo opt ani de zile în Ferentari. Cer proiectul și mă apuc de citit.

Mi s-a spus, un pic superior, că mi se va trimite proiectul în engleză, așa cum a fost trimis și aprobat de partenerii norvegieni. Engleza se predă la Budrea între lecția de muls capra și analiza textelor lui Borges, dar să nu divaghez. Aflu rapid o gramadă de lucruri interesante, cum ar fi:

■ *The total illiteracy that Romania has (245.38728) accounted for 27,4%* – Totalul analfabeților în România este 245.38728 sau 27,4%. E o chestie absolut nouă pentru mine și îmi dau brusc seama de ce, ca cetățean, mi se părea că ministerele văd România foarte diferit. Fie avem niște ministere fabulos de precise și capabile să determine că avem 245 virgulă 38728 analfabeți, fie sîntem țara cu cea mai numeroasă populație din Europa – cei peste 24 de milioane de români analfabeți (24.538.728 ca să fim precisi) reprezentînd mai puțin de 28% din întreaga populație.

■ *1600 scholars with risk of early school dropout coming from disadvantaged communities* – Proiectul va salva 1600 de savanți *(scholars* din engleză se traduce ca savant) de la riscul de abandon școlar.

■ *Education are the ways of developing themselves* – Educația sînt drumurile de dezvoltare a lor înșile.

■ *Children who attend primary school but at risk of dropping Size* 5 – Copii care merg la școala primară, dar la risc să slăbească pînă la măsura 5.

■ *Types of recreational activities: Circles on materials, The visits...* – Vom folosi cîteva tipuri de activități recreaționale, absolut inovative, cum ar fi: cercuri pe materiale și Vizitele.

■ *Ordinul numărul 1540 din 19 iulie 2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi action plans to implement „Governmental Strategy for the inclusion“...*

Mă gîndesc, citind, că, probabil în perioada în care am ajuns să avem o populație mult mai numeroasă decît cea a Marii Britanii, englezii au introdus în limba lor o serie de expresii tipic românești sau că am început o acțiune de lobby deștept pentru promovarea învățării limbii române de către finanțatorii norvegieni.

Rîd cu lacrimi citind proiectul și, evlavios fiind, mă crucesc gîndindu-mă cum este posibil că vreo cîteva zeci de oameni, unii dintre ei în poziții extrem de importante în ministere, au reușit să trimită un proiect plin de greșeli gramaticale, cu cîteva zeci de propoziții care au fost uitate netraduse din română și extrem de slab din punct de vedere profesional, unuia dintre cei mai importanți finanțatori externi. Mă crucesc și pentru că a fost posibil ca finanțatorii să fi aprobat un asemenea proiect care include niște costuri absolut nesimțite pentru recondiționarea unor școli spre bucuria și parandărătul primarilor și practic nimic coerent despre cum reducem abandonul școlar.

Decid viteaz să aduc cele 3.000.000 în țară și să îi ajut într-adevăr pe cei 1600 de copii. Eventual să îi fac savanți. Felul cum o să o fac o să mă pună în gura vicepremierului și o să îmi demonstreze incapacitatea mea de a înțelege logica sistemului aparatului birocratic. Dar despre asta într-un articol viitor.

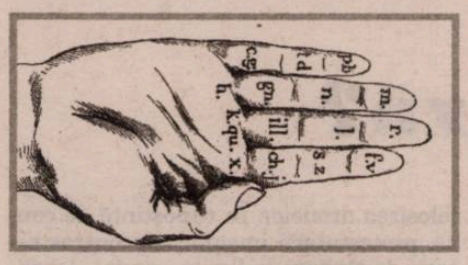

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

De neamul fălcuțenilor

Colegul meu de la Portugheză, Jimmy Fălcuțeanu, mergea supărat, în urmă cu două săptămîni, prin facultate. Mi-a zis (cam răstit, am avut senzația!) că are nevoie de diverse hîrtii, în vederea *schimbării numelui de familie*. „Asta – cu numele de familie – este, la noi, o tragedie care se perpetuează, aidoma unui blestem, de la o generație la alta“, a precizat nervos. „Pe stră-străbunicul meu patern, țăran de lîngă Cîmpina, îl chema *Nicolae Fălcuțoglu*. A plecat dorobanț în Războiul de Independență de la 1877. Pe front, văzîndu-i numele, unui locotenent i s-a năzărit că bietul om ar fi turc. Cică terminația *-oglu*, spunea ofițerul, ar fi echivalentă, în turcă, a terminației românești *-escu*, adică *fiul celui identificat în rădăcina cuvîntului*. N-a contat că ăla era aici *Fălcuț*, un bolfeu neaoș, cum ar veni. Nu! Pur și simplu, l-au luat pe sus, într-o zi, mai mulți soldați și l-au dus la o biserică ortodoxă dintr-un sat bulgar, unde l-au botezat, practic, a doua oară (evident, bătrînul fusese botezat de părinți la naștere!). Naș i-a fost chiar locotenentul lingvist. Stră-străbunicul a devenit astfel *Mitică Fălcuțescu*. Ce nebunie pe el, la ieșirea din armată, cînd a trebuit să-și schimbe numele și în acte! A umblat, năuc, pe la tribunalele noului regat autonom, să-i fie oficializată identitatea recentă.

Ca atare, străbunicu-meu s-a născut *Fălcuțescu*. Pleacă și ăsta, în 1916, cu batalioanele muntenești, care au trecut primele Carpații. Nu se știe ce birocrat stupid l-a înregistrat, la înrolare, *Falcuzep*. Cum se aude, fără diacritice, fără nimic. Toți îl credeau spion maghiar, strecurat în oștirea română. Noroc cu retragerea, că, pesemne, la un moment dat, l-ar și fi executat pentru trădare. Din înfrîngere-n înfrîngere, a aterizat, cu guvernul refugiat cu tot, la Iași (asta explică de ce familia mea a rămas ulterior în oraș!). După război, s-a lepădat de *Fălcuțescu*. S-a dus la judecătorie și s-a transformat în *Fălcuțică*. *Sică Fălcuțică*. Cine l-ar mai fi putut suspecta acum de antiromânism? Pe el, cît a mai trăit măcar, într-adevăr, nimeni, dar pe fiu-său, adică pe bunicu-meu, *Ghiocel Fălcuțică*, au năvălit literalmente furiile Infernului antic. La începutul anilor '40, oficialitățile fasciste l-au bănuit rom și l-au parașutat la muncă silnică, în Transnistria. Probabil că ar fi fost, ultimativ, executat, dacă nu l remarca un colonel neamț, *Helmut Bernbach*, pentru felul în care gătea. L-a luat sub aripa sa și, mai apoi, l-a trimis, eliberat, la Iași. Bunicul și-a schimbat, desigur, numele imediat. S-a transformat în *Cristian Fălcuțeanu!* A făcut însă și o greșeală cumplită, cu repercusiuni la urmași.

În amintirea ofițerului german salvator, l-a botezat pe taică-meu *Helmut*. *Helmut Fălcuțeanu* care, așa cum știi, a lucrat o vreme în diplomația ceaușistă. Tata vorbea excelent patru limbi și a ajuns secretar doi de ambasadă la Lisabona (acolo am învățat eu, în copilărie, portugheza!). Fericirea noastră n-a ținut mult. La o recepție de zi națională în capitala Portugaliei, a participat și bătrînul meu. Ca băgător de seamă, bineînțeles, întrucît mahării erau alții. *Blitz*-uri pretutindeni. După un timp, un fotograf s-a apropiat de el și i-a zis, în engleză, să-i scrie pe ceva adresa unde dorea să-i expedieze instantaneul în care-l surprinsese în preajma președintelui *Francisco da Costa Gomes*. A adăugat că toată povestea se rezolva prin achitarea, pe loc, a sumei de *fifty American dollars*. Observînd că taică-meu se uita la el imbecilizat (tata fusese, de fapt, șocat la auzul sumei pe care trebuia să o cedeze micului afacerist – cincizeci de dolari reprezentau salariul lui pe o lună întreagă!), fotograful a revenit arogant, silabisind cuvintele: *Five and zero dólares*. Apoi, a desenat, disprețuitor, un cinci și un zero în aer. Asta l-a înnebunit pe bătrîn, care, cum ziceam, era poliglot. A uitat de diplomație, de țară, de familie, de datorie și mi ți l-a umflat pe pozarul obraznic...

A fost nevoie de șase agenți din trupele de elită ca să-l potolească. Scandal, expulzare, anchete peste anchete! Și încă astea n-ar fi fost mare lucru. Da' unul de la Externe, zărindu-i prenumele german, ar fi sugerat, într-o ședință, să fie pus pe lista sașilor vînduți RFG-ului, ca astfel să se scape definitiv de el. Din nou, investigații, audiențe, hîrtii. Tata, cam nebun din fire, trebuie să admit, s-a dus și el atunci la Starea civilă și și-a schimbat numele, însă nu cel de familie, precum predecesorii săi. A renunțat doar la *Helmut*. Și-a zis, ostentativ, *John*. Cum pe mine mă botezase deja, de cîțiva ani, *Jimmy*, se poate crede că Fălcuțenii ieșiseră, în sfîrșit, din zona crepuscular-europeană și se americanizaseră cu succes. Vise deșarte! A trebuit să vii tu (interlocutorul mi-a aruncat, subit, o căutătură piezișă care m-a înfiorat – *n.m.!)*, cu articolele tale din *Dilema veche*, unde ai numit *Fălcuțeanu* (nu știu exact locul, că nu te citesc!) un motan vagabond. Profa de română a lu' fiu-meu – o fraieră – e fana ta și a povestit, hlizindu-se, articolul în clasă. A subliniat ideea că *Fălcuțeanu* ar fi nume de cotoi. Băiatul meu a ajuns batjocura școlii și, prin urmare, *din cauza ta*, trebuie să ne schimbăm numele! Am terminat-o cu *Fălcuțele!“* Jimmy s-a oprit aici cu aer solemn.

Apoi a concluzionat: „Eu voi fi de acum *Marcel Torent*.“ M-a abandonat, cu gestică ofuscată, pe coridorul facultății. Peste cîteva zile, am aflat o veste tristă. Profesorul Fălcuțeanu fusese arestat. Dintr-o confuzie, indubitabil! Se pare că *Marcel Torent* ar fi fost numele unui infractor căutat prin Interpol. Român get-beget de data aceasta.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

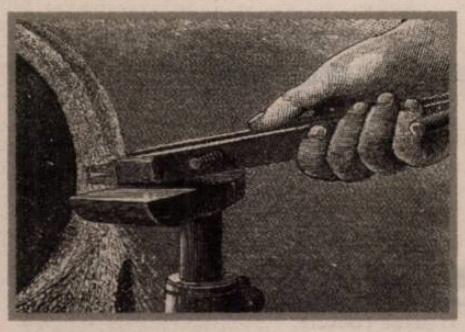

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Europa trebuie să revină printre europeni

Cine aștepta soluții și revelații după întîlnirea liderilor europeni din castelul de la Bratislava și-a făcut iluzii în mod nejustificat. De altfel, chiar liderii înșiși au căutat să coboare ștacheta așteptărilor, dînd de înțeles, cît se poate de clar, că urma doar o întîlnire informală, în care se vor face cunoscute pozițiile, fără a se putea lua decizii majore. Poate mai multe așteptări se vor lega de reuniunea informală de la Roma, din martie anul viitor, cînd se va marca și o jumătate de secol de la semnarea Tratatului de la Roma, care a pus bazele Uniunii de azi. Pînă atunci, însă, rămîn multe întrebări, dar nu neapărat la adresa politicienilor, ci, în aceeași măsură, valabile pentru toți europenii.

Gestul aproape reflex al majorității liderilor și, evident, al conducătorilor instituțiilor de la Bruxelles, atunci cînd se află în fața unei crize majore, este de a răspunde prin „mai multă Europă". Răspundem, de pildă, crizei migrației prin sistemul comun de pază la frontiere. Desigur, aceasta ar fi trebuit să fie soluția de mai demult. Și rămîne ca azi doar să ne întrebăm cum de a fost posibil ca sistemul Schengen să funcționeze atîta amar de ani fără o contribuție comună la frontiere. Și cum se face că statele de graniță au acceptat să apere singure întregul spațiu european și să se afle în prima linie a provocării migraționiste.

Doar că, azi, soluția tardivă, dar logică a liderilor rămîne a fi vîndută și cetățenilor. Lucru dificil, într-un context dominat de nemulțumire, de o propagandă naționalistă și xenofobă tot mai activă pe rețelele sociale, de slăbirea partidelor tradiționale. Angela Merkel suferă înfrîngere după înfrîngere în alegerile de land din țara sa, la un an după ce a deschis larg porțile refugiaților, promițînd că Germania va reuși. În oglindă, „soluția Viktor Orbán", a sîrmei ghimpate, pare a fi tot mai mult acceptată. State care inițial au criticat-o s-au văzut nevoite să o adopte, atunci cînd s-au văzut ele însele puse sub presiune. Simplele soluții corecte nu mai sînt de ajuns, după ce, multă vreme, partidele tradiționale au evitat să abordeze problema în comunicarea publică, lăsînd asta în seama extremiștilor.

Dar întrebarea trebuie întoarsă și către europenii înșiși: chiar vă doriți o Europă a barierelor și a formalităților? Ce va aduce asta mai mult în afară de pierderi în economie și comerț și limitarea libertății de mișcare? Chestiunea libertăților trebuie să revină, în mod rațional, în dezbaterea publică.

Să vorbim puțin și despre proiectul de apărare comună. Iarăși, ne putem întreba cum de ne-am legănat atîta vreme cu iluzia că Uniunea Europeană nu are dușmani și că se învecinează doar cu popoare ce de-abia așteaptă să fie primite înăuntru. Nu, proiectul european este perceput de-a dreptul ca o amenințare în spații politice dominate de autoritarism și arbitrariu. Priviți la reacția Rusiei în fața aspirațiilor europene ale Ucrainei. Pur și simplu, o Ucraină de succes este văzută ca o amenințare directă de către regimul Putin.

Dar în privința apărării comune avem de-a face cu două tendințe. În mod curios, ele sînt exprimate chiar de aceiași emițători, la diferite intervale de timp, în funcție de context. Pe de o parte, statele europene sînt criticate fiindcă n-au grijă de propria apărare, lăsînd-o în seama Statelor Unite. Europa trebuie, așadar, să înțeleagă că vacanța s-a sfîrșit și că trebuie să investească mai mult în domeniul militar. Pe de altă parte, uneori aceleași voci privesc cu suspiciune proiectele care ar întări capacitatea europeană, fie prin dezvoltarea de structuri militare, fie prin construirea unei industrii integrate de apărare. De ce o întărire a apărării pe continent ar trebui să fie, neapărat, acompaniată de o slăbire a componentei transatlantice?

La fel, înaintea discuțiilor de cabinet, poate că liderii ar trebui să privească și către europenii înșiși. Iar ei să se întrebe, la rîndu-le: vrem o Europă mai sigură? Dacă da, avem oare impresia că vom atinge acest obiectiv investind în propriile capacități naționale fără a ne coordona cu vecinii și partenerii? Măcar și din punctul de vedere al costurilor, un volum mare al comenzilor de tehnică militară, dat de nevoile unei armate comune și nu ale unor mici state luate individual, ar însemna costuri mai avantajoase, cu atît mai mult cu cît Europa ar putea avea o industrie proprie. Cheltuielile militare, se știe, nu reprezintă o temă populară printre alegătorii europeni. Dar dacă tot trebuie făcute – și trebuie… –, măcar să fie raționale și servind unui scop comun.

Revigorarea proiectului european are nevoie de o revenire la dezbaterea rațională, care să antreneze și cetățenii, nu doar elitele. Prea mult timp, marile teme au fost parcă ferite de ochii marelui public, liderii parcă temîndu-se că oamenii nu vor înțelege sau nu vor accepta. A fost prea multă izolare. Aceasta nu a făcut decît să lase în mîinile populiștilor teme de atac extrem de profitabile și un teren imens de manifestare. E timpul ca Europa să revină printre europeni.

__Ovidiu Nahoi__ este redactor-șef la RFI România.

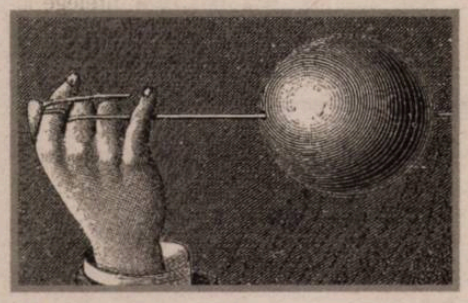

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

De-radicalizare

În Franța s-a deschis, săptămîna trecută, primul centru de de-radicalizare destinat tinerilor seduși de ideologia jihadistă. Această instituție e un element-cheie în combaterea terorismului pe teritoriul francez. După atentatele din noiembrie trecut de la Paris, guvernul a adoptat o serie de măsuri fără precedent pentru a apăra populația de viitoare atacuri. Combaterea radicalizării și de-radicalizarea sînt priorități în această strategie. Conform unor rapoarte ale serviciilor franceze de informații, pe teritoriul Franței s-ar afla în jur de 15.000 de persoane clasate drept „extremiste" și care amenință securitatea națională.

Atîta solemnitate într-un context atît de tensionat e de-a dreptul ridicolă, dacă nu chiar periculoasă.

Așa-numitul Centru de Prevenire, Integrare și Cetățenie inaugurat pe domeniul Château de Pontourny va putea găzdui pînă la 25 de tineri cu vîrste cuprinse între 18 și 30 de ani pentru perioade de pînă la zece luni. Este doar primul dintr-o rețea care va cuprinde alte 11 asemenea instituții pe care guvernul le finanțează cu 40 de milioane de euro.

Autoritățile franceze au explicat că selecția candidaților la aceste programe se va face pe baza solicitărilor venite din partea „voluntarilor" care vor să se de-radicalizeze. Voluntariatul e însă un eufemism. De fapt, e vorba în primul rînd de tineri care, odată cercetați pentru diverse fapte sau anchetați de servicii pentru posibile legături cu celule teroriste, nu mai au altă opțiune decît „internarea voluntară" în aceste centre, alternativa fiind arestul preventiv pe durata anchetei.

„Voluntarii" internați aici vor purta uniforme, vor primi îngrijiri medicale și sprijin psihologic și vor urma cursuri la diverse discipline precum istorie, filozofie și psihologie. De asemenea, ei vor urma un curs de alfabetizare media în care vor învăța cum să deceleze, printre miile de site-uri disponibile pe Internet, informația de propagandă. În plus, tinerii vor avea parte de activități culturale și de educație fizică și vor fi consiliați cu privire la posibile oportunități de muncă și posibilități de inserție socială. Programul de „prevenire, integrare și cetățenie" este menit să „provoace spiritul critic" al internilor, după cum a explicat, la inaugurare, Muriel Domenach, șefa rețelei teritoriale împotriva radicalizării și terorismului.

Numeroși specialiști în organizații extremiste și terorism se tem însă că programul nu își va atinge scopul căci nu e bine conceput. Sînt, de asemenea, destule voci care acuză că o inițiativă menită să combată spălarea pe creier e, de fapt, tot un fel de spălare pe creier. De

Muriel Domenach

pildă, programul internilor va începe la ora 6,45 cu ceremonia de ridicare a drapelului și intonarea imnului național – atîta solemnitate într-un context atît de tensionat e de-a dreptul ridicolă, dacă nu chiar periculoasă.

Cei care au conceput acest program au explicat că s-au inspirat din inițiative asemănătoare aplicate în state occidentale, din diverse alte programe destinate tinerilor cu înclinații spre violență sau potențiali criminali. Însă specialiști în extremism atrag atenția că nu e atît de simplu să aplici niște experiențe din programe de prevenire a criminalității în lupta împotriva extremismului (islamic). De fapt, abordarea Franței e net diferită de strategiile adoptate de alte state europene, sugerează Erin Saltman, cercetător al fenomenelor extremiste, citat de Sky News. Franța, spune el, are o abordare militaristă a de-radicalizării. După acest model, grupul de extremiști este tratat ca o unitate, ca și cum ar fi o grupare uniformă și nu ca o sumă de indivizi cu motivații proprii și diferite. În Marea Britanie, de pildă, cea mai importantă componentă a programelor de de-radicalizare este mentoratul: subiecții sînt consiliați într-un format de 1:1 în funcție de nevoile specifice ale fiecărui individ.

Aș mai adăuga, pe lista oricum densă a provocărilor cu care se confruntă acest program de de-radicalizare, încă o întrebare: ce își propun să „trateze" aceste centre?

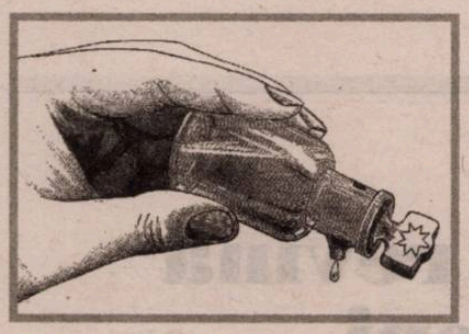

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Similitudine

Un termen tot mai folosit în ultimele luni în lumea universitară e *similitudine*. Noile reglementări oficiale ale susținerii tezelor de doctorat și ale obținerii titlului de doctor impun obținerea unui *raport de similitudini*, obținut cu ajutorul unui program electronic. Scopul verificării este, desigur, detectarea plagiatului, una dintre marile probleme ale învățământului românesc, ajunsă, prin cazuri cunoscute, temă de interes în spațiul public. În acest context, termenul *similitudine* începe deja să fie perceput de mulți vorbitori ca un eufemism, mai puțin încărcat de conotații negative, pentru *plagiat*. Termenul tehnic stîrnește discuții, în măsura în care operația pe care se bazează e descrisă în termeni cantitativi; se ajunge astfel la întrebări periculoase, de tipul „ce grad (sau ce coeficient) de *similitudine* e admis pentru o lucrare științifică în genere, pentru o teză de doctorat în special?". Unii cer stabilirea unei „limite legale", a unui prag care să despartă simplu și fără echivoc plagiatul de originalitate. Din fericire, asemenea întrebări și cerințe nu au – și nici nu vor avea, să sperăm – răspunsuri oficiale, dar tind să producă zvonuri și pseudoinformații.

Or, nu trebuie să uităm că în domeniul limbilor naturale și al textelor de tot felul, programele electronice au (încă) limite uriașe. Programele antiplagiat pot detecta cazuri elementare (texte descărcate integral sau parțial din Internet, din surse accesibile), dar pot avea mari lipsuri – în plus (semnalînd similitudini care nu reprezintă plagiat) sau în minus (neputînd identifica secvențe și mai ales idei copiate și preluate fără indicarea sursei). Programele indică identitatea sau asemănarea unor secvențe de text în mai multe situații care nu au nici o legătură cu plagiatul: pentru că nu recunosc citatele din bibliografia temei, care sînt, în anumite domenii umaniste, o practică firească; un autor e citat ca autoritate, pentru o formulare memorabilă, sau ca exemplu, pentru a i se analiza și respinge formulările. În plus, în lucrările de lingvistică, stilistică, retorică etc., o serie de pasaje sînt reproduse (cu toate semnele de identificare) ca material supus analizei, ca exemple preluate din textele-sursă; programul antiplagiat semnalează în acest caz similitudini care sînt perfect justificabile. În alte domenii, se pare că soft-urile identifică similitudini la fel de inocente în formulele aproape invariabile ale demonstrațiilor științifice și ale argumentării, în sintagmele adesea lungi ale terminologiei de specialitate.

Scopul verificării este, desigur, detectarea plagiatului.

Și mai largă e zona de eroare „în minus", incapacitatea programelor electronice de a recunoaște plagiate reale. În acest caz, marea problemă este sărăcia bazelor de date: copierea dintr-o carte publicată acum cincizeci de ani, care nu are nici urmă de versiune electronică, total opacă pentru Google sau orice alt motor de căutare, sau preluarea dintr-o teză nepublicată, păstrată într-un exemplar la biblioteca unei facultăți riscă să rămînă nedescoperite. La fel de greu de detectat este traducerea nesemnalată ca atare, mai ales cea bine făcută și mai ales dacă textul-sursă nu era scris în engleză, ci într-o limbă puțin cunoscută. Pînă și rescrierea abilă, prin modificarea textului (schimbarea conjuncțiilor, omiterea unor adjective, inversarea ordinii propozițiilor) ar putea în teorie să facă de nerecunoscut plagiatul supus unei verificări prin program automat; e totuși cazul cel mai improbabil, pentru că presupune o muncă intensă și sistematică a plagiatorului, prin definiție leneș.

De fapt, soft-urile antiplagiat și reglementările care le impun nu trebuie să ne facă să uităm cel mai bun și cel mai vechi sistem antiplagiat: profesorul, coordonatorul unei lucrări produse în sistemul de învățămînt, la orice nivel. În mod normal, profesorul e cel care previne și detectează plagiatul în formă incipientă: de la stabilirea unei teme și a unui mod de lucru pînă la lectura atentă a versiunilor succesive ale textului, supuse unui șir de corectări. Nu cred să apară prea curînd programe electronice care să detecteze toate semnele de plagiat vizibile pentru specialistul în domeniu. Profesorului îi sună cunoscut un pasaj – și îl verifică imediat, pentru că știe cine a expus o anume teorie sau a impus un stil de argumentare; profesorul trebuie să observe că idei și informații curente sînt prezentate ca noi – și tot el percepe rupturile stilistice și de coerență din text. În domeniul umanist cel puțin, trecerea de la fraze chinuite, prost redactate, la formulări perfecte, profunde sau doar prețioase, lipsa de logică a pasajelor, frazele prost traduse, cu topică și calcuri englezești sînt semne evidente ale unor preluări stîngace sau frauduloase.

Important e deci ca programelor care oferă coeficiente de similitudine să li se cunoască limitele, să li se stimuleze perfecționarea, ca simple instrumente ale unei evaluări externe – fără a fi transformate în altceva decît sînt, fără a a fi văzute ca furnizoare de certitudini și soluții miraculoase. Transformarea *similitudinii* în cuvînt-cheie și transferarea responsabilității de la om la programul automat poate oferi o justificare periculoasă pentru un plagiator: un certificat de bună purtare cu aparențe de obiectivitate.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

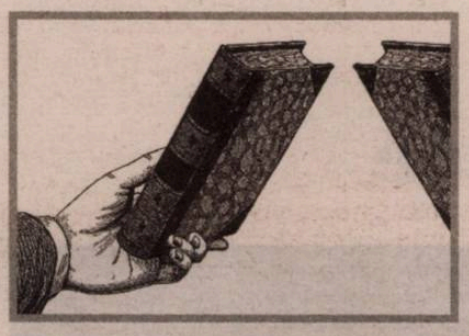

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Citire și lectură

Bine zicea cronicarul cel de atîtea ori citat, „că nu ieste alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viiața omului zăbavă decîtu cetitul cărților". Citiți, citați, citiți... Alt cronicar de mai deunăzi, pesimist o vreme, optimist mai apoi, ne spune altă „vorbă memorabilă". I-ar fi zis-o, la rîndu-i, o bătrînă la care stătea în gazdă după încheierea studenției. Intrigată, proprietăreasa, să-l vadă pe tînărul chiriaș, om cu pretenții de seriozitate, tot timpul cu cartea în brațe, nu și-a mai răbdat inimii să-l întrebe: „Tot mai înveți, maică?". Că nu e alta mai cumplită caznă... „Pentru majoritatea oamenilor" – ar fi descoperit mai tîrziu Călinescu – „citirea nu e o plăcere, ci «învățătură»". În termenii „babei": „Citea și lua aspirină, lua aspirină și citea".

Că cititul e apanajul „omului învățat" e o idee veche și îndărătnică. Vremurile au mai încercat s-o schimbe. Asociem îndeobște cititul cu cartea, obiect de cultură cu coperți și indice de catalog în biblioteci, obiect de cult simbolic față de care restul citibilului pălește resemnat. Și totuși, cred specialiștii, „revoluția lecturii" s-ar fi petrecut, prin veacul al XVIII-lea în Europa occidentală, odată cu răspîndirea vertiginoasă a gazetei. „Lectura extensivă" ia locul treptat „lecturii intensive", citirii repetate a unui număr restrîns de scrieri, la rigoare, a uneia singure, Biblia. „Unele cărți sînt făcute spre a fi gustate, altele înghițite și numai puține spre a fi rumegate și mistuite" – avertiza Francis Bacon într-un eseu despre învățătură, explicînd metafora nutritivă: „Adică unele cărți trebuie cetite doar în parte; altele cetite fără prea multă osîrdie, iar numai cîteva se cuvin cetite în întregime, cu multă luare-aminte și sîrguință."

Paradoxul este că evadarea cititului din mănăstiri sau din universități, din mohorîte încăperi de studiu renascentine, ticsite cu retorte și semne zodiacale, sau din luxuriante cabinete de lectură și de „curiozități" ale barocului și invadarea vieții de zi cu zi de către insistențele citibilului – mai nou, și pe ecranele de PC – n-au produs cîtuși de puțin o omogenizare a formelor și a virtuților lecturii, ci, dimpotrivă, o și mai mare polarizare a acestora. Apariția și proliferarea gazetelor ar fi dat, se spune, impulsul formării primelor societăți de lectură, inițial simple asocieri în vederea cumpărării și citirii mai ieftine a cîtorva publicații. La rîndul lor, societățile de lectură ar fi inventat forme de organizare internă care anticipau, *in nuce*, funcționarea societăților democratice. Astăzi vorbim de accesul la informație, în principal scriptică, ca o condiție esențială a democrației. Și tot astăzi pare să avem nevoie, din cînd în cînd, de doi termeni diferiți pentru aceeași activitate: „lectură" și „citit".

Cred că am moștenit, în vremurile moderne, mai toate contrarietățile încercate de „antici" în legătură cu umblatul cu cărțile, adăugîndu-le un surplus de fărîmițare, de pitoresc și de derută. Nu scapă mai nimeni de învățarea cititului, dar continuăm să credem în mitologia „savantului", a „șoarecelui de bibliotecă", a lui *homo contemplativus* rătăcit printre bucoavne, în sublim sau în grotesc, de la normalitatea lui *homo activus*. Ne năucesc viziunile borgesiene ale bibliotecii-labirint ce conține toate textele scrise sau nescrise vreodată, asociind ingenuu spaimele „epocii informaționale" cu metafora medievală a „universului-carte", ce-și așteaptă „descifrarea" tainelor. Și nu uităm să ne scîrbim de Autodidactul lui Sartre. Ne încăpățînăm să gîndim „universul cărții" ca pe o lume aparte, căreia îi acordăm, după caz, prețuire evlavioasă, enervare sau surîs condescendent. Persistăm în convingerea că cititul fără constrîngere îi face pe oameni mai buni, mai înțelepți sau mai frumoși și nu ne săturăm să inventariem dovezile contrare. Avem, ca pe vremea lui Montaigne, a lui Francis Bacon sau a lui Robert Burton, eruditi obtuzi și meschini, cărturari bezmetici – „are minte multă, dar nu-i toată bună" s-ar fi zis chiar despre Iorga – în cutare împrejurări sau pur și simplu. Virtuoși în arta citatului pilduitor se dedau cu voluptate neînțelegerilor elementare. Inși tobă de carte își arată cu nonșalanță malformațiile resentimentare, răutățile inhalate din praful bibliotecilor. Teratologia lecturii ba îngrozește, ba e primită cu o ridicare din umeri: sminteli inofensive. Donquijotismul cufundării în lumea cărților șerpuiește printre medii și straturi sociale, înțeles și prețuit în fel și chip. Pentru unii, „spune-mi ce citești ca să-ți spun cine ești" e literă de Evanghelie. Pentru alții, simplă fandoseală. „Lecturile" fac subiectul unor departajări sociale și profesionale dintre cele mai întortocheate. Știu de doctori care conduc cenacluri literare cu participarea pacienților, în spitale unde unii operează, iar alții sînt operați. Am observat la mulți profesori de română că se consideră diferiți de colegii lor de alte materii, privindu-se ca pe „oameni de cultură", iar pe ceilalți mai degrabă ca pe un fel de „funcționari didactici". Autopercepția, individuală sau de grup, e uneori jalnic dezmințită.

Lectura, cu îndărătnicia ei față de criteriile generale, seamănă suspect cu un fel de destin, amestec incontrolabil de predeterminat și de aleator.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

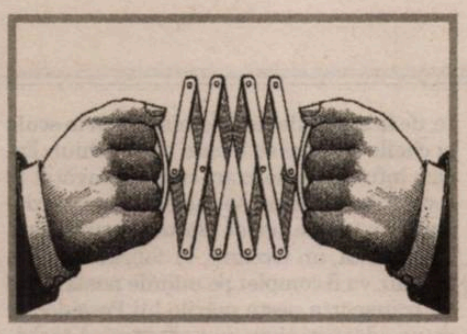

Mircea VASILESCU

oameni de **freabă**

„Fiecare este ceea ce rămîne din el după ce-i iei toate funcţiile“

– dialog cu Mihaela MIROIU –

A iniţiat primele cursuri universitare de filozofie feministă şi studiile de gen în România. S-a ocupat de tema eticii universitare. Este profesoară la Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, a ţinut cursuri şi conferinţe la Oxford, Indiana University şi altele. Am invitat-o pe ***Mihaela Miroiu*** *la un dialog despre probleme de etică universitară, pornind de la o temă actuală.*

Camera Deputaţilor a votat recent posibilitatea ca plagiatorii să poată renunţa la titlul de doctor. Cum vi se pare?

Cam aşa: Maricica dă teză la chimie, ia 1 pentru că a fost prinsă copiind şi-i spune profesoarei de chimie că vrea să renunţe la teză. Doctoratul nu e un titlu onorific, ci e o formă de studii. În momentul în care m-am înrolat într-o formă de studii şi am dus-o la capăt înseamnă că am o diplomă de licenţă, sau master, sau bacalaureat. Asta este o cutie a Pandorei. Cineva ar putea să renunţe la bacalaureat sau la licenţă – la oricare dintre formele de studii. Noi putem, de fapt, să renunţăm la titluri onorifice. De pildă, dacă aceşti plagiatori ar fi fost – şi nu m-ar mira! – şi doctori *honoris causa* ai unor universităţi, din raţiuni de moralitate sau de incompatibilitate ar fi putut să renunţe la titlu. Era un gest de natură morală. E vorba de titluri *onorifice,* nu de studii. Nu văd cum ai putea renunţa la o diplomă pe care nu ţi-ai dat-o tu. Dacă-i aşa, poţi renunţa la orice notă şi la orice teză. Povestea aceasta mi se pare incredibilă. E o aberaţie care nu se poate întîmpla decît în ţări bananiere; mă rog, în ţări corcodușiere. Mă refer la un anumit tip de societate care acceptă să funcţioneze fugind de o competiţie onestă şi de tot ceea ce se cheamă judecată meritocratică.

Deocamdată nu e lege, urmează să treacă şi prin Senat. Şi dacă devine lege?

Lucrurile sînt chiar mai grave de-atît. Există, ca tendinţă de legiferare, scoaterea din uz a Consiliului Naţional de Atestare a Titlurilor Universitare, care e un organism neutru. Părerea mea este că respectabilitatea unei universităţi înseamnă să aplice etica universitară, nu să nu aibă cazuri de plagiat, pentru că acestea pot apărea oriunde. Important e *ce faci* cînd ai asemenea cazuri. Dar cînd este scoasă din uz orice comisie neutră şi se stabileşte că problemele sînt rezolvate exclusiv în cadrul universităţii, inclusiv cînd este vorba despre plagiat, atunci povestea e judecată de nişte profesori de la şcoala doctorală, care eventual au făcut parte din comisiile de doctorat. Există o cultură instituţională de acoperire a plagiatului. Iar uneori nu este o problemă de intenţie: „Eu vreau să fur intelectual“. Există universităţi în care deprinderile de cercetare academică nu sînt formate, nu fac parte din *curriculum.* Şi atunci, unii fac o chestiune mai onestă – o sumă de conspecte în care citează, pe care le adună unul lîngă altul, şi fac o teză onestă, dar foarte proastă. Alţii nici măcar cultura onestităţii nu o au. Abia după acea începem să vorbim despre cultura cercetării.

A fost o adevărată „modă“ a doctoratelor în ultimii ani, s-au acordat foarte multe titluri. Cum vă explicaţi asta?

Dacă, de exemplu, doctoratul este o formă prescurtată de a ajunge în magistratură fără să dai examene, atunci faci un doctorat, mai ales dacă poţi să-l faci comod, aranjat, domestic, fără să-ţi baţi capul. Dacă este o formă prin care poţi ajunge într-un grad medical avansat sau de echivalare cu examenul de rezidenţiat, faci un doctorat. Dacă gradul de general depinde fie de merite militare în teatrele de operaţiuni, fie de doctorat, calea incomparabil mai puţin riscantă este doctoratul. Nu pot să înţeleg de ce sînt condiţionate de existenţa doctoratului profesii sau avansări care n-au nici o legătură cu cercetarea. Pentru că asta este o ispită de fraudă în sine. Primul lucru pe care l-aş face, ca decizie politică, ar fi să dispară condiţionarea. Doctoratul este o condiţie pentru a lucra în cercetarea ştiinţifică (şi aici includ şi ştiinţa cercetării în domeniul culturii) şi în învăţămîntul superior. Cu excepţia acestor situaţii, nu ai de ce pune doctoratul drept criteriu de avansare, de promovare, de acceptare într-un post. În momentul în care îmi dispare ispita doctoratului, s-ar putea să nu-l mai vreau.

Primarii şi politicienii nu sînt nici militari, nici medici şi nu aveau nevoie de doctorat pentru „avansare“…

Asta seamănă cu „Eu am o familie formată din trei membri şi-mi fac o casă de o mie de metri pătraţi, ştiind că propriul meu copil nu va sta cu mine; de ce-mi mai fac casa?“ Pentru că am un ego nesatisfăcut de alte lucruri, sînt foarte gol dacă rămîn cu mine însumi şi atunci trebuie să umplu acest gol cu ceva. Am poate o neliniște „metafizică“, simt că în mine lipseşte în mod fundamental ceva. Pe scurt: fiecare dintre noi este ceea ce rămîne din el după ce-i iei toate funcţiile. Sînt oameni care fără funcţii ori titluri se simt nimic, zero. Oamenii ăştia vor să compenseze cumva acest nimic. Una dintre formele de compensare este să ai multe titluri universitare. De pildă, Florentin Pandele, primarul din Voluntari, în cinci ani şi-a făcut o licenţă, două masterate şi două doctorate. E spectaculos. Dacă lucrurile astea ar fi fost reale, eu mă înclinam şi nici nu aş fi putut îndrăzni să stau de vorbă cu o persoană cu gradul de genialitate şi cu o capacitate de muncă de un asemenea tip. Pe de altă parte, multe se leagă de faptul că la noi aparatul de securitate este supradimensionat. Am impresia că am pompat mult prea mult în reţeaua asta de supraveghere în care mijloacele devin scopuri şi scopurile dispar. Sîntem, ca orice ţară europeană, ameninţaţi de diverse probleme de securitate. Dar în ce constă ameninţarea într-o universitate sau într-un spital sau într-o firmă care nu produce armament? De ce sînt atît de răspîndiţi oamenii care trebuie să ne supravegheze? În aceste condiţii ei nu pot să facă performanţă ca lumea în domeniul lor şi atunci vor titluri în celălalt domeniu. Am senzaţia că sîntem un fel de hălcuţe de carne, intestine, muşchi care nu mai ştiu să se aşeze pe o coloană vertebrală.

Aţi spus că important este ce faci *cu plagiatele. Universitatea din Bucureşti, de exemplu, a avut, din 2012 încoace, o poziţie clară şi consecventă pe această temă. Dar a fost cam singură. De ce mediul academic a reacţionat slab?*

Am un exemplu şi mai trist, o dezamăgire personală. La un moment dat, Emilia Şercan a iniţiat o scrisoare de protest, cînd propunerea votată acum de Camera Deputaţilor a fost făcută la Ministerul Educaţiei (dar Adrian Curaj a retras-o). A făcut un text de protest, am ajutat-o să-l redacteze şi amîndouă am circulat textul prin toate universităţile, la toţi colegii, pe Facebook ş.a.m.d. După cîteva zile, am avut doar 84 de semnături, dintre care 48 erau ale colegilor români care predau la universităţi străine. Mi-a căzut cerul în cap. Nu era totuşi ceva neaşteptat.

> *„Respectabilitatea unei universităţi înseamnă să aplice etica universitară.“*

În 2005, cînd am făcut o cercetare despre etica în universităţi, una dintre cerinţe a fost „daţi o ordine ierarhică a celor mai grave probleme din mediul universitar“. Plagiatul apărea ca recunoscut de 68% din colegi (universitari, studenţi, masteranzi, doctoranzi). Dar ierarhia rezultată în urma studiului a pus plagiatul pe locul 7. Pe locul 1 era favoritismul, pe locul 2 era hărţuirea sexuală. În mediul universitar, aşadar, plagiatul apărea ca un păcat „micuţ“. Recunoşti că e cel mai frecvent, dar nu îi dai importanţă. Acela a fost momentul cînd m-am întrebat dacă nu cumva discutăm despre ceva mult mai grav, adică o cultură a toleranţei mari faţă de această chestiune. Cred că da. Lumea se complace în asta. De ce? Pentru că în majoritatea cazurilor cei mai vulnerabili sînt cei tineri – asistenţii, lectorii. Doctoranzii au citit lucrările profesorilor lor şi unii dintre ei au descoperit plagiatele citind, ştiu că asta se întîmplă. Dar domnul profesor i-a luat în proiecte şi nu mai sînt muritori de foame, au o carieră onorabilă, aşa că nu spun nimic. Poţi să zici: da, se poate trăi şi aşa. Dar faci praf viitorul absolvenţilor de universitate şi al posesorilor de diplome de doctorat din România pe piaţa muncii globale. Dacă universitatea ta are un prestigiu atît de jos din raţiuni de etică universitară şi îţi e jenă că ai absolvit-o, care va fi credibilitatea unui om în faţa unei comisii de evaluare cînd pleacă cu această povară în spate, cu suspiciunea că s-ar putea să fi plagiat? Camera Deputaţilor a votat ca viitorii doctori din universităţile româneşti să nu mai facă doi bani în competiţia europeană şi internaţională. Asta n-are de-a face cu siguranţa naţională? Cînd îţi decredibilizezi crema cremei, cea care ar trebui să fie emblematică pentru nivelul pînă la care se dezvoltă o populaţie, şi faci din ea nimic, atunci distrugi viitorul intelectual al României şi transformi ţara asta într-una ale cărei competenţe sînt recunoscute la nivel manual, corporal, în nici un caz la nivelul ştiinţei avansate.

În anii '90 aţi iniţiat în România (foarte bramburită pe atunci) cursurile universitare de filozofie feministă şi studiile de gen. Cum a fost?

Profesorul Mircea Flonta – unul dintre stîlpii aceia fundamentali lîngă care ţi-e ruşine să trişezi, cînd eşti în mediul academic – îmi spunea, sfătos: „Mihaelă dragă, feminismul şi ecologia sînt pentru ţări civilizate. Cum vrei tu să introduci lucrurile astea aici?“ A existat rezistenţa unor oameni foarte bine intenţionaţi care spuneau „e prea devreme“. Au existat oameni care făceau o confuzie îngrozitoare între feminism şi egalitarismul de tip comunist. Filozofia este următoarea, după teologie, ca rezistenţă la feminism. Eu, fiind un om care coexistă cu filozofia din clasa a VIII-a, şi am studiat filozofia şi mi-am dat doctoratul în filozofie, am avut o frustrare foarte mare. Nici un autor din bibliografia mea de filozofie nu era femeie. Şi pînă şi profesorii care mă respectau foarte mult îmi spuneau, mai ales că mă căsătorisem în facultate cu colegul meu de bancă, că o să fiu o dactilografă minunată pentru manuscrisele soţului sau o să-i pot face conspecte foarte bune. Adică „el va fi un filozof, iar tu vei fi asistenta de cercetare a filozofului, pentru că eşti totuşi inteligentă“. Pe atunci, nu ştiam să-mi numesc frustrarea asta. Cum să-i contrazic? Nu aveam argumente. Mi s-a părut fie că eu exagerez cu pretenţiile mele, iar oamenii ăia aveau dreptate, fie că eu am greşit drumul: dacă voiam să fiu creativă, trebuia să merg în alt domeniu. Asta a fost pînă în 1991, cînd am început să citesc serios filozofie feministă şi cînd mi s-a deschis o lume. Nu am avut cum să citesc filozofie feministă de la apariţia acesteia, pentru că pe atunci în Facultatea de Filozofie puteai citi în mod excepţional filozofia ştiinţei, logică, dar nu filozofie politică ori etică. Am terminat facultatea şi comunismul fiind convinsă că Simone de Beauvoir a fost doar romancieră. Se traduseseră romanele ei, dar *Al doilea sex,* carte fundamentală pentru feminismul european, nici vorbă să se traducă. Din John Stuart Mill s-au tradus lucrările de logică, dar nu şi *Despre libertate* sau *Aservirea femeilor.* S-a tradus *Logica cercetării* a lui Karl Popper, dar nu şi *Societatea deschisă şi duşmanii ei.* Noi aveam o cultură foarte contemporană în zona filozofiei analitice – şi îi mulţumesc în primul rînd profesorului Flonta pentru asta –, dar dacă mergeam înspre filozofia socială, oricare ar fi fost ea, începea nimicul. M-am trezit în faţa unui continent care pentru mine a apărut în 1991, cînd el deja avea cîteva decenii substanţiale în spate.

Şi dacă, totuşi, se legiferează renunţarea benevolă la titlul de doctor?…

Pot să spun ceva mai puţin academic şi gingaş? Asta e nemernicie. E o josnicie inimaginabilă să-ţi baţi joc de viitorul propriilor tăi cetăţeni. Îmi crapă obrazul de ruşine că unii dintre oamenii care au iniţiat legea asta sînt profesori universitari, fac parte din breasla mea.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

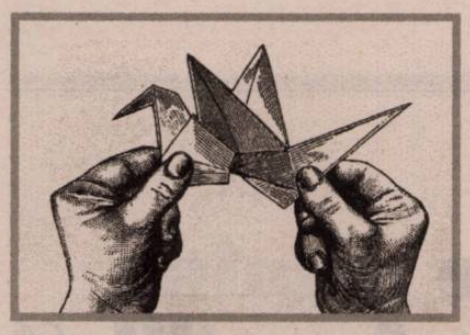

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Minuțioasa pregătire a unei călătorii

Mica noastră Odisee, pe care o voi povesti în cîteva episoade, sperînd să nu vă plictisesc prea tare, începe în piața mare din centrul Atenei. În Varvakeios Agora adică, un fel de Obor al Atenei. Și ce mai obor! Camaradul meu într-ale navigației își pune problema nu dacă vom găsi acolo tot ce căutăm, ci dacă există ceva care să nu se găsească în acea piață. Ne învîrtim amețiți printre tarabe și printre precupeții care-și strigă marfa cu voci ascuțite și răgușite, cu mulți *t*. Mă întreb cine oare cumpără atîta marfă și ce se întîmplă cu milioanele de produse perisabile care rămîn nevîndute. Pare că oferta depășește cu mult nevoile cumpărătorilor, dar poate e numai o iluzie. Nu e la fel de frumoasă ca Boqueria din Barcelona, dar e „plină de conținut".

Luăm o pîine uriașă, legume și fructe care să țină cît mai bine, șuncă în vid, miere, ouă, brînză, cașcaval, alune, semințe de dovleac, merișoare, ulei de măsline, sare, piper, condimente, iar de la magazinele alimentare din jur biscuiți, ceva conserve cu sarmale grecești, clasicele sardine, gem, ceai, cafea, bere, vin, whisky și odioșii Pringles, de rontăit la nevoie, baxuri de apă, hîrtie igienică, șervețele. Avem mare grijă să nu uităm ghimbirul, cel care previne răul de mare. Problema e că nu știm cum vom căra toate astea, dar zeul Hermes ne scoate în cale niște cărucioare chinezești ieftine, din acelea cu care de obicei merg la piață oamenii mai în vîrstă. Sînt foarte bune, dar nu ne ajunge unul. Ca să încapă toate cumpărăturile de o săptămînă pentru șase oameni e nevoie de trei asemenea cărucioare și tot nu e destul.

Bagajul de cală la avion costa nesimțit de mult, așa că de la București n-am luat decît bagaje de mînă. Sigur, te poți gîndi că în sezonul cald nu-ți trebuie prea multe haine, dar noi, ca niște elevi silitori la școala de navigație, țineam minte că întotdeauna pe mare trebuie să ai o mulțime de lucruri: căciulă, mănuși pentru frig, dar și pentru protecție la trasul parîmelor, haine impermeabile de sus pînă jos (cam ca la schi), pulovere, bluză de vînt, bluze cu mînecă lungă, să nu te bată prea mult soarele, pantaloni lungi, pantaloni scurți, costum de baie, medicamente, lanternă, fluier, compas, raportor, binoclu, șapcă, batic (să nu te arzi pe la ceafă), creme și ochelari de soare cu șnur special, care să-i țină legați de gît, șnur pentru șapcă, pantofi speciali cu talpă albă, sac pentru dormit pe punte. O mulțime de lucruri care nu trebuiau să depășească totuși cele zece kilograme de persoană admise la *check-in*. Pe cîntarul oficial de la aeroport, geamantanul meu avea 10,1 kg. Cum am reușit, nu mă întrebați, că nici eu nu înțeleg. Oricum, în afară de mîncare ne-au mai rămas de cumpărat din Atena lucruri pe care nu le mai luaserăm de acasă.

În jurul pieței, zonă comercială fiind, se găsesc nenumărate prăvălii mici și mari. Trec cîteva în revistă și realizez dintr-odată varietatea ofertei lor, cu mult mai mare decît cea din deja standardizatele noastre mall-uri. O negustorească mă atrage însă în subsolurile magazinului ei să-mi ofere niște șlapi. E un fel de hrubă îngustă și fără aer, care miroase a cauciuc și a naftalină. Tot mai transpirat, probez cîteva perechi și mă decid asupra uneia. Începe o tîrguială, dar femeia nu vrea să lase prețul sub 30 de euro, ceea ce mi se pare enorm pentru niște amărîți de papuci. Probabil că mă ia drept un străin cu bani mulți. Pînă la urmă plec și găsesc niște șlapi identici cu doar 6 euro de la o tarabă alăturată. Iau și mult dorita cutie de table cu puluri cu tot, că fără așa ceva pe punte nu se poate. Terminăm cumpărăturile și chemăm două taxiuri. În fața maldărului de bagaje, primul șofer venit pufnește în rîs, dar cînd aude că mergem la Marina Alimos, înțelege. Un port pentru iahturi, în care au bază permanentă peste o mie de ambarcațiuni. E o pădure de catarge acolo, un fel de parcare uriașă pe apă. Și nici măcar nu e cea mai mare din Grecia.

La pontonul trei ne așteaptă Dora, o doamnă scundă și atoasă, cu șapcă și ochelari de soare, foarte bronzată. După toate aparențele, o navigatoare înnăscută. Ni-l prezintă pe colaboratorul ei, un tînăr croit cam după același tipar. Luăm iahtul nostru în primire, operațiune care durează mai bine de o oră. Îl verificăm împreună de la santină pînă la sarturi și pînze, de la chesoanele din pupa pînă la ancora din prova, de la closete pînă la buteliile de aragaz, de la motor pînă la vîslele bărcii de serviciu (care în termeni de specialitate se numește dinghi), de la cealaltă barcă, de salvare, pînă la fanioane și rachetele de semnalizare, de la hărți marine și instrumente de bord pînă la farfuriile și tacîmurile din dulapuri, de la prosoape și cearșafuri pînă la parîme, de la tancurile de apă și motorină pînă la dușuri și chiuvete, de la stația de radio-emisie pînă la scule și cheile cu care se încuie tambuchiul. Facem totul aproape exact cum am învățat la școală. La urmă ni se încredințează și dosarul cu actele navei. Sîntem emoționați. Barca asta, un Oceanis 41 fabricat de Beneteau, va fi complet pe mîinile noastre, ne va transporta peste mările lui Poseidon și ne va adăposti timp de o săptămînă încheiată.

ready made

„Cu această ocazie pe la orele 6 ¾ fuiu și eu contuzionat la cap, dar fără pericol, adică: în șanțul cel mai înaintat și în momentul cînd cu sabia și revolverul în mînă mă siliam a împinge niște soldați din vânători peste parapeta șanțului, căzu un obuz (ghiulea) de tun (turcesc) înaintea noastră în parapet, care eclatând mi-a aruncat un bulgher de pămînt în față, în urma căruia căzuiu amețit în șanț cu toți soldații de pe parapet peste mine, care în cea mai mare parte erau făcuți bucăți de eclaturile obuzului. Cîte minute voiu fi stat acolo nu știu. Revenindu-mi iarăși la simțire îmi trebui cîtva timp și opinteli a ieși de sub mulțimea de cadavre și răniți cari erau grămădiți peste mine. Răzimat pe parapetul șanțului căutaiu să ies din învălmășala ce era acolo și a mă retrage în a doua linie unde să mă lege doctorul. Văzîndu-mă în libertate, pipăiu cu mâna la cap spre a vedea în ce stare-mi e *dobleacu*, căci eu credeam că cel puțin jumătate din el mi-a zburat în aer."

Sextil Pușcariu,
„Douăzeci de scrisori
ale lui Moise Grozea din Războiul
de la 1877", în *Anuarul Institutului
de Istorie Națională*, IV, 1926-1927,
„Cartea Românească" S.A., 1929

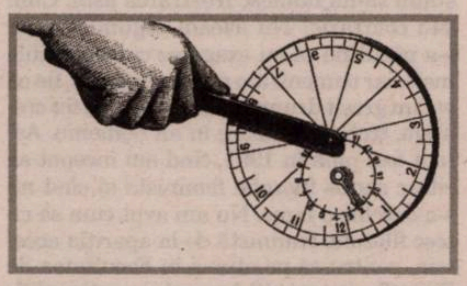

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Mai am un singur bias

Există acum o întreagă literatură științifică despre *cognitive biases*, descrise ca distorsiuni sau tendențiozități de percepție și judecată înnăscute, așadar fără să fie la mijloc o intenție de fraudă sau de părtinire conștientă. Cercetătorii, pare-se, obțin și evaluează informațiile (pe teren, în laborator etc.) într-un mod nu pe de-a întregul rațional. Ca să pot da cîteva exemple din arheologie, trebuie să construiesc aici o situație concretă.

Am lucrat de cîteva ori pe situri arheologice mari cît un stadion, netede ca-n palmă după ce s-a înlăturat solul vegetal, pe care nu se vede nici o piatră, ci doar nenumărate discuri și benzi în toate direcțiile. Cam asta rămîne, de fapt, în urma unei așezări unde s-a construit cu lemn, nu contează că în preistorie sau în Evul Mediu. Case și hambare, ateliere, grajduri, palisade, toate astea sînt ridicate în jurul unor stîlpi de susținere, înfipți adînc în pămînt. Fie că ei ard sau putrezesc acolo unde se află, fie că sînt scoși și refolosiți, gaura rămasă umplîndu-se și ea ulterior, rezultatul este același – o decolorație circulară a solului, o anomalie a cărei culoare și textură diferă, uneori mult, alteori imperceptibil, de solul din jur. Alte discuri colorate rămîn de la nenumăratele gropi pe care oamenii le sapă în cursul vieții, cu un admirabil entuziasm, pentru aruncat gunoiul, pentru depozitat grîu, pentru scos argilă, pentru a mai trece vremea. O serie de pete mai mari, ovoidale sau rectangulare, ar putea fi morminte. Benzile sînt, bineînțeles, șanțuri de toate felurile, de irigații, de fortificație, industriale, umplute și ele pînă la urmă cu pămînt, unele rapid, intenționat, altele cu vremea, prin eroziune și acumulare. Dacă așezarea a supraviețuit mai multe generații, cum e de așteptat, multe case au fost distruse și refăcute la o jumătate de metru mai încolo, gropile au ieșit din uz și au fost săpate din nou, multe din ele ajungînd să se suprapună parțial. Rezultatul e un fel de pictură de Jackson Pollock.

Dacă vizualizați situl descris mai sus, veți fi imediat în situația arheologului care încearcă să unească punctele, adică să grupeze nenumăratele discuri (foste gropi de par) în structuri circulare sau rectangulare sau altminteri, care ar putea reprezenta vechi case, incinte etc. Cum urmele astea ale unor stîlpi de lemn preistorici nu sînt nici toate păstrate, nici toate recognoscibile ca atare, nici așezate chiar matematic în colțurile caselor sau pe circumferința unei împrejmuiri, constați că începi să vezi peste tot dreptunghiuri și cercuri care, de fapt, n-au existat ca atare, să faci adică legături între date independente. Pericolul, așadar, e ca tu să vezi o casă făcută din doi stîlpi de la casa lui Cazimir, cu un stîlp de la grajdul vecinului Grigomir, și o groapă de gunoi. În psihologie, acest lucru e descris prin erori de tipul *illusory correlation*, *clustering illusion* și altele, adică pînă la urmă distorsiuni, *biases*. Asta pentru că tindem mereu să vedem o logică în date, chiar cînd ele au fost generate aleator, să ni se pară că găsim în date regularități, repetiții, structuri organizate, continuități care înseamnă ceva. Una peste alta, sîntem orbi la date necoagulate. Mi s-a întîmplat deci nu doar o dată ca, în fața nenumăratelor discuri cu care era presărat situl, să văd, unde întorceam capul, mereu alte case, de diverse orientări și dimensiuni.

Să mai pomenesc cîteva asemenea *biases*, bine documentate de psihologi, și simțite pe pielea lor de cercetători. De pildă, interpretarea oricăror noi rezultate drept confirmînd modelul interpretativ de pînă atunci, cu cazul specific al perceperii privilegiate a informațiilor care se potrivesc așteptărilor (descrise drept *confirmation/expectation bias* sau *Semmelweis reflex*). Tot ce confirmă modelul interpretativ anterior sare în ochi; ce îl infirmă e periferic și nu pare prea credibil. Cercetătorul tinde să țină cu dinții de modelul lui. Ideea de a rămîne fără ceea ce are (ipoteza de lucru prezentă) îi repugnă mult mai mult decît îl atrage cîștigul potențial (modelul corect). Economiștii cunosc bine acest comportament, descris ca *loss aversion* și înrudit cu alte fenomene psihologice, cum ar fi *endowment effect*, adică tendința omului de a cere mult mai mult pentru a renunța la ceva decît ar da pentru a-și procura acel ceva. Adică atîta timp cît interpretarea mea de pînă acum pare cît de cît OK, nu sînt dispus să mi-o schimb decît dacă mi se oferă dovezi mult mai solide decît cele pe care mi-am construit eu interpretarea prezentă, la care țin atît! De fapt, însuși felul în care ne testăm ipotezele nu e deloc științific – de multe ori, testăm ipoteze în așa fel încît să primim mici răspunsuri încurajatoare, fără să le supunem, fără să mai pierdem vremea, la testul de care ne temem cel mai mult că va dovedi ipoteza drept falsă *(congruence bias)*.

Într-un număr viitor, cum se spune cu atîta rafinament, aș vrea să discut și despre cum se pot dovedi folositoare erorile cognitive în științele umane. Așa, ca să nu fiu părtinitor.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

Deplorabilii

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Cursa electorală dintre Hillary Clinton și Donald Trump este cu totul ieșită din comun. Sînt atît de multe premiere absolute pe care această campanie le aduce în istoria electorală americană, încît s-ar umple o carte numai cu enumerarea lor. De pildă, niciodată în istoria competițiilor electorale pentru Casa Albă nu s-au confruntat doi candidați atît de antipatizați de către electorat. Cotele de nefavorabilitate în sondaje ale celor doi bat toate recordurile. Neîncrederea americanilor în cei doi este cronicizată, în doză majoritară. Se vede și se simte imediat că negativitatea domină spiritul acestor alegeri.

De asemenea, se observă că evenimentele campaniei exced cu mult simplul (vorba vine!) efort electoral. Zgomotul din prim-plan, atacurile verbale pe care cele două tabere și le aruncă, stridența caravanelor electorale, clipurile și advertorialele candidaților, în fine, toată nebunia de sunet și lumină specifică apropierii zilei alegerilor captează atenția. Dar toate acestea se vor termina, iar ceea ce se întîmplă în planul secund, cumva în afara campaniei, este cu adevărat important și persistent. De pildă, faptul că e-mail-urile oricui ajung în spațiul public fără nici o problemă și „instituțiile" menite să păzească drepturile fundamentale ale omului nu pot face nimic în cazul unor asemenea lovituri la adresa dreptului la viață privată nu va rămîne doar un episod oarecare al acestei campanii. Va deveni un fapt obișnuit. Nu mă refer la scandalul e-mail-urilor lui Hillary Clinton – acolo e vorba despre mesaje oficiale, ale unui secretar de stat în funcție; acestea trebuie să rămînă secrete nu pentru că sînt corespondență privată, ci pentru că sînt corespondență oficială ce vizează securitatea națională. Mă refer la e-mail-urile lui Colin Powell, un om care are astăzi 79 de ani și este complet retras din viața politică. Hackeri „bine intenționați" să servească nobila cauză a transparenței au spart conturile sale de e-mail și au revărsat spre public opinii politice despre unii și despre alții, corespondențe legate de onorariile sale, remarci private despre Clinton sau despre Obama sau despre Trump, discuții cu foști colaboratori, amintiri. Aducerea corespondenței private a cuiva în public pentru a manipula într-un sens sau altul opțiunile electorale este, cel puțin în America, ceva nou. Și, desigur, periculos. Că nu mai putem avea încredere că e-mail-urile rămîn între expeditor și destinatar, știm deja – „instituțiile" pot foarte ușor intra în ele. Dar că această corespondență poate fi accesată nu doar de „instituții", ci și de alții, iar „instituțiile" nu pot face nimic în această privință (un fel de „prinde orbul, scoate-i ochii", dacă se confirmă prima evaluare, care spune că hackerii sînt stabiliți cu tot cu computerele lor în Rusia), vorbește elocvent despre vulnerabilitatea noastră în era supertehnologizată în care trăim.

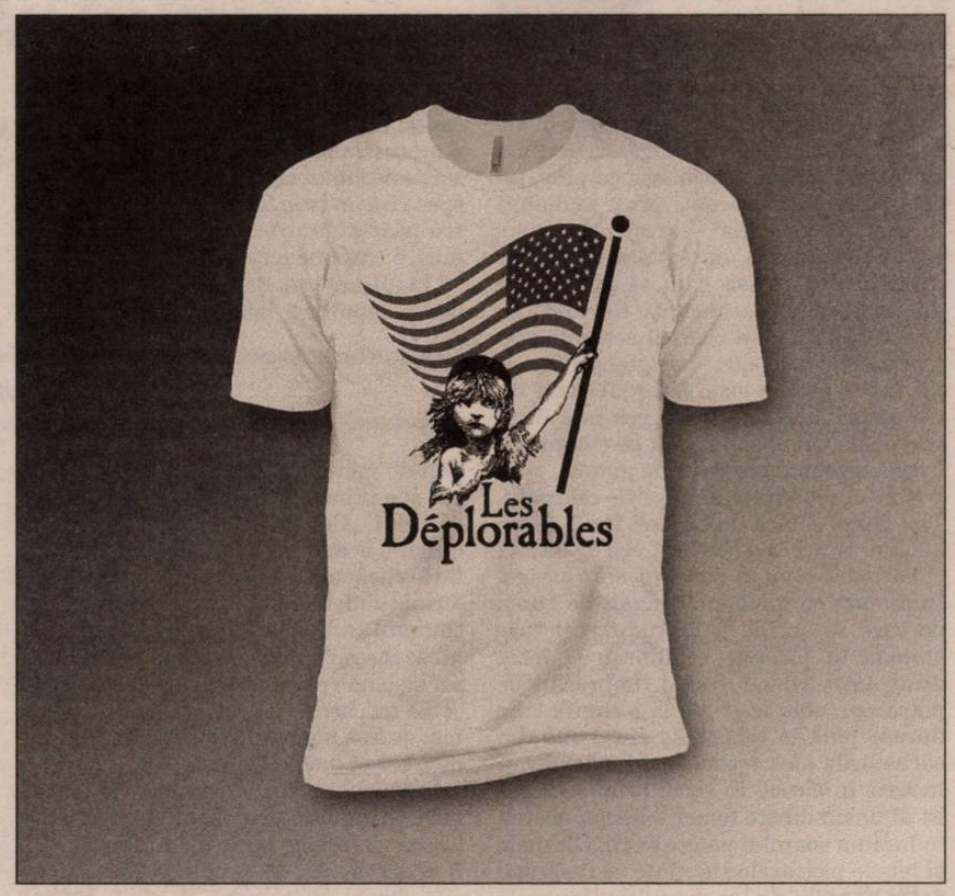

În mintea lui Hillary Clinton, toate aceste categorii o susțin pe ea.

Revenind la prim-plan, acolo unde se înfruntă cei mai antipatizați candidați din istorie, notez că lumea vede, în general, agresivitatea lui Trump. Eu însumi am vorbit despre stilul Trump în multe rînduri, în cadrul acestui serial dilematic dedicat alegerilor americane. Trebuie spus, însă, că nici Clinton nu este chiar un exemplu de politețe, eleganță și, în cele din urmă, înțelepciune politică. Recent, într-o acțiune de colectare de fonduri, fostul secretar de stat a spus: „Generalizînd, jumătate dintre susținătorii lui Trump ar putea intra în ceea ce eu numesc categoria deplorabililor *(basket of deplorables)*. Rasiști, sexiști, homofobi, xenofobi, islamofobi și alții asemenea. Din păcate, există asemenea oameni, iar el a reușit să-i ridice împreună. A dat audiență site-urilor lor, care aveau, să zicem, 11.000 de accesări, iar acum au 11 milioane. El transmite și retransmite pe Twitter retorica lor ofensivă, plină de ură, de răutate. O parte dintre acești oameni sînt irecuperabili. Dar ei nu reprezintă America... În cealaltă categorie sînt oameni care simt că guvernul i-a dezamăgit, că economia i-a dezamăgit, că nimănui nu-i pasă de ei, că nimeni nu-și face griji în legătură cu ce se întîmplă în viețile lor ori cu viitorul lor și ei sînt pur și simplu disperați după o schimbare. Nu contează de unde vine această schimbare. Acești oameni nu cred în tot ce spune Trump, dar el pare că le susține cumva speranța că viețile lor se vor schimba. Că nu li se va mai întîmpla să se scoale de dimineață și să afle că locurile lor de muncă au dispărut, că heroina le-a furat copilul, că nu au nici o ieșire. Aceștia sînt oameni pe care trebuie să-i înțelegem și cu care trebuie să empatizăm." Așadar, lui Hillary Clinton nu-i trece prin cap că pe Donald Trump l-ar putea susține un antreprenor serios, un om cu o carieră și o viață decentă, un intelectual, un funcționar disciplinat și loial administrației sale sau un muncitor harnic, al cărui loc de muncă nu este în pericol datorită destoiniciei lui și priceperii patronului său. În mintea lui Hillary Clinton, toate aceste categorii o susțin pe ea. Cred că are o imagine eronată asupra electoratului și, dacă va pierde, nu ar trebui să ne mirăm de ce. Evident, nu din cauza lui Donald Trump și a deplorabililor, 6 din 10 alegători americani continuă să spună despre ea că nu este onestă și nu le inspiră încredere. Iar acești 6 din 10 spun asta în mod constant, de cel puțin un an încoace.

Cît despre „deplorabili", bineînțeles că Trump a profitat din plin de atacul lui Clinton. În general, cea mai bună atitudine, cînd adversarul te jignește, este să preiei termenul jignitor și să-l transformi într-un fel de decorație, pe piept. Cam cum au făcut oamenii Pieței Universității de la noi, prin 1990, cînd Ion Iliescu i-a făcut „golani". Zeci de mii de oameni au confecționat cocarde, insigne sau abțibilduri pe care scria „Golan" și le purtau pe piept, cu mîndrie. La fel a procedat Trump. La doar cîteva zile după discursul lui Clinton, într-un miting electoral din Miami, miliardarul a intrat pe scenă în acordurile muzicii din musicalul *Les Misérables,* sub un ecran imens pe care scria *Les Déplorables.* Cînd în boxe a început să se audă cîntecul „Do you hear the people sing?" (cine știe cîntecul înțelege imediat unde bate propaganda candidatului republican), Trump s-a apropiat de microfon și a spus fanilor săi, care îl ovaționau: *„Welcome to all of you deplorables",* ceea ce, cum vă imaginați, a sporit ovațiile. Comentatorul site-ului Politico.com a notat, ironic, că Donald Trump a încercat să găsească în el însuși un Jean Valjean cu această apariție, dar că nu a durat mult și a început, iarăși, să vorbească precum Javert. Bineînțeles, deplorabil...

Donald Trump a încercat să găsească în el însuși un Jean Valjean.

PUBLICITATE

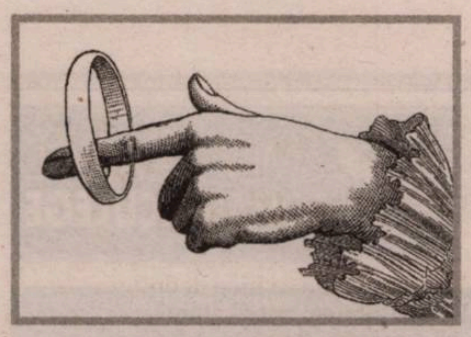

Selma IUSUF

legende urbane

Prieteni buni

Scena putea fi oricînd subiectul uneia dintre lucrările timpurii ale lui Van Gogh. Culegători strîmbi de cartofi, țărani bolovănoși, cu plug, jucători de cărți desenați gros, înghețați în gest. Compoziția – excelentă: punctul de interes era un tip burtos pe care cămașa albă stătea gata să plesnească din nasturii suprasolicitați. Burtosul nu era plasat chiar în centrul acțiunii, stătea cumva mai spre dreapta privitorului, într-o poziție bizară. Capul căzut între umeri, brațele groase atîrnate între genunchi. Omul era așezat pe o bordură, lîngă un tomberon verde de gunoi.

Spre el se îndreptau privirile celorlalți. Trei femei și încă un bărbat. Două femei stăteau pe aceeași bordură, cea de-a treia și bărbatul erau în picioare, spre stînga. Împreună cu tomberonul înalt de gunoi de care se sprijinea leșinatul, cei care stăteau în picioare echilibrau și încadrau acest tablou vești. Îmbrăcați de petrecere, abia ieșiți de la o nuntă care durase pînă la crăpat de ziuă, una din sărbătorile alea triste, lungi, năclăite și înecate în alcool. În cocul brun și ciufulit al uneia dintre femei sclipeau obscen în lumina soarelui paiete aurii. Gleznele și labele picioarelor umflate se revărsau peste pantofii de lac deveniți minusculi, bareta unui sutien tăia adînc în carnea moale a unui umăr, unghiile lungi și roșii arătau ca unghiile unui moroi în lumina crudă a dimineții. Toți se uitau tulbure la bărbatul cu capul căzut pe piept.

Poate că tabloul ar fi trecut neobservat dacă toți nuntașii ăștia șifonați nu erau lătrați isteric de un cîine. Mic, negru, cu ochii ieșiți cu totul din orbite, cîinele se zbătea de moarte în lesa unei bătrîne în capot. Animalul era rasa tipică pe care o prețuiesc mai degrabă pensionarii. Un soi de pechinez cu coada care se flocoșește spre vîrf, un trup lung ca un cîrnat, pe patru picioare scurte. Ochi căprui, exoftalmici, o trufă neagră și umedă. Nervos.

„Ia pleacă, madam, cu javra, că mă doare capul!“, a izbucnit femeia cu unghii de moroaică. Cocul cu lame a aprobat și a prins mai abitir în paiete lumina soarelui. „Ce, sîntem la circ? E și omu' obosit“, a mai zis moroaica supărată și fără chef, uitîndu-se țintă în creștetul leșinatului. Madam în capot și-a tîrîit pechinezul care deja lătra fără aer. Animalul se îneca de nervi, exact ca micuții care sar să bată vreun barosan de 200 de kile – „Ține-mă, nene, că-l omor!“ A plecat sugrumat de lesă împreună cu stăpîna: „Hai, puiule, hai să mergem acasă, lasă...“

Între ei era clar o legătură vie și trainică. Își împărțeau probabil singurătățile, hrana și vorbele bune de mulți ani. Veți fi observat cît de profunde sînt cuplurile astea de oameni și cîini bătrîni. Aproape că ajung să semene unii cu alții, se șubrezesc împreună, le cad dinții, părul și li se încețoșează ochii. Cîinii oamenilor în vîrstă sînt mai degrabă mici, flocoși, iar cei albi au dîrele de lacrimi mai închise la culoare, șiroind permanent din colțul intern al ochilor. Probabil că aceste animale ar ști să vorbească. Pentru că lor li se împărtășesc amintirile, dar și întîmplările zilei. Pe strada mea e o bătrînă care iese în fiecare dimineață cu doi asemenea cîini, pe care-i ceartă ca pe oameni. „Nesimțito! Ți-am zis să nu mai alergi așa... Taci din gură, n-auzi, numai gura aia e de tine! Treci, treci, treci încoace, că nu știu ce-ți fac, dau cu tine de pămînt!“ Cîinii ăia, ce să facă, dau și ei din coadă și latră în continuare.

Două momîi singure.

În asemenea cupluri mai răsar și excepții. Am văzut o bătrînă care plimba pe stradă un pitbull cu un cap cît roata autobuzului. Cel mai probabil, animalul căzuse în grija ei după ce entuziasmul inițial al vreunui fiu sau nepot se stinsese definitiv. Altădată, tot o bătrînă firavă flutura literalmente de capătul greșit al lesei, alergată prin oraș de un cîine-lup cît un vițel.

De regulă însă, cuplurile sînt perfect asamblate. În cazurile extreme, și omul, și animalul par a fi rezultatul nefericit al operei unui taxidermist începător. Două momîi singure, legate de o lesă. Jerpelite, cu ochi din plastic, fără să știe exact cine plimbă pe cine, dar gata să observe și să comenteze întîmplările orașului.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Cumințenia Pămîntului (VIII)

„Brâncuși s-a lepădat de maestrul său Rodin, pontif al impresionismului, pentru a-și găsi un drum personal. A intrat în mizerie pecuniară. A avut curajul moral al jertfei pentru o credință și pentru o realizare eroică. S-a făcut iar chelner și spălător de vase, unde muncea viguros și onest, în conflict cu chelnerii și bucătarii prezumțioși care aruncau puii fripți în foc pentru a face sabotaj unui patron exigent și cuminte (Chartier). Amintirile vii îl agitau, după decenii, și-l indignau. Brâncuși nu accepta sabotajul de bunuri comestibile, care aparțineau comunității poporului și înfometaților. Brâncuși s-a lepădat de academii și de impresionismul mercantil (cu riscuri tragice de confort personal), pentru a găsi, cu osîrdie, cubismul și arta geometrică, arta arhaică, arta primitivilor, arta obiectivă, arta mobilierului modern și marile sale experiențe. Brâncuși n-a cunoscut drama confortului în căutările sale artistice. Pe lîngă un artist, era și un personaj etic. De obicei, artiștii mediocri sînt măscărici imorali și amorali. Brâncuși n-a fost un măscărici. Etica lui Brâncuși este etica muncii și a independenței civice. Măscăricii dau buzna la oficialități, sub pretextul că au nevoie de Mecena. De fapt, măscăricii sînt leneși și merg pe linia minimei rezistențe. Flatează pe politicieni și-i corup prin flaterii. Răul stă ca izvor în artiștii imorali, mediocri.“

Petre Pandrea, *Brâncuși, Pravila de la Craiova,* Ediție îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea, Editura Vremea, 2010

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

Lupta de clasă nu s-a încheiat...

Am vizitat la ceas de prînz expoziția „Oglinzile Orientului“, găzduită de Muzeul Național de Artă și organizată de curatorii Elena Olariu și Mariana Vida. Promite mult, dar nu oferă mare lucru. Am înțeles conceptul care a stat la baza expoziției abia cînd le-am ascultat pe autoarele care se străduiau să adune vizitatorii pentru lansarea catalogului expoziției: orientalismul în viziunea artiștilor români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. De pe site înțelesesem altceva sau poate îmi imaginasem eu că am să regăsesc Orientul fanariot în toată splendoarea lui, expus printr-o suită de portrete, acuarele, costume, bijuterii, narghilele, zarfuri și filigene, conduri de domnițe și hangere bătute cu zamfire și bălașe... Nimic din toate astea! Coincidență, sau nu, peste drum, la Artmark, se licitează 24 de tablouri din ceea ce constituie „Colecția Manu“. Pînă pe 29 septembrie, gratuit, oricine poate admira Orientul fanariot, găzduit de casa de licitații Artmark, și nu de MNAR. Piesele sînt unice și fiecare dintre ele spune istoria trecutului fanariot și oriental al țărilor române de la sfîrșit de secol al XVIII-lea și început de secol al XIX-lea.

Multe dintre aceste piese sînt clasate în categoria „Fondul Patrimoniului Național Cultural Mobil“, altele au fost ofertate statului român, care are drept de preempțiune. Prețul lor se ridică la nivel de aprozare: între 6.000 și 16.000 de euro bucata. Am încercat din răsputeri, zilele astea, să aflu dacă statul român și-a exercitat dreptul de preempțiune, dacă s-a înscris la licitație, astfel încît aceste piese rare să intre din nou în circuitul public. Mi-am sunat prietenii, „oameni importanți“, am scris tuturor, dar, de cele mai multe ori, am fost ignorată sau mi s-a răspuns cu: „Și?“

„Nu avem bani de achiziții“.

Portretele acestea, elaborate în epoca primei modernități românești, aveau misiunea de a contribui la construirea unei genealogii, necesară în noul context politic. În chipurile acestor boieri se oglindește memoria vizuală a moravurilor noastre orientale. Nu prea avem altele, nu prea avem surse materiale care să ne ajute să reconstituim trecutul, nu prea avem mare lucru și, în ritmul dezinteresului general, nu prea o să mai avem nimic.

Confiscate de prin casele boierești prin anii 1950, risipite prin diferitele colțuri ale țării pentru a li se pierde urma, ascunse prin depozite insalubre pentru că păstrau chipurile „dușmanilor de clasă“, portretele nu au ajuns decît temporar în expoziții și în atenția cercetării. Cum putea cineva să scrie despre șalul de cașmir al caimacamului Constantin Cantacuzino sau despre gugiumanul de samur al marelui vornic Mihalache Manu, despre frumusețea orientală a Mariei Cantacuzino, fără să nu fie cenzurat sau acuzat de părtinire? Habar nu am cum a ajuns la tipar *Mode și veșminte din trecut* a lui Alexandru Alexianu (1987) – fără ilustrații însă! Lupta de clasă a înghețat subiectul, punînd între paranteze o parte importantă din trecutul istoric. Ba mai mult, promovarea unei istorii mitologice a pervertit orice formă de înțelegere a trecutului, învățîndu-ne să judecăm doar în clișee.

După căderea comunismului, portretele marilor familii boierești de odinioară au continuat să stea prin depozite, în absența unor politici manageriale coerente. Directorii marilor muzee s-au mulțumit doar să păzească ce căpătaseră de la comuniști fără să se îngrijească prea tare de promovarea artei. Ba s-au trezit asaltați din toate părțile de „moștenitori“ apăruți de peste tot să-și ceară drepturile. Nici directorii muzeelor, nici statul român n-au fost în stare să conceapă o strategie coerentă, astfel încît toată această zestre vizuală să intre în circuitul public, printr-o despăgubire echitabilă. Acum o să „dispară“ colecția Manu, anul trecut a „dispărut“ colecția de țesături orientale a diplomatului Vasile Stoica. Chiar dacă are drept de preempțiune, chiar dacă le-a clasat printre obiectele de „patrimoniu cultural“, statul român nu le vrea, directorii de muzee nici atît. Ți se spune: „Nu avem bani de achiziții“. Ce înseamnă pentru statul român vreo 150.000 de euro cu care s-ar achiziționa cea mai importantă colecție de pictură veche românească? Nu-i cît *Cumințenia Pămîntului,* deși, după mintea mea, valoarea ei, pentru istoria acestei țări, este inestimabilă. Pe de altă parte, mă întreb și ce mai înseamnă pentru Șerban Manu, urmașul moștenitor, trecutul familiei sale, din moment ce îl vinde la bucată și la un preț derizoriu. Cît despre galantomia sau filantropia specifică evgheniților din trecut... nu prea am mai auzit. Cît despre popor... pentru a fi generos, ar trebui să-și cunoască și să-și înțeleagă trecutul. Așa că ce rămîne după aceste retrocedări este doar lupta de clasă, care se „ascute“ pe zi ce trece, clamîndu-se cu zgomot: „Cum au venit boierii iarăși să ne fure!“

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească, 1750-1860, *Humanitas, 2015.*

Petre GURAN

Pierde-vei, oare, pe cel drept ca și pe cel păcătos?

Cea mai veche și cea mai explicită referință la responsabilitatea colectivă se află în *Cartea Facerii*, episodul Sodomei și al Gomorei. În dialogul cu Domnul, Avraam se arată surprins de perspectiva unei judecăți globale care nu ar distinge responsabilități și merite personale.

Zis-a deci Domnul: „Strigarea Sodomei și a Gomorei e mare și păcatul lor cumplit de greu. Pogorî-Mă-voi deci să văd dacă faptele lor sînt cu adevărat așa cum s-a suit pînă la Mine strigarea împotriva lor, iar de nu, să știu". De acolo doi din Oamenii aceia, plecînd, S-au îndreptat spre Sodoma, în vreme ce Avraam stătea încă înaintea Domnului. Și apropiindu-se Avraam, a zis: „Pierde-vei, oare, pe cel drept ca și pe cel păcătos, încît să se întîmple celui drept ce se întîmplă celui nelegiuit? Poate în cetatea aceea să fie cincizeci de drepți: pierde-i-vei, oare, și nu vei cruța tot locul acela pentru cei cincizeci de drepți, de se vor afla în cetate?" (Facere 18, 20-24)

Ceea ce se arată în acest dialog este faptul că meritul individual poate avea un impact asupra colectivității, adică 50, 40, 30, 20 sau 10 drepți pot salva o cetate, în schimb pedeapsa nu este dispusă aleatoriu asupra colectivității. Dacă intrăm în detaliul episodului, înțelegem însă că simpla neparticipare la un rău colectiv nu este un merit și nu te exonerează de răspundere. Dreptatea (sau meritul) constă în denunțarea abuzului și apărarea celui abuzat. Lot se opune abuzului final pe care colectivitatea se pregătește să-l perpetreze, chiar cu disponibilitatea de a-și sacrifica familia și onoarea, renunțînd îndeobște la statutul social. Lot nu este salvat fiindcă este în mod abstract merituos, ci fiindcă dă dovadă de jertfelnicie. De altfel, salvarea presupune asumarea unei despărțiri. Opoziția față de răul unei colectivități implică despărțirea de acea colectivitate, pe care Lot o denumește cu apelativul „frații mei". Lot trebuie să părăsească comunitatea, să se rupă de ale sale, ceea ce înseamnă părăsirea unui patrimoniu, a unui statut într-o comunitate, care îți definește social ființa. Despărțirea trebuie să fie instantanee și definitivă, de aceea nu are voie să se uite înapoi. Și totuși i se mai acordă dreptul la o negociere: „Și, scoțîndu-l afară, unul din Ei a zis: «Mîntuiește-ți sufletul tău! Să nu te uiți înapoi, nici să te oprești în cîmp, ci fugi în munte, ca să nu pieri cu ei!» Iar Lot a zis către Dînșii: «Nu, Stăpîne! Iată sluga Ta a aflat bunăvoință înaintea Ta și Tu ai făcut milă mare cu mine, mîntuindu-mi viața; dar nu voi putea să fug pînă în munte, ca să nu mă ajungă primejdia și să nu mor. Iată cetatea aceasta este mai aproape; să fug acolo și să mă izbăvesc. Ea e mică și-mi voi scăpa acolo viața prin Tine!» Și i-a zis îngerul: «Iată, îți cinstesc fața și-ți împlinesc acest cuvînt, să nu pierd cetatea despre care grăiești»." (Facere 19, 17-20)

„Și întru seminția ta se vor binecuvînta toate neamurile pămîntului."

Negocierea lui Lot privește necesitatea ca mîntuirea să fie relevantă și în plan comunitar. Cetatea mai mică, aflată în calea pribegiei lui, este expresia impactului social pe care îl are persoana aflată în dialog cu Dumnezeu asupra universului înconjurător. De altfel, unitățile în care funcționează responsabilitatea colectivă sînt unități de mici dimensiuni bazate pe grupuri înrudite. Horazinul sau Betsaida poartă o responsabilitate colectivă nu fiindcă vina unuia se răsfrînge asupra colectivității, ci fiindcă refuzul lor de a asculta chemarea lui Hristos este colectiv (Matei 11, 20), adică nici unul nu-I urmează. Comunitatea coresponsabilă este cea în care toți gîndesc și acționează la fel, au aceeași atitudine și, voluntar sau involuntar, participă la aceeași decizie. Într-o anumită circumstanță, aceste comunități îmbracă forma socială a masei, a grupului uman psihotizat pînă la starea în care aplică ostracismul sau chiar linșajul.

Comunități de tipul acesta sînt denumite *patrii* în Evanghelii, spre exemplu cînd, în Matei 13, 54, ni se spune că patria lui Iisus este Nazaretul sau, în Luca 2, 4, că Iisus este din neamul și patria lui David (cu referință la Betleem), apoi, în Luca 4, 24 și Marcu 6, 1, cînd ni se spune că „nimeni nu este profet în patria sa".

Noul Testament alege *patria* ca termen pentru înrudirea de sînge și fiindcă termenul *ethnos* căpătase sens de neamuri păgîne, pe scurt păgîni în opoziție cu cei care cred în Hristos.

Neamurile, ca unitate de sînge și de loc, au o origine comună naturală, dar pot avea un destin final doar prin liberă alegere și asumare a reunirii în Hristos – Biserica: „Și v-ați îmbrăcat cu cel nou, care se înnoiește, spre deplină cunoștință, după chipul Celui ce l-a zidit, unde nu mai este elin și iudeu, tăiere împrejur și netăiere împrejur, barbar, scit, rob ori liber, ci toate și întru toți Hristos" (Coloseni 3, 10-11). La rîndul ei, reunirea în Hristos este anunțată de promisiunea făcută lui Avraam, de a extinde, prin credință, binecuvîntarea Sa asupra tuturor neamurilor pămîntului: „Voi sînteți fiii proorocilor și ai legămîntului pe care l-a încheiat Dumnezeu cu părinții noștri, grăind către Avraam: «Și întru seminția ta se vor binecuvînta toate neamurile pămîntului»." (Fapte 3, 25) Același sens este exprimat și prin vorbitul apostolilor în limbi de Rusalii.

În cele din urmă, se pune întrebarea dacă există un rost al neamurilor în iconomia mîntuirii. Din această perspectivă, mulțimea și diversitatea neamurilor semnifică opoziția față de Dumnezeu. Această adversitate este evocată în viziunea Judecății lui Dumnezeu cu neamurile în Valea lui Iosafat:

„Aduna-voi toate popoarele și le voi coborî în valea lui Iosafat și Mă voi judeca acolo cu ele pentru poporul Meu și pentru moștenirea Mea Israel, pe care au împrăștiat-o între neamuri și țara Mea au împărțit-o în bucăți." (Ioil 4, 2) „Să se trezească toate neamurile și să vină în valea lui Iosafat, căci acolo voi așeza scaun de judecată pentru toate popoarele din jur." (Ioil 4, 12)

Valea lui Iosafat ilustrează o circumstanță veterotestamentară, a neamurilor politeiste care înconjoară poporul lui Israel și astfel se definesc în vrăjmășie cu Dumnezeul cel viu. În fața noului Israel, „poporului agonisit de Dumnezeu", se ridică neamurile apocaliptice Gog și Magog. Scopul istoriei în perspectivă neotestamentară este constituirea noului popor, extrăgîndu-l întîi dintre neamuri, pentru a-l contrapune unei diversități indistincte și prin urmare irelevante spiritual.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (XIII)

Cum am scris deja: receptarea înseamnă, de fapt, ceea ce rezultă ca fiind definitiv și asumat la capătul unei critici atente, nu lipsită de polemici, pe marginea formei și a fondului unui moment sinodal precum cel consumat în Creta.

Legat de forma sinodului panortodox, ar fi multe de spus. Referitor la modul cum s-a derulat – pe baza unui regulament aprobat de toate Bisericile Ortodoxe autocefale și autonome locale, fără nici o excepție –, anumite voci au criticat faptul că s-a limitat numărul participanților, că nu au fost mai mulți laici, dar și mai mulți clerici „inferiori", adică preoți și diaconi, dar și monahi și monahii, că nu s-a respectat tradiția ca fiecare episcop să aibă un vot, iar nu ca întîistătătorul să voteze în numele Bisericii pe care o reprezintă, mai precis: a ierarhilor din delegație care au semnat doar documentele. Una peste alta, s-a creat impresia unei întîlniri la vîrf, cum sînt sinaxele obișnuite, declarată însă de data aceasta drept sinod.

Un efect profund păgubos al regulilor de organizare s-a văzut imediat. Este vorba despre modul cum s-au poziționat unii ierarhi, precum cei sîrbi, care au refuzat să semneze alături de Patriarhul lor documentul despre dialogul interconfesional. La fel, anumite voci din sinodul Greciei au avut poziții distante față de linia delegației din care făceau parte. În fine, și la noi au existat gesturi care au indicat lipsa consensului. Aceste expresii ale diversității și libertății, două calități de neînlocuit și care definesc cel mai bine creștinismul, au ajuns să fie folosite propagandistic de acele cercuri oricum imposibil de convins și care sînt, vorba lui Țuțea, „posedate de certitudine". Cu alte cuvinte, receptarea Sinodului Panortodox a fost inutil îngreunată de corsetul organizatoric.

Apoi, referitor tot la formă, a surprins comportamentul organizatorilor față de presa ortodoxă, alta decît cea oficială, ai cărei reprezentanți au fost ținuți la ușă. Nici mai mult și nici mai puțin, jurnaliștii non-ortodocși au fost tratați mai bine decît cei aparținînd Bisericii noastre. Nu este un detaliu, o scăpare protocolară, ci un indiciu consistent că, în mintea unora, imaginea mijlocită de unii ar fi mai importantă decît cea creionată de alții. Un joc de marketing eclezial neverosimil la acest nivel. Sau o dovadă, în plus, a mentalității lumești potrivit căreia ce se spune în afară este mai important decît ceea ce se petrece în interior. Și de data aceasta, multe neînțelegeri ar fi fost evitate dacă era un plus de înțelegere, de flexibilitate, sinodul nefiind o procedură, ci un fapt de viață (eclezială).

Legat de comunicare, nu am văzut efortul sistematic al organizatorilor de a asigura sinodului cretan transparența și impactul pe care le merita. În plină epocă a comunicării, în posesia unor instrumente pe care părinții din primul mileniu creștin nici nu le intuiau, dar de care sînt convins că ar fi făcut uz, ținînd cont de dispersarea geografică a comunității ortodoxe, prezentă în absolut toată lumea, nu s-a considerat utilă transmiterea tuturor reuniunilor, doar prima și ultima fiind accesibile online. Acum, în mijlocul vacarmului provocat de cercurile pomenite mai sus, ar fi mai mult decît utilă publicarea imediată, iar nu peste doi-trei ani, a stenogramelor Sinodului, spulberînd teoriile fanteziste aflate în circulație și care tulbură masiv comunitatea noastră de credință.

În fine, în ceea ce privește participarea Bisericii Ortodoxe Române, s-au făcut auzite numai cuvinte de laudă. De la Patriarhul Ecumenic la ierarhi de prestigiu, contribuția teologică românească a fost apreciată și considerată, în multe puncte, salutară. Probabil că aici a jucat un rol decisiv temperamentul spiritual al unei Biserici aflate de secole între blocul grecesc și cel slav și care a învățat treptat să se poziționeze echilibrat. La urma urmelor, despre asta este vorba în procesul de receptare: abordarea senină, fără încrîncenare și fără prejudecăți, a momentului istoric pe care, contemporan, ești chemat să îl înțelegi. Sinodalitatea este o dovadă al lucrării Sfîntului Duh în Biserica lui Hristos, dar în egală măsură și o probă a calității umane a celor care se pun în slujba Lui.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

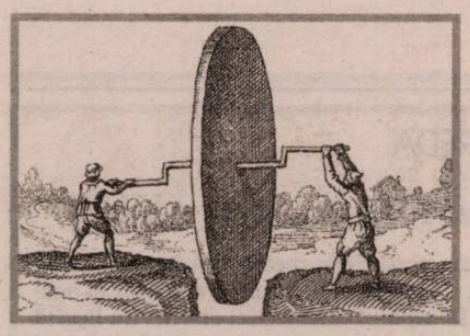

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Campania pentru neschimbare

Aceia dintre dumneavoastră care ați avut răbdare să urmăriți reacțiile de după discursul din Parlament al premierului Dacian Cioloș ați observat probabil valul de indignare stîrnit de replica dură pe care șeful Guvernului a primit-o din partea președintelui PSD, Liviu Dragnea. Mărturisesc că mi-e cumva greu să înțeleg surpriza multora dintre cei care au comentat. Nu e nici o știre că mai sînt două luni pînă la campania electorală. Nu e, de asemenea, nimic nou în faptul că PSD își construiește mesajul pe cîteva linii de comunicare simple și relativ eficiente – Guvern străin și nelegitim, zero, Soros, incompetență etc.

În fapt, ziua discursurilor amintite mai sus poate fi catalogată drept debutul neoficial al campaniei pentru parlamentare. S-a tras o linie de demarcație între un PSD ofensiv și fără regrete și o masă eclectică de inamici ai PSD-ului. Ca aproape la fiecare rundă de alegeri.

În furtuna de reacții care au urmat s-a remarcat mai puțin însă libertatea pe care și-au luat-o combatanții de a ignora pe alocuri realitatea. Iar realitatea e că avem de-a face cu un soi de complicitate neplăcută între toți actorii întîmplării din Parlament. Și spun asta pentru că, dincolo de toate criticile dlui Dragnea la adresa premierului, PSD a negociat posturi în Guvern, a votat pentru acest Guvern și a refuzat timp de un an de zile să întreprindă orice acțiune serioasă pentru a-l dărîma. Moțiunea de cenzură i-a stat la îndemînă și nu a folosit-o. Putem să presupunem, așadar, că PSD are de cîștigat de pe urma Guvernului Cioloș. Faptele subliniază fără nuanță ipocrizia atacurilor la Guvern și premier. Cu cît sînt mai ferme și mai agresive, cu atît sînt mai ipocrite.

De cealaltă parte, premierul pare să descopere uimit că unul dintre partidele care i-au oferit votul de învestitură e mai preocupat de clientela politică decît de binele țării. N-am cine știe ce motive să îl contrazic pe șeful Guvernului, însă, dacă așa este, nu pot să nu întreb de ce a tolerat atît de multă vreme oameni ai PSD în posturi de miniștri și secretari de stat. De ce îi tolerează încă? Cunosc argumentul stabilității, însă acesta nu mai stă în picioare cu două luni înainte de alegeri. Iar o analiză serioasă a performanței protejaților PSD în Guvern, cu consecințele de rigoare, ar trimite un semnal teribil de puternic electoratului exasperat de mlaștina politică în care se scufundă țara.

Atît electoratul PSD, cît și cel anti-PSD au nevoie de eroi.

Forțat cumva să intre în siajul premierului, în lipsa altor fapte care să îi contureze identitatea, PNL se află în aceeași situație ambiguă. De la tribuna Parlamentului, doamna Alina Gorghiu observă că „PNL nu îl are pe dl Dîncu în Guvern, PSD – da". O remarcă foarte bună. Urmarea logică e o întrebare. A făcut PNL o analiză a activității ministerului-monstru (unul dintre cele mai bogate și relevante din întregul Guvern) condus de Vasile Dîncu? Cu ce concluzii? A fost mulțumit? Aș zice că da, dat fiindcă n-am văzut nici măcar o banală moțiune simplă pe această temă.

Mica piesă de teatru desfășurată luni în Parlament nu a lămurit nimic. Fiecare dintre actori a marcat pentru publicul propriu, iar la finalul zilei toată lumea a fost mulțumită. Atît electoratul PSD, cît și cel anti-PSD au nevoie de eroi. Ei bine, eroii și-au făcut datoria. Au marcat spectaculos, au fandat elegant și au încasat demn loviturile adversarilor. Viața merge mai departe.

Departe de mine maniheismul naiv, însă piesa de teatru la care asistăm zilele astea e cumva ofensatoare. Înțeleg prea bine că atît premierul, cît și șefii de partide trebuie să navigheze foarte atent într-o mare de interese obscure și contradictorii. Înțeleg și faptul că fermitatea poate avea efect de bumerang, însă, cîtă vreme politicienii noștri continuă să mimeze conflictul, rezultatele sînt voturi precum cel care l-a ferit pe Gabriel Oprea de ancheta penală în cazul morții polițistului Bogdan Gigină. Și spun asta pentru că sînt convins că acel vot nu ar fi fost posibil dacă presiunea publică pentru politicieni responsabili și integri ar fi fost mai mare. Dacă pînza de păianjen a complicităților ar fi fost mai mică. Dacă influența nefastă a fostului vicepremier asupra administrației centrale ar fi încetat în momentul în care acesta și-a părăsit postul de la Guvern. Însă dl Oprea a mai vizitat Palatul Victoria și după ce n-a mai fost vicepremier. Iar la Interne, pînă nu demult, era titular un protejat de-al său care, între timp, l-a urmat pe calea Parchetului. Toate lucrurile astea erau evitabile.

Sigur că între dezbaterea din Parlament referitoare la performanța Guvernului și votul din Senat care îl privea pe Gabriel Oprea e o diferență majoră, deși au avut loc la cîteva ore una după alta. Însă, privite în ansamblu, ele fac parte din aceeași fotografie neplăcută a României politice. O Românie a jumătăților de măsură, a petardelor retorice și a inconsistenței.

Mi se pare aproape ironic cum, zilele astea, ticăloșii se refugiază în discursuri despre democrație, iar naivii în antipolitică. Această combinație de ipocrizie și exasperare e probabil cea mai bună rețetă pentru păstrarea *statu quo*-ului și după 11 decembrie.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Solidaritatea-i pe bani

Tomas ia o bere din frigider, se trîntește pe canapeaua din livingul casei părintești și dă drumul la televizor. Începe să înjure cu năduf. Buletinul de știri se deschide cu vești despre străzi blocate și bulevarde cu restricții de trafic. A doua zi ar trebui să ajungă la aeroport, să plece înapoi la Londra, unde lucrează ca bucătar-șef la un *gourmet pub*. A fost mai bine de zece ani polițist aici, acasă, în Bratislava, apoi s-a hotărît să își caute norocul în altă parte. E drept, o parte din decizie s-a datorat și fostei neveste, cu ocazia divorțului. Atunci s-a hotărît să își refacă viața și a plecat în Anglia. Acum era la finalul concediului și ar fi trebuit să se întoarcă la muncă. Ghinionul lui s-a numit summit-ul informal al Uniunii Europene, care s-a ținut la Bratislava. Măsurile de securitate, pe larg descrise la televizor, îi cam încurcau planurile pentru a doua zi. Brusc, a devenit atent. Reporterul spunea „Brexit" din două-n două fraze. Era firesc. Ieșirea Marii Britanii din Uniune era unul dintre punctele-cheie de pe agenda reuniunilor.

Nu a fost singurul subiect discutat acolo. A mai fost vorba despre refugiați, măsuri antitero și redresare economică. De fapt, tema principală a fost solidaritatea. Carevasăzică, unitatea Europei. Altfel spus, mesajul public care trebuia consolidat era următorul: în ciuda crizei existențiale care se arată, noi, Uniunea Europeană, încă împărtășim aceleași valori, încă avem strategii, încă... există! Promotorul întîlnirii de la Bratislava a fost, cam ca de obicei în astfel de ocazii, cancelarul Angela Merkel. Doamna pare dedicată ideii europene pînă în pînzele albe. Nu a uitat niciodată sfatul lui Helmuth Kohl: „Germania Unită nu poate avea un viitor decît într-o Europă Unită". Pe de altă parte, tatăl ei, pastorul protestant, a învățat-o că buna etică a muncii (și a vieții) presupune să nu trăiești pe datorie. Așa se face că politicile economice ale Uniunii, acum, sînt mai degrabă orientate spre austeritate decît spre relaxare fiscală.

Aparent, ăsta a fost motivul de enervare al domnului Renzi, premierul Italiei. Domnia-sa a refuzat să participe la conferința de presă comună cu Hollande și Merkel. A afirmat că reuniunea de la Bratislava s-a încheiat cu „prea puține rezultate" și a plecat acasă. Astfel, italianul s-a afirmat ca un soi de lider informal al flancului sudic al Uniunii, reproșînd Nordului aroganța unei austerități „ipocrite". Eu, personal, am altă bănuială. La Bratislava, prin întîlnirile informale, s-a stabilit (tot informal) cum se va împărți „averea" bătrînei Anglii în interiorul Uniunii, după divorț. Italia are pretenția de a fi a patra (acum, a treia) economie a UE. Pare-se că, după proaspăt regăsitul amor fraco-german în materie de politici europene, Italia nu a căpătat mare lucru. În fond, bursa de la Milano este și dînsa... o Bursă! De ce Frankfurt-ul este tot timpul favorizat? În plus, mai e și dandanaua cu refugiații. Nemții vor cote valabile pentru toate statele membre, după ce, timp de mai bine de un an, au dat mesaje întru încurajarea imigrației. Italienii nu pot uita cît amar de vreme au fost singurii responsabili pentru jumătate de Mediterana, cum nu au căpătat aproape nici un ajutor de la Bruxelles și cum fiecare mic eșec li s-a pus în cîrcă, în numele întregii Europe. Iar acum, colac peste pupăză, vin aceiași nemți care, ani la rîndul, nici nu au vrut să audă de politici europene în zona sudică, să le dea lecții privind refugiații. Ca latin și european sudic, parcă îl înțeleg pe domnul Renzi.

Tomas trage aer în piept, termină prima bere, ia alta din frigider, la timp pentru a auzi că Theresa May i-ar fi transmis domnului Tusk, de la Consiliu, cum că negocierile pentru Brexit vor începe prin ianuarie-februarie. „Nu-i așa rău, pîn' la urmă", își spune el.

Ca tot europeanul nervos pe oficialii UE care îi încurcă traficul cu ocazia vreunui summit, a găsit pînă la urmă ceva util în vorbele liderilor. În plus, a mai aflat ceva. „Frate, frate, dar brînza-i pe bani" este regula casei. La fel și solidaritatea. Europeană.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Mai e rentabil să fii patron-de club de fotbal în România?

Păi, să-i numărăm, coane Fănică! Gigi Becali (Steaua): megarentabil. A făcut profit în această vară, numai din vînzări de jucători și calificare în Europa League, de peste 15 milioane de euro. Ionuț Negoiță (Dinamo): nu pierde, ci cîștigă. A decis ca, practic, echipa să trăiască din ce produce. Mihai Rotaru (Craiova): nu contează, e un hobby (impus?) după ce a primit din retrocedări 109 milioane de lei. Valeriu Iftime (Botoșani): a decis să taie salariile cu 25% ca să se încadreze în drepturile TV cu bugetul, deci e bine. Primăria Iași: ce contează, plătesc contribuabilii. Complexul Energetic Oltenia (Pandurii): nu contează, că oricum nu mai dă bani. Primăria Voluntari: vezi Primăria Iași. Transgaz (Mediaș): ce contează, plătesc abonații la conductă. Hagi (Viitorul): nu contează, oricum e viața lui. Primăria Chiajna: vezi Primăria Voluntari. Arpad Paszkany (CFR Cluj): un răspuns mai complicat decît găsirea Insulelor Cayman pe hartă. Cît despre Primăriile Tîrgu Mureș (ASA) și Timișoara (ACS Poli), habar n-am ce să spun. Să spună cetățenii lor, că sînt și cu banii luați, și fără fotbal. Rezumînd, eu zic că e OK. Nu știu de unde ideea că în fotbal cineva pierde, dar e clar că aceia nu sînt patronii sau ordonatorii de credite. E, pînă la urmă, o frumoasă afacere a unor băieți (aproape) deștepți.

Radu NAUM

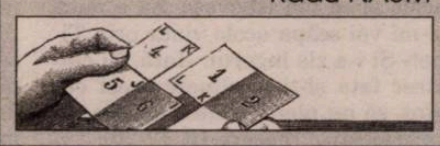

O singură noapte

Texte și opinii de:
- Alex TOCILESCU (scriitor)
„O forță nevăzută“
- Iulian TĂNASE (scriitor)
„Domnișoara Dostoievski“
- Anca GRĂDINARIU (jurnalistă)
„Trenul de noapte“
- Karin BUDRUGEAC (jurnalistă)
„Cînd mi-a pupat mîna Minune“
- Răzvan ȚUPA (poet)
„Sexul ROMPRES (festiv)“

argument

OZN-urile din viețile noastre

Există pe lume povești mai spectaculoase decît cele care se întîmplă noaptea? Nu, nu vorbim aici de *one night stand*-uri, ci de tot felul de întîmplări și personaje care apar de nicăieri și apoi nu prea știi nici ce să faci cu ele și nici unde să le depozitezi. Gîndiți-vă puțin la ce ați trăit în diverse momente din viață. La nopțile care v-au rămas în minte și le-ați putea povesti oricînd, indiferent de cîți ani au trecut peste ele. Fiecare dintre noi are propria colecție, la care, chiar dacă nu umblă prea des, nici n-ar renunța de bunăvoie. Par un fel de OZN-uri în viețile noastre.

Mi-am dat seama și că o parte dintre prozele scurte la care lucrez se întîmplă după ce s-a înserat de-a binelea în București.

De la această idee a plecat Dosarul de acum. I-am rugat pe invitații mei să povestească cîte o istorie care să se fi întîmplat în regim nocturn. Am ținut la această ramă, a unității de timp. Ce a ieșit, o să descoperiți singuri. E un fel de antologie de nopți de tot felul: cu decizii, cu sperieturi, cu auzul ascuțit la maximum, cu piei de urs, domnișoare Dostoievski, bărbați îmbrăcați în cojoace, o mașină veche de douăzeci de ani, un cîine, un leu și un lanț nesfîrșit de gînduri, Andreea, Cristina, teoria focului pe care o face Melville în *Moby Dick, The Wall,* un motan Voltaire și niște artificii, felul în care spun extratereștrii „la revedere“, un thriller în trenul București – Belgrad, în vremea embargo-ului, o întîlnire cu Adi Minune după ora două, de la restaurantul „Ambasador“, un televizor alb-negru Venus, niște sforăituri și 10.000 de euro pariați la un joc de noroc. Și lista ar putea să continue.

Și, mai ales, mi-aș dori să vă întrebați, după ce o să citiți întîmplările din Dosar, care e noaptea cea mai prețioasă pe care ați păstrao fără să stați pe gînduri, dacă ați putea să alegeți doar una singură din întreaga dumneavoastră viață. Acesta a fost, de fapt, și subiectul anchetei mele. Iar răspunsurile sînt de-a dreptul emoționante. Nopți memorabile vă doresc! (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Alex TOCILESCU

O forță nevăzută

Am crescut într-o familie drăguță, care, dintr-un motiv care nu s-a transmis mai departe, și-a botezat mai toți copiii de gen masculin Alexandru. Eu sînt Alexandru Tocilescu al patrulea, de unde se poate deduce cu ușurință că tatăl, bunicul și străbunicul meu au fost Alexandrii Tocilescu cu numerele 3, 2 și 1 (iată și un mister: de ce pe unchiul meu, fratele mai mare al lui taică-meu, îl cheamă Mircea?).

Una dintre părțile frumoase ale acestui nume, pe lîngă sunetul plăcut auzului, este că are un sfînt (minor, din păcate, în comparație cu sfinți precum Mihai, Ion sau Andrei), a cărui zi se sărbătorește pe 30 august. În această zi (anul este 1986) se petrece povestea care urmează.

Ca în fiecare an, petrecerea de Sfîntul Alexandru începuse prost pentru mine; pe cît de multă lume venise, pe atît de puține cadouri primisem. Rolul meu părea să se reducă la cel de deschizător de ușă; de fiecare dată cînd suna soneria, fugeam să deschid, închipuindu-mi că pe partea cealaltă se afla cineva nerăbdător să-mi înmîneze o mașinuță de fier, un pistol cu capse (sau măcar niște capse pentru pistolul pe care-l aveam) sau un număr din *Pif*. Doar că, invariabil, oaspeții pe care îi întîmpinam îmi zîmbeau călduros, mă pupau pe obraji și îmi dădeau un buchet de flori („Astea-s pentru Valeria!“) și o sticlă de vodcă („Asta să i-o dai lui Toca!“). Așa că eu, biet băiețel de opt ani jumate, le dădeam cadourile părinților mei și mă întorceam lîngă ușă ca să aștept următorii oaspeți care aveau să nu-mi aducă nimic.

Cîndva m-am plictisit (sau poate că nu mai venea nimeni) și m-am amestecat printre cei 50-60 de oameni din apartament ca să fac conversație: ce mai faci, de ce n-ai venit cu copilul, te-ai tuns, voi cît ați stat la mare etc. Pe la 12 noaptea m-am plictisit și de conversație, plus că toți dansau rock în figuri și mă călcau în picioare, așa că m-am dus să mă culc în cămăruța mea de doi metri pe doi de lîngă bucătărie. Aproape că adormisem, în ciuda muzicii și a gălăgiei care răzbăteau pînă la mine, cînd o forță nevăzută a început să-mi zgîlțîie patul (un pat de fier, de spital, pe care răposatul meu bunic, Alexandru Tocilescu al doilea, îl adusese probabil din Spitalul CFR, unde fusese doctor o bună parte a vieții sale).

„Ziua e pentru cei puternici, noaptea e pentru cei slabi.“

Proverb arab

Ce să fie, ce să fie, m-am întrebat nedumerit preț de cîteva secunde, după care mi-am dat seama ce era: cutremur! Puțin speriat, puțin entuziasmat, am sărit jos din pat, mi-am pus papucii, mi-am aranjat pijamaua și m-am dus la oamenii mari, care de fapt tocmai veneau și ei către mine să mă salveze.

Prin urmare, după cîteva secunde de la începutul calamității, mi se înfățișa următoarea priveliște: un regizor sărea pe geam (apartamentul e la parter) și își muta Dacia 1310 proaspăt cumpărată, ca nu cumva să fie strivită de blocul care ar fi putut să se prăbușească peste ea; soția regizorului respectiv privea după el cu mînie, după care le lua de aripi pe bunică-mea și pe soră-mea (care avea doi ani) și se grăbea să le adăpostească sub tocul ușii; tot sub tocul ușii ne buluceam și eu, maică-mea și taică-meu, plus alte cîteva persoane; cineva venea grăbit de la baie, închizîndu-și fermoarul; lumina era stinsă, dar nu mi-era clar dacă de la cutremur sau doar pentru că așa se obișnuia la petreceri, ca să se creeze o atmosferă mai mișto. O vreme am stat sub ușă, așteptînd să aflăm deznodămîntul evenimentului; cînd, în sfîrșit, blocul s-a oprit din tremurat cu 7,1 grade pe scala Richter, lumea s-a oprit din panică și a fugit afară. Pe stradă ne-am întîlnit cu vecini în pijamale, vecine în cămăși de noapte și capoturi, prietenii mei Anita și Teo, care stăteau în apartamentul vecin, și cu petrecăreții de la noi, mai fiecare cu un pahar cu whisky sau vodcă în mînă. S-a discutat o vreme despre cele întîmplate, timp în care unii au dat o fugă pînă la ei acasă, ca să verifice dacă respectiva casă mai era în picioare, dacă părinții vîrstnici și copiii mici mai erau în viață, dacă nu cumva căzuseră lustre și dulapuri, dacă viața putea să continue ca pînă atunci. După scurtă vreme, mai toți s-au întors și, habar n-am de ce, fiecare a adus și mai multă băutură cu el. Am mai stat cu toții în stradă cam vreo oră, în ideea că dacă avea să urmeze o replică mai nasoală, ar fi fost de-a dreptul stupid să-i cădem victime, după care petrecerea a continuat încă și mai abitir decît pînă atunci, cu dans și băutură și hohote de rîs și gălăgie, în ideea că nici măcar un cutremur de peste șapte grade nu e în stare să oprească lumea să se simtă bine. Într-un tîrziu (adică pe la cinci dimineața), mi-am luat ursul galben de pluș și m-am dus la culcare, fiindcă era clar că altceva palpitant nu avea să se mai întîmple, și am adormit cuminte în cămăruța mea cu surprize cu fotbaliști pe pereți, în timp ce, la cîțiva metri de mine, ăia mari se distrau nu de parcă n-ar mai fi existat ziua de mîine, ci de parcă ziua de mîine ar fi urmat să existe la nesfîrșit.

***Alex Tocilescu** este scriitor.*

Simona RĂDOI

O noapte din viața unei chelnerițe de cartier

Stau pe un scaun înalt dintr-un bar din Drumul Taberei și măsor încăperea care seamănă mai degrabă cu un acvariu. Pe geamuri se scurg picături de apă, vîntul plimbă ușor crengile unui copac de lîngă becul din stradă, colega mea citește ceva în bar, iar ceasul de deasupra ușii de la baie indică ora 11,20. Este luni seara, în cafeneaua în care lucrez o lumină caldă, difuză, cade peste mesele goale. Undeva, în spatele meu, se aude Vaya con Dios în boxe. Sînt ruptă de somn din cauza sesiunii și în același timp îngrijorată de faptul că n-am învățat mare lucru pentru examenul de a doua zi. „E ș-un prof al dracu', ar putea să mă pice oricum!“, ziceam în sinea mea în momentul în care pe ușă au intrat trei bărbați, trecuți de 50 de ani, îmbrăcați în cojoace trei sferturi, pe care îi știu vag, din vedere din primele zile de serviciu. Duc comanda rapid, două Alexandrioane și o cafea lungă, remarc niște dinți lipsă la domnul cu cafeaua, după care mă reinstalez pe scaunul de la bar, uitîndu-mă la ceas din cinci în cinci minute. „Asta pare ultima comandă pe astă-seară, dacă plec la 12,30 înseamnă că o să am timp să mai citesc ceva pentru examenul de mîine“, zic bucuroasă în sinea mea. Doar că unu' dintre bărbați îmi face semn în scurt timp că mai vrea trei Alexandrioane. Le duc destul de amărîtă și adăug mintal o restanță în carnetul de student. Resemnată, mă întorc la bar, scot manualul de drept internațional public și mă apuc să citesc, în timp ce bărbații șușotesc la masă, iar Vaya con Dios cîntă „Heading for a Fall“ neimpresionînd pe nimeni din barul ăla. Eram la un capitol despre curtoazia internațională, cînd unul dintre cei trei bărbați m-a fluierat pentru a mai comanda două rînduri de coniac. Puțin iritată de manierele celor trei, duc comanda și îi atenționez că este ultima, după cum spune și plăcuța de desupra mesei alăturate: ora 12,30, ultima comandă, la ora 01,00 închidem. Mă întorc la bar și intru în magazie, să fac inventarul. Număr sticlele de bere prin geamul frigiderului din magazia înghesuită și mă gîndesc că în week-end aș putea să mă duc acasă, în Giurgiu, să o văd pe mama și să mă întîlnesc cu prietenele mele, să le povestesc ce mișto e viața mea în București, cum am descoperit Club A și Art Jazz Cafe și cum la barul ăsta în care lucrez am cunoscut o grămadă de oameni mișto. Cu amalgamul ăsta de gînduri ies din magazie, să schimb muzica, că deja Vaya con Dios se repetă. La bar, unul dintre clienți insistă pentru încă un rînd. Colega mea îi spune că am închis și că tot ce mai are de oferit e nota de plată. Bărbatul cel mai înalt și mai bine făcut dintre ei ridică vocea și revarsă asupra noastră o serie de înjurături bătrînești și spurcate, în timp ce aruncă pe jos un suport de șervețele de pe bar. Mă panichez, așa că sun de pe două telefoane simultan către 112 și un prieten polițist, care lucrează la secția din zonă. În timpul ăsta, scandalul se amplifică, iar bărbatul încearcă să-și deschidă prohabul ca să se pișe pe barul nostru, după cum deja a amenințat în timp ce eu vorbeam la telefon cu poliția. Colega mea pune mîna pe o tavă de pe bar, iar mie îmi trece prin cap că s-ar putea să fie nevoie să ne batem cu ăștia. Așa că iau și eu repede două sticle de bere din ladă și stau în spatele ei încordată, dar nu înainte de a apăsa pe butonul de panică al alarmei barului. Încremeniți așa – scandalagiul cu prohabul deschis, colega mea cu tava în mînă, în poziție de atac, eu cu sticlele alea ridicate amenințător, iar ăla fără dinți încercînd să spargă ușa din geam a barului – ne-au găsit cele două echipaje de poliție trimise la fața locului, iar cîteva secunde mai tîrziu și cele două mașini de pază privată. Mi-au tremurat picioarele încă vreo trei ore de la acest incident, iar drama adevărată a fost în anul IV, cînd era să nu intru în licență din cauza restanței din primul an de facultate, la drept internațional public. Și, desigur, de atunci evit contactul vizual cu bărbații trecuți de 50 ani, îmbrăcați în cojoc.

***Simona Rădoi** este jurnalistă.*

Ionuț SOCIU

Cîinele și leul

Am ieșit de la „Elvira Popescu“ pe la șapte, și după aia am plecat spre Crîngași. Ne-am oprit la un chioșc, am cumpărat bere și chips-uri, apoi am mers sus și ne-am întins în pat. Ne-am uitat la televizor vreun sfert de oră fără să ne spunem nimic. Ea era în continuare irascibilă, m-a rugat să o las puțin în pace și eu am zis bine, te las. A ațipit după cîteva minute, iar eu mi-am luat berea și m-am așezat pe pervaz. De ce am fost așa agasant? De ce mă bag în sufletul ei? De sus, de la etajul opt, puteam să cuprind cu privirea Lacul Morii, peste care se lăsa umbra roșie a apusului. Dar poate că nu sînt chiar atît de obositor, poate că exagerez, nici eu nu mai știu.

A întins mîna
și m-a mîngîiat pe spate.

Am sărit brusc de pe pervaz, am scos un caiet din geantă și m-am așezat la birou. N-aveam nici o idee, voiam doar să scriu ceva, dar după cîteva minute deja mă simțeam ca un impostor. Ce fac aici? Pozez în fața ei?

Andreea a deschis ochii și a zîmbit cînd m-a văzut cu pixul în mînă. S-a ridicat din pat și a intrat la duș. Trecuseră trei luni de cînd eram împreună, timp în care învățasem cum să mă împac cu absențele, să mă bucur de ele. Pînă atunci trăisem cu senzația că absența poate stîrni doar panică și regret și că de acolo vin fricile. La cîteva zile după ce ne-am cunoscut, ea a plecat în Sri Lanka pentru cîteva săptămîni împreună cu un tip, un prieten de-al ei. Eram îndrăgostit pînă peste cap și cu toate astea distanța nu m-a speriat, ba dimpotrivă, o simțeam aproape, chiar și în zilele în care nu vorbeam, uneori îmi trimitea mesaje scurte în care îmi zicea de nucile de cocos care cad pe acoperișul ei și de maimuțele care se bat pentru ele, și asta era de ajuns.

A ieșit de la duș și s-a tolănit în pat. Citea Franzen și mînca chips-uri, iar eu continuam să scriu, doar că acum eram detașat, mai puțin conștient de mine, de noi, era bine. Chiar și așa, chiar dacă scriam niște panseuri obosite.

Puțin după 11, am luat un taxi și ne-am dus la J'ai Bistrot. Trebuia să ne întîlnim cu Edi, urma să-mi dea în cărți de tarot. Tema e curajul, mi-a zis el întorcînd prima carte. Andreea era toropită de căldură, îi simțeam buzele fierbinți atingîndu-mi lobul urechii, vreau să te mușc, mi-a șoptit ea ținîndu-și capul pe umărul meu. Terasa era goală, rămăseserăm noi trei, cu berile în față și cu cărțile de tarot întinse pe masă. Era trecut de miezul nopții și nu se simțea nici o adiere de vînt. A întors a doua carte. M-am aplecat asupra mesei și am deslușit în întuneric cuvîntul „vinovăție“ și un desen reprezentînd o siluetă androgină profilîndu-se pe fundalul unui cer înnorat. Există ceva care te ține în loc, a mormăit Edi. M-am uitat din nou la desen, la conturul feței, și am observat că avea ochii închiși și că-și ținea palmele presate de tîmple. Au urmat și celelalte cărți, în toate vedeam blocaje, umbre, apăsare.

Ne-am întors în Crîngași pe la două. Am făcut sex și apoi am rămas amîndoi întinși în pat, cu ochii în tavan, iar ea îmi vorbea despre psihogenealogie și constelații familiale, și totul părea că se limpezește în clipa aia. Doar că, după ce ea a adormit, m-am uitat la un episod din *The Americans* și în timpul ăla am auzit iar vocea aia din capul meu care îmi spunea de ce nu ești și tu așa ca spionii ăștia, hotărît și rapid, zdrang-bang, ce atîta anxietate.

M-am apropiat de Andreea, am sărutat-o pe spate și am auzit-o vorbind în somn, mai am trei săptămîni pînă termin de construit patinoarul, în trei săptămîni e gata. Nu puteam să dorm, mă foiam în pat și mă gîndeam doar la tarot, așa că m-am dus în bucătărie și mi-am făcut un sandviș cu cașcaval, apoi am luat o carte la întîmplare de pe raft și am început s-o răsfoiesc. Fiul budist și tatăl filozof în dialog, fiul zicea ceva despre două tipuri de meditații, modelul cîinelui și modelul leului, „gîndurile pot fi abordate în maniera în care un cîine aleargă după o piatră care îi este aruncată“, și uite așa ajung oamenii la confuzie mentală și la „un lanț nesfîrșit de gînduri“, iar leul, ah, leul se întoarce spre „sursa gîndului“, așa cum s-ar năpusti asupra celui care aruncă cu piatra în el. Și încă un pasaj despre lipsa de materialitate a geloziei, după care am închis cartea și am rămas nemișcat pentru cîteva minute și iar mi s-a părut că totul se leagă, că totul e clar. Apoi am ieșit afară, pe balcon, trăgeam aer în piept și mă întrebam: oare ce fel de meditație e asta, leu sau cîine?

Începuse să plouă și mi se făcuse somn. Am adormit pe la cinci și m-am trezit trei ore mai tîrziu. Draperiile erau trase, în cameră era întuneric și se auzea doar răpăitul ploii în geam. Am deschis televizorul și l-am lăsat pe *mute*. Stăteam gol pe marginea patului și urmăream în liniște imagini de la o operațiune de salvare în Marea Mediterană, aproximativ 1700 de imigranți au fost salvați de flota italiană, și apoi încă un titlu, Jean-Marie Le Pen exclus de propria fiică din partidul pe care l-a înființat.

În clipa în care am întors capul, Andreea a deschis ochii. A întins mîna și m-a mîngîiat pe spate. Apoi m-a tras spre ea și m-a sărutat, iar eu mi-am lăsat capul să cadă ușor pe brațul ei cald.

„Așadar, dragă,
noaptea este jumătate
din viață,
Și cea mai frumoasă jumătate
cu adevărat.“

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE

***Ionuț Sociu** este critic de teatru și jurnalist.*

Karin BUDRUGEAC

Cînd mi-a pupat mîna Minune

Pînă în ultimul moment am crezut că nu mai ajung la premiera *Dincolo de calea ferată* de la Gara de Nord. Așa încep, de fapt, toate nopțile reușite, poate c-un obligo, sigur fără chef, și cu intenția clară de „după asta, mergem direct acasă“. În film, Ada Condeescu și Potocean sînt un cuplu înstrăinat, c-un copil. El vine în vizită din Italia, ea locuiește în aceeași casă de lîngă șina de tren, neterminată de el, l-a înșelat între timp, se duc la o nuntă. Povestea asta m-a mai înzdrăvenit, la fel și salonul în care peste stema regală din colțul covoarelor au fost cusute secera și ciocanul. Astfel încît, la vinul alb de după proiecție, cînd cineva a zis „Mergem și în Ota?“, mi s-a părut cea mai bună idee din lume.

În Ota, pentru cine nu știe, sînt niște cocktailuri fantastice. Daiquiri-ul se face cu piure de căpșune și au cel mai bun Frankfurt Sour din oraș. Dovadă c-am făcut schimb de *drink*-uri cu Florin Iaru și Mihai Iordache, cu care ne-am nimerit la o discuție aprinsă despre Street Delivery. Prietena cu care mai eram avea o întîlnire ultrasecretă la două noaptea, iar pe la totuși să dansăm, dar în ținutele noastre de civili și cu freze cam punkiste, aterizam cam extraterestru în peisajul aniversar, ca de nuntă.

„Ce vreți să beți?“, a întrebat Adi Minune după ce s-a așezat. La un semn al lui, pe masa noastră au aterizat patru pahare de whisky. La un alt semn, asistentul lui, c-un ceaslov cît catalogul de la școală, s-a pus în genunchi și i l-a întins. Minune și-a consultat agenda, l-a mustrat pentru niște imprecizii, a negociat prețuri și „Cine mai cîntă?“, ca un businessman adevărat. La final, s-a ridicat, s-a aplecat, a pupat două mîini și a strîns alte două. Am mai ciocnit un whisky. Din sala mare, dintr-odată a început să se audă vocea regelui. „Ce noroc“, a zis prietena mea, „nu știam cum să mai dau de Salam!“ *De gustibus non disputandum* (sic!), dar vocea lui Florin Salam n-are cum să nu te ungă pe suflet.

Încă vreo oră mai tîrziu, taxiul de întoarcere ne-a lăsat lîngă Petrom-ul de pe Eminescu. Se luminase de ziuă, iar cartofii prăjiți cu brînză rasă pe deasupra, serviți cu castraveți murați la restaurantul non-stop, unde am conchis că clar se spală bani, au mers de minune.

***Karin Budrugeac** este jurnalistă.*

Iulian TĂNASE

Domnișoara Dostoievski

Mi-am luat ceva de băut de la bar și m-am așezat la o masă. Din locul în care mă aflam puteam să îi văd pe toți oamenii de la toate celelalte mese din local și nu aveam nici o dificultate în a așeza toate acele celelalte mese, cu oameni cu tot, pe o platformă înaltă și adîncă, un fel de scenă improvizată în imaginație, pentru a putea privi în voie spectacolul vieții și al lumii care mi se oferea ca pe tavă.

Singurătatea în care mă scăldam în acele momente ca-ntr-o apă în undele căreia mă mai scăldasem de atîtea și atîtea ori îmi venea bine în seara aceea. Mă simțeam bine cu gîndurile mele despre nimic, îmi beam băutura fără nici o grabă, fumam și era ca și cum aș fi fost invizibil nu doar pentru ceilalți, ci chiar și pentru mine.

La cîteva mese mai încolo am zărit o fată cu pielea măslinie, cu păr negru, lung și ondulat, în ochii ei mari și negri ar fi putut încăpea întregul local în care mă aflam, și nici nu e sigur că totul nu se petrecea, de fapt, în ochii ei. Mă uitam la ea ca la un tablou, ca la unul dintre acele portrete feminine din picturile renascentiste. Ochii ei imenși aveau ceva din autoportretele Sofonisbei Anguissola, părul ei ondulat părea decupat din pînzele lui Andrea Solario, iar privirea ei rece și adîncă părea desprinsă din portretele lui Rafael.

Am văzut-o cum se ridică de la masă. Era înaltă. Avea o statură imperială. În picioare, era încă și mai frumoasă decît așezată. Cu un mers ușor ezitant, s-a apropiat de masa mea. Credeam că va trece mai departe, dar s-a oprit în fața mea. Fără să aștepte vreo invitație, s-a așezat la masa mea. A pus pe masă o mapă mare, din care a scos cîteva desene. Mi-a spus că ea le făcuse. Vorbea destul de greu, cu o dificultate de care doar alcoolul putea fi responsabil. Desenele erau, de fapt, niște caricaturi, însă, pe vremea aceea, eu aveam mare încredere în femeile care fac caricaturi și nici o încredere în bărbații care scriu epigrame. Femeia din picturile renascentiste a început să îmi vorbească despre Dostoievski, însă vorbea atît de prost și atît de împleticit, încît tot ce reușeam să deslușesc erau doar numele proprii: Dostoievski, Raskolnikov, Karamazov,

Mîșkin și așa mai departe. Era cumplit de beată, ăsta era adevărul, și privind-o și încercînd să înțeleg ce spune, regretam că o femeie atît de frumoasă, al cărei portret ar fi putut atîrna pe simezele celor mai mari muzee din lume, venise la masa mea, să îmi vorbească, într-un asemenea hal de beție. I-am spus că mi-ar plăcea să stăm de vorbă într-o dimineață, la o cafea, și ea mi-a cerut numărul de telefon, i l-am dat, după care mi-am terminat băutura, m-am ridicat și am plecat acasă, lăsînd-o acolo, împreună cu Dostoievski și cu tot neamul lui.

Era deja tîrziu, aproape de miezul nopții, cînd, acasă fiind, a sunat telefonul. Era ea. Mi-a spus, cu aceeași dificultate în vorbire, că vrea să ne vedem, că trebuie neapărat să ne vedem și să îi dau adresa. I-am dat adresa, nu știu de ce i-am dat adresa, pe care însă nu a fost în stare să i-o comunice clar taximetristului în mașina căruia se urcase. Telefonul a sunat încă o dată și, de data asta, am auzit o voce de bărbat care mi-a spus, printre hohote de rîs, să vin în intersecția de la Piața Muncii, să o preiau pe clienta sa, cu care nu reușea deloc să se înțeleagă. Cînd am ajuns în intersecția de la Muncii, domnișoara Dostoievski dirija circulația, în sensul că aproape o blocase. Am urcat-o în mașină și am mers împreună acasă. Îmi părea al naibii de rău că nu avusesem norocul să o întîlnesc trează pe această femeie, nu înțelegeam deloc de ce își dorise să ne întîlnim în acea noapte, era deja trecut de miezul nopții. Mă aflam față în față, între patru pereți, la mine acasă, cu o femeie superbă, dar incredibil de beată. Un bărbat normal la cap niciodată nu va fi fericit să facă dragoste cu o femeie beată, nici eu nu am fost fericit în acea noapte să fac asta, dar domnișoara Dostoievski ajunsese, nu se știe cum, complet goală, stătea goală în fața mea, ea era goală și frumoasă, iar eu eram tînăr, și am început să facem dragoste, și urletele ei nu aveau nici o legătură cu mecanica dragostei, apoi, deodată, s-a smucit din încleștarea aceea care ne ținea corpurile lipite, m-a îmbrîncit, a încercat să mă lovească, nu înțelegeam absolut nimic din ceea ce se întîmpla, m-am ferit de loviturile ei, și vecinul de dedesubt mi-a spus a doua zi că a auzit totul și că, după zgomotele care ajunseseră pînă la el, și-a imaginat că intrase cineva cu forța în casa mea și mă atacase, însă nu a urcat să vadă despre ce era vorba pentru că zgomotele au încetat brusc, și domnișoara Dostoievski a ieșit val-vîrtej din casă, apucase să își tragă pe ea doar chiloții. Era iarnă și nu era cea mai bună idee să plece de la mine doar în chiloți. I-am strîns în grabă hainele și am alergat după ea. Am coborît în fugă scările dintre etajele 8 și 7, apoi pe cele dintre 7 și 6. Cînd am ajuns la etajul 5, domnișoara Dostoievski mă aștepta pregătită să mă lovească în cap cu un ghiveci de flori, pe care îl șterpelise de pe un pervaz. Eram tînăr și aveam reflexe bune. Nu m-a lovit în cap. Nici măcar nu m-a atins. I-am blocat brațul la timp, i-am luat ghiveciul din mînă și l-am așezat jos. I-am aruncat hainele și am urlat la ea să se îmbrace naibii ca să nu moară de frig. A înșfăcat din nou ghiveciul de flori și l-a azvîrlit în mine. Nu m-a nimerit nici de data asta. Pentru cîteva clipe am reușit să mă desprind de propriul corp și să văd, din afara mea, întreaga scenă, o femeie frumoasă, aproape goală, aruncă cu un ghiveci de flori înspre un bărbat care seamănă destul de bine cu mine, și aruncarea ghiveciului îi face sînii să tresalte, și ochii ei incredibil de mari, ca din autoportretele Sofonisbei Anguissola, sînt ca două găuri negre care atrag toate ghivecele de flori din lume, și părul ei ondulat, acum răvășit, decupat parcă din pînzele lui Andrea Solario, mătură totul în cale, și privirea ei rece și adîncă și răzbunătoare, desprinsă din portretele lui Rafael, aruncă înspre bărbat cu niște ghivece de flori transformate în particule elementare, o femeie frumoasă și nebună încercînd, iată, să lichideze un bărbat care, acum, iată-l, urcă scările, apoi se oprește și îi strigă femeii să se îmbrace, îmbracă-te naibii, nu vezi că e iarnă, apoi ea își culege hainele de pe jos și el urcă scările, și ea coboară scările trăgîndu-și pe ea pantalonii, puloverul și un cojoc scurt, el intră în casă și se aruncă în pat, și ea își trage în picioare cizmele îmblănite, gata, acum nu va mai muri de frig, și el închide ochii și își imaginează că, mai devreme sau mai tîrziu, cineva va suna din nou la ușă, dar nimeni nu a mai sunat la ușă în noaptea aceea.

***Iulian Tănase** este scriitor. Cea mai recentă carte a sa este* Experimentul MAMA-TATA *(Editura Herg Benet, 2015).*

Anca GRĂDINARIU

Trenul de noapte

Am visat că sînt prostituată într-un tren din Balcani, prizonieră în *no man's land*. Stăteam ghemuită pe bancheta încinsă, cu o pungă de prezervative într-o mînă și un carnet de student în alta, în timp ce nași excitați îmi dădeau tîrcoale... Cînd m-am trezit, coșmarul era cam real. Cu nici zece ore în urmă, eram o studentă care voia să ajungă la iubitul ei. Dar am fost suficient de nebună să mă urc în faimosul tren București – Belgrad, în vremea embargoului, fără să știu că va fi un pașaport pentru zona crepusculară. Nimic nu m-ar fi putut pregătit pentru ce urma, nici măcar desele călătorii spre Moldova, de sărbători.

Iubitul meu era un sîrbo-român din Novisad. Vacanța de vară se scurgea toropită, mă prinsese dorul, așa că mi-am cumpărat bilet ca să-l vizitez. În București, m-am urcat într-un compartiment gol, fericită că mă pot întinde. Și așa a pornit trenul-fantomă pe drumul meu spre o altă dimensiune, spre națiunea trocului, despre ale cărei legi și obiceiuri nu știam nimic (o lume atît de precisă și de mercantilă, încît o turistă din dragoste era nu numai o gravă încălcare a protocolului, ci și o risipă stupidă). Nașul era convins că-s de vînzare. M-a întrebat, cu un zîmbet libidinos, dacă îmi bifează sau nu biletul. Am spus da. „Siguuur?", a insistat, incredul. Am priceput: dacă nu mi-l bifa, puteam să-l folosesc și în alte călătorii de „afaceri". Și, ca să cîntărească mai bine marfa, s-a aplecat și m-a înșfăcat de sîni. „Nu, vă rog, sînt studentă!" De parcă una ar fi exclus-o pe cealaltă. A rînjit din nou – „Voi, studentele, sînteți fete deștepte și descurcărețe". Momentul de intimitate a fost risipit de apariția salvatoare a altui pasager. Dar nașul nu m-a iertat și nu m-a lăsat să dorm: patrula pe culoar și se juca, sadic, cu lanterna pe fața mea. Chiar și așa, aproape de Timișoara am ațipit, legănată de tren și de stupoare (o stare suspendată a minții, unde singurul gînd era cum să mă apăr de următorul pericol). Apoi, au năvălit. Vă mai amintiți excelentul documentar al lui Florin Iepan, *Peisaj după embargo?* Prima imagine e fabuloasă: ca la un semn, porțile bazarului se deschid și, în ralanti, hoardele aleargă să ocupe o tarabă, ca o turmă de bizoni sau ca o invazie zombi. Oamenii ăștia au dat buzna și în compartimentul meu, cu un țipăt de luptă care nu s-a mai potolit pînă cînd au coborît. M-au dat la o parte, au smuls banchetele și au înghesuit sub ele borcane cu miere, țigări și murături și chips-uri. Nu s-au oprit aici, au spart becul și au demontat tavanul ca să ascundă saci cu miez de nucă. Era așa un balamuc, de parcă aș fi călătorit cu circul sau cu toată distribuția din *De ce trag clopotele, Mitică?* al lui Pintilie. Nașii, vameșii români și sîrbi, contrabandiștii... se cunoșteau cu toții... ca o mare familie care se adună doar ca să se agreseze. În compartiment erau cîteva femei de vîrstă mijlocie, printre care una care-și îngropase soțul cu două zile în urmă. Ziua înmormîntării fusese singura, în doi ani, cînd nu urcase în tren. Nu era atît lacomă de bani, cît dependentă de adrenalină. Pe hol, un domn ciung de ambele mîini și cu un rucsac enorm în spate implora un grănicer nemulțumit de șpagă să nu-l dea jos din tren. Doamnele m-au remarcat, în sfîrșit, și m-au întrebat ce învîrt. Nimic, sînt doar turistă. Consternare. „N-o să te creadă nimeni. O să spună că ești o curvă zgîrcită. Lasă că-ți dau eu de la mine niște pături, să pară că vinzi ceva. Altfel, or să te dea jos din tren, cu toți dubioșii." Cînd grănicerul mi-a făcut semn să-l urmez pe peron, mi-a spus să-mi iau și bagajul cu mine, pentru că e posibil să nu mă mai întorc. Atunci am făcut un gest salvator: am scos punga de prezervative din geantă și am rugat o femeie să mi le păstreze. Privirea ei sictirită mi-a spus: „Deci, pînă la urmă, tot o curvă prefăcută ești". Punga fusese un cadou de la bunica, medic la o policlinică cu plată. „Am primit astea, ia-le tu, că eu nu le folosesc." Și bine am făcut că am scăpat de ea, pentru că vameșii m-au pus să-mi desfac de vreo cinci ori bagajul și să-mi întind toate hainele pe jos. Pe mine și pe un asiatic rătăcit, la fel de speriat. Păreau că se distrează. „Unde mergeți, unde stați, ce scop aveți?" Din nou și din nou. O turistă trece granița. E suspect. Exasperată, le-am băgat sub ochi carnetul de student cu note bune și cred că asta i-a convins. Asta sau figura mea descompusă. M-au lăsat să mă întorc în tren, spre surpriza femeilor din compartiment, care pariaseră că voi face drumul pe jos, înapoi în România. Au coborît în Belgrad, la prima stație, și am rămas din nou singură. Pînă la gara centrală, treceam prin tuneluri. Întuneric beznă. Auzeam doar vocile unor români din compartimentul de alături, care se amuzau pe seama mea, dialogînd cu voce tare: „Vezi, băi, că fata aia e singură-singurică și te-așteaptă". Devenisem un gag ambulant. Mă gîndeam la ce-aș putea folosi ca armă. Poate sacul cu miez de nucă, pe care unul dintre bișnițari îl uitase în vagon.

În gara centrală, iubitul meu era de negăsit. Bineînțeles, nu putea să fie simplu. Îmi ardea gura de sete, mă dureau mușchii de atîtea încordare și îmi venea să vomit. Dar am înțepenit pe o bancă. După vreo 40 de minute, a apărut și el – uitase că în noaptea aceea se trecuse la ora de vară. Știa că exista riscul să fiu dată jos din tren, dar n-a vrut să-mi spună de teamă că nu mai vin. A fost mai uimit c-am lăsat în tren un sac cu miez de nucă. „Mare prostie, am fi putut trăi ca nababii pe aici cel puțin o lună."

„Lasă că-ți dau eu de la mine niște pături, să pară că vinzi ceva."

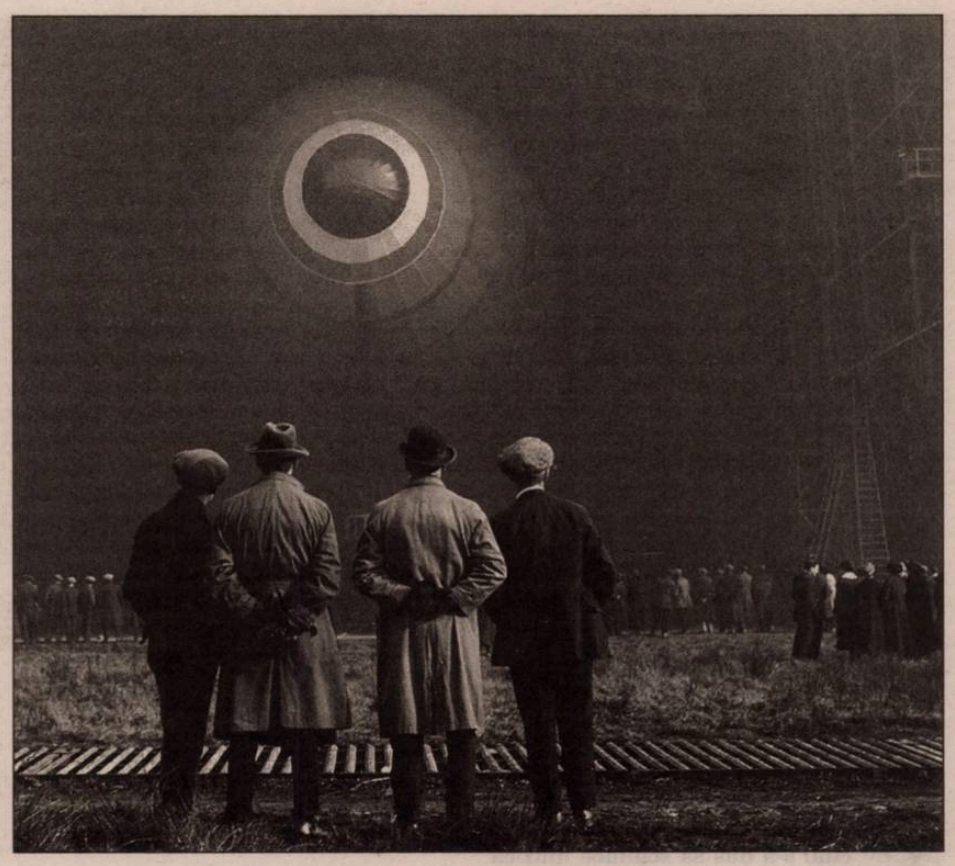

***Anca Grădinariu** este jurnalistă și critic de film.*

Răzvan ȚUPA

Sexul ROMPRES (festiv)

melodie

Să omor oameni nu mi-a plăcut niciodată. Cu toate că sînt unele nopți în care parcă nu ai încotro. Prin august, anul acesta, vara mi se termina. Eram într-o grădină în nordul Bucureștiului și cineva adunase toate persoanele pe care le-am cunoscut.

Noaptea cînd au plecat extratereștrii. O pisică cu nume exotic s-a uitat la mine fix și orice petrecere la care am fost bucuros a început să sune dintre dalele de beton ale aleii. De obicei tratez lucrurile de genul acesta cu instrumente poetice, așa că am tăcut. În mod ciudat, toate ferestrele blocurilor din jurul grădinii în care stăteam erau întunecate. În colțul micii bucătării de vară, de unde pornea lumina peste masa de plastic verde, era o tufă de flori uscate. „Uite, florile alea nu mor niciodată, dar eu am reușit să le usuc“, mi-a spus. Cred că am încercat să glumesc sau mi-am deschis niște piste declarative, cum simțeam nevoia să fac în perioada respectivă, pentru că în locul cuvintelor au ieșit niște țiuituri ciudate. Semănau cu sunetele din clipurile de pe YouTube cu fond sonor pe care nu îl aud decât cei care încă nu au împlinit 50 de ani.

Bărbați care urăsc pisicile. Sunetul era un pic deranjant, dar, cînd s-a dus să schimbe muzica pentru că noaptea cerea să începem să dansăm și tot ce alegeam eu nu se potrivea deloc, umbra pe care a lăsât-o din cadrul ușii a făcut să apară un peisaj întreg cu ochi alungiți și strălucitori. După colțurile pereților care încadrau curtea, la rădăcinile copacilor și chiar din blana pisicii care se îndepărta liniștită, niște priviri translucide, întunecate, întorceau imaginea mea stînd pe scaun cu o țigară între degete. Mă gîndeam că nu mai fumez, dar se vede că insistam să extrag cilindrii albi din pachetul care nu era al meu. Ca să ajungem în grădină trecusem de două porți metalice pornind de pe o stradă cu nume de vers clasic. În capul meu încă se mai sărbătoreau întîlniri și bucurii pentru care bîntuisem prin București dintr-un capăt în celălalt. La un moment dat, am și scris un poem despre petrecerile acelea, dar de cîte ori mă apucam să-l citesc, mă plictisea teribil în unele părți.

„Străinilor li se pare noaptea mai lungă.“

Proverb arab

Catexit summer. Cred că era din cauza sunetului care continua să se audă lipind de sub haine corpurile unul de celălalt, ca o muzică de neascultat. După ce a pus muzica, a intrat pe ușa următoare spre toaletă pentru că lumina a revenit peste masa la care stăteam și toate privirile acelea s-au ridicat în aer. Zbîrnîiau. Pentru prima dată, m-am simțit așezat pe scaunul de veceu cu toate că eu eram în continuare în grădină. Ochii aceia sticloși întorceau fiecare moment din ultimii 15 ani în care am fost mulțumit de locul și momentul în care mă aflam. Pe spate începuse să mi se scurgă o picătură de apă din Dîmbovița. Pe la începutul anilor 2000 am plecat mai mulți, noaptea, de la o petrecere, să facem baie la Eroilor. Picătura aia abia acum, în 2016, își făcuse drum pînă pe undeva sub spatele cutiei mele toracice. Cînd s-a oprit, eram deja dezbrăcați și răcoarea toamnei se strecurase ca o mie de degete reci prin părul fiecăruia dintre noi. Sunetul a încetat. Acum venea din interiorul urechii, nu din exterior. Privirile invazive abia mai licăreau pe cer și țiuitul mă făcea să mă gîndesc că un tratat mai vechi spunea că aia e vocea lui Dumnezeu. Pisica revenise și își căuta din ochi stăpîna. Marginile corpului nu le mai separai de trupuri-

Poemul imposibil era, în sfîrșit, corectat.

le prinse în dans. Erau toate apropierile din petrecerile oricărui colț de lume. De cînd s-a gîndit cineva să separe un moment de altul prin sunete și variații de ritm, am avut destulă vreme ca să nu mai suferim ca nou-născuții toată durerea în același timp. Să omor oameni mi s-a părut mereu destul de plictisitor. Dar sînt unele petreceri la care a mers perfect. Înainte să se lumineze, am rîs împreună cînd băteam cu lopățica pămîntul peste corpurile de lîngă tulpinile uscate. Cînd pe cer s-a stins pînă și ultimul semn ale unei prezențe nepămîntene, știam că e timpul. Am întors paharele goale cu gurile în jos pe masă și din brazdele proaspete au ieșit vii toți cei pe care îi făcuserăm să expire în anii aceștia. Unii erau deja în vîrstă și aveau copii. Ne-au făcut semne prietenoase, ca și cum știau prin ce am trecut, și au pornit spre remorcile în care se încărcau zilierii. Păreau fericiți. „Păi, ce sîntem noi, copii de bani gata ca să ne permitem să fim triști?“, mi-a șoptit unul dintre ei înainte să tragă ștecherul veiozei din bucătărie. De atunci, cum vede cineva o pisică, știu că iar a funcționat treaba cu învierea printr-o curte înconjurată cu pereți jupuiți. S-a luminat și nu puteam să-mi scot din minte primul vers din *Epopeea lui Ghilgameș*. Poemul imposibil era, în sfîrșit, corectat.

A doua zi, aveam pe spate niște urme cu modelul scoarței de copac. Nu dureau decît un pic, dar eram sigur că așa spun extratereștrii „la revedere“. Sigur, dacă aș fi crezut vreodată în extratereștri.

***Răzvan Țupa** este poet.*

V. LEAC

Pe drum

Mă gîndesc de multe ori la luna februarie 2016 ca la un oracol. O întîlnisem pe Cristina, care – acum pot spune – mi-a schimbat total viața. Felul ei ușuratic și sigur mă face să cred că totul este posibil, cu condiția să vrei și să nu te gîndești prea mult la asta. „Nu există nici un destin, de tine depinde ce se întîmplă și ce nu se întîmplă. Și nu mai fi așa disperat că nimeni n-o să regrete dacă rămîi sau nu în orașul ăsta“ – cuvintele Cristinei mă făceau să zîmbesc într-un mod cît se poate de fals. Îmi depusesem CV-ul pentru un job la București, unde am fost acceptat, urma deci să mă mut pentru o perioadă în capitală. La 43 de ani intervin comoditatea și rutina, și e greu s-o iei de la capăt, de prea multe ori o luasem de la capăt. Încă mai simt și acum panica din ziua de 25 februarie. Îmi făceam bagajul și în timpul ăsta lucrurile și camera îmi păreau cumva îndepărtate și în același timp mai prezente ca niciodată. Se petrecea ceva bizar între mine și cameră: un sentiment reciproc de regret, nostalgie și reverie. Urma, deci, să părăsesc pentru totdeauna acest spațiu unde am trăit cîțiva ani. Rupe definitiv cu trecutul. Complicat, foarte complicat.

Stăteam în ușă cu privirea pierdută prin cameră, „deci așa a fost tot? Da, aici se termină relația noastră“. Era trecut de ora 20,00. Mașina mă aștepta afară. Trebuie să vă spun că singura mea proprietate e o mașină veche de douăzeci de ani, la care țin ca la un prieten. Îmi place mult să conduc, mai ales noaptea. E o senzație specială care te lucrează într-un mod psihologic, ai impresia că poți scăpa de individul ăla scîrbos care-ți reproșează non-stop cu vocea lui din off. De obicei, în astfel de situații devii patetic și sentimental, dar cui îi pasă? Ești doar tu și în față drumul fără sfîrșit. Pornesc radioul, respir adînc, apăs pedala de accelerație și totul se schimbă. E ca-ntr-un film de animație. Cartierul a rămas în spate, cu aleile și străzile pe care le știu atît de bine și pe care n-o să le mai văd în curînd, sau niciodată; barul Orhideea și băieții de la blocurile din zonă, Cucu, Raul, Șarpele, Soso, Artur, Bengu, băieți cu care trebuia să fac o expoziție de artă și pe care n-am mai făcut-o. Rămîne în urmă centrul orașului, Teatrul de Stat Arad, unde am locuit cîndva doi ani, barul KF unde stăteam pe terasă cu artiștii din Biserika & Kinema Ikon. Rămîn în urmă BCU și Biblioteca Județeană „A.D. Xenopol“ Arad, unde am lucrat în ultimul timp. Rămîne pierdut în partea de vest a orașului cartierul Aurel Vlaicu, cartier de blocuri, unde am locuit în anii '90. Dau turul orașului ca un soldat care a fost declarat dispărut. Aici, în orașul acesta, îmi rămîn amintirile îngropate lîngă cadavrele celor doi cîini, Jacky și Bucur, pe care i-am avut și de care uneori mi-e atît de dor. În urmă totul rămîne neschimbat. Sînt la marginea orașului. Fac plinul de benzină, o privire scurtă și portiera se închide.

E 25 februarie. Noaptea abia a început, îmi aprind o țigară și încerc să nu mă gîndesc la nimic. Drumul abia a început și simt deja oboseala și stresul cum mă cuprind, mîinile îmi tremură ușor și nici măcar nu am scăpat de Valea Mureșului, curbe strînse și localități pe o distanță mai mare de 120 km. Trag în prima parcare, îmi torn apă rece pe față și pe gît, fac cîteva flotări care ajută întotdeauna în astfel de situații. O sun pe Cristina, nu răspunde. În patruzeci de minute ajung la Deva, în sfîrșit pe autostradă. Plictiseală și relaxare combinate cu o senzație confuză de libertate, cam asta oferă autostrada. Îmi este greu acum să rememorez tot drumul, noaptea nu este atît de spectaculos, e mai degrabă pe interioritate și senzații, fluxul continuu al conștiinței. Dacă prinzi cer senin cu lună plină, e destul de mișto și Valea Oltului. Am mai oprit de cîteva ori pentru scurte băi reci și cafea. Cea mai grea porțiune de drum, aproape insuportabilă, a fost autostrada Pitești – București. E ca într-un joc video, trebuie să rămîi pe pistă. Eram atît de rupt că nici nu mi-am dat seama cum am ajuns. Era deja 5 dimineața. Noaptea se terminase pentru mine. Urma s-o iau din nou de la capăt.

***V. Leac** este poet.*

Lavinia BRANIȘTE

Piele de urs

Am fost cu o prietenă într-o stațiune de pe Valea Prahovei, în urmă cu vreo două săptămîni. Ne-am luat multe haine groase, deși era încă august, și am pornit devreme, ca să evităm aglomerația. Prietenul Marcel din GPS ne-a arătat calea, dar aglomerația n-am putut-o evita decît pînă cam pe unde ni s-au înfundat prima dată urechile de la altitudine. Înainte de Posada mergeam deja bară la bară și am avut timp din plin să remarcăm numeroasele indicatoare ce anunțau că se apropie Muzeul Cinegetic. Oare ce-o fi înăuntru? – ne-am întrebat în timp ce treceam încet pe lîngă conacul de piatră. Probabil că ceva sinistru, am fost de acord amîndouă.

Ne-am făcut treaba peste zi, căci cu treabă ne-am dus, iar seara am tras la pensiunea unde trebuia să înnoptăm. Ne-am luat cheile de la recepție și am urcat la etajul al doilea, unde aveam camerele. Pe holuri și pe scări, pensiunea era plină de piei de urși și lincși atîrnate pe pereți, una lîngă alta.

M-am oprit în loc să mă uit la ele, nu mi-a venit să cred.

– Poftim muzeu cinegetic, a zis prietena, rîzînd.

Urșii erau mai mari sau mai mici, dar toți atîrnați cu capul în jos, cu ochii deschiși și gura căscată larg. Sus, la etaj, între camerele noastre alăturate, un cap de cerb privea în gol, pe deasupra lucrurilor.

– Cred că noaptea animalele astea au o viață a lor, am zis cu voce tare în timp ce răsuceam cheia, iar după ce-am intrat în cameră, m-am trîntit pe pat și primul lucru a fost să intru pe net și să caut cît costă coarnele de cerb.

Am coborît la cină, iar în sala de mese, pe un perete întreg, stătea întinsă cea mai mare piele de urs din toată pensiunea, înconjurată de lumînițe multicolore, ca pentru bradul de Crăciun. Am luat o cină modestă și apoi am înghiontit-o pe prietena mea să ne facem o poză cu blana. A spus că-i e rușine. Eu am zis că e halucinant și că vreau să am această poză absurdă cu blana, dar nu singură.

Ne-am ciondănit o vreme în șoaptă, apoi ne-am dus la recepție și am întrebat-o pe doamna de acolo dacă putem să băgăm luminițele în priză, să ne facem poză cu ursul. A fost superbucuroasă. S-a oferit singură să ne facă ea poza.

Am băgat luminițele în priză și ursul s-a înconjurat de beculețe multicolore și pîlpîitoare, care nu funcționau toate. M-am poziționat cu o mînă în gura lui. Nu era cu capul în jos, ca ceilalți, ci întins pe orizontală, deasupra unui șemineu.

Ne-am luat amîndouă mutrele zîmbitoare și prietena a zis printre dinți:

– Să nu pui pe Internet.

– Nu pun, i-am zis.

După ce ne-am făcut poza, am scos luminițele din priză și ne-am dus în camerele noastre.

M-am băgat în patul matrimonial și m-am învelit cu pătura pufoasă, cu imprimeu de blană de leopard. Nu puteam să-mi scot din minte pieile de pe holuri. Un fel de măsură a valorii pensiunilor de munte, pentru oamenii care le dețin.

În liniștea nopții – și pentru că-mi era greu să adorm, fiind în pat străin –, am început la un moment dat să aud de pe hol zgomote difuze, care ar fi putut fi orice: apa la baie într-o altă cameră, scîrțîitul scărilor, un cap de cerb vorbind cu o blană de urs…

M-am întors pe-o parte, apoi pe burtă, apoi mi-am pus perna în cap, dar mă durea gîtul fără pernă, așa c-am renunțat. M-am enervat că nu adorm. A doua zi urma să plecăm devreme spre București, ceasul era pus să sune la 7.

M-am dat jos din pat și am deschis ușa, care a scîrțîit. Poate că-n camera de alături prietena mea stătea cu ochii în tavan și-și imagina că scîrțîie fiindcă cerbul a întors capul să vadă cine vine.

Am lăsat ușa deschisă la cameră, să vină lumină pe hol, fiindcă habar n-aveam unde e întrerupătorul, apoi am făcut cîțiva pași și m-am mai uitat la blana din capul scării și la capul de cerb de lîngă ușa mea. Era în aceeași poziție, se uita în continuare peste lucruri, în întuneric.

Asta ar fi o poveste haioasă, cum se scoală animalele noaptea și vorbesc între ele, aș putea scrie povestea asta pentru copii!

Nu, e prea sinistru, ce naiba.

M-am întors în cameră, am răsucit cheia în ușă de două ori, apoi am scotocit în trusa de cosmetice și am scos o cutiuță mică, cu două dopuri de urechi în ea. Le luasem de la Praktiker, de la raionul de picamere. Dopurile de buret de la farmacie n-au nici un efect.

Mi-am pus dopurile în urechi și m-am învelit din nou cu leopardul.

Oare în cît timp își vor scoate investiția cu trofeele? Pensiunea părea destul de nouă. Poate au luat în calcul aceste achiziții cînd au făcut împrumutul la bancă.

Nu mai auzeam absolut nimic, dar acum creierul era concentrat pe presiunea din urechi, care dădea semne că-n scurt timp se va transforma în durere. Și parcă nu mai putea să-mi respire capul.

La naiba cu paturile străine, am zis.

M-a fulgerat un gînd legat de minibar. Dar sfînta notă de plată mă protejează mereu de abuzuri, mă ține un om rațional.

Am tras leopardul și mai sus, pînă-n gît.

Dă, Doamne, s-adorm, dă, Doamne, s-adorm, dă, Doamne, s-adorm…

„Căci noaptea arată stelele
și femeile într-o
mai frumoasă lumină."

LORD BYRON

***Lavinia Braniște** este scriitoare. Cea mai recentă carte a sa este* Rostogol merge acasă *(Editura Arthur, 2016).*

Andrei MANOLESCU

Beția celestă

A fost o noapte în care m-am hotărît, din motive care astăzi nu îmi mai sînt prea clare, să dorm afară. Pentru prima oară în viața mea. Era august și neobișnuit de cald pentru altitudinea de peste o mie de metri la care ne aflam, dar nu chiar atît de cald încît să renunț la cîteva măsuri de prevedere. De cu seară am făcut un foc cu lemne din cîteva crăci, așa cum văzusem prin westernuri, iar cînd s-a întunecat m-am așezat lîngă el într-un sac de dormit, pe o saltea subțire de neopren. Focul mă încălzea și mă tenta pe o parte, dar trebuia să fiu și atent să nu mă ard, și mi-am amintit de teoria focului pe care o face Melville în *Moby Dick*. Din cînd în cînd, mai puneam cîte un lemn. O vreme m-au fascinat scînteile care săreau în sus odată cu fumul negru, pe care doar îl bănuiam ridicîndu-se în întuneric. Urmăream culorile albastre și galbene ale flăcărilor, într-o reverie care părea să mă ducă înspre ținutul lui Morfeu. Știam că spre dimineață aveam să mă trezesc plin de rouă, că sacul va fi ud pe deasupra și la fel, probabil, și unele părți descoperite ale corpului meu. O talangă se auzea din cînd în cînd, abia perceptibil, din depărtări, iar din pădurea învecinată veneau tot soiul de zgomote: strigăte cam înfiorătoare de la cine știe ce păsări de noapte, foșneli și trosnete înfundate, greu explicabile. Pădurea nu doarme. Avînd în vedere condițiile astea, trebuie să recunosc că, de fapt, pînă la urmă nici eu n-am prea dormit. Dar, într-o stare de veghe fiind, am avut ocazia să-mi concentrez privirea asupra cerului înstelat. Am făcut, adică, ceea ce te îndeamnă astăzi un graffiti apărut pe mai multe ziduri cenușii: „Privește cerul!" Cerul acela extraordinar, de august, în claritatea aerului de munte. Atunci am avut revelația spectacolului bolții cerești. Scena universului pe care foarte multe se mișcau. Erau sclipirile de metronom ale avioanelor, cu luminile lor roșii și verzi din cele două borduri, erau mișcările liniare ale sateliților care traversau firmamentul pe traiectoriile lor imperturbabile și, uneori, lumina efemeră a cîte unei stele căzătoare, ca un fel de soră mai mare a multelor scîntei ce săreau din focul meu de pe P(p)ămînt. Am văzut atunci limpede că unele stele aveau străluciri verzui, altele erau roșii, unele erau mai galbene, altele mai albe, exact cum scrie în cărțile de astronomie.

Era cerul însuși, acela care, în ciuda nenumăratelor teorii științifice și a progreselor tehnologice, rămîne la fel de inexplicabil. Constelațiile: Orionul pe care-l găsesc de obicei cel mai repede, Casiopeea, Carul Mare… Într-un fel de colț strălucea Carul Mic, misterios și geometric. M-am gîndit că între acele stele aparent apropiate, prin prisma ochiului omenesc, sînt de fapt niște distanțe enorme, pe care mintea nici nu le poate pricepe. Pînă la urmă ce o fi, de fapt, toată construcția asta? O simplă iluzie optică pe care noi ne străduim s-o descifrăm cu un aparat științific din ce în ce mai complicat? Sau o poveste? Cum adică sute și mii de ani-lumină pînă acolo? Cu cît vedem mai departe în spațiu, ne spun fizicienii, cu atît vedem mai departe și în timp. Adică eu, din sacul meu de dormit, vedeam în timp cu sute sau mii de ani în urmă? Uau! Și poate, adică, cineva de pe altă planetă o să vadă focul meu de pe Pămînt peste o mie de ani? Atît de importantă și durabilă putea să fie acea biată flăcăruie din crăci de fag? Mă fascina și spațiul negru dintre stele. Infinitul lui e, de fapt, nimicul absolut. Dintr-odată, mi-a picat o fisă: cerul nopții nu poate să fie ceva fizic… E metafizic, e doar filozofie.

În unele momente aproape că adormeam, în altele simțeam un fel de atracție înspre abisul înstelat. Era un fel de senzație de cădere printre stele, într-o stare de o luciditate ireală. Mă aflam acolo, parcă la un pas de a dezlega întregul mister. Universul. În mijlocul lui, mintea mea făcea „blinc!", într-un soi de limpezime pe care uneori o descriu și cei care se droghează. La un moment dat, cînd chiar credeam că sînt foarte aproape să aflu totul, să-l prind pe Dumnezeu adică, filmul s-a întrerupt. Cînd am redeschis ochii, cerul era gri. Apoi a căpătat nuanțe de roz spre răsărit. Sacul era ud de rouă și la fel și părul meu. Țin minte că în noaptea următoare, întrucîtva îngrijorați, ai mei s-au chinuit să mă convingă să dorm totuși în casă. Dar dormitorul mi se părea prea mic. Și casa mi se părea prea mică. Aveam impresia că nici nu încap în ea. Eu eram deja integrat în Univers și mă simțeam la fel de mare ca el.

The Wall, un motan Voltaire și niște artificii

Întrebarea a fost simplă: dacă ar fi să alegeți să păstrați o singură noapte, care ar fi aceea? Le mulțumesc invitaților mei că au intrat în joc.

Ioana BÂLDEA CONSTANTINESCU
scriitoare și jurnalistă

„Stele", ai spus tu.

„Nu, artificii."

Și te-am ridicat cu nasul pînă la geam. Nu reușisem să te adorm. Prea multe pocnitori sub fereastra noastră. Așa că am făcut Revelionul toți trei. Eu purtam mărgele de plastic, făcute de voi doi, dintr-un joc primit de Crăciun. Am băut suc în loc de șampanie și am adormit toți spunînd lamulțianilamulțianilamulțiani…

„Uite, stele", ți-am spus vara asta. Una lîngă alta, pe iarbă, în cămăși de noapte, cu cizme de cauciuc în picioare. Ne zgîiam după ele. Eu și varianta ta de cinci ani. „Sînt Perseidele."

Ai întins mîna spre ele, ca la trei ani, după care ai băgat-o în buzunar. Cam dezamăgită. Ai fi vrut artificii. Ploaie de meteoriți, ca în *Ice Age 4*.

„De ce nu ne cad la picioare? Ai zis ploaie de stele…"

Și am rîs. Cu nasul în părul tău. Nu ți-am spus că-mi croșetez o noapte mare din bucățile astea. Mi-ar fi bune și stelele reflectorizante pe care le ai tu lipite la capul patului, dar știu că nu mi le dai.

„Gîndurile din vremea nopții, dragostea și vinul nu ne îmboldesc către ceva bun."
Maximă latină

Ilinca MANOLACHE
actriță

Sînt sigură că era în zori. Nu-mi amintesc nimic altceva. Nu-mi amintesc dacă taică-miu era acolo sau nu. Probabil era, dar nu mai știu. Adică mi-a povestit mama, da'… nu știu dacă s-a chinuit, dar mă gîndesc că s-a și bucurat, dincolo de toată suferința. A, și mai sînt sigură de ceva. Că s-a întîmplat pe 1 august. Și chiar dacă pare egoist, eu nu aș schimba nimic din noaptea aia dinaintea nașterii mele.

Diana POPESCU
jurnalistă

1992 (cred). Prin urmare, aveam cam 16 ani. În casa alor mei apăruse, în sfîrșit, un video. Și-n ziua cu pricina obținusem, după munci de lămurire, un VHS cu *The Wall*. Pentru 24 de ore. Așa că seara, după ce restul familiei a binevoit să se culce, m-am instalat în sufragerie cu trofeul. Pînă dimineață, am tot dat *„play"*, *„pause"* și *„rewind"*, de niște sute de ori, pentru a transcrie, pe unul dintre caietele studențești din dotare, toate versurile. După subtitrare. Cu o frenezie care, acum, pendulează între ridicol și înduioșător. A doua zi, la liceu, numai funcțională n-am fost. Și, după zîmbetul tîmp-încîntat de pe fața mea, probabil m-au suspectat c-aș fi amorezată. În 2016, un *search* pe Google ar rezolva instantaneu chestiunea. Dar unde-ar mai fi înfrigurarea, teama că nu termini de înșirat texte în timp util, bucuria de a fi reușit? Nu „aș păstra" acea noapte. Am păstrat-o deja.

„Don't be surprised when a crack in the ice appears under your feet". Știu ce-o să fac la noapte.

Bogdan COȘA
scriitor

Mi se așternuse să dorm pe jos. Unul din cele două paturi era ocupat de mătușa mea și de fiica ei, iar celălalt, lipit de peretele paralel, de părinți. Bunica dormea în bucătărie. Aveam 19 ani, locuiam încă la ai mei – și cred că acolo, la țară, a fost ultima oară cînd am dormit împreună în aceeași cameră; ultima oară cînd am simțit că au o putere nătîngă și zdrobitoare asupra mea.

După ce s-a dat stingerea, mi-am luat laptop-ul în poală și am început să joc Blackjack. Aveam de făcut un rulaj consistent într-un timp destul de scurt. Mă ocupam cu jocurile de noroc. Cum nu aveam somn, am ținut-o langa, cu căștile în urechi, pînă tîrziu în noapte. Cînd să închid și să mai las și pe a doua zi, am început să pierd. O mînă, două, trei, zece – continuam să joc din pură curiozitate, să văd cîte mîini pot pierde consecutiv.

„Cînd m-am oprit, trecusem de mult de 10.000 de euro."

Am pierdut 48, ceea ce nu mi se mai întîmplase – e ceva foarte, foarte rar. Mai mult, după două-trei ture normale, am luat-o din nou la vale.

Îmi sărise somnul. Știam că nu se recomandă să continui nervos, dar trecusem deja de punctul de cotitură. Intrasem pe modul maniacal, așa că am început să joc autodistructiv, sfidător, batjocoritor – cum e mai rău. Pariam cîte 50 de euro pe o singură mînă, cîte o sută; o dată la cinci secunde, cum îmi venea.

Am ținut-o așa pînă dimineață, pierzînd și cîștigînd într-un ritm amețitor. Cînd m-am oprit, trecusem de mult de 10.000 de euro, totalul ce trebuia pariat pentru a primi bonusul de bun-venit al cazinoului, pe care-l vînasem inițial și la care se adăuga acum profitul – ca niciodată, o sumă din patru cifre. În fine, am început procedurile de retragere a banilor și, cînd am terminat, dîndu-mi căștile jos, i-am auzit pe cei patru sforăind la stînga și la dreapta mea. Chiar dacă eram ca băgat în priză, mi-am dat seama că trebuie să fiu băiat cuminte din nou, să mă culc, ca să mă pot trezi a doua zi; să nu ies din vorba lor, care nu vor conteni să-mi dea tot felul de sarcini și să mă umilească.

Cristi LUCA
critic de film

Cel mai sincer ar fi să aleg una din întîlnirile cu persoanele care îmi erau sau mi-au devenit apropiate, să împărtășesc fricile, tăcerile, rîsetele și momentele în care singurătatea e suspendată preț de cîteva ore. Cu fiecare opțiune pe care o fac, mi se pare că aș spune doar o parte din poveste și în mintea mea se aude un mic „dar" sau „totodată" al personajelor cărora nu le dau dreptul la propria versiune. Singura excepție e o noapte în care tipa cu păr blond portocaliu care cîntă pe scenă în cămașă bărbătească, blugi strîmți și ghete cu toc înalt nici nu mă observă și doar eu să știu că e un moment special. Mă gîndesc că asta trebuie să fie soarta unei zeițe la un concert rock în Lisabona, să-l facă pe un tip să-și aducă aminte de băiatul care asculta obsesiv muzică la el în cameră și visa că poate ajunge orice. Ei, evident, să-i pese prea puțin, iar mie prea mult.

Rozana MIHALACHE
manager cultural

În tren, spre un oraș de provincie. Lîngă noi, o doamnă în vîrstă, care ne ignora. Ne-am sărutat tot drumul. Gust de cafea. Un băiețel nu se mai oprea din urlat. I-ai oferit o banană. Te-a privit cu rios și pentru cîteva clipe am putut auzi doar respirația regulată a locomotivei. Erai neras de două zile. Gropița din bărbie începea să devină invizibilă pentru restul lumii. Peronul. Amiază de vară indiană. Pășeam mînă în mînă. Ne opream din mers cît să ne sărutăm. Ne opream din sărutat cît să respirăm. O mansardă. O inimă scrijelită pe grinda de deasupra patului. Simțeam că, pe măsură ce înaintam în iubire, deveneam invizibili pentru restul lumii și nu exista nici un aparat de ras care să ne salveze mai tîrziu, cum avea să se întîmple cu gropița ta din bărbie. Doar motanul Voltaire, din curtea interioară a mansardei, ne mai mirosea prezența. A răsărit luna. Umbrele noastre s-au acoperit una pe cealaltă pe saltea, căutîndu-se cu fervoare. Atît de conștienți unul de altul, încît nu ne dădeam seama că încetaserăm să mai *fim* separat și că, în cuplu, planeta părea că nu are resurse suficiente să ne susțină.

Maria BALABAȘ
muziciană și jurnalistă

Am ascultat împreună Christina Pluhar și un Mircea Florian de demult. Am încercat să adorm, dar nu mi-a ieșit. Am stat trează și noaptea aceea, și noaptea următoare. Cînd am ajuns în camera mea, am făcut un duș, am deschis laptop-ul, m-am așezat pe pervaz. L-am sunat pe iubitul meu de atunci și am încercat să-i spun că e foarte bine unde sînt, am întîlnit niște oameni fantastici și sînt bucuroasă că am venit. Cum merge cu lucrul la albumul tău?

Între timp, mă apucase o sfîrșeală. Cel mai suprarealist lucru pe care îl simțisem în noaptea aceea era un rîu de femei care palpita în corpul întins lîngă mine. De-aia nici n-am putut să fac dragoste cu el. Mă întîlnisem, vrînd-nevrînd, cu toate femeile care trecuseră pe-acolo și m-am panicat. Adică cine sînt eu și de ce aș face și eu parte din acest rîu? M-am împotrivit.

Îl întîlnisem tot în ziua aia, mi s-a părut că e un bărbat „întreprinzător", doar ochii arătau cumva diferit, ca și cum ar fi fost ochi obișnuiți să privească. Și cam atît.

Alex MOLDOVAN
traducător și scriitor

Revelionul lui '87. Cu privirea fixată în televizorul alb-negru Venus, privesc hipnotizat programul special care durează toată noaptea, într-o țară în care emisia obișnuită este de două ore. Pe zi. Asta în timp ce stau cu urechea lipită de difuzorul unui radio Atlantic, încercînd uluit să discern și să procesez cît mai multă informație posibil, de la glumele oligofrene la muzica proastă. Obiectivul e atins: mi se pare incredibil cum nimicul văzut și auzit în noaptea aceea a reușit să rămînă cu mine pînă în ziua de azi. Asta e noaptea la care n-aș renunța pentru nimic în lume din simplul motiv că, pentru scurt timp, pentru mine, îngrozitorul a devenit acceptabil.

pagină realizată
de Ana Maria SANDU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Educatorul

(în tumultuoasa și fermecătoarea-i viață)

Site-urile comunităților didactice sînt pline de „materiale extracurriculare“: poezii, scenete, referate etc. Nu știu la ce folosesc. Nu știu dacă ele sînt o sarcină venită de sus, de la minister. Nu știu dacă ajută la obținerea unor gradații sau recompense salariale. Dar știu că multe dintre ele nu ajută la nimic. Am să prezint în continuare cîteva fragmente din aceste lucrări ale dascălilor. Unele sînt mostre de ignoranță. Altele au umor – involuntar, desigur. Și nu puține sînt cele pur și simplu amuțitoare: nu știi ce a vrut să spună autorul, subiectele și predicatele apar și dispar și lasă în urmă haos, punctuația pare învinsă de logica deficitară etc. Fără comentarii.

Iată un „Elogiu doamnei educatoare“, o poezie pregătită pentru o serbare la grădiniță: „Trăindu-și minunata viață / cu aer de poveste / Al cărei autor și personaj și scenarist ea însăși este, / În tumultuoasa și fermecătoarea-i viață / Educatoarea, în care și mama și bunica și sora dragă pot încape, / Străbate, ca-n orice lume de poveste, trei etape. (...) Nu știe ce e oboseala sau durerea și-asta copiilor le place. / Învățătura, studiul încep din nou să fie-n floare / Fiindcă-și dorește o necesară afirmare. / Schițe de lecții și proiecte, zeci de planificări / Simpozioane și referate și perfecționări, / Examene de grad sau de titularizare, / Dosare pentru pentru un transfer sau pentru detașare. / Și tot acum, iubirea, iubirea jucăușă o caută, o copleșește / Și-asemeni unei dragi prințese, se căsătorește. (...) Se ține tare în lupta cu progresul / Și nu-i dispare nici elanul muncii și nici interesul...“

Un fragment dintr-un referat cu titlul „Manifestarea creativității preșcolare în activitățile estetice și practice“: „Misterul artei copiilor este o eternă poezie însă miracolul ei este bucuria pură în nuditatea ei naturală“. (Într-o altă lucrare, a unui alt dascăl, am întîlnit și varianta „Misterul artei copiilor este o eternă poezie, însă miracolul ei este bucuria pură în *cruditatea* ei naturală“. Evident, ambele lucrări au avut aceeași „sursă de inspirație“ destul de neinspirată, *n.m.*) „În pofida vocabularului plastic relativ redus al copiilor, lumea care emană din picturile, lucrările lor are o infinitate de nuanțe, ceea ce dovedește cu prisosință că arta nu ia ființă în afara talentului, sincerității, inspirației.“

Și tot dintr-o lucrare despre creativitate: „Am acordat o atenție deosebită identificării factorilor inhibitori și stimulativi ai creativității deoarece consider că reprezintă una din căile principale de antrenare a acesteia“.

Un text despre „Universul culorilor în lumea copiilor“: „În natură culorile și formele sînt însușiri inseparabile ale lucrurilor și ființelor dîndu-le o notă distinctă fără de care ele ar fi de neconceput. Omul a citit, este pasionat dintotdeauna de aceste însușiri cromatice și configurationale ale obiectelor și ființelor din imperativele biologice ale speciei, dictate de nevoile de adaptare și conservare. Formele și culorile unor plante, animale sau obiecte au fost alături de altele tot atîtea pe baza cărora omul a înțeles și cunoscut natura, reușind nu numai să se adapteze, ci să se înscrie pe linia unei evoluții continue. Culorile pot crea efecte psihologice și fiziologice ce pot determina un anumit comportament subiectiv: de exemplu – unele culori pot avea senzația de distanță sau de apropiere în spațiu, de tristețe sau de veselie, de stimularea sau calmarea necesară. Culoarea fiind considerată un atribut fundamental al lumii, este necesar ca în cadrul orelor de educație artistico-plastică să se întreprindă exerciții de antrenament pentru a vedea, a privi, a cînta și de a extrage informații cît mai multe din lumea înconjurătoare. În jocul copilului cu pensula, se proiectează lumi deschise spre el și lumile interioare ale universului său, căutat de mari pictori. Cunoscînd aceste particularități specifice vîrstei preșcolare, educatoarea trebuie să dispună de capacitatea de înțelegere a copilului, în jurul lui trebuie să graviteze toate intervențiile formative pentru ca el să se dezvolte frumos sub scutul răbdării și al cugetării iubitoare.“

O altă lucrare, despre rolul educatorului în formarea copilului: „Dascălul este una dintre persoanele cu care preșcolarul trebuie să comunice de la început prin priviri, gesturi, deoarece, printre altele, el posedă și o cunoaștere a psihologiei aparte a copilului. (...) Grădinița... educatoarea... copilul – un atelier al unui creator de artă, sculptor, care cioplește lemnul, piatra, în forma ei naturală, pînă ajunge la final, cînd perdeaua de culoare închisă cade, ivindu-se modelul luminos la care el a visat, în care el și-a zidit sufletul și care are capacitatea de a transmite mesajul artistic privitorului.“

Cam așa stau lucrurile.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Ploaia

Am fost în Deltă, cîteva zile, la o reciclare. Mi-a vîjîit capul, ca la crapul prins în plasă, de atîtea ideologii, marketinguri, urări de bine, de rău, de ce se va face. Dar cel mai mișto a fost momentul în care, într-o noapte, a dispărut uleiul dintr-un transformator. Cineva a furat uleiul. S-a dus dracului tot sistemul electric din zonă. Ras a fost. Brusc, toaletele au devenit pline de urme umane. Tot ceea ce păruse paradis cu o seară înainte – vinuri, pești care mai de care mai aleși, de la sturion la hamsii – a devenit într-o clipă rost de rău, de urît, de putoare. Sturionul de zeci de mii suta de grame era totuna cu hamsia de cinci lei, mămăliga de trei lei a devenit frăție cu pîinea din nu știu ce făină, triplu maltratată de moară. Ceea ce admirasem devenise scîrbă. A, noaptea aia a plouat torențial. Nici cînd eram copil nu m-am speriat în halul ăla de torente, de flașuri. Stăteam în toi de noapte ca la teatru, iar pontul de fier ne putea transforma în scrum. Și căutam de dimineață nu o cafea sau un ceai de trezire, nu o omletă să-mi îndoape frica, nu o lămîie să mă trezească din vinificata circulație a sîngelui, ci apă. Or, apă, ioc. Apă de spălat. Bun, trăind cam procedural, uiți că poți să-ți iei o sticlă și să te speli pe ochi, pe mîini. Nu, căutam ca turbat apă de la chiuvetă. Or apa de la chiuvetă nu avea cum să vină. Și atunci, în jurul unui cocoș drept stînd în picioare, am văzut apă. Era o fîntînă arteziană și în jur apă de ploaie. Cea mai curată apă de ploaie de pe lume. Din pomul de alături mă ploua, de la picioarele cocoșului am luat apă și mi-am scăldat ochii.

Iaromira POPOVICI

bazar

Jones. Bridget Jones

Tocmai am văzut cel mai recent Bridget Jones, *Bridget Jones's Baby* (2016, Sharon Maguire, după romanul lui Helen Fielding). Și recunosc că am rîs destul de în hohote, împreună cu restul sălii pline. Nu neapărat pentru că filmul ar fi vreo capodoperă, ci pentru că era ce ne-am așteptat (ceilalți fani din sală și cu mine) să fie. Pentru mine și, cred, pentru destule doamne de vîrsta ei și a mea, Bridget Jones e Elizabeth Bennet a vremurilor noastre. Cu toatele am vrea un Mr Darcy, eventual precum Colin Firth, dar l-am vrea în condițiile noastre: și anume, așa cum chiar Mark Darcy i-a spus la un moment dat lui Bridget, unul care să ne placă așa cum sîntem. Pînă la urmă, și eroina lui Jane Austen voia același lucru de la Mr Darcy al epocii ei: își dorea un partener care s-o iubească pentru calitățile ei personale (spiritul, inteligența, umorul etc.) și nu pentru familia din care provenea.

Pentru epoca ei, Elizabeth era, desigur, avangardistă. Cine și-ar mai fi permis, pe vremea aceea, să refuze cererea în căsătorie a unui Mr Darcy? Bridget Jones, cea din prima carte a Helenei Fielding *(Bridget Jones's Diary)* și din primul film, cu același titlu (2001, Sharon Maguire), e și ea o avangardistă a vremurilor de atunci (cele de acum mi se par, deja, altele față de anii 2000). În primul rînd, Bridget sfidează dorințele părinților ei și ale generației lor, pentru care singura formulă existențială e cea de cuplu. Ea apare, pe la toate reuniunile organizate de familia ei și prietenii lor, nu doar singură, ci și îmbrăcată neconvențional. Și, mai mult de atît, susținîndu-și modul de viață.

Modul de viață al unei femei interesate și de carieră, dar nu cu orice preț: avînd standarde morale (a se vedea scena din primul film în care pleacă de la editura la care lucra cînd relația cu șeful ei, Daniel Cleaver – Hugh Grant – se duce de rîpă). E adevărat, standardele ei morale le împletesc pe cele profesionale cu cele personale, dar asta nu mi se pare un păcat, ci o chestie normală, aș zice feminină (dacă nu mi-ar fi frică să fiu acuzată de sexism). Și fără să fie o workaholică, avînd prieteni cu care iese și bea.

Băutul ăsta, ca și fumatul, precum și mîncatul excesiv, atît de consemnat în celebrul ei jurnal, nu sînt, evident, doar niște excese fizice. Ele reprezintă gesturi de frondă la adresa convenționalismului unei vieți așezate, care să urmeze veșnicul *pattern* aparent ascendent: o carieră fulminantă însoțită de „întemeierea unei familii“. Să-ți permiți, femeie fiind, să bei pînă a nu mai ști de tine și să iei în greutate putea fi, măcar în varianta explicită și formulată, o noutate. Să-i dai papucii iubitului formidabil pentru că e imoral, pentru că nu e exact ce cauți, poate fi, iarăși, o noutate. De asemenea, să tratezi cariera mai aproape de cum se întîmplă lucrurile în realitate, și nu într-o manieră idilică neverosimilă, era, iarăși, o premieră. Faptul că Bridget o dă în bară la prezentarea scriitorilor, atunci cînd e pusă să vorbească în public, sau se face de rîs la reportajul cu pompierii nu o face mai puțin credibilă ori mai puțin identificabilă cu cititoarele, ci dimpotrivă.

În *Bridget Jones's Baby,* eroina apare într-adevăr schimbată: mai subțire, cu un *look* mai fanat, dar mai hotărît, cu o carieră de care pare mai sigură, dar și mai puțin dependentă, cu o serie de prietene noi, mai tinere și cu relații mai bune și mai tolerante (din partea lor) cu părinții. Felul în care se conturează dubla poveste de sex și dragoste, în care, în stil *Mamma Mia*, Bridget rămîne gravidă fără să se știe exact cu cine, e, iarăși o noutate. Bridget Jones se comportă *cool* în dificila situație, e adevărat, și cu ajutorul doctoriței impecabil interpretate de Emma Thompson, valorizînd copilul indiferent de cine e tatăl și indiferent dacă va rămîne cu vreunul dintre cei doi posibili tați.

Comportamentul ei îi face și pe cei doi (Colin Firth și Patrick Dempsey) să fie cît se poate de doritori de a-și crește copilul și de a fi alături, în toate felurile, de Bridget. Scena în care merg toți trei la spital e de-a dreptul înduioșătoare. De altfel, întregul film are drept caracteristică un fel de comic alternat cu romantism nu siropos, ci, pe alocuri, duios. Uneori am rîs cu hohote, alteori m-am înduioșat (totul în limite rezonabile, desigur).

Filmului i s-a reproșat – finalul de tip evident *fairytale* Bridget rămîne, cu nuntă, tot cu Mr Darcy, să-și crească, împreună, copilul comun. Dar, pînă la urmă, ce-i de reproșat aici? Bridget Jones a fost și este o Cenușăreasă contemporană amestecată cu Elizabeth Bennet. În ciuda emancipărilor ei sau, mai bine-zis, devierilor ei de toate felurile, își dorește tot finalul clasic al basmelor copilăriei și al romanelor siropoase. Pînă la urmă, își dorește un *happy-end*, care consonează, cred, și cu dorințele spectatorilor. Spectatori care, indferent de orientările lor sexuale ori ideologiile lor, știu de ce s-au dus la încă un *Bridget Jones.*

„Literatura nu e făcută din capodopere“

– interviu cu scriitorul Marin MĂLAICU-HONDRARI –

Cel mai recent roman al lui ***Marin Mălaicu-Hondrari*** *(n. 1971),* Războiul Mondial al Fumătorilor, *a fost publicat de Editura Polirom la finalul anului trecut. Anul acesta a apărut și traducerea sa la cartea de eseuri* Civilizația spectacolului *de Mario Vargas Llosa (Editura Humanitas), iar în perioada 23-25 septembrie va modera, ca gazdă și organizator, mai multe întîlniri cu scriitorii și editorii invitați la prima ediție a Festivalului Internațional de Literatură și Lectură de la Bistrița dedicat prozei scurte.*

La ce vîrstă ați învățat să citiți?

Din poveștile mamei, îmi plăceau cărțile înainte de a ști să citesc. Ai mei aveau destul de puține cărți, era printre ele o Biblie, dar mai apăreau ziare de te miri unde. Mama îmi povestea că inventam, adică mă uitam peste pagina ziarului și vorbeam aiureli, probabil ce auzeam de pe la televizor sau la radio. Dar de citit, efectiv, am învățat abia la școală. Abia mai tîrziu, prin clasa a patra sau a cincea, am început să citesc constant. Pur și simplu a început să-mi placă și am început să mă separ de copiii cu care mă jucam pînă atunci, și să petrec tot mai mult timp singur, citind. Mai întîi, în grădina din spatele casei părintești, apoi în pădure, după ce am mai crescut. În jurul orașului Sîngeorz-Băi e o pădure destul de mare care pătrunde pînă în oraș. Ajungeam repede acolo. Apoi, după ce-am mai crescut, fugeam de la ore în timpul liceului și citeam în pădure. Mai frigeam o slănină și mă simțeam chiar bine.

Căutați ceva anume în literatură?

Nu căutam nimic special, pur și simplu mă atrăgea povestea. Citeam cărți de aventură, polițiste, cele cu Winnetou, apoi, desigur, *Mușchetarii*. Polițistele erau foarte bune, era chiar și un autor român care îmi plăcea foarte mult, Leonida Neamțu. Era din Cluj, a murit mai demult, dar are o operă destul de mare, a scris peste douăzeci de romane, și erau scrise altfel decît cărțile polițiste de pe vremea aia. Scria altfel decît Haralamb Zincă, de exemplu. Avea foarte mult umor. Citeam chestii din astea fără să caut ceva special. Sigur, mă bucuram cînd dădeam peste cîte o mică poveste de dragoste care aducea oarecum cu povestea mea de dragoste de atunci. Prima dată citeam, apoi încercam să adaptez viața mea cititului, literaturii. Și mai erau expresiile frumoase pe care le notam într-un caiet. Dar nu mă gîndeam la scris. Am început să scriu tîrziu, pe la 16 ani, atunci am început să scriu constant.

Ce formă literară v-a atras la început?

În prima fază am scris poezie, dar era fără nici o valoare. Am fost foarte influențat de Bacovia și, vreun an, tot ce-am scris era cu cimitire, ploaie, moarte și chestii din astea destul de lugubre, cu cele ale lui Mircea Eliade. Reține însă că îmi plăcuse mult, apoi am trecut la celălalt Petrescu, la Camil, care era cu totul altceva. Apoi la Radu Petrescu, ca să sar din Petrescu-n Petrescu.

fără ca eu să fiu un tip trist sau… decadent *(rîde)*. Era un mimetism strict literar. Eram, de altfel, destul de vesel. Și apoi a venit Nichita Stănescu, care m-a ținut mai mult, vreo doi ani. Vorbim de anii '85-'86. Am trecut la proză după ce-am văzut *Războiul Stelelor*. Imediat am început să scriu un roman SF. Am scris vreo 30 de pagini, calchiat total, cu personaje identice. Dar cred că toate astea îmi foloseau ca exercițiu, fără să-mi dau seama. Treptat am început să citesc literatură… hai să-i spunem de mai bună calitate, mai „serioasă“, și să renunț la cărțile polițiste și de aventuri. Trecerea am făcut-o cu Cezar Petrescu și am citit tot ce-am găsit, de la *Calea Victoriei* la *Aurul negru*. Și are cîteva povestiri pe care aș fi curios acum să le recitesc, sînt texte fantastice, într-un volumaș numit *Aranca, știma lacurilor*. Seamănă cumva în cele de poezie, nu am făcut altceva sau nu încerc să fac decît să-mi precizez niște lucruri pornind de la niște întîmplări, dar, firește, ducîndu-le în altă direcție. De aceea, de multe ori apare, cum foarte bine ai zis, un personaj care e substituit de un altul sau vrea să dispară. Există un soi de tensiune. Orice ar face, personajele mele simt o oarecare tensiune care uneori e pozitivă, alteori e negativă. Există un soi de nemulțumire profundă, dar fără a fi precisă, personajele nu știu de ce. Dacă muncești douăzeci de ani într-o fabrică, poți să precizezi asta: măi, da, m-am săturat. Dacă distribui pachete în oraș, e la fel. Personajele mele nu știu exact ce le nemulțumește și cum ajung la asta. Sînt un fel de perfecționiști, dar fără țintă, fiindcă nici nu știu în ce ar vrea să se perfecționeze. Iar ca nemulțumirea asta să fie totală, totul e îmbrăcat într-un soi de costum erotic. Erotism care e la fel, greu de precizat și de întreținut. Dar mă bucur că m-ai întrebat fiindcă e pentru prima dată cînd vorbesc așa despre personajele mele.

Între proză și poezie

Ați debutat cu un volum de poezie, Zborul femeii pe deasupra bărbatului, *în 2004…*

Era un fel de struțo-cămilă: trei sferturi era poezie, iar ultima parte era un soi de povestire destul de stranie, aș zice eu acum. N-am mai recitit-o. Înainte, mai debutasem într-o antologie, în '95, împreună cu patru prieteni. Proza ciudată era un fel de întîlnire cu cititorul, o combinație între poezie și proză, dar nu proză poetică, fiindcă asta nu mi-a plăcut niciodată și nu voi scrie așa ceva. Prefer proza-proză sau poezia-poezie. Poți să îmbini genurile foarte bine, dar asta înseamnă să mențiu un echilibru și să păstrezi proporțiile. Dar tot timpul am scris și proză, și poezie, le-am combinat. Mi se-ntîmpla să încep un poem și să sfîrșesc într-o povestire. Invers, mai rar. Acum scriu mai multă proză, dar citesc în continuare mai multă poezie și mă interesează foarte mult ce se-ntîmplă în poezie, mai mult decît în proză. Cred că nici romanele mele nu sînt romane-romane. Cel puțin asta vreau eu să cred, nu știu dacă îmi și reușește, dar asta sper. Mă situez tot undeva sau cel puțin vorbesc despre poezie în romanele mele.

Am constatat că în romanele dvs. apar cîteva teme recurente: dispariția unor persoane din viața altora și substituirea lor de către altele; căutarea esenței poeziei sau a literaturii în viață; călătoriile, erosul… Ar mai fi ceva de adăugat?

Nu. *(rîde)* În toate cărțile mele, inclusiv

> *„Scriind, am luat-o cu cîțiva pași în fața vieții.“*

Cînd au apărut autorii străini?

Scriitorii străini care m-au influențat cu adevărat au apărut odată cu o antologie de poezie americană contemporană tradusă de Mircea Ivănescu și apărută la Editura Dacia din Cluj-Napoca prin '86. A fost însă retrasă de pe piață, dar prea tîrziu, și au retras-o dintr-un motiv absolut stupid: avea pe copertă un tablou construit din floarea-soarelui cu steagul Statelor Unite ale Americii. A apucat probabil să se vîndă aproape tot tirajul pînă s-au prins băieții de la cenzură și s-a hotărît în consiliu să se retragă volumul. Ăia au fost primii poeți care m-au influențat cu adevărat: Frank O'Hara, John Berryman, Delmore Schwartz, Ezra Pound… Era o nebunie, nu-mi venea să cred. Cu antologia asta am făcut iarăși trecerea și m-am reîntors la poezie. Am început apoi să citesc tot mai multă poezie contemporană, optzeciștii, Petre Stoica, să văd ce se întîmplă. Ca orice perioadă în care te formezi, eram ca un burete și încercam să învăț foarte repede și să recuperez. Eu, nevenind dintr-o familie de literați, nu știam foarte multe despre lumea asta, a literaturii. Și cumva am fost, și așa mă simt în continuare, un autodidact, și ei merg mai mult pe intuiție decît pe sistem, pe lucruri așezate. Ei pot citi azi o carte de astrofizică, mîine una de biochimie, iar poimîine un roman rusesc de secol XIX. Asta poate fi în același timp un avantaj, dar și un dezavantaj. Cred că dacă reușești ca autodidact, îl poți considera un avantaj, pe cînd dacă nu reușești, e un dezavantaj. Ține cumva de noroc.

În romanele dvs. există mereu o legătură cu trecutul și multe întoarceri, nostalgie…

Cumva, personajele mele sînt sau ajung la un moment dat un fel de dezrădăcinați, nu neapărat pentru că își părăsesc locul de baștină, deși de obicei o fac, dar mai mult pentru că renunță la lucruri în care au crezut sau își pierd iubirea pe care o consideră cea adevărată. Asta e adevărata nostalgie: cînd îți dai seama că lucrurile nu sînt chiar așa cum ți-ai închipuit tu și poate că nu ai luptat tu destul. Motorul vital al personajelor e capacitatea asta a lor puternică de închipuire, de visare, de a-și dori lucruri mai mult sau mai puțin tangibile. De la un punct, ele își asumă pierderea. E un soi de maso-

PUBLICITATE

Ediția de septembrie a revistei Historia îți aduce albumul „REGINA ANA A ROMÂNIEI”

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de presă
Recomandată de PRIMA TV
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

chism în asumarea asta a pierderii. Deci avem nostalgie, călătorie... Da, nostalgia e foarte importantă, într-adevăr.

Cărțile dvs. au un fond biografic consistent. Credeți că literatura poate schimba cursul vieții civile?

Cred că da. Dar nu scriu conștient de asta, pentru ca literatura să-mi schimbe viața. Dar tot ce mi s-a întîmplat bun sau rău a fost legat de literatură. Pe cei mai importanți oameni din viața mea, mai puțin părinții și frații, dar pe ceilalți oameni care m-au marcat și încă o fac i-am cunoscut prin literatură. Scriind, am luat-o cu cîțiva pași în fața vieții. Scriam ceva, apoi după un timp mi se întîmplau lucruri care apăreau în roman. Poate că într-un fel începeam să caut în realitate ceea ce imaginam, începeam să provoc cu adevărat realitatea ca să devină cu adevărat literatura mea. Nu cred că literatura influențează foarte mult viața sau o mai face în zilele noastre. Cred că literatura a pierdut extrem de mult și nu mai are puterea pe care o avea în secolul XX sau la mijlocul lui. A fost devansată de tehnologie. Și cred că de la existențialiști încoace literatura nu a mai influențat lumea și societatea ca pînă atunci. Nu cred că după Guy Debord sau Sartre au mai existat autori care să influențeze atît de puternic societatea, și cred că puterea literaturii a scăzut constant și e în derivă acum. La momentul actual, un *stick* de memorie de 4 GB contează mai mult decît toată opera lui Márquez.

Și totuși, opera lui Márquez încape pe mult mai puțin spațiu.

Da, normal. Dar ăsta e mersul vetii. Cred că oamenii se pot descurca foarte bine fără literatură, însă asta nu înseamnă că nu mai trebuie să existe scriitori și cititori, dar e o asumare strict personală. Și se vede și din tirajele cărților, din tot. Piața cărții cred că a scăzut pretutindeni, nu doar la noi. Nu spun asta ca să mă plîng, departe de mine. Eu știu exact ce mi-a adus, ce-mi aduce și ce-mi va aduce literatura în continuare. O spun mai degrabă pentru cei ce-și închipuie că literatura mai are putere la nivel social. Pentru critici, de exemplu. Critica chiar nu mai are nici o putere. Ar trebui să dispară treptat anumite oficii din astea din literatură, cum a dispărut plugul de lemn sau șareta. E firesc și chiar cred că literatura va dispărea la un moment dat, sau cel puțin așa cum o vedem acum.

Resimțiți tensiuni din pricina succesului?

Povara succesului? *(rîde)* N-aș putea spune neapărat că am succes. Dar să acceptăm că pentru o parte a publicului din România aș fi un autor de succes. Cea mai mare problemă e că treptat ești obligat, prin interviuri, mai ales, să te gîndești foarte mult la tine însuți și să vorbești foarte mult despre tine. Asta, cu timpul, te obosește foarte mult și ajungi să nu mai suporți pentru că de foarte puține ori ajungi să mai fii un alt tu, nu scriitorul. Cred că asta e marea problemă, dacă ajungi să dai trei interviuri săptămînal: la un moment dat nu mai știi ce să spui și mai inventezi, tocmai pentru a nu te repeta. Și atunci îți creezi și un fel de viață dublă, fiindcă cei ce vor citi vor lua de bun ceea ce tu ai spus, iar la următorul interviu te vor întreba despre asta. Așa că pentru oamenii care au cu adevărat succes în România chiar e o problemă gravă și e absolut de înțeles refuzul de a mai da interviuri sau oboseala lor în anumite situații.

Dar dincolo de popularitatea unei cărți, eu continui să țin la prima mea carte adevărată de proză, *Cartea tuturor intențiilor,* care a rămas specială pentru mine. E cartea mea preferată din tot ce-am scris. Prima ediție a ieșit în 2006, la Editura Vinea. În 2008, s-a publicat ediția a doua, la Cartea Românească. A doua ediție i-o datorez în întregime lui Mircea Cărtărescu, cel care a făcut efortul ca aceasta să iasă. El este unul dintre puținii oameni din breaslă care au crezut în mine și crede în continuare în ceea ce fac, și m-a ajutat foarte mult. Nu știu dacă se va reedita. Chiar zilele trecute vorbeam cu cineva foarte drag mie care îmi spunea că ar fi cazul să o reeditez. Poate că o s-o reeditez la Charmides. Nu m-am gîndit, fiindcă nu sînt convins că există o nevoie reală a pieței pentru o reeditare.

Între traduceri și film

Există un traseu ideal pentru un debutant?

Cred că poți începe simplu. Pentru un autor român la început de drum cred că cea mai bună variantă e Editura Polirom pentru că îți oferă expunere, vei avea parte de lansări, au grijă de tine ca autor. Pur și simplu trimiți manuscrisul directorului de colecție, în cazul de față, la autori români e Lucian Dan Teodorovici, și aștepți. Poți să trimiți doar manuscrisul și, dacă le place, îl vor publica. Sigur că poate conta o recomandare critică, dar de la un om care nu face zilnic recomandări, nu vorbește despre zece scriitori pe an că sînt geniali, ci de la un om care chiar crede într-o carte. Eu pur și simplu am trimis *Apropierea* la Cartea Românească și, după vreo lună și ceva, am primit răspuns că au acceptat-o, fără nici o intervenție. E important să nu fii foarte dezamăgit dacă un redactor de la o editură îți refuză cartea. Trebuie să încerci la altele. Poate fi doar o conjunctură nefavorabilă.

Am constatat că piața de carte din România s-a diversificat: au apărut colecții de fantasy, horror... Credeți că asta va apropia de cărți generațiile tinere?

Era obligatoriu să apară și cred că sîntem abia la început. Ai umblat mult cu metroul, ai văzut ce citește lumea. Cei mai mulți citesc cărți de aventură, polițiste, erotice, cărți „de metrou" care de cele mai multe ori sînt traduceri. Editura Trei acoperă plaja asta de literatură erotică sau polițistă, și Nemira cu SF, fantasy, horror și altele. Așa că e clar că există un public foarte larg pentru genul ăsta de cărți. *Fifty Shades of Grey* s-a vîndut și în România la fel ca peste tot, deci există o nevoie reală de astfel de cărți. Această zonă a cărților polițiste/fantasy/de aventură e un fel de pătură de mijloc a societății. Face mult bine și e obligatoriu să existe. E o prostie românească ideea că toți scriitorii trebuie să scrie capodopere, romane grele. Nu. Literatura e în mare parte bucurie, plăcere, și foarte rar apar scriitori de talia lui Mircea Cărtărescu sau, în proză scurtă, Răzvan Petrescu și Mircea Nedelciu, adică tipi cu adevărat foarte buni în ceea ce fac. Noi, ceilalți, scriem și asta e. Nu trebuie să ne gîndim la capodopere, astea-s prostii. Literatura nu e făcută din capodopere. Literatura... nici nu știu din ce e făcută, dar sigur nu din capodopere.

De meserie, sînteți traducător literar. Care sînt satisfacțiile?

Norocul meu e că mi se propun spre traducere cărți foarte bune și autori foarte buni. Traducînd aceste cărți, de fiecare dată învăț și să scriu pentru că atunci cînd traduci ești atent nu doar la poveste și dialoguri, ci și la cum construiește autorul respectiv fraza, la toate mecanismele pe care trebuie să le stăpînești. Ca să poți traduce bine un roman trebuie să știi mult mai mult decît povestea acelei cărți: să intri în atmosfera ei și să știi să o redai, fiindcă fiecare carte are atmosfera ei specială. Dacă e nostalgie, cum e în cazul cărților mele, trebuie să nu pierzi acea nostalgie care e dată de atmosferă și nu de faptul că un personaj spune la un moment dat: Îmi e dor de casa bunicilor. Învăț foarte mult traducînd și asta e marea bucurie, dincolo de partea financiară, faptul că mă ajută să trăiesc zi de zi. E o muncă despre care aș putea spune că mi se potrivește.

Nu o considerați o muncă prea solitară?

Ba da, dar mie tocmai asta-mi place. Eu sînt un tip solitar în esență, chiar dacă, repet, sînt un om destul de vesel. Sînt un tip solitar și în singurătate nu mă plictisesc niciodată. Adesea mă plictisesc cînd sînt înconjurat de oameni. Pot să trăiesc singur foarte bine, nu simt nevoia de socializare, cel puțin pînă la un punct.

Ce autori traduceți?

Am tradus multe cărți de Llosa pentru Humanitas. Acum traduc o altă carte de Julio Cortázar, pentru Editura ART, un roman care nu a mai fost tradus în limba română, *62: Model de asamblare,* care e un fel de *Șotron.* Apoi voi traduce o antologie de poeme de Roberto Bolaño pentru Editura Univers. În general, am observat la cărțile din limba spaniolă că noi nu avem probleme, sînt foarte bine traduse. Nu știu să-ți spun o carte prost tradusă. Însă, din limba engleză, am întîlnit foarte multe cazuri. Eu nu stăpînesc foarte bine engleza, dar imediat îmi dădeam seama pentru că nu suna bine în română.

Conform legendei, ați stat cinci ani în Spania și ați învățat spaniola acolo.

Nu e o legendă, chiar nu știam nimic-nimic. Sigur, m-a ajutat lunga perioadă pe care am petrecut-o în Spania. Am învățat limba vie, care e cu totul altceva. Trăiești printre oameni, auzi cum vorbesc. Literatura trebuie să sune credibil, să reușești să transpui în limba română o carte din limba spaniolă și s-o faci să sune românește, să-l faci pe Márquez un autor român.

Ați mai fost în Spania?

Da, am mai fost. Anul trecut am stat în Córdoba timp de o săptămînă, împreună cu regizorul Tudor Giurgiu, iar de curînd am fost din nou pentru o săptămînă în Córdoba și o săptămînă în Granada. Urmează să mă duc împreună cu Mircea Cărtărescu la Festivalul Cosmopoetica, tot în Córdoba. Nu aș putea spune neapărat că mi-e dor de Spania, ci de cîțiva oameni de-acolo, în special de Rafael Escobar, fostul meu șef, cu care am rămas prieten.

Înțeleg că ecranizarea romanului Apropierea *se concretizează.*

Da, se face. Tudor a mai fost în Spania anul ăsta, la Madrid și Sevilla, și a găsit niște producători pentru film. Actorul principal, cel care îl va juca pe Adrian, e Andrei Runcanu, care e la primul lui lungmetraj. Urmează casting-ul pentru personajele feminine și pentru restul personajelor masculine. Sper ca filmul să fie vorbit în spaniolă și să fie subtitrat în română, fiindcă așa e firesc. Elena Borrás García, traducătoarea romanului în spaniolă, tocmai a încheiat de tradus și scenariul.

Se plătesc bine drepturile pentru ecranizare?

În orice caz, mult mai bine decît toate drepturile la toate cărțile mele la un loc *(rîde).* Sigur, în cinematografie e vorba de cu totul și cu totul altă sumă. Nu se poate compara.

a consemnat Andrei VORNICU

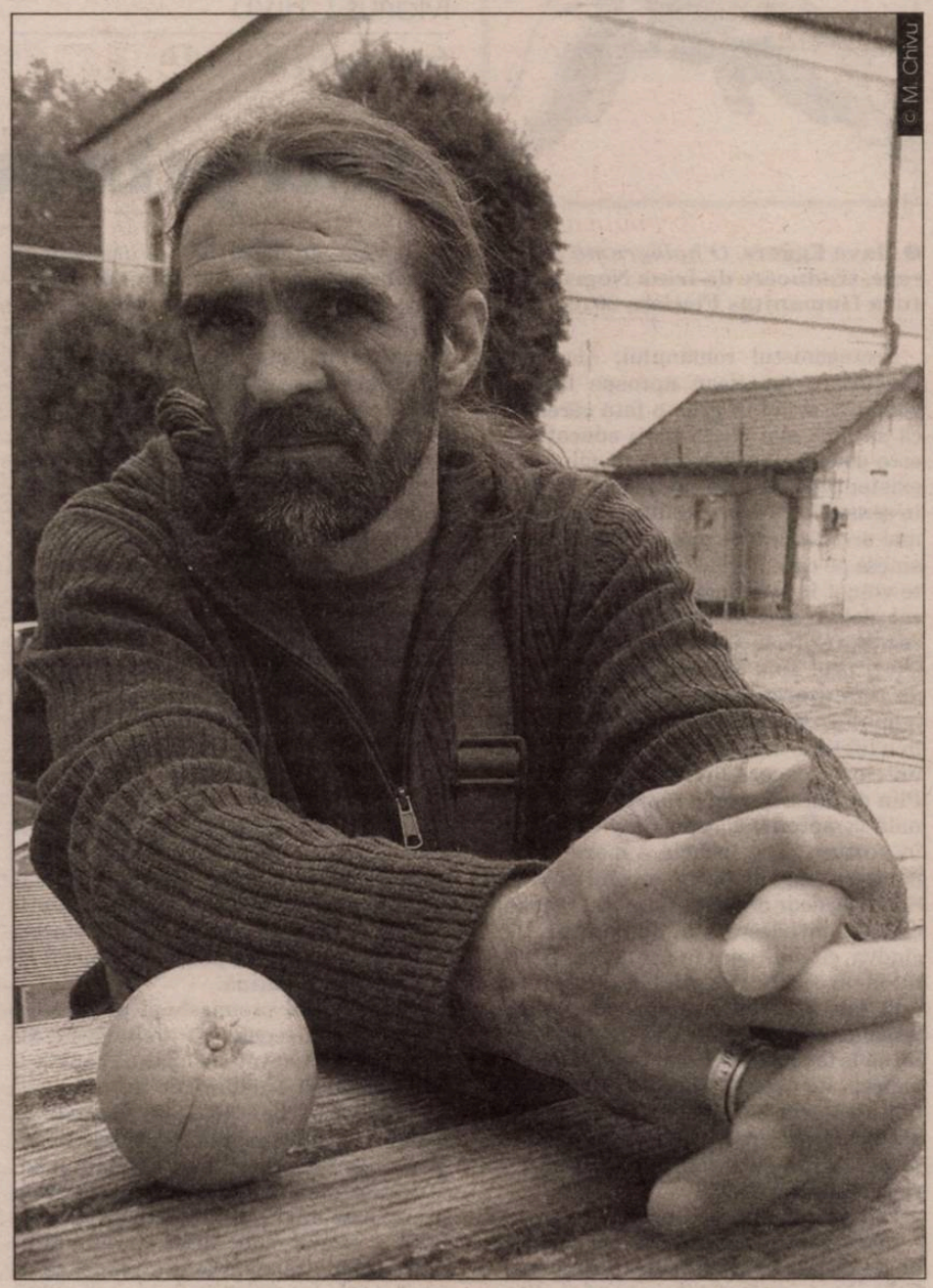

„Cartea tuturor intențiilor
e cartea mea preferată din tot ce-am scris."

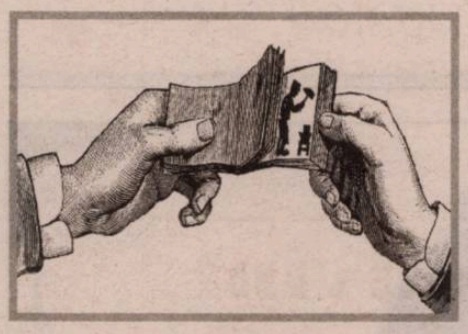

Marius CHIVU

feedbook

Așteptîndu-l pe rege

● Dave Eggers, *O hologramă pentru rege*, traducere de Irina Negrea, Editura Humanitas Fiction, 2016.

Protagonistul romanului, Alan Clay, consultant american aproape falit, divorțat și avînd în grijă o fată căreia riscă să nu-i mai poată plăti educația, nu este doar un bărbat aflat în plină criză existențială, el este un bărbat „depășit" în sensul în care un produs tehnologic nu mai are căutare pe piață. Modelul de business pe care îl reprezintă Alan Clay este vetust într-o lume devenită cu adevărat globală și care funcționează după noi reguli, reguli încă insuficient cunoscute. (Regizorul Tom Tykwer, care s-a ocupat de ecranizarea altfel foarte fidelă a romanului, deschide filmul cu piesa „Once in a lifetime" a celor de la Talking Heads, un cîntec despre fatalitatea existenței.) Plin de datorii și cu o reputație profesională compromisă, Alan Clay se trezește în postura de a încheia o mare afacere pentru o mare firmă americană în Arabia Saudită, doar datorită unui atu personal care se dovedește a fi, de fapt, un bluf: cîndva, cu mulți ani în urmă, l-ar fi întîlnit la un cocktail pe prinț, fiul regelui saudit, iar cei care-l însărcinează cu încheierea acestei afaceri speră ca acest detaliu să le faciliteze accesul la rege, factorul suprem de decizie. Dincolo de responsabilitatea uriașă de pe umerii săi, această afacere reprezintă o mare, nesperată și ultimă șansă de reabilitare a vieții și carierei lui Alan Clay.

Dar încheierea acestei afaceri are și o însemnătate politică. Firma americană de IT își oferă serviciile (un sistem cu hologramă care să înlesnească ședințele de afaceri la distanță) viitorului Oraș al Regelui, un megapolis ce urmează să fie construit în deșert. Deocamdată există doar un sediu de birouri pe malul Mării Roșii la marginea deșertului și un cort în care echipa de tehnicieni IT americani așteaptă venirea regelui saudit pentru a face demonstrația hologramei. Implicația politică este dată de o potențială concurență neloială din partea chinezilor care au preluat, la nivel global, frîiele economiei. Alan Clay, de numele căruia deja este legat falimentul unei mari firme americane de biciclete din cauza regulilor de producție stabilite de chinezi, este urmărit de spectrul unui nou eșec. Este aici imaginea unei economii americane în declin, care nu mai produce bunuri și nu mai construiește simboluri, ci oferă altora doar servicii. „În SUA acum nu mai găsești genul acesta de vis și năzuință; visele se întrupează altundeva", spune cineva; iar tatăl lui Clay i se plînge la televizor că acum pînă și podurile din orașele americane sînt construite de chinezi. Alan Clay nu are, așadar, de salvat doar propria piele, dar și onoarea americanilor în această combinație de afaceri cu saudiții bogați în petrol și chinezii cu mînă de lucru ieftină.

Acestea fiind premisele și pe măsură ce așteptarea regelui se prelungește fără explicații decente, romanul capătă o tentă absurdă. Clădirea de birouri devine o replică în cheie business a castelului kafkian – o inaccesibilă corporație în deșert, unde neînțelegerea e, de data asta, culturală, nu metafizică. Faptul că regele se lasă așteptat și că nu există o dată concretă a venirii sale, altfel mereu anunțate și plănuite (ziarele consemnează în tot acest timp călătoriile lui inopinate în străinătate), l-a făcut pe cronicarul britanic de la *The Telegraph* să numească romanul lui Dave Eggers „o capodoperă beckettiană". Capodoperă n-aș zice că e, dar beckettian, da. S-a spus, de asemenea, că Alan Clay ar fi varianta globalizată a lui William Loman (din *Moartea unui comis-voiajor* de Arthur Miller), dar la fel de bine ar putea fi invocați și Rabbit Angstrom din tetralogia lui Updike sau Frank Bascombe din trilogia lui Richard Ford (în special din ultimul roman al seriei, *Lay of the land,* și din *follow-up*-ul povestirilor), în sensul elegiei unor bărbați învinși deopotrivă pe plan familiar și profesional, victime ale jocurilor macroeconomice. Și în romanul lui Eggers există imaginea unei schimbări profunde a lumii în care omul nu se mai află în centrul ei: „Venise epoca dominației mașinilor asupra omului. Acesta era declinul unei națiuni și triumful unor sisteme proiectate să zădărnicească orice contact uman, orice argumentare de la om la om, libertatea de acțiune și de decizie a persoanei. Majoritatea oamenilor nu voiau să ia decizii. Și prea mulți dintre oamenii care *puteau* lua decizii hotărîseră să le cedeze unor mașini."

Spuneam că efectul de absurd este provocat mai degrabă de o neînțelegere culturală, dar și comicul se hrănește tot din diferențele dintre cele două culturi, cea occidentală și cea orientală, și nu puține scene sînt pline de umor, chiar dacă negru, cum este episodul (total deturnat ca semnificație în filmul lui Tykwer din cauza încărcăturii politice) în care americanul este cît pe ce să împuște accidental un arab. Altfel, codurile culturale sînt foarte bine ilustrate de relația protagonistului cu cele două femei, o europeancă și o saudită, ambele în așteptarea unui bărbat „din afară". Dave Eggers ne oferă cu subtilitate două scene erotice memorabile într-o oglindă acvatică: prima cu Hanne, daneza sexuală și accesibilă, dezbrăcată în cadă, unde are loc o masturbare subacvatică; cealaltă cu Zahra, saudita senzuală și interzisă, devoalată în apa mării, unde are loc un preludiu de asemenea subacvatic *(vezi și fragmentul de mai jos).*

Parabolă hi-tech în care regele este la fel de imaterial precum holograma care i se „montează" în față, Dave Eggers construiește o narațiune foarte agreabilă folosind multe din temele și temerile lumii în care trăim.

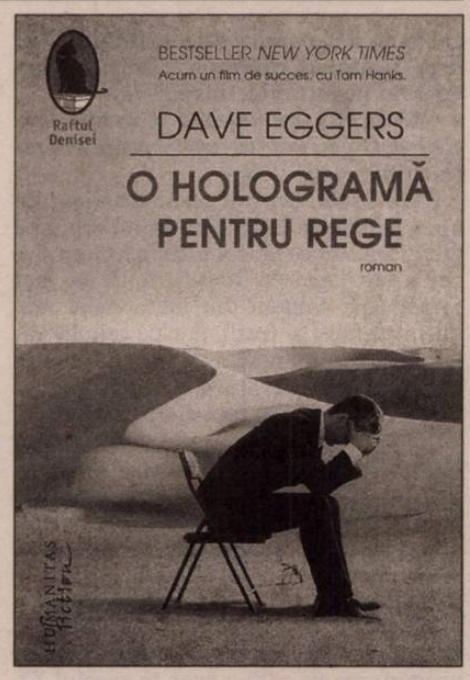

aproape de carte

Dave EGGERS

O hologramă pentru rege

(fragment)

Se uita la ea. Îi vedea capul, părul strîns sus, linia maxilarului dezgolită – mult mai delicată decît își imaginase el. Era frumoasă, așa udă, cu părul negru și lucios, cu ochi strălucitori. Însă restul corpului ei era sub apă.

– Trebuie să mă bag din nou la fund. Vecinii, și a arătat din cap spre casele de pe marginea golfului. Țin să te previn, totuși. Sînt îmbrăcată ca tine. Cine ne-ar vedea făcînd scufundări ar crede că sîntem doi bărbați. Două spinări neacoperite, două costume de baie bărbătești. Ai înțeles?

Alan a crezut că înțelesese, dar de fapt nu înțelegea. Nu s-a dumirit decît după ce a băgat capul în apă din nou, privind prin vizor. Atunci, a înțeles. Zahra nu purta sutien. Avea un costum de baie cu dungi albastre, bărbătesc. A rămas fără suflu pe moment. Dumnezeule. Înota în urma ei, vedea picioarele ei lungi, puternice, degetele lungi de la mînă mișcîndu-se prin apă, soarele mîngîind-o peste tot, flash-uri explodînd.

S-a întors spre el, zîmbind larg prin vizor, ca și cum ar fi spus: „Ești surprins?" Era conștientă, probabil, de calitățile ei fizice, de faptul că el o plăcea enorm. Pe urmă, s-a răsucit din nou, aferată, arătînd în jos, la miile de pești și anemone-de-mare, în cele mai incredibile culori, toate vietățile acelea marine țîșnind în sus... Înota după ea, ignorînd peștii și coralii de dedesubt, ca să vadă în schimb sînii ei, perpendiculari în jos, strălucind, legănîndu-se.

Zahra a încercat să-l facă să înoate lîngă ea, dar el a rămas în spate. Au înotat de-a lungul țărmului, iar la un moment dat Alan s-a încumetat să o prindă de gleznă, pretinzînd că voia să o facă atentă, să îi arate un pește-clovn uriaș, dedesubt. A venit lîngă el, l-a prins de brațe strîngîndu-l. În sfîrșit, Alan avea răspunsul. Era sigur. Dar ce să facă mai departe? Erau prea mulți stimuli, în această apă, sub acest cer, această lumină ca o împletitură de zăbrele mișcîndu-se peste corpul ei strălucitor. Nu văzuse niciodată ceva mai frumos decît șoldurile ei ridicîndu-se și coborînd, picioarele ei lovind apa, bustul ei gol ondulîndu-se. Zahra a înotat spre larg, oprindu-se acolo unde planșeul mării se adîncea ca o prăpastie de un albastru profund. S-a ridicat la suprafață, el a venit după ea...

PUBLICITATE

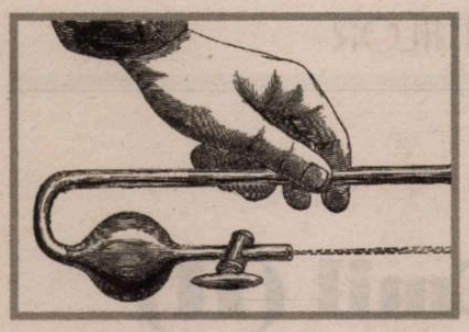

Oana STOICA

rosencrantz & co

Acasă nu este un cuvînt

● ***Domiciliu instabil – o istorie subiectivă a locuirii.*** **Colectiv: Iudith Ardeleanu, Marius Armașu, Mihaela Bîrlegi, Ioseph Cotnăreanu, Mișa Dumitriu, Paul Dunca, Margareta Eschenazy, Alice Monica Marinescu, Mihaela Michailov, Jak Neumann, Katia Pascariu, Marius Rădulescu, David Schwartz, Lippa Segall, Pompiliu Sterian, Dorotea Weissbuch. Parteneri: FCER – DASM – Căminul „Moses Rosen", CNDB, Gazeta de Artă Politică, MACAZ – Teatru Bar Coop, Universitatea București. Proiect co-finanțat de AFCN. Programul „Vîrsta 4", Asociația ADO în cadrul Platformei de Teatru Politic 2016.**

„Orice om pe-acest pămînt / Are-un drept, e lucru sfînt/ Fie el de orice rasă / Are dreptul la o casă." Pompiliu Sterian are 97 de ani și este un performer constant al spectacolelor de la Căminul „Moses Rosen". A participat la toate cele șase producții de pînă acum și nu are de gînd să le rateze nici pe cele viitoare. Poezia pe care a scris-o pentru finalul recentei premiere exprimă dorința utopică a împlinirii unuia dintre drepturile fundamentale ale omenirii, acela la locuință. Spectacolul *Domiciliu instabil – o istorie subiectivă a locuirii* investighează raportul între om și locuință de-a lungul ultimului secol, cel pentru care se mai pot depune mărturii directe, un secol mult încercat de evenimente tumultuoase care au schimbat radical relația individului cu statul sau cu mentalul colectiv.

Spectacolul prezintă dominanta în materie de locuințe în perioade succesive (anii '20-'30, perioada Războiului, anii '50 etc.) și înregistrează nu numai schimbarea perspectivei asupra locuinței, dar și mutațiile politico-sociale care determină formule variate de locuire.

Proprietarii și chiriașii sînt surprinși în esența problemelor lor, cu decalajul dintre clasele sociale în prima jumătate de secol XX, care are efect asupra stării materiale și a modului în care sînt obținute veniturile în familie. Mărturiile amintesc, pe de o parte, de schița lui Caragiale, *De închiriat,* cu nebunia mutărilor ritualice, de două ori pe an, de Sfîntul Gheorghe și de Sfîntul Dumitru, cu precaritatea financiară a chiriașilor și locuințele rudimentare, și pe de alta, de romanul lui Ionel Teodoreanu, *La Medeleni,* cu tihna provincială a familiilor înstărite. Tragismul Războiului include coșmarul deposedărilor pe criterii etnice, iar în anii '50, locuitul la comun (model sovietic) creează alte drame, chiar dacă, în spectacol, povestea are un debușeu comic („eu am trăit cu ei – familia „invadatoare" – în casă 23 de ani și nu a fost vesel", spune Ioseph Cotnăreanu, debutant la 92 de ani în spectacolele „Vîrsta 4"). Romantismul epocii șantierelor și a coloniilor muncitorești a fost urmat de anii '80, cu accesibilitatea locuințelor la bloc, dar și cu situații dramatice (soluția autorităților vremii pentru o femeia angajată, care dormea în gară, a fost o boxă într-un bloc; personajul a considerat asta o binecuvîntare). Evacuările de după '90, determinate de retrocedări și însoțite de abuzuri, au acutizat problema locuințelor. Pentru o bună parte din rezidenții Căminului, mutarea într-o instituție de îngrijire a fost alegerea salvatoare, determinată nu neapărat de vîrstă sau de neputință, cît de nevoia unui „acasă". Asta nuanțează perspectiva spectacolului: actanții, rezidenți într-o instituție de îngrijire, au o situație specială a locuirii, sînt găzduiți într-un loc care le aparține și nu le aparține, sînt proprietari și chiriași în același timp, sînt acasă fără să fie acasă. E o situație de „între" care își pune amprenta pe viziunea lor asupra locuirii și, mai mult, pe cea asupra vieții.

Proprietarii și chiriașii sînt surprinși în esența problemelor lor.

Demersul regizorului David Schwartz urmărește fluctuația accesului la locuință și modalitatea de relaționare între stat și cetățean cu efect asupra locuirii (deposedările, evacuările, abuzul statului motivat etnic – antisemitismul și exproprierea evreilor, locuințe comune, democratizarea accesului la locuință în perioada comunistă etc.). Panoramarea mărturiilor directe, contextualizate istoric și uneori contradictorii – unele sisteme au avut efecte duale, pozitive și negative asupra cetățenilor – duce la o privire critică asupra dreptului la locuință de-a lungul ultimului secol, iar perspectiva prezentului, în contextul capitalismului sălbatic, aduce mărturii despre alte traume.

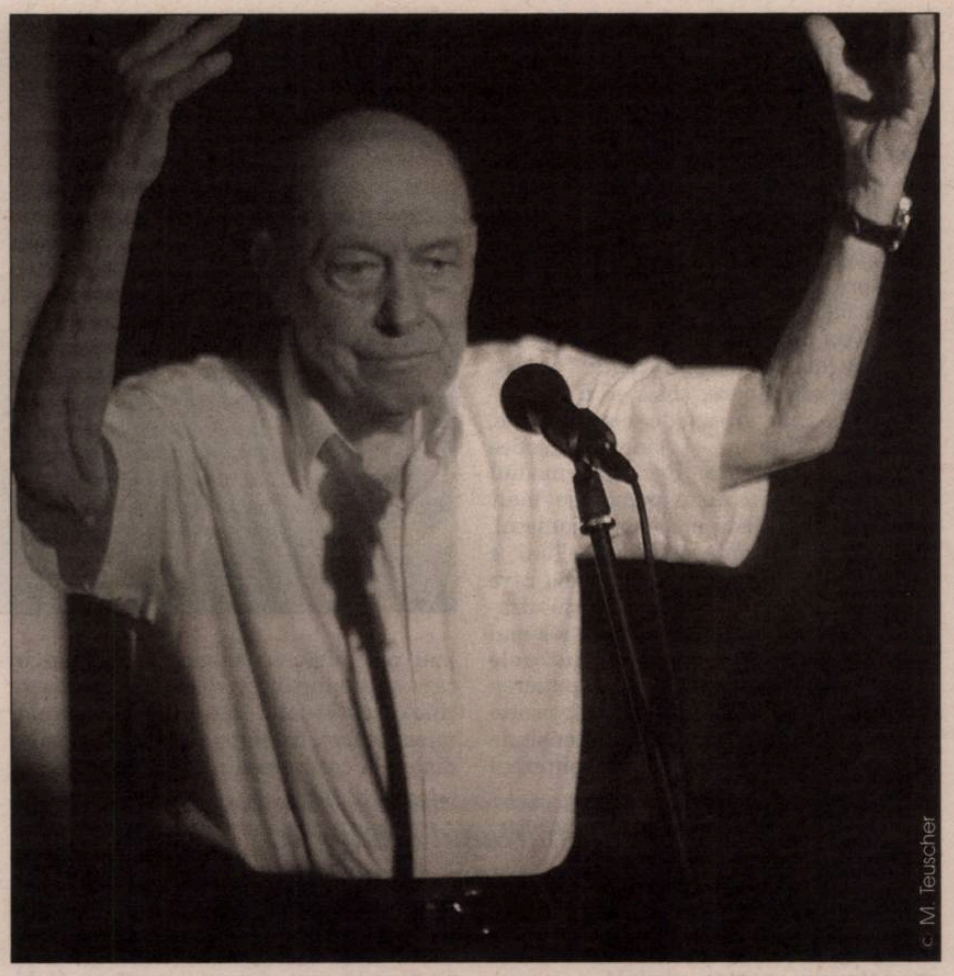

© M. Teuscher

Față de spectacolele anterioare, *Domiciliu instabil* are un grad ridicat de complexitate performativă. Teatralitatea se manifestă explicit prin altoirea pe structura spectacolului – episoade de mărturii directe, sistematizate în perioade succesive cronologic care sînt contextualizate istoric, cu două personaje-pivot care fac introducerile istorice și sînt parteneri pentru personajele propriu-zise (Katia Pascariu și Paul Dunca) – a unor elemente dramatice, a muzicii *live* și a dansului. Spectacolul are un ludic mai pronunțat decît cele anterioare, fără a-și pierde autenticitatea. Interpretările cîntecelor tematice, cu patină temporală („Du-mă acasă, măi, tramvai", Căsuța noastră", „Strada Speranței", „Macarale" – meritul muzical revenindu-i lui Marius Rădulescu, la debut în acest spectacol), pot deveni hituri pe Internet. Songul evreiesc cîntat de Dorotea Weissbuch este unul dintre cele mai emoționante momente din toată seria performativă de la Cămin. Au fost patru debuturi, pe lîngă cele deja amintite este și Lippa Segall, care a trăit experiențe negative cu locuințele comune. Sînt prezenți performerii de cursă lungă ai programului, alături de Pompiliu Sterian au fost Iudith Ardeleanu (cu garsoniera sa de 25 de metri pătrați, primul spațiu propriu), Margareta Eschenazy (eroina unei traumatizante evacuări), Marius Armașu (a copilărit în coloniile muncitorești) sau mai noi, precum Mihaela Bîrlegi (la a doua participare, cu o traumatizantă experiență a locuirii pe stradă).

© M. Teuscher

Domiciliu instabil este un spectacol cu structură brechtiană și conținut de artă naivă (în sensul curentului artistic generat de creatori care nu au studii, dar care au fost receptori și restituitori ai „realității"). Dar mai mult decît atît, este spectacolul admirabil al unor oameni „locuiți" de istorie.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

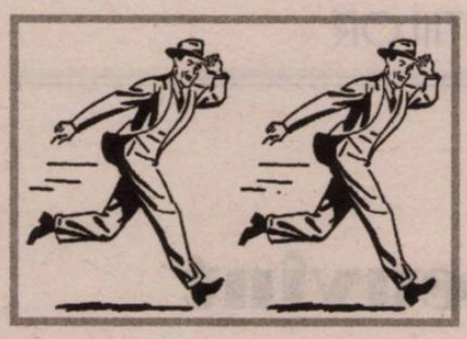

Ancuța PROCA

dilematograf

La parastasul lui Emil (II)

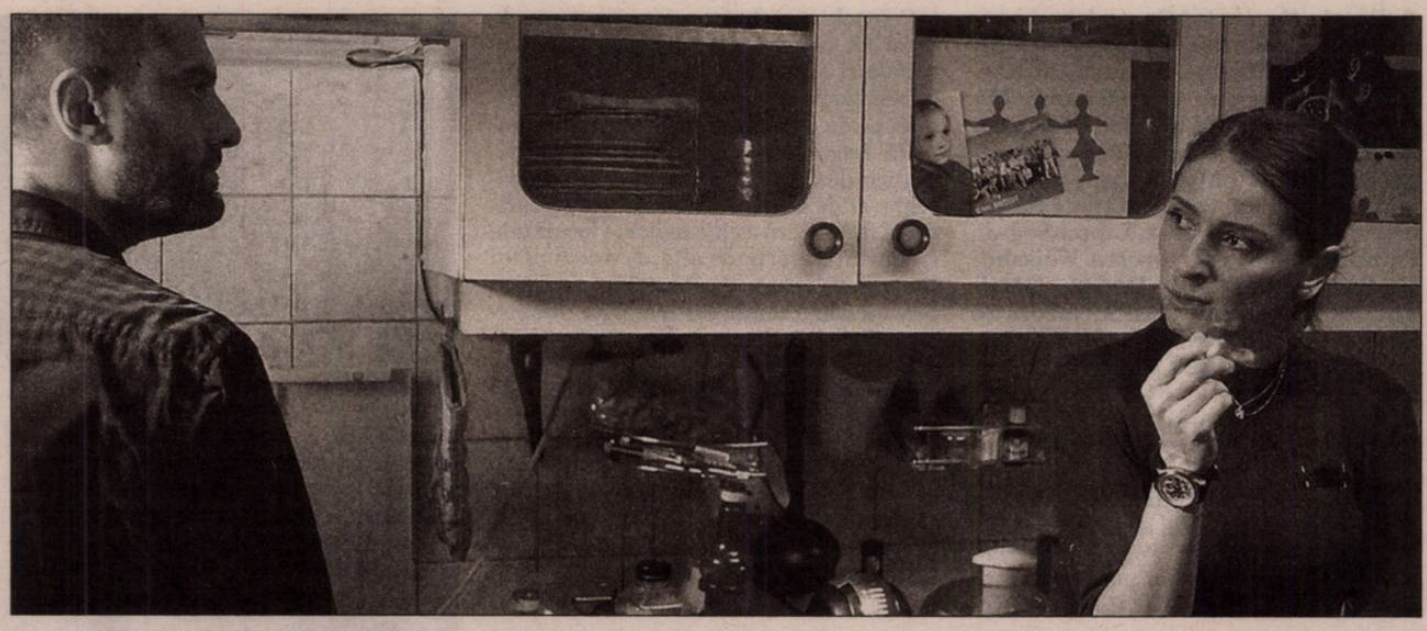

● ***Sieranevada*** **(România, 2016), de Cristi Puiu.**

În afară de mijloacele documentarului observațional care ne fac martori la evenimentul parastasului cît mai aproape de integralitatea sa, o bună parte din structura pe care se construiește *Sieranevada,* care alcătuiește acest cerc al personajelor, face apel la elementele comediei. Spre deosebire de forma *crime thriller*-ului folosită în *Aurora* fără a oferi și satisfacția unor rezolvări tipice genului, comedia din *Sieranevada* ajunge să fie satisfăcătoare, chiar și fără subtextul secundar, înțesat de semnificațiile, referințele literare și cinematografice cu care e încărcată. Prin intermediul ei se conturează niște personaje mult mai accesibile (Sebi e conspirationistul, Cami e adolescenta-problemă, Toni e bărbatul adulterin, Ofelia e femeia care se victimizează) și niște situații dramatice tipice, cu care spectatorul s-a mai întîlnit. Cea mai spectaculoasă dintre ele rămîne „demascarea lui Toni", expunerea lungului șir de infidelități de către soția sa, ca o bulă care acumulează tensiune dramatică pînă la explozie. În contextul mai larg al filmului, comedia îi oferă spectatorului partea vizibilă a personajelor, forma lor, și ceea ce de multe ori e demascat ca *performance*-ul lor. În timp ce își expune propria teorie legată de evenimentele de la 11 septembrie, adresarea lui Lary e ambiguă: rostită pe un ton mai înalt decît pînă atunci, jumătate pare să-i fie dedicată lui Sebi, jumătate spectatorului, iar finalul ei e întîmpinat de exclamația soției sale referitoare la aplauzele pe care le merită.

Toni e bărbatul adulterin,
Ofelia e femeia care se victimizează.

Există și o latură mai puțin vizibilă, mai profundă, a personajelor. Felul în care spectatorul e invitat să o descopere ține de observația în timp a elementelor mizanscenei, corelate cu fragmentele de dialog la care avem acces. De multe ori, evenimentele se petrec simultan: Laura discută ceva despre o supă cu Gabi, cumnatul său, în timp ce Lary e implicat într-o discuție despre conspirații cu vărul său Sebi, iar spectatorul poate observa simultan cele două conversații, implicarea veselă, lipsită de griji a Laurei în conversație, și tărăgănarea, oboseala, încercarea de a ieși din ea exprimată de Lary. Esențială pentru această latură observațională rămîne mișcarea personajelor, fie ea dintr-o cameră în alta (fiecare iluminată diferit) sau prin permutările dintre ele. Fiecare mișcare constă într-o punere în lumină sau în penumbră, într-o apropiere de fereastră sau o afundare în întunericul camerelor (dintre care cea mai obscură rămîne camera lui Emil), pentru a le revela emoțiile lor, de pildă apăsarea lui Lary, în contradicție cu latura ironic-flegmatică afișată în conversațiile sale. Aranjarea personajelor în cadru pare să urmeze o anumită regulă: personajul care își dezvăluie vulnerabilitatea (de pildă, Ofelia, în scena dintre ea și Toni) e întors cu spatele, iar cel care joacă un rol, care se dă în spectacol, e complet vizibil, îndreptat direct spre cameră (în acest caz, Toni). Există o diferență între felul în care sînt percepute prin forma lor personajele și ceea ce acțiunile lor ne spun despre ele: Cami e o adolescentă cu un aspect rebel-comic *(piercing*, fes și telefon cu urechiușe), care e percepută drept întruchiparea iresponsabilității (judecată bazată în mare parte pe comicul hainelor sale), însă gestul, criticat de fiecare personaj din casă, de a oferi ajutor unei străine, e cel mai generos dintre toate interacțiunile la care sîntem martori și îi revelează noblețea, într-un mod care amintește de asistenta lui Lăzărescu, care negociază cu ceilalți în favoarea bolnavului.

E destul de evident că filmul depășește limitele unei simple preocupări pentru comicul de caractere sau pentru narațiune. Însă în ceea ce privește procesul observațional, viziunea sa nu ajunge să fie la fel de riscantă precum fusese în *Aurora*. Și aici, ca și în *Aurora,* șirul evenimentelor e perturbat (de data aceasta narativ, de lipsa preotului, problemele croatei etc.), însă această perturbare nu mai afectează percepția noastră cauzală, nu mai e într-o la fel de mare măsură destabilizantă.

Ancuța Proca *este critic de film.*

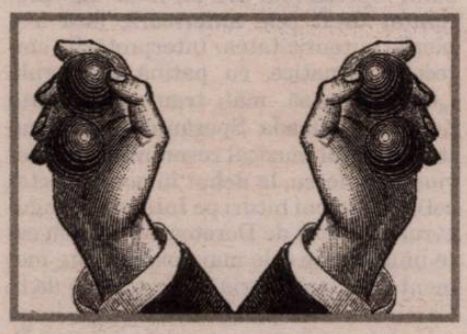

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Cu de toate

● **Subcarpați,** ***Satele Unite ale Balcanilor****,* **subcarpati.com, 2015.**

Subcarpați e un proiect muzical care, deși și-a început istoria relativ recent, înseamnă destul de mult pentru (alterna-)pop-ul local contemporan. Debutînd, în anul 2010, cu un album interesant pentru acel moment, grupul s-a ideologizat repede, performînd un discurs care, întîmplător sau nu, s-a suprapus unei tendințe cu ramificații politice și sociale profunde. Apelul obsedant la *acel și numai acel* folclor (cel *autentic,* se înțelege, deși folclorul e un animal care trebuie să scape mereu de capcanele unui astfel de adjectiv și care ar trebui să se detașeze, prin însăși condiția lui, de curentele puristoide), venit de la un grup *folcloristic* – în accepțiunea șaizecistă a termenului –, avea doza lui sănătoasă de comic, dar și un efect contrariant. Dacă în cei șase ani de existență Subcarpaților a început să le lipsească ceva, acel ceva se poate numi cu ușurință autoironie. Sau, pentru un plus de candoare, autoreflexivitate. (Ba aș zice chiar că, prin absurd, Subcarpați ajunsese să semene cu ultima campanie electorală a PSD-ului.)

De la *Subcarpați,* albumul de început, încoace grupul condus de Alexe Marius Andrei, alias Bean, s-a subțiat muzical, pe măsură ce s-a „întărit" *ideologic,* pe măsură ce a început să propovăduiască și să se extazieze în fața „folclorului nostru sublim". Etosul trupei a alunecat într-o formă bizară de etnocentrism și paradă, care reușea să-i înghită pe nemestecate pînă și bunele intenții.

Cel mai nou album pare a vrea, cel puțin discursiv, să repare ceva dintr-un trecut recent controversat, pentru că – nu-i așa? – tuturor ne e frică de Trump. *SUB* e o carte care trebuie citită de la coadă la cap: „Bila hazardului și-a timpului se-nvîrte, / Amestecă popoare și tradiții multe. / Nu se oprește, ia totul în malaxor, / Dați-ne din drum, sînt amestecat ușor, / Las-o să vină, nu-ți fie fric', oricum nu ai ce face, / Așa este făcut Pămîntul, așa că dă-i pace. / Bila se-nvîrte, n-are sentimente / Dar așa se nasc titluri *(na – ?!),* dialecte și accente..." *Outro*-ul albumului se vrea a fi un manifest al diversității, al amestecului, al *impurului,* pînă la urmă. Iar pentru Subcarpați acesta este un pas înainte.

Din perspectiva *sound*-ului, *Satele Unite ale Balcanilor* este un album *rockist,* chiar dacă nu literal. Și nu mă refer aici la abuzul de distors, ci la faptul că, dintre cele patru albume de studio semnate Subcarpați, el este de departe cel mai puțin pop. Cu surse variate, întinse între big beat, electro, metal, dubstep și trap, dar inconsistent la nivelul coerenței stilistice și al producției, *SUB* face din acest punct de vedere un pas înapoi, schimbînd urgența și, poate, imprudența inițială a proiectului inventat de Bean cu iluzia unui experiment hip-hop ajuns la maturitate. *Sampling*-ul e anticipabil și stă cu cusăturile la vedere, rimele – cele care nu preamăresc eroi, dealuri și văi – se leagă greu, atmosfera e aceea a unui proiect *fusion* căruia îi lipsește ceva, deși are (aproape) de toate.

* SUB. Satele Unite ale Balcanilor *poate fi descărcat gratuit de pe site-ul subcarpati.com.*

Paul Breazu *este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Reconstituiri și coincidențe

Pe 14 septembrie, într-o după-amiază însorită, eram în curtea Muzeului Țăranului Român. Venisem la film, la *Sieranevada* a lui Cristi Puiu, și cum ajunsesem mai devreme, m-am așezat la terasa barului să mănînc ceva, știam că filmul dura trei ore. Din locul unde eram, cu fața la bisericuța din lemn din curtea muzeului, puteam vedea, printre frînghii întinse cu ii, cămăși bărbătești și ștergare inscripționate cu texte recente, că acolo avea loc o slujbă. M-am apropiat și am văzut că era o slujbă de pomenire a morților, cu preoți și cîntăreți, cu farfurii și tăvi, cu angajați ai muzeului îmbrăcați în haine populare. Îl întreb pe un tînăr antropolog ce se întîmplă. „E pentru morții muzeului."

Văzut dinspre terasă, în lumina ultimului soare de vară, pare un spectacol, în care limita dintre sacrul implicat și gratuitul estetic e una foarte ludică. Mai văzusem ceva asemănător în Coreea, la o nuntă, cu ceva ani în urmă. O colegă din Polonia urma să se căsătorească cu logodnicul ei coreean, iar nunta avea să aibă loc la Muzeul Satului din Gwangju, un oraș-satelit al Seulului. Aflasem de la ei că va fi o „căsătorie tradițională". Nu înțelegeam foarte bine ce presupunea acest lucru, de ce se va desfășura într-un muzeu – știam deja, din multe experiențe anterioare, că nunțile aveau loc în neutrele case de căsătorii. Aflasem doar că vor fi îmbrăcați în costume tradiționale, că vor purta *hanbok*-ul făcut din mătăsuri tari și colorate.

Era tot o zi foarte călduroasă, atunci, de început de vară. Alături de cîțiva prieteni mai apropiați ai cuplului, ne-am dus într-una din sălile de serviciu ale muzeului, unde mireasa, colega noastră, aștepta îmbrăcată foarte ceremonial să înceapă nunta. Locul semna foarte bine cu camera de probă a unui actor. Singurul detaliu care făcea o mică diferență era un paravan pictat cu motive tradiționale coreene, în fața căruia era așezată mireasa. Am felicitat-o și apoi ne-am dus, colegii și prietenii cuplului, rude și invitați, în amfiteatrul în aer liber al muzeului. În fața noastră, pe scenă, era amenajat un spațiu de ceremonii. De-o parte și alta se aflau părinții mirilor. Din partea miresei nu putuseră veni părinții, așa că rolul lor era preluat de doi profesori, colegi de la Universitate, un coreean și o lectoriță din Portugalia. Apoi a început nunta, exact ca un spectacol. Dintr-o laterală a scenei a apărut o lectică în care a fost adusă mireasa, purtată de niște angajați ai muzeului, costumați corespunzător. Colega noastră poloneză a coborît din lectică, susținută de brațe de două doamne. Purta un văl peste mîini, cu care își acoperea fața și, așa, cu costumul greu de pe ea, a făcut cele cîteva plecăciuni în fața părinților mirelui. În fine, a fost urmat un întreg ritual, cu o ceremonie a ceaiului, cu binecuvîntări, cu purtat mireasa pe umeri de către mire. Cu toate vălurile și aranjamentele, colega noastră poloneză, o specialistă în coreeanologie, o fină cunoscătoare a tradițiilor, părea, de acolo, din mijlocul amfiteatrului însorit, nimerită în miezul unui spectacol. Era ceva nefiresc în tot ceremonialul, o reconstituire prea de tot teatrală a unui ritual în care nu mai credea nimeni de mult, un răspuns recent și muzeificat la dilemele integrării într-o altă cultură, într-o altă familie. Nu erau prezenți doar invitații nunții, ci și vizitatori ai muzeului, care se bucurau de acest neașteptat prilej. Unii veneau, alții plecau în mijlocul ceremonialului, exact ca un spectator care are reacții, căruia îi place sau nu ce vede pe scenă.

Tot pe 14 septembrie, ca într-o coincidență reglată artistic, anul acesta s-a sărbătorit în Coreea *Chuseok*. E cea mai importantă sărbătoare coreeană, alături de Anul Nou chinezesc, *Solnal*, un fel de Sărbătoare a Recunoștinței. E o sărbătoare strict familială în care se sărbătorește recolta toamnei, se aduc mulțumiri părinților, se aduc ofrande morților. De oriunde ar fi, coreenii vin în casele părinților, stau cu toții în jurul unor mese foarte încărcate cu mîncare, femeile gătesc împreună conform unei ierarhii foarte stricte între fiice și nurori, se împart cadouri (de obicei, tot mîncare), iar la mormintele strămoșilor se lasă vase pline cu mîncare. Nici un străin nu este invitat la masă, dar coreenii povestesc cu lux de amănunte ce s-a petrecut în familia lor oricui este interesat să-i asculte.

Pentru mirii de la acea nuntă, ca și, poate, pentru participanții din curtea MȚR, evenimentul își avea propria încărcătură emoțională. Pentru mine și prietenii cu care mai eram era doar atît, un spectacol, o reconstituire, o mică regie recentă a unor ritualuri foarte vechi. Ne-am bucurat, firește, pentru bucuria mirilor, dar tot simțeam că nu avem acces la intimitatea ceremoniei, că sîntem lăsați de teatralitatea ceremonialului cumva pe margine, cu ochiul artistic larg deschis, că vedem, exact ca în filmul lui Cristi Puiu, o succesiune de uși închizîndu-se și deschizîndu-se, că avem un acces strict teatral la ritmul intim al unei familii, că nu ne puteam așeza la masă cu ei, cum ar veni, dar că din toate cele pe care le vedeam puteam alege carnavalescul ca pe un răspuns bun și reconfortant. Dar pentru aceasta ai nevoie doar de un rîs sănătos, spontan, ca în finalul filmului, sau așa cum am avut și noi atunci, la sfîrșitul nunții din amfiteatru, cînd, eliberați în sfîrșit de corvoada spectacolului, ne-am strîns la un restaurant, am dansat și am aruncat spre cer, rîzînd din toată inima, cîteva baloane colorate.

PUBLICITATE

adevărul prezintă: viața văzută și nevăzută a 40 de lideri ai nomenclaturii ceaușiste

după un serial documentar, marca weekend adevărul

Joi, 22 septembrie
ziar + carte 14,99 lei

Joi, 29 septembrie
ziar + carte 14,99 lei

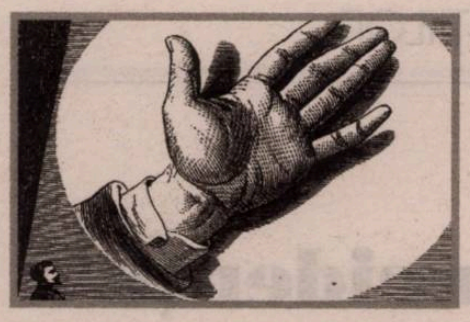

Adina POPESCU

portrete din mers

Școala de acasă

Recunosc, n-am mers niciodată la școală „de plăcere“. Nici nu putea să fie altfel, fiindcă știam că școala era, în fond, o obligație. Așa cum părinții noștri mergeau în fiecare zi la serviciu, tot așa noi, copiii, aveam obligația de a merge zilnic la școală. Acesta era ritmul vieții noastre – trezit invariabil la aceeași oră, la 7, ceas deșteptător rusesc care suna în dușmănie, 6-8 ore „de program“, fiecare cu „slujba“ lui, muncim și învățăm, apoi timp liber petrecut de regulă acasă, în familie, cu cele două ore de televizor seara și, pe măsură ce apropia vacanța de vară, așteptările legate de „sejurul“ de 12 zile la mare. Privind în urmă, realizez acum cît de searbădă era acea formă de existență, parcă a nimănui. Îmi amintesc că atunci cînd întîlneam cîte o mamă casnică, o priveam ca pe o ciudățenie a naturii. Și nu se plictisește toată ziua, acasă? Oare ce face în acele ore lungi, nesfîrșite, în care noi, ceilalți, muncim și învățăm? Însă s-a schimbat regimul și nici la liceu nu am mers „de plăcere“, ba dimpotrivă, anii de liceu i-am urît cel mai mult. Nimerisem din întîmplare la o clasă de matematică-fizică. Aș vrea să cred că am rămas cu ceva după zecile de ore de trigonometrie și analiză matematică, după demonstrațiile care umpleau două table întregi, după experimentele la chimie care mereu erau doar teoretice, după planul înclinat și pendulul pe care trebuia să ni le imaginăm, pornind de la desene din manual, să intuim cum acționează forțele și mai ales de ce. Însă îmi dau seama că n-am rămas cu nimic. Poate cu o oarecare logică în gîndire. Uneori, am coșmaruri în care se face că am întîrziat la școală sau că am teză la mate sau, în cel mai cumplit, trebuie să dau Bac-ul din nou și nu știu nimic. Cînd mă trezesc, răsuflu ușurată cînd îmi dau seama că „s-a terminat“ și că acel timp nu se va mai întoarce niciodată. De cînd am devenit adult, mă simt un om liber. Fac ceea ce îmi place, de cele mai multe ori fără un „program“, însă sînt un caz fericit. Pentru cei mai mulți dintre oameni, școala nu reprezintă decît o formă lejeră de acomodare cu adevărata înregimentare.

Totuși, am învățat multe la școală. Am învățat să scriu compuneri frumoase și am citit multă literatură, uneori „pe sub bancă“. Însă cele mai multe dintre lucrurile care mă definesc acum le-am învățat acasă. Acasă am citit *Legendele Olimpului* de atîtea ori, pînă cînd am învățat toți zeii și eroii pe de rost și a fost prima mea lecție serioasă de „cultură generală“. Acasă am priceput niște aplicații practice ale fizicii și chimiei, din cărțile lui Jules Verne. Tot acasă m-am inițiat fără să știu în antropologie și etnografie, ascultînd poveștile lumii la picup. Și am început să înțeleg diferite subculturi, uitîndu-mă la filme „occidentale“ la video-ul prietenei mele de la etajul 2. Acasă am ascultat, obligată oarecum de taică-miu, muzică clasică, tot la picup („Dacă ascultăm discul ăsta acum, dup-aia ascultăm și povești!“), de știu acum să fac diferența între un Mozart și un Beethoven. Și tot acasă au început să-mi placă Beatleșii la nebunie. Și multe altele. Însă mă întreb: e oare suficient? Trebuie să pornești în viață cu un bagaj mai mare de atît?

Pentru noi, cei care nu am avut nici o alternativă la învățămîntul clasic „de stat“, „școala de acasă“ poate să pară o utopie, deși cumva am avut parte și de ea. Însă nu se numea *homeschooling,* nu se numea în nici un fel, erau doar lucrurile pe care le învățam și le făceam „de plăcere“, ca să le compensăm pe cele care erau obligatorii. Totuși, de ce aveam nevoie (și) de școală? În primul rînd, ca să învățăm să interacționăm și să socializăm cu alți copii. Școala reprezintă o comunitate necesară „în procesul de creștere și dezvoltare“ (uite că am găsit o formulare „de lemn“ pe care doar la școală o poți învăța!), căci funcționează după toate regulile general valabile ale societății. Aici înveți să-ți faci prieteni, îți dai seama ce înseamnă o gașcă și „grupurile de interese“, înveți să cîștigi sau să pierzi, te prinzi cam care ar fi nedreptățile și lucrurile strîmbe din lumea în care trăiești. La școală îți formezi un mecanism de autoapărare, devii diplomat – de pildă, îți acoperi colegii care chiulesc –, faci compromisuri. Dacă ești timid, ieși treptat din carapace. Dacă ești prea histronic, vei vedea că există și alții care „strălucesc“ mai tare. Te prinzi că oamenii ăștia cu care vei avea de-a face toată viața, asta e, se împart în tipologii și îi poți recunoaște, știi de unde să-i iei. Tocilarul. Perdantul. Profitorul. Colegul fără scrupule. Liderul și „periuțele“. Rebelul. Fata cea bună care ajută mereu și preferă să rămînă „în umbră“. Fata cea rea, viitoarea „femeia cea rea“ din telenovele. Și mulți alții. Fără să fi mers la școală, multe personaje din cărțile mele n-ar fi existat. Așadar, dragi părinți, dacă vă țineți copiii acasă, ei vor rata toate aceste lucruri. Vor trăi sub un clopot de sticlă și, sub atenta voastră supraveghere, vor fi educați și manierați, însă naivi și inadaptați. Vor intra în viață, ca adulți, fără să știe, de fapt, nimic. Și, printre altele, vor pierde și șansa unică în cei doisprezece ani de școală, de a întîlni, să întîlnească un profesor adevărat, dedicat, cu har, cu știința și dorința de a se apropia de copii, de a-i încuraja pe cei care pot și de a-i ridica pe cei care nu pot. Un profesor, fie el de română, de mate sau de sport, care poate să le schimbe viața într-un mod fundamental. Și sînt destui, ei vă așteaptă acolo, la școală, de cele mai multe ori la școlile din învățămîntul de stat. Nu-i ignorați. Am cunoscut cîțiva în ultima vreme, mai ales profesoare de română, și i-am observat și pe copiii *lor*, în comparație cu alți copii. Au o altă îndrăzneală, o altă lumină în ochi. Sînt pur și simplu *altfel*. Ar fi fost probabil doar niște copii obișnuiți dacă ar fi rămas acasă și n-ar fi mers la școală.

dilema blog

Ana Maria SANDU

Ce am purtat joi

În urmă cu cinci ani, cînd îmi apăruse traducerea în franceză a primei mele cărți, *Din amintirile unui Chelbasan,* am fost invitată, împreună cu Fanny Chartres, la Reims, la un festival de dramaturgie pentru tineret. Atunci am văzut prima dată ce se poate face pentru tinerii cititori, cum se pot organiza lecturi în licee sau în mediatecile care există în localități de cîteva mii de locuitori.

Și scriitorii invitați, și spectatorii lor, care erau uneori copii de 7-10 ani sau adolescenți, în ultimul an de liceu, intrau în același joc: întîi li se citeau textele, apoi le discutau. Pe lîngă cultura lecturii, puștii ăștia erau antrenați într-o cultură a dialogului. Erau încurajați să spună cum li s-a părut piesa sau fragmentul de carte pe care l-au ascultat, dacă le-a plăcut sau nu.

A fost prima dată cînd m-am gîndit serios la întrebarea „De ce nu citesc copiii?“. Și că, dacă nu crești un public pentru care literatura să însemne și altceva decît niște texte obligatorii, posibile subiecte de examen, el nu va veni niciodată din cer. Și mi-am dat seama și că, pînă nu facem ceva în acest sens, numărul cititorilor noștri de acasă n-o să crească deloc. Iar plăcerea cititului va fi ultima deprindere cu care se va pleca mai departe în lume, după terminarea studiilor.

Cu Svetlana Cârstean și cu Maria Balabaș am vorbit mult și ne-am dat seama că am putea să apucăm ideea asta de undeva. „Ce am purtat joi“, atelierul nostru de citit-scris-văzut-și-auzit, așa s-a construit, iar episodul lui pilot l-am făcut de curînd, sub egida ARCUB-ului și în cadrul proiectului „Creating the city“ (București 2021). A fost pur și simplu o experiență incredibilă, pe care ne dorim s-o ducem mai departe.

Am avut la dispoziție o săptămînă, în care ne-am propus nu să facem din cei zece tineri foarte diferiți (cu vîrste între 10 și 17 ani) niște scriitori, ci să vorbim normal despre literatură, fără nici o frică și nici o majusculă. Fără să ne gîndim la cuvinte frumoase sau la lucruri care trebuie să sune bine.

În primele două zile am citit texte pe care ne-ar fi plăcut să le fi descoperit noi înșine în adolescență: *Juventus* (Simona Popescu), *Micul Prinț* (Antoine de Saint-Exupéry), *Metamorfoza* (Franz Kafka), *De veghe în lanul de secară* (Salinger), *În căutarea timpului pierdut* (Marcel Proust). Și care ne-am imaginat că or să le vorbească, într-un fel sau altul, despre ei înșiși. Căci cum altfel ai putea să ajungi să-ți placă să citești dacă nu reușești să găsești legăturile directe dintre tine și personajele unor cărți?

Am ascultat muzici și am construit povești pornind de la sunete. Știți cum e să asculți cu niște tineri viniluri cu Daft Punk, Massive Attack și Chemical Brothers?

Am descoperit că nimic nu poate fi considerat banal: sîntem făcuți din stări, senzații, vîrste, amintiri. Doar că avem nevoie de puțină atenție să ne uităm la noi și în jur. Am plecat împreună într-o călătorie în care ne-am cunoscut, am avut încredere unii în alții și de-abia apoi am putut să recuperăm niște spații intime, de-o naturalețe și o candoare infinite.

Dacă m-ar fi întrebat cineva, în urmă cu o săptămînă, la ce folosește literatura, aș fi avut nevoie de un timp înainte să răspund. Acum, după ce i-am cunoscut pe tinerii de la atelierul nostru, pot să zic fără să stau pe gînduri: te schimbă. De la o zi la alta. Vizibil. Cred că acest gen de educație artistică alternativă face minuni. Arta e vie și nu ajută pe nimeni dacă o împăiem.

O să vă mai spun doar atît, n-am simțit nici un moment că acești copii au fost în competiție unul cu altul. Sau că a contat că aveau background-uri diferite. Au fost atît de empatici unul cu altul, că de multe ori mi se părea că ei înșiși erau personaje dintr-o poveste care se scria sub ochii noștri.

Cînd Andreea a încercat să citească în prima zi ce scrisese și a început să plîngă, am realizat încă o dată ce putere pot avea cuvintele atunci cînd vorbesc despre tine. Pot aduce la suprafață o istorie personală de multe ori extrem de complicată.

Alexia, cea mai mică din grup, are 10 ani. E foc de isteață și face sărituri de la zece metri la bazin. Improviza tot timpul, pe măsură ce-și auzea textul simțea nevoia să-l schimbe. Daria, Vlad, Simona, Adina și Irina au o delicatețe și o inteligență care te cuceresc, pur și simplu.

Flori a stat tăcută în primele două zile, după aia ne-a scris o scrisoare tulburătoare, *De ce vin fetele pe lume,* și papucul ei împletit a devenit coperta noastră. Alexandra s-a îmblînzit, iar Andrei s-a relaxat. Cînd a auzit rîsetele celorlalți la textul lui cu crocodilul, pur și simplu s-a luminat.

N-o să uităm prea ușor călătoria care ne-a adus împreună. Și pentru că ce au reușit ei să scrie ne-a plăcut așa de mult, am făcut în două zile și-o revistă. O redacție în miniatură, cu ales culori, paginat, votat un font sau altul, împreună cu Florin Iaru. Revista *Ce am purtat joi* e madlena acestei săptămîni petrecute împreună. Dar dincolo de texte sînt niște oameni de la care noi înșine am învățat mult. Pur și simplu, ne simțim norocoase că i-am cunoscut.

Anca ȘERBĂNUȚĂ

Scurtă istorie afgană

Cum se trăiește istoria? În Belgia, dacă e relativ recentă, istoria se trăiește ritualic și solemn, de exemplu, prin veterani în uniformă depunînd coroane la monumentele războaielor mondiale, în sunete de fanfară. Istoria mai îndepărtată e prilej de divertisment didactic, ca înscenările anuale ale bătăliei de la Waterloo, sau campanii pentru vizitele de familie la muzeele de istorie, pe afișele cărora apare o armură medievală cu un cap de ursuleț de pluș în loc de coif. Pe scurt, în general, în Occident, istoria a fost atent neutralizată, prin muzeificare și ironie, și acum e inofensivă.

Dar nu e peste tot așa. Exact în zilele în care afirmațiile ambasadorului american la Chișinău iscau dezbateri pătimașe în România, la Kabul avea loc un incident interesant. Un grup de susținători au dezgropat dintr-o fosă comună cadavrul unui foarte controversat șah al Afganistanului, executat cu 87 de ani în urmă, și l-au purtat într-o procesiune de cîteva mii de persoane și un buldozer pînă la un cimitir de pe dealul Shahr Ara, dintr-o zonă centrală a orașului, cu intenția să îi ofere îngropăciunea demnă de care fusese privat pe nedrept, după cum le părea lor.

La cimitir însă, cortegiul funerar a fost întîmpinat cu ostilitate de miliția șefului uzbek Abdul Rashid Dostum, pe poziții de tragere într-un fort de pe deal. S-a început cu insulte și trimiteri la „fiul cărăușului de apă" și „regele bandit". Spiritele s-au încins. S-au tras focuri, un om a fost ucis și patru – răniți. Poliția a apărut la locul incidentului, s-au purtat negocieri și, pînă la urmă, membrii miliției s-au retras, iar jeluitorii au putut continua pregătirile de înmormîntare.

Acestea sînt faptele brute. Povestea devine interesantă și reprezentativă pentru Afganistan, unde istoria are încă un potențial exploziv, cînd aflăm cine sînt personajele. Răposatul Habibullah Kalakani (1891-1929) a fost un aventurier originar de la nord de Kabul, zonă tradițional locuită de tadjici, una din minoritățile importante ale Afganistanului. Plecat de tînăr din satul natal, Habibullah se înrolează în armata statului afgan, condus în anii aceia de Amanullah Khan, șah reformist și pro-occidental, și se întoarce în sat cu avere și reputație. Musulman integrist, cum s-ar zice azi, și setos de putere, Habibullah profită de o campanie militară care concentrase armata șahului în sudul țării, adună o miliție de tadjici din zona lui și atacă Kabulul și palatul regal pe două fronturi, militar și ideologic, prefigurînd insurgența talibanilor de acum.

Amanullah Khan era educat în Europa, introdusese politici ambițioase de modernizare a țării și, strigător la cer, soția lui nu purta văl, ba chiar apăruseră fotografii cu ea într-o rochie fără mîneci. Revolta, alimentată de repulsia față de „căile străinilor", se extinde dincolo de împrejurimile Kabulului, se creează haos, Amanullah abdică și își lasă fratele pe tron. Habibullah profită de proximitatea de capitală și obține rapid capitularea noului șah. Pentru nouă luni, *fiul cărăușului de apă,* cum e în continuare numit de afgani, și singurul șah de origine nepaștună din istoria țării, a domnit în palatul regal, timp în care a furat copios din visterie ca să își construiască un conac frumos la el în sat. A fost ucis de trupele lui Mohammad Nader Shah, prinț din vechea dinastie, și regatul a revenit sub stăpînire paștună. Și ca umilința de a fi omorît ca uzurpator să nu treacă nebăgată în seamă, cadavrul lui înjunghiat a fost spînzurat lîngă alți 13 răufăcători. Momentul e imortalizat într-un clișeu pitoresc care se află astăzi la British Museum.

Habibullah reprezintă clivajele țării pe două axe. Prima, tensiunea între arhaic și modern, care obosește afganii de mai mult de o sută de ani. Aventura regelui bandit se înscrie în istoria foarte veche a bătăușilor veniți din munți peste civilizațiile mai așezate ale orașelor orientale (dinamică cu o primă atestare în vechile „popoare de la munte" care au dezechlibrat Mesopotamia în mileniul II î.Hr.) și, ca atare, amintirea lui e nesuferită elitelor urbane. Pe de altă parte, Habibullah s-a opus cu îndîrjire occidentalizării lui Amanullah Khan, și prin asta a cîștigat simpatia unor segmente conservatoare care au văzut în el un eliberator de sub tirania hegemonică a străinilor, reprezentați atunci de englezi, acum în principal de americani.

A doua axă e divizarea etnică a țării, conglomerat de seminții variate și nu neapărat prietene, și a căror ceartă încă înveninează societatea afgană, făcînd parte din modul ei specific de a „trăi" istoria. Habibullah era tadjic, care e un etnonim negativ. În turcă, *tadjik* înseamnă „neturc", și asta poate să însemne orice, dar în contextul central-asiatic a însemnat cam întotdeauna vorbitor de persană. Tadjic desemnează, deci, o identitate lingvistică negativă, destul de slabă față de identitatea zdravănă a paștunilor, care e legată nu doar de limbă, ci și de structura tribală, de un cod cutumiar neînduplecat și de convingerea puternică a descendenței „de sînge". Paștunii se consideră majoritari în Afganistan (cifrele cele mai recente nu sînt fiabile, iar un recensămînt serios s-ar împotmoli tocmai în sensibilități etnice, acum și în situația dezastruoasă a securității în unele provincii), și tot paștunii au dat cele două dinastii regale, o ramură puternică a partidului comunist afgan, majoritatea talibanilor și singurii doi președinți ai țării de după 2001.

Amanullah Khan

© wikimedia commons

Reformele lui Amanullah Khan nu au avut răgazul să prindă rădăcini.

Cei care l-au dezgropat pe bietul Habibullah și membrii cortegiului funerar erau tadjici, și voiau să aducă un omagiu unuia de-ai lor, care, cum-necum, ajunsese pînă la vîrful puterii. Se pare că trupul lui Habibullah fusese identificat în groapa comună deja acum cîțiva ani, nu e foarte clar în baza căror metode, și că susținătorii lui au cerut oficial permisiunea de a-l îngropa cu onoruri încă de pe atunci, dar actualul președinte al Afganistanului, neobositul Ashraf Ghani, care se ocupă și cu așa ceva, nu a spus nici da, nici nu, așa că tadjicii au hotărît să acționeze fără permisiune.

Probabil că se așteptau la o opoziție agresivă, poate de la poliție, poate de la paștuni. Opoziția a venit însă în mod neașteptat de la deja numitul Abdul Rashid Dostum, actual vicepreședinte al țării și șef al minorității uzbece, prin miliția lui, se poate spune, chiar personală.

Dostum e un personaj istoric la rîndul lui, dar în sensul mai degrabă de anacronic. Foarte activ în timpul rezistenței împotriva invaziei sovietice, oferind serviciile miliției uzbece cînd mujahedinilor, cînd trupelor comuniste, după cum cerea interesul imediat, a reușit să se mențină în sferele înalte ale complicatei lumi politice afgane, în primul rînd datorită bogatei lui experiențe de luptă și loialității multor uzbeci.

Știind că trebuie să facă compromisuri pe frontul etnic, în 2014, președintele Ghani l-a numit vicepreședinte pe Dostum, într-o mișcare menită să mulțumească minoritatea turcofonă a Afganistanului (formată în mare parte din uzbeci), dar și să echilibreze balanța cu alte etnii, în special cu paștunii. Numai că vremurile se precipită peste Dostum și peste Afganistanul violent pe care îl creaseră cei ca el: nu cu mult timp în urmă, a recunoscut candid că el nu știe să facă politică și economie, că el război știe și asta are să facă.

Și iată că apare cortegiul funerar al lui Habibullah și Dostum simte că trebuie să acționeze. Istoria o cere – colina Shahr Ara aparține de secole uzbecilor. Justificarea: la începutul secolului al XVI-lea, după ce împăratul mogul Babur a cucerit Kabulul, a dăruit colina fiicei lui, Gulshehra (de unde numele Shahr Ara). Babur era mogul, deci mongol, deci aproape uzbec. Dostum nu se sfiește să uzeze de licențele limbajului iubirii de neam. Spunînd „colina aparține strămoșilor mei", introduce confuzia între persoana lui și semințiа uzbecilor din Afganistan, și reiese că Dostum însuși s-ar trage din marele Babur, ceea ce, avînd în vedere situația cercetării științifice în țară, e dificil de contestat.

Așadar, istoria în Afganistan e nestăvilită, dar cam imprecisă. „Istoria noastră de cinci mii de ani" – poate fi auzit declamînd chiar și președintele tehnocrat Ashraf Ghani. Oricine are ochii înguști e considerat descendent al lui Ginghis Han. Acum mulți ani, un paștun îmi povestea despre originile mongole ale populației hazara, alt grup etnic afgan, și pomenindu-l pe Ginghis Han, a părut că-l străbate un tremur de groază. Pentru afgani, șapte sute de ani nu sînt destul ca să dezamorseze teribila reputație a năvălitorului. Mi s-a părut uimitoare atitudinea lui, aproape romantică, m-am gîndit la umbra lui Mircea la Cozia și la cum rîd adolescenții noștri prin colțurile claselor de astfel de emoții învechite.

Dar afganii, cu excepția celor școliți în Uniunea Sovietică și mai nou în Occident, nu rîd (cum nu rîd probabil nici unii români la isprăvile lui Ștefan cel Mare, serioase sau neserioase). Istoria lor nu a cunoscut discontinuitatea radicală produsă în Occident de modernitatea politică și socială. Într-o țară cu precădere rurală, modernitatea a însemnat, în secolul al XIX-lea, niște mofturi de palat ca preluarea uniformelor militare europene sau importul unor instrumente muzicale. Reformele lui Amanullah Khan nu au avut răgazul să prindă rădăcini. Acum, modernitatea se arată sub forma unor tinere cîntărețe de televizor, cu haine foarte strîmte, imitînd vedetele Bollywood care le imită pe cele Hollywood. Din motive care ar umple multe pagini, educația primară în spirit modern întîmpină în continuare dificultăți enorme în Afganistan. Și cînd copiii cresc cu povești despre timpurile fabuloase ale lui Alexandru cel Mare – celălalt strămoș al afganilor – și ale lui Ginghis Han, și cu puțin altceva, nu e de mirare că trăiesc într-o istorie aproximativă și că asta le ocupă tot timpul.

Iar ca să revenim la zilele de azi, Ginghis Han era mongol, deci mogul, deci aproape uzbec, ce rost are să ne împiedicăm în detalii? Tadjicii „neturci" nu au ce căuta în pămînt uzbec. Bineînțeles că adevăratele motive ale încăierării de la Shahr Ara sînt manipulările identitare/etnice și pofta de harță a unui șef depășit de timpuri. Totuși, dacă istoria e un pretext, e unul suficient de serios pentru violență mortală. Dar să nu ne facem griji, așa ceva nu se poate întîmpla decît în Afganistan. Doar noi nu sîntem stăpîni pe pămînturile noastre de cinci mii de ani, ci doar de două mii.

***Anca Șerbănuță** este antropolog.*

Natalia NEGRU

Realizator de film documentar, la 16 ani

„Mi se pare că documentarul înseamnă realitate. Dacă te uiți la un film de ficțiune vezi chestii mișto, uauu, explozii peste explozii, dar astea nu se întîmplă în viața reală. Documentarul capturează ce e în viața reală și poți vedea că și aici *(n.r.* – în jurul nostru) sînt chestii interesante. Poate nu sînt explozii fizice, dar sînt explozii pentru capul tău, pentru ce ai realizat.“ Cuvintele aparțin Mariei, o adolescentă de 16 ani, elevă în clasa a X-a la un liceu din Sibiu, participantă la cea mai recentă ediție a atelierului „Primul meu film documentar“ organizat de Asociația Vira în colaborare cu Festivalul Astra Film de la Sibiu (2016). Oricît de insolit ar părea, și liceenii fac filme documentare. Documentarul nu este apanaj doar al marilor regizori, al celor cu experiență, care au resursele și imaginația pentru a aborda subiecte „mari și grele“. Din 2012 încoace sîntem martorii – și într-o oarecare măsură facilitatorii – procesului de învățare, cunoaștere și înțelegere a lumii înconjurătoare, prin vizorul camerei de filmat, prin care trec liceenii. Am început la Bîrlad, cu 16 liceeni, și am ajuns pînă în acest moment să avem zece ediții la care au participat peste 100 de liceeni din Bîrlad, București, Tulcea, Caracal și Sibiu.

Întîlnirea cu filmul documentar se rezumă la un proces de schimbare sau, cum spune Ruxandra (16 ani, participant la „PMFD“ Sibiu 2016, ediția a 8-a), la „un carusel al emoțiilor și al gîndurilor, pe mine personal m-a ajutat să îmi dau seama de lucruri precum gîndirea convențională. (...) Nu am prea dormit săptămîna asta, mi s-au schimbat ideile de mii de ori. Nu doar ideile, absolut toată percepția mi s-a schimbat de pe o zi pe alta, în fiecare zi“. Una dintre primele întrebări pe care le punem liceenilor, în preambulul atelierelor, este legată de filmul pe care și-ar dori să-l realizeze pînă la finalul cursului. Răspunsurile sînt în acord cu experiența lor de pînă atunci și cu modul în care au interacționat cu filmul documentar, în special prin mijlocirea televiziunii. La început vor să abordeze teme exotice pentru ei, despre cerșetori, oameni foarte săraci și, mai ales, vor să facă filme despre teme mari, abstracte: muzică, artă, natură, societate per ansamblu; despre prostituata orașului, problemele oamenilor singuri, adevărata față a lumii de la țară și relațiile dintre oameni, problemele sociale dintr-o țară străină și săracă, generații și vicii, viața animalelor sălbatice care trăiesc în păduri, trecerea timpului și efectele acesteia asupra locurilor familiare, despre Coreea de Nord, despre relația omului cu societatea, drepturile oamenilor, despre frumusețea pe care nu o vedem, problemele adolescenței sau integrarea oamenilor în societate. Unii vor să-și spună povestea vieții lor, să povestească despre greutățile pe care le-au depășit și lucrurile care le-au schimbat traseul. Își doresc să facă scurtmetraje despre problemele recurente din viața adolescenților, despre influența mass-media asupra oamenilor sau despre cele mai periculoase locuri din lume. Puțini sînt cei care se gîndesc, la debutul atelierului de film documentar, să facă un scurtmetraj despre ei înșiși. O mare parte dintre participanți vor să facă un film despre generații și diferența dintre generații, dar puțini sînt dispuși să arate ce înseamnă asta efectiv în sînul propriei familii.

La început vor să facă filme despre teme mari, abstracte.

Majoritatea ideilor enumerate sînt exemple bune de subiecte pe care le denumim generic „subiecte mari“, dificil de abordat la vîrsta adolescenței și aproape imposibil de realizat în cele aproximativ zece zile ale atelierului. Întrucît timpul este limitat, le direcționăm atenția către subiecte din imediata lor apropiere. Relevanța temei pentru ei înșiși este cel mai important criteriu de selecție a poveștii ce urmează a fi spusă, întrucît doar dacă ești direct interesat de subiect și empatizezi cu el, reușești să îl duci la bun sfîrșit. Filmele pe care liceenii le fac devin astfel rezultate profund personale, atît ca experiență a procesului de realizare, cît și datorită subiectului abordat.

Laura contraatacă

Căsuță: Laura contraatacă este un scurtmetraj monolog al Laurei, bineînțeles. Este un film despre identitate și despre vocea critică din capul fiecăruia, despre dileme, răzvrătiri și împăcare cu sine.

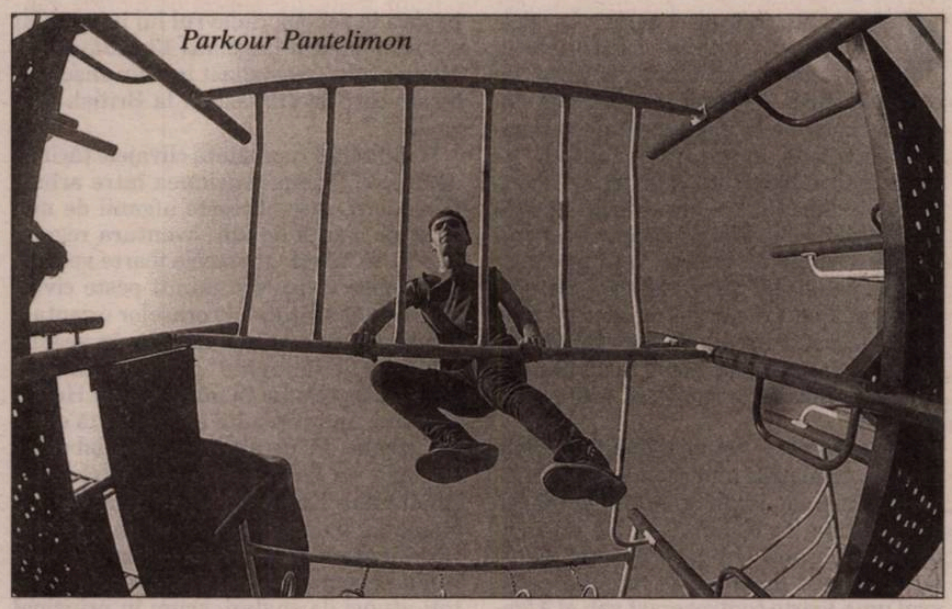
Parkour Pantelimon

Laura, participantă în 2014 la atelierul „Primul meu film documentar“ realizat la Sibiu (în colaborare cu festivalul Astra Film), avea o idee clară la debutul programului – să facă un scurtmetraj despre cum merg oamenii în club și cum dansează acolo. Rezultatul a fost total diferit: un film despre ea însăși, modul în care este percepută și cum se simte ea în toată această ecuație. De filmat în club a filmat, și oameni dansînd a surprins, dar și-a dat seama că imaginile sînt întunecate și nu era deloc ce-și imagina. Este vorba de o deziluzie necesară, după cum numește procesul colegul meu Matei, tutore al tinerilor realizatori de filme documentare: „Trebuie să treacă prin această deziluzie, că ceea ce văd cu mintea lor nu e ceea ce le va ieși pe cameră. Și odată ce trec de acest prag, se ancorează mai bine în realitate și caută o temă particulară, mai bine articulată“.

Deseori este vorba și de surprindere sau chiar inovație din partea lor, a adolescenților. După mai multe încercări, Laura a luat pur și simplu o altă cameră, un GoPro, și a lipit-o de tavanul dormitorului său. Un lucru care a surprins: „Nu mai văzusem așa ceva, nu mai văzusem pe nimeni să facă asta. Un GoPro este de obicei folosit pentru a filma acțiune, dar să-l pună cineva deasupra patului și să filmeze static nu am mai văzut pînă atunci“, povestește Matei. Drumul din acest punct pînă la rezultatul final a fost clar. A apărut ideea de ochi atotștiutor și, odată ce a fost creată disocierea dintre ochiul care știe și personajul care stă pe pat în cameră, dar ambii făcînd parte dintr-una și aceeași persoană, s-a ajuns la un film despre identitate.

Date fiind experiențele diferite pe care adolescenții le-au avut pînă la momentul participării la atelier, subiectele de film variază la fel de mult. *Jurnalul Claudiei* (București, 2015) se bazează pe un monolog al unei adolescente care rememorează cum a trecut prin divorțul părinților. *Carpați 112* (Caracal, 2016) este adresa cimitirului din Caracal, dar și adresa unde locuiește o întreagă familie. Filmul surprinde frica și acceptarea apropierii cimitirului de către un narator nevăzut, dar și rutina zilnică a locatarilor. *Fac ce trebuie* (Caracal, 2016) este portretul pe care Cristina îl face propriei bunici, cea care o crește în timp ce părinții sînt plecați în străinătate. *Doar de-o săptămînă* (Sibiu, 2015) prezintă două prietene care pornesc în căutarea rochiei perfecte pentru a fi purtată la petrecerea de ziua de naștere a unei colege. Ziua căutării le duce în diferite locuri: la mall, la un fast-food, la un concert în aer liber.

Nu mi-ar ajunge spațiul pentru a trece în revistă toate filmele realizate de liceeni. Cert este că atelierul de film a fost, de fiecare dată, un motiv de introspecție, de cunoaștere și surprindere pentru noi, organizatorii, și mai ales pentru ei, participanții.

***Natalia Negru** este absolventă a masteratului de Antropologie de la SNSPA și face parte din echipa extinsă a Asociației Vira, care organizează atelierele „Primul meu film documentar“.*

Atelier Primul meu film documentar

Fac ce trebuie

Alex TODERICIU

Angela, ți-e frică de fantome?

În 18.09.2016, strada a intrat pe ușa din față în Landtag (Parlamentul local). *Die Alternative für Deutschland* (AfD) cîștigă 14,2% și-și continuă marșul asupra Berlinului. Alegerile parlamentare federale vor avea loc în toamna lui 2017. Doar trei landuri federale din 16 mai sînt conduse de coaliția Angelei Merkel.

„Dit is Berlin"

Ăsta-i Berlinul (dialect). Participarea la vot: 66,9%, mai mare ca în 2011. Linke (Stînga) depășește verzii. FDP-ul revine în Parlament, pirații ies. Uniunea Creștin-Democrată (CDU), partidul doamnei Merkel, cu 17,6%, a obținut cel mai slab rezultat la Berlin, cu 5,7% mai puțin decît avusese. Frank Henkel, cap de listă CDU la Berlin, a fost fluierat public și a auzit vocea străzii: *„Merkel muss weg! Hau ab."* (Merkel trebuie să plece. Cară-te.) Social-democrații (SPD) cîștigă alegerile cu 21,6%, față de 28,3% cît obținuseră în 2011. Un blam istoric. Coaliția stînga/dreapta pierde majoritatea. Primarul social-democrat Michael Müller ar putea rămîne în *Das Rote Haus* (Casa Roșie), Primăria berlineză, doar dacă va fi susținut de trei partide. Probabil o coaliție cu Linke și Die Grünen (partidul verzilor). Numele Primăriei se datorează doar culorii fațadei din cărămizi de zgură.

Die Berliner Schnauze

„Botul berlinez" (trad. rom.) se referă la dialectul locuitorilor capitalei germane, uneori usturător, alteori ironic. Un melanj franțuzit. Un fel de a vorbi congruent unui fel de viață de care berlinezii sînt mîndri. În vremurile în care popularitatea AfD crește și cea a parlamentelor landurilor germane – unde Alternativa ajunge să fie reprezentată – scade, un afiș electoral vorbește de la sine: *„Berlin braucht Schnauze"* (Berlinul are nevoie să-i fie auzită vocea). E un apel al AfD pentru mai multă democrație. Același partid a împărțit și tricouri cu mesajul univoc AfD, adică *„Angela fürchte Dich"* (Angela, fie-ți frică).

Ramona Pop

Și-a păstrat și cetățenia română. E timișoreancă, din mamă șvăboică. Are 38 de ani, emigrată din 1988. La 23 de ani a fost aleasă în Parlamentul local. Cap de listă la alegerile din septembrie, cîștigă un mandat direct în sectorul Berlin Mitte cu 29,9%. Are experiență politică, e charismatică. „M-am născut în România, știu cum e să crești într-o dictatură. Libertatea trebuie mereu recîștigată", crede singura româncă ajunsă în primplanul politicii berlineze. Verzii Ramonei Pop, cu 15,2%, ar putea înclina decisiv balanța în favoarea unui primar social-democrat.

„Mane, tekel, fares"

Frau Merkel a înțeles de mult. Precum Nabucodonosor? *„Nö, danke"* (nu, mulțumesc), i-au răspuns acum și berlinezii. De acolo de unde JFK rostea în 1963 *„Ich bin ein Berliner"*, AfD-ul îi transmite doamnei cancelar, partidelor tradiționale, din nou: *„Mane, tekel, fares"* (numărat, cîntărit, împărțit), profeția din cartea Profetului Daniel. E un avertisment!

Ștafeta trece la AfD

Statul a pierdut cumva credibilitatea deținerii monopolului puterii? Frica, invidia și ura domină societatea. Liberalismul și democrația joacă feste electoratului nemulțumit de *establishment* cu care pînă și verzii, nu doar stînga tradițională (SPD) și conservatorii, au ajuns să se confunde. Vocea lor, în lipsa autenticității, nu se mai aude. Ștafeta e preluată de AfD și de marginea eșichierului (Linke).

Marc Jongen și-a făcut doctoratul cu Peter Sloterdijk, a fost apoi asistentul acestuia la Hochschule für Gestaltung din Karlsruhe și a devenit un fel de ideolog al AfD-ului. Sloterdijk are însă o atitudine critică atît față de „funcționarul AfD" Jongen, cît și față de *Frau* Merkel & *Willkommenskultur* (cultura de bun venit), vorbind în acest context despre inexistența unei „obligații morale a autodistrugerii". „A fi un veritabil liberal înseamnă a fi conservator, ocazional chiar reacționar", scrie Jongen în propriul său Manifest, publicat în 2014 sub titlul *Basmul despre AfD ca fantomă*. Prima frază sună cam așa: „o fantomă bîntuie Germania, fantoma AfD-ului..." Jongen se vrea vizionar, e chiar optimist dacă ne gîndim la *Manifestul partidului comunist.*

Și mai Noua dreaptă

AfD-ul e o mișcare critică la adresa globalizării, eurosceptică, și va ajunge, treptat, să fie un soi de partid protector al națiunii. Fondat în 2013 la Berlin, un an mai tîrziu a intrat în Parlamentul European. E condus astăzi de Frauke Petry, născută în 1975 la Dresda, mamă a patru copii. Reprezintă, uneori radical, conservatorismul naționalist și populismul agresiv de dreapta. Pescuiește în ape tulburi, cîștigă electorat atît în Est, cît și în Vest. E reprezentat în zece din cele 16 parlamente de land. Conform Wikipedia, are aproximativ 20.000 de membri (doar 16% femei), cu o vîrstă medie de 47 de ani. Fenomenul AfD arată vulnerabilitatea societății germane în fața dinamicii populiste. Resentimentele de tot felul, precaritatea socială, nemulțumirile profunde de față de corupție și scepticismul multora în fața UE, senzația inutilității votului la concurență cu globalizarea deciziei politice – acestea sînt coordonatele „pieței" AfD-ului. Cetățeanul de rînd arată la urne cartonașul roșu *establishment*-ului.

AfD-ul nu se preocupă doar de acoperămîntul feței femeilor musulmane în instituțiile de învățămînt. Cere, de asemenea, oprirea politicii „nesocotite" a azilului și interzicerea dublei cetățenii. Presa berlineză a relatat cum că Ramona Pop, simțind miza, pe vremea cînd migranții așteptau la Budapesta să ia trenul spre Germania, s-a și gîndit să treacă pe la Ambasada României din Berlin pentru a-și reînnoi pașaportul. AfD, spre deosebire de partidul verzilor, se opune vehement acceptării unor noi solicitanți de azil. „Toleranță zero", o găselniță nu tocmai nouă a partidului, prinde bine.

AfD și limba rusă

Pe terasa unei cafenele de pe promenada Unter den Linden, nu departe de elegantul hotel Adlon și de Ambasada Rusă, un bătrînel se holbează la un vehicul publicitar oprit la semafor. „Statul îi finanțează complet viața *dealer*-ului meu (!) marocan. Ceva nu-i deloc în regulă în Germania și de aceea votez Alternativa." Probabil că votează și el cu AfD-ul. Evident că din alte motive. Pînă și cuplurilor de același sex, AfD li se adresează cu un mesaj dedicat: „Partenerul meu și cu mine nu apreciem să facem cunoștință cu imigranții musulmani, pentru care iubirea noastră e un păcat de moarte." Ce simte oare la vederea acestui afiș charismaticul Klaus Wowereit, timp de 13 ani primar al Berlinului, care aducea în 2001 SPD-ul, după 30 de ani, la conducerea capitalei?!

Campania electorală a fost și bilingvă. La Berlin s-a votat în aceeași zi cu alegerile pentru Duma de stat. Iar tocmai AfD-ul s-a gîndit să facă curte comunității ruse de la Berlin. De ce doar în rusă și nu și în arabă sau turcă, pentru mult mai mulți votanți?

Colonelul, cap de listă AfD

Georg Pazderski (n. 1951, din tată polonez) a fost 41 de ani în Bundeswehr, armata federală germană. În 2012 a părăsit-o cu gradul de colonel. A fost în corpul de consilieri ai generalului american David Petraeus, iar acum este cap de listă al AfD la alegerile din Berlin. Pazderski și-a criticat dur șefa, Frauke Petry, care a încercat să relanseze public termenul de *völkisch* (națiunea ca rasă). „Termenul e negativ, fiind asimilat rasismului", a declarat el cotidianului *Welt am Sonntag.* Cu acest termen, pervertit de fascism, se identifică și membrii Mișcării Identitare, de extremă dreaptă, nu doar în Germania.

Beatrix von Storch, vicepreședinta AfD, este și ea printre candidații pentru Berlin. Născută ducesă de Oldenburg, MEP din 2014, invitată la talk-show-ul Sandrei Maischberger de la televiziunea ARD, Storch a fost confruntată cu apelul cardinalului Woelki din Köln, care a afirmat că „cei ce sînt pentru turnul bisericii trebuie să spună da și minaretului". A răspuns fără să clipească: „E un purtător de cuvînt al guvernului. Un funcționar de stat". Zeflemea. Astfel se întîlnesc AfD-ul și mișcarea de stradă PEGIDA – o asociație înființată în 2014 la Dresda, care promovează naționalismul, islamofobia și rasismul. Ambele contestă sistemul înavuțit, al „clasei politice a politicienilor de profesie".

AfD-iștii sînt „democrați, liberali și conservatori", conform tezelor partidului din 2016, lansate pe 74 de pagini la Stuttgart. Autointitulată „partidul păcii sociale", Alternativa dorește să înlocuiască modelul Hartz IV. Nu e însă clar cu ce anume. Destinatari ai Hartz IV se numesc cei care au dreptul la ajutor de șomaj. Vîrsta de pensionare ar trebui adaptată numărului copiilor și gradului de școlarizare al acestora, propune AfD, fără să explice foarte clar cum anume.

Nikolaikirche

Silueta celor două turnuri ale bisericii Nikolai din Berlin domină, de 800 de ani, orașul. În 1991, aici a fost găzduit primul Parlament al Berlinului reunificat. După 25 de ani, tot în Nikolaikirche, Norbert Lammert, președintele Bundestag-ului (Parlamentul federal), parcă soma istoria: „Parlamentelor, guvernelor și partidelor nu le este permis să devină nestatornice".

***Alex Todericiu** este analist politic.*

PUBLICITATE

Cu ochii-n 3,14

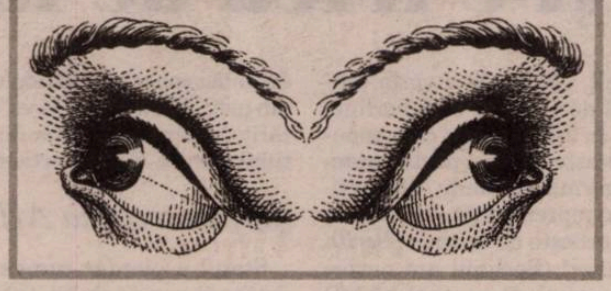

DIN CÎND ÎN CÎND, PRINTRE FLORI, DE TOATE. ÎNSĂ LIPSESC NIȘTE TOBE PE STRADĂ

■ Un restaurant chinezesc cu livrare la domiciliu, la care mai comand, din cînd în cînd, de mîncare, mă bombardează cu mesaje pe toate canalele posibile: e-mail, promoții pe Facebook, mesaje în cutia poștală. Iar azi – nu e încă ora 12! – mi-au trimis deja trei mesaje pe telefon. Dacă genul ăsta de marketing nu are încă un nume, i-aș spune picătura chinezească. (**M. M.**)

■ Timp de cîțiva ani, pe strada Reveriei, într-un balconaș deschis la stradă s-a aflat o colivie mare, cu doi papagali. Treceam zilnic pe acolo, papagalii-și vorbeau pe limba lor, iar în fața blocului era oprită deseori o Dacie Papuc, din care un bărbat descărca mereu flori. La început, ferigi și alte plante tropicale, care au invadat treptat micul balcon. Apoi, garoafe, lalele, crizanteme, alte și alte buchete, lucru care m-a făcut mereu să mă întreb ce Chloé se ascunde acolo, printre flori. Astăzi, în fața blocului a tras un camion, plin de cutii și cutiuțe, bărbatul a pus colivia cu papagali în spate, apoi a dispărut. (**C. Ș.**)

■ Oamenilor singuri, care au nevoie de cîteva ore de baie umană, le recomand Direcția de taxe și impozite a sectorului 1, din Piața Amzei. Acolo, dacă iei un bon de ordine, vei petrece cel puțin două ore printre semeni care mai de care mai diverși, ore în care poți să completezi formulare, să conversezi cu vecinii și cu bodyguarzii, să mănînci, să bei, să mergi la toaletă, să te joci cu copiii, să dezbați soarta nației, să te plîngi. De tot și de toate, inclusiv de respectiva instituție. (**I. P.**)

■ Ar fi fost știrea secolului: în Slovenia a apărut prima fîntînă cu bere! Dar nu e cum am crezut. Contra 6 euro, fiecare client primește un pahar cu microcip care permite însetatului să umple paharul doar de cinci ori cu cîte un decilitru de bere. Ideea cu microcipul este, poate, utilă – după al treilea sau al patrulea decilitru e foarte posibil să nu le mai poți ține socoteala. Deși, de la un moment încolo, „farmecul" este tocmai să nu mai ții socoteala. Supărător, însă, este că se distruge mitul fîntînii, ca rezervor nesecat deschis oricui. (**S. V.**)

■ Cu ajutorul unui hidrofon montat la 11.000 de metri sub nivelul mării, cercetătorii de la National Oceanic and Atmospheric Administration și de la Pacific Marine Environmental Laboratory au înregistrat, vreme de trei săptămîni, zgomotul ambiental de pe fundul Gropii Marianelor. Înregistrarea, care conține deopotrivă zgomotele de fond ale unor plăci tectonice și sunetele emise de balene, a fost oferită de site-ul IFL Science publicului, care a făcut următoarele comentarii: „Frumos", „Impresionant", „Terifiant", „Dark Ambient", „Muzica asta e adîncă", „Ce vi se pare așa frumos?", „Lipsesc niște tobe", „Sirene?", „Cam așa îmi țiuie și mie urechile cînd am un atac de panică", „Ăsta e zgomotul nebuniei", „De-asta mi-e mie frică de apă", „În continuare lipsesc niște tobe", „Hare Krishna", „Godzilla?", „Foarte relaxant", „S-a auzit o băşină de balenă?", „Lipsesc viorile", „Ăsta e metroul lui Poseidon", „Am adormit, ce s-a mai întîmplat între timp"... (**M. C.**)

■ Paul Barbăneagră a fost arestat pe stradă de milițieni, pe vremea vînătorii de bărboși și minijupe. „Ce meserie ai?" „Sînt profesor universitar." „Da' carte știi, bă?" Notă de subsol: vezi și mineriadele lui Ion Iliescu. (**R. M.**)

LASĂ, DRAGĂ, PE UNDEVA ERA ȘI TIMPUL SĂ LOCUIM ÎN ZONA CENTRELOR DE ARMONIE

■ Un băiețel de vreo 3-4 ani își împinge trotineta pe stradă. Cade. Se lovește. Bunica îl ajută să se ridice și ea îi spune prietenei cu care era: „Lasă, dragă, că îi trece pînă se însoară". Copilul îi aruncă o privire ucigătoare și îi răspunde: „Ți-am zis că n-o să mă însor niciodată". Se lasă tăcerea peste micul grup. Îi las în urmă și mă gîndesc la emancipare. (**A. M. S.**)

■ Pe undeva pe bulevardul Brătianu, un anunț în fața unei taverne: „Avem Mi și Mu". Adică „mici" și „muștar". „Pî" nu era inclusă. (**S. G.**)

■ Averea lui Amancio Ortega, fondatorul lanțului de magazine de îmbrăcăminte Zara, a depășit-o pe cea a lui Bill Gates, spaniolul fiind în prezent cel mai bogat om de pe planetă. Era și timpul, doar haina face pe om, nu? (**C. Ș.**)

■ Știre din *Euronews:* „Rezidenții din Veneția au mărșăluit pentru a lupta împreună împotriva turismului de masă. Protestatarii și-au exprimat îngrijorarea față de lipsa de respect a turiștilor față de oraș și de locuitorii lui. «Veneția este un oraș care are o existență și opune rezistență pentru că are nevoie de o viață normală. Locuim aici și vrem în continuare să locuim aici», au spus protestatarii. Conform statisticilor, în 2015 Veneția a primit 74.000 de vizitatori pe zi. Anual, numărul turiștilor se ridică la 34 de milioane, număr considerat prea mare pentru oraș de către protestatari." (**M. C.**)

■ Știre din *International Business Times:* „O femeie cu *burka,* înarmată cu un pistol, a împușcat doi membri ISIS într-un punct de control din Sharqat, la nord de Salah a-Din. Incidentul i-a luat prin surprindere pe membrii organizației, care au lansat o alertă împotriva unor atacuri similare. Acum IS (Daesh) a interzis purtarea vălului în zona centrelor de securitate din Mosul." (**M. C.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Gândește Iute SRL, Bun Și Tot Și Poftă Bună SRL, Ceainibric SRL-D, Amfiteatrul De Sănătate SRL, Memento Bus SRL, Floarea Soarelui Investiții SRL, Fericire Și Putere SRL, Nu Am Chef Azi Project SRL, Tolba SRL, Atelier De Viță Nobilă SRL, Carbon Incubator SRL, Auto Orice SRL-D, Coroana Soarelui SRL, Fiind Escu SRL, Centrul De Activități Sportiv-Educative Vijelioșii SRL, Bulbul Dinamic SRL, Ferma Ta De Tradiție SRL, Imobiliare Herăstrău Parcul Tău De Acasă SRL, Drăgălașa Com SRL, Cu Vână SRL-D, Standarde Înalte Tranzaction SRL, Prisaca Pontică SRL, Mal De Lac SRL, Armonie Constantinescu SRL, Cryptostarsecurity SRL, Brățări Nautice SRL, Liberativa De Cafea Și Cuvinte Iscusite SRL-D, Reincubate SRL, Flori Deosebite SRL, Clinica Naos SRL, Fanfara Relații Publice SRL, Locații Expatriați SRL, Sănătatea Are Gust SRL, Fabrica De Bere Bună SRL, Carpatia Dacia Nemuritoare SRL, Lacrima Salubris SRL, Stamate Net SRL, Făurar De Bine SRL, Mileubleu SRL, Coate Goale Investment SRL-D. (**D. S.**)

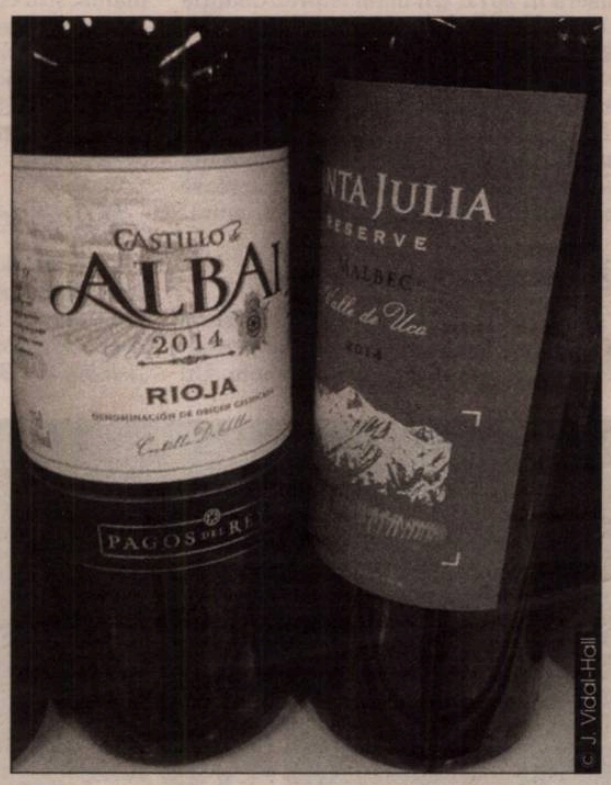

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **658** ■ 29 septembrie – 5 octombrie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Maria IORDĂNESCU
lasă-ți **copiii** să vină la **tine** 13

ANDREI PLEȘU
„Mihai Șora. Amiaza prezenței“
pagina **3**

SEVER VOINESCU
Prima dezbatere dintre Clinton și Trump
pagina **9**

Interviu cu
ADA ROSETI
pagina **22**

Greierele și furnica

gravură de Gustave Doré

„Omul care muncește pierde un timp prețios.“
CERVANTES

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

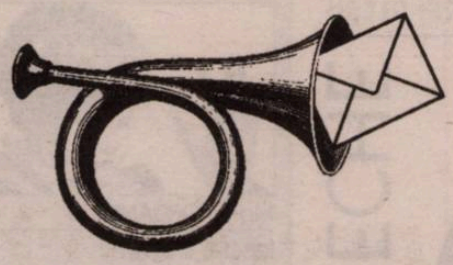

turneu de inbox

Cutremur? (I)

„Nu, nu este posibil și în România. La noi se produc, aproape zilnic, mici cutremure, care detensionează situația din inima pămîntului, în așa fel încît nu se va mai produce un alt mare cutremur“, ne asigura, nu demult, cineva, specialist în domeniu. Aceasta e mitologie.

Să vedem: poate garanta cineva că în România nu va mai fi niciodată un mare cutremur? Știe statul român care este cu adevărat situația fondului construit al țării? Autoritățile locale sînt sigure că proiectele autorizate sînt elaborate de specialiști în domeniu și cu respectarea tuturor prevederilor legale?

Autoritățile statului sînt sigure că cei care au semnat proiecte pentru construcții sînt și competenți în domeniu? Au fost aceste firme atestate pentru acest gen de lucrări? Inginerii care proiectează structuri și instalații sînt atestați ca „ingineri proiectanți de structuri sau instalații“? Primăriile, care elaborează autorizații de construire pentru clădiri, sînt sigure că cei care verifică proiectele în vederea autorizării sînt competenți pentru aceasta? Sînt specialiști angajați așa cum prevede legea?

Recepția lucrărilor pe diferite faze și apoi recepția finală s-au făcut în condițiile prevăzute de lege? Proprietarii clădirilor/investitorii știu că au și ei responsabilități privind calitatea clădirilor, alături de proiectanți, verificatori de proiecte atestați, executanți, utilizatori, diriginți de șantier, producători de produse pentru construcții?

Cu cîțiva ani în urmă atrăgeam atenția asupra modului în care se construiește în România. Între timp se construiește la fel de prost, după inadmisibil de multe proiecte realizate de nespecialiști. Proiectează clădiri ingineri din cu totul alte domenii decît arhitectură, construcții (civile și industriale) și instalații (evident, fiecare pentru partea proiectului pentru care are competențe, pentru că și aici găsim structuriști sau ingineri de instalații care fac, de exemplu, partea de arhitectură a proiectului), oricine „se pricepe la desen“. Multe construcții se execută fără respectarea proiectelor. Recepția lucrărilor, în general, nu se face, iar atunci cînd se face, este superficială. Primăriile nu au specialiști care să poată verifica proiectele depuse spre autorizare. Sînt autorizate proiecte incomplete, greșite. Se emit autorizații de construire în baza unor documentații care conțin doar fotografii din reviste. Și românii dorm pe munți de inconștiență și de iresponsabilitate. Spuneam că ar trebui ca acele construcții executate fără respectarea proiectului, fără procese-verbale de recepție finală a lucrarilor, construcții vechi care nu au o expertiză recentă, să nu fie admise la vînzare sau închiriere, să nu poată fi asigurate sau puse garanții pentru împrumuturi bancare. Ar trebui să nu poată fi lăsate nici moștenire. Pentru că nu trebuie să suporte consecințele altcineva decît cel care greșește.

Carh. Olimpia DEACU

Dilema veche vă propune

■ Mai e foarte puțin și începe, la București, festivalul internațional de animație Anim'est. Notați-vă datele în agendele telefoanelor, ca nu cumva să-l ratați: 7-16 octombrie. Filmele sînt pe alese. Programul complet aici: http://www.animest.ro/. (Ana Maria Sandu)

■ Katherine Verdery, profesor la City University of New York, autoare a șase cărți despre România, va primi titlul de *doctor honoris causa* al Universității București, la propunerea Facultății de Sociologie și Asistență Socială. Ceremonia va avea loc marți, 4 octombrie, de la ora 11, la Sala „Constantin Stoicescu“, Palatul Facultății de Drept. (Matei Martin)

■ *Fîntîna cinetică* din Drobeta-Turnu Severin, operă a sculptorului Constantin Lucaci, în fapt titlu generic pentru un lanț de astfel de opere de artă monumentală, pe care artistul „le-a compus“, în timp, în locuri devenite de referință: Constanța (1971), Turnu Severin (1979), Vaslui (1981), Reșița (1984), Brăila (trei fîntîni, 1988–1992) și lista ar putea continua cu alte ansambluri monumentale combinate, ridicate în diverse orașe de pe mapamond. Jocul apei proiectate pe pînza de lumină în dansul unduios al tubulaturii de oțel, în care planurile se răstoarnă, alternanța de lumini și umbre preia prim-planul, volumele renasc și dispar înghițite de hău, curbele devin linii frînte pentru ca apoi să se reînscrie pe orbita „începutului“, totul într-o dinamică amețitoare a unui balet modern în aer liber. Dîndu-ți „clipa“ admirării lui, înțelegi deplin

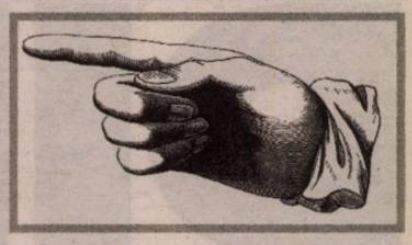

profesiunea de credință a artistului: „De ce am fost obsedat în această viață? De redarea inefabilului poetic și filozofic. De sculptura luminii.“ (Ruxandra Mihăilă)

■ „Se întîmplă să am prejudecăți față de telepatie, datorită experienței mele cu natura, cu fizica. Știind că omul e făcut din atomi, știind toate sau mare parte din modalitățile în care atomii interacționează între ei, nu văd să existe o cale prin care manevrele minții să afecteze nemijlocit un obiect exterior“ – din fascinanta serie de conferințe științifice ținute de Richard P. Feyerman în 1963 la Universitatea din Seattle (înainte să primească Premiul Nobel pentru Fizică în 1965), conferințe adunate în cartea *Sensul tuturor lucrurilor*, traducere de Miruna Fulgeanu, Editura Humanitas, 2016. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Turist în România**
- **Tabieturi**

album dilematic Mirel Bănică

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.900
Tipărit la Tipomedia

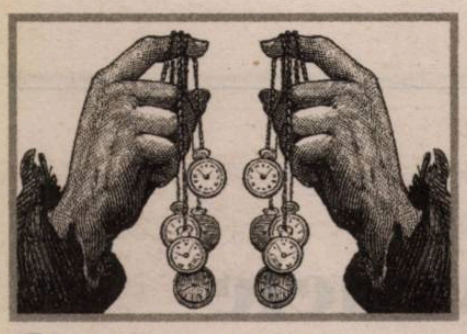

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Mihai Șora. Amiaza prezenței

Între toți „interbelicii“ pe care am avut onoarea și șansa de a-i cunoaște, Mihai Șora face o figură aparte. Prestigiul său printre generațiile mai tinere a rămas, decenii întregi, constant, cristalin, infailibil. Și asta fără legătură directă cu opera sa – declarată de mulți ca fiind greu accesibilă –, fără legătură cu vreo oralitate abundent-scînteietoare, fără legătură cu o traiectorie publică spectaculoasă. S-ar zice că Mihai Șora a obținut un statut unic fără efortul de a „livra“ masiv și ritmic, în felul în care au făcut-o alți „congeneri“ ai săi. Lucrul mi se pare pe deplin meritat, dar cu atît mai misterios. Atît de misterios, încît mă simt în mult mai mare măsură provocat de iradierea omului decît de hermeneutica lucrărilor sale. Care e secretul acestei inclasabile reușite? De unde vine aura personajului, de vreme ce nici el, nici cei care îl iubesc nu invocă monumentale argumente „palpabile“, performanțe *exterioare* asociate, de regulă, clișeelor curente ale succesului? Cărțile lui Mihai Șora nu sînt citite de un public la fel de larg cum este publicul cărților lui Noica, vorbele lui nu sînt citate cu glas mare ca acelea ale lui Petre Țuțea, farmecul lui nu are inflexiunile cordial-boierești ale unor Alexandru Paleologu sau Neagu Djuvara. Și totuși, omul e înconjurat de o sumedenie de admiratori devotați, de toate categoriile. Nu e doar pe placul cîtorva filosofi sibilinici sau al cîtorva „intimi“ îndrăgostiți. Îl omagiază fidel scriitori, artiști plastici, teologi, intelectuali de toate soiurile, pe scurt, mai toată lumea care are sau a avut de-a face cu el. Cum se explică o asemenea „carieră“?

Nu sînt capabil să dau un răspuns prompt și definitiv. Dar am găsit în chiar textele lui Mihai Șora o formulă care, folosită în alt context, mi se pare un început de drum în încercarea mea de a înțelege. Formula este: „amiaza prezenței“. Mihai Șora are harul, mai puțin răspîndit decît ne închipuim, de a fi, în sens deplin, o *prezență*. Vie, absorbantă, inspiratoare, adevărat zenit al împlinirii existențiale, fără retorică solemnă, fără gesticulație magisterială, fără pompă inițiatică. Uzul cotidian al limbii noastre atribuie cuvîntului „prezență“ sensuri contradictorii. Avem, pe de o parte, „a face act de prezență“, ceea ce înseamnă pur și simplu „a fi de față“ fără vreo implicare specială, dar avem și „prezență de spirit“, adică facultatea de a reacționa spontan, adecvat și rapid, la o anumită împrejurare. În cazul lui Mihai Șora, conturul termenului „prezență“ se amplifică și se nuanțează. Simplul „*act* de prezență“ devine „*acțiune* prin prezență“, cu alte cuvinte nu un mod incolor de a te defini spațial, ci un *mod de a fi și de a face,* un mod de a interveni, de a influența prin autoritatea și *stilistica* prezenței tale lumea din jur. Iar prezența *de spirit* e prezență *a spiritului* înțeleasă ca reper, ca *indicație de orientare*. O cheie posibilă a „iradierii Șora“ este capacitatea lui, înnăscută poate, dar și meșteșugit prelucrată, de a determina discret, prin simpla sa prezență, buna *situare* a celuilalt. O prezență plină, o „amiază a prezenței“, îl obligă pe interlocutor să devină și el, sub raza ei, o prezență. Am scris, altădată, despre tăcerile lui Mihai Șora. Insist asupra faptului că tăcerea adevărată, tăcerea unei prezențe autentice nu e pasivitate răbdătoare și inertă, ci e *virtutea de a asculta,* expresie a *disponibilității* lăuntrice, asceză a *atenției*. Mihai Șora a fost și este, pentru mulți dintre cei care îi sînt în preajmă, singurul sau unul dintre cei foarte puțini care știu să-i asculte participativ, să le stimuleze comunicarea de sine, să fie solidar cu incertitudinile și căutările lor.

Și nu e vorba numai de puterea de a asculta și de a fi atent la oameni. Am avut ocazia să observ cum funcționează, în cazul lui Mihai Șora, atenția la arbori, nori, animale și flori, la păduri și pajiști, ca și la miracolul unui desen sau al unei melodii. „Ascultătorul“ e un *degustător,* un virtuoz al *bucuriei,* un *trăitor* înzestrat cu gustul *nemijlocirii*. Nu mi s-a întîmplat des să întîlnesc personaje de o asemenea croială: asumîndu-și firea proprie, destinul și semenii, fără emfază, fără ornamentică speculativă, cu aplombul pur al unei vitalități – îmi vine să spun – „originare“. Aceasta ar putea fi sursa dimensiunii *terapeutice* a prezenței lui Mihai Șora. E căutat și e cultivat pentru că e *vindecător*. M-am auzit vorbind uneori, mai în glumă, mai în serios, despre „tibetanul“ Șora: era un fel de a semnala nu vreo adeziune ocultă la „tehnici“ exotice sau vreun detaliu portretistic semnificativ (deși...), ci *distanța* lui suverană față de suspensia contemporană a firescului, a *bunei* dispoziții, a grației existențiale. Mihai Șora a obținut o rarisimă combinație de imediat și cosmicitate. E mereu aproape și, totuși, mereu secret. Cu o astfel de alcătuire, faptul că a ajuns centenar e, ca să zicem așa, în firea lucrurilor și în firea lui. Cum era să nu ajungă?

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Poveștile Bucureștilor

S-a întîmplat ca în aceeași zi să mi se înfățișeze, una după alta, trei ipostaze ale memoriei: memoria în filmul documentar, așa cum o vede Alexandru Solomon în recent lansata sa carte, memoria legată de *Bucureștiul în locuințe și locuitori,* expusă de geograful Bogdan Suditu, și, spre asfințit, Casa Costa-Foru, revenită din și în memorie prin entuziasmul unui „grup de inițiativă“ alcătuit exclusiv din voluntari de cele mai diverse profesii.

„Înțeleg documentarul ca pe un mod de a trăi – creativ – memoria“, spunea Solomon. *A trăi creativ memoria...* „Documentarul“ nu este film artistic, nu este doar imaginație creativă, căci se întemeiază în memoria faptelor; dar nu este nici istorie, căci nu se rezumă la proba documentelor, ci trăiește creativ memoria acestora. Iar memoria este totdeauna selectivă, un mod de *a fi,* și nu unul de *a avea* sau nu amintiri. Nu există, de fapt, memorie bună și memorie slabă, ci memoria a ceva sau a altceva, dedicată unui sens sau altuia. Într-un fel, toată viața noastră este un film documentar despre sine, care „iese“ sau nu la montajul final. Astfel înțeleasă, memoria este esența Poveștii, așezată între *rost* („subiectiv“) și *temei* („obiectiv“), și vizînd nu atît *adevărul,* cît *sensul*.

„Orice oraș mare se povestește mereu“ – ni se prezintă pe coperta IV extraordinarul excurs al lui Suditu în „palimpsestul“ Bucureștilor. „Povestea, făcută pentru unii din fotografii sau filme, iar pentru alții din documente, anecdote și destine strînse în volume, rămîne fatal parțială și cere completări, explicații, note de subsol. Capitala ca spațiu al locuirii (nu scenă a evenimentelor, nu colecție de edificii, nu Tîrg al Moșilor...) e însă o cale sigură de a agrega informații despre oameni și locuri, energii și interese vitale care au construit deopotrivă ziduri și moduri de a fi.“ Iar autorul își începe „povestea“ sa cu triunghiul de aur al așezării umane: *loc, locuință, locuire,* toate trei, îngemănate, alcătuind „moduri de viață“ *sui generis*. Întreaga carte nu face apoi decît să readucă la viață, cu un patos bine temperat, modurile de viață ale orașului, diferite în timp și spațiu. Povestite, și nu judecate, acestea se dovedesc a fi de o extraordinară bogăție și diversitate, chiar și în perioada de cruntă omogenizare a comunismului: „Nici măcar o demolare nu seamănă cu alta“ – constată autorul. Imaginea de pe copertă, cu imobilul din strada Dobroteasa nr. 1, vine parcă să confirme acest fapt: înconjurată din toate părțile de un cartier de blocuri, casa doamnei Simina Postolache este singura supraviețuitoare, miraculoasă, a demolării întregii zone. În spatele zidurilor rămase intacte ale locuinței se află însă povestea fabuloasă a unor locatari încăpățînați și a unor negocieri incredibile cu statul comunist. Este doar o poveste printre altele, care conferă cea de a treia dimensiune locurilor și locuințelor din București.

Povestea Casei Costa-Foru a venit, în final, să pună în scenă această Poveste a poveștilor. Una dintre cele mai reprezentative clădiri familiale rămase în picioare a uneia dintre cele mai prestigioase familii bucureștene care mai are încă moștenitori în viață, casa din Dealul Mitropoliei a găzduit oameni iluștri, a fost naționalizată, abandonată, recuperată, nelocuită și, recent, „reanimată“. *Ca ce?* – se întreabă, ezitînd, Iris Șerban, una dintre „reanimatoare“. Căci nu este nici muzeu, nici casă memorială, nici patrimoniu material restaurat... *Ce importanță are!?* – se bucură Yvette Fulicea, ultima persoană din neamul Costa-Foru care s-a născut în această locuință. *Măcar pentru bucuria pe care i-ați făcut-o bunicii mele* (Simina Mezincescu) *și tot meritați toată admirația! A fost o casă care a avut totdeauna un sens al ei, voi i-ați redat un rost...*

Spațiul neamenajat și fără încălzire al casei este el însuși un palimpsest. Punerea în scenă păstrează o parte de mister, de „podul bunicii“, în care tot timpul mai e ceva de descoperit. O combinație inefabilă de memorie și imaginație aduce un aer romantic de ruine îngrijite. Imagini și fotografii disparate, recuperate după posibilități, sînt așezate pe pereți și prin colțuri, cioburi de memorie care stîrnesc imaginația. *Credeți că am așezat corect fotografiile?* – o întreabă Iris, din nou nesigură, pe doamna Fulcea. *Adică?* – se nedumerește aceasta. *Nu știu, de pildă am pus fotografia lui X lîngă aceea a lui Y... Foarte bine, care e problema, am fost cu toții, totdeauna, o familie!* – îi explică doamna Fulcea. Ar fi fost total greșit – intervin și eu – să încercați să reconstituiți un arbore genealogic; aceasta e treaba istoricilor. Voi spuneți – și o spuneți tuturor și oricui – o poveste de familie, de familie bucureșteană. Iar casa, așa cum o prezentați voi, este – și trebuie să fie – un *spațiu trăit*, nu un spațiu istoric sau o clădire de patrimoniu, un spațiu care provoacă imaginația actuală, și nu un spațiu bîntuit de fantome ale trecutului. *Mda* – se învoiește Iris –, *am constatat că exact asta place oamenilor cel mai mult. Dar nu-mi explic de ce...*

„Cazul“ Casei Costa-Foru nu este, de fapt, unic. În fel și chip, și alte „grupuri de inițiativă“ încearcă în ultima vreme să facă lucruri similare. După momentul de revoltă „Salvați clădirea X!“, s-a trecut parcă la o altă lozincă, încă nerostită: *Păstrați memoria locului X.* Iar memoria se păstrează, o știm, prin repetarea Poveștii. Pare a fi o deplasare, considera Vlad Alexandrescu cu această ocazie, de la angoasa legată de salvarea patrimoniului material spre preocuparea față de patrimoniul „imaterial“.

Contextul acestor plauzibile mutații pare a fi însă mai larg. Pe de o parte, orice schimbare radicală de regim păstrează tentația Revoluției franceze de a inaugura un nou Timp printr-un calendar al anului I, și tot ce nu exprimă Timpurile Noi trebuie să cadă în uitarea *non-timpurilor* (echivalente non-locurilor despre care vorbește Marc Augé). Comunismul a trecut cu buldozerul timpurilor noi peste edificiile vechiului regim, iar postcomunismul a continuat opera de uitare a orașului prin distrugerile patrimoniale din ultimii ani. Regăsirea și refacerea memoriei devin, în toate aceste cazuri, reacția inevitabilă, mai tardivă sau mai rapidă. Pe de altă parte și în cu totul alt registru, mcdonaldizarea tehnologică a limbajului elimină povestea din comunicarea cotidiană: într-un sms, un *selfie* sau chiar un e-mail nu intră prea multe cuvinte. Reacția inevitabilă este tot o nevoie de „poveste“, căci „de n-ar fi, nu s-ar povesti“. Adevăr universal, valabil și dacă este citit invers: de nu s-ar povesti, e ca și cum n-ar fi... Marile narațiuni au murit, trăiască micile povești!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Un ghid de tăiat venele

Stau la o masă în restaurantul cel bun din clădirea cea procopsită din Strasbourg. Am fost invitat la masă și chinui cu entuziasm limba franceză, încercînd să comand o ciorbă. Cum comeseanul meu nu vorbește deloc franțuza, îi iau și lui același lucru. Ne este adusă o ciorbă care pe meniu avea o poveste de vreo 30 de cuvinte. Bănuiesc că jumate din poala de bani pe care trebuie să îi plătesc se duc către poetul care a scris legenda cartofilor gingași crescuți personal de urmașii direcți ai grădinarului Regelui Soare. Desigur, au fost udați zilnic de niște turturele care aduc în cioc apa Evian din Alpi. L-au adus și pe Domingo periodic să le cînte plantelor, pentru ca nu cumva să mîncăm barabule stresate. Ciorba are niște cercuri artistice din spanac și vine în niște farfurii de fiță. Mă gîndesc oarecum îndurerat că eu aș fi mîncat și ceva care să nu fi căzut sub incidența dreptului de proprietate al lui Picasso, dar – deah! – acuși m-am ajuns și trebuie să îmi schimb gusturile de țăran.

Am avut deja experiența descrierii apartamentelor din Alsacia. Fie toți agenții imobiliari sînt frați cu codrul cînd vine vorba de străini, fie sînt născuți cu metafora în sînge, fie am eu un șoc cultural. Apartament *chic* înseamnă că au împărțit debaraua în două și o vînd ca duplex. Ghiveciul cu ficus care decora cei cinci metri pătrați va fi vîndut drept grădină comună. Palatul cu priveliște senzațională pentru oameni cu gusturi deosebite e, de fapt, un pod mansardat unde vîntul bate cît se poate de liber și poți să încerci senzația de saună sau de frigider natural, în funcție de anotimp. Priveliștea există – macaraua din față fiind un decor sofisticat și îndrăznеț care merită prețul modic echivalent cu prețul închirierii Filiașiului pe perioada verii.

La masă discutăm despre un ghid de bune practici. După vreo zece minute încep să îl urăsc întîi pe el și apoi lumea în întregimea ei. Dacă aș putea, mi-aș scoate creierul și i-aș trage cîteva șuturi după scuipăturile de deochi necesare. Batem apa în piuă cu o dedicație vrednică de cîștigarea unui titlu mondial sau olimpic. Încet-încet devin suicidar și îmi imaginez cum ar fi să dezvolt un ghid de tăiat venele, special pentru miile de specialiști în bla-bla. Bineînțeles, ghidul ar trebui să strîngă cele mai bune practici în domeniu și să aibă recomandări complexe care țin seama de nevoile tuturor și în special ale celor la risc. Va trebui, bineînțeles, să fie examinat, discutat și aprobat de instituțiile competente.

Batem apa în piuă cu o dedicație vrednică de cîștigarea unui titlu mondial.

Decid să schimb subiectul. Reușesc cu greu, dar omul din fața mea începe să dezvolte o teorie absolut stupefiantă despre felul în care s-au făcut niște angajări. Nu credeam că o să pot să fiu surprins de așa ceva, că doar am petrecut o mare parte a ultimului an într-o administrație publică în care Nu îndrăznesc să comand nimic altceva, nu de alta, dar meniul are vreo 20 de pagini și conține doar patru feluri de mîncare. Ca să aflu ce comand, am nevoie de un mic masterat în filozofie și de unul în franceză. În plus, la cît timp a durat ca să mi se aducă primul fel și la cît vorbește omul din fața mea, mă gîndesc că foamea este, în fapt, o binecuvîntare. Mă uit pe mesele din jur la farfuriile îndesate cu ierbotenii de toate felurile, aranjate de parcă s-ar duce la nunta lu' Bote. Cum prețurile sînt îndeajuns de mari încît să includă și caii sau vacile care s-ar bucura nespus de oferta existentă, mă decid să mă concentrez pe apa comandată inițial.

Disperat, încerc să recapitulez în cap discuția despre ghid, sperînd că asta va trimite gașca agitată de pitici la culcare alergarea pe loc, jocul de gleznă sincron și conspiratita au atins, credeam eu, toate culmile posibile ale rafinamentului. Împing spanacul Swarovski și zeama din cartofii îmbrăcați la Prada în gura rămasă deschisă și îmi implor piticii să tacă pînă cînd reușesc să trec și de hopul ăsta în viață. Omul e din nordul Europei și o să am mare nevoie să lucrez cu organizația pe care o reprezintă. Continuă cu entuziasm. Am terminat opera din farfurie, am mîncat tot cosul de pîine, iar piticii țopăie plini de fericire.

și fără Albă ca Zăpada, care nu e nicăieri în peisaj. Creierul mă amenință că o să vomeze, așa că, firesc, îl întreb pe domnul din față ce crede despre extratereștri. Băiatul e profesionist și, bineînțeles, este un mare suporter. E convins că sînt printre noi. Îi dau mare dreptate, căci sigur noi doi sîntem de pe planete diferite.

La masa de lîngă mine stau trei asiatici, iar unul dintre ei, cu eleganța specifică gesturilor celor mai fireși, își taie cu entuziasm unghiile. Nenea din față reușește, în fervoarea explicațiilor, să își pună o jumate de lingură de ciorbă pe cravată, mărindu-i în mod semnificativ valoarea. Nu știu dacă există pe undeva vreun ghid de tăiat unghii la restaurant, dar sînt convins că s-ar găsi în mod sigur o finanțare sănătoasă care să dezvolte o metodologie, să facă un studiu, enspe sute de seminarii, niște *training*-uri micuțe și, bineînțeles, o grandioasă conferință de lansare a ghidului. Ezit să îi vînd ideea, nu de alta, dar nu vreau să îi dau motive gratuite de bucurie.

Domnul de lîngă mine continuă cu conspirația. Mă gîndesc cu reliogizitate la mulții dumnezei care ar merita pomeniți și la cîte chestii puteam să fac în timpul pe care l-am pierdut. Îi fac discret un semn chelnerului pentru plată. Se materializează imediat lîngă noi cu nota. Lejer aș fi putut cumpăra o shaormerie de cartier cu banii ăia. Oricum, sînt fericit că am scăpat de extraterestru, deși îmi ghiorăie mațele de foame.

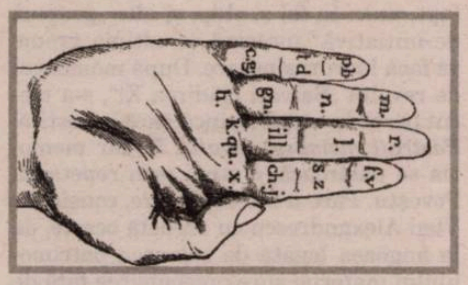

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Doctoranzii și politica

Toată școala noastră doctorală de studii filologice a rămas năucită la anunțul intempestiv făcut de profesorul Morgan Mărmulescu. În mod subit, el a declarat că renunță la calitatea de îndrumător. Motivul? „Probleme personale" – formula invocată cu sîrg, se știe, în astfel de momente. Situația a devenit, peste noapte, extrem de gravă. Mărmulescu era unul dintre puținii coordonatori de teze cu specializare lingvistică și, mai ales, cu o supraspecializare rară: stilistica și retorica discursului. Omul conducea doctorate din 1998 și mai avea măcar cinci ani de activitate academică pînă la pensionare. Ca să nu mai vorbim de prevederea legală ce-i permitea să continue îndrumarea, oficial, pînă la împlinirea glorioasă a șapte decenii de existență (nici atunci, teoretic, nu s-ar fi oprit, ci și-ar fi păstrat doctoranzii aflați „în lichidare", cum ar veni). Ce păție bietul savant de alunecase într-o dezamăgire intelectuală așa de profundă? M-am hotărît să-l caut, convins fiind că voi auzi o istorie demnă de imortalizare. Profesorul m-a întîmpinat, destul de voios, în biroul lui. O umbră i-a trecut totuși peste față cînd a auzit de ce am poposit acolo. Și-a revenit însă repede și s-a pus pe povestit. Mă mir că, după atîtea „delațiuni" de presă, lumea mă mai consideră o persoană de încredere. Sau să fie oare tocmai acesta motivul pentru care amicii și colegii îmi împărtășesc încă întîmplările lor de viață, anume speranța că, poate, bizareriile biografiilor lor, „prelinse" ficțional în pagina scrisă, vor constitui cîndva învățăminte apriorice pentru exponenții altor generații? Dacă m-ar consulta pe mine, mă tem că aș fi nevoit să-i descurajez. Nimeni nu dă doi bani pe experiențele – personale ori de grup – ale înaintașilor. Toți sîntem condamnați să repetăm, fără ezitări, greșelile trecutului.

Morgan Mărmulescu a început să-mi explice neașteptata-i decizie, am avut senzația, cu maximă sinceritate. Și chiar cu oarecare disperare în glas: „Nu am crezut, îți spun drept, în 1998, cînd am primit îndrumarea doctorală, că un domeniu practic inofensiv, precum cel filologic, și o specializare benignă, ca stilistica, mă vor arunca, treptat, în *miezul fierbinte al epocii noastre,* după expresia consacrată a vremurilor antedecembriste. Din primele luni, am fost asaltat cu propuneri neobișnuite de teme de cercetare: *Retorica* – sau *Stilistica,* după caz – *discursului politic actual, Noi direcții în jargonul politic, Dezvoltarea limbajului politico-administrativ după 1989, Metafora în spațiul puterii, Metonimia în textul politic* și așa mai departe. M-am bucurat inițial, firește. Am bănuit apariția unei noi dinamici în interesul junilor pentru limbă. Lumea îl lăsa deoparte pe Eminescu și se preocupa mai mult de mutațiile lingvistice induse de istoria contemporană. Util și original în același timp. M-am pus eu însumi serios pe citit, pentru a fi, realmente, de ajutor inovatorilor mei doctoranzi. Apoi, ce să vezi? Pe măsură ce tinerii discipoli produceau fragmente din viitoarele teze, în speță, referatele periodice, mă aratam tot mai înmărmurit – doar mă cheamă Mărmulescu, nu-i așa? – de ideile lor. Mi se aduceau – și astea, ideal judecate! – *dizertații politologice,* dacă nu, pur și simplu, *editoriale de angajament politic înflăcărat,* pe post de *analize stilistice!* Societatea românească se îmbolnăvise, dragul meu, și la nivelurile sale elitiste, de *politicită*. Nu se mai putea ieși din această compulsie. Fiecare ins părea să aibă un motor existențial animat de spirit politruc. Odată pornit, el devenea *perpetuum mobile*. Bîzîia *ad infinitum,* se manifesta ca o morbiditate cronică..."

„În 2000, cînd, la prezidențiale, au concurat Iliescu și Vadim, a fost dezastru. Naționaliștii au cerut, *in corpore*, schimbarea titlurilor lucrărilor lor. Din, să zicem, *Stilistica discursului politic naționalist în România,* solicitau modificare cu *Triumful dicursului naționalist în România*. Ori, și mai ciudat, de la *Rolul retoricii în opera politică*, urmăreau să treacă la *Rolul crucial-victorios al retoricii în opera politică a lui Corneliu Vadim Tudor*. Am avut susținere de referate în preajma turului doi electoral... A fost caft general în Catedră. Iliesciștii s-au luptat cu vadimiștii. Culmea este că violența nu a venit cu adevărat dinspre pesediștii *per se*, ci dinspre dreptiști, care, fără candidat, au adoptat tabăra pro-Iliescu. Noi, membrii comisiei, am încercat să-i despărțim. Am luat-o pe coajă din partea tuturor. Mai ții minte că doamna Miopescu a umblat cu gura căzută vreo trei luni. Ei bine, nu a fost un accident vascular, ci un pumn în mandibulă de la studentul ei preferat, Toto Totolan, ajuns doctorand cu *Necesitatea contondenței în limbajul xenofob*. Și eu am purtat atunci ochelari de soare două săptămîni. Primisem un cap în ochi de la Cristina, asistenta mea, straniu, susținătoarea lui Petre Roman... Au mai urmat două bătăi majore (una chiar la o susținere publică de teză: *Limbajul politic corporal al lui Traian Băsescu),* cauzate de referendumurile demiterii președintelui. Am rezistat cum am putut, dar, în prezent, crede-mă, situația este fără ieșire: Universitatea a primit recent doctoranzi palestinieni și israelieni. Mulți dintre ei au optat pentru *Retorica politică în Orientul Mijlociu actual*. S-au prezentat la mine, pentru a-mi detalia alegerile lor științifice, cu steaguri țipător colorate în mîini și eșarfe ale morții legate împrejurul frunții..."

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Cînd elveţienii ne dau (iar) de gîndit...

Elveția nu este stat membru, dar, de multe ori, deciziile elvețienilor sînt relevante pentru întreaga Uniune Europeană. Frumoasa țară cu peisaje ca de pe cărți poștale, mîndră de nivelul ei de trai și de modelul ei social, a votat masiv la referendumul de duminică pentru întărirea supravegherii comunicațiilor electronice și pentru extinderea atribuțiilor serviciilor speciale. De acum înainte, agenții se vor putea infiltra în terminalele considerate suspecte, pentru a contracara amenințările teroriste. Aceasta va fi însă doar o soluție de ultimă instanță, în situații în care vor exista date concrete privind o posibilă amenințare. Va fi însă acesta sfîrșitul poveștii sau este de-abia începutul? Pentru că reacția comunității musulmane a venit imediat.

Potrivit presei elvețiene, Consiliul Islamic Elvețian Central va organiza ședințe de instruire pentru a contracara supravegherea. Asociația a emis deja o declarație în care denunță supravegherea în masă a musulmanilor și a locurilor lor de cult. Urmează, așadar, o confruntare surdă între servicii, cu metodele lor discrete de intruziune în mediile considerate suspecte și „arta" islamistă a disimulării, *„taqiyya"*. A te ascunde, a folosi dublul limbaj sau de-a dreptul minciuna nu înseamnă deloc a păcătui, cîtă vreme procedeele sînt folosite împotriva „necredincioșilor".

Și atunci, se va dovedi supravegherea eficientă? Sau sofisticatele procedee de disimulare vor reuși să mențină în afara controlului sfere întregi de activități împotriva civilizației occidentale? Din acest punct de vedere, cazul elvețian poate fi definitoriu pentru întreaga Europă. Dar problema Elveției cu Europa vine și din altă parte, mai precis din cantonul Ticino, situat la frontiera cu Italia. Concomitent cu referendumul național privind supravegherea, locuitorii din Ticino au fost întrebați dacă autoritățile din canton ar trebui să-i favorizeze pe lucrătorii elvețieni, înaintea celor din Uniunea Europeană. Și alegătorii au fost de acord, în proporție de peste 65%.

După cum scria *Financial Times,* Ticino, care numără 350.000 de locuitori, este probabil cel mai expus față de lucrătorii străini. Acolo se înregistrează 62.000 de treceri ale frontierei pe zi, de către cei care lucrează la nivel local. Și care provin în special din Italia, atrași de salariile mai mari care se plătesc în Elveția. Doar că libera circulație a forței de muncă reprezintă una dintre condițiile principale care permit accesul Elveției pe piața Uniunii Europene. Un acces de care, se înțelege, Elveția e foarte interesată și în absența căruia succesul economic și social din Țara Cantoanelor ar fi de neconceput.

Relația Elveției cu Uniunea Europeană se bazează pe mai bine de 120 de contracte bilaterale, care reglementează accesul pe piața unică. În baza acestor acorduri, cetățenii Uniunii Europene (inclusiv românii, din iunie 2016) se bucură de acces liber pe piața muncii din Elveția – și reciproc, elvețienii pot lucra oriunde în Europa.

Dar relațiile dintre Berna cu Bruxelles s-au întunecat mult după ce, în februarie 2014, alegătorii elvețieni s-au pronunțat pentru limite privind imigrația din UE – ceea ce reprezintă o încălcare clară a acordului privind libera circulație a persoanelor. Guvernul federal nu a aplicat pînă acum decizia luată la urne, dar nimic nu este imposibil, de aici înainte.

Elveția va suferi consecințele votului din Ticino – a venit imediat replica din Italia vecină. Și cine s-a aflat în fruntea acuzatorilor? În mod ironic, tocmai Roberto Maroni, liderul partidului anti-imigrație Liga Nordului! Cu alte cuvinte, potrivit logicii Ligii Nordului, românii pot fi o problemă atunci cînd vin să lucreze în Peninsulă. Nu și italienii, cînd fac același lucru în Elveția! Dincolo de umorul situației în care singuri s-au plasat populiștii italieni, decizia din cantonul elvețian poate însemna o repetiție, la scară mică, a marii negocieri pentru condițiile Brexitului. La fel ca și în cazul Marii Britanii, respingerea imigrației din statele membre ale Uniunii Europene i-a determinat în foarte mare măsură pe cei chemați la urne să voteze cum au votat.

Guvernele sînt, la urma urmelor, obligate să țină seama de semnalul cetățenilor. Pe de altă parte, chiar dacă oamenii resimt aceasta cu o mai mică intensitate, același interes major al cetățenilor este menținerea accesului economiei naționale pe piața unică europeană. (Apropo, pentru acest acces, Elveția are și o contribuție la bugetul UE. Fondurile elvețiene, accesibile și în România, pe această cale vin.)

Cum să păstrezi, așadar, avantajele date de prezența pe cea mai mare piață integrată a lumii, dar în același timp să dai un răspuns și temerilor, reale sau induse, din rîndul populației? Echilibristica e complicată, iar negociatorii onești pot fi lesne trîntiți la pămînt de către populiști. În cazul Elveției și al Brexitului, deopotrivă.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

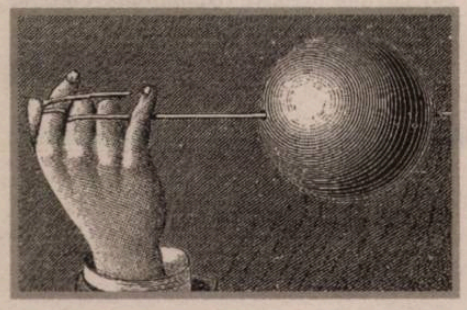

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Barometru și cinematograf

Barometrul de consum cultural e un bun instrument de măsură. El ne spune care sînt preferințele publicului, care sînt practicile de consum cultural, gradul de satisfacție, tendințele generale. E un instrument necesar mai ales pentru că mare parte din sistemul cultural funcționează pe bază de fonduri publice. E firesc ca, periodic, să verificăm, și din perspectiva beneficiarilor, adică a publicului, dacă aceste fonduri sînt cheltuite judicios.

Această cercetare periodică (ediția de acum e deja a zecea) oferă totodată și baza pentru orientarea strategiilor instituțiilor de cultură. Ministerul Culturii, în a cărui subordine se află și Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală care a realizat acest barometru, se bazează și el pe aceste date atunci cînd își definește strategia. Și barometrul, și strategia ar trebui deci să ofere o anume predictibilitate în mediul cultural. Nu e cazul, din păcate. Sînt atît de multe variabile (legislație, finanțare etc.), încît multe instituții și organizații nu-și pot face o strategie pe termen lung. Sau, dacă o au, nu pot s-o urmărească. Cele mai multe trăiesc de la o alocare bugetară la alta și-și adaptează programul din mers, în funcție de finanțare și de sprijinul politic, și nu în baza imperativului satisfacției publicului. Nu e deloc o întîmplare faptul că cetățenii înșiși dau punctaje mediocre la capitolul satisfacție. Infrastructura culturală precară e o cauză, dar și lipsa personalului calificat și motivat.

80% din populația României nu a fost niciodată la un cinema clasic anul trecut, spune barometrul. Și aici, datele sînt oarecum ambigue. Căci ar însemna ca 20% din români să fi fost la cinema anul trecut – un procentaj neverosimil în contextul infrastructurii deficitare și o cifră contrazisă de numărul de intrări la cinema declarate de distribuitori. Pe de altă parte, nu înțeleg nici exclamațiile și vaietele alarmiste cum că românii nu mai merg la cinema. Păi, la ce cinema să meargă? În 1990 erau 600 de săli funcționale. Cele mai multe au fost cedate autorităților locale sau au fost vîndute. Fostele cinematografe s-au transformat în săli de bingo, depozite, magazine și discoteci. Astăzi mai funcționează în jur de 20 de săli de cinema. La acestea se adaugă și cinematografele multiplex din mall-uri, situate, toate, doar în cîteva orașe importante.

E firesc ca, periodic, să verificăm, și din perspectiva beneficiarilor, adică a publicului, dacă aceste fonduri sînt cheltuite judicios.

Bine-bine, o să mi se spună, dar faptul că oamenii nu (mai) merg la cinema nu înseamnă că nu se uită la filme. Așa este. Și barometrul urmărește această tendință: foarte mulți se uită la film de acasă, la televizor, pe suport DVD sau pe Internet, ori își descarcă copii piratate. Filmul nu mai înseamnă (și) socializare, ci e mai degrabă o preocupare domestică. O tendință pe care barometrul de consum cultural o tot indică de ani de zile.

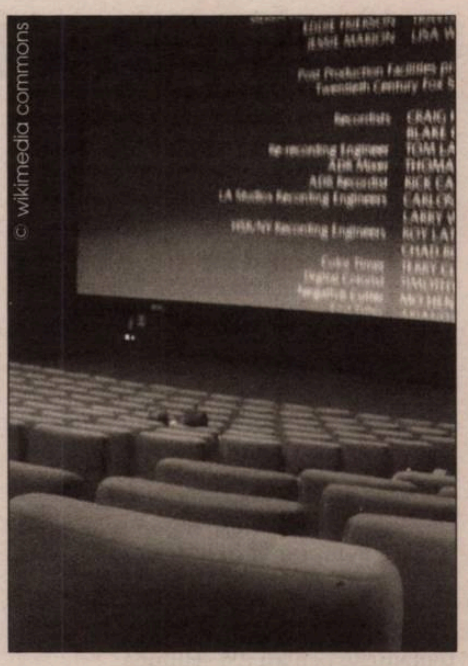

© wikimedia commons

Dincolo de infrastructura precară (orașele de dimensiuni mici și mijlocii, dar și întreg mediul rural nu sînt deloc acoperite) sau, poate, tocmai din această cauză, oamenii și-au pierdut obiceiul să mai meargă la cinema. Dacă cei tineri nici nu conștientizează absența – mai ales cei care au crescut într-un oraș fără cinema –, cei de vîrstă mijlocie consideră că cinematograful este necesar. De unde și un semnal, pentru autorități, să extindă și să modernizeze rețeaua de săli. Cîțiva pași în acest sens s-au și făcut: un început de reformă instituțională și o schimbare legislativă importantă sînt cîteva progrese înregistrate într-un termen foarte scurt. E însă nevoie de mai mult. După cum sugerează chiar Barometrul, „Educația cinematografică, prin organizarea de vizionări colective și discuții, cursuri informale, ateliere de film, alte activități similare, ar putea face ca filmul să fie văzut ca o formă de acces la moștenirea culturală și, în egală măsură, să dezvolte capabilități ale tinerilor pentru o înțelegere creativă și critică a filmului". Ar mai fi de adăugat, poate, că educația cinematografică ar trebui să explice și să redefinească rolul instituției numite cinematograf într-o epocă în care accesul la producții cinematografice e mai facil ca oricînd. Sau că filmul nu este, nu ar trebui să fie doar o formă de divertisment, facilă, accesibilă și gratuită – așa cum l-au consacrat, în ultimii ani, platformele online. Și în cinema ar trebui să trecem de la cultura gratuității la cultura calității.

Un ultim argument pentru importanța investiției în săli de cinema ar fi că trăim, de ani buni, în situația paradoxală de a investi în producția de film (adesea, cu succes, de vreme ce filmele românești se bucură de recunoaștere internațională), dar nu avem unde să le difuzăm.

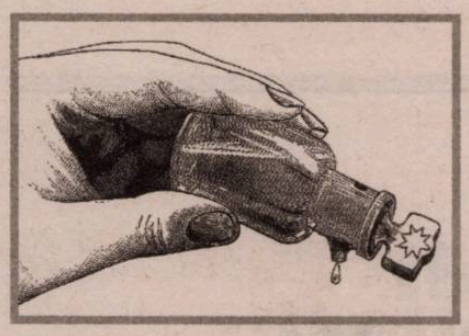

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Domnia dumneavoastră“

Inventarul formulelor de politețe este, prin excelență, o zonă lingvistică instabilă, dependentă de tradiții și practici culturale diverse și reînnoită permanent, mai ales din nevoia de a exprima, în anumite situații, mai multă deferență decît ar fi fost de așteptat. Gramaticile românești au rămas adesea în urma dinamicii limbii vorbite (sau pur și simplu au refuzat să accepte inovațiile uzului), descriind de pildă formele *dînsul* și *dînsa* ca simple pronume personale, deși, pentru mulți vorbitori, ele indică un grad intermediar de politețe. Pronumele *dumneata,* descris ca mijloc de exprimare a unui grad intermediar de politețe, se folosește tot mai rar, adesea în contexte de distanțare ironică.

Formula *domnia dumneavoastră* – pe care am auzit-o recent, într-o emisiune de știri, într-o întrebare adresată de o tînără reporteră președintelui țării – mi s-a părut în primul moment o simplă bîlbîială, o contaminare între *Domnia Voastră* și *dumneavostră,* produsă din cauza grabei și emoției. Chiar dacă nu ar fi decît o simplă greșeală accidentală, izolată, formula e interesantă, pentru că ilustrează o posibilă cauză a schimbării lingvistice în cîmpul semantic al politeții: într-o situație oficială, în care se impune politețea ceremonioasă, vorbitorul nu e sigur că poate regla formulele în funcție de interlocutor, iar din ezitările sale se nasc noi variante lexicale.

În mod surprinzător, ciudățenia lingvistică în discuție nu e însă izolată: sînt zeci de exemple, în internet, care par să indice o oarecare răspîndire a hibridului. Formula are atestări în discursul parlamentar, la noi – „cu privire la întrebarea pusă de *domnia dumneavoastră* răspunsul pregătit de noi este următorul“ (stenograme ale Camerei Deputaților, 18.05.2006) – dar și în Republica Moldova: „Prin declarațiile care le faceți *domnia dumneavoastră*...“ (parlament.md, 5.03.2015). Apare, cu evidenta intenție de flatare a interlocutorului, de creștere a distanței sociale, în discursuri elogioase, de pildă într-o ședință de Consiliu Județean: „«am învățat de la *domnia dumneavoastră* ce înseamnă munca în echipă, toleranța, arta negocierii», spune consilierul“ (gandul.info, 3.03. 2014). La fel de previzibil, e atestată în cereri de ajutor sau de informații, adesea împreună cu alte mijloace lingvistice de minimalizare a efortului: „îndrăznesc să fac un mic apel către *domnia dumneavoastră*“ (lamaruta.protv.ro); „întrebarea mea la *domnia dumneavoastră* este următoarea“ (dreptonline.ro); „dorim să organizăm un concert exclusiv cu *domnia dumneavoastră* în decembrie“ (tudorgheorghe.info) etc. În același timp, există și exemple de folosire sarcastică a construcției: *„«Domnia dumneavoastră* vă credeți vătaf, nu un salariat care beneficiază de impozitele și taxele achitate de noi», spune N.O.“ (obiectivdesuceava.ro). Chiar dacă nu e folosită consecvent, formula hibridă nu mai este un simplu accident de rostire sau de redactare. În unele cazuri, e chiar repetată în text: „noi, alegătorii (eu sînt unul din mulții fraieri care v-au votat) domniei dumneavoastră, înghețăm în case, împreună cu copiii și bătrînii noștri, pentru că domnia dumneavoastră, în respectul care îl aveți pentru cetățenii orașului, ne-ați luat dreptul de a supraviețui“ (zvj.ro).

Efectul unei nesiguranțe de ton și de registru.

E destul de ușor de explicat de ce și cum a apărut formula excesivă: unii vorbitori au avut impresia că sintagma *Domnia Voastră* – specifică registrului formal, în care exprimă un grad înalt de politețe – ar fi prea slabă, prea puțin aptă să marcheze distanța (plină de respect sau de indignare). De fapt, compusul *Domnia Voastră* (pentru care norma actuală impune majuscule inițiale, dar care e adesea folosit fără acestea) reface, transparent, structura care a produs în timp, prin uz îndelungat și prin sudare, pronumele de politețe *dumneavoastră.* Unii vorbitori, se pare, actualizează inconștient în posesivul *voastră* (din componența compusului) valoarea pronumelui de persoana a doua plural utilizat independent, nonpoliticos în măsura în care intră în contrast cu politicosul *dumneavoastră* – și îl înlocuiesc cu acesta din urmă.

Ridicolă prin exces pleonastic, formula ar părea să indice o surprinzătoare înclinație către politețe a contemporanilor noștri. Nu cred că e vorba despre așa ceva. E mai curînd efectul unei nesiguranțe de ton și de registru, manifestate, alternativ, prin teribile violențe de limbaj și prin acumulări obositor de ceremonioase.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

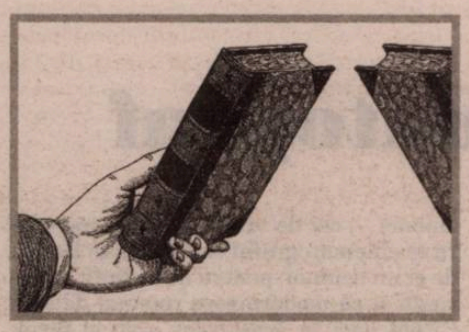

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Ordine și dezordine

Ca să-i ajut pe studenții de la Litere să înțeleagă cum au (re)gîndit natura romanticii mă folosesc adesea de un text elocvent: prefața din 1826 a lui Victor Hugo la volumul *Ode și balade.* Victor Hugo compară aici grădinile de la Versailles cu jungla amazoniană. Preferințele lui sînt lesne de ghicit. Numai că nu frumusețea, grandoarea, măreția justifică această alegere. Ci criteriul cel mai puțin așteptat: ordinea. „Nu vom spune: Unde este măreția? Unde este grandoarea? Unde este frumusețea? Vom spune doar: Unde este ordinea? Unde este dezordinea?“

Următoarele cîteva pagini sînt o argumentare captivantă a ideii că adevărata ordine nu e de găsit în parcul Curții Regale franceze, ci tocmai în locul cel mai renumit pentru luxurianța lui haotică, în „pădurea primitivă din Lumea Nouă“. „Trebuie să ne ferim să confundăm ordinea cu regularitatea. Regularitatea nu privește decît forma exterioară; ordinea rezultă din fondul însuși al lucrurilor [...] Creatorul, care vede de la înălțime, ordonează; imitatorul, care privește de aproape, regularizează; cel dintîi procedează după legea propriei sale naturi, al doilea după regulile școlii lui.“ Dacă punem alături și faimoasa metaforă hegeliană a stejarului existent deja, *in nuce,* în minuscula ghindă, ne va deveni și mai limpede pledoaria marelui romantic.

Numai că savanții zilelor noastre par să-i nu-i fi îndrăgit nici pe Hegel, nici pe Hugo atunci cînd s-au gîndit să ne livreze, de pildă, pepeni paralelipipedici, mult mai ușor de transportat sau de depozitat în frigider, pisici crescute în borcan, mult mai ușor de asortat în ambient, și cîte altele asemenea. L-au iubit pe Hegel doar pe jumătate adepții regimurilor totalitare, cînd și-au propus să-l aducă „cu capul în sus“, preschimbînd determinismul lui istoric în voluntarism ideologic. Despre *natura naturans,* acel ceva nepipăibil care face ca lucrurile să fie întocmai ceea ce sînt, artificierii ingineriilor sociale n-au avut, iarăși, o părere bună. Ei au preferat să vorbească despre știința – filozofia – care n-ar trebui să se rezume la a ne face să înțelegem lumea, ci să ne dea temeiurile pentru a o schimba.

Mi-au venit toate astea în minte – și multe altele – urmărind avalanșa de represalii ce au urmat tentativei de puci din Turcia. În particular, datorită cifrelor care anunțau ce meserii au fost afectate cu precădere de arestări sau disponibilizări: militari, polițiști, magistrați, funcționari publici și, în cel mai mare număr, profesori. Militarii, polițiștii, magistrații, funcționarii publici sînt „oameni ai ordinii“, într-un sens cît se poate de nehugolian. Sînt grădinile de la Versailles ale civilizației moderne, cei care asigură regularizarea funcționării acesteia în vederea siguranței și a predictibilității. Există, în ce-i privește, măcar un „alibi“, indiferent cît de credibil, care să justifice represaliile: presupunerea că ei ar fi derogat de la misiunea lor regulatorie, devenind factori ai „dezordinii“. Dar profesorii? Cei chemați să transforme vlăstarul copil în plantă adultă, cărei „ordini“ îi aparțin? Celei a cosorului grădinarului, care preschimbă tufișurile și arborii în sfere, cilindri sau piramide, sau celei a mîlului nutrient care îngăduie vegetației să explodeze?

Prin anii '70 ai secolului trecut, pe cînd tehnologia digitală era încă în fașă, s-a lansat un slogan pedagogic ce promitea să elibereze în scurt timp omenirea de toate dilemele educaționale: instruirea programată. Era vorba, în esență, despre construirea unor algoritmi de învățare și de producerea bazei tehnice de implementare a acestora, astfel încît, într-un timp nu prea lung, să ne putem dispensa de veriga vulnerabilă a învățămîntului: profesorii. Profesorii nu sînt toți la fel de bine pregătiți pentru meseria pe care o practică, costă o groază de bani, sînt failibili, supuși erorii umane, hachițoși, emoționali, părtinitori – sînt, cu un cuvînt care pare pentru mulți a incorpora *summum*-ul defectelor umane, „subiectivi“. E clar că nu poți lăsa soarta copiilor noștri la cheremul subiectivismului unor indivizi pe care hazardul li-i aduce în cale.

În „procesul de învățămînt“, profesorii sînt, nu-i vorbă, factor perturbator. Ca și elevii, de altfel. Ca și părinții, nu în ultimul rînd. Ajuns, după absolvirea facultății, să predea matematica într-un liceu industrial unde nimeni nu părea să aibă nici un chef să învețe sau să-i învețe pe alții, întrebat cu ce se ocupă, fratele meu obișnuia să răspundă: „Creez haos de cea mai bună calitate.“

Astăzi, în societatea noastră schizoidă cea de toate zilele, corpul profesoral românesc fie cade sub tăvălugul blamului colectiv, fie e înălțat pe piedestalul osanalelor la fel de puțin îngăduitoare. Poate ar fi mai bine să facem pasul alături și să ne întrebăm, dimpreună cu poetul de acum aproape două veacuri: „Unde este ordinea? Unde este dezordinea?“ Pînă la aflarea răspunsului, un gînd fugar: vai de națiunea care va vrea să-i facă pe profesori să tragă cu mitraliera, să dirijeze traficul, să dea verdicte, să elibereze certificate.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

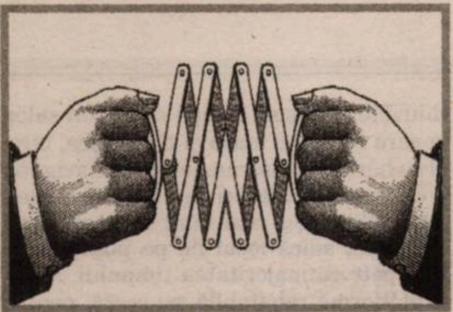

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Presa făcută cu bună credinţă poate să mişte munţii“

– dialog cu Emilia ŞERCAN –

A lucrat mulţi ani ca jurnalistă de investigaţii, acum este lector dr. la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării. ***Emilia Şercan*** *a descoperit plagiatul lui Gabriel Oprea (şi altele) şi crede în puterea jurnaliştilor de a schimba ideile şi lumea. Discuţia de mai jos a avut loc a doua zi după protestul din faţa Senatului, provocat de votul negativ al senatorilor la cererea DNA de a începe urmărirea penală împotriva lui Gabriel Oprea.*

De ce au protestat oamenii?

Lumea a ieşit în stradă pentru a protesta împotriva votului pe care Gabriel Oprea l-a primit în Senatul României, vot prin care este protejat în faţa anchetei realizate de DNA. Lumea a ieşit pentru că este anormal ca o instituţie a statului, alta decît Justiţia – mă refer la Senat – să se substituie unui organ juridic. Ar fi fost normal ca senatorii să lase Justiţia să fie cea care dă verdicte în acest caz. Mai ales că e un dosar foarte sensibil şi care a cîntărit foarte mult şi în protestele de anul trecut legate de „Colectiv“, cînd s-a scandat şi împotriva lui Gabriel Oprea.

Protestele sînt rare în România. Cum vă explicaţi asta?

Noi nu avem o cultură a protestului. Eram în Israel acum cîţiva ani şi am văzut acolo 800.000 de oameni, dintr-o populaţie de aproape 7 milioane, ieşiţi pe străzile Tel Aviv-ului pentru că se majorase cu aproape 40% preţul brînzei *cottage*. În România am avut creşteri împovărătoare la benzină, accize, impozite, TVA ş.a.m.d. Noi nu am protestat pentru lucruri care ne afectează în mod direct. Mai degrabă românii sînt tentaţi să susţină protestul pentru o idee sau împotriva unei chestiuni care ţine de zona politică decît o problemă care ţine de bunăstarea imediată sau de confortul propriu.

Poate că există şi o oboseală în societate, şi un fel de pesimism, o împăcare cu situaţia. Auzim des că „asta-i clasa politică, n-avem ce face“...

Este şi aşa ceva, într-o oarecare măsură, un pesimism pe care îl găsim în anumite zone sociale. Dar există şi o zonă destul de mare de dezinteres. Dincolo de acel segment al populaţiei foarte implicat, care doreşte să contribuie la o schimbare, avem şi un segment – foarte bine reprezentat, din păcate – care nu e implicat deloc în ceea ce se întîmplă în comunitate, în societate.

Teza dvs. de doctorat tratează un subiect din perioada comunistă (Cultul secretului. Mecanismele cenzurii în presa comunistă, Polirom, 2015)*. Tinerii de azi nu mai ştiu cum funcţiona cenzura pe atunci, deşi vorbesc despre cenzură...*

Cenzura din perioada comunistă – şi cu referinţă exactă la presă – însemna cu totul şi cu totul altceva decît ar putea să însemne cenzura în presa actuală. Vorbim despre sisteme politice diferite, de aici decurgînd toate diferenţele între formele de control. Pentru că, în teza mea de doctorat, m-am ocupat de formele de control asupra presei, cenzura fiind doar una dintre ele. Nu exista doar cenzura brută, cea care elimina cuvinte sau paragrafe sau texte întregi (în carte dau şi o listă cu peste 200 de personalităţi ale vieţii publice care nu aveau voie să fie nici măcar pomenite în presa comunistă). O parte dintre acele forme de control s-a păstrat şi astăzi – evident, îmbrăcînd alte caracteristici. De exemplu, controlul economic, pe care îl resimţim foarte puternic în presă. Apoi, controlul informaţional: blocarea unor informaţii care nu ajung la presă, aceasta fiind un tip de cenzură care funcţionează la nivelul unor instituţii ale statului şi al unor politicieni.

La noi mai funcţionează şi telefonul scurt. De ce funcţionează?

Există cîteva explicaţii. Mai întîi, finanţarea. Pînă în 2005, cînd a fost suspendată publicitatea de la companiile de stat, ziarele aveau reclamă de la instituţii care deţineau monopol, de pildă în domeniul energiei sau altele. Erau companii care aveau bugete de publicitate foarte mari şi le distribuiau către ziare. De exemplu, cînd ministrul Economiei era Dan Ioan Popescu, îşi permitea să sune la patronii de ziare sau la redactorii-şefi pentru a cere să oprească un anumit articol. Aşa funcţiona la vremea respectivă telefonul scurt. Mai tîrziu, spre 2010, unii oameni politici erau patroni de presă, cum era Elena Udrea, care deţinea *Evenimentul zilei*. Aşa că era normal să folosească telefonul scurt către redacţie. Finanţările veneau şi ele uneori pe uşa din dos. Au existat situaţii în care se aduceau bani „la sacoşă“: aşa cum se finanţau ilegal campaniile electorale, se finanţau ilegal şi unele companii de presă.

N-a fost şi aceasta o cauză pentru care presa a luat-o în jos? Căci astăzi ziarele tipărite se vînd slab, televiziunile sînt zgomotoase, dar inconsistente...

Evident. Cauzele sînt multiple. Am încercat să identific o parte din ele discutînd cu colegi de breaslă. Foarte mult rău au făcut presei aşa-numiţii moguli, cei care au încercat să acapareze ziarele şi televiziunile pentru a le transforma în mijloace de promovare electorală şi de influenţă economică. Ne lipseşte un fel de Consiliu Etic al presei...

© E. Enea

„Ne lipseşte un fel de Consiliu Etic al presei...“

Există însă foarte multe asociaţii şi organizaţii ale presei care la un moment dat aveau glas, acum nu-l mai au...

Dar aceste asociaţii nu au găsit oportun să se pună la masă, să adune oameni cu o bună reputaţie şi, împreună cu mediul academic şi cu patronatul, să găsească o modalitate pentru a impune breslei reguli. Sîntem, cred, singura breaslă a unei profesii liberale care nu funcţionează după un set de reguli şi de principii etice. Avem coduri deontologice, dar cine le respectă? Sîntem şi breasla cel mai puţin protejată din punct de vedere social. În 10-15 ani, ziariştii care au început să muncească imediat după Revoluţie vor ieşi la pensie fără pensie. Vor fi nişte situaţii absolut dramatice. Un astfel de Consiliu de Etică ar fi necesar şi din alte motive, aşa cum se întîmplă şi în alte ţări. Cînd apar subiecte sensibile (politice sau care ţin de securitatea ţării), cei responsabili se întîlnesc cu autorităţile pentru a discuta. La noi, nu există protecţie socială pentru această breaslă; nu se ştie cine intră în profesie şi cum intră; nu ştim cum funcţionează profesia. Dacă ai făcut o greşeală ca medic, îţi pierzi dreptul la liberă practică. Ca ziarist, dacă şantajezi – cum au făcut Bogdan Chirieac şi Sorin Roşca-Stănescu – nimeni nu are autoritatea de a te invita afară din profesie: o bună perioadă de timp după aceea cei doi s-au prezentat a fi în continuare ziarişti. Cred că trebuie să existe şi în această breaslă nişte reguli etice, chiar dacă multora le convine că nu există. Breasla însăşi trebuie să-şi facă regulile, nu să fie impuse din afară.

Multe dintre temele importante din ultima vreme (Colectiv, anchetele despre diluanţi, despre plagiate) au apărut datorită jurnaliştilor. De ce presa este cea care semnalează plagiatele? Totuşi, tezele de doctorat trec prin nişte filtre, prin comisii...

Din nefericire, sistemul educaţional în România, mai ales după anul 2000, s-a transformat într-un sistem de relaţii, privilegii, poziţii, titluri, bani şi grupuri de interese. Cel mai bun exemplu este cazul Gabriel Oprea. În lucrarea sa de doctorat, l-a plagiat pe conducătorul său de doctorat, care ar fi trebuit să-i supravegheze întreg parcursul doctoral. L-a plagiat şi pe unul dintre referenţii săi, care ar fi trebuit să citească lucrarea şi să vină cu un referat în care să spună dacă teza respectă normele. Amîndoi au închis ochii – şi conducătorul, şi referentul. Ambii i-au dat dreptul de a primi titlul de doctor. Totul s-a petrecut cam într-un an şi şase luni: după ce şi-a luat titlul de doctor, Gabriel Oprea a devenit profesor şi conducător de doctorate.

Dincolo de aceste cazuri vizibile (pentru că e vorba de politicieni), cîte cazuri de doctorate plagiate sînt?

Sînt mii de doctorate plagiate. Din 1990 şi pînă în 2006 s-a ajuns la aproximativ 60.000 de doctorate. Doamna Ecaterina Andronescu a semnat, prin ordin de ministru, înfiinţarea unor domenii de doctorat care nu corespund unor ştiinţe. De exemplu, ordine publică şi siguranţă naţională. Din pixul unui ministru s-a înfiinţat o „ştiinţă“. Şi sînt cîteva sute de persoane care au obţinut titlul de doctor în acest domeniu. La Academia de Poliţie e o fabrică de doctorate plagiate, o spun fără nici un fel de emoţie. Am şi început să studiez cîteva. Lucrarea lui Robert Negoiţă, de pildă, e plagiată integral.

Spuneaţi că românii protestează pentru idei. De ce nu protestează atunci şi împotriva plagiatului?

Doctoratul ar trebui să se adreseze unei elite, acelei categorii care doreşte să facă cercetare, să rămînă în zona academică, să contribuie astfel la progresul societăţii. Nu cred că va ieşi lumea în stradă pentru a susţine reforma pe care încearcă în acest moment s-o facă ministrul Mircea Dumitru. Mă îndoiesc că oamenii ar ieşi în stradă pentru a cere verificarea tuturor tezelor de doctorat, pentru verificarea tuturor celor care au făcut parte din comisii. Deşi oricine poate identifica plagiatul rudimentar pe care l-au practicat politicienii noştri. Care nu e mai puţin grav decît furtul unor obiecte materiale.

În 1990, coada la ziare era mai mare decît coada la pîine. Azi se spune că presa „supravieţuieşte“. Cîtă forţă, cît impact mai are presa asupra publicului?

Presa făcută cu bună credinţă poate să mişte munţii, poate să nască idei, să motiveze oamenii, poate produce schimbare. V-aţi fi gîndit acum un an, cînd Gabriel Oprea era ministru, general, profesor, doctor, academician, că după un an nu va mai fi nimic din toate acestea? Eu nu m-aş fi gîndit că tot ce reprezenta el atunci nu va mai exista; pentru că, în acest moment, Gabriel Oprea nu mai există ca om politic şi sper că toate partidele politice vor avea înţelepciunea de a nu-l pune pe o listă electorală. Presa poate face genul acesta de minuni. Fiecare ziarist ar trebui să-şi facă meseria cu bună credinţă şi să creadă într-o idee. Da, presa poate să schimbe societatea, ideile, oamenii. Asta nu se întîmplă peste noapte. Poate că am o abordare idealistă – şi mi-o recunosc – dar tot timpul am crezut că lucrurile se pot schimba crezînd în ceea ce faci. Sînt ziaristul în ale cărui texte nu vei găsi niciodată nici cea mai mică scăpare etică, dar, pe de altă parte, sînt o persoană destul de vocală pe reţelele sociale, arătîndu-mi frustrarea, nemulţumirea, îngrijorarea, entuziasmul şi toate celelalte stări pe care le trăiesc.

Fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro.

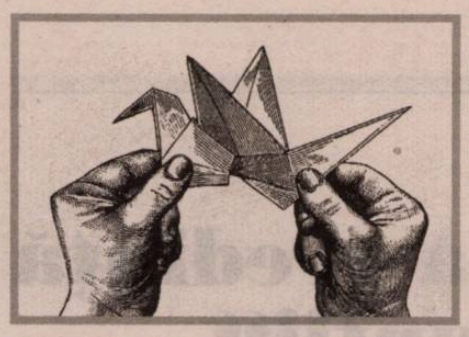

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Primele ore la bord

După acea aprovizionare minuțioasă despre care am scris săptămîna trecută, aproape novici în practicile marinăriei, cum ne știm, dar avînd în urmă o școală bună, sîntem gata să plecăm către arhipelagul Cicladelor, din portul Alimos al Atenei, cel cu peste o mie de catarge.

Alegerea traseului n-a fost simplă. Erau două mari variante posibile de traseu: în insulele Saronice și zona golfului Argolic sau în Ciclade. Prima ar fi fost bună pentru începători, cu vînturi și mare mai blînde, cu porturi bine utilate, cu procedee de acostare mai la îndemînă. Cicladele erau varianta *hard,* mai puțin recomandată începătorilor. În septembrie, în Ciclade poate să bată încă meltemul, un vînt de vară puternic, venind dinspre munții din nord, care le crește adrenalina navigatorilor, dar care poate deveni destul de neplăcut pentru viața de la bord, mai ales într-un velier de mici dimensiuni. Cum vîntul prognozat pe site-urile de specialitate pentru zona Saronicelor era ca și inexistent, în cele din urmă hotărîrea a fost să ne aventurăm totuși în Ciclade. Bineînțeles, destinația maximă la care poți visa să ajungi acolo e uluitoarea Santorini, dar pentru asta ar cam trebui să mergi și noaptea. Chiar dacă în navigație se spune că „noaptea e ca ziua", nu ne propunem să verificăm această zicală, să facem adică ore de cart și de veghe, în loc să dormim. De fapt, nu avem un obiectiv precis, știind foarte bine că drumul unui velier depinde de vînt și de vreme și că marinarii mai au o vorbă: *Pe mare știi exact cînd pleci, dar nu ești niciodată sigur cînd te vei întoarce*. Ne-am gîndit și la posibilul rău de mare, care, cel puțin la început, poate strica unele planuri. Avem de gînd, așadar, să facem un traseu nu prea lung și cît se poate de flexibil spre insulele Kea, Kythnos, poate Syros, văzînd și făcînd. Prima oprire ar putea fi în apropiere de capul Sounion, la ancoră, într-un golf liniștit.

Pînă una-alta, prima după-amiază și prima noapte le petrecem în port, ca să ne acomodăm cu barca. Cam așa e tradiția în genul ăsta de turism. Ne împărțim cabinele. Noi, „bătrînii", le luăm pe cele de la pupa, iar „copiii" pe cea din față, mai mare și aparent mai confortabilă. Secretul e însă că la prova marea se simte mai tare, botul bărcii țopăie pe valuri mai mult decît partea din spate. Ne luptăm cu geamantanele care au fost standard pentru cerințele avionului, dar sînt total nepotrivite pe un yacht, unde e bine să ai așa-numitul „sac de marinar", adică o geantă moale și cu volum variabil care să poată fi vîrîtă prin orice cheson și care să nu pornească a-și deplasa colțurile și părțile contondente prin cabine, în caz de mare agitată. În cele din urmă, găsim niște locuri potrivite și pentru geamantane. Cumpărăm saci de gheață de pus în cutiile frigorifice ale bărcii. În port avem oricum acces la rețeaua electrică și punem în funcțiune și frigiderul, ba, de curiozitate, deschidem chiar televizorul. Pe mai multe posturi grecești sînt comedii (probabil seriale) autohtone. Actorii au o mimică extraordinară și te fac să rîzi și să pricepi unele situații chiar dacă nu înțelegi limba. Dramaticele probleme ale Greciei nu prea se văd, sîmbăta, la televiziunile lor. Oamenii știu să se bucure de viață.

La același ponton cu noi e și un catamaran mare, închiriat de niște brăileni (după numărul mașinii cu care au venit). Nu ne răspund la salut. Ei au arborat la sarturi pavilionul României. Noi încă nu am descoperit acel cheson în care ar trebui să fie pavilioanele. Pe de altă parte, cred că nici nu ne mai amintim cum se face nodul de pavilion. Trebuie să ne uităm în carte. La pupa avem, regulamentar, steagul grecesc, dar, pînă una-alta, nimeni nu știe ce nație sîntem. Poate că e mai bine așa, mai ales dacă ne vom face de rîs cu cine știe ce manevre de începători. Mergem la cîrciuma din port să mîncăm de seară. După lungi așteptări, ni se pun în față porții uriașe, de marinari.

Odată cu venirea nopții, experimentăm intrarea în paturi cu picioarele înainte dinspre partea de la cap. Cu timpul, o să ni se pară ca acasă. La fel va fi și cu closetele cu pompă. Mă rog, unii dintre noi se vor plînge mereu de problema asta. Nu mai sîntem chiar tinerii călîți din vremurile comunismului. În ciuda acestor mici neajunsuri specifice unei asemenea ambarcațiuni, condițiile sînt cît se poate de bune. Trei cabine, două băi cu closete, chiuvete și dușuri cu apă caldă, un salon în care se află o masă și o canapea, biroul cu hărțile și instrumentele de navigație și comunicare, alături de o bucătărie complet utilată. Cel mai mult contează însă cockpitul, adică locul de pe punte unde vom petrece majoritatea timpului. Avem și platformă rabatabilă, cu scară, pentru băile în mare și duș pe punte. E adevărat, cîteva locuri mai încolo e un yacht (cu motor) cu trei niveluri. În salonul lui am întrezărit o elegantă scară interioară în spirală, ficuși și un vas imens cu flori. Mi s-a părut că lipsește pianul cu coadă. Poate era la alt etaj. Dar în domeniul ăsta e știut că luxul poate depăși orice închipuiri.

Plouă ușor, dar pentru a doua zi se anunță vreme bună. Apele portului Alimos sînt ca un lac. Nu se leagănă nimic. Adorm avînd în minte labirintica ieșire spre larg, cu multele pontoane și sute de ambarcațiuni acostate sau mișcătoare, printre care dimineață va trebui s-o strecor pe *Liberta* noastră (așa se cheamă), cu toate cele 41 de picioare ale ei cît măsoară.

ready made

Schimb de alcool contra parașute

„Între fabrica americană de parașute «Irvin» și subsecretariatul aerului a intervenit o înțelegere prin care ultima comandă de parașute pentru aviația noastră, al cărei cost se ridică la suma de 5 jumătate milioane lei, să fie plătită nu în devize, ci printr'un export de băuturi alcoolice."

Adevărul, Anul 49, No. 15.684, Vineri, 1 Martie 1935

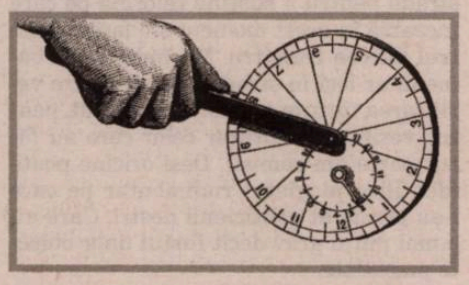

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Preistorie bună, copii!

Arheologia e în urmă cu recunoașterea în teren a activităților copiilor în general. Ateliere, locuri sacre, latrine, cuhnii, da. Copii care se joacă – nu. Azi despre urmele cele mai directe și cele mai vechi pe care le lasă, totuși, copiii: cele de pași.

Majoritatea urmelor de picioare umane păstrate din Paleoliticul superior au fost găsite în peșterile din Franța, și cele mai multe din ele aparțin copiilor sau adolescenților. Nu pentru că societățile paleolitice constau în principal din copii și adolescenți, ci pentru că nu se păstrează decît urmele celor care se abat de la drumul principal, acolo unde traficul nivelează totul. În recent descoperita peșteră Chauvet (Ardèche), un copil de 8-9 ani a mers, în adînc, vreo 50 m sub tavanul jos, probabil spre o sursă de apă, ștergîndu-și din loc în loc torța de perete. E ăn episod dintr-o biografie de acum 25.000 de ani. Multe sînt exemplele din Pirinei (Ariège). În peștera Niaux, doi copii de 8 și 11 ani și-au întipărit cu mîndrie picioarele unul lîngă altul de 24 de ori, cu grija cu care se iau amprentele unui infractor. Le Tuc d'Audoubert este celebră pentru bizonii ei făcuți de un artist din paleolitic, dar e clar că mai mulți copii l-au însoțit acolo, în capătul cel mai îndepărtat al galeriei. Se văd, între altele, urmele unui copil de 4 ani, care, sătul să-l privească pe ta-su pradă geniului creator, a început să caute ceva care lucește, sau vreo mortăciune interesantă. Foarte aproape de bizoni sînt vreo două sute de urme de călcîie de copii și adolescenți, alături de urme de degete și desene simple. Se pot vedea în ele ritualuri sau copii plictisiți așteptîndu-și părinții care le-au promis că după asta merg la scăldat. La Fontanet, un copil de 5 ani s-a ținut după o vulpe, strămoș al tuturor animalelor psihopompe din basme, care l-a dus în străfundurile cavernei. Copilul s-a îndeletnicit apoi și cu lăsarea de urme de genunchi și de palmă. În aceeași peșteră a avut loc și o bătaie cu noroi între adolescenți. La Toirano, în Italia, se vede și mai clar lucrul ăsta – în sala cea mai din spate, s-a luat la țintă peretele peșterii cu zeci de bulgări de argilă, apoi ținta a devenit o stalagmită curioasă, asemănătoare unui sfinx (pe scurt, istoria unei după-amieze de acum 13.000 de ani). Într-una din sălile de la Rouffignac (Dordogne), copii de 2-5 ani și încă doi mai măricei, poate chiar adolescenți, au lăsat uluitor de multe trasee de degete în stratul subțire de argilă roșie, expunînd albul tavanului de calcar. Toți acești harnici prichindei se aflau în cîrca unor adulți, pentru că tavanul e la mai mult de doi metri înălțime. Nu există urme de degete la baza peretelui, de parcă n-ar avea nici un haz să desenezi dacă nu ești pe umerii altcuiva. Un alt copil cocoțat în felul ăsta a desenat pe tavan cu metoda inversă, trecîndu-și degetele încărcate cu argilă prin mondmilch (care este un calcit coloidal devenit pastă, posibil sub acțiunea bacteriilor, cu scopul de a murdări vizitatorii). În fine, în Gargas (Hautes-Pyrénées) vedem multe mînuțe de copii, de la 3 luni la 10-12 ani, folosite ca model (cîteva și în imagine). Peste ele s-a suflat, probabil direct din gură, pigment negru sau roșu. Propriile mîini sînt adesea folosite ca șablon pentru graffiti de către omul din paleolitic. Uneori aceste mîini au un deget lipsă sau doar falangele îndoite – emoticoane pe care nu le vom înțelege niciodată. La Grottes de Gargas au fost folosiți, în mod remarcabil, și sugari pentru graffiti. (Înainte să se sesizeze vreo organizație internațională, mă grăbesc să spun că nu sînt de acord cu munca copiilor, nici în epoca de piatră și nici azi.)

Urme de pași din paleolitic există și în peșterile din România. Muzeul Institutului de Speologie din Cluj are o amprentă plantară pietrificată adusă de la peștera Ghețarul de la Vîrtop, unde omul de Neanderthal călcase acum 62.000 de ani. Celelalte două urme similare de acolo, care fuseseră lăsate *in situ,* au fost ulterior efectiv furate, adică scoase din piatră ca bloc, pentru un colecționar necunoscut, cu siguranță bine conectat în lumea speologiei românești. În peștera Ciur-Izbuc s-au găsit multe urme de pași ale unor adulți și ale unui copil de acum 36.500 de ani; mai mult de trei sferturi din ele au fost deja distruse de vizitatori.

Ca un *post-scriptum* la toată povestea, îmi mai vine în minte o categorie de artefacte pe care se întîlnesc urme de picioruțe de copii. Ele sînt, comparativ, foarte recente, adică de epocă romană – e vorba de materiale de construcție din pămînt ars: dale de pardoseală, cărămizi și țigle. De obicei, pe teren e greu de zis, cînd găsești un fragment, din care categorie provine, afară de cazul în care e vorba de olanul cel rotunjit, *imbrex*. Prin spațiile în care producătorul, adesea militar, lasă la uscat „țiglele" pînă le vine vremea să intre în cuptor, aleargă mai mulți copii decît ai crede. Una se află chiar acum la o expoziție în Cambridge despre copilărie în Antichitate. În România am găsit de mai multe ori urme de capre pe țiglele romane, dar, personal, niciodată de copii, deși știu de o talpă de copil întipărită într-o țiglă romană din castrul de la Cîmpulung-Jidova. Parcă-l și vezi pe legionarul serios dezlipind plodul de pe țigla lăsată la uscat. Și făcînd cu cealaltă mînă o poză pentru Facebook.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Clinton opreşte, pentru moment, revirimentul lui Trump

Prima dezbatere dintre Hillary Clinton şi Donald Trump era aşteptată să mai clarifice lucrurile într-un moment în care sondajele indică egalitate, cota de neîncredere în ambii candidaţi este enormă, iar numărul electorilor nehotărîţi este foarte mare. De aceea, toată lumea se aştepta ca această dezbatere să mai limpezească puţin atmosfera. Aşteptările au fost doar în parte confirmate. În esenţă, dezbaterea nu a adus nimic nou – fiecare candidat a ţinut-o pe a lui, ceea ce era de aşteptat. A surprins, însă, totala lipsă de agresivitate a lui Donald Trump, precum şi uimitoarea sa naivitate. În limbajul stadioanelor, Trump a plecat după fiecare fentă a lui Hillary Clinton. Cu mult mai multă experienţă politică, Clinton i-a întins lui Trump cîteva capcane, iar miliardarul, cu o seninătate surprinzătoare, a căzut în toate. Clinton l-a făcut pe Trump să piardă mai mult de jumătate din timpul său justificînd lucruri de prin anii 1970, povestind conversaţii private cu moderatori de televiziune sau încercînd să lămurească fel de fel de chestiuni încurcate şi de importanţă secundară, precum cea despre „cine a început campania anti-Obama în chestiunea certificatului de naştere". S-a tot spus că, mai mult decît mesajele electorale bine cunoscute deja, telespectatorii (în jur de 100 de milioane!) voiau să vadă atitudinea, temperamentul, prezenţa de spirit şi comportamentul candidaţilor. Poate că cea mai puternică impresie a lăsat-o lipsa totală de pregătire a lui Donald Trump. Prea sigur de el însuşi, miliardarul a devenit, după primele 20 de minute, confuz şi contradictoriu.

Cam pe la jumătatea dezbaterii, Trump spune: „Aţi văzut, am mers peste tot (în campanie – *n.m.).* Dumneavoastră aţi ales să staţi acasă, ceea ce e OK", iar Clinton a răspuns imediat: „Cred că, de fapt, Donald mă critică pentru că am stat şi m-am pregătit pentru această dezbatere. Şi da, asta am făcut. Şi m-am mai pregătit pentru ceva, m-am pregătit să fiu preşedinte al Statelor Unite". Trump face o grimasă din care trebuia să deducem că nu este de acord. Acest dialog a fost, după părerea mea, relevant pentru toată dezbaterea. Fără dubiu, Hillary Clinton a fost mai bine pregătită, mai antrenată, mai limpede în idei. Trump a fost dezamăgitor din punctul acesta de vedere. Clinton a vorbit mai concret şi mai argumentat, iar Trump a vorbit la modul general, mizînd pe descrieri catastrofale – America este un dezastru în ochii lui. Cînd a trebuit să fie concret, Trump a devenit, cum spuneam, irelevant. Într-o dezbatere prezidenţială, cui îi pasă de Rosie O'Donnell ori de Sean Hannity? Întîmplător, mi-e simpatic contondentul realizator TV de la FoxNews şi mi-e antipatică stridenta actriţă, ca şi lui Donald Trump, dar nu mă pot împiedica să mă întreb la ce i-o fi folosit lui Trump să-şi piardă vremea evocîndu-i?

Nu cred că mai este nici o îndoială că fosta primă doamnă a dominat strategic această dezbatere. La fel, impresiile generale referitoare la prezenţa pe ecran îi sînt favorabile: ea a zîmbit tot timpul mult mai convingător decît de obicei, iar el a continuat cu grimasele la limita clovneriei; ea s-a simţit sigură pe ea şi limpede în mesaj, el a repetat de cîte trei ori cuvinte şi crîmpeie de propoziţii, a negat mai tot timpul îngînînd-o pe Clinton, aplecîndu-se spre microfon de ziceai că vrea să-l muşte şi a fost, în general, dezordonat în idei. Cred că singurul aspect în care Trump a punctat serios a fost cel legat de economie. Trump a pledat din nou pe ideea că, urmare a acordurilor internaţionale de comerţ în care America este parte, multe locuri de muncă pleacă din America spre ţări cu mînă de lucru ieftină (China şi Mexic sînt preferatele lui Trump cînd vine vorba despre asta) şi a subliniat din nou că soluţia lui este renegocierea acestor acorduri, scăderea impozitelor şi dereglementarea activităţilor economice. În această chestiune Hillary Clinton ar trebui să fie mai atentă, pentru că sondajul de după dezbatere, făcut pe un eşantion cu simpatii mai degrabă democrate, a indicat egalitate la întrebarea „Care dintre candidaţi este mai calificat să conducă treburile economice ale ţării?". Cu atît mai surprinzător cu cît, cu excepţia chestiunii renegocierii acordurilor, în discursul economic al lui Trump s-au putut regăsi temele republicane clasice ale supraimpozitării şi suprareglementării.

În materie de politică externă şi de securitate, însă, Trump a stupefiat din nou pe toată lumea spunînd, în esenţă, că America îşi va respecta angajamentele de securitate în diferite formate, inclusiv în NATO, doar dacă aliaţii plătesc pentru asta, şi s-a repezit la Japonia, care vinde sute de mii de automobile americanilor care o apără pe gratis! După cum rămîne o surpriză că Donald Trump nu a atacat decisiv nici una dintre temele nefavorabile lui Clinton, precum finanţarea Fundaţiei, dezastrul de la Benghazi sau investigaţia FBI referitoare la e-mail-urile fostului secretar de stat. De ce a fost Trump aşa cuminte? – aceasta este întrebarea. Şi poate aceasta este cheia dezbaterilor viitoare. Mă aştept ca Donald Trump să revină mult mai agresiv în viitoarele dezbateri (mai sînt două, pe 9 şi pe 19 octombrie). Dacă Trump a avut o strategie care să vizeze toate cele trei dezbateri şi a vrut, din motivele pe care le vom vedea, să fie docil şi aparent păcălit în această dezbatere, atunci totul are un sens şi vom vedea dacă această strategie duce undeva. Dar dacă Trump a venit pur şi simplu nepregătit la această dezbatere, atunci ar putea fi începutul sfîrşitului pentru el, căci ascensiunea lui, probabil, s-a cam oprit aici.

Unul dintre cele mai electoral-sensibile capitole de dezbatere în America este cel rasial. Se succed peste tot în America manifestaţii provocate de progresia uimitoare a cazurilor în care poliţişti americani împuşcă negri. Cel puţin presa dă această impresie şi, se ştie, realitatea nu mai este de mult altceva decît ceea ce spune presa... Circumstanţele în care poliţiştii albi, dar nu numai, bărbaţi, dar şi femei, împuşcă negri sînt, desigur, extrem de diferite de la un caz la altul. La fel de adevărat este că a crescut şi numărul poliţiştilor împuşcaţi în diferite misiuni, ceea ce amplifică, explicabil, nervozitatea oricărui poliţist care se confruntă cu o situaţie potenţial riscantă pe stradă. Un studiu amplu despre acest fenomen este în curs de elaborare la Ministerul Justiţiei din Statele Unite. Deocamdată, rezultatele parţiale arată că rasismul nu este printre principalele cauze. Sigur că, de la Martin Luther King încoace, America a făcut progrese enorme în privinţa combaterii discriminării rasiale, ajungîndu-se ca, astăzi, preşedintele Statelor Unite să fie un negru. Şi procurorul general al SUA este o doamnă de culoare. În diferitele guverne americane de după 1980, au existat mereu negri. Totuşi, problemele rasiale nu au dispărut deloc de pe agenda societăţii americane. Incidente de genul celor la care mă refer reaprind imediat discuţiile despre rasism, readucînd în actualitate vechi vinovăţii mai mult sau mai puţin colective. O mişcare civică intitulată „Black Lives Matter" a fost înfiinţată în 2013, anume din îngrijorarea societăţii civile americane în legătură cu îndesirea cazurilor de negri ucişi în acţiuni de stradă ale poliţiei. O asemenea organizaţie şi altele asemănătoare au un mare succes pentru că sînt încă mulţi americani care cred despre ţara lor că este, în general, rasistă. Ei bine, asemenea teme sînt adevărată mană cerească pentru politicieni – pe ele înfloreşte cel mai lesne politicianismul, iar instinctul de vînător de voturi al politicianului nu este niciodată mai provocat.

Pe parcursul campaniei electorale ce se va încheia pe 8 noiembrie cu alegerea noului preşedinte al Statelor Unite, „Black Lives Matter", dar şi alte organizaţii ale minorităţii negre, au sprijinit-o pe Hillary Clinton. Mai toţi comentatorii politici americani spun că, de altfel, singura şansă pentru ca fosta primă doamnă să devină preşedinte este să reuşească, cumva, să apară ca un fel de apărătoare a tuturor minorităţilor americane. Suma tuturor celor care se simt în minoritate, ba chiar în minoritate discriminată în America, este, cu adevărat, uriaşă. Dacă Donald Trump s-a instalat cu discursul apărării ordinii şi al Americii pe o sensibilitate „majoritară", Clinton trebuie să strîngă alături de ea minorităţile. Suma celor care se cred parte a unei minorităţi persecutate este vast majoritară. Iar în această primă dezbatere, Hillary Clinton a făcut tot ceea ce trebuia pentru asta, iar Donald Trump nu a împiedicat-o deloc, nepricepînd ce se întîmplă, de fapt.

PUBLICITATE

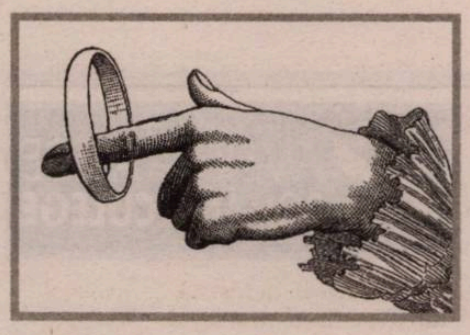

Selma IUSUF

legende urbane

Bătălia de la Aegina

Din depărtare se vede o mare de bastoane agitate amenințător. Între ele mai răsare cîte un cadru care saltă într-un ritm și mai rapid. La cărucioare e de asemenea competiție. Unii mizează pe împingători, alții pe vajnicele lor brațe. Cele comandate electric bîzîie neobosite în cursa asta infernală. Toată scena e învelită într-un halou strălucitor, de-o parte marea, de ailaltă țărmul, iar între ele – armata asta de bătrîni care se agită și fug. O pereche de ochelari cu dioptrii mari sclipește ascuțit în lumina crudă a soarelui, un canin ranforsat într-o gură gîfîitoare prinde și el o rază, părul alb al tuturor, atîta cît mai e, flutură în goana nebună către burta dezgolită a unui feribot.

Cursa leagă o insulă de Atena. Durează cam o oră și ceva. Feribotul e din cele mari, care acomodează în măruntaiele lui deopotrivă oameni și tot soiul de mașini. Locuri ar fi pentru toată lumea. Numai că oastea de bătrînet nu are răbdare. Agitația și privirea hăituită a celor care vor să urce cît mai repede, cu prețul unui picior rupt, al unui cot dureros în coaste, al unui ochi vînăt sau al unei crize de splină, sînt contagioase. Anxietatea, nerăbdarea și teama cuprind imediat și restul celor care, iată, se împing și ei acum să urce primii. Nu există nici o miză, în afară, poate, de un loc mai bun. De stat ar avea fiecare pe unde să stea. Plus că priveliștea e atît de frumoasă, marea atît de albastră, iar țărmurile atît de spectaculoase, că te-ai întreba cine nu vrea să stea mai degrabă afară, pe punte, și să tragă în piept toată minunea de afară. Întrebare de turist, mi-am dat eu apoi seama.

Moșii și babele războinice erau greci sadea care se întoarceau de la un festival care se organizase pe insulă. Pentru Atenele dărîmate, pentru Poseidonii în baston, pentru Hermeșii care purtau în locul sandalelor înaripate niște pantofi ortopedici, pentru Afroditele șoldoase și șontîcăite, pentru Herele mioape, pentru Areșii care aruncau sulițe din scaune cu rotile, toată frumusețea de afară era banală. Banală, firească, cotidiană, a lor. Era la fel ca Mega-ul nostru din colț.

Evenimentul care îi mai anima era călătoria asta scurtă. Și nu toată. Interesantă și palpitantă era cursa de la început, spre locurile bune, și cea de la final – competiția primilor la ieșire. E limpede că nu doar bătrînetul epic grecesc e animat de asemenea comportamente. Aproape toți bătrînii pe care i-am observat par a se grăbi undeva, în asemenea situații. Lucrurile astea se văd în mic la urcarea și coborîrea din autobuze aglomerate. Ce m-a făcut acum să-i remarc mai abitir a fost pur și simplu numărul mare al războinicilor în cadre și-n baston.

Gata să mor sufocată sub claia de moși și babe și sub greutatea propriului meu rucsac, gata să rămîn fără degetele de la piciorul drept tocate nemilos de un baston cu cauciucul cam ros și lemnul tare, mai că am fost pe punctul de a mă zbate și eu în șuvoiul tumultuos de omenire care se îndesa în acel feribot. Mă încercau sentimente la fel de războinice, mă uitam cu ură la bătrîna de lîngă mine care-mi băgase un cot ridat și al naibii de tare în coaste și la bătrînul care s-a cățărat pe podețul vasului ținîndu-se vajnic de rucsacul meu, ca apoi să mă depășească cu o lovitură de umăr. Moșul era și el în baston și n-avea fund. Arăta din spate ca un broscoi îmbrăcat în pantaloni cu betelia care îi ajungea pînă la piept.

De ce? – m-am întrebat. De ce nu mai avem răbdare cînd ajungem la bătrînețe? Unde ne grăbim? Pentru că după toată bătălia asta aprigă, odată așezat fiecare, s-a lăsat liniștea. Resentimentele s-au stins. Și ale mele. Mă lăudam că îmi place compania celor în vîrstă. Cursa asta de acum mi-a arătat că nici eu nu am răbdare. Că nu înțeleg și că nu am îngăduință pentru cei care nu mai au mult de stat prin viața asta, dar gonesc din toate puterile spre autobuze, ghișee, cozi și fisc. Am făcut ochii roată. Cîmpul de bătălie era, în sfîrșit, cuprins de liniște. Bastoanele luceau stins. Morții erau vii. Ne trăgeam cu toții suflarea în pregătirea marii bătălii a coborîrii la sosire. Trebuia să fim printre primii.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Cumințenia Pămîntului (IX)

„Un artist, un mandarin și un intelectual, fără morală severă, sînt niște infractori de drept politic care merită a fi puși la stîlpul infamiei și scoși din Cetate, din rîndul oamenilor simpli și onești. Cinicii în comportament sînt cuiburi de infecție colectivă. În acțiunea lor ideologică, merg des pe liziera dreptului comun: șantaj, escrocherie, falsuri epatante, calomnie, insultă, minciună. Brâncuși mi-a explicat, pe larg, de ce a preferat să creioneze în solitudinea Parisului și s-a expatriat, cu toate că exilul prezintă pericole psihice imense. În exil, artistului îi lipsește seva țarinei. (...). La Paris, spunea Brâncuși, clienții vin la atelier, și el nu era obligat să alerge după comenzi, ca în alte părți. Din nevoia de independență a preferat Parisul. Brâncuși avea oroarea temenelelor în anticamerele oficialităților birocratice din București. *Il en savait quelque chose!* Știa chiar prea multe și din cercul Tinerimii Artistice, unde fusese amestecat. A preferat pribegia. Brâncuși făcuse experiența sufrageriilor și a saloanelor bogătașilor români. A lucrat pentru ei. Din această primă perioadă datează *Îngerul* din cimitirul Buzăului, o piesă de incipiență a cubismului, o realizare care mi s-a părut de o fulgurantă și fantastică armonie, în cadrul vesperal, cînd am contemplat-o prima oară. Acolo lucrase bustul avocatului Petre Stănescu. *Îngerul* și *Bustul Stănescu*, fiica și tatăl, ornează cimitirul. *Îngerul* are o celebritate mondială."

Petre Pandrea, op. cit.

PUBLICITATE

Proiect finanțat de:
Primăria Municipiului Brașov
Prezentat de:
VIASAT HISTORY

Ediția a IV-a, Brașov, 12 - 16 Octombrie 2016
www.draculafilm.ro

Îți merge la inimă.

DRACULA FILM FESTIVAL

Sponsori:
Partener cuisar:
Mașină oficială:
Organizator:
Parteneri:
Parteneri media:

PUBLICITATE

Ediția de septembrie a revistei Historia îți aduce albumul
„REGINA ANA A ROMÂNIEI"

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de presă

Recomandată de PRIMA TV

Historia.ro

Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

Anca MANOLESCU

Nicolae Steinhardt și scriitura credinței

În ultimele decenii de comunism, au existat în mediul românesc cîteva figuri cu valoare de reper. Erau oameni care, înconjurați de anormalitatea regimului totalitar, păstraseră normalitatea vie a spiritului. Plătiseră pentru asta prețul persecuției și transformaseră experiența carcerei în exercițiu al libertății. Nicolae Steinhardt era unul dintre ei. Îl vedeam cînd și cînd în expoziții sau în biserici bucureștene. Siluetă perfect turnată în rasa ei neagră, de o bună dispoziție concentrată, omul era înconjurat de nimbul unui destin aparte. Curînd după 1989, faima lui, răspîndită pînă atunci din gură în gură, a căpătat corp documentar. Grație filozofului Virgil Ciomoș, a apărut în 1991 *Jurnalul fericirii,* cu un titlu la fel de paradoxal și de uimitor ca autorul lui. Se împlinesc douăzeci și cinci de ani de cînd cartea trăiește printre noi, ca un tip de scriitură care nu relatează, ci *participă* din plin la un destin aparte.

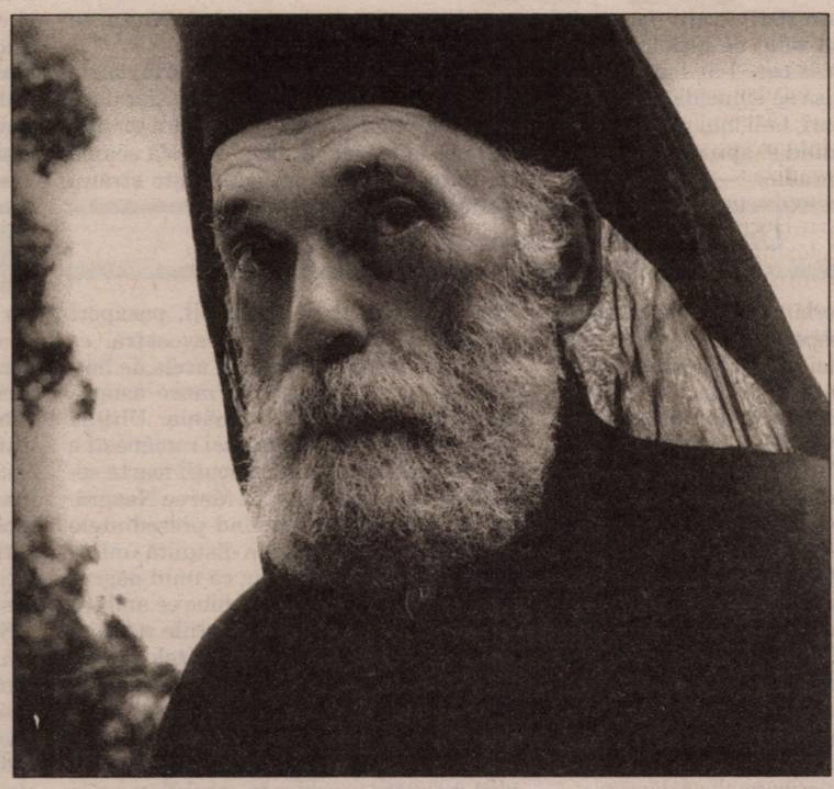

Nicolae Steinhardt cita adesea o cugetare a Simonei Weil: „Extraordinara măreție a creștinismului vine din faptul că nu caută un remediu supranatural pentru suferință, ci o utilizare supranaturală a suferinței". Iar el o spunea din propria experiență. Verificase pe propria ființă – și la tensiune mare – această calitate a credinței. Adeziunea la Christos nu îl scutise de închisoare, apoi de hăituire. Dar, în mijlocul suferinței și ororii, ea îi limpezise ochiul spiritual, îi dăduse o invincibilă bucurie. Suferința era acolo, dar era integrată în ceva mai vast, mai adevărat. Nicolae Steinhardt constatase direct, experimental, calitatea creștinismului de a da suferinței o utilizare supranaturală. *Jurnalul fericirii* e meditația stăruitoare, viguroasă, fină asupra acestei experiențe. E o piesă de memorie creatoare și, pe deasupra, extrem de izbutită literar.

Calitatea creștinismului de a da suferinței o utilizare supranaturală.

Cu aceeași vigoare și finețe ea redă imediatul, îl elaborează reflexiv, scrutează interioritatea, descrie lumina invadantă a credinței. Există în carte vibrații de Proust și Dostoievski, care, în mod surprinzător, sună bine împreună. Limbajul alternează stilul și referințele cele mai alese cu pasta groasă a argoului de mahala într-o exuberantă bucurie a cuvîntului, a analizei, a înțelegerii: o înțelegere care, luînd înălțime christică, pune asupra întregului parcurs o privire dinăuntru și în același timp eliberată.

Constantin Noica îi scrie în dedicația pe o carte: „Prietenia absolută are sens numai cu ființe ca tine, desprinse de toate și prinse în toate". Nu regăsea el astfel definiția monahului, dată de Evagrie în pustia egipteană: „monah e cel ce s-a despărțit de toți și e unit cu toți"? Liber și implicat de pe poziția libertății Duhului, acesta e portretul-tip al monahului. Dar, de astă dată, calitatea îi era atribuită unui individ anume, unui om din preajma noastră, pe care îl vedeam cînd și cînd în expoziții și în biserici bucureștene. Și știam că nu pe nedrept îi era aplicată definiția.

Jurnalul fericirii e cartea spectaculoasă a unui spectaculos destin. Spectaculos fiindcă adună laolaltă date socotite în mod curent drept separate. Omul de carte, de eleganță morală și de lume de dinainte de război simte nebulos că există ceva mai mult, așteaptă ceva care întemeiază cultura, eleganța morală, lumea. Primește botezul în hruba închisorii și devine monah: devine om de carte și de eleganță creștină, retras în mînăstire și mereu prezent în lumea culturală. Cel care, sub teroarea comunistă, își păstrase vorba slobodă și bogată va polemiza, ca monah, cu limbajul eclezial de rutină. Va cinsti Cuvîntul nu numai prin modul de viață, ci și prin savoarea exultantă a cuvintelor, prin îndrăzneala gîndului. Verva literară va colabora foarte bine, în el, cu verva monahală. Nicolae Steinhardt e un om a cărui stofă interioară a „ținut" la radicale transformări. Dar ele i-au transmutat datele de pornire, nu i le-au amputat. I le-au așezat în bucuria christică pe care o celebrează.

Însă toate acestea – traiul și prietenia în republica literelor, căutările spirituale, experiența ororii totalitare, elanul credinței – nu le-am fi cunoscut dacă Nicolae Steinhardt nu s-ar fi încăpățînat să scrie de două ori *Jurnalul fericirii:* „neinserat în durată... ci perindat în conștiință", acolo unde e locul propriu al transformărilor și al biografiilor spirituale. Poate că, fără *Jurnal,* nici el însuși nu și-ar fi înțeles traseul în structurile lui de adîncime, în sensul lui deplin. Scriindu-și și rescriindu-și *Jurnalul,* de două ori confiscat de Securitate, Steinhardt se cercetează pe sine, se ordonează, se lărgește pe sine într-un efort stăruitor de înțelegere. Și de curaj. Nu numai curaj față de amenințările poliției politice. Ci și curajul judecăților personale, al gîndului neîmpiedicat de convenții, al opiniei care se expune fără teamă criticilor. Explicitează, interpretează pentru sine și pentru ceilalți epoca pe care a parcurs-o și drumul care l-a modelat. Face un act de memorie creatoare. Ne putem referi în această privință la studiul lui George Ardeleanu, *Nicolae Steinhardt și paradoxurile libertății. Jurnalul* lui Steinhardt nu e un aspect secund, derivat, adăugat față de parcursul lui existențial. Traseul trăit și traseul hermeneutizat sînt două fețe, la fel de importante, ale aceluiași traseu. Fac parte în mod egal din biografia persoanei.

Există în *Jurnal* o scenă de mare intensitate. În mizeria întunecată și rece a celulei 34, se duc discuții de filozofie și teologie, se recită poeme. „E ceva ce numai închisoarea poate făuri: ceva foarte apropiat de ce va fi fost curtea ducilor de Burgundia sau a regelui René de la Arles ori o *cour d'amour* provensală, ceva foarte asemănător cu paradisul, ceva foarte japonez, cavaleresc..."

Iată unul dintre momentele tari de „experiență a fericirii", care dovedește că, neîndoielnic, credința poate da o utilizare supranaturală suferinței.

(extrase din comunicarea la colocviul „Nicolae Steinhardt e la vocazione della libertà"*, organizat de Ambasada României pe lîngă Sfîntul Scaun la Pontificio Istituto Orientale, Roma, 26 martie 2014)*

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată:* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Elite la răscruce

E ușor să ridiculizezi industria „dezvoltării personale". Văd în ea un semn de alexandrinism, o decandență sofisticată, comparabilă cu cea din secolele III-IV d.Hr., cînd Imperiul Roman, elenizat și copleșit de culte orientale, devenise scena unui vast sincretism cultural fără busolă. În vreme ce micile (și totuși crescătoarele) comunități creștine se luptau pentru recunoaștere legală, măcinate fiind de erezii și tentații iudaizante, politeismul roman se descompunea lent, amestecînd tot mai des mistica și mistagogia, retorica și metafizica neoplatonică, legendele și superstițiile.

Pornirea de a idealiza trecutul era o schemă hesiodică intens mobilizată în imaginarul romanilor. Ea lucrase încă pe timpul tranziției de la Republică la Principat și Imperiu. Psihologic, ultimele două veacuri de dinaintea prăbușirii vechii ordini erau trăite sub semnul magiei, dar și al nevoii de miracol, satisfăcută prin mijloace tot mai individualiste. Cam așa poate fi privită și epoca noastră. Creștinismul este muzeificat, memoria lui fiind cînd ascunsă, cînd cenzurată. Un nou politeism al valorilor se răsfrînge în dreptul fiecăruia de a-și alege stilul de viață. Și fiecare face asta combinînd influențe eterogene, după o rețetă „proprie". Societatea contemporană euro-americană visează să iasă din era colectivistă deschisă sub influența mass-media. De aici vine, cred, succesul de public al înțelepciunilor private, noul chietism, căutarea (adesea scumpă) a unor spații de intimitate regăsită, dar și mitul dezvoltării personale „unice". Pentru că fiecare e unic: iată forma descralizată a personalismului creștin. Iar destinul acestor monade transcende aglutinările comunitare sau le convertește soft, în minigrupuri parohiale. Detectez aici o iluzie, numai că nu pot să nu admit că e o iluzie funcțională și chiar lucrativă. Căci foarte mulți guru ocazionali profită de ea. Vechea cupolă a psihanalizei (cu tot cu bolgiile sale freudiste, jungiene, lacaniene) s-a surpat. Pe ruinele sale, relația revelatoare dintre terapeut și pacient s-a democratizat, asumînd noi ipostaze și tarife, noi metodologii și clientele. Important este ca, pe fondul opulenței relative, fiecare să se simtă luat în seamă și în sarcină. Fiecare are dreptul unui „tratament customizat", adaptat firii, ambițiilor și dilemelor sale sufletești.

Psihoterapia, dezvoltarea personală și sfătoșenia (cuplate cu mania succesului) sînt declinate în registru profesional, emoțional, familial sau educațional, într-o perpetuă ofertă de cursuri scurte, rețete în zece pași, restartări la comandă și iluminări plătite online. Nesedimentate sociologic, aceste tendințe & mode traduc noul „elitism antiintelectualist". Căci, pe măsură ce clasa medie s-a extins, emancipîndu-se, rostul elitei de *establishment* (cea școlită în Ivy League) intră sub tirul contestației. Pretenția acestui *establishment* de a descifra prezentul și de a modela viitorul prin anticipații exclusive pocnește la cusături. Așa îmi explic succesul populismelor, dar și vehemența tot mai fățișă a criticismului adresat „ierarhiilor" de toată mîna. Modelul laicizat al piramidei sociale moderne se ruinează sub ochii noștri. O dată pentru că elitele, copleșite de gestiunea imposibilă a unei complexități galopante, nu mai livrează certitudini: pe măsură ce le promit, le compromit. Apoi, pentru că elitele contemporane au creat noua paradigmă egalitaristă, și lumea „simplă" a luat-o în serios. Nicholas Taleb se întreba, recent, cîți dintre editorialiștii *NYT,* care par să apere cauza hamalilor, au băut o bere cu un hamal. Așa fusese, la vremea lui, și Karl Marx, profetul unui proletariat necunoscut, abstract, folosit ca simplu operator conceptual într-o utopie anarhistă.

Pe scurt, veacul intelectualilor s-a încheiat, uneori sub prohodirea retorică a intelectualilor înșiși. Ei au căutat să supraviețuiască printr-o dictatură a experților, numai că nu le mai merge. Din straturile joase, devenite mijlocii, ale societății, răsună trîmbițele unei apocalipse antielitiste pe care ipocrizia empatiei de lux n-o mai poate opri.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

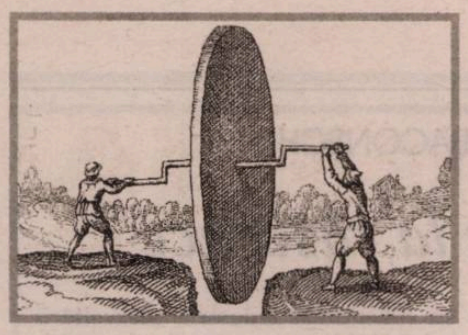

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Domnule Soros,

Ați aflat, probabil, că numele dvs. este foarte des menționat în ultima vreme în România. Sînt oameni care susțin că urmăriți tot felul de lucruri neplăcute. Ați cam vrea să-i faceți pe români să uite de tradiție, de biserică și de națiune. Vreți chiar să faceți guvernul. Unii zic că l-ați făcut deja. În orice caz, privit prin ochelarii inamicilor dvs., sînteți, domnule Soros, foarte activ pentru un om de 86 de ani. Pentru asta vă admir. Să te preocupi de așa lucruri depărtate și mici, într-o astfel de etapă a vieții, mi se pare fascinant.

Mărturisesc, totuși, că nu prea vă înțeleg preocuparea. Bursa românească are o capitalizare egală cu a unui stand la care se vînd hot-dogs în New York, afacerile se fac în general cu statul, iar noțiunea de filantropie nu există decît sub forma unor bancnote aplicate uneori pe fruntea unor cîntăreți populari. Periodic, pînă și cîntăreții ăștia sînt loviți de lehamite și părăsesc țara.

Patru din zece elevi români de 15 ani vor citi un text, orice text, fără să îl înțeleagă. Nu vor ști să interpreteze informația din el. Corelații? Asocieri de idei? Aș! Viitorul României arată ca trecutul ei mediu-îndepărtat. Analfabetismul funcțional e dublat în ultimii ani de ceva ce dl Solomon Marcus a numit, la un moment dat, „analfabetism matematic". Nici banii nu îi numărăm foarte exact. Avem, în schimb, tot felul de rente distribuite aleatoriu de cei care se află la putere. Pensii speciale, academicieni-securiști făcuți la apelul bocancilor și tot felul de altfel de transferuri de resurse care l-ar face pe orice contabil cinstit să se sinucidă. Dreptate? Pe alocuri. Uneori, unii mai plătesc, dar o fac aproape sfidînd și aproape de fiecare dată rămîn cu prada.

cereți o monitorizare de presă. Pînă și cu țeava de apă menajeră se fură.

Sigur că există un pic de artă, niște filme premiate prin străinătate, dar dacă ați ști, domnule Soros, cîți români se uită, de fapt, la filmele acelea, v-ați da seama că autorii lor sînt probabil niște străini

Un dușman pe care să te bazezi.

Ne place să vorbim despre noi ca despre un tigru al Europei. Un loc al dezvoltării economice în pași uriași. Ne place să spunem că trăim într-un soi de rai al IT-ului universal, că producem nenumărați programatori. Adevărul e că producem, dar nu așa mulți. Iar dintre ei, cei mai buni pleacă. Restul rămîn aici pentru a participa la un fel de lohn al industriei IT mondiale. Confecționăm cod banal. Util, dar banal. Sîntem la fel de speciali ca orice altă națiune cu acces la Internet. Că veni vorba de Internet, ne-a plăcut să rîdem de viteza celui american, dar am uitat să menționăm că asta e o bombonică la care nu au acces chiar toți. În fapt, în anul Domnului 2016, 100.000 de gospodării din România nu au curent electric. Curent, nu Internet. De canalizare nu mai vorbesc, că vă deprim.

Spirit antreprenorial? Da, sigur că da. N-au apărut în spațiul ăsta nici un Uber, Alibaba sau Facebook. Dar am transformat România într-un Silicon Valley al furtului. Se fură cu soft-ul, uneori cu hard-ul și întotdeauna cu statul. Dacă nu mă credeți, întrebați la guvern. Sau care au căpătat, inexplicabil, pașaport românesc. Străini ca dumneavoastră.

Politică externă? Standul acela de hot-dogs are o influență mai mare asupra mersului lumii decît România. Ultima faptă de vitejie a diplomației românești e ratarea ridicolă a unei discuții foarte serioase despre apărarea la Marea Neagră. Ne-am enervat teribil cînd președintele nostru a fost umilit de la distanță (mică) de premierul bulgar. Dar, ca unul născut în această zonă, știți prea bine ce ambiții mari se vehiculează în spațiile acestea mici. De asta spun că nu vă înțeleg preocuparea pentru România. Sau se înșeală dl Ponta și dvs. nu vă pasă deloc de noi?

Atunci cînd, în anii '80, ați decis să vă folosiți resursele pentru a avansa principiile societății deschise în estul Europei și aiurea, ați sperat probabil că țările acestea vor învăța încet-încet democrația liberală, toleranța și negocierea calmă. S-a întîmplat pînă la un punct – nu e doar meritul dumneavoastră, dar contribuția nu vă poate fi negată de nimeni. Estul s-a deschis un pic. Cît să capete un pic de speranță și cît să lase să iasă acei monstruleți politici care zilele astea vă acuză de toate blestemățiile. În Ungaria, Viktor Orbán vă vedea, recent, ca pe un fel de păpușar în spatele familiei Clinton. Pe malul ăsta al Tisei, Victor Ponta vă vede în spatele unei vaste conspirații în care intră de-a valma ziariști, oengiști și alți antipatici.

Partea cumva amuzantă e că oamenii ăștia care identifică în dvs. sursa tuturor relelelor nici măcar nu vă urăsc cu adevărat. Un dușman pe care să te bazezi e un om care te respectă sau măcar te cunoaște îndeajuns încît să îți vrea răul. Nu e cazul celor doi. Cinismul meschin care le caracterizează ultimii ani de carieră politică e dovada cea mai bună în acest sens. V-au ales de inamic pentru că sînteți probabil prea comod sau prea ocupat ca să le răspundeți. Altfel spus, Victor Ponta, Viktor Orbán și alții ca ei nu sînt dușmani ai societății deschise, ci doar reziduurile ei.

Știu, domnule Soros, că, de mai mulți ani, vă retrageți încet-încet din această zonă, în favoarea altor teme și subiecte care au nevoie mai mare de resurse. Poate e totuși prea devreme. Nu faceți greșeala radiourilor străine care și-au încetat și ele de mult emisia în română, maghiară sau polonă. Încă mai e nevoie și de ele, și de adepți onești ai societății deschise.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ceta-i bine... Titipu-i pe ducă

Cum adică cine-i Ceta? Simplu! E sora mai mică a lui Titip. E numele de alint al Tratatului de Liber Schimb cu Canada. Pe ăsta, Europa a reușit să îl termine de negociat. E aproape de a intra în vigoare. „Aproape", în terminologia europeană, înseamnă niște ani buni, timp în care să fie ratificat de cele 28 (poate 27) de state membre. Acum, o singură țară pune aprobarea sub un semn hotărît de întrebare. Austria. Stat care, beneficiind de un proaspăt ales guvern ultraconservator, a devenit și... *comerțo-sceptic*. România are, de asemenea, obiecții serioase, legate de reciprocitatea eliminării vizelor. După ce, acum ceva vreme, europarlamentarul român Sorin Moisă și-a dat demisia din Comisia de negociere cu Canada, în semn de protest, subiectul a intrat serios pe agenda publică europeană. Recent, premierul Trudeau, într-o întîlnire cu Dacian Cioloș, dădea asigurări că eliminarea vizelor este o chestiune de timp. Cînd se va ajunge la ratificarea în Parlamentele naționale, sper ca deputații români să îi amintească domnului Trudeau care ar fi limita de timp la care s-a referit.

Celelalte state membre și-au folosit pe cît posibil influența politică pentru a aproba acordul. Asta nu înseamnă că ONG-urile occidentale *de ramură* (solid finanțate) trec cu vederea tratatul cu canadienii pentru a-și concentra tirul spre cel cu americanii. Nici vorbă! Pericolele sînt aceleași, zic ele. Primul ar fi oroarea supremă: eventuala privatizare a comunalelor de apă.

Paranteză. Comunalele de apă au fost subiect al unei (aproximativ) necontestate politici de privatizare, în anii '90. Englezii au rezolvat-o repede. Apoi, pe continent, s-a început pe ici, pe colo. Bucureștiul este unul dintre puținele orașe europene în care s-a și purces la treabă. În timp, avîntul s-a diminuat, iar direcția s-a schimbat dramatic. Acum doi-trei ani, prima inițiativă legislativă cetățenească europeană care a căpătat undă verde pentru a deveni legislație comunitară s-a referit *exact* la acest gen de privatizări. Gurile rele spun că în spatele acestui puternic lobby stau sindicatele care se tem pentru locurile de muncă, dar și politicienii de nivel local care își doresc (din tot soiul de motive) ca aceste întreprinderi să rămînă în proprietate publică. În România, a se vedea dezbaterea privind incompatibilitatea aleșilor sau scandalul din Prahova, legat tocmai de un proiect finanțat de UE, destinat rețelelor de apă. Închidem paranteza.

Apoi, al doilea mare argument împotriva CETA este țintit spre SUA. Unii bănuiesc că marile corporații americane vor utiliza proaspăt agreatul acord al canadienilor ca pe un cal troian de care s-ar folosi pentru a ataca interesele europenilor, adică a-și face mendrele în lupta lor cu standardele de calitate, cu consumatorii și cu guvernele suverane, alese de popoare.

Astfel ajungem la fratele mai mare: TTIP, Marele Acord Comercial cu Statele Unite. Acesta e pus acum între serioase paranteze. Nu se mai discută despre încheierea negocierilor în timpul mandatului Obama. Rezervele de credibilitate ale UE pentru un mare proiect comun sînt și așa slăbite după Brexit. La o recentă reuniune a miniștrilor europeni ai Comerțului, la Bratislava, reprezentantul Franței a sosit cu mandat pentru a propune chiar blocarea totală a negocierilor. A eșuat lamentabil, 20 dintre cei 28 (da, chiar 28) de miniștri prezenți declarîndu-se în favoarea lui Titip, cu condiția găsirii unor formule de recîștigare a încrederii publice. Austriacul Mitterlehner a solicitat „un nou nume, mai multă transparență și obiective clare". Reprezentantul Germaniei, socialdemocratul Sigmar Gabriel (piesă-cheie în acest joc al negocierilor, după ce partidul său, tradițional sceptic, s-a declarat, de curînd, hotărît în favoarea CETA), a opinat că e nevoie de mult mai mult decît de o schimbare de nume. În cadrul reuniunii (cu ușile închise), se pare că unul dintre miniștri ar fi spus chiar: „Putem să-i zicem John în loc de TTIP, demonstrațiile nu vor înceta".

Replica e haioasă. Realitatea politică europeană din spatele ei este, însă, tristă.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Fotbaliștii români transferați în Occident par a se adapta greu. De ce?

Primul gînd e acela legat de structura de succes a fotbalului, care implică, peste orice alt domeniu, un mariaj aparent paradoxal între o puternică latură ludică și o seriozitate beton. Fără cea dintîi eșuezi într-un marasm tehnico-tactic, evoluții gri și ratarea sigură a întîlnirii cu afectul publicului. Dar poți să existi chiar și așa, trist. Pe cînd fără dedicație, capacitate permanentă de învățare și evoluție nu poți pătrunde niciunde. Sau poți printr-un soi de efracție care în termeni obișnuiți se numește „a fura ochiul", dar care n-are viață lungă. De aceea „pauperii" talentați ai anilor '90 au izbutit în majoritate acolo unde n-au avut succes săracii bogați ai anilor din urmă. Mai e ceva. Fotbalul de aici te pregătește în cel mai bun caz pentru fotbal, nu și pentru viață. Viața e lăsată în plata Domnului. Educația din afara datului cu piciorul în minge tinde către zero, o auzi în felul de a vorbi, o percepi în felul de a gîndi (chiar și în joc) și în alegerile multora care ar avea potențial. Ca să se ridice mental și vocațional, tinerii jucători ar trebui să facă eforturi uriașe pentru a fenta mlaștina de agenți fără dimensiune, conducători fără viziune, antrenori nedăruiți și tot felul de țuțări care îi înfășoară în pînza lor de păianjen și îi devorează treptat. După care, în timp ce fac "burp!", tot ei se miră că, dom'le, unde sînt vremurile de altădată? Păi, pe alea nu le-ați făcut voi. „Dăcît" pe astea de acum.

Radu NAUM

Greierele și furnica

Texte și opinii de:

- Raluca ALEXANDRESCU (politolog)

„Un caz de transfer: greierele din furnică“

- Alis ANAGNOSTAKIS (executive coach)

„Înțelepciunea greierului și revelațiile furnicii“

- Viorel CĂPĂȚÎNĂ (profesor)

„Ce ne spun entomologii“

- Ioana EPURE (fotograf)

„Drumul, fericirea și uimirea“

- Laura GRUNBERG (sociolog)

„Greierofurnici“

- Marilena ȘERBAN (profesoară)

„Autoportret cu greieri și furnici“

argument

Două atitudini

Încă din școală, cînd, „pe vremea mea“, se mai studia „Balada unui greier mic“ de Topîrceanu, l-am iubit pe greiere și am detestat-o pe furnică. „Detestat“, desigur, e mult spus. Dar mi s-a părut, mereu, plicticoasă și fără inimă. În nici un caz un model. Desigur, inconștient, greierele mi-a fost, într-un fel, model. O prietenă bună, care spune despre ea că e „un greiere asumat“, mi-a semnalat chiar latura transcendentă a greierelui: „Acesta, prin cîntecul lui, care atinge și afectează în mod pozitiv întreaga lume, prilejuiește o deschidere către înalt, către verticală. Există un grăunte de altă natură, care frizează și vizează alt plan, dincolo de ceea ce considerăm noi bine sau rău în imediat. Într-adevăr, furnica are virtuți incontestabile, de perseverență, de anduranță, de prevedere, dar asta, la limită, o poate duce într-o rutină orizontală care nu face decît să alimenteze perpetuarea speciei. Venind în tradiția românească, există o zicere extraordinară: «Dar din dar se face rai». Dar puțină lume știe că ea are o completare: «Foaie verde de dai, n-ai; / Dar de dai, chiar dacă n-ai, / Dar din dar se face rai». Greierele, prin cîntecul lui, dă ce nu are concret, dar are într-un mod subtil.“

Mereu am refuzat aproape orice fel de îndatoriri de furnică: lucrurile obligatorii și cu program fix, rutina. Am avut o mulțime de momente fericite în ipostaza de greiere. Dar m-am lovit și de o serie de inevitabile inconveniente prin refuzul atitudinilor de furnică. De la un punct încolo, mi-am dat seama că n-am cum să nu le adopt și pe astea, măcar parțial. Trebuia să supraviețuiesc decent, totuși. Încet-încet, am ajuns, dacă nu s-o apreciez pe monotona furnică, măcar să-i recunosc utilitatea. Uneori, salvatoare. De aici mi-a venit ideea Dosarului. Apoi m-am gîndit că, poate, atitudinea asta de greiere nu-i doar ceva personal, ci se extinde, cu variațiuni pe aceeași temă, și la un nivel mai larg. Se poate vorbi de o mentalitate greierească, nu în sens pozitiv, ci în cel al lipsei de prevedere și al cultivării unui soi de fatalism prost înțeles și în viața politică, socială, publică, în general. Care ne face să nu ne gîndim prea profund la consecințele lucrurilor în care ne aruncăm. Să nu înțelegem beneficiile prevenției, care în unele domenii (și-mi vin în minte, momentan, două importante: medicina și cutremurele) pot fi salvatoare. Dar despre aceste două tipuri de a privi realitatea au scris în Dosarul de față, printre alții, un biolog, un profesor, un politolog, un filozof, un *coach*, un călător și niște copii. Și am însoțit opiniile lor de cîteva portrete de „greieri“ și „furnici“. (**Iaromira Popovici**)

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Viorel CĂPĂȚÎNĂ

Ce ne spun entomologii

Dacă citim fabula lui La Fontaine și poezia lui George Topîrceanu, observăm că una dintre cele două insecte implicate este din cale-afară de harnică, iar cealaltă mai leneșă. Să vedem ce ne spun și entomologii, adică biologii care studiază insectele, despre ele.

Furnica face parte din familia *Formicidae,* ordinul *Hymenoptera*, clasa *Insecta*. Alături de albine și viespi, furnicile sînt insectele care prezintă o structură ierarhică bine definită, formată din regină, lucrătoare (agricultori, doici, paznici, cărăuși etc.) și masculi. Fiecare are un rol bine stabilit în societatea furnicilor, adică în colonie sau furnicar.

Furnicile se întîlnesc în toate ecosistemele terestre de pe toate continentele cu excepția zonelor permanent înghețate ale Arcticii, Antarcticii și zonelor montane înalte.

Se cunosc, după unele surse, peste 2500 de specii de furnici și se preconizează că ar exista peste 22.000 de specii. Spre deosebire de celelalte himenoptere, furnicile au antene îndoite (și nu drepte ca la albine sau viespi) și trunchi îngustat (talie subțire). Fiecare individ are șase picioare puternice, care-i permit furnicii să se deplaseze pe orice fel de teren, au două maxilare puternice care funcționează ca un foarfece extrem de eficient, două stomacuri (într-unul acumulează mîncare pentru sine, iar în celălalt pentru colonie), își folosesc cele două antene pentru simț tactil și pentru miros. Unele specii de furnici sînt dotate cu un ac prin care elimină o toxină extrem de puternică, altele pot răspîndi un jet bogat în acid formic. Ciorile și păsările libere se folosesc de acest acid formic atunci cînd prind o furnică, frecîndu-și cu el penajul și, în felul acesta, deparazitîndu-se.

Din lumea insectelor, furnicile sînt cele mai deștepte. Creierul lor ar conține în jur de 250.000 de celule nervoase, fiind cel mai dezvoltat dintre cele ale insectelor (omul deține aproximativ 10 milioane de celule nervoase în creier).

Furnica este într-o continuă mișcare, corpul ei fiind construit să fie foarte rezistent și eficient în munca pe care o depune. Furnica poate ridica de douăzeci de ori greutatea sa.

În general, furnicile reprezintă cam 15-20% din nivelul biomasei unui ecosistem. Se presupune că biomasa furnicilor din ecosistemul pădurii ecuatoriale amazoniene este de patru ori mai mare decît greutatea tuturor păsărilor, reptilelor, mamiferelor și amfibienilor din acea regiune luate la un loc.

Furnica are mai multe roluri în ecosistem: creează galerii subterane, asigurînd o bună ventilare a solului și trecerea apei în sol, asigură plantarea de noi semințe prin transportarea fructelor și semințelor în colonii. De multe ori aceste semințe sînt uitate și încolțesc și, astfel, dau naștere unor noi plante care constituie hrană pentru alte animale (furnicar, păianjeni, marsupiale, urs brun, reptile, amfibieni etc.). Pot fi considerate dăunători atunci cînd invadează casele și curțile oamenilor – în casele singaporenilor pot trăi simultan pînă la trei specii diferite de furnici (informație personală). Reciclează materia organică în sol, sînt ființe omnivore, mențin sub control numărul de dăunători (omizi etc.).

Furnicile sînt și buni agricultori. Pentru că nu pot digera celuloza, ele trebuie să crească în colonia lor niște ciuperci care transformă celuloza într-o substanță digerabilă de către stomacul lor. Studiile efectuate pe mai multe specii de furnici arată că ele folosesc un soi de îngrășămînt pentru a asigura creșterea ciupercilor. Alte furnici se folosesc de seva dulce secretată de afide. Furnicile mulg afidele, insecte parazite pentru plante, și le transportă în mai multe locuri, făcînd un fel de păstorit.

Ca o ultimă curiozitate, o furnică are cea mai dureroasă mușcătură dintre toate insectele.

Greierul, alături de lăcuste și cosași, face parte din familia *Gryllidae,* ordinul *Orthoptera,* clasa *Insecta.*

Greierul este recunoscut pentru cîntatul lui deosebit de ascuțit și asurzitor, cîntec care se aude în nopțile calde de vară. Greierii sînt răspîndiți în zonele terestre temperate și tropicale. Lipsesc însă în zonele montane, arctice și antarctice reci. Se cunosc mai bine de 1000 de specii de greieri din cele 22.000 de specii de lăcuste, greieri și cosași care se estimează că ar locui pe Terra.

Petrecuse cu chitara
toată vara.
Însă iată că-ntr-o zi
cînd viforniță porni,
Greierele se trezi
fără muscă, fără rîmă,
fără umbră de fărîmă.
Ce să facă?... Hai să ceară
la Furnică, pîn' la vară,
niscai boabe de secară.

JEAN DE LA FONTAINE,
Greierele și Furnica

Greierele și furnica – ființe cu trăsături biologice asemănătoare, dar comportamente opuse.

Așa cum arată și ordinul din care fac parte, greierii au o trăsătură specifică: picioare posterioare modificate, care le asigură salturi uriașe. Deși au două perechi de aripi (elitrele și aripile membranoase), greierii și lăcustele preferă să sară, o adaptare perfectă pentru a fugi din fața prădătorilor. Greierii sînt dotați cu un văz bun, trei perechi de picioare dintre care primele două anterioare sînt mult reduse, iar perechea posterioară este extrem de puternică, asigurînd faimoasele salturi.

Greierii au un corp compact format dintr-un cap mic cu antene și ochi mari și un trunchi robust și scurt care se termină cu cele trei perechi de picioare. Pe partea dorsală au două perechi de aripi: o pereche formată din elitre (impregnate cu chitină, o substanță dură cu rol în protejarea corpului) și o altă pereche de aripi subțiri și membranoase.

Activitatea greierilor începe după scăpătatul soarelui la asfințit, deci sînt ființe nocturne. Atunci ei ies din crăpături, de sub pietre sau din micile galerii pe care și le sapă și încep concertul. Doar masculii pot cînta, iar femelele se lasă impresionate de masculii care dau concertul.

Dar cum cîntă greierii? De fapt, cîntatul greierului nu este un cîntat. Sunetele cricri sînt rezultatul frecării elitrelor între ele (aripile impregnate cu chitină) sau rezultatul frecării picioarelor de elitre. Mai precis, elitra stîngă prezintă între 50 și 300 de șanțuri/ridicături. Elitra dreaptă sau piciorul joacă rolul unui arcuș. Cînd elitra stîngă este ridicată la 45 de grade, atunci elitra dreaptă se freacă de aceasta asemeni arcușului care freacă vioara. Noi nu putem observa aceste mișcări fiindcă au loc doar noaptea.

O curiozitate referitoare la cîntatul greierului este dată de legea lui Dolbear care spune că se poate calcula temperatura de afară dacă se numără sunetele emise de greier pe o durată de 14 secunde și se adaugă un număr 40. Suma totală reprezintă temperatura aerului exprimată în grade Fahrenheit.

Un greier adult trăiește destul de puțin. De la stadiul de ou și pînă la stadiul de adult pot trece între 30 și 90 de zile, în funcție de specie. Cel mai probabil că de aici se trage și mitul că greierul ar fi leneș. Ciclul său de viață presupune îngroparea în sol, timp în care din ou ajunge larvă și mai apoi nimfă, și abia spre primăvară ajunge adult – cînd începe să cînte tocmai pentru a se putea împerechea și perpetua specia. Iar conotația de distrugător al culturilor agricole a atras după sine o altă impresie negativă.

Dintre speciile cele mai comune de greieri aș aminti greierul de casă *(Gryllus domesticus)* și greierul de cîmp *(Liogryllus campestris).* Greierul de casă locuiește pe lîngă gospodăria omului, hrănindu-se cu tot felul de resturi de mîncare (firimituri) și alte insecte. Greierul de cîmp este vegetarian, producînd, alături de lăcuste și cosași, mari pagube agriculturii.

În unele culturi, aceste insecte sînt purtătoare de noroc. Astfel, la chinezi și japonezi, în Antichitate greierii erau ținuți în cutii de aur (la curțile regale) pentru a delecta auzul mai-marilor în timpul nopților, iar oamenii simpli îi țineau închiși în cutii de lemn. Și, mai nou, în Asia de Sud-Est aceste insecte sînt considerate adevărate delicatese. Bine rumenite în tigaia wok și asezonate cu ardei iute, usturoi, sare și alte mirodenii, greierii sînt considerați unele dintre deliciile bucătăriei asiatice.

Furnica – o insectă construită pentru muncă neobosită, extrem de eficientă și ordonată, cu o societate rafinată și bine construită – și greierul – o insectă cu conotații negative (distrugător de culturi agricole) și cu un ciclu de viață care presupune o conservare a propriei energii sînt ființe cu trăsături biologice asemănătoare, dar comportamentele lor opuse au atras de mult atenția oamenilor. Aceste diferențe le-au atras, probabil, conotațiile ulterioare – furnica harnică și greierul leneș.

Viorel Căpățînă *este profesor de geografie și educația mediului / biologie la Școala Gimnazială Avenor, București.*

Liliana NICOLAE

Femeia cu cîini

Silvia e îmbrăcată în niște pantaloni peste care și-a tras o rochie și un sacou jerpelit. Pe cap – o basma. Iese dintre două barăci, unde și-a amenajat un culcuș din haine și cartoane. Înaintea ei, însă, au ieșit cîțiva cîini. Aveam să aflu că Silvia e „femeia cu cîini".

„Una e Bela. Dulapu' uitați-o acolo, Gina... care am găsit-o și pe asta... Iar restu' e parveniți. Le-am dat o dată să mănînce și n-au mai plecat!" – îmi spune și rîde răgușit.

În total sînt cinci cîini. Silvia vorbește despre ei ca despre „dragostea ei": „Astea sînt dragostea mea! Și eu a lor! Că să știți că ține la mine. Cînd mi-e rău mie, ei vine și mă spală pe față, nu se dezlipește de mine, sub nici o formă!"

Cu limba împleticindu-se de alcool și de frig, femeia mai strigă, din cînd în cînd, la animalele care se agită în jurul ei. O mai trag de fustă sau se urcă pe ea cu labele din față, cu chef de joacă. „Gina! Hai, stați cuminți! Ceaveți?..."

Dulapu' – așa cum îi spune unuia dintre cîini (cel mai mare) – a fost luat de hingheri cu ceva vreme în urmă. Știți ce a făcut Silvia? S-a plîns în stînga și-n dreapta, a strîns zile la rînd fiecare bănuț pe care-l primea și și-a recuperat cîinele de la adăpostul de la marginea Bucureștiului. „Nu pot să stau fără ei. Unii oameni sînt răi, mai îmi aruncă lucrurile, da' cu animăluțele astea mă mai destind și eu."

Femeia tocmai a împlinit 58 de ani. Dar viața în stradă, de peste șase ani, a îmbătrînit-o înainte de vreme. Povestea ei începe și se termină cu un copil bolnav, care a dat-o afară din casă. De atunci, viața ei e pe stradă, la mila celor din Piața Crîngași, unde își face veacul, și pe care îi mai ajută atît cît să spună că nu primește degeaba un ban sau ceva de mîncare.

Constantin VICĂ

Fabula unei dileme

Greierele are presă proastă, cu toate că el însuși e mai aproape de oamenii din presă, literatură și arte decît de furnicuțele de la uzină. Acest lucru mărunt ar trebui să ne dea de gîndit: dacă noi, greierii umanității, așa cum au fost și La Fontaine și Topîrceanu, ne prezentăm și promovăm astfel, cum să nu fim ponegriți și arătați cu degetul inchizitorial care mută canalul pe Furnicar TV? La Furnicar TV se dau direcții, se construiesc planuri, se aplică proceduri, se muncește, se face capitalul și se disciplinează animalul etc., pe cînd greierele e singur și hai-hui, dar niciodată doar pentru el însuși – „zi și noapte am cîntat / pentru mine, pentru toți" –, niciodată înregimentat cu adevărat și niciodată orientat către rezultat. E o rușine pentru natură și economie, cu toate acestea greierele reapare an de an, mai zglobiu și mai vocal. Iar burgheza furnică, cea care deține și mass-media și *social media,* îl atacă și-l face de rușine mai abitir ca-n alți ani, cu speranța că elementul nesănătos, nenatural și antieconomic va fi extirpat, ca orice parazit.

Dar nu numai arta, ci și știința este de partea greierului. În 2015, un studiu publicat de o venerabilă revistă de studiu al insectelor, *Insectes Sociaux*, ajungea la concluzia că în natură, nu numai în laborator, în coloniile de furnici există *„high levels of inactivity"* – pe limba noastră, că se freacă mult menta. Important e să fii în colonie, încolonat, apoi mai vedem cum fentăm munca. Și poate că nici nu trebuie să fie toate furnicile cooperante pentru binele social comun, adică supraviețuirea și reproducerea coloniei, în cazul lor. Cu toate acestea, credința populară mistificată prin literatură și canonul școlar e mai tare decît cercetarea naturii: greierele rămîne un pierde-vară.

Sînt două moduri de viață care greu se pot compatibiliza. Pentru a acumula ai nevoie de răbdare, de ceea ce, simplificat, am numi „o etică protestantă", dar și de condițiile acumulării: să ai relații, rețea sau comunitate. Ceea ce furnica are din plin, încît nici nu mai trebuie să gîndească *cu mintea ei,* merge cu ceilalți. Greierele nu are mai nimic, doar multă inspirație și chef de viață, și este obligat să meargă la un membru al furnicarului într-un mod înjositor. Situația aceasta e clasică pentru viața celor care se preocupă, prin contemplare, cîntec și mișcare, de problemele spiritului, nu de cele ale spaisului și esofagului. Greierii ajung să se împrumute la bancă de nevoie sau să-și facă ONG-uri, iar uneori, ca-n Franța, reușesc să propună legi ale celor cu meserii intermitente (dar aceasta e o excepție). Cît de liberi sînt greierii în aceste condiții ale vieții sociale? Cum să nu se radicalizeze? Cum să nu pice în precar? Cu toate acestea, greierele e singurul care „a cîntat pentru toți". Tristețea de a fi la mîna unei furnici care slujește Furnicarul... Și o face fără emoție, mecanic, inclusiv inactivitatea ei e lipsită de farmec. Greierele cîntă, furnica, am văzut, mai freacă și menta. Cine este cel mai inactiv, cine e cel fără contribuție socială?

O etică a furnicilor se potrivește sistemelor totalitare sau acelora care pun în centrul lor obsesia pentru realizare, pentru autorealizare prin muncă sau, de ce nu, șmecherie (vezi apetența pentru inactivitate). Este o etică profund convenabilă celor care exercită controlul, dar și celor care vor să fim cît mai implicați în producția de mărfuri, fie ele și digitale. Nu e cu putință o furnică fără furnicar, fără comandamente superioare și fără scopuri întotdeauna înalte, dar mult prea puțin personale. Dar ele sînt aici să stăpînească pămîntul și să-l stîrpească psihologic pe scripcarul de serviciu, prin reducerea demnității greierești, și fizic, prin neacordarea ajutorului (care e *chiar* schema de supraviețuire furnicească în interiorul coloniei) necesar peste iarnă.

– Pe cuvînt de lighioană,
voi plăti cinstit, cucoană,
cu dobînzi, cu tot ce vrei!...
Dar Furnica, harnică,
are un ponos al ei:
nu-i din fire darnică
și-i răspunde cam răstit:

JEAN DE LA FONTAINE,
Greierele și Furnica

Problema de fond e că o etică greierească nu poate duce la coeziune socială și mecanisme de colaborare socială. Chiar dacă greierele se dăruiește publicului său, oferă totul pentru nimic, nu poate trece dincolo de limitările biologiei sale. În primul rînd, femelele nu cîntă, ceea ce face de la început o astfel de societate cel puțin non-egalitară. Cîntecul e unul de seducție sau de conflict – iar între aceste extreme se întinde vara și nimic altceva. Agresivitatea unui greier, fie că e prins în jocul seducției sau în cel al luptei pentru supremație, este obiect de studiu în etologie, tocmai fiind atît de vizibilă și ușor de observat. Cam la fel de ușor cum se observă orgoliile între creatori, artiști, inovatori și alții care, după cum zicea un poet uitat, Florin Mugur, „se vor întoarce-n vara genială".

***Constantin Vică** este lector la Facultatea de Filozofie a Universității București.*

Raluca ALEXANDRESCU

Un caz de transfer: greierele din furnică

Aparent, e ușor să scrii despre prudență și fatalism în cultura politică de la noi, dacă ne situăm în tradiția mioritică obișnuită. Relația „de tip mioritic" a românului cu timpul și experiențele variate ale acestui tip de trăire au devenit de mult sinonime cu atitudinea „românească" în fața politicii, a acțiunii comunitare etc. Lipsa unui instinct al solidarității este adesea explicată, și ea, prin abandonul funciar, prin resemnarea oarbă. *Lamento*-ul perpetuu asupra condiției prezente mizerabile se suprapune îndeobște în discursul politic unei incapacități de proiecție, unei circumstanțialități găunoase ascunse, tocmai, sub umbrela confortabilă a „specificului național".

Practicile politicii contemporane nu se regăsesc în acest tip de clișeu, la fel cum nu își află decît cu dificultate locul în fabula greierelui și furnicii, de la care începe discuția. Personajele lui La Fontaine opuneau două forme de relație în comunitate prezente frecvent în dezbaterea despre societatea politică *vs* societatea naturală: acumularea egoistă, dar laborioasă, în sensul etimologic, strădania obstinată și acaparantă a furnicii, pe de o parte, și vesela nepăsare inconștientă a greierului, ajuns la mila posacei furnici, incapabilă să empatizeze cu strădania nu mai puțin lipsită de merite a greierelui. Este aici nucleul unei dezbateri mult mai ample, care vizează modul cum se construiește mai eficient o comunitate omenească, păstrînd întotdeauna în vedere, cu toate acestea, ideea funciară a unei solidarități construite: solidaritate și înțelegere a unei funcționalități reglatoare a indivizilor în societatea oamenilor.

Nimic din aceste subiecte de dezbatere nu mai pare să reziste în discursul instituțional de azi: cînd perdeaua de fum a așa-zisului fatalism se ridică – rareori, ce-i drept –, spectacolul apare cu totul diferit: pentru că nu de fatalism e vorba, cel puțin în politica românească de azi, ci mai degrabă de o muncă asiduă de acumulare prin jaf, combinată cu un soi de mizantropie patologică. Sociopatie, altfel spus. Politica și politicienii români dau semne tot mai concludente și mai certe că sînt selectați, formați din dubla perspectivă a setei oarbe pentru putere ori a venalității, pe de o parte, și a urii și disprețului neostoit față de oameni. Lucru cu atît mai îngrijorător cu cît ne apropiem cu pași repezi de momentul unei noi decizii electorale.

Politica modernă a pornit, ce-i drept, de la o constatare lucidă a problematicei naturi umane *(Life is nasty, brutish and short,* spunea într-o frază emblematică Thomas Hobbes), dar a încercat, cu obstinație de furnică, să construiască modalitățile optime pentru o încadrare rațională.

Cînd Machiavelli punea (cu un secol înainte de La Fontaine) bazele criteriilor moderne de așezare a politicii, un capitol din *Principele* – XVI, mai exact – era dedicat „Dărniciei și parcimoniei". Cu spiritul paradoxal și provocator care-i este propriu, Machiavelli ajungea la concluzia că dărnicia este, oricum ai privi-o, o sursă de dezechilibru în societatea politică: „Așadar, pentru a nu trebui să-și jefuiască supușii, pentru a putea să se apere, pentru a nu ajunge sărac și disprețuit, pentru a nu fi nevoit să devină lacom, principele nu trebuie să fie nicidecum îngrijorat de faima lui de zgîrcit pe care și-ar face-o. Acesta este unul din viciile care-i îngăduie să domnească" (Machiavelli, *Principele,* traducere de Nina Façon, revăzută de Monica Fekete, Humanitas, 2006, p. 171).

– Astă-vară ce-ai păzit?...
– Dacă nu e cu bănat.
zi și noapte am cîntat
pentru mine, pentru toți...
– Joacă astăzi, dacă poți!

JEAN DE LA FONTAINE,
Greierele și Furnica

Buna guvernare este incompatibilă, spunea el, cu dărnicia înțeleasă ca risipă. Parcimonia, pe de altă parte, sau zgîrcenia, înțeleasă mai degrabă ca un soi de prudență în raport cu bunul public, permite principelui etalarea unui mod de guvernare deschis – în mod paradoxal – creșterii, expansiunii.

Politica românească nu e populată de ciobani mioritici, nici de furnici acre, dar industrioase și de greieri solari, inconștienți, dar creativi, ci mai degrabă de greieri posaci și ostili și de furnici trîndave. În majoritatea cazurilor, ceea ce oferă scena românească este o teribilă rețea de solidarități construite pe o competentă și asiduă spoliere, în mod necesar însoțită de o imaginativă eludare a legilor. E o *politică făcută de barbari,* pentru a parafraza o sintagmă care aparține unuia din politicienii momentului: ea coboară în adîncurile unor resorturi care țin, conform tuturor standardelor istorice sau culturale, de barbarie. Aceasta pentru că toate filtrele și plasele de siguranță construite de modernitatea politică sînt în mod consecvent distruse: legea este savant ocolită sau construită circumstanțial și personal, în pofida oricăror principii moderne de legislație; risipa și jaful, camuflate sub diverse eufemisme („greșeli materiale", „erori de redactare" etc.), devin principiu fundamental de guvernare. Nici măcar greierele și furnica nu mai sînt ce erau odată: asistăm, cotidian, la un transfer incomplet de atribute cu rezultate catastrofale.

***Raluca Alexandrescu** este conf. univ. la Facultatea de Științe Politice a Universității București.*

Alis ANAGNOSTAKIS

Înțelepciunea greierului și revelațiile furnicii

Dacă subiectul ar fi fost dezbătut de generația părinților mei, nu ar fi încăput îndoială – harnica furnică i-a dat o lecție prețioasă leneșului greier din celebra fabulă. Viața nu e ca o eternă vară caldă, lină și lipsită de griji, și nu se trăiește „cu capul în nori", ci doar „cu picioarele pe pământ". Toamna și apoi iarna grea vin peste tine cînd te aștepți mai puțin. Deci trebuie să fii în gardă, mereu pregătit pentru ce ar putea fi mai rău (chiar și cînd îți e bine, nu te lăsa păcălit, după bine vine răul și, dacă nu ești atent, o să te lovească cînd te aștepți mai puțin). Să-ți faci provizii pentru zile negre, să muncești din greu, cu seriozitate, pentru că existența e o luptă în care doar cei mai buni reușesc, să strîngi din dinți și să înduri, pentru că orice lucru valoros se obține doar cu sacrificiu și suferință, să nu te relaxezi prea tare pentru că omul e, fundamental, o ființă leneșă și trebuie mereu să „te ții în priză", altfel o să te „culci pe-o ureche" și, pe nesimțite, o să te cufunzi într-o mare de mediocritate din care nimeni și nimic n-o să te mai scoată vreodată. Și, orice ai face, să nu pierzi controlul. „Trebuie" e un cuvînt esențial. Viața trebuie să-și urmeze cursul previzibil, succesul trebuie să însemne carieră solidă/familie/casă/mașină/poziție socială, planul trebuie să fie plan, munca trebuie să fie muncă (și, în general, dacă e muncă nu poate să fie și distracție, joacă sau bucurie), drumul ales e bun ales – îți e bine, îți e rău, trebuie să-i dai înainte.

Toate astea sînt, în diferite forme și versiuni, convingeri cu care nenumărați adulți din generația mea au crescut. Ni s-a spus la ce facultăți ar fi bine să dăm ca să „avem o meserie" și să „avem succes", ce alegeri profesionale să evităm pentru că „o să murim de foame" – de parcă părinții noștri ar fi avut o lunetă magică cu care puteau să vadă departe, peste ani, destinele noastre posibile. Am fost obișnuiți să trăim prezentul cu un picior mereu în viitor, să facem din muncă o virtute și să considerăm că a „reușit în viață" (mult timp nici nu m-am întrebat, la modul serios, ce înseamnă asta, de fapt) e mai important decît a fi fericit. Ba mai mult, că fericirea urmărită de dragul fericirii e, în cel mai bun caz, un lux, și în cel mai rău, un act de profund egoism și superficialitate.

Astăzi am o meserie despre care, acum douăzeci de ani, părinții mei nici nu-și imaginau că există. Și nu sînt singura. Deunăzi am întrebat un grup de participanți la un curs, toți manageri într-o mare companie, cîți dintre ei fac, în job-urile lor, lucrurile pentru care s-au pregătit în facultate și cîți le pot explica cu ușurință părinților lor în ce constă munca lor de zi cu zi. Aproape toți mi-au spus că nu – nu are legătură job-ul de acum cu studiile și nici nu prea știu cum să descrie munca lor în termeni clari și inteligibili generației părinților noștri, pentru care inginerul era inginer, economistul, doctorul, profesorul, avocatul, așijderea și nu existau prea multe nuanțe între ei. Azi vedem nenumărate profesii hibrid, avem nevoie de abilități despre care nici nu se discuta pe vremea cînd eram noi la școală, vorbim despre arta *leadership*-ului, descoperiri din neuroștiință care ne dezvăluie cum funcționează motivația și cum putem construi echipe mai performante, despre economie comportamentală și cîte și mai cîte.

Trăim într-o lume fluidă, în care gradul de predictibilitate scade exponențial și, în mod foarte ciudat, „anotimpurile" vieților noastre nu se mai succed în ordinea în care eram obișnuiți. Tocmai pentru că putem prevedea din ce în ce mai greu ce va urma, obsesia pentru planificare, pentru „muncit vara ca să ne fie bine iarna", se întoarce împotriva noastră. Flexibilitatea, adaptabilitatea au devenit capacități esențiale, pe care cei crescuți în mentalitatea „furnicii", din păcate, deseori, nu le au. Nici obsesia lui „trebuie" și cultul muncii ca sacrificiu nu mai sînt strategii funcționale – e aproape imposibil să fii extrem de versatil, de deschis către posibilități, de atent la curenții, mulți și variați, ai schimbării dacă ești prins în rutina dureroasă a unei munci care nu-ți place sau a unei vieți trăite, rigid, după precepte impuse de alții. A munci cu drag și pasiune, a face alegeri mînat de o misiune personală, de valori clare și autentic asumate, a fi capabil să te oprești și să schimbi macazul atunci cînd îți dai seama că ești pe un drum greșit au devenit necesități pentru a putea fi un adult împlinit într-o lume care se transformă radical de la un deceniu la altul, nu doar de la un secol la altul.

Peste dealuri zgribulite,
Peste țarini zdrențuite,
A venit așa, deodată,
Toamna cea întunecată.

G. TOPÎRCEANU,
Balada unui greier mic

Asta nu înseamnă că mentalitatea greierului complet lipsit de griji, trăind de pe azi pe mîine, e de preferat. Din perspectiva mea, greierul și furnica reprezintă două extreme ale unui spectru în care nuanțele erau destul de clare acum cîteva decenii, însă în care acum, din ce în ce mai mult, culorile se întrepătrund.

Există o înțelepciune a greierului care le-ar prinde bine tuturor acelora dintre noi care se identifică mai degrabă cu furnica, și anume capacitatea de a trăi în prezent, de a fi conectat cu cine ești de fapt și de a te aduce pe tine, cu totul, în lume și în propria viață. Greierul e conștient de calitățile lui, de ce îi place să facă și se dedică pasiunii lui cu abandon. Cunosc o mulțime de „greieri" – tineri antreprenori curajoși care, chiar cînd toți cei din jur le-au spus că sînt nebuni, au pornit la drum și au creat business-uri despre care nu-și imagina nimeni că ar putea funcționa. Cunosc artiști care s-au încăpățînat să se dedice artei lor și n-au murit de foame. Cunosc oameni care trăiesc convinși că lumea e un loc prietenos, că există lumină în fiecare om, că se poate trăi fără competiție și că o viață împlinită e una în care alegi să-ți „cînți cîntecul" în fiecare zi – și nu, nici oamenii ăștia nu sînt desprinși de realitate, nu fac foamea și nu pier pentru că au încetat să mai creadă că după bine vine neapărat răul.

Cunosc și oameni-„furnici" care, ajunși pe culmile succesului, după toate criteriile pe care societatea spune să ar trebui să le „bifezi" pentru a te putea considera un om împlinit, și-au dat seama că sînt complet nefericiți și au intrat în crize existențiale. Am lucrat cu oameni care și-au dat demisia din poziții de *top management,* au părăsit relații de ani de zile, și-au schimbat cariera la 40 și ceva de ani, cînd toată lumea din jur îi invidia pentru succesul lor, obținut cu luptă, lacrimi și sudoare, pentru că și-au dat seama că nici o „bifă" pe lista realizărilor obligatorii nu va compensa vreodată lipsa sensului din viețile lor.

Marele păcat de care suferă și greierul, și furnica este, cred, convingerea că celălalt greșește. În lumea mea ideală ar fi plin de greieri care și-ar da voie să învețe ceva din spiritul cumpătat al furnicii, care ar cupla prezența, energia, bucuria de a trăi cu realismul, și de furnici care ar alege să vadă munca lor ca pe un mijloc, nu ca pe un scop în sine, care s-ar opri din alergătură ca să asculte un pic cîntecul greierului sau poate chiar să-l cînte pe al lor. În lumea la care visez, greierii și furnicile ar face echipe – idealismul ar fi considerat o calitate și ar putea merge mînă în mînă cu pragmatismul sănătos (pînă la urmă, ce altceva este un vizionar recunoscut decît un fost idealist ale cărui idei nebunești s-au dovedit fezabile?). În sfîrșit, în lumea echilibrată și conștientă în care sper, la un moment dat, să trăiesc, greieri și furnici deopotrivă ar îmbrățișa convingerea că un viitor sustenabil nu poate fi construit într-o lume în care doar unii muncesc și alții profită și nici într-o lume în care fiecare muncește doar pentru el, incapabil să dăruiască sau să conștientizeze că viitorul, nu doar al nostru, ci poate al omenirii înseși, depinde de cît de capabili vom fi să existăm în armonie și interdependență.

Alis Anagnostakis *este trainer, executive coach și specialist în cultură organizațională. A fondat o școală de coaching dedicată managerilor și scrie despre cărți și autocunoaștere pe www.alisanagnostakis.com.*

Liliana NICOLAE

„Un fel de a-ți distruge viața asumat!"

Trezit la 6. Pregătit copilul pentru școală. Soțul pentru serviciu. Dat de mîncare la pisici. Aerisit prin casă. Mici nimicuri. Zi de zi. La 8, ieșit pe ușă. Cu mașina – din Titan pînă dincolo de Băneasa. O provocare. Zi de zi. Serviciu. Întîlniri. Pauze scurte. *Deadline*-uri. Proiecte.

Pe seară, traversat Bucureștiul înapoi. Din Băneasa pînă-n Titan. O provocare. Ajungi acasă după ora 20. Un pahar de vin. Somn. A doua zi, de la capăt.

Carmen are 45 de ani. Este o femeie firavă, poartă ochelari și are o sensibilitate pe care cu greu te lasă să o ghicești. N-ai zice că „duce-n spate", de ani de zile, programul „asumat". Glumește, spunînd că are program de bărbat și de femeie în același timp. O întreb dacă se întreabă uneori cum rezistă. „Nu, dar mă gîndesc permanent ce să fac ca să nu cedez. De exemplu, zilele trecute am fost să eutanasiem pisica surorii mele. Nu era în plan. Am întîrziat la un *training.* M-am dus doar în pauză să plîng, căci nu poți rămîne neafectat, apoi au reînceput discuțiile cu partenerii de consorțiu, iar am plîns în pauză... Însă acest eveniment nu trebuia să mă perturbeze prea mult, pentru că aveam treburi de făcut și nu m-ar fi iertat nimeni dacă nu le făceam. Singura preocupare în tot ce fac e să nu cedez. În locul în care muncesc eu au cedat pînă acum patru persoane. Eu nu-mi permit să cedez, pentru că am obligații – familia și tot ce trebuie să duc în spate! Norocul meu cred că este faptul că descopăr la mine o capacitate de a mă adapta la stres, de a-mi asuma dificultățile și de a accepta că în viață trebuie să faci mai mult ce trebuie făcut, și nu neapărat să cauți să fii fericit. Un pic de experiență, un pic de anduranță..."

Așadar, pe primul loc e job-ul. Îmi spune că celelalte griji nu pălesc, dar se obiectivează un pic față de ele. Faptul că fiica ei are examen anul acesta, moartea cuiva drag nu o lasă indiferentă, dar le privește ca pe niște lucruri care fac parte din viață și peste care va trece oricum.

Week-end-ul o prinde pe Carmen cu toate treburile casei, care trebuie și ele făcute: cumpărături, mîncare, curățenie. Extrem de rar se vede cu prietenii. Extrem de rar înseamnă de trei ori pe an, iar atunci întîlnirile sînt programate cu săptămîni înainte.

Singurul lucru pe care spune că poate să-l facă împotriva stresului este o lună de concediu pe an. „Ne pregătim concediul cu luni înainte, ca totul să fie foarte bine organizat. E o lună în care mergem în lume, să vedem cum trăiesc alții, să vedem locuri frumoase și – ceea ce este cel mai important – să uităm că sîntem angajați. În concediu realizez ce om bun sînt, ce membru activ al societății pot fi. Mă bucur de natură, de o bucată muzicală... În viața de zi cu zi, adică sub stres, aceste lucruri sînt foarte departe."

Marilena ȘERBAN

Autoportret cu greieri și furnici

Imaginile din copilăria mea legate de textele cu greieri și furnici sînt în alb și negru. În școala primară, interpretarea era unică: furnica, masca omului muncitor, era personajul pozitiv, care pedepsea justificat lenești greier. Nu-mi amintesc să fi avut vreo urmă de simpatie pentru cel din urmă. Ca elevă model, cu codițe și fundițe, cu părinți din clasa muncitoare, îmi era ușor să mă identific cu furnica. Cu mîndrie pionierească.

Muzicanți nu aveam în familie, la petreceri asistam rar, așa că socoteam condamnabilă „desfătarea" greierului, care petrece chiar „toată" vara. Și mai era și inconștiența lui – se trezește „deodată" / „într-o zi", adică nu avea nici un plan, nici cincinal, nici planuri de viață. Nu remarcam faptul că el găsește, totuși, o soluție, deci are, în limbajul modernității, un *mindset* de creștere – totul se învață, totul are o rezolvare. În varianta lui Donici, este teatral, mizează pe sentimente și varsă lacrimi: „Alergînd, cu lacrimi pică / Și se roagă să-i ajute". Apoi, invocă nevoile primare și apelează la dărnicia creștină: „Cu hrană să-l împrumute, / Ca de foame să nu moară"; nu e o pomană, ci un împrumut, dar nu precizează și în ce condiții va achita această datorie, deși pune o limită temporală: „Numai pîn' la primăvară".

În varianta lui La Fontaine, greierul e mai cerebral, drept care formulează abil și direct condițiile: „Pe cuvînt de lighioană, / Voi plăti cinstit, cucoană, / Cu dobînzi, cu tot ce vrei!" Pentru el, e o problemă financiară, nu morală. Copil crescut în comunism, nu vedeam acest aspect important – muzicantul cîștigase în urma cîntatului și fiindcă făcuse asta „toată vara", cîștigul, vezi bine, îi permitea să dea și o eventuală dobîndă. În plus, era un mod de a recunoaște truda posacă a furnicii – el se și bucurase muncind, de-asta pierduse noțiunea timpului... Visul contemporan cu noi, adică munca să întîlnească pasiunea, să intri în *flow* și porțile succesului ți se deschid. De remarcat că acest greier stă mult mai bine în privința stimei de sine, de aici și strategia diferită pe care o folosește.

Furnica lui A. Donici îi cere greierului o dublă reconversie profesională – să devină dansator, apoi muncitor: „Acum joacă, dacă poți, / Iar la vară fă ca mine". Ironia e evidentă, semn că nu se pricepe să dea *feedback*... Oare e vorba aici de o multispecializare, înaintea epocii *multitasking?* Sau furnica e o perfecționistă? În varianta franceză, greierul își cunoaște propria valoare și rolul în colectivitate: „Zi și noapte am cîntat / Pentru mine, pentru toți", dar tot la reconversie ajunge, împuns de săgeata sarcasmului: „Joacă astăzi dacă poți!". Dincolo de ironia desprinsă din limbaj, este subliniat, explicit, și un defect al furnicii: „Nu-i din fire darnică", trecut sub tăcere în varianta românească. În plus, nu are abilități de comunicare, „răspunde cam răstit" și vorbește puțin, „scena" fiind a greierului. Posacă, sarcastică, tăcută, ea nu are tocmai stofă de eroină, nici nu a descoperit secretul fericirii de-o vară, dar cîștigă la capitolul siguranță: e sătulă și fără grija zilei de mîine. Azi, parcă aș citi o poveste corporatistă...

Sugestia ambelor texte este că greierul nu a obținut policalificarea solicitată, nu s-a adaptat, fiind rezistent la schimbare – fie nu a fost capabil, ceea ce îl face un *loser,* fie nu a vrut să renunțe la pasiunea lui, ceea ce îl face un erou al identității asumate. Pusă în raport cu contextul scrierii, fiecare variantă ilustrează un anume mod de a privi lumea – doar că pe vremea copilăriei mele nu existau perspective, ci o unică perspectivă...

Cu adevărat modelatoare pentru mine a fost varianta lui G. Topîrceanu. Am descoperit-o prin clasa a cincea, cînd trăiam într-o lume democratică. Greierușul „negru, mic, muiat în tuș" m-a făcut să nu mai omor vreunul prin ograda bunicilor, dar și să îmi amintesc că, pentru mine, vara însemna muzica lui, a serilor cînd, pe balcon, visam la raiul curții de la țară. Artist și melancolic cu acte în regulă, acesta nu cere, nu varsă lacrimi, nici măcar nu vorbește cu furnica, într-un act de totală sfidare, ci cu toamna. La ce bun să lupte – „de-acuș s-a isprăvit". El și miorița ar fi veri primari, legați prin pesimismul cu care privesc lumea, victime ale unui *mindset* fix, rigid. E un greier cu experiență, strănepot al celor invocați anterior, care știe ce îl așteaptă: „Fi'ndcă nu-mi dă niciodată"; în plus, ține la propria imagine, pe care nu poate să o falsifice atît de ușor pe Facebook: „Și-apoi umple lumea toată / Că m-am dus și i-am cerut..." Cu ajutorul lui, mila a alungat vina din mintea mea...

Lungă, slabă și zăludă,
Botezînd natura udă
C-un mănunchi de ciumafai,
Cînd se scutură de ciudă,
Împrejurul ei departe
Risipește-n evantai
Ploi mărunte,
Frunze moarte,
Stropi de tină,
Guturai...

G. Topîrceanu,
Balada unui greier mic

Cînd am ales, în adolescență, un profil umanist, un cunoscut m-a avertizat că voi avea o viață de greier. Am tresărit – nu știu dacă din vină sau din milă. Mai degrabă a fost o surpriză, nu mă identificasem niciodată cu acest personaj. De atunci, mi-a devenit mult mai simpatic. Așa am descoperit prejudecățile privitoare la artiști sau la „umanioare", am înțeles de ce greierul lui Topîrceanu era „muiat în tuș" și depresiv, iar răutățile furnicii ieșeau la suprafață. Eu însămi conștientizam că a fi furnică poate fi păgubos, că părinții mă învățaseră un rol unilateral și copleșitor.

Azi, mă străduiesc să fiu, măcar din cînd în cînd, un greier autentic. Nu-i ușor, fiindcă, inconștient, iubesc furnica din mine.

Marilena Șerban *este profesoară și coordonează filiala din București a ANPRO (Asociația Națională a Profesorilor de Limba și Literatura Română „Ioana Em. Petrescu" – www.anpro.ro).*

Laura GRÜNBERG

Greierofurnici

Eu cred, sau mai curînd simt, că după terminarea fabulei, în privat, furnica îi dă de fiecare dată cîteva boabe de mîncare greierului. Nu o face în public pentru că, de secole, trebuie să dea o pildă despre importanța muncii sistematice, a responsabilității pentru cei din jurul ei și a spiritului prevăzător. Nu o face în public pentru că, feministă activistă fiind, furnica trebuie să apere, fie și didacticist, cauza femeilor sortite exclusiv sau excesiv muncilor casnice invizibile, neapreciate social, dar vitale pentru supraviețuirea speciei. Menirea publică îi este așa de impregnată în conștiință încît, eventual doar sub corecții fizice (vezi parodia lui Marin Sorescu), furnica reușește să cedeze, să iasă din constrîngerile de rol impuse și să fie empatică și darnică nu doar cu semenii ei pentru care natura a înzestrat-o cu două stomacuri (unul pentru a se hrăni pe ea și unul pentru proviziile comunității), ci și cu „alții", așa cum o cer vremurile de azi.

Mai cred, de asemenea, că dincolo de mesajele și pildele publice, greierele vrea, an de an, să pună cîte ceva deoparte pentru zile negre ca să evite milogeala în prag de toamnă, dar nu poate. El suferă nu de lene sau nepăsare, ci, mai curînd, de procrastinare. Nu știe să își manageriez viața cu *„to do list"*. Sau poate refuză programatic să facă asta și trece asumat, an de an, prin umilința cerșitului pentru a transmite cu orice preț un mesaj despre *slow life,* costurile performanței (ca să „cînți" foarte bine e firesc să lași alte lucruri nefăcute!), capcanele conformismului și ale productivității excesive. El este un *risk taker* asumat care ne spune să muncim pentru a trăi, și nu invers. Sigur, în fundul sufletului regret că el nu este o ea, dar ce poți face, nu te pui cu natura care le-a dat doar lor, masculilor-greier, abilitatea de a cînta... deși, dacă ar fi să continui speculațiile, nu doar te naști, ci și devii artist!

Mai cred, pe de altă parte, în nevoia de a decripta textul fabulei în spirit postmodern pentru a observa că este o poveste despre „cunosc și eu un caz", fără potențial de generalizare. Este despre *o* furnică și *un* greiere și nicidecum despre toate furnicile și toți greierii din lume. Evident că nu toate furnicile sînt casnico-*workaholice* și nu toți greierii, irresponsabili și leneși. În spiritul actual al dezenționalizărilor aș cere de la autor, dar mai ales de la autori (adică de la societate) clarificări. Cine este furnica? Este ea una din furnicile lucrătoare sau gunoiere? E mai puțin probabil să fie furnica-mamă – regina stupului –, căci ea, ca și greierele, știe să facă bine un singur lucru, să cînte în felul ei, adică cu ajutorul unor trîntori, să facă ouă de care au grijă „angajatele" ei. Dar cine e greierele – este el un artist profesionist sau amator? Un neadaptabil sau un explorator și un spirit rebel al generației Z? Pînă la clarificări și profiluri demografice mai detaliate, cazul în sine nu poate deveni paradigmatic. Și totuși a devenit.

Și cum vine de la munte,
Blestemînd
Și lăcrămînd,
Toți ciulinii de pe vale
Se pitesc prin văgăuni,
Iar măceșii de pe cîmpuri
O întîmpină în cale
Cu grăbite plecăciuni...

G. Topîrceanu,
Balada unui greier mic

De ce nu pot să îmi imaginez fabula cu un ea-greiere și un el-furnică? Dincolo de notorietatea lui La Fontaine care produce inevitabil euristica autorității – ce a spus cineva important devine adevăr –, nu cred că genurile gramaticale sînt răspunzătoare pentru registrul dihotomic de lectură. Mă impiedică modelele prescrise social. E „firesc" ca responsabila cu supraviețuirea materială să fie o ea și nu un el. E firesc ca „el" să cînte de dimineața pînă seara chemînd la împerechere fiindcă, așa cum se spune în popor, creierul bărbaților e în pantaloni, nu? De ce citesc o fabulă despre „Greierele ȘI furnica" ca pe o fabulă despre „Greierele SAU furnica"? De ce mă las împiedicată de metafore care ne despart mai mult decît ne apropie?

Eu cred, sau mai curînd simt, că este un greiere în fiecare furnică și o furnică în fiecare greiere. De aceea sper că, în curînd, aceste potențialități mocnite se vor întrupa și vor da naștere unei specii noi – greierofurnicile –, nomazi globali mai adaptați supraviețuirii în societatea lichidă de care ne vorbește Z. Bauman, care vor îmbina mai bine arta tolănitului, bucuria trăirii momentului cu responsabilitatea și grija firească pentru ziua de mîine.

Laura Grünberg *este sociolog și scriitor.*

Alcor CRIȘAN

Variațiuni pe o temă din La Fontaine & Co

După cum se mai precizează încă la începutul unor filme, orice asemănare cu realitatea sau cu personaje cunoscute este neintenționată și absolut întîmplătoare.

A fost odată ca niciodată... Într-un orășel liniștit din Ardeal s-a născut un băiețel foarte cuminte. Trăia într-o lume aparent idilică, într-o familie în care coexistau patru generații. Străbunica lucra în grădină din zori și pînă la asfințit, bunica mergea la serviciu, fiind funcționară într-un birou, tatăl lui era profesor, iar mama studia la fără frecvență ca să intre și ea în învățămînt. După cîțiva ani i se naște și o surioară.

Dar viața lor idilică se face praf și pulbere în scurt timp, mama descoperind plăcerile sexului extraconjugal, spre stupoarea și indignarea restului familiei. Urmează certuri nesfîrșite, unele chiar violente. E clar că singura soluție e despărțirea. Lucrurile petrecîndu-se în România regimului comunist, divorțul e destul de greu de obținut. Cu toate eforturile tatălui, tribunalele consideră că fiica are neapărat nevoie de dragostea maternă. Moralitatea oarecum îndoielnică nefiind considerată suficient de relevantă, urmează și despărțirea copiilor. Frate și soră vor rămîne doar cu numele, viețile lor luînd-o pe căi cu totul diferite.

Băiețelul nostru crește înconjurat de dragostea și mai mare a familiei, fiind educat în spiritul adevărului și dreptății. I se transmit din bogăția culturii române vorbe de duh conform cărora nu haina face pe om și minciuna are picioare scurte. Învață de mic să citească, încă dinainte de a merge la grădiniță. De la șapte ani învață limba franceză, avînd și șansa extraordinară de a lua ore de conversație de la un domn de modă veche, absolvent din perioada interbelică al liceului de băieți din Blaj și care își perfecționase cunoștințele de franceză la Paris, prin 1930.

Doar pe coastă, la urcuș,
Din căsuța lui de humă
A ieșit un greieruș,
Negru, mic, muiat în tuș
Și pe-aripi pudrat cu brumă:

G. TOPÎRCEANU,
Balada unui greier mic

Apoi începe să învețe și limba engleză, mai întîi din filme și de la programele speciale ale postului de radio Vocea Americii, oficial interzis, ca și Europa Liberă, de unde auzeau adevăratele știri, pe care posturile oficiale românești le treceau sub tăcere. Apoi, în liceu, se întîlnește în mod providențial cu o profesoară foarte bună de franceză și cu o profesoară extraordinară cu o engleză britanică fără egal, ambele încurajîndu-l spre studiile filologice.

Timpul tace și trece, cum spunea bunica lui, cu o anumită resemnare în glas. Termină liceul. Reușește la facultate în București. Supraviețuiește serviciului militar obligatoriu. Acolo descoperă că adevărul e un păcat capital și că minciuna are picioare foarte lungi. Dar educația primită în familie îl împiedică să accepte. I se propune să devină informator la Securitate, dar refuză. I se promite că nu o să reușească niciodată în viață. Își asumă riscul respectiv.

Ajunge în fine la facultate, în București. Se înscrie la bibliotecile occidentale interzise conform instrucțiunilor primite de la Universitate. Continuă șicanele telefonice ale agenților Securității. Urmează hărțuiri concrete ale familiei rămase în Ardeal, amenințări la adresa tatălui și a bunicii, vizite de avertisment la vecini ș.a.m.d. În 1989, regimurile comuniste încep să se prăbușească unul cîte unul. În decembrie dispare și cel din România. Lucrurile par să o ia pe un drum bun. Plopul face pere și răchita micșunele. Vorba vine...

Tînărul nostru continuă să creadă în forța adevărului și aprecierea talentului. Se înșeală amarnic. Nu l-a învățat nimeni cît de important e să ai o limbuță catifelată pe care să o aplici destoinic superiorilor în părțile corpului în care nu ajung de obicei razele soarelui.

În iunie 1990 scapă ca prin minune din ghearele minerilor veniți să planteze flori în Piața Universității. Obține o bursă în străinătate, de la care se întoarce, spre surprinderea tuturor. Crede în continuare în adevăr și în forța binelui. În anul următor termină facultatea ca șef de promoție, cu media generală 10, iar la lucrarea de licență obține 10 cu distincție. Crede în continuare că tot ce zboară se mănîncă. Se înșeală amarnic.

Tot ce își dorește e o carieră de profesor de literatură la Universitate. E lăsat să se autoamăgească și predă fără salariu timp de doi ani. Începe să facă și alte lucruri din care să poată trăi. Nefiind bun la sportul cu limbuța catifelată, postul iluzoriu de la facultate dispare în neant.

Timpul tace și trece. Are succes în alte cariere paralele, însă doar ca independent. În presă și în traduceri. Apare noua *fata morgana*, integrarea continentală. Totul va fi bine. Se va termina și cu corupția și cu promovarea non-valorilor. Unsprezece ani de eforturi în domeniu rezistă cu visul care, într-o bună zi, va deveni realitate. În ajun de integrare descoperă că și în Occident e apreciat mai presus de toate sportul cu limbuța catifelată. Să fie oare adevărat? Să fie așa cum îi spunea o profesoară americană, că, de fapt, comunismul a reușit pe deplin în Vest și nu a eșuat decît în Uniunea Sovietică?

Timpul tace și trece. La aproape zece ani de la integrare, stabilit în Occident, nu mai are nici o îndoială. Adevărul e acum cel mai grav păcat capital. După aproape cincizeci de ani de muncă asiduă și de eforturi în rolul, pe care singur și l-a ales, de furnic(ă) harnic(ă) și silito(a)r(e), a venit cu adevărat timpul să facă o schimbare majoră. Singura soluție e să devină greiere. Punct și de la capăt!

***Alcor C. Crișan** este traducător și interpret.*

Carmina FRANCIS

Anxietăți britanice

24 iunie 2016, 7 dimineața, prin vis aud vocea știrilor radioului-deșteptător: *Marea Britanie a votat să iasă din Uniunea Europeană*... urmată de o pauză care m-a umplut de fiori reci... Același sentiment de anxietate uriașă i-a invadat probabil și pe ceilalți 48% din britanicii care votaseră *Remain*, în timp ce ceilalți 52% celebrau șocanta victorie a lui *Leave*. Guvernul a fost luat prin surprindere de acest rezultat, urmat de demisii și trădări spectaculoase, un adevărat măcel politic *à la Macbeth*. În ciuda tuturor promisiunilor dinaintea referendumului, personajele principale ale curentului pro-Brexit nu par să aibă nici o idee cum vor cîrmui ieșirea navei britanice din flotila europeană. Lipsa unui plan a devenit evidentă în septembrie, la redeschiderea Parlamentului, cînd David Davis, secretarul de stat pentru ieșirea din UE, nu a prezentat nici un detaliu, nici un nou aliat al țării, nici un nou acord comercial, nici o strategie – discursul lui fiind considerat drept gol și plin de platitudini. Este prea devreme pentru a afirma dacă decizia de ieșire din UE a fost un pas prudent, prin care 52% din britanici au dorit să evite căderea în ceea ce ei consideră a fi prăpastia economico-socială a Europei unite, ori, dimpotrivă, va fi chiar o cădere oarbă într-un marasm economic fără viitor.

Mă-aș fi grăbit dacă aș fi spus că britanicii sînt în general foarte prevăzători și că ar purta peste tot cu ei o umbrelă metaforică. Conform sondajelor – cu excepția Țării Galilor, unde lumea se îngrijorează cel mai mult de problemele de familie –, lipsa banilor este principala sursă de anxietate națională *(The Guardian,* 19.04.2015). Ca atare, sîntem inundați de oferte publicitare de asigurări de viață, de asigurări de casă, de conturi de economii, de conturi de pensie. Dar nu toată lumea economisește pentru anii de pensie sau își cumpără asigurări de viață, pentru atenuarea posibilelor dezastre imprevizibile. Conform agenției Yougov, 46% din populația adultă nu deține asigurare de viață, deci, în caz de deces, familiile lor vor rămîne fără nici o protecție financiară. Dacă au conturi de economii, majoritatea lor (36%) sînt destinate vacanțelor, urmate de 32% pentru zile negre, 31% pentru fondul de urgență, de-abia 26% pentru pensie, 14% pentru copii, 13% pentru cumpărarea de proprietăți, 11% pentru o mașină nouă, 9% pentru nepoți... (sondaj publicat în *Sunday Express*, 25.09.2013).

Mulți se plîng de regulile de protecția muncii și a sănătății *(„health and safety“,* poreclite *„Elf and Safety“),* considerate de multe ori exagerate, iar uneori chiar ridicole, precum în cazul localității care a interzis vata pe băț pentru ca nu cumva cineva să se împiedice și să cadă drept în băț! Pe de altă parte, părinții fără experiență ai unui nou bebeluș cad imediat pradă anxietății care îi va face să cumpere cele mai noi gadget-uri de *baby and child safety,* care să prevină accidentele de sufocare, ardere, electrocutare, cădere pe scări, prindere a degetelor în ușă etc. Dacă nu le cumperi, ca părinte ajungi să te simți vinovat și iresponsabil, mai bine să ai aceste gadget-uri și să nu le folosești, decît să nu le ai, iar copilul tău să pățească ceva din această cauză...

Ca și alte țări occidentale, Marea Britanie este expusă constant imprevizibilității actelor teroriste. Ca cetățean, observi că în gări sau stații de metrou cutiile de gunoi sînt înlocuite de saci transparenți de plastic, ca nu cumva să ascundă vreo bombă; vezi din ce în ce mai multe afișe, fie în gări, fie pe autobuze, îndemnîndu-te să fii vigilent, să raportezi poliției orice pachet abandonat sau orice alte suspiciuni ai avea. Școlile au acum datoria, prin lege, de a preveni radicalizarea elevilor prin promovarea valorilor britanice. Vremurile sînt în schimbare, stilul relaxat de viață al britanicilor este supus ireversibil numeroaselor provocări și anxietăți naționale și internaționale.

***Carmina Francis** este traducătoare și asistentă școlară la Liverpool.*

Copiii au cuvîntul

*Am întrebat (cu ajutorul doamnei profesoare **Monica Petrescu**) cîțiva copii de la Școala Gimnazială „Ion Heliade Radulescu“ ce cred ei despre greierele și furnica din fabula lui La Fontaine și din poezia lui Topîrceanu. Care dintre cele două personaje e preferatul lor și de ce. (**I. P.**)*

Ancuța Mara, clasa a VI-a B: Autorul ne prezintă două personaje aflate în conflict. Greierul care, în opinia furnicii, a trîndăvit toată vara, se află acum, la venirea toamnei, într-o situație disperată și îi cere acesteia de mîncare, dar furnica îl refuză fără milă.

Cititorul este înclinat, în primul moment, să-i dea dreptate furnicii, care este harnică și care toată vara a muncit pentru ceea ce a agonisit. Ea e muncitoare, dar în același timp egoistă, căci nu a învățat să-i ajute pe cei ce se află la necaz. Ar putea să-i dea greierelui mîncare cu împrumut pentru a-l ajuta să treacă iarna. În plus, dacă privim greierul ca pe un artist, unul care toată vara a cîntat pentru a aduce bucurie și sunete frumoase în lumea necuvîntătoarelor, este cu atît mai nedrept refuzul furnicii de a-l ajuta pe bietul cîntăreț.

Dacă La Fontaine ar putea rescrie fabula, titlul acesteia, într-o variantă modernă, ar putea fi „Greierele superstar și nemiloasa furnică“, iar morala, ușor modificată, ar fi: „Să faci întotdeauna ceea ce îți place, chiar dacă nu vei fi mereu înțeles de ceilalți!“

Anna Chiriță, clasa a VI-a C: Citind poezia „Balada unui greier mic“ de G. Topîrceanu și fabula „Greierele și furnica“ de La Fontaine m-am întrebat care dintre cele două personaje îmi place mai mult.

Greierul nu îmi place, deoarece este leneș și, cu toate că regretă, este prea tîrziu pentru el să mai îndrepte ceva, dar îmi e simpatic pentru că știe să se distreze: „Petrecuse cu chitara / toată vara“ și este un bun orator: „Pe cuvînt de lighioană / voi plăti cinstit, cucoană, / cu dobînzi, cu tot ce vrei!“.

Pe furnică o apreciez fiindcă este harnică – a muncit toată vara –, dar nu îmi place de ea pentru că este zgîrcită și bîrfitoare: „Fiindcă nu-mi dă niciodată / Și-apoi umple lumea toată / Că m-am dus și i-am cerut“. Ambele personaje îmi plac și îmi displac în aceeași măsură.

Este bine să fii harnic ca o furnică, dar să te și distrezi precum un greier. Nu este bine să fii leneș precum greierul, și nici bîrfitor și zgîrcit ca furnica.

Dacă ar fi să aleg între cele două personaje, aș vrea să fiu jumătate furnică și jumătate greier: harnică, dar să mă și distrez!

Ioan-David Ene, clasa a VII-a A: După părerea mea, dintre greier și furnică mi se pare mai deosebită furnica, deoarece mie însumi îmi place să fiu harnic precum ea.

În primul rînd, furnica, față de greier, care și-a pierdut toate zilele și nopțile verii cîntînd, a fost mult mai harnică și și-a pregătit proviziile pentru iarnă. Spre deosebire de greier, care s-a trezit deodată că vine gerul și că va rămîne flămînd, furnica a fost mai precaută și s-a pregătit din timp.

În al doilea rînd, pentru furnică este un avantaj că s-a aprovizionat, însă nu-i prea bine pentru greierul care se roagă de furnică să-l ajute. În această situație, furnica are dreptate că nu vrea să împartă munca ei cu altcineva care nu a ajutat-o, așa cum și eu, atunci cînd am ciocolata mea preferată, nu prea vreau să o împart cu altcineva. Însă trebuie să recunosc că, poate, furnica mai avea provizii în plus și nu dorea să-l împrumute pe greier, chiar dacă acesta a rugat-o frumos și nu a încercat să-i fure proviziile. Trebuie să apreciem și calitățile muzicale ale greierului, care a încîntat întreaga natură.

Mai pe scurt, eu cred că furnica are dreptate și că îi este superioară greierului, iar acesta trebuia să muncească.

Anastasia Mușetoiu, clasa a VI-a C: Să fiu sinceră, eu l-aș alege pe greier. Nu zic că e bine să stai și să cînți toată vara, dar nici ca furnica, să nu faci nimic în afară de muncă. Cîte un pic din fiecare e perfect. Ce ne-am face noi fără artiștii, cîntăreții și pictorii de pe străzi, care ne fac să zîmbim cînd trecem pe lîngă ei? Ceea ce nouă ni se pare pierdere de vreme înseamnă inspirație, dar și muncă. Furnicii i-ar prinde bine, după o zi de muncă, și puțină muzică de la vecinul ei „leneș“.

Ceea ce m-a întristat foarte mult este felul în care furnica l-a respins pe greiere cînd acesta a cerut mîncare. Îmi aduce aminte de oamenii care trec nepăsători pe lîngă cei care mor de foame și de frig, fiindcă ceva s-a întîmplat cu ei și nu își pot găsi nimic de muncă. Pînă la urmă, nu se rezumă totul la utilitate, muncă, ci și la frumusețe, artă.

„Este bine să fii harnic ca o furnică, dar să te și distrezi precum un greier.“

Din păcate, furnica îl vede pe greier ca pe un leneș, iar pe sine ca pe cea mai harnică creatură de pe Pămînt. Nu poate să își vadă propriile defecte: zgîrcenia, incapacitatea de a aprecia frumosul, indiferența față de alții. Bănuiesc că ceilalți copii ar alege banii și o viață lipsită de culoare, ca a furnicii, dar eu prefer una în care domină arta: literatura, muzica, dansul, actoria, chiar dacă există un risc mare să nu reușești, să ajungi în situații la fel ca greierul. Într-adevăr, trebuie să muncești mult, să înveți și să ai voință, la fel ca furnica.

Cristiana Prelipcean, clasa a VI-a C: Poezia lui Topîrceanu și fabula de La Fontaine se bazează pe defectele și calitățile celor două personaje. Amîndouă au atît defecte, cît și calități.

Furnica are o personalitate harnică, muncitoare și prevăzătoare. Își face provizii pentru iarnă, știind că, altfel, nu ar supraviețui iernii. Dar aceasta are și defecte: furnica a fost zgîrcită cînd greierele a venit în mijlocul iernii să-i ceară ceva de mîncare și l-a refuzat.

Eu cred că partea bună a greierului este că știe să se distreze, cîntînd și dansînd toată vara. Acesta, desigur, are și defecte. Greierul este leneș. Toată vara a stat la soare și, nefiind la fel de prevăzător ca furnica, nu s-a gîndit la ce va face la iarnă.

Dacă aș alege între greier și furnică, aș opta pentru furnică, pentru că are o fire vioaie, harnică, muncitoare și prevăzătoare, avînd un singur defect: zgîrcenia. O înțeleg cînd l-a refuzat pe greier, pentru că nu este plăcut să știi că ai muncit toată vara, iar altcineva se va bucura de munca ta.

Anya Grigore, clasa a VII-a A: Greierul se distrează. Vara, în loc să muncească, să adune hrană, stă și cîntă. Furnica, în schimb, se gîndește la viitor și începe să își adune mîncarea din timp.

De furnică îmi place. Este muncitoare, se gîndește la viitor. Nu îmi place că este zgîrcită și nu vrea să împartă. Ar putea să îi dea o șansă greierului și să îi spună că ar trebui să fie mai atent, iar data viitoare să își adune singur mîncare.

La greier îmi place că știe să se distreze. Știe să cînte, în schimb nu se gîndește la viitor. Vrea să îi fie bine pe moment, nu se gîndește în perspectivă.

Toată vara a muncit furnica, îmi dau seama că îi este greu să împartă, dar ar trebui să se pună și în locul greierelui, care nu s-a gîndit din timp să își adune mîncare și ar trebui să îi dea și lui puțin din mîncarea ei. Cred că are măcar puțin în plus. Sper că furnica o să îi dea și greierului puțină mîncare, pentru că altfel nu va putea supraviețui peste iarnă.

Chiar dacă furnica îi va oferi mîncare, greierele trebuie să învețe să își poarte singur de grijă.

Liliana NICOLAE

Băiatul cu chitara

Peste drum de culcușul Silviei stă Tavi. „Băiatul cu chitara.“ Tavi a văzut mașina de la Samusocial, pe care o știe foarte bine, și s-a apropiat. A primit și el paharul cu supă caldă și niște haine groase. Tavi are 42 de ani. E timid și... „mai sentimental, că sînt Rac. Și știți că Racii sînt mai sentimentali...“ Îl întreb unde locuiește și-mi spune glumind: „E, unde locuiesc? Aici, la vilă...“ Traversăm strada și mă duce să-mi arate adăpostul lui. În curtea unei case părăsite, și-a făcut un cort. Îmi atrage atenția să nu mă împiedic de sîrmele care sînt înșirate strategic de jur împrejur. „Pentru musafiri nepoftiți!“ – îmi explică Tavi. „Dacă vine cineva peste mine, se împiedică de sîrmele astea!“ În cort, Tavi are o chitară. Îmi spune că, pe vremuri, a cîntat la Cenaclul „Flacăra“, că a fost dat și la radio cu trei piese instrumentale, iar acum se pregătește pentru un festival de muzică folk. Dar ar avea nevoie de cineva care să cînte cu vocea. Despre el, despre cum a ajuns în stradă, vorbește puțin. Spune scurt că așa a fost soarta. Aflu, însă, din vorbă în vorbă, că sîntem din același oraș. De undeva de la Dunăre. Și că am locuit în același cartier. Nu ne vine nici unuia să credem. Fiecare cere amănunte despre celălalt... Unde a făcut școala, de cînd n-a mai fost în oraș și așa mai departe. Ca două vechi cunoștințe pe care viața le-a adus, prin nu știu ce întîmplare, față-n față. Ne așezăm pe treptele casei părăsite, își încălzește degetele și își acordează chitara. „E, dacă tot sînteți din Giurgiu, haideți să vă cînt ceva! Ce să vă cînt eu dumneavoastră? Hai să vă cînt ceva frumos!“ Și-mi cîntă „Balada“ de Ciprian Porumbescu, în timp ce, de pe partea cealaltă a străzii, cîinii Silviei latră.

Ioana EPURE

Drumul, fericirea și uimirea

La început, călătorim haotic. Vrem să vedem tot, să simțim tot, să evadăm din propriile noastre vieți în necunoscutul drumului – dar către ce? Și, mai important, cu ce scop?

Aveam 18 ani cînd am ieșit pentru prima oară din țară. Eram într-o mașină cu patru prieteni și ne îndreptam vertiginos spre Germania și niște mașini la mîna a doua. Se șofa cu rîndul și se mînca pe genunchi sau la benzinărie. Nu-mi amintesc mare lucru despre excursia în sine – doar că, după ce am trecut de Arad, mă simțeam așa cum probabil s-a simțit Columb în timp ce naviga și se tot aștepta ca, la un moment dat, să se termine oceanul și să cadă în gol de pe marginea Pămîntului plat, în neant și în infinit. Aveam impresia că după ce o să trecem granița o să văd ceva absolut extraordinar, o lume despre care toată lumea îmi spusese că nu-i ca a noastră.

Cu aceeași uimire am întîmpinat, doar două luni mai tîrziu, coastele abrupte din Halkidiki, sălbăticia și apele tulburător de albastre ale Sithoniei. Priveam fiecare plajă, fiecare piatră și fiecare capră care traversa drumul, ca un copil care îl vede pe Moș Crăciun pe geam, după ce toți copiii de la școală i-au spus că nu există, cu stupoare și cu un soi de sfîrșeală și disperare tăcută. Că nici măcar n-ar trebui să fiu acolo, că privesc lumea asta minunată cu ape albastre și apusuri în mare prin gaura cheii unei uși de care n-ar fi trebuit să trec niciodată. Iar cînd am văzut pentru prima oară cum e să te dai pe schiuri, într-o mică stațiune austriacă, și cînd am înțeles cum se simte explozia de adrenalină de pe o pîrtie neagră, care îți trimite creierul de ființă rațională sub pat, tremurînd îngrozit, în timp ce creierul reptilian rămîne la butoane, beat de fericire și haotic, chiuind în timp ce cobori mai repede, și mai repede, și mai repede, pînă cînd nu mai ești decît un punct negru între multe puncte negre, nu mai ești om, cu frici și gînduri și obsesii, cu vocile tuturor oamenilor importanți din viața ta urlîndu-ți în ureche, noaptea la 3, liste de lucruri pe care le așteaptă de la tine, să fii responsabil, să muncești, să trăiești din nou și din nou ca un martir această Zi a Cîrtiței care e viața de adult, altfel nu meriți să porți numele ăsta – atunci am bănuit că drumul s-ar putea să fie nu doar ceva care te primește din cînd în cînd în vizită. S-ar putea să fie o parte din mine.

Mulți ani după acea primă zi cînd am trecut, aproape fără să respir, granița de la Nădlac, am consumat toate drumurile prin Europa cu lăcomia unui om înspăimîntat că la un moment dat n-o să mai aibă ce mînca. Fiecare excursie era ca ultima, harta se umplea de x-uri, am tăiat Europa dintr-un capăt în altul cu cortul și mașina, de nenumărate ori, o zi-două acolo, o zi-două dincolo, poate-poate o să apuc să văd tot înainte ca nemaipomenitul ăsta șir de întîmplări norocoase care mă tot proiectau pe drum dintr-o parte în alta a continentului să se termine și să mă trezesc, într-o zi, într-un mic apartament din Drumul Taberei, doar cu amintirile a o sută de orașe în care am pus piciorul, fără să mai am altceva de făcut decît să le așez frumos pe un raft, ca să le pot șterge de praf din cînd în cînd, de-a lungul întregii mele vieți plictisitoare de adult, care tot întîrzia să înceapă. Și numai bine, că mai aveam timp să înghesui două-trei destinații pînă atunci, ca pe țigări în pauza mare la liceu, înainte de ora de matematică. Obsesia drumului m-a urmărit ani de zile, fiecare excursie era ca un buton de pauză pentru viață, felul meu de a opri planeta, nu neapărat ca să cobor, dar măcar să trag o gură de aer. Pînă într-o zi, cînd am plecat de tot din țară. Și, într-una din nenumăratele dăți cînd am tîrît după mine un troller, la 5 dimineața, către autogara dintr-un oraș oarecare din Marea Britanie, ca să prind un zbor matinal spre România, mi-am dat seama că toată fuga asta nu mai era un preambul la viața mea reală, de adult. Devenise viața mea reală, de adult. Și pentru prima oară mi-a fost teamă că n-o să mă mai uimească nimic, niciodată. Dormitul în mașină a început să-mi displacă. Sendvișurile de la benzinărie nu mai aveau același gust. Statul cu picioarele pe bordul mașinii, în timp ce muzica urla în boxe, a început să fie completat de un laptop pe care încercam să țin pasul, în paralel, cu munca. Am început să-mi doresc să dorm, să fug de orașe, să nu mai pun o mie de x-uri pe hartă, ci să mă duc undeva și să rămîn acolo. Am început să revin, an de an, în același sătuc grecesc care mă cucerise cu ani înainte, pentru că îmi plăcea mîncarea și pentru că era liniște. Și pentru prima oară a început să-mi fie teamă – dacă totul s-a terminat? Dacă uimirea n-o să mai existe niciodată? Dacă dintr-odată drumul o să fie și pentru mine, ca pentru majoritatea oamenilor din jur, o înșiruire de cazări și cîrciumi, cocktailuri cu umbreluță și, în general, un *ennui* de lumea întîi pentru care ajungi să te urăști, pentru că știi că ceea ce te făcea să iubești drumul nu erau toate astea – era uimirea. Și apoi m-am trezit în Addis Ababa, într-o noapte, cu un soldat cu o pușcă uriașă pe umăr care îmi bloca intrarea în aeroportul din care tocmai ieșisem ca să fumez prima mea țigară pe pămînt african. Și care mi s-a părut mai înfricoșător decît orice altceva de pe lumea asta, pentru că era singura barieră între Etiopia și lumea din care veneam, lumea aia sigură, cu mijloace de transport în comun, cu Internet, cu poliție.

Prima noapte în Africa a fost un amestec de confuzie, teamă și adrenalină. Pînă și singurul lucru care rămăsese constant în toate călătoriile mele, cerul, era cu totul diferit. Luna zăcea răsturnată pe o parte, constelațiile arătau altfel, mirosurile erau diferite de tot ceea ce simțisem pînă atunci, totul era atît de străin și de amenințător, dar în același timp promițător, încît am simțit din nou, după mult timp, ceea ce mi-era teamă că pierdusem definitiv: uimirea.

Ne-am petrecut primele trei zile în Etiopia bătînd la picior mahalalele din Addis Ababa. Pe marginea drumului, oamenii ieșeau din cocioabele de tablă și pămînt ca să se uite la noi, *faranji*, oamenii albi care făceau ceva ce unii dintre ei nici nu concepeau – se plimbau aiurea, fără scop și fără destinație. Iar Addis Ababa nu e un oraș frumos după vreun standard european. E impunător în farmecul lui pur african, un balamuc de mulțimi de oameni care se agită în jurul tău cărînd lucruri în spate și pe cap, încercînd să te agațe pentru un *scam* prost gîndit sau întrebîndu-te curios și dezinteresat de unde ești și ce vînt te-a adus tocmai pe meleagurile lor, în timp ce încearcă să-ți vîndă ceva; de cafenele care miros a condimente și a cafea; de mormane de gunoaie din spatele cărora se ițesc chipuri fermecătoare de copii pe care apoi îi vezi cum se spală pe cap în canalul de pe marginea drumului, de șoferi nervoși de *tuk-tuk*-uri și mini-trocariciuri pline pînă la refuz de pasageri. Addis Ababa m-a îngrozit și m-a fermecat, mi-a amintit din nou de imprevizibilul absolut al vieții, de faptul că predictibilitatea ei, de care ne plîngem constant, e doar o iluzie.

În Etiopia ne-am petrecut primele trei zile fără bagaje, doar cu hainele de pe noi, pentru că rucsacurile rămăseseră abandonate pe undeva prin Dubai. La început bizară, pînă spre final experiența asta ne-a amintit că peste tot în lumea asta găsești orice ai nevoie. Că nu trebuie să schimbi în fiecare zi tricoul – îl poți spăla. Că de aparat foto ai nevoie, dar că uneori, fără el, vezi lucrurile mai clar și ești mai aproape de oamenii din jur. Că atunci cînd călătorești ușor ai loc să iei cu tine lucruri mai valoroase, dar invizibile, și care altfel n-ar fi avut loc în sufletul tău de bagajul de așteptări și de fixații europene, de obsesii igienice și medicale, de preocuparea pentru cum arăți, de sentimentul că dacă n-ai poze de arătat, nici măcar n-ai fost acolo.

Să ne recuperăm bagajele, la sfîrșitul week-end-ului, a fost aproape o dezamăgire. Am bătut Etiopia în lung și în lat cu mașina. Din centru în sud și înapoi. Din centru în nord și înapoi. Ne-am ținut de mînă cu copiii din toate satele în care am pus piciorul, ca niște Angeline Jolie în mizerie. Am dormit în popasuri pentru șoferi, cu purici și ploșnițe. Am mîncat lucruri pe care nici n-aș mai ști să le denumesc acum, și nu cred că aș vrea să știu cum au fost preparate, dar cînd mă gîndesc la ele încă le simt aroma, așa cum aroma de cardamom în cafea o să îmi amintească pentru totdeauna de cafeaua etiopiană, fiartă de femei cu fuste colorate și mulți plozi și băută pe marginea drumului, printre bărbații satului ieșiți la o șuetă, din ceșcuțe mici, cu o frunzuliță plutind delicat deasupra.

Aș fi putut să văd în Etiopia tot ce vezi pe Discovery Channel, dar nu era suficient. Asta vedeau și turiștii care veneau cuminței cu autocarele și fotografiau, fără vreo mustrare de conștiință sau permisiune, locuitorii, în sărăcia și vitalitatea lor, ca la zoo sau ca într-un safari uman. Eu am vrut să-mi recuperez uimirea, și Africa are cele mai mari rezerve de uimire din lume. Pentru că, dincolo de sărăcie și nevoi, atunci cînd trăiești atît de pămîntean, curiozitatea este cea mai la îndemînă distracție a spiritului uman.

Aproape trei săptămîni ne-am uimit unii pe alții – noi pe ei, cu obiceiurile noastre prostești, de albi – auzi tu, să iei pastile de malarie, cine a mai auzit așa ceva? –, ei cu obiceiurile și spiritul lor incredibil, cu ambiția cu care mestecau *khat* și, deopotrivă, cărau în spate bidoane de cîteva zeci de litri de apă kilometri întregi, pentru că eram în sezonul secetos, cînd în sud apa e prețioasă. Cu nonșalanța cu care coabitau cu zebrele și celelalte creaturi ale Văii Marelui Rift, ca și cînd e o chestie perfect normală și întîlnită. Și pentru ei, chiar e. Iar normalitatea noastră a devenit uimirea lor, și invers. Atunci mi-am dat seama că n-o să mai duc lipsă de uimire niciodată, pentru că am găsit sursa ei nesecată: oamenii, normalitatea altora. Nu apele albastre, și apusurile, și pîrtiile de schi sau peisajele superbe. Nu plaja, șezlongurile, cazările mai frumoase sau mai urîte, cîrciumile și mîncarea. Oamenii. Cărora, dacă le ceri permisiunea să îi cunoști, niciodată nu vor înceta să te facă să te simți ca prima oară cînd ai pășit pe pămînt străin.

Doi ani mai tîrziu, m-am reîntors în Africa, în Ghana, cu lecția învățată, și experiența a fost și mai vie. Dar despre asta v-am povestit deja.

– Cri-cri-cri,
Toamnă gri,
Nu credeam c-o să mai vii
Înainte de Crăciun,
Că puteam și eu s-adun
O grăunță cît de mică,
Ca să nu cer împrumut
La vecina mea furnică,
Fiindcă nu-mi dă niciodată,
Și-apoi umple lumea toată
Că m-am dus și i-am cerut…
Dar de-acuș,
Zise el cu glas sfîrșit
Ridicînd un picioruș,
Dar de-acuș s-a isprăvit…

Cri-cri-cri,
Toamnă gri,
Tare-s mic și necăjit!

G. Topîrceanu,
Balada unui greier mic

***Ioana Epure** e fotograf. De obicei o găsești la Uncle Jeb Studio. Doar din cînd în cînd își pune pălăria de fotojurnalist, și atunci nici ea nu știe exact pe unde o mai poți găsi.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Vaccin și homeschooling

Două personaje foarte cunoscute ale vieții publice autohtone, o cîntăreață și o jurnalistă, au dat pe site-urile de socializare cîteva „comunicate“ importante despre relația cu două sisteme publice de stat: școala și sistemul medical. Pe scurt, cele două doamne își exprimau neîncrederea în aceste sisteme și semnalau răul pe care îl pot produce asupra copiilor; în final, ele își anunțau decizia de a-și ține departe familia de ele. Evident, ambele anunțuri au fost comentate din rărunchi, mai mult sau mai puțin competent, mai mult sau mai puțin agramat, mai cu vorbă bună sau mai ca la bodegă. Una peste alta, faptul în sine că au apărut „dezbateri“ – sau oricum se vor fi numit ele – nu e rău. Dincolo însă de opțiunile fiecăruia, problema cea mai importantă mi se pare aceea a responsabilității pe care o ai atunci cînd ești un nume cunoscut în mass-media și faci afirmații publice citite de zeci de mii de fani, afirmații care nu vin din domeniul de competență profesională pentru care te-ai făcut remarcat. Iar aici se diferențiază cele două mesaje transmise pe Internet. Dar să le luăm pe rînd.

Iată afirmația artistei: „Mi-am dat seama că sistemul de învățămînt, acesta organizat pe grupuri de oameni care trebuie să demonstreze în fața altora și cît știu, și cît au învățat este depășit de vremurile pe care le trăim. (...) Consider, însă, că felul în care învață copiii în școlile din ziua de azi naște în ei o grămadă de frustrări care au darul de a le distruge frumusețea interioară.“ Solista nu a chemat oștiri la luptă împotriva sistemului de învățămînt, nu a ridicat fortărețe, nu a îndemnat oamenii să ocolească străzile cu instituții școlare. Și-a spus doar opinia despre cum vede ea educația propriilor copii. În legătură cu această opțiune, ar fi totuși de făcut cîteva comentarii: 1) educația în sistem *homeschooling* nu este încă, din păcate, reglementată prin lege, în țara noastră; 2) acest tip de educație este unul foarte costisitor, și ca timp, și ca bani. Sînt doar două motive pentru care *homeschooling*-ul nu poate fi propus ca soluție pentru educația de masă, ci doar ca opțiune privată. O opțiune care include, pe lîngă efecte formative benefice, și niscaiva bătălii de dus, bătălii care nu sînt numai ale adulților, ci și ale copiilor: bătălii cu sistemul oficial de educație, un sistem inerțial, înțepenit, foarte puțin deschis inovațiilor, bătălii cu presiunile opiniei publice și bătălii cu prejudecățile comunității mici și mari din care familia face parte.

Să trecem la cel de-al doilea personaj: o jurnalistă care înfierează sistemul medical din țara noastră. Dar nu numai pe cel din țara noastră, ci din toată lumea. Și nu numai sistemul medical, ci *toate* achizițiile științifice din ultima sută de ani. Îmi pare sincer rău că doamna cu pricina a atras, prin postările dumneaei, valuri de grosolănii, injurii, mizerii. Nu există, în nici un caz, justificări pentru astfel de reacții. Dar asta e! Facebook-ul e mare, mai mare decît grădina lui Dumnezeu.

Pe de altă parte, însă, cred că felul în care a ales doamna cu pricina să își facă cunoscute opiniile este cu totul nepotrivit. Am să dau cîteva exemple. 1) Domnia-sa spune: „Nu sînt om de știință, sînt doar un om care își expune opinia cu privire la neregulile din terapia nou-născuților (vaccinurile)“. Urmează, ca argumente, diverse statistici, cercetări, dispute. Dar dacă cea care face aceste afirmații nu este om de *știință*, atunci nici nu poate trage concluzii *științifice* definitive asupra unor proceduri cercetate *științific* și nici nu poate face educație medicală altora. Poate cel mult să atragă atenția asupra unor posibile inadvertențe, anomalii produse de sistemul medical. 2) Jurnalista mai spune că are dreptul legal la opinie. Sigur că are dreptul legal, dar noi vorbim despre cel moral: aici nu vorbim despre Gigi din Focșani care spune la bodegă, duminică seară, cum a auzit că americanii nu au ajuns, de fapt, pe Lună, ci de ditamai jurnalistul, văzut, auzit și cunoscut de zeci, poate sute de mii de oameni, care spune că toate vaccinurile sînt rele și că nodulii tumorali trec de la sine pe bază de energie pozitivă. 3) Domniasa a activat în domeniul jurnalistic, a făcut chiar reportaje, anchete în domeniul medical. Este singura competență de care ar fi putut să se servească legitim, deontologic, pentru a ajunge la oameni: ar fi trebuit deci să posteze articole de informare, de analiză, de dezbatere, și nu unele de opinii personale. Investigații despre efectele nocive sau nu ale vaccinurilor, și nu eseuri despre puterile miraculoase ale laptelui matern. Documentații serioase despre mamografii, și nu statistici minore care fac senzație. Evoluăm, s-ar zice, spre o atmosferă publică în care oricine poate spune orice despre orice și despre oricine. E periculos.

Maria Iordănescu este psiholog.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Trăim o nouă cultură

„Barometrul de consum cultural 2015“ arată că nu doar am intrat, ci trăim într-o nouă cultură, și nu în cultura adevărată. Nu, nu este alarmant, nu, nu trebuie să urlăm de durere, trebuie să constatăm și, de vrem să-l înțelegem pe Celălalt, este obligatoriu să vedem ce se întîmplă. Al treilea război mondial, ca orice război, pornește de la ignoranță. De data aceasta, ignoranța sîntem noi, cei ce credem în cărți.

Noua cultură înseamnă Vizual. Mesajul nu este Informația, ci *entertainment*-ul. Privitul la televizor se situează pe primul loc în topul preferințelor de consum, vizionarea de filme la TV – 84%, ascultarea de muzică – 75% sau radio – 66%. Cultura veche trebuie convertită vizual/audio, dacă într-adevăr ea este de folos: 38% din respondenți, la nivel național, nu au citit niciodată cărți, 21% au citit o dată, de două ori (în întregul an).

Internetul, în toate formele, este sursa culturii. Internet înseamnă însă info personalizat (muzică, film, *social media)* și piraterie. Internetul este utilizat de 54,7% din oameni, la nivel național. 44% din utilizatori au declarat că au descărcat muzică de pe Internet (fie gratuit, fie contra cost). Astfel, în 2015, 40,9% au descărcat gratuit, 3% au descărcat contra cost, 5,7% au cumpărat CD-uri. Pentru filme, exceptînd procentajul celor care nu consumă deloc (41%), principala sursă a fost tot descărcarea gratuită de pe Internet – 24,6% (mai puțin decît în cazul muzicii).

A fi în cultură: frecvența de participare la activități culturale în spațiul public, în ultimele 12 luni, se „împarte“ în: 29% – foarte rar, 26% – rar, 23% – niciodată, 16% – des și 6% – foarte des. Scurt, nu se merge la teatru, film, festival, bibliotecă. Tirania Culturii a apus. Contează cine nu știe prea mult, dar are charismă. M-am hotărît să cresc charismă în bibliotecă, la masa de scris.

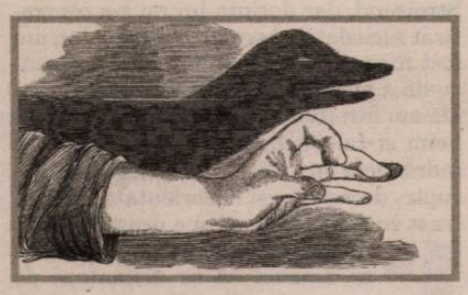

Iaromira POPOVICI

bazar

Aniversări tradiționale

După un timp, după ani, viața îți devine ancorată în tot mai multe date fixe. Aniversări și comemorări. Adunate, de-a lungul anilor, cu tăvălugul, pe modelul bulgărelui de zăpadă. Unele fericite și altele deloc – triste, dar necesare. Tot mai multe pentru cineva care nu uită, nu aruncă, ci acumulează. Pentru oameni ca mine, care nu aruncă nimic, datele fixe care trebuie sărbătorite se tot înmulțesc. Dintr-un motiv simplu, ce poate părea sinistru: nu mai sînt de serbat doar zile de naștere ori de nume ale membrilor familiei și prietenilor de o viață, aniversări ale căsătoriei, civile sau religioase, ci și diverse date ale morților din familie. Morți care nu te au decît pe tine. Vine o vîrstă cînd, dacă ești unic moștenitor al unei familii iubitoare, nu-ți rămîne, evident, decît să-i cinstești memoria.

Dar să le luăm pe rînd. Toamna, de pildă, sînt, de cînd lumea, cel puțin două zile de naștere ale unor prieteni foarte buni care s-au serbat în fiecare an. Dacă vreunul dintre ei nu se grăbește să-și serbeze ziua, în vreun an, prietenii intră în acțiune, se dau peste cap și organizează ei ceva. Peste anumite lucruri nu se poate trece... La ziua unui bun prieten de-al meu, la sfîrșit de septembrie, merg de dinainte să-mi pot aminti. Acolo i-am cunoscut, în copilăria mai mult decît mică, pe cîțiva din prietenii de-o viață. Prieteni ca frații, aș putea spune, frați pentru copiii unici care eram, obișnuiți să se joace singuri, între patru pereți (o bună modalitate de a-ți dezvolta imaginația, de altfel, într-o vreme cînd nu aveam nici computer, nici mobil, și nici – culmea! – televizor, pînă la un punct). La prietenul ăsta al meu, un pic mai mic decît mine, era, în ce mă privește, Paradisul. Era Familia, un concept ceva mai cuprinzător, unde erau incluși și prietenii. Unde fiecare se simțea la locul lui, nimeni exclus și toată lumea se întrajutora. E adevărat, mai erau și certuri în Paradis, din cînd în cînd (pornind de la cine cîștiga sau pierdea la vreun joc), dar se remediau rapid, eventual trecînd printr-un plîns zdravăn, dar izbăvitor.

Cealaltă aniversare de toamnă, apropiată, ca dată, de cea a prietenului din copilărie, e a unei prietene din școală. Cu care nu a fost un *coup de foudre,* ci relația s-a copt în timp, în ani. Dar a devenit una dintre cele, zic eu, pe viață. La ea se adună, în general, grupul feminin de prietene. Am învățat să ne vedem în fiecare an și să vorbim de ale noastre fără să bîrfim, fără să judecăm. Pentru un „grup feminin“ mi se pare mare lucru. Ne exorcizăm, pur și simplu, povestindu-ne întîmplările mai puțin faste. Și ne bucurăm, împreună, de cele fericite.

Tot toamna era ziua mamei mele. Mama mea era născută pe 15 septembrie, odată cu – de ani buni... – începerea școlii. Era o zi și bună, și rea, pentru că începutul școlii nu poate veni decît cu sentimente controversate. Toate poveștile devenite clișee (pînă la urmă, și ce dacă?) legate de emoția reîntoarcerii, în același spațiu și iubit, și urît, cu ținută festivă și buchete de flori posibil inutile, rămîn adevărate. Le-am trăit și retrăit atît cu mine însămi, cît și cu băiatul meu (poate de astă dată mai intens, fiind preocupată mai asiduu de aparent insignifiante detalii materne, precum să alerg după el să-și pună ceva pe cap, să nu facă insolație la serbarea infinită, să-i dau sticla de apă, să nu rămînă nehidratat, să-i reamintesc care buchet e pentru care profă, ca să nu ajungă cel mai fățos la cea mai harpie etc.)

Dar toate astea au trecut, iar acum ziua de 15 septembrie s-a transformat, dintr-o aniversare a mamei mele, într-o comemorare a ei. Totuși, mă străduiesc ca, alături de puținii oameni cu care mă întîlnesc cu această ocazie, să o păstrez într-un spirit firesc. Așa că mîncăm la un restaurant dintre cele care-i plăceau și ei, și vorbim despre ea, și cu bune, și cu rele. Firesc pentru că urmează o altă serie de aniversări-comemorări, a bunicii mele, a bunicului meu. Pe care tot eu le țin, în felul meu, pe fiecare altfel. De ce? Pentru că pur și simplu nu are cine să o facă. Și pentru că m-au iubit, cu toții, ca pe unicul copil și nepot.

În contextul ăsta, înțeleg cît se poate de bine și *Sieranevada* lui Cristi Puiu. Am trăit atmosfera de acolo, de destule ori, pe pielea mea. Mai toate petrecerile de familie, pe vremea cînd cei comemorați acum erau aniversați, la propriu, aveau, de pildă, în mijloc cîte o ceartă „sîngeroasă“. Nu la propriu: nu exista violență fizică, dar era din plin cea de limbaj. Musafirii își aruncau în față lucruri îngrozitoare, mai în glumă, mai în serios, vocile și tensiunile se ridicau, venele pulsau. În final, se aducea tortul și, încet-încet, drama redevenea o simplă relatare care nici măcar de fapt divers nu ar mai fi fost bună: invitații redeveneau o familie banală, neaoșă, iubindu-se în felul ei și ajutîndu-se la greu. Și așa mai trecea (și mai trece) încă o toamnă.

Valentin DUMITRESCU

Văduva veselă după Andrei Șerban

Surprinzătoare această *Văduva veselă* în chip de superproducție, adaptată logicii de discurs și care aduce în scenă, adesea ironic, ingredientele atît de îndrăgite de fanii ei de toate vîrstele. În accepția comună, superproducțiile, comercialul prin excelență, compensează prin spectaculos – grandiosul de mucava, strălucirea vedetelor – vulgarizarea subiectului. Dincolo de durata montării reprezentației noastre, peste patru ore, nu întotdeauna justificată, se poate vorbi de o răsturnare a ecuației. Umorul e implicit, expus în contratimp. Mijloacele de atracție de acolo sînt preluate în contrapunct cu derizoriul actualității curente. Plastică și funcțională, scenografia semnată de Anka Lupeș asigură cadrul frumos luminat ca un Night Club; scena – o poartă în verde venin – dezvăluie pasarele pentru îndrăgostiți și unele pentru confruntările la baionetă între pretendenții înfierbîntați. Avînd în centru module amplasate pe turnantă (care configurează spații de joc), coregrafia (semnată de Andreea Gavriliu) aduce ritm și culoare adaptării după opereta lui Lehar în descendența concepției regizorale.

Premiera cu *Văduva veselă* din 1905 a operetei lui Franz Lehar după libretul original de Viktor Leon și Leo Stein a rămas de-a lungul timpului cea mai seducătoare și populară creație muzicală, și invită la interpretarea creatoare și pe cît posibil fidelă partiturii. Pe de altă parte, libretul e susceptibil oricăror prelucrări și chiar acesta, inspirat de o lucrare mai veche, a fost urmat apoi în teatru și film de nenumărate prelucrări, contestate sau nu, care au avut însă ca dominantă creația de valoare. Andrei Șerban, în buna manieră care l-a consacrat, dă cu tifla prejudecăților habotnice, sloganelor de tipul *political correctness,* vide de conținut, ce nu o dată, pare-se, l-au hărțuit și l-au cenzurat.

„Controversat" – sintagmă atașată regizorului Andrei Șerban de cîte ori producțiile sale forțează limitele unui gen sau obișnuințele receptării – a ajuns cumva un automatism. Marile modele sînt deja presupuse. Tradiția adusă în prim-plan.

Partitura celebrei operete a lui Franz Lehar e preluată într-o măsură ca pretext pentru un spectacol de autor, cu varii trimiteri spre problematica epocii actuale. Reprezentația se vrea și o oglindă în măsura în care luminează ceea ce mijloacele de comunicare, contactul nostru cu o realitate mijlocită de condiționări ne-a făcut să ignorăm propriile resorturi. Construcție încă în lucru, dată fiind amploarea acestei coproducții cu Opera Națională Română Iași, avînd distribuții distincte și chiar doi dirijori, întreprinderea definește un pariu nemaiîntîlnit încă pe scenele noastre. Cît privește colaborarea regizorului cu instituția de spectacol din capitala moldavă, aceasta e una de calibrul montărilor sale la TNB după 1990, de la „Bulandra", teatrele din Cluj și Sibiu, recent pe scena Teatrului Odeon. Cu ceva timp în urmă am văzut la Iași, prezentate succesiv, premiere-eveniment care au condus, printre altele, la reabilitarea corpului de balet aflat în suferință, acum unul recunoscut. *Insulele galante* și *Troienele* marchează o dată în istoria operei române prin fericita orchestrare a concepției cu interpreți de clasă și un manager excepțional – Beatrice Rancea, actualul director interimar al ONRB.

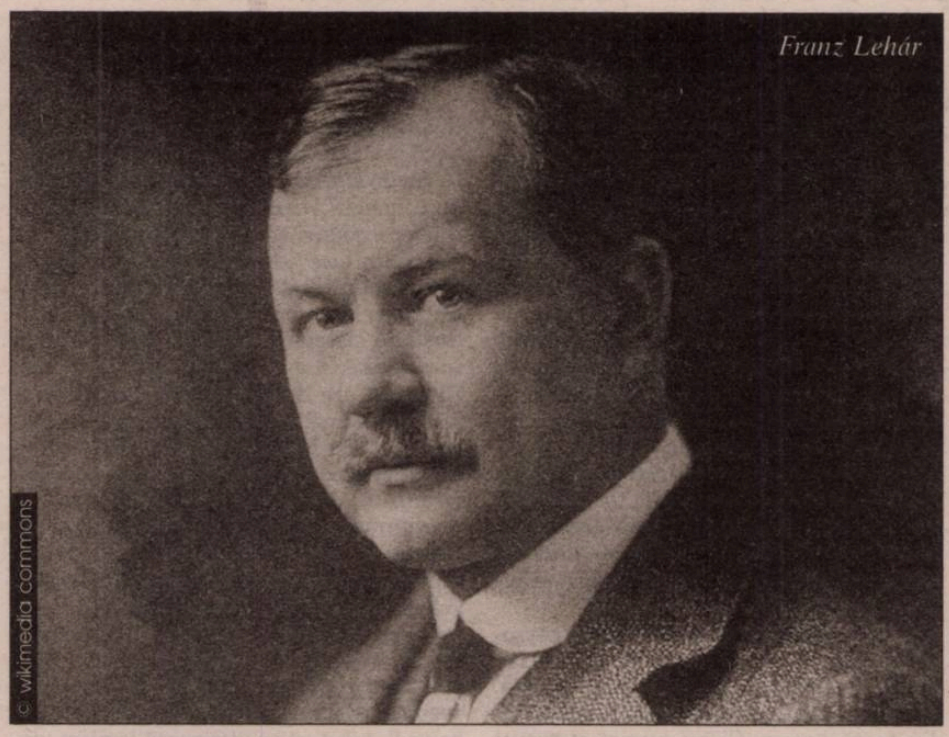
Franz Lehár

© wikimedia commons

Ceea ce vom vedea va fi scandalos pentru aceia ce se așteptau la floricele și motive din alte vremuri.

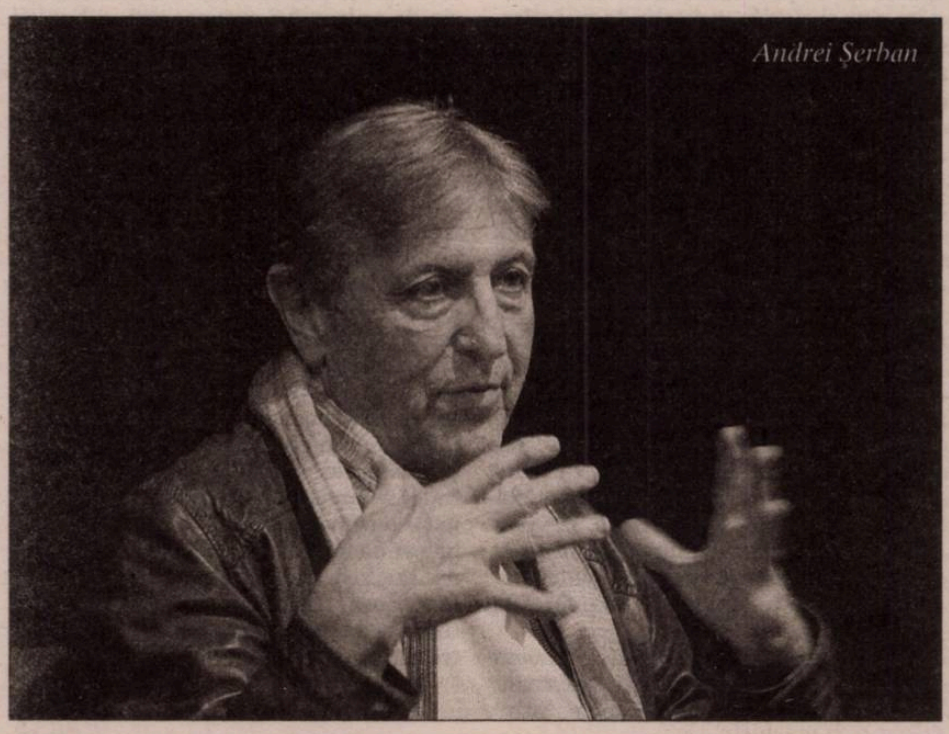
Andrei Șerban

Am preferat postura de spectator care nu părăsește sala la vreuna din pauze, fie și din curiozitate profesională, răsplătită de superbul final cinematografic al speranței deznădăjduite. Scenă antologică în traversarea platformei sub ninsoarea imaculată spre a dispărea ca niște umbre în fundal, care lasă în mijlocul scenei un personaj dezorientat și îndeamnă publicul să nu aplaude înainte de a se fi tras cortina. Acest apel la meditație mi s-a părut că dă cheia reprezentației, teatru în teatru, convenție reînnodînd vicleniа istoriei cu ironia, abjecțiile, înălțările de o clipă și prăbușirea iluziilor în neant. Un licăr de speranță într-o tăcere atotcuprinzătoare.

Șerban ne avertizează, chiar înainte de ridicarea cortinei, gest abia întrezărit, deși străin de un *clin d'œil* complice: ceea ce vom vedea va fi indigest pentru unii, scandalos pentru aceia ce se așteptau la floricele și motive din alte vremuri. Din fosa întunecată, găzduind orchestra ascunsă în subteran, apare ca într-o secvență de film mut, pentru cîteva clipe doar, capul dirijorului (la pupitru, Ciprian Teodorașcu). Simbol inaugural. Muzica se înalță și tinde să ne înalțe cu sine.

Prepondérent prozastic, actul întîi este mai degrabă expozitiv, avînd în centru retorica Ambasadorului Zetta (Ioan Cherata, Opera Română Craiova), flancat de securiștii de serviciu, cel care pune la cale planul salvarii Patriei pe lîngă, omagiu al spiritului caragialean, propriile probleme matrimoniale. Sîntem în Moldrosovia, țară incertă, imaginară, lesne de recunoscut, unde totul e posibil, iar ordinul vine de la Rege urmînd parcă fiece mișcare din portretele etalate pe toți pereții, un lucru bine făcut. Frumoasă introducere într-un absurd strecurat pe ușa din dos, în banalizatul cotidian fantastic, consunînd cu realitatea noastră cea de toate zilele.

Lăudabilă intenția adaptării create de Daniela Dima și Andrei Șerban, după libretul original al lui Viktor Leon și Leo Stein, cu dialoguri inspirate din scrierile lui Radu Paraschivescu și Andrei Pleșu. Trimiterile la situații sau personaje cunoscute amplifică prin acumulare ipostaza de spectacol-manifest. Prințul Danilo Danillovici e admirabil interpretat de Adrian Mărcan de la Opera Brașov: voce, prezență scenică, reușește să-și umanizeze personajul. Miliardara Hanna Galvary e Amelia Antoniu de la Teatrul de Operetă „Ion Dacian": agreabilă, neobosită într-un rol cu multe dificultăți. În jurul căreia roiește o mulțime pestriță care concurează pentru mîna frumoasei Văduve. Excelent Ștefan van Korch în Camille de Jolidon, personaj de culoare, interpretat cu vervă, inteligență și simțul nuanțelor. Relevabile Corul și Baletul ONRI, de un nivel remarcabil, mai puțin ideea introducerii lavalierelor, străină spiritului operei.

În literatura modernă, marele exilat Witold Gombrowicz, de pildă, a sfărîmat idolii cetății, vai, ai mîndriei de a fi polonez, similară vreunui sentiment paraguayan de a fi, fără ca țara sa de origine, parodiată pînă la paroxism, să-și piardă cumpătul, nici vreo fărîmă din prestigiosu-i destin. Imaginarul în reprezentările lui înalte a fost întotdeauna cu un pas înaintea realității. Reproșurile criticii vizează aici excesele unei reprezentații de teatru muzical, iar nu sloganurile devenite loc comun al unei mentalități blocate în prezumții prăfuite.

În *Caietul-program,* Andrei Șerban scria: „Montez acum *Văduva veselă* pentru a treia oară. La diferite vîrste, viziunea mea asupra ei s-a schimbat. Prima întîlnire a fost în 1984 la Welsh National Opera din Cardiff, în Țara Galilor, unde îmi făcusem debutul în operă cu *Oneghin* și *I Puritani*. Știam că unul dintre idolii mei, Ingmar Bergman, își dorise toată viața să pună în scenă *Văduva veselă,* pe care o considera o lucrare la fel de miraculoasă ca o melodie de Shakespeare (în rolul Hanna Galvary o vedea pe Barbra Streisand, dar dorința lui nu s-a concretizat niciodată). Ascultînd-o iar și iar, am fost mișcat de frumusețea aproape senzuală a melodiilor, iar ca inspirație vizuală am fost influențat de filmele lui Stroheim și Lubitsch, care și azi mi se par îndrăznețe în descrierea unei lumi corupte, decadente și dezorientate, în contrast cu forța afirmativă a dragostei."

Proiect relevant oricărui demers ce, tinzînd să se distanțeze de convenționalismul reprezentărilor unui gen ale cărui rigori se cer totuși respectate, indiferent de motivațiile prezentului, va fi completat de un citat din Franz Lehar: „Definirea domeniilor muzicale și trasarea frontierelor dintre ele este treaba muzicologilor și a criticilor. Pentru mine, care creez liber, totul este teatru liric; opera, opereta, comedia muzicală, *sing-spiel,* pe scurt tot ce presupune să joci și să cînți. Cînd ești atins în inimă, cînd simți durere sau bucurie ca și în viață, atunci și numai atunci știi ce trebuie să comunice fiecare notă."

Ceva din ceea ce și-a propus Andrei Șerban, prefațat de aceste rînduri, vine să sublinieze că, dincolo de caricatură și parodie, dincolo de locurile comune fără sfîrșit, dincolo de parafrază și paradox, se află întotdeauna un mister care le (și ne) înglobează, fiorul unui tărîm pierdut sau nedescoperit încă.

În total contrast cu platitudinea existenței curente, a timpului care-și devorează copiii.

***Valentin Dumitrescu** este critic de teatru.*

Mirella PATUREAU

Cînd realitatea rănește și teatrul îți dă puteri

– 2666 *la Atelierele Berthier, Théâtre de l'Odéon Paris* –

Principala temă de vacanță, vara aceasta, a fost lectura romanului lui Roberto Bolaño, *2666*. Cifră satanică ce nu i-a purtat noroc scriitorului sud-american, romanul a fost publicat postum în 2004. Cele 1453 de pagini ale versiunii franceze (ed. Gallimard, Folio) m-au acaparat nu fără rezistență din parte-mi, oscilînd între fascinație și repulsie, curiozitate și oboseală. Romanul a fost adaptat pentru scenă și prezentat vara aceasta la Avignon, de un tînăr regizor, Julien Gosselin, mezinul Festivalului, la FabricA, spațiu *extra muros* și neconvențional, și a revenit toamna aceasta la Théâtre de l'Odéon, în sala de la Atelierele Berthier, în apropiere de centura periferică a Parisului, pe un bulevard dat peste cap de aproape doi ani de un șantier care nu se mai încheie. Teatrul o duce însă bine, iar zona geografică accidentată îi convine de minune spectacolului-eveniment ce a deschis Festivalul de toamnă parizian. Compania lui Gosselin se cheamă *Si vous pouviez lécher mon cœur,* de fapt, fraza întreagă ar fi „Dacă ați putea să-mi lingeți inima, ați muri otrăviți", citat din *Shoah,* filmul lui Claude Lanzmann despre ororile lagărelor de concentrare naziste. Colegi de clasă ai promoției 2009 a Școlii de teatru de la Lille, Julien Gosselin și cei șase actori ai săi, constituiți într-un colectiv artistic, la care s-au mai adugat alți colegi de generație, înțeleg să facă un teatru inspirat de o realitate crudă, fără menajamente și farduri. *2666* est un roman-fluviu, toate epitetele criticilor nu ies din monstruos, monumental, enorm, maraton, superlativele nu lipsesc în fața dimensiunilor ieșite din comun ale textului. De fapt, sînt cinci romane diferite, unite de un centru secret, către care converg în final, se înlănțuie în subteran toate firele. E genul de operă pe care, odată traversată cu multe eforturi, simți nevoia s-o reiei de la capăt, pentru a identifica toate semnalele ascunse, ignorate la prima vedere, efluviile torențiale care deschid drumuri către necunoscut. Gosselin nu e la prima adaptare scenică a unui roman, tot la Avignon a surprins în 2013 cu *Particule elementare* după Michel Houellebecq, un alt roman dificil, o viziune crepusculară a societății franceze a anilor '70 sau o frescă delirantă și plină de umor despre intelectualii preocupați de sex, cu o morală exclusiv hedonistă și narcisică. Miza e însă mult mai importantă cu adaptarea romanului lui Bolaño, chilian care a trăit în Mexic, a traversat cercurile revoluționare sud-americane și a murit în 2003 lîngă Barcelona, corectînd ultimele pagini ale romanului său. *2666* e considerat încheiat, dar plutește pe undeva un aer de neîmplinire, ca niște ultime cuvinte abia șoptite pe patul unui muribund, cînd misterul stăruie în aer și nu face decît să mărească angoasa. Sînt deci cinci romane diferite, cinci unghiuri de atac și cinci moduri diferite de a povesti… Gosselin optează pentru un teatru-povestire, titlurile respective sînt proiectate la fiecare început din cele cinci părți (spectacolul e jucat într-o singură zi, o integrală în cinci părți sau în două seri consecutive) și fidelitatea adaptării scenice față de roman este evidentă, de la respectarea ordinii și a faptelor, a personajelor, pînă la proiectarea unor fraze sau pasaje de text pe un ecran central, sau cînd recurge la o voce din *off,* care reia pasaje sau monoloage întregi din text.

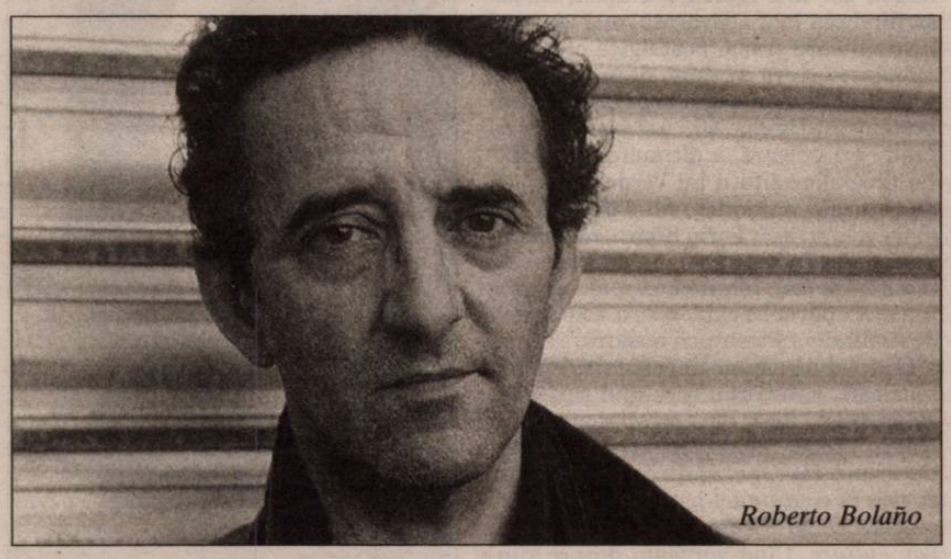

Roberto Bolaño

Aproape 12 ore de teatru total…

Nimic nu e rescris sau „adaptat". Textul e astfel „azvîrlit" cu violență către sală, impus într-o lumină privilegiată. Povestirea nu e niciodată lineară, ea avansează în tir grupat, intervin personaje noi care introduc poveștile lor, digresiunile sînt permanente, liniile de fugă multiple și mereu în mișcare, ca algele din fundul mării, ce fascinează eroul-fantomă al cărții. Există însă două motive principale, cel al unui scriitor german ce se ascunde în spatele unui pseudonim, Benno von Archimboldi, și pe care nimeni nu l-a întîlnit, și motivul Răului, ca o permanență a umanității și a secolului trecut. 2666, mărturisește undeva Bolaño, este numele unui cimitir în viitor, al unei societăți ce nu s-a născut încă, 2 fiind cifra mileniului, iar 666 cifra diavolului. Cele cinci părți ne introduc treptat în acest itinerar mistic, condus ca o anchetă polițistă. Spectacolul își schimbă și el stilul. Prima parte, „Partea criticilor", este o narațiune de tip clasic: patru universitari, trei bărbați și o femeie, sînt reuniți printr-o pasiune comună pentru acest autor german misterios. Un soi de roman despre moravurile universitare, gen David Lodge, și care aproape frizează teatrul de bulevard. Pe urmele lui Archimboldi, cei patru vor ajunge într-un orășel mexican, pierdut undeva la granița cu Statele Unite, Santa Teresa, în deșertul Sonora, imagine fidelă a orașului Ciudad Juàrez, unde, începînd din 1993, au fost găsite cadavrele cîtorva sute de femei, violate, torturate și ucise, crime rămase în general neelucidate. „Partea lui Amalfitano" este povestea unui profesor de filozofie spaniol, care apăruse fugar în „Partea criticilor", trăind la Santa Teresa, și care-și pierde mințile. E un soi de coșmar filmat în direct sau ca un soi de sitcom. „Partea lui Fate" prezintă un ziarist negru american venit la Santa Teresa să scrie despre un meci de box și care află despre crime. Totul e filmat și aici în direct, într-un bar de noapte, un *rave party* asurzitor, ca un *thriller* sau un film negru american. Fate reușește să exfiltreze spre Statele Unite fiica profesorului, amestecată într-o poveste cu narcotraficanți. „Partea crimelor" este tratată ca o performanță de arte plastice, nimic *gore,* nimic emoțional, totul e prezentat la rece. Pe un ecran negru, cu litere albe, simplu dispozitiv de lectură, sînt proiectate procesele-verbale de poliție cu detaliile crimelor. O muzică electro, *live,* obsedantă, a cărei intensitate merge crescendo, acompaniază totul, un *requiem* electronic sau un mausoleu virtual al acestor victime, femei simple, lucrătoare, chelnerițe de bar sau prostituate, ale căror nume sînt cele reale și cărora romanul le aduce astfel un discret omagiu. Cîteva momente, jucate în spațiul scenic central, întrerup această litanie ce devine insuportabilă prin atrocitatea detaliilor, scene de interogatorii inutile ale anchetei de poliție, glume macabre și machiste. De fapt, ceea ce devine clar este faptul că nu există nici un ucigaș unic sau în serie, cea care ucide este o societate violentă și profund misogină, în spatele căreia se ascund politicieni, oameni de afaceri sau narcotraficanți. În fine, „Partea lui Archimboldi", ne povestește *ab initio* viața acestui personaj misterios, ca o carte imensă cu poze, eroul gol, în spatele unui perete de sticlă translucid, ca într-un acvariu, evoluează cu mișcări lente, piesele enigmei se pun în mișcare. Hans Reiter e înrolat în cel de-al Doilea Război Mondial, traversează frontul de Est, ajunge și în România (în roman, Bolaño vorbește despre castelul lui Dracula, clișeu inevitabil, dar documentat satisfăcător, îl citează corect pe Vlad Țepeș și calitatea lui de războinic patriot), unde întîlnește în treacăt traiectoria unui general român, amant fabulos al unei contese germane, devenită mai tîrziu editoarea protectoare a scriitorului, și este crucificat de soldați în revoltă undeva lîngă Odessa… Revenim la sora eroului, al cărei fiu, emigrat în Mexic, este acuzatul principal în seria de crime de la Santa Teresa. Archimboldi/Reiter, acum octogenar, promite în final să plece ca să-și salveze nepotul… Bucla s-a încheiat, povestea poate reîncepe dincolo de Ocean. Spectacolul e torențial și mijloacele teatrale sînt pe măsura textului. Spațiul scenografic, conceput de Hubert Colas, include trei cuburi translucide uriașe ce se deplasează împinse de tehnicieni și creează multiplele arii de joc. Un ecran uriaș în fundal, spațiu de proiecție, poate avansa și modifica spațiul de joc, interioare de apartamente, baruri de hotel sau discotecă. Cameramani discreți, îmbrăcați în negru, cu videomobile, filmează tot timpul și proiectează pe ecran teatrul pe cale să se facă. Filmate în prim-plan, chipurile actorilor domină scena, pe ecranul uriaș, în vreme ce la nivelul scenei, dedesubtul ecranului, îi putem descoperi jucînd în direct. Siluetele lor par astfel, prin iluzie optică, minuscule, ca de marionete. Procedeul e de-acum utilizat și dus la perfecțiune de Ivo Van Hove sau de mai tînărul Cyrile Teste, dar aici raportul între dimensiunile actorului în *live* și imaginea sa proiectată e calculată fără a crea acest efect. Trei muzicieni, ascunși în umbră, ritmează acțiunile, de la notele suave ce acompaniau poveștile de alcov ale universitarilor la muzica techno din scenele de crimă împinse pînă la transă… Aproape 12 ore de teatru total, cu pauzele incluse, pauze care mi s-au părut prea lungi, dorind mereu să revin la lumea de coșmar unde Răul amenință, și teatrul, vîrtej de imagini și cuvinte, ne poate salva… Julien Gosselin spunea undeva, într-un interviu, că dorește ca spectacolul său să fie pentru spectator ceea ce este și pentru un cititor, enorm, infinit, sursă de plăcere și cîteodată teribil. „Vreau", spunea el, „să-l concep ca pe o experiență totală, o experiență comună între actori și public, păstrîndu-i forța și complexitatea." Și într-adevăr, au fost 12 ore de teatru total care, departe de a mă epuiza, mi-au transmis o energie și o stare de exaltare lucidă pe care sînt gata oricînd să le trăiesc de la capăt.

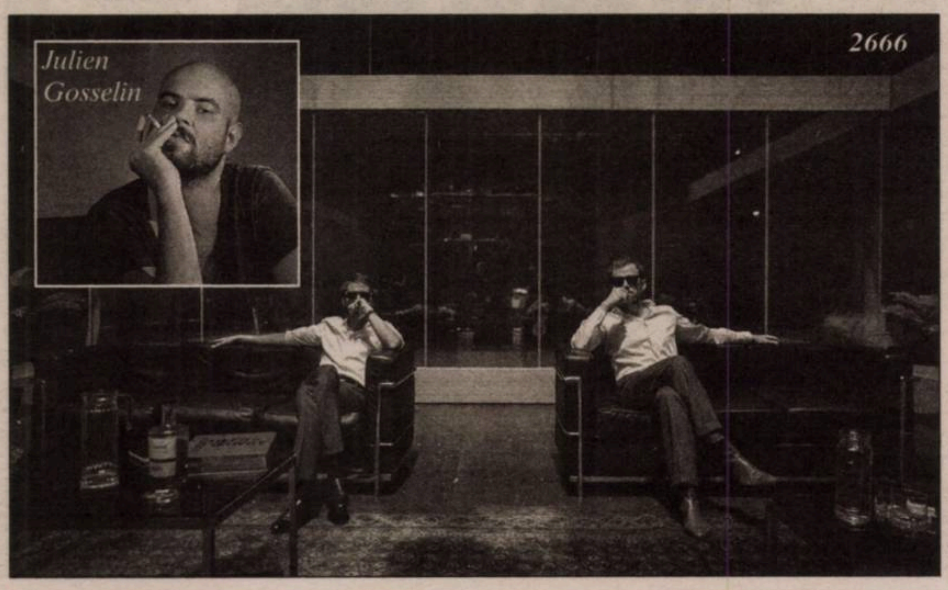

***Mirella Patureau** este critic de teatru și traducătoare, cercetătoare la Atelier de Recherche sur l'Intermédialité et les Arts du Spectacle, CNRS, Paris.*

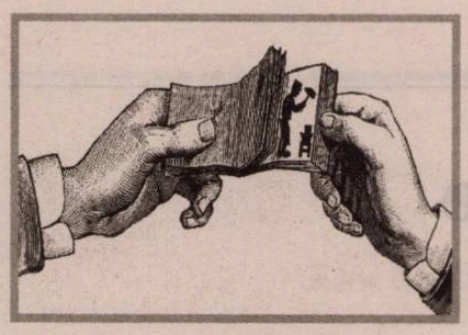

Marius CHIVU

feedbook

Tinuț forevăr

● Ovidiu Verdeș, *Muzici și faze*, ediția a III-a revăzută, Editura Polirom, 2016.

Ar putea părea surprinzător pentru multă lume ce urmează să spun: *Muzici și faze* este, probabil, cel mai bun roman de debut de la Revoluție încoace. Spun că poate părea surprinzător pentru că, spre deosebire de altele, acest roman n-a avut neapărat un destin editorial tocmai grozav (precum *Degete mici* de Filip Florian, să zicem). Apărut în anul 2000, într-un tiraj mic, la Editura Univers și premiat de USR, reeditarea din 2003 de la Editura Aula i-a sporit aura, dar nu neapărat și faima. A atins repede statutul de carte cult (dovadă faptul că titlul a devenit o sintagmă detașată de carte, preluată în limbajul curent și, la un moment dat, chiar ca nume pentru un site de muzică), dar nu în sensul popularității, cît în sensul dobîndirii unui grup de fani înfocați, al unor inițiați. Căci, deși premiată la apariție, specialiștii n-au băgat cartea în seamă de-a lungul timpului așa cum ar fi meritat, parte și din cauza discreției autorului, care n-a mai publicat între timp altceva, fiind absent din spațiul literar formal, parte și din cauza gustului relativ convențional al criticilor literari. Pentru mulți, probabil că Ovidiu Verdeș a fost un fel de *one hit wonder* care nu merita investiția de încredere și susținere pe termen lung.

În 2009, suplimentul *Adevărul literar & artistic* a făcut o anchetă dedicată celor mai bune romane ale deceniului 2000-2010, unde au invitat să se exprime zece critici literari. În 2011, revista *Corpul T,* condusă de acum regretații Alexandru Mușina și Andrei Bodiu, a propus de asemenea o anchetă care să stabilească însă un top al romanelor românești apărute în deceniile de după Revoluție, anchetă unde au invitat aproape șaizeci de recenzenți, cronicari și critici literari, universitari și redactori de reviste. În nici unul din aceste topuri finale ale specialiștilor nu apărea *Muzici și faze,* prea puțini fiind cei care-l menționau pe listele lor (doar vreo trei, dacă nu mă înșel, unul fiind subsemnatul). Din fericire, romanul acesta atît de iubit de cititorii săi apare reeditat acum la o editură mare și are șansa să ocupe locul meritat în ceea ce, timid și poate inutil, numim canon literar.

Impresionează în *Muzici și faze* încă de la primele pagini ruptura stilistică față de tradiția romanului românesc. Ca anvergură a oralității, a dialogurilor și a discursului colocvial, acest roman nu are o precedență căreia să-i datoreze ceva. Cele aproape cinci sute de pagini de vorbire în termenii liberi ai oralității vîrstei juvenile fac din adolescentul de 15 ani pe nume Tinuț un personaj la fel de izbutit și de important precum Vica din *Dimineața pierdută* de Gabriela Adameșteanu, spre exemplu. Romanul lui Ovidiu Verdeș este, din punctul de vedere al limbajului, al stilului colocvial presărat cu ticuri verbale, englezisme și jargonul adolescenței epocii („nenică", „sanchi", „țais", „kentane", „mozol"), un adevărat tur de forță. (Invocarea seriei *La Medeleni* de Ionel Teodoreanu n-ar fi chiar hazardată, dar există o mare, prea mare diferență de nivel artistic.) E foarte interesant detaliul că romanul poveștilor *Muzicilor și fazelor* apărea în același an cu *Povestirile cu înjurături* ale lui Sorin Stoica: ambii naratori protagoniști impuneau în literatura română formula auctorială „io" ca semn distinctiv pentru noua oralitate. De altfel, Mircea Cărtărescu spunea, la apariție, că „Ovidiu Verdeș nu este Salinger, dar nici mult nu a lipsit, cartea sa fiind cea mai adevărată, mai vie, mai înveselitoare și mai nostalgică proză românească citită de mine de zece ani încoace, umilind întregul experimentalism pretențios al anilor '80, ca și oralitatea, de multe ori vulgară, a ultimului deceniu." La nivelul oralității lui Verdeș, una atît de naturală, autentică, vie și plăcută, n-a mai evoluat decît Sorin Stoica, regretatul Sorin, plecat dintre noi, ca un star rock, la fix 27 de ani. Iar altcineva, din păcate, n-a mai apărut să exploreze această zonă de oralitate a literaturii noastre.

O altă dimensiune importantă este cea muzicală, substratul rock-ului șaizecist-șaptezecist face din acest roman un obiect literar neidentificat deschizător de drum, căci literatura noastră a fost și este în continuare o artă fără legături cu ceea ce se cheamă cultura populară/*pop culture.* Cînd vorbeam despre ruptura de tradiția prozei românești, mă referem și la această dimensiune „americană" a literaturii lui Ovidiu Verdeș care integrează firesc cultura populară în discursul literar așa-zis înalt, chiar academic, dat fiind că autorul este profesor universitar de teoria literaturii. La noi, cultura populară nu e suficient cunoscută de scriitori – ca experiență, nici recunoscută – ca importanță artistică. Din acest punct de vedere, nici un alt roman românesc nu este mai tributar (deopotrivă ca dependență și omagiu) și totodată mai important pentru cultura muzicală pop, chit că referințele românești sînt puține: Phoenix, Sfinx, Dan Andrei Aldea, Iris, plus cîțiva autori de șlagăre.

Pentru prima dată la noi, referințele predominante ale universului romanesc nu mai sînt, așadar, literare, ci muzicale. Tinuț este un cititor bun (se vede asta din livrescul replicilor sale și din comentariile aduse literaturii de manual), dar deocamdată n-a descoperit cărți de o complexitate fascinantă pe măsura albumelor unor Zeppelin, Yes ori King Crimson. Urechea, imaginația și educația lui sînt fundamental muzicale – este un mic meloman, așa cum altădată adolescentul miop al lui Eliade era un mic cărturar. În plus, are parte de un model chitarist, nu scriitor, în persoana lui Bodi, adolescentul cu cîțiva ani mai mare decît el, care-l fascinează prin cunoștințele și gusturile sale, aceasta fiind cea mai frumoasă și mai complexă relație din roman. Atenția, simpatia și generozitatea, sfaturile de viață pe care i le dă Bodi, aflat pe picior de plecare din țară, îl modelează deopotrivă muzical și sentimental pe Tinuț.

În fine, universul psihologic, emoțional, idealist al adolescenței din acest roman rămîne, cel puțin din punctul meu de vedere, neegalat în proza românească, care oricum nu excelează la acest capitol. *Exuvii* de Simona Popescu, *Dincolo de frontiere* de Sorin Stoica, *Tinerețile lui Daniel Abagiu* de Cezar Paul-Bădescu sau *Băiuții* fraților Florian sînt referințele absolute ale prozei românești cu adolescenți. Protagonistul din nuvelele *Nostalgiei* și din *Travesti*-ul lui Mircea Cărtărescu evoluează la un nivel mai mult fantasmagoric, cumva la antipodul manifestării adolescentine de gașcă, realist-comportamentale din *Muzici și faze.* Plasat în comunism (e vorba de vara lui 1978), romanul lui Ovidiu Verdeș poartă puține și vagi mărci ale ideologiei, pare că se desfășoară într-o bulă protectoare, dar e vorba de însăși lumea copiilor, în general prea puțin afectați de dimensiunea politică a vieții. E mult *loisir* în viața

acestor puști care merg la cinema, la cofetăria Capșa, în Cișmigiu cu barca, la concert la Circ sau în tabără la Herculane.

De altfel, părinții lui sînt „de condiție" (Tinuț a fost crescut de guvernante), au o situație financiară bună, sînt educați și deschiși la minte (cineva îi numește „burjui", adică burghezi), astfel că îi oferă băiatului mult credit și libertate. Tinuț e foarte emancipat pentru un adolescent din comunism: are discuri originale, primește în dar un magnetofon Maiak, fumează Kent, bea coniac, răsfoiește nu doar *Pif,* dar și *Playboy,* poartă blugi, pleacă în tabere. În rest, „fazele" sale sînt amintirile, gîndurile, proiecțiile, presupozițiile, planurile, observațiile, divagațiile, fanteziile, superstițiile, candorile, teribilismele oricărui adolescent îndrăgostit și în formare, aflat în ultima săptămînă de școală din clasa a noua, înaintea vacanței de vară, care se anunță a fi „the summer of *first* love". Fazelor sale *(y compris* și niște vise bizare care, apropo, fac din finalul acestui roman unul dintre cele mai misterioase *evăr*, final atins de un foarte muzical ecou al „țigăncilor" lui Eliade) li se adaugă scenele de cartier și de viață la bloc (vizite, voyeurisme, certuri, conflicte), plus legendele urbane din zona bucureșteană Panduri.

Această nouă ediție a romanului *Muzici și faze* ar trebui să-i consolideze statutul de carte cult și să-i confere, în sfîrșit, și dimensiunea populară pe care o merită din plin. Este o carte extra-ordinară din toate punctele de vedere, iar dacă Ovidiu Verdeș a promis atît de mult cu acest roman, poate ar fi vremea, mai în glumă, mai în serios, să și confirme cu un volum de proză scurtă.

Ovidiu Verdeș va fi invitatul lui Marius Chivu în radio-emisiunea All You Can Read *de luni, 3 octombrie, la Radio Seven.*

PUBLICITATE

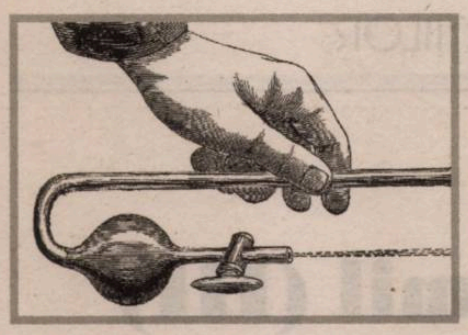

Oana STOICA

rosencrantz & co

Brăila feat. Afrim

● ***Suntrack (În căutarea sunetului pierdut într-un oraș cu soare)*, scenariu, regie, univers sonor: Radu Afrim, scenografie: Irina Moscu, video: Mihai Matei. Cu: Alin Florea, Narcisa Novac, Corina Georgiana Borș, Valentin Terente, Irina Anghel, Mihai Jalbă, Andrei Moraru, Florin Stan, Dorian Ciutacu, Alexandra Grosu, Andreea Teodora Colț, Nigeari Caramanlă, Nedejdia Isac. Teatrul „Maria Filotti", Brăila.**

Brăila este un oraș cu personalitate, care încă se raportează, mai degrabă în mintea celor care nu locuiesc acolo decît în cea a localnicilor, la aura magică a unei boemii multiculturale trecute. Sensibil la personalitatea locului, la poezia Dunării și a oamenilor ei, Radu Afrim reface, în cel mai recent spectacol al său, un traseu al memoriei, încercînd să regăsească ruinele Brăilei vechi în lumea contemporană. Poate e nostalgie în ceea ce face regizorul, dar demersul lui este în egală măsură adresat prezentului, mai ales tinerilor. Constant în a implica tinerețea în spectacolele sale, Afrim caută perspectiva adolescenților asupra unui oraș uitat de timp („aici stă timpul în loc"). *Suntrack (În căutarea sunetului pierdut într-un oraș cu soare)*, premiera care a inaugurat Teatrul „Maria Filotti" după renovare (una dintre cele mai frumoase clădiri din țară) și care a deschis ediția a X-a a Festivalului „Zile și Nopți de Teatru la Brăila", este o investigație sonoră asupra identității Brăilei, căci regizorul s-a folosit de sunete ca de firul Ariadnei, recuperînd nu atît istoria locului, cît atmosfera lui, senzația aceea de „pierdut în timp", întîlnită și în mărturii mai vechi (de exemplu, în *Jurnalul* lui Mihail Sebastian). Afrim regăsește nu numai farmecul trecut al Brăilei în cîntecele bulgarilor, turcilor, tătarilor și lipovenilor, ci și pe acela, atît cît mai este, al prezentului, al unui oraș în derivă care dispare tăcut, sustrăgîndu-se unui prezent zgomotos. Brăila de azi pare a se refugia în aura trecutului, nemaigăsindu-și vocea în lumea contemporană. Dar cu tinerii ei ce se întîmplă, cum își găsesc ei identitatea într-un oraș fără identitate?

Show-ul lui Afrim este o combinație de elemente contradictorii, de realism și magie, trecut și prezent, video (din oraș și din satele adiacente, filmări de Afrim, Alin Florea și Florin Stan) și teatru, text scris și improvizație, muzică *live* și înregistrată etc. Din contradicțiile acestea se conturează discret senzația unui oraș disipat, fără prezent și fără viitor.

Spectacolul se apropie prin cîteva elemente de show-ul afrimian de la Tîrgu Mureș, *Casting-ul dracului* (în ambele se pregătește un spectacol pentru care se fac audiții), dar ceea ce le unește profund este chestionarea localului, la Mureș, a unei etnii (secuii), la Brăila, a unui oraș. Povestea din spectacolul brăilean se conturează în jurul unui regizor (Alin Florea) în (permanentă) criză artistică și existențială, care vrea să facă un spectacol (cel pe care îl privim) despre muzica Brăilei. Și aici funcționează contrariile: partenera de proiect a regizorului este o scenaristă bine organizată (Narcisa Novac), intenția de a lucra cu muzicile multiculturale ale trecutului este anihilată de descoperirea muzicii prezentului (hip-hop) sub forma unor adolescenți talentați – meritul lui Afrim este de a descoperi peste tot tineri care aduc un suflu proaspăt în artă, în cazul de față cîțiva liceeni brăileni care duc mare parte din greul spectacolului. Apoi criza regizorului – personaj ce se suprapune parțial peste un fel de „criză" a regizorului real. Afrim a lucrat în ultimii ani mai multe spectacole pe texte proprii, detașîndu-se de dramaturgia contemporană, pe care a promovat-o pînă acum și cu care, se pare, nu mai are atît de multe puncte în comun. Regizorul își caută nu atît un drum al său, căci are unul bine definit, cît noi parteneri de drum care să-i provoace imaginația. În plus, spectacolul are trimiteri, mai mult sau mai puțin discrete, la teatrul social-politic din România, o direcție importantă în care Afrim nu se regăsește. Spectacolul său, ca formă de investigare a identității unei comunități, a relației dintre trecutul și prezentul său (o replică a unei bătrîne filmată într-un sat, despre copiii care au plecat la muncă în străinătate, taie în carne vie: „Mai vorbiți și cu noi"), se subscrie teatrului social-politic, dar diferența constă în modul în care se face acest demers. La Afrim, imaginația și iluzoriul fac parte din chestionarea senzorială a unui oraș. De partea cealaltă, în zona social-politicului, documentarea subiectului se păstrează în limitele realismului în spectacol. Și poate că cea mai sugestivă replică pentru starea regizorului Afrim este cea a regizorului-personaj, adresată scenaristei prea lucide: „Îmi ucizi toată creativitatea și tot ce e jucăuș în mine".

Afrim folosește un grup de liceeni, dezinvolți și talentați, care se joacă pe ei înșiși, o variantă parțial ficționalizată de teatru al experților.

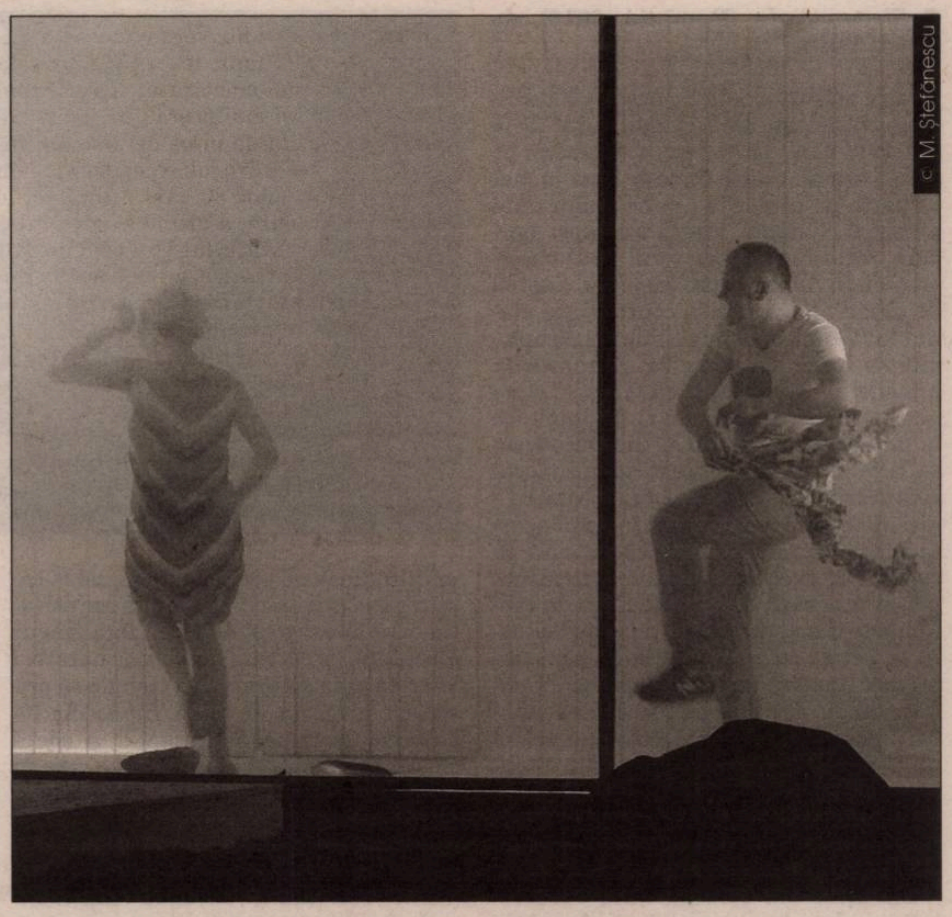

Afrim folosește un grup de liceeni, dezinvolți și talentați, care se joacă pe ei înșiși, o variantă parțial ficționalizată de teatru al experților. Împreună cu ei sînt Nigeari Caramanlă și Nedejdia Isac, muzicieni autentici care aduc *live* savoarea sonoră a Brăilei multiculturale. Și mai este Alin Florea în rolul regizorului, un actor complex, inventiv și cameleonic, care susține atît cabotinismul personajului, cît și dramatismul său, știind să creeze un caracter dificil, nu neapărat (ba chiar aproape deloc) realist, cît pendulînd între realitate – afrimian percepută – și *trip*-urile alcoolice. Configurat din elemente artificiale – costum, accesorii-jucării, limbaj semi-inventat –, personajul regizorului are și o latură de luciditate profundă, de neliniște, revelată în cele două coperți ale spectacolului, două monoloage despre trecutul și viitorul Brăilei. La mijloc, prezentul – spectacolul în sine – rămîne spumos și confuz, cu dansuri bulgărești și hip-hop, dar peste toate, o umbră de tristețe, de „pierdut în timp" se resimte ca fiind starea definitorie a orașului.

Suntrack (În căutarea sunetului pierdut într-un oraș cu soare) este o altfel de declarație de dragoste, nu neapărat față de un oraș frumos, cît față de amintirea hiperbolizată a unei comunități care devine, în memorie, mult mai minunată decît cea reală. În fond, spectacolul este o întîlnire de dragoste. Între Afrim și Brăila lui. Dar multe iubiri se termină cu despărțiri.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

La parastasul lui Emil (III)

● ***Sieranevada* (Romînia, 2016), de Cristi Puiu.**

În ce măsură diferă *Sieranevada* de filmele precedente ale lui Cristi Puiu? De la *Marfa și banii* la *Aurora,* construcția pe care o urmau aceste filme se baza în mare parte pe urmărirea parcursului unui personaj. Camera înregistra acest parcurs, încurajînd spectatorul să îl observe și el. În *Aurora,* spre exemplu, o astfel de observație punea în contradicție planul lui Viorel cu ambiguitatea și complexitatea lumii din afara sa. *Sieranevada* are și el un personaj-liant, Lary, și o poveste, participarea într-o zi de duminică la un parastas, dar nu se mai încadrează la fel de precis în acest tipar. În locul conturării unei singure povești, camera e aici interesată (poziționată în holul apartamentului) într-o mai mică măsură de cuplu și de evenimentele care li se întîmplă, și mai mult de multitudinea de evenimente din apartament, a lucrurilor care se petrec cu aglomerația de personaje (care numără în jur de douăzeci). Construcția din *Sieranevada* se opune expunerii unei singure perspective: nu există un protagonist în înțelesul deplin al cuvîntului și un singur punct de vedere, ci mai multe, iar ceea ce i se întîmplă unui personaj nu e mai important decît ce i se întîmplă altuia.

Discuțiile din apartamentul bucureștean au loc, drept consecință, de multe ori simultan, și dacă în mod obișnuit camera ar fi ales una dintre ele, lăsînd-o pe cealaltă în umbră, Puiu nu le separă. Din hol putem vedea ce se petrece în sufragerie concomitent cu evenimentele din bucătărie. Oamenii se adună pentru a mînca, pentru a asista la slujbă sau în jurul unui conflict, pentru ca apoi grupurile să se dizolve și să se mute asupra altui eveniment. Spectatorul e pus astfel în situația de a face el ceea ce într-un film clasic narativ ar face montajul – să aleagă din multitudinea de evenimente pe cel la care vrea să privească, să asculte conversația care îl atrage și astfel să facă singur corelațiile pe care un film clasic narativ i le-ar da gata digerate. Nu trebuie să privească neapărat, de pildă, *Biblia* din bibliotecă, dar o poate descoperi, și odată cu această descoperire poate afla ceva în plus despre de oamenii din acea casă și despre viața aproape necunoscută a personajul absent, Emil.

Cu ajutorul desfășurărilor de evenimente simultane, devenim conștienți și de faptul că nu putem percepe tot ce ni se livrează, că inevitabil va trebui să operăm o selecție. În plus, filmul ne indică de fiecare dată că ceea ce vedem este un fragment dintr-o realitate mai largă: personajele sînt filmate în trecerea lor dintr-o cameră în alta, pe jumătate sau doar cu o parte a corpului, ușile camerelor nu rămîn permanent deschise pentru a ne oferi accesul nelimitat, ci se închid și se deschid creînd o intermitență, un acces limitat al spectatorului. Discuții au loc și în afara cadrului, pe scara blocului, către care camera nu se îndreaptă pentru a ne lămuri cine vorbește cu cine. Deseori, în timp ce cineva discută în sufragerie, altcineva are poate o discuție mai importantă în camera alăturată și filmul ne face să înțelegem că deja am pierdut mult din acea conversație, poposind în mijlocul ei, nu de la început. Evelina își exprimă dorința de a discuta ceva cu Lary la începutul filmului, dar evenimentul nu se mai întîmplă. Nu aflăm de ce l-a părăsit prietena sa pe Sebi, dacă sînt sau nu întemeiate acuzațiile Sandrei privind gărzile lui Gabi sau dacă prietena lui Cami a luat droguri sau e o bolnavă pe care toți ceilalți (într-o casă de medici) o ignoră.

Pe lîngă accesul limitat al spectatorului la informații, filmul accentuează și limitările personajelor față de ce se petrece în propriul lor spațiu, în propria lor familie. Ele sînt filmate în cadru cu fața sau cu spatele, sau din profil, indicîndu-ne prin poziția lor față de ceilalți oameni din cameră că punctul lor de vedere, ca și al nostru, e restrîns: nu pot distinge ce e în spatele lor sau în lateral, deși ce se petrece acolo e important pentru ei, spre exemplu, ca atunci cînd Relu face glume în spatele lui Toni. Neputința de a avea acces la un eveniment familial e pusă în balanță cu ipotezele personajelor privind marile conspirații. Cum ne raportăm la evenimente la care nu am participat, precum cel din 11 septembrie 2001, dacă nu putem cunoaște nici ce se petrece la o masă în familie?

Sieranevada e preocupat mai puțin de povestea unui personaj sau a altuia decît de prezentarea evenimentului în sine printr-o multitudine de perspective. E o prelungire a pariului făcut de Puiu cu filmul său precedent pentru schimbarea percepției spectatorului asupra unui eveniment banal, foarte restrîns, aparent complet cognoscibil, care își revelează după aproape trei ore complexitatea aproape indescifrabilă.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

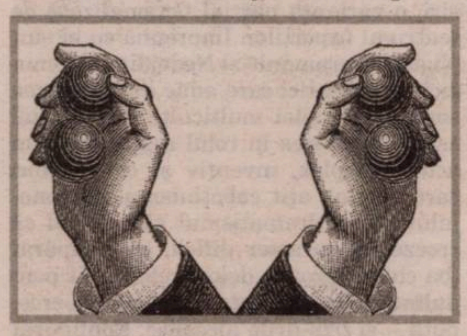

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Virtuozitate

● **Dave Rawlings Machine, *Nashville Obsolete*, Acony Records, 2016.**

Cuplul format din Dave Rawlings și Gillian Welch scoate albume sub numele celei din urmă încă din anii '90, colaborînd încă de pe băncile Berklee College of Music – celebra școală de muzică între ai cărei alumni se numără membri Dream Theater, Al Di Meola, Bill Frisell ori Hiromi Uehara. Ascultătorii de jazz și rock progresiv au obiceiul de a scoate în evidență pregătirea formală a idolilor lor, în special cînd numele lor e legat de instituții precum Berklee, însă iată că și country-ul rustic e populat cu astfel de talente. Similar modului în care talentele noastre lăutărești au fost tardiv și cu multă rezistență ideologică identificate în masa amorfă a manelelor, country-ul american, destul de prost văzut în afara SUA (ori asociat unor categorii sociale și de vîrstă), își are propriii virtuozi. Numele lui Gillian Welch e asociat și coloanei sonore a filmului fraților Coen *O Brother Where Art Thou?* – asociere ce poate contribui la închegarea percepției despre country ca un gen cu funcție comedică, evocînd un spațiu cultural regional ori perimat. Recent, Jack White sau Okkervil River au mai încercat să scuture această percepție la tineret, revizitînd genul prin hibridizări moderne, însă au fost percepuți de public drept hipsteri ironici, deși (cel mai adesea) intenția a fost cu totul alta. Subgenul gotic country a căpătat o oarecare popularitate, însă tot sub pretextul ironiei.

Dave Rawlings face pe albumul *Nashville Obsolete* o altă tentativă de ameliorare a atractivității genului la un public pop larg, mizînd pe experiența sa ca producător atît pentru trupe indie-rock (Bright Eyes), cît și pentru trupe de country rural decrepit (Old Crow Medicine Show). Portofoliul său de colaborări cu partenera Gillian Welch s-a înscris predilect în a doua categorie, cu accent pe folclorul din zona Apalașilor, însă albumele publicate sub numele Dave Rawlings Machine sînt ceva mai cosmetizate pentru fanii Bob Dylan, Neil Young și în general pentru publicul care se arată mai indulgent în momentul în care nu mai e vorba de country, ci de folk. Acesta e al doilea album cu Rawlings la voce și Welch la acompaniament; primul fusese dominat de *cover*-uri, așa că abia aici avem debutul consistent al noii formule, incluzînd ajutor din partea unor membri Old Crow Medicine Show și Punch Brothers. Albumul conține una din cele mai lungi piese folk din istorie, „The Trip", un fel de bolero unplugged cu versuri pe jumătate povestite, pe jumătate cîntate (uneori în același vers). Piesa e încadrată de trei balade și trei piese mai vesele, expunînd ascultătorul la două viteze și două stări de spirit distincte. Primele învăluie cu melodii excelente, însă ultimele sînt ceva mai riscante, aducînd în atenție acel bluegrass country perceput drept lăutăresc și eventual neghiob față de cerințele modernității.

La noi, spațiul muzical respectiv e opac – perceput de tineret drept un fel de muzică populară de interes regional, de către amatorii de muzică populară (în sens Etno TV) drept ceva incomprehensibil și străin, iar în general de către intelectuali drept o fază muzicală retrogradă dinspre care intelectualitatea a evoluat spre forme mai sofisticate. Îmi vine în minte concertul în România al magicianului banjoului Bela Fleck, anulat din lipsa de interes a unui public care, altfel, se arată interesat în a-și asocia gusturile cu etichete *precum world music*. Paradoxal, country-ul american e perceput în afara „lumii", în ciuda unei bogății stilistice similare ADN-ului „etniei americane". În schimb, blues-ul și jazz-ul, la fel de americane și străine nouă, ne sînt mai ușor de simpatizat.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Burning Man – oamenii și libertățile lor

Stau la masa de camping ronțăind dintr-o tulpină de țelină sau scobind într-un avocado, în timp ce băieții se chinuie să facă niște ochiuri pe o mini-butelie ce refuză să se încălzească sau se întorc pe bicicletă cu pungi mari de gheață în mîinile amorțite și cu cafea în sticlele prinse la brîu. Și ce facem azi? Răsfoiesc cărticica *Burning Man* cu programul *camp*-urilor, citind amuzată activitățile. Așa începe fiecare zi la Burning Man, undeva în jurul prînzului, cu speranța deșartă că nu ne vom mai lăsa furați de peisaj și chiar vom ajunge la cele două-trei chestii pe care ni le-am propus. Nu se întîmplă niciodată, ajungem la alte zeci, și tocmai în asta constă Burning Man-ul. Să mergem la o discuție despre literatura *beat,* la un *talk* despre economia alternativă, la o întîlnire despre *harm reduction* și psihedelicele ca mod de autocunoaștere, la atelierele de artă sau la discuțiile despre premiul Nobel? Să vedem care-i treaba cu orgasmatorul, să prindem ceva dintr-un porc la proțap, să mergem la atelierele de sexualitate tantrică sau la cele de *bondage,* la yoga, să vorbim despre sfîrșitul patriarhatului sau să vedem cum dansează lumea cu un *strap on* atașat? Să învățăm să jonglăm cu focul sau să le dau băieților tutu-urile mele și să mergem la party-ul tematic? Masaj erotic sau o discuție despre schimbările climatice?

Bineînțeles, după studierea atentă a programului și micile treburi casnice de la cort, cum ar fi „dușul" cu șervețele umede, optimizarea pungilor cu resturi pe care trebuie să le ducem înapoi în civilizație și eterna dilemă „Cu ce mă îmbrac azi? Dar de ce te mai îmbraci?", pornim pe biciclete să vedem ce se mai întîmplă prin oraș. În „oraș" te fură peisajul și nu mai ajungi niciodată unde ți-ai propus, ești ușînd din petrecere în petrecere, cu cana clasică în mînă pentru băutura gratis din toate barurile (nimic nu se cumpără la Burning Man) sau odihnindu-te la o conferință despre libertatea sufletului. Mergi aiurea de colo-colo, admiri instalațiile artistice și treaz, pe lumină, te joci cu toate jucăriile interactive și-ți promiți că anul viitor vei face și tu ceva pentru comunitate, fără să știi încă dacă vor fi cîrnați pe grătar la răsărit la Robot Heart, o mică instalație pe *playa,* vei organiza un concurs de scriere creativă cu tema, să zicem, pisici, sau dacă vei împărți *shot*-uri de țuică românească. Orice e posibil și tocmai asta e frumusețea Burning Man-ului, în a împărți cu ceilalți și a contribui la experiența colectivă.

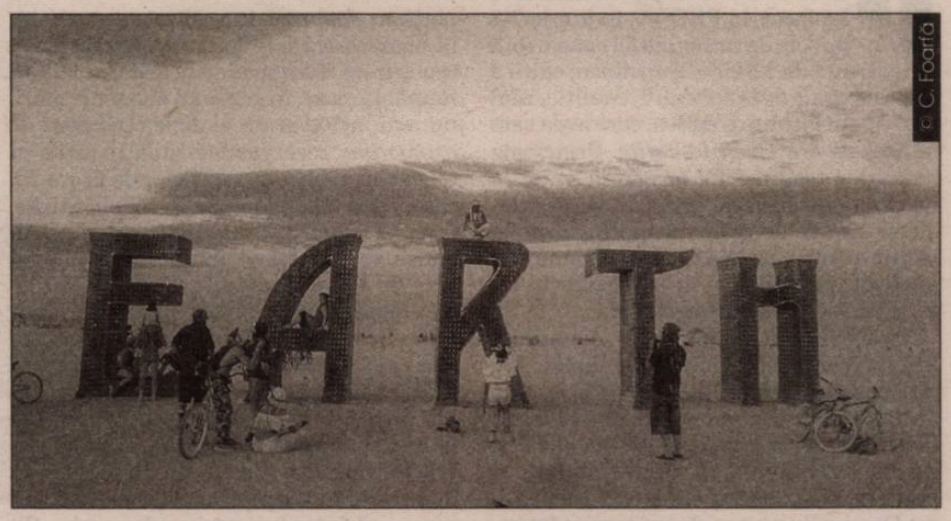

Burning Man înseamnă incluziune, libertate, acceptare și un soi de descătușare de presiunile cu care ne întîlnim în viața de zi cu zi. E o trecere naturală în firesc a unor lucruri. Nu ți se pare nimic ciudat să vezi oameni goi dansînd în praf, e o normalizare a corpului uman sub toate formele lui, cum nu ți se pare ciudat să-i vezi îmbrăcați în unicorni. Nu ți se pare ciudat nici să vezi corturi cu ateliere de BDSM, nici coada de la Orgy Dome, cum nu ți se pare ciudat să vezi familii cu copii. Nu e nici un fel de presiune a grupului, faci exact ce ai chef să faci și chiar ai de unde alege – un spațiu imens, plin de activități, de artă și de distracție. Mai este și despre exprimare – a unei identități, a unor preferințe, pasiuni, cunoștințe, talente. Totul e legat invizibil de *vibe*-ul atît de specific Burning Man, care e unul de iubire, căldură, acceptare și diversitate. Iar libertatea asta nu e deloc intruzivă sau agresivă – nu am văzut oameni nervoși, oameni care încercau să le arate altora că știu ei mai bine un lucru sau altul, nu am văzut conflicte, comportamente abuzive sau agresivitate. Ai chef să faci asta? Nu, perfect, fă ce-ți place. Nu sîntem de acord? Perfect, hai să discutăm ca să vedem ce putem scoate mai bun din dezbaterea asta de idei. Ai nevoie de ceva? Sînt aici, chiar dacă nu te cunosc.

Zicea cineva, la un foc tîrziu în noapte, că la Burning Man fiecare e liber să facă ce vrea cu libertățile lui. De la activități culturale sau artistice la cele sexuale, de la distracție în cele mai haioase moduri la practici spirituale, de la psihedelice la educație, de la știință la activism, fiecare e liber să aleagă.

Publicitate

adevărul prezintă: viața văzută și nevăzută a 40 de lideri ai nomenclaturii ceaușiste

Joi, 22 septembrie
ziar + carte 14,99 lei

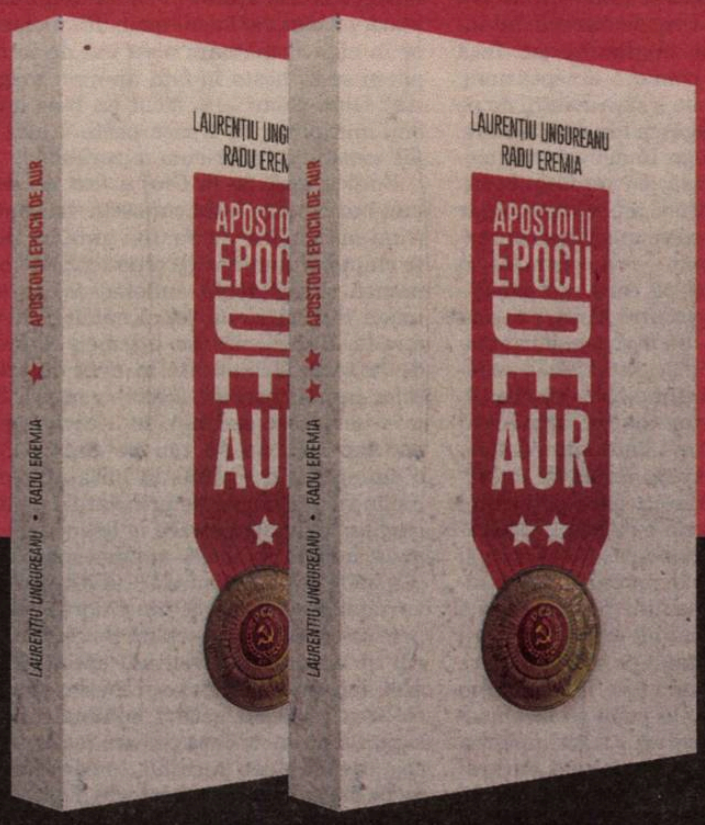

Joi, 29 septembrie
ziar + carte 14,99 lei

după un serial documentar, marca **weekend** adevărul

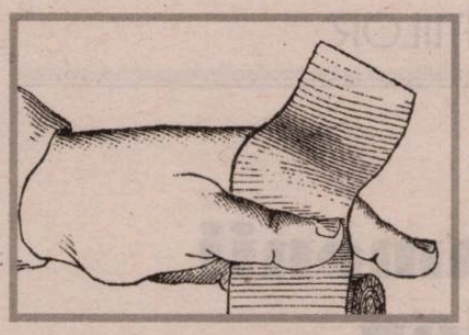

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Cît va supraviețui Supraviețuitorul?

Primele ediții din *Supraviețuitorul* au făcut, la PRO TV, în jur de 7-8 puncte de rating, altfel spus, o cotă de audiență de 22-25%. Una dintre ediții a mîncat bătaie de la Antena 1, tradiționalul ocupant al locului al doilea, care avea cam la aceeași oră *Chefi la cuțite.* Principala noutate a toamnei TV începe să arate ca un semi-eșec sau, cel mult, un succes căldicel. Dincolo de resursele puține puse la bătaie pentru producție, rateul vine din apetitul românilor, și în particular al televiziunilor, pentru trăncăneală.

Raportat la standardele românești, *Supraviețuitorul* e foarte bine filmat. Are concurenți diverși și atrăgători fizic, care arată bine în decorul exotic din Filipine. PRO TV a făcut curajosul gest de a da locul de prezentator unui om cu o inteligență peste medie și background cultural, anume Dragoș Bucurenci, lucru care se întîmplă din ce în ce mai puțin în televiziunea de azi. Iar Bucurenci s-a achitat bine de rol, dar în televiziunea din ziua de azi prezentatorul contează din ce în ce mai puțin într-un format, comparativ cu producțiile mai vechi, foarte centrate în jurul unei persoane. Și-atunci, ce lipsește?

În *Supraviețuitorul,* versiunea românească, ceea ce lipsește e, curios, în plus. E vorba de durată, fiindcă varianta locală are nu mai puțin de 120 de minute, cu tot cu reclame. Varianta consacrată, din SUA, a lui Mark Burnett, are numai 43 de minute, iar cea din Marea Britanie, o altă piață cu producții de o calitate remarcabilă, doar o oră. De ce două ore? Așa dictează regulile de construcție ale grilelor TV din România, care, în serile cu show-uri mari, nu mai includ și un al doilea moment de *prime-time,* rezervat de regulă, în țările cu piețe mai avansate, serialelor de la ora 22. Intervalul 19-23 include de regulă Știrile, lungite la o oră și jumătate, și o singură emisiune. Iar televiziunile din România trag de *Vocea României, X Factor* și toate celelalte pînă la știrile de noapte, fiindcă au investit o mulțime de bani în aceste show-uri. Problema e că în *Vocea* poți introduce mai mulți concurenți sau dezbateri între jurați – care sînt sau ar trebui să fie aleși în primul rînd pentru că sînt foarte buni vorbitori și au o chimie pe măsură între ei –, în timp ce în *Supraviețuitorul* e greu să introduci mai multe probe. Și-atunci, producătorii au lungit segmentele în care se vorbește, mai precis consiliile tribale.

Dincolo de calitățile enumerate mai sus, *Supraviețuitorul* românesc arată ca o producție de mîna a doua, gen *Sînt celebru. Scoate-mă de aici!,* întreruptă de segmente lungi de vorbărie. Sau ca un talk-show de televiziune de știri filmat – e drept, mult mai bine – pe nisip. Iar provocările au mai puțin din seriozitatea și tensiunea celor din ediția americană.

Acum cîțiva ani, am avut șansa de a-l asculta la Cannes pe Mark Burnett, unul din cei mai cunoscuți creatori de show-uri din lume și cel care a adus *Survivor* la forma consacrată începînd din 2000, după lansarea în Suedia cu trei ani înainte. Burnett își explica viziunea, mai apropiată de cinematografie decît de producția tipică de televiziune: „Portocaliul e culoarea vieții. Albastrul, a morții. Lumina portocalie a focului creează o conexiune emoțională între oameni, le reduce nivelul de rezistență. Dacă vrei să controlezi o ședință sau o adunare, e mai bine să folosești lumînări și lumini scăzute." În momentul eliminării se aprinde brusc lumina albastră. „Ai senzația că e o execuție", explica Burnett. După care portocaliul revine. „Renaștere!", exclama Burnett. „N-am vrut un cuvînt de la revedere de la eliminați, fiindcă ar fi întrerupt tristețea." Ați regăsit ceva din toate acestea în versiunea românească? Eu nu prea. Iar acum, imaginați-vă că un film cu James Bond durează patru ore în loc de două. Cam despre asta e vorba.

Survivor e un format executat în România de casa de producție independentă Zucchero Media, care a mai făcut lucruri ca *Vrei să fii milionar* sau aspectuosul *Visuri la cheie.* Bineînțeles, producătorii de acolo nu sînt Mark Burnett, dar problema nu e atît la ei, cît la buget. Cu privire la versiunea americană s-a vehiculat suma de un milion de dolari costuri pe episod, mai mult decît ale unui lungmetraj din noul val cinematografic românesc. PRO TV trebuie să producă de peste două ori mai multă televiziune (din cauza duratei) cu o fracțiune infimă din acest buget. Costurile show-urilor TV din România sînt ținute secret, cu strictețe, de posturile autohtone, dar, oricum, au alt ordin de mărime, mult mai mic, decît echivalentele lor din SUA. Iar dimensiunea investițiilor e dictată de banii care se pot face din televiziunea comercială, infimi și ei față de pietele evoluate.

Ce rost are să încerci să faci televiziune atinsă de geniul lui Burnett, cu veleități cinematografice, dacă nu ai bani pentru asta? Grilele televiziunilor din România se construiesc destul de intuitiv și, probabil, a contat faptul că *talent-show*-uri precum acelea amintite mai sus au funcționat și cu economiile dictate de piață. Posibil, programarea *Supraviețuitorului* în România e o decizie luată de CME/Time-Warner, proprietarul PRO TV, la nivel de regiune, fiindcă o versiune a show-ului, *Ostrov,* a început în această toamnă pe Markiza, în Slovacia. Cu rating-uri de asemeni neconvingătoare. Dacă rating-urile *Supraviețuitorului* nu explodează după primele ediții (s-au mai văzut cazuri), sezoanele următoare sînt puse serios sub semnul întrebării, din cauza costurilor totuși mari, raportat la alte formate din România, ale producției. Dar acesta e doar un raționament la timpul viitor. Singura concluzie la timpul prezent e că nu poți schimba televiziunea cu ochii pe costuri, nici măcar în România.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

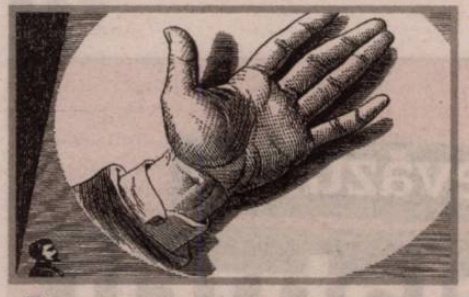

Adina POPESCU

portrete din mers

Cît de buni sîntem?

În fața unui Mega Image aștepta o bătrînică. Nu cerșea, doar aștepta. Dacă veți fi atenți, veți observa toate aceste băbuțe curate și îmbrăcate decent care stau ore întregi în preajma vreunui supermarket și nu fac nimic. Nu întind mîna, nu te trag de mînecă, nu intră în vorbă cu tine, nu deranjează. Însă dacă le dai ceva de pomană, acceptă umil. E o formă discretă de a supraviețui de pe o zi pe alta, iar imaginea lor e sfîșietoare. Bătrînica de la Mega Image era o femeie simplă, de la țară, cu un chip luminos de bunică. Inițial, am văzut-o doar în treacăt, însă după ce am intrat în magazin, ceva m-a lovit – era o tristețe în ochii aceia albaștri pe care n-o pot descrie. M-a urmărit printre rafturi și, mai departe, la casă. N-am mai cumpărat toate acele „produse" pe care le iei de regulă de poftă sau la întîmplare, doar ca să-ți umpli punga și dup-aia zac prin bucătărie zile întregi. Am luat două-trei fleacuri și am ieșit. „Aveți nevoie de ceva?" – am întrebat-o. „Mamă, dacă poți să-mi iei un suc... că așa mi-e de sete!" „De care suc vreți?" „Nu contează, din ăsta ca al tău..." M-am întors în magazin, am cumpărat un suc și o plăcintă. Și i-am dat și 5 lei. Chipul ei s-a luminat și mai tare, era ca și cum aș fi întîlnit-o pe Sfînta Vineri. „Bogdaproste. Ce bună ești, mamă! Cum te cheamă? Să-i zic la popă să te pomenească acolo, la biserică..." Întîmplarea m-a urmărit întreaga zi, pe care am traversat-o cu seninătate. Făcusem o faptă bună. Desigur, eram conștientă de faptul că exista și o mică vanitate aici. Însă mila mea față de bătrînică s-a prelungit dincolo de trotuarul din față de la Mega Image, așa că m-am gîndit la ea pînă spre seară. Femeia aceea părea pîinea lui Dumnezeu, de ce aș fi fost eu *cea bună?* Și, în fond, cu ce am ajutat-o? Cît de mult contează plăcinta și sucul meu, din moment ce în ziua următoare o va lua de la capăt și se va posta în fața unui alt magazin? Oare chiar i-am făcut un bine unui om, ajutîndu-l să treacă peste o altă zi din existența lui oricum mizerabilă?

Bunica mea de la Cluj a fost cel mai bun om pe care l-am cunoscut vreodată. Cînd mă gîndesc la ea, îmi vine în minte chipul ei luminat pe dinăuntru de bunătate și curățenie sufletească, ce semăna întrucîtva cu cel al băbuței de pe stradă. Bunica era tot o femeie simplă, de la țară, strămutată la oraș datorită unor conjuncturi ale acelor vremuri. Nu mi-o amintesc certîndu-se, ridicînd glasul sau vorbind de rău pe cineva. Mi-o amintesc, în schimb, în bucătăria plină de vecine, femei de prin satele de lîngă Cluj, chivuțe, pe care le hrănea cu ce avea, în sărăcia acelor ani de comunism. „Ce să-ți dau de mîncare?", îi întreba invariabil pe oaspeți. Și nu-și dorea nimic pentru sine, doar să-i vadă pe cei din jurul ei mulțumiți (eventual sătui). Mi-o mai amintesc ocupîndu-și mereu timpul cu ceva, robotind, gătind, spălînd rufe cu săpunul acela de casă pe care tot ea îl făcea, cosînd bluze și rochii, uneori aproape pe degeaba, brodînd fețe de masă, vorbind cu mușcatele de pe balcon în timp ce le uda și, uneori, după masa de prînz, citindu-i bunicului cu voce tare rubrica „Decese și comemorări" din ziarul local. Întreaga ei existență se rînduia în jurul casei, al familiei, iar apropierea morții nu era altceva decît o firească și senină așteptare (de altfel, așa a și murit, la 91 de ani, senin și firesc, adormind). A murit fără să fi văzut niciodată marea și fără să fi călătorit mai departe de București. Nu știu dacă a regretat vreodată ceva, mă întreb și astăzi. Bunica mea este cel bun om pe care l-am cunsocut, însă oare cît de subiectivi sîntem cînd apreciem bunătatea celorlalți? O fi avut și ea hachițele și micile ei răutăți, ca toți oamenii, dar pentru mine au trecut pur și simplu neobservate.

Bunica mea de la București a fost, în schimb, o femeie capricioasă, sofisticată și egoistă. Fiică de boieri scăpătați, îi privea pe toți cu un aer de superioritate. Era un om rece, n-a încercat niciodată să se apropie de mine, de pildă, singura nepoată. În timp ce la Cluj, cealaltă bunică încropea o ciorbă din te miri ce, bunica de la București juca cărți și remi, cu alte babe sofisticate. Îi era o frică cumplită de boli și de moarte, și-ar fi dorit probabil să trăiască o mie de ani. A murit tot la o vîrstă venerabilă, însă – din cîte intuiesc eu – deloc împăcată cu sine și cu destinul ei. Oare bunătatea ține de statutul social? De educație? De inteligență? Cu cît ești mai școlit, cu cît gîndești mai mult și mai în profunzime, cu atît îți dai seama că bunătatea poate să aibă nuanțe și că, în fond, nu are nici un rost să fii un om bun? Că binele absolut, fundamental, de fapt nu există? Îmi dau seama că aș putea să fiu nedreaptă și, din nou, subiectivă. Oare pe lîngă cîte momente de bunătate ale bunicii de la București am trecut fără să le recunosc sau le-am ignorat cu bună știință, fiindcă purtau alte învelișuri?

Pare simplu să împarți oamenii în cinstiți sau hoți, în mincinoși sau sinceri, în oameni morali și imorali, după faptele lor. Însă cum poți evalua bunătatea? Și cum te poți aprecia pe tine însuți în privința asta, avînd în vedere faptul că cei mai mulți dintre noi pornim de la premisa că sîntem niște oameni buni? N-am întîlnit niciodată pe cineva care să se considere pe sine un om rău și presupun că și un criminal notoriu își va găsi mereu circumstanțe atenuante. Orice faptă rea are o justificare, ne imaginăm că în spatele ei se ascunde, de fapt, binele care nu și-a găsit încă locul și timp potrivit să răbufnească, să dea pe dinafară. Așadar, s-ar putea spune că sîntem o lume alcătuită din oameni buni, iar răul nu este decît o iluzie? O să dau doar un ultim exemplu. După ce a fost catalogat pe rînd cu toate epitetele ce reprezintă răul absolut, de la „tiran" la „satrap", Ceaușescu, unul dintre cei mai nocivi dictatori ai lumii în secolul trecut, devine o amintire palidă pentru cei care l-au urît, însă este în continuare prezent în mințile celor care îl regretă, sub forma „Ceaușescu era bun". Putem spune că și de data aceasta binele a învins?

Vera ULARU

Copiii din ultima bancă

„Am fost încurajată de personalul centrului: Alexandra, Marius, Sanda și, cel mai mult, Mia și Odesa, profesoarele mele de română și matematică. Datorită ajutorului pe care l-am primit la centru la mate și română, la examene am luat note la care nici nu mă așteptam: 6 la matematică și 8,5 la limba română. Notele mele la școală au crescut tot mai mult, iar profesorii m-au lăudat – acest lucru mi-a plăcut mult“, spune Gabriela B., într-un mesaj scris către cei ce lucrează în centrul EveryChild, în ultimele zile cînd a mers la centru. A fost admisă în clasa a IX-a, activitățile centrului incluzînd doar copii care sînt în învățămîntul primar.

Acum doi ani, cînd a mers pentru prima oară la centrul de zi al Fundației Române pentru Copii, Comunitate și Familie, din Cluj, Gabriela era corijentă la matematică. Profesoara de matematică, o doamnă mai în vîrstă care țipa la copii, nu reușea să o facă să „îndrăgească“ calculele. Nici la limba română nu avea rezultate prea bune, deși e o materie care îi place. La centrul din strada Ilie Măcelaru, Gabriela a mers aproape zilnic. Își făcea temele însoțită de profesori și voluntari, participa la tot felul de activități organizate. Ca fire, e mai „sperioasă“. „Cînd cineva țipa, una-două mi se făcea frică și nu mai știam nimic“, spune ea. În timp, prin jocurile și activitățile de la centru, a prins încredere în propriile forțe, iar clasa a VIII-a a încheiat-o cu note bune. Pe 12 septembrie, a început școala la Liceul Teoretic „Eugen Pora“, din Cluj, la clasa de profil uman.

„Gabriela e un caz fericit, pentru care s-a intervenit la timp“, spune Alexandra Moldovan, coordonatoarea centrului EveryChild. Sînt copii care însă n-au același noroc. Pentru cele 45 de locuri disponibile în centru prin proiectul finanțat prin Fondul ONG, granturile Spațiului Economic European, s-au primit din partea școlilor peste 80 de recomandări pentru sprijin la teme și alte sarcini școlare. În general, copiii cu rezultate slabe la învățătură, cu absențe, corijențe și care proveneau din familii care nu reușeau să îi ajute. De regulă, familii cu venituri mici, pînă în 600 de lei pentru fiecare membru, sau cu spații de locuit mici sau familii numeroase care locuiau mai multe persoane în aceeași cameră.

Atunci cînd familiile se confruntă cu dificultăți destul de mari, mulți dintre copii abandonează școala. Fără modele pozitive, cineva care să îi ghideze și să le imprime reguli, copiii „intră în grupuri rău famate și ajung să aibă tot felul de comportamente deviante“. Petrec mult timp pe stradă, pot ajunge să fure, să se drogheze sau să aibă relații distructive.

Oricum ar fi, fără puțin ajutor, majoritatea rămîn în cercuri vicioase. Sărăcia și mediul familial îi fac să abadoneze școala, iar abandonul îi duce tot la sărăcie. De multe ori, problemele familiilor din zonele sărace sînt mai mari decît abandonul școlar. Sînt părinți abuzivi, care consumă alcool sau pentru care delicvența e un stil de viață. Mulți dintre aceștia nu știu să își ajute copiii, au abandonat școala devreme, la rîndul lor, nu știu să scrie sau să citească. Sprijinul vine atunci din afara familiei.

La centru, copiii vin imediat după ore. Primesc o masă caldă, apoi sînt ajutați să-și facă temele. „Cei din clasele I-IV lucrează cu predilecție cu psihopedagogul și pregătesc temele pentru a doua zi împreună cu voluntarii, iar cei de clasele V-VIII se pregătesc la română și la matematică, cu cele două profesoare; de asemenea, își pregătesc lecțiile la limba engleză, geografie sau alte materii. Copiii primesc sprijin în fiecare zi pentru teme, sînt ajutați să-și pregătească portofoliul sau unele lecții. Pedagogul-organizează săptămînal grupuri de consiliere psihopedagogică. Pedagogul, în consilierile de grup, lucrează cu copiii care au o motivație de învățare scăzută sau nu utilizează tehnici de învățare. La fel și psihologul, lucrează individual cu fiecare copil și urmărește dacă are probleme emoționale, comportamentale sau anumite anxietăți. Atacă problemele prin grupulețe, în care învață cum să se comporte în grupul de prieteni, cum să facă față situațiilor școlare, atunci cînd și-a pregătit foarte bine tema și are emoții, de exemplu“, povestește Alexandra Moldovan.

Uneori, sprijinul copiilor înseamnă mai mult decît lecțiile făcute în centru. „Urmărim care e motivul real al rezultatelor scăzute. Sînt copii care, de exemplu, nu își fac tema pentru că acasă nu au o masă la care să lucreze, nu pentru că nu vor să lucreze. Singura masă pe care o au e cea din bucătărie, unde mama gătește. La centru vin, își fac temele, apoi singura lor grijă este să își facă ghiozdanul și să se joace. (...) Cei mai mulți dintre ei au un nivel de cunoștințe foarte scăzut, la cele mai multe materii au note foarte mici. La cele de bază, română și matematică, mulți dintre ei sînt corijenți. Dacă nu știu înmulțirea, nu pot face nici împărțirea. O bună parte dintre ei au stima de sine scăzută, probleme de comportament, conflicte cu profesoarele, cu diriginții, cu colegii, ceea ce îi împiedică să ia note pe merit, pentru cunoștințele pe care le dețin, ci mai mult pentru comportament.“ Deși intervenția e complexă, costurile nu sînt atît de mari: „Aproximativ 300 de lei pe lună pentru fiecare copil, cu tot cu utilități și plata salariilor. Copiii din familiile defavorizate participă gratuit la activități.“

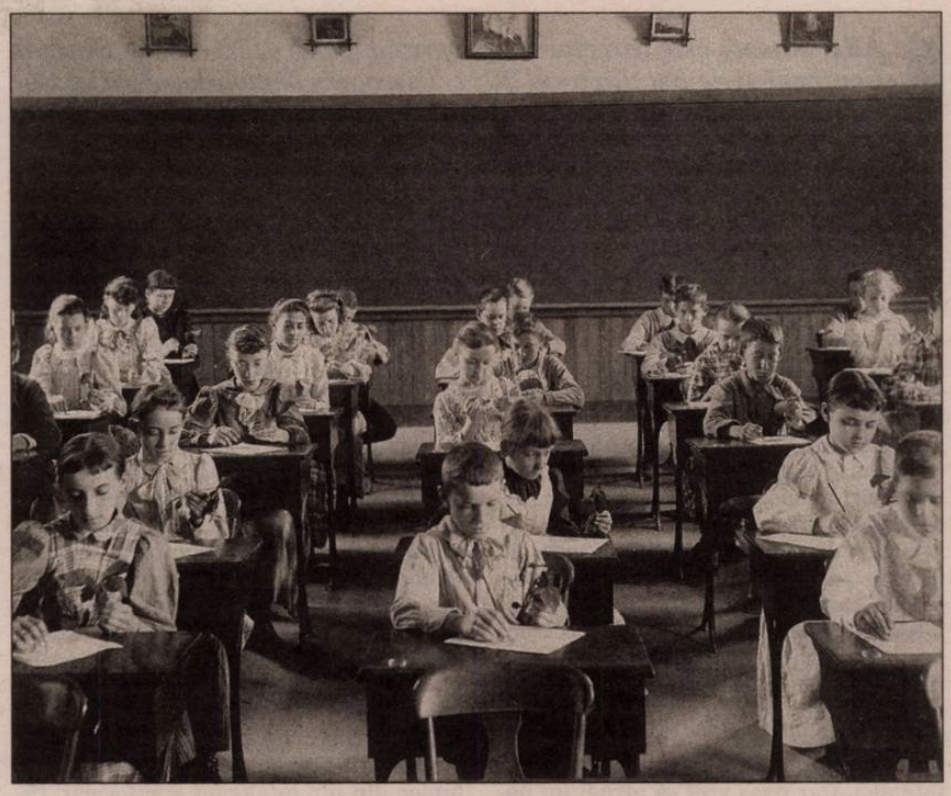

Finanțarea programului „Școală după școală“, pentru copiii din familiile defavorizate, de la bugetul de stat.

Pentru mulți dintre copiii din familii sărace, un an de sprijin nu e suficient. „Ar fi nevoie de un ciclu primar și unul gimnazial. Copiii, de multe ori, nu se descurcă nici cînd sînt ajutați. Dacă nu le insuflă nimeni sentimentul că pot, că au abilități, ajung să nu își facă temele, să nu mai fie interesați de școală. Școala valorizează de multe ori numai reușita școlară. Copiii au și alte abilități care nu sînt validate de școală“, mai spune doamna Moldovan.

Dacă, în România, media abandonului școlar ajunge la 19%, realitatea din comunitățile cele mai sărace arată că abandonul școlar e mai mare. „Dacă stai cu capul într-o găleată cu gheață și cu picioarele în foc, per total ești bine“, spune Laura Marin, doctorand în științele educației și președinta Asociației Human Catalyst. „Am putea lansa ideea că în mediul rural nivelul abandonului școlar ar fi dublu.“ Dintr-un studiu realizat de Laura Marin reiese că „aproape 300.000 de elevi din învățămîntul primar și gimnazial din România învață în școli defavorizate, cu risc ridicat de abandon. Din aproximativ 5000 de școli din țară cu învățămînt primar și gimnazial, primele 414 din listă sînt încadrate în clasa 1 de risc socio-educațional, adică cel mai înalt grad de risc pe o scară de la 1 la 5.“ „Asta înseamnă că se află într-o localitate sărac, cu elevi săraci și primării sărace, cele mai defavorizate sînt în zona rurală și în ghetourile din zona urbană“, adaugă Laura Marin.

Una dintre soluțiile pentru prevenirea abandonului școlar e programul „Școală după școală“, un program complementar cursurilor obligatorii. Oferă oportunități de învățare formală și nonformală, consolidează competențele, este un program care are ca scop remedierea și accelerarea învățării. Toate aceste activități se pot desfășura după programul obligatoriu, doar dacă școala are resursele necesare. Pînă acum, *after-school*-uri au existat doar acolo unde au fost susținute financiar de părinți. Sînt localități unde Consiliile Locale au alocat fonduri pentru a așa ceva, însă în comunitățile sărace, șansele sînt foarte mici. Astfel, cercul vicios apare, sărăcia din unele comunități duce la abandonul școlar, iar abandonul ține sărăcia aproape.

Alexandra Moldovan crede că un program „Școală după școală“ înseamnă trecerea de la „să se descurce singuri“ la „ce putem să facem pentru ei“, la o dezvoltare armonioasă. „Ar aduce sentimentul de valoare, de încredere în sine și i-ar obișnui să depună efort zilnic. Din lipsa acestui antrenament, de multe ori ei abandonează înainte să înceapă. Sînt copiii aceia invizibili, care fie sînt puși în ultima bancă, fie etichetați că nu știu prea multe, sînt copiii marginalizați. Le-ar arăta că și ei sînt importanți, pentru ceea ce sînt și știu să facă.“ Din experiența de la centru, mulți dintre copii au un ritm mai lent și probleme de concentrare, au nevoie de mai mult timp ca să înțeleagă sarcinile școlare. „După școală, profesorii ar avea timpul necesar să le explice mai bine, ar fi o perioadă de exersare.“

Există comunități unde organizațiile neguvernamentale au înființat centre de zi sau desfășoară activități de tip *after-school* în cele deja existente, de cele mai multe ori cu finanțare internațională. Lucrează într-un stil mai complex, identifică toate problemele ce stau în calea evoluției copilului și fac tot posibilul să le rezolve. Dincolo de faptul că sînt zone ale țării unde nu există asemenea organizații sau nu au capacitatea să acopere toate problemele din zonă, apar dificultăți pentru găsirea surselor de finanțare. Asociația Human Catalyst susține finanțarea programului „Școală după școală“, pentru copiii din familiile defavorizate, de la bugetul de stat. Alături de CeRe – Centrul de Resurse pentru participare publică – au inițiat anul trecut, printr-un proiect finanțat prin Fondul ONG, gestionat de Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, o campanie de *advocacy* pentru acest lucru. După mai multe întîlniri și discuții cu reprezentanții Ministerului Educației, lucrurile au rămas la nivelul promisiunilor.

Cîțiva pași în această direcție s-au făcut. Pachetul național antisărăcie include măsuri dedicate pentru programul „Școală după școală“. A fost înființată Coaliția Antisărăcie, unde un grup dedicat educației, format și din organizații neguvernamentale, monitorizează implementarea acestei măsuri și propune soluții pentru bunul mers al lucrurilor. Lipsesc însă, în continuare, fondurile. Fondurile structurale acoperă o parte dintre nevoi, însă, din nou, acolo unde are cine să le implementeze, ceea ce nu înseamnă întotdeauna și acolo unde este cea mai mare nevoie.

Pentru toamna aceasta, Ministerul Educației a anunțat finanțarea unei mese calde, pentru 50 de școli din zone defavorizate. Este nevoie însă de un program susținut, cu acoperire națională, prin care, pe lîngă o masă caldă, să se acorde copiilor și atenția necesară. Cu ajutorul profesorilor și educatorilor din școli, sau în parteneriat cu ONG-urile care știu deja să facă asta. Numai prin Fondul ONG au fost finanțate aproape 30 de proiecte cu activități de tip *after-school*, experiența lor poate fi multiplicată. Fără o investiție din partea statului în atenția și răbdarea de care au nevoie acești copii, sînt șanse ca ei să rămînă în ultima bancă. Sau să nu mai meargă deloc la școală.

***Vera Ularu** este coordonator de comunicare la FDSC.*

„Românii preferă emisiunile pe teme de supraviețuire“

– interviu cu Ada ROSETI –

***Ada Roseti** este director de programe pentru Discovery Europa Centrală și de Est din anul 2011. Discovery Networks oferă în România nu mai puțin de 11 canale de știință și 4 de sport.*

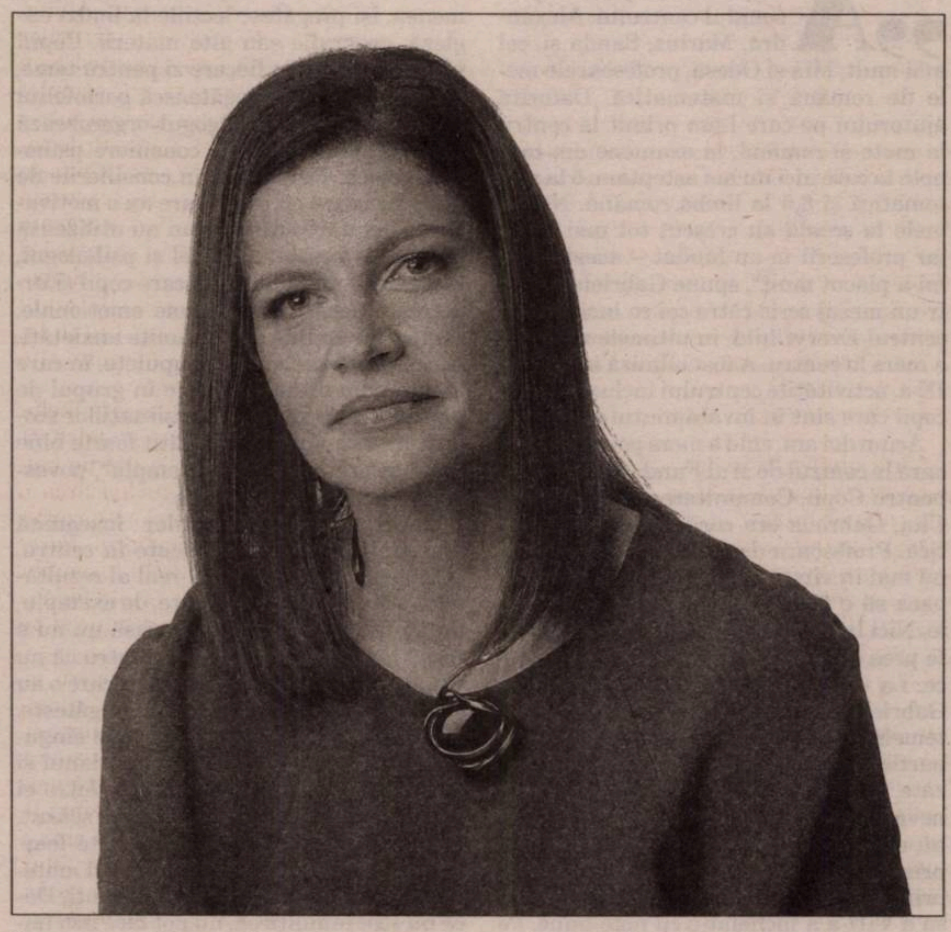

Cîtă creativitate și cîtă responsabilitate are un director de programe pentru Discovery?

Sînt director de programe de aproape zece ani, doar teritoriul s-a tot mărit. Ceea ce a pus la încercare atît responsabilitatea, cît și creativitatea mea. Trebuie să fac o mărturisire: nu sînt un mare fan al creativității de dragul creativității. Nu mă refer la artă, la literatură, unde aștept să fiu surprinsă și uimită de creativitatea și ingeniozitatea autorilor. Pentru mine, în special în ceea ce fac la Discovery, importantă e creativitatea în rezolvarea unor probleme. Mi se pare că, după o perioadă în care conformitatea era de bază, am trecut în extrema cealaltă și căutăm originalitatea cu orice preț. O campanie pentru o emisiune – cea mai eficientă soluție e, în continuare, autopromovarea pe propriul canal, în special în rîndul celor care urmăresc emisiuni similare. Nu e nevoie de creativitate aici. Dar dacă vrei să atragi un public nou, care nu te urmărește sau care nu știe că ar putea fi atras de o emisiune, aici e nevoie de creativitate, de ingeniozitate și, peste toate, de multă experiență și deschidere culturală, ca să ai de unde te inspira. Deci cred că e nevoie de creativitate temperată de responsabilitate în orice meserie, și cu atît mai mult în cea pe care o fac aici.

În termeni de audiență, preferă românii sportul, științei?

Discovery Channel este canalul care generează cele mai mari audiențe în rîndul telespectatorilor români datorită grilei de programe localizate – adaptate la preferințele românilor în materie de genuri, subiecte, formate, dar și pentru că vorbim despre un brand emblematic, un *love brand,* cum era la modă să spui acum cîțiva ani. În plus, am dezvoltat mai multe campanii dedicate publicului de la noi, folosind informații și *insight*-uri speciale, cum a fost „Oricine poate fi erou“ sau „Efectul Discovery“. Acum cinci ani, am lansat în România TLC, un fel de companion al lui Discovery, mai curînd dedicat femeilor. Apoi, în 2014 am venit cu IDx, care oferă povești reale de mister și suspans. Dar pasiunea românilor pentru sport se reflectă și în entuziasmul și implicarea cu care urmăresc și comentează programele Eurosport. Cum aceste canale au intrat de curînd în familia Discovery, încă pășesc cu grijă cînd vine vorba despre ele. Eu, personal, sînt un fan al Science Channel, pentru că sînt un fan al științei, sub toate formele ei. Mi-aș dori să fie mai mulți cei care îl urmăresc și, pentru că sînt programe care îmi plac, trebuie să mă autocenzurez atunci cînd sînt tentată să împrumut programe de pe Science pentru Discovery Channel. Nu de alta, dar cele două canale merită, fiecare, publicul lor separat și programele lor de referință.

Au românii preferințe speciale raportat la telespectatorii europeni sau din alte părți ale lumii?

În Rusia, preferința e clar îndreptată spre știință și educație, iar o televiziune care oferă asta e apreciată pentru că ajută cumva spectatorii să-și îmbunătățească viața. Pe măsură ce te îndrepți către centrul și vestul Europei, oamenii vor divertisment. Educația nu e o problemă în sine și vor mai degrabă să urmărească ceva care să-i distreze, să-i ajute să evadeze. Dar garanția „e corect pentru că e pe Discovery“ este foarte importantă. Își doresc acest tip de program de non-ficțiune cu informații interesante, dar care este, în primul rînd, divertisment. Asta este valabil și în SUA. Noi sîntem undeva la jumătatea acestei axe. Românul își dorește să se poziționeze cu ajutorul informației primite de la noi. Brand-ul e un fel de insignă de onoare, „mă uit la Discovery“ și „îmi place *Cum se fabrică*“ sînt afirmații pe care oamenii le fac pentru a se poziționa, pentru că asta spune multe despre ei. Mie îmi place foarte mult faptul că multă lume folosește Discovery ca pe un fel de simbol al statutului de om curios, interesat de lumea din jur, inteligent și informat. Pînă la urmă, nu sînt multe brand-uri care au puterea asta.

În ultimii ani ați realizat cîteva producții locale precum Dezastrul din Colectiv *ori* Sanctuarul ursilor. *Cum ajunge să se filmeze o producție locală?*

Ne-am a propus să le oferim românilor programe interesante și relevante pentru ei. Iar asta înseamnă să ții cont de preferințele lor, să fii atent la ce se întîmplă în societate și să te implici activ atunci cînd este nevoie. Asta am făcut cu documentarul despre Colectiv. Pînă la momentul lansării, în martie anul acesta, fuseseră difuzate reportaje, anchete, interviuri, însă ceea ce Discovery și-a propus a fost să pună cap la cap faptele așa cum s-au petrecut, în mod obiectiv, avînd la bază declarațiile martorilor.

> *„Multă lume folosește Discovery ca pe un fel de simbol al statutului de om curios.“*

Românii aveau dreptul să știe ce s-a petrecut și să-și formeze singuri o opinie. În acest caz, propunerea unei producții locale a venit de la noi către echipa centrală. În alte situații, așa cum s-a întîmplat cu *Harley and The Davidsons,* echipa din Statele Unite vine cu un proiect și, în funcție de situație, noi, pe plan local, ne implicăm mai mult sau mai puțin.

„Tocilarii sînt priviți cu respect și interes“

Supraviețuire extremă cu Ed Stafford, Tehnici esențiale de supraviețuire, Supraviețuire în doi... *Ai zice că omenirea se pregătește pentru un cataclism planetar. Cum vă explicați succesul unor asemenea serii?*

Am auzit și eu pe cineva care spunea că „dacă Discovery dă atîtea emisiuni de supraviețuire, probabil că știe ceva!“ Adevărul este că asemenea emisiuni practic nu existau înainte să apară la noi și, pentru o vreme, s-au transformat într-o emblemă a canalului. În plus, nu doar pentru că noi „le-am inventat“, cred că sînt un tip de emisiune interesantă și amuzantă. Și, în anumite cazuri, emoționantă. Studiile pe care le facem în mod constant ne arată că românii sînt în continuare mari fani ai programelor pe teme de supraviețuire și aventură, așa că le programăm într-un număr poate mai mare decît în alte țări. Asta pentru că majoritatea telespectatorilor noștri sînt tineri, activi, curioși să exploreze și să experimenteze lucruri noi.

Reality show-*uri despre ateliere de tatuaje și ateliere de recondiționat automobile, despre comerțul cu antichități ș.a., vezi genul acesta de emisiuni peste tot. Există un astfel de trend pe canalele de știință?*

Da, există un astfel de trend care a plecat din Statele Unite și care este din ce în ce mai prezent și în Europa. Indiferent că vorbim de emisiuni despre antichități sau despre ateliere de tatuaje, de fapt vorbim despre poveștile unor oameni care există și cu care oamenii se pot identifica. În ceea ce privește emisiunile cu licitații și antichități, și eu am fost sceptică, însă, în scurt timp, am observat că interesul românilor s-a schimbat. Genul acesta de emisiuni îi ajută să se conecteze cu trecutul recent, îi face să se gîndească că trecutul poate fi valoros, obiectele din trecut pot fi recuperate și folosite într-un alt context. Dar există și trend-uri pe care le poți observa pe canalele de știință. Unul dintre ele este legat de implicarea unor vedete în domeniul științei. Morgan Freeman, de exemplu, a acceptat să fie gazda emisiunii *Through the Wormhole* pentru că este într-adevăr pasionat de astronomie. Brian May, chitaristul formației Queen, este dr. în astronomie și unul dintre susținătorii campaniei Asteroid Day a Science Channel. O altă direcție care capătă tot mai mult loc este cea care „traduce“ știința avansată în termeni pe înțelesul spectatorului obișnuit. Iar cea care e deja vizibilă și cît se poate de sănătoasă este cea care face din „tocilari“ vedete. Pe vremuri, băiatul care era pasionat de matematică, dar nu se prea pricepea la sport și nici nu se simțea bine în grupuri mari de adolescenți era considerat un tocilar și era mai curînd ridicol. Azi, tocilarii sînt priviți cu respect și interes, pentru că a devenit evident că de la ei vin toate schimbările care ne fac viața mai bună. Și, printre altele, și televiziunile au început să caute tocilari autentici și să le dea emisiuni la TV.

Există numeroase documentare despre schimbările climatice, despre specii pe cale de dispariție, despre dezastre ecologice... Există o politică anume de awareness *a canalelor de știință?*

M-aș bucura să văd și mai multă implicare în informarea și prevenirea telespectatorilor despre soarta planetei, de la educare pînă la nivel politic. Este un subiect cel puțin îngrijorător. Nu aș putea vorbi despre o politică generalizată a televiziunilor de documentare, însă pot să spun că pentru Discovery informarea și responsabilizarea oamenilor în ceea ce privește viitorul planetei reprezintă o prioritate. Anul trecut am lansat o campanie de informare și prevenire la nivel global în ceea ce privește soarta diverselor specii în pericol de dispariție.

Anul acesta ați încheiat un parteneriat cu Poliția Română pentru a reduce traficul în București. Ați reușit?

Parteneriatul nostru cu Poliția Română, în care încercăm să încurajăm șoferii să își pună laolaltă resursele și să împartă mașina cu alții, pentru a reduce traficul și, de asemenea, impactul asupra mediului, e doar începutul. Ne-am luat însă cu altele și nu am insistat în direcția asta. Dar, acum, că a reînceput școala, iar traficul e un coșmar, o să reluăm comunicarea pe tema asta.

V-ați început cariera la ProFM; vă e dor de radio?

Da, mi-e dor de radio și, cumva, îmi imaginez că o să-mi închei cariera făcînd emisiuni de radio într-un studio întunecat, cu ochelarii pe nas și cu șoșoni în picioare, spunînd lucruri de genul „pe vremea mea, măi copii, lucrurile erau altfel...“. Pînă atunci însă, sper să mai fac cîte ceva interesant, așa încît să am ce povesti în emisiunile alea, de la bătrînețe!

a consemnat Marius CHIVU

aduse cu poșta

Ce ușor te poți reinventa

Bună ziua,

Mă numesc Joltea Mugur și am 45 de ani. În prezent mă aflu în detenție în Penitenciarul București Jilava, unde ispășesc o condamnare de 4 ani și 10 luni pentru trafic de droguri. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în luna decembrie, pînă de sărbători, aș putea să vin acasă definitiv.

Am citit cu mare interes cam tot ce ați publicat în Dilema veche *din ultimele luni și am simțit nevoia să scriu și eu cîteva rînduri. Dacă considerați că merită și doriți să le publicați aveți acordul meu. Dacă nu, e OK.*

Vă doresc mult succes în continuare și toate cele bune!

Doamne ajută!

Cînd ajungi în închisoare reușești să cunoști tot felul de oameni, unii mai buni, alții mai răi, alții și mai răi. Te metamorfozezi, trecînd de la o stare sufletească la alta. La început te cuprinde o disperare imensă, datorată fricii de lumea din spatele gratiilor, de care doar ai auzit și despre care ți-ai imaginat întotdeauna tot ce este mai rău. Apoi începi, ușor-ușor, să te obișnuiești, să te adaptezi, pentru că, nu-i așa, oamenii se adaptează oricărei situații, indiferent cît de dură ar fi aceasta. După o perioadă, un an-doi, ajungi să te simți ca acasă, creîndu-ți un confort fizic și psihic, chiar și unul spiritual, și uiți complet de ceea ce ai simțit în prima zi din „noua" ta viață, atunci cînd abia intrași la închisoare.

Cred că cel mai important lucru pe care-l descoperi după ce stai o perioadă închis, să zicem 1-2 ani, este referitor la ceea ce te definește cu adevărat. Ajungi să-ți dai seama că majoritatea lucrurilor pe care le considerai importante și care îți defineau modul de viață sînt complet false. Începi să realizezi că trăiai într-o pseudofericire și că, de fapt, lucrurile care contează cu adevărat în viață sînt cele simple, ca plimbatul prin parc, excursia la munte prin pădure (eu, cînd mergeam la munte, mă cazam într-o vilă luxoasă și mergeam la un restaurant scump și apoi la club), dormitul în cort pe malul unui lac, joaca cu copiii în aer liber (nu în locurile de joacă din mall-uri) și multe alte activități care nu costă nimic.

Din păcate, a trebuit să ajung la închisoare ca să-mi dau seama cît de fals trăiam înainte. Pentru mine, oricît de ciudat și masochist ar suna, închisoarea a fost benefică. Faptul că am fost încarcerat, de fapt mi-a eliberat sufletul. Paradoxal, detenția pentru mine a însemnat eliberare. Eliberarea dintr-o viață fadă și anostă ce pusese stăpînire pe mine și pe sufletul meu. M-am reinventat.

Dintotdeauna mi-a plăcut, pentru că așa am simțit, să ajut oamenii și animalele. Dezinteresat. O făceam și înainte să fiu arestat, am făcut-o și în închisoare. Și încă o fac în închisoare pentru că încă sînt închis. Avînd destul de mult timp liber la dispoziție, am reînceput să citesc. Cărți, ziare, reviste. Presă de tot felul. Așa am ajuns să citesc și *Dilema veche*. Sincer, înainte nici nu știam de existența acestei publicații, spre rușinea mea. Din momentul în care am descoperit-o, am citit fiecare număr al său în întregime. Pe măsură ce citeam, simțeam că mă confund cu autorii articolelor, mă regăseam în toate paginile ei. Parcă eram un copil care găsise o carte magică și care, citind-o, călătorește în lumea minunată a aventurilor descrise.

Într-o zi, citind un articol, am simțit nevoia să scriu și eu. Erau niște rînduri scrise de Cristina Hurdubaia, „Cînd alegi să trăiești altfel decît ceilalți". Nu o cunosc pe distinsa jurnalistă, dar ceea ce am citit m-a impresionat foarte tare. Mi-aș dori să cred și să știu că există oameni ca domnia-sa. Pentru că, dacă veți citi articolul menționat, veți realiza ce înseamnă, de fapt, să fii om cu adevărat. Și chiar cu riscul de a părea patetic și de a suna ca o lozincă învechită, Cristina Hurdubaia este un OM ADEVĂRAT.

Am 45 de ani. Cînd am intrat aveam 43. Am făcut o greșeală și trebuia să plătesc. Peste cîteva luni aș putea fi eliberat condiționat. Ar fi chiar înaintea sărbătorilor de iarnă, cînd oamenii devin brusc mai buni (unii dintre ei). Sper din tot sufletul să pot sărbători Crăciunul împreună cu fetița mea de 9 anișori.

Nimic nu este întîmplător pe lumea asta. Eu a trebuit să intru la închisoare pentru a realiza acest lucru. Voi nu trebuie decît să citiți articolul doamnei Hurdubaia. Haideți să fim mai buni și să-i ajutăm pe cei care au cu adevărat nevoie de ajutor.

Viața simplă e cea mai frumoasă!

Mulțumesc din suflet, *Dilema veche!*

Mugur Marius Florin JOLTEA
Penitenciarul București Jilava
19.09.2016

PUBLICITATE

PUBLICITATE

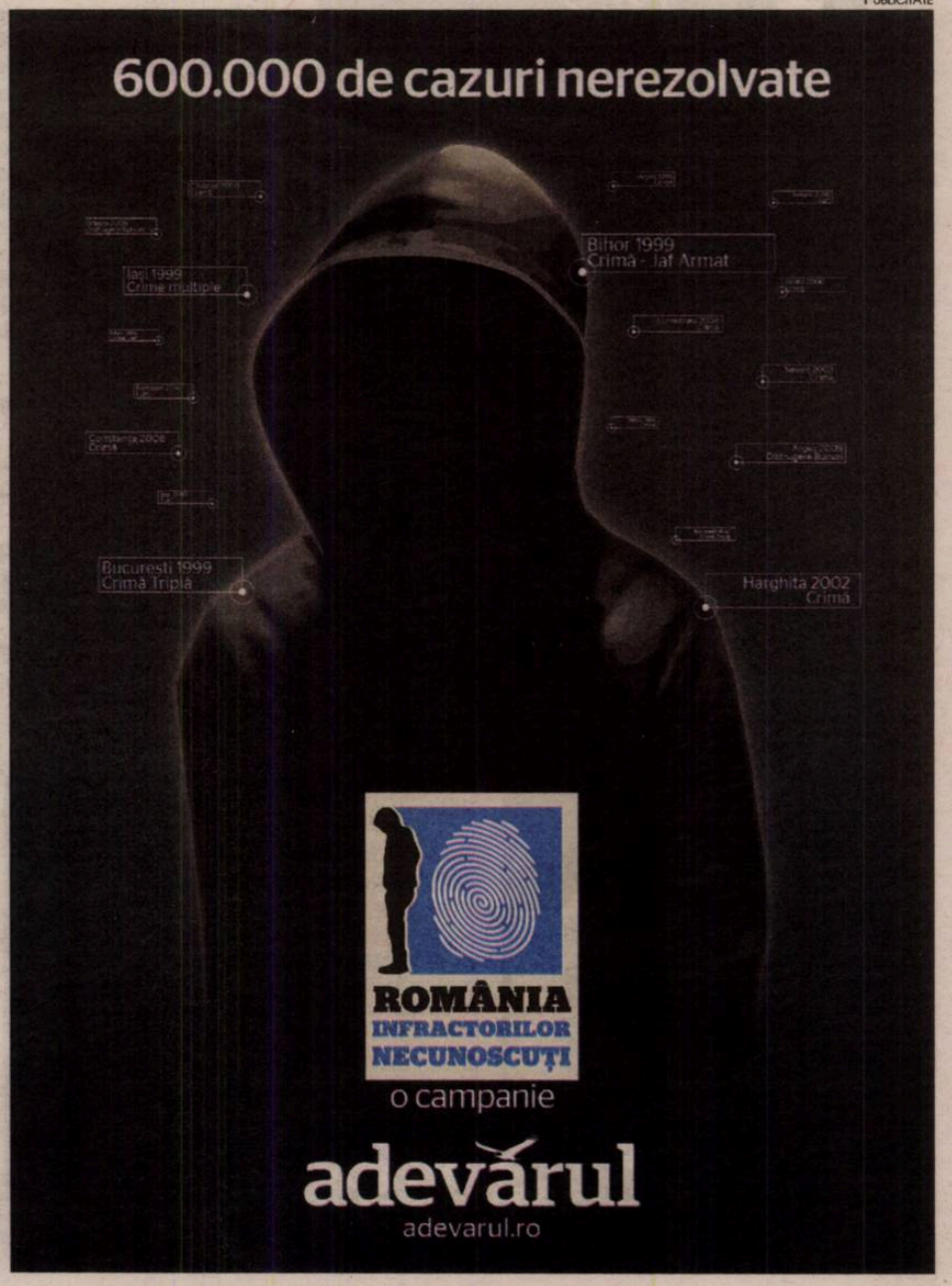

Cu ochii-n 3,14

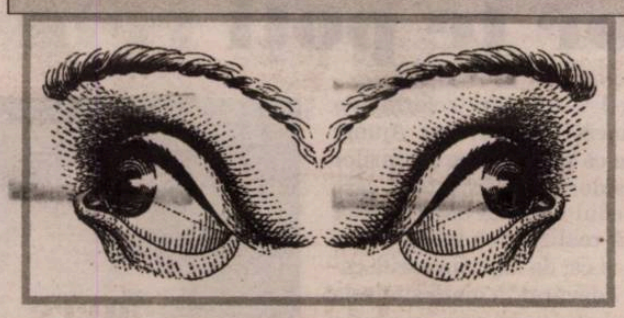

PENTRU CEI VEȘNIC PE DOS, CARE NU SÎNT PREGĂTIȚI FIZIC ȘI MENTAL SĂ DEVINĂ MECANISME ROBOTIZATE, UN ȚAP, MONȘER!

■ La Piața Sudului, oferta unei brutării pentru cei veșnic înfometați, care nu se pot îndestula prea ușor sau care au multe guri de hrănit: „Pîine la sac – 10 lei". (**D. S.**)

■ Pe stradă, un pușți de 4-5 ani se tot smiorcăie, vrea ceva. „Of, ce mă îmbătrînești tu, mamaie!", se răstește la el bunica. Ciudat! Eu știam că nepoții îi întineresc pe bunici, nu că-i îmbătrînesc. Însă la cîte lucruri sînt pe dos, de ce nu mă mir? (**A. P.**)

■ Dacă e să judecăm după dialogurile cu șoferii de taxi (care, știu, nu sînt un barometru social), numărul divorțurilor chiar e în creștere: tot mai mulți dintre cei cu care merg, de peste 45 de ani, zic că sînt divorțați. Și – aici constat un „triumf" al feminismului –, de cele mai multe ori, bărbații rămîn în casele mai mici și se ocupă, un timp, de copii. (**I. P.**)

■ Organizația Mars One a anunțat, acum cîțiva ani, că în 2025 va încerca să stabilească o primă formă de așezare umană pe planeta Marte. Pentru acest ambițios proiect s-au înscris între timp peste 200.000 de oameni, din care, la finalul anului trecut, Mars One a selectat doar 1058. Bas Lansdorp, cofondatorul Mars One, a declarat: „Sîntem impresionați de numărul de cereri care ne-au fost trimise. Totuși, am fost nevoiți să-i selectăm pe cei pregătiți fizic și mental să devină ambasadorii umani pe Marte, și nu pe cei care, în mod evident, nu au luat misiunea noastră în serios. Cîțiva dintre aplicanți au trimis filmări cu ei în pielea goală." Temperatura pe planeta Marte este de -65 de grade Celsius, presiunea atmosferică este de doar 1% față de atmosfera terestră și conține 95% dioxid de carbon. (**M. C.**)

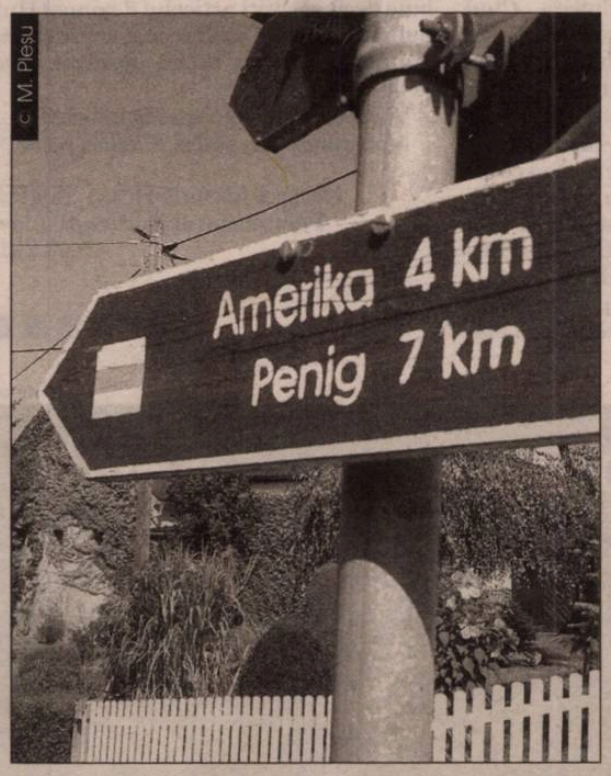

© M. Pieșu

■ După ce Mars One și-a anunțat proiectul de a coloniza planeta Marte, General Authority of Islamic Affairs and Endowment (GAIAE) a Emiratelor Arabe Unite a emis o *fatwa* împotriva locuirii pe planeta Marte, considerată drept neislamică. Comitetul saudit, condus de prof. dr. Farooq Hamada, a declarat: „Această călătorie reprezintă o formă de sinucidere care nu poate fi justificată de islam. Protejarea vieții împotriva oricăror posibile pericole este stipulată de versetul 4:29 din Coran, care spune «Nu ucideți și nu vă sinucideți!»". Cei de la Mars One au răspuns spunînd că, totuși, Coranul încurajează explorarea și au citat versetul 30:22, „Semnele Lui sînt creația cerului și a pămîntului!", argumentînd că explorarea spațiului, ca și explorarea Pămîntului, presupune deopotrivă riscuri și recompense: „Poate părea extrem de periculos să trimiți oameni pe Marte, dar aceștia vor găsi deja acolo un habitat locuibil, prevăzut cu apă și oxigen, construit în avans prin mecanisme robotizate. Mars One cere respectuos GAIAE să anuleze *fatwa* și să facă posibilă marea călătorie și pentru musulmani. Ar putea fi primii musulmani martori ai semnelor creației lui Allah în cer." Dintre cei 200.000 de aplicanți pentru colonizarea planetei, 500 sînt saudiți. Centrul Oficial pentru Fatwa al GAIAE a emis, de la crearea sa din 2008, peste două milioane de *fatwa*. (**M. C.**)

■ *„Beer as cold as your ex's heart"* – str. Biserica Amzei. Scris cu creta pe tăbliță. Dacă ne-am raporta la formulele curente – *ex*-prezident, *ex*-premier, dar și, prin extindere, *ex*-doctorand sau *ex*-pușcăriaș (sună al naibii de bine în CV)... de ce nu? – s-ar zice că prefixoidul e un ce de uz diplomatic, care ține de cald pe orice vreme/vremi... Așadar, „un țap, monșer! *As cold as ice!...*" (**R. M.**)

OARE INTIMITATEA CU FRUMUSEȚEA TOAMNEI VINE ATUNCI CÎND O (NE)POTRIVIRE PROMIȚĂTOARE ORGANIZEAZĂ ÎNTR-UN MOD INTELIGENT AMĂNUNTELE?

■ Oare intimitatea cu un oraș vine atunci cînd îi cunoști și le zîmbești nebunilor pe lîngă care treci? În timp ce ei își duc mai departe infinitele discuții cu prietenii sau neprietenii imaginari? (**A. M. S.**)

■ Probabil că noul marketing vestimentar, cules de prin cîteva magazine – palton „cu guler destrămat", tricou *„bacon and cheese"*, salopetă cu „picior de cocoș" sau rochie „de tricot împîslit" – sugerează că n-ar mai trebui să punem atîta valoare pe frumusețea exterioară. Firea, și nu imaginea, este cea care contează. (**S. G.**)

■ Pregătiți-vă pentru bucuriile toamnei: lacurile spontane de juma' de metru din mijlocul străzilor, prin care ești obligat să te avînți, pentru că se află și în stațiile RATB; dușurile gratuite involuntare, trimise cu forță de gherțoii de la volan, care circulă prin acestea cu viteza maximă legală; înghesuiala umedă, dar puternic aromată, din RATB-ul care circulă după pofta inimii, dar nu prea des; înghesuiala de la semafoare; ciupercile care, cu siguranță, îți vor scoate doi-trei ochi pe zi cu spițele umbrelelor... Cu puțin noroc, vor veni și bucuriile iernii, dar chiar și așa, ne așteaptă vreo juma' de an de veselie bucureșteană. (**A. D.**)

■ Un anunț publicitar pe Internet cu titlul atrăgător „Mărire de pensie" e, de fapt, un link către o pagină cu titlul „Mărire de penis". O coincidență bizară, o (ne)potrivire promițătoare pentru cei ajunși la vîrsta cînd toate speranțele se leagă de o mărire. (**M. M.**)

■ Să recapitulăm: Ministerul Educației organizează concursuri pentru posturile de director de școală, cu metodologie, criterii, tot tacîmul. Competiție deschisă, așadar. Politicienii mîrîie că le strică jucăria. Dl ministru Mircea Dumitru declară că se fac presiuni asupra profesorilor *să nu se înscrie la concursuri*. Mai înțelege cineva ceva? Eu nu. Nu-i nimic, din toamnă vine un guvern politic care-o să facă ce știe el mai bine. Iar noi o să ne plîngem încă 30 de ani de-aci înainte că sistemul de educație e prost. Într-adevăr. (**M. V.**)

■ Primesc un mesaj pe e-mail: „Periaj inteligent, la un preț special!". În primul moment, nu-mi dau seama la ce se referă. La oameni? Cum să-i perii într-un mod inteligent? Nu, mulțumesc. (**A. P.**)

■ Titlul unui anunț de la mica publicitate spune așa: *Caut modele*. Interesant! Te poți întreba ce modele mai există în ziua de azi și cine mai caută modele. Intrînd în amănuntele anunțului însă, poți citi: „Caut modele fete pentru tuns, coafat și vopsit și băieți pentru tuns!!! Nu vă costă nimic!!!" Te tund, adică, cum vor ei? Palpitant! (**A. M.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.